Q. HORATII FLACCI OPERA.

Interpretatione & Notis Illustravit

LUDOVICUS DESPREZ

Cardinalitius Socius ac Rhetor Emeritus,

JUSSU

Christianissimi REGIS,

IN USUM

SERENISSIMI DELPHINI,

Ac Sereniſſimorum Principum *Burgundiæ, Andium, Biturigum.*

Huic Editioni accessere

Vita Horatii cum Dacerii Notis,

Ejusdem Chronologia Horatiana, & Præfatio

De SATYRA ROMANA.

EDITIO SEXTA.

LONDINI:

Impensis J. Nicholson, R. Wilkin, B. Tooke, D. Midwinter, B. Cowse, G. Mortlock & W. Innys. MDCCXVII.

In 1692. was printed a Horace in Ms. Deposh:
2 vol: 4to by Cantelius.

Jodoci Charbolæi — Colon: 1615. Fol:
— Lambini. Fol: Francf: 1677.

Horatius
1717

Q. HORATII FLACCI VITA,

PER

LUDOVICUM DESPREZ.

[1]QUINTUS HORATIUS FLACCUS in Venusio Apuliæ oppido natus est. [2]Patrem habuit libertinum, & exactionum coactorem. Salsamentarium scribunt aliqui: eo quod in altercatione quidam Horatio exprobaverit, *Quoties ego vidi patrem tuum brachio se emungentem?* Cujus dicterii meminit Tullius 4 ad Heren. [3]Natalem ejus ponunt duobus annis ante conjurationem Catilinariam, L. Aurelio Cotta & Manlio Torquato iterùm Consulibus. [4]A patre Romam puer deductus, ibique honestè educatus, atque liberalibus disciplinis institutus est. [5]Orbilium grammaticum audivit. [6]Româ Athenas se contulit, Philosophiæ discendæ causâ. [7]Athenis cum versaretur, annum ætatis agens vicesimum tertium, à Bruto abstractus

[1] Lib. 2. Satira 1. versu 35.
[2] Lib. 1. Sat. 4, & 6.
[3] Lib. 3. Od. 21. Epod. 13.
[4] Lib. 1. Sat. 6. Lib. 2. Epist. 2. v. 41.
[5] Lib. 2. Epist. 1.
[6] Lib. 2. Epist. 1.
[7] Lib. 2. Od. 7. Lib. 3. Od. 14. Lib. 1. Sat. 6. v. 48.

ad civile bellum, ac tribunus militum factus, Philippensi cladi interfuit. [1] Tum victus, & bonis exutus paternis, paupertatē conflictatus ad poesim animum appulit. [2] Hinc Mæcenatis amicitiam demeruit : ac per eum subinde cum Augusto reconciliatus, utrique valde charus extitit, & liberaliter ditatus. [3] Suetonio etiam teste, primum Scriba Quæstorius fuit, post veniam ab Augusto impetratam. [4] Animo erat à tumultibus urbanis alieno, secessumque amabat. Apud Sabinos autem libenter morabatur in fundulo suo, quem describit lib. 1. Epist. 16. [5] Hinc scribendarum epistolarum munus ab Augusto oblatum detrectavit. [6] Victûs frugalitatem cum munditia dilexit. [7] Fuit corporis habitu brevi & obesus. De ingenii scriptorumque elegantia nihil est quod dicam, cum tot sæcula non sine admiratione prædicarint junctam ab eo in carminibus Anacreontis suavitatem cùm Pindari virtute & sublimitate : in sermonibus vero eam dicacitatem urbanam, quâ nihil solertius & sagacius. Mortuus est anno ætatis 57. Erravitque librarii manus ex Suetonio scribentis 59. [8] Augustum heredem palam nuncupavit. Humo conditus est in extremis exquiliis, juxta Mæcenatis tumultum.

[1] Lib. 2. Epist. 2.
[2] Lib. 1. Od. 18. Lib. 3. Od. 16. Epod. 1.
[3] Lib. 2. Sat. 6. v. 36.
[4] Lib. 1. Sat. 6. Lib. 1. Epist. 10.
[5] Sueton. in vita Horatii.
[6] Lib 1. Od. 31. Lib. 2. Sat. 6. Lib. 1. Epist. 5.
[7] Lib. 2. Sat. 3. Lib. 1. Epist. 4. & 20.
[8] Sueton. cit.

Q. HORATII FLACCI VITA, E SUETONIO.

Quintus Horatius Flaccus, Venusinus, patre, ut ipse quidem tradit, libertino, & exactionum coactore: ut vero creditum est, salsamentario: quum illi quidam in altercatione exprobrasset, Quoties ego vidi patrem tuum brachio se emungentem? *Bello Philippensi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit: victisque partibus veniâ impetratâ, scriptum Quæstorium comparavit: ac primò Mecænati, mox Augusto in gratiam insinuatus non mediocrem in amborum amicitiam locum tenuit. Mecænas quantoperè eum dilexerit, satis demonstratur illo Epigrammate,*

Ni te visceribus meis, Horati,
Plus jam diligo, tuum sodalem
Hinno me videas strigosiorem.

Sed multo magis extremis, tali ad Augustum elogio: Horatii Flacci, ut mei, esto memor. *Augustus Epistolarum quoque ei officium obtulit, ut hoc ad Mecænatem scripto significat:* Antè ipse sufficiebam scribendis

Epiſtolis amicorum: nunc occupatiſſimus & infirmus, Horatium noſtrum te cupio adducere. Veniet igitur ab iſta paraſitica menſa ad hanc regiam, & nos in Epiſtolis ſcribendis adjuvabit. *Ac ne recuſanti quidem aut ſuccenſuit quicquam, aut amicitiam ſuam ſuggerere deſtitit. Extant Epiſtolæ, è quibus, argumenti gratia, pauca ſubjeci.* Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam ſi convictor mihi fueris. Recte enim & non temerè feceris, quoniam id uſus mihi tecum eſſe volui ſi per valetudinem tuam fieri poſſet. *Et rurſus:* Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque noſtro audire: nam incidit ut coram illo fieret à me tui mentio. Neque enim, ſi tu ſuperbus amicitiam noſtram ſpreviſti, ideo nos quoque ἀντυπερφερῶμεν. *Præterea ſæpe cum, inter alios jocos,* putiſſimum penem & homuncionem lepidiſſimum *appellat: unaque & altera liberalitate locupletavit. Scripta quidem ejus uſque adeo probavit, manſuraque perpetuo credidit, ut non modo ſeculare carmen componendum injunxerit, ſed & Vindelicam victoriam Tiberii Druſique, privignorum ſuorum: eumque coegerit propter hoc, tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere. Poſt ſermones vero lectos quoſdam, nullam ſui mentionem factam ita ſit quæſtus:* Iratum me tibi ſcito, quod non in pleriſque ejuſmodi ſcriptis mecum potiſſimum loquaris. An vereris ne apud poſteros infame tibi ſit quod videaris familiaris nobis eſſe? *Expreſſitque Eclogam, cujus initium eſt:*

Quum tot ſuſtineas & tanta negotia ſolus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo ſermone morer tua tempora, Cæſar.

Habitu

Habitu corporis brevis fuit, atque obesus; qualis & à semetipso in Satyris describitur, & ab Augusto hac Epistolâ: Pertulit ad me Dionysius libellum tuum, quem ego (ne accusem brevitatem) quantuluscunque est, boni consulo. Vereri autem mihi videris ne majores libelli tui sint, quam ipse es: sed si tibi statura deest, corpusculum non deest. Itaque licebit in sextariolo scribas, quum circuitus voluminibus tui sit ὀγκωδέστερος. sicut est ventriculi tui.

Vixit plurimum in secessu ruris sui Sabini, aut Tiburtini: domusque ejus ostenditur circa Tiburni lucullum.

Venerunt in manus meas & Elegi, sub ejus titulo, & Epistola prosa oratione, quasi commendantis se Mecenati. Sed utraque falsa puto: nam Elegi vulgares: Epistola autem obscura: quo vitio minime tenebatur. Natus est vi. Id. Dec. C. Cotta & L. Torquato Consulibus. Decessit v. kal. Dec. C. Marcio Censorino & C. Asinio Gallo Consulibus, post nonum & quinquagesimum annum: hærede Augusto palam nuncupato, quum, urgente vi valetudinis, non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. Humatus & conditus est extremis Esquiliis juxta Mecenatis tumulum.

V. Cl. AND. DACERII NOTÆ IN VITAM Q. HORATII FLACCI.

Q. *Horatii Flacci vita è Suetonio.*] Hanc vitam Porphyrio disertè adjudicat Suetonius in Notis suis ad Epist. 1. Lib. II. his verbis, *Augusto increpanti Horatium, quod non ad se quoque plurima scriberet, ut* Suetonius *auctor est, imprimis cum laude Cæsaris se excusat.* At vel tacente Porphyrione, ita se prodit hic Suetonii stylus, ut peritum lectorem haud temere fallat.

Patre, ut ipse quidem tradit, libertino & exactionum coactore.] Hoc de seipso profitetur Horatius Sat. 6. Lib. I. v. 45.

Nunc ad me redeo libertino patre natum.

Et v. 84.

Nec timuit sibi ne vitio quis verteret olim
Si præco parvus, aut, ut fuit ipse, coactor
Mercedes sequerer ——

Ut verò creditum est, salsamentario.] Salsamentarium propriè nuncupant Græci ἀλλαντοπώλιον, Galli *un Charcutier*, qui parat venditque farcimina, tomacula & id genus alia.

Quoties ego vidi patrem tuum cubito se emungentem?] Hoc convicio irridebantur Salsamentariorum filii. Cicer. IV. Lib. Rhetoricorum ad Herennium (siquidem ille est verus illius operis auctor,) *Per consequentiam significatio fit, cum res quæ sequuntur aliquam rem, dicuntur ex quibus tota res relinquitur in suspicione, ut si salsamentarii filio dicas, Quiesce tu, cujus pater cubito se emungere solebat.*

Bello Philippensi excitus à M. Bruto Imperatore Tribunus militum meruit.] Tunc temporis Horatius literis operam dabat Athenis. Vide quid narret ipse Epist. 2. Lib. II.

Scriptum

Scriptum Quæſtorium comparavit.] Lege ſcrib'tum pro ſcribatum. Vide Notas noſtras ad v. 36. Satyræ 6. Lib. II.

De re communi ſcribæ magna atque nova te
Orabant hodie meminiſſes, Quinte, reverti.

adde quod ſcribit Livius cap. 46. Lib. IX. & Agellius cap. 9. Lib. VI.

Ac primo Mæcenati ——— in gratiam inſinuatus.] Hæc ita narrantur, quaſi Horatius non innotuerit Mecænati, niſi poſt impetratam demum ab Auguſto veniam, & comparatum ſcribatum Quæſtorium. At iſtud Suetonio nunquam excidiſſet. Mecænate enim deprecante Cæſar ignovit Horatio, eique bona ſua Eiſco addicta reddidit. Suetonius hoc loco de eo tempore loquitur, quo cœpit Mecænas Horatium habere in numero familiarium ſuorum, quocum negotia ſua communicaret; quemque in otio ſuo jucundum adhiberet comitem.

Hinno me videas ſtrigoſiorem.] Non placet iſta lectio. Proculdubio ſcripſerat Mecænas, *Ninnio me videas ſtrigoſiorem*, eamque lectionem ſecutus eſt doctiſſimus Voſſius. Fuit iis temporibus Ninnius Craſſus poeta quovis pumice aridior, eamque ob cauſam iſtiuſmodi conviciis obnoxius.

Elogium, Græcè ἔλογον, proprie ſignificat titulum, lemma, præfationem conciſam, breviarium, quo quis, quid ſibi velit, paucis verbis docet.

Nunc occupatiſſimus & infirmus.] Infirmâ valetudine utebatur Auguſtus omni tempore, poſt autem Bellum Hiſpanicum, impendio magis graveſcere cœpit ejus valetudo. Poſt iſtud igitur bellum conſtat eum hanc epiſtolam ad Mecænatem ſcripſiſſe, Horatioque obtuliſſe munus epiſtolarium.

Ab iſta paraſitica menſa.] Horatius enim non erat ex Mecænatis domeſticis, neque ullius ordinarii officii causâ apud eum hærebat, ideoque eum hic irridet Auguſtus ut Mecænatis Paraſitum, cum ei eſſet aſſiduus conviva.

Ac ne recuſanti quidem aut ſuccenſuit quidquam, aut amicitiam ſuam ſuggerere deſtitit.] In primis notatu dignum eſt, quod hic obſervat Suetonius. Rara eſt in principibus ejuſmodi moderatio: cujus quidem exhibendæ fateor non niſi rariſſimas iis præberi occaſiones. Adeo in paucos incidunt, qui officia ampla & honores ultro ſibi oblatos detrectent.

Si per valetudinem tuam fieri poteſt.] Indicant hæc verba Horatium valetudinis ſuæ excuſatione uſum honorem ſibi ab Auguſto oblatum recuſaſſe. Jam enim conſenuerat, unde etiam ſequitur hoc ei non oblatum fuiſſe ante Bellum Hiſpanicum, ut ſupra dixi.

Septimio.] Idem eſt Septimius, quem alloquitur Horatius Od. 6. Lib. II quem laudat Epiſt. 3. Lib. I. quemque Tiberio commendat Ep. 9. Lib. I.

Unaque & altera liberalitate locupletavit.] Nihil quicquam memini ab Horatio dictum de Auguſti in ſe liberalitate, quod tamen ſilentium non eſt ab ingrato animo profectum. Nemo unquam fuit princeps qui aliquibus non benefecerit, pauci autem fuerunt Auguſti ſimiles, qui omnibus ſuis ſubjectis benefecit. Quorſum igitur pro ſeipſo ſeorſim gratias ageret, quum eſſent pro toto mundo gratiæ agendæ? Sola autem hujuſmodi gra-

 tiarum

tiarum actio gloriam principis amplificat, ſolaque digna eſt quæ literarum monumentis poſteritati commendetur. Itaque Horatius, qua erat prudentia, nihil prætermiſit quo demonſtraret imperium univerſum Auguſto acceptam retuliſſe felicitatem ſuam, neque quenquam fuiſſe civem Romanum, qui ei tranquillitatem vitamque ſuam non deberet.

Vindelicam victoriam Tiberii Druſique.] Quod quidem fecit Od. 4. & 14. Lib. IV.

Eumque cogerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.] Qui credet omnes Odas Lib. IV. ab Horatio ſcriptas poſtquam hoc erat ei ab Auguſto imperatum, nec is longe errabit. Illud ſolum dicit Suetonius, Horatium ab Auguſto coactum fuiſſe Quartum librum edere illaſque Odas quas ex ipſius Imperio compoſuiſſet, iis adjungere, quas jam pridem feciſſet, necdum in lucem edidiſſet. Vide Notas ad Od. 1. Lib. IV.

Habitu corporis brevis fuit & obeſus.] Quod ipſe dicit Sat. 3. Lib. II. ubi ſe affirmat eſſe ſtaturæ non amplius bipedalis.

Vixit plurimum in ſeceſſu ruris ſui.] Hibernos menſes nonnunquam Tarenti tranſigebat. Sed maximam ætatis ſuæ partem degebat in Tiburtino ſuo: quem locum prætulit Tarento, quod oſtendit Od. 6. Lib. II.

Sabini aut Tiburtini.] Cave hinc colligas geminum fuiſſe Horatio rus. Villa ejus fuit inter agrum Tiburtem, & Sabinum, unde alii illam Tiburtinis accenſent, alii Sabinis; quod fieri ſolet de villis, urbibus, & montibus qui duabus regionibus intercjacent. Sic Venuſium nunc Lucaniæ, nunc Apuliæ urbs habebatur, ut loquitur noſter Sat. 1. Lib II.

——— *Lucanus, an Appulus, anceps,*
Nam Venuſinus erat finem fuit utrunque colonus.

Et Od. 4 Lib. III. eadem de cauſa ponit montem Vulturem in Apulia & extra Apuliam. Ecce autem locum huic è Suetonio plane ſimilem apud Catullum, qui de rure ſuo, quod in eadem regione, ubi & Horatii rus erat, dicit.

O funde noſter, ſeu Sabine ſeu Tiburs,
Nam te eſſe Tiburtem autumant, quibus non eſt
Cordi Catullum laedere: at quibus cordi eſt
Quovis Sabinum eſſe pignore contendunt,
Sed ſeu Sabine, ſeu verius Tiburs, &c.

Domuſque ejus oſtenditur circa Tiburni lucum.] Is eſt Tiburni lucus de quo Od. 7. Lib. I.

Et praeceps Anio, & Tiburni lucus, & uda
Mobilibus pomaria rivis.

Fuit autem Tiburnus Catilæ & Coræ frater, qui quam condiderant urbem, Tibur ex nomine fratris ſui maximi natu nuncupaverunt. Virgil Lib. VII.

Sed

Sed utraque falsa puto, nam Elegi vulgares.] Egregium est hoc loco Suetonii judicium. Ex eo, quod vulgares sunt hi Elegi, Horatio illos abjudicat. Longè aliam tulissent sententiam hodierni Critici, qui nulli labori parcunt, dum antiquorum vitia pervestigant, quique pulcherrimos sæpè locos vexant damnantque, ideo tantum, quia, quod pulcherrimum est à Genio ipsorum abhorret maximè. Quo plura reperissent in his elegis humilia & inepta, eo impensiùs contendissent verum auctorem fuisse Horatium. Prò dolor! quanto cum ipsorum dispendio perierunt? Huc enim provocarent tanquam ad certissimam auctoritatem gratulantes sibi repertos esse testes, qualescunque qui causæ recentiorum faverent contra antiquos.

Elegi vulgares.] Potuit Suetonius, ex ipso Horatio sumpto argumento, contendere hos elegos fuisse subdititios, ipse enim de suis scriptis loquens dicit Ep. ult. Lib. II.

Carmina compono, hic elegos.

Epistola autem obscura.] Nostro igitur vitio fit, quod obscura quædam apud Horatium deprehendamus: plerumq; vero commentatorum, & interpretum culpa, qui sæpe clarissimis alioqui locis tenebras offuderunt, quiq; auctorem penitus depravârunt inepto eo sensu quem ipsi affixerunt.

VI. *Id. Dec.*] Hoc est octavo ejus Mensis die, Anno ab U. C. 688. 63. Annis ante natum Christum.

L. Cotta & L. Torquatus Coss.] Dicente ipso Od. XXI. Lib. III.

O nata mecum Consule Manlio!

Et Od. XIII. Lib. V.

Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.

Decessit C. Martio Censorino & C. Asinio Gallo Coss.] Anno ab U. C. 745. sex annis ante Natum Christum. Errat igitur Suetonius, cum dicit infrà *post quinquagesimum nonum Annum.* Ab octavo enim Decemb. M. die An. 680. ad vigesimum septimum Novemb. 745. non sunt amplius quinquaginta septem Anni minus undecim diebus. Nisi hæc sit potius culpa librarii.

Hærede Augusto palam nuncupato, quam urgente vi valetudinis non sufficeret ad obsignandas Testamenti tabulas.] Jure Civili rata habentur Testamenta viva voce dicta, modo Testator hæredem suum nuncuparit coram septem Testibus. Justinian. Inst. Tit. 10. Sect. 13. *Si quis autem sine scriptis voluerit Jure Civili ordinare Testamentum, septem Testibus adhibitis, & sua voluntate coram iis nuncupata, sciat hoc perfectissimum Testamentum Jure Civili firmumque constitutum.*

In extremis Esquiliis juxta Mæcenatis tumulum.] Habitavit enim Mæcenas in extremis Esquiliis, ubi superbam sibi domum fecerat, adeoq; sepulchrum.

Juxta Mæcenatis tumulum.] Decesserat Mæcenas eodem anno. Unde autem factum est, quod Horatius superstes cum esset, nihil in scriptis reliquerit, quo testaretur dolorem ex Mæcenatis morte conceptum? Mihi quidem istud non videtur credibile. Tanto eum affectu dilexit, tantaq; in se merita ejus erant, ut nefas esset officium lugendi Mæcenatis cuiquã alteri reliquisse.

Nullo

Nullo pacto eſſet ignoſcendum adeò inhumano facinori. Si ità nefariè ingratus fuiſſet, non tam æſtimarem ſcripta, quam ipſum auctorem aſpernarer: meque adeo pœniteret tanti temporis in eo explicando vertendoque collocati. Videamus an hiſtoria nobis aliquid ſuggerat, quod eum expediat à crimine ſilentii iſtius, quod quidem primo tam ſuſpectum tamque odioſum apparet. Dio de eo anno loquens, qui Mecænati ſupremus fuit enumerat primo omnia felicia, quæ Auguſto eo anno contigerunt. Cumque demonſtraſſet priores Octo Menſes nihil ei præter felices eventus dediſſe, addit finem anni non reſpondiſſe principio, mortemque Mecænatis derepente interrupiſſe proſperorum ſeriem, ad nonum uſque menſem continuatam. Mors igitur Mecænatis non niſi poſt octavum menſem contigit. At quamvis ſtatim poſt eum menſem exactum contigiſſet (quod tamen non conſtat, cum Dio non deſignet quoto die contigerit) à fine Octobris ad vigeſimum ſeptimum diem Novemb. M. non fuiſſet Horatio ſpatium primis lachrymis abſtergendis. Itaque conſtat eum non diu ſuperſtitem fuiſſe amico ſuo. Quid autem aliud facere potuiſſet, quo clarius demonſtraret, quam vehementer eum dilexerit? Tum proculdubio id præſtitit, quod ante aliquot annos pollicitus erat, quum ad Mecænatem ſcriberet, periculoſo morbo laborantem & mortem optantem.

Ah! te meæ ſi partem animæ rapit
Maturior vis, quid morer altera,
Nec carus æque, nec ſuperſtes
Integer? ille dies utramque
Ducet ruinam, non ego perfidum
Dixi ſacramentum: ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes ſupremum
Carpere iter comites parati, &c.

Si aſtrologis advocatis de natali ſuâ horâ conſultaſſet Horatius, non potuiſſet de ſuorum temporum cum Mecænatis temporibus conſenſu felicius ariolari. At ille magis perſpectas habuit amicitiæ ſuæ, quam fatalis ſui ſideris vires. Neque difficile eſt vera vaticinari, cum in tuo arbitrio ſitum ſit, ut conſtent, quæ prædixeris.

CHRO-

CHRONOLOGIA
Annorum HORATII
PER
CONSULES:
Digesta è DACERIO.

Ann. ab U.C.	*Ann. ante J.C.*	*Ann. Hor.*	CONSULES.
688	63	1	L. Aurelius Cotta II. L. Manl. Torquatus II.
689	62	2	L. Jul. Cæsar C. Marcius Figulus
690	61	3	M. Tull. Cicero C. Antonius

Hoc anno exarsit Catilinæ Conjuratio. Natus est Augustus.

691	60	4	D. Jun. Silanus L. Licinius Murena
692	59	5	Calphur. Piso M. Valer. Messala
693	58	1	Q. Metellus Celer. L. Afranius
694	57	7	C. Jul. Cæsar M. Bibulus
695	56	8	L. Calphurnius Piso A. Gabinius
696	55	9	P. Lentulus Spinter Q. Metellus
697	54	10	C. Cornelius Lentulus L. Marc. Philippus.

Egit

Egit Horatius novem aut decem primos annos Venusii, quod patet ex Od. IV. Lib. III. Exinde Romam ad excolendum ingenium missus est. Sat. VI. Lib. I. Epist. II. Lib. II.

Ann. ab U.C.	*Ann. ante J.C.*	*Ann. Hor.*	CONSULES.
698	53	11	Cn. Pompeius II. M. Crassus II.
699	52	12	Appius Pulcer L. Domit. Ænobarbus
700	51	13	Cn. Domitius M. Valer. Messala
701	50	14	Cn. Pompeius III. Q. Metellus
702	49	15	M. Marcellus Servius Sulpitius
703	48	16	L. Paulus C. Marcellus
704	47	17	L. Lentulus C. Marcellus
705	46	18	C. Cæsar II. P. Servilius

Pompeius in Ægypto jugulatus. Circa hoc tempus Horatius Athenas studiorum causa missus est. Noluit enim Pater, ut eo proficisceretur, aut usquam à latere suo discederet, donec ea esset ætate ut vitæ suæ modum ipse habere & morum integritatem in corruptissima civitate servare posset.

706	45	19	Q. Fuf. Calenus P. Vetinius
707	44	20	C. Cæsar III. M. Lepidus
708	43	21	C. Cæsar IV. Q. Fab. Maximus
709	42	22	C. Cæsar V. M. Antonius

Cæsar in Curia Pompeii confossus, C. Octavius (qui postea Augustus) ex Epiro redit Romam.

710	41	23	C. Pansa A. Hirtius

Duobus his Coss. uno prælio occisis suffectus est C. Octavianus assumpsitque sibi Collegam Q. Pedium. Brutus Macedoniam petens, Athenis plures adolescentes eduxit secum, in iis Horatium. Vide Ep. II. Lib. II. Horat. scribit Sat. VII. Lib. I.

711	40	24	M. Lepidus II. L. Munatius Plancus

De hoc Consulatu Horatius Od. XIV. Lib. III.

Non ego hoc ferrem calidus juventa
Consule Planco.

Erat

Erat jam viginti quatuor annorum, & in Bruti exercitu versabatur. Aderat pugnæ Philippensi, inde fugit, *relictis non bene parmula*: à prælio Romam rediit. Fecit Od. XIV. Lib. I.

Ann. ab U. C.	*Ann. ante Chr.*	*Ann. Hor.*	CONSULES.
712	39	25	P. Servilius II. L. Antonius.
713	38	26	Cn. Domitius II. Asinius Pollio.

Pollioni inscribit Od. I. Lib. II. Mæcenatem Brundusium comitatur, scribitque Sat. V. Lib. I.

714	37	27	L. Censorinus. C. Calvisius.
715	36	28	Appius Claudius. C. Norbanus.
716	35	29	M. Vipsanius Agrippa. L. Caninius. *Et post ejus Mortem,* Statilius Taurus.

Pompejus F. rupta societate, quam cum Augusto inierat, bellum redintegrat. Horat. ea de re componit Od. VII. Lib. V.

717	34	30	L. Gellius. M. Cocceius Nerva.

Menas relictis iterum Pompeii F. partibus, Augusto se adjungit, apud quem actus est Tribunus Militum. In hunc Horatius Od. IV. Lib. V. invehitur.

718	33	31	Sex. Pom. August. *Cognomi.* L. Cornificius.

Pompeius in Phrygia trucidatur. Pompeianis jam secundum venia datur. Pompeius Varus Romam redit. Horat. Od. VII. Lib. II. scribit.

719	32	32	M. Antonius. L. Scribonius Libo.
720	31	33	C. Cæs. Octavianus II. L. Volcatius Tullus.

Horatius hoc anno edidit Sat. IV. & VI. Lib. II.

721	30	34	Cn. Dom. Ahenobarbus. C. Sosius.

Bellum civile Antonium inter & Augustum exardescit. Roma factionibus infestatur. Horatius scribit Lib. V. Od. XVI.

722	29	35	C. Cæsar Oct. II. Messala Corvinus.

Parat se Mæcenas Augustum per mare ad bellum Actiacum [illegible] rem composita est Od. I. Lib. V. Victus Antonius, fugatusque est IV. Non. Septembres. Hanc Augusti Victoriam canit Horatius Od. [illegible] lib. V. sub finem hujus anni moritur Catius Philosophus Epicureus.

Ann.

Ann. ab U. C.	*Ann. ante Chr.*	*Ann. Hor.*	CONSULES
723	28	36	C. Cæsar Oct. IV. M. Crassus

Alexandria capta. Mors Antonii & Cleopatræ. Facta est Od. VI. & XXXVII. Lib. I.

724	27	37	C. Cæsar Octavianus V. Sextus Apuleius

Bellorum civilium finis. Templum Jani jam primum sub Augusto clausum. Dedit Horat. Od. XII. Lib. I. & circa hoc tempus Od. VI. Lib. III.

725	26	38	C. Cæsar Octav. VI. M. Agrippa II.

Titulo Principis ornatur C. Cæsar Octavianus: facta est Od. II. Lib. I. Extructa Bibliotheca Palatina Apollini dedicatur: qua de re composita est Od. XXXI. Lib I. Romanos incessit metus, ne Cæsar sedem imperii Trojam transferret, cui rei ut occurreret, edidit Hor. Od. III. Lib. III.

726	25	39	C. Cæsar Octav. VII. M. Agrippa

Cæsare Britannis bellum inferre cogitante, Horatius cum eum in ea expeditione comitaturum se crederet, scribit Od. VI. Lib. II. Verum proficiscenti Principi Arimini occurrunt Britannorum legati bellum deprecantes. In hunc profectionem scripsit Hor. Od. XXXV. Lib I. Eodem hoc anno, C. Cæsar. Octavianus pulcherrima oratione ad Senatum habita, contendit ut per Patres sibi liceret depositio Imperio, reliquam ætatem in otio degere: inde sumptum argumentum Od. XVI. Lib. II. Cæsari delatum Augusti nomen.

727	24	40	Augustus Cæsar VIII. Statilius Taurus II.

Scripta est Od. X. Lib. II. Od. XI. Lib. IV. Epist. V. Lib. I. Hoc ætatis finierat versus Amatorios plerosque & Sat. 2, 3, 4, 8, 9, & 10. Lib. I. Primum item Lib. II.

728	23	41	Augustus IX. M. Silanus

Phraates contra Tiridatem, qui Parthicum Regnum occupaverat, cum Scytharum auxiliaribus copiis proficiscitur. Tiridates ad Augustum confugit, quem sibi dedi per legatos postulat Phraates. Fit Od. XXVI. & XXXIII. Lib. I. item IV. Lib. II. Od. XXVI. Lib. III. Clauditur Janus jam sub Augusto secundum.

729	22	42	Augustus X. C. Norbanus.

Augustus exercitum in Arabes, duce Ælio Largo Ægypti Præfecto mittit. facta Od. XXIX. Lib. I. moritur Quintilius Varus Poeta, cognatione conjunctus Virgilio, cui consolando scripsit Hor. Od. XXIV. Lib. I. Mecænas Licinia amore captus, quam & paulo post duxit. Huc spectat Od. XII. Lib. II. Victi Hispani. Parthorum à Phraate defectio. Od. VIII. Lib. III. Augustus ex Hispania reversus, ubi periculoso laboraverat morbo. Reditum hunc celebrat Od. XIV. Lib. III. Huc etiam referri potest Od. XXXVI. Lib. I.

Ann

Ann. ab U. C.	*Ann. ante N. C.*	*Ann. Hor.*	CONSULES.
730	21	43	Augustus XI. C. Piso

Non sine ratione hunc annum spectare videntur Od. XXXVI. Lib. I. Od. XIII. Lib. II. Od. XIX. & XXXIX. Lib. III.

731	20	44	Cl. Marcellus L. Arruntius

Supplicium de Fannio Cæpione, & Licinio Murena, cujus Soror Mecænati nupserat, in Augustum conjurantibus sumtum.

732	19	45	M. Lollius, Q. Lepidus

Exeunte hoc anno, aut sequente ineunte scripta est Lib. I. Ep. XX. Mecænati, qui jam decem amplius annos Urbi præfectus fuerat, succedit Agrippa.

733	18	46	M. Aurelius P. Silius Nerva

Tiberius cum Imperio in Orientem missus Tigranem in Armeniæ, Phraatem in Parthiæ regnum restituit. Signa Romana, quæ Parthi Crasso & M. Antonio abstulerant, redita, Romamque remissa, Hor. scribit Lib. I. Ep. III. IV. & VII. ut & paulo ante Od. XIX. & XXX. Lib. I. Od. II. Lib. II. & Od. IV. Lib. III.

734	17	47	C. Sentius Saturninus Q. Lucretius

Debellatum in Hispania per Agrippam, Res à Tiberio in Oriente gestæ Romam allatæ. Scribit Hor. Ep. XII. Lib. I. Virgilius Athenas proficiscitur, Megaris in morbum incidit, Brundisii moritur: Roma discedentem prosecutus est Hor. Od. III. Lib. I. Huic anno etiam supponi possunt Od. IX. Lib. II. & Sat. V. Lib II. nec minus commodè Anno 728.

735	16	48	Cn. Lentulus P. Lentulus
736	15	49	C. Furius C. Silanus

Ludos Seculares dedit Augustus. Carmen Seculare paulo ante paraverat Hor. ut & Od. XXI. Lib. I. Od. VI. Lib. IV. ad Ep. XIII. Lib. I. & Ep. I. Lib. II. ad hujus anni finem referri possunt.

737	14	50	L. Domitius. P. Scipio.

Augustus Cæsar Liciniæ Mecænatis uxoris amore abreptus, in Galliam proficiscitur, quo liberius cum ea degeret; relicto ad Urbis Præfecturam Statilio Tauro, pro Agrippa, aut potius pro Messala Corvinio, qui ad id munus minus idoneus, eam paucis diebus tenuerat: hujus anni est Od. I. Lib III. Od. II. & X. Lib. IV.

738	13	51	M. Drusus Libo L. Piso

Sicambri & Rhæti per Drusum & Tiberium devicti, dum Augustus in Galliâ moram trahit.

Ann.

Ann. ab U. C.	Ann. ante N. C.	Ann. Hor.	CONSULES.
739	12	52	Cn. Lentulus. M. Crassus.

Absentiam Augusti impatienter satis tulerunt Romani, reditum ejus avide exoptantes. Facta est Od. II. & V. Lib IV.

740	11	53	Tiberius Nero. Quintilius Varus.

Redit Augustus Romam, à quo jussus Horatius Victoriam, quam sedecim aut octodecim mensibus ante de Vindelicis, Rhætis & Sicambris reportarant Drusus & Tiberius, cecinit. Ep. VII. & X. Lib. I non longe ab hoc tempore absunt.

741	10	54	M. Valer. Messala. P. Sulpitius Quirinus.

Agrippæ mors. Novæ Drusi & Tiberii de Vindelicis, Rhætis, & Sicambris victoriæ. Scripta est Od. XV. Lib. IV. Quæ Ode, meo quidem judicio, ultima fuit omnium, nec melius potuit quam in Augusti laudibus finem facere.

742	9	55	P. Fab. Maximus. Q. Ælius Tubero.

His Coss. ni fallor, Augustus Lollium Caio Cæsari Nepoti suo octo annorum præfecit, hac de re scribit Horat. ad Lollium Epist. XVIII. Lib. I.

743	8	56	Jul. Antonius. Q. Fab. Maximus.

Julius Florus cum Tiberio in Pannonia versabatur, huic inscribit Ep. II. Lib. II. fuit hoc Operum Horatianorum ultimum: non liquet certè eorum, quorum tempus est incertum, ullum post hunc annum potuisse scribi.

744	7	57	Cl. Drusus. Q. Crispinus.

Drusus tricesimo ætatis anno in Germania moritur.

745	6	58	M. Censorinus. Asinius Gallus.

Mensem Sextilem ita dictum quod à Martio vetere anni principio Sextus esset, *è suo cognomine* Augustum *nuncupavit, magis quam Septembrem* (quod rantulerant Patres & amici) *quo erat natus; quia hoc sibi & primus Consulatus, & insignes victoriæ obtigissent.* Suet.

Inclinato jam anno accidit, quod ex Dione patet, Mæcenatis, quam & post paucos dies insecuta est Horatii, mors. Atque hæc sunt, quæ de Vita, Scriptis, & morte Horatii compertiora habuimus dicere. Nam opera ejus dimidiam plus partem incerti sunt temporis, in quibus plerisque præclarè egisse nos putamus, si quando hanc vel illam Oden, Epistolam, hoc illam vel hanc tempore antecessisse vel secutam fuisse, aliquo indicio demonstraverimus.

TESTI-

TESTIMONIA
Veterum SCRIPTORUM
DE
HORATIO.

OVID. Lib. 4. Triſt. Eleg. 10.

ET temit noſtras numeroſus Horatius aures,
Dum ferit Auſoniâ carmina culta lyrâ.

PERS. Sat. 1.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere Næſo.

MARTIAL. Lib. 8. Epig. 18.

Sic Maro nec Calabri tentavit carmina Flacci,
Pindaros poſſet cum ſuperare modos.

PETRON. Satir.

Homerus teſtis & Lyrici, Romanuſque Virgilius, & Horatii curioſa felicitas.

LUCAN. Poem. ad Calp. Piſonem.

Auſoniamque chelyn gracilis patefecit Horati.

QUINTIL. Lib. 10. Cap. 1.

Multo eſt tetrior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus . . . . . Lyricorum idem Horatius ferè ſolus legi dignus. Nam & ſurgit aliquando, & plenus eſt jucunditatis & gratiæ & variis figuris & verbis felicissimè audax.

AUSON. ad Nepotem.

Te præeunte, Nepos, modulata poemata Flacci,
Altiſonumque iterum fas eſt didiciſſe Maronem.

D. HIERON. Præfat. in Chron.

Quid pſalterio canorius? quod in morem noſtri Flacci & Græci Pindari, nunc iambo currit, nunc Alcaico perſonat, nunc Sapphico tumet, nunc ſemipede increditur.

SIDON.

TESTIMONIA DE HORATIO.

SIDON. APOLLIN. Epist. ad Lamprid.

In Lyricis Flaccum secutus nunc ferebatur in Iambico citus, &c.

Et alibi:

Stylus aut Maronianus,
Aut quo tu Latium beas Horati,
Alcæo potior Lyrisve ipso.

Comment. Vet.

Horatii satyræ inter Lucilii & Juvenalis satyra media est. Nam & asperitatem habet ut Lucilius, & suavitatem ut Juvenalis.

J. LIPS. Epistolic. Quæst. Lib. 2. Epist. 9.

Horatius in satyris placidus, lenis, quietus, monet sæpius quam castigat; sed ita præclarè tamen hoc ipsum, ut in eâ parte & arte nihil possit supra eum.

MANUT. Epist. Lib. 6. Ep. 7.

Quis enim, qui de Poetis modo judicare aliquid possit; uni inter Latinis omnes Horatio vel acumine ingenii, vel sententiarum gravitate, palmam non tribuit?

TAN. Cap. Epist. Lib. 1. 57.

Venerum ille parens Horatius ei pro suâ elegantiâ & ingenii urbanitate haud dubiè placet.

JUL. SCAL. de Re Poët.

Carminum igitur libri vel jucunda inventione, vel puritate sermonis, vel figurarum tum novitate tum varietate, majores sunt omni non solum vituperatione, sed etiam laude: neque solum dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti; verùm etiam sublimi maximè commendandi.

Q. HORATII FLACCI
Carminum ſeu Odarum
LIBER PRIMUS.

ODE I. Ad MOECENATEM.

Alios aliis rebus duci: ſe laude Poëſeos præſertim Lyricæ.

MOECENAS atavis edite Regibus,
O & præſidiū, & dulce decus meum: [1]
Sunt quos curriculo pulverē Olympicū

O Mæcenas, orte à majoribus proceribus, ô & meum columen, & chara mea gloria; ſunt plerique, *qui decurrentes gaudent*

ANNOTATIONES.

Ode eſt monocolos, ſeu unius metri. Verſus omnes Choriambici, Aſclepiadei, Tetrametri acatalecti; conſtant ex Spondeo, duobus Choriambis & Pyrrhichio vel Iambo: ſicque ſcandere licet:

Mœcē | nās ătăvīs | ēdītĕ rē | gĭbŭs

vel iſto modo faciliori,

Mœcē | nās ătă vīs | ēdītĕ | rēgĭbŭs.

1. *Mœcenas.*] Ex antiquis marmoribus Græciſque auctoribus conſtat ita ſcribendum hoc nomen, non, *Mecenas*, ut quidam è vulgo. Vide Cœl. Rhodig. lib. 12. cap. 16. *Mœcenas equeſtri ſed ſplendido natus genere, non minus Agrippâ, Cæſari charus.* Vel. Paterculus, *Vir ingenioſus, & magnum exemplum Romana eloquentia daturus, niſi illum enervâſſet felicitas,* inquit Senec. Epiſt. 19.

Atavis.] ex Non. Marcell. quaſi *avi tata*, id eſt, pater. Avi proavus proprie atavus dicitur. Plaut. Perſ. Sc. 2.

Pater avos, proavos, abavos, atavos, tritavos.

Qui his ſuperiores ſive anteriores ſunt; Majores appellantur.

Edite regibus.] Id eſt, viris principibus: quicquid garriant nonnulli de Etruriæ Regibus: quamvis etiam illorum neſcio quam, & quo nixam fundamento ſeriem contexant; ut Mœcenati Pater fuerit Menodorus, avus Menippus, Cæcina proavus, Volturenus abavus, Titus atavus, Turrhenus tritavus, Elbus majorum primus, &c. Certè divites quoſque & primarios viros nuncupari aliquando Reges, conſtat ex autoribus tum profanis, tum etiam ſacris. Vide infra Od. 20. v. 5. ibique Annot. lib. 3. Od. 29. *Tyrrhena regum progenies.*

2. *& præſidium.*] Mœcenas fuit ſalutis atque dignitatis auctor ac defenſor apud Auguſtum, non Horatio tantùm, ſed & Virgilio, Propertio, aliiſque viris literatis præſidium ac tutela. Vide lib. 2. Od. 7. Tanta verò Mœcenatis apud poſteros fama extitit, ut ad omnes eruditorum Patronos id nominis tranſierit, quorum ex munificentia atque ope ſcientiarum fata pendere videantur.

Dulce decus meum.] *Decus* ex nobilitate: *dulce*, ex familiaritate viri Principis. Huc pertinet quod ait Perſius, Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, &c.

3. *Sunt quos, &c.*] Alii gymnicis exercitationibus impensè ſtudent, alii agriculturæ, alii navigationi, & mercaturæ, alii militiæ, alii venationi, &c.

Curriculo.] Pro curru, vel ipſo curru, vel etiam loco in quo decurritur, accipitur iſta vox.

Pulverem Olympicum Collegiſſe juvat.] Decurrendo ſtadium, ſive Romæ in Circo, vel in

conſpergi pulvere Olympico & quos meta non tacta rotis calidis, ac illuſtris victoria extol-

Collegiſſe juvat: metáque fervidis [3]
Evitata rotis, palmáque nobilis 5

ANNOTATIONES.

Campo etiam Martio; ſive apud Græciam in Ludis illis ſolemnibus, qui totius orbis frequentiâ celebrabantur, in quibus pentathlon, ſive quinquertium, id eſt, quintuplex certamen, Jaculatio, diſci jactus, ſtadii curſus, Saltus, palæſtra: ſive mavis, Curſus, Pugilatus, Diſcus, Ceſſus, Lucta. Stadium longum erat pedes ſexcentos, Victores Olympionicæ vocabantur, coronabantur, laudabantur; vacatione munerum curæ ac tutelæ, perpetuaq; immunitate donabantur, adeò ut Olympionicen eſſe conſeretur aliquid majus quàm Romæ de hoſtibus triumphus. Quatuor apud Græcos ejuſmodi celebres Ludi erant, Olympici, Pythii, Iſthmii, Nemei. Annui quidam, ut Pythii, quinquennales Olympici & Iſthmii; Nemei tertio quoque anno fiebant: plerique dies quinque durabant. Ab Olympicis Ludis nuncupatæ ſunt Olympiades ea ſpatia ſeu intervalla duas inter Ludorum celebrationes comprehenſa. Inſtitutos fama eſt Ludos Olympicos anno 4400. ab Hercule Cretenſi quidem, in honorem Pelopis, juxta flumen Alpheum, ad delubrum Jovis in Achaiâ, juxta Piſam & Elidem, in Campo cui Olympia nomen. Victoribus oleagina dabatur corona. Vide Virgil. Georgic. 3. v. 18. & ſeq. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 17. Pythii Ludi fiebant in honorem Apollinis ob interfectum Pythonem ſerpentem. Coronabantur lauro victores. Iſthmici à Theſeo dicata Neptuno, vel Herculi, vel Melicertæ ſeu Palæmoni, (nam variæ ſunt opiniones) in Iſthmo ſeu in anguſtis faucibus Corinthiacis. Victorum corona è pinu erat. Denique Nemei Ludi celebrabantur vel in gratiam Hercules ob occiſum in Nemea ſylva leonem prodigioſæ magnitudinis, apud Cleonas Achaiæ civitatem in Peloponneſo; vel, ut alii volunt, propter Archemorum Lycurgi puerum in Nemea ſylva defunctum. Victoribus ex apio corona conficiebatur. In Iſtis omnibus Ludis præter exercitationes corporis, erant & ingenii certamina, videlicet poëtarum victores, heroas & athletas certatim laudantium. Vide Pindarum. Olympicis agona Muſicum addidit Nero; qui & in iis non bigis ſed decemjugi curru aurigavit, victoriamq; tulit. Sylla Olympiade 175. athletas & reliqua ex Olympiis certamina Romam traduxit. Alex. ab Alex. antè cit.

4. *Metáque.*] *Meta* lapis eſt, vel congeries quædam in acumen faſtigiata, ſeu è lato in acutum erecta, circa quam currus, ſeu bigæ vel quadrigæ, ſeu etiam in mari naves curſum flectebant. Ovid. Metam. 10.

Metaſque imitata ſupreſſus.

In Circo Romano metæ primùm ligneæ ab imperatore Claudio factæ demum aureæ ſunt. Alex. ab Alex. cit.

Fervidis Evitata rotis.] Præcipuus erat labor & ſumma cautio in curuli certamine, ne in flexu currus impingeret ad metam, ac diffringeretur. Apud Homer. Iliad. λ. Neſtor Antilochum filium erudiens monet cavendum ut rotæ modiolus ſummam quidem metam attigiſſe videatur, ſed lapidis tactum vitet, ne vulnerentur equi, curruſque diſrumpatur. Ergo non abs re in Olympicis nobiliſſima putabatur ex victoria curulis agonis. Patet ex Herodoto & Pindaro. Porrò circa metam currus agitari debebat ſepties.

Auſon. Epitaph 35.

Phoſphore clameſi ſpatioſa per æquora Circi
Septanas ſolitus victor obire vias.

Proper. lib. 2. Eleg. 25.

Aut priùs infecto depoſcit præmia curſu,
Septima quàm metam triverit ante rota.

Græci duodenum flexum notant. Pindar. Olymp. Od. 3. Δωδεκάγναμπτον τέρμα, & Pyth. Od. 5. πρὸς ἀρχὰν δ' ὑπὸ δώδεκα ἔβαν τέρμονα. Non prætermittam hic veterem Britannorum in regendis curribus bellicis induſtriam ac ſolertiam, ad quam uſu quotidiano & exercitatione aſſuefcebant, *ut in declivi ac præcipiti loco incitatos equos ſuſtinere, ac brevi moderari & flectere, & per temonem currere, & in jugo inſiſtere, & inde ſe in currus recipere citò poſſent.* Cæſar. de Bell. Gall. lib. 4. cap. 33. meminit & Juvenal. Sat. 4. v. 126.

5. *Palmáque.*] Athletis qui Olympia, Pythia, Nemea, Iſthmia viciſſent, Græci tantos honores tribuebant, ut *non modò in conventu ſtantes cum palma & corona ferrent laudes*, ſed & cum reverterentur in ſuas civitates quadrigis triumphantes invehantur, atque vectigalibus à Republica conſtitutis totius vitæ ſpatio fruantur. Hæc Vitruv. lib. 4. Palma verò ſignum victoriæ paſſim apud omnes ſtatuitur, ex Plutarcho, propterea quod ea eſt ejus natura ligni, ut urgentibus opprimentibuſque minimè cedat. Unde eſt illud Alciati Epigramma,

Nititur in pondus palma, & conſurgit in altum:
Quoque magis premitur, hoc magè tollit onus.

Terrarum

Terrarum Dominos evehit ad Deos. [4]
Hunc, ſi mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, ſi proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur areis,
Gaudentem patrios findere ſarculo
Agros, Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta ſecet mare. [5]
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium & oppidi
Laudat rura ſui: mox reficit rateis
Quaſſas, indocilis pauperiem pati.

lit ad Deos orbis moderatores. Hunc, ſi conventus Romanorum inconſtantium certatim evehit ad maximas dignitates: illum, ſi congeſſit in ſuum granarium quidquid colligitur ex areis Libyæ; geſtientem ſcindere ſarculo rura paterna, nunquam deduces de propoſito, etiam promiſſione *opum Attali, ut nauta timidus findat navi Cypriâ* undas *pelagi Myrtoi. Mercator timens Africum* ventum *pugnantem cum aquis* maris *Icarii, commendat quietem, & agros ſui pagi; paulo poſt* tamen *reſarcit naves lacera, paupertatis impatiens.*

ANNOTATIONES.

6. *Terrarum dominos.*] Iſta verba quidem accipiunt de Romanis, qui fuerint victores in Ludis Circenſibus, ſcilicet ob illud Virgilii, *Romanos rerum Dominos*; nonnulli referunt ad vitam & fortunam Olympionicarum beatiſſimam, quæ & in proverbium abiit. Meliùs tamen alii ad ipſos *Deos* orbis dominatores.

Evehit ad Deos.] Ad Deorum felicitatem videtur evehere. Hinc & lib. 4. Od. 2. v. 18. *collaſtes* appellantur Olympionicæ.

7. *Mobilium.*] Quidam *Nobilium*, leg. At illud aptiſſimum populi epithetum. *Quiritium* à Romulo, qui poſt mortem & apotheoſin Quirinus vocatus, Quirites Romani ſunt dicti;

Sive quod haſta Quiris priſcis eſt dicta Sabinis,
Ovid Faſt. 2.

8. *Tergeminis honoribus.*] Ampliſſimis, Tribunatu, Quæſturâ, Ædilitate, Prætura, Conſulatu, Cenſurâ, Dictaturâ. Alii intelligunt iteratos Magiſtratus; nonnulli ſublatos & congeminatos plauſus in theatro, quales Mœcenati gratulatur Horatius Ode 20. hujus libri.

10. *Libycis.*] Martial. lib. 6. Epig. 86.

Poſſideat Libycas meſſes, &c.

apud Pindarum Αἰόλια πυροφόρος. *Libya tritici ferax*: Claudian. de Laudib. Stilic. *Spicis inſignis Africa* dicitur.

Areis.] Varro de Ling. Lat. 4. *ubi frumenta ſicca terantur & areſcant.* Feſtus verò ait eſſe *locum vacuum, quaſi exaruerit, & non poſſit quidquam generare.* Hinc & areæ vocantur loca in urbe pura, vacua, nulliſque ædificiis occupata.

11. *Sarculo.*] Ruſticum eſt inſtrumentum in modum falculæ incurvum, quo ſegetes noxiis herbis internaſcentibus leviter ſcalpendo expurgantur. Gallicè *un ſercloir.* Ang. *a Weeding-hook.*

12. *Attalicis conditionibus.*] Opulentiſſimis ſcilicet illis: vel toto Aſiæ regno, ubi Attalus Pergami rex floruit opibus tantis quidem, ut earum hæredem non alium quàm Populum Romanum judicârit à ſe inſtituendum. Hinc & ſplendida quælibet nominantur Attalica. Propert. lib. 2. Eleg. 13.

Nec ſit in Attalico mors mea nixa thoro,

De Attalo plura lib. 2. Od. 18. Vide Juſtin lib. 36.

13. *Trabe Cypriâ.*] Navi fabricata ex optimis lignis, qualia ædificandis navibus aptiſſima reperiuntur in Cypro Mediterranei maris Inſulâ, de quâ poſteà fuſius ad Od. 3. v. 1. *Trabs* Iſidoro lignum unum quod tranſverſum continet utrumque parietem. Feſto duo ligna compacta: hinc trabica pro navi.

14. *Myrtoum.*] Pars Ægæi maris Eubœæ proxima, ſic appellatur ex Plinio, ab inſula parva, quæ hodie *Mandria*, olim *Myrtos*. Fabulatores volunt ſic appellari à Myrtoo quodam in mare iſtud præcipitato; vel à muliere Myrtone. Pòrrò illud præ cæteris mare hìc afferri videtur, quia naufragiis infeſtum nauti pavorem injiciat, vixque citra periculum navigari queat, ob crebras inſulas & ſcopulos.

15. *Icariis fluctibus.*] Hodie *mar di Nicaria*, Ægæi pars ad Samum ac Delum Inſulas, nomen habuit ab Icaro Dædali filio in illud delapſo. Ovid. Faſt. 4.

Tranſit & Icarium, lapſas ubi perdidit alas
Icarus, & vaſta nomina fecit aqua.

Africum.] Ventum ab Africâ flantem vernaculè **South-weſt**, inter meridiem & occaſum. Virgil.

Creberque procellis
Africus.

17. *Laudat rura.*] Mercator ruſticam laudat vitam, dùm ingruit tempeſtas; at tranſacto periculo, negotiationem cogitat ſtatim, ut priùs, lucro inhians.

Eſt alius *qui non contemnit cyathos* vini *Maſſici veteris, neque detrahere aliquot horas ex die integro, modo jacentes habens artus ſub arbuto virenti, modò ad originem placidam fontis ſacrati. Militia placet multis, ſonuſque buccinæ ac litui mixtus, & bella matribus execranda. Venator oblitus delicatæ uxoris moratur ſub aëre frigenti, ſive canes ſidi conſpexerunt cervam ſive aper Marſus fregit retia rotunda. Hederæ verò, mercedes doctorum capitum, me collocant inter ſummos Deos: me ſilva frigida & celeres chorea Nympharum cum Satyris*

Eſt qui nec veteris pocula Maſſici,
Nec partem ſolido demere de die
Spernit: nunc viridi membra ſub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput ſacræ.
Multos caſtra juvant, & lituo tubæ
Permiſtus ſonitus, bellaque matribus
Deteſtata. Manet ſub Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor:
Seu viſa eſt catulis cerva fidelibus;
Seu rupit teretes Marſus aper plagas.
Me doctarum hederæ præmia frontium
Diis miſcent ſuperis: me gelidum nemus,
Nympharumque leves cum Satyris chori

ANNOTATIONES.

19. *Maſſici.*] In Maſſico monte Campaniæ creſcebat optimum vinum. Nominiſque & uvarum nobilitas perdurat etiamnum. Valdè auſterum, & ſtomacho robur dare dicitur. Athen. lib. 1. cap. 21.

20. *Partem ſolido demere de die.* | Ad genio indulgendum, intermiſſis negotiis ac ſeriis occupationibus.

21. *Arbuto.*] Gallicè, *arbuſier*. Ang. **the Strawberry-tree.**

22. *Sacra.*] Singulis fontibus præeſſe Nymphas & quædam Numina creditum pridem. Hinc illis victimæ & libamina florum ac vini. Vide lib. 3. Od. 13.

23. *Lituo tuba.*] Lituus minor tuba eſt & incurvus, inſigne augurum, ex Gell. lib. 5. cap. 8. tuba directa, ſic à tubo quem refert appellata, gravi ſono pedites excitabat, lituus autem acuto clangore equites. Ovid. Metamorphoſ. 1.

Non tuba directi, non aris cornua flexi.

24. *Bellaque matribus Deteſtata.*] Per quæ nempè orbantur viris ac filiis.

25. *Manet ſub Jove frigido Venator.* | Cic. Tuſc. 2. n. 40. *Conſuetudinis magna vis eſt. Pernoctant venatores in nive: in montibus uri ſe patiuntur.*

Sub Jove.] Jovem pro aëre uſurpari docet Macrobius. Varro ex Ennio, *Iſtic eſt is Jupiter quem Graci vocant aëra, qui ventus eſt & nubes, imber poſteà, atque ex imbre frigus, ventus poſt, ſit aër denuo, &c.*

27. *Catulis fidelibus.* | Cic. de Nat. Deorum 2. n. 15. *Canum tam fida cuſtodia, tamque amans dominorum adulatio . . . . tam incredibilis ad inveſtigandum ſagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid ſignificat aliud, niſi ſe ad hominum commoditates eſſe generatos?* Vide Ælian. lib. 19. cap. 11. de animal. Huc ſpectat quod ſunt quidam venatici canes, qui viſu melius quam olfactu feras conſectantur. Gall. *chaſſer à vûe.* Ang. **Gaze-hounds, that run at ſight.** Sunt porro fideles ii qui à recta præda non aberrant in adventitiam. Gall. *qui ne prennent point le change*, ou *qui guardent le change.* Ang. **Stanch-hounds.**

28. *Teretes plagas.*] Solent venaturi ſilvas telis ac linteis circumdare, quibus feræ concludantur. *Teretes.* | tereti funè confecta retia.

Marſus aper.] Apud Marſos Italiæ populos Sabinis affines ſilvæ plurimæ, in quibus venatio frequens.

29. *Doctarum hederæ præmia frontium.*] Hederâ coronabantur Poëtæ eximii, quique in certamine ingenii & induſtriæ victores fuerant: vel quòd æternitatem & immortalitatem carminis deſignet perpetuus ille viror hederæ quemadmodum & lauri: ſive quia Poëta Baccho perinde ac hedera ſacri ſunt, ob enthuſiaſmum, quo Bacchantium more interdum corripiuntur, vel potiùs ob vini ad condenda carmina utilitatem. Unde noſter poſtea aſſerit non poſſe diu placere aut vivere carmina *qua ſcribuntur aquæ potoribus.* Virgil. Eclog. 7.

Paſtores hederâ creſcentem ornare Poëtam.

30. *Diis miſcent ſuperis.*] Felicitate me ſimilem Diis faciunt, ac perinde beatum, ut qui divinos honores conſequuntur.

Nemus.] Quippe quod meditando & conſcribendis verſibus aptiſſimum. Nam,

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

Hinc & in iis locis conſtituuntur Nymphæ cum Satyris choros ducentes; id eſt, profundæ & eruditæ cogitationes doctis viris ſeſe immiſcentes & inſinuantes.

31. *Satyris.*] De his poſtea lib. 2. Od. 19. Ruſtica Numina ſunt, quorum ſuperna pars corporis humanam effigiem, inferior caprinam exhibeat: cæterùm rerum omnium cognationem habere atque hominibus impertire Satyri, Fauni, Silvani exiſtimati ſunt. Patet ex Virgilii

Secernunt

Secernunt populo; ſi neque tibias [7]
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboüm refugit tendere barbiton.
Quod ſi me Lyricis Vatibus inſeres,
Sublimi feriam ſidera vertice.

ſegregant à vulgo. ſi neque Euterpe fiſtulas coërcet, neque Polyhymnia dedignatur intendere lyram Lesbiam. Quod ſi me annumeres Poëtis Lyricis, cælum attingam excelſo capite.

ANNOTATIONES.

Eclogâ 6. in quâ Silenus de abſtruſiori rerum naturâ & origine ſolerter diſſerit. Vide Luciani Dialog. 26. cui titulus, *Dionyſus*. Diodor. Sicul. Plin. lib. 7. cap. 2. Satyri humano capite, ſed cornuto calvoque, acutis auribus, depreſſis naribus, villoſo corpore ab antiquis pinguntur. Plutarchus in Syllæ vitâ refert, per Theſſaliam & Macedoniam ad mare deſcendente Syllâ, non longè Dyrrachio vicinaque Apolloniâ, apud Nymphæum ſacrum quemdam locum, colle virenti, ac rivulis amœno obdormiſcentem Satyrum, qualem Poëtæ Pictoreſque effingunt, captum fuiſſe: qui perductus ad Syllam per varios interpretes interrogatus, quis eſſet; nihil quod intelligi poſſet reſpondit; tantum vocem aſperam hinnitu equino & hirci balatu mixtam edidit. Quo aſtantes ipſeque Sylla obſtupefacti Satyrum dimiſerunt. Sanctus autem Hieronymus in vitâ Pauli Eremitæ ſcribit, temporibus Conſtantini viſum toti Alexandriæ populo Satyrum: præterea, ſancto Antonio apud eremum occurriſſe homuncionem aduncis naribus, fronte cornibus aſperâ, cui extrema corporis in caprarum pedes deſinerent; interrogatum verò quis eſſet, reſpondiſſe: mortalis ego ſum, unus ex eremi incolis, quos deluſa Gentilitas Faunos, Satyroſque appellat & colit.

32. *Secernunt populo.*] Supra vulgi humilem imperitamque turbam attollunt, ac velut ſacrum à profano ſegregant. lib. 3. Od. 1.

Odi profanum vulgus & arceo.

Si neque tibias Euterpe cohibet, &c.] Si modo mihi ſuam opem non negent Muſæ. Tibiæ pridem confectæ ex oſſibus crurum ſeu tibiarum gruis, cervi, &c. & hinc nomen. Vide Scaliger. poetic. lib. 1 cap. 20. Porrò *Euterpe*, Muſarum una, tibiarum inventrix dicitur, nomen autem ſortita à cantûs ſuavitate & à delectando: ὃ *bene*, τέρπειν *delectare*. Auſon. Eclog. de Muſis.

33. *Polyhymnia.*] Hæc inter Muſas id muneris obtinet, ut multos canat hymnos, virorumque inſignium laudationibus præſit. Unde nomen ei factum. Ita, inquam, ſcribunt Ovid. Faſtor. Herodot. lib. 7, &c. Aliis *Polymnia* à multiplici rerum memoriâ dicitur.

34. *Nec Lesboum refugit tendere barbiton.*] Si mihi concedat facultatem optimi Carminis Lyrici, qualem habuerunt Alcæus & Sappho è Lesbo Inſulâ oriundi, de quibus poſteà hujus lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

Barbiton.] Inſtrumentum muſicum multas habens chordas; Anacreontis inventum facere videtur Horatius, Od. 32. ſeq.

35. *Quod ſi me, &c.*] Si tuum, ô Mæcenas, accedat mihi judicium, ſique me pronuncies inter Poëtas Lyricos dignum recenſeri, tum me Diis parem exiſtimabo.

Lyricis.] Apud Græcos novem Poëtæ Lyrici celebrantur, Pindarus, Alcæus, Sappho, Stetichorus, Ibycus, Bacchilides, Simonides, Alcman, Anacreon. Apud Latinos Horatius princeps ac propè unicus. Huic addit Cæſium Baſſum Quintilianus lib. 10. cap. 1.

36. *Sublimi feriam ſidera vertice.*] Platonicorum erat ſententia, Poëtam infra Deum, & ſupra hominem eſſe.

ODE II. Ad AUGUSTUM CÆSAREM.

Deos omnes Romanis iratos esse, ob cædem Julii Cæsaris: totamque Imperii spem in Augusto esse.

Jupiter jam in terras immisit sat nivis & horrendæ grandinis: vibransque fulmina in sacras arces manu flammatâ Roma terrorem incussit: Alias etiam nationes fecit timere, ne rediret triste tempus Pyrrha conquerentis ob prodigia inaudita:

JAM satis terris nivis, atque diræ [3]
Grandinis misit Pater: & rubente
Dexterâ sacras jaculatus arces,
Terruit urbem:
Terruit gentes, grave ne rediret [5]
Sæculum Pyrrhæ novâ monstra questæ; 6

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos tetrastrophos. Tres quique priores versus sunt Sapphici. Constant è trochæo, spondeo, dactylo, & duobus trochæis. Et sic scanduntur:

Jām sătīs tĕr | rīs nĭ vĭs | atquĕ | dīræ |

Quartus est Adonicus, è dactylo & spondeo.

Tĕr rŭĭt | ūrbĕm.

1. *Jam satis, &c.*] Optimè Turnebus lib. 6. cap. 8. prodigia Cæsaris mortem secuta, offensionem Deorum & iram ostendentia atque augurium civilium deinceps bellorum, eventumque portendentia Horatius commemorat: cum autem solerent prodigia & portenta procurari & expiari, iraque Deorum obsecrationibus placari, utrumque in eâ Ode reperies. Porrò funestum ac dirum ostentum erat, cum ædes sacræ de cœlo tangebantur, Cic. de Divin.

Nam pater altitonans stellanti vixus Olympo,
Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit,
Et Capitolinis injecit sedibus ignes.

Nivis atque dira Grandinis.] Postquàm à Cassio & Bruto Julius Cæsar in Senatu interfectus est, nivis & grandinis tempestates prodigiosæ aliaque portenta acciderunt. Tiberis quoque exundans urbem agrosque fœdavit. De quibus fusè Appianus lib. 4. Dio lib. 47. aliique. Illa verò prodigia à Diis velut immissa in ultionem occisi Principis, adulatorie noster aliique ejus sæculi Poëtæ scripserunt, Augusti gratiam captantes, qui *omnium bellorum initium & causam hinc sumpsit, nihil convenientius ducens, quam necem avunculi vindicare, tuerique acta.* Sueton. Octav. cap. 10. Idque pro concione voverat teste Dione lib. 45. Idem Sueton. cap. 29. *Extruxit ædem Martis ultoris . . . . . quam bello Philippensi pro ultione paterna suscepto voverat.*

Nivis.] Ingens nivium copia fecit eluvionem Tiberis, adeoque portenti loco habita est. Frustrà ergo Scaliger Hypercrit. locum hunc Horatii redarguit.

Dira grandinis.] Quoties erat grando solito major, lapidibus pluisse dicebant veteres & prodigium censebant, procurabantque. Tit. Liv. pluribus locis.

3. *Sacras jaculatas arces.*] Magna tunc Jovis ira, cùm nec sibi sacratis parcit ædibus. Hinc verò portendi rerum mutationem credebant olim, teste Dione & aliis. Seneca quæst. natural. l. 2. cap. 41. *Primo*, inquit, *manubia* (Tuscum est vocabulum, & significat fulmen; ne quid te remoretur, Lector.) *monet & placata est, solisque Jovis arbitrio mittitur. Secundam mittit Jupiter quidem, sed ex concilii sententia: nam duodecim advocat Deos, qua manubia prodest, at non impune. Tertiam idem mittit, sed adhibitis in consilium Diis quos Superiores vocant: & manubia hac tertia incendit & vastat, mutatque statum privatum & publicum quem invenit, &c.*

Urbem.] Romam, Antonomasticè; urbium scilicet principem.

6. *Sæculum Pyrrhæ.*] Diluvium simile Deucalionæo. Eluviones fuere plures, testibus Euseb. Hieron. Isidoro, & aliis. Una mensium novem sub Ogyge prisco: altera Niliaca unius mensis sub Hercule & Prometheo Ægyptiis: tertia duorum mensium sub Ogyge Attico: quarta mensium trium in Thessalia tempore Deucalionis & Pyrrhæ: quinta sub Proteo Ægyptio. Has Poëtæ nonnunquam junguntconfunduntque, imò his tribuunt ea quæ ex sacris codicibus acceperant de universali diluvio, quod describit Moses Genes. cap. 6. & seq. Sic & alii pariter Ethnici. Apollodor. lib. 1. *Ubi Jupiter*, inquit, *aneam prolem tollendam censuit, Deucalion Promethei consilio fabrefacta è lignis arcâ, repositisque in eâ rebus ad vitam necessariis, ingressus in eam est cum Pyrrhâ uxore: tum Jupiter effusis large imbribus maximam Græcia partem cooperuit; ut quicquid mortalium illic foret, interierit præter admodum pauces.* Plutarchus de animant. comparat. refert columbam arcâ emissa Deucalioni nunciam tempestatis fuisse cùm remearet; serenitatis, cum evolaret.

Pyrrha.] Pyrrha uxor Deucalionis Thessaliæ Regis: qui duo tantùm fuere superstites ex eluv-

Omne

Omne cùm Proteus pecus egit altos
Visere montes :
Piscium & summâ genus hæsit ulmo,
Nota quæ sedes fuerat cõlumbis
Et superjecto pavidæ natarunt
Æquore damæ.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etrusco violenter undis,
Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Vestæ :
Iliæ dum se nimium querenti
Jactat ultorem ; vagus & sinistrâ
Labitur ripâ, Jove non probante,

quando Proteus totum armentum duxit in excelsos montes ; atque piscium genus adhæsit ulmi fastigio ; qui locus fuerat columbis cognitus : nec non dama timidi nataverunt in mari superfuso. Aspeximus flavum Tiberim ire prostratum monumenta Regis Numæ *& ædem Vestæ, aquis magno impetu reflexis à ripâ Tusciam spectante : dum* hic *fluvius, Jove indignante, nimium indulgens uxori Iliæ dolenti prater modum, se vindicem ostentat, atque in lævum litus* er-

ANNOTATIONES.

vione ; naviculâ emergentes in Parnassum, cæteris montibus aquâ submersis. Subinde verò consuluerunt Oraculum, quo pacto genus humanum posset reparari : acceptoq; responso jactis post tergum lapidibus id præstiterunt. Vide Ovid. Metam. 1. Virg. Eclog. 6. Juvenal. Sat. 1. v. 81. & seq. &c. Thessalica illa contigit eluvio annis ferè quindecim ante Hebræorum ex Ægypto egressum ; ut volunt quidam non absurdè.

7. *Omne cum Proteus, &c.*] Proteus custos Phocarum Neptuni, in eo diluvio, inquit Poëta, gregem suum, seu vitulos marinos deduxit in altos montes, qui priùs vel in aquis, vel in ripâ duntaxat degebant. Sunt enim ἀμφίβια Phocæ.

Piscium & summa genus hæsit ulmo, &c.] Fluctibus terræ superfusis, pisces arborum summo cacumini, supremisq; fruticibus adhærebant.

10. *Nota quæ sedes fuerat columbis.*] At *vix hoc persuadeas rerum natura consultis*, inquit Scaliger. Quasi verò benè palumbes non hic intelligi queant, quas in arboribus constat nidificare. Quid porrò quod scribit Suetonius, Octav. c. 9. Cæsare sylvam cædente, arborem palmæ in omen victoriæ servari jussam, è quâ soboles enata paucis diebus sic adolevit, ut non modò æquipararet matricem, sed obtegeret, *frequentareturq; columbarum nidis.*

13. *Flavum Tiberim.*] Seu ex eluvione turbidum, ut fit ; seu quod, ut scribit Virgil. Æn. 7.

Vorticibus rapidis, & multâ flavus arenâ.

Retortis Littore Etrusco violenter undis.] Retroactis Romam versùs aquis, repulsisque ab ostio maris Tyrrheni sive Etrusci, in quod influit : quâ exundatione vastitatem urbi visus minari Tiberis. Huc pertinet quod refert Dio l. 45. flumina quædam in Italia contrarias in partes fluxisse, Augusti temporibus : pisces; innumerabiles è mari in continentem ejectos per ostia Tiberis.

15. *Monumenta Regis.*] Numæ Pompilii, secundi Romanorum Regis Palatium, quod & Curia Pompiliana & Regia vocabatur. Intelligunt alii cætera Numæ opera seu monumenta publica

16. *Templaque Vestæ.*] Ex Dionys. Halic. l. 2. Templa duo Romæ habebat Vesta, alterum à Romulo, alterum à Numa Pompilio conditum medio spatio Capitolium inter & Palatium, unis mœnibus utroque colle incluso.

Templa.] Abusivè pro æde quæ non erat augusta, sive augurio consecrata, at augustum erat illius atrium.

Vestæ.] Ejus ædes erat rotunda, quod terra quæ rotunda est, Vesta dicta fuit, quippe quæ rebus omnibus vestitur : vel quia vi suâ stat. Alii aliter. Vide Cic. de nat. Deor. 1. n. 67.

17. *Iliæ.*] Matri Romuli, suæ uxori, conquerenti de nece Julii Cæsaris sibi consanguinei. Ilia jussu Amulii in Tiberim, ut volunt quidam, præcipitata, huic proinde fluvio nupta fertur : ab eoq; indulgentius æquo vindicatur.

18. *Sinistrâ Labitur ripâ.*] Majorem ergo urbis partem ; quæ ad sinistram est, forum scilicet Romanum, atq; Aventini Palatiniq; collium imam Regionem exundans vastat Tiberis.

19. *Jove non probante.*] *Si omnia fato fiant, cur non probat Jupiter ? aut si Jupiter non probat, cur adversus fatum Tiberis ruit ? sive vult Cæsaris ultor esse, quid igitur Roma pulcherrima & religiosissima quaque demolitur, cum Romam ipsam Cæsaris nepotibus promiserint fata ?* sic magna lis Horatio mota à Jul. Scaligero. Nunquid verò nostrum erit viros inter tantos tantas componere rixas ? At cavillationem agnosce, Lector, ne dicam sycophantiam vitiligatoris. Probat Jupiter sanè vindicari nefariam cædem Principis & Pontificis. Ovid. Fast. 3.

At quicunque nefas ausi, prohibente Deorum Numine, polluerant pontificale caput.

At non probat quod uxori Iliæ obsequentior fluvius ultra modum evagetur, eatque dejectum

rat exundans. *Juvenes pauci culpâ parentum audient* aliquando *Romanos ſtrinxiſſe gladios, quibus juſtè magis conſ.derentur Perſa graves; diſcentque bella* civilia. *Quem Deorum populus invocet labente Republicâ? Quibus votis inſtabunt Virgines ſacrata apud Veſtam obſecrationes minimè ſuſcipientem? Cui Jupiter dabit munus eludendi crimen? O Phœbe fatidice, obſecramus* ut *ſuccurras, albos humeros nube velatos* habens, *ſeu vis potius*, adeſſe, *ô blanda Venus, circa quam joci & amores volitant:*

Uxorius amnis. 20
Audiet cives acuiſſe ferrum, [11]
Quo graves Perſæ melius perirent:
Audiet pugnas, vitio parentum
Rara juventus.
Quem vocet Divûm populus ruentis 25
Imperî rebus? prece qua fatigent
Virgines ſanctæ minùs audientem
Carmina Veſtam?
Cui dabit partes ſcelus expiandi
Jupiter? tandem venias, precamur, [13]
Nube candentes humeros amictus 31
Augur Apollo.
Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam jocus circumvolat, & Cupido:

ANNOTATIONES.

ſacra profanaque fine ullo diſcrimine. Nec abſurdè alii ſcribunt, Jovi Diiſque non placere quod Tiberis moliatur Cæſaris ultionem, quam Auguſto fata reſervabant.

20. *Uxorius.*] Uxori plus æquo deditus & indulgens. Virgil. Æneid. 4.

pulchramque Uxorius urbem
Extruis.

21. *Audiet cives, &c.*] Quaſi vaticinatur Horatius peracta jam bella civilia, quibus Italia fœdata, & mutuis vulneribus cives abſumpti, juventuſq; imminuta ac propè exhauſta fuerat.

22. *Graves Perſæ.*] Parthi, ut ad calcem hujus Odes annotabo, intelligendi, *Graves*, ſeu ob armorum pondus, ſeu quod Romanis diu graves incubuere, vel propter unam cladem Craſſianam, de quâ poſtea dicam amplius, tum alibi, tum præcipuè lib. 4 Od. 15.

23. *Vitio parentum.*] Per ambitionem, cupiditatem, iram, in ſemet gladios ſtringentium, quibus hoſtes erant petendi.

27. *Virgines ſanctæ.*] Veſtales ignis æterni cuſtodes. Veſtæ perpetuâ virginitate & ſummo cultu addictæ, hinc que ad placandum ejus numen potentiores. Cic. de Leg. 2. n. 20. *Virgines Veſtales in urbe cuſtodiunto ignem foci publici ſempiternum.* & n. 29. *Veſta, quaſi fucus urbis . . . . . ei colendæ Virgines præſunt, &c.* Vide A. Gellium l. 1. c. 12. ubi inter alia benè multa, hæc ſcribit: *Veſtalem Virginem minorem annis ſex, majorem quàm annos decem natam capi fas non eſſe: patrimam & matrimam eſſe oportere: neque linguâ debili, ſanſuve auritum diminutam, aliave quavis corporis labe inſignitam, nec quæ ipſa, aut ejus pater emancipatus ſit: aut cujus parentes ſervitutem ſervierent, vel in ſordidis negotiis diverſentur, &c.*

Minus audientem.] Præ irâ graviori & ferè implacabili, tum ob effuſum impiè ſanguinem ſibi cognatum, ut jam antè dixi, tum ob ſacrilegam percuſſorum audaciam, quæ ſummum Sacerdotem violarant, abſque ullâ numinum reverentiâ. Ovid. Faſt. 3. ita Veſta loquitur:

. . . . Meus fuit ille Sacerdos,
Sacrilegæ telis me petiere manus.

30. *Veniat, precamur.*] Invocat præcipue Apollinem qui & Trojanis pridem, & poſt Romanis ſemper impenſè favit.

31. *Nube candentes humeros amictus.*] Miſſis aliorum interpretationibus, hunc locum optimè intelligas eum iis qui putat alluſiſſe Horatium ad id quod commemorant anno cædem Julii Cæſaris conſecuto Solem caligine obvelatum ſemper fuiſſe, quaſi in ſceleris admiſſi execrationem. Plutarch. in Cæſare, Dio lib. 45. Plin. lib. 2. cap. 30. *Prodigioſus*, inquit, *Solis defectus, occiſo Dictatore Cæſare, totius pene anni pallore continuo.* Virgil. Georg. 1.

Sol etiam extincto miſeratus Cæſare Romam,
Cùm caput obſcurâ nitidum ferrugine texit;
Impiaque æternam timuerunt ſæcula noctem.

32. *Augur Apollo.*] Quippe qui divinationibus præeſſe credebatur.

33. *Erycina.*] Poſt Apollinem Veneris opem implorat: quæ mater Æneæ, à cujus filio Julo Cæſar Julius. Venus porrò in Eryce Siciliæ monte fanum habebat, unde Erycina dicta. Romam poſtea tranſlata in ædem ipſi ſub hac appellatione conſecratam extra portam Collinam. Nec omittendum quod Venus Cæſaris dicta ſit genitrix; & ab eo dicata etiam Æde ſingulari cultu honorata; in caſtris denique ejus teſſera fuit *Genitrix Venus*; ſicut in Syllæ *Apollo*, in Antonii *Lar Deus*, in Pompeii Junioris *Pietas*, in Majoris *Herculis invictus*.

Sive

Sive neglectum genus, & nepotes
Reſpicis Auctor,
Heu nimis longo ſatiate ludo:
Quem juvat clamor, galeæque lævæ,
Acer & Mauri peditis cruentum
Vultus in hoſtem,
Sive mutatâ juvenem figurâ
Ales in terris imitaris, almæ
Filius Maiæ, patiens vocari
Cæſaris ultor:
Serus in cœlum redeas; diúque
Lætus interſis Populo Quirini:
Neve te noſtris vitiis iniquum
Ocior aura
Tollat, hîc magnos potiùs triumphos,
Hic ames dici Pater, atque Princeps:
Neu ſinas Medos equitare inultos,
Te duce, Cæſar.

ſeu abjectam prolem atque poſteros reſpicis. O Mars Romanæ gentis parens, heu bello nimis diuturno ſatiate, qui gaudes vociferationibus, & galeis politis, atque aſpectu Mauri peditis erga ſævum adverſarium feroci: Sive immutatâ ſpecie adoleſcentem exhibes in terra, tu alatus filius benigna Maiæ, ſinens te dici vindicem Julii *Cæſaris: tardè remigres in Cœlum, diuque maneas cum populo Romano, neque celerior ventus rapiat te noſtris criminibus infenſum: Ama potius hic ingentes triumphos & appellationem parentis auctoriſque; neque patiaris, O Cæſar, te imperante, Medos impunè in equis vagari.*

ANNOTATIONES.

35. *Sive neglectum.*] Ad Martem denique convertitur, patrem ſcilicet Romuli, Romanæq; adeo gentis auctorem.

37. *Longo ſatiate ludo.*] Tot bellis civilibus, quæ ſunt ludus Martis. *Clamor* bellicus in pugnæ conflictu. *Galea lævæ.*] Ardente ſcilicet bello ſæpiùs contrectantur & poliuntur.

39. *Acer & Mauri peditis cruentum Vultus in hoſtem.*] Truculentus erat Maurorum vultus. Reſpiciunt hic aliqui ad hiſtoriam: grave nempe bellum Jubæ Mauritaniæ Regis adverſus Jul. Cæſarem, de quo Sueton. cap. 66. *Fama hoſtilium copiarum* ſuos *perterritos . . . . confirmabat . . . cum expectatio adventus Juba terribilis eſſet, &c.* Non malè quidam cenſent reponendum hic, *Marſi peditis.* Iſti enim optimi Italiæ & Romani exercitus milites potiùs videntur fuiſſe commendandi, quàm hoſtes & alieni.

41. *Sive mutatâ, &c.*] Auguſtus, quod valde ingenioſus Mercurius audiebat.

Juvenem imitaris.] Vulgaris erat opinio & fama, Mercurium Julii Cæſaris vindicem eſſe aſſumpta juvenili figurâ Auguſti, qui natus erat annos tantùm novemdecim quando Cæſar interfectus eſt.

43. *Maiæ.*] Mater hæc Mercurii erat.

44. *Cæſaris ultor.*] Sueton. Octav. cap. 10. & 29. anteà cit. Ovid. Faſt. 3. Cæſaris interfectores tale nefas auſi, inquit.

Morte jacent meritâ. Teſtes eſtote Philippi,
Et quorum ſparſis oſſibus albet humus.
Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæſaris, ulciſci juſta per arma Patrem.

45. *Serus in cœlum redeas.*] Sic multòs annos Auguſto exoptat, ejuſque præſentiam opemque Populo Romano neceſſariam atque amabilem aſſerit Poeta. vide Sueton. Octav. cap. 56.

49. *Magnos triumphos.*] Sueton. Octav. c. 22. *Cumulet triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes. Bis ovans ingreſſus urbem eſt, poſt Philippenſe, & rurſus poſt Siculum bellum.*

50. *Hic ames dici pater.*] Ex Sueton. Octav. c. 58. nullo magis honore lætatus eſt Auguſtus, quàm cum ab univerſis maximoque conſenſu *Pater patriæ* conſaluratus eſt. Id enim cognomen afferenti, mandantibus cunctis, Valerio Meſſalæ lacrymans ita reſpondit: *Compos factus votorum meorum, P. C. quid aliud habeo Dees immortales precari, quam ut hunc conſenſum veſtrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat?*

Atque Princeps.] Cornel. Tacit. Annal. initio. *Lepidi atque Antonii arma in Auguſtum ceſſere: qui cuncta diſcordiis civilibus foſſa nomine Principis ſub Imperium accepit.* Et Dio lib. 53. ita ſcribit: *Princeps Senatus dictus eſt ſexto Conſulatu, eo more qui integro etiamnum Populi in Republ. ſtatu, receptus erat.*

51. *Medos.*] A Medis ad Perſas, & ab his ad Parthos tandem orientis imperium tranſiit. Hinc promiſcuè tria vocabula iſta, uſurpantur ſæpiùs ab Horatio.

Inultos.] Tunc populis iſtis inferre bellum meditabatur Auguſtus. Vide Od. 19. hujus libri.

Equitare.] Equitatu ſuo Romanis inſultare. Vel quod urbana etiam negotia equitando Parthi obirent, Strabone teſte,

ODE

ODE III.

Navi, quâ Virgilius Athenas vehebatur, precatur incolumitatem: deinde in hominum temeritatem invehitur.

Ita te salvam ducant Cypri Domina & Helenæ fratres astra fulgentia, & parens ventorum, conclusis reliquis, excepto Iapyge; O navis, quæ debes Virgilium tibi commissum, ero ut eum sospitem applices ad littus Atheniense,

SIC te Diva potens Cypri, [25]
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumque regat pater, [16]
Obstrictis aliis, præter Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus Choriambicus trimeter, constans è spondeo, choriambo & pyrrhichio. Ita scanditur:

Sīc tē | Dīvă pŏtĕns | Cypri | ;

Alter quisque versus est Choriambicus Asclepiadeus tetrameter: constans è spondeo, duobus choriambis & pyrrhichio:

Sīc frā | trēs Hĕlĕnæ | lūcĭdă | sĭ | dĕ.ă.

1. *Sic te Diva, &c.*] Venustatis & elegantiarum plena est hæc Ode: voces habet & sententias perinde graves, exempla insignia, oratoriam tractationem egregiam. Denique hic triumphat Heroicus ille spiritus, quem in Poeta nostro laudat Quintilianus, ut Lyricorum ferè unum legi dignum existimet.

Sic.] Particula est adjurantis & voventis. Sic te Dii ventique integram servent precor, inquit, ut tu sospitem deferas Virgilium, ô navis. Ille navigationem instituebat Athenas jam quinquagenario major, ut divino Æneidos operi coronidem imponeret.

Diva potens Cypri.] Venus, quæ præcipuos habebat honores apud Cyprum Insulam maris Mediterranei, Ciliciam inter & Syriam. Variis illa dominis subinde paruit: à Turcis denique est occupata, & erepta Venetis anno 1570. Cur autem invocatur Venus, ut faveant naviganti? An, quod opinatur Marcilius, ejus numen in puppi appictum, & navis insigne erat & tutela? an quod Veneris stella navigantibus utilis? an quod fabulantur è maris spumâ procreatam in mare jus & imperium obtinere? Virgil. Æn. 5. Neptunus ita Venerem alloquitur:

Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis.

Ovid. Epist.

Illa (Venus) *dedit faciles auras ventosq; secundos,*
In mare, nec mirum, jus habet orta mari.

2. *Fratres Helenæ.*] Castor & Pollux. Leda Tyndari Laconiæ Regis uxor, ut aiunt, ova duo peperit, è quorum altero prodierunt Pollux & Helena immortales è Jove nati, ex altero Castor & Clytemnestra mortales è Tyndaro. Hinc illi Tyndaridæ vocantur à Latinis quidem, à Græcis verò Jovis filii, Διόσκουροι. Porrò quod à piratis ac prædonibus mare, dum viverent, liberassent, à Neptuno dicuntur adepti esse potestatem naufragis opitulandi. Hinc σωτῆρες dicti: & hinc *lucida sidera*: in astris nimirum recensentur Castor & Pollux: eorumq; stellæ cùm simul apparent, salutares; cum solitariæ graves & noxiæ creduntur. Arnobius ignes seu fulgores marinos vocat. Vide Plin. l. 2. c. 37. Hygin. l. 2. &c. & infrà Od. 12. hujus libri Annot.

3. *Ventorum pater.*] Jovem intelligit Marcilius, quia veteribus Physicis Jupiter est aer agitatus & fluens, adeoq; id quod ventum appellamus. Alii melius exponunt de Æolo, qui ventorum rex & pater dictus, quod ventorum astrorumq; rationem apprimè calluerit. Is regnavit Iliacis temporibus apud insulas Æolias, quæ & Vulcaniæ, Italiam inter & Siciliam positæ. Plin. lib. 3. cap. 8, & 9.

4. *Obstrictis aliis.*] Cæteri venti minimè propitii retineantur, unus emittatur Iapyx Virgilio commodus in fines Atticos properanti. Alludit Horatius ad utrem Ulyssi ab Æolo donatum, in quo venti erant inclusi, præter Zephyrum navigationi ejus utilem. *Quidam* legunt *obstructis*, sed malè. Homer. modò cit. Odyss. 10. κατέδησε, *ligavit*. Virg. Æn. 1. inclusos carcere ventos pariter canit.

Iapyga.] Ventus ille ex Apuliæ finibus proficiscitur, adversus Eurum flat, idem propemodum atq; Caurus, in Græciam proinde ex Italiâ solventibus planè utilis. Vide Gell. l. 2. c. 22.

6. *Virgilium.*] Huic cum Poeta nostro familiaritas maxima, ut mirum non absre videatur, quod nullam fecerit usquam mentionem Lyricorum Principis Heroicorum ille Princeps.

Finibus Atticis.] Attica regio Helladis in angulo Orientali & Australi; ubi longè præ-

Reddas

Reddas incolumem, precor;
Et ſerves animæ dimidium meæ.
Illi robur & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commiſit pelago ratem [17]
Primus: nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec triſtes Hyadas, nec rabiem Noti;
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere ſeu ponere vult freta.
Quem mortis timuit gradum,

ac tuearis partem *dimidiam anima mea. Is* profectò *circa cor habebat lignum treſque aris* laminas, *qui primus mari ſævo credidit navim frangi facilem, neque metuit Africum violentum cum Borea pugnantem, neque Hyadas nonias, neque furorem Auſtri; quo nullus* eſt *dominator in Adriatico* mari *potentior, ſive concitare ſive placare fluctus velit. Quod mortis genus formidavit,*

ANNOTATIONES.

clariſſima & nominatiſſima civitas caput extollit, *Athena omnium doctrinarum inventrices*, Cic. 1. de Orat.

8. *Anima dimidium meæ.*] S. Aug. Confeſſ. lib. 4. cap. 6. *Bene*, inquit, *de amico ſuo dixit quidam*, dimidium animæ meæ: *Nam ego ſenſi animam meam & animam illius unam fuiſſe animam in duobus corporibus: & ideò mihi horrori erat vita, quia nolebam dimidius vivere*, &c. altero ſcilicet mortuo. Vide Perſ. Sat. 5. v. 22. & infrà lib. 2 Od. 17.

9. *Illi robur & æs triplex, &c.*] Is habebat cor ligno quovis & ære durius, χαλκοκάρδιος. Theocrit. Idyll. 13. huic ferreum pectus erat, qui primus auſus eſt mari ſe credere, atque ut canit Juvenalis Sat. 12. v. 57.

Ventis animum committe, dolato
Confiſus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor aut ſeptem, ſi ſit latiſſima tæda.

Sophocles in Antigone ait multa quidem cerni ſtupenda, at nihil magis quàm quòd homo fluctus tumidos naviculâ tamen ſubire non formidet. Vide Plin. Proœm. lib. 19.

Robur.] Pro qualibet re duriori uſurpatur. Virgil. Æneid. 7.

æternaque ferri
Robora.

12. *Primus.*] Tiphys Bœotius, inquiunt, à Pallade edoctus navim primus fabricavit, quæ Argo dicta eſt; eâque Colchicam expeditionem eſt aggreſſus Jaſon. Vide Plin. lib. 7. cap. 56. Conſtat tamen ante illud tempus fuiſſe navigatum. Teſtis Herodotus de Phœnicibus & Græcis. Ex Athen. lib. 15. cap. 13. Janus navigia primus reperit: Ex Thucyd. & Libanio primi Corinthii naves concinnarunt.

Africum.] Meridionalem ventum, Aquilonibus proinde colluctantem. De eo jam Od. 1.

14. *Triſtes Hyadas.*] Ab ὕειν, *pluere* dictæ ſunt, quod pluvias ferant eæ ſtellæ ſeptem in fronte Tauri collocatæ: Latinis Suculæ vocantur. Cic. 2. de Nat. Deor. n. 111.

Rabiem noti.] A Meridie flat Notus, nebulo ſus & humidus, & hinc nomen; nam Græcè νότις *humor* dicitur. Vide Gell. jam cit. lib. 2 cap. 22.

15. *Quo non arbiter Adriæ Major.*] Ratio patet ex rerum ſitu & naturâ lib. 3. Od. 3. *dux inquieti, turbidus Adriæ.* Atque hypercriticè Jul. Scaliger, *Auſtrum*, inquit, *præter cæteros ventos ſummum habere imperium in mare Adriaticum ſcribit Horatius: quod eſſe falſum intelligit quiſquis ſciet Adriaticum rectà excurrere in Vulturnum cujus impetu etiam creſcit Ionio ſubinvecto Adriaticum. Borea quoque ſubjectum eſt qui ex alto ſpirat. ..... Auſter autem ex devexiore parte ſtans Apennino frangitur: quamobrem non ſubruit ſed radit, &c.* At Parthenius ex Petro Medinâ Hiſpano, qui rei Nauticæ & ventorum rationem luculenter inveſtigavit, egregiè Poetam noſtrum tuetur & vindicat: *Auſtrum*, inquit, *arbitrum Adriæ rectè ait Horatius.* Nam etſi non omninò in Notum excurrat Adriaticum mare, ut ſcribit Scaliger, nihilominus ita ſe habet, ut non minus ab Auſtro quàm à Vulturno poſſit concitari. Enimverò principales quinque venti duas quartas habent; (ita loquuntur Naturæ & ventorum periti) ergo Vulturni quartæ duæ ſunt, una ad Subſolanum, altera ad Auſtrum reſpicit. Porrò hujuſmodi venti principales & integri octo referuntur; intra quos alii ſunt quos medios vocant, *non profectò quod minori ſpiritu ac vehementiâ ferantur quam illi, ſed quod in eorum medio deſcribantur.* Itaque tam vehementes eſſe quartas quàm principales, perſpicuum ſit. Hæc illi.

Adriæ.] Adria ſeu Adriaticum mare, hodie ſinus Venetus inter Italiam, Græciam, Illyricumque, longè porrigitur ad Septentrionem.

17. *Quem mortis timuit gradum.*] Quidam tres gradus mortis afferunt, fatum, genituram, caſum: alii mortis acceſſus intelligunt, certe parum ad rem. Noſtra videatur interpretatio verior quo ſimplicior. Varia naufragorum mortis genera, ſi lubet accipe, fluctibus ſubmergi.

Qui

qui sine Lacrymis aspexit pisces monstrosos nantes, ac mare intumescens, & Acroceraunias rupes naufragiis famosas? frustrà Deus providus terram segregavit à mari dirimendo: si naves scelerata transeunt nihilominus vada minimè tentanda. Mortalium genus quidlibet aggredi non vetetur, fruturque ad facinora prohibita. Temerarius Iapeti filius populis advexit ignem furto improbo. Post ignem aetherâ subreptum terras invasit macies & frequentia morborum insolita, atque sera necessitas mortis antèà dilata passim acceleravit.

Qui ficos oculis monstra natantia, [18]
Qui vidit mare turgidum, &
Infames scopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abscidit
Prudens Oceano dissociabilis.
Terras, si tamen impiæ
Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iapeti genus
Ignem fraude malâ gentibus intulit.
Post ignem æthereâ domo [19]
Subductum, macies, & nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.

ANNOTATIONES.

à piscibus devorari, ad rupes allidi, vel in scopulos insulamve desertam ejici, ibique omni ope destitutum contabescere & mori. Præterea contingit aliquando navigantes tempestate ingruente dispelli ad barbaras oras, ubi vel ab Anthropophagis dilaniantur, vel Idolis macTantur: quo quidem fati genere tantum non absumpti sunt Orestes & Pylades apud Tauricam regionem. Vide Eurip. Iphigen. in Tauris: item nostras annotat. lib. 3. Od. 4. v. 33. ad eas voces: *Britannos hospitibus feros*. Adde & aliud, navi etiam integrâ, periculum moriendi vel fisti vel fame reflantibus & contrariis diu ventis nimirùm in navigatione longiori: sive cum aqua dulcis jam rara ad dimensum distribuitur sticulosis: sive cùm deficientibus omnibus cibariis, navigantium unus vel aliorum conspiratione vel forte assumitur jugulandus, urgente scilicet extrema necessitate, alimento cæteris futurus. Quod nec cogitari potest absque horrore.

18. *Monstra natantia.*] Cete grandia & immania. Juvenal Sat. 14. *Oceani monstra.*

20. *Acroceraunia.*] Excelsi in Epiro montes, quod crebro fulmine percutiantur eorum fastigia, sic dicti, à κεραυνὸς *fulmen*, & ἄκρον *summum*. Hic designat Horatius Acroceraunium Promontorium Ionio mari imminens, vulgò, *Capo della Cimera*, aliis *Capo della Langueta*. In Epiro situm est, non procul Albaniæ finibus.

21. *Nequicquam Deus abscidit, &c.*] Voluit Deus pericula maris arcere ab hominibus; ipsi vero illis se ultrò committunt. Benè Poeta Græcus ait: quantò est dulcior mater quam noverca, tantò esse terram mari optabiliorem. Bias autem sapienter dicebat, nec vivis nec mortuis accensiri navigantes debere.

25. *Omnia perpeti.*] Quælibet agendo patiendoque moliri, ut nihil gravo aut arduum videatur.

27. *Iapeti genus.*] Prometheus, de quo posteà Ode 16. & lib. 2. Od. 13. Scribit Theophrastus, idcirco dici Prometheum hominibus dedisse ignem Cœlo dereptum, quia Philosophiam ac lumen vitæ intellectualis, quæ divina est, mortalibus invexit. Ex Cic. Tusc. 5. & aliis Prometheus Caucaso affixus fingitur, quod ex eo monte altissimo siderum naturam ac motum studiosè contemplaretur: ibique cœlestium cognitioni sedulò incumberet. Et quod exinde fulminum rationem perscrutatus hominibus indicasset, fabulati sunt ignem cœlestem ab eo surreptum ac in terras delatum. Denique vultur seu aquila cor illius vellicans optimè significat anxietatem animi naturæ arcana rimantis & non sine labore investigantis. Eccles. 1. *In multâ sapientiâ multa indignatio ..... labor & afflictio spiritus: & qui addit scientiam addit & laborem.*

29. *Post ignem aetherâ, &c.*] Animadverte expressa fabulis Adæ peccatum, peccatique stipendia, mortem, morbos, molestias, &c. ex Hesiodo, cùm ignem furatus esset Prometheus ad animandas statuas è luto à se fictas, iratus Jupiter Pandoram in terras misit, quæ apertâ pyxide mala omnia diffudit.

32. *Tarda necessitas.*] Melioribus seculis vita erat homini diuturnior. S. Cyprian. Ep. 11. S. Auguſt. lib. 2. de Civ. cap. 14. Porrò ex sacris codicibus noverant Ethnici productiorem ac longiorem fuisse vitam primis hominibus. Plin. Procem. lib. 14. *Quando voluptas vivere cæpit, vita ipsa desiit.*

Expertus

Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum eſt.
Cœlum ipſum petimus ſtultitiâ: neque
Per noſtrum patimur ſcelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

Dædalus per inanem aëra volare tentavit alis homini non conceſſis. Vis Herculis ſibi patefecit aditum ad Inferos. Nihil eſt hominibus intentatum. Cœlum ipſum affectamus per dementiam. Et noſtris criminibus non finimus Jovem iratum dimittere fulmina.

ANNOTATIONES.

34. *Dædalus.*] Is faber Athenienſis peritiſſimus erat & perquam ingenioſus, multa quidem invenit: navi primus dicitur vela, malum, antennas impoſuiſſe. Pauſanias in Bœoticis, Plin. lib. 7. cap. 56. jam cit. Inde fabulatiſunt Dædalum pennis ſibi cerâ compactis avolaſſe Minoïa regna fugientem, de quo Virg. Æneid. 6. v. 14. Ov. Metam. 8. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 13. &c.

36. *Perrupit Acheronta Herculeus labor.*] Is inferorum fluvius pro ipſis inferis non rarò ponitur ſynecd. De Hercule, ejuſque laboribus, alibi nos, cit. verò Diodor. fusè, lib. 5. cap. 2, &c.

38. *Cœlum ipſum petimus.*] Sic Phaëton, de quo lib. 3. Od. 11. Sic Gigantes, de quibus lib. 2. Od. 12, & 19. lib. 3, Od. 2, &c.

ODE IV. Ad L. SEXTIUM.

Veris deſcriptio: vitæ brevitas: carpendæ voluptates.

Solvitur acris hyems gratâ vice veris & Favoni; [20]
Trahuntque ſiccas machinæ carinas:
Ac neq; jam ſtabulis gaudet pecus, aut arator igni:
Nec prata canis albicant pruinis.

Aſpera hyems relaxatur jucunda viciſſitudine veris ac Zephyri: & machinæ deducunt in mare naves ſiccas: jamque nec greges amant ſtabula, nec agricola focum: neque prata albeſcunt pruinis candidis.

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos diſtrophos, unica verò ſui generis. Primus quiſque verſus eſt Dactylicus Archilochius heptameter. Quatuor primi pedes ſunt vel dactyli, vel ſpondei: tres ultimi ſunt trochæi. Sic,

Sŏlvĭtŭr | ācrĭs hў | ēms grā | tā vĭcĕ | vĕrĭs | (& Fă | vōnĭ |

Secundus quiſque verſus eſt Archilochius, contans è penthemimeri Iambicâ. Primus pes ſpondeus vel Iambus: ſecundus ſemper Iambus, um ſyllabâ: tres poſteà ſequuntur trochæi: ic

Trăhŭnt | quĕ ſīc | cās măchĭ | næ | că | rīnăs |

Nonnulli tricolon faciunt Odem hanc, & ſic diſtinguunt verſus:

Solvitur arcis hyems gratâ vice
Veris & Favoni:
Trahuntque ſiccas, &c.

1. *Solvitur, &c.*] Terra quæ priùs hyeme & frigore conſtricta fuerat, jam reſolvitur & aperitur grato reditu vernæ tempeſtatis: in quâ & areolæ florum explicant ſeſe; & mare gelu ante præcluſum jam adiri & navigari poteſt. Veris deſcriptionem, ſi luber, pete Lector, è Virgil. Georg. 2. v. 324. & ſeq.

Favoni.] Favonius à *fovendo*, vel *favendo* dictus, idem qui Zephyrus, qui ventus flare incipit, initio veris. Vid. lib. 3. Od. 1. Annot. ad vocem, *Zephyris.*

2. *Trahuntque ſiccas, &c.*] Jam machinis ad mare ſubducuntur naves quæ per hyemem in ſicco poſitæ fuerant, exſra aquam. in navalibus. *Machinæ*, inſtrumenta quibus graviores quæque moles facilius moventur. Nonius Marcel. palangas vocat, & ſic deſcribit: *Palangæ*, inquit, *dicuntur fuſtes teretes, qui navibus ſubjiciuntur, quando attrahuntur ad pelagus; vel cum ad littora ſubducuntur.*

Jam

Nunc Venus Cytherea Choreas agit ad Lunam ſuper lucentem: Charites verò cum Nymphis pulſant terram modò hoc modò illo pede, dum Vulcanus fervens accendit fornaces operoſas Cyclopum. Nunc juvat caput unguentis delibutum coronare vel myrto virenti, vel flore quem producit tellus aperta. Nunc etiam convenit Fauno ſacrificare in lucis opacis, ſive petat agnam ſive hœdum. Mors pallens æquali pede diruit egenorum caſas atque Regum palatia. O fortunate Sexti, breve ſpatium vitæ prohibet nos incipere ſpem diuturnam. Statim urgebunt te tenebræ, & Inferi celebratiſſimi.

Jã Cytherea choros ducit Venus, imminente Lunâ:
Junctæque Nymphis Gratiæ decentes [21]
Alterno terrã quatiunt pede, dum graves Cyclopũ
Vulcanus ardens urit officinas.
Nunc decet aut viridi nitidũ caput impedire myrto,
Aut flore, terræ quem ferunt ſolutæ. 10
Nunc & in umbroſis Fauno decet immolare lucis,
Seu poſcat agnam, ſive malit hœdum. (nas,
Pallida mors æquo pulſat pede pauperũ taber-[22]
Regumque turres. O beate Sexti,
Vitæ ſumma brevis ſpem nos vetat inchoare longã.
Jam te premet nox, fabulæque Manes,

ANNOTATIONES.

5. *Cytherea.*] Cythera hodie *Cerigo*, Inſula maris Ægæi ad oram Peloponneſi. In eâ templũ Veneri antiquiſſimum. Inde *Cytherea* cognomen.

Choros ducit Venus imminente Lunâ.] Novilunii lætitiam & ſacra hic plures notari volunt, ſicut lib. 3. Od. 19. v. 9. At alii Calendas Aprileſ Veneri ſacras intelligunt, qui menſis ab aperiendo dictus convenit iis quæ initio hujus Odes afferuntur. Alii Calendas Martias accipiunt, ſive matronalia, de quibus Ovid. Faſt. 3. Nam quanquam matronarum iſte feſtus, inquit Marcilius, & nihil pertinebat ad viros auſteros quidem & negotioſos: verùm lætus erat hilarioribus quoque nepotulis Veneriis, ut Flacco & ſimilibus, paratis ſemper cantillare partem lætitiæ inter Veneres illas: & gaudentibus ſpectare Nympharum choreas ac mulierum cœtus & choros.

Imminente Lunâ.] Incipientem Lunam intelligunt Interpretes mox citati, nobis verò magis placent alii qui Lunam provectiorem ac deſuper lucentem explicant, adeoque nolunt ipſas hic accipi Calendas vel Martii vel Aprilis.

6. *Junctæque Nymphis Gratiæ, &c.*] Cum Venere tripudiant & ſaltant Nymphæ, Gratiæque tres, Aglaia, Euphroſyna, Thalia: Sannazar.

Tum manibus ſimul implicitis per gramina feſtas
Exercent choreas: alios alioſque reflexus
Inter ſe læta repetunt: nunc corpora librant
In ſaltus: nunc molle latus, nunc candida jactant
Brachia, & alternâ quatiunt veſtigia plantâ.

7. *Dum graves Cyclopum, &c.*] Dum Vulcanus in Ætna monte Jovi oudit fulmina æſtate ſequenti vibranda. *Cyclopes* ex Heſiod. Theog. Cœlo Terraque nati; ex aliis, Neptuni ex Amphitrite filii, Vulcano adeſſe miniſtri dicuntur & ferrariam exercere, alii aiunt Siciliæ populos fuiſſe barbaros & prædones. Vide Plin. lib. 7. cap. 2. init. & Virg. Georg. 1. v. 471. & Æn. 8. v. 418. & ſeq. Nomen à κύκλος *circulus* & ὤψ *oculus*, quod unum haberent oculum in fronte inſtar circuli.

Virgil. de Polyphemo, Æn. 3. v. 635.

telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torvâ ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbæa lampadis inſtar.

8. *Vulcanus.*] Is Junone Joveque natus, ob deformitatem dejectus eſt ab iis in Inſulam Lemnum, claudus è caſu factus; ubi officinam inſtituit ferrariam, quam tamen alii collocant in Ætna monte apud Siciliam; alii in Hierâ, quæ una eſt è Vulcaniis inſulis.

9. *Nunc decet aut viridi, &c.*] De myrto, deque coronarum & unguentorum uſu in conviviis apud veteres celebri, plura dicam poſtea. Vide ultimam Oden hujus libri.

11. *Fauno.*] Huic ruris Deo ſacrificabitur Idibus Februarii ex Ovid. Faſt. 2. Nimirum placabatur initio veris, ut propitius eſſet gregibus, qui tum foras incipiunt pabulatum educi. De illo Dionyſius Halicarn. lib. 1. Tull. de Natura Deor. 2. Vide & lib. 3. Od. 18. v. 1. Annot.

12. *Seu poſcat agnam.*] Legunt alii, *agna, &c.* & magis latinitati & elegantiæ congruum volunt. Certè nodus in ſcirpo.

13. *Pallida mors æquo, &c.*] Claudian.

Omnia mors æquat.

14. *O beate Sexti.*] Lucius Sextius, vel Seſtius, ille eſt qui tam fidelem Bruto etiam profligato amicitiam ſervavit, ut & probaretur ab Auguſto, & conſul poſt ipſum fuerit ſubſtitutus Cum Cn. Calpurnio Piſone, ann. U. C. 730. Vide Dion. lib. 43. Sigon. &c.

15. *Vita ſumma brevis, &c.*] Non debemus mortales vitam ſperare diuturnam.

16. *Nox.*] Mors, tenebroſique Inferi. Infra Od. 28. *Omnes una manet nox.*

Fabulaque manes.] Infernales Dii per antiphraſin *Manes*, id eſt boni dicti, ſæpiùs uſurpantur pro ipſis Inferis, de quibus jam multa fabulantur & jactant. Vide Epod. 5, v. 94.

Et domus exilis Plutonia: quo simul mearis,
Nec regna vini sortiere talis:
Nec tenerum Lycidam mirabere, quo calet juventus
Nunc omnis, & mox virgines tepebunt. 20

& Plutonis domus levis: ad quam ubi deveneris, neq; talorum jactu eliges regem convivii, neq; admiraberis Lycidam delicatulum, cujus amore ardent jam cuncti juvenes, & paulò pòst puella fervescent.

ANNOTATIONES.

17. *Domus exilis.*] Plutonis domum anguſtam & frequentiam animarum eò deſcendentium, nonnulli interpretantur. Sed meliùs alii referunt ad exilitatem umbrarum ſive animarum oculos fugientium. Homer.

Νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα.

Capita mortuorum levia & evanida.

Virg. Æneid. 6. v. 269.

Domos Ditis vacuas & inania regna.

Quo ſimul mearis.] Cùm illuc perveneris jam non licebit luxuriari, indulgere genio, convivia celebrare, &c.

18. *Nec regna vini ſortiere talis.*] In conviviis eligebant veteres regem ſeu bibendi magiſtrum, cui parebant convivæ omnes: eaque electio fiebat ſorte & talorum jactu. De eo vide plura & amplius lib. 2. Od. 7. in fine ad ea verba, *Quem Venus arbitrum dicet bibendi?* Meminit quoque Plautus Aſinar. Scen. 14. Curcul. Scen. 6. Stich. Scen. 12. Cicer. in Verrem 5. *Ille Prætor ſeverus ac diligens qui populi Romani legibus nunquam paruiſſet, iis legibus qua in poculis ponebantur obtemperabat.* Plutarchus in Apophthegm. refert Ageſilaum in compotatione magiſtrum convivii ſorte creatum requirenti pocillatori, quantum cuique miniſtraret vini, reſpondiſſe: *Si multum vini adeſt, quantum quiſque petierit: ſi parum ex æquo omnibus.* Cornel. Tacit. Annal. 13. feſtis Saturno diebus, inter alia æqualium ludicra regnum luſu ſortientium evenerat ea ſors Neroni. Hic itaque convivii præfectus & rex dictus eſt. Arrian. in Epicteto, in Saturnalibus ſortitione factâ, Rex ita jubet: *Tu bibito, tu infundito, tu abito, tu venito*

Talis.] De talis ac teſſeris jam diſſerui ad Perſ. Sat. 3. v. 48, & 49. dicam & aliquid ad l. 2. Od. 7. v. 25. De his accurate Meurſius.

19. *Tenerum Lycidam.*] Formoſum puerum, quem deperibat Seſtius.

20. *Tepebunt.*] Miſſâ quorundam interpretatione ſubtiliori, ſic explico: puellæ mox inardeſcent amore Lycidæ pueri, cum adoleverit.

ODE V. Ad PYRRHAM.

Diſeros eſſe amatores Pyrrhæ; ſe ex ejus illecebris velut è naufragio enataſſe.

QUis multâ gracilis te puer in rosâ [23]
Perfuſus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrrha, ſub antro?
Cui flavam religas comam,

Quis adoleſcens exilis, delibutus unguentis ſuavelentibus te amplectitur, O Pyrrha, multas inter roſas ſub jucunda ſpecu? Cujus gratiâ flaves crines modo colligis

ANNOTATIONES.

Hæc Ode eſt tricolos tetraſtrophos. Prioris duo verſus Aſclepiadei ſunt, ut in Ode præcedenti:

Mæcenas atavis edite regibus,

Tertius quiſque eſt Pherecratius heroicus trimeter ſpondeo, dactylo, ſpondeo: ſic;

Grātō | Pyrrhă sŭb | ántrō |

Quartus eſt Glyconius, qualis eſt iſte Odes ſubſequentis,

Sic te Diva potens Cypri,

1. *Quis multa, &c.*] Merum nectar eſſe hanc Odem, agnoſcit Scaliger hypercrit.

Gracilis.] Tenuior, non obeſus. Gallicè *de belle taille.* Ang. **slender-waſted.** Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. *Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum, quas matres ſtudent demiſſis humeris eſſe, vincto corpore, ut graciles fient. Si qua eſt habitior paulò; pugilem eſſe aiunt, deducunt cibum. Tametſi bona eſt natura, reddunt curaturæ juncas.*

3. *Pyrrha.*] Meretrix formoſa.

Sub antro.] Sub fornice.

4. *Cui flavam religas, &c.*] Ex more puellarum Lacænarum. Vide lib. 2. Od. 11. in fine.

Simplex

ornatus ſimplex? Heu quoties deplorabit violatam à te fidem, Deoſque inconſtantes, & non aſſuetus ſtupebit mare ſævum atris procellis, qui te nunc amabili potitur, facilè confiſus te fore ſemper vacantem, ſemper gratam, ignorans ventos inſtabiles? O infortunati, quibus haud expertis fulges! murus ſacratus oſtendit me tabellam ex voto, & veſtes madidas affixiſſe in æde Numinis maris æminantis.

Simplex munditiis? Heu, quoties fidem,
Mutatoſque Deos flebit, & aſpera
Nigris æquora ventis
Emirabitur inſolens,
Qui nunc te fruitur credulus aureâ, [24]
Qui ſemper vacuam, ſemper amabilem
Sperat, neſcius auræ
Fallacis! Miſeri quibus
Intentata nites. Me tabula ſacer
Votivâ paries indicat uvida
Suſpendiſſe potenti
Veſtimenta maris Deo.

ANNOTATIONES.

5. *Simplex munditiis.*] Veſtes non habens nimis exquiſitas aut magnificas: ſine mundo muliebri. Terent. Phorm. *Virgo pulchra: & quo magis diceres, nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem. . . . . Veſtitus turpis, &c.*

6. *Mutatoſque Deos.*] Venerem, Cupidinem, antèa faventes, poſtmodum verò contrarios.

Aſpera Nigris æquora, &c.] Allegoriam adverte perpulchram. Plaut. *Mulier mare acerrimum.* Sicut in mari ventus, ita ſæpe amantis animus derepente mutatur.

8. *Emirabitur.*] Vocem hanc reprehendit graviter Scaliger, levi profectò ratione.

Inſolens.] Inſuetus. Cicer. de Orat. 1. *Ea requiruntur à me, quorum ſim inſolens & ignarus.* Cæſar. Bell. Civil. lib. 2. *Erat in oppido multitudo inſolens belli, diuturnitate otii.*

9. *Aurea.*] Pretioſa velut aurum, chara, optabili.

10. *Semper vacuam.*] Alios amatores non habentem.

11. *Neſcius auræ Fallacis.*] Nondum ſciens quam crebra ſint amantium perjuria. Virg. Æneid. 4. v. 570.

Varium & mutabile ſemper Fœmina.

12. *Miſeri quibus, &c.*] Eheu quam ſint infelices ii qui te amant, neque nôrunt quàm ſit futura paulò poſt acerba & immitis.

13. *Me tabula ſacer, &c.*] Ego quidem tali à naufragio evaſi nec impunè. Pyrrham deperii quoque. ſævam expertus, poſt multa mala tantum non perii.

Tabula ſacer, &c.] Solebant naufragi pro ſervatâ vitâ gratias referre Diis, imprimiſque Neptuno: unde & in ædibus ſacris appendebant tabellam in qua depictum erat ſuum naufragium: item veſtimenta in quibus enataran Virgil. Æneid. 12.

Votas ſuſpendere veſtes.

Juvenal. Satir. 12. v. 27.

Votivâ teſtantur fana tabellâ.

ODE

ODE VI. Ad AGRIPPAM.

Bellicas ejus laudes à Vario scribi oportere : se esse conviviis tantum & amoribus canendis aptum.

SCribêris Vario fortis, & hostium [25]
Victor, Mæonii carminis alite, [26]
Quam rem cumque ferox navibus, aut equis

Varius Homerici cantûs ales te dicet strenuum & victorem hostium, & quicquid militis te imperante,

Iregum: l. 1. 74.

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos tetrastrophos, Tres primi versus Asclepiadei, qualis iste,

Mæcenas atavis edite regibus.

Quartus quisque versus est Glyconicus, ut

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Scriberis Vario, &c.*] Res à te in bello præclarè gestas describat summus quisque Poëta) non ego tenuis. Observa, lector, quemadmodum se Horatius eximit à trivialì laudantium consuetudine, qui tum se bellè fecisse existimant cùm per singula laudum capita diligenter ne dicam insulsè ierint.

Vario.] L. Varius Poëta non à vulgo scripsit Augusti Panegyricum, Tragœdias, & alia quædam : Thyestem, quæ cuilibet Græcorum posse comparari affirmat Quintil. l. 10. ad nos pervenerunt pauca tantum fragmenta. Macrobius l. 6. c. 1. Virgilium è Vario nonnulla imitatum ostendit : hosque illius refert versus de Morte :

Vendidit hic lucrum populis, agrosq; Quiritum
Eripuit : fixit leges pretio atque refixit.

Item,

Incubet & Tyriis, atque ex solido bibat auro.

Item,

Quem non ille finit tanta moderator habena
Qua velit ire ; sed angusto prius ore coercens,
Insultare docet campis fingitque morando.

Item,

Cui canis umbrosam lustrans Corinia vallem,
Si veteris potuit cerva comprehendere lustra,
Savit in absentem, & circum vestigia lustrans,
Æthera per nitidum tenues sectatur odores.
Non omnes illam medii, non ardua tardant :
Perdita nec sera meminit decedere nocti.

Nonnulli ex Servio perperam scribunt hunc esse Varium, cujus meminit Virgilius Ecl. 9. verum hallucinantur. Illic enim legere oportet : *Neque adhuc Varo videor digna dicere :* sicut est paulò infrè : *Vare tuum nomen, &c.*

Fortis & hostium Victor.] Vell. Paterc. lib. 2. *M. Agrippa virtute nobilissimus, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 1. init. *M. Agrippam ignobilem ortu, ingenti militiâ, & victoriis socium geminatis Consulantibus extulit ; mox defuncto Marcello generum sumpsit,* Augustus nempe. Senec. Epist. 94. *M. Agrippa vir ingentis animi, qui solus ex his quos civilia bella claros potentesque fecerunt fidem in publicum fuit : dicere solitus erat, multum se huic debere sententiæ :* Concordiâ parvæ res crescunt, discordiâ maximæ dilabuntur.

2. *Mæonii carminis alite.*] *Alite,* quasi volucri grandiore, cæu Cycno, cantum sublimem pariter & sonorum tollente. Sic Theocrit. Poëtas vocat ὄρνιθας μουσῶν, *aves musarum.* Non moror aliorum interpretationem, *alite,* pro pennâ, calamo, stylo. *Mæonii carminis.* Mæonis filius, aut fortè è Mæoniâ regione Asiæ Minoris, urbe Smyrnâ, oriundus erat Homerus, qui heroici carminis Princeps & quasi Deus. Hinc Mæonium carmen pro Epicæ, Heroicæ, eximiæ Poëseos facultate & spiritu, quibus præditum Varium Horatius indicat.

3. *Navibus, aut equis.*] Seu navali seu terrestri prælio, terrâ marique.

Bellò.] Nàm Gallos Germanosque equitatus roborè præstantes debellârat Agrippa. Appian. lib. 5. Bell. Civil. Sext. Pompeium vicerat : res præclarè gesserat in Hispaniâ, Thraciâ, Germaniâ : ac secundus Romanorum transgressus Rhenum fuerat : quare detulit ei triumphum Augustus Cæsar. Dio. l. 48. *Navibus.* Vell. Paterc. cit. lib. 2. *Ædificandis navibus, contrahendoq; militi ac remigi, navalibusq; assuescendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus est M. Agrippa, virtutis nobilissimæ, laboris, vigiliæ, periculo invictus, parendi, sedendi scientissimus, aliis sanè imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes positus, consuluit ipsi; facta veniebant.* Et posteà, *Insigne classi a corona, quo Romanorum nemo unquam donatus erat hoc bello Agrippa singulari virtute meruit.* Meminit & Virgil. Æn. 8. v. 683.

Parte aliâ, ventis & Diis Agrippa secundis
Arduus agmen agens ; cui belli insigne superbum
Tempora navali fulgent rostrata coronâ.

Sueton. Octav. cap. 25. *M. Agrippam in Siciliâ post navalem victoriam cæruleo vexillo donavit,* huc & pertinet cusus duplex denarius, quorum unus

fortiter egerunt navibus aut equis: nos, ô Agrippa, nec ista scribere, neq; acrem iram Achillis cedere nescientis, nec errores maritimos Ulyssis dolosi, neq; familiam crudelem Pelopis, parvi magna contentamus; dum verecundia, & musa cithara non bellicosa prases me *prohibet laudes eximii Cæsaris atque tuas imminuere tenuitate ingenii. Quis* poterit *celebrare, ut decet, Martem armatum loricâ adamantinâ, vel Merionem pulvere Trojano sordidum, vel Diomedem æqualem Diis auxilio Minerva? Nos epulas, nos certamina canimus puellarum sectis unguibus ferocium adversus adolescentes; sive liberi sumus, sive ardemus* amore *aliquo, mere* nostro *inconstantes.*

Miles, te duce, gesserit.
Nos, Agrippa, neq; hæc dicere, nec gravem
Peleidæ stomachum, cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulyssei,
Nec sævam Pelopis domum, [27]
Conamur, tenues grandia: dum pudor,
Imbellisque lyræ Musa potens vetat
Laudes egregii Cæsaris, & tuas
Culpâ deterere ingenî.
Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Dignè scripserit? aut pulvere Troïco
Nigrum Merionem? aut ope Palladis
Tydeiden Superis parem?
Nos convivia, nos prælia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium
Cantamus vacui: sive quod urimur,
Non præter solitum leves.

ANNOTATIONES.

hinc Augusti caput præferebat, illinc Agrippæ cum civicâ & rostratâ coronâ. Alter exhibebat unâ parte Agrippæ caput rostratâ coronâ exornatum, in aversâ vero Neptunus Delphinum manu dextrâ gestans effictus erat.

4. *Te duce.*] Vell. cit. *Navali primo prælio apud Mylas, ductu Agrippæ pugnatum prosperè.* Vide Plin. lib. 16. cap. 4. Appian. & Dion. jam cit. Oros. lib. 6. cap. 15, &c.

5. *Gravem Pelidæ stomachum, &c.*] Achilles Pelei filius, *iracundus, acer, inexorabilis, nihil non armis arrogans*, ut ait noster ad Pison. nec cedit Græcorum legatis, nec Agamemnoni exercituum summo Imperatori ac Regum Regi: sed nec Diis quidem. Nam & Apollini Hectorem protegenti minas intentat. Homer. Iliad. 10.

7. *Cursus per mare.*] Longam illam navigationem Ulyssis. *Duplicis*, subdoli, fallacis. Græcis διπλᾶς, *duplex*, aliud nempè dicens, aliud sentiens. Legunt aliqui *cursus duplices*, cum Prisciano l. 1. & 7. referuntque ad Ulyssis navigationem per Oceanum, & mare Mediterraneum; vel ad bis decennalem cursum: sed apage. Animadverte, lector, Homero delatum honorem, cujus est Ilias de Achille, Odyssea de Ulysse.

8 *Sævam Pelopis domum.*] Tot homicidiis funestam. Pelops à Tantalo patre. Atreus & Agamemnon ab Ægistho. Clytemnestrâ ab Oreste filio cæsi sunt. Adde Thyestis liberos jugulatos ab Atreo, ipsiq; patri appositos in cibum, quod Sol ne videret refugisse dicitur. Horatius notare vult hic Thyestem eximiæ artis Tragœdiam à Vario, ut jam antè dixi, compositam.

9. *Tenues grandia.*] Modestiam Horatius commendat suam.

10. *Imbellisque lyræ.*] Atqui rebus etiam gravioribus idoneos versus Lyricos, præsertim Alcaïcos, ostendit Pindarus; nosterque ipse pluribus Odis, maximè verò 4. 14, 15. lib. 4, &c. ad Pisones denique sic scribit:

Musa dedit fidibus Divos puerosque Deorum
Referre.

13. *Martem tunica, &c.*] Viros militares loricâ armatos forti & durâ, instar adamantis: vel ipsum martem, quem Homerus æreâ indui loricâ.

14. *Pulvere Troïco Nigrum.*] In acie acriter dimicantem, & non indecoro pulvere Trojani campi coopertum & quasi nigrum.

15. *Merionem.*] Quemlibet virtute bellica gloriosum, Merionis similem, apud Græcos tam inclyti, ut Martis par jactaretur. Homer. Iliad. 13.

15. *Ope Palladis Tydeiden Superis parem.*] Diomedem Tydei filium quem suâ Pallas ope semper juvit Diisque non inferiorem præstitit, ut & Mars & Venus ab eo vulnerati referantur: quin & immortalem fecit, & numero Castorum ascripsit. Iliad. 5. v. 335. & 857. Pindar. Nem. Virgil. Æneid. 11.

Ferro cœlestia corpora demens
Appetii, & Veneris violavi vulnere dextram.

17. *Nos convivia, &c.*] Nos res ludicras & tenuiora argumenta tractare dumtaxat & co nere amamus.

ODE VII. Ad MUNATIUM PLANCUM.

Aliis aliæ placent regiones; ſibi verò præ cæteris Tiburtina. Vino diluendæ ſolicitudines.

LAudabunt alii clarâ Rhodon, aut Mitylenen, [28]
Aut Epheſum, bimariſve Corinthi [29]
Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos

Alii laudabunt illuſtrem Rhodum, vel Mitylenem, vel Epheſum, aut muros Corinthi inter duo maria poſita, aut Thebas Baccho, vel Delphos Apollini.

ANNOTATIONES.

Hæc Ode eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſq; verſus eſt Hexameter heroïcus; quinq; primi pedes ſunt vel ſpondei vel dactyli. Alter quiſque verſus eſt Dactylicus tetrameter, quatuor ultimos habens pedes verſûs Hexametri ſive heroïci.

1. *Laudabunt alii.*] Elegans eſt verſibus hæc Ode, quam è duabus coaluiſſe volunt quidam: nimirum novæ Odes initium ſtatuunt ad hæc verba: *Albus ut obſcuro, &c.* Veteres codices adſtipulantur, præfigentes iſtis novum hunc titulum; *Cohortatur Plancum ad hilariter vivendum.* Quicquid ſit, tota eſt ad L. Munatium Plancum, cujus patria Tibur, aut qui ſaltem villam habebat Tiburi proximam, proindéque ab Horatiano prædio non longè remotam. In priori Odes parte, per comparationem, Tiburtinæ regionis amœnitatem extollit Poëta; in alterâ Plancum hortatur ut vino curas abſtergat: utiturque exemplo viri fortis, Teucri nimirum, qui graviores animi ægritudines vino temperavit. Vide poſtea Annot. ad vocem, *Plance.*

Claram Rhodon.] Rhodus inſula Minoris Aſiæ, ad Cariæ oram, Emporium eſt nobile. *Clara* certè pridem, tum ob Coloſſum ſive Statuam Solis ſeptuaginta cubitis altam, & inter orbis miracula numeratam: tum propter ingentem ſignorum numerum; atque *operum nobilitatem*, ut ait Gell. l. 7. c. 3. tum quia nunquam tot nebulis cœlum obducitur, quin aliquâ horâ Sol ibi cernatur, quod aſſerit Plin. l. 2. c. 42. Adde urbium pulchritudinem, portuum commoditatem, æris ſalubritatem. Strabo lib. 14. ſcribit Rhodum ita præſtare cæteris, ut nullam poſſit huic parem nedum meliorem commemorare. Vide Diod. Sicul. l. 6. c. 13. nec prætermittendum eſt, Rhodum mitti ſolitos Romanos juvenes, diſcendæ facultatis oratoriæ gratiâ. Eò Tullius ipſe adiit, quem lege ad Attic. lib. 2. Epiſt. 1. & in Bruto, n. 51. ubi ſic loquitur: *Hunc Aſiatici oratores non contemnendi quidem, nec celeritate nec copiâ; ſed parum preſſi & nimio redundantes. Rhodii ſanières & Atticorum ſimiliores.* Anno ſalutis reparatæ 1300. Equites Hieroſolymitani eam invaſerunt, indeque Rhodii appellati: ſervarunt ad ann. 1522. quo à Turcis pulſi Melitam conceſſere, exinde Melitenſes cognominati.

Mitylenen.] Hæc urbs Lesbi inſulæ, cui & eadem appellatio, v. *Metylene*, à Cicerone commendatur Agrar. 2. *Et naturâ, & ſitu, & deſcriptione ædificiorum & pulchritudine in primis nobilis Mitylene; agri iucundi & fertiles, &c.* Vid. & Strab. l. 13. & Vitruv. l. 1. c. 6. ubi ſcribit eam urbem *eleganter & magnificè ædificatam, ſed non prudenter poſitam. In ea quippe, dum flat auſter, incolæ agrotant; dum Caurus tuſſiunt; cum ſeptentrio, in ſalubritatem reſtituuntur.* Adde ei regioni clariratem è natalibus Pittaci qui unus è ſeptem Græciæ Sapientibus, Alcæi Poëtæ, aliorumque illuſtrium hominum.

2. *Epheſum.*] Aſiæ Minoris iſta civitas in Ionia ſita eſt ad littus maris Ægæi & ſinus Ionii, verſus oſtia Cayſtri fluminis: portum habet valde commodum arcemque munitiſſimam. In ea celebratum eſt Concilium generale tertium anno ſalutis reparatæ 431. ſub Celeſtino Papa, adverſùs errores Neſtorii hæreſiarchæ. Olim claruit Epheſinæ Dianæ templo toto orbe celebri: ab Amazonibus condita etiam fertur.

Bimariſve Corinthi Mœnia.] Corinthus hodie *Coranto*, urbs Peloponneſi, in iſthmo eſt media ſita, inter duo maria Ægæum & Ionium, unde *Bimaris* dicitur: ære & figulinâ celebrabatur: *totius Græciæ lumen* vocat Cic. pro lege Manil. & Agrar. 2. n. 86 ita ſcribit: *Poſita Corinthus in angustiis atq; in faucibus Græciæ, ſic ut terra claustra locorum teneret, & duo maria navigationi diverſa pene conjungeret, cum pertenui diſcrimine ſeparentur.* Luxuriæ verò infamiâ laboravit adeò ut Corinthiaci dicerentur qui impudice viverent. Lippis atq; tonſoribus audita Laïs meretrix ibidem famoſa, tamq; pretioſa, ut Demoſtheni ſuæ copiam non niſi decem millibus drachmarum vendere vellet; quapropter abſtinuit ille & reſpondit, *Tanti non emo pœnitere.* Ex illa natum eſt adagium: *Non licet omnibus adire Corinthum.*

3. *Baccho Thebas.*] Cadmus ædificabit eam urbem in Bœotia, nobilitavit maxime Bacchus ibi natus. Apollodor. lib. 3.

Apolline Delphos.] Parnaſſi juga, fons Caſtalius, at præ omnibus oraculum Apollinis, efferunt Delphos. Solin. Strabo l. 9. Alex. ab Alex. l. 6. c. 2. *Delphi*, inquit, *orbis umbilicus communis*

insignes, vel Tempe Thessalica, sunt Poëtæ, quorum unicus labor est laudare carmine continuo civitatem Minervæ castæ, ac præferre olivam foliis undequaque collectis. Plerique in honorem Junonis commendant Argos, equis nutriendis idoneum, ac Mycenas divites. Me nec Sparta illustris ob patientiam, nec ager Larissa fertilis tam afficit

Insignes, aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unū opus est, intactæ Pallidis urbē
Carmine perpetuo celebrare, & [30]
Undique decerptæ frondi præponere olivam.
Plurimus, in Junonis honorem,
Aptum dicit equis Argos, ditesque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedæmon,
Nec tam Lariſſæ percuſſit campus opimæ,

ANNOTATIONES.

omnium oraculum, in alto Parnasso urbs non mœnibus sed abruptis rupibus munita, arduo ac difficili ascensu. Templum Apollinis cultu & religione longè celebratissimum intrà urbem non manu exstructa sed nativis præcipitiis munivere. Hæc ille. Admirabilem porrò Gallorum stragem Brenno duce Delphos impiè oppugnantium, Apollinemque sese acriter vindicantem, lege apud Justinum lib. 24.

4. *Thessala Tempe.*] Horum in Thessalia locorum tanta fuit amœnitas, ut si quæ deinceps regio celebraretur, amœna velut Tempe diceretur. Illic Peneus fluvius inter Ossam & Olympum decurrebat, colles erant dextra lævaque molliter incurvi, nemorosæ convalles, &c. Vide Solin. Strab. lib. 9. Ælian. lib. 3. init. &c. nos seorum postea Od. 21. & lib 3. Od. 1.

5. *Sunt quibus unum opus est, &c.*] Sunt Poëtæ qui semper canunt Athenas & olivam Palladi sacras, nihilque norunt scribere præter Neptuni ac Minervæ certamen de nomine Athenis imponendo: hujusque in illum victoriam, cùm, Neptuno equum proferente, Pallas oleam quæ præstantior visa & judicata est, produxisset.

Palladis urbem.] Athenæ quidem omnis doctrinæ parentes; Pallas autem seu Minerva scientiis præesse cognoscitur, non ergo mirum si urbs ista illius veluti propria censetur. Quod si fabulari juvat, vid. Apollodor. lib 3. Hygin. &c.

6. *Carmine perpetuo.*] Cyclicum carmen docte Heinsius intelligit, quod perpetua serie complectatur laudes Athenarum, &c. De eo dicam in Epist. ad Pison. V. 136. ubi *scriptor cyclicus.*

7. *Undique decerptæ frondi, &c.*] Ut præ cæteris urbibus Athenas, sic & olivam præ omnibus arboribus efferre. Scilicet ea est, quam Tull. de leg. 1. init. laudat, ita scribens: *nullius autem agricola cultu stirps tam diuturna, quam Poëta versu seminari potest.* Ex vett. Cod. nonnulli hic legunt, *undiq; decerptam fronti præponere olivam*: intelligunt que consules coronas, id est circumcirca detonsas ne sint foliis brevioribus atque ornatioribus: quo videtur pertinere quod ait noster lib. 1. Epist. 19.

At ne me foliis ideo brevioribus ornes.

Alii explicant, ex omni loco & materia colligere, quod in Palladis Athenarumque & olivæ, quæ ad Palladem præcipuo jure pertinent, laudes convertatur. Denique *fronti præponere olivam*, interpretantur ex oliva sibi coronam texere, eaque frontem exornare. Verùm prima lectio atque interpretatio magis arridet: eamque sequi doctiores jam assuevere.

8. *Plurimus, in Junonis honorem, &c.*] Plerique amant celebrare Argos equis nutriendis aptum, ob læta pascua urbi circumjecta: vel Mycenas auro & divitiis insignes, Agamemnonis regni sedem inclytam. Vide Strab. lib. 8. Sophocles in Electra, πολυχρύσους Μυκήνας vocat. *In Junonis honorem*, quia in utraque urbe ista Juno præcipuè colebatur.

10. *Me nec tam patiens Lacedæmon, &c.*] Me Horatium nec Lacedæmon nec Lariſſa æquè movet & afficit, ut domus Albuneæ, &c.

Patiens Lacedæmon.] Hæc Peloponnesi urbs Laconiæ caput ad Eurotam fluvium posita, dicta est & Sparta, hodie *Misitra*: servitutis olim impatiens, at malorum tolerantissima; ut *Spartana generosius & patientia* in proverbium abierit. Spartani liberos ad severam omnem disciplinam instituebant. Cic. Tuscul. 5. n. 77. *pueri Spartiatæ non ingemiscunt verberum dolore laniati. Adolescentium greges Lacedæmone vidimus ipsi incredibili contentione certantes pugnis, calcibus, unguibus, morsu denique, ut exanimarentur priusquam se victos faterentur.* Idem alibi meminit eorundem, quod ad aram loris & verberibus sic acciperentur, ut multus è visceribus sanguis exiret, imò interdum ad necem usque; neque timen exclamarent, sed nec ingemiscerent quidem.

11. *Lariſſa campus opimæ.*] Urbs Thessaliæ Lariſſa, agris perquam fertilibus gloriabatur: cùm verò proxima esset Phthiæ, quæ Achillis patria, inde factum ut Lariſſæus ille sæpius dictus sit.

Quàm

Quàm domus Albuneæ reſonantis,
Et præceps Anio, & Tiburni lucus, & uda
Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obſcuro deterget nubila cœlo
Sæpè Notus, neque parturit imbres
Perpetuos: ſic tu ſapiens finire memento
Triſtitiam, vitæque labores
Molli, Plance, mero: ſeu te fulgentia ſignis
Caſtra tenent, ſeu denſa tenebit [32]
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque

quam fons Albunea perſtrepentis, Et Anio cadens, & nemus Tiburni, & pomaria rivulis decurrentibus irrigua, Quemadmodum Leuconotus aliquando nubibus expurgat cœlum caliginoſum, nec pluvias parit ſemper; ita, Plance, recordare prudens imponere finem mœrori & vitæ laboribus, bibendo *vinum ſuave. Teucer fugiens patrum atque Salamina*

ANNOTATIONES.

12. *Domus Albuneæ reſonantis*.] Albunea Nympha, quæ & Sibylla Italica Tiburi colebatur, atque lucum & fontem ſacrum habebat. Virg. Æn. 7.

Lucoſque ſub altâ
Conſulit Albuneâ, nemorum quæ maxima ſacro
Fonte ſonat.

Lactant. l. 1. c. 5. *Tiburtem Sibyllam dicunt nomine Albuneam, quæ Tiburi colitur ut Dea, juxta ripas Anienis, cujus in gurgite ſimulacrum ejus inventum eſſe dicitur tenens in manu librum, cujus ſacra Senatus in capitolium tranſtulerit.*

12. *Præceps Anio*.] Strabo lib. 5. *In Romæ conſpectu ſunt Tibur, Præneſte, & Tuſculum. Tibur quidem Herculeum, & Cataracta, ſive deſcenſus quem facit Anio, ubi navigabilis eſſe incipit, cum è ſublimi in profundam vallem præceps defertur, & per vicina urbi nemora.* Dionyſ. Halicarn. lib. 5. refert Anienem ex urbe Tibure effundi per excelſum ſcopulum atque in planitiem ferri Romanorum ac Sabinorum, utrorumque diſterminando regionem, ac denique in Tiberim influere, aſpectu quidem jucundum & pulchrum, potu verò etiam gratum.

Tiburni lucus.] Tiburnus Tiburis conditor, vicinis quoque nemoribus dat nomen.

Uda mobilibus pomaria rivis.] Legunt quidam *nobilibus*, intelliguntque Albulas & Labanas aquas ſalubritate nobiles, de quibus Strabo lib. 5. alii *mobiles* interpretantur ductiles rivos. Item legunt *pomœria*, referuntque ad Tibur, cujus muros alluit & rigat Anio.

15. *Albus ut obſcuro &c.*] Non ſecus ac Leuconotus, (λευκὸς *candidus* νότος *notus*) Ventus iſte à meridie ſpirans, nonnunquam ſerenitatem affert, quamvis ſæpe imbres pariat: ita licet Reipublicæ curam geras ſemper, interdum hilaritati vacare debes, & animum vino recreare tantiſper, ne illum nimiæ obruant ſolicitudines.

18. *Triſtitiam*.] Si rei cura privatæ comites habet ægritudines aliquando magnas: certè Reipublicæ ferè ſemper maximas.

19. *Plance*,] L. Munatius Plancus maximis honoribus functus eſt, conſulatu cum M. Æmilio Lepido, Cenſore, &c. Nulla re autem nobis quidem videatur illuſtrior, quam quod Lugdunum nobiliſſimam Romanorum in Gallia coloniam condiderit, dum Galliæ Comatæ præfectus eſſet: ſunt tamen qui eam urbem longè antiquiorem aſſeverent. Is porrò non leves putandus labores exhauſiſſe in tot civilibus tumultibus, quibus imperium Romanum ſuo tempore concuſſum eſt, atque in tot rerum mutationibus. Ipſe nimirum à Senatu primùm ſtetit, deinde ad M. Antonium defecit, poſtea ad Auguſtum Cæſarem transfugit. Vell. Paterc. lib. 2. Extant Ciceronis ad Plancum iſtum, & Planci ad Ciceronem Epiſtolæ perelegantes.

Seu te fulgentia ſignis, &c.] Sive ſis militiæ, ſive domi, & in villa tua Tiburtina. *Fulgentia caſtra* Cornel. Tac. Annal. 13. *fulgentibus Aquilis, ſigniſque, & ſimulacris Deûm in modum templi.* Porrò ſigna militaria ſeu vexilla ſunt, aquilæ, dracones, apri, lupi, equi, minotauri, &c. Vide Veget. de re milit. lib. 2. cap. 13. & lib 3. cap. 5. Plin. lib. 10. cap 4.

21. *Tiburis umbra tui*.] Denſum notat villæ, nemus, quod umbram amœnam prætenderet. Vide poſteà Od. 18. & lib. 2. Od. 6. v. 5. ibique Annot.

Teucer Salamina, &c.] Exemplo Teucri fortiter adverſa ſuſtinentis, hortatur Plancum uti pariter fortis ſit in fortunæ viciſſitudine, vicinoque, ut ille, depellat curas.

Salamina patremque cum fugeret.] Poſt expeditionem Trojanam reverſus in patriam Teucer à Telamone patre repulſus eſt, dolente & indignante quod Ajacem fratrem non reduceret. Proficiſcentibus enim mandaret ne alter ſine altero rediret. Atqui Ajax ſe ipſe interimerat, iratus quod Achillis arma Ulyſſi potiùs quam ſibi fuiſſent adjudicata.

Salamina,] Salamis hodie *Coluri*, urbs & Inſula maris Ægæi, in ſinu Saronico, qui nunc dicitur *Golfo di Egina*, inter Atticam & Peloponneſum. Illic regnavit Telamon Ajacis & Teucri pater.

dicitur nihilominus caput vino madidum cinxiſſe corona populea, ſic alloquutus mœrentes amicos: ô ſocii & comites, pergemus quocumque nos ducet fortuna patre benignior. Nil non ſperandum ductu & auſpiciis Teucri. Nam Phœbus veridicus pollicitus eſt ancipitem fore Salaminem in terra nova. O viri ſtrenui & ſapius deteriora mecum perpeſſi, jam vino mœrorem detergite, cras iterum navigabimus magnum mare.

Cùm fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populeâ fertur vinxiſſe coronâ,
Sic triſtes affatus amicos:
Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus, ô ſocii comiteſque.
Nil deſperandum Teucro duce, & auſpice Teucro;
Certus enim promiſit Apollo,
Ambiguam tellure novâ Salamina futuram. [33]
O fortes, pejoraque paſſi
Mecum ſæpè viri, nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus æquor.

ANNOTATIONES.

22. *Lyæo.*] Cognomen eſt Bacchi, à λύω, *ſolvo*, quia metu & curis virum liberat. Horat. Epiſt. 15. lib 1.

Generoſum & lene requiro
Quod curas abigat.

Ovid.

Vina parant animos.
Tunc dolor, & cura, rugaque frontis abit,

23. *Tempora populeâ fertur vinxiſſe coronâ.*] Ita ſe Teucer inſtruit adversùs mœrores. Vinum ſumit; populea ſe corona redimit, ſeu quod Herculi ſacrificet ſic ornatus ex more; ſeu ad ſignificandam animi fortitudinem. Nam hujus ſymbolum eſt populus arbor Herculi ſacra. Demum ad omnes fortunæ caſus ſocios parat. *Triſtes* ob exilium, & quod carendum eſſet patria, quæ ſemper chariſſima cuilibet, dulcis atque jucunda, ut ait Cicero in Catil. 4.

25. *Melior fortuna parente.*] Nam patrio ſolo & paternis Laribus exterminamur à Telamone patre. At fortuna ſpondet nobis exulibus offert que novas ſedes in aliena regione. Aiunt profectam à Teucro exulante ſententiam hanc: *Ibi patria eſt omnibus, ubi benè.*

27. *Duce & auſpice Teucro.*] Auctore Teucro, bonis avibus rem gerente, poſt acceptum felix ab Apollinis oraculo reſponſum.

28. *Certus enim promiſit Apollo, &c.*] Apollo cujus haud incerta ſunt oracula, juſſit me Cyprum contendere, ibique novam condere Salaminam; ut deinceps ambiguum ſit hoc nomen, cum duplex erit urbs ejuſdem appellationis; altera apud Atticam regionem in qua nati ſumus, & qua pellimur; altera in Cypro mox à nobis ædificanda, ſic fatis volentibus. Vide Euripid. Helen. Act. 1. Scen. 1.

30. *O fortes pejoraque paſſi.*] O viri qui mecum exantlaſtis ærumnas apud Trojam majores quidem & graviores iſtis malis quibus jam conflictamur, forti eſtote animo: certè meliora propediem omnia experiemini.

32. *Cras ingens iterabimus æquor.*] Hodie epulemur, genio indulgeamus, vino curas abigamus, at cras iterum conſcendemus illud idem mare quod nuper enavigamus, à Troade huc in Græciam remigrantes. Denique nova domicilia, novam patriam quæſituri apud Cyprum, priorem curſum relegemus. Vell. Paterc. *Non receptus Teucer à Telamone patre, ob ſegnitiem non vindicata fratris injuria, Cyprum adpulſus eſt, atque ibi cognominem patriæ ſuæ Salaminam conſtituit.*

ODE VIII. Ad LYDIAM.

Sybarim juvenem notat, quod relictis honeſtis exercitationibus, meretricio amore ſe mancipârit.

LYdia, dic per omnes [34]
Te Deos oro, Sybarin cur properas amando
Perdere? cur apricum [35]
Oderit campum, patiens pulveris atque ſolis?

O Lydia, per cuncta numina te obſecro, fare quamobrem feſtines amoribus tuis corrumpere Sybarim: quare Martium *Campum Soli expoſitum averſetur, valens tolerare pulverem & æſtum.*

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos diſtrophos: at metri ſingularis. De eo ſic ſcribit Attilius eruditus Grammaticus: *Hoc metrum Horatius ignorando quale eſſet, laboriosâ obſervatione, ſemel omninò facere conatus eſt: & in eo tamen parem decenter erravit. Nam fecit illud aſperius uno immutato pede. Quod ſi ſciviſſet Choriambicum eſſe, & habere clauſulas certas, non in illam ſalebram incidiſſet. Nam primum comma ex Choriambo & Baccho conſtat:*

Lydiă, dicl pĕr ōmnēs.

Secundum colum, quod eſt longius, tres habet Choriambos, & unum Baccheum, ſcilicet clauſula gratiâ. Quod metrum Alcæus ſic ordinavit vir in muſicis exercitatiſſimus. At Horatius primum Choriambum dirriſſimum fecit, pro Iambo Spondeum infarciendo ſic,

Tē Dĕōs ō lrō . . . . .

Error tamen illius habet excuſationem, quod in ea perſeveraverit lege, quam ipſe ſibi aliquo caſu fecerat, uſq; ad ultimam partem non mutando.

1. *Lydia, dic, &c.*] Lydiam ironicè compellat Horatius, at Sybarim petit, ſuum, ut videtur, rivalem, ſicut & Telephum Ode 13. Expreſſit autem hac Ode iſtam ſanè Terentii ſententiam: Eunuch. Act. 2. Scæn. 1. v. 19,

Adeon' homines immutarier ex amore, ut non Cognoſcas eundem eſſe?

Hic igitur Sybaris adoleſcens, Comici Phædriæ inſtar, totus ex amore meretricis immutatus perit. Nec enim, ut ante, laboris cujuſliber patiens, jaculando, equitando, luctando, natando inter æquales excellit; ſed abjectis campeſtribus armis, & exercitationibus viro dignis, meretriciis captus illecebris latet apud Lydiam, atque iners ac perditus elangueſcit.

2. *Sybarin.*] Lydi luxu perditi: ſic & Sybaritæ deliciis fracti malè audiebant. Sybaris tamen urbs ad oram Tarentini ſinus olim ſita, potens adeò primùm fuit, ut finitimis gentibus quatuor dominaretur: at deinde proverbialiter uſurpatum eſt ejus nomen pro perditiſſimo luxu. Philoſtrat. Strabo lib. 6, Athen. lib. 12, Plutarch. Lamprid.

Amando Perdere.] Antiphraſis. Cæterùm, ut ſcribit Virgil. Eclog. 3.

Quiſquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Quiſquis enim meretricum amoribus ſe dat, brevi opes abſumet, vires corporis animiq; perdet, & famam flocci habens ad quodvis malum ruet, omnis decoris immemor. Virgil. de Didone Æneam depereunte, Æneid. 4.

Non cœpta aſſurgunt turres, non arma juventus
Exercet: portuſve, aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta minaq;
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo.

Lege Plaut. Mercat. Prolog. & Terent. Eunuch. Act 1. Scæn. 1. &c. lib. 3. Od. 12. ibique annot.

3. *Cur apricum Oderit Campum.*] Cur honeſtis exercitationibus, quas antea frequentabat, jam ſe mollis ſubducit? *Campum* hunc Gellius l. 6. c. 17. ſcribit Populo Romano condonatum à Tartatia virgine Veſtali: at Livius Tarquiniorum primo fuiſſe affirmat, & his pulſis, Martî conſecratum. Vegetius de re milit. l. 1. c. 10, ſic habet: *Romani Campum Martium Tiberi vicinam delegerunt, in quo juventus poſt exercitium armorum, ſudorem pulveremq; dilueret, ac laſſitudinem curſuſq; laborem natando deponeret.* Deſcribit verò Strabo l. 1. his verbis: *Magnam ornamentorum partem Campus Martius continet . . . . . Etenim admirabilis magnitudo, cùm Equitia, id eſt, Ludos Curules, & alias Equeſtres pugnas ſuppeditet; locum tamen multis Pilâ, Circo, Palæſtrâque ſe exercentibus vacuum relinquit . . . . . ſolum herbis conſertum omni tempore anni: collium denique vertices Theatri ſpeciem & ornatum ad alveum uſque fluminis præbent ita amœnum, ut agrè & invitus ab eo diſcedas.*

4. *Patiens pulveris atque ſolis, &c.*] Plutarchus in vita Catonis Cenſorii refert filium ab eo literis inſtitutum, deinde verò edoctum artem corporis exercendi, jaculandi, equitandi, calorem & frigus tolerandi, rapidoſq; gurgites ac fluvios tranandi, &c. *Pulveris.* Vide Annot. ad Oden 1. v. 3.

quare nec bellicosus equum agitat cum paribus: neque frænis lupatis moderatur equorum *ora Gallicorum? quare formidat contingere Tiberim lutcum? quare oleum diligentiùs fugit*, quàm *viperæ cruorem? nec deinceps liventibus lacertis arma portat, frequenter disco, frequenter cælo ultra metam profecto illustris? cur se abscondit, quemadmodum aiunt latuisse filium Thetidis marinæ, circa luctuosum Troja*

Cur neque militaris
Inter æquales equitat; Gallica nec lupatis
Temperat ora frænis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivam
Sanguine viperino [36]
Cautiùs vitat? neq; jam livida gestat armis
Brachia; sæpe disco,
Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito?
Quid latet? ut marinæ
Filium dicunt Thetidis, sub lacrymosa Trojæ

ANNOTATIONES.

5. *Cur neque militaris Inter æquales equitat.*] Cur more solito strenuè non decertat equitando cum æqualibus ætate ac studio juvenibus? equitandi studium nobili viro maximè convenire, asserit Plato in Lachete. Plutarchus autem refert, Julio Cæsari equitandi usum facilem adeò à pueritia fuisse, ut reflexis in tergum manibus, equum cursu velocissimo concitaret.

6. *Gallicæ nec lupatis Temperat ora frænis?*] Hinc peritum equitandi ostendit Sybarin, qui Gallicos etiam equos domare consueviſſet. Nam & hi Romæ in pretio, & feroces fuisse perhibenter, quos lupatis coerceri opus erat. Apuleius, *Jumenta Gallicana, quibus generosa soboles perhibet generosam dignitatem.*

Lupatis.] Frænis asperioribus instar lupinorum dentium. Hæc etiam lupi dicebantur. Ovid. Trist. 4.

Et placido] *duros accipit ore lupos.*

8. *Cur timet flavum Tiberim tangere?*] Cur se ad nationem non exercet, ut ante? hæc enim valde utilis, & pridem commendabatur. Sic Horatius ille Cocles è ponte sublicio in Tiberim desiliens ad suos armatus tranavit. Sic Julius Cæsar Alexandriæ circa pontis oppugnationem cum in mare desiluisset, nando per ducentos passus evasit ad proximam navem, elatâ quidem lævâ manu, ne madefierent libelli, quos tenebat; paludamentum verò mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis. Sueton. Hinc ex eodem Suetonio. Augustus nepotes docuit natare. Et Plato 3. de Legibus, probrosum ait, si quis natare non didicisset.

Flavum Tiberim.] Hic fluvius olim Albula dictus, postea Tiberis ac Tiberinus vocatus est, ab hujus nominis rege in eo submerso. Eustath. *Flavum.* Sic Æneid. 7.

Multâ flavus arenâ,
Cur olivam sanguine viperino cautiùs vitat?
Cur nunc luctam fugit Sybaris, & angue pejus odit; adeoque se nequaquam ceromate perungit, ut solent athletæ, quo membra reddant tum robustiora tum lubrica.

9. *Sanguine Viperino.*] Quod venenum est præsentissimum, quippe calidissimum, Alberto teste.

10. *Neque jam livida gestat armis Brachia.*] Cur arma non amplius contrectare, portare, vibrare amat? hinc non jam livent ejus brachia, seu attritu armorum & pondere seu ictibus. Vide Veget. cit. l. 1. c. 11.

11. *Sæpè disco, Sæpè trans finem, &c.*] Robore brachiorum contendebant seu discum seu jaculum projiciendo. Duplex est autem ea exercitatio, artis altera, altera virium. In priori colliteatur ad certum scopum. In posteriori vincebat qui longissimè contorsisset; & de hac fit hic mentio. Sic Iliad. Υ. dicitur Ajax discum ejaculatus prævalidâ manu, & omnium metas exsuperasse. Et Odyss. θ. Ulysses discum lapideum ultra metas aliorum longè torquet.

Disco.] Ἀπὸ τῦ δίσκειν, *jacere*, Orbis erat ferreus, æneus, ligneus, plerumque lapideus, qui medius loro circumnexus in auras totâ vi jaciebatur: à quibusdam circumrotando: ut patet ex cit. Homeri locis. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21.

12. *Trans finem jaculo nobilis expedito.*] Frequenti nobilitatus victoria, jaculo scilicet & disco trans aliorum finem, seu lignum, Græcè σῆμα, expeditè projecto.

13. *Ut marinæ Filium dicunt Thetidis, &c.*] Achillem nempe mater habitu muliebri inter Lycomedis puellas abscondisse narratur, ne ad bellum Trojanum raperetur, eo quod in fatis erat, si gloriæ bellicæ operam daret brevi perimendum. At quia tunc eo capi Troja non potuisset, ex Calchantis responso, Ulysses detexit Achillem, & abduxit eo, quo norunt omnes, modo; propositis scilicet armis.

Marinæ.] Thetis erat maris Nympha, Nerei filia, Achillis autem mater,

Funera:

Funera : ne virilis [37]
Cultus in cædem, & Lycias proriperet catervas.

excidium : ne viri habitus pertraheret ipſum *ad ſtragem, & contra turmas Lyciorum.*

ANNOTATIONES.

16. *In cædem, & Lycias, &c.*] Adversùs Trojanas copias atque exercitus. Lycia duplex: altera eſt Troadis regio, ex Homero & Strabone; altera eſt Cariæ finitima. Hujus quidem populi Trojanis auxilium tulerunt. Ab utrâ vero Trojani denominentur Lycii; arbiter eſto Lector: certè dices, non ab hac, ſed ab illâ. Mecum igitur mirare turbam Interpretum qui ferè omnes hactenus contrarium ſcripſere.

Catervas.] Hìc Grammatiſtæ vulgò monent Catervam mìlitum ſena millia continere, propriamque Afrorum eſſe ſicut Phalanx eſt Macedonum, Legio verò Gallorum. Sed quid ad rem? Ecquid hoc juvat ad Horatii ſenſum hic expiſcandum, ubi omnia in propatulo ſunt?

ODE IX. Ad THALIARCHUM.

Dum ſævit hyems, voluptati indulgendum.

Vides, ut alta ſtet nive candidum [38]
Soracte: nec jam ſuſtineant onus
Sylvæ laborantes: geluque
Flumina conſtiterint acuto?
Diſſolve frigus, ligna ſuper foco
Largè reponens, atque benigniùs
Deprome quadrimum Sabinâ,
O Thaliarche, merum diotâ. [39]

Cernis, ô Thaliarche, quemadmodum Soracte denſis nivibus album rigeſcat? neque ſylvæ fatiſcentes ferre amplius queant pondus: & fluvii acri glacie hæſerint. Arce verò tu *frigus ligna copiosè congerens ad ignem: & vinum quatuor annorum liberaliter exhibe vaſe Sabino.*

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos tetraſtrophos. Duo primi verſus ſunt Dactylici, Alcaici, Acatalecti: pes primus eſt Spondæus vel Iambus; ſecundus eſt Iambus ſemper cum cæſurâ: tertius & quartus ſunt dactyli.

Vidēs | ŭt ălă | tă ſtĕt nĭvĕ | cāndĭdŭm |

Tertius eſt Iambus Archilochius dimeter hypercatalectus. Pes primus & tertius eſt Iambus vel Spondæus: Secundus & quartus ſemper Iambi cum ſyllabâ ſuperſtite.

Sĭlvæ | lăbō | rāntēs | gĕlū | que |

Quartus eſt Dactylicus Alcaicus Acatalecticus, (vel, ut alii vocant, Pindaricus) è duobus Dactylis, & totidem Trochæis,

Flūmĭnă | cōnſtĭtĕ | rĭnt ăcū | tō |

1. *Videſ ut alta, &c.*] Hypotypoſis, ſeu deſcriptio accurata hyemis.

2. *Soracte.*] Mons Apollini quondam ſacer, de quo Virgil. Æn. 2. & 11.

Sancti cuſtos Soractis Apollo.

Strabo l. 7. c. 2. *Haud procul urbe Româ in Faliſcum agro familiæ ſunt paucæ, quæ vocantur Hirpi, quæ ſacrificio annuo, quod fit ad montem Soracten Apollini, ſuper ambuſtam ligni ſtruem ambulantes non adurruntur.* Idem ferè Strabo lib. 5. Dictus exinde mons Divi Silveſtri, quoniam in ejus ſpeluncâ delituit ſanctus ille pontifex, dum in Chriſtianos ſæviret Maxentius. Hodie *Monte S. Oreſte* vocatur, ab adjacente oppido, in ditione Pontificiâ: recentioribus *Mons ſancti Oeidiſti.*

Nec jam ſuſtineant onus Sylvæ laborantes.] Hyperbole, aſperitatem frigoris, & nivium copiam exhibens. Quaſi arborum fatiſcant & incurventur rami ſub pondere nivis & glaciei.

3. *Geluque Flumina conſtiterint acuto.*] Quæ nempè fluere ex naturâ poſtulant, hærent jam & ſtant gelu conſtricta. *Acuto.*] Seu quod frigus vehemens haud ſecùs pungat ac ferri acies & acumen: ſeu quod acutæ ſint glaciei cruſtæ.

5. *Diſſolve frigus, &c.*] Imitatio verſuum Alcæi, hyeme potandum aſſerentis: apud Athen. lib. 10. cap. 8.

7. *Sabinâ diotâ.*] Vaſe in Sabinis fabricari ſolito, quod quidem utrinq; anſas habet velut auriculas, *diota*, διώτη. Quadrantal dicunt octo & quadraginta ſextarios capiens. Alii vas non ita magnum hic intelligunt, ſed potius in quo hauriatur vinum è dolio. Perperam nonnulli ſcribunt *dyota*, quaſi δύο τα δύο ὄχυσα, *amphora.*

8. *Thaliarche.*] Nomen hoc idem ſonat quod ſympoſiarchus; θαλείας ἄρχων, *convivii præſidens.*

Permitte

Remitte Diis reliqua: qui ſtatim ac dejecere ventos, æſtuante mari luctantes, nec moventur cupreſſi, nec orni vetuſtæ. Cave percontari quid eras eventurum ſit: & quemlibet diem fortuna largietur, quaſtui adfice. Neque verò ſuaves amores tu juvenis contemne, neque choreas, dum à te valido procul eſt ſenectus difficilis. Jam & Campum Martium & areas frequenta: *necnon ſecretas ad noctem conſtitâ horâ confabulationes. Jam quoque revocatur*

Permitte Divis cætera: qui ſimul
Stravere ventos æquore fervido
Depræliantes; nec cupreſſi,
Nec veteres agitantur orni.
Quid ſit futurum cras, fuge quærere: &
Quem ſors dierum cunque dabit lucro
Appone: nec dulces amores
Sperne puer, neque tu choreas;
Donec virenti canities abeſt
Moroſa. Nunc & campus, & areæ,
Leneſque ſub noctem ſuſurri
Compoſitâ repetantur horâ.
Nunc & latentis proditor intimo

ANNOTATIONES.

9. *Permitte Divis cætera.*] Uni vaca voluptati, cæterorum verò curam Diis relinque.

Qui ſimul Stravere ventos, &c.] Hic Stoicum agit Horatius, alibi verò ſæpiùs Epicureum; nempè, mortalia hæc & infirma Diis eſſe curæ aſſerit, potentiamq; & providentiam videtur ſtabilire, exemplo iſto. Cùm primùm illi, inquit, ventos depræliantes retinent, quieſcunt: cum ſedari tempeſtates volunt, mare ſtatim pacatur atque ſubſidit: adeoq; tranquilla ſunt omnia, ut nec orni, nec cupreſſi moveantur. Sic ergo & curabunt ea quæ ad homines ſpectant, adverſa quæq; & contraria in melius commutantes.

11. *Cupreſſi.*] Pro qualibet arbore hic ponuntur, ſicut & *orni*. Cato de re ruſticâ c. 42. & 151. de illis abundè. Plin. l. 16. c. 33. *Cupreſſus natu moroſa, fructu ſupervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratioſa, materie rara, Diti ſacra, &c.* Ex Varrone, togis adhibetur, propter gravem uſtrinæ nidorem: quoniam fœtorem cadaveris dum oritur, odoris ſui jucunditate lenit. Servius ait, ideò cremandis cadaveribus convenire, quia præciſo capite moritur, & ſubſecta non renaſcitur, quemadmodum è mortuis nihil ſperatur.

12. *Orni.*] Arbores præceræ & graciles; ſilveſtres fraxini: montes amant, ex Plinio.

13. *Quid ſit futurum cras, fuge quærere.*] Sive ex naturæ ſibi timentis ſolicitudine, ſive ex curioſâ futurorum inveſtigatione per Genethliacos, noli te diſcrucìare. Nam Mathematici plus torquent quam juvant: & hoc Deos offendit, qui notitiam hanc ſibi reſervarunt. Phavorinus apud Gellium l. 14. c. 1. *Aut adverſa prædicunt Genethliaci, aut proſpera. Si proſpera, & fallunt, miſer fies, fruſtra expectando. Si adverſa & mentiuntur, miſer fies, fruſtra timendo, &c.* Vide annot. ad 11. ſeq.

14. *Quem ſors dierum cunque, &c.*] Pro lucro habe ſingulos qui tibi conceduntur vitæ dies: ac velut lucrum lucro appone, quotquot jam ante conceſſis adduntur. Cùm enim *morti debeamur*, ut ait ad Piſones, quot dies vivimus, & quot *ſors*, ſeu Deorum voluntas dat, totidem ei velut eripiuntur, nobis verò quaſi lucrum accedunt. Cic. ad Famil. l. 9. Epiſt. 17. *De lucro jam quadriennium vivimus.*

Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.

15. *Nec dulces amores Sperne puer, &c.*] Dum juvenis es, juveniles exercitationes & oblectationes ne omitte; antequam veniat ſenectus, quæ his omnibus finem imponit.

18. *Moroſa.*] Cic. de Senectute, n. 64. & ſeq. *moroſi, anxii, iracundi, & difficiles ſenes ſunt. Moroſitas illa tamen excuſationem habet aliquid . . . . contemni ſe putant, deſpici, illudi. Præterea in fragili corpore odioſa omnis offenſio eſt.* Et paulò poſt: *Quarta reſtat ratio, quæ maxime angere ac ſolicitam habere noſtram ætatem videtur, appropinquatio mortis, quæ certè à ſenectute non poteſt longè abeſſe, &c.*

Campus.] Exercitationes juventuti idoneas in Campo Martio celebrari ſolitas frequenta. De illis vide Annot. ad Od. 8. ſuprà.

Areæ.] Loca vacua ædificiis, adeoque ad exercendos juvenes deſtinata. *Campus* eſt ampla terræ planities: *area* verò eſt paulò magis anguſta. Valla Vitruv. l. 1. c. 7.

19. *Leneſque ſub noctem ſuſurri.*] Colloquia clam & ſummiſſâ voce cum amicâ, quæ blanditias & murmura nuncupat Ovidius.

21. *Nunc & latentis, &c.*] Ludos amatorios Horatius exprimit, in quibus laſcivæ puellæ latebras petunt. & ſe cupiunt tamen intelligi &c. Virgil. Eclog. 3.

Malo me Galatea petit laſciva puella,
Et fugit ad ſalices & ſe cupit ante videri.

Cornelius Gallus:

Erubuit vultus ipſa puella meos;
Et nunc ſubridens latebras fugitiva petebat:

Grat

Gratus puellæ riſus ab angulo ;
Pignuſque dereptum lacertis,
Aut digito male pertinaci.

jucundus adoleſcentulæ cachinnus ab angulo ſecreto abſconditam indicans : atque pignus detractum brachiis, vel digito parum tenaci.

ANNOTATIONES.

Non tamen effugiens, tota latere volens :
Sed magis ex aliquâ cupiebat parte videri :
Latior hoc multò, quòd malè tecta foret.

23. *Pignuſque dereptum, &c.*] *Pignus*, armilla, Chirotheca, annulus, &c. *Dereptum*, vel ab amatore, vel à puellâ. Poteſt enim intelligi hæc abſtuliſſe quidpiam ab illo, ut redeundi locum det repetituro : vel ab hac ille, ut referendi, atque iterum conveniendi anſam arripiat.

Dereptum.] Male quidam, *direptum*. Nam diripere eſt diſcerpere & lacerare : quod hîc non convenit. At *deripere* eſt movere & rapere de loco. Virg. Georg. 2. v. 242.

Colaque prelorum fumoſis deripe tectis,

Æneid. 1. v. 215.

Tergora deripiunt coſtis.

Cicer. Verr. 4. *Victoriam deripere, & Deam Dea detrahere conatus es.*

24. *Malè pertinaci.*] Qui ſimulet retinere velle quod ſibi adimi gaudet, maximè, ut reperendi occaſio detur rurſumque comeſſandi.

ODE X. Ad MERCURIUM.

MErcuri facunde, nepos Atlantis, [41]
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formaſti catus, & decoræ
More palæſtræ :

O diſerte Mercuri, Atlantis nepos, qui hominum novorum agreſtes mores ſermone finxiſti doctus, & ritu pulchræ palæſtræ :

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 2.

1. *Mercuri facunde.*] Hymnum hunc tanti facit Lilius Gyraldus, ut non modò legendum, ſed ediſcendum cenſeat. Quædam tamen reprehendit Scaliger ſuo more. In eo Mercurium celebrat Horatius, ut ſcribunt aliqui, quoniam ejus ope civilis tumultûs pericula evaſiſſet. Imitatio eſt Alcæi. Laudatio petitur à quatuor præcipuè locis : à genere ; verſu 1. à rebus inventis ; v. 4. 6. 7. à rebus geſtis ; v. 2. 13. ab officio & auctoritate ; v. 5. 17. &c.

Mercuri.] Quaſi medicurrius, ſeu medius currens dictus eſt, tanquam internuncius Deos inter & homines. Feſtus à mercibus originem trahit, quia negotiationibus præeſt Mercurius. Uni Mercurio tribuuntur vulgò quæ plurium ſunt Tres alii, alii quinque memorant, aut plures etiam Mercurios.

Facunde.] Eſt enim eloquentiæ Deus, & orationis inventor. Hinc & Lyſtrenſes viſo ſigno per Barnabam & Paulum facto ; velut Diis ſacrificare voluerunt : atque illum quaſi Jovem revetiti ſunt, hunc verò ſicut Mercurium, *quoniam ipſe erat dux verbi.* Act. Apoſt. cap. 14.

Nepos Atlantis.] Scilicet natus Maiâ filia Atlantis, qui Mauritaniæ Rex & Aſtrologiæ inventor, inde cœlos humeris ſuſtinere dictus. S Auguſt. refert tempore quo Moſes natus eſt, floruiſſe Atlantem Aſtrologum, Promethei Phyſici fratrem, maternum autem avum majoris Mercurii, cujus nepos fuerit Mercurius ille Triſmegiſtus.

2. *Qui feros cultus, &c.*] Quod Orpheo in Epiſt. ad Piſones verſu 391. hoc idem Mercurio tribuit hîc ; ſcilicet à victu agreſti homines recens terrâ editos (ut fabulantur) ad cultiorem traduxiſſe facundiæ vi, & orationis ſuavitate. Vid. Cic. 1. de orat. & 1. de Invent. *Feros cultus.* S Aug. de civit. ait, feram nullam immaniorem eſſe homine, ſi quis affectibus relinquatur.

3. *Voce formaſti.*] Nempe orationis inventor parter & Mufices. *Catus*, Vocem hanc Sabinam eſſe, & acutum ſignificare, auctor eſt Varro 6. de Ling. Lat. Cic. 1. de Legibus : *prudens*, & *ut ita dicam, catus* 1. de orat. n. 198. *egregiè cordatus homo catus Ælius Sextus.*

Decoræ more palæſtræ.] In tribus his vocibus tria carpit Scaliger. Primò ſcribendum fuiſſe ; *lege*, non *more*, contendit. Sed quæ auctoritas ? Deinde ſono ſe rhythmico offendi ait. Verùm quot ejuſmodi locutiones Tullius ipſe non ſcripſiſſe modò, ſed amaſſe reperiatur ? Poſteà epitheton *decoræ* velut parum conveniens notat. At enim palæſtra duplex eſt : rudis altera & ſine arte, quâ ſolent ſe ruſtici exercere, qualiter cumque ſe agitando ac decertando. Hanc deſcribit Virgil. Georg. 2.

Corporaque agreſti nudant prædura palæſtræ.

Altera eſt artificioſa, & *decora* ſanè, quæ partes corporis ſingulas format ad decoram, & decentem actionem præceptis & exercitatione fingit. Tullius de Oratore. *Numerus quandam velutì palæſtram orationi & extremo lineamenta confert.*

Te

Te celebrabo summi Jovis alio-
rumque Deorum interpretem, atque inventorem citharæ incurvæ; nec non solertem illam surripere joci gratiâ quodcumque libuit. Te puerum quondam cùm verbis minacibus Apollo territaret, nisi vaccas per fraudem ab-

Te canam magni Jovis & Deorum [42]
Nuncium, curvæque lyræ parentem:
Callidum, quicquid placuit jocoso [43]
Condere furto.
Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci

ANNOTATIONES.

Et posteà: *ut athletas videmus nihil aut vitando, aut petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæstram quandam; ut quicquid in rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad aspectum etiam sit venustum; sic cratio nec plagam gravem facit, nisi petitio fuerit apta, nec satis rectè declinat impetum, nisi etiam cedendo quid deceat intelligit.* Quintil. lib. 1. cap. 11. Palæstricis vacandum censet, *quibus gestus motusque formantur, ... ne indocta, rusticave manus: ne status indecorus, &c.*

More palæstræ.] Sunt qui intelligant Mercurium ita recentes homines formasse ad humaniorem cultum, atque artes, ut formari solent in Academiâ modò & palestrâ. At aliis videtur Horatius respexisse ad ea quæ à Mercurio traduntur inventa: his autem accensetur palæstra, Græce πάλη; gymnica exercitatio nimirum, seu luctatio quâ nudi undique exercebantur, valetudinis quidem tuendæ causâ, tum verò roboris etiam & agilitatis & artis acquirendæ.

5. *Jovis & Deorum Nuncium.*] Hesiod. ἀθανάτων κήρυκα, *præconem immortalium*: Orpheo Διὸς ἄγγελον *Jovis nuncium*: Homer. Hymn. in Mercur. V. 3.

Ἄγγελον ἀθανάτων ἐριούνιον, ὃν τέκε Μαῖα.
Nuncium immortalium perquam utilem quem peperit Maia.

Virg. Æn. 4. v. 356.

Interpres Divum Jove missus ab alto
. . . . . celeres mandata per auras
Detulit.

6. *Curvaque lyra parentem.*] Mercurii inventum esse Lyram constat, quam tamen Apollini tribuunt aliquando, quoniam hanc ei concessit Mercurius, ut infra dicemus ad vocem, *virga*. Sic autem inventa fertur. Post inundationem Nili testudinem reperit mortuam, exsâ etiam tractu temporis carne: nervi autem qui superstites erant tensi, cùm digitis essent pulsi sonum aliquam reddiderunt. Itaque ad ejus similitudinem lyram construxit. Mercurius, quæ exinde testudo vocata est. Aliter paulò alii rem asserunt, aiuntque testudinem vocatam à testâ ictus animalis: ut mox fusius explicabo.

Lyra.] Lyram cum citharâ confundunt Grammatici vulgò, ipseque Eustathius, qui ait, *chelyn citharam dictam esse quod testudinis testa jugo addita, fidibúsque tensa lyram deformavit*; & rursus: *chelyn, id est lyram, è testudinis testâ factam.* Quod porrò inter illas discrimen, vix statuas: quanquam fuisse non est dubitandum. Diodorus trichordon lyram extitisse auctor est: at Horatius citharam seu testudinem septem nervis tensam & instructam scribit, imitatione Pindari qui ἑπτάγλωσσον φόρμιγγα, id est, septenos edentem sonos ait. S. Hierom. scribit *citharam effici in modum litera* A, *cum chordis viginti quatuor, & per digitos variis vocibus, tinnulisque ictibus in diversis modis concitari.* Hoc autem observari licet, dici chelyn seu testudinem & citharam digitis aut pectine pulsari; Seneca *chelyn plectro verberari*, ait.

Lucanus:

Seu chelyn digitis, & eburno verbere pulsas.

At lyra pelli dicebatur. Idem ibidem.

Nec pudeat populisse lyram.

Ovid. Metamorphos. 10. cap. 5.

Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt.

Cruquius ita in hunc locum scribit, ex Idiomate Italico, Alemannico, Flandrico, Gallico, lyra suum adhuc nomen habet integrum. Est nimirum, quâ mendici vicatim stipem quæritare, notum est: nam & incurva est, & δελταῖ formam refert propiùs intuenti. Cithara verò testudo vocata, formâ testæ ejus animalis, &c.

7. *Callidum quicquid placuit, &c.*] Clam, ingeniosè, jocosè, furandi magistrum. Duplex nimirum est furti species, seu furandi ars. Una seria, improba, injuriosa, legibus vetita: & de hac non est mentio. At altera est oblectationis, joci, & industriæ ludicræ; in qua excellit Mercurius. Hinc & Lycurgus ad acuendos furandi solertia Spartanorum animos, impunitè esse furta sanxerat. Philostrat. Imagin. lib. 1. furta Mercurii jocosa vocat ἐπιτηδεύματα κλοπῆς. Fulgentius ideo negotiatoribus præesse dicit Mercurium, quod illi vix à furto immunes sint. Alii volunt designari vim orationis, quæ sensim animos captat ac rapit. Huc etiam ab aliis refertur Magiæ ac præstigiarum inventio, quæ tribuitur Mercurio: ars nempe sic astantium oculos præstringendi, ut dolum non advertant coram ipsis perpetratum.

9. *Te boves olim, &c.*] Calliditatem Mercurii, & peritiam jocosè furandi probat. Hæc autem est historia, seu fabula: cum Apollo ob Cyclopas interfectos divinitate aliquandiu privatus esset,

Voce

Voce dum terret, viduus pharetrâ
Risit Apollo.
Quin & Atreidas, duce re superbos
Ilio dives Priamus relicto,
Thessalosque ignes, & iniqua Trojæ
Castra fefellit.
Tu pias lætis animas reponis
Sedibus; virgâque levem coërces

actas restitueres; risit ipse advertens se *pharetrâ* quoq; *spoliatum. Quin etiam Priamus opulentus Trojâ discedem, ducente te latuit arroganibas Atridis, excubiis Thessalorum, & ceſtris Troja infestis. Tu animas bonorum beatis sedibus collocas: atque aureâ virga*

ANNOTATIONES.

que interim Admeti Theſſaliæ Regis armenta paſceret; boves aliquot exerrantes & longius progreſſas abegit Mercurius & occuluit. Ille verò hunc pueri formâ indutum quaſi bubulcum furacem aggreſſas mortem minatur, niſi abacta pecora reſtituat: ac telum proferre volens, quaſi percuſſurus, vacuam ſenſit pharetram, vel hanc quoque ſibi ſubreptam. Tum deniq; Apollo Mercurii ſubtilem in furando induſtriam demiratus, riſum tenere non potuit; *iracundium voluptate ſuperante*; ut ait Philoſtrat. Imagin. lib. 1. ubi fabulam hanc egregiè expreſſit. Vide Homer. Hymn. in Mercur. Ovid. Metamorphoſ. 2. cap. 11. &c. & Annot. infrà ad vocem *virga*.

11. *Viduus pharetrâ*] Infrà lib. 2. Od. 9.

Et foliis viduantur orni.

Virgil. Æneid. 8.

Viduaſſet civibus urbem.

Quem in locum Servius laudat Virgilium tanquam propriè locutum: Horatium verò carpit & vellicat tanquam hic malè ſcripſerit *viduum Apollinem*. Sed ô puerilem aſtutiam!

13. *Quin & Atridas, &c.*] Præclarè & benignè à Mercurio facta jam oſtendit. Nimirùm ex Homer. Iliad. ult. Mercurius à Jove miſſus præbet ſe ducem Priamo Hectoris interfecti corpus redemptum pergenti: eumque per media hoſtium caſtra ad Achillem uſque ſic deducit, ut nec tentus à quoquam, imò nec viſus fuerit.

Atridas,] Agamemnonem & Menelaum Atrei filios, Græci exercitûs Imperatores.

14. *Dives Priamus*] Et in hunc locum Scaliger ſtylum acuit & vibrat. *an dives,* inquit, *ille qui miſerrimus, orbus liberis, regno ſpoliatus, unique adeo mœrens potius & inops?* Scilicet non meminerat quod legitur Iliad. ult. copioſa ſanè & pretioſa munera ad Achillem delata à Priamo Trojam deferente; atque, ut eſt ibid. *infinita auna è thalamo in currum exportata ad Hectorem redimendum*: quæ etiam ibi recenſentur; *duodecim lanas, totidem tapetas, totidemque pallia ximia, item & ſagula: auri vero talenta decem: ſus inſuper tripodas ardentes, lebetes quatuor; poulum denique conſpicuum, quod Thraces donarunt*

15. *Theſſalosque ignes.*] Nocturnas Theſſalorum ſive Græcorum excubias circa tentorium Achillis collocatas Synecdoc. Nam & Theſſali Græciæ populi, & ipſe Achilles Theſſalus erat. Homeri Scholiaſtes ad Iliad. 18. *nocturnum ſignum caſtrenſe, ignis; diurnum, fumus,* inquit.

Iniqua Trojæ Caſtra fefellit] Caſtra nempe Græcorum Trojæ hoſtium occultè ingreſſus, & ad uſque tenetorium Achillis ſic penetravit Priamus, duce Mercurio, ut vigilum nemo ſenſerit, nemo interceperit, aut prohibuerit. Quâ verò id ratione factum ſit, explicat Homerus, ubi ait: *cum ad turres navium & foſſam veniſſent, cuſtodes quidem è cœna laborabant: his vero Mercurius ſomnum injecit.*

17. *Tu pias lætis, &c.*] Jam præſtans Mercurii officium & inſignis auctoritas declaratur. Videlicet priſcis illis exiſtimatum, animas corporibus excedentes à Mercurio ſuſcipi, atque vel ad campos Elyſios ſeu beatas ſedes perduci, vel ad Inferos. Unde *diſpenſator ac deductor animarum* dictus eſt ille. Quod munus tamen Plutoni aſſignat Pindarus Olymp. Od. 9.

18. *Virgâque levem coërces, &c.*] Caduceo domas, regis, deducis, animas ſpiritales corporeæ molis expertes, adeoque *leves* & agiles: ſeparaſque alias ab aliis pro tuâ auctoritate atque ex officio, ſecundum variam benè vel malefactorum ac meritorum rationem: has quidem ad tartarea ſupplicia, illas autem ad ſedes lætas ac fortunatas. Homer. Odyſſ. ult.
Virgil. Æneid. 4. v. 242.

Tum virgam capit: hac animas ille evocat Orco Pallentes; alias ſub triſtia Tartara mittit. Dat ſomnos, adimitq;, & lumina morte reſignat.

Coërces] Hoc referunt aliqui ad eloquentiæ vim, quâ ſedantur & coërcentur homines concitati; & inertes è contrario ignaviq; incitantur.

Virga] Hanc ab Apolline Mercurius acceperat, conceſſa viciſſim lyrâ: poſtquam enim boves, ut ante dictum, hic furatus eſſet, ita demum convenerunt, eâque lege & conditione venia eſt data Mercurio, ut Lyræ inventor Apollo diceretur. Huc pertinet quod Homeri Pindariq; Schol. aiunt, λύρην quaſi λύτραν dictam eſſe.

Aureâ

catervam exilem ſummoves, ſuperis aque Numinibus ac inferis gratioſus,

Aureâ turbam, ſuperis Deorum
Gratus & imis. [45]

ANNOTATIONES.

quòd eâ ſe Mercurius ab irato Apolline redemerit. Ergo mirifica illâ inſtructus virgâ, profectus in Arcadiam Mercurius pugnantes duos cùm Dracones reperiſſet, hac inter eos projectâ prælium diremit. Exindeque pacis conciliatricem virgam appellarunt: eique duo circumvoluti ſerpentes addicti ſunt. Hygin. lib. 2. Hinc étiam legati pacis caduceatores vocantur, quia ejuſmodi caduceo inſignes procedunt. Tit. Liv. Denique virga illa auctoritatem ac dicendi vim denotat: circumplexi verò ſerpentes indicant prudentiam: quippe hæcillius individuus comes eſſe debet.

ODE XI. Ad LEUCONOEN.

Indulgendum voluptati, omiſsâ futurorum curâ.

Tu ne cupiveris noſſe (nec enim licet,) quem mihi, quem tibi, Leuconoe, conceſſerint Numina terminum vitæ. Neque experiare Chal-

TU ne quæſieris ſcire (nefas) quem mihi, quem tibi [46]
Finem Dii dederint, Leuconoe: nec Babylonios

ANNOTATIONES.

Ode hæc eſt monocolos. Verſus nempe omnes ſunt Choriambici, Alcaici, Pentametri, Acatalecti, conſtantque Spondeo, tribus Choriambis, & Pyrrhichio, vel Iambo. Sic:

Tū nĕ | quæsĭĕrĭs | scīrĕ | nĕfās | quĕm mĭhĭ | quĕm tĭbĭ |

1. *Tu ne quæſieris.*] Oden hanc velut indignam Horatio notat Scaliger. Quam verò ob rationem ego neſcio: nec, ut opinor, ipſe ſcivit, qui nullam profert. Horatius Leuconoen Mathematicis prædictionibus plus æquo addictam hortatur ut relinquat Diis futurorum curam, ipſa verò præſentibus utatur.

Scire nefas.] Has alii ſeparant voces: alii parentheſi includunt utramque. Perinde eſt. Quod ſi cui viderur nimis abſciſſa interpoſitio (nefas:) meminerit frequentes legi tam contractas apud optimos auctores, Terent. *Quid tua (malum) id refert?* Cic. in Verrem. *Qua (malum) iſta fuit amentia?* 2. de Off. *Qua te (malum) vaſia in iſtam ſpem induxit.*

Quem mihi, quem tibi finem Dii dederint.] Ne ſcire deſidera quod nefas; ne effecta quod ſibi reſervarunt Dii, futuri nempe cognitionem. Cic. ad Familiar. lib. 6. epiſt. 4. *Equidem mihi omnia propono: nec ullum eſt tantum malum, quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali ſit, quam in illo ipſo quod timetur, deſino: præſertim cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus ſit.* Seneca verò ſic paucis vanas eas ſollicitudines perſtringit: *Quod times aut futurum eſt, aut ſecus. Si ſecus: fruſtrà vexaris. Si venturum eſt; tum ſatis dolebis tandem, cum adfueris tribulatio.*

2. *Leuconoe.*] Alii legunt *Leucothoe.* Fictum nomen eſt à Poeta. Ludunt aliqui in etymologia nominis iſtius, & quidem operam ludum. Fuit olim Leuconoe filia Lycambis, quem Archilochus acribus conviciis ad ſuſpendium adegit.

Nec Babylonios tentaris numeros.] Ne Mathematicos adi, & conſule, neve iis crede: ſunt enim fallaces. Quod quidem probant egregiè tum hiſtoriæ paſſim, cùm ratio. Vide Cic. 1. & 2. de Divin. Item de Fato. Item 3. de Nat. Deor. A. Gell. lib. 14. cap. 1. ubi refutat eos qui curioſiùs auſculcant Genethliacis, futura diſcuros per artes prodigioſas ſpondentibus. S. Aug. de Civ. Dei, &c. Tacitus lib. 17. Mathematicos appellat *genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax.* Cic. 1. de Divin. *contemnamus Babylonios, qui è Caucaſo ſigna cœliſtantes numeris & motibus ſtellarum curſus perſequuntur.* Juvenal. Sat. 6. à verſu 550 ad 59. Ejuſmodi ſtudium in mulieribus præſertim graviter inſectatur.

Babylonios.] In Babylonia templum erat Bel. Sideralis ſcientiæ inventoris, ex Plin. lib. cap. 26. Babylonii, ſeu Chaldæi Babyloniæ incolentes Aſtrologiæ peritiſſimi erant. ex Cic. de Divin. Diodor. Sicul. Gell. lib. 1. cap. Q. Curt. lib. 5.

Babylonios numeros.] Certè neceſſaria valde numerorum cognitio & praxis accurata, ad dimenſionem horoſcopi, aſpectumque ad alia ſidera planetaſque diligenter inquirendum. Hi

Tentar

Tentaris numeros, ut melius, quicquid erit pati [47]
(Seu plures hyemes, ſeu tribuit Jupiter ultimam,
Quæ nunc oppoſitis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum) ſapias; vina liques, & ſpatio brevi
Spem longam reſeces: dum loquimur, fugerit invida [48]

laicos calculos: ut ſatius tolerare quodcunque acciderit: ſive multas hyemes Jupiter largiatur; ſive poſtremam det hanc, quæ modo Etruſcum pelagus frangit obiectis rupibus. Sapiens ſis. Vina fundas: ac limite angusto ſpem longam reſcindas. En dum fabulamur avum præterit invidum;

ANNOTATIONES.

Arithmetica ſæpè uſurpatur pro Aſtrologia (ut vocant) Judiciaria, Lactant. *Arithmetici quos Mathematicos dicimus, quorum in numeris eſt tota doctrina, &c.* Auſon.

Tu Cœli numeros & conſcia ſidera fati
Callebas.

Ut melius, quicquid erit pati.] Quanta hîc apud Interpretes diſſenſio? Alii jungunt iſta cum voce, *ſapias*; quæ verò intermedia ſunt, parentheſi includunt. Alii ſenſum finiunt voce *pati*; explicantque ſic: cùm melius ſit, vel tanquam melius ſit pati conſtanter quicquid evenerit, quam, animum diſtorquere, anxiè quæ ſint eventura inquirendo. Alii, *ut melius* interpretantur: Quàm, vel quanto melius æquo animo ferre quicquid acciderit!

4. *Seu plures hyemes, &c.*] Gratis profectò ſe diſcruciant aliqui, ut oſtendant vocem, *hyemes*, priori loco poni pro toto anno: poſteriori verò pro tempeſtate hyemali: quandoquidem ſatis patet, quid velit Horatius.

5. *Quæ nunc oppoſitis, &c.*] Synecd. id eſt, quâ fluctus Tyrrheni maris hyeme, ut ſit, procellis agitati ad rupes aliiduntur, *debilitantur*, franguntur. Quidam legunt *qui*, & referunt ad vocem, *Jupiter*. Sed vulgata lectio præferenda videtur doctiſſimis.

Pumicibus.] Pumex lapis eſt ſpongioſus, aſper, foramine multiplici pertuſus, cavus, cavernoſus, unde ab Ovid. *multicavus*, à Virgil. Æneid. 5. v. 214. & 12. v. 587. *latebroſus* dicitur. De iſto lapidum genere Plin. l. 36. c. 21.

Mare Tyrrhenum.] Thuſcum, Inferum, quod pars eſt maris Mediterranei: id verò nominis ei dedit Tyrrhenus Atyos Lydiæ regis filius, poſt quam ad vicinas terras cum colonia appuliſſet, Tuſciam nempè, ibiq; ſedem fixiſſet.

6. *Sapias.*] Explicant nonnulli: ſi ſapias, ſcilicet utere vitâ, genio indulge, vina bibe quam optima, liquata, &c. Priſcian. l. 18. c. 3.

Vina liques.] Vel ſimpliciter, vina bibas, ac veluti per guttur coles. Vel potiùs, hilaritatis cauſa ſatage ut pares tibi vina ſacco percolata, defæcata, dulcia ſic effecta, adeoque naturæ & palato muliebri accommodatiora. Veteres nempè muſtum priuſquam ferbuiſſet, per ſaccum toties colabant, ut defæcaretur: atq; ſic adempta, quæ vini vim alit augetq; fæce, liquidius, imbecillius, at lenius, dulcius reddebant vinum, potuiq; jucundius. Hinc vocatur Theophraſt. l. 6. c. 24. Σάκκον, *caſtratum*, quod nempè ſparteis eſt ſaccis colatum. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 26. *Eunuchum & effœminatum* ex Plutarcho mox citando, *quia percolatio illa vini nervos excidit, ac genuinum reſtinguit calorem: mollius autem facit ad gula curioſitatem: hoc veluti ſophiſmate invento & excogitato, ut perdendo nati vini plurimum valeant ingurgitare.* Plin. l. 14. c. 22. *ut plus capiamus vini, ſacco frangimus vires: & alia irritamenta excogitantur.* l. 19. c. 4. *Ferendum ſane fuerit . . . . . inveterari vina, ſacciſque caſtrari:* al *caſtigari.* lib. 23. cap. 1. *utiliſſimum vinum omnibus ſacco viribus fractis.* Plutarch. Sympoſ. ſive Convival. Quæſt. lib. 6. Problem. 7. ait. *Exoleſcere vinum, cum tam crebro diffunditur, eſſeque ad bibacitatem commentum ejuſmodi percolationem: detrahi vino ſuavitatem relicto ſtandimento, vi illâ quæ mentem ſolicitat & infectat ejectâ & exclusâ; ipſum verò jucundius eſſici: neque ſicut a ferro acuminem decuſſo; ſed potiùs velut rubigine & ſordibus deterſis. Quippe defæcato illa vini vim quæ caput tentat detrahit, atque ad ſtatum redigit mitem & ſalubrem.*

Spatio brevi Spem longam reſeces.] Quanto brevius eſt vitæ noſtræ ſpatium, tanto reſecandæ ſpes longæ: minus expectandum, minùs fidendum futuro; neque adeo differendum carpere præſentes lætandi occaſiones. Ode 4 ſuprà.

Vita ſumma brevis ſpem nos vetat inchoare longam.

7. *Dum loquimur fugerit invida Ætas.*] Legunt alii, *Diffugit invida ætas.* Dum enim ſic elabitur & nos quaſi fugit, nobis videtur invidere uſuram præſentis temporis, Juvenal. Sat. 9. v. 126.

Feſtinat enim decurrere velox
Floſculus anguſtæ, miſeraque brevisſima vitæ
Portio: dum bibimus, dum ſerta, unguenta, puellas
Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.

Perſ. Sat. 5.

Vive memor lethi: fugit hora.
Hoc quod loquor inde eſt.

Ætas:

Ergo *diem* hodiernam, *ſequenti minimè conſiſa, arripe.* | Ætas : carpe diem, quam minimū credula poſtero.

ANNOTATIONES.

8. *Carpe diem.*] Utere præſenti tempore, in diem vive, fruere deliciis & voluptatibus, dum licet & dum vita ſtat : nihilque tibi pollicere de futuro. Epicurea cohortatio ; ut notant vulgò, quæ quidem frequens paſſim apud Horatium. Vide Sapient. cap. 2. ubi ſic impii loquuntur : *Fruamur bonis quæ ſunt, tanquam in juventute celeriter : pretioſo vino & unguentis nos impleamus : non prætereat nos flos temporis : coronemus roſis, antequam marceſcant.* Martial. *Fugitivaque gaudia carpe.* Perſ. mox cit. loco.

Carpamus dulcia.

Multò verò ſapientiùs Seneca ad Lucil. Epiſt. 62. *Id age, ut mihi inſtar totius vitæ ſit dies quiſque. Nec mehercule tanquam ultimum rapio : ſed illum ſic aſpicio, tanquam eſſe vel ultimus poſſit. Ante ſenectutem curavi, ut benè viverem : in ſenectute, ut benè morerer : benè autem mori, eſt libenter mori.*

ODE XII. Ad AUGUSTUM.

Deos & Heroas primùm, dein Auguſtum laudat.

O Clio, quem virum, aut heroem, quem Deum ſuſcipies laudare citharâ, vel acutâ fiſtulâ ? Ecujus laudes reſonabit ſimilitudo ludicra,

QUem virum aut heroa lyrâ vel acri [49]
Tibiâ ſumes celebrare, Clio ?
Quem Deum ? Cujus recinet jocoſa
Nomen imago,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà, Od. 2.

1. *Quem virum.*] Plena eſt artis & elegantiarum hæc Ode : artis quidem eò plus habet, quò apparet minus. Elegantias autem, lepores, ac veneres affatim agglomerat. Figuris lucet, varietate diſtinguitur, rerum atque verborum copiâ & pulchritudine dives eſt : mirâ inſuper ſuavitate conditur. Fingit Horatius œſtro ſe correptum poëtico, dignum ardori huic divino argumentum quærere. Hinc Auguſti grave texit elogium ex conglobatâ veluti artificioſâ comparatione. Quanquam enim Diis, Semideis, ac viris illuſtribus ſuas laudes non negat, collineat tamen ac recidit eò tandem, ut Auguſtum quaſi Jovem alterum conſtituat. Simile adulationis genus in eumdem Auguſtum habet Virgilius Georgic. initio, & in fine libri primi. Huc etiam facit quod ex Dione lib. 15. afferunt ; nimirum poſt Actiacam victoriam, decretum à Senatu fuiſſe, ut in Hymnis ſolemnibus Auguſti mentio fieret honorifica, perinde ac Deorum immortalium. Eſt igitur Hymnus hic de genere eorum, qui diebus feſtis ac profeſtis cani ſolebant inter epulas, ad tibiam lyramve, teſte Horatio lib. 4. Ode 15. Vide ibi Annot.

Quem virum, aut heroa, &c.] Contra Pindarus Olymp. Od. 2. *Quem Deum, quem heroa, quem virum celebrabo,* uter melior ? lector erudite, judica. Mihi quidem potior videatur gradatio Horatii ab homine ad heroas ac Deos, quàm deſcenſus ille Pindari ab immortalibus ad mortales.

Lyrâ vel acri Tibiâ.] Lyram cum tibiâ jungere amabant veteres, illâ dulciori ſonum hujus acriorem benè temperante. Alii ſic explicant : carmine Lyrico, ſuavi & moderato, Diis ac heroibus canendis idoneo : vel Epico gravioni, ſublimiorique, bellicis virorum nobilium facinoribus referendis accommodato. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 73, & 83.

2. *Clio.*] Hanc è Muſis aprè invocat, quippe quæ præſit laudationi virorum illuſtrium ; quibus & celebritatem nominis & immortalitatem conferre dicitur. κλεία, *laudo, celebrem reddo* : κλεὸς & κλέος, *fama, nominis ſplendor.* Virgil. de Muſis :

Clio geſtu canens tranſactis tempora reddit.

3. *Cujus recinet jocoſa Nomen imago.*] Cujus laudes nobis decantatas repetet Echo, quæ eſt vocis imitatio, adeoque imago dicta quaſi imitatio. Vide infrà, Ode 20. eandem locutionem, ibi fuſiùs explicatam. Quam tamen auctoritate propriâ Scaliger pervertit, legens ; *veruſta nomen imago* : quo enimvero cenſu ? Quâ autem ratione hæc Echo, ſic Plinius exponit lib. 2. cap. 44. *Montium flexus, crebrique vertices, & conflexa cubito, aut anfractu in humeros juga, vallium ſinus concavi, ſcindunt inæqualiter inde reſultantem aëra : quæ cauſa etiam voces multiis in locis reciprocas facit.*

Au

Aut in umbroſis Heliconis oris [50]
Aut ſuper Pindo, gelidove in Hæmo ? 6
Unde vocalem temerè inſecutæ
Orphea ſilvæ,
Arte maternâ rapidos morantem
Fluminum lapſus, celereſque ventos, 10
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere quercus.
Quid prius dicam ſolitis parentis
Laudibus ; qui res hominum, ac Deorum
Qui mare & terras, variiſque mundum 15
Temperat horis ?
Unde nil majus generatur ipſo ;
Nec viget quicquam ſimile, aut ſecundum :
Proximos illi tamen occupavit [51]
Pallas honores. 20
Præliis audax, neque te ſilebo
Liber, & ſævis inimica virgo
Belluis : nec te metuende certâ,
Phœbe, ſagittâ.

ſeu in regione umbriferâ Heliconis ſeu in Pindo, ſeu in Hæmo frigido. Hinc ſylvæ ſecutæ ſunt canentem Orpheum, matris arte retardantem præcipites fluviorum curſus, velociſque ventos, atque ſuavem auritas quercus, trahere chordis ſonantibus. Quid verò *ante canam* quam *præconia conſueta patris, qui res mortalium & immortalium, qui mare terraſque & orbem diverſis temporibus moderatur ? Quare nihil ipſo majus oritur :* imò *neque par quidpiam vel proximum valet. At tamen Pallas obtinuit ſequentem gradum. Nec tacebo te, Bacche, certaminibus ſtrenue :* neque te, *virgo feris crudelibus infeſta : neque te, Apollo, telis ineluctabilibus formidande.*

ANNOTATIONES.

5. *Umbroſis Heliconis oris, &c.*] Tres montes Apollini Muſiſque ſacros nominat : Heliconem in Bœotiâ, Pindum in Arcadiâ, Hæmum in Thraciâ.

7. *Unde vocalem, &c.*] Ex Hæmo Thracem Orpheum ſilvæ ſecutæ ſunt dulcedine cantûs velut animatæ ; *temerè*, id eſt, facile & ſine cunctatione ; vel confuſè per devia & invia. Nota lippis & tonſoribus fabula. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 391. *Vocalem.*] id eſt, canorum, vel, voce pariter & lyrâ canentem.

9. *Arte maternâ.*] Muſicâ & ſuavitate vocis, ad quam formatus à matre Calliope Orpheus.

11. *Blandum & auritas, &c.*] Tam blandè canentem, ut arbores duceret, haud ſecus ac ſi auritæ & animatæ fuiſſent illæ.

13. *Quid prius dicam ſolitis parentis, &c.*] Legunt aliqui, *parentum* ; hoc ſenſu. Quid prius dicam quàm eas Jovis laudes, quas majores noſtri ſolent dicere. Alii melius, *parentis*, id eſt, quid prius aut potius referam, quàm notas omnibus ac paſſim celebrari ſolitas laudes Jovis omnium *parentis*, qui res æquè Deorum ac mortalium curat, regit, moderatur ?

15. *Variiſque mundum Temperat horis.*] Variis tempeſtatibus, vere, æſtate, autumno, hyeme : calorem frigore, frigus calore temperat.

17. *Unde nil majus, &c.*] Alii interpretantur ; à quo Jove utpote optimo maximo nihil ipſo majus gignitur. Alii, *unde*, id eſt, quapropter.

18. *Simile, aut ſecundum.*] Par & proximè accedens : æquè magnum ac potens.

19. *Proximos tamen, &c.*] Non. Marcell. *Proximum dicebant veteres non ſolum adhærens & adjunctum : verum etiam longo remotum, ſi tamen inter duo diſcreta nihil medium extitiſſet.* Virg. Æneid. 5.

Proximus huic, longo ſed proximus intervallo,
Inſequitur Salius.

Tull. in Bruto : *Luc. Philippus Antonio proximus accedebat, ſed longo tamen intervallo proximus.* Pallas honores occupat Jovi proximos ; quippe nata ex illius cerebro. Alii volunt ſpectari ab Horatio, quod in Jovis Capitolini templo cellæ tres erant, quarum media Jovis, dextra Minervæ, ſiniſtra Junonis : unde Pallas ante Junonem poni ſoleat. Varro 4. de Ling. Lat.

21. *Præliis audax neque te ſilebo Liber.*] Quod curis liberet animum Bacchus Liber dictus : vel quod devictis hoſtibus ſe ſuoſque aſſeruit in libertatem. De bellicâ ejus virtute ac præliis vide Diod. Sic. l. 5, &c. item infrà l. 2. Od. 19.

22. *Et ſævis inimica virgo Belluis.*] Diana venatrix, eodem cum Apolline partu edita, Jovis filia, nemorum ac ſylvarum Dea, arcu & ſagittis feras ſectari aſſueta.

23. *Nec te metuende certa, Phœbe, ſagitta.*] Arcu enim & ſagittis valere, præſertim ob Niobem cum filiis interfectam, ſemper creditus Apollo. Dictus autem Phœbus, quaſi φῶς ὤν, *lux vitæ.*

Canam etiam Herculem, necnon filios Ledæ, alterum equis, alterum pugnis illustrem; quorum sidus candidum ubi primum nautis illuxit, statim concitata unda scopulis decidit, quiescunt venti, nubila evanescunt, & maris irati subsidunt fluctus, quoniam ita jussere. Post istos quem potissimum referam ambigo; Romulumne, an tranquillum Numæ imperium, an Tarquinii regnum potens, an mortem Catonis gloriosam? Certè *Regulum & Scauros, & Pau-*

Dicam & Alciden puerosque Ledæ; 25
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem: quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor:
Concidunt venti, fugiuntque nubes, [52]
Et minax (quod sic voluere) ponto 30
Unda recumbit.
Romulum post hos priùs, an quietum
Pompilî regnum memorem, an superbos
Tarquinî fasces, dubito, an Catonis 35
Nobile lethum.
Regulum, & Scauros, animæque magnæ

ANNOTATIONES.

25. *Alciden.*] Hercules ita dictus, seu quod esset Alcei nepos; seu ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, *à robore.*

Puerosque Ledæ.] Castorem & Pollucem, alium equestri, alium pedestri inclytum pugnâ. Ovid. Fast. 5.

Tyndarida fratres; hic eques, ille pugil.

27. *Quorum simul alba nautis, &c.*] Vide Homeri Hymn. in Dioscuros. Et suprà Od. 3. v. 2. ad verba hæc; *lucida sidera.* Aiunt nempè Astrologi propitias ac salutares esse stellas geminas, non ita verò solitarias.

29. *Defluit saxus agitatus humor.*] Unda spumans jactata in scopulos & in altum sublata defluit, cum primùm favent bus Castore & Polluce tempestas sedatur. Vel, aqua per hyemem gelu concreta & saxis adhærens tum resolvitur ac fluit cùm oriuntur Castor & Pollux, vere nimirùm, & ascendente Geminorum sidere. Quidem interpretantur, *defluit*, fluere & agitari desinit aqua maris, ante in rupes illisa per impulsionem ventorum, & concitationem fluctuum.

31. *Quod sic voluere.*] Pro suâ potestate, atque benigno favore in navigantes sic jussere placari omnia ante naufragium minitantia. Legunt alii *Dii voluere*, nempè Castor & Pollux: quibus cùm placuit, redit serenitas, & maris agitatio planè cessat.

33. *Romulum post hos.*] Post Deos ac semideos Romæ Romanique Imperii conditorem in primis celebrare est æquum.

Quietum Pompili regnum.] Numam deinde laudat secundum Romanorum Regem, qui mitigandum ferocem populum armorum desuetudine ratus, Jani templum clausit, novamque civitatem vi & armis conditam, jure ac legibus, moribusque de integro condere aggressus, quieta fecit omnia, & Rempublicam religione justitiâq; firmavit. Tit. Liv. l. 1. c. 18. & seq. Flor. &c.

34. *Superbos Tarquinî fasces.*] Ambitiosam dominationem Tarquinii non superbi (is enim indignus Hymno celebrari) sed Prisci, qui bello strenuus Imperium Romanum devictis finitimis populis auxit; circo, ludis, facibus aliisque insignibus decoravit. Flor. lib. 1. cap. 5. Tit. Liv. lib. 1. cap. 35. *Tarquinium Priscum virum, cætera egregium secuta quam in petendo habuerat, etiam regnantem ambitio est.* Quidem non absurdè intelligunt Junium Brutum, qui fasces Tarquinii pulsis ereptos splendidè gestavit ac tenuit, Virg. Æn. 6.

Vis & Tarquinios Reges, animamque superbam
Ultores Bruti, fasceſque videre receptos.

35. *Catonis Nobile lethum.*] De eo Cæsar dixisse fertur: *Invideo morti tuæ, Cato: nam & tu gloriæ meæ invidisti.* Nimirum ille ad Uticam obsessus, Pompeianas partes aspiciens victas propriâ manu se peremit, postquam bis legisset Platonis librum de anima, inquiunt: ac, *ne Tyrannum videret*, ut ait Cicero Offic. 1. Vide Appian. Plutarch. Dion. &c. S. Aug. de Civ. lib. 19. cap. 3. mortem Catonis indignam laude asserit, ut qui Cæsarianæ de Pompeio victoriæ impatientia, violentas sibi manus intulerit.

37. *Regulum.*] Hujus egregia virtus postea fusè laudatur, lib. 3. Od. 5. Vide & Cic. 1. & 3. de Offic. & in Pisonem sic habet: *nec mihi illo M. Regulus, quem Carthaginenses resectis palpebris illigatum in machinâ vigilando necaverunt, supplicio videtur affectus.*

Scauros.] Horum familia consulari dignitate illustris & clara virtus extitit in administranda Republica. Ex illis M. Scaurus à Q. Vario Hispano accusatus est, quod Socios ad arma concitasset. Ita se verò ille constantia plenus & gravitate defendisse fertur: Q. Varius Hispanus M. Scaurum Principem Senatûs arguit socios ad arma concitasse: M. Scaurus Princeps Senatûs negat: testis nemo: Utri vos, Quirites, credere debetis? Quibus quidem auditis absolutus est. Vide Val. Max. l. 3. c. 7. n. 8. Plin. l. 36. c. 15. &c.

Prodigum

Prodigum Paulum, ſuperante Pœno,
Gratus inſigni referam Camœnâ,
Fabriciumque.
Hunc, & incomptis Curium capillis
Utilem bello tulit, & Camillum
Sæva paupertas, & avitus apto
Cum lare fundus.

lum generoſa vita liberalem, victore Carthaginenſi; quin & Fabricium beneficii *memor celebrabo verſibus magnificis. Hunc & Curium impexis crinibus bello idoneum pariter & Camillum produxit inopia durior & patrius agellus cum domo conveniente.*

ANNOTATIONES.

Animaque magna Prodigum Paulum.] L. Æmilium Paulum, qui nullum periculi genus pro Republica detrectavit: & ſi non habuiſſet Collegam Terentium Varronem, aut plus certaminis cum ipſo ſuo Collega, quàm cum Annibale, (ut ait Q. Fabius Maximus apud Liv. l. 22. c. 39.) non majori quidem animo, at certè majori felicitate, meliorique exitu ad Cannas pugnaſſet. Verùm, ut eſt apud eundem Liv. eod. lib. c 43. *Ad nobilitandas clade Rom. Cannas urgente fato profecti . . . . dum altercationibus magis, quàm conſiliis tempus teritur*, miſerè ibidem cæſi, fuſi, fugatique ſunt, atque Paulus *unus inſons* tam horrendæ cladis interiit, ut rectè teſtatus Cn. Lentulus, cit. mox lib. cap. 49.

38. *Superante Pœno.*] Annibal certè nuſquam magis inſigni de Romanis victoriâ exultare potuit: nam plus quadraginta Romanorum millia, præter Socios, octoginta Senatores, aliique viri graves bonè multi interciderunt. Vide cætera apud Livium loco cit. &c.

40. *Fabriciumque.*] Hic contrà Pyrrhum Regem miſſus, cùm nec ab ipſo priùs, quartâ regni parte promiſſâ ſollicitari potuiſſet; nec Pyrrhi Medicum veneno regem tollere ſpondentem audire voluiſſet, imò perfidum illum catenis vinctum ad ſuum dominum remiſiſſet: juſtam hanc ab Rege mirabundo laudem promeruit: *Ille eſt Fabricius: qui difficilius ab honeſtate, quàm Sol à ſuo curſu averti poſſit.* Aurel. Victor. Alia Fabricii elogia hauri è Plutarcho: Cic. 3. de Offic. Gell. l. 1. c. 14. Vide & ſeq. Annot.

41. *Hunc, & incomptis Curium capillis, &c.*] Virtutem paupertate educatam, ac celebrem factam, in tribus ſummis viris cum Horatio venerare, lector; in Fabricio, in Curio, in Camillo. Hos enimverò *ſæva paupertas*, id eſt, magna frugalitas, tenuis admodum res familiaris; *fundulus*, ſeu pauca agri jugera ſibi ab *avis* relicta, *cum lare apto*, id eſt, pariter modico, *bello utiles* fecit. Nimirum victu aſpero indurati ad laborem, morum autem integritate ad virtutem omnem formati, egregiam Reipublicæ difficillimis temporibus operam navaverunt; non tam ſuæ quàm publicæ utilitati ſtudentes: unde & ſummam laudem conſecuti ſunt.

Hunc.] Nempe C. Fabricium Luſcinium, ter Conſulem, de quo antè; & Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Is *honoribus & auctoritate omni cive temporibus ſuis major; cenſu vero par unicuique pauperrimo; decem aris & quinque pondo argenti, ſervoſq; totidem ſibi miſſis à Samnitibus, quos univerſos in clientela habebat, in Samnium remiſit; continentiæ ſuæ beneficio ſine pecunia prædives; ſine uſu familiæ abundè comitatus: quia locupletem illum faciebat non multa poſſidere; ſed modica deſiderare. Ergo domus ejus ut are & mancipiis vacua; ita gloriâ ex his contemptis partâ referta fuit, &c.* Vide & ejuſdem Valer. lib. 2. cap. 9.

Curium.] *Curius Dentatus exactiſſima nurma Romanæ frugalitatis, idemque fortitudinis perfectiſſima ſpecimen, Samnitium legatis agreſti ſe ſcamno aſſidentem foco, atque ligneo catillo cænantem (quales epulas apparatus indicio eſt) ſpectandum præbuit. Ille eorum divitias contempſit; paupertatem ejus Samnites mirati ſunt.* Offerentibus autem reſpondit: *Malle ſe locupletibus imperare, quam ipſum fieri locupletem; & Curium nec acie vinci, nec pecuniâ corrumpi poſſe, &c.* quæ lege apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Vide & Aurelium Victorem de Viris illuſtribus: Cic. de Senectute, &c.

Incomptis Curium capillis.] Legunt quidam cum Quintiliano quidem l. 3. c. 4. *intonſis capillis*: ſcilicet priſcis temporibus nondum erant Romæ tonſores: & cultum negligebant maximè bellatores viri. Hoc quidem perinde ſignificatur per vocem *incomptis*: ſed non illud, quod ſanè ab Horatio ſpectari oportuit: ſi Ovid. Faſt. 2.

Hoc apud intonſos nomen habebat avos.

Et Faſt. 4. de Numâ:

Bis caput intenſum fontanâ ſpargitur undâ.

Codices tamen ferè omnes habent: *incomptis Curium Capillis*: unde ab eâ lectione temerè diſcedendum non fuit.

42. *Camillum.*] M. Furius Camillus quinquies Dictator fuit, de Gallis bis triumphavit, Romamque jam ab his captam ſtrenue pugnando vindicavit. Ad annos octoginta Reipublicæ ſemper utilis vixit: hinc pater patriæ, alter Romulus ac urbis conditor meritus appellari. Vide lib. 5, &c.

Marcelli porrò *nomen augeſcet ſicut arbor ſecretò temporis* progreſſu. At *cæteros inter ſplendet aſtrum Julii, ut Luna inter minores ſtellas. O fili Saturni* Jupiter, *humani generis auctor & conſervator, commiſſa tibi* eſt à *fatis ſummi Cæſaris tutela :* ergo *tu regna* primus : *Cæſar* autem ſit à te *ſecundus. Sive is Parthos Italiæ bellum inferentes legitimâ victoriâ fractos ſubegerit ; ſive Seras Indoſque in orientali plagâ domuerit :*

Creſcit occulto velut arbor ævo
Fama Marcelli. Micat inter omnes
Julium ſidus, velut inter ignes [55]
Luna minores.
Gentis humanæ pater atque cuſtos,
Orte Saturno, tibi cura magni
Cæſaris fatis data : tu ſecundo
Cæſare regnes.
Ille ſeu Parthos Latio imminentes
Egerit juſto domitos triumpho,
Sive ſubjectos Orientis oris
Seras & Indos :

ANNOTATIONES.

45. *Creſcit occulto velut arbor ævo Fama Marcelli.*] Sicut arbor ſenſim ac nemine advertente creſcit, *occulto ævo*, labente clam tempore, progreſſu menſium & annorum, ita Marcelli fama indies augetur ac celebrior evadit. Eraſmus hunc locum ſic illuſtrat : *Solent præcocia ſubitò flacceſcere : ſed quod paulatim accreſcit, durabile eſt. Unde Horatius Marcelli famam velut cum rore arborem ſurgentem celebrat.*

46. *Marcelli.*] Quis ille, non planè conſtat. Alii volunt M. Marcellum Octaviæ Auguſti ſororis filium cui in Imperii ſucceſſorem adoptato ſuam ille filiam deſponderat Juliam. De eo Virgil Æneid. 6. v. 861. & ſeq. & Seneca ad Marcian. c. 2. Verùm cùm is admodum juvenis, ſolâ indole præclarâ nobilitatus obierit ; quo pacto ejus famâ creſcere indies ab Horatio dicatur? Itaque malim ego cum aliis intelligere M. Claudium Marcellum, quinquies Conſulem, qui Gallos Germanoſque, debellavit, ipſumque Annibalem invictum anteà vinci poſſe docuit : atque ab eo demum circumventus ac cæſus, etiam coli & obſervari meruit poſt mortem. Nam & honorificè cremandum Annibal curavit, ejuſque cineres urnâ argenteâ incluſos & cornâ aureâ decoratos ad ejus filium miſit. Plutarch. Tit. Liv. & l. 23. & ſeq. Virg. Æn. 6. v. 855.

Micat inter omnes Julium ſidus.] Sueton. Jul. cap. 88. ita ſcribit : *In Deorum numerum relatus eſt, non ore modo decernentium, ſed & perſuaſione vulgi. Siquidem ludis, quos primo conſecratos ei hæres Auguſtus edebat, ſtella crinita per ſeptem dies continues fulſit, exoriens circa undecimam horam : creditumque eſt animam eſſe Cæſaris in cœlum recepti : & hac de cauſa ſimulachro ejus in vertice additur ſtella.* Idem refertur in Epiſtolis Auguſti. Virgil. Eclog 9.

Ecce Dionæi proceſſit Cæſaris aſtrum.

Vide & Plutarch. Dion. lib. 45. Senec. Quæſt. Natural. lib. 7. cap. 17. Plin. lib. 2. cap. 25. ubi Auguſti ipſius de crinito illo ſidere teſtimonium refert. Porrò cometes ille Chriſti Servatoris noſtri natalem prænunciaſſe multò melius creditur.

48. *Gentis humanæ pater, &c.*] Præclarè ad Auguſtum quò totus tendebat, laudandum venit tandem, per Apoſtrophen ad Jovem, cui diviſum cum ipſo imperium aſſerit.

50. *Tibi cura magni Cæſaris fatis data.*] Duo nempè veteribus credita : primùm Reges, Imperatores, Principes in tutelâ eſſe Jovis : alterum, fato ſic omnia decerni, gubernari, ſubeſſe, ut ipſi Dii fati legibus tenerentur.

51. *Tu ſecundo Cæſare regnes.*] Tu quidem ita ſupremum rerum omnium dominium habe, Jupiter : ut Auguſtus ſit à te ſecundus.

53. *Ille ſeu Parthos, &c.*] Sueton. Auguſt. c. 21. *Parthi quoque & Armeniam vindicanti facilè ceſſerunt : & ſigna militaria quæ M. Craſſo & M. Antonio ademerunt, repoſcenti reddiderunt, obſideſque inſuper obtulerunt ; denique, pluribus quondam de regno concertantibus, non niſi ab ipſo electum comprobaverunt.* Vide & infrà Od. 19. v. 12. Annot. Quoniam verò Parthos antea victoriis feroces, Romaniſque etiam terribiles jam eò deduxerat Auguſti fama, ut ultrò virtuti Romanæ obſervantiam deferrent, hinc bene ominatur Horatius, juſto eos triumpho aliquando profligandos.

55. *Sive ſubjectos Orientis oris Seras & Indos.*] Sive ille remoriſſimas nationes ſubegerit ; vel *Seras*, vel *Indos*, de quibus, teſte Diodoro Siculo, ſolus triumphavit Bacchus.

56 *Seras.*] Seres interioris Æthiopiæ ſunt populi : ſunt etiam ex Oroſio citerioris Indiæ : ſunt & alii ad ortum extremi ultra Sinas, quorum regio Serica, nunc *Catay*. Metropoli autem Sera, ſerico opere celebres : de quibus Strabo, Ptolem. Ferrar. &c. Plin. lib. 6. cap. 17 *Primi ſunt hominum qui naſcantur Seres laniſcio ſilvarum nobiles, perfuſam aqua depectentes frondium canitiem.* Ammian, Marcellin. *Se-*

Te minor latum reget æquus orbem; [56]
Tu gravi curru quaties Olympum,
Tu parum caſtis inimica mittes
Fulmina lucis.

Te quidem inferior juſtè gubernabit ille hunc *orbem amplum, tu* verò *tremendo curru Cœlum concuties: tu infeſta in contaminatos lucos tonitrua vibrabis.*

ANNOTATIONES.

ves, inquit, *armorum expertes . . . . . nulli ſinitimorum moleſti . . . . . Cœli apud eos iucunda ſalubriſque temperies; aëris facies mundo, ventorum commodiſſimus flatus, & abundè ſylvæ ſublucidæ, à quibus arborum fœtus aquarum aſperginibus crebris, velut quædam vellera molientes, ex lanugine & liquore mixtam ſubtilitatem tenerrimam pectunt, nentesque ſubtegmina conficiunt ſericum ad uſum antehac nobilium, nunc etiam infimorum ſine ullâ diſcretione proficiens. Ipſi prater cæteros frugaliſſimi, pacatioris vitæ cultores, &c.*

Indos.] Horum regio India Aſiæ eſt ad ortum ampliſſima ab Indo fluvio dicta: Gange fluvio item rigatur, & ſcinditur media: ab Ortu Sinas habet, à Septentrione Tartariam, ab Occaſu Perſiam, ab Auſtro Oceanum Indicum. Parte Septentrionali, inter Gangem & Indum fluvios continetur hodie Imperium Magni Mogolis, in quo numerantur provinciæ triginta ſeptem ſatis amplæ.

57. *Te minor latum reget æquus orbem, &c.*] Senſus eſt: Auguſtus autem ô Jupiter, ſic orbem hunc inferiorem, ità volentibus fatis, reget, ut ſe gerat ſemper minorem te, ſicut decet & æquum eſt. Et quanquam laudibus omnium jum effertur: *Et virtutis moderationiſque famâ Indos etiam ac Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam ſuam Populique Romani ultro per legatos petendam*; (ex Sueton. Octav. cap. 21.) quanquam Parthos etiam nominis ſui ſplendore ſimiliter perculit, eorumque ferociam ſine armis fregit: attamen ille ſeu novis Indiæ triumphis augeatur, ſeu tot populos ſibi ſubjectos cernat, nunquam tamen animos ultrà quàm fas eſt, ſuperbos tollet.

Latum.] Virgil. Æneid. 1.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono.

Legunt alii *latum*, nimirùm ob *æquitatem* Auguſti, qui jus ſummâ lenitate pariter ac diligentiâ dixiſſe ſcribitur Suetonio.

58. *Tu gravi curru quaties Olympum.*] Tu in Cœlo regnabis, indeque tonitru in hæc infima, cùm fueris ad juſtam provocatus iram, vibrabis. Nempè vulgus opinabatur è *curru* Jovis *cœlum quatiente* formari tonitrua, & *mitti fulmina.*

59. *Tu parum caſtis, &c.*] Quoniam luci Diis ſacri habebantur, hinc ſi aliquo ſcelere ac flagitio in iis perpetrato contaminati eſſent, Jovis excitari credebant furorem, & ſacrilegium vindicari, miſſo fulmine. Unde & ſatagebant expiare locum, & cæſis hoſtiis Numinis iram placare.

ODE XIII. Ad LYDIAM.

Zelotypum ſe pingit Horatius, ac rivalem ſuum vellicat.

CUM tu, Lydia, Telephi [57]
Cervicem roſeam, & cerea Telephi
Laudas brachia, væ, meum

O Lydia, quando tu collaudas collum rubicundulum Telephi, & molles lacertos Telephi, va, meum

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos diſtrophos, ut tertia ſuprà, *Sic te Diva, &c.*

1. *Cum tu, Lydia, Telephi, &c.*] Non caret arte repetitio vocis *Telephi.* Nam & qui amant, nunquam ſatis id loquuntur quod amant: & zelotypo illud idem eſt intolerabile. Lydia cervicem roſeam Telephi, iterumque cerea brachia Telephi laudare gaudet: at Horatio id ciet bilem, dolerque quod rivalem ſuum in ore frequentiùs habeat. Unde, cùm præſentem convellere amorem nequeat, de futurâ ejus immutatione ſe conſolatur.

2. *Cervicem roſeam.*] Pulchram inſtar roſæ, & fragrantem: vel roſei coloris. Scaliger hic Horatium graviter reprehendit, & *lacteam* diei opportuiſſe contendit, non *roſeam.* Verùm quidni adoleſcens amore fervidus roſeâ cervice & rubicundulâ celebretur? Virg. Æn. 1.

Roſeâ cervice refulſit.

Cerea brachia] Mollia, tenera, fortaſſe etiam candida, politula, nitida, pura puta, formoſa inſtar imaginum cerearum, quæ ſine oſſibus nervis, pelle, pilis. Vide Non. Marcel. in voce *putus.*

3. *Va.*] Interjectio dolorem indicans atque indignationem. Sunt qui legant, *ne, vai*, id eſt, *certè, hercle.*

Lepar turgeſcit acri cholerâ inflammatum. Tum neque animus mihi, neque color ſtatu firmo conſtat. Tum etiam lacryma clàm deciiunt in malas, patefacientes quantum intus abſumar flammis ſecretis. Effervesco, ſive jurgia ex vino immoderata deformarunt albas tibi ſcapulas: ſive juvenis inſaniens memorem cicatricem labellis tuis dente inuſſit. O ſi mihi ſat auſcultes, ne expecta conſtantem eum fore qui immaniter vulnerat baſia ſuaviſſima; quibus indulſit Venus quintum ſuæ dulcedinis gradum.

Fervens difficili bile tumet jecur.
Tunc nec mens mihi, nec color
Certâ ſede manet: humor & in genas [58]
Furtim labitur, arguens
Quam lentis penitùs macerer ignibus.
Uror, ſeu tibi candidos
Turpârunt humeros immodicæ mero
Rixæ; ſive puer furens
Impreſſit memorem dente labris notam.
Non, ſi me ſatis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbarè
Lædentem oſcula, quæ Venus
Quintâ parte ſui nectaris imbuit.

ANNOTATIONES.

4. *Bile tumet jecur.*] Intumeſcit fellis receptaculum jecori annexum. In felle ira, in jecore amor ac libido, in ſplene riſus, in corde ſapientia propriè reſident. At Horatius modò libidinem in jecore ſtatuit, ut lib. 4. Od. 1.

Si torrere jecur quaris idoneum.

Alias iracundiam, ut hîc: pariter & Juvenalis Sat. 1. v. 45.

Quid referam quantâ ſiccum jecur ardeat ira?

Sceuti videntur Archilochum. Χολὴν ἐκ ἔχεις ἐν ἥπατι, *Bilem non habes in hepati.* Apud Athen. lib. 3. cap. 24.

6. *Tunc nec mens mihi, nec color, &c.*] Variis ſe perturbationibus agitari indicat, pudore, timore, irâ. Opportunè Macrob. lib. 7. cap. 11. *Naturâ, cum quid ei occurrit honeſto, pudore dignum, imum petendo penetrat ſanguinem, quo commoto atque diffuſo cutis tingitur, indeque naſcitur rubor . . . . . gaudium extrinſecus contingit. Ad hoc animoſo naturæ occurſu feſtinat, quam ſanguis comitando, quaſi alacritate integritatis ſuæ compotem tingit cutem; & inde ſimilis color naſcitur. Contrà qui metuunt, palleſcunt. Natura enim, cum quid de extrinſecus contingentibus metuit, in altum tota demergitur, ſicut nos quoque cum timemus latebras quærimus. Sic naturâ tota deſcendens, ut lateat, trahit ſecum ſanguinem. Hoc verò demerſo, humor dilutior cuti remanet, & inde palleſcit, &c.*

7. *Furtim labitur.*] Invito mihi excidunt lacrymæ propter vim indignationis & zelotypiæ. Hanc deſcribit Tullius Tuſcul. 4. n. 28. *Ægritudinem ex eo quòd alter potiatur eo, quod ipſe concupierit.*

8. *Macerer.*] Porphyrio legit, *Cancremer.*

9. *Uror, ſeu tibi candidos, &c.*] Dolore gravi afficior, cum video te mihi adamatam vexari crudeliter, atque ictibus laniari ab juvene temulento, & poſt eporum vinum petulco, ſine modo laſcivienti, ruſticè jurganti, imò durè ac barbarè te molliculum tractanti. Horatius nempe ut Lydiam demereatur, ſuum ei tenerum exponit amorem, qui ejus cruciatus perſentiat, illumque opponit ſævæ rivalis libidini, quæ, ut ſe expleat, amicæ haud parcit: ſicque Telephum in invidiam adducere conatur. Hinc & malignè interpretatur comeſſationes illas, necnon morſiunculas amatorias; ac velut diras plagas truceſque ac belluinos morſus traducit, ut Lydiam à Telepho quacumque ratione abſtrahat.

11. *Sive puer furens, &c.*] Sive Telephus effrœnatâ & impotenti abreptus libidine, ac propè furioſus momordit labia tua, ad relinquendam qualemcunque ſui memoriam, in crudeli etiam cicatrice. Cic. act. 7. in Verrem, n. 32. *Metuendum . . . . ne excitetur Verres, ne denudetur à pectore, ne populus Romanus aſpiciat cicatrices ex mulierum morſu, veſtigia libidinis atque nequitiæ.*

13. *Non Speres perpetuum.*] Si mihi credis, Lydia, ne perpetuum tui amatorem ſpera illum fore, qui ſic abutitur amore tuo, ut oſculando vulnera infligat, œſtro velut percitus. Nam, ut aiunt, *Omne violentum non eſt durabile.*

16. *Quintâ parte ſui nectaris.*] Miſſâ plurium interpretatione in putidis & obſcœnis plus æquo ſagacium, ego cum paucis ſentio, & *oſcula quæ Venus quintâ parte ſui nectaris imbuit*, intelligo valdè fragrantia, nectaris inſtar ſuavia. Eo ferè modo apud Athen. lib. 2. cap. 2. ſub finem, Ibycus, ut ſignificet mel eſſe dulciſſimum, ait, mel nonam eſſe partem ambroſiæ: id eſt, habere nonam partem ſuavitatis quæ eſt in ambroſia.

Felices

Felices ter & amplius [59]
Quos irrupta tenet copula: nec malis
Divulsus querimoniis,
Supremâ citiùs solvet amor die.

O ter & plus beati, quos nectit stabilis conjunctio, nec amor improbis querelis divisus superabit ante diem ultimam.

ANNOTATIONES.

17. *Felices ter, &c.*] Sic denique tentat Horatius expugnare Lydiæ amorem, dicens longè feliciorem eam fore, si sè Horatium constanter amaturum præferat Telepho nunc ardenter quidem, sed ad tempus duntaxat amanti.

18. *Malis Divulsus querimoniis.*] Bonæ sunt in amore querimoniæ, ob absentiam, ob desiderium: malæ verò ob inconstantiam, mutationem, ac fidem fractam.

20. *Supremâ citiùs solvet, &c.*] Non antè desinam te amare, Lydia, si me ames, quàm desiero vivere, inquit Horatius: imò, ut ait ipse in persona Lydiæ, Ode 9. lib. 3.

Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

ODE XIV.

Non esse redintegrandum civile bellum.

O Navis, referent in mare te novi
Fluctus, O quid agis? fortiter occupa [60]
Portum. Nonne vides, ut
Nudum remigio latus,

O navis, novi fluctus in mare te reducent. O quid facis? Firmiter portam tene. Annon cernis quod latus tuum est remis destitutum?

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Od. 5.

Non pauca est Alcæo imitatus est Horatius in hac Ode, quam ferè omnes allegoricam agnoscunt totam, ipseque Quintilian. lib. 8. cap. 6. In ea certè plurima dicuntur figuris ac tropis involuta, quæ apertè nequaquam dici fas fuisset, vel rempublicam, vel Brutum, vel Sextum Pompeium alloquitur, dehortaturque à reparandis civilibus tumultibus, quibus velut novis procellis non nisi ingenti suo malo Respublica concutienda sit.

Porrò sic interpretari singula nobis licet.

Navis, est Respublica Romana: *mare*, civile bellum: *fluctus*, discordiæ ac tumultus: *portus* pax: *nudum remigio latus*, Cassius cum sinistro cornu cui præerat, militibus cæsis ac fugatis, fractus: *malus Africo saucius*, Magnus Pompeius à Ptolemæo Ægypti Rege, nefariè obtruncatus: *antennæ gementes*, Senatores aliique Principes Pompeii fatum dolentes: *carina sine funibus*, ærarium sine pecuniâ, quæ nervus belli est: *lintea non integra*, vexilla & legiones dissipatæ: *aquora Cyclades nitentes interfusa*, quæ caveri atque evitari debeant; quorundam potentium occulta ambitio, invidiaque alienæ gloriæ. Quippe hi sæpè speciosa publicæ utilitatis prætextu, rebus suis student: atque ut militaria imperia, dignitates ac magistratus captent, pacem impediunt, turbas fovent, populis illudunt, perniciem civium moliuntur.

1. *Navis.*] Bruti pars intelligi potest, sicut Pompeianæ partes navi designantur apud Cicer. lib. 2. Epist. 5. & lib. 12. Epist. 21.

Novi Fluctus.] Primum civile bellum exarsit Cæsarem inter & Magnum Pompeium: alterum inter Augustum Antoniumque, & Cæsaris percussores Cassium & Brutum: tertium inter Sextum Pompeium Magni filium & Augustum; de quibus vide Appian. lib. 4. Plutarch, &c.

2. *O quid agis?*] Nempe Antonio hoste Patriæ Judicato, literisque per Senatum datis ad Julii Cæsaris interfectores de recuperanda libertate, quid aliud quàm incenditur grave bellum, ac Romanum pessundatur Imperium?

Fortiter occupa Portum.] Una salutis ratio est, compone pacem cum Octav. Augusto, cui nisi summam defers rerum, nunquam sanè conquieesces. Conjecturam audaciorem quorundam retundere videtur iste locus. Nec est quod aut Muretus Quintiliano dormitationem ita objiciat, aut Faber. Critic. Epist. 54. alterque ei adstipulatus sibi plaudant & acclament velut inventò Api, exultantes; ἐυρήκαμεν συγχαίρωμεν, enim verò si, quod volunt illi, citra metaphoram aut allegoriam scribat ad eam navim, quâ sui amici iratum Augustum metuentes fugere properabant, sique hac Ode secundam ei navigationem apprecatur, non secus ac navi Athenas Virgilium transvehenti, Od. 3. quo sensu diceret hic: *fortiter occupa portum.* Imò vero debuisset inclamare ad immorantes, *solvite protinus*; ad navim autem, *portum hunc citò defere non tutum: statione male fidâ statim cede, in quâ periculosius quàm in altro mari versetere.*

& malus auſtro præcipiti labefactus: atque antennæ ſtrideant; & vix carina abſque rudentibus valeat ſuſtinere mare violentius. Non adſunt tibi vela ſalva; neque Numina, quæ invoces rurſus armamentis obruta. Licet Ponti ſis pinus, orta è ſilua celebri, atque originem oſtentes, vanamque famam. Nauta meticuloſus haud confidit picta puppi. Tibi proſpice, niſi ventis in *rocum es deſtinata, Tu quæ mihi nuper, moleſtum* creabas *tædium,*

Et malus celeri ſaucius Africo, 5
Antennæque gemant? ac ſine funibus
Vix durare carinæ
Poſſint imperioſius
Æquor? non tibi ſunt integra lintea;
Non Dii, quos iterum preſſa voces malo: [61]
Quamvis Pontica pinus, 11
Silvæ filia nobilis,
Jactes & genus, & nomen inutile.
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu, niſi ventis 15
Debes ludibrium, cave.
Nuper ſollicitum quæ mihi tædium,

ANNOTATIONES.

5. *Africo.*] Vento Meridionali, de quo Virg. Æncid. 1. v. 89.

Creberque procellis
Africus.

6. *Antennaque gemant.*] Fracto navis malo dependentes ex eo antennæ concidant neceſſ. eſt: ſic & Senatores ac Proceres, qui adhæſerant Pompeio, eo quidem ſublato gemunt ac dilabuntur. Hi certè alii in alias diffluxere provincias ex Appiano cit. loc. *Antennæ*, trabs in ſummo navis malo tranſverſa, cui velum alligatur.

8. *Imperioſius Æquor.*] Virtutem ac fortunam Auguſti manifeſtè prævalentes.

10. *Non Dii quos iterum preſſa voces.*] Cum enim fatis deſtinatum Auguſto videatur orbis Imperium, tibi contra fata pugnanti non aderunt aut favebunt Dii. Adde quod *fruſtra Neptunum invocat, qui ſecundum patitur naufragium.*

Dii.] Caſtor & Pollux, Apollo, Minerva, aut quilibet alius, ſolebat eſſe & vocari tutela & inſigne navis: & ſacrarium in puppi collocabatur, vel in prora. Act. Apoſt. cap. 28 ſcribitur navigare Paulus Alexandrinâ quadam navi, cujus inſigne Dioſcuri. Perſ. Sat. 6.

Jacet ipſe in littore, & una
Ingentes de puppe Dii.

Quidam ſic interpretantur locum hunc: *Tibi non ſunt Dii, quos iterum preſſa voces malo:* jam Pompeius occidit, Caſſius periit, divini illi libertatis vindices: quid tentes ultrà?

11. *Quamvis Pontica pinus, &c.*] Sicut adverſus tempeſtatem ſævam parùm valet nobilitas arborum è quibus compacta eſt navis, minimè quoque picta & ornata puppis: ſic à naufragii periculo nequaquam eximit Rempublicam contentionibus, laceram, aut ipſius fama quantumlibet celebris, aut Ducis exercitûs generoſitas. Hæc enim quid juvant, ſi præſertim deſint præſidia ſat firma: ærarium locuples, &c.

13. *Silvæ filia nobilis.*] In Ponti regione multiplex erat ſilva, egregiæque arbores fabricandis navibus idoneæ.

14. *Nil pictis timidus navita puppibus Fidit.*] Ne ſplendori tui nominis fide, ô Reſpublica Romana, vel origini præclare: neque tu Brute, aut ingenitæ nobilitati, aut propriæ exiſtimationi. Sunt enim hæc vana præſidia ac firmamenta.

Timidus navita.] Ne cum Scaligero putes legendum, *tumidus.* Eſt enim *timidus* epitheton nautis ſemper conveniens, & hic maximè. Sic enim ſignificatur nauta prudenter metuens omnia ab imo mari, ab inſtabilibus ventis, à repentinis tempeſtatibus, cum præſertim vehitur navi jam debilitatâ.

15. *Niſi ventis ludibrium Debes.*] A bello deſine, niſi vis fortunæ jocantis, aut Martis communis, aut etiam fatorum ludibrium eſſe.

17. *Nuper ſollicitum quæ mihi tædium, &c.*] Militaverat Horatius ſub Caſſio, & Bruto; poſteà tamen Auguſto victori conciliatus veniam obtinuerat: hæc autem ſcripſiſſe fertur poſt Caſſium cæſum, & antequam Brutus adverſus Auguſtum belli aleam experiretur. Ait ergo: O publica ſalus, quæ tædium mihi tunc præbuiſti ob diuturnitatem diſcordiarum ac militiæ labores; nunc autem ſollicitudinem & curam præſtas ob novos tumultus, cur evidens periculum, taleſq; anguſtias ſponte adis? Vel ad Brutum loquitur. O Brute, qui ſollicitum me habuiſti de eventu belli, ſub tuis ſignis merentem: nunc autem tui ac libertatis, quam vindicas, deſiderio crucias, cùm præciſam ſalutis tuæ ſpem animo jam concipiam: ſi mihi credis, ne Auguſti partes fortiores laceſſe, pone arma, neve tam periculoſæ plenos aleæ labores incaſſum ſubi: imò conciliandæ pacis conſilia & rationes ini. Vide lib. 2. Ode 7. & Epiſt. 2. lib. 2.

Nunc

Nunc deſiderium, curaque non levis,
Interfuſa nitentes
Vites æquora Cycladas.

[62] *jam verò deſiderium ac ſolicitudinem haud modicam, fuge maria Cycladas emicantes interfluentia.*

ANNOTATIONES.

20. *Cycladas.*] Inſulæ ſunt circiter quinquaginta, in Ægæo mari in cycli prope formam diſpoſitæ : quæ quidem ob frequentes ſcopulos, & maris anguſtias adiri, aut circumnavigari vix citra periculum poſſunt.

ODE XV.

Vaticinium de Trojæ excidio.

Paſtor cùm traheret per freta navibus
Idæis Helenam perfidus hoſpitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata. Malâ ducis avi domum,

[63] *Cum paſtor fallax per maria abduceret Helenam hoſpitam navibus Trojanis, injucundâ tranquilitate ventos veloces oppreſſit Nereus, ut diræ præcineret fata, ſic : infauſtis auſpiciis domum ducis eam,*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 6.

1. *Paſtor cùm traheret, &c.*] Sicut apud Bacchilidem Caſſandra Paridi Trojam ingredienti, ita hîc eidem iter agenti, Helenamque belli facem ducenti Nereus vaticinatur quanta ferat mala, adeoque Trojæ ruinam. Antonium Cleopatræ amoribus irretitum exemplo Paridis admoneri ab Horatio non nemo opinatur. Cæterùm cuncta ferè ex Homero deprompta. Senſus eſt, Cùm Paris Helenam raperet hoſpitis Menalai uxorem, atque è Spartâ Trojam navigaret, Nereus Deus marinus ventos cohibuit, dum perfido illi raptori caneret impendentem cladem, ob violatum jus, & inceſtas nuptias. Vide Herodot. lib. 2. Euſtath. in 6. Iliad.

Paſtor.] Paris, alio nomine dictus Alexander, expoſitus in Idâ monte, educatuſq; à paſtore, & ipſe aliquandiu paſtor, quanquam erat filius Primi Trojanorum Regis & Hecubæ, quæ pregnans facem ſe ardentem parere ſomniavit : quo territa & conjectorum impulſa reſponſo exponendum curavit filium.

Traheret.] Per varias regiones, diverſaque maria, tandemque in patriam ſuam Trojam pertraheret.

Navibus Idæis.] Fabricatis in Idâ Troadis monte.

2. *Helenam perfidus hoſpitam.*] Paris hoſpitio receptus apud Menelaum, eo quidem abſente adulterium pellexit abduxitque Helenam ejus uxorem ; adjuvante nimirum Venere, quæ formoſiſſimam Paridi ſpoſponderat fœminam, in præmium judicii, quo Junoni & Pallidi prælatâ ab eo fuerat.

3. *Ingrato celeres, &c.*] Quoniam ventorum natura eſt erumpere & vagari : hinc nihil injucundius ipſis eſt quàm frœnari & in otio contineri. Eſt qui referat ad Paridem, celeriter avehere prædam ſuam cupientem : cui proinde valde ingrata fuerit ea mora. Sed cum per multas ac diverſas regiones Paris Helenam circumduxiſſe legatur, antequam in Troadem perveheret, non videtur ea poſſe interpretatio ſtare.

4. *Ut caneret fera Nereus fata.*] Dum excidium patriæ ac Paterni regni prænunciaret flagitioſo Paridi, ventos compreſſit Nereus, ſilentiumque impoſuit. Quidam contentiosè legunt *Proteus*, eo quod apud Homerum ille de Trojanis rebus vaticinetur : Nereo autem vix id muneris tribuatur. Verùm Poëtæ quid non licet ? Deinde naviganti quis melius vaticinans inducatur quàm marinus Deus ? Adde quod Apollonius Rhodius Interpres in 4. Argonautic. ex Pherecydis ſententiâ, ſcribit Nereum coactum reſpondere velut oraculum. Apollodorus l. 2. de Nymphis Jovis ac Thetidis filiabus, vatem facit Nereum : & Heſiodus in Theogon. veridicum eum appellat. Maneat ergo Nerei Proſopopœia, & rectè poſita cenſeatur.

5. *Mala ducis avi domum.*] Ex Augurum obſervatione tracta dictio ; id eſt, malo omine, infelici augurio Helenam ducis, ô Pari, tibique aſſumis & rapis uxorem alienam,

Quam

quam numeroſo exercitu repoſcet Græcia conſpirans tuas diſſolvere nuptias, atque antiquum Priami regnum. Eheu, quantus equis, quantus viris ſudor ineſt! Quantas cades Trojanæ nationi paras! Jam Pallas aptat caſſidem & clypeum, & currus, & furorem. Fruſtrà ſuperbus ob Veneris favorem pectes comam: & lyrâ molli jucundas mulieribus cantilenas diſtribues. Fruſtrà fugies lanceas nuptiali *thoro moleſtas, & acumen telorum Cretenſium, ſonitumque, & acrem in ſequendo Ajacem. At tamen heu, tardè mœchos*

Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu, quantus equis, quantus adeſt viris
Sudor! Quanta moves funera Dardanæ
Genti! Jam galeam Pallas & ægida,
Curruſque, & rabiem parat. [64]
Nequicquam Veneris præſidio ferox,
Pectes cæſariem: grataque feminis
Imbelli citharâ carmina divides.
Nequicquam thalamo graves
Haſtas, & calami ſpicula Gnoſſii
Vitabis, ſtrepitumque, & celerem ſequi
Ajacem. Tamen, heu, ſerus adulteros [65]

Hom. Il. v. 54.

ANNOTATIONES.

6. *Multo milite.*] Homer. naves Græcorum numerat 1146.

7. *Conjurata.*] In portu Aulidis Græciæ Principes univerſi jurejurando ſe adſtrinxerunt non diſceſſuros à bello, donec Helena reſtitueretur, illataq; Græcis injuria vindicaretur, eversâ Trojâ.

9. *Quantus equis, quantus, &c.*] Quanta diſcrimina, quantæ ſtrages ac labores virorum & equorum in decennali bello!

10. *Dardanæ Genti.*] Dardanus Jovis ex Electra filius in Aſiam veniens condidit eam gentem, quæ à Troë poſteà Trojana dicta eſt. Ab eo ortus Priamus. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor, &c.

11. *Jam galeam Pallas & ægida.*] Pallas & Juno pro Græcis pugnabant, nempè tum quod manebat altâ mente repoſtum Judicium Paridis, ſpretæque injuria formæ: tum quia virgo Pallas flagitioſa Paridi infenſa erant. Porrò bellicoſæ Palladi ſueta aptantur hîc arma. Ovid.

Dat galeam capiti, defenditur ægide pectus.

Virgil Æneid. 8.

Ægidaque horrificam turbata Palladis arma.

Quem in locum Servius ita ſcribit: *ægis pectoris eſt munimentum, habens in medio Gorgonis caput. Quod ſi in pectore Numinis fuerint, ægis vocatur: ſi in hominis pectore, ut in antiquis Imperatorum ſtatuis videmus, lorica dicitur.*

12. *Curruſque, & rubiem.*] Bigas & quadrigas bellicas Pallas inveniſſe fertur: & apud Hom. è curru, non ex equo pugnare ſcribitur. *Rabiem*, iram, indignationem, furorem & impetum animi, quæ quidem vix abſunt à quocumque bello.

13. *Nequicquam Veneris præſidio ferox, &c.*] Tunc parum juvabit te præſidium Veneris minimè bellicoſæ, multò minus decebit illa tua venuſtas & cultus corporis: quæ apud mulieres valent quidem, non ita verò adverſus hoſtem. Vide ſuprà Od. 12. v. 41. apud Homer. 3. Iliad. idem Paris ſic admonetur, objurgaturque: *inutilis erit tibi cithara, ac munera Veneris, & coma, & ſpecies, quando humi in pulvere jacebis mixtus.*

15. *Citharâ carmina divides.*] Modulaberis diſtinctè, concinnè, ex arte, modò hos, modò iſtos carpendo nervos: non malè ſic; melius tamen: modò lyrâ, modò voce alternatim canendo: at optime alii interpretantur, mulierosum Paridem modò huic, modò illi fœminæ gratificari, ac ſuam cuiq; cantilenam diſpertire. Sicinfrà Od. 36. *dividere oſcula*, eſt ſingulis dare oſcula.

Imbelli citharâ.] Hac quidem valebat Paris, ſed quam bellicoſo viro parum conveniret, oſtendit Alexander ille Magnus, cùm Paridis ſprevit citharam, Achillis optavit. Illâ videlicet amores ac nugæ, hac heroum laudes celebrantur. Plutarch.

16. *Nequicquam thalamo graves haſtas, &c.*] Licet initio amori ac nuptialibus jocis vaces, at tandem ad arma concurrendum erit, & ſeras licet pœnas exolves, cùm humi proſtratus in pulvere volutaberis, traheriſque à victore hoſte crinibus illis, adulterii incentivis.

17. *Gnoſſii.*] Gnoſſos urbs Cretæ, cujus populi ſagittas emittendi arte pollebant. Adde quod ex Plinio, abundat Creta cannis gravioribus ad faciendas ſagittas aptiſſimis. Porrò inter Proceres Græcos erat Idomeneus Cretenſium dux, Merionis comes.

18. *Celerem ſequi Ajacem.*] Pedum celeritate Ajax clarus, ut eum inſequentem evaderet nemo. Verùm Oileuſne, an Telamonius? Hîc certè, ſi Dareti Phrygio fides, Paridem perſequi & occidere legitur.

19. *Serus adulteros crines pulvere collines.*] Crines

Crines pulvere collines.
Non Laërtiaden, exitium tuæ
Gentis, non Pylium Neſtora reſpicis?
Urgent impavidi te Salaminius
Teucerque, & Sthenelus ſciens
Pugnæ, ſive opus eſt imperitare equis,
Non auriga piger. Merionem quoque
Noſces. Ecce furit te reperire atrox
Tydeides melior patre:
Quem tu, cervus uti vallis in alterâ
Viſum parte lupum graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuæ.

capillos pulvere conſperges. Nonne vides filium Laërtis, nonne Pylium Neſtorem populo tuo fatales? Te Salaminius Teucer, te Sthenelus bellignarus, ac ſi oportet equos regere, ductor haud ſegnis, intrepidi perſequuntur. Senties etiam Merionem. En ardet incurrere in te impavidus Tydei filius genitore fortior. Hunc tu, velut cervus aſpectum in adverſâ vallis regione lupum, herbarum obli-tus, fugies effeminatus, graviter anhelans: quod quidem *tua nequaquam promiſiſti.*

ANNOTATIONES.

Quamvis effugias aliquandiu, non tamen poteris ſemper declinare pugnam & congreſſum, in quo cùm vel proſtratus vel occiſus fueris, pulvere tandem fœdabuntur crines illi tui tanto ſtudio calamiſtrati, & unguentis delibuti, quibus Helena in amorem, & hinc in adulterii facinus te pertracta eſt. Vel ſimpliciter, crines illos quos oportebit tandem bellico pulvere aſpergi & illini, quos unguentis duntaxat anteà illinire ſatagebas. Sunt enim qui affirment Paridem Ajacemque Oileum concertantes mutuis occubuiſſe vulneribus; alii volunt Paridem poſtquam Achillem interemiſſet, à Pyrrho, alii autem, à Philoctete interfectum.

21. *Laërtiadem.*] Ulyſſem filium Laërtis, Ithacæ & Dulichii Inſularum Regem, prudentiâ ſolertiâque ſuper æthera notum. *Exitium tuæ gentis:* nempe quia detexit ipſe atque ad Trojanum bellum adduxit Achillem, ſine quo ex fatis capi Troja non potuiſſet.

22. *Pylium Neſtora.*] Hic ſapientiâ & vitæ diuturnitate inclytus, apud Pylum Peloponneſi oppidum educatus, jam ſenior cum aliis Græciæ proceribus convenit ad expeditionem Trojanam. De eo fertur Agamemnon dixiſſe: brevi expugnandum Ilium, ſi decem Neſtores adfuiſſent.

23. *Salaminius Teucer.*] Ajacis ille frater, vide ſuprà, Od. 7. v. 27. & ſeq.

24. *Sthenelus.*] Vir pugnaciſſimus, comes Diomedis, unus eorum qui equo ſe Trojano abdiderunt.

26. *Merionem quoque Noſces.*] Tuo quidem malo cognoſces & experiere virtutem, iram, acreſque animos Merionis. Hic patruelis erat Idomenei Cretenſium ducis. De eo ſuprà, Od. 6. v. 15.

28. *Tydeides melior patre.*] Suprà Od. 6. *Tydidem ſuperis parem* vocat Horatius, ſanè quia Iliad. 5. dicitur Martem ac Venerem in prælio vulneraſſe. Unde ibid. Homerus ejus ferociam comparat flumini omnia ſubvertenti, ac leoni vulnerato. Non mirum ergo, ſi hîc Tydeo patre quanquam bono & forti, melior tamen ac fortior Diomedes nuncupetur.

31. *Sublimi fugies mollis anhelitu.*] Ferocem illum Diomedem patre meliorem ac ſuperis parem fugies, tam graviter anhelans, præ metu & pavore, quàm cervus lupum aſpiciens. Mecum verò, lector, mirare, quo ducat carpendi cacoëthes. En Scaliger *ex toto Galeno*, inquit, *non intelligo quod ſit ſublimis anhelitus.* Verùm enim ſine Medicæ ſcientiæ aut Medicorum ope, benè intelligitur copiosè, & ex alto pectore anhelare cervus, vel potiùs, elato & ſublimi, ut fit, capite fugiens, ore quoque ſublimem anhelitum ac ſpiritum efflare.

32. *Non hoc pollicitus tua.*] Intrepidum te nimirum jactaveras, ô Pari, Helenæ per illicitos amore *tua*, & Menelao torique Græciæ parem te unum oſtentaras. At facile eſt apud amaſiam gloriari: non ita apud Græcos rapiam perfide, & ultionem juſtam *multo milite repellentes*; Ovid. Epiſt. Paridis ad Helenam:

Finge tamen, ſi vis, ingens conſurgere bellum;
Et mihi ſunt vires; & mea tela nocent.
Nec plus Atrides animi Menelaus habebit,
Quàm Paris, aut armis anteferendus erit.

Et quidem provocatus à Menelao Paris ad ſingulare certamen, vixque tandem congreſſus, niſi ope Veneris ſubtractus eſſet, certè victus occubuiſſet, ex Homer. Iliad. 3. unde ibid. Helena inducitur ſuam Paridi exprobrans ignaviam, & Menelai, quem priùs ille contemſerat, virtutem experto inſultans.

Iracunda

Indignata classis Achillis Trojæ Trojanisque fœminis fatale, *tempus differet: at post aliquot annos ignis Græcorum Trojanas ædes incendet.*

Iracunda diem proferet Ilio,
Matronisque Phrygum classis Achillei,
Post certas hyemes uret Achaicus
Ignis Iliacas domos. 35

Pergameas
Schrad. Bentl. Bent. Rich. 23

ANNOTATIONES.

33. *Iracunda diem proferet Ilio, &c.*] Achilles, ob ereptam sibi Briseiden iratus à pugnâ & bello suam classem continens Trojæ quidem fatum aliquandiu retardabit, diemque Trojæ ac Trojanis ultimam differet: at ubi Patroclum audiet ab Hectore peremptum, tum ad arma, & amici vindictam convolabit, nec ponet iram donec Hectorem Ilienſium defensorem unicum prosternat. Virgil. Æneid. 2.

Venit summa dies, & ineluctabile tempus
Dardaniæ: fuimus Troes: fuit Ilium & ingens
Gloria Teucrorum, &c.

34. *Phrygum.*] Phrygia Asiæ Minoris regio, cujus pars est Troas, ac metropolis Troja.

Achillei.] Achilles fortissimus Græcorum, vel suo nomine apud omnes famosus.

35. *Post certas hyemes.*] Post certum annorum spatium fatis decretum. Calchas augur è passerum numero, post annos decem Trojam expugnandam diruendamque prædixerat.

Uret Achaicus Ignis Iliacas domos.] Achaia Græciæ pars. Synecdoche. Quidam legunt, *Pergameas domos.*

ODE XVI. [68]

PALINODIA ad AMATAM PUELLAM.

O formosâ genetrice nata formosior, quem libuerit finem dabis injuriosis Iambis: seu igne,

O Matre pulchrâ filia pulchrior,
Quem criminosis cumque voles modum
Ponis Iambis: sive flammâ,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. suprà.

Quæcunque valent ad placandam iram, hæc adhibet Horatius ad mitigandum offensæ puellæ animum. Scripserat olim Iambos ut adversus ipsam, aut contrà matrem ipsius. Jam volens redire in gratiam cum eâ quam deperibat, 1. Fatetur se peccasse: 2. Non per contemptum se fecisse quidquam, sed per iram, asserit: 3. Vindictam offert. Porrò quæ sit, quæque vocetur amica illa non constat. Gratidiæ nomen reperitur in quibusdam codicibus inscriptum. Alii volunt hanc esse Tyndaridem illam, ad quam Ode sequens nuncupata est.

1. *O matre pulchrâ filia pulchrior.*] Aiunt quidam scriptum dicaciter antè ab Horatio fuisse:

O matre turpi filia turpior.

Quicquid sit: jam laudat egregiè puellam, sciens nihil ferè mulieri jucundius esse, quam formâ & pulchritudine commendari. Imitatio verò est Stesichori, qui cùm Helenam quandam Siculam Iambis proscidisset, Apollinis oraculo monitus primus Palinodiam canens, oculorum usum, quem amiserat, recipit.

2. *Quem criminosis cumque, &c.*] Criminis se reum, pœnamque subire quamlibet se paratum profitetur; ejusque, quam læsit, arbitrio cuncta permittit.

3. *Iambis.*] Sunt enim Iambici versus ad maledicendum aptissimi. *Sicut Iambus ex brevi & longâ constat; ita contumelia ex parvis initiis ad magna procedit:* Suidas. Ἰαμβίζειν Græcis, est *maledictis infectari.* Horat. ad Pisones,

Archilochum proprio rabies armavit Iambo.

Sive flammâ, Sive mari libet.] Ipse suum carmen maledicum damnat igni vel aquâ, ut placuerit. Tibull. lib. 1. Eleg. 9.

Illa velim rapidâ Vulcanus carmina flammâ
Torreat; & liquidâ deleat omnia aquâ.

Sive

Sive mari libet Adriano.
Non Dindymène, non adytis quatit
Mentem Sacerdotum incola Pythius,
Non Liber æquè, non acuta
Sic geminant Corybantes æra,
Triſtes ut iræ : quas neque Noricus
Deterret enſis, nec mare naufragum,
Nec ſævus ignis, nec tremendo
Jupiter ipſe ruens tumultu.
Fertur Prometheus addere principi

ſeu mari placet Adriatico. Nec Cybele, nec Apollo inhabitator animum ſacrificulorum in ſacrariis ita commovet, nec Bacchus : neque Corybantes tam crebro pulſant cymbula acuta, ſicut mœſta indignatio : quam nec gladius ex Illyrio cohibet ire mare naufragiis infeſtum, nec dira flamma, nec ipſe Jupiter horriſono fragore. Dicitur Prometheus primario luto ob-

ANNOTATIONES.

4. *Adriano.*] Synecdoch. pro quolibet mari.

5. *Non Dindymene, &c.*] Iræ deſcribit vim & impotentiam, in eamque culpam omnem ſuam transferre ſatagit, ut odium & contemptum, quo gravius nihil ad offenſam, omnino abfuiſſe comprobet.

Dindymene.] A Phrygiæ monte Dindymo dicta Cybele, cujus ibi ſacra peragebantur, ſacerdoteſque furore perciti membra ſibi inciebant.

Non adytis quatit, &c.] Conglobatâ comparatione iræ vehementiam exaggerat. Nec Cybele, inquit, ſuos ſacrificulos, nec Apollo Phœbades oracula reſponſaque edituras, nec Bacchus Mænadas & Bacchantes in Orgiis tanto furore implent, quanto irritatus amor amantem.

6. *Incola Pythius.*] Apollo Delphos, quæ urbs etiam Pytho dicta, incolens, ibique præcipuè cultus & celebris : vel ita dictus à Pythone ſerpente interfecto. De quo vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 17. Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 19. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Incola*, inſeſſor, inſidens & afflans mentem Pythiæ tripodi inſiſtens adytis ac penetralibus templi, ut extra ſe rapta jamque enthea, divina loquatur.

7. *Non Liber æquè.*] De Bacchanalium origine, inſaniâ, abrogatione, vide Tit. Liv. lib. 39. cap. 8. & ſeq.

Non acuta Sic geminant Corybantes æra.] Neque tam crebris ictibus pulſant Corybantes ærea cymbala, cùm furioſi diſcurrunt, quam ira mentem variis motibus concutit. *Corybantes* Rheæ ſacrificuli, iidem qui Curetes, ex Stabone lib. 10. & Lucret. lib. 2. dicti vel à κόρυς, *galea*, vel à κορύπτω, *cornibus peto* ; item *caput jacto* : vel à κρύζειν, vel κρυζάζειν ; quoniam adjuvant Rheam in abſcondendo partu. Vel à κρέειν, *pulſare*, & ſtrepitum ac ſonitum reddere : quoniam ex Lucret. cit. *Pulſabant aribus æra*, & ex Apollod. lib. 1. Τοῖς δύοιν τὰς ἀσπίδας ἐπάτασσον, *Haſtis clypeos percutiebant* : ſic nimirum *Jovis illum vagitum in Creta quondam occultaſſe feruntur, ne Saturnius eum malis manibus adeptus*, Lucret. cit. & paulò antè :

Tympana tenta ſonant palmis, & cymbala circum
Concava, rauciſonoq; minantur cornua cantu.
Et Phrygio ſtimulat numero cava tibia mentes,
Telaque præportant violenti ſigna furoris.

Omnes autem à Græco origines parum ſatisfaciunt, & longè petitæ ac perperam confictæ videntur. Magis certè ad rem eſt quod refert Diod. Sic. l. 6. c. 11. Corybantas dictos à Cybeles filio Corybanto, qui ſacra Matris Deûm in Phrygiam detulit ; quique abſe nominavit eos qui Matris ſacrificiis incumbebant.

9. *Triſtes ut iræ.*] Nihil æque violentum eſt ut iratus amor ac triſtis quòd ſe ſperni ſentiat, aliumq; præferri : tunc extrema quæque meditatur, atque etiam tentat ac molitur ſæpiùs.

Neque Noricus Deterret enſis.] Pergit oſtendere iræ pertinaciam, quam nec frangit armorum aut mortis horror ; nec ignium aut Jovis ipſius tonantis fragor ac metus. *Noricus enſis.*] optimi ſcilicet enſes fabricantur in ea regione Illyrii. Plin. lib. 34. cap. 14. *Alibi ferro bonitatem præſtat factura*, v. g. aqua, *cui ſubinde candens immergitur* : at *in Noricis vena ipſa bonitatem præbet.*

10. *Nec mare naufragum, &c.*] Sic qui ad ultionem parandam, vel ad quærendam quod vehementer amat, contendit, per maris diſcrimina quæliber, per tela, per ignes intrepidus, ac cœco velut impetu rapitur & properat : nec ullâ unquam reverentiâ, nec pavore tonitruum ac fulminum retardatur aut deterretur.

13. *Fertur Prometheus, &c.*] Amplificatio eſt per amœnam cauſæ diſquiſitionem ; unde nempè homini ſic dominetur ira ? fabellamque confingit, vel intexit de Prometheo, qui formans hominem varias ei indideris affectiones diverſis ex animantibus depromptas, ut vulpis aſtutiam, leonis iracundiam ferventemque bilem, &c. *Coactus.*] quia cùm in fingendis brutis omnes naturæ facultates abſumpſiſſet, coactus eſt demùm è ſingulis aliquid decerpere, quod homini daret. Vide Fulgent. Mytholog. lib. 3. cap. de Peleo.

Principi Limo.] Homini qui licet ex argillâ &

Limo

ſtrictus adjungere portionem hinc & inde decerptam, pectori noſtro indidiſſe vehementiam furentis leonis. Iracundia Thyeſtem perdidit execrandâ ſtrage; atque extremas prabuit cauſas maximis civitatibus, ut prorſus diruerentur; ac mœnibus infeſtum aratrum applicaret ſuperbus exercitus. Animum reprime, me etiam impulit cordis ardor in amœnâ juventute,

Limo coactus particulam undique
Deſectam, & inſani leonis
Vim ſtomacho appoſuiſſe noſtro.
Iræ Thyeſten exitio gravi
Stravere: & altis urbibus ultimæ
Stetere cauſæ, cur perirent
Funditùs, imprimeretque muris
Hoſtile aratrum exercitus inſolens.
Compeſce mentem, me quoque pectoris
Tentavit in dulci juventâ

ANNOTATIONES.

limo non ſecus ac cætera animantia conflatus, in ea tamen principatum obtinet. Vide Lucret. l. 5. Diodor. Sicul. l. 1. c 1, &c.

17. *Iræ Thyeſten, &c.*] Effectus iræ perſequitur. De Thyeſte atque Atreo fratribus tam infanda in ſeſe invicem perpetrantibus, ut Sol averſatus retrò converſus ſit, omnibus audituſque. & jam dictum eſt. Od. 6. v. 8. ad *Iavum Pelopis domum*, quæ quidem per iram perdita & conſumpta interiit *exitio gravi*: ſeu cùm Thyeſtes appoſitum ab Atreo filium devoravit; ſeu cùm ob vitiatam uxorem Atreus execrandâ illâ ratione ultionem petiit, &c.

18. *Altis urbibus ultimæ Stetere cauſæ, cur perirent Funditùs.*] Interdum urbes expugnantur non odio, ſed quadam eas tenendi cupiditate: at cùm ira facit ut capiantur, tum ultimi quoq; ſit cauſa excidii, impellitq; ad eas à fundamentis diruendas, ne quod veſtigium ſuperſit civitatis.

20. *Imprimeretque muris Hoſtile aratrum, &c.*] Per iram victor hoſtis non ſolùm urbes aliquando demolitur, ſed & exciſis mœnibus ædibuſq; univerſis, ſolum arat; *imprimitque aratrum* iis locis, in quibus erant *muri* anteà, arces, ædeſq;. Hinc illud:

Et ſeges eſt ubi Troja fuit.

Manilius l. 4. ejus qui ſub ortum caudæ Scorpii fuerit natus gravem iram & victoriam ita præſagit:

Aut ſternet poſitas urbes, inque arva reducet
Oppida, & in domibus maturas reddet ariſtas.

Socrates Eccleſiaſt. Hiſtor. lib. 4. cap. 31. de Valente imperatore Conſtantinopolitanis oratio, refert minatum eſſe civitati vaſtitatem, adeoque ἄροτρον βαλλεῖν κατ' αὐτῆν: *aratrum in eam immiſſurum*. Seneca de Clementiâ lib. 1. cap. 26. *Inficere tectis ignem*, inquit, *aratrum vetuſtis urbibus inducere, potentiam putat.* Quem in locum J. Lipſius citat Horatii locum quem explicamus, atque, mos erat iſte in evertendis olim urbibus: & ſicut aratro condebantur; ita aratro pariter ſignificabant exſcindi: affert quoq; Modeſtinum Juriſconſ. *Si uſus fructus civitati legatus ſit, & aratrum in eam inducitur, civita eſſe deſinit: ut paſſa eſt Carthago; ideoque quo morte deſinit habere uſum fructum.* Vide Iſidor. l. 15. c. 11. Cœl. Rhodig. l. 26. c. 5. Alex ab Alex. l. 6. c. 14. ubi non ædificandis modò ſed & funditùs evertendis aratrum induci ait, quaſi ſegetes ibi mox futuros denotaretur. Imò quandoque tantum eſt odium, tantus ulciſcendi appetitus, ut verſa aratro terra ſale inſpergatur, ad eum ſterilitati damnandum. Quod egregiè ſuo more explicans S. Hieron. in Matth. cap. 5. *Legimus*, inquit, *in ſcripturis urbes quaſdam irâ victorum ſale ſeminatas, ut nullum in ipſis germen oriretur.* Scilicet Judic. lib. cap. 9. Abimelec Sichimitarum maledictis exacerbatus eorum *urbem cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipſâque deſtructâ, ita ut ſal in eam diſpergeret.*

22. *Compeſce mentem.*] Quandoquidem igitur tam ferox & impotens ira eſt, ut ad ultima quæque præter jus & fas adigat; quæſo obteſtorque, ne ei indulgeas; ſed *compeſcas mentem iracundam.* Nam & ego malè me ipſi indulſiſſe jam agnoſco. Unde & *mutare quaro.* Juveniliter in culpam lapſus ſum: nunc ætate factus ſapientior, errati veniam peto.

Me quoque pectoris, &c.] Ex dictis infert Horatius idem ferè quod habet Cicero ad Attic. lib. 1. Epiſt. 14. *Si quidem ita ſtatueris, & irritabiles animos eſſe optimorum ſæpè hominum, & eoſdem placabiles; & eſſe hanc agilitatem (ut ita dicam) mollitiemque naturæ plerumque bonitati: &, id quod caput eſt, nobis inter nos noſtra ſive incommoda, ſive vitia, ſive injurias eſſe tolerandas: facilè hæc, quemadmodum ſpero, mitigabuntur. Quod ego ut facias te oro; qui te unice dilige, &c.*

23. *In dulci juventâ.*] Quò voluptatum avidior eſt juvenis, eò eſt irritabilior, ſi negentur eæ ad quas anhelat, vehementiuſque ad ulciſcendum fertur. Id ſibi contigiſſe Horatius fatetur, atque lambos ita ſcripſiſſe mordaces quidem, dum non alia ſupperetet ratio ſedandi animum amore & irâ *furentem*. At nunc laudet

Fervor

Fervor, & in celeres Iambos
Miſit furentem, nunc ego mitibus
Mutare quæro triſtia, dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis animumque reddas.

atque ad citos Iambos iracundum adegit. Jam verò cupio vertere dira ſuavibus modò retractatis conviciis, mihi fias propitia, atque benevolentiam reparet.

ANNOTATIONES.

& encomia ſe ſcripturum pollicetur, ut quaſi deleat quæ triſtia priùs & acerba ſcripſerat. Nam, quod ait lib. 3. Od. 14.

Lenit albeſcens animos capillus
Litium & rixæ cupidos proterva.
Non ego hoc ferrem calidus juventâ,
Conſule Planco.

24. *Celeres Iambos. Pes citus*, ad Piſones: ſeu quòd facilè incurrit, ſeu propter frequentes ſyllabas breves in puris Iambicis.

26. *Dum mihi fias recantatis amica, &c.*] Dum id eſt modò tu quoq; deſinas me lacerare conviciis & dictis probroſis. Vel potiùs, *dum*, id eſt, donec mihi deſinas eſſe inimica, cùm me videris palinodiam canere: donec igitur mihi priora opprobria recantanti, ac mitibus triſtia mutanti fias amica, non ceſſabo tibi ſupplicare, mitia ſcribere, atq; omni ratione animum tuum demereri.

28. *Animumque reddas.*] Hinc videtur ſignificare Horatius, extitiſſe quondam olim amicitiam quam velit reparari: proindeque non matrem puellæ iſtius, ſed ipſam puellam Iambis & dicteriis abalienatam intelligere oportere.

ODE XVII.

Tyndaridem invitat in villam ſuam, ejus oſtentans amœnitatem & commoda.

VElox amœnum ſæpè Lucretilem
Mutat Lycæo Faunus; & igneam
Defendit æſtatem capellis
Uſque meis, pluvioſque ventos.
Impunè tutum per nemus arbutos
Quærunt latentes, & thyma deviæ

Celer Faunus Lycæum frequenter commutat Lucretili jucundo; caproſque meas tuetur ſemper ab æſtate fervidâ, ventiſque imbriferis. Femina maſculi furentis, citra periculum errantes per ſilvam, ſecuræ inveſtigant arbutos occultas ac thymum:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

Non vulgaria dictionum ornamenta continet hæc Ode: ea, lector, collige. *Igneam æſtatem defendit capellis, pluvioſque ventos. Olentis uxores mariti. Martiales lupi. Uſtica cubantis ſaxa lævia. Benigno cornu manabit opulenta copia ruris bonorum. Reducta vallis. Fides Teia, Laborantes in uno. Lesbium innocens. Incontinentes manus. Male diſpar, Immerita veſtis, &c.*

1. *Velox.*] Fauni agreſtes Dii, curſu ſaltuque agiles proindeque caprinis pedibus finguntur.

Lucretilem mutat Lycæo Faunus.] Hypallage, pro, *Lycæum mutat Lucretili*, Sabinorum monte, ad cujus declive ſita erat Horatii villa & fundus, de quo ipſe initio Epiſtolæ 16. lib. 1. Hujus verò tantam aſſerit amœnitatem, ut eò ſæpiùs immigraret Faunus, ſeu Pan Deus Paſtorum, relecto quidem Lycæo Arcadiæ monte ſibi ſacro: ejus porrò Numinis præſentiâ quicquid noxium eſt propulſari.

2. *Igneam Defendit æſtatem capellis, &c.*] Æſtum arcet à gregibus, peſtiferaſq; tempeſtates. Columell. lib. 7. cap. 6. *capellis nocet æſtus, ſed magis frigus.* Ventum etiam cum tempore humidum (qualis Notus) animantibus quibuſlibet, autumno præſertim, eſſe peſtiferum nemo neſcit, Virgil. Eclog. 7.

Solſtitium pecori defendite.

5. *Arbutos quærunt latentes & thyma.*] Grata ſibi pabula. Plin. lib. 12. cap. 17. *frutices odorates appeti* quærique à capellis, teſtatur Virg. Eclog. 3.

Dulcis ſatis humor, depulſis arbutus hœdis,

Georg. 3. v. 300.

Jubeo frondentia capris
Arbuta ſufficere.

Arbutus, Gallicè *arboiſier*, Ang. **Strawberry-Tree**, pridem fuit in deliciis, quod ἐείφυλλα & frondes lauro, fructus eraſis non abſimiles profert. Vide Columell. cit.

Olentis

capri vero non timent lupos Martios, neque colubros virides: quomodocumque, ô Tyndari, ſuavi ejus tibiâ reſonuere valles, rupeſque haud aſperæ montis Uſticæ declivis. Numina me protegunt: Pietas mea, Poëſiſque placet Numinibus. Illinc tibi liberali cornu fluet affatim dives abundantia opum agreſtium. Ibi profundâ in convalle fugies ardorem Canicula; chordâque Teiâ cantabis Penelopen

Olentis uxores mariti:
Nec virides metuunt colubros,
Nec Martiales hœdilia lupos:
Utcunque dulci, Tyndari, fiſtula
Valles, & Uſticæ cubantis
Lævia perſonuere ſaxa.
Dii me tuentur: Diis pietas mea, [71]
Et Muſa cordi eſt. Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hîc in reductâ valle, Caniculæ
Vitabis æſtus, & fide Teïâ
Dices laborantes in uno

ANNOTATIONES.

7. *Olentis uxores mariti.*] Capræ capriq; gravem emittunt odorem. Unde & proverb. *Hircum olet.* Virg. Eclog. 7.

Dum teneras defendo à frigore myrtos,
Vir gregis ipſe caper deterraverat.

9. *Nec Martiales hœdilia lupos.*] Martis in tutelâ dicuntur eſſe lupi, utpote rapaces ac violenti deprædatores. Virg. Æneid. 9. v. 566.

Magnum Martius à ſtabulis rapuit lupum.

Alludit fortè Poeta ad id quod aiunt templum fuiſſe in Parthenio Arcadiæ monte ſacrum Fauno ſeu Pani, quod aſylum erat pecudibus inſequentes leones ac lupos fugientibus, qui quidem eò adire non audebat.

Hœdilia.] Magna de eâ voce contentio. Quidam legunt *hœdulei.* Nam inquiunt, ab *hœdus, hœdulus* & *hœduleus*; ſicut ab *hinnus, hinnulus* & *hinnuleus.* Alii *hœduleia* vel *hœdilia* ex membranis non paucis: ſicut enim *hœdile, is*; ſic & *hœdilia, æ*, dicitur. Ego ex Lambini Muretique placito, nihil cenſeo mutandum in vulgatâ lectione, ut pes ſit Ionicus pro Choriambo, certè ἰσόχρονον. Itaq; de metro non ampliùs ſoliciti, dicamus *hœdilia*, hœdorum ſepta vel ſtabula, ſynecdochicῶς poni pro hœdis.

10. *Utcunque dulci, &c.*] Greges ſecuri paſcuntur, *utcunque*, ubicunque, quandocunque, ſimul atque ſuam inflat fiſtulam Pan ſeu Faunus, qui ex Virgil. Eclog. 2.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Inſtituit: Pan curat oves oviumque magiſtros.

Hinc verò poteſtatem ac præſidium Numinis oſtendit, quod vel levis ejus fiſtulæ ſonus fugat & avertit noxia quæque, & ſecuritatem præbet.

Tyndari.] Hanc eſſe eamdem quidam volunt, quam in Epodis Canidiam vocat, & falsè proſcindit, Gratidiam autem in Odæ præcedentis inſcriptione pleriſq; in codicibus appellat, nimirùm ut offenſam mitiget; nunc verò ſibi reconciliatam, in formæ commendationem Tyndaridem nuncupat, quaſi Helenam alteram ob pulchritudinem, atque invitat ad ruſticationem ac delicias apud ſuum in Sabinis fundum, ad montem Lucretilem.

11. *Uſticæ cubantis.*] Uſtica mons in Sabinis leniter declinans hominis inſtar decumbentis.

13. *Dii me tuentur.*] Quaſi ſibi ipſi applaudens infert: ſic me tuentur Dii, quorum laudes verſibus meis piè celebro, ipſis non ingratas. Contrà verò, ſi quis Numinum cultor non fuerit, hunc *inſignem* licet *attenuat Deus.* Ut ſcribit Od. 34. hujus libri.

14. *Hinc tibi copia Manabit, &c.*] Ex amœnâ hâc villâ meâ, cum adfueris, ô dilecta Tyndari, colliges frugum omnis generis copiam. Hi ſunt enim *ruris honores.*

16. *Cornu.*] Alludit ad copiæ, vel Amalthææ cornu fabuloſum. Scilicet Hercules, inquiunt, detractum victo Acheloo cornu fortunæ dedit, è quo illa bonorum omnium abundantiam promit ac elargitur. Porrò ex Euſtath. in Periegeſ. Dionyſ. Amalthea fuit vetula quædam avara mercatrix, quæ nummos benè multos ingeſſerat in cornu: quod Hercules adeptus in voluptates ac genium liberaliter profudit. Hinc verò fabulæ & commenta vulgi.

17. *Canicula Vitabis æſtus.*] Noxios ardores vitabis ſideris iſtius; ex opinione vulgi; non enim ortus Caniculæ æſtum facit, ſed Sol Leoni junctus, nempe ſub finem Julii, ad uſque Auguſti diem 23. Dies Caniculares vulgò, indeq; morbi frequentes & acerrimi. Vide plura infrà, lib. 3. Od. 13. & 29.

18. *Fide Teïâ Dices laborantes in uno, &c.*] Cantabis Lyricos verſus & amatorios ad modum Anacreontis oriundi ex urbe Teïa in Paphlagoniâ, apud Aſiam Minorem. Vide lib. 4. Od. 9. & Epod. 14. *Dices laborantes in uno*, recitabis carmen de amoribus Penelopes uxoris, & Circes

Penelopen

Penelopen, vitreamque Circen.
Hic innocentis pocula Lesbii
Duces ſub umbra : nec Semeleius [74]
Cum Marte confundet Thyoneus
Prælia : nec metues protervum
Suſpecta Cyrum ; ne malè diſpari
Incontinentes injiciat manus,
Et ſcindat hærentem coronam
Crinibus, immeritamque veſtem.

& Circen fulgidam pro eodem ſollicitas. Illic innoxii Lesbii ſcyphos hauries in umbrâ : neque furens Semeles filius cum Marte pugnas miſcebit : neque timebis ſuſpicionem creare petulanti Cyro, ne tibi minimè æquali intemperantes manus adhibeat, frangatque corollam impoſitam capillis, & innocens veſtimentum.

ANNOTATIONES.

amicæ, famoſæ illius veneficæ, erga unum & eundem Ulyſſem. *Laborantes*, amore tabeſcentes, amore certantes. vide Lil. Gyrald.

20. *Vitreamque Circen.*] Inſtar vitri nitidam, ſplendentem, decoram, ſpecioſam.

21. *Hic innocentis pocula Lesbii.*] Epulaberis etiam hilariter & jucundè : bibes nempè vinum innocuum, è Lesbo Ægæi maris inſulâ, hodie *Metelino* : ob tenuitatem non lædens, nec tentans caput, nec pectus inflammans, nec adeò impellens ad rixas : quapropter *non confundet cum Marte Bacchus prælia.* Vinum ſactatum hîc aliqui comminiſcuntur, quod ſit magis ad mulieris ſalivam ac palatum. Sed quid opus? cum tale ſit per ſe Lesbium, quo *nullum potè ſuavius* ; cui ἀτίλειαν impertivit Bacchus, id eſt, *immunitatem ac innocentiam :* quod νηφάλιον, *manans nebulare, ambroſiaque propius quam vino*, veteres illi paſſim vocarunt, apud Athenæum lib. 1. cap. 22, & 23, &c. Vide, ſi vacat, apud Gell. 13. cap. 5. lepidum Ariſtotelis acutumque de Lesbio vino judicium, quo ſucceſſorem ſuæ diatribæ deſignavit Theophraſtum è Lesbo.

22. *Nec Semeleius Cum Marte, &c.*] Nec bibendi certamen definet in pugnas ac rixas. Semelæ filius Bacchus : ea porrò etiam Thyone dicta. Ne tamen inde *Thyoneus* hîc appellari credas, cum pluribus : aliàs idem bis perperàm diciſſet Horatius. Sed potiùs à θύω, *ferveo, inſanio, impetu feror*, intellige violentum, petulantem, &c. Vide Diodor. Sic. l. 4. c. 5. Id eſt, vinum iſtud innocens non creabit ebrietatem, nullaſq; proinde contentiones ac certamina Martî propria provocabit. Νὰμ τὸ παροινεῖν ἐκ τοῦ μεθύειν. Athen. lib. 10.

24. *Nec metues protervum Suſpecta Cyrum.*] Cyrus iſte Horatii rivalis, Tyndaridis autem vel amicus, vel etiam maritus non benè cum eâ conſentiens. Qui quidem ſi reſciſſet eum alio familiariter verſari, haud æquo tuliſſet animo, ſed zelotypiâ accenſus, aut velut in ſuam manus injeciſſet, aut etiam verbera intentaret, ruptâ convivali coronâ laceratâ veſte ultus adulterium quod ſuſpicaretur

25. *Malè diſpari.*] Viribus impari ad reſiſtendum, ictuſq; declinandos. Vel moribus planè diverſis, ut Tyndaris lepida hilariſq; fuerit, Cyrus triſtis morоſus ac ferox ; unde non ferat ejus ingenium ac vivendi inſtitutum.

26. *Injiciat manus.*] Jure ſibi vindicans quod ſuum eſt, ubicunque reperit. Quo vir ejus fuiſſe, indicari videtur. Numquid enim in alienam tantum auſus fuerit alienus, in liberam liber? niſi fortè vis & impetus zelotypiæ ſignificetur illius, qui ab amicâ ſua alium amari intellexerit? quiq; ſibi temperare ſeque continere haud queat, cum epulantem cum alio viderit, quin pugnæ miſceat, coronamq; ex more conviviorum capiti additam diſcerpat, nec veſtibus parcens, quoquo modo ſuo dolori ſatisfaciat.

28. *Immeritamque veſtem.*] Quid enim peccavit, quid malè meruit veſtis mœchæ vel infidæ amaſiæ, ut ab irato zelotypoque diſſringatur?

ODE XVIII. Ad QUINTILIUM VARUM.

Usum vini moderatum commendat.

O Vare, nullam arborem potius quàm vitem sacram plantes circa benignam terram Tiburis, ac muros Catilli. Sobriis enim cuncta præbet gravia Deus. Nec aliàs fugantur edaces curæ. Post vina crepota, quis incommoda belli queritur aut paupertatis?

NUllam, Vare, sacrâ vite prius severis arborem, [75]
Circa mite solum Tiburis, & mœnia Catili.
Siccis omnia nam dura Deus proposuit: neque
Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines. [76]
Quis post vina gravem militiam, aut pauperiem crepat? 5

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 11.

Horatius Quintilium Varum moner, ut nimirum vel Reipublicæ, vel literarum studium usu vini temperet moderato. Quis verò ille? Videtur certè is quem in Arte Poëtica celebrat velut optimum Judicem ac censorem Poëmatum. Epist. ad Pisones, v. 438. inscriptionem tamen hujus Odes falsam asserit Marcilius, vultque sibi ipsi Horatium loqui, sicut & Epod. 5. & 17. Adde quod abest illa à plerisque membranis.

1. *Nullam, Vare, sacrâ vite prius severis arborem.*] Metrum pariter & sententiam mutuatus est ab Alcæo: cujus apud Athen. hæc leguntur: Μηδὲν ἄλλον φυτεύσῃς πρότερον δίνδρον ἀμπέλῳ. *Sacrâ vite*, Baccho nempe consecratâ: vel quia libationes in sacris inde fiebant.

2. *Mite solum.*] Plin. lib. 17. cap. 5. *Optima terra est quæ vocatur pulla, tenera, temperata ubertatis, mollis facilisque cultura, nec madida, nec sitiens post vomerem nitescens.* Ibid *optimus ager est ad radicem montium, planitie in meridiem excurrente, qui totius est Italiæ situs:* ex Catone lib. 34. cap. 5. Columel. lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 11.

Tiburis.] De ea urbe jam antè ad Od. 7. hodie *Tivoli*, sita est ad fluvium Anienem, in Sabinorum confinio, singulari verò gaudet aëris temperie. Hinc forte *mite solum* appellatur. *Tiburtes originem multò ante Romam habent. Conditor eorum Tiburtus, quem filium fuisse tradunt Amphiarai, qui apud Thebas obierit, unâ ætate ante Iliacum bellum.* Plin. l. 16. c. 44.

Mœnia Catili.] Urbem Tibur iterum designari aliis verbis aiunt: quippe quam opera communi condiderunt Amphiarai filii tres Tiburtus, Coras, Catillus, ac de nomine fratris maximi natu appellarunt. Virgil. Æneid. 7. v. 670.

Tunc gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catilliusque, acerque Coras, Argiva juventus.

Repugnat verò Theod. Marcil. cit. tum quod bis idem perperam dixisset Horatius: tum quod ex Servio ad cit. Æn. locum, aliæ quoque urbes ab illis fratribus ædificatæ referuntur: contenditque *mœnia Catili*, esse montem Catilli. Catillus autem seu Catillus Arcas classis Evandri præfectus: Tibur qui & Tiburnus & Tiburtus, ejus frater fuit.

3. *Siccis omnia nam dura, &c.*] Qui natura vinosi, sunt plerumq; hilares, nullâq; aut valdè exiguâ curâ torquere se consueverunt: contrà sobrii res penitùs considerant, atque hinc solliciti, difficiles, ac morosi esse solent. Quare *dura* & gravia hic esse notum est, quæ aliis leviz. Sicut enim omnia sana sanis, & contrà: sic tristi ingenio prædito tristia sunt omnia; læta verò aut saltem parum molesta quælibet jocosis ac festivis hominibus. *Siccis*, vino non madidis, sobriis, jejunis. Plaut. in Persâ, *Jam diu factum est, cùm bibimus: nimis sæci sumus.* Tull. contra Rullum in Senatu. *An consilia siccorum, an vinolentorum somnia videntur?* Pers. Satir. 5. v. 163.

An siccis dedecus obstem cognatis!
Neque mordaces aliter diffugiunt sollicitudini.

Lib. Judic. cap 9. *Mustum Deo & hominibus lætitiam dare solet.* Prov. 31. *Date vinum iis qui amaro sunt animo: bibant, & obliviscantur egestatis suæ, & doloris sui non amplius recordantur.* Psalm. 103. *Vinum lætificet cor hominis.*

5. *Quis post vina gravem, &c.*] Anacreon. ὅταν Βάκχου εἰσέλθῃ, θέλει μιγνύναι, *cum Bacchus advenerit, dormitum cura.* Tibul. lib. 1. Eleg. 7.

Bacchus & agricolæ magno confecta labore
Pectora mœstitiæ dissolvenda dedit.
Bacchus & afflictis requiem mortalibus affert.

Sensus Horatii est; cum quis se plusculum vino exhilaravit, tum nec meminit laborum, nec ægritudines sentit: imò jocatur hilariter, Bacchi

Quis

Quis non te potius, Bacche pater, teque decens Venus?
At, ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero,
Debellata; monet Sithoniis non levis Evius: [77]
Cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,

Quis non te magis, Bacche parens, laudat; teq; ô decora Venus? Verum enimvero pugna Centaurorum adversus Lapithas inter potandum commissa docet, ut nemo dona Bacchi moderati prætergrediatur: docet & Bacchas Thracibus gravis; quando voluptatum cupidi licitum & illicitum parvo discrimine separant. O Bacche sincere, non ego te repugnantem exagitabo:

ANNOTATIONES.

munera laudet, & cantiunculis animum recreat, *decentique Venere*, seu non indecorâ aut invenustâ festivitate. Sic aiunt Catonem Uticensem cum amicis ad auroram perpotando vigilasse; quod existimaret vini potu largiori animam reddi hilariorem, ex Platone videlicet.

7. At, ne quis modici transiliat, &c.] At verò cavendum in primis illud Græcorum μηδὲν ἄγαν, *ne quid nimis*: Item quod monet Plin. l. 14. c. 5. *Nec viribus corporis aliud, si modus adest, utilius*; nec *aliud perniciosius vino si modus absit*. Ibidem, Androcydes sapientiâ clarus ad Alexandrum Magnum scribebat intemperantiam ejus cohibens: *Vinum potaturus, Rex memento te bibere sanguinem terræ*. Quibus ille si obtemperasset, profectò amicos in temulentia non interemisset. Hactenus Plinius. Belle suo more Apuleius; *Prima crater pertinet ad sitim; secunda ad hilaritatem; tertia ad voluptatem; quarta ad insaniam*. Vide Athen. l. 2. c. 1. & 2. ubi de juvenibus temulentis triremi se navigare credentibus, faceta historia: quam quidem haud à vero alienam probat Casaubonus in dictum locum. Ibidem Mnesitheus, *Vinum rectè utentibus Dii monstrarunt summum bonum: intemperantibus summum malum, &c.*

8. Centaurea monet cum Lapithis, &c.] Centauri Thessaliæ populi cùm venissent ad nuptias Pirithoi Principis Lapitharum, propè montem Olympum in Thessalia pariter degentium, vino immodicè hausto, in furorem ac libidinem acti, novam nuptam Hippodamiam rapere, vel, ut scribunt alii, Lapitharum uxoribus vim inferre tentarunt. Unde gravis pugna, cædesq; Centaurorum ferè omnium. Tull. in Pisonem meminit: *Ejus in his Reipublica luctibus symposium quasi aliquod Lapitharum aut Centaurorum convivium ferebatur*. Vide Ovid. Metam. 12.

9. Sithoniis non levis Evius.] Ipse quoque Bacchus rectum vini usum docet, qui populis eam Thraciæ partem incolentibus, quæ *Sithonia* dicta est. Thracibusq; universis infensus & ultor instat, quoties illi suis abusi muneribus, nimio potu in insaniam, indeq; in flagitia ruunt. Vide infrà Oden 27. Apud Athen. cit. Eubulus ita Bacchum fingit loquentem: *Tria ego pocula tantum misceo illis qui sapiunt; unum sanitatis; alterum voluptatis; soporis tertium. Quo quidam epoto, ii quos dicimus sapientes, domum sese recipiunt. Postea vero si quartum additur, non est id amplius nostrum, sed protervia; quintum vociferationis; sextum petulantis comessationis; septimum macularum & vulnerum; octavum apparitionum iracundiæ; decimum furoris, quo prosternuntur qui bibunt, &c.*

Evius] Ira Bacchus est appellatus, vel à voce Bacchantium εὐοῖ, vel potius ex eo quòd eum debellatis fortiter gigantibus revertentem Jupiter sic affatus est: εὖ υἱέ, *euge fili*.

10. Exiguò fine libidinum] Pro fas & nefas voluptates quærit & consectatur temulentus, accensa vino libidine. Juvenal. Sat. 6.

Quid enim Venus ebria curat?

11. Non ego te, candide Bassareu, &c.] Quasi diceret: Thraces & Bacchantes speciosò sacrorum prætextu, cùm celebrant Orgia, infanda pleraque committunt ultrò modum potûs, te quidem invito, ô bone pater Bacche; at ego senior illis, temulentiam vitabo, neque profundè præter aut contra Numen tuum quidquam perpetrabo: nec te irritabo ebrius, nec indecorè agitabor, aut discurram furiosus.

Candide Bassareu.] Simplex, aperte, verè. Tibull.

Candide Liber ades.

Item,

Candidior semper, candidiorque veni.

Bassareu] Vel ob tunicam è pelle vulpina; vel à calceamento, quæ Βασσάραι dicuntur: vel à talari veste apud Bassarum Lydiæ locum confici solita: quorum usus in Orgiis. Alii alias quoq; etymologias comminiscuntur. Tibull. cit. de Bacchо,

Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.

Non ego te Invitum quatiam.] Etsi videntur hæc satis intellecta ex iis quæ antè dixi; ampliùs tamen explicantur, enodanturq; allato ritu veteri Bacchanalium seu Orgiorum, in quibus Thyades seu Bacchæ sacra movere dicebantur, cùm furiosæ his in festis furentes, thyrsos quaterent, ipsumque Bacchi simulachrum loco suo motum circumferrent, ac velut invitum temulentæ sacrificulæ exagitarent.

neque proferam in lucem abſcondita foliis diverſis. Comprime diva cymbala cum Phrygio cornu, qua comitatur ebacatus ſui amor, atque arrogantia pluſquam ſatis efferens inane caput, & fides ſecretum prodens, vitro pellucidior.

Invitum quatiam: nec variis obſita frondibus [78]
Sub dium rapiam. Sæva tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ ſubſequitur cœcus amor ſui,
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem, 15
Arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

ANNOTATIONES.

Virgil. Æneid. 4. v. 301.

Qualis commotis excita ſacris
Thyas, ubi audito ſtimulant trieterica Baccho
Orgia.

Catull. de nuptiis Pelei ac Thetidis:

Lymphatâ mente ferebant,
Evoë bacchantes, Evoë capita inflectentes.
. . . . . *Pars tecta quatiebant cuſpide thyrſos.*

12. *Nec variis obſita frondibus, &c.*] Non temere pervulgabo tua myſteria, aut ſecreta revelabo: alludit rurſum ad Orgiorum morem, quo ſacra Bacchi in ciſtis condita, hederaque & pampinis contecta, è templo atque urbe in montes agroſque exportabantur. Catull. cit.

Pars obſcura cavis celebrabant Orgia ciſtis;
Orgia, quæ fruſtra cupiunt audire profani.

Tibul. Eleg. 7. lib. 1.

Et levis occultus conſcia ciſta ſacris.

13. *Sub divum.*] Pro *ſub dio*, vel *ſub divum*, id eſt, ſub cœlo, quod Græci ὑπαίθριον vocant. Varro Aſcon. in Verr. 1. id eſt, ex arculis & ciſtis non extraham tua ſacra, quæ foras & in publicum efferam.

Sæva tene cum Berecynthio.] Contine cymbala & cornua tua apud Berecynthum Phrygiæ montem in ſacris adhiberi ſolita, quibus ad furorem incitantur Sacerdotes. Porro illa duo jungit Horatius, ob affinitatem ſacrorum Bacchi, & Cybelæ matris Deûm, quæ Berecynthia inde nuncupatur: pariter ut & ſupra Od. 16. v. 5. ac ſeq. ſenſus eſt: à me coërce ac depelle ebrietatem, inſaniam, furorem. Catull. cit.

Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aut teretes tenues tinnitus ære ciebant.
Multi rauciſonis efflabant cornua bombis.
Barbaraque horribili ſtridebat tibia cantu.

14. *Qua ſubſequitur cœcus amor ſui, &c.*] Ebrietatem nempè ſequuntur multa mala, quorum alia jam propoſuit: hæc ſunt rixæ, contentiones, flagitioſæ libidines abſque ulla cujuſquam reverentiâ. Alia verò jam exponit; quæ ſunt φιλαυτία, ſuperbia, loquacitas, arcanorum proditio.

Cœcus amor ſui.] Congruens epithetum: nihil enim tam impellit in errorem, quàm *ſui amor*. Hinc Tull. ad Attic. lib. 13. Ep. 13. *niſi forte me communis φιλαυτία decepit.* Et de Offic. lib. 1. n. 91. *Tales nos eſſe putamus, ut jure laudemur . . . . . cum homines inſtati opinionibus turpiter irrideantur, & in maximis verſentur erroribus.*

15. *Tollens vacuum plus, &c.*] Vana gloriatio, quâ homo inaniter ſe extollit, prudentiâ *vacuus*. Quod pleriſque paſſim, at nemini frequentius accidit, quàm vino efferveſcentibus.

16. *Arcanique fides prodiga.*] Denique ſicut vitrum nihil abſcondit, ſic vinum tegenda revelat, retinenda prodigit, involvenda filentio divulgat adeoque fidem labefacit ac violat, cum religioſæ taciturnitati commiſſa & credita temerè profert & propalam effutit.

ODE XIX.

Glyceræ se uri amore scribit.

MAter sæva Cupidinum, [79]
Thebanæque jubet me Semeles puer,
Et lasciva licentia, [80]
Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glyceræ nitor
Splendentis Pario marmore purius:
Urit grata protervitas,

Crudelis amorum genitrix & filius Semeles Thebanæ, atque luxuriosa libertas cogit me ad extinctos amores reducere animum. Accedit me decor Glyceræ marmore Pario clarius refulgentis. Inflammat me jucunda ejus procacitas,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Od. 3.

1. *Mater sæva Cupidinum.*] Tria sunt incentiva libidinis præcipua, humorum crasis & temperies, vinum, familiaritas & comessatio cum mulieribus. His se revolvi in abjectos amores atque abripi scribit Horatius, *Venere, Baccho, lasciviâ, licentiâ.* Cæterùm versiculus iste non temerè scriptus, qui rursum habetur Od. 1. lib. 4. Singulas ergo voculas ponderemus. *Mater sæva*, Venus. Nam

Quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Virgil. Eclog. 3. & Eclog. 8.

Sævus amor docuit, &c.
puer improbus ille.

Benè Anacreon:

Χαλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι,
Χαλεπὸν δὲ κ᾽ φιλῆσαι,
Χαλεπώτερον δὲ πάντων
Ἀπορυγχάνειν φιλοῦντα.

Durum est non amare:
Durum est etiam amare,
Durissimum verò est,
Non frui re amatâ.

Cupidinum.] Non una Venus, nec unus Cupido fuit. Duas Veneres esse ait Plato in convivio, alteram veterem, juniorem alteram. At Cic. 3. de Natura Deorum n. 58. *Venus prima*, inquit, *cælo & die nata, cujus Elide delubrum videmus. Altera spuma procreata . . . . . Tertia Jove nata & Dione. Quarta Syria, quam Adonidi nupsisse traditum est.* Et num. 60. *Cupido primus Mercurio & Dianâ primâ natus dicitur: secundus Mercurio & Venere secundâ: tertius quidem est Anteros, Marte & Venere tertiâ.* Quid ergo hic? Certè Poetis solenne est uni tribuere quod plurium est, præsertim cùm nomen idem occurrit. Sic uni Herculi ea tribuunt omnia, quæ tamen à diversis confecta sunt. Pariter ab Ovid. init. Fast. 4. Venus appellatur *geminorum mater Amorum.* Et hìc *mater Cupidinum.* Sic & à Pausan. in Attic. tres Veneris filij referuntur, Ἔρως, Ἵμερος, Πάθος. Apud Lucianum verò Venus Paridem alloquens duos sibi filios jactat eximios esse, Ἵμερον καὶ Ἔρωτα. Alii *Cupidinum matrem* dici Venerem contendunt, ob varios & multiplices affectus, qui eam & amorem nunquam non comitantur. Nam qui amant, modò spe recreantur aut gaudio fruuntur: sæpiùs autem tristitiâ ob repulsam, irâ adversus rivalem, interdum etiam desperatione aguntur, usq; ad suspendium, &c. minùs placent qui *matrem Cupidinum* explicant per amoris affectas, ludum, jocum, saltus, cantus, &c.

2. *Thebanæ Semeles puer.*] Bacchus, qui natus fertur Semele Cadmi Thebarum Regis filia: ibique ipse celebatur. Quod autem vino accendatur Venus quis nescit? Apost. ad Ephes. cap. 5. v. 18. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* S. Hieron. *Venter mero æstuans facilè despumat in libidinem.*

3. *Lasciva licentia.*] Otium, indulgentia, lascivia. Theophrastus ait amorem esse *affectum animi otiosi, πάθος ψυχῆς σχολάζοντος.*

5. *Urit me Glycera nitor.*] Amoris tyrannidem excusserat Horatius, at aspectus Glyceræ novas catenas injecit. Nimirùm pulchritudo est *splendor quidam in oculorum fulgore, in lineamentorum concinnitate ac decore consistens, humanum ad se rapiens animum.* Virgil. Georg 3. v. 215.

Utrique videndo
Fœmina.

6. *Splendentis Pario marmore purius.*] Paros insula maris Ægæi, Cycladum una candidi marmoris ferax, eoque nomine celeberrima Strab. l. 10. Plin. l. 36. c. 5. &c. Pindar. de Callicle.

Παρίᾳ λίθῳ λευκοτέραν.

Pario lapide candidiorem.

7. *Urit grata protervitas.*] Superbia quædam & severitas salrem ficta: ferocia quæ plerumq; amantes plus accendit, qui quod negari videtur, eò ferventius appetunt, eoque jucundius prosequuntur.

& facies intuitu nimis periculoſa. Venus Cyprum relinquens me tota invaſit, neq; ſinit me referre Scytharum bella, neque Parthos equis converſis ſtrenuos, nec quacunq; ad ipſam nihil ſpectant. O famuli, iſtic ceſpitem virentem, iſtic

Et vultus nimium lubricus aſpici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deſeruit: nec patitur Scythas, 10
Et verſis animoſum equis [81]
Parthum dicere: nec quæ nihil attinent,
Hîc vivum mihi ceſpitem, hîc

ANNOTATIONES.

8. *Vultus nimium lubricus aſpici.*] Aſpectus enim mulieris formoſæ in lapſum ſtatim impellit. Metaph. à locis lubricis, in quibus ſine cadendi periculo nemo ſtat aut incedit. Virg. Ecl 8.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error.

Alii interpretantur, oculos Glyceræ mobiles, lubricos, petulantes, ad libidinem pellicientes Anacreon carm. 2. ait, *Naturam dediſſe tauris cornua, calces equis, curſum leporibus, dentes leoni, &c. viris prudentiam: at mulieribus pulchritudinem, quæ parmis & lanceis fortior ferrum flammamque vincit & domat.*

9. *In me tota ruens Venus Cyprum deſeruit.*] Adeò nempè me Venus obſidet & occupat, inquit, ut videatur reliquiſſe Cyprum, ubi tamen dominatur potentiſſimè, & colitur. Virgil. Æneid. 1. v. 722.

inſcia Dido
Inſideat quantus miſera Deus.

10. *Nec patitur Scythas, &c.*] Non me patitur aliis vacare quibuſlibet rebus, niſi amori: unde nequaquam poſſum ſcribere Scytharum vel Parthorum prælia: id eſt, nec alia bella, ſed nec ea quæ ad Romanam Rempublicam & gloriam ſpectant. Poſterius hoc opinatur Cruquius dici ab Horatio, ut ſe excuſet atque commendet, & aduletur Auguſto, cui, inquit, tunc fortè remiſſa fuerint ultrò à Parthis ea ſigna militaria, quæ M. Craſſo & M. Antonio erepta fuerant. De quibus Juſtin. in fine l. 42 infrà citand. Verùm hæc nullo ſunt argumento ſubnixa.

Scythas.] Hi populi ſunt Aſiæ Borealis celeberrimi, & latè patentes; de quibus fusè Strabo, Ptolem. Plin. &c. tria de illis notatu digna memorantur à Juſtino lib. 2. antiquitas, virtus bellica, & quod Parthicum regnum condiderint. Adde Amazonum famam toto orbe omnibuſque ſæculis diffuſam. *Non virorum magis imperio, quàm feminarum virtutibus claruere. Quippe cum ipſi Parthos Bactrianoſque; femina autem eorum Amazonum regna condiderint . . . Imperium Aſiæ ter quæſivere, ipſi perpetuo ab alieno Imperio aut intacti, aut invicti manſere. Darium Regem Perſarum turpi ab Scythiâ ſummoverunt fugâ. Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt. Alexandri magni ducem Zopyrionem cum copiis univerſis deleverunt. Romanorum autem divere, non ſenſere arma . . . . . Gens laboribus & bellis aſpera. Vires corporum immenſæ. Nihil parare quod amittere timeant: nihil victores præter gloriam concupiſcunt.*

11. *Et verſis animoſum equis Parthum.*] Virg. Georgic. 3. v. 30.

Addam urbes Aſiæ domitas, pulſumque Niphatem.

Fidentemque fugâ Parthum, verſiſque ſagittis.

Juſtin lib. 41. *Parthi*, inquit, *pugnant procurrentibus equis, aut terga dantibus. Sæpè etiam fugam ſimulant, ut incautiores adverſum vulnera inſequantes habeant . . . Intolerandi forent, ſi quantus his impetus eſt, vis tanta & perſeverantia eſſet. Plerumque in ipſo ardore certaminis prælia deſerunt, ac paulo poſt pugnam ex fugâ repetunt, ut cum maxime victiſſe te putes, tunc tibi diſcrimen ſubeundum ſit.* Ergo non abſre Horatius *Parthum* dicit *animoſum*: adeò virtus etiam in hoſte laudatur. Nam Romanis Parthi formidabiles ſemper fuere, ſub Mithridate præſertim illo, *cui res geſtæ Magni cognomen dedere*, ut ait Juſtin. lib. 42. imò ſæpè illorum fuderunt exercitus Duceſque. Juſtin. lib. 41. init. *à Romanis quoque trinis bellis per maximos Duces florentiſſimis temporibus laceſſiti, ſoli ex omnibus gentibus non pares ſolum, verum etiam victores fuere.* Tandem illi tamen Auguſti famâ perculſi, ejus arma pertimeſcentes, captivos è Craſſiano atque Antoniano exercitu totâ Parthiâ recollectos, ſignaque cum his militaria remiſerunt. Unde & cuſi nummi cum hac epigraphe: SIGNIS RECEPTIS. *Pluſque Cæſar magnitudine nominis ſui fecit, quàm armis alius imperator facere potuiſſet.* Hæc Juſtin cit. lib. 42. in fine. Vide & Flor. lib. 3. cap. 11. & lib. 4. cap. 9. præſertim autem cap. 10. ubi virtus Romana hanc expreſſit laudem è Barbaris: *Ite, & bene valete, Romani; merito vos victores fama gentium loquitur, qui Parthorum tela fertis,* Vide & ſu[illegible]od. 12. Annot. ad v. 53.

13. *Hic vivum mihi ceſpitem, &c.*] Victus denique amore Glyceræ Horatius, ſacra parat, quibus ejus animam placatâ Venere demereatur. Sui verò ardorem amoris & impatientiam denotat vel ex eo quod arma è ceſpite extruat, brevi quidem & expeditâ ratione; quod fieri ſolitum duntaxat in ſubitis rebus, & moram haud ferentibus.

Verbenas

Verbenas, pueri, ponite, thuraque
Bimi cum paterâ meri.
Mactata veniet lenior hostia.

[82]

verbenas & thura mihi affer te cum cratere vini bimi. Post immolatam victimam mitior fiat Glycera.

ANNOTATIONES.

14. *Verbenas.*] Herbas in ſacris aſſueras parare. Propriè Verbena eſt herba quædam, Gall. *de la verveine.* Angl. **Verbain**; **any holy herbs.** De hac Plin. lib. 25. cap. 9. *Herba nulla Romana nobilitatis plus habet, quam hierabotane: noſtri verbenacam vocant. Hac eſt, quam legatos ferre ad hoſtes indicavimus. Hac Jovis menſa verritur; domus purgantur luſtranturque.* Servius ait eſſe virgulta quæ ſemper virent. Ex Donato verbena quaſi herbena dicitur, eſtque herba è puro loco decerpta cum terrâ adhærente. Similiter Plin. lib. 22. cap. 2. *Verbena nomine ſignificatur gramen ex arce* (al. area) *cum ſua terra evulſum, &c.*] Conſtat eo nomine cenſeri eas omnes herbas, quæ in ſacris adhibentur. Virgil. Eclog. 8.

Verbenaſque adole pingues, & maſcula thura.

Ubi per epithetum, *pingues*, volunt indicari olivam. Ter.

Ex ara hinc ſume verbenas tibi.

Atqui apud Menandrum, unde ſententiam ille tranſtulit & verba, verbenæ ſunt Myrty. Plinius quoque dixit *myrteam verbenam*. Ergo per catachreſin verbenæ appellantur rami, virgæ, frondes, è lauro, myrto, olivâ, rore marino: aliæque fulices herbæ religioni & ſacris ſervientes, his nempe aras coronabant; deinde thus adolebant: poſteà vinum è paterâ libabant.

15. *Bimi cum paterâ meri.*] *Bimi*, id eſt, duorum annorum: *du vin de deux feuilles.* Angl. **Wine of two Years old.** Affectabant veteres in ſacris vetus vinum, tanquam optimum, item *merum*, & purum ſine aquæ admixtione. Quapropter *Græca vina libare nefas, quoniam aquam habeant*; ex Plin. lib. 14. cap. 19.

16. *Mactatâ veniet lenior hoſtiâ.*] An Venus ſæva cupidinum mater; an Glycera *proterva?* Hanc ego potiùs, quam illa intelligi ab Horatio conſuerim, leniorem futuram, quæ dura priùs erga illum & immitis fuerat. Scilicet hoc ſperat per Veneris favorem, quam ſacro peracto ambit & ſibi conciliare nititur. At enim quod illud ſacrificium? Quæ hoſtia mactanda? *hoſtia* quidem & victima differunt, quod hæc minor ſit, illa major. *Mactata* porrò dicitur, quaſi magis aucta, cujus capiti nimirum impoſita ex hordeo toſto mola, ſale conſperſa, thure ſuffita. Sunt qui Venerem ſanguine non placari nec cæsâ victimâ pridem ſolitam contendant: eo quod genitrix paſſim vocaretur; nec deceret eam ita coli, per quam vita datur: afferantque Virg. Æn 1. ubi in templo Veneris Paphiæ thus & ſerta duntaxat memorantur:

Ipſa Paphum ſublimis abit, ſedeſque reviſit
Læta ſuas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, ſertiſque recentibus halant.

Hinc & Eraſmus locum hunc ſic explicat: poſtquam Venerem placavero verbenis, thure, vino, ex more; Glycera veniet lenior, eritque tam facilis ac domita, quam ſit hoſtia mactata. Dormitaſſe verò ille bonus tunc credendus, meo quidem judicio. Alii contrà ſentiunt, hoſtiam hîc ab Horatio verè mactandam ſignificari, ſeu columbam, utpote Veneri ſacram; ſeu quamcunque aliam. Cruquius. Turnebus. Certè *Veneri ſuem immolari quandoque Callimachus ſcribit. Factum id Argis adnotavit hiſtoria.* Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 26. *Apud Taſſat autem in Ægypto Veneri, qua ibi Cornuta colitur, vaccam ſacrificari* refert Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 12. Aiunt verò, primis quidem ſæculis incruenta fuiſſe quævis ſacrificia, litatumque duntaxat arborum fructibus, ramis, foliis, herbis: at poſteà uſum invaluiſſe mactandi victimas Diis quibuſlibet, ipſi que Veneri.

ODE XX.

Mæcenati ſpondet convivium, ſed frugale.

O dilecte Mæcenas eques, apud me quidem *mediocribus* in *poculis bibes ignobile Sabinum, quod egomet illivi Græco fictili recluſum; quando in amphitheatro acclamationes tibi conceſſæ* fuerunt tantæ, *ut applauſum iterarent tibi litora patris fluvii, pariter & ad-*

Vile potabis modicis Sabinum [83]
Cantharis, Græcâ quod ego ipſe teſtâ
Conditum levi, datus in theatro [84]
Cùm tibi plauſus,
Care Mæcenas eques: ut paterni
Fluminis ripæ, ſimul & jocoſa

ANNOTATIONES.

Hæc Ode ejuſdem eſt metri, ut ſuprà 2. *Jam ſatis terris.*

1. *Vile potabis, &c.*] Profecturus erat Mæcenas ſeu in Apuliam (ut vult Cruquius ex Divæi codice, quod idem notat Lubinus) ſeu quovis alio: anteà verò ſe Horatio pro ſummâ inter eos familiaritate convivam fore ſignifiearet. Hâc Ode reſcribit Horatius Mæcenati, gratum id ſibi quidem, at pro ſuâ tenuitate tenue fore convivium; cœnæque caput ex more proponit *Sabinum vinum*, ut eruditè monet Theod. Marcil.

Sabinum.] Non quale tu habes in cellariis generoſum bibes apud me: ſed tantummodo *vile* & modicum: nempe vinum vel ex *uva Bituvica, quâ in eligendo ſolo moroſa, pingui putreſcit, gracili omnino non provenit: mediam temperiem delicate quærit, ob hoc Sabinis collibus familiaris.* Ex Plin. l. 14. c. 2. vel è *vinaciola, quam ſoli novere Sabini ac Laurenti*: ex eodem ibid. c. 3. Athenæus autem l. 1. c. 21. ait, *inter Italica vina leviſſimum eſſe Sabinum, potuique tempeſtivum ab anno ſeptimo uſque ad decimum quintum.*

Modicis Cantharis.] *A petits brocs*, Angl. **in little Cups.** Pro quolibet vaſe hîc ponitur *cantharus*, qui quidem non parvum eſt vas, ælm Sileno attribuatur per quam ebrioſo, graviſque appelletur Eclog. 6.

Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.

Xenarchus apud Athen. lib. 11. cap. 6.

Ne affunde, ô puer, in argenteum poculum; ſed potiùs in profundum cantharum. Ibid. Epigenes. *At cantharos nunc non fingunt amplos illos & rapaces, ſed humilia pocula,* &c.

2. *Græcâ quod ego ipſe teſtâ Conditum levi.*] Vinum alioqui non exquiſitum ex eo commendat Horatius, quod ipſe ſtudioſè condiderit, condierit, obturarit, notarit. Quatuor iſta nempè veteres vinum ſervaturi faciebant: diffundebant in vaſa: deinde condiebant *admiſtâ calce, ſale, croco, reſina, pice, &c. ut odor vino contingeret, & ſaporis acumen,* ex Plin. lib. 4. cap. 19, 20. & 21. tum diligenter obturabant atque illinibant pice, gypſo, limo. Docet Columella lib. ult. & Plin. cit. *picari dolia oportere, dein perfundi aquâ marinâ, aut ſaltâ; poſteà cinere ſarmenti aſperſi.* Et paulò poſt, *ſic opercula doliorum medicanda, addita maſtiche ac pice.* Perſ. verò Sat. 4. v. 29.

Seriola veteris metuens deradere limum,
Ingemit:

Denique notabant quale vinum, & quo tempore conditum fuiſſet. Id paſſim obſervare eſt: & poſteà notabimus pluribus locis. Hic ergo priora tria quatuor verbis exprimuntur, quarum ſequentibus. *Græcâ teſtâ conditum levi*, inquit, *datus in theatro cum tibi plauſus.* Quaſi diceret: condidi, ſeu in vaſa infudi: *Græcâ teſtâ*, vel ſuper facem vini Græci, vel in doliis in quibus antè fuerit vinum Græcum, ut ita vis Sabino ſaporque accederet. Tertiò levi, ſeu pice, ſeu gypſo. Demum tempus notat, addendo: *cum datus tibi plauſus, &c.*

Teſtâ Græcâ.] Cado teſtaceo quod vaſis genus è Græcia ortum. Plin. lib. 14. cap. 21. cit. *circa Alpes ligneis vaſis condunt, circuliſque cingunt.* Quibus verbis oſtendit Romæ iſta vaſa nondum tunc in uſu fuiſſe.

3. *Datus in theatro Cum tibi plauſus.*] Jucundè ſimul & honorificè refricat Horatius Mæcenati memoriam dati per Populum Romanum plauſus, ſeu cùm ad ſpectacula veniſſet; ſolebant enim viri graves ac de Republicâ benè meriti acclamationibus excipi: ſeu cùm ludos ipſe exhibuiſſet pro ſua liberalitate magnificos: ſeu ob lætitiam recuperatæ à Mæcenate valetudinis, varias enim varii plausûs hujus cauſas comminiſcuntur.

5. *Eques.*] Modeſtia hic Mæcenatis celebratur, qui cùm ſummos quoſque capeſſere magiſtratus potuiſſet, oblatos etiam recuſavit, & Equeſtri dignitate contentus vixit. Propert. l. 3. Ecl. 9.

Mæcenas Eques Etruſco de ſanguine Regum,
Intra fortunam qui cupis eſſe tuam.

Ut paterni fluminis ripæ, &c.] Tantus porrò fuit ille plauſus, ut inde perſonarent ripæ Tiberis.

Redderet

Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Cæcubum, & prelo domitam Caleno
Tu bibes uvam. Mea nec Falernæ [63]
Temperant vites, neque Formiani 11
Pocula colles.

umbratio feſtivâ collis Vaticani. Tu domi *potabis Cæcubum, atque uvam* in *torcularí Caleno preſſam.* Nam certè *mea vaſa neque Falerni condiunt racemi, nec montes Formiani.*

ANNOTATIONES.

ris ſcaturientis in Hetruriâ, quæ Mæcenatis patria erat: necnon acclamantium voces ingeminaret Echo reſidens in concavis locis apud montem Vaticanum, qui theatro Pompeii proximus, ſicut & fluvius Tiberis.

7. *Vaticani Montis.*] Hic unus è collibus quibus Roma inædificata eſt, adhuc retinet vetus nomen, inſuper autem oſtentat inſignem S. Petri Baſilicam, & palatium Pontificium dictus eſt: à vaticiniis illic edi pridem ſolitis. Vide Gall. lib. 16. cap. 17.

8. *Imago.*] Repetitio vocis, & acclamationum populi repercuſſio facta in monte. *Jocoſa.*] quia jocari videtur Echo, dum ultima tantum verba repetit atque ingeminat. Suprà Od. 12.

Recinat jocoſa nomen imago.
Virgil.
Saxa ſonant, vocíſque offenſa reſultat imago.

Tullius Tuſcul. 3. initio, ſimile quid habet ubi ſcribit: *Popularem gloriam in ſumma inanitate verſari,* neque hanc eſſe *eminentem virtutis, effigiem, ſed adumbratam imaginem gloriæ,* Additque, *Eſt enim gloria ſolida quædam res, & expreſſa, non adumbrata. Ea eſt conſentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute. Ea virtuti reſonat, tanquam imago gloriæ.*

9. *Cæcubum & prelo domitam Caleno Tu bibes, &c.*] Tu quidem apud te bibes vina ejuſmodi haud vulgaria, non ita verò apud me. Exquiſita certè vina ſectatum eſſe Mæcenatem indicat quòd ejus nomine quædam celebrata ſint ac Mæcenatiana dicta: quæ quidem refert & inter generoſa cenſet Plinius lib. 14. cap. 6.

Cæcubum.] Cæcubus mons Latii ad ſinum Cajetanum, Fundis vicinus & Amyclis, optimi vini ferax. Martial. lib. 13. Epigram. 115.

Cæcuba Fundanis generoſa coquuntur Amyclis:
Vitis & in media nota paludo viret.

Plin. l. 14. c. 6. *Generoſitas celeberrima in paleſtribus populetis.* Athen. l. 1. c. 22. ex Galeno ſcribit, *Cæcubum generoſum, firmum, infeſtum capiti, non niſi poſt annos plures vetuſtum.* Porrò non à loco dictum vult Cæcubum Galenus variis locis, ſed ita vocari vetuſtiſſimum quodlibet & ob vetuſtatem fulvum.

Caleno.] Cales, vel Calenum, urbs Campaniæ ſeu Regni Neapolitani, in provincia terræ Laboris: à Cala Boleæ filio Argonauta, ut ferunt, condita; fertilem habet agrum vino generoſo: nec minùs celebrem aquâ temulentos faciente, ſi Plinio fides. Athen. cit. *Calenum lene magis quàm Falernum ſtomacho placet,* ὁ Καλενὸς κατὰ τὸν Φαλέρνου δυσομαχώτερος.

10. *Mea nec Falerna.*] Mea vina non ſunt è nobilioribus.

Falerna.] Cui non audita fama vini è monte & agro Falerno in Campaniâ? De eo Strabo lib. 5. Athen. cit. *Falernum anno decimo tempeſtivum eſſe potui, &c.* Plin. cit. *Secunda nobilitas Falerno.* Lib. vero 23. cap. 1. ejus ſalubritatem perſequitur ſicut & aliorum.

11. *Formiani.*] Et hoc celebre vinum erat ex agro Formiano in Campania, non procul Cajetâ. Athen. cit. *Formianum ſtatim viget.*

10. Athenaeus. p. 26. C.

ODE

ODE XXI. In DIANAM & APOLLINEM.

Molles puellæ canite Dianam: adolescentuli canite Apollinem crinitum. & Latonam omnino charam summo Jovi. Vos celebrate gaudentem fluminibus & silvarum densis frondibus, quacunque vel frigido extat Algido, vel nemoribus umbrosis Erymanthi, vel Cragi viridantis. Vos, ô masculi, tot encomiis efferte Tempe,

Dianam teneræ dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium, [86]
Latonamque supremo
Dilectam penitùs Jovi.
Vos lætam fluviis, & nemorum comâ,
Quæcunque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi
Sylvis, aut viridis Cragi. [87]
Vos Tempe totidem tollite laudibus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 5.

Triplex apud Horatium carmen seculare inscriptum legimus. Unum tamen ludis secularibus decantatum, illud nempe quod est post Epodos: alia duo, (ut volunt quidam) hoc scilicet & Ode 6. libri quarti ludis Apollinaribus, de quorum origine fusè disserit Macrobius lib. 1. Sat. c. 17. Est hic igitur Hymnus Apollini & Dianæ Diis averruncis & ἀλεξικάκοις dedicatus, ut mala in hostes avertant, Populo verò Romano securitatem, sanitatem, frugumq; abundantiam impertiant: Augustum autem Principem diu servent. De seculari carmine plura suo loco.

1. *Dianam.*] Hanc fortè priorem invocat, quia prior nata parturienti fratrem geminum Apollinem matri Latonæ obstetricis officium præstitisse fertur: *Dicite virgines*, his mandabatur canendum carmen in honorem Deorum, quia *casta placent superis.*

2. *Intonsam.*] Pindaro ἀκειρέκομαν, *non raso capillo.* Nimirum ob radios solares: vide Macrob. ante cit. & ob perpetuam juventutem. Tibull.

Solis æterna est Phœbo Bacchoque juventus:
Et decet intonsus crinis utrumque Deum.

Pueri.] Tit. Liv. lib. 31. *Carmen ab ter novenis virginibus cani per urbem jusserunt.* Et lib 37. *Decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matrimique ad id sacrificium adhibiti.* Zosimus Histor. novæ lib. 11. *Ter novem pueri illustres totidemque puellæ.* Flav. Vopiscus Aurelian. *Patrimis matrimisque pueris carmen indicite.*

Dicite Cynthium.] Apollinem, qui natus apud Cynthum montem in Delo insulâ. Hunc verò pariter & Dianam præcipuè celebrat. quod eorum oraculis motus Æneas in Italiam venit. Æneid. 3. v. 97. & 381. Æneid. 4. v. 345. Æneid. 6. initio, v. 67. ubi sic precatur Æneas:

Da Latio considere Teucros . . . . . .
Tum Phœbo & Triviæ solido de marmore templa
Instituam, festosque dies de nomine Phœbi.

In carmine seculari posteà Horatius ad Apollinem & Dianam.

Roma si vestrum est opus.

3. *Latonam.*] Hæc velut Apollinis & Dianæ mater ab Horatio jungitur hic iis numinibus, quibus edebantur Ludi Seculares. Ita verò recensentur ab Zosimo cit. *Jupiter, Juno, Apollo, Diana, Parcæ, Lucina, Ceres, Pluto, Proserpina.*

4. *Dilectam penitùs Jovi.*] Et quidem tanti Junonis zelotypiâ, ut eam pellicem ejusque fœtus omni conatu perdere tentarit, immisso adversus prægnantem Pythone serpente, incassùm tamen. Varias enim illa regiones fugiendo pervagata, appulit in Ortygiam insulam, quæ & Delos nominata: Ubi ex Jove Dianam & Apollinem uno partu edidit. Vide Ovidium. Macrob. cit. &c.

5. *Vos lætam fluviis, & nemorum comâ.*] Vos O virgines, laudate virginem Dianam, propterea gaudentem *silvis* ac venatione, ut virorum fugiat consortium: *fluviis* autem, in quibus abstergeret sudorem in sectando feras contractum, Ovid. Metam. 3.

Hic dea silvarum venatu fessa solebat
Virgineos artus liquido perfundere rore.

6. *Quacunque aut gelido prominet, &c.*] Sive in *Algido* Latii, ab urbe pass. 20000. sive in *Erymantho* Arcadiæ, sive in *Cragо.* Lyciæ montibus. In hoc aiunt fuisse agrestium Deorum antra. Apud *Erymanthum* venari Diana scribitur Homer Odyss. 6. *Algidum* denique perinde ac Aventinum tenere, seu in iis dominari jactatur Diana in Carmine seculari, sub finem.

9. *Vos Tempe totidem, &c.*] Vos autem, O casti pueri, canite loca Phœbo dilecta, velut *Tempe* in Thessalia, crebris lauris, quæ sacra sunt Apollini, præcipuâque amœnitate inclyta: *Delum* item insulam ejus ortu, summâque eam ob rem religione nobilem ac reverendam. Cic. Ver. 3. n. 47. & seq. *Apollinem tu Delium*

Natalemque

Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Insignemque pharetrâ,
Fraternâque humerum lyrâ.
Hic bellū lacrymosum, hic miseram famem [88]
Pestemque à populo, & principe Cæsare in
Persas, atque Britannos
Vestra motus aget prece.

& Delum Phœbi natalibus inclytam; *& scapulam* ejus *exornatam pharetrâ, & fratris citharâ. Vestris ille votis exoratus, à plebe & Augusto Imperatore luctuosum bellum ac famem aruminosam, atque luem propulsabit ad Persas & Britannos.*

ANNOTATIONES.

liare ausus es? Ilinc tu templo tam antiquo, tam sancto, tam religiosè manus impias ac sacrile- offerre conatus es . . . . proditum memoria literis Latonam ex longo errore & fugâ gravi- & jam ad pariendum vicinam, temporibus ctis, fugisse Delum, atque ibi Apollinem ac anam peperisse: qua ex opinione hominum, insula eorum Deorum sacra putatur: tantaque auctoritas religionis & est, & semper fuit, ut Persa quidem, cùm bellum toti Græciæ, Diis minibusq; indixissent, & mille numero navium assem ad Delum appulissent, quidquam conaren- aut violare aut attingere.

Tempe.] Plin. l. 4. c. 8. *Inter Ossam & Olym- m numerosa convalle . . . . . Tempe vocantur inque millium passuum longitudine & ferme ses- iugeri latitudine ultra visum hominis attollen- us se dexterâ lavâque leniter convexis jugis: us suâ luce viridante allabitur Peneus viridis culo, amœnus circa ripas gramine, canorus avi- concentu.*

10. *Delon.*] Plin. mox cit. cap. 12. *Longe rissima, Cycladum media, templa Apollinis & rcatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata, ut ditur, sola motum terræ non sensit ad M. Var- is ætatem . . . . . hanc Aristoteles appellatam prodidit, quoniam repentè apparue- enata . . . . . Cynthiam, Ortygiam, &c i vocant . . . . . cingitur quinque milli- passuum: assurgit Cyntho monte.* Et sub fi- m ejusdem cap. scribit, *Hyperboreos frugum mitias solitos Delon mittere Apollini, quem acique colunt. Virgines ferebant eas, hospitiis ntium per annos aliquot venerabiles, &c.*

11. *Insignemque pharetrâ.*] Jaculandi peritus habitus est semper Phœbus, atq; *certâ metuendus sagittâ*, ut est Od. 12. suprà: tum ob interfectum Pythonem serpentem, occisosque Niobæ filios. Adde Virgil. Æneid. 6. v. 57. tum verò quod radiis in mortales feriventi æstu vibratis, morbos pestemq; gignat. De quo Macrob. cit. cap. 17. lib. 1. Saturn.

12. *Fraternaque humerum lyra.*] Insignem etiam lyræ inventione & melodiâ ipsi quidem à Mercurio concessâ: quæ fusè explicui Annot. ad Od. 10. suprà. *Fraterna.*] Apollo & Mercurius, fratres noscuntur, ambo nimirùm ex eodem patre Jove procreati, hic quidem Maiâ genitrice, ille verò Latonâ Cœi Titanis filia, ut suprà jam dictum.

13. *Hic bellum lacrymosum, &c.*] Apollo Deus averruncus prece vestrâ permotus in hostes depellet impendentia nobis mala. *Bellum* matribus filios amittentibus ac deflentibus detestatum, ut est Od. 1. *Famem*, quâ nihil miserabilius, cùm proprios aliquando filios parentes comederint, urgente fame. *Pestem* denique è fame sæpiùs exortam; tria nempe mala omnium maximè formidanda.

15 *In Persas atque Britannos.*] Ab Augusto Cæsare feliciter Rempublicam administrante Phœbus dicta averret mala in hostes Populi Romani *Persas*, qui pro Parthis hic ponuntur videntur; quos ille per Ventidium legatum subegit. Sueton. Flor. *Britannos*, hodie *Anglos*, de quibus Virgil Eclog. 1.

Toto divisos orbe Britannos.

ODE

ODE XXII.

Innocentiam ubique tutam esse.

O Fusce, quisquis innocenter vivit & sine crimine, non habet opus Maurorum telis, nec arcu, nec pharetrâ plenâ sagittis toxico infectis. Seu ambules per Syrtes fervidas, seu per Caucasum hospitibus carentem, seu per regiones quas alluit Hydaspes fabulis celebratus. Enimvero nuper in Sabina silva, dum canerem Lalagen meam amicam, atque pra-

INteger vitæ, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis neque arcu,
Nec venenatis gravidâ sagittis,
Fusce, pharetrâ.
Sive per Syrtes iter æstuosas, [89]
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.
Namque me sylvâ lupus in Sabinâ,
Dum meam canto Lalagen, & ultra [10]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

Eidem hanc Oden, atque Epistolam decimam ejusdem ferè argumenti scribit Horatius, Aristio Fusco, viro probo, Grammatico, amico. Apud bonum morum integritatem laudat; amico declinatum à se vitæ periculum significat; Philologo dictionum & verborum elegantiâ studiosè velificatur. Hæc tria, Lector, observa, dum ego cætera persequor.

2. *Non eget Mauri jaculis, &c.*] Vir innocens suâ satis probitate tutus, armis non eget, quibus arceat quævis pericula. *Mauri*, Quidam legunt *Mauris*. Hi jaculatores eximii pedem efferre domo vix audent sine telis, ob frequentiam ferarum à quibus discrimen imminet. Herodian. Ælian. lib. 14. de animal. cap. 5. Mauritania Africæ regio Barbarica, ubi nunc Regna Fessanum, Marochium, Tremissenum, Algerianum.

3. *Venenatis sagittis.*] Plin. lib. 18. cap. 1. *Quod animal tela sua, excepto homine venenis tingit. Nos & sagittas ungimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus .... à nullo animalium, præter hominem, veneno pugnatur alieno.* Vide Cœl. Rhodig. l. 23. c. 10. ubi de multiplici ratione tela veneno imbuendi plura.

5. *Syrtes æstuosas.*] Non de Syrtibus maritimis hic agitur; sed de arenosis iis locis Africæ, apud Libyam, Solis ardore fabulique siccitate æstuantibus seu fervidis, per quæ iter fieri nequit nisi ex siderum observatione, & cum magno quidem vitæ periculo, tum à feris, venenosisque animalibus, cum ob volubiles arenæ cumulos, quos ventus tollit ac transfert. Prudent. in Apotheosi, cap. 4. adversus Judæos.

Nec responsa refert Libycis in Syrtibus Ammon;

6. *Inhospitalem Caucasum.*] Asiæ montem altissimum atq; celebratissimum, vel ob Prometheum, quem ibi fabulantur vinctum, ejusque jecur ab aquila perpetuo arrodi. *Inhospitalem*, ob nives assiduas inhabitatum, item ob scopulos, unde Virgil. Æneid. 4.

Cautibus horrens
Caucasus.

Mons ille inter duo maria Caspium & Euxinum, tantæ fertur altitudinis, ut ejus vertex ad tertiam noctis partem Solis radiis illustretur. Vide Aristot. Meteor. 1. c. 3. Quint. Curt. l. 7. ejus pars à quibusdam creditur mons Ararath versùs Armeniam, in quo post diluvium quievit arca Noë.

7. *Vel quæ loca fabulosus Lambit Hydaspes.*] Per Indiam nimirum. Duplex est Hydaspes fluvius in Asia: alter Medos alluit, & hinc Georgic. 4. dicitur *Medus Hydaspes*: alter Indiam citeriorem irrigat, hodie *Rowey*, fuitq; terminus victoriarum Alexandri Magni; in Indum illabitur, apud Nysam urbem: unde à Lucano lib. 8. vocatur *Nyseus Hydaspes*. Hic porrò nuncupatur *fabulosus*, quoniam multo de illo fabulantur, ut quod aream volvat auream; quod gemmas ferat: unde *aurifer* Claudiano, *gemmifer* Senecæ Trag. in Medeâ appellatur, quod tanto sonitu vortices agat, undas collidat, spumas attollat, ut non sine trepidatione procul aspiciatur: atque remiges Alexandri Magni reddiderit attonitos ac stupentes: ipsis etiam gubernatoribus rei novitate suspensis. Arrian. lib. 6. paulò post initium.

9. *Sabina.*] Hæc Italiæ regio pridem Latium inter Umbriam atque Hetruriam adhuc nomen servat, sed angustiores habet fines: in ditione Pontificiâ continetur.

10. *Dum meam canto Lalagen.*] Dum meditor & compono de amoribus meis in Lalagen

Terminum

Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem:
Quale portentum neque militaris [90]
Daunia in latis alit esculetis,
Nec Jubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.
Pone me, pigris ubi nulla campis
Arbor æstivâ recreatur aurâ:
Quod latus mundi nebulæ, malusque
Juppiter urget:

ter limites exterrarem liber ab omni *solicitudine, armis* licet *desitutum vitavit me lupus: Quale monstrum haud nutrit Apulia bellicosa in patentibus esculetis, nec gignit terra Juba ficca leonum altrix. Colloca me in agris sterilibus, ubi nulla arbor fovetur tepenti aure, quam orbis partem infestant nubila, & malignus Jupiter.*

ANNOTATIONES.

versus & carmen: *& ultra terminum vagor:* dum œstro poëtico & amatorio abreptus in sylvam aliquantò longiùs progredior, non advertens incidi in lupum ingentem & magnitudine portentosum, qui tamen non modò non læsit, sed sponte me licet *inermem fugit.*

11. *Curis expeditus.*] Quidem legunt, *expeditis*, perinde est.

12. *Fugit inermem.*] Meam reveritus innocentiam, non armis territus ille lupus cessit fugitque, inquit Poëta. S. Auguſt. lib. 1. contra Julianum: *Omnes bestiæ*, inquit, *ante peccatum homini erant subjecta. Quod autem nunc nocent, pœna primi est peccati. A principatu decidimus; à fiducia, & honore.* Ille quidem principatus utcunque est restitutus, post diluvium Deo Noë & filiis ejus loquente, Genes. cap. 9. *Sit terror vester ac tremor super cuncta animalia terræ:* unde S. Ambroſ. Epiſt. 38. *Fera suos morsus sæpe suspenderunt revocante sono vocis humanæ. Leones ipsos videmus, si vox hominis resultavit, prædam dimittere: pardos & ursos incitari ac revocari vocibus.* At cùm sanctitate morum ac vitæ integritate, ad priorem innocentiam atque ad plenam apud Deum gratiam homo rediit, tum certè bestiis, ut in felici quondam illo statu, dominatur plenè & ad arbitrium. Sic leones in eremo dejectâ cervice ad S. Antonium accedentes ejus manus ac pedes lingebant: Serpens Hilarioni morem gessit, duo dracones Ammoni, crocodilus Heleno, leæna Joanni Abbati, hyæna Macario Alexandrino, &c. si Legendis fides.

13. *Quale portentum, &c.*] Talis ac tantus erat lupus iste, ut major haud occurrat bellua sive in Apuliæ silvis, sive in Libyæ desertis.

Militaris Daunia.] A Dauno Rege, Diomedis, ut aiunt, socero, Daunia dicta est olim Italiæ regio quædam in Apuliâ, hodie *la Capitanata*; alluitur Adriatico mari, regni pars est Neapolitani. Synecdoch. Vide Plin. lib. 3. cap. 11. & alibi *Militaris*, aptos habens militiæ viros benè multos.

14. *In latis esculetis.*] In latè patentibus silvis, quæ consitæ sunt esculis arboribus glandiferis: Plin. lib. 16. *Jovi sacris.* Lib. 12. & 1. *Arborum genera Numinibus dicata . . . . Jovi esculus, Apollini laurus, Minervæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus.*

15. *Nec Jubæ tellus.*] Mauritania, in quâ regnavit Juba, qui Pompeio addictus, Cæsari primum acriter restitit, & ab eo tandem debellatus est. Plutarch. in Cæsare. Synech. ponitur pro Africa cujus est pars versus Occidentem. Plin. lib. 5. cap. 1.

Leonum Arida nutrix.] Tum arenarum siccitate, tum etiam aquarum penuriâ laborat & arescit tota illa regio: leones aliasque feras innumerabiles gignit. Vide Plin. l. 8. c. 16. ubi inter alia multa, sic ait initio quidem: *Leonis præcipua generositas, tunc cum colla armisq; vestiunt Jubæ . . . . Africa hac maximè spectat, inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus se feris. Ideo multiformes ibi animalium partus . . . . unde vulgare dictum: Semper aliquid novi afferre Africam.* Vide & Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 8. & 19. ubi de leonum natura quæpiam disserit non spernanda.

17. *Pone me, pigris ubi nulla, &c.*] Ergo intrepidus ubique fuero & securus, etiamsi me ponas in terris horrorem incutientibus vel ob nimium frigus, vel ob æstum intolerabilem.

Ubi nulla campis Arbor, &c.] Apud utrumque mundi Polum Arcticum, & Antarcticum, ubi assiduum prope gelu terras facit steriles: longioreque Solis absentiâ, per sex nempe circiter menses, *pigri* manent *campi, arborque nulla* crescit, ubi *non æstiva recreatur aurâ*: benigno carens eo tepore, quo plantis incrementum ac fœcunditas præstatur. Hoc etiam *latus mundi* infestant semper *nebulæ*, quippe quas non discutit Sol, *malusque Juppiter urget*, id est, rigidum, insalubre, graveque cœlum, seu aër nunquam serenus & clemens. Ovid.

Triste solum, sterilis sine fruge, sine arbore tellus,
Frigus inest, illic habitant pallorque tremorque.

Pone

Conſtitue me ſub curru Solis nimis vicini, in regione adificiis carente, ubicunque *diligam Lalagen ſuaviter arridentem, ſuaviter & verba facientem,*

Pone ſub curru nimium propinqui [91]
Solis, in terrâ domibus negatâ,
Dulcè ridentem Lelagen amabo,
Dulcè loquentem.

ANNOTATIONES.

21. *Pone ſub curru nimium, &c.*] In Zona torrida, inter utrumque Tropicum, ubi ſol *nimium propinquus* terras adurit, nulloſque proinde incolas, ac domicilia permittit. Ovid. Metamorph. 1.

Quarum quæ media eſt, non eſt habitabilis æſtu.

In eo ſcilicet errore verſati ſunt antiqui, quo nos levarunt ii qui navigando peragrandoque totum orbem luſtrarunt, habitatoreſque non deeſſe iis in plagis viderunt, quas inhabitatas olim exiſtimavere. Neque eſt immodicus illic æſtus, quem valde temperari conſtat noctium diebus æqualium longitudine. Adde quod ait Juſtinus lib. 2. initio: *Naturam, cum primum incrementa caloris ac frigoris regionibus diſtinxit, ſtatim ad locorum patientiam animalia quoque generaſſe: ſed arborum atque frugum pro regionum conditione apte genera variata.* Compertum itaque modò eſt & ſalubrem ſatis aërem, & frequentes adeſſe populos in regionibus Æquatori ſubjectis ac vicinis: v. g. inſulis Java, Sumatra, Borneo, Maldivis, Delphina, ſeu Madagaſcaria, &c. In continentibus verò terris apud Malacam, in Aſia, Guineam in Africa; in Americam verò, apud Caſtellam auream, Guaianam, Peruviam, &c.

ODE XXIII. Ad CHLOEN.

Ut jam nubilis haud ita viros fugiat.

O Chloe, me fugis velut hinnulus timidam parentem requirens per *montium devia, haud abſque inani formidine ventorum ac nemoris. Corde enim ac genibus contremiſcit,*

VItas hinnuleo me ſimilis, Chloë, [92]
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non ſine vano
Aurarum & ſilüæ metu.
Nam ſeu mobilibus veris inhorruit 5

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſuprà Od. 5.

Arguit Horatius in Chloë id quod in ingenua maximè laudandum puella videri debeat. At propriè tum Veneri litat, cùm queritur quod illa jam grandior non audeat abſente matre virum ſe alloqui, ſermoneſque miſcere.

1. *Vitas.*] Quibuſdam placet *vitat.* Verùm, ut bene monet Theodorus Marcilius, Flaccum velle *vitas* liquet, cum ſubjungit, *atqui non ego te, &c.*

Hinnuleo ſimilis.] Tam meticuloſa quàm hinnulus, cervi, damæ, aut capreoli pullus, à matre præſertim abſtractus.

Chloë.] Nomen adoleſcentulæ conveniens. Nam χλοὴ eſt herba virens.

2. *Quærenti pavidam matrem.*] A qua exeravit. *Pavidam.*] Cerva enim ſemper timet, ejuſque in fugâ ſecuritatem natura conſtituit, tum à venatoribus, cùm à feris.

Montibus aviis.] A tritâ nempè viâ declinare amant feræ.

4. *Silüa.*] Diæreſis. Sic Tibul. Eleg. 10. lib. 1.

Diſſoluiſſe comas.

5. *Nam ſeu mobilibus veris inhorruit Ad ventum foliis.*] Hanc in interpretatione ſecutus ſum lectionem, quæ Mureti eſt atque Scaligeri: quanquam non ſatisfacit. Quid enim hinnulo per nemus cervam matrem quærenti, cum vite? Legunt vulgò: *Nam ſeu mobilibus veris inhorruit adventus foliis:* ut ſit hypallage, pro, ſeu folia veris adventu inhorruere mota, ſcilicet vento quolibet tenui, putà Zephyro. Quod nec omninò placet. Quid ſi referatur ad vocem antecedentem, *ſilüa*, legamuſque, planiori certè ſenſu ac ſententiâ: *ſeu mobilibus veris inhorruit ad ventum foliis:* id eſt, ſeu motis foliis ſilva inhorruit ad ventum levem, Zephyrum nempè veris comitem. Vel *ſeu mobilibus veris inhorruit adventu foliis:* id eſt, ſeu tremuit ſilva foliis motis veris adventu, flante Zephyro nimirum.

Ad

Ad ventum foliis, ſeu virides rubum
Dimovere lacertæ,
Et corde & genibus tremit.
Atqui non ego te tigris ut aſpera,
Gætuluſve leo, frangere perſequor.
Tandem deſine matrem
Tempeſtiva ſequi viro.

[98]

ſive frondes vitis levis aurâ concutiuntur; ſive lacerti virides dumum commovent. Verum ego te nequaquam inſequor, ut dilacerem quaſi tigris violenta, aut leo è Gætulia. Ergo viro matura deſine aliquando genitrici inhærere.

ANNOTATIONES.

6. *Seu virides rubum dimovere lacertæ.*] Sive latentes in rubo lacertæ, diſcurrendo ſtrepitum edidere, tantulum commoventes fruticem & ſpinas: tum verò hinnuleus trepidat, cor palpitat, & genua labant. De lacertis vide Plin. lib 8. cap. 39. & alibi.

9. *Atqui non ego te Tigris ut aſpera, &c.*] Ego non nocendi, ſed amandi cupiditate perſequor te, Chloë: cur me fugis? Apud Ovid. Apollo Daphnen inſequens:

Nympha precor Penea, mane! non inſequor hoſtis:
Nympha mane. Sic agna lupum, ſic cerva leonem,
Sic fugiunt aquilam penna trepidante columba.

Tigris ut aſpera.] Hujus tanta fertur crudelitas, ut ſponte hominem petat, cùm reliquæ feræ, niſi fames aut ira ſtimulet, ultrò fugiant. Plin. lib 8. cap. 18. *Tigrin Hircani & Indi ferunt, animal velocitatis tremendæ, &c.*

Gætuluſve leo.] *Gætulia tota ad flumen Nigrin, qui Africam ab Æthiopia dirimit:* inquit Plin. lib. 5. cap. 4. lib. verò 8. cap. 16. *leoni tantum ex feris clementia in ſupplices: proſtratis parcit: & ubi ſavit, in viros prius quam in feminas fremit: infantes non niſi magna fame. Credit Libya intellectum pervenire ad eos precum. Captivam certè Gætulia reducem audivi, multorum in ſilvis impetum à ſe mitigatum alloquio, ouſam dicere ſe fœminam, profugam, infirmam, ſupplicem animalis omnium generoſiſſimi cæteroſque imperantis, indignam ejus gloria prædam. Varia circa hæc opinio, &c.* Gætulia Libyæ interioris regio, hodie *Bilediulgerid* magnum habere ferarum copiam a nemine ignoratur.

Frangere perſequor.] Phraſis Græca.

ODE XXIV. Ad VIRGILIUM.

De morte Quintilii Vari.

QUis deſiderio ſit pudor, aut modus
Tam chari capitis? Præcipe lugubres

[94]

Quæ ſit verecundia, vel finis doloris, ob jacturam viri adeo dilecti? Doce querulum carundavare. Æquo animo excipe neceſſaria.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 6.

Suas Horatius querelas jungit lachrymis & querimoniis Virgilii dilectum caput morte ſublatum deflentis, ejuſque dolorem dividit artificioſè quidem, ut imminuat atque conſoletur. Vult Sigonius proſopopœiam eſſe dialogum Virgilii & Melpomenes, quos Horatius inducit: illum à Muſa conſilium opemque implorantem, duabus ſtrophis prioribus: hanc ſpondentem deinceps & conſolantem, ab his verbis *Multis ille bonis, &c.* Sigon. emendat lib. 2.

Quis deſiderio ſit pudor, &c.] Quam dolere pudeat, quis luctui modum putet adhibendum, amiſſo tam charo capite? Seneca tamen Epiſt. 100. ſic præcipit: *Eſt aliquis & dolendi decor: hic ſapienti ſervandus eſt: & quemadmodum in cæteris rebus; ita & in lachrymis aliquid ſat eſt. Imprudentium ut gaudia, ſic dolores exundant.* Æquo animo excipe neceſſaria.

2. *Chari capitis.*] Eam decendi formam Græcis Homeroque imprimis amatam notat Euſtath. Sic Odyſſ. Penelope de abſente Ulyſſe:

Τοῖον κεφαλὴν ποθέω Τῆμερ φίλην κεφαλήν.
Tale caput deſidero, Tenuer charum caput.

Hunc & Latini uſurpantur: *lepidum caput, &c.*

Præcipe lugubres, &c.] Quidam legunt, *lugubris*, & ſubaudiunt, *Dea*; hoc ſenſu: ô Melpomene lugubris cantûs Dea, præcipe modum lugendi tam dilectum caput. Hanc verò Muſam præcentis invocat, utpote inventricem Tragodiæ rebuſque mœſtis præſidentem, Auſon. Eidyl. 20.

Melpomene Tragico proclamat mœſta boatu.

Cantus

nem, ô Melpomene, cui genitor impertivit amœnam vocem cum lyrâ. An *igitur sempiternus Varum somnus occupat? Cui verecundia, atque integra fides justitia germana, & veritas simplex, quando reperient similem quemquam? Is certè plurimis occubuit probis lugendus:* at *nemini magis quam tibi, Maro. Tu religiosus incassum, heu, Quintilium repetis à Numinibus, haud sic concessum. Etiamsi dulcius, quàm Thrax Orpheus, chordam pulsas arboribus auscultatam, minimè tamen vita reddatur inani simulachro,*

Cantus, Melpomene; cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.
Ergo Quintilium perpetuus sopor
Urget? Cui pudor, & justitiæ soror [95]
Incorrupta fides, nudaque veritas,
Quando ullum inveniet parem?
Multus ille bonis flebilis occidit:
Nulli flebilior, quàm tibi, Virgili.
Tu frustrà pius, heu, non ita creditum
Poscis Quintilium Deos.
Quod si Threicio blandiùs Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem,
Non vanæ redeat sanguis imagini [96]

ANNOTATIONES.

3. *Cui liquidam pater Vocem, &c.*] Musæ sunt filiæ Jovis & Mnemosynæ. Melpomene à cantûs suavitate dicta: μελπομαι, *cano. Liquidam*, suavem, dulciter fluentem. Macrob. l. 6. c. 3. ex Hostio Poëta:

Si mihi lingua
Centum, atque ora sient totidem, vocesq; linguæ.

Pers. Sat. 1. v. 35.

Plorabile si quid eluat.

5. *Ergo Quintilium, &c.*] Exclamatio gravis index doloris. Sic amici luctum luctu suo evincere conatur; sic & illabitur in ejus animum, & majorem habens fidem solatium facilius admittat, imo & aliquantulam objurgationem. Sic benè utitur Poeta consilio à Musâ, quam statim invocavit, accepto.

Quintilium.] Vel Cremonensem illum Virgilii atq; Horatii amicum, cujus meminit Eusseb. Chron. Olymp. 189. vel Præfectum Romani exercitûs, qui cum tribus legionibus atque auxiliaribus copiis cæsus in Germaniâ ab Arminio Germanorum Rege. Dio l. 56. Sueton. Aug. c. 23.

Perpetuus sopor.] Sic & *longus somnus*, pro morte, l. 3. Od. 11. v. 38.

6. *Cui pudor, &c.*] Brevè sed ingens Quintilii elogium. *Pudor*, quem Tull. de finibus 2. *Moderatorem cupiditatis* appellat. Hinc & de Orat. 1. n. 122. Crassum ita laudat: *Fuit mirificus quidam in Crasso pudor.*

Justitia soror Incorrupta fides.] Ex Platone justitia eum in Deos observatur, vocatur pietas; fides autem, cùm erga homines. Tull. Offic. 1. n. 33. *Fundamentum justitiæ fides.* Et partit. orat. *Justitia erga Deos religio, erga parentes pietas, vulgo autem bonitas; creditis in rebus fides, in moderatione animadvertendi lenitas, amicitia in benevolentia nominatur.*

7. *Nudaque veritas.*] Cujus *magna vis, quæ contra hominum calliditatem & solertiam per se ipsa defendat*, ut ait Tull. pro Cœlio: & Offic. 1. n. 109. *Sunt alii simplices & aperti, qui nihil ex occulto, nihil ex insidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici.*

9. *Multus ille bonis, &c.*] Legunt alii, *Multis ille quidem, &c. nulli flebilior quam tibi, Virgili:* utpote vir bonus, amicus, cognatus.

11. *Tu frustra pius, &c.*] Jam castigare Incipit leniter immoderatum amici luctum: *non ita creditum*, id est, non eâ lege ut non moreretur. Scilicet quæ donantur non solent reposci: at quæ credita & commissa sunt, cum libuerit repetuntur. Quintilius ita creditus nobis ad tempus, tandem sine injuria eripitur: imò tum creditor utitur jure suo. Vide ergo Virgili, ne cùm poscis Quintilium Deos, videare non solùm pius, heu! frustrà, sed & præposterè; atq; in Deos iniquus. Lucret. l. 3. sub finem:

Vitaque mancipio nulli datur; omnibus usu.

13. *Quod si Threicio.*] Alii legunt, *quid si:* Alii, *qui si.* Et prò *non*, interrogativè *num. Threicio blandiùs Orpheo, &c.* Adverte comparationem Virgilii cum Orpheo. Sensus est: nostri Orpheum arboribus cantûs suavitate pertractis, à se demulcendum etiam speraſſe Inferorum tyrannum, ut Eurydicem uxorem morte ablatam redderet, sed irrito & inani conatu: sic tu etsi vincas Orpheum carminis dulcedine, haud tamen flectas Numina, ut Quintilium restituant.

15. *Non vana redeat sanguis imagini.*] Non vita redeat mortuo, non anima remittatur in corpus exanime. Itaq; *vanam imaginem* interpretari libet hominis umbram, manes. Virg. Æn. 4. 654.

Et nunc magna meî sub terras ibit imago.

Et Æneid. 6. v. 292.

Et ni docta comes tenues sine corpore vitas
Admoneat volitare cava sub imagine formæ,
Sanguis: Vita. Æneid. 9. v. 349.
Purpureum vomit ille animam,

Quam

Quàm virgâ ſemel horridâ
Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum. Sed levius fit patientia,
Quicquid corrigere eſt nefas.

quod tremendo ſemel caduceo ad turbam atram aggregarit Mercurius nequaquam facilis exorari, ut fata reſcindat. Grave quidem eſt illud: *at tolerabilius ferendo efficitur quodcunque immutare haud licet.*

ANNOTATIONES.

16. *Quam virgâ ſemel, &c.*] De caduceo, Mercurii, ejuſque animas deducendi poteſtate vide ſuprà Ode 10. v. 18.

17. *Non lenis precibus fata recludere.*] Virgil. Georgic. 4. v. 469. de Orpheo.

Maneſque adiit, regemque tremendum;
Neſciaſque humanis precibus aſſueſcere corda.

Æneid. 6. v. 376.

Deſine fata Deûm flecti ſperare precando.

18. *Nigro compulerit gregi.*] Cæteris Manibus aggregarit, & ad Plutonem perduxerit.

19. *Levius fit patientia Quicquid, &c.*] Euripid. Phœniſſ. *δεῖ φέρειν τὰ τῶν θεῶν.* Senec. *optimum eſt pati quod emendare non poſſis.* Plaut. Captiv. *decet id pati aquo animo: ſi id facietis, levior labor erit.* Virg. l. Æneid. 5.

Superanda omnis fortuna ferendo eſt.

Ovid. Metamorph. 8.

paupertatemque ferendo.
Effecere levem.

Contrà verò, quiſquis mala neceſſaria impatienter & iniquè fert, quid aliud, quàm novum ſibi dolorem creat, & malum malo addit? Ejuſmodi hominem, qui communia cunctis mortalibus incommoda reſpuit, egregie ſuggillat Juvenalis, & *gallinæ filium albæ*, per ludibrium vocat, Sat. 10. v. 141.

ODE XXV.

Lydiæ jàm vetulæ amatoribus carenti inſultat.

PArcius junctas quatiunt feneſtras [97]
Ictibus crebris juvenes protervi,
Nec tibi ſomnos adimunt: amatæque
Janua limen,
Quæ priùs multum facilis movebat
Cardines. Audis minus & minus jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis?

Feneſtras tuas *clauſas varius* modò *verberibus impetunt adoleſcentes procaces: neque tibi ſoporem auferunt: jamque limini adhærent fores, quæ antea valde volubiles agebant cardines. Infrequentius deinceps & infrequentius audis:* dum *ego tuus pereo, Lydia, quieſcis longis noctibus.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 2.

1. *Parcius junctas quatiunt, &c.*] Solebant juvenes meretricum fores ac feneſtras lapidibus quatere, noctu quidem, ut apperire cogerent, ſeque admittere. Vide plura Annot. ad Od. 16. & 26. l. 3.

3. *Amatæque Janua limen.*] Janua vix diſcedit à limine, illudque videtur amare: jocus amarulentus, quo ſignificatur rarò januam aperiri, paucis adeuntibus. Lydiamque annis defloreſcentem cunctis faſtidientibus.

5. *Qua priùs multum facilis movebat Cardines.*] Uſu nempe aſſiduo volubilis erat cardo, vel bene unctus haud ſtrepebat, atque ut ait Plautus, *lepidus non mutiebant*, dum *aperirentur ædes feſtiviſſimæ*; & paulò antea, *belliſſimum herele & taciturniſſimum oſtium* quod *nunquam ullum verbum mutit, cumque aperitur, tacet; cumque noctu clanculum exit* meretricula, *tacat*, Curcul. Scen. 1. Item, *placidè egredere, ſonitum prohibe forum, & crepitum cardinum . . . . ſuffundam aquulam.* Ibid. Scen. 3. init.

6. *Audis minus & minus jam, &c.*] Minus minuſque indies ad te mœchi ventitant: pauciores jam habes amatores, qui occentent fores tuas, id eſt, ante illas cantiones amatorias canant, qualis eſt Ode 10. lib. 3. qualis & hæc: *Me tuo longas pereunte noctes, Lydia, dormis:* id eſt, me præ amore tuo contabeſcente, ſomnumque haud capiente, alium dormis: tu quieta valdè ſterti longas noctes, dum in quietum me ſolicitumque tui deſiderium excitas & vigilare cogis.

7. *Longas noctes.*] Expectanti nimirum & deſideranti longum ſemper videtur tempus.

Jam *vetula plorabis vicissim adulteros superbos, contempta in angiportu deserto ; dum Thrax ventus sævit gravius circa Lunæ inter* menstrua ; *quando libidinosus ardor, qui suevit equas reddere furiosas, inflammabitur ad hepar* tuum *ulceribus plenum ; haud absque luctu, eo quod juventus hilaris hederâ virenti myrto que sub nigrâ lætetur amplius ;*

Invicem mœchos anus arrogantes 9
Flebis, in solo levis angiportu, [98]
Thracio bacchante magis sub inter-
lunia vento :
Cùm tibi flagrans amor, & libido
Quæ solet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulcerosum, 15
Non sine questu :
Læta quod pubes hedera virenti [99]
Gaudeat, pulla magis atque myrto,

ANNOTATIONES.

9. *Invicem mœchos anus arrogantes flebis, &c.*] Tandem vices tuæ adventarunt : olim flore juventutis ac formæ superba depereuntes te ridebas adolescentes virosque quoslibet : jam anus facta frustrà lucrum & mœchos quæres ; hi verò te senio deformatam spernent arrogantes. Ovid. 3. Amor.

Tempus erit quo tu, quæ nunc excludis amantes,
Frigida deserta nocte jacebis anus.

10. *In solo levis angiportu.*] Vaga, observans si quis triobolaris agaso commeat ad te : vel, amans leviter, juvenili more, & flens te despici : vel nullius pretii, jamque ab omnibus relicta, *in angiportu* solitario & à pauciſſimis frequentato.

11. *Thracio Bacchante magis, &c.*] Tumque frigidum perpetiere ventum : & sicut olim tui amatores eo algentes vidisti, & contempsisti : ita nunc alii te ridebunt sub dio pernoctantem. *Thracio vento :* hic respectu Græciæ Septentrionalis est : adde quod regio perquam frigida est Thracia : unde & officina ventorum appellata : atque in eâ regnasse Aquilo fertur : hinc apud Græcos Poëtas, Thracius ventus, pro Aquilone passim usurpatur. Latini verò eam quoque dictionem imitati sunt, quanquam improprie & καταχρηστικῶς ; quandoquidem ventus Septentrionalis in Italiam nequaquam à Thracia venit. Epod. 13.

Nunc mare, nunc silvæ
Threicio Aquilone sonant, &c.

Bacchante magis sub interlunia.] Eo tempore quod intercedit inter duas Lunas, veterem & novam ; id est, cùm Luna non apparet, tum crebræ sunt tempestates, & frigidiores vehementioresque venti. Theophrast. libello de ventis, χειμερώτατοι ἀπὸ μηνὸς εἰς σύνοδον. *interlunia :* Plinius lib. 6. cap. 39. *Interlunium alii Lunæ coitum* (quia nempe tunc Sol cum Lunâ conjungitur & congreditur : Græci σύνοδον vel συνόδους) *alii silentis Lunæ appellant*, & lib. 18. cap. 32. *in coitu, quod interlunium vocant, cum apparere desierit.* Hoc porro Virgil. Lunæ silentium ; Apul. Illunium, Varro intermenstruum nuncupat. Lege, si vacat, Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 32.

14. *Quæ solet matres furiare equorum.*] Rem explicat Virgil. Georgic. 3. v. 266.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum
Et mentem Venus ipse dedit, &c.

Prudent. lib. 1. contra Symmachum :

Advena quos profugus gignens, & equina libido
Intulit Italiæ : Tuscis namque ille puellis
Primus adhinnivit, simulato numine mœchus.

Huc etiam pertinet audax & elegans ea dictio quam in Pisonem adhibet Tullius : *Itaque admissarius iste, simul atque audivit à Philosopho voluptatem tamquam laudari, nihil expiscatus est : sic suos sensus voluptaries omnes incitavit, sic ad illius hanc orationem adhinnivit, ut non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis à se illum inventum arbitraretur.*

15. *Sæviet circa jecur ulcerosum.*] Cum te libidinis ager furor talis, qualis esse solet equina, inflammabitque jecur tuum ; tum certè mirum in modum discruciabere. *Jecur*, in quo amoris sedes est atque libidinis, ex Platone & aliis. *Ulcerosum*, intùs libidine multa saucium, tectisque ulceribus corruptum. Non. Marcell. *ulcus*, inquit, *tecta est & clausa malignitas.* Et Servius ex Varrone, *vitium obscœna libidinis ulcus vocatur.*

16. *Non sine questu ; læta quod pubes, &c.*] Neque poteris dolorem continere, quin erumpat in querimoniam, quòd juvenes vetulam te fastidiant, marcescentem posthabeant ; adolescentulas autem ætate virentes sectentur.

Hederâ virenti Gaudeat atque myrto.] Appositè comparat juvenculas cum *hedera*, quæ facilè adhærescit, & *sequax* vocatur à Persio in Prologo : item cum *myrto*, quæ Veneri sacra est : cujus etiam color nigricans & constans est, & quod veteribus in formosis laudabatur, exhibet, teste nostro Poëta in Epist. in Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

Aridas

Aridas frondes hyemis ſodali
Dedicet Hebro. 20

ſicca vero folia conſecret Hebro hyemis ſocio.

ANNOTATIONES.

19. *Aridas frondes, &c.*] Vetulas cute contractâ & rugoſâ areſcentes non pluris faciat, quàm aridas frondes arborum flumini adſitarum.

20. *Dedicet Hebro.*] Sponte relinquat, oblivioni tradat ac devoveat, non ſecus ac decidentes in flumen frondes circa autumnum. *Hyemis ſodali*, ob regionis illius frigus aſperrimum, ut ante dixi. Hebrus enim ex Hæmo fluens monte, Thracium perfundit, ac in Ægæum mare delabitur. Indicat Horatius vultum muſieris jam marcidum non longè abeſſe à ſenili fœditate ac deformitate, quæ cum hyeme ſimilitudinem habet. Quidam legunt *Euro*: ut indicetur vilitas ac levitas ſorti vetuli, per folia Euro vento ſeu quovis alio velut ad ludibrium volvi rapique ſolita. Scaliger mavult, *igni*; multaque in hac Ode carpit: at profectò κακοζηλο, toties litaſſe videatur. Judex ſit literator quiſque. En ejus reprehenſionis capita. Sic igitur ille: *Viceſimâ quintâ in humili genere dicendi eſt. Illa duo membra ſine copula non cohærent:*

Audis minus & minus iam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia dormis.

Neque ſatis mollis illa locutio: flebis mœchos arrogantes, *niſi addas* effectus.

Levem pro nuda videtur poſuiſſe, ſatis duré.

Illâ quoque omnia, bacchante magis ſub interlunia vento, *videntur eſſe unum epithetum Borea: alioquin ipſo Borea frigidora ſint.*

Ulceroſum, *non ſervit potius jecori indicando quam metro ſuſtinendo.*

Tu lector erudite, hinc jam inferi, ſine affectu eſſe oportere omnem Ariſtarchum: intelligiſque quam Cenſoriâ dignus interdum virgâ ſit magnus quiſque Cenſor.

ODE XXVI.

Ælium Lamiam egregiè laudat.

MUſis amicus, triſtitiam & metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis: quis ſub Arcto
Rex gelidæ metuatur oræ: [100]

Ego Muſis charus ægritudinem ac timores dabo procacibus ventis deferre in mare Creticum: nequaquam ſollicitus, quis ad polum Arcticum regionis frigidæ tyrannis timeatur.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9.

1. *Muſis amicus, &c.*] Pulchram init Horatius laudandi viam quæq; à trita imperitorum conſuetudine longè recedat. Illi ſi laudum quidem acervum congeſſerint, beliè ſe feciſſe exiſtimant. At ingenioſus Poeta Lamiam arte novâ celebrat. Primò curâ liberum ſe ab omni jubet eſſe: tum ſe convertit ad Muſam, quaſi minùs idoneum tanto ſe operi intelligat: illamque obteſtatur, ut Lamiæ coronam paret, hoc eſt, eum conſecret immortalitati. Hæc bene, ut omnia, notavit Parthenius Horatii adverſus maledicos acetrimus vindex.

Muſis amicus.] Nimirum quiſquis Muſas colit, earum præſidio tutus ac lætus ſemper eſſe debet: nemo verò ils ſedulam poteſt operam navare, quin omnem animi ſolicitudinem antea depoſuerit.

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

2. *Mare Creticum.*] Pro quolibet mari ponitur, mare quod proximum eſt Cretæ inſulæ maris Mediterranei ampliſſimæ, quæ hodie *Candia* vocatur.

3. *Quis ſub Arcto.*] Quis dominetur & regnet ad Boream.

Sub Arcto.] Sub Urſâ: quod cœleſte ſidus Septentrionale duplex eſt. Urſa Major, & Minor, quas Græci ἅμαξας nuncupant. Ab his Polus Arcticus dicitur ea pars orbis quæ axi & Aquiloni propinqua eſt. Ovid. Faſt. 3.

Eſſe duas Arctos, quarum Cynoſura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet?

4. *Gelida ora.*] Ad utrumque polum ſævire frigus nemo neſcit. Ad Arcticum, mare congelatum ſeu glaciale, quod anni parte maximâ gelu concretum ſit, omnibus aud.tu ſaltem cognitum. Vide Annot. ſuprà Od. 22. v. 17. & ſeq. Terræ Arcticæ verſus Boream ſunt Spitzberga, Groenlandia, nova Dania, Eſtotilandia, &c. Has verò omnino Boreales non videtur habuiſſe in animo Horatius; ſed potius magis cognitas ipſius ævo, & paulò minùs Septentrionales, nempe Britanniam, Scotiam, Germaniam, Daciam, Scythiam, &c.

Metuatur.] Reſpicit fortaſſe ad duas clades in Germaniâ acceptas; de quibus Sueton. Octav. cap. 23.

quidve Tiridati formidinem incutiat. O Pimplea ſuavis, qua puris fontibus delectaris, apricos flores colliga, corollam texe meo Lamiæ. Abſque te nihil juvant mea laudes. Novis illum cantilenis, illum citharâ Lesbiâ æquum eſt conſecrari cùm à te, cùm à tuis ſororibus.

Quid Tiridatem terreat, unicè
Securus. O quæ fontibus integris [101]
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam,
Pimplea dulcis. Nil ſine te mei
Proſunt honores. Hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio ſacrare plectro,
Teque tuaſque decet ſorores.

ANNOTATIONES.

5. *Quid Tiridatem terreat.*] Is ejecto in exilium Phraate Parthorum rege, nobilitatis unanimi conſpiratione in locum ejus fuerat ſubrogatus: at cum audiſſet maximo Scytharum auxilio Phraatem juvari ad recuperandum imperium, ita perterritus eſt ut ad Auguſtum relictâ Parthiâ fugerit. Hæc fusè Juſtin. lib. 42. ſub finem. Dio lib. 51, & 52. Plutarch. in Antonio, &c.

Unicè Securus.] Quidam vocem, *unicè*, referunt ad verbum *terreat*: alii jungunt cum hac voce, *ſecurus*: id eſt, ſingulariter ego & maximè abjici magnas curas de Republica, & Imperiis exterarum gentium, ut Muſis vacem.

6. *O quæ fontibus integris Gaudes, &c.*] O Muſa tuum eſt laudare meum Lamiam; meos conatus parum valere intelligo: virum immortali dignum honore à te celebrari convenit. Ergo quod mihi imprudens ſumpſeram, tu ibi aſſumas æquum eſt.

7. *Apricos necte flores.*] Necte coronam ex optimis floribus in aprico naſcentibus, quibus exornes pro meritis meum amicum Ælium Lamiam.

8. *Lamiæ.*] Is anno poſt Horatii mortem octavo Conſul fuiſſe cum M. Servilio dicitur, ann. ab U. C. 755. Corn. Tacit. lib. 6. Annal. circa medium ita ſcribit: *Extremo anni mors Ælii Lamiæ funere Conſorio celebrata; qui adminiſtranda Syria imagine tandem exſolutus, urbi præfuerat. Genus illi decorum, vivida ſenectus, & non permiſſa provincia dignationem addiderat.* Vide Od. 17. lib. 3.

9. *Pimplea.*] A Pimpla Macedoniæ monte pariter & fonte Muſis ſacro, Muſæ dictæ ſunt Pimpleæ & Pimpleïdes.

Nil ſine te.] Huc pertinet adagium, μετὰ μουσῶν, quo ſignificatur ope muſarum grave quodvis inceptum perfici.

10. *Hunc fidibus novis, &c.*] Præter ſolitum magnifico genere carminis vir tantus immortalitate conſecrandus eſt.

11. *Lesbio plectro.*] Carmine Sapphico & Alcaico: vel eximiis verſibus, quales fuere Alcæi & Sapphus, qui in Lesbo Ægæi maris inſula nati. Hæc hodie *Metelina*, olim *Mitylene*, celebrata eſt vini generoſitate, ubertate ſoli, cantorum peritiâ, & ædificandi ratione ſpeciali, è qua natum proverbium, *Lesbia regula*, de quo Ariſtot. Moral. 5. cùm nempe lex ad mores accommodatur; non, quod oportet, mores ad legem. A Lesbiis ſiquidem ad Lapidum figuram plumbea ædificationis regula dirigebatur: non contra. Vide Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 22. & Annot. ad Od. 17. v. 21. ſuprà.

ODE XXVII.

Sodales hortatur ne inter potandum rixentur.

Thracum eſt decertare poculis ad hilaritatem idoneis. Reſcinde inimanem conſuetudinem;

NAtis in uſum lætitiæ ſcyphis [102]
Pugnare, Thracum eſt: tollite barbarum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

2. *Thracum eſt.*] Hi enim non ſolùm bibacitatis infamiâ, ſed & inter potandum petulantiæ vitio laborabant. Hinc μολυπόται, & ἀκρατοπόται dicti, Athen. l. 10. Ibidem & φρυκόστις ἐπικλῆσιν. c. 12. Idem l. 1. c. 24. magnam fuiſſe ſcribit ob vini præſtantiam Thraciæ celebritatem. Vide ſupra Od 18. ibiq; Annot.

Tollite barbarum Morem.] Solebant Thraces non ſolùm hianti ore affatim vinum bibere, ex

Morem;

Morem ; verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibere rixis.
Vino & lucernis Medus acinaces
Immane quantum diſcrepat. Impium
Lenire clamorem, ſodales, [103]
Et cubito remanere preſſo.
Vultis ſeveri me quoque ſumere
Partem Falerni ? Dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus

& cruentas con'entiones à Baccho modeſto removete. Perſicus gladius mirum quantum diſtat à mero & candelis. O ſocii, cohibete vociferationes execrandas: cubitoque innixi conſiſtite. An jubetis etiam me capere portionem Falerni auſteri ? Declaret Opuntiæ Megillæ frater quo

ANNOTATIONES.

Callimacho apud Athen. cit. lib. 10. cap. 12. ſed etiam ferro accincti epulabantur, & quemlibet cogebant æquales bibere cyathos. Quod certè barbarum.

3. *Verecundumque Bacchum.*] Cum verecundiâ & moderatione tractandum : alias enim ulciſcitur vino abutentes & immodicè haurientes furore aliiſque malis percutiendo. Suprà, Od. 18.

4. *Sanguineis prohibere rixis.*] De centaurea cum Lapithis rixa ſuper mero, ſuprà Ode 18, & Virgil. Georgic. v. 457.

ille furentes
Centauros leto domuit, Rhœtumque Pholumque
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

5. *Vino & lucernis Medus acinaces, &c.*] Quid gladio, quid armis cum hilaritate & epulis ? Vide Macrob. lib. 7. cap. 1. & Plutarch. Sympoſ. lib. 1. cap. 4.

Lucernis.] Convivia veſperè incipiebant, & in multam ſæpe noctem protrahebantur : ad hæc igitur lucernis opus erat. Quod autem veteres largiùs cœnarent, quam pranderent, idque rectè & ad ſanitatem, exponit Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. ſub finem.

Medus.] Quoniam Medi Perſæque vicini, atque uni Cyro paruere ; hinc promiſcuè ponuntur, maxime à Poetis.

Acinaces.] Eſt Perſarum haſta pariter & enſis ex Heſychio & Suida. Ἀκινάκην ξίφος ἀκινάκην καλέσαι, Herodot. lib 7. *Perſicum enſem acinacem vocant,* παρὰ τὴν ἀκὴν, ob mucronem ſcilicet & cuſpidem. Erat igitur acinaces ut & ſagaris, Perſis ac Medis proprius, ſicut pila Romanis, geſa Gallis, gladius Lacedæmoniis, ſariſſa Macedonibus, lancea Hiſpanis, falarica Saguntinis, romphæa Thracibus, framea Germanis, ſparus ruſticis, Theutonicis cateiæ. &c. Alex ab Alex. lib. 6. cap. 22.

6. *Immane quantum.*] Cic. de finib. *nimium quantum,* & de Oratore n. 87. *mirum quantum.* Cornel. Tacit. lib. 19. *Ravianus exercitus immane quantum animo exitum Volentis ut finem belli accepit.* Græci, θαυμαστὸν ὅσον Plato Epiſt. 7. &c.

Impium.] Menſa res inter ſacras numerabatur, ex Plutarch. Sympoſ. itaque genialem menſam, & convivalem hilaritatem vociferando confundere, impium eſt. Adde quod ſic violatur ſilentium menſæ & Angeronæ Deæ debitum. Juſt. Lipſ. mox citandus. *Angerona ſilentii Deæ ſacra menſa habetur.*

8. *Cubito remanete preſſo.*] Ita compoſiti veteres menſæ accumbebant, reclinatâ ſuperâ parte corporis in cubitum ſiniſtrum, inferâ in longum porrectâ & jacente : capite leviter erecto dorſo pulvillis modicè ſuffulto. J. Lipſ. antiq. Lect. lib, 3. cap. unico. Cætera notabuntur poſtea ad iſtos Horatii locos.

Sapè tribus lectis videos cœnare quaternos. Et
In cubitum ſeſe conviva reponit.

9. *Severi Falerni.*] Acrioris, inquiunt, ſaporis ; vel meri, ut placet Theod. Marcilio ; alii, veteris. Seneca Epiſt. 63. *in vino nimis veteri ipſa nos amaritudo delectat.*

10. *Dicat Opuntiæ, &c.*] Ut rixandum animum à convivis arceat Horatius, ſtatim lætâ proponit, imprimiſque morem hunc, quo ſuos quiſque amores ex ordine debebat proferre. De eo cit. Lipſius. Inter leges convivii, hæc una eſt ibidem.

Dominam ſi quis habeſcit, indicium facito.

Interpres Theocriti ad Idyll. 14. *ſolebant,* inquit, *merum ſumere in ſympoſiis, & nominare aliquos amores aut amicos, tum terra invergere, & pronuntiare amiciſſimorum nomina.* Nempe & cotrabiſmus illic habebat locum. Sic igitur epuli progeſſu merum poſcebant, atque amico vel amicæ libabant, ac bene precabantur. Tibullus,

Sed, bene Meſſalam, ſua quiſque ad pocula dicat ;
Nomen & abſentis ſingula verba ſonent.

Quinetiam tot cyathos hauriebant, quot literas amici vel amicæ nomen continebat. Martial.

Nævia ſex cyathis, ſeptem Juſtina bibatur.

Opuntiæ frater Megillæ.] Per notam pulchritudine Megillum ejus frater indicatur. Oriundi erant ex Opunte Locridis urbe.

felix ictu, quo telo intereat. Scilicet *venuis?* At ego *non aliâ conditione potabo.* Certè *quisquis te amor tenet, haud pudenda incendit flamma: atque liberali semper amore delinquis. Euge, quodcunque ibi est, fidelibus crede auriculis. Ah infelix, quam prava cum voragine luctaris! O adolescens clementiores amores meritus fuisti. Ecqua venefica, quis incantator herbis è Thessaliâ venenosis, quod Numen te queat expedire?* Ipse *Pegasus implicitum te vix li-*

Vulnere, quâ pereat sagittâ.
Cessat voluntas? Non aliâ bibam
Mercede. Quæ te cunque domat Venus, [104]
Non erubescendis adurit
Ignibus: ingenuoque semper
Amore peccas, Quicquid habes, age,
Depone tutis auribus. Ah miser,
Quantâ laboras in Charybdi,
Digne puer meliore flammâ!
Quæ saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus? [105]
Vix illigatum te triformi

ANNOTATIONES.

11. *Quo beatus vulnere.*] Cujus amore teneatur: quâ Cupidin's sagittâ percussus langueat, quam virginem aut mulierem depereat. *Beatus*, liquidem redamabatur.

13. *Cessat voluntas?*] Renuebat indicare Horatio Megillæ frater, quam adamaret: at ille monet jus esse convivarum id ab unoquoque sodalium exigere: quare hîc statim postea obtemperat, suosque amores clam tamen, & in aurem declarat.

Non aliâ bibam Mercede.] Nisi hanc convivii legem observas, nec aliam ego. Si quæ sit amica tua recusas aperire, ego quoque more majorum bibere detrectabo. Apud J. Lipsi. cit & hæc convivii lex habetur: *a summo ad imum more majorum bibunto.* Item hæc altera: *decem cyathi summa potio sunto.*

14. *Qua te cunque domat Venus, &c.*] Instat Horatius, ne erubescat ille indicare amasiam, cujus sane amor utpote ingenuus & honestus sit, & glorioſus, quantum ipse quidem existimabat.

17. *Quicquid habes, Depone tutis auribus.*] Quisquis sit amor tuus, tutò mihi declara fideli arcanorum custodi: clam saltem aperi, si non vis palam: ut dubita mihi secretum committere, quod invito te nunquam revelabo.

18. *Ah miser.*] Ergo Megillæ frater annuit tandem & amicam suam indicat Horatio: at hic audiens quæ sit illa, erumpit in commiserationis voces istas.

19. *Quantâ laboras in Charybdi.*] Tam periculosè amas quàm cum Charybdi luctarere. Scilicet ejusmodi mulierem deperis? Ah miser peristi: meliori profectò sorte & amore dignus eras. *Charybdi* omnia absorbenti benè comparatur avara meretrix. Cicero Philip. 2. *qua Charybdis tam vorax?* Est propriè vorago, seu gurges vorticosus in freto Siculo, ad Messanam, hodie. *Capo di faro*, vel, *Capo Faro*, ob Pharum illic excitatam. Fabulantur autem scortum fuisse rapacitate famosum, quod cùm Herculis abduxisset boves, à Jove fulminatum, in mare præcipitatum est, atque in hanc voraginem mutatum.

Virgil. Æneid. 3. v. 420.

Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obsidet: atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, &c.

Seneca ad Lucilium: *Charybdis an respondeat fabulis, perscribi mihi desidero. Fac nos certiores utrum uno tantum vento agatur in vortices; an omnis tempestas illud mare conturbet: & an verum sit quicquid illo freti tu r abreptum est, per multa millia trahi.*

21. *Qua saga, &c.*] Cum videaris fascino & incantamentis tam pernicioso amori implicitus, vix apparet Salutis via. Quis enim te homo magicis artibus pollens? Quis & Deus expedire queat farali velut nexu astrictum atque illigatum?

Thessalis Magus venenis.] Venenatis & ad incantamenta efficacissimis herbis in Thessalia copiosè crescentibus. Aiunt nimirùm Poetæ, Medeam illac fugientem, aëre sublatam, scriniolum veneficiis & herbis magicis plenum dejecisse, sicque sparsa illa pullulasse. Apulejus apud Thessaliam in asinum se mutatum scribit, Metamorph. seu de asino aureo: ibidemque, describit veneficarum Thessalarum apparatum, atque ut ait ipse, *feralem officinam.* Vide Plin. lib. 30. cap. 1. ubi & refert *Menandrum Thessalam cognominasse fabulam, complexam ambages feminarum detrahentium Lunam.*

23. *Vix illigatum te triformi, &c.*] Ipse Bellerophon qui Pegaso incidens Chimæram interfecit, capite aut formâ triplici horrendâ, vix te liberabit ab ista prava muliere huic monstro non absimili. Vide infrà.

Pegasus

Pegaſus expediet Chimærâ. | *berabit ex iſtâ Chimerâ triformi.*

ANNOTATIONES.

24. *Pegaſus.* Apud Strab & Palæphat. Pegaſus non eſt equus ſed navis longa & citiſſima, hoc ideo nomine inſignita, quâ Bellerophon inſecutus comprehendit & cecidit Lycíorum Ducem, nomine Chimæram, piraticâ infamem, vectum navi, cujus prora leonis, puppis draconis, medium capræ effigiem aut imaginem depictam exhibebat. Hinc que fabulæ locus datus; teſte etiam Plutarcho de claris mulieribus.

Chimæra triformis.] Ex Strab. cit. mons ille Lyciæ ignivomus, in vertice leones, in medio capras, ad radicem ſerpentes habebat. Hunc vero Bellerophon expurgavit & inhabitatum priùs exinde habitabilem reddidit. Apud fabulatores *Chimæra* eſt monſtrum *triforme*, caput & pedes leonis habens, capræ ventrem, draconis caudam. πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα. Hinc Lucretius lib. 5.

Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimera, Ovid. Metamorph. 9.

Mediis in partibus hircum,
Pectus & ora lea, caudam ſerpentis habebat.

Hoc verò Bellerophon Neptuno adjutus, alato equo invectus, ſagittis confecit. Lucianus Dial. de Aſtrol. ait minimè ſibi perſuaſum, alatum Bellerophonti equum fuiſſe: verùm putare illum talis ſapientiæ ſtudio deditum, ſublimia & quæ ad ſidera pertinent meditantem in cœlum aſcendiſſe non equo ſed mente. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 9. Porrò benè Horatius meretricem cum Chimærâ confert. Hujus enim habet illa venenum, fœtorem, feritatem: impuræque libidinis flammas paſſim eructat. Adde quod amoris principia impetum leonis, medium capræ ſalacitatem; finis autem doloris morſus velut ſerpentis, ac draconis letiferos nunquam non exerit. Fulgent. Myrhol. lib. 3. Chimæræ, tanquam rei quæ nunquam fuit aut eſſe potuit meminit Tullius de Naturâ Deorum l. 1. n. 109. & ad Attic. l. 2. Epiſt. 16. ubi & citat verſiculum Græcum, qui ſuprà habetur.

ODE XXVIII.

Inducitur Archytas naufragus orans nautam prætereuntem ne inſepultum relinquat.

TE maris & terræ numeroq; carentis arenæ [106]
Menſorem cohibet, Archyta, | *O Archyta, te qui mare terramque & ſabulum innumerabile dimenſus es,*

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſuprà Ode 7.

1. *Te maris, &c.*] Idolopeiam inſignem, ſimul & irriſionem Pythagoricæ diſciplinæ exhibet Horatius, ipſe quidem Epicureus: in primis autem carpit Mathematicas artes divinandi. Inducit nautam obvio cadaveri Archytæ non leviter exprobrantem, quòd miſerè jaceat; nec Babylonicorum numerorum ope tam dirum fatum evitarit. Ecce verò Jul. Scaliger humilem ſtylum, interruptaque orationis membra culpat: nimirùm hoc vitio dat quod erat laudi vertendum. Agitur de humando cadavere, Archytas ſortem ſuam lamentatur: an non iſta decet oratio tenuis? An magniloquentia hîc congrueret: At inſurgit ille porrò: *quid quod ſibi Poeta contradicit?* &c. vide infrà v. 23.

Te maris & terra, &c.] Alloquitur Poeta Archytam: ſiccinè deeſt ſat pulveris ad operiendum totum cadaver: idque fata negant tibi, qui Geometra egregius Aſtrologuſque & in Pythagoricâ diſciplinâ perfectus fuiſti? Aiunt apud Ægyptios inventam primùm Geometriam. Cum enim ſingulis annis exundaret Nilus, & limo cuncta coæquaret, ut illo abeunte nulli agrorum limites, nulla diſcrimina apparerent; atque lites hinc frequentes orirentur: tum demùm per lineas & menſuras agri notati ſunt: curaque illa ſacerdotibus demandata. Hanc porrò ſcientiam ad Græcos tranſtuliſſe Pythagoras fertur. Vide Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 34.

Numeroque carentis arenæ menſorem.] Eccleſiaſtici cap. 1. *arenam maris quis dinumeravit?* Pindar. Olymp. Od. 2. in fine ψάμμου δ' ἀριθμὸν ἐξεύρε μὲν οὐκ ἄν τις φθάνοι, *arenæ fugit numerum. Menſorem.* Hyperbole. Scilicet, quod erat immunerabile cæteris ipſe numerare potuiſſet. An reſpicit Horatius ad oraculum Apollinis, quo numerum arenæ ſibi notum eſſe gloriatur; οἶδα γὰρ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης: an ad librum, ab Archimede compoſitum, cui titulus Ψαμμίτης, in quo initur ratio arenam numerandi, ſi mundus eâ foret opplétus? Vide Turneb. lib. 26. cap. 1. Hyginus lib. de limitibus: *Archimedem praclari virum ingenii ferunt ſcripſiſſe quantum arenarum capere mundus queat, ſi ea reperiri.*

2. *Archyta.*] Cruquius perperam intellexit

modici pulveris donum tenue coercet juxta oram Matinam. Nil ergo proficit tibi mortali, quod cœlestes regiones lustrasti, ambitumq; orbis mente circuisti. Sic & Pelopis obiit pater, Numinum convivа: Tithonus etiam in cœlum sublatus;

Pulveris exigui prope littus parvo Matinum [107]
Munera: nec quidquam tibi prodeſt
Aërias tentaſſe domos, animoque rotundum
Percurriſſe polum, morituro.
Occidit & Pelopis genitor, conviva Deorum,
Tithonuſque remotus in auras; [108]

ANNOTATIONES.

quemdam Archytam Firmanum Horatio coævum, Geometricis & Aſtronomicis obſervationibus nimis indulgentem, de quo Cicero de Divin. 2. *ô vim magnam erroris! &c.* Juvat cum cæteris omnibus accipere hic Archytam Tarentinum, Platonis familiarem & à Dionyſii crudelitate vindicem, ſiquidem illum ob verba quædam de tyrannide liberiùs prolata neci addictum per epiſtolam eripuit. Diogen. Laert. l. 3. & 8. Is præfuit ſepties ſuæ civitati, cùm tamen imperandi tempus anno eſſet uno aliis definitum: idem ibidem: honorificam Archytæ mentionem habet Tullius in Catone majore, *virumque magnum in primis & præclarum* nominat, dicere quidem egregiè ſolitum: *capitaliorem hominibus peſtem nullam eſſe à natura datam, quam corporis voluptatem, cujus avidæ libidines temerè & effrenatè ad potiundum incitarentur. Hinc patriæ proditiones, &c.* Is Pythagorica in Philoſophicis, Platonica in Geometricis præcepta hauſerat. Mathematicis & Mechanicis artibus excellens, columbam ligneam *libramentis ſuſpenſam, & autâ ſpiritûs incluſâ atque occultâ concitatam, fecerat volantem.* Gell. lib. 10. cap. 12. Cubum primum invenit, Platone teſte in Republ. Diogen. Laert. cit. lib. 8.

3. *Pulveris exigui.*] Te dignum inſigni mauſoleo, nempe tot meritis præſtantem, heu! cohibet ac tegit pulviſculus marinis quidem undis advolutus.

Prope littus Matinum.] Ad oram Apuliæ; ubi in Lucaniæ confinio populi degunt Matini, ſunt & ſaltus buxetis abundantes, de quibus Lucanus lib. 9.

Calidi lucent buxeta Matini.

4. *Nec prodeſt aërias tentaſſe domos.*] Qui factum, ut mortis hoc genus miſerandum ab aſtris tibi parati non intellexeris, nec effugeris eruditus apprime aſtronomiâ & matheſi? Quin præſciſti & eluctatus es fatum, O Archyta? Sic Aſtrologos futura prævidere & præjudicare tentantes datâ ſemper occaſione ſuggillat Horatius. *Aërias tentaſſe domos.*] Planetarum domicilia, ſiderum affectiones, virtutes, ſitus, aſpectus contemplatum fuiſſe: *animoq; rotundum percurriſſe polum*, ſphæram, ſphæræq; inclinationes, orbis, & climata, diverſaſq; regiones cognoviſſe.

6. *Morituro.*] Eſt qui vocem hanc jungat cum præcedente *animo*, ut ex opinione Epicuri (cujus è grege Horatius) mortales animi aſſerantur. Ita Plutarch. de placitis Philoſophorum lib. 4 cap. 7. Ἐπίκουρος τὴν ψυχὴν φθαρτὴν τῷ σώματι συνδιαφθείρεσθαι λέγει.

7. *Occidit & Pelopis genitor.*] Hæc verba quidam & ſequentia uſque ad iſta, *me quoque devexi, &c.* Nautæ eſſe continua, pronunciant: alii attribuunt Archytæ ad nautam reſpondenti ſic: quid miraris quod interierim, cum nemo ſummorum virorum huc uſque mortem effugerit? En Pelopis genitor occidit, Tantalus ipſe Deorum conviva, &c. Pindar. Olymp. Od. 1. canit, ſi quem mortalium honorarunt Dii, maximè Tantalum.

Pelopis genitor, &c.] Tantalus Phrygiæ rex, Agamemnonis & Menelai avus Deos convivio excepit, utque eorum divinitatem experiretur, Pelopem filium iis epulandum appoſuit: quas illi dapes exhorruere, detruſoque ad inferos Tantalo facinus vindicavere. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 11. ait, Tantalum Jovis filium divitiis & gloriâ inſignem, apud Aſiæ partem quæ Paphlagonia dicitur, Diis etiam charum ob generis claritatem; poſtea verò felicitate inſolentiorem evulgaſſe hominibus immortalium ſecreta, quæ menſæ communione & conſuetudine cum Diis noverat: cujus criminis pœnas ſolvit ad inferos truſus; ut uſque ad mentum inſurgant aquæ, & ad labia uſque poma dependeant: & tamen in magna ſiti & fame nec bibere liceat nec edere. Pindar. mox cit. addit, Tantalum ſuam felicitatem utpote nimiam concoquere non potuiſſe, ſed ſaturitate damnum tuliſſe immenſum ab ipſo Jove patre irrogatum.

8. *Tithonuſque remotus in auras.*] Quin & Tithonus Auroræ maritus quanquam ab uxore cœleſti ſucco perfuſus, atque ita vivax effectus, fatis tandem conceſſit. *Remotus in auras*, ab Aurorâ adamatus & hinc in cœlum raptus. Inſuper fabulantur Tithonum ſenectutis incommoda pertæſum in cicadam optaviſſe converti, ſicque adeò tranformatum in aëre ſuſpenſum in caniſtro fuiſſe. Euſtath. ad Iliad. penult. Athen. lib. 3. & lib. 12. cap. 12.

Et

Et Jovis arcanis Minos admiſſus: habentque
Tartara Panthoiden iterum orco
Demiſſum; quamvis clypeo Trojana refixo
Tempora teſtatus, nihil ultra
Nervos atque cutem morti conceſſerat atræ,
Judice te, non ſordidus auctor
Naturæ, veriq;. Sed omnes una manet nox: [109]
Et calcanda ſemel via lethi.
Dant alios Furiæ torvo ſpectacula Marti:
Exitio eſt avidis mare nautis:
Miſta ſenum ac juvenum denſantur funera: nullū
Sæva caput Proſerpina fugit.

nec non Minos ſecretorum Jovis particeps: Panthoi filius quoque rurſum ad Inferos truſus ibidem tenetur: quanquam detracto ſcuto ves Trojanas teſtificatus, prater nervos & pellem nigro letho nihil tradiderat, te arbitro, non ignobilis teſtis naturæ & veritatis. Verum nox eadem cunctos expectat; ſemelque mortis iter peragendum eſt. Quoſdam Furiæ præbent ludum atroci Marti: permiciſſum mare eſt nautis cupidis. Confuſæ vetulorum ac juvenum mortes conglobantur: caput nullum eripitur crudeli Proſerpina.

ANNOTATIONES.

9. *Et Jovis arcanis Minos admiſſus.*] Pariter & Minos Jovis familiaritate inſignis tamen, mortuus eſt. Is apud Homer. Odyſſ. 19. Διὸς μεγάλου ὀαριστής. Plato in Min. hunc affert Homeri locum, ſcribitque Minoëm à Jove eruditum, & nono quoque anno cum eo verſari ſolitum & colloqui. Aiunt nempe Minoëm regem Cretenſibus dare leges volentem in antro ſeſe condidiſſe, ubi ſe cum Jove ſermocinatum prædicavit, atque ex ejus conſilio cuncta ſtatuiſſe: porrò juſtitiæ famâ clarum apud Inferos judicem à Plutone conſtitutum. Hinc non abs re credunt aliqui per *Jovem* hîc ſignificari Plutonem, qui quidem *Jupiter Stygius* à Virgilio dicitur Æneid. 4. v. 638.

10. *Habentque Tartara Panthoiden.*] Ex hac etiam vita denuo ceſſit, jamque in Inferis degit celebratiſſimus ille tranſmigrationis animarum auctor Pythagoras, qui ſe fuiſſe jactabat Euphorbum Panthoi filium apud Trojam, atque à Menelao interfectum, ſubinde revixiſſe agnito clypeo quem geſtarat olim in Trojano bello dum Euphorbus eſſet. Clypeus autem ille repertus in templo ſive Apollinis apud Çariæ oppidum, ſive Junonis apud Argos. Prius illud refert Diogen. Laert. lib. 8. Hoc verò poſterius Ovid. Metamoph. 15. cap. 3. Ex his habes explicata quæ ſequuntur, *iterum Orco demiſſum.* Item, *Quamvis clypeo Trojana refixo tempora teſtatus.* Ovid. cit. ſic loquentem inducit Pythagoram.

Morte carent animæ, ſemperque priore relictâ
Sede, novis domibus vivunt habitantq; receptæ.
Ipſe ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam
Haſit in adverſo gravis haſta minoris Atrida.
Cognovi clypeum lævæ geſtamina noſtræ
Nuper Abantæis templo Junonis in Argis,

12. *Nil ultra Nervos, &c.*] Animo ſemper vivens, corpore duntaxat mortuus, non ſemel. Sic palingeneſiam & metempſychoſin Pythagoræ explodit noſter Poeta. Vide Perſ. Sat. 6. v. 11. ubi & annotavi non pauca. Cic. 1. de Nat. Deorum. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 7. &c.

15. *Sed omnes una manet nox.*] Univerſi perinde mortales ſeriùs ocyùs hinc migrare debent & vitam exuere. Catull.

Nobis cum ſemel occidit brevis lux,
Nox eſt perpetua una dormienda.

16. *Calcandi ſemel via lethi.*] Apoſtolus ad Heb. cap. 9. v. 27. *ſtatutum eſt omnibus hominibus ſemel mori.* l. Reg. 3. c. 2. David morti proximus ita loquitur: *ego ingredior viam univerſa terræ:* pariter & Joſue c. 23. art. 14. Propertius.

Sed tamen huc omnes, hic primus & ultimus ordo:
Et mala, ſed cunctis iſta terenda via eſt.

17. *Dant alios Furiæ torvo ſpectacula Marti.*] Quoſdam Furiæ mactant, & quaſi ludum Marti dant: id eſt, alios ad mortem trahit bellandi ardor, alios navigandi, negotiandi, lucrum faciendi cupiditas.

19. *Nullum Sæva caput Proſerpina fugit.*] Nullum caput fugit ſævam Proſerpinam; id eſt, mortem eluctatur nemo. Proſerpina uxor Plutonis credebatur morituris capillos reſecare; ac velut primitias inferis ſacras præmittere: nec alias potuiſſe animam corpore exſolvi. Ad hanc ſuperſtitionem reſpicit Horatius hîc; pariter & Virgil. Æneid 4. v. 698.

Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.

Alluſit & Martial. lib. 3. Epigram. 43.

Non omnes fallis. Scit te Proſerpina canum,
Perſonam capiti detrahet illa tuo,

Vide Macrob. lib. 5. Saturn. cap. 19. ubi quædam habet eximia de illo crinis abſcindendi ritu.

Me

Sic etiam me Illyricis fluctibus submersit Auster declivis Orionis assecla præceps. Tu verò nauta, ne improbus mihi sis, *neve te pigeat errantis fabulæ portionem injicere ossibus & capiti insepulto. Ita quicquid Eurus minitabitur Italico mari,*

Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis. [110]
At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
Ossibus & capiti inhumato
Particulâ dare. Sic quodcunq; minabitur Eurus [111]

ANNOTATIONES.

21. *Me quoque devexi, &c.*] Ne mirare igitur, nauta, quod interii, inquit Archytas: sicut illi suo quisque modo obiere mortem; ita ego submersus Illyrico mari.

Devexi.] Sive quod Australis est Orion, adeoque in parte cœli devexa, sicut opposita Borealis est subvexa & superior: seu quod Orionis figura statuitur prona in phænomenis: unde & *Pronus Orion*, lib. 3. Od. 27. v. 18. vel denique notatur occasus hujus sideris; quod ad rem certè magis videtur. Nam tempestates tunc maximè excitat Orion, cum oritur vel occidit. Hinc *comes* ejus dicitur *Notus* ventus meridionalis valde nebulosus *vovis humor*: unde nomen. Gell. lib. 2. cap. 22.

Orionis,] De Orione viro multa fabulantur quæ ad rem præsentem non attinent. De Sidere agitur stellas continente plurimas; quæ dum refulgent serenitatem, sin minus, tempestates minantur: jugula vocatur Latinis. Plaut. Amphitr. Act. 1. Scen. 1.

22. *Illyricis Notus obruit undis*] Obruëre aquis perii in sinu Illyrico, (Dalmatico, Hadriano, hodie *Venetо*) tempestatem cientibus Austro pariter & Orione. Sic & jungit utrumque Virgilius Æneid. 1. v. 539.

Cum subito assurgens fluctu nimbosus Orion
In vada cæca tulit, penitusque procacibus
Austris, &c.

Æneid. 4. v. 52. *aquosus Orion.* Noster Epod 10.

Nec sidus atrâ nolle amicum apparet,
Quæ tristis Orion cadit.

Epod. 15.

Nautis infestus Orion.

Illyricis.] Illyricus olim sinus dicebatur universum illud mare, quod est Italiam inter & Illyricum. Postea Adriaticum mare continebatur ab Epidamno ex parte Illyrici, ad Garganum montem ex parte Italiæ: reliquum autem mare ad sinus fauces Ionium vocatum est; Adriaticum verò Dalmatici nomen accepit. Tandem sinus universus hodie Venetus appellatur.

23. *Aut tu, nauta, vagæ ne parce, &c.*] Hic gravem Horatio dicam dicit, magnamque litem movet magnus Scaliger tanquam contraria loquenti. Quid enim, inquit, rogat nautam *ut pusillam sibi terram injiciat inhumato, quem in ipso statim Ædis initio, pulvere contectum ait? Satis erat quippe vel minimâ terrâ partem quampiam corporis tegi.* Scilicet arenam mare advolverat aliquantulam, & corpus utcunque texerat. At nunquid hæc erat legitima sepultura? Talem verò posuit Archytas.

Qui solus lenes Acheronte sub imo est,

ex Virgil. Æneid. 11. v. 23. Eo porrò qui carebant, annos centum errare veterum superstitio existimabit. Virgil. Æneid. 6. v. 325.

Hæc omnis quam cernis inops inhumataque turba est:
Portitor ille Charon: hi quos vehit unda, sepulti.
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Transportare prius, quàm sedibus ossa quierunt.
Centum errant annos, volitantque hæc littora circum:
Tum demum admissi stagna exoptata revisunt.

Adde quod habet Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 26. ubi sic scribit: *Ludi ad Tarentum seculares dicti, cui singulis centum annis ex præcepto Sibyllinorum carminum fiebant ad placandos Manes: quorum auctor Valer. Publicola ..... Proditur decretum inter Pontifices, ut si defuncto quadaveri justa quispiam exhibere vult, & an humatum esset, id dubium veniret, satis haberent si quibusdam sacris precationibusque exhibitis glebam absenti cadaveri aut terram injicerent, terque injecto pulvere à labe erroris cadaver manesque expiatos ducerent: atque si operto humo cadavere, os exceptum fuisset, donec purgatur, inhumatum videri.* Hæc ille, Atqui hic *inhumato capiti arena dari particulam* orat Archytas. Ergo caput opertum non erat; quâ corporis præcipuâ parte non contectâ, insepultum censeri debet corpus. Quod quidem intelligitur ex sententia Jurisconsultorum, apud quos sacrum habetur sepulchrum in quo conditum sit caput hominis, etiamsi reliqua absint membra: item offenso capite, violatum habetur sepulchrum, quoniam arx senium & rationis caput est, eoque amoto cætera prorsum ignota omnique decore jacent exuta; & quicquid honoris contribuitur capiti, universo planè corpori attributum existimatur: quæ Ambrosii sententia est. Hæc appositè Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 19.

25. *Sic quodcunque minabitur, &c.*] Sic te pietas numinum ab omni vindicet malo, neque bonis cumulet, ut erga me pius fueris, & quæ

Fluctibus

Fluctibus Heſperiis, Venuſinæ
Plectantur ſylvæ, te ſoſpite: multaque merces,
Unde poteſt, tibi defluat æquo
Ab Jove, neptunoque ſacri cuſtode Tarenti.
Negligis immeritis nocituram
Poſtmodo te natis fraudem committere forſan:
Debita jura viceſque ſuperbæ [112]
Te maneant ipſum: precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla reſolvent.
Quanquam feſtinas, non eſt mora longa: licebit
Injecto ter pulvere curras.

luant ſilvæ Venuſinæ, te incolumi: pramium quoque multiplex undecunque fas erit, tibi conferatur à Jove juſto, & a Neptuno ſacrati Tareni defenſore. Quod ſi *fortè ſpernis admittere delictum poſteris innocentibus exitio futurum: ipſi tibi jus acquiſitum ac vices arrogantes reddantur.* Haud ego *deſituar votis inutilibus: te verò nulla purgabunt expiationes.* Itaque *licet properes, non diu tardabis; ter injecto pulvere, tranſgredi fas erit.*

ANNOTATIONES.

juſta porro conceſſeris. Ergo ſi me ſepelieris, avertant Dii à te pericula tempeſtatum, ventorumque furorem mari, quod navigas, minantium in ſilvas propinquas depellant, inſuper autem & quæſtum lucrumque tuum promoveant: adeoque ſit exigui laboris pro me tui *merces multa ab Jove Neptunoque* conceſſa.

Eurus.] Synecd. pro quolibet vento. Ille dicitur ab ἕω ϱ ἑῶν ab *oriente fluens*; alio nomine ἀπηλιώτης; Romanis autem nautis Subſolanus. Gell. lib. 2. cap. 22.

26. *Fluctibus Heſperiis.*] Italiam Græci Heſperiam dixêre, quod ſit ipſis ad occaſum: hos imitati Poetæ latini pariter vocavere. Virgil. Æneid. 1. v. 534.

Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt.

Vel ſic appellata eſt Italia ob Heſpero, qui regionem iſtam à fratre Atlante pulſus adiit: vel etiam ab Heſpero ſtella quæ Veſper dicitur, & ad occaſum apparet. Poſtremam hanc originem aſſerit Macrob. Sat. l. 1. c. 3. ita ſcribens: *Italia dicta eſt Heſperia, quod occaſui ſubjecta ſit.*

Venuſine ſilvæ.] Metonym. Venuſia & Venuſium eſt urbs Apuliæ in Lucaniæ confinio: continetur hodie Baſilicatâ Neapolitani regni provinciâ; ad radices Apennini montis ſita; parva quidem, ſed principatûs titulo nobilitatur, vernaculè *Venoſa.*

29. *Neptunoque ſacri cuſtode Tarenti.*] Cic. de Nat. Deor. 2. n. 66. *datum eſt Neptuno alteri Jovi, ut volunt, fratri maritimum omne regnum: nomenque productum, ut Portus à portu, ſic Neptunus à nando, paulùm primis literis immutatis.* Porrò ſacrum illi Tarentum dicitur, quod in ejus ſit tutela, eumque præcipuè colat; ſive quod aiunt Phalantum Herculi & Neptuno templa ibi erexiſſe: vel quod ea urbs à Tarante Neptuni filio condita atque nominata: olim magnæ Græciæ fuit in Salentinis; hodie verò in terrâ Hydruntina, arcem habet portumque & principatûs inſignia.

30. *Negligis immeritis nocituram, &c.*] Id eſt, ſi mihi ſuprema & juſta perſolvere parum curas, ſique per ſocordiam admittis piaculum tibi poſteriſque tuis nociturum. Semper enim grande nefas habitum eſt, inſepultum relinquere obvium cadaver: quique id neglexiſſet, piacularis exiſtimabatur. Athenis autem Buzyges ejuſmodi rerum criminis etiam execrabatur.

31. *Fraudem.*] Nam debito defraudat officio mortuum, qui inhumatum negligit.

Forſan.] Legunt alii *forſit*, vel *forſet*: alii *fors &*, junguntque cum ſequentibus. Sed quid inde?

32. *Debita jura viceſque, &c.*] Par tibi ſors contingat jure merita, tuæque ſuperbiæ & ſocordiæ debita: ſic tu quoque inhumatus aliquando proficiare. *Superba.* Paſſeratius legit, *ſuperbè.* Alii per *ſuperbas vices* intelligunt graves atroceſque pœnas, ex Priſciano.

33. *Precibus non linquar inultis.*] Dii certè meas preces exaudient juſti juſtas: nec inultum me, nec te impunitum dimittent. Plaut.

Eſt profectò Deus, qui, quæ nos gerimus, auditque & videt.

34. *Teque piacula nulla reſolvent.*] Nullis ſacris tantum ſcelus eluere unquam licebit. Nimirùm execrationes veteribus credebantur in expiabiles. Nam alioqui præcidaneâ, porcâ expiari conſueverat, qui inſepultum reliquerat fortè obvium cadaver, nec glebâ operuerat Feſtus.

36. *Injecto ter pulvere curras.*] Hæc eſt illa tandem, quam à nauta petit Archytas, humatio legitima; glebæ injectio ſcilicet; ſive ut quis mortalium cadaveri ter injiciat pulverem. Rem totam explicat Tullius de Leg. 2. n. 66. *Antiquiſſimum ſepulturæ genus id fuiſſe videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur: redditur enim terræ corpus, & ita locatum ac ſitum quaſi operimento matris obducitur.* Et paulò poſt: *Siti dicuntur ii qui conditi ſunt: nec tamen eorum ante ſepulchrum eſt quam juſta facta, & corpus*

ODE

incenſum eſt. Et quod nunc communiter in omnibus ſepultis penitus humati dicantur, id erat propriam tum iis quos humus injecta contegeret: eumque morem Jus Pontificale confirmat. Nam priuſquam in eos injecta gleba eſt, locus ille ubi crematum eſt corpus, nihil habet religionis: injectâ glebâ tumulus, & humatus eſt, & gleba vocatur: ac tum denique multa religioſa jura complectitur. Igitur hoc eſt quod iſtic Archytas depoſcere putandus, tum ne religioſo iſto careat honore, tum ne centum annos errans ab Elyſio diutiùs arceatur, quemadmodum antè annotavi. Sic & Palinurus idem inſepultus rogat Æneam, apud Virgil. Æn. 6. v. 365.

Eripe me hîs, invicte, malis; aut tu mihi terram
Injice: namque potes.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 20.

ODE XXIX. Ad ICCIUM.

Miratus illum relicto Philoſophiæ ſtudio militiam ſectari.

O Icci, jam ergò *felices Arabum theſauros amularis; atque grave bellum moliris tyrannis Saba nondum ſubactis, & Medo formidabili vincula fabricas? Qua verò puellarum barbararum occiſo ſuo ſponſo obſequetur tibi? Quis puer ex aulâ crinibus unguento perfuſis ad pocula præſtolabitur;*

ICCI, beatis nunc Arabum invides [113]
Gazis, & acrem militiam paras
Non antè devictis Sabææ
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas. Quæ tibi virginum,
Sponſo necato, barbara ſerviet? [114]
Puer quis ex aula capillis
Ad cyathum ſtatuetur unctis,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *Icci.*] Sunt qui legi velint *Iti*, quod familia ſit Itia, nuſquam autem Iccia. Is fuiſſe dicitur Agrippæ in Sicilia Procurator, ab eoque opimis ibidem agris donatus.

Beatis nunc Arabum invides Gazis.] Grandes igitur accumulare theſauros ſtatuiſti? Tantane eſt avaritiæ vis, divitiarum cupiditas tanta, ut faciat te ſapientiæ deſertorem? *Beatis.*] Ex opinione vulgi, nemo felix niſi dives.

Arabum.] *Felix appellatur Arabia, ingrati licet & falſi cognominis, qua hoc acceptum ſuperis ferat, cum pius ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria . . . Verum Arabia etiamnum felicius mare eſt: ex illo namque margaritas mittit: minimoque computatione millies centena millia ſeſtertium annis omnibus India, & Seres, peninſulaque illa imperio noſtro adimunt. Tanto nobis delicia & femina conſtant.* Plin. lib. 12. cap. 18.

2. *Gazis.*] Perſica vox Virgil. Æneid. 1. & 2. *Troja gaza.* Tull. pro Pomp. *Qui ab auro gazaque regiâ manus abſtinuiſſet.*

Acrem militiam paras Non antè devictis Sabæ Regibus.] Acer habendi ardor, ac diteſcendi, acrem militandi animum creat ſcilicet. *Non ante devictis:* victis olim ab Alexandro, ſed nondum à Romanis. Ex Dione lib. 53. Ælius Gallus Ægypti præſes in Arabiam cum exercitu venit, multaſq; urbes cepit. Plin. l. 6. c. 28. ſub finem: *Romana, inquit, arma ſolis in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equeſtri ordine. Nam C. Cæſar Auguſti filius præſpexit tantum Arabiam. Gallus oppida diruit . . . . . vetulit Sabaei ditiſſimos ſilvarum fertilitate odoriferâ, auri metallis, agrorum vigni mellis ceraque proventis.* Porrò *Saba* felicis Arabiæ civitas in monte perampla & regia Sabæorum: ubi thus, myrrha, caſia, cinnamomum, abundè proveniunt. Vide inf. à Od 35. Annot. ad v. 31.

4. *Horribilique Medo.*] Medi terribiles Romanis ob cæſum ab eis Craſſum, fugatumque Antonium. At poſt bella civilia miſſis ad Auguſtum legatis mitiores ſe oſtenderunt. Vide ſuprà Od. 2. v. ult. Græcis etiam infeſtus dicebatur Medorum exercitus. Theogn. Σατὸν ὑζεάσιν Μήδων.

7. *Puer quis ex aula, &c.*] Tit. Liv. lib. 45. *Pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi ad miniſterium regis electi.* Ita veteres opulenti pueros egregiæ formæ miniſtros ſibi conquirebant, item generis claritate conſpicuos, Patet ex Daniel. cap. 1. Athen. lib. 10. cap. 6. *capillis unctis*, ad majorem laſciviam & luxuriam. Vide lib. 2. Od. 7. v. 8. Annot. *ad cyathum ſtatuetur*, pocillator, qui epulanti tibi vinum fundat. Nota fabula de Ganymede Jovi ad cyathos. Sueton Jul. Cæſ. c. 49. *Sed C. Memmius etiam ad cyathum & vinum Nicomedi ſtetiſſe objecit, cum reliquis exoletis pleno convivio, &c.*

Doctus

Doctus ſagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis
Pronos relabi poſſe rivos
Montibus, & Tiberim reverti:
Cum tu coemptos undique nobiles
Libros Panætî, Socraticam & domum
Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora, tendis? [115]

arcu patrio tela Serum vibrare peritus? Ecquis modò *inficiabitur fluvios deſluentes retro ferri ad altes montes, ac Tiberim regredi poſſe, quando tu comparatos undequaque Panatii codices eximios, & familiam Socratis* univerſam *permutare ſtudes thoracibus Hiſpanicis?* certè *laudabiliora promiſiſtas.*

ANNOTATIONES.

9. *Doctus ſagittas tendere Sericas. Arcu paterno.*] More patrio eruditus ſagittas arcu torquere, perinde ac Parthi, Medi, aliique orientales inter quos Seres numerantur. Vide ſuprà Annot. Od. 12. v. 56. ad vocem *Seras*.

10. *Arduis Pronos relabi poſſe rivos Montibus.*] Surſum fluere ad montes, è quibus deſluunt Proverb. Græc. ἄνω ποταμῶν, quo ſignificatur naturæ ordinem inverti. Initium autem eſt verſûs Euripidis in Medeâ: qui ſic habet: ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι πηγαί. *Surſum fluminum ſacrarum feruntur fontes.* Ovid.

Xanthe retro propera, verſaque recurrite lympha.

13. *Cum tu coemptos, &c.*] Cùm tu repentè mutatus deſeras Philoſophiæ ſtudium, quod fueras amplexus, atque longè contrariam, militiæ nempè, viam ineas.

14. *Panatii.*] Is natione Rhodius, inſtituto Stoicus, Scipionis Africani ac Lælii præceptor fuit. Scripſit libros tres περὶ τοῦ καθήκοντος, quos laudat, citatque, atque eſt imitatus Cicero ſuis lib. de Officiis. A. Gellius lib. 13. cap. 26. *Legebatur*, inquit, *Panatii Philoſophi liber de officiis ſecundus ex tribus illis inclitis libris, quos M. Tullius magno cum ſtudio maximoque opere amulatus eſt.* Tum ex multis ab eo ſapienter ſcriptis & *ad bonam frugem ducentibus*, eam affert ejus ſententiam, quâ præcipit, exemplo Pancratiaſtrum ad vitandos ictus in certaminibus, omni ſe ratione præmunientium, debere viri prudentis mentem adverſus injurias ſemper eſſe paratam, *erectam, arduam, ſeptam, ſolidam, expeditam.*

Socraticam domum.] Socraticæ diſciplinæ anteſignanos & coryphæos, Platonem, Xenophontem, aliaque Academiæ lumina.

15. *Loricis Iberis.*] Hæ ferebantur optimæ, ob eximiam ferri temperaturam, inquit Terent. & Plinius auctor eſt lib. 34. cap. 14. ubi ita ſcribit: *Ferri metalla ubique propemodum reperiuntur . . . . . differentia ferri numeroſa, ... fornacum maxima . . . . ſumma autem in aqua eſt, cui ſubinde candens immergitur. Hæc alibi atque alibi utiliter nobilitavit loca gloria ferri, ſicuti Bilbilin in Hiſpania, &c.* Idem lib. 7. cap. 56. ait loricam inventam à Midiâ Meſſenio. Porrò nomen à loris, è quibus primùm confecta, poſtmodum longè alia tamen retinuit.

Iberis.] Hiſpania ex Strabone & Plinio dicta eſt Iberia ſive ab rege, ſive à flumine Ibero. Hoc enim affatim rigatur atque ſcinditur regio Tarraconenſis. Scaturit in Caſtella veteri, perfuſiſque variis terris in mare mediterraneum delabitur.

16. *Pollicitus meliora.*] Meliorem ſanè de te ſpem concitaveras. Certè militiâ quam aſſumpſiſti, relictum à te ſapientiæ ſtudium, multo melius eſt.

Tendis.] Quidam legunt *temnis.*

ODE

ODE XXX.

Rogat Venerem ut veniat in ſacellum à Glycera ipſi dedicatum.

O Venus, Cnidi & Paphi domina, contemne caram Cyprum, & migra in exornatum Glyceræ ſacellum, te plurimo thure invitantis. Veniant tecum flagrans tuus filius, & charites cingulis

O Venus, regina Cnidi Paphique,
Sperne dilectam Cypron, & vocantis [116]
Thure te multo Glyceræ decoram
Transfer in ædem:
Fervidus tecum puer, & ſolutis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2.

1. *O Venus.*] Glyceræ ſe amore torreri ſcribebat ſuprà Od. 19. ejuſque animum reddere mitiorem mactatâ hoſtiâ ſatagebat. Jam otî reus Veneri μάλ' ἀπρόμιον canit in dedicatione ædiculæ quam in ſuo lrario Glycera ei conſecrarat. Simile carmen & Epigramma ſcribit Paci Tibullus lib. 1. Eleg. 10.

Regina Cnidi Paphique.] Æſchyli circumfertur hic verſiculus de Venere.

Κύπρε Πάφε τ' ἴχεο τὸν σὸν πίλα κλῆσον.

Scilicet in iſtis urbibus ſanctiùs illa colebatur, ex Pauſan. in Atticis, Strab. Plin. &c.

Cnidus.] Urbs Cariæ portu duplici inſignis, magis autem natalibus Eudoxi Mathematici Platonis condiſcipuli; Agatharſidis tempore Strabonis hiſtorici; (quem tamen Samium Plutarchus facit) Theopompi Jul. Cæſari familiaris, atque Artimidori ejus filii; Cteſiæ rerum Syriacarum & Perſicarum ſcriptoris: ex Strabone l. 14. at maximè Veneris ſtatuâ; quod Praxitelis opus tam admirabile videndi causâ multi Cnidum navigarunt. Auctor eſt Plin. lib. 36. cap. 5. ubi & addit: *Voluit eam à Cnidiis mercari rex Nicomedes, totum as civitatis alienum diſſolvere promittens. Illi verò omnia perpeti maluere, nec immeritò. Illo enim ſigno Praxiteles nobilitarat Cnidum. Ædicula eius tota aperitur, ut conſpici poſſit undique effigies Dea, favente ipsâ, ut creditur, facto. Nec minor ex quacunque parte admiratio eſt.*

Paphus.] Urbs Cypri portum habens, & templa egregiè ſtructa. Strabo. Plinius autem lib. 2. cap. 96. ita ſcribit: *Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cujus quondam aram* (al. *aream*) *non impluit.* Cornel. Tacit. Hiſtor. lib. 2. init. idem refert, *Veſpaſianum cupido inceſſit adeundi viſendique templum Veneris Paphia inclytum per indigenas advenaſque . . . . . certiſſima fides haſdrum fibris. Sanguinem ara effundere vetitum: precibus & igne puro altaria adolentur; nec ullis imbribus, quanquam in aperto, madeſcunt.*

2. *Sperne dilectam Cypron.*] Cypro tibi licet tot nominibus dilectæ, præfer tamen, obſecro, Glyceræ ſacellum. Quamvis enim tot ſacræ, ædes illic habeas, univerſaque inſula tibi devota ſit; at apud Glyceram quoque dominaris, novámque poſſidebis ædem, quam magnâ curâ ſummo ſtudio exornavit, & tibi paravit. Illuc inſuper thure te plurimo invitat. Veni ergo ad ejus conſecrationem. De Cypro Strabo lib. 14. Plinius lib. 5. cap. 31. *quondam ibi novem regnorum ſedem* fuiſſe ſcribit. Vide & ſuprà Od. 3. Annotationes.

3. *Thure te multo.*] Floribus enim & thure, potius quàm victimis, placari venus & coli amabat. Æneid. 1.

Ipſa Paphum ſublimis adit, ſedeſque reviſit
Lætas ſuas; ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, ſertiſque recentibus halant.

Vide Annot. ad Od. 19. v. ult.

4. *Transfer.*] Propria vox, & ſolemnis, è Jure Pontificio accerſita, cùm ædes ſacratur. At contrà, cùm locus è ſacro privatus redditur *evocari ſacrâ dicuntur.* Plin. lib. 10. Epiſt. 58. Trojano Pontif. max. ſic ait: *Cum quærerem num eſſet aliqua lex templo dicta, cognovi alium eſſe hic, alium apud morem dedicationis . . . . Deſpice ergo Domine, an putes ædem ſalva religione poſſe transferri, &c.* Vide & epiſt. 73. & 74. ejuſdem libri.

5. *Fervidus tecum puer.*] Solitus Veneris comitatus pariter ab Horatio invocatur; atque in dedicatum à Glycera ſacellum invitatur; inprimis autem Cupido filius ejus. *Fervidus*, quia πυρόφορος, & facem geſtat, quâ indicatur ea, quâ polleat, vis accendendi animos & amore inflammandi. *Puer* verò dicitur, ut ſignificetur ſtulta & puerilis libidinoſorum cupiditas, eo ſtudio turpia conſectantium, quo pueri ſolent crepundia.

Soluſis Gratia zonis.] Plin. lib. 35. cap. 11. *à Nicearcho picta Venus inter Gratias & Cupidinem* (al. *Cupidines*) *celebratur.* Apul. lib. 11. *Venus omni Gratiarum choro ſtipata.* Heſiod. in

Gratiæ

Gratiæ zonis, properentque Nymphæ,
Et parum comis ſine te Juventas,
Mercuriuſque. [117]

laxatis, & Nympha, & Juventas abſque te minimum ſuavis, & Mercurius.

ANNOTATIONES.

Theogn. tres Charites nominat, Aglaiam, Euphroſynen, Thaliam: pariter & Pindarus Olymp. Ode ultimâ ubi & ait: *per eas omnia mortalibus fieri dulcia, ſi quis vir ſapiens, ſi pulcher, ſi ſplendidus ſed nec Deos ſine Charitibus in cœlo quidquam moliri.* πάντων ταμίαι ἔργων τε νέμονται. *omnium diſpenſatrices in cœlo operum.* Seneca lib. 1. de benefic. cap. 3. *Nunc dicam quare tres Gratiæ, quare ſorores, quare implexis manibus, quare ridentes, juvenes & virgines, ſolutâque ac pellucidâ veſte.* Et paulò poſt: *Heſiodus Aglaiam maximam natu appellavit, mediam Euphroſinen, tertiam Thaliam. Homerus nomen uni mutavit, Paſitheam appellavit* (nempè Iliad. ξ.) *Mercurius unâ ſtat.* Gratiæ porrò *ſolutis zonis* pinguntur ac pellucidis veſtibus, quia amicorum animi ſibi invicem debent eſſe aperti, ſine fuco, ſine ambagibus.

6. *Nympha.*] Et hæ comitatum Veneri præſtant, quia matres amorum, illa verò unius mater Cupidinis fertur: ex Philoſtrato. Claudian. de Nuptiis Honorii:

Gens mollis amorum.
Hos Nympha pariunt, illum Venus aurea ſolum
Edidit.

Nymphæ aliæ maris, quæ Nereides, fontium ac fluminum Naiades, ſilvarum Dryades, Hamadryades, quæ cum arboribus oriuntur & cadunt, Orcades montium, Napeæ florum.

7. *Parum comis ſine te Juventas.*] Hæc juventutis Dea, Græcis Hebe; etiam Veneri comes additur, ut apud Homer. in Odyſſ. Ἥβη τε δῖ᾽ ἐυγάτηρ τ᾽ ἀφροδίτη. Quoniam verò ii qui à Venere abhorrent, etſi juvenes, ſolent eſſe moroſi, ſeveri, triſtes, difficiles, quod ſenum eſt proprium, hinc *parum comis ſine Venere Juventas* dicitur. Vel Horatium ex Horatio interpretari licet hoc modo: *Juventas parum comis*, decora, gratioſa, *ſine Venere*, id eſt, ſine venuſtate, Epiſt. ad Piſones, ſeu de Art. Poet. v. 42.

Ordinis hæc virtus erit, & Venus.

Juventas.] Tit. Liv. ſub finem lib. 5. cum *augurato liberaretur Capitolium, Juventas Terminuſque, maximo gaudio patrum noſtrorum, moveri ſe non paſſi ſunt.*

8. *Mercuriuſque.*] Denique Veneri Mercurius adjungitur, ſermonis nempe Deus. Seu quòd amor diſertos faciat, ſeu quia per diſertam & facundam orationem ſolet amor conciliari.

Unde Ovid. 1. de Arte:

Non formoſus erat, ſed erat facundus Ulyſſes;
Et tamen aquoreas torſit amore Deas.

Hinc etiam Veneri πάρεδρος & σύνεδρος celebratur ille, & ejuſdem cum eâ ædis, ſedis, ac religionis conſors. Plutarch. in præceptis connubialibus ſcribit, juxtâ Venerem in eodem ſacello veteres collocaſſe Mercurium σύγκαθεδρον, inquit, rationemque ibid. ſubjungit, eo quòd ſermone blando, non jurgiis aut contentione à ſe mutuò, quod cupiunt conjuges, debeant obtinere.

ODE XXXI.

Quid petat ab Apolline, explicat.

QUid dedicatum poſcit Apollinem
Vates? Quid orat, de paterâ novum [118]

Quid Poeta petit à Phœbo conſecrato? Quid precatur re-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 9.

Longè ſe alienum ab omni avaritiâ declarat Horatius hac Ode, cum ſumma votorum ejus ſit, ut ab Apolline Varum Patrono nihil aliud expoſcat præter mentem ſanam in corpore ſano, quod ait Juvenalis unicè poſtulandum à Diis, Sat. 10. v. 356. Vide Perſ. Sat. 2. Lucian in Icaromenippo.

1. *Dedicatum.*] Vel ab ipſo Poeta conſecratum Phœbo ſacellum ſuis in ædibus intelligit, vel ab Auguſto poſt Actiacam victoriam templum Apollini in Palatio dedicatum.

2. *De paterâ novum fundens liquorem.*] Tunc cùm vini primitias libat & ſacrificat Apollini Palatino. Hoc intelligi poteſt ab Horatio factum inter Apulas: nam ſuprà notavimus id obſervatum ab antiquis, ut in menſâ aliquid vini defunderetur ac Diis libaretur. Hinc Æneid. 1. v. 740.

Dixit, & in menſâ lætum libavit honorem.

Fundens

cens vinum effundens è crateră? haud arva pinguia Sardiniæ fertilis: haud pulchros greges ferventis Calabriæ: haud aurum, vel ebur Indiarum; haud agros, quos undis lente fluentibus lambit Liris silens fluvius. Ii quibus fors denavit Calenas vineas, eas cultro reprimant. Opulentus etiam negotiator vina Syriis mercibus commutata bibat poculis ex auro,

Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniæ segetes feracis:
Non æstuosæ grata Calabriæ
Armenta: non aurum, aut ebur Indicum: [119]
Non rura, quæ Liris quietâ
Mordet aquâ taciturnus amnis.
Premant Calenâ falce, quibus dedit
Fortuna vitem: dives & aureis
Mercator exsiccet cululis
Vina Syrâ reparata merce,

ANNOTATIONES.

Et Æneid. 8. v. 279.

Et mensam læti libant, Divosque precantur.

Vide J. Lipſ. antiq. lect. lib. 3. ubi morem hunc in omni convivio religiosè ſervatum pridem aſſerit, tum ex Homero, tum ex allatis mox Virgilii locis, tum ex Dione Caſſio: additque; *ergo ut amatores Veneri, bellatores Marti, quidni Muſis & Apollini ſtudiorum præſidi ritè libemus nos eorum alumni?* vel Poeta de Vinalibus prioribus dixit, in quibus guſtabantur vina, novumque vinum libabant; nempè 9. Calend. Maii: nec enim antea cenſebant priſci vinum deferbuiſſe, nec purum aut ſacris idoneum. Vide Varron. 5. de Ling. Latin. Plin. lib. 18. cap. 29. Feſtum, in voce *Calpar*; quo nomine vocabatur patera, quâ vinum novum libabant. Huic interpretationi poſteriori favet quod ait Horatius, *novum, &c.*

4. *Sardiniæ.*] Hæc inſula inter mare Tyrrhenum & Balearicum ſita, tritici feraciſſima, à Sardo Herculis filio dicta eſt Sardinia *Segetes*] ex Varrone de re ruſt. lib. 1. cap. 29. Seges eſt quod aratum & ſatum eſt: arvum, quod aratum necdum ſatum.

5. *Calabriæ.*] Italiæ regio eſt inter mare Tyrrhenum & Ionium, ubi olim Brutii populi & magna Græcia: hodie pars eſt regni Neapolitani verſùs auſtrum ad Siciliam porrecta.

Æſtuoſæ.] Solis ardoribus valdè expoſitæ & æſtuantis.

6. *Armenta.*] Laudantur equi Calabri in ea regione abundantes; ſicut & in Apulia quæ proxima eſt Calabriæ. Vide Varronem de re ruſt. lib. 2. cap. 7. Ibidem & paſcua erant optima, quorum mentio eſt Epod. 1.

Aurum aut ebur Indicum.] Ab Indo flumine dicta ea Orientis ampla regio, auri & argenti metallis, gemmis quoque dives eſt. Ebur quoque præ cæteris habet. Hinc Virgil. *India mittit ebur.* Vide Plin. &c.

7. *Non rura quæ Liris, &c.*] Non agros peto in Campania fertiles.

Liris.] Hic fluvius aliis vocatur *Liternus*, ſuprà Soram ſcaturit, ad Minturnas labitur in mare Tyrrhenum. Ejus meminit Martial. lib. 13. Epigr. 83.

8. *Taciturnus amnis.*] Leniter fluens ac tacitè, non rapido curſu, aut ingenti murmure.

9. *Premant Calenâ falce, &c.*] Non aliis invideo vites optimas ac generoſa vina. De Caleno ſuprà Od. 20. v. 9.

Falce.] Cultello incurvo falcis inſtar.

Premant.] Scindant racemos è vite, vel ipſam vitem putando, luxuriantem coerceant. Vel, uvas è Calenis vitibus in torculari calcent ac premant. Virgil. Georg. 1. v. 157.

ruris opaci,
Falce premes umbras.

10. *Dives & aureis mercator, &c.*] Per me licet, fruantur alii ſuâ felicitate, ſuis opibus, ſuis deliciis: ego verò tenui meâ ſorte victuque contentus ſum.

11. *Cululis.*] Fictilibus calicibus, qui cululli dicti ſunt, Veſtæ ac Diis libabant Veſtales: inquit Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 12. ſignificatur hîc quodlibet poculi genus. A culeo, inquiunt, quod ingens eſt vas, ſeu maxima liquorum menſura, ut culeolus, & inde cululus, quod poculum fuit ſat capax, quo uſi Pontifices olim in ſacris, & reges in conviviis. De his rursùm ad Art. Poet. v. 434.

12 *Vina Syrâ reparata merce.*] Vina exquiſita empta per commutationem pro mercibus è Syria advectis, nardo, balſamo, unguentis, odoribus, &c. Syria Aſiæ provincia, hodie, *la Sauric*, continet Palæſtinam, Phœniciam, & Syriam propriè dictam: Euphrate rigatur, Cic. pro domo. *Illa opima fertiliſque Syria.* Paul. Pandect. 18. tit. 1. *Non alim olim merx, aliud pretium vocabatur; ſed quiſque ſecundum neceſſitatem utilibus inutilia permutabant; quando plerumque evenit, ut quod alteri ſupereſt, alteri deſit. Sed quia non ſemper nec facilè concurrebat, ut cum tu haberes quod ego deſiderarem, invicem haberem ego quod tu accipere velles; electa materna eſt, cujus publica ac perpetua æſtimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis ſubveniret. Ea materia forma publica percuſſa, &c.*

Diis

Diis charus ipſis: quippe ter & quater
Anno reviſens æquor Atlanticum [120]
Impunè. Me paſcunt olivæ,
Me cichorea, leveſque malvæ.
Frui paratis & valido mihi, [121]
Latoë, dones: &, precor, integrâ

ipſis numinibus gratioſus ſiquidem ter & quater annis ſingulis ſine infortunio luſtrat mare Occiduum. Me nutriunt oliva, me cichorea, & malva tenues. O Latona fili, da mihi valere, & potiri acquiſitis;

ANNOTATIONES.

13. *Diis charus ipſis.*] Caſtori & Polluci, Neptuno, quorum favor eſt navigantibus optabilis.

14. *Æquor Atlanticum.*] Quod Africam alluit ad occaſum, ita dictum ab Atlante Mauritaniæ monte. Virgil. Æneid. 4. v. 480.

Oceani finem juxta Solemque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus eſt: ubi maximus Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

15. *Impunè.*] Ironicè dictum volunt quidam in mercatorem fraudibus & avaritiæ obnoxium, qui tamen mare quodlibet anno toto quæſtui inhians percurrat, citra ullum naufragii periculum, Diis ad ejus crimina conniventibus, certè nequaquam vindicantibus. Interim verò ille merces ab Orientè advectas in Occidente commutat, Syriis unguentis vina comparat generoſa, lætus *bibit, ac fruitur Diis iratis*, non ſecùs ac Marius apud Juvenal. Sat. 1. v. 49. Atat cùm iſte mihi locus objicitur, *Cynthius aurem vellit, & admonet* parum ſolerter ac naviter illum à me haud ita pridem explanatum, imò vim & lucem diminutam eximiæ alioqui Satirici ſententiæ. Fatebor quod res eſt, ego candidi ſemper ingenii: mens tum læva dormitavit. Enimvero illic Juvenalis non modò ſignificare vult Marium impunè ferre ſua furta, & raptis frui, ut ibidem annotâram, ſed & de exilio ſuo lætari, in quo à curis Reip. expeditus genio liberiùs indulget, *ab octava horâ* ſuaviter *bibit*, otioſè epulatur, atque adeò ex infenſis Diis capit emolumentum, ex ira numinum ſibi quaſi delicias facit. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 445. ibique Annot.

Me paſcunt oliva, &c.] Ego verò me feliciorem illis hominibus exiſtimem, modico & parabili cibo victitantem, ſi modò largiantur Dii bonam Valetudinem, fortunæ tenuis uſum tranquillum, ac poſſeſſis oblectamenta.

Oliva.] Plin. lib. 15. cap. 3. *Olivæ in Ægypto carnoſiſſimæ, olei tamen habent exiguum: in Syria parvæ nec cappari majores, carne commendantur. Quam ob cauſam Italicis tranſmarinæ præferuntur in cibis, cum oleo vincantur: & in ipſâ Italiâ cæteris Picenæ & Sidicinæ. Sale illæ primùm condiuntur, & ut reliquæ, amurcâ, (muriâ) ſapâve: nec non aliquâ oleo ſuo . . . herbarumque viridum ſapore condiuntur*, præcipuè fœniculi in Narbonenſi Gallia, inquit Dalecamp.

16. *Cichorea.*] κιχώρεια, κιχόρεια, & κιχόρεια, pluralis nempe numeri, quæ agreſtes herbæ ſicut & *malva*, inter cibos & edulia veterum, pariter & *olivæ*, recenſentur à Jul. Polluce lib. 6. cap. 9. Vide Caſaubon, in cap. 32. lib. 3. Athen. ubi Alexidis verſum ita corrigit, περὶ γὰρ κιχορείων ὡς ἔστερξα σοῦ δὲ ἄν. Porrò quâ ratione coqui veteres olera iſta parrarent & condirent, edifſerit Galenus ex Eraſiſtrato lib. de ſectione venæ ad Eraſiſtrateos. Id. Caſaub, Ibid. Latinis vocatur ambubeia, intybus, & intybum. Non. Marcel. ex Lucil. Sat. lib. 5. Virgil. Georgic. 4. v. 120.

Quoque modo potis gauderent intyba rivis.

Pomponius in Placenta. *Ruſtici edunt libenter atros intybos.*

Leveſque malvæ.] Quæ ventrem levant gravem atque emolliunt. Apud Athen lib. 2. cap. 18. Diphilus tradit, malvam eſſe boni ſuccì; arteriam lenire, acres in corporis ſuperficie ſuccos educere, renum & veſicæ irritationibus prodeſſe, excreſcentia facilè, mediocriter alere, hortenſique ſilveſtrem eſſe meliorem. Ibidem Hermippus Callimach. *malvam utiliſſimam* appellat. Quo autem modo in cibum paretur, docet Dioſcorid. lib. 2. cap. 144. Tzetzes ad hunc Heſiodi verſum 41.

ἀδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ] *neque norunt quam magnum ſit bonum in malva & aſphodelo.*

17. *Frui paratis.*] Eccleſiaſtæ cap. 5. *cui dedit Deus divitias atque ſubſtantiam poteſtatemque tribuit ut comedat ex eis, & fruatur parte ſuâ, & lætetur de labore ſuo, hoc donum Dei eſt.*

18. *Latoë.*] Apollo filius Latonæ, inde Latoïus & Latonius dictus, ſicut & Diana ejus ſoror, & eodem cum eo partu edita.

Et precor.] Non abſurde Theod. Marcilius quovis pignore certet, fuiſſe à manu Horatii, *adprecor integrâ cum mente*: ſicut lib. 4. Ode ultimâ, *rite Deos prius apprecati*. Sacerdos nimirùm precatur, adprecatur populus, id eſt, verba precantis Sacerdotis iterat; quod, *favere linguis*. dicebatur. Ita ille.

Poſcimus. Ovid. Metam. II. 144.

nec non cum ſana mente ſenectutem ducere haud fœdam, Iuaſo, & lyrâ non deſtitutam.

Cum mente, nec turpem ſenectam
Degere, nec citharâ carentem. 20

ANNOTATIONES.

19. *Nec turpem ſenectam.*] Non corporis infirmitatibus aut animi gravem & moleſtam; non languidam, inertem, imbecillam, non delirantem, non querulam, moroſam, anxiam, ſed vegetam, honoratam, jucundam. Cicero de Senect. ex Cæcilio; *hoc in ſenecta miſerrimum, ſentire eâ ætate eſſe ſe odioſum alteri.* Plin. lib. 7. cap. 50. *in ſenectute*, inquit, *hebeſcunt ſenſus, membra torpent, præmoritur viſus, auditus, inceſſus, dentes etiam ac ciborum inſtrumenta.* Vide & cap. 84. ejuſdem libri, ubi mentio de Gorgia Leontino, qui centum & ſeptem complevit annos: interrogatus autem quâ ratione tamdiu fuiſſet robuſto corpore, ſenſibus integris, memoriâ firmâ, ingenio vegeto, proſperâ denique valetudine; reſpondit: οὐδὲν πώποτε ἡδονῆς ἕνεκα πραξας. *nihil unquam voluptatis causâ faciens.* Is Empedoclis fuerat diſcipulus; præceptor autem Periclis, Iſocratis, aliorumque. Cic. de Senect. & alibi. Philoſtrat. Plato, &c.

20. *Nec citharâ carentem.*] Poëſios facultate, quæ ſolet in ſenibus ſeneſcere: vel ſuavitate muſicæ & cantûs, quâ Solon narratur ſenecturis mala temperaſſe ac levaſſe: & Socrates ætate provectus citharæ operam dediſſe. Sic & Achilles apud Homer. Iliad. 9.

ODE XXXII.

Ad Lyram ſuam, quam commendat.

Depoſcimus, ſi quidpiam privatim otioſi tecum cecinimus, quod vigeat & hunc in annum, & in alios multos: heus recita poema Latinum, ô teſtudo, quæ Lesbio primum civi modulos dediſti:

POſcimus, ſi quid vacui ſub umbra [122]
Luſimus tecum, quod & hunc in annum
Vivat, & plures: age, dic Latinum,
Barbite, carmen;
Lesbio primùm modulate civi: 5

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2.

1. *Poſcimus, ſi quid, &c.*] Suam ipſe lyram compellat: quod Poëtis familiare eſt. Sic Virg. Eclog. 8.

Incipe Manalios mecum mea tibia verſus.

Sic & Pindar. Olymp. Od. 2. ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, & Pyth. Od. 1. χρύσεα φόρμιγξ. Ἀπόλλων. Sic etiam regius Pſaltes Pſ. 107. *exurge Pſalterium & cithara.*

Poſcimus.] Placet ſanè quorumdam lectio, *poſcimur.* Hoc ſenſu: à Mæcenate poſcimur, ſi quid dignum memoriâ *ſub umbra*, in ſeceſſu & inter privatos parietes ſcripſimus, id in lucem edamus & in publicum; utque palam omnibus fiant noſtri verſus, ſolis priùs amicis duntaxat auditi.

Vacui.] Curis ſoluti.

2. *Luſimus.*] Animi relaxandi causâ lyram pulſantes, & Lyricos verſus conſcribentes. Vel potiùs ex more Poëtarum, carmina ſua ſtudio quamvis & arte elaborata luſus vocat.

Tecum.] Modò voce tantùm, modò fidibus & voce ſimul canebant veteres: modò alternatim ac viciſſim fidibus ac Voce. Ammian. Marcell. lib. 15. *Bardi* (Gallorum vates) *fortia virorum illuſtrium facta heroicis compoſita verſibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt.* Tibull. lib. 3. Eleg. 4.

Hanc primum veniens plectro modulatus eburno
Felices cantus ore ſonante dedit.
Sed poſtquam digiti fuerant cum voce locuti,
Edidit hæc triſti dulcia verba modo.

Quod & hunc in annum vivat, & plures.] Non *metuentia ſcombros carmina, nec thus*, ſed *digna cedro*, id eſt, immortali hominum memoriâ. Perſ. Sat. 1. v. 43.

3. *Die Latinum, Barbite, carmen.*] Latini carminis Lyrici auctor ac princeps Horatius, ſicut Alcæus Græci.

4. *Barbite.*] Βάρβιτος muſicum inſtrumentum pluribus intentum chordis, unde Theocrit. πολύχορδον. Supra Od. 1. *Lesboum barbiton.*

5. *Lesbio primum modulate civi.*] Celebratæ imprimis ab Alcæo, duce poëtaque eximio, Mitylenis oriundo, in Lesbo inſulâ de quâ ante.

Modulate.] In modulis obſecute, id eſt, qui modulatus es, modulos reddidiſti, ad Alcæi arbitrium. Alii paſſivam hîc ſignificationem notant; ſicut in Arte Poet. v. 263. *Immodulata poemata.* Quod autem ait Horatius, *primum*, viderur Alcæum facere barbiti inventorem, quod quidem Anacreonti ipſo poſteriori tribuitur apud Athen. l. 4. c. 23. Verùm ibid. c. 25. Euphorion ait, barbiti meminiſſe tum Sapphonem tum Anacreontem, novumq; non eſſe inſtrumentum. Dicendum igitur antiquius videri ipſo Alcæo, ſed ab eo mo-

Qui

Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religârat udo
Littore navim.
Liberum, & Muſas, Veneremque, & illi
Semper hærentem puerum canebat;
Et Lycum nigris oculis, nigroque
Crine decorum.
O decus Phœbi, & dapibus ſupremi
Grata teſtudo Jovis, ô laborum

qui militiæ licet efferatus, tamen ſeu in bello, ſeu navem agitatam in humida ripa alligaverat, cantabat Bacchum, atque Muſas, & Venerem, puerumque ſemper eam comitantem, nec non Lycum oculis & capillis nigris conſpicuum, O lyra Apollinis ornamentum, ſummique Jovis epulo jucunda, ave, ô arumnarum

ANNOTATIONES.

duſis novis auctum ac perfectum duntaxat: vel, quòd primus Odas Alcaïcas barbiti ſidibus cecinerit, hinc ejus inventionem ipſi aſcribi. Ex Lilio Gyraldo, Attilio Donatiano, & aliis, in Muſicis & in arte modulandorum carminum peritiſſimus Alcæus, & Athen. lib. 14. cap. 5. *Alcæus poeta, ſi quis alius, muſices erat ſcientiſſimus.* Floruit ante Chriſtum annis ſexcentis.

6. *Qui ferox bello, tamen inter arma, &c.*] Qui ſeu in caſtris, ſeu à bello & navigatione quieſceret, citharæ ſtudium & oblectationem non omittebat. Athen. lib. 5. Alcæus dicitur fortiſſimus ac belliger poëta. Et lib. 14. cit. pugnacem ſtrenuitatem ante poſuiſſe poëticæ, plus æquo bellicoſum: ibidemque refertur ejus carmen, quo ſuas ædes omni genere armorum ſplendidas & ornatas oſtentat & gloriatur; illaque fusè deſcribit. Cic. Tuſcul. 4. n. 71. *fortis vir*, inquit, *Alcæus in ſua Republica cognitus.* Pittacum nempe tyrannum Mitylenis expulit: alioſque armis perſecutus eſt. Athenienſes quoque & Tyrrhenos bello fatigavit. Strabo. Laert. Suidas. Quintil. lib. 10. cap. 1. ſic ſcribit: *Alcæus in parte operis aureo plectro merito donatur, quia tyrannos inſectatur: multum etiam moribus confert: in eloquendo quoque brevis, & magnificus, & diligens, Homero ſimilis, ſed & in luſus & in amores deſcendit, majoribus tamen aptior.* Dionyſ. Halicarnaſſ. *Alcæi*, inquit, *ingentem conſidera ſpiritum, & brevitatem & ſuavitatem cum vehementia: præterea figuratam orationem cum perſpicuitate ..... ante omnia verò politicorum negotiorum affectus.* lib. de ſtructura orationis. Vide & lib. 2. Od. 13.

9. *Liberum.*] Apud Athen. lib. 1. cap. 19. Alcæus Mitylenæus ita canit: Τέρψει κραδίαν οἶνος, &c. *vina, &c. vina pulmones.* & alibi: μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρον ἀμπέλου. *nullam aliam plantaveris arborem prius vite.* Quod imitatus Horatius Od. 18. ſuprà. Ejuſdem ſententiæ carmina perleges apud eumdem Athen. variis locis, quibus Alcæus ad bibendum largius invitat, quod *vinum inducat dolorum oblivionem, quod ſit remedium mœroris præſtantiſſimum, à Jovis ac Semelæ filio hominibus datum, &c.*

Veneremque, &c.] Amatoria namque ſcripſit etiam carmina, *Sed & in luſus & in amores deſcendit Alcæus.* Quintil. paulò antè citatus. Apud Ariſt. Rhet. 1. Alcæus ita loquitur: Θέλω τί σε εἰπεῖν, ἀλλά με κωλύει αἰδώς. *Volo tibi aliquid dicere, ſed me prohibet pudor.* Cui reſpondit Sappho: Si res honeſtas ac bonas animo ac deſiderio concepiſſes, nec trepidaret lingua, nec pudor oculos occupaſſet. Vide Athen. lib. 13. cap. 8. ubi de *Alcæo Sapphûs amorem citharâ canente.*

10. *Semper hærentem illi puerum.*] Veneri filium Cupidinem appingi ſemper, & comitem addi ſolitum, notavimus ante, ad Od. 30. v. 5.

11. *Lycum.*] Dilectum Alcæo puerum. Cic. Tuſcul. 4. cit. *qua non invenum amore ſcripſit Alcæus?* & de nat. Deor. lib. 1. n. 80. *nobis, qui, concedentibus Philoſophis antiquis, adoleſcentulis delectamur, etiam vitia ſæpe jucunda ſunt, Navus in articulo pueri delectat Alcæum. At eſt corporis macula navus: illi tamen hoc lumen videbatur.*

Nigris oculis nigroque Crine decorum.] Sic ad Piſones. v. 37.

Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.

Ita nimirùm formoſi pridem commendabantur Pindar. init. Pyth. nigrum Muſis capillitium cum laude aſſignat; ἰοπλοκάμων. Apud eumdem alibi, pariter & Homer. Iliad. pulchra ea celebratur, quæ ἰλικώπις, quod etiam epitheton Veneri tribuitur.

13. *O decus Phœbi.*] Citharam enim ipſe dicitur inveniſſe; lyram verò ſibi conceſſam à Mercurio velut propriam uſurpaſſe. Quod fuſius ſuprà monui Od. 10.

Dapibus ſupremi grata teſtudo Jovis.] Jovis epulum ſummâ lætitiâ, adeoque non ſine Muſicæ ac citharæ jucunditate celebrabatur. Athen. lib. 14. c. 6. ex Homero ait: *citharam epularum ſociam à Diis factam:* quoniam utilis conviventibus ars Muſica, tum quod temulentorum petulantiam mitiget & cohibeat; tum quod triſtitiam diſcutiat, liberalemque pariat lætitiam. Quapropter Homerus in prima Iliade, poſt ambitioſam illam de Achille contentionem, fingit Muſicâ Deos recreari. Apolline citharam pulſante, Muſis autem dulci voce accinentibus, & paulò poſt ſubjungit; priſcos ſtatuiſſe Deorum hymnos in conviviis cantari, ut reverentia numinum graviores fierent epulantium mores, &c.

lenimen ſuave mihi quandocunque bene advocanti.

Dulce lenimen mihi cunque ſalve 15
Ritè vocanti.

ANNOTATIONES.

15. *Dulce lenimen.*] Athen. mox cit. Ibid. *fortiſſimi quidem Lacedæmonii cum tibia ſub ſignis ſunt: Cretenſes cum lyra, cum fiſtulis & tibiis Lydi, ut ſcribit Heraclitus. Ex barbaris autem multi legatos ad hoſtes cum tibiis & citharis mittunt, ut eorum infeſtos mentes emolliant.* Theopompus lib. 46. hiſtor. *tradit Getarum legatos citharas pulſantes advenire.* Hæc ille. Conſtat certè muſicis modulis ac citharæ cantu leniri anxietates animi, ac diſcuti mœſtitiam: patet ex ſacris etiam codicibus, lib. 1. Reg. cap. 16. ubi Saul malo vexatus ſpiritu, citharam pulſante Davide, recreatur ac levius habet. Horatius Ode præcedenti ſenectam exoptat citharæ oblectamento non carentem.

Cunque.] Expletiva ſolùm & inanis videtur quibuſdam iſta vox: ſed non vacat ornatu, eamque non raro adhibere amavit noſter Poëta nuſquam vanus. Sic Terent. *adeſdum*, pro *ades*. Sic πῶς, neque Græcis nec aliis hactenus παρέλκον exiſtimatum eſt.

Salve.] Videtur hìc ſignificare, ſaluti ſis, fave lenimen & auxilium præſta.

ODE XXXIII.

Albium Tibullum conſolatur, quod à Glycera non redametur.

Tibulle, ne plus quàm decet mœreas, revolvens animo crudelem Glyceram: neve lugubres elegias recites, quod fractâ fide, præ te fulgeat adoleſcentior. Ecce amor Cyri adurit Lycoridem fronte exili decoram: Cyrus autem fertur erga Pholoën immitem. At capra

ALbi, ne doleas plus nimio, memor [125]
Immitis Glyceræ; neu miſerabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Læsâ præniteat fide.
Inſignem tenui fronte Lycorida 5
Cyri torret amor: Cyrus in aſperam
Declinat Pholoën. Sed priùs Appulis

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſuprà Od. 6.

1. *Albi.*] Hic ille eſt, cujus Elegiæ manibus omnium tantâ cum voluptate teruntur, *terſus ac elegans Tibullus*, ut ait Quintil. lib. 10. cap. 1.

Plus nimio.] Ad Attic. lib. 10. Epiſt. 8. *te nimio plus diligo*, inquit Ciceroni Antonius.

2. *Immitis Glyceræ.*] Ejus enim ipſe noverat ingenium intractabile, & in ejus proterviam impegerat haud ſecùs ac Albius Tibullus. Vide infrà lib 3. Od. 19. v. ult. Sunt qui fictum *Glyceræ* nomen hìc poni velint, pro Deliâ vel Nemeſi, quas Tibullus adamavit, nominare verò noluerit Horatius, ſeu ob verecundiam, ſeu metu legis Juliæ, de quâ dixi, ad Juvenalis Sat. 1. v. 22. & Sat. 2. v. 37.

Miſerabiles elegos.] Rebus mœſtis aptum carminis genus: ab ἐλεῖν *miſeratione*, vel ἐ, ἐ, dolentis particula factum nomen. Ad Piſones, v. 75.

Verſibus impariter junctis querimonia primum, &c.

4. *Læsâ præniteat fide.* Pulchrior videatur in amore præferatur junior amaſius, non habitâ ratione fidei quam tibi dedit Glycera. Vide Tibull. paſſim. Ita verò ſcribit, lib. 3. Eleg. ult.

Nulla fides inerit: perjuria videt amantum Jupiter,
Quamvis perfida, cara tamen, &c.

5. *Inſignem tenui fronte Lycorida, &c.*] Affert exempla aliorum infeliciter amantium, quibus eum conſoletur. Lycoris amorem ſuum defert Cyro: hic verò illam ſpernit, & aliam amore proſequitur, à quâ redamari nulla ſpes eſt.

Tenui fronte.] Sunt qui interpretentur tenuem & pellucidam cutem in fronte. Alii auguſtam & parvam frontem in pulchritudine commendari aſſerunt; uno tamen refragante Scaligero, qui hunc Horatii locum vellicat ſuo more. Noſter lib. 1. Epiſt. 7.

reddet
Forte latus nigros anguſtâ fronte capillos.

7. *Sed priùs Appulis, &c.*] *Adynaton.* Sic Virgil. Eclog. 1.

Ante leves ergo paſcentur in æthere cervi, &c.

Jungentur

Jungentur capreæ lupis,
Quàm turpi Pholoe peccet adultero. [126]
Sic viſum Veneri; cui placet impares
Formas atque animos ſub juga ahenea
Sævo mittere cum joco.
Ipſa me melior cum peteret Venus,
Gratâ continuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Adriæ
Curvantis Calabros ſinus.

lupis Apuliæ antea ſociabuntur, quam Pholoe amatori fædo morem gerens *delinquat. Ita placitum Veneri, quæ gaudet diſſimiles formas ac mores ſubjicere jugo ineluctabili, non ſine gravi ludibrio. Memet cum requireret amaſia præſtabilior, jucundis vinculis innexuit Myrtale libertina, aſperior Adriatico mari Calabria ſinus inflectente.*

ANNOTATIONES.

Et Eclog. 8.

Jungentur jam gryphes equis, &c.

Appulis.] Synec. pro quibuſlibet aliis. De Apuliâ Italiæ regione, jam antè non ſemel.

9. *Quam turpi Pholoe peccet adultero.*] Id eſt, nunquam Pholoe redamabit Cyrum, à quo perditè amatur: ejus nullis flectetur officiis.

Turpi.] An quod ſine ratione Lycoridis amari dignæ oblatos amores contemnat Cyrus? An quod Pholoæ nequaquam Cyrus placeat, nec amabilis ſed turpis videatur; quamvis Lycoris formoſum exiſtimet? An quod fidem alteri dederit Pholoe, quam violare nefas putet.

10. *Cui placet impares, &c.*] Delectatur Venus ſibique ludum parat, faciendo ut quis depereat omnino diſparem ætate, naturâ, moribus, conditione: neque adeò frui poſſit unquam cupitis. Euripides, *ſtulta*, inquit, *mortalibus Venus.* τὰ μώρα πάρεστιν Ἀφροδίτη βροτοῖς.

11. *Sub juga ahenea ſævo mittere, &c.*] Duro & inſuperabili amoris nexu devincire, atque addicere alterum alteri nequaquam redamanti.

Ahenea.] Sic alibi noſter, nempe Epiſt. 1.

Hic murus ahenus eſto.

12. *Sævo mittere cum joco.*] Interpretentur licet quidam Cupidinem Veneris perpetuum comitem, quæ mater ſæva Cupidinum, &c. at cum aliis malim intelligere ſicut Fortunæ quando res humanas diſturbat ac vertit, ſic Veneri ludum eſſe quoties, ut dixi, quis amore uritur ac languet infelici, ſuumque nunquam finem aſſecuturus. Infrà lib. 3. Od. 27. *perfidum ridens Venus, &c.*

13. *Ipſum me, &c.*] Sui dat ipſius exemplum, ut magis perſuadeat.

Melior Venus.] Puella, amica, vel pulchrior, vel nobilior, vel facilior, quæ me ipſa expetebat amatorem.
Virgil. Eclog.

Parta mea Veneri ſunt munera.

14. *Grata detinuit compede, &c.*] Ita ſuum amant ſervitutem Veneris & Cupidinis mancipia licet duram ac moleſtam.

15. *Libertina.*] Iis nata qui ſervierant, & in libertatem aſſeri fuerant.

Fretis acrior Adriæ.] Maris fluctibus inſtabilior, vehementior, ac perfida magis.

Adriæ.] Sinus ille eſt ampliſſimus Mediterranei maris, inter Italiam hinc, & Illyricum atq; Græciam inde protenſus. Hodie **the Gulph of Venice.**

16. *Curvantis Calabros ſinus.*] Fluctuum impetu atque æſtu ripas deruentis, in terras ſe inſinuantis, ſinuſque efficientis. Calabriam veterem notat, quæ erat velut peninſula inter mare Adriaticum & ſinum Tarentinum, ubi nunc terra Hydruntina, urbes verò præcipuæ Tarentum, Brundufium, Hydruntum, Gallipolis, &c. Sinus autem ac portus multiplex, inter quos Tarentinus famâ ſuper æthera notus, longi maris undas amplo ac ſinuoſo influxu recipit effuſas.

ODE XXXIV.

Arguit seipsum quod Epicureos secutus cultum Deorum neglexerit.

Numinum rarus & remissus venerator fui quidem; *eum vesanâ Philosophiâ eruditus aberro; Jam* verò *contra* velificari adigor & *dimissam viam* relegere. *Enimvero Jupiter fulguribus nubes findens per sudum intonan-*

PArcus Deorum cultor & infrequens, [127]
Insanientis dum sapientiæ
Consultus erro; nunc retrorsùm
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relictos. Namque Diespiter
Igni coruscо nubila dividens
Plerumque per purum tonantes [128]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *Parcus Deorum.*] Quoniam de religione & cultu numinum agit, περὶ θεῶν, ut περὶ θεῶν locuturus, undique congerit & cumulat quicquid gravitatis esse potest in verbis, in figuris, in sententiis. Eas passim attende, lector, & consectare.

2. *Insanientis sapientiæ.*] Ὀξύμωρον. Sic in Ajace Sophocles ἐχθρὸν ἀνδρὸς δῶρα. S. Gregor. Nazianzen ἄσοφος σοφία. Tull. Philip. 1. *insepultam sepulturam.* S. Aug. de Civit. Dei lib. 17. cap. 13. *insipienter sapere.*

3. *Erro.*] Ex Epicuri disciplina, omnes spernens religiones in gravissimum errorem impegi. Cic. 1. de Nat. Deor. n. 122. *Epicurus ex animis hominum extraxit radicitus religionem, cum Diis immortalibus & spem & gratiam sustulit. ... Tollit id quod maxime proprium est optimæ præstantissimæque naturæ. Quid enim melius, aut quid præstantius bonitate & beneficentia? quâ cum carere Deum vultis ... neminem ab eo amari, neminem diligi vultis ..... Quanto Stoici melius, qui à vobis reprehenduntur?* Et n. 124. *At etiam Epicuri liber est de sanctitate. Ludimur ab homine non tam facete, quàm ad scribendi licentiam libero. Quæ enim sanctitas, si Dii humana non curant? &c.*

Nunc retrorsum Vela dare.] Metaph. à nautis, qui à recto se aberrasse cursu intelligentes, in contrarium jam convertuntur.

4. *Iterare cursus Cogor relictos, &c.*] Fateri cogor hunc à Diis orbem regi, resque humanas ab iis curari: adeoque Stoicam disciplinam amplexus, Epicuri dogmata erroresque abjicio. Namque video non solùm coactis & collisis nubibus fulgura & tonitrua fieri, sed puro etiam cœlo; quod cum præter naturam sit, divinum esse oportet, hinc ergo sapientior effectus Jovis potentiam, nomen, iramque revereri disco. Vide Cic. 2. de Divinat. n. 43. & 44. Lucret. lib. 6. paulò post initium, &c.

5. *Diespiter.*] Jupiter, diei pater dictus. Varro 4. de Ling. Lat. A. Gell. lib. 5. cap. 12. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 15. *Jovem lucis auctorem accipiamus: unde & Lucetium Salii in carminibus canunt: & Cretenses Δία τὸν ἡμέραν vocant, ipsique Romani Diespitrem appellant, ut diei patrem.*

6. *Igni coruscо nubila dividens.*] Cic. de Divin. cit. lib. 2. *Nonne perspicuum est, ex primâ hominum admiratione, quod tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem ..... Placet Stoicis eos anhelitus terræ qui frigidi sunt, cum fluere cœperint, ventos esse: cum autem se in nubem induerint, ejusque tenuissimam quamque partem cœperint dividere atque disrumpere; idque crebrius facere & vehementius, tum fulgura & tonitrua existere: si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit, id esse fulmen, &c.*

7. *Per purum.*] Sic opinati veteres ea tonitrua quæ sereno aere fierent, esse portentosa, & tristia minari hominibus; taliaque in libro Augurum notabantur velut ominosa & à Jove aliquid monstrante immissa. Quare hîc ab Horatio afferuntur ut certum divinitatis argumentum. Hom. Odyss. ν. ex eo quod stellis micante cœlo, tonitru factum erat, monstri quidpiam alicui à Jove ostendi, conjicitur & infertur.

Ζεῦ μεγάλ' ἐφόρτατε πάντων ἀστεροπητὰ
Οὐδὲ πῃ ἐκ σέθεν τέρας ἔτλη τεύξασθαι
φαίνεσθαι.

Jupiter graviter è cœlo tonuisti stellato,
Neque usquam nubes est: ostentum hoc certe alicui præbes.

Virgil. Georgic. 1.

Non alias cœlo cecidêre plura sereno
Fulgura.

Cic. 1. de Divin. n. 18.

Aut cum terribili perculsus fulmine civis
Luce serenanti vitalia lumina liquit,

Egit

Egit equos volucremque currum:
Quo bruta tellus, & vaga flumina,
Quo Styx, & inviſi horrida Tænari
Sedes, Atlanteuſque finis
Concutitur. Valet ima ſummis
Mutare, & inſignem attenuat Deus,
Obſcura promens. Hinc apicem rapax
Fortuna cum ſtridore acuto
Suſtulit: hic poſuiſſe gaudet.

tes equos ac velocem currum frequenter impulit: quo terra gravis, errantesq; fluvii, quo Styx atque odioſi Tanari aſpera domicilia, terminuſque Atlantis quaſſantur. Poteſt numen infima ſupremis commutare: excellentem etiam deprimit, attollitque humilia. Inde rapida ſors culmen aufert, cum ſtrepitu reſonante: hic verò depoſuiſſe delectatur.

ANNOTATIONES.

Plin. lib. 2. cap. 51. *M. Herennius Decurio ſereno die fulmine ictus eſt.* Sueton, Tit. cap. 10. *Sabinos petit aliquanto triſtior, quod ſacrificanti hoſtia aufugerat; quodque tempeſtate ſerena tonuerat.* Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. & Turneb. lib. 9. & 13.

Tonantes Egit equos, &c.] Secundum vulgi opinionem, fulmen erat ac tonitru, Jove currum cum impetu per aerem agente. Suprà Od. 12. in fine. Hinc Græcis dictus καταβάτης deſcenſor; & Latinis Elicius: quod putaretur curru ſuo invectus in nubes deſcendere, unde gravi ſonitu fulgura & tonitrua eliceret; ac fulmen jacularetur.

9. *Quo bruta tellus, &c.*] Fulminante Jove, ſumma & infima commoventur. Servius in v. 102. Æneid. *& tremefacta ſolo tellus, &c.* ita ſcrabit: loquente Jove ſtupor elementorum oſtenditur. Nam quod in motu eſt, quieſcit: & contrà terra movetur quæ eſt immobilis, ibidemque locum hunc Horatii affert. Cœl. Rhodig. lib. 3. cap. 29. ait fulmine mox petendos prius hebetari. Poteſt igitur *bruta tellus* explicari, hebes, immobilis, ſine ſenſu, ſtupens, iners.

10. *Styx, & inviſi horrida Tanari Sedes.*] Ipſi quoque Inferi, tonante Jove, obſtupeſcunt. *Styx,*] palus aut flumen Inferorum. *Tanarus,*] Laconiæ promontorium, ubi per ſpecum & hiatum ingentem deſcenſus eſt ad Inferos, ſi Poetis fides.

11. *Atlanteus finis.*] Limites Occidentis ad mare Atlanticum, Atlantemque montem. Vide ſuprà Od. 31. v. 14. ibique Annot.

12. *Valet ima ſummis Mutare.*] Stoicum planè agit. Apud Laert. lib. 1. Chilon interrogatus, quid ageret Jupiter; reſpondit: *deprimit excelſa, attollit abjecta.* Senec. Thyeſt. Act. 3. Chor.

Ima permutat brevis hora ſummis.

13. *Inſignem attenuat Deus.*] Ex Heſiod. Op. init. per Jovem mortales ſunt obſcuri, clarique, nobiles & ignobiles; alius extollitur, alius deprimitur elatus: præclarus minuitur, obſcurus augetur, ſuperbus deficcatur, &c.

Βεῖλαι, βεῖλοντε χαλκήρεε.
Ἀεί ζωλον μινύθει, ἀέξλον δίξει, &c.

14. *Obſcura promens.*] Eos qui latebant ignoti & abjecti, erigens, provehens, jamque nitescere ac fulgere imperans. Pſalm. 75. *hunc humiliat, & hunc exaltat.* Senec. cit. Thyeſt.

Omne ſub regno graviore regnum.
Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.
. . . . . .
Res Deus noſtras celeri citatas
Turbine verſat.

Hunc apicem rapax Fortuna, &c.] Opes, dignitates, diadema, ſummum imperium ab iſto aufert, & alteri tradit.

Apicem.] Propriè eſt inſigne Sacerdotum apex, ex Feſto. Valer. Maxim. *Sulpitio inter ſacrificandum apex è capite prolapſus eidem ſacerdotium abſtulit.* Ovid.

Ludit in humanis divina potentia rebus:
Et ſubito caſu, quæ valuere ruunt.

Vide Juvenal. Sat. 6. v. 604. & ſeq. Item Sat. 10. v. 56. & ſeq.

15. *Cum ſtridore acuto.*] Volubilis fortunæ rotam, ejuſque rapidæ converſionis ſtridorem notat. Et quidem non ſine gravi mortalium concuſſione, perturbatione, querimonia, fiunt illæ mutationes, quibus Imperia ab his ad illos transferuntur.

ODE XXXV. Ad FORTUNAM.

Ut servet Cæsarem in Britannos profecturum.

O Dea, quæ charo dominaris Antio, parata hominem morti obnoxium aut ex infimo loco erigere, aut arrogantes victorias mutare in clades: tibi votis anxiis supplicat inops agricola: Te maris potentem erat quisquis mare Carpathium fatigat navi Bithynâ.

O Divâ, gratum quæ regis Antium, [130]
Præsens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit sollicitâ prece [131]
Ruris colonus: te dominam æquoris,
Quicumque Bithynâ lacessit
Carpathium pelagus carinâ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *O Diva.*] Fortuna, quam nos imprudentes facimus Deam, tametsi nullum numen habet; ut ait Juvenalis in fine Sat. 10. & Sat. 14. v. 315. huic tamen omnia stulti assignant; atque ut ait Plin. lib. 2. cap. 7. *Toto mundo, locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus, Fortuna sola invocatur; una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conviciis colitur: Volubilis, & cæca etiam existimata, inconstans, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: & in totâ ratione mortalium, sola utramque paginam facit. Adeoque obnoxia sumus Sortis, ut Sors ipsa pro Deo sit, quâ Deus probatur incertus.*

Gratum quæ regis Antium.] Equestri Fortunæ templum erat Antii, valdè quidem famosum, tum ob multa principum virorum dona, quibus erat exornatum; tum præcipuè ob Antianas Sortes, de quibus Sueton. Caligul. cap. 57. *monuerunt & Sortes Antiana, ut à Cassio caveret.* Macrob. lib. 1. cap. 23. *Vidimus apud Antium promoveri simulachra Fortunarum ad danda responsa, &c.* Alii *gratam* dici volunt, ob amœnum adeò secessum, ut eò cogitarit Nero sedem transferre Imperii. Vid. Strab. lib. 5. Cic. ad Attic. lib. 4. Epist. 8. scribit, *Antio nihil quietius, nihil altius, nihil amœnius.*

Antium.] Urbs fuit Latii maritima, Volscorum caput. Neronis patria, classe potens: nam cum interdictum mari esset Antiati populo sæpiùs rebelli, *naves Antiatum partim in navalia Romæ subductæ, partim incensæ, rostrisque earum suggestum in foro exstructum adornari placuit: Rostraque id templum appellatum.* Tit. Liv. 8. cap. 14. In tutelâ Fortunæ erat quæ ibi religiosè colebatur. Quo pertinere non absre videatur quod narrat Tit. Liv. lib. 6. cap. 9. *Animus Camilli rei majori, Antio imminebat . . . . . , sed quia nisi magno apparatu, tormentis, machinisque, tam valida urbs capi non poterat; relicto ad exercitum collegâ, Romam est profectus ut Senatum ad excidendum Antium hortaretur. Inter sermonem ejus (credo vem Antiatam diuturniorem manere, Diis cordi fuisse) legati ab Nepata ac Sutrio auxilium adversus Etruscos petentes veniunt: brevem occasionem esse ferendi auxilii memorantes. Eò vim Camilli ab Antio Fortuna avertit, &c.*

2. *Præsens vel imo tollere de gradu, &c.*] Potens & parata derepente ac subitò *ima summis mutare, insignem attenuare, obscura promere, apicem inde rapere unâ sine strepitu ac stridore acuto, atque illic ad arbitrium ponere:* ut est in Ode superiori, quem locum cum isto confer, studiosè lector. Vide & Macrob. lib. 5. cap. 6. ubi sic habet: *Fortunam Homerus nescire maluit, & soli decreto quam μοῖραν vocant, omnia regenda committit; adeo ut hoc vocabulum τύχη in nulla parte Homerici voluminis nominetur. Contra Virgilius non solum novit & meminit; sed omnipotentiam quoque eidem tribuit: quam & Philosophi, qui eam nominant, nihil suâ vi posse, sed decreti sive providentia ministrum esse voluerunt.*

3. *Te pauper ambit, &c.*] Quisquam tuam opem invocat, tuum ambit favorem agricola, nauta mercator, miles, &c. Vid. Pindar. Olymp. Od. 12. ubi, σώτειρα Τύχα, τὰν γὰρ ἐν πόντῳ κυβερνῶντι δοαὶ νᾶσε, ἐν χέρσῳ τε λαιψηρὸν πόλεμοι, κ' ἀγορᾶι βυλαφόροι. *O servatrix fortuna, à te in mari gubernantur celeres naves, in terrâ verò rapida bella, & contiones consilium ferentes.*

4. *Bithynâ.*] Metonym. pro qualibet aliâ navi. Seu quod Bithyni rei nauticæ peritissimi, ναυτικώτατοι, apud Eustath. in Dionys. seu quod frequens erat negotiatio ad eam Asiæ minoris regionem Euxino mari circumfusam, Propontidi vicinam, Thraciæ adversam, &c. Similiter pro quolibet mari ponitur *Carpathium* dictum ab Insulâ Carpatho, Cretam inter & Rhodum, hodie *Scarpanto*.

Te

Te Dacus aſper, te profugi Scythæ,
Urbeſque, genteſque; & Latium ferox,
Regumque matres barbarorum, &
Purpurei metuunt tyranni.
Injurioſo ne pede proruas [132]
Stantem columnam: neu populus frequens
Ad arma ceſſantes, ad arma
Concitet, Imperiumque frangat.
Te ſemper anteit ſæva Neceſſitas,
Clavos trabales & cuneos manu
Geſtans ahenâ: nec ſeverus

Te ferox Dacus, te errantes Scythæ, civitates etiam & nationes; nec non Latium bellicoſum, & matres regum barbarorum, atque tyranni purpurati venerantur. Nepede noxio ſubvertas columnam ſubſiſtentem; neve plebs aggregata ad arma quietos, ad arma provocet, ac Imperium labefaciat. Te nunquam non præcedit dura neceſſitas antè manu ferreis clavos pragrandes, & cuneos

ANNOTATIONES.

9. *Te Dacus aſper, &c.*] Te nationes omnes, ô Fortuna, colunt. *Daci*, gens bellicoſa, ad Iſtrum ſeu Danubium fluvium, Tranſylvaniâ, Moldaviâ, Valachiâ hodie continentur.

Profugi Scythæ.] In plauſtris vagantes, nullam habentes ſedem fixam & ſtabilem. Juſtin. lib. 48. de illis: *ne ſpes quidem præmii foret ex hoſte vago, non pecunia tantum, ſed etiam ſedis inopes.* Infrà lib. 3. Ode 24.

Campeſtres melius Scythæ,
Quorum plauſtra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, &c.

10. *Latium ferox.*] Bellis inclytum, ac vel una Roma Gentium & Orbis domina ſuperbum. Virgil. Æneid. 5. v. 731.

Gens dura atque aſpera cultu
Debellanda tibi Latio eſt.

11. *Regumque matres barbarorum, &c.*] Sic Ode 1. dixit, *bella matribus deteſtata.* Metuunt nempe filiis matres nunquam non, deprecanturque mala quævis humanitùs accidentia.

12. *Purpurei metuunt tyranni.*] Et benè quidem, memores hunc eſſe Fortunæ ludum, alta deturbare, humilia ſublevare. Et quod aiu Juvenalis Sat. 10. v. 112.

Ad generum Cereris ſine cade ac vulnere pauci
Deſcendunt reges, & ſicca morte tyranni.

14. *Stantem columnam.*] Ne ſubruas Imperium Romanum jam ſtabilitum, vel Imperatorem feliciter omnia moderantem. Neve facias ut ſeditiones populos movens quietas res perturbet, atque ita peſſum eant quæ videntur modo firma & ære perenniora.

17. *Te ſemper anteit ſæva Neceſſitas.*] Quidam legunt *ſerva neceſſitas*, quaſi Fortunæ famula. Sed apage. Sic enim & lib. 3. Ode 29. *Fortuna ſævo læta negotio.* Et Od. 24. ejuſdem libri, *dira neceſſitas.* Ita Sophocles in Ajace, ἀναγκαίαν τύχην vocat. Et Laberius apud Macrob. lib. 2. cap. 7. neceſſitatem Fortunæ pariter adjungit, his verſiculis,

Neceſſitas cujus curſus averſi impetum
Volverunt multi, pauci poterunt
Quo me detruſi, &c.
. . . . . .
Fortuna, immoderata in bono aque atq; in malo,
. . . . . .
Nunc me quo dejicis? &c.

Huc & facit quod Ariſtot. rerum cauſas enumerat haſce quatuor, naturam, neceſſitatem, fortunam, mentem.

18. *Clavos trabales & cuneos manu Geſtans ahenâ, &c.*] Talem Antii referunt in Fortunæ templo fuiſſe picturam, quâ exhiberentur variæ illa inſtrumentorum genera, clavi, cunei, unci, plumbum liquidum, &c. ſeu cruciandis reis, ſeu rebus firmandis ac ſtabiliter defigendis ideonea. *Clavos trabales*, hi ferrei ſunt, ingentes & validi quibus trabes figuntur: unde proverb. *trabali clavo figere*, pro, *firmiter ſtabilire* Cic. 7. in Verrem, n. 32. Eraſm. Chiliad. *Herculanus nodus.* & noſter cit. lib. 3. Od. 24. *clavos adamantinos*, eodem ſenſu, *figi* à neceſſitate, ait. Item pali ſunt lignei præacuti, quibus olim & modò apud immanem Turcam homines tranſadacti perimuntur. Ammion. Marcel. lib. 16. *trabalibus telis capita diſciſſa quorumdam*, nimirum ut ait paulò antè, *cum flexis enſibus, ferendi non ſuppeterent inſtrumenta, ipſis barbaris tela eorum vitalibus immergebat.* Itaque trabalia illa tela, ſtipites erant acuti per ſuffixi corporis caput eminentes.

Cuneos manu Geſtans ahenâ.] Stabilitatem ac firmitatem notat *manus ahena*, item *cuneus* ferreus, quo ſolebant ſtringi compedes, manicæ & pedicæ. Duobus etiam cuneis ſimul adactis aliquid magis adſtringitur. Unde Plaut. Stich. Scen. 9. *vel inter cuneos ferreos*, ſcilicet in arcto parasitus ait accumbere ſe poſſe. Cuneis præterea res finduntur ac ſcinduntur: his etiam rei velut clavis affiguntur cruci. Sic apud Cicer. Tuſcul. 2. Prometheus à Vulcano ſe affixam Caucaſo queritur.

Uncus

adeſt etiam uncus, & liquefactum plumbum. Te revereatur ſpes, & fides inſequens, candido panno cooperta: neque recuſat tibi *adhærere, quandocunque mutato pallio ades magnatum adverſa deſeris: plebs autem inſtabilis, & meretrix perfida contrà fugit: amici* quoque *jugum ſimul portare fraudantes abſcedunt*, poſt *exhauſta ad facem* uſque *dolia*. O fortuna, *in columem præſta Cæſarem proficiſci meditantem adverſus ultimos terra Britannos:* ſerves *etiam novum agmen adoleſcentium,*

Uncus abeſt, liquidumque plumbum. [133]
Te ſpes, & albo rara fides colit 21
Velata panno, nec comitem abnegat:
Utcunque mutatâ potentes
Veſte domos inimica linquis.
At vulgus infidum, & meretrix retrò 25
Perjura cedit: diffugiunt cadis
Cum fæce ficcatis amici,
Ferre jugum pariter doloſi.
Serves iturum Cæſarem in ultimos [134]
Orbis Britannos, & juvenum recens 30

ANNOTATIONES.

Mulcibrì aſcivit manus:
Hos ille cuneos fabricâ crudeli inſerens,
Perrupit artus, &c.

Clavi nimirùm ad crucem ligneam, cunei ad lapideam; inquit Theodor. Marcilius.

20. *Uncus.*] Seu quo rei trahebantur ad ſcalas Gemonias; ſeu quo annecti ac teneri firmiter aliquid ſolet.

Liquidumque plumbum.] Hoc notum eſt & affuſo eruciatos aliquando reos; & ferreas manus, uncos, cuneos arctiùs alligari, tenaciuſque addærere. Arnob. 6. contra Gentes: *Quid miſerius aut infelicius his eſſe poterit, quàm ſi eos in baſibus ita unci retinent, & plumbea unctiones?*

21. *Te ſpes, &c.*] Hæc ſolent afflictos ſuſtentare, & ſolari adverſis preſſos. Hi enim ſperantes meliora, Fortunamque rotæ converſione benigniorem fore, præſentes ærumnas æquiori ferunt animo.

Et albo rara fides colit Velata panno.] Licet enim rari ſint in adverſis amici, aliqui tamen reperiuntur interdum fideles uſquequaque. Sic *fides colit* Fortunam; *nec* adverſanti refragantique ſe *comitem negat*. Et ob hoc fortè dicitur *albo velata panno*; id eſt, ſimplex, ſincera, non fallax: vel quod albo velabant panno caput, qui fidei ſacrificabant. Alii locum hunc interpretantur de Candidatis, adeptâ dignitate parùm curantibus ea perſolvere quæ tum maximè promiſerant, cùm magiſtratum ambirent. Quod mihi quidem longè petitum videtur. Tuum eſto judicium lector ſagax & erudite, Virgil. Æn. 1. v. 296.

Cana fides.

Quo tamen loco ſignificare videtur tutam quamfidem.

22. *Nec comitem abnegat, Utcunque mutatâ, &c.*] Id eſt, non deſerit fides amicos, etiam cùm ab eis recedit Fortuna, *mutatâ* cum veſtibus mente; quando miſeros reddit eos, qui beati erant; & facta jam *inimica linquit domos potentium*, & aliò migrat.

25. *At vulgus infidum, & meretrix, &c.*] Veri quidem amici in adverſis perinde ac in ſecundis manent fidi, & juvare perſeverant. At hæc paucorum virtus eſt. Alii enim è multis & è vulgo, amicum fovent quamdiu felix eſt: reflante vero Fortunâ protinus avolant. In primis autem meretrix datæ fidei immemor abſcedit, & quamquam utriuſque ſtatûs calamitoſi nimirùm & fortunati *jugum ferre pariter* ſpoſponderant, *doloſi* tandem apparent. Nam *diffugiunt ficcatis cum face cadis*, ubi queſtûs nulla ſpes ampliùs; atque ut eſt in proverb. *fervet olla, vivit amicitia*. Et Ovid. de Pont. 2. *Vulgus amicitias utilitate probat*. Eccleſiaſtici cap. 6. *eſt amicus ſocius menſæ; & non permanebit in die neceſſitatis.*

29. *Serves iturum Cæſarem, &c.*] Antiſ fortaſſe tum diverſantem Antiati Fortunæ commendat, tumque, ut videtur, illic meditantem eam *in Britannos* expeditionem, de quâ Dio lib. 53. *Ultimos orbis*, Virgil. Eclog.

Et penitus toto diviſos orbe Britannos.

Vide infrà, lib. 3. Od. 4. v. 33.

30 *Et juvenum recens Examen, &c.*] Appoſite Marcilius obſervat duplicem hîc ac diverſum Auguſti conſulatu belli apparatum notari: alterum in Britanniam (majorem nempè, ſive Angliam) ductu & auſpiciis ipſius Auguſti: alterum in Arabiam felicem ductu Ælii Galli: ex Dione cit. lib. 53. Plin. l. 6. cap. 28. &c. Strab. lib. 2. & 16. &c. Senſus eſt: conſcriptum in illa priori expeditione *juvenum examen*, ſeu *novum exercitum*, ob Romani famam nominis jam tum *Eois timendum partibus*, ac paulò pòſt terrorem illaturum eſſe, Parthis, Medis, Perſis; *Oceanoque Rubro*, Arabibus nimirùm illi proximis. Nam *ipſa penitſula Arabia inter duo maria rubrum Perſicumque procurris*: ex Plin. mox cit. Ergo perperam alii interpretantur Oceanum Britanniæ majori vicinum occidentis Solis rubeſcentem radiis: accipè verò ſinum Arabicum, ſeu ipſum mare Rubrum, quod Græci Erythræum vocant.

Examen

Examen Eois timendum
Partibus Oceanoque Rubro.
Eheu, cicatricum & ſceleris pudet,
Fratrumque. Quid nos dura refugimus
Ætas? Quid intactum nefaſti
Liquimus? Unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris? O utinam novâ
Incude diffingas retuſum in
Maſſagetas Arabaſque ferrum.

formidabile quidem *orientalibus regionibus, ac mari Erythræo. Heu pudet vulnerum criminiſque, & fratrum à* fratribus interfectorum. *Ecquid exhorruimus nos homines ſævi? quid impii dimiſimus non violatum? à quo manum cohibuerant adoleſcentes ob reverentiam numinum? Quæ non altaria polluerunt?* O Fortuna *hebetatos* malè noſtros *enſes, utinam novâ incude fabrices contra Maſſagetas & Arabas,* benè

ANNOTATIONES.

quoniam ἐρυθρὸς vel ἐρυθρεύω rubrum ſignificat, ſcilicet ob terram rubram, ſive miniatam aquæ ſubſtratam, vel ab imminentibus ejuſdem coloris montibus; unde Sole affulgente ſpecies rubra præbetur mari: Aliis ab Erythræo rege factum nomen placet. Euſtath. in Periegeſ. Dionyſ.

33. *Eheu, cicatricum & ſceleris pudet.*] Inhoneſta quippe ſunt vulnera in bellis civilibus accepta: & quicquid adverſus cives perpetratur, flagitioſum eſt ac pudendum. *Pudet* igitur & *fratrum*, in contrariis, ut fit, militantium partibus, atque ita ſæpiùs à conſanguineis trucidatorum.

34. *Quid nos dura refugimus Ætas, &c.*] Nos hac ætate ferreâ odiiſque pluſquam civilibus infeſtâ viventes, armaque in propinquorum corpora immaniter exacuentes, quid mali ac ſceleſti patrare detrectavimus! quid nefandi non attentavimus?

35. *Nefaſti.*] Execrandi, conſcelerati, nefarii. Cic. 2. de Legib. n. 21. *Qua augur injuſta, nefaſta, vitioſa, dirave dixerit, irrita infectaque ſunto.*

36. *Unde manus juventus Metu Deorum continuit? &c.*] Legunt alii *manum*. Quos religio cohibuit ab audendo ſcelere, à violandis ſacrariis, templis atque aris violandis, impieque diruendis.

38. *O utinam novâ incude diffingas retuſum, &c.*] Quidam legunt *diſtringas*, & *recuſatum*. Senſus eſt: O Fortuna, finge de novo & fabrica nobis gladios, gloriosè quidem in hoſtes Imperii Romani ſtringendos: nam illi priùs à nobis malè *retuſi* ſunt adversùs fratres, cives, propinquos: civiles diſcordias extingue ſemper funeſtas, ut externa duntaxat bella deinceps moliamur, ſignaque Romana cum decore & gloriâ inferamus in *Maſſagetas* Scythiæ populos, ubi nunc pars Auſtralis Tartariæ, aliis autem, Paludem Mæoticam incolentes, quaſi *graves Getas* appellatos: *maſſa* enim Scythicâ linguâ, grave ſignificat, ex Iſidoro Origin. 9. Claudian.

Maſſagetaque truces, duro gens aſpera bello.

Item in Arabes gazis ac divitiis famoſos. Arabia inter præcipuas Aſiæ partes cenſetur. Terminos habet à Septentrione Syriam, & fluvium Euphratem, ab Oriente ſinum Perſicum, ab Occidente ſinum Arabicum, ab Meridie mare Arabicum, ſive partem Indici Oceani. Porrò ad rem præſentem facit quod habet Strabo l. 7. *Eo tempore*, inquit, *Byrebiſtas Getarum tenebat Imperium, adverſus quem Cæſar inſtruxit exercitum.* Et quod Ammian. Marcell. *Arabiam* vocat *Getarum deſertum.*

ODE XXXVI.

Fauſtum ex Hiſpaniâ reditum Numidæ gratulatur.

ET thure, & fidibus juvat
Placare, & vituli ſanguine debito

Et thure, & Lyricis carminibus, & debito cruore vituli expedit litare Numinibus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 3.

Ad Plotium, vel, ut aliis placet, Pomponium inſcribitur Ode hæc. *Nymida* verò cognominari videtur ab illa regione Africæ Libyæ interioti & Mauritaniæ finitima, in qua militaverat.

1. *Et thure, & fidibus juvat, &c.*] Æquum

Cuſtodes

ſervatoribus Numida qui iam incolumis ab extremâ rediens *Hiſpaniâ, dilectis ſociis oſcula plurima, at neminî plura quam ſuavi Lamiæ partitur, recordatus adoleſcentia non alio ductore tranſactâ, & mutatæ pariter togæ. Nelata diei ſignum deſit Cretenſe; Neve prolato cado parcatur; neque ſit pedum ceſſatio ad ritum Saliorum:*

Cuſtodes Numidæ Deos:
Qui nunc Heſperiâ ſoſpes ab ultimâ [136]
Caris multa ſodalibus,
Nulli plura tamen dividit oſcula,
Quam dulci Lamiæ; memor
Actæ non alio rege puer'tiæ,
Mutatæque ſimul togæ.
Creſsâ ne careat pulcra dies notâ: 10
Neu promptæ modus amphoræ, [137]
Neu morem in Saliûm ſit requies pedum:

ANNOTATIONES.

eſt ſacrum Diis facere, adhibitis, ex more veteri, thure, & muſicâ, vitulumque mactare Diis ex voto pro felici redditu facto ab amico noſtro Numida.

3. *Cuſtodes.*] Caſtorem & Pollucem navigationis, vel Mercurium peregrinationis præſides. Unde hic ſub nomine ἐνοδίων colebatur, teſte Heſychio.

4. *Qui nunc Heſperiâ ſoſpes ab altimâ.*] Qui ſalvus rediit à bello Cantabrico. In eâ Hiſpaniæ regione Oceano Septentrionali proxima ab Auguſti ducibus geſtum eſt non ſemel nec valdè feliciter bellum. Quo magis mirum, inde ſoſpitem Numidam rediiſſe *Heſperiâ ab ultimâ*. Quod addit, *ultimâ*, Hiſpaniam clarè deſignat: alias enim Italia quoque Heſperia dicitur; ut ſuprà notavi ad Od. 28. v. 26. Vide ibi annot. Strabo lib. 1. Hiſpani ad Occidentem vergunt maximè, μάλιστα ἑσπέριοι, inquit.

6. *Dividit oſcula.*] Quotidiana quidem obviis familiaribus dabantur: at præcipuè vel proficiſcentibus, vel è peregrinatione redeuntibus. Cic. lib. 6. Epiſt. ult. ita ſcribit Tironi ſuo: *oculos tuos, etiamſi te veniens in medio foro videro, diſſuaviabor.* Sueton. Tiber. cap. 10. *paucos in digreſſu oſculatus.* Et cap. 34. *quotidiana oſcula prohibuit edicto.* Neron. cap. 37. *Certè neque adveniens neque proficiſcens quemquam oſculo impertivit, ac ne reſalutatione quidem.* Sic & ſacræ literæ: *ſalutate invicem in oſculo ſancto* D. Paul. Rom cap. & art. ult. 1. ad Cor. cap. ult. de Petr. 1. Epiſt. cap. & art. pariter ult.

7. *Lamiæ.*] De Ælio Lamia ſuprà, Od. 26.

Memor actæ non alio rege puer'tiæ, &c.] Magnam animorum conjunctionem gignere hæc ſolent. Lamia & Numida eodem prædagogo ſeu rectore uſi, puerîtiam ſimul exegerant; prætextam quoque deponentes pariter circa annum 17. togam virilem unà ſumpſerant, tum ex more, *tandem cuſtode remoto*; ut ait noſter ad Piſones. Epiſt. Sunt qui *puer'tia regem* interpretantur patronum potentem: Sed quid hoc ad pueros? Alii creatum ſorte regem inter pueros colludentes in βασιλίνδα, de qua Plato in Theæteto, Jul. Pollux. lib. 9. cap. de convivalibus ludis, & nos poſtea Epiſt. 1. ad v. 59. ubi.

At pueri ludentes, rex eris, aiunt, &c.

Melius certè alii intelligunt magiſtrum, ſive inſpectorem & curatorem, qui duobus aut pluribus pueris nobilibus inſtituendis præficiebatur: παιδάνοξ, quaſi παίδων ἄναξ.

8. *Puer'tia.*] Syncope. Sic. *lamna* pro *lamina*. Sic *pergite* pro *porrigite*: Virgil. Æneid. 8. v 274. *ſurpite* pro *ſurripite*: infrà, lib. 2. Sat. 3. & lib. 4. Od. 13. *pergam* pro *porrigam*, teſte Feſto; & Sil. lib. 9.

10. *Creſsâ ne careat, &c.*] Dies iſta, quâ redditus mihi es, notetur læto ſigno, vel cretâ albo nempè lapillo ſeu Cretenſi; ex more apud Thracas inſtituto, lætas dies ac felices candido notandi calculo. Plin. lib. 7. cap. 40. hinc legendum quidam putarunt, *Threſsâ*; ſed malè, ut notavi ad Perſ. Sat. 2. v. 1. Nec enim de conſuetudine Thracum hîc agitur, ſed de Cretenſi notâ felicitatis indice, candidâ nimirum. Sic poſtea Sat. 3. lib. 2. v. 246.

Cretâ an carbone notandum?

Et Perſ. Sat. 5. v. 198.

Illa prius cretâ, mox hac carbone notaſti.

11. *Neu prompta modus amphoræ.*] Ad plenæ ſignificationem lætitiæ, largè bibendum ait; ſimul & veterem tángit morem, quo amicos vel proficiſcentes, vel è peregrinatione revertentes convivio excipiebant. Quæ quidem epulæ dicebantur viaticæ, & adventitiæ.

12. *Neu morem in Saliûm ſit requies pedum.*] Nec omittantur tripudia & ſaltationes iis ſimiles, quas exercent Salii Martis Sacerdotis à Numa Pompilio inſtituti, numero duodecim, è Patricio genere: à Tullo deinde Hoſtilio duplicati. Hi æneâ galeâ, baltheo, ac thorace armati, per urbem incedebant, gradu compoſito, atque ad tibiæ modulos ſubſilientes: unde nomen. Sacra illa cœnis quoq; ſumptuoſis cantibus & ſymphoniâ opiparè celebrabant. Vide plura apud

Neu

Neu multi Damalis meri
Bassum Threicià vincat amystide:
Neu desint epulis rosæ,
Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalim putres [138]
Deponent oculos: nec Damalis novo
Divelletur adultero,
Lascivis hederis ambitiosior.

Neve Damalis plurimi vinâ bibax certet cum Basso poculis Thracibus: neve convivium rosis careat, nec apio constanti, nec fugaci lilio. In Damalin cuncti defigent aspectus lascivos: at Damalis ab novo non abstrahetur amore, hederis haerentibus tenacior.

Thesaphr: Comm: p. 149.

ANNOTATIONES.

Liv. lib. 1. cap. 20. Jul. Poll. lib. 4. cap. 14. maximè verò Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 26. &c. Dionys. Halicarn. lib. 2. sic habet: *hi autem Salii omnes saltatores sunt, & laudatores armatorum Deorum, &c.* Varro 4. de Ling. Lat. sic habet: *Salii à saltando, quod facere in comitio quotannis in sacris solent & debent.*

13. *Neu multi Damalis meri Bassum, &c.*] Ad convivium amica Numidæ Damalis invitata cum novo sic amatore consuescat, at relictâ veteris amici familiaritate, Bassi videlicet, non ampliùs cum eo certet bibacitate vinosa quidem mulier.

Multi meri.] Tull. lib. 9. Epist. ult. *non multi cibi hospitem accipias, sed multi joci.* Alii sic interpretantur: Bassus & Damalis certent poculis, nec in pergræcatione huic ille cedat.

14. *Bassum.*] Is forte est Iambicus ille Poeta ad quem est Propertii Eleg. 4. lib. 1. & Eleg. 10. lib. 4. Trist. Ovidii. Ubi malè, *Battus* legitur; Bassus enim vocatur apud antiquiores vitæ Ovidii scriptores. Testis Scaliger.

Threicià amystide.] Vel poculo valde capaci, vel bibendi genere apud Thracas & Scythas usitato ἀναῦσι, sine respiratione, ἀμυστὶ, hiante & patenti ore & rictu: unde ἀμυστίζειν dicitur is qui sic vinum ingurgitat, largo hausto, ductim, confertim & confestim; non autem sorbillando, vel lento ductu. Vide Plutarch. Sympos. Cæl. lib. 4. lib. 26. & lib. 15. cap. 6. Turneb. lib. 18. cap. 27.

15. *Neu desint epulis rosæ.*] Ad corollas nempè texendas ex epulantium more veterum, tum ad delicias, tum ebrietatis coercendæ causâ, ut notavi jam alibi, & mox dicam Ode 38.

16. *Neu vivax apium.*] Diu virens, quodque μένειν propterea dicitur, ac inter coronarios flores censetur apud Athen. lib. 15. Vide lib. 2. Od. 7. v. 24.

Neu breve lilium.] Brevi durans.

17. *Omnes in Damalin putres deponent oculos.*] Omnes in Damalin oculos amore languentes defigent, condent, ac veluti sepelient. At illa contemptis amatoribus cæteris quidem omnibus, uni se addicet Numidæ.

Putres.] Lascivos, libidine fractos.
Pers. sat. 5. v. 58.

Ille in Venerem est putris.

Deponent.] Timentium & languentium oculi dejecti ac depositi: contra securorum elati & tecti. Propert. lib. 1. Eleg. 1.

Tum mihi constantis dejecit lumina fassus,
Et caput impositis pressit amor pedibus.

18. *Nec Damalis novo divelletur, &c.*] Damalis in amore constans & fida non recedet ab unius Numidæ complexu, ei tenacius adhærens, quam hedera muro vel arbori.

ODE

ODE XXXVII.

Sodales hortatur ad lætandum, extinctâ Cleopatrâ.

Jam compotandum est, ô socii; jam planâ levi terra percutienda est: jam tempus adest epulis Saliaribus decorare Numinum lectos. Non licebat antea Cæcubum vinum proferre è cellis vetustis, dum Capitolio eversionem, & exitium Imperio Romano moliebatur Regina insaniens cum turmâ fœdâ homi-

NUnc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus: tunc Saliaribus [139]
Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, sodales.
Antehac nefas depromere Cæcubum
Cellis avitis; dum Capitolio
Regina dementes ruinas,
Funus & Imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 9.

1. *Nunc est bibendum, &c.*] Post insignem illam ad Actium Augusti victoriam, superatumque Antonium cum sua Cleopatrâ, quæ Romanis dominari stultè appetebat; liberè jam tripudiandum, hilariter epulandum est. De his Flor. lib. 4. cap. 11. Liv. lib. 132. & 133. Plutarch. in vita Antonii. Sueton. Oros. &c. Scilicet Imperio Romano Triumviris partito, Augusti sorori Octaviæ, quam duxerat uxorem, repudio remisso, Cleopatræ se amoribus immersit Antonius. Hinc iratus Cæsar bellum ei molitus, in Epirum copias transportavit, navalique prælio ad Actium Epiri promontorium commisso, Antonium & Cleopatram tam gloriosè vicit, ut victos ad fugam, indeque ad ultimam rerum ac ipsius vitæ desperationem adegerit. Ob res tam præclarè gestas, supplicationes etiam, ut videtur, ad pulvinaria Deorum instituras, indictaque lectisternia, gratulatur Augusto Romanisq; Horatius hac Ode, ut & Epod. 9. Vide ibi.

2. *Nunc Saliaribus Ornare pulvinar Deorum &c.*] *Tempus erat:* vel enallage; pro, *tempus est*: vel, destinatum fatis, hoc erat tempus, ad gratias Diis agendas, nostramque lætitiam exhibendam, tum lectos ac pulvinos in templis numinibus sternendo, tum opiparas celebrando cœnas & epulas, quales Saliis consuetæ & solennes, ut locum dederint proverbio: *Saliares cœnæ*, id est, sumptuosæ. Vide supra Annot. Od. 36. ad vocem *Salium*, Turneb. lib. 7. cap. 17. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Tit. Liv. passim de lectisterniis, quorum superstitionem insectatur Arnob. lib. 7. contra gentes, his verbis: *Lectisternium Cereris erit Idibus proximis. Habent enim Dii lectos, atque ut stratis possint mollioribus incubare, pulvinorum tollitur atque excitatur impressio.*

3. *Antehac nefas depromere, &c.*] Laborante civilibus discordiis antea Republicâ, & fœminâ jugum Romanis intentante, lætari non licebat, nec e cellis promere vina generosa, quale Cæcubum è Campaniæ fertilibus agris, propè Fundos & Amyclas urbes.

Martial. lib. 13. Epigr. 115.

Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis.

6. *Dum Capitolio Regina, &c.*] Dum Romano Imperio cladem moliretur Cleopatra Ægypti Regina, furiosâ ambitione acta, solitis cubiculariis stipata, eunuchis nimirùm omnia sibi spondens, atque ob aspirantem fortunam animo impotenter elata.

7 *Regina dementes ruinas funus & Imperio parabat, &c.*] Rectè observant docti interpretes, mentionem hic Antonii fieri nullam, sed Cleopatræ duntaxat; tum quòd è civili bello nulla triumphi manet gloria, tum quia vulgò dicebatur mulier Ægyptia Romanum affectare Imperium. Flor. lib. 4. cap. 11. ità scribit: *Furor Antonii quatenus ambitu non interiret, luxu & libidine extinctus est. Quippe post Parthos, cum exsuso arma in otio ageret, captus amore Cleopatræ quasi bene gestis rebus in regio se sinu reficiebat. Hæc mulier Ægyptia ab ebrio Imperatore pretium libidinum Romanum Imperium petit; & promisit Antonius: quasi facilior esset Parthis Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacitè; sed patria, nomina, togæ, fascium oblitus, totus in monstrum istud ut mente ita animo quoque & cultu desciverat, &c.*

9. *Contaminato.*] Ex Donato, *contaminare* est, rem rei sic miscere, ut corrumpatur utraque, neutra permaneat: quod quidem spadonibus competit. Nam ex Greg. Nazianz. in Epitaph. Basilii magni, inter mulieres viri esse videntur; inter viros autem sunt mulieres, ad obscœna verò quælibet paratissimi. Hinc sequitur, *cum grege turpium morbo.* Quidam legunt *contagio.* Porrò *contaminati, turpesque morbo*, seu ob emasculationem, seu ob cinædicam fœditatem. Juvenal. Sat. 2.

Hispo subit, juvenes: & morbo pallet utroque.

Morbo

Morbo virorum ; quidlibet impotens,
Sperare, fortunâque dulci
Ebria. Sed minuit furorem
Vix una ſoſpes navis ab ignibus :
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Cæſar, ab Italiâ volantem
Remis adurgens ; accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Æmoniæ ; daret ut catenis
Fatale monſtrum : quæ generoſiùs
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit enſem, nec latentes
Claſſe citâ reparavit oras.

num luc inquinatorum, nihil non ſibi temere promittens, fortunâ favente dementata. Verum factum ejus imminuit unica navicula vix ab incendio ſalva : & animum Mareotico furentem ad veros metus compulit Auguſtus, quando fugientem ab Italiâ perſecutus eſt remigatione, (tanquam accipiter teneras columbas, aut leporem velox inſecutor per agros Æmonia nivoſa) ut in vincula conjiceret funeſtum portentum. Illa verò ſtrenuè mori volens, haud gladium exhorruit more feminæ, nec recondita celeri navigio terras requiſivit.

ANNOTATIONES.

10. *Quidlibet impotens ſperare.*] Sunt qui interpretentur, Valde potens ; ſed alii melius, impar & impotens ambitionem frænare, quidlibet temerè ſperabat. Sic enim qui ſe continere ab illicitis nequit, ſui dicitur non compos, & animi impotens ; quoniam affectus, motus, cupiditates non valet coercere, imò ab iis victus, huc illuc ut ſervus trahitur.

12. *Sed minuit furorem vix una, &c.*] Bene ſcripſit quidam ; *fortuna vitrea eſt : cùm ſplendet frangitur.* Itaque ſpes inſanas, ſuperbos faſtus, & arrogantes animos tandem Cleopatra fregit, quando è claſſe tam numeroſâ, vix ab incendio Romanorum navim unam eripuit, quâ fugeret. Subtiliter hîc à nonnullis intelligitur Auguſtus, qui fuerit unus ſoſpes ab impuris illis Cleopatræ ardoribus, quibus deflagrarant Julius quidem Cæſar primùm, ac ſubinde Antonius. Flor. cit. *Prima dux fuga Regina, cum aurea puppe, veloque purpureo ſe in altum dedit : mox ſecutus Antonius : ſed inſtare veſtigiis Cæſar, &c. . . . . prope manu tenebatur. Prior ferrum occupavit Antonius. Regina ad pedes Cæſaris prevoluta tentavit oculos ducis fruſtra. Nam pulchritudo intra pudicitiam Principis fuit.*

14. *Lymphatam Mareotico redegit, &c.*] Vel exquiſito vino ex illa Ægypti regione, Mareotidi paludi vicinâ, apud Alexandriam ; quod laudant Columella, Athenæus, Strabo, &c. & meminit Virgilius Georgic. 2.

Sunt Thaſia vites, ſunt & Mareotides albæ.

Eo nempè, cum ſuo Antonio, frequenter epulata, animum exhilarabat. Vel, regni *Mareotici*, id eſt, Ægypti opibus nimium confiſa, indeque velut cæco animi impetu abrepta ad quandam inſaniam, cum jam ſibi arrogat aliena, de propriis laboravit, ſibique timuit, ne hoſtium præda fieret ; quod revera contingit.

16. *Ab Italiâ volantem remis adurgeni, &c.*] Addente alas timore fugiebat celeriter Cleopatra : ſed inſtitit Auguſtus (teſte Floro cit.) navibus Liburnis, quæ velociſſimæ ſunt, ut poſtea dicetur : hinc accipitri citoque venatori comparatur. *Ab Italiâ*] Porrò illa abhorrebat, eò timens abduci ad hoſtilis triumphi pompam ſuo dedecore exornandam.

20. *Æmoniæ.*] Vel Thraciæ : ſic dictæ ab Hæmo, ſeu Æmone nivoſo monte, vel potiùs, Theſſalicæ regionis Macedonibus proximæ ab Æmone Deucalionis filio nuncupatæ.

Daret ut catenis fatale monſtrum.] Ut captivam averheret Cleopatram Reipublicæ Romanæ fatalem & exitioſam, vel ſuæ gloriæ ac triumpho fatis reſervatam. Addunt alii, theſauris ejus potiundi ſpem, inſequendi cauſam fuiſſe.

21. *Qua generoſius perire quærens, &c.*] Haud muliebrem animum ſed virilem potius gerens in corpore muliebri, nequaquam more feminarum enſis aciem expavit. Nimirùm cùm Auguſtus Alexandriam, obſeſſoſque ibi Antonium & Cleopatram redegiſſet in ſuam poteſtatem, ſe quidem interemit Antonius : arripuit & Cleopatra gladium, quo ſibi mortem inferret : ſed prohibita eſt à Proculeio, intra ſepulchrorum clauſtra, miſſo à Cæſare, qui vivam ſervare ad ſui triumphi decus exoptabat. Plutarch. in vita Antonii. Tit. Liv. lib. 133. cit.

23. *Nec latentes Claſſe citâ reparavit oras.*] Nec in remotas Ægypti regiones clam aufugit, aut uſquam latere voluit, ſed Alexandriam recto curſu contendit.

Latentes.] Cic. Agrar. 2. n. 43. *quid Alexandria, cunctaque Ægyptus ? ut occulte lateat, ut recondita eſt ?* Suum tamen poſtea damnavit errorem : intellexitque ſatius futurum fuiſſe cedere tempori, & in tutum aliquem locum ſe recipere,

Auſa

Sed *fronte latâ deſperatum etiam regnum adire non veritâ eſt: & conſtans ſævas aſpides attrectavit, ut nigrum virus corpore hauriret, morte conſtitutâ audacior. Nempe femina haud ignobilis ad magnificum Auguſti triumphum Liburnis ferocibus* velut *privata devehi abhorrebat.*

Auſa & jacentem viſere regiam
Vultu ſereno fortis, & aſperas
Tractare ſerpentes, ut atrum [142]
Corpore combiberet venenum;
Deliberatâ morte ferocior:
Sævis Liburnis ſcilicet invidens
Privata deduci ſuperbo
Non humilis mulier triumpho.

ANNOTATIONES.

dum bellum repararet; conſpirante præſertim in ejus auxilium totâ Ægypto. Vide Virgil. Æneid. 8. v. 707. & ſeq. & Servium in eum locum. Vide & Plutarch. Dionemque, tentatam ab ea fugam per ſinum Arabicum, contrà narrantes.

25. *Auſa & jacentem viſere regiam, &c.*] Deſperatum licet regnum ingreſſa nihil de ſuperbiâ remiſit: *vultu ſereno* regiam adit, ibique in omni luxu verſatur: teſte Plutarcho.

26. *Fortis & aſperas tractare ſerpentes.*] Cum in victoris poteſtate eſſet, morique conſtituiſſet, ſecretum mortis genus tentavit. Flor. cit. *Cleopatra*, inquit, *non jam de vita, quæ offerebatur, ſed de parte regni laborabat. Quod ubi deſperavit à Principe, ſervarique ſe triumpho vidit; incautiorem nactа cuſtodiam, in Mauſoleum ſe (ſepulchra regum ſic vocant) recepit: ubi maximos, ut ſolebat, induta cultus, in differto odoribus ſolio, juxta ſuum ſe collocavit Antonium, admotiſque ad venas ſerpentibus, quaſi ſomno ſoluta.* Similiter Plutarchus refert; omnium genera venenorum in damnatis expertam: anxiam autem fuiſſe, quod quæ citò extingueret, crearent dolorem: quæ verò ſine dolore eſſent, celeritate carerent: tandem verò deprehendiſſe aſpidis morſum & citò & ſine dolore enecare, gravato ex ſomno capite, & leni ſudore per vultum diffuſo. Cæterùm nemini compertum eſt quo mortis genere Cleopatra obierit: punctūras tantùm in brachio conſtat exiguas apparuiſſe. Hinc Auguſtus ejus ſimulachrum in triumpho duxit, admorſo aſpidibus brachio. De quo Propert. lib. 3. Eleg. 10.

Brachia ſpectavi ſacris admorſa colubris,
Et trahere occultum membra ſoporis iter.

29. *Deliberatâ morte ferocior.*] Eò ferocior, quod mori quoquo modo ſtatuerat. Adverte pluribus extolli Cleopatræ generoſitatem ſupra muliebrem ſexum, ut hinc victori accedat & creſcat gloria. Aliàs enim habere locum potuiſſet, quod ſcribit Virgil. Æneid. 4.

Egregium verò laudem . . . . . :
Si femina victa eſt.

30. *Sævis Liburnis.*] Non parùm juverant Auguſtum in reportandâ navali victoriâ Liburni Illyrii populi, Liburnæque naves celeritate inſignes. Ex quo patet non cymbas quaſdam aut naviculas bello ineptas fuiſſe, ut putarunt quidam: Suidas certè roſtratas & conſtratas extitiſſe tradit, aliâ tamen quam triremes formâ. Vide Veget. lib 4. de re milit. Appian. lib. 4. &c.

Sævis.] Si quidem Romam deportaſſent vivam ad hoſtis triumphum.

Scilicet invidens Privata deduci ſuperbo Non humilis mulier triumpho.] Dio cit. lib. 51. ita ſcribit: *tantas inter calamitates regni memoriam retinebat, ut mallet nomine & ornamentis ejus retentis mori, quàm privata vitâ frui.* Nihil itaque magis Cleopatra formidabat, quam triumphari, invidens Auguſto illum quem tantoperè anhelabat, honorem, victam & vinctam ſciliceet Reginam per Urbem Italiamque circumducendi in ſuo triumpho. Hinc aiunt, cùm capta ab Auguſto clementiùs de induſtria tractaretur, quâ verò mente & conſilio ſatis intelligeret, dicere ſolitam, *non triumphabor.*

ODE

ODE XXXVIII.

Parvo gaudere ſe in conviviis apparatu.

PErſicos odi, puer, apparatus. [143]
Diſplicent nexæ philyrâ coronæ :
Mitte ſectari, roſa quo locorum [144]

O Famule, averſor Perſarum ſumptus. Non placent corollæ philyra colligatæ : Omitte perſectari quibus in regionibus durent roſa

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

1. *Perſicos odi, puer, apparatus*] Perſarum luxus paſſim famoſus ex Herodoto, Xenophonte, Plinio, Athenæo. Illi nempe vaſa pretioſa in conviviis, lectos etiam diſcubitorios aureos & gemmeos requirebant. Patet ex Herodot. lib. 9. unguenta & odores amabant. Teſtis Plin. lib. 13. cap. 1. opſonia exquiſita, tibicines, miniſtros ſuccinctos adhibebant. Ex Plutarch. novæ alicujus voluptatis inventoribus præmia dabant. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 2. &c. *Perſa & Medi omnium hominum maximè voluptatem ac delicias colere :* & paulò poſt ; *omnium primi luxu celebres fuiſſe Perſa*, referuntur ab Athen. lib. 12. cap. 1. & lib. 4. cap. 10. ex Theophraſto ; *Perſarum Reges luxu effeminati ingentem pecuniæ ſummam per præconem iij pollicentur, qui novum voluptatis genus excogitarint.* Item ex Heraclide Cumano, *qui cœnanti Regi Perſarum miniſtrant, loti omnes, pulcris induti veſtibus aſſiſtunt, ac diei parte dimidia circa cœnæ apparatum occupantur.* Denique ex Xenophonte in Ageſilao, ſub finem ; *apud Perſas ſunt qui totum orbem circumeant quæritantes quid Regi ſit potu gratiſſimum ; alii ſolerter inquirunt quid libenter edat ; ubi & quomodo ſuaviter dormiat. Neque eſt facile dictu, quàm anxie talia procurent.*

2. *Diſplicent nexæ philyrâ coronæ*] Coronatos epulari veteres aſſuetos conſtat : ſed & luxum in texendis arte & labore corollis iſtis fuiſſe non minùs certum eſt. Ait verò Horatius odiſſe ſe ſumptuoſas ac operoſas has etiam coronas, quæ vel texerentur è floribus ac foliis inventu difficilibus ; vel necterentur magno labore & apparatu.

Philyrâ] Tenui membrana, quæ corticem inter & lignum tiliæ arboris ſuccreſcit. Hæc utebantur tum ad nectendos flores, tum ad lemniſcos appendendos. Plin. lib. 16 cap. 14. *inter corticem & lignum tenues tunicæ, multiplici membranâ, è quibus vincula tiliæ vocantur : tenuiſſimæ earum philyræ, coronarum lemniſcis celebres, antiquorum honore.* & lib. 21. cap. 3. *Craſſus dives primus argento aureoque folia imitatus, ludis ſuis coronas dedit. Acceſſerunt & lemniſci, quos adjici ipſarum coronarum honos erat. . . . Claudius Pulcher bracteas etiam philyra dedit.* Angel. Politian. Miſcel. cap. 72. ita ſcribit. *philyra uſus percelebris olim in texendis coronis : è philyris etiam fiebant lemniſci, id eſt faſciolæ è coronis pendulæ.*

Coronæ.] Hæ fiebant è frondibus ac floribus hederæ, roſæ, violæ, lauri, lilii, narciſſi, myrti, &c. hiſque diſcuti ebrietatem, & capitis dolores credebant, ſeu conſtringendo, ſeu refrigerando. Plutarch Sympoſ. lib. 3. quæſt. 1. An inter potandum, coronis floreis, ac ſertis utendum ſit, multis diſputat : ait verò *hederâ crapulam reſtingui . . . . . amethyſto herba ſicut & gemma vinolentiam retundi . . . . vinum ſi quando caput tentaverit, florum auram auxiliari, & munire adverſus crapulam ; eò quod flores calidi leniter ſpiramenta laxantes ſpiraculum vino præſtant ; frigidi verò modice ſtringendo repellunt inhibentque evaporationes ; ceu viola, & corona ex roſis, &c.* Et ex his aliiſque ibidem compluribus concludit, coronis floreis inter pocula uſos propterea veteres. Athen. lib. 3. cap. 21. jubet ex Archeſtrato *perpetuo coronis inter cœnam caput omnifariùm redimiri.* lib. verò 15. cap. 5. ex Ariſtotele & Ariſtone, affirmat : *Antiquos ob capitis gravitatem & dolorem à vini potu, vinculum temporibus adhibuiſſe, quod eam ligaturam prodeſſe crederent : poſteros autem, ornatûs & oblectamenti gratia, coronas in compotationibus excogitaſſe.* Et paulò pòſt, ait : *capitis dolori florum faſciculos ac ſerta mederi ſuo compreſſu & vinculo.* Plin. lib. 21. cap. 3. jam cit. ſic habet : *Apud Græcos de coronis ſcripſere Mneſtheus & Callimachus Medici, quæ nocerent capiti : quoniam & in hoc eſt aliqua valetudinis portio ; in potu atque hilaritate præcipuè, odorum vi ſurrepente fallaciter, &c.* ubi etiam refert Cleopatram per illitas veneno coronas Antonio inſidiatam. Ex illis verò quæ antè dicta ſunt, Ovidius ità canit, Faſt. 5.

Ebrius incinctis philyra conviva capillis
Saltat, & imprudens utitur arte meri.

3. *Mitte ſectari, roſa quo, &c.*] Ne labores ad inveſtigandas roſas extra tempus : texendaſve è raris floribus coronas. Athen. cit. in con-

ſerotinâ. In primis ſtudeo, ne quidquam laborioſo adhibeat ad myrtum ſolam. Neque verò tibi famulo myrtus indecora, nec mihi ſubter denſam vitem perpotanti.

Sera moretur.
Simplici myrto nihil allabores
Sedulus curo : neque te miniſtrum
Dedecet myrtus, neque me ſub arctâ
Vite bibentem.

[145]

ANNOTATIONES.

vivis roſeas coronas commendat. At eas, cùm natura negat, luxuriosè ſectantes ita corripit Seneca Epiſt. 122. an vivunt contra naturam, qui hyeme concupiſcunt roſam? Et qui aquarum fomento calentium, & calorum aptâ mutatione (vel potius, *imitatione*, id eſt, imitando calorem æſtivum, qui à naturâ eſt, ex Lipſio ibid.) brumâ lilium florem vernum exprimunt?

5. *Simplici myrto nihil allabores, &c.*] Nihil volo præter myrtum, itaque ne quid ultra quærere ad convivii hilaritatem ſatagas. Intelligit autem vel myrti ramum, quem olim convivæ alter alteri porrigebant, ſuam quiſque edendo cantilenam: ex Plutarcho in Sympoſ. & Victorio lib. 16. cap. 2. ubi ſic ſcribit: *qui in conviviis olim carmina cantabant, myrtum laurumque manu tenebant, laurum, qui verſus Homericos recitarent; myrtum, qui Æſchyli, Simonidis, Steſichori.* Vel implexam ſimpliciter è myrti ſurculo coronam. Athen. cit. lib. 15. cap. 5. *Jam inde voluptatibus illecti homines, præter eam vim quâ ebrietatis incommodis medetur corona è floribus, oculorum quoque & narium delectationem expetiverunt, ac tum maximè coronam myrteam, quæ aſtringit, & vini arcet exhalationes: tum etiam è roſis, quæ gravitatem capitis ſedat, & æſtuantes potione refrigerat, uſurpârunt.* Et cap. 6. *Heroſtratus myrtos extemplo virentes conſecravit in ade Veneris, ejuſque dicatâ imagine, ſpectatiſſimos civium ad epulum vocavit in delubrum, eorumque ſingulos corona donavit myrteâ, quam Naucratiten appellarunt.* Additque, nihil aliud eſſe coronam illam ab Anacreonte geſtatam, præter myrteam adjectis roſis: verumque ſe arbitrari, quod prodidit Philænides; è myrto coronam meri vapores prohibere; è roſis autem, refrigerando vim habere leniendi capitis dolores.

6. *Neque te miniſtrum Dedecet myrtus.*] Tu quoque ſatis decorus & ornatus mihi videbere ſimplici myrto, cùm mihi potanti miniſtrabis. Perſæ contrà more ſuo luxurioſi pueros ſeu miniſtros in conviviis optabant ſuccinctos & lemniſcatis coronis exornatos. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21. ait pariter; *feſtis diebus coronatos cum lemniſcis veteres epulari conſueviſſe; fercula quoque lautiora à coronatis item miniſtris afferri ſolita cum cantu & tibicine.* Athenæus autem lib. 15. cap. 10. ex Philoxeno ſic refert: *aqua lavandis manibus allata eſt: molliuſculus puellus argenteo gutto, quem tenebat affudit: deinde coronas advexit tenues è puris myrti ramis, magno labore contextas.*

7. *Neque me ſub arctâ Vite bibentem.*] Mihi pariter ſufficiet myrtus ſimplex confidenti quidem & hilariter bibenti, non ut Perſæ ſub lachnari ſplendido, ſed ſub vitis umbraculo, ſub humili & arctâ vite, id eſt, ſub palmitibus & pampinis pergula intextis & ſuffultis: *ſous la treille.* Ang. **under an Arbour made of a Vine.**

Q. HORATII FLACCI
Carminum ſeu Odarum
LIBER SECUNDUS.

ODE I.

C. Aſinium Pollionem monet ut bella civilia deſcribere intermittat: tum laudat ejus ſcripta.

MOTUM ex Metello conſule civicum [146] Bellique cauſas, & vitia, & modos,

Bella civilia à Metelli conſulatu, & diſcordiarum origines, criminaque, & rationes.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. I.

1. *Metello conſule.*] Plures hujus nominis cùm fuerint Conſules, ambigitur ſanè, de quo potiſſimùm loquatur Horatius. Verùm ex adjunctis tamen intelligendus maximè videtur Q. Metellus Celer, qui conſulatum geſſit cum L. Afranio, anno ab urbe conditâ 690. vel, ut aliis placet, 693. Sub his enim bellum exarſit Cæſarem inter & Pompeium, ut fusè narrat Florus lib. 4. cap. 2. Res itaque per annos circiter viginti, civilibus diſſidiis geſtas, hoc eſt, ab eo, quod notavi, tempore ad ſuum uſque conſulatum Pollio perſequebatur, cùm Poëta noſter ab inſtituto curſu illum revocare nitebatur hac Ode; fortè ne excitata bellorum iſtorum recordatio aſperiorem ſibi faceret Auguſtum, contra quem militarat: ut explicatur Ode 7. ſequenti. Pollionis hiſtoriam altiùs repetitam volunt alii, nempe à conſulatu Q. Metelli Numidici, qui fuit Conſul cum M. Junio Silano, an. U. C. 641. vel 644. ſecundum alios: afferuntque teſtimonium vetuſtiſſimi codicis, in quo ſic annotatum legitur: *Ex Metello*, id eſt, ex eo tempore quo Metellus fuit Conſul contrà Jugurtham. Sed quæ fides? Certè negotium mihi faceſſit majus eorum ſententia qui Torrentio duce, intelligunt Q. Metellum Scipionem à Pompeio tertium Conſule in Collegam adſcitum, anno U. C. 701. quoniam læta eſt tunc ea lex, quâ à petitione Magiſtratuum abſentes arcebantur, ne excepto quidem Cæſare: Sueton. Jul. Cæſar. cap. 28. nam & cap. ſeq. *commotum his Cæſarem*, & paulò poſt, *prætextum quidem illi civilium armorum hoc fuiſſe*, idem teſtatur. Non moror Q. Metellum Pium cum Syllâ Conſulem: an. 673. quem aſſerunt quidam nullo certè aut levi admodùm fundamento.

2. *Bellique cauſas.*] Aliæ fuerunt ſimulatæ aliæ veræ: hæ profectò erant odium & invidia partium, Ducum autem ſuperbia, avaritia, ambitio, dominandi cupiditas. Lucan. lib. 1.

Nec quenquam jàm ferre poteſt Cæſarve priorem,
Pompeiuſve parem.

Alias verò Principes ipſi obtendebant, Pompeius defenſionem libertatis publicæ: Cæſar factam ſibi contumeliam, &c. Vide Suet. Jul. Cæſar. cap. 28, 29, 30. Flor. lib. 3. cap. ult. & l. 4. c. 2. & ſeq. Plutarch. Appian. Oroſ. Dion. Cæſaris etiam de bell. civil. lib. 1. ubi ſic habet: *neminem dignitate ſecum exæquari volebat Pompeius: ſimul infamiâ legionum permotus, quas ab itinere Aſiæ Syriæque ad ſuam potentiam dominatumque converterat, rem ad armа deduci ſtudebat, &c.* De

& fortuna jocum, & Ducum, conſenſiones Reipublicæ damnoſas & arma nondum luſtrato ſanguine conſpersa deſcribit; argumentum ſanè periculoſum & lubricum:

Ludumque fortunæ, graveſque [147]
Principum amicitias, & arma [148]
Nondum expiatis uncta cruoribus; 5
Periculoſæ plenum opus Aleæ

ANNOTATIONES.

De ſeipſo verò ſcribens, ita queritur: *novum in Republica introductum exemplum, ut Tribunitia ni reveſtio armis notaretur atque opprimeretur, quæ ſuperioribus annis eſſet reſtituta . . . . ſibi ſemper Reipublicæ primam dignitatem, vitaque potiorem: doluiſſe ſe quod populi Romani beneficium ſibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur, ereptoque ſemeſtri imperio in urbem retraheretur, &c.*

Et vitia, & modos.] Vitioſos modos, improbas agendi rationes. *Jus datum ſceleri*, quod ait Lucanus. Florus cit. cap. 2. lib. 4. *Marianam Cinnanamque rabiem, Syllanamque tempeſtatem, Cæſaris furorem atque Pompeii vocat.* Et paulò poſt, *non rectè civile tantùm, nec ſociale, aut externum* dici bellum oportere, ait, *ſed commune quoddam ex omnibus, & pluſquam bellum. Quippe ſi duces ejus inſpicias, totus ſenatus in partibus: ſi exercitus, hinc undecim legiones, inde decem & octo, flos omnis & robur Italici ſanguinis: ſi auxilia ſociorum, hinc Gallici Germanique delectus; inde Dejotarus, Ariobarzanes, &c. . . . . ſi moram belli, quatuor anni, & pro clade rerum brevè tempus: ſi locum intra Italiam, inde ſe in Galliam Hiſpaniamque deflexit: reverſumque ab occaſu, totis viribus in Epiro Theſſaliaque conſedit: hinc in Ægyptum, inde in Aſiam, rurſumque in Africam, poſtremo in Hiſpaniam remigravit. Nec vero prius quievit, quàm in urbe ipſa, medio Senatu, eorum qui victi erant, odio victoris ſeſe cæde ſatiarent, &c.* & hi quidem *modi*, hæc belli *vitia*. Ducum autem pravas affectiones quis non intelligebat? Flor. cit. *Pompeio ſuſpecta Cæſaris opes, Cæſaris verò Pompeiana dignitas erat gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille ſuperiorem. Nefas! Sic de principatu laborabant, tanquam duos tanta Imperii fortuna non caperet, &c.* & paulò poſt? *Pompeius ab Italia, Senatus ab urbe fugatur: quam pane vacuam metu Cæſar ingreſſus, Conſulem ſe ipſe facit. Ærarium quoque ſanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, juſſit effringi: cenſumque & patrimonium Populi Romani ante rapuit quàm Imperium.* Hiſce tamen tam violentæ cupiditatis conatibus Juris ſpeciem prætexebat. Cæſ. de bell. civil. lib. 1. ſcribens: *ſe non maleficii cauſâ ex provincia egreſſum, ſed uti ſe à contumeliis inimicorum defenderet; ut Tribunos plebis ea re ex civitate pulſos in ſuam dignitatem reſtitueret; ut ſe & Populum Romanum paucorum factione oppreſſum in libertatem vindicaret.* Et apud Suet. Jul. cap. 30. Aſinius ipſe Pollio teſtatur Cæſarem Pharſalicâ cæſos acie cernentem adverſarios, in hæc erupiſſe verba: *Hoc voluerunt: tantis rebus geſtis C. Cæſar condemnatus eſſem, niſi ab exercitu auxilium petiiſſem.*

3. *Ludumque fortunæ.*] Quæ gaudet res quietas miſcere; hos attenuare, illos imo tollere de gradu; vertere funeribus triumphos. Vide ſuprà lib. 1. Ode. 34. & 35. & Flor. antè cit. *turpe dictu: modo princeps patrum, pacis bellique moderator per triumphatum à ſe mare, lacera & inermi nave fugiebat.*

Graveſque Principum amicitias.] Triumviratum nempè, quo nihil unquam fuit bonis ac Reipublicæ gravius. Cato dicebat non ex inimicitiis Cæſaris & Pompeii, ſed ex ipſorum & Craſſi ſocietate & amicitia proveniſſe omnia Reipublicæ mala. Hos igitur *Principes* intellige: vel Auguſtum, Lepidum, & Antonium; qui certè omnes rem ſuam non publicam quærentes imperii Populiq; Romani libertatem peſſundedere. Lucan.

Tempus ad Auguſti manſit concordia diſcors:
Paxque fuit non ſponte Ducum.

4. *Arma nondum expiatis uncta cruoribus.*] Bella vix dum benè ſopita, recrudeſcentes quotidiè diſſenſiones, *nec finita cum bello partium odia*, ut ait Flor. cit. Theodorus Marçillus explicat, cives armiluſtrio nondum expiatos, nondum acto cenſu, nec luſtro condito: tunc nimirum cives omnes in Campum Martium armati conveniebant, ibique ſacrificiis, ſive Solitaurilibus luſtrabantur. Dionyſ. Halicarn. lib. 4. antiq. Rom. ſcribit. *Servium Tullium cives omnes in maximum ante urbem campum in armis convenire juſſos, & in ſuis quoſque ordinibus conſtitutos expiaſſe, tauro, ariete, & hirco, ter exercitum circumductis, moxque immolatis: atque cenſu peracto eam purgandi rationem apud Romanos hactenus obſervatam ab iis qui ſacratiſſimum obtinent Magiſtratum, luſtrumque appellatam.* Hæc verò jam potitus rerum Auguſtus religioſè præſtitit anno ſui regni 16. cum anno præcedenti, celebri triumpho Romam ingreſſus, Cleopatræ liberos ante currum duxiſſet: atque Nicopoli juxta Actium conditâ, ibidem agonem Actiacum inſtituiſſet. Euſeb. Chron. Vide Varronem lib. 5. de Ling. Lat. Tit. Liv. lib. 1. cap. 28 & 44. Feſtum in Armiluſtrio; Aſconium, Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Horat. lib. 1. Od. 2.

Cui dabit partes ſcelus expiandi
Jupiter?

6. *Periculoſæ plenum opus aleæ Tractas.*] Mo-

Tractas:

Tractas: & incedis per ignes
Suppositos cineri doloso,
Paulùm severæ Musa Tragœdiæ
Desit theatris: mox, ubi publicas [149]
Res ordinâris, grande munus 11
Cecropio repetes cothurno,
Insigne mœstis præsidium reis,
Et consulenti, Pollio, curiæ:
Cui laurus æternos honores 15
Dalmatico peperit triumpho, [150]

& ambulas per ignes sub fallaci latentes favilla. A scena tantisper absit austera Musa Tragœdiæ: deinde cum publica negotia composueris, ingens opus resumes stylo Tragico, & præclarum solatium tristibus reis & Senatui consilium expescenti, Pollio; cui Laurea immortale paravit decus in triumpho Dalmatico,

ANNOTATIONES.

Monet Pollionem Horatius ne properet suum de bellis civilibus opus, seu poema seu historiam evulgare; sed potiùs exspectet donec compositæ res sint, cùm metuenda non erit ampliùs cujusquam offensio.

7. *Incedis per ignes Suppositos cineri doloso.*] Recenti nempè injuriarum memoriâ, flagrantibus adhuc discordiis, quis posset res ex fide historiæ narrare & persequi, citra plurimorum offensionem? certè ut è scintillis sub cinere latentibus incendium; ita è potentium vituperatione suboriuntur iræ, odia, ultio.

9. *Paulum severæ Musa Tragœdiæ Desit theatris.*] Seu Tragœdia, cui præest Melpomene, seu historia bellorum civilium res Tragicas complectens, cui præsidet Clio, ne proferatur in lucem ante commodum tempus. At ubi pro Consulis auctoritate & diligentia res turbatas pacaveris, tum vero edes quæ à te gravi stylo scripta sunt. Certè Pollinem Tragœdias scripsisse & bellè quidem satis, indicat Virg. Ecl. 8. v. 10. ubi ait:

En erit ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.

Nec enim de Augusti Ajace imperfecto intelligunt ea verba docti, sed de Pollionis Tragœdiis: sicut & Dalmaticum ejusdem triumphum notant apertè quæ sequuntur & quæ præcedunt:

Sivæ oram Illyrici legis æquoris
. . . . . .
hanc sine tempore circum
Inter victrices ederam tibi serpere lauros.
Horat. lib. 2. Sat. 10.
Pollio regum
Facta canit pede ter percusso:

Id est, senariis versibus Iambicis, quorum usus est in Tragœdia. Servius autem in Eclog 3. ad v. 86. *Pollio & ipse fecit nova carmina*, citat hanc Horatii Oden, ut Tragœdiarum scriptorem probet fuisse Pollionem.

12. *Cecropio cothurno.*] Cothurnus Tragœdorum altus & sublimis calceus poni solet pro excelsâ & magnificâ oratione, qualis decet Tragœdiam, cujus origo ex Athenis, ubi regnavit Cecrops, claruerunt autem primi Tragœdiarum scriptores Thespis, Æschylus, Sophocles, Euripides.

13. *Mœstis præsidium reis.*] Seu quod dicendi facultate clarissimus multos in foro defenderat; seu quod Senatores aliosque proceres, qui contra Augustum steterant, ad Pollionis confugientes patrocinium, in Cæsaris gratiam redire veniamque impetrare satagebant; quibus ille opitulari, ut & Horatio, Virgilioque, præsidiumque salutis esse non detrectabat; perinde ac Mæcenas Od. 1. lib. 1.

14. *Consulenti curiæ.*] Tum quia dare consilia laboranti curiæ Pollio Consul debebat; tum verò maximè quod ob summam Prudentiæ laudem, nec minorem apud viros principes gratiam, de constituendæ Reipublicæ rationibus, rebusque componendis à Patribus enixè consulebatur.

Pollio.] Is orator, poeta, & historicus non vulgaris, exercituum etiam ductor non ingloriùs, consulatum laudabiliter gessit cum Cn. Domitio Calvino, an. U. C. 713. Ejus meminere Quintil. pluribus in locis; Sueton. tum in Cæsare cap. 30. & 55. tum de illustr. Gram. cap. 10. Dio lib. 37. 49. 55. Tacit. lib. 6. Seneca lib. de tranquil. animi, sub finem & Epist. 100. Vell. Paterc. lib. 2. Plin. lib. 7. cap. 30. & alibi: Plut. in vita Cæs. &c. Virgilium autem Bucolica Pollioni inscripsisse non dubitant eruditi, ut Mæcenati Georgica, Æneidæ Augusto.

15. *Cui laurus æternos honores Dalmatico peperit triumpho.*] Qui laudem & gloriam nactus es nunquam intermoriturâ n tum cùm lauro, ex more, coronatus triumphasti de Salona Dalmatiæ urbe à te expugnatâ. Inde Saloninum vocavit ille natum eo tempore filium, cujus Genethliacon canit Virgil. Eclog 4. Fueritne Pollio Consul antè quam triumpharet, an triumphum duxerit antè consulatum, disputant aliqui, sed quid hæc ad nos, & ad Hunc Horatii locum?

Jamiam aures verberas minaci rubarum ſonitu : jam clangunt litui : jam ſplendor armorum percellit equos fugientes, & equitum faciem. Jam videor audire ſummos Principes glorioſo pulvere ſquallidos, omnemque terrarum orbem domitam excepto Catonis animo invicto

Jam nunc minaci murmure cornuum
Perſtringis aures : jam litui ſtrepunt ;
Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitumque vultus.
Audire magnos jam videor Duces, [151]
Non indecoro pulvere ſordidos ;
Et cuncta terrarum ſubacta,
Præter atrocem animum Catonis.

ANNOTATIONES.

17. *Jam nunc minaci murmure cornuum, &c.*] Belli tumultum prælii ſtrepitum, clangentium & increpantium tubarum quaſi minas ac terrorem ſic depingis, ô Pollio, ut hisadeſſe videatur ſibi quiſquis tua ſcripta perlegit. Quod fit per hypotypoſin, quam & hic Horatius præbet egregiam, tam graphicè exprimens ea ipſa quæ laudat in Pollione, ut ea veluti ponat ob oculos, rerumque atrocitate mentem concutiat.

Cornuum.] Varro lib. 4. de Ling. Lat. *cornua dicuntur, quod ea quæ nunc ſunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.*

Murmure cornuum Perſtringis aures.] Cæſar bell. civil. lib. 3. cap. 92. *neque fruſtra antiquitùs inſtitutum eſt, ut ſignis undique concinêrent, clamoremque univerſi tollerent : quibus rebus & hoſtes terreri, & ſuos incitari exiſtimaverunt.* Contrà tamen alii ſenſere, teſte Gell. noct. Attic. lib. 1. cap. 11. ex Homero : *Aſcribant taciti ſpirantes robur Achivi.* Additque : *Quid illa vult ardentiſſimus clamor Romanorum militum, quem in congreſſibus præliorum fieri ſolitum ſcriptores annalium memoravere ? Contrave inſtitutum fiebant antiqua diſciplina tam probabile ? An tum etiam gradu clementi, & ſilentio eſt opus, cum ad hoſtem iter in conſpectu longinquo procul diſtantem ? cum verò prope ad manus ventum eſt, tum jam è propinquo hoſtis & impetu propulſandus & clamore terendus eſt ? &c.*

19. *Fugaces terret equos equitumque vultus.*] Cæſar. de bell. civil. lib 3 cap. 94. *cum recenſet atque integri defeſſis ſucceſſiſſent, alii autem à tergo adorientur, ſuſtinere Pompeiani non potuerunt, atque univerſi terga vertunt . . . . . Primum equitatus eſt pulſus : . . . Pompeius ut equitatum ſuum pulſum vidit, cui maximè confidebat . . . . . protinus ſe in caſtra equo contulit, &c.* Quare verò tacet hic Cæſar ſuum illud ſtratagema, quò maximè hoſtium fuga, & ſtrages, ſibique victoria contigit ? Nimirùm ex Plutarcho, Appiano, Lucano, aliiſque, cohortibus ſuis mandaverat Cæſar, ut adverſariorum ora, oculos, vultuſq; gladiis peterent. Flor. lib. 4. cap. 2. *obequitantis Cæſaris excepta voces, altera cruenta, ſed docta & ad victoriam efficax ;* MILES FACIEM FERI : *altera ad lacerationem poſita ;* PARCE CIVIBUS Dolus an virtus quis in hoſte requirat ? Sua certè Cæſarem non fefellit callida mens. Enimverò ſciebat Pompeianos omnes ferè nobiles, ætatis flore oriſque venuſtate nimirùm quantum affectos, nunquam laturos impetum & ignominiam iſtam, atque eâ vultûs deformatione, à quâ abhorrebant, in fugam avertendos. Flor. cit. *ſtragem fugientis equitatûs levis armaturæ ruina comitata eſt. Tunc terrore latius dato turbantibus invicem copiis, reliqua ſtrages quaſi una manu facta eſt.*

21. *Audire magnos jam videor duces.*] Utriuſque partis Imperatores ante prælium oratione incitantes militum animos virtutemque acuentes, pollicitis etiam & obteſtationibus adhibitis. Suet. Jul. Cæſ. cap. 33. *pro concione fidem militum flens ac veſte à pectore diſciſsâ invocavit. Exiſtimatur etiam equeſtres cenſus pollicitus ſingulis, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, &c.* Vel *audire videor Duces* victæ partis, ſubactam deflentes cauſam meliorem, atque peſſumdatam libertatem & Rempubliçam.

Magnos duces.] Pompeium in acie Pharſalicâ profligatum : Labienum, Afranium, Jubam, in Africâ : Pompeii filium in Hiſpania ad Mundam urbem : ejuſque fratrem Sextum Pompeium, qui Corduba in Siciliam, & hinc in Aſiam fugiens tandem ab Antonianis ibi cæſus eſt.

22 *Non indecoro pulvere ſordidos.*] In ipſo conflictu, mediaque acie per ſingulos ordines diſcurrunt interdum duces, hos illoſque ad ſtrenue pugnandum adhortantur, non verbis ſolum ſed & exemplo, glorioſo proinde ipſi pulvere conſperſi. Apud Livium paſſim. Flor. cit. de Philippenſi certamine, *multus in eo prælio Cæſar fuit, mediuſque inter Imperatorem & militem. Vices quoque obequitantis excepta, &c.* Apud Mundam verò idem Cæſar, *ablegato equo, ſimilis furenti primam in aciem procurrit. Ibi prenſare fugientes, confirmare, per totum denique agmen, oculis, manibus, clamore volitare.* Vel, ſi referas ad poſteriorem interpretationem mox allatam, *pulverem* accipe, in quo volutantur occumbentes pro patriâ & libertate civium. Vide lib. 1. Od. 1. v. 3. & Od. 15. v. 20.

24. *Præter atrocem animum Catonis.*] Cato apud Uticam, interire maluit, quàm hoſtium

Juno

Juno & Deorum quiſquis amicior
Afris, inultâ ceſſerat impotens
Tellure: victorum nepotes
Rettulit inferias Jugurthæ. [152]

Juno aliique Dii Africanis faventes demigrarant imparesque, terrâ illâ non vindicatâ; at modò victorum poſteros Jugurtha repræſentant inferias.

ANNOTATIONES.

patriæ, qui jam vicerant atque omnia pænè tenebant, faciem videre. Plutarch. de eo Cæſar dixiſſe narratur: *tuam ego tibi mortem invideo, Cato, quia tu mihi ſalutem tuam invidiſti.* Lucan.

Victrix cauſa Diis placuit; ſed victa Catoni.

Flor. cit. *in Africa cum civibus multò atrocius quam in Pharſalia . . . . ſatis amplè ſonabant in Pompeiani nominis locum Cato & Scipio. Acceſſit copiis Mauritaniæ rex Juba, videlicet ut latiùs vinceret Cæſar. Nihil ergo inter Pharſaliam & Thapſon, niſi quod amplior, eoque acrior Cæſarianorum impetus fuit, indignantium poſt Pompeium, creviſſe bellum . . . . . Cato non interfuit bello: poſitiſque apud Bragadam caſtris Uticam velut altera Africæ clauſtra ſervabat. Sed accepta partium clade, nihil cunctatus, ut ſapiente dignum erat, mortem etiam latus accivit . . . . . perlecto nocte ad lucernam Platonis libro qui immortalitatem animæ docet, paululum quievit: tum circa primam vigiliam ſtricto gladio revolatum manu pectus ſemel iterumque percuſſit, &c.* Benè ergò Poëta ait *cuncta terrarum ſubacta*, ſed non ſubactum Catonis animum *atrocem*, id eſt, invictum, intrepidum, flecti neſcium, denique Portiâ gente ac ſeveritate ſuperbum.

25. *Juno & Deorum quiſquis amicior Afris, &c.*] Dii qui Numidis in bello Jugurthino favebant, cùm tunc eos defendere non poſſent, urgentibus nimirum fatis, cumque amicam ulciſci terram ac gentem modò non liceret, ſuum in Romanos odium diſtulerunt, tandemque explevêrunt, quando victores ipſos aut eorum nepotes velut hoſtias mactarunt atque inferias Jugurthæ & Afrorum manibus in Africa ipſa dederunt ac retulerunt; tum nempe cùm ad Thapſum urbem Africæ maritimam quinque hoſtium myriadas interfecit Cæſar, adnitente quidem Aſinio Pollione unâ die tribus exercitibus ſuperatis, Conſularibus ac prætoriis viris compluribus aut captis aut cæſis, aut ad voluntariam necem adactis; victis denique Scipione, Afranio, Juba, Catone. Plutarch. in vita C. Cæſaris, Florus, &c.

Juno] Virgil. Æneid. 1. v. 16. Carthaginem Junoni dilectam oſtenditur his verbis.

Carthago, ...
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Poſthabitâ coluiſſe Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus eſſe
Si qua fata ſinant, jam tum tenditque fovetque.

16. *Ceſſerat.*] Demigrarat inde, velut reſiſtere fatis impotens. Ex veteri porrò conſuetudine Romanorum evocabantur ex obſeſſis urbibus Dii earum Tutelares. Solenne illud evocationis carmen refert Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 9. *Si Deus, ſi Dea eſt, cui populus civitaſque Carthaginienſis eſt in tutela; teque, maximè ille, qui urbis hujus populique tutelam recepiſti, precor veneroque, veniamque à vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthaginienſem deſeratis, loca, templa ſacra, urbemque relinquatis, abſque his abeatis: eique populo civitatique metum, formidinem, oblivionem injiciatis: proditique Romam ad me meoſque veniatis; noſtraque vobis loca, templa ſacra, urbs acceptior probatiorque ſit, mihi quoque, populoque Romano militibuſque meis præpoſiti ſitis, ut ſciamus intelligamuſque. Si ita feceritis, voveo vobis templa ludoſque, facturum.*

27. *Victorum nepotes.*] Scipionis Africani qui victo Annibale vectigalem populo Romano fecerat Carthaginem, nepos Q. Scipio primò quidem in Cæſarianos bellum non infeliciter gerens, ab iis demum profligatus occubuit; ut antè dixi. Appian. lib 2.

28. *Retulit inferias.*] In mortuorum ſacris olim Juvenes inferebantur mactabanturque ad placandos horum ſanguine illorum manes: poſteà gladiatores introducti ad tumulos defunctorum pugnantes. Cum verò dux in acie cæſus eſſet capti ex hoſtibus ad ejus ſepulchrum immolabantur ac velut inferiæ ei mittebantur, Iliad. 23. v. 175. Achilles Patrocli manibus placandis duodecim Trojanos mactat, atque in ejus pyram injicit. Virg. Æneid. 10. v. 517.

Sulmone creatos
Quattuor hic juvenes, totidem quos educat Ufens,
Viventes rapit inferias: quos immolet umbris;
Captivoque rogi perfundat ſanguine flammas.

Jugurtha] Is rex Numidarum acri vir impigroque ingenio, manu promptus, & gloriæ militaris appetens, magnum & atrox variâque victor à cum populo Romano bellum geſſit, donec miſſus in Numidiam Marius Jugurthæ fregit opes, ipſumque ad ex rema compulit. Is enim ad Bocchum Mauritaniæ regem fugere coactus, ab ipſo proditus, ac Syllæ traditus eſt, à quo perductus ad Marium, hujus triumphum decoravit: denique truſus in carcerem, illic mœrore contabuit. Salluſt.

Quis ager pinguior Latinorum cruore, non exhibet tumulis infanda certamina, & cadentis Italiæ fragorem Medis auditum ? Quæ vorago, quique fluvii non noverunt pugnas funestas ? Eccujus maris Apuliæ colorem non mutarunt strages ? Quæ regio non imbuta nostro sanguine ? Verùm ô Musa audacior, ne dimissis ludis, Ceios luctus reponas : mecum potiùs sub Dionæo specu tenta modulos pectine leviori.

Quis non Latino sanguine pinguior [153]
Campus sepulchris impia prælia 30
Testatur, auditumque Medis
Hesperiæ sonitum ruinæ ?
Qui gurges, aut quæ flumina lugubris
Ignara belli ? Quod mare Dauniæ
Non decoloravere cædes ? 35
Quæ caret ora cruore nostro ?
Sed ne relictis Musa procax jocis,
Ceæ retractes munera næniæ ; [154]
Mecum Dionæo sub antro
Quære modos leviore plectro. 40

ANNOTATIONES.

29. *Quis non Latino sanguine pinguior Campus.*] Istum Poetæ nostri à Pollionis laudatione ad civilium bellorum deplorandas clades & ærumnas transitum non probat Scaliger, cùm tamen Pindarus aliique insignes Poetæ frequentius nihil habeant, nihilque ornatius quàm ejusmodi digressiones ; iisque summam artem exhibere soleant.

31. *Auditumque Medis Hesperiæ sonitum ruinæ.*] Tantam Romanorum cladem & tam famosam, ut remotissimis usque ad Orientem populis audita sit. De *Medis* & *Hesperia* dixi lib. 1.

34. *Dauniæ.*] Id est, Apuliæ, ut notavi lib. 1. Hanc verò memorat Horatius eo quòd per Adriaticum mare Cæsar Brundusio profectus Pompeium insecutus sit. Vide Comment. Cæsar. de bell. civil. lib. 1. cap. 27. & seq. lib. 3. cap. 2. & seq. ubi sic habetur : *Dictaturâ se abdicat Cæsar, ab urbe proficiscitur, Brundusiumque pervenit. Eo legiones duodecim, equitatum omnem venire jusserat. Sed tantum navium reperit, &c. . . . . gravis autumnus in Apulia circum Brundusium . . . . &c.*

35. *Decoloravere cædes.*] Lucanus.

Tum primum rubuit civili sanguine Nereus.

36. *Quæ caret ora cruore nostro ?* Vide suprà Annot. ad v. 2. ubi è Floro verba hæc retuli : *bellum intra Italiam, inde se in Galliam, Hispaniamque deflexit ; reversumque ab occasu, in Epiro Thessaliaque consedit : hinc in Ægyptum, inde in Asiam, rursumque in Africam, postremo in Hispaniam remigravit, &c.*

37. *Sed ne relictis Musa procax jocis, &c.*] Ad seipsum convertitur Horatius : quo verò progrederis, mea Musa ? inquit. Quidve recrudescas obducta vulnera ? Et cur ab instituto recedimus ? Ne relictis jocis mihi familiaribus, & cantilenis facetis & amatoriis, ad graviora pariter ac tristiora deflectamus. Ergo tenuiores potiùs modulos atque jocularia carmina more nostro consectemur. Certe leviora ista minori periculo tractabimus.

38. *Cea munera næniæ.*] Luctuosos versus velut inditos à Nænîâ Deâ ; de qua Cœl. Rhodig. lib. 22. cap. 3. vel lugubre carmen, quod primus invexit Lyricus Poeta Simonides, è Ceâ insula oriundus ; quæ quidem è Cycladibus est. Ovid.

Cingitur Ægeo nomine Cea mari.

Doricam ille secutus est Dialectum. Quintil. lib. 10. cap. 1. sic habet : *Simonides tenuis, alioqui sermone proprio, & jucunditate quadam commendari potest : præcipua tamen eius in commovendâ miseratione virtus, ut quidam in hac eum parte omnibus ejusdem operis auctoribus præferant.* Hoc idem testatur Dionys. Halicarnass. Refert Suidas Stesichoro posteriorem, Melicerten cognominatum ob suavitatem ; Threnos, Encomia, Tragœdias & alia scripsisse, &c. Meminit & alterius Simonidis Cei, qui prioris fuerit è filiâ nepos, & scripserit quædam ante bellum Peloponnesiacum.

Nænia.] Ex Non. Marcello carmen est inconditum quod mulier dicta præfica exhibet his, quibus mortui propinqui non essent. Ex Varrone 4. de vita Populi Romani, ad tibias & fides cantari solebat. Cic. de Leg. 2. n 61. *Honoratorum,* inquit, *virorum laudes in concione memorantur ; easque ad cantus & tibicinem prosequuntur, cui nomen Nænia : quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant.*

39. *Mecum Dionæi sub antro.*] Dionæa modulemur carmina, id est, amatoria & Venerea, ut dixi, vel forte, in honorem Augusti, qui ducit genus à Venere, cujus matrem Dionem celebrat Homer. Iliad. E.

40 *Leviore plectro.*] Style mediocri. Pollio quidem sublimi & heroico versu Tragica describit : Nos autem leniori decet canere Lyrica.

ODE

ODE II. Ad C. SALLUSTIUM CRISPUM,

Divitiarum non poſſeſſio, ſed contemptus ac laudabilis uſus beatum facit.

NUllus argento color eſt, avaris
Abditæ terris inimice lamnæ, [155]
Criſpe Salluſti, niſi temperato
Splendeat uſu.
Vivet extento Proculeius ævo,
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget pennâ metuente ſolvi
Fama ſuperſtes.
Latiùs regnes, avidum domando [156]

O *Salluſti Criſpe, qui averſaris laminas terris avaris conditas*, certè *pecunia non habet ullum ſplendorem, niſi uſu fulgeat moderato. Proculeius vigebit ætate prorogatâ, conſpicuus* ob *animum erga fratres paternum: illum fama perennis vehet alâ diſſolvi refugiente. Amplius dominaberis cupidam vincendo*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 2. Lib. 1.

1. *Nullus argento color eſt, &c.*] Si quid habet pecunia nitoris id omne mutuatur à recto uſu. Quapropter, ô Salluſti, jure inimicus es iis, qui opes ſuas terræ infodiunt & abſcondunt, auro & argento non utentes, quæ tamen ſunt duntaxat ad uſum facta. Ariſtot. Ethic. 4. ὁ πλοῦτος δ' ἐστὶ τῆς χρησίμου. Cyrus apud Xenophont. *pecuniis utimini. Nam in terram ſatis ſit corpora defodi, cum quiſque diem obierit.* Caſſiodor. lib. 4. Epiſt. 34. *divitis auri vena ſimilis eſt reliquæ terræ, ſi jaceat: uſu creſcit ad pretium.*

2. *Abditæ.*] Alii legunt *abdito*. Sed quorſum tanta eâ de lectione contentio, cùm par utrinque ſenſus exoriatur? *Abditæ* verò ſeu in fodinis à naturâ, ſeu in cavernis & terræ latebris, ab hominibus avaris theſauros ut plurimùm defoſſos cuſtodientibus.

Lamnæ.] Lamina & per Syncopen lamna, item lamella, bractea eſt ſeu cruſta exilis ex auro, argento, aliove Metallo: ponitur hîc pro pecuniâ. Sunt qui putent alludi ad *æs Salluſtianum in Centronum Alpino tractu* à Salluſtio primùm effoſum. Plin. lib. 34 cap. 2. Argentum in laminis ſervari primum ſolitum innuit Seneca, de vitâ beatâ, cap. 21. ſcribens: *ſæculum illud, in quo Cenſorium crimen erat, pauca argenti lamellæ.*

3. *Criſpe Salluſti.*] C. Salluſtium Criſpum rerum Romanarum ſcriptorem intellexere hactenùs omnes ferè poſt Acronem interpretes: verùm benè Torrentius temporum rationem haud convenire ſubodoratus eſt. Enim verò de reſtituto in regnum Phraate mox Horatius; quod aliquot poſt Actiacam victoriam annis contigit. Non igitur ſcripta eſt hæc Ode ad illum Salluſtium, qui *diem obierat quadriennio ante Actiacum bellum*, teſte Euſebio in Chron. Quem igitur hic compellat Horatius? Accipe ex Annal. 5. Cornel. Tacit. *Criſpum equeſtri ortum loco C. Salluſtius rerum Romanarum florentiſſimus auctor ſororis nepotem in nomen aſcivit.* Hunc igitur laudat quod avaritiæ ſordes averſetur; ſolerter autem, occultè, ac velut aliud agens docet (quod infrà declaro) ne impingat in majoris avunculi vitia. Is enim inter alia, ut furco, popino, & decoctor notatus. Vide Sueton. de illuſt. Gram. cap. 15.

5. *Vivet extento Proculeius ævo, &c.*] Nunquam peribit aut deficiet memoria viri liberalitate & pietate conſpicui; qualis Proculeius, ille Romanus Eques; Auguſto ſic gratioſus, ut ei filiam nuptui dare meditatus ſit. Sororem habuit Terentiam Mæcenatis uxorem: fratres autem Scipionem & Murænam, qui Pompeianas ſecuti partes, victoris Cæſaris offenſionem incurrerunt, publicatoque patrimonio ad inopiam redacti. At Proculeius iis ſeſe velut patrem exhibens, divitâ, quæ ſua erat, hæreditatis parte, quâ victitarent ac ſuſtentarentur, reconciliationem inſuper & veniam procuravit. Vide Dion. lib. 54. Plutarch. in vita Antonii. Plin. lib. 7. cap. 45.

7. *Illum aget pennâ, &c.*] Traducet fama nomen Proculeii gloriamque ad poſteros: *pennâ metuente ſolvi*, nunquam diſſolvendâ celebritate. Sic alibi, *culpari metuit fides.* id eſt, cavet culpari, ita ut nunquam culpetur. Quintil. declam. 6. *in ipſa aſtra ſublimem pennata virtus feret.* Sidon. Apollinaris lib. 8. Epiſt. 11. *Eum jure cenſeres poſt Horatianos & Pindaricos cycnos, gloriæ pennis evolaturum.*

9. *Latiùs regnes, &c.*] Cornel. Tacit. cit. lib. 3. Annal. de C. Salluſtio Criſpo: *Ille quanquam prompto ad capeſſendos honores aditu Mæcenatem æmulatus, ſine dignitate Senatoriâ multos triumphalium conſulariumque potentia antecelſit: diverſus à veterum inſtituto, per cultum & mundities*

Spiritum

mentem, quàm si Libyam addas longinquis Gadibus, atque uni subjiciatur gemina Carthago. Sæva hydropisis sibi largiens ingravescit, neque si incompescit, donec è venis origo mali, & aquea agritudo pallente corpore depellatur. Virtus populo dissentiens è numero felicium expungit Phraatem

Spiritum, quàm si Libyam remotis
Gadibus jungas, & uterque Pœnus
Serviat uni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.
Redditum Cyri solio Phraatem [157]

ANNOTATIONES.

copiaque & affluentia luxu proprior, &c. Hunc itaque monet Poëta, ambitionem frænare, avidum seu pecuniæ seu honoris spiritum domare, glorioſius esse quàm dissitas regiones subjugum mittere. Ut ergo Salluſtius ille prior quanquam Numidiæ præfectus, nequaquam inde beatior fuit, sic nec posterior ab ipso adoptatus quamvis Libyam Africa, & Gades Hiſpaniæ provincias domet, non proinde felix habendus: & etſi ei *uni serviat* ac subjiciatur *uterque Pœnus*, utraque Carthago, Africana quam Dido, & Hiſpanica quam Aſdrubal condidit.

11. *Gadibus.*] Gadira Ptolemæo, Gaddir seu Gadir apud Pœnos, hodie *Cadiz*, insula & urbs Hiſpaniæ Bæticæ à Tyriis condita. Ferrar. γάδειρος, quaſi γῆς δέιρος, *terra cervix*. Euſtath. in Dionyſ. Veriorem tamen etymologiam expliſcatus videtur qui ſic canit:

Gadir prima fretum solidâ supereminet arce,
Attollitque caput geminis inserta columnis.
Hæc Cotinusa prius fuerat sub nomine prisco:
Tartessumque dehinc Tyrii dixere coloni.
Barbara quin etiam Gades hanc lingua frequentat.

Pœnus quippe locum Gadir vocat undiquâ septum.

Idem teſtatur Plin. lib. 4. cap. 12. & Heſych. γάδειρος, inquit, Phœnices vocant τὰ περιφράγματα *septa*.

13. *Crescit indulgens sibi dirus hydrops, &c.*] Trita ſimilitudo, quam eleganter adhibet Poëta, ut ſine apodoſi, ut aliàs ſæpe. Hanc verò ſic licet ſupplere. Hydropiſis non curatur, imò ſtritatur aquarum potu: ſic avaritia & cupiditas augeſcit nedum ſatietur opum acceſſione. Juvenal. Sat. 14. v. 139.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Ovid. Faſt 1.

Creverant & opes, & opum furiosa cupido:
Et cum possideant plurima, plura petunt.
Sic quibus intumuit suffusa venter ab unda,
Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur, aquæ.

Hydrops.] Metonymia pro hydropicus. Nomen à Græco ὕδωρ *aqua*; ὀδέσω, morbus, Latinis aqua intercus: ejus non una ſpecies: leucophlegmatian indicant hæ voces: *aqueus albo corpore languor*; quando nempè corrupto jecore vel ſplene non convertitur chylus in ſanguinem ſed humore aqueo replentur venæ aliaq; minora ſpatia corporis, quod eo morbo albeſcit, Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 3, *hydropiſcos tertiam ſpeciem Celſus leucophlegmatian vocat: nos albam pituitam dicere poſſumus*, inquit, &c. ubi & cæteras ejus morbi ſpecies, variaſque affectiones fusè juxta & doctè perſequitur. Pariter & Sammonicus ritè canit,

Corrupti jecoris vitio vel ſplenis, acerbus
Crescit hydrops: aut cum siccata febre medulla
Atque avidæ fauces gelidum traxere liquorem,
Tum lympha intercus vitio glisscente tumescit,
Secernens miseram proprio de viscere pellem.

17. *Redditum Cyri solio Phraatem, &c.*] Ut porrò oſtendat non eos omnes regnare aut beatos esse qui populis præſunt & imperant, affert exemplum Phraatis, qui licet in regnum ſit reſtitutus, tamen quia ſceleribus inquinarat seſe, minimè cenſendus in beatorum numero. Atq; hinc virtutis documenta inſtillat Criſpo, ne propter ſummam apud Cæſaris gratiam, pluſculum fortunæ credat, minus autem virtuti innitatur. De eo Cornel. Tacit. Annal. 1. *Salluſtius Criſpus particeps ſecretorum, &c.* Lib. 2. *Tiberius ancipiti curâ diſtractus poſtremo dat negotium Salluſtio Criſpo*, ſcilicet coercendi Clementem ſervum Agrippæ nomine habituque aſſumpto res novas molientem. lib. 3. cit. Salluſtius *incolumi Mæcenati proximus, mox præcipuus, cui secreta Imperatorum inniterentur; & interficiendi Poſthumi Agrippæ conſcius; at ea provectâ ſpeciem magus in amicitia Principis, quam vim tenuit. Id; & Mæcenati acciderat fato & potentia raro ſempiterna.*

Cyri solio.] Metonym. totum pro parte. Parthiæ regno, quod tenuit etiam Cyrus ſubacto toto Oriente. Phraatis hiſtoriam narrat integram Juſtinus lib. 42 ſub finem. *Fatum Parthis fecit, in qua jam quaſi ſolenne eſt reges parricidas haberi, ut ſceleratiſſimus omnium, & ipſe Phraates nomine, rex ſtatueretur. Itaque ſtatim quaſi nollet mori patrem interfecit; fratres quoque triginta trucidat. Sed nec in filiis ceſſant parricidia. Nam cum infeſtos ſibi optimates propter aſſidua ſcelera videret, ne eſſet qui nominari rex poſſet, adultum filium interfici jubet . . . . cum multa crudeliter conſuleret, in exilium à populo ſuo pellitur. Itaque cum magno*

Diſſidens

Diſſidens plebi numero beatorum
Eximit virtus, populumque falſis
Dedocet uti
Vocibus, regnum & diadema tutum
Deferens uni, propriamque laurum,
Quiſquis ingentes oculo irretorto
ſpectat acervos.

[158]

throno Cyri reſtitutum; atque emendat plebem fallaci utentem ſermone: ſecurum principatum, & imperium, atque ſpecialem gloriam attribuens ei ſoli, quicunque grandes cumulos rectis oculis intuetur.

ANNOTATIONES.

tempore finitimas civitates, ad poſtremum Scythas precibus fatigaſſet, Scytharum maximo auxilio in regnum reſtituitur, &c. Phraatem ab auguſto reſtitutum alii referunt. Vide Dion. lib. 51, & ſeq. Strabonem, &c.

19. *Numero beatorum.*] Verſus hypermeter, cujus ultima ſyllaba ad ſequentem verſum pertinet *Eximit virtus.* Beatum plebs imperita vocet & dicat Phraatem, quod regno potitur; at *virtus* aliud omninò decernit, *eximit* enim & expungit è *numero beatorum* ſceleratos quoſque licet opulentos.

19. *Populumque falſis Dedocet uti Vocibus.*] Laborat & ſatagit ut errorem hunc plebis excutiat, quò dives quiſque ab eâ exiſtimatur ac prædicatur beatus: Stoicum verò dogma afferat, *ſolum ſapientem beatum eſſe, regem, &c.* Ipſa enim virtus *propriam* ſibi *laurum* & gloriam, proindeque *tutum diadema regnumque*, veram denique felicitatem ei *defert uni*, qui opes contemnit, oblatiſque auri argentique acervis adeò non movetur, ut nec oculos convertat. Sic Curius Samnitum & Pyrrhi ſprevit dona. De quo lib. 1. Od. 12, v. 41.

23. *Oculo irretorto.*] Rectis oculis, non obliquis, ſtrabis, invidis, adeoque non ſæpè ad id quod concupiſcitur, retortis. Græci, ὀρθοῖς ὄμμασι προσλέπειν. Ovid. Met. 2. deſcribens invidiam ait

Nuſquam recta acies.

Facit ad rem quod Nonius Marcellus in voce *Strabones*, refert ex Varrone, περὶ ἀπαρχῶν. *Multi enim qui limina intrarunt integris oculis, ſtrabones ſunt facti: habet quiddam enim ἀλλόκοτον provincialis formoſula uxor.* Lucil. l. 27. *nulla me invidere, non ſtrabonem fieri ſapius deliciis me iſtorum.* Vel, *oculo irretorto*, id eſt, aſpectu ſimplici, nec iterato; quod contemptum indicat, ſenſumque noſtri Poëtæ planè aſſequitur, abſque tot ambagibus, quibus non rarò interpretes auctoris ſententiam involvunt impediuntque, dum expedire & explanare ſatagunt. Vox tamen ſequens *ſpectat*, aliquid amplius innuere videatur; eum nempè qui ingentes acervos contemplatur fixis, immotis, conſtantibus oculis, ut auri fulgore acies oculorum non præſtringatur aut retorqueri ac reflecti cogatur. Seneca beatum aſſerit *cui non magis auri fulgor quàm gladii præſtringat oculos.*

ODE III. Ad DELIUM.

Nec adverſis frangi, nec proſperis extolli debet moriturus, ſed moderatè lætari.

Æquam memento rebus in arduis
Servare mentem; non ſecus in bonis
Ab inſolenti temperatam
Lætitiâ, moriture Deli;

[159]

Inter adverſa pariter & proſpera ſtude animum aqualem cuſtodire à laſcivienti gaudio moderatam, ô Deli moriture;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od 9. Lib. 1.

1. *Æquum.*] Nec ſuperbiâ elatam in ſecundis rebus, nec mœrore fractam in adverſis. Ariſtot. ἀτυχῶν μέτριος, ἀτυχῶν μεγαλόψυχος. ad Theod. 2. Euripid. autem monet: ἐπὶ πάντων προσῶπον εἰδέναι τινὶ, φέρειν τὰ συμπίπτοντα μὴ παλιγκότως, *primum omnium ſcire decet caſus adverſos non agrè excipere.*

3. *Ab inſolenti temperatam lætitiâ.*] Eſt enim temperantia *commotionum omnium moderatrix: qua tum à libidine avocet, tum inſolenti alacritate geſtire non ſinat.* Cic. Tuſcul. 5. v. 42. *in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio.* 2. de invent n. 164.

5. *Moriture Deli.*] Quoniam ineluctabilis eſt fati vis mortiſque neceſſitas, certè non decet eum ſuperbire qui ſe novit morti obnoxium; ſed nec debet animo cadere, cùm ei quidpiam humanitùs accidit; nihilque humani à ſe alienum homo exiſtimet, æquum profectò eſt.

Deli.] Fruſtrà quidam *Luc. Gellium* hic comminiſcuntur. Intelligendus certè eſt Q. Delius

Seu

sive triſtem ſemper egeris vitam, ſive genio indulſeris in feriis, bibens Falernum reconditioris tituli, recumbens in herba ſemota, ubi alta pinus & candida populus gaudent umbram ramis conjungere hoſpitibus amœnam, & aqua ſaliens obliquo nititur alveo perfluere. Illuc vina & unguenta & valdè fluxos roſarum flores gratos tamen apportari cura; dum ſinunt res ac tempus, & nigra ſtamina trium Sororum.

Seu mœſtus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Feſtos reclinatum beâris
Interiore notâ Falerni: [160]
Quà pinus ingens, albaque populus
Umbram hoſpitalem conſociare amant
Ramis; & obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo,
Huc vina, & unguenta, & nimium breves
Flores amœnæ ferre jube roſæ;
Dum res, & ætas, & ſororum
Fila trium patiuntur atra. [161]

ANNOTATIONES.

vel Delius, qui primùm ſub Caſſii militavit ſignis, ab hoc deinde transfugit ad Antonium, tantaq; apud eum gratiâ valuit, ut Cleopatram, quod Caſſium in bello juviſſe accuſaretur, judicium ſubituram per ipſam accerſiverit: Plutarcho teſte in vita Antonii. Is demum rebus ſuis maximè ſtudens, paulò antè bellum Actiacum relicto Antonio ſe contulit ad Auguſtum, à quo benignè exceptus, Cæſaris familiaritate opibuſque floruit. Vide Dion. Plut. cit. Sen. &c. ita ſentit Torrent. ac Theod. Marcil contra Cruq. &c.

5. *Seu mœſtus omni, &c.*] Quandoquidem mori neceſſe eſt, ſive mœſtus vixeris, ſive lætitiæ te dederis; juvat, dum licet, indulgere genio; neque prætermittenda ætas & occaſio voluptatibus opportuna. Ergo *vina & unguenta aſſerri jubes, &c.*

6. *In remoto gramine.*] In loco herboſo ab hominum frequentia ac tumultu ſeparato.

Per dies feſtos.] Quibus feriari impenſiuſque lætari apud veteres inſtitutum erat.

8. *Interiore notâ falerni.*] Epulando cum amicis, & animum exhilarandi exquiſitiſſimi vini potu, quod quidem in cellâ interiore condi ſolebat; quod erat autem minoris pretii & quotidiano uſui deſtinatum, magis ad manum ponebatur. Porrò vini cadis inſcribi ſolitam epigraphen ac titulum, quibus quo loco natum, quoque tempore conditum eſſet, maximè per nomen Conſulis notabatur, nec ſciolis latet. Indicat Tull. in Bruto 286. *Si quis Falerno vino delectetur, ſed eo nec ita novo, ut proximis Conſulibus natum velit; nec rurſus ita vetere ut Opimianum aut Anicium Conſulem quærat. Atqui ea nota ſunt optima. Credo: ſed nimia vetuſtas nec habet eam quam quærimus ſuavitatem, nec eſt jam ſæpe tolerabilis.* Vide Plin. lib. 23. cap. 1. Nos etiam pridem annotavimus ad Juvenal. Sat 5. v. 33.

Cras bibet Albanis aliquid de mentibus, aut de Setinis, cujus patriam, titulumque ſenectus

Delevit, multâ veteris fuligine teſtæ.

Hic itaque *nota interior* excellentiam vini deſignat ſeu ob vetuſtatem, ſeu ob patriam; vel utramque.

6. *Quà pinus, &c.*] Deſcriptio amœni loci, ſeu villæ Dellii peramœna.

Albaque populus.] Plin. lib. 16. cap. 23. *Populi arboris tria genera, alba, nigra, & qua Libyca appellatur, minima folio, ac nigerrima. . . . . Alba folio bicolor, ſuperne candicans, inferiore parte viridi.*

10. *Umbram hoſpitalem conſociare amant.*] Ramis amantur junctis, inſertis, conſociatis umbram præbent ac velut hoſpitium parant eò venientibus, ſedentibus, epulantibus.

11. *Obliquo laborat Lympha fugax trepidare rivo.*] Ubi rivus ſonorum edit murmur ob frequentiorem aquarum ad ripas & lapides colliſionem & conflictum, quod obliquus & flexuoſus facit alveus.

12. *Trepidare.*] Quaſi ſtrepitare, à ſtrepitu pedum ſubitò currentium: unde ſignificat *metuere*, & *feſtinare*. Ex Non. Marcello.

13. *Huc vina & unguenta, &c.*] Ita ad lætitiam adhiberi conſueta, fusè docuimus lib. 1. Od. 36, 38. & alibi.

Nimium breves flores, &c.] Elegans Epigramma:

Quam longa una dies, ætas tam longa roſarum,
Quas pubeſcentes juncta ſenecta premit.
Quam modo naſcentem rutilus conſpexit Eous,
Hanc rediens ſero veſpere vidit anum.

15. *Dum res, & ætas, &c.*] Dum licet per tranquillum rerum ſtatum, per juventutem, per vitæ uſuram, quam largiuntur ac prorogant Parcæ. De his lib. 1.

16. *Fila trium patiuntur atra.*] Clotho, Lacheſis, Atropos, ſorores tres mortalium vitam & fata regere ſuperſtitioſis veteribus creditæ: prima colum geſtare penſumque velut materiam vitæ hominum: altera nere, ac ſtamen ducere

Cedes

Cedes coemptis saltibus; & domo,
Villaque, flavus quam Tiberis lavit,
Cedes: & exstructis in altum
Divitiis potietur hæres.
Divesne prisco natus ab Inacho,
Nil interest, an pauper, & infima
De gente sub Dio morêris,
Victima nil miserantis Orci,
Omnes eodem cogimur: omnium [162]
Versatur urna: serius ocyus
Sors exitura, & nos in æternum
Exilium impositura cymbæ.

Relinques enimverò tandem *memora pretio comparata, & ædes, & villam quam rigat flavus Tiberis, hinc demigrabis; hæres autem fruetur opibus in acervum à te congestis. Nullum discrimen* est; *sive opulentus* fueris *antiquo ab Inacho oriundus, sive inops atque ignobili de stirpe, sub Jove* frigido *maneas*; perinde hes *victima Plutonis nulli parcentis. Cuncti* locum *in eundem compellimur. Communis agitatur urna. Tardè vel citò prodibit sors, nosque navigio transvehet in perpetuum exilium.*

ANNOTATIONES.

seu atrum seu album, prout bona vel mala dispensantur: tertia denique filum abrumpere, vitæque terminum definire. Hinc nomen vel à partienda vita, vel à non parcendo per antiphrasin. Quid igitur Scaliger in Horatium excandescit, quod *atra* dicat fila, vitæ luciſque seriem trahentia, quæ candida potiùs, inquit ille, dici oportuit? Atenim Ovid. in Ibin, de Clotho.

Nevit & infestâ stamina pulla manu.

Ego vero *atra fila sororum* interpretor fila Parcarum, quæ atræ morti præsunt, ipsæque dicuntur atræ, Erebo & Nocte videlicet natæ, ex Tullio 3. de Natura Deorum n. 44.

17. *Cedes coemptis saltibus.*] Tandem amœna villa, nemus, ædes opulentæ ac splendidæ sunt destrenda ac hæredi relinquenda.

18. *Tiberis lavit.*] Alluit, rigat, humectat, ex Prisciano? pro, *lavat* dixere passim veteres *lavere* & *lavare*. Non. Marcell Ennius. *lavere lacrymis vestem sordidam.* Virgil. Georgic. 3.

Lavit ater vulnera sanguis.

21. *Inacho.*] Is Argivorum primus rex, floruit temporibus Abrahæ & Isaac ejus filii, circa annum mundi bis millesimum centesimum. Virg. Æneid. 7. v. 371.

Et Turno si prima domus repetatur origo,
Inachus Acrisiusque patres.

23. *Sub Dio morêris.*] Sive tam pauper fueris, ut sine lare, sine foco, sine tecto, sub dio & aperto cœlo maneas & cubes, nihilominùs te prædam Orcus suam facit: à morte victus, ô Delli, victima Plutoni mactaberis: *victis hostibus victima propriè caditur.* Festus. Ovid.

Victima quod dextrâ cecidit victrice vocatur;
Hostibus à victis hostia nomen habet.

24. *Nil miserantis Orci.*] Tullius 3. de Nat. Deor. n. 43. *Age porrò, Jovem & Neptunum Deum numeras. Ergo etiam Orcus, frater eorum, Deus. Et illi qui fluere apud inferos dicuntur, Acheron, Cocytus, Styx, Phlegeton: tum Charon, & Cerberus Dii putandi.* Quem verò nil miserantem hic appellat, illacrymabilem dicet Od. 14. seq. Virgil. Georgic. 4. v. 489.

Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere manes.

Est & Proverb. *Orco implacabilior.*

25. *Omnes eodem cogimur.*] Ovid. ad Liviam.

Tendimus huc omnes, metam properamus ad unam.
Omnia sub leges mors vocat atra suas.

Omnium Versatur urna.] Illa nempè fatalis urna; in quam omnium mortalium nomina & sortes conjiciuntur, versantur; atque ut cujusque nomen & sors educitur, ita & mortis præda exiſtit, fatique legem volens nolens subit. lib. 3. Od. 1. *Omne capax movet urna nomen.* Virgil. Æneid. 6. v. 432.

Nec verò hæ sine sorte datæ, sine judice sedes,
Quæsitor Minos urnam movet.

27. *Nos in æternum exilium impositura cymbæ.*] Sors educta vitæ finem imponit, ex hoc orbe ablegat animam in perpetuum, atque ad inferos transmittit, traducente eam per Acherontem fluvium Charonte in sua navicula, de quâ Propertius.

Scandenda est torvi publica cymba senis.

Vide lib. 1. Od. 4. & hujus lib. Od. 24.

28. *Exilium.*] Sunt qui legant *exitium*. Exsules, inquit Nonius Marcellus, dicuntur extra solum. Virgil. Georg. 3.

Longeque ignotis exulat oris.

Et post.

Regnis excessit avitis.

ODE IV. Ad XANTHIAM PHOCEUM.

Ancillam ab eo ſine notâ poſſe adamari.

Ne pudeat te ſervam diligere, Xanthia Phoceu: ante te Achillem ſuperbum Briſeis ancilla perculit candore ſuo: perculit etiam *Ajacem Telamonis filium pulchritudo captæ Tecmeſſæ*, licet ejus *dominum: Agamemnon* pariter *inter ipſam victoriam adamavit puellam* aris *abſtractam:*

NE ſit ancillæ tibi amor pudori
Xanthia Phoceu: priùs inſolentem [163]
Serva Briſeis niveo colore
Movit Achillem.
Movit Ajacem Telamone natum
Forma captivæ dominum Tecmeſſæ:
Arſit Atrides medio in triumpho [164]
Virgine raptâ;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Ne ſit ancilla, &c.*] Xanthiam Phoceum Phyllidis genere ſervili natæ amoribus irretitum conſolatur Horatius; atque heroum exemplis expugnat eam vulgi opinionem, quâ ſervilem conditionem ſic aſpernatur, ut Plautus Amphitr. ſcripſerit: *Quem Jupiter odit, ſervum hunc primum facit:* & Romani per ludibrium *ancillariolas* appellabant eos, qui ancillas ſectarentur ac diligerent. Hinc dicaciter Martialis lib. 12. Epigram. 58. ad quemdam nomine Alaudam;

Ancillariolum tua te vocat uxor: at ipſa
Lecticariola eſt: Eſtis Alauda pares.

2. *Priùs inſolentem.*] Interpretari quibuſdam placuit: non anteà ſuetum amare: quaſi non meminiſſent Deidamiæ Lycomedis filiæ, ſuſceptiq; ex eâ Pyrrhi, qui Trojæ fatum adoleſcentulus implevit. Videtur itaq; meliùs, *inſolentem*, vocari Achillem, id eſt, *ferocem*; ſi quidem ad Piſones ſcribens Horatius ita vult ut pingatur.

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, &c.

3. *Serva Briſeis, &c.*] Hippodamia à patre Briſe ſic dicta, quæ, Lyrneſſo urbe captâ, in prædæ partem ceſſit Achilli victori, cui poſteà ab Agamemnone erepta grave peperit diſſidium, quod Trojæ fatum remoratum eſt, ut fuſè explicui ad finem Odes 15. lib. 1.

Serva.] Jure belli capta, adeoque in Servitutem redacta.

Niveo colore.] Colore candido, qui in formoſis ſpectatur. Homerus Junonem λευκώλενον, Virgilius niveos lacertos Veneris, Propertius niveum Adonin laudat.

4. *Movit.*] Ita quidem, ut ob eam ſibi præreptam à bello receſſerit, vixq; ut alibi diximus, redierit. Homer. Iliad. 2. Ovid. Epiſt. 3. quæ eſt Briſeidis ad Achillem. Vide & Dictyn Cretenſem lib. 2. ubi ſcribit: *Lyrneſſum ab Achille paucis diebus pugnando captam: & properè inde expugnatam Pedaſum Lelegum urbem; ubi rex Briſes abductamque filiam regis Hippodamiam* Dares autem Phrygius ita deſcribit. *Achillem pectoroſum, ore venuſto, membris valentibus & magnis, benè criſpatum, clementem, in armis acerrimum, vultu hilari, largum, dapſilem, cupillo myrteo.* Briſeidem porrò *formoſam, altâ ſtaturâ, candidam, capillo flavo, & molli, ſuperciliis junctis, oculis venuſtis, corpore æquali, blandam, affabilem, verecundam, animo ſimplici piam.*

5. *Movit Ajacem Telamone natum, &c.*] Dictys citatus, *Ajax*, inquit, *Telamonius iter ad Phrygas convertit, ingreſſuſque eorum regionem, Teuthrantem dominum locorum ſolitario certamine interfecit, ac poſt paucos dies expugnatâ atque incenſâ civitate, magnam vim prædæ trahit, abducens Tegmeſſam filiam regis.* Et poſteà *Ajaci ob egregia laborum ejus facinora, Teuthrantis filiam Tegmeſſam concedunt:* Græci nempè reliquam prædam inter ſe partientes. Dares item cit. ità deſcribit. *Ajacem Telamonium valentem, voce clarâ, capillis nigris, in hoſtem atrocem.* Ovid. lib. 3. de arte amandi.

Odimus & mœſtas: Tecmeſſam diligat Ajax
. . . . . .
Scilicet Ajaci mulier mœſtiſſima dixit;
Lux mea! quaque ſolent verba juvare viros.

Arſit Atrides, &c.] Agamemnon Atrei ex Ærope, vel ex Pliſthene, ut ſcribunt alii, filius, Mycenarum & Argivorum rex, Græcorum in expeditione Trojanâ ſummus Imperator, in ipſo urbis excidio, media in victoria, Caſſandræ Priami filiæ amore incenſus captuſque, in prædæ partem eam depoposcit, quæ tamen rapta ab Ajace Oileo & vitiata fuerat in ipſo Minervæ templo. Hinc Virgil. Æneid. 2. v. 403.

Ecce trahebatur paſſis Priamcia virgo
Crinibus à templo caſſandra, adytiſque Minervæ.

Dictys Cretenſis lib. 5. *Priamus ad aram Jovis confugit, Caſſandra in ædem Minervæ, multique ad reliqua Deorum templa . . . . Cæterum Caſ-*

Barbaræ

Barbaræ poſtquam cecidere turmæ
Theſſalo victore, & ademptus Hector
Tradidit feſſis leviora tolli
Pergama Graiis.
Neſcias an te generum beati
Phyllidis flavæ decorent parentes.
Regium certè genus: & Penates
Mœret iniquos.

poſteaquam Phrygiæ cohortes profligatæ Theſſalico victore fuerant, Hectorque interemptus pertæſis Græcis dimiſſo Trojam everti facilem. Quid ſi genero tibi aureæ Phyllidis parentes opulenti decus afferant? Origo profectò regia eſt: & quidem infeſtos Penates lamentatur.

ANNOTATIONES.

ſandram Ajax Oilei è ſacro Minervæ captivam diſtrahit . . . . . Agamemnoni Caſſandra datur, poſtquam ejus formâ captus, quin palam deſiderium fateretur, diſſimulare nequiverat. Dares jam cit. refert, *Caſſandram mediocri ſtaturâ, ore rotundo, rufam, oculis micantibus, futurorum præſciam:* & paulo poſt, *Agamemnonem albo corpore, magnum, membris valentibus, facundum, prudentem, nobilem.*

9. *Barbaræ poſtquam cecidere turmæ, &c.*] Poſt victos ac profligatos Trojanos ab exercitu Græcorum, maxime verò ab Achille è Lariſſa urbe Theſſaliæ oriundo.

Barbaræ.] Hoc nomine vocabantur à Græcis omnes aliæ gentes, imprimis autem Phryges & Trojani. Patet ex Dicty Cretenſi paſſim. Plutarch. de audiendis Poetis, diſparitatem Græcorum & Trojanorum commemorans ait *probatam eſſe Græcorum providentiam, ferociam verò Barbarorum vitioſam:* & paulo poſt: in poteſtatem hoſtium Trojanos vivos complures veniſſe, Achæorum verò neminem; atque illorum nonnullus fuiſſe hoſtibus ſupplices, ut Adraſtum, Antimachi filios, Lycaonem, ipſumque Hectorem, qui Achillem de ſepulturâ exoravit: horum verò neminem: *quod Barbarorum ſit ſupplicem eſſe in conflictibus, & ſummittere ſe ad pedes, Græcorum autem vincere dimicantem, aut occumbere, &c.* Itaque vox *Barbarus*, aliquando nihil aliud ſonat quam extraneus & peregrinus. Vide Turneb. lib. 9. cap. 18. ubi è Tuſcul. 1. n. 85. verba iſta, *aſtante ope barbaricâ*, de Priamo, regno Phrygum florente, bene interpretatur, &c.

10. *Theſſalo victore.*] Quanquam à Paride jam interfectus erat Achilles, antequam Troja caperetur, is tamen rectè victor dicitur, ſine quo capi non potuiſſet, ita volentibus fatis. Vide lib. 1. Od. 15. in fine.

Ademptus Hector Tradidit feſſis, &c.] Poſtquam ab Achille peremptus Hector, adeoque Trojanis ademptus veluti ſuus clypeus, qui ſolus robore ac virtute ſingulari Græcos terrebat, ex Homero: *quo ſtetit ſtante Ilium.* Senec. Troad. initio. Et poſtea chorus ejus ſic luget interitum: *columen patriæ, mora fatorum, tu præſidium Phrygibus, tu murus eras: humeriſque tuis ſtetit illa decem fulta per annos. Tecum cecidit: ſummuſque dies Hectoris idem patriæque fuit.*

11. *Tradidit feſſis leviora tolli Pergama Graiis.*] Sublato ſcilicet Hectore jam capi evertique Troja facilè potuit à Græcis decennali quamvis obſidione feſſis.

Virgil. Æneid. 2. v. 108.

Sæpe fugam Danai Trojâ cupiere relictâ
Moliri, & longo feſſi diſcedere bello.

Et Æneid. 9. v. 155.

Decimum quos diſtulit Hector in annum.

Leviora tolli.] Tranſlatum ex ultimo Iliados, ubi Priamus ſic alloquitur Trojanos de amiſſo Hectore: Jupiter mihi dolores dedit, filium ut optimum perderem: quod & vos ſentietis. *Deinceps enim Achivis faciliores eritis tolli, eo mortuo.* Πρίτεροί γὲ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δὺ ἴσεσθε κείνου τεθνειῶτος ἐναιρίμεν.

Pergama.] Arces erant Trojanæ ex Servio: ſynecdochicῶς Trojam ipſam ſignificant.

13. *Neſcias an te generum, &c.*] Per Prolepſin ingeniosè occupat Horatius id quod objici poterat, puellas antè memoratas licet captivas, è regia tamen ſtirpe; non ita verò Phyllida: reſpondet igitur: An verò quis eam humili ſorte ac genere credat, quæ tam nobilem præfert indolem?

15. *Regium certè genus.*] Hinc igitur honos tibi & decus accedat, ſi talem tibi deſponderis: ejuſque parentes familiam tuam illuſtrabunt potiùs quàm dedecorent.

Penates mœret iniquos.] Sententiam hanc vulgò jungunt cum præcedenti, eo ſenſu: Phyllis certè cùm ſuam dolet vicem, regio ſe ortam genere lamentatur ad ſervitutem redactam, indeque Penates accuſat, qui tutelæ ſuæ fidentem tam miſerum in ſtatum labi permiſerint. Placuit tamen interpungere, atque ſententias ſeparare, non ſine aliqua venuſtate, ut viſum eſt. Suus tamen ſit honos antiquitati, Lectori verò judicanti jus atque arbitrium.

Penates.] Qui dicantur, Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 4. fusè docet. Hyginus Deos patrios, alii domeſticos, quibus in penetralibus domûs literi ſolebat, interpretantur: alii etiam aliter.

Crede

Sic habe non eam infilici de plebecule tibi electam: nec ita fidam, ita quæstûs aspernatricem turpi matre gigni potuisse. Cæterùm *intactus laudo brachia, & faciem, & tibias rotundas illius. Noli suspectum habere me, cujus ætas properavit octavum lustrum finire.*

Crede non illam tibi de sceleſta
Plebe delectam: neque ſic fidelem,
Sic lucro averſam potuiſſe naſci
Matre pudendâ.
Brachia, & vultum, tereteſque ſuras
Integer laudo. Fuge ſuſpicari,
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere luſtrum.

ANNOTATIONES.

17. *Crede non illam tibi, &c.*] Nequaquam credenda eſt è face plebis illa, quæ nihil habet ſordidum ac vile. Plebeiæ animæ lucro ſeſe vendunt ultrò ac ſponte; meretrices in primis infidæ ac perjuræ, lucri verò perquam avidæ. lib. 1. Od. 35. *vulgus infidum & meretrix perjura.* At Phyllis mirum quantum *fidelis*, tum quæſtui & *lucro averſa.* Honeſtam igitur educationem generoſus animus; nobilis autem inſtitutio originem haud vulgarem indicat certè & arguit.

De ſceleſta plebe] Vel, impurâ & ſceleri praviſque affectionibus ut plurimùm obnoxiâ: vel, infortunatâ, & paupertatis incommodis ac ludibriis damnata velut & conſpurcatâ. Hinc non abludit quod Plaut. Moſtell. Scen. 7. ſcribit:

Sceleſtiorem ego annum argento fœnori (locando)
Nunquam ullum vidi, quàm hic mihi annus obtigit.

18. *Delectam*] Alii legunt, *dilectam.*

19. *Averſam*] Alii *adverſam*, perinde eſt, & par utrobique ſenſus.

Fidelem.] Caſtitatis amantem, honeſti propoſiti tenacem, quam à fide non facilè dimoveas, nec oblato quæſtu corrumpas.

20. *Matre pudendâ.*] Improbis ac flagitioſis moribus turpificatâ; vel inope, & abjectâ, cujus nomen ac memoriam pudorem & verecundiam facere queat. E moribus natales poſſe ac debere æſtimari oſtendit Juvenalis Sat. 6. v. 238.

Scilicet expectas ut tradat mater honeſtos
Aut alios mores, quàm quos habet? utile porrò
Filiolam turpi vetulæ producere turpem.

22. *Integer laudo.*] Cæterùm, ô Phoceu, ſi laudo tuam illam Phyllidem, noli me arbitrari ſpecie illius captum. *Integer* ego caſtuſque laudo *brachia* toroſa & candida, *vultum* ſpecioſum, *ſuras teretes*, totamque formoſam. Itaque ne zelotypus inde fias, neve ſuſpiceris rivalem meruum quoquo modo eſſe.

23. *Cujus octavum trepidavit ætas claudere luſtrum.*] Nimirùm deferbuit ardor ille primus adoleſcentiæ, nec ita me jam, ut olim, cruciat amor. Annum ætatis quadrageſimum prætergreſſus æſtus illos priores evaſi.

24. *Luſtrum.*] Ex Varrone, Feſto, & aliis dictum à luendo, id eſt, ſolvendo; pendebantur enim vectigalia quinto quoque anno. Eſt igitur annorum quinque ſpatium; adeoque *luſtrum octavum* annos quadraginta *claudit* impletque. Cic. Epiſt. 2. lib. 6 ad Attic. *Populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipſo luſtro nihil ſolverant, etiam ſuperioris luſtri rudiderunt.* Ovid. in Ibin ſic orditur:

Tempus ad hoc luſtris mihi jam bis quinq; peractis, Martial. lib. 4. Epigram. 45.

Ut qui prima novo ſignat quinquennia luſtro.

ODE V.

Coercendus amor intempeſtivus virginis haud maturæ.

Nequit adhuc portare jugum ſubmiſſo collo, nec aſſequi officia conjugis, nec ſuſtinere impetum tauri Venerem appetentis.

Nondum ſubactâ ferre jugum valet [167]
Cervice; nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Nondum ſubactâ*] An amicorum aliquem, an ſeipſum admoneat Horatius, planè incertum eſt. Rem verò cæteroqui turpiculam allegoriâ multiplici contexit ac propè honeſtavit. Cupidinem virginis intempeſtivæ indicat per appetentem uvæ nondum maturæ. Puellæ verò junioris indolem bellè notat per juvencam cum vitulis exultantem in campo, jugum portare aut Venerem ſequi adhuc ignorantem.

2. *Munia comparis Æquare.*] Onera conjugii ſuſtinere, æqualem operam præſtare marito puellula ante pubertatem, nondum viro matura.

Circa

Circa virentes eſt animus tuæ
Campos juvencæ, nunc fluviis gravem
Solantis æſtum, nunc in udo
Ludere cum vitulis ſalicto
Prægeſtientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ : jam tibi lividos
Diſtinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore.
Jam te ſequetur. Currit enim ferox
Ætas : & illi, quos tibi dempſerit,
Apponet annos : jam protervâ
Fronte petet Lalage maritum.
Dilecta, quantum non Pholoê fugax,
Non Chloris : albo ſic humero nitens,
Ut pura nocturno renidet

Circa virides agros verſatur mens bucula tua modò fluminibus temperantis modeſtos Solis ardores, modò gaudentis colludere cum vitulis inter humidas ſalices. Cohibe deſiderium uvæ acerbæ. Mox Autumnus varietate gratus colore purpureo pinget tibi racemos liventes. Mox curret poſt te. Nam properat ætas vehementi : atque illi addet annos quos tibi detraxerit. Mox audaci vultu Lalage virum quæret. Amata pluſquam Pholoë viros abhorrens, vel Chloris ſplendens humero candido non ſecùs

ANNOTATIONES.

5. *Circa virentes eſt, &c.*] Aliud nihil amat aut cogitat virgo eâ ætate teneriori, quam ludum cum pueris aut puellis æqualibus. Animuſque illius totus eſt in campis, in luſibus, &c. Sic. Terent.

Animus eſt in patinis

Horat. lib. 3. Od. 11.

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, & adhuc protervo
Cruda marito.

9. *Prægeſtientis.*] Summoperè cupientis. Ex Priſciano, & Feſto, *geſtire*, eſt rem aliquam tam vehementer appetere, ut corporis geſtus ejus deſiderium exprimentes continere non valeamus.

Tolle cupidinem Immitis uvæ.] Deſine amare, aut ſaltem concupiſcere puellam impuberem, immaturam, atque, ut Varro appellavit, acerbam; utens eadem, quâ Poëta noſter, metaphorâ ab uvâ immiti ductâ. Exſpecta donec ætas idoneam fecerit ac nubilem. Tull. de Senect. n. 53. *uva primò eſt peracerba guſtu, deinde matura dulceſcit.*

10. *Jam tibi Lividos Diſtinguet, &c.*] Autumnus varietate fructuum abundans, & eorum multiplici diverſitate utilis pariter & jucundus, liventes antè immiteſque uvas purpureo ſtatim, colore pulchras, ſimul & maturitate guſtui dulces facit. Sic tibi paulò pòſt maturam ac tempeſtivam licebit ſectari Lalagen. Imò ipſa ætate jam perfecta virum petet : ſicut uva planè matura carpi deſiderat.

12. *Purpureo varius colore.*] Is color in racemo propinquam notat maturitatem. Hinc Virg. *tubentes* uvas, Ovid. *purpureas* laudat : Horatius autem Epod. 2, *et tantùm purpurâ* uvam dixit, Theophraſt. de cauſ. plant. lib. 3. cap. 22. ὅταν ἀρχωνται πυρράζειν οἱ βότρυες, *cum incipiunt uvæ nigreſcere*, ſeu *nigris diſtingui maculis*. Propert.

Prima mihi variat liventibus uva racemis.

13. *Jam te ſequetur.*] Lalage quæ te ſequentem modò fugit, deinde vel fugientem te proſequetur, ubi ferventis æſtu juventutis agitari cœperit. Quod quidem brevi fiet : *currit enim ferox ætas.* labitur celeriter, imò *volat*, ut ait Tull. Tuſc. 1. n. 76.

Ferox Ætas.] Juventus, quæ valens, acris, ardens, vehemens, petulans, elata, ſuperba, ac niſi libidinis ſtimulos tum maximè prurientis virtute fregerit, etiam ferox, indomita, & impotens. Apage verò Cruquium dubitantem numquid tranſpoſita ſint epitheta iſta, ut legendum ſit : *ætas fugax*, &, *Pholoë ferox.*

14. *Illi, quos tibi dempſerit, Apponet annos.*] Dum tu annis decreſces imminueris viribus, illa creſcet atque augeſcet. Tu enim ab ætate perfectâ vergis ad ſenium : illa ad annorum ætatiſque firmitatem, quam nondum attigit, properat.

16 *Lalage.*] Eam ipſam ætatis flore decoram laudat lib. 1. Od. 22. quo patet Oden iſtam ab Horatio poſt hanc eſſe ſcriptam.

17. *Dilecta quantum, &c.*] Cùm verò Lalage juventutis pariter ac formæ perfectionem adepta fuerit, tum certè multos amatores habebit, quot nunquam *Chloris* pulcherrima, vel ſpecioſa *Pholoë* Chloridis filia, quæ tamen eo diligitur ampliùs, quo magis amantes fugit aſperè & repellit. De hac Cyro adamatâ, ipſumque ſpernente, lib. 1. Od. 33.

19. *Ut pura nocturno renidet Luna mari.*] Tam nitens, quam Luna nullis infuſcata ne-

ac Luna clara micat in mari, aut Gyges Cnidius: quem si miſceas cœtui virginum, advenas maximè perſpicaces deciperet incerta differentia, paſſis capillis, dubiaque facie.

Luna mari, Cnidiuſve Gyges: 20
Quem ſi puellarum inſereres choro, [160]
Mirè ſagaces falleret hoſpites
Diſcrimen obſcurum, ſolutis
Crinibus, ambiguoque vultu.

ANNOTATIONES.

bulis, ſudo cœlo, noctu ſplendet ac mari navigantibus formoſa apparet.

20. *Cnidiuſve Gyges.*] Velut enim formoſus ille puer Gyges, virgineâ ſpecie inclytus, otiundus è Cnido urbe Cariæ maritimâ, hodie *Cabo di Chio*: ubi Veneris effigies valde celebris. Vide lib. 1. Od. 30. formoſos olim pueros in deliciis fuiſſe, vel è Virgil. Bucol. notum, Eclog. 2.

Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini.

21. *Quem ſi puellarum inſereres, &c.*] Gygis nempe vultus lævis, tener, candidus, venuſtus, adeo virginis ſpecioſæ pulchritudinem refert, ut vix internoſci queat, *ſi puellarum choro inſeratur*: puellam etenim non puerum Gygen affirmaveris.

22. *Falleret hoſpites.*] Nos quidem cives, qui eum cognoſcimus, fortè non falleret Gyges: hoſpites autem & peregrini nequaquam à puellis puellum hunc diſcernerent. Tam enim *obſcurum* eſt *diſcrimen*.

* 23. *Solutis Crinibus.*] Prolixis & paſſis more ſcilicet virginum; at contrà nuptæ capillos religabant.

24. *Ambiguoque vultu.*] Ut ſexum non diſtinguas. Sic Juvenalis Sat. 15. v. 137. de pupillo à Tutore defraudato.

Cujus manantia fletu
Ora puellares faciunt incerta capilli.

Ovid. Metam. 8. Fab. 4.

Talis erat cultu facies, quam dicere verè
Virgineam in puero puerilem in virgine poſſes.

Idem lib. 9. Fab. 12.

Cultus erat pueri: facies, quam, ſive puella,
Sive dares puero, ſieret formoſus uterque.

Auſon. Epigram. 105.

Dum dubitat natura marem, faceretne puellam
Factus es, ô pulcher, pene puella, puer.

ODE VI. Ad TIT. SEPTIMUM.

Apud amœnum Tiburtinæ vel Tarentinæ regionis ſeceſſum tandem cum eo quietam degere ſenectutem exoptat.

O Septimi porrecture mecum ad Gades & Cantabros nobis ſeruire neſcios, atque ad Syrtes

SEptimi Gades aditure mecum, & [178]
Cantabrum indoctum juga ferre noſtra, &

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Septimi.*] Tit. hic Septimius, Romanus Eques, Poeta etiam Lyricus & Tragicus, cum Horatio diuturnâ familiaritate conjunctus, imo & commilito. Hujus meminit lib. 1. Epiſt. 3, 5, 9. fertur & Auguſtus ad Horatium ita de eo ſcripſiſſe: *tui qualem habeam memoriam poteris ex Septimio noſtro cognoſcere, &c.*

Gades aditure mecum, &c.] Hoc interpretes huc uſque fere omnes intellexerunt de magnâ Horatii Septimiique conſenſione: quaſi paratus eſſet alter alteri comes ire ad ultimas uſque orbis plagas: quemadmodum Catullus Carm. 11. Furium & Aurelium ſibi ſpondet comites, *ſive in extremos penetravit Indos, &c.* Et Propert. lib. 1. Eleg. 6. Tullo ſeſe offert, ut cum eo *Riphæos etiam montes* ſuperare non veretur, & *Ægæo ducere vela mari.* Cruquius autem opinatur hæc ab Horatio ſcripta, *cum Auguſtus eſſet in expeditione Cantabrica, quinto vix anno peracta, quo Septimius Eques invitabat Horatium*, inquit ille; non malè quidem ariolatus: melius fortè tamen, quando Cæſar expeditionem illam moliebatur, & cum ad eam Horatius pariter ac Septimius ſeſe accingerent. De *Gadibus* ſuprà, Od. 2. v. 11.

2. *Cantabrum.*] Cantabri Hiſpaniæ Tarraconenſis populi ad Oceanum Borealem, qui & inde Cantabricus vocatur: hodie *Biſcaia*.

Indoctum juga ferre noſtra.] *Serâ* nempe *domitum catenâ*, ut ait Od. 8. lib. 3. ab Auguſto tandem, ſive ab Agrippa Auguſti auſpiciis Cantabri devicti ſunt; teſtes Suet. Octav. cap. 20, & 21. Dio lib. 51. & ſeq. Strab. lib. 3. &c. Flor. lib. 4. cap. 12, *dna validiſſima gentes Cantabri &*

Barbaras

Barbaras Syrtes, ubi Maura ſemper [171]
Æſtuat unda:
Tibur Argæo poſitum colono
Sit meæ ſedes utinam ſenectæ:
Sit modo laſſo maris, & viarum,
Militiæque,
Unde ſi Parce prohibent iniquæ,
Dulce pellitis ovibus Galeſi
Flumen, & regnata petam Laconi [172]

feras, ubi mare Mauritaniæ nunquam non fervet: faxint Dii ut Tibur ab *Argivo* colono conditum, *meæ ſit domicilium ſenectutis: ſit requies perlaſo maris, itinerumque, & belli. Hinc* verò *ſi Parcæ me arcent improbæ; adibo fluvium Galeſum ovibus pelle coopertis jucundum, agroſque ubi rex fuit Phalan-*

ANNOTATIONES.

Aſtures immunes Imperii agitabant. Cantabrorum altior & magis pertinax in rebellando animus, qui non contenti libertatem ſuam defendere, proximis etiam imperitare tentabant, &c. Cœſi verò fugiunt *in eminentiſſimum Vinnium montem, quo maria prius Oceani, quàm arma Rom. aſcenſura eſſe crediderant.* Et paulò poſt: *ipſe præſens hos deduxit montibus; hos obſidibus aſtrinxit; hos ſub corona jure belli venundedit, &c.* Sil. Ital. *Cantaber ante omnes hyemiſque æſtuſque famiſque Invictus.* Obſervandum porrò, ita ſub jugum mitti ſolitos olim victos hoſtes: haſtæ duæ interjecto ſpatio in terram defigebantur, tertiâ ſuperimpoſitâ, atque hinc & inde alligatâ. Sub hanc igitur inermes & diſcincti tranſire coacti, jugum ſubire, victique eſſe cenſebantur. Vide Tit. Liv. lib. 9. cap. 6. ubi Rom. Coſſ. & legiones turpiter ad furculas Caudinas ſub jugum mittuntur.

4. *Barbaras Syrtes.*] Inhoſpitas, inacceſſas, ſævas ob æſtus ac motus maris dubios.

Ubi Maura ſemper Æſtuat unda.] Ubi mare Mauritaniæ ſeu Africæ crebris æſtuariis fervet, vadoſum paſſim & ſcopuloſum. Vide Plin. lib. 2. cap. 97. & Epod. 9. ſub finem, ibique Annot.

5. *Tibur Argæo, &c.*] Detur utinam mihi lætâm agere ſenectutem apud Tibur Latii oppidum ædificatum à Tiburno Argivo: ibique quietem nanciſci, poſt labores ac tædia navigationis, itinerum ac militiæ. Tiburtinâ ſuâ villâ imprimis ſe delectari jam indicavit lib. 1. Od. 7. & 28. Vide Vide Annot.

7. *Laſſo maris & viarum Militiæque.*] Ex Suetonio cit. bellicam in Cantabros expeditionem ſuſcepit Auguſtus devicto jam Antonio: in bellis antecedentibus militaverat Horatius, ut patebit ex Ode ſequenti: ad hoc etiam, ut dixi, ſeſe accingebat: Deos itaque rogat, ut ſibi fortunatam dent quietem & ſenectam poſtquam eas iterum ærumnas exantlarit.

9. *Unde ſi Parca prohibent.*] Quod ſi, fatis ita volentibus, non liceret apud Tibur conquieſcere; apud Tarentum ſaltem detur mihi ſecedere, ubi Galæſus leniter fluit, rigatque iſtam regionem Calabriæ, in quâ paſcuntur oves exquiſito vellere ac lanâ, &c.

10. *Pellitis ovibus.*] Vel eximias pelles, eximium vellus habentibus, per antonomaſiam: vel potiùs quæ ob lanam præ cæteris exquiſitam adverſus aëris injurias integuntur pellibus, ad conſervationem excellentis earum velleris, tenuioris, mollioris; neve illud inquinetur. Hinc Plin. *tectas*, Varro & noſter *pellitas* nuncupat Tarentinas illas oves, quas & Græcas alii vocant. Vide Columell. lib. 7. cap. 4. *Græcum pecus, quod & Tarentinum plerique nominant, niſi cum domini præſentia eſt, vix expedit haberi, &c. ex omnibus eſt molliſſimum, &c.* Polybius μαλακα πρόβατα ſimiliter appellat. Varro rei ruſt. lib. 2. cap. 2. ad finem: *pleraque ſimiliter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem (ut ſunt Tarentina & Attica) pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quo minus inſici recte poſſit, vel lavari ac parari. Harum præſepia ac ſtabula, ut ſint pura, majorem adhibeant diligentiam, quàm hirtis*; id eſt, cæteris ovibus, quæ & hirtæ, & montanæ, & ſoloces, dicebantur, &c. Plin. lib. 8. cap. 47. *Ovium ſumma genera duo, tectum & colonicum: illud mollius, hoc in paſcuo delicatius; quippe cum tectum rubris veſcatur:* (colonicum verò ſolo gramine) *operimenta eis ex Arabicis præcipua.*

Galeſi flumen.] Quidam legunt *Galæſum*: Sic & lib. 4. Od. 4. *Metauri flumen*, ubi plures tamen, *Metaurum flumen*. Galæſus vel Galeſus, hodiè *Galaſo*, Calabriæ fluvius agrum Tarentinum rigat, ac in Sinum defluit lento curſu, umbris arborum, & paſcuorum copiâ circum amœnus. Hinc Propert. lib. 2. Eleg. 34. v. 67.

Tu canis umbroſi ſubter pineta Galeſi.

Et Virgil. Georg. 4. v. 126.

Quo piger (al. niger.) *humectat flaventia culta Galeſus.*

11. *Regnata petam Laconi rura Phalantho.*] Virgil. Æneid. 3. v. 4.

Terra regnata Lycurgo.

Et Æneid. 6. v. 793.

Regnata per arva Saturno.

Sic. Tull. pro Murænâ: *pugna cum rege cum*

tus Lacedæmonius. Illa mihi regio præ cæteris placet; in qua mel cum Hymettio, & olivæ cum Venafranis bonitate *contendunt. Illic ver diuturnum; & hyemes temperatas dat Jupiter: atque Aulon abundanti vino ferax nequaquam desiderat racemos Falernos. Terra hæc & fortunatæ arces me teque exoptant. Illic tu cineres*

Rura Phalanto.
Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet: ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro.
Ver ubi longum, tepidasque præbet
Jupiter brumas: & amicus Aulon
Fertili Baccho minimùm Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus, & beatæ
Postulant arces: ibi tu calentem

[173]

ANNOTATIONES.

missa est & summa contentione pugnata. Porrò sensus Horatii est hîc: si negetur mihi secessus Tiburtinus, ibo Tarentum, quam urbem Taras Neptuni filius olim condiderat, Phalantus autem Lacedæmonius cum Partheniis Sparta profectis & sedes quærentibus instauravit, ibique regnavit. Justin. lib. 3. ubi *Parthenia vocati cum ad annos triginta pervenissent, metu inopiæ . . . ducem Phalantum assumunt filium Araci . . . . ad sedes inquirendas proficiscuntur, ... tandem in Italiam delati occupatâ arce Tarentinorum, & expugnatis veteribus incolis, sedes ibi constituunt, &c.* Vide & Pausan. lib. 10. in Phocaicis.

14. *Angulus.*] Scilicet urbs ea Calabriæ in extrema peninsula sita est ad maris littus.

Ubi non Hymetto Mella decedunt.] In Tarentina regione mel optimum est, nec bonitate concedit ei quod provenit apud Hymettum, huncque Atticæ regionis collem excellentiâ suâ celebrem toto orbe fecit: sicut & Hybla Siciliam pariter melle inclytam reddidit.

15. *Decedunt.*] De via decedit qui honorem alicui defert & primas fatetur deberi.

Viridique certat Bacca Venafro.] Ibi quoque crescunt olivæ Venafranis adeò non deteriores, ut cum eis de excellentia contendant & certent.

Certat.] Virgil. Eclog. 5. v. 8.

Solus tibi certat Amyntas.

16. *Venafro.*] Urbs hæc Campaniæ in Samnii confinio sita, olearum optimarum laude præcelluit. Plin. lib. 15. cap. 2. *principatum in hoc quoque bono* (oleo) *obtinuit Italia toto orbe, maximè agro Venafrano, &c.* Martial. lib. 12. Epigram. 64. *unctо Corduba latior Venafro.* Et lib 13. Epigram. 101.

Hoc tibi Campani sudavit bacca Venafri.

17. *Ver ubi longum.*] Ubi verna temperies perdurat. Ita Servius explicat Virg. Georg 2. v. 149. *hic ver assiduum*; citatque hunc locum Horatii.

Tepidasque præbet Jupiter brumas.] Hybernis etiam mensibus nulla ibi est aëris inclementia, *Bruma*, solstitium hybernum, quod sic Ovid. explicat Fast. 1.

Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis.

18. *Et amicus Aulon Fertili Baccho, &c.*] Est & proximus collis Aulon, in quo vinum provenit Falerno minime inferius; proindeque non ei invidet, à quo superari nequaquam timet. In agris Tarentinis vinum crescere generosum, testis Plin. lib. 14. cap. 6. ubi vina recenset exquisita: *verum & longinquiora Italiæ ab Ausonio mari non carent gloriâ, Tarentina, & Servitiana, &c.* Martial. lib. 13. Epigram. 125.

Nobilis & lanis, & felix vitibus Aulon,
Det pretiosa tibi vellera, vina mihi.

Strabo lib. 6. Aulonia quasi Vallonia à vicina convalle nominata, inquit: hanc autem urbem ab Aulone monte, vel potiùs promontorio, puto dici, in Tarentino tractu sitam. Porrò textûs Horatiani ordo hic est: *amicus*, id est, vicinus Tarento *Aulon, fertili Baccho gaudens, minimum Falernis invidet uvis.* Vel. Aulon fertili Baccho amicus minimum Falernis, &c. Sic apud Tibull. dicitur,

Bacchi cura Falernus ager.

21. *Ille te mecum locus, &c.*] Tam lætus & amœnus videlicet secessus te mecum invitat.

Beatæ arces.] Explicant alii editi colles optimis uvis beati: quia edita quæque loca arces vocantur. Ego malim de urbe Tarento intelligere, ubi fuit arx munitissima, ex Polybio lib. 8. Tit. Liv. lib. 25. *Beata* verò *arces*, & felix Tarentum satis exprimitur apud L. Florum lib. 1 cap. 18. his verbis: *Tarentus, Lacedæmonium opus, Calabriæ quondam & Apuliæ, totiusque Lucaniæ caput, tum magnitudine & muris portuque nobilis, tum mirabilis situ: quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita in omnes terras, Istriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam vela demittit. Imminet portui ad prospectum maris positum majus theatrum, &c.*

22. *Ibi tu calentem debitâ, &c.*] Ibi tu mihi

Debitâ

Debitâ ſparges lachrymâ favillam
Vatis amici.

tepidos familiaris poëta juſto luctu proſequeris.

ANNOTATIONES.

juſta & extrema perſolves officia, cùm fatis & vita functus fuero: cremato nempè cadavere, calentibus adhuc cineribus lachrymas impendes; infundes, ac velut immiſcebis: mortuum recens amicum luctu proſequeris vatem vates, & decorabis. Ennius verò contrà, & arrogantius paulò:

Nemo me lachrymis decoret: neque funera fletu
Faxit, Cur? Volito vivu' per ora virûm.

Miſerrimum etenim ac velut infauſtum veteribus putabatur, ſi abſque lacrymis humatio fieret & funebri iſto honore privaretur. Virgil. Æneid. 11. v. 372.

Nos anima viles, inhumata, inſletaque turba.

Hinc & præficas accerſebant olim, quæ luctum facerent. Imò & exiguam ampullam lacrymis plenam urnæ ferali inſerebant, ſepulchroque inferebant; ut benè Torrentius obſervavit.

24. *Vatis amici.*] Horatii tui.

ODE VII.

Pompeio Varo felicem ex infelici militiâ reditum gratulatur.

O Sæpè mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Diis patriis, Italoque cœlo,
Pompei meorum prime ſodalium?

[174]

O Vare meorum prime commilitonum, mecum frequenter ad extremum diem redacte, Bruto belli principe, ecquis Romanum te reddidit numinibus patriæ, atque Italico aeri?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

Athenis verſabatur Horatius Philoſophiæ dans operam ſub Academico præceptore, cùm ad militiam eſt pertractus à Brutotum Achaiam atque Athenas tenente, ut ait verus interpres. Hæc ipſe de ſe teſtatur Epiſt. 2. lib. 2. v. 43. & ſeq. Subinde & Tribunus legioni Romanæ præfuit: quod declarat lib. 1. Sat. 6. v. 48. interfuitque demum ei pugnæ, Philippicis in campis, quâ Brutus ab Auguſto cæſus tandem ac fuſus eſt. In tâ verò militiâ ſodalem habuit Pompeium Varum, qui poſt cladem Philippicam, non ut Horatius, armis valedixit, ſed Brutianis reliquiis, novoque bello ſe implicuit. Quibus extinctis, ſalvus tamen rediit Varus, quapropter incolumitatem ei gratulatur Horatius ac Soteria canit hac Ode, atque ad convivium invitat.

1. *Sapè mecum tempus in ultimum Deducte.*] Qui toties vitæ periculum adiſti mecum in eo fatali bello, in quo Caſſius & Brutus Julii Cæſaris interfectores adverſus Auguſtum atq; Antonium pro libertate publicâ dimicarunt; ſicuti anteà Cn. Pompeius contra Jul. Cæſarem.

3. *Quis te redonavit Quiritem.*] Quis te patriæ reſtituit, vel Deus propitius, vel patronus apud victorem Auguſtum potens & gratioſus?

4. *Diis patriis.*] Dii patrii vocantur qui ſingulis præſunt urbibus, ſuntque illarum propugnatores; atque à civibus honore præcipuo coluntur eximiè: ut Mars Romæ: Athenis Apollo & Minerva; Apollo Delphis & Rhodo; Bœotiis Hercules & Bacchus; Juno Carthagini, Samo, Spartæ, Mycenis, Argis; Diana Cretenſibus; Venus Cypro, Papho, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. fortè Horatius hîc penates Deos intelligit, ut gratuletur Varo quòd redux iterum videat ſuam domum ac Penates. *Extat quinti Ennii carmen, Deorum continens Penatium nomina, quos patrios alii, Varro Terentius etiam urbanos, nuncupat:*

Juno, Veſta, Minerva, Cereſque, Diana, Venus,
Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo

Cæl. Rhodig. lib. 25. cap. 30.

Italoque cœlo.] Cœlum pro aëre & climate poni conſtat, vel ex hoc Horatii:

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.

5. *Meorum prime ſodalium.*] Vel amiciſſimè, patet ex fine hujus Odes. Vel, cum quo militavi pri-

Cum quo non ſemel bibendo *vino interrupi tardantem diem, redimitos* habens *crines unguento Syrio nitidos. Tecum expertus ſum Philippos, & fugam præcipitem, abjecto indecorè clypeo; quando virtus debilitata eſt, & terra mentum fœdè ap-*

Cum quo morantem ſæpè diem mero [175]
Fregi coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.
Tecum Philippos, & celerem fugam
Senſi, relictâ non benè parmulâ: 10
Cum fracta virtus, & minaces [176]

ANNOTATIONES.

mùm: ſic & condiſcipulus in Philoſophiæ ſtudio videatur fuiſſe Varus Horatii, & cum eo ad civile bellum Athenis evocatus. Epiſt. 2. l. 2. cit. v. 47.

Civiliſque rudem belli tulit æſtus in arma,
Cæſaris Auguſti non reſponſura lacertis.

6. *Morantem diem.*] Vel æſtivum, reipsà longiorem; vel morari viſum præ tædio civilium tumultuum, ac laborantis Reipublicæ, itemque ærumnarum bellicarum, quæ Horatio quidem ad ſtudia literarum Muſarumq; otium magis quàm ad ſtrepitus militares nato graves erant ac moleſtæ.

7. *Fregi.*] Per intervalla tecum potando rupi, tranſegi; atque ita ſolicitudines ac dolorem feſelli utcunque, pertuli, ſuperavi.

Coronatus nitentes Malobathro Syrio capillos.] Floreis quidem coronis inter epulandam ſolitos uti veteres oſtendimus Od. 38. lib. 1. unguentis etiam perfudiſſe caput, notum fetè, & ex dicendis patebit. Ab Ionibus primùm ad feminas Rom. delicatiores tranſlatus iſte mos coronarum in conviviis, atque unguentorum, maximè verò malobathri, quod & foliatum dicebatur: teſtis Galenus. Obſerva porrò corollas iſtas unguentis interdum fuiſſe delibutas. Athenæus item lib. 15. Plin. lib. 21. cap. 3. *lautiſſimum*, inquit, *dari cornas è nardi folio, aut verſicolores unguentis madidas.*

8. *Malobathro Syrio.*] Malobathrum ſive malabathrum unguentum erat exquiſitum è folio quod gignunt Indicæ paludes, in regione Malabar; & vernaculè *bathrum* vel *bethrum* vocant Indi. Nomen hinc factum ſatis apparet. In Syriam apportabatur ex Indiâ: illinc autem Romani mercatores deferebant: unde Syrium Romæ vocabatur. Galen. eit. Dioſcorid. Plin. lib. 13. cap. 1. lib. verò 12. cap. 26. ita ſcribit. *Dat malobathron Syria, arborem folio convoluto, arido colore, ex quo aratur oleum ad unguenta: fertiliore ejuſdem Ægypto. Laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo,* (lenticulæ paluſtris modo aquis innatare. Dalecamp.) *odoratius croco, nigricans, ſcabrumque, quodam ſalis guſtu. . . . . ejus ſapor nardo ſimilis eſſe debet ſub lingua: odor autem in vino ſuffervefactis antecedit alios. In pretio quidem prodigio ſimile eſt, &c.*

9. *Tecum Philippos, &c.*] Adfui tecum in campis illis prope Philippos urbem Macedoniæ in Thraciæ confinio, ad Pangæi montis radices: quam Philippus Alexandri Magni pater inſtauravit, ac de ſuo nomine appellavit. Ibi nimirùm commiſſo duplici prælio Auguſtus atque Antonius Caſſii & Bruti exercitus fuderunt, viceruntque eos qui triumphum ante victoriam & pugnam cecinerant. Vide infrà.

10. *Relictâ non benè parmulâ.*] In eâ clade fugam ſuam non diſſimulat hìc Horatius, inſuper & clypei projectionem. Quod ad primum attinet, non caret ſemper excuſatione. Nam fortis eſt non modò reſiſtere, ſed & ſapienter fugere ac cedere. Sic Homerus Æneam laudat velut metuendi fugiendique peritum: & hanc ei laudem juſte dari agnoſcit Plato in Lachete. Vide & initium vitæ Pelopidæ apud Plutarch. Alterum verò culpâ nunquam vacare creditum eſt. Unde apud Germanos ſacris interdictum erat ei, qui in acie ſcutum amiſiſſet. Alex. ab. Alex. lib. 4. cap. 17. apud Spartanos autem capite luebat. Idem lib. 2. cap. 13. Vide Ariſtot. lib. 2. Rhetoric. Modeſtin. Juriſc. lib. 3. de re militari. Hinc teſte Ammiano Marcell. lib. 25. paulò poſt initium. *Epiminondas ille dux inclytus lethaliter apud Mantineam ſaucius reverſus ex acie, ſcutum ſolicite conquirebat: quod cum vidiſſet preprius, latior vi vulneris interit; & qui animam intrepidus amittebat, jacturam clypei formidavit.* Quod idem ita refert Juſtinus lib. 6. *Relatus in caſtra ſimilanimis Epaminondas, ut vocem ſpiritumque collegit, id unum à circumſtantibus requiſivit, num cadenti ſibi ſcutum ademiſſet hoſtis: quod ut ſervatum audivit, allatumque velut laborum gloriaque ſocium oſculatus eſt.* Apud Plutarch. Apophthegm. Lacon. Demaratus interrogatus, quid dedecoris & probri ſit clypeum abjicientibus; non ita verò galeam aut gladium: reſpondit, quia hæc ſui ipſorum cauſa ſumunt, clypeum autem communis aciei gratiâ.

11. *Cum fracta virtus.*] Cum Bruti pars & virtus victa eſt fatis adverſantibus, & Auguſto Imperium orbis deſtinantibus. Tum enim in ſumma rerum deſperatione ille apud ſuos conqueſtus fertur; *fruſtrà coluiſſe ſe virtutem, quæ inane eſſet nomen, & fortuna ſerviret.* Plutarch. in Bruto Dio lib. 47. Appian. lib. 4. Tit. Liv. Epitome lib. 124. *C. Cæſar & Antonius apud Philippos vario eventu contra Brutum & Caſſium*

Turpe

Turpe ſolum tetigere mento.
Sed me per hoſtes Mercurius celer [177]
Denſo paventem ſuſtulit aëre:
Te rurſus in bellum reſorbens
Unda fretis tulit æſtuoſis.

plicuerunt qui minas jactabant. At velox Mercurius tremebundum me per hoſtes aëre ſpiſſo rapuit: te mare fremens & æſtuans retraxit, iterumque ad militiam deduxit.

ANNOTATIONES.

pugnaverunt; ita ut utriuſque partis cornua dextra vincerent . . . . . ſed inaqualem fortunam partium mors Caſſii fecit, qui cum in eo cornu fuiſſet quod pulſum erat, totum exercitum fuſum ratus, mortem ſibi conſcivit. Altero deinde prælio victus M. Brutus & ipſe vitam finivit, annorum circiter quadraginta; exorato Stratone fugæ comite, ut ſibi gladium adigeret. Xiphilinus in Auguſto ſic rem deſcribit: *Si Brutus cum Antonio decertaſſet, & Caſſium cum Auguſto Cæſare; ipſi pares inter ſe fuiſſent: ſed dum Brutus Cæſarem imbecillum vicit: Antonius autem Caſſio, qui par ei bellicis in rebus non erat, ſuperior fuit; victores quodammodo victi diſceſſerunt, &c.*

Minaces.] Milites Bruti ſcilicet ac eorum Duces arrogantiùs jactabant minas in Cæſarianos, quos priori certamine ſuperaverant, tam apertâ quidem victoriâ, ut *caſtra Cæſaris & Antonii, quaque in caſtris erant, omnia capta ſint: ac Cæſar ipſe mirabiliter ſalvus evaſerit.* Ex Xiphil. loco mox cit. item ex Appiano lib. 4. civil. bell. Rom. Brutus ipſe hoſtes retroceſſiſſe accipiens, ſic illudit: *hi ut defeſſos nos provocantes minimè experiri auſi ſunt.* Cum autem Cæſarianos intelligeret inediâ & fame prope enectos, ac morando citra ſuorum periculum, conficere vellet, *conquerebantur milites, mulierum more, intra vallum ſe contineri: excandeſcebant etiam eorum Duces . . . . hoſteſque ab exercitu prompto & parato facillimè vinci poſſe exiſtimabant . . . . . tandem exercitus per cohortes, ac deinde per concurſus, apertiùs conqueritur: quid tandem Imperator noſter meditatur? in quo nuper victoriam adepti deliquimus? . . . . . Inſtantibus denique pertinaciter Ducibus ac primoribus Brutus Indignatus, eorum temeritati, propriòque diſcrimini aſſenſus eſt.* Xiphil. ibid.

12. *Turpe ſolum tetigere mento.*] Id eſt, victi procubuere, non ſine gravi turpitudinis notâ, ob priorem arrogantiam & minas: atenim meminiſſe oportebat, quod ſcribit Cic. ad Attic. lib. 7. Ep. 3. *armatorum exitus incertos eſſe ſemper:* atque, *ancipitem fortunam belli,* pro M. Marcello. Alii explicant *turpe ſolum*, terram cruore fœdatam, quam qui vulneribus confecti cadunt, dentibus ſolent apprehendere; aut ſaltem labra mordicus premere; ſeu dolore & irâ adacti, ſeu ne quam emittant vocem querelarum, ſuâ virtute & exiſtimatione indignam.

Tetigere mento.] Pronâ in terram facie, in pulvere volutati. Virgil. Æneid. 11. v. 418.

Procubuit moriens, & humum ſimul ore momordit.

Et v. 669. ibid.

Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, morienſque ſuo ſe in vulnere verſat.

13. *Sed me per hoſtes Mercurius celer, &c.*] Metaph. Tum verò fuſo exercitu noſtro, furtim me propiui; ac celeriter fugi, dùce Mercurio, qui alatus fingitur & furti Deus. Od. 10 l. 1. in cujus etiam tutelâ ſunt Docti, qui idcircò *Mercuriales* vocantur. Od. 17. libri hujus. Ingeniosè porrò ſuæ fugæ alioquin indecoræ ac turpi colorem dat Horatius, ſubtractum ſe diſcrimini, protectumque à Mercurio dicens: id nempè fingens ſibi accidiſſe, quod Priamo ſcribit Homerus. Vide Annot. lib. 2. Od. 10. v. 14. quodque Paridi; Od. 15. lib. 1. Item Hectori, quem Apollo pari modo ſervat, Ἕκτορ πολλῶ. Iliad. υ. Sic & Virgil. Æneam à Neptuno de Achillis manibus ereptum inducit, Æneid. 5. v. 809.

Pelida tunc ego forti
Congreſſum Æneam nec Diis nec viribus aquis
Nube cavâ eripui.

14. *Denſo aëre.*] Nube, quâ denſatus eſt aër, Homer. Iliad. γ. de Paride ab impetu Menelai, per Venerem exempto: Ἀ δ' ἐξήρπαξε Ἀφροδίτη, κάλυψε δ' ἀέρι πολλῶ.

Te rurſus in bellum reſorbens, &c.] Me quidem Horatium paventem Mercurius ſublimem rapuit, ac nebulâ protexit: te verò, Pompei, Martis, ardor in nova pericula conjecit, ac recrudeſcenti bello implicuit, ſemper intrepidum, ac publicæ libertatis pertinaciter vindicem.

Reſorbens Unda fretis tulit æſtuoſis.] Sicut in fretis æſtuoſis unde recedens iterumque accedens ea reſorbet quæ evomuerat, ac in litore reliquerat: ſic bellum cæſis Caſſio Brutoque quaſi profligatum ejecerat te, Vare, non ſecus ac me, liberumque veluti fecerat: verùm exardeſcens porrò tumultus civilis in arma te rurſus abripuit. His Horatii verbis non abs re volunt quidam alludi ad prælium Sexti Pompeſi in Siculo freto commiſſum: adeoque ad illum cum aliis Varum confugiſſe, poſt cladem Brutianam: unde tandem ſalvus ille, Romam redierit, & Auguſto reconciliatus ſit. Æſtus illos marinos egregiè deſcribit. Virgil. Æneid, 11. v. 624.

Debitum igitur epulum Jovi persolve: & corpus diuturno fatigatum belloreclina sub meâ lauro: neque doliis abstine tibi servatis. Polita vasa reple Massico oblivionem malorum afferentes: & unguenta de amplis vasis effunde. Quis verò

Ergo obligatam redde Jovi dapem;
Longâque fessum militiâ latus [178]
Depone sub lauru meâ: nec
Parce cadis tibi destinatis.
Oblivioso lævia Massico
Ciboria exple: funde capacibus
Unguenta de conchis. Quis udo [179]

ANNOTATIONES.

17. *Ergo obligatam redde Jovi dapem.*] Pro incolumitate istâ tuâ post tot labores & pericula ô Vare, grates Diis persolve, fac sacrum Jovi Servatori, Dapali; de quo M. Caro de re rust. cap. 132. *obligatam dapem*, sacrificium inter discrimina promissum ac votum à Pompeio Varo, interpretari licet, ex Prisciano lib. 7.

18. *Longaque fessum militiâ.*] Multò longiori quàm meâ, inquit Horatius: nempe sub Cassio & Bruto, deinde sub Sexto Pompeio in Sicilia, ut dictum est. Ergo tot ærumnis viros exhaustas recrea, epulare mecum, quiesce apud me; *sub lauru meâ* tutus; patrocinio meo confisus, adeoque omni depositâ solicitudine. Spondet nempè Varo Horatius fortè nondum perfectè ab Augusto veniam consecuto, favorem Mæcenatis per quem ipse cum illo victore metuendo jam reconciliatus fuerat. Cum enim proscriptione bonorum, cum aliis partes adversas secutis, mulctatus esset, inops rerum coactus faciendo versus victum quæritare. Quod ita narrat Ep. 2. lib. 2. v. 49.

Unde simul primum me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris & fundi, paupertas impulit audax
Ut versus facerem.

itaque Mæcenatis primùm animum demeruit perque hunc Augusti plorare iram aggressus est: & quod scribit ad Pisones v. 414. quanquam alio ibi proposito.

Gratia regum
Pieriis tentata modis: ludusque repertus,
Et longorum operum finis.

Quod autem Mæcenas potens esset & idonea laurus ad averruncandum Augusti fulmen, patet ex Xiphilino cit. qui in Augusto scribit; *Macenati tantam à Cæsare delatam potestatem in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum vel ad alios mitteret, ipse prius legere posset, & ex eis qua vellet immutare.* Et posteà: *Cæsari Macenatem profudisse tum cæteris in rebus, tum verò quoties vehementius irascebatur, quod eius iram leniebat: & quod in multos alioqui mortis dictarus sententiam, à Macenate correptus nemine capitis condemnato statim surrexerit, &c.*

21. *Oblivioso lævia Massico Ciboria exple.*] Largè pota vinum è Campania melioris notæ, quod oblivisci faciat ærumnas priores, omnemq; mentis ægritudinem detergeat & discutiat. De *Massico* Od. 1. lib. 1. *exple*, vel imple, vel exhauri & sicca scyphos & calices. Utrumque enim significat ea vox, apud Ennium, Terent. Donat. Nonium Marcellum.

22. *Ciboria.*] Vasa seu pocula satis capacia ex Athen. l. 3. & l. 11. c. 7. quem in locum Casaubonus ita scribit: *Gracis peregrinum poculum opinor & nomen, etsi potest videri derivatum, unde & κίβωτος. Sed constat in Ægypto primùm cœpta fieri ciboria ex Ægyptia faba ciberiis, deinde ex aliâ materiâ, figurâ eadem. Hesychius disertè, Κιβώριον Ἀιγυπτιον ὄνομα διὰ ποτηρίου, Ecclesia usu fecit suum hoc nomen, &c.* Dalecamp. in Athen. cit. τὰ κιβώρια & κιβώτια, id est, arcula in hujus fabæ capite vocabant eos loculos, quibus semen continetur: inquit. Fabæ istius descriptionem hic attexere non pigebit. *In Ægypti lacubus & stagnantibus aquis faba nascitur, scapo amplissima, longitudine ad cubitos quatuor surrecto, digiti crassitudine, arundinaceo, molli, non geniculato, qui totus rimis intrinsecus pertusus atque distinctus est, ut in lilio. Huic insidet caput rotunda vesparum favo simile. Faba in singulis veluti nucamentorum loculis aliquantulum prominent, ad summum numero triginta. Flos duplo major quam papaveris, rosa colore. Extat caput super aquam. Singulis fabarum plantis adnascuntur folia magnitudine pilei Thessalici, quorum caulis idem qui fabarum, &c.* Ex Theophrasto apud Athen. init. lib. 3.

Funde capacibus Unguenta de conchis.] Ne quid hilaritati desit, adhibe & unguenta copiosè quidem. Vide suprà Annot. ad v. 7. hujus Odes. Item quæ posteà mox.

23. *Conchis.*] Vel accipe pro quolibet vase & alabastro: vel simpliciter intellige repositâ pridem in *conchis unguenta*: quæ sunt odorum permistio cum oleo vel balsamo, ad delicias, vel ad sanitatem etiam corporis. Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 26. Cur autem in comporationibus ungerent caput veteres, explicatur apud Athenæum l. 15. c. 13. nempe quod *vini vim imbecilliorem fieri crederent, si eo pacto veluti diluere-*

22. Athenæus. 72. B. Depro-

Déproperare apio coronas,
Curatve myrto? Quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? Non ego ſaniùs
Bacchabor Edonis: recepto

texet diligenter corollas ex apio humido vel myrto? Ecquem potandi magiſtrum creabit Venus? Ego certè non moderatius agam quam Edonis:

ANNOTATIONES.

tur, &c. De unguentorum luxu & mollitie, Plin. lib. 13. cap. 3. & Plutarch. Apophthegm. Lacon. ubi ſcribit: *unguentariis aditum Sparta præcluſum è Lycurgo, unguentaque velut corruptelam & perniciem omnino proſcripta atque amandata.* Cœl. Rhodig. cap. 24. lib. 27. Ex Xenophonte & Socrate, refert; cum bellariis coroll iſque in ſecundas menſas veniſſe unguenta profligatis congrua moribus atque impudicis.

23. *Quis udo Déproperare apio, &c.*] Ad famulum hæc. Quis protinùs texet nobis corollas ex apio vel myrto, quibus ex more inter epulas caput exornemus? *Vdo*, vel recenti, vel potiùs quod humidis in locis creſcit affatim & colligitur. De *myrto* lib. 1. Od. 38.

24. *Apio.*] Plin. lib. 20. cap. 11. *Apio gratia vulgò inoſt. Namque rami largis portionibus per jura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Honos ipſi in Achaiâ coronare victores ſacri certaminis Nemea.* Hæc poſteriora addit idem Plin. lib. 19. cap. 8. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Athenæus lib. 15. cap. 10. inter flores coronarios apium ita recenſet ex Pherecrate: *Age tu qui malvam intueris, hyacinthum ſpiras, melilotum loqueris, roſas diſtractis labiis vides, amaracum oſcularis, dimoto corpore apium oles, coſmoſandalum incedis, vinum effunde, & acclama tertium Paana, ut eſt lege ſancitum.* Sunt qui apio dicant ebrietatem impediri, quocirca veteres eo ſe coronarent in conviviis. At repugnant botanici doctores: id verò hederæ quidem, non apio tribuunt.

25. *Quem Venus arbitrum Dicet bibendi.*] Quis erit & fiet convivii Rex, jactu Venereo in talis felici? Horat. Od 4 lib. 1. *nec regna vini ſortiere talis.* Vide & quæ ibi annotavimus. Ad intelligendum ſenſum Horatii duobus iſtis locis obſerva, 1. in compotationibus veterum creari ſolitum Regem, à quo poculorum leges aliaque in convivio obſervanda præſcriberentur; eum porrò Græcis appellatum συμποσιαρχὸν, βασιλέα, στρατηγὸν; Latinis autem convivii Dictatorem, Plaut. Modimperatorem, Varo. Arbitrum, Horat. Vulgo convivii Magiſtrum, Regem, Ducem, Sympoſiarchum. Strategum etiam dixit Plautus, & Dictatricem. 2. Conſuetum id ſorte fieri, & quidem talorum vel teſſerarum ſummo jactu, qui *Venus* dicebatur: eratque cum tali quatuor diverſâ facie cadebant: in teſſeris autem quando ter ſenarius contingebat. De his ludis plura ad Perſii Sat. 5. annotavimus. Vetus interpres hic ita ſcribit: *ἀφροδίτην ſignificat, id eſt, teſſerarum jactu datur in bibendo primatum. Veneris autem jactus latiſſimus dicitur, qui numerum habet ter ſenarium.* Ubi cave ita legas, ne verò malè, *tricenarium*, cum inſanientibus Librariis quibuſdam Acronis, Porphyrionis & aliorum. Quod optimè ſenſit pridem & correxit Hadrianus Junius, Animadverſ. Heſychius τρεῖς ἓξ νικητὴς βόλος. Quo pertinet etiam Proverb. ἢ τρεῖς ἓξ, ἢ τρεῖς κύνες, cujus & meminit Jul. Pollux, lib. 9. cap. 7. id eſt, felix vel infelix jactus, ſenio, vel canis; ſeu; tres ſenarii, vel tres unitates. Nam κύων idem ſonat interdum quod μονὰς, ſive ἑνὰς, & χίος: quod fefellit nonnullos malè feriatos interpretes. De talis autem Lucian. in amorib. μυρίους ἀστραγάλους πεσόντος ἐπὶ χρήματι καλέσαι Ἀφροδίτην.

Venus.] Is jactus dicebatur & Baſilicus. Plaut. Curcul. Act 2. Scen. 3. Vide Euſtath ad Iliad. ϕ. & Odyſſ. α. Cic. de divinat. 1. & 2. Martial. lib. 14. Epigram. 12. Propert. lib. 4. Eleg. 9. Iſidor. Origin. lib. 18. cap. 65. & 66. &c.

26. *Dicet.*] Deſignabit, præficiet, decernet, creabit velut edicto. Solenne verbum Juris.

Arbitrum bibendi.] Is convivii moderator ubi creatus erat, pro arbitrio condebat leges: quales expreſſas legere eſt apud Lipſium, antiq. Lect. lib. 3. capite unico. Unde & multa ad rem præſentem ſpectantia hauſimus: ergo & hæc accipe. Quindecim illic ſtatua præſcribuntur; quorum præcipua ſunt iſta:

Vinum purum potum puer infundito,
A ſummo ad imum more majorum bibunto.
Decem cyathi ſumma potio ſunto.
Muſis nonum, decumum Apollini libanto;
Dominum ſi quis habeſſit indicium facito.
Rixa, clamor, contentio ad Thracas
Ableganter: eorum vicem carmen,
Aliudve quid Muſeum proferunto, &c.

Non ego ſanius Bacchabor Edonis, &c.] Adeò me afficit ac velut extra me rapit ingens lætitia ob receptum præter ſpem Pompeium Varum mihi dilectiſſimum, ut mihi temperare nequaquam poſſim; nullumque gaudio modum adhibere queam. Itaque deſideratiſſimâ illius præſentiâ furens torum me hilaritati tradam. Hinc & bibam largiùs, & ſaltabo, & diſcurram inſtar bacchantium; & quamvis *furere*, & inſanire videar, hoc etiam *dulce* mihi futurum eſt.

27. *Edonis.*] Edon Servio, Edonus Plinio lib. 4. cap. 11. Mons Thraciæ à quo Thraces

Dulce

Nam & mihi ſuave eſt inſanire, amico recuperato. | Dulce mihi furere eſt amico.

ANNOTATIONES.

Edoni vel Edonii: Bacchi etiam Edonius, Bacchantes quoq; Edonides & Edonæ cognominantur Propert.

Nec minus aſſiduis Edonis feſſa choreis
Concidit.

Porrò tum Edoni, cùm Thraces univerſu bibacitate ac petulantiâ famoſi noſcuntur. De quibus & ſuprà ad Od. 27. lib. 1.

Natis in uſum lætitiæ ſcyphis
Pugnare Thracum eſt.

ODE VIII. Ad BARINEN.

Juranti licet ei non eſt cur credatur, ſiquidem amantium perjuria à Diis non plectuntur.

O Barine, ſi qua tibi punitio aliquando contigiſſet, ob *fidem violatam: ſi deformior eſſes effecta atro dente, vel ungue uno, crederem. Verum ſtatim ac promiſſis fallacibus caput obſtrinxiſti, longè formoſior ſplendes, ſiſque adoleſcentium communis ſollicitudo.* Ergò *juvat fraudare ſepultos cineres genetricis,*

Ulla ſi juris tibi pejerati [181]
Pœna, Barine, nocuiſſet unquam:
Dente ſi nigro fieres, vel uno
Turpior ungui,
Crederem. Sed tu ſimul obligâſti [182]
Perfidum votis caput, enitescis 6
Pulchrior multò, juvenumque prodis
Publica cura.
Expedit matris cineres opertos

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Ulla ſi juris.*] Si non impune totiès fregiſſes fides, ſi vel ſemel pœnam inde aliquantulam pertuliſſes, atque ultores perjuriorum Dii tantulo deformiorem effeciſſent, dente vel ungue uno denigratam; (quo quidem gravius nihil accidere tibi poſſe exiſtimo) tibi juranti, Barine, crederem, ratus nimirùm formidaturam te deinceps ulterius mulctari, ſi iterum pejeratis. Alii interpretantur, *crederem* vindices adeſſe Deos fidem violantibus. Ea nempè apud antiquos inoleverat opinio mentientes quâdam parte corporis illicò pœnam ferre, ſeu puſtulam naſo, aut linguâ, ſeu notam vultu, oculis, dentibus, manibus, alibive, nigram ac deformem: &c. Hinc Theocrit. Idyll 9.

Μύκετ' ἐπὶ γλώσσας ἄκρας ὀλοφυγδόν ἀφύσσῃς. *nec amplius in lingua extrema puſtulam produxeris.* Et Idyll. 12.

ἐγὼ δέ σε τὸν καλὸν αἰνῶν,
Ψῆδέα ῥινὸς ὑπερθὲν ἀεχθέας οὐ ἀναφύσω. *Ego verò te pulchrum prædicans, mendacia ſuper ſummum naſum non produxero;* id eſt, nihil falſi edam.

Hinc Ovid. Amor. 3. Eleg. 3. de amica quæ pejeraverat velut admirans ait:

Eſſe Deos credamne? Fidem jurata fefellit:
Et facies illi, quæ fuit antè, manet.
Quam longos habuit nondum periura capillos!
Tam longos, poſtquam numina læſit, habet!
Candida candorem roſeo ſuffuſa rubore
Ante fuit: niveo luces in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis eſt aptiſſima forma.
Longa decenſq; fuit: longa decenſque manet.
Argutos habuit, radiant ut ſidus, ocellos,
Per quos mentita eſt perfida ſæpe mihi.

2. *Barine.*] Julia Barine, formâ ſpectabilis adoleſcentula, Romana, ut habent codices quidam, quanquam nomen iſtud Romani, Latini, Græcive nihil habet. Non abſurdè igitur *Earine*, legendum ſuſpicantur viri certè eruditi, ab ἦαρ, quod ver ſonat.

3. *Dente ſi nigro, &c.*] Dentes albos ad pulchritudinem pertinere nemo neſcit.

Vel uno turpior ungui.] Vel parte minimâ corporis mutilâ vel deformatâ.

5. *Sed tu ſimul obligâſti, &c.*] At ubi malum omne ipſa tibi, ſi fallas, imprecata: fallis tamen mali nihil metuens, mali nihil portans: imò verò pulchrior evadis, pluresque nanciſceris amatores.

6. *Perfidum votis caput.*] Virg. Æn. v. 300.

Per caput hoc juro, per quod pater antè ſolebat.

9. *Expedit matris cineres, &c.*] Ergò ſine perjuriis enaſcuntur emolumenta, nedum incom-

Fallere,

Fallere, & toto taciturna noctis
Signa cum cœlo, gelidaque Divos
Morte carentes.
Ridet hoc, inquam, Venus ipſa; rident
Simplices Nymphæ, ferus & Cupido, [183]
Semper ardentes acuens ſagittas
Cote cruentâ.
Adde quod pubes tibi creſcit omnis,
Servitus creſcit nova: nec priores
Impiæ tectum dominæ relinquunt
Sæpe minati.
Te ſuis matres metuunt juvencis,

aſtraque noctu ſilentia, olympumque univerſum, atque numina frigida mortis expertia. Id, inquam, ipſa ridet Venus: rident faciles Nymphæ, imò & ſævus Cupido ignitas aſſidue ſagittas exacuens cote ſanguinolentâ. Præterea juventus tibi cuncta adoleſcit totque *captivi parantur novi: veteres autem irreligioſæ domina domum, frequenter minati* licet, *haud deſerunt. Te matres ſuis adoleſcentibus,*

ANNOTATIONES.

moda vel pœnæ ſubeantur, certè expedit religionem omnem flocci facere; adeoque promiſſa matri jam ſepultæ non valdè refert implere, imò juvat non perſolvere, & *fallere*. Flagitium tamen ac nefas maximum, parentum cineres violare, veteres crediderunt. Virgil. Æneid. 4. v. 427.

Nec patris Anchiſæ cineres manesve revelli.

10. *Et toto taciturna noctis ſigna cum cælo, &c.*] Expedit, inquam, fallere, mentiri, perfidè teſtari ac jurare fidera, Deos immortales, totumque cœlum. Virg. Æneid. 6. v. 458.

Per ſidera juro,
Per ſuperos, &c.

Taciturna noctis ſigna.] Hypallage: ſidera nocte tacenti lucentia. Cæſar lib. 7. de bello Gall. *Id ſilentio noctis conati.* & poſteà: *ſilentio noctis Cæſar è caſtris egreſſus*, Virgil. Æneid. 4. v. 524.

cum medio volvuntur ſidera lapſu:
Cum tacet omnis ager, ...
. . . . . ſub nocte ſilenti
Lenibant curas, &c.

13. *Ridet hoc, inquam, Venus, &c.*] Non offenditur, imò delectatur Venus perjuriis ejuſmodi inter amantes frequentibus. Quare verò? quoniam pejerantes in rebus amatoriis, ſimiles pueris, minimum mentis habent, ὡς καθάπαξ παιδῶν, πρὸς ἡδονὴν νῦν καὶ τὸ ὀλίγιστον κεκτημένων. *Voluptates*, id eſt, qui eas cæco impetu ſectantur, *velut pueri minimum rationis poſſident*, adeoque vix intelligunt quid agant; quo levius ſit quod peccant. Plato in Philebo. Ov. cit.

Scilicet æterni falſum jurare puellis
Dii quoque concedunt.

Et alibi:

Jupiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet Æolios in freta ferre Notos.

Tibull.

Nec jurare time: Veneris perjuria venti
Irrita per terras & freta ſumma ferunt.

Hinc & Proverb. *Aphrodiſium juramentum*, pro vano & futili.

14. *Simplices.*] Mites, benignæ, indulgentes, ad ignoſcendum *faciles*, ex Virgil. Eclog. 3. v. 9.

Et quo, ſed faciles Nymphæ riſere, ſacello.

Nymphæ.] Aſſeclæ comiteſque Veneris, jocus, riſus, gratiæ, &c.

Ferus & Cupido.] Nec non ipſe, qui videtur *ferus*, Cupido ridet perjuria iſtiuſmodi, quamvis ad vindictam parata ſemper gerat arma, arcum, *ſagittaſque*, eaſque *ardentes* & *acutas cote cruenta*. Nimirùm quas pugnas, quæ vulnera, quas cædes amor non gignit?

17. *Pubes tibi creſcit omnis, &c.*] Impuberes creſcere & adoleſcere videntur ad tibi ſerviendum, augendumque captivorum tuorum numerum. *Nec priores* tamen *amatores relinquunt* te, licet experti perfidiam tuam; quamvis etiam relicturos te, aliamque fideliorem amicam quæſituros, non ſemel ante *minati* fuerint. Verùm *fixus hic eſt apud te animus* eorum *clavo Cupidinis*, ut eſt apud Plaut. Aſin. Scen. 3. Tibull.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cum bene juravi, pes tamen ipſe redit.

Propert. lib. 2. Eleg. 3.

Sic primo juvenes trepidant in amore feroces,
Dehinc domiti poſthac, aqua & iniqua ferunt.

Vide Perſ. Sat. 5. v. 161. & ſequ.

21. *Te ſuis matres metuunt juvencis.*] Ne capti illecebris tuis adoleſcentes, meretriciiſque amoribus innexi peſſundato pudore *ſiccis dedecus obſtent cognatis*. Perſ. mox cit. *Te ſenes parci*, timent pariter; ne juvenes illi *rem patriam rumore ſiniſtro limen ad obſcœnum frangant*, ibid. id eſt, patrimonium dilapident in impurâ conſuetudine. Meretricem eſſe quaſi voraginem nihil non abſorbentem, alibi notavimus. Itaque filiis ſuis parentes metuunt te velut ſcopulum, ad quem rerum imperiti illidantur, faciantque naufragium honoris ac fortunarum.

Te

te ſenes avari timent ; puella quoque recens matrimonio iuncta metuunt, *ne viros ſuos remoretur fulgor tuus.*

Te ſenes parci, miſeræque nuper
Virgines nuptæ, tua ne retardet,
Aura maritos.

ANNOTATIONES.

22. *Miſeræque nuper Virgines nuptæ, &c.*] Puellæ denique recens nuptæ metuunt, ne maritos ſuos à ſe abalienet abducatque ac detineat *aura tua*, favor, odor, fragrantia, venuſtas arte conquiſita ; ſicque *miſeræ* ipſæ fiant, parùm dilectæ, ſpretæ, neglectæ, dum tuis blanditiis illi occupantur.

ODE IX. Ad VALGIUM.

Ut deſinat tandem lugere Myſten puerum.

Amice Valgi, haud perpetuo fluunt è nebulis pluviæ in campos aſperos : nec variæ tempeſtates agitant ſemper mare Caſpium : nec per menſes ſingulos pigrum gelu manet in Armeniæ regionibus : nec Gargani quercus vexantur Septentrionalibus ventis ; *& frondibus ſpoliantur fraxini.*

NON ſemper imbres nubibus hiſpidos [184]
Manant in agros ; aut mare Caſpium
Vexant inæquales procellæ
Uſque : nec Armeniis in oris, [185]
Amice Valgi, ſtat glacies iners
Menſes per omnes : aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

Inſcripta eſt Ode hæc ad Valgium, Poëtam certè haud ignobilem, ipſius Horatii judicio ; quippe illum nobilioris notæ vatibus accenſet, Sat. 10. lib. 1. ſub finem :

Plotius, & Varius, Maecenas, Virgiliuſque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuſcus & hæc utinam Viſcorum laudet uterque.

Tibullus quoque eum ita commendat lib. 4. Eleg. 1.

Eſt tibi qui poſſit magnis ſe accingere rebus
Valgius : aterno propior non alter Homero.

Conſularem virum produnt aliqui, quod non ita certum eſt : Romæ verò fuiſſe hujus nominis illuſtres conſtat vel ex Comment. lib. 6. de bello civili, ſeu lib. 6. de bello Hiſpanienſi, ubi ſic habetur : *A. Valgius Senatoris filius, cujus frater in caſtris Pompeii fuiſſet, &c.* T. Valgii carmina quædam affert Servius in Æneid.

Sed nos ante caſam tepidi mulgaria lactis
Et ſinum vini ceſſamus fundere Baccho.

Iſidorus, ex Annotatione Lilii, hæc etiam citat :

Hic mea me longo ſuccedens prora remulco
Latantem gratis ſiſtet in hoſpitiis.

1. *Non ſemper imbres.*] Vide Ovid. de Ponto lib. 4. Eleg. 4. *hiſpidos agros* vel ſpicis ac frugibus maturis hiſpidos & hirſutos ; vel potiùs hyemis aſperitate horridos ac deformes. Ovid. Meram. 2. init.

Et glacialis hyems canos hirſuta capillos.

2. *Mare Caſpium.*] Hoc & Hyrcanum dicitur ab Hyrcaniâ regione proximâ, quam alluit, ut & Mediam, Albaniam, Margianam, Sogdianam, Scythiam. Hodie *mer de Sala*, vel *mer de Baccu*, &c. Hoc *ſævum & procellis undique expoſitum* Mela refert : & proinde nominari potiſſimùm hic dixeris : At potiùs adverte conglobatam figuram ſpeciei pro genere, *mare Caſpium, Armeniis in oris, Aquilonibus querceta Gargani, orni, pro quolibet mari*, Boreali terrâ, vento, ſylvâ, arbore, monte : quo non mediocris carmini venuſtas & elegantia comparatur.

3. *Inæquales procellæ.*] Inæquale reddentes æquor, ſeu mare anteà pacatum turbantes, fluctuſque varios modò tollentes, modò deprimentes.

4. *Armeniis in oris.*] Hæc Aliæ Regio duplex eſt, utraque Turcis modò paret ; major quæ hodie *Turciſtan* & *Turcomania*, & minor, quæ *Aladulia* vocatur. Inter Montes Taurum & Caucaſum ſita eſt.

5. *Glacies iners.*] Aqua nimirùm congelata curſum non habet, vel quod pigros & inutiles agros faciat.

7. *Querceta Gargani.*] Altæ quercus in Gargano, Apuliæ monte, qui vetus nomen hodie ſervat, & dicitur etiam mons ſancti Angeli. De Gargano promontorio Lucanus, lib. 5.

Appulus Hadriacas exit Garganus in undas.

Tu

Tu ſemper urges flebilibus modis
Myſten ademptum : nec tibi Veſpero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.
At non ter ævo functus amabilem [186]
Ploravit omnes Antilochum ſenex
Annos : nec impubem parentes
Troilon, aut Phrygiæ ſorores
Flevere ſemper. Deſine mollium
Tandem querelarum : & potiùs nova
Cantemus Auguſti trophæa

Tu verò modulis triſtibus raptum tibi *Myſten continuò proſequeris : neque tui deſinunt amores exorto Veſpere, neque cedente* illo *Soli rapidè* exurgenti. *Atqui* Neſtor *vetulus triplici ætate exactâ, haud cunctis annis deflevit Antilochum dilectum : neque Troilum impuberem indefinenter luxerunt parentes vel ſorores Trojanæ. Aliquando ceſſa in teneris querimoniis : magis autem celebremus recentes Auguſti Cæſaris victorias ;*

ANNOTATIONES.

9. *Tu ſemper urges, &c.*] Haud hyems perpetuò ſævit, non imbres ſemper decidunt, non continuæ ſunt in mari procellæ, &c. Tu verò non definis lachrymari, ac lugere tuum *Myſten* morte ablatum.

Flebilibus modis] Elegiacis verſibus luctui accommodatis. Vide Epiſt. ad Piſones v. 75. Tull. Tuſc. 1. n. 106. *Hæc cum preſſis & flebilibus modis, qui totis theatris mœſtitiam inferant, concinuntur, &c.*

10. *Myſten.*] Alicujus numinis initiatum ſacris, è nomine conjiciunt & augurantur aliqui. At puerumne dilectum Valgio, an ejus filium, quis aſſerat ? Filium ſanè fuiſſe indicare videntur exempla mox allata, quæ ſingula ſunt parentum filios lugentium,

Nec tibi Veſpero Surgente, &c.] Nec ceſſas deſideria & lamenta iterare, ſive cùm ſtella Veneris exoritur, ſerò nempè, & Veſper appellatur ; ſive cùm occidit, & ſurgentem Solem fugit, manè ſcilicet, & tunc Lucifer dicitur. Cic. 2. de Nat. Deorum, n. 53. *Infima eſt quinque errantium, terræque proxima ſtella Veneris, quæ φωσφόρος Græcè, Latinè Lucifer dicitur, cùm antegreditur Solem, cùm ſubſequitur autem ἕσπερος, Heſperus.* Plin. lib. 2. cap. 8. *Infra Solem ambit ingens ſidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipſiſque cognominibus amulum Solis ac Lunæ. Præveniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter diem maturans : contrà ab occaſu refulgens, nunc cupatur Veſper, ut proregans lucem, &c.*

Ovid. Metamorph. 2. cap. 1.

. . . Ecce vigil nitido patefecit ab ortu
Purpureas aurora fores, & plena roſarum
Atria : diffugiunt ſtellæ, quarum agmina cogit
Lucifer, & cœli ſtatione noviſſimus exit.

11. *Decedunt amores.*] Virg. Georg. 4. 466.
Te veniente die, te decedente canebat.

13. *At non ter ævo functus, &c.*] Verùm, ô Valgi, conſidera Neſtorem ſenio & annis gravem amiſſo perquam amabili Antilocho filio ſuo, modum tamen aliquem poſuiſſe fletibus & lacrymis : pariter & Priamum, &c.

Ter ævo functus] *Tertiam enim iam ætatem hominum vivebat,* inquit Tull. de Neſtore, in Catone majore, n. 31. Porrò trecentis licet annis illum vixiſſe Poëtæ narrent, treſque ætates totidem ſæculis definiant : meliùs tamen hominis ætas triginta duntaxat annos complecti, & Neſtor annos vixiſſe nonaginta dicatur : ut optimè probat Lambinus è Plutarcho in Catone ſeniore : ubi is Servilium Galbam accuſaſſe nonaginta annos natus refertur, ſuæque patriæ, non ſecus ac Neſtor, dum tertiam ætatem viveret, utilem operam navaſſe. Vide Ovid. 12. Metamorph. cap. 3. Juvenal. Sat. 10. v. 246, & ſeq. Plin. lib. 7. cap. 48. Cæl. Rhodig. lib. 19. cap. 21. Apud Athen. lib 10. cap. 9. Neſtor ter ſenex ὁ τριγέρων dicitur.

Amabilem.] Seu valdè dilectum patri natu minimum ; ſeu quod ſaucio parenti & in acie periclitanti adverſus Memnonem impigram opem tulit, ac demum pro patre tuendo occubuit. Ut eſt apud Pindar. Pyth. Od. 6. *Ploravit Antilochum* ab Hectore occiſum.

15. *Nec impubem.*] Neque imberbem *Troilum* ab Achille interemptum ſine modo *flevere parentes*, Priamus & Hecuba ; *aut Phrygiæ ſorores*, Polyxena, Caſſandra, Lycaſte, Creuſa, Iliona, &c. Virgil. Æneid. 1. V. 448.

Parte aliâ fugiens amiſſis Troilus armis.
Infelix puer, atque impar congreſſus Achilli.

17. *Deſine mollium tandem querelarum*] Phraſis Græca Homer.

Ἀλλ' ἄγε λῆγε γόοιο.

10. *Et potiùs nova cantemus Auguſti trophæa*] Quaſi aliud agens, nobili quadam arte Cæſaris Auguſti laudationem molitur Horatius. Hoc certè jucundius, quàm ſi ſtatim celebrandas ejus victorias aſſumeret & exequeretur.

19. *Trophæa.*] Victoriæ monumenta à τρέπειν, *vertere in fugam.* Eo nempè in loco poſitum quo fugere hoſtes cœperant ac vinci, detracta

Cæſari

dicamus *algentem Niphatem, fluviumque Medum ſubactis nationibus adjunctum, fluctus minores agere: atque Scythas angustis* jam *agris, nec ultra definitos* limites *excurrere.*

Cæſaris & rigidum Niphaten, 20
Medumque flumen gentibus additum [187]
Victis, minores volvere vortices:
Intraque præſcriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

ANNOTATIONES.

illis armâ & ſpolia ramis arborum victores ſuſpendebant. Poſteà verò in montibus & locis eminentioribus trophæa conſtituta ſunt, ad poſteritatis documentum. Saluſt. victis Hiſpanis trophæa in jugis Pyrenæi montis à Pompeio erecta commemorat.

20. *Rigidum Niphatem.*] Vel fluvium, vel montem potiùs nivibus rigentem. Pars Tauri montis, inter Armeniam majorem & Meſopotamiam, Niphates appellatur; unde & manat fluvius ejuſdem nominis. Armenos rigans, Medos, & Meſopotamios; dein in Tigrin illabitur. Lucan. lib. 3.

Armeniuſque tenens volventem ſaxa Niphaten.

21. *Medumque flumen, &c.*] Medus fluvius, à quo Media nomen accepiſſe creditur, in Araxem influit. Strab. lib. 15. Alii interpretantur Tigrin, Araxem, Euphratem. Virg. Georg 4. in fine.

Cæſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat jura
Gentibus additum victis] Armenis, Parthis. Ovid, Triſt. 2.

Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcus
Parthuſeques, timidâ captaque ſigna manu.

Vide Virgil. Æneid. 8. in fine. Et quæ annotavi lib. 1. Od. 12. ſub finem; Od. 19. v. 12. & Od. 35. in fine. . . . Quibus adde quæ narrat Xiphilinus in Auguſto: *Phraates per id tempus metuens ne Cæſar contra ſe exercitum duceret, captivos ad eum remiſit; & ſigna militaria, quâ à Craſſo acceperat. Quâ ex re Cæſar gloriâ efferebatur, quod abſq; labore recuperaſſet ea, quæ alii magnis præliis amiſiſſent. Ob eam cauſam ſacra fecit, atque ſedens in equo urbem ingreſſus eſt. . . . Cum eſſet in Aſia, regnaque & principatus partim aliis confirmaſſet, partim ad alios tranſtuliſſet, condemnatis quibuſdam Regibus, nonnullis etiam laudatis & in amicitiam receptis, quamplurimæ legationes ad eum venerunt. Nam & Indi, qui anteà quoque legatos miſerant, tunc amicitiam confirmaverunt, datis muneribus, &c.* Ea poſteà, *Phraates Partherum Rex de Armenia juſſus decedere, Auguſto ſine regis nomine reſcribenti paruit.* Ibid. Vide & Luc. Florum. lib. 4. cap. ult. ſub finem: ubi Armenios ſubactos Parthos rapta clade Claſſianâ ſigna referentes ultrò, tandemque clauſum tertiò Jani templum ab Auguſto Cæſare obſervabis.

22. *Minores volvere vortices.*] Eleganter attribuit Poëta fluviis, quod gentium eſt. Niphates & Medus minores jam æſtus agunt, non ità fluctus tollunt, id eſt, minùs ſuperbire dicerunt: quo fracta populorum audacia & arrogantia deſignatur. Sic Virgil. cit. Æneid. 8. v. 726.

Euphrates ibat jam mollior undis.

23. *Intraque præſcriptum, &c.*] Referamus etiam & canamus debellatos *Gelonos*, Scythiæ Europææ populos, id eſt, Scythas Armeniæ vicinos, ab Auguſto Cæſare intra certos fines compulſos, ut non liceret deinceps excurrere *equitando* ultra *præſcriptum* ſibi terminum, nec, ut anteà, quolibet vagari, & prædas agere. Virg. mox cit.

Hic Lelegas, Carasque, ſagittiferoſque Gelonos.

ODE

ODE X. Ad LICINIUM.

Servandum esse animi æquabilitatem in utraque fortunâ.

REctius vives, Licini, neque altum [188]
Semper urgendo; neque dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
Littus iniquum.
Auream quisquis mediocritatem [189]
Diligit, tutus caret obsoleti 6
Sordibus tecti, caret invidendâ
Sobrius aulâ.
Sæpiùs ventis agitatur ingens
Pinus: & celsæ graviore casu 10

O Licini, melius ages, neque semper altum petendo, neque ripam plus quàm decet stringendo haud tutam, dum tempestates solicitus fugis. Quicunque amat pretiosam mediocritatem, securus, & immunis est à squalore domûs vetustæ, pariter temperans abstinet aulâ invidiæ obnoxiâ. Frequentiùs excelsa pinus ventis concutitur, & tur-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Rectius vives, &c.*] Tritam hanc sententiam non uno tractat Horatius loco, sed novâ quadam ratione, novo semper ornatu: ut novum quid ubique esse videatur: nimirùm præstat ipse quod in Arte Poëtica præcipit eleganter, ac difficile esse fatetur; v. 128. *proprie dicit communia.* Hic allegoriis conglobatis ostendit, extrema semper fugienda: ne, quod aiunt, incidas in Scyllam cupiens vitare Charybdim.

Licini.] Quis ille, magna lis. Plerique M. Licinium Crassium prætorem intelligunt: qui cùm ad Consulatum anhelaret, tum quidem spei frustrationem impatienter & ægrè ferens, ritè quidem ab Horatio sit monitus. Is verò posteà consulare munus adeptus est gessitque cum Augusto, anno U. C. 723. Ita Acron. Porphyrio, Lubin. Cruq. &c. Verùm hos expugnat Epigraphe hujus Odes vetus, Cod. MS. quæ sic legitur: *Ad Licinium Murænam:* optimum esse medium vitæ statum. Quæ cùm ita sint, cum Torrentio & aliis, intelligo Licinium Varronem Murænam, qui frater erat Proculeii, ac Terentiæ uxoris Mæcenatis. Is ambitione raptus, & cupiditati frænum laxans adversus Augustum cum Fannio Capione conspiravit, tristemq; merito suo nactus exitum est; de quibus Dio lib. 54. &c. Vide suprà Od. 2. v. 5. Annot. Bene itaque licet frustrà Licinius illa Muræna docebatur ab Horatio, ut sibi temperaret, nec rapido huic & cæco indolis impetui obsequendum; mediocritatem verò esse tutiorem, auroque præferendam.

Neque altum Semper urgendo.] In alto mari semper navigando, id est, summa quæque semper appetendo, altas dignitates quærendo, altumque fortunæ statum.

2. *Urgendo.*] Assiduè, vehementer & avidè prosequendo,

Neque dum procellas Cautus horrescis, &c.] Neq; decet ut timidus plus æquo pusillusque animus deprimat te, & adigat ad infima nimis ac sordida.

3. *Premendo Littus iniquum.*] Legendo littus semper, quod tamen ob scopulos & vada non caret periculis. Pythagoræ monitum erat; ὅτι γῆς μὴ πλεῖν; *circa terram non navigandum*, quo docebat terrestribus haud sic adhærendum utnon ad sublimia assurgeretur. Cic. ad Q. fratrem l. 1. Epist. 1. *Qua propter hoc te primum rogo, ne contrahas aut demittas animum, neve te obrui tanquam fluctu, sic magnitudine negotii sinas: contraque erigas, ac resistas, sive etiam ultro occurras negotiis.* Vide suprà Od. 3.

5. *Auream quisquis mediocritatem Diligit, &c.*] Medii status ac mediocris fortunæ demonstrat emolumenta: quod nec paupertatis malum habeat, v. g. obsolerum domicilium, vetustate labens ac deforme, vel sordibus putidum; nec summæ conditionis comitem invidiam, ac proinde curas & labores. Hesiodus vult ut sapiens sectetur μέτρια, *mediocria*: quod κάλλιστος δ' ὃς πάντα μέτρια δέρκεται, *mediocritas in omnibus optima sit.* Hinc Proverb. μηδὲν ἄγαν, *ne quid nimis.* Et Salomon ipse rex sapientissimus ita Deum optimum maximum precabatur: *divitias & paupertatem ne dederis mihi.*

6. *Obsoleti Sordibus tecti.*] Epist. ad Jul. Florum sub finem:

Paupertas, immunda domus procul absit.

7. *Invidendâ aulâ.*] Martial. *invidiosa regis atria*, dixit.

9. *Sæpiùs ventis agitatur ingens Pinus, &c.*] En summarum dignitatum mala & incommoda: O Licini, tibi cave. Ovid.

Summa petit livor; perflant altissima venti:
Summa petunt dextrâ fulmina missa Jovis.

Decidunt

res edita majorem trahunt ruinam, ac tonitrua verberant altos montes. Animus vitè præmunitus ſpem non abjicit in *adverſis*, in *proſperis* autem *contrariam timet fortunam. Hyemes horridas revocat Jupiter, idemque pellit. Si modò* res ſe habent *male, non etiam pòſt ita ſe habebunt. Muſas dudum ſilentes aliquando lyrâ Phœbus excitat, nec arcum ſemper intendit. Mœſtis rebus generoſum te & conſtantem exhibe : aurâ* verò *propitiâ, ipſe prudenter conſtringes vela plusquam inflata.*

Decidunt turres, feriuntque ſummos
Fulmina montes.
Sperat infeſtis, metuit ſecundis
Alteram ſortem benè præparatum
Pectus. Informes hyemes reducit
Jupiter : idem
Summovet : non, ſi male nunc, & olim
Sic erit. Quondam citharâ tacentem
Suſcitat Muſam ; neque ſemper arcum
Tendit Apollo.
Rebus Anguſtis animoſus atque
Fortis appare : ſapienter idem
Contrahes vento nimiùm ſecundo
Turgida vela.

[190]

ANNOTATIONES.

Juvenal. Sat. 10. v. 105.

numeroſa parabat
Excelſa turris tabulata, unde altior eſſet
Caſus & impulſæ præceps immane ruinæ.

Claudian.

Tolluntur in altum,
Ut lapſu graviore ruant.

13. *Sperat infeſtis.*] Jam monet quid in utraque fortuna cavere oporteat virum prudentem ; nempè ne frangatur ac deficiat animo in adverſis, neve proſperis infletur, ac benignæ nimium credulus auræ, ſupra ſe rapiatur. Quæ quidem Licinius cùm nequaquam ſervaſſet, immodicæ cupiditatis ac ſuperbiæ pœnas luit. Sapientis eſt præceptum : *in die malorum, ne immemor ſis bonorum* ; & vice versâ, *in die bonorum, ne immemor ſis malorum.* Menander apud Stobæum :

ἐν ἐλπίσι χρὴ τὰς γόους ἔχειν βίον.
ἄνθρωπε, αὐχῶν αὔξεται ὑπὸ τῆ ἐλπίδος.

In ſpe decet ſapientes agere vitam,
Vir infelix ſervabitur ac ſtabit ſpe.

Hinc & apud Pindar. ſpes χαλεπόφορος dicitur.

Metuit ſecundis.] Lib. 1. Epiſt. 10. ad Fuſcum Ariſtium.

Quem res plus nimio delectavere ſecundæ,
Mutatæ quatient.

Sapienter itaq; Philippus Macedo, cùm tres uno die lætos accepiſſet nuntios, exclamaſſe fertur ; *magne Jupiter pro his tantis bonis modicum reponas malum.*

14. *Benè præparatum pectus.*] Virtutis ac ſapientiæ documento inſtructus animus.

15. *Informes hyemes reducit Jupiter, &c.*] Non ergò deſperandum, deſperatis etiam rebus : ſiquidem quotidianæ vices abjectum ſæpè erigunt ; ſummoverque tandem *Jupiter hyemes*, & ærumnas, quas invexerat. Hinc Cic. ad Brutum Epiſt. 17. *Rempublicam deſperatam quoque ſanari puto poſſe*, inquiebat.

17. *Non, Si male nunc, & olim Sic erit.*] Sophocl. in Electra : craſtina dies melior erit ſtatim. ταχ' αὔριον ἴσως ἄμεινον. Tibull. lib. 2. Eleg. 6.

credula vitam
Spes fovet, & fore cras ſemper ait melius.

18. *Quondam citharâ tacentem Suſcitat Muſam, &c.*] Armatus ipſe arcu & ſagittis Apollo, hæc ponit interdum, & ad hilaritatem provocat Muſas, citharam prior accipiens & pulſans. Pæan à παίειν ferire, dictus ; ex Feſto. *neque ſemper arcum tendit :* non ſemper nocet. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 17. *Apollinem adoramus*, inquit, *cognominibus modò ſoſpitatem, modò peſtem ſignificantibus.* Vide lib. 1. Od. 12. v. 23. Pingebatur olim Apollo dextrâ Gratias, lævâ ſagittas & arcum tenens : quod modò radiis & calore naturam recreet ac beet univerſam ; modò æſtus immodicos, morbos, luem, gignat.

23. *Contrahes vento nimium ſecundo Turgida vela.*] Si proſpero fortunæ utaris flatu, quod ait Tullius, ſi res fluant ad arbitrium, ne ſuperiora ſemper & ulteriora proſequere : imò ambitionem coerce & arrogantiam, unde tibi fit ruinæ cauſa. Quemadmodum nautæ, cum remittit ventus, expanſis velis captant auram : at ſi vehementior evadat, vela contrahunt, ne validiore abrepti impetu, navim haud poſſint regere, atque in ſcopulos impellantur, illidanturque. Ovid. Triſt. 3. Eleg. 4.

Tu quoque formida nimium ſublimia ſemper,
Propoſitique precor contrahe vela tui.

Iſocrates ad Demonicum : εἰ μὲν ἀτυχῶν εὐχαρὴς, ὅτε δυσχεραίνων ἀλυπος ἴσθι. Neque beatus ſupra modum exultes, neque infortunatus ſine modo mœreas & contriſteris.

ODE XI. Ad Q. HIRPINUM.

Hilariter vivendum, omissis curis.

Quid bellicosus Cantaber, & Scythes, [191]
Hirpine Quinti, cogitet, Adriâ
Divisus objecto, remittas
Quærere: nec trepides in usum
Poscentis ævi pauca: fugit retrò
Levis juventas & decor, aridâ
Pellente lascivos amores [192]
Canitie facilemque somnum.
Non semper idem floribus est honos
Vernis, neque uno Luna rubens nitet
Vultu: quid æternis minorem
Consiliis animum fatigas?

O Quinti Hirpine, desine percontari quid meditatur bello strenuus Cantaber, ac Scytha, separatus interposito mari Adriatico: neque sollicitus sis utilium vita modica requirenti. Abit retrorsum polita juventus ac pulchritudo, sicca senectute amoventi amores luxuriosos, ac soporem facilem. Haud eadem semper dignitas manet floribus vernis: nec pari facie micat Luna rubicundula. Quare mentem crucias sempiternis propositis inferiorem?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Quid bellicosus Cantaber, &c.*] Ne tam anxiè quæras, ô Hirpine, quid moliantur exteri populi contra Rempublicam Imperiumq; Romanum, neve metuas plus æquo, ne in Italiam irrumpant agrosque devastent eæ nationes, quas mare à nobis disjungit. De *Cantabris* vide annot. Od. 6. v. 2. De *Scythis* lib. 1. Od. 35. v. 9. Hic verò per *Scythas* intellige Illyros, Dalmatas, Pannonios, Dacos. Eos enim, ut & omnes Septentrionales, Scytharum nomine veteres, indigitabant: hos verò tunc bello fatigabat Tiberius Nero Drusi Neronis frater, qui consulatum gessit cum T. Quinctio Crispino, ut observat Cruq. unde & Crispinum pro Hirpino hìc legendum ac substituendum opinatur. Favet etiam quod inter Quinctiæ gentis cognomina haud *Hirpinus* recenseatur; quod acutè suo more Torrentius indicat. Verùm enim verò nullus non codex habet Hirpinum. Vide paulò pòst. Vide & Epist. 16. lib. 1. huic eidem inscriptam.

2. *Adriâ*] Sinus est ingens Illyricum inter atque Italiam, hodie *Sinus Venetus*. De eo plura lib. 1. Od. 16. v. 4.

4. *Nec trepides in usum, &c.*] Hinc videtur habuisse præ oculis Quinctius noster, quibus calamitatem aut vastitatem metueret ab hostibus suprà memoratis, si in Apuliam venirent: ubi fortè & sita erant illa; & ipse fortassis natus, aut diu commoratus cognomen sortitus erat. Nam Hirpini Apuliæ populi. Saltem id conjicere liceat, dum certi nihil aliunde suppetit.

5. *Poscentis ævi pauca.*] Consolatur itaq; Horatius Hirpinum, quod, etsi detrimentum capiat res sua familiaris, satis ipsi superfuturum sit unde sustentet vitam; quæ quidem brevis, & parvo contenta est. Unde posteà rectè infert Poëta; præsentibus utendum hilariter, ac jucundè vivendum, quandiu sinunt fata.

Fugit retro Levis juventas, &c.] En vides abiisse dudum juventutem nostram: instare jam canitiem ac senii incommoda: ergò carpamus diem & oblectamenta, dum licet adhuc.

6. *Levis.*] Vel cita & velox; vel potiùs lævis, imberbis, polita, λεῖα.

Aridâ Pellente lascivos, &c.] Tum ob caloris naturalis, tum humidi radicalis diminutionem ac defectum. Valeant qui aridos senes hìc interpretantur parcos & miserè victitantes. Parùm enim ad rem.

9. *Non semper idem floribus est honos, &c.*] Nec miremur, aut conqueramur de prioris ætatis amisso decore: cùm nec ver sit perpetuum, aut vernis floribus perennis nitor; nec Luna suum servet interdum semper splendorem ac speciem. Ovid.

Non semper viola, non semper lilia florent;
Et rigat amissa spina relicta rosa.

Tibull. lib. 1.

Et mediis cælo Luna ruberet aquis.

Cave autem ne *rubens Luna*, tibi aliter intelligatur, quàm nitida, & rubore quodam interfuso pulchra.

11. *Quid æternis minorem Consiliis, &c.*] Cum fluxa ætas brevi prætereat, morsq; advolans hominum consiliis finem citò imponat, cur æterna struis & infinita consilia meditaris? Quare animum discrucias istis longioribus propositis & curis, cùm mens humana sit imbecillior, quàm ut valeat consulere, providere, statuere aliquid

Quin ſub hac procerâ vel pinu vel platano, ut caſus tulerit, proſtrati bibimus, quandiu per vitam *licet, albeſcentibus capillis odoriferâ roſâ, & nardo Syrâ delibutis. Bacchus ſolicitudines diſcutit mordaces. Quis ſervus calidi Falerni vaſa quamprimum refrigerabit aqua defluente? Quis adibus evocabit Lyden meretricem à viâ remotam? Heus jube cum eburnea cithara* huc *feſtinet capillos* habens *incomptos, ſicut Laconica* mulier, *nodo collectos.*

Cur non ſub altâ vel platano, vel hac
Pinu jacentes ſic temerè, & roſâ
Canos odorati capillos,
Dum licet, Aſſyriaque nardo,
Potamus uncti? Diſſipat Evius [193]
Curas edaces. Quis puer ocyùs
Reſtinguet ardentis Falerni
Pocula prætereunte lymphâ?
Quis devium ſcortum eliciet domo
Lyden? Eburnâ dic age cum lyrâ
Maturet, incomptum Lacænæ
More comam religata nodum.

ANNOTATIONES.

æternum: alii, quam ut æterna Dei conſilia poſſit comprehendere. Quod minùs placet. Ariſtot. Θνητὰ χρὴ τὸν θνητὸν, ἢ ἀθάνατα θνητὸν φρονεῖν, *mortalia mortalem, non immortalia decet cogitare.*

13. *Cur non ſub altâ vel platano, &c.*] Cur genio non indulgemus, poſthabitis omnibus curis, in umbrâ procumbentes.

14. *Temere.*] Sine ullis ceremoniis, Gall. *ſans façon; à la negligence.* Angl. **at random, without order.**

Roſâ Canos odorati capillos, &c.] Perfuſus ſucco roſæ capillis, aliiſque pretioſis unguentis. Hoc enim pertinebat ad hilaritatem & lætæ veterum convivia, ut annotavi fusè lib. 1. Od. ult. & alibi.

15. *Canos.*] Hinc liquet Horatium Hirpinumq; tum ſenes fuiſſe, cum hæc ab illo ſcriberentur.

16. *Aſſyriâque nardo.*] Nardino unguento. De quo Plin. lib. 13. cap. 1. *nardinum ſive foliatum conſtat omphacio, balanino, junco, coſto, nardo, amomo, myrrhâ, balſamo.*

Aſſyriâ.] Pro Syrâ: non quod in Syria nardus creſcat; ſed quod ibi mercatores comparabant, indeque Romam advehebant nardum, quæ ad Syros deferebatur ex Indiâ, ubi copiosè provenit. Sic & malobathrum Syrium vocatur ſuprà Od. 7. v. 8. Plin. cit. mox loco. *nardum Indicam*, appellat. Et lib. 12. cap. 12. *in noſtro orbe laudatur Syriacum*, inquit. & paulò pòſt: *de folio nardi plura dici par eſt, ut principali in unguentis. Frutex eſt gravi & craſsâ radice, ſed brevi & nigrâ, fragilique quamvis pingui, ... folio parvo denſoque. Cacumina in ariſtas ſe ſpargunt, ideoque geminâ dote nardi ſpicas ac folia celebrant.* Hinc patet cur ſpicatum & foliatum appelletur nardinum unguentum. Marci cap. 14. v. 3. *venit mulier habens alabaſtrum nardi ſpicati pretioſi.* Nardini velut exquiſiti meminit Athen. lib. 15. cap. 12. & 13. Cœl. Rhodig. lib. 30. cap. 24.

17. *Diſſipat Evius Curas.*] Cur *Evius* dicatur Bacchus, Annot. lib. 1. Od. 18. v. 9. quod animo pellat curas & ſolicitudines, lib. 1. Od. 7. 18, 27.

18. *Edaces.*] Curas, quaſi cor urentes dici aiunt.

Quis puer ocyùs.] Quaſi ſit jam in convivio, ſic iſta profert: quis vini ardorem aquâ temperabit? vel potiùs; quis lagenas, pocula, vaſa, refrigerabit aquis immerſa.

20. *Prætereunte lymphâ.*] In fronte qui frigidus, ac in rivos præterit ac defluit.

21. *Quis devium ſcortum eliciet.*] Lyden ſi dicinam, citharâ canendo quæſtum facere ſolitam; quæ non ſe vulgare quibuſvis conſuevit, nec per vias oberrare. Hinc *devium* vocat. Locum hunc ampliùs explanare nec licet, nec libet. Addam tamen, forte commiſſatum vocari, atque hinc duntaxat *ſcortum* dici.

23. *Incomptum, Lacenæ More comam religatâ nodum.*] Habens comam nodo religatam tantùm, parùm verò comptam, more puellarum Laconicarum, quæ non eleganti corporis ornatui ſtudebant ſed ad palæſtram, venationem, & alia ejuſmodi, neglecto cultu, exercebantur. Itaque veræ ne dum crines nodarentur in aurum, ac ſtudiosè comerentur, exſpectantes fatiget morâ. Legunt quidam *incomptam*, &, *nodo*: alii; *in comptum*, &, *nodum*; alii *incomptum*. Varieque ſe torquent ut perturbata ſatis verba ordinent. Verùm cùm eodem recidat ſenſus utrobique non obſcurus; non eſt ita de cætero laborandum.

ODE

ODE XII. Ad MÆCENATEM.

Lyræ ſuæ haud convenire res graves: Mæcenas Auguſti bella ſcribat, dum à ſe cantabuntur Liciniæ laudes.

NOlis longa feræ bella Numantiæ, [194]
Nec dirum Annibalem, nec Siculum mare
Pœno purpureum ſanguine, mollibus
Aptari citharæ modis:
Nec ſævos Lapithas, & nimium mero [195]
Hylæum, domitoſque Herculeâ manu 6
Telluris juvenes; unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. Tuque pedeſtribus
Dices hiſtoriis prælia Cæſaris, 10

Ne carmine Lyrico leviori decantari jubeas à me diuturna prælia ferocis Numantiæ, vel mare Sicilia Carthaginenſium cruore rubicundum, vel immanes Lapithas, & Hylæum vino immoderatum, & ſubactos Herculis dextrâ filios terræ, à quibus clademtimuit domus ſplendens antiqui Saturni. Tu verò Mæcenas ſolutis narrationibus re-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 6. Lib. 1.

1. *Nolis, &c.*] Ne à me exigas, inquit Horatius, quod tu longè melius exequêre, O Mæcenas: perge Auguſti bella deſcribere, & quod jam feliciter auſpicatus es, confice. Ego verò Liciniæ tuæ laudes perſequar.

Longa fera bella Numantiæ.] Longa quidem quæ per annos tot exarſere; Strabo 20. Polyb. 18. Florus & Oroſius 14 numerant. Confecta tandem ſunt ab Æmiliano Scipione Africano, qui urbem iſtam octo jam annis obſeſſam cepit ac delevit; imò fame ad extrema compulit: Indeque Numantini cognomen alterum conſecutus eſt. L. Flor lib. 2. cap. 18. *Numantia quantum Carthaginis, Capua, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus; ſummumque, ſi vires æſtimes, Hiſpaniæ decus, ſine muro, ſine turribus, modicè edito in tumulo apud flumen Durium ſita, quatuor millibus Celtiberorum, quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim ſola ſuſtinuit, nec ſuſtinuit modò, ſed ſæpius aliquanto perculit, pudendiſque fœderibus affecit, &c.* & poſteà, *exitu denique deplorato in ultimam rabiem furoremque converſi . . . Duces ſuos, ſeque, patriamque ferro & veneno, ſubjectoque undique igne peremerunt, &c.* Idem memorat Oroſ. lib. 5. cap. 6. Vide & Strabon. Polyb. lib. 1. Valer. Maxim. lib. 7. cap. 6. Eutrop. Plin. Tit. Liv. D. Auguſt. de Civit. Dei, lib. 2. cap. 21.

2. *Dirum Annibalem.*] Romanorum hoſtem per annos ſeptemdecim infenſiſſimum. Alii legunt *durum*, id eſt, *indefeſſum*. Vid. Tit. Liv. lib. 21. cap. 4. ubi ſic ſcribit: *Annibali plurimum audacia ad pericula capeſſenda, plurimum conſilii inter ipſa pericula erat: nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat, &c. . . . virtutes æquabant vitia; inhumana crudelitas, perfidia pluſquam Punica; nil veri, nil ſancti, &c.*

Siculum mare Pœno purpureum ſanguine.] C. Duillius Conſul in mari Siculo primus omnium Carthaginenſes navali prælio ſuperavit, captis navibus triginta, merſis tredecim, tribus hominum cæſis millibus, captis ſeptem. Unde perpetuus illi honos habitus eſt, ut reverenti à cœna tibicines præcinerent, & funale præferretur. Aurel. Victor. de viris illuſtr. Oroſ. lib. 4. cap. 7. Flor. lib. 2. cap. 2. &c.

5. *Sævos Lapithas.*] Vide lib. 1. Od. 18. v. 8. Metamorph. Ovid. lib. 12. &c.

Nimium mero Hylæum.] E Centauris unum vini potu nimio ebrium, petulantem, ſuperbum, libidinoſum. Virgil.

Et magno Hylæum Lapithis craterе minantem.

6. *Domitoſque Herculeâ manu Telluris juvenes.*] Gigantes terræ filii dicti ob ingentem corporis molem, γηγενεῖς Homer.

7. *Unde periculum fulgens contremuit domus Saturni veteris.*] A quibus periculum timuerunt Dii, totumque cælum *contremuit*, cum illi bellum moveret; at Herculis auxilio domiti ac debellati ſunt. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. & poſteà Od. 19. hujus libri.

9. *Saturni veteris.*] Quia primus ante Jovem regnavit. Hinc & Virgil. Æn. 7.

Saturnuſque ſenex.

Tuque pedeſtribus.] Et certè ipſe tu, Mæcenas, meliùs & ornatiùs referes egregia Cæſaris facinora & triumphos.

Pedeſtribus hiſtoriis.] Proſâ oratione; quam Græci πεζὸν λόγον dicunt contrà Poëſim ἔποχον, orationem equo velut inſidentem, ſolitamque recitari ἐξ ἁμάξης, ἐξ ἁρματος, a curru, à

feres convenientiùs bella Cæsaris ac reges superbos domitâ *cervice per vias* Romæ *tractos. At Musa me celebrare iussit amica* tuæ *Licinia suaves modulos, oculos admodum rutilantes, animumque amori* tuo *aque & fideliter respondentem. quam decuit & choris interesse, & facetiis contendere, & saltantem* cum *puellis ornatis brachia jungere, in religioso celebrata Diana festo.* Enimverò

Mæcenas, meliùs, ductaque per vias
Regum colla minacium.
Me dulces dominæ Musa Liciniæ [196]
Cantus, me voluit dicere lucidum
Fulgentes oculos, & benè mutuis
Fidum pectus amoribus:
Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare joco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus sacro
Dianæ celebris die.
Nam tu, quæ tenuit dives Achæmenes,

ANNOTATIONES.

plaustro, & quadrigis velut invectam. Unde Cic. ad Quinctium fratrem, lib. 2. Epist. 14. *Quoniam in isto homine colendo tam indormivi diu, te mehercule sæpiùs excitante, cursu corrigam tarditatem, tum equis tum vero (quoniam scribis poëma ab eo nostrum probari) quadrigis poëticis, &c.* Pindar. ἀναγεῖδαι τὸ μετρᾶν ὄχημα, tolli in curru Musarum. Porrò Mæcenatem constat fuisse literarum peritum, & plura composuisse carmina. *Nam & Augusti Cæsaris gesta descripsit*, inquit Servius ad 2. Georg. v. 42.

Non ego cuncta meis amplecti versibus opto.

Ubi & affert locum hunc Horatii. Ne verò quis inde arbitretur scriptam versibus à Mæcenate Cæsaris historiam.

11. *Ductaque per vias Regum colla minacium.*] Reges in Triumpho ab Augusto circumductos per mediam urbem, & Velabrum, perque Sacram viam ad Capitolium. Quo verò id fieret apparatu, quâ pompâ, fusè narrat Alex. ab Alex. lib. 6. cap 6. De triumphis Augusti Sueton. in Octav. cap. 22. *his ovans ingressus est urbem post Philippense, & rursus post Siculum bellum. Curulis triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum; continuo triduo omnes.* Anno scilicet U. C. 724. *jamq; tantus erat Cæsar, ut posset triumphos contemnere*, inquit L. Flor. lib. 4. cap. ultimo. Adde quod ait Eutrop. lib. 7. *Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur: & habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt.*

13. *Me dulces dominæ, &c.*] Dum tu Italiæ bella, & Augusti bellicas laudes magnificâ oratione celebrabis: ego dilectæ tibi Liciniæ tuosq; amores carmine Lyrico molli & dulci decantabo. Dicam ut illa suaviter canit, ut *fulgentes* habet *oculos*, quàm fideliter te redamet, quàm molliter ac decorè saltet, quàm scitè & ingeniosè cavilletur, ac sales jactet, &c.

Licinia.] Quidam. *Lycymnia.* Ea verò Terentia sive Licinia fuit soror Licinii, cui est inscripta Ode 10. hujus libri. Vide ibi Annot. Mæcenati verò cùm scriberet hanc Oden Horatius, nondum erat nupta Licinia. Patet ex eo quod virginum choris Dianam colentium in ejus festo, inserta dicatur mox: inde enim arcebantur nuptæ. Accedit quod *bene mutuis fidam pectus amoribus* hîc laudatur: at longè aliter fuit postea quam nupta est. Senec. de provid. cap. 3. refert *Mæcenati amoribus anxio & morosa uxori quotidiana repudia desienti somnum per symphoniarum cantum ex longinquo lene resonantium, quæ situm fuisse.* Ubi J. Lipsius anxium fuisse Mæcenatem dicit, quòd uxorem amabat, nec fortasse solus. Additque: Cæsarem Augustum eâ suspicione aspergit Dio lib. 54. *quod creditus Gallicanam peregrinationem suscepisse, ut libertus & procul à vulgo sermonibusque, frueretur Terentiâ Mæcenatis.* Itaque & ob hanc causam occultè infensus Cæsari Mæcenas: quod idem scriptor lib. 55. tangit, in Mæcenatis obitu. Potes tamen angorem hunc, fateor, aliò referre, & ad nudum ipsum amorem, qui semper querulus & anxius, præsertim ubi non respondetur. Hæc Lips. cit. Idem Seneca Epist. 114. iterùm de Mæcenate: *hunc esse qui uxorem millies duxit, cum unam habuerit:* Terentiam nempe suam, cum quâ assidua jurgia, divortia, iterumque conjugia, inquit Lips. ibid.

18. *Certare joco.*] Scitè gesticulari, ut quidam interpretantur: vel potiùs, ut alii, facetæ, lepida, acuta jactare dicteria, sive breves & salsas cavillationes. Quo quidem in certamine qui vicissent olim etiam coronari institutum fuit.

20. *Sacro Dianæ celebris die.*] In frequenti ac celebri Dianæ festo, cujus sacra virginum chori ac religiosis tripudiis peragi soliti, Idibus Augusti. Vide lib. 1. Od. 21. ubi.

Dianam tenera dicite virgines.

21. *Achæmenes.*] Rex Persarum primus, à quo Persæ Reges ad Darium usque sunt omnes orti ac denominati Achæmenides. Herodot. l. 1. & alibi.

Au-

Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes [197]
Permutare velis crine Liciniæ:
Plenas aut Arabum domos?
Dum fragrantia detorquet ad oscula
Cervicem, aut facili sævitiâ negat,
Quæ poscente magis gaudeat eripi:
Interdum rapere occuper.

tunc Licinia capillum mutare consentias opibus quas possedit Achamenes, vel divitiis Mygdoniis opima Phrygia, vel refertis Arabum adibus; quando collum flectit ad basia suaveolentia, vel molli asperitate denegat, quæ plus latetur à petente surripi, nonnunquam ipsa præripiat.

ANNOTATIONES.

22. *Pinguis Phrygiæ Mygdonias opes.*] Fertilem & opulentam ignorat nemo Phrygiam extitisse. Hujus rex Midas ille pecuniæ & auri tam avidus quàm dives, vel unus testis fuerit locupletissimus. Adde Priami gazas, ac Trojanorum opes. Mygdonia porrò Phrygiæ finitima erat regio; ex Plin. lib. 5. &c. Mygdones autem populi è Macedoniæ parte Thraciæ proximâ in Asiam venisse, Phrygiæ quandam regionem occupasse nomen suum indidisse, ibidem referuntur.

23. *Permutare velis crine Liciniæ.*] Sic quale placet dat pretium rebus amor, non quantæ sunt, sed quantus ipse est.

24. *Arabum domos.*] Plenas opibus & aromatibus exquisitis. Vide suprà lib. 1. Od. 29. v. 1.

25. *Fragrantia.*] Alii legunt *flagrantia*, id est, amoris ardore ferventia.

26. *Facili sævitia negat.*] Fictâ nimirum sævitiâ, quæ facilè vincatur; & postquam tantulum irritavit amorem, amanti sponte cedat; interdum etiam ultrò occurrat & occupet. Terent.

Nolunt ubi velis: ubi nolis capiunt ultro.

Ovid. de Arte lib. 3.

Quod datur ex facili longum malè nutrit amorem.
Miscenda est latis rara repulsa locis.

Cæterùm Oden hanc allegoricè interpretari sanè licet. Itaque per Gigantes & Lapithas Thessaliæ quidem populos, junctis viribus in Deos bellum moventes, ab Hercule verò domitos, intellige Brutum & Cassium in campis Philippicis ab Augusto victos ac debellatos. Hylæus mero nimius, ab Atalanta interfectus, Antonium Cleopatræ amoribus & immodicis cum eâ conviviis perditum, Bacchi insuper nomen & insignia affectantem optimè designat. Denique sicut Gigantes & Lapithæ domum Saturni pavore concusserunt: Ita Brutus & Cassius, atque Antonius totam commoverunt Italiam, ac Romam quidem, eâ sitam regione, quæ Saturnia dicta est, à Saturno, postquam à Jove pulsus est, eò confugiente. Hæc recens auctor & Gallicus interpres ingeniosè, ut & cætera, sagaciter & erudité.

ODE XIII.

In arborem, cujus casu pænè est oppressus.

ILle & nefasto te posuit die [198]
Quicumque primùm & sacrilegâ manu

O arbos, quisquis olim te plantavit, is & infausto die, & impiâ dextrâ protulit ad

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Ille & nefasto, &c.*] Deambulantem in agro suo Sabino Poetam nostrum cadens inopinatò ferè oppressit arbos: atque, ut ait Od. 17. seq. *truncus illapsus cerebro sustulerat, nisi Faunus ictum dextrâ levasset.* Hinc illius beneficii memor, & quod *prope funeratus arboris ictu*, ac tantum non exanimatus fuerat, erga Deos gratûs, *anno redeunte, die* ipsi quidem *festo* Kalendis Martiis sacrificium parat, ac festivas epulas, Od. 8. lib. 3. Hic autem ominosam illam arborem tanquam inauspicatò satam duntaxat execratur: ac velut œstro quodam percitus in abruptas indignationis voces erumpit. Rem verò totam mirâ expolitione amplificat. Tum de variis humanæ vitæ casibus bellè differit. Denique velut ἐκ περιεργίας & παροιστρίας occasionem arripit Alcæi & Sapphonis versus extollendi: omnia quidem, non sine mirabili artificio. Valeat ergò Scaliger qui & in hanc eximiam Oden stylum suum strinxit, ut dicetur ad calcem.

Nefasto.] Quid propriè sit nefastus dies, in quo nimirùm Prætor Jus non dicebat. Gall. *jour non plaidoyable*; Ang. No Court-day. Docet Ovid. Fast. 1.

Ille nefastus erit per quem tria verba silentur.

ruinam posterorum, ac vici dedecus. Eum etiam patris sui guttur præfocasse crediderim, atque domûs *interiora sanguine hospitis noctu polluisse. Is toxica Colchidis, & quodcunque uspiam flagitium animo volvitur, præparavit qui* in *agro meo collocavit te, lignum infelix, te ruinosum in caput domini innocui. Nunquam satis homo providere* potest *quid per horas singulas quilibet eluctetur. Nauta Carthaginensis Bosporum formidat, nec amplius occulta fata aliunde metuit.*

Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi;
Illum & parentis crediderim sui
Fregisse cervicem, & penetralia [199]
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis. Ille venena Colchica,
Et quicquid usquam concipitur nefas
Tractavit, agro qui statuit meo
Te, triste lignum, te caducum
In domini caput immerentis.
Quid quisque vitet, nunquam homini satis
Cautum est in horas. Navita Bosporum
Pœnus perhorrescit; neque ultrà
Cœca timet aliunde fata.

ANNOTATIONES.

Scilicet, do, dico, addico. Contrà dies fastus, Gall. *jour d'Audience*. Angl. a **Court-day**. Ovid. Ib.

Fastus erit per quem lege licebit agi.

At præterea *nefastus dies*, ut & hoc Horatii loco significat infortunatum, & malè ominatum: Græci δυσημέρους ἡμέρας, *dies infandos & conscleratos*, dixere. Romani pariter, quosdam atros & nefastos habuere, eo quod in iis clades acceperant: in primis postriduanos, seu qui sunt postridie Calendas, Nonas, Idus; item alios aliquot: de quibus fusè Macrob. mox citand. Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. Alex. ab Alex. lib 4. cap. 29. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 16. *dies postriduanos ad omnia majores nostri cavendos putarunt: quos etiam atros velut infausta appellatione damnarunt.* Gellius lib. 4. cap. 9. item lib. 5. cap. 17 *religiosos seu tristi omine infames* nuncupat; additque: *quos vulgus prave, perperam, & imperitè nefastos dicit.* Non. Marcell. *atri dies dicuntur*, inquit, *quos nunc nefastos vel posteros vocant.* Afranius Fratriis: *Septembris heri Calenda hodie ater dies.* Claudat scenam Cicero ita scribens, 2. de leg. n. 21. *Qua augur infusta, nefasta, vitiosa, dirave dixerit, irrita infectaque sunto.*

5. *Illum & parentis, &c.*] Epod. 3.

Parentis olim siquis impiâ manu
Senile guttur fregerit, &c.

6. *Penetralis sparsisse nocturno cruore hospitis.*] Jus hospitale violasse, hospite noctu interfecto, in ædium penetralibus, ubi colebantur Penates Dii, quod sceleri scelus addere est. Virgil. Æneid. 1. v. 735.

Jupiter, hospitibus nam te dare jura loquuntur.

A. Gell. lib. 5. cap. 13. *Primum juxta parentes locum tenent pupilli; secundum clientes; tertium hospites; postea cognati, affines, &c.*

8. *Venena Colchica.*] Colchis Asiæ regio ad oram Euxini maris, Ponto vicina, hodiè *Mingrelia*, estque pars Georgiæ. Venenis autem ea regiones famosas reddidit vel una Medea regis Colchorum filia veneficiis suis inclyta; vel quod *nascuntur plurima Ponto*, ut canit Virgil. Eclog. 8. Adde Mithridatem Ponti Regem, qui venenis impunè vescebatur.

Colchica.] Quidam legunt *Colcha*, ut opus non sit ultimam hujus versûs syllabam rejicere ad sequentem versum.

11. *Triste lignum.*] Infelices arbores quæ dicantur enarrat Plin. lib. 13. c. 21. & lib. 16 cap. 26.

Caducum.] Quod minatur casum & ruinam: hic verò significat quod jam cecidit: quo sensu fulmen etiam caducum vocatur.

13. *Quid quisque vitet, &c.*] Egregiè divertit ad locum communem de periculis & casibus improvisis, quibus ut plurimum ad mortem abripimur. Alius, inquit, maris, alius belli solùm cavet discrimina: uterque verò quod non timet subit genus mortis; v. g. morbo extinguitur.

14. *Bosporum.*] Angustas fauces quaslibet designat, per quas nemo sine periculo ac formidine navigat. Duplex autem Bosporus celebratur; Thracius inter Pontum Euxinum & Propontidem, seu Thraciam inter & Asiam minorem, quatuor stadiis patens: & Cimmerius, inter Mæotidem Paludem & Pontum Euxinum: hodiè *Fretum Caffa*.

15. *Pœnus.*] Pro quolibet nauta ponitur per synecdochen: vel antonomasticòs *Pœnum* dicit; tum quod emporium orbe toto celeberrimum Carthago; tum quia ejus urbis cives navigatione longinqua nominati. Quam inclytus fuerit Hanno dux ille Carthaginensium, docet Mela lib. 3.

16. *Timet aliunde.*] Observa vel cæsuram brevem licenter productam; vel tibrachyn pro dactylo.

Miles

Miles ſagittas & celerem fugam
Parthi ; catenas Parthus, & Italum
Robur : ſed improviſa lethi
Vis rapuit rapietque gentes.
Quàm pænè furvæ regna Proſerpinæ,
Et judicantem vidimus Æacum,
Sedeſque diſcretas piorum, &
Æoliis fidibus querentem

Miles Parthorum ſpicula & fugam repentinam : Parthi vincula & potentiam Romanorum reformidant. *At mortis inopinata violentia populos abſtulit, & auferet. Quàm propè aſpexi imperium nigra Proſerpinæ ; & judicem Æacum ; & bonorum domicilia ſeparata ; & Sappho chordis Æoliis expoſtu-*

ANNOTATIONES.

18. *Parthi.*] De Parthis eorumque certandi ratione, lib. 1. Od. 19. ad v. 12.

21. *Quàm propè furva regna Proſerpinæ, &c.*] Quantulum à morte abfui.

Furva.] Ex Varrone fur dicitur ex eo quod *furvum* atrum appellarint, & fures atrâ nocte facilius furentur. Non ius Marcellus. Contrà ramen de eâ etymologiâ ſentit A Gellius lib. 1. cap. 18. vultque deduci ab antiquâ voce φῶρ : quanquam aptius fortè, furem à furvo, id eſt, nigro, dici putarit vir excellentis doctrinæ, Varro ſcilicet, inquit ille ibid.

Proſerpinæ.] De eâ lib. 1. Od. 28. v. 20.

22. *Æacum.*] Ex eo quod Plato, in Gorgiâ, Rhadamantum Aſianorum, Europæorum verò Judicem Æacum ſcribit ; inde convenientiùs hunc quàm illum ab Horatio quidem Europæo nominari, erudite nonnulli obſervant. Ego tamen crediderim reſpexiſſe potiùs noſtrum Poëtam ad id quod lib. de luctu, Lucianus refert : *In Orci aditu portâque adamantinâ fuiſſe cuſtodem Æacum Regis fratruelem ; atque juxta eum canem tricipitem.* Benè igitur Horatius qui morti proximus fuerit ait ſe propè ſalutaſſe Æacum, Orci Janitorem, perinde ac judicem cum Minoë ac Rhadamanto, ob inſignem juſtitiæ famam, à Plutone conſtitutum.

23. *Sedeſque diſcretas piorum.*] Elyſios campos, quos deſcribit & laudat Virg. Æneid. 6. v. 638. Legunt alii *diſcriptas*, alii *deſcriptas*, id eſt, aſſignatas ac notatas : *diſcretas* habent tamen optimi codices : & vox illa pulchrum ſanè ac nobilem ſenſum efficit, ut boni deſignentur à reliquis, & à vulgo ſegregati. Sic Virgil. Æn. 5. v. 734.

Non me impia namque
Tartara habent, triſteſque umbræ ; ſed amœna piorum
Concilia, Elyſiumque colo.

24. *Æoliis fidibus querentem Sappho, &c.*] De populatibus puellis, quas amabat Sappho conquerens quod in amore ſibi non reſponderent. Tres verò potiſſimùm Suidas recenſet ab ea dilectas, Athin, Tilleſillam, Megaram : plures Ovidius aliique numerant. Vel zelotypiâ Sappho percita de virginibus æmulis ſuis querebatur, quod Phaoni, quem ipſa deperibat, adhærerent, ejuſque amorem retardarent. Ovid. Epiſt. Sapphûs ad Phaonem :

Nec me Pyrrhiades, Methymniadeſve puellæ,
Nec me Lesbiadum cætera turba juvant.
Vilis Amythaone, vilis mihi candida Cydno.
Non oculis grata eſt, Attbis, ut ante, meis ;
Atq; alia centum, quas, non ſine crimine, amavi,
Improbe, multarum quod fuit, unus habes.

Narrat Plinius lib. 22. cap. 8. in Phaonis amorem Sappo incidiſſe per herbam centum capita nuncupatam, cujus radix rara quidem inventu, quibus contigerit, amabiles facit. Porrò ex Suidâ. Item ex Æliano duplex Sappho fuit, utraque è Lesbo inſulâ : prior Eteſia, Alcæi, Steſichori, & Pittaci coætanea, quæ tres habuiſſe fertur ſodales ſeu amicas antè memoratas, plectrum inveniſſe, ſcripſiſſe verò Lyricorum carminum libros novem, Epigrammata, Elegias, Iambos, & Monodias. Poſterior Mitylenæa, quæ pſaltria fuerit, Lyrica ſcripſerit etiam, atque ob amorem Phaonis Mitylenæi, à quo ſpernebatur, de Leucate promontorio in mare ſe præcipitem dederit. De quo vide quæ annotabo lib. 1. Epiſt. 10. v. 28. ad has voces *maſcula Sappho.* Utut ſit, quemadmodum unum Herculem, etſi plures extiterunt, nominant ; & quod multorum eſt, eidem tribuunt ; ut alibi notavimus : ita unam Sappho vulgò celebrant, Sapphici carminis autorem, tam venuſtam & elegantem, ut decimæ quidem Muſæ cognomen obtinuerit. *Veris nuntiam, blandiloquam luſciniam* vocat Sophoclis Scholiaſtes. Floruit cum Alcæo & Steſichoro, annis ante Chriſtum circiter ſexcentis. Ejus (quæ temporum injuria eſt) apud varios auctores ſparſas quaſdam poematum reliquias duntaxat veneramur : & mirè laudant Strabo, Ariſtot. Socrates, Dionyſ. Halicarn. Plutarch. Longinus, &c. Catullus Carmen ſuum 52. quod eſt ad Lesbiam, tranſtulit è Sapphûs Græco, quod Longinus lib. de ſublimi genere dicendi, ſic habet :

Φαίνεταί μοι κῆνος ἴσος θεοῖσιν
Εἴμεν' ἀνὴρ ὄττις ἐναντίος τοι
Ἰζάνει, καὶ πλάσιον ἀδὺ φωνεύσας ὑπακούει
Καὶ γελάσας ἰμερόεν' &c.

Æoliis fidibus.] Æolicâ nempe dialecto uſa eſt

lantem de virginibus patriæ ſuæ; necnon te, ô Alcæe, aureâ citharâ canentem altius moleſta navigationis, mœſta exilii, gravia militiæ incommoda. Manes autem *admirantur ambos loquentes veligioſo dignas res ſilentio. Verùm turba ſcapulis conſertæ libentiùs excipiunt auribus prælia & expulſos tyrannos. Quid ſtupendum? Quandoquidem attonita cantilenis iſtis beſtiæ centum*

Sappho puellis de popularibus: [201]
Et tè ſonantem pleniùs aureo, 26
Alcæe, plectro dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli.
Utrumque ſacro digna ſilentio
Mirantur umbræ dicere: ſed magis [202]
Pugnas & exectos tyrannos 31
Denſum humeris bibit aure vulgus.
Quid mirum? Ubi illis carminibus ſtupens
Demittit atras bellua centiceps

ANNOTATIONES.

Sappho. Æolii quidem Græciæ populi cùm eam Aſiæ minoris regionem, quæ ante Myſia dicebatur, invaſiſſent, quaſdam inſuper Lesbi inſulæ tenuere civitates ac in primis aliarum caput Mitylenen Sapphûs patriam. Hinc noſter lib. 4. Od. 9. v. 12. *Æolia fidibus puella.* Et Ovid. Epiſtolâ Sapphonis antè citata.

Lesbides Æoliâ nomine dicta lyrâ.

26. *Et te ſonantem plenius aureo, Alcæe, plectro.*] Ovid. Epiſt. mox cit.

Nec plus Alcæus conſors patriæque lyraque
Laudis habet, quamvis grandius ille ſonet.

Herodot. lib. 5. de Alcæo multa refert, quæ redarguuntur à Plutarcho, in ſuo de Herodoti malignitate libello. Vide quæ de illo ampliùs annotavi lib. 1. Od. 32. v. v. & ſeq. Item lib. 4. Od. 9. v. 7. ubi *Alcæi minaces Camœnæ* appellantur.

27. *Dura navis, Dura fuga mala, dura belli.*] Ea videlicet quæ pertulit Alcæus atque exantlavit pericula, mala, difficultates, ærumnas, cùm navigando fugere, patriâque exulare coactus eſt, eò quòd civibus, ut aiunt, ſuis amorem libertatis ſuaderet, inviſus tyrannis; quos tandem collectâ exulum manu Mitylene exegit, patriamque vindicavit.

29. *Utrumque ſacro digna ſilentio Mirantur umbræ dicere.*] Alcæum & Sappho *umbræ mirantur* canentes *digna* ſilentum concilio, de quo Virgil. Æneid 6. v. 432. Vel Ditis digna ſacrariis, quæ afferit idem Virgil. Æneid. 12. v. 199. vel auſcultari digna cum eo *ſilentio*, quod adhibetur in ſacris. Vel denique, *ſacro digna ſilentio*, id eſt, non profanis revelanda, nec evulganda quibuſlibet, veluti quædam myſteria. Huc facit μυσηριώδης ἡ σιγὴ, apud Plutarch. lib. de Garrulitate.

30. *Sed magis Pugnas & exectos tyrannos.*] Quamvis autem uterque admiranda loqueretur, & ab ore utriuſque penderent umbræ; hoc tamen erat diſcrimen, quod amatoria quidem Sapphûs carmina eximia prorſus atq; divina vulgus admirans auſcultaret: at longè tamen attentiùs, cupidiùs, jucundiùs audiebat *pugnas* ab Alcæo deſcriptas, & quâ ratione *exectos tyrannos* Pittacum, Myrſilum, Megalagyrum inſectari non deſtiterat, donec omnino exterminaret.

32. *Denſum humeris, &c.*] Confertum, turmatim aggregatum, contentè & certatim appropinquans aureſq; arrigens, præ aviditate capiendi quæ dicebantur de expulſis tyrannis, quos odit *vulgus* maximè, & de reſtituta civibus libertate, quam omnibus antefert, ipſiuſque interdum vitæ periculo redimit ac vindicat. Virgil. Æneid. 10. v. 361.

Concurrunt: hæret pedo pes denſuſque viro vir.

Bibit aure vulgus.] Hunc locum imitatus Juvenalis Sat. 4. v. 50.

Nequicquam populo bibulas donaveris aures.

33. *Quid mirum? Ubi illis carminibus ſtupens, &c.*] Neque verò mirandum, quod ira curioſè umbræ affluant, audiantq; verſus Alcæi & Sapphonis; ſiquidem iis etiam oblectatur terribilis inferorum canis cerberus, atq; voluptatem ſuam exhibet *demiſſis auriculis*, quibus depoſitam iram ac furorem indicat. Contrarium oſtendunt *ſublata aures*, Epod 6. Lactant. de Ira Dei, cap. 7. *Riſus homini proprius eſt*, inquit, *& tamen videmus in aliis quoque animalibus ſigna quædam lætitiæ, cum ad luſum geſtiunt, aures demulcent rictum contrahunt, frontem ſerenant, oculos in laſciviam reſolvunt.*

24. *Bellua centiceps.*] *Canis apud inferos fabuloſus*, ut ait Suidas; *immanis trifauci latratu tria pandens guttura, horrentia colubris colla* exerens; Virgil. Æneid. 6. v. 417. & ſeq. *Plutonis canem æreâ voce, πεντηκοντακάρηνον quinquaginta capitum, crudivorum impudentemque fortemque* appellat Heſiodus in Theogoniâ, τρίκρανον ἄδην τρίκυδα, *tricipitem orci canem.* Sophocles in Trachinis, Cerberus quaſi κρεοβόρος, *carnivorus*, Mythol. terram deſignat cadavera conſumentem. Quoniam verò mortales univerſi triplici extinguuntur mortis genere, naturali, violento & fortuito, quæ tria rurſùs infinita ſunt; hinc Cerbero quidem tria capita, alii quinquaginta

Aures:

Aurés: & intorti capilli 35
Eumenidum recreantur angues? [203]
Quin & Prometheus, & Pelopis parens
Dulci laborum decipitur ſono:
Nec curat Orion leones,

capitum, nigras deprimit auriculas, atque demulcentur ſerpentes Furiarum crinibus implexi? Imo etiam Prometheus, & Pelopis pater ſuavi cantu raptus arumnas obliviſcitur; nec Orion ſatagit venari leones?

ANNOTATIONES.

nonnulli denique centum affinxerunt. Sic Horat. *bellua centiceps.*

35. *Intorti capilli Eumenidum recreantur angues?*] Eumenides per antiphraſin dictæ, quia nequaquam benignè: tres cenſentur, Alecto, Megæra, Tiſiphone. Senſus eſt: infernales illæ Furiæ ejuſmodi carminibus placari, imò & ſerpentes earum crinibus intorti iis recreari pariter ac demulceri videbantur. Virgil. Georgic. 4. v. 482.

Caruleoſque implexa crinibus angues
Eumenides.

Hæ quidem ſcelerum ultrices multiplici colubrorum morſu bellè exprimunt conſcientiæ ſtimulos quibus ſcelerati vellicantur intus, ſemperque plectuntur.

36. *Recreantur angues.*] Proprie dictum. Nam cantu delectari naturaliter ſerpentes aiunt: & Plinius auctor eſt lib. 8. cap. 16.

37. *Quin & Prometheus, &c.*] Prometheus quoq; item Tantalus ſuùm uterq; laborem ac ſupplicium non ſentit, velut raptus extra ſe, & deceptus amœnitate carminum Alcæi & Sapphonis. Illum ignis cœleſtis raptorem, in furti pœnam, aquilæ roſtro jecur depaſcentis excruciari Caucaſo affixum vulgò fabulantur: in inferis tamen collocat Ariſtot. Poëtices cap. 17. quid idem facit hìc Horatius. De Prometheo jam l. 1. Od. 3. & 16.

Pelopis parens.] Tantalus *Deorum conviva*, ut eſt lib. 1. Od. 28. v. 7. quid ſciant ac poſſint numina auſu temerario experturus, filium ſuum Pelopem coctum iis appoſuit. Tanti verò ſceleris pœnas luit apud inferos detruſus, ubi perpetuâ fame ac ſiti cruciatur, ita ut aquis Eridani mentotenùs immerſus, & poma cernens ex arbore capiti impendentia, nec tamen hæc neque illas captare queat. Cic. Tuſc. 1. n. 10. *mento ſummam aquam attingens ſiti enectus Tantalus.* Ovid. Met. 4. c. 13.

Tibi, Tantale, nulla
Deprenduntur aqua: quoque imminet, effugit arbos.

38. *Laborum decipitur.*] Græca dictio, Σπ. λαν δαπανας πόνων. Sic. & ſuprà Od. 9. *deſine querelarum.* Od. ſeq. 14. *damnatus longi laboris Siſyphus*: lib. 3. Od. 27. *abſtineto irarum calidaque rixa*: Od. ult. ejuſdem libri: *regnavit populorum.* Nec Horatius verò tantùm ejuſmodi locutionibus atque Helleniſmis uſus. Plaut. Mercat. *animi pendeo.* Virgil. Æn. 1. v. 119.

Implentur veteris Bacchi pinguiſque ferinæ,

Et Æneid. 11. v. 126.

Juſtitiane prius mirer, belline laborum.

Unde igitur hoc dicendi genus tam novum aliquibus viſum? & quæ mens læva doctos alioqui viros perculit, ut aut lectionem comprobatam, aut ſenſum perverterent? Porphyrione duce, quidam legunt *laborem*, & *decipitur* accipiunt pro *decipit*. Quorſum verò tam audax figura atque mutatio? Turnebus Alcæi labores intelligit; ut ſit ſenſus, Prometheum ac Tantalum proprias obliviſci pœnas, delinitos ſcilicet ac veluti deceptos ſua vi cantu & narratione laborum Alcæi; de quibus ſuprà. Verùm de Promethei Tantaliq; laboribus hìc ſermo eſt apertus quidem & manifeſtus: ſenſuſq; eſt: *Prometheus & Pelopis parens dulci ſono* & modulatione Alcæi carminum & Sapphonis uterq; adeò *capitur* & fallitur, ut quaſi ſenſum atque memoriam amittat *laborum* & cruciatuum ſuorum.

39. *Nec curat Orion leones, &c.*] Deniq; Orion cum aliis ad audiendum properat, abjectaq; venandi cura, quâ ſolet Occupari, ad dulces cantus accurrit. Aiunt nimirùm eadem apud Inferos umbris ineſſe ac vigere ſtudia, quibus viventes tenebantur. Virgil. Æneid. 6. v. 653.

Qua gratia currum
Armorumque fuit vivis, qua cura nitentes
Paſcere equos; eadem ſequitur tellure repoſtos.

Ovid. Metamorph. 4. Fab. 13.

Errant exſangues ſine corpore & oſſibus umbræ,
Parſq; forum celebrant; pars imi tecta tyranni.
Pars aliquas artes antiqua imitamina vitæ
Exercent.

Vid & Odyſſ. 11. & Macrob. in Somn. Scip. l. 1. c. 9. &c. En verò quo ſolet in Horatium animo bellum movet Scaliger hoc etiam loco: *Nondum*, inquit, *apud inferos hac inveni, aut Prometheum tormentis addictum, aut Orionem venantem.* Ergone vir perſpicax, quicquid rerum ibi geritur perſpexiſti? an illic diverſatus aliquando ſingula odioſè tamque luculenter indagaſti, ut aſſeveranter dicas, ſcribaſque, hæcà te ibi minimè viſa aut reperta; quæ tamen ex Ariſtotelis citati, item ex Homeri mox citandi fide, inveniri ultrò credam; teque explоſo credent alii.

Orion.] De eo variè fabulantur: illud conſtat acrem & ſtrenuum venatorem extitiſſe. Homer, Odyſſ. λ. paulò ante finem, narrat hunc *apud Inferos etiam viſum Ulyſſi per floridum pratum feras perſequentem, in deſertis autem montibus clavâ ferreâ occidentem, &c.*

Aut

ei lyncas meticulosas. | Aut timidos agitare lyncas. [104]

ANNOTATIONES.

40. *Lyncas.*] Lynx animal pardo non prorsùs absimile, ex Gesnero de quadrup. perinde maculosum. Virgil. Æn. 1. v. 127. acutissimi visûs, ex Plutarch. Plin. lib. 28. cap. 8. &c.

ODE XIV. Ad POSTUMUM.

Vitari mortem non posse.

EHeu, fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni: nec pietas moram [105]
Rugis & instanti senectæ
Afferet indomitæque morti.
Non si trecenis, quotquot eunt dies,
Amice, places illacrymabilem
Plutona tauris; qui ter amplum

Heu, Postume, Postume, anni cito prætereunt. Neque religio rugas, & urgens senium, fatumque ineluctabile retardabit: nec si tauros quotidie trecentos immoles Plutoni inexorabili, qui ter magnum Ge-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Eheu fugaces.*] Dolet vitæ brevitatem, mortisque duram necessitatem. Virgil. Georg. 3. v. 284.

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.

Ovid. *Tempora sic fugiunt.* Pers. Sat. 5. v. 153. *fugit hora.*

Postume.] Parvi refert seu legas, *Postume*, quo significatur ultimo loco natus; sive *Posthume*, id est, qui post humanum patrem in lucem editus. Hic cognomen est, ut volunt quidam parvo certè nixi fundamento, Julii Flori, ad quem Horatius inscribit Epist. 3. lib. 1. & secundam secundi. Conjectori tamen danda venia, cùm certi nihil aliundè suppetit. Virgil. Æneid. 6. v. 763. Agell. lib. 2. cap. 16. &c.

2. *Nec pietas moram, &c.*] Etsi Deos colas religiosissimè, haud proinde vita continget tibi diuturnior. Ita quidem Ethnicus de falsis Numinibus non falsò. At sacris nos codicibus instructi, multis dilatam ope Dei præpotentis mortem non ambigimus. Exod. cap. 20. & Deuteron. cap. 5. *Honora patrem & matrem ut longo vivas tempore, ac benè tibi sit in terrâ, &c.* lib. 4. Reg. cap. 20. Ezechias usque ad mortem ægrotans, sanitatem oratione piisque lacrymis obtinet, mereturque audire Deum ita pollicentem: *Vidi lacrymas tuas: ecce sanavi te: & addam diebus tuis quindecim annos, &c.*

3. *Rugis & instanti senectæ.*] Deficientibus in senectute humoribus subtilioribus, paulatim arescit corpus ac durescit, & cutis in rugas contrahitur.

5. *Non si trecenis,*] Etiamsi tribus quotidie Hecatombis Plutonem satagas placare: non litabis tamen, & mortem fruſtrà deprecabere. Æschyl. μούνῳ θεῶν γὰρ θάνατός οὐ δώσει ἰᾶν, οὐδὲ θύων, ὥστ' ἐπ' ἄνδρων ναοῖς, *sola Deorum mors non capitur muneribus, nec si sacrifices in templis.*

Trecenis.] Perperam aliqui, *tricenis*, cujus prima syllaba cùm sit longa, metri lege arcetur.

6. *Illacrymabilem.*] Lacrymabiles dicuntur ii qui ad miserecordiam facile moventur per lacrymas & preces: è contrario Pluto vocatur illacrymabilis, qui nunquam flectitur. Sic Erasm. ἀδάκρυτος, *implacabilis*, cujus ob inexorabilem sævitiam illacrymemus, inquit Torrentius.

7. *Plutona.*] Inferorum & mortuorum Deum. Is Saturni filius, frater autem Jovis ac Neptuni. Hi tres ita paternum regnum divisere: Jupiter quidem Orientalis plagæ sortitus est Imperium, & cùm inde lux oriatur, Cœlum dictus est occupasse. Neptunus insulas habuit, unde & maris dominus ac Deus appellatus est. Pluto natu minimus occidentalem obtinuit regionem, secùs inferum mare. Hinc fabula, dominari inferis ait: & quoniam terræ viscera conduntur metalla auri & argenti, Divitiarum Deus existimatus est, & Ditis ac Plutus dictus. Lactant. lib. 1. Divin. Institut. Neque verò prætermittendum quod testatur Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 21. Eorum quæ ad defunctorum spectant cultum Plutonem fuisse auctorem primum. Quo nomine creditum, mox vitâ functis præsidere.

Qui ter amplum Geryonem, &c.] Qui potentes quosque & magnos domat, v. g. Geryonem & Tityum, scilicet, ut scribit Juvenal. Sat. 10. v. 172.

Mors sola fatetur
Quantula sint hominum corpuscula.

Ter amplum Geryonem vocat Horatius, *tergeminum* Virgil. Æneid. 8. v. 202. ex eo quod fabulantur, triplex ei corpus fuisse. Hinc Virg. Æn. 6. v. 289.

Geryonem

Geryonem Tityonque triſti [206]
Compeſcit undâ, ſcilicet omnibus
Quicumque terræ munere veſcimur
Enavigandâ; ſive reges,
Sive inopes erimus coloni.
Fruſtrà cruento Marte carebimus,
Fractiſque rauci fluctibus Adriæ: [207]
Fruſtrà per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Auſtrum.

ryonem & Tityum coercet fluvio lethali nempe tranando cunctis, quotquot, nutrimur frugibus telluris, ſeu principes, ſeu egeni agricolæ fuerimus. Abſtinebimus incaſſum ſanguinolento Marte, & illiſâ undâ maris Adriatici frementis. Incaſſum cavebimus Notum corporibus noxium Autumnali tempeſtate.

ANNOTATIONES.

forma tricorporis umbra.

Fingendi porrò anſam præbuit triplex regnum, ſive triplicis circà Hiſpaniam inſulæ dominum; vel potiùs trium fratrum corporis robore præſtantium concordia, quæ tanta quidem, *ut uno regi animo viderentur*, inquit Juſtin. ad calcem libri ultimi. Quod idem ferè narrat Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. ubi decimum Herculis laborem in debellando Geryone exponit. Porrò valdè arridet ſententia Palæphati aſſerentis, è Tricarenia ad Pontum Euxinum inſula Geryonem fuiſſe, adeoque Tricarenum; & ex ambiguâ vocis ſignificatione tricipitem ac proinde tricorporem dictum.

8. *Tityon.*] Is mole corporis plus quàm Gigantæâ fertur, quod Latonæ vim inferre tentaſſet, ab Apolline ſagittis truſus ad inferos, ubi vulture jecur perpetuò renaſcens exedente & laniante torquetur. Virgil. Æneid. 6. v. 595.

Nec non & Tityon terræ omniparentis alumnum
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur; roſtroque immanis vultur adunco
Immortale jecur tundens, fœcundaque pœnis
Viſcera, rimaturque epulis, habitatque ſub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.

9. *Compeſcit undâ triſti.*] Detinet in Inferis, & coercet *undâ* Stygiâ, ſeu palude illâ horridâ & irremeabili, de quâ Virgil. 6. 438.

Quàm vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem & duros perferre labores!
Fata obſtant, triſtique palus inamabilis undâ
Alligat, & novies Styx interfuſa coercet.

10. *Terræ munere veſcimur.*] Plin. lib. 2. c. 63. *Terra, quæ hominum, ut cœlum Dei; nos naſcentes excipit, natos alit, ſemelque editos ſuſtinet ſemper . . . . ſola quæ nunquam iraſcatur homini. Aquæ ſubeunt in imbres, rigeſcunt in grandines, tumeſcunt in fluctus, præcipitantur in torrentes. Aër denſatur nubibus, furit procellis, At hæc benigna, mitis, indulgens, uſuſque mortalium ſemper ancilla, quæ cœlla generat! Quæ ſponte fundit! Quos odores ſoporeſque! Quos ſuccos! Quàm bona fide creditum fœnus reddit! Quæ noſtri causâ alit! &c.* quæ lege.

11. *Enavigandâ.*] Mors omnibus ſubeunda; mortali cuilibet *calcanda eſt ſemel via lethi*, ut eſt in Ode 28. l. 1. Styx trananda & *enavigandâ* vectore & portitore Charonte, qui *ferrugineâ ſubvectat corpora cymbâ.* Virgil. Æneid. 6. Vide locum à v. 295. ad 317.

Sive Reges, ſive inopes.] Videlib. 1. Od. 4. & 28.

13. *Fruſtrà cruento Marte carebimus, &c.*] Nihilo ſeciùs moriemur, etſi abſtinuerimus bello, mari, &c. fruſtrà cavebimus pericula militiæ, & navigationis, aut peſtiferi Auſtri flatus, in Autumno præſertim. Quamvis enim mortis unum aliquod ſpiculum eluctemur, at altero percuſſi occumbemus. *Improviſa lethi vis rapuit, rapietque gentes:* ut eſt in Ode ſuperiori.

14. *Fractis fluctibus.*] Virgil. Æneid. 1. 165.

omnis ab alto
Frangitur, inq; ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.

Adriæ.] Suprà Od. 11. v. 2.

Rauci.] Horrendum frementi, quando tumentes fluctus ad ſcopulos illiduntur, ingenti ſonitu & fragore.

15. *Per Autumnos nocentem corporibus Auſtrum.*] *Autumno* quidem morbi ſemper acutiſſimi & exitiales, ex Hippocrat. lib. 3. Aphor. 9. Hinc Juvenal. Sat. 4. v. 56. *letiferum* appellat; & Sat. 10. v. 221.

Quos Themiſon agros Autumno occiderit uno.

In causâ ſunt inæqualitas caloris & frigoris eodem ſæpiùs die ingruentium. Deinde æſtati ſucceſſio; in qua bilioſi humores accumulati dein facilè computreſcunt. Adde cutis conſtipationem à frigore per quam tetri halitus retinentur intus, & morbos creant. Denique debilitatæ per æſtatem vires corporis, fructumque copia noxiorum humorum colluviem gignens, Autumnum verè *Θνησιφόρον* ferinum ab Hippocrate dici fecerunt. Cauſas afferunt iſtas quinque Galen. aliique, nec non Plutarch. Sym. poſ. lib. 8. cap. ult.

16. *Auſtrum.*] Hujus natura cùm calida ſit & humida, valet ad procreandas ægritudines, replendumque caput, indeq; ad gravedinem inducendam, ſenſus torpore inficiendos, viresque diſſolvendas & enervandas. Hippocrat. lib. 3. Aphoriſmo 5. *Auſter auditum hebetat, caliginem effundit, caput gravat, pigros & languidos facit.*

Viſendus

Adeundus niger Cocytus lentâ fluens aquâ, Danaique ſtirps conſcelerata & Siſyphus Æoli filius aterna pœna addictus. Deſerenda terra, & domicilium, & grata conjux. Et harum, quas educas, arborum nulla te comitabitur haud diuturnum poſſeſſorem, præter ferales cupreſſos.

Viſendus ater flumine languido
Cocytus errans, & Danai genus
Infame, damnatuſque longi [208]
Siſyphus Æolides laboris. 20
Linquenda tellus, & domus, & placens
Uxor: neque harum, quas colis, arborum,
Te, præter inviſas cupreſſos,
Ulla brevem dominum ſequetur.

ANNOTATIONES.

17 *Viſendus ater flumine languido.*] Id eſt; adire tandem ad Inferos oportebit; illicque viſere Cocytum, &c. Vide lib. 1. Od. 28.

Flumine languido.] Virgil. antè cit. *tardam* Stygem vocat.

18. *Cocytus.*] Ex ea derivatur nomen ἀπὸ τοῦ κωκύειν *lamentor*. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 10. Quicquid homines in luctum lacrymaſque compellit, *Cocytum*: quod in gurgite mergit odiorum, *Stygem* interpretati ſunt, inquit. Sic & ipſas pœnas, quas apud Inferos memorant. Vulturem jecur immortale tundentem, intellige tormenta conſcientiæ indefeſſâ ſceleris admiſſi admonitione laniantis, &c. Vide cætera ibidem.

Danai genus Infame.] Danaus Argis regnavit an. M. 3716. Euſeb. Chron. hujus filiæ quinquaginta ſuos, unâ exceptâ, viros jugulavere, patris mandato nefariè obſequentes: quam ob noxam pertuſum aquis implere dolium in Inferis coguntur. Vide lib. 3. Od. 11. Virgil Æn. 10. v. 496.

unâ ſub nocte jugali
Cæſa manu juvenum fœdè thalamique cruenti.

Tibull. lib. 1. Eleg. 3.

Et Danai proles Veneris quod numina læſit,
In cava Lethæas dolia portat aquas.

19. *Damnatuſque longi, &c.*] Ellipſis ſuppœna.

20. *Siſyphus Æolides.*] Latrociniis, ut aiunt, infamis a Theſeo eſt occiſus: alii dicunt virum fuiſſe rerum multarum notitiâ pollentem; & cùm immortalitatem ſibi parare attentaſſet, longo iſto labore damnatum, ut ad apicem montis portet ſaxum inde relapſurum. Vide Epod. ult. Ovid. Metamorph. 4. Fab. 13.

Aut petis aut urges rituruum Siſyphe ſaxum.

Virgil. Georgic. 3. v. 39.

non exſuperabile ſaxum.

Lucret. lib. 3.

nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à ſummo jam vertice rurſum
Volvitur, &c.

Vide & Odyſſ. 11. ubi Siſyphi labor graphicè deſcribitur ac pingitur, ut obſervari oculis videatur Siſyphus trudens ſaxum, connitens, totoque ſudans corpore.

21. *Linquenda tellus.*] Suprà Od. 3.

Cedes coemptis ſaltibus, & domo,
Villaque, &c.

Et placens uxor.] Vel decora & pulchra, vel, *bene conveniens*, ut eſt apud Sueton. Tiber. cap. 7. & hinc viro dilecta & omninò placens.

22. *Quas colis arborum.*] In colendis arboribus luxum atque delicias Romanorum alibi notavi. Vino etiam platanos irrigaſſe Q. Hortenſium, teſtis Macrobius lib. 3. cap. 13. Valer. Max. lib. 9. cap. 1. art. 4. de Cn. Domitio, & Luc. Craſſo altercantibus: *uter luxurioſior?* inquit Craſſus; *Egone qui decem columnas centum millibus nummûm emi: an tu qui decem arbuſcularum umbram tricieſſeſtertium ſummâ compenſas*, Idem ferè narrat Plin. lib. 17. cap. 1. Vide ſeq. Od. Annot. initio.

23. *Cupreſſos.*] Funebres quidem arbores, ideoque *inviſas* appellat Horatius; Proſerpinæ Ditique ſacras, ex Servio, Feſto, Plinio. Hic lib. 16. cap. 33. ita ſcriptum reliquit: *natu mœroſa, fructu ſupervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratioſa.*

24. *Brevem dominum ſequetur.*] *Sequetur*, foribus tuis ex more appoſita, cùm vitâ exceſſeris.

Brevem.] Paucis annis uſum, & poſſeſſorem ὀλιγοχρόνιον. Valeantqui ad tumuli vel urnæ anguſtias redactum interpretantur. Quæ ſi cui placeat explicandi ratio, lucem huic afferet Juvenal. Sat. 10. v. 168. & quinque ſequentibus.

Dominum.] Te potentem ac divitem Plin. mox cit. *Cupreſſus*, inquit, *Diti ſacra, & ideo funebri ſigno ad domos poſita*; adde *nobilium*, ex Lucano.

Et non plebeios luctus teſtata cupreſſus.

Ad rem præterea faciunt, quæ de cupreſſo ſcribunt. Præciſo capite moritur, & ſubſecta non renaſcitur, ſicut ex mortuis nihil ſperatur. Servius. Rogis adhibetur, & cremandis utilis eſt cadaveribus, ob gravem uſtrinæ nidorem; quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris ſui jucunditate lenit. Ita Varro. Leges publicas & ſacrorum ritus, ob æternam firmitatem, in tabulis cupreſſinis deſcribi Plato jubebat. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 2.

Abſumeţ

Abſumet hæres Cæcuba dignior
Servata centum clavibus; & mero
Tinget pavimentum ſuperbum,
Pontificum potiore cœnis. [209] 20

Hæres dignior conſumet vina Cæcuba centenis clavibus cuſtodita: ſuperbumque pavimentum aſperget vino meliore Pontificum epulis.

ANNOTATIONES.

25. *Abſumet hæres Cæcuba dignior, &c.*] Hæres dignior te, quia liberalior, & ſciens uti iis, quæ ad uſum ſunt facta: quibus improbè avarivelut ſacris parcunt. Quæ verò tu parcè nimis ſervaſti vina exquiſita, hæc ille abſumet, & ſine modo fundet.

Cæcuba.] Lib. 1. Od. 20. Vinum optimum profunder, diſperdetque.

26. *Mero Tinget pavimentum.*] Cic. Philipp. 2. *notabant pavimenta vino.* Porrò in deliciis fuiſſe olim reſpergi pavimentum vino fragrantiſſimo, auctor eſt Athen. lib. 15. Alii referunt ad cortabiſmum, quo veteres inter potandum uſi, non ſiccantes omninò calicem, ſed arte quadam vini reliquias in terram elidentes, ut ſonus inde redderetur. Ita J. Lipſ. antiq. lect. 3. de eo more & joco à Siculis invento, Heſychio teſte. Suidas paulò aliter, in κοτ*αβίζειν. Athen. variis locis, maximè verò, lib. 15. Jul. Pollux lib. 6. cap. 19. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 26, &c.

27. *Pavimentum ſuperbum.*] *Marmoreum ſolum* vocat Tibull. lib. 3. Eleg. 3. & Cic. Parad. 6. de pavimentis arte & picturâ elaboratis, deq; lithoſtratis ac vermiculatis. Plin. lib. 36. cap. 25. Quidam legunt *ſuperbo*, referuntque ad vocem, *mero*; ut per Hypallagen, ſignificetur hæres ſuperbus vinum pretioſum effundere. Alii *merum ſuperbum* aiunt, quod non ampliùs clavibus incluſum jam marmoreo liberè decurrat pavimento. Sed vix id veniſſe in mentem Horatio, ſi dicam: plus credat mihi quiſque cordatus injurato, quàm juratus illis.

28. *Pontificum potiore cœnis.*] Meliore, pretioſiore, quàm illud quod adhibetur in ſumptuoſis illis Pontificum cœnis: quando novi quidam inaugurabantur, & in eorum collegium admittebantur. Varro lib. 3. cap. 6. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 13 Chiliad. 3. Centur. 2. Adag. 36. lib. 1. Od. 37. v. 2.

ODE XV.

Immoderatum ſui ſeculi circa ædificia luxum reprehendit.

JAM pauca aratro jugera regiæ
Moles relinquent: undique latiùs
Extenta viſentur Lucrino [210]

Regales deinceps ſubſtructiones modicam terram relinquens arandam. Undequaque veniunt ſpectatum ſtagna magis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Jam pauca, &c.*] Hæc Ode ſuperiori juncta legitur in quibuſdam exemplaribus: ſed perperam: ut ſatis oſtendit argumentorum diverſitas.

Pauca aratro jugera regia Moles relinquent.

Occupantibus ferè omnia ædificiis ſumptuoſis, operoſis, rege dignis. Cic. pro Milone, *inſanas ſubſtructiones.* & poſteà, *ſubſtructionem inſanas moles* vocat.

2. *Undique latius Extenta viſentur, &c.*] In illis ædibus magnificè ſtructis viſentur piſcinæ, vivaria, ſtagna, Lucrino lacu ampliora; qui tamen ingens & ſpatioſus. Valer. lib. 9. cap. 1. *C Sergius Orata, ne gulam Neptuni arbitrio ſubiectam haberet, peculiaria ſibi maria excogitavit; aſtuariis intercipiendo fluctus, piſcium que diverſos greges, ſeparatos molibus includendo: ut nulla tam ſeva tempeſtas incideret, quâ non Orata menſa varietate ferculorum abundaret. Ædificiis etiam ſpatioſis & excelſis deſerta ad id tempus ora Lucrini lacus preſſit, &c.*

3. *Lucrino lacu.*] Hi & Baianus appellabatur, inter Puteolos, & Baias ſitus, ac inter Avernum lacum & mare Tyrrhenum: maximè piſcoſus, & proinde afferens lucrum: hinc nomen. Ita quidem olim: at anno 1538. terræ motus novum exitavit extulitque montem Cinereum dictum: nihilq; reliquit è lacu Lucrino præter cœnoſam paludem cum arundineto, quod quidam in ſuo Lexico affirmat Michael Anton. Baudrandus rerum Geographicarum ſtudioſiſſimus, teſtiſq; oculatus Strabo lib. 5. ſtadiis octo longum fuiſſe refert. Suet. Aug. cap. 16. *Portum Julium apud Baias immiſſo in Lucrinum & Avernum lacum mari, effecit.* Virgil. Georgic. 2. v. 161.

An memorem portus, Lucrinoq; addita claustra:
Atq; indignatum magnis ſtridoribus æquor? &c.

Stagna

ſpatioſa, quàm ſit *lacus Lucrinus. Platanus quoque ſterilis ulmos excludet. Dein violaria, myrtea & uberes odoratûs opes afflabunt ſuavitatem per loca oleis antè conſita, quæ priori poſſeſſori fructum dabant. Mox denſa laurus ardentes* Solis *radios ramis arcebit. Non ſic erat licitum per leges Romuli & Catonis.*

Stagna lacu : platanuſque cœlebs
Evincet ulmos tum violaria, & [211]
Myrtus, & omnis copia narium,
Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori.
Tum ſpiſſa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli 10
Præſcriptum, & intonſi Catonis [212]

ANNOTATIONES.

4. *Platanuſque cœlebs Evincet ulmos.*] Arbores ad umbram, delicias, & mollitiem duntaxat utiles frugiferis arboribus præferentur. Plin. lib. 12. cap. 1. *Quis non miretur arborem umbra gratiâ tantum ex alio petitam orbe ? platanus hæc eſt, per mare Ionium in Diomedis inſulam ejuſdem tumuli gratia primum invecta, inde in Siciliam tranſgreſſa, atque inter primas donata Italiæ . . . . tantumque poſtea honoris increvit, ut mero infuſo enutrientur. Compertum id maximè prodeſſe radicibus : docuimuſque etiam arbores vina potare.* Platani folia latiſſima, umbram peramœnam, alibi notat. Vide apud Herodot. lib. 7. Xerxem cum ingenti exercitu in Lydiam pergentem platani pulcherrimæ admiratione captum, circa illam ſtantem, aureo monili donantem, ejus denique curam viro immortali committentem. Decem erant nempè millia virorum ſelectorum è Perſicâ militiâ, qui dicebantur immortales : quoniam uno moriente, ſtatim alter ſubſtituebatur, ut completus eſſet ſemper ille numerus. Horum meminit Q. Curtius lib. 3. Porrò platanum auream ſibi fundi juſſit Xerxes, quæ ſuprà memoratam effingens ejuſdem leniret deſiderium, & æſtuationem mentis ob ejus abſentiam. Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 1. Vide ſuprà Od. 14. ſub finem, Annot. ad ea verba, *quas colis arborum.*

Platanus cœlebs.] Martial. lib. 3. Epigram. 57. *viduam* appellat: intellige ſterilem, vel non vitibus, ut ſolet ulmus, maritatam. Vide Plin. lib. 16. cap. 17. Senec. lib. 5. Epiſt. 6.

5. *Evincet ulmos.*] Expellet, quaſi dimovebit loco, earumque plantaria occupabit.

Tum violaria, &c.] Similiter & flores odoriferi exterminabunt fructuoſos arbores, hiſque neglectis & ejectis, excolentur. Quidam legunt, *myrtuſque & omnis, &c.* ut metri conſtet ratio. Alii volunt hîc *myrtus* 4 declin. eſſe, & num. plural. adeoque ultimam ſyllabam produci. Plin. 21. cap. 11. *In Italiæ violis ſuccedit roſa: hujus intervenit lilium : roſam cyanus excipit, cyanum amarantus.* De myrto plura lib. 1. annotavi, ad Od. ult.

6. *Omnis copia narium.*] Abundantia florum & odorum, qui ſunt odoratûs opes velut ac divitiæ, voluptas ac delectatio. Eſt qui *dormitaſſe* hîc Horatium cavilletur, nec ſatis *intendiſſe animum.* Quaſi verò temerè quidquam ſcribere ſoleat tantus Poëta. Imò felicirer *intendebat animum*, forſan *vives & roſerat ungues, & in verſu faciendo ſæpe caput* jam *ſcaberat*, atque, ut ait etiam Perſius, *pluteum ceciderat*; cum ſcripſit : *omnis copia narium :* dictio ſanè tam grandis quàm inſolens, tam pulchra & dives, quam audax & nova.

7. *Spargent olivetis odorem Fertilibus domino priori.*] Odoriferæ omnis generis plantæ diffundens fragrantiam iis in locis, quæ priùs olivis conſita uberem domino proventum afferebant.

9. *Tum ſpiſſa ramis laurea fervidos excludet ictus.*] Seu quòd adverſùs fulmen ejuſque ignitos ictus valere laurus dicatur ex Plinio lib. 15. cap. ultimo. Sueton. Tiber. cap. 69, &c. Sive quòd arte quadam laurus apud Romanos veluti ſilveſcebat, ramoſque tam altè lateque extendebat, ut ſpiſſam & opacam umbram prætexeret, Soliſque ardorem arceret, *ictuſque fervidos*; qui Lucretio *verbera Solis* nuncupantur. *Spiſſam* quoque *ramis lauream* referunt aliqui ad hortos operis topiarii. De quibus omnibus Plin. citato loco. Laurus nempè aliique frutices gradatim modicis intervallis inflecti, annectique, & cancellatim pingi poſſunt, inquit Cruq. hîc.

10. *Non ita Romuli Præſcriptum, &c.*] Non ita majores noſtri : nec iſta graſſabatur luxuria temporibus *Romuli*; qui ſingulis civibus duo tùm agri jugera diſtribui, aut *Catonis* Cenſorii, Portiæ familiæ principis, luxuriæ hoſtis infenſiſſimi : qui Dux, Orator ac Senator præclarus, frugalitate & continentia longè clarior, quater & quadragies accuſatus, toties eſt abſolutus. Plutarch. in ejus vitâ, Plin. lib. 7. cap. 27. Valer. Max. lib. 3. cap. 7.

11. *Intonſi.*] Nimirùm Romani uſi tonſoribus anno ab urbe conditâ 454. *antea* verò *intonſi fuere :* quod ex Varrone aſſerit Plin. lib. 7. cap. 59. Vide Gell. lib. 3. cap. 4. Quod ſi Catonem intelligere Uticenſem placet : hic etiam intonſus, quia ex quo civilia bella exarſere, tonderi nunquam voluit ; Lucan.

Auſpiciis,

Auſpiciis, veterumque normâ.
Privatus illis ſenſus erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton.
Nec fortuitum ſpernere ceſpitem [213]
Leges ſinebant: oppida publico
Sumptu jubentes, & Deorum

criniti, vel priſcorum inſtituta. Res familiaris aderat eis exigua, publica autem dives. Nemini privato porticus menſa decem pedum pertica colligebat auram Septentrionalem plurimam. Neque fas erat contemnere glebam obvenientem: urbes autem communibus impenſis, ac

ANNOTATIONES.

Ille nec horriferam ſancto dimovit ab ore
Ceſariem, duroque admiſit gaudia vultu:
Ut primum tolli feralia viderat arma,
Intenſus rigidâ in fronte deſcendere canos
Paſſus erat, miſeramq; genis increſcere barbam.

13. *Privatus illis ſenſus erat brevis.*] Exiguæ tunc erant privatorum opes: nec dives eſſe quiſquam ſatagebat: at univerſi Reipublicæ decus, gloriam, potentiam augere & amplificare ſtudebant. Vide paupertatem laudatam apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. ubi inter exempla non pauca, hæc affert: Valerii Poplicolæ, *cui mortuo lectus funebris & rogus defuit; exequiæ verò pecuniâ publicâ ductæ ſunt.* Agrippæ Menenii, *qui publica ſalutis arbiter ita pecuniæ inops deceſſit, ut ſepultura honore caruiſſet, niſi à populo collatis in capita ſextantibus funeratus eſſet.* Et paulò pòſt, idem ſic ſcribit: *imò verò quos pericula Reipublicæ Imperatores aſſerebant, anguſtia rei familiaris (quid ceſſo proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebant.* Et poſteà: *Quid Ælia familia, quàm locuples? Sexdecim eodem tempore Ælii fuerunt, quibus una domuncula erat eodem loci, quo nunc ſunt Mariana munimenta: & unus in agro Veiente fundus minùs multos cultores deſiderans, quàm dominos habebat, &c.*

14. *Commune magnum.*] Τὸ κοινὸν apud Cicer. ſenſus eſt, magni putabatur publica res, ſalus, auctoritas: commodo privato Reipublicæ utilitas anteponebatur. Cic. pro Flacco: *in privatis rebus minimo contenti erant majores noſtri: in Imperio & publica dignitate, omnia ad gloriam & ſplendorem revocabant.*

Nulla decempedis metata privatis, &c.] Privatorum nemini porticus erat pluribus metata decempedis, adeoque valde longa, ex arte, & magno proinde ſumptu extructa.

15. *Opacam excipiebat Arcton.*] Quæ porticus Septentrioni obverſa, apta eſſet ad captandum æſtate frigus plurimum, & ad amœnam ambulationem, fervente etiam die. *Arctos* Græcis Urſa, Latinis ſidus Boreale, polo Arctico nomen fecit: regionem ſeptentrionalem deſignat, unde frigidæ & ſalubriores ſpirant auræ. *Porticus* definire poteſt ambulacrum columnis ſeptum, Gall. *une Gallerie.* Ang. **the Cloyſter.** Aliæ centenariæ, aliæ miliariæ dicebantur à longitudine & numero paſſuum, quos continebant. Sueton. Vitruv. lib. 5. cap. 9. & 11. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 22. & 23. ubi & multiplex porticus recenſetur: præ cæteris autem Porticus Claudiæ, in qua ſubdiales ambulationes, miro ingenio elaborata: item Porticus Auguſti, in Palatio cum bibliotheca Græca Latinaq;, Numidico marmore per ſymmetriam extructa, &c. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 39. Juv. Sat. 7. v. 182.

Parte aliâ longis Numidarum fulta columnis
Surgat, & algentem rapiat cænatio Solem.

17. *Nec fortuitum ſpernere ceſpitem Leges ſinebant, &c.*] Legum pœnis erat obnoxius, quiſquis operoſas ædes ſibi molitus eſſet è ſaxo quadrato; quæ quidem ſtructura templorum erat. At privatis vel crudo ceſpititio ſolo, aut ductis lateribus ædificare tantùm licebat. Turneb. lib. 10. cap. 21. Itaque nemo ſpernebat caſam hæreditate ſibi obvenientem, agellum, prædiolum. Neminem pigebat habitare domunculas.

Pauperis & tuguri congeſtum ceſpite culmen.

Virgil. Eclog. 1. vel, paſſim, & ſine diſcrimine cibum aut quietem captabant majores noſtri ubicumque fors tulerat. Ovid. Faſt. 1.

Nec pudor in ſtipula placidam cepiſſe quietem,
Nec fœnum capiti ſuppoſuiſſe fuit.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Feſtas exſtruet altè
Ceſpitibus menſas, ceſpitibuſque thorum.

Huc facit quod de Tiberio Sueton. ait, cap. 18. *Trans Rhenum verò cum vita ordinem tenuit, ut ſedens in ceſpite nudo cibum caperet, ſæpe etiam ſine tentorio pernoctaret.*

Fortuitum.] Hujus vocis penultimam corripit Juvenalis Sat. 13. v. 225. hic verò productam vides, à *fortuna* & *ire.* Servius in Æneid. 6. v. 179.

18. *Oppida publico Sumptu jubentes & Deorum Templa, &c.*] Hinc Ædiles, ſeu publicarum ædium, totiuſque urbis curatores. Hoc & ad Auguſti laudem ſcripſiſſe Horatius creditur. Sueton. Octav. cap. 30. *Spatium urbis in regiones vi-*

Templa

numinum fana lapidibus novis exornare præscriptum erat.

Templa novo decorare saxo.

ANNOTATIONES.

eosque divisa, instituit; ut illas annui magistratus sortito tuerentur. . . . . Ædes sacras vetustate collapsas aut incendio absumptas refecit, easque & cæteras opulentissimis donis exornavit, &c.

20, *Novo saxo.*] Vel secto, quadrato, & polito; vel è longinquis terris Romam advecto; quale est marmor ex Armeniâ, Paro, Chio; ex Ægypto, Numidiâ, &c. Juvenal. Sat. v. 86. & seq.

Ædificatur erat Centronius . . . .
. . . . . Alta parabat
Culmina villarum Gracis longéque petitis
Marmoribus, &c.

ODE XVI. Ad GROSPHUM.

Animi tranquillitatem nonnisi cupiditates coercendo parari.

O Grosphe, quietem à numinibus petit quilibet in aperto mari Ægaeo deprehensus, statim atque nigra nubila texerunt Lunam, neq; apparent nautis astra non dubia. Quietem Thracia bello efferata; Parthi insignes pharetrâ quietem po-

OTium Divos rogat in patenti [214]
Prensus Ægæo, simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis:
Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetrâ decori, [215]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

Ad Grosphum.] Hunc Pompeium Grosphum nobilem & Magistratibus perfunctum innuit, quod in fine hujus Odes purpureâ vestiri scribit. Sicilienſem aiunt nonnulli, eo quod ibidem Horatius Siculis gregibus & armentis opulentum notat. Virum autem frugi celebrat Epist. 12. lib. 1.

Utere Pompeio Grosphe: & si quid petet, ultro
Defer: nil Grosphus, ni verum orabit, & æquum.

1. *Otium Divos rogat, &c.*] Otium poscunt omnes, & tamen omnes avaritiam & ambitionem colunt, per quas assiduis laboribus & periculis exercentur, atque otio frui prohibentur. Sic impiger ad Indos, quæstûs causâ, currens mercator, cùm se jactatum tempestatibus, & mortis discrimini proximum sentit, tum mare & navigationem detestatur, otiumq; rogat à Castore & Polluce; at ultra pergit tamen, urgente avaritiâ, cùm primùm periculum præteriit. lib. 1. Od. 1.

Luctantem variis fluctibus Africum
Mercator metuens otium & oppidi
Laudat rura sui.

2. *Ægæo.*] Quod mare altum & scopulosum, & multis adeo naufragiis infestum. Unde Proverb. Τὸ Αἰγαῖον πλεῖν. ab Ægâ insulâ, vel ab Ægis Eubœæ insulæ oppido, ut Strabonì placet, Ægæum mare dictum est. Alii alia fabulantur. Situm est Græciam inter & Asiam, plures habet insulas quasi passim disseminatas; hodie Archipelagus nominatur.

3. *Neque certa fulgent Sidera.*] Cum atris nubibus obducta cœli facies, non ostendit ea fide certâ semper regione apparentia, quibus diri navigantes solent, & tutus esse cursus ac no dubius. Æneid. 1. v. 92.

Eripiunt subito nubes solemque diemque
Teucrorum ex oculis. Ponto nox incubat atr

Lucan.

Miseros fallentia nautas
Sidera non Sequimur.

5. *Otium bello furiosa Thrace.*] In mediis bel periculis & ærumnis, fatigatæ gentes etiam m ximè bellicosæ otium desiderant: vix tame postea bello abstinent, prædâ alliciente.

Furiosa Thrace.] An quod atris infuscati gulis (qui furiarum color est) ad bellum proc dunt Thraces? An quod terribili specie? Si apud Plutarch. in vitâ Pauli Æmilii, *pugnantiu Thracum aspectu Nasica maximè exhorruit. Era nempè in acie primi, homines proceris corporibus albis ac lucentibus scutis, ocreis armati, tunica induti nigras, graves enses & rectos à dextr humeris quatientes.*

6. *Medi pharetrâ decori.*] Parthos indicat Me dorum victores: de quibus lib. 1. Od. 12. & arcubus armatos in Xerxis exercitu: testis Hero dot. lib. 7. Sagittas ab inguine jaculari se torquere solitos, annotavi ad Pers. Sat. 5. v. ex Casaubono.

Grosphe

Groſphe, non gemmis neque purpurâ venale nec auro.
Non enim gazæ, neque conſularis
Summovet lictor miſeros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volantes.
Vivitur parvo benè, cui paternum
Splendet in menſâ tenui ſalinum;
Nec leves ſomnos timor aut Cupido [216]
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriæ quis exul

ſcunt nec lapillis nec purpura nec auro venalem? enimverò divitia vel Conſulis apparitor haud pellunt graves animi turbas ac ſollicitudines circa palatia laquearibus ornata volitantes. Ei felix eſt è modico vita, cui majorum ſalinum rutilat in frugali menſâ: neque tranquillum ſoporem metus adimit, vel turpis cupiditas. Exiguo tempore valentes, cur plura intendimus? Cur petimus regiones diverſo calefactas Sole? Equis

ANNOTATIONES.

7. *Non gemmis neque purpurâ, &c.*] Non emitur aut venditur ullo pretio liberalis illa animi pax & tranquillitas, imò generoſa virtus, quam movere aut concutere nihil poteſt. Eam verò ſibi parat, quiſquis affectus atque appetitus cogit rationem morem gerere & obtemperare.

9. *Non enim Gazæ, &c.*] Nec divitiæ nec dignitates conferunt immunitatem à curis & ſollicitudinibus.

Conſularis lictor.] Miniſter publicus antè Conſulem alioſq; magiſtratus tum honoris causâ tum ſummovendæ turbæ gratiâ præcedens, Imperiique inſignia faſces & ſecures præferens. Tit. Liv. lib 3. cap. 48. *I, lictor, ſummove turbam.*

10. *Miſeros tumultus mentis.*] Animi perturbationes, metum, iram, cupiditatem, quibus miſer homo efficitur, quando ſe illis huc illuc diſtrahi patitur, & diſcruciari. Tumultus, quaſi timor multus.

11. *Curas laqueata circum Tecta volantes.*] Palatia divitum curis obſidentur: & quò majores adſunt opes, eò plures & graviores comitantur atque urgent curæ, quaſi cor urentes dictæ. Cornel. Tacit. *Invidia ſumma quaque appetit.* Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tutiùs parta malâ curâ majore metuque
Servantur. Miſera eſt magni cuſtodia cenſûs.

Tull. 2. de Legib. *magnificas villas, pavimenta marmorea, & laqueata tecta contemno.*

12. *Volantes.*] Θοωτίδες πλῆρες ἰχνυαι, *alas habentes curæ.* Theognis.

21. *Vivitur parvo benè, cui, &c.*] Contrà verò lætum ducit ille vitam, qui parvo contentus, modicam ſuppellectilem & menſam ſatis habet, gaudetque ſuâ conditione mediocri. Unde pacatam capit ſomnum, quem non interrumpit vel habendi cupiditas, vel timor perdendi.

Paternum Splendet in menſa tenui ſalinum.] Egregiè locum hunc illuſtrat Turneb. lib 10. cap. 22. Inſultas, inquit, videatur ſenſus, niſi intelligas ſalis olim quamdam immenſa religionem fuiſſe, unde *iσὸς ἅλας* Græci dicunt: & appoſitus ſal menſam conſecrare videbatur. Arnob. lib. 2. *ſacras facitis menſas ſalinorum appoſitu, & ſimulacris Deorum.* Sed tamen potiſſimùm tenuem & parcum pauperemque victum Horatius ſignificat hominum pro opſonio ſalem lingentium, quod pauperes olim faciebant, ut apud Perſ. Sat. 5.

Vare reguſtatum digito terebrare ſalinum
Contentus peregis?

Hucuſque Turnebus; Salinum verò præcipuè memorat Horatius; tum quia primo loco ſolet apponi; tum præſertim quod veteres poculo & ſalino à majoribus accepto libenter utebantur. Et quibus nullum erat argenteum vas; ſalinum tamen ex argento habebant. Ex quibus intelliguntur hæ voces, *ſplendet*, &, *paternum.*

15. *Leves ſomnos.*] Dulces, molles, placidos, & tranquillos; vel ſolvi facles.

Cupido ſordidus.] Amor pecuniæ ſordidus, turpis avaritia. *Sæva cupido indemiti cenſus.* Juvenal. Sat. 14. v. 173.

17. *Quid brevi fortes jaculamur ævo Multa?*] Cùm ſciamus paucis nos annis eſſe victuros, cur tam multa & magna proſequimur & capramus? Lib. 1. Od. 4.

Vita ſumma brevis ſpem nos vetat
Inchoare longam.

Et Od. 11.

Spatio brevi ſpem longam reſecet.

18. *Quid terras alio calentes Sole mutamur?*] Cur, patriâ relictâ, pergimus in alia planè climata, remotaſque valdè regiones, alio veluti Sole caleſcentes? Virgil. Georg. 2. v. 511.

Exilioque domos & dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quærunt ſub Sole jacentem.

Contrà Juvenalis, Sat. 12. v. 104.

Noſtro ſub ſidere.

19. *Patria quis exul ſe quoque fugit.*] Tranſlata ſententia è Græco: τίς φεύγων ἑαυτὸν, ἢ

extorris à patriâ, procul est etiam à seipso? Naves are munitas ingreditur prava solicitudo, nec deserit equitum cohortes, velocior cervis, & Euro nubes discutiente rapidior. Mens præsentibus contenta caveat inquirere quidquam ulterius: modestâ verò quadam lætitiâ moderetur. Non est aliquid omni ratione perfectum. Achillem gloriosum sustulit mors repentina: Tithonum debilitavit senecta prolixior. Mihique forsitan indulgebit tempus id quod tibi non concesserit. Greges numeresi &

Se quoque fugit? 20
Scandit æratas vitiosa naves [217]
Cura: nec equitum turmas relinquit,
Ocyor cervis, & agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præsens animus, quod ultra est, 25
Oderit curare; & amare lento
Temperet risu. Nihil est ab omni
Parte beatum.
Abstulit clarum cita mors Achillem:
Longa Tithonum minuit senectus: 30
Et mihi forsan, tibi quod negârit,
Porriget hora.
Te greges centum, Siculæque circum [218]

ANNOTATIONES.

ἑαυτὸν ἐυγὰς, id est, Quis paternum deserens solum, pravam simul indolem pravosq; affectus relinquit? imò se quisq; secum fert, id est, animum suum seu probum seu improbum. Senec. de Tranquill. vit. *hoc se quisque modo semper fugit. Sed quid prodest si non effugit? Sequitur seipsum, & urget gravissimus comes.* Sic mercator avarus, quolibet peregrinatus fuerit, avaritiam circumfert. Horat. lib. 1. Epist. 11. v. 27.

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.

Epist. 14. v. 13.

In culpa est animus, qui se non effugit unquam.

Lucret. lib. 3. sub finem.

Hoc se quisque modo fugit, ut quod, scilicet ut sit,
Effugere haud potis est, invitus adhæret & odit.

Varro & Petronius *longè fugit, qui suos* (id est, se) *fugit.*

21. *Scandit æratas, &c.*] Seu navim seu equum conscendas, ut effugias curam, hæc te facilè consequetur, utpote cervis pernicior & ventis. Horat. lib. 3. Od. 1.

Sed timor & mina
Scandunt eodem quo dominus, neque
Decedit æratâ triremi, &
Post equitem sedet atra cura.

23. *Ocyor cervis.*] Cervorum pernicitas cuivis nota.

24. *Eurо.*] Ab ortu flat iste ventus. Ovid. Metamorph. 1. cap. 2.

Eurus ad auroram Nabathæaque regna recessit,
Persidaque, & radiis juga subdita matutinis.

25. *Lætus in præsens animus, &c.*] In diem vive: *dona præsentis cape lætus horæ*, lib. 3. Od. 8. utere præsenti fortunâ: quod ultra præsens tempus est, ne cura, ne futuro te distorque.

26. *Amara lento Temperet risu.*] Si quid ingruit adversi, & amari, id animo læto perfer. Nam *levius fit patientiâ quicquid corrigere est nefas.* Lib. 1. Od. 24.

Lento risu.] Moderatâ lætitiâ. Alii legunt *læto.*

27. *Nihil est ab omni Parte beatum.*] Cic. 1. de Invent. *nihil omni ex parte perfectum atque beatum.* οὐδὲν πάντ' ὀξ παντὸς, nemo per omnia omnino felix & beatus.

29. *Abstulit clarum cita mors Achillem.*] Quod mox protulit, exemplis comprobat Poëta. Fuit illustris *Achilles*, at paucis annis inclaruit, & cita mors finem gloriæ subitum imposuit. E contrario *Tithonus* diu vixit quidem, sed incommoda senii persensit adeò, ut vitæ pertæsus fuerit, optaritq; in cicadam mutari, quod & à Diis obtinuit. Vide lib. 1. Od. 28. De Achille vero eodem lib. 1. Od. 6. v. 6. Od. 8. sub finem; Od. 15. ad finem lib. 2. Od. 4. v. 3. lib. 4. Od. 6. Epod. 13.

31. *Fugit hora. Porriget hora.*] Parvo mihi fortasse vitam dabit longiorem, tibi verò diviti negabit.

32. *Hora.*] Vel, tempus: sic Pers. Sat. 5. v. 14. *fugit hora.* Vel horoscopus. Idem Pers. ibid. v. 48.

Seu nata fidelibus hora
Dividis in geminos concordia fata duorum.

33. *Te greges, &c.*] Tu te beatum existimas gregibus & armentis abundans, & optimâ purpurâ vestitus. At ego mihi videor æquè ac tu fortunatus, tenuibus prædiis victitans & contentus, poëticâ gaudens facultate, & vulgi spernens rumores. Divites Homerus πολύρρηνας, καὶ πολυλέκτας, agnis & bobus affluentes; Hesiod. πολύμηλοι, ovibus abundantes nuncupantur.

Siculæque vaccæ.] Optimis è Siciliæ pascuis valdè pingues.

Mugiunt

Mugiunt vaccæ : tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa : te bis Afro
Murice tinctæ
Veſtiunt lanæ : mihi parva rura, &
Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ
Parca non mendax dedit & malignum [219]
Spernere vulgus.

boves è Sicilia circà te mugitum edunt, hinniunt tibi equæ trahendis curribus idoneæ. Te operiunt panni è lana ſemel atque iterum Africano murice imbutâ. Mihi Parca verax largita eſt agellum, & alii quantulam Græca Muſa facultatem, nec non contemnere improbum vulgus.

ANNOTATIONES.

34. *Tibi tollit hinnitum, &c.*] Equorum etiam greges tibi adſunt, hinnitu generoſitatem exhibentium. Æneid. 3. v. 672. *clamorem immenſum tollit.* Cic. ad Q. fratrem Epiſt. 1. lib. 2. *clamorem ſatis magnum ſuſtulerunt.*

35. *Apta quadrigis equa.*] Curulibus & circenſibus ineundis certaminibus hoc aptior, quo velocior. In illis bigæ, trigæ, quadrigæ : ſive currus duobus, tribus, quatuor equis tracti. Vide lib. 1. Od. 1. Annot. ad hæc verba : *ſunt quos curriculo, &c.* Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. &c.

Te bis Afro Murice tincta Veſtiunt lanæ.] Pretioſæ nobileſque te operiunt & decorant veſtes ex optimâ purpurâ, ſeu è panno ſanguine muricis piſcis ſemel atque iterum imbuto : ſic enim purpureus color efficitur exquiſitus, præſertim cùm murex eſt è mari Africano, vel Tyrio. Teſtis Plinius lib. 9. cap. 36, ubi *murices & purpuræ, florem illum tingendis expetitum veſtibus in mediis habent faucibus. Liquor is nimirum eſt in candida vena, unde pretioſus ille bibitur nigricantis roſæ color ſublucens. . . . Præcipuus hic in Meninge Africæ, & Getulo littore Oceani . . . Huic faſces & ſecures Romana viam faciunt, idemque pro Majeſtate pueritia eſt. Diſtinguit ab Equite Curiam ; in triumphali miſcetur auro, &c.* *Bis tincta.*] Dibapham purpuram vocant. Plin. lib. 9. cap. 39. *huic ſucceſſit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi . . . dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta eſſet, veluti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes pæne commodiores purpurâ tinguntur.* Cicero lib. 2. Epiſt. 16. *Curius noſter dibaphum cogitat ; ſed eum infector meratur.*

38. *Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ.*] Lyricæ poëſeos ab Alcæo aliiſque Poëtis Græcis deſumptæ facultatem, quæ *ſublimè feriam ſidera vertice*, tribuit mihi.

Camœnæ.] Quaſi Canenæ à canendo dictæ, teſte Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 3. Vide lib. 4. Od. 6.

Spiritum Phœbus, mihi Phœbus artem
Carminis nomenque dedit Poëtæ.

39. *Parca non mendax.*] Perſ. Sat. 5. v. 48. *Parca tenax veri.* Immutabile fatum. Hujus intelligentia loci pendet è vetere ritu. Ultimâ ſcilicet hebdomadis die, quâ quis in lucem editus erat, fata vocabantur quæ ſcriberentur : quod eo die viderentur Parcæ in totam ſtatuere vitam, quâ fortunâ futurus quis eſſet. Tertullianus : *dum per totam hebdomadam Junoni menſa proponitur : dum ultimâ die fata ſcribenda advocantur.* Hæc Turneb. lib 10. cap. 22. Credebant veteres naſcenti cuilibet adnaſci genium : deinde verò ſeptimo à quo natus erat die, Parcas ſtatuere, quâ ille per totam vitam fortunâ uſurus eſſet.

Et malignum ſpernere vulgus.] Populi malignitatem, invidiam, opinionem, favorem etiam & applauſum. Quæ qui non ſpernit, is nunquam beatè vixerit.

ODE XVII. Ad MÆCENATEM, ægrotum.

Superſtitem ei ſe non futurum.

CUR me querelis exanimas tuis ?
Nec Diis amicum eſt, nec mihi, te priùs

Quare mihi vitam defers per querimonias tuas ? Neque numinibus placet, neque mihi,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Cur me querelis, &c.*] Vix è pertinaci morbo convaleſcentem inviſerat Mæcenatem Horatius, atque ſeu affectæ valetudinis tædio, ſeu integræ ſalutis deſperatione, gravioteſ in querelas erumpentem, errumnoſæ etiam iſti vitæ mortem præoptantem audierat. Quæ ipſe dolore perculſus Oden hanc ei ſcribit.

Exanimas.] Mœrore conficis ac peſtimis. Cic. pro Milone. *Me quidem exanimant & interimunt hæ voces Miloniæ.* Æneid. 4. v. 380.

Deſine meque tuis incendere teque querelis.

2. *Diis amicum.*] Dicto Græca ἀρεσκεία. Epod. 1. ad eumdem Mæcenatem :

ut prior moriaris, ô Mæcenas, insigne ornamentum ac tutela rerum mearum. Ah si promtior mors auferet te, dimidium vitæ meæ, quorsum ego sestabo, dimidium alterum, haud pariter dilectus, neque remanens totus? Dies iste feret ambobus exitium. Haud falsum juravi. Pergemus unà; quoquo modo anteibis, pergemus ultimam inire viam expediti socii. Neque me separabit unquam à te Chimæra flammas spirans, neque redivivus Gyas centum manus habens. Ita decretum Themidi prævalenti & fatis. Sive libra, sive Scorpius ti-

Obire, Mæcenas, mearum
Grande decus columenque rerum.
Ah! te meæ si partem animæ rapit [220]
Maturior vis, quid moror altera,
Nec charus æquè, nec superstes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes, supremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimæræ spiritus igneæ,
Nec si resurgat centimanus Gyas
Divellet unquam: sic potenti [221]
Justitiæ, placitumque Parcis.
Seu Libra, seu me Scorpius aspicit

ANNOTATIONES.

Quid nos, quibus te vita sit superstite Jucunda: si contra, gravis.

4. *Grande decus columenque.*] Vide Od. 1. lib. 1. *partem animæ.* lib. 1. Od. 3. *animæ dimidium meæ.* Pythagoras amicum esse animam unam duobus in corporibus.

6. *Maturior vis,*] Celerior quàm ferat naturæ lex.

7. *Nec charus æquè.*] Vel populo Romano non perinde charus, tu Mæcenas, vel ipse sibi molestus ablato amico.

Nec superstes Integer.] S. Aug. Conf. lib. 4. cap. 6. *Sensi ego,* inquit, *animam meam & animam illius* (amici) *unam fuisse . . . . . ideoque eo morte sublato, mihi horrori vita erat, quia nolebam dimidius vivere, &c.* S. Gregorius Naz. suam cum D. Basilio animi conjunctionem & amicitiam συμψυχίαν vocat, *eamdem animam.*

8. *Ille dies utramque Ducet ruinam.*] Qui te dies è vivis auferet, is & me videbit morientem. Hoc ferè ità contigit: nam obiit Mæcenas ann. U. C. 746. Horatius verò anno præcedenti, qui Imperii Augusti 34 erat. Dio, Euseb. Chron.

9. *Non ego perfidum Dixi sacramentum.*] Non temerè, aut fallaciter, sed ex animo & sincerè spondeo fore me tibi vitæ mortisque comitem, atque devoveo. Itaque Horatius ostendit esse se ex eorum numero, qui Principibus devoti appellabantur. Cæsar de bell. Gall. lib. 3. sub finem: *aliâ ex parte oppidi Adcantuannus, qui summam Imperii tenebat, eruptionem facere conatus est cum sexcentis devotis, quos illi Soldurios appellant, quorum hæc est conditio, ut omnibus in vita commoda una cum his fruantur, quorum se amicitiæ dediderunt: si quid eis per vim accidat, aut eumdem casum una ferant, aut sibi mortem consciscant. Neque adhuc hominum memoria repertus est quisquam, qui eo interfecto, cujus se amicitiæ devovisset, mori recusaret.* Dio lib. 53. morem istum fluxisse ab Hispanis ait, favetque Sallustius: *Hispani se regibus devovent, & pos eos vitam retinent.* Et Valer. Max. lib. 2. cap. 6. *Celtiberi nefas esse ducebant prælio superesse, cum is occidisset, pro cujus salute spiritum deveverant.*

11. *Supremum carpere iter.*] Discessum è vitâ hac ad inferas regiones mortisque imperium.

13. *Me nec Chimæra, &c.*] Non divellar ego à te ullâ re quantumvis terribili. De Chimera lib. 1. Od. 27. πῦρ πνέουσα, *ignem spirans* dicitur Pindaro.

14. *Nec si resurgat, &c.*] Epod. 1.

Et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem & Caucasum,
Vel occidentis usque ad ultimum sinum
Forti sequemur pectore.

Centimanus Gyas.] Is unus è natis cœlo terraque, de quibus Apollodorus. Legunt alii, *Gyes*, alii *Gigas.* In scirpo est nodum quærere. De nomine controversia est. Designatur certè Gigas aliquis, qualis Briareus, de quo Virgil. Æn. 10. v. 566.

Centum cui brachia dicunt,
Centenosque manus, quinquaginta ovibus ignem
Pectoribusque arsisse.

15. *Sic potenti Justitiæ placitumque Parcis.*] Has cum illa jungit, quasi justæ Deorum ac fatorum legis ac decreti vindices & administras.

17. *Seu Libra, seu me, &c.*] Quodcunque nascenti mihi sidus affulsit, ac dominatum vitæ meæ obtinuit, eumdem affirmaverim tuis natalibus horoscopum fuisse. Adeò id comparabant eventa nobis paria. Enimverò tu emergis vix è periculosa ægritudine, ego propè casu sum arboris oppressus. Scilicet ex ea parte Zodiaci, quæ nostræ genituræ tempore in hemisphærium no-

Formi-

Formidoloſus, pars violentior
Natalis horæ, ſeu tyrannus
Heſperiæ Capricornus undæ : [222]
Utrumque noſtrum incredibili modo 21
Conſentit aſtrum. Te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucriſque fati
Tardavit alas, cum populus frequens 25

mendus mihi dominatur, pars temporis natalitii periculoſior ; ſive Capricornus occidentalis Oceani potens : vix credibili ratione convenit ſidus noſtri amborum. Te à crudeli Saturno defendit Jovis fulgor propitius ; atque fati præcipitis volatum remoratus eſt, quando plebs

ANNOTATIONES.

ſtrum aſſurgit, natalitias ſuas prædictiones colligunt Aſtrologi ; quorum tamen vanitatem ſugillat Juvenalis Sat. 6. v. 552. & ſeq.

Libra.] Septimum hoc eſt è duodecim Zodiaci ſignis, quod Sol ingreſſus circa diem 20 Septembris, æquinoctium Autumnale facit. Vide Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 18. Virgil. Georgic. 1 v. 208. Manil. lib. 2.

Quoſque dabunt chela (Libra) & quæ dat Aquarius ortus.
Unum pectus habent, fideique immobile vinclum.

Et lib. 5.

Felix æquato genitus ſub pondere Libræ.

Perſ. Sat. 5.

Noſtra vel æquali ſuſpendit tempora Libra,
Parca tenax veri.

Scorpius.] Octavum eſt hoc Zodiaci Signum, tunc oriens cùm Orion occidit. Hinc fabula, interemptum Scorpionis aculeo Orionem, qui juvenili robore ferox nullam eſſe feram jactaret, quam conficere non poſſet. Ejus verò ſuperbiam ultus Jupiter mortales docere voluit, non plus æquo viribus ſuis fidere. Hygin. lib. 2. de Sign. cœleſt.

18. *Formidoloſus, pars violentior Natalis horæ.*] Nempè ſidus hoc ad Martem pertinet, qui & indemens, maleficus, horribilis. Unde referri huc poteſt Horatii in Philippenſi clade periculoſa fuga, de qua ſuprà Od 7. Vide Cic. 2. de Nat. Deor. n. 113. Virgil. Georg. 1. v. 38. Manil. lib. 4.

Scorpius armatâ violenta cuſpide caudâ,
In bellum ardentes animos, & Martia caſtra
Efficit, &c.

Hinc & Arat.

Scorpius infeſtus præportans flebile acumen.

Quidam codices habent, *lethalis horæ.* Sed apage. Aiunt porrò ſub hoc natis aſtro & horoſcopo vitam eſſe breviorem.

19. *Seu tyrannus Heſperiæ Capricornus undæ.*] Sive prodii in lucem ſub Capricorni ſidere, quod cùm Saturnus obtinet, graves excitat pluvias atque tempeſtates in mari præſertim occiduo, teſte Serviò in Georgic. 1. cit. Et Manil. lib. 4.

Tu, Capricorne, regis quicquid ſub Sole cadente, &c.

Propert. lib 4. Eleg. 1.

Lotus & Heſperiâ quid Capricornus aquâ?

Decimum hoc ſignum Zodiaci, ſolſtitium Decembri menſe facit hybernum : unde Cic. 2. de Nat. Deor.

Tum gelidum validè de pectore frigus anhelans
Corpore ſemifero, magno Capricornus in orbe.
Quam cum perpetuo veſtivit lumine Titan,
Brumali flectens contorquet tempore currum.

21. *Utrumque noſtrum incredibili modo Conſentit aſtrum.*] Senſus eſt : etſi non eſt idem mihi, qui tibi horoſcopus, at certè magna & incredibilis inter meum natalitium ſidus ac tuum conſenſio eſt, convenientia, ſimilitudo : quapropter ut mutuus dudum coaluit inter nos amor, ut etiam mortis pariter effugimus periculum ; iſta quidem efficiente cœleſtium vi, ſic licet ſpondere, alterum ab altero nec in morte ſejungendos aut divellendos. Perſius Horatii perpetuus imitator, hoc loco videatur ſuperaſſe Sat. 5. v. 45.

Non æquidem hoc dubites amborum fædere certo
Conſentire dies, & ab uno ſidere duci.

22. *Te Jovis impio Tutela, &c.*] Benignus Jovis aſpectus Saturni (ut fit) malignitatem correxit infregitque, contrà fulgendo, in horâ natali. Perſ. cit. mox v. 50.

Saturnumque gravem noſtro Jove frangimus una.

Impio Saturno.] Fabulantur nimirùm Saturnum proprios devoraſſe filios : hinc & aiunt ſub ejus ſidere genitos ſævos & impios effici. Propertius & Perſ. cit. Saturnum *gravem*, Juvenalis *triſtem* appellat.

24. *Eripuit.*] E gravi morbo incolumem præſtitit, ac veluti rapuit violentiæ Saturni falcem jam tibi ſuam intentantis adverſam intercidendam.

Volucriſque fati Tardavit alas.] Advolantem properè, ut ſolet, mortem retardavit.

25. *Cum populus frequens, &c.*] Iſtam Jovis tutelam animadvertit, ac celebravit ; teque ſibi redditum Populus Romanus gratulatus eſt, Jovique gratias retulit, ſublatâ in lætitiæ ſignum triplici acclamatione & plauſu, quando te poſt morbi periculum, meliùs habentem in theatrum adventare conſpexit. Vide lib. 1. Od. 20.

numerosa alacrem ter sustulit acclamationem in theatro. Me decidens in caput arbor oppressisset, nisi manu casum avertisset Faunus, tutor clientium Mercurii. Cura ut offeras victimas, & promissum templum. Ego parvulam agnam immolabo.

Lætum theatris ter crepuit sonum:
Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum [223]
Dextrâ levasset, Mercurialium
Custos virorum. Reddere victimas, 30
Ædemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

ANNOTATIONES.

27. *Me truncus illapsus cerebro, &c.*] Ut te Jupiter, sic me Faunus imminenti exitio subtraxit; cùm *triste lignum* declinavi *caducum in domini caput imminentis*, ut est Od. 13. hujus libri. Vide ibidem.

28. *Nisi Faunus ictum dextra levasset.*] Perieram, nisi subvenisset Faunus Mercurii amicus, & secundum aliquos, idem Deus: certè literatorum utrique patronus. De Mercurio dictum jam non semel, maximè verò suprà Od. 3. Porrò quod ruri beneficium, servatam nempè salutem accepit, benè refert ad ruris sylvarumque Deum. Porrò dicitur Faunus doctorum virorum *custos* ac tutor, vel ob hoc quod studiosi secessum & quietem ac liberale otium ruri conquirunt & captant, quæ quidem in urbibus ac inter populares strepitus obtinere vix possunt.

29. *Mercurialium.*] Viros eruditos Mercuriales nuncupat: eo quod illi clientes habeantur Mercurii. Hic enim verò disciplinarum & artium repertor asseritur a Diodoro Siculo lib. 2. cap. 1. & lib. 1. cap. 2. inventor literarum, vocum, palæstræ, numerorum, lyræ, Medicinæ, Astronomiæ, denique interpretationis verborum, unde cognominatus Hermes. Idem affirmat Plinius lib. 7. cap. 56. ex Gellio. Mercurio sacras esse linguas, ob eloquentiam, refert Athenæus lib. 1. cap. 14. & lib. 13. cap. 1. Statuis Mercurii tanquam orationis & facundiæ præsidis ornata fuisse Gymnasia. Quod & testatur Tullius ad Attic. ut observat Casaubonus in citatum mox Athenæi locum.

30. *Reddere victimas, &c.*] Votivas offer victimas Jovi Servatori: ædem quoque seu templum, quod æger vovisti, si convalescerem, jam voti reus, Saluti ædifica & persolve.

32. *Nos humilem feriemus agnam.*] Jovi taurus, aliæque id genus majores hostiæ cædebantur; minores autem cæteris Diis. Hinc Horatius, non pro suâ præ Mæcenatis opulentiâ tenuitate, ut garriunt aliqui, sed more majorum, & ex solenni instituto scribit, & spondet Fauno *humilem ferire agnam.* Sic lib. 1. Od. 4.

Nunc & in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agnam, sive malit hœdum.

ODE XVIII. {Veronensis Mam. 2431.

Mediocri se fortunâ beatum esse: desipere eos qui luxui & avaritiæ student, mortis immemores.

Nec ebur nec aureum splendet in laquearibus atrium meorum:

NON ebur, neque aureum [224]
Meâ renidet in domo lacunar:

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos, Metrum dicitur vel Hipponactium, ab Auctore; vel Euripideum, quod eo frequenter usus sit Euripides.

Primus versus est Trochaicus dimeter catalecticus; ubi deest una syllaba ad perfectionem: & scanditur hoc modo:

Nŏn ĕ | bŭr nĕ | que āurĕ | ūm.

Alii volunt esse Iambicum Archilochium dimetrum acatalectum, qui constat amphimacro, & duobus Iambis; hac ratione:

Nŏn ĕbŭr | nĕque āu | rĕūm.

Alter versus est Iambicus Archilochius trimeter catalectus, constans quinque Iambis & una syllabâ; admisso locis imparibus spondæo, & sic scanditur.

Mĕā | rĕnī | dĕt īn | dŏmŏ | lācū | nar.

1. *Non ebur, neque, &c.*] Opes & divitias nec possideo, nec cupio, quæ omnibus appeti solent: at ea quæ paucorum sunt, habeo, indeque me beatum existimo. Fide inreger, ingenio valens cuilibet me ostento & præfero.

Neque aureum Mea renidet in domo lacunar.] Domus non habito magnificas, ebore & auro exornatas, marmore peregrino ædificatas & fulgentes. Arnob. lib. 6. *laquearibus renidient aureis.* Lucret. lib. 2. sub init.

Non

Non trabes Hymettiæ
Premunt columnas ultimâ recisas [225]
Africâ. Neque Attali
Ignotus hæres regiam occupavi:
Nec Laconicas mihi
Trahunt honestæ purpuras clientæ
At fides & ingeni [226]

Haud Hymettia trabes innituntur columnis extremâ in Africâ excisis. Neque Attali hæres incognitus regalem potentiam invasi. Nec clientæ haud viles nent mihi purpuram Laconicam. Verum fidelitas adest & copiosus inge-

ANNOTATIONES.

Nec domus argento fulgens auroque renidens:
Nec citharis reboant laquearia auratæque
templa.

3. *Non trabes Hymettiæ Premunt columnas, &c.*] In meis ædibus non sunt pretiosæ ex Hymetto trabes, columnis exquisiti marmoris sustentatæ. Hymettus Atticæ mons regionis, melle quidem abundans, insigni verò marmore clarus. Plin. lib. 17. cap. 1. columnas quatuor Hymetti marmoris ad scenam ornandam advectas refert. Has porrò centum millibus nummûm emptas ait Valer. Max. Idem Plin. lib. 36. cap. 3. ita scribit: *L. Crassius orator primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem prætio Hymettias.* Valer. Max. lib. 9. cap. 1. *Cn. Domitius L. Crasso collegæ suo, altercatione ortâ, obiecit quod columnas Hymettias in porticu domus haberet.* Magna porrò illa, fuerintne trabes illæ ligneæ, an marmoreæ. Verum enim è ligno potiùs Hymettio quàm è marmore crediderim: quanquam & ex lapide trabes extitisse, clare docet Plin. lib. 36. cap. 8. ubi sic habet: *Circa Syenen verò Thebaidis Syenites, quem ante Pyropœcilon vocabant. Trabes ex eo factæ Regis Amasidis certamine obeliscos vocantes Soli numini sacratos.* Vide Strabon. lib. 9. ubi ex Hymetto advectas trabes longas & densas commemorat.

4. *Ultimâ recisas Africâ.*] Columnas intelligit è marmore Numidico, cujus pretium ingens fuisse testatur Plinius lib. 36. cap. 6. his verbis: *M. Lepidus Catulli in consulatu collega, primus omnium limina è Numidico marmore in domo posuit magnâ reprehensione.* Numidia Africæ regio ultima, & maximè occidentalis.

5. *Neque Attali Ignotus hæres regiam occupavi.*] Nec divitis cujusquam hæreditatem captavi, ullave fraude & arte malâ invasi, opulentus quòquo modo esse volens: sicut Aristonicus (quem sanè respexit hoc loco Horatius) regnum Asiæ sibi vindicavit. Duo fuerunt Attali Pergami Reges. Prior Eumenis frater, posterior autem filius. Hic Attalo patruo successit in Asiæ Imperium. Post annos verò quinque instare sibi mortem sentiens Populum Romanum opum suarum regniq; hæredem nuncupavit. Quod ut accepit Aristonicus Eumenis ex pellice filius, regiam stirpem ostentans, conscripto exercitu, Pergamenum invasit, &c. principatum ac dominationem Asiæ obtinuit, Crassi à Romanis missi Prætoris fractis viribus & auctoritate. Post annos verò ferè quatuor debellatus à Perpennâ, moxque ab Aquilio Consulibus planè extinctus est. Justinus lib. 36. sub finem: *In Asia Rex Attalus florentissimum, & ab Eumene patruo acceptum regnum cadibus fœdabat . . . . morbum ex Solis fervore contraxit, & septimâ die decessit. Huius testamento hæres Populus Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesia citharistæ cujusdam filia genitus, qui post mortem Attali velut paternum regnum Asiam invasit, &c.* Vide & Luc. Florum Histor. Rom. lib. 2. cap. 10. ubi *Aristonicus*, inquit, *regii sanguinis ferox juvenis urbes regibus parere consuetas partim sollicitat: paucis resistentes vi cœpit: Crassi quoque Prætoris cecidit exercitum . . . . mox à Perpennâ domitus & captus . . . . Aquilium Asiatici belli reliquias confecit, mixtis (nefas!) veneno fontibus ad deditionem quarumdam urbium, &c.*

7. *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.*] Nec habeo clientes, quos soli divites ac potentes habent: nec adò clientium uxores nent mihi lanas, è quibus pannus confectus, ac imbutus humore pisci muricis ad Tænarum Laconiæ promontorium cap. i. suppeditet mihi vestes purpureas easque valdè exquisitas, quæ ad solos nobiles, Patricios, ac Magistratos pertinent. Cic. Verr. 4. n. 59. *ipsa dabat purpuram tantum, amici operas.* Laconia Peloponnesi regio purpuræ excellentiâ nobilis. Plin. lib. 21. cap. 8. *unguenta naturam vicisse gaudens luxuria, vestibus quoque prævocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales: unum in rosa micat. Gratius nihil asperius. Trahitur in purpuras Tyrias, dibaphasque & Laconicas, &c.* & lib. 35. cap. 6. *E liquidis coloribus, quos à dominis dari diximus propter magnitudinem pretii, ante omnes est purpurissum . . . . laudatur Laconicum, unde pretiosissima purpura.* Vide suprà Od. 16. sub finem Annot. ad has voces: *Te bis Afro murice tinctæ vestiunt lanæ.*

9. *At fides & ingeni Benigna vena est.*] Quod si desint opes, at opibus quidpiam melius ac præstantius habere contigit, nimirùm fidei virtutem, nec non ingenii lumen & facultatem.

Benigna vena.] Metaphora à vena, venit è quis-

uii fins. Et exiguum me opulentus requirit. Nihil praterea à Numinibus efflagito: neque ab amico diviție majora posco, contentus admodum agro tantum Sabino. Urgetur dies die: & nova Luna properant deficere. Tu morti vicinus incidentia marmora pacisceris: & tumuli oblitus ædificas; atq; satagis extendere littus maris ad Baias

Benigna vena est: pauperemque dives
Me petit. Nihil supra
Deos lacessо, nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novæque pergunt interire Lunæ.
Tu secanda marmora [227]
Locas sub ipsum funus: & sepulchri
Immemor struis domos:
Marisque Baiis obstrepentis urges

ANNOTATIONES.

bus fontes promanent uberes: designat optimè discendi scribendiq; facilitatem, quâ qui destitutus fuerit, is invita Minerva, invitis Apolline ac Musis literarum studium capessit, hoc est, oleum & operam perdit. Epist. ad Pisones, v. 385.

Tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ.

Et v. 408.

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. Ego nec studium sine divite vena;
Nec rude quid possit video ingenium.

10. *Pauperemque dives me petit.*] Me diligit, ac familiaritatem meam petit Mæcenas tum ob fidem, tùm propter ingenium ad artes liberales idoneum. Epist. ad Pisones v. 405. *Gratia regum Pieriis tentata modis.* Quoties verò Doctores & Sapientes à Principibus viris sunt honorari ac accersiti.

11. *Nihil supra Deos lacesso.*] Ut largiantur quidquam præter ista, non importunis Deos precibus fatigo, non urgeo, non efflagito. Sed nec Mæcenatem *amicum*, plura si rogitem dare paratum ac *potentem*, nequaquam ego lacesso, nec ampliora flagito, quàm quæ jam donavit, videlicet agrum in *Sabino*, quo victito beatus & contentus. Sic cupiditatem aversatur omnem ac libidinem, ut vocat Tullius. Hanc ferocienti equo similem aiebat Plato in Phædro. Diogenes autem Cynicus *aream omnium malorum* vocitabat.

13. *Flagito.*] Quid valeat ista vox docet Cic. lib. 9. Epist. 8. ad Varronem: ubi sic scribit: *metuo ne te forte flagitem: ego autem mandavi ut rogarem.*

14. *Satis beatus unicis Sabinis.*] Prædio in Sabinis, quo donatus sum à Mæcenate, satis me locupletem existimo, nec ab eo quidquam ultrà peto, vel cupio. Vide lib. 3. Od. 13. v. 1. ibique Annot. Idem Epist. 16. initium, ubi suam ipse villam describit Poeta.

13. *Truditur dies die.*] Epod. 17.

Urget diem nox, & dies noctem

Senec. Epist. 24. *Nullius rei finis est. Sed in orbem nexa sunt universa. Fugiunt ac sequuntur. Diem nox premit; dies noctem. Æstas in Autumnum desinit. Autumno Hyems instat; qua Ver compescitur. Omnia transeunt, ut revertantur.* Sic ferè ad rem nostram Ecclesiastes cap. 1. *Oritur Sol & occidit, & ad locum suum revertitur: ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem.* Vide Pers. Sat. 5. v. 66. & seq.

16. *Novæq; pergunt interire Lunæ.*] Ita labuntur menses annique: novæ Lunæ complentur; tum decrescunt, ac intereunt: rursumque renascuntur, & crescunt, perpetuis vicibus. Ita fugit tempus, ita fluit ac perit ætas & vita nostra. Tu tamen, ô superbe & ambitiose, quasi vitæ sit tibi securitas, & immunitas à morte, insanas moliris substructiones.

17. *Tu secanda marmora Locas.*] Mercede conducis sectores marmoris & sculptores: vel redemptori negotium das secandorum marmorum, ad extruendis domos superbas.

20. *Marisque Baiis obstrepentis urges Summovere littora.*] Molibus in mare jactis extendis litus, ut ibi ædifices, amœno loco, ad Baias, ubi fluctus marini venti agitati fremunt & obstrepunt vehementer: quasi non sufficiat continens terra, ad construendas ædes. Sallust. *Divitias profundunt in extruendo mari & montibus aquandis.* Senec. Controvers. 5. *Maria summoventur projectis molibus.* Vide suprà Od. 15. init. ibique, Annot. Item postèa, lib. 3. Od. 1. v. 33. & Od. 24. v. 3.

Baiis.] Baiæ civitas campaniæ, à Baio Ulyssis socio ibi sepulto nominata; sita Puteolos inter & Cumas, in eo sinu qui nunc dicitur *Golfo di Pozzuolo*, & *di Napoli*: calentibus aquis ad sanitatem valdè utilibus, cœli temperie, amœno secessu, Romanorum Procerum nitidas illic ædes habentium frequentiâ, perquam felix: ut etiam vitanda velut occasio luxuriæ, dicatur à Seneca ad Lucil. Epist. 52. *Illic*, inquit, *tanquam loco debeatur licentia, magis luxuriæ solvitur. Non tantum corpori, sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus.*

Summo

Summovere littora,
Parùm locuples continente ripâ,
Quid quod usque proximos
Revellis agri terminos, & ultra
Limites clientium
Salis avarus? Pellitur paternos [228]
In sinu ferens Deos
Et uxor & vir, sordidosque natos.
Nulla certior tamen
Rapacis Orci fine destinatâ
Aula divitem manet
Herum. Quid ultrà tendis? Æqua tellus
Pauperi recluditur,
Regumque pueris: nec satelles Orci
Callidum Promethea
Revexit auro captus. Hic superbum
Tantalum, atque Tantali

fremontis, non stat dives habili terrâ. Quid dicam, quod vicinos etiam agri limites removes, & clientium terminos transilis, per avaritiam. Elicitur & maritus, & conjux portans in gremio Penates, & pueros squallidos. At tamen potentem dominum haud expectat ulla basilica melior parată sede inferorum omnia absorbentium. Quid amplius quaeris? Terra pariter inopi sinum aperit, atque principum filiis. Neque Inferorum custos auro corruptus astutum Prometheum reportavit. Ille Tantalum Tan-

ANNOTATIONES.

23. *Quid quod usquè proximos, &c.*] Quinetiam sacrilega ratione rem augere non veteris, tum vicinorum, tum etiam clientium terminos removendo. Duo sunt itaq; delicta, alterum contra fidem clientibus debitam, alterum contra justitiæ & religionis virtutem. Quod ad primum attinet: illa tam clienti injuriam eo constat gravioremesse, quod post parentes & pupillos ædei tutelæ, nostros creditos proximum obtineant locum clientes, qui sese pariter in fidem patrocinium que nostrum dederunt, ut asserit Agellius lib. 5. cap. 13. & lex. 12. Tab. hæc est: *Si clienti patronus fraudem fecerit, sacer esto.*

24. *Revellis agri terminos.*] Hoc alterum est peccati genus sacrilegum quidem, ex ista Numæ Pompilii lege, quæ jubebat, ut qui terminum exarasset, ipse & boves Deo sacri fierent. Eodem pertinent, quod terminum Deum consecrarant colebantq; veteres. Translator etiam Terminorum damnatus lege Divinâ noscitur: Deuteron. cap. 19. v. 14. Proverb. cap. 22. v. 28. &c.

26. *Pellitur paternos, &c.*] Expositio ad augendam invidiam. Sic possessione legitimâ deturbatur clientis ne, & ad inopiam redactus abit cum uxore gemebunda, sed religiosa, quæ portat *in sinu Deos* familiares, puerosq; ob egestatem *sordidos.*

29. *Nulla certior tamen, &c.*] Quod si opibus mortem eluctari liceret, aut si potiorem apud Inferos sedem opulentus quisq; occuparet, libens ego tibi sanè condonarem, quod quo jure quâ injuriâ divitias accumules. Verùm non ità se res habet: nec enim *divitem manet horum ulla certior aula aut finis*, quàm quæ *Orco destinata* est. Non fors ibi aut conditio melior opulento cuilibet, quàm inopi. *Quid* ergò *ultrà tendis*, quàm sanctum decretumq; tibi est fatorum ac Numinum lege immutabili? Horat. lib. 2. Epist. 2.

Quid vici prosunt, aut horrea, quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro?

34. *Æqua tellus pauperi recluditur, &c.*] Lib. 1. Od. 4.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turres.

34. *Nec satelles Orci, &c.*] Nec mors muneribus ac donis corrumpitur, ut suam dimittat prædam: omnes mortales rapit. Æschyl. μόνος θεῶν θάνατος οὐκ αἰτεῖται δῶρα. *Inter Deos sola non capitur muneribus.* Theognis: ἄνθρωπε, τὸν δὲ θάνατον οὐδεὶς ἀνὴρ ἀποίσεται, πόνου φέρουσι, πτωχὸς ἢ πλούσιος, *nemo pretium offerens sese à morte redimit.* Vide suprà Od. 3. & 14.

Satelles Orci, &c.] Charon, de quo suprà Od. 3. ad v. ult. & alibi.

35. *Callidum Promethea.*] De eo lib. 1. Od. 32 v. 27. & Od. 16. v. 13. Sensus est: nec Charon oblato captus auro transvectum in alteram Cocyti ripam Prometheum revexit ad vivos rediturum. Et Prometheus quantumvis sagax, qui hominem sapienter è luto finxerat, qui cœlestem ignem ferulâ ad Solis currum extensa callidè suffuratus in terras detulerat, is tamen nec astu nec pretio Satellitem Orci vicit, ut mortem evadere posset. Lib. 2. Epist. 2. mox. cit.

Mavit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro.

36. *Hic superbum Tantalum, &c.*] Hic ipse Charon neq; superbos veretur, imò domat, & in Inferis coercet. De Tantalo suprà Od. 12. ad finem.

37. *Tantali genus.*] Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Orestem.

Genus

talique posteros tenet. Ille ipse egenum aerumnas perpessum sive rogatus, sive non rogatus, quæsitas levatque.

Genus coërcet: hic levare functum [229]
Pauperem laboribus,
Vocatus, atque non vocatus audit, 40

ANNOTATIONES.

32. *Hic levare functum Pauperem, &c.*] Idem illi pauperi præsto est; atq; laboriosa & ærumnosa defunctum vitâ ultrà sublevat, cymbâ excipit & transfert in sedes quietas. Cic. Catilin. 4. n. 7. scribit; *mortem a diis immortalibus non esse supplicii causâ constitutam, sed aut necessitatum, naturæ, aut laborum ac miseriarum quietem esse.*

40. *Vocatus atque non vocatus.*] Alludit ad oraculum Lacedæmoniis redditum; κεκλημένος ἢ ἀκλητος θεὸς παρέσται, *vocatus & non vocatus Deus aderit.*

ODE XIX.

Bacchi laudes eo canit aptiùs, quod ejus numine est plenus.

Bacchum versus dicentem in secretis aspexi cautibus, & Nymphas auscultantes, erectasque aures Satyrorum caprinos pedes habentium. Fidem habete, nepotes. Euhoë timore nuper incusso agitatur animus, & ob repletum Baccho pectus, non

BAcchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem, (credite posteri) [230]
Nymphasque discentes: & aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Evœ, recenti mens trepidat metu,
Plenoque Bacchi pectore turbidum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Bacchum in remotis, &c.*] Festum Poëticis Bacchi diem, epulumque tum Poëticum fuisse, sacrumque celebre, & hymnum solemnem decantari solitum constat: auctoresque sunt Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 3. & Propert. lib. 4. Eleg. 6. sive quòd Liber & Apollo Deus idem est, ut pluribus asseri Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 18. ac evincunt Æschyli Euripidisq; testimonia ibidem tallata. Æschyl. Ἄπολλον, ὦ Βάκχε, ὦ Παιάν. Euripid. Φιλοπάρθενε, Βάκχε, Παιάν, Ἄπολλον, Εὐλυρᾶ. Sive quod Bacchus, id est, vinum scribendis versibus ingenium exacuat. Unde,

Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus, &c.

Ut nostes egregiè docet, lib. 1. Epist. 19. Iftius igitur generis hymnus est Ode hæc elegantissima, & quæ sanè probet *benignam ingenii venam*, quâ gloriabatur Poëta Ode superiori. Talis etiam Od. 25. lib. 3. Et Propert. Eleg. 16. lib. 3.

In remotis carmina rupibus.] Longè à strepitu tumultuq; populari urbano, forensi. Nam

Carmina secessum scribentis & otia quærunt.

2. *Vidi docentem.*] Sic & apud Virgil. Eclog. 6. Silenus in antro à pueris Nymphisque deprehensus perita dudum carmina tandem pangit.

Satis est potuisse videri
Carmina quæ vellet cognoscite, &c.

3. *Nymphasque discentes.*] Musas intellige. Sic Eclog. 7. v. 21.

Nympha mihi cunctis, nymphæ dilectior omni,
Lubrica proturbat nostros de pectore sensus.

Qualo meo Codro concedite.

Aures Capripedum Satyrorum acutas.] Vel in acumen fictas & formatas: tales enim habere dicuntur Satyri: vel ad audiendum erectas, paratas, avidas. Lucian. Οἱ σατύροι ὀξεῖς τὰ ὦτα, καὶ αὐτοὶ μελανες. Et alibi: ὦτα μέγιστα ὁρᾶτε, dicit habuisse unum e Bacchici exercitus ducibus; *magnas aures rectas.* Dialog. cui tit. *Bacchus.* Ovid. Trist. Eleg. 3.

Fer, bone Liber, opem, & cœptis adsis favitorque,
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum grauia juventus
Adsit; & attonito non taceare sono.

Vide lib. 1. Od. 1. De Satyris plura, ad v. 31.

5. *Evœ.*] Vel, Euhoë: ut doctiores aliqui volunt: quâ voce Bacchantes in sacris divino se furore concitabant, ut aiunt, Juv. Sat. 7. v. 62.

Satur est, cum dicit Horatius, euhoë.

Vide lib. 1. Od. 18. ibique Anno.

Recenti mens trepidat metu, &c.] Enthusiasmum sibi affingit Poëta, quem semper comitatur sacer quidam ac religiosus horror, ob Numinis præsentis agentisque reverentiam vehementemque vim, quâ turbatur nonnihil simulq; lætatur mens divinitùs afflata, extra se posita & alienata superiorisque potentiæ arbitrio mota.

6. *Plenoque Bacchi pectore turbidum Lætatur.*] Numine intuente correptus de divino gaudet

Lætatur,

Lætatur. Evœ, parce, Liber,
Parce gravi metuende thyrſo:
Fas pervicaces eſt mihi Thyadas,
Vinique fontem, lactis & uberes [231]
Cantare rivos, atque truncis
Lapſa cavis iterare mella.
Fas & beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Diſjecta non levi ruinâ,
Thracis & exitium Lycurgi.

ſine gaudio conturbatur. Eu, hoë: indulge, Bacche, indulge verendo thyrſo formidando. Licet mihi cantare Bacchantes protervas, & vinum defluens, & lac copioſè manans? & mel ex cavatis arboribus ſtillans celebrare; nec non felicis uxoris ornamentum aſtris inſertum: Pentheique domum gravi deturbatam caſu, & Lycurgi Thracii mortem.

ANNOTATIONES.

conſortio, non tamen ſine perturbatione.

7. *Parce, liber, parce.*] Indignum tali ſe indignatione profeſſus veniam rogat, ne in ultionem viſi numinis id ſibi contingat mali, quod Actæoni, Pentheo, Lycurgo aliiſque acciderat. Deprecatur & vehementiorem Dei agitationem, quâ de ſuâ ſede mens omninò dejiciatur.

8. *Gravi metuende thyrſo.*] Quo tot adverſarios pereuliſti ac perdidiſti.

Thyrſus.] Haſta erat hederis & pampinis intecta, quibus obvoluta etiam cuſpis inopinatos ictus certumque exitium inferebat.

9. *Fas pervicaces, &c.*] Divino itaque ſpiritu correptus Poeta, vimque Numinis ſentiens, rectè ait: fas ſibi eſſe Dei laudes exequi.

Pervicaces.] Concepto furore petulantes & protervas. Pervicacia interdum eſt bonarum rerum perſeverantia, pertinacia ſemper malarum, inquit Non. Marcell. Acciique ad Myrmidones verba hæc affert: *tu perſinaciam, Antilochi, eſſe bonæ pradicas: ego pervicaciam dico . . . . Tu addis quod vitio eſt: demis quod laudi datur.*

Thyadas.] A Θύω *ſacrifico, furor impetus quodam furibundo.* Thyades appellatæ ſunt Bacchi ſacrificulæ ſeu Bacchantes.

10. *Vinique fontem, lactis & uberes, &c.*] Licet mihi referre & cantare parrata Baccho prodigia & miracula. Perperam, ut videtur, aſſerunt hîc aliqui morem veterem Baccho ſeu Dionyſio in ſpelæis ſacrificandi vino, lacte & melle. Sanè reſpexit ea ſcribens Horatius Euripidis locum, in Bacchis, Act. 3. in quo *Baccharum una, thyrſo dicitur petram verberaſſe, & mox inde proſiluiſſe aquæ fons, aliâ ferulam projiciente in terram, rivum deus emiſiſſe: quæ verò candidi potûs cupida fuerunt, ſummis digitis terram ſcalpentes, lactis flumina ſtatim elicuiſſe: è thyrſis autem hederaceis flava mella guttis dulcibus ſtillaſſe.*

13. *Fas & beata conjugis additum Stellis honorem.*] Dicam & Ariadnes coronam nuptialem inter ſidera relatam. Hujus meminit Virgil. Georgic. 1. v. 222. Ovid. Triſt. 5. Eleg. 3.

Sic micet æternum, vicinaque ſidera vincat
Conjugis in cœlo clara corona tua.

Quomodo verò deſertam à Theſeo Ariadnen ſibi in uxorem adoptarit Liber, coronamque in cœlum tranſtulerit, canit idem Ovid. lib. 8 Metam. cap. 2.

Deſerta & multa querenti
Ampléxus eſt opem Liber tulit, utque perenni
Sidere clara foret, ſumptam de fronte coronam
Immiſit cœlo. Tenues volat illa per auras,
Dumque volat, gemmæ nitidæ vertuntur in ignes;
Conſiſtuntque loco; ſpecie remanente coronæ;
Qui medius nixique genu eſt anguemque tenentis.

14. *Tectaque Penthei Diſjecta.*] Et hîc alludit ad Euripid. cit. loc. ubi Penthei palatium brevi ſubvertendum minatur Bacchus: Διαπεσόντος Βακχίᾳ δόμοι Πενθέως. Pentheus rex Thebarum Bacchantes noctu diſcurrentes, quod nefas, ſpectans, iram in ſe numinis concitavit, unde & ab ipſa matre ſua Agave ſocîſque Bacchantibus diſcerptus miſerè perlit. Ita Pauſan. in Corinth. Euripid. cit. &c. Hyginus autem à Libero patre inſaniâ & furore percuſſum violentas ipſum ſibi manus intuliſſe refert. Vide Ovid. Metamorph. lib. 3. cap. 7. & ſeq. Perſ. Sat. 1. v. 100. Diodor. Sicul. lib. 4.

15. *Non levi ruinâ.*] Legunt alii *non leni ruina*, id eſt, ſæva. Alii, *non levi*, ſeu *lævi*, id eſt, aſperâ.

16. *Thracis & exitium Lycurgi.*] Referam quoque vindicarum Bacchi numen, proſtratis quotquot huic adverſari refragarive auſi ſunt: qualis Pentheus, de quo mox, & Lycurgus, qui ſprevit illo pœnas luit, ſeu à Jove privatus oculis vitâque ipſa, ut ſcribit Homerus: ſeu ab ipſo interfectus Baccho, ut volunt alii. Is Thracum Rex multa per temulentiam pravè committi videns, abſcidi vineta juſſit omnia, vinumque aboleri: hinc porrò fabulati ſunt, ultore Baccho, Verſum in furorem crura ſibi amputaſſe, falce vinitoriâ. Hygin. & Plutarchus, aliter paulò, quod nimirum in carcerem Bacchos & Satyros

Tu

Tu domas fluvios, & mare longinquum. Tu ſecretis in montibus Thraciarum mulierum *capillos nodo ſerpentino citra periculum conſtringis* vino *madens. Cum verò ſcelerata Gigantum turma per ſublime appeteret Imperium* Jovis *patris* tui, *tu Rhœcum dejeciſti leoninis unguibus ac terribili maxillâ : quamvis ſaltationibus, cavillationibus ludibuſque habearis magis idoneus, nec ita ad certamina habilis : verumtamen pari atque bello communis eras. Innoxius te Cerberus aſpexit*

Tu flectis amnes, tu mare barbarum : [232]
Tu ſeparatis uvidus in jugis
Nodo coërces viperino
Biſtonidum ſine fraude crines.
Tu, cùm parentis regna per arduum
Cohors Gigantum ſcanderet impia,
Rhœcum retorſiſti leonis
Unguibus, horribilique mala :
Quanquam choreis aptior & jocis [233]
Ludoque dictus, non ſat idoneus
Pugnæ ferebaris : ſed idem
Pacis eras mediuſque belli.
Te vidit inſons Cerberus aureo

ANNOTATIONES.

conjeciſſet. Lycurgo exitium accidiſſe, narrant Apollodorus lib. 3. & Euripides antèà citatus. Ovid. Triſt. 5. Eleg. 3.

Oſſa bipenniferi ſic ſint malè preſſa Lycurgi,
Impia nec pœnâ Pentheos umbra vacet.

Propert. cit. lib. 3. Eleg. 16.

Veſanumque nevâ nequicquam in vite Lycurgum;
Pentheos in triplices funera grata greges.

17. *Tu flectis amnes.*] Gangen & Indum fluvios intelligunt quidam: alii Hydaſpen & Orontem, quos Bacchus tranſiit in Indiam pergens. Alii Strymonem Thraciæ fluvium, cujus accolæ Edoni cum ſuo rege Lycurgo primùm reluctati, poſteà verò domiti à Baccho, ejus ſe legibus ac diſciplinæ ſubdiderunt. Favet Ovid. mox cit.

Nec patria eſt habitata tibi : ſed ad uſq; nivoſum
Strymona venifti, Marticolamque Geten,
Perſidaque, & lato ſpatiantem flumine Gangem,
Et quaſcumque bibit decolor Indus aquas.

Tu mare barbarum.] Indicum mare, populoſque Indos ſub jugum tuum miſiſti. Ex Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Triumphator Bacchus eſt appellatus, quoniam ille primus de Indis eum ſpoliis opimis in patriam reverſus triumphavit.

18. *Tu ſeparatis uvidus in jugis, &c.*] Per te fit, ut Bacchantes viperis ac ſerpentibus implicitos habeant crines, ſine ullo damno ſuo. Scribit Plutarchus in Alexandro, mulieres iſtas Orgia Baccho celebrantes impunè ſerpentes tractaſſe, volunt alii illudi ad fabulam, quâ Bacchus infans anguibus à Parcis cinctus fertur, qui nihil intulerint mali, ſed ora pueri lamberent.

20. *Biſtonidum.*] A Biſtone ſtagno vel lacu dicti Biſtonii & Biſtones Thraciæ populi, & Biſtonides mulieres ibidem ſacra Baccho facientes. Eſt & Biſtonia urbs prope mari, hodiè *Bouron* dicta.

21. *Tu, cum parentis, &c.*] Quin & præclarè à te in bello geſta celebrabo. Tu enim, Bacche, opem Jovi patri tuo egregiam operamque navaſti, quando impiè tentarunt Gigantes cœlum re, montes montibus imponendo. Tum ſiquidem aſſumptâ leonis ſpecie, unguibus & dentibus decertando, Rhœcum alioſque vicifti, dejecifti, profligaſti. Leonis pelle indutum pugnaſſe Bacchum aiunt alii, leoninâque audaciâ: quod quidem minùs fabuloſum. Diodor. verò pardorum pellibus uſum refert.

25. *Quanquam choreis aptior.*] Duo extitere Dionyſii, inquit Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Prior ſenex promiſſa barba, ex veteri more. Alter juvenis, ſpecioſior, & delicioſus. Is Satyrorum ſaltatione, riſu, & joco delectabatur. Omnes etiam qui in exercitu muſicis exercerentur, immunes fecit. Hæc Diod. ex quibus mollities Bacchi notatur, qui etiam in Indiam duxerit exercitum mulierum & delicatorum hominum tripudiis & cantionibus operam dantium. Lucian. in Dial. cui titulus, *Dionyſus.* Diodor. cit. &c.

Aptior & jocis, Ludoque dictus.] Huc pertinet, quod vulgò circumfertur adagium: *ſine Cerere & Baccho friget Venus.*

27. *Idem Pacis eras mediuſque belli.*] Ad utrumque pariter, ſeu ad pacem ſanciendam, ſeu ad bellum movendum paratus & accommodatus. Diodor. cit. loco; *quidam duplicem ei formam attributam volunt, quoniam ebrietas & iracundos efficiat & hilares.* Medium belli paciſque, communem interpretatus ſum, ex eo loco Ovid. Metam. 13. cap. 1. in fine.

Litera communis mediis puerique viroque
Inſcripta eſt foliis.

29. *Te vidit inſons Cerberus.*] Cùm ad Inferos denique deſcendiſti, Semelen matrem, vel, ut alii narrant, Ariadnen conjugem inde reducturus, nedum tibi nocuerit Cerberus, imò tuum numen reveritus eſt, caudâ leniter motâ blandiens, tibias etiam & pedes lambens. De Cerbero plura ad Od. 13. hujus libri, ſub finem.

Aureo Cornu decorum.] Cornua tribuuntur Baccho, quod immoderatè bibentes quemlibet ovi-

Cornu

Cornu decorum, leniter atterens
Caudam & recedentis trilingui
Ora pedes tetigitque crura.

[234] 31

aureo cornu insignem, moventa caudam leviter & regredientis pedes cruraque triplici linguâ & ore delinxit.

ANNOTATIONES.

um ferire ſoleant. Unde & tauro ſimilem faciunt, quod, perinde ut ille, bibaces ſunt iracundi & petulci: teſte Athenæo lib. 1. Non ita videtur ad rem quod ex eodem Athenæo afferunt quidam, cornua pro joculis fuiſſe olim: nec quod, ex Diodoro, lib. 4. primus ille terram junctis bobus exercuerit: multò minùs quod idem alibi ait, cornutum dici Bacchum, ob acumen in excogitandis rebus ad vitam utilibus.

Cæterùm ſacros Moſis libros haud Ethnicis Auctoribus incognitos fuiſſe, alibi quidem annotavimus: inde verò pleraque veri Dei miracula expiſcatos imitatoſque fabulatores falſis numinibus & heroibus ſuis affinxiſſe, ſciolus quiſque vix ignorat. At cùm id abundè probet & oſtendat vel una hæc Ode, non eſt leviter prætermittenda, quin rem penitùs excutiamus, atque paulò otioſiùs inſpiciamus & perſcrutemur. Enim verò quanta & quot attribuuntur Baccho, quæ vel Noachi ſunt vel ipſius Moſis? Singula perſtringamus, quorum plurima tamen alii non abſurdè jam protulerunt, occuparuntque. Bacchus inventor vini viteſque plantare docuiſſe jactatur. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Atqui hoc longè verius Noacho vindicatur. Geneſ. cap. 9. v. 20. ubi & inebriatus ille & nudatus in tabernaculo ſuo, nec non majori filio ludibrio habitus refertur: quæ ad Bacchum tranſtulere ferè omnia.

Bacchus in ſylvis & rupibus Satyris & Muſis documenta varia tradidit. Noachus poſt diluvium devaſtatâ ac in ſolitudinem redactâ terrâ, de cultu Dei præcepta hominibus ſedulò inculcavit.

Bacchus amnes & mare flexit: Noachus aquarum eluvionem arcâ evaſit, ſuperavitque.

Bacchus Gigantes Jovi bellum moventes expugnavit. Noë Chamo filio impiè ſe colendum Numinis inſtar exhibenti, poſteriſque ejus idololatris vel atheis fortiter repugnavit.

Bacchus pacis bellique medius & arbiter extitit: Noë ſequeſter & conciliator Deum inter & homines, audire meruit: *non erunt ultrà aquæ diluvii, ad delendum univerſam carnem*; item: *ponam arcum meum in nubibus, eritque ſignum fœderis inter me & inter terram.* Geneſ. cap. 9. cit.

Quod ſi Moſen, Joſuen, & quæ ad eos pertinent, conferamus cum iis quæ Baccho aſſignat Horatius, eadem prope eſſe agnoſcemus. Moſes in monte Sina acceptas Dei leges populo Hebræo perfert. *Bacchus in rupibus Satyros & Nymphas docet.*

Bacchi *thyrſus*, quid aliud, quàm virga Moſis? Per hanc patrata certè prodigia, per illum ſimiliter facta mentiti ſunt.

Vini fontem, lactis rivos, mel ſtillare, quis non intelligat ficta, vel ex promiſſâ Hebræis terrâ lacte & melle mananti; vel ex erutis è ſilice per Moſen aquis? Virga Moſis in ſerpentem verſa, & ſine damno apprehenſo, ſerpens item æneus in deſerto juſſu Moſis erectus: Exod. 4 &c. nonne locum dederunt *viperis* & anguibus Baccharum *crines* implicandi *ſine fraude* quidem & *coercendi*? Jam domita Baccho *flumina* ipſumque *mare*, vel lippientibus oſtendunt Jordanis mariſque Rubri ſicco veſtigio tranſitum, ducibus Moſe & Joſuë. *Disjecta* verò *Penthei tecta*, *Lycurgi* que fatale *exitium*, adumbrant ſatis clarè urbes deletas, Reges victos genteſque fractas ab Iſraelitis, Deo ſuffragante & opitulante. Denique Gigantes & potentes à ſeculo viri famoſi, Geneſ. cap. 6. & monſtra filiorum Enachi de genere giganteo. Num. cap. 13. v. 34. nec non turris Babel, Geneſ. c. 11. gigantomachiam, cœlique per arduum oppugnationem fabuloſam peperere.

Cornutum verò Bacchum dixere, juxta id quod Exodi cap. 34. v. 29. & ſeq. legitur de cornutâ Moſis facie, ſeu duplici luminis radio conſpicuâ, ex conſortio ſermonis Domini, quem Iſraelitæ quidem non ſine metu ac ſtupore animadverterunt.

Adde, ſi luber, Bacchi deſcenſum ad Inferos, ac reditum incolumem, imaginem videri genuinam Moſis in monte nebuloſo dies quadraginta commorantis, quem omnium opinione mortuum cùm rursùs viderunt Iſraelitæ, velut ab Inferis reducem ac redivivum exceperunt.

ODE

ODE XX. Ad MÆCENATEM.

Famam sui nominis semper & ubique celebrem futuram.

Nec solito nec levi per aëra fluentem ala vehar ego Poëta duplici forma pollens. Ne quaquam in terris manebo diutius: invidiâque superior desertam civitatem. Ego proles majorum inopum, ego quem appellas, charissime, ô Mæcenas, haud moriar: nec Stygiâ paludecoercebor. En modo tibiis increscunt pelles scabræ atque in avem candidam transformor secundum superiores partes; & pluma tenues exoriuntur in brachiis & scapulis.

NON usitatâ nec tenui ferar [235]
Pennâ, biformis per liquidum æthera
Vates: neque in terris morabor
Longiùs: invidiâque major
Urbes relinquam. Non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego, quem vocas,
Dilecte, Mæcenas, obibo;
Nec Stygiâ cohibebor undâ. [236]
Jamjam residunt cruribus asperæ
Pelles, & album mutor in alitem
Supernè, nascunturque leves
Per digitos humerosque plumæ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Non usitatâ, &c.*] Scaliger lib. 6. Poet. Oden hanc ait *magni spiritûs, & tanto dignam ingenio.* Sè suosque versus immortales futuros præsagit Horatius, atque suo nomine & famâ implendum orbem totum gloriatur. Quo si quis offendatur, summis quibusque Poëtis magna de se, nec omnino sine causâ, jactare solitis succenseat necesse est. Paulò certè audaciùs canebat & vaticinabatur Ovidius, in fine Metamorph.

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Nec tenui ferar pennâ.] Non tenui aut fragili volatu, qui dissolvatur, & brevi cadat, famamque meam perire finat. Ovid. mox cit.

Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar: nomenque erit indelebile nostrum.

2. *Pennâ.*] Alæ naturam commune quidpiam cum Deo habere, asserit Plato in Phædro.

Biformes.] Lyricus vates atque Satyricus, inquiunt plerique. At videntur alii sapere plusculum, sic interpretantes; paulò antè homo, jam verò cycnus: binâ formâ præditus, humana & cycnea.

4. *Invidiaque major, &c.*] Plutarch. de invidia & odio, ut Sol, inquit, supra verticem extans aut umbram adimit, aut certè parvam facit; ita summa felicitas comprimit invidiam, quasi supra caput ejus consistens.

5. *Pauperum sanguis parentum.*] Obscuro loco natus, avo nempe liberto, patre libertino.

6. *Quem vocas, dilecte.*] Sic interpunge sedulo: id est, quem tibi dilectum vocas, pro tua in me animi propensione, ô Mæcenas, qui me ignobilem & humilem prosequeris, exornas, beas. Mæcenatis in Horatium morte sublatum næniola erat:

Lugens te, mea vita, nec smaragdos
Beryllos neque, Flacce, pernitentes,
Nec mi candida margarita quæro, &c.

8. *Nec Stygiâ cohibebor undâ.*] Id est, non moriar, nec proinde in Inferis detinebor aut coercebor. Ovid. cit.

Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi; perque omnia sæcula fama,
Si quid habent veri vatum præsagia, vivam.

Vide suprà Od. 14. v. 8. De *Stygæ* dixi lib. 1. Od. 34. v. 10.

9. *Jamjam residunt cruribus, &c.*] Sentio me transformari in cycnum: jamque meis tibiis humanâ carne & cute spoliatis succrescunt pelles asperæ, quales sunt in cruribus cycnorum.

10. *Album mutor in alitem.*] Ex Pythagoræ sententia loquitur Horatius. Aiebat ille Poetarum animas transire in canoras aves: ac vicissim luscinarum & cycnorum animas Poëtis immitti. Porrò cycnos ut & Poëtas in tutela esse Apollinis creditum est. Unde cycni appellantur boni Poëtæ, mali autem anseribus comparantur. Cic. Tusc. 1. n. 73. *Cycni non sine causâ Apollini dicati sunt; sed quod ab eo divinationem habere videantur, qua providentes quid in morte boni sit, cum cantu & voluptate moriantur.* Virgil. Eclog. 9.]

Vare tuum nomen
Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.

Infrà noster de Pindaro, Od. 2. lib. 4.

Multa Dircæum levat aura cycnum,

Jam

Jam Dædaleo ocyor Icaro
Visam gementis littora Bospori,
Syrtesque Getulas canorus
Ales, Hyperboreosque campos
Me Colchus, & qui dissimulat metum [237]
Marsæ cohortis Dacus, & ultimi
Noscent Geloni, me peritus
Discet Iber, Rhodanique potor.
Absint inani funere næniæ,
Luctusque turpes, & querimoniæ:
Compesce clamorem, ac sepulchri
Mitte supervacuos honores.

Nunc ad littus Bospori frementis, & Libycas Syrtes, vegetaneosque Boreales pergam, factus avis canens suaviter, velocior autem Icaro Dædali filio. Me Colchus, Dacusque Italum exercitum simulans non timere, atq; extremi celebrabunt Geloni. Me cognoscet doctus Hispanus, & qui bibit aquas Rhodani. Apage cantus lugubres inutilibus exequiis, fletusque indecoros, & querelas. Comprime ejulatus, & prætermitte vana tumuli ornamenta.

ANNOTATIONES.

13. *Dædaleo ocyor Icaro.*] Id est, non ego temerè volatum tentabo, velut Icarus, neq; pennas assumo fictitias & adscititias. De *Icaro* ejusque patre *Dædalo*, lib. 1. Od. 3. sub finem.

14. *Visam gementis littora Bospori, &c.*] Barbaris etiam populis, & regionibus innotescam: meaque poësis ad remotissimas orbis partes celebris erit. De *Bosporo*, suprà Od. 13. v. 14.

Gementis.] Illic enim horrendum stridet ac fremit mare angusto coarctatum spatio, & ad comprimentes ripas fluctus alliduntur ac gemunt.

15. *Syrtesque Getulas.*] Ad Africæ littora. Vide lib. 1. Od. 22. v. 5. *Getulia* regio Libyæ circa Syrtes: de qua lib. 1. Od. 23. v. 10.

Canorus Ales.] Cycni more, canens dulciter. Sinè verò fabulosus iste cantus, differui ad Juvenalem.

16. *Hyperboreosque campos.*] Ad polum Arcticum ultimumque Septentrionem; quasi ultra Boreæ flatus & originem. Vide lib. 1. Od. 22. ad penultimam strophen Annot.

17. *Me Colchus.*] Asiæ populus ad oram Euxini maris Orientalem. Ea regio vocatur hodi *Mingrelia*.

Qui dissimulat metum.] Isti periphrasi videtur Horatius indicare Parthos, de quibus vide Annot. lib. 1. Od. 19. v. 12. Quidam tamen referunt ad sequentem vocem *Dacus*.

18. *Marsæ cohortis.*] Vel per synecdochen Marsos pro Italis ponit: vel potiùs illos præ cæteris nomina, quod in bello erant *genus acre virûm*. ut vocat Virgil. Georg. 2. v. 167. Marsi Italiæ populi fuere ubi nunc est pars Aprutii ulterioris, juxta lacum fucinum: nomenq; regiuncula conservat adhuc Marsi Ducatûs titulo insignita.

Dacus.] Gens vicinam Danubio regionem incolens, Transylvani, Moldavi, &c.

19. *Geloni.*] Scythiæ populi ad fluvium Borysthenem, à Gelono Herculis filio cognominati. De illis jam suprà Od. 9. v. penult. Intelligi possunt etiam Scythæ remotissimi, de quibus lib. 1. Od. 19. v. 10.

Peritus Iber.] Hispaniæ populus ab Ibero seu Rege, seu fluvio dictus.

Peritus.] Literarum studiosus, variaq; instructus doctrinâ. Alii referunt ad navigandi peritiam.

20. *Rhodanique potor.*] Lugdunenses Gallos innuit & designat, apud quos facundiæ certamen erat; cujus meminit Juvenalis Sat. 1. v. 44. *Palleat*, inquit,

Ut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.

Rhodanus fluvius Galliæ præcipuus, apud Helvetios scaturiens, per lacum Lemanum tam rapidè fluens, ut suas non coinquinet aut permisceat aquas: Genevam alluit: Galliam à Sabaudia, Delphinatum à Bressia discernit: ad Lugdunum excipit Ararim amnem, Isaram autem ad Valentiam & Vivarium: Occitaniam inter & Provinciam ad Avenionem perlabitur: indè verò non procul, Druentia fluvio auctus Arelatam adit. Demùm octiis quinque mare Mediterraneum ingreditur. Rhodani magnitudinem commendat M. Varro, nec inferiorem Istro prædicat, apud Agell. lib. 10. cap. 7.

Absint inani funere næniæ, &c.] Funus velut inane, nænias, luctus & querimonias ut turpes viris, denique sepulchri honores tanquam supervacuos respuit, quippe vivens immortalisque futurus: quibus expressit Ennii Epitaphium ita de se ominati:

Nemo me lachrymis decoret: nec funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivus per ora virûm.

Næniæ.] De his suprà Od. 1. ad finem.

23. *Sepulchri Mitte supervacuos honores.*] Planè loquitur ex mente ipsius Mæcenatis, cujus hæc apud Senec. Epist. 92. refertur sententia,

Nec tumulum curo. Sepelit natura relictos.

Q. HORATII FLACCI
Carminum ſeu Odarum
LIBER TERTIUS.

ODE I.

Non opibus aut honoribus, ſed mediocri fortunâ, vitâque tranquillâ conſtat felicitas.

Imperitum vulgus averſor atque amoveo. Obſecundate oro; Muſarum ego antiſtes in

ODI profanum vulgus, & arceo: [238]
Favete linguis: carmina non priùs [239]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Odi profanum.*] Quod Perſius ſub finem Satiræ primæ, hoc Odes hujus initio præſtat Horatius. Nimirùm quibus ſcribat, & quos lectores velit, uterque imperioſè ſtatuit. Eſt igitur prima ſtrophe velut proœmium graviſſimi carminis graviſſimè quidem tractati, documenta pleraq; ad mores pertinentia continentis. Certè in hujus & ſequentis libri carminibus potiſſimùm enitescit illa, quam laudat Petronius, *Horatii curioſa felicitas.* Audiatur hic Scaliger hypercritic. tertii libri Ode prima *magnifico dicendi genere ſtructa eſt*, & poſteà: *ſequuntur carmina plena ſapientiæ, numeroſa, ardua.* Secunda Ode pariter altiloqua: tertia graviſſima: quarta nec Pindaro cedit, ac nec quinta quidem. Sexta altiſſimè ſonat, &c. Hæc ille.

Profanum vulgus.] Orpheus: Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί. Σιγᾶτε δ' ὅσσοι βεβήλοισι. *Loquar, quibus fas eſt, at fores occludite profanis.* Arcet vulgus indoctum & rude, utpote Muſarum ſacris haud initiatum. Solennis erat ſacrorum formula, quàm habet Virgil. Æneid. 6. v. 258.

Procul ô procul eſte profani.

Callimach. ἔκτοσε ἔκτοσε ἴστε βέβηλοι.

In Petronii Satyrico, Eumolpus ita præcipit: *effugiendum eſt ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate: & ſumenda veces à plebe ſummotâ, ut ſiat, Odi profanum vulgus & arceo:* quibus verbis explicari, quod voluerit Horatius per *vulgus profanum*, benè monet Cruq. A. Gell. ad finem lib. ult. ſic ait: *Commentariis his legendis dabo lege, ut ne eam attingat, neve adeat profeſtum & profanum vulgus à ludo muſico diverſum.* Apud Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 2. Philoſophia ex fabulis quædam abs ſe abdicat, ac *velut profana ab ipſo veſtibulo ſacra diſputationis excludit.*

2. *Favete linguis.*] Vox in ſacris olim uſitata, quâ ſilentium imperabatur. Et certè nihil eſt, quo reverentiam numinis aptiùs aut amplius liceat proteſtari, quàm profundâ illâ taciturnitate atq; attentione animi ad divina quaſi ſtupentis. Huc facit Pſal. 64. v. 1. Interpretatio ſancti Hieronymi ex Hebræo: *Tibi ſilentium laus Deus in Sion.* Ariſtophanes. *Linguis faveat omnis populus ore clauſo: ades enim ingreſſus eſt Muſarum cœtus.* Seneca de vitâ beatâ, c. 27. *hoc verbum, favete linguis, non ut plerique exiſtimant, à favore trahitur; ſed imperatur ſilentium, ut ritè peragi ſacrum poſſit, nullâ voce malâ obſtrepente.* Quæ poſtrema verba favent iis, qui interpretantur: benè precamini, cavete ne quidquam loquamini infauſtum & mali ominis. Cicero 1. de Divin. n. 102. *Non ſolum Deorum voces Pythagorei obſervaverunt, ſed etiam hominum, quæ vocant omina. Quæ majores noſtri, quia valere cenſebant, idcirco omnibus rebus agendis, quod bonum, fauſtum, fortunatum quæ ſit, præfabantur: rebuſque divinis, quæ publicè fierent, ut faverent linguis imperabatur.* Feſtus? *faventia bonam ominationem habet: nam præcones clamantes populum ſacrificiis favere jubebant. Favere eſt bona fari.*

Carmina non priùs audita.] Nova, Lyrica, ſcili-

Audita,

Audita, Muſarum Sacerdos
Virginibus puerisque canto,
Regum timendorum in proprios greges
Reges in ipſos imperium eſt Jovis, [240]
Clari Gigantæo triumpho,
Cuncta ſupercilio moventis.
Eſt ut viro vir latiùs ordinet
Arbuſta ſulcis: hic generoſior
Deſcendat in campum petitor:
Moribus hic meliorque famâ
Contendat: illi turba clientium

auditos antea verſus cano puellis ac juvenibus. Reges metuendi ſuos in populos, ipſos autem in reges poteſtatem habet Jupiter victis gigantibus inclytus, omnia nutu concutiens. Fit ut alius alio ſpatioſius diſponit arbores ſcrobibus. Ille candidatus in campum Martium nobilior veniat: iſte virtutibus & exiſtimatione potior concertet. Huic adſit amplior clientium numerus:

ANNOTATIONES.

cet, à nemine Latinorum hactenus, ſaltem exactè, facta. In hujus libri ultimâ Ode pariter gloriatur, *Princeps Æolium carmen ad Italos deduxiſſe modos.*

Muſarum Sacerdos,] Bonus omnis Poeta Muſarum & Apollinis antiſtes & Sacerdos audit. Virgil. Æneid. 6. v. 645. de Orpheo.

Nec non Threicius longa cum veſte Sacerdos.

Ovid. Amor. lib. 3. Eleg. 8.

Ille ego Muſarum purus Phœbique Sacerdos.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Phœbe, fave, novus ingreditur tua templa ſacerdos.
Huc age cum citharâ carminibuſque veni.

4. *Virginibus puerisque canto*] Velut caſtis & docilibus, proindeque idoneis tum ad ſacra tum ad præcepta morum capeſſenda. Sic & in carmine ſeculari aitâ Sibyllis moneri *virgines lectas puerosq; caſtos Diis dicere carmen.* Et lib. 1. Od. 21.

Dianam tenera dicite virgines:
Intonſum pueri dicite Cynthium.

5. *Regum timendorum, &c.*] Docet in primis in quo non ſit felicitas ſtatuenda: & quam aberrent qui ſupremâ poteſtate gaudentem cenſeant beatum, quod ab aliis timeatur, nullum verò timeat. Enimvero mortalium nemo quantumvis potens ejuſmodi eſt; cùm ſupra ſe Deos habeat æqui & iniqui vindices, & Regum perinde, ut hi populorum, cervicibus incubantes. Plaut. Caſin. *Quaſi tu neſcias repentè ut emoriantur humani Joves,* id eſt, Reges & Principes.

In proprios greges.] Sunt Reges quaſi paſtores populorum. Pſalm. 76. *Deduxiſti ſicut oves populum tuum in manu Moyſis & Aaron.* Et Pſalm. 77 *Abſtulit ſicut oves populum ſuum, & perduxit eos tanquam gregem.*

6. *Reges in ipſos imperium eſt Jovis.*] Sueton. Jul. Cæſar. cap. 6. *Eſt in genere & ſanctitas Regum, qui plurimum inter homines pollent; & cæremonia Deorum, quorum ipſi in poteſtate ſunt reges.*

7. *Clari Gigantæo triumpho.*] Apparuit ſatis quantum Dii hominibus præſtent, cùm Gigantes immani roborè ſuperbientes Jupiter debellavit. Vide lib. 2. Od. 12. & 19. & Od. 4. hujus libri.

8. *Cuncta ſupercilio moventis*] Orbem univerſum nutu unico quatientis. Virg. Æn. 9. v. 106.

Annuit: & totum nutu tremefecit Olympum.

Egregia divinæ Majeſtatis declaratio, ex Homeri Iliad. 1. ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων, *ſupercilii annuit Saturnides,* id eſt, Jupiter; hinc & concuſſis comis cœlum concuſſiſſe, ibidem dicitur. Quibus è verſibus Phidias aiebat Jovis ſe Olympii ſimulacrum mirâ arte affinxiſſe. Plin. lib. 11. cap. 37 ita ſcribit: *ſupercilii negamus, annuimus. Hæc maximè faſtum indicant.* ibid. *frons ſeveritatis index ut & clementiæ.* Ammianus Marcell. *ſupercilia velut cornua erigi,* dixit. Vide Cœl. Rhodig. l. 3. c. 27.

9. *Eſt ut viro vir, &c.*] Nec eos eſſe felices putâris, qui ingentibus prædiis, Magiſtratibus, Palatiis fruuntur. Nam ſint quidem alii opulentiores aliis, nobiliores, potentiores, famâ celebriores at nemini propterea mors parcit; omnes æquat, & pariter aufert. Quæ ſententia variis eſt locis apud Horatium varia ubique dictione expolita. Lib. 1. Od. 1. &c.

Latiùs ordinet arbuſta ſulcis,] Vineta vel arbuſta plantet agro ampliora, ſpatioſiora.

10. *Hic generoſior deſcendat, &c.*] Ille claritate generis fretus ambiat magiſtratum, proindeque veniat *in Campum* Martium, quò ad ferenda ſuffragia Populus Romanus conveniebat.

Deſcendat.] Erat campus ille inferior urbe collibus inædificatâ. Adde quod in edito colle ſpectandum ſe populo præbebat candidatus antequam in campum deſcenderet. Vide Alex. ab Alex. l. 4. c. 3. ubi fusè de comitiis, & de ratione creandorum apud Romanos magiſtratuum.

12. *Moribus hic meliorq; famâ contendat*] Alius accedat minùs fortè domi nobilis, ſed virtutum gloriâ conſpicuus; & de eodem honore & magiſtratu capeſſendo adverſus alterum contendat.

13. *Illi turba clientium ſit major.*] Alius potentiam oſtentet numerosâ clientum turbâ ſtipatus, ut ad munera publica evehatur.

at pari jure magnos & parvos obtinet mors: quodlibet nomen urna complectitur & versat. Cui suprà sceleratum caput strictas gladius impendet gustum suavem haud comparabunt epula Siculæ; nec soporem revocabit volucrum, aut lyræ modulatio. Quietus sopor haud aspernatur abjectas hominum agrestium casas, & littus umbrâ amœnum, nec Tempe Zephyris afflata. Qui cupit duntaxat quod sufficit, hunc nec angit mare procellosum, nec violentia occidentis Arcturi, vel

Sit major. Æqua lege necessitas
Sortitur insignes & imos [241]
Omne capax movet urna nomen.
Districtus ensis cui super impiâ
Cervice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborabunt saporem.
Non avium citharæque cantus
Somnum reducent. Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit, umbrosamque ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem quod satis est, neque [242]
Tumultuosum sollicitat mare,
Nec sævus Arcturi cadentis

ANNOTATIONES.

14. *Æquâ lege necessitas, &c.*] Numinis voluntas, æternum decretum, fatum, sine delectu summos æquè ac infimos complectitur, movet, amovet, absumit. Benè apud Suidam *lex quidem similis est Tyraunidi: terrore enim & vi cuncta perficit.*

16. *Omne capax movet urna nomen.*] Omnium perinde mortalium nomina fatalis urna continet, donec suo quæque tempore educantur. Atque ità cuncti seriùs ocyùs ultimæ necessitati mancipantur & traduntur. Vide Lib. 2. Od. 3.

17. *Districtus ensis cui super, &c.*] Quod si legitima dominatio non reddit fortunatum, ut initio asseruit, multò minùs tyrannica & per scelus occupata. Nam, ex Tullio mox citando, *cui semper aliquis terror impendeat, nihil ei beatum*: is nec epularum nec somni dulcedinem experitur. Quod sanè Damocles impius ille Dionysii Syracusarum Tyranni assentator intellexit, vel ab ipso Tyranno edoctus. Cum enim regiam experiri fortunam ab eo petiisset, aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo, magnificis operibus picto collocatus est. Aderant unguenta & coronæ: odores incendebantur: mensæ conquisitissimis epulis extruebantur: ad mensam eximiâ formâ delecti ministrabant pueri. Jamque fortunatus Damocles videbatur. In hoc autem medio apparatu fulgentem gladium è lacunari seta equina appensum demitti jussit Tyrannus, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pompam, nec dapes, nec puetos aspiciebat. Jam ipsæ defluebant coronæ. Denique exoravit Tyrannum, ut sibi abire liceret, quod jam beatus esse nollet. Hæc Cicero Tusc. 5. n. 61.

18. *Sicula dapes.*] Harum ut lautissimarum meminit Plato 3. de Rep. Tullius 2. de finibus, & Tusc. 5. n. 100. Athenæus lib. 1. cap. 19. Coquos item Siculos velut ciborum optimè condiendorum artifices eximios laudat lib. 14. cap. 23.

21. *Somnum reducent.*] Quem absstulit mortis pavor imminentis.

Somnus agrestium Lenis virorum, &c.] Rusticis contrà viris somnus adest ultrò suavis & placidus, seu in agresti tugurio, seu ad fluminis ripam sub arboribus frigus, umbram & amœnitatem prætendentibus. Virgil. Georg. 2. v. 467.

At secura quies . . . . .
Spelunca, vivique lacus, ac frigida Tempe
. . . mollesque sub arbore somni
Non absunt.

24. *Tempe.*] Accusativus est pluralis neutrius generis. Nomen erat vallis amœnissimæ in Thessalia, Peneo irrigatæ fluvio, montibus Ossa, Pelio, Olympo circundatæ. Pro locis quibuslibet amœnis usurpari solet. Vide lib. 1. Od. 7. v. 4.

Zephyris agitata.] Leniter aspirante eo vento, qui *genitalis spiritus mundi* appellatur à Plinio l. 16. c. 25. *flat ab Æquinoctiali occasu, ver inchoat, aperitque terras tenui frigore saluber. Favonius* Latinis à favendo vel fovendo; *Zephyrus Græcis nominatus, quasi ζωηφόρος, vitam ferens.* Id. Plin. lib. 18. cap. 34.

Agitata.] *Incertas Zephyris motantibus umbras*, ut canit Virgil. Eclog. 5. Quæ quidem omnia somnos dulces faciunt.

25. *Desiderantem quod satis est, &c.*] Qui parvo contentus agit, & necessaria tantum desiderat, is pecunias augendi parùm cupidus, longinquam negotiationem minimè suscipit, adeoque maris pericula declinat: nec ille angitur valdè, si quando calamitatem grando aut agrorum sterilitas annonæ penuriam invehat. Senec. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.*

26. *Tumultuosum mare.*] In fine Odes 29. hujus libri *Ægæos tumultus* vocat.

27. *Sævus Arcturi cadentis Impetus.*] Arcturus sive Arctophylax, quod Ursam sequatur ac

Impetus

Impetus, aut orientis Hœdi:
Non verberatæ grandine vineæ,
Funduſque mendax; arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hyemes iniquas.
Contracta piſces æquora ſentiunt, [243]
Jactis in altum molibus. Huc frequens
Cæmenta remittit redemptor
Cum famulis, dominuſque terræ
Faſtidioſus. Sed timor & minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit æratâ triremi, &
Poſt equitem ſedet atra cura,

Caprorum ſurgentium; neque vinea per grandinem attrita, vel ager fallax, arboribus modo pluvias accuſantibus, modo conſtellationes arva exurentes, modo frigoris ſævitiam. Aquas molibus in mare projectis coarctatas ſentiunt piſces. Illuc cæmenta ſæpius immittit operum conductor cum ſervis nec non poſſeſſor terram contemnens. At metus & formido eodem quo dominus aſcendunt: neque triremem æs munitam deſerit moleſta ſolicitudo, imo equitanti aſſidet

ANNOTATIONES.

veluti cuſtodiat dicta conſtellatio, magnas tempeſtates movet, præſertim cùm occidit, videlicet Octobri ineunte. Vide Plaut. Rudent. Prolog. ibi ſic loquens inducitur illud fidus:

Incepui hybernum, & fluctus movi maritimos.
Namque Arcturus ſignum omnium ſum acerrimum;
Vehemens ſum exoriens; cum occido vehementior.

28. *Orientis Hœdi.*] Pro, *hœdorum*. Sunt enim duæ ſtellæ in ſiniſtra manu Erichthonii, ſeu Aurigæ, quibus orientibus ſævit mare; tum ſcilicet cùm Sagittarium Sol decurrit. Virgil. Georg 1. v. 204.

Præterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis
Hædorumque dies ſervandi, &c.

30. *Funduſque mendax.*] Ager infructuoſus, ſpemque & laborem agricolæ diſtituens, *ſpem mentita ſeges*, ut ait Epiſt. ad Mæcen. Petronius ait ſimiliter, *fundos mendaces*. Et Pſal. 32. *fallax equus ad ſalutem.*

Arbore nunc aquas Culpante, &c.] Arbore ſterilitatem ſuam velut excuſante, tres ejus afferente cauſas, vitiumq; refundente vel in *aquas* & imbres nimios, quibus putrefactio generatur; vel *in torrentia agros ſidera*, æſtus nimirùm & calores immoderatos, qui ſuccum & humorem abſumunt omnem: atqui ex humido & calido attemperatis fructum ac fœtum quemlibet ſuum natura producit & procreat: vel in aſperitatem denique *hyemis* & immodicum gelu, quod nimis aſtringit, fruges adurit, arboreſque enecat, dum vegetandi vim prorsùs extinguit. Lucret.

Et tamen interdum magno quæſita labore
Cum jam per terras frondent atque omnia florent,
Aut nimiis torret fervoribus Ætherius Sol,
Aut ſubiti perimunt imbres, gelidaque pruina.

33. *Contracta piſces æquora ſentiunt, &c.*] Invehitur modò in inſanas ſubſtructiones, ing; ſtultam ædificandi in mari libidinem, de quibus jam lib. 2. Od. 15. & 18. Item poſteà Od. 24. hujus libri. Petronius in Satyrico:

. . . . . *aſpice latè*
Luxuriam ſpoliorum, & cenſum in damna fluentem.
Ædificant auro, ſedeſque ad ſidera mittunt,
Expelluntur aquâ ſaxis, mare naſcitur arvis;
Et permutatâ rerum ſtatione rebellant.
En etiam mea regna petunt: perfoſſa dehiſcit
Molibus inſanis tellus. Jam montibus hauſtis
Antra gemunt, &c.

Salluſt. Bell. Catilin. *Nam quid ea memorem, quæ niſi his qui vidêre, nemini credibilia ſunt? A privatis compluribus ſubverſos montes, maria conſtrata;* alii legunt, *conſtructa, &c.* Sueton. Caligul. c. 37. *in exſtructionibus Prætoriorum atq; villarum, omni ratione poſthabitâ, nihil tam efficere concupiſcebat, quàm quod poſſe effici negaretur. Et jacta itaq; molis infeſta ac profundo mari: exciſa rupes duriſſimi ſilicis: & campi montibus aggere æquati? & complanata foſſuris montium juga incredibili quidem celeritate, cum mora culpa capite lueretur.*

34. *Huc frequens Cæmenta demittit, &c.*] Variam è rudi ſaxo lapidumque cæſorum fruſtis & fragmentis materiam in mare dejicit, ut ſubſtratis molibus poſitoque fundamento ædificium ſuperſtruat ille fabricæ ſuſceptor, ἐργολάβος, manceps apud Cicer. Item *redemptor*, qui nempè quodlibet opus ſuo periculo, certâ mercede faciendum aſſumit.

36. *Dominuſque terræ faſtidioſus.*] Superbus & ambitioſus dominus faſtidiens ædes habere in terra, jamque novi quidpiam moliri volens, in mari ædificat.

38. *Sed timor & minæ Scandunt eodem, &c.*] Verum ſive ille diver & luxurioſus habitet in ædibus ejuſmodi maritimis, ſive naves & triremes, ſive equum inſcendat, non effugiat uſquam ſolicitudines & metus. Vide lib. 2. Od. 16.

Quid si male habentem haud sublevat Phrygium saxum, nec vestis purpurea astris splendidior, neque vinum Falernum, & unguentum Persicum; quare celsas ædes construam postibus invidiam cientibus, & ratione singulari? Quare vallem Sabinam commutem opibus plusculum laboriosis?

Quod si dolentem nec Phrygius lapis [244]
Nec purpurarum sidere clarior
Delenit usus, nec Falerna
Vitis Achæmeniumque costum;
Cur invidendis postibus, & novo 45
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabinâ
Divitias operosiores?

ANNOTATIONES.

41. *Quod si dolentem nec, &c.*] Quod si magnifica palatia, si vestes molles & nitidæ, si lautæ dapes, si odores & unguenta nihil prosunt ad levandam corporis aut animi ægritudinem, cur fortunam ego meam tenuem sed tranquillam & felicem non antiferam opibus summis, quas magni perinde labores & curæ nunquam non comitantur?

Phrygius lapis.] Innixæ & exornatæ basilicæ columnis è marmore Phrygio rubris inspersо maculis. Tibull. lib. 3. Eleg. 3.

Quidve domus prodest Phrygiis innixa columnis?

44. *Achæmeniumque costum.*] Unguentum pretiosum & exquisitum è costo frutice, cujus *radix gustu fervens, odore eximio*; proveniente in Persia, ubi regnavit Achæmenes. Vide Plin. lib. 12. cap. 12. Dioscorid. &c.

45. *Invidendis postibus.*] Invidia expositis ob luxum & pompam. Sic lib. 2. Od. 10. dixit *aulam invidendam*. Et Martial. Spectac. Epigram. 2. *invidiosa atria*.

47. *Cur valle permutem Sabinâ, &c.*] Cur præ majoribus possessionibus curarum feracibus, præ basilicis atque divitiis Regum, non amem & colam prædiolum meum, in Sabinis, amænâ situm valle, unde mihi quod satis est suppeditatur: & quo valdè contentus & quietus victito, Regibus proinde beatior?

ODE II.

Pueros ab ineunte ætate assuefaciendos esse rei militari & vitæ laboriosæ.

O amici, puer gravi bello sortis discat tolerare asperam [245]

ANgustam, amici, pauperiem pati
Robustus acri militiâ puer

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Od. 9. Lib. 1.

1. *Angustam, amici, &c.*] Horatii mentem & scopum in hac Ode præ cæteris expiscatus est Theod. Marcilius. Hujus itaq; non solùm interpretandi rationem sed ipsa verba libet afferre. *Tria*, inquit, *Reipublicæ quasi membra complexus est* Poëta; *artes belli, artes pacis, religionem*: in tribus nempè hujus Odes partibus. In prima laudat *disciplinam militarem*; in secunda *virtutem* quam *ad forum & campum refert*; in tertia denique *silentium quod ad religionem*. Tribus istis sanè tota Respublica continetur.

Amici.] In quibusdam codicibus legitur, *amicè*, in nonnullis etiam adverbialiter, *amicè*; quod ita explicant: tam libenter amanterque colendam esse paupertatem, ut jam gravis non sit aut videatur toleranti.

Pauperiem pati.] Id est, ut miles Romanus fiat robustus ac strenuus, assuescat puer militiæ laboribus; discatq; in primis ferre *pauperiem*, quâ primi inclaruere tum Romani tùm Græci. Apuleius in Apolog. *paupertas*, inquit, *populo Romano imperium a primordio fundavit*. Et paulò antè, *hæc in Aristide justa, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta*. Vide Valer. Maxim. lib. 2. cap. 5. & 7. lib. 3. cap. 3. lib. 4. cap. 4. Plutarch. in vita Phocionis; ubi Dux ille eximius Athenienſium refertur nudis semper fuisse pedibus tum ruri cùm militiæ, nisi ad calceos impulisset hyems atrocior. Unde jocantes milites asperum & crudele frigus arguebant ex eo quod calceatus esset Phocion. Cicero Tusc. 2. n. 34. *Cretum leges . . . itemque Lycurgi, laboribus eruduisse juventutem venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, æstuando.* Theocrit. Idyll. 22. init. πενία μάτηρ τᾶς τέχνας ἐ ἔφερε. αὐτὰ τᾷ μόχθοιο διδάσκαλος. *Paupertas sola artes excitat: ipsa laboris magistra est.* Menander: πενία γὰρ ὄζιν ἀ πείνα διδάσκαλος. *Paupertas morum est magistra.* Paupertatis è contrario incommoda, si vacat & libet, vide apud Juvenal. Sat. 3. v. 143. & seq.

Condiscat

Condiſcat, & Parthos feroces
Vexet eques metuendus haſtâ:
Vitamque ſub dio, & trepidas agat [246]
In rebus: illum ex mœnibus hoſticis 6
Matrona bellantis tyranni
Proſpiciens, & adulta virgo
Suſpiret: Eheu, ne rudis agminum
Sponſus laceſſat regius aſperum 10
Tactu leonem, quem cruenta
Per medias rapit ira cædes.
Dulce & decorum eſt pro patria mori.
Mors & fugacem perſequitur virum:
Nec parcit imbellis juventæ 15
Poplitibus timidoque tergo.
Virtus repulſæ neſcia ſordidæ, [247]
Intaminatis fulget honoribus:

inop'am; atque belliceſos Parthos urgeat equitans, telo formidabile. Sub aperto cœlo degat etiam inter pericula. Illum è muris hoſtium videns uxor Regis praliantis, & grandior puella, ingemat: heu, ne maritus regalis certaminum imperitus incurrat in iſtum *leonem conflictu ſævum, quem furor ſanguinolentus agit in medias ſtrages. Jucundum atque glorioſum eſt occumbere pro patriâ: fugientem etiam hominem mors conſectatur. Nec indulget ignavis adoleſcentibus genu trementibus & dorſum* vertentibus. *Virtus turpem repulſam ignorat: puris honoribus decoratur:*

ANNOTATIONES.

3. *Parthos feroces Vexet eques metuendus haſtâ.*] Equitando jaculandoq; ſe valdè exerceat, ut par evadet propulſandis Romani nominis hoſtibus, præcipuè verò Parthis equitandi & ſagittandi ſolertiâ pollentibus. Vide lib. 1. Od. 8. De Parthis autem jam antè ſæpiùs.

5. *Sub dio.*] Sub ardoribus Solis, ſub imbri, ſub frigore, ut quamlibet aëris inclementiam æquo animo ferat, robuſto corpore perferat. Lib. 1. Od. 1. *ſub jove frigido.*

Trepidis agat In rebus.] Inter belli tumultus, perpetuamq; trepidationem verſetur, ut fiat intrepidus impaviduſq;: nam, ex Philoſophis, aſſuetis parùm aut nihil movemur & afficimur.

6. *Illum ex mœnibus hoſticis, &c.*] Egregiè tractatus per proſopopœiam locus; in quo virtutem Romanam facit exhibetq; hoſti admirabilem, quo eam Romanis juvenibus amabilem reddat. Tam acer, inquit, inter dimicandum appareat, ut eum in acie decertantem è muris aſpiciens Tyranni contra pugnantis uxor aut filia, cum gemitu ſtatim exclamet; heu de viro meo, vel ſponſo conclamatum eſt, ſi in talem incidat adverſarium. Hic enim in præliis exercitatus, ille *rudis agminum*, ſcilicet inſtruendorum ac ducendorum Romanus iſte quaſi leo ferox & ſævus quicquid objicitur dejicit & vaſtat: ſponſus autem meus nihil par habet iſti bellico ardori.

13. *Dulce & decorum eſt pro patria mori.*] Mortis pavorem & metum adimere etiam Poëta ſolers conatur, gloriam certam generoſis, meticuloſis autem nihilo ſeciùs inſtare exitium aſſeverans. Cic. 1. Offic. n. 57. *pro patria quis bonus dubitet mortem oppetere, ſi ei ſit profuturus:* ad Attic. lib. 8. Epiſt. 2. *pro patria mori præclarum eſt.* Quam ſententiam Tyrtæus carm. de virtute bellica, non uno loco ventilat: occumbere pro patriâ *pulcrum eſt*, inquit, καλὸν ὅτι; *honorabile & ſplendidum*, τιμήν τε καὶ ἀγλαὸν, &c.

14. *Mors & fugacem perſequitur virum.*] Per prolepſin diluit quod objici poſſet: ſatius eſſe fugâ ſaluti conſulere, quàm ſe prædam inſtanti morti dedere. Atqui ingloriam velle vitam protrahere, ſtultum eſt & vanum, inquit: nam *mors apprehendit eum quoque qui pugnam refugit*, ex Simonide: Θάνατος ἐφῆπται καὶ τὸν φυγομάχον. Et Tyrtæus mox cit. ait: *eum qui è prælio teliſque elapſus eſt, domi ſæpe à morte corripi.*

15. *Nec parcit imbellis juventæ Poplitibus timidoque tergo.*] Huc revocari poſſunt & debent plures & variæ fugacium, & delinquentium in bello punitiones, quas fusè refert Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 13.

17. *Virtus repulſæ neſcia ſordidæ, &c.*] Hæc ſecunda pars eſt Odæ, in qua Stoicè prorsùs omnia Virtus, inquit, puris fruitur honoribus; propriosq; in ſemetipſa fulgores habet, quos ei vel auferre vel obſcurare nihil poteſt. Contrà honores à populi arbitrio pendentes, ambitionis, largitionum, corruptelæ ſordibus contaminantur: abjectarum prenſationum adulationumq; maculis fœdantur, turpis etiam repulſæ ignominiâ dehoneſtantur. Quot & quam indecoris artibus uterentur candidati ad plebeculæ favorem aucupandum, vide apud Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3.

Repulſæ neſcia ſordidæ.] Cato cum peteret magiſtratum repudiatus populi judicium contempſit aiebatq; familiaribus perperam & inciſſum pudibundis, non ſibi qui rectè petiiſſet, ſed populo qui malè judicaſſet ignominioſum illud eſſe.

neq; accipit vel deponit fasces ad voluntatem plebis faventis. Virtus Olympum aperiens dignis immortalitati, semitas inter arduas: vulgi turbam desicit, ac terram humidam linquit, alâ fugaci assurgens. Fida taciturnitati securum quoque stat pramium. Qui revelarit secreta mysteria Ce-

Nec sumit, aut ponit secures
Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negatâ tentat ita viâ:
Cœtusque vulgares & udam [248]
Spernit humum fugiente pennâ.
Est & fideli tuta silentio
Merces. Vetabo, qui Cereris sacrum

ANNOTATIONES.

Vide Plutarch. Cic 1. Tusc. 5. n. 54. *Si in virtute satis est præsidii ad bene vivendum, satis est etiam ad beate . . . . . Cum sapiens & bonus vir suffragiis præteritur; populus à bono Consule potius, quàm ille à vano populo repulsam fert.*

19. *Nec sumit aut ponit secures Arbitrio popularis auræ.*] Insignia magistratûs fasces & secures extitisse, & pro eo sapiùs usurpari, nemo qui vel primoribus labris literas attigit aut delibavit, ignorat. Crassus petens consulatum, populo blandiri & supplicare detrectavit, coram socero suo Scævolâ viro gravissimo. Apud Græcos autem Phocioni nedum plebem palpanti, imò ejus voluntatibus sæpè acriter & mordaciter reluctato, comitiis etiam adesse recusante, honores delati sunt. Plutarch. cit. &c. Adeo verum est quod canit Claudianus.

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaq; latè
Fortuna secura nitet, nec fascibus ullis
Erigitur plausuve petit clarescere vulgi:
Nil opis externa cupiens, nil indiga laudis:
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex altâ mortalia despicit arce
Hanc tamen invitam blandè vestigat, & ultro
Ambit honor. Ducuit teties à rure profectus
Lictor, & in mediis Consul quasitus aratris.

20. *Popularis aura.*] Favor populi vento levioris bene sic appellatur: Virg. Æn. 6. v. 815.

Jactantior Ancus
Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.

21. *Virtus, recludens immeritis mori Cœlum.*] Iis qui semper vivere digni forent, cùm urgente fati necessitate cedunt hac vitâ, nominis immortalitatem æternumque decus virtus confert: cœlestes etiam honores tribuit heroibus inter Deos relatis. Apud Senec. Tragic. Hercules de se ita jactat:

Virtus mihi
In astra, & ipsos fecit ad Superos iter.

22. *Negata tentat iter viâ, &c.*] Contendit ad cœlum per excelsa facinora ignavis haud concessa: vel simpliciter, per *liquidum æra* subvolat, *in terris non morando*, ut est in Ode ult. lib. 3. Quæ *negata* est hominibus *via*, quæ non volucribus, aut alâ à naturâ donatis. Sic lib. 1. Od. 3. dicitur,

Expertus vacuum Dædalus aera,
Pennis non homini datis.

At virtus supra vulgares sensus plebeiosque affectus assurgens, *pennâ*, id est, alto spiritu & generoso, *udam spernit* & fugit *humum*, quasi cœnosam & lutosam, id est, cupiditates sordidas, in quibus vulgi mens demersa hærere soler.

25. *Est & fideli tuta silentio Merces.*] Pars hæc est Ode tertia, in qua silentii laudationem agnoscit vulgus Interpretum. Verùm non tam silentii religio, quàm religionis silentium & sanctitas hìc commendatur. Errant ergo qui Horatium ab instituto vel aberrare vel digredi existimant. Imò ut Deorum cultum universè persuadeat, sacra Eleusinæ Cereris religioso quidem silentio peragi solita, velut speciem pro genere assumit; eorumque violationem pro quolibet sacrilegio affert. Quæ quidem sagaciter observarunt tum Parthenius, tum Marcilius jam citatus. Vide apud Valer. Maxim. initio lib. 1. emolumenta observatæ religionis, neglectæ verò pœnas & mala. Tertull. Apologet. cap. 7. *vel ex forma omnibus mysteriis silentii fides debetur.* Et contra Valentin. cap. 1. *Eleusinia Valentiniana fecerunt lenocinia sancta silentio magno solâ taciturnitate cœlestia*, Vide S. Augustin. de Civit. Dei, lib. 7. cap. 20. Arnob. lib. 5. &c.

Fideli tuta silentio Merces.] Grande semper credidere piaculum, tacenda effutire, seu Reipublicæ arcana, seu privatæ fidei commissa evulgando. Undevindices perfidiæ aut temerariæ loquacitatis Deos semper jactavere. Servius in Georgic 1. sub finem scribit Tribunum in crucem actum, quod urbis numen, quod nefas erat nominari, enunciasset. Euripides ait, κόσμου σιγὴ σέφανον ἀνδρὸς ἐ κακοῦ, pulchram silentii coronam viri boni. Et ex Simonide, *nulli unquam tacuisse nocet, nocet esse locutum.* Vide Plutarch. de garrulitate.

26. *Vetabo, qui Cereris sacrum, &c.*] Si quis arcana sacrorum Eleusinorum mysteria revelarit, adeoque sancti silentii religionem violaverit, ejusmodi hominem tanti reum sacrilegii procul arcebo, ne, si contubernalis fuerim cum eo plectar ab ultoribus violatæ religionis Diis. Itaque sub eodem tecto manere, aut simul navigare, fugiam. Proverb. est: cum viro scelesto ne viæ comes fueris.

κακῷ σὺν ἀνδρὶ μηδ' ὅλως ὁδοιπόρου.

Vulgarit

Vulgarit arcanæ, ſub iiſdem
Sit trabibus, fragilemque mecum
Solvat phaſelum. Sæpè Dieſpiter
Neglectus inceſto addit integrum : [249]
Rarò antecedentem ſceleſtum 31
Deſeruit pede pœna claudo.

veris, prohibebo ne ſub eodem tecto maneat, neve cymbam levem impellat mecum. Etenim haud rarò Jupiter ſpretus innocentem ſcelerato junxit : & vix unquam flagitioſum fugientem dimiſit punitio lento greſſu inſequens.

ANNOTATIONES.

Æſchyl. in ſeptem ad Thebas :

ἢ γὰ ξυνεσβὰς πλοῖον ἄστεως ἀνὴρ,
ναύτησι θερμοῖς ἐκ κακουργίας τινὶ,
ὄλωλεν ἀνδρῶν σὺν θεηλάτῳ γένει.

Ingrediens navim pius quiſpiam, nautis improbitate ferventibus, cum hominum gente Diis invisâ perit.

29. *Phaſelum.*] Navis erat oblonga & velox quæ tam velit, quam remis agi poterat, myoparoni non abſimilis. Erat & fluviale navigium. Virgil. Georgic. 4. v. 288.

Et circum pictis vehitur ſua rura phaſelis.

Sæpè Dieſpiter, &c.] Diei pater, ſcilicet Jupiter iratus repertum cum nocente innocentem ſimul plectit, & quaſi participes ejuſdem improbitatis utrumque mulctat. Heſiod. πολλάκι ἠ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἰπαυρεῖ. *Sæpè civitas univerſa viri improbi pœnas luit.* In ſacris etiam codicibus ob unius peccata in omnes exarſiſſe divina ultio legitur, lib. 4. Reg. cap. 21. *Quid fecit, Manaſſes Rex Juda abominationes iſtas . . . ecce ego inducam mala ſuper Jeruſalem & Judam, &c.*

31. *Rarò antecedentem, &c.*] Pœna licet *claudo*, id eſt, tardo *pede* gradiens, *ſceleſtum* aſſequitur tandem nec inultum *deſerit*, quamvis ille fugâ evadere malum ſperet. Huc pertinet quod ex adagio feruntur, *Dii laneos habere pedes.* Vide Plutarch. de ſera Dei vindicta. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 1. *Lento gradu ad vindictam ſuâ divina procedit ira : tarditatem vero ſupplicii gravitate compenſat.* Quam ſententiam prior extulit Homerus Iliad. 4. v. 160. Tibull. lib. 1. Eleg. 9.

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Juvenal. Sat. 13.

Ut ſit magna, tamen certè lenta ira Deorum eſt.

ODE III.

Virum juſtum nihil extimeſcere. Item de non reparandâ Trojâ.

JUſtum & tenacem propoſiti virum
Non civium ardor prava jubentium, [250]

Virum integrum & in ſententia conſtantem de firmo propoſito non dimovet vehementia

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Juſtum & tenacem, &c.*] *Non uſitatâ* profectò *nec tenui pennâ* hæc Ode ſcripta eſt, in qua cæco velut impetu fertur vates, ac certè divino : divino, inquam, ubi graves prorſus ac ſublimes ſunt tum res, cùm dictio ; cæco tamen, ut videtur ; quandoquidem temerè quolibet abripitur, atque à viri juſti laudatione ſubito digreſſus, longiuſque evagatus ad capienda Trojæ fata prorumpit ; ipſe *propoſiti* parùm tenax, ac immemor ſui ad Piſones monìti, quo ita præcipit :

Tantum ſeries junctura pollet !

Quid ergò navus Poeta ? Quid interpreteris ? Horum plerique obvia certatim explicant, finem verò & ſcopum Odes ſatis quidem abſtruſum, minimè ſcrutati, quod præcipuum eſt, omittunt. Nonnulli Oden hanc nec inſcriptione, nec literis à præcedenti ſejunctam in antiquis codicibus legi duntaxat admonent. Quidam Apotheoſim Romuli, alii Auguſti laudationem eſſe volunt. Verùm quò tam accurata illa Junonis oratio Trojam reſtitui vetantis ? Hoc in ſumma ſua felicitate Romani tunc fortaſſe moliebantur, inquit Georg. Fabritius. At Fabritio ſagacior Faber in paucis eruditus vir acriſq; judicii, mentem Horatii ſubodoratus, aut feliciter indagavit, aut certè conjecturam omninò veriſimilem, pulchram ſanè protulit. Is ità rem ſtatuit. Ex Sueton. Jul. cap. 79. Cæſar Ilium migrare, eoque Imperii opes transferre cogitaverat. Atqui ne Auguſtus Julii hæres idem moliretur, non abs re trepidatum eſt : quo Roma dubio procul extincta foret. Itaque ſolerter quidem, obliquè, & arte ſingulari, ut tale conſilium diſcutiat Horatius, exhibet ac minatur Junonis iram, quam jam tum à primordiis ſuis gravem experti fuerant Romani.

2. *Prava jubentium.*] *Velitis, jubeatis, Quirites :* verba Tribuni ſolemnia. *volumus, jubemuſque*, populi erant legem ſancientis.

civium improba prævribentium, nec facies tyranni urgentis, neque Notus turbator Adriatici maris procelloſi, nec potens dextera Jovis fulmen vibrantis. Si ruat mundi ſolata compages intrepidum opprimet caſus. Iſtâ pollens virtute Pollux & errabundus Hercules ades ad ignitas aſcendit: inter quos Auguſtus ſedens ore roſeo nectar potat. Iſtâ clarum te, Liber pater, traxere tua tigres indomitâ cervice jugum ferentes. Per iſtam Romulus Martis equis effugit Inferos; Junone apud Deos conſilium habentes di-

Non vultus inſtantis tyranni
Mente quatit ſolidâ; neque Auſter,
Dux inquieti turbidus Adriæ:
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis;
Impavidum ferient ruinæ.
Hâc arte Pollux & vagus Hercules
Innixus, arces attigit igneas: [251]
Quos inter Auguſtus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hæc te merentem, Bacche pater, tuæ
Vexere tigres, indocili jugum
Collo trahentes: hâc Quirinus
Martis equis Acheronta fugit:
Gratum elocutâ conſiliantibus

ANNOTATIONES.

3. *Non vultus inſtantis tyranni.*] Ita Q. Scævola truculentius ſibi minitanti Sylla; *licet, inquit, mihi agmina militum, quibus Curiam circumſediſti, oſtentes, licet mortem miniteris, nunquam tamen efficies ut propter exiguum ſenilemque ſanguinem meum, Marium à quo urbs atque Italia conſervata eſt, hoſtem judicem.* Alia vides exempla apud eumdem Valer Maxim. lib. 3. cap. 8.

4. *Auſter dux inquieti turbidus Adriæ.*] Lib. 1. Od. 3.

. . . . . Nec timuit præcipitem Africum
. . . . . nec vabiem Noti,
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere ſeu ponere vult freta.

7. *Si fractus illabatur orbis.*] Alludit ad veterum quorumdam opinionem; cœlum conſtare lapidibus, & aliquando ruiturum. Vide Ariſtot. Metaphyſ. 5. Diog. Laert. lib. 2. in Anaxagora. Celtæ querenti Alexandro, quid potiſſimum formidarent, hoc reſponderunt, ne cadente cœlo opprimerentur. Quint. Curt. Eſt & proverb. apud Eraſm. *Quid ſi cœlum ruat?*

9. *Hâc arte Pollux, &c.*] Eâ virtute, æquitate & conſtantiâ heroës immortalitatem adepti, divinoſque honores ſunt conſecuti, Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus, de quibus lib. 1. Od. 12.

Vagus Hercules.] Qui varias orbis regiones peragravit, & multa paſſim, monſtris etiam domitis, virtutis ſuæ monimenta reliquit.

10. *Arces attigit igneas, &c.*] Adiit cœlum ſideribus micans & ardens.

11. *Quos inter Auguſtus, &c.*] Deorum epulis accumbens nectar potat, jam tum cùm in terris ægeret, factus Divus; nimirùm poſt debellatum omninò Sext. Pompeium. De quo vide Appian. lib. 5. de bell. civil. antèa tamen quoque, ſed per adulationem, ita Virgilio appellatus, Eclogâ 1.

Deus nobis hæc otia fecit.

12. *Purpureo bibit ore.*] Deorum ſtatuis os ſeu vultus minio pingebatur. Quo reſpexiſſe Horatium, non dubitaverim.

Nectar.] Vide quæ mox annotabo ad eas voces, *ducere nectaris ſuccos.*

13. *Hæc te merentem, Bacche, &c.*] Iſtâ pariter virtute clarus, ô Bacche, meruiſti divinos honores, feraſque intractabiles ad currum tuum junxiſti, ac numine tuo domitas jugum ferre docuiſti, naturâ ſuâ indociles. Tigres ebrioſorum feritatem optimè deſignant: unde iis Bacchi currum trahi dixere; ſeu quod nullum ſit tam ferox ingenium, quod non vino manſuefcat & cicuretur.

15. *Hæc Quirinus Martis equis Acheronta fugit.*] Romulus etiam virtute bellicâ inſignis, veluti Martis patris ſui equis invectus ad Superos evaſit, adeoque infernales effugit lacus. Vide Cic. 1. de Legib. n. 3. Ovid. Faſt. 2.

Fit fuga: Rex patriis aſtra petebat equis.
. . . . . Quirites
Thura ferant: placetque nova turba Quirinum.
. . . . . .
Templa Deo fiunt: collis quoque dictus ab illo eſt.

17. *Gratum elocutâ conſiliantibus Junone Divis.*] Junone in Deorum conſilio elocutâ rem Marti aliiſque gratam: ſcilicet non prohibere ſe quominus immortalibus accenſeretur Romulus, quod graves iras adverſus Trojanos eorumque poſteros Paridis causâ dudum conceptas ipſa ex animo jam depoſuerat.

Conſiliantibus.] Deliberantibus de recipiendo in cœlum Romulo, deque fato Imperii Romani. Cic. ad Attic. lib. 15. Epiſt. 10. *difficili ad conſiliandum legatione.* Cornel. Tacit. Hiſtor. 2. *redierat omnis Bononiam conſiliaturi.*

Junone

Junone Divis : Ilion, Ilion
Fatalis inceſtuſque Judex,
Et mulier peregrina vertit [252]
In pulverem, ex quo deſtituit Deos 21
Mercede pactâ Laomedon, mihi
Caſtæque damnatum Minervæ,
Cum populo & duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ ſplendet adulteræ 25
Famoſus hoſpes : nec Priami domus
Perjura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit :
Noſtriſque ductum ſeditionibus
Bellum reſedit. Protinus & graves
Iras, & inviſum nepotem. [253]
Troïa quem peperit ſacerdos, 31
Marti redonabo. Illum ego lucidas

cente rem iucundam : funeſtus (dixit) & flagitioſus arbiter, & barbara fœmina in favillas redegit Troïam, mihi & pudica Palladi cum plebe & rege fallaci addictum, ex quo tempore Laomedon numina defraudavit promiſſo ſtipendio. Non amplius mœcha Lacedæmonia fulget hoſpes infamis ; neque Priami gens fraudulenta Græcos feroces expugnat viribus Hectoris : quieviſque bellum noſtris diſcordiis protractum. Ergò *etiam deinceps grandes inimicitias, & nepotem odioſum, quem genuit ſacrificula Troïana, Marti remittam. Hunc ego ſinam ingredi domicilium*

ANNOTATIONES.

18. *Ilion, Ilion,*] Motum animi gravem indicat geminatio vocis, veteremque iram exprimit. Porrò ſicut à Troë rege Troja & Troas ; ſic ab Ilo ejus filio Ilium & Ilienſes nomen ſortiti ſunt : cùm hic eam ampliaſſet urbem, quam priores condiderant reges aut exornarant.

19. *Fatalis inceſtuſque judex, &c.*] Ilium, inquit Juno, perdidit Paris inter Deas de pulchritudine contendentes malo ſuo patriæque *fato, judex* electus, cùm, Junone & Minervâ poſthabitis, Veneri primas detulit.

Inceſtus,] Qui Helenam Menelai conjugem, violatâ hoſpitii ſanctitate, *rapuit.* Vide lib. 1. Od. 15.

20. *Et mulier peregrina vertit in pulverem.*] Helena Spartana à Paride è Græciâ in Phrygiam abducta in cauſa fuit cur Græci injuriam ulturi conjurarint in Trojanos, Trojamque decennali bello captam ferro flammaque devaſtarint. Vide Senec. Trag. Troad.

21. *Ex quo Laomedon, &c.*] Hîc declaratur prima excidii Trojani origo, nimirùm fraus Laomedontis patris Priami. Is enim Trojæ muros ædificans, Neptuni & Apollinis operâ uſus eos *mercede pacta* defraudavit. Quo Jupiter offenſus regni iſtius perniciem & ruinam ſanxit. Tam notæ fabulæ dedit locum quod rex ille cùm extruendis urbi muris vel reparandis pecunia deeſſet, Deorum iſtorum theſauros & ornamenta templi, vel in hoc depoſitam pecuniam accepit, repoſiturum ſacramento ſe obligans. Quod tamen poſteà minimè præſtitit. Homer. Iliad. 21. paulò ante finem.

22. *Mihi caſtæque damnatum Minervæ, &c.*] Addictum, damnatum, traditum ad quamcunque perniciem in ultionem injuriæ judicio Paridis nobis illatæ. Loquitur Horatius ex more Romanorum, debitores qui non erant ſolvendo, creditoribus obnoxios facere, addicere, tradere conſuetorum.

24. *Cum populo & duce fraudulento.*] Apud Homerum Iliad. mox cit. Neptunus Apollini exprobrat, quod pro Trojanis fœdifragis militat, immemor ſuperbiæ & injuriæ Laomedontis, qui locatæ in annum operæ pactam mercedem nedum perſolveret, etiam minas ſibi Diis intentaret. Virgil. Æn. 5. v. 810.

Cuperem cum vertere ab imo
Structa meis manibus periura mœnia Troja.

25. *Jam nec Lacæna ſplendet, &c.*] Non vivit ampliùs Paris, nec jam ſpecioſum ac ſplendidum Helenæ ſe oſtentat, ut in adulterium pelliciat.

26. *Famoſus hoſpes.*] Impurus. Vide lib. 3. Od. 15. v. 3. Annot.

Nec Priami domus, &c.] Nec Trojani Græcis jam repugnant Hectoris ferè unius virtute nixi. Vide lib. 2. Od. 4. v. 10. ibique Annot.

29. *Noſtriſque ductum ſeditionibus bellum reſedit.*] Tandemque finitum eſt illud bellum, quod noſtris eſt diſcordiis ad annos decem productum & dilatum. Pro Trojanis videlicet ſtabant Apollo, Mars, Diana, Latona, Venus : pro Græcis autem Neptunus, Mercurius, Vulcanus, Juno, Minerva. Homer. Iliad. 20.

30. *Reſedit.*] Quievit, pacatum eſt bellum. Cic. ad Famil. lib. 8. Epiſt. 2. *Marcelli impetus reſederunt, non inertiâ, ſed (ut mihi videbatur) conſilio.* Tuſcul. 3. *timor animi reſedit.* Tit. Liv. *poſtquam ira reſediſſent*

Protinus & graves iras, &c.] Deinceps igitur condonabo priores inimicitias, & Marti concedâ ut in cœlũ admittatur Romulus ejus filius, meus

Inire

ſplendens, bibere nectareos liquores, atque numinum felici numero accenſeri. Dummodo Trojam inter & Romam ingens mare fremat, quacumque in regione imperant fortunati exterres. Modo ſuper ſepulcrum Priami & Paridis greges laſcivient, & bellua illæſa fœtus ſuos abſcondant, ſtabile floreat Capitolium, & Roma bellicoſa leges imponat victis Medis. Illa formidabilis procul ad extremas orbis partes famam propaget; ſive ubi mare interfuſum ſeparat Europam ab Africa; ſive ubi Nilus intumeſcens agros perfundit:

Inire ſedes, ducere nectaris
Succos, & adſcribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter ſæviat Ilion
Romamque pontus; qualibet exules
In parte regnanto beati.
Dum Priami Paridiſque buſto [254]
Inſultet armentum, & catulos feræ
Celent inultæ; ſtet Capitolium
Fulgens, triumphatiſque poſſit
Roma ferox dare jura Medis,
Horrenda latè nomen in ultimas
Extendat oras, quà medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Quà tumidus rigat arva Nilus:

ANNOTATIONES.

ver *nepos* eò mihi *inviſus* quod è ſtirpe Trojanâ ſit, matre ſcilicet Iliâ, ſeu Rheâ Numitoris filia Veſtæ Sacerdote: Virg. Æneid. 1. v. 278.

. . . . . *donec Regina Sacerdos*
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.

Et Æneid. 7. v. 293.

Heu ſtirpem inviſam, & fatis contraria noſtris
Fata Phrygum.

At cit. mox Æneid. 1. v. 283. Veneri prædicit Jupiter meliora, & ſic ſpondet:

Quin aſpera Juno
Quæ mare nunc terraſque metu cælumque fatigat,
Conſilia in melius referet, mecumque fovebit
Romanos rerum dominos, gentemque togatam, &c.

34. *Ducere nectaris Succos.*] Cœleſti cibo potuque, adeoque immortalitate frui: Deorum conſortem eſſe. Apud Pindar. dicitur Tantalus Deorum furatus nectar & ambroſiam, in quibus Dii immortalitatem poſuerunt. Vide Lucian. in fabulofis, Dialog. 25. cui titul. *Deorum Concilium:* ubi facetè & lepidè nectar & ambroſia deficere dicuntur ob multitudinem bibentium, ſic ut unà jam conſtet ſextarius; unde & ſtatuitur animadvertendum in falſo aſcriptos, & neſcio quomodo exiſtimatos Deos.

35. *Quietis ordinibus Deorum.*] Apud Boëtium Deus ſtabilis *Immotuſque manens dat cuncta moveri.* Virgil.

Scilicet is ſuperis labor eſt: ea cura quietos
Sollicitat.

Nempe ſolius divinitatis eſt quies.

37. *Dum longus inter, &c.*] Dummodo Ilium inter & Romam magnum interfluat mare, quo Romani reſtituenda Troja, repetendaque vetere patria deterreantur, arceanturque; *qualibet* in orbis *parte* ſint *beati*; quin & *regnent* ac dominentur; at *exules* procul à regione & ſolo patrio.

40. *Dum Priami Paridiſque buſto, &c.*] Modò tam deſerta ſit Trojana terra, ut gramen producat armentis paſcendis idoneum, ſit & luſtrum ferarum, ubi impunè illæ catulos enixi & educare queant abſque ullo metu. Eâ conditione *ſtet Capitolium, Roma* floreat, atque *nomen*, famam Imperiumque *ad ultimas extendat oras.* Ad Orientem *det jura Medis*; ad Occidentem Hiſpanis, *quà medius liquor, &c.* ad Meridiem Afris, *quà tumidus rigat, &c.*

44. *Dare jura Medis.*] Ubi regnum aliquod in provinciam redegerant victores Romani, eò ſtatim mittebant viros, qui jus & leges præſcriberent.

Medis.] Id eſt, Parthis, ut jam haud ſemel annotavi.

46. *Quà medius liquor ſecernit Europen ab Afro.*] Ad fretum uſque Gaditanum. Solin. *Oceanus ab Occaſu irrumpens lævo latere Europam fodit, Africam dextro, ſciſſis Calpe & Abyla montibus, quos dicunt columnas Herculis; inter Mauros funditur & Hiſpaniam.*

48. *Quà tumidus rigat arva Nilus.*] Per Africam, Æthiopiam, Ægyptum. Cic. de Nat. Deorum n. 130. *Ægyptum Nilus irrigat, & cum tota æſtate obrutam oppletamque tenuerit, jam recedit, molliteſque & oblimatos agros ad ſerendum relinquit.* Plin. lib. 5. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus it per deſerta & ardentia, immenſo longitudinis ſpatio ambulans . . . . obſervatum eſt, prout in Mauritania nives imbreſve ſatiaverint, ita Nilum increſcere . . . . . Africam ab Æthiopia diſpeſcens, feris & belluis frequens . . . . . medios Æthiopas ſecat . . . . Inſulas innumeras*

Aurum

Aurum irrepertum, & ſic meliùs ſitum [255]
Cùm terra celat, ſpernere fortior,
Quàm cogere humanos in uſus,
Omne ſacrum rapiente dextrâ.
Quicumque mundi terminus obſtitit,
Hunc tangat armis; viſere geſtiens,
Quâ parte debacchentur ignes,
Quâ nebulæ pluviique rores.
Sed bellicoſis fata Quiritibus
Hac lege dico, ne nimium pii,
Rebuſque fidentes, avitæ
Tecta velint reparare Trojæ. [256]
Trojæ renaſcens alite lugubri

Generoſior contemnendo aurum nondum inventum, atque ita convenientius poſitum; dum terra contegit; quam addicendo illud *uſui hominum mortali quidlibet ſanctum depradante. Quiſquis mundi finis impediviſt, nunc bella obtineat, cupiens inveſtigare, quo loco æſtus, quæ nubila & imbres ſaviant. Verum fata ſancio Romanis militiæ inclytis eâ conditione, ut non plus quàm fas eſt pii, neve opibus immixi ſatagant antiqua Troja domos inſtaurare. Namque ſors Troiæ reſurgens*

ANNOTATIONES.

ſpargit . . . . certis diebus auctu magno per totam ſpatiatus Ægyptum, fœcundus inundat terra. Cauſas incrementi varias prodidere . . . incipit creſcere Lunâ novâ, quacunq; poſt ſolſtitium eſt, ſenſim modiceque Cancrum Sole tranſeunte, abundantiſſime autem Leonem. Reſidit in Virgine, iiſdem quibus acrevit, modis. In totum autem revocatur intra ripas, in Librâ, ut tradit Herodotus, centeſimo die. Juſtum incrementum eſt cubitorum ſexdecim. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardius recedendo . . . in duodecim cubitis famem ſentit Ægyptus; in tredecim eſurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim ſecuritatem, ſexdecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum octodecim, Claudio principe. &c. Nil aquas laudant Ariſt. Galen. &c. originem nuper inquiſivit Iſaacus Voſſius. De eo multa Herodot. lib. 2. Senec. nat. qu. lib. 4. Agell. lib. 10. cap. 7. &c.

49. *Aurum irrepertum, &c.*] Ordo eſt: Roma fortior ſpernendo aurum quod è fodinis nondum erurum eſt, quàm illud inde eruendo & ad uſum fabricando nummoſque cudendo. De contemptu divitiarum apud priſcos Romanos uſitato Valer. Maxim. lib 4. cap. 3. De Curio, Fabricio, Camillo, aliiſque diximus lib. 1. ad Od. 12. & alibi.

Sic melius ſitum, cum terra celat.] Seu quod rapturibus non eſt expoſitum, dum latet in viſceribus terræ; ſeu potiùs, quod tunc avaritiam & cupiditatem non accendat, nec ad ſcelus impellat, aut ad explendas libidines fomitem præbeat & facultatem. Ovid.

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

51. *Cogere, &c.*] Vis ſiquidem inferri metallis videtur, cùm è terræ viſceribus extrahuntur.

52. *Omne ſacrum rapiente dextrâ.*] Duplici hoc ſenſu poteſt accipi: vel quòd à Romanis ſpernatur aurum, cujus rapiendi causâ nec ſacris parcunt homines: vel quod ipſi Romani, Priſci nempè, fortiores & nobiliores aurum contemnendo, ſe præbuerint; quàm poſteri illud ab exteris nationibus devictis auferendo, ſacra etiam è templis ac pretioſa quælibet ornamenta vel armorum & jure belli diripiendo. Dionyſ. Tyrannus Syracuſanus Jovi Olympio detraxit amiculum aureum, addito etiam adhibrio, quod æſtate gravior, hyeme frigidior eſſet. Val. Max. &c.

53. *Quicumque mundi terminus obſtitit, &c.*] Si quis ante orbis angulus Romanis haud paruit, deinceps pareat, eoque victricia inferant arma; ſeu ad Zonam torridam, ubi *debacchantur ignes*, ſævitque æſtus: ſeu ad mundi polos, ubi *nebulæ*, glacies, caligo perpetua, *pluvii rores*, imbres. Id. lib. 1. Od. 22. Lucret. lib. 1. ponit etiam *rores* pro imbribus & aquis pluviis.

57. *Sed bellicoſis fata Quiritibus, &c.*] Bis jam dixi, & tertiùm repeto, me Romanis indulgere, ut ſint orbis domini, ſed eâ tantum lege, ne præpoſterâ mori pietate in patriam avorum ſuorum Trojam, ejus muros & *tecta velint reparare*, neve ſuis opibus ac *rebus* proſperis *fidentes* id unquam moliantur. Quod ſi fecerint, malis auſpiciis & *alite lugubri* faxint: enimverò *triſti clade* iterùm ſubvertetur Troja, quamvis *muris aheneis, auctore* etiam *Apolline*, ſtabiliatur.

59. *Avitæ.*] Æneas cum Trojanorum colonia. *Ilium in Italiam portat victoſq; Penates.* Æn. 1.

60. *Tecta velint reparare Trojæ.*] Patriæ certè charitatis in illum antiquæ ſuæ originis locum Romani ſenſum habere ſe teſtati ſunt haud ſemel: Nam deletum à C. Fimbriâ Cinnæ legato Ilium reſtaurarunt. Vide Tit. Liv. Epit. 83. Appian. Sueton. Claud. cap. 25. *Ilienſibus quaſi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remiſit: recitatâ à vetere epiſtolâ Græcâ Senatus Populiq; Romani Seleuco Regi amicitiam & ſocietatem ita demum pollicentis, ſi conſanguineos ſuos Ilienſes ab omni onere immunes præſtitiſſet.*

61. *Alite lugubri.*] *Malâ avi*, lib. 1. Od. 15.

Fortuna

infaustis auspiciis, repetetur, casu iterum luctuoso, triumphantis exercitus ductrice me Jovis uxore & sorore. Si ter ex ære mœnia reparentur, favente Apolline, ter quoque diruta prosternantur à Græcis mihi dilectis: ter captiva conjux plangat maritum ac filios. Ludenti citharæ ista minime congruant, Quo pergis, ô Musa? cessa audax Deorum verba narrare, atq; humili carmine diminuere grandia.

Fortuna tristi clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Conjuge me Jovis & sorore.
Ter si resurgat murus aheneus,
Auctore Phœbo; ter pereat meis
Excisus Argivis; ter uxor [257]
Capta virum puerosque ploret,
Non hæc jocosæ conveniunt lyræ.
Quo, Musa, tendis? Desine pervicax
Referre sermones Deorum, &
Magna modis tenuare parvis.

ANNOTATIONES.

Ex avium aspectu, volatu, cantu auspicia captari solita, notum est.

64. *Conjuge me Jovis & sorore.*] Virgil. Æneid. 1.

Ast ego quæ Divûm incedo Regina, Jovisque
Et soror & conjux.

Servius ibid. *Physici*, inquit, *æthera Jovem, id est ignem volunt intelligi, Junonem vero aerem: & quia tenuitate hæc elementa paria sunt, dixerunt esse germana: & quoniam Juno, id est aer, igni subjectus est, jure superposito elemento mariti nomen inditum.* Cic. 2. de Nat. Deor. n. 66. *Aer, ut Stoici disputant, interjectus inter mare & cælum Junonis nomine consecratur; qua est soror & conjux Jovis; quod & similitudo est ætheris, & cum eo summa conjunctio. Effœminarunt autem eum, Junonique tribuerunt, quod nihil est eo mollius.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 17. *Apud Theologos*, inquit, *Jupiter est mundi anima, hinc illud:*

Ab Jove principium Musæ: Jovis omnia plena.

Quod alii Poeta sunt mutuati de Arato, qui de sideribus locuturus, à Cœlo in quo sunt sidera, exordium sumendum esse decernens, ab Jove incipiendum memoravit. Hinc Juno & soror ejus & conjux vocatur. Est autem Juno aer, diciturque soror, quia seminibus iisdem, quibus cœlum, etiam aër est procreatus: conjux, quia cœlo subjectus est aër.

66. *Auctore Phœbo.*] Hunc impensè Trojanis favisse compertum est. Legunt quidam *ductore.*

Ter pereat.] Allusum videtur ad triplex Ilii excidium, primo ab Hercule, deinde à Græcis, posteà à C. Fimbriâ, Syllanis temporibus, ut antè annotavi. Vide Appianum.

Meis Excisus Argivis.] Argivos Juno fovebat maximè, quod ipsa præcipuè Argis colebatur; quæ urbs Argiæ Peloponnesi regionis princeps & caput erat. In eâ sedebat Rex Agamemnon Græcæ in Trojanos expeditionis Dux & Imperator. Virgil. Æneid. 1. v. 27.

Memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro charis gesserat Argis.

67. *Ter uxor Capta, &c.*] Vel Trojanæ mulieres quælibet cæsos aut captos lugeant & ipsæ captivæ, aliæ viros suos, aliæ filios. Vel, *uxor capta virum*, Hecuba Priamum, Andromache Hectorem; *puerosque ploret*, hæc Astyanacta, illa verò Hectorem, Parin, Deiphobum, Troilum, &c.

69. *Non hæc jocosa conveniunt lyræ, &c.*] Egregiè se Poëta comprimit in ipso Poërici ardoris impetu, quasi tam grave argumentum haud Lyricis versibus benè conveniat: ipse tamen ad Pisones ita docet:

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Et Pindarus aliique res quasq; graves lyrâ graviter cecinerunt. Verùm bellè Horatius tum desinit, cùm ultrà vix sine offensione Augusti, progredi se posse intelligeret.

ODE

ODE IV.

Musarum se præsidio tutum semper & ubique fuisse, gratus profitetur.

DEscende cœlo, & dic age tibiâ
Regina longum, Calliope, melos,
Seu voce nunc mavis acutâ,
Seu fidibus citharâve Phœbi.
Auditis? An me ludit amabilis
Insania? Audire, & videor pios
Errare per lucos, amœnæ
Quos & aquæ subeunt & auræ,
Me fabulosæ Vulture in Appulo

[258]

O Princeps Calliope, veni ex Olympo; & cantionem longiorem cane fistula, sive placet magis, voce clara, vel chordis aut lyra Apollinis. An auditis? An me decipit jucundus furor? Videor audire & cernere illam ambulantem in sacris nemoribus, per qua rivi penetrant ac venti. Me pue-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Od. 9. Lib. 1.

Oden hanc inter eximias censet eruditus quisque: respondere superiori, imò & continuari, placuit nonnullis, sed perperam. Musis accepta refert Horatius pleraq; id verò potissimùm quòd redierit in gratiam cum Augusto, contra quem militaverat. Hinc ejus Principis moderationem & clementiam extollit egregiè: eoque duntaxat spectasse, non immeritò videatur.

1. *Descende cœlo.*] Gravis & solennis invocatio res graves notat, gravemque enthusiasmum præsagit.

Cœlo.] Illic etiam Musis sua sedes est. Hesiod. init. Theogon. nec semel, Musas nuncupat *Olympiades Jovis filias*: Pariter & Homer. Hymn. in Mercur. &c. Iliad. verò 2. in cœlo domos habere scribit.

Ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι
Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι.

Ennius similiter.

Musa quæ pedibus magnum pulsatis Olympum.

Vide & Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 3.

2. *Regina Calliope.*] Musarum princeps vel cantu aliis præstans: Regum etiam comes. Hesiod. Theogon. ἀπάσων προφερεστάτη, *omnium excellentissima.* βασιλεῦσιν ὁπηδεῖ, *Reges comitatur.* Diod. Sicul. lib. 5. cap. 1. *Musis nomina, cuique à proprio munere tribuerunt. Clio propter gloriam, &c. . . . . Calliopen quod cantus suavitate cæteris antecedens magni ab auditoribus æstimatur.*

Longum melos.] Certè est Ode, hæc è longioribus. Vide Agell. lib. 16. cap. 18.

3. *Seu voce, Seu fidibus, &c.*] Istis nempè constat exercetur; Musica, voce, lyrâ, tibiâ. De citharâ ab Apolline inventâ, lib. 1. Od. 21.

5. *Auditis? An me ludit, &c.*] O sodales, an mecum auditis Calliopen canentem, meisque jam votis respondentem?

Amabilis Insania.] Voluptatem sanè maximam præstat ardor poëticus iis qui divinâ illâ facultate sunt donati.

6. *Audire & videor pios Errare per lucos.*] Veluti præsentiam numinis sentiat, atque enthusiasmo correptus ita loquitur.

7. *Lucos.*] In solitariis maximè locis delubra statuebant veteres: ibiq; Deos credebant libentius habitare ubi quies & silentium, ubi nullæ turbæ aut strepitus mentium integritatem hebefactarent: ubi *Sapientia Gymnasium, ubi mores bene instituuntur, & animi virorum dirigumtur.* Hæc enim solitudo præbet, ex Plutarcho.

8. *Quos & aquæ subeunt & auræ.*] Perfluentes aquæ, & aspirantes seu perflantes auræ ac Zephyri amœnos faciunt in primis lucos.

9. *Me fabulosæ, &c.*] Hæc strophe magnam interpretibus crucem fixit hactenus. Atenim quò referenda vox *fabulosa?* Deinde, quid ait Poëta de *Vulture Appulo, extra Apuliam?* Quod primum spectat; sunt qui Apuliam dici fabulosam velint, ac de Insulis etiam Diomedis Apuliæ proximis meras ipsi fabulas texant. Quidam nutricem Horatii Apuliam vocari, quæ fabulosa narrare solita sit, comminiscuntur: papæ! cudere se anile figmentum nec advertunt. Verùm enim, an palumbes (quod restat) fabulosas dicat Poëta, quando rem ut verè gestam commemorat? Ita sanè melioris notæ interpretes. Imò *palumbes fabulosæ*, inquam ego; ficut *Hydaspes fabulosus* lib. 1. Od. 22. v. 8. Et apud Plin. lib. 5. cap. 1. Atlas *mons Africæ vel fabulosissimus*: nimirum quod de illis valde multa scribunt, dicunt, fabulantur; præsertim verò Poëtæ. Sic palumbes currui Veneris trahendo jungunt; eique numini sacras, atque, ut hoc loci, ministras faciunt.

Vulture in Appulo Altricis extra limen Apuliæ.] Est Vultur mons in Apuliæ Lucaniæq; confinio, quemadmodum & Venusia Horatii patria & *altrix.* Itaque nullo negotio omnis solvetur, si quis est, nodus. Erat *in Appido Vulture* Poëta, ibiq; ob-

Altricis

rum defeſſum ludendo, ſomnoque oppreſſum *celebrata palumbes recentibus foliis cooperuere in Vulture Appulo extra fines Appulia nutricis meæ. Qua res admirationem cunctis faceret, quotquot ſublimis Acherontia domus incolunt, & Bantiæ campos, agroſq; opimos Ferenti depreſſi: quo pacto ſomnum caperem ſecuro corpore à nigris viperis atq; urſis: quâ etiam ratione contectus eſſem ſacratâ lauro & myrto congeſtâ, puerulus ego non abſque numinum tutelâ impavidus. Veſter, ô Muſa, veſter ſum; ſeu veher ad Sabinos aſperos: ſive algidum Præneſte, ſeu declive Tibur, ſeu Baias amœnas adire libuerit. Veſtros fontes & choros amantem haud me vitâ privavit actus in fugam exercitus apud Philippos, neq; arbor execranda, neq; Palinurus in mari Siciliæ. Quandocunq; mihi vos aderitis, ultrò*

Altricis extra limen Apuliæ, [259]
Ludo fatigatumque ſomno,
Fronde novâ puerum palumbes
Texere: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celſæ nidum Acherontiæ,
Saltuſque Bantinos, & arvum
Pingue tenent humilis Ferenti:
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem & urſis: ut premerer ſacrâ
Lauroque collatâque myrto,
Non ſine Diis animoſus infans,
Veſter, Camœnæ, veſter in arduos
Tollor Sabinos: ſeu mihi frigidum [260]
Præneſte, ſeu Tibur ſupinum,
Seu liquidæ placuere Baiæ.
Veſtris amicum fontibus & choris,
Non me Philippis verſa acies retrò,
Devota non extinxit arbor,
Nec Siculâ Palinurus undâ.
Utcumque mecum vos eritis, libens

ANNOTATIONES.

dormivit puer; extra fines tamen Apuliæ tum fuit: ſiquidem verſatur in iſtius latere montis ad Lucanos reſpiciente & pertinente. Sic de ſeipſo ait, Sat. 1. lib. 2. v. 34.

Lucanus, an Appulus, anceps.
Nam Venuſinus erat finem ſub utrumq; colonus.

12. *Fronde novâ puerum palumbes Texere.*] Jam tùm ſuam mihi tutelam obtulere Dii, quàm poſteà abunde expertus ſum.

Palumbes.] Columbæ ſilveſtres.

14. *Nidum Acherontiæ.*] Acherontia eſt urbs Lucaniæ in montis vertice, ut nidus in arboris faſtigio, poſita. Cicero 1. de Orat. n. 169. *Tanta vis patriæ eſt, ut Ithacam illam in aſperrimis ſaxulis tanquam nidulum affixam ſapientiſſimus vir immortalitati anteponeret.*

15. *Saltuſque Bantinos.*] Bantia oppidum eſt Apuliæ in Apuliæ confinio, paſcuis abundans, Venuſiæ proxima.

16. *Humilis Ferenti.*] Hæc etiam urbs Apuliæ, Lucaniæ fines attingit inter Venuſiam & Acherontiam ſita.

17. *Ut tuto ab atris, &c.*] Circumſtantibus nempè iſtarum urbium incolis mirum viſum eſt, qui fieret, ut puer ego dormirem tutus illic tùm à viperarum venenis, cum & ab urſorum voracitate. Quo etiam præſagio obtectus eſſem laureâ Apollini, myrtoque Veneri conſecratâ. Illic autem offenſum eſt Poetam me fore, hinc verò ad canendas res amatorias deſtinari.

20. *Non ſine Diis,*] Pindar. Pyth. Od. 5. ὑ θεῶν ἄτερ. Virgil. *non ſine numine Divûm.* Salluſt. *Tanta repentè mutatio non ſine Deo videretur.*

21. *Camœnæ.*] A cantu Servius, à caſtitate mentis Feſtus nomen hoc factum aiunt.

In arduos Tollor Sabinos.] Sive quando montoſam Sabinorum regionem ſcando, pergens ad prædium meum ibi ſitum. Suprà, in fine primæ Odes hujus libri.

22. *Frigidum Præneſte.*] Latiî oppidum frigidas habens & ſalubres aquas. Strabo lib. 5.

23. *Tibur ſupinum.*] In montis aſcenſu ædificatum. De eo lib. 1. Od. 7. & 18.

24. *Liquidæ Baiæ.*] Urbs Campaniæ maritima, calidis aquis, aëre puro receſſu grato celebrata, Lib. 2. Od. 18.

25. *Veſtris amicum fontibus, &c.*] Ope veſtra & patrocinio quoties ſalvus fui? Primò non periî in cæde ac fugâ exercitus Bruti & Caſſii, ad Philippos urbem Theſſaliæ. Lib. 2. Od. 7. Deinde me non oppreſſit arbor *cerebro* propè *illapſa*; de quo lib. 2. Od. 13. & 17.

27. *Devota.*] Diris nempè, ſacra, deteſtabili. Poſteà cùm à Philippenſi bello redirem in Italiam, periclitatus ſum graviter quidem, at naufragium tamen non feci ad promontorium Lucaniæ nominatum à Palinuro Æneæ nauclero illic merſo, quod mari Siculo perfunditur.

29. *Utcumque mecum vos eritis.*] Veſtram ergo tutelam ſæpe expertus nihil eſt quod uſquam formidem, nullum certè non periculum intrepidus adibo, veſtra fretus ope & præſidio.

Inſani-

Insanientem navita Bosporum
Tentabo, & arentes arenas
Littoris Assyrii viator:
Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum:
Visam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Cæsarem altum, militiâ simul
Fessas cohortes abdidit oppidis,
Finire querentem labores,
Pierio recreatis antro.
Vos lene consilium & datis, & dato

Bosporum æstuosum navigabo, & peragrabo ficta fabula finitimum Syriæ: pergam ad Britannos advenis crudeles, atque ad Concanos cruoris equini potu gaudentes: Gelonos pharetram gestantes, atque fluvium Scythia adibo illæsus. Vos magnum Augustum finem laboribus petentem oblectatis in specu Pierio, quando fatigatas bello turmas in urbibus collocavit. Vos mansuetum animum & donatus, & donate

ANNOTATIONES.

30. *Insanientem Bosporum.*] Æstuosas ac frementes maris angustias. Lib. 2. Od. 13. v. 14. Virgil. Eclog. 9. v. 43.

Hæc ades, insani feriant, sine, littora fluctus.

31. *Arentes arenas littoris Assyrii.*] Quidam legunt *urentes*. Intellige Syriæ seu Assyriæ vel fines extremos: nam veteribus quælibet regionum & agrorum extremitates, littora vocabantur: vel solitudines arenosas & ferventes, in quibus viatores æstu soluti nonnunquam intereunt. Ab Assur filio Sem dicta Assyria, Asiæ regio, Mesopotamiæ affinis, ab eâ Tigri flumine distincta. Isidor. Etym. S. Aug. Quod si placet Assyriam poni pro Syriâ. hæc certè ad mare extenditur, ejusque tenet littus Plin. 5. cap. 12. *juxta Syria littus occupat, quondam terrarum maxima, & pluribus distincta nominibus . . . Assyria ante dicta, &c.*

33. *Britannos hospitibus feros.*] Ab his olim hospites immolari solitos aiunt: sicut apud Tauricæ regionis populos id factum constat. Vide Euripid. Iphigen. in Tauris.

34. *Lætum equino sanguine Concanum.*] Concani Cantabrorum pars apud Hispaniam Tarraconensem, Massagetarum colonia fuere; quædam habuere communia cum Thracibus & Scythis, quantum ad crudelitatem belluinumque ritum. ex Strabone lib. 5. Istis omnibus, sicut & Sarmatis mos erat, è pedis vel cruris equini venis eductum sanguinem lacti permixtum potare. Plin. lib. 18. cap. 10 *pulte aluntur, & crudâ etiam farinâ, equino lacte vel sanguine è cruris venis admisto.* Virgil. Georg. 3. v. 460.

Inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisalta quo more, solent, acerque Gelonus;
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Martial.

Venit & epoto Sarmata pastus equo.

Sil. Italic. lib. 3.

Nec qui Massagetam monstrans feritate parentem,
Cornipedis fusâ satiaris, Concane, venâ.

35. *Pharetratos Gelonos:*] Scythiæ populos, de quibus Lib. 2. Od. 9. & 20. Virgil. Æneid. 8. *Sagittiferos.*

36. *Scythicum amnem.*] Tanaim fluvium, (vernac. *Don*) inter Europam & Asiam limitem celeberrimum. Lucan. lib. 3.

vertice lapsus
Riphæo Tanais diversi nomina mundi
Imposuit ripis, Asiaque & terminus idem
Europæ, media dirimens confinia terra.

37. *Vos Cæsarem, &c.*] Vos etiam, ô Musæ, Augustum Cæsarem, post bellicos labores, recreatis cantionibus vestris ac modulis poeticis; *in antro Pierio*, secessu & otio liberali.

Militiâ fessas cohortes simul abdidit oppidis.] Cùm in urbibus copias, hyemandi causâ, seu in hybernis collocavit.

39. *Finire frequentem labores.*] His quidam alludi volunt ad id quod refertur Augustus quietem optasse & vacationem à Republicâ petiisse. Vide Sueton. Octav. cap. 28. Sed potiùs notatur Augusti consuetudo per hyemes vacandi literarum studio, ingenii deliciis, carminum scriptioni. Sueton. Octav. cap. 84. *Eloquentiam sua disque liberalia ab ætate primâ & cupide & laboriosissimè exercuit, &c.* cap. 85. *Multa varii generis prosâ oratione composuit . . . Poticum summatim attigit. Unus liber exstat scriptus ab eo hexametris versibus, cujus & argumentum & titulus est*, Sicilia. *Exstat alter æque modicus Epigrammatum quæ ferè tempore balnei meditabatur. Tragœdiam magno impetu exorsus, non successu stylo abolevit.* De Ajace illa erat, &c.

40. *Pierio recreatis antro.*] Pierus mons est Thessaliæ Musis sacer. Inde Pierides illæ dictæ sunt, & quicquid ad eas pertinet Pierium vocari, notum est ac tritum. Cicero de Naturâ Deorum, à Pierio patre nomen desumit: at Sext. Pompeius à dicto monte, cujus amœnitas & solitudo opportuna est & grata studiosis.

41. *Vos lene consilium & datis.*] Humanæ literæ, quæ ad humanitatem & lenitatem instituunt.

Gaudetis

benigna latamini. Novimus quomodo ſceleratos Gigantes, ac ferocem phalangem miſſo fulmine proſtigarit is, qui terram immobilem, qui mare ventis obnoxium moderatur atque opida, moeſtumque regionem, Deoſque & homines ſolus gubernat jo eſtate legitima. Jovi metum ingentem incuſſerant immanes illi juvenes lacertis conſiſi, & fratres Pelion ſuperaddere conati Olympo umbroſo.

Gaudetis almæ. Scimus ut impios
Titanas, immanemque turmam
Fulmine ſuſtulerit caduco,
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventoſum, & urbes, regnaque triſtia,
Divoſque, mortaleſque turmas
Imperio regit unus æquo.
Magnum illa terrorem intulerat Jovi [263]
Fidens juventus horrida brachiis
Fratreſque tendentes opaco
Pelion impoſuiſſe Olympo.

ANNOTATIONES.

dictæ. Suet. Octav. cap. 51. *Clementia civilitasque eius multa & magna documenta ſunt, &c.* Vide cap. ſeq. ibid. Erga literatos & ingenioſos benignitate ac liberalitate ſummâ uſum, nemo neſcit. Sueton. cap. 89. *Ingenia ſui ſeculi modis omnibus fovit. Recitantes & benigne & patienter audivit, &c.*

Conſilium.] Adverte duas breves pro unâ longâ, ſic & poſteà Ode 6.

Hinc omne principium.

Dato Gaudetis.] Non vos pœnitet datæ Cæſari humanitatis, quâ veſtros clientes fovet Sueton. mox cit.

42. *Scimus ut impios Titanas, &c.*] Clarè patet per Jovem deſignari Auguſtum, per Titanas & Gigantes omnes Auguſti adverſarios, quibus ſublatis ac virtute domitis rerum potitus eſt. Mirè verò Auguſto blanditur, dicens pro eo ſtetiſſe Palladem, id eſt, ſapientiam cum virtute conjunctam; Bruto verò & Caſſio fuiſſe vim conſilii expertem, quæ propriâ mole corruerit. Porrò iſta Cæſaris elogia allegoricis ambagibus ingeniosè exornat.

Impios Titanas.] Terræ ac Titanis filios, Gigantes, qui Deos laceſſere auſi Jovemque cœlo pellere moliti ſint: quaſi patris ulciſcendi causâ, ad quem hæreditario jure cœli regnum pertineret, utpote fratrem Saturni natu majorem. Vide lib. 2. Od. 12. & 19. Virgil. Æneid. 6. v. 580.

Genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine dejecti.

Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 3. ſcribit Cœlum è Tirea uxore decem & ſeptem filios procreaſſe, proprioque nomine ſingulos, communi autem omnes à matre Titanas appellaſſe.

Impios.] Macrob. Saturnal. lib. 1 cap 20. *Quid Gigantes aliud fuiſſe credendum eſt, quàm hominum impiam quamdam gentem, Deos negantem: & ideo exiſtimatam Deos pellere de cæleſti ſede voluiſſe? Horum pedes in draconum volumina deſinebant, quod ſignificabat nihil eos rectum, nihil ſuperum cogitaſſe, totius vitæ eorum greſſu atque proceſſu in inferna mergente.*

45. *Terram inertem.*] Lib. 1. Od. 34. *bruta tellus.*

46. *Regnaque triſtia.*] Inferos. Nec enim credendum Cruquio interpretanti, Tyrannidem, ob vocem, *urbes*, Inferis haud convenientem, inquit ille: quaſi verò jungenda eſſent hæc, *urbes regnaque triſtia.* Imò Jovis imperium extendit Poëta ad Superos Inferoſque, & orbem hunc ſeu mare, terramque, in quâ urbes. Quæ omnia, complectitur his vocibus, *divoſque mortaleſque turmas regit unus*, ſcilicet Jupiter Virgil.

Divûm pater atque hominum rex.

49. *Magnum illa terrorem intulerat Jovi, &c.*] Illa Gigantum turma immani robore prædita Jovem, cæteroſque Deos terruit, ac *periculum* inde *fulgens contremuit domus Saturni veteris*: ut eſt lib. 2. Od. 12. Vide Heſiod. Theogon. Ovid. Metamorphoſ. 5. cap. 5.

Emiſſumque imâ de ſede Typhœa terra
Cœlitibus feciſſe metum: cunctoſque dediſſe
Terga fugæ; donec foſſos Ægyptia tellus
Ceperit, &c.

50. *Fidens juventus horrida brachiis.*] Virgil. Æneid. 6. v. 582.

Immania vidi
Corpora: qui manibus magnum reſcindere cœlum
Aggreſſi, ſuperiſque Jovem detrudere regni.

51. *Fratreſque tendentes, &c.*] Intelligunt nonnulli Otum & Ephialten, *Aloidas geminos*, quos memorat Virgil. mox cit. ſed Gigantes omnes eodem patre, vel eadem matre genitos, adeoque fratres, melius eſt accipi. De his Virgil. Georgic. 1 v. 280.

Et conjuratos cœlum reſcindere fratres.
Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam
Scilicet, atque Oſſa frondoſum involvere Olympum.
Ter pater exſtructos diſjecit fulmine montes.

52. *Pelion impoſuiſſe Olympo.*] Montes montibus aggerere.

Pelion.] Mons Theſſaliæ, Olympo & Oſſæ attis

Sed quid Typhœus, & validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion ſtatu,
Quid Rhœcus, evulſiſque truncis
Enceladus jaculator audax,
Contra ſonantem Palladis ægida [264]
Poſſent ruentes? Hinc avidus ſtetit
Vulcanus; hinc matrona Juno, &
Nunquam humeris poſiturus arcum,
Qui rore puro Caſtaliæ lavit
Crines ſolutos; qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalemque ſilvam,
Delius & Patareus Apollo.
Vis conſilî expers mole ruit ſuâ:
Vim temperatam Dii quoque provehunt
In majus: iidem odere vires
Omne nefas animo moventes.

Verùm quid Typhon & fortis Mimas, vel quid Porphyrion ſtatura terribili, quid Rhœcus & Enceladus eradicatas arbores torquere niſus, valeant adverſus crepantem Minervæ clypeum irrumpentes? Ex hac parte certabat ardens Vulcanus, & domina Juno, nec non Phœbus arcum ſemper humeris geſtans, qui Caſtalii fontis aquâ liquidâ paſſos capillos perfundit, qui Lyria nemora & ſilvam natalem obtinet, Patareus atque Delius [hinc dictus. Robur ſine prudentiâ proprio cadit pondere. Moderatum robur ipſa numina promovent ad amplius: vires autem quodlibet ſcelus machinantes averſantur.

ANNOTATIONES.

guur. *Olympûs* Theſſaliam à Macedonia dirimit, nubes attingit vertice. Unde pro Cœlo ponitur ſæpiùs apud Poetas. Sunt & alii montes ejuſdem nominis tres, primus in Myſiâ, alter in Lyciâ, tertius in Cypro. Sed de his non agitur.

53. *Sed quid Typhœus.*] Quid Gigantum vis, inſolentia, temeritas, adverſus Deos? Ne legas cum vulgo *Typhœus Typoëus*, qui & Τυφωὲυς vel Τυφωὼν, à τυφω & *arrogantia*: duplici fuiſſe naturâ, humanâ & ferinâ, dicitur ab Apolldoro, lib. 1. & à Jove percuſſus eminùs quidem fulmine, cominus autem adamantinâ falce.

Validus Mimas] Hic totam Lemnon inſulam jaculari in Deos niſus dicitur apud Claudianum: ut ipſe Prochytæ Tyrrheni maris inſulæ ſubjectus. Sil. Ital. lib. 12.

Apparet Prochytæ ſævam ſortita Mimantem.

54. *Minaci Porphyrion ſtatu*] Ingenti ſtaturâ inſolens & minax. De eo Claud. in Gigantomach.

55. *Rhœcus.*] Is & *Rhœtus*. Lib. 2. Od. 19.

56. *Enceladus jaculator audax.*] Tam robuſtus ut evulſas arbores intorqueret: omnium Gigantum maximus fuiſſe perhibetur. De eo poſteà ad vòces, *hic paradis impoſitam celer ignis Ætnam.*

57. *Palladis ægida.*] Iſte Palladis clypeus, quo dicitur Jupiter Gigantum repreſſiſſe audaces conatus, ſignificat ſapiens conſilium virtutis comes & præſidium, ſine quo ipſa parum valet. Utrumq; verò Auguſto adfuiſſe, ut antè jam annotavi, Horatius indicat. De *Ægide*, lib. 1. Od. 15.

58. *Hinc avidus ſtetit Vulcanus, &c.*] Pro Jove dimicavit *Vulcanus*, *avidus*, ſeu quòd ignis omnia corripiat & depaſcatur, ſeu quòd ille pugnæ avidus, præliumque ardens capeſſeret.

59. *Matrona Juno.*] Ovid. Faſtor. 6.

Victorus in pretio eſt; dicor matrona Tonanti.

60. *Et Nunquam humeris poſiturus arcum, &c.*] Apollo pharetrâ ſemper & arcu inſtructus, quæ ſunt ejus arma & inſignia, de quibus vide Macrob.

61. *Qui rore puro Caſtalia, &c.*] Cui ſacer fons Caſtalius ad radices Parnaſſi. Lib. 4. Od. 6.

Phœbe qui Xantho lavis amni crines.

62. *Qui Lyciæ tenet Dumeta.*] Sacrum erat Phœbo delubrum in ſilvâ Lyciæ, Aſiæ minoris provinciæ, cujus civitas inſignis Patara, in qua & ille præcipuè colebatur, & oracula edebat; hinc dictus *Patareus*. Strab. lib. 14. à Pataro Apollinis filio Pataram nomen habuiſſe ſcribit Stephanus.

63. *Natalemque ſilvam Delius.*] Apud Delum inſulam & Cynthi montis nemora natus Apollo fertur: ſexque ibi menſibus æſtivalibus reſponſa dabat, ſex autem hyemalibus, apud Pataram, teſte Servio. Ovid. 2. de Arte Amandi,

Clarior Deles amata Deo.

65. *Vis conſilî expers mole ruit ſuâ.*] Robur quantum quantùm fuerit, niſi conſilio & prudentiâ temperetur & regatur, parum juvat aut proficit: quin potiùs ut plurimum nocet, ex Euripide,

Ποῦ δ' ἀυσδὲ πολλὰ τὰ κρατεῖ βλάπτει.

Sic Bruti virtus & Caſſii Romanæ juventutis ad nobilitatis delectu & robore quamvis ſtipata in irritum cecidit, quia conſilio caruere: ſuaque illi clade & ruina totam propè Rempublicam implicuere. Contrà Auguſti virtutem ſapientiâ temperatam Dii provexere ad Romani clavum Imperii, & ad orbis univerſi dominationem. Ipſi

Dicta mea manifestè comprobat Gyas centum manus habens, pariter & Orion oppugnator castæ Dianæ, hujus *Virginis telis confossus. Terra suis portentis impositâ agrè ferens; atque filios ad fœtida Tartara fulmine detrusos dolet. At vorax flamma non absumit Ætnam injectam: neque libidinosi Tityi hepar dimittit vultur luxuriæ vindex appetitus: amantem* verò *Pirithoum trecenta coercent vincula.*

Testis mearum centimanus Gyas [265]
Sententiarum notus, & integræ 70
Tentator Orion Dianæ,
Virgineâ domitus sagittâ.
Injecta monstris terra dolet suis;
Mœretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit 75
Impositam celer ignis Ætnam:
Incontinentis nec Tityi jecur
Relinquit ales, nequitiæ additus [266]
Custos: amatorem trecentæ
Pirithoum cohibent catenæ. 80

ANNOTATIONES.

verò Dii omnibus iis advertantur, qui suâ fortitudine abutuntur ad scelus.

69. *Gyas.*] Vel *Gyges*, Briarei frater, vel ipse Briareus, aut Gigantum quispiam ad Tartara cum aliis deturbatus. Vide lib. 2. Od. 17.

70. *Integra Tentator Orion Diana.*] Hanc ille ausus interpellare de stupro, ejus sagittis est confossus ac peremptus. De eo tamen admodum aliter alii fabulantur. Vide lib. 1. Od. 28. v. 21. & lib. 2. Od. 13. v. penultimo.

73. *Injecta monstris terra dolet suis.*] Monstrosis filiis, nempe gigantibus, fulminatis, terra dolet quod etiam pœnæ ac supplicio illorum servire, eosque premere cogatur ipsis injecta: unde & in ultionem suique doloris qualecumque solatium, famam, quæ Deorum probra evulgaret, dicitur genuisse, *irâ irritatâ Deorum*, ut canit Virgil. Æn. 4. v. 178.

Injecta.] Gigantes præcipui variis sunt insulis obruti: Orus Cretâ, Prochytâ Mimas ex Silio antè cit. vel Typhoeus, ut aliis placet: insulâ Co Polybœtes: Siciliâ Enceladus, vel ut alii scribunt, Typhon seu Typhoeus. Virgil. Æneid. 9. v. 578.

Fama est, Enceladi semimustum fulmine corpus
Urgeri mole hac: ingentemque insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam expirare caminis,
Et fessum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cælum subtexere fumo.

Ovid. Metamorphos. 5. c. 6.

Vastâ Gigantæis ingesta est insula membris
Trinacris: & magnis subjectum molibus urget
Æthereas ausum sperare Typhoëa sedes.
Nititur ille quidem, pugnatque resurgere sæpe.
Dextra sub Ausonio manus est subjecta Pelori:
Lava, Pachyne, tibi: Lilybæo crura premuntur.
Degravat Ætna caput, sub quâ resupinus arenas
Ejectat, flammamque fero vomit ore Typhœus, &c.

74. *Luridum.*] Plumbei coloris, lividum, Pallore & nigrore mixtum.

75. *Nec peredit Impositam celer ignis Ætnam.*] Neque tamen ignis per Ætnæ hiatus è Gigantis supposîti ore prorumpens absumit eum montem: adeoque non minuuntur ejus cruciatus. Vide Lucret. lib. 6. Ætnæ descriptionem, &c.

77. *Incontinentis nec Tityi jecur Relinquit ales.*] Vultur Tityi jecur vellicans haud illum unquam patitur intermittere, quod Latonæ vim inferre tentaverit. Vide lib. 2. Od. 14.

78. *Nequitiæ.*] Libidinem non rarò notat ea vox. Cic. in Verrem: *Vestigia libidinis & nequitiæ.* Tuscul. 3. n. 17. *frugalitatis est motus animi appetentis regere & sedare, semperque adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam; cui contrarium vitium nequitia dicitur. Frugalitas à fruge . . . . nequitia ab eo quod nequidquam est in tali homine: ex quo idem nihili dicitur.* Gell. lib. 7. cap. 11. *Nequam hominem Graci dicunt ἀνόλασον libidinosum; vel μαργὸν scelestum, &c.* Vide Macrob. Saturnal. lib. 2. in fine.

79. *Amatorem trecentæ Pirithoum cohibent catenæ.*] Amator ille temerarius Proserpinam ut raperet ad Inferos profectus, ibi catenis constrictus pœnas luit graves ac diuturnas suæ Intemperantiæ.

ODE

ODE V.

Auguſti laudes. Craſſi vituperium. Reguli Virtus, Fides, Conſtantia.

COelo tonantem credidimus Jovem
Regnare: præſens divus habebitur [267]
Auguſtus, adjectis Britannis
Imperio, gravibuſque Perſis.
Mileſne Craſſi conjuge barbarâ

Non dubitavimus Jovem Cœlo dominari, quando intonuit: & Auguſtus vivens cenſebitur numen, additis Imperio Romano *Britannis & Perſis terribilibus.* Ergo *ne Craſſi miles uxoris peregrinæ*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Cœlo tonantem, &c.*] Quando potentiam ſuam Jupiter oſtendit fulgoribus ac tonitruis, tum credidimus eum in Cœlo regnare: ſic Auguſtum degentem in vivis ac nobis præſentem nemo dubitabit inter numina recenſere & colere, qui facinora pluſquam humanæ virtutis ediderit; reparans gloriam nominis Romani per Craſſum ejuſque milites obſcuratam & infractam. Porrò quas gentes & quot Auguſtus ſubegerit, vide apud Sueton. L. Flor. lib. ult. Sext. Aurel. Victor. Oroſ. lib. 6. &c.

Tonantem credidimus Jovem Regnare.] Cic. de Nat. Deor. 2. *Nonne perſpicuum eſt ex primâ admiratione hominum, quod tonitrua jactuſque fulminum extimuiſſent, credidiſſe ea efficere rerum omnium prapotentem Jovem?* Sueton Octav. 29. *Imanti Jovi ædem conſecravit liberatus periculo, cum expeditione Cantabricâ per nocturnum iter, lecticam ejus fulgor perſtrinxiſſet, ſervumque præluentem exanimaſſet.* Lucan.

per fulmina tantum
Sciret adhuc ſolum Cœlo regnare tonantem.

2. *Præſens Divus habebitur.*] Non à Romanis tantùm ſed & ab exteris nationibus. Nam ex Sueton. *pleraque provinciarum templa & aras conſtituerunt, quod aliis non niſi poſt mortem contigerat.* Id factum Pergami in Aſiâ, Nicomediæ in Bithyniâ refert Dio, lib. 51.

Virgil. Eclog. 1.

O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit,
Namque erit ille mihi ſemper Deus: illius aram
Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

3. *Adjectis Britannis Imperio.*] Ille tamen ipſe *Intactus Britannus*, Epod. 7. & *poſt Divum Julium nulli tantatus*, nec niſi ab Imperatore Claudio triumphatus dicitur. Sueton. Claud. 17. Tacit. in vitâ Agricolæ, &c. Ergo quaſi futuræ victoriæ præſagium ſcripta eſt hæc Ode proficiſcenti ad bellum Britannicum Auguſto, unde tamen revocatus eſt motibus ac tumultibus Dalmaticis & Pannonicis, ex Dione, lib. 40. vel eos quaſi victos Poeta canit, qui ad Auguſtum aliquot poſt annos arma rurſum eò parantem inferre, jamque *iturum Cæſarem in ultimos orbis Britannos*, legatos de pace miſerunt: quâ impetratâ, Capitolio dona intulerunt, ſuamque Romanis inſulam propè addixerunt. Teſtis Strabo, lib. 4. Οἰκείαν σχεδὸν παρεσκεύασαν τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον, &c. Alii; quod per Druſum Auguſti privignum ſint ſuperati, ejus nempè felicibus auſpiciis. Vide lib. 4. Od. 14. ad finem.

4. *Gravibuſque Perſis.*] Graves Perſas quidam intelligunt, quia gravis armaturæ: melius alii, ob Craſſi graviſſimam certè cladem; de quâ mox. Hi potrò, qui pro Parthis ponuntur abſque dubio, dicuntur Subacti, quod *Armeniam vindicanti Auguſto facilè ceſſerunt: obſides obtulerunt.* Jus creandi Regis permiſerunt: adempta denique M. Craſſo & M. Antonio ſigna militaria remiſerunt. Sueton. Octav. cap. 2. Eutrop. Flor. Aurel. Victor. &c. Vide etiam quæ annotavi lib. 1. Od. 19. ad v. 12. Adde Xiphilinum, in Auguſti Monarchiâ: *Phraates per id tempus metuens ne Cæſar contra ſe exercitum duceret, captivos ad eum remiſit, & ſigna militaria, quæ à Craſſo acceperat: quæ ex re Cæſar gloriâ afferebatur, quod abſque labore recuperaſſet ea, quæ alii magnis prœliis amiſiſſent: ob eam cauſam ſacra fecit, atque ſedens in equo urbem ingreſſus eſt. Tum laudabatur, quod ſibi nihil præterea acquirendum eſſe putaret .... cum eſſet autem in Aſia, regnaque & principatus partim aliis confirmaſſet, partim ad alios tranſtuliſſet, condemnatis quibuſdam regibus, nonnullis etiam laudatis, atque in amicitiam receptis, quam plurima legationes ad eum venerunt, &c.*

5. *Mileſne Craſſi conjuge barbar-*.] Auget Poeta invidiam ac turpitudinem Craſſiani exercitus, ut hinc majorem paret Auguſto gloriam, qui dedecus illud abſterſerit, eos vincendo qui antèà victores, & *clade Craſſianâ alios animos erexerant*, ex Flor. lib. 4. cap. 9 exinde Romanis formidabiles: ut dixi lib. 1. ad Od. 19. circ. *Craſſi.*] Jul. Flor. lib. 3. cap. 11. *Cupidine Conſulis Craſſi, dum Parthico inhiat auro, undecim ſtrage*

vir infamis exiit? Etiam ne Marsus & Appulus in castris hostium socerorum consenuit sub principe Medo, Anciliorum, nominis, togæque, & perennis Vesta immemor, stante Jove & civitate Romanâ? O Senatus, & corrupti mores! Reguli prudens animus id præsanserat, cum refragatus est ignominiosis legibus & exemplo in posterum damnoso nisi juvenes bello capti interire sinerentur, absque miseratione.

Turpis maritus vixit? Et hostium [258]
(Proh Curia, inversique mores!)
Consenuit socerorum in armis
Sub Rege Medo, Marsus & Appulus,
Anciliorum, nominis, & togæ
Oblitus, æternæque Vestæ,
Incolumi Jove & urbe Româ?
Hoc caverat mens provida Reguli,
Dissentientis conditionibus [269]
Fœdis, & exemplo trahenti
Perniciem veniens in ævum;
Si non periret immiserabilis

ANNOTATIONES.

Legionem, & ipsius capite multata est . . . . . Filium ducis pene in conspectu patris telis operuere hostes. Reliquias infelicis exercitus, quo quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque distracta, vix nuntium cladis retulerunt. Caput ejus recisum cum dextera manu ad Regem reportatum, ludibrio fuit, nec indigno. Aurum enim liquidum in victum oris infusum est: ut cujus animus arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum & exangue corpus auro uteretur.

Conjuge barbarâ Turpis maritus vixit.] In eâ nimirùm clade Romani exercitûs ad viginti millia desiderati sunt, ad decem verò millia capti turpitudine barbararum conjugum vitam redemerunt, imò & consueverunt cum hostibus soceris, & in eorum castris militarunt. Appian. lib. 2. de bello Parthico; Plutarch. &c.

6. *Turpis maritus.*] Justum enim matrimonium est inter cives tantùm, ex Jurisc. In eo præterea turpitudo, quòd uxores ducerent filias Parthorum, qui inter Assyrios, Medos ac Persas obscurissimi, quique Scytharum ferebantur exules ac profugi, quod & sonat vocabulum; denique, quòd conscripti in eorum exercitu, qui totus penè è servis constaret. Nam & cum M. Antonio occurrissent millia Parthorum equitum quinquaginta; quadringenti ad summum fuerunt ingenui.

7. *Proh Curia, inversique mores!*] O Senatûs infracta majestas Consulis turpi cade! O mores corrupti militum Crassianorum, qui contra nominis Romani honorem serviant hostibus! Orodi Parthorum Regi fidem & sacramentum præstare non erubescant *Marsus & Appulus*, optimi Italiæ bellatores, ut alibi jam annotavi.

10. *Anciliorum, nominis, & togæ Oblitus, &c.*] Dignitatem nominis Romani, sacra, religionem pessumdantes. *Ancilia* scuta erant brevia duodecim, *dicta ab Ancisu, quod ea arma ab utraque parte, ut pelta Thracum, incisa*, ex Varrone 6. de Ling. Lat. Horum unum cœlo emissum ibi fore Imperium spondebat: quod ne dignosceretur ac surriperetur, undecim ei similia fabricari Numa jussit, simulque omnia in æde Martis condi & servari. Dionys. Halic.

11. *Æternaque Vesta.*] Ignis illius æterni, qui in Vestæ templo debebat à Virginibus Vestalibus custodiri, ut Imperium Romæ staret perpetuum. Dionys. Halic. lib. 2. Cic. 2. de Legibus; *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* Virgil. Æneid. 4.

Vigilemque sacraverat ignem
Excubias Divûm æternas.

12. *Incolumi Jove & urbe Româ.*] Si quidem Roma non fuisset amplius, culpandi sanè non essent, qui apud exteros sedem & familiam figerent. At stante Urbe & Capitolino Jove Romanos protegente, barbaris nomen & manus dare, hoc certè probrosum Romanis militibus.

13. *Hoc caverat mens provida Reguli.*] Hoc grande malum præcavebat M. Attilius ille Regulus, *primi Punici belli gloria cladesque maxima*, ut ait Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. quando reddi pro se captivos Carthaginiensium vetuit: timebat nempè ne spem vitæ milites ignavi ponerent in captivitate, adeoque remissiùs in acie dimicarent, ac mortis metu ad fugam, abjiciendave arma incitarentur. Noluit itaque pernicioso de se exemplum posteris reliquit, quo disciplina militaris, ipsaque subinde Respublica deperiret.

17. *Si non periret immiserabilis Captiva pubes.*] Ut ergo totam dumtaxat in virtute & armis vitæ spem collocarent milites, volebat eos qui sese dedentes vitam ab hoste precati essent, ei necandos permitti, nec quemquam redimi: quod quidem sanxerat & Plato. 5. de Rep. Cic. 3. Offic. n. 114. *Octo hominum millia tenebat Hannibal, non quos in acie cepisset, aut qui periculo mortis diffugissent, sed qui relicti in castris fuissent à Paulo & Varrone Consulibus: eos Senatus non censuit redimendos, cum id parvâ pecuniâ fieri potuisset: ut esset infixum militibus nostris, aut vincere, aut emori. Quâ quidem re audità fractus animus Hannibalis, quod Senatus P. Q. R. rebus afflictis tam excelso animo fuisset.*

Captiva

Captiva pubes. Signa ego Punicis
Affixa delubris, & arma
Militibus fine cæde, dixit,
Direpta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
Portasque non clausas, & arva
Marte coli populata nostro. [270]
Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit? Flagitio additis
Damnum. Neque amissos colores
Lana refert medicata fuco:
Nec vera virtus, cùm semel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata densis
Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis se credidit hostibus:
Et marte Pœnos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners, timuitque mortem.

Ego, inquit ille, *templis Carthaginensibus appensa conspexi vexilla* Romana, *atque arma militibus haud repugnantibus adempta. Ego civium* Romanorum *conspexi manus post dorsum ingenuum inversas; & portas apertas: & agros arari nostris armis* paulò antè *devastatos. Nimirum redemptus auro miles animosior fiet? Imò crimini jungitis detrimentum. Nec deperditum colorem lana reparat fuco tincta: nec sincera virtus, si quando fuerit labefactata, satagit restitui depravatis. Si* quidem *cerva strictis retibus expedita dimicat, erit* etiam *strenuus is qui perjuris hostibus se commisit: atque in alio certamine Carthaginenses conculcabit, qui ligatis retro brachiis vincula tulit ignavus ac mori formidavit.*

ANNOTATIONES.

18. *Signa ego Punicis, &c.*] Hæc Reguli verba sunt ullum cum hostibus pactum dissuadentis in Senatu; ostensâque militum intertium indignitate & honoris Romani labe, omnem erga illos misericordiæ sensum ex animo Senatorum amovere satagentis. Ego vidi, inquit, signa Romana hostium delubris affixa, vidi arma ignavis illis militibus erepta, quæ tamen præ vitâ servare & tueri debuissent: vidi cives Romanos vinctis post tergum manibus fœdam servitutem glorioſæ morti, quod nefas ingenuis, antepoſuiſſe.

19. *Affixa delubris.*] Ex more veteri, qui etiamnum viget apud varias nationes ut ſic accepta Deo victoria referatur.

23. *Portasque non clausas, &c.*] Vidi & Carthaginis portas præ ſecuritate non clauſas velut in media pace, adeo procul aberat omnis metus hoſtilis, poſt cladem noſtri exercitûs, agroſque liberè arari & coli; quos tamen paulò ante armis populati fueramus. Flor. lib. 2. cap. 2. *M. Attilio Regulo duce jam in Africam navigabat bellum . . . . ventis remisque properatum est; tantusque terror hostici adventûs Punis fuit ut apertis pene portis Carthago caperetur . . . . . nec cum hominibus, sed cum monstris quoque dimicatum est . . . . . Sed omnium victor Regulus terrorem nominis sui latè circumtulisset, ... Carthaginem belli caput urgebat obsidio, ipsisque portis inhaberet, &c.*

25. *Auro repensus scilicet, &c.*] Ironicè. Redemptus ſcilicet miles in altero certamine fortior & acrior erit. Quiſquis hoc ſperat, quanto verſatur in errore? & pretium diſperdere eſt, & ignaviam augere atque infamiam. Enimvero ſicut *lana fuco medicata* genuinum & nativum colorem ſeu candorem amiſſam nunquam recuperat, ita virtus ſemel deformata & detrita ad priſtinum ſplendorem nunquam redit, nec reparatur in iis qui per inertiam & ſocordiam deteriores facti fuerint. Virgilius tamen contra ſcribit, Æn. 2.

Quondam etiam victis redit in præcordia virtus

Repensus.] Æs olim non numerabatur ut nunc, ſed pendebatur.

28. *Fuco.*] Fucus herba eſt marina veſtibus tingendis idonea. Plin. l. 26. c. 10. *Tria sunt genera: latum, longius, quadantenus rubens: tertium crispis foliis, quo in Creta vestes tinguntur; omnia ejusdem usus.* & cap. 17. *fucum maris* appellat.

31. *Si pugnat extricata, &c.*] Altera ſimilitudo. Si vidiſtis aliquando cervam plagis extricatam in venatorem inſurgere, & animosè aggredi, videbitis quoq; militem è captivitate redemptum ad hoſtes majori animo debellandos i. e. Atqui cerva retibus expedita meticuloſior fit: ſic & miles. *Vulpes qua plagas effugit, non rursum irretitur.* Plutarch. & Horat. lib. 2. Sat. 7.

Qua bellua ruptis
Cum semel effugit, reddit se prava catenis?

33. *Perfidis hostibus.*] Adag. *Punica fides*, pro perfidia. Pœnos etiam Tit. Liv. hac aſpergit labe.

Ignorans ille unde vitam acciperet, pacem cum bello confudit. Proh dedecus! O gloriosa Carthago turpibus Italia cladibus excelsior! Regulus *velut capite diminutus, à se dicitur repulisse suavium castæ uxoris, atque pliolos; & faciem generosam ferox in terra defixisse, usq; dum vacillantes Senatores suasor confirmaret monitione haud unquam datâ;*

Hic unde vitam sumeret inscius,
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Carthago, probrosis [271]
Altior Italiæ ruinis!
Fertur pudicæ conjugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, & virilem
Torvus humi posuisse vultum;
Donec labantes consilio patres [272]
Firmaret auctor nunquam aliàs dato,

ANNOTATIONES

37. *Hic unde vitam sumeret inscius, &c.*] Iners & ignavus iste miles velut ignorans armis non precibus non cedendo sed reluctando fortiter, vitam esse duntaxat tuendam; *pacem duello miscuit*, unius ab altero discrimen malè statuens, utrumque confudit: nam in medio bello abjecit arma in pace tantùm deponenda; & in ardentissimo conflictu segnis fuit, seque tum hosti dedidit cùm maximè repugnandum fuisset.

39. *Magna Carthago.*] Carthago æmula urbis orbis dominæ, cujus tanta fuit olim potentia, ut totâ Africâ cultiore potiretur: In Hispania verò ab Herculis Columnis, ad usque Pyrenæos Montes maximis civitatibus imperaret. Polybius, Strabo. Ab Æmiliano Scipione tandem bello Punico tertio excisa & *finita est*: ut ait L. Flor. lib. 2. cap. 15. *Quanta verò urbs deleta sit*, inquit ille ibid. *ignium morâ probari potest: quippe per continuos decem & septem dies vix potuit incendium extingui.*

40. *Altior Italiæ ruinis.*] Post fusum Romanum exercitum, captumque Imperatorem Regulum, *spirantibus altius Pœnis*, ut ait Luc. Flor. lib. 2. cap. 2. cit. ubi & sic habetur. *Tum fœdæ clades, Romanisque usu incognita. Vivus in manus hostium venit fortissimus Imperator, &c.*

41. *Fertur pudicæ conjugis, &c.*] Attilius ille Regulus *nec uxori suæ loqui voluit, nec intrare urbem, quasi exul esset.* Dio. Reguli conjux Martia dicebatur ex Silio lib. 6.

Ecce trahens gemmum natorum Martia pignus,
Infelix nimiâ magni virtute mariti,
Squalentem crinem & tristis lacer abat amictus,
Atq; ea postquam habitu juxta & velamine Pœno
Deformem aspexit, fusis ululatibus ægra
Labitur, & gelidos mortis color occupat artus.
. . . . . .
. . . . . *me voce quietâ*
Affatus, jubet & vestros, & conjugis unà
Ardore amplexus. Patet impenetrabilis illa
Lactibus, &c.

42. *Ut capitis minor.*] Capite diminutus, id est, mutatâ sorte & conditione; Jam non civis Romanus nedum Senator, scilicet factus è libero servus, ex Imperatore & Duce captivus Carthaginiensium. Capitis diminutio vocatur prioris status mutatio. Caput enim statum significat. Cic. Top. *Si mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit*, id est, quæ per conjugium in viri manum non convenit. Paul. Jurisc. *Tria sunt*, inquit, *quæ habemus, libertatem, civitatem, familiam. Cum tria hæc amittimus, maxima est capitis diminutio. Cùm amittimus civitatem, & libertatem retinemus, media est diminutio. Denique cùm libertatem & civitatem retinemus, familia verò sola mutatur*, (putà per adoptionem) *est diminutio capitis minima.* Ex his intelligitur cur servi non habere caput, nec diminui capite dicantur: quia nullum statum habent, videlicet, neque libertatem, neque civitatem, nec familiam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 23.

45. *Donec labantes consilio patres Firmaret, &c.*] Incertos etenim quid statuerent Senatores ipse *firmavit auctor*, & compulit traduxitq; in utilissimam Reipublicæ quamvis sibi gravem sententiam. Cic. 3. Offic. n. 99. *Cùm Regulus iterum Consul in Africâ ex insidiis captus esset, juratus missus est ad Senatum, ut nisi redditi essent Pœnis captivi nobiles quidem rediret ipse Carthaginem . . . . . Is cùm Romam venisset, ... in Senatum venit; mandata exposuit. sententiam ne diceret recusavit: quandiu jurejurando hostium teneretur, non esse Senatorem: reddi captivos negavit esse utile: illos enim adolescentes esse & bonos duces, se jam confectum senectute. Cujus cùm valuisset auctoritas, captivi retenti sunt: ipse Carthaginem rediit. . . .* n. 110. *Senatui nisi ipse auctor fuisset, captivi profecto Pœnis redditi essent; incolumis in patria Regulus restitisset.*

Consilio nunquam aliàs dato.] In propriam nempe sui perniciem, solius utilitatis publicæ habita ratione: piâ etiam fraude usus, ut pacem & captivorum permutationem dissuaderet. Nam affirmavit *venenum sibi Carthaginenses dedisse, non pro sententiam, sed ejusmodi, quod mortem in diem proferret; eo consilio, ut viveret quidem tamdiu quoad fieret permutatio: post autem gravissimum venenum, cor tabefaceret.* Gellius auctor est lib. 6. cap. 4.

Interq

Interque mœrentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui ſciebat quæ ſibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen [273]
Dimovit obſtantes propinquos,
Et populum reditus morantem,
Quàm ſi clientum longa negotia
Dijudicatâ lite relinqueret;
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

& per medios familiares dolentes illuſtris exul abiret. Noverat tamen quæ ſibi ſtatueret immanis carnifex. At nihil ominus cognatos dehortantes, plebemque diſceſſui obſiſtentem amolitus eſt, non ſecus ac ſi poſt litem deciſam negotia prolixa dimitteret in campos Venafri properans, vel Tarentum Spartanum.

ANNOTATIONES.

48. *Egregius properaret exul.*] Egregius ſane & ſingularis exul qui patriâ carere conſenſerit, caritatis patriæ gratiâ, quique ultrò ſua omnia deſereret, ſalutis publicæ causâ. Ad cujus exemplum illuſtre poſteà, decem nobiliſſimi captivi ab Hannibale ad Senatum miſſi, poſt cannenſem pugnam, jurati ſe redituros, niſi de redimendis captivis impetraviſſent; re non impetratâ reverſi ſunt. De quibus non omnes uno modo. Nam Polybius bonus auctor in primis ſcribit, novem ex iis revertiſſe: unum verò per fraudem & ſtultam callidatem quaſi jurejurando liberatum Romæ remanſiſſe: quem deinde Senatus vinctum ad Hannibalem duci juſſit. Hæc & alia Cic. 3. Offic. n. 113. Florus jam cit. lib. 2. cap. 2. *Sed illis quidem par tanta calamitati fuit. Nam nec Punico carcere infractus eſt; nec legatione ſuſcepta. Quippe diverſa quam mandaverant hoſtes, cenſuit; ne pax fieret, ne commutatione captivorum reciperetur. Sed nec voluntario ille ad hoſtes reditu, nec ultimo ſive carceris ſive crucis ſupplicio deformata majeſtas; imò his omnibus admirabilior, quid aliud quàm victus de victoribus, atque etiam, quia Carthago non ceſſerat, de fortuna triumphavit.*

49. *Atqui ſciebat quæ, &c.*] Cicer. Epiſt. ad Famil. lib. 6. Epiſt. 6. de ſeipſo ita ſcribit: *Ut in fabulis Amphiaraus, ſic ego prudens & ſciens de peſte ante oculos poſita ſum profectus.* De Regulo verò cit. Offic. 3. *Neque verò tum ignorabat, ſe ad crudeliſſimum hoſtem, & ad exquiſita ſupplicia proficiſci.* Valer. Max. lib. 1. cap. 1. *Regulus ex victore ſpecioſſimo ad miſerabilem captivi fortunam deductus . . . . . Carthaginem repetiit, non ignarus ad quam crudelem, quamque etiam merito ſibi infeſtos Deos reverteretur.*

Quæ ſibi barbarus Tortor pararet.] Tullius in Piſonem n. 43. *M. Regulum illigatum in machina reſectis palpebris Carthaginienſes vigilando necaverunt.* Valer. Maxim. lib. 9. cap. 2. *Regulum palpebris reſectis, machinâ in qua undique pruinis ſtimuli eminebant, incluſum vigilantiâ pariter & continua tractus doloris necaverunt.* Tertull. ad martyres, cap. 4. *Malunt hoſtibus reddi, & in arcæ genus ſtipatus, undique extrinſecus clavis confixus tot cruces ſenſit.* Aurel. Vict de Viris Illuſtr. *In arcam ligneam conjectus, clavis intorſum adactis, vigiliis ac dolore punitus eſt.* Ex Appiano, poſitus in caveâ ſtimulos undique habente. Senec de Tranquill. Animi lib. 1. cap. 15. *An ſteam Regulum, quod tot clavis configitur?* Suidas. *Regulus Carthaginem reverſus omni ſupplicíorum genere conficitur. Nam præter cæteros cruciatus, domunculâ anguſtâ incluſus, qua magnitudini corporis ejus reſponderet, intus crebris clavis ferreis tranſfixâ, periit: cum nec immotus ſtare poſſet, & quieturus ſtatu corporis utcunque inclinato in ferreas cuſpides incideret.* Gell. cit. lib. 6. cap. 4. *In atras & profundas tenebras regulum includebant: ac diu poſt, ubi erat viſus ſol ardentiſſimus, repente educebant; & adverſus ictus ſolis oppoſitum continebant. Atque intendere in cœlum oculos cogebant. Palpebras quoque ejus, ne connivere poſſet, ſurſum ac deorſum diductas inſuebant.* Ex Tuberone hæc. *Tuditanus autem, ſomno diu prohibitum, atq; ita vitâ privatum, refert: idq; ubi Roma cognitum eſt, nobiliſſimos Pœnorum captivos liberis Reguli à Senatu deditos, & ab iis in armario muricibus præfixo deſtitutos, eademq; inſomniâ cruciatos interiiſſe.* Gell. ibid.

Barbarus tortor.] Apud. Feſt. & Non. Marcell. Ennius Annal.

Nam pœni ſoliti ſuos ſacrificare puellos.

51. *Dimovit obſtantes propinquos.*] Cic. jam cit. *Neque eum patria caritas retinuit, nec ſuorum.* Suidas. *Lacrymis & lamentationibus ſuorum invicto animo neglectis.*

55. *Tendens Venafranos in agros, &c.*] Quaſi poſt forenſes ſtrepitus, poſt litium & negotiorum ambages ac tædia, relaxandi causâ animi otiique captandi, pergens Venafrum in urbem Campaniæ deliciis accommodatam. Vide lib. 2. Od. 6. v. 16.

56. *Lacedæmonium Tarentum.*] Civitatem à Phalanto Lacedæmonio conditam: de qua lib. 1. Od. 28. ſub finem, & lib. 2. Od. 6. v. 12.

ODE VI. Ad ROMANOS.

E Religionis Contemptu, & Depravatione Morum fluxiſſe Italiæ Calamitates.

O Romane, ſolves pœnas quas non es meritus, ob peccata patrum, donec refarcieris fana & delubra numinum decidentia, atque imagines atro ſqualore deformatas. Regnas, quia te præſtas inferiorem numinibus. Inde omne primordium: illuc finem reduc.

DElicta majorum immeritus lues [274]
Romane, donec templa refeceris,
Ædeſque labentes Deorum, &
Fœda nigro ſimulacra fumo.
Diis te minorem quod geris, imperas. [275]
Hinc omne principium, huc refer exitum. 6

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Delicta majorum, &c.*] Quanquam pœnas debet luere ſolus peccans, tamen ad quarti gradûs poſteros peccatorum pœnas interdum vel extendi vel reſervari exiſtimabat Plato. Quod dubio procul hauſerat è notitia ſacrorum codicum. Exod. cap. 20. *Ego ſum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens miſericordiam in millia his qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea.* Idem reperitur cap. 34. ſeq. & Deuteronom. cap. 5. &c. poſteriorem iſtam ſententiæ partem videtur quoque expreſſiſſe Ariſtoteles Rhetor. ad Alex. c. 3. ubi ſcribit, æquum eſſe ut benevolentiores Dii ſint in eos, à quibus magis coluntur.

Delicta.] Is peccare dicitur qui viam rectam delinquit, & à legis præſcripto recedit.

Immeritus lues.] Deuteron. 24. v. 16. *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus; ſed unuſquiſq; pro peccato ſuo morietur.* Id. habetur 4. Reg. cap. 14. v. 6. *Non morientur filii pro patribus, &c.* Ezechiel. cap. 18. *Filius non portabit iniquitatem patris . . . Anima quæ peccaverit, ipſa morietur.* Et paulo antè: *Quid eſt quod inter eos parabolam vertitis in proverbium iſtud, in terra Iſrael, dicentes; Patres comederunt uvam acerbam & dentes filiorum obſtupeſcunt? &c.* ubi Chald. *Patres peccaverunt, & filii vapulant.* Sic. & Jerem. 31. v. 29. *In diebus illis non dicent ultra, Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt. Sed unuſquiſque in iniquitate ſua morietur: omnis homo qui comederit uvam acerbam, obſtupeſcent dentes ejus.*

2. *Donec templa refeceris.*] Seu vetuſtate collapſa, ſeu bellorum civilium incendio correpta, labefactata, fœdata, abſumpta; quin & victorum avaritiâ direpta. Quò ſpectat id quod eſt in Ode 35. lib. 1.

Quid intactum nefaſti
Liquimus? unde manus juventus
Metu Deorum continuit: Quibus
Pepercit aris?

Porrò quod hîc, itemque ſub finem Odæ 15. l. 1. dixit Horatius, totum vergit in laudem & commendationem Auguſti, qui non modo ſacras ædes ipſe multas extruxit, ſed & cæteros principes viros hortatus eſt, ut pro facultate quiſque reficerent, excolerent, adornarent: ut *jure gloriatus ſit urbem ſe marmoream relinquere, quam lateritiam accepiſſet.* Sueton. Octav. cap. 28. & 29.

5. *Diis te minorem quod geris, imperas.*] Quonam pius es in Deos, quos, ut decet, obſervas & colis; idcircò Imperium orbis tibi donant illi. Hæc ad Auguſtum ſanè pertinent, de quo jam lib. 1. Od. 12.

Te minor latum reget æquus orbem.

6. *Hinc omne principium.*] Cicer. de Haruſpic. Reſponſ. n. 18. *Ego verò primum habeo auctores ac magiſtros religionum colendarum majores noſtros . . . . Quis tam vecors, qui aut cum ſuſpexerit in cœlum, Deos eſſe non ſentiat : . . . . aut cum Deos eſſe intellexerit, non intelligat eorum numine hoc totum Imperium eſſe natum, & auctum, & retentum? Quam volumus licet ipſi nos amemus, tamen nec numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipſo hujus gentis ac terra domeſtico nativoque ſenſu Italos ipſos ac Latinos, ſed pietate ac religione, atque hac una ſapientia, quod Deorum immortalium numine omnia, regi gubernarique perſpeximus, omnes gentes nationeſque ſuperavimus.*

Principium.] Ut ſuprà, Od. 4. *Vos lene conſilium*: utrobique in cæſura accipe vel duas breves pro una longa, vel craſin, vel converſionem vocalis in conſonantem, quemadmodum fieri ſolet in *arieta, abiete, genua, &c.*

Huc refer exitum.] Diis accepta refer tum Imperii primordia, tum propagationis & amplificationis incrementa, & felicem quarumcunque rerum exitum. Nam ſicut à religione Imperii hujus fundamenta locata ſunt, ita quoque per eamdem in Deos pietatem illud retinebis exornabiſque. Tit. Liv. *Invenietis omnia proſpera evenire colentibus Deos, adverſa ſpernentibus.* Vide Dionyſ. Halicarn. l. 3. ubi à Martio Rege inſtaurata diligenter ſacra, quæ antè neglecta aut pravè culta.

Dii

Dii multa neglecti dederunt
Heſperiæ mala luctuoſæ.
Jam bis Monæſes, & Pacori manus
Non auſpicatos contudit impetus
Noſtros, & adjeciſſe prædam
Torquibus exiguis renidet.
Pænè occupatam ſeditionibus
Delevit urbem Dacus & Æthiops;
Hic claſſe formidatus, ille
Miſſilibus melior ſagittis.

Spreta numina plures calamitates intulerunt afflictæ Italiæ. Jam ſemel atque iterum Monaſes & Pacori exercitus repulit noſtros cæſos inauſpicatos: gaudetque noſtra ſpolia addidiſſe torquibus ſuis minoribus. Civitatem diſſenſionibus detentam propemodum extinxit Dacus & Æthiops, hic navibus potens, ille telis jaciendis peritus.

ANNOTATIONES.

7. *Dii multa neglecti, &c.*] Religio Deorum neglecta cauſa fuit calamitatum, quas tulit Italia, quæ *Heſperia* dicitur, ut notavi lib. 2. Od. 1. plurima tum obſervatæ tum neglectæ religionis exempla pete è Valer. Max. lib. 1. cap. 1. Pariter & bona ingentia promittit ſua præcepta ſervantibus, negligentibus autem mala gravia minitatur Deus, Opt. Max. Levit. cap. 26. Deuter. cap. 28.

9. *Jam bis Monaſes, &c.*] Jam bis victi ſumus à Parthis, contra auſpicia ſcilicet dimicantes. Impetus noſtros contudit Monæſes apud Parthos inſignis vir potentiâ & opibus, qui fortè idem cum Surenâ, à quo deletus cum exercitu Craſſus. Appian. lib. de Bellis Parthicis. Iterùm profligati ſumus à Pacoro Orodis Parthorum Regis majore natu filio; quem tamen paulò pòſt Ventidius Antonii legatus, univerſamque ſimul Parthorum manum delevit; ut ait. Juſtin. lib. 42. Vide & Dion. lib. 48 & 49. Tit. Liv. lib. 127. Flor. lib. 4. cap. 9. & 10. &c.

10. *Non auſpicatos.*] Cic. de Divin. 1. n. 28. *Nihil fere quondam majoris rei, niſi auſpicato, ne privatim quidem gerebatur: quod etiam nunc nuptiarum auſpices declarant.* . . . . . Ubi multis exemplis auſpiciorum contemptum aut vitium, magnarum populo Romano calamitatum fuiſſe cauſam oſtendit. *Quid vetera?* inquit, *M. Craſſo quid acciderit, videmus, dirarum obnunciatione neglectâ, &c.* De Haruſp. reſp. cit. *Majores noſtri rerum bene gerendarum auctoritates, augurio . . . . . continari putarunt* Vide Valer. Maxim. lib. 1. cap. 4. & ſeq. cap. 6. *Craſſus inter graviſſimas noſtri Imperii jacturas numerandus plurimis & evidentiſſimis ante ruinam monſtrorum pulſatus ictibus . . . . . Sic dii ſpreti excandeſcunt. Sic humana conſilia caſtigantur, ubi ſe cæleſtibus præferunt.* De Craſſo vide & Appian. Dion. lib. 40. Oroſ. lib. 6. Flor. lib. 3. cap. 11. & quæ annotavi ſuperiori Ode. v. 5.

11. *Et adjeciſſe prædam Torquibus exiguis renidet.*] Et ſpoliis noſtris, detractoque nobis auro auxere Parthi ſuos torques, majoreſque fecere eos, qui antè erant exigui. *Torques* nimirùm colli erant ornamenta, ſeu aurea, ſeu argentea, iis etiam in præmium dari ſolita qui ſtrenuam in bello operam navarant. His inſignibus ornabant ſe pridem Parthi, Galli, aliique; etiamnum verò Germani.

12. *Renidet.*] Quidam interpretantur, ſplendet: meliùs alii; geſtit, lætitiam præ ſe fert.

13. *Pænè occupatam ſeditionibus, &c.*] Bellis civilibus diſtractam ac laceram urbem & Rempublicam Romanam propè delevit exercitus è Dacis atque Æthiopibus conflatus. Illis nempè conſtabant terreſtres Antonii copiæ; Ægyptiis verò Cleopatræ navales & maritimæ. *Daci*, ſeu Scythæ ſagittas mittere periti, cum ad Cæſarem miſſis legatis non impetraſſent quæ petebant, ad Antonium ſe converterunt. Dio. lib. 51. *Daci* propriè ſunt hodie accolæ Danubii fluminis, Moldavi, Tranſylvani, Valachi.

14. *Æthiops.*] Populus Ægypto conterminus. Æthiopia, regio Africæ perampla. Duplex eſt. Una inferior, ultra Æquatorem, veteribus incognita; ſuperiori autem ſeculo detecta Luſitanis & perluſtrata. De hac itaque non agitur modò; ſed de alterâ, quæ ſuperior, & ſub Ægypto appellatur, proque illâ nonnunquam ſumitur: Abyſſiniam continet, ad ſinum Arabicum porrecta.

15. *Hic claſſe formidatus.*] Plutarchus in Anton. refert ejus claſſem octingentas habuiſſe naves cum onerariis, quarum Cleopatra ducentas Ægyptiis militibus armatas contulit, quæ magna pars maritimarum coplarum; Cæſarem audità celeritate Antonii & magnitudine exercitûs, vehementer trepidaſſe: nimirùm Auguſto naves duntaxat adfuiſſe ducentas & quinquaginta, Antonio verò bellicas quingentas, eaſque tam firmas & ligneis turribus inſtructas, ut tanquam è terrâ pugnaturi eſſent; atque una earum tres & quatuor hoſtium naves decertando occuparet, &c. Flor. lib. 4. cap. 11. *Hoſtium naves turribus atque tabulatis aſſurgebant & caſtellorum &*

Fœcunda

Fœcunda culpæ ſæcula, nuptias [277]
Primum inquinavere, & genus, & domos.
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, & fingitur artubus
Jam nunc, & inceſtos amores [278]
De tenero meditatur ungui.
Mox juniores quærit adulteros

Evum delictis fertile primo ſæcularis conjugia, & ſtirpem & familias. Ex iſta origine manans calamitas in patriam & populum graſſata eſt. Nubilis puella ſtudet ediſcere ſaltationes Ionum, & modo formatur membris: atque flagitioſos amores cogitat ab ætate molliori. Deinde mœchos adoleſcentiores ſectatur

ANNOTATIONES.

urbium ſpecie, non ſine gemitu maris & labore ventorum ferebantur. Qua quidem ipſa moles exitio fuit. . . . . Nec ulla re magis hoſtilium copiarum apparuit magnitudo, quam poſt victoriam. Quippe immenſa claſſis naufragio belli facto, toto mari ferebatur. Arabum, & Sabæorum & mille aliarum gentium Aſia ſpolia, purpuram, aurumq; in ripam aſſiduè mota ventis maria removebant. Vide Epod. 9.

17. *Fœcunda culpæ ſecula, &c.*] In depravatis istis ſeculis crebra perpetrata ſunt adulteria, quibus inquinatæ ſunt familiæ: quin & inde *clades in patriam fluxit.* Nam procreati ſunt degeneres, imbelleſq; homines à priſcâ Romanorum indole ac virtute prorsùs alieni. Hinc vitia graſſata in populum: hinc ignaviâ militum exercitus profligati: hinc primæ Reipublicæ gloria multum defloruit. Hinc deniq; violatâ ſanctitate nuptiarum, & Pronubâ Junone illarum præſide, aliiſq; numinibus graviter læſis, *in populum derivata clades*, calamitates, peſtilentiæ, ab iratis atque ultoribus Diis immiſſæ.

Nuptias Primum inquinavere.] Tanta verò fuit aliquando Romæ ea licentia, ut lege Julia coerceri oporuerit. Vide lib. 4. Od. 5. v. 21.

21. *Motus doceri gaudet Ionicos Matura virgo.*] Unde porrò tot adulteria, totque flagitiorum infamia & pravitas? nimirum quod nubiles puellæ ad impuras artes formantur, Ionicis indulgent ſaltationibus, quibus mens pariter & corpus corrumpuntur. Hoc fonte manant tot mala. Nam primò inceſtos amores adoleſcentula meditatur, antequàm nubat; nupta mœchos ſectatur: demùm lenocinante marito palam ſervit meretricio quæſtui. Animadverte gradus ad ſummam impudicitiæ labem.

Motus Ionicos.] Laſcivas ſaltationes ab Ionibus inventas, Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 25. *Ionicam mollitiem, & choreis mancipatos animos* vocat. Alex. ab Alex. lib 2. cap 25. *Saltationis genera, & motus Ionicos ediſcere Romanam juventutem aliquando mos fuit*, inquit: *ſiquidem Iones pſallendi normam & molles ſaltus primi inveniſſe traduntur.* Plaut. Stich. ſub finem. *Quis Ionicus aut cinaedicus, qui hoc tale facere poſſet?* Apud Ariſtophan. ἁβρῶς ponitur pro ἁπαλῶς, *molliter, delicate, feſtivè.* Athen. lib. 12. cap. 5. *Iones molles, delicatis amicti veſtibus, voluptate diffluentes*, appellantur. Ibid. ex Theophraſto, Ionum luxus immodicus in proverbium abiiſſe dicitur, ad ejus uſq; ſeculum, lib. 14. cap. 5. *Ionum mores deliciis perditiſſimi, cantus à vetuſto longè diverſus, harmonia remiſſior.* nuncupatur cap. 7. Ἦν δέ τις καὶ Ἰωνικὴ ὄρχησις παρ' αὐτοῖς. *Ionica ſaltus inter vina.*

Ionicos.] Iones in Aſiâ minori, ab Ionibus Græciæ populis orìundi, regionem tenebant Æolidis & Cariæ mediam cœli clementiâ & bonitate, ſoli etiam amœnitate & ubertate præſtantem.

22. *Fingitur artubus*] Alii, *artibus*: eodem certè recidit ſententia: id eſt, ſecundùm artem moveri & ſaltare docetur. Quidam, *frangitur artubus*, Mollia ſtudet membra ad motus quoſlibet efficere. Macrob. lib. 3. cap. 14. *Saltandi cura non inhoneſta, dummodo non curioſa, & uſque ad artis perfectionem. Quid enim Salluſtius; pſallere, ſaltare elegantius quàm neceſſe eſt probo? nimirum matronæ, aut virginis.* Addit ille; *Nobilium verò filios, & (quod dictu nefas) filias quoque virgines inter ſtudia numeraſſe ſaltandi meditationem, teſtis eſt Scipio Æmilianus, qui in ratione contra legem judiciariam Tib. Gracchi ſic ait: docentur præſtigiis inhoneſtas: cum cinadulis . . . . diſcunt cantare: cum ſambucâ & pſalterio eunt, &c. quæ majores noſtri ingenuis probro duci voluerunt. Eunt, inquam, in ludum ſaltatorium, inter cinados, virgines pueriques ingenui . . . . In eo ludo vidi plus pueris & virginibus quingentis: in his vero unum (quo me maxime Reipublica miſertum eſt) puerum bullatum petitorii filium, non minorem annis duodecim, cum crotalio ſaltare; quam ſaltationem impudicus ſervulus honeſtè ſaltare non poſſet, &c.*

23. *Inceſtos.*] Non caſtos, impuros.

24. *De tenero meditatur ungui.*] A teneris, ut Græci dicunt, unguiculis: Ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων, Cic. ad Famil. Ep. 6. lib. 1.

25. *Mox juniores, &c.*] Cùm verò nupta eſt, marito ſuo juniores mœchos quærit, vel inter ipſas nuptiales epulas, vel dum ille amicos convivio excipit, vel cùm *invitavit ſeſe in cænâ pluſculum, atque appotus probè eſt*, quod ait Plaut. Amphitr.

Inter

Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis.
Sed jussa coram non sine conscio
Surget marito, seu vocat institor,
Seu navis Hispanæ magister,
Dedecorum pretiosus emptor.
Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor sanguine Punico;
Pyrrhumque, & ingentem cecidit
Antiochum, Hannibalemque dirum:

inter viri sui convivia: nullumque delectum adhibet, qui voluptates haud licitas furtim indulgeat, extinctis lucernis. Sed præsente & consentiente viro pergit vocata, sive petit negotiator, sive dominus navis Hispanica flagitia remunerans ingenti mercede. Non ejusmodi parentibus nati juvenes mare tinxerunt cruore Carthaginiensium: & profligavere Pyrrhum, Magnumque Antiochum, & sævum Annibalem:

ANNOTATIONES.

26. *Neque eligit cui donet, &c.*] Eò demum impudentiæ progreditur, ut non clam, raptim, furtim, aut per tenebras noctis, remotisq; lucernis, adulteria perpetret, mœchisque indulgeat; sed palam, & quod turpius, *conscio marito*, quemlibet vocantem sequitur, ac sine ullo discrimine obvio cuivis pretium offerenti, non secùs ac publicum & vile scortum, venalem se prostituit.

29. *Non sine conscio Surgit marito.*] Videnté & sciente marito, surgit è triclinio, & ad mœchum accersentem pergit: sive ille conniveat & mercede corruptus uxoris flagitiis annuat, inde lucrum faciens. Juvenal. Sat. 1. v. 56.

. . . . . *Doctus spectare lacunar,*
Doctus & ad calicem vigilanti stertere naso.

Sive ille imperiosæ non ausit petulantiam uxoris coercere. Juv. Sat. 6. v. 135. & seq. Item v. 269.

Tunc gravis illa viro, tunc orba tigride pejor.
. . . . . .
. . . . . *olim convenerat, inquit,*
Ut facerès tu quod velles; nec non ego possem
Indulgere mihi. Clames licet, & mare cœlo
Confundas, homo sum. Nihil est audacius illis
Deprensis. Iram atque animos à crimine sumunt.

30. *Institor.*] Gall. *Facteur de Marchand.* dictus quod instet gerendo negotio. Angl. A Factor.

31. *Navis Hispana magister.*] Seu nauclerus, seu navis dominus, seu mercator & negotiator. Hispani frequentes in Italiam negotiaturi commeabant & navigabant, vina scilicet advehebant, alias autem reportabant merces. Vid. lib. 1 Od. 31.

32. *Dedecorum pretiosus emptor.*] Quovis pretio emens & remunerans flagitia & adulteria Italicarum mulierum.

33. *Non his juventus orta, &c.*] Non talibus effeminatis & corruptis orti parentibus fuerant ii milites, qui præclaros Populo Romano triumphos pepererunt: qui navali certamine vicerunt Carthaginienses, & *Siculum mare Pœno purpureum sanguine* reddiderunt: ut est in Od. 12. lib. 2. Vide ibi annot. qui Pyrrhum, qui Antiochum, qui Annibalem superaverunt ac ceciderunt.

35. *Pyrrhum.*] Is Epirotarum rex, paternum genus ad Herculem, maternum ad Achillem referebat. Imperium orbis animo versans, de bello Romanis inferendo Apollinis oraculum consuluit, deluditque est ancipiti responso: *aio te Æacida, Romanos vincere posse.* Itaque Tarentinis ferens auxilium adversus Romanos, ingenti quidem apparatu, à Curio Fabricioq; Consulibus profligatus est. L. Flor. lib. 1. cap. 18. ita scribit: *Quinam illi fuerunt viri, quos ab Elephantis primo prælio obtritos accepimus? Omnium vulnera in pectore: quidam hostibus suis immortui: omnium in manibus ensis; & relicta in vultibus mine, & in ipsa morte ira vivebat. Quid adeo miratus est Pyrrhus, ut diceret: O quam facile erat orbis Imperium occupare, aut mihi Romanis militibus aut me rege Romanis, &c.*

Ingentem Antiochum.] Commune regum Syriæ nomen hoc erat teste Appiano. Hic apertè designatur Antiochus cognomento Magnus. Bellum movit impellente Annibale, qui *victus & profugus hostem populo Romano toti orbi quærebat.* Acilio Glabrione Consule debellatus est, cæsis quadraginta millibus, captis ad quinque millia. Tullius pro Sextio: *Antiochum illum Magnum majores nostri magnâ belli contentione, terrâ marique superatum, intra montem Taurum regnare jusserunt.* Et pro Dejotaro: *Antiochus Magnus ille rex . . . . . cum omnem hanc Asiam, quæ nunc est nostra provincia, amisisset; dicere est solitus, benignè sibi à populo Romano esse factum, quod nimis magnâ procuratione liberatus medicis regni terminis uteretur.* Vide Plutarch in vitâ Scipionis. Oros. lib. 4. cap. 20. Flor. lib. 2. cap. 8. Justin. lib. 31. T. Liv. lib. 46. Appian. &c.

36. *Hannibalemque dirum.*] Vide Annot. lib. 2. Od. 12.

Sed

Sed strenui filii militum agrestium assueti terram colere bipalio Sabino, & ad austera matris voluntatem amputata referre ligna, cum montium vertit umbras & juga fessis bobus detrahit Sol, horam adducens jucundam, recedente curru. Quid tempus edax non corrumpit? Ævum patrum nostrorum avis deterius, produxit nos pejores, dein progenitem editurus etiam improbiorem.

Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus [280]
Versare glebas, & severæ
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes; Sol ubi montium
Mutaret umbras, & juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens, abeunte curru.
Damnosa quid non imminuit dies? 45
Ætas parentum pejor avis tulit
Nos nequiores, mox daturos [281]
Progeniem vitiosiorem.

vid. Interp. Vet. Lect. P. 1. c. 15.

ANNOTATIONES.

37. *Sed rusticorum mascula militum Proles.*] Sed filii virorum rustico labore & militiâ robustorum, & ipsi pariter agresti vitâ indurati, diuturnoque operi assueti; proindeque virili animo juxtà & forti corpore, non molles & voluptatibus fracti.

38. *Sabellis docta ligonibus Versare glebas.*] Jam notavimus alibi optimos Italiæ bellatores existimatos pridem Appulos & Samnites, qui & Sabelli, à Sabinis orti, ex Strabone, lib. 5. & Plin. lib. 3. cap. 12.

39. *Et severa Matris ad arbitrium, &c.*] Qui & matris imperio & severâ disciplinâ facti ad virtutem laboriosam: nam jubebat illa post diurnum opus, ligna etiam cædere, atque ad usum domesticum reportare.

41. *Sol ubi montium Mutaret umbras.*] Vesperi, cùm vergens Sol ad occasum auget umbras, aut convertit ad orientem, quæ manè ad occidentem fuerant. Prior interpretatio magis arridet. Virgil. Eclog. 1.

Majoresque cadunt altis de montibus umbræ.

Eclog. 2.

Et Sol crescentes decedens duplicat umbras.

Sol.] Cicer. de Nat. Deorum n. 68. *Sol dictus, vel quia solus ex omnibus sideribus est tantus: vel quia cum est exortus, obscuratis omnibus solus apparet.*

42. *Et juga demeret Bobus fatigatis.*] Quo tempore demitur jugum bobus arando fatigatis, solutique ab aratro domum reducuntur. Virgil. mox cit.

Aspice, aratra jugo referunt suspensa juvenci;
Et Sol crescentes decedens, &c.

43. *Amicum Tempus agens, abeunte curru.*] Adducens tempus optimæ & jucundæ post laborem quieti destinatum. *Cum se convolvens Sol elabitur atque abit*, ut ait Cicer. 1. de Divinat. n. 46. Virgil. Æneid. 2.

. . . . . *Et jam nox humida Cœlo*
Præcipitat; suadentque cadentia sidera somnos.

Georgic. 3. v. 358.

Nec cum invectus equis (Sol) *altum petit æthera, nec cum*
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore currum.

45. *Damnosa quid non imminuit dies?*] Quid non absumit tempus, rebus omnibus ferens damnum interitumque? Cic. pro Mar. *Nihil est opere aut manu factum, quod non aliquando conficiat & consumet vetustas.*

46. *Ætas parentum pejor avis, &c.*] Avis pejores fuere patres nostri: nos patribus deteriores sumus: nobis etiam vitiosiores posteros relinquemus: Homer. Odyss. 2.

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ φέρτεροι ἦσαν,
Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀμείνους.

Pauci enim filii similes patri;
Plerique pejores, pauci verò patre meliores sunt.

ODE

ODE VII.

Asterien consolatur de Gygis Absentiâ, & ad Fidem hortatur.

Quid fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii,
Thynâ merce beatum,
Constanti juvenem fide
Gygen? Ille Notis actus ad Oricum, [282] 6
Post insana Capræ sidera, frigidas
Noctes, non sine multis
Insomnis lacrymis agit.

O Asteria, quare plorās Gygen, stabili fidelitate adolescentem, quem boni zephyri initio veri temporis tibi reddent Bithynis mercibus opulentum? hic ad Oricum ab Austris pulsus, post violentum Capra astrum, noctes algentes ducit non dormiens, & abunde plorans.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 5. lib. 1.

1. *Quid fles, Asterie, &c.*] Accommodata veldè apostrophe ista cum leni increpatione, principio consolatorii sermonis, & ad demulcendum mulierem animum idonea, Propert. lib. 2. Eleg. 20.

Quid fles abducta gravius Briseide? Quid fles Anxia captiva tristius Andromacha? &c.

Asterie.] Amica, vel uxor Gygis: ab ἀστὴρ stella factum nomen.

Quem tibi candidi, &c.] Paulò pòst frueris tuo Gyge, cum primùm licebit navigare, ad te advolabit cupientem & ipse cupiens.

2. *Primo vere.*] Cum flare ab occasu incipiunt zephyri, seu *Favonii*: *candidi*, sereni, mites, propitii, faventes. Plin. lib. 2. cap. 47. *Ver aperit navigantibus maria, cujus principio Favonii Hybernum mollimt cœlum.* Vide lib. 1. Od. 4. initio.

Favonii] Plaut. in Mercatore, *Hic Favonius serenus est, istic Auster imbricus: hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus concit.* Vide lib. 3. Od. 1.

3. *Thynâ merce.*] Vel annulis Thynicâ limâ perpoliris, quorum mentio est in næniolis de morte Horatii, apud Isidor. lib. 19. cap. 32. vel cultellis Bithynicis, de quibus Non. Marcell. ex Varrone, in Satyr. seu μαγειρικοδαιταλέα, forte & thynis piscibus, qui bene multi capiuntur à Thynis populis, inde etiam adepti nomen; ut placet quibusdam. Pers. Sat. 5. v. 183.

. . . *Rubrumque amplexa catynum*
Cauda natat thynni.

Et Ammiano Thynia pars est Bithyniæ. Plin. lib. 5. cap. 32. *Thyni ex Europâ transiêre, à quibus appellatur Bithyni.* Et paulò pòst: *Tenent eam omnem Thyni, interiora Bithyni. Et finis Asiæ est*, &c. ibid. cap. 27. *Est etiam Thynos oppidum Cilicia.* Et lib. 4. cap. 11. *Thyni sunt Thracia populi.* De his Claudian.

Thyni Thraces erant quæ nunc Bithynia fertur.] Vide lib. 1. Od. 35. v. 7.

4. *Constanti juvenem fide.*] Hac lectione vulgatâ memoriam vetustatis aboleri quidam indignantur; leguntque ex vett. codd. *constantis juvenem fide*, pro *fidei*, nimirùm: quod ita prideur usurpatum docent Priscianus, Agellius lib. 9. c. 14. Virgil Georgic. 1.

Libra die (id est diei) *somnique pares ubi fecerit horas.*

5. *Ille Notis ad Oricum, &c.*] Cùm Italiam appeteret Gyges, reditumque maturaret, prohibitus est ventis ab Austro flantibus, actusque ad Oricum; quæ prima est Epiri civitas à Colchis condita: ex Plin. cap. 23. lib. 3. urbs illa ad oram maris Ionii in Epiro sita, ad radices montis Acroceraunii, cum portu satis amplo, O cum Strabone, Horicum Ptolemæo, Orcha Nigro dicitur. Multa de illa Tit. Livius.

6. *Post insana Capræ sidera.*] Postquàm ille jactatus fuit magnis tempestatibus, quas excitavit sidus Capræ, quæ est in humero Aurigæ sinistro, sicut in manu sunt Hœdi. Hygin. Capram Amaltheæ, cujus lacte nutritus est Jupiter, ab eo inter astra collocatam fabulantur. Oritur sub finem Septembris: pariter & Hœdi: de quibus Ode 1. huius libri. Pluvialem Capram vocat Plinius. Ex Arato, Capra & Hœdi jactatas in mari naves, & pavidos homines frequenter viderunt.

Frigidas Noctes, non sine lacrymis, &c.] Coactus hyemare Orici Gyges, Asteriæ desiderio contabescit, somno carer, lacrymatur ubertim, aliis mulieribus friget, etiam tentatus non cedit. Adverte singulas voces amoris significationem habentes, à Poeta coacervatas. Quid verò jucundius seu amicæ seu uxori proferri poterat? Quid efficacius ad leniendum vel abstergendum dolorem; imò & ad excitandam fidem?

Atqui

Verum internuntius hospita anxia, declarans afflictam Chloën ingemiscere, tuisque flammis ardere, variis illum *rationibus æstus è solicitat. Exponit quemadmodum infidelis famina levem Pratum injustis sollemniis excitaris mortem accelerare Bellerophonti nimium pudico. Refert Peleum tantum non interfectum, cum temperans eluctatur Hippolytam à Magnesiâ. Quinctiam decepter narrat historias crimen admittere suadens. Sed incassum. Etenim rupibus Icarii* maris *durior* ista *verba excipit hucusque incorruptus. Tibi vero cave ne pluspiam par est, arrideat Enipeus vicinus.*

Atqui sollicitæ nuntius hospitæ,
Suspirare Chloën, & miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.
Ut Prætum mulier perfida credulum
Falsis impulerit criminibus nimis [283]
Casto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat pænè datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hipplolyten dum fugit abstinens:
Et peccata docentes
Fallax historias monet.
Frustrá. Nam scopulis surdior Icari
Voces audit adhuc integer. At tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus justo placeat, cave.

ANNOTATIONES.

9. *Atqui sollicita nuntius hospita, &c.*] Interea verò Chloë, apud quam diversatur & manet Gyges, ejus animum solicitat interpositò nuntio, qui *mille vafer modis* suadere conatur, ut obsequatur amori hospitæ suæ.

10. *Chloe.*] Χλόη, *viriditas*; adolescentiæ florem vox designans.

Tuis dicens ignibus uri.] Tui Gygis amore incensum adeoque tuo flagrantem igne quo tu pempe ureris & flagras ipsa. Virg. Eclog. 3.

At mihi sese offert ultro meus ignis amyntas.

13. *Ut Prætum mulier, &c.*] Pluribus exemplis Gygen movere incusso metu nititur Chloæ nuntius. Narrat Bellerophontem simili causâ & occasione propè interemptum. Scilicet is Glauci Regis Ephyræ filius apud Prætum Regem Argivorum hospes erat. Antea ex Homero, ex aliis Sthenoboea ejus uxor, Bellerophontis amore capta stuprum obtulit. Hic respuit. Tum illa perfidiæ suæ crimen in eum conjecit, innocentem criminata apud Prætum, qui credulus irâ exarsit. Cùm tamen hospitii jura violare, hospitemque ipse perimere nollet, ad alios occidendum transmisit. Vide Homer. Illiad. 6. Apollodor. lib. 2. &c.

14. *Impulerit maturare necem.*] Ne temporis morâ & cunctatione, Bellerophontis innocentia, à se verò cogitati facinoris infamia detegeretur tandemque non sine gravi dedecore à viro ipsa mulctaretur. De Bellerophonte jam lib. 1. Od. 27. in fine.

17. *Narrat penè datum Pelea Tartaro, &c.*] Refert etiam quemadmodum erepta ferè est vita Peleo Achillis patri, dum castus amantem fugit ac repulit Hippolyten. Hæc enim excandescens velut insidiatum suo pudori juvenem detulit viro suo. Jovis quidem Hospitalis iram veritus ille, Centauris inermem, dubioque procul interficiendum tradere cogitavit. At innocenti opem tulerunt Dii, misso Vulcano; à quo accepto Peleus gladio Centauros debellavit, mortemque evasit. Vide Pindar. Nem. Carm. 4. & 5. Ovid. Metam. 11. Apollodor. lib. 3, &c.

18. *Magnessam Hippolyten.*] Uxorem Acasti Regis Magnesiæ, quæ Thessaliæ regio. Hinc cognomen, quo distinguitur ab Hippolyta Amazonum Regina.

19. *Peccata docentes Fallax historias monet.*] Quoniam periculi mortisque metus parum valuit, alia jam ratione Gygis animum impellit Chloës internuntius. Affert historias & exempla eorum, qui rejectis primis amoribus, novos non injucunde nec infeliciter admiserunt. Ipsum Jovem commemorat Alcmenæ, Danaës, & aliarum amores consectatum, &c. Fortè addit Peridem & Helenam. &c. *Peccata docentes.* Cerè nihil magis, quàm exemplum, vitium suadet. Viam enim ostendit quasi tritam & facilem, atque à nota criminis prope immunem. Apud Cicer. *Historia Magistra Vitæ.* Sunt qui legant *historias movet*, nec absurdè.

21. *Scopulis surdior Icari voces audit, &c.*] At Gyges *adhuc integer voces* internuntii Chloæ solicitantis *audit* immotus, veluti scopulus. *Icarius* mare, hodie *Nicarium*, pars est Ægæi, versus Icariam insulam: frequentes habet scopulos. Nomen ab Icaro in illud lapso, cùm volare tentasset. De eo lib. 1. Od. 1. v. 15. lib. 2. Od. 20. v. 13. lib. 4. Od. 2. v. 2.

22. *At tibi ne vicinus, &c.*] Tu verò, Asteria, fac ut æquè fidelis tuo Gygi permaneas. Cave itaque ne vincaris aut indulgeas amoribus Enipei vicini, etiamsi habeat unde amari possit.

Quamvis

Quamvis non alius flectere equum sciens [284]
Æquè conspicitur gramine Martio:
Nec quisquam citus æquè
Thusco denatat alveo.
Primâ nocte domum claude: neque in vias
Sub cantu querulæ despice tibiæ:
Et te sæpè vocanti
Duram, difficilis mane.

Tametsi nemo tam peritus equum regendi in Campo Martio spectatur, nullusque tam expedite flumen Hetruscum tranat. Ædes occlude nocte ineunte: nec in vias deorsum aspice ad sonitum cantus fistulæ: & crudelem frequentor appellanti, crudelis persiste.

ANNOTATIONES.

25. *Quamvis non alius, &c.*] Quamvis Enipeus equitandi peritiam in Campo Martio, in Tiberi verò solertiam natandi & agilitatem præ cæteris ostentet. Vide lib. 1. Od. 8.

28. *Thusco alveo.*] Tiberino fluvio, qui Hetruriam ab Umbria, Sabinis, & Latio disterminat, Romam interluit, in mare Tyrrhenum delabitur.

29. *Primâ nocte domum claude.*] Ne irrumpat Enipeus, noctis umbrâ & silentio abusus. T. Livius *primas tenebras*, dixit, pro *noctis initio*.

Neque in vias Sub cantu querulæ despice tibiæ.] Ne per fenestram in vias despecta, neve sic videaris Enipei respondere amoribus, cùm ille, ex more amantium, antè fores tuas noctu canet tibiâ. Vide lib. 1. Od. 25. & hujus libri Od. 10. ibique annot.

30. *Querulæ.*] Suaviter ludentis ac resonantis, vel molliori sono exprimentis amorem Enipei & ejus querimoniam, quòd erga ipsum dura sis.

31. *Vocanti Duram, difficilis mane.*] Licet ille te incuset velut ferream, quæ laborantis ægritudine parum moveris; inexorabilis tamen & inexpugnabilis perseveres libidinosam Enipei contentionem eluctari.

ODE VIII.

Ad MÆCENATEM.

Reddit Rationem cur Martiis Calendis sacrificet.

MArtiis cœlebs quid agam Calendis, [285]
Quid velint flores, & acerra thuris
Plena, miraris, positusque carbo in
Cespite vivo,
Docte sermones utriusque linguæ.

O Mæcenas, callens utramque linguam, demiraris quid ego sine uxore faciam Calendis Martiis, quid denotent flores, & vasculum thure refertum, atque prunæ constituta in gramine virenti.

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Martiis cœlebs quid agam Calendis, &c.*] Miraris quod ego cœlebs diem hunc festum habere videar solis conjugibus celebrari solitam. Singulorum mensium Calendæ, præcipuè verò Martiæ Junoni dicatæ erant: dictaque Matronalia, quoniam pro conjugii felicitate matronæ sacrificabant. Adde quod eâ die coli cœpta est ædes Junonis, quæ conjugiis præsidet. Macrob. lib. 1. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. Belli etiam per Sabinas mulieres compositi memoria hunc colebatur. Ovid. Fastor. 3. Hinc *femineas* vocat has Calendas Juvenalis Sat. 9. v. 53. Ut mariti quoque Junoni supplicabant, ut uxorum pudicitiam tueretur. Porrò quod primus anni mensis apud Romanos erat Martius, & unde Calendæ appellatæ, disce ex Macrob lib. 1. cap. 12. & 15.

Cœlebs.] Romani cœlibem dicebant quasi cœlitem, qui vitam ageret in terris cœlesti similem. Donat. in Terent.

2. *Quid velint flores, &c.*] Omni nempe Horatius ad sacrificium persolvendum comparabat, tanquam voti reus.

Acerra.] Vas fictile seu patera, in qua ponebatur thus adolendum.

3. *Positusque carbo, &c.*] Ignis in ara è vivo cespite, seu virenti gramine structâ. Vide lib. 1. Od. 19.

5. *Docte sermones utriusque linguæ.*] Græcæ Latinæque, quarum studio perinde incumbebant Romani. Cic. Offic. initio, *ut ipse ad meam uti-*

Voveram

Scilicet *arboris* ego *lapſu fore exanimatus lautas dapes & hœdum candidum Baccho promiſeram. En dies iſte lætus anno vertente recurrens corticem pice affixum aſſeret dolio fumum contrahere capto ſub Conſulatu Tulli. O Mœcenas, accipe centenos ſcyphos, ob amicum incolumem, & lychnos*

Voveram dulces epulas, & album
Libero caprum, propè funeratus [286]
Arboris ictu.
Hic dies, annò redeunte, feſtus
Corticem aſtrictum pice dimovebit
Amphoræ fumum bibere inſtitutæ
Conſule Tullo.
Sume, Mæcenas, cyathos amici [287]
Soſpitis centum ; & vigiles lucernas

ANNOTATIONES.

litatem ſemper cum Græcis Latina conjunxi ; neque id in Philoſophiâ tantum, ſed etiam in dicendi exercitatione feci, idem tibi cenſeo faciendum, ut par ſis in utriuſque orationis facultate.

6. *Voveram dulces epulas, &c.*] Graviorem itaque cæteris habeo cauſam celebrandi Martias Calendas, in quibus mortis evaſi periculum ; unde & ſacrificium vovi & ſacras epulas.

Album Libero caprum.] Albæ victimæ Diis Superis, nigræ Inferis mactabantur : Arnob. l. 7. &c. Baccho præſertim caper, qui vitibus infeſtus, eas arrodendo. Virgil. Georg. 2. v. 380.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur.

Ovid. Faſtor. 1.

Rode caper vites : tamen hinc cum ſtabis ad aram;
Ire tua quod ſpargi cornua poſſit, erit.
Verba fides ſequitur : noxa tibi deditus hoſtis
Spargitur affuſo cornua, Bacche mero.

7. *Prope funeratus Arboris ictu.*] Cadente arbore propemodum oppreſſus & extinctus. Vide l. 2. Od. 13. & 17.

9. *Hic dies, anno redeunte, feſtus, &c.*] Anniverſarius adeſt iſte dies in feſtivis epulis mihi ducendus : quare vinum vetuſtate præcipuum hodie prom[illegible]

Anno redeunte.] Ita cum Græcis Horatius. Virgil. *Volventem annum* ait, Cicer. *Vertentem annum* Somn. Scip. 17. *Cum ad idem unde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redierint, eamdemque totius cœli deſcriptionem longis intervallis retulerint, tum ille vere vertens annus appellari poteſt.*

10. *Corticem aſtrictum pice dimovebit, &c.*] Reſignabit, relinet operculum amphoræ, è ſubere vel cortice, pice quidem aſtrictum. Cato. *In amphoram muſtum indito, & corticem oppicato.* Tibull. l. 2. Eleg. 1.

Chio ſolvite vincla cado.

11. *Fumum bibere inſtitutæ.*] Fumo dudum expoſitæ, unde contentum in ea vinum jam maturum & lene proſus.

Ovid. Faſt. 5.

Fumea vina.

Martial. l. 3. Epigram. 81.

Cocta fumis muſta Maſſilanis.

Idem. lib. 10. Epigram. 36.

Improba fumaria dicit ; &,
Accipit ætatem quiſquis ab igne cadit.

Tibull. mox. cit.

Nunc mihi fumoſum veteris proferte Falernum
Conſulis.

Columel. l. 1. cap. 6. apothecæ ſuperponuntur locis, unde plerumque fumus exoritur : quoniam vina fumo celeriùs vetuſteſcunt : ejus tenore præcocem maturitatem trahunt, &c. Plin. l. 23. cap. 1. *Minus infeſtat nervos quod vetuſtate dulceſcit . . . Nos fumi amaritudine vetuſtatem indui perſuaſum habemus.* Meminit & Cœl. Rhodig. l. 26. cap. 21.

12. *Conſule Tullo.*] Conſulum nomine ſolebant notari vina, ut alibi amplius dixi. Vide l. 1. Od. 20. & l. 2. Od. 3. Hic certum nomen pro quolibet incerto poni, vinumque vetus quintaxat commendari crediderim. Quod ſi vinum illud conditum fuerat ſub L. Volcatio Tullo, qui Conſul fuit cum M. Æmilio Lepido, anno urbis conditæ 687. prolatum verò eſt ab Horatio paulò poſt ſubjugatos ab Agrippa Cantabros, de quibus ſub hujus finem Odes, anno ſcilicet 734. ut ait Cruquius, vinum illud vetus fuiſſet annos 47. Intereà meminiſſe oportet quod ſcribit Plin. mox cit. *Falernum nec in novitate, nec in nimia vetuſtate corpori ſalubre eſt. Media ejus ætas à 15. anno incipit . . . . . Si ſit fumo inveteratum, inſalubre eſt. Mangones iſta in apothecis excogitavere. Jam & patresfamilias ætatem ademere his, quæ per ſe cariem traxere. Quo certe vocabulo ſatis conſilii dedere priſci* : nempè vina ad extremam ſenectutem, quæ carioſa eſt, non eſſe reconden[illegible]da. Dalecamp.

13. *Sume cyathos centum.*] Ob lætitiam de amici ſoſpitis incolumitate, ſeu de Horatii mi ſalute, bibe centum cyathos, id eſt, plures & plures & totâ nocte mecum perpota. Numerus finitus pro infinito.

14. *Vigiles lucernas Perfer in lucem.*] Prandium ignorabant veteres : at cœnam maximè non

Perfer

Perfer in lucem: procul omnis eſto
Clamor & ira.
Mitte civiles ſuper urbe curas.
Occidit Daci Cotiſonis agmen:
Medus infeſtus ſibi luctuoſis [288]
Diſſidet armis.
Servit Hiſpanæ vetus hoſtis oræ
Cantaber, ſerâ domitus catenâ.
Jam Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis.
Negligens, ne quâ populus laboret,

lychnos accenſos produc uſque ad diem. Longe abſit vociferatio qualibet & rixa. Omitte ſolicitudines de civitate. Deletus eſt exercitus Cotiſonis Daci. Medus ſibimet adverſarius bello fatali diſtrahitur. Cantaber Hiſpania fines incolens, *antiquus noſter inimicus, ſubactus eſt*, quamvis *tardâ proſtigatus victoriâ. Modo Scytha arcu remiſſo incipiunt agris diſcedere.*

ANNOTATIONES.

non quidem ut nos ad candelas, ſed ad lychnos & lucernas, producebant uſque ad lucem poſtetam, pergræcando, id eſt, ritu Græcorum totâ nocte compotando. Plaut. Menæchm. Scen. 3. *Inde uſque ad diurnam bellam mututinam potabimus.* Horat. Od. 21. ſeq. *Vivæque producent lucerna, dum nitidus fugat ultra Phœbus.* Propert. l. 4. Eleg. 6. in fine:

Sic noctem patera, ſic ducam carmine, donec
Inſpiciat radios in mea vina dies.

Erat etiam olim perpotandi certamen, propoſitumque victoribus bibonibus præmium placenta, ut amplius exponam, Epiſt. 19. ad hæc verba, *Nocturno certare mero.* Quòd autem nocturnæ cœnæ utiliores ſint corpori, ob Lunæ ſidus vim habens putrefaciendi, adeoque cibos concoquendi, crede, ſi lubet, aſſerenti Athenæo l. 7 c. 1. Quin potiùs auſculta Caſaubono eo loci, concoctionem cum putrefactione confundi perperam, Athenæumque, Philologiæ quàm Philoſophiæ ſacris auſpicatius initiatum, bene docteq; redarguenti.

15. *Procul omnis eſto Clamor & ira.*] Ebrietatis incommoda & vitia Horatius arcet à ſuis epulis: quo fortè etiam notat bonitatem & lenitatem vini ſui, cujus cyathos queat Mæcenas centum bibere, citrà noxam, ut nec ad vociferandum nec ad rixandum impellatur. Vide lib. 1. Od. 27.

17. *Mitte civiles ſuper urbe curas.*] His verbis patet urbis præfecturam tunc geſſiſſe Mæcenatem: qui ſi *privatus* mox appellabitur, ne accipe aliter quàm par eſt, & illic explicabo.

18. *Occidit Daci Cotiſonis agmen, &c.*] O Mæcenas, omitte paululum curas & ſolicitudines, quibus civitati provides ſedulus: en hoſtes populi Romani jam domiti ſunt: nec ab ullo quidquam metuendum. *Cotiſon* Dacorum Rex ab Auguſto victus. L. Flor. lib. 4. cap. 12. *Daci montibus inhærent. Cotiſonis Regis imperio, quoties tumultus gelu Danubius junxerat ripas, decurrere ſolebant & vicina populari. Viſum eſt Auguſto gentem aditu difficilimam ſubmovere. Miſſo igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulit ripam, citra, præſidia conſtituit. Sic tunc Dacia non victa, ſed ſummota atque dilata eſt.* Illud verò poſtea factum eſt. Sueton. cap. 21. Octav. *Coercuit & Dacorum incurſiones, tribus eorum ducibus cum magnâ copiâ cæſis, &c.* cap. 36. *M. Antonius ſcribit, primum cum Antonio filio ſuo deſponduſſe Juliam, dein Cotiſoni Getarum Regi: quo tempore ſibi quoque invicem filiam Regis in matrimonium petiiſſe.* De *Dacis* jam lib. 3. Od. 8. Hos porrò eoſdem eſſe ac Getas, certum eſt. Plin. lib. 4. cap. 12. *Getæ, Daci Romanis.* Xiphilin. in Domitiano ita ſcribit, *Per id tempus bellum fuit populo Romano cum Dacis . . . . . Porrò eam gentem Dacas appello. Nam ita ſe ipſi nominant, eademque nomine à Romanis appellantur. etſi non ignoro eos à quibuſdam Gracis Getas eſſe dictos. Quod an rectè factum ſit, neſcio: illud quidem ſcio Getas trans Hamum apud Danubium incolere.*

19. *Medus infeſtus ſibi, &c.*] Medi ſeu Parthi bellis civilibus occupati ſunt. Vide Strabonem lib. 10. & quæ antea nec ſemel de iis annotavi, lib. 1. Od. 26. v. 5. & alibi.

21. *Servit Hiſpana, &c.*] Cantabri ab Agrippâ, ſerò licet, fracti & ſubacti ſunt. Vide lib. 2. Od. 6. Sueton. Octav. cap. 20. Auguſtus *externa bella duo omnino per ſe geſſit: Dalmaticum adoleſcens adhuc: & Antonio devicto, Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auſpicio ſuis Cantabriam &c.*

23. *Jam Scythæ laxo, &c.*] Scythæ armis depoſitis cedunt. Vide lib. 2. Od. 9. in fine, ibique annot. Sueton. Octav. cap. 21. *Ea virtutis moderationiſque fama, Indos ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam ſuam Populique Romani ultro per legatos petendam.*

25. *Negligens ne quâ populus, &c.*] Dum me ſacrificii particeps ſacras mecum epulas carpes, ita lætitiæ vaca ut ſi privatus eſſes. Ergo paululum abjice omnem curam urbis, & ſolicitudines de Republicâ.

O Parce

Tu quasi *privatus omitte curare & plusculum consulere ne quid detrimenti capiat populus: atque temporis præsentis usurâ fruere, genio indulgens, & molesta abjice.*

Parce privatus nimiùm cavere, &
Dona præsentis rape lætus horæ, ac
Linque severa.

ANNOTATIONES.

26. *Privatus.*] Quidam explicant, inter privatos perieres, genio indulge. Alii interpretantur absolutè: quandoquidem non geris magistratum: volunt nimirùm urbis præfecturam esse officium dumtaxat, nec inter magistratus censeri: Ex Sueton. Octav. cap. 37. *Quo plures administranda Reipublicæ partem caperent, nova officia excogitavit: curam operum publicorum . . . . præfecturam urbis, &c.* Quod minimè placet. Sic igitur intelligo: tu *linque severa* tantisper, i.e. seria & graves occupationes intermitte: *præsentis horæ dona*, seu gaudia rape, cape, animo planè tranquillo, teque privatum hoc nocturno saltem convivio finge & cogita.

ODE IX.

DIALOGUS HORATII & LYDIÆ.

Hor. Quandiu charus tibi extiti, neque alius præstantior adolescens brachia referebat collo tuo candido, felicior ego vixi Rege Persarum. *Lyd. Quandiu non alteram plus dilexisti, nec Lydia postposita est Chloë,* Ego *Lydia magnæ famæ, illustrior florui quàm Ilia Romani.* *Hor. Mihi jam dominatur Chloë* à *Creta,*

Hor. DONEC gratus eram tibi, [289]
Nec quisquam potior brachia candidæ
Cervici juvenis dabat,
Persarum vigui Rege beatior.
Lyd. Donec non alia magis
Arsisti, neque erat Lydia post Chloën;
Multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.
Hor. Me nunc Cressa Chloë regit,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Donec gratus, &c.*] Ambœbæum carmen est, cujus hæc lex est, ut qui posterior dicit, priorem vincat, majus aliquid subjiciendo. Ode porrò hæc tanti æstimatur à Scaligero, ut ejus describere sententiam non pigeat. Sic habet lib. 6. Poet. *Omnes Horatii Odæ tantæ sunt venustatis, ut & mihi, & aliis prudentioribus omnem admiravit spem talium studiorum. Inter cæteras verò, duas animadverti, quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est tertia quarti libri*: Quem tu Melpomene semel, &c. *Altera est nona tertii*: Donec gratus eram tibi, &c. *Quarum similes à me compositas malim, quàm Pythionicarum multas Pindari & Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse, quàm esse totius Tarraconensis Rex.* Vide in Virgil. Eclog. 3. & 7. Hic zelotypiam utrique suam bellè exprimit, restituendisq; amoribus prioribus viam sternit.

2. *Nec quisquam potior, &c.*] Dum non amplexus tuos alteri concessisti, nec alium mihi prætulisti in amore.

4. *Persarum vigui Rege beatior.*] Antiqui Persarum Reges, Cyrus, Darius, ad summas opes elati proverbio locum dedere. Illorum quisq; Regem Regum se jactabat. Quin & Persarum montes pro moribus aureis dicti Plaut. Stich. Scen. 1.

Neque ille mavelit Persarum sibi
Montes, qui esse perhibentur aurei.

5. *Non aliâ magis Arsisti.*] Alii legunt, *aliam*, æquè eleganter utrumque.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.

6. *Neque erat Lydia post Chloën.*] Dum non amasti Chloën præ Lydia. De hac jam lib. 1. Od. 8. 13. 25.

8. *Romanâ vigui clarior Ilia.*] Ego me fortunatiorem existimabam, quam fuit unquam Ilia, seu Rhea, quæ Marte gravida Romulum Romanæ gentis auctorem peperit. De illa lib. 1. Od. 2.

9. *Me nunc Cressa Chloë regit.*] Nunc ego servio amoribus Chloës, quam præter formam commendat Vocis & Musicæ suavis modulatio. Quidam legunt *Thressa*, i. e. Thrax, seu è Thracia verùm lectioni nostræ favet quòd Cretes Musicæ valdè studiosus refert Ælianus.

Dulces

Dulces docta modos & citharæ sciens; [290]
Pro quâ non metuam mori,
Si parcent animæ fata superstiti.
Lyd. Me torret face mutuâ
Thurini Calaïs filius Ornithi;
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.
Hor. Quid si prisca redit Venus,
Diductosque jugo cogit aheneo?
Si flava excutitur Chloë,
Rejectæque patet janua Lydiæ?
Lyd. Quanquam sidere pulchrior
Ille est; tu levior cortice, & improbo
Iracundior Adria;
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

perita suavium modulorum; ac pulsanda lyra, pro quâ non verebor vitam profundere si fata indulgeant animæ residuæ. Lyd. *Me urit mutuo amore Calais filius Ornithi è Thurio, pro quo bis mortem appetam ultro, si juveni vivo fata indulgeant.* Hor. *Quid si vetus amor reviviscat, & divulsos copulet aureo vinculo; si formosa Chloë rejiciatur, & ostium meum aperiatur pulsa Lydia;* Lyd. *Tametsi est ille astro splendidior: Tu verò es levior subere atque Adriatico mari procelloso ferocior, tecum vivere cupiam, tecum spente moriar.*

ANNOTATIONES.

12. *Si parcent animæ fata superstiti.*] Moriar ego libens ad redimendam Chloës vitam, ut illa superstes vivat, quæ est altera pars mei. De superstitione veterum pro alterius salute sese devoventium, alibi dixi.

13. *Me torret face mutuâ, &c.*] Mutuo me amore detinet Calais adolescens, pulcherrimus. Alludi volunt aliqui ad nomen Callaïdis lapilli, quem Sapphiri æmulum dixit Plin. lib. 37. cap. 10.

14. *Thurini,*] Thuria, sive Thurium, civitas erat in sinu Tarentino.

16. *Si parcent puero.*] Pro Calai bis ego mortem oppetere velim.

17. *Quid si prisca redit Venus?*] Quid faceres Lydia, si Horatii verus in te amor denuò accendatur; iisque dissociatos reconciliet, arctiùsque jungat quàm olim, imò constringat *jugo aheneo*, seu ære firmiori & nunquam dissolvendo. Vide lib. 1. Ode 33.

19. *Lævior cortice.*] Od. superiori, *corticem crassum pice*, pro subere nempe ponitur cortex, ut ait Plinio, lib. 16. cap. 8. Proverbium est *in inconstantes*, *Cortice levior*, subere enim naturali sibi levitate super aquas fertur & natat.

23. *Iracundior.*] Hoc sibi vitium imputat Horatius non semel. Epist. lib. 1.

Irasci cuperem, tamen ut placabilis essem.

Adria.] De eo lib. 1. Ode 33.

24. *Tecum vivere amem, &c.*] Ira facilè reconciliantur discordiæ amantium. Et verè dixit Terentius Andr.

Amantium iræ amoris redintegratio est.

Plaut. Amphitr. Act. 3.

Iræ intervenient; redeunt rursum in gratiam;
Verum iræ, si quæ forte eveniunt hujusmodi
Intus sunt, si revenerunt, invenias esse,
Bis tanto amici sunt inter se quam prius.

ODE X.

Lycen admonet ut paulùm mansuescat erga se.

O Lyce, si putares ultimum Tanaim, marito juncto barbaro, nihilominus fleres me ante tuam duram extensum exponere ventis Septentrionalibus illic *habitantibus. Nonne audis quo murmure tuus fores, quo vemens in ædibus magnificis consitum resonet, ventis perflantibus: utque Jupiter puro numine constringat nives demissas? Abjice fastum Veneri odiosum,*

EXtremum Tanaim si biberes, Lyce, [291]
Sævo nupta viro; me tamen asperas
Porrectum ante fores objicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis quo strepitu janua, quo nemus 5
Inter pulcra situm tecta remugiat [292]
Ventis? Et positas ut glaciet nives
Puro numine Jupiter?
Ingratam Veneri pone superbiam,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 6. Lib 1.

1. *Extremum, &c.*] Ejusmodi cautiones & querelas noctu canebant amantes ad fores meretricum allarumque mulierum quas deperibant, ut sic eas demerentur, atque ab iis tandem suâ patientiâ victis admitterentur in domum anteà sibi clausum. Vide quæ annotavi l. 1. Od. 25. Plura verò dixi ad Pers. Sat. 5. v. 165: ubi sic habetur,

Limen ad obscœnum . . . dum Chrysidis udas
Ebrius ante fores extincta cum face cantet.

Extremum Tanaim si biberes.] Si nata in Scythia in remotissimis illis & frigidissimis partibus, ubi scaturit Tanais: si barbara proinde, & *sævo* quoq; *viro nupta* esses, quem vereri deberes, te tamen oporteret moveri meis amoribus, cum ante fores tuas excubantem cerneres in ista æris intemperie.

Tanaim.] Fluvius iste notissimus, è Riphæis montibus, vel è Caucaso monte fluere dictus, Asiam ab Europâ dividit. hodie *Don* vocatur. Est maximè Septentrionalis, quique Nomades Tanaim accolebant, erant agrestiores, ex Strabone lib. 11. De eo jam anteà Ode 4. hujus libri, ubi *Scythicum amnem* appellat Horatius.

2. *Me tamen asperas, &c.*] Non tam dura esses ut me jacentem super limen januæ tuæ, frigidissimâ & molestissimâ tempestate, videres sine ullo humanitatis sensu. Ovid.

Frigidus inque uda sæpe jacebit humo.

3. *Objicere incolis Plorares Aquilonibus.*] Dolores, ægrè ferres me objici noctu ventis istis à Scythiæ regione flantibus, ac velut incolis. Ov. Met. 1.

Scythiam septemque triones
Horrifer invasit Boreas.

4. *Plorares objicere.*] Sic & locutus Plaut. Aul. Scen. 7. *Aquam hercle plorat, cum lavat, profundere.*

5. *Audis quo strepitu, &c.*] Quam vehemens sæviat ventus, judica è concussione tuæ januæ, & è murmure arborum viridarii tui graviter stridentium.

Nemus inter pulcra situm tecta.] In septis domorum nemora etiam habebant veteres; quorum struendorum rationem docet Vitruv. l. 5. c. 11. *Sint*, inquit *inter duas porticus sita, & in his perficiantur inter arbores deambulationes, &c.* Sueton. Oct. c. 72. *Prætoria sua quamvis modica non tam statuarum tabularumq; pictarum ornatu, quam nemoribus excoluit, &c.* Tibull. lib. 3. Eleg. 3.

Et nemora in domibus fecere imitantia lucos.

Cic. ad Quintum fratrem l. 3. Ep. 1. *Nunc domus suppeditat mihi hortorum amœnitatem.* Vide Senec. Epist. 122. Item suprà l. 2. Od. 3. & Ep. 10. l. 1.

Nempè inter varias nutritur silva columnas.

7. *Et positas ut glaciet nives Puro numine Jupiter?*] Æstimare potes etiam quantum frigus perpetiar, ex eo quòd purum sit cœlum, æther sudus ac serenus, quo nives gelu concrescunt & constringuntur: quia tunc facile diffunditur, quando scilicet in aëre nihil est quo reprimatur frigus: contrà nebuloso æthere coërcetur ne ad nos usque perveniat, ut docet Aristot. in problem.

Positas.] E cœlo delapsas, & humi jacentes.

Glaciet.] Per licentiam poeticam usurpatur hoc verbum activè, quod tamen absolute poni solet, pro, *coalescit, concrescit.* Cic. de Nat. Deor. n. 26. *Tum aqua declarat effusa, qua nocte conglaciarit frigoribus, nocte nive pruinâve concrescat, nisi iisdem sole admisto calore liquefacta & dilapsa diffunderet. Itaque & Aquilonibus reliquisque frigoribus adjectis durescit humor, &c.*

8. *Puro numine Jupiter.*] Benè sic legito: alii *Puro lumine*, vel *limine*; sed perperam. Jovem pro æthere non rarò usurpari, notum: huic ergo respondet vox *numine*. Puro lumine Sol quidem dicitur; at non Jupiter, præsertim concubiâ nocte, qua Lyces januam occentabat, de more, Poeta noster.

9. *Ingratam Veneri pone superbiam.*] Venus enim jocis, gratiis, amoribus stipata ubique memoratur, quibus adversatur omninò superbia: l. 1. Od. 2.

Erycina ridens,
Quam joca circumvolat & Cupido.

N

Ne currente retrò funis eſat rotâ. 10
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens. [293]
O, quamvis neque te munera nec preces,
Nec tinctus violâ pallor amantium,
Nec vir Pieriâ pellice ſaucius 15
Curvat; ſupplicibus tuis
Parcas, nec rigidâ mollior eſculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.

ne funiculus retrorſum abeat rotâ verſatâ. Tyrrhenus pater haud procreavit Penelopen amantibus intractabilem. O licet te nec dona flectant, nec vota, nec violaceus pallor amore tabeſcentium, neque maritus tuus amore pellicis Pieriæ vulneratus; indulge ſupplicantibus tibi, quæ fuiſti hactenus dura quercu non flexibilior, neque manſuetior ſerpentibus Mauritaniæ.

ANNOTATIONES.

10. *Ne currente retrò funis erat rotâ.*] Ne offenſa Venus iram in te ſuam ſtringat: tuque favore ejus deſtituta contemnaris, ut modò me contemnis. Time ergo ſapienter fortunæ vices. Tib. l. 1. El. 5.

Heu canimus fruſtra: nec verbis victa pateſcit
Janua: ſed plenâ eſt perentienda manu.
At tu qui potior nunc es, mea fata cavete.
Verſatur celeri fors levis orbe rotæ.

Iſto tamen loco metaphora videtur eſſe ducta non à rota fortunæ volubili & inſtabili, ſed potiùs à rotis & trochleis, quibus circumvolutus funis ingentia ſublevat & trahit pondera, ſi benè teneatur: at ſi dimiſſus fuerit, & rota & funis & pondus in partem contrariam feruntur, currunt, fugiunt, deturbantur. Senſus itaque Horatii erit: O Lyce, ne Veneris tu vincula nexuſque ſperne, quæ ſi dimiſeris, cave ne res tuæ retrò & peſſum eant ac diſſolvantur. Virgil. Eclog. 8.

Veneris dic vincula necto.

11. *Non te Penelopen difficilem, &c.*] Non es ut Penelope, Spartana, nec educata inſtructaq; duris moribus auſterâque vivendi ratione: imò venuſtam, lepidam, tractabilem genuit te pater Italius, vel Hetruſcus, ut placet quibuſdam, nec abſurdè. Hetruſcos ludorum ac voluptatum amatores nemo neſcit; refert Cœl. Rhodig. l. 15. c. 11. atque à Lydis traxiſſe originem ſuſpicatur.

Penelopen difficilem procis.] Hæc Ulyſſis uxor viro ſuo fidem ſervans viginti annos abſenti, procos benè multos acriter ſolicitantes, patrem etiam novas nuptias ſuadentem eluctata eſt. Homer. Odyſſ. 2. 6. 7.

12. *Tyrrhenus.*] Tyrrheni Hetruriæ populi Tyrrhenis Straboni eadem regio cum Thuſcis, Ovid Metam. 14.

Concurrit Latio Tyrrhenia tota.

Porrò ſynecdochicè illi prò Italis univerſis vel Romanis accipi poſſunt.

14. *Tinctus violâ pallor.*] Color vultûs mei pallidus inſtar violarum, quas etiam pallentes vocavit Virg. Eclog. 2. Sunt enim aliæ purpureæ, aliæ luteæ, aliæ albæ; ex Plin. lib. 21. cap. 6. Quanquam duo tantùm genera violarum agnoſcit Nicander, pallidum & luteum: apud Athenæum lib. 15. cap. 9. *Pallor amantium.* Ovid.

Palleat omnis amans: color eſt hic aptus amanti,

Nimirùm recurrente ad cor amoris centrum calore naturali, & quoniam intenſior in amantibus eſt, ſpiritus vitales magis diſſipante, in vultu pallor efficitur.

15. *Nec vir Pieriâ pellice ſaucius.*] Quanquam nec offenſa viri tui pellicem Pieriam deperèuntis injuriâ ad me amandum inclinaris. Hoc certe eſt irritamentum uxoris maximum, ut inducatur in alterius amorem. Ex Euripide, quædam alia minùs gravatè fert uxor: at ſi à marito fallatur, quicquid eſt in vita jucundi perdit. Ovid.

Sed neque fulvus aper medià tam ſævus in irâ eſt.
. . . . . .
Nec lea,
Femina quàm ſocii deprehenſà pellice lecti
Ardet, &c.

Pieriâ.] Vel nomen factum à ſolo natali, ad augendam invidiam, quaſi diceret, peregrinâ, & ex ea Macedoniæ regione: vel notat fidicinam, pſaltriam, ob Pierium montem Muſis ſacrum: cujuſmodi mulieres ut plurimùm exercebant meretricium artem.

46. *Supplicibus tuis parcas.*] Indulge aliquid ſupplicanti etiam apud te. Quis enim ſupplices unquam acerbè repulit, niſi qui humanitatem exuit? Ex ſententia veterum, qui talem hominem velut execrabilem averſabantur: cum & natura ſupplicibus parcere doceat.

Eſculo.] Arbor eſt glandifera, quam pro duritie ponit Horatius. De ea Plin. lib. 16. & nos jam lib. 1. Od. 22.

18. *Mauris.*] Mauritania Africæ regio ab ortu in occaſum extenſa, ubi nunc Barbaria Occidentalis. Arenoſa iſta loca, aquarum penuria & Solis æſtu arentia & fervida, omne genus ſerpentum alunt etiam ſævi ſimorum.

Latus istud haud semper erit tolerans limina & pluvia.

Non hoc semper erit liminis aut aquæ [294]
Cœlestis patiens latus.

ANNOTATIONES.

19. *Non hoc semper erit liminis, &c.*] Amores meos tibi ponte oblatos ne modo sperne nec enim ero semper eâ robustâ & ferventi ætate, quâ tui gratiâ possim & velim pernoctare ante januam, & cubare super durum limen ædium tuarum. Epod. 11.

Ferebar incerto pede
Ad non amicos heu mihi postes, & heu
Limina dura quibus
Lumbos & infregi latus.

19, 20. *Aqua Cœlestis patiens.*] Imbres aliaque hyemalis tempestatis incommoda perpeti non semper libebit. Ferè contra in Lycen jam vetulam acerbè scripsit Ode 13. lib. 4. Ovid.

Sæpe feres imbrem cœlesti nube solutum
Frigidus, inque udâ sæpe jacebis humo.

ODE XI.

Ad MERCURIUM.

Ut sibi dictet cantus quibus Lyde flectatur.

O Mercuri, (siquidem te præceptore Amphion saxa cantu movit) & tu, lyræ chordis septenis resonare pervita; neque canora pridem neque jucunda, jam verò familiaris tum opulentorum mensis, tum fanis Deorum, numeros ede, quibus pervicaces auriculas admoveat Lyde.

MERCURI (nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo)
Tuque testudo resonare septem
Callida nervis,
Nec loquax olim, neque grata, nunc & [295]
Divitum mensis & amica templis,
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Applicet aures.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Mercuri.*] De eo multa Lib. 1. Od. 10.

2. *Movit Amphion lapides canendo.*] Jovis ille ex Antiopâ filius suavi lyræ sono dicitur movisse lapides, ut ipsis inter se compositis & superstructis, Thebarum muri civitasque ædificata fuerint. Vide Epist. ad Pisones, ver. 394. Plutarch. de Musica. Propert. lib. 3. Eleg. 2.

Saxa Citharonis Thebas agitata per artem
Sponte suâ in muri membra coisse ferunt.

3. *Testudo resonare septem Callida nervis.*] E testudine lyra per Mercurium facta atque exornata, ut annotavi, lib. 1. Od. 10. Tribus primò chordis, deinde quatuor, tum septem, posteà novem instructa; demùm etiam pluribus. Vide Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 19. Diodor. Sicul. lib. 1. Pindar. ἑπτάγλωσσον ἁπτᾶνα, id est, ἑπτάφθογγον vocat. Virgil. Eclog. 2.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula.

Et Æneid. 6. v. 646.

Obloquitur numeris septem discrimina vocum.

Porrò septenas diapason species seu modos, quos nunc tonos appellant, debere intelligi locis istis perinde singulis, non ab re contendit Glareanus.

5. *Nec loquax olim, neque grata.*] Prius muta & sine ullo pretio, at postquam in lyram est concinnata gratum edidit sonum, dulcesque modos ac numeros expressit; ut requisita & adhibita sit in divitum conviviis & Deorum sacris.

6. *Divitum mensis.*] Quod vini vim fervidiorem elidere valeat Musica, hanc ideò prisci adhibebant in suis conviviis. Testis Plutarch. lib. de Musica: & Homer. Odyss. ubi cithara convivii sodalis nuncupatur.

Et amica templis.] Vide T. Liv. lib. 9. cap. 30. ubi de tibicinibus ad precinendum in sacrificiis Deorum solerter revocatis, historiam narrat ut lepidam.

7. *Dic modos, Lyde quibus obstinatas Applicet aures.*] Cantûs dulcedine commutacem Lydes animum flecte per aures, delinitas ad cor penetra, demulce, viam sterne, sensimque mecos amores insinua. Ex Plutarcho, Musica concinno suo temperamento corpora mentesque revocat & emollit. Et lib. de Superstit. ait, ex Platone, Musicam non delicitarum causâ, & pruritûs aurium datam, sed ut animi perodos improbè lascivientes decenter reducat.

Quæ

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, & adhuc protervo
Cruda marito.
Tu potes tigres comitesque silvas
Ducere, & rivos celeres morari.
Cessit immanis tibi blandienti [296]
Janitor aulæ
Cerberus; quamvis furiale centum
Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teter saniesque manet
Ore trilingui.
Quin & Ixion, Tityusque vultu
Risit invito: stetit urna paulùm
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum pœnas, & inane lymphæ

qua sicut equa trium annorum exultat & ludit per apertos agros; fugitque attrectari, à nuptiis immunis, necdum petulanti viro idonea. Tu vales trahere tigres silvasque simul, & rapidos retardare fluvios. Tibi demulcenti marcem gessit Cerberus crudelis aulæ janitor, licet caput illius furiis aquale horrent serpentes multi, & ex ore tres linguas habente halitus pestilens & tabum fluat. Quietiam Ixion & Tityus facie pratulit hilaritatem non sponte: stetit dolium cassis per aridum, dum suavi cantu Danai filias detineres. Discat Lyde crimen & supplicia famosa puellarum & vacuum aquâ

ANNOTATIONES.

9. *Qua, velut latis equa trima campis ludit.*] Velut equa non domita juveniliter lascivit & ludit per campos discurrendo & exiliendo: sic Lyde juveniles sectatur cum æqualibus ludos, à virile autem consortio hactenus abhorret. Lib. 2. Od. 5.

Circa virentes est animus tuus
Campos juvenca, &c.

10. *Ludit exultim.*] Anacreon:

Πῶλε Θρηϊκίη, τί δὴ μὲ
. . . . . .
Ναλιῶις ῥεύγεις,
. . . . . .
Νῦν ἢ λειμῶνας τὸ βόσκεσθαι
Κοῦπω τε συγχῶσαι παίζεις, &c.

Equulea Thraecia quid me
Crudeliter fugis,
At nunc prata depasceris,
Et agiliter exiliens ludis.

13. *Tu potes tigres, &c.*] Nota est Orphei fabula feras & arbores trahentis ad lyræ dulces modos! Vide Lib. 1. Od. 12. & Epist. ad Pisones v. 393.

14. *Rivos celeres morari.*] Virgil. Eclog. 8.

Quorum stupefacta carmine lynces,
Et mutata suos requierunt flumina cursus.

15. *Cessit immanis tibi blandienti, &c.*] Et hoc ad Orpheum pertinet, qui profectus ad Inferos ut reduceret inde dilectam Eurydicen, Cerberum demulsisse lyrâ fertur. De eo jam lib. 2. Od. 13. & Virgil. Georgic. 4. v. 481.

Quin ipsa stupuere domus atque intima Lethi
Tartara, ceruleosque implexæ crinibus angues
Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora
Atque Ixionei vento rota constitit orbis.

21. *Quin & Ixion, Tityusque vultu Risit.*] Pulsante cytharam Orpheo recreari visi sunt illi, suasque pœnas oblivisci; ut vultu quadam signa lætitiæ dederint,

22. *Invito.*] Ob acerbitatem supplicii, tristitiam exigentis. De Tityo Od. 4. hujus libri sub finem. Ixion Junoni stuprum inferre conatus ad Inferos pulsus est, & rotæ inter serpentes alligatus assiduè circumvolvitur. Tibull. lib. 1. Eleg. 3.

Illic Junonem tentare Ixionis ausi
Versantur celeri noxia membra rota.

Vide Pindar. Pyth. Od. 1. ubi refert, Ἰξίονα εἰ πλεόντων τροχὸν πάντῃ κυλινδόμενον. *Ixionem in alata rota circumquaque versatum.*

22. *Stetit urna paulùm Sicca, &c.*] Danai Argivorum Regis filiæ laborioso cruci sus intermisere paululùm, dum canceret Orpheus. Vide l. 2. Od. 14. Lucret. lib. 3. sub finem.

Hoc, ut opinor, id est ævo florente puellæ
Quod memorant laticem pertusum congerere in vas
Quod tamen explari nullâ ratione potestur.

Hinc Proverb. apud Plaut. Pseud. *In pertusum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.*

25. *Audiat Lyde scelus, &c.*] Discat Lyde quas pœnas Dii attribuunt mulieribus in suos amatores crudelibus: hincque desinat mihi dura esse.

26. *Virginum.*] Danaidum.

Inane lympha Dolium, &c.] Vide supra.

vas evanescente ex imo fundo, pernumemque sortem delictis etiam apud Inferos reservatam. Scelerata (quid enim pejus voluerint?) Scelerata inquam illæ *sævo gladio perimere sponsos valuerunt. At è pluribus una tadis nuptialibus idonea egregie fraudulenta erga patrem fallacem, & in cuncta sæcula illustris virgo exitit. Quæ ait adolescenti sponso: Exurge, ne diuturnus tibi sopor unde non metuis comparetur: socerum & impias sorores effuge; quæ tanquam leæna vitulos adepta totidem, heu! discerpunt. Ego illis clementior neque te percutiam, usque desinebo intra septa. Me parens duris vinculis obruat,*

Dolium fundo pereuntis imo, [297]
Seraque fata,
Quæ manent culpas etiam sub Orco.
Impiæ, (nam quid potuere majus!)
Impiæ sponsos potuere duro
Perdere ferro.
Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendidè mendax, & in omne virgo
Nobilis ævum:
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge; ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur: socerum & scelestas [298]
Falle sorores;
Quæ, velut nactæ vitulos leænæ,
Singulos (eheu!) lacerant: ego illis
Mollior, nec te feriam, nec intra
Claustra tenebo.
Me pater sævis oneret catenis,

ANNOTATIONES.

28. *Seraque fata.*] Vel, longa & diuturna; vel tardè venientia, eoque graviora.

33. *Una de multis, &c.*] Hypermnestra Lynceo sponso pepercit, salvumque abire & fugere jussit; dum sorores jussu patris suos sponsos nefariè jugularent; at ipsa noluit exequi impiè præscripta; unde & nomen sibi fecit immortale. Quidam scribunt duas fuisse quæ sponsis vitam adimere non sustinuerint, Hypermnestram & Berycen. Eustath. in Dionys. Alex.

Face nuptiali Digna.] Honore matrimonii digna. Quod noctu seu vesperi nupta deducebantur domum sponsi, hinc fax præferebatur. Festus. *In nuptiis*, inquit, *facem præferebant in honorem Cereris, & aquâ spargebatur nova nupta, sive ut casta puraque ad virum perveniret, sive ut ignem & aquam cum viro communicaret.*

34. *Perjurum in parentem Splendidè mendax.*] Rectè fallens patrem Danaum qui Ægyptum fratrem ejusque filios generos suos impiâ & cruentâ fraude circumveniebat. Ægyptus quinquaginta filiis suis Danai fratris totidem filias in matrimonium popposcit. Hic recusavit, quod ex Oraculo accepisset à genero sibi mortem inferendam. At cùm instaret ille, fraudulenter annuit, filias monens, ut ipsâ nocte nuptiarum, sponsos vino luxuriaque sopitos cultro singulæ conficerent. Itaque patri contra fas morem gerentes, captatâ horâ viros enecarunt, exceptâ Hypermnestrâ, quæ Lynceum servavit. Hic verò posteà Danao interempto Argivum regnum invasit, atque Oraculi fidem implevit.

35. *In omne virgo Nobilis ævum.*] Hypermnestram virginem mansisse, hocque pactam cùm Lynceo sponso, nonnulli tradunt. Vide Pausan. in Corinthiacis, Pindar. Nem. Od. 10. &c.

38. *Ne longus tibi somnus, &c.*] Ne tibi mors afferatur à Danao patre sororibusque meis: Ægypti enim patris tui stirpem extinguere conjurarunt. Ovid.

Surge age, Belidæ, de tot modo fratribus unus;
Nox tibi, ut properes, una perennis erit.

Apud Hesiod. *Somnus mortis frater*; apud Virg. *Consanguineus lethi sopor*, dicitur Catull.

Nox est perpetua una dormienda.

39. *Scelestas Falle sorores.*] Celeriter fugiendo, prava sororum mearum consilia elude.

45. *Me sævis oneret catenis, &c.*] Observa quam artificiosè Poëta amplificet ac laudet fidem & lenitatem Hypermnestræ, ut ejus exemplo Lyden impellat ad sibi amanti favendum. Vide Ovid. Epist. Herold. ubi Hypermnestra Lynceo ita scribit:

Clausa domo teneor, gravibusque coercita vinclis,
Est mihi supplicii causa, fuisse piam.
Mopater igne licet, quem non violavimus ullo,
. . . . . .
Aut illo jugulet quem non bene tradidit ense,
Ut quâ non cecidit vir nece, nupta cadat.

Quod

Quod viro clemens misero peperci:
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget,
I, pedes quò te rapiunt & auræ,
Dum favet Nox & Venus: i secundo
Omine, & nostri memorem sepulcro
Sculpe querelam.

quoniam sponsum infelicem benigna servavi: me navi emandet ad ultimos etiam Numidarum campos. Abi quo te ferent pedes & venti, dum nox & Venus obsecundant: abi fœstis auspiciis, & ad tumulum inure querimoniam, quâ nostri recordatam pereat.

ANNOTATIONES.

47. *Extremos Numidarum in agros.*] Me in barbaras nationes exulem mittat, etiam trans mare. Numidia propriè litoralis Africæ pars erat ubi nunc regnum Algerii. Hîc verò non ita strictè sumitur. Ex Plin. lib. 5. cap. 3. Numidia prætor marmor & feras nihil habet insigne, Masinissæ nomine tantùm clarâ. Hodie *Biledulgerid* quibusdam vocatur.

49. *I, pedes quo te rapiunt & auræ.*] Seu terrâ seu mari fuge quamprimùm: *dum favet nox & Venus*, amor in te meus.

51. *Nostri memorem sepulcro Sculpe querelam.*] Cùm me à patre morti addictam acceperis, Epitaphium scribe, quo discat posteritas meam in te pietatem Danai crudelitate malè pensatam. Pausan. in Corinth. refert Hypermnestram in judicium vocatam à patre, quòd Lynceo salutem dederit sibi pernicioſam, &c. Ovid. mox cit.

Ex sepuli lacrymis perfusa fidelibus esse.
Scriptaque sint tituli mostra sepulcra brevi:
Exul Hypermnestra pretium pietatis iniquum,
Quam mortem fratri depulit, ipsa tulit.

ODE XII. Ad NEOBULEN,

Hebri Amore contabescentem.

Miserarum est neque amori dare ludum, [299] *Aerumnosarum est, nec amori*

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos tristrophos: Metrum singulare. Sotadicum vocant aliqui, quod sæpè à Sotade usurpatum. Alii Rythmicum, quòd ferè nullus pedum numerus insit.

Primi quique duo versus tribus constant Ionicis à minore, tertius verò quatuor: hoc modo:

Miſĕrārŭm eſt | nĕquĕ amōrĭ | dārĕ lūdŭm.

Alii longè aliter, volunt carmen esse tricolon tetrastrophon; ut duos priores versus sint Sapphici trimetri acatalecti; tertius Anacreonticus dimeter catalecticus; quartus Adonicus: sicque scribunt,

Miserarum est neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut exanimari metuentes patrua
Verbera linguæ, &c.

1. *Miserarum est, &c.*] Magna dissensio de metro, de ordine versuum, deque fine & scopo hujus Odes. De carmine diximus: de versuum serie, vide annot. ad v. 9. denique quid velit Poeta, & quâ mente scribat, haud liquet. Quidam putant hortatoriam esse Odem, quâ Neobulen in Hebri amore confirmet adversus patrui seu cujuslibet censoris reprehensiones. Alii ironicam arbitrantur, nec absurdè; ut Horatius irrideat mulierculam adolescentis amore perculsam, opus diurnum deserentem, ac præ animi impotentia desidem.

Miserarum est neque amori dare ludum, &c.] Sanè puella & mulier omnis misera est, quæ nullam carpit hilaritatem & gaudium, vel ex amore vel è vino, quæque ita metuit reprehensiones & castigationes hominum, ut nihil genio quidquam indulgere ausit. Pessimi profectò exempli monitum, nisi sarcasmi sale condiatur & corrigatur ut antè dixi.

Amori dare ludum.] Ita Plaut. Bacchid.

Ego dare me ludum meo nato instituì, ut animo obsequium
Sumere posset. Æquum esse puto: sed nimis nolo desidia.
Ei dare ludum.

Theophrast. apud Athen. l. 13. *Quis negabit eos solos vivere qui amant? &c.* Theophil. ibid. *Qui amantes amentes esse putat, ipse desipit, &c.*

Neque

indulgere, nec mœrores dilucre uino suavi, vel discruciari, timentes ictus linguæ patrui. At tibi calathum, ô Neobule, filius pennatus Veneris, tibi telas & laboriosa Minerva opus excutit fulcritudo Hebri Liparensis; qui est equis fulgentior ipso Bellerophonte, nec pugilatu nec cursu superatus.

Neque dulci mala vino lavere, aut exanimari metuentes patruæ verbera linguæ.
Tibi qualum Cythereæ puer alES, [300]
Tibi telas operosaque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Liparæi nitor Hebri:
Eques ipso melior Bellerophonte, [301]
Neque pugno neque segni pede victus.

ANNOTATIONES.

2. *Neque dulci mala vino lavere.*] Vino pellitur, jam dictum alibi sæpiùs, eoque exhilarari animum, testis etiam sacer textus.

Lavere.] Ita veteres, *lavo, lavis*: & *fovere*, pro *fovare*, &c.

3. *Exanimari metuentes.*] Metu reprehensionis propè mori.

Metuentes patruæ verbera linguæ.] Pater filio semper indulgens, at patruus severior: & hinc proverbio locus, *Patruæ lingua, sapere patruum.* Pers. Sat. 1. ver. 121. *Cum sapimus patruos.* Noster postea l. 2. Sat. 3. *Ne sis patruus mihi*, Cic. pro. Cœlio: *Qui in reliquâ vitâ mitis esset . . fuit in hac causa pertristis quidam patruus, censor, magister: objurgavit M. Cœlium, sicut adolescentem nequam parens.* Et de Quincto fratris filio, Cicero patruus ad Atticum ejus avunculum, lib. 10. Epist. 6. *Vellem suscepisses juvenem regendum; pater enim nimis indulgens: quicquid ego astrinxi relaxat. Si sine illo possem, regerem, quod tu potes.*

4. *Tibi qualum Cytheræ, &c.*] At tu, Neobule, quid valeat amor, experiris: ipsius imperio domita sponte obtemperas: ipsi tota vacas, lanificio & quotidiano opere prorsùs abjecto.

Qualum.] Quasillum, calathum, in quo reponant mulieres pensum, filum, stamen, fusos, forticulos.

Cytheræ.] Ita dicta Venus, vel à Cythero Cypri insulæ oppido, vel potius à Cytheris insula, hodie *Cerigo*, contra Cretam, in mari Ægæo, ipsius numini sacrâ; in quam & dicitur primum advecta marinâ concha. Ovid. Fast. 4.

Veneri sacra Cythera petit.

Puer alES.] Cupido Veneris filius cui alas affingunt & appingunt. Vide apud Athen. lib. 13. cap. 2. de alato Cupidine versus planè lepidos. Eubulus quidem hoc ferè sensu ibi, scribit: *quisquis mortalium primus alatum amorem pinxit, aut cerâ finxit, is hujus Dei ingenium ignorabat: levis enim minimè est, aut facilis, imo gravis supra modum. Quorsum ergo illi penna? &c.* Alexis ibid. *Aiunt vulgo non volare Deum amorem, sed illos qui amant: alii verò do castè alas affingi.* Aristoph. ibid. *Amor apud Superos perturbans omnia, è Deorum est ejectus concilio, & hinc ad nos exilio depulsus. Audaci autem & petulanti præsse ala, ut revolare in cœlum posset: ablatas verò pennas dedere nos Victoria gestandas præclaræ hostis spolia, &c*

5. *Operosa Minerva Studium.*] Lanificio textrinisque artibus præest Minerva. Hesiod. oper. dies.

Ἀθήνῃ
Ἔργα διδασκῆσαι, πολυδαίδαλον ἱστὸν ὑφαίνειν.

Minervam opera docere, ingeniosam telam texere, Virgil. Æneid. 5.

Operum haud ignara Minervæ.

Æneid. 7.

Bellatrix, non illa colo calathisve Minervæ
Fœminea assuetæ manus.

6. *Studium aufert, &c.*] Sic amor die noctuque rem amatam animo duntaxat objicit, aliarum omnium rerum cogitationem & curam aufert. Sappho.

Γλυκεῖα μᾶτερ σ' οὔτοι
Δύναμαι κρῖναι τὸν ἰὸν,
Πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς,
Βασσάρᾳ δι' Ἀφροδίτας.

Dulcis mater haud possum ordiri telam,
Correpta amore pueri per lentam Venerem.

Apud Virgil. Dido amore capta Æneæ, cæteras negligit omnia. Æneid. 4. v. 86. Vide lib. 1. Od. 8. ibique annot.

Neobule.] Νέ Θ- βουλ, *juvenile consilium*: vel νέ Θ- βολ Θ-, *nova gleba.*

Liparæi nitor Hebri.] Speciei & decor adolescentis Hebri è Liparæ oriundi: quæ præcipua est inter Æolias insulas, in mari Tyrrheno, v. *Lipari*, pandet à Sicilia, modò benè culta, & arce munita est.

Nitor Hebri: Eques, &c.] Dictio planè insolens carens exemplo, & quæ bilem movit etiam admiratoribus Horatii, ejus isto loco caconeliam notantibus.

7. *Eques ipso melior Bellerophonte, &c.*] In Campo Martio passim victor.

Bellerophonte.] Hujus inventum esse, equo vehi, affirmat Plin. lib. 7. cap. 56. Vide lib. 1. Od. 27. in fine, ibique annot.

8. *Neque pugno neque segni pede victus, &c.*] Exercebat se Romana juventus pugilatu, cursu pedestri, equitando, natando, &c. lib. 1. Od. 8.

Simul

Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis:
Catus idem per apertum fugientes
Agitato grege cervos jaculari, &
Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum.

simul humeros oleo perfusos abluit in flumine Tiberi; peritus etiam configere cervum agitato agmine fugientes patenti campo, atq; velox opprimere aprum denso virgulto abditum.

ANNOTATIONES.

9. *Simul unctos Tiberinis humeros, &c.*] Hunc versum interserunt aliqui septimo loco, planiori quidem sensu: verùm præterquàm quod repugnat carminis lex, & institutæ versuum series; siquidem hoc pacto duo tetrasticha continui ponerentur; id insuper rectum perturbaret ordinem exercitationum Romanis usitatarum. Nam post decursionem in Campo Martio duplicem, equo nempè & pedibus, postea luctam, seu pugilatum, sequebatur natatio in Tiberi, ad detergendum sudorem ac pulverem; quod Horatius bellè hic expressit. Vide Veget. de re milit. l. 1. c. 10.

10. *Catus idem, &c.*] Hebræis non tantùm campestri victoriæ insignis, sed & venandi solertia.

11. *Agitato grege cervos.*] Turmatim cervi per silvas & campos vagari solent. Virg. Georg. 3.

Confertoque agmine cervi.

12. *Alto latitantem fruticeto.*] Quidam legunt *arto* sive *arcto*, id est, denso. Videtur tamen Horatius Homerum secutus, Iliad. λ. circa medium, de apro.

Ὃς ῥ' ἐκ ξυλόχοιο.

Ille vero prodit è profundo fruticeto, seu loco arboribus condenso.

Excipere.] Incautum & ex insidiis capere.

ODE XIII.

Ad FONTEM BLANDUSIÆ.

O Fons Blandusiæ splendidior vitro,
Dulci digne mero, non sine floribus,
Cras donaberis hædo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, & Venerem prælia destinat
Frustra: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos
Lascivi soboles gregis.

[283] *O Fons Blandusiæ, vitrò lucidior, digne vino suavi, cum floribus; eras tibi mactabo capreolum, cui frons tumet cornibus nexis, quique lasciviam & certamina incassùm præparat; nam proles gregis luxuriosi tibi tinget frigidas aquas rubro cruore.*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Od. 5. Lib. 1.

1. *O fons, &c.*] Hic fontis Blandusiæ apotheosim quandam agnoscunt nonnulli. At satis notare licet, ex mente veterum fontes sacros fuisse, & aliquid numinis habuisse: quare illis sacrificabant, ut & Horatius præstat istic. Lib. 1. Od. 1. *Aqua caput sacra.* Vide ibi annot.

Fons Blandusiæ.] Is apud Sabinorum fines, ad Mandelam pagum, situs erat in prædio nostri Poetæ, de quo l. 2. Od. 18. v. 14. & Ep. 16. init. ubi,

Fons etiam rivos dare nomen idoneus.

2. *Dulci digne mero.*] Digne sacrificiis, in quibus adhibetur vinum ac libatur.

Non sine floribus.] Libantes vina coronabant. Virgil. Georgic. 2. v. 528.

Socii cratera coronant:
Te libans Lenæe vocat.

& Ovid. 1. v. 728.

Craterasque magnos statuunt & vina coronant.

Tibull. lib. 2. eleg. 5.

Coronatus stabit & ipse calix.

Ex Homer. Iliad. 9.

Κρητῆρας στεφάναντο ποτοῖο.

Quidam flores istos referunt ad hœdum mactandum. Nam mos erat coronari victimas. Alii, quòd floribus spargebantur fontes.

3. *Cras donaberis hædo.*] Immolabitur tibi hœdulus cornua incipiunt. Is ergo frustrà meditatur prælia in alios hœdos. Ovid. Fastor. 3.

Fonti Rex Numa mactat ovem;
Plenaque ederat dissoni potula Bacchi.

5. *Venerem & prælia destinat.*] Lascivum & petulans animal hœdus. Sic & Od. 22. seq.

Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

Te

Te minimè attingit æsperum tempus ardentis Caniculæ. Tu amœnam frigus suppeditas tauris aratro fatigatis atque arvami gregi. Tu censeberis etiam inter illustres fontes cum prædicavero ilicem superextensam rupibus excavatis, è quibus defluunt aquæ tuæ leniter strepentes.

Te flagrantis atrox hora Caniculæ
Nescit tangere: tu frigus amabile [303]
Fessis vomere tauris
Præbes, & pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis; unde loquaces
Lymphæ desiliunt tuæ.

ANNOTATIONES.

9. *Te flagrantis atrox, &c.*] Diebus etiam Canicularibus æstum nequaquam sentis; tuque vel tum umbram & frigus præbes, cùm Sol primam partem Leonis aggreditur, mense Julio; quando per dies multos sævit *insana Canicula & siccas messes coquit*; ut ait Pers. Sat. 3. v. 5. Vide lib. 1. Od. 17. v. 17. annot. Plin. 2. cap. 40. *Caniculæ exortu accendi Solis vapores quis ignorat? Cujus sideris effectus amplissimi in terra sentiuntur. Fervent eo exoriente maria: fluctuant in cellis vina, moventur stagna . . . .* Eodem lib. cap. 47. *ardentissimo æstatis tempore exortum Canicula sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente, qui dies 15. ante Augustas Cal. est . . . Solis vapor geminatus ardore sideris.* Idem lib. 9. cap. 16. *totum mare sentit exortum hujus sideris . . .* lib. 18. cap. 28. *Canis ortum vocamus, Sole primam partem Leonis ingresso. Hoc fit post Solstitium 23. die. Sentiunt id maria & terra . . . . accenditque Solem; & magnum æstum obtinet causam.*

13. *Fies nobilium tu quoque fontium.*] Tu eris unus è fontibus nominatissimis, me celebrante amœnitatem tuam, aquarum perspicuitatem ac suave murmur, loquacitatem umbræ tuæ, aliaque quæ hinc enascuntur commoda: *cavis impositam ilicem saxis*, innatam saxis quercum; & ex iis desilientes cum jucundo strepitu aquas: unde

Querens & ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ,
. . . . . .
Fons etiam vivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus:
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.
Epist. 16. jam ante cit.

ODE XIV. Ad POPULUM ROMANUM.

De Augusti Reditu ex Hispani, Cantabris devictis.

O Populo Romane, *Augustus, quem paulò ante dicebamus quasivisse lauream morte emendam, instar Herculis, jam ex Hispanicâ regione domum vehit triumphans. Ergo femina, uno*

HErculis ritu modò dictus, ô plebs, [304]
Morte venalem petiisse laurum
Cæsar, Hispanâ repetit Penates,
Victor ab orâ.
Unico gaudens mulier marito

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 5. lib. 1.

1. *Herculis ritu, &c.*] Horatius hac Ode Augustum gratulatur incolumem tum è morbo sat diuturno, cùm è periculis belli difficilimi. Nimirùm ex Sueton. cap. 20. *Externa duo bella per se gessit: Dalmaticum adolescens adhuc, & Antonio devicto Actiacum.* Et cap 21. *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, &c.* Porrò ad expeditionem Cantabricam profectus Cæsar Tarraconæ detentus est morbo pertinaci, è quo tamen convaluit, rebusque per legatos feliciter confectis Romam rediit Cantabrorum victor: quanquam illi subinde rebellarunt. Vide lib. 2. Od. 6. init. ibique annot.

Dictus Morte venalem petiisse laurum, &c.] De Augusto ægrotante dicebamus nuper, illum periculo vitæ comparandum sibi quæsivisse laurum & gloriam, nobis verò pacem: sicut Hercules orbem suscepit monstris liberandum, non sine gravi discrimine. At ecce victor & salvus rediit ad nos ex Hispanis, ut Hercules olim profligato Geryone.

5. *Unico gaudens mulier marito Prodeat, &c.*] Ergo singuli gratias Diis agunt pro salute Imperatoris

Prodeat

Prodeat, juſtis operata Divis;
Et ſoror clari ducis; & decoræ
Supplice vittâ
Virginum matres juvenumque nuper [305]
Soſpitum. Vos ô pueri, & puellæ
Jam virum expertæ, malè nominatis
Parcite verbis.
Hic dies verè mihi feſtus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæſare terras.
I, pete unguentum, puer & coronas
Et cadum Marſi memorem duelli;
Spartacum ſi qua potuit vagantem [306]
Fallere teſta.

lata viro procedat, ſacro facto aquis numinibus nobilis etiam Imperatoris ſoror, atque matres puellarum & adoleſcentium haud ita prædam ſalvorum, ornata tamen ſupplicanti. Vos ô juvenes & adoleſcentula marito juncta, abſtinete vocibus inauſpicatis. Iſta lux mihi ſanè feſtiva depellet moleſtas ſolicitudines. Ego neque bellum civile formidabo, neque interire per vim hoſtilem, Auguſto orbis domino. Perge, famule, affer unguentum & coronas, atque amphoram teſtem belli Marſorum, ſi fortè aliquod fictile dolium potuit latere Spartaco graſſanti.

ANNOTATIONES.

toris optimi, præ cæteris autem Livia Druſilla Auguſti conjux amantiſſima, eique pariter dilectiſſima, formâ & pudicitiâ perinde inſignis. De ea quædam ſatis ſingularia narrat Dio lib. 58. ut quòd obvios forte nudos habuerit, quos majeſtatis reos agi intelligens periculo exemerit, dicendo: apud caſtas illos nihil à ſtatuis differre, &c. Vix ad rem eſt quod aliqui hîc obſervant monogamiam pudicitiæ eſſe notam, atque eas coronâ ſolitas honorari caſtimoniæ, quæ uno contentæ matrimonio fuerant, ex Valer. Maxim. lib. 2.

6. *Prodeat.*] Supplicet ad Deorum pulvinaria, aras, templa.

Operata Divis.] Facto priùs ex more domi ſacrificio, placatiſque Diis domeſticis, *Juſtis*, qui Imperatoris virtuti ac merito debitam felicitatem & incolumitatem præſtitere. Quidam pro *Divis*, legunt *ſacris*.

Et ſoror clari ducis.] Pariter etiam Octavia Auguſti ſoror, Antonio nupta: procedant & matronæ Romanæ, *matres juvenum*, qui ex eo bello ſoſpes redierunt. *Decora ſupplice vittâ*, qui veſtitus & ornatus matronarum erat proprius, in primis autem ſupplicantium & ſacrificantium. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27.

10. *Vos ô pueri, & puellæ.*] Hos in ſacris adhiberi patet ex Ode prima hujus libri.

11. *Malè nominatis Parcite verbis.*] Et hæc intelliguntur facilè ex dictis in Ode mox cit. *malè nominatis*, quæ netas eſt nominari, quæque malum omen afferrent. Non abſurdè legunt aliqui, *mali ominatis*.

12. *Parcite verbis.*] Favete linguis, ne ſacra violate, ſilentio potiùs & mente attentâ juvate.

14. *Ego nec tumultum, &c.*] Dum rerum potietur Auguſtus, nec ullas civiles turbas metuo, nec hoſtiles impetus & incurſiones.

Tumultum.] Cic. Philip. 8. n. 3. *Poteſt eſſe bellum ſine tumultu: tumultus eſſe ſine bello non poteſt. Quid enim eſt aliud tumultus, niſi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen duxerit tumultus.*

15. *Nec mori per vim metuam, tenente Cæſare terras.*] Sueton. Octav. cap. 22. *Janum Quirinum ſemel atque iterum à conditâ urbe memoriam, ante ſuam clauſum in multo brevioris temporis ſpatio, terrâ marique pace partâ, ter clauſit.* Lib. 4. Od. 5.

Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen,
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæſare? Quis ferâ
Bellum curet Iberiâ?

Et Od. 15.

Cuſtode rerum Cæſare, non furor
Civilis, aut vis eximet otium, &c.

17. *I, pete unguentum, puer, &c.*] Lætitiæ ſigna plurima, epulæ, & in his vinum vetuſtate exquiſitum, unguenta, flores, coronæ, muſica, Vide lib. 1. Od. 9. 38. &c.

18. *Cadi Marſi memorem duelli.*] Vinum diffuſum & in cella conditum tempore belli, quod Marſicum, Italicum, Sociale, nuncupatum eſt; nimirum ante annos plus ſexaginta. Tum *ab omni parte Italiæ, duces & auctores belli diverſante Popedio*, qui Marſos ſub ſignis habebat, *diverſa per populos, & urbes ſigna cecinere.* Tandem *Marſos Gabinius diſcuſſit.* Vide L. Flor. lib. 3. cap. 18.

19. *Spartacum ſi qua potuit vagantem fallere teſta.*] O Puer, quære nobis vinum Marſici belli notam habens; ſi quidem ex eo ſuper-

Dic

Jube quoque Neæra amore ut faſtinet in nodum colligere capillos myrrheos. Quod ſi impediaris ab importuno janitore cuſtode, abſcedito. *Canaſcentes rugas mitigant animum appetentem jurgiorum ac petulcæ contentionis. Id verò minimè taleraſſem juventute ſervidus, ſub Munatii conſulatu.*

Dic & argutæ properet Neæræ
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per inviſum mora janitorem
Fiet, abito.
Lenit albeſcens animos capillus, [367]
Litium & rixæ cupidos protervæ. 26
Non ego hoc ferrem calidus juventâ,
Conſule Planco.

ANNOTATIONES.

fuit, & effugit Spartaci vaſtationem & depopulationes, quæ anuis circiter ſexdecim graſſatæ ſunt poſt bellum Marſicum. Luc. Flor. lib. 3. cap. 20. *Bellum Spartace duce concitatum quo nomine apellem neſcio,* inquit, *quippe cum ſervi militaverint, gladiatores imperaverint, &c. . . . . Spartacus, Crixus, Oenomaus effracta Lentuli ludo cum triginta aut amplius ejuſdem fortunæ viris eruperunt Capuâ: ſerviſque ad vexillum & ad auxilium vocatis, cum ſtatim decem amplius millia coiſſent hominum, non modo effugiſſe contenti, jam vindicare volebant . . . . . totam pervagantur Campaniam: . . . . . terribili ſtrage populantur. Affluentibus in diem copiis, cum jam aſſes juſtus exercitus, è viminibus pecudumque tegumentis inconditos ſibi clypeos, è ferro ergaſtulorum recocto gladios ac tela fecerunt, &c. . . . . Ille* Spartacus *de Hipendiario Thrace miles, de milite deſertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator . . . . . Conſulares quoque aggreſſus in Appennino Lentuli exercitum perecidit: apud Mutinam C. Caſſii caſtra delevit. Quibus elatus victoriis de invadendo urbe Roma deliberavit. Tandem totis Imperii viribus contra myrmillonem conſurgitur: pudoremque Rom. Licinius Craſſus aſſeruit . . . . . Spartacus in primo agmine fortiſſimè dimicans, quaſi Imperator occiſus eſt.* Vide Plutarch. in Vita Craſſi. Appian. Lib. 1. Bell. Civil. Oroſ. Lib. 9. Cap. 26. &c.

21. *Dic & argutæ properet Neæræ, &c.*] Adduc, ô puer, & Neæræm voce ac ſidibus canoram, ad plenam hilaritatem convivii noſtri. Veniat autem protinùs vel incompta, & collectis tantùm in nodum capillis. Nam *dum comuntur omnes eſt:* reprehenſum verò gaudium noſtrum haud fere moram. Vide Lib. 2. Od. 11. in fine.

22. *Myrrheum crinem.*] Vel, myrrhino unguento delibutum; vel, ſubflavum & myrrhei coloris. Quibuſdam placet legere *myrtium,* id eſt, medium inter flavum & nigrum.

23. *Si per inviſum mora janitorem Fiet, abito.*] Redi verò quamprimùm, ô non ſtatim admiſtaris, ſique moram faciat cuſtos januæ ædium Neæræ. Ovid. Amor. Lib. 1. Eleg. 6.

Janitor indignæ duræ religate catenâ,
Difficilem moto cardine pande foren,
. . . . . .
Aſpice ut invideas, inimicaque claustra relaxa,
. . . . . .
Non te formoſa decuit ſervare puella
Limina, ſollicito cuſtode digna viro.

Et Lib 2. Eleg. 2.

Quem penes eſt dominam ſervandi cura, Bagoë,
. . . . . .
Si ſapis, ô cuſtos, odium (mihi credo) mereri
Deſine, &c.

29. *Lenit albeſcens animos capillus.*] Jam nempe deſerbuit prima ætas & ardor juventiæ, injuriæ ac repulſæ impatiens. At ſi olim ſimile quid contigiſſet, continò exarſiſſem iræ, & mox vecte, armis, vi effractum fores properaſſem: quando Munatius Plancus conſulatum gerebat anno U. C. 711. ego verò Horatius annum ætatis agebam vigeſimum quartum. Vide poſtea Od. 26. v. 7. Annotat.

ODE

ODE XV.

In CHLORIN jam Vetulam.

UXOR pauperis Ibyci,
Tandem nequitiæ fige modum tuæ,
Famoſiſque laboribus.
Maturo propior deſine funeri
Inter ludere virgines,
Et ſtellis nebulam ſpargere candidis.
Non, ſi quid Pholoën ſatis,
Et te, Chlori, decet. Filia rectiùs
Expugnat juvenum domos, [308]
Pulſo Thyas uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Laſcivæ ſimilem ludere capreæ.
Te lanæ prope nobilem
Tonſæ Luceriam, non citharæ, decent,
Nec flos purpureus roſæ,
Nec poti vetulam fæce tenùs cadi.

Tu conjux Ibyci egni impone finem aliquando tuæ libidini & infami ſtudio. Jam propinqua morti tempeſtiva ceſſa colludere cum adoleſcentulis atque pulchris ſideribus caliginem inſpergere. Si quidpiam Pholoën convenit, haud etiam tibi, O Chlori. Nata tuo aptiùs aggreditur ædes adoleſcentium, velut Bacchæ pulſato tympano concitata. Eam Nothi amor adigit laſcivire capræ inſtar petulantis. Tibi exoleta convenit lana ad celebrem Luceriam detonſæ, minimè verò lyra, aut ſertum è roſis rubicundis, vel amphora ad fundum exhauſta.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Uxor.*] Cùm meretricem, appellet, abutitur hoc nomine, ſiquidem dignitatis eſt non autem voluptatis, ut ſiebat Commodus imperator. Porrò ſolebant exoletæ meretrices pauperibus lubere : ita Chloris vetula Ibyco.

2. *Nequitiæ.*] Luxuriæ & laſciviæ. Vide annot. ſuprà Od. 4. in fine.

3. *Famoſiſque laboribus.*] Quæſtui meretricio : ac plura comminiſci decet nos cùm nonnullis, pravi quidem pudoris injuriâ. Cic. de Rep. l. 4. apud Non. Marcell. *Si qua erat famoſa, ei cognoſculum non ferebant.* De Orat. 2. *Ad famoſas viros me magis accedere.* Plaut. Aſinar. *Miſerum eſt famoſum facere ſuis flagitiis.*

4. *Maturo propior deſine funeri inludere.*] Publius ad rem prorsùs ita ſcribit, *Annus cùm ludit, ludi delicias facit.* Cic. Offic. 1. n. 123. *Luxuria cum ætate turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt. Sin autem libidinum intemperantia acceſſerit, quid malum eſt, quod & ipſa ſenectus concipit? Hæc facit adoleſcentium impudentiorem intemperantiam.* Ovid. *Turpe ſenilis amor.*

10. *Thyas.*] Bacchi Sacerdos, à θύειν. Unde Thyoneus dicitur Bacchus. Vide lib. 2. od. 19. v. 9. annot.

11. *Concita tympano.*] Furore percita. Vide lib. 1. od. 18. ſub finem, ibique annot.

11. *Nothi.*] Hoc amatoris nomen erat.

13. *Te lanæ, &c.*] Te lanificium decet jam ad ſenium vergentem ; non autem laſcivia vel ebrietas.

14. *Luceriam.*] Ea civitas Apuliæ Daunie, quibuſdam Nuceria dicitur, hodie *Lacera*, ſita eſt in planitie paſcuis abundante, in qua educantur multi ovium greges, quarum lanæ in primis laudantur. Columell. lib. 8. *De ovibus generis eximii, Calabras Apulaſque milites noſtri exiſtimabant.* Plin. l. 8. c. 48. *Lanæ Appulæ laudatiſſimæ . . . villo breves, penulis calchras, &c.* Martial. lib. 14. Epigram. 155.

Vellera primis Appulia, Parma ſecundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

In ea quoq; urbe templum erat ſacrum Minervæ, ex Strab. l. 6. quod ad rem facit, nam illi curæ fuiſſe lanificium, fusè dixi ad Od. 12. præced.

Non cytharæ, decent.] Alibi notavi citharistrias ut plurimum fuiſſe meretrices : patet è Terentio aliiſque paſſim.

15. *Nec flos purpureus roſæ.*] Coronæ & ſertæ è roſis in conviviis uſitata tibi minimè conveniunt ; ſiquidem ætati florenti flores dumtaxat idonei.

16. *Nec poti vetulam, &c.*] Quidam legunt, *ſed* pro *nec*, ut bibacis vetulæ vitium notaverit. Sed Poeta voluit magis indicare vetulam Chlorim minus jam bibacitati aptam, meretricium porrò id proprium fuiſſe conſtat. Vide lib. 1. Od. 36. v. 13. & ſeq. Contrà honeſtis mulieribus, & quidem *matronis Romanis uſus vi-*

ODE

pridem ignotus; ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit: inquit Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. Idem testatur Polybius l. 6. Plaut. Athen. l. 10.

Vetulam face tenus, &c.] Quidam legunt *vetuli face tenus*, volumque designari vetus vinum: sed ô nugæ: tu lector adverte potius expressam Theocriti sententiam Idyl. 7.

Πίομαι . . . . . .
. . κυλίκεσσι ἐς τρύγα χείλεϊ ἁρπίδων.

Bibam, calicibus ad faecem labrum infimi

ODE XVI. Ad MÆCENATEM.

Auro expugnari omnia: se tenui Re contentum ac beatum vivere.

Turris ex ære, & valida fenestra, nocturnum vigilantium canum missa custodia clausam Danaën abundè tuebantur nullo à mœchis, nisi Jupiter & Venus irrisissent Acrisium inclusa puella meticulosum observatorem: quippe viam fore securam apertamque homini in aurum mutato. Aurum gaudet penetrare medios custodes, ac vapes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici

INclusam Danaën turris ahenea, [309]
Robustæque fores, & vigilum canum
Tristes excubiæ munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditæ 5
Custodem pavidum Jupiter & Venus
Risissent: fore enim tutum iter & patens
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites, [310]
Et perrumpere amat saxa, potentius 10
Ictu fulmineo. Concidit Auguris
Argivi domus ob lucrum,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 6. lib. 1.

1. *Inclusam Danaën, &c.*] Continet hæc Ode Stoica pleraque dogmata, & gravia adversus avaros axiomata, quibus vix acrius aut sanctius quidquam habet aut pronunciat Schola Christianorum.

Danaën turris ahenea, &c.] Danaës pater Acrisius, subinde Rex Argivorum, cùm ex oraculo accepisset se occisum iri ab eo qui è filia sua nasceretur, eam tenebat arctâ custodiâ inclusam. At Prætus Acrisii frater auro primùm custodes, dein ipsam Danaën corrupit, ex eaque Perseum suscepit. Vide Apollodor. lib. 2. Fabulantur autem Jovem ad illam venisse in aureum imbrem versum. Vide Pindar. Pyth. Idyll. 12. Ovid. Amor. 3. Eleg. 4.

Jupiter admonitus nil esse potentius auro,
Corrupta pretium virginis ipse fuit.

Turris ahenea, &c.] Validissima, firmissima.

2. *Vigilum canum.*] Ex Epiro canes illingendis custodiendis ædibus adducebantur, præsertim Laconicâ & Arcadicâ regione. Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 28. Plin. lib. 8. cap. 40. ubi de canum fide pluribus differit, vocatque *fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga.*

3. *Tristes excubiæ.*] Latratu & ululatu tristitiam ingenerant. Adde carceris horrorem.

4. *Nocturnis.*] Qui ut plurimum noctu grassantur, quasi sua flagitia tenebris occultare cupientes. Nam *qui malè agit, odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Evangel.

5. *Si non Acrisium, &c.*] Si libido auro munita inanem Acrisii diligentiam non reddidisset.

6. *Custodem pavidum.*] Qui suæ vitæ timebat, ob Oraculi responsum, de quo antè.

9. *Aurum per medios ire satellites, &c.*] Χρυσὸς ἀνοίγει πάντα κ. δίεσιν πέλει, *aurum aperit omnia, etiam inferorum portas.* Apul. lib. 9. auro solent adamantinæ etiam perfringi fores. Huc facit epithetum ἀμυνθρὸς, *virium last potens*, quod Plutoni tribuitur, Homer. Odyss. γ. Pindar. Pyth.

11. *Concidit Auguris Argivi domus, &c.*] Adrastus Argivorum Rex Polynici genero suo Thebarum regnum asserere armis suscepit: ad bellum autem trahere voluit Amphiaraum vatem. Hic auguriis suis doctus malè cessuram in Thebaide expeditionem, avertere illam frustrà conatus est; ipse verò fugit, & latuit, unà conscia Eriphyle uxore suâ. Cùm ergo quæreretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum sibi dandum ab Argia uxore Polynicis, Adrasti filiâ; quod olim summâ arte Vulcanus fabricarat gemmisque exor-

Demer-

Demersa excidio. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, & subruit æmulos
Reges muneribus. Munera navium [311]
Sævos illaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorumque fames. Jure perhorrui,
Latè conspicuum tollere verticem,
Mæcenas equitum decus.
Quantò quisque sibi plura negaverit,
A Diis plura feret. Nil cupientium
Nudus castra peto; & transfuga divitum
Partes linquere gestio,

familia interiit propter quæstum. Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invidos profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Augescentes opes comitatur solicitudo, & cupiditas ampliorum. O Mæcenas equitum gloria, non sine causâ timui caput erigere valde splendidum. Quo majora sibi quisque ademerit; eò ampliora consequetur, à Numinibus. Pauper transeo ad partes nihil appetentium; atq; opulentorum castra fugitivus deserere exulto,

ANNOTATIONES.

narat. Tractus itaq; est Amphiaraus ad id bellum exitium in eo sibi suisq; impendere non ignarus. Porrò cùm didicisset se ab Eryphile proditum, filio Alcmæoni ut matrem interficeret mandavit. Quod cum præstitisset, Furiis agitatus periit. Amphiaraus in primo belli Thebani conflictu dehiscente terrâ cum suo curru & aurigâ absorptus est: Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota *concidit* ejus *domus ob lucrum demersa exitio*; vel, ut legunt alii, *exitio*. Vide Stat. Thebaid. l. 6. Cic. l. 6. Epist. 6. ad Cæcinam ita scribit: *Veritus sum deesse Pompeii saluti, cum ille aliquando non defuisset meæ. Itaq; vel officio, vel famâ bonum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens & sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus.* Et Act. in Verrem 6. n. 39. *Eriphylam accepimus in fabulis, eâ cupiditate, ut cum vidisset monile (ut opinor) ex auro & gemmis, pulcritudine ejus incensa salutem viri proderet.* Et 1. de Invent. n. 94. *Eriphyle auro virî vitam vendidit.* Ejus quoque meminit Plato 9. de Republ. quòd in perniciem viri monile aureum acceperit. Virg. Æn. 6. v. 445.

Maßamque Eriphylen
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

13. *Diffidit urbium Portas vir Macedo.*] Philippus Macedoniæ rex, Alexandri M. gni pater, urbium custodes pecuniâ solebat corrumpere: & cùm expugnari vix posse nunciaretur aroem quandam undique præmunitam, respondit: *unon asellus auro onustus in eam penetrare poterit?* Hinc dicebatur non Philippus, sed ejus aurum Græciam subegisse. Plut. in Pauli Æmilii vita; & Val. Max. l. 7. c. 2. ait *Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ ante fuisse quàm victorem*, à Juvenale Sat. 10. appellatur *Callidus emptor Olynthi*. Porrò id faciebat ritè, ex Pythii Apollinis Oraculo, quod ita ei consulenti responderat:

Ἀργυρίοις λίγχαιον μάχυ ἢ πάντα νικήσεις.
Argenteis hastis pugna, & omnia expugnabis.

14. *Subruit æmulos Reges.*] Vel sibi invidentes Græciæ Imperium, vel inter se de eo contendentes. Certè cum infirmiores juvaret semper donec mutuis contentionibus omnes conciderent omnium tandem factus est dominus. Vide Justin. lib. 8. & 9. Oros. lib. 3. cap. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Crescentem sequitur cura pecuniam, &c.*] *Cura* servandi, & *majorum fames* seu desiderium & cupiditas quam esse infinitam asserit Aristot. de Rep. 6. unde & ait, avaris pecuniam esse τέλος *finem*, non πέρας *terminum*. Juv. Sat. 14. v. 139.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.
Et minus hanc optat qui non habet.

18. *Jure perhorrui Latè conspicuum tollere verticem.*] Meritò abhorrui à magnis opibus nimiâq; potentiâ: quia noveram in his curas & solicitudines certas esse & molestas; contra, in mediocri fortunâ inesse felicitatem.

21. *Quantò quisq; sibi plura negaverit.*] Quanto paucioribus quisq; fuerit contentus, infinitæ cupiditati frœnum injiciens, negansq; ambitioni quod petit: tantò plura obtinebit è Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis ditesceret, respondit, non pecuniæ suæ apponens, sed multa de rebus ecclariis amputans. Stob. Serm. 39.

22. *Nil cupientium Nudus castra peto, &c.*] Malo nihil habere; seu omnibus nudari & nihil cupere, quam dives esse & solicitus. Democritus aiebat: *Si multa non desideres, pauca tibi multa videbuntur.* Juvenal. Sat. 14. v. 311.

Sensit Alexander, testa cum vidit in illâ
Magnum habitatorem, quanto feliciùs hic, qui
Nil cupuret, quam qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis æquanda pericula rebus.

23. *Transfuga divitum Partes linquere gestio.*] Ratus divites esse miserrimos, ab his libens transfugio, eos qui beatiores sunt nihil cupiendo parvo contenti.

bonorum ſpretorum poſſeſſor magis illuſtris, quam ſi meis granariis conderem id omne quod colit Appulus laborioſus; ego interim *egens ſummis in divitiis. Rivus aqua liquida, & ſilva paucorum jugerum, meſſiſque mea ſpes ſecura eſt, ignota illi qui fœcunda Libya dominatur,* ejuſque *fortuna melior* eſt. *Licet mihi neque apes Calabria mel producant, neque vinum* apud me *ſeneſcat in cado Formiano, neque lana preciosa creſcant in Gallia paſcuis: at gravis egeſtas non adeſt: ſique majorum cupiam, tu donare minime recuſares. Exigua tributa ſolvam facilius refranata cupiditate,*

Contemtæ dominus ſplendidior rei,
Quam ſi, quidquid arat non piger Appulus, [312]
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, ſilvaque jugerum
Paucorum, & ſegetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit, ſorte beatior.
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læſtrigoniâ Bacchus in amphorâ
Langueſcit mihi, nec pinguia Gallicis
Creſcunt vellera paſcuis; [313]
Importuna tamen pauperies abeſt:
Nec, ſi plura velim, tu dare deneges.
Contractâ meliùs parva cupidine
Vectigalia porrigam,

ANNOTATIONES.

25. *Contemtæ dominus ſplendidior rei.*] Quia imperiosè dominor exiguis meis bonis, & majora deſpicio, mihique ipſe ea denego; hinc ſplendidè me oſtento. Contrà dives avarus velut mancipium ſervit opibus ſordideque vivit: eſtque *inter opes inops.* Senec. Epiſt. 73. *occurrunt (quod genus egeſtatis graviſſimum eſt) in divitiis inopes.* Nam *deeſt avaro tam quod habet, quàm quod non habet.* Claudian.

Semper inops quicumque cupit.

29. *Pura rivus aqua, &c.*] Eſt mihi apud Sabinos in valle amœniſſimâ prædiolum; ubi è fonte Blanduſiæ Digentia rivus limpidiſſimus in fluvium Farfarum dimanat: de quo ſuprà Od. 13. Eſt *ſilva paucorum jugerum*, ſed ad neceſſitatem uſumque foci ſufficiens: eſt *ſeges certa* & fundus non mendax, ad panem. Hæc, inquam, pauca habens, *ſorte beatior* ſum eo, qui *fulget* imperio fertilis Africæ, & *condit horreo quidquid de Libycis verritur arcis.* Lib. 1. Od. 1. Mea tamen facilitas illum *fallit*: id eſt, neſcit me beatum, ſeque infelicem & miſerum eſſe, quod & parta ſervandi, & majora acquirendi nunquam non curâ diſcrucietur.

32. *Quanquam nec Calabra, &c.*] Et ſi nihil exquiſitum poſſideo, nec mel Calabriæ, quâ in regione ſunt flores apibus gratiſſimi, unde & optimum conficiunt mel: nec vetus vinum ac delicatum; nec lanas maximè laudatas: at res habeo neceſſarias ad victum, neque mala paupertatis ſanæ importuna experior.

34. *Nec Læſtrigoniâ Bacchus in amphora Langueſcit mihi.*] Nec domi habeo vinum Formianum quod reſervem donec vetuſtate pretioſum fiat.

Læſtrigones.] Qui & Cyclopes, olim Siciliam, dein Formias Campaniæ urbem incoluerunt. Vide lib. 1. Od. 10. in fine, ubi de Formianis collibus, vitibus, vino.

35. *Langueſcit.*] Sic Od. 21. ſeq. *languidiora vina* ponit pro exquiſitis, ob maturitatem quam vetuſtas attulit.

Nec pinguia Gallicis Creſcunt vellera paſcuis.] Nec mihi ſunt greges lanigeri in præpinguibus Galliæ paſcuis, lanam afferentes laudatiſſimam. Columell. lib. 8. de ovibus emendis ita ſcribit: *generis eximii Calabras Appulaſque milites noſtri exiſtimabant, earumque optimas Tarentinas. Nunc Gallica pretioſiores habentur, earumque præcipua Altinates.* Altinum urbs olim præclara Venetiæ quæ regio Galliæ Tranſpadanæ erat. Iſtius regionis atque urbis lanas commendat Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma ſecundis,
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib. 8. cap. 48. idem teſtatur; additque *alba Circumpadanis nulla præfertur.*

38. *Nec ſi plura velim, tu dare deneges.*] Mæcenati gratias agit, laudumque tribuit egregiè Poëta accepti beneficii memor & toties præco. Vide lib. 2. Od. 18. v. 12. & Epod. 1. eidem ſcribit:

Satis ſuperque me benignitas tua Ditavit.

39. *Contractâ meliùs parvo cupidine, &c.*] Vectigalia, pauca poſſidens, quàm ſi ingentes haberem divitias magna perinde tributa eſſent exſolvenda.

Quæ

Quàm ſi Mygdoniis regnum Halyattici
Campis continuem. Multa petentibus
Deſunt multa. Bene eſt cui Deus obtulit
Parcâ, quod ſatis eſt, manu.

quàm ſi Lydia ditionem aris Phrygiis adjungam. Plurima cupientes egens plurimis. Felix eſt is cui manus contractâ Dii dederunt quantum ſufficit.

ANNOTATIONES.

41. *Quàm ſi Mygdoniis regnum, &c.*] Quàm ſi totas Phrygiæ Lydiæque opes poſſiderem. Vide lib. 2. Od. 12. ſub finem.

Regnum Halyattici.] Halyattes Crœſi pater fuit: uterque regnavit Lydiæ, & divitiis celebratus eſt, quas è Lydiæ metallis hauſerant. Vide Herodot. lib. 1. Strabo lib. 9. 14. 15. Scribendum videtur fuiſſe *Halyattii*.

42. *Multa petentibus Deſunt multa.*] Vide lib. 9, cap. 8. *Verum profectò eſt*, inquit, *quod obſervato verum uſu ſapientes viri dixere, multis egere qui multa habeat . . . . . & minus habendum eſſe, ut minus deſit, &c.*

43. *Bene eſt cui Deus obtulit Parcâ, &c.*] Sapientiſſimus Regum ita Deum optimus maximum rogabat; *Divitias & paupertatem ne dederis mihi: ſed tantum victui meo tribue neceſſaria.*

ODE XVII.

Ad ÆLIUM LAMIAM.

Ejus Nobilitatem commendat: deinde monet ut Diem craſtinum hilariter agat.

ÆLI vetuſto nobilis ab Lamo, [314]
Quando & priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, & neporum
Per memores genus omne faſtos;
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, & innantem Maricæ
Litoribus tenuiſſe Lirim,

O Ælî illuſtris ab Lamo antiquo, (quandoquidem aiunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac univerſum poſterorum familiam in annalibus mentionem eorum facientibus) genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluiſſe Formiarum civitatem; & circa Lirin Marica ripas alluentem longe re-

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Ælî.*] Ælia gens etſi plebeia Romæ inclaruit honoribus & præclarè geſtis. Variis cognominibus totidem illuſtres habuit familias, in quibus Tuberones, Pœti, Galli, Sejani, Ligures Lamiæ, &c. nec omittendus eſt ortus ex eâ ſtripe Antonius Imperator. Lamiarum porrò tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. 6. v. 384. ſcripſerit, *quadam Lamiarum*, pro unâ matronarum vetuſtâ nobilitate ſuperbarum. Hic intelligendus videtur idem, qui Lib. 1. Od. 26, & 36. ſilicet Q. Ælius Lamia, bello Auguſti Cantabrico præfecturâ & bellicis rebus inſignis.

Nobilis ab Lamo.] Nobilitatem trahens & appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege & conditore Formiarum. Has tamèn à Laconibus ædificatus alii contendunt. Euſtath. Strabo lib. 5 Plin. lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formia, Hormiæ dictum, ut exiſtimavere, antiqua Laſtrigonum ſedes.* His verò Lamus imperavit,

2. *Hinc Lamias ferunt Denominatos.*] A Lamo tamen Lamides, ut Priamides à Priamo, rectè efferatur.

4. *Faſtos.*] Annalium libros in quibus totius anni fit deſcriptio; atque nomina Conſulum, & res egregiæ confectæ annuatim & breviter notantur. Feſt.

6. *Qui Formiarum, &c.*] Urbis illa pridem in litorali orâ Campaniæ inter Caietam & Minturnas, ubi nunc Moia pagus elegans; à Saracenis exciſa eſt anno Domini 956.

7. *Innantem Maricæ Litoribus tenuiſſe Lirim.*] Liris fluvius, qui & Liternus Appiano, Latium ſeparat à Samnio & Campania, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perfluit, ubi Marica Nympha uxor Fauni colitur, vel ut placet quibuſdam, Venus marina cui ſacellum erat ad ripam Liris. De eo flumine jam lib. 1. Od. 31. v. 7.

Maricæ.] Illa antè dicta Circe; ut Quirinus antè Romulus: ex more veterum mortuis nomina mutantium. Lactant. Inſtitut. lib. 1. cap. 21. Alex. ab Alex lib. 6. cap. 4. ita ſcribit: *ob ater-*

nosse: vastinâ die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inani algâ conspergat, si me non decipit cornix longæva, pluviam præsagiens: ficca ligna congere, dum licet, tvai genium placabis vino & porcello duorum mensium, cum servis à labore vacantibus.

Latè tyrannus. Cras foliis nemus [315]
Multis, & algâ littus inutili
Demissa tempestas ab Euro
Sternet; aquæ nisi fallit augur
Annosa cornix: dum potes, aridum
Compone lignum: cras genium mero [316]
Curabis, & porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

ANNOTATIONES.

nam gloriam Dii indigetes dicti, nominibus plerumque mutatis, & novis cooptatis: si quidem Romulus Quirinus, Juno Matuta . . . . . Circe Marica, &c. Virgil. Æneid. 7. v. 47. ait Latinum Regem *Fauno & Nymphâ genitum Laurente Maricâ.* Fult & Marica silva in Latio novo, & Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium, à Nymphâ Marica denominata. Martial. lib. 13. Epigram. 83.

Liris quem silva Marica
Protegit.

9. *Tyrannus.*] Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, discrimen nullum: vox tamen odiosa cœpit esse ob aliquorum sævitiam. Senec. de clementiâ l. 1. c. 2. *Tyrannus factis à Rege distat, non nomine . . . . . species ipsa fortuna, ac licentia par est: nisi quod tyranni ex voluptate sæviunt; Reges ex causâ & necessitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere solent? Sed quoties utilitas suadet: Tyrannis sævitia cordi est.*

Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempestas erit, quæ arborum folia decutiet, & agitato mari algas ad littus bene multas aggeret, nec proinde licebit in agris versari & operi rustico incumbere: ergo interim hilaritati & genio indulge, & ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. *Alga.*] Herba marina ad nihil utilis.

Euro.] Plin. lib. 2. cap. 47. flat *ab Oriente brumali vulturnus*, quem *Eurum Græci apellant.* Epod. 16. v. 54.

Ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus.

Aqua nisi fallit augur annosa cornix.] Pluvium autem fore cœlum ac fœdam tempestatem, auguror è cornice crocitante. Hæc si ter aut quater & liquidâ voce crocitet, serenitatem indicat. Servius in Virgil. Georgic. 1. v. 410.

Tum liquidas cervi posso ter gutture voces
Aut quater ingeminant.

At si plenâ voce & raucâ, diuque, pluviam. Ibid. v. 388.

Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voce.

Ex Plin. l. 18. c. 35. hyemem præsagiunt terrestres volucres contra aquam dantes clangorem, perfundentes sese: sed maximè cornix.

13. *Annosa cornix.*] De hujus vivacitate Hesiodus apud Plutarch. de oraculorum defectu, Hesiodi versus ita Latinè vertit quidam:

Secla viri novies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis cervus quater; at tria cervi
Tempora corvus agit, quem deinceps Indica phœnix.
Egreditur novies, &c.

Quos si mavis ex Ausonio, vide Idyll. 18.

Dum potes aridum Compone lignum, &c.] Igne frigus, mœstitiam ex aëris intemperie nasci solitam hilari convivio propulsa. Certè cœlo malè affecto, affici pariter corpus nostrum & ingravescere, non rarò experimur. Contrà id incommodi valet focus luculentus, & *lætitia Bacchus dator.*

14. *Genium mero Curabis, & porco bimestri.*] Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, nonnulli perperam commenti sunt hîc. Imò verba ita contrarium ostendunt. Nam quo die hauserant vitales auras, eo vitam adimere victimæ, religioni ducebant veteres; nec proinde sanguinem fundebant, aut mactabant hostias, ut annotavi ad Pers. Sat. 2. v. 3. Suadet igitur duntaxat Horatius epulas & hilaritatem, curandamque cuticulam. Quod quoties faciebant, curare genium & placere se existimabant. Unde manarunt istæ loquendi formulæ; genio indulgere, genium defraudare, ut benè observat Casaubonus.

15. *Porco bimestri.*] Porcellus tener etiam priscis exquisitum ferculum. Varro de Re Rust. lib. 2. cap. 4. *Suillum pecus donatum ab natu dicunt ad epulandum: its itaque animam esse datam proinde ac salam, qua servaret carnem.* Hinc Juvenal. Sat. 1. v. 141. vocat,

Animal propter convivia natum.

16. *Cum famulis.*] Familiares adhibebant in epulis placandi Genii causâ celebratis. Hunc verò ita curabant non in natali solùm, sed quolibet anni die.

ODE

ODE XVIII.

Ad FAUNUM.

Ut ſibi ſuiſque propitius ſit.

FAune Nympharum fugientum amator,
Per meos fines & aprica rura
Lenis incedas; abeaſque parvis [317]
Æquus alumnis;
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec deſunt Veneris ſodali
Vina crateræ, vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboſo pecus omne campo,
Cum tibi Nonæ redeunt Decembres:
Feſtus in pratis vacat otioſo
Cum bove pagus.

Faune amans Nymphas fugientes, tranſi benignus per meos limites agroſque Soli expoſitos, ac diſcede propitius tenellis fœtibus; ſiquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copioſum in patera Veneri amica, atque ara antiqua plurimo thure incenditur. Quoties Nonæ Decembres tibi ſacræ recurrunt, pecudes cuncta laſciviunt in pratis: vicus feſtum celebrans herboſo campo requieſcit cum bobus non laborantibus.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 2. Lib. 1.

1. *Faune.*] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus, ex Varrone, 6. de Ling. Lat. quòd *ſoleat fari in ſilveſtribus locis*: unde & ſilvarum & agrorum Deus habitus eſt. Huic Romæ ſacra fiebant bis in anno, ineunte vere, ut novam ſementem ſervaret ac foveret; & Nonis Decembribus cùm jam conditæ ſunt omnes fruges: atque pecori ſanitatem & fœcunditatem daret. Hunc ergo nuncupatam Fauno Odem hanc, & in ſacris decantatam patet. De eo jam l. 1. Od. 4. & 17.

Nympharum fugientum amator.] Faunis, Silvanis, Satyris affingebant Priſci capripedes & lacitatem. Hinc invisi erant Nymphis, cætiſque Dryadibus, Hamadryadibus, quas ſylvis & arboribus præeſſe ethnici credebant. De laſcivâ agreſtium illorum numinum S. Auguſt. de Civit. Dei lib. 15. cap. 33. Virgil. Georgic. init.

Tu vos agreſtum præſentia numina Fauni,
Forte ſimul Faunique pedem, Dryadeſque puellæ
Munera veſtra cano.

3. *Lenis incedas.*] Optat hunc lenem & placidum habere, etenim iracundus putabatur & peſtilens, utpote Infernus Deus: ex Theognide, Theocrit. Idyll. 1. *μηδὲ ἀμαυρόεντος* dicitur. Ab eo quoque pueris noctu inſomnia & terriculamenta immitti credita. Unde *Panici terrores* dicuntur, vani ſcilicet & inanes.

Abeaſque parvis Æquus alumnis.] Quoniam ea erat ſuperſtitio veterum, ut à quibuſdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, peſtilentem Deum à gnis & caprealis pocat, qui aluntur in agris & villis. Fruſtrà nonnulli interpretati ſunt vernas, famulos, pueros, per vocem *alumnis*.

5. *Si tener pleno, &c.*] Si tibi ritè quotannis ſacrificio, vel, quemadmodum pius in te ſum, ita mihi propitius ſis.

6. *Larga nec deſunt, &c.*] In ſacris anniverſariis hœdum tibi immolo tenerum; vinumque copiosè libo.

Veneris ſodali craterâ.] Scilicet abſque Baccho friget Venus. Ex Ariſtophane apud Athen. lib. 10. cap. 12. Οἶνος Ἀφροδίτης γάλα. *Vinum lac Veneris.* Ovid. remed. amor.

Vina parant animos Veneri.

7. *Vetus ara.*] Vel quòd ab Horatio dudum erecta: vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit ruſticis iſtis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*] Incenſo thure benè olentem fumum tollit odoremque Superis gratum.

9. *Ludit herboſo, &c.*] Cum Faunalia celebrantur Nonis, ſeu die quintâ menſis Decembris, tum ex more pecus otioſum aratro omnique opere ſoſutum quieſcit & ludit in campos; ut & pagani ipſi feſta hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certè ritum deprompſerant è ſacris codicibus, Exod. cap. 20. *Septimo die Sabbatum Domini Dei tui eſt. Non facies omne opus in eo, tu & filius, & filia, & ſervus, & ancilla, & jumentum tuum.* & cap. 23. *Septimo die ceſſabis, & requieſcat bos & aſinus tuus, &c.*

Pecus omne.] Fauno rei pecuariæ præſidenti ædes Romæ ædificata pridem è multatitiis pecuariorum pecuniâ.

lupus vagatur inter agnos nihil timentes: nemus sternit folia in tuum honorem: agricola humum molestam ter planâ ferire latatur.

Inter audaces lupus errat agnos: [318]
Spargit agrestes tibi silva frondes:
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

ANNOTATIONES.

13. *Inter audaces lupus errat agnos.*] Tunc agni tuam custodiam & tutelam quasi sentientes in lupum audacter incurrunt, seu nil mali ab eo metuunt.

14. *Spargit agrestes tibi silva frondes.*] Velut in honorem tuum arbores suis se foliis exuunt atque humi spargunt; nimirùm sub Autumni finem. Hoc enim pertinet ad rusticum solenne. Virgil. Eclog. 5.

Spargite humum foliis.

15. *Gaudet invisam pepulisse fossor, &c.*] Choreas & saltationes in festis celebrari mos erat.

16. *Ter pede.*] Hinc *tripudiare* factum videtur. Turneb.

Invisam terram.] Cujus opere & culturâ quotidie fatigatur. Itaque agricola, vinitor, fossor, intermisso diurno labore, tunc otio, quieti, hilaritati indulget. Lucret. lib. 5. rusticam festivitatem & saltationem ita describit:

Non magis opibus jucundè corpora habebant

. . . . . .

Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
Consuerant, agrestis enim tum Musa vigebat.
Tum caput atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus & foliis lascivia læta monebat,
Atque extra numerum procedere membra moventes
Duriter, & duro terram pede pellere matrem, &c.

Ovid. Fast. 6.

Hi ludunt: hos somnus habet: pars brachia nexis,
Et viridam celeri ter pede pulsat humum.

ODE XIX.

Ad TELEPHUM.

Quòd veteres Historias curiosiùs sectetur; Voluptatem verò negligat.

Quàm longè remotus ab Inacho sit Codrus, pro patriâ occumbere non veritus, refert, atque stirpem Æaci,

QUantum distet ab Inacho [319]
Codrus, pro patriâ non timidus mori,
Narras, & genus Æaci,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Quantum distet, &c.*] Telephus Poëta Horatii familiaris, ejus certè rivalis in amore Lydiæ, ex Od. 13. lib. 1. Is Græcorum antiquas historias evolvere & eloqui amabat. Ejusmodi itaque res intempestivè & prolixè narrantem interpellat Horatius, in medio, ut videtur, convivio: ad sermones traducit loco & tempori magis congruos: invitatque ad lætitiam pleniorem, ob factum augurem Licin. Murenam utriusque amicum.

Quantum distet ab Inacho Codrus.] O Telephe, diligenter numeras quot anni effluxerunt ab Inacho Atgivorum primo Rege ad Codrum Athenienſium Regem ultimum: verùm modò quærendum est potiùs unde & quo pretio mercemur vinum optimum.

Ab Inacho Codrus.] Inachus Argis primus imperavit, circa finem annorum Abrahæ Patriarchæ Ex Euseb. Chron. ann. M. 3344. Ex Beda ann. M. 2508. Alii etiam aliter. De illo Apollod. lib. 2. Inter Inachum & Codrum intercesserunt anni septingenti & septuaginta quinque, aut non multò secùs.

2. *Pro patriâ non timidus mori.*] Codrus Rex Athenienſium cùm ex Oraculo didicisset eos fore victores in eo bello quod cum Dorienſibus sui gerebant, quorum Dux cecidisset, hostium castra vili habitu adiit, militi jurgio lacessivit, atque vulneratum ad sui cædem provocavit. Quod ubi Dorienses accepere sponte se victos confessi absceſſerunt. Vide Justin. lib. 2. Valer. Maxim. lib. 5. c. 6. &c. Ex Euseb. Chron. ann M. 4130. *Codrus juxta responsum seipsum morti tradens interimitur bello Peloponnesiaco, in quo Heraclidarum regnum destructum quod 382. annis perseveraverat.*

3. *Genus Æaci.*] Narras quæ pertinent

Et pugnata ſacro bella ſub Ilio:
Quo Chium pretio cadum [320]
Mercemur; quis aquam temperet ignibus, 6
Quo præbente domum, & quota
Pelignis caream frigoribus, taces.
Da Lunæ properè novæ,
Da noctis mediæ, da, puer, auguris 10
Murenæ: tribus aut novem
Miſcentur cyathis pocula commodis. [321]
Qui Muſas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet

& certamina commiſſa ad Trojam ſacratam · ſiles autem quo pretio emamus amphoram vini *Chii; quis calefaciat aquam; quis domum ſuppeditet. & qua* horâ *frigus Pelignum repellam. Da citò, famule,* poculum *novæ Lunæ, da noctis media, da Murenæ auguris. Tribus aut novem ſcyphis aptè pocula miſcentur. Qui colit muſas impari* numero, *Poeta ſtupeſcens novem poſcet ſcyphos.*

Cogn. 1. 6. 59.

ANNOTATIONES.

Jovem Æaci patrem, vel quæ ad ipſum Æacum, ejuſque poſteros Peleum, Achillem, Pyrrhum, &c. Apollod. lib. 3.

4. *Pugnata ſacro bella ſub Ilio.*] Bis capta fuit Troja: primùm ab Hercule, deinde à Græcis, quinquaginta pòſt annis.

Sacro.] Vel quod urbis ejus muri à Diis ſunt ædificati. Supra Od. 3. v. 21. Vel quòd multa illic erant templa. Vel potiùs ex Homeri ſententiâ, apud quem non ſemel ἱερὸν Ἴλιον leg. Alii *ſacrum* pro execrabili hîc ſumunt, ut exiſtimo, abſurdè.

5. *Chium.*] In Græcis vinis Chium excellebat, ut Falernum in Italicis. Ex Athen. lib. 1. cap. 20. Chii vites ſeverunt primi. Ex Plin. lib. 14. cap. 7. *In ſumma gloria fuit Chium.*

6. *Quis aquam temperet ignibus.*] Quis paret balneum; quod veteres ſemper ante convivium ineibant. Alii interpretantur de Thermopolio ſeu de potione calidâ, quam quidem in deliciis apud veteres fuiſſe, multis probavi ad Juvenal. Sat. 5. v. 64.

7. *Quo præbente domum, &c.*] Quis nobis domum præbebit, ſeu apud quem epulabimur dum in Pelignis verſabimur. Nam vel eò erant perrecturi, vel ibi jam erant, cum hæc Horatius ſcribebat; vel certè Pelignum frigus metonymicè dicit, ſpeciem pro genere, *Quotâ* horâ menſæ accumbam, & cum quibus; & in cujus domo luculentus accendatur mihi focus ad propulſandum frigus, quod riget in Pelignorum regione, ob montes plurimos: ea nunc *Valva* dicitur, eſtque in Aprutio, olim in Samnitio.

9. *Da Lunæ properè novæ.*] Invitat, imò traducit Telephum ad hilaritatem ex tempore Horatius, jubens affundi vinum copiosè, ipſeque prior arripit ſcyphum & propinat. *Lunæ novæ* poculum petit, vel quòd oriente Lunâ, & veſperi convivia adibant veteres; vel quia feſtæ erant Calendæ & epulis veſpertinis celebrabantur.

10. *Noctis mediæ.*] Ad id tempus producebatur cœna.

Da, puer, auguris Murenæ.] Propter novæ dignitatis acceſſionem optimo & amico viro factam, impensè lætemur; nec vino temperemus. Auguratus in primis honoribus Romæ cenſebatur, ſoluſque erat perpetuus. Augures auſpiciis, ut Pontifices ſacris præfuere: velut interpretes internunciique Deorum tantæ dignationis habiti ſunt, ut qui aruſpicinam fecerat, in Senatum aſcribi & inter Patres legi fas eſſet. Et à prima urbis origine iidem Reges & Augures, ipſeque Romulus hoc munere eſt functus. Fab. Maximus proditur duobus & ſexaginta annis ſummâ cum laude Auguratum geſſiſſe ad ultimam ſenectam. Horum proprium fuit ex avibus vaticinia obſervare; à Diis monita contemplari: de ſomniis, auguriis, oraculis, extis, portentis, reſponſa dare: prodigia procurare, & expiare yatum libros explanare, &c. Alex. ab Alex. lib. 5. c. 19. nec non lib. 2. cap. 8.

11. *Murenæ.*] Is putatur fuiſſe L. Licinius Varro Murena Terentiæ Mæcenatis uxoris frater, de quo lib. 2. Od. 10. Non moror quod ſomniarunt aliqui, ab Horatio indicari, ad mane poſterum cœnam eſſe protrahendam: nimirum quia manè auguria captari conſueverunt & ſub ortum Solis. O ſagax nimis commentum.

Tribus aut novem, &c.] Cuique fas eſt tres aut novem cyathos poſcere: nimirùm qui demereri volet Charites ſeu Gratias, ob ternarium earum numerum, tris ſibi pocula miſceri jubebit: qui verò colit Muſas novenas Poeta, is novies bibet in honorem illarum. Auſon.

Ter bibe, vel toties ternos: ſic myſtica lex eſt.

12. *Commodis.*] Juſtæ magnitudinis, inquiunt aliqui, alii, plenis & perfectis; alii contra, minoribus & ebrietatem non inducentibus: optimè, convenientibus, ut ſit ſenſus: commodè & convenienter quiſque impari numero vel ter vel novies potat.

14. *Ternos ter cyathos attonitus, &c.*] Etiamſi inde fieri debeam attonitus è vino, novies ta-

Gratia nudis ſororibus comitata contentiones timens vetat ſumere pluſquam tria pocula. Placet furere. Quare tacet ſonus fiſtulæ Phrygia? Quare tibia cum citharâ pendens non reſonat? Manus ego ceſſantes averſor. Sterne roſas, puer. Strepitum inſanum audiat Lycus invidus, necnon vicina Lyco vetulo minime idonea. O Telephe, nubilis Chloë quarit te denſis capillis ſplendidum, te nitido parem Veſpero: me incendit lentus amor Glyceræ meæ.

Vates. Tres prohibet ſuprà
Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis juncta ſororibus.
Inſanire juvat. Cur Berecynthiæ
Ceſſant flamina tibiæ?
Cur pendet tacitâ fiſtula cum lyrâ?
Parcentes ego dexteras
Odi. Sparge roſas. Audiat invidus [322]
Dementum ſtrepitum Lycus,
Et vicina ſeni non habilis Lyco.
Spiſsâ te nitidum comâ,
Puro te ſimilem, Telephe, Veſpero,
Tempeſtiva petit Chloë.
Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

ANNOTATIONES.

men ego Poeta bibam, tum ob Muſarum numerum, tum quod hilaritatis modum neſciam in iſti Murenæ honoris amplitudine. Auſon. *Propter mediam noctem, & novam Lunam, & Muſenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petit Vates.*

15. *Tres prohibet ſuprà, &c.* | Charites rixarum metuentes quæ ex ebrietate & nimio vino ſæpiùs excitantur, amantes autem pacem & animi tranquillitatem, tria tantùm pocula indulgent, plura verò prohibent.

17. *Nudis.* | Sine dolo, fraude, fuco.

Ororibus. | Tres numerantur enim, Aglaia, Thalia, Euphroſyne. Vide lib. 4. Od. 7. v. 5. ibique annòt.

18. *Inſanire juvat.* | Lib. 1. Od. 27. de inſania ex immodica compotatione. *Verecundum Bacchum ſanguineis prohibate rixis, &, impium elamorem lenite, ſodales.* De liberiori paulò animi geſtientis laſciviâ, lib. 2. Od. 7. in fine.

Non ego Janius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere eſt amico.

18. 19. *Cur Berecynthia Ceſſant flamina tibiæ?* Cur non jam inflantur & inſonant tibiæ & citharæ, ad integram convivii hilaritatem? Illæ adhibebantur in Sacris Cybelæ, quæ à Berecyntho Phrygiæ monte, ubi colebatur, Berecynthia dicta eſt. Alii dicunt tibias inventas primùm in Phrygia & Lydia: ac propterea Berecynthias hìc vocari. Lydas autem lib. 4. Od. ult. in fine. Porrò harum modus & numerus concitatior, proindeq; bacchantibus Matris Deûm ſacrificulis magis etiam permovendis, (de quibus lib. 1. Od. 18.) quibuſvis epulantibus etiam & compotantibus pluſculum excitandis accommodatus. Contrà, Doricus modus gravis ac ſedatus, eumque docendos pueros, præcipit Ariſtot. Polit. 8. Æolius, ſaltationi aptus. Ionius vetus aſperior, novus mollior.

21. *Parcentes dexteras.* | Vel parcè vinum miniſtrantes, vel à cantu pulſandiſq; inſtrumentis Muſicis ceſſantes, torpentes, otioſas.

22. *Sparge roſas.* | Ut nihil lætitiæ deſit, ô puer, etiam floribus ſterne menſam ac triclinium.

22, 23. *Audiat invidus Dementum ſtrepitum Lycus.* | Clamor ac ſtrepitus noſter ebriolis conſuetus & hilaritatis index, Lyci vicini noſtri, ſapulæris, moroſi, auribus obſtrepat, bilemq; & invidiam moveat.

24. *Vicina ſeni non habilis.* | Quippe juniot adoleſcentula. Ergo & ipſa quæ triſtiori ſeni nubere voluerit, noſtram audiat lætitiam, quo perperam ſe feciſſe non ſine dolore agnoſcat.

25. *Spiſsâ te nitidum comâ.* | Denſi capilli juvenem indicant: fiam in ſenibus caloris defectus calvitiem gignit.

26. *Veſpero.* | Sideri Veſpertino.

27. *Chloë.* | Alias *Rhode.*

28. *Me lentus Glycera, &c.* | Contabeſcere facit, languore afficit, & conſumit; *lentus penitus macerat ignibus*, ut eſt in Ode 13. l. 1.

ODE

ODE XX.

Ad PYRRHUM.

Ne à Puella Nearchum dilectum conetur abſtrahere.

NON vides quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Getulæ catulos leænæ?
Dura poſt paulò fugies inaudax
Prælia raptor;
Cùm per obſtantes juvenum catervas
Ibit inſignem repetens Nearchum:
Grande certamen, tibi præda cedat
Major, an illi.
Interim dum tu celeres ſagittas
Promis, hæc dentes acuit timendos:
Arbiter pugnæ poſuiſſe nudo
Sub pede palmam
Fertur, & leni recreare vento
Sparſum odoratis humerum capillis:

O Pyrrhe, an non agnoſcis, quàm periculoſè Getula leæna fœtus auferas? Paulò poſt, tu prædo timidus ſævæ certamina detrectabis, quando per turmas adoleſcentum obſiſtentes perget illa excellentem Nearchum requirens. Magna contentio utrum prada tibi potior an illi eveniat. Interea dum tu velocia tela aducis, illa verò dentes formidandos exacuit; dicitur controverſia judex collocaſſe victoriam ſub nudâ plantâ, ac levi aurâ oblectare crines odoribus perfuſos, in ſcapulam pendentes.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Non vides quanto, &c.*] Miſſis figmentis adſomniatores quoſdam, qui hîc commenti ſunt neſcio quam allegoriam de Pyrrho Epirotarum Rege proTarentinis adversùs Romanos bellante, & per *leænam* urbem Romam, per *catulos* Rom. Principes interpretati ſunt; explosis etiam aliis qui M. Antonii res geſtas metaphoricè hic notari, perperam dixere: tu Lector emunctæ naris, intellige ſimpliciter Pyrrhum Horatii quendam ſodalem mulieri amanti puerum Nearchum eripere atque ſibi addicere nitentem: quem à tali conſilio dimovere conatur Poeta.

Quanto moveas periclo, &c.] Nimirùm tam periculosè amaſium ſuum puellæ abſtrahis, quàm leænæ catulos raperes. Vide Plin. l. 8. c. 16.

2. *Getulæ.*] Getulia Africæ regio, leonum aliarumq; ferarum nutrix: de quâ jam l. Od. 23. v. 10. & l. 2. Od. 20. v. 15.

3. *Dura poſt paulò fugies, &c.*] Nil enim acrius irritatâ muliere, præſertim ſibi quod amat aſſerere laboranti. Senec. Herc. Oet. Act. 2.

. . *Cruentus fœminas ſtimulat dolor* . .
Scylla & Charybdis Sicula contorquens freta
Minus eſt timenda. Nulla non melior fera eſt.

Inaudax.] Vox nova ab Horatio uno uſurpata. De jure voces novas fingendi ipſe ad Piſones differit v. 46. & ſeq. ubi, inter alia, hæc ſcribit:

. . . . . *Ego cur acquirere pauca*
Si poſſum, invideor; cum lingua Catonis & Enni
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit? licuit ſemperque licebit
Signatum præſente notâ producere nomen, &c.
. . . . . *ſi volet uſus*
Quem penes arbitrium eſt, & jus, & norma loquendi.

5. *Cùm per obſtantes juvenum catervas.*] Obſerva, lector, quàm eleganter in allegoria ſua perſiſtat. Senſus eſt: cùm illa, ſpretis amatoribus benè multis, unum quæret Nearchum.

6. *Inſignem.* Præclarum ſemper videtur quodcunque amator.

7. *Grande certamen tibi præda, &c.*] An tibi potiùs quàm illi cedat Nearchus, quam uterque ardetis ac deperitis.

9. *Dum tu celeres ſagittas Promis.*] Dum tu artes omnes inſumis ad puerum tibi afferendum, illa iram, odium, probra, vindictam in te raptorem comparat, omnique ope ſuum ſibi vindicat.

11. *Nudo ſub pede.*] Nearchus circa periculum imò cui cedat parum ſolicitus, vos de ſe contendentes otiosè & frigidè ſpectat, ſuoſque duntaxat curat capillos comere & odoribus aſpergere.

14. *Sparſum odoratis, &c.*] Vide lib. 2 Od. 11. v. 15.

Qualis

similis vel Nireo, vel Ganymedi ex ida aquis abundante subtracto.

Qualis aut Nireus fuit, aut aquosâ
Raptus ab Ida.

ANNOTATIONES.

15. *Nireus.*] Hic Naxi Rex, Græcorum post Achillem formosissimus; de quo Hom. Iliad. 2. Propert. lib. 3. Eleg. 18.

Nirea non facies, non vis exemit Achillem.

16. *Raptus ab Ida.*] Ganymedes Trois Regis filius, ob pulcritudinem à Jove aquilæ speciem induto raptus, cùm in Ida monte puer venaretur: atque in conviviis Deorum factus pocillator. De eo vide Luciani Dialogum; & Metam. l. 10. c. 4. Hac porrò fabulâ indicatur sapientem virum luminibus & claritate virtutum refulgentem Dei consuetudine dignum effici, atq; ad Deum per sapientiam rapi & sublevari. Vide Cic. Tusc.

Idâ.] Mons duplex hujus nominis; alter apud Cretam insulam, de quo non mentio est hic: alter in Troade apud Phrygiam Asiæ minoris regionem; Paridis judicio famosus, omnium qui circa Hellespontum sunt, altissimus. Diodorus Siculus, lib. 6. cap. 15. & lib. 17. cap. 1.

Aquosa.] Ex illo Troadis monte dicuntur manasse pridem flumina quindecim: at eorum plurima suo tempore jam exaruisse, scribit Plin. Apud Athen. l. 15. c. 8. vocatur ὄρος πολυπίδακα Ἴδης, *Mons Ida plures habentis fontes.* Præ cæteris autem fluviis ibi scaturientibus nominantur Xanthus seu Scamander, Simois, &c. Hom. Iliad. λ.

ODE XXI.

Ad AMPHORAM.

Monet eam facetè, ut Vinum fundat optimum in Corvini Gratiam.

O bona amphora, sub Manlii Consulatu mecum facta, sive querimonias, sive risus, sive jurgia & dementes amores, sive placidum soporem producis, quocumque titulo condis exquisitum Massicum, merevis proferri celebri die; veni fundere vina senescentia volente Corvino. Hic

O Nata mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos, [315]
Seu rixam, & insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum:
Quocumque lectum nomine Massicum 5
Servas, moveri digna bono die,
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *O Nata mecum.*] Vina impleta, & condita in horreo tum cùm ego natus sum Venusii in urbe Apuliæ; consulatum Romæ gerente L. Manlio Torquato cum L. Aurelio Cotta anno Urbis conditæ 688. Vide Epod. 13. v. 8. ubi hunc Torquatum vocat suum Consulem.

2. *Seu tu querelas, sive geris jocos. &c.*] Varios effectus vini juxta varias hominum affectiones bellè exprimit. Nam qui à natura biliosus, vino fit iracundior; qui libidinosus, lascivior, petulantior, &c. Quidam jocosi post vinum, alii somnolenti, &c.

3. *Quocumque lectum nomine, &c.*] Cujuscumq; nomen Consulis inscriptum habes, quo ætas notetur vini quod continet. Vide l. 2. Od. 3. v. 8. anhor. De Massici bonitate & patria, l. 1. Od. 1.

6. *Bono die.*] Festivum mihi fortunato & honorabili, cum dignatur Corvinus divertere apud me, cœnare domi meæ, & poscere si quod habeo melioris notæ vinum.

7. *Descende.*] Ex ista voce patet olim vasa vinaria non, ut apud nos hodie, in subterraneis, sed in editioribus apothecis atque horreis collocari solita, ut fumosa indeq; matura fierent: quod jam alibi notavi, iterumq; Poeta noster innuit, sequenti Od. 28. v. 7. Vide suprà Od. 8. hujus libri.

Corvino jubente.] M. Valerius Messala Corvinus Augusti ævo vir clarissimus, Consul anno U. C. 722. qui & de Gallia quatuor post annis triumphavit. Is est quem suis carminibus adeò celebrat Tibullus, lib. 1. El. 3. & lib 4. sic incipit:

Te Messala canam; quanquam tua cognita virtus
Terret, ut infirma valeant subsistere vires.

8. *Promere.*] Hoc jungunt alii cum voce *descende*, alii cum *jubente*. Quicquid sentiant aliqui, parvi refert ad quod referas.

Languidiora vina.] Senectute seu vetustate matura, mitiora, salubriora. Vide suprà Od. 16. v. 35, ibique annot.

Non

Non ille, quamquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus.
Narratur & priſci Catonis [326]
Sæpè mero caluiſſe virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves [327]

licet imbutus ſit Socraticis diſciplinis, haud auſterus te aſpernabitur. Refertur antiqui virtus Catonis etiam vino frequenter calefacta fuiſſe. Tu dulcem vim adhibes.

+ Man. Lev. 56.

ANNOTATIONES.

9. *Non ille, quamquam Socraticis, &c.*] Etſi refertus, id eſt, apprimè inſtructus eſt Corvinus Socraticâ & Academicâ Philoſophiâ, non te deſpiciet, O pia teſta: & quanquam madet totus placitis ejuſmodi ſeverioribus, haud tamen refugit interdum madere etiam vino, ad diluendas curas levandoſque animi labores ſuos pro Republicâ: nam & hoc novit ſapientiſſimo cuique uſurpatum. Plato ſcribit vinum hominibus à Deo contributum velut remedium adverſus ſenectutem, ut redire ad juventutem videantur, & mœſtitiæ eos capiat oblivio. Seneca Stoico ſupercilio mirè gravis alebat nonnunquam uſque ad ebrietatem veniendum, non quæ mergat nos, ſed deprimat curas. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. c. 32. & alibi.

Socraticis Sermonibus.] Socrates hominum ſapientiſſimus Apollinis Oraculo declaratus eſt. Ejus dogmata amplexi ſunt præ cæteris benè multis illuſtriores iſti, Plato, Xenophon, Antiſthenes, Diogen. Laert. lib. 2. &c. Cic. Tuſcul. 3. ait ab eo *omnem, quæ de vitâ & moribus eſt, Philoſophiam manaſſe*: Tuſc. 5. *Primum illum devocaſſe Philoſophiam à cœlo . . . . . & coegiſſe de vitâ, moribus, rebuſque bonis & malis quærere.* Noſter ad Piſon. v. 310.

Rem tibi Socratica poterunt oſtendere chartæ.

11. *Narratur & priſci Catonis, &c.*] Ipſe Cato virtute inſignis narratur vino liberaliùs hauſto ſæpè incaluiſſe. Hic verò quæri poteſt, an vino corpus incaleſcat, ut calido medicamento? Reſpondet Galenus Conſtitut. 3. non incaleſcere niſi ut alimonia corpori accommoda. Nam ſicut igni congruens materia incendium facit majus, ita corporibus ſimile alimentum quæ naturâ calet ſatis, & robur adjicit, & calorem auget, &c. Hæc ille Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 29. ubi explicat cur profit ſenibus vinum.

Catonis.] Quis ille, an Major an Uticenſis & junior? De Uticenſi proditur ſanè, integras duxiſſe perpotando noctes. Teſtes Plutarchus, aliique. Et cum Memmius quidam in conventu diceret, Catonem totas noctes in vino permanere & ebrium eſſe, ſuſcepto ſermone Cicero reſpondit: quin addis etiam totos dies aleâ ludere? Seneca *de Tranquil.* cap 15. *Cato*, inquit, *vino laxabat animum curis publicis fatigatum.* Ubi Lipſius de Uticenſi diſertè explicat, huncque affert Horatii locum; quem modò tractamus. Idem Cato menſam maximè amicorum parentem & procreatricem exiſtimavit: Idem ſolitus erat dicere Cæſarem ſobrium acceſſiſſe ad evertendam Rempublicam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 8. & 32. At duo tamen arguunt Catonem hunc juniorem minimè hîc ab Horatio indicari. Alterum eſt vox *narratur*, quæ nequaquam adhiberetur, à Poëta, ſi innueret Catonem illum Uticenſem cum quo vixerat, quemque florentem viderat; ſiquidem Horatius annos ætatis habebat viginti, quando ſe Cato Uticæ interemit. Alterum eſt epitherum *priſci*, quæ omninò Porcio Catoni, non ita verò Uticenſi congruit. Nec enim ſatisfaciunt qui priſcam virtutem pro ſolidâ verâ ſeveràque, poni obtendunt. Ergo Cato Major accipiendus. Quamvis etenim valdè ſobrium fuiſſe conſtet: at ei nihilominus ebrietas ſeu vinoſitas ab æmulis & adverſariis objecta eſt: ad quod alluſit Poëta. Adde quod apud Ciceronem de Senectute, ille ipſe Cato Major profitetur ita de ſe: *Ego propter ſermonis delectationem tempeſtivis quoque conviviis delector, nec cum æqualibus ſolum, qui pauci admodum reſtant, ſed cum veſtrâ ætate etiam atque vobiſcum: habeoque ſenectuti magnam gratiam, quæ mihi ſermonis aviditatem auxit, potionis & cibi ſuſtulit. Quod ſi quem iſta delectant, ne omnino bellum indixiſſe videar voluptati, cujus eſt etiam fortaſſe quidam naturalis modus, non intelligo, ne in iſtis quidem voluptatibus ipſis carere ſenſu ſenectutem. Me verò delectant & ſermo in poculis, & pocula . . . . . conviviumque vicinorum quotidie completo, quod ad multam noctem quàm maximè poſſumus vario ſermone producimus.* Huc etiam facit quod ſcribit Plinius lib. 14. cap. 4. *Catonum ille primus*, inquit, *triumpho & cenſurâ inſignis, magis tamen claritate literarum, præceptiſque . . . . agrum colendi, ... de viribus uviſque ita prodidit; qui locus vino optimus, &c.*

13. *Tu lene tormentum, &c.*] Per te lenitèr ingenia torquentur, & qualia ſint explorantur: ſeveriora mitigantur, duriora molliuntur, &c. Plato de Legibus ait vinum eſſe tormentum minimè ſumptuoſum aut periculoſum ad explorandos hominum affectus. Theognis dicebat aurum & argentum igne probari & dignoſci, at vino mentem homines quamlibet ſapientis. Vide Epiſt. ad Piſon. v. 434. Non abludit adagium, *In vino veritas.* & Perſii cujuſdam apophthegma,

Plerumque

animo interdum aſperiori: tu ſapientum intimas & anxias cogitationes revelas per vinum feſtivum. Tu reddis fiduciam & robur ſollicito ingenio; daſque animo inopi poſt te nec timenti Regum diademata nec bellatorum tela. Te exprompſit Bacchus, & Venus ſi fauens adfuerit, necnon Chavites vinculum laxare tardiores, atque ardentes lychni, donec Sol reuerſus expellat ſidera.

Plerumque duro: tu ſapientium
Curas & arcanum jocoſo
Conſilium retegis Lyæo,
Tu ſpem reducis mentibus anxiis,
Vireſque; & addis cornua pauperi,
Poſt te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, &, ſi læta aderit Venus,
Segneſque nodum ſolvere Gratiæ, [328]
Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat aſtra Phœbus.

ANNOTATIONES.

Nequaquam opus tormentis eſſe ad exquirendum verum, vino enim rectius elici. Vide Eraſm. Sunt qui putent hîc alludi ad arietes aliaſque machinas ejuſmodi bellicas, quibus admotis urbium muri concutiuntur, dejiciuntur, expugnanturque: pace tamen illorum, prior interpretatio non eſt poſthabenda, multò minùs, ut ſanciunt, explodenda.

14. *Tu ſapientium Curas, &c.*] Graviores cogitationes reconditaque conſilia hilari compotatione in lucem aliquando proferuntur.

16. *Lyæo.*] Unum eſt à Bacchi cognominibus ἀπὸ τοῦ λύειν, quod ſolvat & diſcutiat ægritudines & curas.

11. *Tu ſpem reducis.*] Apud Athen. lib. 2. cap. 1. ex Diphilo, *Bacchus cordatis & prudentibus viris amicus, ipſeque ſapiens aquè ac ſuavis abjectos & humiles facit aſſumere magnos ſpiritus, ſuperciliosis ac tetricis perſuadet ut rideant, ignavis ut audeant, timidis ut fortes ſint.* Ex Chæremone, *per vinum conciliantur bibentibus riſus, ſapientia, docilitas, bona omnia.*

18. *Addis cornua pauperi.*] Baccho veteres affingebant cornua, quoniam è nimio vino truces fiunt ebrioſi inſtar belluarum, inquit Feſtus. Vide ſuprà lib. 2. Od. 19. in fine. Ovid.

Tunc veniunt riſus; tunc pauper cornua ſumit.
Tunc dolor & cura rugaque frontis abit.

Per cornua deſignantur audacia, confidentia, robur, ſuperbia, temeritas etiam & petulantia. Athen. lib. 10. cap. 14. Ἀγαθὸν βασιλεὺς οἴνου. *Bonorum omnium rex vinum.* Lib. 2. cap. 1. Ἰσχὺν δίδωσι ταῖς ψυχαῖς καὶ τοῖς σώμασιν, *Robur & vires dat animis & corporibus.* Eodem lib. cap. 2. Ἔκλυσιν ἀλεξίκακον πάσης ἀνίης, *Potens remedium adverſus omnem triſtitiam.*

19. *Poſt te neque iratos trementi, &c.*] Vino ſumpto roboratus inops & timidus quiſque jam nec iratos Regum vultus aut minas expaveſcit, nec militum arma.

21. *Te Liber, &c.*] O Teſta, amphora, O bonum vinum, te in convivio *producens* Bacchus, *Venus læta, Gratiæ, lucernæ* accenſæ.

Liber,] Cur pater Liber dicitur? An quòd bibenti ſit cauſa libertatis? Fiunt enim audaciores ex vino homines plerique. An quia pro libertate Bœotia depugnavit? Plutarch. Probl.

Læta Venus.] Mitis, bella, propria, placida non miſcens contentiones & rixas aut etiam prælia, ut ſæpius fit.

22. *Segneſque nodum ſolvere Gratiæ.*] Detrectantes, nolentes ſeparari, diſtrahi, abalienari quos junxerunt: concordiæ tenaces, amanteſque, inſolubiles. Unde illæ implexis & conſertis inter ſe manibus pingi ſolent. Vide l. Od. 4. & 30.

ODE

ODE XXII.

In DIANAM.

Ei conſecrat pinum Villæ ſuæ.

MOntium cuſtos nemorumque virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimiſque letho,
Diva triformis;
Imminens villæ tua pinus eſto,
Quam per exactos ego lætus annos,
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

O Virgo præſes montium & ſilvarum, Dea forma triplicis, quæ ter invocata ſubvenis mulieribus parturientibus, & eas mortis eripis: ſit tibi ſacra pinus fundo meo impendens; quam ego ſingulis annis evolutis gaudens aſpergam cruore porci tranſverſam morſunem tentantis.

[329] 6

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 2. Lib. 1.

1. *Montium cuſtos, &c.*] Venatrix, incola ſilvarum. Adde quod herbis, plantis, arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2. *Quæ laborantes utero, &c.*] Parturientes juvat ad infantem edendum in lucem: quæ & matri fratrem Apollinem parturienti opem & munus obſtetricis exhibuiſti. Luna ſcilicet poros & meatus corporis tempeſtivè relaxans dat facilitatem partui & ſalubritatem. Cic. de Nat. Deor. *Adhibetur ad partus quod ii maturescunt aut ſeptem nonnumquam, aut ut plerumque novem Lunæ curſibus, qui quia menſa ſpatia conficiunt menſes vocantur.* Idem ferè Varro 4. de Ling. Lat. ubi *Luna naſcentium dux . . . . . parientes eam invocant.* Diodor. Sicul. lib. 6. Plutarch. Sympoſ. 3. Probl. 1. &c.

3. *Ter vocata.*] Ternarius numerus religione conſecratus. lib. 1. Od. 28. v. ult. *Audis, adimiſque letho.*] Terent. And.

Juno
Lucina fer opem, ſerva me obſecro.

Catull. Carm. 34.

Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis,

Ovid.

Parce precor gravidis facilis Lucina puellis;
Maturumque utero molliter aufer onus.

Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 5. in ædem Junonis Lucinæ recens natorum infantium nomina ætatemq; referri ſolita, teſtatur. Cic. ante cit. *ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, ſic apud noſtros Junonem Lucinam in pariendo invocant.* Ne, Lector, mirere quod videantur confundi Junonis ac Dianæ munia. Nam Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam referri, egregie docet Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 17. & ſeq.

4. *Diva Triformis.*] Triplex quaſi numen habens: Luna in cœlo, Diana in terris, Proſerpina apud Inferos, Virgil. Æneid. 4.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora
Diana.

Hinc illud:

Terret, luſtrat, agit, Proſerpina, Luna, Diana,
Ima, ſuperna, feras, ſceptro, fulgore, ſagittâ.

Alii, quòd modò gibboſa, modò dimidiata, modò plena.

5. *Imminens villæ tua pinus eſto.*] Volo tibi ſacram eſſe pinum meæ villæ imminentem; & ad eam quotannis tibi mactabo aprum.

6. *Per exactos annos.*] Completo & finito unoquoque anno.

7. *Obliquum meditantis ictum.*] Qui licet junior jam ex ſua natura meditatur obliquo dentium exertorum ictu vulnerare. Quidam aprum in mactantem ſævire & tranſverſum ictum meditari: alii in ipſam illam pinum dentes intentaſſe: nonnulli ab apri ſævitie Poetam noſtrum Dianæ patrocinio ſervatum, commiſcuntur: ſed gratis & perperam.

ODE

ODE XXIII.
Ad PHIDYLEN.

Puris tantùm Manibus Deos placari.

O Agreſtis Phidyle. ſi manus ſupplices ad cœlum tollas, Lunâ incipiente; ſi Lares placaveris thure & hornotinis frugibus atque ſue edaci; neque ſterilis vinea experietur Africum pernicioſum, neque ſpica rubiginem ſterilitatis cauſam, nec teneri fœtus noxiam tempeſtatem anni parte fructiferâ. Etenim hoſtia Diis deſtinata quæ in Algido niveſo educatur inter quercus & ilices vel creſcit in Albano gramine,

COELO ſupinas ſi tuleris manus [330]
Naſcente Lunâ, ruſtica Phidyle;
Si thure placaris & hornâ
Fruge Lares, avidâque porcâ;
Nec peſtilentem ſentiet Africum
Fœcunda vitis, nec ſterilem ſeges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno. [331]
Nam quæ nivali paſcitur Algido
Devota, quercus inter & ilices,
Aut creſcit Albanis in herbis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Cœlo ſupinas, &c.*] Si Deos ritè coleueris & piè ſupplicaveris, licet modica offerens munera, placatos illos habebis.

Supinas.] Verſis ad cœlum palmis; quæ contrà invocando Inferos Deos ad terram vertebantur.

2. *Naſcente Lunâ.*] In novilunio & Calendis ſolebant ruſticæ mulieres ſacra Lunæ facere velut plantarum matri, altrici, cuſtodi.

Phidyle.] Hæc videtur fuiſſe villica, ſeu Horatianæ villæ procuratrix: convenit nomen, ſive proprium fuerit, ſeu factum ſit à Poëta Φειδύλη *Parca* Gall. *Menagere*, Angl. Thrifty.

3. *Hornâ Fruge.*] Vino vel ſpicis novellis atq; hujus anni. Diis enim primitias, & quod novum optimumque, offerri æquum eſt.

4. *Porcâ.*] Hac uptote fœcunda placabantur Dii Lares & domeſtici ad fœcunditatem familiæ ac rei domeſticæ impetrandam.

5. *Peſtilentem Africum.*] Ventum humidum & calidum adeoq; peſtilentem & noxium frugibus ac vitibus Italiæ. Plin. l. 2. c. 47. De eo jam lib. 1. Od. 1.

7. *Rubiginem.*] Gall. *la Nielle*, Angl. Blaſting aliàs Smut, quâ nigreſcunt ſpicæ & ſterileſcunt. Oritur ex pluvia vel rore, ſi quando non decuſſa fuerint è ſpicis, ſed Sole ſuperveniente calefacta computreſcant. Ita Scaliger. Plin. lib. 18. c. 17. *Caleſtis frugum vinearumque malum nullo minus noxium eſt rubigo. Frequentiſſima hac in roſcido tractu, convallibuſq; ac perflatum non habentibus. E diverſo carent eâ ventoſa, & excelſa.* Et. c. 28. in fine. *Alia ſunt mala, quæ ſilente cœlo ſereniſq; noctibus fiunt, nullo ſentiente niſi cùm facta ſunt. . . . . Aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus verò ſterilitatem.* Hinc Romæ ad eam peſtem averteudam colebatur Rubigus Deus: & agebantur Rubigalia feſta ſub finem Aprilis. Plin cit. l. 18. c. 29. *Rubigalia Numa conſtituit anno regni ſui 11. quæ nunc aguntur ad 7 Calend. Maii, quoniam tunc feri occupat ſegetes rubigo: quod tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente.* Ex Plutarcho quæſt. natural. poſt init. Rubigo humeſcentia occupat ſemina. Theophraſt. de cauſ. plantar. l. 4. c. 15. & alibi, &c.

Dulcis alumni.] Dulces & charos filios interpretantur aliqui. magis tamen intelligendi videntur catuli pecudum, agni, capreoli, &c. ut ſuprà Od. 18. v. 4.

8. *Pomifero grave tempus anno.*] Grave peſtilenſq; cœlum adeoq; morbos haud ſentient greges eâ anni tempeſtate, quâ fructus colliguntur, ſcilicet Autumno, quem *letiferum* vocat Juven. Sat. 4. v. 56. Vide & ſuprà l. 2. Od. 14. v. 15.

9. *Nam quæ nivali, &c.*] Pontificum eſt in ſacris publicis immolare victimas ſumptuoſas: ac te, Phidyle, ruſticam & privatam mulierculam decet offere Diis familiaribus minuſcula quæque dona & ſacrificia.

Quæ nivali paſcitur Algido.] Paſcebantur olim greges ad ſacrificia publica deſtinati ac devoti.

Algido.] De eo monte l. 1. Od 21 v. 6.

11. *Albani in herbis.*] In paſcuis Albani montis, qui ab urbe Româ diſtat 12. mill. paſſ. ortum versùs. Martial. Lib. 4. Epig. 64.

Albanos quoque Tuſculoſque colles,

Arnob. lib. 2. *Albano antiquitus monti*

Victima,

Victima, Pontificum ſecures
Cervice tinget. Te nihil attinet
Tentare multâ cæde bidentium
Parvos coronantem marino
Rore Deos fragilique myrto.
Immunis aram ſi tetigit manus,
Non ſumptuoſa blandior hoſtia
Mollibit averſos Penates
Farre pio & ſaliente micâ.

cultros Pontificum collo imbuet. Te verò Deos exigues rore marino tenuique myrto coronantem nihil juvat ſolicitare plurimo cruore pecudum. Etſi manus abſque munere tenuerit aram, offenſos Penates haud placabit efficacius per majorem victimam quam per religioſum ador & ſal crepitans.

ANNOTATIONES.

nullos alios licebat quàm nivei tauros immolare candoris: nonne iſtum morem religionemque mutaſtis? &c.

13. *Te nihil attinet, &c.*] Tuum non eſt mactare pecudes: Deos perfectè coles & placabis, nectendo tantùm & adornando ſerta & corollas ex herbis & floribus, quæ illis dones.

Bidentium.] Nonius Marcellus ita dictas oves, quòd duos dentes habeant, mordicùs negat: aſſerit verò dici quaſi biennes, auctoritate Pomponii in Atellana. Vide Macrobium lib. 7. cap. 9. & Gellium lib. 16. cap. 6. ubi uterque idem aſtruunt, contenduntque, *Non oves ſolas, ſed omnes binas hoſtias bidentes appellari.*

15. *Parvos Deos.*] Lares, Penates, quorum *imagines parvas* ſcilicet in privatis ædibus: in fanis autem ac templis majores Deorum ſtatuæ majora ſimulacra habentur & colantur.

Coronantem marino Rore, fragiliquè myrto.] In ſacrificiis multiplices adhibebantur ejuſmodi corollæ. Ipſe ſacrificans coronabatur, hoſtia quoque, imago Deorum & ara, &c.

Marino Rore.] Plin. lib. 24. cap. 11. *Eſt & roſmarinum . . . . foliis odor thuris, &c.* De *Myrto*, lib. 1. Od. 38.

17. *Immunis.*] Innocens, à ſcelere vacua & eximia, ex quibuſdam: alii aliter & meliùs, ut exiſtimo; hoc ſenſu: etiamſi non offeras Diis ingentia munera, tam litabis, tamque obtinebis quòd poſtulas, exiguo quovis ſacrificio, quàm magno & ſumptuoſo; ſi modò vitæ innocentiam & pietatem & religionem erga nos exhibeas. Luc. cap. 21. Chriſtus pauperculæ viduæ minuta duo laudat præ ingentibus divitum muneribus in gazophylacium miſſis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatus, Cur vilia & parva conſtituiſſet ſacrificia? reſpondit; Ut nunquam deſinamus Deos venerari. Vide Perſium, Satyr. 2. in fine: ubi

Dicite Pontifices, in ſacra quid facit aurum?
. . . . . *farre litabo.*

Aram ſi tetigit manus.] Ara quaſi anſa dicta priden, quoniam eam tenebant ſeu tangebant quicumque vel ſacris operabantur, vel jurabant, vel preces & vota faciebant. Varro, Macrobius, Saturnal. lib. 3. cap. 2. &c. Vide & Plin. lib. 2. cap 7.

Mollibit.] Ita veteres pro *molliet.*

20. *Farre pio & ſaliente mica.*] Molâ ſalâ quæ conſtabat ex aquâ, farre, & ſale. Seneca Epiſt. 114. *Crepacem molam.*

ODE

ODE XXIV.

Ad AVAROS.

Quamvis totum mare Tyrrhenum atque Apulicum tuis ædificiis teneas, dicitur nondum tentatis gazis Arabum ac India opulenta; si fatum sævum clavos adamantinos excelsis culminibus infigit, neque mentem formidine neque caput mortis retibus liberabis. Felicius in campis degunt Scythæ; quorum

INTACTIS opulentior
Thesauris Arabum, & divitis Indiæ,
Cæmentis licet occupes [333]
Tyrrhenum omne tuis & mare Apulicum;
Si figit adamantinos
Summis verticibus dira necessitas
Clavos; non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.
Campestres melius Scythæ, [334]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Intactis, &c.*] Sui vitia seculi hac Ode prot scribit, ut & alibi jam non semel ac remedia præscribit. Animadverte quæso, Lector studiose, quàm variè quamque feliciter idem sæpiùs ita retractet argumentum, ut novum quid semper esse videatur. Et hoc est quod ipse præcipit ac docet ad Pisones Epist. v. 128. & 240. quæ duo loca spectant eodem, & egregiè declarant rerum communium & cuivis notarum novam dispositionem ex arte atq; ingenio, scitamq; & callidam tractationem longè præstare rerum novarum inventioni. Quod quidem literatoribus ac de trivio hominibus & sciolis latet, norunt verò sentiuntque quotquot sano & sagaci pellent judicio. Vide quæ ibi annotabuntur.

Intactis opulentior Thesauris Arabum.] Ipsis opulentior Arabibus, quorum adeò jactatur opulentia. Vide lib. 1. Od. 29. & lib. 2. Od. 12. Stroph. penult.

Intactis.] Vel thesauris nondum effossis. Vel Arabibus bello nondum petitis ac subactis populo Romano. *Ælius* enim *Gallus ex Equestri Ordine, solus Romana arma in eam terram intulit, ... oppida diruit, &c.* Plin. lib. 6. c. 28. Strabo lib. 6. *Recens Rom. expeditio nostro tempore duce Ælio Gallo in Arabiam facta.* Missus ille cum exercitu ab Augusto decimum Consule, Arabes tentaturus. Propert. lib. 2. Eleg. 10.

India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho,
Et demus intacta te tremit Arabia?

2. *Divitis India.*] Hæc enim Asiæ regio dives est auro, argento, lapillis, gemmis. Strabo lib. 15, &c.

3. *Cæmentis licet occupes, &c.*] Licet præclaras ædes habeas in maris littoribus extructas, quid hoc ad vitam beatam? An sic effugies curas & mortem? Vide Ode 1. hujus lib Stroph. 9. ibique annot.

4. *Tyrrhenum mare.*] Idem est quod Thuscum & Inferum: pars est Mediterranei, Thusciam alluens, Ditionem Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, à fluvio Macra ad fretum Siculum.

Et mare Apulicum.] Omnes ferè codices habent *Ponticum*, id est, Euxinum: Quidam *Punicum*, id est, Africanum; & hanc lectionem defendunt eo quod mare Punicum seu Africum continetur cum Tyrrheno, quod modò nominatur. Verùm enim verò quid hoc ad Italiam & Romanos? An ut notetur vesania ædificare cupientium non modò in littoribus maris proxi ni sed & longinqui? Longè sanè petita reprehensio, Lectori tamen judicandi sit plena libertas; ut fuit hactenus. Alii etiam, *Publicum*, absurdè quidem legunt. Placuit lectio, *Apulicum*, non nobis primum, sed gravibus viris pridem ante nos, ut denotetur utrumque Italiæ littus maris, per *Apulicum* superi sive Adriatici, inferi verò per *Tyrrhenum*.

5. *Si figit adamantinos, &c.*] Si magnificas illas ædes mors etiam obsidet ingrediturq; & habitatores earum non mitiùs tractat quàm infimos quosque & egentes, si in illis ædium *summis verticibus clavos figit adamantinos*, id est, imperii ac dominatûs sui jura exercet: metaphorâ ductâ ab annali clavo, qui in parietibus ædium sacrarum figebatur singulis annis, ut numerus annorum inde colligeretur. De quibus Liv. passim. Alii sic explicant; si summos etiam apices seu capita virorum principum spiculis suis durissimis transfigit mors, & enecat.

Adamantinos.] Adamante firmiores, Lib. 1. Od. 35. *trabales clavos.* Sic bellè exprimit Poeta fatum ineluctabile, mortis necessitatem, & nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum Pindar.

Τὶς κίνδυνος ἀκριτος ἀδάμαντι δ' οὐκ ἔστιν ἄλλος.

9. *Campestres melius Scytha, &c.*] Avaris divitibus sapientiores ac beatiores sunt ii populi

Quorum

Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos,
Vivunt, & rigidi Getæ,
Immetata quibus jugera liberas
Fruges & Cererem ferunt
Nec cultura placet longior annuâ,
Defunctumque laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus [335]
Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
Conjux; nec nitido fidit adultero.

incertas habitationes carpenta circumferunt, nec non asperi Getæ quibus arva minimè circumscripta producunt communes segetes ac messes; neque exercetur cultura diuturnior uno *anno; atque* alter *vices assumens pari fortunâ quietem tribuit* alteri *laboribus exsoluto. Ibi femina innoxia parcit privignis matrem non habentibus, neque uxor dote potens marito imperitat, nec splendido auscultat mœcho.*

ANNOTATIONES.

qui inopes quidem at sine curis vivunt. Scythæ nullas domos exstruunt, per campos vagantur, modò in his pascuis, modò in illis subsistentes, suamque secum familiam plaustris vehunt, hinc ἀμαξόβιοι & ἀμαξοφόρητοι dicti; *quibus plaustra sedes sunt*, inquit Sallust. Vide, l. 1. Od. 19. v. 10. & Od. 35. v. 9. & lib. 2. Od. 9. in fine: ibique annot. Justin. lib. 2. sub initium. *Scythis inter se nulli fines, nec enim agrum exercent, nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus & per incultas solitudines errare solitis: Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrium hiemisque causâ tectis pro domibus utuntur. Justitia gentis ingeniis culta non legibus . . . . . aurum & argentum non appetunt. Lacte & melle vescuntur. Lana iis usus ac vestium ignotus . . . . . pellibus utuntur ferinis. Hac continentia illis morum quoque justitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus . . . . . utinam reliquis mortalibus similis moderatio . . . . . rursus ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Graci longâ sapientium doctrinâ, præceptisque Philosophorum consequi nequeunt; vultusque mores incultâ barbarie superati, &c.* Hinc apud Homerum Iliad. γ. Ἀμαιμάκετοι *justissimi* vocantur Scythæ. De his Strabo 7 Herodot. l. 4. Virgil. Georgic. 3. &c.

11. *Rigidi Getæ.*] Et hi Scythis affines duram pariter vitam agunt, frigidissimâ regione. Ex Strabone, ad Pontum Orientem versus circa ostium Danubii sedes habent. Plin. lib. 4. cap. 12. *Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes, varia tamen litori appositæ tenuere: alias Getæ, Daci Romanis dicti, &c.*

12. *Immetati quibus, &c.*] Scythis nimirùm neque Getis agri nullis definiuntur limitibus nullique sunt cuiquam proprii; omnes omnibus communes vicissim colunturque ab aliquibus, duntaxat quantum satis est ad annonam & victum unius anni.

15. *Defunctumque laboribus, &c.*] Alii post illos culturam agrorum, sationem ac messem curant, & quiescunt; atque ad annuum opus ac laborem alii aliis succedunt. De Suevis idem propè refert Cæsar de bello Gallico initio lib. 4. *Gens maxima & bellicosissima Germanorum, Suevi: centum pagos habent, ex quibus quot annis singula millia armatorum, bellandi causâ suis è finibus educunt. Reliqui domi manent; pro se atque illis colunt. Hi rursus invicem anno post in armis sunt: illi domi remanent . . . . privati ac separati agri apud eos nihil est: neque longius anno remanere uno in loco incolendi causâ licet, &c.*

17. *Illic matre carentibus, &c.*] Ubi nulla est cupiditas, illic nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia: nulla uxorum aut adulteria, aut imperiosa insolensque dominatio in viros. Ea est Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18. *Privignis mulier temperat innocens.*] Noverca non sævit in *privignos*, id est, mariti sui è priori conjuge filios, nec eos veneno tollere meditatur; quod Romæ non infrequens. Juven. Sat. 6. v. 132.

Hippomanes, carmenque loquar, coctumque venenum,
Privignoque datum?

19. *Nec dotata regit virum.*] Plaut. Aulul. in fine scen. 17. *Quæ indotata est, ea in potestate est viri: dotata mactat & malo & damno viros.* Et Asinar. Scen. 1. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* Juvenal. 6. v. 223, *Imperat ergo viro.* Vide. ibid. in superbiam mulierum plurima. Ex Justino lib. 3. Lycurgus apud Spartanos *virgines sine dote nubere jussit; ut uxores eligerentur, non pecunia: soluto que matrimonia sua viri coercerent, cum nullis dotis frænis tenerentur.*

20. *Nec nitido fidit adultero.*] Non finit se in adulterium pertrahi ab adultero bene compto; vel, amatori & mœcho potenti non confidit, post flagitia sperans ab eo defendi tum adversus leges adulterium punientes, tum adversus maritum suum vindictam meditantem.

Illic *maxima dos æstimatur virtus parentum & pudicitia insolubili pacto alterum virum abhorrens.* Illic *non licet delinquere, vel merces est mors. Quicumque voluerit scelerata strages furoremque civilem abolere, si cupiet imagini subscribi parens civitatum,* is *infrænatam coercere cupiditatem suscipiat a posteris celebrandus; quandoquidem (proh scelus!) viventem virtutem aversamur invidentes, ereptam* verò *aspectui desideramus. Quorsum mœsta querelæ, si pœnâ crimen non amputatur; Quid leges prosunt absque moribus inutiles, si negotiatorem haud deterrent vel orbis regio æstu ferventi præclusa, nec pars Aquiloni proxima, niveſque humo constricta:*

Dos est magna parentium
  Virtus, & metuens alterius viri
Certo fœdere castitas:
  Et peccare nefas, aut pretium est mori.
O quisquis volet impias
  Cædes, aut rabiem tollere civicam.
Si quæret pater urbium [336]
  Subscribi statuis; indomitam audeat
Refrænare licentiam,
  Clarus pòst genitis: quatenus (heu nefas!)
Virtutem incolumem odimus,
  Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid tristes querimoniæ,
  Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
  Vanæ proficiunt: si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
  Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Duratæque solo nives

ANNOTATIONES.

21. *Dos est magna parentium Virtus, &c.*] In deligendis uxoribus ibi non spectantur opes, sed virtus majorum & parentum, ac puellæ castimonia. Plaut. Amphitr. Act. 2. Scen. 2. sub finem.

Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur:
Sed pudicitiam & pudorem, & sedatum Cupidinem,
Deûm metum, parentum amorem, &c.

Repete mox allatam Lycurgi legem de dote virginum Spartanarum.
Juvenal. Sat. 6.

Malo Venusinam, quàm te, Cornelia, &c.

23. *Certo fœdere castitas.*] Fides conjugalis, quam illic violare *nefas*, aut peccanti *mors* certa est, certumque *peccati stipendium*, quod ait Paulus Apostolus.

25. *O quisquis volet impias, &c.*] Profectò cupiditas tollenda, si quis bonus Princeps velit, seditiones tollere, tumultus, cædes, bella civilia aliasque civitatum pestes. His videtur Augustum respicere: nam sic ei postea gratulatur lib. 4. Od. 15. Strophe 3.

ordinem
Rectum & vocanti frena licentia
Injecit, amovitque culpas,
Et vetores revocavit artes, &c.

27. *Si quæret pater urbium Subscribi statuis.*] Si volet dignus esse cui statua erigatur cum hac epigraphe, *pater patriæ.* Quæ quidem appellatio honorifica contigit Camillo, Ciceroni, Julio, Cæsari, Augusto, aliis item postea bonis Imperatoribus. Tit. Liv. Appian. Flor. Sueton. &c. Hic Octav. c.
58. *Senatus te consentiens cum Populo Romano consalutat* Patriæ Patrem. *Cui Augustus . . . compo factus votorum meorum, P. C. quid habeo aliud Deos immortales precari, &c.* Juvenal. Sat. 8. v. 244.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

30. *Clarus post genitis.*] Quidem legunt *clarus*. Lib. 1. Od. 28. *Post modo te natis.*

Quatenus (heu nefas!).] Ea siquidem est pravitas morum nostrorum, ut invideamus virtuti, excellentiæ, honoribus eorum qui nobiscum vivunt; mortuis autem gloriam sponte deferimus & laudationem. Egregie Vell. Paterc. *Præsentia invidiâ, præterita veneratione prosequimur. Ethi nos obrui, illis instrui credimus.*

32. *Sublatam ex oculis quærimus.*] Sic fit: si vivitur. Homines quæ habent præ manibus bona vix antè cognoscunt aut ut par est æstimant quàm ea amiserint. Quam sententiam expolitam efferunt inter tot illos, Sophocles in Ajace, Plaut. Captiv. Cic. id orat. post reditum, ad Quirites.

34. *Si non supplicio culpa reciditur.*] Si culpæ non puniuntur; vel, si non cessant improbi crimina perpetrare, quamvis ea puniri interdum cernant.

35. *Quid legei sine moribus Vanæ proficiunt.*] Quid prosunt leges si non observentur, siquæ earum amussim mores non fingantur?

36. *Si neque fervidis Pars inclusa caloribus, &c.* Si homines lucri causâ nihil non tentant, &

Mercatorem

Mercatorem abigunt: horrida callidi [337]
Vincunt æquora navitæ? 41
Magnum pauperies opprobrium jubet
Quidvis & facere & pati,
Virtutisque viam deserit arduæ.
Vel nos in Capitolium, 45
Quo clamor vocat & turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas, & lapides, aurum & inutile,
Summi materiam mali,
Mittamus. Scelerum si benè pœnitet, 50
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa: & tenere nimis [338]
Mentes asperioribus
Formandæ studii. Nescit equo rudis

& solertes nauta maria formidabilia exsuperant? Inopia dedecus ingens impellit quidlibet & moliri & perferre, atque iter aspera virtutis relinquit. Ergo *nos aut deferamus in Capitolium, ad quod invitat applausus & concursus* populi *acclamantis, aut in mare vicinum* projiciamus *gemmas & lapillos atque aurum superfluum omnis mali causam. Si vero crimina detestamur, exstirpanda sunt improba cupiditatis principia; animique molliores quam oportet durioribus instituendi* sunt *exercitationibus. Nobilis adolescens iguram*

Durandæ. Lamb: Lucr: 3. 766.

ANNOTATIONES.

præclusis veluti à naturâ partes mundi contendunt, ad Zonam torridam, atque ad frigidam & glacialem, ubi *nives* asperitate ac diuturnitate frigoris *duratæ* sunt instar soli, vel, *solo* astringuntur. Vide lib. 1. Od. 22. sub finem. Et lib. hujus Od. 3. Stroph. 14.

40. *Mercatorem.*] Quid quærit opes, quid paupertatem fugit per mare, per saxa, per ignes.

Horrida callidi Vincunt æquora navitæ.] Sic mare glaciale, sic Bonæ spei quod vocant promontorium, ubi horrorem faciunt omnia, quotidie tamen tentatur atque superatur.

42. *Magnum pauperies opprobrium, &c.*] Ex opinione vulgi scilicet. Nam longè aliter sentiunt vel Ethnicorum sapientes. Vide Apulei Apolog. ubi, *Paupertas* inquit, *etiam Populo Romano Imperium fundavit.*

44. *Ardua.*] Hesiodus ait viam ad virturem longam esse & arduam saxisque asperam, Deosq; velle eam sudore parari.

45. *Vel nos in Capitolium, &c.*] Ex antè dictis rectè concludit: si opes non juvant, imo impedimento sunt bonis moribus, certè debemus eas abjicere: itaque ut ex malis boni aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Capitolinum, & ad ornatum templi. Ac si minus movet nos religio Deorum, at moveat saltem honos & gloria nominis nostri. Nam illuc *vocat* & prosequetur nos *clamor & turba faventium.* Istæ nempè donationes magno populi applausu fiebant, quasi triumphum parantis ei qui cupiditates subegisset. Petron. *Ipse Senatus recti bonique præceptor mille pondo auri promittere solet Capitolino.* Sueton. Octav. cap. 30. *In cellam Capitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quinquies H. S. una donatione contulit.*

47. *Vel nos in mare proximum, &c.*] Sic Crates Philosophus Thebanus magnum auri pondus in mare dejiciens aiebat, Abite pessum malæ cupiditates, vos ego mergam, ipse ne mergar à vobis.

48. *Gemmas, & lapides.*] Gemmæ pellucent, lapides minimè: margaritæ nec inter gemmas nec inter lapillos censentur.

Aurum inutile.] Vel nihil juvans ad beatè vivendum: vel quo non utimur, per avaritiam defraudantes genium.

49. *Materiam mali.*] *Lycurgus aurum argentumque velut omnium scelerum materiam sustulit,* Justin. lib. 3. Ovid.

Irritamenta malorum opes.

51. *Eradenda cupidinis, &c.*] Tull. Tuscul. 4. *Cum est concupita pecunia, nec adhibita continuo ratio quasi quadam Socratica medicina, qua sanè eam cupiditatem, permanat in venas & inhæret in visceribus illud malum, existitque moribus & ægrotatio, qua avelli inveterata non possint, eique morbo nomen est avaritiæ.*

Cupidinis Pravi.] Pravè quidam legunt *Prava.* Cupidinem pro cupiditate in genere masculino usurpat Horatius, lib. 2. Od. 16. v. 15. *Cupido sordidus.* Et Satyr. 1. v. 61.

Pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit.

52. *Elementa.*] Primordia. Juv. Sat. 14. v. 123.

Sunt quædam vitiorum elementa.

52, 53, 54. *Tenera nimis Mentes asperioribus Formanda studiis.*] Vel à teneris, ut aiunt, unguiculis: vel ad laborem resque duras & asperas *formanda* sunt mentes nimis effeminatæ & delicatæ. Vide Oden 2. hujus libri.

54. *Nescit equo rudis Hærere, &c.*] Generosus ac nobilis puer (proh dedecus!) nescit equitare, cimetque venari; scit verò & amat ludere molli-

equo insistere haud assuetus ac venari fugit, peritior ludere sive Græco volueris trocho, sive magis placueris aleâ legibus prohibitâ: dum parens fide perjurio fractâ defraudat consortem & socium & hospitem, atque divitias accumulat hæredi immerito. Nimirùm iniqua augescunt opes: verumtamen nescio quid semper deest angustis bonis.

Hærere ingenuus puer;
Venarique timet, ludere doctior
Seu Græco jubeas trocho,
Seu malis vetitâ legibus aleâ:
Cùm perjura patris fides
Consortem socium fallat & hospitem:
Indignoque pecuniam
Hæredi properet. Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ: tamen
Curtæ nescio quid semper abest rei.

ANNOTATIONES.

oribus ludis Græcorum. De Romanis exercitationibus ingenuo juvene dignis vide lib. 1. Od. 8. De venatione lib. 1. Epist. 18. v. 49. ita canit:

Romanis solemne viris opus, utile famæ,
Vitaque & membris.

57. *Græco trocho.*] Duplex fuit trochus: alter dicebatur turbo, eratque *buxum volubile* scuticâ agitari à pueris solitum; de quo Virgil. Æneid 7. v. 378. Alter ludus trochi erat, circuli cujusdam ferrei vel ænei impulsio, artem requirens ac studium; neque solis conveniebat pueris. De hoc videtur loqui noster istic, ut & ad Pisones Epist. v. 380. ubi rem vide fusiùs explicatam in annotationibus nostris.

58. *Vetitâ legibus aleâ.*] In Saturnalibus permittebatur aleâ, mense Decembri: reliqui anni mensibus probrosa erat, puniebaturque legibus Corneliâ, Publiciâ, Titiâ. Ædilibus ea cura incumbebat. Cicer. Philip. 2. *Licinium de aleâ condemnatum collusorem suum restituit.* Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. & quæ annotabo ad lib. 1. Epist. 18. v. 21. ad has voces:

Quem præceps aleâ nudat.

59. *Cùm perjura patris fides, &c.*] Dum puer indulget mollibus & fictilibus studiis, interim pater ei congerit opes per fas & nefas, quas malè partas malè dilapidet. Nam ille societatis fidem atque hospitii jura violare non dubitat.

60. *Consortem socium.*] Has voces alii separant, explicantque *consortem* cohæredem; *socium*, qui negotiationis societatem ac fœdus inito contractu fecit. Alii jungunt & ad unam posteriorem sententiam referunt. Nempè consors vocatur qui tantumdem sortis ad mercaturam confert. Nam prima pecunia in societatem, ut lucrum inde fiat, collata sors & caput nuncupatur: quod verò ex illâ per communem negotiationis laborem accedit accrescit, corpus societatis vocitant. Itaque ille fallit consortem socium, cum subtrahit quidpiam è lucro & in privatum rem convertit id quod esse commune oportuit. Cicero pro Sexto Roscio: *Recte majores nostri eum qui socium fefellisset, in bonorum virorum numero habendum nullo modo putaverunt.* Vide eumdem pro P. Quinctio. Animadverte porrò quod & quanta mala committat ille avarus pater. 1. Periculis & laboribus se conficit. 2. Paupertatem esse malum stultè credit. 3. Omne fas violat quæstûs causâ. 4. Pravo exemplo filium corrumpit. 5. Seipsum defraudat victu necessario, *inter opes inops.*

64. *Curta nescio quid semper abest rei.*] Nam *multa petentibus desunt multa.* Suprà Od. 16. in fine. Benè Seneca in Hercule Oetæo:

Cupit hic gazis implere famem:
Nec tamen omnes plaga gemmiferi
Sufficit Istri; nec tota suis
Lydia veneris; nec qua Zephyro
Subdita tellus stupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum:
Nec si totus serviat Hebrus,
Ruraque dives cingat Hydaspes;
Intraque suos currere fines
Spectet toto flumine Gangem,
Avidis avidis Natura parum est.

ODE XXV.

Ad BACCHUM.

Se afflatu ejus de Auguſto eximia dicturum.

QUO me, Bacche, rapis tui
Plenum? Quæ in nemora aut quos agor in ſpecus,
Velox mente novâ? Quibus
Antris egregii Cæſaris audiar
Æternum meditans decus
Stellis inſerere & concilio Jovis?
Dicam inſigne, recens, adhuc
Indictum ore alio: non ſecus in jugis
Exſomnis ſtupet Evias,
Hebrum proſpiciens, & nive candidam
Thracen, ac pede barbaro
Luſtratam Rhodopen. Ut mihi devio [341]

Equo me agis, Bacche, te repletum? Quas in ſilvas atque antra præceps rapior ſpiritu inſolenti? Quibus ſpeluncis meditabor immortales honores Auguſti, ut audiar inſerens illum ſideribus ac Jovis concilio? Canam ſplendores novos, nec dum ab aliis celebratos. Haud aliter attonita eſt Baccha, in montibus expergiſcens, cum cernit Hebrum, & Thraciam nivibus albeſcentem, atque Rhodopen pedibus barbarorum peregratam. Quam placet mihi longè aberranti.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Quo me, Bacche, rapis, &c.*] Ad quid me is, meque ſuprà me tollis? Inſtruis me ſcili- ad canendas Divi Auguſti laudes: quod ſine vinâ ope nequaquam tentarem. De Baccho de lib. 2. Od. 19. ibique annot. Auguſti elogia ſequitur Horatius lib. 1. Od. 12. lib. 3. Od. 5. lib. 4. Od. 5. 14. 15. lib. 2. Epiſt. 1. 2. *Quæ in nemora.*] Lib. 2. Epiſt. 2.

ipitorum chorus omnis amat nemus, & fugiturbes Cliens Bacchi.

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

3. *Mente novâ.*] Divino inſtinctu, dicendi fa- tate pluſquam humanâ. Adverte, ſtudioſe ctor, inciſam paſſim orationem. Talis enim heum decet.

Quibus Antris, &c.] Quibus in locis à turba otis, ſacriſq; animo ſoluto meditabor dignos uſto verſus, quibus illum cœlo conſecrem. e ſuprà Od. 5. Stroph. 1. ibique annot.

4. *Concilio Jovis.*] Deorum cœtui. Fingunt m Jovem in gravioribus Deos convocare & ſulere. Vide Homer. Iliad. 20.

5. *Indictum ore alio.*] Seu quod primus Lati- um Horatius Lyrica ſcripſerit, ſeu quia Au- geſta & virtutes ſunt quid novum ac inau- um, adeoque mortalium nemini cognita aut ta ſunt adhuc ejus inſignia.

6. *Non ſecus in jugis, &c.*] Tantus me ſtupor di- a Cæſaris encomia canere meditantem corripit, quantus invadit Bacchas è furore divino & ſomno exſolutas. Vel tanto ardore aggredior Auguſti laudes, quanto Bacchæ Orgia.

9. *Evias.*] Bacchi ſacrificula, ab Evio Bacchi cognomine, de quo lib. 1. Od. 18. v. 9. *Exſomnis*, vel, excitata ab eo ſomno qui poſt divinum furo- rem occupare ſolet, animoq; tranquillitatem reddit. Vel, pervigil: noctu enim celebrabantur Orgia, in Thracia præſertim montibus. Unde & mox Hebri Rhodopeſq; mentio.

10. *Hebrum.*] Hic Thraciæ fluvius oritur è monte Rhodope non procul Adrianopoli, labitur in Ægæum mare, è regione inſulæ Samothraciæ, volvens aureas arenulas. Solin. lib. 15. De eo jam lib. 1. Od. 25. v. ultimo.

Nive candidam Thracen.] Regio hæc frigidiſſima nunquam non habet nives, *nec cœlo læta nec ſolo*, ex Pomp. Mela. Inter alios montes tollit *Rhodopen*, incoliturque gente, cui velut inſita à natura barbaries. Vide lib. 1. Od. 27.

11. *Pede barbaro Luſtratam Rhodopen.*] Hic ſubtiliores aliqui afferunt Orpheum *pede barbaro*, id eſt, carminibus illuſtrantem Thraciam ſuam patriam, & in ea montem Rhodopen: eo ſenſu, ut tam ſit omnibus admirabilis Horatius Auguſti laudes celebrans, quàm Bacchis Thrax Orpheus canens, & ob cantum toto orbe nominatus. Sed O commentum, quod noſtro etiam Poetæ latuiſſe credendum eſt.

12. *Ut mihi devio, &c.*] Afflatus numine Horatius duntaxat ea loquitur, quæ meditabun- dum juvant Poetam, deſertas regiones, ſpecus, rupes, nemora.

admirari cautes & silvam desertam! O Rex Naiadum & Bacchantium altas fraxinos manibus revellere potentium, nihil exiguum aut vile, nihil humanum canam. Suave est periclitari, O Bacche, sequendo numen quod circumdas caput virenti palmite.

Rupes & vacuum nemus
Mirari libet! O Naiadum potens,
Baccharumque valentium:
Proceras manibus vertere fraxinos;
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum est,
O Lenæe, sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino

ANNOTATIONES.

19. *Rupes.*] Sic apposite Muretus doctis visus correxisse, quia *rupes* ad rem convenientiores: cùm tamen plerique codices habeant, *ripas*; nec ita absurdè ut quidam volunt. Nam & flumina & fluminum ripæ ad solitarium & cogitabundum pertinent.

14. *O Naiadum potens, &c.*] Quod aquis vinum est potentius ac validius, hinc veteres Naiadum, id est, Nympharum fluminibus præsidentium Regem finxere Bacchum.

15. *Baccharum.*] Bacchi Sacerdotum. Quod additur, *valentium proceras manibus vertere fraxines*, videtur allusisse Horatius ad id quod scribit Euripides in Bacchis Actu 4. cùm evasisset in abietem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eo statim accurrisse illas omnes, ac duce Agave saxa primum molitas in eum contorsisse, posteà verò ipsam arborem radicitùs concussisse ac tandem postravisse.

17. *Aut humili modo.*] Quidam legunt, *humile modò.*

18. *Dulce periculum est.*] Scio me periculosum tentare opus & arduum, at duce Dea non indignum immortali Cæsare carmen edam.

19. *Lenæe.*] Unum est è Bacchi cognominibus ἀπὸ τοῦ ληνοῦ *torculari*, in quo vinum exprimitur. Ex. Diod. Sic. lib. 4. cap. 5. & lib. 5. cap. 1. Donatus perperam Latinam commentus est originem, à *leniendo*. Cui & refragatur Servius in Virgil. Georg. 2. v. 4.

20. *Cingentem viridi tempora pampino.*] Bacchus & suos clientes, & seipsum coronare amat Bacchus. Infrà lib. 4. Od. 8.

Ornatus viridi tempora pampino.

ODE XXVI.

Ad VENEREM,

Ut Chloës *Arrogantiam coerceat.*

Haud ita pridem vigebam aptus virginibus, nec inglorius bellavi. Jam arma & perfunctam militiâ ista lyram tenebit murus ille, qui stipat latus

VIXI puellis nuper idoneus.
Et militavi non sine gloria:
Nunc arma, defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Puellis nuper idoneus.*] Jam verò annos quadraginta natus ab eis contemnor: quare ab ista militia cessare debeo in posterum. Vide lib. 1. Od. 19. & lib. 4. Od. 1.

2. *Militavi.*] Ovid.

Militat omnis amans: & habet sua castra Cupido.

3. *Nunc arma, &c.*] Jam abjicienda mihi sunt arma, atque, ex more suspendenda in templo Veneris, funalia, vectes, arcus.

4. *Barbiton.*] Versus lyricos & amatorios. De hoc instrumento musico lib. 1. Od. 1.

4, 5, 6. *Paries habebit, Lævum marina qui Veneris latus Custodit.*] Quia fortunatus fui in Veneris militia, hinc volo suspendi arma in congruo loco & meæ felicitatis judice. Videbantur statuæ Deorum meridiem aspiciebant, proinde occasum habebant ad dextram, ortum ad sinistram: porrò ex Etrusca disciplina pars oriens boni ominis erat, ideoq; fausta quælibet ad omen auguria & auspicia habebantur. Unde Virg. *remisit lævum.* Seu quòd ea erat Horatii dextra Veneris imaginem conversi: & pars quoq; dextra; quæ quidam semper felix censetur. [illegible] igitur ad lævum simulacri veneris latus, hoc

Lævum

Lævum marinæ qui Veneris latus
Custodit. Hîc, hîc ponite lucida
Funalia, & vectes, & arcus
Oppositis foribus minaces.
O, quæ beatam Diva tenes Cyprum, & [343]
Memphim carentem Sithoniâ nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloën semel arrogantem.

sinistrum Veneris maritimæ. Istic, istic deponite faces accensas & vectes, & arcus praclusis januis minitantes. O Dea, qua fortunatam obtines Cyprum, atque Memphim nivibus Sythoniis immunem regis, semel feri superbam Chloën elato flagello.

ANNOTATIONES.

ad dextrum fani parietem arma collocat, quibus non sine gloria militarat.

5. *Marina Veneris.*] E maris spuma genitæ: ut fabulantur Hesiod. Theogon. Inde Græcum nomen Ἀφροδίτη, nam ἀφρὸς, *spuma* dicitur.

7. *Funalia.* Noctu amatores ad amicarum fores, accensis facibus pergebant, atque illas his demùm extinctis, occentabant. Pers. Sat. v. 166.

Chrysidis . . . . . ante fores extinctâ cum face canto.

vide suprà Od. 10. hujus libri.

Vectes & arcus, &c.] His scilicet armis atque instrumentis quatiebant effringebantque fores meretricum occlusas. Vide suprà Od. 14. sub finem, Et. lib. 1. Od. 25. Apud Terent. in Eunucho, Thraso Thaidis ædes expugnaturus, *Procede*, inquit, *huc cum vecte.* Bellè Cato vecticulariam appellat vitam furum, qui vecte parietes domorum soleant persodere.

9. *Beatam Cyprum.*] Insulam. de quâ lib. 1. Od. 3.

Beatam.] Vel opibus vel patricinio Veneris.

10. *Memphim.*] Ægypti urbem, in quâ celebre Veneris templum, teste Strabone, lib. 17.

Carentem Sithoniâ nive.] Ea regio utpote fervida non habet nives, ut Sithon Thraciæ mons Virgil. Eclog. 10.

Sithoniasque nives hyemis subeamus aquosæ.

11. *Regina.*] Mentium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, &c.] Ictu vehementiori percute: fastidium Chloës & superbiam tibi ingratam ulcisere: ferociam elide. Animadverte porrò amantium levitatem ac stultitiam. Videbatur Horatius primò velle amores abjicere; ecce verò seu amans, seu iratus supplicat Veneri, ut frangat Chloes arrogantiam, eamque tangat à qua ipse spernebitur.

ODE XXVII.

Ad GALATEAM.

Eam à navigando deterret, præsertim Exemplo Europæ.

IMPIOS parræ recinentis omen
Ducat & prægnans canis, aut ab agro [344]

Scelerates deducat auguris parra cantum iterantis, & canis gravida, vel lupa rufa

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Impios parræ, &c.*] Hæc Ode præ cæteris involuta multum negotii semper Interpretibus facessivit: multum quoque habet gravitatis & elegantiæ. Quæ & qualis sit Galatea illa, cur ita studiosè ad eam scribat Horatius, haud notum est.

Impios parræ recinentis omen Ducat, &c.] Impii inter facturi etiste quodlibet auspicium habeant, suo malo merito: tibi verò, Galatea, fausta quæcumque adsint.

Parræ.] Ingratæ & infaustæ fuit vocis parra apud: quæ verò fuerit illa minimè liquet. Quibusdam *miluus* aliis *vanneau*, aliis aliter appellatur. Ang. & Jap. Plin. l. 11. 37. init. *volucribus apices diversi quidem generis: Phanicipluma rum serie . . Phasiana corniculis: præterea* (alii tamen legunt, parvæ) *quæ ab illo galerita appellata quondam, postea Gallico vocabulo etiam legioni nomen dedit alaudæ. Dedit cirros Pico quoque Martio, &c.* Lib. verò 18. cap. 29. manifestè ac disertè scribit, *avem parram, oriente Sirio ipso die non apparere, donec occidat.*

Recinentis.] Quædam aves cantu omen faciebant, ut noctus, corvus, cornix, picus, parra, hinc oscines, quasi oricines; aliæ volatu & alis, unde alites ac præpetes dictæ; ut aquila, vultur, milvus, accipiter, aliæque alium volantes. Virg. Æn. 3.

Et volucrum linguas, & prapetis omnia penna.

2. *Prægnans canis, aut, &c.* Veteres superstitiosi multa quidem ominosa existimabant nulla

veniens ab agro Lanuvino, & vulpes catulos enixa. Anguis quoque viam incœptam remoretur, cum velut sagitta à transverso equis pavorem injecit. Ego cui mortuam augur prævidens Fu-

Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fœtaque vulpes:
Rumpat & serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittæ
Terruit mannos. Ego cui timebo
Providus auspex?

ANNOTATIONES.

aut levi ratione; ut si quid malè cesserat, cùm v. g. prægnans canis occurrisset, inde talem occursum deinceps habuerunt infelicem & mali ominis. Ejusmodi plurima profert hìc Poeta noster. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. &c.

3. *Lanuvino.*] Pro quolibet positum quibusdam videtur; non ita verò aliis, eo quod per illud ad viam Appiam oppidulum iter erat Galateæ Brundusium pergentis ad conscendendam ibi navem. Res exigui momenti.

5. *Rumpat & serpens, &c.*] Græcis ἀκόντιας, Latinis jaculus, serpentis genus est, ex arboribus in prætereuntes sese vibrantis ad modum sagittæ. Ælian. lib. 6. hist. animal. cap. 18. Plin. lib. 8. cap. 23. *vulgatum est*, inquit, *jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantum cavendas serpentes, sed & missili volare tormento.*

6. *Similis sagittæ.*] Nolunt hìc intelligi missilem ex arcu sagittam; quanquam nihil vetat, ut patet ex annot. præced. At placet indicari eam surculi partem in vitibus postremam & superiorem, quæ incurva & contorta serpentem refert vocaturque sagitta. Columell. lib. 3. cap. 17. Plin. lib. 17. cap. 21. *Sagittæ vocantur* surculi, *cùm intorti panguntur . . . . . sagittas severe minus utile, quoniam in transferendo facilè rumpitur quod intortum fuit.*

7. *Terruit mannos.*] Exterruit equos currum trahentes, in eos insiliens, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manum facilis & obsequens. Torrentio est gradarius equus, tollutim & sine equitis molestiâ decurrens.

Ego cui timebo Providus auspex?] Ita ferè omnes codices. Sensus est; non est quod timeam tibi Galatea; cùm nullo sis crimine obstricta, felici exitu ut & auspicio fluent tibi omnia: nec non faustum tibi augurium & ego precabor navigare cupienti: sis ubique felix. Quod si liceat aperire quod sentio, malim certè cum Erudítis nonnullis, interrogationis notam expungere, & continuato sensu & oratione, jungere cum sequentibus hoc sensu: Ego Horatius si cui timebo auspex providus (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea) huic *preces suscitabo oscinem ab ortu Solis corvum* quo deterreatur à conscendendo mari, isto scilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

Auspex.] Is augurium captans fedebat capite velato: lituum sine nodo tenens aduncum, quo cœli regiones & certa spatia notabat, quibus videnda ad se pertinere designabat, &c. Alex. ab Alex. antè cit. Quam verò mundi partem spectabat augur: hinc enim pendet multarum solutio quæstionum: nimirum ubi dextra pars, ubi læva constituenda; adeoque quod felix, quod infelix omen. Primi Rom. augures orientem spectarunt ab Albanis & Latinis edocti. Patet ex Virg. Æn. 8. v. 68. & Æn. 12. v. 172. Subinde verò, ex Hetrusca disciplina, ad meridiem conversi omen capiebant & auspicium. Vide Varron. lib. 6. Plin. lib. 2. cap. 54. Quæ cum ita sint, ortus Solis erat eis ad lævam, occasus ad dextram: ergo quod mox ait Horatius, *Corvum ab ortu Solis oscinem*, siniſtrum infelixque augurium denotat. Adde quod vulgò putabantur auspicia corvi dextri fausta, lævi infelicia: cornicis contra. Plaut. Asinar. infrà citand. Item Aulul. Scen. 2. *non temerè est quod corvus cani at mihi nunc ab læva manu, &c.* Cic. de Divin. 1. *Quid augur, cur à dextra corvus, à siniſtra cornix faciat ratum?* Et anteà. *Panatium requirit Jupiterne corniceu à lava, corvum à dextra canere jussisset.* Et de Divin. 2. v. 81. *cur aliis à dextrâ, aliis à lævâ datum est avibus, ut ratum auspicium facere possint?* Verum enimverò *magna hujus observationis vanitas*, ut ait ipse Plin. mox cit, Et Cic. de Divin. 2. v. 82. *Qua autem est inter Augures convenientia & conjuncta constantia? Ad nostri augurii consuetudinem dixit Ennius.*

Cum tonuit lævum bene tempestate serenâ.

At Homericus Ajax apud Achillem querens desertas rocitatas Trojanorum, nescio quid hoc modo nuntiat.

Prospera Juppiter his dextris fulgoribusedit.

Ita nobis siniſtra, Græis & Barbaris dextra moliri esse videntur. Quanquam haud ignoro quæ hæc sint siniſtra nos dicere, etiamsi dextra sint. Sed certe nostri siniſtrum nominaverunt, (quod à sinendo dictum putant) *externique dextrum, quisque rumque melius id videbatur.* Vide Just. Lipsium lect 2. cap. 2. Ex his Lector, vides non abfurdam quoque sententiam priorem illorum qui corvum oscinem ab ortu, felix augurium fuisse ferunt, tametsi ad lævam esset: ubi & dicendum aiunt inter Augurio dextram sinistramque, & mundi partem dextram ac siniſtram; cùm Poetæ nunc hoc nunc illo modo loquantur. Adde Plutarchum in quæst. Centur. Rom. in fi

Antequàm

Antequàm ſtantes renatat paludes [345]
Imbrium divina avis imminentum, [346]
Oſcinem corvum prece ſuſcitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor noſtri, Galatea, vivas:
Teque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides quanto trepidem tumultu
Pronus Orion? Ego quid ſit ater
Adriæ novi ſinus, & quid albus
Peccet Iapyx.
Hoſtium uxores puerique cæcos [347]
Sentiant motus orientis Auſtri, &
Æquoris nigri fremitum, & trementes
Verbere ripas.

Priuſquam avicula pluvia proxima pranuntia redeat ad paludes minimè fluentes, votis vocabo corvum ab oriente canentem. Eſto fortunata ubicunque volueris, ô Galatea, & vive noſtri memoriam ſervans: & te nec pergere impediat ſiniſter picus nec cornix vagabunda. At cernis quanto fragore properet Orion declivis. Ego ſcio quàm periculoſum ſit Adriaticum mare, utque fallat Iapyx ſerenus. Conjuges & filii hoſtium experiantur occultos motus Auſtri ſurgentis, & tumultus atri maris, ac litora ictibus fluctuum *concuſſa.*

ANNOTATIONES.

bentem: *Cur avis ſiniſtra eſt ſecunda? . . . . Nam ſiniſtrum lævum ſignificat. Poteſt etiam dici à verbo ſinere. Eam igitur quæ rem ſinit avem . . . . . vocat vulgus ſiniſtram. Cur vero? An quod Æneæ in acie contra Mezantium ſtanti fulgur à ſiniſtrâ victoria index micaſſet, in augurium id verterunt; ac deinceps ita obſervant. Etenim Thebani cum ſiniſtro ſuo cornu ad Leuctra hoſtem profligaſſent, deinde obſervarunt ut in omnibus conflictibus ſiniſtro cornu imperium tribuerent. An potius, ut auctor eſt Juba, reſpicientibus orientem Aquilo ad ſiniſtram eſt, quem mundi partem dextram & ſupremam habent. . . . . An quia terreſtria & caduca cœleſtibus & divinis cum ſint oppoſita, putabant nobis ea quæ ſiniſtra ſunt, Deos à dextrâ oſtendere.* Vide & Arnob. lib. 4. paulò poſt init. ubi *lava naturâ eſſe nulla* negat egregiè. Nec omitte quod Non. Marcell. docet. aliquando etiam *levum* in bonam partem, & à levando dici.

9. *Antequam ſtantes repûat paludes, &c.*] Antequam tempeſtatem denunciet cornix ad paludes ſuo more volitans ac ſedens: ibique præſentiens imbrem divinanſque & voce indicans. Suprà Od. 27. *aqua augur cornix* dicitur. Vide ibi annotata.

11. *Oſcinem corvum, &c.*]. Ore futura præcinentem. Vide Gell. l. 6. c. 6. Plin. l. 10. c. 12. *Peſſima corvorum ſignificatio, cum glutiunt vocem velut ſtrangulati.* Et. lib. 18. cap. ult. *corvi ſingultu quodam intrantes ſeque concutientes, ſi continuabunt, ventos; ſi vero carptim vocem reſorbebunt, imbreſum imbrem præſagiunt.* Contra ſi ab ortu clarè vocem ediderit corvus, felix auſpicium fuiſſe narrent quidam. Vide ſuprà annot.

15. *Nec lævus vetet ire picus, Nec vaga cornix.*] Plaut. Aſinar. Scen. 4. *Picus & cornix ab læva eſto: corvus parro* (alias. parra) *à dextra, conſuadent.* Plin. lib. 10. cap. 12. *cornix inauſpicata eſt garrulitatis, à quibuſdam tamen laudata.* Id. eod. lib. cap. 18. *Pici* (Gallicè *pivert*) *Martio cognomine, inſignes & magni in auſpiciis. . . . . Ipſi, principales Latio ſunt in auguriis à Rege qui nomen huic avi dedit. Unus eorum in capite Prætoris urbani L. Tuberonis in foro jura pro tribunali reddentis ſedit ita placidè, ut manu prehenderetur. Reſpondere Vates, exitium Imperio portendi ſi dimitteretur; at ſi exanimaretur, Prætori. Et ille ſutem protinus concerpſit; nec multo poſt implevit prodigium.* C. Cælio, ſive Lælio id tribuit Frontinus in Stratagem.

17. *Sed vides quanto, &c.*] Attamen, ô Galatea, ne temerè te perfido committas mari: animadverte imminentem ab Orione tempeſtatem.

18. *Pronus Orion.*] Devexus, ad occaſum vergens. De eo lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine.

Ego quid ſit ater Adriæ novi ſinus, &c.] Cave etiam & time Adriatici maris navigationem. Cujus ego pericula ſum expertus, inquit Horatius cùm Athenas profecturus conſcendi mare Brundiſii Tunc etiam intellexi *quid albus peccet Iapyx*, quàm ſæpe fallat & decipiat ventus ille flans ex Apuliâ, in Græciam pergentibus initio propitius at repentè è cœlo ſereno procellas ciens, & naufragia parans. De eo lib. 1. Od. 3. v. 4.

21. *Hoſtium uxores, &c.*] In hoſtes vertantur & irruant mala quævis: à Galateâ avertantur.

Cæcos ſentiant motus orientis Auſtri.] Meridianum hunc ventum ignorat nemo valdè eſſe procelloſum.

Cæcos motus.] Quidam interpretantur, noctur nos, eo quod *noctu Auſter, interdiu Aquilo vehementior. . . . . & Auſtro majores fluctus*

Sic

ita etiam Europa fallaci tauro commisit latus candidum; atque mare bestiis refertum & apertos dolos expavit antè *imperterrita. Paulo ante flores in pratis colligens, texuitque corollas Nymphis meritas, nocte parum lucida nihil aspexit nisi sidera & aquas. Cum* verò *pervenit ad Cretam centenis urbibus validam, irâ percita ait: O parens nomen à filiâ neglectum, & pietas* etiam *relicta! Unde & quo deveni? unica mors* pœna *est minor flagitio virginum. An experrecta desco crimen fœdum? An scelere immunem* me *decipit species inanis,*

Sic & Europe niveum doloso
Credidit tauro latus, & scatentem
Belluis pontum mediasque fraudes
Palluit audax.
Nuper in pratis studiosa florum, &
Debitæ Nymphis opifex coronæ,
Nocte sublustri, nihil astra præter
Vidit & undas.
Quæ simul centum tetigit potentem [348]
Oppidis Creten; pater ô relictum
Filiæ nomen, pietasque! dixit
Victa furore,
Unde? Quò veni? Levis una mors est
Virginum culpæ. Vigilansne ploro
Turpe commissum? An vitiis carentem
Ludit imago

ANNOTATIONES.

eduntur, Plin. lib. 2. cap. 47. in fine. Alii legunt *orientis hœdi*. De hœdorum exortu tempestuoso, vide annot. hujus libri Od. 1. Stroph. 7. Nùnquid verò sagax Poeta junxisset hœdorum ortum cum occasu Orionis, quem modò attulit? Hic siquidem longè est post illum. Verumtamen quid valet Horatium Galateæ interminari Orionis, hostibus verò hœdorum malignitatem?

25. *Sic & Europe, &c.*] Vide ne tibi contingat id quod contigit Europæ. Hæc mansuetam & amabilem taurum conspicata, non est verita ejus tergo insidere, atque etiam maris inire fluctus & inambulare. At pœnituit seriùs cùm se avectam longiùs sensit. Sic tu, Galatee, placidum nunc mare ultrò conscendis: at mox pœnitebit te, cùm turbatum ac procellis elatum intuebere. Europa à Jove in tauri formam conversò decepta, avecta vitiata est: tu ab Iapyge Austroque, ventis, & ab Orione hœdoque sideribus noxiis poteris falli. Vide Herodot. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 15. Ovid. Metamorph. 2. Fab. ult. & Fast. 5. Apollodor. lib. 3.

Niveum latus.] Candore insignis Europa celebrata est.

27. *Mediasque fraudes Palluit audax.*] Quæ audacter ac sine ullo metu tauri dorsum inscenderat, tum expalluit cùm in alto mari nil præter undas & marina monstra aspexit. Hæc & quæ sequuntur è Moscho transtulit Horatius, pariterque Ovidius, aliique ascripsit Theod. Marcilius è Theocrito, quoniam inter hujus opera Eidyll. 19. reperitur inscriptum, *Europa*; quod tamen Moschi esse non est ambigendum.

29. *Nuper in pratis, &c.*] Legentem pariter flores, cùm rapta est à Dite, Proserpinam exhibent Ovid. Metamorph. 5. item Lucanus.

33. *Centum potentem Oppidis Creten.*] Homer. ἑκατόμπολιν. Hinc virg. Æn. 3. de Cretensibus:

Centum urbes habitant magnas:

Plin. lib. 12. cap. 1. *Est Gortyna in insulâ Cretâ juxta fontem platanus una, insignis utriusque linguæ monumentis, nunquam folia dimittens: Starimque ei Græcia fabulositas adfuit: Jovem sub eâ cum Europâ consedisse.*

34. *Pater ô relictum, &c.*] Tandem planè deceptam se intelligens Europa, sic ingemuit: miseram me, quæ insano tauri amori obsecuta patris domum reverentiamque deserui!

37. *Levis una mors est virginum culpæ.*] Scilicet irreparabilis est jactus virginitatis. Catull. Carm. 63. seu Epithal.

. . . . *Virgo dum intacta manet, tum cara suis: sed*
Cum castum amisit polluto corpore florem
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.

40. *Imago Vana quæ portâ fugiens eburnâ.*] Post Homer. Odyss. 19. v. 562. alii Poetæ fabulati sunt, duas esse somniorum portas, alteram corneam, eburneam alteram: per hanc falsa, per illam vera emitti somnia. Vide Virg. Æneid. 6. v. 893. Hujus figmenti rationem alii aliter investigant. Quidam in etymologia rem versari opinantur: ἐλεφαίρω, inquit, est, *decipio* hinc vanum est insomnium è portâ quæ *candenti nitens elephanto*, ut ait Virgil. cit. aliud autem est verum quod è corneâ portâ. Nam à κέρας *cornu* κραίνω indeque κρανῶ, *effectum reddo*. Alii, quod ebur densum nihilque dat oculis pervium, at contrà pellucidum cornu est, hinc illud nihil ostendit, hoc verò aliquid exhibet & judicat. Aliis

Vana

Vana, quæ portâ fugiens eburnâ
Somnium ducit? Meliusne fluctus
Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?
Si quis infamem mihi nunc juvencum [349]
Dedat iratæ; lacerare ferro, & 46
Frangere enitar modò multùm amati
Cornua tauri.
Impudens liqui patrios Penates:
Impudens Orcum moror, O Deorum 50
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones,
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræque succus
Defluat prædæ, speciosa quæro 55
Pascere tigres.
Vilis Europe, pater urget absens;
Quid mori cessas? Potes hac ab orno
Pendulum zonâ benè te secutâ
Lædere collum. 60
Sive te rupes & acuta letho [350]
Saxa delectant; age, te procellæ
Crede veloci: nisi herile mavis
Carpere pensum,

qua dilapsa per januam eburneam insomnium immittit? An satius fuit longâ tranare maria, an flores novos colligere? Si aliquis modo tradat iratæ mihi taurum flagitiosum, conabor ferro discerpere ac rumpere cornua juvenci prius dilecti nimium. Absque verecundiâ deserui paternam domum, sine pudore cum Acheronte Inferos. O si quis Deorum audis ista, faxis nuda ambulem inter leones, priusquàm fœda tabes invadat pulcras genas, ac delicata præda corpulentia dilabatur. Cupio formosa tigres satiare. Infamis Europa, absens pater instat: quorsum mori differs? Frangere cervicem potes ab ista orno suspensam obsequente tibi cingulo. Seu magis placent cautes & scopuli ad mortem expediti: age, committe te celeri tempestati, nisi pensum domina trahere vis tu

ANNOTATIONES.

per ebur, quod dens est elephanti, significari os putatur, per cornu verò oculos, quia prima oculi tunica ejus speciem refert, ac proinde hoc aliquid certi continet, illud autem non ita: nam quæ oculis videntur manifesta sunt, at incerta quæ alieno ore famaque percipiuntur. Vide Eustath. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 3.

42. *Meliusne fluctus Ire per, &c.*] Id est, potuitne igitur vigilanti mihi melius videri tauri dorso marisque longi fluctibus me credero quàm in pratis otiosè ludendo flores colligere? Vix sanè opinionem somnii excutere possum inquit stupens Europa.

47. *Multum amati tauri.*] Huic divinum odorem spiranti, aut ait Moschus, miti, formoso, blandienti libens collusit Europa, contrectat, manibus spumam ab ore abstergit, osculatur dein & dorso insidet. Taurus Europæ lambit collum ac demulcet puellam. Apud Ovid. autem Metamorph. 2. Fab. 13. ori flores porrigit, cornua sertis exornat, pectus manu plaudit: gaudet amans. Meminit quoque Cic. de Nat. Deor. 1. 11. 79. *Non audeo dicere pulchriorem esse me quàm illa fuit Taurus qui vexit Europam.*

50. *Orcum moror.*] Mori differo, mororque debitam Orco prædam me trodere.

51. *Utinam inter errem Nuda leones.*] Jam Europa non somniasse, sed reipsâ flagitium perpetrasse se agnoscens iram in taurum primò, deinde verò in seipsam vertit.

55. *Speciosa quæro Pascere tigres.*] A feris citò devorari exoptans, nuda & formosa illis cupit objici; fortè & pœnas luere vult eam quæ culpæ & turpi commisso ansam præbuerat, formam & pulchritudinem. Porrò tigres ac leones memorat, quales omninò bestias Creta non habet aut nutrit: verum artonitæ idque citra notam ignoranti virgini non est indecorum.

57. *Pater urget absens.*] Conscia mens exprobrantem scelus patrem flagitiosæ mihi exhibet durum perinde ac justum vindicem: eaque me imago urget & torquet.

58. *Potes hac ab orno, &c.*] Vitam infamem potes finire laqueo & suspendio, vel præcipitio seu in mare seu in scopulos acutos.

63. *Nisi herile mavis Carpere pensum.*] Nisi mavis servire, & lanam in fila ducere ab herâ certo pondere traditam ad opus diurnum, tu regio sanguine prognata: nimirùm Agenoris Phœnicum Regis filia, quæ mater fuit Minois ac Radamanti.

Regius

Regis filia, atque dari pellex hera barbara. Lugenti astabat Venus improbè ridens, natusque laxato arcu: postquam verò satis ludificata est, ait: Modum pone furori & ardenti jurgio, quando tibi juvencus odiosus cornua dabit frangenda. Ignoras te esse conjugem supremi Jovis? Omitte querimonias. Discè altam sortem sustinere, ut decet: divisus mundus tuam feret appellationem.

Regius sanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidum ridens Venus, & remisso
Filius arcu.
Mox ubi lusit satis, Abstineto
(Dixit) iraram, calidæque rixæ;
Cum tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor invicti Jovis esse nescis?
Mitte singultus: benè ferre magnam
Discè fortunam: tua sectus orbis
Nomina ducet.

ANNOTATIONES.

66. *Pellex.*] Mariti Concubina.

Aderat querenti Perfidum ridens Venus.] Dum in has querelas erumperet Europa, propè stans Venus ridebat virginem dolis quidem deceptam suis ac filii Cupidinis, qui cum sat vulnerum intulisset arcum remiserat.

69. *Abstineto (Dixit) iraram, &c.*] Tota hæc strophe ironiam complectetur salsissimam.

73. *Uxor invicti Jovis esse nescis?*) Apud Moschum antè cit. Jupiter ipse se Eurôpæ qualis sit aperit, & consolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74. *Benè ferre magnam Discè fortunam.*) Vel, tolerare gravem animi dolorem, vel regiam fortunam sustinere ac tueri. Nam scribunt quidam Jovem (alii dicunt, Xanthum) Cretæ Regem nave cui taurus appellatio & insigne fuit, Europam rapuisse, atque ex Phœniciâ in Cretam abductam uxoris loco habuisse. Alii paulò aliter, à Ctetensi Rege nomine Tauro, illatis in Phœniciam armis victore Europam Regis Cretæ filiam cum aliis puellis captivam esse transportatam. Vide Eusseb. &c. Cœl. Rhodig. lib. 16 cap. 17. apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud quàm ναυς μορφον πλοιον, id est, tauri formâ præsigne navigium.

75. *Tua sectus orbis Nomina ducet.*) Orbis in duas vel tres divisi portiones, (nam olim alii aliter senserunt) una pars de tuo nomine appellabitur Europa. Ex vulgatâ opinione. Nam eliquin Herodot. lib. 4. scribit, *Nemini mortalium constare unde Europa nomen adepta sit, nisi dicatur ab Europâ Tyriâ (aliàs Syriâ) nomen accepisse regionem antea nomine carentem: illam porrò ex Asiâ certe fuisse, in hanc verò minimè commeasse terram, quæ nunc à Græcis vocatur Europa, sed à Phœnice tantum in Cretam, & à Creta in Africam.* Apud Moschum antea cit. Idyll. initio, refertur, dum adhuc virgo in Phœnicia versaretur Europa, in somnis sibi videre visa terras duas Asiam, & alteram ei oppositam de se contendentes: muliebri formâ erant: harum altera peregrino vultu & habitu; altera similis erat indigenæ, atque ut filiam magis vindicabat, quod eam genuisset ac nutrivisset: verum alter validis contendens manibus trahebat non invitam, quòd ea sibi fato destinata esset, &c.

Sectus orbis.) Fama fuit orbem quondam totum continentem extitisse; at irrumpente subinde ad Herculis columnas Oceano sectum ac divisum: & hinc mare Mediterraneum esse. Plin. lib. 2. cap. 90. *Oceanus in totum abstulit terras. Primum omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio.* Et l. 3. Procem. *Africa Abyla, Calpe Europa claustra, laborum Herculis meta. Quam ob causam columnas eius Dei vocant indigenæ: creduntque perfossas exclusa antea admisisse maria, & rerum naturam mutasse faciem.* Et cap. 1. rursùm, Oceanus, inquit, *hoc quod dictum est spatio Atlanticum mare infundens, & avido meatu terras, quacunque veniendo expavere, demergens: resistentes quoque flexuoso litorum anfractu lambit. Europam vel maxime recessibus crebris excavans.*

ODE

ODE XXVIII.

Ad LYDEN.

Diem Neptuno ſacrum hilariter eſſe tranſigendum.

FESTO quid potiùs die [351]
Neptuni faciam? Prome reconditum,
Lyde ſtrenua, Cæcubum,
Munitæque adhibe vim ſapientiæ.
Inclinare meridiem [352]
Sentis; ac veluti ſtet volucris dies, 6
Parcis deripere horreo
Ceſſantem Bibuli Conſulis amphoram.
Nos cantabimus invicem
Neptunum, & virides Nereidum comas: 10
Tu curvâ recines lyrâ
Latonam, & celeris ſpicula Cynthiæ:
Summo carmine, quæ Cnidon
Fulgenteſque tenet Cycladas, & Paphon

Quid melius agam die Neptuno ſacrâ? Profer, Lyde cita, Cæcubum remotum atque ſeveritati abſirmata vim infer. Vides mediam diem recedere: & tamen cunctaris detrahere ex apotheca inutilem cadum Bibulo Conſule conditum; *quaſi conſiſtat tempus fugax. Age, alternis canemus Neptunum, & cæruleos Nereidum capillos. Tu citharâ incurvâ ſepius cantabis Latonam, atque tela Dianæ velocis. Ultimo cantu* dicetur Venus, *quæ Cnidum obtinet & Cycladas emicantes, atque junctis*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Feſto quid potius die, &c.*] Quid aptius & convenientius dici feſtivo, quam genio indulgere?

2. *Neptuni.*] Hujus feſtum agebatur Romæ die Julii vigeſimâ tertiâ. Meminit Plin l. 18. c. 13. Athenis autem dies octava cujuſlibet menſis erat Neptuno ſacra. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 18.

Reconditum.] Ideoq; pretioſum & optimum.

3. *Lyde.*] Eadem fortè quæ ſuprà Od. 11. Sroph. 7. ibi quidem *obſtinata*, hic verò facilis & amica.

Cæcubum.] Vinum eximium, de quo lib. 1. Od. 20. v. 9.

4. *Munitæque adhibe vim ſapientiæ.*] Animo à naturâ ſerio & à nugis voluptatibuſq; alieno vim adhibe, remitte aliquid de tuâ indole ſeveriori: mecum vaca hilaritati, vino, jocis.

5. *Inclinare meridiem Sentis.*] Vides Solem jam deſcendere, & peracto medio curſu vergere ad occaſum. Dies jam media abiit: cœnæ hora carpenda eſt.

7. *Horreo.*] Græcè ὁπωρεῖον. Ita vocatur locus rebus condendis & ſervandis idoneus. In ſuperioribus apothecis condi ſolere vaſa vinaria jam dixi Od. 8. & 21. hujus libri.

8. *Ceſſantem amphoram.*] Satis veterem.

Bibuli Conſulis.] Sub conſulatu Bibuli ann. U. C. 694. in horreo conditam: quò quidem tempore Horatius puerulus erat. Vinum igitur illud debebat eſſe maturum. Jam notavi nec ſemel veteres conſueviſſe ætatem vini deſignare nomine Conſulis tunc Rempublicam adminiſtrantis. Sunt qui Horatium velint hic jocari, ac per vocem *ceſſantem*, alludere ad Bibulum cum Julio Cæſare Conſulem, nihil verò Conſulis agentem, quemadmodum narrat Suetonius Jul. cap. 20. vide locum, & in eam rem Epigramma ibi relatum.

10. *Neptunum.*] Quandoquidem ejus feſto epulabimur, hinc ſanè celebrare æquum fuerit, Deum maris, marinaſque Nymphas pariter, *Nereides*, Nerei filias. Harum nomina recenſet ad triginta tria Homerus Iliad. Σ. non longè ab initio.

Virides Nereidum comas.] Ob maris colorem.

11. *Tu curvâ recines lyrâ, &c.*] Tu Lyde, cantabis Deas partui præſidentes.

Curvâ lyrâ.] Vide lib. 1. 10.

12. *Latonam.*] Dianæ & Apollinis matrem.

Celeris ſpicula Cynthiæ.] Celebrabis Dianam venatricem, ſpiculis feras configentem, & celeri curſu aſſequentem: quæ à Cynthio Deli inſulæ monte *Cynthia* dicta eſt. Lib. 1. Od. 21.

13. *Cnidon.*] Cariæ urbem, de quâ l. 1. Od. 30.

14. *Cycladas.*] Ægæi maris inſulas, in orbem diſpoſitas, unde nomen. Vide l. 1. Od. 14. v. ult.

Paphon.] De eâ urbe Cypri clariſſimâ l. 1. Od. 30.

Junctis

cygnis adit Paphum. Nox etiam canetur apto carmine.

Junctis visit oloribus:
Dicetur meritâ nox quoque næniâ. 15

ANNOTATIONES.

15. *Junctis oloribus.*] Trahere currum Veneris dicuntur aliquando Cygni, sic lib. 4. Od. 1. *Purpureis ales oloribus*: aliàs columbæ; Propert. lib. 3. Eleg. 3. v. 31. & Apul. Metam. l. 6. paulò post initium: interdum passeres. Ita Sappho, Καλοὶ δέ σ' ἄγον στρουθοί.

16. *Dicetur meritâ nox quoque næniâ.*] Nox etiam cantabitur *meritâ næniâ*: vel quod in eâ epulis, lætitiæ, voluptati operam dabimus; vel quod carmen erit lugubre, nocti tenebrosæ ac tristi idoneum. De *næniis* Lib. 2. Od. 1.

ODE XXIX.

In MÆCENATEM.

Invitat eum ad frugalem Cœnam: & Opum Contemptum laudat.

O Mæcenas proles Hetrusca Regum, jam pridem apud me tibi est dulce vinum in amphora non hactenus inversa, cum floribus rosarum, & balanus expressa tuis crinibus. Subtrahe te cunctationi: ne continuo spectes humidum Tibur, & pronas agros Esulæ, collesque Telegoni parricidæ. Relinque abundantiam fastidium afferentem,

TYRRHENA Regum progenies, tibi [353]
Non antè verso lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, rosarum, &
Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est. Eripe te moræ, 5
Ne semper udum Tibur, & Esulæ
Declive contempleris arvum, &
Telegoni juga parricidæ.
Fastidiosam desere copiam, & [354]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Tyrrhena Regum progenies.*) Inter eximias Poetæ nostri Odas hanc censebis, Lector, seu versus ac Poesin seu res & materiam perpendas. Dicto grandis; Stoicæ mentis ac disciplinæ explicatio gravis. Tuum, Lector, ingenium, tua sagacitas tibi cætera non sine voluptate loquetur.

Tyrrhena Regum progenies.) Ab Hetruscis Regibus oriunde. Vide l. 1. Od. 1. & 20. ibiq; annot.

2. *Non antè verso lene merum cado.*) Plenus vini cadus nec delibatus, nec resignatus, necdum suo loco motus.

3. *Cum flore rosarum.*) Serta & corollas è floribus, ad convivia semper adhibuisse veteres, fusè dixi lib. 1. Od. ult. & alibi.

4. *Pressa tuis balanus capillis.*) Et unguenta pertinuisse ad hilaritatem pompamque convivii notum est ex dictis ibid.

Balanus.) Myrobalanum, unguentum balaninum è glande unguentaria, non absimili nucis avellanæ, quam ferebat quædam arbuscula. Glans Latinis, βάλανος Græcis. Vide Plin. l. 12. c. 21. l. 13. c. 1. & 4. & alibi. Pers. Sat. 4. v. 37. *Balanatum Gausape* nuncupat balano delibutum capillitium.

5. *Apud me est tibi.*) Tibi pridem destinata atque reservata.

Eripe te moræ.) Excute quælibet impedimenta, nihilque te remoretur, quominus apud me cœnatum venias.

6. *Ne semper udum &c.*) Relinque tantulum ædes tuas excelsas, è quibus prospices Tibur, Esulam, &c.

Udum Tybur.) Aquis abundans. Vide l. 1. Od. 7. & 18. & lib. 2. Od 6. init.

Esulæ Declive, &c.) Vicinum Tiburi oppidum in declivi seu latere montis ædificatum.

8. *Telegoni juga parricidæ.*) Tusculum Latii urbem duodecim millibus passuum à Româ distantem, à Telegono Ulyssis è Circe filio, qui patrem imprudens occidit, conditam ad radices montis, ita tamen ut in ejus jugo amplissima eminerunt ædificia: vulgò, *Frascati.* Ibidem etiamnum extant magnificæ Procerum villæ Romanorum, & palatia benè multa.

9. *Fastidiosam desere copiam.*) Ad modicum tempus desere rerum omnium copiam, quam domi habes. Abundantia satietatem parit, hæc autem fastidium generat.

Molem

Molem propinquam nubibus arduis.
Omitte mirari beatæ
Fumum & opes ſtrepitumque Romæ.
Plerumque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo ſub lare pauperum
Cœnæ, ſine aulæis & oſtro,
Sollicitam explicuêre frontem.
Jam clarus occultum Andromedis pater
Oſtendit ignem ; jam Procyon furit,
Et ſtella veſani Leonis,
Sole dies referente ſiccos.
Jam paſtor umbras cum grege languido [355]
Rivumque feſſus quærit, horridi
Dumeta Silvani : caretque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu civitatem quis deceat ſtatus.
Curas ; & urbi ſollicitus times,
Quid Seres & regnata Cyro

& adès excelſis nubilis proximas. Intermitte admirari fumum, & potentiam, tumultuſque Roma felicis. Non rarò jucunda opulentis varietas & nitida cœna in exigua domo pauperum, abſque tapetibus & purpurâ vultum anxium porrexerant. Jam lucidus parens Andromeda promit ardorem abſconditum. Jam ſavit Anticanis, ac ſidus Leonis furioſi, Sole reducente dies aridos. Nunc paſtor æſtu fatigatus cum grege languente petit umbras, & amnes, atque denſa nemora Silvani hirſuti ; & littus ſilens nec leves habet auras. Tu laboras quis urbi ſtatus conveniat, ac metuis anxius quid adverſus *Rempublicam moliantur Seres, & Bactriani Cyro ſubjecti.*

ANNOTATIONES.

10. *Molem propinquam nubibus arduis.*] Vel ſublimes ædes, vel turrim, quam habebat Mæcenas in Eſquilino monte, è qua Nero ſpectaſſe dicitur incendium urbis. Sueton. Neron. cap. 38. *incendium è turri Macenatiana proſpectans lætus flamma, ut aiebat, pulcritudine.*

12. *Fumum.*] Auram popularem, ambitionem, honores, vanam gloriam.

13. *Plerumque gratæ divitibus vices.*] Natura diverſo gaudet.

14. *Mundaque cœna.*] Paratum *non ampliter ſed munditer* convivium ; ut habet Comicus.

16. *Solicitam explicuere frontem.*] Frontem ſcilicet mœſtitia in rugas contrahit, hilaritas verò ſolvit & explicat.

17. *Jam clarus occultum, &c.*] Æſtivos ardores adducit ac notat ſidus Cephei, quod oritur 7. Id. Jul. ex Columell. lib. 12. Cepheus Æthiopum Rex inter ſidera relatus cum Caſſiope uxore, Andromedæ filiâ, & Perſeo ejus liberatore ac ſponſo.

Occultum ignem.] Tum quòd Cephei ſidus ponè minorem Urſam collocatum eſt : tum quia circulo Arctico magnâ ex parte obtegitur : Hygin. l. 2. Apollodor. Arat. &c. vel potiùs, quod antè non apparebat, jamque ortum oſtendit ſe.

18. *Procyon.*] Latinè Anticanis, ſidus quod ante Caniculam oritur, Idibus Julii. Columell. &c. ex Arato, Cicer. de Nat. Deor. 2.

Geminis eſt ille ſub ipſis
Anticanis Graio Procyon qui nomine fertur.

19. *Stella veſani Leonis.*] Quintum eſt hoc Zodiaci ſignum, quod aggrediente Sole, incipit ſævire Canicula *inſana* dicta Perſio Sat. 3. v. 5. fortè & alludit Horatius ad ſtellam quæ in pectore Leonis oritur 9. Cal. Auguſti, Columell. &c.

20. *Sole dies referente ſiccos.*] Scaliger offenſus epitheto, *ſiccos*, in fine verſus, mallet : *Sole graves referente luces.* Age vir gravis ; Æſtivos dies & calores Poeta vult indicare : at hyemis graves perinde luces ac æſtatis. O hypercritici conatus ingenii.

21. *Jam paſtor umbras, &c.* Priori ſtrophe anni tempeſtatem æſtivam ; hac autem dici horam ferventiſſimam deſignat, nempe meridiem, quo ſolebant paſtores & greges *umbras & frigora captare.* Virgil. Eclog. 2.

23. *Dumeta.*] Silvas ſuâ denſitate umbram & frigus ſuppeditantes.

Silvani.] Dei ſilvarum.

Horridi.] Caprinis pedibus, cornuto capite, corpore hirto & villoſo. Vide ſuprà Od. 18. v. 1. ibique annot.

Caretque ripa vagis taciturna ventis.] Nulla eſt aura ne levis quidem ſpirat ventus ad ripas fluminum.

25. *Tu civitatem quis deceat ſtatus, &c.*] Dum quieſcunt omnia, tu etiam laboras de ſtatu Reipublicæ conſtabiliendo. Atqui otium carpe tantillum, ô Mæcenas, urbis Præfecte. De hac Mæcenatis Præfectura Dio lib. 49. & 55. Vide & Vell. Paterc. lib. 2. Senec. Epiſt. 94. Cornel. Tacit. Annal. 6. Suprà noſter Od. 8. v. 17.

Mitte civiles ſuper urbe curas.

27. *Seres.*] Aſiæ populi ultra Sinas, à Sera

Bactra

atque Tanais ſeditioſus. Dii ſapientes obſcuris tenebris involvunt venturi ævi ſortem: deridentque ſi homo plus quam decet angatur. Satage bene moderari præſentia. Reliqua dilabuntur inſtar fluvii Tiberis modo intra ripas quieti defluentis int mare Thuſcum, modo ſaxa corroſa evulſaſque ſtirpes, & greges, atque ædificia ſimul abripientis, haud abſque ſonitu montium & ſilva proximæ; quando immanis eluvio ſolicitat fluvios tranquillos. Is compos ſui eſt vivetque hilaris, qui diebus ſingulis dicere poteſt, vixi:

Bactra parent, Tanaiſque diſcors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginoſâ nocte premit Deus:
Ridetque, ſi mortalis ultrà [356]
Fas trepidat. Quod adeſt, memento
Componere æquus. Cætera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabantis Etruſcum
In mare, nunc lapides adeſos,
Stirpeſque raptas, & pecus, & domos
Volventis unà, non ſine montium
Clamore, vicinæque ſilvæ,
Cum fera diluvies quietos
Irritat omnes. Ille potens ſui
Lætuſque deget, cui licet in diem

ANNOTATIONES.

urbe dicti. Regio illorum Serica hodie *Catay*, ſerico opere inclyta. Vide lib. 1. Od. 12. ſub finem.

Regnata Cyro Bactra.] Hæc urbs primaria Bactrianæ, regionis Aſiæ, inter Parthiam ad Occaſum & Indiam ad Ortum, Oxo flumine alluitur: pars olim erat Imperii Perſarum.

Cyro.] Hic filius Cambyſis Perſarum ac Medorum ſubindeque totius Orientis Rex profanis imò & ſacris literis celebratus, à Tomyri Scytharum Reginâ cum ſuo exercitu contrucidatus. Vide Juſtin. lib. 1. &c. Paralipomen. Eſdr. Daniel. maximè verò Iſaiæ, cap. 45. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut ſubjiciam ante faciem ejus gentes, & dorſa Regum vertam . . . Ego ante te ibo. . . . . Dabo tibi theſauros abſconditos & arcana ſecretorum, ut ſcias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Iſrael . . . accinxi te, & non cognoviſti me, &c.*

28. *Tanaiſque diſcors.*] Populi ad Tanaim quietis impatientes, ad bellum proclives inter ſe frequentius dimicantes, Parthi, Scythæ, Sarmatæ. De illo flumine Aſiam ab Europâ diſterminante jam dixi. vide Od. 4. hujus lib. ſtroph. 9.

29. *Prudens futuri temporis. &c.*] Sapienter Dii hominibus cognita eſſe futura noluerunt, ſive ne malis ante tempus torqueantur; ſive ut incertâ rerum expectatione penduli ad ipſos recurrere ac vereri moneantur.

31. *Ridetque, ſi mortalis ultra Fas trepidat.*] Lib. 2. Od. 16.

Lætus in præſens animus quod ultra eſt
Oderit curare.

32. *Quod adeſt memento componere æquus.*] Præſentibus utere prudenter, rectè juſtè.

33. *Cætera fluminis Ritu feruntur.*] Futurum tempus fluit, & ſenſim elabitur, rebus modo pacatis, modò turbidis.

36. *Nunc lapides adeſos, Stirpeſque. &c.*] Exundans rapit omnia, curſu rapidiori lapides arrodit & excavat, arbores exſtirpat, &c. Vide Homer. Iliad. λ. Lucret. lib. 1.

Fragmina dejiciens ſilvarum, arbuſtaque tota,
Das ſonitu magno ſtragem, volvitque ſub undis
Grandia ſaxa: &c.

Virgil. Æneid. 2.

Rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, ſternit ſata læta, boumque labores:
Præcipiteſque trahit ſilvas: ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.

40. *Cum fera diluvies quietos Irritat amnes.*] Amnes ſcilicet in Tiberim influentes, ipſumque augentes ſupra modum exundatione ſuâ: illi ſunt Tinia, hodie *Topino*, Nar. v. *Nora*. ex Appennino ſcaturientes; Anio v. *Teverone* flu. Sabinorum, Pelia flu. Heturiæ. v. *Paglia*. Legi Plin. l. 8. epiſt. 17. ubi de Tiberis frequentibus incrementis ita ſcribit: *Tiberis alveum exceſſit & demiſſioribus vicis alis ſuperfunditur . . . . . premit valles, innatat campis, ... qua ſolet flumina accipere & permiſta devehere, retro cogit, atque ita alienis aquis operit agros. Anio delicatiſſimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentuſque, magnâ ex parte nemora quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium multis pluribus locis clauſus, dum amiſſum iter quærit, impulit vecta, ac ſe ſuper ruinas evexit atque evolvit, &c.*

Dixiſſe

Dixiſſe, vixi: cras vel atrâ [357]
Nube polùm pater occupato,
Vel Sole puro: non tamen irritum
Quodcumque retrò eſt, efficiet: neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens ſemel hora vexit.
Fortuna ſævo læta negotio, &
Ludum inſolentem ludere pertinax,
Tranſmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem. Si celeres quatit
Pennas, reſigno quæ dedit, & meâ
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem ſine dote quæro.
Non eſt meum, ſi mugiat Africis
Malus procellis, ad miſeras preces [358]
Decurrere, & votis paciſci,
Ne Cypriæ Tyriæque merces
Addant avaro divitias mari.

craſtinâ die Jupiter cælo producat vel obſcurat nubila vel ſerenam diem; at nequaquam reſcindet quicquid actum eſt, neque mutabit ac deſtruet quod ſemel attulit fluxum tempus. Fors gaudens rebus adverſis, & obſtinata ludere ludum petulantem, ſubvertit dignitates caducas, jam mihi, mox alteri propitia. Laudo ſtantem. Quod ſi leves alas movet, reddo quæ donavit; ac meâ me virtute protego; atque honeſtam pauperiem indotatam peto. Si navis gemat Africis tempeſtatibus, non ad me attinet confugere ad vota luctuoſa, & precibus obtinere ne Cypria vel Tyria merces mari avido opes adjungant.

S. Antig. 1158

ANNOTATIONES.

43. *Vixi.*] Vox contemnentis mortem, inquit diſertè ſuo more, Marcilius: ſic Æneid. 4. *Vixi: & quem dederat curſum natura peregi.* Poſſet etiam jungi cum vocibus præcedentibus *in diem*, eo ſenſu: is beatus ſemperque *lætus dixe*, qui in diem vixerit, id eſt, qui præſenti tempore, hodiernâque die utetur, futuri & crastini minimè anxius. *Sufficit diei malitia ſua*, inquit Chriſtus in Evangelio.

49. *Fortuna ſævo læta negotio, &c.*] Vide lib. 1. Od. 34. in fine. Juvenal. Sat. 3. v. 39.

Quales ex humili magna ad faſtigia rerum
Extollit, quoties voluit fortuna jocari.

Et Sat. 6. v. 604.

Stat fortuna improba, &c.
Sertumque ſibi mimum parat, &c.

53. *Laudo manentem.*] Quandiu ſtat & manet mecum fortuna, laudo: quod ſi recedat & aufugiat; minimè indignor. Illâ inſtabili, firmus ego meâ virtute haud moveor; meâ tranquillitate non dejicior. Teſtibus oculis extant etiam nummi Commodi Imperatoris (non autem Adriani, ut ſcripſit non nemo) numiſmata ænea & argentea, quorum pars altera effigiem habet Fortunæ volentis, dextrâ fugitivi frænum equi, lævâ cornu tenentis, cum hac epigraphe:

FORTUNÆ MANENTI.

ervantur in cimeliarchio Ludovici Magni,

55. *Probamque Pauperiem ſine dote quæro.*] Vulgatum erat de bona conjuge inter probos effatum: ſatis dotata, ſi bene morata: ſic Horatius pauperiem ait ſe expetere velut felicis vitæ ducem; ſibique videri ſatis dotatam, utpote *probam*. Vide ſuprà Oden 16. à medio ad finem.

57. *Non eſt meum ſi mugiat, &c.*] Qui opes avidè quærunt, ac paupertatem velut ſummum fugiunt malum, ii medio mari & naufragii diſcrimine cum Diis paciſcantur, ne ſua pereant merces: at ego tametſi talibus in angustiis fuero, nec opum jacturam timebo, nec precibus redimere ſatagam: atque divitiarum neglectu, paupertatiſque honeſtæ amplexu totus ero ac lætus. Vide hujus libri Od. 3. init.

Si mugiat Africis malus procellis.] Si navis malus vel quaſſatus vel excuſſus fuerit ſeu Africo vento, ſeu fluctibus maris Africam alluentis.

59. *Votis paciſci, Ne Cypria Tyriaque merces, &c.*] Diis vota nuncupare & dona polliceri, ſi ſilvas præſtent merces, impediantque naufragium, Plin. lib. 8. cap. 16. *tunc præcipuus votorum locus eſt, cum ſpei nullus eſt.* Perſ. Sat. 2. v. 3.

Non tu prece poſcis emaci, &c.

60. *Cypria Tyriaque merces.*] Emporia ſcilicet erant orbe toto celeberrima, *Cyprus* inſula maris Mediterranei, de qua l. 1. Od. 3. & *Tyrus* Syriæ urbs maritima, portu commoda, olim quidem probè munita & dives, claritate & magnitudine urbium Phœniciæ præſtantiſſima; nunc in ruinis ferè jacet, & pauros habet incolas. Inſula pridem erat freto quatuor ſtadiorum diviſa;

Tum etiam me ſecurum ventus lenis & geminus Pollux per fluctus Ægæos vehet ope navicula duos remos habentis.

Tunc me biremis præſidio ſcaphæ
Tutum per Ægæos tumultus
Aura feret, geminuſque Pollux.

ANNOTATIONES.

ab Alexandro Magno continenti juncta eſt. Quint. Curt. lib. 4. Hujus populi navigarunt primi, ex Tibullo lib. 1. Elrg. 8.

Prima ratem ventis credere docta Tyrus.

Idem ſcribit Pompon. Mela.

62. *Tunc me biremis, &c.*] Tum ego fracta navi, perditiſque omnibus, biremi tantummodò ſcapha vectus, nihilominùs placata mente conſtabo, perinde ac ſi Caſtor & Pollux duces affulgeant.

63. *Ægæos tumultus.*] Lib. 2. Od. 16. v. 2.

64. *Geminuſque Pollux.*] Separati dicuntur nocere fratres illi gemini: ambo verò ſimul propitia ſunt & *lucida ſidera.* Vide lib. 1. Od. 3. v. 2. & Od. 12. v. 25. Sunt qui allegorias hic ſomnient, putentque Horatium alludere ad id quod ſibi contigerat: adeoque per *Ægæos tumultus* ſignificare bella civilia, è quibus evaſerat *biremi ſcapha*, id eſt, virtute & innocentia ſubnixus, aſpirante *aura* & favore *gemini* fratris Mœcenatis nimirùm & Auguſti.

ODE XXX.

Carminum ſuorum Gloriam Æternam fore.

Abſolvi opus ære ſtabilius atque pyramidum conſtructione ſublimius, quod neque pluvia currumpens, nec Boreas incа-

EXEGI monumentum ære perennius, [359]
Regalique ſitu pyramidum altius:
Quod non imber edax, non Aquilo impotens

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 1. lib. 1.

1. *Exegi monumentum.*] Carminum volumen ingenii ſui monumentum perenne jactat, quo poſteritati æternæque memoriæ commendetur. Vide lib. 2. Odem ultimam: hanc cum illa conſer; & eumdem utriuſque ſcopum, eamdemque ſententiam varia dictione tantum diſtinctam animadverte. Sanctus Hieronymus Epitaphium Paulæ hic concludit: *exegi monumentum ære perennius, quod nulla deſtruere poſſit vetuſtas, &c.*

Monumentum ære perennius.] Ita durant monumenta literarum plusquàm ſcreæ ſtatuæ ad memoriam collocatæ. Nam Mariana de Cimbris trophæa potuit quidem abolere Sylla: Maronis autem & Livii ſcripta quantumvis nixus ſit, Caius Princeps abſumere ac delere, non valuit.

2. *Regalique ſitu pyramidum altius.*] Ægyptiorum Regum opus & ſepulcra fuere pyramides; quarum nonnullæ inter orbis miracula numeratæ. *Tres orbem terrarum implevere famâ: Regum Ægyptiorum pecunia otioſa ſtultaque oſtentatio,* inquit Plin. l. 36. c. 12. prope Memphim erant ſitæ; unde Martial. Epigram. 1.

Barbara pyramidum ſileat miracula Memphis.

Herodot. lib. 2. eas deſcribit accuratè. Unam ait quinq; ſtadiis longam, decem annis elaboratam; in alia verò annos viginti abſumptos, &c. Ammian. Marcell. lib. 22. *pyramides ad miracula ſeptem provectæ, quarum diuturnas ſurgendi difficultates ſcriptor Herodotus docet; ultra omnem omnino altitudinem, qua humanis conſici poteſt; erat ſuæ turres, ab imo latiſſima, in ſummitates ex tiſſimas deſinentes: qua figura apud Geometras id ſic appellatur, quod ad ignis ſpecim, ut vapo ut nos dicimus, extenuatum in conum: quarum magnitudo quoniam in calſitudinem nimiam ſcandens gracileſcit paulatim; umbras quoque mechanica ratione conſumit.* Vide Strabonem l. 17. Diodor. Sicul. lib. 2. cap. 2. Hic pyramidem maximam à Chemmi Rege extructam artificio opere mirabili, quæ *quatuor erat laterum, quorum quodlibet ab inferiore parte jugera ſeptem continebat. Altitudo amplius quam jugera ſex tolleret . . . fermè annis mille, ut referunt quidam; ut e traduntur, amplius tribus millibus quadringentis, nos uſque ea moles integra permanſit: ex Arabe longo admodum itinere advectis lapidibus conſtru* ſtum ſe vidiſſe adhuc ſtantem anno 1638, ſuæ peregrinationis narratione, teſtatur Joan Greave Aſtronomiæ Profeſſor Anglus; eamq tam interiorem quàm exteriorem egregiè deſcr bit qualem inſpexit ac dimenſus eſt, vix paul lùm deformatam; altamque dicit pedes ſe ſeptingentos, & convenientem Diodori men rum ſeu metiendi rationem aſſerit, &c.

3. *Quod non imber edax, &c.*] Imitatio Pindaricæ dictionis. Pyth. Od. 6. ubi Xenocr paratus dicitur laudum theſaurus quem diru ſeu auferre nequeat vel hybernus imber, ventus, aut hoſtiſonæ tempeſtatis exercitus placabilis.

Poſſ

Poſſit diruere, aut innumerabilis [360]
Annorum ſeries, & fuga temporum.
Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitinam. Uſque ego poſterâ
Creſcam laude recens, cum Capitolium
Scandet cum tacitâ virgine Pontifex.
Dicar, quà violens obſtrepit Auſidus,
Et quà pauper aquæ Daunus agreſtium
Regnavit populorum, ex humili potens
Princeps, Æolium carmen ad Italos [361]
Deduxiſſe modos. Sume ſuperbiam
Quæſitam meritis, & mihi Delphicâ
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

pax deſtruere quiat, vel temporum lapſus & longinquitas. Haud totus interibo: & portio mei plurima mortem effugiet. Ego ſemper novus poſterorum laudationi augebor, quandiu ſummus Sacerdos aſcendet Capitolium cum ſilenti virgine. Ubicunque rapidus Auſidus murmurat, vel Daunus aquarum egens ruſticis gentibus dominatus eſt; ego clarus è tenui memorabor Alcaicos verſus primus tranſtuliſſe ad Latinum carmen. Age Melpomene, partam virtutibus magnitudinem aſſume, capilloſque meos circumda noſtro laurâ Delphicâ.

ANNOTATIONES.

6. *Non omnis moriar, &c.*] Non tam animæ quàm ſui nominis immortalitati & memoriæ veſificatur Poeta noſter.

7. *Vitabit Libitinam.*] Superſtes erit, æternùm durabit. Libitina feretrum ſignificat. Eſt etiam funerum Dea, in cujus æde vendebantur & locabantur quæcumque ad ſepulturam pertinebant. *A libendo* dicta, ex Varrone: eadem qua Proſerpina: nec etiam alia quàm Venus antiquis exiſtimata, ut eadem natalibus & morti Dea præſideret, atque principium finemque vitæ in poteſtate haberet: quo fragilitatis humanæ mortalium quiſque admoneretur. Auctor Plutarchus in Numa & in Problem. vide & Cœl. Rhodig. lib. 29. cap. 18.

Uſque ego poſterâ Creſcam laude recens.] Novis ſudies laudibus cumulabor à poſteris: ſicque velut innovata mei memoria ſemper inclareſcet, concidet nunquam aut ſeneſcet.

8. *Dum Capitolium ſcandet, &c.*] Dum ſacra Romæ fient in Capitolio, ac proinde quandiu ſtabit urbs illa æterna. Virgil. Æneid. 9. v. 448.

Dum domus Æneæ Capitoli immobile ſaxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

9. *Cum tacitâ virgine.*] Quam diu & Veſtales ritè ſilentium obſervantes operabuntur ſacris æternumque ignem fovebunt. Quibus omnibus temporis diuturnitatem ac perpetuitatem indicat Horatius, quam ſibi ſuoque ſpondet nomini. Comminiſcuntur hic nonnulli Nympham illam, quam Numa colendam, Tacitamque appellandam ſanxerat, teſte Plutarcho, alii Idulia ſacra afferunt, ad quæ ſingulis menſibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid hæc ad rem? Sanè quælibet ſacra intelligi par eſt, in Capitolio peragi conſueta; nec præ cæteris Angeroniæ, quæ obtrudit Marcellus Angeronæ ſilentii Deæ, urbis etiam inter tutelaria numinà, ex Macrob. l. 3. c. 9.

10. *Quà violens obſtrepit Auſidus, &c.*] In Apulia, ſua nempè patria, maximè cupit celebrari Horatius. Eſt enim *Auſidus* Apuliæ amnis, hodie dicitur *Ofanto*, ex Apennino deſluit in Adriaticum mare.

11. *Daunus.*] Hic Turni avus regnavit in Apulia, quæ & ab eo Daunia vocata eſt. Fuit etiam fluvius eo nomine appellatus.

Pauper aquæ.] In Apulia nimirum fervet æſtus & calor, hinc que eſt arida valdè regio ac penuria aquæ laborat: unde *periculoſam Apuliam* vocat noſter Epod. 3. Vide l. 1. Od. 14.

12. *Regnavit populorum.*] Phraſis Græca βασιλεύειν τῶν ἀνδρῶν. Legunt alii, ex Manuſcriptis pleriſque codicibus *regnatur populorum*. Quod referendum erit ad vocem *Daunus*.

Ex humili potens.] Libertini ſcilicet generis Horatius, ex humili fortuna in ſummam famæ claritatem & nominis amplitudinem evaſit, per ingenii opes ac *benignam* venam, de quâ lib. 2. Od. 18.

13. *Princeps, Æolium carmen ad Italos Deduxiſſe modos.*] Vel inde nominabor paſſim, quod primus Alcaicos verſus Latinè ſcripſerim ad imitationem Alcæi è Lesbo inſulâ, in quâ regnavit Æolus. Vide lib. 2. Od. 13.

14. *Sume ſuperbiam, &c.*] Sumam alloquitur Muſam Poeta: ut ſemetipſum oſtentat. Grandes aſſume ſpiritus, inquit; oſtende tuam nobilitatem: mihique texe & impone coronam è lauro ſacra Apollini, qui volunt editque oracula apud Delphos urbem Achaiæ, ad Parnaſſum montem.

Q. HORATII FLACCI Carminum seu Odarum LIBER QUARTUS.

ODE I.

Ad VENEREM.

Ætate suâ se jam Rebus Venereis haud esse idoneum.

Interrupta dudum Venus, iterum prælia indicit. Abi, illuc unde abiisti. Non sum qui eram sub Caminis benigna Cynaræ. Crudelis parens amorum suavium, parce me infractabilem subjicere dulcibus imperiis, circa decem lustra. Ira quo invitant te voca adolescentium amare plena. Opportunius laseivies in alienos Pauli Maximi, illuc velox pyxis purpurea.

INTERMISSA Venus diu, [362]
Rursus bella moves. Parce precor, precor.
Non sum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ. Define dulcium
Mater sæva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus [361]
Jam durum imperiis. Abi
Quo blandæ juvenum te revocant preces.
Tempestivius in domo
Pauli, purpureis ales oloribus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Intermissa.*] Suetonius in vita Horatii ita scribit: *Scripta quidem ejus usque adeo probavit, Mansurag; perpetuo credidit Augustus, ut non modo Seculare carmen componendum injunxerit, sed & Vindelicam victoriam Tiberii Drusiq; privignorum suorum cognomine propter hos tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.* In hoc tamen libro quarto nonnullæ sunt Odæ quas constat esse factas ante quasdam prioribus libris contentas; v. g. 12. hujus libri ante tertium l. 1. intelligendus forte est Suetonius de edito in lucem potius quàm de conscripto post alios tres quarto hoc libro.

2. *Parce precor.*] Per ætatem se excusat; abisse juveniles nimirum ludos & artes, quibus pollebat dum amabat Cynaram meretricem speciosam in primis, & ab ea diligebatur maximè. *Illam vocat protervam* lib. 1. Epist. 7. *rapacem* Epist. 14. Hic appellat *bonam*, vel significans forma egregiam & perfectam; vel quia impunitrei placuerat, ut scribit ipse citato loco, id est, sine ulla præmiorum spe, cæteris q; amatoribus antepositus fuerat.

5. *Mater sæva Cupidinum.*] Hunc versiculum jam posuit l. 1. Od. 19. Vide ibi annot.

6. *Circa lustra decem.*] De lustra annot. l. 2. Od. 4. in fine. Est spatium quinque annorum; hinc annum ætatis suæ quinquagesimum, notat Poeta. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 27. Just. Lipsi. Elect. l. 1. c. 27.

10. *Pauli Maximi.*] Paulus Fabius Maximus Consul Romæ fuit anno urbis conditæ 243. cui Julio Antonio, ad quem est inscripta sequens Ode, Vetus codex titulum quarto huic libro præfert *Ad Fabium Maximum*, Torrentio teste.

Purpureis ales oloribus.] Venus curru vecta oloribus tracto, atque alitis modo volans & celeriter decurrens. Vide l. 3. Od. 28.

Purpureis.] Magna contentio de ista voce, cùm

Comessa ber

Comeſſabere Maximi,
Si torrere jecur quæris idoneum.
Namque & nobilis, & decens,
Et pro ſolicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Latè ſigna feret militiæ tuæ.
Et, quandoque potentior [364]
Largis muneribus riſerit æmuli;
Albanos prope, te, lacus
Ponet marmoream ſub trabe citreâ.
Illic plurima naribus
Duces thura: lyræque & Berecynthiæ
Delectabere tibiæ
Miſtis carminibus, non ſine fiſtula.

ſi cupis aptum hebar inflammare. Is enim juvenis & nobilis, & pulcher, & pro reis anxiis haud mutus, ac multiplici induſtria præditus, longè portabit vexilla tua militia. Et cum rivalis donis ampliſ ſuperbi victor gaudebit, prope lacus Albanos te è marmore effictam locabit ſub trabe è citro. Ibi thus multum naſo hauries, & recreaberis carminibus junctis citharæ, & tibiæ Berecynthiæ & fiſtulæ.

ANNOTATIONES.

cyni planè ſint candidi, non purpurei; vel, purpureus vocabatur omnis color valdè nitens, alis eſt cycnorum candor: unde & nix purea dicitur ab Albinovano: vel, quòd purura etiam alba quædam erat. Plutarch. in Alexandro, refert Hermionicam purpuram annis fermè ducentis repoſitam ſuum adhuc colorem ſervaſſe, ujus hæc afferebatur ratio, quòd rubræ tinctu- mellæ, candidæ autem oleo albo confecta eſſet. Xenophon Pædiæ lib. 8. Cyro fuiſſe ait unicam è purpura ſemi-albam vel albo diſtinctam: χιτῶνα πορφυροῦν ἡμιλεύκιον. Forſitan t color purpureus attribuitur cycnis Venerem vehentibus, qui ipſius Veneris eſt: per hyallagen. Apud Anacreontem Ἁρμόδιτα πορφυρῆ.

11. *Comeſſabere.*] Comeſſari propriè eſt poſt cenam & epulas jocari, ludere, laſcivire: quandam & ſignificat poſt cœnam luxuriosè iterùm ulari. Sueton. Vitell. c. 13. *Epulas* quadrifariam diſpertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, meſtationes.

12. *Jecur.*] in jecore ſedes amoris ac libidinis. Vide l. 1. Od. 13. & 25.

13. *Nobilis*] Fabiæ gentis claritatem omnes ſti loquuntur: vel hoc fidem non modò facit d propè ſuperat, quod plus trecenti ex eadem c familia una die pro Republica ceciderint; m ſibi unis Veientum expugnationem demanari periiſſent. Ovid. Faſt. 1.

Una dies Fabios ad bellum miſerat omnes.
Ad bellum miſſos perdidit una dies.

14. *Pro ſolicitis non tacitus reis.*] In foro ſeſe, t laudabili nobilium adoleſcentium more, exercens agendis cauſis, defendendis reis, de bonis, e vita periclitantibus adeoque ſolicitis: diſertè eorans, bonis artibus abundè inſtructus.

16. *Lata ſigna feret militia tua.*] Ovid.

Militia ſpecies amor eſt, ... ſævique labores
Mollibus his caſtris & dolor omnis ineſt.

17. *Et quandoque potentior, &c.*] Ille verò Paulus ſi quando per tuum, ô Venus, favorem apud amicam plus valuerit, quàm ſuus rivalis muneribus pugnans, tum eriget tibi ſtatuam è marmore, in æde conſtructa è ligni pretioſis, *prope lacus Albanos*, ubi prædia ille habet.

19. *Lacus Albanus.*] Non procul erant urbe Roma civitas, mons, & lacus Albani. Cic. de Divin. 1. v. 100. *Veienti bello cum lacus Albanus præter modum exiviſſet*, reſponſum eſt, dum is lacus redundaret, *ſi in mare fluxiſſet, Romam perituram; ſi regr. ſus eſſet, Veios. Huic admirabili illa Albana aqua foſſa deducta eſt.* Et de Divin. 2. v. 69. *ad utilitatem agri ſuburbani Albana aqua deducta eſt.*

20. *Sub trabe citrea.*] Duplex citrus arbor: altera humilis & fructifera: altera ſilveſtris & infructuoſa, ſed grandis, è qua fiebant opera magni pretii, lecti, menſæ, trabes, &c. Vide Plin. l. 13. c. 16. Perſ. Sat. 1. v. 53. &c. Quidam legunt, *ſub trabe Cypria*, quod multæ erant arbores faciendis operibus, navibus præſertim fabricandis, idoneæ, in inſula Cypro Veneri ſacra, ut dictum eſt l. 1. Od. 1. & 2.

21. *Illic plurima naribus Duces thura.*] In eo templo quod tibi conſecrabitur, thus plurimum incendetur tibi, hymnuſq; cantabitur muſicis inſtrumentis. Lib. 2. Od. 15. *copia narium.*

22. *Lyraque, &c.*] Lyra ab Apolline vel Mercurio, fiſtula à Pane, tibia Marſya fertur inventa. In Berecyntho verò Phrygiæ monte matris Deûm ſacra celebrabantur variis inſtrumentis, tibia præſertim quæ inde cognomen habuit. Vide l. 1 Od. 16. & 18. ſub finem. & l. 3. Od. 19. v. 18. & ſeq.

Ibi pueri cum puellis numen tuum &c. in die collaudantes albis pedibus terram pulsabunt ter, ritu Salierum. Modo me neque mulier, neque puer, neque facilis spes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, neque floribus caput cerinare. At quare, Ligurine, heu quare per malas meas fluunt aliquot stilla? quare lingua diserta in verbis hæsitat silentio non decenti? Ego te nocte in somnis modo prehensum amplector, modo te per herbam campi Martii, te per undas fluentes, o crudelis, fugientem prosequor.

Illic bis pueri die
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
In morem Salium ter quatient humum.
Me nec fœmina, nec puer [365]
Jam, nec spes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero;
Nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur heu, Ligurine, cur
Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parum decoro
Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis te ego somniis
Jam captum teneo, jam volucrem sequor
Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

ANNOTATIONES.

25. *Bis die.*] Manè & vesperi tuas laudes canent *pueri cum teneris virginibus*. Vide Lib. 1. Od. 21 init.

28. *In morem Salium ter quatient humum.*] Chorea etiam in sacris adhibita, annotavi tum alibi, tum lib. 1. Od. 36. ubi & de Saliis Martis Sacerdotibus.

29. *Me nec fœmina, nec, &c.*] Vergens ego ad senium, minus aptus sum amoribus, imò nec jocis & certaminibus poculorum. Sed neque juvat me floribus coronari inter epulandum, ex more, de quo lib. 1.

33. *Sed cur heu, Ligurine, &c.*] Me verò ea ætate cur tamen amore tuo incendis, ô Ligurine, puer forma conspicue? Cur, ô Venus, *rursus bella moves*, post acceptam rudem & vacationem à tua militia? Iniquidem annos quinquagesimo natus sum, cur ad juvenilem me lasciviam revocas?

34. *Manat rara meas lacryma per genas.*] Aliquot elicit lacrymas, paucas tamen, præ pudore: *Jam ex Ovid. Amor. 1.*

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

35. *Cur facunda parum decoro, &c.*] Quod etiam indicium amoris est ardentissimi, lingua alioqui facunda jam titubat, verbaque intercepta præfocantur: quod sanè indecorum mihi est. Virgil. Æneid. 4. v. 76.

Incipit effari, mediaque in voce resistit.

37. *Nocturnis te ego somniis, &c.*] Inter somniandum te mente verso. Modò mihi videor amplecti te, modò te fugientem persequi.

39. *Per gramina Martii Campi, &c.*] In campo Martio exercebat se juventus curru, luctâ, equitatione, deinde natione in Tiberi proximo post exercitationem, ad pulverem sudoremque detergendum, ut annotavi suæ lib. 1. Od. 8.

ODE

ODE II.

Ad ANTONIUM JULUM.

Laudat Pindarum.

PIndarum quiſquis ſtudet æmulari, [366]
Jule, ceratis ope Dædaleâ
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem ſuper notas aluere ripas,
Fervet, immenſuſque ruit profundo
Pindarus ore;
Laureâ donandus Apollinari, [367]
Seu per audaces nova dithyrambos

O Jule, quicunque vult imitari Pindarum, ſublevatur alis cera compactis auxilio Dædali, & morti pellucido cognomen præbebit. Pindarus abundans alta fermone volvitur & rapidâ fertur inſtar fluminis à monte labentis, quod pluvia ſupra conſuetas ripas extulerunt. Lauream Apollinis meretur, ſive profert voces inſolitas in dithyrambis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Pindarum, &c.*] Laudaverat Horatium Julus Antonius, æmulumque Pindari dixerat. Reſcribit hanc Oden Horatius, qua mirè Pindarum extollit ſupra ſe, pariterque facundiam & modeſtiam expromit ſuam.

Pindarum.] Is Lyricorum anteſignanus Thebis in Bœotia natus, *dura Bœotica*, id eſt, craſſi, ſtupidi, inſulſique Bœotiorum ingenii famam & proverbium abſterſit. Floruit circa Olympiadem 75. ſeu annis ante Chriſtum 476. Quo tempore Æſchylus, & Anacreon. Doricè ſcripſit Threnos ejus, Dithyrambos & alia quædam ſubtraxit nobis injuria temporum: reſtant encomia, ſeu Olympia, Pythia, Iſthmia, Nemea. Ælianus lib. 12. refert idem Pindaro contigiſſe, quòd Platoni; nimirùm infantem expoſitum melle ab apibus nutritum: & alibi, quinquies in Poëtarum commiſſionibus prælatam ei tamen Corinnam, auditorum quidem inſcitia. Memoria porrò ejus tam venerabilis, ut Lacedæmonii Bœotiam vaſtantes, propter Pindarum, Thebis pepercerint: Alexander verò Magnus, cum eam urbem expugnaſſet, domum Pindari intactam ſervari juſſerit. Vide Valer. Maxim. Plin. lib. 7. cap. 29. Plutarch. in Alexandro. Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 44. &c.

Quiſquis ſtudet æmulari, &c.] Qui Pindarum contendit imitatione aſſequi, is eandem habebit ſortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cera pennis volare tentans in mare decidit, ac de ſuo nomine Icarium fecit appellari. Vide lib. 1. Od. 3. lib. 3. Od. 20.

2. *Jule.*] Diſſyllabam alii faciunt iſtam vocem: alii cum Paſſeratio ſynalœphan ponunt ex prima vocali vel ſyllaba hujus nominis cum prima præcedentis verſûs: quemadmodum lib. 1. Od. 2. in voce *uxorius*. Vide infrà ad vocem *Antoni*.

3. *Vitreo.*] Non abs re interpreteris, cæruleo.

5. *Velut amnis.*] Copioſa Pindari oratio ſimilis eſt fluvio exundanti.

7. *Immenſuſque ruit profundo Pindarus ore.*] Quintil. l. 30. c. 1. *novem Lyricorum Pindarus longe princeps, ſpiritu, magnificentia, ſententiis, figuris, beatiſſima rerum verborumque copia & veluti quodam eloquentiæ flumine. Propter quæ Horatius eum meritò credidit nemini imitabilem.*

9. *Laurea Apollinari.*] Vid. l. 3. Od. ult in fine.

10. *Dithyrambos.*] Hymnus ſeu carmen erat in honorem Bacchi, qui & ipſe dictus eſt Dithyrambus, quaſi δὶς θύραζε ἐμβάς, vel διπλοῦν, bis vita portas tranſiens, quia primùm natus ex utero Semeles matris, deindè è Jovis femore, ut fabulantur. Alii alias etymologias afferunt. Apage qui Syriacam originem in merè Græca voce expiſcantur. Ingeniosè verò Moſes, eruditis idem qui Bacchus, intelligitur hac appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quaſi matres habuerit, ab altera genitus, aquis & morti ereptus, ab altera atque educatus, ſcilicet à filia Pharaonis. Vide Suidam. Scalig. Poet. l. 1. cap. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici carminis ſtylum tumidum eſſe, plenumque Baccho, numeris, & vocibus compoſitis, quas vocant ampullas & ſeſquipedales voces; atque id circo *audaces* ab Horatio dici dithyrambos: ab Æſchylo verò carmen tumens, exultans, totum Bacchum. Ibidemque ille affert Hegeſandri Epigramma adverſus Philoſophos, ejuſmodi vocabulis inflatum: ſic incipit:

Ὀππυπαππαπαππαῖ, βιβλιογλαπτοξυστιβῶν, &c.

audacibus, scribitque metris liberis: sive canit Divos ac Reges Deorum filios, à quibus Centauri legitimâ cade prostrati sunt, atque extinctus est ignis Chimæra horrenda: sive laudat eos qui domum redeunt Eleâ victoriâ glorioſi, canitque vel pugilem vel equitem, & domum eis tribuit excellentius ſtatuis centenis: ſive deſiſt adoleſcentem morte *ablatum nupta maſta, illiuſque virtutem animumque ac bonos mores exſollit* uſque *ad cælum, atriſque inferis eximit.*

Verba devolvit, numeriſque fertur
Lege ſolutis:
Seu Deos Regeſque canit Deorum
Sanguinem; per quos cicidere juſtâ
Morte Centauri, cecidit tremendæ
Flamma Chimæræ:
Sive quos Elea domum reducit [368]
Palma cœleſtes, pugilemve equumve
Dicit, & centum potiore ſignis
Munere donat:
Flebili ſponſæ juvenemve raptum
Plorat, & vires animumque moreſque
Aureos deducit in aſtra, nigroque
Invidet Orco.

ANNOTATIONES.

Ex Athenæo lib. 14. cap. 6. non ſemper veteres cùm libarent, uſi ſunt dithyrambis, verſibus tumultuoſis, vehementibus, concitatis; ſed duntaxat vino madidi, & Liberum patrem ſi invocarent: ſin Apollinem, placidè canebant. Unde Epicharmus lepidè ibid. ὐκ ἐν διθύραμβος, ἐν ὕδωρ πίνω, *Nullus eſt dithyrambus, aquam ſi bibas.* Cic. 3. de Orat. n. 181. *Inde ille licentior & divitior fluxit dithyrambus, cujus membra & pedes ſunt in omni locupete oratione diffuſa.* Pindarus Olymp. Od. 13. Corinthiis tribuit dithyramborum inventionem.

11. *Numeriſque fertur Lege ſolutis.*] Non quòd in dithyrambis nulla eſſet lex aut menſura pedum, ſed quia magna erat metrum variandi licentia; & quod in his Poeta vehementiam impetumque animi potiſſimùm ſequerentur, magiſque attenderent modulationem carminis, quàm pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. ſub finem.

13. *Seu Deos Regeſque canit Deorum Sanguinem.*] Pindarus enim pœanas cecinit, ſeu hymnos in honorem Apollinis. Porrò notat hic Horatius præcipua Lyricorum argumenta, ut & ad Piſones Epiſt. v. 83.

Muſa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Regeſque,] Hieronem Syracuſanum, Olymp. Od. 1. &c. *Deorum ſanguinem.* Reges Deorum filii appellantur. Vel deſignat Poëta noſter Herculem Jovis, & Theſeum Neptuni filios, item Pirithoum à Marte genus trahentem: *per quos Centauri cecidere.* Vide l. 1. Od. 18. lib. 3. Od. 4. De *Chimæra* per Bellerophontem à Neptuno adjutum deletâ, lib. 1. Od. 27. Pindarus autem Olymp. Od. 13.

17. *Sive quos Elea, &c.*] Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponneſi regionem, ſeu pugilatu, Pindar. Olymp. Od. 7. 10, 11. ſeu equorum curſu, ibid. Od. 1. & alibi multis locis. Virgil. Georgic. 1. v. 59.

Eliadum palmas mittit *Epeiros equarum.*

Georgic. 3. v. 202.

Ad Elei metas & maxima campi
Sudabit ſpatia, & ſpumas aget ore cruentus.

Elis, & Piſa quæ & Olympia, urbes ſunt Elidis regionis: ibidem fanum Jovis Olympii, & ludorum Olympicorum celebritas. Vide lib. 1. Od. 1. v. 3. & ſeq. annot.

18. *Cœleſtes.*] Od. 1. *Palmaque nobilis exhibit ad Deos.* Gloriâ ſublimes quaſi cœlum Deoſque attingunt.

Equumve.] Equus ipſe, qui velociore curſu ac pernicitate ſuâ victoriam pepererat, coronabatur etiam, nec non carmine pariter ut eques celebrari conſueverant. Pindar. Olymp. Od. 1. Pyth. Od. 3.

19. *Potiora ſignis.*] Vide poſteà, Od. 8. hujus libri.

21. *Flebili ſponſa juvenemve raptum Plorat.*] Seu cum ſtruit & componit Epitaphium ſponſi morte præmaturâ extincti, ſponſæque luctum deſcribit.

22. *Mores aureos.*] Caſtos, ſanctos, antiquos, quales ætate aureâ.

24. *Invidet Orco.*] Oblivioni præripit, immortali memoriæ conſecrat.

Multa

Multa Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus: ego apis Matinæ [369]
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poeta plectro
Cæsarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum, meritâ decorus
Fronde, Sicambros:

O Antoni, fortis volatus effert cycnum Thebanum quotiescunque assurgit in superas cali regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matina monte maximâ sedulitate colligit, sic ingenti labore condo versus, prope silvas & fontes Tiburis humidi. Tu vates eximius, celebrabis Augustum carmine sublimiori, quoties debitâ insignis coronâ ducet Sicambros immanes per collem sacrum:

ANNOTATIONES.

25. *Multa Dircæum levat aura cycnum.*] Pindarum altè volantem & suave canentem instar cygni idem semper vigor eadem vis sublevat & sustinet.

Cycnum.] Vide lib. 2. Od. 20.

Dircæum.] Dirce fons Bœotiæ, item fluvius Thebas alluens in Ismenium devolvitur. Strabo, &c. Hinc Dircæus pro Thebano.

26. *Antoni.*] Iulus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviæ filius post cæsum extinctumque patrem, Augusti gratiam nactus ejus etiam neptem duxit. Romæ consulatum gessit anno urbis conditæ 743. cum Paulo Maximo cui prior Ode est scripta. Dio. lib. 51.

27. *Ego apis Matina More, &c.*] Ego Horatius non ita celsa peto, sed velut apis inferiora circumvolo, & flores humiles carpo. *Matinus* Calabriæ mons thymo abundat. è quo mel optimum apes conficiunt. Eam porrò memorat Horatius regionem, quòd non longè ab eâ natus, ut dixi alibi.

30. *Uvidi Tiburis.*] Vide lib. 1. Od. 7. & 18. lib. 2. Od. 6. l. 3. Od. 29. Od. verò seq. *Tiburna aqua perfluunt.*

31. *Operosa parvus Carmina fingo.*] Scilicet opus accuratum absque magno labore nullum. Deterere multa ac recidere, imò & recudere, stylumque sæpiùs vertere oportet, sæpè caput etiam scabere, vivosque ungues rodere; ut planè docet noster lib. 1. Sat 10. At poetastri carmen contrà, ut canit Pers. Sat. 1. v. 106.

Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.

Parvus.] Animadverte, Lector, quàm se demittat istic Horatius, alias certè non mediocriter extollens sese. Vide Od. ult. lib. 2. & 3. Atenim ore Pindaro se parvum dicit, & operosa carmina vix fingere, forsè quòd inops Latinus sermo multóque inferior ubertate & copiâ cedit Græcæ linguæ tanquam locupletiori.

33. *Concines majore poeta plectro Cæsarem.*] Tu ille, scribes elogia Cæsaris, grandiore stilo, carmine heroico. Iulus Antonius heroicis versibus Diomedeas conscripsit duodecim libris.

34. *Quandoque trahet feroces, &c.*] Cùm subactos hostes in triumpho ducens ascendet Capitolium per viam sacram clivo Capitolino adhærentem pergens, &c.

36. *Sicambros.*] Hos leviter si præteriero, periculum admisisse videar, quippe quos majores agnoscimus, nosque Francos ab eis ortos. Illorum Regi Clodovæo cùm ad sacrum baptisma accederet, Remigius Rhemensis Præsul sanctissimus ita locutus fertur: *Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendisti, incende quod adorasti.* Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant. Rheni accolæ, hodie *Gheldrenses.* Strabo lib. 7. &c. *Feroces* non sine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fusos, tantumque terrorem incussum, ut adversùs eos Augustus profectus sit, qui dare obsides, te compositâ, adegerit: unde seq. Od. 15.

Te cadis gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

Addunt præterea Centuriones Romanos ad exigenda tributa missos cruci ab eis suffixos: eorum verò mulieres, cùm deessent lapides jaciendi, filios etiam parvulos humi allisos in hostium ora contorquere non veritas. Vide Oros. &c. Tandem Sicambros tamen subegit Augustus, ac *dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit.* Sueton. Octav. c. 21. L. autem Florus cap. ult. sic testatur: *validissimas nationes Cheruscos, Suevos, Sicambros pariter aggressus est, qui viginti Centurionibus incrematis, hoc velut sacramento bellum susceperant, adeò certâ victoria spe, ut prædam in antecessum dividerent. Cherusci equos, Suevi aurum & argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorsum. Victor namque Drusus equos, pecora, torques aurum, ipsosque in prædam divisit ac vendidit.*

Quo

quo Cæsare grandius aut pretiosius nihil fata & numina propitia terris donaverunt aut donabunt, etiamsi revocetur seculum vetus aureum. Cantabis festos dies & communem latitiam civitatis, forumque contentionibus vacuum, ob reditum invicti Augusti à Diis concessum. Tunc, si canam aliquid auditu dignum, cantûs mei maxima pars adjicietur: & beatus dicam, ô lata, O celebris dies, quâ *Cæsar* nobis *est redditus. Dum verò progrederis, O triumphe, sæpius repetemus, Io, Io, triumphe, omnisque urbs pariter, & adolebimus thura numinibus propitiis. Te decem tauri & vaccæ totidem* pro *missis liberabunt: me juvencus matri subtractus, qui crescit in abundanti gramine, propter unum votum* exolvendum. *Is fronte amulatur Lunam incurvam tertiâ* ab *ortu* die *ardescentem: eâ* parte insuper *contraxit notam* quâ *spectatur nive* candidior, *in reliquis infusus.*

Quo nihil majus meliusve terris
Fata donavere bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum. [40]
Concinnes lætosque dies, & urbis
Publicum ludum, super impetrato
Fortis Augusti reditu, forumque
Litibus orbum.
Tum meæ, si quid loquar audiendum, [45]
Vocis accedet bona pars: & O Sol
Pulcher, O laudande, canam, recepto
Cæsare felix.
Tuque dum procedis, Io triumphe,
Non semel dicemus, Io triumphe, [50]
Civitas omnis: dabimusque Divis [371]
Thura benignis.
Te decem tauri totidemque vaccæ,
Me tener solvet vitulus relictâ
Matre, qui largis juvenescit herbis [55]
In mea vota:
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium Lunæ referentis ortum,
Qua notam duxit, niveus videri,
Cætera fulvus. [60]

ANNOTATIONES.

43. *Augusti reditu.*] Ex Hispaniâ, & ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat Lib. 1. Od. 12. sub finem. lib. 3. Od. 5. & 14. hujus etiam libri Od. 5. &c. reditum Augusti ex Galliâ cùm Sicambros profligasset hîc intelligunt alii. Suet. cap. 20. Octav. *Reliqua* bella *per legatos administravit, ut tamen quibusdam Pannonicis & Germanicis aut intervenire aut non longè abesse.*

Forum litibus orbum.] Feriæ, justitium, seu vacationem à litibus dirimendis & à forensi strepitu, mos erat indici in ludis, festis, triumphis, supplicationibus, adeoque in omni publica lætitia, etiam vel luctu.

45. *Tum mea, si quid, &c.*] Tum verò sublimibus tuis carminibus, O Antoni, meos etiam qualescumque versus adjungam in tam solemni occasione, reverso incolumi è belli periculis Augusto, expotato jam diu. Sueton. Octav. c. 57. *Revertentem ex provincia non solum faustis omnibus sed & modulatis carminibus prosequebantur.*

49. *Tuque dum procedis, Io triumphe, &c.*] Hoc referunt alii ad Iulum Antonium vel Prætorem vel Consulem designatum: leguntque, *Duque dum procedis*, sed absurdè: alii ad Augustum triumphantem. Verum ipso duce contextu, sana referes, ingeniose lector, ad ipsum triumphum quem sic interpellat Horatius procedentem: O triumphe, dum procedes, Io sæpiùs, Io, repetemus, &c.

53. *Te decem tauri.*] Tu Antoni summe victi pro Cæsaris felici reditu à Diis impetrando, vovisti grandes victimas, quas voti reus mactabis: ego verò tenuis immolato juvenco quem promisi, voto solvar.

57. *Fronte curvatos, &c.*] Describit juvencum quem parat sacrificio quod vovit. Lunæ paul post novilunium similem dicit ob parvula cornua: & in fronte notam habere candidam stellæ ad instar conspicuam. Sic Homerus Iliad. ☿. Diomedis equum toto rufum corpore, candida in fronte nota ad modum Lunæ plenæ rotundæ insignem exhibet. Et Moschus, Idyll. quod Theocrito malè ascribitur, ut alibi annotavi, Europæ taurum similiter flavum toto quo fuisse corpore. at in fronte media orbe argenteum refulsisse commemorat.

ODE III.

Ad MELPOMENEN.

Se Poeticâ Facultate ab eâ donatum immortalem fore.

QUEM tu, Melpomene, ſemel [372]
Naſcentem placido lumine videris,
Illum non labor Iſthmius
Clarabit pugilem; non equus impiger
Curru ducet Achaïco [373]

O Melpomene, quem tu naſcentem aſpexeris ſemel oculis benignis, eum non athletam nobilitabit Iſthmium certamen, non equus acer victorem currus vehet Achaïcos;

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Quem tu Melpomene, &c.*] De hujus Odes eximio lepore inſigne eſt Scaligeri judicium, quod retuli ad init. Od. 9. l. 3. Vide ibi annot.

Melpomene.] Pro qualibet Muſarum hanc ponit. De ea l. 1 Od. 24. v. 3.

2. *Naſcentem lacido lumine videris, &c.*] Deſumpta ab Heſiodo aliiſque Græcis ſententia. *Placido lumine, εὐμενεῖ ὄμματι.* Sic & Tibull. lib. 2. Eleg. 4. in fine.

Si modo me placida videat Nemeſis mea vultu.

Huc facit quod ſcribit Juvenalis Sat. 7. v. 195.

. . . . . *diſtat enim, qua*
Sidera te excipiant modò primos incipientem
Edere vagitus, &c.

3. *Illum non labor Iſthmius, &c.*] Quem facili & benevolo Muſæ vultu naſcentem viderit, is quidem non illuſtris erit pugilatu, quadrigali curſu, aut alio iſthmiorum ludorum certamine; non etiam bello clarus evadet: ſed nobilis erit poeta, ubique celebrior quam ſint illi Iſthmicâ vel militari victoriâ. Eam verò ſibi gloriam à Muſis conceſſam prædicat Horatius.

Labor Iſthmius.] Certamen & victoria in ludis iis qui tertio quoque anno, totius Achaiæ concurſu, fiebant in Iſthmo prope Corinthum, de quo lib. 1. Od. 7. v. 2. Ibidem erat ſacrum Neptuno ſatum. Ludos illos inſtituit Siſyphus Rex Corinthiorum, ut ſcribunt aliqui, in honorem Melicertæ ſeu Palæmonis aut Portuni marini Dei; vel, ut alii referunt, Theſeus in honorem Neptuni, æmulatione quidem Herculis qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 8. Plutar. in Theſei vita. Strab. Georg. l. 8. T. Liv. l. 33. c. 32. *Iſthmiorum*, inquit, *ſtatum ludicrum erat . . . . . quo certamina omnis generis artium virium; ac pernicitatis viſuntur . . . . propter opportunitatem loci per duo diverſa maria undique Græcorum undique conventus erat.* In iis victores pinu coronabantur, ex Plin. l. 15. c. 10. Contrà Cæſ. Rhod. l. 7. c. 10. Coronam Iſthmicam contexi ex apio conſueſſe ſcribit. Et lib. 13. c. 17. in Olympicis corino (ſeu oleaſtro), in Pythiis lauro, in Nemeis ſelino virenti, id eſt, apio, in Iſthmiis ſelino item ſed arefcente ſolitos coronari. Archias Poeta Epigram. l. 1. de quatuor Græciæ certaminibus ita canit,

Ἄλλα δ' ἐν τῷ κότινος, μᾶλα, σέλινα, πίτυς.

4. *Clarabit.*] Pro *declarabit*, inquiunt; nam voce præconis victorum nomina declarabantur & pronunciabantur. Illud quoque verbum uſurparunt apud Tull. de Divin. 1. n. 21. Poetæ,

Jupiter excelſa clarabat ſceptra corona.

Lucret. lib. 4. Sic Virgil. Æneid. 11. ait,

Crimen acerbat.

Pugilem.] Vide annot. Ode ſuperiori, ſtrophe 5.

4, 5. *Non equus impiger Curru ducet Achaico.*] De curuli certamine lib. 1. Od. 1. v. 4. Non videtur facere ad rem quod nonnulli afferunt hîc, in Achaiâ ſacros agonas celebrari conſueviſſe, in quibus qui viceranr, hieronicæ dicti, in patriam reducebantur curru quaſi triumphali equis albis quatuor tracto. Apud Diod. Sic. lib. 13. Exmenus Agrigentum invehitur, comites ſunt bigæ curules trecentæ. Vitruv. l. 9. procem. *Nobilibus athletis, qui Olympia, Pythia, Nemea, Iſthmia viciſſent, Græcorum majores ita magnos honores conſtituerunt, uti non modò in conventu ſtantes cùm palma & corona ferant laudes, ſed & cùm revertantur in ſuas civitates, cùm victoria triumphantes quadrigis mœnia invehantur, eque Republica perpetua vita conſtitutis vectigalibus fruantur*, Sueton. Neron. cap. 22. *Mox & ipſe aurigare, atque etiam ſpectari voluit . . . . . tum etiam in circo maximo . . . . . nec contentus harum artium experimenta Roma dediſſe, Achaiam petit.* Cap. 23. *Certamina deinceps obiit omnia.* Cap. 24. *Aurigavit plurifariam, Olympiis etiam decumigem . . . . ſed excuſſus curru . . . nec eo ſecius coronatus eſt . . . . . Judices donavit civitate Rom. & pecunia grandi, ac provinciam univerſam libertate. Qua beneficia à medio ſtadio,*

Victorem;

Achaico, nec militare facinus Imperatorem oſtentabit Capitolio frondibus Apollinaribus coronatum, eò quòd ſuperbas Regum minas fregerit. Verùm aqua ſecundum Tibur irrigantes & ſilvarum denſa folia Æoliis clarum verſibus efficient. Proles Roma civitatum Regina inter choros Poetarum cœtus me collocare dignatur; jamque minus amulorum morſibus vellicor. O muſa qua ſuavitatem eximiæ lyra mœæ ſonum moderaris! O qua mutis etiam piſcibus cygni cantum dare poteſt, ſi velis! illud omne ex dono tuo eſt,

Victorem; neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quod regnum tumidas contuderit minas,
Oſtendet Capitolio:
Sed quæ Tibur aquæ fertile perfluunt,
Et ſpiſſæ nemorum comæ,
Fingent Æolio carmine nobilem.
Romæ principis urbium
Dignatur ſoboles inter amabiles
Vatum ponere me choros:
Et jam dente minùs mordeor invido.
O, teſtudinis aureæ
Dulcem quæ ſtrepitum, Pieri, temperas!
O muris quòque piſcibus
Donatura cycni, ſi libeat, ſonum!
Totum muneris hoc tui eſt,

[374]

ANNOTATIONES.

Iſthmiorum dit, ſua ipſe voce pronunciavit. C. 25. *verſus è Gracia Neapolim . . . . . albis equis introiit, dejecta parte muri, ut mos hiſtrionicarum eſt: ſimili modo Antium, inde Albanum, inde Romam . . . . . veſte purpurea . . . . . coronam capite gerens Olympiacam, dextra manu Pythiam, &c.*

6. *Neque res bellica Deliis Ornatum foliis, &c.*] Nec fortiter in bello geſtis triumphans coronabitur lauro ſacra Apollini apud Delum inſulam nato & eximiè culto. Vide l. 1. Od. 21.

9. *Oſtendet Capitolio.*] Triumphans quiſque in aurato curru per viam ſacram vehebatur ad Capitolium, ſeu arcem Romanam, in monte Tarpeio extructam, ob inventum ibi caput humanum ſic appellatam. Illic Jovi Diiſque gratias referebat, ſpoliaque de hoſtibus relata conſecrabat.

10. *Sed quæ Tibur aquæ, &c.*] Sed inſignem eum facient carmina in amœno Tiburis ſeceſſu condita, vel ejus loci deſcriptionem & amœnitatem continentia. De Tibure aquis udo l. 1. Od. 7. l. 3. Od. 29. Quòd eo ſecedere amaret Poeta l. 1. Od. 18. l. 2. Od. 6.

12. *Æolio carmine.*] Lib. 2. Od. 13. *Æoliis fidibus*, vide ibi annot. Alcaicos verſus deſignat latinè primùm à ſe factos, ad imitationem Alcæi, de quo l. 1. Od. 32. & l. 3. Od. 30.

13. *Roma principis urbium Dignatur ſoboles.*] Intelligunt vulgò Romanorum poſteros, vel Auguſti privignos; ſed eruditus non nemo ſenſit dictionem eſſe à Græcis Hebræiſque ductam: ut enim hi filium hominis dicunt pro homine; ſic noſter Romæ ſobolem dicit, pro Roma, urbium & orbis domina, atque, ut Martialis ait, *Terrarum gentiumque Dea.*

Amabiles votum choros.] Vel poetas excellente & amari dignos, vel de rebus amabilibus carmine lyrico ſcribentes, puta de laudibus Divorum, de Heroum præclarè geſtis, de vita ſeu hilariter exigenda ſeu laudabiliter inſtituenda, &c.

16. *Et jam dente minus mordeor invido.*] Ex quo me Roma univerſa judicio ſuo probavit vatemque ſanxit, jam mihi obtrectare æmuli deſinunt: atque adeò virtute invidiam ſuperaſſe mihi videor. Vide l. 2. Od. ult.

17. *O, teſtudinis aureæ, &c.*] O Muſa hoc beneficium cum aliis bene multis tibi acceptum refero.

18. *Pieri.*] Pierides Muſæ dicuntur vel à Pierio Theſſaliæ monte illis ſacro; vel ob filias Pieri novem devictas, cùm auſæ eſſent ad cantum Muſas provocare: quapropter in picas mutatæ temeritatis pœnas exſolverunt.

19. *Mutis quoque piſcibus.*] Utpote carentes vocalibus inſtrumentis, pulmone, arteria, gutture, muti ſunt piſces. Ariſt. de animal. Hinc proverb. *Piſce magis mutus:* ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων. Lucian. in Gallo, &c.

20. *Cycni ſenſum.*] Plato in Phædone teſtatur Cycnos mortis tempore eſſe maximè canoros: idem Ariſtoteles quoque refert. Hinc Ovid.

Dulcia deſecta modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipſe ſui.

Plin. contrà lib. 10. cap. 23. *Olorum*, inquit, *morte narratur flebilis cantus, falſo, ut arbitror, aliquot experimentis.* Vulgari pariter opinioni refragatur Athenæus lib 9. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib 9. cap. 5. ſcribit hæc: *Canentem cygnum pauci audivere, etiamſi vulgatior fama teneat ingruentis*

Quando

Quod monſtror digito prætereuntium [375]
Romanæ fidicen lyræ:
Quod ſpiro, & placeo, ſi placeo, tuum eſt.

quod manus prætereuntium oſtendor Latina lyra auctor; quod vivo, & probor, ſi tamen probor, à te eſt mihi datum.

ANNOTATIONES.

fatali momento εὐφρόσυνον καὶ ἀδικόσυλον, voce tenuque in primis valere: auctor tamen, variæ narrationis primo, Ælianus eſt, audiſſe quandoque ſe canentem cycnum. Sic enim ait: ἐγὼ δὲ ἄδοντος ἤκουσα. De cycnis jam l. 2. Od. ult.

22. *Quod monſtror digito prætereuntium.*] Cicero Tuſc. 5. n. 103. *Laviculus ſane Demoſthenes, qui illo ſuſurro delectari ſe dicebat aquam ferentis muliercula, ut mos in Gracia eſt, inſuſurrantiſque alteri, hic eſt ille Demoſthenes. Quid hoc levius?* Perſ. Sat. 1. v. 28.

At pulchrum eſt digito monſtrari, & dicier, hic eſt.

Tertullianus huc alludens de velandis virginibus c. 14. ſcribit, *Periclitari virginitatem, cum digitis demonſtrantium titillatur.*

23. *Romana fidicen lyra.*] Lyrici apud Romanos carminis auctor atq; princeps. l. 3. Od. ult. jam cit.

24. *Quod ſpiro, &c.*] Non tantum poëſeos facultatem ſed & vitæ uſuram Muſis debere ſe profitetur. Vide l. 3. Od. 4. ſtrophe 7.

Quod placeo] Quod Auguſto & Mæcenati præcipue, tum etiam aliis probantur mea carmina, quòd *invidia ſim major*, l. 2. Od. 20. quod *uſque ego poſterâ creſcam laude recens, &c.* l. 3. Od. 30.

Si placeo] Ita modeſtiæ velificatur Poëta quaſi ſubdubitans adeò poſſe ſe *Principibus placuiſſe viris*, quæ *laus eſt non ultima.*

ODE IV.

DRUSI LAUDES.

Earum partem maximam Auguſti Inſtitutioni attribuit.

QUALEM miniſtrum fulminis alitem,
(Cui Rex Deorum regnum in aves vagas
Permiſit, expertus fidelem
Jupiter in Ganymede flavo)
Olim juventus & patrius vigor [376]
Nido laborum propulit inſcium; 6
Vernique, jam nimbis remotis

Qualem velucrem fulminis adminiſtrum (cui ſummus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves probata ejus fida in Ganymede flavo) aliquando juventus & paterna virtus ignarum laboris expulit nido, verniquo venti jam tranſactis imbribus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 9. Lib. 1.

1. *Qualem miniſtrum, &c.*] Druſi Neronis Auguſti Cæſaris privigni celebrat victoriam de Rhætis ac Vindelicis reportatam. Ejus autem virtutum gloriam fere totam derivat in Auguſtum, cujus educatione & inſtitutione laus omnis ea Druſo acceſſerit accreveritque. Ode perelegans, & regali mandato compoſita: ſtylus & dictio grandis, à capite ad calcem elaborata: nitium eo ſublimius, quod videtur aliquanto perturbatius. Ordo eſt: *Druſum ſub Alpibus bella moventem Rhæti & Vindelici* talem *videre, qualem miniſtrum fulminis . . . . . Juventus & paterna vigor nido propulit . . . . . mox in hoſtes impetus, &c. quales aquilæ catulos, &c. quales aves ſenem videt, denùe novo peritura, &c.* Senſus autem eſt: Rhæti ac Vindelici cum Druſo bellantes talem eum conſpexere juvenili ardore ac paterno robore invictum ac formidabilem, qualis eſſe ſolet aquila rex avium, cùm jam nido exire audet, primoſque niſus ac impetus exerit, agnos mox & dracones rapiens & expugnans. Idem Princeps adoleſcens tantâ vi Rhætos & Vindelicos aggreſſus eſt atque oppreſſit, quantâ leo capram aggreditur paſcentem & diliniat.

Miniſtrum fulminis alitem.] Plin. l. 2. c. 55. *Solam è volucribus aquilam fulmen haud percutit: qua ob hoc armigera hujus tali fingitur.* Et lib. 10. cap 3. in fine: *Negant unquam ſolam hanc alitem fulmine examinatam: ideo armigeram Jovis conſuetudo judicavit.* De rapto Ganymede per aquilam, ſeu per ipſum Jovem aquilæ ſpecie, ut quidem volunt, vide annot. l. 3. Od. 20. in fine.

Inſolitos

timidum docuere conatus insuetos; mox autem vis acerrima infestum in ovilia populit, deinde praeda ac certaminis aviditas incitavit adversus dracones repugnantes: & qualem leonem jam à lacte & uberibus fulva parentis remotum capra amunis occupata pascuis aspexit recens dente laniandа: talem ad Alpes bella facientem Drusum viderunt Rhati atque Vindelici,

Insolitos docuere nisus
Venti paventem: mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus:
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnæ:
Qualemve lætis caprea pascuis [377]
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit:
Videre Rhæti bella sub Alpibus
Drusum gerentem, & Vindelici; quibus

ANNOTATIONES.

8. *Insolitos docuere nisus.*] Volatum docent venti *insolitum* hactenùs & nondum tentatum: hinc ad primos illos *nisus*, æri se committere expavescit pullus aquilæ alitumque cæterorum.

9. *Mox in ovilia Demisit hostem vividus impetus.*] Cùm primum vires suas expertus est, in ovilia devolat, agnumque rapit. Plin. mox cit. lib. 10. *Adultos pullos aquila persequitur & longè fugat, amulos scilicet rapinæ, & alioquin unam par aquilarum magno ad populandum tractu indiget, ut satietur . . . . . : rapta non protinus ferunt; sed primò deponunt: expertæque pondus tunc demum abeunt.* Idem scribit Aristot. Hist. animal. cap. 32.

11. *Nunc in reluctantes dracones, &c.*] Plin. cit. lib. 10. cap. 4. *Acrior est cum dracone pugna, multoque magis anceps, utpotè in aëre. Ova hic confligatur aquila aviditate malefica: At illa ob hoc rapit ubicumque visum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita se implicans, ut simul decidant.* Plutarch. de Invid. & Od. ait tam grave esse aquilis & draconibus odium inter se, ut ne quidem interfectorum sanguis commisceatur; ac si confuderis, dissocient sese ac seorsum fluat. Ejusmodi certamen bellè describit Hom. Iliad. μ. v. 201. Et Virgil. Æneid. 11. v. 751.

Utque volans altè raptum cum fulva draconem
Fert aquila, implicitusque pedes, atque unguibus hæsit:
Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisque horret squammis, & sibilat ore,
Arduus insurgens: Illa haud minus urget adunco
Luctantem rostro, simul alibra verberat alis.

17. *Videre Rhati.*] Rhæti appetentem se armis infestis Drusum viderunt aquilæ instar pugnacem, ac leonis robore, audaciâ, ferocitate præditum.

Rhati.] Hodie *les Grisons* vernac. Alpes Tridentinas occupant: Helvetiis & Boiis finitimi, ex Strabone lib. 4. qui & ibid. Drusi victoriam de illis prædicat. Vide Flor. lib. 4. cap. 12. & Dionem lib. 54.

18. *Vindelici.*] Hi Borealem Alpium regionem tenebant, sicut Australem Rhæti, utrique perinde bellicosi. Hodie Suevi, & Bavari Vindelician incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhætis confundunt: sed errorem manifestè ostendit Vell. Paterc. lib. 2. cap. 97. & 98. ita referens, *Tib. Claudius Nero, ... innutritus cœlestium præceptorum disciplinis, juvenis, genere formâ, cultûsque corporis, optimis studiis maturoque ingenio institutissimus, qui protinus, quamvis esset sparari potuerat, visusque præmulerit Principum. Quæstor undevicesimum annum agens capessere cepit Rempublicam, &c.* Et paulò post, *Reversum ex Armenia, in potestatem Populi Romani redacta Neronem Cæsar haud mediocris belli molem experiri statuit, adjutore operis dato fratre ipsius Drusi, quem intra Cæsaris penates enixa erat Livia. Quippe utergue divisis partibus Rhætos Vindelicosque aggressi, multis urbium & castellorum oppugnationibus, nec non directâ quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quàm damno Romani exercitûs, plurimum earum sanguine perdomuerunt.* Suet. Oct. 21. *Rhætiam & Vindelicos, . . . gentes Inalpinas coercuit.*

Drusum bella gerentem.] Claudius Drusus Tiberii Neronis ac Liviæ filius annos 23. natus Rhætos ac Vindelicos expugnabat an U. C. 7[illegible] citatus Florus lib. 4. cap. 12. *Noricis animis tabant Alpes atque nives, quo bellum non pos ascendere: sed omnes illius cardinis populos, Brenes, Senones, atque Vindelicos per privignum suum Claudium Drusum perpacavit.* De eo sic scribit Vell. Patercul. lib. 2. cit. *cura deinde at[illegible] anus Germanici belli delegata Druso Claudio fratri Neronis, adolescenti tot tantorumque virtu[illegible]*

M

Mos unde deductus per omne [378]
Tempus Amazonâ ſecuri
Dextras obarmet, quærere diſtuli:
Nec ſcire fas eſt omnia. Sed diu
Lateque victrices catervæ
Conſiliis juvenis revictæ
Senſere, quid mens ritè, quid indoles
Nutrita fauſtis ſub penetralibus
Poſſet, quid Auguſti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus & bonis:
Eſt in juvencis, eſt in equis patrum [379]
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina ſed vim promovet inſitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Utcumque defecere mores,

quibus mos unde deductus per omne tempus Amazonâ ſecuri dextras obarmet, quærere diſtuli: nec ſcire fas eſt omnia. Sed diu lateque victrices catervæ conſiliis juvenis revictæ ſenſere, quid mens ritè, quid indoles nutrita fauſtis ſub penetralibus poſſet, quid Auguſti paternus in pueros animus Nerones. Fortes creantur fortibus & bonis: eſt in juvencis, eſt in equis patrum virtus: nec aquilæ progenerant columbam. Doctrina ſed vim promovet inſitam, rectique cultus pectora roborant: utcumque defecere mores,

ANNOTATIONES.

quot & quantas natura mortalis recipit, vel induſtria percipit: cujus ingenium utrum belli magis operibus, an civilibus, ſuffecerit artibus, in incerto eſt. Morum certe dulcedo & ſuavitas, atque adverſus amicos æqua & par ſui æſtimatio inimitabilis fuiſſe dicitur. Pulchritudo oris proxima fraterna fuit. Sed illum magna ex parte decoravit Germania . . . . . faturum iniquitas confecerat, annum agentem tricesimum rapuit.

19. *Mos unde deductus, &c.*] Hæc ironiam ſanè continent in quoſdam eo tempore de nugis ejuſmodi acriùs & perperam diſputantes. Nam aliqui non eſt obſcurum aut valdè incertum, Rhætos & Vindelicos ab Amazonibus oriundos; atque ab his Scythicis mulieribus accepiſſe morem illum pro armis ſecurim habendi.

20. *Amazonia.*] Strabo, l. 2. de Amazonibus fide majora referri ait. Vide Juſtin. l. 2. Oroſ. l. 1. c. 15. necnon eruditam diſſertationem ſeu diſquiſitionem de Amazonibus ſcriptam à Petro Petito, viro non Medicinæ ſolùm ſed rerum omnium ſcientiſſimo, nuper editam.

Securi.] Hæc πέλεκυς dicta propriè; Xenoph. ἀνάξυξε μονόστομον erat, ſeu unicum habens τόμον, unâ tantum parte ſecans, contrà bipennis utrinque. Heſych.

22. *Diu Lateque victrices caterva.*] Rhæti ſæpiùs antè victores. Strabo lib. 4. Luc. Flor. & Vell. Paterc. ante citati.

24. *Juvenis.*] Claudii Druſi, de quo anté.

25. *Senſere quid, &c.*] Intellexere quid & quantum valeret inſtitutio & educatio Auguſti Cæſaris, qui *paternum* exhibuit *animum* & affectum erga pueros *Neronis* Tiberium ac Druſum, quos adoptarat, & bonis artibus erudire curaverat. Nam Tiberius Nero, Livia Druſilla uxore ſua tum etiam prægnante, Auguſto petenti conceſſa, paulò poſt è vivis exceſſit: eumdem verò Auguſtum ſcripſerat tutorem filiorum ſuorum, nempe Taberii quatuor ferè annos nati, ac Druſi quem enixa eſt Livia menſibus tribus poſt ſuum cum Auguſto conjugium. Hinc ergo *paternus Auguſti animus in pueros Neronis*; tum quod eorum matrem duxerat; tum quod eorum tutor eſſet ab Auguſto nuncupatus. Sueton. Octav. cap. 62. & 63. Vell Patercul. jam cit. Cornel. Tacit. Annal. 1. &c.

29. *Fortes creantur fortibus.*] Ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθοὶ. Ariſtot. contrarium tamen evenit non rarò: Nam & *filii horrorum nova* interdum. Sic degenerès extitere filii Samuelis Prophetæ, Alcibiadis, Dionyſii, Periclis, Socratis, Ciceronis, &c. Porrò vice verſa è malis & ignavis aliquando exorti ſunt boni & fortes, teſtibus hiſtoriarum monumentis. Vide Valer. Max. libr. 3. cap. 4. & 5.

Et bonis.] Hæc aliqui jungunt cum ſequentibus, nec abſurdè.

33. *Doctrina ſed vim promovet inſitam.*] Bona educatio & ſtudioſa inſtitutio promovet εὐφυΐαν, ſeu naturæ bonitatem, ſuſtinet, excolit, auget.

35. *Utcumque defecere mores, &c.*] Si quando non aderit bona diſciplina & morum inſtitutio, tum corrumpitur optima quælibet indoles, continuò perit, & in pravitatem deſluit. Cic. Tuſcul. 3. cap. 2. *Natura parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibuſque depravatis ſic reſtinguimus, ut nuſquam natura lu-*

Dedecorant

deturpant natura bonitatem. O Roma, quantum debeas Neronibus teſtantur Metaurus fluvius, atque Aſdrubal profligatus, & dies ille Italiæ caligine depulſa latus, qui primus victoriæ gloriosa reſplenduit, quando crudelis Africanus per Italiæ civitates diſcurrebat velut ignis per tedas, vel Eurus per mare Siciliæ. Exinde Romana juventus ſemper felicibus expeditionibus inclaruit: & templa ſceleratæ Carthaginenſium bello diruta ſtantes habuerunt Deos.

Dedecorant benè nata culpæ.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
Teſtis Metaurum flumen, & Aſdrubal
Devictus, & pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus almâ riſit adoreâ; [380]
Dirus per urbes Afer ut Italas,
Ceu flamma per tedas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Poſt hoc ſecundis uſque laboribus
Romana pubes crevit, & impio
Vaſtata Pœnorum tumultu
Fana Deos habuere rectos.

ANNOTATIONES.

men appareat. Sunt enim ingeniis noſtris, ſemina innata virtutum, quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem ſimul ac in lucem editi ſumus, in omni continuò pravitate, & in ſumma opinionum perverſitate verſamur. . . . . tum variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmata natura ipſa cedat, &c.

37. *Quid debeas, ô Roma, Neronibus.*] Scilicet *Claudius Nero adventantem ex Hiſpania cum ingentibus copiis Aſdrubalem, priuſquam Annibali fratri conjungeretur, oppreſſit.* Sueton. Tiber. c. 2. opportune quidem: nam actum erat de Imperio Romano, ſi cum Annibale fratre novum ac integrum exercitum Aſdrubal junxiſſet.

Nero.] Sabina vox ſignificans ſtrenuum ac fortem.

38. *Metaurum flumen, &c.*] Hoc Umbriæ flumen, hodie *Metro*, labitur in Adriaticum mare. Strabo l. 6. Plin. l. 3 illic verò Claud. Nero Conſul junctis celeriter copiis cum ſuo ſollega M. Livio Salinatore, ivit obviam Aſdrubali, cum millibus hominum quinquaginta ſex adventanti, ut dictum eſt, ac devicit, an. U. C. 546. ejuſque caput præciſum ad Annibalis caſtra perlatum, & ad pedes cùm eſſet projectum hunc tanto pavore ac ſtupore concuſſit, ut infelicitatem Carthaginis agnoſcens inculſinſque de fuga deinceps tantummodo cogitaverit. Valer. Maxim. lib 4 cap. 1. Oroſ. lib. 4 cap. 18. Tit. Liv. lib. 27, 28. Luc. Flor. lib. 2. cap. 6. &c. Adverte Druſum ac Tiberium oriundos ab illis Conſulibus; & paternum genus duxiſſe à Claudio Nerone, maternum autem à Livio Salinatore.

Aſdrubal Devictus.] Is nimirùm qui Scipiones in Hiſpania profligarat.

39. *Pulcher fugatis Ille dies Latio tenebris.*] Tit. Liv. lib. 28. cap. 9. *omni multitudine obviâ effuſâ . . . : non ſalutabant modò univerſi circumfuſi, (circa Claudium & Salinatorem Coſs.) ſed & contingere pro ſe quiſque victrices dextras Conſulum cupientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant, quod eorum operâ incolumis Reſpublica eſſet. In Senatu quoque, &c.*

42. *Adorea.*] Victoriâ, laude, gloriâ. Feſt. adoream laudem ſeu gloriam dicebant; quia glorioſum putabant eum qui farris copiâ abundaret: melius alii, quia ſtrennis & iis qui fortiter dimicaſſent militibus farris menſura diſtribui ſolita erat. Unde & *adorea* pro laude bellica. Nam far ſeu frumentum appellatum eſt *ador*, ab edendo, vel adurendo. Plaut. Amphitr. Act. 1. *Qui multâ prædâ atque adoreâ effecit populares ſuos.* Plin. lib. 18. cap. 3. *gloriam denique ipſam à farris honore adoream appellabant.* Apuleius lib. 3. *poſſum iſtam virtutis adoream mihi numerare.*

42. *Afer.*] Annibal, de quo lib. 2. Od. 12.

43. *Ceu flamma.*] Omnia igni ferroque veſtans.

Tedas.] Arbores ignem facilè concipientes, ob reſinam quam continent: è genere ſunt pinuum. De iis Plin. lib. 16. cap. 10. & ſeq.

Eurus.] Ventus ab ortu ſtans, pro quolibet vento; & *unda Sicula*, pro quolibet mari. Synecdoch.

45. *Poſt hoc ſecundis uſque laboribus, &c.*] Cæſo Aſdrubale, Annibale verò & Pœnis ex Italia exterminatis, indies magis ac magis proſpera geſſere bella Romani, increvit inclaruitque *pubes* & virtus *Rom.* imò belli incendia in Africam & Carthaginem ipſam tranſmiſſa ſunt. Vide Flor. lib. 2. cap. 6.

48. *Fana Deos habuere rectos.*] Quidam explicant *rectos*, æquos & vindices in impium Annibalem: alii, ſtantes, ac in ſuâ baſi reſtitutas Deorum imagines, quas imp. è deturbarat.

Dixitque

Dixitque tandem perfidus Annibal:
Cervi, luporum præda rapacium,
Sectamur ultrò quos opimus
Fallere & effugere eſt triumphus.
Gens, quæ cremato fortis ab Ilio
Jactata Tuſcis æquoribus, ſacra,
Natoſque, maturoſque patres
Pertulit Auſonias ad urbes:
Duris ut ilex tonſa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes ab ipſo
Ducit opes animumque ferro.
Non Hydra ſecto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monſtrumve ſummiſere Colchi
Majus, Echioniæve Thebæ.

Tandemque perfidus Annibal dixit: nos tanquam cervi, præda luporum rapacium, ſpontè ſequimur Romanos, *quos declinare & evitare inſignis eſt triumphus. Illa natio, qua ab incenſa Troja ad Italia civitates, Etruſco exagitata mari fortiter tranſportavit ſacra, libros, & ſenes grandæves; ſicut ilex dura ſecuri attenſa in Algido umbroſarum frondium fertili, jacturas inter & cades potentiam ac virtutem deprimit ab ipſo ferro. Non hydra amputato corpore vegetior repullulavit contra Herculem ſuperari haud æquo animo ferentem: neque graviùs portentum invexere Colchi, vel Thebæ Echionæ opus.*

Cragius 1.1.77.

ANNOTATIONES.

Pœni, abſque ullâ Numinum reverentiâ, T. Liv. l. 26. c. 11. *Ad lucum Feroniæ . . . . templum ea tempeſtate inclytum divitiis . . . . his omnibus ſpoliatum eſt.*

49. *Perfidus Annibal.*] T. Liv. lib. 21. c. 4. vivam Annibalis imaginem graphicè delineatam exhibet. *Plurimum audaciæ . . . . . pluriumum conſilii . . . . . nullo labore corpus fatigari, nec animus vinci poterat . . . . . Inhumana crudelitas, perfidia pluſquam Punicâ: Nihil ſanctum, nullus Deum metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*

Dixit: Cervi, luporum, &c.] Bella hæc laus ex hoſtium ore profecta. Ariſtoteles cum Æſchine verè bonum, quem perinde inimici & improbi adeoque univerſi laudant.

50. *Cervi, luporum præda, &c.*] Nos Carthaginenſes tanquam *cervi* imbelles, *ultrò ſectamur* Romanos, quorum veluti *luporum rapacium* ſumus *prædâ*; *quoſque* proinde *fallere, ſeu* evitare contrà debemus; nam hos *effugere opimus* nobis *eſt triumphus.* Scilicet fortiorem declinare hoſtem, ſpecies eſt quædam victoriæ.

53. *Gens, quæ cremato, &c.*] Romani gens à Trojanis oriunda. Vide Juſtin. l. 43. item Carmen Seculare poſt Epodos.

54. *Sacra, Natoſque, &c.*] Æneid. 1. v. 10.

Inferretque Deos Latio.

et Æneid. 2. v. 747.

Aſcanium, Anchiſenq; patrem, Teucroſq; Penates.

55. *Maturos.*] Ætate & virtute.

56. *Auſonias.*] Synecdoch. pars pro tota Italia. Nam Auſonia regio eſt Campaniæ.

57. *Duris ut ilex, &c.*] Sicut ilex & alia quæcunque arbor reſectâ ramis ubertim pullulat & crefcit: ita Romani adverſis caſibus attriti invaleſcunt magis ac magis. Certè quando Annibal maximè Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat; tum copias tamen ſummittebant in Hiſpaniam, Siciliam, Sardiniam: adeoque locis quatuor uno eodemq; tempore depugnabant. Vide Æneid. 2.

58. *Algido.*] Hic mons agri Tuſculani pro quolibet alio ponitur. De eo l. 1. Od. 21.

61. *Hydra.*] Portentoſa ſerpens, pluribus horrida capitibus, quorum uno abſciſſo, aliud renaſcebatur, imò ſeptem alia ſuccreſcebant. Ita fabulatores. At conſtat Hydram fuiſſe locum aquas evomentem copioſiores, in intimo ſinu Argolici receſſu, & quod uno meatu obſtructo, multis aliis erumpebant; totam regionem circumvaſtantes: tamen adhibito incendio Hercules exſiccavit eam paludem, Lernam nomine; unde Lernæum monſtrum ab illo domitum inter alia celebratur. Palæph. Hygin. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. Virgil. Æneid. 8. v. 300.

Lernæus turbâ capitum circumſtetit anguis.

Firmior.] Supple, quàm fuit Romana gens, & extrevit invaluitque in nos Pœnos: ſicut hydra adverſus Herculem ubique vincere aſſuetum, proindeque nec ſemel vinci patientem.

63. *Monſtrumve ſummiſere Colchi.*] Loquitur de dracone inſomni ac terribili velleris aurei cuſtode, cujus è dentibus ſeminatis armati homines exorti Medeæ carminibus ad mutuam interneccionem incitati periere: vel de ipſis illis prodigioſis hominibus. Vide Metamorph. lib. 7.

Colchi.] Hi populi Aſiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mengrelia, pars Georgiæ regionis.

Echioniæve Thebæ.] Cadmus Rex Thebarum ſeminatis pariter, ut de Jaſone ſuprà dictum, draconis dentibus, repentè naſci vidit exercitum ad

Si mari demergas, clarior rediit: si oppugnes, eum summa gloria debellabit victorem integrum, ac certamina matronis prædicanda conficiet. Non ultra ego nuntios arrogantes mittam ad Carthaginem. Certè spes omnis, & fortuna nostra gentis interiit, Asdrubale interfecto. Claudia stirpis potentia quidlibet molietur. Hanc & tuetur Jupiter Numine propitio, & liberat solers consilium inter militia difficultates.

Merſes profundo, pulchrior evenit:
Luctere, multâ proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Prælia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam ſuperbos: occidit, occidit
Spes omnis, & fortuna noſtri
Nominis, Aſdrubale interempto.
Nil Claudiæ non efficient manus:
Quas & benigno Numine Jupiter
Defendit, & curæ ſagaces
Expediunt per acuta bella.

ANNOTATIONES.

arma mutuamque cædem paratum. Inde verò ſuperfuit Echion, profteà Cadmi gener, atque in ædificandis Thebis adjutor.

65. *Merſus.*] Ab inuſitato *merſo, as.*

68. *Conjugibus loquenda.*] Inter conjuges & quaſlibet mulieres ſermone celebranda prælia; ſeu viri illarum aut filii vel cognati victi victoreſve fuiſſent.

69. *Carthagini non ego Nuntios Mittam, &c.*] Non deinceps mittam Carthaginem ſuperbos victoriarum mearum nuntios, inquit Annibal, quales poſt Cannenſem cladem, &c. Vide T. Liv. l. 23. c. 11. & 12.

73. *Claudia manus, &c.*] Vires, conſilia, ſolers induſtria Neronum Claudiâ gente oriundorum. Sueton.

76. *Acuta bella.*] Belli ſubita pericula, doli, inſidiæ, ſtratagemata.

ODE V.

Ad AUGUSTUM.

Ut ſuum in Urbem Reditum acceleret.

O Populi Romani tutor præſtantiſſime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu abſens fuiſti; revertere qui promiſiſti ſacro Senatorum cœtui celerem reditum. Optime Princeps reſtitue lumen patriæ tuæ. Nam quando facies tua tanquam vernum tempus apparuit, jucundiores fluunt horæ, & dies clarius fulgent. Sicut mater crebris votis ac precibus expetit filium quem Auſter adverſis flatibus removet à dulci domo, plus anno intervallo morantem

DIVIS orte bonis, optime Romulæ [183]
Cuſtos gentis, abes jam nimium diu:
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuæ, dux bone, patriæ:
Inſtar veris enim vultus ubi tuus
Affulſit populo, gratior it dies,
Et ſoles meliùs nitent.
Ut mater juvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem ſpatio longius annuo

ANNOTATIONS.

Metrum idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Divis orte, &c.*] Senatûs populique Romani amorem erga Cæſarem Auguſtum vivis pingit coloribus.

2. *Abes jam nimium diu.*] Tribus annis Româ Cæſar abfuit, in Gallias profectus an. U. C. 737.

3. *Maturum reditum pollicitus, &c.*] Seu antequam abiret, ſeu per literas, ſeu legationibus, à Senatu populoque Romano ad Auguſtum miſſis. Cunctanti verò hanc Oden ſcripſit Poeta.

8. *Ut mater.*] Nil ſuaviùs iſta comparatione.

10. *Carpathii.*] De eo mari l. 1. Od. 35. v. 8.

Dulci

Dulci diſtinet à domo,
Votis omnibus hunc & precibus vocat,
Curvo nec faciem littore demovet:
Sic deſideriis icta fidelibus [384]
Quærit patria Cæſarem. 16
Tutus bos etenim rura perambulat:
Nutrit rura Ceres, almaque Fauſtitas:
Pacatum volitant per mare navitæ:
Culpari metuit fides. 20
Nullis polluitur caſta domus ſtupris:
Mos & lex maculoſum edomuit nefas:
Laudantur ſimili prole puerperæ:
Culpam pœna premit comes.
Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen? 25
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæſare? Quis feræ [385]
Bellum curet Iberiæ?

ultra mari Carpathium: neque vultum avertit ab incurva ripa: ita patria deſideriis accenſa fidelibus exoptat Auguſtum. Nam bos ſecurus per campos vagatur: agros fovet Ceres & abundans felicitas: nauta mari tranquillo navigant: fidelitas cavet vituperari: nullis flagitiis contaminantur familia pudicæ: diſciplina & leges vicerunt turpe crimen: matres laudantur ob filios ſimiles: pœna ſequitur & plectit ſcelus. Auguſto ſalvo quis timeat Parthos? Quis Scythas frigidos? Quis homines quos gignit immanis Germania? Quis expaveſcat bella Hiſpaniæ feroci?

ANNOTATIONES.

13. *Votis omnibus hunc.*] Legunt plerique *votis omnibuſque*, hoc ſenſu mater anxia non tantum voto preceſque Diis nuncupat pro filii reditu & incolumitate, ſed & omina quævis arripit, quaſi totidem præſagitiones.

14. *Nec faciem littore demovet.*] Obſervans adventantes undequaque naves, præ deſiderio filii abſentis, quem ſingulis horis redeuntem expectat & exoptat. Sic Tobiæ mater *quotidie exitum circumſpiciebat, & circuibat vias omnes, per quas ſpes remeandi ut videbatur, procul ut videret eum, ſi fieri, poſſet, venientem. . . . . Et ſedebat ſecus viam quotidie, in ſuperciliis montis, unde reſpicere poterat de longinquo. Et dum ſpecularetur adventum filii* jam dudum abſentis, *vidit à longe, & illum agnovit venientem, currenſque nuntiavit viro ſuo. &c.* cap. 10. & 11. Tob.

16 *Quærit patria Cæſarem.*] Vota publicè ſuſcepta pro reditu Auguſti, refert Dio lib. 54. Vide Sueton. Octav. cap. 57. Huc & referri poteſt coſum numiſma ex una parte continens Epigraphen, *S. P. Q. R. Cæſari Auguſto:* ex altera verò, *Vota publ. ſuſcepta ſalute & reditu.*

17. *Tutus bos etenim, &c.*] Rationes affert ob quas Romani tantopere Auguſtum diligant: nimirum tot acceptis per eum muneribus ac beneficiis non poterant non vehementer amare. Per Auguſtum ubique firmata pax, terrâ marique ſecuritas, leges conſtitutæ, nefas quodvis edomitum, repreſſi hoſtes, &c. Vide Oden 14. & 15. hujus libri.

22. *Mos & lex.*] Lib. 3 Od. 24. *Quid leges ſine moribus vana proficiunt?* Vide Sueton. Octav. cap. 34. ubi mentio legis Juliæ *de coercendis adulteriis & pudicitia, &c. . . . . eumque vim legis eludi ſentiret crebrâ matrimoniorum mutatione, &c. tempus ſponſas habendi coërcuit: divortiis modum impoſuit.*

23. *Laudantur ſimili prole puerperæ.*] Martial. lib. 6. Epigram. 27.

Eſt tibi qua patrii ſignatur imagine vultus
Teſtis materna nata pudicitiæ.

Catull. in Nuptiis Juliæ & Manlii Torquati, Car. 62.

Torquatus volo parvulus
. . . . . .
Sit uno ſimilis patri
Manlio, & facilè inſcio
Noſcitur ab omnibus:
Et pudicitiam ſuæ
Matris indicet ore.

24. *Culpam pœna premit comes.*] Fruſtrà lex vetat ſcelus niſi in ſceleratos animadvertatur. At *pœna comes* coercet peccandi libidinem. Plato de leg. 5. τιμωρία ἀδικίας ἀκόλουθος.

25. *Quis Parthum paveat, &c.*] Vide lib. 1. Od. 12. ſub finem Od. 19. v. 12. lib. 3. Od. 5. *Quis gelidum Scythen.*] Lib. 1. Od. 19. & 35. lib. 2. Od. 9. in fine lib. 3. Od. 24. v. 9.

26. *Quis Germania quos, &c.*] Vide Flor. l. 4. cap. 12. *domuit Uſipetes, Tenſtheros, Cattos . . . inde validiſſimas nationes, Cheruſcos, Suevos, Sicambros, &c. . . . . Ea denique in Germania pax erat, ut mutati homines, alia terra viderentur.*

Horrida.] Sive ob mores barbaros, ſive ob prægrandes viros, & ingentia corpora Germanorum. Cæſar. Comment. Cornel. Tacit. de moribus Germanorum. Plutarch. &c.

28. *Iberiæ.*] Ab Ibero flu. Iberia dicta: eſt

Unusquisque diem finit in suis collibus, atque vitem maritat viduis arboribus: inde hilaris revertitur ad cœnam, teque numen invocat mensis secundis; te pluribus votis, te vino de cratoribus fuso colit, & numen tuum adjungit Laribus; quem admodum Græcia Castoris & magni Herculis, erga illos grata. O utinam, bonè Princeps, Italia dones festos diuturnos. Hoc *precamur sobrii primo diluculo:* Hoc & *repetimus benè poti, quando Sol occidit sub Oceano.*

Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores.
Hinc ad vina redit lætus, & alteris
Te mensis adhibet Deum.
Te multâ prece, te prosequitur mero
Defuso pateris; & Laribus tuum
Miscet numen, uti Græcia Castoris
Et magni memor Herculis.
Longas ô utinam, Dux bone, ferias
Præstes Hesperiæ, dicimus integro
Sicci mane die: dicimus uvidi, [386]
Cùm Sol Oceano subest

ANNOTATIONES.

H. Hispaniæ pars, & per synec. tota sic vocatur. Vide lib. 2. Od. ult. v. 20. Flor. mox cit. *Pacata fere omnis Hispania, &c.* Et posteà: *hinc finis Augusto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hispaniæ, &c.*

29. *Condit quisque diem, &c.*] Arat colitque agros suos quisque, & operi vacat rustico, à mane ad vesperam, sine ullo metu hostili. Virgil. Eclog. 9.

Cantando puerum memini me condere soles.

31. *Alteris te mensis adhibet Deum.*] Ex Senatusconsulto cautum fuit ut in conviviis tum publicis tum privatis Augusto omnibus libaretur. Dio lib. 50. is nempe mos apud veteres, ut remota prima mensa quæ ciborum seu carnium erat, secunda adhiberetur fructibus & bellariis onusta, cum exquisitissimo vino, è quo fiebant libationes, adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vide Virgil. Æneid. 1. v. 727. & 735. & Æneid. 8. v. 283. nec non Georgic. 2. v. 101.

34. *Laribus,*] Diis Imperii Tutelaribus perinde ac ædium privatarum.

Tuum miscet numen.] Teque adeo venerantur ut numen aliquod Romanis rebus propitium. Non absurde legunt quidam, *nomen.*

36. *Memor.*] Acceptorum videlicet ab eis beneficiorum. Herculis enim à monstris & aliis incommodis vindicavit multas ac diversas Græciæ regiones. Castor autem & Pollux mari piratas exegerunt, navigationemque ideò juvare tanquam numina quædam benigna existimati sunt, imò velut maris Dii coluntur, &c.

37. *Ferias.*] Dies festos lætosque, diuturnum otium, securitatem perpetuam.

38. *Hesperiæ*] Italiæ sic appellatæ. Vide lib. 1. Od. 28. ubi, *fluctibus Hesperiis.* Et lib. 2. Od. 1. sub finem, ubi, *Hesperiæ sonitum ruinæ.* Nec non lib. 1. Od. 36. v. 4.

Integro.] Vtdum incœpto.

39. *Sicci.*] Sobrii, abstemii, jejuni.

Uvidi.] Vino perfusi, cœnati.

46. *Cum Sol Oceano subest.*] Nam veteres cœnam producebant ad multam noctem.

ODE VI.

Ad APOLLINEM & DIANAM.

DIVE, quem proles Niobæa magnæ
Vindicem linguæ, Tityoſque raptor
Senſit, & Trojæ prope victor altæ
Phthius Achilles;
Cæteris major, tibi miles impar [387]
Filius quamvis Thetidos marinæ 6
Dardanas turres quateret tremendâ
Cuſpide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulſa cupreſſus Euro, 10
Procidit latè, poſuitque collum in
Pulvere Teucro.

O Deus, quem ſuperbi ſermonis ultorem experti ſunt filii Niobes, ac Tityus raptor, atque Phthius Achilles famoſa Troja propemodum expugnator; aliis quidem fortior, ſe verò inferior miles; quanquam Thetidis marinæ filius Trojanas arces impugnaret haſtâ tremenda certans. Is ſicuti pinus edace ſecuri percuſſa, vel cupreſſus Euro dejecta, late procubuit, cervicemque demiſit in pulvere Trojano.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Dive, &c.*] Carmen hoc, ut & 21. lib. 1. Seculare inſcribi ſoleт, ut annotavi ibidem: neutrum tamen propriè titulum hunc meretur, ſed illud tantùm quod habetur poſt Epodos. Vide ibi annotata.

Quem proles Niobæa, &c.] Apollo, qui honorem Latonæ matris tuæ vindicaſti adversùs arrogantiam Niobes, quæ ſe auſa eſt jactare fœcundiorem ac feliciorem partubus ac ſobole, præ ipſa Latona duos tantum enixa, cùm ipſa numeroſam pulchramque genuiſſet prolem. Gell. lib. 20. cap. 6. *Mira*, inquit, *& propè adeò ridicula diverſitas fabulæ apud Græcos Poetas deprehenditur ſuper numerum Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellaſque ejus ſenos fuiſſe dicit, Euripides bis ſeptenos, Bacchilides & Pindarus bis denos. Quidam alii tres fuiſſe ſolos ſcripſerunt.* Porrò filios Niobæ omnes Apollo, filias Diana ſagittis confixos peremerunt: Niobe verò in ſaxum mutata fertur. Homer. Iliad. ult. Ovid. Metamorph. 6. cap. 3. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 11. Juvenal. Sat. 6. v. 173. & ſeq. Auſon. Epitaph. 27. de Niobe.

Bis ſeptem natis genitrix lata atque ſuperba,
Tot duxi matèr funera quos genui.
Hoc ſatis hoc Divis, duro circumdata ſaxo
Amiſi humani corporis effigiem, &c.

Niobe Tantali filia, uxor verò Amphionis Thebarum regis.

2. *Tityoſque raptor.*] Vide lib. 2. Od. 14. lib. 3. Od. 4.

3. *Trojæ propè victor.*] Qui interfecto Hectore Trojæ defenſore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem: quàm certè acceleraſſet, niſi à Paride fuiſſet interemptus, ut mox dicetur.

4. *Phthius Achilles, &c.*] Orinndus è Phthia urbe Theſſaliæ.

5. *Impar tibi.*] Achilles Græcorum fortiſſimus, Trojanorum terror, haud verò par tibi, Phœbe, qui ſub figura Paridis latens eum occidiſti. Hygin. &c. aut, quod ſcribit Virgil. Æn. 6. v. 57.

Dardana qui Paridis direxti tela manuſque
Corpus in Æacida.

6. *Thetidos marinæ.*] Achillis erat mater Thetis, filia Nerei Dei marini. lib. 1. Od. 8.

6. *Dardanas turres.*] Dardanus Jovis filius ex Electra Atlantis filia ab Africa venit in Aſiam, conſeditque in regione Helleſponto vicina. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ poſteà Troja à rege Troë dicta. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliaca primus potet urbis & auctor.

Tremenda cuſpide.] Ex Homer. Iliad. 19. ſub finem; haſtam Achillis paternam gerebat gravem & ingentem, quam criſpare aut vibrare ſolus noverat, à Chirone inciſam, ad eadem heroum.

9. *Ille mordaci velut, &c.*] Caſus Achillis gravis & magnus, quemadmodum corpus & animus magna fuerunt. Sic de Entello Virgil. Æneid. 5. v. 447.

Ipſe gravis graviterque ad terram pondere vaſto
Concidit: ut quondam cava concidit, aut Erymanthо
Aut Idâ in magna radicitus erut a pinus.

10. *Impulſa cupreſſus Euro.*] Velut ingens arbos vi ventorum proſtrata.

11. *Poſuitque collum in Pulvere Teucro.*] Lib. 2. Od. 7. v. 12. Similem dictionem. Vide, ibique annot. Hic noſter indicat Achillem cecidiſſe in Trojano campo & certamine: quod

Ille non clauſus equo ſacra Palladis ſimulante decepiſſet Trojanos perperam otiantes, & aulam Priami ſaltationibus gaudentem: ſed aperte in expugnatos immitis, heu nefas, heu! infantes cremaſſet ignibus Græcis, nec non ventre materno incluſos; niſi Deorum pater tuis ac Veneris jucunda precibus precatus conceſſiſſet Æneæ laboribus; mœnia felicioribus auſpiciis extructa. O Apollo cithariſta, Thalia bene canentis

Ille non incluſus equo Minervæ
Sacra mentito, malè feriatos [388]
Troas & lætam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palam captis gravis, heu nefas, heu!
Neſcios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentes
Matris in alvo:
Ni tuis victus Veneriſque gratæ
Vocibus, Divûm pater annuiſſet
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutæ fidicen Thaliæ, [389]

ANNOTATIONES.

Idem ſcribit Ovid. Metamorph. 12. cap. ult. ubi Apollo Paridi

. . . Oſtendens ſternentem Troica ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum,
Certaque lethiferâ direxit ſpicula dextrâ.

Itaque *non indecoro pulvere ſordidus* occubuiſſet. Alii verò, cum ad nuptias Polyxenæ contenderet, in templo Apollinis ſagittâ in calce percuſſum à Paride poſt illius Dei ſimulacrum latente.

12. *Teucro.*] Pro *Teucris*. Teucri dicti ſunt Trojani, & Troas ac Troja Teucria, à Teucro (non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ rege, cujus filiam duxit Dardanus, eique in regnum ſucceſſit.

13. *Ille non incluſus, &c.*] Adverte quàm extollat Achillis fortitudinem, ut eo Majorem pareret gloriam victori ejus Phœbo. Quod ſi, inquit Poeta noſter, vixiſſet Achilles, nequaquam opus Græcis fuiſſet machina illa, ſeu equo ligneo, quem placandæ Minervæ cauſa fabricatum illi mentiti ſunt; ſed aperto Marte, abſque dolis aut inſidiis, Trojam ac Trojanos debellaſſet. Vide Virgil. Æneid. 2.

Votum pro reditu ſimulant.

14. *Malè feriatos.*] Imprudenter ac intempeſtivè objectis armis feſta celebrantes, dum ſuis adhuc cervicibus incubarent hoſtes. Virgil. Æn. 2. v. 15.

Nos abiiſſe rati & vento petiiſſe Mycenas.
Ergo omnis longo ſolvit ſe Teucria luctu.
Panduntur portæ, &c.

15. *Latam choreis, &c.*] Aulam regis totamque urbem choreis & lætitiæ vacantem, cum tamen extrema inſtarent fata. Virgil. Æneid. 2. v. 234.

Dividimus muros & mœnia pandimus urbis,
. . . . Scandit fatalis machina muros
Fœta armis, circum pueri innuptæque puellæ
Sacra canunt, &c.

v. 248.

Nos delubra Deum miſeri, quibus ultimus eſſet
Ille dies, feſtâ velamus fronde per urbem.

17. *Sed palam captis, &c.*] Sic bellè exprimit Horatius indolem Achillis, ut & Ep. ſt. ad Piſones, v. 122.

Si fortè reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget ſibi nata, nihil non arroget armis.

19. *Etiam latentes Matris in alvo.*] Apud Homer. Iliad. Agamemnon præcipit Menelao ne parcat cuiquam Trojanorum, neque ipſis infantibus materno utero incluſis.

21. *Ni tuis victus, &c.*] Apollo & Venus Trojanis faventes apud Jovem ſupplicarunt, ut quoniam in fatis erat Trojam exſcindi, ſaltem perempto inexorabili Achille, liceret Æneæ ac ſociis aliquot è Græcorum evadere manibus, atque novam gentem urbemque feliciori augurio condere in Italia. Vide Æneid. 1. v. 233. & ſeq. v. 260. & ſeq.

23. *Potiore alite.*] Ex alium aſpectu captari auſpicia, alibi notavi. Huc verò ſpectat quod æternam fore Romam credebant Romani, & apud Virgil. cit. ita ſpondet Jupiter:

Imperium ſine fine dedi.

25. *Doctor argutæ, &c.*] Placet quibuſdam *doctor*, ut reddatur illud Græcorum μουσηγέτης. Verumtamen nihil mutabit lector ſagax.

Thaliæ.] Pro qualibet Muſarum hæc ponitur, quæ dicta ἀπὸ τῆ θάλλειν florere, quòd Poetas faciat gloriâ & famâ florentes.

Phœbe

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camœnæ
Lævis Agyieu.
Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit poëtæ.
Virginum primæ, puerique claris
Patribus orti,
Deliæ tutela Deæ, fugaces
Lyncas & cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem, meique
Pollicis ictum:

eruditor, qui Xantho fluminis lavas capillos; imberbis Agyieu, tuare gloriam Musæ Apuliæ. Apollo mihi ingenium, Apollo facultatem poëseos & vatis appellationem tribuit. O puellæ primariæ, & pueri illustribus parentibus nati, clientes Deæ Deliæ quæ tim dos Lyncas & cervos arcu posternit, custodite mensuram Sapphicam & pollicis mei sonum:

ANNOTATIONES.

26. *Qui Xantho lavis amne crines.*] Sic l. 3. Od. 4.

Qui rore puro Castalia lavit
Crines solutos.

Capillos antiqui in fluviis aut fontibus lavabant, seu munditiei seu nitoris augendi causâ. Sensus itaque est qui dominaris iis regionibus quas rigat Xanthus. Porrò Xanthus duplex: alter in Troade, ex Ida monte in Hellespontum defluens, qui & Scamander appellatur à nonnullis. Neque hunc intelligere ifficet licet: siquidem in ea regione Apollo non colebatur. Alter ejusdem nominis fluvius est in Lycia, è monte Cadmo scaturiens, Xanthumque urbem interluens, Glaucus Plinio, Straboni Sirbis dictus, vulgo etiam *Sirbi*; quem sanè designat hîc Horatius, qui loco suprà citato, de eodem Apolline dixit: *qui Lyciæ tenet dumeta*. Sunt qui alludi putent ad vocem ξανθὸς, *flavus*, eo quòd Apollinis flava cæsaries celebretur.

27. *Daunia defende decus Camœnæ.*] Mihi patrocinare: cui *spiritum & carminis artem dedisti*, *nomen* & *decus* tribue, defende, amplifica; patriæque gloriam Latinæ poëseos.

Daunia.] Vel, per synecdochen, intellige totam Italiam, cujus pars est Daunia, sive Apulia à Dauno rege appellata; hodie, *la Capitanata*. De ea jam l. 1. Od. 1. 22. & l. 2. Od. 1. vel respexit noster Poëta suam patriam, adeoque suam Musam Apollini commendat. Sic *Calabras Pierides* pro Enniana poësi, *Coam Camœnam* pro Simonidea, *Teiam Musam* pro Anacreontica, antè dixit. Ergo & hîc *Dauniam Camœnam* pro Venusinâ; quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Daniæ, qua in urbe natus Horatius.

28. *Levis.*] Sive *lavis*, λαῖος, *politus*, *imberbis*, utpote juventute florens perpetuâ. Talis enim colitur Apollo.

Agyieu.] Ἀγυιεῦ. *vicus*, *via*. Hinc Apollo Ἀγυιεὺς, eo quòd in viis coleretur, & columnæ Apollini sacræ pro foribus starent. Eustath. Sive Dorico isto vocabulo significantur columnæ in coni formam desinentes, Apollini vel Bacchо sacræ, quas ante fores ædium pridem erigebant. P. Bembus ex Suida. Macrob. l. 1. Saturn. c. 9. *Apud Græcos Apollo ἀγυιεὺς nuncupatur, quasi viis præpositus urbanis: illi enim vias qua intra pomœrium sunt, ἀγυιὰς appellant.*

29. *Spiritum Phœbus, &c.*] Hactenus Poeta laudat invocatque Apollinem: jam quæ ab illo afflatus condit carmina, prædicat, ac ritè & religiosè canenda præcipit. *Spiritum*, venam divitem, Ep. ad Pison. *artem carminis*, ingenium non rude sed arte excultum, ibid. vocat.

31. *Virginum prima, &c.*] Julia Augusti filia, Marcellæ Marcelli & Octaviæ sororis Augusti filiæ: vel Julia & Agrippina neptes ex Agrippâ & Julia.

Puerique, &c.] C. L. Nepotes Augusti. Hæc Lambinus certè dormitans. Imò compellat Horatius virgines quasque nobiles, ac pueros prætextatos, à quibus ex more carmen seculare concinendum erat: ut ampliùs deinde suo loco dicam, nimirum in Carmine Seculari, post Epodos.

33. *Deliæ tutela Deæ.*] Hujus enim erant in clientela seu tutela, ejusq; laudes celebrare consueverant. Vide l. 1. Od. 21.

Deliæ] A Delo insula, ubi nata & præcipuè observata Diana. Vide l. 3. Od. 4. v. 64. Catull.

Diana sumus in fide
Puellæ & pueri integri.

34. *Lyncas & cervos cohibentis arcu.*] Venatione gaudentis, feraq; sagittis & arcu vulnerantis occidentisq;. *Lynx*, acutissimi visûs animal, instar leopardi distinctum maculis, vernaculè the Ounce vocatur. Lupum cervarium aliqui dicunt; jure an injuria? Vide Gesn. de quadruped. Plin. l. 28, &c. De iis jam l. 2. Od. 13. v. ult.

35. *Lesbium servate pedem, &c.*] Sapphici mei carminis observate mensuram, & ad meæ lyræ sonum voces & cantus vestros aptè diligenter. Sappho è Lesbo insula, nomen dedit & originem Sapphico carmini. Vide l. 2. Od. 13. cir. ibiq; annot.

35, 36 *Meique Pollicis ictum.*] Quasi pulset ipse citharam, hæc ait, ac veluti chorodidascalus exemplo Græciæ Lyricorum. Theod. Marcil.

ritè celebrantes filium Latonæ, ritè Dianam lumine augescentem, frugibus propitiam, fluxis quæsibus evolvendis promptam. Aliquando connubio juncta dicet: Ego post a Horatii versibus erudita, cecini carmen pratum Nymphis, quando seculum reduxit dies solemnes.

Ritè Latonæ puerum canentes,
Ritè Crescentem face noctilucam;
Prosperam frugum, celeremque pronos
Volvere menses. 40
Nupta jam dices: Ego Diis amicum, [391]
Seculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horatî.

ANNOTATIONES.

37. *Rite.*] Ex ritu antiquo & solemni.

38. *Crescentem face noctilucam.*] Diana eadem quæ Luna, nocte lucens, νυκτιλαμπὴς Simonidi apud Dionys. Hal Incrementa lucis ac decrementa singulis mensibus habere cognoscitur: orbem suum conficit diebus circiter 28. unde *menses pronos celeriter volvere* dicitur mox. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 68. *Luna à lucendo nominata, eadem Lucina; ut apud Græcos Diana eaque Lucifera invocatur à parentibus. sic apud nostros Juno Lucina. Eadem Diana omnivaga dicitur, non à venando sed quod in septem numeratur quasi vagantibus. Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quod ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut plerumq; novem Luna cursibus: qui quia mensa spatia conficiunt, menses nominantur.*

39. *Prosperam frugum.*] Frugibus vegetandi vim humore suo impertit Luna.

41. *Nupta jam dices, &c.*] Cùm nupta olim eris, tum non sine gaudio dices: ego pridem adolescentula & virgo, carmen seculare ab Horatio compositum recitavi cum meis æqualibus. Hoc ideò ait, quod ea veteribus opinio inoleverat, connubium celerius ac felicius iis provenire, à quibus seculare carmen, in honorem scilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuisset in ludis secularibus.

42. *Seculo festas referente luces.*] Quanto apparatu, quanta lætitia celebrarentur ludi seculares, dicam in carmine seculari. Tunc feriati omnes, & hilaritati sacrisque operam dare jubebantur.

ODE VII.

Ad TORQUATUM.

Vita bilariter ducenda, quia Res omnes diffluunt.

Abierunt nives: jam agris herbæ renascuntur, & frondes arboribus. Terra mutat conditionem: atque fluvii imminuti labuntur juxta ripas.

DIffugêre nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribusque comæ.
Mutat terra vices, & decrescentia ripas
Flumina prætereunt.

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus, alter est dactylus archilochius dimeter, constans duobus dactylis & una syllaba.

1. *Diffugêre nives.*] Hæc Ode simile prorsus argumentum habet atque quarta lib. 1. dictione pares, ingenii tamen Horatiani fœcunditate gratam varietatem indutas. Scripta est ad Manlium Torquatum, qui fuit Consul anno urbis 689. atque sub eo natum volunt poetam nostrum.

2. *Mutat terra vices.*] Terra priùs hyemali constricta gelu mœstaque, jam *solvitur grata vice veris & Favonii*, jucundamq; experitur amœnitatem.

3. 4. *Decrescentia ripas Flumina prætereunt.*] Salmasius legit *recrescentia*; alii *decrescentia* explicant, valdè crescentia, scilicet liquatis nivibus, sicque ripas suas transiliunt ac superant: quoniam, inquiunt, hyemis nives ineunte vere liquescunt & fluvios augent. Pace tamen tantorum virorum aliter interpretari placuit, hoc verius quò simplicius, nec lector refragabitur, ut spes est. Sensus est flumina amè nivium aquis aucta & ripas supergressa, jam ad eas redierunt, euntque & fluunt præter, id est, secundum ripas, nec ultra suum alveum ferunter aut exundant.

Gratia

Gratia cũ Nymphis geminiſq; ſororib⁹ audet [392]
Ducere nuda choros.
Immortalia ne ſperes, monet annus, & almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora miteſcunt Zephyris: ver proterit æſtas
Interitura, ſimul
Pomifer autumnus fruges effuderit: & mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant cœleſtia Lunæ:
Nos ubi decidimus
Quo pius Æneas, quo Tullus dives & Ancus; [393]
Pulvis & umbra ſumus.
Quis ſcit an adjiciat hodiernæ craſtina ſummæ
Tempora Dii ſuperi?
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo.
Cùm ſemel occideris, & de te ſplendida Minos
Fecerit arbitria,
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Reſtituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum:

Gratia cum Nymphis ac binis ſororibus non veretur nuda choreas celebrare. Annus & hora quæ gratum diem auferet, immortalitatem ſperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: vernam tempeſtatem abſumit æſtiva ſimiliter peritura, poſtea quam Autumnus fruges produxerit: ſtatimque pigra redeunt frigora. Luna tamen citò reſarciunt detrimenta cœli: at nos ſimul ac devenimus eò quo bonus Æneas, Tullus opulentus atque Ancus deciderunt, ſumus duntaxat cinis & umbra. Quis novit utrum cœleſtia Numina diem craſtinam hodiernæ ſint additura? Quæ genio benignè indulſeris, hæc avaras manus hæredis effugiunt: poſtquam interieris, & Minos de te judicium ultimum protulerit; nec ſtirps nobilis, nec eloquentia, nec pietas reparabit te, ô Torquate. Enimverò neque Diana caſtum Hippolytum eximit Inferorum caligine:

ANNOTATIONES.

5. *Gratia cum geminis ſororibus.*] Gratiæ tres, Aglaia, Thalia, Euphroſyne.

6. *Nuda.*] Ob calorem veris, vel ob rationes alibi allatas. Vide l. 1. Od. 4. & 20. Item l. 3. Od. 19.

7. *Monet annus, &c.*] Tempus fluxum vitam noſtram pariter effluere & abſumi docet; l. 2. Od. 18.

Trudituꝛ dies die.

9. *Zephyris.*] Ventis tepidis, *veris comitibus.* Vide l. 3. Od. 1. v. 24. & infrà Od. 12. hujus l. 4.

13. *Damna tamen celeres, &c.*] Luna quidem ſuum orbem novo curriculo remetiens reparatur, ſicque iterùm plena quæ interierat: cit. lib. 2. Od. 18. *Novaque pergunt interire Luna.* At nos mortales cùm ſemel interimus, haud amplius reparamur aut reviviſcimus. Moſchus Eidyll. 3. Bionis deflens interitum, Hei, hei, *malva in hortis, apium, anethum, cum interitur, tamen renaſcuntur poſtea,* inquit: *Nos verò qui magni, fortes, ſapientes, ubi primùm mortui ſumus, obſcuri in terrâ ſomnum dormimus longum, infinitum, μάλα μακρὸν, ἀτέρμονα, νήγρετον ὕπνον,* &c.

15. *Quo pius Æneas.*] Ad Inferos nempè. Senſus eſt, non pietas Æneam, non opes Tullum hoſtilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo à morte vindicarunt: quis ergo ſibi ſpondeat immortalitatem? *Æneas* fama ſuper æthera per Virgilium notus. *Tullus & Ancus,* ille tertius, hic quartus Rex Roman. T. Liv. lib. 1. Dionyſ. Halic. lib. 2. &c.

16. *Pulvis & umbra ſumus.*] Eurip. Ἄνθρωπός ἐστι πνεῦμα καὶ σκιὰ μόνον, *Homo eſt flatus & umbra tantum,* Sophocles in Aſace, Εἴδωλα καὶ κόνις σκιᾶς. *Simulacra & levem umbram,* homines appellat: Anac. Ὀλίγην κόνιν *Exiguum pulverem.* Jacob. Apoſt. Epiſt. cap. 4. v. 15. Ἄτινες πρὸς ὀλίγον φαινόμενον, καὶ ὕστερον ἀφανιζόμενον. Vita eſt *vapor modico apparens, & mox evaneſcens.*

17. *Summa.*] Numero dierum quos viximus. Quidam cod. leg. *vita.*

22. *Splendida arbitria.*] Non malè Heinſius interpretatur; gravia, majeſtatis plena: veteres interpretes æquè benè, vera & manifeſta.

Minos.] Apud inferos judex. Vide l. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 15.

25. *Infernis neque enim, &c.*] Morte nec liberant Dii ſibi dilectos. Diana non inferis eripit Hippolytum, caſtitatis fama inclytum. Vide Ovid. Metamorph. 15. Senec. Tragœd. Hippolyt. &c. Hic Theſei & Hippolytæ Amazonis filius, cœlibem vitam ac venationis ſtudium colens, & hinc Dianæ charus, interpellantem de ſtupro Phædram novercam ſtrenuè repulit. Hæc illum apud The-

Nec

nec Thesæus dilecti Pirithoi catenas infernales potest solvere.

Nec Lethæa valet Theseus abrumpere charo
Vincula Pirithoo.

ANNOTATIONES.

seum detulit, quasi ipse ad flagitium pellexisset. Hippolytus fugiens iratum patrem currum conscendit: at equi phocis exterriti currum & ipsum aurigam per devia trahentes discerpserunt, nomenque fecerunt Hippolyti, ab ἵππος, *equus*, & λύω, *dissolvo*. Extinctum tamen Dianæ precibus incolumitati pristinæ restituit Æsculapius: unde Virbium se voluit appellari, quasi bis virum. At demùm fato omnibus communi functus decessit. Quapropter ab Inferis minimè liberatum dicit Horatius. Vide Gell. l. 10. c. 16.

27. *Lethæa.*] Lethe fluvius inferorum pro ipsis Inferis ponitur frequenter.

Thesæus.] Hic filius Ægæi regis Athenarum tot egregiis facinoribus insignis, ut pro Hercule habitus fit: Pirithoum præcipuè coluit amicitia, comitemque assumpsit ad Inferos profectus rapiendæ Proserpinæ causa. Porrò ab Hercule ex Inferis ereptus secum voluit Pirithoum attrahere. Hic verò superveniente terræ motu ab eo distractus ac diremptus ibidem vinculis constrictus manſit. Plutarch. in vita Thesei. Diodor. Sicul. lib. 5. c. 5. &c.

28. *Pirithoo.*] Ixionis ille filius, ope Thesei Centauros vicit, &c. Vide lib. 3. Od. 4. in fine, ibique annot.

ODE VIII.

Ad MARTIUM CENSORINUM.

Nihil se præter Carmina dare posse: at illa Rebus omnibus esse præferenda.

O Censorine, crateras & jucunda ex ære vasa ultrò darem sociis meis; darem tripodas Gracorum strenuorum munera. Tu verò non minima acciperes, si opulentus forem artibus

DOnarem pateras grataque commodus, [394]
Censorine, meis æra sodalibus:
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum: neque tu pessima munerum
Ferres; divite me scilicet artium,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Donarem pateras, &c.*] Non abs re Theodorus Marcillius existimat Oden hanc munus esse Saturnalitium: sive Saturnalibus, quo tempore amici munera invicem missitabant, missam Censorino. C. Martius ille Censorinus Consul fuit cum Asinio Gallo anno U. C. 746.

Pateras.] Varro 4. de Ling. Lat. *In poculis sunt patera*, inquit, *à patendo dicta*. Anglicè A Cup. Ejusmodi pocula argentea in sacris adhibebantur: dono etiam dabantur. Plaut. Amphitr. Scen. 1.

Post ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea est,
Qui Pterela potitare vox solitus est.

2. *Æra.*] Vasa ex ære capacia, lebetas, Angl. Caldrons, quæ multiplici erant usui.

Commodus.] Benignus, facilis, liberalis. Qui dam legunt, *commodis*, sed perperam.

3. *Tripodas.*] Mensas vel cellas aliqui dicunt fuisse; alii, ansatas ollas: tripodas certè appellarunt, quòd ternis pedibus infima pars sustineatur, inquit Athen. mox citanda. Cæterùm apud priscos tripodum genera duo fuere, quæ ambo lebetas aliquando nominarunt: alterum caldarium, quod igni admovebatur, ideoque dicebatur ὑπυρίβιτος, & λουτροχόος, quo utebantur ad calefaciendam aquam loturis: alterum fuit genus tripodis poculum, de quo Homerus:

Ἐπὶ δ' ἄκυρα τρίποδας,

In his miscebatur vinum ac temperabatur. Utiles erant etiam adornandis ædibus: & quia non ignobilibus adhibebantur, ἄκυρος dicti: atque horum auriti quidem extitere. Athen. l. 2. c. 2. ubi & ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuisse. Tripodas apud Græcos mercedem datam rei fortiter gestæ ac virtutis, constat ex Homero variis locis: forte quia velut symbolum, firmitudinem animi ac robur corporis stabilitate sua tripus exhibebat. Virgil. Æneid. 9.

Bina dabo argento perfecta atque aspera signis
Pocula . . . . . .
Et tripodas geminos.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 15.

Quas

Quas aut Parrhaſius protulit, aut Scopas;
Hic ſaxo, liquidis ille coloribus [395]
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum,
Sed non hæc mihi vis, non tibi talium
Res eſt aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina poſſumus
Donare, & pretium dicere muneris.
Non inciſa notis marmora publicis,
Per quæ ſpiritus & vita redit bonis
Poſt mortem ducibus: non celeres fugæ, [396]
Rejectæque retrorſum Annibalis minæ,
Non incendia Carthaginis impiæ,

quas protexit vel Parrhaſius vel Scopas; alter lapide, coloribus alter peritus effingere modò virum modò Deum. At mihi facultas iſta non adeſt; nec res tua familiaris, vel animus tuus indigent iſtis deliciis. Verſibus delectaris: verſus dare poſſumus, & doni æſtimationem eloqui. Non ſtatuæ marmorea publicis inſcriptionibus inſculpta, per quas bonis Imperatoribus fato functis redditur ſpiritus & vita, non Annibalis fuga præceps minaque retrò pulſa, non ſclerata Carthaginis incendia magis declarant virtutes,

ANNOTATIONES.

6. *Parrhaſius.*] Florebat hic anno ante Chriſtum 400. Pictor inſignis Zeuxidi coætaneus, *quorum prior luminum umbrarumque, invenisſe rationem, ſecundus examinaſſe ſubtilitas lineas traditur*, inquit Fab. Quintil. 12. cap. 10. Plinius autem lib. 35. cap. 10. *Parrhaſius deſcendiſſe in certamen cum Zeuxide traditur. Et cum ille detuliſſet uvas pictas tanto ſucceſſu, ut in ſcenam aves advolarent; ipſe detuliſſe linteum pictum ita veritate repræſentatâ, ut Zeuxis alitum judicio tumens flagitaret tandem remoto linteo oſtendi picturam, atque intellecto errore, palmam concederat, ingenuo pudore, quoniam ipſe volucres fefelliſſet, Parrhaſius autem ſe artificem . . . Parrhaſius Ephoſi natus primus ſymmetriam picturæ dedit: primus argutias vultus, elegantiam capilli, venuſtatem oris confeſſione artificum, in limis extremis palmam adeptus, &c.* Vide Athenæum lib. 12. cap. 11. & lib. 15. cap. 10.

Scopas.] Eximius ille ſtatuarius vixit anno ante Chriſtum 430 aut circiter. Pauſanias in Corinth. ait Parium fuiſſe Scopam, & ſaxei Herculis meminit ab eo cælati. Ejus quoque celebrantur Venus & Phaëton, quæ imagines apud Samothracas in religioſè ſervatæ. Plin. lib. 36. cap. 5. multa alia ab eo ſigna egregiè facta memorat.

9. *Non tibi talium res eſt aut animus deliciarum egens.*] Domus tua non eget, imò abundat talibus ornamentis, nec plurium cupidus eſt tuus animus. Tabulas pictas & ſigna apud Romanos in deliciis fuiſſe, nemo neſcit. Cicero in Verrem teſtis locupletiſſimus, &c.

10. *Pretium dicere muneris.*] Eruditi quiſque legit *munera*; atque interpretantur, pretium facere, ponere, conſtituere. Quod hic facit Poeta, cùm carmen rebus omnibus antefert: dicitque plus valere ad memoriam viri magni propagandam, quàm tabulas, ſigna, ſtatuas, & publica monimenta.

13. *Inciſa notis marmora publicis.*] Imagines ære vel marmore inciſæ, cum epigraphe honorifica in baſi, quæ breviter & compendiosè elogia contineat.

Publicis.] Quia loco publico & publica auctoritate erectæ & poſitæ.

Notis.] *Aut cruentis*: prioribus duntaxat & majuſculis literis, ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano S. P. R. Senatus Populuſque Romanus, &c. Poni vel ponendum curavit. Obſerva intelligendas hic ſtatuas mortuo Scipioni erectas. Nam vivus repudiaverat, & ex Africa reverſus Populo Romano erigere volenti obſtitit ipſe per modeſtiam.

34. *Per quæ ſpiritus & vita redit bonis, &c.*] Cic. de Haruſp. reſp. *ſtatuæ, & imagines non animorum ſimulacra ſunt ſed corporum.* At carmen animi virtutes exhibet & repræſentat. Hinc Ovid.

Scindentur veſtes, gemma frangentur & aurum.
Carmina quam tribuent fama perennis erit.

Et noſter infrà lib. 2. Epiſt. ad Auguſtum:

Nec magis expreſſi vultus per ahenea ſigna
Quàm per vatis opus mores animique virorum
Clarorum apparent.

15. *Celeres fugæ, Rejectæque retrorſum Annibalis, &c.*] Quando Annibal *incubans Italiæ*, ejuſque *viſceribus inhærens, ſummotus* tandem & coactus eſt citò in Africam redire ad opem ferendam Carthagini, cujus portas quatiebat Scipio; qui ſic ad hoſtes traduxit *rejectasque minas* & belli mala atque incommoda, quibus ſui cives antè vexabantur. Vide T. L. lib. 28, 29, 30. Flor. lib. 2. cap. 6.

17. *Incendia Carthaginis impiæ.*] Pub. Scipio Africanus id nominis prior eſt adeptus; quod Annibale devicto Carthagini tributariam fecisſet. Fuit poſteà Scipio *Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in decus gentis aſſumptus, hoc ſcilicet fato ut quam urbem conſſerat avus, nepos ejus everteret . . . . . per*

Ejus

illius qui reversus est adeptus titulum ab Africa devicta, quam Musa Calabra. Ac si taceant scripta nihil præmii haberes, ex eo *quòd laudabiliter gesseris. Ecquid esset filius Iliæ & Martis, si invidiosum silentium obruerat laudes Romuli? Vis & gratia & facundia Poetarum valuit Æacum liberare Inferorum fluminibus, & consecrare beatis insulis. Viro laude digno Musa confert Immortalitatem;*

Ejus qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes, quàm Calabræ Pierides: neque
Si chartæ sileant quod benè feceris, [397]
Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus, & favor, & lingua potentium
Vatum divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori:

ANNOTATIONES.

tinuos decem & septem dies vix potuit incendium extingui, quod domibus ac templis suis sponte hostes immiserant, &c. Flor. lib. 2. cap. 15. Porrò, ut vides lector, utrumque hîc per licentiam poeticam Horatius confundit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Carthaginis impiæ.] Quæ scilicet contra jus & fas bellum renovarat. *Pudebat nobilem populum (ablatum mare, capta insula) dare tributa, qua jubere consueverat. Hinc . . . . . Annibal causas novarum motuum quærens. Saguntum Hispaniæ civitatem opulentam, fidei erga Romanos magnum sed triste monimentum evertit; ut Italiam sibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio est, &c.* Flor. cit. lib. 2. cap. 6.

18. *Ejus qui domita nomen ab Africa lucratus rediit.*] Vide Cic. lib. 3. de Offic. initium.

20. *Calabræ Pierides.*] Versis Ennii è Calabriâ oriundi, Rudiis nimirùm nati. *Ennio cive nobiles Rudiæ,* ait Mela. Is natus Q. Valerio & C. Manilio Consulibus, inquit Gellius ex Varrone, atque septimum & sexagesimum annum agens scripsit duodecimum annalem. Ex Eusebio Tarenti natus, à Catone Quæstore Romam translatus, habitavit in monte Aventino parco admodum sumptu atque unius ancillæ ministerio contentus; septuagenario major articulari morbo periit, sepulturque est in Scipionis monumento, via Appia, intra primum ab urbe milliarium. De eo Quintill. lib. 10. cap. 1. *Ennium sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia & antiqua robora jam non tantam speciem habent quam religionem.* Cic. pro Archia Poeta, sic habet: *carus fuit Africano superiori noster Ennius. Itaque etiam in sepulchro Scipionum putatur is esse constitutus è marmore. . . . . Rudinum hominem majores nostri in civitatem receperunt.* Is Annalium libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Catonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non sine Populi Romani decore, fama, gloria, ut asserit ibid. Tullius.

Calabræ.] Calabria est hodie ampla regio regni Neapolitani versus Austrum ac Siciliam. De ea jam lib. 1. Od. 31. Martialis lib. 5. Epigram. 31. Horatianam *lyram Calabram* appellat, quia Venusium Horatii patria. Calabriæ vicinum, *Pierides* unde dictæ differui supra, Od. 3.

Quid foret Iliæ Mavortisque puer, &c.] Ipse Gentis Romanæ conditor Romulus, vix hodie notus esset, *si charta sileant*, si nemo scripsisset quæ ad illum pertinent, quasi invidens ejus laudi, famæ, memoriæ. Singularia ipsius merita *jacerent in tenebris, nisi literarum lumen accessisset*, quod ait Tullius. Videtur Horatius Theocriti sententiam expressisse, scribentis; *quis Priami filios nosset nisi bella superiora cecinissent Poetæ?* Vide Eidyll. 16. & Pindar. Od. 7. Nem. ait, *maximas virtutes tenebris obscurari, si hymnis & præconiis desituantur*, &c. *laborum verò & præclarè gestorum summam remunerationem esse inclytos carminum cantus.*

22. *Iliæ Mavortisque puer.*] De *Ilia* matre Romuli, l. 1. Od. 2. ſtroph. 7. de Romul. eod. l. Od. 12. ſtroph. 9. *Mavors* quasi *magna vertens* dicitur, Mars, ex Cic. de Natur. Deorum, 3. Græcis Μάμερτος, Sabinis *Mamers*, ex Varrone.

25. *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum, &c.*] Per carmina Poetarum Æacus, oblivioni adeoque Inferis ereptus ad posteros memoriam transmisit suam. De *Æaco* lib. 2. Od. 13. De *Styge*, lib. 1. Od. 34. v. 10.

27. *Divitibus consecrat insulis.*] Μακάρων νήσους *beatorum insulas.* Græci vocant, insulas fortunatas, ex Strabone, sitas ad finem Mauritaniæ, Latini dicunt; & in iis quidam statuunt Campos Elysios: quos describit Virgil. Æneid. 6. v. 640. *Latas sedes* Horatius appellat lib. 1. Od. 10. infrà, Epod. 16.

arva, beata
Petamus arva, divites & insulas.

Insula dicitur quasi in salo posita. Fest. Isidor. &c.

28. *Dignum laude virum Musa vetat mori.*] Theocrit. Eidyll. cit. 16. *a Musis illustrem vivere famam*, asserit.

Cœlo

Cœlo Muſa beat. Sic Jovis intereſt
Optatis epulis impiger Hercules:
Clarum Tyndaridæ ſidus ab infimis
Quaſſas eripiunt æquoribus rates:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

Muſa cœlis inſerit. Ita Jovis convivio accumbit fortis Hercules. Ita filii Tyndari lucida ſidera è mari profundo vendicant naves labefactatas. Ita Bacchus pampino virenti coronatum habens caput, felicem dat eventum precibus mortalium.

[398] 31

ANNOTATIONES.

Ovid. 4. de Ponto, Eleg. 8.

Carmine fit vivax virtus, expersque ſepulchri
Notitiam ſera poſteritatis habet,
Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona noſti, &c.

Non mirum ergo, quod Alexander ille Magnus cùm ad Achillis ſepulchrum deveniſſet, beatum eum pronunciavit cui rerum geſtarum contigiſſet eximius præco, ſcilicet Homerus.

29. *Sic Jovis intereſt Optatis epulis impiger Hercules.*] A Poetis & carminibus habet Hercules quod inter cœlites credatur Jovis menſæ & epulis adeſſe & accumbere, nectaréque & ambroſia veſci. Vide lib. 3. Od. 3. ſtroph. 3. Homer. Odyſſ. λ. Pindar. Nem. Eidyll. 1. Ovid. loco mox cit.

Dii quoque carminibus (ſi fas eſt dicere) ſiunt
Tantaque majeſtas ore canentis eget.

31. *Clarum Tyndaridæ ſidus, &c.*] Sic etiam Caſtor & Pollux habentur Dii, putanturque periclitantes in mari juvare. Lib. 1. Od. 3. v. 2. & Od. 12. ſtroph. 7.

33. *Ornatus viridi, &c.*] Hac denique ratione Bacchus inter Deos numeratur, creditúrque hominum vota ſuſpicere, & optata largiri. Vide lib. 3. Od. 25. ibique annot.

Quanta demum varietate longam narrationem Poeta diſtinguat & exornet, obſerva lector ſtudioſe

ODE IX.

Ad LOLLIUM.

Res ab eo geſtas ſuis Carminibus ab Oblivione ſe vindicaturum.

NE fortè credas interitura, quæ
Longe ſonantem natus ad Aufidum,
Non antè vulgatas per artes
Verba loquor ſocianda chordis.
Non, ſi priores Mæonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent,

Ne fortaſſe exiſtimes peritura ſermones, quos ego natus ad Aufidum latè reſonantem loquor per artes novas fidibus jungendas. Etſi Homerus Mæonius primas obtinet partes, haud obſcura eſt Muſa Pindari.

[399] 6

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Ne fortè, &c.*] Artificium ſingulare exhibet hæc Ode, argumentum verò par cum ſuperiori.

2. *Natus ad Aufidum.*] Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus alvè ſtrepit & murmurat. Vide lib. 3. Od. ult.

3. *Non antè vulgatas per artes.*] Lyricis verſibus, à me primò Latinè compoſitis lib. 3. Od. ult. & lib. 4. Od. 3. in fine.

4. *Socianda chordis.*] Lyræ aptanda, voce pariter & fidibus canenda.

5. *Non ſi priores, &c.*] Etſi primas obtinet Homerus, non alii tamen inglorii qui poſt illum ſcripſere. Vide Gell. lib. 3. cap. 11. ubi refert dubitatum à multis uter ætate prior, Heſioduſne an Homerus, & lib. 17. cap. 21. aſſeruit eos ætatem ſimul egiſſe, vel Homerum aliquantò eſſe antiquiorem.

Mæonius.] Mæonis filius: vel natus in Mæonia, ſeu Lydia, ſcilicet è Smyrna urbe: quanquam,

Septem urbes certant de ſtirpe inſignis Homeri,
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Chios, Argos, Athena.

6. *Homerus.*] Hic ingeniorum & omnis doctrina fons dictus. De quo vide Suidam, &c. Plutarchus ſcribit nomen à cœcitate Homero inditum, quoniam à Cumæis & Ionibus ὅμηρος

Cæque

Simonidis, Alcæi minacis, ac Steſichori gravis. Neque temporis abolevit id quod Anacreon olim cecinit. Vivit etiamnum amor, ac ſpirant ardores mandati chordis Æoliæ virginis, Non una Helenæ Spartanæ adamavit proxos machi capillos, admirata veſtes auro diſtinctas, ornatum

Ceæque, & Alcæi minaces,
Steſichorique graves Camœnæ,
Nec, ſi quid olim luſit Anacreon, [100]
Delevit ætas: ſpirat adhuc amor,
Vivuntque commiſſi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non ſola comtos arſit adulteri
Crines, & aurum veſtibus illitum
Mirata, regaleſque cultus,

ANNOTATIONES.

Ὄμματος vocantur qui oculis capti ſunt, eo quod egeant ductoribus: ὀμματοφόρτον aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. l. 2. ait Homerum annis ante ſe quadringentis extitiſſe. Cornel. Nepos Chron. & Gell. lib. 17. cap. 21. aliique, annis ante Romam conditam centum & ſexaginta: pariter ver. Schol. Juvenal. ad Sat. 7. v. 39. Alii aliter. Ad verum accedere propiùs videntur, qui ſcribunt, floruiſſe circiter annis centum quadraginta poſt bellum Trojanum. Apollodor. &c. Cic. de clar. Orator. *Etſi Homeri incerta ſunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum*, & de Orat. n. 135. *Piſiſtratus*, inquit, *Homeri libros antea confuſos ſic diſpoſuiſſe dicitur, ut nunc habemus.* Quintil. 10. cap. 1. ut fluviis & fontibus initium dat Oceanus, ſic omnibus eloquentiæ partibus exemplum & ortum dedit Homerus. *Nemo*, inquit, *magnis in rebus ſublimitate, in parvis proprietate illum ſuperavit. Idem latus ac preſſus, jucundus & gravis, tum copia tum brevitate mirabilis, &c.* Quanti faceret Homeri opera Alexander Magnus, egregiè Plinius explicat lib. 7. cap. 29. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 1. ubi inter mulieres doctrinâ celebres numerat Daphnen Tireſiæ filiam apud Delphos condendis verſibus præcellentem, unde multa ad ſui poematis cultum Homerus tranſtuliſſe creditus. Cæterùm velut numini cuidam etiam fana & ſacella Homero fuiſſe erecta multis in locis conſtat, ut Symrnæ, Alexandriæ, & alibi.

Pindarica.] De Pindaro fuiè ſuprà, Od. 2, hujus libri.

7. *Ceæque.*] Simonides Ceius Pauſaniæ Lacedæmoniam Principi valdè honoratus, perinde ac Hieroni Siciliæ Tyranno, floruit circa Olympiad. 65. Aliter alii; ſed non mirum: vixit enim ille perdiu. Divinum hunc Poetam nuncupare divinus ipſe Plato, & aliquot ejus verſus afferre non dubitavit. Præclarum ex illius Threnis fragmentum exhibet Dionyſius Halicarn. ubi Danae ob Acriſio fluctibus maris ad centum naufragium expoſita ſuum deflet infortunium. Vide quæ eo jam annotavi lib. 2. Od. 1. in fine. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 7, & 8. Suidam, &c.

Alcæi minaces.] Scilicet is Tyrannis infeſtus, quoſdam etiam ſuis verſibus exterminari fecit. De eo non ſemel anteà. lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

8. *Steſichorique, graves Camœnæ.*] Quintil. cit. *Steſichorum, quam ſit ingenio validus, materiâ quoque oſtendunt, maxima bella & clariſſimos canentem duces, atque Epici carminis onera lyrâ ſuſtinentem. Reddidit enim perſonis in agendo ſimul & loquendo debitam dignitatem: ac ſi tenuiſſet modum, videtur amulari proximus Homerum potuiſſe: ſed redundat atque effunditur: quod ut eſt reprehendendum, ita copia vitium eſt.* Is erat ex Himera urbe Siciliæ. Florebat Olympiade 42. ante Chriſtum annis decem & ſexcentis. Ejus pauculi admodum verſus ad nos uſque pervenerunt. Non prætermittam quod aliunt, proſciſſa carmine Helena, immiſſam ab iratis ejus fratribus Caſtore & Polluce Steſichoro cœcitatem, ablatam verò palinodiam canenti. Dictus quòd Ἡσιόδου χορὸν πρῶτος ἐν κιθάρᾳ ἔστησε *ſtaturit chorum primus in cithara carmen*: nam antea Tiſias vocabatur. Suidas. Ei ſtatuam elegantem fuiſſe poſitam, quæ ſummo fuerit propter ingenium honore & nomine, teſtis Cicero in Verrem. Vide Plin. lib. 10 cap. 29. ubi ait, *ſuavitatem pramonſtratam efficaci auſpicio, cum in ort Steſichori infantis luſcinia cecinit.*

9. *Anacreon.*] *Luſit*, inquit propriè Horatius; is enim amatoria præcipuè ſcripſit; Ionicam ſecutus dialectum, quippe in media natus Ionia; Teo civitate. Floruit ante Chriſtum annis prope quingentis. Ex Suida, ſcripſit vitioſa carmina, Iambos, item quoſdam verſus metri peculiaris qui ab eo Anacreontici nuncupati ſunt. Hos venuſtos, dulces ac lepidiſſimos appellat Gellius lib. 19. cap. 9. De eo jam lib. 1. Od. 17. ſtroph. 5. ad hos voces, *fide Teiâ*. Vide Epod. 14.

12. *Æolia puella.*] De Sappho Æoliâ ſive Lesbiâ lib. 2. Od. 13.

13. *Non ſola comtos arſit, &c.*] Exemplis conglobatis probat, ſi deſit Poeta, res quaſque laudabiliter confectas interire: ante Helenam, inquit, fuerunt & aliæ mulieres bellorum cauſæ, quæ tamen ignorantur, quia nullus ſcriptor ea literis

Et comites, Helene Lacæna:
Primuſve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non ſemel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve ſolus
Dicenda Muſis prælia: non ferox
Hector, vel acer Deiphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus puerisque primus.
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: ſed omnes illacrymabiles
Urgentur, ignotique longâ

[401] [402]

regium, ingentem quo comitatum. Nec Teucer primus ſagittas conterſit arcu Cretenſi. Haud unâ vice Troja fuit expugnata. Non ſolus audax Idomeneus aut Sthenelus pugnax confecit à Muſis cani dignus. Non primus Hector acer aut ſtrenuus Deiphobus ingentes plagas tulit pro caſtis uxoribus ac filiis. Ante Agamemnonem generoſi fuere complures. Verum cuncti indefleti & obſcuri premuntur oblivione ſempiternâ.

Lucret. V. 330

ANNOTATIONES.

commendavit. Vide Athen. l. 13. c. 1. ubi multa præter Trojanum bella propter mulieres exarſiſſe adductis exemplis offendit.

16. *Helena Lacæna.*] De hac, ejuſque adultero Paride, l. 1. Od. 15. & l. 3. Od. 3. *Mirata aurum*, &c. Inſolitus nempe Spartanis cultus & luxus. At contra Phrygii acu veſtes pingere auroque exornare primi inſtituerunt. Hinc Helena corpori neglectui & parſimoniæ innutrita Paridis ejuſque comitum regalem pompam demiratur. Ovid. Epiſt. Paridis ad Helenam:

O quoties dices: quàm pauper Achaia noſtra eſt!
. . . . . .
Parca ſed eſt Sparte: tu cultu divite digna.
Ad talem formam non facit iſte locus.
Cum videas cultus noſtrâ de gente virorum,
Quales Dardanias credis habere nurus?

17. *Primuſve Teucer, &c.*] Telamonis ille filius, Ajacis frater, ab Homero tum celebratus ob artem & peritiam jaculandi, non tamen fuit primus ea ſolertia inſignis: eximii extitere ante illum jaculatores. At hi minimè ſunt clari, quia præcone & vate caruerunt. Homer. Iliad. 9 primos quoſque Trojanorum arcu Teucer perdit, l. 8 eo cto nominantur ejus ſagittis proſtrati. Vide & lib. 1. Od. 7. ſub finem.

Cydonio arcu.] Apud Cydonem Cretæ inſulæ urbem arcus vel inventi, vel optimi fiebant: ubi quoque ibidem ad ſagittas cannæ Meminit Virgil. Eclog. 10. v. 59.

18. *Non ſemel Ilios vexata.*] Arx illa Trojæ ipſius pro ipſa urbe uſurpatur. Expugnata fuit Troja primò ab Hercule, deinde ab Amazonibus denique à Græcis. Priora tamen ea bella & excidia ex nota ſunt: poſterius verò quàm celebre per omneri carmen? Vide lib. 3. Od. ſtroph. 6.

20. *Idomeneus.*] Filius Deucalionis ille, Rex Cretenſium, Minois nepos: armatus fulguri, pugnax apro comparatur ab Homero, Iliad. 7.

Sthenelus.] Is *impavidus & pugna ſciens* dicitur l. 1. Od. 15. Vide ibi annot.

22. *Hector.*] Hunc Trojanorum fortiſſimum Homerus Marti & *igni* cuncta devaſtanti ſimilem dicit. De eo jam l. 3. Od. 3. ſtroph. 7. frater ejus fuit *Deiphobus* poſt illum virtute præcipuus. De his deque totâ excidii Trojani ſerie multiplicique hiſtoria, conſule Dictyn Cretenſem & Dererem Phrygium. Hic refert, *Priamum regem Trojanorum* (Patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis aliorumque plurium, ex Cic. Tuſc. 1.) *vultu pulcro, magnum, voce ſuavi, aquilino corpore. Hectorem blaſum, candidum, criſpum, ſtrabonem, pernicibus membris, vultu venerabili, barbatum, decentem, bellicoſum, animo magnum, civibus clementem, dignum & amori aptum. Deiphobum ſimilem patri, diſſimilem natura, fortem. Alexandrum, ſive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli & flavo, ore venuſto, voce ſuavi, velocem, cupidum imperii.*

Graves excipit ictus, &c.] *Hector* enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Trojæ ter ab eo raptatus eſt. Homer. Iliad. 23. Virgil. Æneid. 1.

Deiphobus.] Helena poſt mortem Paridis in uxorem aſſumpta, ejus dolo Græcis proditus eſt, atque ab his crudeliter necatus, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis evulſis, &c. Virgil. Æneid. 6. v. 495.

25. *Vixere fortes ante Agamemnona Multi.*] Ut apud Trojanos præter Hectorem Deiphobum, alioſque aliquot; ſic etiam apud Græcos præter & ante Agamemnonem & quoſdam alios, multi fortiſſimè dimicarunt, laudeque bellica inclaruerunt: omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnon.] Exercitus Græcorum Princeps & coryphæus, à Darete ſupra cit. deſcribitur. *Albo corpore, magnus membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.*

Nocte

quoniam ſanctum Poetam non habuere. Virtus incognita parum differt ab ignavia deſpecta. O Lolli, ego te non relinquam ſine meorum carminum ornatu: neque tantas virtutes tuas ſinam injuſtè ſepeliri invida oblivione. Mens tibi eſt rerum ſciens, aqua in proſperis & adverſis, avaritiæ dolis inimica & ſpernens pecuniam ad ſe omnia trahentem: non unius anni Conſul, ſed quotieſcunque judex innocens & fidelis honeſtum utili anteposuit, atque fronte excelſa repudiavit munera, improborum ſuaque arma triumphans protulit per turmas impedire volentes. Non rectè appellavtris felicem eum *qui multa habet: rectiùs* autem *felicis titulum meretur qui ſcit benè uti donis Deorum,*

Nocte, carent quia vate ſacro.
Paulùm ſepultæ diſtat inertiæ
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum ſilebo,
Totve tuos patiar labores
Impunè, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Eſt animus tibi
Rerumque prudens, & ſecundis
Temporibus dubiiſque rectus;
Vindex avaræ fraudis, & abſtinens [403]
Ducentis ad ſe cuncta pecuniæ:
Conſulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Judex honeſtum prætulit utili, &
Rejecit alto dona nocentium
Vultu; & per obſtantes catervas
Explicuit ſua victor arma.
Non poſſidentem multa vocaveris
Rectè beatum. Rectiùs occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus ſapienter uti,

ANNOTATIONES.

28. *Vate ſacro.*] Seu quod inſtinctu divino afflatur Poeta, *ſacer* vocatur: ſeu quia *Muſarum myſta, & Sacerdos.* lib. 3. Od. 1. init. ſeu quod *poeta veluti Deorum aliquo dono & munere commendati nobis eſſe videantur:* quod ait Cicer. de aruſp. Reſp. 18. ex Ennio. Ovid. 3. de Arte.

Eſt Deus in nobis, ſunt & commercia cœli.
Sedibus ætherei ſpiritus ille venit.

Et alibi:

Ut ſacri vates & Divum cura vocantur,
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

29. *Paulùm ſepulta diſtat inertiæ Celata virtus.*] Virtus quæ non eſt conſpicua, nihilo felicior eſt quam inertia & deſidia, quam omnes aſpernantur.

32. *Totve tuos patiar labores.*] Lollius gravia geſſit bella, in Germania, Thracia, Galatia. Vide Dion. lib. 54.

33. *Lolli.*] M. Lollius Conſul fuit cum Q. Æmilio Lepido, Ann. U. C. 732. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipſe indicat lib. 1. Ep. ult. in fine, ubi ſcribit:

Forte meum ſi quis te percontabitur ævum,
Me quater undenos ſciat impleviſſe Decembres,
Collegam Lepidum quo dixit Lollius anno.

Ad hunc binæ ſunt Horatii Epiſt. 2. & 18. l. 1. in quarum priore *Maximum* eum appellat.

34. *Eſt animus tibi rerum prudens.*] Philoſophiæ notitia, vel uſu & prudentia inſtructus, ſagax, judicii & conſilii vim habens. Non ergo mirum ſi Auguſtus Caio Cæſari filio in Armeniam proficiſcenti moderatorem cuſtodemque Lollium dedit.

35. 36. *Secundis Temporibus dubiiſque rectus.*] Æquam ſervas mentem arduis in rebus, non ſecùs ac in bonis temperatam. lib. 2. Od. 3.

37. *Vindex avaræ fraudis, & abſtinens.*] Laus hæc minimè Lollio idonea, quem pecuniæ quam rectè faciendi in omnia cupidiorem teſtatur Velleius Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cùm ſcriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ poſtea innotuit: vel huc facit Symmachianum illud quod habet Sidon. Apollinar. lib. 8. Epiſt. 10. *Ut vera laus ornat, ita falſa caſtigat.* Conſtat ſubindè Cæſarem Lollio offenſum, ſeu quod Orientis provincias expilaſſet, ſeu alia de cauſa. Velleius lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 12. Plin. lib. 9. cap. 35. &c.

39. *Conſulque non unius anni.*] Reipublicæ conſuluiſti quidem anno uno, ut alii Conſules: at ipſe tibi ſemper dominaris, cupiditateſq; frænis & coercet, imò paſſim de illis triumphas exercens arma tua ubique victricia, ſcilicet abſtinentiam, juſtitiam, &c. optima certe allegoria, per quam Stoa dogmata inculenter venditat Horatius.

Duramque

Duramque callet pauperiem pati,
Pejuſque letho flagitium timet:
Non ille pro caris amicis,
Aut patria timidus perire.

molestamque egestatem ferre: & plus horret scelus quam mortem. Is pro familiaribus & patria occumbere non vetatur.

ANNOTATIONES.

49. *Duramque callet pauperiem pati.*] Vide lib. 3. Od. 2.

50. *Pejuſque letho flagitium timet.*] Juvenal. *Summum crede nefas animam præferre pudori, Et propter vitam vivendi perdere causas.*

51. *Non ille pro caris amicis, &c.*] Lib. 3. Od. 2. & 9.

ODE X. Ad LIGURINUM.

O Crudelis adhuc, & Veneris muneribus potens,
Inſperata tuæ cùm veniet pluma ſuperbiæ,
Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
Nunc & qui color eſt puniceæ flore prior roſæ,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hiſpidam;
Dices: heu (quoties te in ſpeculo videris alterum)
Quæ mens eſt hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

O dure hactenus, & Veneris donis ſuperbe, quando inexpectata penna acceſſerit tuæ arrogantiæ, atque defluxerint capilli qui modò per humeros diffunduntur, & qui modò rosâ purpureâ micantior eſt color, deperditus Ligurinum mutarit in vultum hirſutum; tunc quando cumque te divertum aſpexeris in ſpeculo; dices: Ehem, qui nunc adeſt animus, quare idem non adfuit juveni mihi? vel quare huic menti non revertuntur integra mala?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 11. Lib. 1.

1. *O crudelis adhuc, &c.*] Speciosi iſtius pueri more captum ſe declarat Horatius hujus libri Od. 1. v. 33. Hîc patet vel conſtantem in tuendâ pudicitiâ Ligurinum extitiſſe; vel Poetæ noſtro non reſpondiſſe.

Veneris muneribus potens.] Pulcritudine, gratiâ, ætatis flore ſpectabilis.

2. *Inſperata tuæ cùm veniet, &c.*] Cùm Juventutis ac pueritiæ flos abierit quod modò non coactas.

Pluma.] Barba, lanugo, pili. Marcilius tamen contendit non de creſcente barba, ſed de ſenescente Ligurino locum hunc intelligendum. Cinque Ovid. Triſt. 4. Eleg. 18.

Jam mea cygneas imitantur tempora plumas.

Novus interpres ſanè audacior veteres omnes roſcindens, imò, inquit, Horatius Græcorum ritu locutus eſt, qui alas veniſſe rei alicui dicunt ad ſignificandam illam periiſſe ac velut avoliſſe: caſuſque eſt cùm ſuperbia Ligurini abſceſſerit, vel perierit forma qui ſuperbus erat, tum demùm fore ut prioris arrogantiæ pœniteat. Acuta ſanè interpretatio, cui non dubitarim refragari, & ab omnium antiquorum partibus ſtare.

3. *Deciderint comæ.*] Hæc verba ſtabiliunt opinionem Marcilii, quam modò retuli. Id eſt, cùm jam pauci per tempora capilli cani ſuperfuerint, cumq; ἀναπόνως, vel ἀναφρόνως, ederit Ligurinus, qui nunc ſpiſſa gloriatur cæſarie. Vide l. 2. Od. 5. in fine: & l. 3. Od. 20. ſub finem. Alii tamen explicant de pubertate: eo quod apud veteres comam tondendi mos eſſet puberibus ſaltem honeſtis & caſtis, qui ſic ab effeminatis & delicatis diſtinguebantur. Alioquin enim impuberes quilibet comam ſtudioſè nutriebant: unde comati & capillati nuncupabantur. De more præciſam eâ ætate cæſariem Diis præſertimq; Apollini qui comatus fingebatur, conſectandi, dixi alibi.

5. *Ligurinum.*] Quidam legunt *Ligurini*, volunteque Verbum *vertere* abſolutè poni, ut apud Virgil. Æneid. 1. *Tum prora avertit.* Sed vulgatam lectionem præferendam cenſeo.

6. *Speculo.*] Velut effeminato quod fœminæ eſt tribuit ſpeculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in caſtris ſpeculum circumferentem. Sat. 2. v. 99. & 103. *Conſilium forma* ſpeculum bellè vocat Martialis.

Alterum.] Longè mutatum, è lævi & polito hiſpidum, piloſum, horridum.

7. *Quæ mens eſt hodie, &c.*] Dum annis & pulcritudine florebam, cur non ego quæſtum meretricium feci?

8. *Vel cur his animis, &c.*] Aut quare non redeunt mihi imberbes genæ, cùm jam tempora didici, ætatem labi & formam perire.

Incolumes.] Colore & juventute nitentes, nullis tùm rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

ODE XI.

Ad PHYLLIDEM.

Die natali Mæcenatis invitat eam ad convivium.

O Phylli, ampheram habeo plenam Albani Vini *nonum annum transgressi: habeo in horto apium ad corollas texendas: habeo magnam hederæ copiam, qua vinctis capillis resplendes. Nitent ædes argenteis vasis: ara verbenis puris coronata optat respergi* cruore *agni mactati. Manus omnium strenuè laborant: famula servis juncta huc illuc; discurrunt. Ignis tremit atrum fumum circumvolvens in apicem. Attamen ut scias ad quam latitiam invitaris, celebranda tibi sunt*

EST mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus: est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederæ vis
Multa, qua crines religata fulges.
Ridet argento domus: ara castis
Vincta verbenis avet immolato [406]
Spargier agno.
Cuncta festinat manus: huc & illuc
Cursitant mistæ pueris puellæ:
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen noris, quibus advoceris
Gaudiis: Idus tibi sunt agendæ;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Od. 2. Lib. 1.

1. *Est mihi, &c.*] Natalem Mæcenatis celebraturus Poeta nostet Phyllidem ad epulas invitat, tantaque spondet fore omnia; ne verò illa Telephi amore retineatur, multis conatur efficere. Virgil. Eclog 3.

Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iola.

Nonum superantis annum Plenum Albani cadus.] Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi & boni.

2. *Albani.*] Quod ex Italicis suavissimum & gratissimum asserit Athenæus, lib. 1. cap. 25. Idem testatur Plin. lib. 14. cap. 2. & 6. & alibi Martial. lib. 13. Epigram. 109.

3. *Phylli.*] De ea jam lib. 2. Od. 4.

Apium.] Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri aiunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. l. 20. c. 11. & l. 19. c. 8. sub finem. Vide & l. 1. Od. 36. & l. 2. Od. 7. v. 24. annot.

4. *Hedera.*] Hæc Baccho sacra, atque ebrietatis antipharmacum. Apud Theocrit. Idyll. 3. pastor coronam ex hedera & apio implexam gestat Amaryllidis suæ gratiâ.

6. *Ridet argento domus.*] Non displicet novi interpretis mens locum istum sic explicantis: ædes meæ nitent, quasi argentum; munda passim omnia sunt; nec enim tantæ Horatii opes, ut argento revera domus colluceret; ut eruditè & sagaciter, more quidem suo, ait ibidem Dacerius, quem honoris causâ nomino.

Ara castis vincta, &c.] E vivo cespite structa ara puris ex more herbis coronata mox imbuetur mactati agni sanguine.

7. *Verbenis.*] Vide lib. 1. Od. 19. annot. ad v. 24.

Immolato.] Cædendæ victimæ caput aspergebatur mola salsa, id est farre tosto & sale commixtis: hinc vox, *immolare.*

9. *Cuncta festinat manus, &c.*] Cuncti allaborant, ancillæ famulique simul diligenter parant quæcumque sunt ad convivium necessaria.

11. *Sordidum flamma, &c.*] Culinæ meæ focus plurimum habet ignis, è quo flammæ sursum feruntur in verticem, & rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13. *Ut tamen noris, &c.*] Ut intelligas quale sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco: Idus sunt Aprilis in quibus natalem celebro Mæcenatis, meo natali jure mihi potiorem.

14. *Idus.*] Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 15. *Nonnullis placet Idus vocatas ἀπὸ τῦ ἴδεσθαι, quod eâ die plenam speciem Lunæ demonstret. Sunt qui existiment Idus ab ove iduli dictas; quam hic nomine vocant Tusci, & omnibus Idibus vis immolatur à flamine. Nobis illa ratio nominis vero propior existimatur, ut Idus vocentur dies qui mensem dividit. Iduare enim Hetruscè lingua dividere est: unde & vidua, quasi valde idua, id est, valde divisa, vel à viro divisa.*

Qui

Qui dies menſem Veneris marinæ
Findit Aprilem:
Jure ſolennis mihi, ſanctiorque
Penè natali proprio, quod ex hac
Luce Mæcenas meus affluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit
Non tuæ ſortis juvenem puella
Dives & laſciva, tenetque grata
Compede vinctum.
Terret ambuſtus Phaëton avaras
Spes; & exemplum grave præbet ales
Pegaſus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,
Semper ut te digna ſequare; & ultra

[407] [408]

Idus, qui diès Aprilem dividit Veneri maritimæ ſacrum: merito mihi feſtivus, atque ſacratior ferè meo natali; quoniam ab eâ die Mæcenas amicus accreſcentes annos computat. Telephum porrò *nequaquam tuæ conditionis adoleſcentem, quem concupiſcis, cepit virgo opulenta & proterva, retinetq; jucundis vinculis aſtrictum. Cæterum Phaëton concrematus deſideria cupida comprimit: Volucris autem Pegaſus graviter ferens Bellerophontem equitem terreſtrem, inſigne documentum præſtat, ut nunquam non ſeſſore tibi convenientia,*

ANNOTATIONES.

Hinc pater cur Aprilem findere, id eſt, quaſi medium ſecare ab Horatio dicantur. Idus enim ſunt decima tertia die menſium Martii, Maii, Julii, Octobris: in reliquis autem menſibus ſunt die quinta decima.

15. *Menſem Veneris marina, &c.*] Aprilis ſecundus anni Romanorum menſis ab aperiendo dictus quaſi aperilis, quod eo tempore arbores & plantæ aperire ſe in germen incipiant. Alii dictum putant quaſi Aprilem, cum aſpiratione, ab ἀφρῷ maris ſpuma, è qua Venus orta creditur, quæ & Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porrò ut primum menſem à patre ſuo Marte, ita ſecundum ab Æneæ matre Venere nominavit Romulus: & in eo Veneri ſacrum fieri à matronis, poſteà conſtitutum. Hæc Macrob. l. 1. Saturnal. cap. 12. & ejuſdem l. c. 21. *cum Sol vernalis Æquinoctii tranſgreditur fines, augendo diem, tunc & Venus lata, & pulcra virent arva ſegetibus, prata herbis, arbores foliis. Ideo majores noſtri Aprilem menſem Veneri dicaverunt.* Lege ibid. alia quædam ſcitu non indigna. Vide & ſuprà lib. 3. Od. 26. v. 5. annot.

18. *Quod ex hac luce Mæcenas, &c.*] Idibus Aprilis natus Mæcenas prodiit in lucem, Mæcenas, inquam, *præſidium ac dulce decus meum*, ô dies natali proprio mihi ſanctior! Nam & ejus vitam meæ longè antepono.

19. *Affluentes Ordinat annos.*] Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. Ut Conſulibus publicè ſic privatim à natali ſuo quiſque annos computabat, inquit Torrentius.

21. *Telephum.*] De eo jam lib. 1. Od. 13. & lib. 3. Od. 19. hic *ſpiſſa nitidus coma puroque colla veſpero* commendatur: illic *roſeâ cervix & cerea brachia* laudantur.

22. *Non tua ſortis*] O Phylli; ne differ ad me proficiſci tui percupidum: nec te remoretur Telephi amor. Hunc enim omninò excutere animo tuo debes, tum quod tibi eſt is diſpar valdè, tum quia occupatus eſt puella ſuæ ſortis, divite ſcilicet, ut ipſe, & ingenua, non meretricia conditionis, ut tu.

23. *Puella dives & laſciva.*] An illa Chloe, de qua lib. 3. Od. 19.

Tenetque grata Compede vinctum.] Suis amoribus ſuæque velut ſervituti prorſus addictum habet.

25. *Terret ambuſtus Phaeton avaras Spes.*] Exemplis probat Horatius non eſſe id appetendum quod eſt ſupra nos, quodque vix ſperare aut aſſequi fas videatur. Nota eſt cuilibet hiſtoria & caſus Phaëtontis, qui cùm Solis currum equoſque regere cupiiſſet, *currûs auriga paterni* temerarius, *magnis excidit auſis*, in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timæo, Ovid. Metam. 2. Lucret. lib. 5. &c.

26. *Ales Pegaſus terrenum equitem gravatus, &c.*] De Pegaſo alato equo, inter ſidera relato, dixi lib. 1. Od. 27. *Terrenum equitem*, mortalem, nempè *Bellerophontem*, qui à Bellero Corinthi rege interfecto vocabulum ſortitus eſt, Hipponomus anteà dictus. Quod verò pertinet ad rem præſentem, dicitur is poſt occiſam auxilio Pegaſi Chimæram ſecundis rebus elatus, tentaſſe in cœlum etiam ejuſdem Pegaſi ope aſcendere, ut quid ageret illic Jupiter perſpiceret. At œſtro à Jove immiſſo Pegaſus fatigatus feſſorem excuſſit, qui membris confractis decidens curioſæ ambitionis pœnas exſolvit. Vide lib. 1. Od. 27. cit. & lib. 3. Od. 7. & 12.

29. *Ut te digna ſequare.*] Ut virum conditione tibi ſimilem ſequare; qualis Horatius; diſparem verò, qualis Telephus, non tantum non ſperes aut ſequaris, ſed vites. Alias malè tibi

fugiaſque diſſimilem nefas exiſtimando petere plus quam decet. Heus amorum terminus meorum deinceps, (nam in poſterum alteram mulierem non amabo) diſce numeros quos ſuavi moduleris voce. Cantus muſcebuntur agritudines importunæ.

Quam licet ſperare, nefas putando,
Diſparem vites. Age jam meorum
Finis amorum;
(Non enim poſthac aliâ calebo
Fœminâ) condiſce modos, amanda
Voce quos reddas. Minuentur atræ
Carmine curæ.

ANNOTATIONES.

cedet; quemadmodum ceſſit peſſimè Phaëtonti ac Bellerophonti altiora ſe quærentibus.

31, 32. *Meorum Finis amorum.*] Age, Phylli, quem conſtanter amare conſtitui, Telephi oblita confer te ad me. Propert. lib. 1. Eleg. 12.

Me neque amare aliam, neque ab hac deſiſtere fas eſt. Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

34. *Condiſce modos, &c.*] Vel diſce cantilenas quas in convivio amabili voce decantes ad dieï jucunditatem & hilaritatem: vel è Lyricis meis carminibus diſce aliquid, quo in amorem meum alliciaris, canendo apud me inter epulas.

35. *Minuentur atræ Carmine curæ.*] Meos etiam modulando verſus, pelles ægritudinem illam curaſque illas quas Telephi tibi amor invexit.

ODE XII. Ad VIRGILIUM.

Vernam Tempeſtatem deſcribit: tum invitat eum ad Epulas & ad Hilaritatem.

Nunc aura Thracia vernum tempus comitantes & mare tranquillum reddentes vela pulſant. Jam neque prata ſunt gelu conſtricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus inflata. Nidum ſtruit avis

JAM veris comites, quæ mare temperant, [409]
Impellunt animæ lintea Thraciæ:
Jam nec prata rigent, nec fluvii ſtrepunt
Hiberna nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 6. Lib. 1.

1. *Jam veris, &c.*] Egregiè Parthenius more ſuo in hac eleganti Ode, notat verba lectiſſima, & dictiones haud vulgares: aitque merito dignam videri, quæ ad Virgilium mitteretur; nec enim vel ipſum tot coloribus, tot florum varietatibus effloreſcere. Valeant ergo qui adulterinum neſcio quem titulo huic Odæ præfixum è veteribus nonnullis codicibus eruunt perperam, quaſi Horatius ſcripſerit, ad Virgilium quemdam myropolam ſeu unguentarium. Certè enim intelligendus hîc eſt Virgilius Poeta, qui rectè *cœlens nobilium juvenum*, non aker quiſquam cenſeatur. Vide infrà annot.

Veris comites, &c.] Zephyri proculdubio quicquid alii ſentiant; hi enim ver comitati duntaxat & maria temperare dici poſſunt. At cur *Thracia anima* vocantur; nam propriè Boreas è Thracia in Italiam ſpirat? Ita l. 1. Od. 25. v. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumlibet ſedes officina eſt, teſte Euſtathio ad Iliad. 9. vel potius, noſter Homerum ut alibi ſæpè, inſecutus, minus accurate locutus eſt. Bene citato loco Homerus Boream & Zephyrum è Thracia flantes pariter exhibet: at non item Horatius. Hic ſiquidem Italus, ille verò è partibus Minoris Aſiæ. Atqui diverſi planè venti è Thraciâ Italiam ſiamque perflant, inter hanc & illam ferè mediâ.

Quæ mare temperant.] De Zephyris maria ſolventibus ac ver parientibus, l. 3. Od. 7. initio.

Animæ.] Alluſio ad Græcam vocem, ἄνεμος, *ventus*. Virgil. Æneid. 8.

Quantum ignis animæque valent.

Lucretio.

Aurarumque leves animæ.

2. *Impellunt lintea.*] Ad navigandum utilis ſum

3. *Nec fluvii ſtrepunt.*] Qui nivibus liquefa ctis intumuerant paulò antè, ac vehementiori curſu ſtrepitum edebant, jam nunc imminu haud ampliùs ſtrepunt.

5. *Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens, &c.* Hirundo jam nidificat.

Ityn.] Homero *Itylum*,

Infeli

Infelix avis, & Cecropiæ domus
Æternum opprobrium, quod malè barbaras [410]
Regum eſt ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Cuſtodes ovium carmina fiſtulâ,
Delectantque Deum, cui pecus & nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxere ſitim tempora, Virgili:
Sed preſſum Calibus ducere Liberum
Si geſtis, juvenum nobilium cliens, [411]
Nardo vina merebere.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,

infortunata Tyn lugens miſerabiliter, ac ſempiterna ignominia Athenienſis familia, quia ſceleratè vindicavit immanem regis laſciviam. Paſtores ovium in herbâ molli cantilenas reſonant fiſtulâ, atque recreant numen, quod gregibus gaudet & umbroſis collibus Arcadia. O Virgili, tempus advexit ſitim: at ſi cupis bibere vinum Calibus expreſſum, tu cliens illuſtrium adoleſcentum, accipies vinum dato *unguento. Exiguum vas unguenti amphoram*

ANNOTATIONES.

6. *Infelix avis.*] Progne & Philomela Pandionis Athenienſium regis filiæ erant. Illa Tereo regi Thraciæ nupta. Ityn communem filium marito epulandum appoſuit, ultura ſororem ſuam ab eo conſtupratam. Tereus utramque ſtricto pugione ad necem perſequitur. Ecce verò Progne in hirundinem, Philomela in luſciniam, Ityn in phaſianum, vel ut alii volunt, in carduelem, Tereus denique in upupam tranſmutantur. Ita fabulata rei. Vide Ovid. 6. Metam. Fab. 7. &c.

Cecropiæ domus Æternum opprobrium, &c.] A Cecrope Athenienſium primo rege denominatur quicquid ad Athenas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque hîc Pandionis familia etſi minime Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium*, qui *malè* & injuſtè mactato Ityn filio, *libidium* ejus patris Terei ulciſci voluit ipſa mater Progne.

9. *Dicunt in Tenero, &c.*] Paſtores ludunt fiſtulâ in gramine ſedentes, canuntque laudes Panos gregibus præſidentis & collibus Arcadiæ. Vide l. 3. Od. 18. Virgil. Eclog. 2.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Inſtituit; Pan curat oves, ovimq; magiſtros.

Et Eclog. 4. & 10.

Pan Deus Arcadiæ.

11. *Nigri Colles.*] Vel, umbriferi ob ſylvas; vel, feriles, nam Virgil. Georgic. 2. v. 203.

Nigra ferè & preſſo pinguis ſub vomere terra
Optima frumentis.

12. *Arcadia.*] Pe[illegible]neſi regio eſt mediterranea ab Arcade Jovis & Caliſtûs filio nuncupata, montanis paſcuis amœna & hinc gregibus educandis, colendoque Pani devota: Poetis paſſim decantatiſſima.

13. *Adduxere ſitim tempora.*] Adultum ver ac jam provectum (in Italiâ videlicet calidius quàm apud Borealiores) adduxit æſtum ac *ſitim* proinde ſudoreſq; pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ deſtinatam, puta nonam vel octavam quo ſenſu Virgil. Georgic. 3. v. 327.

Inde ubi quarta ſitim cœli collegerit hora.

14. *Preſſum Calibus Liberum.*] Cur Liber nominetur Bacchus, & quod pro vino ponatur, vel ſciolis compertum. De *Calibus* urbe Campaniæ, deque vini Caleni bonitate dixi l. 1. Od. 20. v. 9. ubi, *prælo domitam Calena uvam*: item Od. 31. *premant Calenâ falce vitem, &c.*

Liberum.] Seneca de Tranquill. c. 15. *Non ob linguæ licentiam dictus Liber, ſed quia liberat ſervitio curarum animum, vegatioremque & audaciorem in omnes conatus facit Bacchus inventor vini.*

15. *Juvenum nobilium cliens.*] O Publi Virgilî Maro, qui colis Tiberium Druſumque Neronem Liviæ filios, Marcellum Auguſti generum atque adoptione filium, alioſque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

16. *Nardo vina merebere.*] Affer unguentum è nardo, ego vina conferam. De nardini unguenti pretio & natura, lib. 2. Od. 11. v. 16. annot. Catullus è contrario Od. 13. ita præſcribit ad Fabullum:

Cœnabis bènè, mi Fabulle, apud me,
Si tecum attuleris bonam atque magnam
Cœnam. . . . . .
Sed contra accipies meros amores,
Seu quid ſuavius elegantiuſve,
Nam unguentum dabo, &c.

17. *Nardi parvus onyx eliciet cadum, &c.*] Modicum unguenti à te collatum à me compenſabitur integro vini optimi cado, quod ego petam & mereabor ex horreis publicis.

Onyx.] Græca vox unguem ſignificans pariter & alabaſtriten, i. e. lapidem colore ſimilem humano ungui. De eo Plin. l. 36. c. 7. *Onychen etiamnum in Arabia montibus nec alibi uſquam naſci putavere noſtri veteres.* Et cap. ſeq. *Hunc aliqui lapidem alabaſtriten vocant, quem cavant ad vaſa unguentaria, quoniam optime ſervare incorrupta di-*

trahet quæ modo conditur apothecis Sulpitiis, ſpem novam dare liberalis, & moleſtiam ægritudinum diſcutere idonea. Quod ſi ad iſtam hilaritatem feſtinas, accedo propinus cum tua merce. Scyphis ego meis rigare te nihil conſuentem nolo, quaſi opulentus in adibus voſertis. Sed abjice retardationem & queſtibus curam: atque dum potes recordatus atri rogi brevem inſaniam admiſce ſapientiæ. Tempeſtive inſanire ſuave eſt.

Qui nunc Sulpitiis accubat horreis
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quæ ſi properas gaudia, cum tua
Velox merce veni. Non ego te meis
Immunem meditor tingere poculis, [412]
Plenâ dives ut in domo.
Verum pone moras, & ſtudium lucri:
Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Miſce ſtultitiam conſiliis brevem.
Dulce eſt deſipere in loco.

ANNOTATIONES.

citur. Addit & alia quædam lib. 37. cap. 6. in fine. Dioſcorid. lib. 5. cap. 153. Meminit etiam ejus lapidis, è quo facta vaſa ὀνυχες dicebantur. Iſidor. lib. 16. cap. 15. *alabaſtrites*, inquit, *lapis candidus, interſtinctus variis coloribus è quo fuit vaſculum unguenti evangelici. Cavant enim hunc ad vaſa unguentaria.* Martial. lib. 7. Epigram. 93.

Unguentum fuerat quod onyx modò parva gerebat.

18. *Sulpitiis accubat horreis.*] Quædam erant horrea ſeu apothecæ in urbis regionibus variis, in quibus venalia ſeu vina ſeu fruges condebantur donec emerentur. Inter alia erant quæ ædificarat Sulpitius Galba, & de ejus nomine appellabantur: deque his loquitur Horatius.

19. *Spes donare novas largus, &c.*] Hæc vini eſt virtus & proprietas ut audaciam timidis donet, anxiis ſolicitudines eximat, &c. Vide l. 3. Od. 21. ſtrophe 5. Hinc & l. 2. Od. 7. *Maſſicum* vocat *obliviоſum*, id eſt curarum oblivionem inducens.

21. *Ad quæ ſi properas gaudia, cum tua, &c.*] Ergo ſi capis mecum jucundè epulari, atque è meo vino bibere, quaſi mercator accede, & affer quòd commutes, redones, remuneres. Ne aſymbolus aut immunis veniat: para nimirùm quæſtiones eruditas, lepidaſque argutiolas florentem vino animum laceſſentes, quæ ſint veſtiti ſecundarum menſarum tragemata ſeu bellaria: de quibus Aul. Gell. lib. 6. cap. 13 & hac quidem *merce* inſtructus jubetur venire ab Hoſtio Virgilius.

23. *Immunem.*] Apud Eraſmum proverbium eſt, *immunem venire.* Quædam olim erat cœna ex communi collecta, in quo ſuam quiſque ſymbolam afferebat. Vide lib. 3. Od. 23. v. 17.

24. *Plena dives ut in domo.*] Ut facere poſſet dives rebus omnibus abundans, nihilque opus habens remunerationis.

25. *Studium lucri.*] Jocus admodum facetus quo Virgilium abſtrahit à muſæo, & à condendis aſſiduè carminibus ipſi profectò quæſtuoſis: nam pro iis ſat liberaliter donatus ab Auguſto aliiſque proceribus jam fuerat.

26. *Nigrorumque memor, dum licet, ignium &c.*] Mortis memor, triſtiſque ac funebris rogi in quo cremantur cadavera: quandiu licet ac vivis, gaudia hujus vitæ carpere feſtina.

27. *Miſce ſtultitiam conſiliis brevem.*] Severitatem aliquantulâ hilaritate tempera: intermitte ſeria, jocis paululùm vaca. Qui relaxandi animi gratiâ ludendo laſciviunt, quaſi inſanire videntur. Hinc Poeta *brevem ſtultitiam* appellat: Anacreon verò σώφρονα μανίαν *ſapientem furorem.*

28. *Dulce eſt deſipere in loco.*] Congruo tempore & loco animi ſeveritatem objicere expedit, Senec. de Tranquill. lib. 1. c. ult. ſi *Graco Poëta credimus*, inquit, *interdum & inſanire jucundum eſt.* Menander in Comœdia cui titulus παλλάκαι *venales*: ὁ παλλαχῆ τὸ φρόνιμον ἀμούσως παρὸν, καὶ συμπαίζειν δ' ὥρια δίδ. *Non ſemper ſapientiam decet adeſſe, & inſanire cum aliis quandoque oportet.* Ubi vulgò συμβῆναι legi perperam, ſententiæ & proſodiæ ratio luculenter evincit.

ODE

ODE XIII.

IN LYCEN VETULAM.

AUdivere, Lyce, Dii mea vota; Dii
Audivere, Lyce. Fis anus, & tamen
Vis formoſa videri:
Ludiſque, & bibis impudens;
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum ſolicitas. Ille virentis &
Doctæ pſallere Chiæ,
Pulcris excubit in genis.
Importunus enim tranſvolat aridas
Quercus; & refugit te, quia luridi
Dentes, te quia rugæ
Turpant & capitis nives.
Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,
Nec clari lapides tempora, quæ ſemel

O Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, Dii exaudiverunt. Jam *vetula es; ac nihilominus cupis apparere ſpecioſa: & jocaris & potas abſque pudore; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria.* At *ille vigilat in malis formoſis Chia ætate florentis & ſcientis pſallere. Nam quercus areſcentes daſerit inquietus, avolatque quoniam te dentes lividi, te ruga & canities capillorum fœdant. Neque* verò *purpureæ veſtes Coæ, nec lapilli ſplendentes nunc reddunt tibi*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 5. Lib. 1.

1. *Lyce.*] Hujus olim juventute & forma ſplendidæ amores arrogantiamque perſecutus fuerat Horatius, lib. 3. Od. 10. Eidem nunc ſenio deturpatæ inſultat. Sic & Lydiæ quondam pulcræ jam verò deformatæ illudit lib. 1. Od. 25.

4. *Bibis impudens.*] Vinoſas ſemper fuiſſe mulieres impudicas, notum eſt: contra pudicæ vino abſtinebant. Vide l. 3. Od. 15. in fine: ibique annot.

5. *Cantu tremulo.*] Hoc referunt quidam ad vitium ingraveſcentis ætatis, ſed melius alii ad animum libidinoſum, vocemque ad mollitiem inflexam. Sic Perſius Sat. 1. v. 21.

cum carmina lumbum
Intrant, & tremulo ſcalpuntur ubi intima verſu.

7. *Doctæ pſallere Chiæ.*] Meretrices ut plurimum pſaltriæ erant, id eſt, cantare ſimul & citharam pulſare noverant. Hæc nomen habebat inſula maris Ægæi, Chio dicta, hodie *Scio*, an. 1565. à Turcis per nefas & contra fidem occupata: vino optimo celebrata quondam. Vide lib. 3. Od. 19. v. 5.

8. *Excubat.*] Viget, agit in juvenili facie, in ſenili verò quaſi ſopitus elangueſcit, ſegnis, emortuus.

9. *Importunus.*] Levis, mobilis, inconſtans: alii perperam, non benè conveniens.

Aridas quercus.] Sic lib. 1. Od. 25. De Lydia, *aridas frondes*, id eſt, meretrices vetuſtate deformes, in quibus nec ſuccus, nec color, nec ſpecies, ut olim.

12. *Capitis nives.*] Velut duriuſculam hanc tranſlationem ac metaphoram, atque à longinqua ductam ſimilitudine notat Quintilianus, lib. 8. cap. 6. Verùm talia Poëtis quidem, non ità verò proſæ convenire ibid. ſubjungit.

13. *Nec Coæ referunt, &c.*] Præteritos annos, formam priſtinam non reducunt ſeu veſtes pretioſæ ſeu gemmæ & lapilli, nec quivis corporis cultus & ornatus. Auſon.

Dicebam tibi, Galla, ſeneſcimus: effugit ætas.
Nec revocare potes qui periere dies.

Coa purpura.] Cos Aſiæ inſula verſus oram Cariæ litoralem, hodie *Lango*; valdè ferax, ut proverbio diceretur, *quem Cos non nutrit, hunc neque Ægyptus*, in eos quibus vix magna ſatisfaciunt. Euſtath. Iliad. 14. Apellis eximii illius pictoris patria fuit. In ea texebantur panni ſubtiliſſimi è bombyce: non procul autem purpura fiebat exquiſita. Ergo vel de purpureis reipſa veſtibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore eximio nitentibus. Vide annot. ad v. 10. Od. 1. hujus libri. Lege & Plin. l. 11. c. 22. ubi, *telas araneorum modo texunt ad veſtem luxumque feminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri rurſuſque texere invenit in Comulier Pamphila, &c.* & cap. 23: *Bombycas & in Coinſula naſci tradunt . . . . . heri autem primò papiliones parvos nudoſque, mox frigorum impatientia villis inhorreſcere, & adverſum hyemem tunicas ſibi inſtaurare denſas, pedum aſperitate radentes foliorum lanuginem in vellera: hac ab his cogi ſubigique unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuarique, colu pectine, &c.* falli porrò Plinium conſtat: nec enim è foliis quibus inſidet papilio, ſed ex alvo ſua promit tenuem iſtam lanuginem, filaque ac totum opus.

annos quos fluxum tempus condidit inclusos annalibus publicis. Eheu quò venustas, quò nitor, quò agilitas abiit? Ecquid tibi restat ejus, ejus inquam, qua amores exhalabat, qua mihi me abstulerat, post Cynaram felix, & famosa, vultu artificioso & bellè composito? At Cynara non longam vitam sors indulsit; diu conservatura Lycen longave cornici ætate æqualem, ut adolescentes calidi queant videre facem in favillas redactam, haud absque ludibrio.

Notis condita fastis
Inclusit volucris dies.
Quò fugit Venus, heu? Quove color decens?
Quò motus? Quid habes illius, Illius,
Quæ spirabat amores,
Quæ me surpuerat mihi,
Felix post Cynaram, notaque & artium
Grataram facies? Sed Cynaræ breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem [415]
Cornicis vetulæ temporibus Lycen:
Possent ut juvenes visere fervidi
Multo non sine risu,
Dilapsam in cineres facem.

ANNOTATIONES.

15. *Notis condita fastis.*] In fastis perscribebantur nomina, anni, facta magnorum virorum: seu, fasti libri erant, in quibus cujusque diei annique gesta notebantur, ad memoriam posterorum. Ciceron. Epistol. *Decrevi ut in fastis ad eum diem Bruti nomen ascriberetur . . . . . Quod cum ego dabam Bruto, notam esse in fastis gratissima victoria memoriam voluptatem.* Sensus Horatii est: sicut non redeunt anni Consulum aliorumve in fastis & annalibus scripti; sic prior ætas Lyces famosè transacta non redibit. Juventus, forma, gratia, dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18. *Quò motus?*] Ubi decorus ille pridem incessus, gestus & in saltando agilitas, quæ te spectabilem faciebant?

Quid habes illius, &c.] Quid jam habes residuum è pristina tua pulcritudine, qua fueram captus & mihimet ereptus? Virgil. Eclog. 4.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error.

19. *Spirabat amores.*] Anacreon scripserat τινὰ Κύπρι πίνυαι, *Puellam qua Venerem spirat.* Acta Apostolorum, cap. 9. Ὁ δὲ Σαῦλος ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου. *Saulus spirans minarum & cædis.*

21. *Felix post Cynaram.*] Uni cedens Cynaræ, elegantia scilicet & venustate: post Cynaram secunda. Vel, post mortuam Cynaram mihi tum demum adamata. Vide suprà hujus lib. Od. 1. v. 4.

Notaque & artium Gratarum facies?] Artificiosè composita, fucis exornata; vel iis à natura dotibus instructa, quæ amorem excitant & pelliciunt, quales frons hilaris & aperta, oculorum fulgor, superciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore distinctus. Quidam legunt *facie*; nec male.

24. *Parem Cornicis vetulæ, &c.*] Cornicis ætas diuturna, hinc dicta annosa lib. 3. Od. 17. vide ibi annot.

26. *Possent ut juvenes, &c.*] Ad hoc, ô Lyce, protraxisti vitam usque ad senectutem, ut esses ludibrio juvenibus, te videntibus mutatam & depravatam senio ac velut extinctam & in viles *cineres dilapsam*; instar facis, postquam ingens lumen splendoremq; emisit, tempore consumpta & in favillas tenues & siccas redacta.

ODE XIV.

Ad AUGUSTUM,

Sat magnos Honores ei tribui non posse.

QUÆ cura patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos, memoresque fastos
Æternet? O quà Sol habitabiles
Illustrat oras, maxime Principum;
Quem legis expertes Latinæ [416]
Vindelici didicere nuper,
Quid Martę posses. Milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,
Brennosque veloces, & arces
Alpibus impositas tremendis
Dejecit acer plus vice simplici.
Major Neronum mox grave prælium
Commisit, immanesque Rhætos
Auspiciis pepulit secundis.
Spectandus in certamine Martio,

Quod Senatorum; vel quod Populi Romani studium amplis honorum donis tuas, Auguste, virtutes in sempiternum propaget per inscriptiones & fastos memoriam custodientes? O maxime Principum, quacunque Sol habitabiles terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum subditi senserunt, quantum re militari valeas? Tuis enim exercitibus Drusus non semel strenuè profligavit Genaunos immanem gentem, & Brennos celeres, castellaque Alpibus horrificis exstructa. Deinde Neronum major natu acriter depugnavit, & felicibus auspiciis tuis vec pressit Rhætos feroces: spectari dignus in prælio

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Libr. 1.

1. *Quæ cura, &c.*] Præclarum & luminosum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantia dictionum & sublimitate materiæ, sic & arte & ingenio par omninò est quartæ hujus libri. Hic Tiberii sicut illic Drusi virtutes celebrat Poeta, utrobique verò gloriam omnem in Augustum confert, singulari prorsus industriâ & artificio.

2. *Honorum muneribus.*] Publicis monumentis, statuis, inscriptionibus honorificis, &c.

4. *Memores fastos.*] Commentarios publicos, quibus virorum illustrium nomina & facinora inscribuntur cum laude, ac posteritati commendantur, rebus per annos & tempora digestis & confignatis.

5. *Æternet.*] Non. Marcell. ex Varrone, Rerhuman. l. 2. *Literisque ac laudibus æternare.*

O quà Sol habitabiles, &c.] Auguste, maxime Principum, qui habitabili terrâ quacunque sunt ac dominantur.

8. *Vindelici.*] Suprà Od. 4.

9. *Milite nam tuo, &c.*] Tuis nimirum auspiciis, tua felicitate hostes devicit Drusus.

10. *Genaunos, Brennos.*] Alii fruſtrà, *Geraunos, Tenaunos*; item *Brennes, Brencos, &c.* ex Strabone, differtè Genauni & Brenni partem Alpium extremam cum Norici & Vindelicis habitabant. Unde noster mox, *arces Alpibus impositas.* Vide Flor. lib. 4. & Vell. Patercul. antèà cit. Od. 4. hujus libri.

Implacidum genus.] Ex Strab. cit. cùm illi urbem expugnarant, non viros occidebant solùm, sed infantes etiam masculos, imò mulieres prægnantes, si masculis gravidas vates respondissent.

12. *Alpibus tremendis.*] Ob nives & præruptas cautes, aditu difficillimas, neque, ut ait Florus *Quo bellum non posset ascendere, videbatur.* Adde *Gentes numero frequentes, feritate truces, &c.* quod habet Vell. Patercul.

13. *Plus vice simplici.*] Nonnulli sic interpretantur: non simpliciter vices reddens hostibus, sed multò acceptis majora iis mala & damna invehens.

14. *Major Neronum.*] Claudius Tiber. Nero, de quo supra, Od. 4. Is Druso fratri datus adjutor ac in subsidium missus præclarè bellum confecit, ut suò narrat Vell. Patercul.

Rhætos.] Suprà Od. 4.

16. *Auspiciis pepulit secundis.*] Auspiciis Augusti fretus.

Pepulit.] Rectè & ex fide historiæ. Nam quos perdomitos adulatoriè Velleius scribit, veriùs coercitos duntaxat ait Suetonius, Octav. cap. 21. Vide & Euseb. Chron. ad Olympiad. 193.

Devota

Martis, quàm magnis cladibus vexaret corda neci pro libertate addicta; acer exagitare hostium catervas, & agere frendentem equum per medias flammas, ferè quomodo Notus agitat mare turbatissimum, Virgiliis nubes nimpentibus. Aufidus tauri formam habens & Dauni Appuli regionem irrigans ita fluit rapidè quando grassatur & magnam eluvionem parat agris cultis; sicut Tiberius Nero Barbarorum copias armis instructas ingenti strage cecidit, atque primos & ultimos sternens terram operuit cadaveribus, victor absque damno; te milites, te consilium, te Deos tuos suppeditante. Enimverò quo die

Devota morti pectora liberæ
Quantis fatigaret ruinis:
Indomitas prope qualis undas
Exercet Auster, Pleiadum choro [417]
Scindente nubes, impiger hostium
Vexare turmas, & frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni præfluit Appuli,
Cùm sævit horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris:
Ut Barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
Primosque & extremos metendo
Stravit humum, sine clade victor;
Te copias, te consilium, & tuos
Præbente Divos. Nam tibi quo die [418]

ANNOTATIONES.

18. *Devota morti pectora libera.*] Mori paratos potiùs libertate fruentes, quàm vivere serviendo.

20. *Indomitas prope qualis, &c.*] Similitudine conglobatâ rem illustrat, & mirum quantum auget. Ne leviter præteri, lector, istas ingenii opes.

21. *Auster.*] Ventus meridianus excitandis tempestatibus famosus, ut alibi fusius annotavi.

Pleiadum.] Septem stellæ sunt inter arietis caudam & tauri collum quarum ortus occasusque nimbos ac tempestates ciet. *Choro.* Ex Hygino. Astron. lib. 2. cap. 22. *Pleiades choreas ducere existimantur.* Ita dictæ, vel quasi πλείονες, *plures*; vel potiùs à πλέω, *navigo*: quia navigandi tempus indicant ortu suo matutino, scilicet circa æquinoctium vernum: hinc & Latinis Vergiliæ dicuntur à vere. Harum meminit Cic. de Nat. Deorum, 2.

24 *Medios per ignes.*] Per medium pugnæ fervorem, hostium cuneos perrumpendo: vel per accensos reverà ab hostibus ignes, per incensa castra. &c

25. *Tauriformis Aufidus.*] De eo flumine, lib. 3. Od. ult. & hujus lib. Od. 9. *Tauriformis*, qui rapido cursu, & allisis ad ripas aquis ingens murmur edat, quasi tauri mugitum. Hinc nomen & fabula. Alias alii sed longiùs & perperam etymologias petunt.

26. *Dauni Appuli.* Lib. 1. Od. 22. strophe 4. l. 2. Od. 1. sub finem. Item Od. 6. hujus libri.

27. *Cum sævit.*] Quando exundat, agrisque infert vastitatem, & *sternit satâ læta boumque labores*; quod canit Virgil. Æneid. 2.

28. *Meditatur.*] Dictio perelegans, pro quâ ineptè alii, *minitatur.*

29. *Barbarorum.*] Rhætorum.

Claudius.] Tiberius Nero, de quo antè.

32. *Sine clade victor.*] Ex Velleio Paterc. cit. ad Od. 4. hujus libri, *sine ullo detrimento commissi exercitus: quod præcipuè huic duci semper cura fuit, &c.*

33. *Te copias, te consilium, &c.*] Omnis ergo laus & gloria victoriæ cessit Augusto, cujus auspiciis Tiberius victor extiterat. Nam solius Imperatoris etiam absentis valere auspicia ad gerenda bella veteres existimabant. Et hinc ad eum semper victoriam referebant, cujus auspiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav. c. 21. *Domuit partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, ... Item Rhætiam, & Vindelicos, &c.*

Ovid. Trist. 2.

Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas:
Auspicium cui das grande, Deosque tuos.

34. *Nam tibi quo die, &c.*] Quo die captam Alexandriam victor intrasti, eodem die post annos quindecim per Tiberium Rhætos debellasti, secundosque exitus & optatum decus habuisti.

Quo die.] Ultimo die Sextilis mensis, ann. U. C. 723. prior illa de Antonio & Cleopatra victoria Augusto contigerat; posterior autem de Rhætis, Vindelicis, &c. ann. U. C. 383 Clemens Alexandrinus Stromat. l. 1. post medium hunc Horatii locum affert. Vide Euseb. Chron. Sueton. Vell. Paterc. Flor. &c.

Portu

Portus Alexandria ſupplex,
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna luſtro proſpera tertio
Belli ſecundos reddidit exitus,
Laudemque & optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non antè domabilis,
Meduſque, & Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela præſens
Italiæ dominæque Romæ!
Te, fontium qui celat origines, [419]
Niluſque, & Iſter, te rapidus Tigris,
Te belluoſus qui remoris

Alexandria ſupplicans tibi portus & aulam deſertam aperuit, poſt tertium luſtrum fortuna obſecundans proſperum militiæ finem præbuit, & honores expetitamque gloriam confectis expeditionibus tribuit. Te Cantaber antèà invictus, & Medus atque Indus, te Scytha vagus reveretur, ô Cæſar certum volumen Italia ac Roma Principis! Te Nilus aquarum ſcaturiginem abſcondens, te Danubius, te vehemens Tigris, Te Oceanus bellua educans qui ſeparatus

ANNOTATIONES.

35. *Portus.*] Quidem legunt *portas.*

Alexandria.] Alexandri opus, ab eo Magna etiam olim dicta, urbs Ægypti primaria, portum habet commodiſſimum emporiumque celebre.

36. *Vacuam patefecit aulam.*] Cùm in eam urbem confugiſſent Antonius & Cleopatra, invadentibus Romanis demum, ille ſibi manus attulit violentas, deportarique ſemianimis voluit in Mauſoleum à Cleopatra conditum, quò & hæc ſe recepit. *Vacuam* ergo *aulam* victor Auguſtus reperit.

39. *Peractis Imperiis, &c.*] Confecto jam bello Rhætico & Vindelico, item Pannonico atque Germanico: finitis expeditionibus, feliciterque orbe pacato, Vide Od. ſeq.

Optatum decus.] Hoc alii referunt ad Tiberium, qui ob res bene geſtas & confectas, ovans urbem ingreſſus eſt: melius alii ad Auguſtum, cui decreti tum demum ſunt honores divini, dominatuſque perpetuus.

41. *Te Cantaber, &c.*] Adverte ſtudioſe lector, amplificandi ubertatem & felicitatem, verborum dictionumque copiam & lumen. De Cantabris lib. 2. Od. 6. init. lib. 3. Od. 8. ubi,

Servit Hiſpania vetus hoſtis ora,
Cantaber ſerâ domitus catenâ.

42. *Meduſque & Indus.*] l. 1. Od. 12. l. 3. Od. 8.

Scythes.] Lib. 1. Od. 19 & 35. lib. 2. Od. 9. in fine Lib. 9 Od. 8. & 24.

43. *Tutela præſens Italiæ.*] Lib. 3. Od. 5.

Præſens divus habebitur Auguſtus.

Virgil. Eclog. 1. v. 42.

. . . . . *neque ſ. m. e, licebat,*
Nec tam præſentes alibi cognoſcere Divos.

46. *Nilus.*] Metonym. pro Ægypto provictâ, quam rigat & fœcundam reddit exundatione ſuâ fluvius ille vel ſolo notus nomine. De eo plura lib. 3. Od. 3. ſtroph. 18. *fontium qui celat origines.* Plin. lib. 5. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus, &c.* Ita quidem veteres: at modò compertus eſt oriri duobus è fontibus in Æthiopiâ ſuperiori regnoque Abaſſinorum, in terra Sacahala, inter excelſos montes; augetur verò primum fluviis Gema, Kelti, Branti, aliiſque ſubinde compluribus. De Nili origine nuper diſſeruit eruditè Iſaacus Voſſius; nec non Michael Ant. Baudrandus in ſuo Lexico ſeu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Iſter.] Seu Danubius, fluvius Germaniæ maximus, per oſtia ſex aut ſeptem in Euxinum mare labitur. Ammian. Marcell. Ptolem. &c. Syneed. pro Germaniâ, quam *ſic perdomuit* Tiberius Nero, *ut in formam pœne ſtipendiaria redigeret provincia:* quare *tum alter triumphus cum altero conſulatu ei oblatus eſt.* Vell. Paterc. lib. 2 jam ſæpè citato. Vel potius intelligendi ſunt provicti populi ad Iſtrum uſque, ſcilicet Vindelici, Pannonii, Daci, &c.

Rapidus Tigris.] Is Armeniæ fluvius oritur è montibus Ararath, Euphratem recipit, in ſinum Perſicum effunditur. Supra omnes Aſiæ fluvios rapidus, nomen adeptus eſt, eo quod tam velox eſſe videatur quàm ſagitta, quæ tigris appellatur apud Medos. Vide Plin. lib. 6, cap. 37. Porrò indicantur hic Parthi, qui Armeniâ quam tenebant, Auguſto jubente, ceſſerunt, imò ſigna victis Romanis erepta ultrò remiſerunt, ut dictum eſt Od. 5. lib 3.

47. *Te belluoſus qui, &c.*] Oceanus Britannicus pro ipſa Britanniâ majore, quæ modò Anglia nuncupatur, nàm ab hujus inſulæ primoribus ad Auguſtum miſſæ ſunt legationes ad amicitiam ejus depoſcendam: ut annotavi ad Od. 5. lib. 3.

Belluoſus.] Novum epithetum, ſed aptiſſimum: quod ut intelligas lector, conſule Plinium lib 9. cap. 5. ubi ſic habet: D. *Auguſto legatus Gallia ſcripſit complures in litore apparere examines Ne-*

Obſtrepit

Britannis obmurmurat, te vagio Gallia mortem haud timentis, atque Hispania se vox veneratur. Tibi crudeles Sicambri conditis armis obtemperant.

Obstrepit Oceanus Britannis,
Te non paventis funera Galliæ, [420]
Duraque tellus audit Iberiæ;
Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

ANNOTATIONES.

voidas . . . . . Tiberio Principe contra littus insularum Lugdunensis provinciæ belluas amplius trecentas simul reciprocans destituit Oceanus, mira varietatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonum litore; interque reliquas, elephantos & aries, ... expulsam belluam in litora Gaditana, cujus inter duas pinnas ultima cauda cubita sexdecim fuissent, dentes ejusdem centum & viginti, maximi dodrantium mensurâ, minimi semipedum. Bellua cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Roma appertata ex oppido Judææ Joppe, ostendit inter reliqua miracula in Ædilitate suâ M. Scaurus, longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos elephantos excedentes spina crassitudine sesquipedali.

48 *Britannis.*] De adjectis Augusti Imperio hisce populis, dixi lib. 3. Od. 5. v. 3. Jam qui sint illi dicendum. Insula est in Oceano Septentrionali maxima, olim Albion dicta, Galliæ obversa, Britannis pridem habitata. Hos avitis sedibus expulerunt Angli Germanica natio, circa Annum Christi 441. In Cismarinam porrò migrantibus illis regionem, quæ prius Aremorica dicebatur exinde Britannia minor vocata.

49. *Non paventis funera Gallia.*] Galli præ ferocitate mortem spernebant adeo, ut imminens evidensque vitæ periculum declinare cùm possent, minimè tamen vellent: fortè quod metempsychosin à Druidibus edocti spem revivicendi conciperent. Hinc & coronati pugnabant. Testis Ælianus, Var. Histor. lib. 12. cap. 18. Cæsar. bell. Gall. lib. 6. cap. 13. *In primis Druides hoc volunt persuadere non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto, &c.*

50. *Dura tellus Iberia.*] Hispani labore & militiâ indurati. Vide supra annot. hujus libri Od. 5. v. 28.

51. *Sicambri.*] Suprà hujus libri Od. 2. v. 36. annot.

ODE XV.

AUGUSTI LAUDES.

Meditantem me canere certamina & urbes expugnatas Apollo, citharâ objurgavit, ne vela exigua committerem Tyrrheno mari.

PHOEBUS volentem prælia me loqui,
Victas & urbes, increpuit lyrâ
Ne parva Tyrrhenum per æquor

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 1.

1. *Phœbus volentem, &c.*] Perperam certè nonnulli codices Oden hanc præcedenti junctam habent & continuam. Imò Poeta in Augusti laudes passim effusus, ut annotavi anteà, cùm cæteris omnibus ipsiq; Augusto satisfaceret, ipse verò sibi nunquam satisfacit. Hinc est quod istic à Phœbo se ait monitum atque objurgatum, quod laudandum Cæsarem pro meritis singularibus assumeret qui omni esset laude major: sicque novum laudis genus contexit. Lib. 2. Od. 3. similiter.

Quo, Musa, tendis? Desine pervicax
Magna modis tenuare parvis,

2. *Increpuit lyrâ.*] Vulgò jungunt vocem *lyrâ* cum verbo *loqui*: sed profectò duriusculus foret contextus: nec tam disjuncta opus est connectere ad optimum sensum. Arbiter esto, lector emunctæ naris.

2. *Ne parva Tyrrhenum, &c.*] Ne vellem exiguâ cymbâ navigare ingens æquor, id est, Ne tenui facultate dicendi præditus ad magna Augusti merita laudibus extollenda me accingerem infelici exitu. Ita modestiæ suæ quidem Horatius, Augusti verò magnitudini diserte velificatur. De mari Tyrrheno, lib. 1. Od. 11. v. 6. & alibi. Hîc verò pro quolibet vasto mari ponitur, per metonymiam.

Vela

Vela darem. Tua, Cæſar, ætas [421]
Fruges & agris rettulit uberes,
Et ſigna noſtro reſtituit Jovi,
Derepta Parthorum ſuperbis
Poſtibus; & vacuum duellis
Janum Quirini clauſit: & ordinem
Rectum, & vaganti frœna licentiæ [422]
Injecit; amovitque culpas,
Et veteres revocavit artes;

Tuum, Auguſte, avum re-
vocavit agris meſſem fœcun-
dam, noſtroque Jovi reddi-
dit vexilla arrogantibus Par-
thorum valvis ablata: ab-
ſeravit Janum Quirini bel-
lis vacuum: juſtas etiam
leges & modum impoſuit li-
centia effrœnata: abſtulit-
que flagitia: Nec non anti-
quas reparavit diſciplinas;

ANNOTATIONES.

4, 5. *Tua, Cæſar, ætas Fruges & agris rettulit uberes.*] Hac ætate tua cultos videmus agros, ubereſque meſſes habemus per providentiam tuam; cùm anteà bellis civilibus aut hoſtilibus ſterilitas & vaſtitas rura deformarent atque depopularentur. Suprà Od. 5. hujus libri.

6. *Signa noſtro reſtituit Jovi.*] Repoſita ſunt in Jovis Capitolini templo ſigna Romana, ibidem ſervari ſolita; quæ quidem profligatis Craſſo Antonioq; Parthi ademerant, templorumq; ſuorum parietibus & columnis ſuſpenderant velut ἀναθήματα, non ſine ingenti ſua ſuperbia, perique ignominia Romani nominis. Verùm illi Auguſto obſequentes reſtituerunt vexilla noſtra. Lib. 3. Od. 5. Vide Juſtin. l. 42. in fine. Sueton. Octav. c. 21. &c. necnon Perſ. Sat. 6. v. 45. Memineris autem hæc à Poeta non temerè Auguſto ſæpiùs occini, quòd noſſet perquam grata eſſe: nam & cuſi ſunt nummi cum hæc epigraphe, SIGNIS RECEPTIS, & Marti Vindici fanum Cæſar ædificavit. Teſtis Dio.

9. *Janum Quirini clauſit.*] Templum ſcilicet Jano conditum & conſecratum à Quirino ſeu Romulo, Auguſtus finitis bellis clauſit. De Jano fuſè differit Macrob. l. 1. Saturn. c. 9. *In ſacris*, inquit, *invocamus Janum Geminum . . . . Janum patrem quaſi Deorum Deum . . . . Janum Quirinum quaſi bellorum potentem ab haſta quam Sabini curim vocant. Janum Patulcium, & Cluſium; quia bello valva ejus patent, pace clauduntur.* Cauſam porrò & originem iſtius ritûs petit à bello Sabino; quo, irruentibus in urbem *Per patentem portam Janualem* hoſtibus, *ex ade Jani magna torrentium vis erupit*, hoſteſque *undis ſcatentibus, ferventi aqua, rapidoque vortigine*, aut excuſſit, aut devoravit. *Ea re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo, fores reſeurentur.* Sed & facile eſt augurari, ideò Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota preceſque deferrent, quem *bellorum potentem* credebant. Ita Macr. mox cit.

Clauſit.] Suet. Oct. c. 22. *Janum Quirinum non ſemel atque iterum à condita urbe, memoriam antè ſuam clauſum, in multo breviore temporis ſpatio, terra marique pace parta ter clauſit.* Oroſius l. 6. cap. 20. & ſeq. diſtinguit tempora, *Primò poſt Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris.* (Et de hac ſecunda Jani templi clauſura loquitur iſtic Horatius, qui tertiam minimè vidit jam tum fato functus) *tertio gentibus omnibus terra marique pace compoſitis.* Dio pariter lib. 53. & 54. ubi clauſum ab Auguſto Janum notat, primò in quinto conſulatu, poſt Actiacam victoriam: iterum conſulatu decimo: tertiò conſulatu undecimo: ex lapide qui Emeritæ in Hiſpania:

IMP. CÆS. DIVI
F. AUGUSTUS PONT. MAX.
COS XI.
TRIBUNIC. POP. X. IMP. VIIII.
ORBE MARI ET TERRA
PACATO. TEMPLO JANI CLUSO.

Vide Juſt. Lipſ. Elect. l. 1. c. 20. ubi luculenter evincit eos, qui ex Livio & Plutarcho *Quaſi rem confeſſam ſumunt* incaſſum quidem, *Janum non ter ab Auguſto, ſed tantum ſemel clauſum, idque poſt Actiacum bellum.* Unde & Glareanus perperam emendat Suetonius cit. *Tertio clauſit*, pro, *Ter clauſit.* Quibus egregiè occinit Lipſ. ibid. *Parcite boni mores, non ego vos ſolicito: tamen hic largiter erraſtis.*

10. *Et vaganti.*] Quidam legunt, *evaganti*, junguntq; ſic priores voces cum ſequentibus: *Ordinem rectum evaganti frœna licentiæ injecit.* De coercitis graſſatoribus ab Auguſto, Suet. c. 32.

11. *Amovitque culpas.*] Suetonius Octavius, cap. 34. *Leges retractavit, & quaſdam ex integro ſanxit: ut ſumptuariam; de adulteriis, de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus. . . . . divortiis modum impoſuit, &c.* Vide & cap. 42, &c.

12. *Veteres revocavit artes; Per quas, &c.*] Priſcas Virtutes, Religionem, Fidem, Juſtitiam, Temperantiam, Patientiam, per quas primi Romani hoſtibus formidabiles perinde atque admirabiles amabileſque extiterunt. Vell. Patercul. *Finita vicesimo anno bella civilia, ſepulta externa, revocata pax, ſopitus ubique armorum furor re-*

Per

quibus nomen Romanum opesque Italia amplificata sunt, atque Imperii gloria potentiaque ab Occasu ad Orientem est propagata. Augusto Rempublicam tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladios fabricat, & civitates efficit adversas ac miseras: Julias leges haud frangent qui altum Danubium potant, non Geta, non Seres, aut Persa fallaces, nec nati ad amnem Tanaim. Nos autem diebus tam festis quàm profestis inter dona hilaris Bacchi, cum liberis & conjugibus nostris, numinibus antè ritè invocatis more majorum,

Per quas Latinum nomen & Italæ
Crevere vires, famaque & imperî
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.
Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis exiget otium:
Non ira quæ procudit enses,
Et miseras inimicat urbes. [421]
Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia; non Getæ,
Non Seres, infidive Persæ,
Non Tanaim prope flumen orti.
Nosque & profestis lucibus, & sacris,
Inter jocosi munera Liberi,
Cum prole, matronisque nostris,
Ritè Deos priùs apprecati,

ANNOTATIONES.

stituta vis legibus, judiciis auctoritas, Senatui majestas, & prisca illa & antiqua Reipublica forma revocata: rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio: leges emendatæ utiliter, latæ salubriter, &c.

14. *Imperii Porrecta majestas ad ortum, &c.*] *Augustus ab Oriente in Occidentem, à Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum, cunctis gentibus unà pace compositis, Jani portas tertiò ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim ferè annos quietissimo semper observatas otio ipsa etiam rubigo consignavit.* Oros. lib. 6. cit.

15. *Ad ortum Solis ab Hesperio cubili.*] Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, & quasi requiescit, *cubili*; quòd *Hesperium* dicitur ab Hespero stella, quæ vesperi ad Occidentem apparet; unde & Hesperiæ ultimæ nomen datum Hispaniæ, eo quod ultima sit ad occasum regio. Cùm verò simpliciter Hesperiam vocent auctores, indicant Italiam ab Hespero Atlantis fratre, qui eò se ex Africa contulit, sic nominatam.

20. *Inimicat.*] Quintus Cicero de petitione consulatus, p. 37. *sin autem neges, statim sese alienant, & inimicantur.* Alii tamen codices aliter, nec habent vocem *inimicantur*: sed tantùm: *sin autem id neges, certe abalienes & statim & plures.*

21. *Qui Danubium bibunt.*] Accolæ Danubii fluminis, nempè Suevi, Norici, Vindelici, Daci, Pannonii, Germani; de quibus antè. De Danubio sive Istro, præced. Od. 14. Vide & Od. 5. hujus libri.

22. *Edicta Julia.*] Suprà ad voces, *amovitque culpas.* Ex Sueton. Octav. 34. Dione l. 53. & 54. Vide & carmen seculare post Epod.

Geta.] Et hi Danubium prope habitant ac bibunt, hodie Moldavi: Scythis vicini sunt, & inter Dacos numerantur.

23. *Seres*] Scythæ, Indi, &c. Vide plura de his lib. 1. Od. 12. v. sub finem.

Infidi vel Persa.] Parthi regionem Persidi comprehensam incolentes, de quibus lib. 1. Od. 12. & 19. & lib. 3. Od. 5. *Infidi*, qui Crassum simulata pace occiderunt.

24. *Tanaim prope flumen orti.*] Scythæ, de quibus lib. 1. Od. 19. lib. 2 Od. 9. lib. 3. Od. 24. De Tanai, quem *Scythicum amnem* vocat Horat. lib. 3. Od. 4. v. 36. Od. 10. v. 1. Od. 29. v. 28. vide ibi annot.

25. *Nosque & profestis, &c.*] Nos Romani tot ab Augusto beneficiis cumulati, ipsum ejusque majores canere non intermittemus tam *profestis lucibus*, quàm *sacris*: atque adeo quotidie, in conviviis publicis privatisque, honorem Augusto deferemus per libationes etiam & vota precationesque. Vide annot. suprà Od. 5. strophi 8. & seq.

Profestis lucibus, & sacris.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 16. ita scribit: *festi Diis dicati sunt, profesti hominibus ob administrandam rem privatam publicamque concessi, &c.* Et postea: *profesti & qui ex his procedunt, sunt fasti, comitiales, comperendini, stati, praliares.* Hos deinde singulos explicat. ibid.

26 *Jocosi munera Liberi.*] Vina sunt Bacchi munera: *is* verò *lætitiæ dator* Virgil. Æneid. 1. v. 738.

28. *Ritè Deos priùs apprecati.*] Inter libationes Dii invocabantur.

Virtute

Virtute functos more patrum duces,
Lydis remisto carmine tibiis,
Trojamque & Anchisen, & almæ
Progeniem Veneris canemus.

[424] 31

adjuncto carmine Lydiis fistulis, celebrabimus duces virtute insignitos, atque Trojam & Anchisen, sobolemque incunda Veneris.

ANNOTATIONES.

29. *Virtute functos.*] Cic. Tuscul. 1. n. 109. *Immo parum diu vixit qui virtutis perfecta peregit functus est munere.*

Duces canemus Lydis remisto carmine tibiis.] Cic. mox cit. Tusc. 1. initio. *Est in originibus, inquit, solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* De legib. 2. n. 62. *Honoratorum virorum laudes ad cantus & ad tibicinem proferuntur.* Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. in fine. *Majores natu in convivis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa, pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent.*

30. *Lydis.*] Modis ac numeris hilarioribus, Nam tibiarum modi varii; Dorius gravis; Ionicus floridus; Phrygius religiosus: at *Lydius* mollis & suavis. Sicut *Lydi* Asiæ Minoris populi Ionibus Phrygibusq; affines ac medii, malè semper audierunt, velut effeminati, & cupediarum, voluptatum deliciarumque sectatores. Proverb. *Lydio more*, apud Herodotum, Suidam, Athenæum, Lib. 12.

31. *Trojam & Anchisen, &c.*] Canemus Trojam, Anchisen, Æneamque ejus & Veneris filium, totamque gentem Juliam inde ortam, Julium Cæsarem, Augustum in Juliam familiam ascitum, Tiberium, Drusum, Lucret.

Æneadum genitrix, hominum Divûmque voluptas,
Alma Venus.

Q. HORATII.

Q. HORATII FLACCI EPODON LIBER; SIVE ODARUM LIBER QUINTUS.

ODE I.

Ad MÆCENATEM.

Cui ad Bellum Actiacum ire paranti offert se comitem.

Navigabis, O amice, Liburnicis navibus inter excelsa navium munimenta;

IBIS Liburnis inter alta navium, [425]
Amice, propugnacula;

ANNOTATIONES.

Metrum est Iambicum. Prior quisque versus est trimeter, alter quisque dimeter.

De hujus libri titulo primùm dicam pauca. Illum Horatius non inscripsit unquam: excogitavere Grammatici, multis pòst annis, imò pòst aliquot secula, Horatii Odas aliaque opera colligentes, compingentes, & eo ordine quem modò videmus, digerentes. Unde verò Epodos commenti sunt? Certant etiamnum eruditi. An quòd ultimus sit Odarum liber, & quasi pòst Odas? At levicula ratio. An quòd Odæ istæ sint pòst alias factæ? Imò verò pleræque hujus libri aliis sunt priores, v. g. Epod. 9. manifestè antecedit Oden 37. lib. 1. An quod longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ reperiuntur etiam in cæteris libris; & in hoc ipso libro ultimo & penultima est monocolos & ejusdem metri. Quid quod doctus & sagax Muretus ingenuè fatetur, non satis intelligere se cur Epodos liber hic vocetur: Fabricius autem scribit in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæum & Sapphonem, in isto verò Archilochum atque Lucilium. Certè Marius Victorinus lib. 3. sic habet: *Archilochus fuit singularis artificii in excogitandis & formandis novis metris, primusque Epodos excogitavit; alios breviores, alios longiores, dat habens unum pedem seu colum metro, ut illi subjiceret id quod ipse detractum esse videbatur . . . . . Horatius ejus exemplum secutus est in eo Odo,*

Solvitur acris hyems grata vice veris & Favoni
Trahuntque siccas machina carinas.

Ergo Ἐποδῶν librum hunc inscripsere Grammatici, seu quòd Archilochi & Lucilii exemplo mixtis dictis conferta pleraque carmina contineat; seu quod Iambicis trimetris subnexantur accinantque dimetri, longioribus quibuscunque versibus

Parat

Paratus omne Cæsaris periculum [426]
Subire, Mecænas, tuo.
Quid nos, quibus te vita sit superstite [427]
Jucunda: si contrà, gravis?
Utrumne jussi persequemur otium
Non dulce, ni tecum simul?
An hunc laborem mente laturi, decet

Augusti discrimen quodlibet promptus obire tuo periculo. Quod agemus nos, quibus vita vivente te grata fuerit, si secus, molesta? An ex mandatis otio fruemur minimè jucundo, nisi unà tecum? An verò istum laborem toleraturi sumus eo animo, quo

ANNOTATIONES.

breviores. Et hæc mea quidem sententia, enimverò parum satisfacit quod aiunt alii, quoniam Epodos est velut Ode clausula, additurque post strophen & antistrophen, hinc ἔποδος vocari eos versus minores qui subjecti longioribus sensum finiunt & concludunt. Contrarium siquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoscitur. Vide Marium Victorinum lib. 1. Galenum de usu partium, Epilogo lib. 17. Diomedem lib. 3. cap. 4. Isidorum lib. 1. cap. 38. Terentianum Maurum lib. de metris. Scaligerum Poet. lib. 1. cap. 44. &c.

1. *Ibis Liburnis, &c.*] Ergone ibis hinc procul absque me, qui te carere vix queo? Ibis, Mecænas, ad bellum cum Augusto adversus Antonium & Cleopatram, nullum non paratus subire periculum pro Cæsare tuendo.

Liburnis.] Naves Liburnæ minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneæ. His itaque Augustus Antonianas mole graviores facilè profligavit, fugientémque persecutus debellavit Antonium. Nomen à Liburnis hodie Croatis populis Illyrii; qui, piraticæ causâ faciendæ, genus illud navium invenerant sibi percommodum. Vide Veget. de re milit. lib. 4. cap. 28 & seq.

Inter alta navium propugnacula.] Naves Antonii designat ingentes quidem, extructis in prora & puppi tabulatis turrium instar, Cæsarianis terribiles L. Flor. lib. 4. cap. 11. *Nobis quadringenta amplius naves, ducenta non minus hostium: sed numerum pensabat magnitudo. Quippe à senis in novenos remorum ordinibus: ad hoc turribus atque tabulatis allevata, castellorum & urbium specie, non sine gemitu maris & labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit. . . . . Immensa classis naufragio belli facto, toto mari ferebatur, &c.* Plutarchus in Anton. similiter refert: Cæsaris naves Brundusii & Tarenti fabricatas ad celeritatem non ad roboris ostentationem: Antonianas contrà ligneis turribus excelsas, è quibus in hostem catapultas eminebant. Plin. lib. 32. cap. 1. *Armata classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut è muris. Ita vanitas humana. . . . . Ferunt Actiaco Marte tensisse prætorium navim Antonii piscicules . . . . . Ideoque Cæsariana classis impetu majore protinus venit.* Vide Veget. lib. 4. cap. 44. nec non Dionem Nicæum, sive Joann. Xiphilinum in Augusto, ubi scribit: *pugnatum est apud Actium, ubi nunc Nicopolis. . . . . Naves Antonii erant navibus hostium longè majores decemremes compactæ . . . . . In his altissimas turres ædificari, atque magnum numerum hominum imponi in turribus jusserat. . . . . De superiore loco hostes obruebant atque submergebant lapidibus aliisque machinis, &c.*

3. *Paratus omne Cæsaris periculum subire.*] Teste Appiano, secutus est Augustum Mecænas cum M. Agrippa, in Siciliam adversus Sext. Pompeium: item contra M. Antonium & Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Æneid. 8. præsertim à versu 675. ad 695. Actiacæ victoriæ descriptionem: ubi egregia Agrippæ quidem laudatio: ut mirumquod ibidem Mecænatis nulla mentio. Contra Xiphilinus mox citatus alterum ab altero non separat; ita scribens: *Cæsar eo prælio navali superior. . . . . Agrippa in eo bello Cæsari magno usui fuit. Nam & Antonii quasdam urbes evertit, in quibus habebat bellicos apparatus & ejus adversarios crebrò vicit. Quas ob res ei atque Mecænati tantùm potestatem detulit Cæsar in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum vel alios mitteret, ipsi prius legere possent, & ex eis quæ vellent immutare: cujus rei causâ annulum ab eo accoperant, quo literas obsignarent.* Et Posteà, *de Imperio deponendo Cæsar deliberationem habuit cum Agrippa & Mecænate, cum quibus communicabat omnia arcana consilia. Ex his Agrippa consulebat justius. Mecænas majorem utilitatis habebat rationem . . . . . Cæsar Mecænati assensus est sumpsitque nomen Imperatorium, &c.*

5. *Te vita sit superstite Jucunda, si contrà gravis.*] Vide lib. 2. Od. 17.

7. *Utrumne jussi persequemur otium; &c.*] An dum laborabis & periclitaberis tu, otium ego persequi potero? Certè quantumvis jubeas, parere hac in re & morem tibi gerere haud valeo.

9. *An hunc laborem, &c.*] Prolepsis quâ ipse sibi Horatius objicit; ac militiæ arumna ferre

ce timere debent viri non segnes? Tolerabimus certè, æquo te sub Jove Romæ generata merce feroces Afros, & Cantabrum indomitum, & ad extrema Occidentis mœnia. Quæro, quid tuum laborem meæ fabulæ levem, ego non apud militia, minimeque fortunæ? Scilicet te comitans minorem laborem pro te timorem, qui gravius angit absentes: veluti avis incubans pullis implumibus, plus iis reliquis metuit incursiones anguium; majorem spem non præsitura; etiamsi præsentibus affuerit. Hanc & aliam quamlibet militiam obibo amicitiæ tuæ gratia: Nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra porrentur, aut greges è pascuis Lucanis transeant in Calabra, ante ardens æstivum:

Quâ ferre non molles viros? 10
Feremus. Et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem & Caucasum,
Vel Occidentis usque ad ultimum sinum,
Forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid juvem meo, [428]
Imbellis ac firmus parum? 16
Comes minore sum futurus in metu,
Qui major absentes habet:
Ut assidens implumibus pullis avis
Serpentium allapsus timet 20
Magis relictis: non, ut adsit, auxilî
Latura plus præsentibus.
Libenter hoc & omne militabitur
Bellum in tuæ spem gratiæ:
Non ut juvencis illigata pluribus 25
Aratra nitantur meis:
Pecusve Calabris ante fidus fervidum
Lucana mutet pascua:

ANNOTATIONES.

minus sum idoneus: respondet verò, sibi cum Mecœnate quælibet tolerabilis videri. Cic. Ode lib. 2.

Me nec Chimæra spiritus igna,
Nec si resurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam.

11. *Per Alpium juga.*] Quæ quidem superasse tanti fuerit ipsi Annibali aliisque. Vide Tit. Liv. lib. 21. cap. 36. & seq. istos montes quibus Italia quasi vallatur, *transcendisse quoque mirum fuit, atque in portenta prope majores habuere.* Plin. Procem. lib. 36.

12. *Inhospitalem & Caucasum.*] Montem Asiæ altissimum, ubi glacies & nives perpetuum horrorem faciunt. Vid. lib. 1. Od. 22.

13. *Occidentis usque ad ultimum sinum.*] Ad Gaditanum usque Oceanum, ultra Columnas Hercullis, quem mundi finem statuebant Romani, versus Occidentem. Vide lib. 2. Od. 2. v. 11. annot.

18 *Qui major absentes habet.*] Ita est, rei amatæ quando abest, plus timetur, & mille falsa pericula amans sibi fingit, illique formidat semper.

19. *Ut assidens implumibus, &c.*] Nam quidem præsens ego te juvare plurimum sperem sicut avis etsi pullis assideat, parum eos defendit à serpentibus: attamen iis relictis absens magis timet.

23. *Libenter hoc, &c.*] Hoc igitur bellum quantumvis grave adibo intrepidus, ut te præsente *frui*, ô Mæcenas, tibique meum amorem testificer.

25. *Non ut juvenis, &c.*] Neque verò inde velim à te mereri vel consequi donationes majores prioribus. Nequaquam plura cupiam agri jugera, ad quæ aranda pluribus juvencis ac bobus mihi opus sit. Neque talis à te peto.

27 *Pecusve Calabris, &c.*] Neque pariter numerosiores greges habere exoptem, vel diversa pascua in diversis regionibus: ut secundum varias cœli affectiones, commodè semper illi pascantur, modò in his, modò in illis. Varro de Re Rust. lib. 3. cap. ult. in fine. Appuli solent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus ducere.

Calabris ante fidus fervidum, Lucana mutet pascua.] Pro *Calabra pascua*, ubi æstus fervidior, *mutet Lucanus*, ubi cœlum magis est temperatum: *mutet*, inquam, & ab illis in hac deducatur, *ante fidus fervidum*, id est, ante Canículam, cujus ardor nimius pecori est noxius & infestus. De *Calabria* lib. 1. Od. 31. De Canicula, l. 1. Od. 17. v. 17. & lib. 3. Od. 13. v. 9.

28. *Lucana.*] Lucania Italiæ regio, in Regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picentes, atque oram Tyrrheni maris: continetur in ea quæ *Basilicata* provincia nunc dicitur. Plin. lib. 14. cap. 6. vina Lucana commendat his verbis: *verum & longinquiora Italiæ ab Ausonio mari nominavere gloria, Tarentina . . . . . Lucanaque.*

Nec

Nec ut ſuperni villa candens Tuſculi [429]
Circæa tangat mœnia.
Satis ſuperque me benignitas tua
Ditavit. Haud paravero
Quod aut, avarus ut Chremes, terra premam;
Diſcinctus aut, perdam ut nepos.

neque ut villa candida vicina alti Tuſculi pertingat muros Circæos. [mò tua munificentia locupletavit me ſufficienter & abundè. Abſit ut accumulem qua vel terrâ infodiam veluti Chremes avarus, vel dilapidem ſicut ballio diſſolutus.

ANNOTATIONES.

29. *Nec ut ſuperni, &c.*] Neque ut villa mea in agro Tuſculano ſita, prædiumq; quod ibi habeo à te mihi donatum, magis ac magis amplificetur, extendaturque ad uſque Tuſculum urbem in edito colle exſtructum.

Villa candens.] E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quaſi verò villula Horatii, quâ licet modica contentum re pluribus locis aperte jactitat, fuiſſet marmorea. Ergò, vel ſplendidulam, vel è candenti lapide exſtructam intellige. Plin. l. 36. c. 22. *In Liguria, Umbria & Venetia albus lapis dentata ſerra ſecatur.*

30. *Circæa mœnia.*] Tuſculana; quippe Tuſculum condiderat Telegonus Circes & Ulyſſis filius, l. 3. Od. 29. v. 8. *Telegoni juga parricida.* Vide ibi annot.

31. *Satis ſuperque me benignitas &c.*] Horatius à Mæcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi: iis verò ſe planè contentum eſſe, nec plura flagitare prædicat, l. 2. Od. 18. v. 12. quanquam plura donare paratum ſciret Mecænatem, ut declarat l. 3. Od. 16. ſtrophe penultima. Si vacat, lector, lege etiam annot. l. 3. Od. 13. v. 1. & init. Epiſt. 16. ubi ſuam ipſe villam deſcribit Horatius.

32. *Haud paravero quod, &c.*] Nolim inſanire divitias accumulando ſtultè & infodiendo occultandoq; in terra, ſicut Chremes ille ſenex avarus, apud Terent. Comœd.

34. *Diſcinctus aut, perdam ut nepos.*] Abſit etiam ut opes habeam, quas malè perdam ac prodigè effundam.

Diſcinctus.] Mollis, iners, ignavus, luxuriosus, Contrà *cinctus* vocatur gnavus ac fortis. Apud Romanos diſcinctum ſeu non-cinctum prodire in publicum, diſſoluti ac perditi luxuria hominis nota erat. Proverb. *Diſcincta Veſtis, diſcinctus Animus.* Perſ. Sat. 3.

Non pudet in motem diſcincti vivere Natæ.

Nepos.] Ita vocatur luxurioſus, quod ei non major cura ſit rei ſuæ familiaris, quàm ſolet eſſe juveni, cujus pater & avus adhuc vivunt, quos ſibi novit opes congerere & opimam hæreditatem comparare. Feſtus.

ODE II.

VITÆ RUSTICÆ LAUDES.

BEATUS ille, qui procul negotiis, [430]
Ut priſca gens mortalium,

Felix ille, qui longè à negotiis, & liber ab injuriis omnibus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Beatus ille, &c.*] Hæc Ode, vel conſitente Hypercritico, *ſanè longè pulcherrima.* Inducitur fenerator Alphius vitam ruſticorum ita laudans, ut videatur jamjam abjecto fœnerandi ſtudio, illam amplexurus: qui tamen ad ſolitam quæſtûs curam mox abripitur, & ad ſuos mores redit: adeò valet conſuetudo inveterata.

Beatus ille qui procul negotiis, &c.] Pleraque hujus Odes lumina mutuatus eſt Horatius à Virgilio Georgic. 2. ſub finem. Quæ verò hic fusè enarrat, ille ſeculò perſtrinxit: & contrà, quæ Virgilius contractè dixerat Horatius dilatare & explicare curavit. Virgil. cit. v. 458. Sic ruſticæ vitæ laudes auſpicatur:

O fortunatos nimium, [ſua ſi bona norint]
Agricolas! Quibus ipſa, procul diſcordibus armis,
Fundit humo facilem victum juſtiſſima tellus.

2. *Ut priſca gens mortalium.*] Primis nempè ſeculis felices & aurei mortales in agris degebant, terram exercebant, innocentem & beatam agebant vitam. Vide Plin. l. 18. init. Valer. Max. l. 7. c. 1. Virgil. antè cit. v. 532.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus & frater; ſic fortis Etruria crevit?
Scilicet & rerum facta eſt pulcherrima Roma.
. . . . . .
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

agros paternos colit propriis bobus: ſicut homines antiqui: neque bellator excitatur gravi ſono tubæ, nec timet procelloſum mare: fugit lites & domos ſuperbas opulentorum civium. Itaque vel palmites vitium craſcentes alligat excæſis populis;

Paterna rura bobus exercet ſuis,
Solutus omni fœnore:
Nec excitatur claſſico miles truci, [431]
Nec horret iratum mare: 6
Forumque vitat, & ſuperba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos: 10

ANNOTATIONES.

3. *Paterna rura bobus exercet ſuis.*] Non ingentia prædia uſuris comparata, ſed modica à parentibus ſibi relicta. Od 1. l. 1. *Gaudentem patrios findere ſarculo agros.* Vide Tit. Liv. l. 3. c. 26. ubi *L. Quinctius Cincinnatus ſpes unica Imperii Pop. Rom. quatuor jugerum colens agrum, à legatis* ad Dictaturam vocatur, inventus *ſeu foſſam fodiens, bipalio innixus, ſeu cum araret*; *operi certe, id quod conſtat, agreſti intentus.*

4. *Solutus omni fœnore.*] Qui nequaquam fœnori operam dedit unquam, nec dare velit: avaritiæ & cupiditatis labe nulla aſperſus. Fœnus ſive uſuram prohibent leges divinæ & humanæ. Deuteron. c. 23. *Non fœnerabis fratri tuo ad uſuram (pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Cato: *majores noſtri ſic habuerunt, & in legibus poſuerunt: furem dupli condemnari, fœneratorem quadruplo: quanto pejorem exiſtimaverunt fœneratorem quàm furem* Cic. Offic. 1. n. 150. *Primum improbantur hi quæſtus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum & fœneratorum.* Vide Alex. ab Alex. l. 1. c. 7. &c.

5. *Nec excitatur claſſico miles.*] Dormit ſomnum pacatum & placidum; nec, ut miles, tubæ ſonitu excitatur.

Truci] Quicquid ad arma bellumque attinet, truculentum eſt & horribile. Porrò, *claſſica ſunt cornua, qua convocandi cauſa fuerunt facta: & à calando claſſicum quaſi calaſſicum dicitur.* Iſidor. l. 18. c. 4. Vide infrà verſus Virgilii mox afferendos, huc & ad ſequentia pertinentes.

6. *Nec horret iratum mare.*] Nec, ut negotiatores ac mercatores, navigationis ferè incommoda, aut maris irati horrores experitur. Vide Juv. Sat. 12. Item quæ annotavi l. 1. Od. 3. v. 9.

7. *Forumque vitat.*] Strepitus forenſis caret moleſtia. Litigandi quantus ſit furor, quantus & labor, noverat Plutarchus, qui l. de fœnore, aſſerit, forum eſſe *impiorum regionem*, & nacharſis ſcribit, *Locum eſſe ad fallendum invicem, atque ad dandas avaritiæ manus deſtinatum.* Columella ait, exerceri *in foro caninum quemque allatrandi, & contra innocentes, & pronocentibus ſtudium*: atque videri *conceſſum intra mœnia latrocinium*: additque, ibi, *niſi dorophagos expleas ſordidoſque ac nummarios*, prorſus *ludi operam.*

7, 8. *Superba civium Potentiorum limina.*] Profectò gravis erat ſervitus clientium ſuperbo capiti quotidiana officia præſtantium: primâ luce ſalutabant, deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adeſſe per urbem currentibus cogebantur, &c. Vide Juvenal. Sat. 3. v. 124. & ſeq. Virgil. jam cit.

Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis vomit ædibus undam.

Et poſtea:

. . . . . .

Inſanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Soliciant alii remis freta cæca; ruuntque
In ferrum, penetrant aulas & limina regum, &c.

9. *Ergo aut adulta, &c.*] Poſtquam oſtendit agricolas eſſe immunes à malis, quæ comitari ſolent varias hominum conditiones, v. g. fœneratorum, militum, mercatorum, cauſſidicorum, clientium; jam exponit ruſticæ vitæ emolumenta & voluptates ſingulis anni tempeſtatibus propriis. Ver habet amœnitatem: æſtas horrorum, frugum & pecoris fœcunditatem: autumnus fructuum multiplicem proventum: hyems aucupium & venationum.

Propagine.] Plin. l. 17. c. 10. *Arbores aut ſemine proveniunt, aut plantata radice, aut propagine, aut avulſione, aut ſurculo, aut inſito & confecto arboris trunco.*

10 *Altas maritat populos.*] Plin. l. 17. c. 23. ſcribit longo uſu compertum, *Nobilia vina non niſi in arbuſtis gigni, & in his quoque laudatiora ſummis, ſicut uberiora imis: adeo excelſitate proficitur. Hac ratione & arbores eliguntur. Prima omnium ulmus . . . . deinde populus . . . minus denſa folio, &c.* Varro de Re Ruſt. l. 1. c. 8. ita ſcribit: *Vinea alia humilis, ut in Hiſpania: alia ſublimis, ut plerasque in Italia, &c.* & in fine: *ubi natura terra humida, ibi vitis altius tollenda, quod in partu & alimonio vinum non ut in colli, quarit aquam: ſed ſolem: itaq; ideo, ut arbitror, primùm è vinea in arbores aſcendit vitis.* Vide l. 4. Od. 5. v. 30.

Inutileſque

Inutilesque falce ramos amputans, [432]
Feliciores inserit:
Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantes greges:
Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves.
Vel cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus agris extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem & uvam purpuræ,
Qua muneretur te, Priape, & te pater,
Sylvane, tutor finium!
Libet jacere modo sub antiqua ilice: [433]
Modò in tenaci gramine,
Labuntur altis interim ripis aquæ;
Queruntur in sylvis aves;
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod inviter leves.
At cum tonantis annus hybernus Jovis

atque sterilis surculos falce resecans, fertiliores inserit: vel in remota valle pascentes mugientium greges contemplatur; vel extracta favis mella recondit in vasis mundis; vel tondet oves imbecillas. Cum vero autumnus campis exuxit caput dulcibus fructibus ornatum, quam lætatur colligens pyra insitiva, & uvas purpura amulas, quas tibi offerat, O Priape, tibique Sylvane parens, agrorum custos! Nunc placet recumbere sub annosa quercu, nunc super herbam virescentem. Interea dum amnis defluit ripis sub imibus; canunt aves in nemoribus, rivulique murmur edunt aquis labentibus; quod placidam conciliet soporem. Quando autem tempestas hyemalis Jove

ANNOTATIONES.

11. *Inutilesque falce ramos amputans.*] Plin. mox cit. *Arbusta arari quam altissimè desiderant, si tantum frumenti ratio non exigit . . . Deputantur cum vite pariter interlucata densitate ramorum qui sunt supervacui & absumunt alimenta.*

12. *Feliciores inserit.*] Vide Plin. l. 17. c. 14. ubi geminam insitionis affert rationem: altera fit trunco leniter fisso: altera est inoculatio; fitque exciso cortice, & aperiendo in arbore oculum, semenque illic includendo. Hanc docuere aves & natura. *Tradunt memdulam*, inquit ille, *condentem semina in thesauros cavernarum, ejusdem ni probaro causas.* Et paulò ante: *Inserere quoque natura docuit, semina ventis sæpè translata in aliquas corticum rimas: unde videmus cerasum in salice, platanum in laure, &c.*

14. *Prospectat errantes greges.*] Greges pastoresq; invisit, & an recte se habeant cuncta, considerat.

15. *Pressa puris mella condit amphoris.*] Virgil. Georgic. 4. v. 140.

Spumantia cogere pressis
Mella favis.

Vide Columell. l. 9. c. 15. Plin. l. 11. c. 12. & seq.

16. *Infirmas oves.*] Delicatas, morbis obnoxias.

17. *Decorum pomis caput, &c.*] Ita nempe solet pingi autumnus.

19. *Insitiva pyra.*] Proprio labore insita & educata, & hinc longè jucundiora.

20. *Certantem & uvam purpura.*] Maturam scilicet, & purpureo colore gratam.

21. *Priape.*] Hortorum Deus & Tutor.

22. *Sylvane.*] Agrorum præses & custos. Virgil. Georg. 2. cit.

Fortunatus & ille Deos qui novit Agrestes,
Panaque Sylvanumque senem, &c.

Et postea:

Nec requies, quin aut pomis exuberat annus,
Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi.
. . . . . .
Et varios ponit fœtus autumnus: & alto
Mitis in apricis coquitur vindemia Saxis.

23. *Libet jacere modò.*] Hoc frustra putant aliqui novæ Odes initium. Virgil. cit.

Speluncæ, vivique lacus; ac frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
Non absunt: illic saltus & lustra ferarum.

25. *Labuntur altis interim ripis aquæ.*] Vid. ex alto quodam loco defluunt, vel, profundo curruntalveo. Virgil. Georg. cit.

Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes.

27. *Lymphis obstrepunt.*] Avibus quasi accinunt suo murmure ac strepitu avium cantus provocant.

29. *At cum tonantis, &c.*] Hyemalis tempestas ubi cœpit ingruere, venationi datur opera.

Jovis.] Jam alibi diximus Jovem poni pro aëre, *tonantis*, tempestuosi, pluvii, pruinosi. Virgil. cit. Georgic. 2.

Venit hyems teritur Sicyonia baccatempestiva.

ſavientis pluvias & nives procreat, vel plurimis canibus apros feroces undequaque propellit in retia oppoſita: vel pertica lavigata plagas haud ſtrictas expandit turdis voracibus inſidioſus: ac timidum leporem, gruem quotranſmarinam pedica implicat, quam pradam. Inter iſta quis recordatur moleſtiarum quas amor gignit? Quod ſi caſta uxor ex parte ſua curam familiam dilectoſque natos (velut Sabina vel conjux Appuli velocis, aduſta Solis ardore) è lignis aridis compoſitis ſacratum focum pau-

Imbres niveſque comparat: 30
Aut trudit acres hinc & hinc multâ cane
Apros in obſtantes plagas:
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos:
Pavidumq; leporem, & advenam laqueo gruem, 35
Jucunda captat præmia [434]
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviſcitur?
Quod ſi pudica mulier in partem juvans
Domum, atque dulces liberos; 40
(Sabina qualis, aut peruſta ſolibus
Pernicis uxor Appuli,)
Sacrum vetuſtis exſtruat lignis focum

ANNOTATIONES.

At Georgic. 1. v. 305.

Sed tum & quernas glandes tunc ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta:
Tum gruibus pedicas, & retia ponere cervis,
Auritoſque ſequi lepores . . . . . .
Cum nix alta jacet, glacies cava flumina vincit.

31. *Multâ cane.*] Canes fœminino genere poni ſolent cum de venatione agitur, ut volent: quoniam, inquiunt nonnulli, velociores & ſagaciores ut plurimum ſunt canes fœminæ.

33. *Amite.*] Ames eſt furcula ſeu pertica, qua rete ſuſpenditur aut tenditur ad captandas aves.

34. *Turdis.*] Quæ præcipui ſunt ſaporis: Gall. *Grives*. Angl. Thrushes. De his Varro de re ruſt. l. 3. c. 5. Athen. l. 2. c. 24.

35. *Advenam gruem.*] Varro mox cit. *Volucres partim advenæ ſunt, ut hirundines & grues: partim vernaculæ, ut gallina & columba. De illo genere ſunt turdi advenitii; ac in Italiam quotannis trans mare advolant circiter æquinoctium autumnale, & eadem revolant ad æquinoctium vernum.* Tull. de Nat. Deor. 2. n. 125. *Grues, cum calidiora loca petentes maria tranſmittunt, ordinem formam efficere animadverſum; ejus autem ſummum angulum aer ab eis adverſus pellitur: deinde ſenſim ab utroque latere ſinuatio remittit ea pennis eas ſuſtinet levatur. Baſis autem trianguli quam grues efficiunt, ea tanquam à puppi ventis adjuvatur: quæ in terga prævolantium colla & capita reponunt.* Vide & Plin. l. 10. c. 23.

36. *Quis non malarum, &c.*] Phraſis Græca, pro, quis non obliviſcitur malarum curarum quas amor habet?

39. *Quod ſi pudica, &c.*] Virg. cit. Georg. 2.

Interea pendent dulces circum ubera nati:
Caſta pudicitiam ſervat domus.

Eccleſiaſticus, cap. 26. *Mulieris bona beatus vir: numerus annorum illius duplex: annos vitæ in pace implebit.*

41. *Sabina qualis.*] Juvenal. Sat. 6. v. 162.

Intractior omni Sabinâ.

42. *Uxor Appuli.*] Appuliæ, ut & Sabinæ mulieres caſtitatis & frugalitatis laude florebant. Juvenal. mox cit.

Male Venuſinam, quæ te, Cornelia, matrem
Graccherum, &c.

Sabini ab Apennino ad Tiberim & Anienem fluvios extendebantur olim: Velino autem flumine media regio irrigabatur. Illic hodie continentur Sabina provincia, pars Umbriæ orientalis, & Aprutii ulterioris portio non modica.

Apulia duplex; Daunia, & Peucetia; utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia hodie *Capitanata*, eſt admodum ſterilis, ſita eſt inter Aufidum & Tiphernum fluvios. Peucetia hodie *Terra di Barri*, continet Barianam provinciam, & partem Baſilicatæ: lætiſſimis abundat paſcuis.

Peruſta ſolibus.] Tum quod ea regio calidior, tum quod ea mulieres rei domeſticæ curam etiam apud villas & agros gerentes, æſtum non raro tolerabant, ſolisque ardoribus torrebantur.

43. *Sacrum vetuſtis, &c.*] E lignis ductum congeſtis ædeq; ſiccis focum exſtruat, ad ignem accendendum adventanti viro diurnis laboribus defeſſo.

Sacrum.] Tum ob Lares ac Penates Deos, tum ob Veſtam. Vide Macrob. l. 3. Saturn. c. 4. &c.

Laſſi

Laſſi ſub adventum viri:
Claudenſque textis cratibus lætum pecus,
Diſtenta ſiccet ubera:
Et horna dulci vina promens dolio [415]
Dapes inemptas apparet:
Non me Lucrina juverint conchylia,
Magiſve rhombus, aut ſcari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hyems ad hoc vertat mare:
Non Afra avis deſcendat in ventrem meum
Non attagen Ionicus
Jucundior, quàm lecta de pinguiſſimis
Oliva ramis arborum; [436]
Aut herba lapathi prata amantis, & gravi
Malvæ ſalubres corpori,

lò ante veditum maritì fatigati; & cauſis includens gregem ſaturum, mulgeat plena ubera; atque vinum hujus anni educens ex amphora non inſuavi, parat cœnam non aliunde quæſitam: hæc, inquam ſi adſint, non pratulerim oſtreis Lucrinis, vel rhombis, vel ſcaros, ſi aliquis ex Orientali mari in hoc Italicum pratrudat ſæva tempeſtas: Nec volucris Africana veniat in meum ventrem, vel attagena Aſiana, gratior, quam oliva decerpta è ramis arborum pinguiſſimis; vel folia rumicis prata amantis & malva ſalutares agro.

ANNOTATIONES.

47. *Horna dulci vina promens dolio.*] Hornum vinum vixque maturum viro laborioſo dulce videtur, nec requirit vina vetuſtate delicatiora, Lib. 3. Od. 23. *Hornam frugem.*

48. *Dapes inemptas.*] Non aliunde pretio comparatas; ſed domi quæſitas, ſeu ex horto, ſeu è cauliſ, &c.

49. *Lucrina conchylia.*] Oſtreæ exquiſitæ è Baiano ſeu Lucrino lacu. Strabo lib. 5. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. Plin. lib. 9. cap. 54. Juvenal. Sat. 4. v. 141.

50. *Rhombus.*] De eo piſce vide Juvenal. mox cit. Sat. 4. v. 39. & ſeq. Plin. &c. Galli, ut & Angl. *turbot* appellant, omnes pretium norunt.

Scari.] Scaros piſces interdum in mare Tyrrhenum adigit tempeſtas. Huic piſci tributum eſſe principatum, ſcribit Plinius lib. 9. cap. 17. *Nunc ſcara datur principatus, qui ſolus piſcium dicitur ruminare, herbiſque veſci, non aliis piſcibus: mari Carpathio frequens,* &c. Et lib. 11. cap. 37. *Dentes piſcibus omnibus ſerrati, præter ſcarum: huic uni aquatilium plani.* Et lib 32. cap. 2. ait, *ſcarum naſſis incluſum non fronte erumpere, nec inſeſſis cæminibus caput inſerere, ſed averſum cauda ictibus crebris laxare feras, atque ita retrorſum erumpere. Quem luctatum ejus ſi fortè alius ſcarus videat extrinſecus, approbendâ mordicus caudâ, adjuvat niſus erumpentis.* Inde verò nomen factum aiunt, à *σκαλπω ſalio.* Athen. lib. 7. cap. 20. ſimilia refert ex Ariſtotele. Multa verò Caſaubonus eruditè ibidem emendat de eo piſce jactari ſolita. Epicharmus eo loci apud Athen. *Nos paſcimur (cæci quorum nec ſtercus ſas eſt Diis vejicere.* Quod ideò dictum aſſerit Caſaubonus, quia ſolius hujus piſcis inteſtina comedebant gulæ procerò. Vide Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 16. ubi ſcribit, ſcaros adeo Italicis littoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piſcis nomen habeamus, magno numero illuc adjectos ac in mari Oſtiam inter & Campaniæ littora ſparſos, ac velut in terra fruges aliquas fuiſſe ſeminatos.

53. *Afra avis.*] Gallina Africana, aliis Numidica, vel Garamantica. Juvenal. Sat. 11. v. 142. ejus meminit, item Martial. lib. 13. Epigram. 73. Varro de re ruſt. cap. 9. ait, *Meleagrides Græcæ vocari, noviſſimas in triclinium gaſtrarium introiſſe ac magno vendi, propter hominum faſtidium.*

54. *Attagen Ionicus.*] Perdix Aſiana, quibuſdam; eſt enim Ionia Minoris Aſiæ regio. Plin. lib. 9. cap. 48. *Attagen maximè Ionicus celebratur, vocalis aliàs, caput verò obmutescens,* &c. Athen. lib. 9 cap. 8. & 9. ex Ariſtophane, *Attagen carnis ſuaviſſima:* Ex Alexandro Myndio, *paulò major perdice, variis notis dorſo diſtinguitur, colore fictilium, magis tamen ſubrubeſcente,* &c. S. Hieron. ad Salvinam: *procul ſint à convivio tuo phaſides aves, craſſi turtures, attagen Ionicus.* Martial. lib. 13. Epigram. 61.

Inter ſapores fertur alitum primus
Ionicarum guſtus attagenarum.

57. *Herba lapathi.*] Λάπαθον Græcis, rumex Latinis, Gall. *ezeille vinette patience,* Angl. *Sorrel*, ex Dioſcoride ſtomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum reſtituit. Ex Plin. lib. 20. c. 21. lapathum excellentes habet effectus: aliud ſativum, aliud ſylveſtre: *in paluſtribus naſcitur: foliis acutis, colore betæ candidæ, radice minimâ: noſtri verò rumicem vocant,* &c.

58. *Malva.*] Plin. mox cit. *in magnis eſt laudibus malva utraque, ſativa & ſylveſtris. Omne ſolum in quo ſeruntur, pinguius faciunt,* &c. Nos de ea jam lib. 1. Od. 53. ſub finem.

corpori, aut agna immolata in *ſacro* die *Terminalium, aut hœdus lupo detractus. Inter iſtam cœnam, quàm jucundum eſt cernere oves ſaturas domum revertentes, intueri, boves fatigatas languenti cervice invertum avatrum ducentes; & ſervulos opulentos familiæ* adjunctos velut *examen, circa Lares ſplendentes* ordine *diſpoſitos! Poſteaquam Alphius fenerator iſta dixit, quaſi mox rura habitaturus, univerſam pecuniam Idibus collegit, Calendis* verò *quærit collocare* ad *fœnus.*

Vel agna feſtis cæſa Terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat paſtas oves
Videre properantes domum!
Videre feſſos vomerem inverſum boves
Collo trahentes languido:
Poſitoſque vernas, ditis examen domûs,
Circum renidentes Lares!
Hæc ubi locutus fœnerator Alphius, [437]
Jamjam futurus ruſticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam,
Quærit Calendis ponere.

ANNOTATIONES.

59. *Terminalibus.*] In feſto Dei Termini, quem prisci velut agrorum limites cuſtodientem ac tuentem colebant: ita Feſtus. Ejus ſacra peragebantur die 21. Februarii, ex Numæ inſtituto. Dionyſ. Halic. lib. 2. Ovid. Faſt. 2. Juvenal. Sat. 16. v. 39.

60. *Hœdus ereptus lupo.*] Sicut venatori ſua præda in primis grata eſt; ita ruſtico quicquid è lupi gula eripuit. Volunt aliqui cum Mureto, hic alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sympoſ. ſcilicet *earum pecudum quas lupus momorderit, carnem eſſici teneriorem, lanam verò corrumpi, &c.*

65. *Poſitoſque vernas.*] Servorum filios heris accedere & apponi ſeu accreſcere, non ſecus ac apum examen, nemo ignorat.

66. *Circum renidentes Lares.*] Columell. lib. 12. de villico, *conſueſcat ruſticos circa Larem domini jocumque familiarem ſemper ejulari.* De *Laribus* lib. 1. Od. 12. ſtroph. 11. & lib. 2. Od. 18. ad hæc verba: *Paternos in ſinu ferens Deos.*

67. *Hæc ubi locutus, &c.*] Satyricè hæc & ſarcaſticè in avarum fœneratorem.

69. *Relegit.*] Al. *redegit*, quæ quidem vox Ciceroni aliiſque uſitatior. In Ver. *bona vendit, pecuniam redigit.*

Idibus.] Menſe dimidio. Vide lib 4 Od. 11. ſtrophe 4. Is erat mos, creditam pecuniam, vel fœnus è credito Idibus repetere, Cic. Catilin. 1. *Prætermitte ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus ſenties.*

7. *Quærit Calendis ponere.*] Quas Idibus pecunias à debitoribus collegit, has Calendis ſequentibus ad fœnus rurſum collocare ſatagit, uſuras uſuris accumulans. Non abs re novus Interpres & Criticus exiſtimat Alphium ſolitum exigere fœnus bis in menſe, adeo ut, contra fas omne, ab Idibus ad Calendas, & à Calendis ad Idus fœneraretur. De *Calendis* lib. 3. Od. 8. v. 1. Macrob. lib. Saturnal. 1. cap. 15. &c.

ODE III.

Ad MECÆNATEM.

Deteſtatur allium, quod apud ipſum cœnans comederat.

Si deinceps aliquis manu ſcelerata ruperit cervicem patris veneni,

PArentis olim ſi quis impia manu
Senile guttur fregerit,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Parentis olim, &c.*] Vel ex Ode hac intelliges, ſtudioſe lector, nullum eſſe adeo exile & ſterile argumentum, quod vena dives non queat amplificare & locupletare. Sic *Nucem* Ovidius, *Culicem* Virgilius, Homerus *pugnam ranarum ac murium*: Horatius verò *caſum aboris*; lib. 2. Od. 13. Hic autem *allium* eleganti carmine proſecuti ſunt.

Si quis impia manu, &c.] Si quis parricidio inquinatus deinceps puniendus erit, ne cicuta ſed allio plectatur.

Edat

Edat cicutis allium nocentius:
O dura meſſorum ilia! [438]
Quid hoc veneni ſævit in præcordiis?
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? An malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas præter omnes candidum,
Medea mirata eſt ducem,
Ignota tauris illigaturum juga, [439]
Perunxit hoc Jaſonem:
Hoc deliburis ulta donis pellicem,

comedat allium cicuta perniciesius. O viſcera ruſticorum pradura! Quale toxicum iſtud meis inteſtinis æſtuat? An viperarum ſanguis iſtis immixtus herbis decepit me? Num quid Canidia nexios hoſce *cibos contrectavit?* Certè, *quando Medea adamavit Jaſonem Argonautarum Principem pra cateris pulcrum, iſte illum tinxit, inſueto jugo tauros* indomitos *ſubjecturum: iſto* etiam *infecit munera,* quibus cùm *ſe de pellice vindicaſſet,*

ANNOTATIONES.

4. *Edat.*] Quidam legunt, *edit* Sic. *duit*, pro *dat: faxit, &c.* Lib. 2. Sat. 8. ad finem:

Quam ſi cum lumbis quis edit.

Cicutis allium nocentius.] Cicuta enim frigore quidem ſuo nativum calorem ſine dolore extinguit: ac allium torquet, adurit, enecat. Cicutæ ſuccum morte damnati bibere cogebantur apud Athenienſes. Plin. lib. 25. cap. 13. *Cicuta*, inquit, *venenum eſt, publica Athenienſium pœna inviſa.* Ita Socrates extinctus. Vide Perſ. Sat. 4. v. 2.

Allium.] Sunt qui per unicum I ſcribunt *alium*, & dictum volunt quod oleat: alii ab *halando halium* ſcribunt. Alii ab ἄλλεσθαι, quod exiliendo creſcat, allium deducunt. Melius alii à voce ἀγλαὸς alliorum capita ſignificante.

4. *O dura meſſorum ilia!*] Quæ videlicet impune devorent & concoquant, allium quod meis in præcordiis ita ſævit. Galen. Therapeut. lib. 12. allium vocat *ruſticorum theriacam.*

Virgil. Eclog. 2.

Allia, ſerpyllumque, herbas contundit olentes.

5. *Quod hoc veneni, &c.*] Quæ genus eſt illud veneni, quo ſic diſcrucior? Allium ſanè utpote calidum, acre, grave olens, coctu etiam difficile, ſtomacho delicatiori ac temperamento ſervidiori & μικροχόλῳ ſeu amariori bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave eſſe debebat: at contrà homini frigidiori vel robuſtiori ſalubre eſt. Suidas ait, *Thraces alliis delectari, nec immeritò*, inquit: *allia quippe calida ſunt: illi verò frigidam incolunt regionem.*

6. *Num viperinus bis cruor, &c.*] An Verò allium iſtud incoctum fuerat in viperino ſanguine, quod imprudens ego devoraverim? Vide lib. 1. Od. 8. v. 9. Plin. lib. 11. cap. 53. Cœl. Rhodig. l. 23. cap. 19.

7. *An malas Canidia, &c.*] An dapes quas ſæpe navi infecit veneno Canidia venefica illa ſtrigmis? De ea poſtea fuſe in ſeq. Epod.

9. *Ut Argonautas, &c.*] Crediderim ſanè non alio medicamento inſtructum à Medea Jaſonem fuiſſe, adverſus tauros formidabiles; nec alio pariter uſam veneficio ipſam Medeam, ad perdendam inviſam ſibi pellicem. Inſurgit hîc ſuo more Scaliger in noſtrum Poetam hypercriticè: *Non eſt illud*, inquit, *ſupino aut oſcitanti judicio admittendum. Quippe ait Jaſonem à Medea perunctum allio, ſcilicet in eo medicamento eſſet à tauris tutus. At eninverò eadem quo modo unxit veſtem, quâ Creuſa flagraret?* Æquus arbiter eſto lector nec ſupinus, nec oſcitans. Medea veſtem pellici mittendam allio quaſi veneno unxit. Eadem per allium pariter Jaſonem tutum præſtitit adverſus tauros, nempe tauri allii odore gravi & tetro perdomiti ſunt. Glauce vi mortifera allii enecta eſt & conflagravit. Quid hic abhorret à vero & ratione? Quid ita reprehendendum in hac utraque ſententia? Adde quod, per idem venenum vario modo dilutum, variiſque pharmacis admixtum ac temperatum diverſa effici, nihil vetat.

Argonautas.] Jaſon Æſonis Theſſalias regis filius; cum ſociis plus quinquaginta fortibus ſanè viris profectus eſt Colchos, ad rapiendum vellus aureum, quod fama celebrabatur. Ibi à Medea Colchorum regis filia adamatus, ab ea veneficiis pollente edoctus eſt qua ratione poſſet domare tauros æripedes & ignivomos jugoque ſubmittere; draconem etiam pervigilem ſopire & profligare; ac demum vellus aureum auferre. *Argonauta* porrò dicti ab argo navi, quâ ad expeditionem Colchicam vecti ſunt. Præcipui nominantur Hercules, Orpheus, Caſtor, Pollux, Telamon, Zetus, Calais, Theſeus, Tiphys, &c. Ipſa verò navis appellata eſt Argo vel ab artifice & fabro: vel ab Argivis ſeu Græcis heroibus; vel à celeritate; ἀργὸς velox. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 3. Valer. Flacc. Argonaut.

13. *Hoc deliburis, &c.*] Eodem Medea infecit munera quæ miſit ad Glaucen, vel, ut ſcribunt alii, Creuſam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cum Jaſon ſuperinduxiſſet pellicem, iram diſſimulavit Medea Jaſonis uxor. Itaque

Serpente

aufugit curru *alatis draconibus* tracto. *Nunquam tantus aſtrorum calor incendit Apuliam ſiccam. Neque donum fatale vehementius inflammavit humeros Herculis laboriſi. Verum enimvero, ſi quidpiam ejuſmodi ultrà appetas, ô Mecænas jocis gaudens, velim ut adoleſcentula objiciat manum oſculo tuo, atque in remotam lecti partem recedat.*

Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam ſiderum inſedit vapor 15
Siticuloſæ Appuliæ;
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarſit æſtuoſiús.
At ſi quid unquam tale concupiveris [410]
Jocoſe Mecænas, precor, 20
Manum puella ſuavio opponat tuo,
Extremâ & in ſpondâ cubet.

ANNOTATIONES.

tempus nacta venenatam ei veſtem dedit; quam cum Glauce induiſſet fatali incendio conſumpta eſt. Vide Epod. 5. poſt medium.

Donis.] Non veſtem, ſed alia quæpiam dona in ſcrinio miſſa, venenis quidem tincta, ſcribunt alii: aperto autem ſcrinio pellicem cum tota regia conflagraſſe.

14. *Serpente fugit alite.*] Iraſci ſcilicet & vindictam anhelantis Jaſonis Creontiſque iram Medea fugit, per aerem aſportata curru pennatis vecto ſerpentibus. Vide Euripid. Medeam, in fine. Ovid. Metamorph. 7. & 9. &c.

15. *Nec tantus unquam, &c.*] Non Majoribus Apulis ardoribus torretur, quam ea viſcera nunc uruntur calore & vi funeſta illi quod comedi. *Sidérum*, dum ſævit Canicula & ferver. De eâ lib. 1. Od. 17. & lib. 3. Od. 13. De *Apulia* ejuſque cœlo torrido, lib. 3. Od. 30. v. 11. & Epod. præced. v. 42.

17. *Nec munus humeris, &c.*] Neſſus Centaurus ab Hercule vulneratus ſui ulciſcendi hanc iniit rationem. Deianiræ ſuaſit, poſſe ſibi amorem Herculis aſſerere, induendo illum tunica aſpera ſanguine ſuis è vulneribus profluente. Itaque illa videns ſubinde Herculem Ioles amore irretitum, quod Neſſus improbè & fallaciter præceperat, effecit; ſicque illum interemit. Namque eſt ardore correptus ut ſuos ipſe artus dilanierat, ac demum incenſa pyra ſe confecerit. Vide Senecæ Herculem Oetæum. Et poſteà Epod. 17. v. 31. Cic. Tuſc. 2. n. 20. ex Sophocl. Trachin. ita ſcribit: *cum Deianira ſanguine Centauri tinctam tunicam Herculi induiſſet, inhæſiſſetque ea viſceribus*, ait ille: . . . . . .

Hæc me irretivit veſte furiali inſcium,
Quæ lateri adhærens morſu lacerat viſcera,
Urgenſque graviter pulmonum hauris ſpiritus
. . . . . .
Ipſe alligatus peſte interimar textile, &c.

Idem Philip. 13. *Non tamen Deianira voluit Herculi nocere, cum ei tunicam ſanguine Centauri tinctam dedit.*

19. *At ſi quid unquam, &c.*] Quod ſi, ô Mecænas, unquam allium comedere concupiveris, in pœnam cupio ut te abhorreat amica ſeu Terentia tua: ſimiliter & ſi quis vir fœtidum ac peſtilentem ejuſmodi cibum appetierit, precor ut ipſius uxor ejus oſcula repellat, & ſeorſum cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

20. *Jocoſe Mecænas*] Jocari familiariter cum Mecœnate ſolebat Horatius: Hinc Perſius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit: & admiſſus circum præcordia ludit
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

22. *Spondâ.*] Lecti pars ultima, vel etiam exterior. Iſidor. lib. 20. cap. 11.

ODE

ODE IV.

Ad MENAM POMPEII MAGNI LIBERTUM.

Ejus ex mutatâ Conditione Superbiam insectatur.

LUPIS & agnis quanta sortitò obtigit,
Tecum mihi discordia est
Ibericis perustè funibus latus, [441]
Et crura dura compede.
Licet superbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.
Videsne, sacram metiente te viam, [442]

Quanta naturaliter inimicitia lupis atque agnis congenita est, tanta mihi inest contra te, O Mena, *qui habes latus concisum flagellis sparteis, & crura vinculis attrita. Quamvis incedas tumidus* propter *opes, fortuna non mutat originem. Quando autem pergis per viam sacram*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Lupis & agnis, &c.*] Habes, lector, in hac Ode exquisitam servi descriptionem, & acrem asperamque ejus arrogantiæ insectationem.

Quanta sortitò obtigit.] Quantum inter se odium naturâ pariente veluti & dante, sortiuntur & obtinent. Plin. l. 10. c. 74. agit de naturali quorundam animalium dissidio.

2. *Tecum mihi discordia est.*] Ego enim fidem observantissimè & religiosissimè colo: tu perfidiam. Nempè Menas Pompeii Magni libertus eo mortuo, Sexti partes amplexus, ab eo magnis muneribus locupletatus, quin & classi præfectus & honore Cæsarem Augustum. Ad hunc verò subitò transfugit, & ab ipso mox equestri dignitate ornatus. Tum rediit ad Sextum Pompeium relicto Augusto. Postea Sextum rursus prodens ac deserens ad Augustum reversus, ab eo eundem, quod pridem concupiverat, Tribunus militum factus est. At ipso illiquin honore qui sit nomen liberè ab Horatio proscindatur? Tum nempè rerum atque temporum cogente difficultate ac necessitate, prudens Cæsar proditoris sceleratâ operâ utebatur quidem, ejus verò prodiciones ac perfidiosum animum detestari non lasebat. Vell. Paterc. l. 2. Appian. Bell. Civil. l. 5. Dio l. 49. Sueton. Octav. c. 74. ubi scribit: *Neminem unquam libertorum adhibitum extra ab Augusto, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem, post proditam Sexti Pompeii classem.* Idem Menas nunc Augustum prodere simul & Antonium conaverat. Testis Plutarchus in Antonio. Sic habet: *Timebat Sextius ad tempestate Siciliam: & predatoria classe, cui Menas pirata præerat, Italia ora & omne circum pelagus infestabat . . . . fama cum Pompeio facta . . . . Post hæc mutuo quod canam invitant,* nimirum Augustus Antonio dictus, & Sextus Pompeius. *Huic sorte evenit ut ille primus convivio exciperet in prætorio navi, ... servante convivio, ferventibus & jocis, Menas pirata Pompeio adhærens clam ei insusurravit: visne, Sexte, anchoras succidam, & te Romani Imperii faciam dominum? Hæc cum Sextus paulisper secum agitasset: Oportuit, inquit, ô Mena, hæc per te ipsum, me inscio, sec isse: nunc verò quod est ea contenti simus. Etenim pejerare nequaquam meum.* Porrò, ne cum nonnullis, arbitrere, lector, hunc Menam eundem esse cum Vultei Mena, cujus mentio est in Epistola 7. l. 1. alter enim ab altero longè diversus.

3. *Ibericis perustè funibus latus.*] Corpus habens notatum plagis & flagellis servilibus.

Ibericis.] Hispanicis. Metonym. Speciei pro genere. Flagella fiebant è funibus; funes autem è sparto, cujus in Hispaniâ magna copia. Plin. lib. 19. cap. 2.

Perustè.] Propriè & signanter. Nam flagra à flagrando dicta. Certe repetitis flagris calor in cute, carne, sanguine, inflammari cognoscitur. Inde flagriones dicti sunt servi, quoniam flagris erant subditi. Festus, Vossius, &c.

4. *Crura dura compede.*] Compede stricta membri pars indurescit.

5. *Superbus pecuniâ.*] Menas locupletatus dominorum liberalitate, honores etiam captaret, jam liber mox eques, deniq; Tribunus.

6. *Fortuna non mutat genus.*] Et liberto nobilem haud faciunt opes. Humilis, sordidus, vafer, nequam, servilis animus semper manet.

Naturam expellas furcâ, tamen usque recurret, inquit noster l. 1. Epist. 10. v. 24. Vide Pers. Sat. 5. v. 70. & deinceps.

7. *Videsne, sacram, &c.*] Scilicet ignoras quanta indignatione homines obvii te aspiciant superbè & arroganter incedentem, qui genus servile norunt. An ergo inquiunt, more nobilium jactabit se Menas hodie libertus, paulò antè servus?

Sacram metiente te viam.] Hæc urbis via, quâ ibatur in palatium & Capitolium, valdè fre-

Cum

indutus togâ ſex ulnarum, an non animadvertis quomodo ira maximè aperta reflectat vultum ambulantium ultro citroque? Iſte, inquiunt, *caſus flagris Triumvirorum* uſque *ad Præconis tadium velit mille jugera agri Falerni; atque viam Appiam equis calcat; nec non inſignis eques primis in ſubſelliis ſedet, Othone ſpreto. Quid juvat ærata roſtra tot navium*

Cum bis ter ulnarum togâ,
Ut ora vertat huc & huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic Triumviralibus
Præconis ad faſtidium,
Arat Falerni mille fundi jugera;
Et Appiam mannis terit;
Sedilibuſque magnus in primis eques [441]
Othone contempto, ſedet. 16
Quid attinet tot ora navium gravi

ANNOTATIONES.

quentabatur: per eam triumphalis quæque pompa procedebat: *Sacra* dicta; ſeu quod per eam ſacra in arcem quot menſibus ferebantur, indeq; auguria caperent augures; ſeu quod in ea fœdus olim ſanxerant Romulus ac Tatius. Var. Alex. ab Alex. l. 2. c. 18. &c. Hinc ergo Menas *viam ſacram* metiebatur ſæpiùs, tum ad palatium crebrè pergens, tum ſe oſtentans inſigni togâ ſplendidum, & compoſito gradu conſpicuum. Hinc & Sacravienſes dicti nobiles qui per viam ſacram frequenter ambularent.

8. *Cum ter ulnarum toga.*] Amplam gerebant nobiles togam & laxiſſimam: contra anguſtam & arctam pauperes. Quidam hîc volunt ſignificari latum clavum, quæ veſtis ſex ulnarum eſſet, ac propria Tribunorum, ut & aliorum Magiſtratuum. Luxum in laxis veſtibus ita reprehendit Cicero Catilin. 2. *Quæſpexo capillo nitidos videtis, imberbes aut bene barbatos; manicatis & talaribus tunicis, velis amictos non togis.*

9. *Vertat.*] Vox iſta duo ſignificare poteſt, vel *convertat*, ad hominem ſubſannandum: vel, *avertat*, præ indignatione. Eſt autem indignatio, juſtus dolor ex ſecundis rebus ejus qui illis indignus videtur.

10. *Liberrima indignatio.*] Tanta eſt animorum ob arrogantiam tuam offenſio, ut non clam ſolùm ſed & apertè ac liberè indignentur, & ſarcaſmos, dicteria, ſcommata palam jaculentur.

11. *Sectus flagellis, &c.*] Hæc populi indignantis verba in Menam: ſcilicet iſte paulò antè ſervilibus pœnis obnoxius, jam ſe magnum oſtentat.

Triumviralibus.] Abjectæ conditionis homines, fures, ſervi, peregrini, non apud Prætorem, ut cives, judicabantur, ſed apud Treſviros. *Fures ac ſervi nequam apud Triumviros capitales ad columnam Meniam puniri ſolent*, inquit Aſconius.

12. *Præconis ad faſtidium.*] Non Triumviri tantùm ſed & iis abſentibus Præco ſervos jubebat plecti, & flagris cædi à lictore. *Faſtidium* tamen *Præconis* libet magis intelligere ex crebrâ repetitione, altâ quidem voce, tituli ſive elogii, v. g. *Hic reus ac nocens flagris cæditur, quia neglexit edictum, &c.*

13. *Falerni.*] Agri optimi & pretioſiſſimi, l. 1. Od. 20.

Mille jugera.] Atqui cives olim honoratiſſimi non plus quàm ſeptem agri jugera poſſidere ex lege poterant.

14. *Appiam.*] *Appia* via publica ducebat ad agrum Falernum: ab Appio Claudio Tribuno plebis lapidibus ſtrata, indeq; nomen ſortita.

Mannis.] Equis gradariis, nullâ vectoris moleſtiâ incedentibus. Gall. *Haquenées*. Angl. Palfreys, Nags. Dicti ſunt quod manus manſuetudinem ſequantur. Hos inequitabant proceres duntaxat: Menas autem ſortè & currui junctos adhibebat, ſingulari quidem ambitione, mollitie, luxu.

15. *Sedilibuſque magnus in primis eques.*] In Amphitheatro Rom. ſedentibus ad ſpectandum diſtincti erant gradus, pro diverſâ cujuſque dignitate. Orcheſtram Senatores obtinebant. Deinde gradus quatuordecim Equitibus Romanis erant deſtinati: quorum primi Tribunis excepti. In his itaq; ſedendi jus habebat Menas, reclamante quidem lege, de qua mox dicam. Dio. l. 36.

16. *Othone contempto.*] L. Roſcius Otho Tribunus plebis legem tulerat, quâ Nobiles in Theatro à Plebeiis ſeparati aderant. Hinc Juvenal. Sat. 3. v. 159.

Sic libitum vano qui nos diſtinxit Othoni.

Porrò lex eadem vetabat Equitem fieri, ac in gradibus Amphitheatri quatuordecim ſedere eum cui vel patri ejus avoque non adfuiſſet equeſtris cenſus, id eſt, quadraginta ſeſtertium millia. At nihilo tamen minùs ita jubente Principe, tempori quidem ſerviente, ut dixi, Menas nonquaquam ingenuus, jam opulentus, contempto Othonis lege, Eques factus imò & Tribunus prima ſedilia in ſpectaculis occupabat; quamquam ab iis dignitatibus arcebantur liberti atque libertini.

17. *Quid attinet, &c.*] Ergone contra ſervorum & prædonum exercitum inſtruere copias navales oportet Menim, qui & ipſe prædo & ſervus à natura factus, non ita pridem eorum

Roſtrata

Roſtrata duci pondere
Contra latrones atque ſervilem manum,
Hoc hoc Tribuno militum ?

ingenti magnitudine dirigi adverſus prædones & ſervorum turmas, iſto iſto, inquam, *militum Præfecto ?*

ANNOTATIONES.

dux fuit ? Sunt qui exiſtiment loqui Horatium de fugitivis quos ad arma vocaverat Sextus Pompeius, & quibus Tribunum Menam præfecerat. At alii meliùs intelligunt reliquias exercituũ Sexti Pompeii, quas Menæ ductu & operâ jam victor Auguſtus perſequebatur.

Navium gravi pondere] Vide Epod. 1. v. 1. ibique annot.

20. *Hoc hoc Tribuno militum.*] Plutarchus antè citatus ubique piratam vocat Menam. *Tribuni militum* officium erat milites in caſtris continere, & ad exercitationem producere ; claves portarum ſuſcipere, vigilias interdum circumire ; frumentationibus commilitonum intereſſe ; frumentum probare, fraudem menſorum coërcere ; militum querelas audire, delicta caſtigare, &c.

ODE V.

In CANIDIAM VENEFICAM.

AT, ô Deorum, quisquis in cœlo regis [444]
Terras & humanum genus,
Quid iſte fert tumultus ? Aut quid omnium
Vultus in unum me truces ?
Per liberos te, ſi vocata partubus
Lucina veris affuit ;
Per hoc inane purpuræ decus precor,
Per improbaturum hæc Jovem,
Quid [illegible] noverca me intueris, aut uti
Petita ferro bellua ?
Ut hæc trementi queſtus ore conſtitit [445]

Sed, ô Numina, quæ quæque in cœlo gubernatis hunc orbem atque homines, quid ſibi vult ille ſtrepitus ? Vel quorſum facies omnium iſtarum apparent terribiles adverſus me ſolum ? Te oro per filios, ô Diana adfuit veris partubus invocata : per vanum iſtud inſigni purpura : per Jovem talia condemnaturum : quare me aſpicis quaſi noverca, vel ut fera telo confixa ? Poſtquam puer ore trepi-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *At, ô Deorum*] Julius Scaliger vir alioqui ſummus (quis credat ?) hanc Oden peſſimè intellexit, peſſimè carpſit. Singulas ejus cavillationes, lector, cognoſce, & judica, ad loca ſingulas relatas, ni fallor, probè dilutas. At rem totam diligenter ante accipe : nec enim caret difficultatibus quædam ſanè ſupplenda ex magorum inſtitutis. Hæc ſumma eſt. Conveniunt ad veneficium quatuor magæ, quarum Canidia Princeps quæ de Varo adoleſcente ſperpente ulciſci, illumque ad ſe trahere per incantamenta ſatagebat. Itaque primum delixatis tum herbis, tum aliis rebus unguentum ſive pharmacum conficit : illudque adhibet ad ceream Vari imaginem, quam de more illic ſtatui opponendum ; rata nimirum perinde in Varum futura, ac ſi adeſſet, & unguento illo ipſe perungeretur. At cùm animadvertit Canidia prius ſe minùs valuiſſe incantamentum, quod Varus ſuperanis ſe pharmacis præmuniſſet ; tum verò ferum parat efficacius, ac velut extremum remedium, ſcilicet philtrum, ſeu potionem amatoriam è medullis & jecore pueri terræ infoſſi, quem ex inediâ contabeſcere & expirare faciunt. Hæc omnia porrò mirè deſcribit ac variè exornat Poëta. Jam ſingula inſpiciamus.

3. *Quid iſte fert tumultus, &c.*] Inducitur loquens puer, quem veneficæ illæ raptum terræ infodere parant, ad conficiendum ex ejus interſtinis philtrum, ſeu amoris poculum. Truculenta vero facies expaveſcens iſta profert.

5. *Si vocata partubus Lucina veris affuit :*] Hæc ait, quoniam ſuppoſititios fœtus alebant interdum veneficæ, ad ſua ſcelerata conſilia utiles. Vide Epod. 17. annot. ad eas voces, *venter partumeus.*

6. *Lucina.*] In partu invocabatur Diana, ut adeſſet tum puturienti, tum prodeunti in lucem infantulo. Hinc cognomen, *Lucina.*] Vide l. 3. Od. 22.

7. *Inane purpuræ decus.*] Quippe quo non deterremini ab inferenda mihi nece.

8. *Improbaturum hæc Jovem.*] A juvando Jupiter dictus, ſcelerum vindex eſt omnium.

Inſignibus

dauni, has fudit querelas, ornamentis exutus est. Corpus erat sine pube, quod passus fletibus corda Thracum ferocia. Tum *Canidia exignis viperis implexos habens capillos & incompositum caput, mandat caprificos avulsas tumulis, mandat feralem cupressum, & fœda rubeta cruore aspersa ova, plumasque strigis nocturna, & herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles, & ossa erepta ex ore canis famelica, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana succincta per totas ædes insperfit Avernales aquas,*

Insignibus raptis puer,
Impube corpus, quale posset impia
Mollire Thracum pectora:
Canidia brevibus implicata viperis
Crines & incomptum caput,
Jubet sepulchris caprificos erutas,
Jubet cupressos funebres,
Et uncta turpis ova ranæ sanguine,
Plumamque nocturnæ strigis,
Herbasque, quas & Iolchos atque Iberia
Mittat venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta jejunæ canis
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernales aquas,

ANNOTATIONES.

12. *Insignibus raptis.*] Detractis prætexta & bulla, quæ nobilitatis ac ætatis istius erant insignia. *Custos purpura* nuncupatur à Persio Sat. 5. v. 30, *quod prætexta infirmitatem pueritiæ sacram fieri & venerabilem*, non secùs ac sacerdotem vestibus suis existimarent veteres, teste Quintiliano ex Macr. l. 1. Saturn. c. 6. Tarquinius Priscus instituit prætextam simul & bullam cordi effigie collo appendi solitam, qua pueri *corde præstare* monerentur: utique *communiret pectus puerile*, inquit Acconius. Plura de istis annotavi ad prædictum Persii locum, & ad Juven. Sat 5. v. 164.

13. *Impube corpus.*] Nondum scilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeoque sine pube, sine pilis.

14. *Thracum.*] Qui barbari & inhumani valdè. Vide l. 1. Od. 18.

15. *Implicata viperis.*] Furiarum instar.

17. *Caprificos.*] Silvestres ficus cupressi arbores sunt funestæ & ferales. Vide l. 2. Od. 14.

Erutas.] Nec enim amputari, sed erui oportebat ad usum magicum.

19. *Rana sanguine.*] Ranarum aliæ sunt aquatiles, minores, innoxiæ: aliæ terrestres, majores, turpiores, defides, venenosæ, aliter rubetæ dicuntur, Gall. *Crapaut*, Angl. A Toad. Et hæ ad veneficia adhibebantur, Plin. l. 32. c. 5. Juv. Sat. 1. v. 70. Sat. 3. v. 44. Sat. 6. v. 658.

At nunc res agitur tenui pulmone rubeta.

23. *Plumamque nocturna strigis.*] Rubetæ viscera pariter & strigis plumæ, ad amorem concitandum valere, Propert. etiam testis l. 3. El. 5.

Illum turgentis vana portenta rubetæ,
Et lecta exsectis anguibus ossa trahunt,
Et strigis inventa per busta jacentia pluma, &c.

Strigis.] Strix avis, noctu volans tantùm stridore vocis dicta, mali ominis olim habita et sicut hodie noctua, cui cerè similis. Plin. l. 1 c. 39. ita scribit: *Esse in maledictis jam antiq strigem convomit: sed qua sit avium, confitari arbitror.*

21. *Iolchos.*] Est urbs Thessaliæ ad sinu Pelasgicum, ad radices Pelii montis. Quida legunt, *Colchos*, sed perperam: nam prop sequitur vox *Colchicis*. Et sic ruit prima Sc ligeri querela: in 5. Epod. *Laca sunt mi ingenua*, inquit: *anxia dico, neque liber ritu edita qualis ille versus,*

Herbasque, quas & Colchos atque Iberia.

Est sonus insuavis, que, quas. Priorem lectio ex manuscriptis codicibus, tuentur Cruquius, alii.

Iberia.] Regio Ponica (non Hispanica) ap Asiam Minorem, hodie Georgia, vern *Gurgi* Moschicis montibus separatur à Colchide.

23. *Ossa ab ore rapta jejunæ canis.*] Per h amoris quasi famem gigni, credebant superi tiosè.

24. *Flammis aduri Colchicis.*] Simul hæc om igne coqui seu elixari jubet Canidia, ad ritu Medeæ Colchicæ de qua postea. Colchi hod Mengrelii, Asiæ Minoris regio, ad oram Eux maris. In ea regnavit Æeta Medeæ pater.

25. *Sagana.*] Altera hæc venefica oper confert Canidiæ, & magico ritu spargit aqua *Averno*. Is Campaniæ lacus apud antrum S byllæ Cumanæ percelebris: ac per eum ad I feros descensum esse fabulati sunt. Vide Virg Æneid. 4. v. 511. & Æneid. 6. v. 126. Sagana iterum l. 1. Sat. 8.

Hor

Horret capillis, ut marinus, aſperis
Echinus, aut currens aper.
Abacta nullâ Veia conſcientiâ,
Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingemens laboribus;
Quo poſſet infoſſus puer
Longo die bis terve mutatæ dapis
Inemori ſpectaculo:
Cum promineret ore quantum extant aqua [447]
ſuſpenſa mento corpora:
Exucta uti medulla & aridum jecur
Amoris eſſet poculum,
Interminato cùm ſemel fixæ cibo
Intabuiſſent papulæ.
Non defuiſſe maſculæ libidinis
Ariminenſem Foliam,
Et otioſa credidit Neapolis,

habens vrinæ rigidos vellut echinus marinus, aut aper currens. Inde *Veia nullis conſcientiæ* ſtimulis *abſterrita labore ingemiſcens, duro bipalio effodiebat terram, in qua puer immiſſus diuturno tempore mori poſſet, aſpectu ciborum bis aut ter immutatorum; ſi quidem capite extabat quantum corpora manto ſuſpenſa eminent ſuper aquam: ut arefcens medulla & hepar exſiccatum fieret amoris pharmacum poſtquam contabuiſſent pupillæ ſemel infixa cibo interdicto.* Porrò *& otioſa Neapolis & urbes vicina omnes credidérunt* iſtis veneficiis *adfuiſſe Foliam*

ANNOTATIONES.

28. *Echinus.*] Gall. *heriſſon*, Angl. a Hedge-hog, alter eſt terreſtris, qui & herinaceus: alter aquatilis ſeu marinus. Uterque ſpinis inhorrẽſcit. Plin.

Aper currens.] Tunc enim apri dorſo rigeſcunt ſetæ cùm currit, ſeu venatorem fugit, ſeu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29. *Abacta nullâ Veia conſcientiâ.*] Veia terſa eſt veneſica, quæ ſcrobem facit, humumque egerit infodiendo puero. Quod verò Scaliger: *Sic multæ conſcientiæ*, inquit, *multorum ſibi famarum conſcia. Sed intelligendum eſt non fuiſſe aballam ſeu diſtractam à malis facinoribus: omnia durum eſt: & ſonus quamquam diſpar temporibus, tamen idem plebeius.* Si quid durum, egregiè exhibet ferream Veiæ mentem. Nec plebeia dictio eſt, quin potius elegans & nobilis: indicatque mulierem ſceleribus adeo aſſuetam, ut abſque ullo metu ea perpetret. Perfectum ejuſmodi conſcientiam exprimit Perſ. Sat. 3. V. 32.

. . . . . *fibris increvit opimum*
Pingue: ſanat culpâ, &c.

31. *Bis terve mutata dapis Inemori ſpectaculo.*] Viminum puer infoſſus duos tresve dies vivere poterat, capite extans, mutatos ſubinde cibos prope os habens, augeſcente eorum appetitu & tamen diverſarum dapum quas attingere non poterat, in eas fixum tenens aſpectum, & ſic tandem emorient. Exiſtimabant nempe hominis in cupiditate mortui jecur & medullas vim habere exſtimulandi amoris.

33. *Cum promineret ore, &c.*] *Non intelligo*, inquit Hypercritus, *quid ſit*, quantum extant aquâ ſuſpenſa mento corpora. *Quanam in patibulo ſuſpenſa extant ab aquâ?* Quæſo lector, an hæc non facilè tu intelligis? Non ita certè capies, quid Scaliger velit per ſuum *patibulum*, de quo hic nulla mentio; cùm ſit collatio natantis atque adeo aquâ merſi, & ſuſpenſi extante ab aqua ſolo capite, cum puero terrâ cooperto & ore duntaxat prominenti.

37. *Aridum jecur.*] *Jecur* amoris ſedes.

Aridum.] Deficiente ſucco, & ſubtracto cibo.

39. *Interminato cum ſemel, &c.*] Et hæc ſibi ignota Scaliger proclamat, *Nam interminatus eſt infinitus*, inquit, *at ille finitum oſtendit, cùm dixit, bis terve mutatam dapem.* Et hæc nunquam ſcripſerit cui *mens non læva fuiſſet*, inquam ego. *Interminatus* idem eſt ac minando vetitus, uno verbo prohibitus, nemine Grammatico reclamante. Porrò addit ille tam inepte quàm prius: *& quâ naturâ doctus ſcripſit fixas eſſe papulas ab eneadia?* Ohe, magne Juli, infixas cibo appoſito papulas, inediâ verò intabeſcentes ſcribit Horatius, totâ acclamante naturâ.

42. *Ariminenſem Foliam.*] Quarta eſt hæc veneſica, ex Arimino urbe Æmiliæ; hodie *Rimini*, in Romandiola provincia, in ora maris Hadriatici: prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43 *Otioſa Neapolis.*] Hæc urbs Italiæ clariſſima, ad delicias, ſeceſſum, & otium amœno ſitu comparata; olim dicta Parthenope. Virgil. Georgic. in fine.

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis oti.

Et

Ariminenſem nefandâ libidine famoſam, quæ verbis Theſſalicis incantans aſtra & Lunam cœlo detrahit. Tum verò ferox Canidia dente livido rodens unguem *pollicis non amputatum, quid locuta eſt? vel quid non dixit? O rebus meis, inquit, teſtes faventes, nox, & Diana ſilentium faciens, quando ſecreta peraguntur myſteria, modò adjuvate: jam in ædes inimicorum convertite iram & poteſtatem divinam. Interim dum bellua abſconduntur ſilvis formidinem creantibus pacato ſomno vacantes, canes Suburæ allatrent mœchum ſenem (quod cunctis ludibrio ſit) perfuſum unguento, quo præſtantius nullum*

Et omne vicinum oppidum:
Quæ ſidera excantata voce Theſſalâ [448]
Lunamque cœlo deripit. 46
Hic irreſectum ſæva dente livido
Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
Non infideles arbitræ, 50
Nox, & Diana, quæ ſilentium regis,
Arcana cùm fiunt ſacra;
Nunc nunc adeſte, nunc in hoſtiles domos
Iram atque numen vertite.
Formidoloſis dum latent ſilvis feræ, 55
Dulci ſopore languidæ,
Senem (quod omnes rideant) adulterum
Latrent Suburanæ canes
Nardo perunctum quale non perfectius [449]

ANNOTATIONES.

Ovidius *in otia natam Parthenopen* dixit. Cerutus *otioſa*, interpretatur, *Neapolitani minus curioſi.*

44. *Omne vicinum oppidum.*] Fredericus Cerutus intelligit Puteolanam civitatem: alii vicinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteolos, Baias, Molam, Atellam, &c.

45. *Voce Theſſalâ.*] More & ritu vocibuſque Theſſalorum, qui arte magicâ præſtabant. Vide lib. 1. Od. 27. Propb. alt.

46. *Lunamque cœlo deripit.*] Virgil. Eclog. 8.

Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam.

Ita veteres credebant, cum Luna deliquium pateretur, tum magorum incantationibus vexari, & hinc rubeſcere, quod reluctaretur ne in terram devocaretur invita, ut in herbas deſpumaret ad veneficia conficienda profuturas. Quin eo ſuperſtitio invaluerat, ut laboranti Lunæ ſubvenire ſe crepitu cymbalorum arbitrarentur. Unde apud Senec. Tragœd. Hippolyt. Act. 2. Chorus ita loquitur de Lunâ:

Et nuper rubuit: nullaque lucidis
Nubes ſordidior vultibus obſtitit.
At nos ſolicitii lumine turbido,
Tractam Theſſalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus.

Huic vulgo opinioni prima locum dedit Aglaonice Egetoris filia, quæ Aſtrologiæ perita, cùm Luna eſſet in defectu ſeu eclipſi, ſe eam incantare & deducere ſimulavit. Plutarch. lib. de orac. defectu poſt init. Vide Plin. lib. 30. cap. 1 & 2.

47. *Irreſectum.*] Sordes notat fœdis illis mulieribus affectatas.

48. *Rodens pollicem.*] Alta cogitatione defixum & percitum furore animum perinde exhibet.

51. *Nox, & Diana.*] Noctem & tenebras amant tenebriones. Chriſtus in Evangelio, *qui male agit odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Magi & venefici ſua flagitia noctu ſemper exequi aggrediuntur: Porrò ſacra plerumque nocturna celebrabant, Ethnici, affulgente Luna, & quaſi ſilentium imperante, ut exiſtimabant, & favente.

53. *In hoſtiles domos.*] In Varum atque pellices, quibus ille detinetur, & à me avertitur.

57. *Senem, quod omnes rideant, adulterum.*] Juvenis inſtar laſcivientem. Ovid.

Turpe ſenex miles: turpe ſenilis amor.

58. *Suburana canes.*] Subura urbis Romæ regio, ubi meretricum erant domicilia. Illuc ventitabat noctu Varus, parum memor Canidiæ, hinc amore illinc dolore tabeſcentis, proindeque vindicationem ac vindicias petentis quacumque via, ſeu, per fas & nefas.

59. *Nardo perunctum.*] Unguentum è nardo pretioſum abſurdè explicant ferè omnes, & hinc Gratidiam Neapolitanam unguentariam ſub nomine Canidiæ vellicari perperam comminiſcuntur; abſurdiuſque, delibutum eo Varum ſenem ad meretricios amores captandos aiunt. Cerutus *unguento veneficio ad amorem conciliandum eſſe cæci Varum ſenem perunctum* interpretatur. Sed nihil minus ad ſenſum Horatii quàm iſta, cum ἀπροσδιόνυσα. Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia ſuum illud eximium pharmacum, de quo ante, magicum, ſumma cura perfectum, & quod Perfectius nullum unquam elaboravit, ut ipſa ait. Eo verò perungit imaginem Vari ceream magico ritu, ut per iſtius unguenti vim reddatur ipſe Varus pellicibus quibuſvis odioſus. utque Suburanis canibus horribilem in modum allatrantibus à Subura deterreatur, & ad ſe tandem redire cogatur.

Mer

Meæ laborarunt manus,
Quid accedit? Cur dira barbaræ minus
Venena Medeæ valent,
Quibus ſuperba fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Cum palla, tabo munus imbutum novam [450]
Incendio nuptam abſtulit?
Atque nec herba, nec latens in aſperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Ah, ah, ſolutus ambulat veneficæ
Scientioris carmine.
Non uſitatis, Vare, potionibus
(O multa fletûrum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marſis redibit vocibus.

elaborarunt mea manus. Verùm *quid evenit? Quare aerria hæc pharmaca minus pollent* venenis *barbara Medea, quibus ſuperbiens aufugit, ſumptâ ultione de pellice, magni Creontis filia, quando chlamyn, donum toxico infectum, novam ſponſam incendio extinxit? At nec herba nec radix creſcens in arduis locis me effugit.* Nimirùm *Varus cubat* in *lectis cunctarum pellicum inunctis oblivione. Ah, ah, liber* ille *incedit per pharmaca veneficæ* cujuſpiam me *deſtituris.* Atqui per *inſolita medicamenta* faciam ut *ad me redeas, ô Vare, bona plurima perpeſſure: neque animus tuus Marſis incantamentis reſtituetur aut curabitur.*

ANNOTATIONES.

…tur. Qui attentiùs leget Virgilii Pharmaceu…riam Ecl. 8. inde lumen hauriet non parvum ad …uendos ſenſus hujus Odes tantulum abſtruſos, …& quos expiſcari ſunt huc uſque pauci.

61. *Cur dira barbara, &c.*] Hæc loquitur ſtu…ens Canidia: unde verò fit ut mea veneficia …minùs valeant? Enimverò ſimilia ſunt iis qui…bus uſa eſt Medea ad perdendam Creüſam pelli…cem. Nam exquiſitas herbas quaſque novi & …dhibui. Cur ergo Varus liber ac ſolutus ut ante …ergit ad pellicum cubilia. Non moror quæ in …unc locum deblaterat Scaliger. Hunc, lector, …vacat, audi: *Hæc diligentius inſpicienda,* inquit. …*quæ accipit hic ſua venena, qua ait efficacia …iſſe Medea, ſibi minùs valere. At qua venena? …ibus cremavit pellicem. At ea non exercuit ad…verſus Varum: ſed philtris tantùm egit. Itaque …ait*; amoris eſſe poculum: *&*, Non uſitatis, …are, potionibus ad me recurres: *Ego potiùs di…rem*, Cur dira barbaræ magis venena Medeæ …lent, *ſcilicet quam noſtra.* Canidia adverſus …rum non exercuit Medeæ veneficia; nec enim …m cremare & occidere cupiebat: ſed pari vir…te acrius paravit pharmaca ad illum ad ſe re…candum; quæ quidem nihil effeciſſe obſtupe…t primò; deinde verò agnoſcit cauſam cur pa…m valuerint. Quod verò Hypercriticus ſub…git, Canidiam philtris tantùm egiſſe, omninò …ilitur ex lectione textus Horatii, quem ſuò …plicavi initio hujus Odes, ſeu in primâ anno…one meâ. Unguentum primò quidem, ac po…philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Memi…e porrò debebat vir omni literaturâ perpoli…voces iſtas, *venena, pharmaca, potiones, in…amenta*, ſæpè uſurpari promiſcuè pro quolibet veneficio. Servius in Georg. 1. ad eas voces *illo malum virus*, v. 129, teſtatur ita vocari illud om…ne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, ſive occidendo, ſive ſanando Græci pharmacum, Latini venenum aut virus appellitant.

63. *Ulta pellicem. Magni Creontis filiam.*] De Medeâ, deq; ejus ulciſcendi ratione, vide Epod. 3. ibique annot.

69. *Indormit unctis omnium cubilibus, &c.*] Tran…quillè fruitur amoribus pellicum mei planè oblitus. Vel, quieſcit in quibus vult cubilibus, unguendo illa magico unguento, omnium aliarum mulierum oblivionem procurante, *Ah, ah, ſcientioris* me *ve…neficæ* arte adjutum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar *non uſitatis potionibus* & phar…macis, ut ad me recurrat vel invitus, inquit Canidia.

76. *Marſis vocibus.*] Marſi Italiæ populi in Latio inter continua Appenini montis juga, è Marſo Circes veneficæ inſignis filio dicti, & ve…neficia incantationeſq; edocti, teſte Solino. Apud Non. Lucil. Satyr. l. 20.

Jam diſrumpetur medius; jam ut Marſus, colubras
Diſrumpit cantu, &c.

Virgil. Æneid. 7. v. 758.

Marſis quæſita in montibus herba.

Vide plin. l. 21. c. 13. & l. 28. 2. & 3. Item Gell. l. 16. c. 11. ubi ſic ſcribit: *Gens in Italia Marſorum orta fertur à Marſo Circes filio: propterea Marſis . . . . . vi quadam genitali datum, ut ſerpentium virulentorum domitores eſſent, & incantationi…bus barbaricaq; ſuccis ſaciant medelarum miracula.*

Scilicet *parabo pharmacum potentius, quod tibi me aspernanti adhibebo. Et certè in ſpes mora cadet cœlum, terrâ ſuperjectâ, potius quam non exardeſcas amore meo, ſicuti bitumen nigris ignibus. Poſt hæc puer unquàquam, ut prius, blandimentis mollire ſceleratas* mulieres tentat, *ſed antequid primum diceret, emiſit execrationes Thyeſtis. Veneficia*, inquit, *magnum fas ac nefas* confundant licet, *at nequeunt immutare ſortem mortalium. Perſequar vos execrationibus. Diva deteſtatio nullo ſacrificio purgatur. Imò poſtquam à nobis coactus interiero, adero furor nocturnus, atque umbra faciem veſtras curvis unguibus invadam* (nam *hæc poteſtas eſt Deorum Manium*)

Majus parabo, majus infundam tibi
Faſtidienti poculum.
Priuſque cœlum ſidet inferius mari,
Tellure porrecta ſuper,
Quàm non amore ſic meo flagres, uti [451]
Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer, jam non, ut antè, mollibus
Lenire verbis impias:
Sed dubius unde rumperet ſilentium,
Miſit Thyeſteas preces.
Venena magnum fas nefaſque non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira deteſtatio
Nullâ expiatur victimâ.
Quin ubi perire juſſus expiravero,
Nocturnus occurram furor,
Petamque vultus umbra curvis unguibus, [451]
Quæ vis Deorum eſt Manium:

ANNOTATIONES.

77. *Majus parabo, &c.*] Jam Canidia puerum infodere ſtatuit, & inediâ interficere, ad parandum Varo philtrum è pueri exſuctis medullis & arefacto jecore; eoque pervincendam Vari quantamlibet obſtinationem ſibi ſpondet.

81, 82 *Uti Bitumen atris ignibus.*] Hæc dicens Canidia bitumen injicit in ignes, atraque inde flamma accenditur. Quippe & hoc intelligendum & ſupponendum hic. Quod quidem, ut & alia b nè multâ, Dacerius acutè & erudite more ſuo obſervavit.

86. *Miſit Thyeſteas preces.*] Diras execrationes & imprecationes emiſit in Canidiam ejuſque ſocias, quemadmodum olim Thyeſtes in Atreum fratrem, cùm jugulatos filios, in fruſta diſſectos, coctos, edendoſque ſibi ab eo fuiſſe appoſitos, accepit. De hac l. 1. Od. 6. v. 8. & Od. 16. v. 17. Vide Senec. Tragœd. Thyeſten. Cicer. Tuſcul. 1. n. 107. *Execratur luculentis ſanè verſibus apud Ennium Thyeſtes primum ut naufragio pereat Atreus, &c ..... neque ſepulchrum quo recipiatur habeat, portum corporis; ubi remiſſâ humanâ vitâ corpus requieſcat a malis.* Et in Pitonem. n. 43. *Thyeſtea iſta execratio eſt Poetæ vulgi animos non Sapientum moventis:* ut tu naufrago expulſus uſpiam ſaxis fixus aſperis, eviſceratus latere pendere, (*ut ait ille*) ſaxa ſpargens tabo, ſanie, ſanguine atro.

87. *Venena magnum fas, &c.*] Veneficia fas nefaſque confundant, pervertant, violent, licet; at rerum humanarum viciſſitudines non ſiſtent aut mutabunt. Itaque vos ſceleratæ ac deteſtabiles veneficæ, quæ me ſic improbè occidiſtis, vicem veſtram expectate. Nam certè peribitis tandem miſerabili modo, ac inſepultas laniabunt feræ, &c.

89. *Deteſtatio nullâ expiatur victima.*] Sic habebant veteres non poſſe averti aut expiari mala quæ quis ardens juſtâ irâ, cùm gravi fueratinjuria læſus, ei qui læſerat imprecatus eſſet. Huc pertinet quod ſcribit Plin. l. 28. *Defigi ditis deteſtationibus nemo non metuit.*

92. *Nocturnus occurram furor, &c.*] Sic Virg. Æneid. 4. Dido ad Æneam:

Omnibus umbra locis adero: dabis, improbe, pœnas.

Ovid. in Ibyn.

Inſequar & vultus oſſea forma tuos.
Me vigilans cernes; tacitis ego noctu in umbris
Excutiam ſomnos, viſus adeſſe, tuos.

94. *Quæ vis Deorum eſt Manium.*] Ut ſe ciſcantur de morte injuſtè illata, vim & potſtatem habent animæ à corpore ſolutæ. Scilicet *Manes*, &, *Dii*, honoris causâ, vocantur. Hinc iis aræ quoque erigebantur. Virgil. Eclog. Daphnidi mortuo aræ duæ. v. 66. Æneid. v. 63. Polydori animæ pariter: *ſtant Manibus aræ*, inquit. & v. 305. animæ Hectoris Andromache *ſacraverat aras.* Et v. 303. *Manes vocabat.* Quid propriè ſint Manes, & varias vocis acceptiones explicat luculenter ac diſſe Apuleius lib. de Deo Socratis. *Animam humanam*, inquit, *quæ tibi vita ſtipendiis corpus*

Et inquietis assidens præcordiis,
  Pavore somnos auferam.
Vos turba vicatim hinc & hinc saxis petens,
  Contundet obscœnas anus.
Post insepulta membra different lupi,
  Et Esquilinæ alites.
Neque hoc parentes, heu mihi superstites,
  Effugerit spectaculum.

atque præcordiis inhærens minimè quiescentibus, formidine expiam somnum. Deinde *plebs per singulos vicos undiq; lapidibus vos incessans, execrabiles vetulas obruet. Denique membra* vestra *insepulta discerpent lupi & volucres esquilinæ. Illud* verò *spectaculum videbunt parentes mei heu post mè viventes.*

ANNOTATIONES.

abjurantem, vetere Latina Lingua Lemurem dictitatum reperio. Ex hisce Lemuribus, qui posteritatis suorum curam sortitus, placato & quieto numine domum possidet, Lar familiaris dicitur. Qui verò ob adversa vitæ merita, multis bonis sedibus, incertâ vagatione, sese in quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, malis verò noxium, id genus plerique Larvas perhibent. Cùm verò incertum est, qua cuique eorum sortitio venerit, utrum Lar sit an Larva, Manem Deum nuncupant. Animadverte has voces postremas ad rem præsentem maximè facientes.

95. *Assidens præcordiis.*] Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit & vellicat. lib. 2. Od. 13. in fine.

99. *Insepulta membra.*] Hoc apud antiquos gravissimum malorum æstimabatur; quòd errare animæ, donec sepulchro corpus esset conditum, putarentur. Vide Iib. 1. Od. 28. Item Sophocl. Ajac. Act. ult.

100. *Esquilinæ alites,*] Esquiliæ, unus è Romæ collibus. Accipitres circa esquilias volitabant frequenter, quia illic erant sepulcreta; imò & reorum ac more damnatorum abjecta cadavera: itaque prædam ibi subodorabantur & quæritabant.

101. *Neque hoc parentes, &c.*] Hocque illis qualecunque solatium.

Posteriora criminationum Scaligeri capita tam facilia sunt, ne dicam insulsa, ut illa describere etiam pigeret. Ne tamen ea desideres, Lector, en ita ille:

Indormit unctis omnium cubilibus oblivione sellicum. *Neque structura placet: & hæc hiant, disjuncta à superioribus, & verbum,* indormit, *inane est.*

Ad me recurres: nec revocata mens tua Martis redibit vocibus. *Si fiet amens, quomodo fastidiat poculum quod mox minatur? & omnino illa sunt durissima,* venena magnum fas nefasque, &c.

Profectò si jam lapidibus infectata est plebs, si interempta anus, si insepulta à lupis & avibus lacerata, quid addit? neq; hoc parentes effugerit spectaculum, *Quid enim agant parentes tunc?*

Animadverte vocem hanc, alites, *multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeo amavit, ut maluerit hic quam quod potuit,* vultures: *& fugisset licentiam neglecta collisione.* Hactenus Jul. Scalig.

1. Nec structura, nec verbum *indormit*, insuavia videntur nisi hypercritico. Quod à superioribus disjunctum est, non hiatum facit, sed impetum animi Canidiæ audaciâ & scelere furentis optimè depingit, quæ res non pacare cogitat aut loquitur contextè & continenter, sed profert sakuatim.

2. Dormitabat sane bonus Scaliger, cùm ista culpabat. Imò si Varus fiet amens, non nisi post & per *poculum* quod mox ei *minas* Canidia minatur.

Porrò hæc, *venena, magnum fas, &c.*] durissima omninò sint, vix tamen satis ad rerum duritiam quas indicant, & parum ad frangendum veneficiæ improbitatis adamantem.

3. Profectò nihil agendum parentibus, sed tali fruendum spectaculo, ad mœstitiam utcunque leniendam, prædicit puer.

4. *Vultures* placeant homini carpendi & vellicandi avido: æquum æstimatorem non offendent *Esquilina alites:* quin collisio, & ipsa vox, *alites*, pulcra sanè, vel *dictu repetita* oblectabit.

ODE VI.

In CASSIUM SEVERUM.

Quare externos nihil mali maritos exagitas, ô canis iners contra lupos? Cur non iſthuc vanas minas convertis, ſi vales, ac laceſſis me par pari redditurum? Etenim velut Moloſſus vel Lacedæmonius canis rufus, quæ eſt defenſio grata paſtoribus, per excelſas nives erectis auribus perſequar quamcumq; feram fugientem. Tu vero poſtquam formidabili latratu impleviſti ſilvam, obfacie dapes oblatas. Cave, cave: nam ego adverſus improbos acerrimus dirigo ſtatim cornua; non ſecus ac gener contemptus à Lycambe perfido,

QUid immerentes hoſpites vexas, canis [453]
Ignavus adverſum lupos?
Quin huc inanes, ſi potes, vertis minas, [454]
Et me remorſurum petis?
Nam qualis aut Moloſſus, aut fulvus Lacon,
Amica vis paſtoribus,
Agam per altas aure ſublatâ nives,
Quæcumque præcedet fera.
Tu cum timendâ voce compleſti nemus,
Projectum odoraris cibum.
Cave, Cave: namque in malos aſperrimus
Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ ſpretus infido gener,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quid immerentes, &c.*] Hæc Ode volunt notari Caſſium Severum, oratorem petulantiſſimum accuſationibus in Senatu quandoque exitu ſemper infelici, & conatibus vanis, famoſum, item ſcriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonnium certè Aſprenatem Auguſto licet *arctius junctum* veneficii reum agere non dubitavit. Teſtes ſunt Suetonius Octav. cap. 56. Plin. lib. 35. cap 12. Is ob libellos famoſos in vulgus ſparſos, ad inſulam Cretam primum, deinde in Seriphum eſt deportatus. Ejus meminit pluribus locis Corn. Tacitus, item Quintilianus. Ille ſic habet in Dialogo de Oratoribus: *Caſſium Severum aſſirmant primum flexiſſe ab illa vetere dicendi via directa, non infirmitate ingenii, nec inſcitia literarum; ſed judicio & intellectu. Videt namque cum conditione temporum ac diverſitate aurium formam atque ſpeciem orationis eſſe mutandam, &c.* Et poſtea: *Equidem non negaverim Caſſium Severum oratorem vocari, quandoque in magna parte librorum ſuorum plus vis habeat, quam ſanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, omiſſa modeſtia & pudore verborum, ipſis eam quibus utitur armis incompoſitus, & ſtudio feriendi plerumque dejectus non pugnat ſed rixatur. Cæterum varietate eruditionis & lepore urbanitatis, & ipſarum virium robore multum cæteros ſuperat.* Fab. autem Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Caſſius*, inquit, *Severus ſi cum judicio legatur, multa dabit imitationi digna. Quod ſi cæteris vitiis colorem & gravitatem orationis abjeciſſet, & ponendus inter præcipuos foret. Nam & ingenii plurimum eſt in eis, & acerbitas mira, & urbanitas, & vis ſumma: ſed plus ſtomacho quàm conſilio dedit: præterea ut amare ſales, ita frequenter amaritudo ipſa ridicula eſt.* Ejus ſcripta ex Senatuſconſulto abolita ſunt teſte Suetonio.

Canis ignavus adverſum lupos.] Acer in ignavos, ignavus in forte, : quod argumentum ſocordiæ eſt.

3. *Quin huc inanes, &c.*] Quin me laceſſis meique ſimiles acriter remorſuros te mordentem, vel potius allatrantem.

5 *Moloſſus.*] Canis ingens & validus, Gallicè *dogue*, Angl. a Maſtiff. Ex Epiro, ubi populi fuere quondam Moloſſi. Strabo lib. 7.

Fulvus Lacon.] Canis agilitate commendatiſſimul & robore, Gall. *levrier*: Angl. Greyhound, è Laconia Peloponneſi regione, ſeu ex urbe Sparta. Virgil. Georgic. 3. v. 405.

Veloces Sparta catulos acremque Moloſſum.

6. *Amica vis paſtoribus.*] Ad arcendos à grege lupos aliasque feras. Theocrit. κύων φιλοποίμνιος, *canis ovium amans.*

7. *Agam per altas.*] Expeditus ego ſum ad inſectandos quoſcunque mihi injuriam faciens. Pergit ſcilicet noſter in metaphora.

9. *Tu cum timenda, &c.*] Tu verò cum ingens latratu maximè terribilis viſus fuiſti; repens mitis & imbellis appares, objecto pretio ſedans quemadmodum canis iners antea horrendum ira tum, projectum cibum arripiens, mutus ſubitò fi

12. *Tollo cornua.*] Vires exero, animos & bilem accendo, graviterque ulciſcor.

13. *Qualis Lycambæ, &c.*] Sicut Poeta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulen

Au

Aut acer hoſtis Bupalo.
An ſi quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

vel inimicus Bupalo infenſiſſimus. Quod ſi me qui ſquam dente nigro lacerarit, numquid plorabo velut puer imbellis?

ANNOTATIONES.

filiam anteà deſponſatam fractâ fide illi negavit uxorem, generumque habere ſprevit. At Archilochus Iambicos verſus à ſe inventos tam acerbos & amarulentos ſcripſit in Lycamben: ut eum ad deſperationem, tandemque ad ſuſpendium adegiſſe referatur. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 79.

14. *Acer hoſtis Bupalo.*] Hipponax Poeta circa Olympiadem ſexageſimam florebat, quinque circiter ante Chriſtum ſeculis. Staturâ parvus, vultu pravus ac deformis. Contigit ut offenſi duo fratres Bupalus & Anthermus, ſive pictores, ſive ſculptores, ejus imaginem omninò ridiculam effinxerunt, populique ludibrio expoſuerunt: veſum non impuné. *Hipponactis notabilis fœditas ultus erat. Quamobrem imaginem ejus laſcivia eorum videntium circulis in promptu fecere (als. ii propoſuere) quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum diſtrinxit in tantum, ut credatur aliquibus eos ad laqueum compuliſſe. Quod falſum eſt. Complura enim in finitimis inſulis ſimulachra poſtea fecere.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 5. Alii ſcribunt Epheſo urbe duntaxat cedere coactos præ pudore & irâ, propter acerbitatem verſuum Hipponactis. Ex Dionyſ. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazontem inflexit, ut gravius feriret. Cic. 3. de nat. Deorum. n. 90. *quem Hipponactis Iambus laſerat, aut qui erat Archilochi verſu vulneratus, &c.*

15. *An ſi quis atro dente, &c.*] Si vero me quiſquam impetat convitiis, an ad lacrymas, pueri more, confugiam? imò ut vir ad arma & ultionem convolabo; perſequar adverſarium uſquequaque, donec graviores acceptas plagas infligam.

ODE VII.

Ad POPULUM ROMANUM.

Deteſtatio bellorum civilium.

QUO quò ſceleſti ruitis? Aut cur dexteris
Aptantur enſes conditi?
Parumne campis atque Neptuno ſuper
Fuſum eſt Latini ſanguinis?
Non ut ſuperbas invidæ Carthaginis
Romanus arces ureret:
Intactus ut Britannus aut deſcenderet

Quò quò ſcelerati properatis? vel cur incluſi vaginâ gladii dextris inferuntur? An non ſatis Latini ſanguinis effuſum eſt terrâ marique? Non quidem ut Romani inderent excelſa caſtella æmula Carthaginis, vel ut Britanni hactenus indomiti

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quò quò, &c.*] Ambigitur quod civile ium hîc Poeta execratur: an illud quod geeſt hinc Bruto & Caſſio, illinc Auguſto Antonio & M. Lepido ducibus? An bellum iacum, cujus finem & excitum Auguſto em celebrabit Epod. 9? An potiùs illud d poſt cladem Philippenſem Sextus Pompeius arabat? Vide lib. 1. Od. 14. lib. 2. Od. 7. 3. Od. 4. & 6. Denique Epod. 16. ibique ot.

Sceleſti.] In cives & patriam injurioſi & ſæviter.

2. *Enſes conditi.*] Pax enim facta fuerat tantò poſt dimicationem Philippenſem, Pompeianos inter & Auguſtum atque Antonium.

3. *Campis atque Neptuno ſuper.*] In *campis* Philippenſibus & in mari Siculo. De hoc Epod. 4, de illis lib. 2. Od. 7. *Neptunus* maris Deus pro ipſo mari.

5. *Non ut ſuperbas, &c.*] Enimverò tantum ſanguinis Romani nuper fuſum non eſt pro defenſione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta & incenſa Carthago eſt. Tunc certè gloriosè pugnatum eſt: at certarunt nuper cives in ſeipſos impiè ut & nunc armantur.

Invida Carthaginis.] Carthago Romæ æmula quandiu ſtetit, fuit. Vide lib. 3. Od. 5. Veſl. Patercul. lib. 1. & 2.

7. *Intactus aut Britannus.*] Neque tunc fuſus

per viam ſacram vincti traherentur: ſed ut juxta Parthorum optata deſtrueretur hac civitas per vires proprias. Atquî *nec lupis hæc conſuetudo nec leonibus unquam fuit ſævire niſi contra diſſimile animal. An cæca rabies agit vos, an vis ſuperior, an crimen aliquod? Reſpondete. Silent: atq; pallidus color vultum tingit; animique attoniti obſtupeſcunt. Ita eſt. Romanos exagitat ſors inimica, & crimen ædis fraternæ; ex quo effuſus eſt humi ſanguis Remi innocentis poſteris luendus.*

Sacrâ catenatus viâ:
Sed ut, ſecundum vota Parthorum, ſuâ
Urbs hæc periret dexterâ.
Neque hic lupis mos nec fuit leonibus
Unquam niſi in diſpar feris.
Furorne cæcus, an rapit vis acrior:
An culpa? Reſponſum date,
Tacent, & ora pallor albus inficit,
Menteſque perculſæ ſtupent.
Sic eſt. Acerba fata Romanos agunt,
Sceluſque fraternæ necis;
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

ANNOTATIONES.

eſt Latinus ſanguis, ut Britanni nondum ſubacti Romano imperio vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per viam ſacrem. Vide Sueton. Octav. cap. 25. Dion. lib. 40. init. Cæſaris Comment. lib. 5. item annot. lib. 3. Od. 5. & lib. 4. Od. 14.

Deſcenderet.] Declivis nempe a foro uſque Romanum erat *via ſacra*; de qua Epod. 4. v. 7. at à foro Rom. ad Capitolium poſtea aſcendebatur.

9. *Sed ut ſecundum vota Parthorum, &c.*] Hoc ſcilicet habebant in votis hoſtes Romanorum, ut quod Imperium alienis non poterat, propriis viribus interiret. Epod. 16. init.

Suis & ipſa Roma viribus ruit,
Quam nec finitimi valuerunt perdere Marſi, &c.

de Parthis Romæ ſemper infeſtis, lib. 1. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 5.

11. *Neque hic lupis mos, &c.*] Feræ non ſæviunt in ſui ſimiles; quare ergo homo eſt homini lupus? ut habet adagium. Plin. Procem. lib. 7. *cætera animantia in ſuo genere probè degunt. Congregari videmus & ſtare contra diſſimilia. Leonum feritas inter ſe non dimicat. Serpentum nec ſus non potis ſerpentes. Nec maris quidem bellua niſi in diverſa genera ſæviunt. At herculè homini plurima ex homine ſunt mala.* Senec. Epiſt. 104. *ab homine homini quotidianum periculum. Adverſus hoc ita expedi, &c.* Id de Clement. lib. 1. cap. 26. *Apud homines tantum nec à neceſſariis quidem rabies temperat ſibi.* Sanctus Auguſtinus de Civ. Dei lib. 15. *neque enim unquam inter ſe leones, aut inter ſe dracones qualia inter ſe homines bella geſſerunt.* Juvenal. Sat. 15. v. 159.

Sed jam ſerpentum major concordia: parcit
Cognatis maculis ſimilis fera. Quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemora unquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris agit rabidâ cum tigride pacem
Perpetuam. Sævis inter ſe convenit urſis.
Aſt homini ferrum lethale incude nefandâ
Produxiſſe parum eſt.

12. *In diſpar feris.*] Al. *in diſpar genus.*

13. *Furorne cæcus, &c.*] Quid vos rapit ut bellum tam tetrum? An furor; an fatalis quædam neceſſitas, an culpa, propter quam Dii infenſi veſtris vos manibus plectant? Cicero pro M. Marcello: *omnes qui ad arma illa fato ſumus, neſcio quo Reipublicæ miſero funeſtoque compulſi, ſi aliquâ culpâ tenemur erroris humani, a ſcelere certe liberati ſumus.*

15. *Tacent, & ora pallor, &c.*] *Silentium & pallor* arguunt ſceleris conſcientiam: *ſtupor* vero notat immiſſam à Diis offenſis pœnam.

17. *Sic eſt &c.*] Ità ſanè Deorum fit ut Romani in Romanos incurrant ſæviantque. Nimirùm luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. Od. 6. lib. 3.

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, &c.

19. *Remi ſacer cruor.*] Jus naturale violâſſe Romulus, dominandi causâ, fratrem innoxium & immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis conditoris ſcelus in nepotes aſperſum idemtidem impiſſis malis vindicatur. Ita nefandâ illâ Remi cæde variè ſcribunt, Flor. lib. 1. cap. 1. *Ad tutelam novæ urbis ſufficere vallum videbatur, cujus dum irridet anguſtias Remus idque increpat ſaltu, dubium an juſſu fratris ſuus eſt. Prima certè victima fuit: munitionique urbis novæ ſuo ſanguine conſecravit.* Tit. Liv. lib. 1. cap. 7. Romulus ac Remus certatim omen & auſpicia daturi novæ urbi, augurio contendant. *Interveniit avitum malum, regni cupido, atque inde fatalem certamen eorum a ſatis*

Principi

principio; quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset; ut Dii, quorum tutelæ ea loca essent, auguriis legerent qui nomen novæ urbi daret, conditam imperio regeret; Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurum venisse fertur sex vultures: jamque nunciato augurio, cùm duplex numerus Romulo se ostendisset, utrumque Regem sua multitudo consaluta erat, tempore illi præcepto. At hi numero avium regnum trahebant. Inde cum altercatione congressi, certamine irarum ad cædem vertuntur. Ibi in turba ictus Remus cecidit. Vulgatior famæ est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros: inde ab irato Romulo interfectum, ita solus, potitus imperio Romulus, &c. Vide & Aurel. Victorem Plutarch. in Romulo, Oros. lib. 2. S. August. lib. 3. de Civitat. Dei, cap. 6, Ovid. Fastor. 4.

ODE VIII. In VETULAM.

ROGARE longo putidam te sæculo, [458]
Vires quid enervet meas?
Cùm sit tibi dens ater, & rugis vetus
Frontem senectus exaret;
Hierque turpis inter aridas nateis
Podex, velut crudæ bovis.
Sed incitat me pectus, & mammæ putres,
Equina quales ubera:
Venterque mollis, & femur tumentibus
Exile suris aditum.
Esto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita, quæ rotundioribus
Onusta baccis ambuler.
Quid, quod libelli Stoici inter sericos [459]
Jacere pulvillos amant?
Illiterati num minus nervi rigent?
Minusve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
Ore allaborandum est tibi.

Te diuturno ævo futentem decetne quærere quid exhauriat vires meas? Siquidem nigri sunt tibi dentes, & frons sulcata rugis senii * * *

Inter pulvillos.] Super pulvinos ſcilicet lectuli triclinaris, accubitorii, lucubratorii; in quovereres lectioni & ſcriptioni vacabant. Per. Sat. 1. v. 53.

Quicquid denique eſt lectis ſcribitur in citreis.

Cætera hujus Odes abſit ut explanare aggrediar, neque alia multis locis ſimilia. Quintiliano morem geram libens lib. 1. cap. 8. ſic ſcribenti: *Horatium in quibuſdam nolim interpretari.* Pudor nempe vetat. Quin & Scaliger Hypercrit. ita cenſet: Epod. 8. & 12. *Nebulonis & nequam eſſe opertuit, non Horatii.*

ODE IX. Ad MECENATEM.

Præſentit Voluptatem mox futuram ex Auguſti ad Actium Victoriâ.

Ecquando vinum Cæcubum ad ſolemnes epulas reſervatum latus ego ob victoriam Auguſti, potabo tecum, O felix Mæcenas, in ædibus magnificis canente cum fiſtulis citharâ hac Dorium modum, illis Phrygium? Sanè ita placet Jovi. Haud ita pridem ſic fecimus, quando Neptunius Imperator

QUANDO repôſtum Cæcubum ad feſtas dapes, [460]
Victore lætus Cæſare,
Tecum ſub altâ (ſic Jovi gratum) domo,
Beate Mæcenas, bibam,
Sonante miſtum tibiis carmen lyrâ,
Hac Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus cum freto Neptunius [461]

ANNOTATIONES.

Metrum ſimile Epod. 1.

1. *Quando repôſtum, &c.*] Vel ex iſta Ode liquet, nec libros nec Odas Horatii eo diſpoſitas ordine quo factæ ſunt: ſiquidem hic lætitia expromitur de futura mox victoria Actiaca quæ jam conſummata celebratur in Od. 37. lib. 1. Hîc, inquam, Poeta ſcribens ad Mæcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc verſantem, gaudium ſuum exprimit ex primo nuncio fugæ Antonii & Cleopatræ.

Cæcubum.] Vinum optimum, de quo plura l. 1. Od. 20. v. 9.

Ad feſtas dapes.] In ſacris & feſtis, in honorem Deorum inſtruebuntur epulæ opiparæ, & ponebantur vina melioris notæ.

2. *Victore Cæſare*] Xiphilin. in Auguſto, *Cæſar ſuperior fuit eo prælio navali ad quartum Nonas Septembris confecto: quem diem propterea notavi, quod eo penes unum Cæſarem ſumma rerum fuit, ut ex eo anni principatus ejus numerentur. Cæſar urbem ædificavit eo loco, in quo ſibi victoriam pepererat, eamque Nicopolim appellavit, &c.* Ibidem quoq; ludos Quinquennales inſtituit, & Apollini templum dedicavit, ut tam inſignis in Epiro victoriæ dignum Auguſto monimentum permaneret. Vide Epod. 1. init. & totam Od. 37. lib. 1. ibique annotat.

3. *Sub altâ domo.*] Altis columnis ex marmore adornata, l. 3. Od. 29.

Molem propinquam nubibus arduis.

Sic Jovi gratum.] Jovi Diiſq; fore gratum ait gaudium ob victorem Auguſtum, quippe cui ex voluntate Numinum orbis Imperium deſtinatum erat: quod quidem aſſeruit, l. 1. Od. 2. & alibi.

6. *Hac Dorium, illis barbarum*] Lyra ſonante Dorium carmen ſeu modum; tibiis verò canentibus barbarum ſive Phrygium. Tres erant vulgares modi, Ionius ſive Lydius, in *Ut*; Dorius, in *Re*; Phrygius in *Mi*, de quibus fusè Glareanus in hunc locum. Primus acutus rebus lætis ſerviebat; ſecundus gravis & ſedatus, rebus ſeriis; tertius medius, rebus ſacris. Vide Athen. l. 14. c. 5. Item Cœl. Rhod. l. 9. c. 3. ubi ex Caſſiodoro ſic ſcribit: *Dorius prudentia largitor eſt & caſtitatis effector: Phrygius pugnas excitat, vocatum furoris inflammat: Æolius animi tempeſtates tranquillat, ſomnumque jam placatis attribuit: Lydius intellectum obtuſis acuit, & terreno deſiderio gravatis cœleſtium appetentiam inducit, bonorum operator eximius.* Hinc apparet cur pueros Doricam in primis harmoniam edocendos moneat Ariſtoteles. Polit. 8.

Barbarum.] Aſiatici omnes à Græcis vocabantur barbari; hinc barbarum dicitur quicquid eſt à Phrygia Aſiæ regione, lib. 2. Od. 4. v. 9.

Barbara poſtquam cecidere turma.

Barbaricum aurum, Æneid. 2. v. 504. & *barbara cœrum tegmina*, Æneid. 11. v. 777 quæ Phrygia erant acu picta & elaborata. Athen. cit. l. 14. c. 5. *Tres ſunt harmoniarum differentiæ, quot & Græciæ nationes*; Æolica nempe, Dorica, Ionica. *Phrygiam autem, ac Lydiam Græci didicerunt à Lydis ac Phrygibus, qui cum Pelope venerunt in Peloponneſum.*

7. *Ut nuper*] Sicut liberaliter quidem bibimus nuper, ſeu ante annos quinque, cùm Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Auguſto eſt, ad fretum Siculum, indeque pulſus fugit.

Dux

Dux fugit uſtis navibus,
Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
Servis amicus perfidis,
Romanus (eheu poſteri negabitis)
Emancipatus fœminæ
Fert vallum & arma miles, & ſpadonibus
Servire rugoſis poteſt.
Interque ſigna (turpe!) militaria
Sol aſpicit conopeum.

fretо Siculo *pulſus fugam arripuit, poſt incenſas naves; minatus civibus*, injicere *catenas, quas liberaliter detraxerat ſervi infidelibus. Romanus (eheu nepotes haud credetis) mulieris factus mancipium, miles portat palum atque arma, nec erubeſcit ſervire eunuchis rugoſis. Interq; vexilla bellica* (proh fœdam rem!) *Sol videt conopeum.*

ANNOTATIONES.

Neptunius Dux.] *Sextus Pompeius ruptis ergaſtulis mare obſedit: interceptis commeatibus Italiam vexavit; & cùm mari feliciter uteretur, Neptuni ſe filium confeſſus eſt.* Aurel. Vict. de Viris illuſtribus, c. 7. Alii ſcribunt, quod ejus pater magnus Pompeius exactis piratis & hoſtibus mari dominatus eſſet, hinc ſe Neptuni filium dixiſſe, & cœrulea veſte indutum juveniliter ſuperbiendo depugnaſſe. Appian. Bell. Civil. l. 5. Dio l. 48.

8. *Fugit.*] Aur. Vict. cit. *Sextus ab Auguſto per Agrippam navali prælio victus in Aſiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occiſus eſt.* Florus l. 4. c. 8. Sextus Pompeius *perditis rebus profugit; Aſiamq; velis petit, venturus ibi in haſtium manus & catenas . . . . Non alia poſt Xerxem miſerabilior fuga. Quippe modò trecentarum quinquaginta navium dominus, cum ſex ſeptemve fugiebat, extincto Prætoria navis lumine, annulis in mare abiectis pavens ac reſpectans, & tamen non timens ne periret.*

Uſtis navibus.] M. Agrippæ opera ſcilicet à quo fugatas Sexti Pompeii naves, ſcribit Sueton. Oct. c. 16. T. Liv. Epit. l. 129. *Adverſus Sext. Pompeium*, inquit, *vario eventu navalibus certaminibus pugnatum eſt; ita ut ex duabus Cæſaris claſſibus, altera cui Agrippa præerat vincerat, altera quam Cæſar duxerat, victa . . . . victus deinde Pompeius in Ciliciam profugit.* (Hæc prior fuga; poſtrema illa de qua paulò ante dixi ex Floro) *M. Agrippa navali corona à Cæſare donatus eſt: qui bonos ante eum nemini habitus erat.*

9. *Minatus urbi vincula quæ detraxerat &c.*] Servos ad arma Pompeius ille Sextus magno quidem numero vocarat. Teſtes Dio, & L. Flor. cit. *Cum ergaſtula armaſſet, Siciliam Sardiniamq; habebat. Jam & claſſe medium mare inſederat. Quàm diverſus à patre! Ille Ciliças extinxerat: hic ſecum pirata navales agitabat.* Vide & annot. ad Epod. 4. in fine.

10. *Servis amicus perfidis.*] Fugitivis nempe & erga dominos perfidis liberatem & arma dabat, benignè excipiens & amicè, quos animadverti graviter oportebat.

11. *Romanus.*] Antonius ejuſque aſſeclæ Romanorum permulti.

12. *Fœmina.*] Cleopatræ, de quâ l. 1. Od. 37.

13. *Fert vallum, &c.*] Virg. Georg. 2. v. 25.

Quadrifidaſque ſudes & acuto robore vallos.

Ubi Servius monet, bis idem dictum: nam & valli & ſudes idem ſunt: Gall. *des Pieux.* Angl. Palliadoes. Vegetius l. 3. c. 8. ita rem explicat: *Super aggerem valli, hoc eſt, ſudes vel tribuli ligni diguntur*, nimirùm ad munienda caſtra. Porrò Romanus quiſque miles debebat ferre ſecum duodecim ſudes, arma, viaticum, ollam, veru, ſecurim, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus ſervire.] Cleopatram illi comitabantur, adeoq; imperabant Romanis militantibus ſub ejus vel Antonii ſignis: quod eis turpe & indignum. Vide l. 1. Od. 37. v. 9. *Spado* à ἀνάω, *evello*, dictus, *Rugoſis*, quia plurimæ illis rugæ ob virilitatis adeoq; caloris amiſſionem.

16. *Conopeum.*] Licenter corripitur penultima hujus vocis ex ſe longa; κωνωπεῖον, tentorii genus quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices, qui κώνωπες nuncupantur à Græcis. Hi ſunt enim illic frequentes ob maris vicinitatem. Horatius indignitatem auget ex eo quod muliebre tabernaculum erat pro Prætorio ſeu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hunc frementes, &c.*] Adverſus Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, ſcilicet indignati quod ſervire juberentur fœminæ, & effœminatis, *ſpadonibus rugoſis.*

Verterunt bis mille equos.] Scaliger, ſuo more, *illa*, inquit, *ferre nequeo: nam & inſuavia ſunt, nec conveniunt pugnæ navali.* Imò Gallorum fremitum & morum aſperitatem bellè exprimunt: Deinde an Hypercriticus neſciebat, præter navales copias, ad littus adfuiſſe terreſtres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terreſtri Antonii ad Cæſarianum tranſiſſe illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæſaris promoverunt: ut teſtatur Servius ad Æneid. 6. & Plutarchus in Antonio; *Terreſtribus copiis ab Antonio Canidius præerat: à Cæſare Taurus: qui utrinq; inſtructa acie in littore quieſcebant, eventum navalis pugnæ expectantes.*

Ad

Adverſus iſtum Galli indignantes Auguſtum, inclamando, converterunt duo millia equorum: & naves hoſtium ad ſiniſtram diſpoſita in portu delitescunt. Io triumphe, tu raptos auratos currus & juvencas integras. Io triumphe, non vexiſti Imperatorem ſimilem ſeu in bello Jugurthino, ſeu in Africano cum cui ſua virtus tumulum erexit ſuper Carthaginem. Hoſtis ſuperatus in terra & mari ſagulum purpureum mutavit lugubri:

Ad hunc frementes verterunt bis mille equos
Galli, canentes Cæſarem:
Hoſtiliumque navium portu latent
Puppes ſiniſtrorſum ſitæ. 20
Io triumphe, tu moraris aureos [463]
Currus & intactas boves.
Io triumphe, nec Jugurthino parem
Bello reportaſti ducem;
Neque Africano, cui ſuper Carthaginem 25
Virtus ſepulcrum condidit.
Terrâ marique victus hoſtis, Punico [464]
Lugubre mutavit ſagum:

ANNOTATIONES.

18. *Canentes Cæſarem.*] Nos vernaculè dicere-mus, God ſave the King.

19. *Hoſtiliumque navium portu latent Puppes.*] Continuò excandeſcens Julius Scaliger, *Si latent puppes, prora non latent*, inquit. Egregiè admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obverſæ. Ergo malè redarguitur iſte locus. Horatius notat ſexaginta naves Cleopatræ poſt claſſem Antonii collocatas, ſublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capeſſendam & vela facienda in Ægyptum. Plutarch. mox cit.

20. *Siniſtrorſum ſita.*] Valeant qui legunt *citæ*. Hoſtiles naves è portu Actiaco prodeuntes ad ſiniſtram habebant Peloponneſum, quo fugerunt, & inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio: *Naves ſexaginta Cleopatræ, qua poſt magnas naves erant ſitæ, velis ſublatis per medios pugnantes fugam arripiunt, ſuoſq; perturbant. Cæſariani non ſine admiratione ſpectant fugientes naves in Peloponneſum converſas: nec qua de cauſa id fieret intelligebant.* Additque Antonium non viri aut ducis conſiliis uſum, ſed amantis; tractum ſcilicet à muliere, & poſthabitis omnibus Cleopatram inſecutum.

21. *Io.*] Vox lætitiæ index, quâ triumphanti duci militares acclamabant.

Triumphe.] Triumphum alloquitur & compellat veluti Deum. Sic l. 4. Od. 2.

Tuque dum procedis, Io triumphe.

22. *Aureos Currus.*] Triumphales Auguſto debitos. Horum formam deſcribit Zonaras his verbis, τὸ δὲ ἅρμα ὅτε ἀγωνιοῖτο, ὅτε καὶ ἀγωνιοῖτο ἢ ἀμφὶς, ἀλλ' ἐς κύργῳ περιφερῆ τρόπον ἐξειργασο. *Currus autem* triumphalis ſciheces, *neque Circenſi neque bellico ſimilis, ſed in turris rotunda modum factus erat.*

22. *Intactas boves.*] Triumphantium quiſque immolabat juvencas *intactas*, id eſt, vel tauro vel jugo nondum ſubditas. Virg. Georg. 4. v. 540.

Delige & intactâ totidem cervice juvencas.

23. *Nec Jugurthino parem.*] Non parem ſed longè Auguſto inferiorem Marium Jugurthæ victorem. Vide lib. 2. Od. 1. ſtroph. 7. ibique annot. ad vocem *Jugurtha*.

25. *Neque Africano.*] Nec Cæſari parem Scipionem, quanquam diruit hic Carthaginem Imperii æmulam: ita ut ejus urbis ruinæ ſint illuſtre veluti mauſoleum P. Cornel. Scipioni, ob ejus virtutes planè ſingulares quæ in Africano bello & triumpho eluxerunt.

26. *Sepulcrum.*] Vetus Interpres hic ſic annotat: *Tangit hiſtoriam, in qua ſcriptum eſt, ex Oraculo, ad compeſcendos Afros debere ſepulcrum Scipioni Africano ita conſtitui, ut Africam intueretur. Hoc autem Deorum monitu poſitum eſt inter Oſtiam & portum.* At contra Plutarchus ſcribit ſepulcrum Scipionis Linterni extare. Mancinello teſte, apud Caietam in marmoreo ſepulcro æneáque urna hæc leguntur:

Devicto Annibale & captâ Carthagine, & auctо Imperio, hos cineres marmore tectus habes:
Cui non Europe, non obſtitit Africa quondam.
Reſpice res hominum, quàm brevis urna premit.

27. *Terrâ marique victus hoſtis.*] Antonius; poſt cujus fugam in Ægyptum, terreſtris ejus exercitus duce Canidio ad Auguſti partes tranſiit.

Punico Lugubre mutavit ſagum.] In ſignum mœroris, exuit ſagum punicei, coccinei, purpurei rubei coloris; induitque aliud pullum, atrum, lugubre. *Phœniceus* ſeu puniceus color *exuberantiam ſplendoremque ſignificat ruboris*: inquit Gellius l. 2. c. 26. *Sagum* veſtis erat in bello uſitata, brevior, ſubnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt ſagum habuiſſe manicas inſtar tunicæ. Erat porrò coloris rubei, tum quod is Martі convenit; tum ut cruor è vulneribus manans ob ſimilem colorem minus appareret minuſq;

Aut

Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non ſuis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, ſcyphos,
Et Chia vina aut Lesbia;
Vel, quod fluentem nauſeam coerceat
Metire nobis Cæcubum.
Curam metumque Cæſaris rerum juvat
Dulci Lyæo ſolvere.

Nunc *ille vel in Cretam centenis urbibus claram fugit adverſis ventis; vel ad Syrtes Auſtro vexatas: vel errat anceps per maria. Famula; huc affer cyathos maiores, & vina Chia, vel Lesbia: quin potius infunde nobis Cacubum, quod reprimat nauſeam fluctuantem.* Certè *decet abſtergere ſolicitudinem ac formidinem* pro *rebus Auguſti*, bibendo *ſuave vinum.*

ANNOTATIONES.

29. *Aut ille, &c.*] Quo tenderet Antonii claſſis ignorabatur: Sciebatur tamen verſus Peloponneſum navigaſſe; ut antè dixi ex Plutarcho. Poſteà verò cognitum eſt Cretæ oram legiſſe; ut in Ægyptum pergeret.

Cretam.] De ea inſula lib. 3. Od. 27. ſtroph. 9.

30. *Ventis non ſuis.*] Sibi non propitiis.

31. *Noto.*] Vento Meridionali.

Syrtes.] In Libyco mari ſunt eæ, vulgò *Scichos de Barbaris*, à σύρω *trabo*, quod in eas maris partes arenæ cumulos, limum, & ſaxa aggerant & trahant fluctus. Vide lib. 2. Od. 6. v. 3.

32. *Fertur incerto mari.*] Quo fugiat incertus rebus deſperatis.

33. *Capaciores affer, &c.*] In feſtis, & in magna lætitia, Græco more, majoribus poculis & largiter bibebatur.

34. *Chia vina aut Lesbia.*] Tranſmarina vina ideoque pretioſa; è Chio & Lesbo inſulis maris Ægæi. Plin. lib. 14. cap. 7. & 14. De Chii vini bonitate lib. 3. Od. 19. v. 5. De Lesbio, lib. 1. Od. 17. ſtroph. 6.

36 *Cacubum.*] Vinum generoſum è Cæcubo Latii monte: de illo lib. 1. Od. 20. habet virtutem coercendi nauſeam, inquiunt; quod auſterum ſit & pungens, adeoque fluxum ſiſtat aut reſtringat phlegmatis. Porrò ejuſmodi vinum petit Horatius, ut poſſit affatim bibere abſque nauſeâ & vomitu.

37. *Curam metumque Cæſaris.*] Magno ſe fuiſſe in metu pro Cæſare indicat; & quidem Romæ tunc fuiſſe trepidationem non parvam refert Dio: at poſte in fugam verſo jam lætus, vino ſe diſcuſſurum ait quicquid pavoris & curæ animo diu inſedit.

38. *Lyæo.*] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, à λύω *ſolvere*, ut jam notavi lib. 1. Od. 7.

ODE X.

In MÆVIUM POETAM.

Ei Naufragium imprecatur.

MAla ſoluta navis exit alite
Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,

[465] *Navis abit ſoluta* portu *infelici auſpicio, vehens ſatentem Mævium. Auſter ſæ*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Mala ſoluta, &c.*] Amico Virgilio & bono Poetæ fauſtam navigationem eſt apprecatus Od. 3. lib. 1. at Mævio contraria omnia hic.

Mala alite.] Sunt qui *alitem* feminino genere poni velint pro malo ſemper augurio. Lactant. in Papin. Thebaid. 3.

2. *Olentem Mævium,*] Is obſoletarum vocum ſectator, bonorumque Poetarum inſectator, duobus iſtis viriis duntaxat famoſus Poeta, Virgilii atq; Horatii temporibus: tam inviſus bonis quàm invidus. Virgil Ecloga 3.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina Mævi,
Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.

Auctor lib. de cauſ. corrupt. eloq. ita præcipit: *Quædam arcentur ut jam obliteratæ & elumbes*, id eſt, nimiam vetuſtatem ac veluti ſitum redolentes.

Auſter

ut tetris fluctibus vexes utrumque latus navis. Eurus autem mari perturbato dispergat funes & remos disruptos. Exurgat Aquilo tam vehemens, quam cum frangit ilices in excelsis montibus concussas. Nec propitium ullum affulgeat astrum nocte obscura qua parte *Orion occidit. Nec tranquilliore mari naviget quam exercitus Græcorum victor, quando Minerva ab incensa Troja iram convertit in scelleratam Ajacis navim. O quantus sudor imminet tuis nautis; tibi verò pallor flavus, atque ejulatio viro indigna, & vota ad Jovem surdum; cum murmurans Ionium mare fregerit navim Austro humido! Quod si tu in curvo littore jacens pascas mergos, opimum spolium, à me procellis sacrificabitur lascivus hircus, & nigra ovicula.*

Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus inverso mari,
Fractosque remos differat.
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices.
Nec sidus atra nocte amicum appareat,
Qua tristis Orion cadit.
Quietiore nec feratur æquore,
Quàm Graia victorum manus,
Cùm Pallas usto vertit iram ab Ilio,
In impiam Ajacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis
Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
Preces & aversum ad Jovem:
Ionius udo cùm remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quòd si præda curvo littore
Porrecta mergos juveris;
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna tempestatibus.

ANNOTATIONES.

4. *Auster, memento, &c.*] *Austrum* à meridie flantem & in Ionio mari valde sævientem primùm invocat adversus Mævium navigantem; deinde *Eurum* ab Oriente, tum Boream seu *Aquilonem* a Septentrione; ut colluctantes more subvertant, Mæviumque fluctibus obruant. Virgil. Æneid. 1.

Una Eurus Notusque ruunt, creberq; procellis Africus.

10. *Orion.*] De hujus sideris occasu tempestuoso & navigantibus tristi, lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine, lib. 3. Od. 4. sub finem, &c.

12. *Graia victorum manus.*] Ad Caphareum Euboeæ promontorium disjecta tota classis Græcorum tempestatibus tantùm non periit, cum reverterentur post expugnatam Trojam.

13. *Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio.*] Offensa primùm illa fuerat judicio Paridis, adeoque Trojanis infesta: deinde Græcis etiam; tum quod Ulysses & Diomedes è suo templo Palladium rapuissent; tum ut canit Virgilius:

Unius ob noxam & furias Ajacis Oilei.

14. *Impiam Ajacis ratem.*] Impius certè Ajax Oileus & sacrilegus, qui Cassandram ad ipsas Palladis aras violarat. Unde navis ejus diffracta ipse verò mox in saxum enatans fulmine pariter attritus.

18. *Aversum ad Jovem.*] Preces & vota minimè audientem, scilicet improbo iratum.

19. *Ionius.*] Ionium mare inter Epirum ac Peloponnesum ab ortu, & magnam Græciam Siciliamque ab occasu porrigitur.

21. *Opima quod si præda.*] Quod si tuum cadaver in littore pascat aves marinas, sacra spondeo tempestatibus.

23. *Caper.*] Quia Mævius petulans & olens ut caper.

24. *Agna.*] Vigil. Æneid. 3. *nigram, hyemi pecudem.* Æneid. 5. *tempestatibus agnam.*

Tempestatibus.] His quoque templum erat Romæ dedicatum olim à Scipione. Ovid. Fast. 6.

Te quoque, tempestas, meritam delubra fatemur.

Cic. de Nat. Deor 3. n. 51. asserit in Deorum numerum referendas esse tempestates, *qua populi Romani vitibus consecrata sunt . . . . . nostri quidam duces mare ingredientes immolare hostias fluctibus consueverunt.*

ODE

ODE XI.

Ad PETTIUM.

Amore ſe Lyciſci occupatum non poſſe verſibus condendis vacare.

PEtti, nihil me, ſicut antèà, juvat [467]
Scribere verſiculos,
Amore perculſum gravi :
Amore, qui me præter omnes, expetit
Mollibus in pueris
Aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo deſtiti
Inachiâ furere,
Silvis honorem decutit,
Heu me, per urbem (nam pudet tanti mali)
Fabula quanta fui !
Conviviorum & pœnitet, [468]
In queis amantem & languor & ſilentium
Arguit, & latere
Petitus imo ſpiritus,
Contraque lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium
Querebar, applorans tibi ;
Simul calentis inverecundus Deus
Fervidior mero
Arcana promôrat loco.

O Petti, nequaquam placet, ut prius, verſus facere, quia, amore gravi occupor ; amore, qui me præ cunctis incendere cupit erga teneros pueros vel puellas. Hic tertius December ſpoliat arbores foliis, ex quo deſii deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem ! (Nam pudet me tanti mali :) pœnitet etiam conviviorum, in quibus amans declarat ſe languore, taciturnitate, ſuſpiriis è profundo pectore deductis. Tum verò *ſimulac ardente vino incalueram, & numen pudore carens ſecreta mea dimoverat loco ſuo : ego flens apud te conquerebar*, quod *ſincera mens pauperis non prævaleret queſtus.*

ANNOTATIONES.

Hanc Oden aliqui faciunt dicolon diſtrophon, cujus primus quiſque verſus ſit Iambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, ut Epod. 1. *Ibis Liburnis, &c.*

Secundus Sapphicus, conſtans penthemimeri heroica, & dimetro Iambico ; id eſt, duobus dactylis, & ſyllaba : deinde quatuor Iambis ; receptо tamen imparibus locis ſpondæo.

Alii placet, eſſe dicolon triſtrophon : ut primus quiſque verſus ſit Iambicus trimeter, ut ante dictum eſt. Alter quiſque Dactylicus dimeter, ut lib. 4. Od. 7. *Arboribuſque coma.*

Tertius Iambicus dimeter, ut Epod. 1. *Amice propugnacula.*

1. *Petti, nihil me, &c.*] Apud Pettium ſive Pectium contubernalem ſuum queritur, quod per amorem numquam ſibi liceat interquieſcere, modo puellam modò puerum aliquem depereunti.

Nihil juvat Scribere verſiculos Amore perculſum gravi.] Contrà Propertius amore ſe ait incitari ad condendos verſus lib. 2. Eleg. 1.

Quaeritis unde mihi toties ſcribantur amores,
Unde meus veniat mollis in ore liber ?
Non mihi Calliope, non hac mihi cantat Apollo :
Ingenium nobis ipſa puella facit.
Seu vidi ad frontem, ... capillos, &c.
Invenio cauſas mille, poeta, novas, &c.

7. *Tertius December.*] Tertius itaque annus eſt.

11. *Fabula quanta fui.*] Quot rumores, quot ſermones vagati de me, ob Inachiæ amorem imò furorem.

16. *Contraque lucrum, &c.*] Adverſus rivalium ditiorum munera opima nihil me poſſe ac proficere apud Inachiam avaram meretricem. Quidam legunt, *Contrâne lucrum nil valere candidum Pauperis ingenium.*

Candidum pauperis ingenium.] Candidos mores, ingenii vim & acumen, ſapientiam, eruditionem, aliaſque animi dotes eximias.

19. *Simul calentis, &c.*] Quoties verò Bacchus ; id eſt, vinum, me ebrium fecerat, atque adeo loquacem & inverecundum : toties *applorans tibi* nudabam mentis meæ vulnera, amoris tormenta & cruciatus.

Quod

Addebam porrò: *Quod ſi libera indignatio cor meum inflammet, ut in auras diſſipet moleſta hæc pabula nequaquam ſublevantia dolorem improbum*; protinus *abjecta verecundia ceſſabis pugnare adverſus inæquales.* At *poſtquam ipſa coram te graviter ſtatueram, accepto mandato diſcedendi in ædes meas, dubio greſſu ibam ad fores: heu mihi non propitias, & dura heu veſtibula, in quibus rupi lumbos & latus. Jam me occupat amor Lyciſci gloriantis omnem feminam ſuperare mollitia: Quo re exſolvere non poſſint ſincera amicorum monita vel objurgationes acerbæ;*

Quod ſi meis inæſtuet præcordiis
Libera bilis, ut hæc
Ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia;
Deſinet imparibus
Certare ſummotus pudor.
Ubi hæc ſeverus te palam laudaveram, [469]
Juſſus abire domum,
Ferebar incerto pede *Torrent. in Theocr. XIII. 30*
Ad non amicos, heu, mihi poſtes, & heu
Limina dura, quibus
Lumbos & infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitiâ
Amor Lyciſci me tenet:
Unde expedire non amicorum queant
Libera conſilia,
Nec contumeliæ graves:

ANNOTATIONES.

22. *Quod ſi meis, &c.*] Ex contemptu ſui amoris oriebatur indignatio & ira adverſus Inachiam; & hinc comminatio ſe eam oblivioni daturum. Sed brevi redibat ad priorem erga illam ardorem; quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

23. *Ut hæc ingrata ventis dividat, &c.*] Ut procul expellat, & penitus ex animo excutiat ac deleat iſta amoris *fomenta* alimentaque, nempe ſuſpiria, ſilentium, lacrymas, querimonias, anxias animi ſecum luctationes; quæ omnia accendunt potius amorem & augent cruciatum, quam levant aut ſedant.

26. *Deſinet imparibus certare ſummotus pudor.*] Alii aliter locum hunc intelligunt. Suum cuique ſit arbitrium expiſcandi ſenſus novos; ego ſic interpretor cum Pulmanno: non amplius Inachiæ procaci me ſummittam pudens nimium: ſed eam aſpernabor, deſinamque ſectari imparem, id eſt, amori meo non reſpondentem. Vel ſic: cum *imparibus*, id eſt, rivalibus me potentioribus certare deſinam, iiſque ſine pudore concedam mulierem lucri magis cupidam, quàm ſinceri & candidi ingenii amantem; adeoque indignam meis amoribus. Priori interpretationi favet quod ait Horatius lib. 1. Od. 33. Veneri placere interdum jungere *imparem formas atque animos, &c.* lib. 4. Od. 11.

Diſparem vites. Age, jam meorum Finis amorum.

Denique Epod. 15.

Et quæres iratus parvus.

28. *Ubi hæc ſeverus, &c.*] Poſtquam ego conſtanter & magnificè apud te dixeram, me abjecturum occupationes ejuſmodi venas & importunas; atque à te, Petti amice, *juſſus* eram abire domum, & propoſita quiete frui; contra ſubitò redeunte & trahente amore Inachiæ, ad ejus ædes ferebar. Tibull.

Juravi quoties reditorum ad limina nunquam!
Cùm bene juravi, pòs tamen ipſe redit.

32. *Limina dura.*] Vel propter immitem dominam, vel potius quod in iis jacens pernoctanſque lumbos & latus infregerat: ex more amantium, de quo fusè lib. 3. Od. 10. Ovid. Remed. amor. lib. 2.

Nec latus in duro limine pone tuum.

34. *Mulierculam Vincere mollitia.*] Ludus eſt in voce *mulier*, quaſi *mollier* à mollitie dicta. Iſidor. lib. 11. cap. 11. Præclare Petrus Bleſenſis ſerm. 1. in Adven. Angelicam ſalutationem explicans: *ave benedicta inter mulieres*, inquit, *id eſt, ſola robuſta inter molles.*

38. *Libera conſilia.*] Amicè dato, abſque ullâ adulatione, vel offenſionis metu.

39. *Contumeliæ graves.*] Jactata ſcommata ab amicis objicientibus mihi amorem probroſum. Alii explicant: injuriæ ob Lyciſco vel meretrici qualibet irrogatæ; minus ad rem, ut mihi quidem videtur.

Sed

Sed alius ardor, aut puellæ candidæ,
Aut teretis pueri,
Longam renodantis comam.

sed tantum alius amor, sive adolescentula speciosa, sive rotunduli pueri prolixos capillos nodo colligentis.

ANNOTATIONES.

40. *Sed alius ardor, &c.*] Cicer. Tuscul. 4 n. 74. *Etiam novo quodam amore veterem amorem tanquam clavo clavum ejiciendum putant.* Ovid.

Successere novo tollitur omnis amor.

41. *Teretis.*] Habentis membra succi plena solida, polita, obesula.

42. *Longam renodantis comam.*] Catamiti illi seu pueri meritorii capillos instar mulierum alebant, & in nodum colligebant. Vide lib. 2. Od. 5. in fine. Et lib. 4. Od. 10.

ODE XII.

In ANUM FOETIDAM.

QUid tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
Munera cur mihi, quidve tabellas [470]
Mittis, nec firmo juveni, neque naris obesæ?
Namque sagacius unus odoror,
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis
Quàm canis acer, ubi lateat sus.
Quis sudor vietis & quàm malus undiq; membris
Crescit odor! cum pene soluto
Indomitam properat rabiem sedare; nec illi
Jam manet humida creta colorque,

*Quid petis femina, atris barris digna? Quare dona, quare literas mittis mihi, nec valido adolescenti, nec habetis nasi? Ego quippe subtilius olfacio utrum sit tibi polypus, an olens caper resideat in axillis pilosis, quàm sagax canis ubi aper delitescat. At, at quantus sudor, & quam teter odor undiq; emanat è membris flaccidis! * * * * * * * * * * * * * * * neq; si flat uda creta, & color*

ANNOTATIONES.

Metrum simile est Od. 7. lib. 1.

1. *Quid tibi vis?*] Vide annot. ad calcem Epod. 8.

Dignissima barris.] Digna mulier amatoribus sordidis ac deformibus, quales barri, seu bajuli sole adusti, stupidi, impoliti: vel similibus elephantis, qui *odore graves, formâ truces, mole terribiles.* Vide l. 1. Sat. 4. annot. ad istas voces: *Barrus inops.* Porrò elephas dicitur barrus ob gravitatem Græcè βάρος, nam inter quadrupedes mole præstat: vel à voce *bar*, quæ peregrinum significat: vel à voce *beira* quæ idem quod *behemoth* Hebraicè significat, scilicet ingentem bestiam.

3. *Naris obesæ.*] Ex Aristot. Physiogn. cap. 6 *Qui nasum habent in summo crassum, ii stupidi sunt.*

5. *Polypus.*] Est morbus narium fœtidus: sive est caruncula in naso putida, respirationem obstruens, & tetrum emittens anhelitum.

Hircus in alis.] Fœtens humor in axillis, tam grave olens quàm hircus.

7. *Quis sudor, &c.*] Loquitur Horatius: O quàm gravis odor, & fœtens sudor exit è membris anus putidæ!

9, 10. *Nec illi Jam manet humida creta.*] Cum olenti sudore defluit pariter fucus ille quo faciem incrustarat: quippe rugas cretâ seu gypso obduxerat. obtexerat. Plin. lib. 35. cap. 16. *Est in medicaminibus & Chia terra candicans, usus ad mulierum maximè cutem.* Idem ibid. cap. seq. *Creta plura genera . . . . candidum & ad purpurissum inclinant, vis utriq; natura cretæ est: sudoresq; immodicos sistit illita, &c.* Petronius, *perfluebant per frontem sudantis acacia rivi. Inter rugas malarum tantum erat creta, ut putares detectum parietem nimbo laborare.*

10, 11. *Colorque Stercore fucatus crocodili.*] E terrestris crocodili fimo cerussæ admixto fit medicamentum ad extenuandam cutim, nitidamque reddendam. Plin. lib. 28. cap. 8. *Alter crocodilus (cordylum vocant) ei similis, multùm infra magnitudinem, in terra tantùm, odoratissimis floribus vivit. Ob id intestina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore farta.* Ejus stercus *crocodileam* appellant: quæ *illita ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit: ex aqua verò morbos omnes, quorum natura serpit*

Stercore

fucatus ſimo crocodili, . . .
* * * * * * * * *
* * * * * * * * *
* * * * * * * * *
* * * * * * * * *
* * * * * * * * *

Cui verò parabatur lana bis tincta purpura Tyria? Nimirum tibi: ut nullus eſſet contubernalis inter ſocios, quem plus amaret ſua mulier, quàm ego te: O ego minimè fortunata, quam tu fugis non ſecus ac agna lupos & capra leones validos expaveſcit!

Stercore fucatus crocodili: jamque ſubando [471]
Tenta, cubilia, rectaque rumpit.
Vel mea cum ſævis agitat faſtidia verbis;
Inachia langues minus, ac me
Inachiam ter nocte potes: mihi ſemper ad unum
Mollis opus: pereat male, quæ te,
Lesbia, quærenti taurum monſtravit inertem,
Cum mihi Cous adeſſet Amyntas,
Cujus in indomito conſtantior inguine nervus,
Quam nova collibus arbor inhæret.
Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ
Cui properabantur? Tibe nempe:
Ne foret æquales inter conviva, magis quem
Diligeret mulier ſua, quàm te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
Agna lupos, capreaque leones!

ANNOTATIONES.

in facit; nitoremque reddit: lentigenes tollet ac varos, omneſque maculas. Clemens Alexandrin. Pædagog. lib. 3 cap. 2. Ex Antiphane Comico, ita refert: *Ter non ſemel digna ſunt perire quæ crocodilorum excrementis utuntur, & ſpuma ſepiarum unguntur, & ſupercilia fuligine illinunt, & fuco genas rerunt.*

21. *Muricibus Tyriis, &c.*] Tibi parabatur cum magna cura, diligentia, celeritate, veſtis purpurea bis tincti muricis piſciculi ſanguine, qui frequens & optimus in eo maris Mediterranei parte, quæ proxima eſt Tyro urbi Phœniciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxima. De purpura dibapha, interata, ſeu iterùm tincta, lib. 2 Od. 16. & 18. De Tyro urbe, lib. 3. Od. 29. in fine. Vide ſis Plin. lib. 9. cap. 36. ubi ſic habet: *Muricis purpura ſtorum tingendis expetitum veſtibus, in mediis habent fauciibus liquorem pretioſum nigricantis roſa ſublucentem colore, &c.*

ODE

Terent. Maur. 2973.

ODE XIII. Ad AMICOS.

Ut genio indulgeant omni ſollicitudine poſthabitâ.

HOrrida tempeſtas cœlum contraxit, & imbres [472]
Niveſque deducunt Jovem:
Nunc mare, nunc ſilvæ
Threicio Aquilone ſonant: rapiamus, amici,
Occaſionem de die:
Dumque virent genua,
Et decet, obducta ſolvatur fronte ſenectus. [473]
Tu vina Torquato move
Conſule preſſa meo.
Cætera mitte loqui: Deus hæc fortaſſe benignâ
Reducet in ſedem vice.

Ater nimbus obduxit cœlum & pluvia niveſque demittunt Jovem. Jam mari & ſilva ſtridens horrà Thracio. O ſodales, ne omittamus opportunitatem temporis: & quandiu valent genua, dumque convenit, explicetur frons ſenio contracta. Tu profer vina calcata ſub Conſule meo Torquato: omitte verba facere de aliis quibuſlibet. Ea forſan Deus reſtituet in priſtinum ſtatum, mutatione propitiâ.

ANNOTATIONES.

Ex quibuſdam hæc Ode eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt hexameter heroicus: alter quiſque eſt Archilochius conſtans dimetro Iambico, ac duobus dactylis cum una ſyllaba.

Aliis vulgò, & melius quidem, eſt tricolos diſtrophos. Primus verſus eſt heroicus hexameter catalecticus, ut iſte Od. 7. lib. 1.

Laudabunt alii claram Rhodon, &c.

Secundus eſt Iambicus Archilochius dimeter acatalecticus, ut Epod. 1.

Amice propugnacula.

Tertius eſt Dactylicus Archilochius dimiter hypercatalecticus, ut Od. 7. lib. 4.

Arboribuſque comæ.

1. *Horrida tempeſtas.*] Vel hyems, vel nimboſum cœlum, vel utrumque.

Cœlum contraxit.] Contractis & condenſatis nubibus cœlum obtexit & obſcuravit. Non deſunt qui allegoricè locutum velint Poetam de neſcio quo civili tumultu, vel hoſtili incurſu, vel clade & calamitate quapiam. Nonnihil ejuſmodi videtur innuere ubi ait, v. 10.

Cætera mitte loqui: Deus hæc fortaſſe benignâ Reducet in ſedem vice.

1, 2. *Imbres Niveſque deducunt Jovem.*] Quoniam ut alibi dixi, Jupiter eſt aër, hinc & in terram deſcendere ac deduci putabatur cùm ſolvitur in pluvias aut nives decidentes. Virgil. Eclog. 7.

Jupiter & lato deſcendet plurimus imbri.

3. *Silva.*] Diæreſis, per quam vox iſta fit trium ſyllabarum.

4. *Threicio Aquilone.*] Flante à Thraciæ partibus Aquilone vento, qui eſt inter Septentrionem & ortum ſolſtitialem, North North-East. De eo jam lib. 1. Od. 25. v. 11.

5. *Occaſionem.*] Cic. de Inv. v. 1. *Occaſio*, inquit, *eſt pars temporis in ſe habens, opportunitatem idoneam rei faciendæ.*

De die.] De tali die pluvio, nimboſo, triſti ſumamus occaſionem compotandi. Alii melius ſic: dum per diem ac tempus licet, dumque ſinunt ætas & vires, vitæ gaudia carpamus.

6. *Dumq; virent genua.*] Theocr. Idyll. 14. v. ult.

Ἀνυσίτιμον ὁ χρόνος ποιεῖ τι βαῖ
οἷς γόνυ χλωρὸν,

Canos facit ætas: gerere aliquid operæ eis quibus eſt genu viride.

Genu viret, i. e. juventus viget, ex Eraſmo. *Genibus ineſt vitalitas. Namq; in ipſa genu utriuſq; commiſſurâ dextra ſiniſtra, à priore parte gemina quædam buccarum inanitas ineſt, qua perfoſſa, cum jugulo ſpiritus fugit*, Plin. l. 11. c. 45.

7. *Obducta ſolvatur fronte ſenectus.*] Vel, pellatur recordatio ſenectutis quæ rugoſa & triſti fronte depingitur: vel potius, ſolvatur & porrigatur læta frons, quæ ſenili moroſitate contrahi ſolet atque obduci. Procul hinc à nobis ea ſeveritas ac triſtitia, quam affert ſenium.

8. *Vina Torquato, &c.*] Diffuſa in cados vina ſub Conſulatu L. Manlii Torquati, adeoq; mihi coæva: nam eo anno prodii in lucem: proindeq; meum *Conſulem* eum appello. Vide l. 3. Od. 21. ubi

O nata mecum Conſule Manlio amphora.

10. *Cætera.*] Quæ mœrorem nobis creare poſſent, ex animo & memoris deleantur; ut hilaritati vacemus. *Deus hæc malis fortaſſe* in me-

Jam expedit ungi nardo Persica; & curas molestas ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illustris Centaurus admonebat alumnum generosum: vir insuperabilis, filii Deæ Thetidis, expectat te regio Assaraci, quam rigant fluvii Scamander exiguus, & Simois rapidus; unde regressum tibi Parcæ intercluserunt flabili filo: neque parens marina te domum reducet. Ibi ergo *quæsivi eramnas mitiga* per *vinum & carmina*, quæ duo sunt *grata remedia horridæ ægritudinis.*

Nunc & Achæmeniâ
Perfundi nardo juvat, & fide Cylleneâ
Levare diris pectora
Sollicitudinibus.
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte mortalis, Dea
Nate puer Thetide, [474]
Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina,
Lubricus & Simois:
Unde tibi reditum certo subtemine Parcæ
Rupere: nec mater domum
Cærula te revehet.
Illic omne malum vino cantuque levato
Deformis ægrimoniæ
Dulcibus alloquiis.

ANNOTATIONES.

melius mutabit. Ex his, ut dixi initio, suspicari licet, tunc cum hanc Oden scriberet Poeta, interveniſſe quandam tristitiæ causam, quæ certè nobis comperta non est.

12. *Achæmeniâ nardo.*] Unguento è Perside ubi regnavit Achæmenes. Vide l. 3. Od. 1. sub finem, annot. ad has voces *Achæmenium costum.* Optimum fiebat unguentum è frutice seu herbâ, cui nomen nardus, de quâ Dioscorid. l. 3. c. 6. &c. Plin. l. 12. c. 12. ita scribit: *Du folia nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi & crassâ radice, pingui, situm redolente . . . . . Apud Gangem nascuni, &c.* Vide l. 2. Od. 11, ibique annot.

13. *Fide Cyllenea.*] Lyrâ cujus auctor fertur Mercurius, à Cyllene Nymphâ suâ matre, vel à Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatusq; est, dictus Cyllenius. Vide l. 1. Od. 10.

16. *Centaurus alumno.*] Chiron Achilli, quem educavit docuitq; citharam pulsare: meminit Juvenalis Sat. 7. v. 210. Centauri Theſſaliæ populi, de quibus l. 1. Od. 18. Inter eos verò quidam virtute celebres fuere. Præcipui nominantur Amycus, Rhœnus, Lycidas, Eurytus, Pholus, & alii; quorum facilè Princeps Chiron, cui ob insignem sapientiæ famam traditi sunt in disciplinam Æsculapius, Hercules, Jason, Achilles.

17. *Invicte mortalis.*] Achilles solâ quidem ea pedis parte vulnerabilis, qua tenebat eum sua mater in Stygiam paludem immergens ut immortalem faceret. De Achille l. 4. Od. 6. 8, 15. l. 2. Od. 4, 16. l. 4. Od. 6. Vide ibi annot.

18. *Nate puer Thetide.*] Achilles Pelei filius ac Thetidis Nymphæ seu Deæ marinæ, quæ propterea mox vocabitur *Cærula.*

19. *Te manet Assaraci, &c.*] Ibi ad expeditionem Trojanam, quippe sine te Troja nunquam expugnari potest, ex oraculo.

Assaraci tellus.] Phrygia, Troas, ubi regnavit Assaracus Trois filius, Ili frater.

20. *Scamandri.*] Scamander aliàs Xanthus, ex Ida monte, parvo fonte scaturit. Hinc epithetum *parvi*: quod somniatores explicant, quoniam is fuerit è fluviis, qui ab exercitu Xerxis poti defeciſſe narrantur.

21. *Simois.*] Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur: uterque Homero Virgilioque aliisque nominatiſſimus.

22 *Unde tibi reditum, &c.*] Achilli prædixit Chiron præmaturam apud Trojanos mortem quod notat, ceu, ex Astrologia cujus erat peritiſſimus; seu à Thetide, quæ apud Homerum Achilli filio fatum suum prænunciat. Ibidem verò describitur ipse se consolari *vino & cantu* heroicarum virtutum. Quod inde Poeta noster est imitatus hac Ode.

Subtemine.] Subtemen, filum est quod staminis subtexitur. Catul. Car. de nuptiis Pelei ac Thetidis.

Currite ducentes subtemina, currite fusi.

De Parcis fata nentibus, volventibus, dispensantibusque annos vitæ mortalium. Vide lib. 2. Od. 3.

26 *Deformis ægrimoniæ.*] Deformes reddit ægritudo animi. Ciceron. lib. 12. ad Attic. Epiſt. 37. *Ferrum gravitet, si nova ægrimonia locus esse.*

27. *Dulcibus alloquiis.*] Vide, lector, ut has voces velut appositas in præcedentia *vino cantuq;* ita cætera. *Alloquia* veteribus solaria & levamina

dicebantur Græc. παραμυθία. Varro de Ling. Lat. lib. 5. circa medium, *allocutum mulieres ire aiunt, cum eunt ad aliquem locum consolandi causâ.* Valer. Max. lib. 2. cap. 7. art. 6. *incerta gratulandi prius, an alloquendi officio fungeretur.* Sapient. cap. 8. art. 9. *Sapientia mecum communicabit de bonis: & erit allocutio cogitationis ac tadii mei.*

ODE XIV. Ad MÆCENATEM.

Phrynes Amore se impediri, ne promissos Iambos absolvat.

MOllis inertia cur tantam diffuderit imis [475]
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim;
Candide Mæcenas, occidis sæpè rogando.
Deus, Deus nam me vetat,
Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo [476]
Anacreonta Teium;
Qui persæpè cavâ testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser. Quod si non pulcrior ignis

Optime Mæcenas, interficis me, quærendo sæpius, quare otiosa ignavia intimis præcordiis induxerit talem oblivionem, velut si gutture sitibundo hausissem aquas Lethaas soporem conciliantes. Enimverò Deus, Deus inquam *me prohibet inchoatum carmen Iambicum jam pridem* tibi *promissum ad finem perducere. Simili modo narrant Bathylli Samii amore incensum fuisse Anacreontem Teium; qui sæpè lyrâ amores cecinit ad metrum neglectum. Ipse* vero tu amore *cruciaris. Quod si non formosior ignis*

Cruqu. Ad Aug. 2. 32.

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter: secundus est Iambicus dimeter.

1. *Mollis inertia cur, &c.*] Non desidia sed amore se detineri ait.

3. *Pocula Lethæos, &c.*] Metonymia subjecti pro adjuncto, ut alibi sæpè. Sensus est, videor nempe tibi hausisse majus poculum è Lethe fluvio Inferorum, qui rerum omnium oblivionem inducit: vel soporiferas quasdam potiones bibisse, vel laborare veterno seu lethargia, adeò ut somno inexpugnabili correptus sim.

6. *Deus.*] Amor magnus Deus & maximè imperiosus. Ex S. Hieron. lib. 2. adversus Jovinianum. *amor rationis oblivio est, turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit; insanda est proximus.* Plaut. Cistell.

Nullum montem animi habeo.
Ubi sum ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.

Deus me vetat,] vide perelegantem Paulini Epist. 1. ad Auson. ubi,

Nunc alia mentem vis agit, major Deus.

8. *Ad umbilicum adducere.*] Græci dicunt, Colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere: id est, ultimam manum admovere. Inde verò fluxit iste loquendi modus, quod solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta ossea, cornea, eburnea, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumenti extantia. Erasm. Illa Eustathius bullas interpretatur. Martial. lib. 1. Epigr. 67. dicit librum *umbilicis cultum.* lib. 3. Epigram. 2. *pictis luxuriantem umbilicis.* Lib. 5. Epigram. 6. *umbilicis crescentem.* Lib. 4. Epigram. ult.

Ohe jam satis est, ohe libelle,
Jam pervenimus usque ad umbelicum.

9. *Samio.*] Oriundo è Samo insula.

Bathyllo.] Puero, quem in deliciis habebat Anacreon, describit verò ac pingit, Ode sua 29.

10. *Anacreonta Teium.*] Hic Poeta erat è Teo Ioniæ civitate littorali, vel è Teio Paphlagoniæ urbe, in ora maris Euxini, ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Iambos & alia quædam. Nonnulla verò intercidisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *persæpe illum flevisse amorem*: de Bathyllo enim duas tantum Odas habemus Anacreontis. De eo vide annot. lib. 4. Od. 9.

12. *Non elaboratum ad pedem.*] Sunt qui interpretentur versus facili vena effusos: melius alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec absurdus in eo fuit Poeta plus amori indulgens & affectibus, quam syllabarum dimensioni.

13. *Ureris ipse miser.*] O Mæcenas, propria

remavit Trojani expugnatam. ...tare de tua conditione. Nam *urit me Phryne libertina uno amatore minime contenta.*

Accendit obſeſſam Ilion.
Gaude ſorte tuâ: me libertina neque uno
Contenta Phryne macerat.

ANNOTATIONES.

quidem experientia noſti ſatis quid amor poſſit; debes ergo mihi condonare.

Quod ſi non pulerior ignis.] Atqui Helena quæ causa fuit excidii & incendii urbis Trojæ, non erat nobilior aut pulcrior ea muliere quam tu deperis: (Terentia nempe, quæ & Licinia) unde tibi gratulor. Virgil. *Meus ignis Amyntas.*

16. *Phryne.*] Hujus nominis apud Græcos plures furere meretrices. Una præ cæteris laudatur Athen. lib. 13. cap. 6. quæ multorum criminum rea tamen abſoluta eſt, à Judicibus ejus pulchritudine ſingulari captis.

ODE XV.

Ad NEÆRAM.

Non ſervatam ab eâ fidem queritur.

Nox erat, & Luna micabat inter aſtra minora, ſudo quidem aëre; quando tu violatura numen magnorum Deorum, in mea verba jurabas, mollibus brachiis complexa me ſtrictius quam hedera alta ilicì adhæret, dum lupus inſidiaretur ovibus, atq; Orion nautis inimicus ſubverteret mare hyemale; & ventus moveret capillos Phœbi pulchros; hunc amorem fore parum. O Neæra dolebis aliquando plurimum mea vir tute? Etenim ſi aliquid eſt roboris in Horatio,

NOX erat, & cœlo fulgebat Luna ſereno [477]
Inter minora ſidera,
Cùm tu, magnorum numen læſura Deorum,
In verba jurabas mea,
Arctiùs atque hedera procera aſtringitur ilex,
Lentis adhærens brachiis:
Dum pecori lupus, & nautis infeſtus Orion
Turbaret hybernum mare,
Intonſoſque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura meâ multùm virtute, Neæra! [478]
Nam ſi quid in Flacco viri eſt,

ANNOTATIONES.

Metrum ſimile eſt Epod anteced.

1. *Nox erat, &c.*] Noctem, Lunam, Sidera, teſtes adhibet perjurii Neæræ. Juvenal. Sat. 8. v. 150.

. . . . *Sed Luna videt; ſed ſidera teſtes*
Intendunt oculos.

2. *Inter minora ſidera.*] Sic lib. 1. Od. 12.

. . . *Inter ignes*
Luna minores.

3. *Magnorum Deorum.*] Veneris & Cupidinis, aiunt quidam: meliùs alii, Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque quos Æneas detulit in Italiam: ex Virgil. Æneid. 3. v. 12.

. . . . *ſeror exul in altum*
Cum ſociis, natoque, Penatibus, & magnis Diis.

Vide Macrob. lib. 3. cap. 4. Saturnal.

4. *In verba jurabas mea.*] Ego verba concipiebam juramenti, tibique dictabam: tu ſequebaris me verba præeuntem, & ſuggeſta repetebas.

7. *Orion.*] Sidus tempeſtates ciens. De eo lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine. lib. 3. Od. 4. ſub finem.

9. *Intonſoſque, &c.*] Dum intonſus foret; id eſt, quandiu radii à ſole non poterunt avelli: ex Macrob. Saturn. lib. 1. c. 17. Vide lib. 1 Od. 21. v. 2. annot.

10. *Fore hunc amorem mutuum.*] Ita ſolent amantes invicem conjurare, ſolus ſoli. Vide Plaut. Mercat. Scen. 6.

11. *O dolitura, &c.*] Exclamatio hæc omnino appoſitè ſubjungitur prædictis. Senſus eſt: O Neæra, pœnitebit aliquando iſtius perjurii, & offenſæ: necdum ſatis virtutem meam & firmitudinem noſti: ſed brevi ſenties & dolebis.

12. *Si quid viri.*] Herodot. lib. 7. ait, multos quidem eſſe homines, at viros paucos.

Non

Non feret assiduas potiori te dare noctes,
Et quæret iratus parem.
Nec semel offensæ cedet constantia formæ,
Si certus intrârit dolor.
At tu quicunque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo;
Sis pecore & multâ dives tellure licebit,
Tibique Pactolus fluat,
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formaque vincas Nirea:
Eheu translatos aliò mœrebis amores! [479]
Ast ego vicissim risero.

nequaquam patietur te noctes frequenter concedere alteri quem præfers; atque irritatus quærat fidelem amicum: si queverus dolor corripiat, mea firmitudo non vincetur tua pulcritudine semel invisa. Tu verò quisquis es modò potior, ac meo detrimento jam exultas arrogans, quamvis multis gregibus & agris sis locuples, ibique fluat Pactolus, neque tibi lateant mysteria Pythagoræ redivivi, ac Nireum superes oris specie; Eheu brevi dolebis amores alteri datos! ego verò tum videbo alternatim.

ANNOTATIONES.

13. *Potiori.*] Rivali meo, cui plura das quàm, mihi amoris testimonia.

14. *Parem.*] Quæ respondeat amori meo.

15. *Semel offensæ.*] Quæ semel offenderit me, vel cui semel offensus fuero & iratus,

16. *Si certus intrarit dolor.*] Id vulgò referunt ad Horatium: non absurdè quidam ad Neæram, hoc sensu; tanta est iræ meæ constantia, inquit Flaccus, ut si tibi, Neæra, semel irascar; etsi te pœniteat me offendisse, teque verus dolor capiat, ac tum velis redire in gratiam mecum, haud tamen ego cedam aut veniam dem.

17. *Quicunque es felicior.*] Quicunque es meus rivalis, & potior apud Neæram, mihique proinde insultas, quod illa, me spreto, indulgeat atque obsequatur tibi.

19. *Sis pecore, &c.*] Quamvis opibus valeas, sapientia inclarescas, venustate conspicuus fueris. Ubi tria vides afferri amorem excitare consueta. Sic virgil. Eclog. 2.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
. . . . . .
Canto quæ solitus . . Amphion,
. . . . . .
Nec sum adeo informis, &c.

20. *Tibiq; Pactolus fluat.*] Licet te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Crœsus rex olim dicitur auro abundasse. Is propterea Chrysorrhoas etiam appellatus; hodiè *Sarbat.* Quinque in orbe flumina ramenta auri cum aquis & arenis volvisse prædicantur; Tagus in Hispania, Padus in Italia, Hebrus in Thracia, Pactolus in Asia minori, Ganges in India. Plin. lib. 33. cap. 4.

21. *Nec te Pythagoræ, &c.*] Etsi fueris sapiens ut Pythagoras. Deo eo Gel. lib. 1. cap. 9. Suidas: *quod non minùs verum dicerat quam Apollo Pythius,* nomen ejus interpretatur. Philostratus, Deorum usum consuetudine affirmat, & ab eis accepisse quatenus hominibus delectentur, & quatenus eos aversentur, ex eoque de natura disseruisse. Porrò tanta fuit apud antiquos Pythagoræ veneratio, ut domum ejus templi instar, ipsum verò tanquam numen, haberent.

Renati.] Scilicet ille sapientiæ velut antistes, multa tamen deliravit de animarum in aliud & aliud corpus transmigratione: ac seipsum aiebat primum Oethalidem fuisse, deinde Euphorbum, denique Pythagoram. Vide lib. 1. Od. 28. v. 10 annot.

22. *Nirea.*] Nireus inter Græcos, qui ad Trojanam expeditionem profecti sunt, formosissimus, uno excepto Achille. Homer. Iliad. 2. De illo jam lib. 3. Od. 20. in fine.

23. *Translatos alio mœrebis amores.*] Tu quoque Neæræ levitatem & inconstantiam experiere: tum verò tibi ego insultabo vicissim, & effatim gaudebo, sicut tu modò gaudes malo meo, quod ab illa contemnar. Ex Aristot. Rhet. 2. *Iram semper comitatur voluptas ulciscendi. Nam jucundum est putare id eventurum quod exoptamus.*

ODE XVI.

Ad ROMANOS.

Bellorum civilium finem nullum esse conqueritur.

Secunda jam ætas absumitur bellis civilibus: Et Romam propria disperdit potentia. Quam labefactare nequiverunt Marsi vicini, vel Thuscus exercitus superbi Porsena, nec invida Capua vis; nec ferox Spartacus; atque Allobroges perfidi, rebus novis studentes.

ALtera jam teritur bellis civilibus ætas:
Suis & ipsa Roma viribus ruit.
Quam neq; finitimi valuerunt perdere Marsi [480]
Minacis aut Etruscа Porsenæ manus;
Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer, 5
Novisque rebus infidelis Allobrox,

ANNOTATIONES.

Ode hæc est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter, alter quisque est Iambicus trimeter è puris Iambis: quod non alibi feciſſe Horatium reperies. Benè Scaliger: *Sexta decima*, inquit, *elaborata est alternis Iambicis puris: idcirco & factu difficilis & emendatu.*

1. *Altera jam, &c.*] Quàm variè & quàm irritis & caſſis ictibus hanc Oden petit Scaliger hic saltem pluſquam hypercriticus! Tuam fidem, tuum judicium, lector, an *durissima multis locis, an tota inepta?* Imò durum & ineptum cenſebis esse cavillatorem quiſquis Poëtam emunctæ naris ita calumniatur. Ad ſingula veniamus.

Altera jam teritur bellis civilibus ætas.] Unum propè ſæculum conſumptum fuerat bellis civilibus Sullæ & Sulpitii, Octavii & Cinnæ, Marii & Syllæ, Pompeii & Cæſaris; denique poſt interfectum Julium hunc Cæſarem, bello Mutinenſi adverſus Marcum Antonium, Perusino contra L. Antonium Marci fratrem, Sicilienſi in Sextum Pompeium, præſertim verò Philippenſi, adverſus Brutum & Caſſium Auguſto dimicante. Hinc uſque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam ſtatuit Horatius. Cùm verò exardeſceret novum bellum Auguſtum inter atque Antonium & Cleopatram, de quo antea Epod. 1. & 9. & lib. 1. Od. 37. tam diuturni mali pertæſus in has erumpit voces: Ergone altera ætas pariter ac prior bellorum calamitatibus atteretur? Suis ipſa viribus Roma deſtruetur? Et quam hoſtes nulli diruere valuerunt, ipſi perdent ac peſſumdabunt Romani cives? Vide antea Epod. 7.

2. *Suis & ipsa Roma viribus ruit.*] Magnitudine laborat ſuâ, ut ait T. Livius. Et Propertius;

Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.

3. *Marsi.*] Italiæ populi fuere iſti ſub Sampitibus, juxta latum Fucinum, hodie *Ducato di Marsi*: olim pugnaciſſimi, *de quibus nunquam triumphus visus. Nec enim sine Marsis nec de Marsis hactenus triumphatum*, quod teſtatur Appian. bell. civil. lib. 1. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omneſque Italiæ nationes ad arma concitarunt. Suprà lib. 3. Od. 14. ſtrophe 5. Oroſ. lib. 5. cap. 18. Flor. lib. 3. cap. 18. cum *omne Latium atque Picenum, Etruria omnis & Campania, poſtremo Italia contra matrem ac parentem ſuam urbem conſurgerent . . . . . auctore belli diſcurſante Popedio, diverſa per populos & urbes ſigna cecinere. Nec Annibalis nec Pyrrhi fuit tanta vaſtatio.*

4. *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus.*] *Porſena Rex Etruſcorum ingentibus copiis adorat, & Tarquinios manu reducebat*, inquit L. Flor. lib. 1. cap. 10. *Non unquam alias ante tantus terror Senatum invaſit: adeo valida res tum Cluſina erat magnumque Porſenæ nomen, &c.* quæ habet T. Livius lib. 2. cap. 9.

5. *Æmula nec virtus Capuæ.*] Æmula Romæ non Carthago tantùm, ut dictum eſt lib. 3. Od. 5. ſed & Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc *pelago, cultuque, penuque potentem deliciis, opibus, famaque*, ſcribit Auſonius: *alteram Romam* vocat ipſe Tullius Philip. 12. & alibi, *ſuperbia domicilium*. Tum verò præſertim Capuenſes Italiæ imperium ſibi pollicebantur, cùm Romanas vires ab Annibale immanitas cernerent. Nam & eam ob rem ſecundo bello Punico à Romanis defecere, & ſocietatem iniere cum Annibale & Pœnis, *ut videretur jam delatum Romanum nomen*, inquit Livius lib. 23. Vide & Flor. lib. 2. cap. 6.

Spartacus acer.] Hujus tanta fuit audacia, ut *fuderit imbelles aquilas ſervilibus armis*, ita canit Claudianus de bell. Get. Vide lib. 3. Od. 14. v. 19.

6. *Novisque rebus infidelis Allobrox.*] Allobroges (qui ſunt hodie Sabaudi atque Delphinates) affines Rhodano fluvio populi rebus novis ſtudere ſemper, nemini fidem, nec ſuis quidem Decibus ſervare aſſueti; conjurationem Catilinæ

Nec

Nec fera cæruleâ domuit Germania pube, [481]
Parentibusque abominatus Annibal;
Impia perdemus devoti sanguinis ætas:
Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus, heu, cineres insistit victor, & urbem
Eques sonante verberabit ungulâ
Quæque carent ventis & solibus ossa Quirini,
(Nefas videre) dissipabit insolens.
Forte quid expediat, communiter aut melior pars [482]
Malis carere quæritis laboribus.
Nulla sit hac potior sententia: (Phocæorum

nec vicit ferax Germania juvénibus cæruleis; & Annibal parentibus execrabilis: scil. hanc *pessum dabimus* ipsi nos *homines conscelerati*, quorum *addictus est cruor: atq; terra* hæc à *bestiis iterum tenebitur. Ehen victor barbarus stabit super fastigia urbis, & equorum pedibus strepentibus conculcabit. Et*, quod *horrendum visu, ossa Romuli solis ac venti exparcja dispergat superbus. Fortasse universi vel pars major interrogabitis, quid utile sit ad evitandas tales aerumnas. Nulla videatur sententia melior* quàm *hac:*

ANNOTATIONES.

Cicut. l. 6. 28

Ciceroni tum Consuli patefacere, quamvis cum Lentulo priùs consentissent. Vide Cic. Catilin. 3. Sallust. bell. Catil. L. Flor. l. 3. c. 2. præsertim verò l. 4. c. 1. Quidam volunt ab Horatio hîc Gallos omnes significari; nec absurdè.

7. *Cæruleâ Germania*] Germanis *truces & cæruli oculi, rutila coma, magna corpora.* Cornel. Tacit. Non est dubium quin hîc notentur Cimbri, Theutonesq; Italiam invadentes armis tam sævis, ut pronuntiarit de eo bello Florus; *actum erat nisi Marius illi sæculo contigisset. Ille tamen non ausus congredi statim . . . barbari verò non segnius quàm minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id est, clausura Italia ferebantur.* Nimirum cum terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant, &c. quæ describit Florus l. 3. c. 3.

8. *Parentibus abominatus Annibal.*] Ut l. 1. Od. 1. *Bella matribus detestata.* Sic & hoc loco *parentibus*, quorum filii periere tot bellis ab eo motis, *abominatus Annibal* dux Carthaginensis exercitus, vel unâ clade Cannensi Romanis formidolosus adeò, ut nihil magis Romæ quàm Annibal timeretur: unde proverb. *Annibal ad portas*, ad significandum extremum quodvis periculum. Vide T. Liv. Valer. Max. l. 9. c. 4. Plutarch. Flor. &c. & quæ nos l. 2. Od. 12. annotavimus.

9. *Devoti sanguinis ætas.*] Noster enim sanguis, sacer, addictus, & destinatus videtur esse placandæ iræ Numinum: *Majorum delicta immeriti luimus*: quippe ut ait supra Epod. 7.

. . . . *acerba fata Romanos agunt,*
Scelusq; fraterna necis,
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

Vide ibi annot.

10. *Ferisq; rursus occupabitur solum.*] Diruta urbe antiqua ibi erit solitudo, virgulta & silva nascentur, in quibus ut olim, fabulentur & pascantur feræ. Virgil. Æneid. 8. *Capitolia*, inquit,

Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.

Et antè ibidem:

Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæq; tenebant.

11. *Barbarus victor.*] Barbaris populis quibuslibet Romæ erit in direptionem, prædam & ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quod in exercitibus Augusti atque Antonii militarent barbari complures in subsidium vocati.

13. *Quæ; carent ventis, &c.*] Ossa Romuli sepulcro condita, adeoq; nec vento commota nec sole adusta extrahet *victor insolens* & *dissipabit* impiè. Erat opinio quorundam, raptum in cœlos Romulum esse: alii verò cum Varrone asserebant sepulcrum Romæ post Rostra, vel in suo templo.

17. *Nulla sit hac potior sententia.*] Excandescit Scaliger ad hunc modum, exclamatque: *Quis paululum modò pudens ausit horrari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deferendam?* Ohe vir falsissime, *Plebiscitis atq; Poetis quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.* Porrò quid absurdum cives Romanos in eas insulas ab Horatio vocari, ad quas concupivit divertere Julius ipse Cæsar earum amœnitate illectus: in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum desiderium. Testis Plutarchus in Sertorii vita, ubi & egregiè describit earum insularum felicitatem. Vide infra.

Phocæorum Velut profugit execrata civitas.] Phocæi Ioniæ populi ab Harpago Cyri Regis Præfecto obsidione pressi non aliam invenere viam & rationem vitandæ hostium sævitiæ ac servitutis, quàm ut cederent fortioribus, desertaque urbe suâ, alias sedes quærerent. Hæc narrat Herodot. lib. 1. sect. 42. Inde venisse in Galliam & Massiliam urbem condidisse aiunt. Vide Strab. lib. 4. Justin. lib. 43.

oportet *abire quocunq; ferent pedes, quocunq; per mare impellat Auster vel Africus vehemens: quemadmodum Phocæorum urbs post execrationes abscessit, suas domos egressq; & templa dimittens occupanda apris & lupis voracibus. Ita censeo. Habetne quispiam melius* aliquid *proferre? Quid tardamus navim conscendere faustis avibus? At* prius *jurejurando nos obstringamus, in hac* verba: *ne reverti liceat*, nisi *cùm emergent lapides aquis profundis elati: neve displiceat vela facere versus patriam, quando Padus rigabit verticem Matini montis, aut altus Apenninus in mare prorret; atq; amor prodigiosus insolita libidine copulabit feras, adeo ut tigrides cupiant jungi cervis, & columba milvio, atque greges absq; metu credant se leonibus fulvis, glaberq; fiat caper, & gaudeat mari salso.*

Velut profugit execrata civitas,
Agros atque Lares proprios, habitandaque fana
Apris reliquit & rapacibus lupis)
Ire pedes quocunq; ferent, quocunq; per undas
Notus vocabit aut protervus Africus.
Sic placet? An melius quis habet suadere? Secundâ
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed juremus in hæc; simul imis saxa renarint
Vadis levata, ne redire sit nefas:
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando [483]
Padus Matina laverit cacumina:
In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
Novaque monstra junxerit libidine
Mirus amor: juvet ut tigres subsidere cervis.
Adulteretur & columba milvio:
Credula nec flavos timeant armenta leones;
Ametque salsa lævis hircus æquora.

Vagn: 1.6.55.

ANNOTATIONES.

18. *Execrata civitas.*] Execrationes ante discessum jaculati Phocæi in regionem quam deserebant. Vel potiùs ut refert Herodot. mox cit. communi consilio mutuis execrationibus diriſque devotionibus sese astringunt, jurantes nunquam alios ab aliis discessuros, aut patriam Phocæam repetituros.

22. *Notus, Africus.*] De his ventis meridionalibus l. 1. Od. 1. & 3. *quocunq; vocabit*, sive in Cyrnum insulam, sive Rhegium, sive in Galliæ oras. In eas enim regiones migraturis Notus & Africus venti utiles erant.

25. *Sed juremus in hæc, &c.*] Antequam hinc demigremus, nos oportet solemni sacramento obligare, non redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Simul imis saxa renarint Vadis levata.] Ex Herodoto cit. post. execrationes, Phocenses in mare demergunt ac dejiciunt saxum ingens; sex candens ferrum, ut alii contendunt; & juramento confirmant non priùs de repetenda Phocæa cogitaturos, quàm massa illa sive ferrea, sive saxea emergeret & super aquas nataret. Ad hunc jurandi ritum pertinet, quod Helvetii demigraturi mœnia sua incenderint, quod *sacramentum* esset, *ne redirent*. Teste L. Floro.

27. *Quando Padus Matina laverit cacumina.*] Adunaton multiplex aggregat & accumulat hic Horatius stylo juveniliter lasciviente: quod si reprehendisset Jul. Scaliger, ex judicii legibus fecisset. Hoc certè notare debuerat potiùs quàm incari circa *caulasm Germaniam*, velut durum epithetum; circa vocem *carent*, quasi antique nimis usurpatum: vocem *perprimat* velut fœtentem: quasi verò Criminatione, deinde graviores excutiemus. Sensus hujus loci est: tam ne pigeat Romam redire quando Padus fluvius Matinum montem supergredietur, per ejus cacumen ascendens ac decurrens.

28. *Padus.*] Qui & Eridanus Italiæ maximus fluvius ex Alpibus scaturit in limite Galliæ, rigat Pedemontium, Mediolanensem, Placentinam, Mantuanam, Ferrariensem, aliasque regiones; denique in mare Adriaticum illabitur. Galliam Cisalpinam divisit olim in Cispadanam & Transpadanam.

Matina.] Saltus & mons Matinus erat in Apuliæ Lucaniæque confinio. De eo jam lib. 1. Od. 28. v. 3.

29. *In mare seu celsus procurrerit Apenninus.*] Sive cum mari submergetur Apenninus mons altissimus, Italiam secans longo & continuo tractu & jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios & Silentinos.

30. *Novaq; monstra, &c.*] Monstrum sanè foret si cervi suæ naturæ timidi jungantur tigribus feritate horribilibus: Plin. l. 8. si columba item mansueta copuletur milvio inter accipitres rapacitate & magnitudine præcipuo. Plin. l. 10. c. 10.

33. *Credula nec flavos, &c.*] Cùm greges & armenta sponte se offerent leonibus devorandi, amissa naturali ab his fuga & metu.

34. *Ametq; salsa lævis hircus æquora.*] Quando hircus habebit duo naturæ & indoli suæ

Hæc

Hæc, & quæ poterunt reditus abſcindere dulces, [484]
Eamus omnis execrata civitas,
Aut pars indocili melior grege: mollis & exſpes
Inominata perprimat cubilia.
Vos quibus eſt virtus, muliebrem tollite luctum,
Hetruſca præter & volate littora.
Nos manet Oceanus circum-vagus: arva, beata
Petamus arva, divites & inſulas,
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret uſque vinea:

Poſteaquam *iſta & quæcunque valebant tollere ſpem gratam remigrandi adjuraverimus, proficiſcamur omnes, aut pars melior plebe indocili.* Pars autem *iners & ſpe carens occupet ſemper hæc domicilia inauſpicata. Vos præditi virtute, fœmineo abſtinete ejulatu & properate ultra Thuſcum littus. Nos expectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram felicem & inſulas beatas, ubi ſolum incultum fert meſſem annis ſingulis, & vitis non reciſa nihilominus floreſcit:*

ANNOTATIONES.

contrariis, primùm ut ſetis ac pilis carens fiat lævis; alterum ut aquas frequentet & innatare amet: quandoquidem amat potius montes & arduos ſaltus, eſque hirſutus valdè ac piloſus. Audite verò Scaligerum: *Ubi* inquit, *reperit hircum, quem hic poneret abhorrentem à mari? nam nullum eſt animalium, quod magis amet ſal. Quare non aut ſimiam aut ſilem dixit potius quibus beſtiis nulla pejus odit aqua?* Mirari certè libet gravis alioqui viri tantam hîc levitatem. Verùm & mox profert aliquid multò magis abſurdum, ſuoque prorſùs ingenio indignum. Legit enim paulò poſt: *Aut pars indocili melior grege mollis.* Et neſcio quid de apibus comminiſcitur, quod ne co cogitavit quidem Horatius. Ergone dormitaſſe bonum Homerum dicemus, an ita hypercriticam bilem inflammatam, ut meniem aliàs bonam malitioſâ & pravâ caligine aſperſerit, vel atro quodam humore depravarit?

37. *Indolieî pars melior grege.*] Civium pars ſapientior ſeniorque, adeoq; melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo & perverſo impetu: illa autem rectâ ducitur ratione.

Mollis & exſpes Inominata, &c.] Permaneat hic, ſi volet, vulgus inovarum, eaque generoſâ ſpe carens, quam viri magnanimi concipiunt cùm ad grandia quædam ſuſcipienda accenduntur, Alludit Poeta ad id quod refert Herodotus ante citatus, Phocæorum partem dimidiam patrii ſoli captam dulcedine, in Phocæam violato juramento remigraſſe: at alios jurijurando ſatisfacientes Cyrnum ſeu Corſicam rectâ navigaſſe, ibique communiter per quinque annos cum prioribus coloniis habitaſſe, &c.

39. *Muliebrem tollite luctum.*] Ne mulierum more lugete amiſſam patriam ſedeſque affluentas: imò tanquam viri tollite animos ad meliora quærenda: ac mementote, *ibi eſſe tibriam ubicunq; bene*: vel, totum orbem terrarum viro forti patriam exiſtimate.

40. *Etruſca præter & volate littora.*] Quamprimùm ultra maria nova contendite, ac Tyrrheno præternavigato, feſtinate ad felices inſulas in Oceano poſitas.

41. *Circumvagus.*] Vel circumfuſus orbi univerſo, vel inſulis fortunatis. Vide l. 4. Od. 8. ſub finem.

43. *Reddit ubi Cererem, &c.*] Beatas inſulas deſcribit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georgic. 2. v. 140. & ſeq. Italiæ laudes perſequentem.

Sed gravida fruges, & Bacchi Maſſicus humor
Implevere: tenent oleæque, armentaque læta.
. . . . . .
Hic ver aſſiduum, atque alienis menſibus æſtas.
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos, &c.

Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis inſulis quas vocant Beatas, ita ſcribit: *Duæ ſunt, parvo mari diviſa inter ſe; decem millibus ſtadiorum diſtant à Libya. Imbres illic rari mediocreſq; venti ſuaves plurimum ac roriferi: ſolum pingue, nec aruri modò plantarive facile; ſed etiam ex ſe abſque ullâ humanâ induſtriâ & labore, fructum producit . . aër ſyncerus ac temperatus, &c. ut etiam apud Barbaros increbuerit fides, Elyſios ibi eſſe campos, & beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cùm audiſſet Sertorius, mirabilis eum cupido cepit eas inſulas adeundi incolendiq;, & illic quieta vivendi ſine magiſtratuum atq; bellorum cura. At Cilices pacis & quietis impatientes, rapinarumq; avidi, Sertorii animum fruſtrati ſunt, & in Libyam ſtatim navigarunt.*

44. *Imputata floret uſque vinea.*] Vitis etſi non putata, floret tamen & fructum affert. Non. Marcell. *Putare dicitur purgare, rarefacere*, inquit, affertq; illud è 2. Georgic. *fingitq; putando*: Aul. Gell. l. 6. c. 5. ſic ſcribit: *Putare veteres dixere, vacantia & quæque ea ac non neceſſaria, aut etiam, obſtantia & aliena auferre & excidere: quod autem utile & ſine vitio videretur, relinquere. Sic arbores & vites, ſic & rationes litis putari.* Originem deducit Feſtus à voce *putum*, quæ idem quod *purum* ſignificet.

Germinat

atque ramus olea nunquam non germen & fructum producit, & ficus matura propriam arborem exornat: mel fluit è cavata quercu: aqua leniter obmurmurans dimanat è montium cacumine. Ibi capra sponte veniunt ad mulctram, & grex charus reportat plena ubera: non ursus vespere fremit circum caulas: nec terra viperarum latebris assurgit aut fit tumida. Plura verò beati cum admiratione videbimus, ut quod Eurus nimbosus agros non infestet nimiis pluviis, neq; semina opima urantur, vel avescant gleba; quippe cœlitum rex utrobiq; temperiem dat. Illuc non accessit navis remigibus Argois; nec obscœna Colchis gressum infixit. Eò non appulerunt Sidonii, vel arumnosi comites Ulyssis. Ibi nulla gregum lues infestat, nec aduris æstus vehementior ullius sideris.

Germinat & nunquam fallentis termes olivæ, [485]
Suamque pulla ficus ornat arborem:
Mella cava manant ex ilice; montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illic injussæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refertque tenta grex amicus ubera:
Nec Vespertinus circumgemit ursus ovile,
Nec intumescit alta viperis humus.
Pluraque felices mirabimur, ut neque largis [486]
Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glebis;
Utrumque rege temperante cœlitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem:
Non huc Sidonii torserunt cornua nautæ,
Laboriosa nec cohors Ulyssei.
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem æstuosa torret inpotentia.

ANNOTATIONES.

45. *Termes.*] A terminandis agris dictus termes: eratque ramus ex arbore direptus, habens folia in summitate, reliquis fermè excussis; quem in divisione agrorum figebant, priusquam metas ponerentur. Festus.

Nunquam fallentis oliva.] Sic. l. 3. Od. 1. *fundum mendacem* vocat, qui fructum non asserens spem agricolæ frustretur.

46. *Suamq; pulla ficus ornat arborem.*] Ficus gignitur è surculo naturali & non insito.

48. *Levis crepante lymphâ desilit pede.*] Cum leni murmure decurrit. Alludit Poëta ad Nymphæum Deam fontis præsidem, eleganter quidem: at in vellicando pertinax Scaliger, *Epistetum*, levis, inquit, *non convenit; desilit enim unda gravis.* Sic & paulò ante: *Quid vinea quæ semper floret? puto eam nullum unquam fructum laturam.* O meras nugas! sanè dices, lector æquissime.

49. *Ad mulctra.*] Mulctrum, mulctrale, & mulctra, æ, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

50. *Nec intumescit alta viperis humus.*] Nullæ ibi venenatæ serpentes. Ibi terra non tumet foraminibus & cavernis viperarum. Propriè: nam terra condunt se viperæ; aliæ autem serpentes saxorum aut arborum cavis. Virgil. cit. Italiam sic laudat:

At rabida tigres absunt . . . . . .
Nec rapit immensos orbes per humum, neq; tanto
quamvis in spiram tractu se colligit anguis.

De *viperis* quædam annotavi l. 1. Od. 8. De *Euro* l. 1. Od. 28.

Radat.] Devastet abradendo & auferendo segetes.

56. *Utrumq; rege temperante cœlitum.*] Jove omnia temperante, hyemem juxta ac æstatem, frigus & calorem.

57. *Non huc Argoo, &c.*] Terram hanc non adierunt Argonautæ velleris aurei prædatores: nec Medea Jasonis amoribus, patriq; & patriæ proditione, torque veneficiis famosa. De *Colchide* l. 2. Od. 13. De argonautis, deq; Medea regis Colchorum filia, Epod. 3. Virgilius citatus ita canit:

Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
Invertere, satis immanis dentibus hydri,
Nec galeis densisque virum seges horruit hastis.

59. *Non huc Sidonii, &c.*] Eò non appulere Sidonii, Phœniciæ maritimam oram urbemq; incolentes, navigatione & mercatura celeberrimi: ac proinde non intulerunt illuc fraudes & avaritiam, familiaria negotiatoribus vitia.

Torserunt cornua.] Virgil. Æneid. 3. v. 549.

Cornua velatarum obvertimus antennarum.

60. *Nec cohors Ulyssei.*] Neq; illuc corruptelam invexerunt homines libidinosi, fusisq; cupiditatibus obnoxii, quales erant Ulyssis comites, de quibus l. 1. Epist. 2. v. 24.

Laboriosa.] Ob longos per maria errores & labores. Epod. seq.

Laboriosi remiges Ulyssei.

Jupiter

Jupiter illa piæ ſecrevit littora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum :
Ære dehinc ferro duravit ſæcula : quorum
Piis ſecunda vate me datur fuga.

Scilicet *Jupiter eas inſulas reſervavit piis hominibus, ex quo ætatem auream ære fœdavit, ac deinde ferro ſæcula induravit. Iſtorum malorum fuga proſpera bonis conceditur me vaticinium edente.*

ANNOTATIONES.

64 *Ut inquinavit, &c.*] Ex quo Jupiter aureum ſæculum mutavit in deterius, ſcilicet æreum, ac deinde ferreum. Ovid. Metamorphoſ. 1. cap. 3. &c.

66. *Vate me.*] Non temerè, ſed numinum inſtinctu, ſic vobis ſuadeo ego Phœbi & *Muſarum ſacerdos* ac myſtes.

ODE XVII.

Ad CANIDIAM.

Veniam ab eâ petit ironicè; & hoc gravius illam accuſat.

JAmjam efficaci do manus ſcientiæ : [487]
Supplex & oro regna per Proſerpinæ,
Per & Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa cœlo devocare ſidera.
Canidia, parce vocibus tandem ſacris : [488]
Citumque retrò ſolve, ſolve turbinem.

Jam cœlo potenti ſcientiæ; veniam peto, & oro per regna Proſerpinæ, & per numen Dianæ minimè laceſſendum & per codices incantationum vim habentium deducendi in terram aſtra cœlo abſtracta. O Canidia tandem abſtine verbis execrandis: & quam primùm converte retrorſum, converte rhombum.

ANNOTATIONES.

Carmen monocolon ex Iambicis verſibus ſenariis.

1. *Jamjam efficaci, &c.*] Læſerat Canidiam Horatius, ac laceraverat Iambis, qui certè ad nos uſque non pervenerunt. Hoc verò carmine dum fingit illam exorare, acerbiùs vellicat & infectatur. *Non eſt palinodia, ut ſcripſere; ſed ſimulata recantatio, in qua apparent opprobria manifeſta.* Scaliger Hypercritic. Porrò ſi vis, lector, hoc carmen ſen Epod. ult. intelligere, evolve priùs attentè Epod. 5. ac deinde Sat. 8. lib. 1. cum annotationibus: tum demum non ſine voluptate hanc Oden capies.

Efficaci do manus ſcientia.] Efficaciam agnoſco ſcientiæ magicæ, cujus vanitatem antè detexeram. Vide Plin. l. 30. c. 1. & alibi: *Fraudulentiſſima hac artium in toto terrarum orbe plurimum valuit . . . . . ſola tres artes alias imperioſiſſimas humanæ mentis complexa . . . . . Nata primùm è medicinâ ſpecie ſalutari . . . . blandiſſimis promiſſis vires religionis addidit, atque admiſcuit artes Mathematicas; numinis non avido futura de ſe ſciendi, eaque da cœlo peti credenda. Ita poſſeſſis hominum ſenſibus triplici vinculo, in tantum adolevit, ut hodieque etiam in magna parte gentium prævaleat, & in Oriente regum regibus imperet, &c.* Vide Cœl. Rhodig. l. 9. c. 23.

2. *Regna per Proſerpina.*] Per Deas tibi maximè venerandas; per Proſerpinam Inferorum Deam: Dianam ſeu Lunam veneficiis præſidentem.

3. *Diana non movenda numina.*] Illa quippe *iracunda*, ut eſt in Epiſt. ad Piſones, ſeque ulciſci expedita: patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes ejuſque filiorum, lib. 1. Od. 12. & 21. lib. 3. Od. 22. Item ſupra Epod. 5. huc pertinet quod lunatici vocantur quos illa percuſſerit, dementeſque fecerit.

4. *Libros carminum, &c.*] Libros continentes diſciplinam magicam. Plin. loco mox cit. *orta ſine dubio in Perſide, à Zoroaſtre, ut inter auctores convenit . . . . Hermippus de ea arte ſcripſit diligentiſſimè, &c. . . . Democritus illuſtravit. . . . . Eſt & alia magices factio à Moſe, & Jamne, &c.* Hic unus è magis Pharaonis.

5. *Cœlo devocare ſidera.*] Vide Epod. 5.

6. *Parce vocibus ſacris.*] Deſine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7. *Retrò ſolve, ſolve turbinem.*] Legunt alii, *volve.* Senſus eſt: in contrariam partem verte rhombum magicum, ut mens mea à te ad amorem tui impulſa, jam ſolvatur ac libera fiat. Is turbo ſeu trochus æneus, ferreus, ligneuſve erat.

Movit

Telephus exoravit nepotem Nerei, contra quam Myſorum exercitum ſuperbus inſtruxerat & ſagittas acutas vibrarat. Trojana matrona ſepelierunt Hectorem bellicoſum feris volucribus & canibus damnatum. Poſtquam rex urbe diſcedens advolvit ſe pedibus Achillis, eben inexorabilis Remiges Ulyſſis laboribus exerciti ſetoſos artus exuerunt duris pellibus, concedente Circe: ac tum reſtituta ſunt ratio, ſermo, & priſtinus faciei decor. Abundè & pluſculum à teſum punitus ô dilecta valde nautis & negotiatoribus. En juvenilis abiit vigor, & color purpureus deſeruit oſſa coperta cute rabidâ.

Movit nepotem Telephus Nereium,
In quem ſuperbus ordinarat agmina
Myſorum, & in quem tela acuta torſerat.
Unxere matres Iliæ addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem.
Poſtquàm relictis mœnibus rex procidit
(Heu!) pervicacis ad pedes Achillei,
Setoſa duris exuére pellibus [489]
Laborioſi remiges Ulyſſei,
Volente Circe, membra: tunc mens & ſonus!
Relatus atque notus in vultus honor.
Dedi ſatis ſuperque pœnarum tibi,
Amata nautis multùm & inſtitoribus,
Fugit juventas, & verecundus color
Reliquit oſſa pelle amicta luridâ.

ANNOTATIONE S.

illum ad arbitrium agitabant magi, rati à ſe pariter hominis cujuſlibet animum flecti quòcumque vellent. Sic apud Theocrit Idyl. 2 Pharmaceutria, *ut aneus iſte rhombus*, inquit, *volvitur ex Venere, ita ille vir ad noſtras fores vertatur.* Martial. lib. 9. Epigr. 30.

Qua nunc Theſſalico Lunam deducere rhombo,
Qua ſciet, &c.

Meminit & Lucretius.

Traxerunt torti magicâ vertigine fili.

Ex Propertius.

Staminea rhombi ducitur ille rotâ.

8. *Movit nepotem, &c.*] Exemplis oſtendit pervicaciſſimos exorari à ſupplicantibus.

Nepotem Nereium.] Achillem filium Thetidis filiæ Nerei.

Telephus] Rex ille Myſorum Græcos ad expeditionem Trojanam euntes prohibere voluit aditu ac tranſitu regni ſui. Itaque ad arma & manus ventum eſt. Ab Achille verò graviter vulneratus medelam non inveniebat, donec oraculum conſuluit reſponſumque tulit, inde petendum remedium, unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem ſe contulit, & ab eo curatus eſt ſeu haſtæ cuſpidis limatura, ſeu herba quadam ab Achille inventa. Plin l. 25. c. 5: *Invenit Achilles diſcipulus Chironis, qua vulneribus mederetur, qua ob id Achilleos vocatur. Hac ſanaſſe Telephum dicitur. Alii primum aruginem inveniſſe, ut liſſimam emplaſtris; ideoque pingitur ex cuſpide decutiens eam gladio in vulnera Telephi. Alii utroque uſum medicamento volunt.*

11. *Unxere matres Iliæ, &c.*] Alii legunt, *luxere*] eodem propriè ſenſu: id eſt, quamvis interfectum Hectorem canibus & accipitribus dare inſepultum Achilles ſtatuiſſet: Priamo tamen ſupplicanti indulſit, conceſſitque illius cadaver, quod quidem matronæ Trojanæ ex more unxerunt, ſepelierunt, luxerunt, ac ſupremis honoribus decoraverunt.

12. *Homicidam Hectorem.*] Quid multos homines in bello occiderat. Epitheţ. Homer. ἀνδροφόνου, vel ἀνδροκτάσιος. Iliad.

13. *Poſtquam relictis mœnibus rex procidit, &c.*] Cùm digreſſus Trojæ Priamus ad Achillem ſupplex cum magnis muneribus acceſſit impetravitque ab eo, ut filii ſui Hectoris condonaret ſibi cadaver terræ mandandum. Vide lib. 1. Od. 10. v. 14. ibique annot.

15. *Setoſa duris, &c.*] Ulyſſis comites in porcos transformarat Circe per veneficia: ut Ulyſſis precibus exorata in priſtinam formam illos reſtituit. Itaque exuerunt pelles ſetoſas, ac reſumpſerunt humanum ſtatum, vultum, ſermonem, rationis uſum. Homer. Odyſſ. 10. Virgil. Eclog. 8. & Æneid. 3. Ovid. Metam. 14. S. Chryſoſt. ait *maleficam Circen ità brutis voluptatibus inſcaſſe Ulyſſis comites, ut ſi fuiſſent porci.* Vide lib. 1. Epiſt. 2. v. 23. ibi annot.

17. *Circe.*] Hæc filia ſolis ac Perſes Nymphæ veneficiis inclyta, herbarum peritiſſima, *Diis etiam aſcripta*, ex Plin. lib. 25. cap. 2.

20. *Amata nautis, &c.*] Adeoque vile ſcortum, ſordidis hominibus expoſitum, & obviis quibuſcunque.

21. *Fugit juventas, &c.*] En per tuas vexationes amiſi juvenile robur ac decus.

Verecundus color.] Ingenuis proprius rubor verecundiæ index. Cato dicebat, *placere ſibi juvenis, qui moniti erubeſcerent, non qui pallereſcerent.* Scaliger hallucinatur turpiter, ita ſcribens: *rubore juvenilem in venefica minus prudenter appellat verecundum.* Imò de ſeipſo loquitur Horatius, nequaquam de Canidia, ut probat contextus.

Tuis

Tuis capillus albus eſt odoribus,
Nullum à labore me reclinat otium:
Urget diem nox, & dies noctem: neque eſt
Levare tenta ſpiritu præcordia.
Ergo negatum vincor ut credam miſer,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marſâ diffilire næniâ.
Quid amplius vis? O mare, & terra, ardeo [490]
Quantum neque atro delibutus Hercules
Neſſi cruore, nec Sicanâ fervida
Urens in Ætna flamma: tu, donec cinis
Injurioſis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quæ finis? Aut quod me manet ſtipendium?
Effare: juſſas cum fide pœnas luam;
Paratus expiare, ſeu poposcerís
Centum juvencos, ſive mendaci lyrâ
Voles ſonari: tu pudica, tu proba
Perambulabis aſtra ſidus aureum.
Infamis Helenæ Caſtor offenſus vice,
Fraterque magni Caſtoris, victi prece,
Adempta vati reddidere lumina.
Et tu (potes nam) ſolve me dementiâ. [491]
O nec paternis obſoleta ſordibus;
Nec in ſepulcris pauperum prudens anus

Crines mei per tua *pharmaca cani ſunt facti: nulla me quies relaxat à pœnis. Nox premit diem, & dies noctem: neque licet recreare præcordia reſpiratione impeditâ. Itaq; miſer coger credere quod negarem,* nempe *Sabellis incantationibus mentem dimoveri, & Marſorum carminibus caput diſrumpi. Quid ultra petis? O mare, ac terra, flagro pluſquam Hercules inunctus putridò Neſſi ſanguine, & pluſquam Siculus ignis in ardentem Ætnam ſaviens.* Ergò *tu ſervabis officina venenorum Colchicorum, donec* ego *ficta ſavilla abripiar ventis injuriam facientibus? Quis terminus vel qua multa expectat me* denique? *Loquere: fideliter exolvam pœnas quaſcunq; imperaveris; expeditus ad ſatisfaciendum, ſive petieris centum juvences; ſeu volueris mendaci lyra à me decantari; Tu caſta, tu bona, inter ſidera fulgebis aſtrum inſigne. Caſtor & magni Caſtoris frater* ob *Helenæ infamia notata contumeliam irati ademerant Poetæ viſum,* quem ei *reſtituerunt exorati precibus. Tu quoque (nam potes) infaniam depelle à me. O nec turpis* ex *ignobilitate majorum; nec vetula ſciens diſpergere cinerem novendialem in ſepulcris*

ANNOTATIONES.

23. *Tuis capillus, &c.*] Ante tempus ſenex factus ſum per tua veneficia.

28. *Sabella pectus, &c.*] Sabelli ſive Samnites artis magicæ & incantationum periti. Plin. lib. 3. cap. 12. *Samnitium, quos Sabellos dixere.*

29. *Marſa nænia.*] De *Marſis* veneficiorum magiſtris, dixi in Epod. 5. De *nænia*, l. 2. Od. 1. in fine. Hìc verò næniam uſurpat Horat. pro incantatione.

31. *Delibutus Hercules Neſſi cruore.*] Vide Epod. 3. ſub finem, ibique annot.

32. *Sicana fervida urens in Ætna flamma.*] Quidam legunt *virens*, aliqui *furens*; nos cum aliis *urens* malumus. De *Ætna* Siciliæ monte, *mont Gibel*, ejuſq; incendiis ſanè prodigioſis, Juſt. l. 4. Gell. l. 17. c. 10. Virgil. Geor. 1 v. 472. Æn. 3. v. 555, 570. & alibi. Lucret. l. 6 fusè. Plin. l. 2. c. 103. *Ætna in tantum flagrat, ut ad quinquagena & centena milliapaſſuum arenas ardentes flammarum globus*

33. *Tu, donec cinis, &c.*] Donec ego in cinerem redactus fuero, non deſines me incendere, & Colchicis ignibus me urere.

35. *Cales venenis officina Colchicis.*] Parandis venenis fervès, ut Medea illa quondam inſignis in Colchide venefica. Vide lib. 2. Od. 13. & ſuprà Epod. 3. & 5.

36. *Quod me manet ſtipendium.*] Quid tandem perſolvendum eſt à me tibi, ad placandum tuum animum? profectò ſolvam.

39. *Centum juvencos.*] Hecatomben, non ſecus ac Proſerpinæ vel Plutoni. lib. 2. Od. 14.

Sive mendaci lyra, &c.] Sive jubeas ut mentiens te laudem quaſi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42. *Infamis Helenæ, &c.*] Steſichorus Poeta (de quo lib. 4. Od. 9.) maledicis verſibus ignominiam inuſſerat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Caſtor & Pollux Helenæ fratres (de quibus lib. 1. Od. 3.) eam ulti, injurioſo vati oculos ademerunt, viſum tamen ei reddiderunt, veniam poſtulanti, & palinodiam ſeu carmen alterum ad Helenæ laudem canenti.

46. *Paternis obſoleta ſordibus.*] Sive ex adulterio nata, ſive è vili & ignobili ſtirpe propagata.

47. *In ſepulcris pauperum, &c.*] Divitum ſepul-

virens. Gif. Mad. Flos.

Novendiales

pauperum! Tibi cui benignum, & manus inuxia; uteruſque tuus partui aptus, atque obſtetrix lavit pannos tuo ſanguine rubeos, quoties exurgis puerpera minimè debilis.

Novendiales diſſipare pulveres!
Tibi hoſpitale pectus; & puræ manus;
Tuuſque venter partumeius, & tuo
Cruore rubros obſtetrix pannos lavit;
Utcunque fortis exilis puerpera.

ANNOTATIONES.

chris cuſtodes adhibebantur adverſus magos & veneficos. Virgil Æneid. 11.

Seniuſtaque ſervant huſta.

Illi verò pauperum cineres eruebant ac diſſipabant ſuis veneficia peracturi.

48. *Novendiales.*] Sepulturæ jam datos. Servius ad Virg. Æn. 5. v. 64. *Apud majores*, inquit, *ubicunque aliquis extinctus fuiſſet, ad domum ſuam referebatur; ibique ſeptem erat diebus: octavo die incendebatur; nono ſepeliebatur. Unde Horatius.*

Novendiales diſſipare pulveres.

Vide lib. 1. Sat. 8.

49. *Tuus manus.*] Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. 5. tum in Sat. 8. lib. 1.

50. *Partumeius.*] Fœcundus; vel propriè; pariens quaſi meiat abſque labore aut doloribus. Vox ad ludibrium, per quam exprobrat Canidiæ fictor partus, unde & *puerperam* mox vocat *fortem*, id eſt, minimè debilitatam. Quamobrem verò fœtus à ſe editos mentirentur veneficæ, dixi in Epod. 5. nimirùm alienos infantes ſurreptos elebant, quibus ad ſua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt *Paſtumeius*, & comminiſcuntur Canidiæ filium hunc fuiſſe ita nominatum, vel quaſi ex pacto datum. Commentum inquam, id habetor.

Tuo cruore rubros.] Quaſi verè parientis. Ironiam falſiſſimam ſingulæ voces olent.

ODE XVIII.

CANIDIÆ RESPONSIO.

Quorſum vota facis ad aures clauſas? more hyemale tumidis fluctibus haud verbenat ſcopulos ſpumiferos urgo nautas ſpoliatos. Scilicet *impunè tu deriſeris Cotyttia* myſteria *revelata, amori libero conſecrata? Et* tanquam *pontifex Eſquilini*

[49] Quid obſeratis auribus fundis preces?
Non ſaxa nudis ſurdiora navitis
Neptunus alto tundit hybernus ſalo.
Inultus ut tu riſeris Cotyttia
Vulgata, ſacrum liberi Cupidinis?
Et Eſquilini pontifex venefici

ANNOTATIONES.

Metrum ſuperiori ſimile.

1. *Quid obſeratis.*] Canidiam reſpondentem ſibi Horatius facit, novo ludibrio.

2. *Non ſaxa nudis, &c.*] Saxa non ſurdiora ſunt clamoribus naufragorum ac nautarum rebus omnibus jam perditis egentium, quando hyemalibus ventis ac tempeſtatibus ſubvertitur mare, & ſcopulos fluctibus tundit. Sicut, inquam, naufragi opem fruſtrà tunc à rupibus implorant, ſic tua me modo.

Nudis.] Staliger *nudas in hyems nautas* ab Horatio poni reprehendit; ſed perperam. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, & vitam duntaxat incolumem perentes rectè Poeta exhibet.

3. *Salo.*] Σαλεύειν, *agitare*, item *fluitare*, σάλος, *agitatio*, *mare*, &c.

4. *Tu riſeris Cotyttia Vulgata.*] Pleræq; membranæ habent *Cocytia*, id eſt, infernalia à Cocyto inferorum fluvio, quâ voce veneficia bellè ſignificantur. Quod verò addit, *ſacrum liberi Cupidinis*, movit Angelum Politianum, ut corruptum hunc locum putaret, adeoq; reſtituendum; primuſque legendum cenſuerit, *Cotyttia*, id eſt, flagitioſa ſacra, promiſcuâ libidine turpia, Bacchi Orgiis ſimilia, quæ à veneficis celebrantur. Cotytto Dea ſpurcitiæ & impudentiæ ab Athenienſibus, Corinthiis, Thracibus, aliiſque colebatur nocturnis ſacris omni libidinum genere infamibus meminit Juvenalis Sat. 2. v. 92.

5. *Vulgata.*] A te cum ludibrio divulgata: vel quæ ego piè tibi pateſeci, tu impiè deriſeris; nempe Epod. 5. & Sat. 8. lib. 1.

6. *Et Eſquilini Pontifex venefici, &c.*] Quaſi ſummus arbiter, ſacerdos ac cenſor, jus habens cognoſcendi & judicandi de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, adeoq; de ſacris illis ac veneficiis, quæ fiunt à me extra portam Eſquilinam vel in Eſquiliis, de quibus Epod. 5. in fine.

Eſquilini.] Quia ſepulchretum illic erat, hinc locus erat ad veneficia idoneus, nimirùm oſſibus

Impunè

Impunè ut urbem nomine impleris meo? [493]
Quid proderit ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum,
Si tardiora fata te votis manent?
Ingrato misera vita ducenda est, in hoc,
Novis ut usque supperas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus semper dapis:
Optat Prometheus obligatus aliti.
Optat supremo collocare Sisyphus
In monte saxum: sed vetant leges Jovis.
Voles modò altis desilire turribus; [494]
Modò ense pectus Norico recludere:
Frustraque vincula gutturi innectes tuo,
Fastidiosâ tristis ægrimoniâ.

incantamenti implueris civitatem meo nomine? Quid juvabit locuples esse vetula Pelignas aut promptum venenum parasse si tibi mors accidit lentior quàm cupio? Atqui vita misera infortunato protrahenda est tibi ad hoc tantùm, ut diutiùs novas aerumnas perpetiare. Tantalus Pelopis infidelis pater semper egens expetito cibo requiem desiderat: possit etiam Prometheus vulturi addictus. Sisyphus pariter cupit reponere lapidem in montis vertice. At non finet edictum Jovis. Sic & tu cupies jam te dare præcipitem à celsis turribus, jam potius confodere gladio Norico: quinetiam aegritudine tadiosâ maestus collum tuum inseres laqueo, sed frustra.

ANNOTATIONES.

vel cineribus mortuorum legendis, vel evocandis animabus, &c. Vide super carm. ad finem.

Pontifex.] Ex Dionys. Halicarn. lib. 2. *Pontifices sunt rerum maximarum domini. Etenim dijudicant sacras omnes causas, privatisq; magistratibus & ministris Deorum statuunt quaecunq; sunt sacrorum non scripta atque incognita. . . . . Sacerdotes etiam omnes recensent, eorumq; famulos ac ministros quibus utuntur ad sacra, observant: ne quis peccet in sacris legibus. . . . . Et si quos animadvertant peccantes mulctant, ad unumquodque negotium respicientes.* Hinc Plaut. Rudent. Scen. ult. *libet jurare: tun' meo Pontifex perjurio es?*

7. *Impunè ut urbem nomine impleris meo.*] Postquam ego te participem feci veneficiorum & sacrorum in Esquiliis à me peractorum, patiar ut ea derideas, divulges meque plebis fabulam & ludibrium facias? Absit: impunè haud feres: dabis poenas.

8. *Quid proderit ditasse Pelignas anus?*] Hoc alii referunt ad Horatium, alii ad Canidiam. Prior erit sensus, ut Canidia dicat Horatio: nihil tibi proderunt aliarum veneficarum incantamenta, quibus te adversus mea tueri voluisti, conductis pretio Pelignis mulieribus. Posteriori sensu, ipsa Canidia de se ait? ergone frustrà in opem vocarim Pelignas anus quibus mercedem erogavi? vel, quid proderit mihi Pelignas docuisse artem meam, quâ ditantur passim; si ego ipsa non praesto quod in te molior?

Pelignas.] Peligni populi Marsis & Samnitibus vicini, ac perinde veneficiorum periti.

9. *Velociusve miscuisse toxicum.*] Hoc pariter aliâ & aliâ ratione potest accipi. Vel Canidia dicit Horatio: frustra est quod venenum tibi miscuisti velocius, ad fugienda, per mortem citam, quae tibi mala & tormenta infero: nam vives, & vives, ad aerumnas quaslibet exantlandas, ita me volente. Vel ipsa ait, quid prodest mihi praesentissimum venenum parare posse cùm libet, si tu vivis? Atqui placet ut vivas, ut longiùs ac diutiùs te discruciem.

13. *Pelopis infidus pater.*] Tantalus in Deos perfidus, quorum nempe arcana impiè revelavit. Alii legunt, *infidi*. Pelops enim adversus Oenomaum, tum contrà Myrtilum infidelis extitit. Vide l. 1. Od. 28. l. 2. Od. 13. & 18 & posteà Sat. 1. lib. 1.

15. *Prometheus.*] De eo l. 1. Od. 3. & 16. l. 2. Od. 13. &c.

16. *Sisyphus.*] Hunc mortalium astutissimum vocat Homerus. Theognis, *Si quis plura norit quàm Sisyphus.* Cic. Tusc. 1. n. 98. *Tantarum Sisyphi prudentiam.* Est & Proverb. *Sisyphi artes.* De eo jam l. 2. Od. 14. v. 30.

Optat collocare In monte saxum.] Ciceron. Tuscul. mox citatus n. 18. *Manet summam aquam attingens siti enectus Tantalus. . . . . Sisyphus versat saxum sudans nitendo, neque proficit hilum.*

17. *Sed vetant leges Jovis.*] Ergo quietem optatam, vetante Jove, minimè nanciscentur illi quamvis callidissimi. Tantalus, Prometheus, Sisyphus: ita, me obstante, nec tu qui ausus es mea sacra deridere, tuamque superbiam venditare.

18. *Voles modò.*] Saepius mortem quaeres, nec invenies, quandiu vetabo, inquit Canidia.

19. *Norico.*] E ferro exquisito de Noricis fodinis, Lib. 1. Od. 16. v. 9.

Ego verò tum infensis humeris insultabo: urbisq; vincetur audacia mea. Numquid enim verò ego quæ valeo commovere cereas effigies, quam admodum ipse cupidus observasti; quæque meis incantationibus devoco Lunam è cœlo; & combustis cadaveribus vitam reddere valeo, atque amatoriam potionem conficere; nimirùm *defleam* vanum *exitum artis adversum te inefficacis?*

Vectabor humeris tunc ego inimicis eques:
Meæque terra cedet insolentiæ.
An quæ movere cereas imagines,
Ut ipse nosti curiosus, & polo
Deripere Lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos,
Desideriqué temperare poculum,
Plorem artis in te nil habentis exitum?

ANNOTATIONES.

22. *Vectabor humeris, &c.*] Tibi insultabo, te subactum & calcatum premam.

23. *Meaque terra cedet insolentia.*] Insolentem meam potestatem universi verebuntur.

24. *Movere cereas imagines.*] Ex arte magica. De his jam dixi in Epod. 5. at plura dicam ad Sat. 8. lib. 1. Vide ibi annot.

25. *Ut ipse nosti curiosus.*] Quippe adfuisti, teque admisi ad nostra mysteria. Epod. 5. Sat. 8. lib. 1.

26. *Polo Deripere Lunam.*] Vide Epod. 5. V. 46. ibique annot.

27. *Crematos excitare mortuos*] Redacta etiam in cineres cadavera fuscitare, animas evocare ab inferis, &c. Virgil. Eclog. 8.

Sæpè animas imis excire sepulcris.

Tibull.

Hæc cantu findítque solum, manesque sepulcris
Elicit, & tepido devocat ossa rogo.

Lib. 1. Reg. cap. 28. puella Pythonem habens suscitat animam Samuelis, jubente Saule rege. Vide Sat. 8. lib. 1.

28. *Desideriqué temperare poculum.*] Ad philtrum Hippomanes adhibebatur: contrà ad odii poculum, fel diversorum animalium. Origen. lib. 7. contra Celsum: *Dæmones invocant ad philtrum vel misetra.*

29. *Plorem artis in te nil habentis exitum?*] Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius, *nihil habentis, ἴσχυν.* Atticè valere & posse significat, inquit. Joan. cap. 25. *οὐ δύναμαι ἐγὼ ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν οὐδὲν, ἐὰν μὴ ἀκούω, οὕτως κρίνω, καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν, ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρός. Si ego à me ipso nihil facio, nisi quod audio, sic judico, & judicium meum justum est, quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Patris.* Ubi certè subauditur *ἴσχυν causa.* Alii legunt, *nil agentis*: alii *valentis*: alii verò *plorem artis* (supple, *causa*, inquiunt) *nullum habentis exitum*: vel *nil habentis exitûs* afferuntque illud Virgilii, Æneid. 11. v. 126.

Justitiane prius mirer? belline laborem?

Et ibidem, v. 280.

laterve malorum.

Q. Horatii Flacci
CARMEN SECULARE.

Pro Imperii Romani Incolumitate.

PHœbe, ſilvarumque potens Diana,
Lucidum cœli decus, ô colendi [495]

O Apollo, & Diana ſilvarum domina, illuſtre cœli ornamentum; O ſemper ho-

ANNOTATIONES.

Carmen ſeculare.] Ex Jul. Scalig. lib. Poet. 6. Horatii *Carmen ſeculare doctum, plenum, terſum, laboratum, felix.* Annô ab urbe conditâ 736. quintos Auguſtus ſeculare ludos celebraturus, Carmen hocce in iis ex more canendum, ab Horatio ſcribi juſſit. Horatius huic operam ſedulô impendit, imô tam feliciter, vel ſuo ipſius judicio, ut & ſibi applaudere, choros nobiles illud dicanturos ad exequendum diligenter ſacrum munus antè exhortari non veritus ſit. Duplici Ode hæc præſtat, nimirùm vigeſimâ primâ libri primi, & ſextâ libri quarti; quam vulgus utramque ſeculare Carmen nihilominus huc uſque nuncupavit, ſed perperàm. Nam in priori monet duntaxat pueros ac virgines, ut ritè canant Apollinis ac Dianæ laudes: in poſteriori verò de ſe ipſe & magnificè quidem loquitur Poeta. Quæ planè eſſe contra rationem hymni, in quo laudari tantùm Deos atque invocari decet, nemo negaverit.

Porrò quæ ad ludos ſeculares attinent, paucula ſaltem hic aſcribere non pigebit. Hi centeſimo decimo quoq; anno peragi ſolebant, in Campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primò quidem Princeps civitatis in Capitolium aſcendebat cum quindecim viris ſtatarum cæremoniarum procuratoribus, ibiq; ſacra fiebant. Tum in Theatris omnibus edebantur ludi. Deinde Junoni ſupplicabant matronæ. Poſtremò in æde Palatinâ ter novem pueri nobiliſſimi, totidemque virgines Patriciæ, in ternos utrinque choros diviſi, Græcâ Latinâque voce Apollini Dianæque hymnum decantabant, quem vocarunt ſeculare Carmen, in quo mala quæque deprecati, bona depoſcere moris erat. Quæ quidem omnia ſi obſervarentur, incolumitatem Imperio, & proſperitatem æternam Sibylla ſuis carminibus ſpoſponderat. Quapropter curandorum iſtorum causâ Duumviri primùm à Tarquinio Superbo, poſteà Decem viri demùm Sylla Dictatore Quindecimviri creati ſunt. Ludos ſeculares inſtitutos à Numâ Pompilio alii ſcribunt, alii à Valerio Poplicola, alii verſus longè poſt exactos reges. Neque ſcriptores conſentiunt de tempore quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint poſt centum annos: alii poſt centum ac decem. Conſtat anticipatum aliquando tempus. Cornel. Tacit. Annal. 11. *Iiſdem Conſulibus ludi ſeculares octingenteſimo poſt Romam conditam anno, quarto & ſexageſimo quem Auguſtus ediderat, ſpectati ſunt . . . . . (ſedente Claudio Circenſibus ludis, &c.) Domitianus quoq; edidit ludos ſeculares: iiſq; attentius aſſui ſacerdotio Quindecimvirali praditus, actum Prater. Quod non jactantiâ refero: ſed quia collegio Quindecimvirûm antiquitus eo cura, & magiſtratus potiſſimum exequebantur officia cæremoniarum.* Sueton. Claud. c. 21. *Fecit & ſeculares ludos quaſi anticipatos ab Auguſto, nec legitimo tempori reſervatos: quamvis ipſe in hiſtoriis ſuis prodat, intermiſſos eos Auguſtum multo poſt, diligentiſſimè annorum ratione ſubductâ, in ordinem redegiſſe. Quare vox præconis irriſa eſt,* (obſerva lector ritum ſolemnem) *invitantium ore ſolenni ad ludos quos nec ſpectaſſet quiſquam, nec ſpectaturus eſſet; cum ſupereſſent adhuc qui ſpectaverant, & quidam hiſtrionum producti olim, tunc quoq; producerentur.* Idem Domitian cap. 4. *Fecit & ludos ſeculares, computatâ ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, ſed quo olim Auguſtus ediderat.* Vide Dion. lib. 54 Cenſorin. cap. 5. de die natali.

norandi & honoranti, concedite qua rogamus diebus ſolemnibus iſtis: in quibus carmina Sibylla jubent puellas eximias & pueros caſtos hymnum decantare numinibus à quibus protegguntur ſeptem colles. Sol omnia *conſervans, qui ſplendido curru lucem producis & auferis, diverſuſque & idem oriris, utinam nihil queas aſpicere excellentius civitate Romanâ. O Ilithyia benignè procurans tempeſtivos partus,*

Semper, & culti, date quæ precamur
Tempore ſacro:
Quo Sibyllini monuere verſus [496]
Virgines lectas puerosque caſtos 6
Diis, quibus ſeptem placuere colles, [497]
Dicere carmen.
Alme ſol, curru nitido diem qui
Promis & celas, aliuſque & idem 10
Naſceris; poſſis nihil urbe Roma
Viſcere majus.
Ritè maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres,

ANNOTATIONES.

Valer. Maxim. l. 2. c. 4. Alex. ab Alex. l. 6. c. 19. præ cæteris autem Onuph. Panvin. nec non Sibyll. carm. ab Opſopœo edita. Zoſim. l. 2. hiſtor. ubi ſic etiam ſcribit: *eodem ſacrificio ad tempus neglecto, cum rurſus adverſi caſus accidiſſent. Octav. Auguſtus ludos renovavit, factos antèa, L. Cenſorino & M. Manlio Publio Coſs.*

1. *Plebe ſi virumque puteus Diana.*] Dii quidem omnes in ludis ſecularibus coli debebant: præcipuè verò invocabantur iſti tanquam ἀλεξίκακοι & averruncі malorum: tum quod annum Sol, menſes Luna regat. Teſtatur Zoſim. cit. ibidemque numina ſacris illis ſolemnibus placanda recenſentur, Jupiter, Juno, Latona, Apollo, Diana, Parcæ, Ceres, Pluto, Proſerpina.

2. *Lucidum cœli decus.*] Apollinem pariter & Dianam, ſeu Solem ac Lunam ita compellat.

Colendi Semper & culti.] Hi quippe ab omni ævo Romanis religioſè culti, velut Romani conditores Imperii. Unde poſtèa, *Roma ſi veſtrum eſt opus.* &c.

4. *Tempore ſacro.*] Hiſce diebus feſtis ſecularibus, quibus ſacra fiebant in omnibus fanis, ac populus univerſus religioni intentus erat.

5. *Sibyllini monuere verſus, &c.*] Ritus, ut dixi jam, ſecularium ſacrorum Sibyllæ carminibus præſcriptus erat. Apud Zoſim. cit. ita canit ille:

Μαμᾶσθαι Ῥωμαίη, καὶ ἡ μάλα κάρτεος αὐτὴν.
Μαμᾶσθαι τὰ δὲ πάντα θεοῖς μὲν ἀθανάτοισιν.
Ῥέζειν ἐν τριόδοις παρὰ Θύβριδος ἄπλετον ὕδωρ.
&c.

De Sibyllis ac Sibyllinis verſibus fusè diſſerui ad Juvenal. Sat. 3. init. At prodiere nuper eruditiſſimæ de his lucubrationes Petri Periti Philoſophi & Doctoris Medici Pariſienſis, Lipſiæ editæ ann. 1686. in quibus egregiè aſſerit unicum Sibyllam extitiſſe Erythræam, quæ cum diutiſſimè vixerit & per varias orbis regiones ſit peregrinata, atque in ſingulis commorata & vaticinata, plurium Sibyllarum opinionem vulgo fecit.

6. *Virgines lectas puerosque.*] Benè vocat *lectas* & eximias. Nam præterquam quod illi debebant eſſe in primis nobiles, etiam jubebantur eſſe patrimi omnes & matrimi, id eſt, parentem utrumque habere ſuperſtitem ac viventem. Quorſum vero? Quoniam Apollinis ac Dianæ laudibus ritè canendis placandiſque numinibus parum idonei videbantur ii pueri, quorum parentibus Dii illi velut irati vitam ademiſſent. Nimirum ea veteribus inſederat opinio, quotquot mortalium interirent, Apollinis aut Dianæ telis perimi. Zoſim. cit. Tit. Liv. l. 37. &c. Vide & l. 1. Od. 21. l. 4. Od. 6.

7. *Diis quibus ſeptem placuere colles.*] Dii tutelares, præſides, cuſtodes urbis ac gentis Romanæ ipſorum auſpiciis conditæ. Romam ſeptem collibus inædificatam eſſe nôrunt omnes; ſive ejus pomœrio colles ſeptem contineri, nempe Aventinum, Eſquilinum, Capitolinum, Cœlium, Palatinum, Viminalem, Quirinalem.

9. *Alme Sol.*] Apollo idem qui Sol, Macrob. Saturnal. l. 1. c. 21. Hujus autem in hæc inferiora magna virtus. Scilicet calore producit, alit, fovet, auget; lumine recreat, &c.

Curru nitido diem qui promis, &c.] Quadrigâ vehi ſol terram circùm poetis dicitur.

10. *Aliuſque & idem naſceris.*] Idem eſt ſol hodie qui heri: hodiernus tamen dies alius eſt ab heſterno.

14. *Ilithyia.*] Hæc inter generationis præſides recenſetur, imò eadem eſt cum Lucina Dea, quæ parientibus opitulatur, ſeu Diana, ſeu etiam Junone. Junonis filiam quidam faciunt Homer. Pauſan. Dionyſ. Halic. Plato. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 24. ita ſcribit: *Ilithyia, ſive εἰλείθυια ex Hyperboreis appulſa Delum Latona affuit parienti, teſte Pauſania. Hinc rem divinam Ilithyiæ obeunt Delii, à quibus didicerint cæteri. Dictamnum herbam, juvare inſignitèr fœcunditatem atque ὠκυτόκιον, atque ob id corollas Ilithyia ex dictamno conexui*

Sive

Sivè ut Lucina probas vocari
Seu genitalis.
Diva, producas ſobolem, patrumque
Proſperes decreta ſuper jugandis [498]
Feminis, proliſque novæ feraci
Lege marita:
Certus undenos decies per annos
Orbis & cantus referatque ludos
Ter die claro, totieſque grata
Nocte frequentes.
Voſque veraces cecinisſe Parcæ,
Quod ſemel dictum eſt, ſtabiliſque rerum
Terminus ſervat, bona jam peractis
Jungite fata.
Fertilis frugum pecoriſque tellus
Spiceâ donet Cererem coronâ: [499]

ſeu Lucina ſeu genitalis amas nominari, defende matres. O Dea prolem Romanam multiplica, & promove Senatuſconſulta de jungendis connubio *mulieribus, & lege maritali novæ ſobolis fertili. Circulus etiam centum & decem annis evolutus reducat cantilenas ac ludos celebres tribus diebus lucidis totidemque noctibus jucundis. Vos autem Parca quæ ſemel ſtatuta vere prænunciaſtis, & fixus ordo rerum cuſtodis, proſpera fata addite jam tranſactis. Terra frugibus fœcunda & gregibus det Cereri coronam è ſpicis.*

ANNOTATIONES.

ſuetas, obſervatum. Ilithyia multis Luna credita eſt, eamque mitem ac lyſizonon adeſſe parturientes precabantur. Hæc, ille. Ejus meminerunt & Heſiod. Theog. Pindar. Nem. Od. 7. init.

15. *Lucina.*] Sic dicta quod prodeuntibus in lucem ſuveat infantulis.

16. *Genitalis.*] Quod adjuvet ac promoveat generationem. Et quemadmodum ſolis calore fœtus animatur, ſic nutritur humore lunæ & gignitur. Ex his intelligitur cur à Poeta noſtro dicatur *maturos aperire partus lenis.* Vide lib. 3. Od. 22. & l. 4. Od. 6. ſtroph. penult. annot.

17. *Producas ſobolem.*] Romanam gentem adeoque potentiam auge, amplifica.

18. *Decreta ſuper jugandis Feminis, &c.*] De connubiis ritè contrahendis ad generandam prolem, ſupplendoſque exercitus. Cenſorum jus & officium erat, cœlibes ad matrimonium cogere.

20. *Lege marita.*] Intellige non legem Poppæam, quæ mortuo jam pridem Horatio, & poſt ludos iſtos ſeculares annis 25. lata eſt; ſed Juliam maritalem, ſeu de maritandis ordinibus, tunc temporis latam quæ conjugatis præmia, pœnas autem adverſus cœlibes decernebat: præterea ingenuis quibuſlibet (exceptis tamen Senatoribus ac Senatorum filiis) uxores libertini generis ducere permittebat. Vide Gell. l. 1. c. 6. Cicer. de legib. Zonar. Dion. Cornel. Tacit. Annal. Suet. Octav.

21. *Certus undenos, &c.*] Precamur etiam ut poſt evolutum rurſus certum illud ſpatium annorum centum ac decem, quod ſeculum appellatur, referentur & repræſententur iterum ac deinceps ludis iſtis ſimiles, ſemperque adeo floreat urbs Imperium Romanum. Alii legunt *certus ut denos*, ac centenis duntaxat annis ſeculum deſinunt. Quod tamen haud ita probant eruditi, refraganturque Sibyllini verſus,

Ἀλλ' ὁπόταν μίξιος ἔκη χρόνος ἀνθρώποις.
Ζωῆς, εἰ ἑνίοι ἑκατὸν δέκα κύκλοι ὀνύων,
&c.

23. *Ter die claro, totieſq; Nocte.*] Ternis diebus ac totidem noctibus perſeverabant ludi ſeculares, ut antè jam annotavi.

25. *Voſq; veraces cecinisſe Parcæ.*] Lucinæ ſive Ilithyiæ ſubjungit Parcas. His nimirùm aſſideret illam ſcribit Pindar Od. 7. Nem. antè cit. Ἐπὶ δυσπαρίοις Μοίραις καθεζομένα παῖ Ἥρας γενέτειρα τέκνων, &c. *Ilithyia aſſidens Parcis profunde cogitantibus, filia Junonis, genitrix liberorum, &c.*

26. *Stabiliſque rerum Terminus ſervat.*] Quidam legunt, *ſervet*: ſed vix contextus eam ferret lectionem. Alii, *havet.* Nihil clarius noſtrâ illâ lectione. Senſus eſt: O Parcæ quæ veraciter protuliſtis ac profertis id *quod ſemel* à Jove *dictum*, fatum & ſanctum eſt, præſertim de Imperii Romani æternitate, Virgil. *Imperium ſine fine dedi*: quod quidem hactenus *ordo rerum ſtabilis ac terminus ſervat*, conſtitutæ jam Romanorum potentiæ & gloriæ novam ſemper adjungite. Vel ſi mavis generaliter accipere: Parcæ quæ verè cecinistis id *quod ſemel dictum*, quodque immutabili neceſſitate fixum oportet ſervari, conceſſam Romanis felicitatem perpetuam facite.

30. *Spiceâ donet Cererem coronâ.*] Hoc debitum & aptum munus pro acceptâ frugum abundantiâ, Tibull. lib. 1. Eleg. 1.

Flava Ceres tibi ſit noſtro de rure corona
Spicea.

Et l. 2. Eleg. 1.

Spicis tempora cinge Ceres.

Salubres aqua & aër Jovis alant fœtus. Phœbe ſagittis reconditis clemens & benigne, exaudi pueros ſupplicantes: ô Luna bicornis, aſtrorum princeps, exaudi virgines: Si quidem Roma eſt veſtrum opus, & ad ripam Italicam felici navigatione appulerunt catervæ Trojanæ, homines juſſi mutare domicilia & civitatem; quibus pius Æneas viam tutam

Nutriant fœtus & aquæ ſalubres,
Et Jovis auræ.
Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo:
Siderum regina bicornis audi,
Luna puellas:
Roma ſi veſtrum eſt opus, Iliæque
Littus Etruſcum tenuere turmæ,
Juſſa pars mutare lares & urbem [500]
Soſpite curſu
Cui per ardentem ſine fraude Trojam

ANNOTATIONES.

31. *Nutriant fœtus & aquæ ſalubres, Et Jovis auræ.*] Aërem & aquas peſtilentes deprecatur: oratq; ne *tabida membris, corrupto cœli tractu miſtrandaq; veniat arboribuſq; ſatiſq; lues, & lethifer annus*: ut ait Virg. Æn. 3. v. 138. Hor. l. 1. Od. 21.

Hic bellum lacrymoſum, hic miſeram famem
Peſtemq; a populo & principe Cæſare in
Perſas atque Britannos
Veſtrâ motus aget preces.

32. *Jovis aura.*] Hinc Virgil. Eclog. 3. *Jovis omnia plena.* Macrob. in Somn. Scip. c. 17. Jupiter pro cœlo ponitur; & Juno pro aëre, Joviſq; conjux, quia aër ſcilicet inferior, cœlo eſt ſubjectus velut aëri ſuperiori. Idem Saturnal. l. 3. c. 4. *Eſſe autem medium æthera Jovem, Junonem verò imum aëra*, aiunt, &c.

33. *Condito mitis placidusq; telo.*] Contra exerto vel intorto metuendus ac terribilis, l. 2. Od. 20. ſtroph. penult. Adde quod antè annotavi, ita veteribus ſuperſtitioſè exiſtimatum, mortalium neminem interire aut morte mactari niſi Apollinis aut Dianæ telis percuſſum. Vide Macrob. lib. 1. Saturnal. c. 17. ubi Apollinis arcu & ſagittis Solis radios ſignificari, morboſq; hinc vel ſanitatem ab eo immiſsi creditum olim probè aſſeritur.

34. *Audi pueros, Apoll, &c.*] Apollinem, ut vides lector, pueri invocabant, puellæ verò Dianam, in ſeparatos hinc & illinc choros diſtributi, & ſic juſſerat Sibylla:

. . . Χωρὶς δ' ἀπόπαι χόρον αὐταὶ ἔχοιεν,
Καὶ χωρὶς παίδων ἄρσην φάος· ἀλλὰ γυναῖκων
Θηλυτέρων ζώοντων, οἷς αἵματος ἅλις ἔτι
φύτλη.

Seorſim verò puellæ chorum ipſæ habebant,
Et ſeorſim puerorum maſculus ordo, ſed parentum
Omnium viventium, quibus utrinque florens adhuc genus extet.

35. *Siderum regina Luna.*] Non temerè hoc epitheton, imo proprium maximè. Nam tempore novilunii agebantur ludi ſeculares, & carmen illud ſeculare concinendum erat *ad bicornem Lunam*

37. *Roma ſi veſtrum eſt opus, &c.*] Idcirco Roma dicitur Apollinis opus, quod Æneas Apollinis oraculo obſecutus venit cum ſuis in Italiam ibiq; conſedit.

38. *Littus Etruſcum.*] Italicum, Tiberinum littus.

39. *Juſſa pars mutare lares, &c.*] Accepta ab Apolline mandata iremq; beneficia non ſine grati ac religioſi animi teſtificatione apud ipſum numen referuntur. Virg. Æn. 3. v. 88. ſic Æneas Phœbo:

. . . . *Quòve iræ jubes? ubi ponere ſedes?*

Phœbus autem ſic Æneæ reſpondet:

Dardanida duri, quæ vos à ſtirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere lato
Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem;
Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.

Et v. 160. ſic monent Penates Dii Apollinis reſponſa interpretantes:

mutanda ſedes . . . . . ſurge,
age . . . . . .
. . . . *Coritum, terraſque requiris*
Auſonias.

Et poſtea:

Ibitis Italiam, portuſque intrare licebit.

39. *Pars.*] Propriè. Nam & Trojanorum alii Antenore duce in Italiam devenerunt. Virg. Æn. 1.

41. *Cui per ardentem, &c.*] Illi Trojanorum parti à te, Apollo, juſſæ novas quærere duce Æneâ ſedes, is dux te adjutore, tutùm *munivit iter*, longum fugæ laborem, ut ipſe juſſus erat, minimè deferens, Virgil. Æneid. 3. v. 160.

Per ardentem, &c.] Virgil. Æneid. 2.

. . . . . *flammam inter & hoſtes*
Expedior: dant tela locum; flammæq; recedunt.

Sine fraude.] Impunè, ſine noxâ & damno ſui aut ſuorum. Vid. lib. 2. Od. 19. v. 28.

Caſtus

Caſtus Æneas patriæ ſuperſtes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis.
Dii probos mores docili juventæ
Dii ſenectuti placidæ quietem,
Romulæ genti date remque, prolemque,
Et decus omne.
Quique vos bobus veneratur albis [501]
Clarus Anchiſæ Veneriſque ſanguis,
Imperet bellante prior, jacentem
Lenis in hoſtem.
Jam mari terraque manus potentes
Medus, Albanaſque timet ſecures:
Jam Scythæ reſponſa petunt, ſuperbi
Nuper & Indi.
Jam fides, & pax, & honor, pudorque
Priſcus, & neglecta redire virtus

paravit inter incenſam Trojam illæſis, ipſeque paſſi patriam ſtans, ampliora donaturus quàm relicta fuerant. O Numina date bonam indolem juventuti flexibili, tranquillitatem ſenectuti, populo denique Romano divitias, ſobolem, gloriam integram. Illuſtris, verò progenies Anchiſæ & Veneris, quæ modò juvencis candidis vos colit, regnet ſuperior hoſte bellum inferente, mitis autem erga ſubjectum. Jam terrâ marique Parthus formidat vires magnas atque auctoritatem Romanorum. Jam mandata expectant Scytha Indique paulò ante ferociores. Jam fides & pax, & honor, atque antiquus pudor, & virtus contempta remigrare non

ANNOTATIONES.

43. *Daturus plura relictis.*] Sic enim idem Apollinis oraculum promiſerat per Deos Penates, ibid. Æneid. 3. antè cit.

Venturos tollemus in aſtra nepotes
Imperiumque urbi dabimus; tu mania magnis
Magna para . . . . . .
Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt:
Terra antiquâ, potens armis atque ubere glebæ.

Itaque Æneas eo reſponſo fretus, Trojanis militibus ſpondet majora in Italiâ, quàm quæ in Troade relinquerent & amiſerant.

45. *Dii probos mores.*] Vide quàm recta & juſta petat. Quod autem Romanæ genti precatur *rem* ſeu opes, meminit eas eſſe quaſi nervum Reipublicæ, quod *prolem*, Imperii populique perennitatem exoptat: quod *decus*, id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil. n. 7. Romanos *ſemper appetentes gloriæ prater cateras gentes atque avidos laudis* extitiſſe.

49. *Quique vos bobus veneratur albis.*] Hæc peculiaria ſunt ac ſigillatim pro Cæſare Auguſto vota. Is nimirùm *Anchiſa Veneriſque ſanguis*: nam Auguſtus à Julio Cæſare, Julius ab Iulo. Iulus autem Æneæ filius: Æneas denique Anchiſe ac Venere prognatus. Quanquam & hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Ænea propagatum.

Bobus albis.] Jovi mactari debebant tauri albi; pariter & Phœbo Dianæque utpote lucidis numinibus candidæ victimæ: Junoni juvenca nitida, Terræ ſcrofa nigra; Parcis furva agnæ vel capræ. Ita enim jubebant Sibyllina carmina, apud Zoſim. Hiſtor. lib. 2. jam cit.

Αυτοὶ ταῦροι δὲ Διὸς πατρὶ ξωμὸν ἀγλαὸν.
Ἤματι μηδ' ἑνὶ νυκτὶ, &c.

51. *Bellante prior, jacentem Lenis in hoſtem.* Virgil. Æneid. 6. v. 851.

Tu regere Imperio populos Romane memento:
. . . . . .
Parcere ſubjectis, & debellare ſuperbos.

54. *Medus.*] Vide lib. 4. Od. 5. & 14. Dio lib. 54. Paul. Oroſ. lib. 4. cap. 21. Sueton. Octav. cap. 21.

Albanus timet ſecures.] Romanorum majores Albæ priùſquam Romæ regnarunt. Hinc *Albanas* pro *Romanas*. Virgil. Æneid. 1.

At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iulo.
. . . . . .
regnum ab ſede Lavini.
Transferet, & Longam multa vi muniet Albam.

Et antea:

genus unde Latinum,
Albanique patres.

Porrò *ſecures*, inſignia Magiſtratuum, pro poteſtate ac majeſtate poni, notum etiam ſciolis.

55. *Scytha reſponſa petunt.*] Auguſti ac Romanorum experunt amicitiam, mandata, leges. Suprà cit. lib. 4. Od. 5. & 14. mox cit. Flor. lib. 4. cap. ult. &c. De Scythis, lib. 1. Od. 19. lib. 2. Od. 9. lib. 3. Od. 24.

56. *Indi*] De his antea lib. 1. Od. 12. &c. Oroſ. in fine lib. 6.

58 *Neglecta redire virtus Audet, &c.*] Sunt enim quædam *tempora virtuti inimica*, ut ait Cic. in Orat. Eò pertinent etiam quod Poetæ ſcribunt invaleſcentibus vitiis Aſtræam terras re-

Auder,

dubitat: & abundantia referto eorum felix procedit. Apollo vaticiniis & arcu splendido conspicuus, novemque Musis amicus, qui artis medicæ sublevat ægrotantia corporis membra, si placide intuatur arces palatinas, in lustrum sequens ac meliorem semper statum prorogat res Imperium Romanum, Italiamque prospere. Diana verò quæ Aventino monti præsidet, & Algido, suscipiat vota Quindecim virum, atque propitias aures præbeat juvenum precibus. Ego chorus peritus carminis laudes Apollinis ac Dianæ, domum refero bonam certamque fiduciam, in talia consentire Jovem & Deos universos.

Audet, apparetque beata pleno
Copia cornu.
Augur & fulgente decorus arcu [502]
Phœbus, acceptusque novem Camœnis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,
Si Palatinas videt æquus arces,
Remque Romanam, Latiumque felix.
Alterum in lustrum, meliusque semper
Proroget ævum,
Quæque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, & votis puerorum amicas
Applicet aures.
Hæc Jovem sentire Deosque cunctos, [503]
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus & Phœbi chorus & Dianæ
Dicere laudes.

ANNOTATIONES.

liquisse, & in cœlum evolasse. At cum ad meliorem sæ frugem homines recipiunt, cum dicitur redire virtus, atque rerum uberiatem bonorumq; omnium copiam secum referre. Ovid. Met. 1. c. 4.

Fugere pudor, verumque, fidesque, &c.

Quod è Theogride expressum videtur, ὤχετο μὲν γὰρ αἰδὼς, ἄπεστι δὲ νέμεσις, &c.]

61. *Augur.*] Vaticinandi facultatem à Jove Apollo accepit.

Fulgente decorus arcu.] ἀργυρότοξος, apud Homer. Virgil. Æneid. 12. v. 394.

Ipse suas artes, sua munera latus Apollo
Augurium, citharamq; dabat, celeresq; sagittas.

62. *Acceptusque novem Camœnis.*] Utpote musicæ, lyræ, carminumq; Inventor ac Deus.

63. *Qui salutari levat arte, &c.*] Apud Ovid. 1. Metam. c. 9. ita de se jactat Phœbus.

Inventum medicina meum est, opiferq; per orbem
Dicor, & herbarum subjecta potentia nobis.

Vide & Macrob. lib. 1. cap. 17. antè cit.

65. *Palatinas arces.*] In suo palatio ædem Apollini sacraverat Augustus, cum bibliotheca & porticu. Vide l. 1. Od. 31. Porrò in hac æde Palatina canebatur Seculare Carmen tertio die ludorum, ut observat Zosim. antè cit.

67. *Alterum in lustrum.*] Vel accipe *lustrum* simpliciter pro spatio quinq; annorum, atq; adeò synecdochicus pro tempore sequenti: vel signanter & præcipuè pro altero seculo; nam ludis secularibus fiebat insignis lustratio. Zosim. cit.

69. *Quæq; Aventinum tenet Algidumque.*] Dianæ erant fana, fiebantq; sacra, in utroq; isto monte. Aventinus unus erat è septem urbis collibus. Algidus ab assiduo frigore dictus, non procul Româ.

70. *Quindecim Diana preces virorum Curet.*] Quindecim viri sacerdotes erant quorum jus, potestas & officium erat, Sibyllinos libros consulere de rebus gravioribus, ceu calamitatibus publicis, de iis responsa dare, placationes & expiationes edicere, sacris faciendis præesse, cæremonias exequi, libros & carmina Sibyllarum tueri; &, quod facit ad rem præsentem, ludorum secularium curam gerere. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 16.

73. *Hæc Jovem sentire, &c.*] His annuere, rata habere vota nostra.

75. *Chorus.*] Licet è multis personis chorus constet, unius tamen partes agit ac sustinet. Epist. ad Pison. v. 193.

Actoris partes chorus officiumq; virile
Defendat.

APPEN-

APPENDIX

Ad noſtras ANNOTATIONES *in Libros* Odarum *ſeu* Carminum HORATII.

QUONIAM pleriſque locis attulimus Julii Cæſaris Scaligeri cenſuras; & grave eſt à tanto viro notari: ne quis ob id fortaſſe vel quidquam detrahendum arbitretur de ſumma laude, quam à tot ſeculis meruerant Odæ Horatii, aut temere credat Scaligerum velut quadam Zoili veſaniâ percitum adverſus Lyricorum Principem debacchatum eſſe; operæ pretium duximus hîc deſcribere integram illuſtris Hypercritici ſententiam, quâ nemini dubium relinquatur quanti illas ipſe æſtimarit. Sic habet Poet. lib. 6. *Eſt Horatius omnium Latinorum Græcorumq; Poetarum elaboratiſſimus. Nam in Lyricis quem ſonum, quos numeros, quam majeſtatem quæſivit, obtinuit: quæ omnia cùm in aliis neglexit operibus, omiſit ſine gloriæ diſpendio: quam puritatem, elegantiam, venuſtatem in utriſque appetiit, conſecutus eſt.* Et poſteà: *Nunc ad politiſſima ejus carmina contemplanda tranſeamus: in quibus conſiderandis major laudis & admirationis quàm caſtigationis apparatus erit.*

Carminum igitur libri vel jucundâ inventione, vel puritate ſermonis vel figurarum tum novitate tum varietate, majores ſunt omni non ſolùm vituperatione, ſed etiam laude: neque ſolo dicendi genere humili, quemadmodum ſcripſit Quintilianus, contenti: verum etiam ſublimi maximè commendandi. Quid enim altius aut præclarius illis?

Poſt ignem æthereâ domo
Subductum, macies & nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique priùs tarda neceſſitas
Lethi corripuit gradum.

Item iſtis? Scriberis Vario fortis, & hoſtium
Victor, Mæonii carminis alite, &c.

Item? Quis martem tunicâ tectum adamantinâ
Dignè ſcripſerit, &c.

Item? Sub lacrymoſa Trojæ
Funera, ne virilis
Cultus in cædem & Lycias proriperet catervas.

Item? Permitte Divis cætera, qui ſimul
Stravere ventos æquore fervido
Depræliantes; nec cupreſſi,
Nec veteres agitantur orni.

Hæc

Hæc & alia per portiunculas. At illa, tota,

Quem virum aut heroa lyrâ vel acri
Tibiâ ſumes celebrare Clio?
Quem Deum, &c.

Item decima quartà, decima quintà, quartà & viceſimà. Triceſima verò prima adeò aſſurgit, ut facilè probet judicium noſtrum. Nec inferior triceſima quinta.

Porrò 2. Lib. prima Ode eſt altiloqua, ſicut & quinta decima. Par ſpiritus in undeviceſima & in ſequenti.

Sed & 3. Lib. prima dicendi generi magnifico ſtructa eſt, pariter & ſecunda. Tertia verò graviſſima. Quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Quin ſexta quoque altiſſime ſonat. Haud paulò minor ſextâ decima. At viceſima nona incipit leniſſimè: tum verò ſemper aſſurgit eò uſque, quò nemo aliorum pervenire poſſit. Ultima ejuſdem libri miſcuit etiam faſtum cum majeſtate.

Quarta Lib. 4. profectò aliarum nulli cedit magniloquentiâ. Quam quæ ſequitur, tametſi eo non aſpirat, in eadem tamen luce verſatur? ſicut & ſexta, quæ ſimul nitore quodam venuſtatis perfuſa eſt. Nona altior & ſeverior: qualis & quarta decima: nec minor eam ſequens.

Quæ recenſere coactus ſum, ut virum maximum atque etiam cum ipſo Pindaro in hiſce conferendum à calumniâ vindicarem. Nam & Pindaro accuratior eſt, & ſententiis crebrior, neque ſibi, ut ille, indulgens; ſed non ſine auditoris reverentiâ, audax ad eam præſtandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, ut nobis miraculo ſit. In eo nihil laxum eſt, nihil hiat: omnia cohærent, ita ut unum tota illa eſſe videantur. Cæteræ Cantiones partim in humili dicendi ſtylo, ut

Vitas hinnuleo me ſimilis Chloë, &c.
Et Ne ſit ancillæ tibi amor pudori: &c.

Aliæ in mediocri, ut ille:

Mæcenas atavis edite regibus: &c.
Et Otium Divos rogat in patenti, &c.

Omnes, inquam, tantæ ſunt venuſtatis, ut & mihi & aliis prudentioribus omnem ademerint ſpem talium ſtudiorum.

Inter alios verò, duas animadverti quibus ne ambroſiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera eſt 3. *Lib.* 4. Quem tu Melpomene, &c. *Altera nona* Lib. 3. Donec gratus eram tibi. *Quarum ſimiles malim à me compoſitas, quam Pythionicarum multas Pindari & Nemeonicarum quarum ſimiles malim compoſuiſſe quàm eſſe totius Tarraconenſis rex.*

At tametſi tam magnificè de Horatii Carminibus ſentio: tamen dabunt ingenuo nihilique pudori noſtro veniam ſtudioſi, ſicubi etium optavimus potiora.

Q. HORATII

This is translated in Gildon's Laws of Poetry. p: 128.

V. Cl. Andr. Dacerii
PRÆFATIO
IN
HORATII
SATIRAS.

De Origine & Progressu SATIRÆ Romanæ, *& quas Mutationes subierit.*

HORATII *Satiras* duobus Libris comprehensas nunc *Sermones* nunc *Satiras* nullo discrimine appellavit ipse, verùm quum *Ideas* modis quibusdam distinctas animo repræsentent ea vocabula, operæ-pretium facturus videor, si, quid antiqui Romani per *Satiram* intellexerint, exponam. Primus doctissimus Casaubonus, quē adeo solus in eo feliciter operam posuit, ut demonstraret quæ & qualis esset Poesis Satyrica Græcorum, quæ Satira Romanorum. Est ille liber quantiis pretii: nec diffiteor me inde plurimùm adjutum fuisse.

Hic enim est fructus, quem ex excellentium virorum laboribus percipere demus: qui ideo nobis præiverunt, ut in spissis antiquitatis tenebris facem sucdentibus præferrent. Non tamen in superiores ita oculi defigendi, ut proiis gressibus non etiam attendamus: per illas enim incedunt aliquando semitas, quibus non tutum sit eos sequi: id quod & ego hic cavi, sæpe vias parum tas secutus, ut in progressu patebit.

Est autem Satira quædam Poeseos species aliis quam Romanis prorsus incogta, nec ulla cum Satyrica Græcorum poesi cognatione conjuncta, quæ tamen orundam doctorum opinio fuit. Quintilianus omnem dubitationem tollit, m scribit Lib. I. Cap. X. *Satira quidem tota nostra est.* Inde est quod Horius Sat. X. Lib. I. V. 66. *Græcis intactum carmen* dixerit.

Ecce tibi germanam hujus vocis Etymologiam: Latini *Saturum* usurpabant pro *pleno*, cui ad perfectionem nihil deesset: hinc *Satur color* cum lana colorem plene combibisset, nec quicquam ad tincturam adjici potuisset. Ex *Satur* factum *Satura*, quod etiam *Satira* per *i* efferebant, quemadmodum *Maximus* & *Maximus*, *optumus* & *optimus*. Est igitur *Nomen Adjectivum*, quod relationem habet ad *Substantivum* subintellectum: dicebant enim prisci *Saturam* subintelligentes *lancem*. Erat autem *Satura lanx* vas (Gallicè *un bassin* omne genus fructibus repletum, quos Cereri quotannis & Baccho ut totius anni proventuum primitias offerre solebant; cujusmodi oblationes ex variis generibus inter se confusis non erant Græcis omnino incognitæ, qui eas appellabant πανκαρπον θυσίαν, πανσπερμίαν, & in leguminibus πυανοψίαν. Diomedes Grammaticus, accurate & hunc Romanorum morem, & Vocis *Saturæ* naturam explicavit his verbis, *Lanx referta variis multisque primitiis Sacris Cereris inferebatur, & à copia & saturitate rei* Satura *vocabatur*. *Cujus generis* lancium *& Virgilius in Georgicis meminit, cum hoc modo dicit,*

Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.
Et——— *lanceque & liba feremus.*

Deinceps ad alia miscellanea translata est, Fest. *Satira cibi genus ex variis rebus conditum*. Migravit inde ad ea, quæ mentis & ingenii sunt, nam *leges Saturas* nuncupârunt, quæ plura capita, aut plures titulos complectebantur, ut *Legem Juliam, Papiam, Poppæam*, quæ dicebatur *miscella*, quod idem est cum *Satura*, unde profecta est & illa locutio *per Saturam legem ferre*, cum non rogatis ex ordine Senatoribus, non collectis, nec dinumeratis Sententiis, omnes simul & promiscue Sententiam ferebant, quod propriè dicebatur per *Saturam sententias exquirere*, quomodo post Lælium locutus est Sallustius. Neque hic constiterunt, etiam *libros* quosdam hac appellatione insigniverunt, ut Pescennius Festus, qui *Historias Saturas* vel *per Saturam* nobis dedit.

Ex his omnibus exemplis facili quis negotio sibi persuadebit Horatii opera hinc traxisse nomen, *Satiraque* appellatas, quod *multis & variis rebus hoc carmen refertum esset*, quomodo dicit Porphyrio. Quod quidem ex parte verum est, cave enim putes, vocem nullis intercedentibus gradibus, qui transitum præberent, statim huc deductam: ejus migrationes antiquiores erant in alias res, quæ propinquiùs *Horatii Sermones* contingerent. Ad quam rem explicandam jam accingimur, eum secuturi ordinem, qui ipsi Casaubono in mentem non videtur venisse, quippe rem ea luce perfundet, ut nulla ampliùs cuiquam relinquatur ad dubitandum materia.

Romani cum quadringentos circiter Annos Scenicos ludos ignorarent, casu dum dies festos per licentiam & lasciviam agitarent, in Versus Saturninos & Fescenninos inciderunt, qui postea in Scenis per centum & viginti ferè annos locum suum rutati sunt.

Fuerunt isti Versus impoliti & parum numerosi, utpote subitanei, & à populo fusi adhuc rudi & agresti, quique non alium Magistrum nosset, quam Cererem & Bacchum. Hoc genus carminis implebant cavillationes & opprobria rustica, adhibitis Gesticulationibus & Saltationibus ridiculis. Rem intelliges, si ob oculos tibi proponas bonos de pago viros rusticorum more sal. ante

sci

ſeſe mutuo extemporaneis conviciis inſectantes, eaque in vices exprobrantes, quorum alius alii conſcii ſunt. Hoc eſt quod Horatius dicit Epod. I. Lib. II.

Feſcennina per hunc inventa licentia morem
Verſibus alternis opprobria ruſtica fudit.

Infœnam hanc & impotentem licentiam excipit non ita poſt alius generis carmen, caſtigatius quidem illud, ſed refertum etiam dicteriis ad movendum riſum comparatis, quod tamen nihil turpitudinis admiſerit: comparuit hoc carmen ſub Satiræ nomine ob varietatem ſuam, quæ quidem Satira certos habuit *modos*; i. e. muſicam & congruentem motum, relegatis geſtibus minus honeſtis. Titus Livius, Lib. VII. *Vernaculis artificibus, quia* Hiſter *Tuſco verbo* Ludio *vocabatur, nomen* hiſtrionibus *inditum, qui non, ſicut ante, Feſcennino verſu ſimilem compoſitum temere ac rudum alternis jaciebant, ſed impletas modis Satiras, deſcripto jam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant.* Non abludebat hæc Satira à noſtris *Farces* pudentioribus, ubi promiſcuè & Spectatoribus & Actoribus, Scenico ſale defricabantur auriculæ.

Atque ita ſe habebat res Scenica; cum *Livius Andronicus* ad *Comœdias* & *Tragœdias* ad Græcorum imitationem conſcribendas primus animum appulit: quæ cum eſſet oblectatio & liberalior & abſolutior, mox huc undique catervatim concurſum eſt, neglecta ad tempus *Satira*, quam tamen paulo poſt reprehenſam, erant qui Comœdiis jam peractis non abſurdè ſubnecterent, (quod Galli in ſuis *Farcés* hodieque faciunt) Attellanis certè, mutato tum primum *Satirarum* nomine in *Exodia*, quod in poſterum manſit.

Atque hæc fuit prima & antiquiſſima Romanæ Satiræ forma. Erant quidem duæ aliæ, quæ quanquam à prima multum diſcrepabant, ei tamen quaſi enatæ ſuffragines ortum ſuum referebant, quod quam breviſſime potero, jam confirmatum dabo.

Uno anno poſtquam Livius primas dediſſet fabulas, natus eſt in Italia Ennius: qui cum adoleviſſet, & diligentius conſideraſſet, quantopere hujuſmodi Satiris delectaretur populus, recte & id vidit, Poemata, quæ licet Theatro non deſtinarentur, ſuffuſos felle ſales & dicteria Satirarum mordacia conſervarent tamen, non poſſe non placere populo. Periculum fecit, edidit *Sermones* quos Satiras ſervato antiquo nomine appellavit. Erant hi Sermones Horatiani, quod ad argumentum & varietatem rerum per omnia ſimiles: Excepto, quod Ennius ad quorundam Græcorum, ipſius etiam Homeri exemplum id ſibi juris ſumpſerit, ut plura carminum genera, confuſis *Hexametris*, *Iambicis*, *Trimetris*, & *Tetrametris Trochaicis*, commiſceret, ut ex fragmentis, quæ ſuperſunt, ſatis liquet.

Videſis Tetrametrorum exemplum ab Aulo Gellio conſervatum, dignum ſanè quod ob eximiam pulchritudinem ut hic reponatur.

Hoc erit tibi argumentum ſemper in promptu ſitum,
Nequid expectes amicos, quod tute agere poſſis.

Annumeraverim porro *Ennii Satiris* alteram illam ſpeciem Verſuum, qui ea ſunt venuſtate, ea elegantia, ut ſeculum longè ſuperare videantur. Rem non ingratam fecero, ſi Lectoris oculis ſubjecero.

Non habeo denique nauci Marſum Augurem,
Non vicanos Aruſpices, non de Circo Aſtrologos,
Non Iſiacos Conjectores, non Interpretes ſomnium:
Non enim ſunt ii aut ſcientia, aut arte Divini,
Sed ſuperſtitioſi vates, impudenteſque harioli,
Aut inertes, aut inſani, aut quibus egeſtas imperat:
Qui ſui queſtûs cauſſa fictas ſuſcitant ſententias,
Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri monſtrant viam,
Quibus divitias pollicentur, ab iis drachmam petunt;
De divitiis deducant drachmam, reddant cætera.

Plurima ex his Satiris deſumpſit Horatius ut manifeſtum erit notas noſtras conſulenti.

Poſt Ennium ortus Pacuvius Satiras ipſe quoque ſive Avunculum, ſive Avum per matrem imitatus, ſcripſit.

Natus eſt Lucilius eo tempore, quo maxime florebat Pacuvius. Compoſuit & ille Satiras, ſed quibus novam novata ſcribendi ratione gratiam conciliavit ut qui Antiquæ Comœdiæ Græcæ characterem propiùs exprimere voluerit: cujus admodum imperfecta ex priſca Latina Satira haberi poterat notitia, quale ſcilicet faceret carmen quod ſola Natura dictitaverat, antequam injecta eſſet Romanis Græcos imitandi, eorumque ſpoliis ſe locupletandi, cogitatio. Ex quibus facile intelligi poteſt illud Horatii, Sat. I. Lib. II.

——*Quid, cum eſt Lucilius auſus*
Primus in hunc operis componere carmina morem?

Noli putare Horatium voluiſſe dicere, nullas ante Lucilium Satiras factas: cum Lucilium præceſſerint Ennius & Pacuvius, quorum ille exemplum ſecutus eſt. Id ſolum voluit, Lucilium novam faciem huic carmini induiſſe, quod perpoliverit, & propterea pro primo quaſi auctore habendum. In eadem fuit ſententia Quintilianus, Lib. X. Cap. I. *Satira quidem tota noſtra eſt, in qua primus inſignem laudem adeptus eſt Lucilius.* Cave hic pedibus in Caſauboni ſententiam eas, qui Diomedis fide freti, Ennii & Lucilii Satiras toto genere diſſentire credidit. Vide ipſa Grammatici verba, quæ ſubacti judicii Criticum in errorem induxerunt. *Satira eſt carmen apud Romanos, non quidem apud Græcos ma-ledicum, & ad carpenda hominum vitia, Archææ Comœdiæ charactere compoſitum, quale ſcripſerunt Lucilius, & Horatius, & Perſius. Sed olim carmen, quod ex variis poematibus conſtabat Satira dicebatur quale ſcripſerunt Pacuvius & Ennius.* Apparet Diomedem diſtinguere Satiram Lucilii, ab ea quam ſcripſit Ennius & Pacuvius. Ridicula autem & omnino falſa eſt hujus diſtinctionis ea, quam reddit, ratio. Non ſatis inveſtigaverat homo ſimplex naturam & originem utriuſque Satiræ, quæ omnino conveniebant tam materia quam forma. Nam nihil eò attulerat Lucilius præter nitoris & ſalis pluſculum, in ſumma rei nulla inſigni variatione facta. Et quanquam non conjunxerat plura verſuum genera in eodem carmine, ſicut Ennius, fecerat tamen diverſa carmina, quorum alia integra Verſibus Hexametris, alia Iambicis, alia Trochaicis conſtabant, ut liquet

ex

ex ipſius fragmentis. Ut verbo dicam, ſi Lucilianæ Satiræ diverſi generis ab Ennianis ideo cenſendæ ſint, quod ille hunc ſcribendi arte longe ſuperaverit, uti voluit Caſaubonus, conſequens erit Horatii quoque Satiras à Lucilianis diverſi prorſus fuiſſe generis, quandoquidem Horatius non minus evexit Satiras ſuas ſupra Lucilium, quam ille ſuas ſupra Ennium & Pacuvium evexerat. Douzam quoque F. fefellit iſte Diomedis locus. Hoc non eò dixi, quod errorem levem tantorum virorum notare gaudeam, ſed ſolum ut demonſtrem, quanta cum cura & cautela eorum opera legere oporteat, ubi de re agitur obſcura adeo & antiqua.

Antiquæ Satiræ ad Scænæ uſum compoſitæ Naturam declaravi, planum feci inde exemplum ſibi ſumſiſſe Ennium, ſatis denique confirmatum dedi Ennii Pacuviique ejuſdem eſſe generis cum Satiris Lucilii & Horatii, quod tamen carmen non niſi ab Horatio ad ſupremum faſtigium perductum eſt. Jam ad alterum Satiræ genus, quod recepi exponendum, quod & ipſum quoque ab Antiqua originem duxit, tempus eſt accedere: ea eſt quæ appellatur *Satira Varroniana* vel *Menippea*, quod primus ejus auctor eſſet Varro Romanorum doctiſſimus, quodque in eo opere Menippi Gadarenſis, Philoſophi Cynici, mores imitatus eſſet.

Nec ſola carminum varietate miſta eſt iſta Satira, Varro ei interpoſuerat proſam orationem, promiſcuo etiam uſu Græci & Latini Sermonis. Quintilianus de Lucilii Satira locutus addit, *Alterum illud eſt & prius Satiræ genus quod non ſolum carminum varietate miſtum condidit Terentius Varro vir Romanorum eruditiſſimus*, cujus loci unica difficultas in eo poſita eſt, quòd affirmet Quintilianus hanc Satiram Varronianam fuiſſe priorem. Quo enim pacto illud fieri potuit, cum ætate multo poſterior Lucilio fuerit Varro? Ad Satiram Varronis tempore priorem fuiſſe, ea vero non eſt Quintiliani mens, quippe qui probè ſciret eam multis annis fuiſſe recentiorem. Id voluit, Satiram hanc ita miſtam magis compoſitam eſſe ad Ennii & Pacuvii, qui in Satiris ſuis multa ſibi licere voluerunt, quam ad Lucilii exemplum, qui muſas coluit ſeveriores.

Nihil nobis reſtat hodie ex Varronis Satiris, præter fragmenta quædam, eaque maximam partem corruptiſſima; tituloſque, quorum plurimi ſunt duplices, qui indicio ſunt, quanta eſſet varietas materiarum, quas Varro illic tractaverat.

Senecæ Apocolocynthoſis, Boetii de Conſolatione Philoſophiæ libellus, & Petronii Arbitri Satyricon ſunt Satiræ Varronianis omnino ſimiles.

Hæc habui de Satiris in genere dicenda: plura in hoc argumento diſſerere ſupervacuum eſſet. In notis noſtris commodior erit locus Horatianarum Satirarum naturam enarrandi. Interea illud velim animadvertat Lector, Latinum Vocabulum Satiræ tam deſignare Sermones, qui Virtutem commendent, quam qui vitia inſectentur. Omnino aliter ſe res habet in lingua noſtra, ubi vel nomen ipſum Satiræ terrorem incutit illis, qui ſe ſimulant id eſſe quod non ſunt; apud nos enim audito Satiræ nomine *convicium* intelligitur. Eadem tamen utrobique vox eſt. Sed Latini plerunque in librorum titulis, reſpexerunt vocis ipſius naturam, & integram eam ſignificationem, quam habet ex etymologia, cum Galli reſpiciant primum & frequentiorem vocis uſum tributæ jam inde ab initio dicteriis & obtrectationibus.

Scribenda autem ea vox Latinè per *u* vel per *i*, Gallicè per *i* ſimplex. Qui per *y* ſcripſerunt, ii cum *Scaligero*, *Heinſio*, multiſque aliis crediderunt, ex

Numinibus

Numinibus Rusticis, quos Græci Σατύρους, Romani *Faunos* nuncupabant, nom'ne dicta fuisse ejusmodi poemata, éque voce *Satyrus*, ductam vocem *Satyra*; istas præterea *Satyras* carminibus Græcorum *Satyricis* valde fuisse affines: Quod esse falsissimum luculenter demonstravit Casaubonus, ubi docet à *Satyrus* ex analogia formari non *Satira*, sed *Satyrica*, plurimumque interesse inter Græcorum Satyrica, & Romanorum Satiras.

Spanhemius in pulcra sua ad *Juliani Imperatoris Cæsares* Præfatione, plura de novo observata contulit ad ea, quæ antè ea de re protulerat celeberrimus *Criticus*, descriptis magno cum judicio duorum poematum quinque aut sex discriminibus insignioribus, quæ si videre cupias, auctorem adi. Nihil unquam fuit apud Græcos Romanæ Satiræ finitimum præter *Sillos* suos, mordax Poematis genus, quod ex fragmentis *Sillorum Timonis* facile colligi potest; at hoc interest, quod *Silli* Græcorum meræ essent *Parodiæ*, quod de Romana *Satira* dici nequit, ubi si forte aliquando in Parodiam incidas, videbis tamen Poetam cavisse ne abuteretur. Unde liquet Parodiis naturalem esse in Sillis sedem, non item in Satiris.

Expositâ tandem natura, origine, & progressu Satiræ, pauca de ipso Horatio mihi sunt dicenda, qui quidem qualis in hoc opere sit, non potest commodiùs demonstrari, quam si eum Silenorum statuis compares, quibus Alcibiades in Symposio Socratem comparat, quæ nihil extrà habebant pulchri, nihil ornati, at si illas aperuisses, omnium Deorum Dearumque imagines detexisses. Ad eum modum se nobis exhibet in Satiris Horatius, nihil magnum præ se fert, quod nos detinere debeat: dignior videtur esse, qui pueris teratur, quam qui viros occupatos teneat: Sed sepositò velo, & Horatio penitius inspecto, omnium illico Divorum oculis se ingerunt imagines, hoc est omnes virtutes, ad quas assiduè exercendi sunt qui vitiis suis corrigendis seriò student. Exteriùs illum adspicere contenti antehac fuere mortales, neque possum non mirari Satiras per tot secula lectas, atque relectas, parum admodum fuisse intellectas, & perperam explicatas. Subsliterunt in ipso cortice, verbisque interpretandis intenti nihil ultrà petiêre: Quod quidem fecerunt ut Grammaticis par erat, non ut Philosophis: Plane quasi scripsisset Horatius solum ut verborum construendorum rationem videremus, dederitque nobis librum horis in Schola fallendis, non animis ad virtutem formandis. Prorsus aliud sibi in hoc opere proposuerat Poeta. Namque finis verborum est actio, cujus etiam gratia verba ipsa fuerunt reperta, quæ nisi illum assequantur finem, nihil nisi futiles soni, aures quidem ferjunt, ad animum verò non pertinent.

Docere nos voluit Horatius in his Satiris, contra vitia nostra militare, affectus temperare, naturam in cupiditatibus moderandis ducem sequi, verum à falso, & à rebus ipsis rerum species discernere, præjudicatas temerè opiniones abjicere, principia & causas actionum nostrarum perspectas habere, ridiculam denique eorum pertinaciam evitare, qui quibus à Magistellis suis, opinionibus imbuti olim fuerunt, iis obstinate inhærent, nulla habita ratione quibus innitantur fundamentis, uno verbo, in eo elaboravit ut nos nobis felices; amicis jucundos & fideles; omnibus quibuscum vivimus, commodos, utiles & benignos præstarer.

Interpretari Auctoris verba, in *Figuras* digitum intendere, Lectoris per orationis involutæ Labyrinthos, aut parentheseos obscuræ tenebras ducere, hæc omnia nihil eximium habent, nec ut loquitur Epictetus quidquam pulchri aut sapiente

ſapiente dignum. Eſt illud præcipue annitendum, illud palmarium, uſum & rationes horum præceptorum oſtendere, eademque auctoritatibus fulcire, ut palam omnibus fiat, eos qui mores ſuos ad hoc ſpeculum componere negligunt, paria facere ægrotis, qui libros ubi remedia morbis ſuis præſcribuntur, legere contenti, Medici conſilium tantum abeſt ut capiant, ut ne intelligant quidem ejus utilitatem.

Non quod ego in commentariis meis quicquam ſciens volens prætermiſerim, quod ad Grammatici officium pertineat. Spero id ſenſuros eſſe Lectores, neque jam ullam ſuperfuturam in verbis Horatii difficultatem: At in hanc curam præcipuè incubui, ut argumenta, quæ tractat, illuſtrarem; rationum, quas adhibet, ſoliditatem indigitarem; ut expedirem circuitus & ambages, per quas nonnunquam incedit ad placita ſua confirmanda, & ad contraria refutanda vel eludenda: Ut veritatem aſſertionum ipſius ſtabilirem; ut vafritiem ejus, ubi quaſi ex inſidiis agit, quæ Lectorem imperitum facile fugiat, oculis exponerem; ut denique in apricum proferrem ridiculum illud, quod in omnibus quas oppugnat rebus invenerit. Hæc ſunt quæ fecit ante me nemo. Contrà ut eſt Horatius *Verus* Proteus, ita mille formas variat, interpretes ſuos ſæpe effugit, qui cum ipſum reprehendere nequirent, ſtupentes fecerunt, quod potuerunt. Affixerunt ei ſæpenumerò ſenſum ſuo non ſolum diverſum, ſed etiam adverſum, quemque ipſe eo loco refellere voluit. Non quod ego illis quicquam detractum velim, qui ante me Horatio illuſtrando laborem ſuum contulerunt: Laudo conatus illorum, illi mihi viam aperuerunt. Siqua in re ego illos ſuperavi, omne illud acceptum refero magnis illis ex antiquitate viris, quos majore cum cura, majore certe otio legi: Homerum dico, Platonem, Ariſtotelem, alioſque tam Græcos, quam Latinos, quos aſſidue tero, ut ad eorum guſtum reformem meum, eorumque fontibus Ingenii & Judicii mei hortulos irrigem.

Non deſunt, ſcio, his temporibus, qui magna illa Nomina riſu excipiunt, qui reclamant laudibus quibus per omnia ſecula celebrati ornatique ſunt, quique illos ſpoliare velint iis coronis, quas tanto ſuo merito de Tribunalibus adeo auguſtis reportârunt. At hi dum nimio efferuntur ſtudio eam devitandi admirationem, quæ *mater* eſt *ignorantiæ*, imprudentes diſcedunt ab altera illa, quam Plato nuncupat *matrem ſapientiæ*, quæque prima oculos hominibus aperuit. Minime miror pulchritudinem illam divinam, quæ apud Scriptores longe præſtantiſſimos elucet, iſtos homines non capere, neque trahere; infirmiores ſunt, quam ut oculos tantis ſplendoribus intentos diu tenere queant: Ne dicam facilem eſſe rem Antiquos contemnere, laborioſam vero intelligere.

Quod ad me attinet, Divinos illos Viros ex animo totus admiror venerorque. Eos mihi ſemper ob oculos pono velut Judices verendos & incorruptos, apud quos libenter fingo reddendam mihi eſſe ſcriptorum meorum rationem.

Magna interim ducor Poſteritatis reverentia: Timidior quam fidentior cogito, quale de operibus meis, ſi bono ſuo fato eò pertingere poſſint, judicium latura ſit. Non ideo tamen minoris æſtimo doctos viros, qui hodie vivunt; multi ſunt, fateor, qui ſeculum noſtrum exornant, qui priora potuiſſent exornare, in quibus tamen ne unum quidem novi, qui non honoret & colat antiquos cui non idem quod illas ſapiat, aut qui eorum præcepta non obſervet, unde quantum aberraveris, tantum ab ipſa natura, & veritate diſceſſeris. Neque verear confirmare, non eſſe difficilius ſine luce aut oculis objecta perſpicere, quam ſolidam laudem adipiſci, & ingenium excolere aliis rationibus, quam

quas

quas Græci & Romani nobis præscripserunt: Sive enim propriis felicis ingenii viribus innixi, sive ab arte & studiis instructi, earum vestigiis succedimus tamen. Qui autem Antiquos damnant, causa non cognita, non abs re erit, eos semel & simul tanto errore liberare, ut ipsis palam fiat, se, dum nimio in hanc ætatem studio transversi rapiuntur, ejus famæ apud posteros gravissimum vulnus imprudentes infligere. Quodnam enim excogitari potest clarius argumentum ad seculi cujusvis ignorantiam, aut potius barbariem demonstrandam, quam quod ibi Homerus audiat ineptus, Plato ad fastidium prolixus, Aristoteles parum doctus, Demosthenes & Cicero è trivio Oratorculi, Virgilius Poeta nullis gratiis, nullo ornatu, Horatius denique rudis, humilis, & sine nervis. Barbaræ illæ gentes quæ Græciam & Italiam populantes, tanto furore grassabantur, quid unquam in delendis pulcerrimis vetustatis monumentis tetriùs ausi sunt? Quid magis horrendum? Verum spes est non toti seculo impunatum iri quorundam privatorum perversum judicium, nec Antiquis fraudi fore.

Frustra Imperator ille arma in Homerum, Virgilium, Titum Livium movit: Incassùm cecidere tanti conatus: Bellum absolutissimis operibus indictum quid aliud egit, nisi ad numerum ineptiarum accessit, quo laborat ipsius historia, cumulatiorémque ipsi invidiam apud posteros conflavit?

Q. HORATII.

Q. Horatii Flacci SATIRARUM

LIBER I.

SATIRA I.

Adversus hominum inconstantiam, & exinde in avaritiam invehitur.

QUI fit, Mæcenas, ut nemo, quam sibi sortem [505]
Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illa [506]
Contentus vivat: laudet diversa sequentes?

INTERPRETATIO.

Quomodo fit, ô Mæcenas, ut nullus vivat contentus ea conditione, quam sibi vel consilium dederit, vel fortuna obtulerit: & quisque *præferat sectantes diversa instituta?*

ANNOTATIONES.

Duobus Satirarum libris Horatius Stoicè carpit vitia, callide tamen, atque ut ait Persius Sat. 1. v. 166.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

Egregie & appositè Seneca, lib. quod in Sapientem non cadat injuria, *Cæteri sapientes,* inquit, *molliter & blande, ut familiares medici ægris corporibus, non qua optimum est, medentur, sed qua licet. Stoici virilem ingressi viam, non ut amœna intuentibus videatur, curæ habent; sed ut quamprimum nos eripiant, & in illum editum verticem educant, qui adeo extra communem teli jactum surrexit, ut supra fortunam emineat.* Horatii Satiras commendat Quintil. lib. 10. cap. 1. his verbis: *Multo est tersior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus.* De nomine & origine Satiræ disserui ad Juvenalem, tum in Præfatione, cùm v. 30. Sat. 1. ubi admonui non à Satyorum dicacite appellatum hoc carmen, sed à farturâ lege, vel lance? quod sicut hæc varios fructus continet diis agrestibus offerendos, illa verò multa & diversa perferret edicta; ita Satira multiplex argumentum complecteretur, variaque pertractaret. Hancque etymologiam asserunt eruditissimi quique viri. Ad quos, Lector, accedes, reclamante licet Julio Scaligero, Poet. lib. 1. cap. 12. Porrò ne mirere, quod Sermonum vocem ac titulum, ut in vulgatis plerumque, non inscripserimus. Vetant graves & docti; vetat ratio. Sermones sunt tam Satiræ quàm Epistolæ: in utrisque scilicet reperitur æque sermo, id est, *oratio remissa & finitima quotidianæ locutioni*: ut definit Cicero ad Herenn. 3. n. 23. Quare igitur iste Satiris titulus duntaxat præfigatur.

1. *Qui fit, Mæcenas,*] Non abs re tanti literaterum Patroni nomen appositum est ad caput singulorum Horatii operum, Od. Epod. Satir. Epist.

2. *Seu ratio dederit, seu fors objecerit.*] Ratio, consilium, voluntas Deorum, ex quâ fieri singula in orbe hoc inferiori, Stoici statuebant. *Fors.*] Seu fortuna, ad quam referebant omnia Epicurei.

3. *Diversa.*] Diversa studia, ac vitæ instituta

Miles senior, fractis jam artubus labore diuturno dicit: ô felices mercatores! è contrario negotiator, cum Notus exagitat navim, ait: melius est bellum. Enimvero confligitur: hora spatio brevi vitæ velox accidit, vel felix victoria. Jurisconsultus fortunatos agricolas æstimat, quando consultor januam ejus verberat ad galli cinium.

Is verò qui datis sponsoribus rure deductus est in civitatem, solos prædicat beatos in civitate degentes. Reliqua ejusmodi tam multa sunt, ut fatigare queant verbosum Fabium. Ne te retardem, udi quo tendam. Si numen aliquod dicat: Ecce ego præstabo modò quod desideratis: tu qui miles eras antea, fies mercator: tu Jusperiritus, jam eris agricola. Vos illinc,

O fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore!
Contrà mercator, navim jactantibus Austris,
Militia est potior. Quid enim? concurritur? horæ
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legumque peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat. [507]
Ille, datis vadibus, qui rure extractus in urbem est,
Solos felices viventes clamat in urbe.
Cætera de genere hoc (adeo sunt multa) loquacem
Delassare valent Fabium. Ne te morer, audi
Quo rem deducam. Si quis Deus, En ego dicat,
Jam faciam quod vultis: eris tu, qui modo miles,
Mercator: tu consultus modo, rusticus. Hinc vos,

ANNOTATIONES.

6. *Austris.*] Lib. 1. Od. 3. *Rabiem Noti.* Vide & Lib. 3. Od. 3. *Dux inquieti turbidus Adriæ Auster.*

10. *Sub galli cantum.*] Quemque tædet suæ conditionis, dum ejus sentit incommoda: alienam verò laudat, quoniam tum ejus solum commoda intuetur. Sic Jurisperitus agricola se infeliciorem putat quandocunque importuni adsunt consultores, & summo mane ostia pulsant, somnum & quietem interturbantes, seu cùm narrationibus vel interrogationibus sæpe futilibus & insulsis caput obtundunt.

Galli cantum.] Vide Plin. lib. 10. cap. 21 ubi sic habet: *hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit, norunt sidera, & ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum sole eunt cubitum, quartaque castrensi vigilia ad curas laboremque revocant: nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nunciant cantu.* Cicero de Divin. lib. 2. n. 57. *Democritus quidam optimis verbis causam explicat, cur ante lucem galli canant. Depasto enim de pectore & in omne corpus diviso & modificato cibo, cantus edere quietis satiatos: qui quidem silentio nostris, ut ait Ennius, favent faucibus: rursus cantu plausuque premunt alas.* Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 13. multa de his.

Consultor.] Cicero pro Muræna, sic artem militarem cum Jure Civili, seu, belli ducem cum Jurisperito confert: *Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas; il'e ut eo quo intenditur mature cum exercitu perveniat. Te gallorum, illum buccinarum cantus excitat.*

11. *Ille datis vadibus, &c.*] Agricola verò in jus venire coactus, dives in urbe degentes videns non experti ea quæ sentit incommoda, statim eos judicat beatiores se, suamque detestatur conditionem. *Vades* sunt sponsores, qui pro altero se obligant ejusque suscipiunt causam, ac reos se pro eo præstant, sive caput agatur aut crimen, sive pecunia. Nomen factum *vadibus*, ex eo quod qui eos dederint, vadendi seu discedendi habent potestatem, donec adsit præstitutus ad sistendum se judicio dies. Cic. de Finib. 2. *Vadem te ad Tyrannum dabis pro amico, ut Pythagoreus ille, Quod suprà explicat Offic. 3. n. 45. Damonem & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter se fuisse, ut cum eorum alteri Dionysius ille Tyrannus Siculus diem necis destinasset, & is qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causa postulavisset ad diem, moriendum esset sibi ipsi. Qui cum ad diem se recepisset, admiratus eorum fidem Tyrannus, petivit ut se in amicitiam tertiam adscriberent.*

14. *Fabium.*] Quis ille fuerit, haud planè liquet, Vetus Interpres. *Fabius Narbonensis*, inquit, *Equestri loco natus, Pompeianas partes secutus de secta Stoica nonnunquam cum Horatio acriter contendit: scripsit etiam aliquot libros de Philosophia Stoica.* Sunt qui clamosum, verbosum & loquacem caussidicum fuisse dicant eum, quem hic vellicat Poëta.

15. *Si quis Deus, &c.*] Præclarum huic loco dat lucem Seneca Epist. 95. ubi sic scribit: *multa videri volumus velle, sed nolumus.*

. . . . *sæpe aliud volumus, aliud optamus, id est à Diis petimus; & verum ne Diis quidem dicimus. Sed Dii aut non exaudiunt, aut miserentur. Qui si exaudirent & annuerent, damna nobis sæpe maxima, aut mala, qua minimè vellemus darent.*

18. *Mutatis partibus.*] Mutatis vitæ institutis, conditione, officiis.

Vos

Vos hinc muratis discedite partibus. Eia,
Quid statis? Nolint. Atqui licet esse beatis.
Quid causæ est, meritò quin illis Jupiter ambas 20
Iratus buccas inflet: neque se fore posthac [508]
Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
Præterea, ne sic, ut qui jocularia, ridens
Percurram: quanquam ridentem dicere verum
Quid vetat? Ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint ut discere prima. 26
Sed tamen amoto quæramus seria ludo.
Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo; miles, nautæque, per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, cum sibi sint congesta cibaria: sicut
Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris,
Ore trahit quodcunq; potest, atq; addit acervo [509]
Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri. 35
Quæ, simul inversum contristat Aquarius annum

vos istinc abite, mutatis vivendi institutis. Eja cur cunctamini? At illi *abnuent. Verumtamen conceditur vobis esse fortunatos.* Ergo *quare Jupiter utramque maxillam non inflat* contra *illos justè* quidem: *dicatque, se deinceps tam facilem haud futurum, ut postulatis aurem det? Porro ne jocularitèr hæc perscribam, sicut qui ridicula* proferunt: *tametsi quid prohibet jocosè veritatem loqui? Quemadmodum præceptores assentantes aliquando pueris donant placentas, ut velint excipere prima documenta. Attamen sejuncto joco seria prosequamur. Is qui humum defodiens colit duro vomere, fraudulentus iste caupo, miles & nauta cuncta maria intrepidè navigantes, affirmant* universi, *eo se consilio labores exantlare, ut in senectute*

quietem securam capessant, postquam sibi alimenta comparaverint: non secus ac exigua formica (nam præbet exemplum) ingenti labore defert ore quicquid potest, & adjungit cumulo quem aggerit, prascia & provida futuræ hyemis. Verum tamen *illa, statim atque annum abeuntem vexat Aquarius*

ANNOTATIONES.

20. *Ambas iratus buccas inflet.*] Hoc indignationis & gravis iræ indicium est & effectus. Tunc enim crebri concitatique spiritus ad os prorumpunt, buccasque distendunt; atque animi motum, sanguinisque fervorem exprimunt tum verba concitatiora, tum color tumorque buccarum, tum oculorum denique ignitus ardor, & quasi fulgetra. Noster ad Pisones, *tumido delitigat ore*, ait eodem sensu. Sic & Græci loquuntur. Demosthenes de Æschine, *ambulat clamitans se affectum contumeliis, . . . buccas inflans, τὰς γνάθους φυσῶν*

24. *Ridentem dicere verum.*] Postea Sat. 10.

. . . . . *Ridiculum acri*
Fortius & melius magnas plerumque secat res.

25. *Crustula.*] Fiebant è farina, lacte, caseo, oleo, melle, &c. Quæ placentæ, bellaria, dulciaria dabantur pueris interdum, quibus invitentur ad capiendam sponte disciplinam, ac libentius animum ad discenda prima literarum elementa applicandum. Plato 7. de Republ. vetat pueros vi ad gi ad disciplinam, vult autem quasi ludendo invisari; tum quia sic apparet, ad quod discipliuæ genus quisque sit aptus: tum quod nulla disciplina cum vi conjuncta stabilis in animo permaneat.

28. *Ille gravem duro, &c.*] In avaritiam deinceps pugnat.

29. *Perfidus hic caupo.*] *Perfidus*, seu quod vinum aqua mixtum venderent tanquam merum, purum, putum, seu quod iniquis mensuris uterentur. Hinc Ædiles, inter alia sua officia, in hos animadvertere debebant. Pers. Sat. 1. ad finem.

Fregerit hominas Artesi Ædilis iniqui.

33. *Nam exemplo est.*] Sapiens Prov. v. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & considera vias ejus & disce sapientiam.*

Magni formica laboris.] Phocylides in carmine admonitorio; *formica*, inquit, *genus exiguum, sed valdè laboriosa est: φῦλον δ' ὀλίγον πάνυ τολυμόχθον.* Ibid. describuntur formicæ labores; ut & Virgil. Georgic. 1. v. 186. & 380, item Æneid. 4. v. 402. Plin. lib. 11. cap. 30. &c.

34. *Ore trahit quodcunque potest.*] Plin. mox cit. *Si quis comparet onera corporibus earum* (formicarum) *fateatur nullis portionis vires esse majores. Gerunt ea morsu: majora avertsa postremis pedibus moliuntur, humeris obnixa. Et iis Respublica, memoria, cura. Semina arrosa condunt, ut rursus in fruges exeant è terrâ. Majora ad introitum* (cavernæ) *dividunt. Madefacta imbre proferunt atque siccant. Operantur & noctu plenâ luna eodem interlunio cessant. Jam in spem quis labor, qua sedulitas? &c.*

36. *Quæ simul inversum, &c.*] Poeta ipso formicarum exemplo utitur adversus avarum cujus insatiabilis pecuniæ fames est. Atqui formica, inquit, quiescit aliquando, cessatq; laborare & congerere, utiturq; sapiens ac vicissim congestis. At tibi laborandi & quæstum faciendi nullus est finis.

Contristat Aquarius annum.] Cùm hyems advenerit, & cum mense Januario ferè media

non amplius foras egreditur, ipsque prudens vitavit quæ prius accumulavit: te verò nec ardens æstus, nec hyems, ignis, mare, ferrum, a quæstu deterret. Nihil te remoratur: Modo ut alius tanto te locupletior exiſtat. Quid verò prodeſt tibi ingentem auri vel argenti ſummam humo clam egeſta occultare, non ſine metu? Reſpondes. At ſi detrahatur quidpiam, redigetur acervus ad parvum aſſem.

Repono ego. *Atqui niſi illud agitur, quid præclari habet cumulus congeſtus? Etſi area tua contriverit centies mille triciti modios, non propterea venter tuus plus devorabit quàm meus: ſicut ſervorum unus tu ſaccum panis ſuperato humero ferroſſe deſeras, nihil* tamen *amplius accipias quam qui nihil geſtaverit. Aut loquere, quid profit vicinanti intra natura limites, utrum jugera centena colat, an millena. Verum, inquies, jucundum eſt lumere ex ingenti cumulo.* Imò, *ſi tantundem relinquas nobis accipiendum è modico, quare tua horrea præferas vaſculis noſtris?*

Non uſquam prorepit, & illis utitur antè
Quæſitis ſapiens; cùm te neque fervidus æſtus
Demoveat lucro, neq; hyems, ignis, mare, ferrum,
Nil obſtet tibi, dum ne ſit te ditior alter.
Quid juvat immenſum te argenti pondus & auri
Furtim defoſsâ timidum deponere terrâ?
Quod ſi comminuas, vilem redigatur ad aſſem.
At ni id fit, quid habet pulchri conſtructus acervus? [510]
Millia frumenti tua triverit area centum,
Non tuus hoc capiet venter plus quàm meus: ut ſi
Reticulum panis, venales inter, onuſto
Fortè vehas humero, nihilo plus accipias, quàm
Qui nil portarit. Vel dic, quid referat intra
Naturæ fines viventi, jugera centum an
Mille aret. At ſuave eſt ex magno tollere acervo.
Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
Cur tua plus laudes cumeris granaria noſtris?

ANNOTATIONES.

Aquarius triſtem facit annum, tum verò formica non prodit foras, manet in ſua cavernula, ibique veſcitur, quæſitis æſtate cibariis.

Aquarius.] Unum è duodecim ſignis zodiaci, quod ſol ingreditur 17. Cal. Febr. Virgil. Georg. 3. v. 303.

. . . . . *cum frigidus olim*
Jam cadit, extremoque irrorat aquarius anno.

38. *Neque ſervidus æſtus demoveat lucro*] Juvenal. Sat. 14. v. 135.

Sed quo divitias hæc per tormenta coactas?
Cum furor haud dubius cum ſit manifeſta phreneſis.
Ut locuples moriaris, egenti vivere fato?
Interea pleno cum turget ſaccus ære,
Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.
Et minus hanc optat qui non habet.

Theognis, *divitiarum*, inquit, *nullus finis eſt hominibus. Qui plurimas habent, duplo eas augere conantur. Quis ſaturaverit eos omnes? Opes quidem mortalibus ſunt amentia.*

Πλοῦτ᾽ οὐδεὶς τέρμα . . . .
Χρήματά τοι θνητοῖς γλυκερὴς ἀφροσύνη.

43. *Quod ſi comminuas, &c.*] Jam per multiplicem prolepſin dixit ac diſcutit varios prætextus quibus ſolent avari ſordes ſuas obvelare. At ſi de acervo detraham aliquid interdum ac ſæpè, inquit ille avarus, brevi ad unum aſſem acervus redigatur: ego verò mox egeſtate conflictabor.

44. *At ni id ſit, &c.*] Reſpondet Poeta. At niſi uteris pecunia, tua, quid ex ea pulcri facies? Quid erit abſconditum aurum & argentum? lib. 2. Od. 2.

Nullus argento color eſt avaris
Abdita terris inimice lamna,
Criſpe Salluſti, niſi tempora te
Splendeant uſu.

45. *Millia frumenti, &c.*] Etſi agri tibi reddant frumenti modiorum centena millia, non ideo plus devorabis quàm ego qui pauca poſſideo.

47. *Reticulum panis.*] Sacculum è reticulo, quo panis ferebatur. S. Auguſt. de Civ. Dei. lib. 18. cap. 18. *annona retica dicitur* inquit *quoniam ad retia deportatur.*

Venales inter.] Inter venalitios ſervos, venum expoſitos.

49. *Intra naturæ fines viventi*] Senec. Epiſt. 16. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: ſi ad opiniones, nunquam eris dives.*

50. *Jugera.*] Jugerum agri pedes 240 in longum, 120 in latum continet: ſive, quantum uno, boum jugo arari uno die poteſt. Iſidor.

Centum an mille aret.] Aurel. Victor de Manio Curio Dentato ſic refert: *Quaterna dena agri jugera viritim populo diviſit: ſibi deinde totidem conſtituit, dicens neminem eſſe debere civem, cui non tantum ſufficeret.*

51. *At ſuave eſt ex magno.*] Hæc dicit avarus contrà.

52. *Dum ex parvo nobis.*] Avarum Poeta refutat.

53. *Cumeris.*] Vaſis fictilibus, vimineis, ſparteis, palmeis in quibus tenuiores frumentum ſuum modicum condebant: ac divites in granariis ſeu horreis. Feſtus.

Ut,

Ut, tibiſi ſit opus liquidi non amplius urnâ,
Vel cyatho, & dicas; Magno de flumine mallem
Quàm ex hoc fonticulo tantundem ſumere. Eo fit,
Plenior ut ſi quos delectet copia juſto,
Cum ripâ ſimul avulſos ferat Auſidus acer. [511]
At qui tantulo eget, quanto eſt opus, is neq; limo
Turbatam haurit aquâ, neq; vitam amittit in undis.
At bona parshominum decepta cupidine falſo,
Nil ſatis eſt, inquit; quia tanti quantum habeas, ſis.
Quid facias illi? jubeas miſerum eſſe libenter,
Quatenus id facit; ut quidam memoratur Athenis
Sordidus ac dives, populi contemnere voces
Sic ſolitus: Populus me ſibilat, at mihi plaudo
Ipſe domi, ſimul ac nummos contemplor in arca.
Tantalus à labris ſitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. Congeſtis undique ſaccis
Indormis inhians, & tanquam parcere ſacris [512]
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Neſcis quo valeat nummus; quem præbeat uſum?

perinde ac ſi egeas aqua urna vel cyatho duntaxat, dicaſque, Mallem tantundem haurire magno de fluvio, quàm de iſto fonte parvulo. Hinc verò fit, ut ſi qui requirant nimiam abundantiam, hos cum ripa abreptos auferat Auſidus vehemens. Qui autem tantum deſiderat, quantum neceſſe eſt, ille nec captat aquam cœno turbidam, nec vitam in fluctibus perdit. Sed magna pars mortalium fallaci cupiditate illuſa ait: Nihil ſufficit, quoniam tanti eſtimabere quantum poſſidebis. Quid hunc agas? ſine illum eſſe infelicem, quandoquidem id ſponte agit. Ita quidem narratur Athenis extitiſſe avarus & opulentus, verba quidem plebis aſpernari ſuetus hoc modo: Plebs me ſibilat: ego verò mihimet domi applaudo, quoties nummos in arcâ conſpicio.

Tantalus ſitibundus appetit fluvios à labiis recedentes. Cur rides? De te nomine ſolùm mutato, fabula commemoratur. Dormis avidus ſuper ſacculos undequaque accumulatos: & cogeris abſtinere velut à rebus ſacris, vel delectari quaſi tabulis pictis. An ignoras ad quid pecunia utilis ſit ac neceſſaria?

ANNOTATIONES.

58. *Cum ripâ ſimul avulſos ferat Auſidus.*] Qui plus divitiarum appetunt, quàm par eſt, ſæpè rerum copia illos perdit: ſicut qui vult aquam haurire ex ingenti flumine non rarò demergitur ac perit.

Auſidus.] Apuliæ fluvius, pro quolibet alio rapido flumine. De eo lib. 3. Od. 30. ubi, *violens Auſidus.*

59. *Neque limo turbatam haurit aquam.*] Plus limi trahunt majores fluvii: contra fonticulus limpidam habet aquam. Indicat Horatius per ſimilitudinem eos qui opes magnas avidè quærunt, multis turbari curis, & nonnunquam obrui & abſumi.

61. *Cupidine falſo.*] Cupiditas imagine recti & juſti fallit. Nimirum honeſtè vivendum, famæ conſulendum, &c. Ergo docet opes accumulare ad ſumptus neceſſario faciendos.

64. *Ut quidam memoratur Athenis.*] Quis ille, ignoratur. Timonem quendam miſanthropum perperam hic intelligunt interpretes plerique. Divitem ac ſordidum hominem exhibet Horatius. Timon ille contrà avaritiæ fuit hoſtis aiebatque ſapienter *inſatiabilem cupiditatem atque ambitionem eſſe omnium malorum elementa*, apud Stobæum. De eo Diogenes, Laërtius, & Lucianus.

66. *Populus me ſibilat, &c.*] Solebat populus plauſu & acclamationibus excipere viros inſignes de Rep. bene meritos, ſibique gratioſos, cùm theatrum ad ſpectacula ingrederentur: at homines ſibi inſenſos & invidioſos, ſibilis proſequebatur. Cic. in Piſonem: *da te populo, committe ludis, ſibilum metuis.* Ad Attic. lib. 2. Epiſt. 18. *Furium clamoribus, convitiis, & ſibilis conſectantur.*

68. *Tantalus à labris, &c.*] Egregiam apoſiopeſin obſerva, Lector; quâ Poëta longiuſculam, ut videtur, narrationem, exordiſtur, ſtatimque abrumpit, aitque avaro, *quid rides?* De Tantalo, vide Annot. lib. 1. Od. 28. & lib. 2. Od. 23. Belle Petronius:

Nec bibet inter aquas, nec poma patentia carpit
Tantalus infelix, quem ſua fata premunt.
Divitis hæc magni facies erit, omnia late
Qui tenet, & ſicca concoquit ore famem.

72. *Pictis gaudere tabellis.*] Intuendo tantùm, nunquam utendo.

ematur panis. olera vini ſextarius: adjunge illa quibus non conceſſis agreſe habeat natura humana. Verum an expedit vigilare pavidum, & diebus ac noctibus timere improbos prædones, incendia, ſervos, ne te deprædentur ac fugam arripiant. Ego certè ejuſmodi bonis carere ſemper exoptaverim. Dices vero: At ſi corpus gelu vexatum ægrotet, aliudve morbi genus affligat te cubile, præſto eſt qui adſis, medicamenta ſubminiſtret medicum procetur ut te ſanum præſtet ac reſtituat libris & dilectis cognatis. Erras, inquam ego. Non conjux, non filius, te incolumem cupit: te averſantur vicini cuncti, familiares, pueri & puellæ.

Scilicet quando pecunia tu poſthabes univerſa, an miraris quod nullus exhibeat amorem, quem nequaquam mereris? Quinimo ſi cupias ad dictos ſemper habere eos quos tibi propinquos natura dedit abſque ullo labore, miſer ſine operam perdas; non ſecus ac ſi quiſpiam doceat aſinum habenis regi, & per campum decurrere. Tandem ſit modus acquirendi: & quandoquidem pluſculum poſſides, paulò minus deinceps time egeſtatem: atque incipe aliquando

Panis ematur, olus, vini ſextarius; addè,
Queis humana ſibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctesque dieſque
Formidare malos fures, incendia, ſervos,
Ne te compilent fugientes; hoc juvat? horum
Semper ego optarim pauperrimus eſſe bonorum.
At ſi condoluit tentatum frigore corpus,
Aut alius caſus lecto te affixit; habes qui
Aſſideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suſciter, ac reddat natis cariſque propinquis.
Non uxor ſalvum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri atque puellæ.
Miraris, cum tu argento poſt omnia ponas, [513]
Si nemo præſtet, quem non mereare, amorem?
At ſi cognatos nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, ſervareque amicos,
Infelix operam perdas: ut ſi quis aſellum
In campo doceat parentem currere frænis.
Denique ſit finis quærendi: cumque habeas plus,
Pauperiem metuas minus: & finire laborem
Incipias parto quod avebas: nec facias quod
Vinidius quidam (non longa eſt fabula) dives
Ut metiretur nummos; ita ſordidus, ut ſe
Non unquam ſervo meliùs veſtiret: ad uſque
Supremum tempus, ne ſe penuria victus
Opprimeret, metuebat. At hunc liberta ſecuri
Diviſit medium, fortiſſima Tyndaridarum.

finire laborem, comparatis facultatibus, quas habebat. Ne verò idem agas quod Vinidius quidam (haud prolixa eſt narratio) tam opulentus, ut pecuniam metiretur; tam parcus, ut nunquam ſe veſtiret melius ſervo. Is ad ultimum vitæ finem reformidabat ne periret inopia eiborum. At illum ſecuri diſcidit medium liberta Tyndaridarum fortiſſima.

ANNOTATIONES.

74. *Vini ſextarius.*] Sexta congii pars, continens cyathos duodecim.

76. *An vigilare metu exanimem, &c.*] Urget Poeta, oſtenditque gravia divitiarum incommoda. Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis, cura majora timoque
Servantur, miſera eſt magni cuſtodia cenſus.

80. *At ſi condoluit, &c.*] Objicit avarus neceſſitatem pecuniæ. Juvenal. mox. cit. v. 156.

Scilicet & morbis & debilitate carebis,
Et luctum & curam effugies, &c.

84. *Non uxor ſalvum te vult, &c.*] Redarguit Poeta; imò verò cum ſperas opes intactas ſervando, ſubſidia tibi comparare, omnium odium incurris: iis ipſis intolerabilis es, quibus maximè carus eſſe debueras. Nec mirum quippe quam pecuniam amas, cætera aſpernaris; qua ratione velis à quoquam diligi? Hùc facit verſiculus ille:

Θάνοιμ' ἄν, εἰ μὴ πάντες εὐχοῖντο θανεῖν.
Mori velim, ſi me omnes exoptent mortuum.

90. *Ut ſi quis aſellum, &c.*] Adagium eſt, de eo qui operam inanem ſumit ac molitur.

95. *Vinidius.*] Legunt alii, *Numidius*; alii *Umidius*, &c. perinde eſt.

96. *Metiretur nummos.*] Scilicet numerare ſoret longius prope innumerabiles. Petron. *Fortunata* (uxor Trimalcionis) *quæ nummos modio metitur.* Suidas, μυδίαια τ' ἀργύριον ἀκομίζετο.

103. *Fortiſſima Tyndaridarum.*] Velut altera Clytemneſtra Tynderi filia, quæ Agamemnonem interfecit ab Ægiſtho mœcho adjuta. Juvenal. Sat. 6. v. 656.

Quid

Quid mi igitur ſuades? Ut vivam Mænius? aut ſic,
Ut Nomentanus? Pergis pugnantia ſecum
Frontibus adverſis componere. Non ego avarum [514]
Cùm veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem.
Eſt inter Tanaim quiddam, ſocerumq; Viſelli. 105
Eſt modus in rebus; ſunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit conſiſtere rectum.
Illuc, unde abii, redeo. Nemon' ut avarus
Se probet; ac potius laudet diverſa ſequentes?
Quodque aliena capella gerat diſtentius uber,
Tabeſcat? neque ſe majori pauperiorum 111
Turbæ comparet? hunc atq; hunc ſuperare labo-
Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat: (ret?
Ut cùm carceribus miſſos rapit ungula currus,

Quid ergo mihi ſuades? inquis: *Vivam* n *ſicut Manius, aut Nomentanus?* Reſpondeo. *Continuò res oppoſitas conjungis adverſis frontibus. Quando te avarum eſſe prohibeo, non te volo* eſſe *nequam & perditum. Eſt aliquod diſcrimen inter Tanaim & ſocerum Viſelli. Eſt mediocritas in rebus: adeoque ſunt certi limites, ultra vel citra quos rectum ſtare non poteſt. Revertor* illuc *unde digreſſus fui.* Ergone *nullus, perinde ac avarus, ſe approbabit: & quiſque laudabis ſectantes diverſa inſtituta? & invidia contabeſcat, quod capra alterius ferat ubera pleniora? nec ſe conferat majori numero pauperiorum? illum atque iſtum ſupergredi conetur?* profecto *ſic properanti ſemper impedimento erit ditior aliquis: quemadmodum quando regula abripit currus repagulis emiſſos,*

ANNOTATIONES.

. . . . . *Tyndaris illa bipennem*
Inſulſam & fatuam dextrâ lævâque tenebat.

Fortè etiam libertæ illi nomen erat Tyndaris: luditque Poeta & alludit ad Tyndaridas virorum interfectrices.

101 *Ut vivam Manius, aut ſic ut Nomentanus.*] Uterque ille bonorum decoctor. Malè quidam legunt, *Navius*, hic enim avarus fuit, de quo lib. 2. Sat. 2, At de Mænio, paternæ maternæque hæreditatis dilapidatore, iterum poſtea Epiſt. 15. lib. 1. *Nomentanus* à Nomento oppido cognominatus, prænomine Lucius, nomine Caſſius famoſus luxuriâ extitit.

102. *Pergis pugnantia, &c.*] In extremis ruit, cùm eligendum ſit amplectendumque medium, in quo virtus quæque conſiſtit. Nec avarum te volo, nec prodigum.

104. *Vappam.*] Nequam, & ſimilem corrupto vino, quod jam bonitatem perdidit. Plin. lib. 14 cap. 20. *Vitiumque muſto quibuſdam in locis, iterum ſponte fervere: quà calamitate deperit ſapor; vappaque accipit nomen, probroſum etiam homini, cum degenerâverit animus.* S. Chryſoſt. οἶνος μὲν γὰρ ὅταν βλάβῃ τὸ παραλαμβάνειν, καὶ ὀξὺς γίνεται μεταπεσών. Latini, vinum vappeſcens. Gall. *du vin qui ſe tourne.*

Nebulo.] Levis inſtar nebulæ, qui nullo conſilio, nullâ ratione ducitur. Vel qui non pluris æſtimandus quàm nebula. Quidem deducunt à *ne* & *obolo*, quaſi nec obulo dignus. Non Marcell. *Nebulones & tenebriones dicuntur qui mendaciis & aſtutiis ſuis nebulam quandam & tenebras objiciunt.*

105. *Tanaim.*] Libertum Mæcenatis, ſpadonem *Socerum Viſelli.*] Herniioſum. Inter utrumque eſt ille cui integra ſunt corporis membra, nihil verò ſuperfluum.

108. *Nemon' ut avarus ſe probet?*] Nemone contentus erit ſuâ conditione, & alienam laudabit quiſque, ſicut avarus ſatis opum ſe habere nunquam putat, alioſque ſe beatiores ac ditiores ſemper exiſtimat?

111. *Neque ſe majori pauperiorum Turba comparet.*] Hinc mali origo. Plures ſe pauperiores non conſiderat avarus: at unum aut alterum opulentiores fortè ob oculos ſemper habet, eoſque ſuperare ſatagit.

113. *Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat.*] Qui ſic affectus eſt, ut velit opibus omnes vincere, huic ſemper videbitur aliquis eſſe locupletior ac felicior: is invidia & cupiditate contabeſcet; nam ejus oculis ac judicio, ut ait Ovidius,

Fertilior ſeges eſt alieno ſemper in agro;
Vicinumque pecus grandius uber habet.

114. *Ut cum carceribus, &c.*] Similitudine illuſtrat quod dixit. Qui quadrigarum curſu in ſtadio certat, non reſpicit unquam poſteriores, ſed deſpicit; ut priores aſpicit, ac nititur aſſequi & antevertere.

Carceribus.] Hi quaſi *arcere* dicuntur, quia ibi arcentur equi certo repagulo, ne currant, antequam magiſtratus ſignum dederit. Servius ex Varrone. Hic lib. 4. de Ling. Lat. ſic ſcribit: *Circus dictus, quod circum ſpectaculis ædificatus, ubi ludi fiunt; & quod ibi circum metas fertur pompa, & equi currunt. . . . . In circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres.* Vide lib. 1. Od. 1. ubi de

auriga conatur *assequi equos, qui prævertunt suos, spernens eum quem præcurrit inter ultimos euntem. Hinc fit ut rarò possimus invenire* hominem *qui se dicat beatum vixisse, quique emenso vitæ spacio decedat contentus, ut conviva satiatus. At jam sufficit: nec ullum ultrà verbum adjiciam, ne suspiceris me furfuratum esse commentarios Crispini Lippi.*

Instat equis auriga suos vincentibus, illum [515]
Præteritum temnens extremos inter euntem. 116
Inde fit, ut rarò, qui se vixisse beatum
Dicat, & exacto contentus tempore vitæ
Cedat, uti conviva satur, reperire queamus.
Jam satis est. Ne me Crispini scrinia Lippi 120
Compilasse putes, verbum non amplius addam.

ANNOTATIONES.

curriculo, pulvere Olympico, metaque fervidis evitata rotis.

Ungula.] Pro equo ungulas habente, synecdoche.

Currus.] Bigas, quadrigas.

118. *Exacto contentus tempore vitæ*] Sepec. ad Lucil. Epist. 15. hunc locum videtur interpretari voluisse; ubi *itaque quàm multa fis consecutus, recordare. Cum aspexeris quot te antecedant, cogita quot sequantur. Si vis gratus esse adversus Deos & adversus vitam tuam, cogita quàm multos antecesseris.*

119. *Cedat, uti conviva satur.*] Desumpta sententia è Lucretio lib. 3.

Quid tibi tantopere est, mortalis quod nimis ægris
Luctibus indulges? Quid mortem congemis, & fles?
Cur non ut plenus vitæ conviva recedis?

Et paulò post:

Sed quia semper aves, quod abest, præsentia temnis,
Imperfecta tibi elapsa est ingrataque vita:
Et nec opinanti mors ad caput astitit, ante
Quàm satur ac plenus possis discedere rerum.

120. *Crispini.*] Is Stoicus Philosophus valdè loquax fuisse dicitur, versibus multis & inconditis doctrinam Stoicam complexus. Hinc lepidè notter per hujus aretalogi mentionem Stoica dogmata venditare desinit.

Scrinia.] Scripta in arculis, capsis, scriniis inclusa.

Lippi.] Vel hoc erat cognomen, vel oculis revera lippientibus ille erat. Absurdè vetus interpres Crispinum ita vocari scribit *non oculorum ratione, sed mentis; quod fuerit insulsus poeta.* Tales argutiolas non venatur sublimis spiritus vates, qualis Horatius.

SATIRA II.

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

Tibicinarum cœtus, pharmacopolæ.

AMbubaiarum collegia, pharmacopolæ, [516]

ANNOTATIONES.

1. *Ambubaiarum.*] Jul. Scalig. Poet. lib. 6. cap. 7. de hac Satira; *In secunda*, inquit, *de macbis exemplaque ad fastidium.* Sanè: & hîc scopus esto, flagitiorum nauseam ingerere vel flagitiosissimis. Idem Scaliger alibi, loquens de Martiale Poeta sic habet: *alia ejus fœda ne legerim quidem, tantum abest ut ad censuram vocem.* Ego simile quid hinc dixerovel fecero, condonabis, imò gratulabere, pudens lector. Itaque per salebrosa pedetentim ac suspenso gradu incedenti nihil noxium, fortassis & utile quidpiam occurret.

Ambubaiarum.] Multa nugantur multadehujus vocis etymologia: Syriacam agnoseo sponte cum veteri interprete, qui sic scribit: *Ambubaia dicuntur mulieres tibicina linguâ Syrorum. Etenim Syris tibia, sive symphonia, ambubaia dicitur.* Gravis doctrinæ & ingenii adstipulatores accedunt non pauci, Angel. Caninius, Isaac. Causabonus, &c. Jos. Scaliger in Varron. de Ling. Lat. ad vocem *simpulum*: *Syriacum est*, inquit, *nam ut Abbûb, ambub apud, ambubaiarum collegia, à cepher, cam hora; à sadin, sindon; à sabbecca; quod est apud Danielem, sambuca: sic à sephel, sempel, & inde simpulum fecerunt.* Ergò per *ambubaiarum collegia*, debemus intelligere

Mendici,

Mendici, mimæ, balatrones: hoc genus omne
Mœſtũ ac ſollicitũ eſt cantoris morte Tigelli: [517]
Quippe benignus erat. Contrà hic, ne prodigus eſſe
Dicatur metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo duramque famem depellere poſſit.
Hunc ſi perconteris, avi cur atque parentis

mimæ, balatrones; omnes iſti homines ſunt triſtes & anxii ob mortem Tigellii cantoris: nam munificus erat ergo illos. E contrario ille timens haberi prodigus, etiam amico egenti nollet tribuere unde arceat frigus & ſævam famem. Ejum ſit interrogas, quamobrem avi patriſq;

ANNOTATIONES.

telligere quotquot artes exercebant impudicas, ludicras, paraſiticas, &c. Sueton. Neron. cap. 27. *Canitabat nonnunquam in publico, inter ſcorturum totius urbis ambubaiarumque miniſteria.* Porrò non ſolùm tibias, aliaque inſtrumenta muſica, ſed & tibicines, ac tibicinas corporis quæſtu & tibiarum cantu vitam ſuſtentantes, è Syria Romam confluxiſſe docet Juvenalis etiam Sat. 3. v. 62. & ſeq.

Jam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes;
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana ſecum
Vexit, & ad Circum juſſas præſtare puellas.

Ubi obſerva, proprie *tympana* vocari *gentilia*, quippe vox eſt à *tuppin* Syriacâ.

Pharmacopolæ.] Pharmacum & medicamentum teſtibus Nonio & Euſtathio, ſunt mediæ voces, in bonam & malam partem uſurpari ſolitæ: unde & pro veneno accipi nonnunquam docuimus alibi. Sic & pharmacopolæ dicti interdum unguentarii, myropolæ, pigmentarii, & quotquot aromata & odores, item qui medicatas potiones quæcunque divendebant. Sic etiam appellantur medici illi circumforanei & agyrtæ, qui imperitiæ plebi remedia quædam, magis autem verba vendunt, per fora & compita urbium curſitantes. De his Cato apud Gell. lib. 1. cap. 15. *Ita jus auditis, non auſcultatis, tanquam pharmacopolam. Nam ejus verba audiuntur: verum ei ſe nemo committat, ſi agat eſt.*

2. *Mendici.*] Circulatores omnes, phyſiognomi, meſopoſcopi, chiromantici: inprimis autem Iſiaci ac Cybelæ ſacerdotes. & quicunque vaticinandi artem profeſſi ſtipem corrogabant.

Mimæ.] Geſticulatrices, ſaltatrices, ludiones, hiſtriones, ſcenici. *Ἀπὸ τῦ μιμεῖσθαι ab imitando*, vocatur mimus vel mima, quiſquis dicta vel facta cujuſque imitatur, cum laſciviâ, ſeu voce, ſeu præcipuè geſtu, *nutu manibuſque loquax*, ut canit Claudianus.

Balatrones.] De vocis hujus origine & ſignificatione, adhuc ſub judice lis eſt. Verus interpres *luxurioſos ac perditos à Servilio Balatrone* dictos vult, additque: *ab hac ſimilitudine homines ſunt appellati balatrones: à balatu forteſſe dicti qua vox inverecunda eſt & ridicula.* Legitur & *banabiones*, qui bona ſua devorando, quaſi in hara ſuum miſcent. Idem & *blatrones* proprie dicti *ſunt, à blatiendo, id eſt, vaniloqui.* Triplex hîc etymon videa: quorum tertium mihi magis probaretur. Sunt qui à βάλαζω deducunt balatronem quaſi *aquariolum*: vel à βάλλω & βαλίζω quaſi *ſaltatorem.* Inde verò non dubitem eſſe vernacula hæc noſtra *bal, balet, baller.* Cœlius Rhodig. lib. 15. cap. 25. ita ſcribit: balatronem invenio ſcurram fuiſſe virulentum, unde Horatius;

balatro ſuſpendens omnia naſo.

Et S. Hieron: *ne me putes in modum ruſtici balatronis cuncta Origenis reprobare.* Conſtat balatronem dici hominem nihili, nugacem, nequam, Italis *balatroni*, Gallis *baltre*, ut placet nonnullis; quam ego etymologiam explodo.

3. *Tigelli.*] M. Tigellius è Sardinia oriundus, moribus haud probis, proinde ac fui, populares, malè audiebat. Is tamen ob ſales & jocos valdè feſtivos, præcipuè verò ob eximiam vocem, gratioſus admodum fuit Julio Cæſari, Auguſto, Cleopatræ. Ab his remuneratus in ſuæ farinæ homines copioſiùs etiam effundebat ac prodigebat ultro quas opes colligerat. Eo nomine ab Horatio carpitur hic, item Satirâ 3. & 10. ſeq. quia, ut aiunt, ejus verſus velut parum numeroſos ac modulatos dixerat. Ejus ita meminit Cic. lib. 7. Epiſt. 24. quæ eſt ad M. Fab. Gallum: *Amoris quidem tui, quoque me verti, veſtigia: vel proxime de Tigellio . . . . , Id ego in lucris pono non ferre hominum peſtilentiorem patriæ ſuæ . . . . . Ille autem qui ſciret ſe nepotem ballum tibicinem habere, & ſat bonum unctorem, diſceſſit à me, ut mihi videbatur, iratior. Habes Sardos venales, alium alio nequiorem,* (Tigellium & ejus nepotem) *cognoſti meam cauſam, & ipſius Saloconis iniquitatem.* Saloconem vocant moſſem, & propter opes inſolentem.

4. *Contrà hic.*] Avarus quiſpiam longè à Tigellio diſſentiens, in contrarium vitium impingit.

8. *Ingrata ſtringat malus ingluvie rem.*] Bona ſua velut in unam pilulam ſtricta & compreſſa deglutiat, apud Athen. lib. 4. cap. 19. ex Alexide; *Diodorus lucra patrimonium fecit pilam, adeo coloritur omnia abſorbſit.* Ἐμοὶ γὰρ ἐνόμιζε τὸν πατρῷον βίον, ὥσπερ τινὰ ῥόφημα ποιεῖν καὶ τέχνῃ. Adagium

Præ-

Vid: Lucr: Hav: 3. 967.

magnas opes perperam absumat veracitate injucunda, emens dapes quaslibet exquisitas *pecunia* fœnore *comparata; respondet? quia timet æstimari homo parcus & animi exigui. Laudatur à quibusdam, reprehenditur ab aliis. Fusidius locuples agris, & pecunia fœnori data, reformidat existimationem perditi & decoctoris. Is de sorte deducit usuras quinas & quo luxuriosior quisque est, eo ardentius consectatur: quærit nomina juvenum, qui virilem togam nuper induerunt sub patribus valdè parcis. Qui autem audiens talia, non statim,*

Præclaram ingrata stringat malus ingluvie rem,
Omnia conductis coëmens obsonia nummis; [518]
Sordidus atq; animi quod parvi nolit haberi,
Respondet. Laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fusidius vappæ famam timet ac nebulonis,
Dives agris, dives positis in fœnore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exsecat; atque
Quanto perditior quisque est, tanto acrius urget:
Nomina sectatur, modo sumpta veste virili,
Sub patribus duris tironū. Maxime quis non, [519]

ANNOTATIONES.

est Græcum; quasi diceres metaphoricè, uno bolo, globulo, catapotio, omnia sua devoravit.

Ingrata ingluvie.] Nam quæ sic guloiè atque instar pilæ sorbentur, sine ullo grati saporis gustu per fauces transmittuntur.

12. *Fusidius.*] Insignis fœnerator, immodicas usuras exigens.

Vappæ & nebulonis.] Has voces excussimus Sat. præced.

14. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.*] *Caput* est sors ipsa, seu pecunia fœnori data, Gall. *le principal*. hujus verò fructus, reditus, fœnora, usuras, *mercedes* vocat Horatius: Gall. *l' interest, la rente*. Usura centesima dicitur cùm de centum nummis mensibus singulis unus solvitur: adeò ut centesimo mense usura sortem adæquet. At Fusidius iniquior mulrò, singulis mensibus non simplices de quibus mox, sed *quinas* usuras accipiebat: quas ut haberet perditissimo cuique pecuniam suam credere amabat, ut mox dicitur. S. Ambros. in cap. 12. Tob. *veniunt Calendæ, parit sors centesimam, veniunt menses singuli, generantur usuræ. Crevit centesima: petitur, nec solvitur: applicatur ad sortem. Itaque non jam centesima incipit esse, sed summa, hoc est non fœnoris centesima, sed fœnus centesimæ.*

Exsecat.] Propriè Nam illi pecuniam tradentes ad fœnus, statim usuram primi mensis demebant è sorte, seu ex ipsa quam credebant summa. De usura legibus humanis ac divinis prohibita dixi in Epod. 2. v. 4.

15. *Quantò perditior, &c.*] Quo magis novit luxuriæ deditum juvenem, adeoque pecuniæ avidiorem, eò diligentiùs hunc adit, & quærit ei pecuniam credere gravioribus scilicet usuris, ob urgentem inopiam vel habendi cupiditatem.

16. *Nomina sectatur tironum, &c.*] Studet fœnerari adolescentibus, qui nullam à duris patribus pecuniam aut valdè exiguam accipientes, quacunque via, quovis fœnore quæritabant ac sumebant, qua sua libidini satisfacerent ea ætate ferventi. Atque id quidem fœlus diu grassatum est. At postea ex Senatusconsl. adempta est actio & petitio iis qui filiis familias pecuniam credidissent in mortem patrum: ne vel occasio hinc esset patri necem machinandi, aut per malas artes ac turpes pecuniam quoquo modo reddendam ac persolvendam quæritandi. Senatus illud consultum Macedonianum dictum est à Macedone isto fœneratore. Sueton. Vespas. cap. 11. *auctor Senatui fuit decernendi, ne filiorum familias fœneratoribus exigendi crediti jus esset unquam, hoc est, ne post patrum quidem mortem.*

Nomina.] Sic vocantur tam credita quam debita, eo quod creditores in commentarios seu in tabulas referrent & inscriberent nomina debitorum, seu eorum quibus pecuniam crediderant. Hinc *nomina facere* dicuntur tam debitores quàm creditores.

17. *Tironum.*] Id est adolescentum. Tirones alii militiæ, alii forensis exercitationis & eloquentiæ. Hi circa annum ætatis 17. post pubertatem scilicet, prætextam deponebant, induebant verò togam aliquando puram nivei candoris, quæ virilis dicta est, ut sit Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 18. *candidum umbonem* vocat Pers. Sat. 5. v. 33. Plin. lib. 8. cap. 48. *toga pura tirones induuntur.* Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 16. *Quoniam verò, inquit, ut in magia Apuleius scribit, eruditissimi juvenes laudis gratia, primum hoc forensis operæ rudimentum subibant, ut aliquo insigni judicio civibus sui nosceruntur, qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenii florem apud antiquos fuerat concessus: togam item candidam, qui hoc fecerunt tirones induebantur ipsa tirocinii die: sic enim appellabantur, cum eloquentiam auspicarentur in foro. Eam togam Cicero puram vocavit. Scribit enim ad Attic. in tirocinio filii Ciceronis togam illi puram dedisse Arpini.*

Maxime quis non, &c.] Quis verò non detestetur ejusmodi fœneratores? Quis avari-

Jupiter,

Jupiter, exclamat, ſimul atq; audivit? At in ſe
Pro quæſtu ſumptū facit. Hic? Vix credere poſſis
Quàm ſibi non ſit amicus: ita ut pater ille, Terentî
Fabula quem miſerum nato vixiſſe fugato
Inducit, non ſe pejus cruciaverit atque hic.
Si quis nunc quærat: Quo res hæc pertinet? Illuc:
Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demiſſis ambulat. Eſt qui
Inguen ad obſcœnum ſubductis uſq; facetus: [520]
Paſtillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.
Nil medium eſt. Sunt qui nolint tetigiſſe, niſi illas

exclamat: Proh ſummum Jupiter! Verùm inquies, *ille* præclaros fortè *ſumptus facit. ſecundum* ingens *lucrum. Ille* ſcilicet? Quin imò *vix tibi perſuadere queas quantum ſibi ſit inimicus. Adeo ut non iſta crudelius ſeſe diſcruciaverit pater, ille, quem Terentii Comœdia exhibet infelicem vixiſſe,* ex quo *filium* à ſe *fugaverat.*

Quod *ſi petat aliquis quorſum hæc ſpectant? eo nempe: cùm inſani fugiunt vitia, incidunt in oppoſita, Malthinus prolixis tunicis incedit.* Alius *eſt qui ſuccinctis uſque ad umbilicum, ſe ridiculum* præbeat. *Rufillus paſtillos redolet; Gorgonius* verò *caprum. Nihil mediocre reperitur. Sunt qui renuant attrectare* mulieres, *prater eas,*

ANNOTATIONES.

tiam eorum & nequitiam non abominetur? τόκους uſuras Græci appellant, quod multos & graves debitori dolores pariant. Cic. Offic. 2. n. 89. *Quid fœnarari? Tam Cato: Quid hominem, inquit, occidere?*

20. *Quam ſibi non ſit amicus.*] Quam ſit ſordide parcus, ſuum defraudans genium, etiam neceſſaria ſibi denegans, ac de ſe pœnas velut exigens, inſtar Menedemi apud Terentium.

Terentî fabula quem miſerum, &c.] Heautontimorumenos, ἑαυτὸν τιμωρούμενος. id eſt, *ſeipſum diſcrucians*, titulus eſt Terentianæ Comœdiæ, in quâ filium Cliniam procul in militiam abire, præparcitate ſordidaq; avaritiâ, compulit durus pater Menedemus: at poſtea facti pœnitens ſeſe angebat quod tam iniquè à ſe amandaſſet ac fugaſſet proprium filium ſenectutis ſuæ baculum & columen.

22. *Atque hic.*] Quam fœnerator iſte peſſimus.

25. *Malthinus tunicis demiſſis ambulat.*] Vetus quidem lex jubebat: *demiſſam ad talos togam quiſque in urbe habeto.* Sub Auguſto, neque reſtrictis neq; fuſis incedere, laudabatur Quintil. lib. 11. cap. ult. *Cui laticlavi jus non erit, ita cingatur, ut tunicæ prioribus oris infra genua paulùm; poſterioribus ad medios poplites uſque perveniant. Nam infra, mulierum eſt; ſuprà, Centurionum.* Hinc patet, quod alibi notavimus, diſcinctum, ſive *demiſſis tunicis ambulare*, mollitiæ atq; ignaviæ argumentum fuiſſe, nec non ſuperbæ & vanæ oſtentationis: ſuccinctas autem veſtes aut præcinctas viris frugi & virtute claris proprias extitiſſe. Vide Epod. 1. v. ult. & Epod. 4. v. 8.

Malthinus.] Quis ille? certè haud nobis liquet. Mollis ac effœminatus notatur. Non. Marcell. *Mollas appellari molles, antiqui voluerunt, à Græco, quaſi μαλθάκας:* Lucil. lib. 27. *inſanum vocant quem maltam ac feminam dici vident.* Quidam deſignari volunt Menam illum, de quo Epod. 4. Alii ipſum Mæcenatem. *Hunc eſſe qui ſolutis tunicis in urbem ſemper inceſſerit:* inquit Seneca Epiſt. 114. Julius Scaliger Poët. lib. 3. cap. 98. ita ſcribit; *Satirographi ne amicis quidem parcunt. Ingratus Horatius, qui ne à Mæcenate quidem abſtinere potuit: ſi quidem quod aiunt verum eſt, Malthinum ab eo appellatum, cujus demiſſas notarat tunicas. Ager enim Sabinus, quo canicula illa à divino viro donata fuerat, tantus tantique erat, ut objectu ſuo poſſet maleficî oculi viſum intercipere, quo minus tunicarum demiſſione offenderetur.* Hæc Scaliger invidiâ ſemper in Horatium hoſtili. Verùm eſto, ipſum Mæcenatem vellicet Poëta, numquid *barbaro & ſervili animo* id faciebat? Imò *ridenti amico*, quod ait Perſius, *vafer tangis vitium, & admiſſus circum præcordia ludit* feſtivus & gratus; accepti verò beneficii paſſim memor.

Eſt qui, &c.] Alius aliud omninò vitium habet. Agrippa, inquiunt, veſtibus ad nates uſque deciſis, & ſubductis uti ſolitus.

27. *Paſtillos.*] Trochiſcos, ſeu globulos odoratos. A *panis* fit diminut. panicŭlus, panicillus, paſtillus. Alii deducunt à παστὸν conſperſus, nempè odorifero pulvere, & ſimilibus.

Gorgonius hircum.] Tetrum odorem, qualem hircus. Gorgonius nimiam negligentiam affectabat: Rufillus nimium cultum & munditiem. Ito verſiculo invidiam ſibi creatam notat Horatius Sat. 4. ſeq. v. 93. Unde colligimus adverſum nonnullos, Rufillum & Gorgonium nequaquam viles & ignobiles extitiſſe.

28. *Nil medium.*] Vix reperire eſt *auream* illam *mediocritatem.* l. 2. Od. 10.

Sunt qui nolint tetigiſſe, &c.] Jam demum à flagitiis deterret triplici argumento, quod rem familiarem exhauriant & perdant; quod corpus faciant obnoxium multis doloribus; quod honori & famæ damnum invehant.

Illas quarum ſubſuta, &c.] Matronas, quas talares habent ſtolas, quarum imam partem aſſuta ambit faſciola, quæ inſtita dicitur. Synecdoch. Catull. Epithal. Pelei.

. . . . . veſtis
Candida purpureâ talos incinxerat orâ.

Quarum

quarum talos operiit fascia purpurea stola subsuta. Alius è contrario nullam nisi prostantem in fœdo lupanari, sicque se tuetur: Cùm nobilis quispiam vir è fornice egrederetur, Cato divinus ita est affatus: Bene animo esto; quippe cùm fervens ardor libidinem accenderit, istuc venire adolescentes oportet, non autem corrumpere aliorum conjuges. Cupiennius verò sectator mulierum vestes candidas gestantium, ait: Ego quidem nolim ita commendari. At vos qui exoptatis non felicem esse adulteriis exitum, non pœniteat attendere, quales ærumnas ferant usquequaque, & quod voluptas eis eveniat pluribus anxietatibus perturbata, & quidem infrequens, ac sæpius non sine gravibus periculis. Ergo auscultate. Iste mœchus è tecto se præcipitavit. Hic flagris mulctatus est ad necem usque. Ille nocti fugiens in

Quarum subsuta talos tegat instita veste. 29
Contrà alius nullam nisi olenti in fornice, stantem.
Quidã notus homo cum exiret fornice Macte [521]
Virtute esto, inquit sententia dia Catonis,
Nam simul ac venas inflavit tetra libido,
Huc juvenes æquum est descendere, non alienas
Permolere uxores. Nolim laudarier, inquit, 35
Sic me mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent,
Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter sæpè pericla. 40
Hic se præcipitem tecto dedit. Ille flagellis
Ad mortem cæsus: fugiens hic decidit acrem [522]

ANNOTATIONE S.

30. *Olenti in fornice.*] Malè olentia, fœtidaque lupanaria notat etiam Juvenalis Sat. 6. sarcastice in Messalinam Claudii imperatoris uxorem adulteriis famosam, ita scribens v. 116. & seq.

Ausa palatino tegetem præferre cubili,
Sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos.

v. 130.

Obscurisque genis turpis fumoque lacerna,
Fœda lupanario tulit ad pulvinar odorem.

31. *Macte.*] Magis auctus esto.

Sententia dia Catonis.] Hujus viri gravis & censorii auctoritate, vult ille libidinosus juvenis flagitia sua defendere. Scilicet Cato videns hominem honestum è lupanari exeuntem quoquo modo laudavit: at cùm ventitantem illuc sæpiùs animadvertisset, ita dicitur allocutus: Adolescens laudavi te, quòd huc interdum venires, non quòd istic habitares.

34. *Descendere.*] Apta vox. Nam sub fornicibus & subterraneis locis erant ganeæ.

36. *Mirator Cupiennius.*] Cupiennius Liho Cumanus, Augusti familiaritate clarus, cultûs verò corporis nitorisque studiosissimus: sectator erat mulierum veste candida indutarum, scilicet matronarum, ut postea dicemus.

37. *Audire est opera pretium, &c.*] Ennii sunt hi versus ab Horatio paulum immutati. Sic ille

Audire est opera pretium procedere rectè
Qui rem Romanam Latiumq; augescere vultis.

39. *Corrupta dolore voluptas.*] Ad Epicuri mentem adulteria proscribit non velut turpia, sed quasi remoras voluptatis, fœlices periculis & malis circumsepta. Præclarè Cicero in Anton. *Libidinosi, avari, facinorosi vera laudis gustum non habent.* At debuisset damnare saltem ut iniqua, & lumini naturali adversa: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*

41. *Hic se præcipitem, &c.*] Quoniam, ut mox è Cicerone dixi, luxuriosi non ducuntur amore recti, saltem pœnarum mœru nonnunquam deterrentur. Valer. Maxim. lib. 6. cap. 1. n. 13. *Sed ut eos*, inquit, *strictim percurram, qui in vindicanda pudicitia dolore suo pro publica lege usi sunt. Sempron. Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Memmius L. Octavium similiter deprehensum nervis contudit. Carbo Attienus à Vibieno, item M. Pontius à Pub. Cornio deprehensi castrati sunt, &c.*

Se præcipitem tecto dedit.] Fugiens vindicem maritum.

Ille flagellis Ad mortem cæsus.] Gellius lib. 17. cap. 18. ex Varrone, *C. Sallustius scriptor seriæ illius & severæ orationis, in cujus historia nationes Censorias fieri atque exerceri vidimus, in adulterio deprehensus, ab Annio Milone levis haud ea sus est: & cùm dedisset pecuniam dimissus.* Idem refert Asconius. Juvenal. Sat. 10. v. 311.

. . . . . *sic adulter*
Publicus, & pœnas metuit quascumque mariti
Exigit iratus: nec erit felicior astro
Martis, ut in laqueos unquam incidat . . . .
. . . . . *necat hic ferro: secat*
ille cruentis
Verberibus: quosdam moechos & mugilis intrat

Prædonum

Prædonū in turbā: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones: quin etiam illud
Accidit, ut cuidam teſteis caudamque ſalacem
Demeteret ferrum: Jure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx eſt in claſſe ſecunda:
Libertinarum dico: Salluſtius in quas
Non minùs inſanit quàm qui mœchatur. At hic ſi
Quà res, quà ratio ſuaderet, quáque modeſte
Munificum eſſe licet, vellet bonus atq; benignus
Eſſe; daret quantum ſatis eſſet, nec ſibi damno[523]
Dedecoriq; foret. Verùm hoc ſe amplectitur uno:
Hoc amat, hoc laudat. Matronam nullam ego tango,
Ut quondam Marſæus amator Originis: ille
Qui patrium mimæ donat fundumque laremque,
Nil fuerit mî, inquit, cum uxoribus unquam alienis.
Verùm eſt cum mimis, eſt cum meretricibus: unde

*currit in ſævas graſſatorum manus. Alius pecuniâ redemit corpus * * * * * * * * * * * Merito factum cunctis dicunt. Galba verò negabat. Sed quàm ſecurior eſt merx in mediâ conditione! Libertinarum dico ſcilicet: erga quas Salluſtius non minus inſanum ſe præſtat, quam qui matronas ſectatur? verum enimverò ſi vellet ille eſſe munificus ac liberalis, quantum facultates & ratio permitterent, & quatenus decet eſſe moderatè liberalem; donaret quantum ſufficeret, neque ſibi detrimentum afferret, & probrum. At contra illud ſolum in ſe æſtimat, prædicat, venditat: Ego nullam tango matronam; ſicut olim Marſæus iſte Originis amaſius, qui mima tribuit paterna prædia, & damnum, dicitque mihi quidem nulla conſuetudo fuerit unquam cum conjugibus aliorum. Atqui eſt cum mimis, eſt cum meretricibus;*

ANNOTATIONES.

44. *Calones.*] Servi militum, quod palos & ligneas clavas gerebant ita dicti, item *clavatores* ob eā cauſam. Et quiliber ſervi *calones* vocati ſunt à ferendis ligais, quæ Græcè κάλα.

46. *Jure omnes.*] Omnes aiunt, jure illos puniri; & dignas flagitio pœnas dediſſe.

Galba negabat.] Salſa ironia in Servium Galbam Juriſconſultum, qui cum eſſet famoſus adulteriis, ſui ſimilium libens patrocinium ſuſcipiebat.

47. *Tutior at quanto merx.*] Lex Julia plecti jubebat eos ſolùm qui peccaſſent in ingenuas quæ nec quæſtum corpore feciſſent, nec artem ludicram aut lenocinium exercuiſſent, nec in ſcenam operam locaſſent.

In claſſe ſecundâ.] Tres Poëta claſſes mulierum ſtatuit: 1. matronarum. 2 libertinarum. 3. meretricum.

84. *Salluſtius.*] Is eſt de quo lib. 2. Od. 2. Nonnulli perperam intelligunt ejus avunculum C. Salluſtium Criſpum hiſtoriæ ſcriptorem. At quamvis mores conveniant, non ita ratio temporum, ut obſervat eruditè Torrentius. Hic à Cenſoribus in Senatu reprehenſus quod in libertinas inſaniret, reſpondit ſe matronas non affectari, quaſi ſe criminis expertem excuſans, ejectus verò eſt à Senatu. Vide bell. Catilin.

49. *Mœchatur.*] Vox iſta propriè hîc ponitur pro eo qui alienam uxorem ingenuam quidem in adulterium pellicit.

52. *Damno Dedecoriq.*] Damno bonorum, & famæ.

53. *Hoc ſe amplectitur uno.*] Uno libertinarum amore ſibi placet, ob hoc unum ſe laudat & venditat, quod libertinas duntaxat, non autem matronas conſectetur.

55. *Marſaus, &c.*] Ignotus ille nobis Originis mimæ & meretricis amator. Tres eo tempore fuerunt inſignes meretrices, Origo, Arbuſcula, Cytheris. Hanc Lycorim vocat Virgilius Eclogâ ultimâ, Gallo Poëtæ priùs dilectam, quæ poſtea Antonium in caſtra ſecuta eſt.

57. *Nil fuerit mî inquit, &c.*] Sic Marſæus extenuare nititur ſuam libidinem flagitioſamque nequitiam.

58. *Verùm eſt cum mimis, &c.*] Reſpondet Horatius. Eſto nihil tibi ſit cum uxoribus alienis; at inſanis erga mimas & meretrices, à quibus famæ damnum trahis damno rei familiaris gravius: quanquam utrumque inde provenit. Plaut. Trucul. *Meretrix ut mare quod das devorat, nec apparet uſquam: miſerum infert in pauperiem; privat bonis, luce, honore, amicis.* Sapiens Rex Proverb. 5. *Ne attendas fallaciæ mulieris, favus enim diſtillans labia meretricis; & nitidius oleo guttur ejus. Noviſſima autem illius amara quaſi abſinthium, & acuta quaſi gladius biceps. Pedes ejus deſcendunt in mortem, & ad inferos greſſus illius penetrant . . . . . longe fac ab eâ viam tuam, & ne appropinques foribus domûs ejus, ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo alienâ, &c.*

Fama

à quibus graviorem perniciem deprimit existimatio, quàm res familiaris. Sufficitne tibi fugere personam, non autem quodcunque ubicunque nocet? Perdere bonam existimationem, dilapidare patrimonium, semper malum est. Quid refert utrum pecces in matronâ, an in libertinâ, an in meretrice? Villius Sylla gener, infelix eo dumtaxat nomine illusus, ob Faustam panas luit secundum & ultrà meritum, pugnis contusus, & ferro appetitus; ejectus domo; cùm Longarenus esse imus. Quod si libidinis tot & tanta incommoda cernenti nomine mens tali homini loquuretur ista; Quid petis? quando meus ardor fuerit accensus, an ego à te flagito mulierem illustri consulo genitam, & stolâ vestitam? Quod responsum daret? nempè illustri patre orta est puella. Verùm quanto melior & his contraria suadet natura suis opibus locuples! Si modo tu bonè uti velis, & non confundere evitanda cum exoptandis; an credis nihil interesse utrum egeas, pot tuam vitiosam cupiditatem, an per rerum penuriam? Quapropter ut non doleas aliquando, abstine deperire matronas; unde

Fama malū gravius quàm restrahit. An tibi abunde
Persona satis est, non illud quidquid ubique
Officit, evitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum est ubicunque,
Quid inter-
Est in matronâ, ancillâ, peccesve togatâ?
Villius in Faustâ Sullæ gener, hoc miser uno [524]
Nomine deceptus, pœnas dedit usq; superq;
Quàm satis est, pugnis cæsus, ferroq; petitus,
Exclusus fore, cum Longarenus foret intûs.
Huic si mutonis verbis mala tanta videntis
Diceret hæc animus, Quid vis tibi? numquid ego
Magno prognatum deposco consule cunnum
Velatumque stolâ, mea cùm conferbuit ira?
Quid responderet? Magno patre nata puella est,
At quanto meliora monet, pugnantiaque istis
Dives opis naturâ suæ. Tu si modò recte
Dispensare velis ac non fugienda petendis
Immiscere; tuo vitio, rerumne labores,
Nil referre putas? Quare ne pœniteat te [525]
Define matronas sectarier: unde laboris

ANNOTATIONES.

62. *Quid interest, &c.*] Ex opinione Stoicorum paria esse quævis peccata dicentium.

63. *In matrona, ancilla, peccesve togata,*] Tres gradus peccati statuit Poëta; in matrona, in libertina, in meretrice. Has triplex vestis coloriſque genus distinguebat. Matronæ stola candida induebantur: ancillæ sive libertinæ toga pulla: meretrices Coa seu pellucida. Errat vetus interpres his attribuens quod erat libertinarum; ait nempè meretriciam togam pullam fuisse, quod refellitur vel ex sequenti textu, id quod mox dixi, stabiliente. Porrò est operæ pretium observare matronas, quæ adulterii convictæ à viris repudiabantur, stola candida solitas exui, & togâ vestiri, ignominiæ causa. *Stola plebeiis quamvis honestis non dabatur, siquidem Patricia & grandes natu matres eam deferebant honoris causa, Erat enim ad imos pedes fluxa, quam instita contexta ambibat.* Contrà, *meretrices togam subducliorem,* & virili similem gestabant. Alex ab Alex. lib 5 cap. 18. Festus: *matronas appellabant, quibus stola habendi jus erat.* Non. Marcell. ex Varrone, *toga commune vestimentum, diurnum & nocturnum; muliebre & virile.*

64. *Villius in Fausta Sulla gener.*] Villiorum familia Romæ nobilis. Villius iste non rever gener, sed ob frequentissimam cum Fausta Sullæ filia consuetudinem, ita vocatur: seu quod eam uxorem sibi fore speraret. Unde sequitur; *hoc miser uno nomine deceptus.* Grandi scilicet nomine, ex antiqua, Scipionum gente: à quorum moribus ac virtutibus degener Sylla, magistratus tamen. Quæsturam, Consulatum, Dictaturam, ac demum tyrannidem, pessumdata Rep. occupavit. Cic. in Verr.

67. *Longarenus.*] Ignobilis quispiam Villio tamen felicior mœchus, & gratiosior Faustæ.

68. *Huic si mutonis verbis, &c.*] Prosopopœia paulùm obscœna, sed lepida & elegans.

76. *Tuo vitio rerumne labores.*] Nostro vitio laboramus, cùm dolemus non adesse perdicem aut phasianum: at rerùm vitium seu penuria est, si desit panis aut cibus vulgaris quilibet.

78. *Matrona sectari.*] Ulpian. *Aliud est appellare, aliud sectari. Appellare est blanda oratione alterius pudicitiam attentare; assectatur qui tacitus frequenter sequitur: assidua enim assectatio præbet nonnullam infamiam.*

Plus

Plus haurire mali eſt, quam ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niveos virideſq; lapillos, 80
Sic licet hoc Cerinthe tuũ, tenerũ eſt femur, aut crus
Rectius: atque etiam melius perſæpè togatæ.
Adde huc quod mercem ſine fucis geſtat: aperte
Quod venale habet oſtendit: nec ſi quid honeſti eſt,
Jactat habetq; palam, quærit quo turpia celet. 85
Regibus hic mos eſt: ubi equos mercantur, opertos
Inſpiciunt: ne ſi facies (ut ſæpe) decora
Molli fulta pede eſt, emptorem inducat hiantem,
Quod pulchræ clunes, breve quod caput, ardua cervix. 89
Hoc illi recte: ne corporis optima lynceis [526]
Contemplere oculis; Hypſæa cœcior, illa
Quæ mala ſunt ſpectes. O crus! ô brachia! verùm
Depygis, naſuta, brevi latere, ac pede longo eſt.
Matronæ præter faciem nil cernere poſſis,
Cætera, ni Catia eſt, demiſſa veſte tegentis. 95
Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te

plus mœroris percipitur, quam utilitatis ex re colligitur. Enimverò non eſt huic mollius femur, aut crus decentius, inter lapilles candidos ac virides; (Id vero tuum ſit licet, ô Cerinthe) imo ſæpius pulcrius eſt plebeia. Adde quod hæc mercem portat haud fucatam: ac ſi quid eſt venuſtum, haud conditat & oſtentat: neque ſatagit occultare quod pravum eſt. Iſta eſt conſuetudo divitibus, quando emunt equos, obtuſos conſiderant, ne facies (quod non rarò fit) elegans ſi tenerò ungula ſubnixa fuerit, in errorem impellat emptorem avidum; eo quod ſint decora clunes, breve caput, erecta cervix, Illi reſtè quidem *hoc faciunt.* Tu ergo pariter *ne oculis acutiſſimis intueare partes corporis formoſas; Hypſæa* verò *cæcior, ea quæ deformia ſunt aſpicias. O crus* venuſtum! *ô brachia* concinna! *at * * * grandiori eſt naſo, brevi latere, & pede longiori.* Præterea *nihil matrona præter vultum videre queas, cæteras* partes *abſcondentis prolixa*; *niſi* fortè *Catia eſt. Quod ſi cupias* cernere *denegata*, quam *munimentis cincta*,

ANNOTATIONES.

80. *Niveos virideſque lapillos.*] Uniones, & ſmaragdos.

81. *Sit licet hoc Cerinthe tuum.*] Is erat amator pariter & deliciæ matronarum mundo muliebri ſplendentium: ſingulari formæ gratiâ præſtabat: Sulpitiæ Sertii filiæ in primis carus. De eo Tibullus multa.

83. *Mercem.*] Corpus mercenarium, turpi quæſtu venale.

86. *Regibus.*] Nobiles ac divites appellantur ſæpè reges ob potentiam & auctoritatem quam eis confert pecunia, cui omnia obediunt.

Opertos inſpiciunt.] Pugnant exemplaria. Plura certè *opertos* habent. Senſus eſt; opertos mercantur equos, ne venuſtas corporis ſtatim capiat emptorem, faciatque ut vitium pedum non attendat, quod tamen in equo præcipuum eſt. Xenophon in libello de re equeſtri docet, in equo primam eſſe pedum conſiderationem: quoniam ut parum prodeſt ædium elegantia, ſi fundamentis ſuperſtructa ſint vitioſis: ita equus eſt inutilis, qui pedibus haud ſatis fuerit. Cavendum igitur maximè ne ſit ungula mollior ac tenuior, &c. Quidam antiqui codices habent *apertos*, quod placet nonnullis, ob clariorem certè ſenſum.

88. *Hiantem.*] Præ admiratione partium quarumdam valdè concinnarum, præque emendi cupiditate.

89. *Pulchra clunes, &c.*] Virgil. Georgic. 3.

. . . . . *illi ardua cervix*
Argutumque caput, brevis alvus, obeſaque terga.]

Non. Marcell. hunc Horatii locum affert, ut oſtendat *clunes* feminino genere poni, quas Plautus maſculinas facit: *clunes deſertos gero.*

90 *Lynceis oculis.*] Quales habuit Lynceus Apharei filius, quem fabulati ſunt ad terræ centrum pervidiſſe, eo quod primus è fodinis metalla eruiſſet.

91. *Hypſæa cœcior.*] Hæc ex illuſtri Plautiorum ſtirpe vitioſos, ut aiunt, oculos habebat. Fortè notatur ab Horatio, quod invenuſtum quempiam deperiret.

92. *O crus! ô brachia!*] Quaſi diceret Poëta: dum admiraris crus & brachia tuæ amaſiæ, non advertis alia omninò deformia.

93. *Depygis.*] Quaſi ſine pyga, ἄνευ πυγῆς. Epod. 8. *aridas nates*, additque: *femur tumentibus exile ſuris additum*: quod hîc ſignificat per *breve latus.*

Naſuta.] Catull.

Salvè nec minimo puella naſo
Nec bello pede, &c.

Pede longo.] Ovidius,

Pes erat exiguus: pedis hæc aptiſſima forma eſt.

95. *Catia.*] Hæc domi nobilis quidem, ſed parum caſta & pudica, breviori inſtar meretricum amictu utebatur, ut ſui venuſtatem corporis palam exhiberet.

96. *Interdicta.*] Partes maximè tectas & multiplici tunica vallatas.

Hoc

(quippe ista te insanire facit) plurima res tunc impedimento tibi sunt; custodes, lectica, cinerarii, parasita, stola ad talos demissa, & palla circumjecta, multa impedientia ne res à te manifesta videatur. Altera nihil impedit. Pet *Coas* enim vestes licet *tibi cernere forè quasi nudam; si pravis sit crura, aut pedes: latus oculis dimetiri queas. An verò mavis decipi, & mercedem tibi prius exterqueri, quam merx exhibeatur?* Atenim cantabis mihi istud: *ut venator leporem in cassa nive prosequitur: appositum verò sine labore nec attingere dignatur. Capit autem; & jucundè rum apponit. sitiens, ardua verò desiderat.*

Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res;
Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ.
Ad talos stola demissa, & circumdata palla,
Plurima quæ invideant purè apparere tibi rem. 100
Altera nil obstat. Cois tibi pœnè videre est, [527]
Ut nudam, ne crure malo, ne sit pede turpi:
Metiri possis oculo latus. An tibi mavis
Insidias fieri, pretiumque avellier ante
Quam mercem ostendi? Leporem venator ut altâ 105
In nive sectatur, positum sic tangere nolit:
Captat, & apponit: meus est amor huic similis? nam
Transvolat in medio posita, & fugientia captat.
Huic similis est meus amor, inquis; *contemnit enim in propatulo ex-*

ANNOTATIONES.

98. *Lectica.*] Clausa sanè & operta; Torrentius hic acri ut solet judicio, contra cæteros Interpretes depugnans, non intelligendum vehiculum contendit, sed interius aliquod in ædibus conclave, quo se matronæ continerent; qualis erat lecticula illa lucubratoria Augusti apud Sueton. cap. 78. Ejusmodi quoque lecticulam domesticam agnoscit Just. Lipsius Elect. 1. cap. 19.

Ciniflones.] A flando incineres dicuntur *ciniflones*, qui calamistra, acus, veruta calefaciebant in calidis cineribus, ad crispandos mulierum crines: item cinerarii; nec non ornatrices, Gall. *Coiffeuses*, Ang. The Women.

Parasitæ.] Gatrulæ quædam & assentatrices mulieres, ad captandum cibum expeditæ.

99. *Palla.*] Amplus & sinuosus amictus tunicæ & stolæ superindui solitus, velut pallium quoddam honestæ mulieri proprium. Non Marcell. Gall. *manteau de ceremonie*; simile prope vestimentum hodie vocant, *un surtout*. Ang. a Morning-Gown.

101. *Cois.*] Vestibus bombycinis, tenuibus, pellucentibus, ex insula Co, sive Coo, sitâ in mari Ægæo ad oram Cariæ littoralem, vernac. *Lango*; quæ tam ferax & dives, ut proverbium esset: *quem Cos non nutrit, hunc nec Ægyptus*, Eustath. Coas vestes juvenalis appellat *multitia*; Galli *de la gaza*. Harum inventio tribuitur Pamphilæ cuidam mulieri ex insulâ Coo. Aristot. Histor. animal. lib. 6. Tibul. lib. 2. Eleg. 3.

Illa gerat vestes tenues, quas femina Coa
Texuit, auratas dissolvitque vias.
Propert. lib. 2. Eleg. 1. init.

Sive tegis illam fulgentem incedere Cois.
Varro *togas vitreas* appellant. S. Hieron. ad Lætam ita scribit: *talia paret vestimenta, quibus pellatur frigus, non quibus vestibus corpora nudentur.*

Et te monitum velim, lector, in quibusdam vett. codd. legi, *Chlorin* pro *Cois*. Porrò jam suprà insinuavimus istis vestibus Romæ quidem solas meretrices indui consuevisse.

105. *Leporem venator ut alta, &c.*] Hi sunt è Callimacho versiculi, veluti cantiuncula quædam, quam Horatius ponit in ore sectantis matronas. Sensus est: ut venator leporem per nives sectari & capere gaudet; quem appositum sibi absque ullo labore nec tangere dignetur: captum autem venando & cum difficultate libens apponit sibi & amicis: sic ego, inquit ille, paratas cuivis togatas sperno: at matronas depereo quibus frui arduum est.

Captat & apponit.] Ingens hîc pugna, ingens dissensio. Sagaciter Lambinus ita correxit. Omnes tamen codices huc usque habuerunt, *cantat*. Interpretes in augustiis constituti venatorios clamores, quibus revocati solent canes, adhibuerunt, & Xenophontem afferunt præcipientem varios tonos vocis adhibendos, acutum, gravem, parvum, magnum: & sic vocem *cantat* explicant, seque ut licet expediunt. Verùm si retinenda vetus lectio, *cantat*, referendum est ad cantilenam quam matronarum sectator canit: & vox *apponit*, explicanda est, *addit*, seu *prosequitur*: ut ingeniosè solerterque Ducerius noster subodoratus est & sensit.

Hiscens

Hiſcene verſiculis ſperas tibi poſſe dolores,
Atque æſtus, curaſque graves è pectore pelli?
Nonne cupidinib⁹ſtatuit natura modū; quem, [528]
Quid latura ſibi, quid ſit dolitura negatum,
Quærere plus prodeſt, & inane abſcindere ſolido?
Num, tibi cùm fauces urit ſitis, aurea quæris
Pocula? Num eſuriens faſtidis omnia præter
Pavonem rhombumque? tumet tibi cum inguina, num, ſi
Ancilla, aut verna eſt præſto puer, impetus in quem
Continuo fiat, malis tentigine rumpi? (lemque:
Non ego: namque parabilem amo Venerem faci-
Illam, pòſt paulò, ſed pluris, ſi exieret vir; 120
Gallis hanc, Philodemus ait: ſibi, quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, cum eſt juſſa, venire;
Candida rectaque ſit, munda hactenus; ut neque longa,
Nec magis alba velit, quàm det natura, videri. [529]
Hæc ubi ſuppoſuit dextro corpus mihi lævum;
Ilia, & Ægeria eſt: do nomen quodlibet illi. 126

An igitur ejuſmodi cantilena ſperas corde tuo abigi poſſe anxietates, ſolicitudines, mœroreſque moleſtiſſimos? Numquid natura non ponit cupiditatibus modum, quem inveſtigare ſatius eſt, videlicet quid ſibi denegatum patienter ferat, & quid doleat, atque inutile amputare à ſolido? An quando ſitis urit tibi fauces, aurea quæris pocula? an fame urgente ſpernis omnia præter pavonem & rhombum?

* * * *
* * * *
* * * *
* * * *

Non ego certè. Quippe amo Venerem promptam & expeditam. Quæ verò dicit: *Paulò poſt; at majori pretio, ſi vir diſceſſerit: illam Philodemus ait Gallis* relinquendam: *ſibi* autem peti eam, *quæ nec cariori pretio conſtet, nec moretur venire cum advocatur: candida ſit, & recta, adeo concinna, ut non cupiat apparere grandior, aut candidior, quam natura conceſſit.* * * * * * * *hac mihi Ilia & Ægeria eſt; illi; tribuo quodcunque elegans.*

ANNOTATIONES.

109. *Hiſcene verſiculis.*] Horatius ad illum qui cantavit Callimachi verſiculos, reſpondet, ſiccine per leviculam cantionem ſperas eluctari graves curas, & mœrores, aliaque mala, quæ matronarum amorem comitantur? an non ſatius tibi foret modum ſequi à natura præſcriptum, &c.

113. *Inane abſcindere ſolido.*] *Inane*, quo ſibi denegato natura facile careat: *ſolido*, ſive ſolido & neceſſario, quod ſine dolore nequeat non habere, ſibique negari haud patienter ferat.

114. *Aurea quaris Pocula?*] Senec. Epiſt. 120. *Natura hoc unum jubet ſitim extingui. Utrum ſit aureum poculum, an cryſtallinum, an Tiburtinus calix, an manus concava, nihil refert.* Itaque Horatius negat ad ſitim pertinere quo poculo aqua, aut quam eleganti manu miniſtretur.

116. *Pavonem.*] *Hunc cibi gratiâ Roma primus occidit orator Hortenſius, additiali cœnâ ſacerdotii: ſaginare primus inſtituit circa noviſſimum piraticum bellum M. Anſidius Lucro, ex eoque quæſtu reditus ſuſtertium ſexaginta M. habuit.* Plin. lib. 10. cap. 20. Varro, Ælian. Vide Macrob. lib. Saturnal. 3. cap. 13. ubi ſcribit: *M. Varro de pavonibus in villa nutriendis loquens, ſic ait: primus hos Q. Hortenſius augurali cœna dicitur poſuiſſe.* Hinc factum *ut ova eorum* denariis vœneant *quinis, ipſi facilè quinquagenis, &c.*

Rhombum.] Exquiſiti ſaporis piſcem. Gall. *turbot.* De eo Epod. 2. v. 50.

121. *Gallis.*] Cybeles ſacerdotibus, eviratis, caſtratis, adeoque morem ſponte ferentibus.

Philodemus.] Quis ille, incertum. Afferunt vulgo Poëtam Epicureum, patria Gadarænum, qui Græcè ſcripſit quædam Epigrammata. Meminere Strabo, Aſconius, &c.

123. *Neque longa magis, &c.*] *Adhuc a cultrimis*, ut ait Juvenal. Sat 6. v. 505.

124. *Magis alba.*] Pictis & dealbatis creta vel ceruſſa genis, *ceruſſatis buccis*, ut loquitur Cicero in Piſon. Propert. lib. 3. Eleg. 23.

Cum tibi quæſitus candor in ore foret.

Martial. lib. 7. Epig. 24.

Ceruſſata candidiora cute.

126. *Ilia & Ægeria eſt.*] Tanti facio, quanti Iliam Romuli matrem & Ægeriam Nympham cum qua Numæ conſuetudo.

*Nec metuo * * ne vir rideat rure; fores effringantur; canis latret; ædes ingenti fragore concussa undique percrepent: femina pallens descendat à cubili; ancilla conscia exclamet se infortunatam: hæc timeat cruribus; deprehensa doti; ego* denique *mihi. Fugiendum est viste non cincta, & pedibus nudis: ne hæc nummi, nates, vel demum existimatio. Miserum est deprehendi: vincam etiam Fabio judice.*

Nec vereor, ne, dum futuo, vir rure recurrat:
Janua frangatur: latret canis: undique magno
Pulsa domus strepitu resonet: vel pallida lecto
Desiliat mulier: miseram se conscia clamet.
Cruribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mi:
Discinctâ tunicâ fugiendum est, ac pede nudo,
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel judice vincam.

ANNOTATIONES.

129. *Vel pallida.*] Alii legunt, *vapallida*, ut apud Pers. *vagrandis*, augente significationem particula: valdè pallens & pavens.

130. *Conscia.*] Adulterii conciliatrix, vel simpliciter *conscia*, herilis flagitii particeps ancilla: proindeque metuens ne iratus herus furorem in ipsam vertat, ejusque crura fuste verberet, truncet, frangat.

131. *Doti deprensa.*] Uxor à viro deprehensa in adulterio metuat suæ doti; id est, ne dotem amittat. Hanc enim illi adimebat lex Julia, & merito abjudicabat: interficere verò deprehensam patri quidem permittebat, non autem marito; cui tamen id licuit ante Juliam legem. Ulpian. regul. Tit. 6. Cato apud Gellium lib. 10. cap. 23. Valer. Max. lib. 8. cap. 2. ubi insigne C. Marii judicium in C. Titinnium Minturnensem, qui cùm Fanniam uxorem in adulterio deprehensam repudiasset, ac dote spoliare conaretur; Marius Fanniam impudicitiæ ream sestertio nummo, Titinnium autem summa totius dotis damnavit: prætatus se hanc judicandi rationem secutum, quod sibi liqueret Titinnium impudicam eo animo duxisse, ut ejus doti insidias strueret.

Egomet mi.] Ne verbera, plagas, necem subire cogar, aut saltem pecunia me redimere.

133. *Aut pyga.*] Ne mihi perna succidatur; aut raphanismum patiar. De eo Juvenalis antè citatus.

Aut fama.] Lex enim infamiam adulteris inurebat.

134. *Fabio vel judice vincam.*] Hunc celebrem eo tempore Jurisconsultum fuisse notat Horatius: *vincam*, inquiens, *judice Fabio*, qui in adulterio aliquando deprehensus Malo suo expertus est, *miserum* esse *deprehendi*.

SATIRA III.

Alienа quisque peccata videt, ad propria cæcutit. Vitia leviora in amicis debent excusari. Malè Stoici asserunt paria esse omnia peccata.

Cunctis hoc inest vitium cantoribus, ut cum familiaribus rogati cantare, semper recusent, minime rogati

OMnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos,
Ut nunquam inducant animum cantare rogati,

ANNOTATIONES.

1. *Omnibus hoc.*] Serium nihil præfert ac spondet prima frons hujus Satiræ: at si totam spectes, nihil usquam serium magis. Itaque in hac, ut & in præcedenti, callidus ubique Horatius & summè vafer, ab jocoso exordio quibus animum lectoris excitat, ad graviora quæque sensim progreditur, ac morum præceptiones insinuat præstantissimas. Hic scopus est, Virgilium *animæ dimidium suæ* tueri adversus obtrectatores quosdam, qui *ingentis* alioqui virum *ingenii*, ob leviora quæpiam vitia, iniquiùs vellicabant.

Injussi

Injussi nunquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris, atq; suam, non
Quidquam proficeret; si collibuisset, ab ovo
Usque ad mala citaret, Io Bacche, modò summâ
Voce, modo hac, resonat quæ chordis quatuor ima. [531]
Nil æquale homini fuit illi: sæpè velut qui,
Currebat, fugiens hostem, persæpe velut qui
Junonis sacra ferret. Habebat sæpè ducentos,
Sæpè decem servos. Modò Reges, atq; Tetrarchas,
Omnia magna loquens: modò, Sit mihi mensa tripes, &

nunquam cessant. Id habebat Tigellius ille. Sardus Augustus qui cogere potuisset, si rogaret per benevolentiam patris, & suam, nihil obtinebat. Quod si placeret ab ovo usque ad poma recitabat, Io Bacche, nunc suprema voce, jam infima quæ resonant in fidibus quatuor. In illo homine nihil simile erat: qui interdum currebat quasi hostem fugeret, aliàs lentus incedebat, tanquam Junonis sacra portaret. Aliquando famulos habebat ducentos, sapiùs decem. Nunc jactitans reges & præfectos, &

cuncta summa: mox vero aiebat: *Adsit mihi* tantum *mensa tripes, &*

ANNOTATIONES.

3. *Sardus Tigellius.*] Vel nomen est proprium *Sardus*, vel gentile ab Sardiniâ patriâ. Neque certè idem est qui Hermogenes, de quo postmodum. Utrique nomen *Tigellius*: at hic vivebat adhuc dum hæc Poëta scriberet, ut legenti patet: ille verò jam vita cesserat: quod quidem perspicuum est ex Satiræ præcedentis initio.

4. *Cogere posset.*] Pro summâ & Imperatoriâ auctoritate.

5. *Patris.*] Patris sui per adoptionem, Julii nempè Cæsaris, à quo Tigellius beneficiis haud mediocribus, & gratia singulari honoratus fuerat, ut dictum est in superioribus.

6. *Ab ovo usque ad mala.*] A principio cœnæ ad finem. Poma & bellaria ad secundam mensam pertinere, notum est: initium verò cœnæ duci ab ovis, vel Epistola ad Pœtum quæ est 20. lib. 9. Cic. satis ostendit: *integram famem ad ovum affero*, inquit. Hinc & Apulcius ova *gustulum* cœnæ vocat. Vide Just. Lipsi. antiq. Lect. lib. 3.

7. *Citaret, Io Bacche.*] Reciteret carmen ab ipsomet forte compositum, sic incipiens: *Io Bacche*: vel cujus hoc esset epodium rythmi, versiculus intercalaris, recantatio, Gall. *le refrane, la reprise*, Apage qui legunt. *Io Bacche*, id est, Bacchantes, Te verò, lector, ne moveat brevis syllaba in voce, *Bacche*; id enim & concinnum & elegans, cum ipsa formula citatur.

Summa voce.] Acutissima. Gall. *la basse.*

8. *Resonat quæ chordis quatuor.*] Tigellius voce patiter & fidibus canebat, tetrachordo scilicet, seu instrumento musico quatuor chordarum, modò supremas modò infimas tangens partes, voci nunc summæ nunc imæ accommodans: vel summos Imis modulos accumeros ex arte dissens atque attemperans.

9. *Nihil æquale homini fuit illi.*] Ille homo sibimet passim dissimilis erat, varius, inconstans.

Sæpe Currebat, &c.] Sallust. in Catilin. *citus modò, modò tardus incessus erat.* Cic. Offic. 1. n. 131. *Cavendum est autem ne aut tarditatibus ut amor in gressu mollioribus, ut pomparum ferrulis similes esse videamur: aut insinationibus suspiciamus nimias celeritates: quæ cum fiunt, anhelitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur: ex quibus magnâ significatio fit, non adesse constantiam.* Vide Senec. Epist. 22.

10. *Velut qui Junonis sacra ferret.*] Proverbium est παρὰ βαδίζων, *Junonium, seu Junonis ad instar procedere*: inde natum, quod Junonis incessus gravitas & majestas celebretur. Virgil. Æneid. 1. v. 50. Quapropter etiam boves ad ejus sacra quæsitas idem refert Georgic. 3. v. 532. nimirùm ob tarditatem. Hinc & virgines dictæ καναφόροι, quæ gravi & lento gradu procedebant in Junonis sacris, imposita capitibus canistra ferentes, in quibus continebantur res ad illa necessariæ. Cic. In Verrem: *Erant præterea aurea duo signa, eximiâ venustate, virginali habitu atque vestitu: quæ manibus sublatis sacro more Athenienſium virginum reposita in capitibus sustinebant. Canephora ipsa vocabantur.* Ovid. 2. Metamorph.

Illo forte die castæ de more puellæ
Vertice supposito festas in Palladis arces
Pura coronatis portabant sacra canistris.

Ex his patet canephoras extitisse Junoni, Cereri, Palladi. Vide lib. 2. Sat. 8. v. 14.

12. *Tetrarchas.*] Præfectos quatuor provinciis.

13. *Sit mihi mensa tripes.*] Paulò antè grandia & summa quæque in ore habebat: jam verò ait pauca & parva sufficiunt: modicam & vilem volo supellectilem: satis mihi est una *mensa tripes*, &c. ut vulgò. Nam magnatibus non

concha puri salis ac tega quantumvis crassa qua arcere frigus valeat. Huic autem parco paucis contento si donassis decies centena, post quinque dies nihil superesset in crumena. Vigil trahebat noctes usque ad lucem matutinam: die verò integrâ dormiebat. Nihil unquam fuit aque sibi dissimile. Jam mihi non nemo dixerit: Tu autem quid? nullane habes vitia? Quinimo diversa habeo, nec forsitan leviora. Cum aliquando Manius reprehenderet Novium absentem, quidam dixit: Heus tu, non teipsum nosti? an vultis incognitum nobis imponere contendis? Tum Manius respondit, ipse mihi indulgeo. Atqui, retulit alter, *iste amor insanus est & iniquus ac reprehensionem meretur.* Enimverò *quandoquidem perspicis tua vitia, lippiens oculis unctis, quare in peccatis amicorum adeo perspicax es,*

Concha salis puri, & toga, quæ defendere frigus, [532]
Quamvis crassa, queat. Decies centena dedisses
Huic parco paucis contento, quinque diebus 16
Nil erat in loculis. Noctes vigilabat ad ipsum
Mane: diem totam stertebat: nil fuit unquam
Sic impar sibi. Nunc aliquis dicat mihi, Quid tu,
Nullane habes vitia? Imò alia, haud fortasse minora. 20
Mænius absentem Novium cùm carperet, Heus tu
Quidam ait, ignoras te? an ut ignotum dare nobis
Verba putas? Egomet mî ignosco, Mænius inquit.
Stultus & improbus hic amor est, dignusq; notari.
Cum tua pervidias oculis mala lippus inunctis: [533]
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum, 26
Quã aut aquila, aut serpens Epidaurius? at tibi contrà

Cruquius: 1. 6. 91.

ANNOTATIONES.

unica sed plurimæ eæque uno pede nixæ, saltem quædam. Luxuriam istam proscribit Juvenalis Sat. 1.

. . . . . *latos sustinet orbes*
Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu.

Dio in Nerone refert, Senecæ adfuisse mensas tripedes è cedro quingentas. Just. Lipsius antè cit. rem luculenter exponit: in cœnaculo, inquit, mensa collocabatur rotunda, plebeiorum tripes, & è simplici ligno, divitum ac procerum citrea, acerna, aut quam lamina integebat argentea, ac pes eburnus fabrefactus, puta in modum pardi aut leonis, sustinebat.

14. *Concha salis puri.*] Tenue salinum è conchâ: vel merus sal, pro omni obsonio. Vide lib. 2. Sat. 2. v. 17.

. . . . . *cum sale panis*
Latrantem stomachum bene leniet.

Porrò cur affidua veteribus & quasi sacra mentio salini & salis, intelliges, lector, ex Plutarcho Sympos. lib. 5. cap. 10. ubi & citatur Homerus *salem divinum* nuncupans.

Toga crassa.] Juvenal. Sat 9. v. 28. *pingues lacernas* vocat. Martialis lib. 4. Epigram. 19. *pinguem Sequanicæ textricis aluranam* dicit.

15. *Decies centena.*] Hic ut alibi semper subaudi, *millia sestertium.* Interdum & *decies* solummodo auctores scribunt, supple, *millia sestertium*, ad significandam ingentem summam. Juvenal. Sat. 10.

decies centena dabuntur.

Quæ summa ex Budæi suppuratione facit monetæ nostræ Gallicæ 25000 *écus.*

16. *Quinque diebus Nil erat in loculis.*] Hunc Tigellium omnino profusum ac prodigium ostendit Satira præcedens.

19. *Nunc aliquis dicat, &c.*] Prolepsis eximia.

21. *Manius absentem Novium.*] Mænius ille est de quo jam Sat. præced. v. 101. qui scurrilitate magnus evasit: ac dilapidatis bonis, tandemque divenditâ, quam habebat residuam, ad forum domo, unam sibi columnam excepit, è qua gladiatores spectaret. Ejus meminit Lucilius: ut notat hic vetus Interpres. De Novio tanquam homine vitiis perdito dicetur post in Sat. 6.

Absentem cum carperet.] Mænius sic describitur dicax, & vorax, Lib. 1. Ep. 15.

Qualibet in quemvis opprobria fingere savus;
Pernicies & tempestas, barathrumque macelli,
Quicquid quæsierat ventri donabat avaro,
. . . . . .
. . . . . *Manius idem*
Quicquid erat nullus prada maioris, ubi omne
Verterat in fumum & cinerem, &c.

25. *Pervidens oculis mala lippus inunctis.*] Quamvis optimè videas tua mala connives tamen ad illa, fingisque non videre quasi *lippus* habensque oculos mordaci pituitâ suffusos, qua visus acies obtunditur & obscuratur.

27. *Aquila.*] Acuto prorsùs visu pollet. Plin. lib. 10. cap. 3. Vide quæ annotavi lib. 4. Od. 4.

Serpens Epidaurius.] Metonym. pro quolibet serpente, seu potiùs, dracone, qui à Δράκων, vel, Δράκειν *videre*, nomen accipit;

Evenit

Evenit, inquirant vitia ut tua rursus & illi.
Iracundior est paulò, minus aptus, acutis
Naribus horum hominum, rideri possit, eo, quod
Rusticius tonso toga defluit, & male laxus
In pede calceus hæret. At est bonus, ut melior vir
Non alius quisquam; ut tibi amicus; at ingenium ingens
Inculto latet hoc sub corpore. Denique teipsum
Concute, num qua tibi vitiorum inseverit olim [534]
Natura, aut etiam consuetudo mala. Namq.
Neglectis urenda filix innascitur agris.
Illuc prævertamur: amatorem quod amicæ
Turpia decipiunt cœcum vitia, aut etiam ipsa hæc
Delectant; veluti Balbinum polypus Agnæ:

ut etiam vitia tua alii pariter inquirant. Sic quidam aiunt: *Ad iram* ille *paulùm est pronior: parum idoneus naribus istorum hominum: illudi potest quod toga delabitur* ei *inconcinne tonso: atque laxior calceus pedi non bene inhæret. Sed probus est vir.* inquam ego, adeò *ut nemo sit probior: sed tibi amicus: sed mens magna tegitur eo corpore non ita* belle *composito. Uno verbo temet examina: utrum vitia, quapiam tibi natura ingenuerint, vel prava consuetudo. Etenim filix comburenda crescit in agris inculti. Huc potius deveniamus, quod amatori conniventi vitia amicæ vel maxima non videntur, quin & jucunda sunt: quemadmodum Balbino polypus Agnæ:*

ANNOTATIONES.

quasi ὀξὺ βλέπων, *acutè perspiciens.* Hinc thesauris incubantes dracones, causa custodiæ, antiqui finxerunt. Fest. De *Epidauriô serpente.* Tit. Liv. lib. 11. Pitomet. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 8. & alii. Nempè cùm pestè urbs laboraret, ex Sibyllinis libris Romani profecti sunt Epidaurum Peloponnesi civitatem, ubi Æsculapius colebatur. Cumque numen invitarent ut Romam se conferret, serpens seu Æsculapius anguis specie conspectus est ad navem Romanorum pergere. Itaque Romam delatus, in insula Tiberis cum triduo visus esset, posteà non comparuit. Illic autem posuerunt illius simulacrum.

29. *Iracundior est paulò.*] His versibus indicari ac velut pingi Virgilium, tradit vetus Interpres.

Minus aptus acutis Naribus horum hominum.] Parum aptus ad congressus aulicorum hominum, qui solent esse dicaces ac derisores: quales sunt qui *acutis* sunt *naribus.* Pers. Sat. 1. v. 40.

Rides, ait, ac nimis unctis
Naribus indulges.

31. *Rusticius tonso toga defluit, &c.*] Tria scilicet aulici vitia exprobrabant Virgilio, quòd iracundior, quòd morosior esset, quod corporis nitorem habitusque concinnitatem haud curaret. In hac porrò cultus negligentia tria hæc notantur: quòd, rusticorum more, barba malè tonsa, & capilli inæqualiter decurtati; quòd toga non satis composita; quòd calcei pedibus haud benè apti & accommodati. Ovidius.

Ne vagus in laxâ pes tibi pelle natet.

32. *At est bonus, &c.*] Tres virtutes affert conspicuas, quarum splendor leviores nævos debeat obtegere & compensare. Erat enim Virgilius vir optimus: erat fidei in amicos observantissimus; erat ingenio grandi præditus.

37. *Neglectis urenda filix innascitur agris.*] Sicut inutiles & noxiæ herbæ crescunt in agro inculto, sic vitia in animo Philosophiæ documentis ac virtutibus non imbuto.

38. *Amatorum quod amicæ Turpia decipiunt cœcum vitia.*] Theocrit. Eldyll. 6.

Ἐρωτὶ πολλάκις τὸ μὴ καλὸ καλὸ πέφανται.

Amori sæpè non pulchra pulchra videntur: Idem Eidyll. 10. *ô Bombyce venusta, omnes te Syram vocant, macram, sole adustam: Ego vero solus dico te flavam esse, sicut mel.*

39. *Aut etiam ipsa hæc Delectant.*] Cic. 1. de Nat. Deor. n. 97. *Nobis qui adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpe jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus; illi tamen hoc lumen videbatur: Q. Catullus dilexit municipem suum Roscium . . . . hunc pulchrior Deo. At erat si ut hodie est, perversissimis oculis. Quid refert, sic hoc ipsum solsum illi, & venustum videbatur?* huc etiam pertinet, quod scribit Lucret. in fine lib. 4.

Nonnulli vinitus interdum Venerisque sagittis
Deteriore fit ut forma muliercula amatur.
. . . . . .
Quod superest eam, ut audio concinnat amorem.

Et paulò antè:

Nam faciunt homines plerumque cupidine cæci;
. . . . . .
Travas turposque videmus
Esse in deliciis.

40 *Balbinus polypus Agnæ.*] Agnæ amicæ polypus licet fœtens delectat Balbinum amatorem. De polyponarium morbo vide Epod. 12.

Optarem ut *sic decipiremur erga amicos: & virtus decorum nomen imposuisset isti errori. Verum enim debemus non aspernari vitium amici, si aliquod inest; velut pater filii nævos haud fastidit. Strabonem pater vocat pœtum: & pullum dicit qui filium habet pusionem, qualis abortivus extitit pridem Sisyphus hunc* qui *distortus est cruribus, appellat varum: illum* verò *male nixum pravis talis, balbutiendo scaurum* nuncupat. Sic igitur si *quis* amicorum *parcius vivitat, appelletur frugalis. Qui tantulum importunus atque jactabundus fuerit, dicamus: cupit lepidus videri familiaribus, sed est asperior & paulò liberior; is æstimetur sincerus & animosus: ferventior est: inter fortes censeatur. Hoc,* ut *arbitror, & amicos sociat & consociatos retinet. At nos ipsas virtutes male interpretamur & vas purum inficere volumus. Si bonus aliquis nobiscum vivit: homo* est *abjectus valdè* inquimus. *Isti lento damus cognomen crassi. Ille dolos omnes eluctatur, & nemini improbo expositum latus.*

Vellem in amicitiâ sic erraremus; & isti
Errori nomen virtus possuisset honestum.
At, pater ut gnati, sic nos debemus amici,
Si quod sit vitium, non fastidire. Strabonem
Appellat pœtum pater; & pullum, male parvus [535]
Si cui filius est; ut abortivus fuit olim 46
Sisyphus: hunc varum, distortis cruribus; illum
Balbutit scaurum, pravis fultum malè talis.
Parcius hic vivit; frugi dicatur. Ineptus
Et jactanctior hic paulo est: concinnus amicis 50
Postulat ut videatur, at est truculentior, atque
Plus æquo liber: simplex, fortisque habeatur.
Caldior est: acres inter numeretur: opinor,
Hæc res & jungit junctos & servat amicos,
At nos virtutes ipsas invertimus, atque 55
Syncerum cupimus vas incrustare. Probus quis
Nobiscum vivit; multum est demissus homo. Illi [536]
Tardo cognomen pinguis damus. Hic fugit omnes
Insidias, nullique malo latus obdit apertum,

Evagm: 1.3.71

ANNOTATIONES.

41. *In amicitiâ sic erraremus.*] Amicorum vitia dissimulantes, excusantes, obvelantes.

Isti Errori nomen virtus posuisset honestum.] Quintil. lib. 3. cap. 7. *Quia sic quædam virtutibus ac vitiis vicinitas, utendum proximâ derivatione verborum ut pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum vocemus, quæ eadem etiam contra valent.*

44. *Strabonem Appellat pœtum.*] *Strabo* cujus oculi sunt distorti. Gall. *louche.*

Pœtus.] Cujus oculi sunt semiclausi, leviter declinati; item qui tremuli huc & illuc celeriter volvuntur. Tales autem Veneri fuisse non sine aliquâ gratiâ & decore, aiunt.

45. *Pullum.*] Sueton. Calig. cap. 13. *exoptatissimus erat princeps, ... quod infantem plerique cognoverant, ... super fausta nomina, sidus, & pullum, & pupum, & alumnum appellabant.*

Male parvus.] Nanus, pusio, pumilio: quasi *abortivus*, cui justam magnitudinem natura non tribuit, quam aliis dare solet.

47. *Sisyphus.*] Filius M. Antonii Triumviri, staturâ quidem fuit duntaxat bipedali, sed ingenio acutissimo; unde nomen, quod perinde callidus esset ac Sisyphus ille fabulosus, de quo lib. 2. Od. 14. & Epod. ult.

Varum.] Qui pedes habet introrsum retortos.

48. *Scaurum.*] Talos habentem extantes vel inversos ac tortuosos.

Balbutit.] Invidiæ minuendæ causâ balbutiendo Scaulum vocat, pro r pronuncians: quod familiare est balbis. porrò nobiles Romæ fuisse Strabones, varos, scauros, pœtos nemo nescit

29. *Ineptus.*] Cic. 2. de Orat. *Qui aut tempus quid postulet non videt: aut qui plura loquitur, aut se ostentat: aut eorum quibuscum est, vel dignitatis vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus aut multus est, is ineptus dicitur.*

50. *Concinnus.*] Commodus, se attemperans moribus & ingenio eorum quibuscum versatur ac vivit. Ga. *de bonne humeur complaisant, de bonne compagnie.*

52. *Liber.*] Libere veritatem eloquens.

55. *Invertimus.*] Ipsa bona detorquemus in malum.

56. *Syncerum vas cupimus incrustare.*] Similes sumus ei qui vasi puro tectorium induceret impurum; adeoque inquinaret alioqui bonum & sincerum per se, malè incrustando. Lucil.

. . . . . *regionibus illis*
Incrustatu' calix ruta caulive bibetur.

57 *Illi Tardo cognomen pinguis damus.*] Si quis tardior in deliberando, hunc stupidum vocamus, cum prudens in hoc magis dicendus foret. Cic. Quæst. Acad. 4. *Vide quam sit cautus is, quem isti tardum vocant.*

Cum

Cum genus hoc inter vitæ verſetur, ubi acris
Invidia, atq; vigent ubi crimina: pro benè ſano
Ac non incauto, fictum aſtutúmque vocamus.
Simplicior ſi quis (qualem me ſæpè libenter
Obtulerim tibi, Mæcenas) ut forte legentem
Aut tacitum impellat quovis ſermone moleſtus:
Communi ſenſu planè carer, inquimus. Eheu
Quàm temere in noſmet legem ſancimus iniquam!
Nam vitiis nemo ſine naſcitur: optimus ille eſt,
Qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut æquum eſt,
Cum mea compenſet vitiis bona; pluribus hiſce,
(Si modò plura mihi bona ſunt) inclinet; amari
Si volet: hac lege, in trutinâ ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Poſtulat; ignoſcat verrucis illius. Æquum eſt, [537]
Peccatis veniam poſcentem reddere rurſus:
Denique quatenus excidi penitus vitium iræ,
Cætera item nequeunt ſtultis hærentia: cur non
Ponderibus moduliſq; ſuis ratio utitur; ac res
Ut quæque eſt, ita ſupplicis delicta coercet?
Si quis eum ſervum, patinâm qui tollere juſſus
Semeſos piſces, tepidumque ligurrierit jus,

præbet quamvis converſetur cum iis hominibus, apud quos regnant vehementes invidia & criminationes: hunc non prudentem & cautum, ſed verſipellem & malitioſum dicimus. Si quis apertior, (qualem non rarò tibi me ſponte exhibui, ô Mæcenas) ut lectioni vacantem vel cogitabundum fortaſſis inter pellet quacunque allocutione importunus, dicimus: ſenſu communi, omnino iſti ille deſtitutus. Eheu quam injuſtam conditionem nobis ſtatuimus imprudenter! nullus enim ſine vitiis naſcitur: atque *is cui leviora premitur, perfectiſſimus habetur. Benignus amicus, ut par eſt, meas virtutes, cum vitiis comparans; in illas majores (ſi quidem majores habeo virtutes, quam vitia) propendeat, ſi diligi cupiat: ac pari conditione in eadem librâ ponderabitur. Quiſquis petit amicum non laddere ſuis tuberibus, parcat*

ejus verrucis. Juſtum eſt ut qui poſtulat indulgentiam ſuis delictis, is parum referat. Denique quoniam omninò reſecari vitium iracundiæ, aliàque ſtultis inhærentia minime poſſint; quare non ratio adhibet examen & judicium ſuum, atque pœnis cohibet peccata, ſecundum rei cujuſque meritum? ſi aliquis cruce plectat eum famulum, qui juſſus auferre catinum, deliberet ſemeſos piſces, & juſculum adhuc *tepens:*

ANNOTATIONES.

61. *Simplicior.*] Non diſſimulator, aut aſſentator, qui *tempora fandi mollia* & commoda non obſervans amicum interpellet ſeria quæpiam agentem vel meditantem.

Qualem me ſæpe, &c.] Dum ita ſemetipſum accuſat Horatius, callidè removet à ſe aſtutiæ & calliditatis opinionem & famam, quâ eum nonnulli aſpergebant: atque ipſum Mæcenatem adhibet teſtem ſuæ ſimplicitatis.

68. *Vitiis nemo ſine naſcitur.*] Demoſthen. de corona. Μηδὲν ἁμάρτειν ἐστὶ θεῶν. *nihil peccare Deorum eſt.* Propert.

Unicuique dedit vitium natura creato.

Huc pertinet quod ait Juvenalis Sat. 14.

Mitem animum & mores modicis erroribus æquos
Præcipit.

73. *Tuberibus.*] vitiis paulò majoribus. Tuber Gall. *une boſſe.* Poteſt etiam referri huc quod Plinius lib. 19. cap. 2. callum terræ vocat *tubera.* Gall. *des truffes.*

74. *Verrucis.*] Minoribus vitiis. *Verruca,* caruncula calloſa. Gal. *un poierau.* Angel. lib. 3. cap. 7. *ire jubeas milites ad verrucam illam:* *ſic enim M. Cato locum editum appellat*; nempe ob ſimilitudinem.

78. *Ponderibus moduliſque ſuis.*] Ita exprimitur egregie animi pars ſeu facultas æſtimatrix rerum, quæ de ſingulis judicat, & expenſis hic & inde momentis quæ potiora ſint, arbitratur, cenſet, decernit, ſtatuit. Græcis κριτήριον, *hoc veritas dignoſcitur,* inquit Laert. in Zen.

80. *Si quis eum ſervum &c.*] Quamvis in ſervos jus vitæ ac necis habeant domini: nec tamen in eos ſæviant quaſi tyranni, monet eleganter Macr. Saturn. l. 1. cap. 11. *non quantum decet, ſed quantum libet exercere volumus in ſervos . . . virga murmur omne compeſcitur . . . tuſſis, ſternutamentum, ſingultus magno malo luitur, &c.*

81. *Ligurrierit.*] A Gr. λείχειν, *lingere* Gall. *lecher.* vel ἀπὸ τῆς λιγυρᾶς, quod ſuave ſignificat. A Liguribus populis, non niſi ineptus quiſpiam & indoctus crediderit poſſe deduci. *Ligurrierit jus,* Gall. *qui auta trempé ſes doigts dans la fauce.*

ille *dementior Labeone putabitur à ſapientibus. At quanto gravius illo & tetrius eſt delictum* iſtud *amicus peccavit aliquantulum: quod ſi non ignoſcas, cenſeberis amarior & ferocior: averſaris & fugis non ſecus ac Druſonem pecunia debitor: qui, quoties triſtes Calendæ infelici advenerunt, niſi fœnus aut pecuniam* creditam *undecunque expedit; veluti captivus cogitur auſcultare importunas ſcriptiones, protenſo collo. Lectum* diſcubitorium *urinâ inquinaverit ebrius vel mensâ detruſerit catinum Evandri manibus contrectatum; propter hoc, vel quod eſuriens præripuerit pullum in meâ parte patina conſtitutum, an amicus idcirco minus dulcis mihi fuerit?*

In cruce ſuffigat: Labeone inſanior inter
Sanos dicatur: quanto hoc furioſius, atque
Majus peccatum eſt? paulum deliquit amicus:
Quod niſi concedas, habeare inſuavis, acerbus: 85
Odiſti, & fugis, ut Druſonem debitor æris: [538]
Qui niſi, cùm triſtes miſero venere Calendæ,
Mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
Porrecto jugulo hiſtorias captivus ut audit,
Comminxit lectum potus, menſave catillum 90
Evandri manibus tritum dejecit: ob hanc rem,
Aut poſitum ante meâ quia pullum in parte catini
Suſtulit eſuriens, minus hoc jucundus amicus
Sit mihi? Quid faciam, ſi furtum fecerit, aut ſi
Prodiderit commiſſa fide, ſponſumve negarit? 95
Queis paria eſſe fere placuit peccata, laborant,
Cùm ventum ad verum eſt; ſenſus moreſque repugnant,

Ergo *quid agam ſi furatus ſit* quidpiam. *vel ſi credita fidei ſuæ revelarit, aut promiſſis non ſtaterit? Qui contendunt paria eſſe delicta, harent quando venitur ad* inquiſitionem *veritatis. Senſus* communis *& mores reclamant,*

ANNOTATIONES.

82. *In cruce ſuffigat.*] Crux differebat à furcâ ſive patibulo. Hoc erat ſtipes rectus habens duo cornua, inter quæ inſerebatur cervix facinoroſi, manus autem ramis illis ſeu cornibus alligabantur. Itaque nequam geſtans furcam ſeu patibulum, virgis cædebatur à conſervis, aut etiam à carnifice: poſteà verò in crucem interdum agebatur, clavis in eâ cónfixus. Iſidor Orig. lib. 5. cap. 27. *Patibuli minor pœna quam crucis. Nam patibulum ſtatim appenſos exanimat ſtrangulando: crux autem ſuffixos diu torquet & cruciat.* De his multa erudite Salmaſ. Epiſt. ad Th. Barthol. item J. Liſp. de cruce.

Labeone inſanior.] M. Antiſtius Labeo, Juriſconſultus, tam petulanti lingua & pervicacia, ut in Auguſtum multa effutiret, ejuſq; perperam leges reprehenderet. Sueton. Octav. cap. 54. Dio lib. 54. Gellius lib. 13. cap. 12. *agitabat hominum libertas quædam nimia & vecors, uſque eo ut D. Auguſto jam principe & Remp. obtinente, ratum tamen penſumque nihil haberet, niſi quod juſtum ſanctumque eſſe in Romanis antiquitatibus legiſſet.*

Inter Sanos dicitur.] Vult enim ſana mens ut hæc fruſtrà loquare quod inutile fore cognoſcitur; nec temere Principem offendas; denique memineris quod docet Cato:

Temporibus mores ſapiens fine crimine mutat.

86. *Druſonem.*] Fœnerator ille improbiſſimus, perinde ac ineptiſſimus hiſtoriarum ſcriptor, ſolebat à debitoribus exigere, ſi non ſolverent, ut ſe legentem audirent: quod quidem erat pœnæ loco duriſſimæ.

87. *Triſtes Calendæ.*] Quod eo tempore fœneratores uſuras colligerent, debitoreſque vexarent. Vide annot. Epod. 2. v. ult.

88. *Mercedem aut nummos.*] Fœnus, vel ſummam creditam.

89. *Porrecto jugulo.*] Vel quaſi attentius obſervantiorque; vel quaſi captivus & jugulari paratus. Epiſt. ad Piſ.

Indictum doctumque fugat recitator acerbus,
Quem verò arripuit, tenet, occidit que legendo.

91. *Evandri manibus tritum.*] Antiquitate pretioſum, fabricatum ſcilicet tempore Evandri, qui ab Arcadia profectus, aviroque pulſus regno, in Italiam appulit; ubi debellatis Aboriginibus tenuit ea loca in quibus Roma nunc eſt, atque oppidulum in Palatino monte condidit. Virgil. Æneid. 8. Evander Athenienſis plaſtes à M. Antonio Romam adductus nihil ad rem.

96. *Queis paria eſſe, &c.*] Jam tranſit ad refellenda quædam Stoicorum placita. Cic. de Finib. 4. Zeno Stoicæ diſciplinæ auctor ſic ſtatuit: *æque miſeros eſſe omnes qui non ſunt ſapientes; contra, ſapientes omnes ſumma beatos eſſe: Recte facta omnia æqualia: omnia peccata paria.*

97. *Senſus moreſque repugnant.*] Cic. mox cit. *Hæc magnifice primo dici videntur; conſiderata minus probantur. Senſus enim cujuſque, & natura rerum, atque ipſa veritas clamat, quodammodo non poſſe adduci ut inter eas res, quas Zeno exæquarat, nihil interëſſet.*

Atq,

Atq; ipſa utilitas, juſti propè mater & æqui. [539]
Cum prorepſerunt primis animalia terris,
Mutum & turpe pecus, glandem atque cubilia prop-
Unguibus & pugnis, dein fuſtibus, atq; ita porrò
Pugnabant armis, quæ pòſt fabricaverat uſus;
Donec verba, quibus voces ſenſuſque notarent,
Nominaque invenere: dehinc abſiſtere bello,
Oppida cœperunt munire, & ponere leges; [540]
Ne quis fur eſſet, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi.

ipſaque utilitas, quæ ſerè eſt parens juſti & æqui. Quando è primis terris homines prodierunt, mutum ac vile pecus; pro glande & cubili certabant unguibus & pugnis, tum juſtibus, ac ſubinde armis, quæ demum indigentia finxerat: donec invenerunt vocabula & appellationes quibus ſignificarent ſermonem & cogitationes ſuas.

Poſteà inceperunt bello abſtinere, urbes moliri, leges condere, ne ullus eſſet fur, latro, mœchus. Etenim ante

Helenam mulieres fuerunt cauſa bellorum funeſta, At illi interciderunt obſcurâ morte.

ANNOTATIONES.

98. *Utilitas juſti mater.*] Ex opinione quorundam arbitrantium ab utilitate profectas leges, nihil autem à naturâ eſſe juſtum. Vide Cic. de leg. 1. *Lex eſt ratio ſumma, inſita in natura quæ jubet ea quæ facienda ſunt, prohibetque contraria . . . . . à lege ducendum eſt Juris exordium. Ea eſt enim natura vis, ea mens ratioque prudentis; ea juris atque injuriæ regula.*

99. *Cum prorepſerunt, &c.*] Primos homines è terrâ formatos eductoſque vi ſolis, exiſtimabant Phœnices & Ægyptii.

100. *Mutum & turpe pecus.*] Rudes ac ſtupidos inſtar pecudum. Cic. de Invent. 1. *fuit quondam tempus, cum in agris paſſim hominis beſtiarum more vagabantur; & ſibi victus ferino vitam propagabant.* Tuſc. 5. init. *ô vita Philoſophia dux, ... tu urbes peperiſti: tu diſſipatos homines in ſocietatem vitæ convocaſti: tu eos inter ſe primo domiciliis, deinde conjugiis, tum literarum & vocum communione junxiſti: tu inventrix legum, &c.*

Glandem.] Is primus fuit hominum cibus. Plin. lib. 16. cap. 5. Lucret. lib. 5.

Glandiferas inter curabant corpora quercus.

Vide Juvenal. Sat. 6. v. 10. & Sat. 13. v. 57.

101. *Unguibus & pugnis.*] Lucret. lib. 5.

Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt,
Et lapides, & item ſilvarum fragmina rami.

102. *Armis, quæ poſt fabricaverat uſus.*] Artis ferrariæ antiquitatem probat ſacer contextus. Geneſ. 4. v. 22. *Tubal-cain fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri.* Lucret. cit.

Poſterius ferri vis eſt ariſque reperta:
Et prior æris erat, quam ferri cognitus uſus,
Quo facilis magis eſt natura, & copia major.

103. *Donec verba quibus, &c.*] Lucret. cit. l. 5.

Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe
Rebus, & inde homines didiciſſe vocabula prima,
Deſipere eſt: nam cur hic poſſet cuncta notare
Vocibus, & varios ſonitus emittere linguæ,
Tempore eodem alii facere id non quiſſe putantur.

Et paulo poſt:

Poſtremo quid in hac mirabile tantopere eſt re,
Si genus humanum, cui vox & lingua vigetur,
Pro vario ſenſu varias res voce notavit;
Cùm pecudes muta, cum denique ſæcla ferarum
Diſſimiles ſolitæ voces variaſque ciere,
Cùm metus aut dolor, & cùm jam gaudia gliſcunt.

105. *Oppida cœperunt munire.*] Vide Juvenal. Sat. 15. v. 151. &c.

Oppida.] Ab ope dicuntur, quod opis causâ, tutioriſque habitationis muniantur: ex Varrone lib. 4. de Ling. Lat. Feſtus autem ex Cicerone, dici ait, quod opem præbeant, quodque ſuas opes illuc conferant homines.

106. *Latro.*] Nomen hoc alii deducunt, ſeu quod latenter inſidias ſtruat, ſeu quod à latere adoriatur prætereuntes; Iſidor. Feſt. Priſc. Alii quod ferrum ad latus habeat, perinde ac ſatellites Regis aut Principis latus ſtipantes, qui inde *latrones* olim dicti, quaſi *laterones:* Varro, Servius. Alii etiam aliter.

107. *Nam fuit ante Helenam, &c.*] De Helenâ Trojani excidii causâ, lib. 1. Od. 15. Sapius autem feminas bellis occaſionem dediſſe, liquet ex Herodot. lib. 1. Athen. lib. 13. cap. 1. item ex ſacris paginis. Geneſ. cap. 34. Judic. cap. 19. & 20.

108. *Ignotis perierunt mortibus.*] Intercidit eorum memoria, quia defuit qui ſcriberet hiſtorias priorum temporum.

Quos

quos ruentes in libidinem obviam belluarum instar, prosternebat viribus superior, tanquam taurus in armento. Leges institutas contra injustam confitearis oportet, si mundi tempora & annales perscruteris. Neque valet natura destinguere aequum ab injusto, sicut discernit bonum à malo, & res evitandas ab exoptandis. Nec ratio prohibet justud, quod tam graviter delinquat is qui novellas brassicas disruperit in alterius hortula quàm ille qui noctu rapuerit Deorum sacra. Statuatur lex pares delictis poenas decernens: neque gravibus flagris caedas eum qui lorum duntaxat meritus est. Etenim haud metuo ne ferula tantùm plectas graviori dignum castigatione, si quidem asseveras aequalia esse latrocinia furta; & praedicas eadem te falce amputaturum magna & parva crimina, si regnum tibi deferant homines. Atenim *si sapiens* quisque *est opulentus, & peritus sutor, & solus pulcher, imò etiam rex; quare petis* id *quod possides?* Ohe, *respondes* ille? *Nequaquam intelligis quid loquatur magister Chrysippus. Sapiens nunquam sibi*

Quos Venerem incertam rapientes, more ferarum
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus. 110
Jura inventa metu injusti fateare necesse est,
Tempora si fastosque velis evolvere mundi.
Nec natura potest justo secernere iniquum,
Dividit ut bona diversùs, fugienda petendis: 114
Nec vincet ratio hoc, tantumdem ut peccet idemq;
Qui teneros caules alieni fregerit horti,
Et qui nocturnus Divûm sacra legerit. Adsit [541]
Regula, peccatis quæ pœnas irrogat æquas:
Ne scutica dignum, horribili sectere flagello. 119
Nam, ut ferulâ cædas meritum majora subire
Verbera, non vereor; cùm dicas esse pares res
Furta latrociniis, & magnis parva mineris
Falce recisurum simili te, si tibi regnum
Permittant homines. Si dives qui sapiens est,
Et sutor bonus, & solus formosus, & est rex; 125
Cur optas quod habes? Non nosti quid pater, inquit,
Chrysippus dicat: Sapiens crepidas sibi nunquam

ANNOTATIONES.

111. *Jura inventa metu injusti.*] Conditas leges ad coarcendas injurias, & injustas actiones, pro publica utilitate & societate constabilienda.

112. *Fastos evolvere.*] Evolvere scilicet involutas & complicatas membranas, in quibus scripta ratio temporum historiaque continetur.

113. *Nec natura potest justo secernere iniquum, &c.*] Naturaliter enim cognoscimus quid nobis sit bonum, utile, jucundum: quid contrà malum, & adversum: at non ita quid justum, quid injustum. Testis Apostolus ad Rom. Epist. cap. 5. *Peccatum non imputabatur, cum lex non esset*, & cap. 7. *peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces.*

117. *Sacra legerit.*] Sacrilegium perpetrarit.

118. *Poenas irroget aequas.*] Magnas, magnis, minores, minoribus, delictis. At contrà Stoici, apud Cic. pro Murœna, n. 91. *omne delictum scelus esse nefarium: nec minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cum opus non fuerit, quam eum qui patrem suffocaverit.* Istam verò disciplinam austeriorem hauserunt è legibus Draconis cuilibet peccato vel leviori poenam statuentis mortem: unde non atramento sed sanguine scriptas aiebat Demades. Plutarch. in Solone.

119. *Scutica.*] Σκύτος, corium; e quo flagellum texitur.

Horribili flagello.] Nimirum è virgis fasciisque magistratuum, *flagellis triumviralibus*, Od. 4. lib. 4. Quod quidem & ignominiam & poenam atrociorem inurebat.

122. *Furta latrociniis.*] Fures agunt clam, & surripiunt apud incautos: latrones vim apertam adhibent. Quanto verò hi quàm illi nocentiores sunt, nemo non sentit: quod tamen Stoici negabant.

123. *Falce simili.*] Æquali severitate poenam eamdem statuendo, gravem scilicet tam parvis quam majoribus peccatis; quod rationi repugnat, ut ante dictum est.

124. *Si dives qui sapiens, &c.*] Ex occasione deridet aliud Stoicorum placitum, *solum sapientem esse regem & omnia.*

126. *Non nosti quid, &c.*] Stoicus respondet: mentem & disciplinam nostram parum capis.

Patet.] Sectæ nostræ princeps.

127. *Chrysippus.*] Zenonis discipulus. De quo Laërt. lib. 7. *nisi Chrysippus fuisset, porticus non esset.* Cic. Academ. Quæst. 4. n. 78. *fulcire putatur porticum Stoicorum.* Ibid. paulò ante. *De eo queri solent Stoici: dum studiosè omnia conquisierit contra sensus & perspicuitatem, contraque omnem consuetudinem, contraque rationem, ipsum sibi respondentem, inferiorem*

Nec

Nec ſoleas fecit: ſutor tamen eſt ſapiens. Quo? [542]
Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atq;
Optimus eſt modulator: ut Alfenus vafer, omni
Abjecto inſtrumento artis, clausâque tabernâ,
Sutor erat: ſapiens operis, ſic optimus omnis
Eſt opifex, ſic rex ſolus. Vellunt tibi barbam
Laſcivi pueri: quos tu niſi fuſte coërces, [543]
Urgeris turbâ circum te ſtante, miſerque
Rumperis, & latras, magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lavatum

aut ſoleas; ſapiens tamen ſutor eſt. Quâ ratione? Quemadmodum licet taceat Hermogenes, nihilominus eſt bonus cantor ac muſicus: ſicut etiam Alfenus ille ſolers, relicto quolibet artîi ſuæ inſtrumento, & clausâ tabernâ, erat ſutor: ita ſapiens artifex eſt cujuſvis operis perfectiſſimus, ita rex ſolus. Attamen *barbam tibi vellunt petulantes pueri; quos baculo ſi non abigas, premeris turbâ circumſtante, & infelix vociferando frangeris, ô magnorum regum maxime. Ne prolixior ſim; quandiu te lavatum*

ANNOTATIONES.

fuiſſe, itaque ab eo armatum eſſe Carneadem, De Nat. Deor. 1. *Stoicorum ſomniorum vaferrimus interpres.* Et poſteà: *Zeno Chryſippum nunquam niſi Chelippum vocat.* Quintil. lib. 1. cap. 1. & alibi ejus meminit.

Sapiens crepidas ſibi, &c.] Explicat mentem Stoicorum.

Crepidas, ſoleas.] Κρηπὶς, *fundamentum, baſis* Gell. lib. 13. cap. 20. ait, *ſoleas*, à Romanis, à Græcis autem κρηπίδας crepidas, ſeu crepidulas vocari ea calceamenta, quibus plantarum calces tantùm infimæ teguntur, cætera propè nuda, & teretibus habenis junctæ ſunt: Porro primam corripi ſyllabam, certè contra etymon, ut patet. Idem teſtatur illud calceamenti genus proprium philoſophis extitiſſe. Declarat & Perſius Sat. 1. v. 127.

Non hic qui in crepidas Grajorum ludere geſtit.

129. *Hermogenes.*] Cantor & muſicus iſte etiam dum tacet, peritus eſt tamen canendi & modulandi; ſive canoram habet vocem, atque muſicorum ſolertiam modulorum.

130. *Alfenus.*] Hunc falsè mordet & vellicat, quaſi aliud agens. Alfenus cognomento Varus egregiè à Virgilio cernitur Eclog. 9. olim Cremonæ ſutrinam exercuerat; ſed quod valebat ingenio, vilem artem pertæſus Romam venit, ubi factus *Servii Sulpitii diſcipulus, rerumque antiquarum non incurioſus*, ut habet Gellius lib. 6. cap. 5. juris ſcientia clarus evaſit, ſummo etiam Conſulatûs honore perfunctus.

133. *Sic rex ſolus.*] Non tantùm ſapiens eligi rex poteſt, ſed eſt ſolus eo nomine dignus. Cic. 3. de finib. in fine; *Rectius enim ſapiens appellabitur rex quàm Tarquinius, qui nec ſe nec ſuos regere potuit: rectius magiſter populi (is enim eſt Dictator) quàm Sylla, qui trium peſtiferorum vitiorum, luxuriæ, avaritiæ, crudelitatis, magiſter fuit: rectius dives quàm Craſſus, qui niſi eguiſſet, nunquam Euphratem nullâ belli causâ tranſire voluiſſet. Rectè ejus omnia dicentur, qui ſcit uti ſolus omnibus. Rectè pulcher etiam appellabitur: animi enim lineamenta ſunt pulchriora quam corporis: rectè liber, non obediens cupiditati: rectè invictus, cujus etiamſi corpus conſtringatur, animo tamen vincula injici nulla poſſint, &c.*

Vellunt tibi barbam, &c.] Reponit Horatius: quanquam te jactas regem, ô Stoicè, tibi tamen impunè illudunt pueri; ſicut ſolent ſatuos ſectari, & inſultare.

Vellunt barbam.] Barbatos fuiſſe Philoſophos dixi, ad Perſ. Sat. 4. init.

——— —— *Barbatum hac credo magiſtrum*
Dicere.

Barbam autem vellere, dici, pro illudere; pariter oſtendi, ad Perſ. Sat. 1. in fine, ubi

Si Cynico barbam petulans Nomaria vellat.

Et Sat. 2. v. 28.

Idcirco ſtolidam prabet tibi vellere barbam
Jupiter?

134. *Fuſte.*] Hoc velut ſceptrum. Cynicis baculum tribuunt Laërt. in Antiſthene; Herodian. in Commodo; Apuleius Florid. 4. Auſon. Epigram. 52. de Diogene.

Pera, polenta, tribon, baculus, ſcyphus, arcta ſupellex
Iſta fuit Cynici, &c.

135. *Urgeris turbâ, &c.*] Vix fuſte & clamoribus abigere poteſ urgentem te turbam plebis ac puerorum tibi inſultantium moleſtiſſimè.

137. *Quadrante.*] Quartâ aſſis parte, quam plebeii mercedem exiguam ſolvebant pro balneo publico. Scilicet opulenti balnea domi habebant, ut notavi ad Perſ. Sat. 5. v. 126.

Lavatum.] Is erat priſcis mos lavandi frequenter, præſertim ante cœnam. Plin. lib 3. Epiſt. 1. *ubi horâ balnei nunciata eſt, quæ eſt hyeme nona, æſtate octava . . . . . Lotus accubat, & pauliſper cibum differt. Interim audit legentem remiſſius aliquid & dulcius apponitur cœna, &c.* ———

Rex

ibis, ô rex, dato quadrante, nec te comitabitur quispiam satelles, nisi fatuus Crispinus; mihi quoque amici faciles indulgebunt, si quoddam stultus ego admisero delictum; & vicissim illorum peccata facilè tolerabo; atque vivam privatus te rege felicior.

Rex ibis; neq; te quisquam stipator ineptum
Præter Crispinum sectabitur, & mihi dulces
Ignoscent, si quid peccavero stultus, amici,
Inque vicem illorum patiar delicta libenter;
Privatusque magis vivam te rege beatus.

ANNOTATIONES.

138. *Neque te quisquam stipator, &c.*] Sensus est: quandiu inops abjectus & despicatissimus cuilibet eris, licet regem te existimes ego verò te tuasque superbas opiniones placitaque insulsa contemnam, & cum omnibus sentiam dicamque esse peccata quædam leviora, quibus oporteat ignosci: teque beatior vivam.

139. *Crispinum.*] Is est Stoicus ille, de quo in fine Satiræ primæ.

Mihi dulces Ignoscent si quid, &c.] Vide Plin. lib. 8. Epist. 22. ubi sic scribit: *Eos etiam qui non indigent clementia ullius, nihil magis quàm lenitas decet. Atque ego optimum & emendatissimum existimo, qui cæteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet: ita peccatis abstinet, tanquam nemo ei ignoscat . . . . . Mandemus memoriæ quod vir mitissimus, & ob hoc quoque maximus Thraseæ crebrò dicere solebat:* Qui vitia odit homines odit.

SATIRA IV.

Refutat nonnullus qui maledicos vocant eos Poëtas à quibus justè notantur. Ait verò ideò se in vitiosos stylum distringere, ut & ipsis & sibimet horrorem incutiat vitiorum.

Eupolis, Cratinus, & Aristophanes, aliique

EUpolis, atque Cratinus, Aristophanesque poëtæ, [544]

ANNOTATIONES.

1. *Eupolis, &c.*] In hac Satirâ ingeniosè defendit se Horatius contra malevolos, qui ipsum & nimis mordacem, & Lucilio inferiorem aiebant.

Eupolis, Cratinus, Aristophanes.] Tres isti Poëtæ eadem ætate vixerunt, annis ante Christum circiter quadringentis. Cratinus senior: post hunc Eupolis, ejus stylum diligenter imitatus: sequitur Aristophanes: quem Plato medium, inter illos dicit, nempe Cratino æquè vehementem, minus tamen acerbum, Eupolidis autem urbanitatem affectatum. Horum meminit Vell. Paterc. lib. 1. *Quis abundè, inquit, mirari potest, quod eminentissima cujusque professionis ingenia in idem artium temporis spatium congregantur . . . . una nec multorum annorum intervallo diversa ætas per divini spiritûs viros Æschylum, Sophoclem, Euripidem illustravit tragœdias: una priscam illam sub Cratino, Aristophane, & Eupolide comœdiam, ac mox Menandrus, æqualesque ejus, &c.* Jul. Pollux, Macrob. Plutarch Athen.

Cratinus.] Is Athenis oriundus, ibidem primus satyricam fabulam produxit in Dionysiis: bibaciissimus fuit; ad annum centesimum vitam protraxit.

Eupolis.] Fabulas seu comœdias ille septemdecim scripsit, ex quibus septem ei victoriam pepererunt. Nominantur Capræ, Desertor, &c. Periit in navali prælio, quod Athenienses adversus Lacedæmonios commiserunt juxta Hellespontum. Ejus interitum adeò luxerunt sui populares, ut etiam edixerint ne deinceps ullus poëta militaret. Suidas. Macrob. lib. 7. Saturnal. cap. 5. *Notus est omnibus Eupolis inter elegantes habendus veteris comœdiæ poëtas.*

Aristophanes.] In hujus corde templum sibi struxisse Gratias, ait Plato. Is quippe Atticos lepores summè excoluit extulitque. Dubitatur nihilominùs an fuerit Athenienſis, an Rhodius, an Ægyptius, &c. Fabulas edidit quatuor & quinquaginta, è quibus supersunt nobis undecim: à Suida recensentur. Nec præteribo quod aiunt sancto Johanni Chrysostomo Aristophanem in deliciis atque in manibus assiduè fuisse. Quidni? cùm & Plautum versarit sæpè

Atque

Atque alii, quorum comœdia priſca virorum eſt:
Si quis erat dignus deſcribi, quod malus, aut fur,
Quod mœchus foret, aut ſicarius, aut alioqui
Famoſus, multâ cum libertate notabant. 5 [545]
Hinc omnis pendet Lucilius, hoſce ſecutus,
Mutatis tantum pedibus numeriſque facetus;
Emunctæ naris, durus componere verſus.
Nam fuit hoc vitioſus. In horâ ſæpè ducentos, 9
Ut magnum, verſus dictabat, ſtans pede in uno:
Cùm flueret lutulentus, erat quod tollere velles:
Garrulus, atq; piger ſcribendi ferre laborem, [546]
Scribendi rectè: nam ut multum, nil moror. Ecce
Criſpinus minimo me provocat. Accipe, ſi vis

veteris comœdia auctores, ſi quiſpiam merebatur notari velut improbus, aut fur, aut adulter aut homicida, vel qualitercunque infamis; hunc carpebant *multa cum libertate. Hos totus Lucilius imitatur & ſequitur, mutatis ſolummodo pedibus ac numeris, perurbanus acri judicio durus in condendis verſibus. Etenim fuit* in *hoc vitioſus.* Una *hora ſæpe verſus ducentos ſtans in uno pede (quaſi* aliquid *magnum) dictabat: cum flueret cœnoſus, habebat* tamen *quod velles ſumere: verboſus,*

& ſegnis exantlare laborem ſcribendi, recte inquam *ſcribendi: etenim multa* ſcribere *nihili æſtimo. Ecce* verò *Criſpinus me laceſſit minimo* digito. Heus tu, *inquit, ſume ſi lubet,*

ANNOTATIONES.

S. Hieronymus, in mediis Chriſtianarum exerciſationum intervallis, ac ſubciſivis temporibus: quod ipſe quidem ſcribit ad Euſtochium.

2. *Comœdia priſca.*] De hac plura dicam in Epiſt. ad Piſones. Quintil. lib. 10. cap. 1. *Antiqua illa comœdia tum ſinceram illam ſermonis Attici gratiam propè ſola retinet, tum facundiſſima libertatis: etſi eſt in inſectandis vitiis præcipua, plurimum tamen habet virium in cæteris etiam partibus. Nam & grandis & elegans & venuſta: & neſcio an ulla (poſt Homerum tamen, quem ut Achillem ſemper excipi par eſt) aut ſimilior ſit oratoribus, aut ad oratores faciendis aptior. Plures ejus auctores. Ariſtophanes tamen, & Eupolis, Cratinuſque præcipui.*

5. *Multa cum libertate notabant.*] Perſ. Sat. 1. v. 123. *audacem* carpendis vitiis *Cratinum* dicit, ibid. *iratum Eupolidem.* Porrò Socratem ipſum vexare non veritus Ariſtophanes in Nubibus: in populum autem Athenienſem probra jactavit haud levia; à quo nihilominus plauſus, & acclamationes conſecutus & laureas. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 282. ad iſta verba

. . . *In vitium libertas excidit, & vim*
Dignam lege regi.

Cic. de Rep. 4. *Quem illa* (vetus comœdia) *non attigit? vel potius quem non vexavit? cui pepercit? Eſto populares homines, improbos, in Remp. ſeditioſos, Cleonem, Cleophontem, Hyperbolum laſit: patiamur. Etſi hujuſmodi cives à Cenſore melius eſt, quàm à poeta notari. Sed Periclem, cùm ita ſua civitati maxima auctoritate plurimos annos domi & belli præfuiſſet, violari verſibus, & eos agi in Scena non plus decuit, quàm ſi Plautus noſter voluiſſet, aut Nævius P. & Cn. Scipioni, aut Cæcilius M. Catoni maledicere.*

6. *Hinc omnis pendet Lucilius.*] Totus eſt in illis imitandis. Iambica eorum duntaxat in hexametra commutavit; ex Comœdiâ Satiram fecit: perinde mordax & maledicus in cives: at ego inquit Horatius, tantum facetus homines à vitiis ſolerter deterreo.

Lucilius.] Is *Aurunca alumnus*, ex Juvenal. Sat. 1. v. 20. id eſt, ex Auruncâ Latiæ urbe oriundus, Romanæ Satiræ ferè auctor, nobiles quoſque arripuit, inſignem in eo ſcribendi genere laudem eſt adeptus: valde tamen negligens pedum ac numerorum. Quintil. lib. 10. cap. 1. Cic. ad Attic. lib. 12. Epiſt. 5. de Finib. 1. de Orat. 2. Juvenal. Sat. 1. v. 165.

Enſe velut ſtricto quoties Lucilius ardens
Infremuit, rubet auditor cui frigida mens eſt
Criminibus, tacita ſudant præcordia culpa,
Inde ira & lacryma.

Perſ. Sat. 1. v. 114.

. . . . . *Secuit Lucilius urbem*;
Te, Lupe; Te, Muti, &c.

10. *Stans pede in uno.*] Brevi tempore, ſine magno conatu & labore.

11. *Cum flueret lutulentus, &c.*] Quanquam verſus profundebat impolitos & inelaboratos, erat in illis tamen aliquid imitatione tuâ non indignum. Vide Sat. 10. ſeq.

Quod tollere velles.] Metaphora ducta ex eo quod olim ſolebant infantem recens editum humi deponere: quam ſi parer dimitteret exponendum ſignificabat; ſin autem, & tolleret, ſive erigeret, curandum educandumque indicabat.

14. *Criſpinus minimo me provocat.*] Id eſt, non totas vires objicit ſed minimas, ut indicet ſuum adverſarii contemptum.

Accipe, ſi vis, &c.] Verba ſunt Criſpini Horatium provocantis ad extemporalis orationis certamen. Sic & Martialem Statius laceſſivit.

Accipe

ſumma tabellis modò: aſſignetur nobis locus, hora obſervatores: videamus uter plura ſcribere valeat. Recte egerunt Dii, quòd me finxerunt ingenii mediocris & parvi, raro & pauca valdè loquentis. Fortunatus Fannius illatis ſpoute ſcriniis, & ſua effigie; dum nullus mea ſcripta legit: & ego metuo illa *recitare populo quoniam ſunt, quibus non placent ejuſmodi ſcriptiones: nempe complures extant reprehenſione digni. Enimverò quamlibet è medio populo aſſume, inquinatus eſt avaritiâ vel ambitione infelici. Ille nuptas, iſte pueros ſectatur. Alium perſtringit ſulgor argenteorum* vaſorum: *Albius amat anta. Ille negotiatur ab Oriente ſole, ad*

Accipe jam tabulas; detur nobis locus, hora, 15
Cuſtodes: videamus, uter plus ſcribere poſſit.
Dî benè fecerunt, inopis me, quodque puſilli
Finxerunt animi, raro & perpauca loquentis.
At tu concluſas hircinis follibus auras
Uſque laborantes, dum ferrum molliat ignis 20
Ut mavis, imitare. Beatus Fannius, ultro
Delatis capſis & imagine: cùm mea nemo [547]
Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem,
Quod ſunt, quos genus hoc minime juvat, utpote plures
Culpari dignos. Quemvis mediâ erue turba: 25
Aut ob avaritiam, aut miſerâ ambitione laborat,
Hic nuptarum inſanit amoribus, hic puerorum:
Hunc capit argenti ſplendor: ſtupet Albius ære,
Hic mutat merces ſurgente à ſole, ad eum quo
Veſpertina tepet regio: quin per mala præceps 30
Fertur uti pulvis collectus turbine; ne quid
Summa deperdat metuens, aut ampliet ut rem,
Omnes hi metuunt verſus, odere poëtas.

eum quo terra Occidentalis incalescit: imo rapidè currit per arummas, tanquam pulvis vento ſublatus, timens ne de acervo ſuo aliquid detrahatur, vel ut opes augeat. Iſti omnes reformidant carmina, poëtas averſantur.

ANNOTATIONES.

15. *Accipe jam tabulas.*] Legunt alii, *accipiam tabulas.* Prior tamen lectio vehementiam hominis temerè ac ſtolidè laceſſentis meliùs notat.

16. *Cuſtodes*] Qui caveant ne aliena juvet opera alterutrum.

17. *Dî bene fecerunt.*] Modeſta Horatii reſponſio.

19. *At tu concluſas, &c.*] Tumidos ac futiles fundit verſus. Similitudo à follibus, quos vento inflatos exagitant fabri ad inflammandum ignem fornacis, molliendumque ferrum. Perſ. Sat. 5. v. 10.

Tu neque anhelanti, coquitur dum meſſa camino,
Folle premis ventos.

Hircinis follibus.] E pellibus hircorum. Virgil. *taurinis follibus.* Georgic. 4. v. 171. ubi egregiè Cyclopum opus deſcribit: eoſdemque verſus repetit leviter mutatos Æneid. 8. v. 449.

. . . Alii ventoſis follibus auras
Accipiunt reddunique, &c.

21. *Beatus Fannius ultro Delatis, &c.*] Fannium Quadratum inſulſum poëtam belle ſuggillat. Boni quidem poëtis hic honor, ut eorum effigies & carmina deferrentur in Palatinam Auguſti bibliothecam, auctoritate publicæ; ille ſua ipſe ſcripta invehit, & imaginem ſibi ſtatuit, non merito gloriam conſecutus, ſed ambitione venatus. Plin. lib. 34. cap. 5. *notatum ab auctoribus L. Allium Poëtam in Camœnarum adeſtatuam ſibi poſuiſſe.* Vide Plin. lib. 7. cap. 30. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 15.

22. *Cum mea nemo ſcripta legat.*] Paucis nimirùm ſe ſuaque Horatius oſtentabat: abhorrens ab eâ publicè recitantium ambitione. De hac Perſius, Sat. 1. v. 15. & ſeq. Juvenal. Pluribus locis. Plin. lib. 1. Epiſt. 13. & nos ad cit. Perſ. annotavimus complura.

24. *Genus hoc minimè juvat.*] Non placet Satira vitioſis, reprehenſiones, ludibria & ignominiam reformidantibus.

26. *Aut ob avaritiam.*] Benè Marcilius corrigit, *ab avaritiâ.*

28. *Stupet Albius ære.*] Gaudet luxuriâ & copiâ vaſorum ex ære Corinthio.

29. *Surgente à ſole, ad eum quo, &c.*] Ab oriente ad occidentem. Perſ. Sat. 5. v. 54.

Mercibus hic Italis mutat ſub ſole recenti
Rugoſum piper, &c.

30. *Per mala.*] Navigantium & peregrinantium quarta enimverò pericula, diſcrimina, æruminæ!

31. *Ne quid ſumma deperdat.*] Ne opes jam coarctatæ uno vel quadrante diminuantur.

Fœnum

Fœnum habet in cornu, longe fuge; dummodo riſum
Excutiat ſibi, non hic cuiquam parcet amico: 35
Et quodcumque ſemel chartis illeverit omnes
Geſtiet à furno redeuntes ſcire lacuque,
Et pueros & anus. Agedum pauca accipe contrà. [548]
Primum ego me illorum, dederim quibus eſſe poëtas,
Excerpam numero. Neq; enim concludere verſum
Dixeris eſſe ſatis: neque, ſi quis ſcribat, uti nos, 41
Sermoni propiora, putes hunc eſſe poëtam;
Ingenium cui ſit, cui mens divinior, atque os
Magna ſonaturum, des nominis hujus honorem.
Idcirco quidam, comœdia necne poëma 45
Eſſet, quæſivere: quod acer ſpiritus, ac vis
Nec verbis, nec rebus ineſt; niſi quod pede certo
Differt ſermoni ſermo merus. At pater ardens
Sævit, quod meretrice nepos inſanit amicâ
Filius, uxorem grandi cum dote recuſet; 50 [549]

Habet fœnum ad cornu, inquiunt, *procul fuge: ut ſibi cachinnos moveat ille, amicorum parcet nemini: & quicquid ſemel ſcriptitarit, cupiat ſciri à cunctis reverentibus è clibano vel fonte, à juvenibus ac vetulis. Heus tu quapiam contraria exaudi. Ego me primum eximam è numero eorum quas poëtas eſſe conceſſerim. Namque haud dixeris ſatis eſſe verſum finire: & ſi quiſpiam, velut ego, ſcribat ſimilia quotidiano ſermoni, hunc poëtam eſſe nequaquam confebis*, verùm *cui fuerit ingenium, cui mens divinior, & facundia res grandes elocutura*, huic *tribus inſignem hanc appellationem. Eam ob rem nonnulli dubitarunt* utrum *comœdia eſſet poëma, annon; quia vehemens ſpiritus; virtuſque nec dictioni nec rebus ineſt: tantumque definitis numeris oratio pura diſtinguitur ab orationi ſolutâ.* Dices: *Atqui fervens pater exacerbaſcit, quoniam filius luxurioſus meretricem deperit amicam, uxorem* verò *ingenti cum dote reſpuit;*

ANNOTATIONES.

34. *Fœnum habet in cornu.*] Proverb. ex eo petitum quod alligari conſueverat fœnum ad cornu bovis cornu petentis, quo ſibi cavere moneretur quiſque obvius: alias damnum luebat dominus, ex lege 12. Tab. Plutarch. in Craſſo. Deus quoque ſuo populo ea de re gravia edixerat: Exod. cap. 21. *Si bos cornupeta fuerit, nec recluſerit eum dominus, occideritque virum aut mulierem, bos lapidibus obruetur, & dominum ejus occidet, &c.*

37. *A furno redeuntes lacuque.*] A coquendo pane, vel hauriendâ aquâ; à furnis publicis, vel fontibus, uvi rumores ſolent ſpargi & ventilari inter ſervos & infimæ plebis homines: inde porrò redeuntes ſolent per vias cantillare, ſi quid eſt novi carminis ſeu cantilenæ in vulgus editæ.

40. *Neque enim concludere verſum, &c.*] Cic. de Orat. 3. ſcribit, *facilem eſſe rationem vel ſine ratione ipſam exercitationem verborum eligendorum, & collocandorum, & concludendorum; verum autem copiam non facilem.* Huc referri poteſt, quod idem Tull. ait, vix uno ſeculo poëtam eximium reperiri.

42. *Sermoni propiora.*] Epiſt. ad Anguſtum: *Sermones pro bumano repentes.*

43. *Ingenium cui ſit, &c.*] Egregia deſcriptio excellentis poëtæ longeque diſparis loquacium & futilium, quos lepidè Ariſtophanes vocat ἐπεοπαλίδας, & ταρταλιμβους. Eleganter Petronius: *multos carmen decepit: nam ut quiſque verſum pedibus inſtruxit, ſenſumque tenuiorem verborum ambitu intexuit, putat ſe continuò in Heliconem veniſſe * * * caterum neque generoſior ſpiritus vanitatem amat, neque concipere aut edere partum mens poteſt, niſi ingenti flumine litterarum inundata. Effutiendum eſt ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate: ſumendæque voces à plebe ſummota, ut ſiat, Odi profanum vulgus & arceo. Præterea curandum eſt, ne ſententia emineant extra corpus rationis expreſſa, ſed intello veſtibus colore niteant. Homerus teſtis, & Lyrici, Romanuſque Virgilius, & Horatii curioſa felicitas, &c.* Juvenal. Sat. 7. v. 53.

Vatem egregium, cui non ſit publica vena, &c.

45. *Comœdia necne poëma.*] Cic. in Orat. Perf. *At comicorum ſenarii propter ſimilitudinem ſermonis ſic ſæpè ſunt abjecti, ut nonnunquam vix in his numerus & verſus intelligi poſſit.* Id. ibid. *Itaque viſum eſt nonnullis Platonis ac Demoſthenis locutionem, & ſi abeſt à verſu, tamen quod incitatius feratur, & clariſſimis verborum luminibus utatur potius poema putandum, quàm comicorum putarum, apud quos nihil eſt aliud quotidiani diſſimile ſermonis, niſi quod verſiculi ſint.*

48. *At pater ardens, &c.*] Prolepſis. At inquies, perſona comica interdum aſſurgit, v. g. iratus pater in filium luxurioſum ardenter ſævit: Theuropides in Moſtell. Plaut. apud Terent. Cremes, in Andr. & Phorm. Demea in Adelph. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 93.

Interdum tamen & vocem comœdia tollit,
Iratuſque Chremes tumido delitigat ore.

Ebrius

atque temulentus cum facultis ante noctem discurrit, quod grande probrum est. Respondeo. *An quæso Pomponius his minora audiret, si pater ejus viveret? Itaque non sufficit versum componere meris vocibus, quem si resolvas, eodem modo quilibet irascatur ac pater personatus. His versibus quos ego jam scribo, & quos olim scripsit Lucilius, si auferas quasdam mensuras ac numeros, atque posteriori loco statuas vocabulum quod erat prius, extrema ponens ante prima; non erit idem ac si dissolvas hæc: Postquam tetra discordia refregit postes ferratos & portas belli.* In his enim reperias adhuc partes discerpti poëta. Sed *ista hucusque. Alio tempore* expendam utrum comœdia *sit verum carmen, an non. Jam verò unum scrutabor, an jure invisum tibi sit istud scribendi genus. Sulcius ardens incedit* pariter *& Caprius malignè rauci, & cum libellis:*

Ebrius, & (magnum quod dedecus) ambulet ante
Noctem cum facibus. Numquid Pomponius istis
Audiret leviora, pater si viveret? Ergo
Non satis est puris versum perscribere verbis:
Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem
Quo personatus pacto pater. His ego quæ nunc,
Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si (bum est,
Tempora certa, modosq; & quod prius ordine ver-
Posterius facias, præponens ultima primis,
Non ut si solvas: *Postquam discordia tetra:*
Belli ferratos postes portasque refregit: [550]
Invenias etiam disjecti membra poëtæ.
Hactenus hæc. Alias justum sit, necne, poëma:
Nunc illud tantùm quæram, meritóne tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
Ambulat, & Caprius, rauci male, cumque libellis:

ANNOTATIONES.

51. *Ambulet ante Noctem cum facibus.*] Dixi ad Od. 10. lib. 3. de eo more juvenum & amantium, qui ad puellas adamatas nocte cum facibus pergebant, atque ante illarum januam cantabant. Addo hîc, solitos interdum quoque vagari comessantes ac personatos discurrere per domos notas, noctu quidem cum facibus, nonnunquam & interdiu: quod & hodie aliquando nostrates faciunt. Gall. *aller au bal, aller en masque.* Porrò effervescit pater hoc magis adversùs lascivientem filium, quod ante noctem, & in die, ob oculos omnium ebrius grassetur, magno suo suæque familiæ probro; & *ficcis decus* obstet *Cognatis,*
atque *rem patriam rumore finistro,*
Limen ad obscœnum frangat, ut canit Persius, Sat. 5.

52. *Numquid Pomponius, &c.*] Respondet Horatius objectioni, sermone quidem ille ardentiori utitur, quia sic iratus quisque suevit loqui: & filium suum tali modo objurgaret Pomponius, si viveret, ac luxuriantem cerneret. Vide, lector, quam solerter & salsè vellicet Poeta libidinosum adolescentem, velut aliud agens & *ἐν παρόδῳ.*

56. *Personatus pater.*] Comœdus personam sustinens patris in filium stomachantis, succensentis, increpantis.

58. *Tempora certa, modosque.*] Syllabarum quantitatem, certos pedes, certamque eorum dispositionem & collocationem.

60. *Non ut si solvas:* Postquam discordia, *&c.*] Nam contrà in his licet corpus ac membra carminis discerpas, non proinde vim ac spiritum dissipes: inverte ordinem verborum, orationem solve numerosam, remanebit semper Poëtica locutio vulgari dissimilis: versum frange ac disjice, in disjecto etiam versu apparebit sermo sublimior & à quotidiano remotus, v. g. postquam tetra discordia refregit ferratos postes & portas belli.

Postquam discordia tetra, &c.] Ennii sunt isti versus, ex Annal. poëticò sanè pleni spiritu. Hos imitatus Virgil. Æneid. 1. v. 297.

. . . . . *Dira ferro & compagibus arctis*
Claudentur belli portæ.

Et Æneid. 7. v. 221.

Impulit ipsa manu portas, & cardine verso
Bello ferratos rupit Saturnia postes.

61. *Belli postes portasque refregit.*] Id est fervente bello apertum est Jani templum, quod pacis tempore clausi solet. Vide lib. 4. Od. 15. v. 9. ibique annot. Item Plutarch. in Numâ, ubi scribit, ædem Jani Romæ portas habuisse duas sive biseres; & Januam belli fuisse appellatum.

65. *Genus hoc scribendi.*] Carmen satiricum, carpens vitia, & notans vitiosos.

Sulcius & Caprius.] Ambo delatores & accusatores acerrimi, assiduâ actione rauci. *Cum libellis,* accusationis causas & rationes continentibus, ac reorum nomina.

Magnus

Magnus uterque timor latronibus. At bene ſi quis
Et puris vivat manibus, contemnat utrumque.
Ut ſis tu ſimilis Cœli, Birrhique latronum,
Non ego ſim Caprî, neq; Sulcî. Cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat neq; pila libellos 71
Queis manus inſudet vulgi, Hermogeniſq; Tigellî.
Non recito cuiquam, niſi amicis, idque coactus:
Non ubivis, coramve quibuſlibet. In medio qui
Scripta foro recitent ſunt multi, quique lavantes; 75 [551]
Suave locus voci reſonat concluſus. Inanes
Hoc juvat, haud illud quærentes, num ſine ſenſu,
Tempore num faciant alieno. Lædere gaudes,
Inquis, & hoc ſtudio pravus facis. Unde petitum
Hoc in me jacis? Eſt actor quis denique eorum 80
Vixi cum quibus? Abſentem qui rodit amicum,
Qui non defendit, alio culpante; ſolutos
Qui captat riſus hominum, famamque dicacis,
Fingere qui non viſa poteſt, commiſſa tacere
Qui nequit, hic niger eſt: hunc tu Romane caveto.
Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos: 86

atque latronibus valdè formidabiles. Sed quiſquis probè & innocenter vivit, ſpernit utrumque. Sis tu licet prædonum Cœli atque Birrhi ſimilis, non ego proinde *ſim Caprii aut Sulcii. Quare ergo times me? Adde quod nulla taberna vel columna meos habet libros, quos terat manus plebis & Hermogenis Tigellii. Præterea nemini recito præterquàm familiaribus, & invitus quidem; nec ubicunque, nec ante quoſcunque. Sat multi ſunt qui ſcripta recitent in medio foro, & qui dum in balneis ſunt; ubi clauſus locus facit vocem jucunde reſonantem. Illud placet vanis, non obſervantibus an ſtultè an tempore minimè opportuno id agant. Verum enim amas vellicare, inquis; idque agis improbo animo. Unde verò illud quæſtioſi quod mihi objiceres? An demum adſtipulatorem habes aliquem eorum quibuſcum vixi? Imo qui abſentem amicum carpit, qui eum non tuetur ab alio reprehendente; qui gaudet excitare effuſos cachinnos hominum, & haberi dicax; qui ſponte fingit quæ non vidit; qui non poteſt ſilere arcana; ille eſt perniciosus; iſtum cave, ô Romane. Porrò frequenter aſpicias tribus in lectis quaternos epulari:*

ANNOTATIONES.

69. *Cœli Birrhique latronum.*] Hi duo perditiſſimi luxuriâ juvenes, omni tunc facinorum audacia nec non latrociniis infames erant.

71. *Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.*] Nec in tabernis vilioribus plebeiorum & artificum meæ ſatiræ à nugacibus ventilantur, nec proſtant venales emptori cuilibet expoſitæ apud bibliopolas, quorum ſunt tabernæ circa pilas. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 373. ibique annot.

72. *Hermogeniſque Tigellii.*] De hoc Sat. 3. v. 129. Alius autem eſt ab eo cujus mentio fit initio Sat. 2. & 3. cit. ut ibidem annotavi. Hunc Horatius contemptus camâ plebi accenſet, unumque è multis facit qui eximius haberi volebat.

76. *Suave locus voci reſonat concluſus.*] In balneis cameratus locus vocem recitantis ac legentis mirum in modum juvat, & recitationi ſuavitatem confert, tum legenti tum auſcultanti jucundam. Illud recitandi in balneis cacoëthes perſtrinxit Martial. lib. 3. Epig. 44.

Et ſtanti legis, & legis ſedenti,
In thermas fugio, ſonat ad aurum.

78. *Lædere gaudes, &c.*] Jam Poëta refellit eos, à quibus inceſſabatur velut dicax & ſycophanta: *ſtudio pravus*, prave affectans aliis obtrectare, & quemlibet ſcommatibus ac dicteriis proſcindere.

79. *Unde petitum, &c.*] Unde habes ita me prave affectum? An hoc accepiſti ab aliquo meorum contubernalium?

82. *Qui non defendit.*] Atqui Virgilium Horatius defendit ſupra Sat. 3.

85. *Niger eſt.*] Homo peſtilens, malus, perniciosus: contrà eſt candidus, albus; ut alibi fuſius dictum.

86. *Sæpè tribus lectis, &c.*] Senſus & ſcopus Horatii iſte eſt; quotidie videmus, inquit, lepidè joços & ſales jactari à quolibet in quemlibet; idque non improbamus. Quarè ergo mihi creatur invidia, quod nonnullos facetè reprehendo?

Tribus lectis videas cœnare quaternos.] Primus olim fuit mos ſedendi ad menſam. Homer. Odyſſ. 10. Ἡμεῖς δ' αὖθι ἕκαστοι, ἑδόμεσθα ἑταῖροι, Virgil. Æneid. 7. v. 176.

. . . ſoliti patres conſidere menſis.

quorum unum omnes cupit proscindere quacunque ratione, excepto eo qui aquam suppeditat: atque *hunc etiam* paulò *post ebrium, quando Bacchus veridicus revelat secreta mentis. Attamen iste comis & lepidus & sincerus existimatur tibi inimico pravis. Ego verò si risi quod insulsus Rufillus redolet pastillos, Gorgonius autem caprum*; *à te prædicabor malignus & dicax.* Quin imò audi. *Si mentio quædam fiat de furtis Petillii Capitolini, te præsente*; protinus, *ut soles, tueris*, aiſque; *Me Capitolinus à puerilia convivam habuit & familiarem, rogatuſque benè multa egit in mei gratiam: gaudeo certe quod Romæ ſoſpes degit: attamen demiror quâ ratione effugerit iſtam damnationem.* Et *ille humor eſt atra ſepia: illud merum virus: quod malum à ſcriptis meis atque ante ab animo meo longe futurum ſincerè ſpondeo: quantum de me aliquid, ſpondere licet.* At verò *ſi quidpiam locutus fuero nimis liberè*,

E quibus unus avet quavis aſpergere cunctos [552]
Præter eum, qui præbet aquam: poſt hunc quoque
Condita cùm verax aperit præcordia Liber. (potus,
Hic tibi comis, & urbanus, liberque videtur
Infeſto nigris. Ego ſi riſi, quod ineptus,
Paſtillos Ruſillus olet, Gorgonius hircum,
Lividus & mordax videor tibi. Mentio ſi qua
De Capitolini furtis injecta Petilli
Te coram fuerit: defendas ut tuus eſt mos.
Me Capitolinus convictore uſus amicoque
A puero eſt, cauſaque meâ permulta rogatus
Fecit: & incolumis lætor quod vivit in urbe:
Sed tamen admiror, quo pacto judicium illud
Fugerit. Hic nigræ ſuccus loliginis, hæc eſt
Ærugo mera: quod vitiũ procul abſore chartis, [553]
Atque animo prius; ut ſi quid promittere de me
Poſſum aliud, verè promitto. Liberius ſi

ANNOTATIONES.

Poſteà, gliſcente mollitie, diſcubuerunt in lectis qui tres erant circa menſam diſpoſiti: unde triclinium appellatum. In ſingulis autem conviviæ terni, aut quaterni: nonnunquam & quini: quod ſordidulum. Cicero teſtis, in Piſ. *nihil apud hunc lautum, nihil elegans.*

Græci quini ſtipati in lectulis, ſæpè plures. Porrò ſitus hic erat diſcumbentium: ſupera pars corporis jacebat porrecta, aut leviter inflexa: ſuperior reclinata & cubito innixa: dorſum pulvillis ſuffultum, capite modicè erecto. Atqui fiebat ut omnes æquâ parte ad menſam pertingerent? Primus decumbebat ad caput lecti, pedibus quidem pone dorſum ſecundi porrectis: ſecundus obvertebat ſynciput ad umbilicum primi, interjecto pulvino: hujus autem pedes ad tergum jacebant tertii: ſicque tertius pariter & quartus. Quæ omnia ſuo more Juſt. Lipſius luculenter explicat lib. 3. antiquar. Lect.

87. *E quibus unus avet, &c.*] E convivis illis duodecim unus alios omnes dicteriis lacerat, nec parcit epulas præbenti: & tamen is urbanus exiſtimatur, nequaquam verò ſycophanta vel mordax. Cur igitur ego Horatius, &c.

88. *Qui præbet aquam.*] Ita convivii magiſter ſolet deſignari, quòd præbeat balneum lavando, ut ſit corpori ante cœnam, aquam abluendis manibus, item calidam atque frigidam miſcendo temperandoque vino. Vide lib. 3. Od. 19.

92. *Paſtillos Ruſillus olet, &c.*] Verſum hunc explanatum vide ſupra in Sat. 2.

94. *De Capitolini furtis Petilli.*] Nomen iſtud pariter & cognomen Romæ nobilia fuiſſe novimus: at non ita perſpicuum quis ille, quæve furta ejus: an peculator, an ſacrilegus? Aiunt, ex veteri Interprete, Petilium hunc, dum Capitolio præfectus eſſet, Jovis Capitolini auream coronam ſuffuratum: furti quidem reum cauſam dixiſſe: à Judicibus autem abſolutum utpote Auguſti familiarem.

100. *Hic nigræ ſuccus loliginis.*] Senſus eſt: talis oratio etſi blanda videatur, eſt pravo animo & ſtudio referta: hocque maledicentior & acerbior, quòd amicitiæ ſpeciem præfert.

Nigræ ſuccus loliginis.] Metaph. loligó piſcis, è ſepiarum genere, humorem atrum pro ſanguine habet; unde intus nigra, exterùs alba exprimit optimè livorem, & mentis improbitatem verbis ſuavibus palliatam velut & obvelatam. Pſalm. 54. *molliti ſunt ſermones ejus ſuper oleum, & ipſi ſunt jacula.*

101. *Ærugo mera.*] Merum virus.

Ærugo, Gall. *la rouille de l'airain, le vert de gris.*

Quod vitium procul abſore, &c.] Spondeo me nec animo cogitaturum pravè, nec in chartis ſcripturum malignè, ſicut in quemquam benevolentiâ. *Eo ingenio natus ſum amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gero.* Ennius.

Dixer

Dixero quid, si fortè jocosius, hoc mihi juris
Cum veniâ dabis. Insuevit pater optimus hoc me,
Ut fugerem exemplis vitiorum quæque notando.
Cùm me hortaretur, parce, frugaliter, atque
Viverem uti contentus eo, quod mi ipse parasset:
Nonne vides, Albi ut male vivat filius, utque
Barrus inops? magnum documentum, ne patriâ rem
Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Cùm deterreret: Sectani dissimilis sis,
Ne sequerer mœchas, concessâ cum Venere uti [554]
Possem: deprehensi non bella est fama Treboni,
Aiebat Sapiens vitatu, quidque petitu
Sit melius, caulas reddet tibi: mi satis est, si
Traditum ab antiquis morem servare, tuamque,
Dum custodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem possim: simul ac duraverat ætas (me
Membra animumq; tuum, nabis sine cortice. Sic
Formabat puerum dictis: & sive jubebat,
Ut facerem quid; Habeas auctorem, quo facias hoc,
Unum ex Judicibus selectis objiciebat;
Sive vetabat, An hoc honestum & inutile factu

out fortasse nimis festive hanc mihi licentiam cum indulgentiâ condonabis. Etenim *optimus pater* meus ad *id me consuefecit, indigitando exempla quorumque vitiorum, ut ea evitarem.* Sic *quoties me admonebat ut vitiatarem parce frugaliter, & contentus iis bonis quæ ille mihi comparasset*, aiebat: *Advertisne quam difficulter vitiatet filius Albii, & quàm miser sit Barrus?* Hoc *graviter doceat quemque, ut patrimonium dilapidare caveat.* Cùm me *avocaret à fœdis amoribus meretricum*, dicebat, *ne imitare Sectanum.* Quando præcipiebat *ne sectarer adulteras, cùm liceret frui permissâ voluptate*; certè *pulchra non est existimatio Trebonii, inquiebat*: porrò *philosophus efferet tibi rationes*, propter quas *hoc fugere, illud quærere expediat*: *mihi sufficit pro viribus custodire institutam à veteribus disciplinam, atque integram continere vitam & existimationem tuam, quamdiu pædagogo indiges*: at *posteaquam ætas confirmarit tuum corpus ac mentem, natabis absque subere. Ita me puerum* ille *præceptis imbuebat*: & *seu moneret ut aliquid agerem*: addebat, *ducem habes quo facias istud*; simulque *afferebat aliquem è Judicibus selectis*: *seu dehortaretur*, subjungebat: an *ambigeres utrum illud indecorum atque perniciosum factu.*

ANNOTATIONES.

105. *Insuevit pater optimus hoc me.*] Ad hoc vel in hoc me assuefecit. Legunt alii: *insevit pater optimus hoc mi.* Id est, hos mihi mores indidit. Perinde est. Marcilius ut priorem lectionem tueatur, vult Horatium scripsisse, *hoic* pro *huic*, unde librarii fecerint *hoc*: non absurdus omnino. Ita veteres scripsisse, saltem liquet.

106. *Ut fugerem exemplis, &c.*] Ut me deterreret à vitiis, objiciebat exempla vitiosorum: ut provocaret ad virtutem, mihi viros proponebat virtute inclarescentes. Scilicet *homines amplius oculis quàm auribus credunt; deinde, longum iter est per præcepta, breve & efficax per exempla.* Seneca ad Lucil. hinc similiter apud Terent. Adelph. Demea narrans quomodo filium erudiat, *consuefacio*, inquit, *inspicere tanquam in speculum in vitas omnium, jubeo atque ex aliis sumere exemplum sibi: hoc fecito: & hoc fugito: hoc laudi est: hoc vitio datur.*

109. *Albi.*] Albium Tibullum intelligunt absurdè quidam, contra rationem temporis. Iste enim ille nondum prodierat, cùm ab optimo patre hæc præcepta audiret Horatius, Tibullo quidem superior natu plus annis viginti

110. *Barrus.*] Tit. Vetur. Barrus ex luxuria inops. De eo rursus Sat. 6. & 7.

112. *Sectani.*] Turpis mœchi.

113. *Mœchas.*] Matronas. Supra, Sat 2.

114. *Treboni.*] Is adulter expertus erat quod antea dictum, *deprehendi miserum est.*

115. *Sapiens vitatu, &c.*] Concinna planè dictio patris literis & philosophia minimè imbuti, tantumq; bonos mores è bona educatione adepti. Ego inquit, quæ olim accepit honestatis documenta tibi tradere gestio: at cum frequentabis scholas Sapientum, hi causas tibi reddent, cur hoc petitu bonum, illud autem vitandum sit.

120. *Natis sine cortice.*] Proverb. & metaph. à pueris, qui ope suberis natare discunt. Olim quippe suber corpori supponebant, ut hodie nostri cucurbitas, Gall. *calebaces.* Sensus est hic: per te ipse intelliges quid fugiendum, quid expetendum: nec egebis alieno consilio.

123. *Unum ex judicibus selectis.*] Aliquem integritate, æquitate, probitate insignem, hosque nomine selectum & succenturiatum Judicibus, Magistratibus, Senatoribus.

124. *Inutile factu.*] Malum, noxium. Ad-

ſit an non, quandoquidem turpi fama laborat hic & ille? Certè *non ſecus ac funus vicini terret ægrotos ædiciores, atque abſtinere cogit mortis metu; ita juvenum mentem non raro à peccatis avertit ignominia alterius. Per ejuſmodi inſtitutionem carui* majoribus *illi vitiis quæexitium creant; tantumque exiguis conſtat, & quibus* facilè *indulgeas. Ex his etiam multum abſterget ætas provectior, amicus ſincerus, ratio propria. Et imvero quando verſor in cubili, vel in porticu, nequaquam mihi deſum.* Tunc autem ſic reputo: *Illud melius eſt, id ægris rectiùs vivam: ita me præſtabo gratum familiaribus: hoc non bene quidam fecit: egone imprudens aliquando faciam idem quod iſte? Similia tacitus ego mecum revolvo: cum* verò *per tempus licet, in membranis ludens ſcriba. Atque hoc unum eſt è vitiis illis minoribus; cui ſi veniam deneges, magna poëtarum multitudo accedat opem mihi latura: (complures enim ſumus) eoque ad multitudinem illam te*

Necne ſit, addubites; flagret rumore malo cùm
Hic atque ille? Avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat mortiſque metu ſibi parcere cogit; 127
Sic teneros animos aliena opprobria ſæpe
Abſterrent vitiis. Ex hoc ego ſanus ab illis,
Perniciē quæcunq; ferunt, mediocrib⁹ & queis [555]
Ignoſcas, vitiis tentor. Fortaſſis & iſtinc 131
Largiter abſtulerit longa ætas, liber amicus, (me
Conſilium proprium. Neq; enim, cum lectulus, aut
Porticus excepit, deſum mihi: Rectius hoc eſt:
Hoc faciens, vivam melius; ſic dulcis amicis 135
Occurram: hoc quidam non belle: numquid ego illi
Imprudens olim faciam ſimile? Hæc ego mecum
Compreſſis agito labris: ubi quid datur oti,
Illudo chartis. Hoc eſt mediocribus illis
Ex vitiis unum; cui ſi concedere nolis, 140
Multa poëtarum veniet manus, auxilio quæ
Sit mihi; nam multo plures ſumus: ac veluti te [556]

ANNOTATIONES.

verte, lector, animum & notionem hujus vocabuli. Cic. de Inv. 1. *Inutilis ſeu perniciosus patriæ civis alitur.* Similis eſt ſententia Chriſti in Evangelio dicentis, *qui non eſt mecum, contra me eſt.*

130. *Mediocribus vitiis tentor.*] Al. *teneor*, id eſt, obnoxius ſum adhuc vitiis illis mediocribus.

132. *Liber amicus.*] Antiſthenes dicebat: opus eſſe vel amicis ingentibus, vel acribus inimicis. Hi quippe conviciando, illi monendo? à peccatis avertunt. Plutarch

133. *Dum lectulus, aut me Porticus excepit, &c.*] Sive decumbo in lectulo, ſive in porticu deambulo, non eſt otioſa mens mea: tum enim quid honeſtum, quid rectum, quid minùs decorum factu ſit meditor, meque ipſe fingo & conformo in amore & actione virtutis Pythagoras diſcipulos jubebat recenſere veſperi quæ interdiu feciſſent, & ſecum agitare, quo ivi? quid egi? quid omiſi faciendum? &c. Seneca l. 3. de irâ: *animus quotidie ad rededendam rationem vocandus . . . quod hodie malum ſanaſti? cui vitio obſtitiſti? qua parte melior es?*

Porticus.] Ejuſmodi publicæ porticus erant Romæ complures ambulationi & captando frigori accommodatæ: erant & privatæ. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 73.

139. *Chartis.*] Chartæ primum è papyro, Ægyptia planta; diviſis acu vel ſcapello ejus tunicis in tenues ſed latas philyras. *Has Alexandri Magni victoria repertas auctor eſt M. Varro, condita in Ægypto Alexandria: antè vero non fuiſſe chartarum uſum.* Quod tamen refellunt docti. Alexandri quidem ævo charta frequentior; antea tamen inventa & cognita. *In foliis palmarum* (alii legendum contendunt *malvarum*) *primò ſe ipſitatum: deinde quarumdam arborum libris*; id eſt, corticibus, vel potiùs, tunicis corticem inter & lignum ſubtilioribus. *Poſtea monumenta publica plumbeis voluminibus, mox & privata linteis confici cœpta, aut ceris.* Linteos libros commemorat T. Livius, lib. 4. *Suprimente chartas Ptolemæo, idem Varro membranas Pergami tradit repertas. Poſtea promiſcue patuit uſus rei quæ conſtat immortalitas hominum.* Plin. lib. 13. cap. 11, & 12.

142. *Multo plures ſumus.*] Indicat plurimos tunc fuiſſe, qui verſus factitarent. Hos autem callidè vellicat, quod ſe *putarent eſſe poëtas, ſermone proſiore ſcribentes, vel in uno ſtantes pede multa, concludere verſum puriſque verbis contexere ſatis eſſe exiſtimantes.*

Veluti Judæi.] Hi ſub Auguſto Romæ magno numero degebant, & quoſcunque poterant ad ſuos ritus, ſuamque religionem petrahere ſatagebant. Huc pertinet quod ait Chriſtos

Judæi

Judæi cogemus in hanc concedere turbam.

adjungere, tanquam Judæi compellemus.

ANNOTATIONES.

Matth. cap 23. v. 15. *Væ vobis Scribæ & Pharisæi, Hypocritæ; quia circuitis mare & aridam, ut faciatis unum proselytum: & cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos.*

143. *In hanc concedere turbam.*] Inter poetas nomen dare cum tot aliis ad carmina perscribenda animum appellere, etiamsi reluctetur Minerva; aut tolerare saltem ac probare scribentes.

SATIRA V.

Facetè describit iter suum ab urbe Româ Brundusium usque.

EGressum magnâ me accepit Aricia Româ,
Hospitio modico. Rhetor comes Heliodorus
Græcorum longe doctissimus. Inde forum Appî
Differtum nautis, cauponibus atq; malignis [557]
Hoc iter ignavi divisimus, altius ac nos
Præcinctis unum, Minus est gravis Appia tardis.
Hic ego propter aquam, quod erat deterrima, ventri
Indico bellum; cœnantes haud animo æquo
Expectans comites. Jam nox inducere terris

Magna Româ egressum me excepit Aricia parvo hospitio. Comitabatur me Heliodorus rhetor inter Græcos eruditissimus. Hinc perreximus ad mercatum Appii oppidi, plenum nautis & cauponibus iniquis. Hoc iter parati sumus pigri, quod unicum fuisset viatoribus altius quam nos succinctis. Appia via minus est molesta lentè progredientibus. Ego istic bellum facio ventri ob aquam, quia ibi pessima est; cœnantes comites impatienter expectans. Jam nox prope erat terris umbras

ANNOTATIONES.

1. *Egressum magnâ, &c.*] Lucilius Satira sua 3. descripserat iter quod ab urbe Româ Capuam, indeque ad Siculum fretum obierat: hic noster ejus exemplo, suum Româ Brundusium iter facere admodum describit, plus μιμοσκόπος agens quàm τοπογράφος, ut ait Cruquius. Anno scilicet U.C. 713. Antonianis & Octavianis dissidiis, utrinque delecti viri sunt qui res Antonium inter & Augustum componerent. Itaque Brundusium quod Antonii exercitus obsidione premebat, convenere legati, Mæcenas ab Augusto, Fonteius ab Antonio, cum Coccelo perinde utriusque Imperatoris amico, qui quidem optatam fecere pacem, fœdusque Brundusinum inde dictum sanxerunt. Porrò Mæcenatem illuc officii causâ secuti Horatius, Virgilius, & alii.

Aricia.] Oppidulum in Appia via, distans Româ mill. pass. 16. hod. *la Riccia*, Ducatus insignia ostentat.

2. *Rhetor comes Heliodorus.*] Huc pertinet quod aiunt: *facundus comes in via pro vehiculo est:* maximè quod Horatius Græci erat sermonis studiosissimus.

3. *Græcorum longè doctissimus.*] Quidam legunt *Græca lingua doctissimus:* sed perperam. Quippe, ut redarguunt alii, quæ laus esset ista Rhetori Græco, Græcam linguam apprimè callere?

Forum Appii.] Oppidum Latii in Volscorum finibus, inter Ariciam ac Feroniam, juxta Paludes Pomptinas; quare in his navigantes nautæ plurimi istic habitant; caupones item, quia frequens ea via & celebris. Vide Epist. ad Pison. v. 65. ad hæc verba, *sterilisque palus, &c.* Annot.

4. *Malignis.*] Fraudulentis, iniquis uti mensuræ consuetis. Supra. Sat. 1. v. 29. *Perfidus hic caupo.*

5. *Hoc iter ignavi divisimus, &c.*] Quod expediti magis quàm nos una die confecissent, in eo biduum posuimus.

6. *Præcinctis.*] Strenuis, expeditis εὐζώνοις: contrà discinctus ignavum significat, ut alibi dictum.

Minus est gravis Appia tardis.] Quia crebra sunt diversoria, in quib. licet commorari quoties libet.

7. *Ventri Indico bellum.*] Scilicet appetenti cœnam negavi, quod nec palustrem ac fœtentem aquam bibere poteram; nec merum, propter ophthalmiam, de qua posteà. Hinc *cœnantes* incœnatus *haud æquo expectans animo.*

9. *Jam nox inducere, &c.*] Quia terrestris via difficilior etiam vehiculis, idcircò ab Appii foro navigabatur Feroniam usque, noctu quidem; teste Strabone pòst citando. Hinc facilè intelliges, lector, quæ deinde sequuntur; ut quod puerorum nautarumque vociferatio audita subitò: quod *nil procedere lintrem* viatores haud sensere: quod vix *hora quarta* perventum sit eò; quo ad ortum solis appellere oportuerat.

inducere ac stellas cœlo spargere. Mox servi nautis, nautæ servis dicteria inferre cœperunt: huc navem applica: trecentos introducis: ohe, jam sat multi sunt. Hora integra absumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur. Molesti culices & rana palustres impediunt soporem. Nauta nimio refertus vino ac viator certatim canunt amicam absentem. Denique viator fatigatus dormire incipit: sumque ignavus nauta ad saxum ligat funem mulæ ad pabulum dimissæ, atque dormit supinus. Jam vero lux fulgebat, quando advertimus cymbam minimè progredi, donec iracundus quidam exilit, & mulæ nautæque caput ac lumbos verberat saligno fuste. Tandem vix horâ quartâ descendimus è navi; statimque faciem & manus abluimus aquâ tua, ô Feronia.

Umbras, & cœlo diffundere signa parabat. 10
Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ
Ingerere: Huc appelle: trecentos inseris: ohe,
Jã satis est. Dum æs exigitur, dum mula ligatur, [558]
Tota abit hora. Mali culices, ranæque palustres
Avertunt somnos. Absentem cantat amicam 15
Multâ prolutus vappâ nauta, atque viator
Certatim: tandem fessus dormire viator
Incipit; ac missæ pastum retinacula mulæ
Nauta piger saxo religat, stertitque supinus.
Jamq; dies aderat; cum nil procedere lintrem 20
Sentimus: donec cerebrosus profilit unus,
Ac mulæ nautæque caput, lumbosque saligno
Fuste dolat: quarta vix demum exponimur hora.
Ora, manusq; tua lavimus, Feronia, lympha. [559]

ANNOTATIONES.

10. *Cœlo diffundere signa parabat.*] Non hæc sermoni proprior (quod ait Sat. præced.) imò sublimior dictio, ut & alibi interdum, Poetæ excelso vel excidit; seu quod lectoris mentem excitare identidem juvat.

11. *Tum pueri nautis, &c.*] Servi à dominis præmissi ad comparandum navigium cùm nautis rixantur & conviciantur: quo quidem familiare hujus farinæ hominibus.

Convicia.] Quasi *convocia* vociferationem plurimorum confusum significant, Festus. Alii aliter. *Vocis contentionem* notat ea voce Tullius variis locis. Epist. 5. lib. 1. *Pompeius cùm pro Milone diceret, clamore convicioque jactatus.* Orat. n. 160. *Convicio aurium mihi extorta veritas est.*

12. *Huc appelle, &c.*] Verba sunt servorum contra nautas, qui plures quæstûs causa, excipiebant in navim: *trecentos*, id est, nimis multos, non sine periculo navigantium, ob nimium onus ac pondus.

13. *Dum æs exigitur.*] Naulum, navigationis pretium.

Mula ligatur.] Tractura navim contra aquam. Strabo lib. 5. *prope Tarracinam itur facienti Romam fossa ad Appiam apponitur, & quidem multis in locis, quam & palustres & fluviatiles implent aquæ: Per eam nocturna maxime fit navigatio, ut qui primis conscendant tenebris, orente sole egressi, viæ Appiæ reliquum evadant: & interdiu trahentibus mulis remulco, peramblant.*

14. *Mali culices.*] Culex ab aculeo dictus vel quasi cutilex, quod cutem lacessat.

Ranæque palustres.] Ad discrimen aliarum quæ rubetæ vocantur, & in sentibus ac dumis latitant. Illæ ergo coaxantes viatoribus seu navigantibus somnum adimunt, per importunum ac frequens βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ. Aristophan. Ran.

15. *Cantat.*] Ad sublevandum horrorem ac tædium nocturni temporis ac silentii.

16. *Prolutus.*] virgil. Æneid. 1.

pleno se proluit auro.

16. *Ac missa pastum, &c.*] Ubi nauta qui mulam moderabitur, sensit dormire viatores, & ipse dormiturus, mulam solvit pastumque dimittit, funem verò navigii religat ad saxum, moxque sopori se tradit humi stratus, parum solicitus quâ horâ perveniret ad destinatum locum.

21. *Donec cerebrosus, &c.*] Donec unus viatorum seu navigantium ad terram profilit, atque è salicibus littori adstictis virgam secat, quâ iratus nautam dormientem excitat, ejus caput & lumbos percutiendo, nec ipsi parcit mulæ *cerebrosus*, in obvium quidlibet exonerans indignationem suam ac bilem.

23. *Dolat.*] Metaphora à fabris lignariis, qui dolabra conquant expoliuntque ligna.

Quartâ vix demum exponimur horâ.] Extra navim ponimur ad Feroniam tandem, hora post exortum solem quartâ, id est decimâ nostra matutina, in æquinoctio nempè: quod pluribus explicavi in meis annotationibus ad Persii Sat. 3. initium.

24. *Ora manusque tua lavimus, &c.*] Ex religioso veterum ergà Deam illam cultu: quæ in Soracte monte habebat sacrum fontem, lucum, templum: nomenque dedit urbi Fero-

Millia tum pranſi tria repimus: atque ſubimus
Impoſitum ſaxis late candentibus Anxur.
Huc venturus erat Mæcenas optimus atque
Cocceius, miſſi magnis de rebus uterque
Legati; averſos ſoliti componere amicos.
Heic oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere: interea Mæcenus advenit, atq;
Coccejus, Capitoque ſimul Fontejus, ad unguem
Factus homo; Antoni, non ut magis alter, ami-
Fundos Aufidio Luſco prætore libenter[cus
Linquimus: inſani ridentes præmia ſcribæ,

deinde verò *pranſi lenti proceſſimus* ad *tria* paſſuum *millia*: *ac pervenimus Anxur extructum ſuper rupes eminus* apparentes *ob candorem. Illuc debebant convenire optimus Mæcenas atque Cocceius, legati ambo ad negotia miſſi graviſſima*; cæterum *aſſueti reconciliare amicos abalienatos, Illic ego lippientes oculos collyrio inunxi. Interim acceſſit Mæcenas & Cocceius, unâque Fonteius Capito vir ad amuſſim factus*, ita *gratioſus Antonio ut nemo magis, Sponte diſeruimus Fundos*, ubi *Prator* erat *Aufidius Luſcus, deridentes munera ſcriba inſanientis.*

ANNOTATIONES.

niæ, inter Circæos & Tarracinam. Ne comitam duo quæ narrantur miracula: alterum quod Deæ illius afflati numine ardentes prunas nudis pedibus abſque læſione calcare aiunt. Alterum eſt quod Feroniæ lucus aliquando cùm arſiſſet; indeque auferre ſimulacrum accolæ meditarentur, ſubito nemus reviruit. Hinc Virgil. Æn. 7. v. 800.

viridi gaudens Feronia luco

Vide Strab. lib. 5. Dionyſ. Halic. Plin. Porrò quæ fuerit illa Dea, haud planè compertum. Dionyſius aſſerit Feroniam conſecratam à Lacedæmoniis illis, qui tempore Lycurgi in Italiam appulſi, locum iſtum dicarint, numénque coluerint ſub hoc nomine, eo quod illuc ferri non infeliciter contigiſſet. Alii volunt ipſam Junonem eſſe quæ ibi Feronia vocetur, colaturque, ſicut apud Anxur urbem non longe remotam Jupiter Anxurus. Certè Virgil. cit. utriuſque pariter ibidem meminit. Conſtat Feroniam nemorum Deam exiſtiſſe, à ferendis arboribus appellatam. Imò veteres numen fecere ex illa vi arcana arboribus inſita, per quem vigent, pullulant, florent, edunt fructus.

25. *Millia tum pranſi, &c.*] Poſtquam ſumus pranſi Feroniæ, tria paſſuum millia confecimus lento quidem gradu, tum propter ſtomachi repletionem, cùm ob locorum acclivitatem: contendimuſque Anxur.

26. *Anxur.*] Urbs hæc Latii, pòſt dicta Tarracina, colli & ſaxo impoſita, mari Tyrrheno imminet. Olim etiam Trachine appellata, ab aſperitate loci.

27. *Cocceius.*] Cocceius Nerva, proavus Nervæ Imperatoris, erat illuſtris Juriſconſultus, cæterum Auguſto pariter atque Antonio gratioſus.

Miſſi magnis de rebus uterque legati.] Inde enim pax Imperii & Reipublicæ Romanæ pendebat. Illi adverſos exercitus prope Brunduſium ſancito fœdere, in una coegere caſtra. Antonio verò in matrimonium data Octavia Auguſti ſoror. Tit. Liv. lib. 127. Appian. lib. 5. Sueton. Octav. c. 17.

30. *Collyria.*] Oculorum medicamenta, proprie κολλύρια & τέρμια, ob cinerum colorem; unde Horatius vocat *nigra*. Cornel. Celſ. lib. 6. cap. 6 περὶ τῦ κωλύειν τὸν ῥῦν, ab inhibenda fluxione, dictum volunt collyrion: ſed multos etiam alios ad uſus adhibetur.

32. *Capito Fonteius.*] Hunc Dio Conſulem cum Germanico fuiſſe ſcribit. Livius & Appianus ex Antonii parte Pollionem, ex Auguſti Mæcenatem duntaxat miſſos referunt, cum Cocceii quidam, nullam verò Capitonis faciunt mentionem.

Ad unguem factus homo.] Eximiis dotibus vir ornatiſſimus, metaph. à marmorariis, qui lævitatem & juncturas explorant ſuperducto ungue. Hinc Perſ. Sat. 1. v. 65.

. . . . . *ut per lævia ſeveros*
Effundat junctura ungues.

34. *Fundos Aufidio, &c.*] Fundis minimè commorati ſumus, ſed prandimus tantum: poſteà Formias progreſſi, ubi pernoctavimus.

Fundos.] Oppidum hoc in via Appia, initio regni Neapolitani, Tarracinam inter & Formias medium, ad decem ferè paſſ. mill. vino generoſo celebratur.

Aufidio Luſco Prætore.] Prætor dicitur quod præeat vel præſit juri dicundo. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 15.

35. *Inſani ridentes præmia ſcriba.*] Romæ ſcribarum officium etiam libertinis patebat, adeoque vile cenſebatur: attamen magiſtratus in municipiis ſæpe merces ac præmium erat ſcribarum. Sic Aufidius Luſcus Fundis Prætura adeptus ſibi jam aliquis videbatur: ac quod ſua dignitate pluſculum ſuperbiret, ludibrio fuit Mæcenati aliiſque qui eum comitantur. Hunc enim alioſque legatos à Fundano illo Prætore, honoris cauſa, ſalutatos intelligendum eſt. A-

prætextam, latum clavum, & batillum ignis. Poſtea fatigatâ commoramur in civitate Mamurrarum, Muræna hoſpitium, Capitone cœnam dante. Poſtera dies illuxit longe amœniſſima. Etenim Plotius, Varius, atque Virgilius obviam nobis fuerunt Sinueſſa; homines tales ut nec meliores terra protulerit, nec quiſquam ſit me conjunctior cum aliis. O quales amplexus, & quam magna lætitia extitit.

Prætextam, & latum clavum, prunæq; batillum.
In Mamurrarum laſſi deindè urbe manemus;[561]
Muræna præbente domum, Capitone culinam.
Poſtera lux oritur multo gratiſſima: namque
Plotius, & Varius Sinueſſæ, Virgiliuſque
Occurrunt: animæ, quales neq; candidiores
Terra tulit; neq; queis me ſit devinctior alter.
O, qui complexus, & gaudia quanta fuerunt;
Nil ego contulerim jucundo ſanus amico.

Ego, dum mente *ſanâ* ero, *nihil aquabo cum fideli amico.*

ANNOTATIONES.

pud Sueton. Caligul. cap. 23. *publicis monumentis certum, Auſidium Lingonem Roma honoribus functum.*

36. *Prætextam.*] Ex Varrone lib. 5. de Ling. Lat. toga erat alba purpureo prætexta limbo: quæ quidem non puerorum fuit ſolum, ſed & magiſtratuum. Unde & prætextatus à togato differt, ut magiſtratus à privato. Hanc *ſupra tunicas honorati quique induebant*, inquit Non. Marcell. De eâ veſte jam dixi in Epod. 5.

Latum clavum.] Veſtis hæc nobiliorum propria, plagulis decorata aureis ſive purpureis, latioribus in Senatore, anguſtioribus in equite. Unde Ovid. Triſt. 4. Eleg. ult.

clavi menſura coacti eſt.

Nec matronæ carebant ſimili quodam ornatu. Nam & earum veſtis habebat patagium, quod erat *aureus clavus qui pretioſis veſtibus addebatur*, ex Nonio. Porrò nomen deducunt à ſimilitudine cum clavorum capitibus, quibus ſimiles eſſent aureæ illæ plagulæ. Nec perperam alii etymon hoc trajiciunt, aſſeruntque clavos iſtos fuiſſe purpureas faſcias ſeu limbos utrinque tunicæ aſſutos: tunicæ inquam; nam latus clavus erat interior veſtis ſuprà quam aſſuebatur prætexta; & hoc plerique non animadverterunt contrariumque ſcripſerunt, certè immemores Prætore capitis ſententiam ferenti deponi prætextam conſueviſſe, ac minimè laticlavum.

Prunaque batillum.] Tanta erat Auſidii inſania, ut ante ſe ferri prunas in batillo, id eſt foculo anſato & geſtatili, juberet, ad inſtar virorum Principum & Imperatorum, quibus præferebatur ejuſmodi ignis, ſummæ auctoritatis ac poteſtatis index & inſigne. Fruſtra quidem intelligunt vas parvum, in quo nempe ſuffitus fieret Jovi Hoſpitali, ſive hoſpitibus & convivis.

37. *In Mamurrarum urbe.*] Sunt qui Mamurras urbem afferant inter Fundos & Formias, vern. *Itro* vel *Itri*, Cujus etiamnum extent ibidem rudera. Philip. Ferrar. Verùm ipſæ hîc Formiæ accipiendæ ſunt, è quibus oriunda Mamurrarum familia Romæ quidem Senatoria. Adde quod illius oppidi maximam partem obtinebat Mamurra Eques Romanus Cæſaris amicus opibus præpotens: quem vellicat ſanè hic noſter; ut & Catullus: *Primum Roma parietes cruſtâ marmoris operuiſſe totius domus ſua in Calio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formiis natum Equitem Romanum præfectum fabrorum C. Cæſaris in Gallia. . . . . nullamque niſi è marmore columnam habuiſſe, omnes ſolidas è Caryſtio aut Lunenſi . . . . hic eſt Mamurra Catulli Veronenſis carminibus proſciſſus, cujus domum Catullus dixit habere quicquid habuiſſet Comata Gallia.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 6. Vide lib. 3. Od. 17. ubi Lamiarum originem è Formiis urbe celebrat Horatius.

Laſſi manemus.] Nam à Tarracinâ ſeu Anxure Formiæ diſtant ducentis propè ſtadiis Quadringenta numerat Strabo, certè hallucinatur.

38. *Muræna præbente domum, &c.*] Muræna & Capito Formis habentes domum uterque officium partiti erga præclaros hoſpites, alter hoſpitium, alter epulas præbent. Muræna ille frater erat Liciniæ, quæ poſtea nupſit Mæcenati. Vide lib. 3. Od. 19.

40. *Plotius & Varius.*] Hi ſunt eximii poetæ Virgilio perindè ac Horatio amiciſſimi, quibus ab Auguſto commiſſa eſt cura emendandæ Æneidos poſt mortem Virgilii, hac lege ut nihil adderent. Cum Plotio & Vario tertius erat Tucca, & ipſe eruditione clarus, ad recenſendum opus divinum. Servius.

Sinueſſa. Hæc urbs Campaniæ, ad oſtia Liris fluvii, ubi nunc *Roccata di Mondragone.*] ibi definit Maſſicus mons.

Martial. lib. 13. Epigram. 111.

De Sinueſſanis venerunt Maſſica prelis.

Sinueſſanos porrò aquas ſterilitatem feminis, maribus autem inſaniam auferre tradunt. Plin. &c.

44. *Nil ego contulerim jucundo ſanus amico.*] Excepta ſapientiâ, nihil homini præſtantius ami-

Proxima Campano ponti quæ villula, tectum [562]
Præbuit: & parochi, quæ debent, ligna, ſalemq;
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.
Luſum it Mæcenas: dormitum ego Virgiliuſq; [563]
Namque pila lippis inimicum, & ludere crudis.

Villula qua vicina eſt ponti Campano hoſpitium dedit: parochi verò quæ debent ligna & ſalem præbuerunt. *Inde muli Capuæ deponunt clitellas tempeſtive. Mæcenas ivit luſum, ego verò ac Virgilius dormitum* ivimus:

ANNOTATIONES.

tia meliuſve à Diis immortalibus datum, affirmat Tullius. Proverb. cap. 18. v. vult. *vir amabilis ad ſocietatem magis amicus erit, quàm frater.* Eccleſiaſtici cap. 6. *amicus fidelis protectio fortis: qui invenit illum, invenit theſaurum. Amico fideli nulla eſt comparatio.* . . . *medicamentum eſt vita & immortalitatis.*

45. *Proxima Campano, &c.*] Sinueſſæ pranſi jucundius quidem ob occurſum amicorum, venerunt omnes ſimul ad hanc villam, in qua pernoctarunt.

Campano ponti.] Qui impoſitus eſt Vulturno Campaniæ fluvio per Venafrum, Capuam, aliaſque urbes in mare Tyrrhenum decurrenti.

46. *Parochi.*] Quaſi præbitores à παρέχειν præbere, curatores erant publici per urbes & loca jus habentes ab oppidanis exigendi certa ſtipendia, unde peregrinis & legatis neceſſaria ſuppeditarent Reip. nomine. Tull. ad Attic. lib. 13. Epiſt. 2. *Ariarathres Ariobarzanis filius Romam venit . . . . . omnino eum Saſtius noſter parochiis publicis occupavit*; (id eſt præbitionibus ac muneribus publicis. Alii legunt, *parochus publicus*) *quod quidem facile patior. Verumtamen quod mihi magna cum fratribus illius neceſſitudo eſt, invito eum per literas ut ad me diverſetur.* Jam res patet de peregrino: de legatis autem auctoritate publica miſſis hæc habe. ſtudioſe lector. Idem Tull. item ad Attic. lib. 5. Epiſt. 16. ita ſcribit: *in perditam & planè everſam in perpetuum provinciam nos veniſſe ſcito, magna quidem expectatione, prid. Cal. Sextil. moratus triduum Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synnadæ, audivimus nihil aliud niſi civitatum gemitus, ploratus, &c. . . . . Levantur tamen miſera civitates, quod nullus ſit ſumptus in nos, neque in legatos, neque in quæſtorem, neque in quemquam. Scito non modò nos ſanum, aut quod lege Julia dari ſolet, non accipere, ſed ne ligna quidem, nec præter quatuor lectos & teſtum, quemquam accipere quidquam: multis locis ne teſtum quidem, & in tabernaculo manere plerumque. Mehercule etiam adventu noſtro reviviſcunt, juſtitia, abſtinentia, clementia tui Ciceronis. Itaque opiniones omnium ſuperavit.* Præclaram etiam huic loco lucem dabit T. Livius initio lib. 42. *Ante L. Poſthumium Conſulem,* inquit, *nemo ſociis unquam in ulla re onori aut ſumptui fuit. Ideò magiſtratus mulis tabernaculiſque, & omni alio inſtrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent ſociis: privata hoſpitia habebant; ea benigne comiterque colebant: domuſque illorum Roma hoſpitibus patebant, apud quod ipſis diverti mos eſſet. Legati qui repente aliquo mitterentur, ſingula jumenta per oppida, iter qua faciendum erat, imperabant: aliam impenſam ſocii in magiſtratus Romanos non faciebant.* At ipſe, ut eſt paulò antè, cùm ſenatui placuiſſet *Conſulem, ad agrum publicum à privato terminandum, in Campaniam ire, ... priuſquam ab Roma proficiſceretur, literas Præneſte miſit, ut ſibi magiſtratus obviam exirent, locum publicè pararet ubi diverteretur; jumentaque, cum exiret indè, præſto eſſent.*

47. *Hinc mihi Capua, &c.*] Ab eâ villulâ mulis vecti Capuam venimus tempeſtivè quidem, nam eâ die confecimus millia paſſuum non plus ſexdecim.

Capua.] Hæc Campaniæ metropolis ac veluti arx deliciarum & arrogantiæ pridem fuit. *Alteram Romam* vocat Cicero Philipp. 12. alibi verò *ſuperbia domicilium.* Annibalis virtutem corrupit ac fregit illa *palago, cultuque, penuque potens* civitas; *deliciis, opibus, famaque*; ut canit Auſonius. Hodie jacet in ruderibus. Duobus autem exinde milliaribus verſus Boream excitata eſt Capua nova veteri haudquaquam par. De ea jam in Epod. 16.

48. *Luſum it Mæcenas, &c.*] Pila palmaria; cujus exercitatio ad ſanitatem utilis robuſto quidem & bene affecto: at crudis noxia & κακοσομάχοις, qualis Virgilius: contrà ſalubris ſomnus & quies; pariter & lippientibus, qualis Horatius. Scilicet agitatio corporis vehemens ciet irritatque humores; quos lentè dumtaxat coquit calor naturalis. Adde quod oculorum acies non parum laborat in obſervanda pila. Cornel. Celſ. lib. 1. cap. 2. Galenus lib. 4. de Symptom. cauſ. cap. 5.

49. *Pila.*] Quaſi pilis plena ſic vocatur, ex Iſidoro. Alii à πίλος denſare deducunt originem, ſive quod pila potiſſimùm conficiatur à πίλη, id eſt lana coacta & compacta. Quadruplex erat, 1. harpaſtum, è corio confecta minor pila, quam ſolo repercuſſam remittebant.

Hinc

nam pila ludus est *nucias lippis atque crudis. Ilinc ad Coccei villam perginus copiosissimam, quæ sita est supra tabernas Claudii. Jam precor, ô Musa,* ut *mihi referas paucis verbis Sarmenti scurræ certamen atque Messii Cicerri: & quo patre ambo geniti pugnam inierint. Illustris Messii origo ab Oscis: Sarmenti domina* etiamnum *vivit. Ab istis prognati majoribus in certamen devenere. Sarmentus prior* locutus: *Alio te esse similem equi indomiti. Cachinnis sustulimus. Tum Messius, Accipio, inquit; simul-*

Hinc nos Cocceii recipit plenissima villa; 50
Quæ super est Claudi cauponas: nunc mihi paucis
Sarmenti scurræ pugnam Messique Cicerri
Musa velim memores: & quo patre natus uterq;
Contulerit litteris. Messi clarum genus Osci:
Sarmenti domina exstat: ab his majoribus orti 55
Ad pugnam venere: prior Sarmentus, Equi te [564]
Esse feri similem dico: ridemus: & ipse
Messius, Accipio: caput & movet: O, tua cornu
Ni foret exsecto frons, inquit; quid faceres? cum
Sic mutilus minitaris: At illi fœda cicatrix 60
Setosam lævi frontem turpaverat oris (catus
Campanum in morbum, in faciem permulta jo-

quo caput agitat. Continuò Messius *dixit*; O *quid agas, si cornu tua fronte non esset amputatum, quandoquidem ita mutilatus minaris? nimirum turpis cicatrix ei deformaret hirsuta frontis partem sinistram.* Hinc *plures jocos in vultum Campanumque morbum jactans*

ANNOTATIONES.

2. follis, ex alutâ, major brachiis, minor pugnis intorquebatur. 3. trigonalis, sive trigon: nomen à triangulari situ ludentium ternorum, qui sibi invicem ita pilam reddebant, diligenter caventes ne excideret manu sive dextra, sive sinistra. 4. paganica, à pago & paganis dicta: ab his enim ad urbem venit. Plumis inserta erat; durior solle, mollior trigone. Quæ omnia belle notat & exprimat Martialis lib. 4. Epigram. 19. lib. 12. Epigram. 84. lib. 14. Epigram. 45. 46, 47. vide infra lib. 2. Sat. 2. v. 11. annot.

50. *Hinc nos Cocceii, &c.*] Inde processimus ad villam Cocceii rebus omnibus abundantem. Hæc sita est *supra cauponas Claudii* cujusdam. Vel accipe oppidum quoddam ab Appio Claudio conditum: Placet tamen legere potiùs cum aliis, *Caudi*: nam inter Capuam & Beneventum sunt Caudium oppidum, hodie *Arpaia*, item valles & Furcæ Caudinæ: in quibus intercepti aliquando Romani sub jugum turpiter missi sunt: quam tamen ignominiam paulò post gravi ultione eluerunt. Tit. Liv. lib. 9.

51. *Nunc mihi paucis, &c.*] Facetè admodum Poëta Musas in re ludicra invocat, veluti solet fieri in gravibus argumentis. Descripturus nempe duorum scurrarum ridiculam contentionem, serio videtur gravi quidpiam adoriri; quo majorem excitet jocum.

54. *Messii clarum genus Osci.*] Ironicè prorsùs. Nam hi Campaniæ populi in Latii & Samnii confinio degentes, non solum ignobiles sed & infames erant. Vide Strabon. Huc etiam facit quod *obscœnum* quidam ab Oscis deductum. Festus Oscos priùs Opscos esse Ennio dictos ait, & stupra inconcessæ libidinis ab ejus gentis prava consuetudine, obscœna dici, ex Verrio.

55. *Sarmenti Domina exstat.*] Ergo servus erat ille, aut è servili genere. Hic scurra Augusto fuisse in deliciis, atque Antonio memoratur. Ex Plutarcho: *Antonio insana erat Cleopatra: quod in cœna dixisset, ipsis quidem acidum vinum infundi: Sarmentum autem Romæ Falernum putare. Erat verò Sarmentus Cæsaris servulus ex iis qui festivitatis causa haberi solent, quos Romani delicias appellant.* Juvenalis initio Sat. 5. meminit hujus scurræ.

58. *O, tua cornu, &c.*] Pergit conviciari Messio Sarmentus: quid faceres, si frons tua esset adhuc armata illo cornu, quod exsectum tibi est nimis terribili & feroci? sarcasmus.

60. *Illi fœda cicatrix, &c.*] Nempè Messii in fronte apparebat cicatrix exsectæ verrucæ, quæ amputati cornu speciem exhibebat.

62. *Campanum in morbum.*] Seu verrucas, quas habebant frequentes Campani in vultu fœdas: vel turpem quamdam aliam luem ciborum ac luxuriæ intemperantis creatam. Non absurdè Torrentius intelligit eum morbum, de quo Plin. lib. 26. cap. 1. *Sanè & facies hominum novos omnique ævo priora incognitos non Italia modò verum etiam universa Europa, morbos . . . . sine dolore quidem illos ac sine pernicie vitæ; sed tanta fœditate, ut quacumque mori præferenda esset. Gravissimum ex his lichenas appellavere Græco nomine; Latinè mentagram, quoniam à mento fonte oriebatur, joculari primum lascivia dictam: ut est procax natura multorum in alienis miseriis; occupat in multis totos utique vultus, oculis tantum immunibus;*

Pastorem

Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa, rogabat:
Nil illi larva, aut tragicis opus eſſe cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc, Donaſſet jamne catenâ [565]
Ex voto Laribus, quærebat: ſcriba quod eſſet,
Deterius nihilo dominæ jus eſſe: rogabat
Denique, cur unquam fugiſſet, cui ſatis una
Farris libra foret, gracili ſic, tamque puſillo,
Prorſus jucunde cœnam produximus illam
Tendimus hinc rectà Beneventũ, ubi ſedulus hoſpes
Pæne arſit, macros dum turdos verſat in igne:

orabat ut ſaltaret ad modum *Cyclopis paſtoris; neque* verò *larva aut cothurnis tragicis ipſum indigere. Ad iſta* denique *Cicerrus plurima retorſit: interrogabat, numquid jam ex voto ſua vincula conſecraſſet Laribus: quamvis eſſet ſcriba nihilo minus bera jus in* eum *ſupereſſe: quærebat tandem quare fugiſſet aliquando* ipſe, *cui ſufficeret una farris libra,* ſcilicet *adeo tenui & par o. Hilariter ſanè peregimus eam cœnam. Inde veſtrà*

uti contulimus Beneventum, ubi hoſpes officioſior paſſimodum deſtagravit, cùm turdos macilentos ad focum torreret. Enim verò exarſit ignis:

ANNOTATIONES.

deſcenditque in colla, pectuſque, & manus, fædo cutis furfure. Campanum alii morbum interpretantur propriam ei genti luxuriam arrogantiamque.

63. *Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa.*] Exprobrat ſimilitudinem cum Polyphemo, quippe ille pariter ingens corpore & immani ſtatura hirſutaque fronte, in qua etiam cicatrix oculum Cyclopis obturatum referebat. Quapropter nec *larva* facies turpis, nec crura ſat procera indigerent *cothurnis*, id eſt, altis calceis, quibus ad Majeſtatem utuntur Tragœdi. Petrus Crinitus de honeſta diſciplina, lib. 17. cap. 3. appoſitè omnino, *inter voluptates ſcenicas*, inquit, *celebrari video Cyclopa. Sic vocarunt cùm Cyclopem in ſcena ſaltantem proferrent, habitu & ornamentis, quibus Polyphemus apud Poëtas decorantur. Quod ego duxi obſervandum, ut Horatii locum interpretemur paulo indiligentius ab aliis expoſitum. Itaque ſic aluſit, eum de Sarmento ſcurra & Meſſio Oſco, eorumque litibus differit: ac Meſſium ore fœdo & facie turpi ſimilemque larvæ reddit. Quo loco* ſaltare Cyclopa *nihil puto aliud ab Horatio intelligi, quam & fronte & habitu talem fuiſſe Meſſium, ut Polyphemum in ſcena ſaltantem poſſet exprimere; ac riſum de ſe ſpectantibus facile commovere.* Polyphemum ob Ulyſſe occœcatum lege apud Homerum, Odyſſ. 9. Virgil. Æneid. 3. De eo Servius ita ſcribit: Multi Polyphemum dicunt unum habuiſſe oculum, alii duos, alii tres. Sed totum fabuloſum eſt. Vir ille prudentiſſimus fuit, & ob hoc oculum in capite habuiſſe fertur: id eſt, juxta cerebrum, quia prudentia plus videbat. Verùm Ulyſſes eum tamen prudentia ſuperavit: & ob hoc eum cœcaſſe fingitur. Vide & Euripid. Cyclop.

65. *Donaſſet jamne catenam, &c.*] Servi enim manumiſſi ſeu Laribus, ſeu Deorum alicui conſecrabant vincula quibus olim ſtricti fuerant. Ita Cicerrus ſervilem objicit turpitudinem Sarmento. Vide Alex. ab Alex. lib. 3 cap. 20.

67. *Deterius nihilo domina jus eſſe.*] In ſervos etiam manumiſſos domini retinebant jus operarium, v. g. ſartiendi veſtes, ſuendi calceos, *&c.*

Scriba. [Alii ſcribæ dicebantur à ſua functione: alii erant magiſtratuum, putà Quæſtorii, Prætorii, Ædilitii, *&c.* Scribæ officium apud Romanos mercenarium; nec magni teſtimonii aut pretii. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

68. *Cur fugiſſet.*] Nullum ſervo probrum gravius, quam fugiſſe. Hinc enim contumeliosè furcifer appellabatur, eo quod hæc erat fugitivi ſervi pœna, furcam collo appenſam circumferre.

Cui ſatis una Farris libra foret.] Hæc ſupiùs erat ſervis fugiendi cauſa, quòd nimis parcè à dominis alerentur. At Cicerrus utpote gracilis ac puſillus, tenui alimento poterat ac debebat eſſe contentus, unâ videlicet farris libra ſervis quotidie dari ſolita ad victum. Quod quidem dimenſum proceris corporibus exiguum ac vix ſufficiens videbatur. Ex Gell. lib. 20. cap. 1. Debitori in carcere retento lex 12. Tab. jubebat dari indies libras farris ab eo qui vinctum tenebat.

71. *Beneventum.*] Hæc urbs Hirpinorum à Diomede condita, 28. mill. paſſ. à Capua olim dicta Maleventum: at deductâ eò colonia Romani ad melius omen mutari nomen, & Beneventum dici in poſterum voluerunt. Feſt. Plin. &c.

72. *Turdos.*] Gall. *des grives.* Horum aviaria veteres habebant tanta, quidem ut ex his agri ſtercorarentur, optimo certè ſimo. Plin. lib. 17. cap. 9. Varro, Columella. Porrò ex omni occaſione captans jocum Satiricus noſter

Nam

& flamma per vetuſtam culinam graſſata prope attingebat tectum. Mox aſpexiſſes convivas famelicos atq; famulos trepidantes cœnam praripere, & cunctos allaborantes extinguere. Exinde Apulia cœpit oſtendere montes mihi cognitos, quos aduxit Arabulus quoſque nunquam prætereiſſemus, niſi nos excepiſſet villa Trivici proxima, haud abſque fumo lacrymas eliciente, dum in foco incederentur humidi rami cum frondibus. Illic ego demens mendacem meretricem expecto fruſtra ad mediam uſque noctem. Tum vero ſuper me invaſit * * * * *

* * * * * * * *

* * * * * * * *

* * * * * * * *

* * * * * * * *

* * * * * * * *

Nam vaga per veterem delapſo flamma culinam [566]
Vulcano, ſummum properabat lambere tectum.
Convivas avidos cœnam, ſervoſq; timenteis
Tum rapere, atq; omneis reſtinguere velle videres.
Incipit ex illo monteis Appulia notos
Oſtentare mihi, quos torret Arabulus, & quos
Nunquam erepſemus, niſi nos vicina Trivici
Villa recepiſſet lacrymoſo non ſine fumo,
Udos cum foliis ramos urente camino.
Hic ego mendacem ſtultiſſimus uſque puellam
Ad mediam noctem expecto: ſomnus tamen aufert
Intentam Veneri: tum immundo ſomnia viſu
Nocturnam veſtem maculant, ventremq; ſupinum.
Quatuor hinc rapimur & viginti millia rhedis, [567]
Manſuri oppidulo, quod verſu dicere non eſt:
Signis perfacile eſt: vænit viliſſima rerum

Inde rhedis vehimur per quatuor & viginti millia paſſuum, *commoraturi in parva urbe quam indicare non licet verſu* hexametro; *ſignis* autem *eſt facillimum: Ibi venditur aqua rerum viliſſima.*

ANNOTATIONES.

macros notat *turdos*, quos magna tamen ſedulitate *hoſpes* ad ignem verſabat hoſpitibus apponendos; adeò ut ipſe pænè afferit ejuſque domus pariter.

74. *Vulcano.*] Hic Deus ignis ponitur non raro pro ipſo igne. Metonym. vide lib. 1. Od. 4.

Summum properabat lambere tectum. Hujus incendii facilè graſſantis ut rationem intelligas, ſcire te, lector, oportet quod cum aliis ſcribit Cœlius Rhodig. lib. 26. cap. 21. *habuiſſe veteres in domibus tecti medio apertionem, quam nuncupabant capnodochen*, id eſt fumi receptaculum. Nec enim, ut fit hodie, in excavato pariete caminus erat, ſed in medio cubiculo hyberno: ſiquidem in æſtivo non erat focus. Vitruv. lib. 7. cap. 3. Hinc & nunc aburimur voce *caminus* fornacem, hypocauſtum, ignem ſignificante: quam tamen uſurpamus pro fumario, ſeu gula fumum emittente extra tectum. Iſidor. lib. 19. cap. 6.

75. *Convivas avidos, &c.*] Cœnam jam paratam ſervare ſatagunt famelici illi magis quam ædes ſcilicet alienas.

77. *Incipit ex illo monteis, &c.*] Benevento egreſſis incipiunt aſpici montes Apuliæ, Horatio quidem regio notiſſima, exinde orto videlicet. De *Apulia* lib. 3. Od. 30. & Epod. 2.

78. *Arabulus.*] Ventus Apuliam infeſtans, dictus quaſi ἀπὸ βάλλων, immittens calamitatem. Plin. lib. 17. cap. 24. Gell. lib. 2. cap. 22. hunc, ut volunt, eumdem noſter vocat Iapyga lib. 1. Od. 3.

79. *Erepſemus.*] Syncop. pro *erepſiſſemus*, id eſt, tranſiviſſemus. Sic poſtea Sat. 9. *ſurrexe*, pro *ſurrexiſſe*. Virgil. Æneid. 4. v. 606. *extinxem*, pro *extinxiſſem*. Lucretius pariter *confluxet*. Terentius in Adelph. *produxe, &c.*

Trivici.] Hoc oppidum eſt in Campaniæ finibus, montoſa valdè regione, viiſque arduis, ac difficilibus; quapropter in villa proxima ſubſiſtere ſæpiùs neceſſe eſt.

87. *Oppidulo quod verſu dicere non eſt.*] Scilicet Equotutico; quæ vox ſtare nequit in verſu hexametro. Equotutium, vel ut legunt alii, Equotuticum, ſive Equus Tutitus. Apuliæ Daunïæ fuit oppidulum, hodie *Ariana* dicitur, aliis *Foggia:* in colle ſitum eſt ad Appenninum montem: à Benevento in ortum diſtat milliaribus duodecim, ex Sanſone. Illius meminit Cicero ad Attic. lib. 6. Epiſt. 1. *Scire vis tuas ego quas acceperim literas. Omnes ferè quas commemoras, præter eas quas ſcribes Lentuli pueris Eqututico ac Brunduſio datas.*

Quod verſu dicere non eſt.] Imitatio eſt Lucilii, ita Sigillaria indicantis Sat. 7.

. . . . . *Servorum feſtus dies eſt,*

Quem plane hexametro verſu non dicere poſſis. De hoc ſervorum die continuò poſt Saturnalia celebrari conſuetudo, Macrob lib. 1. cap. 10.

88. *Vænit viliſſima rerum hic aqua.*] Quæ ſcilicet aliunde petenda & longè e fonte aliquo.

Hic

Hic aqua: ſed panis longe pulcherrimus; ultro
Callidus ut ſoleat humeris portare viator;
Nam Canuſî lapidoſus: aquæ non ditior urna:
Qui locus à forti Diomedè eſt conditus olim.
Flentibus hinc Varius diſcedit mœſtus amicis.
Inde Rubos feſſi pervenimus: utpote longum [568]
Carpentes iter, & factum corruptius imbri.
Poſtera tempeſtas melior: via pejor, aduſque
Barî mœnia piſcoſi: dehinc Gnatia lymphis
Iratis extructa dedit riſuſque, jocoſque:
Dum flamma ſine thura liqueſcere limine ſacro
Perſuadere cupit: credat Judæus Apella,

at panis eſt optimus certe; adeo ut prudens viator conſueverit ſponte humeris ferre; quia Canuſi eſt lapidoſus: urna autem aqua haud felicior: quod oppidum ædificatum eſt quondam à ſtrenuo Diomede. Illinc Varius triſtis abſceſſit ab amicis dolentibus. Hinc Rubos perreximus fatigati, quod longius iter feceramus, atque ob pluviam moleſtius. Poſtridie tempus fuit magis opportunum, at via deterior uſque ad muros Barii piſcoſi. Deinde Gnatia infenſis aquis condita præbuit riſum ac ludum, quod perſuadere volunt thura abſque igne inerndi in templi aditu. Fidem hanc Judæus recutitus.

ANNOTATIONES.

89. *Ultrà Callidus.*] Quidam legunt *ultra*, id eſt, in ulteriorem regionem. Quod laris placet.

91. *Canuſi.*] Canuſium Apuliæ oppidum, hodie *Canoſa*, in colle ædificatum apud Aufidium amnem: à Cannis excifis diſtans tribus milliaribus.

Lapidoſus.] Lapidis inſtar durus & inſipidus: vel lapidibus plenus, è farina minimè pura; ſive male concinnata mola, ſive non ſat dura, quæ grana conterendo ipſa deteratur, ruptis inde particulis, quæ immixtæ pani dentes manducantis offendunt.

Aqua non ditior urna.] An quod Aufidus eſt duntaxat lacus, quemadmodum Strabo aſſerit; cujus proinde aqua potu injucunda eſſet: an, ut ſcribunt nonnulli, quod Aufidi fluvii alveus interdum areſcit?

92. *Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim.*] Diomedes Ætoliæ rex; poſt Achillem & Ajacem fortiſſimus inter Græcos: ſingulari pugna cum Hectore & Æneæ congreſſus eſt, Palladium abſtulit, Martem quoque & Venerem vulneraſſe in bello Trojano fertur. Quapropter indignata Dea uxorem ejus Ægialen libidinibus fœdis adeo perdidit, ut ille tum ab ipſa tum à patria abhorruerit; diverteritque in Apuliam, ubi cum Dauno rege fœdere inito, non unam urbem condidit: memorantur Canuſium, Arpos ſive Argos, Hippium, quæ & Argyrippa.

93. *Varius diſcedit.*] Vocantibus aliò negotiis. Alii volunt ad caſtra Cæſaris contendiſſe alia via.

94. *Rubos.*] Rubi urbs Apuliæ, quibuſdam *Rubi* dicta Canuſium inter & Barium.

Feſſi.] Confecti à Canuſio, ubi prandèrant, viginti milliaribus aut circiter.

96. *Poſtera tempeſtas melior, &c.*] Cœlum non pluvium, ut heri.

Via pejor.] Ob heſternum imbrem, locorumque difficultatem.

97. *Barî mœnia piſcoſi.*] Barium Apuliæ oppidum, regioni nomen dedit Barianæ dictæ: mari alluitur, ad oram ſinus Veneti: quare *piſcoſum* vocat Horatius. Conditum eſt & nominatum ab incolis Baræ parvæ inſulæ apud Brundiſium, teſte Feſto.

Gnatia.] Hæc & Egnatia dicitur, hodie *Gnazzi*, vel *Nazzi*; urbs Salentinorum etiam maritima, media ferè inter Barium & Brundiſium, ab utroque diſtans triginta circiter milliarius.

Lymphis iratis exſtructa.] Seu quod aquæ dulcis penuria laborat: ſeu potius quod ſic notare vult Poëta Gnatianos ut lymphatianos id eſt inſanos, quippe qui non modò credant, ſed & aliis perſuadere velint rem incredibilem aut ſuperſtitioſam, de qua mox. Vide Feſtum in voce *lympha*, ubi egregiè oſtendit lymphatn dici pro nympha, mutata literula: & lymphatos dici furioſos, eo quod creditum veteribus, à nymphis, ſi conſpicerentur, furorem immitti. Ludit igitur Poëta in ambigua voce.

99. *Dum flamma ſine thura liqueſcere, &c.*] Hujus miraculi ſuperſtitioſi meminit Plinius cap. 107. lib. 2. ita ſcribens: *In Salentino oppido Egnatia, impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum, protinus flammam exiſtere.* Porrò notavimus alibi cognitos Ethnicos ſacros codices, è quibus non pauca mutuati fabulis aſperſerunt. Certè patet adumbratum hîc quod habetur lib. 2. Reg. cap. 18. de vocato cœlitùs igne Eliæ precibus, quo repente conſumpta ſunt holocauſtum, & ligna, & altare lapidum & ſuperfuſa copioſe aqua. Vide lib. 2. Od. 19.

100. *Credat Judæus.*] Inſimulat Horatius Judæos ſuperſtitionis, eo quod mox relatum miraculum crederent ac venditarent. Hinc & rem Gnatianam ejuſmodi credulis hominibus narrandam ſuadendamque remittit: quæ ſibi ſuiſque comitibus duntaxat *riſus dedit & joco*s. Romanos tamen non parum ſuperſtitionibus addictos lege apud Plin. lib. 28. cap. 2. &c.

Apella.] Quaſi ſine pelle in præputio circumciſo: recutitus. Perſ. Sat. 5. v. 184. *recutita ſabbata* deridet: ubi nos plura de hac lege Judæis à Deo data: item ad Juvenal. Sat. 14.

Non

ego certè minimè credam. Quippe Deos accepi tranquillam vitam ducere: ac ſi quidpiam mirandum edat natura, illud nequaquam à numinibus ſolicitis immiſti è ſummis adibus Olympi. Brunduſium terminus fuit *prolixi itineris*, erit *etiam* hujus *deſcriptionis.*

Non ego: namq; Deos dedici ſecurum agere ævum:
Nec ſiquid miri faciat natura; Deos id
Triſteis ex alto cœli demittere tecto.
Brunduſium longæ finis chartæque viæque.

ANNOTATIONES.

v. 99. Salmaſius etymologism iſtam doctè refellit; tum quod nequaquam brevis eſſe poſſet prima ſyllaba vocis *apella*, tum quod potius dicendum foret *impella* vel *abpella*, ſicut dicitur imberbis, & abſimilis, &c. Solerter autem & appoſitè ait fuiſſe tum Romæ Judæum quemdam nomine Appellam, ad quem ſanè Horatius reſpexerit.

101. *Deos didici ſecurum agere avum.*] Ab Epicuro ſic ſtatuente, mortalia & inferiora quæ libet minimè Diis curæ eſſe. Vide lib. 1. Od. 34. lege Plin. lib. 2. cap. 7.

304. *Brunduſium,*] Hæc urbs regni Neapolitani maritima, in provincia Hydruntina, ad oram maris Adriatici. *Brindes.* Ennius.

Brunduſium pulchro præcellens præpete portu.

Longa finis viæ.] *Via* cauſa & finis patet ex dictis initio.

Longa.] Nam Roma diſtat Brunduſium millibus trecentis & ſexaginta. Hæc verò confecit Horatius quindecim diebus. Quidam numerant ſeptemdecim, ſed perperam.

SATIRA VI.

Vera nobilitas non generis ſplendore aut avorum titulis metienda; ſed virtute & honeſtate morum. Reprehenduntur qui majora ſe appetunt. Bona educatio præferenda claris natalibus. Mediocris fortuna opulentæ præſtat.

O Mæcenas, quod nobilior te nullus ſit ex Lydis, quotquot Tuſcia terram habitarunt, aut quod habuiſti avos paternos ac maternos,

NON quia, Mæcenas, Lydorum quidquid Etruſcos
Incoluit fines, nemo generoſior eſt te:
Nec quod avus tibi maternus fuit atq; paternus,

ANNOTATIONES.

1. *Non quia, &c.*] Satira hæc tota niteſcit cùm veræ nobilitatis definitione, tum bonæ educationis præceptionibus & emolumentis, tum grati in bonum parentem animi teſtificatione.

Non quia, Mæcenas, Lydorum, &c.] Non tu Mæcenas ficet nobiliſſimus, quod plerique magnorum faciunt, humiles ac plebeios aſpernaris. Enimverò me libertino patre natum adeo non deſpexiſti, ut contra *eſſe in amicorum numero* jufſeris, quod me *parum & inſontem* comperiſti.

Lydorum quicquid, &c.] Ferunt nempè Lydiæ populos, duce Tyrrheno Herculis filio vel nepote, in Italiam dudum appuliſſe atque Hetruriam tenuiſſe: unde Hetruſci dicantur Tyrrheni pariter ac Lydi. Virgil. Æneid. 9. v. 11.

Lydorumque manum.

Et Æneid. 2. v. 781.

Ad terram Heſperiam venies, ubi Lydius arvis
Inter opima virûm leni fluit agmine Thybris.

De Mæcenatis ex Hetruriæ principibus origine, fuſè lib. 1. Od. 1. &c.

Etruſcos fines.] Etruria ſive Hetruria, quæ & Tuſcia pariter ac Thuſcia ſcribitur. Italiæ nobiliſſima regio, vernaculè *la Toſcana:* ab ortu ligatur fluvio Tiberi, à meridie mari Tyrrheno.

2. *Generoſior.*] A genere *generoſus* antonomaſticè dicitur, cui opponitur *degener.* Senec. Trag. Troad.

Generoſa in ortus ſemina aſurgunt ſuos.

3. *Nec quod avus tibi, &c.*] Paterno maternoq; genere nobiliſſimum indicat Mæcenatem.

Olim

Olim qui magnis legionibus imperitarint,
Ut plerique ſolent, naſo ſuſpendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum:
Cum referre negas, quali fit quiſque parente
Natus, dum ingenuus. perſuades hoc tibi vere,
Ante poteſtatem Tulli, atque ignobile regnum,
Multos ſæpe viros nullis majoribus ortos
Et vixiſſe probos, amplis & honoribus auctos:
Contrà Lævinum Valeri genus, unde Superbus[571]
Tarquinius regno pulſus fuit, unius aſſis
Non unquam pretio pluris licuiſſe, notante
Judice, quem noſti, populo: qui ſtultus honores
Sæpè dat indignis, & famæ ſervit ineptus:
Qui ſtupet in titulis, & imaginibus: quid oportet

qui pridem magnis exercitibus præfuere, non propterea, *morè multorum ſubſannas obſcuros, ſicut me libertini patris filium: quando affirmas nihil referre quo parente quilibet oriundus, dummodo probus ſit. Bene* profectò *exiſtimas, ante Servii auctoritatem atque imperium haud illuſtre pleroſque ſapiùs viros ignotis ortos majoribus & bonos extitiſſe & magnis dignitatibus amplificatos: è contrario Lavinum è Valerii ſtirpe, per quam Tarquinius Superbus dejectus imperio eſt, uno aſſe pluris nunquam æſtimatum eſſe judicio populi: quem ſcio inſanum frequenter attribuere dignitates immeritis, & ſtolidè famam ſequi; nec non admirari titulos atque imagines.* Ergo *quod*

ANNOTATIONES.

4. *Legionibus.*] Synecdoche. Proprie verò legio ad Romanos pertinebat: continebat ſex hominum millia: ſingulis autem millibus Tribunus imperitabat, tempore quidem C. Marii. Hic enim primus legionem ſex millium conſcripſit, quæ antea quatuor millium fuerat. Vide Iſidor. lib. 9. cap. 3. Veget. lib. 2. Feſt. &c.

5. *Naſo ſuſpendis adunco.*] Veſtrè & ſaltè deridet. Quintil. lib. 11. cap. 3. *naribus quidem dirſus, contemptus, faſtidium ſignificari ſoles.* Plin. lib. 11. cap. 37. *altior homini tantum naſus quem novi mores ſubdola irriſioni dicavere.*

6. *Libertino.*] Servus manumiſſus vocatur libertus: ejus filii dicuntur libertini: qui ab his deinceps naſcuntur ingenui ſunt.

8. *Ingenuus.*] Non propriè adhibetur vox iſta hoc loco: ſignificat autem hîc non liberum, ſed moribus præditum bonis, ingenuo & nobili viro digno.

9. *Ante poteſtatem Tulli.*] Antequam Romæ ſextus regnaret Servius Tullius, Tarquinii ſucceſſor & gener, Ocriſia matre captiva natus. Unde noſter ejus *regnum ignobile* appellat. Quanquam apud Corniculum ſuam patriam domi valde nobilis fuiſſe cognoſcitur. Vide Dionyſ. Halic. lib. 4. Tit. Liv. lib. 1. cap. 41. ubi Tanaquilli uxor Tarquinii ſic hortatur Servium hunc: *Erige, te, Duoſque duces ſequere: qui ſis, non undè natus ſis, reputa: & nos peregrini regnavimus. Tuum eſt, Servi, ſi vir es, regnum, &c.*

Nullis majoribus ortos.] Originem trahentes ex iis qui hactenus non inclaruerant, & nullius fuerant nominis, ac celebritatis.

12. *Contrà Lavinum, &c.*] Contrà verò domi nobiles interdum tam degeneraſſe, ut etiam contemptui fuerint, nulloſque adepti magiſtratus.

Lavinum Valeri genus.] Pub. Valerius Lævinus, quod virtute carerer, vel populo deſpectus; quanquam erat è familia perillustri, per quam reges exacti Roma. P. enim Valerius Publicola ſuffectus olim Conſul Collatino abdicare coacto, unà cum Junio Bruto collega regno pepulit Tarquinium Superbum. T. Liv. lib. 2.

15. *Qui ſtultus honores, &c.*] Ubi nempe viget Democratia, ſeu populi dominatio, ut Romæ: Tit. Liv. paſſim. Lucilius olim dixerat:

honorum
Judicium eſt craſſis.

16. *Fama ſervit ineptus.*] Plus ducitur vana opinione & ventoſa exiſtimatione, quam verâ virtute & gloria. Unde omnia deferre ſolet ei quicumque natalium ſplendore, domeſtica fama & opibus præfulget, tametſi per ſe haud ullum virtutis ſpecimen ediderit. Iſocrat. ad Demon. *vulgus ignorat veritatem, & famam reſpicit.* Τὸ πλῆθος ἄγνοιαν, παρὸ δὲ τὴν δόξαν ἀκολουθοῦντες φαίνεται.

17. *Stupet in titulis & imaginibus.*] Nobilitatis inſignia demiratur, non ipſam virtutem, quæ ſola eſt nobilitas; ſtupet videns honorum titulos & ſtatuas majoribus conſtitutas, nec advertit hæc uni virtuti decreta & conceſſa fuiſſe. Cic. in Piſon. *Obrepſiſti ad honores errore hominum, commendatione fumoſarum imaginum, quarum nihil habes ſimile præter colorem.* Juvenal. Sat. 8.

Stemmata quid faciunt? Quid prodeſt, Pontice, longo
Sanguine conſeri, pilloſque oſtendere vultus
Majorum? &c.

Quid oportet nos, &c.] Quid nos ſentire & judicare decet, ſi quidem à vulgi errore liberi, & ſapientum inſtitutis informati ſumus?

Nos

nos decet agere à vulgo planè differentes? Nam certè populus dignitatem Lævino deferre mallet quàm Decio ignoto: & Appius Censor arceret me, *si liberto parente non essem genitus; & quidem jure, quia non mansissem in propriâ conditione. Verum enim gloriâ splendente suo curru nexos allicit tam obscuros quàm illustres. Quid* prodest *tibi, Tulli, resumere ablatum clavum, & creari Tribunum? Siliçet aucta est invidia quæ minor erga privatum foret. Etenim cùm primum aliquis demovis mediam tibiam inseruit cothurno,*

Nos facere, à vulgo longè laréque remotos?
Namque esto, populus Lævino mallet honorem,
Quam Decio mandare novo: Censorque moveret
Appius, ingenuo si non essem patre natus: [572]
Vel merito: quoniam in propria non pelle quiessem
Sed fulgente trahit constructos gloria curru
Non minus ignotos generosis: quo tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum, fierique tribunum?
Invidia accrevit: privato quæ minor esset.
Nam ut quisq; insanus nigris medium impedit crus

ANNOTATIONES.

19. *Lævino mallet honorem Quàm Decio mandare novo.*] Homini majorum gloria collustrato, per se verò ignobili: potiùs quam viro propria laude conspicuo, cujus majores non anteà clari. Pub. Decius Mus è Deciis primus summa in Republicâ fide consulatum meritò est adeptus, fortiterque & glorioſe administravit cum T. Manlio Torquato. Cic. de Divin. 1. T. Liv. lib. 8. *&c.*

26. *Censorque moveret Appius.*] Repelleret ac summoveret me à petendo magistratu. Appius ille Claudius Cæcus severa notus censurâ, creatus anno U. C. 443. is primus libertinos in urbanas tribus redegit. Sueton. Claud. cap. 16. & 24. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 13. ubi Censorum origo & potestas explicatur. Inter alia debebant Senatores legere & cooptare, summotis indignis, & honestissimis allectis. Censoria lex ita jubebat: *Censores populi familia censento: urbis templa, vias, ærarium, vectigalia tuentor; populum in tribus distribuunto: mores populi regunto: probrum in senatu ne relinquunto, &c.*

22. *Quoniam in propria non pelle quiessem.*] Quia vellem assurgere supra meam conditionem ac proprium statum. Allusio est ad fabulam asini leonina pelle contecti. Æsop.

23. *Sed fulgente trahit, &c.*] Neque vero mirandum quod ignoti ac novi homines quandoque ad dignitates aspirent; siquidem hi, perinde ac generosi nobilesque, trahuntur splendore gloriæ, quæ omnes ad suum veluti currum constrictos rapit. Cic. Offic. 1. *Vix invenitur cui laboribus susceptis periculisque additis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam: At fortis animus & magnus duabus rebus maximè cernitur, quarum una in rerum externarum despicientia ponitur, &c.* Et postea n. 68. *Cavenda est gloria cupiditas. Eripit enim libertatem, pro quâ magnanimis virtis omnis debet esse contentio.*

24. *Quid tibi, Tulli. &c.*] Quid tibi emolumenti est recepisse vestem & dignitatem Senatoriam, quam tibi Cæsar ademerat? Porrò non benè est notus ille. Sic habet Ver. Comment. *Tullius hic Senatu motus est à Cæsare quasi Pompeianus: occiso vero Cæsare recepit latum clavum, & Tribunus militum factus est.*

25. *Tribunum.*] De plebis Tribunatu locum hunc explicant nonnulli, sed frustra. Tribunus militum nemo fiebat, quin priùs alam duxisset: alam non ducebat nisi qui cohorti præfuisset. Is milites in castris habebat dicto audientes, ad exercitationes ducebant, in stationes mittebant, claver portarum suscipiebat, vigilias & munitiones diu noctuque circuire, militum nomina memoriâ tenere, sauciorum curam agere, ne cui arma, pabula, alimenta deessent cavere debebat, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 28, &c.

26. *Privato quæ minor esset.*] Si degeres absque magistratu, nemo tibi invideret: nunc vero tibi dignitatem nacto plures invident.

27. *Nam ut quisque insanus, &c.*] Cic. cit. Offic. 1. *Nec imperia expetenda: at potius aut non accipienda interdum, aut deponenda nonnunquam . . . . . Multi quærentes eam tranquillitatem à negotiis publicis se removerunt, ad otiumque perfugerunt. In his & nobilissimi Philosophi longèque principes, & quidam homines severi & graves; &c.* Ex quibus patet insanire quisquis publicam rem ultro capessit exiguis munitos adjumentis.

Nigris medium impedit crus pellibus, &c.] Magistratum inìit, in Senatum est allectus: ut proinde jus habet utendi ocreis mollioribus nigri coloris pedem ac medium quoque tibiam tegentibus: item latum induendi clavum. Calcei Patriciorum differebant à plebeiis. Horum crassiores; illorum tenuiores ex aluta, seu molli & subtili corio quales gestavere pridem reges Albanorum. Festus. Martial. lib. 2. Epigram. 29.

Coccina non læsum pingit aluta pedem.

Isidor. lib. 19. cap. 34. ait istos nobilium calceos alto fuisse solo, cothurnis similes, ad me-

Pellibus

Pellibus, & lanum demiſit pectore clavum [573]
Audit continuo, Quis homo hic eſt: quo patre natus?
Ut ſi qui ægrotet quo morbo Barrus, haberi
Ut cupiat formoſus: eat quacunque, puellis
Injiciat curam quærendi ſingula: quali
Sit facie, ſura quali, pede, dente, capillo:
Sic qui promittit, civeis, urbem ſibi curæ
Imperium fore, & Italiam, & delubra Deorum;
Quo patre ſit natus, num ignota matre inhoneſtus,
Omneis mortaleis curare, & quærere cogit.
Tune Syri, Damæ, aut Dionyſi filius audes
Dejicere è ſaxo cives, aut tradere Cadmo?
At Novius collega gradu poſt me ſedet uno; [574]
Namq; eſt ille, pater quod erat mea? Hoc tibi Paulus,
Et Meſſala videris? at hic, ſi plauſtra ducenta
Concurrantque foro triſtia funera, magna ſonabit
Cornua quod, vincatq; tubas. Saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum,

& laticlavio pectus operuit, ſtatim audit, Quis eſt vir iſte? cujus filius? Quemadmodum ſi quiſpiam eodem quo Barrus morbo laboret velitque conſeri pulcher: quâlibet pergat deſiderium puellis creabit ſciſcitandi ſingula; qualis ſit vultu, quali ſurâ, pede, dente, capillo? ita qui polliceatur curaturum ſe populum, civitatem, imperium, Italiam, & templa numinum; is cunctos homines cogit ſollicite percontari quo ſit editus parente, an obſcurus matre ignobili. Num tu filius Syri, Demetrii, vel Dionyſi, audes è rupe Tarpeia *precipitare cives, aut Cadmo tradere? At,* inquies, *Novius collega non poſt me gradu conſidet; eſt enim ipſe quod erat parens meus. Ob id* nempe *tibi videris* eſſe *Paulus & Meſſala? Verùm hic, ſi ducenti carri triſtes pompa funebres in foro ſimul procedant, tollat vocem ingentem cornua & buccinas ſuperantem. Id ſaltem nos detinet. Jam revertor ad me parentis libertini filium, cui exprobrant univerſi originem è patre libertino,*

plauſtra

ANNOTATIONES.

dium crus perveniſſe, quatuor corrigiis religatos & fibulis aureis vel argenteis: aſſutam denique deſuper habuiſſe lunæ creſcentis effigiem, ſeu potius literam C, quæ centenarium primùm numerum fuiſſe Senatorum notabat. Vide Plutarch. Quæſt. Centur. Rom. Item. Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 28.

Juvenal. Sat. 7. v. 192.

Appoſitam nigræ lunam ſubtexit alutæ.

28. *Latum demiſit pectore clavum.*] De ea interiori veſte & tunica nobilibus propria dixi fuſè Sat. præced. v. 36.

29. *Audit continuo, &c.*] Scilicet homines novos ad dignitates evehi populus indignatur.

30. *Quo morbo Barrus.*] Mulierum amore effœmi, proindeque formoſitatis affectatione. Sat. 4. præced. *Barrus inops.*

34. *Qui promittit civeis, urbem, &c.*] Cujus obſervat hic formulam quandam juramenti ejus qui magiſtratum accipit. Certè Senatoribus ac magiſtratibus incumbit cura urbis, civium, imperii, religionis, &c.

38. *Syri, Dama, Dionyſi.*] Nomina ſervorum ſum ficta.

Audes Dejicere è ſaxo cives, &c.] Tu genere libertino oriundus audes Prætoris aut Tribuni plebis officio fungi, civeſque Rom. morti addicere, ac lictori tradere è rupe Tarpeia dejiciendos?

39. *Dejicere è ſaxo cives.*] Uſitatum erat hoc Romæ ſupplicium. Vide Plin. lib. 7. cap. 44.

Tradere Cadmo.] Lictori ſeu carnifici nota ea tempore crudelitatis tradere vel necandos vel torquendos.

40. *At Novius, &c.*] Reſpondet Tullius ille, collegam ſuum uno gradu inferiorem ſe eſſe & ignobiliorem. Nempè Novius erat libertus; Tullius verò libertinus. De Novio illo poſteà ſub finem hujus Satiræ.

41. *Hoc tibi Paulus Et Meſſala videris?*] Tullio reponit Horatius: ſcilicet quod à ſervili conditione diſtat uno gradu plus quàm Novius, an ideo tibi videris eſſe perinde nobilis ac Paulus Æmilius, & Meſſala Corvinus apud Romanos illuſtriſſimi? De illo lib. 1. Od. 12. De Valerio Meſſala Corvino Aurel. Victor, &c.

42. *At hic, &c.*] Salſa ironia in ejuſmodi homines novos honoribus exornatos. Indicat Poeta Novium digniorem fuiſſe præconis munere, quam Senatoria dignitate; quippe ingenti voce præditum à natura, non autem claris natalibus aut virtutibus.

44. *Cornua quod, vincatque tubas.*] In funeribus adhiberi ſolebant cornua tubæque. Perſ. Sat. 3. v. 103. *Hinc tuba, candela, &c.* Propert. lib. 4. Eleg. 12. ſive ult. v. 9.

Et mœſta cecinere tubæ, &c.

es quod modò sim tuus convi-va, ô Mæcenas; quondam verò præfectus essem Romanæ legioni. Hoc ab illo differt: Quamvis enim dignitatem istam mihi fortè esse merito quispiam invidere queat, ut non pariter tuam amicitiam; maximè cùm dignos eligere caveas, perversâ ambitione longè pulsa. Ob hoc me fortunatum appellare nequeo, quod fortuitò natus sim te amicum: nulla quippe fortuna mihi dedit te: sed exitiosus primo Virgilius, ac deinde Varius narraverunt quis essem. Cùm verò stetì coram te, modica dixi interruptis verbis, (Nam verecundia linguis haud sinebat plura loqui) Non me illustris parentis filium, non equo me gerentem vehi circa meos agros, sed quod eram, commemoravi. Tu pauca, ut soles, respondisti. Discedo: meque post novem menses accersis: præcipisque esse inter amicos tuos. Illud ego magni facio quod placui tibi qui pravum à recto distinguis: non per nobilem patrem, sed per mores & animum innocentem. Verum si vitia indolis parvis ac paucis naevis maculata est, de cætero proba, (quemadmodum si maculas formoso corpore effusas damnes) si nec sordidam cupiditatem, nec impuræ gulæ ullus mihi juste exprobres: si etiam (ut me approbem) ob integritatem & innocentiam gratiosus amicis vivo, his causam præbuit meus parens, qui modico agro non dives, noluit me tamen mittere ad scholam Flavii, ad quam pergebant clari juvenes illustrium centurionum filii.

Nunc quia sim tibi, Mæcenas, convictor, at olim
Quod mihi pareret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est: quia non ut forsit honorem,
Jure mihi invideat quivis, ita te quoq; amicum,
Præsertim cautum dignos assumere, prava
Ambitione procul: felicem dicere non hoc
Me possum casu, quod te sortitus amicum.
Nulla etenim mihi te fors obtulit: optimus olim
Virgilius, post hunc Varius dixere quid essem. [575]
Ut veni coram, singultim pauca locutus
(Infans namq; pudor prohibebat plura profari)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro: respondes, ut tuus est mos,
Pauca: abeo, & revocas nono post mense, jubesq;
Esse in amicorum numero: magnum hoc ego duco,
Quod placui tibi, qui turpi secernis honestum;
Non patre præclaro, sed vita & pectore puro.
Atqui si vitiis mediocribus, ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta (velut si
Egregio inspersos reprendas corpore nævos)
Si neq; avaritiam, neque sordes, ac mala lustra
Objiciet vere quisquam mihi; purus, & insons,
(Ut me collaudem) si vivo, & carus amicis:
Causa fuit pater his: qui macro pauper agello
Noluit in Flavî ludum me mittere; magni
Quo pueri magnis è centurionibus orti

ANNOTATIONES.

46. *Quod mihi pareret legio Romana.*] Cùm in Bruti castris militarem. Vide lib. 2. Od. 7.

49. *Dissimile hoc illi est.*] Honoribus quisque invidere potest, quos non rarò indignis etiam dat fortuna; non verò amicitiæ & gratiæ apud virum sapientem, qui non nisi dignos eligere cognoscitur.

55. *Varius.*] De eo Sat. præced. ult. *Varus* De Quintilio Varo lib. 1. Od. 18.

59. *Satureiano.*] E Saturejani pascuis, ubi equi nutriebantur optimi. Saturum vel Satureum, quibusdam Satyreum, v. *Saturo*, hodie vicus hortis amœnus, olim oppidum in Calabria, ex Servio. Secundum alios regio Tarento vicina.

72. *Flavi ludum.*] Is erat arithmeticæ, sive computandi, numerandi, rationes & calculos conferendi magister & doctor famosus: ad quem instituendi mittebantur pueri ab iis qui fœnori studebant & avaritiæ. Vide Epist. ad Pison. v. 325. ubi

Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere, &c.

73. *Magnis è centurionibus orti.*] Centurio qui centum milites regit: quod additur *magnis*, videtur significare principilos & primorum ordinum ductores, qui ferè Tribunis dignitate pares. Sic notat Poëta cupiditatem & avaritiam primorum quorumque filios ad quæstum & fordes magis formare curantium quam ad probitatem & virtutem. At longè diversam laudabitatem & virtutem. At longè diversam laudabitatem & virtutem. At longè diversam laudab

Lævo ſuſpenſi loculos tabulamq; lacerto; [576]
Ibant octonis referentes Idibus æra.
Sed puerum eſt auſus Romam portare docendum
Artes, quas doceat quivis eques atque ſenator
Semet prognatos: veſtem ſervoſque ſequentes
In magno ut populo ſi quis vidiſſet, avitâ
Ex re præberi ſumptus mihi crederet illos.
Ipſe mihi cuſtos incorruptiſſimus omnes
Circum doctores aderat. Quid multa? pudicum
(Qui primus virtutis honos) ſervavit ab omni
Non ſolùm facto, verùm opprobrio quoq; turpi:
Nec timuit ſibi ne vitio quis verteret olim
Si præco parvas, aut (ut fuit ipſe) coactor
Mercedes ſequerer. Neque ego eſſem queſtus. Ob
hoc nunc [577]
Laus illi debetur, & à me gratia major.
Nil me pœniteat ſanum patris hujus: eoque
Non ut magna dolo factum negat eſſe ſuo pars,
Quod non ingenuos habeat clarоſq; parentes,
Sic me defendam. Longè mea diſcrepat iſtis
Et vox & ratio. Nam ſi natura juberet
A certis annis ævum remeare peractum,
Atque alios legere ad faſtum quoſcunque parentes

ſiniſtro brachio ſuſpenſum ferentes ſacculum & tabulam, in q; reportantes lucrum Idibus octonarum. Quinimo non dubitavit me puerum Romam ducere informandum diſciplinis, quibus filios ſuos inſtituat quilibet eques aut ſenator: adeo ut ſi quis in urbe populoſa conſideroſſet veſtimenta mea, & famulos comitantes, facilè ſibi perſuaderet impenſas iſtas mihi ſuppeditari ex avorum facultatibus. Ipſe mihi pædagogus integerrimus non diſcedebat à me apud præceptores quoſcunque. Uno verbo, cuſtum me præſtitit ac omni non tantùm culpa vacuum ſed & ſuſpicione infamiæ immunem: (qui primus dator eſt virtutis:) neq; formidavit ne quiſpiam ipſum redargueret, ſi exiguas mercedes præco vel coactor, (qualis ipſe fuit) aliquando ſectarer. Neque ego conqueſtus fuerim. Imo hanc ab rem laudabilis eſt, pluſque illi ego debeo. Cur ò patris ejuſmodi ſapientem me nunquam pœniteat: adeoque me non tutebor ſicut multi, dicentes nequaquam ſuâ culpâ accidiſſe quod non ſervati fuerint parentes liberis & illuſtres. Sermo meus atque judicium abeſt procul ab iſtis. Enimverò ſi natura imperaret domo percurrere tempus præteritum ab annis aliquot, & alios parentes aſſumere ad

ANNOTATIONES.

bilioremque inſit viam Horatii pater ad erudiendum filium, quamvis *macro pauper agello*, non ut illi pinguibus & opimis prædiis locupletes.

74. *Lævo ſuſpenſi loculos tabulamque lacerto*.] Centurionum filii enses ad ludum ſeu ſcholam ipſi ſua geſtabant, nec unus famulus aderat, præ avaritia patrum: ac contrà Horatium ſequebantur ſervi portantes ipſi neceſſaria; ut ſcribet mox. *Loculos* in quibus calculi *tabulam*, chartas, ſcrinia. Gall. *pour appendere à calculer, compter à la plume & aux jettons*,

75. *Octonis referentes Idibus æra*.] Sunt qui interpretentur: mercedem afferentes magiſtro ſingulis Idibus, quæ dies octo complectuntur. Verùm licet apud vos hodie ſudimagiſtris merces pendatur menſtrua: at apud Romanos annuam fuiſſe docet Juvenalis Sat. 7. in fine. Et Macrob. Saturnal. 1. cap. 12. *Annus à Martio inipiebat . . . . hoc menſe magiſtris exhibebunt mercedes, quas completus annus deburi fuit.* Melius itaque intelligunt alii ſocum hunc de calculo & rationibus conjectis: at pueri quaſi penſum ex mandato præceptoris domi expeditum referrent, ſcripto oſtendentes in tabula quantum lucri rediret ſingulis menſibus ex certa ſumma pecuniæ ad fœnus credita. Porrò quod *Idibus* ſolverunt uſuras colligi, fuſè explicavi ad calcem Epod. 2. Iduum verò etymon lib. 4. Od. 11. ſtrop. 4.

76. *Romam portare*.] E patriâ Venuſio minori oppido transferre Romam urbium reginam & artium omnium emporium nobile.

78. *Veſtem ſervoſque ſequentes, &c.*] Populus videns Romæ habitum comitatumque Horatii, ſanè illum credebat re familiari copioſâ, arteſque facultatibus probè inſtructum: adeo non ullis parcebat ſumptibus pater, ut honeſtam filio & bonam daret indolem, educationem, diſciplinam, inſtitutionem.

86. *Præco coactor*.] Præco res venales in auctionibus proclamabat, ac licitantibus addicebat.

Coactor.] A cogendo ſeu redigenda pecunia nominatus, rerum vendiarum pretium proſequebatur & colligebat: unde & collectarius ali-

oſtentationem quoſlibet quiſque vellet; ego *meis contentus nollem accipere mihi claros faſcibus & ſellis* curulibus: *inſanus à plebe* quidem, *à te* verò *ſapiens judicandus, ni fallor*; *quod ferre grave onus recuſarem*, ad id *minime aſſuetus. Nam proinde oporteret comparare majores divitias*; *nec non plures inviſere*: *ac circumducere duos aſſeclas*: *nec liceret ſolum profiſciſſurus aut peregrinari*: *nutriendi forent plures equi & famuli*: *pertrahenda vehicula. Jam* verò *etiam Tarentum uſque, ſi placet, decurtato poſſum vehi mulo*; *cui lumbos ſarcina, armos vero ſeſſor vulneret. Nullus mihi ſordidam* avaritiam *exprobrabit, ſicut tibi, Tulli, quando Tiburtinâ via Prætorem* te *comitantur ſervi quinque laſanum ferentes & vas vinarium.* Ob *hoc vivo beatior te, ô illuſtris Senator.*

Optaret ſibi quiſque: meis contentus onuſtos
Faſcibus & ſellis nolim mihi ſumere: demens
Judicio vulgi, ſanus fortaſſe tuo: quod (ſtum.
Nollem onus, haud unquam ſolitus portare mole-
Nam mihi continuò major quærenda foret res; 100
Atque ſalutandi plures: ducendus & unus
Et comes alter: uti ne ſolus ruſve peregrè
Exirem: plures calones atque caballi
Paſcendi: ducenda petorrita. Nunc mihi curto [578]
Ire licet mulo, vel, ſi libet, uſque Tarentum; 105
Mantica cui lumbos onere ulceret, atq; eques armos,
Objiciet nemo ſordes mihi, quas tibi, Tulli,
Cùm Tiburte viâ prætorem quinque ſequuntur
Te pueri laſanum portantes cœnophorumque.
Hoc ego commodiùs, quàm tu, præclare ſenator,

ANNOTATIONES.

quando appellatus. Idem etiam pecuniam publicanorum & vectigalia exigebat. Gal. *un Sergent.*

97. *Onuſtos Faſcibus & ſellis.*] Quidam legunt *honeſtos*. Faſces, & ſellæ curules, inſignia Magiſtratuum: ſynecdoc. pro magiſtratibus & dignitatibus. De *faſcibus* differui alibi fusè. De *ſella* curuli dicam poſtea in lib. 1. Epiſt. Interim ex Gell. lib. 3. cap. 18. hæc accipe: *Senatores qui curulem magiſtratum geſſiſſent*: *curru vehebantur in curiam, honoris gratiâ*: *in eo vero curru ſella erat, ſuper quam conſiderent*: *qua ob eam cauſam Curulis appellata. Senatores autem majoribus honoribus nondum perfuncti, pedibus itabant in curiam*: *unde & pedarii nominabantur.* Alii tamen aliter de ſellæ curulis origine ſentiunt.

99. *Onus.*] Onera & incommoda nobilis conditionis & dignitates honoreſque capeſſentis gerentiſque.

101. *Saltandi plures.*] Ambiendo ſuffragia, benevolentiam captando, Magiſtratum petendo: ut moris eſt.

Ducendus & unus Et comes alter, &c.] Hoc enim requirit decorum, honor, majeſtas, dignitas.

104. *Petorrita.*] Petorritum eſt genus carri quatuor rotarum ab Æolico πέτορις pro τέτταρες: vel ab Oſcâ voce, *petora*, ſimiliter quatuor ſignificante. Dicitur etiam gallicum eſſe vehiculum, non abſurdè: ut Galli acceperint à Maſſilienſibus Græcâ lingua utentibus. Sunt qui etymon ducant à Britannis & Celtis apud quos *pedar* eſt quatuor: ſed perperam. Vide Feſtum: item Agell. lib. 15. cap. 30.

Curto mulo.] Vili, turpi, cui decurtata eſt cauda. Propert. lib. 4. Eleg. 1. *curto equo.*

105. *Uſque Tarentum.*] Vel ad ultimos Italiæ fines. De Tarento, lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 5.

106. *Mantica cui lumbos, &c.*] Ex Lucillio: *Mantica cantherii coſtas gravitate premebat.* Ad rem Seneca Epiſt. 38. *O quantum erat ſeculi decus, Imperatorem, triumphalem, Cenſorium, & quod ſuper omnia hæc eſt, Catonem uno caballo eſſe contentum, ac ne toto quidem*: *partem enim ſarcina ab utroque latere dependentes occupabant.*

107. *Objiciet nemo ſordes mihi, quas tibi, Tulli.*] Tibi quidem Prætori ac diviti objici jure poteſt quod ſordidè vivas & parum decorè: non ita verò privato mihi. Multa enim tolerantur in privatis & plebeiis, quæ in Magiſtratibus ac Patriciis minime.

108. *Tiburte viâ.*] Ante omnium oculos via frequenti & celebri, quæ ducit Tibur: de quâ urbe lib. 1. Od. 7. & 11. lib. 2. Od. 6.

109. *Laſanum portantes.*] Inſtrumenta & vaſa quælibet viliſſima: coquendis etiam cibariis utilia: ne aut hæc aut illa aut aliud quidquam pretio comparare ſit opus in meritoriis tabernis ac diverſoriis, quod quidem præparci eſt hominis ac ſordidiſſimi. Laſanum Græcis λάσανον duo ſignificat, matulam, & lebetem: poſteriori ſanè accipiendum eſt hic ſenſu. Heſychio, Suidæ, Pollucique λάσανον idem eſt quod χυτρόπους *olla pedes habens*: pariter & Schol. Ariſtoph. In Pace.

Multis

Multis atque aliis vivo. Quacunque libido eſt
Incedo ſolus: percunctor quanti olus, ac far:
Fallacem Circum, veſpertinumque pererro
Sæpè forum: aſſiſto divinis: inde domum me [579]
Ad porri & ciceris refero lachaniq; catinum.
Cœna miniſtratur pueris tribus: & lapis albus
Pocula cum cyatho duo ſuſtinet. Adſtat echinus
Vilis, cum paterâ guttus, Campana ſupellex.

aliiſque benè multis. Ambulo ſolus quacunque placet: quaro frumentum, & herba quanti veneant: perluſtro Circum fraudulentum, & forum veſpertinum frequentor: aſto ad hariolos: hinc redeo domum ad patinam porri, ac ciceris & lachani. Cananti porro mihi *famulantur ſervi tres: lapis autem candidus portat binos ſcyphos cum cyatho. Adeſt vilis echinus, & guttus cum paterâ, ſupellex è Campania.*

ANNOTATIONES.

111. *Multis atque aliis.*] Legunt alii, *millibus atque aliis.* Rursùm alii aliter interpretantur: quidam ſic, ob hoc & alia multa commodiùs vivo, &c.

113. *Fallacem Circum.*] Circum maximum, à Tarquinio Priſco ſpectaculis deſignatum, Palatinum inter & Aventinum montem, tria ſtadia & amplius longum, quatuor vero jugera latum. Dionyſ. Halic. lib. 3. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 25. *Fallacem:* ubi ſortilegi, ſomniorum interpretes, aſtrolog. circulatores, & alii fumum, ut aiunt, vendentes; aut *quæſtûs causâ ariolantes*, ut ait Tull. 1. de divin. ſub finem. Vide Juvenal. Sat. 6. v. 581. & ſeq.

Veſpertinum forum.] Vel quod veſperi minor frequentia in foro, quam manè; tuncque illuc conveniunt nugatores & otioſi homines ad confabulandum, & ſi quid novi ſpargendum ac ventilandum: vel ambulandi causâ, cum adſint porticus ad id commodæ.

114. *Aſſiſto divinis.*] Apage qui explicant, rebus divinis & ſacris interſum: imo nihil ad rem. Intellige verò: animi gratiâ audio divinos & ariolos plebi incauta verba dantes, ut in circo, ſic etiam in foro.

Inde domum me.] Inde domum me recipio ad cœnam oleribus & leguminibus conſtantem.

115. *Lachani.*] Sic placet legere; non, ut alii, *lagani*, quod quidem placentæ genus, & ad delicias magis pertinet: at Horatii mens & ſenſus innuit potius lachanum. Nam λάχανον, *olus*, vel *beta* Atticis, pertinet ad cœnam facilem & parabilem, magiſque cum *porro* & *cicere* convenit.

116. *Lapis albus.*] Deſcribit apparatum non cœnæ modo ſuæ ac cibariorum, ſed & abaci vaſorumque in eo repoſitorum.

Lapis albus,] Menſa ex albo lapide ſeu marmore, quæ Delphica dicebatur, erat pro abaco. Gall. *buffet.*

117. *Pocula duo.*] Alterum vini, alterum aquæ; atque ita bina ſemper ſingulis convivis ponebantur.

Cum cyatho.] Quo vaſculo hauſtum ex urnis vinum aut aqua in pocula infundebatur: aut etiam diluebatur ac miſcebatur. Quod qui miniſterium præſtabat κυαθιστὴς dictus Græcis. Non omittendus hic jocus Marcelli gravis & lepidus æque, Cum Syracuſas obſideret, ejuſque naves Archimedes ſublevaret, rurſumque mari illideret atque immergeret, ut depreſſâ puppi vel prorâ, aquæ plurimum acciperent, ludens aiebat Marcellus, Archimedem ſuis navibus pro cyathis uti. Plutarch. &c.

Echinus.] De hujus interpretatione vocis adhuc ſub judice lis eſt. Quidam ſalinum echini marini piſcis formam habens intelligunt: alii ampullam ſcorteam aut vitream: alii lignum cum uncinis ad reponendos calices. Nec ineptè quibuſdam videtur eſſe pollubrum ſeu malluvium, id eſt, vas lavandis manibus Gall. *un baſſin à laver les mains*: ac proinde *guttus* ab iiſdem explicatur aquali, ſeu vas ad aquam affundendam.

118. *Paterâ.*] Ad libationes: quas quidem religioſi veteres in epulis nunquam omittebant. Diis nimirum offerebant in paterâ ſeu vinum ſeu primitias ciborum: atque his veſci religioni ducebant. Unde Cic. 2. de Finib. n. 22. *Atque reperiemus*, inquit, *oſtrea primùm ita non voluptoſa, ut edant de patella.*

Guttus.] Vas ita dictum quod guttatim fundat & minutatim. Varro 4. de Ling. Latin. Gell. lib. 17. cap. 8. &c. Non abſurdi quidem volunt guttum illum ad uncturam ſive unctionem epularem adfuiſſe: id eſt ad oleum, acetum, ſimilemque liquorem, aut aliud condimentum quodlibet *patinis irrorandum*, ut loquitur Perſius, Satirâ 6. Suum verò ſit cuique judicium, ego dicam quod ſentio: movet me quod Poëta jungat *cum patera guttum*: ſicque videatur indicere guttum, libando vino deſtinatum. Quocirca malim *echinum* ſuprà interpretari ſalinum, aut vas aliud quodvis, etiam malluvium ſi lubet: at *guttus* nequaquam ſit aqualis, ſeu vas aquam abluendis manibus affundens.

Campana ſupellex.] Iſta porrò vaſa fictilia, ſunt ex iis quæ in Campaniâ fiunt ex argillâ.

Postea vado cubitum, minime anxius quod die crastina surgendum sit diluculo, visendusque Marsyas, qui asserit intolerabilem sibi esse consuetum junioris Noviorum. Decumbo usque *ad* horam *decimam. Deinde prodeo* foras: *vel lecto aut scripto quod silentem me recreet. Ungor oleo, non quo impurus Natta lychnos defraudans. Cum vero sol ardentior fatigatum me monet inire balnea, evito fideris rabidi tempus. Modicum prandeo quantum impediat vacuo esse ventre* per *diem* integram: *domi* resideo *otiosus. Hæc vita est carentium infelici & molestâ ambitione. Istis me sublevo; vivamque fortunatior quàm si Quæstor fuisset meus pater, avus, atque patruus.*

Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quod
cras [580]
Surgendum sit manè, obeundus Marsya, qui se
Vultum ferre negat Noviorum posse minoris. 121
Ad quartam jaceo. Post hanc vagor: aut ego lecto
Aut scripto, quod me tacitum juvet. Ungor olivo,
Non quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum [581]
Admonuit, fugio rabiosi tempora signi. 126
Pransus non avidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domesticus otior. Hæc est
Vita solutorum misera ambitione gravique.
His me consolor: victurus suavius, ac si 130
Quæstor avus, pater atq; meus, patruusque fuissent,

ANNOTATIONES.

120. *Obeundus Marsya.*] Sive ad vadimonium, nec enim litigare aveo: sive ad sumendam à fœneratoribus pecuniam, aut solvendas usuras: nam ab his abhorreo. In primâ fori parte erat pro rostris Marsyæ statua, ad litigatorum terrorem posita: ad quam vadimonia sistebantur: conveniebat etiam causidici, aliique negotia tractantes & componentes: nec non ibidem sedebant fœneratores. Porrò Marsyam norunt omnes fuisse Phrygium tibicinem, quem ab Apolline, quod temere cum eo contendisset, excoriatum fabulantur. Satyrum fuisse scribit Ovidius, Metam. 6. cap. 5. Vide Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 12.

Qui se vultum ferre negat Noviorum posse minoris.] Quod illa statua Marsyæ sublatâ erat manu, satyricè & sarcasticè noster interpretatur Marsyam aversari, velut indignabundum quod Novius libertus inter judices & senatores allectos esset; &, quod pejus, turpi fœnerandi studio totus iocumberet: unde gestu ostendat abhorrere se ab illis sordibus, & ab ejus aspectu.

121. *Noviorum minoris.*] Novii fratres erant duo, quorum natu minor ad Marsyæ statuam quotidie sedebat. De illo supra, v. 40.

122. *Ad quartam jaceo.*] In cubili jaceo ad horam usque decimam matutinam: quod non semel jam explanavi.

Aut ego lecto Aut scripto.] Si forus non prodeo, postquam è lecto exilui, operam do lectioni vel scriptioni. Valeat Theod. Marcilius, qui pertinaciter hic è Nominibus facta Verba ab interpretibus indignâtur, vultque ablativos esse absolutè positos; ut sit sensus; aut ego postquam legi aut scripsi quod tacitum me juvet, ungor olivo, &c. prior certè præpollet explicandi ratio, ut *lecto* pro *lectito*, *scripto* pro *scriptito* dixerit Horatius.

124. *Non quo fraudatis, &c.*] Ungor olivo optimo, non lucernario, laternario ac fœtente, adeoque fraudatis quasi lucernis detracto: ut facit *Natta* per sordidam ac turpem avaritiam. Pari sensu Juvenalis scripsit Sat. 5. v. 87. *Quis pallidus offertur misero tibi caulis olebit Laternam.*

Natta.] Quidam legunt *Nacca*. De sordido isto homine, & noster alibi, & Juvenalis Sat. 8. v. 95. & Persius Sat. 3. v. 31. & 5.

Non pudet ad morem discincti vivere Natta?

125. *Ast ubi me fessum sol acrior, &c.*] Æstivo tempore, ac diebus Canicularibus. Minus sapiunt qui intelligunt solem meridianum cujusque diei. Nam qui modicè curare se cuticulam prædicat, longe abest, ut innuat quotidie se balneis uti: quod certè luxuriem & delicias oleret.

126. *Rabiosi temporа signi.*] Tuoc sublevome, & mitigo ardores Caniculæ: de quâ lib. 1 Od. 17. lib. 3. Od. 13.
Pers. Sat. 3. initio.

Insanæ Canicula messes
Jamdudum coquit: & patulâ pecus omne sub ulmo est.

127. *Pransus non avidè.*] Antiqui nimirum haud bis in die epulabantur: modicò verò circa meridiem sumpto cibo, vesperi cœnabant: atque ita negotiis ac laboribus diem impendebant; noctem verò curandis corporibus. Domitianus tamen refertur lautè prandisse, parcè autem cœnitasse, ut apud nos modò plerique facere amant, ita suadente medicina & sanitatis ratione.

128. *Domesticus otior.*] Otio liberali vacon inerti & ignavo.

SATIRA VII.

Rixam Rupilii cum Græculo Perſio deſcribit.

PRoſcripti Regis Rupilî pus atque venenum
Ibrida quo pacto ſit Perſius ultus, opinor[582]
Omnibus & lippis notum & tonſoribus eſſe.
Perſius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam lites cum Rege moleſtas ; 5
Durus homo, atq; odio qui poſſit vincere Regem;
Confidens tumiduſque ; adeo ſermonis amari,
Siſennas, Barros ut equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. Poſtquam nihil inter utrumque
teverteret. Redeo ad Regem.

Cunctis puto cognitum eſſe lippis ac tonſoribus, quâ ratione Perſius ibrida vindicarit pus ut virus Rupilii Regis proſcripti. Perſius iſte ingentia habebat negotia Clazomenis, necnon graves rixas cum Rege ; homo pervicax, & qui moleſtiâ vincere poſſet Regem ; arrogans & ſuperbus ; denique tam acerba dicacitate ut Siſennas Barroſque albis equis ancum nulla utrique concordia

ANNOTATIONES.

1. *Proſcripti, &c.*] Superiore Satirâ refutavit Horatius obtrectatores & malevolos quoſdam libertinum genus ipſi obſicientes tùm nempe cùm & Auguſto reconciliatus & Mæcenati gratioſus eſſet : at longè antea idem ei probrum fuerat ingeſtum. Scilicet cum Tribunus militum eſſet, cum ipſo pariter in exercitu Bruti militabat Rupilius, in eumque illud convicii effutierat. Itaque noſter opportuno tempore ſe ultus eſt, datâ occaſione litis, quæ iſti Rupilio cum Græculo quodam nomine Perſio inciderat.

Proſcripti Regis, &c.] Rupilius cognomento Rex in urbe prætoram gerens, ab Auguſto triumviro proſcriptus ad Bruti caſtra confugit.

Pus atque venenum.] Maledicentiam linguæ virulentæ. Lucil.

Luciu' marcebat febris, ſenium, vomitus, pus.

2. *Ibrida.*] Perperam alii *hybrida* ſcribunt, fruſtra, & deducunt ab ὕβρις vel ὑβριστὴς ſive ὑβριδὴς, ut ſignificetur conviciator, petulcus & contumelioſus. Benè viderunt eruditi *Ibrida* ſcribendum, ut notetur Perſius Aſiatico patre ortus matre autem Romanâ. Nam antiqui ſpurios item diverſo genere procreatos dicebant umbros, imbros, indeque ibros & ibridas. Sic ibridæ canes lyciſcæ. Iſidor. lib. 12. cap. 1. *In animantibus*, inquit, *bigenera dicuntur quæ ex diverſis naſcuntur, ut mulus ex equa & aſino, burdo ex equo & aſina, ibrida ex apris & porcis*, &c. Plin. lib. 8. cap. 49. *E muſmonibus & ovibus natos priſci umbros vocarunt* ; & cap. 53. *Semifera animalia antiqui vocabant ibridas, ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceronis in Conſulatu collegam, appellatione tranſlata.* Ita apud Valer. Maxim. lib. 8. cap. 6. *2. Varius propter obſcurum jus civitatis Ibrida cognominatus*, &c. natus nimirum Hiſpano patre, matre Veronenſi.

3. *Lippis notum & tonſoribus.*] Proverbialis dictio. Lippi quod rarò foras prodeunt vix lucem ferentes, hinc curiosè percontantur ab inviſentibus, quid ſit novi per urbem : tonſtrinæ verò, in quas multi conveniunt otioſi & loquaces ſunt proinde rumorum & confabulationum officinæ. Huc referri poteſt quod Theophraſtus ait: τὰ κυρίως ἀσκὰ συμπόσια, *tonſtrinæ compotationes ſine vino.*

5. *Clazomenis.*] Urbs iſta minoris Aſiæ in Ionia, ad oram maris Ægæi inter Smyrnam & Chium ; priùs dicta Gryne, unde Apollo Gryneus : Anaxagoræ patria fuit.

8. *Siſennas, Barros.*] Homines famoſos dicacitate, conviciis, linguæ petulantiâ. De *Barris* anteà. Siſenna cognomen erat Aproniorum & Corneliorum. Dio lib. 54. meminit Cornelii Siſennæ, qui de uxoris vita in Senatu reprehenſus auſus fuerit dicere, ſe illam ſciente & ſuadente Auguſto duxiſſe ; atque ita Principis cum ea conſuetudinem, quam nuptiis celatam vellet, apertè & falsè notaverit.

Equis præcurreret albis.] Figurata locutio inde nata quod equi albi credantur velociſſimi Plaut. Aſin.

Si huic occaſioni ſe tempus ſubterduxerit,
Nunquam ædepol, quadrigis albis indipiſcet poſtea.

esset, (*nam molesti omnes eodem sunt animo quo strenui quibus contraria pugna contigit. Sic inter Hectorem Priami filium & fortem Achillem odium extitit implacabile, quod sola mors tandem dirimeret: haudaliâ de causâ quam quod ambobus summa virtus inerat. At si contentio fuerit duobus ignavis, vel certamen contingat imparibus, puta Diomedi cum Glauco Lycio, inertior cedat, datis sponte muneribus*) *dum Prætor Brutus ageret in opimâ Asiâ dimicavit par Rupilii atque Persii, adeo ut non convenientius sit commissus Bacchius cum Bitho. Ad judicium ardentes properant: ambo spectaculum ingens. Persius rem explicat: cœtus universus cachinnos tollit: laudat* ille *Brutum, laudat comites. Brutum vocat Asiæ solem, comites vero salutaria sidera nuncupat, dempto Rege: hunc* enim *accessisse* velut *Caniculam, astrum agricolis infestum: fluebat velut amnis hyeme, ad quem securis infrequenter accedit. Tunc Prænestinus* illi *mordaci & valde copioso*

Convenit; (hoc etenim sunt omnes jure molesti,
Quo fortes, quibus adversum bellum incidit. Inter
Hectora Priamiden animosum atq; inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors:
Non aliam ob causam, nisi quod virtus in utroq;
Summa fuit. Duo si discordia vexet inertes,
Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco; discedat pigrior, ultrò
Muneribus missis) Bruto prætore tenente
Ditem Asiam, Rupilî & Persî par pugnat uti non
Compositus melius cum Bitho Bacchius. In jus
Acres procurrunt; magnum spectaculum uterque:
Persius exponit causam: ridetur ab omni
Conventu: laudat Brutum, laudatq; cohortem.
Solem Asiæ Brutum appellat, stellasq; salubres
Appellat comites, excepto Rege: Canem illum,
Invisum agricolis sidus, venisse: ruebat
Flumen ut hibernum, fertur quo rara securis,
Tum Prænestinus salso multumque fluenti

ANNOTATIONES.

10. *Hoc etenim sunt omnes jure molesti, &c.*] Ut fortes sic & molesti nonnunquam cedere volunt illud est eorum ingenium & velut jus quoddam à natura comparatum, lib. 1. Od. 6. *gravem. Pelidæ stomachum cedere nescii.*

13. *Ultima divideret mors.*] Ira enim non senescit nisi per mortem, ut ait Sophocles: Ὀργὴ γύρας οὐδὲν ἄλλο ἢ πλὴν θανεῖν.

16. *Diomedi cum Lycio Glauco, &c.*] Ex Iliad. 6. ubi Jupiter dicitur Glauco mentem adimisse, indeque Glaucus arma aurea sua cum Diomedis æreis permutasse. De *Diomede* suprà Sat. 5. Glaucis Lyciorum dux ad auxilium Trojanorum venit: erat præterea nepos Bellerophontis, qui Jobati Lyciæ regis gener & regni hæres fuit.

18. *Bruto Prætore tenente Ditem Asiam,*] Ne accipe, Lector, Asiæ Prætorem Brutum: imò tunc Romæ Prætor erat Brutus: in Asiam verò se contulerat ad contrahenda adversus Augustum auxilia: ibique permulta gessit laude digna.

19. *Ditem Asiam.*] Cic. pro lege Manilia: *Asiam opima est & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat.*

23. *Cum Bitho Bacchius.*] Par gladiatorum insigne erant Bithus & Bacchius. Sueton. Octav. Erasm. adag.

25. *Canem illum, &c.*] Alios Bruti comites stellas quasi salutares venisse, at Rupilium fatale sidus ac veluti Caniculam. De hac Virgil. Æn. 10. *Sirius ardor:*

Ille sitim morbosque ferens mortalibus ægris
Nascitur, & lævo contristat lumine cœlum.

Vide, si vacat, annot. ad Od. 17. lib. 1. & Od. 13. lib. 3.

26. *Ruebat Flumen ut hibernum.*] Persii oratio fluebat rapidè torrentis instar aut fluvii pluvibus hyemalibus intumescentis & exundantis. Vide lib. 4. Od. 2.

Fertur quo rara securis.] Ad cujus fluminis ripam rarò venit frondator cum securi qua ligna cædat; seu quod ipse metuit ne exundante fluvio abripiatur, seu quod adsitæ arbores impetu decurrentium aquarum totæ eradicantur & auferuntur.

28. *Prænestinus.*] Rupilius Rex oriundus Prænestæ. Hæc Latii civitas Roma distat 21. mill. pass. Ortum versus: hod. *Palæstina*, Condita fertur & nomen sortita à Prænesto Ulyssis & Circes filio.

Salso multumque fluenti.] Malè quidam hæc

Expressa

Expreſſa arbuſto regerit convicia: durus
Vindemiator & invictus, cui ſæpe viator
Ceſſiſſet, magna compellans voce cucullum.
At Græcus, poſtquam eſt Italo perfuſus aceto, [585]
Perſius exclamat: Per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui reges conſueris tollere, cur non
Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum eſt.

dicteria retorquet ex arbuſtivâ vite deprompta, vanitor acer ac vinci neſcius, cui frequenter viator ceſſiſſet grandi voce appellans cuculum. Tum Græculus Perſius, poſtquam ſalibus Italicis aſperſus fuit, exclamat: O Brute per magnos te Deos obſecro, qui reges exterminare ſolitus es, quare non iſtum Regem tollis? Hoc mihi crede, unum eſt è tuis facinoribus.

ANNOTATIONES.

jungunt cum ſequente voce *arbuſto*: quæ certè referenda ſunt ad Perſium, de quo ante. Heinſius aſſeveranter legendum contendit, *muſtoque fluenti*, ut reſpondeat ſequenti vocabulo *vindemiator*. Sed conjectura hæc audacior ſane eſt: & quicquid dicat, de eâ lectione dubitabimus.

29. *Expreſſa arbuſto regerit convicia.*] Velut durus vindemiator in viatorem dicteriis laceſſentem ſcommata regerit ex arbuſto ſuo: ita Rupilius acerba convicia reddidit Perſio magnâ linguæ volubilitate & petulantiâ contumelias ingerenti.

Arbuſto.] Id eſt, vite arbori innixâ: de qua Plin. lib. 17. cap. 23. ubi ſcribit, *nobilia vina nonniſi in arbuſtis gigni, & in his quoque laudatiſſima ſummis, ſicut uberiora imis adeo exculſitate proficitur, &c.* Columell. lib. 4. *vites*, inquit, *maximè gaudent arboribus . . . . . hoc genus vitium arbuſtivum vocamus.*

30. *Vindemiator.*] Obſerva, lector, vocem iſtam eſſe hîc quatuor ſyllabarum, atque in unam coire & à, ut metri conſtet ratio.

Cui ſæpe viator, &c.] Solebant prætereuntes cum vindemiatoribus ſeu vineam putantibus, item cum frondatoribus, certare conviciis. Auſon. in Moſella:

inde viator
Riparum ſubjecta terens, hinc navita labens
Probra canunt ſeriis cultoribus.

31. *Magna compellans voce cucullum.*] Stolidum, fatuum, deſidem & pigrum, inſtar cuculi: vel quod vinitores putationem & culturam vineæ donec cuculi vox audiatur ſeriùs tardantes viator deridebat cuculi exprimens cantum, Plin. lib. 18. cap. 26. *Putationem aquinoctio vernali habeto.* Et poſtea. *Sic fere in 6. Id. Maii . . . . . quo temporis intervallo, 15. diebus primis agricolæ vapienda ſunt ea, quibus propagendis ante æquinoctium non ſuffecerit, dum ſciat inde natam exprobrationem fœdam putantium vites per imitationem cantûs alitis temporarii quem cuculum vocant. Dedecus enim habetur opprobriumque maritum, falcem, ab illa vulnerâ in vite deprehendi, ut ob id petulantia ſales etiam cum primo vire ludantur.*

Cucullum.] Vel potiùs, *cuculus*, media producta, κόκκυξ, avis verna, à voce, quam ſæpiùs ingeminat, appellata. Unde & κόκκυγας Græci vocant homines moleſtos, eadem ſæpiùs inſulſe repetendo caput obtundentes, Plin. lib. 10. cap. 9. *Procidit vere coccyx, occultatur Canicula ortus: (emperque parit in alienis nidis maxime palumbium, majori ex parte ſingula ova, quod nulla alia avis; raro bina. Cauſa ſubjiciendi pullos, quod ſciat ſe inviſam cunctis avibus. Nam minutas quoque infeſtat. Ita non ſore tutam generi ſuo ſtirpem opinatur, niſi ſefellerit. Quare nullum facit nidum, alioquin trepidum animal, ... pullus avidius ex natura præripit cibos reliquis pullis. Itaque pinguſcit, & nitidus in ſe nutricem convertit. Illa gaudet eius ſpecie, miraturque ſeipſam quod talem pepererit: ſuos comparatione eius damnat ut alienos, abſumitque etiam ſe inſpectante patitur, donec corripiat ipſam quoque jam volandi potens:* ex genere accipitrum, quamquam *nec aduncis unguibus nec capite ſimilis illis, nec alio colore ac victu, ſeu aſpectu, quam columbi.*

32. *Italo perfuſus aceto.*] Italica dicacitate Rupilii: *mordaci totus aceto*, ut ait Perſ. Sat. 5. v. 86. Plaut.

Ecquid habet is homo aceti in pectore?

33. *Exclamat.*] Erumpente ira tandem, quam extimularat *homo acida lingua*, ut loquitur Seneca Controv.

34. *Qui reges conſueris tollere.*] Tarquinios olim quidem majores tui, putà Jun. Brutos, tu verò deinde ipſe Jul. Cæſarem.

35. *Hunc regem.*] Ludus in vocabulo.

Operum hoc, mihi crede, tuorum eſt.] Et hoc te dignum eſt opus, ut jugules ac tollas moleſtum & indignum hunc vita hominem.

SATIRA VIII.

Priapum inducit Canidiæ & Saganæ veneficia describentem ac detestantem.

* *Eram antè stipes ficulnus, lignum iners: quando artifex dubius an scamnum fabricaret, an Priapum, maluit fieri Deum. Exinde ego Deus extiti, ingens terror prædonum, atque volucrum: Etenim dextra mea arcet prædones* * * \

Hoc miſeræ plebi ſtabat commune ſepulcrum,
Pantolabo ſcurræ, Nomentanoque nepoti. 11
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: hæredes monumentum ne ſequeretur.
Nunc licet Eſquiliis habitare ſalubribus, atque
Aggere in aprico ſpatiari, quo modo triſtes [588]
Albis informem ſpectabant oſſibus agrum. 16
Cùm mihi non tantùm furesque feræque ſuetæ
Hunc vexare locum, curæ ſunt atque labori,
Quantùm carminibus quæ verſant atque venenis
Humanos animos. Has nullo perdere poſſum 20
Nec prohibere modo, ſimul ac vaga luna decorum
Protulit os, quin oſſa legant herbaſque nocentes.

Hoc erat commune plebeculæ ſepulcrum, Pantolabo ſannioni, & Nomentano patrimonii diſſipatori. Ijſdem cippus aſſignabat agri pedes mille mos in latitudinem, trecentos verò in longitudinem, verebatque *ne ſepulcrum ad hæredes pertineret. Jam verò licet habitare in Eſquiliis ſalubribus, & ambulare in colle aprico, ubi nuper mœſti cernebant agrum albis oſſibus deformem. Quanquam non tam me angunt & vexant præſtiges ac fera agrum iſtum infeſtare ſolita, quàm* mulieres, *quæ humanas mentes inſtructæ incantamentis & veneficiis. Has nulla ratione poſſum abigere, aut prohibere quo minus colligant oſſa & herbas noxias, ſtatim atque luna currens pulchrum oſtendit vultum.*

ANNOTATIONES.

am nequeunt. At contra divitum funeri curando advocatur libitinarius. Hic verò ſubminiſtros adhibet pollinctores, ſandapilarios, veſpillones.

In arca vili.] Non in feretro exornato, ut divites ſolent, ſed in brevi loculo, ſeu communi ſandapila, quam Martialis vocat *Orcinianam ſpondam*, qua egenorum itemque damnatorum cadavera portabantur à ſandapilariis.

Juvenal. Sat. 3. v. 32.

Conducere . . portandum ad buſta cadaver.

10. *Hoc miſeræ plebi,*] Eſquilina regio ſepulcris ſervorum atque miſerorum dedicata erat: inquit vet. Comment.

11. *Pantolabo ſcurræ.*] Aptam nomen ſcurræ, qui dilapidatis facultatibus egens ſputuam à pluribus pecuniam accipiebat. Itaque Mallius ille *Pantolabus* ſepulcro pauperum & miſerorum infertur, ſicut & Caſſius *Nomentanus* patrimonii decoctor inſignis.

12. *Mille pedes in fronte, &c.*] Datus olim fuerat locus ille ad ſepulturam plebeiorum, continens *mille pedes, &c.* Quod quidem agri ſpatium hæredibus detractum erat. Et hæc cippo inſcripta notabantur ex more. Erat enim *cippus* in agro erectus lapis ſeu limes, in quo deſignabatur certa pars agri excepta & ex teſtamento data legataque plebi, vel alicui privato.

Mille pedes in fronte, &c.] Juxta vias erant ſepulcra. Ergo ſepulcri frons eſt latitudo, at longitudo in agrum quaquà versùs intelligenda. Ita vetus inſcriptio. IN FRONTE LAT. PED. XX. IN AGR. LONG. PED. XX. &c. Valeant qui Geographicè longitudinem hìc accipiunt in majori diſtantia. Nec enim id locum habet niſi in Geographicis. Ptolem. lib. 1. cap. 6.

13. *Hæredes monumentum, &c.*] In cippo ſcribi & notari ſolebant literæ iſtæ, H. M. H. N. S. Hoc monumentum hæredes non ſequitur. Frederic. Cerutus Veronenſis ſic interpretatur locum hunc luculenter quidem: hic in Eſquiliis extabat cippus his notatus literis: ab ea parte, quæ publicam viam attingit, mille pedes agri ad ſepulturam plebis tribuuntur: ab ea verò parte, quæ conjunctos agros ſpectat, pedes trecenti. Hæc Inſcriptione: HÆRES HUNC SIBI LOCUM SEPULTURÆ NE VENDICET.

14. *Nunc licet Eſquiliis, &c.*] Nunc verò ſepulcreti amœna fœditate per Mæcenatem, jam licet frui Eſquiliarum ſalubri aëre; licet hic habitare, quin & deambulare in amœnis hortis, ubi priùs aridæ mortuorum oſſa triſtem aſpectum dabant.

Eſquiliis.] Hæc urbis Romæ regio. Epod. 5 & ult.

Salubribus.] Illuc propterea, & ad hortos Mæcenatianos in Eſquiliis ſecedebant Tiberius ad quietem, Auguſtus verò ægre ad valetudinem procurandam. Sueton.

17. *Cùm mihi non tantum.*] In hortis quidem fœdo amœnitate cœlique temperie pergratis, inquit Priapus: at id mihi moleſtum, quod veneficas inde exterminare nequeo ſepulcra frequentare aſſuetas. Fures aveſque facilè abigo, at non ita improbas anus iſtas.

Furesque, &c.] Hi ventitabant illuc ad exquiſitos fructus furripiendos: *feræ* autem ad projecta ſupplicio affectorum cadavera olim venire aſſuetæ inde via abſterrebantur; ſemperque ad locum notum, cupitamque prædam recurrebant.

20. *Has.*] Veneficas, Canidiam, Sagenam.

21. *Simul ac vaga luna, &c.*] Decorem ſuum oſtentat luna dum plena eſt: & hoc præſertim tempus ad perpetranda veneficia aſſumunt. Vide Epod. 5. & ult.

22. *Oſſa legant.*] Paulus jureconſultus: *qui à ſepulcro corpora extraxerint, vel oſſa ſubtraxerint.*

12. Vid: Hof: in Lucr: Hav: S. 437.

Vidi

Ego ipſe conſpexi Canidiam atra veſte ſuccinctam incedere nudis pedibus, crinibus ſolutis, ululantem cum Sagana ſeniore. Pallor ambas fecerat viſu terribiles. Humum caperunt unguibus effodere. Moxque diſcerpere dentibus oviculam nigram. Cruor in ſcrobem effuſus eſt, ut hinc umbras evocarent, animas reſponſa reddituras. Porro *aderat imago lanea, & altera cerea. Grandior lanea, qua minorem ceream plecteret. Cerea ſuppliciter procumbebat, ſervili ratione, ac velut mox interitura.* Veneficarum *altera inclamat Hecaten diram, altera diram Tiſiphonem. Tum aſpiceres currere angues, & canes Stygias: lunam verò erubeſcentem ſe abſcondere poſt majora monumenta, ne teſtis adeſſet iſtis ſceleribus.*

Vidi egomet nigrâ ſuccinctam vadere pallâ
Canidiam, pedibus nudis, paſſoque capillo,
Cum Sagana majore ululantem. Pallor utraſque
Fecerat horrendas aſpectu. Scalpere terram
Unguibus, & pullam divellere mordicus agnam
Cœperunt. Cruor in foſſam confuſus, ut inde
Manes elicerent, animas reſponſa daturas. [589]
Lanea & effigies erat, altera cerea; major
Lanea, quæ pœnis compeſceret inferiorem.
Cerea ſuppliciter ſtabat, ſervilibus, utque
Jam peritura modis. Hecaten vocat altera, ſævam
Altera Tiſiphonem. Serpentes, atque videres
Infernas errare canes: Lunamque rubentem,
Ne foret his teſtis, poſt magna latere ſepulcra.

ANNOTATIONES.

humilioris quidem fortunæ ſummo ſupplicio afficiuntur: honeſtiores autem in inſulam deportantur: alias aut relegantur, aut ad metalla damnantur. Vide Epod. ult. ſub finem.

Herbaſque nocentes.] E ſepulcris natas, quaſi ſacras Diis Manibus, proindeque veneficiis idoneas. Menta præ cæteris herbis utebatur. Hæc enim dicitur pellex fuiſſe Plutonis, à Proſerpina demum concepta & in herbam fuſi nominis transformata. Porro notandum Mecænatis hortis non toras Eſquilias occupatas: ſuperfuiſſe verò illic aliquot ſepulcra.

25. *Cum Sagana majore.*] Hæc Sagana liberta fuit Pomponii Senatoris, qui à Triumviris proſcriptus eſt: habuit verò ſororem natu minorem ſe. Ita vetus Commentator.

28. *Ut inde Manes elicerent.*] Cruore ſcilicet ebibendo gaudentes. Sic veteribus creditum.

29. *Animas reſponſa daturas.*] Necromantia eſt, qua magi futura per mortuos aut mortuorum umbras rimantur. Vide Epod. ult. in fine, ibique annot. lib. 1. Reg. cap. 28. Saul rex per Pythoniſſam ſuſcitat impiè animam Samuelis Prophetæ: ab eoque diſcit ſuam ſuorumque perniciem proximè futuram. *Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis, &c.*

30. *Lanea & effigies erat, &c.*] Erant ibi effigies duæ, una lanea, altera cerea. Hanc minorem altera major affligebat, vexabat, verberabat, perdere volebat. Nam & ſic cum cruciatu homines enecant veneficæ. Unde Ovid. Epiſt. Hypſipylæ:

Per tumulos errat paſſis diſcincta capillis,
Certaque de tepidis colligit oſſa rogis.
Devovet abſentes, ſimulacraque cerea fingit,
Et miſerum tenues in jecur urget acus.

32. *Cerea ſuppliciter ſtabat.*] Hæc repræſentans eum quem perditum ibant & cupiebant. At laneum ſimulacrum referebat earum veneficiis illis caput, quod alterius fagæ incantamentis liberare & exolvere contendebant.

33. *Hecaten vocat altera.*] Canidia invocat Proſerpinam umbrarum dominam, ſacrorum magicorum præſidem; dictam *Hecaten* ſeu quod victimis centum placaretur, ſeu quod annos centum errare faciat inſepultos. Ita Servius. Alii quod centum, id eſt, varias habeat virtutes & poteſtates. Nam & idcircò *triformis Hecate* vocatur à Virgilio Æneid. 4. Eſt nempè Luna in cœlo, Diana in terris, Proſerpina in inferis, Alii etiam aliter, quod Hecate appellatur, inquiunt, ab ἑκὰς *longè* quaſi radios eminus ad nos vibrans.

34. *Altera Tiſiphonem.*] Sagana vocat Tiſiphonem unam è Furiis, à plectandis cædibus ita nominatam.

Serpentes, atque videres Infernas errare canes.] Canes infernos advertantem Proſerpinam præcurrendo annunciabant: ſerpentes autem Tiſiphonem. Duas enim illas ejuſmodi affectæ nunquam non comitantur. Furiarum capillos ſerpentibus implexos, manuſque pariter armatas finxere.

35. *Lunamque rubentem.*] Pudore ſuffuſam, & abhorrentem à talibus flagitiis veneficiiſque.

36. *Poſt magna latere ſepulcra.*] Hinc patet, quod antè jam annotavi, ad Eſquilias & hortos Mæcenatis, propè extitiſſe quæpiam adhuc monumenta, quamvis alia diruta fuiſſent atque ſubmota.

Mentior

Mentior at ſi quid, merdis caput inquiner albis [590]
Corvorum; atque in me veniant mictum atque cacatum
Julius, & fragilis Pedacia, furque Voranus.
Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes 40
Umbræ cum Saganâ reſonarent triſte & acutum:
Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtum terris: & imagine cereâ
Largior arſerit ignis, & ut non triſtis inultus
Horruerim voces Furiarum & facta duarum. [591]
Nam, diſploſa ſonat quantum veſica, pepedi 16
Diffiſsâ nate ficus. At illæ currere in urbem.
Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum

Quod ſi aliquantum mentior, conſpurcetur meum *caput merdis albis corvorum, at* mictum & cacatum *ſuper me veniant Julius, mollis Pedacia, & Voranus fur. Quid referam ſingula? Quemadmodum alternatim colloquerentur anima cum Sagana, voce tenui & ſtridula. Quomodo clam humo infoderint barbam lupi, & dentes colubra maculoſa:* utque *ignis ingens corripuerit effigiem ceream: denique quo pacto averſatus ſim perſens, atque vindicaverim verba & actiones ambarum Furiarum* iſtarum. *Etenim quanto* ſonitu *crepat veſica diſrupta;* tanto ego *ficulnus* olim truncus *diviſis natibus crepui.* Protinus *autem illa* veneficæ *fugere in urbem* cœperunt. Tumque *non ſine ludibrio & cachinnis aſpexiſſes Canidiæ dentes, ac ſublimem Saganæ comam*

ANNOTATIONES.

37. *Merdis caput inquiner albis Corvorum.*] Huc facit quod in Epigram. antè cit. ad Priapum ſcribit Tibullus:

Abigimuſque voce ſæpe, cum tibi
Senexve corvus, impigerve graculus
Sacrum ferirat ore corneo caput.

Arnobius autem lib. 6. diſertè. *Non videtis ſub iſtarum ſimulacrorum cavis ſtelliones, ſoricos, muricos, blattaſque lucifugas nidamenta ponere atque habitare? ſpurcitias huc omnes conducere . . . . . In ora ſimulacri ab araneis ordiri retia, atq; inſidioſos caſſes quibus volatus innectere ſtridularum poſſint impudentiumque muſcarum? Hirundines intra ipſos adium circumvolantes tholos, jacularier ſtercoris plenas; & modo ipſos vultus, modo numinum ora depingere, barbam, oculos, naſos, aliaſque omnes partes, in quaſcunque ſe detulerit demerati proluvies pod cis?*

39. *Julius, &c.*] Quidam luxurie perditus, cætera minime notus.

Pedacia.] Muliebri nomine ob mollitiem & impudicitiam vocat per contemptum & ludibrium. Is Pedacius, vel Pediatius, dicitur fuiſſe Eques Romanus, ſuum verò patrimonium abligurijſſe, flagitioſiſque poſtea libidinibus ſerviiſſe.

Furque Voranus.] Iſte fuit Q. Lucretii Catuli libertus, furax & aſtutus apprimè: qui cùm nummulario cuidam ſurripuiſſet aliquot nummos, hos calceis inſeruit abſconditque. Deprehenſo verò ad calceos alludens quiſpiam ſubridenſque ait: Belle, ſi te non ἐκ κακτίνει, id eſt, verberibus tanquam æs tundat ac recudat.

41. *Triſte & acutum.*] Sic Æneid. 6. v. 492, umbræ ſeu animæ Græcorum apud inferos Æneam videntes obſtupeſcunt, *pars vertere terga . . . pars tollere vocem exiguam*, id eſt, exilem, lugubrem, deductam: unde & *inceptus clamor fruſtratur hiantes.* Ibid.

42. *Lupi barbam.*] Egregiè Marcilius, *vide*, inquit, *effucias magica artis:* barba lupi veneficium: at roſtrum lupi veneficiis reſiſtit, atqui barba lupi in roſtro. Plin. lib. 28. cap. 10. *Veneficiis roſtrum lupi reſiſtere inveteratum aiunt, ob idque villarum portis præfigunt.*

43. *Imagine cerea largior arſerit ignis.*] Virgil. Eclog. 8.

Aſpice, corripuit tremulis altaria flammis;
Sponte ſua, dum ferre moror cinis ipſe, bonum ſit.

Ergo hîc indicatur pernicies ejus, in quem veneficia fiebant, quique imagine cereâ adumbratus erat. Abſurdè quidam putant ignem adfuiſſe, & liqueſcente cera exarſiſſe. Imò cit. Virgilii locus contrarium docet: verbaque iſta clarè oſtendunt, *ſponte ſua.*

4. *Furiarum duarum.*] Canidiæ & Saganæ Furiis ſimilium.

47. *Diffiſſa nate.*] Ita lignum recens & adhuc viride, ſi in opus fingatur, finditur & crepat.

Ficus,] Ego Priapus ex arbore ficu deus factus.

At illa currere in urbem.] Ridicula omnia. Inſignes veneficæ, omnibus terribiles levi peditu terrentur.

48. *Canidia dentes, &c.*] Tanto pavore percelluntur illæ: ut excidant Canidiæ edentulæ appoſiti *dentes;* Saganæ verò glabræ ſeu calvæ coma ex alienis capillis addita.

Exci-

decidere, herbas item, & licia brachiis fascinata.

Excidere, atque herbas, utque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuque jocoque videres. 50

ANNOTATIONES.

Altum calendrum.] Adulterini capillitii suggestum, ut vocat Papinius, Juvenal. Sat. 6. v. 501. *compagibus altum ædificat caput.* Hinc patet novum non esse, quod nostro seculo in mulieribus videmus; atque olim etiam in earum capitibus insanas capillamenti substructiones extitisse.

Caliendrum.] Κάλλυντρον est *ornamentum.* Κάλυντρον sive κάλαυντρον *operimentum.* Hoc alii interpretantur crinem hypocriticum vel suppositicium; alii reticulum, redimiculum, galericulum: vetus Interpres, peplum capitis, seu ornamentum. Varro etiam hanc usurpat vocem in lib. qui inscribitur *Virgula divina.* Arnobius item lib. 6.

50. *Vincula.*] His hominum animos illigabant, vinciebant, detinebant.
Virgil. Eclog. 8.
Terna tibi hæc primùm triplici diversa colore
Licia circumdo.

SATIRA IX.

Describit obvii cujusdam importunam & obstinatam loquacitatem.

Pergebam fortè per viam sacram, nugas nescio quas, ut solet, mente versans, iis planè intentus. Accurrit quidam nomine dumtaxat mihi cognitus; atque apprehensâ manu mea, ait, Quomodo te habes omnium suavissime? Respondi: Benè, sicut res præsentes fluunt: tibi pariter apprecor cuncta quæ exoptas. Cum verò me sequeretur, prævenions dixi: An aliud quidpiam exposcis à me? Mox ille, ut me cognoscas, inquit: sum eruditus. Tum ego: Eò majoris à me æstimabris. Vehementer autem abire cupiens jam velocius incedebam, identidem subsistebam: famulo nescio quid in aurem insusurrabam: interea sudor ad imos tales defluebat.

I Bam forte via sacra, sicut meus est mos,
Nescio quid meditans nugarum; & totus in illis: [592]
Accurrit quidam notus mihi nomine tantum;
Arreptâque manu, Quid agis, dulcissime rerum?
Suaviter, ut nunc est, inquam: & cupio omnia quæ vis.
Cum assectaretur, Num quid vis? occupo. At ille,
Noris nos, inquit; docti sumus. Hic ego: Pluris
Hoc, inquam, mihi eris. Misere discedere quærens,
Ire modò ocyùs, interdum consistere: in aurem
Dicere nescio quid puero: cùm sudor ad imos

ANNOTATIONES.

1. *Viâ sacra.*] De eâ Epod. 4. v. 7. & Epod. 7. v. 8. vide ibi annot.

2. *Nugarum.*] Versiculorum.

4. *Arreptaque manu.*] Quasi valdè familiaris & consuetus, quamvis nomine vix Horatio notus: ergo imprudenter & inepté.

5. *Suaviter, ut nunc est, &c.*] Indolem Horatii bonam, imò egregiæ fructum educationis in eo considera, qui hominem passim molestum quin & pertinaciter importunum æquo ferat animo, nihilque durum illi aut inurbanum reponit. Quod quidem deinceps animadverte.

Cupio omnia quæ vis.] Ita loquebantur olim ad amicos.

6. *Num quid vis?*] Hæc erat dictio abire volentium, ne id durè facere viderentur: ut observat Donatus in Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. ad hæc verba:
Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, num quid velit,
Rellè, inquit. Abeo.

7. *Noris*] Cupio ut noris me: sum enim doctus. O insulsam orationem!

10 *Cùm sudor ad imos Manaret talos.*] Pro animi angore & æstu.

Manaret

Manaret talos. O te, Bollane, cerebri
Felicem: aiebam tacitus! Cùm quidlibet ille
Garriret, vicos, urbem laudaret; ut illi
Nil respondebam: Misere cupis, inquit, abire. 14
Jamdudum video: sed nil agis: usq; tenebo, (te
Persequar: hinc quò nunc iter est tibi? Nil opus est
Circumagi: quendam volo visere, non tibi notum.
Trans Tiberim longè cubat is, prope Cæsaris hortos. [593]
Nil habeo quod agam, & non sum piger: usq; sequar
Demitto auriculas ut iniquæ mentis asellus, (te.
Cùm gravius dorso subiit onus. Incipit ille: 21
Si benè me novi, non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies, nam quis me scribere plures
Aut citius possit versus? quis membra movere
Mollius? invideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hic erat: Est tibi mater, 26
Cognati, queis te salvo est opus? Haud mihi quis-
Omnes composui. Felices? nunc ego resto: (quam:
Confice, namq; instat fatum mihi triste, Sabella, [594]

Cogitabam apud me: quàm beatus tu Bollane tali cerebro! Cum verò iste quidvis effutiret, laudaret civitatem ac regiones; quod nihil responsi facerem, ait: Sollicite quæris discedere jam pridem intelligo: verum operam perdis: semper adharebo, assectabor: ecquò jamjam istinc contendis? Cui ego, Nequaquam necesse est te circumduci: aliquem invisere cupio tibi minimè cognitum; hic procul manet, ultrà Tiberim, juxta hortos Julii Cæsaris. Ille verò: *Nihil agendum instat mihi, neque sum deses: quolibet te comitabor.* Tum ego *deprimo aures velut asinus impatiens, quando plusculum oneris tergo imponitur.* Ille autem *exorsus est: Si me benè cognosco, non Viscum, non Varium cariorem me familiarem habebis. Ecquis enim versus plures ac velocius quàm ego facere valeat? Quis saltare decentius? Ego sic cano ut etiam Hermogenes invideat. Hac erat occasio interrumpendi:* Itaque aio illi: *Habesne matrem aut propinquos, quibus necessaria sit tua salus?* Respondit: *Nemo* superest *mihi: cunctos sepelivi.* Tum ego tacitè; Illi *fortunati:* miser *ego jam vivo: interficit. Enimverò urget* [595] *fatum lugubre, quod puero mihi Sabella*

ANNOTATIONES.

11. *Bollane.*] Is ὀξύχολος, iracundus, stomachosus, atque, ut ait noster Sat. 5. præced. cerebrosus, nugaces & ineptos quosq; verbis asperis amoliebatur statim, & abire procul à se abigebat, loquacitatis & loquacium omnino impatiens.

14. *Misere cupis, inquit, abire, &c.*] Confer impudentem hunc garruli sermonem cum Horatii modestâ responsione, *nil opus est te circumagi, &c.* Gall. *c'est vous donner trop de peine.*

18. *Cubat.*] Sunt qui interpretentur, ægrotat: sicut Sat. 3. lib. 2.

Mater ait pueri mensis jam quinque cubantis.

Prope Cæsaris hortos.] Longinquam proponit urbis regionem, ad abigendum garrulum, sed frustrà. Sueton. in Jul. Cæsar. cap. 83. *Populo hortos circa Tiberim publice, & viritim trecenos sestertios legavit.* Tiber. cap. 72. *Triremi usque ad proximos Naumachia hortos subvectus est: dispositâ statione per ripas Tiberis, &c.* Vide & Plutarch. in M. Bruto; ubi scribit, cùm testamento Cæsar civi cuilibet septuaginta & quinque drachmas legaviset, præterea verò etiam *hortos, quitroni Tiberim erant*, ubi nunc est Fortunæ templum, ingentem benevolentiam & admirabile desiderium omnibus fuisse.

20. *Demitto auriculas, &c.*] Metaphora à jumentis, quæ aures demittendo ostendunt suam defatigationem, ac velle se excutere impositum onus. Plin. lib. 11. cap. 37. *Aures in equis & omnium jumentorum genere, indicia animi præferunt; fessis marcida, micantes pavidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris.*

22. *Viscum, Varium.*] Hi duo fuerunt eximii Poëtæ, ingenio & eruditione clari; Horatio certè amicissimi. De Visco poted. Sat. seq. & alibi De Vario Sat. 5. præced. item lib 1. Od. 6.

25. *Hermogenes.*] Cantor famosus, de quo Sat. 3. præcedenti.

26. *Est tibi mater, &c.*] Callide vult Horatius monere garrulum, ut suæ saluti consulat in gratiam propinquorum; neve sine causa ita se circumagat ac defatiget, quin potius ipse se tantum virum torque & tam eximiis dotibus insignem familiæ suæ diu conservet.

28. *Omnes composui.*] De hujus vocis significatione dixi, ad Pers. Sat. 3, v. 104.

Felices.] Qui nimirùm tua garrulitate & inepiis sunt liberati. At ego miser *resto* discruciandus à te ac jugulandus.

29. *Sabella.*] Nutrix Horatii natione Sabella, vaticinandi perita. De Sabinis sive Samnitibus artium ejusmodi vanarum antesignanis, dixi in Epod. 17.

Quod

vetula præsagiis commotâ urnâ divinans. Ipsum, aiebat, *nec fœva toxica nec gladius hostilis interimet, nec laterum dolor, vel tussis, nec iners podagra: occidat verò loquax aliquando tandem.* Ergo *ubi primum ætate adulta erit, fugiat garrulos, si prudens est. Deveneramus ad* templum *Vestæ transacta jam parte diei quartâ: & forte debebat tunc vadato respondere, vel causâ cadere, nisi* vadimonium *obiisset. Dixit* verò: *Quæso paululum istic* me *adjuva.* At ego: *Moriar, si valeo stare vel scio leges civiles:*

Quod puero cecinit divinâ mota anus urnâ
Hunc neq; dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando consumet, cumq; loquaces,
Si sapiat, vitet, simul atque adoleverit ætas.
Ventum erat ad Vestæ, quarta jam parte diei
Præteritâ; & casu tunc respondere vadato [595]
Debebat: quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulum hic ades. Inteream, si
Aut valeo stare, aut novi civilia jura:

ANNOTATIONES.

30. *Divinâ mota anus urnâ.*] Sortilega mulier & fatidica conjectis in urnam sortibus, commotis, eductis, fatum eliciens & futura prædicens. Ista divinandi ratio viguit tum apud Græcos, tum apud Romanos. Sic autem peragebatur: Habebantur literæ dictionesque permultæ, quæ permixtæ in urnâ, & mox eductæ vel effusæ, si quid exprimerent casu & fortè conjunctæ, id esse in fatis ac divinitus præmonstrari credebatur. *Sortes, taleola aut furculi è ligno fuere non grandes: quibus litera ad divinandum insculpta, sive nota. Ea privatim habita; ea publice. Sed quæ in publico, in primis religiosa, & cana quadam veritatem sacra, in templis servabantur in arca recondita, taniis vittisque laneis seorsum involuta.* Hæc J. Lipsius Elect. 2. cap. 12. ubi *attenuatas* sponte sortes apud Liv. mox citand. ingeniosè corrigit *extaniatas*, id est, taniis vittisque solutas. Sortes Prænestæ inventas refert Cicero 2. de Divin. n. 85. ubi originem earum pariter ac vanitatem excutit. *Hoc genus divinationis vita jam communis explosit. Fani pulcritudo & vetustas Prænestinarum etiam nunc sortium nomen retinet, atque id in vulgus. Quis enim magistratus, aut quis vir illustrior utitur sortibus? Cæteris verò in locis sortes planè refrixerunt.* Hæc ille ibidem: & paulò antè. *Quid sors? Idem propemodum quod micare, quod talos jacere, quod tesseras. Quibus temeritas & casus, non ratio vel consilium valet. Tota res est inventa fallaciis, aut ad quæstum, aut ad superstitionem, aut ad errorem.* Sueton. Tiber. cap. 63. Prænestinarum sortium majestate deterritum aliquando Tiberium scribit. T. Livius initio lib. 22. inter prodigia quædam & hoc refert: *Sortes sua sponte attenuatas, unamque excidisse ita scriptam:* MAVORS TELUM SUUM CONCUTIT: *& per idem tempus Romæ signum Martis appia sua sudisse.*

31. *Hunc neque dira venena, &c.*] Verba sunt mulieris de Horatio puero vaticinantis.

32. *Laterum dolor.*] Pluritis. Cic. de Orat. 3. n. 6. *Crassus cum febri domum rediit, die quæ septimo est lateris dolore consumptus.*

33. *Loquaces.*] Vide Plutarch. de Garrulitate: ubi statim initio pronunciat illam esse morbum curari difficilem.

35. *Vestæ.*] Ædem Romæ habebat. Vesta ad clivum Capitolinum inter Palatinum & Capitolium. Varro, Festus, &c. Cic. de Nat. Deor. lib. 2. n. 67. de Vesta differit: *Hæc Dea*, inquit, *est rerum custos intimarum . . . . . Græcis ἑστία dicitur . . . . Ejus vis ad aras & focos pertinet . . . Non absunt longè ab ea Dii Penates, &c.*

Quarta jam parte diei.] Diximus alibi diem naturalem horas seu partes duodecim complecti, scilicet ab ortu Solis ad occasum. Ergo diei pars quarta hora tertia Romæ dicebatur, & respondet nostræ nonæ matutinæ. Porro quod sequitur, *& casu tunc respondere vadato Debebat*, explicatur per Martial. Epigram. 8 lib. 4. ubi consuetæ Romanis occupationes ad horas singulas notantur.

Prima salutantes atque altera continet hora,
Exercet raucos tertia causidicos.
Inquintam variosque extendit Roma labores.
Sexta quie lassis, &c.

36. *Respondere vadato Debebat.*] Garrulus in jus à quodam vocatus erat, vadesque dederat: ergo nisi adfuisset, vades ejus ac fide jussores condemnati ipsum postea egissent reum, ex lege.

38. *Paulum hic ades.*] In judicium veni quæso mecum, ad proximum tribunal Prætoris, ibique me juva contra adversarium.

Si valeo stare.] Infirmis ego cruribus haud valeo diu stans manere, in foro ante Prætorem, ubi sedere non licet. Alii *stare* interpretantur, stare in jure, seu contendere ac depugnare contra adversarium, ut faciunt Jurisconsulti, patroni, causidici.

39. *Aut novi civilia jura.*] Non sum idoneus ad suggerenda tibi verba legis ac juris causæ tuæ faventia: proindeque tibi adesse nequeo.

Et

Et propero quò ſcis. Dubiius ſum quid faciam inquit; Téne relinquam, an rem. Me ſodes. Non faciam ille: Et præcedere cœpit. Ego ut contendere durum eſt Cum victore, ſequor. Mæcenas quomodo tecum? Hinc repetit. Paucorum hominũ, & mentis benè ſanæ, Nemo dexteriùs fortunâ eſt uſus. Haberes Magnum adjutorem, poſſet qui ferre ſecundas, [596] Hunc hominem velles ſi tradere: diſpeream, ni Summôſſes omnes. Non iſto vivimus illic Quo tu rere modo, domus hac nec purior ulla eſt, Nec magis his aliena malis: nil mi officit unquam: Ditior hic aut eſt quia doctior: eſt locus uni Cuiq; ſuus. Magnum narras, vix credibile. Atqui Sic habet. Accendis, quare cupiam magis illi Proximus eſſe. Velis tantummodò: quæ tua virtus, Expugnabis; & eſt qui vinci poſſit: eoque

adde quod feſtino illuc quo noſti. Tum *ille ait, Incertus ſum quid agam; an te deſeram, an litem.* Cui ego: *Me, obſecro. Nequaquam,* inquit, *iſte; & cœpit præire. Ego, quoniam cum fortiori pugnare arduum eſt, ſequor. Inde* verò ſermonem ille *reſumit, Mæcenas quomodo tecum* agit? *Paucos amicos* recipit, inquam: *& certe ſapit* ille: *Nemo unquam uſus eſt fortunâ callidius quàm tu. Næ magnum auxiliatorem haberes, ſecundas quidem* partes *agendi peritum, ſi velles* ad Mæcenatem *perducere iſtum virum: moriar, niſi cunctos amoliri* poſſes. Ego verò: *Minimè ea ratione qua putas illic agimus: nulla domus ejuſmodi malis eſt purgatior aut remotior quàm illa; nihil unquam nocet mihi quod alius opulentior adfuerit vel doctior: ſuum quiſque gradum obtinet.* Tum garrulus: *Rem ſanè magnam dicis,* & quæ prope *ſupra fidem* ſit. *Verumenim ita eſt,* inquam. Mox ille: *Inflammas ut ardentius velim ad eum accedere.* Reſpondeo: *Satis eſt cupias: vinces, pro tua virtute: atque* is *eſt qui expugnari queat: ideoque*

ANNOTATIONES.

40. *Propero quò ſcis.*] *Volo viſere* hominem *quemdam,* ut ante dixi, *prope hortos Cæſaris* habitantem. Viam itaque ſat longam obire *propero.*

41. *Me ſodes.*] Me relinque potiùs quàm rem tuam.

Non faciam.] Minimè verò te relinquam. Scilicet ſperabat garrulum per Horatium adipiſci Mæcenatis familiaritatem, quod pluris æſtimabat perpendere lite.

43. *Mæcenas quomodo tecum?*] Sermocinationem inde repetit ille: Eſtne ſemper amicus tibi Mæcenas?

44. *Paucorum hominum.*] Non cuivis ſe familiarem exhibet: paucos admittit in ſuam amicitiam. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 16. *Paucorum hominum eſt iſte acipenſer.* Ex Cicerone, de Fato.

45. *Nemo dexterius fortuna eſt uſus.*] Tu belle admodum uſus es fortunâ, qui Mæcenatem ita deperieris. Quod ſi me ad ipſum perduceres, juvarem te mirum in modum: nec primas antè te captarem unquam, nec ullam tibi officerem: imo alios omnes hoc pacto facilè ſummoveres, primumque locum tu conſequereris. Hæc garrulus ad Horatium.

46. *Poſſet qui ferre ſecundas.*] Metaphora à ſcenicis ludis & actoribus. Hac pariter utitur Cicero Divinat. in Verrem, n. 48. & huic loco habit lucem. *Qui princeps in agendo eſt ornatiſſimus & paratiſſimus eſſe debet. . . . Apuleium eſſe video proximum ſubſcriptorem . . . . deinde habet Alienum; hunc tamen à ſubſelliis . . . Ac ne is quidem tantum contendet in dicendo quantum poteſt: ſed conſulet laudi & exiſtimationi tuæ: & ex eo quod ipſe poteſt in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid eſſe videare. Ut in actoribus Græcis fieri cernimus: ſæpe illum qui eſt ſecundarum aut tertiarum partium, cum poſſit aliquanto clarius dicere quàm ipſe primarum, multum ſummittere, ut ille princeps quàm maximè excellat: ſic faciet Alienus; tibi ſerviet, tibi lenocinabitur; minus aliquanto contendet quàm poteſt.*

47. *Hunc hominem.*] Seipſum indicat ac digito monſtrat garrulus. Plaut. Bacchid. *Hunc hominem decet auro expendi.*

Tradere.] Commendare, Mæcenatis amicitiam conciliare.

48. *Non iſto vivimus, &c.*] Reſpondet Horatius. Alia eſt longe conditio amicorum Mæcenatis. Ab his procul exulant mala & peſtes quibus ſolent ædes magnatum vexari & corrumpi. Inde verò abſunt omnis ambitio, invidia, æmulatio, criminationes, inſidiæ, ſupplantationes. Supra Sat. 6. Mæcenatem dixit *cautum & gnos aſſumere, prava ambitione procul.*

54. *Velis tantummodo, &c.*] Non ſine falſâ deriſione fatuum, vanum & arrogantem hominem palpat Horatius, ab illo expugnandam facile amicitiam ſponden Mæcenatis.

difficilem præstat priorem accessum. Diligentiam adhibebo, inquit ille; *famulos donis captabo: si hodie repulsam patior, minime absistam: occasionibus insidiabor, obviam ibo in plateis: comitabor. Nihil absque magnis arumnis vita hominibus largitur. En* verò *dum ista versat* ille, *occurrit Fuscus Aristius mihi dilectus, & qui prolè cognoscebat hunc* garrulum. *Subsistimus. Unde venis? & quo vadis? quærit, ac respondet. Cæpi vellicare & stringere brachia mollissima, innuens, oculos torquens, ut me liberaret.* Hic verò *maligne versutus ridet ac dissimulat: bilis autem urit, cur meum* Porrò addidi: *dicebas profecto velle te mecum nescio quem arcanum conferre sermonem. Recordor sane*, ait; *sed tempore loquar aptiori: hodie tricesima sabbata sunt. An velis*

[597]

Difficilis aditus primos habet. Haud mihi deero;
Muneribus servos corrumpam: non, hodie si
Exclusus fuero, desistam: tempore quæram:
Occurram in triviis: deducam. Nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit,
ecce 60
Fuscus Aristius occurrit mihi carus, & illum
Qui pulcrè nosset, Consistimus. Unde venis? & 64
Quo tendis? rogat, & respondet. Vellere cœpi
Et prensare manu lentissima brachia, nutans,
Distorquens oculos, ut me eriperet. Malè salsus
Ridens dissimulare: meum jecur urere bilis.
Certe nescio quid secretò velle loqui te
Aiebas mecum. Memini benè; sed meliori [598]
Tempore dicam: hodie tricesima sabbata, vin' tu

ANNOTATIONES.

55. *Eoque Difficilis aditus primus habet.*] Eo quod norit se vinci paulo faciliorem: ironicè. Alii perperam pro antecedenti dictione *possit*, legunt, *pascit*; & hic intelligunt, Mæcenatem assiduis officiis & obsequiis vinci amantem ac postentem adeuntibus se præstare difficilem, ut accendat magis studium ambiendi suam familiaritatem & consuetudinem, quam scit amœnissimam. Apage ista quæ omnino pugnant cum indole Mæcenatis, quam hic & alibi commendat Horatius.

56. *Difficiles aditus primos habet.*] Vide suprà Sat. 6. v. 60. & seq.

Haud mihi deero, &c.] Potiundæ jam rei spe accensus ille pollicetur diligentiam suam non defore, sed quàm stultam & futilem, animadverte.

57. *Muneribus servos corrumpam.*] Ita plerique ad procerum ædes penetrabant, servis munera largiendo.
Juvenal. S. 3. v. 184.
Quid das ut cessum aliquando salutes?

59. *Nil sine magno Vita labore, &c.*] pulcra sed malè collocata sententia, ut ait Laudinus. Ex Epicharmo.
Τῶν θεῶν πωλοῦσιν ἡμῖν πάντ' ἀγαθὰ θεοί
Labore bus vendunt nobis omnia bona Dii.

61. *Fuscus Aristius.*] Nobilis ille Grammaticus, ad quem est inscripta Ode 22. lib. 1. & Epist. 10. lib. 1.

63. *Rogat, & respondet.*] Interrogat me Fuscus *unde venis? & quo tendis?* atque mihi similia roganti *respondet.*

Vellere cœpi, Et prensare manu, &c.] Quos nobis adesse gaudemus, & à quibus auxilium speramus, eorum prensamus manus & brachia: præcipuè cum angimur, nec apertè licet conqueri. Cruq.

64. *Prensare.*] Legunt alii, *pressare.*

Lentissima brachia.] Maligne cedentia, illo dissimulante intelligere quid vellem. Alii non malè interpretantur, segnia, tarda, stupida, quæ vellicatione & prensatione non movebantur. Quo significatur frigida mens Aristii amico laboranti subvenire detrectantis. Cic. ad Attic. *Nihil ego illo novi impudentius, astutius, lentius.* Sueton. Tiber. 57. *Sava ac lenta natura ne in puero quidem latuit.*

Nutans, Distorquens oculos.] Nutibus oculisque signum dans.

67. *Certe nescio quid secreto, &c.*] Horatius instat rursum ut sibi Aristius succurrat: sed hic omnes ejus eluctatur conatus ridens, dissimulans, denique *male salsus.*

69. *Hodie tricesima sabbata.*] Hodie Judæi solemne festum celebrant, quo intermitti omne negotium fas est. His ego adstipulor: quare nec morari, nec sermones conferre tecum licet modo.

Tricesima sabbata.] Quidam explicant Neomeniam, quod novilunio sabbatum magnum Judæis haberetur. Psalm 80. *Buccinate in Neomenia tuba in insigne die solemnitatis vestræ.* Alii interpretantur Calendas mensis Nisan qui primus in æquinoctio verno dies habebat tri-

Curtis

Curtis Judæis oppedere? Nulla mihi inquam,
Religio eſt. At mî, ſum paulò infirmior unus
Multorum ignoſces: alias loquar. Hunccine ſolem
Tam nigrum ſurrexe mihi? Fugit improbus, ac me
Sub cultro linquit. Caſu venit obvius illi
Adverſarius; &, Quo tu turpiſſime? magnâ
Inclamat voce; &, Licet anteſtari? Ego vero
Oppono auriculam; rapit in jus. Clamor utrinque,
Undiq; concurſus. Sic me ſervavit Apollo.

recutis Judæis oppedere? Haud religioni 'duxero, inquam. Ego verò ducam ait; *ſum paulo ſuperſtitioſior*, atque *pluribus ſimilis, indulge* mihi: *alias alloquar*. Tum demum ego: Ergone merui *diem hunc adeo funeſtum mihi eſſe?* Interim *fugit malignus, ac me ſub gladio deſeruit*. Verum ecce *adverſarius iſti* garrulo *forte occurrit*, ſtatimque *vociferatur*; *Ecquo* nempe *tu veliſſime abis?* ad me *vero, Potes teſtis eſſe? Ego mox aurem offero*. Tum hic illum *ad judicium trahit. Exclamant ambo. Hinc & inde* plebs *affluit. Ita me Apollo liberavit.*

Erasm. l. 1. 69

ANNOTATIONES.

ginta, Alii intelligunt maximum ſabbatum & vetus Paſcha, quo agnum comedebant ritu ſanctiſſimo. Quare vero *triceſima?* Quod reverâ ab anni Judæi principio triginta numerentur hebdomades ad iſtam ſolemnitatem: videlicet à Septembri menſe quem *Tiſri* vocabant, ac dimidium ferè Aprilis, *Niſan*, quo Paſcha celebrabant. De ſabbato Judæorum diſſerui ad Juvenal. Sat. 6. v. 158. & Perſ. 5. v. 184.

70. *Curtis.*] Vide Sat. 5. in fine, annot. ad iſtas voces, *Judæus Apella.*

Oppedere.] Vox ridicula ad contemptum appoſita. Τὸ κελαπύσαι ventris crepitum emittere contra, id eſt, reſpuere, aſpernari, ludibrio habere. *Suid. Φάσκ. 1. 7. 76.*

Nulla mihi, inquam, Religio eſt.] Sanè Judaicos ritus abſque religione violarim, illoſque flocci facio, inquit Horatius.

71. *At mihi.*] Reſpondet Ariſtius: Ego contra, mores Judæorum colo unde religio mihi eſſet hodiernum feſtum cum illis non celebrare.

Unus multorum.] Εἷς τῶν πολλῶν, unus è plebe, ejus ſimilis ego pariter infirmus & ſuperſtitioſus: ſi libet, ita me appella: at mihi veniam dabis, Horati, ſi in hoc tibi contradicam.

73. *Surrexe.*] Vide ſuprà Sat. 5. ad vocem *erepſemus.*

76. *Et licet anteſtari?*] Et converſus ad me, dixit, vis anteſtari? Cui libentiſſimè annui, at de more autem obtuli tangendum. Lex 12. Tab. ita jubebat: *Si in jus vocatus, ni it, anteſtatus manum injicito: aurem anteſtati capito* vel ut habet J. Lipſ. Epiſtolic. Quæſt. lib. 4. Epiſt. 26. *Si vis vocationi fuat, anteſtaminor: ni it, aurem capito anteſtati.* Quod ſic iſte ibid. explicat: in anteſtatione, inquit, actor imam auriculam tangebat anteſtati, addens hoc verbum. *Memento.*

77. *Oppono auriculam.*] Plin. lib. 11. cap. 45. *Eſt in aure imâ memoriæ locus, quem tangentes atteſtantur*; vel potiùs *anteſtantur*: ut contra Rœvardum ex lege & more veteri aſſerit Lipſius mox citatus.

Rapit in jus.] Poſt factam anteſtationem licebat trahere in jus vel reluctantem reum.

78. *Apollo.*] Bonorum is poetarum tutor ac vindex. Alii reſpici volunt ad Auguſti forum, ubi erat ſtatua Apollinis eburnea eo ipſo in loco, in quo jus dicebatur. Plin. lib. 36. cap. 5. Juvenal. Sat. 1. v. 128.

Sportula; deinde forum, jurisque peritus Apollo.

SATIRA X.

Quod de Lucilio in quarta ſuperiori ſcripſerat, in hac aſſerit & explicat.

Scripſi nimirum Lucilii carmina ire pede incondito. Ecquis tam ſtultè eſt Lucilii defenſor, ut id minimè concedat? Verum illic *ipſe eadem in membrana laudatur, quod acerbitate plurima civitatem perfricuit. Neque verò id* ei *largiens, alia perinde concedam. Hoc etenim pacto mimos etiam Laberii velut pulcra carmina celebrarem.*

NEmpe incompoſito dixi pede currere verſus
Lucilî. Quis tam Lucilî fautor ineptè eſt,
Ut non hoc fateatur? At idem quod ſale multo [600]
Urbem defricuit, chartâ laudatur eâdem. (ſic
Nec tamen hoc tribuens, dederim quoq; cætera: nam
Et Laberî mimos, ut pulcra poëmata, mirer. 6

ANNOTATIONES.

Hoc primum te, lector, monitum volo, ſpurios octo verſus huic Satiræ præfixos legi in quibuſdam manuſcriptis, quos ne deſideres, hic apponendos cenſui. Sic habent:

Lucili quam ſis mendoſus, teſte Catone
Defenſore tuo pervincam, qui male factos
Emendare parat verſus. Hoc lenius ille
Eſt quo vir melior. Longe ſubtilior illic
Qui multum puer, & loris & funibus udis
Exornatus, ut eſſet opem qui ferre poetis
Antiquis poſſet contra faſtidia noſtra,
Grammaticorum a multum doctiſſimus. Ut redeam illuc,

Nempe incompoſito &c.

Horum ſenſus eſt iſte: Si quidem Cato Lucilii admirator, ejus tamen verſus complures emendare parat certè non carent mendis. Verum eſt qui Lucilium Catone meliùs defendat: is nempe qui ſecum defert funes & flagella, quibus percutiat & coerceat eos omnes qui obtrectarint Lucilio & veteribus Poetis. Et hæc ironice. Quæ quidem oſtendunt & Lucilium habuiſſe reprehenſores dudum, & pariter fautores etiam *inepte*, quod ait hîc Horatius.

1. *Nempe incompoſito, &c.*] Hoc certè eſſe legitimum hujus Satiræ ex abrupto exordium ſanxerunt eruditi.

Incompoſito dixi pede, &c.] Lucilium, fateor, reprehendi; dixique duriuſculos eſſe ejus verſus: ſed laudavi pariter quod vitioſos cives Rom. acriter inſectatus ſit. Uno verbo nec debita negavi elogia, nec indebita conceſſi. Sanctus Hieron. Epiſt. 45. ad Pammach. *mordetur*, inquit, *& Lucilius quod incompoſito pede currat, & tamen ſales ejus lepoſque laudantur.*

3. *Ut non hoc fateatur?*] Sic eſt. Sunt qui probent omnia in eo quod aliqua parte admodum placuit, nolintque fateri nævos ineſſe ei, in quo perfecta quæpiam admirantur. Verumtamen *nihil eſt ex omni parte beatum.*

Sale multo urbem defricuit.] Sanctus Hieronymus Epiſt. 47. de vitand. ſuſp. contub. *ubi illa quondam conſtantia, quâ multo ſale urbem defricans Lucilianum quidpiam retuliſti?* Perſ. Sat. 1. v. 114.

. . . . *ſecuit Lucilius urbem:*
Te Lupe; te Muti, &c.

Lege Cic. lib. 1. de Finib. n 9. ubi Lucilii refert verſus. Vide & quæ annotavi ad Perſ.

5. *Nec tamen hic tribuens, dederim quoque cætera.*] Ita profecto æquus rerum æſtimator eſt Horatius & rectus judex: quidquid velit Quintil. lib. 10. cap. 1. ubi, *Lucilius*, inquit, *quoſdam ita dedítos ſibi adhuc habet amatores, ut eum non ejuſdem modo operis auctoribus ſed omnibus poetis præferre non dubitent. Ego quantum ab illis tantum ab Horatio diſſentio, qui Lucilium fluere lutulentum, & eſſe aliquid quod tollere poſſis, putat. Nam eruditio in eo mira, & libertas atque inde acerbitas, & abunde ſalis. Multo eſt terſior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus.* Senſus Horatii: Tribuens Lucilio quod ſalibus & acerbitate polleat, non proinde fateor pulcra eſſe, concinna, & perfecta ejus poemata. Alias etiam laudare & mirari oporteret mimos utpote dicacitate præſtantes.

6. *Laberi mimos.*] Comœdias Laberii ſalibus & facetiis plenas. Sueton. Jul. Cæſar. cap. 39. *Ludis mimum ſuum egit Decimus Laberius eques:* & quod Cæſari admodum placuiſſet, *donatus quingentis ſeſtertiis, & annulo aureo, ſeſſum in quatuordecim è ſcena per orcheſtram tranſiit:* Hunc verò tranſitum minim è ferens Cicero eos ludos tum ſpectans, Laberio ſedile quærenti ait: *Recepiſſem te, niſi auguſtè ſederem:* ſimul & illum reſpuens, & in novum ſenatum jocatus, cujus numerum Cæſar ſupra fas auxerat. Id

Ergo

Ergo non ſatis eſt riſu diducere rictum
Auditoris: & eſt quædam tamen hîc quoq; virtus:
Eſt brevitate opus, ut currat ſententia, neu ſe [601]
Impediat verbis laſſas onerantibus aures.
Et ſermone opus eſt, modo triſti, ſæpè jocoſo,
Defendente vicem modò rhetoris, atque poëtæ,
Interdum urbani, parcentis viribus, atque
Extenuantis eas conſultò. Ridiculum acri
Fortiùs & meliùs magnas plerumque ſecat res.
Illi, ſcripta quibus comœdia priſca viris eſt, [602]
Hoc ſtabant, hoc ſunt imitandi: quos neq; pulcher

Itaque non ſufficit riſu extendere cachinnos auditoris: quanquam eſt in hoc quoque nonnulla virtus. Brevitas requiritur, ut ſententia fluat, neve ſe involvat dictionibus aures offendentibus & fatigantibus. Item requiritur ſermo nunc ſeverus, nunc hilaris, ſuſtinens vices quandoque rhetoris, ac poeta, alias faceti, qui vires continet, & illas datâ operâ diminuit. Certè res magnas aliquando jocoſum decidit efficacius & aptius quam acerbum. Eo pollebant, in eo ſunt imitatione digni homines illi à quibus vetus commœdia condita eſt: quos nunquam

ANNOTATIONES.

verò non impune. Reſpondit enim Laberius: *Mirum ſi anguſta ſedes, qui ſoles duabus ſellis ſedere:* exprobrans Ciceroni levitatem & lubricum fidei. Hæc Macrob. Saturnal. lib. 2. cap. 3. & lib. 7. cap. 3. Vide ejuſdem lib. 2. cap. 7. Gell. lib. 10. cap. 17. & Cic. lib. 7. Epiſt. 11.

Mimos.] Mimus erat fabula planè dicax, ab uno actore agi ſolita, nec in plures actus diviſa; abſque exordiis, ſine cantu & geſticulatione. Diomed. Item, eſt factorum cum laſcivia imitatio: unde nomen à μιμεῖσθαι *imitari.* Gell. lib. 17. cap. 14. *C. Cæſarem,* inquit, *ita Laberii maledicentia & arrogantia offendebat, ut acceptiores & probatiores ſibi eſſe Publii quàm Laberii mimos prædicaret.*

9. *Ut currat ſententia.*] Ne vel nimia brevitas obſcuram faciat orationem, vel prolixitas verbis pluribus animum legentis oneret & impediat; in quo peccabat Lucilius. Huc pertinet quod Auguſtus Agrippinam neptim admonebat in quadam Epiſtola; ejus nempè laudans ingenium, cùm de ſuâ vita caſibuſque ſuorum commentarios ſcriberet, aiebat: *Opus eſt dare te operam ne moleſte ſcribas.* Sueton. Octav. cap. 86. Tacit Annal. 4.

12. *Modo rhetoris, atque poëta, Interdum urbani.*] Horatius, egregie ſuo more, tres iſtas virtutes requirit ſatirographo? defendat vicem *rhetoris,* argumentis pugnando; *poëta,* ſolertem & aptam dictionem adhibendo; *urbani,* ſalibus & jocis quædam etiam gravia traducendo ſolvendoque. Cic. 1. de Orat. n. 17. *Accedat lepos quidam, facetiaque, & eruditio libero digna, celeritaſque & brevitas reſpondendi & laceſſendi, ſubtili tamen tacitate & urbanitate conjuncta.*

13 *Parcentis viribus.*] Sapienter, conſultò, callidè, ſtylum acrem aliquando coercentis; neque ſemper acerbe excandeſcentis aut mordicùs lacerantis. Et hoc vitii habebat Lucilius, qui paſſim *enſe velut ſtrictо ardens infremit*; Juvenal. Sat. 1. v. 165. atque auditorem ita dente carpit ut etiam *genuinum frangat.* Perſ. Sat. 1. v. 115. Noſter contra, ut ait ibid. Perſius,

Omne vafer vitium videnti Flaccus amico
Tangit, & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

14. *Ridiculum acri fortius, &c.*] Nonnunquam ſermo hilaris, facetus, ſalſus, feſtivus plus valet & efficit quàm vehemens, gravis, pugnax, dicax, acerbus. Hic enim adverſarium irritat, & vires novas colligere impellit; at ille quaſi nervos ſuccidit, ac proſternit. Gorgias Leontinus dicebat, res ſeveras riſu, riſum rebus ſeveris diſcuti: ex Ariſtot. l. 3. de arte dicendi. Gell. lib. 12. cap. 12. ita ſcribit: *Hæc quoque diſciplina rhetorica eſt, callide & cum aſtu res criminoſas citra periculum confiteri: ut ſi objectum ſit turpe aliquid, quod negari non queat, reſponſione joculari eludas . . . Ita Cicero, urbano facetoque dicto diluit id quod inficiari non poterat, &c.* Scilicet cùm à Pub. Sylla, quî tum reus erat, pecuniam mutuò, ad emendam in palatio domum, accepiſſet atque hæc ei exprobrarentur: utrumque firmiter negavit: atque tum, inquit, verum ſit accepiſſe me pecuniam, ſi domum emero. At re ſubinde prodita, emptaque domo, cùm hoc mendacium in ſenatu ei ab inimicis objiceretur, riſit ſatis reſpondisque: *parum certe conſulti homines eſtis, qui ignoratis, prudentis & cauti patris familias eſſe, quod emere velit empturum ſe negare propter competitores emptionis.* Id. Ibid. Vide Orat. pro L. Muræna: ubi cavillans aſtutè Cicero adverſarii Catonis auctoritatem eludit vincitque.

16. *Illi, ſcripta quibus, &c.*] Comœdiæ veteris auctores, Eupolis, Cratinus, Ariſtophanes, &c. De quibus Sat. 4. præced.

17. *Hoc ſtabant, &c.*] His virtutibus, quas modò laudavi, excellabant: variâ eruditione, ſententiarum argutâ brevitate, ſatyricum ſalem aptè affricabant, acrimoniam ſtyli modò exerentes, interdum cohibentes & conſulto viribus parcentes, &c.

evolvit aut bellus Hermogenes, aut simius iste nihil sciens canere nisi Calvum & Catullum. Atenim Lucilius *laudabile* hoc *præstitit quod Græcas voces Latinis miscuit. O stupidi in literis! Ergone existimatis arduum & admirabile quod fecit Pitholeon Rhodius? Sed, inquies, dulcior est oratio utroque sermone constans velut si vinum Falernum misceatur Chio.* Verumenim *quandoquidem condis* tu *carmina, quæro* à te *si tibi defendenda esset difficilis causa Petilii accusari, utrum patria videlicet & Latini parentis immemor, satageres quæsita foris vocabula patriis admiscere*

Hermogenes unquam legit, neque simius iste,
Nil præter Calvum & doctus cantare Catullum?
At magnum fecit, quod verbis Græca Latinis
Miscuit. O seri studiorum! quive putetis [603]
Difficile & mirum Rhodio quod Pitholeonti
Contigit. At sermo linguâ concinnus utrâque
Suavior: ut Chio nota si commista Falerni est.
Cum versus factas, teipsum percontor, an, & cùm
Dura tibi peragenda rei sit causa Petilli,
Scilicet oblitus patriæque patrisque Latini,
Cum Pedius causas exsudet Poplicola, atque
Corvinus patriis intermiscere petita

ANNOTATIONES.

18. *Hermogenes.*] Tigellius, acer Lucilii fautor, de quo Sat. 3. præced.

Simius iste.] Demetrius poëta & fabularum actor, de quo paulò post *simius*, corpore deformis; vel ineptus & insulsus imitator.

19. *Nil præter Calvum, &c.*] Uterque ille hos tantum poetas amatoria scriptitantes legebat, nunquam vero eximios illos veteris Comœdiæ ac perfectorum hujus generis carminum scriptores. Sic Horatius Hermogenem & Demetrium imperitiæ notat pariter atque luxuriæ: indeque probat Satiræ veras ignorasse virtutes; & hinc illos esse ineptos admiratores Lucilii.

Calvum.] Cor. Licinius Calvus in poematis scribendis perelegans, ingenio lepido & urbano; Catulli poetæ amicus fuit. Cicero in Epist. eum laudat, atque Iambicis præstitisse: quibus civitate etiam principes, Cæsarem & Pompeium acerrimè infectari minimè dubitavit. Quintil. & Seneca Calvum scribunt contendisse cum M. Tullio de principatu eloquentiæ. Petr. Crinit. Gregor. Gyrald. &c.

Catullum.] C. Valer. Catullus Veronensis, in urbe claruit quo tempore Terentius Varro: Docti cognomen adeptus est peculiari epitheto, ex eruditorum consensu: Val. Martialis ad Macrum.

Nec multos mihi præferas poëtas,
Uno sed tibi sim minor Catullo.

Scripsit Lyrica, Elegias, Epigrammata Commendatur mirum in modum à Gellio. Crinit. de eo vulgatum est distichon istud:

Tantum parva suo debet Verona Catullo,
Quantum magna suo Mantua Virgilio.

20. *An magnum fecit, &c.*] Ita loquuntur Lucilii fautores: quos refellit Horatius deinceps. Insulsi nimirum palati homines id laudabant quod est fatuum & vitio vertendum; pempe, *verbis Græca Latinis miscere.* Lucilius apud Cicer. de Finib. 1. 1. 9.

Χαῖρε, inquam Tite . . . χαῖρε. &c.
. . Lælius' clamores sophos ille solebat.
Edere, &c.

Apud Non. Marcel. in voce *compernes*: Lucil. Sat. l. 3.

Nunc censes καλλιπάτρας καλλιφύρους *illam.*
. . . . . .
Comternam aut varam fuisse Amphitryonis
Ἀκοίτιν *Alcmenam,* . . . . . ;
Τυρβινίαν τε *Sosiam, &c.*

21. *O seri studiorum.*] Ὀψιμαθεῖς, qui serò animum ad studia appulerunt, proindeque minus eruditi: contrà παιδομαθεῖς, qui ab ipsa puericia literis incubuerunt.

Quive putetis.] Al. *Quine:* quæ particula respondet Græc. γε *utique certe:* nec redundare est existimanda. Priscian. lib. 16. cap. 1. Alii interrogativè accipiunt.

22. *Pitholeonti.*] Pitholeon, ex insula Rhodo, Epigrammata quædam insulsa composuit; & Græcis vocibus infercire amavit.

23. *Ut Chio nota si, &c.*] Falernum vinum paulò austerius temperabatur lenitate Chii. Quid sit *nota* illa, vide lib. 2. Od. 3. v. 8. ubi & de *Falerno*, pariter & lib. 1. Od. 20. De *Chio* lib. 3. Od. 19. v. 5.

26. *Petilli*] De Petillio fure aureæ Jovis coronæ, jam mentio fuit in Sat. 4. superiori.

27. *Latini.*] Quidam legunt. *Latine*, & jungunt cum sequentibus. Sed non placet ista mutatio, quanquam à viris sanè gravibus invecta.

28. *Pedius Poplicola.*] Hic filius fuit Q. Pedii, qui à Jul. Cæsare scriptus hæres; & Consulatum Romæ gessit cum Augusto, post Hirtium & Pansam.

Exsudet.] Magnis sudoribus elaboret, ad puritatem sermonis patrii asserendam.

29. *Corvinus.*] Messala Corvinus domi valdè nobilis, ac pariter clarus orator atque Græcis vocibus Latinæ orationi admixtis infensus: σχοινοβάτης Latinè funambulum reddidisse fertur. Quintil. lib. 10. cap. 1. *Messala* inquit

Verba

Verba foris malis, Canuſini more bilinguis?
Atqui ego cùm Græcos facerem, natus mare citra, 31 [604]
Verſiculos; vetuit me tali voce Quirinus
Poſt mediam noctem viſus, cùm ſomnia vera;
In ſilvam non ligna feras inſaniùs, ac ſi
Magnas Græcorum malis implere catervas. 35
Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona, dumq;
Diffingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo,
Quæ nec in æde ſonent certantia, judice Tarpa; [605]

ad inſtar Canuſini duplici linguâ utentis; contra quam Pedius Poplicola & Corvinus orationes puras elaborant? At cùm verſus Græcos meditarer, natus ego cis mare, Quirinus apparuit de mediâ nocte, tunc *quando vera* ſunt *inſomnia,* ac *me prohibuit his verbis: Non ſtultius in ſilvam portes ligna, quàm magnas Græcorum turmas augere ſtudeas.* Itaque *dum inflatus Alpinus jugulat Memnonem, & dum cœnoſum Rhani fontem deformat, ego iſta ſcribo ludens, nec recitanda in Apollinis templo ad certamen, Tarpa Judice,*

ANNOTATIONES.

nitidus & candidus, & quodammodo pra ſe ferens dicendo nobilitatem ſuam. Crinitus de hon. diſcipl. lib. 1. cap. 12. inter alia de illo non pauca, ſic habet: De ejus ſingulari prudentiâ & gravitate teſtimonium extat ampliſſimum M. T. Ciceronis. Sic enim ad Brutum: Meſſalæ, inquit excellentiam non poſſum ſilentio præterire. Cave putes quemquam eſſe illi ſimilem conſtantia, cura & ſtudio Reipublicæ atque eloquentia, qua mirabiliter excellit. Tametſi Meſſala idem cùm provectior foret, memoriæ ſenſum ſic amiſit, ut ſui quoque nominis oblitus tradatur. Idque ei biennio ante obitum contigit: quod Orbilio itidem Beneventano accidiſſe conſtat. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 11. cap. 13. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 20 &c.

30. *Canuſini more bilinguis.*] De Canuſio oppido Apuliæ, jam jam dixi ſupra ad Sat. 5. ſub finem. Hoc à Diomede conditum: hincque cives partim Græcè partim Latinè loquebantur. Totus etiam ille terrarum tractus magna Græcis eſt appellatus.

31. *Natus mare citra,*] Apud fines Apuliæ in Italia; non ultrà mare, in Græcia.

32. *Vetuit, me tali voce Quirinus.*] Lepida fictio. Quirinus Latini populi ſermoniſq; auctor & conditor deterruit à ſcribendis Græcè verſiculis.

33. *Cum ſomnia vera.*] Quando jam coctis alimentis purgatiores eſſe debent ſenſus. Atq; ita ſtatuebat veterum ſuperſtitio. Tertull. de anima, ap. 22. *Certiora & collatiora ſomniari affirmant ſub extremis noctibus, quaſi jam emergente animarum vigore, producto ſopore, &c.* Philoſtrat. lib. 2. *Si tempus antelucanum ſit & ſomni matutini, conjectant ſomnum illud, quaſi tunc animâ verum videnti.* Theocrit Idyll. 19 initio ſcribit, à Venere immiſſum Europæ ſomnium, cùm tertia pars noctis ſtaret, proxima jam aurora, quando ſomnus oculos molli vinculo definet, ac tum veracia paſcuntur inſomnia. Tibull. lib. Eleg. 4.

Dii meliora ferant, ne ſint inſomnia vera,
Quæ tulit extrema proxima nocte quies.

Ovid. Epiſt. Heronis.

Namque ſub auroræ, jam dormitante lucerna,
Tempore quo cerni ſomnia vera ſolent.

34. *In ſilvam non ligna, &c.*] Verba ſunt Quirini Horatium redarguentis.

35. *Magnas Græcorum catervas.*] Ingentem numerum Græcorum Poetarum vel Poematum.

36. *Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona.*] Ego, inquit, noſter, à Quirino edoctus has ludo ſatiras; dum alii carmen heroicum miſerè diſperdunt, temere ac ineptè attentantes grave ſcribendi genus: v. g. dum Alpinus de Memnone (ex Heſiodi Theogonia) ab Achille interfecto tam inſulſam Tragœdiam profert inflatis quidem & turgidis verſibus, ut ipſe magis quàm Achilles Memnonem jugulare videatur.

Alpinus.] Aulus Cornelius Alpinus iſte longè eſt alius ab inſigni poeta Cornelio Gallo, de quo Virgil. Eclog. 10. ut eruditè monet Torrentius contra Cruquium.

37. *Diffingit Rheni luteum caput.*] Idem Alpinus Epicum etiam carmen molitus fuerat de bello Germanico, ubi Rhenum deſcripſerat adeò perditè, ut nobile flumen deturparet, limpidis aquis pulcroque capiti quaſi lutum, grandi certè argumento ſordes aſpergens. Non abs re putes hic alludi ad morem pingendi effingendique fluvios ſpecie humana, ex urna aquam fundentes. Sunt qui legant *defingit*: alii, *depingit*: ſed minus bene.

38. *Quæ nec in æde ſonent certantia.*] Hæc inquam, ſcribo ludens, minimè verò propalanda in certaminibus & commiſſionibus poëtarum ab Auguſto inſtitutis, apud Apollinis Palatini templum. De quo diſſerui dudum in Perſii Prologo. Vide Sueton. Octav. cap. 89.

Judice Tarpa.] Spurius Metius Tarpa recitantium auditor aſſiduus; unuſque è quinque arbitris, quorum debebant calculo probari quæ in æde Muſarum proponebantur: nec in ſcenam perferebantur quæ ab eis fuiſſent exploſa. De illo iterum in Epiſt. ad Piſones, v. 387.

nec reponenda bis terque in theatro ad ſpectaculum. Tu quidem, ô Fundani, ſolus viventium noſtri urbanè ſcribere verſus comicos in quibus meretrix aſiuta & ſervus decipiunt vetulum Chremetem. Pollio principum geſta refert pede ter percuſſo, Varius carmen heroicum exequitur tam ſtrenue quam ullus alius. Muſa ſilvarum amantes donarunt Virgilio tenerum ac lepidum. Illud reſtabat à Varrone Atacino & aliquot aliis tentatum fruſtra, quod felicius expedire poſſem ego, auctore tamen inferior: cui nequaquam velim auferre lauream magnâ cum laude capiti ejus aptatam. Sed dixi illum currere cœnoſum, ſæpe vehentem aſſumenda plura certe rejiciendis. Dic verò precor,

Nec redeant iterum atq; iterum ſpectanda theatris?
Argutâ meretrice potes, Davoque Chremeta
Eludente ſenem, comis garrire libellos
Unus vivorum, Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percuſſo. Forte epos acer,
Ut nemo, Varius ducit: molle atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure Camœnæ. [606]
Hoc erat, experto fruſtra Varrone Atacino,
Atq; quibuſdam aliis, meliùs quod ſcribere poſſem,
Inventore minor: neq; ego illi detrahere auſim
Hærentem capiti multâ cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, ſæpe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. Age quæſo,

ANNOTATIONES.

39. *Iterum ſpectanda theatris.*] Neque dramata compoſui in ſcenam producenda, ad auram vulgi & publicum favorem captandum. Hac ſum etenim ambitione procul.

40. *Argutâ meretrice potes, &c.*] O Fundani, ſolus poetarum qui modò vivunt, peritus es, atque unus ſcitè ac facetè vales ſcribere comœdias: in quibus *arguta meretrix* & ſervus aſſutus *comiter garrientes eludunt ſenem*, ejus crumenam emungunt, &c.

Davoque Chremeta.] Alluſio eſt ad Terentii Andriam, ubi Chremes ſenex, Davus ſervus, potæ ſunt perſonæ comicæ.

41. *Comis.*] Hæ voces comis, comœdia, comeſſatio, habent originem à κῶμος feſtivitas. Hoc etiam nomine colebatur Deus hilaritatis & laſciviæ. Varro 6. de Ling. Lat.

42. *Fundani.*] Mirum ſanè quod à nemine uſquam laudetur Fundanus ille, quem tam inſigni elogio exornat Horatius.

Pollio regum Facta canit.] Tragœdias eleganter ſcribit: *pede ter percuſſo*: verſibus ſcenariis tres dimenſiones habentibus: qui *ſenos reddunt ictus*; ut eſt in Epiſt. ad Piſon. v. 253. In tragœdiis nempe, ut norunt omnes, *facta regum* ſunt argumenta conſueta & verſus Iambici trimetri duntaxat adhibentur. Vide lib. 2. Od. 1. ubi de Pollione, &c.

43. *Forte epos.*] Varius epicum carmen ſtrenuè exequitur; *forte*, quippe quod nequit expediri ſine forti & conſtanti ſpiritu, & vena abundanti ac divite, eſtque opus longum, animique ſolertis ac diù multumque attenti. Vide lib. 1. Od. 6. ubi de Vario excellenti poeta. Item Petr. Crinit. Poet. Lat. lib. 3. cap. 44.

44. *Molle atque facetum Virgilio, &c.*] Virgilius Bucolica & Georgica ſtylo molli & idoneo compoſuit. Tunc nimirum Æneis nondum in lucem prodierat, cùm ſcriberet iſta Horatius.

Facetum.] Quintil. lib. 6. cap. 3. *Facetum non tantum circa ridicula opinor conſiſtere. Nec enim diceret Horatius, facetum carminis genus: natura conceſſum eſſe Virgilio. Decoris hanc magis & exculta cujuſdam elegantiæ appellationem puto. Ideoque in Epiſtolis Cicero hac Bruti verba refert:* næ illi ſunt pedes faceti, &c. *quod convenit cum illo Horatiano.* Molle atque facetum.

46. *Hoc erat, experto.*] Carmen ſatyricum erat, quod ego meliùs aliis multis poſſem ſcribere; non tamen par Lucilio inventori.

Experto fruſtra Varrone Atacino.] Pub. Terent. Varro Atacinus, ab Atace Narbonis Galliæ vico vel fluvio cognominatus, iis natus temporibus quibus Cicero & Hortenſius clari habebantur in eloquentiâ; ingenio præclaro fuit: ſcripſit Epigrammata, Elegias, & alia mirifico ſtudio. Argonautica ejus celebrant Probus Valerius, aliique Grammatici, & ex illis ſæpe verſiculos referunt. At in Satiris fruſtra deſudavit. Adeo verum eſt quod canit in Eclog. Virgilius: *non omnia poſſumus omnes.* Vide Petr. Crinitum, lib. 2. cap. 31. Quintil. lib. 10. cap. 1. ita ſcribit: *Atacinus Varro in iis per qua nomen adeptus eſt, interpres operis alieni, non ſpernendus quidem, verum ad augendam facultatem dicendi parum locuples.* Ejus etiam meminit Euſeb. Chron. natumque refert ad Olymp. 174. annis circiter viginti à morte Lucilii: & Græcas literas ſummo ſtudio didiciſſe anno ætatis 35.

48. *Inventore minor.*] Quod Lucilius Satiras primas ſcripſit, & quod *miram eruditionem, libertatem, acerbitatem, & abunde ſalis* habet, hinc eo ſe minorem profitetur noſter, quamquam *terſior multo ac purus magis, & ad notandos mores præcipuus*: ut fatetur Quintil. antè citatus.

Tu

Tu nihil in magno doctus reprendis Homero?
Nil comis tragici mutat Lucilius Attî?
Non ridet verſus Ennî gravitate minores, [607]
Cùm de ſe loquitur, non ut majore reprenſis? [608]

numquid tu eruditus nihil redarguis in Homero magno? Numquid Lucilius ipſe facetus nihil mutat Attii Tragœdiarum ſcriptoris? An non deridet Ennii verſus quoſdam *leviores, quando loquitur de ſeipſo haud tanquam perfectiore iis qua carpit?*

ANNOTATIONES.

52. *Homero.*] Qui bonus licet & magnus interdum ipſe dormitaſſe reperitur: neque omnino eſt ſine mendis, quamvis agnoſcutar ab univerſis ingenio, arte, eruditione, aliiſque virtutibus, omnium facilè princeps. Vide Longinum.

53. *Nil comis tragici mutat Lucilius Atti?*] Si Lucilius ipſe in prioribus poëtis quædam emendat: cur nos Lucilium ad trutinam non revocabimus?

L. Attius.] (*Accius* ſcribunt quidam) Tragœdiarum ſcriptor, Pacuvio paulò junior, ingenio acri fuit. Ejus verſibus exornari templorum ac monumentorum aditus volebat Decius Brutus, teſte Cicerone in orat. pro Archia poëta, n. 27. Pacuvius autem Accii Tragœdiam Atreum laudavit velut grandem & ſonoram: reprehendit verò quaſi ſubacidam & duriuſculam. Quod faſſus eſt Attius; addiditque, ſe non pœnitere, quia ſicut poma acerba primum & dura paulatim fiunt mitia; ita & ingenia: contra quæ vieta gignuntur & mollia, ad verum frugem & maturitatem nunquam perveniunt; ſed potiùs ac magis putreſcunt. Vide Crinit. de Poëtis lib. 1. cap. 7. Gell. lib. 13. cap. 2. & lib. 18. cap. ult. ubi ſic ſcribit in fine: *poſtea Q. Ennius, & juxta Cacilius & Terentius, ac ſubinde Pacuvius, & Pacuvio jam ſene Attius, clariorque tunc in Poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit.* Attius Tragœdias bene multas ſcripſit, quarum fragmenta quædam ſuperſunt: Cœmedias etiam. Quam fortaſſis ob rem *comis Tragicus* hic appellatur. Vulgò tamen vox *comis* non in Genit. accipitur, ſed in Nominat. referturque ad ſeq. *Lucilius.* Tragœdiæ Accii celebrantur, Phœnice, Medea, Menalippus, Alcmæon, Prometheus, Atreus, Philoctetes, Neoptolemus, &c. in primis autem Argonautæ, unde eſt illud carmen de Argo navi laudatiſſimum:

. . . . *Tanta moles labitur*
Fremebunda ex alto, ingenti ſonitu & ſtrepitu,
Pra ſe undas volvit: vortices vi ſuſcitat.
Ruit, prolapſa pelagus reſpergit: proſiluit.
Ita dum interruptum cretas nimbum volvit:
Dum quod ſublime ventis expulſum rapier
Sæpum; aut procellis, vel globoſos turbines
Exiſtere ictos undis concurſantibus;
Niſi quas terreſtres penitus ſtrages conciet:
Ante ſorti Triton ſuſcinâ verrens ſpecus
Subter radices penitus undanti in freto
Molem ex profundo ſaxeam ad cœlum eruit.

Vide & apud Cic. cit. Attii verſus, variis locis de Divin. 1. n. 44. &c.

54. *Enni.*] Q. Ennius Poëta natus eſt Tarenti, vel, ut plerique volunt, Fundiis in oppido Salentinorum, ut Tullius pro Archiâ, *Rudium hominem* vocat, & mire commendat Ennium; nec minus alii, velut acri virum ingenio, eruditione multiplici, fide, comitate, probitate, doctrina omninò ſingulari. Floruit temporibus Plauti Comici & M. Catonis oratoris clariſſimi. Quem deinceps ſecuti ſunt Cæcilius, Pacuvius, Attius, &c. Permulta compoſuit vario carmine, Annales, Tragœdias, Comœdias, Satiras, &c. ex Lucretio lib. 1. 118.

Ennius . . . primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per gentes Italas hominum qua clara clueret.

Quintilianus Ennium ſcribit pari veneratione colendum, ac ſacros vetuſtate lucos, in quibus grandia robora non tantam habent ſpeciem quantam religionem. Ennii verſus affert Cicero pluribus locis. Lege de Divin. 1. n. 40. &c. Vide & Macrob. Saturnal. lib. 6.

Ridet verſus gravitate minores.] Quamvis tanti habitus eſt Ennius, in ejus carminibus quædam rectè reprehendit ac deridet Lucilius tanquam haud ſatis graviter & accurate ſcripta. Annæus Seneca Epiſt. ad Lucil. *admiror*, inquit, *eloquentiſſimos viros & doctos Ennio, pro optimis ridicula laudaſſe:* & hoſce de Cethego verſus Ennii affert:

Is dictus cunctis olli popularibus olim
Qui tum videbant homines atque avum agitabant,
Flos delibatus populi, Suadæque medulla.

Ennium tamen defendit Gell. lib. 12. cap. 2. Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 4. & lib. 6. cap. 3. *Nemo*, inquit, *ex hoc vilis putet veteres poëtas, quod verſus eorum ſcabri nobis videntur. Ille enim ſtylus Enniani ſeculi auribus ſolus placebat: diuque laboravit ætas ſecuta, ut magis hunc molliori ſtylo acquiſceretur.* Neque verò præterire hic licet aut ridiculos aut ſcabros Ennii verſiculos iſtos:

O Tite, tute Tati tibi tanta tyranne tulisti.
At tuba terribili ſonitu taratantara dixit.

55. *Cum ſe loquitur, &c.*] Cùm Lucilius quoſdam Ennii verſus ridet ac reprehendit, non tamen eo ſe majorem dicit: ſic ego Lucilii quædam reprehendens, haudquaquam me illi

Quid

Quid pariter impedit nos ſcripta Lucilii evolventes diſquirere, an ejus, an verum natura difficilis prohibuerit verſus limatiores & ſuavius fluentes? Quod ſi aliquis id unum ſatis habet carmen *aliquod includere ſex pedibus; is gaudeat feciſſe ducentos verſus ante cœnam, ac totidem poſt: qualis fuit vena Caſſii Etruſci vehemente fluvio rapidior: quem narrant crematum fuiſſe ſcriniis & ſcriptis ſuis. Dico* igitur:

Quid vetat & noſmet Lucilî ſcripta legentes, 56
Quærere num illius, num rerum dura negarit
Verſiculos natura magis factos, & euntes
Mollius? At ſi quis pedibus quid claudere ſenis
Hoc tantum contentus; amet ſcripſiſſe ducentos
Ante cibum verſus, totidem cœnatus: Etruſci 61
Quale fuit Caſſia rapido ferventius amni [609]
Ingenium: capſis quem fama eſt eſſe libriſq;
Ambuſtum propriis. Fuerit Lucilius, inquam,
Comis & urbanus; fuerit limatior idem 65
Quam rudis & Græcis intacti carminis auctor,

Eſto, *fuerit Lucilius facetus ac lepidus; fuerit etiam magis politus quàm inventor poëmatis nondum exculti, atque Græcis haud tentati,*

ANNOTATIONES.

præferendum exiſtimem. Iſta verba Horatii de Ennio intelligenda contendit Heinſius, explosisque aliorum interpretationibus cantat, *εὕρηκα inveni:* verùm quàm longè ab Horatii mente aberrarit, luculenter & eruditè, ut certè alia exequitur noſter Dacerius, ad quem te paulùm divertere, lector, nunſquam pigeat.

57. *Num illius, num dura rerum natura negarit, &c.*] Utrum Lucilianorum verſuum compoſitio rudis & impolita ex materiæ & rerum natura difficili prodierit; an ex ipſius ingenio duriori, vel certè ex indiligentia, & quod ſcribentem *offenderit lima labor & mora?* Epiſt. ad Piſ. v. 290.

58. *Verſiculos magis factos.*] Cic. in Bruto: *Intellectum eſt quantam vim habeat accurata & facta quodammodo oratio.*

Euntes mollius.] Martial.

Carmina nulla probat molli qua tramite currunt,
Sed qua per ſalebras altaque ſaxa cadunt.

59. *At ſi quis.*] Quanta hic varietas difficultasque? Alii legunt, *ac ſi quis*, juguntque cum antecedentibus, & ſic explicant: *Verſiculos euntes mollius, ac ſiquis pedibus, &c.* id eſt, verſus molliores & concinniores, quam facere ſoleat poëta negligens, qui ſatis habet plures ſcribere parvo labore verſus, parum etiam venuſtos. Alii, *aut ſi quis.* Alii, *an ſi quis, &c.* Prima legendi ratio ſatis placet: malim tamen, *an ſit qui pedibus*, &c. hoc ſenſu: quid vetat nos ſcripta Lucilii recenſentes quærere unde fiat, ut plerique verſus ejus incompoſiti, non magis facti, & molliùs eant? an ex vitio rerum; an ex ipſius rudiori naturâ, an is ipſe fuerit qui *pedibus quid claudere ſenis hoc tantum contentus, amavarit ſcripſiſſe ducentos, &c.* Nec ſtuduerit recenſere, emendare, ac *male tornatos incudi reddere verſus:* ut eſt in Epiſt. ad Piſ. v. 441.

61. *Etruſci quale fuit, &c.*] Caſſius Parmenſis abundantis ac fœcundæ magis quàm divitis, & pulcræ venæ poëta, ab Auguſto juſſus interfici, tum quod ipſi obtrectare pergeret, tum præcipuè quod Jul. Cæſaris percuſſoribus hoſtibusque ſui ſemper adhæſerat. Hinc eum ſponte vellicat Horatius Auguſto velificans. Sueton. Octav. cap. 4. *Caſſium Parmenſis quadam epiſtola non tantùm ut piſtoris, ſed etiam ut nummulârii nepotem ſic taxat Auguſtum:* materna tibi farina: ſiquidem ex crudiſſimo Ariciæ piſtrino hanc pinſit manibus collybo decolorarit Nerulonenſis menſarius. vide Vell. Paterc. lib. 2. Oroſ. lib. 6. cap. 19. Appian. bell. civil. lib. 5. item Valer. Max. lib. 1. cap. 7. Art. 7. Crinit. lib. 3. cap. 47.

63. *Capſis libriſque Ambuſtum propriis.*] Tot libros ac verſus futiles ille ſcripſerat, inquit noſter jocoſe & dicaciter, ut cremando ejus cadaveri ſuffecerint. Quod ex Senatuſconſulto factum aſſerit vet. Comment. Verum id refellitur ex verbis, *fama eſt.*

Caſſî Parmenſis de Orpheo carmen hoc afferunt:

Arguta primum cum plectra parentis, & auro
Diſtinctam ſumpſit citharam Rhodopeius heros;
Ridebant ſegnes pulſus, digitoſque micantes
Serius, & chordis indocta diſſona vocis.
Mox pudor exardens & gloria duleis honeſti
Luſibus avertit puerilibus, omnis & illuc
Perditus incumbens Muſæ pallebat amore.
Et nunc maternis inhiat, nunc ille paternis
Cantibus, hinc illinc diſcens dependet utrimque
Nulla Venus facium cepit mentita doloſis
Compedibus: ſomni ſuerat parcuſque Lyæi:
Donec viditulos dudum modulamina ſilvas,
Evulſoſque ſuis ſcopulos radicibus egit:
Auſus & ire viam viventibus inconceſſam,
Pœnarum oblitos demulſit carmine Manes.
Non levis aſcenſus, ſi quis petit ardua. Sudor
Plurimus hunc tollit, nocturno examinis olivo
Immeritur, dolet quod mox laudaverit in ſe,
Qui cupit æterna donari frondis honora

66. *Quam rudis & Græcis intacti carminis auctor.*] Quàm Ennius, qui primus omnium ſa-

Quam-

Quamque poëtarum ſeniorum turba: ſed ille,
Si foret hoc noſtrum fato dilatus in ævum,
Detereret ſibi multa: recideret omné quod ultra
Perfectum traheretur: & in verſu faciendo [610]
Sæpè caput ſcaberet, vivos & roderet ungues. 71
Sæpè ſtylum vertas, iterum quæ digna legi ſint,
Scripturus: neque te ut miretur turba, labores;
Contentus paucis lectoribus. An tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis? 75
Non ego. Nam ſatis eſt equitem mihi plaudere: ut
Contemptis aliis exploſa Arbuſcula dixit (audax
Men'moveat cimex Pantilius? aut crucier, quod
Vellicet abſentem Demetrius: aut quod ineptus [611]

& quàm omnes poëtæ ſuperiores: atqui ſi ipſe ad noſtram hanc ætatem reſervatus à fatis eſſet, certè plurima ſibi reſecaret: quicquid tranſgrediturperfectum modum, *recinderet: atque in condendis carminibus frequenter caput ſcalperet, atque ungues, ad vivum admorderet: Sæpe ſtylum converte, edituru quæ mereantur haud ſemel evolvi; nec ſatagas ut te plebs admiretur;* imò *ſatis habe ut pauci* tui *legant. An vero ſtulte gaudeas tuos verſus dictari in ſcholis ignobilioribus? Ego nequaquam. Sufficit enim ut equites mihi applaudant,*

quemadmodum arbuſcula exploſa conſtanter aiebat, cæteris ſpretis. An moveat me Pantilius cimex? aut doleam, quod abſentem me *Demetrius reprehendat; aut quod redarguat nugax.*

ANNOTATIONES.

tiras ſed rudes omnino ſcripſit; at Lucilius ſubinde limatiores & perfectiores. Quare hic ſatiræ quaſi primus auctor aut certè artifex jure habeatur. Alii vocem *rudis* in caſu nominativo accipiunt, ſicque interpretantur, fuerit Lucilius limatior quam rudior, &c. Sed perperam.

Græcis intacti.] Græcorum nemo Satiras ſcripſit. Unde Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Satira quidem tota noſtra eſt, in quâ primus inſignem laudem adeptus eſt Lucilius. &c.* Aliter ſenſit Jul. Scaliger, Poet. lib. 1. cap. 12. & lib. 3. cap. 98. Vide Caſaub. de Satirâ.

67. *Poëtarum ſeniorum.*] De his Sat. 4 præced.

69. *Recideret omne quod, &c.*] Superflua, inconcinna. *Ambit joſa recidat ornamenta*, inquit noſter ad Piſ. v. 447. item, *omne ſupervacuum pleno de pectore manat*, v. 337. Vide illuc annotanda.

71. *Caput ſcaberes.*] Hæc enim haud rarò facile quiſquis accuratæ & perfectæ compoſitioni operam navat. Marcilius & alii quidem hîc elludi volunt ad Minervam à cerebro Jovis editam.

Vivos & roderet ungues.] Perſ. Sat. 1. v. 106.

Nec pluteum cadit, nec demorſos ſapit ungues.

Sic leviter ſcribendi genus ſignificat ille, ut notat lib. 10. cap. 3.

72. *Sæpè ſtylum vertas, &c.*] Quintil. lib. 10. cap. 4. *Emendatio pars ſtudiorum longe utiliſſima. Neque enim ſine cauſa creditum eſt ſtylum non minus agere cum delet. Hujus autem operis eſt, adjicere, detrahere, mutare. Sed facilius in iis ſimpliciuſque judicium, quæ vplenda vel dejicienda ſunt; premere verò tumentia, humilia extollere, luxuriantia adſtringere, inordinata digerere, ſoluta componere, exultantia coërcere, dulplicis operæ. Nam & damnanda ſunt quæ placuerant; & invenienda quæ fugerant.*

Stylum vertas.] Veteres nimirum in cerata ſcribentes tabella utebantur ſtylo, cujus pars altera acuta erat, & acumen dicebatur; altera obtuſa, qua delebant id quod erat exaratum, complanantes & æquantes ceram, ut novam ſcripturam inducerent. Ergo qui aliquid volebat mutare, ſtylum vertebat, atque alteram ejus partem adhibebat. Rem graphicè exponit P. Crinitus lib 17. de hon. diſcipl. cap. 4. & Prudent. Hymn. 9. de coronis;

Inde alii ſtimulos & acumina ferrea vibrant:
Qua parte aratis cera ſulcis ſcribitur;
Et qua ſecti apices abolentur, & aquoris horti
Rurſus niteſcens innovatur area.

75. *Vilibus in ludis dictari carmina.*] Perſ. Sat. 1. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuiſſe
Pro nihilo pendas?

77. *Exploſa Arbuſcula dixit.*] Mima illa cùm à plebe & vulgo explodebatur, parvi ducebat dummodo paucis nobilioribus placuiſſet. Illius meminit Tullius ad Attic. lib. 4. Epiſt. 14. *Quaris nunc de Arbuſcula. Valde placuit, Ludi magnifici & grati.*

78. *Men' moveat cimex Pantilius?*] Profitetur Horatius parum ſe moveri dicteriis Pantilii ſcurræ ipſi obtrectare aſſueti.

Cimex.] Gall. *Punaiſe*, Angl. *a Bed-bug*, metaph. homo putidus & mordax inſtar illius inſecti omnibus inviſi & moleſti ob aculeum & fœtorem.

79. *Demetrius.*] Hunc antea ſimium vocavit.

Fannius

Fannius Hermogenis Tigellii conviva? Approbent iſta Plotius, Varius, Mæcenas, Virgilius, Valgius, optimus etiam Octavius, & Fuſcus, nec non ambo Viſci laudent velim. Citra ambitionem licet accenſere te, ô Pollio; te, ô Meſſala, cum tuo fratre: vos quoque Bibuli, & Servi: ac te pariter, ô ſyncere Furni: atque alios non pauces eruditos amicoſque, quos taceo ſponte: quibus iſta, qualiacumque ſint, placere cupio: agre laturus, ſi minus arrideant, quam ſpero. Te autem, ô Demetri, teque ô Tigelli jubeo ſtare inter ſedilia diſcipularum. Vade ô famule, & quamprimum hæc adjunge ſcriptis meis.

Fannius Hermogenis lædat conviva Tigelli? 80
Plotius & Varius, Mæcenas, Virgiliuſque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuſcus, & hæc utinam Viſcorum laudet uterque.
Ambitione relegata te dicere poſſum,
Pollio; te Meſſala tuo cum fratre; ſimulque 85
Vos Bibuli, & Servi; ſimul his te, candide Furni;
Complures alios, doctos ego quos & amicos [612]
Prudens præterëo: quibus hæc, ſint qualiacumque,
Arridere velim: dolitutus, ſi placeant ſpe
Deterius noſtra. Demetri, teque, Tigelli, 90
Diſcipularum inter jubeo plorare cathedras.
I puer; atque meo citus hæc ſubſcribe libello.

ANNOTATIONES.

80. *Fannius.*] De hoc vili poëta, item de Hermogene Tigellio, in Sat. 4. ſuperiore.

81. *Plotius & Varius.*] De *Plotio* Tucca, in Sat. 5. præced. De *Vario*, lib. 1. Od. 6.

Mæcenas.] Is literatorum patronus & ipſe literis mirabiliter imbutus, facilitate ingenii, eloquentia mediocriter excelluit, & poëtica facultate. Scripſit varii generis poëmata, Elegias, Tragœdias. De ſepulcri contemptu fertur eciniſſe:

Nec tumulum curo: ſepelit natura relictos.

Virgilius.] De hoc poëtarum certe principe nulla, quàm pauca annotaſſe præſtat.

82. *Valgius.*] T. Valgius conſulari ortus familia elegans fuit in condendis carminibus, teſte vel Tibullo ad Meſſalam ita ſcribente,

Eſt tibi qui poſſit magnis ſe accingere rebus
Valgius: æterno proprior non alter Homero.

De eo jam lib. 2. Od. 9. ipſi inſcripta.

Octavius optimus.] Optimus nempe is poëta hiſtorias etiam ſcripſit. Cave, lector, ne Auguſtum accipias.

83. *Fuſcus.*] De Ariſtio Fuſco celebri Grammatico jam ante, lib. 1. Od. 22. ipſi inſcripta, item Sat. 9. præced. iterumque poſteà Epiſt. 10. l. 1.

Viſcorum uterque.] Duo nempe fratres erant, bonus uterque poëta: nati patre Vibio Viſco Equite Romano opibus & gratia apud Auguſtum pollente.

84. *Ambitione relegatâ.*] Citra adulationem.

85. *Pollio.*] Aſinius Pollio orator præclarus, Auguſto pergratus, Romæ ſcholam tenuit poſt Timagenem: primus ſcripta ſua recitavit, primus etiam Romæ bibliothecam feciſſe dicitur. Bella Cæſaris & Pompeii ſcripſit. Diligentiæ plurimùm, conſilii & animi ſatis habebat, teſte Quintiliano: at nitore carebat & Jucunditate Ciceronis. Vide lib. 2. Od. 1. illi inſcriptam.

Meſſala.] De hoc anteà v. 29. ad vocem, *Corvinus.*

86. *Vos Bibuli, & Servi.*] Bibulorum atque Serviorum Romæ inſignes fuiſſe familias nemo neſcit. Jul. Cæſaris in conſulatu collega Bibulus. Ad Servium Sulpitium ſunt multæ Ciceronis Epiſt. l. 4.

Furni.] Furnius hiſtoriarum ſcriptor elegans & accuratus, etiam Romæ Conſul fuit.

91. *Diſcipularum inter, &c.*] Locum hunc plerique interpretum tranſiliunt intactum, quanquam, ut mihi videtur, ſtylo non indignum. Quidam volunt Horatium imprecari luctum & infortunium Demetrio atque Tigellio tanquam ineptis & inſulſis ſcriptoribus, qui mulierculis duntaxat placere ſtuderent. Ergo verò ſic interpretor Horatium, quaſi dicat: Ite molles & effeminati, pergite adoleſcentibus corruptis, vel etiam mulierculis recitare Elegias, amatoria carmina, voce flebili & affectata ad mollitiem: juxtà id quod habet Perſius, Sat. 1. v. 34.

. . . *Vatum plorabile ſi quid,*
Eliquat, & tenero ſupplantat verba palato.

92. *Meo citius hæc ſubſcribe libello.*] Iis quæ anteà de Lucilio ſcripſi hæc adjunge. Nimirum Satiræ quartæ præcedenti hanc attexi jubet, quæ illam explicat & aſſerit.

Q. HORATII FLACCI SATIRARUM

LIBER II.

SATIRA I.

Se non poſſe Trebatii conſilium ſequi à ſcribenda Satira dehortantis.

SUNT quibus in Satirâ videar nimis acer, & ultra [613]
Legem tendere opus. Sine nervis altera, quicquid
Compoſui, pars eſſe putat; ſimileſque meorum
Mille die verſus deduci poſſe. Trebati,
Quid faciam præſcribe. Quieſcas. Ne faciam, inquis, [614]

INTERPRETATIO.

Horat.] *Sunt* homines *quibus videar nimis aſper in Satirâ, & carmen intendere ſupra modum? Pars altera exiſtimat ſine viribus eſſe id omne quod ſcripſi: atque* uno *die condi poſſe millenos verſus æquales meis. O Trebati, jube quid agam.* TREBAT. *Abſtine.* HOR. *Dicis me*

ANNOTATIONES.

1. *Sunt quibus, &c.*] Dialogiſmus iſtic eſt Horatii ac Trebatii. Hunc nempe magni nominis Juriſconſultum facete conſulit ille quid agat, num Satiras ſcribere debeat. Tandem omnes Trebatii diſſuadentis rationes, ac legum etiam præſcripta riſu ſolvit Horatius.

Videar nimis acer.] Nimis dicacem & acerbum me redarguunt alii: alii contrà velut enervatum & ſatyrico ſale deſtitutum. O hominum judicia!

Ultra Legem.] Vel, ultra modum Satiræ convenientem: quæ quidem lepida, jocoſa, ſalſa potiùs quàm aſpera, injurioſa, contumelioſa. Vel, ultra quam jubet lex ſeu 12. Tabb. ſeu Julia de Majeſtate, utraque ſcilicet vetans quemquam famoſo carmine aut libello violari. Vide poſteà v. 82. Item Epiſt. ad Piſ. v. 283. ubi ſic habetur,

. . . *Sed in vitium libertas excidit & vim*
Dignam lege regi, &c.

2. *Tendere opus.*] Metaph. ab inſtrumentis muſicis, in quibus tenſæ nimis chordæ rumpuntur,

4. *Deduci.*] Epiſt. ad Auguſtum,

. . . *Tenui deducta poemata filo.*

Trebati.] C. Trebatius Teſta probitate, juris ſcientia, bellica etiam virtute inſignis: Eques Romanus, Julio Cæſari charus, & aſſecla comeſque ad bellum Gallicum: Tullio Ciceroni perquàm familiaris, & amicus, paſſimque laudatus. Epiſt. ad Famil. lib. 7. ad Artic lib. 10. Epiſt. 1. Topic. &c. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 23. ſcribit, *Trebatium ſub diſciplina Ciceronis Juris peritiſſimum aliquot libros de Jure Civili compoſuiſſe, ac de religionibus novem: nec non heroico verſu plurimum valuiſſe. atque inter poetas annumeratum.*

5. *Quieſcas . . . . . Aio.*] Adverte dictiones Juriſconſulto præſcribenti accommodatas.

Omninò

omnino ſcribam verſus? TREB. *Dico.* HOR. *Miſere inteream, niſi optimum fore: at dormire non poſſum.* TREB. *Qui egent profundo ſopore, oleo delibuti ter Tiberim tranſnatent, atque veſperi vino corpus irrigent. Vel ſi tam vehemens ſcribendi cupido te occupat, inſuperabilis Auguſti facinora canenda ſuſcipe, ingentem operæ mercedem accepturus.* HOR. *O bone parens, cupientem nervi deſtituent. Nec enim quiſque valet dicere cohortes ſpiculis aſperas, aut Gallos ruptis telis morientes, vel Parthos equis decidentes præ vulneribus.* TREB. *Atqui poteras Cæſarem juſtum ac ſtrenuum celebrare, ſicut prudens Lucilius Scipionem.*

HOR. *Hoc præſtabo diligenter, quaties dabit ſe vocato: verumtamen non niſi opportuno tempore verba Horatii adibunt aures Auguſti ſapientis, cuius perpetuæ adverſis veſpuit munitus undequaque.* TREB. *Quanto melius id, quàm moleſto carmine effundere Pantolabum ſcurram, & Nomentanum decoctorem: quandoquidem omnes ſibi metuunt, atque averſantur* poëtam, *etiam minimè laceſſiti.* HOR. *Ecquid agam?* Enimvero *ſaltat Milonius cum primum capiti per*

Omnino verſus? Aio. Peream malè, ſi non
Optimum erat: verum nequeo dormire. Tertunctî
Tranſnato Tiberim, ſomno quibus eſt opus alto,
Irriguumque mero ſub noctem corpus habento.
Aut ſi tantus amor ſcribendi te rapit, aude
Cæſaris invicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
Agmina, nec fractâ pereuntes cuſpide Gallos,
Aut labentis equo deſcribere vulnera Parthi.
Attamen & juſtum poteras deſcribere fortem,
Scipiadam ut ſapiens Lucilius. Haud mihi dero,
Cùm res ipſa feret, niſi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæſaris aurem:
Cui malè ſi palpere, recalcitrat undique tutus.
Quanto rectius hoc quàm triſti lædere verſu
Pantolabum ſcurram, Nomentanumq; nepotem:
Cùm ſibi quiſque timet, quanqam eſt intactus, & odit.
Quid faciam? Saltat Milonius, ut ſemel icto

ANNOTATIONES.

7. *Ter unctî Tranſnato, &c.*] Jocoſæ querimoniæ jocoſa & callida reſponſio, certè apta homini natandi ſtudioſiſſimo, qualem fuiſſe Trebatium dicit Tullius, lib. 7. Epiſt. 10. *In re militari multo es cautior, quàm in advocationibus tuis: neque in Oceano natare volueris ſtudioſiſſimus homo natandi . . . . ſed jam ſatis jocati ſumus, &c.*

Ter.] Corporis defatigatio ſomnum conciliat.

Unctî.] Olei calore munibant ſe nataturi adverſus aquæ frigus.

9. *Irriguumque mero, &c.*] Neque hoc à Trebatii moribus & ingenio prorsùs abhorrens, ait enim ad eum Tullius lib. 7. Epiſt. 22. *Illuſeras heri inter ſcyphos quod dixeram, &c.*

12. *Pater optime.*] Cic. lib. 7. Epiſt. 16. *Tu mi vetule, non ſero: &c.*

14. *Fracta pereuntes cuſpide Gallos.*] Ex hiſtoria C. Marii, quem adverſus Cimbros pugnantem Plutarchus refert nova tela excogitaſſe. Scilicet haſta lignea quæ ferrum ingreditur, duabus fibulis ferreis contineri ſolebat: tunc autem Marius alteram ut antè reliquit, alterâ verò exemptâ, clavum ligneum fragilem in ejus locum immiſit, eo conſilio ut jaculum hoſtili clypeo impactum curvaretur aut frangeretur: corpori autem vulnerato inhæreret ferrum à ligno ſeparatum; aut lignum tranſverâ cuſpide hærens deorſum penderet, quo fiebat, ut vix evelli oblique infixum; certe ab hoſtibus retorqueri non poſſet incurvatum aut corruptum.

15. *Labentis equo deſcribas vulnera Parthi.*] De his lib. 1. Od. 12. & 19. & lib. 3. Od. 5.

16. *Attamen & juſtum, &c.*] Atqui ſi Auguſti bella non vales deſcribere, poteras certè juſtitiam, animi magnitudinem, aliaſque virtutes celebrare; quemadmodum Scipionis Lucilius, qui vitam ejus privatam deſcripſit. Ennius autem bellica facinora.

20. *Undique tutus.*] Rerum cognitione & ſapientiâ affatim inſtructus quaſvis adulationes ſtatim repellit ac reſpuit.

22. *Pantolabum ſcurram Nomentanumque.*] De his nebulonibus jam dictum Sat. 8. lib. 1.

23. *Cum ſibi quiſque time, &c.*] Natura duce id nobis timemus malum, quod aliis fieri cernimus.

24. *Quod faciam? ſaltat Milonius, ut ſemel, &c.*] Non magis à ſcribenda Satira poſſim temperare, quàm è ſaltando Milonius temulen-

Acceſſit

Acceſſit fervor capiti, numeruſque lucernis.
Caſtor gaudet equis: ovo prognatus eodem
Pugnis. Quot capitum vivunt, totidem ſtudiorum
Millia, me pedibus delectat claudere verba
Lucilî ritu, noſtrûm melioris utroque, [616]
Ille velut fidis arcana ſodalibus olim
Credebat libris: neque, ſi malè ceſſerat uſquam
Decurrens aliò, neque ſi benè, quo fit ut omnis
Votivâ pateat veluti deſcripta tabellâ (ceps:
Vita ſenis. Sequor hunc, Lucanus an Appulus, an-
Nam Venuſinus arat finem ſub utrumq; colonus.
Miſſus ad hoc, pulſis, (vetus eſt ut fama) Sabellis,
Quo ne per vacuum Romano incurreret hoſtis:

vinum percuſſo accrevit ardor, & numerus lampadibus. Sic & *Caſtor equis, eodem autem ovo editus caſtibus delectatur. Quot capitum tot ſtudiorum millia exiſtunt. Me juvat numeris voces aſtringere ad inſtar Lucilii mihi cum ambobus præſtantioris. Is pridem ſua ſecreta committebat chartis tanquam amicis fidelibus, nec aliò confugiebat unquam, ſive proſpere ſive infeliciter res cederent. Unde venit ut ſenis illius vita omnis appareat quaſi depicta in tabella ex voto facta. Hunc imitor ego dubius utrum Lucanus ſim, an Appulus: quippe Venuſinus* terram *exercet ad utriuſque limites; eam ob rem deductus, ſtatuc, poſt victos Samnites (quemadmodum antiqua fert opinio) ut hoſtis per inane non irrueret* in *Romanos:*

ANNOTATIONES.

tu, Cic. pro Muræna: *Nemo fere ſaltat ſobrius, (ni forte inſanit) neque in ſolitudine, neque in convivio moderato atque honeſto. Intempeſtivi convivii, amœni loci, multarum deliciarum comes eſt extrema ſaltatio.*

25. *Numeruſque lucernis.*] Vini vaporibus concutitur mens & caput, nec ſibi conſtat: ſimul oculorum nervis nimium & inæqualiter diſtentis, viſuales ut aiunt, radii diſtrahuntur, & hinc lucernam unam videns ebrius plures ſe videre putat. Ariſtot. Problem. Sect. 3. Athen. lib. 10. Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 34. Lucret. lib. 4. &c.

Bina lucernarum flagrantia lumina flammis,
Et duplices hominum facies & corpora bina.

Juvenal. Sat. 6. v. 302.

. . . . . *geminis exurgit menſa lucernis.*

Hoc etiam referri poteſt quod ait Virgil. Æneid. 4.

Et ſolem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas.

26. *Caſtor gaudet equis, &c.*] De Caſtore & Polluce lib. 1. Od. 3. & 12.

Hunc equis, illum ſuperare pugnis
Nobilem.

27. *Quot capitum vivunt, totidem ſtudiorum millia.*] Teren.

Quot homines, tot ſententiæ.

Perſ. Sat. 5.

Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor uſus.
Velle ſuum cuique eſt: nec voto vivitur uno.

Hic campo indulget &c.

29. *Melioris.*] Po[illegible] facultate. Alii malè referunt ad nobilitatem & opes: de quibus infra, v. 75.

31. *Malè ceſſerat.*] Legunt alii, *geſſerat.*

32. *Decurrens aliò.*] Id eſt, non aliud quærebat levamentum aut ſolatium in adverſis: nec in rebus ſecundis lætitiam ſuam cum aliis communicabat.

33. *Votiva tabella.*] Infortunia enim ſua perinde ille deſcripſit, ut proſperos vitæ ſucceſſus. De naufragis tabellam in templis Deorum ſuſpendere conſuetis, lib. 1. Od. 5.

34. *Vita ſenis.*] *Senem* vocat Lucilium poëta non tam ætatis quam honoris & venerationis cauſâ. Nec ad rem videtur quod afferunt ex Gell. lib. 10. cap. 28. milites annum quadrageſimum ſextum ſupergreſſos ſeniores fuiſſe appellatos. Nec valde certum eſt mortem Lucilio contigiſſe anno ætatis 46 quod refert Euſebius. Sunt qui ſenem vocari putent quod veteribus poëtis accenſeatur Lucilius. Lib. 1. Sat. 4. & 10.

Lucanus an Appulus, anceps.] Quid hæc Poëtæ dubitatio ad rem præſentem? fortaſſis ita ſe jocosè & facetè oſtendit ancipitem dubitare de Trebatii conſiliis.

35. *Venuſinus.*] Venuſia, hodiè *Venoſa*, urbs in Apuliæ Lucaniæque ſita confinio. Horatii patria, Vide lib. 3. Od. 4. v. 9.

36. *Ad hoc miſſus, &c.*] Colonia Romana Venuſiam miſſa eſt, expulſis inde Sabellis, id eſt Samnitibus, qui quam graves fuerint Romanis hoſtes, paſſim legitur apud Tit. Liv. lib. 7. 8, 9, 10. Porrò ne à Samnitibus crederetur oriundus noſter Poëta, poſtquam Venuſinum ſe indicavit, notat inde pulſos olim Samnites, coloniamque illuc Roma fuiſſe tranſmiſſam, unde originem habuerit.

Sabellis.] Hi à Sabinis orti ac denominati Samnium incoluerunt.

37. *Per vacuum.*] Si Venuſia præſidio Rom. deſtituta manſiſſet, vel recurriſſet *hoſtis* inde pulſus, nempe Samnites; vel Apuli ac Lucani res continuo novas moliri potuiſſent.

Sive

vel quia natio ſeu Appulorum ſeu Lucanorum gravia bella molirentur. Verum aculeus iſte meus *neminem vivum ſponte ladet, me verò ſubibitur ut gladius vagina conditus.* Etenim *quare hunc eduxerim ſecurus ab infenſis latronibus? O parens & dominator Jupiter,* faxis *ut enſis tactus rubigine abſumatur: nulluſque me provocet amantiſſimum pacis. Sed quiſquis me laceſſet (ſatius* eſſe *meo nen provocare* me) *pœnas dabit, & famoſus* per *omnem civitatem decantabitur.* Ita *Servius offenſus interminatur leges & judicium: Canidia Albutii* filia *toxicum* his *quibus fuerit irata: Turius damnum ingens, ſi quiſpiam diſceptarit* apud *ſe Judicem. Quod* autem *quiſque terreat inviſos* eâ parte *quâ valet* plurimùm, *& quod hoc ſuadeat natura maximè, ita mecum intellige, lupus dente, taurus cornu impetit, Unde* hoc, *ſi non intus ſuggeratur?*

Sive quod Appula gens, ſeu quod Lucania bellum
Incuteret violenta. Sed hic ſtylus haud petet ultrò [617]
Quemquam animantem, & me veluti cuſtodietenſis
Vaginâ tectus. Quem cur diſtringere coner
Tutus ab infeſtis latronibus? ô pater & rex
Jupiter, ut pereat poſitum rubigine telum:
Nec quiſquam noceat cupido mihi pacis! at ille
Qui me commorit (melius non tangere, clamo)
Flebit, & inſignis tota cantabitur urbe.
Servius iratus leges minitatur & urnam.
Canidia Albutî quibus eſt inimica, venenum:
Grande malum Turius, ſi quis ſe judice certet.
Ut quo quiſque valet ſuſpectos terreat, utq;
Imperet hoc natura potens, ſic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. Unde, niſi intùs
Monſtratum? Scævæ vivacem crede nepoti [618]
Matrem, nil faciet ſceleris pia dextera, mirum:
Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos:
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam, ſeu me tranquilla ſenectus

Scævæ luxurioſo committo parentem longævam: Illius bona manus haud patrabit ullum crimen, (mirandum ſcilicet. Ita nec pedibus lupus, nec dentibus taurus ullum impetit.) Sed improba cicuta melle admixto vetulam interficiet. Ne diu morer, ſive quieta ſenectus

ANNOTATIONES.

38. *Appula gens . . Lucania.*] De Lucaniâ, Epod. 1. ſub finem. De Apuliâ lib. 3. Od. 30. & Epod. 2.

46. *Inſignis totâ cantabitur urbe,*] Populi fabula erit, me illum diffamante. Plato monebat, ſi quis infamari metueret, ne ullum offenderet Poetarum: hos enim valere plurimum ad famam: ſeu laudent, ſeu vituperent.

47. *Servius.*] Al. Cervius: is certe delator ac Sycophanta crebris accuſationibus inſignis & formidoloſus. *Leges minitatur*, minatur ſe acturum reos, & accuſaturum quos odit.

Urnam] Judiciariam nimirùm. Nam quia cautum eſt tacitè ferri ſuffragia, in urnam tabellas conjiciebant Judices, quarum aliæ continebant literam A. Id eſt, abſolvo: aliæ literam C. Id eſt, condemno. Cic. 3. de leg. Aſcon. in divin. Sigon. de Judic. Alex. ab Alex lib. 3. cap. 5. Juvenal. Sat. 13.

Gratia fallaci Prætoris vicerit urna.

48 *Canidia.*] De eâ venefica inſigni, Epod. 3. v. 17. *Canidia Albuti.* Sic Virg. Æn. 6. v. 36. *Duiphobe Glauci.*

49. *Turius.*] Judex maximè ſeverus & corruptus, atque in primis iracundus.

52. *Dente lupus, &c.*] Cic. de Nat. D. 2. n. 117. *Jam illa cernimus, ut contra metum & vim ſuis ſe armis quaque defendat. Cornibus tauri, apri dentibus, morſu leones, alia fuga ſi, alia occultatione tutantur, &c.* Lucret. lib. 5

Sentit enim vim quiſque ſuam, quâ poſſit abuti.
Cornua nata prius vitulo quam frontibus extent:
Illis iratus petit, atque infenſus inurget.
At catuli pantherarum, ſcymnique leonum
Unguibus ac pedibus jam tum morſuque repugnant,
Vix jam etiam cùm ſunt dentes unguesque creati.

Ante hos autem Phocylid. carm. admonuit. Ὅπλον ἑκάστῳ τῶν ζώων, &c. *arma* (inquit ille) *unicuique Deus attribuit, avibus magnam celeritatem, robur leonibus, tauris cornua, apibus aculeos innatum tutamen dedit. At ratio propugnaculum eſt homini, ac telum omni telo potentius.*

53. *Scæva*] Hic venefica matrem impie necaverat, melle dulcem effectam potionem ei propinans. De cicuta ſucco ob nimium frigus lethifero dixi ad Epod. 3. v. 3.

Expectat,

Expectat, seu mors atris circumvolat alis;
Dives, inops, Romæ, seu fors ita jusserit, exul;
Quisquis erit vitæ, scribam, color. O puer, ut sis
Vitalis, metuo, & majorum ne quis amicus 61
Frigore te feriat. Quid? cum est Lucilius ausus
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere & pellem, nitidus quâ quisq; per ora
Cederet, introrsùm turpis; num Lælius, aut qui
Duxit ab oppressâ meritum Carthagine nomen,
66 [619]
Ingenio offensi? aut læso doluere Metello,
Famosisque Lupo cooperto versibus? Atqui
Primores populi arripuit populumq; tributim.
Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis. 70
Quin ubi se à vulgo & scenâ in secreta remôrant
Virtus Scipiadæ & mitis sapientia Lælî,
Nugari cum illo & discincti ludere, donec

mihi erit, sive mors nigris alis circa me volat: seu dives; aut pauper: seu *Romæ*, seu *extorris* vixero, *sic volente fortunâ; quicunq; futurus est vita status*, ego versus *condam.* TREB. *O juvenis, timèo ne non diu vivas: ac ne aliquis magnatum* tibi modò *amicus* aspectu *frigido te percutiat.* HOR. *Ecquid? Quando Lucilius haud dubitavit primus condere versus ejusmodi & auferre larvam quâ quisq; facie decorus incedebat fœdus* licet *intus, an Lælius vel is qui justum elogium à deleta Carthagine retulit, animo irato fuerunt? an ulti sunt Metellum offensum, ac Lupum carmine dicaci prosciss-sum? Attamen ille infectatus erat populi primates & singulas tribus, soli nimirùm virtuti ejusque studiosis parcens. Imò verò cùm à publico & spectaculis in privatum secessérant fortis Scipio & sapiens benignusque Lælius,*

ANNOTATIONES.

60. *O puer.* | Horatius patrem vocavit Trebatium, initio.

Ut sis Vitalis, metuo. | Plaut. Bacchid. Scen. 2. 0. *Da, si esse salvum vis me aut vitalem tibi.* Homer. Iliad. 18. ad Achillem filium sic Thetis:

Ὤκύμορός νύ τοι αὖτε διοτρεφὲς ἔπλετο παῖς.

61. *Majorum ne quis amicus Frigore te feriat.* | Ne quis procerum Satiris tuis offensus tibi necem inferendo se ulciscatur, vel, ne Mecænas aliquando tandem adversetur & excludat te ab sua familiaritate velut contumeliosum & sycophantam. Ita Persius Sat. 1. v. 108.

Vide sis, ne majorum tibi fortè lumina frigescant.

62. *Frigore.* | Morte quæ frigida est: vel, frigido ac fastidioso vultu.

Quid? cum est Lucilius ausus, &c. | Trebatio respondet Horatius; seq; tuetur exemplo Lucilii, qui Satiras scribens valde acres, nec vitæ damnum tulit, nec ab amicorum familiaritate excidit.

64. *Detrahere & pellem, &c.* | Occulta procerum vitia divulgare, ac turpes ostendere eos ipsos qui honesti & probi existimabantur.

65. *Lælius, &c.* | Scipionis Africani impensè ille amicus, magnâ sapientiæ famâ apud Rom. inclytus. Huic Dialogum de amicitiâ Cicero inscripsit.

66. *Qui Duxit ab oppressa, &c.* | Scipio Æmilianus, seu minor, ab Africani majoris filio adoptatus, qui deletâ incendio Carthagine etiam Africanus appellatus est. Is Lucilium juvenem duxit ad bellum Numantinum, semperque deinde familiariter adhibuit. Vell. Paterc.

67. *Metello.* | Consulares multi hujus nominis Romæ extitere, rebus præclarè gestis insignes. Macedonicus à domitâ Macedoniâ cognominatus cum Scipione simultates exercuerat: posteà Metellus Numidicus Jugurthæ ac Numidarum triumpho clarus, Scipionis æmulus fuit. Quem Lucilius petiverit Scipionem, amicum ultus, haud constat. Vide Valer. Max. lib. 7. cap. 1. & seq. Plin. lib. 7. cap. 43. & 44.

68. *Lupo.* | Pub. Rutilius Lupus impietatis etiam arcessitus à Lucilio istis versibus:

Si Lupus aut Carbo, aut Neptuni filius Dives
Esse putâsset, tam impius aut perjurus fuisset?

Vide Cicer. lib. 1. de Nat. Deor. n 63. Rutilius iste Lupus neglecta aruspicum obnunciatione adversus Marsos pugnans, ipse cum exercitu contrucidatus est.

69. *Primores populi, &c.* | Consules, Prætores.

Tributim. | De Pop. Rom. in tribus 35. diviso T. Liv. &c. Cic. 3. in Verrem. n. 14. *Credant omnes quinq; & triginta Tribus homini gravissimo.*

73. *Discincti.* | Solutis vestibus & animis ab omni curâ.

Ludere. | Cic. de Orat. 2. Ita Catulus loquitur: *Sæpe ex socero meo audivi cùm is diceret socerum suum Lælium semper ferè cum Scipione solitum rusticari: eosque incredibiliter repuerascere esse solitos, cùm rus ex urbe tanquam è vinculis evolavissent. Non audeo dicere de talibus viris; sed tamen ita solet narrare Scævola, conchas eos & umbilicos ad Cajetam & ad Laurentum le-*

cum Lucilio magnâ consuevêrant & liberè jocari dum verba coquerentur. Qualis qualis ego sum, tametsi Lucilio inferior opibus & ingenio, cum proceribus tamen vixisse me vel invita fatebitur invidia: quæ si dentem volet imprimere fragili, impinget ad solidum: si quidem ita judicas, erudite Trebati. TREB. *Certè nihil in hoc mutare queo. At nihilominùs, ut monitus tibi consulas, ne fortassè damnum aliquod tibi faciat ignoratio sanctarum legum; hoc scito: Si quis malos versus fecerit in quempiam, jus & judicium exibit.* HOR. *Fateor, si quis malos: at si bonos scripserit, laudatur Augusto arbitro: si quisquam innocens probrosum vellicaret, libelli difrumpentur cachinnis: tu verò absolutus discedes.*

Decoqueretur olus, soliti. Quicquid sum ego, quamvis
Infra Lucilî censum ingeniumque, tamen me [620]
Cum magnis vixisse invita fatebitur usque 76
Invidia: & fragili quærens illidere dentem,
Offendet solido: nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis. Equidem nihil hîc diffindere possum.
Sed tamen ut monitus caveas, ne forte negotî 80
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina, jus est
Judiciumque. Esto, si quis mala: sed bona si quis
Judice condiderit laudatur Cæsare. Si quis
Opprobriis dignum laceraverit, integer ipse; [621]
Solventur risu tabulæ: tu missus abibis. 86

ANNOTATIONES.

gere consuesse, & ad omnem animi remissionem, ludumque descendere. Vetus Comment. in hunc locum sic habet: Scipio Africanus & Lælius feruntur tam fuisse familiares & amici Lucilio, ut quodam tempore Lælio circum lectos triclinii fugienti Lucilius superveniens, eum obortâ mappâ quasi feriturus sequeretur.

74. *Donec Decoqueretur olus.*] Dum parabatur cœna frugalis ex oleribus, ex lege nimirùm sumptuariâ, quæ tunc vigebat. Vide A. Gell. l. 2. cap. 14.

Olus.] Malvæ, betæ, helvellæ, fungi, aliaque: quæ quidem ita condiebant, ut nihil esset suavius: teste Cic. lib. 7. Epist. 26. ubi etiam de seipso ita scribit: *Qui me ostreis & muranis facilè abstinebam, à beta & malva deceptus sum.*

75. *Infra Lucilî censum.*] Lucilius erat è Patritiâ gente, utpote cujus soror fuerit aviâ Magni Pompeii.

Census.] Equestris census erat sestertiorum 400. Senatorius 800. Vide Epist. ad Pis. v. 383. ibiq; Annot.

76. *Cum magnis.*] Augusto, Mecænate, Pollione.

77. *Fragili quærens illidere dentem, &c.*] Alludit ad Fabulam de Viperâ, & Lima. Phædr. lib. 4. Fab. 7.

78. *Nisi quid tu, docte Trebati, Dissentis.*] Hoc modestiæ & reverentiæ causâ dictum quidam referunt ad sequentem sententiam: ego cum aliis ad præsentem: nec verba hæc, *Equidem nihil hîc, &c.* attribuenda putem Horatio, sed potius Trebatio: ut mox dicam: quanquam non nemo contrà sentiat.

79. *Equidem nihil hîc diffindere possum.*] Fateor, Horati, invidiæ te morsibus superiorem, sed tamen cave te legibus obnoxium.

Diffindere.] Verbum juris vetus, significans mutare, rescindere, differre: Trebatio Jurisconsulto valde appositum & accommodatum; quod non ita congrueret Horatio licet satyricè loquenti: quod volunt quidam. Suum tamen sit cuique arbitrium atque judicium. Gell. lib. 14. cap. 2. *In rerum diffissionibus, comperendinationibus, & aliis quibusdam legitimis, &c.*

82. *Si mala condiderit in quem, &c.*] Vide Annot. in Epist. ad August. v. 152. ubi sic habetur:

Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Describi.

Jus est Judiciumque.] Datur actio adversùs eum qui libellos famosos in quemquam scripserit: isque reus agitur ex lege.

83. *Esto, si quis mala.*] Ludit Poeta in voce *mala*, significante *maledica*: quam tamen jocosè accipit pro inconcinnis & ineptis carminibus: Itaque ipse utitur præcepto suo, quod in Sat. 10. libri primi tradit, v. 14.

Ridiculum acri
Fortiùs ac melius magnas plerumque secat res.

84. *Judice laudatur Cæsare.*] Augustus enim & versus faciebat interdum, & quoquot bonos facerent amabat.

86. *Solventur risu tabulæ.*] Non sine ludibrio ejus qui digne fuerit laceratus, rumpentur tabulæ accusatoris, seu libelli in reum conflati accusationem frivolam & futilem continentes.

Tu missus abibis.] Poeta quilibet opprobriis dignum hominem insectatus justè ac meritò, absolutus dimittetur & impunè.

SATIRA

SATIRA II.

Sumptuoſi victus incommoda : frugalitatis emolumenta.

QUÆ virtus & quanta, boni, ſit vivere parvo ; (Nec me⁹ hic ſermo eſt, ſed quem præcepit Ofellus Rusticus, abnormis ſapiens, craſſaq; Minervâ) (lus
Diſcite non inter lances menſaſque nitentes,
Cùm ſtupet inſanis acies fulgoribus, & cùm
Acclinis falſis animus meliora recuſat ; [622]
Verum hîc impranſi mecum diſquirite. Cur hoc ?
Dicam ſi potero. Malè verum examinat omnis
Corruptus Judex. Leporem ſectatus, equove
Laſſus ab indomito, vel ſi Romana fatigat
Militia aſſuetum græcari, ſeu pila velox,
Molliter auſterum ſtudio fallente laborem,
Seu te diſcus agit ; pete cedentem aëra diſco,

Quæ quantaque virtus ſit modico victitare (neq; mea eſt hæc oratio, ſed quam docuit Ofellus agreſtis, ſapiens abſque diſciplinâ, & rudis) O boni, accipite non inter catinos epulaſque lautas : quando oculi percelluntur vano ſplendore, menſque decepta falſis reſpuit præſtantiora, ſed hic mecum examinate jejuni. Quare hoc ? explicabo ſi poſſum. Judex quilibet corruptus nunquam benè diſquirit veritatem. Cùm fueris *venatus leporem, vel defatigatus ab equo indomito : aut ſi Romana exercitationis*

Erasm: Ad 1. 1. 37.

Hor: Lue. 1. 1. 116

ſolitum ; ſive levis pila, ſive diſcus te delectat, oblectamento leniente opera mediocriter gravem, diſco verbera aërem cedentem.

ANNOTATIONES.

1. *Quæ virtus, &c.*] Sub Ofelli ruſtici quidem, boni & ſapientis viri perſonâ inſectatur homines luxui & ſumptui deditos : tum frugalis victûs emolumenta percenſet. Vid. ultimam hujus libri Satiram argumento non longè diſſimilem.

Boni.] Legunt aliqui, *bonis* : nec ita perpetàm, ut videtur nonnullis.

3. *Abnormis.*] A naturâ non in ſcholis inſtitutus, bonoſque mores ſortitus. Alii leg. *abnorsi*, & jungunt cum ſequenti voce, *Minervâ*. Huc facit quod Tullius ſcripſit in Lelio n. 18. *Nunquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium . . . ad iſtorum Normam fuiſſe ſapientes.*

Craſſaque Minerva.] Simplex, rectus, ſincerus, licèt minimè imbutus Philoſophicis regulis & ornamentis, aut iis artibus ac ſcientiis quibus præeſt Minerva. Tullius mox cit. *agamus igitur ingeni Minervâ, ut aiunt :* Scilicet proverbium eſt de hominibus ingenii rudioris & impoliti.

4. *Diſcite non inter lances.*] Perſ. Sat. 1. v. 30.

Ecce inter pocula quærunt
Romulida ſaturi, quid dia poëmata narrent.

Menſaſque nitentes.] Tum copiâ ciborum, tum vaſis aureis, argenteis, &c.

5. *Cùm ſtupet inſanis.*] Tunc enim & mens valè feriata nequit rectè judicare de temperantiæ virtute & præſtantiâ : quinimò in omnem errorem facilè propendet.

9. *Leporem ſectatus, &c.*] Romani ſe venatione, equitatione, ac militaribus artibus exercebant.

11. *Aſſuetum græcari.*] Delicati quidem à variis laboribus & exercitationibus antedictis abhorrentes, ludis ſaltem Græcorum operam navabant. Hos octo fuiſſe refert. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. citand. Alii de compotatione Græcâ interpretantur : cujus ita meminit Cic. act. 3. in Verrem : *Diſcumbitur : fit ſermo inter eos & invitatio, ut Græco more biberetur : hoſpes hortatur, poſcunt majoribus poculis : celebratur omnium ſermone lætitiaque convivium.* In iſtis Græcorum conviviis toties bibere oportebat, quoties deos aut cæſos nominaſſent : Lex autem erat, ἢ πιθι ἢ ἀπιθι, aut bibe aut abi. Hanc refert & explicat Tullius ſub finem Tuſc. 5. *Et rectè*, inquit, *aut enim fruatur cum aliis pariter voluptate potandi : aut ne ſobrius in vinolentiam violentorum incidat, ante diſcedat.*

Pila velox.] Apud Veteres ludus pilæ & folliculi præcipuæ commendationis & magni ſtudii fuit. Eò Jul. Cæſar, Octavius, aliique viri graves, putà Scævola Juriſconſultus, Dionyſius tyrannus, exercendi corporis & animi vegetandi causâ ſtudioſiſſimè luſere. Rom. autem juventus in campo Martio frequenter ludebat pilâ ſeu paganicâ, ſeu trigonali ; in quâ ſiniſtræ uſus præcipuus traditur magis quàm dextræ : corporis autem agilitas maximè valebat : ut ſciret aptè pilam jacere atque excipere, modò incurrere modò recurrere. Hæc Alex. ab Alex. lib. 3. c. 21. Pilâ etiam mulieres luſitaſſe, Homerus docet. De Mecænate conſtat ex lib. 1 Sat. 5. v. 48. Vide ibi Annot.

12 *Studio fallente laborem.*] Gall. *L'application & le divertiſſement fait oublier la peine.*

13. *Diſcus.*] Nomen à δίσκω, *jacio*. Moles erat ſaxea, plumbea, ferrea, figuræ planæ & rotundæ : cujus jactu decertabant athletæ. Victor erat, qui aut altiùs, aut longiùs, aut propiùs deſtinatam metam projeciſſet. Vide jam annotata Lib. 1. Od. 8.

Cedentem aëra.] Projecto diſco cedit aër : ut pote gravioribus corporibus leviora cedunt.

quando, inquam, *labor expulerit nauſeam, ſitiens & famelicus reſtiterit viles eſcas: neque bibas Falernum* vinum *niſi melle Hymettio mitigatum. Cellarius exierit foras; & mare procelloſum inhibeat piſces; panis cum ſale optimè ſedabit ſtomachum obmurmurantem. Unde credis vel quomodo ſic factum?* Nimirum *ſumma voluptas haud in odore* ciborum *exquiſitorum, ſed in temet conſiſtit. Tu condimenta para* tibi *ad ſudorem* uſque *laborando.* Enimverò *vitioſè opimum & pallidum non delectabunt oſtrea,*

Cùm labor extuderit faſtidia; ſiccus inanis
Sperne cibum vilem: niſi Hymettia mella Falerno 15 [623]
Ne biberis diluta. Foris eſt promus, & atrum
Defendens piſces hiemat mare: cum ſale panis
Latrantem ſtomachū bene leniet. Unde putas; aut
Quî partum? Non in caro nidore voluptas
Summa, ſed in teipſo eſt; tu pulmentaria quære
Sudando; pinguē vitiis, albumq; nec oſtrea, [624]

ANNOTATIONES.

14. *Cùm labor extuderit faſtidia.* | Poſtquam labor ſatietatem diſcuſſerit, famemque revocarit excitaritque, tum profectò quemlibet vilem cibum ac potum cum voluptate capies. Hippocratis præceptum eſt: ὁ πόνος σίτῳ ἡσθέτω, *labor cibo præeat.* Cic. de fin. 2. n. 90. *Socratem audio dicentem, cibi condimentum eſſe famem, potionis ſitim.* Tuſc. 5. n. 97. *Socratem ferunt cum uſque ad veſperam contentius ambularet, quæſitumque eſſet ab eo, quare id faceret, reſpondiſſe, ſe quo melius cœnaret, opſonare ambulando famem.*

15. *Sperne cibum vilem.* | Id eſt, profectò non ſpernes cibum vilem, quando inani ſtomacho fueris.

Niſi Hymettia mella Falerno Ne biberis diluta. | Hypallage, id eſt, ne biberis niſi optimum vinum melle optimo dilutum & ſuave effectum. De *Falerno* vino, lib. 1. Od. 20. *Hymettus* regionis Atticæ mons, Athenis proximus, thymi atq; adeò mellis excellentiſſimi copiâ celebratus. Porrò vini auſteritatem veteres temperare ſolebant melle admixto, vel alio vino mitiori: ut eſt, lib. 1. Sat. 10. v. 24. Vide & infrà Sat. 4. v. 24. Virgil. Georg. 4. v. 101.

Dulcia mella premes, nec tantum dulcia, quantum
Et liquida; & durum Bacchi domitura ſaporem.

16. *Foris eſt promus. &c.* | Si domo abfuerit promus qui tibi famelico promat apponatque opſonia & dapes; vel tempeſtas hyberna impedierit piſcari: tum certè eſurienti ſatisfaciet *cum ſale panis* ſimplex Cic. Tuſc. 5. n. 102. *Aperta res eſt, & quotidie nos ipſa natura admonet, quàm paucis, quàm parvis rebus egeat, quàm vilibus.*

17. *Cum ſale panis.* | Plin. lib. 31. cap. 7. *Varro pulmentarii vicē uſos veteres auctor eſt, eſitaſſe enim ſalem cùm pane & caſeo, ut proverbio apparet.* Ex Plutarcho Symp. lib. 4. q. 4. citra ſalem nihil prope eſt edendo; qui panem quoque gratum facit additus. Hincque Neptunus eodem quo Ceres templo colitur. Cic. Tuſc. 5. ex Xenophonte, *Perſæ nihil ad panem adhibebant quidquam præter naſturtium.*

18. *Unde putas, &c.* | Unde putas fieri ut jucundus tunc videatur cibus quilibet vilis & parabilis?

20. *Pulmentaria quare ſudando.* | Opſona ſi mem laborando, tuq; fac ut tibi quævis eſca deatur ſuavis & optima. Cic. Tuſc. 5. cit. *Pavo cultu natura contenta. Quis non videt deriis condiri omnia? Darius in fugâ cùm quam turbidam & cadaveribus inquinatam bibiſſet, negavit unquam ſe bibiſſe jucundius. Nam quam videlicet ſitiens biberat. Nec ejus Ptolemaus ederat, cui cum peragranti Ægyptum comitibus non conſecutis, cibarius in caſa datus eſſet, nihil viſum eſt illo pane jucundius.* Lege ibidem quod Dionyſio tyranno jus quod dam nigrum faſtidienti reſpondit cocus, *licet condimenta defuere, labor in venatu, ſudor curſus, fames, ſitis.*

Pulmentaria. | Plin. lib. 18. cap. 8. *Pulte non pane, vixiſſe longo tempore Romanos manifeſtum, quoniam inde & pulmentaria hodiquè dicuntur.* Porrò pulmenta & pulmentaria ſurpari pro cibis delicatis, vel pro condimentis palatum jucundè titillantibus, patet ex Macrob. lib. 7 cap. 4. ſub finem, ubi ſunt hæc verba rem præſentem omninò pertinentia: *Pulmentorum varietas recipit varia condimenta, quibus la ultra quàm natura neceſſe eſt, laceſſitur: & inde congeries, dum pruritu deſiderii amplius, certè de ſingulis parva libantur. Hinc Socrates ſuadere ſolitus erat, illos cibos potuſque vitandos qui ultra ſitim famemque ſedandam producunt petentiam, &c.*

21. *Pinguem vitiis, albumque, &c.* | Nimi cibo potuque plenum, atq; ex cruditate & ægr coctione laborantem, & inde pallidum, te n juvabunt exquiſita quævis, oſtrea, ſcarus, lagoe Seneca de brev. vitæ: *Quam multi continuis luptatibus pallent?* Vide infrà, v. 76.

N

Nec ſcarus, aut poterit peregrina juvare lagoïs.
Vix tamen eripiam, poſito pavone velis quin
Hoc potiùs quàm gallinâ tergere palatum,
Corruptus vanis rerum: quia veneat auro
Rara avis, & pictâ pandat ſpectacula caudâ.
Tanquam ad rem attineat quidquam. Num veſceris iſtâ,
Quam laudas, plumâ? coctove num adeſt honor idem? [627]
Carne tamen quamvis diſtat nihil hac magis illa,
Imparibus formis deceptum te patet. Eſto.
Unde datum ſentis, lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet? ponteſne inter jactatus, an amnis

vel ſcarus, vel lagois externa. Attamen vix obtinebo, ſi pavo apponatur, ut non hoc libentius quàm gallinâ fricare palatum velis, ſcilicet vanâ rerum ſpecie deluſus: eò quòd avis rara vendatur auri pretio, & ſpectaculum præbeat caudâ pictâ: quaſi ad rem aliquid faciat. An comedes eam plumam quam demiraris? an par decor ſupereſt cocto? Quandoquidem nullum diſcrimen eſt hanc inter & illam carnem, ſpecie diſſimili te deceptum conſtat: Sane. Unde animadvertis utrum *appoſitus iſte lupus Tiberi vel mari captus os pandat? an inter pontes exagitatus, an ad*

ANNOTATIONES.

Album. | Quidam interpretantur, nitidum cui bene curatâ & candidâ: quales eſſe ſolent qui optimo victu utuntur abundanter quidem. Perſ. Sat. 3. v. 98.

Turgidus hic epulis, atque albo ventre lavatur.

Oſtrea. | Oſtreis delectatos Romanos patet ex Varrone. Juvenal. Sat. 4. v. 140, & ſeq. Item Sat. 5. v. 85. Plin. lib. 32. cap. 6. Gell. lib. 7. c. 16.

22. *Scarus.* | Gall: *ſarget.* De hoc piſce exquiſito, Epod. 2. v. 50. Annot.

Peregrina lagois. | E longinquis regionibus advecta avis, cujus caro ſimilis leporinæ: unde nomen. Nam Græcis λαγὼς vocatur lepus. Plin. lib. 8. cap. 57. *Cenſorina leges cœnis admere conchylia, & ex alio orbe convectas aves.* piſcem eſſe lagoin perperàm credunt nonnulli, quidem ex Plin. lib. 32. cap. 1. lepus marinus venenum eſt in cibo vel potu datus, atque etiam ipſus, &c. Eo extinctus eſt Titus Imperator, Domitiano fratre conſorte imperii & ſucceſſore, ut quidam ſcribunt. Iſto etiam genere veneni ſum aliquando Neronem affirmant. Vide Cœl. Rhodig. lib. 26. cap 30.

23. *Vix tamen eripiam, &c.* | Neque tamen iſtis rationibus & argumentis evincam, ut abjiras errorem mentis vana ſpecie deluſæ. Quin, tibi apponantur ſimul pavo & gallina, huic illum anteferes; & ſuaviorem putabis pavonem, quia carior & rarior, quàm gallina, tametſi non eſt reverà melior.

24. *Tergere palatum.* | Perſ. Sat. 3. in fine.

Tentemus fauces, tenero latet ulcus in ore
Putre, quod haud deceat plebeia radere beta.

25. *Quia veneat auro.* | Juven. Sat. 11. v. 14

Interea guſtus elementa per omnia quarunt,
Nunquam animo pretiis obſtantibus. Interius ſi
Attendas, magis illa juvant quæ pluris emuntur.

27. *Tanquam ad rem attineat quidquam.* | Quaſi ad guſtum & ſaporem faciat plumarum fulgor. Cic. 3. de finib. n. 18. *Quædam à natura ad uſum donata ſunt, ut crura, pedes: alia nullam ob utilitatem, ſed ad quemdam ornatum, ut cauda pavoni.* Vide Athen. lib. 8. cap. 12. Idem lib. 14. cap. 20. ex Anaxandride. *An non furioſum alere domi pavones, quorum pretio quæant emi ſtatuæ?* Ibid. Strattis; *Tanti ſunt hæc facienda, quanti pavones, & alia veſtra nuga, quas domi paſcitis ob pennarum pulcritudinem.* Vide lib. 1. Sat. 2. v. 116. ibique Annot.

28. *Coctove num adeſt honor idem?* | An cocto pavoni remanet idem pennarum nitor & ſplendor.

29. *Carne tamen quamvis, &c.* | Ergo cùm diſcrimen nullum ſit inter carnem pavonis & gallinæ, patet te deluſum ſpecie & formâ pavonis, ut hunc ſuaviorem putes, quia gallinam vincit pulcritudine.

31. *Unde datum ſentis, &c.* | Unde habes ut guſtu explores, judices, ſentias quo loco ſit captus iſte piſcis, lupus nempè; an in alto mari, an in Tiberi? neque hoc ſolùm, ſed etiam utrum ad oſtium Tiberis, an inter pontes? O ſagacem & ingeniosam nimis profectò gulam! Juvenal. Sat. 4. 140. ſimiliter canit;

Cerceia nata forent, an
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinove edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprendere morſu:
Et ſemel aſſueti littus dicebat echini.

32. *Hiet.* | Piſcis iſte à voracitate dictus lupus hianti ore bellè exprimitur; ſive quod piſces omnes recens capti os diducunt.

Ponteſne inter jactatus, &c. | E mari piſces quidam ſubire flumina cognoſcuntur, atque hos inter lupus marinus. Porrò ex faſtidioſi helluonum ſeu catillonum palati judicio, bonus

ostium fluminis Hetruſci? Stulte, laudas barbum trium librarum, quem oportet dividas in plura frustula. Capit te forma, ut *cognoſco. Quorſum igitur ſpernis lupos ingentes? nempe quod natura menſuram ampliorem tribuit illis, iſtis verò minorem. Stomachus eſuriens raro communia reſpuit. Cuperem videre ingentem* mullum *ingenti patina extenſum, inquit gula digna rapacibus Harpyiis. Sed vos*

Oſtia ſub Tuſci? laudas, inſane, trilibrem [626]
Mullum: in ſingula quem minuas pulmenta neceſſe
Ducit te ſpecies, video. Quo pertinet ergo (eſt.
Proceros odiſſe lupos? Quia ſcilicet illis 36
Majorem natura modum dedit, his breve pondus.
Jejunus raro ſtomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum ſpectare catino 39
Vellem, ait, Harpyiis gula digna rapacibus. At vos

ANNOTATIONES.

erat ille è medio mari: melior ad oſtium Tiberis fluvii: at oprimus qui inter pontes concitatiori aquâ jactatus, proindeque tenerior, pinguior, ſuavior effectus fuerat. Columel. lib. 12. cap. 16. *Multorum gula ſubtilior . . . & erudita palata faſtidiunt fluvialem lupum, niſi quem Tiberis adverſo torrente defatigâſſet.* Plin. lib. 9. cap 54. *Quando*, inquit, *eadem aquatilium genera aliubi atq; aliubi meliora; ſicut lupi piſces in Tiberi amne inter duos pontes, rhombus Ravenna, murana in Siciliâ, &c.* Vide Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 16. ubi ex Varrone & Lucilio ſtatuit lupum marinum *egregii ſaporis* habitum qui inter duos pontes captus eſſet: Atq; à Lucilio piſcem hunc dici *catillonem quaſi ligurritorem: ſcilicet qui proximè ripas ſtercus inſectaretur:*

. . *pontes Tiberinos duo inter captus catillo.*

Id. Ibid. ex C. Titio ætatis Lucilianæ viro hominis prodigos deſcribente: *Edimus turdum pinguem, bonumque piſcem lupum germanum, qui inter duos pontes captus fuit.*

Amnis Tuſci.] Tiberis Tuſciam alluentis & à Latio diſterminantis. Virg. Georg. 1. ſub finem, *Tuſcum Tiberim.*

33. *Laudas, inſane, trilibrem Mullum, &c.*] Delicatorum & catillorum erat etiam aliud vitioſi faſtidii genus: inter piſces naturâ parvos laudabant volebantque magnos: contra parvos quærebant ex iis quos natura magnos facit. Itaque Horatius in ejuſmodi faſtidioſos helluones inſurgens, *laudas*, inquit, *inſane, trilibrem mullum*, eò quòd raro talis inveniatur: *odiſti* verò lupum marinum qui procerus eſt & magni ponderis. Plin. lib. 9. cap. 17. *Ex veluſtâ nobilitate & gratia maximè eſt & copia mullis, ſicut magnitudo modica: binaſque libras ponderis raro admodum exuperant, nec in vivariis piſcinisque creſcunt . . . algâ veſcuntur, & oſtreis, & limo, & aliorum piſcium carne.*

34. *Mullum.*] Barbatulos vocat Cicero. Gall. *Barbeau:* Angl. *a Barbel.* quidam tamen ſunt imberbes at minùs laudantur. Plin. mox cit. *Barbâ geminâ inſigniuntur inferiori labro . . . laudatiſſimi conchylium ſaviunt. Nomen his Fenoſellâ* (mullis) *à colore mulleorum calceamentorum datum putat . . . . . mullum expirantem verſicolori quâdam & numerûs varietate ſpectari, proceres gula narrant . . . Aſinius Celer è Conſularibus, hoc piſce prodigus Claudio principe, unum mercatus octo millibus nummûm.* Vide Senec. Epiſt. 95. Sueton. Tiber. cap. 34. refert, *tres mullos triginta millibus nummûm veniſſe:* quod damnavit Tiberius. Vide Macrob. lib. 3. cap. 16. Juvenal. Sat. 4. v. 15.

Mullum ſex millibus emit
Æquantem ſanè paribus ſeſtertia libris.

In quem locum olim pluribus differui, ut & Sat. 5. v. 92.

39. *Porrectum magno, &c.*] Obſerva, lector ſtudioſe, verſum hunc crebris ſpondæis exprimentem grave mulli pondus. Alibi jam notavi luxuriam Romanorum in apponendis magnis & integris obſoniis, Juv. Sat. 1. v. 140.

. . . *Quanta eſt gula quæ ſibi totos*
Ponit apros?

Contrà Tiberius; *Ut parſimoniam publicam exemplo quoque juvaret, ſolemnibus ipſe canis pridiana ſæpè ac ſemeſa opſonia appoſuit, affirmans dimidiatum aprum omnia eadem habere quæ totum.* Sueton. Tiber. cap. 34.

40. *Harpyiis gula digna.*] Harpyiæ appellatione & numero incertæ: in primis celebrantur Aello, Celæno, Ocypete, Iris, Thyella: dicuntur ab ἁρπάζω, *rapio*. Has deſcribit Virgil. Æn. 3. v. 215. & ſeq. Sic de iis fabulantur. Phineus rex ob excœcatos filios, à Jove excœcatus immiſſis etiam Harpyiis pœnas dedit. Has alatæ furiæ (nam Harpyias in inferis eſſe & vocari Furias Servius affirmat) appoſita ſtatim opſonia rapiebant ex alto devolantes: quin & relictas fortè dapes tetro odore fœdabant & corrumpebant. Virgil. cit.

Virginei volucrum vultus, fœdiſſima ventri
Proluvies, uncaque manus, & pallida ſemper
Ora fame . . . . . nec ſævior ulla
Peſtis, & ira Deûm ſtygiis ſeſe exſulit undis.
. . . . . *Quatiunt clangoribus alas.*
Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœdant
Immundo, &c.

Præ-

Præſentes, Auſtri, coquite horum opſonia : quanquam [627]
Putet aper, rhombuſq; recens, mala copia quando
Ægrum ſollicitat ſtomachum : cùm rapula plenus
Atq; acidas mavult inulas. Necdum omnis, abacta
Pauperies epulis regum : nam vilibus ovis
Nigriſq; eſt oleis hodie locus. Haud ita pridem
Gallonî præconis erat acipenſere menſa
Infamis. Quid ? tum rhombos minùs æquor alebat ? [628]

Auſtri, adeſte, atque horum dapes corrumpite : quanquam fœtet aper & rhombus recens, cùm mala abundantia vexat morboſum ſtomachum : quando ſatur expetit rapas & inulas acres. Verùm *omnis* cibus *vilior nondum exulat à menſâ divitum. Etenim admittuntur ova & oliva nigra, neque dudum Gallonii præconis menſa acipenſere infamata fuit. Quid ?* An *tunc mare minùs untribat rhombos ?*

ANNOTATIONES.

41. *Præſentes, Auſtri, coquite horum opſonia.* | Satyricus excandeſcens in guloſos helluones, invocat Auſtros meridionales ventos, qui humido ſuo calore illorum cibos putrefacit. Sed mox ipſe ſe corrigit, memor ſcilicet iis putrida videri quævis opſonia.

42. *Quanquam putet aper, &c.* | Verùm non opus eſt Auſtri flatu, ipſa illorum ſatietas nauſeam movet ſtomacho replero : atque facit putere cibos etiam recentes.

Rhombus. | De eo piſce laudatiſſimo. Gall. & Angl. *Turbot*, in Epod. 2. v. 50.

43. *Cùm rapula plenus, &c.* | Cùm ſitur cupit acida, rapas, inulas, quibus appetitus excitetur, diſcuſſis viſcoſâ pituitâ crudiſque humoribus.

Rapula. | Gall. *des raves.* De his plura narrat Plin. lib. 18. cap. 13. Item lib. 20. cap. 3. *Eſt & rapo vis medica*, inquit.

44. *Inulas.* | Gall. *de l'Aulnée :* Angl. *Elicampane.* Plin. lib. 19. cap. 5. Idem lib. 20. cap. 5. inulæ virtutes affert ; priori loco ſic habet : *amarior inula per ſe ſtomacho inimiciſſima, eadem dulcibus miſtis ſalubberrima. Pluribus modis auſteritate vitiâ gratiam invenit . . . . . defectus præcipuè ſtomachi excitat, illuſtrata maximè Juliæ Auguſtæ quotidiano cibo.*

Necdum omnis abacta pauperies, &c. | Cibi vulgares, viles, parabiles, adhuc locum habent in menſa & conviviis divitum. Nam *ova* caput cœnæ ſunt : & ab iis ſemper ducitur initium epulandi : ut dixi lib. 1. Sat. 3. v. 6. ad hæc verba, *ab ovo uſque ad mala.*

Nigris oleis.] Nigror in oleis & uvis maturitatem indicat.

47. *Gallonî.*] Is helluo inſignis, primus apposuit acipenſerem exquiſitiſſimum piſcem : atque ob id à Lucilio carpitur ſatiræ ſuæ 3. iſtis verſibus, quos etiam refert Cic. 2. de finibus. n. 24.

O Publi, O gurges Galloni, es homo miſer, inquit : Cenaſtiin vitanunquam benè, cùm omnia in iſtâ Conſumis ſquillâ, atq; acipenſere cum decumano.

Ibid. n. 90. *Qui ad voluptatem omnia referens vivit ut Gallonius, &c.* Idem Cicero pro Quintio n. 94. *Qui, relictâ bonorum virorum diſciplinâ, & quæſtum & ſumptum Gallonii ſequi maluerunt.*

Acipenſere] Acipenſer vel acipenſis. Gall. *Eturgeon* ; Angl. *a Sturgeon* : Vulgo terſio, vel ſturio, ſed perperàm ; Galeno γαλεὸς ; Rondelet. ex genere galeorum eſt : valdè pretioſus & nobilis, utpote qui ſingulari pompa inferretur menſæ divitum. Plin. lib. 9. c. 17. *Piſcium nobiliſſimus acipenſer, unus omnium ſquamis ad os verſis, contra aquam nando meat . . . rarus inventus*, Macrob. lib. 3. cap. 18. *Nec acipenſer illius ſeculi delicias evaſit . . . quo in honore fuerit hic piſcis apud P. Scipionem Africanum illum & Numantinum, accipite ex Cicer. dialog. de Fato. Nam cùm eſſet apud Lavernium Scipio, unaq; Pontius, allatus eſt ſortè Scipioni acipenſer qui admodum varò capitur : ſed eſt piſcis in primis nobilis . . acipenſer iſte paucorum hominum eſt . . . . à coronatis miniſtris cum tibicine introferri ſolitus . . . . Hæc Sammonicus prodens venerationem quapiſcis habebatur ut à coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quadam veluti non deliciarum ſed numinis pompâ.* Athen. lib. 4. cap. 5. *His præerat fortiſſimus imperator acipenſer, inſignis haſtâ : quem etſi jam ſatur guſtare percupivi : ambroſia certè is mihi viſus eſt.* Lib. 7. cap. 12. *Quem acipenſerem vocant Romani, cum tibiis & coronis circumferunt in cœnis : coronatis etiam illis qui portant . . . Acipenſer minor eſt galeo, roſtro longiore, figurâ magis triangulari.* Quæ cùm ita ſint, ne Lector, mirere quod ſcribit Martial. Lib. 13. Epig. 91.

Ad pallatinas acipenſem mittite menſas,
Ambroſias ornent munera rara dapes.

48. *Infamis.*] Nam & Gallonius à Lucilio *gurges* vocatus : & quivis gulâ & helluationibus turpis Gallonii ſimilis vulgò dictus. Patet ex cit. Cicer. de finibus 2. &c.

Securus rhombus, & ſecura nido ciconia degebat, uſq; quo Prætorius indicavit primus. Itaq; ſi aliquis modò ſuadeat jucundos eſſe mergos aſſatos, continuò *auſcultabit Romana juventus facilis doceri vitioſa. Sordidus cibus à frugali differt, Ofello Judice. Enimverò fruſtra vitium hoc declinabis, ſi te ad aliud malè convertas. Avidienus, Canis meritò appellatus, edit olivas quinquennes & corna ſilveſtria: nec libenter defundit vinum niſi corruptum: ipſe* verò *è* vaſe *corneo duas libras* continente *braſſicas aſpergit oleo veteri, cujus odorem tolerare non poſſis, largè quidem fundens acetum; quamvis repotia,*

Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido:
Donec vos auctor docuit Prætorius. Ergo
Siquis nunc mergos ſuaves edixerit aſſos;
Parebit pravi docilis Romana juventus.
Sordidus à tenui victu diſtabit, Ofello [629]
Judice. Nam fruſtra vitium vitaveris illud,
Si te aliò pravum detorſeris. Avidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adæret,
Quinquennes oleas eſt & ſilveſtria corna:
Ac niſi mutatum parcit defundere vinum, &
Cujus odorem olei nequeas perferre, licebit
Ille repotia, natales, alioſve dierum
Feſtos albatus celebret, cornu ipſe bilibri
Caulibus inſtillat, veteris non parcus aceti.

ANNOTATIONES.

Tum rhombos minùs æquor alebat? | Oſtendit Poëta non tam obſoniorum bonitatem quàm gulæ inſanum faſtidium valere ut plurimum. Olim, inquit, acipenſer in pretio ac deliciis fuit: deinde rhombus: aliàs ciconiæ, pavo, &c. imo ſi quis modò novas dapes excogitet etſi minimè bonas, v. g. mergos aſſos: hos continuò cæteris omnibus anteponi & optimos haberi cernas.

50. *Donec vos auctor docuit Prætorius.* | Aſinius Sempronius Rufus ciconias primus devorare inſtituit Auguſti temporibus, illum vocat Satiricus *Prætorium* ironicè; quoniam Prætu-ram petens ob gulæ infamiam repulſus eſt: hinc de eo verſiculi per ludibrium etiam claudicantes in vulgus ſparſi:

Ciconiarum Rufus iſte conditor,
Hic eſt duobus elegantior Plancis;
Suffragiorum puncta non tulit ſeptem.
Ciconiarum populus ultus eſt mortem.

51. *Mergos aſſos.* | Gall. *plongeon.* Hi cùm ſint macri admodùm, ſi etiam aſſentur nihil præter oſſa ac pellem erunt. Si quis tamen gulæ anteſignanus & magiſter edicat mergos aſſos ſuaves eſſe, & ſic apponi debere; parebit juventus ſtultè, & quaſi bonos devorabit.

53. *Sordidus à tenui victu diſtabit.* | Prudenter monet Poëta tenuem frugalemq; victum differre à ſordido; hunc vitioſum ac turpem, illum contrà honeſtum, dignum laude.

55. *Avidienus, &c.* | Exemplo demonſtrat quid ſit victus ſordidus. Avidienus à ſordibus & immunditiâ Canis cognominatus verè eſt, quippe qui veſcitur oleis vetuſtate corruptis, & cornis ſilveſtribus: caules verò aſpergit exiguo oleo vetere quidem & fœtente, acetum duntaxat abundè affundens. Hæc certè vivendi ratio ſordida eſt.

58. *Ac niſi mutatum parcit defundere vinum.* | Etiam in libationibus ad honorem deorum fieri ſolitis, ille vappam adhibet, nec vinum paterâ defundit niſi aceſcens.

60. *Repotia.* | Feſtus. *Poſtridiè nuptias apud novum maritum cœnatur, & quaſi reficitur potatio:* quæ inde ἐπαυλία dicitur, pridie verò nuptiarum πρωυλία, inquit Cælius lib. 15. cap. 18 & 24. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 5. Repotia, inquit, poſtridie nuptias lætiore convictu affines apud novum maritum percolebant; quâ die nova nupta in viri domum libertatem auſpicari & dominam agere ſimul, & rem divinam facere aſſuerat.

Natales. | Vide Perſ. init. Sat. 2. ubi natalem diem *meliore lapillo numerandam*, hilariterque tranſigendam, atque in eâ *fundendum Genio merum* præcipit.

Alioſve dierum Feſtos. | In his mos erat optimum vinum promere & quidem liberaliter, ad lætitiam excitandam: nam *lætitiæ Bacchus dator*, ex Virgil. Æn. 1. v. 738. At Avidienus contrà.

61. *Albatus.* | Ex more veterum, togâ indutus recens lotâ & dealbatâ. Perſ. mox cit. Sat. 2. v. 40.

. . . . . *negato*
Jupiter hæc illi, quamvis te albata rogarit.

Cornu ipſe bilibri Caulibus inſtillat, veteris. | Adverte ſingulas voces ſordidam parcitatem notantes; è vaſculo in olus vile guttas aliquot olei fœtidi inſtillat ipſe quidem, veritus ne alter copioſius affundat; vel ne ſervus inde quid delingat, delibet, ſurripiat.

Veteris. | Hoc epithetum alii jungunt cum præcedenti voce, *olei*: alii cum ſequente, *aceti*. Simile quid habet Perſ. Sat. 3. v. 27. & ſeq.

Pannoſam facem morientis ſorbet aceti.

Quali

Quali igitur victu ſapiens utetur, & horum
Utrum imitabitur? Hac urget lupus, hac canis angit. [630]
Mundus erit qui non offendet ſordibus, atque
In neutram partem cultus miſer. Hic neque ſervis
Albucî ſenis exemplo, dum munia didit,
Sævus erit: nec ſic ut ſimplex Nævius, unctam
Convivis præbebit aquam. Vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc victus tenuis quæ quantaque ſecum
Afferat. In primis valeas benè: nam variæ res
Ut noceant homini, credas, memor illius eſcæ, [631]
Quæ ſimplex olim tibi ſederit. At ſimul aſſis

natales, alioſque dies feſtos colat indutus veſte candidâ. Quo ergo victu utetur ſapiens; & quem iſtorum imitabitur? Inde premit lupus, illinc inſtat canis. Nitidus erit qui nec ſordidâ peccarit vivendi ratione, *nec ſe miſere curabit hac aut illâ parte. Is neq; verberabit famulos officia diſtribuens, ad inſtar Albucii veteris; neq; ut Nævius inconſultus, dabit convivis aquam immundam.* Eſt enim *hoc etiam grande peccatum.*

Jam diſce qua & quanta bona *ſecum advehat frugalitas. Primò ſanitatem habebis. Etenim ciborum diverſitatem eſſe homini pernicioſum minimè dubitabis, recordatus ejus eſcæ, quæ una tibi aliquando conſtiterit. Verùm ſi*

ANNOTATIONES.

63. *Horum Utrum imitabitur?* | An Gallonium luxuriosum & prodigum, an Avidienum ſordidum & nimis parcum?

64. *Hac urget lupus, hac canis angit.* | Loco vocis, *angit*, quidam leg. *aiunt*. Certè proverbium eſt. Porrò comminiſcuntur hinc edacitatem & ingluviem *lupi*, illinc immunditiam *canis*: item delicias interpontani lupi, de quo ſuprà, atque ſordes Avidieni Canis cognominati.

65. *Mundus erit, &c.* | Is erit mundus, honeſtus, bonus, rectus in vivendi modo, qui medium tenebit ac modum; nec profusè ſumptuoſus, nec indecorâ parſimoniâ ſordidus.

65, 66. *Non offendet ſordibus, In neutram partem cultus miſer.* | Non ſe odioſum aut miſerum præſtabit, cultu ſeu ſumptibus ſeu parcitate immoderata; neutrâ parte nimius erit. Vocem, *cultus*, accipe in genit. id eſt, curæ ſui majoris aut minoris quàm par ſit.

67. *Albucî ſenis exemplo.* | Hunc avaritiæ quidam, alii contrà profuſionis accuſari volunt. Neutri benè. Horatius primò culpavit intemperantiam & immoderationem in quærendis cibis carioribus, pariter ac ſordidiorem victum. Jam damnat nimiùm lautitiæ & elegantiæ ſtudium in ſtruendo parandove convivio, atque huic contrarium negligentiæ vitium: affertque exempla Albucii & Nævii oppoſita. Albucius nimiâ curâ peccat, qui ſævit etiam in famulos injunctis officiis paulò minùs ſedulos; ac ſi quid non ſatis accuratum comperit, duré plectit: imò, inquiunt, ſervos ille ante verberabat, ſeu ad arcendam ſtatim ſegnitiem, ſeu ne poſteà peccantes cædere non vacaret. Contrà Nævius indiligens & parùm lautus; ut nox dicetur.

Didit. | Dat, dividit. Vetus eſt verbum dido, is, quod frequens uſurpat Lucretius; quin & Virgil. Æneid. 7 v. 144.

Diditur hic ſubitò Trojana per agmina rumor.

Et Ænied 8. v. 132.

Tuta terris didita fama.

68. *Simplex Nævius.* | Negligens, parùm ſapiens & prudens, non ſatis mundus, quippè qui aquam impuram, lutulentam, ſordibus contaminatam præbet convivis admiſcendam vino ac bibendam. Ergo Albucius ille plus æquo erat curioſus in epularum apparatu: Nævius autem minùs quàm decet: quod utrumque vitium magnum eſt.

70. *Accipe nunc victus tenuis, &c.* | Cic. Tuſcul. 5. n. 99. *Adde ſiccitatem quæ ſequitur continentiam in victu. Adde integritatem valetudinis.* Et Offic. 3. n. 86. *Valetudo ſuſtentatur . . . continentiâ in victu omni atque cultu, &c.*

72. *Credas, memor illius eſcæ, &c.* | Facilè credas varietatem ciborum homini eſſe noxiam, ſi modò velis meminiſſe quàm utilis tibi fuerit eſca ſimplex, quæ in ſtomacho placidè cocta, bono ſucco, atque ut aiunt, chylo, repararit vires corporis: & è contrario, quantum moleſtiæ tibi crearit eſca multiplex; quoties deglutiſti ſimul aſſa cum elixis, carnes cum piſcibus, &c.

73. *Tibi ſederit.* | Quieverit concocta abſque ulla ventriculi aut ſtomachi perturbatione ac tumultu. Teſte Hippocrate, cibi diſſimiles invicem ſe corrumpunt & ſeditionem concitant. Τὰ γὰρ ἀνόμοια ταράζει. Plutarch. Sympoſ. 4. *Ciborum copia turbat & corrumpit*, Senec. Epiſt. 2. *Faſtidientis eſt ſtomachi multa deguſtare, quæ uti varia ſunt & diverſa, non alunt, ſed inquietant & inquinant.* Vide Macrobium

Miſcue-

miscueris elixa cum *assatis, & conchylia cum turdis: dulcia mutabunt se in bilem, atque iners pituita stomachum perturbabit. An aspicis quemadmodum quisque pallens surgat è convivio sumptuoso? Imo corpus oppressum præcedenti intemperantiâ simul deprimit animum, & prosternit in terram divini spiritûs portionem. Alter* contrà, *postquàm recreavit corpus brevi cibo & somno, exurgit alacer ad injunctas functiones. Nihilominus iste poterit transire interdum ad lautiorem* cibum, *seu tempus recurrens adduxeris sacrum diem, seu cupies debilitatum corpus reficere: item*

Miscueris elixa, simul conchylia turdis:
Dulcia se in bilem vertent, stomachoq; tumultum
Lenta feret pituita. Vides ut pallidus omnis 76
Cœnâ desurgat dubiâ? quin corpus onustum [612]
Hesternis vitiis animum quoq; prægravat unà,
Atque affigit humo divinæ particulam auræ.
Alter ubi dicto citiùs curata sopori 80
Membra dedit, vegetus præscripta ad munia surgit.
Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam:
Sive diem festum rediens advexerit annus;
Seu recreare volet tenuatum corpus: ubique

ANNOTATIONES.

Saturn. lib. 7. cap. 4. & 5. hac de re pluribus & luculenter differentem. *Qui simplicem cibum sumit, facilè quo succo ejus corpus vel juvetur vel gravetur, usu docente cognoscit: atque ita cujus causa deprehensa est, noxam facilè devitat. Qui autem multiplicem, è diversitate succorum diversa patitur qualitates: nec concordant humores ex materiæ varietate nascentes, nec efficiunt liquidum puramve sanguinem, in quem jecoris ministerio vertuntur: & in venas cum tumultu suo transeunt. Hinc morborum scaturigo ex repugnantium sibi humorum discordia.*

74. *Conchylia* | Pisces conchis inclusos, ostrea, &c. Cic. in Pisonem, *Mensa extructa non conchyliis aut piscibus, sed multâ carne.* Plin. lib. 8. cap. 57. *Censorinæ leges, princepsque M. Scaurus in consulatûs cœnis ademere conchylia, & ex alio orbe convectas aves.* Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 23. ex Phalereo Demetrio, & Sophrone mimographo; *Conchylia*, inquit, *gula proceribus adeo probata, ut vel inde fit conformatum adagium:* esse conchylia viduarum cupedias.

Turdis. | Gall. *grives.* De his jam lib. 1. Sat. 5. & posteà lib. 1. Epist. 15. *obeso nil melius turdo.* Vide ibi annot.

75. *Dulcia se in bilem vertent.* | Quæ scilicet non benè cocta fuerint in ventriculo, maximè verò dulcia in bilem amarosque humores convertuntur.

Stomacheque tumultum Lenta feret pituita. | Pituita humidus ac frigidus humor à cerebro defluens in stomachum, ibique offendens excitatam bilem calidam & ficcam, turbas ingentes ac tumultus movebit. Macr. ante cit. *Humores repugnantes ac discordes non purum faciunt sanguinem, & in venas cum tumultu suo transeunt.*

76. *Pallidus omnis, &c.* | Decolor, malè habens, dum ægrè coquitur cibus multiplex & varius: qui calorem naturalem gravat, imbecilliorem & extinguit, atque hinc pallor.

77. *Cœnâ dubiâ.* | Sumptuosa, tam copiosa, ut quem è tot cibis capias dubius sis. Terent. Phorm. act. 2. Ph. *Cœna dubia apponitur.* Ge. *Quid isthuc verbi est?* Ph. *Ubi tu dubites quid sumas potissimum.*

78. *Animum prægravat unà.* | Hebetem reddit ac sui similem, secumque ad terram inclinat animum, qui cùm divinæ consors naturæ sit, sursum debet & ad sublimia cœlestiaque conniti. Cic. Tuscul. 5. n. 100. *Quid, quod ne mente quidem rectè uti possumus multo cibo & potione completi?*

79. *Affigit humo.* | Al. *affigit humi.* Cic. de Senectute. *Est animus cœlestis ex altissimo domicilio depressus, & quasi demersus in terram locum divinæ naturæ æternitatique contrarium.*

Divinæ particulam auræ. | Cic. Tusc. 5. n. 38. *Humanus animus ex divinâ mente decerptus cum alio nullo nisi cum ipso Deo, si hoc fas est dictu, comparari potest.* Senec. Epist. 56. ratio nihil aliud est quàm in corpus humanum pars divini spiritûs mersa. Juvenal Sat. 15. v. 146.

Sensum à cœlesti demissum traximus arce.

Egregiam hanc illi Ethnici sententiam hausere ex sacris codicibus, quos non ignoravere, ut alibi dixi. Genes. cap. 2. *Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ: & factus est homo in animam viventem.*

80. *Alter ubi dicto citiùs, &c.* | Alter frugali victu utens, postquam cibo somnoque modico curavit corpus, surgit alacer & expeditus ad solitas actiones: Contrà qui hesternus epulis adhuc graves, ad resumendum manè laborem parum sunt vegeti.

82. *Hic tamen ad melius, &c.* | Qui cibum quotidie capit exiguum, poterit interdum lautiori se convivio exhilarare & recreare, seu publicæ lætitiæ causâ & occasione: seu ob propriam necessitatem. Qui verò molliter vivit, senio vel ægritudini incidenti quod præbeat, levamen aut solatium nullum insuper habet.

79. Sit: Sud: Luv: adspice.

Acce-

Accedent anni, & tractari molliùs ætas
Imbecilla volet, tibi quidnam accedet ad istam
Quam puer & validus præsumis mollitiem, seu
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus? (ius
Rancidum aprum antiqui laudabant; non quia nallis nullus erat: sed credo, hac mente, quod hospes [633]
Tardiùs adveniens vitiarum commodiùs quàm
Integrum edax dominus consumeret. Hos utinam
Heroas natum tellus me prima tulisset! (inter
Das aliquid famæ: quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam? Grandes rhombi patinæq;
Grande ferunt unà cum damno dedecus. Adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et frustrà mortis cupidum, cùm deerit egenti
As, laquei pretium. Jure, inquis, Thrasius istis
Jurgatur verbis: ego vectigalia magna,
Divitiasq; habeo tribus amplas regibus. Ergo [634]
Quod superat, non est melius quo insumere possis?
Cur eget indignus quisquam te divite? Quare
Templa ruunt antiqua Deûm? Cur, improbe, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo?

cùm anni multiplicati fuerint, atque melius curari poscet ætas ingravescens. Tu verò ad eam mollitiem quam adhuc iuvenis ac vegetus praripis, quid adjunges cùm vel agritudo molesta vel senectus pigra acciderit? Prisci amabant aprum rancidulum, non quod carerent odoratu: sed, ut opinor, eo consilio quod hospes serò accedens aptiùs comedat paulò corruptum, quam vorax dominus incorruptum. Utinam me prima terra genuisset inter istos heroas. An quidpiam tribuis existimationi, quæ jucundior carmine intrat in aures hominum? Magni rhombi & catini magnum probrum simul cum detrimento afferunt. Adjunge insolvsum patruum, vicinos, temet tibi inimicum, & frustrà mori cupientem, quando inopi non aderit as pretium reflis.

Dices: merito quidem *Thrasius eiusmodi sermonibus increpatur: Ego verò reditus ingentes possideo & opes tribus regibus suffecturas. An igitur deest melior ratio insumendi quod superfluum est? Quare inops est aliquis immeritus, dum tu es opulentus? Cur vetusta numinum fana decidunt? Quare, pessime, è tam abundanti cumulo non detrahis quidquam diruta patria* largiendum?

ANNOTATIONES.

94. *Quæ carmine gratior.*] Vel, quæ gratior quâvis modulatione: vel, quæ fit per carmen celebrior. Norunt omnes Alexandrum illum magnum Achilli invidisse, quod nactus esset eximium laudum suarum præconem Homerum.

97. *Adde Iratum patruum, &c.*] Præter allata jam luxoriosi victûs mala, adde quod odium incurris propinquorum, amicorum, imò & vicinorum, qui omnes oderunt luxuriam. Cic. contra Rullum. *Odit Populus Roman. privatam luxuriam.* Offic. 1. *Turpe est diffluere luxuria . . . . . Luxuria cum omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est.*

Patruum,] Cujus es tutelæ commissus, & cui proinde obsequi te par est à prodigendo patrimonio deterrenti, sumptus nimios vetanti.

Te tibi iniquum.] Quippè qui tuas opes effundis in alios, nihil tibimet reservans, seu quo ingruenti inopiæ subvenias, seu quo in desperatione rerum tuarum mortem tibi consciscas.

69. *As, laquei pretium.*] Sat pecuniæ ad emendum laqueum. Placet alia lectio *as*, hoc sensu: ut nec assem unum habeas superstitem, quo emas restim, ad suspendium, finiendasque, simul cum vitâ, ærumnas & miseriam summæ egestatis asseclas. Huc spectat adagium: *ad assem redactus.*

Thrasius.] Homo prodigus, & hinc porrò inops & egens rerum omnium.

100. *Ego vectigalia magna, &c.*] Prolepsis est. Qui non amplas habet & magnas opes, ac sumptus facit magnos, is jure admonetur & objurgatur. Atqui ego non ita. Nam ingentes divitias possideo cuilibet magno sumptui pares.

Vectigalia.] Privatos reditus copiosos publicis vectigalibus æquales.

101. *Tribus amplas regibus.*] Plutarchus ita scribit, Marium ædes & opes habuisse multis regnis pares.

102. *Ergo quod superat, non est melius quo, &c.*] Respondet Horatius: Atqui divitias illas ingentes non dilapidare, sed rectè insumere oportet quæ superflua tibi multa sunt. Quin iis sublevas cives quos iniqua fors pauperes fecit meliori conditione alioqui dignos? Quin restauranda curas diruta vetustate deorum templa? Quin è tanto bonorum acervo decerptum aliquid impertis Reipubl. & patriæ, quæ tibi certè chara esse debet?

Uni

† Gif: Ind: Lucr. adjgere.

Uni nimirùm tibi rectè ſemper erunt res?
O magnus poſthac inimicis riſus! uterne
Ad caſus dubios fidet ſibi certiùs; hic, qui
Pluribus aſſuerit mentem corpuſque ſuperbum;
An qui contentus parvo, metuenſque futuri,
In pace, ut ſapiens, aptarit idonea bello?
Quo magis his credas: puer hunc ego parvus Oſellum
Integris opibus novi non latiùs uſum
Quàm nunc acciſis. Videas metato in agello [635]
Cum pecore & natis, fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temerè edi luce profeſtâ
Quidquam præter olus fumoſæ cum pede pernæ.
Ac mihi cùm longum poſt tempus venerat hoſpes,
Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
Vicinus, benè erat, non piſcibus urbe petitis,
Sed pullo atque hœdo: tum penſilis uva ſecundas,
Et nux ornabat menſas cum duplice ficu.

Scilicet tibi ſoli benè ſemper fluent omnia: O cachinnus ingens deinde adverſariis! Quis duorum ſibi confidet ſecurius in caſibus incertis, an is qui animum & corpus arrogans aſſueſcerit multis, an qui modico contentus & futuri providus, in pace comparaverit neceſſaria ad bellum, uti ſolet ſapiens? Verùm ut majorem his habeas fidem; Ego parvus puer Oſellum hunc animadverti non largiùs uſum facultatibus integris, quam nunc attritis. Cernas jam in dimenſo agro cum liberis & grege ſtrenuum agricolam mercenariumſic loquentem: haud ego die non feſtâ comedi quidpiam temerè niſi herbas cum pede fumoſo porci. Quando verò hoſpes acceſſerat poſt diuturnum intervallum, aut vicinus jucundus mihi conviva, per pluviam laborem intermittenti; lauta erant epulæ *non è piſcibus urbe quæſitis, ſed è pullo & capro. Deinde penſiles uvæ, & nuces, & craſſiores ficus inſtruebant ſecundam menſam.*

ANNOTATIONES.

106. *Uni nimirùm tibi, &c.* | Attende verò quàm ſtultè præſente rerum ſtatui confidas, quaſi proſpera ſemper habiturus. Imò cave ne alto corruens lapſu graviore, præbeas & inimicis riſum ac ludibrium, & malitioſæ fortunæ ludum ac jocum, atque, ut ait Juvenalis; *minimum*: Sat. 6. v. 607.

107. *Uterne Ad caſus dubios, &c.* | Urget porrò noſter Poëta: Dic amabo: uter in adverſis conſtantior futurus eſt, an qui rerum omnium copiâ ſemper ſe ſatiarit, an qui bonis licet affluens modico ſe victui aſſuefecerit? exemplo rem accipe. Oſellus olim dives, nunc pauper mutatam ſortem vix ſentit; quoniam inter opes non abundantiori cibo uſus eſt, *futuri metuens*: atque *in pace*, & ſecundis rebus, *ut ſapiens, aptans idonea bello* & egeſtati præſidia, nempè tolerantiæ ſtudium, animumq; & corpus *contentum parvo.*

112. *Oſellum.* | Poſt Philippenſem victoriam reductis in Italiam militibus agros diviſit Auguſtus veteribus dominis ademptos. Sic & Propertius prædia amiſit, quod ipſe conqueritur: & Virgilius ipſe ſuorum poſſeſſione depulſus ac tantum non ſpoliatus eſt. Patet ex Bucolicis Ecl. 1. & 9. Sic etiam Oſellus ſuum agrum Umbreno cuidam militi attributum perdidit; ac deinceps velut alienum mercede conductum excoluit: ſuoque labore & operâ ruſticâ ſe ſuamq; familiam ſuſtentavit & aluit.

114. *Metato in agello.* | Salmaſius *metatum* interpretatur opimum, quaſi electum & aſſignatum. Malim tamen cum aliis intelligere, ſimplicius, pertica dimenſum. Nam ita cuiq; certa menſura, certa jugera aſſignabantur, Virg. in Diris.

Pertica quæ noſtris metata eſt impia agellis,
Propert.
Abſtulit excultas pertica triſtis opes.

116. *Non ego, &c.* | Hæc & quæ ſequuntur ad finem hujus Satyræ, Oſelli *narrantis* verba ſunt.

Pernæ. | Pernam cum petaſone malè confundunt aliqui. Petaſo eſt coxa porcina ſalita coſtas etiam comprehendens: *perna* eſt petaſonis pars carnoſior, pedi proxima, cum ipſo pede. Unde patet Poëtæ noſtri accurata dictio, atque Oſelli parſimonia, qui profeſtis diebus non *pernam* ſed *pedem* tantùm pernæ partem deteriorem comederet, etiam dum *integræ opes erant.*

119. *Per imbrem.* | Dum plueret, atq; intermitti opus neceſſe erat.

120 *Penſilis uva.* | Quæ paſſa ſuſpenditur hyeme comedenda. Varro de re ruſt. lib. 1. cap. 58. *Cato ait . . . . uvas quas ſuſpendas, oportuniſſimas eſſe duracinas, amineas, & ſcantianas.* & cap. 68. *penſilia, ut uva, mala, & ſorba, ipſa aſtendunt quando ad uſum promi oporteat; quod colore mutato, & contractu acinorum, ſi non dempſeris ad edendum, ad abiiciendum deſcenſurum ſe minitantur.* Plin. lib. 14. cap. 1. *Uva durant alia per hyemem penſiles nodo concamerata, congeminata, conglomerata.* Sunt enim variæ lectiones hujus vocis.

122. *Cum duplici ficu.* | Alii intelligunt ca-

Poſt

Poſt hoc ludus erat cuppâ potare magiſtrâ :
Ac venerata Ceres, ut culmo ſurgeret alto [636]
Explicuit vino contractæ ſeria frontis.
Sæviat atque novos moveat fortuna tumultus ;
Quantum hinc imminuit ? quanto aut ego parciùs, aut vos
O pueri nituiſtis, ut huc novus incola venit ;
Nam propriæ telluris herum natura, neque illum,
Nec me, nec quemquam ſtatuit, nos expulit ille :
Illum aut nequities, aut vafri inſcitia juris,
Poſtremò expellat certè vivacior hæres.
Nunc ager Umbreni ſub nomine, nuper Oſelli [637]
Dictus, erit nulli proprius : ſed cedet in uſum
Nunc mihi, nunc alii, quocirca vivite fortes :

Poſteà ludus erat bibere cratere magiſtro. Denique *Ceres rogata ut celſam ariſtam erigeret, vino porrigebat frontem rugoſam & ſolicitam.* Ergo *ſors adverſetur novaque bella moliatur, quid indè auferet ? Quanto minus vel ego, vel vos, ô pueri, culti fuiſtis, ex quo novus inquilinus iſthuc acceſſit? Etenim proprii agri dominum neque hunc, neque me, nec illum natura conſtituit, iſte nos abegit : iſtum abiget vel fraus, vel ignoratio tricarum juris, tandem certè hæres ſuperſtes. Ager ille modò ſub nomine Umbreni, paulò antè Oſelli nuncupatus, nemini proprius eſt : at fructum offeret jam mihi, mox alteri :*

ANNOTATIONES.

ricas ſeu ficus ſiccas duplicis generis, albas & nigras, præcoces & ſerotinas. Alii referunt ad ficum quæ bifera dicitur. Alii volunt ſignificari mariſcas, quæ ſunt ficus grandiores at inſipidæ, viles, *fatuæ*, Martiali lib. 7. Epigr. 24. certè Oſelli convenientes frugali menſæ. Ariſtot. Probl. ἰχάδες αἱ δίχα ἐκτεμνόμεναι. Vide Columel. lib. 12. cap. 15. Plin. lib. 15. cap. 18. Macrob. lib. 3. cap. 20, &c.

123. *Ludus erat cuppâ potare magiſtrâ.* | Nullâ archipoſiâ, nullo convivii rege bibendi modum præſcribente : ſed quaſi ipsâ cuppâ duntaxat dominâ, potabamus ad arbitrium, liberè quantum placeret. De rege ac legibus convivii, lib. 1. Od. 4. & lib. 2. Od. 7. Quidam legunt *culpâ*, ut qui peccâſſet adverſus leges convivii & ſympoſiarchæ, in pœnam haurire cyathum juberetur : afferuntque, Plaut. Stich. *Qui peccârit poculo multabitur.* Verùm hæc parùm congruunt ſimplicitati ruſticæ & moribus Oſelli.

Cuppâ. | Α κύπελλα, *poculum* : Heſych. Gall. *une coupe.* Angl. a cup.

124. *Venerata Ceres.* | Religiosâ libatione Cererem venerabamur, ac precabamur ut amplam daret meſſem : tumque bonâ ſpe conceptâ hilaritati indulgebamus. Antiqui *venero* & *veneror* dixerunt. Virgil. Æneid. 3. v. 460. *Venerata ſacerdos* : paſſivâ ſignificatione, ut hoc Horatii loco.

126. *Saviat atque novos, &c.* | Fortunam rectè provocat Oſellus *anguſtam pauperiem pati* aſſuetus. Ad rem omninò Senec. Epiſt. 18. *Quod neceſſitati ſat eſt Fortuna debet etiam irata.*

127. *Quanto aut ego parciùs, &c.* | Ex quo Umbrenus tenet agrum meum, an Fortunæ ictus, an diminutum victum ſenſimus ? an corporis color ac nitor deperiit ? Imo cibi parabiles, ut antè, in promptu ſemper adfuerunt : eadem vivendi agendique ratio : idem animus.

129. *Nam propriæ telluris herum, &c.* | Cic. Offic. 1. n. 21. *Sunt autem privata nulla naturâ : ſed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua venerunt : aut victoria, ut qui bello potiti ſunt : aut lege, pactione, conditione, ſorte.* Senec. Epiſt. 88. *Non dominus iſto, ſed colonus intrâſti.*

131. *Illum aut nequities, &c.* | Sua ipſius luxuria, vel aliena fraus & improbitas. *Vafri inſcitia juris :* Gall. *une chicane malicieuſe.* Vide poſteà lib. 2. Epiſt. 2. v. 172. & ſeq.

132. *Vivacior hæres.* | Horat. mox. cit.

. . . *Perpetuus nulli datur uſus ; & hæres*
Hæredem alterius velut unda ſupervenit undam.

133. *Nunc ager Umbreni, &c.* | Expreſſa dictio ex Luciani Epigrammate.

Ἀγρὸς Ἀχαιμενίδου ποτὲ, νῦν δὲ Μενίππου,
Καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου θήσομαι εἰς ἕτερον
Καὶ γὰρ ἐκεῖνῳ οὐκ ἔμεινε μία ποτ' ὤατο, ἀ πάλιν ἄλλου
Οὐδὲ εἰμὶ δὴ ὅλως δέσποτος, ἀλλὰ Τύχης.

Ager Achæmenidæ eram olim, nunc verò Menippi. Et rurſus ab alio tranſibo ad alium. Etenim ille poſſidere me putabat : & hîc modo putat. Nullius autem omninò ſum, ſed Fortunæ.

134. *Cedet in uſum Nunc mihi, nunc alii.* | Lib. 2. Epiſt. cit.

. . . . . *tanquam*
Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis hora,
Nunc prece, nunc pretio : nunc vi, nunc ſorte ſuprema,
Permutet dominos, & cedat in altera jura.

For-

Quapropter conſtantes eſſote i & rebus contrariis magnos animos objicite.

Fortiaque adverſis opponite pectora rebus. 136

ANNOTATIONES.

136. *Quocirca vivite fortes, &c.* | Quæ cùm ita ſint, ô pueri mei, diſcite exemplo meo, nihil proprium vobis exiſtimare, parvo contenti eſſe, & ſic fortunæ vim frangere.

SATIRA III.

Fusè tractat paradoxum illud Stoicum: Omnes ſtultos inſanire.

DAMASIP. *Tam infrequenter ſcribis, ut anno integro vix quater petas membranam, ſingula tua ſcripta recenſens; adversùs temetipſum iratus quod vino & ſomno indulgens nihil componas dignum celebrari. Ecquid erit? Huc veniſti ab iſtis*

SIC rarò ſcribis, ut toto non quater anno
Membranam poſcas, ſcriptorum quæq; retexens;
Iratus tibi, quod vini ſomnique benignus (ens;
Nil dignum ſermone canas. Quid fiet? ab ipſis

ANNOTATIONES.

1. *Sic rarò, &c.* | Plures hìc dialogiſmi, ſed duo ſunt præcipui: prior Damaſippi philoſophi cum Horatio, uſque ad verſum 39, ubi hunc ille Stoico ſupercilio redarguit, quod nihil novi ſcriberet: alter eſt Stertinii item Stoici cum Damaſippo. Vel ſi mavis, Damaſippus ipſe refert Horatio Stertinii ſecum & cum aliis quibuſdam ſermocinationem ſat prolixam. Atque in hac Satyricus noſter excutiendo ſolemne Stoicis placitum, acutè vellicat pleroſque vanæ mentis homines, qui ſolos ſe ſapere venditabant.

Ut toto non quater, &c. | Primùm ſe caſtigari inſimulatque deſidiæ à Damaſippo fingit Horatius, ut inde ſenſim ac pedetentim ad propoſitum ſubrepat: atque *vafer vitium* ac vulnus quod reſcindere vult, *tangat*: quemadmodum ait Perſius Sat. 1. v. 116.

2. *Membranam poſcas.* | Ex adverſariis in membranam nihil tranſcribis velut emendatum, utque hominum lectioni dandum: multa quidem habes in tabulis exarata, quæ perpetuò retexis, ſed pauca aut nulla in chartam & mundum refers. Priſci nimirùm ſcriptitavere primo in ceratis tabellis, ut annotavi lib. 1. Sat. 10. Deinde in chartâ ſeu papyro: lib. 1. Sat. 4. Poſteà in membranis: quæ pelles animalium, quod Pergami inventæ & aptatæ ad ſcribendum, Pergamenæ dictæ ſunt. Plin. lib. 13. cap. 11. S. Hieron. Epiſt. ad Chromatium: *tam parvam Epiſtolam* miſeritis. . . . . *chartam defuiſſe non puto, Ægypto miniſtrante commercia. Et ſi alicui Ptolemæus maria clauſiſſet, tamen rex Attalus* (Eumenes) *membranas à Pergamo miſerat, ut penuria chartæ pellium penſaretur: unde & Pergamenorum nomen ad hunc uſque diem, tradente ſibi invicem poſteritate, ſervatum eſt.* Ubi ex occaſione & ἐτυμολογίᾳ, Lector, meminiſſe oportet, Pergami reges, ferè omnes appellari conſueviſſe Attalos: pariterque Ægyptos nominatos deinceps Ptolemæos, qui antèa Pharaones.

Retexens. | In tabellis enim, verſo ſtylo, ceràque complanatâ, licebat mutare & reſcribere quidlibet: non perinde in membranis. Ovid.

Incipit, & dubitat: ſcribit, damnatque tabellas.
Et notat, & delet; mutat, culpatque, probatque.

Vide Quintil. lib. 10. cap. 3. ſub finem.

3. *Iratus tibi quod, &c.* | Quod ſatis elaboritum nihil tibi videtur, iraſceris & ſuccenſes tibimet: hinc relegis, deles, vertis, donec aliquid menti occurrat quod ipſe probes, dignumque judices evulgari & tradi lectitandum eruditis. Epiſt. ad Piſones . . . *carmen reprehendite quod non*
Multa dies & multa litura coercuit, &c.

4. *Dignum ſermone.* | Dignum ſatiris mandari, proindeque legi & laudari.

Ab ipſis Saturnalibus huc fugiſti. | Quorſum huc feceſſiſti in villam tepidiori cœlo, vel foco luculentiori commodum, quaſi ad ſcribendum aptiorem?

Satur-

Saturnalibus huc fugiſti. Sobrius ergo
Dic aliquid dignum promiſſis, incipe, nil eſt.
Culpantur fruſtra calami; immerituſque labo-
rat. [639]
Iratis natus paries Dîs atque poëtis.
Atqui vultus erat multa & præclara minantis,
Si vacuum tepido cepiſſet villula tecto,
Quorſum pertinuit ſtipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
Invidiam placare paras virtute relictâ?

Saturnalibus. Igitur ſobrius ſcribe quidpiam policitis reſpondens. Age: nihil prohibet. Sine causâ calamos accuſas: nec iure ceditur paries factus adverſis numinibus & poëtis. At vultu multa & eximia ſpondebas, cùm primùm villa domicilio calenti te excepiſſet. Quid prodeſt adjunxiſſe Platonem Menandro: atque Eupolin & Archilochum aſſumpſiſſe comites egregios? An ſperas invidiam ſedare virtutem deſerendo?

ANNOTATIONES.

5. *Saturnalibus.*] In memoriam priſcæ libertatis ſub imperio Saturni, Romæ celebrabantur Saturnalia 14. Cal. Januar. tumque ſervis domini præſtabant epulas, ipſique miniſtrabant: omni datâ quidvis loquendi licentiâ. Vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 10. Athen. lib. 14. & infrà Sat. 7. v. 4. ubi de *libertate Decembri.*

Sobrius ergo Dic aliquid, &c.] Si quidem Romanæ plebis in Saturnalibus commeſſationes ac tumultus fugiens huc veniſti, & quiete exoptatâ jam frueris, vinoque & ſomno parce indulgere licet, jam ſcribe quidpiam ſobriâ mente dignum.

6. *Nihil eſt.*] Nihil excuſationis habes.

Culpantur fruſtra calami. | Non eſt quod puerilitèr culpam rejicias in calamos parum idoneos. Vide Perſ. Sat. 3. init. ubi,

Tum quæritur craſſus calamo quod pendeat humor.

. . . . . .

An tali ſtudeam calamo?

7. *Immerituſque laborat, &c.* | Immeritò cædis parietem, iratus quod votis reſpondentia non pariat mens. Perſ. Sat 1. v. 106. *nec plutèum cadit, &c.* Quintil. lib. 10. cap. 3. *Tum illa quæ apertiorem animi motum ſequuntur, ... jactare manum, torquere vultum, ... quaque Perſius notat, &c.* Hic nonnulli peperàm aſſerunt fuiſſe veteribus parietes ceratos, in quibus noctu ſcriberent, ſi quid mente occurreret. At fuerunt tabulæ ceratæ: quas quidem, vel fortaſſe ipſas parietibus lecto proximis appenſas, ceratos parietes interpretare licet. Prior tamen explicandi ratio magis arridet.

8. *Iratis natus paries Dîs, &c.* | Qui nempè toties immeritò verberetur, Poëtis ſuam exonerantibus indignationem & iram quod animus eximia non excogitaret. Ita veteres dixere Diis adverſis fieri, ſi quid malè cederet.

10. *Si vacuum tepido, &c.* | Horatius impatiens frigoris in villam ſuam prope Tarentum ſecedere conſueverat. Lib. 2. Od. 6.

Ver ubi longum, tepidaſque præbet
Jupiter brumas.

Lib. 1. Epiſt 7.

Quod ſi bruma nives Albanis illinet agris.
Ad mare deſcendet vates tuus, &c. Vide & Epiſt. 16.

11. *Quorſum pertinuit, &c.* | Quorſum igitur tot libros tecum detuliſti? *Platonem*, ad ſententias. Epiſt. ad Piſ. *Rem tibi Socratici poterunt oſtendere charta. Menandrum*, ad morum imitationem, quâ præcellit: *Eupolidem & Archilochum*, ad ſales & acrimoniam. Quæ quidem omnia juvabant ſcripturum Satiras. Vide Platonis Alcibiad. poſtr. unde hujus materia Satiræ deſumpta.

Platona. | Cic. de Orat. *Non intelligendi ſolum, ſed etiam dicendi gravisſimus auctor & magiſter Plato.* Et poſteà: *Platonis locutio potius poëma putandum quàm Comicorum Poëtarum.*

Menandro. | Hic Athenis oriundus, novæ comœdiæ ſcriptor eximius: quem Terentius ſecutus eſt. Quint. lib. 10. cap. 1. *vel unus*, inquit, *diligenter lectus ad cuncta efficienda ſufficiat. Menander: ita omnem vitæ imaginem expreſſit: tanta in eo inveniendi copia, & eloquendi facultas: ita eſt omnibus rebus, perſonis, affectibus accommodatus. . . . in omnibus mirè cuſtoditur ab hoc Poëta decorum. Atque is quidem ejuſdem operis auctoribus abſtulit nomen, & fulgore quodam ſuæ claritatis tenebras obduxit.*

12. *Eupolin, Archilochum.* | De hoc in Epod. 6. de illo Sat. 4. lib. 1.

13. *Invidiam placare paras, &c.* | An times homines malos offendere, quod non ſoles, carpendo vitia eorum, & ſatyricum ſalem iis affricando: An verò ſic invidiam formidare incipis & inimicitias improborum? Cic. Catil. 1. *Hoc animo ſemper fui, ut invidiam virtute partam gloriam putarem, non invidiam.*

Con-

O infelix deſpectus eris. Fugienda eſt inertia mala Siren; vel pariter amittendum id omne quod meliore vitâ acquiſiviſti. HORAT. *O Damaſippe, Dii, Deaque propter ſalutare monitum, dent tibi tonſorem. Verum quomodo tam benè me cogноſcis?* DAMASIP. *Poſtquam cuncta mea facultates perierunt apud Janum medium, rerum alienarum ſatago dimotus à propriis. Etenim pridem cordi erat inveſtigare, quo vaſe æreo pedes abluiſſet Siſyphus ille callidus: quid ſine arte inciſum, quid imperitè conflatum eſſet?* Ego ſolers illi ſtatuæ pretium *ſtatuebam centena millia: ſoluſque noveram hortos & ædes magnificas emere cum quæſiti. Quocirca plateæ celebres cognominarant me Mercurii amicum.* HOR. *Scio*

Contemnêre miſer. Vitanda eſt improba Siren [640]
Deſidia: aut quidquid vitâ meliore parâſti,
Ponendum æquo animo. Dî te, Damaſippe, deæq;
Verum ob conſilium donent tonſore. Sed unde
Tam benè me nôſti? Poſtquam omnes res mea Ja-
Ad medium fracta eſt, aliena negotia curo, (num
Excuſſus propriis. Olim nam quærere amabam,
Quo vafer ille pedes laviſſet Siſyphus ære: [641]
Quid ſculptum infabrè, quid fuſum durius eſſet.
Callidus huic ſigno ponebam millia centum:
Hortos egregiaſque domos mercarier unus
Cum lucro nôram. Unde frequentia Mercuriale
Impoſuere mihi cognomen compita. Novi,

ANNOTATIONES.

14. *Improba Siren Deſidia.* | Hæc enim velut Siren hominibus blanditur & perniciem affert. Fruſtrà eſt quod Cruquius hîc comminiſcitur dogmaticas Sirenes, de quibus Laertius lib. 10. in vita Epicuri; quaſi ad eas invidiosè alluſerit Stoicus Damaſippus. De Sirenibus, lib. 1. Epiſt. 2. v. 23.

15. *Vitâ meliore.* | Meliore vitæ parte, ea nimirùm quæ peracta eſt virtutem colendo & exercendo, bonumque tibi nomen ac famam acquirendo.

16. *Damaſippe.* | Is Senatoriâ dignitate clarus ad inepta mercaturæ ſtudia & negotia deflexit: in quo perditis facultatibus, futile Stoici Philoſophi nomen captavit & habitum.

17. *Donent tonſore.* | Lepida pariter & ſalſa gratiarum actio; adſit conſor qui radat ac tondeat aptè barbam illam tuam philoſophicam prolixiorem. Nihil certè aliud optari poſſe videbatur homini res omnes ſpernenti, unamque virtutem & ſapientiam æſtimanti; quanquam barbâ tenus ſapienti & philoſopho.

18. *Poſtquam omnis res mea,* &c. | Poſteaquam fœnore, verſuris, mercaturis, omnia bona diſperdidi, antiquas imagines & ſtatuas, villas item & ædes egregias emendo venditandoque; nihil jàm habens pro me gerere negotii, res alienas deinceps curo, ſic mihi nota ſunt quæ ad te pertinent.

Janum Ad medium. | Ad medium Romæ forum, nimirùm hinc & inde Jani duplex erat effigies, medius autem locus mercatoribus frequens erat; dicebaturq; Janus medius, eò quòd eſſet duas inter Jani ſtatuas, quarum altera Janus ſuperior, altera Janus inferior, appellabatur. Hinc poſteà lib. 1. Epiſt. 1. v. 54.

Virtus poſt nummos. Hæc Janus ſummus ab imo
Perdocet.

Meminit etiam Tull. in fine lib. 2. Offic. *à quibuſdam viris optimis ad medium Janum ſedentibus commodius diſputatur de quærendâ, de collocandâ, etiam de utendâ pecuniâ.* Et Philip. 6. *de ſtatua illa palmari non poſſem ſine riſu dicere.* L. ANTONIO JANI MEDII PATRONO. *Itane? Janus medius in L. Antonii clientela ſit?*

20. *Olim nam quærere amabam,* &c. | Corinthium æs, vaſaq; antiqua ſtudebam cognoſcere; v. g. quæ Siſyphi ævo conflata, ſignata, cælata: nec non quæ haberentur molliùs ac ſolertiùs fabricata.

21. *Siſyphus.* | Æoli filius, Corinthi rex; de quo lib. 2. Od. 14. v. 20. & Epod. ult. v. 16.

23. *Callidus huic ſigno,* &c. | Tanquam peritiſſimus iſtarum rerum æſtimator, & negotiator famoſus, ego pretium imponebam ſignis, ſtatuis, ædibus magnificis, &c.

Millia centum. | Supple, ſeſtertiûm. Vidè Annot. lib. 1. Sat. 3. v. 15.

24. *Hortos egregiaſque domos,* &c. | Cic. lib. 7. Epiſt. 23. emptorem exoptat vanum quempiam & fatuè curioſum Damaſippi ſimilem, cui vendere poſſit ſigna quædam haud ſibi grata. Et Epiſt. 32. lib. 12. Atticum rogat ut Damaſippum aggrediatur, atque ab eo quoſdam agros ſibi mercetur ad ripam Tiberis ſitos.

25. *Mercuriale.* | Antonomaſticè nimirùm. Nam commune hoc alioqui mercatorum & lucrionum cognomen. Quid. leg. *Mercuriali* pari ſenſu. Mercurium præeſſe lucro & mercaturæ, cuilibet eſt compertum. lib. 1. Od. 10.

Et morbi miror purgatum te illius. Atqui
Emovet veterem mirè novus, ut ſolet, in cor
Trajecto lateris miſeri capitiſque dolore:
Ut lethargicus hic cùm fit pugil, & medicum urget.
Dum ne quid ſimile huic, eſto ut lubet. O bone, ne te
Fruſtrere, inſanis & tu, ſtultiq; propè omnes, [642]
Si quid Stertinius veri crepat; unde ego mira
Deſcripſi docilis præcepta hæc, tempore quo me
Solatus juſſit ſapientem paſcere barbam,
Atque à Fabricio non triſtem ponte reverti.
Nam malè re geſtâ cùm vellem mittere operto
Me capite in flumen, dexter ſtetit: & cave faxis
Te quidquā indignū; pudor, inquit, te malo urget,
Inſanos qui inter vereare inſanus haberi,
Primū nam inquiram, quid ſit furere: hoc ſi erit in
Solo: nil verbi. pereas quin fortiter, addam. (re
Quem malà ſtultitia & quæcunque inſcitia veri

& admiror te liberatum eo morbo. DAMASIP. *Nimirùm veterem* morbum *novus depulit miro modo: ſicut ſit quando laborantis lateris aut capitis agritudo tranſit ad ſtomachum: atque lethargicus alioquis ſit pugil, & medicum verberat.* HOR. *Eſto quidvis dummodo non* accidat *quidquam par iſti.* DAMASIP. *O bone, ne aberres, tu quoque inſanus es, pariterque ſtulti omnes, ſi* quidem *vera docet Stertinius; à quo ego pulcra hæc documenta ſponte hauſi tum cùm me conſolatus præcepit alere barbam ſapientem, ac latum redire à ponte Fabricio. Enimverò perditis opibus cùm obvoluto capite vellem me præcipitare in fluvium, opportunus adfuit, atque* (Stertin.) *Cave* ne *perpetres aliquid te indignum: improba te verecundia afficit, qui times inſanus exiſtimari ab inſanis. Etenim ſciſcitabor primum; quid ſit inſanire: Quod ſi reperiatur in te uno, nihil ultrà loquar, ne impavidè mortem oppetas.* Atqui *ſchola & diſcipuli*

ANNOTATIONES.

27. *Morbi miror purgatum.* | Miror te purgatum eā veſanā libidine mercandi cum lucro.

28. *In cor Trajecto lateris capitiſve dolore.* | Ne hic cor ipſum, ſed ſtomachum aut ventriculum intellige. Græcis καρδία cor ſignificat, item ſtomachum ſive os ventriculi ſuperius, indeque pro ipſo ventriculo ponitur. Eo ſenſu percommodè intelligitur quod dicitur hîc in cor è capite vel latere dolor trajici: primùm quidem, cum pituita corrupta in ventriculum è capite defluit: alterum verò, cùm bilis in latere ſæviens effunditur in ventriculum; atq; illinc ægritudinem huc & malum transfert. oſq; ventriculi afficit.

30. *Ut lethargicus hic cùm pugil.* | Quando lethargicus morbus vertitur in phrenitim. Scilicet veternum creat frigidior & abundantior pituita: quæ ſi quâ ratione accendatur, cerebri membranas inflammat, mentiſq; perturbationem, delirium, furorem gignit: Quo fit ut phreneticus æger quemvis impetat quaſi *pugil*, nec ipſi parcat medico. Corn. Celſ. l. 2. c. 20.

31. *Dum ne quid ſimile huic, &c.* | Feſtivè hoc & ſatyricè Horatius: O Damaſippe, ſis licet inſanus, ac mutato morbo, phreneticus quantumlibet, modò ne pugnis me contundas & verberibus urgeas.

O bone, ne Fruſtrere, &c. | En arripit occaſionem Stoicum dogma aggrediendi & expendendi.

33. *Stertinius.* | Ut gravis auctor profertur ille ſtatim, ad fidem faciendam. De eo poſtea lib. 1. Epiſt. 12.

35. *Juſſit ſapientem paſcere barbam.* | Nimirùm externam ſapientiæ ſpeciem aſſumere juſſit, ac barbam deinceps alere ad umbilicum uſq; promiſſam. Is erat Philoſophorum habitus, ſeu ad venerationem, ſeu ad neglectum corporis indicandum. Perſ. Sat. 4. init. *barbatum magiſtrum* vocat Socratem. Arnob. lib. 6. Æſculapii gravitatem notat ex *barba ampliſſimo, boni ponderis, ac philoſophica denſitatis.*

36. *Atque à Fabricio, &c.* | Et prohibuit ne in rerum mearum deſperatione me præcipitem darem in fluvium Tiberim è ponte Fabricio.

Fabricio. | Is inſulam Tiberinam urbi Romæ jungit, à Fabricio Conſule ædificatus: hod. *Ponte giudeo*, quod Judæis habitetur: item *Ponte di quatro capi*, ſeu quatuor capitum, vulgò dicitur, ab quadrifrontis Jani ſtatuam ibi extantem.

37. *Operto capite.* | Seu pudoris & indignationis causâ: ſeu ob contemptum lucis hujus ac vitæ.

38. *Dexter.* | Contrà *lævus* malum & infortunium deſignat.

43. *Mala ſtultitia.* | Vitioſa animi affectio à veri cognitione aliena, ſapientiæ contraria: nam alioqui furor ſeu phreneſis ſapienti etiam contingere poteſt ex atrâ bile, nec vitio cuiquam verti debet.

Chryſippi ſtatuunt inſanum eſſe quemcunq; prava ſocordia & qualibet veritatis ignoratio detinet in errore: Atque ſententia iſta populos aque ac principes complectitur, uno *excepto Sapiente Jam intellige cur perinde ut tu inſaniant* il *omnes qui te inſanum vocant. Quemadmodum* in *ſilvis, ubi paſſim error vagabundus agit extra veram viam; hic ad lævam, iſte ad dextram pergit: ambo aquè aberrant, eiſ diversâ ratione decepti. Sic te deſipere exiſtima, ut qui te illudit haud minus inſipiens caudam trahat. Eſt fatuitatis altera ſpecies, metuentis ea quæ formidari non debent; velut* ſi quis *conqueratur flammas, ſcopulos, flumina,* ſibi *obſtare in campo: alter prioris diſſimilis minimè vero ſanior,* temerè *petentis medios ignes ac fluvios.* Quamvis autem *ſedula parens, bona ſoror, pater, conjux, propinqui* omnes *increpent: Illic* eſt *barathrum immane, illic horrendus ſcopulus; cave* tibi *: haud magis auſcultabit quàm Fuſius quondam temulentus, dum ſopitam Ilionam ageret, quando mille ducenti Catieni*

Cœcum agit, inſanum Chryſippi porticus & grex
Autumat. Hæc populos, hæc magnos formula reges, 45 [643]
Excepto ſapiente tenet. Nunc accipe quare
Deſipiant omnes, æquè ac tu, qui tibi nomen
Inſano poſuere. Velut ſilvis, ubi paſſim
Palantes error certo de tramite pellit, 49
Ille ſiniſtrorsùm, hic dextrorsùm abit: unus utriq;
Error, ſed variis illudit partibus. Hoc te
Crede modo inſanum, nihilo ut ſapientior ille,
Qui te derider, caudam trahat. Eſt genus unum
Stultitiæ, nihilum metuenda timentis: ut ignes,
Ut rupes, fluvioſq; in campo obſtare queratur. 55
Alterum & huic varium, & nihilo ſapientius, ignes
Per medios fluvioſque ruentis, clamet amica
Mater, honeſta ſoror, cum cognatis, pater, uxor:
Hîc foſſa eſt ingens, hîc rupes maxima: ſerva:
Non magis audierit, quàm Fuſius ebrius olim, 60
Cùm Ilionam edormit, Catienis mille ducentis,

ANNOTATIONES.

44. *Chryſippi porticus.* | Porticus Græcè στοὰ, ſignificat ſcholam Stoicam; eò quòd in porticu deambulantes Zeno ejus auctor ac deinceps alii philoſopharentur. *Chryſippi* verò dicitur hic, quod eam fulcire putabatur ille, ut ait Tull. Acad. qu. Vide lib. 1. Sat. 3. v. 127. Annot.

45. *Formula.* | Apud Juriſconſultos formulæ dicuntur ſolemnes quædam propoſitiones ad veritatis indagationem dirigentes, axiomata ſeu placita vocant philoſophi.

53. *Caudam trahat.* | Æquè ut tu, ridiculus & inſanus habendus. Dictio proverbialis ex eo facta, quod ebriis & ſanis pueri ſoliti ſint tergo appendere quidpiam, inſtar caudæ, ad ludibrium; veluti exprobrantes ſic hominibus illis quod in beſtiæ naturam & ſpeciem degenerarint. Abſurdi ſunt qui *caudam trahere* interpretantur, ſuperbè incedere, & terram ſyrmate verrere.

60. *Fuſius ebrius.* | Actor ille tragicus, cùm dormientis Hecubæ ſive Ilionæ ſomnum ſimulare deberet, ex vino & potu verè ſopitus, fruſtra ab inclamantibus vocatus nequàquam evigilavit.

61. *Ilionam.* | Ex tragœdiâ Attii, vel Pacuvii, in quâ Polydori à Polymneſtore Thraciæ rege clam interfecti umbra ſororem ſuam Ilionam Polymneſtoris uxorem noctu vocat dormientem, ut ſuis manibus juſta perſolvat, inhumatumque ſepeliat. Quidam volunt hic intelligi Hecubam, tum quod eſſet verè Polydori mater, tum ex ſequentibus verbis, tum ex Euripide & Cicerone: conjiciantq; Hecubam alio nomine Ilionam fortè dictam. Sed quid opus iſtiis, Ilionam matrem appellat Polydorus, vel ætatis provectæ, aut venerationis, aut etiam miſerationis excitandæ causâ. Adde quod puer ille domi fuerat ab Iliona velut à parente educatus. Vide Euripid. Hecub. Virgil. Æneid. 3. Cic. Academ. Quæſt. 2. &c.

Catienis mille ducentis Clamantibus. | Certè hiſtrio Catienus Polydori clamantis partes agebat. Quare verò dicuntur clamâſſe plures Catieni? vel Catienus pluries iterâſſe ac repetiſſe, Mater te appello, accipiendus; vel alii hiſtriones, vel potius ſpectatores errorem intelligentes ſuggillanteſque ſucclamarunt, atq; ut eſt in Epiſt. ad Piſon. *Romani pedites equitesq; cachinnum ſuſtulerunt.* Erant qui chorum Tragicum intelligi poſſe opinantur: tum quod unius Actoris partes ſuſtinet chorus, tum præſertim quod videatur eſſe contra decorum, ut matrem appellat chorus ſimiliter cum Polydoro, & accinat umbræ, quæ ſola ſoli apparere & loqui ſupponenda eſt.

Mater

Mater te appello, clamantibus, huic ego vulgum [644]
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo:
Integer est mentis Damasippi creditor? esto. 65
Accipe, quod nunquam reddas mihi, si tibi dicam:
Tunc insanus eris, si acceperis? an magis excors
Rejectâ prædâ, quam præsens Mercurius fert?
Scribe decem à Nerio, non est satis: adde Cicutæ [645]
Nodosi tabulas centum: mille adde catenas: 70
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus.
Cùm rapies in jus malis ridentem alienis; (bor.
Fiet aper, modo avis, modo saxū, & cùm volet arbor:

inclamabant: O parens, te invoco. Porrò *ostendam homines universos huic pari insaniâ laborare. Desipit* certè *Damasippus mercando antiquas imagines.* An verò *sapit qui credit Damasippo? Age; si tibi dicam: Accipe quod nunquam mihi reddas, an tu desipere* existimeris *si accipias? an insanior si prædam repudiaveris à Mercurio propitio oblatam?* Jube *scribi* accepta *à Nerio decem* millia, *nec sufficit: adjunge centenas cautiones, & millena vincula vafri Cicutæ; istas* omnes *catenas nihilominùs excutiet improbus Proteus. Cùmque ad judicium pertrahes exultantem* in *arumnis aliorum, fiet* aper, *mox avis, deinde rupes, & arbor quando libuerit.*

ANNOTATIONES.

62. *Mater te appello.* | Tull. 1. Tusc. n. 106. *Ecce alius exoritur è terra, qui matrem dormire non sinat.*

Mater te appello, tu quæ curam somno suspensam levas,
Neq; te mei miseret. Surge, sepelienatum.
Priusquam fera volucresque, &c.

Pro P. Sextio, n. 126. *Cùm veniret, emergebat subitò, cùm sub tabulas subresperat, ut,* Mater, te appello, *dicturus videtur.* Acad. qu. 2. *Quid illima somno ille? Mater, te appello. Nonne illa audit filium locutum, ut verè experrecta etiam credaret.*

Huic ego vulgum, &c. | Ostendam ego vulgus omne tanto erroris sopore obrutum, veluti Catienus ille, ut nullis admonitionibus retrahi queat à studio lucri; imò sæpè non advertat omnia sua perdendi periculum, dum ad speciem quæstus fertur.

65. *Damasippi creditor.* | Perillius, de quo mox, qui stultè Damasippo versipelli & doloso credit seu statuas, vasa, domos; seu pecuniam fœnerandis: stultè quoque & fruſtra opera Nerii argentarii, & solertiâ Cicutæ astuti fœneratoris vel tabellionis utitur ad nectendum bellè ac ritè debitorem. Quippe is velut Proteus effugiet creditorem, ac tot artibus eludet, ut debitum nunquam reddat.

69. *Scribe decem à Nerio.* | Ita Perillius Damasippo tradens mutuò pecuniam suam dictare intelligendus apud Nerium. O Damasippe, scribe te decem millia æris è pecuniâ meâ accepisse à Nerio, sive per manus Nerii, ut aiunt; scilicet in commentariis seu codicillis Nerii argentarii mei syngrapham & chirographum inscribe, ad majorem crediti mei securitatem.

Adde Cicutæ Nodosi tabulas. | Adde si vis astutiam & nodos quibus scit callidus Cicuta debitores constringere: confice tabulas conceptis ritè & cautè verbis; uno verbo adhibe quaslibet cautiones, stipulationes & obligationum instrumenta, velut totidem nexus & catenas: Hæc omnia profectò cassa & vana erunt, Juvenal. Sat. 8. v. 56.

juris nodos, & legum ænigmata.

71. *Proteus.* | Is Ægypti rex in varias se species transformabat, ut fabulantur, sicque facilè fugiebat quosvis persequentes, huic simile dicit Horatius fraudulentum debitorem, qui tricarum juris peritus litigando, tergiversando, præscribendo, creditoris actiones creditum reposcentis improbe eluctatur.

72. *Cùm rapies in jus malis ridentem alienis.* | Cùm jure persequeris debitorem sceleratum ac perfidum, qui te creditorem deludit, tuasque vanas solicitudines affatim & impensè deridet. Alia pridem erat lectio, *cùm rapies in jus malis ridentem alienis;* quam quidem utpote clariorem expressi in interpretatione meâ. Placuit verò subinde eruditis dictionem ac sensum rimari subtiliorem, & asserere expressam hîc ab Horatio sententiam ex Homeri Odyss. 20. sub finem, ut *alienis videre malis,* id est, *maxillis,* sit effusè cachinnari, soluto risu, propriis malis seu maxillis haud parcendo perinde ac alienis; quemadmodum rei alienæ ac mutuo sumptæ minùs parcitur quam propriæ. Locus Homeri est, μνησῶρος δὲ Παλλὰς Ἀθήνη ἄσβεστον γέλον ὦρσε . . . . . οἱ δὲ γναθμοῖσι γέλων ἀλλοτρίοισιν: *procis autem Pallas immoderatum risum movit . . . . illi verò maxillis ridebant alienis.*

73. *Fiet aper, modò avis,* &c. | Alludere videtur ad morem regum Ægyptiorum, de quo

Si insipientis est bonâ dispendere, contrarium verò facere, sapientis; fidem habe mihi, longè insanior est Perilli mens scribi jubentis quod tu nunquam exsolvere queas. Quicunque improba honorum, vel pecuniæ cupiditate afficitur; quicunque luxuriâ vel mœstâ superstitione aliove animi morbo exæstuat, togam aptet, meque auscultet velim. Appropinquate istuc, atque ordine ad me accedite singuli, dum ostendo omnes desipere. Longè maxima pars ellebori danda est avaris: At ignoro num ratio illis destinet Anticyram totam. Staberii haredes legatum sibi summam insculpsere tumulo; quod nisi fecissent debebant populo dare centum paria gladiatorum, & convivium, ad libitum Arrii; tantùm etiam tritici quantùm colligit Africa. Prætereà voluerat ascribi: *Sed male*

Si malè rem gerere insani est: contrà, benè sani:
Putidius multò cerebrum est (mihi crede) Perilli
Dictantis quod tu nunquam rescribere possis. [646]
Audire, atq; togam jubeo componere; quisquis
Ambitione malâ, aut argenti pallet amore:
Quisquis luxuriâ tristive superstitione,
Aut alio mentis morbo calet. Huc propius me,
Dum doceo insanire omnes, vos ordine adite.
Danda est ellebori multo pars maxima avaris:
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Hæredes Staberî summam incidêre sepulcro.
Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio
Arrî: [647]
Frumenti quantum metit Africa. Sive ego prave,

ANNOTATIONES.

Diodorus. Hi enim modò leonis, tauri, draconis effigiem, modò arborem, modò ignem, alias unguenta supra caput gestabant, principarûs insignia; tum ad ornatum suum, cùm ad superstitionem populis injiciendam. Et hinc sanè manavit fabula de mutabilitate & multiplici variâque transformatione Protei.

75. *Perilli.* | Creditoris, non tabellionis, ut vult Torrentius: refragatur enim sensus. Minùs quippè tabellionis, at certè maximè creditoris refert, si debitor solvendo non fuerit.

76. *Dictantis quod tu nunquam rescribere possis.* | Tibi mutuum præbentis adeoque dictantis syngraphum acceptæ testem pecuniæ, quam nunquam redditurus sis. Porrò quia obligatio fiebat scripturâ, hinc *scribere* significat mutuò sumere: proindeque *rescribere* est scripturam delere, factam obligationem dissolvere, mutuum sive debitum reddere. Terent. Phorm.

Illud argentum mihi jube rescribi.

77. *Togam jubeo componere.* | Ne defluens illa vos interturbet dum me attendatis de re gravi loquentem.

80. *Mentis morbo calet.* | Ut febri corpus, ita mens vitiis æstuat. S. Ambr. in Lucæ cap. 4. *Variis criminum febribus cæto nostra languebat, & diversarum cupiditatum immodicis æstuabat illecebris. Nec minorem febrem amoris esse dixerim quàm caloris. Itaque ille animum, hæc corpus inflammat. Febris enim nostra avaritia est; febris nostra libido est, febris nostra luxuria est, febris nostra ambitio est, febris nostra iracundia est.*

82. *Danda est ellebori pars maxima avaris.* | Ad medendum insaniæ illorum maximæ. Plin. lib. 25. cap 5. *Nigrum elleborum medetur paralyticis, insanientibus . . . trahit alvum, & bilem, pituitasque.*

83. *Anticyram.* | Insulam ellebori feracissimam. Vide Epist. ad Pis. v. 300. Annot. Plin. mox cit. *Drusum Tribunorum popularium clarissimum comitiali morbo constat liberatum eo medicamento apud Anticyram. Ibi enim tutissime sumitur, &c.* Pers. Sat. 4. v. 16.

. . . *Anticyras melior sorbere meracas.*

84. *Hæredes Staberî, &c.* | Exemplo demonstrat quanta sit avarorum insania. Staberius opes ita deperibat, ut posteris etiam notum esse voluerit se divitem fuisse: adeoq; à paupertate abhorrebat ut nominis immortalitatem speraret, si vel epitaphium omnibus contestaretur ingentes divitias hæredibus à se relictas.

85. *Ni sic fecissent.* | Apponit damnationem & pœnas, quo hæredibus instet necessitas satisfaciendi conditionibus testamenti.

86. *Epulum arbitrio Arrii.* | Ac proinde sumptuosum ex ingenio Arrî hominis valde sumptuosi. Cic. in Vatin. n. 30. quærit à Vatinio, cur *in epulo Qu. Arrii atratus*, seu, *cum toga pulla accubuisset . . .* subditque: *ita illud epulum est funebre, ut munus sit funeris, &c.* & paulò pòst: *ex epulo magnificentissimo famem illam vèterem tuam non expleras.*

87. *Frumenti quantum metit Africa.* | Hanc frumento abundare jam dictum lib. 1. Od. 1. v. 10. jam verò dicendum, ex hac magnam annonæ suæ partem Romanos habuisse. Nam licèt è Siciliâ & Sardiniâ frumenti plurimum

Seu

Seu rectè hoc volui, ne sis patruus mihi. Credo
Hoc Staberî prudentem animum voluisse, quid ergo 89
Sensit, cùm summam patrimonî insculpere saxo
Hæredes voluit? quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium, & cavit nihil acrius: ut si
Forte minus locuples uno quadrante periret,
Ipse videretur sibi nequior, omnis enim res,
Virtus, fama, decus, divina, humanaque, pulcris [648]
Divitiis parent; quas qui construxerit, ille 96
Clarus erit, fortis, justus, sapiens, etiam & rex,
Et quidquid volet; hoc veluti virtute paratum,
Speravit magnæ laudi fore. Quid simile isti
Græcus Aristippus? qui servos projicere aurum
In mediâ jussit Libyâ, quia tardius irent 101
Propter onus segnes. Uter est insanior horum?
Nil agit exemplum litem quod lite resolvit.

seu lenè illud ego jussi, ne sis mihi censor. Existimo sapienter hoc à Staberio jussum. DAMAS. *Quid igitur voluit quando pecuniæ legatæ summam jussit sepulchro ab hæredibus incidi?* STERTIN. Nempè *quandiu in vivis fuit, censuit paupertatem summum* esse *malum; nihilque magis* ille *fugit* quam eam: *ne si fortasse obiisset minus dives uno quadrante, ipse sibi inimicus* fuisse *existimaretur. Enimverò præclaris opibus obediunt universa, probitas, existimatio, gloria, divina, atque humana; quisquis illas comparaverit, is habebitur nobilis, strenuus, justus, prudens quoque, nec non rex, & quodcunq; libuerit.* Itaque ille sibi *pollicitus est hoc magno honori futurum tanquam à virtute profectum. Quid simile huic* egit *Græcus Aristippus: qui famulis imperavit, in media Libyæ aurum abjicere, eò quòd lentiùs progrederentur ob onus graves? Uter horum magis desipit?* DAM. *Nihil prodest exemplum quod controversiam controversia dirimit.*

ANNOTATIONES.

colligerent, tamen Ægyptus & Africa præsertim dicebantur horrea duo populi Rom. Varro de re rust. lib. 2. *Manus movere maluerunt in theatro ac circo quam in segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis advehat, quo saturi fiamus ex Africa & Sardinia, &c.* Cornel. Tacit Annal. 12. *Olim ex Italia regionibus longinquas in provincias commeatus portabant; neq; nunc infœcunditate laboratur; sed Africam potiùs & Ægyptum exercemus, navibusq; & casibus vita populi Rom. permissa est.* Apud Claudian. de bello Gildonis, Roma sic loquens inducitur:

Tot mihi pro meritis Libyam Nilumq; dedere;
Ut dominam plebem bellatoremq; Senatum
Classibus æstivis alerent; geminoq; vicissim
Littore diversi complerent horrea venti;
Stabat certa salus, Memphis si fortè negaret,
Pensabam Pharium Gætulis messibus annum.
Frugiferas certare rates, lateq; videbam
Tunica Niliacis concurrere carbasa velis.

Sive ego prave, &c. | Hoc referunt ad Damasippum nonnulli, certè perperàm: melius alii ad Staberium.

88. *Ne sis patruus mihi.* | Noli me reprehendere, ut solet ultro patruus nepotes. Vide lib. 4. Od. 12.

Credo hoc Staberî prudentem, &c. | Loquitur Stertinius.

89. *Prudentem animum voluisse.* | Alii legunt *prudentem animum volvisse*, & explicant, *provisse*, sagaciter nec absurdè.

94. *Videretur sibi nequior.* | Utpote qui non caviſſet ingens malum cùm posset; nec bona tot sibi procurasset ex opibus manantia.

98. *Hoc veluti virtute paratum, &c.* | Hinc igitur tantâ curâ divitias congessit ac servavit, quod ex his sibi provenirent affatim fructus virtutis uberrimi & præstantissimi, ut quidem existimabat fatué. Juven. Sat. 14. v. 136.

Cùm furor haud dubius, cùm sit manifesta phrene- (sis,
Ut locuples moriaris, egenti vivere fato.

99. *Quid simile isti Græcus, &c.* | Sic varia sunt insaniæ genera. Staberius insaniebat pecuniæ amore: contra desipit Aristippus nimio ejus contemptu: quippè qui necessarium abjiciat viaticum, futili prorsus ratione.

100. *Aristippus.* | Is genere Cyrenaicus, Athenas venit Socratem auditurus; sectæ Cyrenaicæ auctor fuit: primus Socraticorum institutionis mercedem exegit. Gestabat ejus famulus in itinere pecuniam; & cum onere se pressum questus esset: Effunde quod nimis est, inquit Aristippus; & fer quod potes. Laert. ex Bione, Suidas, &c. Alii aliter rem narrant. Porrò quod *Græcus* appelletur hic, ratio varia affertur: vel quod græcè philosophatus sit; vel quod Socratis audiendi causâ Athenis commoratus sit; vel quod esset ex insulâ Therâ, quæ Græca erat colonia.

102. *Uter.* | An Staberius, an Aristippus.

103. *Nil agit exemplum, &c.* | Incertum quidem ex incerto, obscurum ex obscuro minimè eluescit.

Si quis emat citharas, emtasque unum in locum *deferat, nec peritus citharæ* pulsandæ *aut illius muſicæ: Si ſcalpra & formas* congerat qui *non* eſt *ſutor:* aut *vela nautica qui à mercatura abhorret: inſanus & vecors ab omnibus jure appelletur.*

Si quis emat citharas, emtas comportet in unum;
Nec ſtudio citharæ, nec Muſæ deditus ulli; 105
Si ſcalpra & formas non ſutor, nautica vela [649]
Averſus mercaturis; delirus & amens
Undique dicatur merito. Quid diſcrepat iſtis
Qui nummos aurumq; recondit, neſcius uti 109
Compoſitis metuenſq; velut contingere ſacrum?
Si quis ad ingentem frumenti ſemper acervum
Porrectus vigilet cum longo fuſte, neq; illinc
Audeat eſuriens dominus contingere granum,
Ac potiùs foliis parcus veſcatur amaris:
Si poſitis intùs Chii veteriſque Falerni 115
Mille cadis; (nihil eſt, tercentum millibus) acre
Poret acetum: age, ſi & ſtramentis incubet, unde
Octoginta annos natus, cui ſtragula veſtis,
Blattarum ac tinearum epulæ, putreſcat in arcâ:
Nimirùm inſanus paucis videatur, eò quòd 120
Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.
Filius aut etiam hæc libertus ut ebibat hæres,
Diis inimice ſenex cuſtodis, ne tibi deſit?
Quantulum enim ſummæ curtabit quiſq; dierum,
Ungere ſi caules oleo meliore, capurque [650]
Cœperis impexâ fœdum porrigine? quare 126
Si quidvis ſatis eſt, perjuras, ſurripis, aufers
Undique? Tun' ſanus? Populum ſi cædere ſaxis
Incipias ſervoſque tuos, quos ære pararis;
Inſanum te omnes pueri clamantq; puellæ. 130

Atenim quid his differt ille qui aurum & nummos accumulat, ignorans bene *uti comparatis, ac timens* illa *contingere quaſi rem ſacram? Si quiſpiam jacens continuò excubet prope magnum tritici cumulum,* armatus *ingenti fuſte; nec inde famelicus audeat granum accipere* licet *dominus, imo parcens* illi *alat ſe oleribus acerbis: ſi conditis in* cella *Chii & Falerni vetuſti cadis mille (parum eſt, imò trecentis millibus) acre bibat acetum: Quin etiam ſi in ſtramine decumbat annos ætatis habens octoginta uno minus, cui in arcula putreſcat ſtragulum veſtimentum, lumbricorum & vermiculorum cibus:* is *videlicet non multis cenſeatur deſipere, quoniam hominum pars maxima ſimili vitio laborat.* Vah *ſenex numinibus inviſe,* an *ea ſervas, ut filius vel etiam libertus hæres abſumat;* an *ne egeas? etenim quàm minimum ex acervo diminuet quæq; dies, etiamſi meliori oleo perfundere inceperis braſſicas, & caput impexum a porrigine immundum? Quod ſi quidlibet* parvum *ſufficere* dicas, *cur violas fidem, cur depradaris ac furaris undequaque? antu ſapis? Si lapidibus petas populum aut famulos pecuniâ emptos, inſanire te dicent pueri cuncti & puellæ.*

ANNOTATIONES.

104. *Si quis emat citharas*, &c. | Conglobatis exemplis explicatur avari inſania. Qui pecunias quæ ſunt ad uſum, & χρήματα proinde Græcis dicuntur, magno ſtudio congerit, nec iis utitur; prorsùs eſt ſimilis homini citharas comparanti quas pulſare neſcit, &c.

106. *Scalpra & formas.* | Inſtrumenta ſutoria, cultros, pedes ligneos, &c.

114. *Foliis amaris.* | Vel ſilveſtribus oleribus, quæ hortenſibus ſunt amariora; vel malè conditis, & hinc inſipidis & acerbis.

115. *Chii.* | Vini exquiſiti ex inſula Chio. lib. 3. Od. 19. v. 5. *Falerni.* lib. 1. Od. 20.

117. *Acetum.* | Vinum aceſcens, corruptioni proximum.

Stramentis incubet. | Strato vili ac duro cùm habeat molliores ſtragulas, periſtromata, &c.

123. *Diis inimice.* | Dant enim Dii utilia hominibus, non ut recondant, ſed ut ad uſum promant: at avarus adeò meruit ne ſibi aliquando quod opus eſt deſit, ut ſemper deſit, cum ii quæ adſunt non utatur.

125. *Ungere ſi caules.* | Si victu paulo meliori ac lautiore utaris. Vide lib. 1. Sat. 6. ſub finem.

126. *Porrigine.* | E ſordibus & incuriâ pendi capitis oritur porrigo, quo vitio capilli furfuribus velut farinâ obſitum in ſquamulas quaſdam reſolvitur.

Cùm

Cùm laqueo uxorem interimis, matremq; veneno.
Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis,
Nec ferro, ut demens genitricem occidit Oreſtes.
An tu reris eum occisâ inſaniſſe parente,
Ac non ante malis dementem actum Furiis, quàm
In matris jugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo eſt habitus male tutæ mentis Oreſtes,
Nil ſanè fecit quod tu reprehendere poſſis,
Non Pyladem ferro violare auſuſve ſororem
Electram: tantùm maledicit utriq; vocando [651]
Hanc furiam, hunc aliud, juſſit quod ſplendida bilis.
Pauper Opimius argenti poſiti intus & auri,
Qui Vejentanum feſtis potare diebus
Campanâ ſolitus trullâ, vappamq; profeſtis;
Quondam lethargo grandi eſt oppreſſus, ut hæres
Jam circum loculos & claves lætus ovanſque
Curreret. Hunc medicus multum celer atq; fidelis
Excitat hoc pacto, menſam poni jubet, atque
Effundi ſaccos nummorum: accedere plures
Ad numerandum, hominem ſic erigit, addit & illud:
Ni tua cuſtodis, avidus jam hæc auferet hæres.

Quando relictâ conjugem vel toxico matrem occidis, an mente ſanâ es? Nec tu id perpetras Argis, nec ferro; ſicut Oreſtes furioſus interemit parentem. Numquid putas eum in furorem actum poſt matrem interfectam, nec Furiis mente dejectum priuſquam acutam ſecurim calefecerit in faucibus parentis? imo ex quo tempore *Oreſtes dicitur inſaniiſſe, ex quo nihil commiſit quod tu damnare queas. Nec Pyladem nec ſororem Electram gladio petiit, ambos dicteriis dumtaxat inceſſit, hanc vocans furiam, illum autem aliud, quod micans bilis ſuggeſſit. Opimius indigens auro & argento domi recondito, qui poculo fictili è Campania bibere Vejentarum conſueverat feſtis diebus, vappam autem nefaſtis, olim oppreſſus eſt veterno maximo; adeò ut hæres exultans ac triumphans jam curreret ad aream & clavis. At hunc medicus fidus & velox experge-*

Theophr. p. 226

fecit iſtâ ratione, menſam admoveri imperavit, effundique ſaccos nummorum, ac plures accingi ad ſupputandum. Ita virum excitavit, adjungens hæc etiam verba; niſi tua defendis, ea mox hæres imbians aſportabit.

ANNOTATIONES.

131. *Cùm laqueo uxorem*, &c. | Carpit Horatius quoſdam ſceleratos ſui temporis, quales Scæva, de quo hujus lib. Sat. 1. v. 53. & Nerius, de quo Perſ. Sat. 2. v. 14.

Nerio jam tertia ducitur uxor.

Hic nempè, ut dotibus potiretur, uxores necabat, ille matri vitam eripiebat, ut hæreditatem adiret, vel ne diutiùs aleret.

132. *Neque tu hoc facis Argis.* | Non in urbe Græcâ, ſed Romæ.

133. *Nec ferro.* | Sed veneno. Sarcaſmus, cit. Sat. 1. hujus lib.

Oreſtes. | Hic matrem Clytemneſtram peremit ulturus patrem Agamemnonem ab eâ interfectum. Vide Sophocl Electram: Euripid. Oreſten. Senec Agamemnonem.

135. *Ante dementem.* | Quocirca tu, Scæva, Oreſte nequior & inſanior.

Actum furiis. | Virgil. Æn. 4. v. 471.

. . . . *Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes*
Armatam facibus matrem & ſerpentibus atris
Cùm fugit, ultriceſq; ſedent in limine Diræ.

139. *Pyladem.* | Amicum. Vide Cic. de amic. n. 24. Porrò ſingularis Oreſtem inter & Pyladem amicitia etiam proverbio decantata. Tull. de finib. 2. n. 84. *Pyladea amicitia.*

140. *Maledicit utrique.* | Aliter paulò Euripides. Sed Poëtis licet adjuncta rei immutare, & comminiſci nova; ut dicitur in Epiſt ad Piſ.

141. *Aliud quod juſſit ſplendida bilis.* | Aliud convicium, quod ſuggerebat iracundia, ſeu furor è flavâ bili. Alii atram bilem interpretantur. Perſ. Sat. 3. v. 8. *Vitrea bilis.*

142. *Pauper Opimius.* | Opimia gens Romæ præclara celebritatem dedit Opimiano etiam vino & marmori. Hic *pauper* dicitur ob ſordidam avaritiam, cui deeſt tam quod habet quàm quod non habet; ut habet adagium.

143. *Vejentanum.* | Vinum inſipidum & vile è Vejentano Hetruriæ agro, meminit Perſ. Sat. 5. v. 147.

. . . . *Vejentanumque rubellum*
Exhalat vapida læſum pice feſſilis obba.

Feſtis diebus. | Quibus tamen lætitiæ cauſâ vinum optimum debet poni.

144. *Campanâ trullâ.* | Vaſe fictili è Campaniâ.

Vappam. | Corruptum vinum. lib. 1. Sat. 1

146. *Claves.* | Ad arcas aperiendas, auferendoſque nummos Opimii.

Me ſcilicet *vivente ?* exclamat æger. *Ergò ut vitam retineas,* inquit medicus, *expergiſcere : iſtud cura. Quid præcipis ? Vena te imbecillum deſtituent, niſi alimenta & fulcrum validum adhibeantur labenti ſtomacho. Quid moraris ? age : accipe hanc pultem oryzæ. Quanti conſtat ? Vili. Quanti, inquam ? Octo aſſibus. Eheu, quid intereſt, utrum moriar ægritudine, an furtis & rapinis ?* DAMASIP. *Quis ergò tandem ſapit ?* STERTIN. *Is qui non vecors.* DAMASIP. *Quid avarus ?* STERTIN. *Fatuus eſt & demens.* DAMASIP. *Ecquid ? Si aliquis non avarus ſit, an proinde ſapiens ?* STERTIN. *Nequaquam.* DAMASIP. *Quare, ô Stoice!* STERTIN. *Explicabo. Ægrotus iſte non eſt cardiacus : (credè tibi Craterum loqui) an ergò benè valet, atque exurget ? Minimè, inquiet ? nam latus vel renes afficiuntur acri morbo. Non eſt perjurus nec ſordidè parcus. Ille ſuem mallet benignis Laribus. Atqui* eſt *ambitioſus ac temerarius. Navi pergat Anticyram. Quid enim intereſt, utrum bona tua projicias in barathrum, an acquiſitis utare nunquam ? Servius Oppidius veteri cenſu locuples duo prædia duobus filiis Canuſi*

Men' vivo ? Ut vivas igitur, vigila : hoc age. Quid
Deficient inopem venæ te, ni cibus atque (vis ?
Ingens accedat ſtomacho fultura ruenti. 154
Tu ceſſas ? agedū : ſume hoc ptiſanariu oryzæ [652]
Quanti emptæ ? Parvi. Quanti ergò ? Octo aſſibus. Eheu!
Quid refert, morbo, an furtis, pereamne rapinis ?
Quiſnam igitur ſanus ? Qui non ſtultus. Quid avarus ?
Stultus & inſanus. Quid ? ſi quis non ſit avarus :
Continnò ſanus ? Minimè. Cur Stoice ? Dicam,
Non eſt cardiacus (Craterum dixiſſe putato) 161
Hic æger. Rectè eſt igitur, ſurgetque ? Negabit :
Quod latus aut renes morbo tententur acuto. 163
Non eſt perjurus neque ſordidus. Immolet æquis
Hic porcum Laribus. Verùm ambitioſus & audax.
Naviget Anticyram. Quid enim differt, barathrone
Dones quidquid habes, an nunquam utare paratis ? [653]
Servius Oppidius Canuſi duo prædia dives 168

ANNOTATIONES.

152. *Men' vivo ?* | Inquit expergiſcens ille è veterno, ad ſonitum pecuniæ commotæ, & ad vocis jacturam illius minantes.

Hoc age. Quid vis ? | Sermocinatio eſt lethargici vix evigilantis, & medici lethalem ſoporem diſcutere ſatagentis.

155. *Ptiſanarium.* | Diminutivum eſt à ptiſanâ. A πτίσσειν, pinſere, decorticare, eſt πτίσανη vel πτισάνη, ptiſana, ſeu hordeum piſtum & à cortice purgatum unde fit puls optimi & ſalubris ſucci reſtaurandis viribus accommodati. Galen. lib. 1.

Oryzæ. | Ex oryzâ, Gall. *du ris,* Angl. rice, fit pariter, ut ex hordei farinâ, puls ſanitati perutilis. Plin. lib. 18. cap. 7. *Indi maximè quidem oryzâ gaudent Italiçâ* (Als. ut Itali) *è qua ptiſanam conficiunt quam reliqui mortales ex hordeo. Oryza quidem folia carnoſa, porrò ſimilia, ſed latiora : altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemma rotunditatis.*

156. *Quanti empta.* | Adverte ſordes avari moribundi plus quidem etiam tum anxii de pretiò remedii neceſſarii ad ſalutem, quàm de propriâ ſalute.

Octo aſſibus. | Als. octuſſibus. Gallicâ monetâ circiter *deux ſols, dix deniers.*

158. *Quiſnam igitur ſanus ?* | Damaſippus loquitur cum Stertinio.

161. *Cardiacus.* | Ore ventriculi affectus : laborans eo morbo, quem Græci καρδιαλγίαν nuncupant ; Gall. *mal d'eſtomac.*

Craterum. | Illuſtrem medicum tempore Auguſti. Eum laudat Perſius Sat. 3. v. 65. nec non Tullius ad Atticum.

164. *Immolet æquis Hic porcum Laribus.* | Laribus diis domeſticis creditam hominum curam veteres exiſtimabant. Hinc iis ſacrificabant ſive ut à vitiis ac malis eſſent liberi eorum præſidio, ſive pro collatâ ope grati. Quoniam verò mater Larium Mania dicebatur, patrocinium illorum requirebant ad depulſionem inſaniæ, quæ Græcis μανία. *Porcum* ritu proprio Laribus immolari, patet ex Od. 23. lib. 2.

166. *Naviget Anticyram.* | Eleborum ſcilicet ibi quæſiturus, ad expurgandam inſaniam quâ laborat. Vide ſuprà.

Barathro. | Ventri admodum voraci Quidam explicant, ambitioni, quæ eſt veluti gurges. Propriè *barathrum* locus erat Athenis profundiſſimus, in quem demittebantur noxii & capite damnati. Senſus Horatii eſt ; quid differt utrum prodigalitate an avaritiâ pecces, & ad inſaniam ruas.

168. *Servius Oppidius.* | Rem illuſtrat exemplo patris prudentiſſimi filios duos à diversâ inſaniæ ſpecie deterrentis.

Canuſi. | Hæc urbs eſt Apuliæ, de quâ lib. 1. Sat. 5.

Anti-

Antiquo ſenſu, natis diviſſe duobus
Fertur, & hoc moriens pueris dixiſſe vocatis
Ad lectum : Poſtquam te talos, Aule, nuceſque
Ferre ſinu laxo, donare, & ludere vidi ;
Te Tiberi numerare, cavis abſcondere triſtem ;
Extimui, ne vos ageret veſania diſcors :
Tu Nomentanum, tu ne ſequerere Cicutam.
Quare per divos oratus uterque Penates,
Tu cave ne minuas, tu ne majus facias id
Quod ſatis eſſe putat pater, & natura coërcet.
Prætereà ne vos titillet gloria, jure-
Jurando obſtringam ambo : uter ædilis fuerit, vel
[654]
Veſtrûm prætor ; is inteſtabilis & ſacer eſto.
In cicere, atque fabâ, bona tu perdaſque lupinis,
Latus ut in circo ſpatiere, aut æneus ut ſtes :
Nudus agris, nudus nummis inſane paternis ?

partitus eſſe narratur ; moribundus autem vocaſſe liberos ad cubile, & ſic allocutus : Ex quo te, Aule, perſpexi talos ac nuces aperto ſinu portare, necnon largiri atq; ludere : Te verò, Tiberi, mœſtum ſupputare, & in cavis occultare : veritus equidem *ſum ne vecordia diſpar vos teneret : ne tu Nomentanum, tu Cicutam imitareris. Quamobrem per deos penates ambos obſecro, tu ne dilapides, tu ne augeas id quod pater ſufficiens arbitratur, ac natura definit. Inſuper utrumq; ſacramento obligabo, ne vos capiat honorum* cupiditas : *uter veſtrum ædilis aut prætor fuerit, is teſtimonii expers & execrandus eſto.* Nempè *ut in circo magnificè incedas, vel ſtes ex ære conflatus, tu ſtulte opes in cicere & fabâ & lupinis effundas. Ac prædiis & pecuniis à patre acceptis ſpoliere ?*

ANNOTATIONES.

169. *Diviſſe.* | Diviſiſſe ſyncope.

171. *Aule.* | Fili mi.

Talos, | Ne teſſaras luſorias. Gall. *dez*, accipe Lector, ſed ocellatos. His enim non item illis incitabant pueri. Suet. Oct. cap. 83. *Animi laxandi causâ, modò piſcabatur hamo : modò talis aut ocellatis, nucibuſq; ludebat cum pueris minutis,* ubi *oſſiculis* alii, alii *oſcilis* legunt : alii etiam *ocellatis nucibus*, id eſt, in oculi figuram compoſitis.

172. *Ferre ſinu laxo.* | Abſque magnâ curâ, negligenter.

173. *Tiberi.* | Alter hic eſt Servii Oppidii filius.

174. *Veſania diſcors.* | In pueris nempè eluebant mores, jam ſtudia micabant. Aulus propendebat in prodigalitatem. Tiberius ad avaritiam vergebat.

175. *Nomentanum.* | Hominem profuſione & luxuriâ famoſum : de eo lib. 1. Sat. 8.

Cicutam. | Fœneratorem avaritiæ ſordidæ.

178. *Natura coërcet.* | Nimirùm illa paucis contenta dumtaxat requirit quod ſufficiat.

179. *Ne vos titillet gloria.* | Ne vos ambitione duci & teneri contingat : ne ambiatis ullum magiſtratum, prætoram, &c.

181. *Inteſtabilis.* | Adempto jure teſtimonii dicendi & condendi teſtamenti infamis. Gell. lib. 6. cap. 7. lib. 15. cap. 13.

182. *In cicere, atque fabâ.* | Ejuſmodi nempè donaria & congiaria faciebant demulcendæ & captandæ plebis gratiâ, qui ad magiſtratus ſibi viam munire ſtudebant : ſpargebant in vulgus legumina quæ magni tum æſtimabantur à populo nondum locupletato & ſuperbiente. Plin. lib. 18. cap. 12. varia cicerum genera affert : ejuſdem verò capitis initiò ita ſcribit : *Inter legumina maximus honos fabæ : quippe ex quâ tentatus ſit etiam panis.* cap. 14. *lupino*, inquit, *uſus eſt proximus : cùm ſit & homini, & quadrupedum generi ungulas habenti communis,* & poſteà : *maceratum calidâ aquâ homini quoque in cibo eſt.*

183. *Latus ut in circo, &c.* | Ut in circo magnificè & gloriosè ambules, cùm ædilis ex more ludos Florales procurabis : tumq; munera etiam plebi diſperges ; ad benevolentiam ejus aucupandum, atq; majores aliquando magiſtratus capeſſendos. Perſ. Sat. 5. v. 177.

. . . . . *cicer ingere large*
Rixanti populo, noſtra ut Floralia poſſint.

Æneus ut ſtes. | Ut erigatur tibi ſtatua ex ære.

184. *Nudus agris, &c.* | Plures certè bona ſua profuderunt in miſſilibus & donariis ; & Milo quidem tria dicitur patrimonia conſumpſiſſe auram venando populares congiariis.

185. *Agrippa.* | Auguſti gener, populo item dilectiſſimus, de eo lib. 1. Od. 6.

Scilicet

Nimirùm ut plauſus quos accipit Agrippa, tu quoque *accipias*, quaſi *vafra vulpes generoſum leonem amulata? O Atrida, quare prohibes ne quiſpiam curet ſepeliendum Ajacem?* AGAMEMNON. Quia *rex ſum.* STERTIN. Ego *unus è plebe nihil ampliùs interrogo.* AGAMEM. Quin *& rem juſtam jubeo. Quod ſi quis me iniquum judicat*, huic *per me licet impunè loqui quicquid cenſet.* STERT. *O regum maxime, tibi numina largiantur, ut expugnatâ Trojâ claſſem reducas* incolumem. *Igitur interrogare, ſtatimque reſponſum dare permittis?* AGAMEM. *Permitto.* STERTIN. *Quare Ajax Heros poſt Achillem maximus computreſcit, Græcis toties liberatis inclytis? An ut lætetur populus Priami*, ipſeque *Priamus*, quod ille maneat *inſepultus, per quem tot adoleſcentes patriâ ſepulturâ privati ſunt?* AGAMEM. Imò quod *mille oves furens trucidavit, vociferans; mactare ſe præclarum Ulyſſem, ac Menelaum, atque ipſum me.* STERT. *At at, quando tu* in *Aulide*

Scilicit ut plauſus, quos fert Agrippa, feras tu
Aſtuta ingenuum vulpes imitata leonem?
Ne quis humâſſe velit Ajacem, Atrida, vetas cur?
Rex ſum. Nil ultra quæro plebeius. Et æquam [655]
Rem imperito: ac ſi cui videor non juſtus, inulto
Dicere quæ ſentit permitto. Maximè regum
Dii tibi dent captâ claſſem deducere Trojâ.
Ergo conſulere, & mox reſpondere licebit?
Conſule. Cur Ajax heros ab Achille ſecundus
Putreſcit, toties ſervatis clarus Achivis;
Gaudeat ut populus Priami Priamuſq; inhumato,
Per quem tot juvenes patrio caruere ſepulcro?
Mille ovium inſanus morti dedit, inclytum Ulyſſē
Et Menelaum unà mecum ſe occidere clamans.
Tu cùm pro vitulâ ſtatuis dulcem Aulide natam [656]

ANNOTATIONES.

186. *Aſtuta ingenuum*, &c. | Tu puſillus magnos perperàm æmulatus. Sunt qui alludi velint ad Æſopi Fabulam de Vulpe, ſeu Aſino Cumano leoninis exuviis induto.

187. *Ni quis humâſſe velit*, &c. | Novus Dialogus, quo ambitioſos pariter inſanire demonſtratur; aſſerituq; id quod eſt ſuprà v. 45. *Hæc magnos formula reges tenèt.* Itaque Stertinius ſeu plebeius quiſpiam inducitur loquens cum Agamemnone; qui quidem, ut *regum maximus* appelletur, grande piaculum non dubitat perpetrare; videlicet propriam filiam ambitioni ſuæ magis immolat quàm Dianæ aut publicæ utilitati. Vide Euripid. Iphigen. in Aulide.

Ajacem. | Telamonis filium, excepto Achille ſolo, fortiſſimum Græcorum; eorumq; *inſigne propugnaculum*, atque inter cæteros *capite & latis humeris eminentiorem*: teſte Homero Iliad. 2. & 3. Vide lib. 2. Od. 4.

Vetas cur? | Ajacem propriâ manu interfectum Teucer frater ad ſepulturam efferre moliebatur; at prohibitus eſt juſſu Agamemnonis, eò quòd hoſtilem in Græcos animum ille præbuiſſet, ut mox explicabitur.

188. *Nil ultrà quæro.* | Quidam legunt *quæro*, ut continuus ſit Agamemnonis ſermo.

195. *Gaudeat ut populus Priami.* | Gaudium nempè hoſtibus Trojan. ingens paras: ex Iliad. 1.

Priamus. | Is non Trojæ ſolùm, ſed propè totius Aſiæ rex; pater Hectoris, Paridis, aliorumq; numero 50. Teſte Cic. Tuſc. 8. quorum 17. è legitimâ uxore. Hos bello Trojano ferè omnes vidit ab hoſtibus occiſos: ipſe denique Trojâ captâ interemptus à Pyrrho Achillis filio.

197. *Mille ovium inſanus morti dedit*, &c. | De armis Achillis mortui contendit Ajax cum Ulyſſe; causâ verò cecidit: unde irâ & furore percitus in Græcos ulciſci putans, pecudes benè multas trucidavit. Demùm ad mentem reverſus facinoris pudore ſemet gladio peremit. Vide Sophocl. Ajac. flagel. Ovid. Metam. 13. &c.

Mille ovium. | De hâc loquendi formulâ, *Mille hominum*, &c. Gell. lib. 1. cap. 16. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 5.

198. *Menelaum.* | Agamemnonis fratrem, Spartæ regem; cujus uxor Helena à Paride rapta, Trojæ incendio flammas ſuppeditavit.

Unà mecum ſe occidere clamans. | Arietes nempè grandiores ac boves occidens Ajax arbitrabatur ſe mactare Agamemnonem, Ulyſſem, Menelaum: & ſcommata etiam in eos jactabat. Sophocl. cit. Juvenal. Sat. 14.

Hic bove percuſſo mugire Agamemnona credit.

199. *Tu cùm pro vitulâ*, &c. | Vide Euripid. Iphigen. in Aulide. Virgil. Æn. 2. v. 116.

Sanguine placaſtis ventos & virgine cæſâ.

Porrò totam hanc fabulam confixerunt Poëtæ ex Hiſtoriâ Jephtæ, lib. Judic. cap. 11. Item ex ſacrificio Abrahæ, Geneſ. cap. 22. Præclarè Cicero lib. 3. n. 95. *Quid Agamemnon, cùm devo-*

Ante

Ante aras, ſpargiſq; molâ caput, improbe, ſalsâ:
Rectum animi ſervas? Quorſum? Inſanus quid enim Ajax
Fecit, cùm ſtravit ferro pecus? abſtinuit vim
Uxore, & nato: mala multa precatus Atridis;
Non ille aut Teucrũ, aut ipſum violavit Ulyſſem.
Verùm ego, ut hærentes adverſo littore naves
Eriperem, prudens placavi ſanguine divos.
Nempè tuo, furioſe. Meo, ſed non furioſus.
Qui ſpecies alias veris, ſceleriſque tumultu [657]
Permiſtas capiet, commotus habebitur; atque
Stultitiâne erret, nihilum diſtabit an ira,
Ajax immeritos dum occidit, deſipit, agnos?
Cùm prudens ſcelus ob titulos admittis inanes,
Verùm *qui ſpeciebus falſis & ſcelere confuſis conſpurcatiſque ducitur, nec intereſt utrum per inſaniam an per iram peccet.* Nunquid *Ajax inſanit, cùm agnos perimit innocentes?* an tu *mente ſanâ es; quando ſponte crimen perpetras ob*

filiam delectam loco juvenca altaribus admoves, caputque, molâ ſalsâ, ſcelerate, conſpergis, num *tenes judicii aquitatem?* AGAM. *Quid* loqueris? STERT. *Enimverò quid peccavit Ajax furioſus, quando pecudes enſe jugulavit? haud conjugem & filium laſit, diras* quidem *in filios Atrea jactavit:* at *nec Teucrum nec ipſum Ulyſſem percuſſit.* AGAM. *Atqui ut abſtraherem naves iniquo littore detentas, ego ritè numina placavi ſanguine.* STERT. *Tuo videlicet, inſane.* AGAM. *Meo,* inquam, *ſed minimè inſanus.* STERT. certè *furioſus cenſeri* debet;

ANNOTATIONES.

viſſet Diana quod in ſuo regno pulcherrimum natum eſſet illo anno: (obſerva Lector; Hiſtoriæ varietatem ſeu variam narrationem) *immolavit Iphigeniam, quâ nihil erat eo quidem anno natum pulchrius? Promiſſum potius non faciendum, quam tam tetrum facinus admittendum fuit. Ergo & promiſſa non facienda nonnunquam.* Sic profectò & Jephte culpatur, tum quod vovit ſtulte, tum quod putavit ſtultum votum adimplendum eſſe.

Statuis dulcem Aulide natam ante aras. | Ad Aulidem Bœotiæ portum detinebatur claſſis Græcorum, ſuſpenſis ventis, & graſſantæ peſtilentiâ, ob Dianæ cervum ab Agamemnone imprudentur venando interfectum. Quâ de re conſulti Vates, reſponderunt placandos eſſe Deos mactatâ Iphigeniâ Agamemnonis filia. Itaq; ſacrificio peracto Græci proſperam navigationem habuerunt, Trojamque exciderunt. Euripid. cit. Ovid. Metam. 12. Alii aliter. Vide Cic. antè cit. Offic. 3.

200. *Spargiſque molâ caput, &c.* | Ex ſolemni ritu ſacrificorum; qui quidem talis erat: 1. Inter cornu victimæ deponebant molam ex farre molito & ſale; unde facta vox *immolare.* Vide lib. 3. Od. 23. ubi *farre pio & ſaliente micâ.* 2. In caput hoſtiæ effundebatur vinum, è quo priùs tum Sacerdos tum aſtantes deguſtare ſeu delibare ſolebant: hincq; dicta libatio. 3. Ipſe manu ſetas avellebat inter hoſtiæ cornua, atq; in ignem, velut prima libamina projiciebat. 4. Victimarius mandabat hoſtiam cædere ac jugulare. 5. Aruſpex cultro ferreo viſcera explorabat, an perlitatum foret. 6. Miniſtri è ſingulis viſceribus ac membris certas partes exſecabant, farinâq; involutas & in calathis compoſitas ſacrificanti offerebant; hic verò aris imponebat, accenſoq; foculo cremabat. 7. Epulas inſtruebant, circum aras ſaltabant, choreas ducebant, hymnos Diis concinebant.

203. *Vxore.* | Tecmeſſa, nato, Euryſace. *Atridis.* Agamemnone & Menelao.

204. *Teucrum.* | Fratrem ſuum.

Ulyſſem. | Cui tamen Ajax iratus maxime.

208. *Qui ſpecies alias veris,* &c. | Urget Stertinius, quaſi diceret; imo furioſus es ac demens, quippè falſis rerum ſpeciebus illuſus, atq; (ut ait Tull. Tuſc. 5. n. 98.) *mentem* habes *imbutam pravitatis erroribus.* Quod ſi *amico ſtares, ſi commotus* non eſſes, veras utiq; ſpecies habuiſſes, *rectum animi ſervaſſes,* atq; adeò intellexiſſes hominis cædem haud placere numinibus, à quibus vita nobis tribuitur, neq; vana honoris cupiditate deceptus crimen infandum ſpeciosâ religionis umbrâ velatum ſtultè admiſiſſes. Certè ſana mens *cauſas rerum & conſecutiones videt.* Cic. de finibus 2. n. 45.

212. *Ob titulos inanes.* | Vanæ gloriæ, ſummi Græcorum imperii, ambitioſi nominis ſtudio, ut toties Græciæ exercitus imperator dicaris. Vide Il. 2. ſub finem; ubi numerantur & nominantur reges ac duces Græcarum copiarum. Præcipui verò iſti; Achilles Myrmidonum, Ulyſſes Ithacenſium, Thoas Ætolorum, Idomeneus Cretenſium, Tlepolemus Rhodiorum, Philoctetes Melibœorum, Ajax Telamonius Salaminiorum, Ajax Oileus Locrenſium, Mneſtheus Athenienſium, Neſtor Pyliorum, Diomedes Argivorum, Menelaus Lacedæmoniorum, Agapenor Arcadiorum, *&c.* Quibus omnibus, id eſt, navibus circiter mille ac ducentis, virorum autem millibus centum & viginti præerat Agamemnon Mycenenſium rex.

Stas

vanam gloriam? utrum culpa caret animus dum superbit? Age verò, *si quis agnam lectica circumferre gaudeat: ac velut filia vestes, aurum, famulas, tribuat: puellam vel puellulam nominet: atq; viro generoso conjugem dare velit: isti Prætor edicto omnem auferat potestatem: curaq; sit penes cognatos sapientes. Quid si aliquis filiam loco agnæ muta addicit* morti? an *mente constat? Nequaquam affirmes. Itaq; ubi est iniqua fatuitas, ibi summa est insania. Quia improbus, erit pariter insanus. Quisquis præclarè existimationis avidus fuerit, hunc attonitum fecit Bellona sanguinolenta.* STERT. ad DAMAS. *Jam verò mecum excute luxuriam & Nomentanum, quippe ratio probabit luxuriosos desipere & furere. Iste ubi à patre accepit mille talenta.*

Stas animo? & purum est, vitio tibi cùm tumidum est cor?
Si quis lecticâ nitidam gestare amet agnam,
Huic vestem ut natæ, paret ancillas, paret aurum,
Pusam aut pusillam appellet, fortiq; marito [658]
Destinet uxorem: interdicto huic omne adimat jus
Prætor, & ad sanos abeat tutela propinquos:
Quid, si quis natam pro mutâ devovet agnâ,
Integer est animi? Ne dixeris. Ergò ubi prava
Stultitia, hîc summa est insania. Qui sceleratus,
Et furiosus erit. Quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruenta:
Nunc age luxuriam & Nomentanum arripe mecum:
Vincit enim stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimonî mille talenta,

ANNOTATIONES.

213. *Stas animo.* | An non tua mens de suâ sede mota ac dejecta est? cùm enim stat illa, rectè sentit, rectè cogitat, rectè agit.

Purum est, vitio tibi cùm tumidum est cor? | Alii sic interpungunt: *purum est vitio, tibi cùm tumidum est cor:* certè bonus utrobique sensus.

214. *Si quis lectica, &c.* | Aliud argumentum à simili. Porrò ne cui ea similitudo videatur futilis aut insulsa, legat lib. 2. Reg. cap. 12. ubi Nathan Propheta ex pari similitudine Davidem regem redarguit: *Pauper nihil habebat omninò præter agnam unam parvulam, quæ creverat apud eum cum filiis ejus, de pane illius comedens, & de calice ejus bibens, & in sinu illius dormiens: eratq; illi sicut filia.* Item Sueton. Calig. cap. 55. nimirùm Imperator ille equo suo, *præter equile marmoreum, & præsepe eburneum, præter & purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam & familiam & supellectilem dedit, quo lautius nomine ejus invitati acciperentur: consulatum quoque tradituræ destinasse.* Quid verò Xerxes Platano arbori donans aureum monile, assiduumque satellitem, ex eorum numero qui immortales vocabantur? Herodot. lib. 7. vide Annot. lib. 2. Od. 15. v. 4.

216. *Pusam aut pusillam.* | Pusus & pusa, unde pusilla & pusio, idem significant quod puer, & puella: Varro 6. de Ling. Lat. Alii legunt, *pupam & pupillam.*

217. *Interdicto huic omne adimat jus Prætor.* | Huic homini tanquam malè sano Prætor interdicat omni jure administrandi bona sua.

218. *Abeat tutela.* | Bonorum illius administratio seu procuratio transferatur & committatur propinquis. Lex 12. tab. Ita statuebat: *si furiosus existit, agnatorum gentiliumque in eo pecuniaque ejus potestas esto.*

219. *Quid si quis natam, &c.* | Quid ergò Agamemnon morti addicens filiam, & aris devovens, num integrâ mente est?

221. *Qui sceleratus, & furiosus erit.* | Non abludit quod legitur apud Isai. cap. 35. *Via sancta vocabitur & directa, ita ut stulti non errent per eam.*

222. *Vitrea fama.* | Vel, fragilis; vel splendens, instar vitri.

223. *Hunc circumtonuit, &c.* | Hunc bellicæ gloriæ plus æquo avidum & stultè appetentiorem, scilicet attonitum indeque vesanum reddidit Bellona bellorum Dea. Juvenal. Sat. 4. v. 123.

. . . . . *ut Fanaticus æstro*
Percussus Bellonæ tuo.

Græcis ἐμβρόντητος, vesanus fulmine vel tonitru stupefactus: ἐμβροντησία, stupor, vesania.

224. *Nunc age luxuriam, &c.* | Ostendimus insanire avaros & ambitiosos; modò luxuriosos arripiamus, omnesq; Nomentani similes.

Nomentanum. | Hominem profusione & luxuriâ famosum, de eo jam lib. 1. Sat. 8. & lib. 2. Sat. 1.

226. *Hic simul accepit, &c.* | Statim atque Nomentanus pinguem hæreditatem accepit, eam dilapidare totam aggreditur.

Mille talenta. | Gallicæ monetæ, *six cens mille écus:* si quidem unum quodq; Talentum ad rationes nostras facit nummos sexcentos.

Edicit

Edicit, piſcator uti, pomarius, auceps, [659]
Unguentarius, ac Tuſci turba impia vici,
Cum ſcurris fartor, cum Velabro omne macellum
Mane domum veniant. Quid tum? venere frequentes.
Verba facit leno: Quidquid mihi, quidquid & horum
Cuique domi eſt, id crede tuum: & vel nunc pete, vel cras.
Accipe quid contra juvenis reſponderit æquus,
In nive Lucanâ dormis ocreatus, ut aprum
Cœnem ego: tu piſces hiberno ex æquore verris: [660]
Segnis ego, indignus qui tantum poſſideam, aufer;
Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,
Unde uxor mediâ currat de nocte vocata.
Filius Æſopi detractam ex aure Metellæ

ſtatim *venire manè in ſuam domum jubet piſcatores, pomarios, aucupes, myropolas, turbamque ſceleratam Hetruſci vici, ſcurras, fartores, deniq; macellum totum ac Velabrum. Quid inde? magno numero confluxere. Leno proloquitur: Quicquid habeo, quicquid etiam illorum ſinguli domi habent, tuum illud puta: ac ſeu mox, ſeu cras poſce. Audi quid ad hæc reſponderit bonus adoleſcens: In nivibus Lucaniæ pernoctas ocreas indutus, ut aprum ego comedam: tu piſces hyeme in mari quaris* mihi. *Ego* certè *deſes haud mereor tantas opes habero. Tolle, accipe tibi decies* centena millia ſeſtertiûm: *tibi tantumdem: triplum* verò *tibi, per quem feſtinat conjux mediâ nocte accerſita. Æſopi filius margaritam eximiam ex aure Metellæ*

ANNOTATIONES.

227. *Pomarius.* | Qui fructus ſive poma omnis generis vendit.

228. *Unguentarius.* | Pharmacopola, lib. 1. Sat. 2 Gall. *Parfumeur.*

Tuſci turba impia vici. | Quotquot voluptatum aſſeclæ & miniſtri habitant vicum Tuſcum; qui Palatium inter & Capitolium ſitus eſt: dictus à Tuſcis incolis. Quam appellandi rationem variè quidem explicant. Var. de Ling. Lat. lib. 4. Tit. Liv. lib. 2. Dion. Halic. Vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 18. In eo meretrices habitarunt; item unguentarii: unde & Thurarius dictus eſt: certè malæ famæ notam habuit. Plaut. Ciſtell. *Tuſco modo indignè dotem quæras corpore.* Et Curcul. *in Tuſco vico, ibi ſunt homines qui ipſi ſeſe venditant.*

229. *Scurris.* | Gall. *Bouffons.*

Fartor. | Qui aves farcit & ſaginat: qui lucanicas aliaq; id genus farcimina facit & condit.

Cum Velabro omne macellum. | Cuncti ſimul cupediarum ac deliciarum artifices & miniſtri.

Velabro. | Velabrum à vehendo dictum volunt aliqui cum Varrone lib. 4. de Ling. Lat. paluſtris & aquoſus pridem locus erat, per quem etiam Tiberis defluxit, donec ab Auguſto in alveum eſt coactus: quemadmodum dicitur in Arte Poet. v. 67. hinc & Tibul. lib. 2. Eleg. 5.

At quà Velabri regio patet, ire ſolebat
Exiguus pulſa per vada linter aqua.

Exinde vicus fuit Romæ celebris; ex quibuſdam in foro boario: ex aliis, in foro olitorio: hod. *S. Georgio in Velabro.* Nomen alii deducunt ex eo quod locus erat obtentus velis, ſub quibus vendebantur oleum, caſei, & ſimilia. Plaut. Captiv. *quaſi in Velabro olearii.* Martial. lib. 13. Epigr. 32. caſeum Velabrenſem commendat.

Macellum. | Locus obſoniis vendendis Romæ deſtinatus: à mactandis pecoribus ac venundandis appellatus: vel à quodam Macello nomine, cujus domus olim ibi diruta fuerit. Alii aliter.

231. *Leno.* | Hic vel à leniendo, vel ab alliciendo dictus, accommodatum planè ſuo nomini ſermonem habet ad juvenem prodigum.

233. *Æquus* | Ironicè. Nomentanus ſcilicet erga nequam illos homines ac jucundos libidinum miniſtros benignus ac liberalis.

134. *In nive Lucanâ, &c.* | Quantas, inquit, pro me fers ærumnas, venando in Lucaniæ montibus ac ſilvis, vel dum nivibus rigeſcent, ut mihi apros afferas! de Lucania, in Epod. 1. ſub finem.

235. *Verris.* | Hinc retis genus piſcatorum vocarunt *everriculum.* Non. Marcel.

237. *Sume tibi decies.* | En vobis præmia rependere ſtatui: dono vidélicet tibi, venator, decies centena millia ſeſtertiûm: tantumdem quoque tibi, piſcator: tibi verò triplum, ô leno, qui ſedulò mihi voluptates procuras.

239. *Filius Æſopi, &c.* | Æſopus Tragœdus fuit locuples admodum & luxurioſus. Clodius pariter ejus filius decoxit ab eo relictam ſibi hæreditatem ducentis ſeſtertiûm, ut aiunt: & cùm à Cæcilia Metellâ damnaretur, pendentem ex ejus aure margaritam ingentis pretii detraxit, atq; aceto liquefactum exorbuit. Vide Valer. Max. lib. 9. c. 1. Macr. l. 3 c. 14. Plin. l. 9.

(Sci-

oblatam aceto liquefacit, nempè ut abſorberet decies centena ſimul: nonne tam inſanus quàm ſi idipſum projeciſſet in currentem fluvium aut in cloacam: Filii Q. Arrii, par fratrum illuſtre, improbitate, & ſcurrilitate, & criminum ſtudio ſimillimum; aſſueti comedere luſcinias magno pretio emptas; quæ parte credantur ſapere? an candido, an atro lapide notandi? Si vetulus quiſpiam gaudeat extruere domunculas, parvo currui mures alligare, ludere par impar, equitare in longo fuſte;

(Scilicet ut decies ſolidum exſorberet) aceto 240
Diluit inſignem baccam, quî ſanior, ac ſi
Illud idem in rapidum flumen jaceretve cloacam?
Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum, 243
Nequitia & nugis pravorum & amore gemellum,
Luſcinias ſoliti impenſo prandere coemptas. [661]
Quorſum abeant ſani? creta an carbone notandi?
Ædificare caſas, ploſtello adjungere mures, 247
Ludere par impar, equitare in arundine longa,

ANNOTATIONES.

cap. 35. ubi de Cleopatræ Antoniique epulis pariter luxuriosis: ſubditque: *Prior id fecerat Roma in unionibus magna taxationis Clodius Tragœdi Æſopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres; ne in Triumviratu ſuo nimis ſuperbiat Antonius, pane Hiſtrioni comparatus*, &c. Caligula quoque pretioſiſſimas margaritas aceto liquefactus ſorbuit. Sueton. Calig. cap. 37.

240. *Scilicet ut decies ſolidum exſorberet.* | Plin. mox cit. *Duo fuere maximi uniones per omne ævum: utrumque poſſedit Cleopatra Ægypti reginarum noviſſima; per manus Orientis regum ſibi traditos. Hæc, cum exquiſitis quotidie Antonius ſaginaretur epulis: ſuperbo ſimul ac procaci faſtu, ut regina meretrix lautitiam ejus omnem apparatumque obtectans, quærente eo quid aſtrui magnificentiæ poſſit, reſpondit, una ſe cœna centies ſeſtertium abſumpturam*, &c.

Aceto diluit. | Hanc ineſſe vim aceto, docet Vitruv. lib. 8. cap. 3. Macrob. lib. 3. cap. 17. Plin. cit. *Ex præcepto miniſtri unum tantùm vas ante eam poſuere aceti, cujus aſperitas viſque in tabem margaritas reſolvit.* Item lib. 23. cap. 1. ſub finem: *acetum ſaxa rumpit infuſum, qua non reperit ignis antecedens.*

243. *Quinti progenies Arrî, &c.* | Pariter leves ac luxuriosi duo fratres Q. Arrii filii. Is videtur eſſe, de quo ſuprà v. 86.

245. *Luſcinias ſoliti impenſo prandere.* | Valer. Max. cit. Æſopi Tragœdi filius, inquit, *non ſolùm perdita ſed etiam furioſa luxuria juvenis, cantu commendabiles aviculas immanibus emptas pretiis in cenâ pro ficedulis ponere, aceteque liquatos magnæ ſummæ unciones potionibus aſpergere ſolitus, ampliſſimum patrimonium velut amaram ſarcinam quam celerrimè abjicere cupiens.* Plin. lib. 10. cap. 51. *Inſignis eſt Æſopi hiſtrionis tragici patina ſexcentis millibus ſeſtertium taxata: in qua poſuit aves cantu aliquo aut humano ſermone vocales, nummis ſex ſingulas coemptas: nullâ aliâ inductus ſuavitate niſi ut in his imitationem hominis manderet, ne quæſtus quidem ſuos reveritus illos opimos & voce meritos: dignus prorſus filio, à quo devoratas dixi margaritas.*

Prandere. | Vox fortaſſe ad augendam invidiam poſita. Nam qui tam exquiſitas dapes prandebant, quas non cœnabant? Si quidem ex Plutarcho Sympoſ. 8. cap. 6. prandium erat matutina quæpiam eſitatio, ſine apparatu, ex obviis quibuſlibet: cœna verò convivium paratum & elaboratum. Unde & ſoli prandebant, at cœnabant in cœtu amicorum; unde nomen. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21.

246. *Quorſum abeant ſani?* | Quomodo ſanis annumerentur? Marcilius haud abſurdè corrigit. Quorſum abeant? ſanin'? creta an carbone notandi?

Cretâ an carbone notandi? | An laudandi, an vituperandi? Perſ. Sat. 5. v. 108.

Illa prius cretâ, mox hæc carbone notâſti.

247. *Ædificare caſas, &c.* | Amantes etiam deſipere jam probat; tamque puerilia agere, quam ſolent pueri domunculas extruentes è cœno & lapillis; mures velut jumenta ad ploſtellum alligantes, &c.

248. *Ludere par impar.* | Sicut pueri manu prementes copiam nucum, fabarum, caſtanearum, nummorum, divinandum alii aliis proponunt, ſitne par numerus, an impar. Sic tamen viri luſitarunt interdum, imò & Auguſtus Sueton. Octav. cap. 71. *Alea rumorem nullo modo expavit: luſitque ſimpliciter & palam oblectamenti causâ etiam ſenex.* Et poſteà: *ſcribit ad filiam: Miſi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos ſingulis convivis dederam, ſi velint inter ſe, inter cenam, vel talis vel par impar ludere.* De his Jul. Pollux. lib. 9. cap. 7. Ovid.

Eſt etiam par ſit numerus, qui dicat, an impar;
Ut divinatas auferat augur opes.

Equitare in arundine longâ. | Cùm ita filiolis luſiſſe narratur ſapiens ille Socrates, nec ſupervenientem Alcibiadem erubuiſſe.

Si

Si quem delectet barbatum ; amentia verſet.
Si puerilius his ratio eſſe evincet amare,
Nec quicquam differre, utrumne in pulvere, trimus [662]
Quale prius, ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus plores : quæro, faciaſne, quod olim
Muratus Polemon : ponas inſignia morbi,
Faſciolas, cubital, focalia : potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas,
Poſtquam eſt impranſi correptus voce magiſtri ?

hunc dicas *agi veſaniâ : Si ratio vincat, amare puerilius eſſe quàm iſta : nec ullum eſſe diſcrimen utrum in arena ludas* iiſdem *ludis quibus olim ludebas tres annos natus, an amore meretricis anxius lacrymere : rogo te, num acturus ſis quod Polemo quondam* egit *errore liberatus ? an abjicies morbi ſigna, faſcias, palliolum, faucium operimenta : quemadmodum ille comeſſatus narratur coronas capite detraxiſſe, ſtatim ut reprehenſus eſt à ſobrio præceptore.*

ANNOTATIONES.

249. *Si quem delectet barbatum.* | Id eſt, ſi quis barbatus & ſenex ludos iſtos pueriliter conſectetur, ac totus iis incumbat. Nam, ut dixi, tum paulò antè tum alibi, nugari ac ludere viri graves aliquando viſi ſunt. Vide Sat. 1. hujus lib.

254. *Muratus Polemon.* | Is adoleſcens Athenienſis luxuriâ perditus, die quâdam ebrius & comeſſabundus ſcholam Xenocratis ingreſſus eſt : hunc verò cùm de temperantiâ, ſobrietate, pudicitiâ vehementer diſputantem audiſſet, adeò commotus eſt ejus oratione, ut luxurioſum morem exemplo ejurarit. Quin & factus Xenocratis diſcipulus poſt ipſum docuit magnâ cum laude. Diog. Laert. lib. 4. Valer. Max. lib. 6. cap. ult. Suidas, &c. Meminit & S. Ambroſ. lib. de Eliâ, cap. 12.

255. *Faſciolas.* | Integumenta pariter & ornamenta, quibus tibias & crura præligabant ac vinciebant præſertim molles: Græci periſcelidas vocant ; Latini ſubligar, caligas, braccas, feminalia : Gall. *bas & haut de chauſſes.* Cic. de Haruſp. reſpon. *P. Clodius à mitra, à mulieribus ſoleis, à purpureis faſciolis, à ſtrophio . . eſt factus repentè popularis.* Quintil. lib. 11 cap. 3. *faſcias quibus crura veſtiuntur.*

Cubital. | Pulvillum cœnantis cubito ſupponendum aliqui interpretantur, abſurdè quidem ; Nam quid ad rem ? Imò erat palliolum quoddam ſuper humeros ad cubitos uſque protenſum, caput etiam cucullo protegens contra frigus. Quintil. mox cit.

Focalia. | Torques, coronas floreas inquiunt. Imo colli ac faucium involucrum & fomentum, è faſciis laneis. Vide Perſ. Sat. 1. v. 17. annot. Quintil. citat. *Palliolum, ſicut faſcias quibus crura veſtiuntur, & focalia, & aurium ligamenta, ſola poteſt excuſare valetudo.* Senec. Natur. quæſt. 4. *Videbis quoſdam graciles, palliola focalique circumdatos.* Martial. lib. 14. Epigr. 142.

Si recitaturus dedero tibi forte libellum,
Hoc focale tuas aſſerat auriculas.

& lib. 4. Epigr. 41.

Quid recitaturus circundas vellera collo.

Potus ut ille Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas. | Valer. Max. citat. *Polemo . . . Vino gravis, unguentis delibutus, ſertis capite redimito, pellucidâ veſte amictus, patentem Xenocratis ſcholam intravit turbâ doctorum hominum refertam . . . . . Cujus gravitate ſermonis reſipiſcere coactus, primum coronam capite detractam projecit ; paulò pòſt brachium intra pallium reduxit ; procedente tempore oris convivalis hilaritatem depoſuit ; ad ultimum totam luxuriam exuit.*

257. *Poſtquam eſt impranſi correptus voce magiſtri.* | Ex Diogene Laertio ſit, & aliis Xenocrates valde ſobrius & continens fuit. Ergo quod *impranſus* hic dicitur ille : Et quod ait Perſius Sat. 5. v. 85. *cur quis non prandeat, hoc eſt ?* ſimiliter utrobiq; notat ſobrietatem philoſophorum ſemel in die cibum capientium, ne *multo cibo & potione completi minus vigentes uti poſſent mente* ac ingenio, ut loquitur Cic. Tuſc. 5. Porrò ut ficcus Xenocrates, ita & caſtus : Nam & Phrynes & Laidis nobilium meretricum blandimentis atq; illecebris nequicquam tentatus pudore ſuffudit ipſas impudentes ; quæ demùm victæ prædicarunt non virum illum ſed ſtatuam viſum eſſe. Diog. Laert. lib. 4. *&c.*

Correptus voce magiſtri. | Val. Max. antè cit. *Non contentus* Polemo *tam deformi introitu, conſedit etiam, ut clariſſimum eloquium & prudentiſſima præcepta temulentia laſciviis eluderet.* At Xenocrates *vultum in eodem habitu continuit, omiſſiſque de quibus diſſerebat, de Modeſtia ac Temperantia loqui cœpit. . . . Itaque* Polemo *unius orationis ſalubérrimâ medicinâ ſanatus, ex infami gantone maximus Philoſophus evaſit. Peregrinatus eſt hujus animus in nequitiâ, non habitavit.*

Por-

Si offers poma irato puero, respuit. Accipe mi *pusille*, inquies: ille *abjicit. Quod si deneges, essagitat. In quo differt amator expulsus, cum animo pugnat; vedeat* ne accersitus, *an non, eò quo reversurus fuerat* etiam *non revocatus: nec recedit ab infesta janua: Quamvis me modò spontè accersat, an ibo? an finem doloribus conquiram? Repulit:* jam *accersit:* an revertar? *minimè licet precetur. En famulus longè prudentior. O domine, consilio & ratione haud geritur negotium modo & ratione carens. In amore hæc sunt incommoda: bellum* ac *deinde pax. Ista si quispiam firma reddere nitatur*, quæ *tempestatis instar incerta* sunt, *atque cæco impetu moventur:* is *non magis proficiat, quàm si velit desipere certâ ratione & modo. Ecquid? cùm Picenis pomis semina detrahens lataris, si casu ferias* tectum *convexum:* an *tui ea compos?*

Porrigis irato puero cum poma; recusat. [663]
Sume catelle; negat: si non des; oprat: amator
Exclusus quî distat? agit ubi secum, eat an non,
Quo rediturus erat non arcessitus, & hæret 261
Invisis foribus. Nec nunc, cùm me vocet ultrò,
Accedam? an potiùs mediter finire dolores?
Exclusit, revocat, redeam? non si obsecret. Ecce
Servus non paulò sapientior. O Here; quæ res 265
Nec modum habet neq; consilium, ratione modoq;
Tractari non vult. In amore hæc sunt mala: bellū,
Pax rursū. Hæc si qui tempestatis prope ritu [664]
Mobilia, & cœcâ fluitantia sorte, laboret
Reddere certa: sibi nihilo plus explicet, ac si 270
Insanire paret certâ ratione modoque.
Quid? cum Picenis exerpens semina pomis
Gaudes, si cameram percusti forte; penes te es?

ANNOTATIONES.

258. *Porrigis irato puero, &c.* | Comparat actiones amatores cum actionibus pueri.

259. *Amator Exclusus.* | Ex Terenti Eunuch. Sc. 1. ubi Phædria expulsus à Thaide meretrice, ac post accersitus ita secum agit ac deliberat:

Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem
Cum accersor ultro? an potius ita me comparem
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit: revocat: redeam? Non si me obsecret.

Pers. Sat. 5. v. 171.

Nunc ferus & violens, at si vocet, haud mora dicas:
Quidnam igitur faciam? ne nunc, cùm accersat & ultrò
Supplicet, accedam?

261. *Haret Invisis foribus.* | Odit & aversatur januam, ubi repulsam tulit, nec tamen ab eâ potest discedere. Vide Pers. mox cit.

263. *An potiùs mediter finire dolores?* | Pers. cit.

. . . . . *finire dolores*
Præteritos mediter.

265. *Servus non paulò sapientior.* | Parmeno servus Phædriæ juvenis amatoris, ipsoquidem hero suo longè sapientior.

Quæ res Nec modum habet, &c. | Ex Terentio cit.

Here, quæ res in se neque consilium neq; modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes.

In amore hæc omnia insunt vitia, injuria,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum. Incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,

Quam si des operam, ut cum ratione insanias.

Plutarch. amant, oderunt: eumdem absentem desiderant, præsentem metuunt: adulantur, convicia dicunt: pro amato moriuntur, occidunt: optant non amare, abstinere amore nolunt, *&c.* Vide Plaut. Cist. Sc. 4. *Credo ego*, &c.

272. *Quid? cum Picenis, &c.* | Alias amantium ineptias confert cum puerorum nugis. Nimirùm solebant amatores pomi semina seu granа primoribus digitis pressare & in altum ejaculari, quæ si cameram sive lacunar triclinii contigissent, velut felix augurium accipiebant: seque rem concupitam sperabant affecturos. Vide Jul. Poll. lib. 9. cap. 7.

Picenis. | Synecd. pro quibuslibet malis ac pomis, laudabantur verò illa quæ proveniebant in Piceno Italiæ regione, quæ modò complectitur Marchiam Anconitanam & partem Aprutii.

273. *Gaudes si cameram, &c.* | Ineptè & pueriliter exultas leni ac futili de causâ, an ergò sapis?

274. *Cum balba, &c.* | Cum tu senex molliusculè verba effers & pueri ad instar balbutiendo pronuncias, blanditiarum causâ, ad captandam puellæ benevolentiam. Tibul.

Et tibi blanditias tremulâ componere voce.

Quid

Quid ? cum balba feris annoſo verba palato ;
Ædificante caſas quî ſanior ? adde cruorem
Stultitiæ, atq; ignem gladio ſcrutare, modo inquam,
Hellade percuſsâ Marius cùm præcipitat ſe ; [665]
Cerritus fuit, an commotæ crimine mentis
Abſolves hominem, & ſceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus ?
Libertinus erat qui circum compita ſiccus,
Lautis manè ſenex manibus currebat : & unum,
Quid tam magnum ? addens, unum me ſurpite morti ;
Diis etenim facile eſt, orabat ; ſanus utriſque
Auribus atq; oculis : mentem niſi litigioſus
Exciperet dominus, cùm venderet. Hoc quoque vulgus [666]

Quid ? quando ſenili palato molliculas voces fingis, num ſapientior es puero *domunculas extruente ? adjunge ſanguinem dementiæ ; & flammam enſe rimare.* Dic verò, *Marius nuper Hellade occisâ præcipitem ſe dans, fuit* ne *furioſus ? utrum inſaniâ laboraſſe illum negabis ; ac ſceleratum ipſummet affirmabis ; proxima, ut ſit, appellatione rem* quaſque *deſignans ? Erat libertinus* quidam *vetulus, manè jejunus diſcurrens per plateas, manibus lautis : atque* ita *precabatur : unum me, (quid tam magnum ? aiebat) unum* inquam, *ab interitu vindicate. O Dii,*

Crasm. Adag: I. Luer: Hor. 1. p. 780.

am poteſtis. Is *aures ambas & oculos integros habebat :* at *mentem exciperet eum venumdans herus, ſi lites fugiſſet ; atque hoc etiam* hominum

ANNOTATIONES.

erſius ſimile quid habet, Sat. 1. v. 33.

Rancidulum quiddam balbâ de nare locutus.
Phyllidas, Hypſipylas, vatum & plorabile, ſi quid
Eliquat ; & tenero ſupplantat verba palato.

275. *Adde cruorem Stultitiæ.* | Verùm amor on tantùm facit inſanos, ſed & crudeliter furioſos. Nam ad cædes etiam perpetrandas impellit & cogit.

276. *Ignem gladio ſcrutare.* | Pythagoricum lud ſymbolum ac præceptum erat : *Ignem gladio ne fodito*, id eſt, hominis, præſertim verò otentis iram jam ardentem ne magis accende move ; Diog. Laert. lib. 8. Hic Horatius inuit, eum qui jam gravi affectu ceu amore breptus, alio inſuper affectu ceu irâ commoetur, omninò inſanire, imò ad quodvis parandum facinus & crimen accingi. Sic Marius nuper, inquit, Helladem puellam quam deeribat, præ irâ & zelotypiâ trucidavit ; ac deide ſemetipſum præ dolore præcipitavit Rem o tempore videlicet factam Poeta commemorat.

278. *Cerritus.* Quaſi Cereritus, id eſt, à Cerere perculſus & in furorem actus.

An commota crimine mentis, &c. | Urget alde hæc ratio : an, inquit Stertinius, mavis tum hominem ſceleratum dicere, quàm fateri inanum ? verùm quoquo modo reſpondeas, ihil proficis : ſi quidem improbus quilibet inſanit.

281. *Libertinus erat*, &c. | Jam ſuperſtitioſos ggreditur, omnemque ſimul religionem deriet.

Circum compita. | In compitis coli Penates aſſerat Auguſtus.

Siccus manè ſenex, &c. | Singulæ voces adtendæ animum tranquillum & hòc magis uperſtitioſum notantes.

282. *Lautis manibus.* | Ritè omnia peragit, puraſque manus ad deos tollere ſatagit, fatuè tamen.

283. *Quid tam magnum ?* | Quid hoc diis magnum & difficile ? unum ſcilicet hominem morti eripere. Alii leg. *quidnam magnum ?* Alii vulgò, *quiddam magnum addens.* Verùm noſtra lectio clarior, ac meliorem ſenſum gignit.

Unum me ſurpite morti. | Immortalitatem concedite mihi veſtrum obſervantiſſimo. Huc pertinet vetus etymon vocis *ſuperſtitio*, cujus meminit Cic. 2. de Nat. Deor. n. 72. *Qui totos dies precabantur & immolabant, ſui ut liberi ſibi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati : quod nomen poſtea latiùs patuit.* Contrà tamen pugnant, Lactant. lib. 4. de verâ Sap. cap. 28. Saltem liquet ſuperſtitionis vocabulum olim aptatum iis hominibus qui ſuperſtites eſſe cupiebant vehementiùs, mortem abhorrentes pluſculum, & vitam à Diis enixè flagitantes.

285. *Mentem niſi litigioſus Exciperet dominus*, &c. | Id eſt, libertinus ille ſive libertus, ſanus quidem erat corpore, at mente nequaquam : Quocirca ſi eum adhuc ſervum dominus vendidiſſet, vitium mentis dicere debuiſſet ementi, ſi lites habere cum eo nollet, atq; adeò ſanum aſſeverans, mentem debebat excipere. Cic. Offic. 3. n. 91. *In mancipio vendendo dicenda illa vitia, qua niſi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.* Vide Gell. lib. 4. cap. 2. ubi ſic ſcribit ; *In edicto Ædilium Curulium, qua parte de mancipiis vendundis cautum eſt, ſcriptum ſic fuit : Titulum ſervorum ſingulorum ut ſcriptus ſit curato, ita uti intelligi rectè poſſit quid morbi vitiique cuique ſit*, &c. Unde ſit morboſum aut vitioſum noxave non ſolutum ignoraſſet emptor, redhibere poterat ex lege.

genus recenſet Chryſippus in numeroſo Menenigrege. Mater pueri à quinq; menſibus ægrotantis ita orabat: O Jupiter qui magnas agritudines immittis & aufers, ſi frigida quartana reliquerit meum *hunc filiolum, nudus in Tiberi ſtabit mane, qua die tu jejunia præſcribis. Itaq; ſeu caſus ſeu medicus ægrotum è periculo liberâverit, veſana parens in frigido litore ſtatuet, ac revocata febri interimet. Ecquo morbo mente affecta? metu numinum.* DAMASIP. ad Horat. *Iſta mihi* velut *amico dedit arma Stertinius ſapientum octavus, ne deinceps impunè* dicteriis *inceſſerer. Quiſquis me dementem appellarit, pariter* à me *vocabitur;*

Chryſippus ponit fœcundâ in gente Menenî.
Jupiter, ingentes qui das adimiſque dolores,
Mater ait pueri menſes jam quinque cubantis,
Frigida ſi puerum quartana reliquiret, illo
Manè die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi ſtabit, caſus medicuſve levarit
Ægrum ex præcipiti; mater delira necabit [667]
In gelidâ fixum ripâ, febrimq; reducet.
Quone malo mentem concuſſa? timore deorum.
Hæc mihi Stertinius ſapientum octavus amico
Arma dedit, poſthac ne compellarer inultus,
Dixerit inſanum qui me, totidem audiet, atque

ANNOTATIONES.

286. *Hoc quoque vulgus*, &c. | Hanc ſuperſtitioſorum turbam accenſet Chryſippus numeroſæ genti ac multitudini inſanorum ſive ſimilium Menenii. De Chryſippo lib. 1. Sat. 3. v. 127.

287. *Fœcunda in gente.* | Sap. *ſtultorum infinitus eſt numerus.*

Menenî. | Hic parùm integræ ſanæve mentis vivebat Horatii tempore, ſuperſtes unus ex illâ Meneniorum familiâ pridem celebri quamvis plebeiâ. Notus in primis extitit Agrippa ille Menenius, qui ſolerti Membrorum ac ventris diſſidentium apologo, patres & plebem alienatos in concordiam reduxit. Tit. Liv. lib. 2.

288. *Jupiter ingentes*, &c. | Aliud ſuperſtitionis genus & exemplum. Mater ſtultè votum facit ac ſtultiùs adimplet. Vovet pro incolumitate filii; voti rea incolumem ipſa enecat.

290. *Frigida quartana.* | Ex atra bile quartana febris proficiſcitur: atque hujus paroxyſmo incipiente, totum corpus frigore & horrore concutitur.

291. *Illa die quo*, &c. | Die nempè Jovis, quo jejunia indicebantur à Magiſtratibus ac Sacerdotibus, quæ à populo in Jovis honorem obſervanda erant. Morem certè hunc hauſerant à Judæis, Chaldæis, Ægyptiis, quorum ingens erat Romæ numerus. Illi enim ad ſolemnes feſtos ſe jejuniis præparabant, ut & hodie Chriſtiani.

Nudus In Tiberi ſtabit. | Quaſi ut toto ablutus corpore, hinc purior ad Jovis ſacra procederet: Is veterum mos erat ſuperſtitioque. Virgil. Æn. 4.

Aſtrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Juvenal. Sat. 6. v. 521.

Hybernum fractâ glacie deſcendet in amnem:
Ter mutinio Tiberi mergetur, & ipſis
Vorticibus timidam caput ablues.

Perſ. Sat. 2. v. 15.

Hæc ſanctè ut poſcas, Tiberino in gurgite mergis
Manè caput bis terque, &c.

292. *Caſus medicuſve levarit.* | Sæpiùs enim parùm valet Medici induſtria adverſus quartanam: quæ proinde vocatur *medicorum opprobrium.*

293. *Mater delira necabit.* | Veſana mater voti ſe religione putans obſtringi ad ſtatuendum eum nudum in gelido flumine, reducet febrim depulſam, & filium enecabit.

295. *Timore deorum.* | Cic. de Nat. Deor. 1. n. 118. *In ſuperſtitione ineſt timor inanis deorum: religio deorum cultu pio continetur.*

296. *Hæc mihi Stertinius*, &c. | Damaſippus ſermonem finiens, hæc ego documenta, inquit, hauſi & accepi à Stertinio, qui ſanè meretur annumerari ſeptem Græciæ ſapientibus. Quæ verò illa? (adverte quam acre ludibrium) nimirùm tota ſapientiæ Stertinii laus in eo eſt, quod omnes ſtultos eſſe docuerit.

Sapientum octavus. | Sic Juvenal. Sat. 2. v. 40.

Tertius è cœlo cecidit Cato.

De ſeptem illis viris ſapientiæ fama inclytis, ita Cic. de finibus 2. n. 7. *Septem illi non ſuo, ſed populorum omnium ſuffragio nominati ſunt.* Non conſentiunt omnes de ſingulis tamen; at quatuor hi ab univerſis agnoſcuntur: Thales Mileſius, Bias Prieneus, Pittacus Mityleneus, Solon Athenienſis: quibus alii alios ſubnectunt. Ergò & iſti celebrantur, Ariſtodemus, Cleobulus, Periander, Chilo, Anaxagoras, Pythagoras, Anacharſis, Arceſilaus, &c. Vide Diogen. Laert. lib. 1. Cic. 2. de leg. n. 26. *Thales ſapientiſſimus inter ſeptem*, inquit.

297. *Ne compellarer inultus.* | O egregium ſapientiæ fructum! imò ridiculàm vanitatem! non deinceps inultus compellabitur ipſe ſtultus, quippè qui pariter alios poſſit ſtultos vocare, dicereque ferè omnes inſanire; undè convicianti conviciari queat.

Reſpi-

Reſpicere ignoto diſcet pendentia tergo.
Stoice, (poſt damnum ſic vendas omnia pluris)
Quâ me ſtultitiâ (quoniam non eſt genus unum) [668]
Inſanire putas? ego nam videor mihi ſanus.
Quid? caput abſciſſum demens cùm portat Agave
Nati infelicis, ſibi tum furioſa videtur?
Stultum me fateor (liceat concedere veris) 305
Atq; etiam inſanum: tantum hoc ediſſere, quo me
Ægrotare putes animi vitio. Accipe: primùm
Ædificas: hoc eſt, longos imitaris, ab imo
Ad ſummum totus moduli bipedalis: & idem
Corpore majorem rides Turbonis in armis 310
Spiritum & inceſſum. Quî ridiculus minus illo?
Ad quodcunque facit Mecænas, te quoq; verum eſt,
Tanto diſſimilem, & tanto certare minorem?
Abſentis ranæ pullis vituli pede preſſis [669]

monebituroque advertere pendentia dorſo adverſo. HOR. *O Stoice, poſt jacturam bonorum, ita venundes cuncta pluris:* dic verò, *quandoquidem diverſa ſunt inſaniæ genera, ecquo me laborare autumas? enimverò ſapere me exiſtimo.* DAMASIP. *Quid? furens Agave miſeri filii caput geſtans amputatum, num ſe credit inſanire?* HORAT. *Fatebor quod res eſt; concedo me dementem, imò & veſanum: at ſaltem doce, quâ me animi nexâ affectum arbitreris.* DAMASIP. *Audi; ades quidem conſtruis: id eſt, tu à vertice ad calcem vix duos pedes altus æmularis proceros: ipſeque armati Turbonis animum & greſſum corpore majorem deridens, quomodo* videare *minùs illo ridiculus? Quicquid* autem *præſtat Mecanas, an expedit te certatim moliri tanto diſparem & inferiorem?* Sic profectò fabulantur: *abſentis rana pullis vituli pede contriti*

ANNOTATIONES.

299. *Ignoto diſcet pendentia tergo.* | Nimirùm fabulatus eſt Æſopus homines duas habere peras hinc & illinc pendentes: in anteriore aliena reponi vitia, propria verò in poſteriore quæ à tergo eſt; quo fit ut illa facilè videant, hæc non ita. Senſus itaque eſt, diſcet ſcrutari & cognoſcere propria vitia quæ ignorabat. Catull. carm. 22.

Sed non videmus manticæ quod in tergo eſt.
Perſ. Sat. 4.

Sed præcedenti ſpectatur mantica tergo.

Non abſurdus omninò, ſed aproſdionyſus qui locum hunc interpretetur ex verbis anteà poſitis, *caudam trahat*; hoc ſenſu: diſcet ille pendere ſibi alligatam tergo caudam, inſaniæ videlicet indicem ac probroſam notam. Vide tibi, ſi vacat & libet, v. 53.

300. *Stoice poſt damnum, &c.* | Abhinc ad ſatiræ finem Horatius cum Damaſippo colloquitur.

Sic vendas omnia pluris, &c. | Ironica prorſus apprecatio: faxint dii ut quæſtuoſâ negotiatione reſarcias priora damna jacturaſq; olim factas: quandoquidem ex inope tam ſapiens evaſiſti, ac tot ſapientiæ arcana mihi revelaſti. At cùm me inſanum tam aſſeveranter pronunties, quî fit ut ſanus ipſe mihi videar?

303. *Quid? caput abſciſſum, &c.* | Tibi nempè ſanus videris: nec tamen ſanus es. Enimverò in propriis cæcutimus. Dic amabo, nunquid Agave ſe furere noverat cùm maximè fureret?

Agave. | Hæc cum aliis Bacchantibus Orgia peragens Pentheum filium ſacra illa contemnentem, & ad ea curioſius & contra fas penetrantem, Bacchi furore incitata diſcerpſit, abſciſſumque caput quaſi ovans thyrſo circumtulit, rata ſe occidiſſe immanem aprum, vel, ut alii ſcribunt, vitulum. Vide Ovid. Metam. 3. & Perſ. Sat. 1. V. 100. & quæ annotavi lib. 2. Od. 19. v. 14.

305. *Stultum me fateor.* | Victus iſtâ ratione Horatius fatetur quod antè negabat; inquirit tamen quæ ſua ſit ægritudo; quod animi vitium? Quæ quidem Damaſippus ipſi ediſſerit.

308. *Ædificas.* | Hoc primum; ædificandi libidine vexaris, magnates ambitioſè æmularus.

Longos imitaris. | Ludus eſt in ambiguâ voce *longos*. Tu puſillus magnos, tenuis & modicus bonis opulentos ac divites vis imitari, ſtultè quidem: ædes moliris facultatibus majores.

309. *Moduli bipedalis.* | Minima certè hæc eſt humani corpuſculi menſura. Vide Plin. lib. 7. cap. 16.

310. *Turbonis.* | Gladiator ille ſtatura exiguus erat, cæterùm grandis animo, inceſſu, actione.

312. *An quodcunque facit Mecænas, &c.* | Hîc in Eſquiliis ſumptuoſas ædes hortoſque magnificos tunc temporis moliebatur.

314. *Abſentis rana pullis, &c.* | Æſopi fabula eſt, quam Phædrus paulò immutavit.

unum effugisse. Is verò *matri edisserit, qua ratione immanis bestia consanguineos oppresserit. Illa scisciatur : ecquanta? atq; intumescens* quærit, *an ergò tanta esset? Major dimidio. An sic? Cumq; plus & plus intumesceret;* ait pullus : *Etiamsi diffregeris te, haud par fueris. Imago ista non valde tibi dissimilis. Adde jam carmina : (id est, oleum igni appone) qua si condit sapiens quisquam, tu quoq; sapis* illa *faciens. Taceo iracundiam graviorem ;* (HORAT. *Ohe satis est;*) *nitorem facultates excedentem.* (HORAT. *O Damasippe, verum satage dumtaxat tuarum) amores sexcentarum puellarum totidemq; puerorum.* HORAT. *O stultorum maxime, indulge deniq; minori.*

Unus ubi effugit, matri denarrat ut ingens
Bellua cognatos elisérit. Illa rogare, (set?
Quantane? num tandem, se inflans, sic magna fuis-
Major dimidio. Num tanto? cùm magìs atque
Se magìs inflaret; non, si te ruperis, inquit,
Par eris : hæc à te non multum abludit imago.
Adde Poëmata nunc : hoc est, oleum adde camino :
Quæ si quis sanus fecit, sanus facis & tu.
Non dico horrendam rabiem; (jam define) cultum
Majorem censu, (teneas Damasippe tuis te)
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O major tandem parcas insane minori.

ANNOTATIONES.

321. *Adde poëmata.* | Apud Stoicos pridem, ut & plerumque apud alios, & etiamnùm, vix benè sani poetæ habiti sunt. Epist. ad Pisones, v. 296.

Exclusit sanos Helicone Poëtas Democritus.

Oleum adde camino. | Proverbium est. Indicat hìc hominem jam fortè insanum, si versus faciendi prurigine insuper titillatur, duplici insaniâ laborare.

323. *Horrendam rabiem,* &c. | Patientiam imprimis colebant Stoici : cultum verò corporis & nitorem vestium negligebant. Duo his contraria Damasippus objicit Horatio. Quæ quidem ipse non diffitetur. Nam iracundum seu *iracsci facilem* se innuit, tum in Epist. ult lib. 1. tum alibi non semel; *cultum verò* mundiorem atque *majorem sensu* etiam declarat, lib. 1. Sat. 6. v. 78.

Jam define. | Hæc & sequentia quædam iracundulus reponit Horatius, crebro, Damasippum interpellans, tam lepidè quam falsè.

324. *Teneas Damasippe tuis te.* | Tua vitia discute, non mea.

325. *Mille puellarum,* &c. | Erat enim libidinosus admodùm atque *in Venerem putris,* ut loquitur Pers. Sat. 5.

326. *Major tandem parcas,* &c. | Cùm sis maximè insanus, mihi parce minus te insano.

SATIRA IV.

Præcepta culinaria Epicureorum quorundam falsè irridet.

HORAT. *Unde* venit, *& quo* vadit *Catius?* CAT. Tibi respondere *non licet mihi per tempus, cupienti*

UNDE, & quò Catius? Non est mihi tempus aventi [670]

ANNOTATIONES.

1. *Unde, & quo,* &c. | Quemadmodum Satira præcedenti falsos & adulterinos Stoicos sub Damasippi personâ Horatius insectatus est; sic in hac sophistas Epicureos exagitat sub personâ Catii.

Unde, & quò. | Fortuitùm occursum fingit Poeta. Simile est exordium Phædri Platonici.

Catius. | Hic ipse est M. Catius Epicureus Philosophus Insuber, cujus mentionem faciunt Cicero & Quintilianus. Quintil. lib. 10. cap. 1. Ita scribit; *In Epicureis levis quidem, sed non injucundus tamen auctor est Catius.* Nempè is de rerum naturâ, & de summo bono quatuor libros scripsit; inquit Vet. Comment. teste verò Cicerone mox citando, doctrinam Epicuream latinè descripsit. Cic. lib. 15. Epist. 16. Cassium à Stoicâ ad Epicuri disciplinam transfugam vellicat; *Ne te fugiat Catius Insuber Epicureus,* &c. . . . . *Jam biennium aut triennium est, cùm virtuti nuncium remisisti, delinitus illecebris voluptatis.* Epist. 18. seq. *Ubi igitur, inquies, philosophia? Tua quidem in culina, mea molesta est.* Rescribens autem Ciceroni Cassius eod. lib. Epist. 19. sic habet :

Ponere

Ponere ſigna novis præceptis, qualia vincant
Pythagoram, Anytique reum, doctumque Platonā. [671]
Peccatum fateor: cùm te ſic tempore lævo
Interpellârim: ſed des veniam bonus, oro.
Quod ſi interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox;
Sive eſt naturæ hoc, ſive artis; mirus utroque.
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem;
Utpote res tenues tenui ſermone peractas.
Ede hominis nomen; ſimul an Romanus, an hoſpes.
Ipſa memor præcepta canam: celabitur auctor.

notarè nova documenta, quæ ſupergradiantur Pythagoram, & accuſatum ab Anyto, atq; eruditum Platonem. HOR. *Confiteor erratum, quod te avocârim horâ tam importunâ: ſed precor, indulge benignus; ſi enim excidat tibi modò quidpiam, ſeu illud pendet à naturâ ſeu ab arte, revocabis facilè, cùm utrâq; poſſeas.* CAT. *Imò ſatagebam ut ſingula retinerem quippe ſubtilia ſubtili dictione comprehenſa.* HOR. *Eloquere nomen viri: pariterque dic; an Romanus ſit an externus.* CAT. *Præcepta quidem recitabo memoriter:* at *reticebo auctorem.*

ANNOTATIONES.

Non mehercule in hac mea peregrinatione quidquam libentius facio, quam ſcribo ad te. Videor enim cum præſente loqui & jocari. Nec tamen hoc uſu venit propter ſpectra Catiana: pro quo tibi proximæ epiſtolæ tot ruſticos Stoicos regeram, ut Catium Athenis natum eſſe dicas . . . . . difficile eſt hominibus perſuadere τὸ καλὸν δι' αὑτὸ αἱρετὸν eſſe: *ἡδονὴν verò & ἀταραξίαν* virtute, *Juſtitiâ, τῷ καλῷ parari; & verùm & præterea probabile eſt. Ipſe enim Epicurus, à quo omnes Catii & Amafinii mali verborum interpretes proficiſcuntur, dicit; οὐκ ἔστιν ἡδέως ἄνευ τοῦ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν. Itaque & Panſa, qui ἡδονὴν ſequitur, virtutem retinet: & ii qui à nobis φιλήδονοι vocantur, ſunt Φιλόκαλοι καὶ Φιλοδίκαιοι; omneſque virtutes & colunt & retinent.* Ex quibus intelligitur doctrina Epicuri quidem ſana & quorundam Epicureorum, è quorum ſe eſſe numero Caſſius ille oſtendit: inſana verò aliorum plurimum, inter quos iſte Catius, quem hic ſubſannat Poeta. Hi nimirùm ad corporis voluptates perperàm referebant quicquid Epicurus tribuebat voluptati dumtaxat ei quam animus è virtute percipit ac metit. Vid. Sat 8 ſeq.

Non eſt mihi tempus, &c. | Interpellantem amovet & amandat, quaſi rem gravem moliatur anxiè, dum culinæ myſteria pertractat.

2. *Ponere ſigna.* | Hæc σημεῖα καὶ μνήματα vocat Plato in Cratylo; & certè non minus per imagines quàm per literas rerum memoria conſervatur. Vide Cicer 3. ad Heren. Senec. Epiſt. 6.

Qualia vincant Pythagoram. | Talia ſunt hæc documenta, ut pluris æſtimanda videantur, quam quæ ſcripſere Pythagoras, Socrates, Plato, quocirca laboro ne quid memoriâ effluat, ait Catius.

3 *Pythagoram.* | Samo inſula oriundus ille floruit ante Chriſtum annis fermè ſexcentis, diſcendi cupidus ad Ægyptos & Babylonios ſe contulit. Diog. Laert. lib. 8. venit in Italiam regnante Tarquinio Superbo; eamq; regionem, quæ magna Græcia dicta eſt, privatim & publicè exornavit præſtantiſſimis inſtitutis & artibus. Cùm verò doctrina ejus longè latéque flueret, permanavit in urbem Romam. Hæc Cicero Tuſc. 1. n 38. Tuſc. 4. n. 2. Tuſc. 5. n. 10. de eo jam antèa lib. 1. Od. 28. & Epod. 15.

Anytique reum. | Socratem, quem reum egerunt Anytus quidam dives, Melitus poëta, & Lycon orator, quaſi malè de Diis ſentientem. Alia ab aliis accuſationis capita referuntur. Invidiâ & calumniis oppreſſum conſtat. *Quæ verò publicè damnarat Athenienſium civitas; publicè luxit;* atque in ejus accuſatores indignationem & ultionem convertit; ut ſcribit S. Auguſt. de civ. Dei, lib 8. cap. 3. Vide Lactant. lib. 5. cap. 15. Platon. Apologiam Socratis. Apul. de Aſino Aur. lib. 10. Athen lib. 13. Nec prætermitte Cicer. tum variis locis, cum præcipuè Tuſc. 1. n. 71. *Socrates*, inquit, *impiis damnatus ſententiis . . . cùm jam in manu mortiferum illud teneret poculum, locutus ita eſt ut non ad mortem trudi, ſed in cœlum videretur aſcendere.* De Socrate jam dixi non pauca lib. 3. Od. 21.

Platona. | Hic Socratis auditor, magiſtro par aut major evaſit, *divini* etiam conſecutus elogium? facundus adeò & eloquens, & Platonicè loquturum fuiſſe Jovem, ſi Græcè loqui voluiſſet, vulgò dicerent. Cœlebs, & caſtus vixit ad annum ætatis 81 teſte D. Auguſt. Vide Sat. præced v. 11. annot. Item Cœl. Rhodig. lib. 22. cap. 4. lib. 30. cap. ult. & alibi ſæpé.

7. *Mirus utroque.* | Memoriâ valens tum naturali tum artificiali, ac mirum in modum ſollers. Ita nempè Catio blanditur aſſentaturque, ut impellat ad dicendum.

11. *Celabitur auctor.* | Videlicet eò quòd Epicuri nomen erat vulgò odioſum; inquiunt. Verùm quid hæc ad Epicurum præcepta attinent?

Cura ut apponas ova figurâ oblongâ, utpote gratioris saporis, atque rotundis candidiora. Etenim duriora continent masculum vitellum. Brassica in arido solo educata suavior est suburbanâ. Certè *nihil est magis exuccum horto sæpè rigato. Si tibi hospes inopinanti advenerit serò, ne gallina durior palato malignè reluctetur, memento* adhuc *spirantem perfundere Falerno* aquâ *dilutè, id molliculam reddet. Præstantem naturam habent fungi in pratis nascentes, alii non tutò comeduntur. Ille æstates sanas traducet, qui finiet prandia mortis nigris ex arbore decerptis ante solem ardentem.*

Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
Ut succi melioris, & ut magis alba rotundis [672]
Ponere: namq; marem cohibent callosa vitellum.
Caule suburbano, qui siccis crevit in agris,
Dulcior. Irriguo nihil est elutius horto.
Si vespertinus subito te oppresserit hospes,
Ne gallina malum responset dura palato,
Doctus eris vivam misto mersare Falerno:
Hoc teneram faciet. Pratensibus optima fungis
Natura est: aliis malè creditur. Ille salubres
Æstates peraget, qui nigris prandia moris [673]
Finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem.

ANNOTATIONES.

12. *Longa quibus*, &c. | Incipit Catius edisserere. Sunt qui velint ridiculum exhibere Catium quod statuat omnia convivalibus præceptis optimorum auctorum dissidentia; plusq; consulat palato quàm valetudini. Verùm tamen quædam affert satis probabilia & vera. Ergò ridiculus ille potiùs quod rem futilem putà culinariam, ut jam dixi, tam studiosè anxiéque moliatur, quàm alii res quasque gravissimas.

Longa quibus facies ovis erit, &c. | Ab ovis epulas incipiebant veteres. Vide lib. 1. Sat. 3. v. 6.

13. *Ut succi melioris.* | Plin. lib. 10. cap. 52. *Quæ oblonga sunt ova, gratioris saporis putat Horatius. Fœminam edunt quæ rotundiora gignuntur: reliqua marem.* Columel. pariter scribit: *Cùm volet quis mares excludi, ova longissima & acutissima subjiciet: & rursùs cùm fœminas, rotundissima.* Contrarium verò his omninò docet Aristot. Histor. Animal. lib. 6. nimirùm rotundis & obtusis ovis mares, longis & acutis fœminas produci. Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 17. ubi ex Avicenna & Alberto sic habet; *ex orbiculari ovo brevique progignitur mas: ex oblongis acutisve fœmina. Ipsum hoc comprobat experimentum; & suffragatur ratio: si quidem virtutis perfectio in masculinis ovis ambit æqualiter, & continet extrema. At in fœmininis à centro longiùs abit materia, in quo est vitalis calor: hoc verò planè imperfectionis argumentum est.* Certi tamen nihil est in istis. Nam & è longioribus ovis mares excluduntur.

14. *Callosa.* | Densiora, proindeq; duriuscula; veluti callo obducta. Itaque callus ovi est putamen sive testicula; alii intelligunt albumen: sed perperàm.

15. *Caule suburbano*, &c. | Sive quod siccum solum caulibus est aptum; seu quod irrigatio frequentior terræ succum ac bonitatem eluit, detergit, demit. Porrò suburbanos hortos tenent olitores, eosque rigant crebrius. Sic enim celeriùs & copiosiùs olera gignuntur, sed minùs bona.

19. *Vivam misto mersare Falerno.* | Fit tenerior gallinæ caro, si adhuc palpitans submergatur aquâ frigidâ; magisque, si mista vino vel aceto; sic etiam fortiùs repercutiuntur includuntur que spiritus naturales quorum intus actio carnis partes dirimit. Lambinus aliam docet rationem teneram efficiendi gallinam. *Sume*, inquit, *quodlibet lapathi genus: hanc herbam in ollam, in quâ gallinam seu quaslibet alias carnes coquere volueris, imponito: hoc teneras faciet.*

20. *Pratensibus optima fungis Natura est.* | Certè aperto aëre crescentia quælibet meliora sunt: fungos verò ubique reperiri alios bonos, alios malos, etiam constat. Vide Plin. lib. 22. cap. 23. ubi sic habet; *Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? Familias nuper interemere fungi, & tota convivia, Annæum Serenum præfectum Neronis vigilum, & tribunos & centuriones.* Corn. Tac. Annal. 13. & Senec. Epist. 63.

22. *Qui nigris prandia moris Finiet.* | Imò teste Galeno, quod facilè corrumpantur mora, noxia sunt post alios cibos sumpta; initio verò cœnæ prosunt magis. Aliter locum hunc intelligere possumus, ex more veterum, quibus levem & modicum dumtaxat cibum manè capiebant; nimirùm è refrigerantibus valdè moris prandium utile esse æstate, hæc & apud nos in jentaculo pleriq; e amant.

23. *Ante gravem quæ legerit arbore solem.* | Tunc enim virtutem suam totam nocturno frigore inclusam continent teneriores fructus. Contra duriores ardore solis quasi cocti & perfecti ex arbore decerpi debent fervente potissimùm die.

Ausidius

Aufidius forti miſcebat mella Falerno,
Mendoſè: quoniam vacuis committere venis
Nil niſi lene decet; leni præcordia mulſo
Prolueris meliùs. Si dura morabitur alvus,
Mitulus & viles pellent obſtacula conchæ, [674]
Et lapathi brevis herba: ſed albo non ſine Coo.
Lubrica naſcentes implent conchylia lunæ.
Sed non omne mare eſt generoſæ fertile teſtæ.
Murice Bajano melior Lucrina peloris.

Aufidius mel immiſcebat Falerno valentiori, malè quidem: nam vacuis venis nihil debet infundi niſi dulce. Viſcera ſuavi melicrato perfundes aptius. Si piger ac durus fuerit venter, obices removebunt mitulus & conchæ viliores, & rumex herba foliis brevioribus, ſed non abſque albo Coo. Luna creſcens implet conchylia fluentia. Sed non mare quodlibet profert optima teſtacea. Bajano murice præſtat peloris Lucrina.

ANNOTATIONES.

24. *Aufidius.* | Ejus meminit Plin. lib. 10. cap. 20. *Mar. Aufidius Lurco ſaginare primus inſtituit pavones, circa noviſſimum piraticum bellum: exeoque quæſtu reditus ſeſtertium ſexaginta millia habuit.*

Forti miſcebat mella Falerno. | Jam antè eſt obſervatum Sat. 2. huj. lib. v. 15. ſolitos veteres inchoare convivia à promulſide ſeu potione mulſi, id eſt, vini cum melle mixti, à mulcendo factum nomen quod venas mulceat lenitate ſuâ. Varro de re ruſt. lib. 3. cap. 16. *Venit favus ad altaria, & mel ad principia convivii.* Porrò mulſi potionem confectam interdum apponebant: aliquando vinum & mel ſeparatim; ut conviva utrumque temperans, ſibi mulſum arbitrio quiſq; ſuo faceret. Mulſum laudat Plin. lib. 22. cap. 24. *Multi ſenectam longam mulſi tantum nutritu toleravere, neq; alio ullo cibo, celebri Pollionis exemplo. Centeſimum annum excedentem eum D. Auguſtus hoſpes interrogavit, quânam maximè ratione vigorem illum animi corporiſq; cuſtodiſſet. At ille reſpondit: intus mulſo, foris oleo.*

25. *Mendoſè: quoniam vacuis, &c.* | Imò benè. Quippè ex cit. mox Plin. *Mulſum ex veteri vino utiliſſimum, facilliméque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit. Ex auſtero factum non implet ſtomachum, neque ex dulci o melle, minuſq; inflat, quod ferè evenit. Appetendi quoque revocat aviditatem cibi.* Vide Dioſcorid. lib. 5. cap. 16. & Macrob. lib. 7. cap. 12.

26. *Leni præcordia mulſo Prolueris melius.* | Delicato & faſtidioſo Catii palato mulſum è Maſſico leniori placuiſſet magis quàm è forti Falerno: cujus tamen auſteritas melle & quâdam vetuſtate mitigata, virtus autem adhuc ſatis vegeta roborando ſtomacho longè utilior. Docet Martialis, lib. 13. Epig. 108.

Attica nectareum turbaſtis mella Falernum,
Miſceri decet hoc à Ganymede merum.

28. *Mitulus & viles pellent obſtacula conchæ.* | Alvum durum emollient obſtructamque laxabunt mitulorum aliarumve concharum ſalſus humor, lapathi herbæ ſuccus, & vinum album; hoc ſcilicet illis concoctis admixtum. Cornel. Celſus, lib. 2. cap. 29. *Alvum*, inquit, *movent cochleæ, garum, ſalſamenta, oſtrea, pelorides, echini, muſculi, & omnes ferè conchylæ, maximè jus earum.* Athen. lib. 3. cap. 9. *Ex conchyliis, alvo movenda ciendoque lotio excellunt pectines, muſculi, chamæ, oſtrea.* Vide Caton. de re ruſt. cap. 158. Plin. lib. 32. cap. 9.

Mitulus. | Alii ſcribunt, *Mytilus & mutilus* piſciculus eſt è concharum genere, in arenoſis potiſſimùm locis proveniens. Martial. meminit lib. 3. Epigr. 59. Non defuit qui iſto Horatii loco legeret, *mugilis*.

29. *Lapathi.* | De lapatho jam in Epod. 2. Lucilius apud Cicer. de Fin. 2. n. 24.

O lapathe, ut jactere neceſſe eſt cognitu' cui ſis.

Coo | Cos ſive Coos, hod. *Lango*, inſula maris Ægæi Cariæ proxima, producebat vina lenia alvum ſolventia; quæ idcircò *lubrica* vocat Perſius Sat. 5. v. 135.

30. *Lubrica.* | Lubricantia, alvum ſolventia. Alii abſurdè interpretantur polita intùs & lævia. Athen. lib. 3. cit. *Oſtrea cum malva & lapatho aut piſcibus ventrem leniter ducunt.*

Naſcentes implent conchylia lunæ. | Lucilius.

Luna alit oſtrea & implet echinos; muribus fibras,
Et pecu addit.

Idem ſcribunt Cicero 2. de divin. n. 33. Gell. lib. 20. cap. 7. Plin. lib. 2. cap. 41. *Lunari poteſtate angeri rurſuſque minui corpora oſtrearum, conchyliorumque omnium: quin & ſoricum fibras reſpondere numero lunæ.* Verùm errorem hunc jam dudum experientia contraria diſcuſſit.

32. *Murice Bajano, &c.* | Bajani ſinûs murice melior eſt peloris capta in Lucrino lacu. De *Baiis* lib 2. Od. 18. *Murex* piſcis aculeo habens & cuſpides complures. Plin. lib. 9. cap. 33. *Firmioris jam teſtæ murices & concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe caſis, in dorſum alatis, lavibus, rugatis, vertice muricatim intorto, &c.*

Oſtrea præſtantiſſima juxta Circæos, echini verò è Miſeno proveniunt. Tarentum delicatum venditat ampliores pectunculos. Nemo ſibi temerè attribuat ſcientiam epularum, niſi anteà ſubtiles explorâverit ſapores. Nec è menſâ piſces caro pretio auferre prodeſt, ſi ignoretur quibuſnam juſculum ſit magis idoneum, & quibus aſſis excitatus *conviva jam ſatur in cubitum ſeſe reponet. Aper ex Umbriâ & quernâ glande nutritus rotundas*

Oſtrea Circæis, Miſeno oriuntur echini. [675]
Pectinibus patulis jactat ſe molle Tarentum.
Nec ſibi cœnarum quivis temerè arroget artem;
Non prius exactâ tenui ratione ſaporum,
Nec ſatis eſt carâ piſces averrere menſâ,
Ignarum quibus eſt jus aprius, & quibus aſſis
Languidus in cubitum jam ſe conviva repo-
net. [676]
Umber, & iligná nutritus glande rotundas

ANNOTATIONES.

Lucrina peloris.] Hoc conchylium nomen habet à Peloro Siciliæ promontorio, ubi frequenter capitur: non autem à voce græcâ πέλαγος *magnum*; ut ſcribunt quidam, ex Athenæo antè citato. Eſt de genere chamarum, ſeu oſteorum teſtam hiantem habentium.

Lucrina.] Lucrinus lacus, ad intimum ſinûs Puteolani receſſum, piſcibus olim delicatiſſimis abundabat; at modò cœnoſa eſt palus terræ motu facta anno 1538. De eo jam lib. 2. Od. 15.

33. *Oſtrea Circæa.*] Optima capiuntur oſtrea apud Circæos urbem, vel ad Circæum promontorium: quod in mare Tyrrhenum excurrit prope Circæi rudera; quæ fuit olim civitas Latii, nominata à Circe ſorore Medeæ. Circæis oſtreis *nec dulciora nec teneriora eſſe ulla compertum eſt*, inquit Plin. lib. 32. cap. 6. At Lucrina tamen in primis laudabantur: ut dictum eſt in Epod. 2. Tarentina quoque celebrat Varro, item Gellius lib. 7. cap. 16

Miſeno.] Miſenum urbs & promontorium juxta Bajas, dictum à Miſeno Æneæ nauclero ibidem ſubmerſo & ſepulto.

Echini.] Echinus, Gall. *Heriſſon*, Ang. **an Urchin, or Hedge-hog**, de genere cancrorum, ſpinas habet pro pedibus, alius terreſtris, alius marinus. Plin. lib. 9. cap. 31. Nomen habet ἀπὸ τῦ ἔχειν ἑαυτόν, quod convolutus ita ſe condat & contineat, ut nullæ carnes appareant: vel ἀπὸ τῦ μὴ δύνασθαι ἔχεσθαι, quod teneri minimè poſſit, ob aculeos quibus totus inhorreſcit & contegitur: unde echinum vocarunt *ſpinoſum caſtaneæ operculum*. Plin. lib. 27. cap. 9. *In cacumine capitula ſunt echinata ſpinis*, inquit Martial. lib. 13. Epig. 86.

Iſte licet digitos teſtudine pungat acutâ,
Cortice depoſito mollis echinus erit.

34. *Pectinibus patulis.*] Hi piſces Gall. *Petoncles*, Ang. **Cockles**. conchas habent ſerratas inſtar pectinis; unde nomen. Græcis κτένες vocantur dentes anteriores, item piſces iſti ob allatam rationem, *patulos* dicit Horatius, ob apertum os & teſtam. Ariſtot. lib. 4. Hiſtor. Animal. cap. 4. *Teſtaceorum alia ſunt patula ut pectines, muſculi, &c.* Athen. lib. 3. cit. cap. 9. & ſeq. de his plura.

Molle Tarentum.] De hac urbe lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 5. *molle*: vel propter aërem molliorem: vel ob purpuram & lanes exquiſitas: atque luxuriam: vel à *Tereno* Sabinorum lingua *molle* ſignificante. Macrob. lib. 3. cap. 18

35. *Arroget artem cœnarum.*] Eſt coquorum gens arrogans & faſtuoſa, teſte Athenæo lib. 7. cap. 11. ubi refert quorumdam coquorum vanos ſermones non infacetos. *Ambroſiam ego reperit: jam mortui ſi olfecerint, ut reviviſcant ego efficiam.* Item alius: *Si ſemel coquinam aptavero, quod olim apud Sirenas accidebat, id ipſum tu videbis modo contingere, præ odoris ſuavitate nemo poterit hac angiporti præterire viâ. Si quis autem propiùs accedat ad has fores; aperto ſtatim ore ſtupefactus conſiſtet, velut affixus clavi, & mutus, donec aliquis accurens nares prehenſas vellat.*

37. *Averrere menſâ.*] Quaſi everriculo abſtrahere piſces omnes in menſa piſcatoriâ expoſitos & venales.

38. *Quibus eſt jus aprius, & quibus aſſis*] Qui piſces elixari debeant, & in juſculo condiri & inferri: item quos aſſari magis conveniat, & abſque ullo condimento & jure apponi. Ex Non. Marcello, *aſſum in obſoniis* dicitur quod eſt *ſine pigmento ſaporis alieni; ſicut merum dicitur ſolum.*

39. *In cubitum jam ſe conviva reponet.*] Excitatâ quaſi novâ fame novos cibos appetens, & ad jucundè comedendos ſe rurſùs componens. Eum porrò diſcumbendi morem veterum & rationem fusè explicavi lib. 1. Od 27. ad has voces: *& cubito remanete preſſo*: item lib. 1. Sat. 4. v. 86.

40. *Umber.*] Umbria Italiæ regio; inter Heturiam, Picenum, & mare Adriaticum, Apennino monte diviſa. Statius Sylv. 4. carm 4.

. . . . *cur Tuſcus aper generoſior Umbro.*

Curvet

Curvet aper lances, carnem virantis inertem.
Nam Laurens malus eſt, ulvis & arundine pinguis.
Vinea ſummittit capreas non ſemper edules.
Fœcundi leporis ſapiens ſectabitur armos.
Piſcibus atq; avibus quæ natura, & foret ætas,
Ante meum nulli patuit quæſita palatum.
Sunt quorum ingenium nova tantùm cruſtula promit. [677]
Nequaquam ſatis in re una conſumere curam.
Ut ſi quis ſolum hoc, mala ne ſint vina, laboret;
Quali perfundat piſces ſecurus olivo.
Maſſica ſi cœlo ſupponas vina ſereno,
Nocturnâ, ſi quid craſſi eſt, tenuabitur aurâ,
Et decedet odor nervis inimicus, at illa
Integrum perdunt lino vitiata ſaporem,
Surrentina vafer qui miſcet fæce Falernâ

onerat patinas averſantis carnem flaccidam. Nec enim bonus eſt Laurens paluſtribus herbis & arundinibus ſaginatus. Vinea capellas haud ſemper facit eſui bonas. Prudens requiret humeros leporis fœcundi. Ante meum guſtum nemo ſcivit diſtinguere qua natura ataſq; ſit piſcibus & avibus. Sunt quorum ingenium novas duntaxat placentas excogitat. Non ſufficit unam rem curare: quemadmodum ſi quiſpiam hoc tantùm ſatagat ut vinum ſit exquiſitum, parùm ſollicitus quo oleo piſces inungat. Si aperto aeri exponas vina Maſſica, quicquid craſſi ineſt expurgabitur nocturnâ aurâ, & abigetur odor infeſtus nervis: illa verò lino percolata omnem amittunt ſaporem. Qui vinum Surrentinum Falernæ faciſcitè infundit

ANNOTATIONES.

41. *Curvet aper lances.*] Pondere ſcilicet magno. Integros enim apros olim appoſitos docet Juvenalis Sat. 1. v. 140.

. . . . . *quanta eſt gula, quæ ſibi totos*
Ponit apros, animal propter convivia natum?

42. *Laurens malus eſt.*] Inſipidus eſt aper ex agro Laurenti paludoſo: quem idcircò ranis aptiorem dicit Martialis lib. 10. Laurentes agri & populi Lavinio proximi fuere, versùs oram Tyrrheni maris. Virgil. Æneid. 10. n 707.

. . . . *de montibus altis*
Actus aper (multos Veſulus quem pinifer annos
Defendit, multoſque palus Laurentia) ſylvâ
Paſtus arundinea.

43 *Vinea ſummittit capreas, &c.*] Non ſemper guſtui grata eſt caro caprearum & capreolorum vitis palmitibus nutritorum. Virgil. Georg. v. 2. 371. docet, vitem ſepibus muniendam adversùs capreas ſequaces.

44. *Fœcundi leporis.*] Plin. lib. 8. cap. 55. diſſerit de leporum & cuniculorum innumerâ fœcunditate. Quidam legunt, *fœcunda*: nempè incerti ſexûs habitus eſt lepus apud veteres.

Sapiens.] Qui ſubtili & ſagaci eſt palato guſtuque, Cic. 2. de Fin. n. 24. *Non ſequitur*, inquit, *ut cui cor ſapiat, ei non ſapiat palatum.*

Sectabitur armos.] Plerique noſtrûm ſectantur potius lumbum, *re vera*, velut ſublimioris ſaporis & ſucci: non abs re tamen quis *armos* præferat ut teneriores. At ſuum cuique judicium eſt, ſimiliter & palatum.

45. *Piſcibus atque avibus qua natura, &c.*] Sic apud Juvenal. Sat. 4. v. 139. Montanus ille deſcribitur delicati & ſolertis admodùm palati.

. . . . . *nulli major fuit uſus edendi,*
Tempeſtate meâ. Circæis nata fuerent, an
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinove edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprendere morſu:
Et ſemel aſpecti litius dicebat echini.

47. *Cruſtula.*] Gall. *de la patiſſerie.* De his ſcriptum à Catio librum refert vet. Comment. Eò fortè reſpicit & alludit Satiricus noſter.

51. *Maſſica ſi cœlo ſupponas vina,* &c.] Plin. lib. 14. cap. 21. *Mitiores plaga doliis condunt, infodiuntq; terra tota, aut ad portionem ſi us: item cœlum præbent: alibi verò impoſitis tectis arcent,* & poſteà. *Campania nobiliſſima vina expoſita ſub dio in cadis, verberari ſole, lunâ, imbre, ventis, aptiſſimum videtur.* Scilicet ubi cœlum calidius, vina ſub dio relinquuntur: ubi frigidius, defodiuntur tota: ubi medium partim abduntur terrâ, partim cœlo permittuntur: inquit Delecampius. Athenæus l. 1. c. 25. pariter docet vina quædam aperto loco ſub dio exponenda, ut nimia illorum vehementia expirando minuatur. De *Maſſici* vini bonitate, l. 1. Od. 1.

53 *Et decedet odor nervis inimicus.*]Plin. l. 23. c. 1. ſcribit nervis prodeſſe Albanum; non item Falernum: & paulò pòſt *vinum illud quod vetuſtate dulceſcit, minùs infeſtare nervos.*

54. *Integrum perdunt lino vitiata ſaporem.*] Per ſaccum lineum tranſmittebant & colabant vina, ad ea defæcanda; vel ad frangendum vim. Plin. l. 14. *&c.* Martial. l. 12. Epig. 41.

Turbida ſollicito tranſmittere Cæcuba ſacco.

55. *Surrentina vafer qui miſcet face Falernâ.*] Nimirùm ut exFalerni bonitate aliquid contrahat Surrentinum paulò auſterius. De *Falerno* lib. 1. Od. 20. *Surrentinum*, ex agro Campa-

Vina;

limum benè coëret ovo columba: quoniam vitellus decidens in fundum simul *abripit aliena. Potorem languentem excitabis per ſquillas toſtas & cochleas Africanas. Etenim poſt epulas lactuca innatat acervo ſtomacho. Quin potiùs ad edendum reſtaurari debet pernâ atq; hillis. Imò præferret cuncta qua ex popinis minimè lautis* afferrentur *calida. Expedit naſſe naturam juſculi mixti. Simplex* quidem *conficitur ex oleo dulci: cui oportebit immiſcere craſſum vinum & muriam non aliam quàm quâ putruit orca Byzantina. Poſtquam* autem *hoc herbis conciſis mixtum* atque *incoctum eſt, & Corycio croco perfuſum conquievit, adjunges præterea*

Vinoq; columbino limum benè colligit ovo:
Quatenùs ima petit volvens aliena vitellus.
Toſtis marcentem ſquillis recreabis & Afrâ [678]
Potorem cochleâ: nam lactuca innatat acri 59
Poſt vinum ſtomacho, pernâ magis ac magis hillis
Flagitat in morſus refici: quin omnia malit,
Quæcunq; immundis fervent allata popinis.
Eſt operæ pretium duplicis pernoſcere juris
Naturam. Simplex è dulci conſtat olivo:
Quod pingui miſcere mero muriâque decebit, 65
Non aliâ quàm quâ Byzantia putruit orca. [679]
Hoc ubi confuſum ſectis inſerbuit herbis,
Corycioq; croco ſparſum ſtetit; inſuper addes

ANNOTATIONES.

niæ prope Surrentum urbem, convaleſcentibus optimum, caput minimè tentans, ac ſtomachi & inteſtinorum rheumatiſmos cohibens: ex Plin. lib. 14. cap. 6. & lib. 23. cap. 1.

56. *Columbino limum benè colligit ovo.* | Vitellus ovi, vel, ut alii afferunt, albumen potiùs, in dolium vini turbidi conjectum, *aliena*, id eſt, fæcem omnem ad ima devolvit ſecumque detrahit; ac purum efficit vinum.

58. *Toſtis ſquillis.* | Aſſis, vel frictis. *Squilla* eſt è cancrorum genere, Plin. lib. 9. cap. 42.

Afra cochlea. | Varro 3. de re ruſt. cap. 14. has commendat.

59. *Lactuca innatat acri Poſt vinum ſtomacho.* | Lactucam utpote frigidam veteres adhibebant poſt epulas & vinum, ad hujus vapores comprimendos. Unde eſt illud,

Grataque nobilium requies lactuca ciborum.

Poſteà verò contra factum, atque initio cœnæ intulerunt, ſeu ad movendam & lubricandam alvum, ſeu ad ſomnum conciliandum. Martial. lib. 11. Epig. 53.

Prima tibi dabitur ventri lactuca movendo
Utilis.

Et lib. 13. Epig. 14.

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat avorum,
Die mihi cur noſtras inchoat illa dapes?

60. *Hillis.* | Tomaculis, lucanicis, Gall. *Andouilles, Sauciſſes.* Ang. chitterlings, or ſauſages. Varro 4. de L. L. *Hilla ab hilo id eſt, minimo dicta.* Feſtus autem, ab hira inteſtino, quod jejunum vocant, fit diminut. hilla ſive hillum inquit: & inde ponitur pro ſuillis inteſtinis & carnibus minutatim conciſis & arvinâ fartis: ut mox dictum.

62. *In morſus refici.* | Ut modò, ſic & olim in conviviis adhibita ſunt quædam irritamenta gulæ, ad redintegrandam edendi appetitionem, v. g. oleæ ſale conditæ, rapæ, cappares, aliaq; edulia aceto & ſinapi macerata, pernæ, &c. vid. Athen. lib. 4. Quidam leg. *immorſus*, & explicant, *impranſus, jejunus*, abſurdè quidem, ut animadvertunt doctiores: ſenſus enim iſte continuus eſt; quem illi ſeparant perperàm.

63. *Duplicis pernoſcere juris Naturam.* | Simplex jus ex olivo dulci tantùm: duplex autem ſeu mixtum, cùm inſuper illi adduntur muria, vinum, crocum, herbæ conciſæ, &c.

65. *Muriâ.* | Iſidorus lib. 20. cap. 3. docet eſſe piſcium liquorem ſive liquamen ſalſum. Plin. lib. 31. cap. 7. & 8. *alium etiamnùm*, inquit, *liquoris exquiſiti genus, quod garum vocavere, inteſtinis piſcium, cæteriſque quæ abiicienda eſſent, ſale maceratis, ut fit illa putreſcentium ſanies.* Illud garum ſeu liquamen exquiſitum è ſcombris fiebat, & divitum erat, aliud erat pauperum vile è thunnis. Vide Martial. lib. 13. Epig. 102. & 103.

66. *Byzantia orca.* | De eâ marinâ bellua Plin. lib. 2 cap. 6. Quidam intelligunt thunnum; qui quidem in Boſphorum Thracium ſe fretum Byzantinum aliquando penetrat. Alii *orcam* interpretantur vas fictile ventricoſum, ore anguſto, in quo muria reponi ſolita eſſet, quale Byzantii frequens erat in uſu. Perſius eo ſenſu dixit, Sat. 3. v. 76.

Manaque quid primâ nondum defecerit orcâ.

Byzantia. | Byzantium urbs ad Boſphorum Thracium celebratiſſima; Conſtantinopolis ſubinde appellata, hodie *Stamboul.*

68. *Corycioque croco.* | Corycus urbs & mons Ciliciæ optimi croci abundanter ferax. Strabo.

Stetit. | Deferbuit. Alii explicant, concrevit; quos benè redarguit Torrentius, ex eo quòd liquidum eſſe oporteat minimè verò concretum jus, in quo piſces aliave obſonia innatent.

Preſſa

Preſſa Venafranæ quod bacca remiſit olivæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia ſucco :
Nam facie præſtant. Venucula convenit ollis.
Rectiùs Albanam fumo duraveris uvam :
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus & alec ;
Primus & invenior piper album cum ſale nigro [680]
Incretum puris circumpoſuiſſe catillis.
Immane eſt vitium, dare millia terna macello,
Anguſtoque vagos piſces urgere catino.
Magna movent ſtomacho faſtidia, ſeu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurit :
Sive gravis veteri crateræ limus adhæſit.
Vilibus in ſcopis, in mappis, in ſcobe, quantus

quod exprimitur è baccâ Venafranâ. Picentina poma ſucco præſtant Tiburtinis licèt pulcrioribus. Venucula uva *ollis apta eſt : Albanam aptius fumo induraveris. Ego primus invenior in mundis patinis illam circumpoſuiſſe cum pomis, item facem atque alec, nec non piper candidum cum ſale nigro mixtum. Grande eſt flagitium macello tribuere tria millia* ſeſtertiûm, *& piſces vagabundos arctâ patinâ congerere. Ingentem nauſeam ſtomacho faciunt, ſive famulus ſcyphum contrectavit ſordidis manibus, dum ligurit ſurrepta ; ſive craſſior limus occupat antiquam crateram. Quàm parva ſunt impenſa in ſcopis, in mappis, in ſcobe,*

ANNOTATIONES.

Inſuper addes, &c. | Poſtquam ſupradicta illa ſimul incocta ſunt, aſpergitur crocum, & affunditur oleum *Venafranum*. De hujus excellentiâ, Lib. 2. Od. 6.

70. *Picenis cedunt Pomis,* | Deinceps præcepta dat ad ſecundam menſam pertinentia. *Picena* poma jam laudavit Horatius in Satirâ præced. & meminit Plinius, lib. 15. c. 15. De Tibure ac *Tiburtino* agro dixi, lib. 1. Od. 7. & 18. item lib. 2. Od 6.

71. *Venucula convenit ollis.* | Albana uva optimè ſervatur paſſa & fumo indurata : at Venucula in ollis meliùs cuſtoditur. Hinc *ollares* uvæ apud Martial. lib. 7. Epigr. 18. Item apud Columell. Hic lib. 3 cap. 2. *Uva*, inquit, *temporibus hyemis durabiles vaſis condunturut Venucula.* Vide lib. 12. cap. 43. Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 20, apellat *Venunculam*. Plinius autem *Venunculam* dicit, *ollis aptiſſimam :* lib 14. c. 2. capite verò primo ; *durant*, inquit, *aliæ poſt hyemem, penſili concatenatæ nodo, aliæ in ſua tantum continentur animâ ollis fictilibus, & inſuper doliis incluſæ . . . aliis gratiam, qui & vinis, fumus affert fabrilis, &c.*

73. *Hanc ego cum malis, &c.* | Ego primus docui in vaſis nitidis circumponere Albanam uvam fumo exſiccatam ; item alec ſeu muriam, &c. *circumpoſuiſſe* : vel ſingulis convivis aut certè binis catillum unum vel certis locis catilla quædam communia diponere, unde facilè acciperent plures.

Facem & alec. | Denotat ἐν διὰ δυοῖν : nempè vel piſces fœcatos ſeu fæce conditos : vel piſciculorum fæcem, ſeu è tabefactis illorum inteſtinis. Enimverò *alec* non eſt certi piſcis nomen : imò ſignificat minimos quoſvis piſciculos, aut certè liquamen ex iis, muriæ vel garo non abſimile.

75. *Incretum.* | Vel, mixtum ; vel, incerniculo ſeu cribro quodam à furfure expurgatum : à cerno, purgo.

77. *Anguſtoque vagos, &c.* | Sumtuoſo & vano luxu accumulatos piſces uno catino apponere, emptos videlicet tribus millibus ſeſtertiûm : Gall. *pour ſoixante & quinze écus de poiſſons dans un plat.*

81. *Vilibus in ſcopis, &c.* | Ut nimius ſumptus in obſoniis damnatur ; ita certè negligentiam vel ſordes in vaſis ac ſupellectili nemo probaverit. Ergo calices, lances, menſam, mappas, triclinii pavimentem, toros ac toralia, munda eſſe oportet : ut etiam præcipitur lib. 1. Epiſt. 5.

Mappis. | Erat mappa utilis ad tergendas manus tantùm : mantile, ad ſternendam ſeu tegendam menſam. Abſurdus eſto quiſquis aliter ſcripſerit. Ad convivia ſeu privata ſeu publica ſuam quiſque mappam detulit pridem : at mantili ſternebat menſam qui convivium præbebat. Vide Martial. lib. 12. Epigr. 29.

Scobe. | Scobs eſt limatura, ſive ramentum & ſtrigmentum è materiâ qualibet, dum vel ſerrâ diſcinditur, vel terebrâ perforatur, vel limâ imminuitur aut politur, Gall. *limaille, ſciure,* Ang. filings, pin-duſt, or ſaw-duſt. Scobe triclinium inſpergi ſolebat, ad colligenda faciliùs poſt cœnam purgamenta & ſcopis auferenda. Senec. Controv. lib. 9. declam. 2. *Inter purgamenta & factus cœnantium, atque ſparſam in convivio ſcobem, humanus ſanguis everritur.* Scobs etiam pretioſa ad faſtum ſpargebatur : Lamprid. Heliogabal. *Scobe auri porticum ſtravit & argenti, dolens quod non poſſet & alectri.* Adhibebatur quoque lignea ſcobs ad atria emundanda. Juvenal. Sat. 14. v. 64.

Ergo miſer trepidas ne ſtercore fœda canino
Atria diſpliceant oculis venientis amici.

Con-

tam *gravis culpa* eſt, *ſi negligantur. An convenit te lapidas varii* coloris *mundare palmâ canosâ; & Tyria operimenta imponere toralibus immundis, immemorem quo minor ſumptus & cura eſt in his, eo redargui juſtius* quàm *iis qua non poſſunt occurrere niſi* in *menſis divitum.* HORAT. *Erudite Cati, oro te per deos & familiaritatem* noſtram, *fac ut me deducas ad audiendum, quocunque ibis. Etenim licet memoriter enarres mihi fingula; at renuncians haud ita prodeſt. Adde hominis vultum geſtumque; cujus tu petitus aſpectu non multi æſtimas, quoniam hoc habuiſti: ego verò magnoperè cupio ignotos poſſe adire fontes, & percipere documenta vitæ fortunatæ.*

Conſiſtit ſumptus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' lapides varios lutulentâ radere palmâ;
Et Tyrias dare circum illota toralia veſtes? [681]
Oblitum, quanto curam ſumptumq; minorem
Hæc habeant, tanto reprehendi juſtius illis,
Quæ niſi divitibus nequeunt contingere menſis.
Docte Cati, per amicitiam divoſque rogatus.
Ducere me auditum, perges quocumq; memento.
Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta;
Non tamen interpres tantumdem juveris. Adde
Vultũ habitumq; hominis: quem tu vidiſſe beatus
Non magni pendis, quia contigit, at mihi cura
Non mediocris ineſt, fontes ut adire remotos, [682]
Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ.

ANNOTATIONES.

Ne perfuſa luto ſit porticus: & tamen uno
Semodio ſcobis hæc emendat ſervulus unus.

Id eſt, ſervus inſpergens ſcobis ſemodium, ſtatim abradet lutum ac ſordes omnes: mundaq; præſtabit atria, porticum, &c. Valeant qui ſcobem autumant utilem fuiſſe ad defricanda vaſa, dandumque iis ſplendorem.

83. *Lapides varios.* | Pavimentum è verſicoloribus lapidibus & marmoribus. Vide lib. 2. Od. 14. in fine.

Palma. | Scopis è palmâ. Martial. lib. 14. Epig. 82.

In pretio ſcopas teſtatur palma fuiſſe.

84. *Tyrias veſtes.* | Stragula & periſtromata pretioſa ſeu purpurea ex urbe Tyro: de quâ lib. 3. Od. 29. in fine.

Toralia. | Torus à tortis herbis dictus; quod in iis congeſtis olim ſedebant ac diſcumbebant. *Toral*, quod ante torum eſt, ex Varrone 4. de Ling. Lat. putà congeſtæ herbæ, paleæ, arundinis, item lanæ, vel etiam plumæ involucrum ſeu operimentum. Itaque lecto imponebatur metra, culcita, lodix; Gall *paillaſſe, matelas, loudier.* Hæc verò interdum conregebantur purpureis ſtragulis, ad pompam & faſtum. Cicer. Tuſcul. 5. *Collocari hominem juſſit in aureo lecto, ſtrato pulcherrimo, textili ſtragulo magnificis operibus picto.* Ubi tria vides, lector, diſtingui, lectum, toral, ſive ſtratum, ſtragulum. Ovid. Metam. 8.

. . . *In medio torus eſt de mollibus uvii,*
Veſtibus hunc velant: quas non niſi tempore feſto
Sternere conſuerunt.

Lamprid. cit. Heliogabal. *primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit.* Ex his intelligi poteſt iſte Horatii locus ſatis commodè. Verùm magìs ad rem videtur quod *toral* ſignificat etiam ſegeſtria ſive amictum vel tegmen linteum, triclinari lecto circumdatum, quaſi munimen adversùs cœnantium purgamenta & jactus, atque ad cuſtodiendam à ſordibus ſtragulam pretioſam; quod quidem toral ſeu tegmen quando ſordidum erat, lavabatur & eluebatur, ne odore fœdo ac turpi nares offenderet; ut inutitur lib. 1. Epiſt. 5.

. . . . *ne turpe toral, ne ſordida mappa*
Corruget nares.

Iſidorus, lib. 19. cap. 26 hoc ſenſu *toralia* dicit eſſe *longas perpetuoſque mappas à toro appellatas.* Ergò hic Horatius vel potiùs Catius damnat incuriam hominis *toralia* expurgare negligentis, ſed ea *illota* & immunda *veſtibus Tyriis*, ſeu pretioſæ ſtragulæ ac purpureæ *circumdantis* & circumponentis.

91. *Adde vultum habitumque hominis.* | Seneca Epiſt. 35. *conſpectus & præſentia & converſatio habet aliquid vivæ voluptatis.*

94. *Fontes remotos.* | Ipſos auctores illius doctrinæ tam excellentis mihi incognitos.

SATIRA V.

Describit artes & insidias captantium testamenta & hæreditates.

HOC quoque, Tiresia, præter narrata, petenti
Responde: quibus amissas reparare queam res
Artibus atque modis. Quid rides? Jamne doloso
Non satis est Ithacum revehi, patriosque penates [683]
Aspicere? O nulli quidquam mentite, vides ut
Nudus inopsq; domum redeam, te vate; neq; illic
Aut apotheca procis intacta est, aut pecus; atqui
Et genus & virtus, nisi cum re, vilior alga est.
Quando pauperiem missis ambagibus horres;
Accipe quâ ratione queas ditescere. Turdus,
Sive aliud privum dabitur tibi; devolet illuc,
Res ubi magna nitet domino sene. Dulcia poma,
Et quoscunque ferat cultus tibi fundus honores;

ULYSS. *O Tiresia, prater jam responsa, illud* etiam *quaso dic, quibus rationibus & artibus resarcire possim facultates perditas. Quare rides?* TIRES. *Ergone tibi versuto non sufficis Ithacum repetere ac revisere domum paternam?* ULYSS. *O nemini falsa locute, cernis quemadmodum spoliatus & egens revertar in patriam ex tuis oraculis: nec ibi proci pepercerunt cellis aut gregibus. Verumenim & erige & virtus vilior est alga, si opibus destituantur.* TIRES. *Quandoquidem absque tergiversatione paupertatem averteris, audi quo pacto locupletari liceat. Si donetur tibi turdus vel quidpiam privatum, statim desetur eo ubi magna opes fulgent domino ætate provecto. Quodlibet fructus exquisitos & munera pro*

ANNOTATIONES.

1. *Hoc quoque*, &c.] Non sine multo sale persequitur noster Satiricus, quibus Romæ blandimentis & artibus senum animos inescarent captatores, ut hæredes ab iis scriberentur. Inducit itaq; Ulyssem apud inferos cum Tiresiâ vate sermocinantem, & post alia multa quærentem modos farciendi suas res afflictas. Unde est initium illud, *hoc quoq;*, velut continuatio sermonis quem Ulysses habet consulens Tiresiam de suo reditu; apud Homer. Odyss. 11. Vel, si mavis, fingit Horatius Ulyssem ad inferos reversum post amissa naufragio bona, rursumque a Tiresiâ responsa perscrutari de reparandis opibus.

Tiresia. | Thebanus ille vates apud Inferos etiam gratiosus Proserpinæ fuit: quæ illi morbo mentem firmam ac sapientem soli tribuisse dicitur, Odyss. 10. sub finem: ubi Circe Ulyssi persuadet ut ad Inferos descendat Tiresiam consulturus. Ejus meminit Cic. 1. de Divin. 88. Tusc. 5. n. 115. de Nat. Deor. 2. n. 7.

2. *Amissas res.* | Tiresias enim Ulyssi præcerat reditum in patriam, si modò ipse ac socii non violarent boves Solis in Siciliâ pascentes. Verùm illi Ulysse dormiente mactatos devorarunt. Quare naufragio perierunt conscelerati; Ulysses autem nudus vix enatavit.

3. *Jamne doloso.* | Videtur Tiresias Ulyssi exprobrare crimen sociorum vel dolosè permissum, vel non satis diligenter ab eo impeditum.

4. *Non satis est Ithacum revehi.* | Quod maximum erat, & in vocis Ulyssis præcipuum. Cic. 1. de Orat. *Patria nos delectat: ejusque rei tanta vis est, ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.*

Ithacum. | Hæc insula maris Ionii, hod. *Val de Compare*, inter Cephaleniam ad occasum & Echinadas ad ortum, Ulyssis patria fuit.

6. *Te vate.* | Odyss. 11. cit. reditum fore difficilem prænunciarat Tiresias: at mala quamvis patientes Ithacam perventuros, modò suum Ulysses ac sociorum animum coerceret, illæsiq; permitterentur boves Solis. Quod nisi caveret, navim ac socios interituros, ipsum verò calamitosum fore, domique reperturum superbos viros ipsius victum absumentes.

7. *Apotheca.* | Reconditorium, locus in quo reponitur id omne quod pertinet ad victum, seu fruges, seu vinum, &c.

Aut pecus. | Odyss. 1. proci Penelopæ dicuntur cibo vesci alieno, atq; ad epulandum mactant boves & oves Ulyssis, quod & Minerva queritur.

10. *Turdus.* Vide lib. 1. Sat. 5. & hujus lib. Sat. 2.

11. *Privum.* | Propriis deliciis reservatum.

Ante

deguſtet ea ſenex *opulentus pra Laribus colendus. Qui licèt perfidus fuerit, ignobilis, fratricida, ſervus; ne tamen dubites eum aſſectari tu comes inferior, ſi petat.* ULYSS. *Egone turpis Dama ſim aſſecla? minimè ſic vixi apud Trojam,* imò *præſtantioribus nunquam ceſſi.* TIRES. *Inops igitur vives.* ULYSS. *Imperabo animo id ferre viriliter: & pejora dudum ſuſtinui.* At *tu vates doce quamprimùm, unde congeram opum cumulos.* TIRES. *Certè docui, ac repeto, callidus paſſim aucupare legata ſenum: ac ſi unus aut alter effugerit captatorem hamo circumroſo; ne vel ſpem abjicias, vel deceptus ſtudium deſeras. Si quando* in *foro diſceptatur* de *re* ſeu *gravi* ſeu *parvâ: quiſquis erit dives & abſque liberis, ejus propugnator ſis, qui ſceleratus ac petulans meliorem ſpente laceſſiverit.* *Contemne* verò *civem æſtimatione & jure potiorem, ſi liberos aut uxorem fecundam habuerit.* Et quoniam *aures delicata amant prænomen,* ſic alloquere: *Quinte* ſcilicet, *vel Publi,*

Ante Larem guſtet venerabilior Lare dives.
Qui quamvis perjurus erit, ſine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
Tu comes exterior, ſi poſtulet, ire recuſes.
Utne tegam ſpurco Damæ latus? haud ita Trojæ [684]
Me geſſi, certans ſemper melioribus. Ergò
Pauper eris. Fortem hoc animum tolerare jubebo,
Et quondam majora tuli, tu protinùs, unde
Divitias æriſque ruam, dic augur, acervos.
Dixi equidem, & dico, captes aſturus ubique
Teſtamenta ſenum: neu, ſi vafer unus & alter
Inſidiatorem præroſo fugerit hamo,
Aut ſpem deponas, aut artem illuſus omittas.
Magna minorve foro ſi res certabitur olim;
Vivet uter locuples ſine natis, improbus ultrò
Qui meliorem audax vocet in jus, illius eſto
Defenſor. Famâ civem cauſâque priorem
Sperne; domi ſi natus erit fecundave conjux. [685]
Quinte, putà, aut Publi, (gaudent prænomine molles

ANNOTATIONES.

14. *Ante Larem.* | Laribus Diis fructuum primitias deferebant. Vide lib. 2. Od. 23. & hujus lib. Sat. 3. v. 165.

15. *Sine gente.* | Nullis majoribus, qui jam claruerint; homo novus, libertus, libertinus. Cic. Topic. n. 29. *Gentiles ſunt qui inter ſe eodem ſunt nomine ab ingenuis oriundi, quorum maiorum nemo ſervitutem ſervivit, qui capite non ſunt diminuti.*

17. *Comes exterior.* | Inferiori parte incedens, honoris deferendi causâ. *Interior* comes, qui ad dextram, *exterior* ad lævam.

18. *Utne tegam.* | Gall. *Moy? je ſervirois d'eſtafier à un coquin?* Abhorret magnus Ulyſſis animus à ſordidâ & infami illâ diteſcendi ratione. *Latus* alicui *tegere* dicitur qui virum honoratum vel ſtipat ut ſatelles, vel comitatur ut aſſecla: atque ad ejus capeſſenda imperia eſt expeditus.

Damæ. | Servi nomen eſt, diminut. à Demetrio. Vide lib. 1. Sat. 6. item Perſ. Sat. 5. v. 76. & 79.

19. *Certans melioribus.* | Virtute & gloriâ contendens cum Agamemnone, & Ajace, &c.

20. *Fortem hoc animum,* &c. | Paupertatis ærumnas ferre conabor potiùs quàm vitæ ſceleratæ infamiam. Aliter vulgò interpretantur, ſed abſurdè planè, qui decorum & notos Ulyſſis mores pravè immutari velint ab Horatio, contra id quod ipſe tam luculenter præcipit. Epiſt. ad Piſ. v. 119.

21. *Tu protinùs,* &c. | Ne mihi illude, vates optime, turpem res perditas reparandi modum ne propone: meliora quæſo verba profer, neque nomine dignas rationes doce.

23. *Dixi, equidem, & dico.* | Satiricus in inſtituto pergit, atque per veridicum vatem effert quicquid reipſa fiebat turpiter Romæ paſſim ab improbis teſtamentorum captatoribus.

25. *Præroſo fugerit hamo.* | Sicut piſcis eſcam prærodens, hamum verò non arripiens; ita forte quiſpiam veterator mentem tuam intelligens callidè operâ tuâ, officiis tuis ac donis abutetur, nec te ſcribet hæredem, ſed ne ſtatim deſperes, nec ab incœpto deſiſte; ſic enim tem aliquando facies, ac ſi unus effugerit, alios captabis.

28. *Vivet uter,* &c. | Conſidera uter litigantium vivet locuples & ſine gnatis; atque huic cauſam licèt deteriorem habenti auxiliatorem te acriter præſta.

31. *Sperne, domi ſi natus erit,* &c. | Juvenal. Sat. 5. v. 140.

Jucundum & carum ſterilis facit uxor amicum.

32. *Quinte, putà, aut Publi.* | Ejuſmodi prænomina erant nobilium duntaxat; Gall.

Aur

Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum.
Jus anceps novi : causas defendere possum.
Eripiet quivis oculos citiùs mihi, quam te
Contemtũ cassâ nuce pauperet. Hæc mea cura est,
Ne quid tu perdas, neu sis jocus. Ire domum, atq;
Pelliculam curare jube, si cognitor ipse.
Perstа, atq; obdura : seu rubra Canicula findet
Infantes statuas, seu pingui tentus omaso
Furius hybernas cană nive conspuet Alpes.
Nonne vides (aliquis cubito stantem prope tangens [686]
Inquiet) ut patiens, ut amicis aptus, ut acer !
Plures annabunt thynni, & cetaria crescent.

tua virtus amicum tibi me devinxit : jus controversum calleo ; causas orare valeo : quilibet oculos mihi eruat priusquam te victum defraudet nuce vacuâ. Ista mea est solicitudo, ut nihil amittas, neve ludibrio habearis. Mox *suade ut domum se recipiat, & genio indulgeat.* Interim *tumet procurator esto ; labora & persevera ; sive ardens Canicula dissecabit mutas imagines, sive Furius obeso ventre distentus Alpes hyeme consperget albis nivibus.* Tum enim *quispiam proximum cubito pulsans monebit : An non advertis quàm ille patiens, quam sedulus, quam amicis sit commodus ?* Mox *adnatabunt thunni plurimi, & augescent piscinæ.*

ANNOTATIONES.

Monseigneur. Porrò virum honoratum assentatores prænomine salutabant: at familiares cognomine se invicem appellabant: ut *Cæsar Pulcro*

Mollas auriculæ. | Assentationibus assuetæ.

34. *Jus anceps.* | Quod in utramque partem sæpiùs trahi potest. Unde *varium* & *controversum* dicit Tullius. Verum *juris ignoratio potiùs litigiosa est quàm scientia*, inquit ipse de Legib. 1.

36. *Cassâ nuce.* | Re qualibet inani & minimâ.

38. *Si cognitor ipse.* | Causæ ipsius cognitionem, curam, defensionem, susipe. *Cognitor* dicitur qui præsentis causam novit, & sic tuetur ut suam ; inquit Ascon. in 1. Verr. Portò Fi est imperandi modus à fio, quo & Plautus non semel usus est. Alii legunt *sis*.

39. *Seu rubra Canicula*, &c. | Æstatis & hyemis incommoda, æstum & frigus sustine patienter, de *Caniculâ*, alibi dixi.

Findit infantes statuas. | Ut aeriori gelu finduntur lapides, sic etiam æstu dicit findi *statuas* lapideas, ligneas, *&c.* quas & *infantes* vocat. Dura sanè dictio, quam esse crediderim insulsi cujusdam poëtæ nobis ignoti, ac notari proscindique ab Horatio, quemadmodum & mox Furii metaphoram, *conspuit.*

40. *Pingui tentus omaso.* | Omasum intestinum, pro ventre, Synecd. Ita Pers. Sat. 1. Calvi poëtæ *æqualiculum sesquipede extantem* ridet.

41. *Furius hybernas*, &c. | Parodia est Furiani versiculi, quem ut duriorem carpit Horatius : similiter & notat Quintil. lib. 8. cap. 6. Furius nempe hyemem describens dixerat:

Jupiter hybernas cană nive conspuit Alpes.

Cæterùm poëta ille cognomento Bibaculus summo ingenio & in primis lepido fuisse narratur, ut non minorem laudem tulerit quàm Catullus aut Horatius. Certè quædam ex eo mutuari atque imitari Virgilius non dubitavit. Cremonæ natum aiunt iisdem temporibus quibus Lucilius & Sext. Turpilius interierunt : & in carmine Iambico egregiè versatum. P. Crinit. lib. 2. de Poët. Lat. cap. 31. Macrob. Saturnal. lib. 6. Quintil. lib. 10. cap. 1. Gell. lib. 18. cap. 11. Crinitus cit. hos Furii versus affert de villa Tusculana Catonis, quæ propter æs alienum creditoribus cesserat.

Catonis modò, Galle, Tusculanum
Totâ creditor urbe venditabat.
Mirati sumus unicum magistrum,
Summum grammaticum, optimum poetam,
Omnes solvere posse quæstiones,
Nullum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, en jecur Cratetis.

42. *Nonne vides, (aliquis*, &c. | Hæc si feceris, aliquis seni aftans tuam sedulitatem laudabit, dicetque ei, Videsne hominis tibi addicti studium & laborem ? *&c.*

Cubito tangens. | Pers. Sat. 4. v. 34.

Est prope te ignotus cubito qui tangat, &c.

44. *Plures annabunt thynni.* | Plures exinde senes opulenti accedent ad te, priorem tuam diligentiam assiduaq; officia contemplati, seq; ultrò suasque res tuæ fidei & curæ committent. *Thynni* sunt pisces grandiores, vitæ brevis, *&c.* Plin. lib. 9. cap. 15. cum his aptè comparantur senes opibus potentes, ut & captator cum piscatore. Similiter Juvenal. Sat. 12. v. 122. orbum senem ab insidiatore captum dicit *inclusum carcere nassæ.* Sic habet.

. . . . . *si Libitinam evaserit æger ;*
Delebit tabulas inclusus carcere nassæ.
Pulchrum meritum sanè mirandum.

Si

Porrò ſi aliquis filium valetudine parùm firmâ reducet ac nutriat inter opulentam familiam; ne aperta cœlibis obſervantia te detegat, ſenſim per officia pervenì ad ſpem, ut hæres ſubſtituaris; ac ſi caſus aliquis puerum ad inferos demiſerit, locum vacantem ſubeas. Iſte ludus valdè raro fruſtratur. At quicunque tabulas offeret tibi legendas, cave ut recuſes, atque à te codices rejicias: ita nihilominùs ut obliquis oculis *inſpicias quid prima* tabula *cerata edicat in ſecundâ lineâ. Celeri aſpectu obſerva* an *ſolus an cum pluribus* ſis *hæres.* Enimverò *nonnunquam ſcriba ex Quinqueviro ſæpè factus hiantem corvum fruſtrabitur; & Naſica inſidiator Corano ludum præbebit.* ULYSS. *An inſanis, an ſciens ludificas me, incoluta reſpondendo?* TIRES. *O Laërtia fili, quodcunque pronuntiavero vel fiet, vel non.*

Si cui prætereà validus malè filius in re
Præclarâ ſublatus aletur; ne manifeſtum
Cœlibis obſequium nudet te, leniter in ſpem
Arrepe officioſus, ut & ſcribare ſecundus
Hæres; & ſi quis caſus puerum egerit Orco, [687]
In vacuum venias: perrarò hæc alea fallet.
Qui teſtamentum tradet tibi cumque legendum,
Abnuere & tabulas à te removere memento:
Sic tamen ut limis rapias quid prima ſecundo
Cera velit verſu: ſolus multiſne cohæres,
Veloci percurre oculo, plerumque recoctus
Scriba ex Quinqueviro corvum deludet hiantem;
Captatorque dabit riſus Naſica Corano.
Num furis, an prudens ludis me, obſcura canendo?
O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.

ANNOTATIONES.

Cetaria creſcent.] Allegoria, cete, Ciceroni piſtrices, ſunt piſces maximi: hinc *cetaria* ſunt vivaria ſeu Piſcinæ, in quibus aluntur magni quilibet piſces.

46. *Sublatus aletur.*] Propriè; nam infantes olim in lucem mox editi humi deponebantur. Tum ii tollebantur, utque ut adoleſcerent educandi tradebantur, ſi placerent parentibus, dicebanturque, ſublati. Alii contrà ſpernebantur, jubebanturq; exponi ac fortunæ permitti, ſeu in Viâ publicâ, ſeu in ſilvâ, ſeu in ripâ maris aut fluminis.

Ne manifeſtum Cœlibis obſequium nudet te.] Ne homini uxore carenti officium frequentius exhibitum patefaciat mentem tuam atque inſidias, prudenter age & cautè; paulatim ejus animum demerere, ne ſuſpicioni locum des.

48. *Secundus Hæres.*] Secundo gradu hæres; ſubſtitutus hæredi ſeu filio parùm valenti, ſi hæreditatem non adierit; ut tum ſuccedas ei fortè è vivis excedenti, vacuumque locum occupes.

49. *Egerit Orco.*] Morti addixerit. Orcus inferorum fluvius eſt quibuſdam, aliis eſt Cerberus, Ciceroni eſt ipſe Pluto, 3. de Nat. D. n. 43. ab ὄρκος, *juramentum*: quod nihil ſit religioſius, quam cùm per Stygiam paludem juratur. Feſtus ſcribit *orchum*, & ab urgendo vult dici, quod ad mortem urgeat.

50. *Perrarò hæc alea fallet.*] Rarò fit ut inanis ſit labor iſte, & ars captandi: imò ferè ſemper optatum ſortitur eventum.

52 *Tabulas à te removere memento.*] Callidè nimirùm, ne ſuſpicioſus videare.

53. *Rapias.*] Raptim & celeriter legas & obſerves.

Prima Cera.] In ceratis tabulis olim ſcribebant, ut jam dictum lib. 1. Sat. 10. ubi de ſtylo. Itaq; *prima cera* ſignificat primam teſtamenti paginam. Vide Sueton. Neron. cap. 17.

Secundo verſu.] In primo verſu nomen teſtatoris, in ſecundo hæredis nomen, in imo ſubſtitutiones ſcribebantur.

55. *Recoctus ſcriba ex Quinqueviro.*] Senex quidam exercitatus ac peritus rerum, vafer, aſtutus; utpote qui diù ſcriba fuerit; ac Magiſtratus etiam in Provincias comitatus ſit: vel in municipiis Quinquevir extiterit, publica interdum aliqua adminiſtratione & procuratione functus, à numero dicti Duumviri, Triumviri, *&c.*

56. *Corvum deludet hiantem.*] Captatorem alienæ hæreditati inhiantem eludet, non ſecus ac vulpes corvum, in Æſopi fabulâ.

57. *Riſus dabit Naſica Corano.*] Deceptus captator ludibrio erit omnibus, quemadmodum Naſica olim deluſus Corano ſeni. Vide infrà.

58. *Num furis.*] An more vatum furore correptus? an ſanus & tui compos?

59. *Laërtiade.*] Ulyſſes filius Laërtis, Ithacæ & Dulichii inſularum rex: vir facundus, vafer, bellicoſus, laborum patientiſſimus, inter Græcos Principes eximius, ab Homero totâ Odyſſeâ celebratus.

Aut erit, aut non.] Magna hic inter doctores etiam controverſia. Alii contendunt ſerio loqui Horatium, ſive Tireſiam hoc ſenſu: cæteri vates loquuntur obſcura & per ambages; ego verò loquor apertè & ſine ambagibus; quodque futurum prædico erit: & contrà non erit quicquid dico non futurum. Alii volunt jocari Horatium, & ſatiricè irridere ambigua vatum reſponſa.

Divinatę

Divinare etenim magnus mihi donat Apollo. 60
Quid tamen iſta velit ſibi fabula, ſi licet, ede. [688]
Tempore quo juvenis Parthis horrendus, ab alto
Demiſſum genus Æneâ, tellure marique
Magnus erit; forti nubet procera Corano
Filia Naſicæ meruentis reddere ſoldum. 65
Tum gener hoc faciet: tabulas ſocero dabit, atq;
Ut legat, orabit. Multum Naſica negatas
Accipiet tandem, & tacitus leget; invenietq; [689]
Nil ſibi legatum, præter plorare, ſuiſque.
Illud ad hæc jubeo: mulier ſi fortè doloſa, 70
Libertuſve ſenem delirum temperet; illis
Accedas ſocius: laudes, lauderis ut abſens.
Adjuvat hoc quoque; ſed vincit longè priùs ipſum
Expugnare caput. Scribet mala carmina vecors?
Laudato. Scortator erit? Cave te roget; ultrò 75
Penelopen facilis potiori trade. Putaſne,
Perduci poterit tam frugi tamque pudica,
Quam nequiere proci recto depellere curſu?
Venit enim magnum donandi parca juventus;
Nec tantum Veneris, quantum ſtudioſa culinæ. 80

Quippè magnus Apollo dat mihi vaticinandi peritiam. ULYSS. *Attamen ſi fas eſt, edere quid ſignificet hæc fabula.* TIRES. *Quo tempore adoleſcens Parthis formidoloſus, propagata ſoboles ab excelſo Æneâ, terra & mari potens exiſtet, ſtrenuo Corano locabitur grandis filiæ Naſicæ detrectantis exſolvere integrum* debitum. *Tum gener hoc aget, teſtamentum offeret ſocero, rogabitque ut legat. Naſica diù recuſatum tandem capiet, ac leget ſecretò; videbitq; nihil ſibi & ſuis relictum niſi ſtatus. Iſtis hæc monita addo. Si forte aſtuta fœmina vel libertus regat ſenem delirantem, adjunge te his ſocium; lauda eos, ut abſentem ii te laudent.* Nam *& hoc prodeſt. Verum multò utilius eſt ipſum hominem captare.* Qui ſi *demens inconditos faciat verſus, applaude.* Si *Mœchus fuerit, ne te oret, cave: ſponte ei potiori* tuam *Penelopen facilis dona.* ULYSS. *Ah credis tam probam & caſtam poſſe flecti, quam proci à recta via dimovere non potuerunt?* TIRES. *Sollicet ad eam acceſſere juvenes haud liberalitet munifici, neque tam amoris quàm gnix ſectatores.*

ANNOTATIONES.

62. *Tempore quo*, &c. | Tireſias deſignat non tantùm perſonas & nomina, ſed & tempus ipſum quo res eventuræ ſunt; quod alii vates non ſolent facere. Horatius autem aptè inducit Tireſiam velut divinantem ac prædicentem futura quæ nuper facta eo tempore noſcebantur. Sunt in Æneide multa ejuſmodi longinqua egregiè à Virgilio tempori accommodata: pendetque ex hoc non minima lux ac virtus poëſeos. Vide Æneid. 6. ſub finem.

Juvenis Parthis horrendus. | Auguſtus: de cujus in Parthos victoriâ, terrore, famâ, receptiſque ſignis, lib. 3. Od. 5. & lib. 4. Od. 15.

Ab alto Demiſſum genus Æneâ. | De Auguſti origine, lib. 4. Od. 5. init. & Od. 15. in fine.

64. *Forti Corano.* | Juvenal. Sat. 16. v. 54. meminit pariter Corani. Sic habet,

. . . . . *Ergò Coranum*
Signorum comitem, caſtrorumque ira merentem
Quamvis jam tremulus captat pater.

65. *Naſica meruentis reddere ſoldum.* | Naſica avarus pecuniam mutuò acceperat à Corano ſene perinde avaro, ſed aſtutiore, cumq; fugeret exſolvere debitum, filiam tradidit, ſperans inſuper atque ita captans Corani hæreditatem. Naſicæ mentem Coranus intellexit; ſibiq; mirum fecit è deluſa inſidiatoris captatione. Neque modo nihil teſtamento reliquit, ſed & voluit Naſicam reſcire nihil ſibi legatum: atque ex ejus dolore ac mœſtitiâ gaudium ſibi aſſatim riſumque dedit.

Soldum. | Seu dotem filiæ, ſeu debitam dudum ſummam pecuniæ integram.

66. *Gener ſocero.* | Coranus Naſicæ. Irohiæ plena animadverte paſſim verba, eoq; magis, quòd ſeria prorsùs & gravis dictio videtur. Sic & paulò antè, *forti Corano nubet procera filia Naſicæ*, &c.

67. *Multum Naſica negatas*, &c. | Callidè nimirùm ex more captatorum, ad amovendam ſuſpicionem, ut antè jam dictum.

69. *Sibi ſuiſque.* | Nec ſibi, nec filiæ ſuæ.

76. *Putaſne Perduci poterit.* | Perſuaderi, ac pellici in adulterium. Penelopes uxoris Ulyſſis invictam pudicitiam totus Homerus cantat. Porrò ſicut priùs *Dama latus tegere* Ulyſſes recuſavit, ita & ſuam Penelopen turpiter addicere multò magis negare intelligendus.

79. *Venit enim magnum donandi*, &c. | Muneribus expugnari ſæpè caſtitatem notat.

80. *Studioſa culinæ.* | Suprà annotat. v. 7.

Hinc pudicam habes Penelopen. Qua ſi ſemel delibarit ex uno ſene, luori pariem nacta tecum, vix unquam amovebitur, velut canis ab uncto corio. Dum ſenex eram corrigit id quod enarrabo. Apud Thebas vetula quædam *malitioſa ad ſepulcrum ſic elata eſt ex teſtamento. Hæres nudis humeris portavit cadaver oleo multo perfuſum. Nempè ſi poſſet mortua effugere. Quia ut opinor, nimiis officiis vivam proſecutus fuerat. Callidus accede: nec labori parce; nec plus æquo urge. Verboſus diſplicebit moroſo & difficili. Ne verò ſponte taceas. Eſto Davus comicus, permane inflexo capite, valde ſimilis timenti, per officia irrepe. Si ventus acrior ingruat, admone ut earum caput operiat diligenter. Defende à turba objectis humeris, auram accommoda garrulo.* Quod ſi *pluſculum laudari amat; inſta, atque inflatum utrem imple verbis adulatoriis, donec elatis ſurſum manibus dicat: Heus, ſatis eſt. Quando verò te liberaverit diuturna ſervitute & ſolicitudine, ac verè experrectus audiveris: Ulyſſes eſto hæres quarta partis:* tum exclama: *Igitur non extat amplius amicus Dama? Repete* verò *identidem: Ubi reperiam æquè fidum æquè conſtantem? ſique vales,*

Sic tibi Penelope frugi eſt: quæ ſi ſemel uno
De ſene guſtarit, tecum partita lucellum;
Ut canis à corio nunquam abſterrebitur uncto.
Me ſene, quod dicam, factum eſt; anus improba Thebis [690]
Ex teſtamento ſic eſt elata: cadaver 85
Unctum oleo largo nudis humeris tulit hæres:
Scilicet elabi ſi poſſet mortua: credo,
Quod nimium inſtiterat viventi. Cautus adito:
Neu deſis operæ, neve immoderatus abundes.
Difficilem & moroſum offendet garrulus, ultrò 90
Non etiam ſileas. Davus ſis comicus: atque
Sis capite obſtipo, multum ſimilis metuenti.
Obſequio graſſare: mone, ſi increbuit aura,
Cautus uti velet carum caput: extrahe turbâ
Oppoſitis humeris: aurem ſubſtringe loquaci. 95
Importunus amat laudari? Donec ohe jam
Ad cœlum manibus ſublatis dixerit, urge, &
Creſcentem tumidis infla ſermonibus utrem.
Cùm te ſervitio longo curâque levarit, [691]
Et certum vigilans, quartæ ſit partis Ulyſſes 100
Audieris hæres: Ergò nunc Dama ſodalis (lem?
Nuſquam eſt? unde mihi tam fortem tamq; fide-
Sparge ſubinde: & ſi paulùm potes, illacrymare. Eſt

ANNOTATIONES.

89. *Ut canis à corio*, &c. | Canibus venaticis ad venationem excitandis dari ſolet captæ feræ corium recens detractum & ſanguinolentum, cujus appetentiſſimi cognoſcuntur.

84. *Me ſene, quod dicam*, &c. | Aliud Tireſiæ monitum ad demerendum teſtatoris animum, ſcilicet frequentioribus ac nimiis officiis non eſſe urgendum.

Anus improba Thebis. | Anus quædam ita eſt captata, ut captatorem importunum ac moleſtum averſaretur. Itaq; cùm non poſſet viva, ſaltem mortua ulciſci voluit. Cavit nimirùm ſuo teſtamento, ut cadaver multo perunctum oleo nudis humeris hæres efferret, quaſi elabi cupiens, illumq; legatis fraudare. Ea quippe conditio erat; ut ſi portanti cadaver, portans hæreditate excideret.

Thebis. | Non una eſt hujus nominis civitas. Alia caput Thebaïdis, Hecatompylos dicta in Ægypto, hod. *Mitrie*, neque de hac mentio eſt hic. Alia in Bœotia, hodie *Stivei*, Heptapylos, cognominata, patria Herculis, Bacchi, Pindari, Epaminondæ, Tireſiæ vatis, &c.

90. *Ultrò Non etiam ſileas.* | Ne contrà nimis taciturnum te exhibeas.

91. *Davus ſis comicus.* | Talis eſto, qualis Davus comicus, qui timidè & verecundè ſemper herum alloquitur.

92. *Capite obſtipo.* | In alterum humerum inclinato & immoto: quod hominem notat modeſtum, ſubditum, & obſequi paratiſſimum.

95. *Aurem ſubſtringe loquaci.* | Accinge te ad audiendas quaſcunque ejus narrationes moleſtas licet & graves, apage qui interpretatur, adulatorie prehende auriculam.

98. *Creſcentem tumidis infla ſermonibus.* | Homini vano adulationibus gaudenti affatim tribue & indulge, donec ille, velut plenus ventis uter, amplius non expetat; imò dicat: Ohe ſatis eſt.

99. *Cùm te ſervitio*, &c. *levarit.* | Per mo-

tem ſuam

Gaudi

Gaudia prodentem vultum celare. Sepulcrum
Permiſſum arbitrio ſine ſordibus extrue, funus
Egregiè factum laudet vicinia. Si quis
Fortè cohæredum ſenior malè tuſſiet; huic tu
Dic, ex parte tuâ, ſeu fundi ſive domûs ſit
Emptor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
Imperioſa trahit Proſerpina. Vive, valeque.

affunde lacrymas aliquot; oportet fictò vultu occultare lætitiam. Sepulcrum tuæ voluntati commiſſum adifica ſumptuoſè. Vicini celebrent præclarè factas exequias. Quod ſi aliquis cohæredum ætate provectus laboret tuſſi periculosâ: ſive prædium ſive domum emere velit, huic tu dic, lætè quidem *ſeſtertio te ei traditurum partem tuam. At me Proſerpina dominatrix* jam *revocat. Vive & vale.*

ANNOTATIONES.

108. *Ex parte tuâ.* | Ex parte hæreditatis tibi relictæ.

109. *Gaudentem nummo te addicere.* | Alii ſic explicant: Dic te pecuniam malle quam fundum, adeoque libenter te venditurum. Alii interpretantur de fictâ & ſimulatâ venditione. Lex nempè vetabat rem teſtamento legatam donare. At legi fraudem faciebant, uno rem nummo addicentes. Sic enim res verè empta & vendita dicebatur.

Sed me Imperioſa trahit Proſerpina. | Aptè omninò ſermo abrumpitur, ne Ulyſſes loquatur id quod loqui decore non poterat. Bene verò Tireſiam repentè revocat Proſerpina uxor Plutonis & inferorum domina, pro ſuo in mortuos ſummo imperio. Vid. lib. 1. Od. 28. Item Virg. Æ. 6. v. 545.

SATIRA VI.

Sorte ſuâ mediocri contentum ſe eſſe. Otium ruſticum præſtat urbanis tumultibus & moleſtiis.

HOC erat in votis: modus agri non ita magnus; [692]
Hortus ubi, & tecto vicinus jugis aquæ fons,
Et paulùm ſilvæ ſuper his foret. Auctius atque
Dii melius fecere, benè eſt: nihil amplius oro,
Maiâ nate, niſi ut propria hæc mihi munera faxis.
Si neque majorem feci ratione malâ rem,
Nec ſum facturus vitio culpâve minorem:

HORAT. *Illud fuerat in optatis, menſura agri non valde ampla, ubi eſſet hortus & fons aqua perennis domui propinquus, ac nemus aliquod præter iſta. Dii amplius ac melius* quidpiam *conceſſerunt, abundè eſt. O fili Maiæ, nihil ultra peto, niſi ut iſta bona mihi perpetua faciat. Ergò ſi nec opes auxi malis artibus, nec abſumpturus ſum peccatis ac ſceleribus:*

ANNOTATIONES.

1. *Hoc erat in votis.* | Lepida eſt hæc Satira, & quædam præcepta morum habet valde luculenta: nonnulla etiam grati animi teſtimonia erga Mecænatem.

Modus agri. | Modicum prædium. Virgil. Georg. 2. v. 412.

Laudato ingentia rura: Exiguum colito.

Columel. *Modus erit ſua cuique moderata voluntas facultaſque.* Vide Plin. lib. 18. cap. 5. & 6. *Modum agri imprimis ſervandum antiqui putavere, &c.*

Auctius atque Dii melius fecere. | De villâ Horatianâ lib. 1. Epiſt. 16. jamq; de eâ antè nonnihil, lib 1. Od. 7. lib. 2. Od. 18. lib. 3. Od. 13. & Epod. 1.

4. *Nihil amplius oro.* | Vide lib. 3. Od. 16.

Benè eſt cui Deus obtulit
Parcâ quod ſatis eſt manu.

& Epod. 1.

Satis ſuperq; me benignitas tua ditavit.

5. *Maiâ nate.* | Mercurium præcipuè colit & invocat Horatius memor frequentis ejus tutelæ: de quâ lib. 2. Od. 7. & 13, &c.

ſi nihil inſanus eſſlagito ejuſmodi: O ſi angulus iſte vicinus, qui agrum meum *deformat adjungatur: O ſi fortuna alicubi oſtendat mihi urnam pecunia* refertam, *quemadmodum ei, qui cùm theſaurum invenisſet, Hercule propitio locupletatus, emit & coluit eumdem agrum,* quem antea colebat *conductum: ſi contentus ſum iis, quæ habeo: à te* dumtaxat *peto, hoc,* ut *pingues efficias greges & alia, præter ingenium: atque, ut conſuevisti, adſis mihi tutor perpetuus. Itaque poſtquàm ex urbe ſeceſſi in colles & arcem, quid patiùs exornem quàm Satiras & Muſam pedeſtrem?* Illic *neque me prava corrumpit ambitio, neque gravis Auſter vel autumnus morbifer, lucrum* præſtans *dura Libitinæ,*

Si veneror ſtultus nihil horum: O ſi angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum:
O ſi urnam argenti fors quà mihi monſtret, ut illi [693]
Theſauro invento, qui mercenarius agrum 11
Illum ipſum mercatus aravit, dives amico
Hercule: ſi quod adeſt gratum juvat: hac prece te
Pingue pecus domino facias & cætera, præter
Ingenium; utq; ſoles, cuſtos mihi maximus adſis.
Ergò ubi me in montes & in arcem ex urbe removi,
Quid prius illuſtrem Satiris Muſaque pedeſtri? 17
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auſter,
Autumnuſve gravis, Libitinæ quæſtus acerbæ,

ANNOTATIONES.

8. *Veneror.* | Enixè & votis importunis expoſco. Quidam legunt *venor*, ſed perperàm.

O ſi angulus ille. | O ſi haberem partem illam agri vicini, quæ meum agrum inæqualem reddit. Perſius Sat. 6. v. 13. hunc imitatus eſt Horatii locum.

9. *Denormat.* | Vitruv. lib. 7. *Anguli ad normam reſpondentes exigantur: longitudines ad regulam, altitudines ad perpendiculum.*

10. *O ſi urnam argenti, &c.* | O ſi theſaurum terræ infoſſum inveniam. Perſ. Sat. 2. v. 10.

. . . . . *O ſi*
Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria, dextro
Hercule.

Porrò theſaurus definitur quædam vetus depoſitio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat, nec enim theſaurus cenſetur quod metûs vel cuſtodiæ causâ terræ infoſſum conditumque fuerit.

13. *Amico Hercule.* | Hic lucro inopinato & recludendis theſauris præeſſe credebatur. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 2. Macrob. lib. 3. cap. 12. Plutarch. problem. Arnob. lib. 4.

14. *Præter ingenium.* | Ludit in ambiguâ ſignificatione vocis *pingue.* Senſus eſt: ne verò ingenium etiam facias pingue, id eſt, craſſum, hebes, ſtupidum.

15. *Cuſtos mihi maximus adſis.* | Poëtæ nimirùm in tutelâ ſunt Mercurii, lib 2. Od. 1. & 17.

16. *In arcem.* | Villam Tuſculanam in edito colle ſitam. Epod. 1. ſub finem. Item lib. 1. Epiſt. 16.

17. *Quid prius illuſtrem Satiris, &c.* | Sunt qui ſic interpretentur: quid priùs canam & carminibus celebrem quàm Deos agreſtes, Satyros, Faunos, &c. Vide lib. 3. Od. 18. Alii meliùs: quid aptius ſcribam, quàm Satyras, oratione quidem ſtrictâ, ſed quæ ſolutæ ſimilis videatur, & vulgari *ſermoni propior:* ac proinde *muſa pedeſtris* vocari queat. Vid. lib. 1. Sat. 4. v. 40. & ſeq.

18. *Plumbeus Auſter* | Gravia & tardiora efficiens corpora. lib. 2. Od. 14.

Fruſtra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Auſtrum.

19. *Autumnuſve gravis.* | Juvenal. Sat. 4. *lethiferum* appellat: benè quidem, tunc enim acutiores morbi ſunt & frequentiores. Hippocrat. Gal. &c. Idem, Sat. 6. v. 516.

. . . *metuique jubet Septembris & Auſtri*
Adventum.

Cur autem Horatius in ſuâ villâ non metuat Auſtrum in Autumno quamvis noxium, ipſe explicat Epiſt. 16. ſitâ nempè illa opportunè & ſalubriter haud excipiebat peſtilentes Auſtri flatus.

Hæ latebræ dulces, etiam ſi credis, amœna
Incolumem tibi me præſtant Septembribus horis.

Libitinæ quæſtus acerbæ. | Pluribus enim in Autumno morientibus, majorem quæſtum habent ii qui funeribus procurandis incumbunt, dicti Libitinarii à Libitinâ funerum Dea: de qua lib. 3. Od. 30. Seneca 6. de Beneficiis, comparat vota eorum qui teſtamenta captant cum votis Libitinariorum: nempè utrique lucri gratiâ mortem hominum cupiunt, etiam amicorum. Huc verò præcipuæ facit quod ex inſtituto Servii Tulli Rom. Regis, naſcentes recenſebantur in æde Junonis Lucinæ: puberes, in Juventæ; morientes, in veneris Libitinæ: nummo quidem pro ſingulis delato. Dionyſ. Halic. lib. 4. hinc Sueton. Neron. cap. 39. *Tantis ex principe malis probriſque acceſſerunt quadam & fortuita: peſtilentia unius autumni, quâ triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt.*

Ma-

Matutine pater, ſeu Jane libentiùs audis,
Unde homines operum primos vitæque labores
Inſtituunt; (ſic Diis placitum) tu carminis eſto
Principium. Romæ ſponſorem me rapis: eja,
Ne prior officio quiſquam reſpondeat, urge:
Sive Aquilo radit terras, ſeu bruma nivalem [695]
Interiore diem gyro trahit, ire neceſſe eſt.
Poſtmodo quod mî obſit clarè certumque locuto,
Luctandum in turba: facienda injuria tardis.

O Pater Matutine, ſive mavis, Jane: à quo homines exordiuntur primos labores actuoſæ vitæ: ita numinibus placet: tu initium ſis verſuum meorum. Quando Romæ ſum, me fidejuſſorem eſſe cogis, eja, inquis, propera: ne quiſquam officioſior antè reſpondeat. Sivè Aquilo ſtringat terras, ſivè hyems contrahat dies ut vaſos orbe interiori, oportet ire. Poſteà verò quam apertè & manifeſtè dixi quod mihi noceat, certare habeo contra turbam: vis facienda lentis.

ANNOTATIONES.

20. *Matutine pater.* | Janus dicitur *Matutinus* à Matutâ, ſive Aurora: & quod mane primus invocaretur, ut qui temporibus præſit, ac velut rerum omnium incipiendarum auctor. Arnob. lib. 3. *quem in cunctis anteponitis precibus.* Et alibi: *incipiamus ergò ſolemniter ab Jano & nos patre.*

Pater. | Janum vocamus *Patrem*, quaſi deorum Deum: inquit. Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 9.

Jane. | Sic appellatur quod quaſi Janua ſit ad novum annum, imo ad menſes ſingulos, omniaque regat tempora. Macrob. cit.

Libentiùs audis. | Seu mavis appellari Jani nomine. Deos ſuos pluribus inſigniebant appellationibus, honoris vel aſſentationis causâ. Macrob. *in ſacris invocamus Janum geminum, Janum patrem, Janum Junonium, Janum Quirinum, Janum Conſivium, Janum Patulcium & Clauſium, &c.* Sic & Horat. Carm. ſecul.

Lenis Ilithyia tuere matres:
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.

22. *Sie diis placitum.* | Ut præſideas temporibus & primis hominum laboribus, deſque iis felix auſpicium: Quippe tu *in Italia primum Diis templa feciſti, & ritus inſtituiſti ſacrorum: unde in Sacrificiis præfationem mereriſti perpetuam*, Macrob. jam cit.

Carminis eſto Principium. | Fave mihi hanc Satiram exordienti, in qua urbanæ vitæ incommoda à matutinis horis perſequor.

23. *Romæ ſponſorem me rapis.* | Hoc primum eſt incommodum, quod pro aliis ſpondere frequenter neceſſe ſit, ac forenſibus tumultibus intereſſe.

24. *Ne prior officio.* | Ne deſis amico, acriter ſubveni, laborantem in judicio tuere & juva: officium præbe, ſive per hyemis frigora, ſive per anguſtias dierum breviſſimorum.

25. *Aquilo.* | Septentrionalis ventus, à vehementiſſimo inſtar aquilæ volatu dictus, ex Feſto, Græcis Boreas, ἀπὸ τῆς βοῆς, à boatu: quoniam ſit violenti flatus & ſonori. Gell. lib. 2. cap. 22.

Bruma. | A dierum brevitate dicitur, ex Varrone & Feſt. Alii factum nomen putant è βραχὺ ἦμαρ, *brevis dies.* Macrob. Sat. 1. Iſidor. lib. 5. Jul. Scalig. lib. 1. de cauſ. L. L. *Bruma*, ſive ſolſtitium hyemale ex Ovid. Faſt. 1. eſt dies

Prima novi, veteriſque noviſſima Solis.

26. *Interiore gyro.* | Breviori curſu & ambitu: circulum minorem, utpote qui centro propior ſit, ſole in Capricorno decurrente, ac breviores hinc dies faciente. Scil. in Sphæra noſtrâ obliquâ, hyemalis Tropicus ita ab Horizonte interſecatur, ut minor pars ſupra terram, major autem ſub terrâ exiſtat. Cic. 2. de Nat. Deor. Cynoſura, inquit ex Arato.

Curſu interiore brevi convertitur orbe.

Ire neceſſe eſt. | Ad ſpondendum pro altero.

27. *Poſtmodò quod mi obſit, &c.* | Alterum eſt incommodum; quod poſtquam ſpoſpondi, vix è turbâ me eripere liceat, quodque luctandum & jurgandum ſit cum obviis & remorantibus.

Quod mi obſit. | Certè rarò eſt expers moleſtiæ & damni quiſquis pro altero ſpondet. Proverb. cap. 6. *ſi ſponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam; illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis ſermonibus.* Bias ſapienter admodum dicebat: *Sponde, noxa præſto eſt.* Cic. Epiſt. ad Brut. *dependendum tibi eſt quod mihi pro illo ſpoſpondiſti.*

Clarè certumque locuto. | Debet enim ſponſio ac fidejuſſio præſtari diſertis verbis & ſine ambagibus. Alii locum hunc minùs rectè intelligunt de advocatione & peroratione cauſarum: afferuntq; verba Tullii de petit. Conſul. *Nonnullos eſſe tibi iratos ex iis cauſis quas egiſti, neceſſe eſt:* & alibi, *quos læſiſti cum pro amico contra eos diceres.*

28. *Facienda injuria tardis.* | In forenſi turbâ pulſare oportet & objurgare tardiùs euntes, dum inde quamprimum exire contendo.

Hi verò increpant: *Quid petis ſtulte, & quid moliris?* Quidam autem *iracundus addit imprecationes: An igitur evertas quicquid obſiſtit* tibi *ad Mecænatem feſtinanti, urgente memoriâ? Ut verum dicam, illud jucundum & ſuave eſt. Verùm cùm ad Eſquilias atras perveni, aliena centum negotia invadunt caput & latera. Roſcius poſcit* ut *ei cras opituleris ad Puteal, ante* horam *ſecundam. Horati, Scriba te rogant* ut *hodie redeas ad negotium commune ac novum. Fac ut Mecænas has tabellas obſignet.*

Quid vis inſane, & quas res agis? improbus urget
Iratis precibus, tu pulſes omne quod obſtat,
Ad Mecænatem memori ſi mente recurras:
Hoc juvat, & melli eſt, non mentiar; at ſimul atras
Ventum eſt Eſquilias, aliena negotia centum
Per caput, & circa ſaliunt latus. Ante ſecundam
Roſcius orabat ſibi adeſſes ad Puteal cras.
De re communi Scribæ magnâ atque novâ te
Orabant hodie meminiſſes, Quinte, reverti. [697]
Imprimat his cura Mecænas ſigna tabellis.

ANNOTATIONES.

29. *Quid vis inſane.* | Ita reluctatur qui ab Horatio feſtinante pulſatus eſt; trudentem retrudit; atque execrationes jaculatur. Quidam *iratas preces* explicant iram hominis adversùs Horatium excandeſcentis, quod ipſius obteſtantis patrocinium aut ſuſcipere detrectet, aut non ſatis acriter aſſumat. Prior interpretatio magis probatur.

31. *Ad Mecænatem memori ſi mente recurras.* | Dum properas adire Mecænatem condicto tempori: vel quod acceptorum beneficiorum memor quotidianis officiis vel ſemel deeſſe metuas.

32. *Hoc juvat & melli eſt, &c.* | Objurgationes ejuſmodi quantumvis invidioſæ me quidem delectant, & quaſi mel dulces videntur, adeò Mecænatis mentio, nomen, & recordatio veneranda mihi ſunt.

At ſimul atras Ventum eſt, &c. | Tertium hoc genus moleſtiarum urbanarum eſt. Cùm verò ad Mecænatis ædes in Eſquiliis ſitas veni, affiliunt importuni plerique ſuæ mihi negotia commendantes: quas amoliri nefas. De Mecænatis ædibus apud Eſquilias, lib. 3. Od. 29. v. 10. & lib. 1. Sat. 8. v. 14. vide ibi annot.

Atras Eſquilias. | De atris curis quidam interpretantur: at meliùs alii de ſepulcreto, quod fuerat olim in Eſquiliis, ut fusè diſſerui ad Epod. 5. v. 100. Epod. 18. v. 6. & lib. 1. Sat. 8.

? 34. *Per caput, & circa ſaliunt latus.* | Undique adoriuntur & circumobſident. Præclara hypotypoſis.

Ante ſecundam. | Maturè, ut tempus habeat de re ſuâ diſſerendi tecum, priuſquam forum aperiatur, ac diſcepſandum ſit in judicio. *Ante ſecundam.* Gall. *à huit heures preciſes du matin, plûtoſt devant qu' apres:* Ang. *At Eight of the Clock in the Morning, rather before than after.* Unâ ſcilicet horâ ante judicia; quæ horâ tertiâ exercebantur.

Exercet vacuos tertia cauſidicos.

Martial. lib. 4. Epigr. 8. ubi & diei varias occupationes pro diverſis horis explicat. Porrò ex alibi annotatis, Lector, intellige illam diei naturalis horam tertiam Romanorum nobis quidem Francis nonam eſſe matutinam. Vide lib. 1. Epiſt. 19. v. 8. & Alex. ab Alex lib. 4. cap. 20.

35. *Sibi adeſſes.* | Quaſi advocatus, adjutor, fautor. Apud Judices actor & patronus rei cauſam dicebat. At aderant præterea quidam advocati, ſuâque præſentiâ vel teſtimonio etiam, ſi opus eſſet, reum adjuvabant.

Ad Puteal. | Ad judicium. *Puteal.* Locus erat in comitio Romæ, ubi jus reddebatur, lib. 1. Epiſt. 19. v. 8. *Forum Putealque Libonis mandabo ſiccis.* Nimirùm in ipſis gradibus, ad lævam Curiæ, ſtatua erat Actii Navii Auguris qui, inſpectante Tarquinio Priſco rege, cotem novaculâ diſciderat. Ibidem porrò cotem illam & novaculam eſſe defoſſam tradunt, ſupraque impoſitum puteal, id eſt, umbellam ſive operculum, quale puteis imponi ſolet. Cic. de Divin. 1. n. 32. Illic etiam fœneratores convenire ſolitos idem teſtatur pro Sextio, n. 18. *Puteali & fœneratorum gregibus inflatus.* Item Perſ. Sat. 4.

Si puteal multa cautus vibice flagellas.
Vide Cæl. Rhodig. lib. 10. cap. 17.

36. *De re communi Scribæ, &c.* | De Scribarum ſe numero fuiſſe oſtendit.

Scribæ. | Gall. *Les Greffiers, ou Secretaires de l'Epargne.* Angl. *Regiſters or Secretaries.* Horum officium erat, acta publica literis mandare, literas publicas ſcribere, &c. Conſtat ſcribas maximæ probitatis à Quæſtoribus allectos. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

38. *Imprimat his cura, &c.* | Alius ita rogat: ô Horati, cura ut Mecænas ſigillo muniat has tabellas: oro te etiam atque etiam.

Signa. | De ſigillo ſive annulo Auguſti intellige. Hunc enim ab eo concreditum Mecænati, diximus ad Epod. 1. v. 3. & conſtat ex Xiphilino ibi cit. Item ex Dione lib. 51.

Dixeris

Dixeris, Experiar: Si vis, pores, addit & inſtat.
Septimus octavo propior jam fugerit annus,
Ex quo Mecænas me cœpit habere ſuorum
In numero; dumtaxat ad hoc, quem tollere rhedâ
Vellet, iter faciens; & cui concredere nugas
Hoc genus: Hora quota eſt? Thrax eſt Gallina Syro par?
Matutina parùm cautos jam frigora mordent:
Et quæ rimoſa benè deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus, ſubjectior in diem & horam
Invidiæ. Noſter ludos ſpectaverat unà,
Luſerat in campo, Fortunæ filius, omnes.
Frigidus à roſtris manat per compita rumor; [698]
Quicumq; obvio eſt, me conſulit: ò bone (nam te
Scire, deos quoniam propius contingis, oportet)
Numquid de Dacis audiſti? Nil equidem. Ut tu
Semper eris deriſor. At omnes Dî exagitent me,
Si quidquam. Quid? militibus promiſſa Triquetra
Prædia Cæſar, an eſt, Italâ tellure daturus?

Quod ſi his *reſpondeam: Tentabo:* eſt qui *reponat & urgeat:* Atqui *potes, ſi libet. Propè finem habet annus ſeptimus, & mox octavus* incipiet, *ex quo* tempore *Mecænas inter familiares me aſcivit, ad id* verò *ſolum, quòd in currum aſſumere placeret quando viam init:* & *cum quo loqueretur futilia ejuſmodi: Quota eſt hora? Gallina Thracius eſt ne par Syro? Incautos jam ſtringit frigus matutinum; & ſimilia quæ committi queant auribus perfluentibus. Exinde* verò *magis ac magis obnoxius invidiæ* fui. Aiunt *plerique: Noſter Fortunæ filius ludos fœlicit: in campo* Martio *certavit cum* Mecænate. Quod ſi *è Roſtris per plateas frigidus rumor diſcurrat, quiſquis occurrerit interrogat me: O bone, an de Dacis aliquid accepiſti? quippè te ſcire oportet, qui ad magnates accedis.* Tum ego: *Nihil certè.* Illi continuò: *Ergone tu ſemper deriſor fueris? Me,* inquam, *diſperdant omnes dii, ſi quidquam* ſcio. *Eoquid?* aiunt, *agros militibus promiſſos an aſſignabit Auguſtus in Sicilia,* an in *Italica regione?*

Joseph. add. in Theocr. Vit. 123.

[698] pè te ſcire oportet, qui ad magnates accedis.

ANNOTATIONES.

39. *Dixeris, Experiar.* | Si huic dixero; Curabo, & experiar, numquid à Mecænate id beneficii queam obtinere tibi, &c. Horatii modeſtiam adverte, Lector, ſuam apud Mecænatem gratiam extenuantis, tametſi apud eum ſummè valere diceretur. Vide & quæ ſequuntur.

40. *Septimus octavo propior.* | Septimus hic annus propè eſt elapſus, & mox octavus agetur, ex quo, &c.

42. *Dumtaxat ad hoc.* | Non ad res graves, ſed ad nugas, ad jocos, atque ad relaxandum animum magnis curis paſſim diſtentum me adhibet Mecænas, inquit noſter, dumtaxat.

44. *Thrax eſt Gallina Syro par.* | An ille gladiator huic par eſt virtute, robore, arte, peritiâ; ille ſecutor huic retiario; ille Thrax huic Mirmilloni? Horum pugnandi rationem diverſamque armaturam fusè explicavi ad Juvenal. Sat. 2. v. 143. & Sat. 8. v. 200.

45. *Matutina parùm cautos,* &c. | Verba hæc innuunt ſcriptam Autumni tempore hanc Satiram.

46. *Et quæ rimoſa,* &c. | Et ſimilia quæ loquaciſſimo cuilibet poſſunt committi atq; homini nullum ſecretum retinenti, ſed paſſim quod audivit in obvios quoſq; ſtatim effundenti, qualis ille apud Terent. de ſeipſo prædicans.

Plenus rimarum ſum: hac atq; illac perfluo.

48. *Noſter ludos ſpectaverat unà,* &c. | Sic de Horatio loquuntur invidi; En ille Fortunæ filius ſimul cum Mecænate ludos ſpectavit, en cum ipſo luſit in campo Martio, de hoc vide lib. 1. Od. 8. Annot.

50. *Roſtris.* | In foro Rom. erant Roſtra, id eſt, ſuggeſtum ante Curiam Hoſtiliam extructum, ornatum verò navium roſtris ab Antiatibus captarum, unde nomen. Tit. Liv. lib. 8. Varro lib. 4. de L. L. Ex eo loco leges ferebantur, & conciones ad populum habebantur, imò & jus dicebatur.

Rumor. | Eſt fama incerta ſine capite, id eſt, ſine autore, *frigidus* vel triſtis, vel levis.

52. *Deos.* | Auguſtum, Mecænatem.

53. *De Dacis.* | Cum his tunc Romani bellum habebant. Vide lib. 2. Od. 20.

55. *Militibus promiſſa prædia.* | Sicut jam aſſignata fuerant poſt Philippenſem victoriam. Vide ſuprà Sat. 2. v. 110. & ſeq. Item Virgil. Eclog. 1.

Triquetra. | Sicilia Trinacris etiam dicitur ob triangularem formam, habetq; in triplici angulo triplex promontorium, Pelorum, Pachynum, Lilybæum, hinc Ovid. Faſt. 4.

Terra tribus ſcopulis vaſtum procurrit in æquor
Trinacris; à poſitu nomen adepta loci.

At affirmantem me nihil ſcire admirantur velut hominem raræ & profundæ taciturnitatis. In iſtis diem perdo infelix, non abſq; deſideriis: ô villa, quando te adibo? ecquando gratam oblivionem vitæ anxiæ capiam ibi, *modò ſcripta veterum* legendo, *modò dormiendo & otiando? ô quando apponetur Faba Pythagoræ affinis, ſimulq; olera condita largo pingui? O noctes & epulæ Deorum*, in *quibus ego & familiares cœnamus ad Larem meum: ac protervas famulos alo cibis libatis.* Ibi *quiſque liber à ſtultis legibus, ad arbitrium exhauris ſcyphos diverſos, ſive capax ingentes ſumit calices, ſive minoribus cupit madeſcere. Tum ſit confabulatio non de aliorum prædiis vel adibus; neque* utrum *Lepos ineptè ſaltet, an non: ſed quod utilius, quodque ignorare ſit nefas, quærimus;*

Jurantem me ſcire nihil, mirantur, ut unum
Scilicet egregii mortalem altique ſilentî.
Perditur hæc inter miſero lux, non ſine votis:
O rus, quando ego te aſpiciam; quandoq; licebit
Nunc veterum libris, nunc ſomno & inertibus horis
Ducere ſollicitæ jucunda oblivia vitæ?
O quando faba Pythagoræ cognata, ſimulque
Uncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo? [699]
O noctes, cœnæque Deûm quibus ipſe meique,
Ante Larem proprium veſcor: vernaſq; procaces
Paſco libatis dapibus, prout cuique libido eſt,
Siccat inæquales calices conviva, ſolutus
Legibus inſanis: ſeu quis capit acria fortis
Pocula, ſeu modicis humeſcit lætiùs. Ergò
Sermo oritur, non de villis domibuſve alienis;
Nec malè nec ne Lepos ſaltet: ſed quod magis ad nos
Pertinet, & neſcire malum eſt, agitamus: Utrumne

ANNOTATIONES.

63. *O quando faba*, &c. | Quando ruri veſcar fabis, oleribus, &c. tranquillam ejuſmodi vitam agreſtem præfero lautis epulis quibuſcunque.

Faba Pythagoræ cognata. | Varia hîc varii comminiſcuntur. Aiunt plerique *fabam Pythagoræ cognatam* dici ironicè quidem & ſatyricè, quaſi homini coævam & conſanguineam; nempè quod ille aſſereret fabam ex eadem origine & eodem tempore cum homine natam; eamq; ſi pixide incluſa ſervetur vel infodiatur, in carnem & ſanguinem converti. Ego nec fabulas nec metempſychoſim afferre huc velim: *cognatam* interpretabor amicam. Fabis enîm aliiſque leguminibus atque oleribus omniq; cibo parabili Pythagoras & Pythagorici libenter veſcebantur: carnibus autem vix aut nunquam frugalitatis quidem & ſanitatis gratiâ, quanquam nonnulli contrarium ſcribunt. Vide Cic. de Divin. 2. n. 119. Diog. Laert. lib. 8. Athen. lib. 4. & 10. Plin. lib. 18. cap. 12. Gell. lib. 4. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 3. lib. 28. cap. 12. lib. 30. cap. 36. Et quæ nos ad Juvenal. Sat. 15. v. 173. ubi de anthropophagis quibuſdam ita ſcribit:

. . . . . *Quid diceret ergò*
Vel quo non fugeret, ſi nunc hæc monſtra videret
Pythagoras, cunctis animalibus abſtinuit qui
Tanquam homine, & ventri indulſit non omne legumen?

Pythagoræ. | Vide lib. 1. Od. 38. Epod. 15. & Sat. 4. hujus lib.

65. *O noctes, cœnæque Deûm.* | O quieti ſomni! ô epulæ tranquillæ & jucundæ, quantumvis ſobriæ & frugales, certè nectari & ambroſiæ deorum æquiparandæ! vel *noctes* dicit Poëta, quod olim in multam noctem producerent cœnam, ut alibi notavimus.

66. *Ante Larem proprium.* | Religiosè Diis domeſticis libans, & primitias offerens ruſticarum dapum; ac poſteà è *libatis dapibus* hilariter cum familiaribus & ſervis cœnans. Vide lib. 1. Od. 12.

Vernæ. | Sic vocantur qui ex ancillis nati ſunt verno tempore. Feſtus, *procaces*, à procando, ſive poſcendo.

69. *Legibus inſanis.* | De his conviviorum legibus vide lib. 2. Od. 7. annot.

Seu quis ſapit acria fortis Pocula. | Plin. lib. 14. cap. 22. refert *Ciceronem Marci filium binos congios ſimul haurire ſolitum*, atque ebrietatis mala eleganter deſcribit. Vide Macrob. Saturn. 2. cap. ultimo. Gell. lib. 15. cap. 2.

70. *Humeſcit.* | Al. *nveſcit*, lib. 4. Od. 5. in fine, *nvidi*, id eſt, bene poti, madidi ac pleni vino.

71. *Non de villis domibuſve alienis.* | De his invidi & avari ſermocinantur: ut deliciarum ſectatorès & voluptuarii de ſaltatoribus & ſcurris.

72. *Lepos.* | Auguſti ſcurra, archimimus, egregius ſaltator, Lepos dictus, à molli, ſcita, & lepidâ ſaltandi ratione.

Quod magis ad nos Pertinet, &c. | De aptis convivio ſermonibus, Gell. lib. 13. cap. 11. &c.

Divi-

Divitiis homines, an ſint virtute beati? 74
Quidve ad amicitias, uſus, rectumne trahat
nos? [700]
Et quæ ſit natura boni, ſummumque quid ejus?
Cervius hæc inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas. Nam ſi quis laudat Arellî
Sollicitas ignarus opes, ſic incipit: Olim
Ruſticus urbanū murem mus paupere fertur 80
Accepiſſe cavo, veterem vetus hoſpes amicum;
Aſper, & attentus quæſitis, ut tamen arctum
Solveret hoſpitiis animum. Quid multa? neq; illi
Sepoſiti ciceris nec longæ invidit avenæ,
Aridum & ore ferens acinum, ſemeſaque lardi 85
Fruſta dedit; cupiens variâ faſtidia cœnâ
Vincere tangentis malè ſingula dente ſuperbo:
Cùm pater ipſe domûs paleâ porrectꝰ in hornâ [701]
Eſſet ador loliumq;, dapis meliora relinquens. (ce,
Tandem urbanꝰ ad hunc, quid te juvat, inquit, ami-
Prærupti nemoris patientem vivere dorſo? 91
Vis tu homines urbemque feris præponere ſilvis?
Carpe viam, mihi crede comes: terreſtria quando
Mortales animas vivunt ſortita, neque ulla eſt
Aut magno aut parvo lethi fuga; quo, bone, circa
Dum licet, in rebus jucundis vive beatus: 96
Vive memor, quàm ſis ævi brevis. Hæc ubi dicta

an opibus homines, an virtute felices exiſtant: utrum nos ad amicitias impellat, utilitas an honeſtum: item quid ſit bonum, & qua ejus perfectio? Interea Cervius vicinus aniles fabulas ad propoſitum narrat. Etenim ſi quis imperitus laudat auxias Arellii divitias, ita exorditur. Quondam mus agreſtis urbanum murem cavernula dicitur excepiſſe, vetus hoſpes veterem amicum; durus, & ſtudioſus rerum congeſtarum; *ita tamen ut animum reſtrictum laxaret hoſpitum gratiâ. Quid plura? Nec parce, dedit è congeſto cicere, nec ex avenâ oblongâ: ore portans acinum deſiccatum, & ſemeſa lardi fruſtula obtulit, optans multiplici dape vincere nauſeam faſtidioſe ſingula delibantis ſuperbo dente; dum ipſe adium dominus in ſtramine jacens ederet frumentum ac zizaniam, cibis optimis abſtinens. Denique urbanus hunc ſic allocutus eſt: Amice, quorſum arumnoſus degis ad latus montis ardui? viſne homines & urbem præferre ſilvis deſertis? Mihi auſculta, iter mecum ingredere; quandoquidem animantia ſuper terram vitam agunt mirti obnoxiam, nec effugiendi ratio eſt ſive parvo ſive magno. Quocirca, O bone, quamdiu potes, rebus fruere jucundis, recordatus quàm brevi* tempore *ſis victurus.*

ANNOTATIONES.

75. *Uſus, rectumne.*] Alii quippè ſentiebant amicitias propter utilitatem colendas: Alii propter virtutem. Vide Cic. Lælium ubi: *Solem*, inquit, *è mundo tollere videntur qui amicitiam è vitâ tollunt. . . . . Amicitia tantas opportunitates habet, quantas vix quo dicere, &c.*

Rectumne.] Cic. mox cit. *Virtus amicitiam & gignit & continet. . . . . Virtutum amicitia adjutrix à natura data eſt.* Et in fine ejuſdem lib. *Vos hortor, ut ita virtutem locetis, ſine qua amicitia eſſe non poteſt; ut, eâ exceptâ, nihil amicitiâ præſtabilius eſſe putetis.*

76. *Summumque quid ejus?*] In quo conſiſtat ſummum bonum, hoc enim in voluptate alii, alii in virtute reponebant. Vide Cicer. de finib. Tuſc. Quæſt. &c.

78. *Ex re fabellas.*] Sunt fabulæ ad perſuadendum valdè commodæ & efficaces, ſi appoſitè adhibeantur. Hinc ſacri etiam codices proverbiis & parabolis inſperſi ſunt. Hiſque perſæpè uſus eſt Chriſtus Dominus, veritas Dei & Sapientia. *Ut quod per ſimplex præceptum teneri ab auditoribus non poteſt, per ſimilitudinem & exempla teneatur*; S. Hieronym. lib. 3. Comment. in Matth.

Arellî] Arellius famosè avarus: contra ſtultam ejus de opibus opinionem Cervius affert aptè exemplum & apologum ruſtici muris & urbani.

83. *Hoſpitiis.*] Hoſpitibus amicè excipiendis.

84. *Nec longæ invidit avenæ.*] Helleniſmus.

86. *Variâ cœnâ.*] *Dubiam cœnam* dixit ſuprà Sat. 2. v. 77.

88. *Horna.*] Novæ, hujus anni, l. 3. Od. 23. v. 3.

89. *Ador.*] Frumenti genus, ab edendo appellatum; vel, quod aduratur, ut è toſto fiat mola ſalſa ad ſacrificia utilis, Feſtus. Alii aliter.

93. *Terreſtria quando, &c.*] Vel ex perſonâ murium aliorumque brutorum; vel ex perſonâ atheorum, hoc dicit Poëta.

97. *Vive memor quam ſis brevis avi.*] Eamdem hanc orationem tribuit Herculi Euripides in Alceſtide, ut benè obſervavit Muretus.

Agre-

Sermonibus illis excitatus ruſticus profilit alacer è domicilio. Hinc uterque viam inſtitutam decurrunt, cupientes noctu ſubire civitatis pomœrium. Et jam nox attigerat medium cœli locum, quando pedem ambo inferunt in ades opulentas, ubi ſtragula fulgebat purpurea ſuper thoros eburneos, & plurimæ dapes reſtabant è lauto convivio, quæ heri procul fuerant in ſportulis congeſtæ. Poſtquam igitur ruſticum ſtatuit in ſtragulâ pretioſâ recumbentem, vultu expeditus hoſpes circumcurſat, cibos cibis accumulat, & inſtar famuli miniſtrat ſedulus, præguſtans quicquid apportat. Ille quietus lætatur mutatâ conditione, hilaremq; ſe convivam exhibet faventi fortunæ; quando magnus repentè forium ſtrepitus theris ambos expulit. Mox trepidi cœperunt fugere per omne cubiculum: gravius autem expaveſcere quaſi movibundi, cùm ades amplæ inſonuerunt magnis canibus. Tunc agreſtis dixit: Nequaquam me juvat vita iſta: eique nuntium remitto, me nemus & cavernula à periculis libera conſolabuntur exiguo legumine.

Agreſtem pepulere; domo levis exilit. Inde
Ambo propoſitum peragunt iter; urbis aventes
Mœnia nocturni ſubrepere. Jamque tenebat
Nox medium cœli ſpatium, cùm ponit uterque
In locuplete domo veſtigia; rubro ubi cocco
Tincta ſuper lectos canderet veſtis eburnos,
Multaque de magnâ ſupereſſent fercula cœnâ,
Quæ procul extructis inerant heſterna caniſtris.
Ergò ubi purpureâ porrectum in veſte locavit
Agreſtem, veluti ſuccinctus curſitat hoſpes;
Continuatq; dapes: nec non vernàliter ipſis [702]
Fungitur officiis, prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutatâ ſorte, boniſque
Rebus agit lætum convivam: cum ſubito ingens
Valvarum ſtrepitus lectis excuſſit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave magiſque
Exanimes trepidare, ſimul domus alta Moloſſis
Perſonuit canibus. Tum ruſticus, Haud mihi vitâ
Eſt opus hac, ait, & valeas, me ſilva, cavuſque
Tutus ab inſidiis tenui ſolabitur ervo.

ANNOTATIONES.

104. *Fercula.* | A ferendo vocantur ſic vaſa eduliorum, & per Synecd. ipſa edulia, *&c.*

108. *Vernaliter.* | Al. *Verniliter*, more ſervorum prælambens dapes quas affert.

114. *Moloſſis* | Ingentibus canibus è Moloſſiâ regione Epiri. Apud Moloſſos Epiri populos erant venatici generoſiſſimi.

117. *Ervo.* | Quovis legumine. Synecd. *Ervum*, Græcis ὄροβος, Gall. *Ers*, Angl. Vetches or tares. Legumen eſt piſis affine, ſaginandis armentis utile. Columel. Plin. Virg. Eccl. 3. v. 100. ejus meminit, ſi fides quibuſdam veteribus membranis. Nam aliæ habent *arvo*, aliæ, *ervo*.

SATIRA VII.

Inducitur ſervus, pro libertate Saturnalium, heri vitia taxans & carpens.

DAVUS. *Jam diu eſt quod te audio, atque avens tibi*

JAM dudum auſculto, & cupiens tibi dicere ſervus [703]

ANNOTATIONES.

1. *Jam dudum auſculto.* | Suum ipſe ſervum vitia ſibi obſicientem ita inducit Horatius, ut quilibet vitioſus à ſervo ſuo pariter reprehendi ſe juſtè quidem putet & ſentiat. Porrò ſententiam hanc aſſerit; ſolum ſapientem eſſe liberum; quam tractat Cicero Parad. 5. & Perſ. Sat. 5.

Auſculto. | Ad omne obſequium paratus aſto.

Pauca

Pauca, reformido. Davuſne? Ita, Davus amicum
Mancipium domino, & frugi, quod ſit ſatis: hoc eſt,
Ut vitale putes. Age, libertate Decembri
(Quando ita majores voluerunt) utere: narra. 5
Pars hominum vitiis gaudet conſtanter, & urget
Propoſitum: pars multa natat; modò recta ca-
peſſens; [764]
Interdum pravis obnoxia. Sæpe notatus
Cum tribus annellis, modò læva Priſcus inani,
Vixit inæqualis, clavum ut muraret in horas: 10
Ædibus ex magnis ſubito ſe conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honeſtè:
Jam mœchus Romæ, jam mallet doctus Athenis

pauca loqui, ego famulus timeo. HORAT. *Nunquid Davus?* DAV. *Etiam, Davus hoc ſervus fidelis, ac frugalis abunde: id eſt, ut vitâ dignum exiſtimes.* HOR. *Age, fruere licentia menſis Decembris, quandoquidem ita ſanxerunt majores noſtri, loquare.* DAV. *Plerique hominum obſtinatè vitiis delectantur, & perſeverant in pravis moribus. Alii multi fluctuant, nunc virtutem ſequentes, alias vitiis obſequentes.* Sic *Priſcus frequenter viſus eſt cum tribus annulis: paulò verò poſt ſiniſtra vacuâ diverſus vixit*; adeò *ut veſtem mutaret horis ſingulis*: *exiens* autem *ſuperba è baſilica repentè migraret* illuc, *unde vix decenter egrederetur libertinus nitidulus. Modò Roma adulter, modò Athenis eruditus degere cuperet*:

ANNOTATIONES.

2. *Davuſne.* | Ipſene *Davus* hæc loquitur?

4. *Ut vitale putes.* | Habebant domini in ſervos jus vitæ ac necis. Davus ait, pro ſedulâ & diuturnâ ſervitute videri ſibi meruiſſe apud herum ut vivat. Alii alias interpretationes afferunt, at meo judicio longè petitas. Quidam volunt Davum ſignificare ſe mediocriter bonæ eſſe indolis, quod contrà rarò ſint longævi qui indole ſunt eximia: Seneca controv. 1. *tam immaturè magnum ingenium non eſſe vitale.* Alii ſic: Davus oſtendit ſe in victu moderatum ac temperantem diutiùs eſſe victurum, contra morem ſervorum, quos edacitas brevi conficit.

Libertate Decembri utere. | Die liberè quicquid volueris, ſiquidem hoc tibi dant Saturnalia. Ea nempè 14. Cal. Jan. celebrabantur, in honorem Saturni, & monumentum aurei ſub ejus regno ſeculi, quo tempore cuncti æquales erant tam ſervi quàm ingenui. Macrob. lib. 1. cap. 10. *Saturnalia uno die ſolita peragi: poſt in triduum propagata, adjectis à Cæſare huic menſi diebus: deinde ex edicto Auguſti quo trium dierum ferim Saturnalibus addixit . . . . . ſed Sigillariorum adjecta celebritas in ſeptem dies diſcurſum publicum & latitiam religionis extendit.* Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 22. *Saturni feſtis diebus ſervos ingenuorum miniſteria occupare, pileos ſumere, & à liberis nullo diſcrimine differre, ſtipeſque invicem dare, & munera miſſitare, ſervatum eſt. Regna quoque ſortiri inter æquales, & tanquam reges imperitare, magiſtratus purpuram induere, reliquos in veſte candidâ diem concelebrare. Qui etiam mos Græcis & exteris communis fuit. Namque apud Babylonios Sacra appellantur feſta, quibus dies quinque imperabant ſervi dominis: eorumque unus ſolâ ſumptâ dominabatur, &c.* Vide Suprà Sat. 3.

7. *Natat.* | Inſtabilis eſt: ſicut natantes modò contra flumen, modò currente feruntur amne.

9. *Cum tribus annellis.* | Plures annulos geſtare luxuriosum habebatur.

Priſcus. | Hic orator fuiſſe dicitur, Senatorii quidem vel certè Equeſtris ordinis.

Læva inani. | Sine ullo annulo, quod egeſtatis ſignum. In lævâ, utpote minùs actuosâ, annuli geſtantur. Macrob. lib. 7. cap. 13. *Annulum in digito, qui minimo vicinus eſt, quem etiam medicinalem vocant, & manu præcipuè ſiniſtrâ geſtandum eſſe.* Gell. lib. 10. cap. 10. *Reperium eſt nervum quemdam tenuiſſimum ab eo digito ad cor hominis pervenire.* Hinc tali honore eum digitum placuit decorari. Vide Plin. lib. 33. cap. 1. Ubi de origine & jure annulorum aureorum. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 9. &c.

10. *Inæqualis.* | Sibi parùm conſtans.

Clavum. | Modò latum, modò anguſtum ſumens. De eâ veſte præclara, lib. 1. Sat. 5. v. 36.

11. *Ædibus ex magnis.* | E ſuperbo domicilio in vile & abjectum migraret.

13. *Jam mœchus Roma.* | Salſus in Romanorum impudicitiam ſarcaſmus.

Jam mallet doctus Athenis Vivere. | Modò otioſum & luxuriosum præferens vitæ genus, modò ſtudia literarum & honeſtos doctrinæ ac Philoſophiæ labores.

Athenis. | Ubi fons omnium doctrinarum: Cic. de Orat. ubi artium exquiſitarum officina: ubi præcipuè coluntur ea myſteria, quibus ex agreſti immanique vitâ exculti ad humanitatem & eruditionem mitigati ſumus. Id de Leg. 4. ubi tanta auctoritas, ut de ejus urbis poſſeſſione inter deos certamen fuerit; ut jam fractum propè ac debilitatum Græciæ nomen hujus urbis laude nitatur, Id. Orat. n. 25.

Vivere;

certè natus infestis omnibus Vertumnis. Contrà *Volanerius sannio, quando justâ chiragra illi fregit digitos,* hominem *quotidianâ mercede conductum aluit, qui taxillos pro se colligeret ac immitteret in alveolum; quanto magis constans in parvis, tanto minus infelix quam prior iste, qui nunc intento, nunc laxato fune luctantur.* HORAT. *An non hodie declarabis, furcifer, quo spectent illa adeò inepta?* DAV. *Dico, ad temetipsum.* HOR. *Ecquâ ratione, ô nequam?* DAV. *Extollis conditionem & instituta prisci populi; nunc ipse fortiter abnuas, si numen aliquod ad ea te redigat: sive quod non firmiter tentes melius esse id quod asseris: sive quod non constanter virtutem propugnas; atque hasitas, frustrà exoptans pedem luto extrahere.* Cùm *Romæ* versaris, *cupis rure* degere, *cùm ruri degis, remotam urbem laudas inconstans. Si à nemine invitatus es ad cœnam, extollis olera tranquilla: & quasi pergas coactus, sic te beatum pradicas; atque gratularis* tibi,

Vivere; Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis,
Scurra Volanerius, postquam illi justa chiragra [705]
Contudit articulos; qui pro se tolleret, atque 16
Mitteret in phimum talos, mercede diurnâ
Conductum pavit; quanto constantior idem
In vitiis; tanto lævius miser ac prior ille,
Qui jam contento, jam laxo fune laborat. 20
Non dices hodie, quorsum hæc tam putida tendunt,
Furcifer? Ad te, inquam. Quo pacto, pessime? Laudas
Fortunam & mores antiquæ plebis, & idem
Si quis ad illa Deus subito te agat, usq; recuses:
Aut quia non sentis, quod clamas, rectius esse; 25
Aut quia non firmus rectum defendis; & hæres,
Nequicquam cœno cupiens evellere plantam. [706]
Romæ rus optas, absentem rusticus urbem
Tollis ad astra levis, si nusquam es fortè vocatus
Ad cœnam; laudas securum olus, at velut usquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amesque, 31

ANNOTATIONES.

14. *Vertumnis.* | Vertumnus Deus anno vertendo præsidens, multiformis erat; & variè pingebatur, & variis colebatur locis tum in urbe tum in municipiis, modò fossor, modò arator, seminator, plantator, messor. Hinc Plurali numero Vertumni appellantur. Aiunt etiam sensus & cogitationes hominum ab eo verti. Undè iratis Vertumnis dicitur natus, quisquis semper incertus & inconstans aliis aliisque affectibus agitatur. Tibul.

Talis in æthario felix Vertumnus Olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

15. *Chiragra.* | Vel metri causâ licenter & contra etymon primam corripit syllabam, vel Poëta scripsit *cheragra*, ut volunt quidam, ὑ ἀγεὰ τῆς χειρὸς, Poëticè χειρὸς. *Justa*, digna luxuriæ pœna. Pers. Sat. 5. v. 58.

. . . . . *Sed cùm lapidosa chiragra*
Fregerit articulos.

Scilicet morbus ille articularis manûs ac digitorum usum præpedit, non secus ac si fracti & contusi essent articuli manuum.

16. *Qui pro se tolleret.* | Cùm aliis semper ludere consuevisset, interclusâ manus suas movendi facultate, alienâ manu talos colligebat, movebat, jactabat.

17. *Phimum.* | Vasculum ligneum, corneum, eburneum, oris angusti, è quo tali anteà agitati effunduntur in alveum seu tabulam. *Fritillum* vocant Juvenalis & Seneca, *orcam* Persius, *turriculam* Martialis, *pyrgum* (quæ vox Græca turriculam designat) alii, & hic Horatius, ut placet multis hisque doctissimis. Gall. *Cornet à dez.* Angl. the Dice-box.

Jul. Pol. lib. 10. cap. 31. phimum, φῖμον, numerat inter aleatoris instrumenta: item Æschines in Timarch. apud Suidam.

20. *Qui jam contento.* | Metaphorica dictio. Velut priscus modò parcus admodùm & frugalis, modò laxus, magnificus, luxuriosus; utrinque nimius & vitio laborans.

21. *Putida.* | Auditu ingrata, translatio à naribus ad aures.

22. *Furcifer.* | Servus hoc probro incessebatur, cùm ob delictum quodpiam levius, appensam collo furcam cogebatur ferre, ignominiæ causâ.

23. *Mores antiquæ plebis.* | Probos nimirùm & castos. Nam subinde vitia sensim glisscere visa sunt.

27. *Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.* | Frustrà cupiens è gurgite vitiorum emergere.

30. *Laudas securum olus.* | Tranquillam domi cœnam è cibo parabili laudas & præfers quibuslibet lautis & opimis apud alios epulis, ad quas invitatus fueris.

31. *Velut usquam Vinctus eas.* | Videri vis ad alienam ire cœnam velut coactus, vinctus,

Quod

Quod nuſquam tibi ſit potandum. Juſſerit ad ſe
Mecænas ſerum ſub lumina prima venire
Convivam, nemon' oleum feret ocyùs ? Ecquis
Audit ? cum magno blateras clamore, furiſque.
Milvius & ſcurræ, tibi non referenda precati,
Diſcedunt. Etenim fateor me, dixerit ille,
Duci ventre levem, naſum nidore ſupinor :
Imbecillus, iners, ſi quid vis, adde popino.
Tu cùm ſis quod ego, & fortaſſis nequior, ultrò
Inſectere velut melior, verbiſque decoris
Obvolvas vitium ? Quid, ſi me ſtultior ipſo [707]
Quingentis empto drachmis deprenderis ? auſer
Mè vultu terrere : manum ſtomachumque teneto,
Dum quæ Criſpini docuit me janitor, edo.
Te conjux aliena capit, meretricula Davum :
Peccat uter noſtrum cruce dignius ? acris ubi me
Natura incendit ; ſub clara nuda lacerna
Quæcunque excepit turgentis verba caudæ,
Clunibus aut agitavit equum laſciva ſupinum,
Dimittit, neque famoſum, neque follicitum, ne
Ditior aut formæ melioris, mejat eodem.
Tu, cum projectis inſignibus, annulo equeſtri,

quod apud nullum cœnare contingat. Verùm *ſi Mecænas vocet* te *cœnatum apud ſe veſperi ad primas candelas ; horrendum vociferaris furibundus : Nulluſne afferet unguenta citius ? quiſnam auſcultat ?* Tum verò *Milvius & paraſiti abeunt, tibi imprecati minimè narranda. At dicet aliquis me ventri obnoxium eſſe, naſum tollere ſupinum ad nidores ; ignavum, ſegnem* eſſe, *adde etiam, popinarum ſectatorem, ſi lubet : non inficiabor. Tu* verò *cùm ſis* ſervus, *ut ego, & fortaſſe pejor ; cur me ſponte reprehendis quaſi præſtantior ? Quare præclaris ſermonibus tegis* quod *pravum habes ? Quid ſi tu agnoſceris inſanior me,* quem *emiſti drachmis quingentis ? Deſine vultu terrorem mihi facere : coerce manum atque iram, dum loquor ea quæ didici à Criſpini janitore. Tu ſectaris uxorem alterius, Davus meretricem. Uter noſtrum cruce dignior peccat ? Cùm me ardens libido inflammat,* . . . . . ab ea *diſcedo nec infamis nec anxius, ne opulentior vel pulcrior, eâdem potiatur. Tu* verò *quando exutis ornamentis, annulo equeſtri,*

ANNOTATIONES.

invitus : ac felicem te dicis quod nemo te vocarit. Verùm te diſſimulas.

33. *Serum ſub lumina prima.* | Serò quidem cœnabant magnates pluribus negotiis occupati : at alii vulgò circa tertiam aut quartam horam pomeridianam. Martial. lib. 4. Epig. 8.

Imperat extructos frangere nona toros.

34. *Nemon' oleum feret ocyùs,* &c. | Clamitas moræ impatiens, & mirum quantum properans ire illuc benè lotus benè unctus. Sic nimirùm veteres ad cœnam invitati pergebant, unguentis odoriferis perfuſi.

35. *Furiſque.* | Alii leg. *fugiſque,* id eſt, cum magna feſtinatione domo abis, & ad Mecænatis cœnam curris.

36. *Milvius & ſcurræ,* &c. | Paraſiti & ſcurræ apud te cœnâ ſperatâ fraudati diras in te jactant, imprecantur tibi mala omnia diſcedentes.

38. *Naſum nidore ſupinor.* | Elatum habeo naſum ad captandos odores obſoniorum ; tanquam ventris & gulæ mancipium cœnas venor.

43. *Quingentis empto drachmis.* | Gall. *acheté cinquante écus.* Angl. *That coſt you but Fifty Crowns.* Siquidem drachma Attica ſex aſſes, ſive ſolidos noſtræ monetæ continebat.

Me ſtultior deprenderis. | Ego enim vitia mea ipſe agnoſco & fateor : tu verò tua celas & vano decore tegis : & hinc aliis tibique etiam bonus videri gaudes, ſtulté.

44. *Manum ſtomachumque teneto.* | Ne minas, ne verbera mihi intentes, dum tibi vera loquor.

45. *Dum quæ Criſpini docuit me janitor, edo.* | Doctum ſe ſervus à ſervo Philoſophi aptè dicit. Certè à Magiſtris publicis documenta quædam ſervi eorum captabant, ſeu domi, ſeu cuſtodientes januam Scholarum in quibus docebant, audire nempè multa atque utiliter excipere poterant, ſi paulùm ingenioſi eſſent. De *Criſpino* Stoicam ſectam amplexo, lib. 1. Sat. 1. & 3.

46. *Te conjux aliena capit.* | Adulteriorum ſectator quilibet hic arguitur, non ipſe Horatius : qui ab iis abhorrebat, lib. 1. Sat. 2.

53. *Tu cum projectis inſignibus.* | Depoſita toga, exuto anguſto clavo, equeſtrique annulo & dignitate, quibus ab Auguſto es inſignitus : ſervilem autem indutus habitum, ne agnoſcaris : jam non videris eques Romanus, ſed vilis ſervus. Vide Gell. lib. 13. cap. 20.

Roma-

& Romanâ veſte, è Judice mutaris in vilem ſervum, cucullo obvolvente caput unguentis delibutum, an *non es quod fingis? pavidus* quidem *intromitteris, & corpore concuteris, metu adverſus cupiditates luctante.* Age vero, *quid intereſt, virgis cadi, & gladio interfici?* an *pergas addictus; an infami incluſus arcâ*, in *quam te compegit* ancilla *flagitii hera particeps, genibus tangas caput inflexum?* Dic porrò *ſi vir matrona delinquentis jus habet adverſus utrumque, an non aquius contra adulterum? Certè femina hac ſuum non mutat habitum, vel locum;* * * * *quoniam te metuit, nec amantì fidit, ſponte feres patibulum, atque huic furioſo addices cuncta bona, vitam, corpus, exiſtimationem.* Quod ſi incolumis *evadas*, deinceps *fortè verebaris, & eruditus evitabis?* Imò verò *inquires rurſum timendi perundique occaſiones. O multis modis mancipatus! Ecqua fera vinculis fractis improbe ſe religat, ſi quando evaſit?* Atenim *non ſum adulter, inquis. Nec ego certè fur.*

Romanoque habitu, prodis ex Judice Damæ
Turpis, odoratum caput obſcurante lacernâ; 55
Non es quod ſimulas? metuens induceris, atque [708]
Altercante libidinibus tremis oſſa pavore.
Quid refert, uri virgis, ferroque necari?
Auctoratus eas, an turpi clauſus in arcâ,
Quò te demiſit peccati conſcia herilis, 60
Contractum genibus tangas caput? Eſtne marito
Matronæ peccantis in ambos juſta poteſtas?
In corruptorem vel juſtior. Illa tamen ſe
Non habitu mutatve loco, peccatve ſuperne
Cùm te formidet mulier, neq; credat amanti. 65
Ibis ſub furca prudens, dominoque furenti
Committes rem omnem, & vitam & cum corpore famam.
Evâſti? credo metues, doctuſque cavebis.
Quæres quando iterùm paveas, iterùmque perire
Poſſis. O toties ſervus! Quæ bellua ruptis [709]
Cùm ſemel effugit, reddit ſe prava catenis? 71
Non ſum mœchus, ais. Neque ego, Hercule, fur, ubi vaſa

ANNOTATIONES.

54. *Ex Judice.* | Certarum rerum cognitio & judicium ad equites Rom. pertinebat, ſive quod eligebantur Judices tam ex Equeſtri quàm ex Senatorio ordine.

55. *Lacernâ.* | Pallio caput etiam adverſus imbres protegente. *Cucullam* vocat Juvenalis, Sat. 3, 6. & 8. Gall. *une cape.* Angl. a Coul.

56. *Metuens induceris.* | In domum mœchæ induceris metuens pericula, de quibus, lib. 2. Sat. 2.

58. *Quid refert, uri virgis, &c.* | Gladiatores emens has illis conditiones proponebat, flammis uri, virgis cædi & ſecuri, ferro necari: quas cùm accepiſſent certo quidem pretio, auctorati dicebantur, ſeu obligati & obſtricti ad quidlibet perpetiendum. Senſus eſt. Tu ſervili metu continuò preſſus, ſervili auctoramento quaſi addictus, an non verè ſervus es? nihil certè intereſt gladiatorem inter & adulterum. Gladiator virgis cædendum ferroque necandum ſe addicit: tu pariter cum adulteria committis. Quid enim cum timens adulteræ maritum in arcâ recluderis?

61. *Eſtne marito Matronæ, &c.* | Olim adulterum in adulterio deprehenſum marito licebat occidere, ſimul & adulteram. Lex ſubinde Julia de adulteris, nonnihil immutavit, atque flagitiorum ejuſmodi cognitionem ad certos Judices referri juſſit. Vide Annot. lib. 1. Sat. 2.

64. *Non habitu mutatve loco.* | Adultera non egreditur domo ſuâ, non inſignia deponit, ut tu: proindeque longè pejus illâ facis, juſtiorque pœna te ſequitur.

66. *Ibis ſub furcam prudens.* | Sponte ſubis ſervilem ignominiam & pœnam.

Dominoque furenti, &c. | Vel irato & ultionem anhelanti marito, vel affectui vehementi cuilibet tibi tyrannicè dominanti paratus es addicere bona, famam, vitam.

68. *Evâſti? credo metues, &c.* | Ironicè. Quod ſi è vitæ periculo emergas, fortè cautus deinceps ſimile diſcrimen longè fugies. Imò verò quæres ſemper novas mœchandi totieſque periclitandi occaſiones: adeò mancipatus es tyrannidi vitiorum.

70. *Quæ bellua ruptis, &c.* | Hunc Horatii locum imitatus eſt Perſius, Sat. 5. v. 158. & ſeq.

72. *Non ſum mœchus, ais, &c.* | Si tu non es mœchus, eò quòd apertè non ſectaris matronas; nec ego fur ſum qui argentea vaſa quælibet obvia metu pœnæ non ſurripio palàm. Verùm ſi periculi formido removeatur, jam ego fu-rabor, & tu mœchaberis: & vitioſæ indoli

Præcereo

Prætereo ſapiens argentea. Tolle periclum,
Jam vaga proſiliet frenis natura remotis. 74
Tune mihi dominus, rerum imperiis hominumq;
Tot tantiſq; minor? quem ter vindicta quaterque
Impoſita haud unquam miſerâ formidine privet?
Adde ſuprà dictis, quod non levius valeat. Nam
Sive vicarius eſt qui ſervo paret, uti mos 79
Veſter ait, ſeu conſervo; tibi quid ſum ego? nempè
Tu mihi qui imperitas, aliis ſervis miſer, atque
Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.
Quiſnam igitur liber? Sapiens: ſibi qui imperioſus. [710]
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent,
Reſponſare cupidinibus, contemnere honores 85
Fortis, & in ſeipſo totus teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per læve morari:
In quem manca ruit ſemper fortuna. Poteſne
Ex his, ut proprium, quid noſcere? Quinq; talenta
Poſcit te mulier, vexat, foribuſque repulſum 90
Perfundit gelidâ, rurſùs vocat. Eripe turpi
Colla jugo. Liber, liber ſum, dic age. Non quis,

quando argentea vaſa cautus tranſeo. Auſer verò periculum; ſtatim indoles ſoluta erumpet ſublatis frenis. Quæ cùm ita ſint, an meus es herus, tu ſubditus dominatui tot rerum atque hominum: quem virga Prætoris ter aut quater incuſſa non unquam liberat moleſto metu? His adjunge quod non minoris momenti ſit. Etenim ſeu vicarius eſt qui ſervo obedit, ſicut inſtitutum veſtrum docet, ſive conſervus, quid ego ſum erga te? Scilicet ipſe qui mihi dominaris, aliis obtemperas miſer, ac moveris, perinde ac lignea effigies viribus non propriis. HORAT. *Ergò quiſnam liber?* DAV. *Sapiens, qui ſibi dominatur: quem nec egeſtas, nec mors, nec catena territant; qui valet repugnare cupiditatibus, & ſpernere dignitates, atque eſt in ſemet omninò æqualis & globoſus, ut nihil externi queat retardare per expolitum: quem fortuna impetit ſemper debilis. An potes aliquid ex iſtis velut tuum obſervare? fœmina talenta quinque à te exigit, urget, domo ejicit, aquâ aſpergit, iterùm accerſit. Exime cervicem infami ſervitute. Heus dic: Liber, liber ſum.* Atqui *non valet,*

ANNOTATIONES.

ambo ſerviemus. Ergò tu perinde ſervus ac ego. Huc pertinet quod Stoici plus animum peccandi ſpectabant quàm factum.

75. *Rerum imperiis hominumque Tot tantiſq; minor?* | Obnoxius libidini, timori, ambitioni, &c. quâ è ſervitute Prætor eximere te non valet.

76. *Vindicta.* | Tribus modis à ſervitute vindicabatur & in libertatem aſſerebatur ſervus. 1. Cenſu. 2. Teſtamentò. 3. Vindicta; nempè cùm virga capiti ſervi ter incuſſâ ritè manumittebat ſervum Prætor. Vide Perſ. Sat. 5. v. 81. ubi ſic habet:

Vindictâ poſtquàm meus à Prætore receſſi.

77. *Haud unquam miſerâ formidine privet.* | Corporis quidem dabit libertatem, at animi nequaquam.

79. *Vicarius.* | Inter ſervos erat unus præcipuus, ut plurimùm atrienſis, quibuſdam diſpenſator dictus. Hic aliis ſervis diſtribuebat ex more dimenſum cibum aut frumentum, habebatque in eos quandam auctoritatem. Reliqui ſervi dicebantur vicarii, ſeu conſervi: communem etenim habebant dominum.

82. *Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.* | Tu qui meus es dominus, affectuum ac vitiorum ſervus es, atq; ab eis duceris, perinde ac imaguncula lignea certis nervis & fidiculis motæ, per ſe videntur moveri, caput, brachia, pedes agitare, oculos etiam torquere, &c. Geſſ. lib. 14. cap. 1. *Nihil arbitratu ſuo faciunt,* inquit, *ſed ludicra νευρόσπαστα eſſe videntur, id eſt, nervis moventia.*

86. *Totus teres atque rotundus.* | Tam lævis, politus, æquabilis, ut quaſi perfectus globus facilè moveatur, nihilque aſperum anfractumve habeat quo retineri ac retardari queat, aut invitus impelli vi quadam externa. Perſ. Sat. 1. v. 64.

Ut per lævе ſeveros
Effundat junctura ungues.

88. *In quem manca ruit ſemper fortuna.* | Sicut affectibus non ſervit, ita nec fortunæ: & quemadmodum irruentium vitiorum, ſic & fortunæ impetum frangit.

91. *Perfundit gelidâ.* | Mulierum ea eſt improbitas. De quâ Perſ. Sat. 5.

Soleâ puer objurgabar rubrâ.

92. *Eripe turpi Colla jugo.* | Si tu liber es, age, te liberum oſtende: ſpernentem te meretriculam ſperne & deſere. Atqui non vales

Urgeç

quippe animum premit herus gravis : acresque ſtimulos ſubdit fatigato, & reluctantem exagitat. Verùm enimverò quando ſtupens miraris tabellam à Pauſiâ pictam, quâ ratione levius delinques quàm ego cùm attentus contemplor pugnas Fulvii, Rutubæ, & Placideiani, rubricâ vel carbone delineatas, intento poplite altero, *quaſi reipſa viri decertent, moveant arma, impetant, declinent ?* Nempè *Davus iners & parvus* habebitur : *tu verò ſelers & peritus cognitor rerum antiquarum prædicaberis. Si trahor* odore *placenta calida,* homo *nihili ſum,* at *tibi magna virtus & mens temnit lautas dapes. Quare* verò *damnoſius mihi eſt obtemperare ventri ?* nimirùm *quia dorſum verberatur.* Sed

Urget enim dominus mentem non lenis, & acres
Subjectat laſſo ſtimulos, verſatque negantem. 94
Vel cum Pauſiacâ torpes, inſane, tabellâ, [711]
Qui peccas minùs atq; ego, cum Fulvi, Rutubæq;
Aut Placideiani contento poplite miror
Prælia, rubricâ picta aut carbone, velut ſi
Re verâ pugnent, feriant, vitentque moventes
Arma viri ? nequam & ceſſator Davus : at ipſe
Subtilis veterum judex & callidus audis. 101
Nil ego, ſi ducor libo fumante : tibi ingens
Virtus atque animus cœnis reſponſat opimis.
Obſequium ventris mihi perniciosius eſt cur ?
Tergo plector enim : qui tu impunitior, illa 105
Quæ parvo ſumi nequeunt, cùm obſonia captas ?
Nempè inamareſcunt epulæ ſine fine petitæ, [712]
Illuſique pedes vitioſum ferre recuſant
Corpus. An hic peccat, ſub noctem qui puer uvam

quo pacto minus tu puniris, quoties appetis edulia iſta, quæ pretio *exiguo haberi non poſſunt ? Quinimò amara fiunt dapes frequentiùs captatæ : & pedes vacillantes detrectant portare corpus vitiatum.* Denique *nunquid peccat ſervus quiſpiam pro uvâ*

ANNOTATIONES.

cupiditati ſubditus. Cic. Parad. 1. *An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præſcribit, jubet, vetat quod videtur : qui nihil imperanti negare poteſt, nihil recuſare audet. Poſcit ? dandum eſt. Vocat ? Veniendum. Ejicit ? Abeundum. Minatur ? Extimeſcendum. Ego verò iſtum non modò ſervum, ſed nequiſſimum ſervum puto.*

93. *Urget enim dominus.* | Dominatur tibi libido, invitumque trahit. Perſ. cit. Sat. 5. v. 124.

Liber ego, unde datum hoc ſumis tot ſubdite rebus ?
An dominum ignoras, niſi quem vindicta relaxat ?

95. *Vel cùm Pauſiacâ torpes inſane tabellâ.* | Cùm præ immoderato pictarum egregiè tabellarum ſtudio velut inſanis. Cic. Parad. 5. *Sunt pari ſtultitia quos ſigna, quos tabula, quos calatum argentum, quos Corinthia opera, quos ædificia magnificè nimiopere delectant. . . . . Echionis tabula te ſtupidum detinet, aut ſignum aliquod Polycleti , ... intuentem te, admirantem, clamores tollentem, cùm video, ſervum te eſſe ineptiarum omnium judico. Nonne igitur ſunt iſta feſtiva ? ſunt. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. Sed obſecro te, ita veſta habeantur iſta, non ut vincula virorum ſint, ſed ut delectamenta puerorum.*

Pauſiacâ. | Pauſius inſignis pictor, de quo Plin. lib. 21. cap. 2. & lib. 35. cap. 11.

96. *Fulvi, Rutubæ, Placideiani.* | Hi famoſi erant gladiatores.

97. *Contento poplite.* | Is geſtus eſt certantium & digladiantium.

98. *Prælia rubricâ picta aut carbone.* | Publicè & propalam expoſit. Plin. lib. 35. cap. 7. *Quatuor coloribus ſolis immortalia illa opera fecere Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clariſſimi pictores : ex albis melino, ex filaceis Attico, ex rubris ſinopide Ponticâ, ex nigris atramento . . . . . publicas porticus inveſtivit pictura, gladiatorum, miniſtrorumq; omnium veris imaginibus redditis . . . . . Pingi autem gladiatoria munera, atq; in publico exponi cœpta à C. Terentio Lucano.*

101. *Subtilis veterum judex & callidus audis.* | Cic. antè citat. *Nos quoq; oculos eruditos habemus.*

105. *Qui tu impunitior.* | Perſ. Sat. 5. v. 130. ſimiliter.

. . . . *qui tu impunitior exis ?*

107. *Nempè inamareſcunt epulæ.* | Immodicè epulatus das pœnas, cùm debilitatum cruditate corpus vexatur : pedeſque bono ſucco & alimento proindeque viribus deſtituti vacillant, ſolitumque officium non præſtant. Vide Sat. 2. huj. lib. v. 73. & ſeq.

Furti-

Furtivâ mutat ſtrigili? Qui prædia vendit
Nil ſervile gulæ parens habet? Adde quod idem
Non horam tecum eſſe potes, non otia rectè
Ponere: teque ipſum vitas fugitivus & erro;
Jam vino quærens, Jam ſomno fallere curam:
Fruſtrà: nam comes atra premit, ſequiturque fugacem.
Unde mihi lapidem? Quorſum eſt opus? Unde ſagittas?
Aut inſanit homo, aut verſus facit. Ocyùs hinc te
Nî rapis, accedes opera agro nona Sabino. [713]

dans ſtrigilem ſubreptam circa noctem? qui verò gulæ indulgens prædia venumdat, nihil ſervile exhibet? Adde quod tu nequis unâ horâ tecum verſari, nec benè uti otio: atque temet fugis ut ſervitutem *abhorrens & vagabundus; nunc vino, nunc ſomno quærens levare ſollicitudines, inutiliter, quippe hæ triſtes aſſeclæ fugientem urgent ac perſequuntur.* HORAT. *Quâ parte habebo lapidem?* DAVUS. *Ecquid neceſſe eſt?* HORAT. *Ubi tela inveniam?* DAVUS. *Vel furit homo* noſter, *vel condit carmina.* HORAT. *Niſi hinc abis velociter; ibis ad agrum* meum *Sabinum nonus operarius.*

ANNOTATIONES.

110. *Furtivâ mutat ſtrigili.* | Dans ſtrigilem quam furatus eſt, ad habendam uvam, quam appetiit. Strigil inſtrumentum eſt æneum, ferreum, argenteum, quo in balneis ſudorem veteres detergebant.

112. *Non horam tecum eſſe potes.* | Variis diſtractus cupiditatum illecebris, unâ horâ manere apud te, ſolus eſſe vix potes; animo tranquillo nunquam frueris: ac proinde *otia rectè ponere*, utiliterque tempus inſumere non vales in rebus ſeriis & honeſtis. Perſ. in fine Sat. 4. *Tecum habita.* Nunquam minus ſolus ſapiens, quàm cùm ſolus eſt.

113. *Teque ipſum vitas.* | Vitioſi ſibimetipſis graves ſunt, maximè ſi ſoli ſint; quia tunc recurrente flagitiorum memoriâ & conſcientiâ ampliùs torquentur.

Fugitivus & erro. | A te diſcedere cupis, vel omninò, vel ad tempus; ſicùt moleſtum dominum evitat ſervus *fugitivus*, redire nunquam volens: aut ſaltem velut *erro*, dies multos abſens tandemque rediens.

116. *Unde mihi lapidem, &c.* | Unde lapidem habebo; quo feriam impudentem ſervum? *Unde ſagittas*, quibus illum confodiam?

117. *Aut verſus facit.* | Poëtico furore abreptus. Satira 3. hujus libri in fine.

Adde poëmata nunc: hoc eſt oleum adde camino.

118. *Accedes opera agro nona Sabino.* | Protinùs hinc te amandabo ad ergaſtula prædii & villæ meæ apud Sabinos, ubi cum aliis octo ſervis operi ruſtico incumbas: fiaſque agreſtis ex urbano, vinctus è ſoluto, ſordidus & abjectus è præcipuo. Juvenal. Sat. 14. v. 24. *Carcer ruſticus.* Plin. lib. 18. cap. 3. *Vincti pedes, damnata manus rura exercent.* Et cap. 6. *Coli rura ab ergaſtulis peſſimum eſt, & quicquid agitur à deſperantibus.*

SATIRA VIII.

Cœnæ Naſidieni luxum minimè lautum irridet.

UT Naſidieni juvit te cœna beati? | HORATIUS. *Quomodò te oblectavit cœna Naſidieni divitis?*

ANNOTATIONES.

1. *Ut Naſid.* | Horatius à Fundanio percunctatur qualis fuerit cœna illa quem vanus opentator Naſidienus præbuerat Mecœnati, & ui ille interfuerat.

Naſidieni. | Is eques Rom. fuiſſe dicitur, Porrò ad metri legem, vel quadriſyllabam vocem accipe, ut *vindemiator*, lib. 1. Sat. 7. v. 30. vel Anapæſtum loco Dactyli. Apage qui legunt, *Ut te Naſid. &c.* vel, *Naſidieni qui juvit te, &c.* Nam reclamant codices: nec non Priſcianus lib. 17.

Etenim heri mihi te *cœnaturum* apud me *perquirenti dictum* eſt te *ibi epulari à meridie.* FUNDANIUS. *Ita ut nunquam, ex quo vivo, rectiùs habuerim.* HOR. *Si moleſtum non eſt, dic quod edulium primò ſedaret gravierem famem.* FUNDAN. *Initio fuit aper è Lucaniâ, Auſtro placido captus, quemadmodum affirmabat convivator: circa* erant *acres rapa, lactuca, radices; & qua languentem ſtomachum excitant, ſiſer, alec, fax* vini *Coi. Poſtquam remota ſunt iſta, ſervus altè ſuccinctus menſam ex acere deterſit mappâ viloſâ purpureâ; alter autem corraſit, quicquid ſupervacuum, & quod poſſet nauſeam creare convivis.* Tum *ſubniger Hydaſpes progrediens ad inſtar puellæ Athenienſis quando ſacra Cereris portat; vinum Cæcubum dulcit, Alcon* autem *Chium abſque marina* aqua. *Mox dominus* dixit: *Si* fortè *Albanum vel Falernum, ô Mecænas, te pluſculùm iuvat,* quàm *quæ allata ſunt, utrumq; adeſt.*

Nam mihi quærenti convivam dictus here illic
De medio potare die. Sic ut mihi nunquam
In vitâ fuerit meliùs. Da, ſi grave non eſt,
Quæ prima iratum ventrem placaverit eſca.
In primis Lucanus aper, leni fuit Auſtro [714]
Captus, ut aiebat cœnæ pater, acria circum
Rapula, lactucæ, radices; qualia laſſum
Pervellunt ſtomachum; ſiſer, alec, fæcula Coa.
His ubi ſublatis, puer altè cinctus acernam
Gauſape purpureo menſam perterſit; & alter
Sublegit quodcunque jaceret inutile, quodque
Poſſet cœnantes offendere; ut Attica virgo
Cum ſacris Cereris, procedit fuſcus Hydaſpes,
Cæcuba vina ferens: Alcon Chium maris expers.
Hic herus, Albanum, Mecænas, ſive Falernum [715]
Te magis appoſitis delectat; habemus utrumque.

ANNOTATIONES.

2. *Here.* | *Heri & here* dicebant veteres, ut *veſpere* & *veſperi.* Priſcian. Juvenalis Sat. 3. v. 23.

3. *De medio potare die.* | Solemnes ergò epulæ, quæ tam maturè inirentur, contra morem, de quo alibi. Juvenal. Sat. 11. v. 88.

. . *Ad has epulas ſolito maturiùs ibat.*

6. *Lucanus aper.* | De Lucaniâ Italiæ regione apris fœcundâ jam dictum eſt Sat. 3. hujus libri.

Leni Auſtro Captus. | Fruſtrà conatur Naſidienus venditare, ſic teneriores factas eſſe illius apri carnes, & fruſtrà excuſat fœtorem inductum vehementiori Auſtri flatu, cùm nares convivarum eo offenderentur. Vide Sat. 2. hujus lib. v. 40.

7. *Cœna pater.* | Convivii præfectus, infrà *Parochus*, nempe Naſidienus.

8. *Acria circum Rapula, &c.* | Aptè ſatis ad emendandum fœtorem apri.

9. *Siſer.* | Olus utile ſtomacho, urinam ciens, appetitum excitans. Gall. *chervy*, vel *ſelris.* Angl. Skirwort. Dioſcoridi, Plin. &c. Tiberius Cæſar, eo delectatus narratur.

Alec. | Vide Sat. 4. hujus libri, v. 73.

Fæcula Coa. | Condimentum è fæce, ſive è craſſiori ſedimento Coi vini. Suprà Sat. 4.

10. *Altè cinctus.* | Quo expeditior foret.

Acernam menſam. | Ex acere arbore. Gall. *Erable*, Angl. Maple. Plin. lib. 16. cap. 15. *acer*, inquit, *operum elegantiâ & ſubtilitate citra ſecundum.* Pariter & Martial. lib. 14. Epigr. 90.

11. *Gauſape purpureo menſam perterſit.* | Gauſape & Gauſapa, periſtroma ſeu tapes, quo menſa inſternebatur. At hîc adhibetur ad tergendam menſam, quæ nullo mantili tecta fuiſſe oſtenditur.

13. *Ut Attica virgo.* | Ut Cereris ſacra in caniſtris portat virgo Attica, ſublatis ſupra caput manibus: ita famulus altè defert vaſa vinaria, proceditque lento gradu, ad faſtum & pompam. Vide lib. 1. Sat. 3.

14. *Hydaſpes.* | Puer famoſus, ortus in Parthiâ, prope Hydaſpen fluvium, indeque adeptus nomen. Vide lib. 1. Od. 22.

15. *Cæcuba.* | De his lib. 1. Od. 20.

Alcon. | Alter famulus.

Chium maris expers. | De Chio vino ſuprà, Sat. 4. Quod addit, *maris expers*, vel indicat vinum in Italiâ factum, adeoque non tranſmarinum, quod tamen pro Chio & Græco venderetur. Vel hinc jactat purum eſſe, & cui nihil aquæ marinæ admixtum ſit. Nam ſolebant Græci vino infundere marinam aquam, ut firmius, defæcatius, & incorruptius redderetur Columel. Athen. lib. 1. Plin. lib. 23. cap. 1. Hu pertinet oraculum quoddam paſtoribus editum quod jubebat Dionyſium in mare mergere.

16. *Albanum.* | Lib. 3. Od. 11.

Falernum. | Lib. 1. Od. 20.

Divi

Divitias miſeras! ſed queis cœnantibus unà,
Fundani, pulcrè fuerit tibi, noſſe laboro.
Summo ego, & prope me Viſcus Thurinus, & infrà,
Si memini, Varius: cum Servilio Balatrone
Vibidius; quos Mecænas adduxerat umbras.
Nomentanus erat ſuper ipſum, Porcius infrà,
Ridiculus totas ſimul abſorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui ſi quid fortè lateret. [716]
Indice monſtraret digito. Nam cætera turba,
Nos, inquam, cœnamus aves, conchylia, piſces,
Longè diſſimilem noto celantia ſuccum:
Ut vel continuò patuit, cùm paſſeris atque
Inguſtata mihi porrexerit ilia rhombi.
Poſt hoc me docuit melimela rubere, minorem
Ad lunam delecta. Quid hoc interſit, ab ipſo

HOR. *O infortunatas opes! at aveo ſcire quibuſcum epulantibus* tàm *lautè cœnaveris, O Fundani.* FUNDAN. *Ego ſupremo in thoro, & juxta me Viſcus Thurinus* accumbebat; *atq; inferiori* loco, *ſi* benè *recordor, Varius.* Aderant in medio lecto, *Servilius Balatro, & Vibidius; quos aſſeclas adduxerat Mecænas.* In imo *erat Nomentanus ſupra Naſidienum, infrà* verò *Porcius, riſum præbens* cùm *devoraret ſimul integras placentas.* Porrò *Nomentanus propterea* aderat, *ut digito indicaret ſi quid fortaſſe* apponeretur *reconditi* ſaporis. *Etenim reliqui è vulgo, nos inquam comedimus aves, conchylia, piſciculos, ſaporem habentia valdè cognito diſparem. Hocque mox innotuit, quando mihi obtulit ilia paſſeris & rhombi, qualia non* ante *guſtaram. Tum me docuit melimela rubicundiora eſſe, ſi decerpantur imminuta Luna.* Quid autem *id referat, ab ipſo*

ANNOTATIONES.

18. *Divitias miſeras.* | Hoc alii dici volunt à Fundanio, alii ab Horatio. Senſus eſt; miſeras divitias, quæ divitem nedum faciant beatum, mò perſæpè ſordidum & miſerum reddunt! Certè hîc ſordes. Naſidienus exhibet, qui non ſatim optima vina Mecænati depromat. Eccui enimverò alii reſervabat Albanum ſuum & Falernum?

19. *Fundani.* | Hic erat eo tempore poëta Comico ſale & facetiis clarus.

20. *Summus ego.* | Ego ſummus in ſummo lecto. De ſitu diſcumbentium, & ratione diſcumbendi ad menſam, egi lib. 1. Od 27. Item l. 1. Sat. 4. v. 86. Porrò notandum eſt, honoratiorem in quoque thoro locum fuiſſe medium: & convivii dominum in imo lecto ſemper accubuiſſe. Itaque hic in ſummo thoro medius erat Fundanius Viſcum Thurinum ſuperiorem inter & Varium inferiorem. In medio lecto medius Mecænas Balatronem inter & Vibidium, *quos adduxerat umbras.* In imo Naſidienus cum ſuis convivis Nomentano ſcilicet & Porcio.

21. *Viſcus Thurinus.* | Thurio Calabriæ oppido fundus. Lib. 1. Sat. 10. v. 83.

21. *Varius.* | De eo celebri poëtâ lib. 1. Od. 6. lib. 1. Sat. 5. & 8.

22. *Umbras* | Scurras, paraſitos, homines non invitatos à convivatore, ſed ab invitatis adductos velut comites. Sic enim pridem ad cœnam vocatus, de hoſpitis confiſus benevolentiâ, quoſdam deducebat aſſeclas ſecum: quibus nomen datum ex eo quod invitatum ſequerentur, velut umbra corpus. Plutarch. Sympoſ. lib. 7. cap. 6 & 8.

23. *Nomentanus.* | De eo luxurioſo nepote lib. 1. Sat. 8. & alibi. ✝ Erasm. Adag. 9.

Porcius. | Famoſus nepos.

24. *Placentas.* | Hæ cenſebantur inter præcipuas veterum cupedias & delicias. Caſaubon. in Athen. lib. 3. cap. 29. Perditiſſimi catillonis ſit, inquit, non alimentis veſci, ſed gulæ irritamentis. Epicureus quidam pro mortuo dicitur elatus, Placentâ fervente devoratâ. Hieronym. ad Marcellam: *Suaves non ſunt epula quæ non placentas redolent.*

25. *Si quid fortè lateret, &c.* | Ad hoc præſertim vocatus ille, ut cibos quoſq; indicaret, & eorum ſaporem velut exquiſitum venditaret. Scilicet erat inſignis obſoniorum artifex, ſeu gulæ antiſtes & myſta.

28. *Longè diſſimilem, &c.* | Ironia. Senſus eſt: ſi illi vano oſtentatori & garrulo fides, cœnabamus exquiſita omnia, & ſuccum habentia longè diſſimilem ei quem guſtare conſuetum eſt.

29. *Ut vel continuò patuit.* | Pergit ironicè loqui.

Paſſeris. | Paſſer piſcis planus. Gall. *Carrelet.* Angl. a Plaiſe, a rhombo differt ſitu corporis duntaxat. Nam *dexter reſupinatus rhombo, paſſeri lævus.* Plin. lib. 9. cap. 20.

31. *Melimela.* | Gall. *pommes de Paradis.* Angl. apples of paradice. Plin. lib. 15. cap. 14. mala *muſtea à celeritate maturescendi ſeu matureſcendi, quæ nunc melimela dicuntur à ſapore melleo.*

32. *Minorem ad lunam.* | Alii creſcentem, alii decreſcentem interpretantur. Ego certè *lunam minorem* dixerim potiùs quando minuitur, quàm cùm augetur & creſcit: aſtipulatur Plinius, qui imminui lunam ait, pro, decreſcere.

melius acceperis. Subinde Vibidius ait *Balatroni: niſi potamus cum damno* præbentis cœnam, *moriemur ſine ultione*; ſtatimque *petit ſcyphos capaciores. Tunc pallor cœpit immutare vultum dantis epulas nihil tam formidantis quàm validos potores: ſive quod dicaciores fiunt, ſive quia vini calor hebetat guſtum acutiorem. Jam Vibidius & Balatro cunctique pariter urnas integras exhauriunt* poculis *Aliphanis. Infimi* verò *thori homines minimè leſerunt lagenas.* Mox *apponitur murana in catino extenſa inter ſquillas* juſculo *immerſas. Tum dominus ait: iſta prægnans capta eſt*, quæ *minùs bonâ carne fuiſſet poſtquàm peperiſſet.*

Audieris meliùs. Tum Vibidius Balatroni,
Nos, niſi damnosè bibimus, moriemur inulti.
Et calices poſcit majores. Vertere pallor
Tum parochi faciem, nil ſic metuentis ut acres [717]
Potores: vel quod maledicunt liberiùs, vel
Fervida quod ſubtile exſurdant vina palatum.
Invertunt Aliphanis vinaria tota
Vibidius Balatroque ſecutis omnibus, imi
Convivæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur ſquillas inter muræna natantes
In patinâ porrecta. Sub hoc herus; Hæc gravida, inquit [718]
Capta eſt, deterior poſt partum carne futura.

ANNOTATIONES.

Quid hoc interſit. | Quanti referat ut hoc vel illo ſtatu lunæ melimela colligatur, ab ipſo Naſidieno didiceris meliùs. Nempe ille magnâ verborum pompâ de re futili qualibet uſque ad nauſeam differebat.

34. *Nos, niſi damnosè bibimus, &c.* | Naſidieni ejuſque convivii inſulſitatem ulciſci aliter non poſſumus, quàm vinum ejus affatim bibendo, cum damno ipſius & dolore.

35. *Vertere pallor.* | Avarum ſubit indignatio, ubi cœnophora ſua inverti conſpicit.

36. *Parochi.* | παρίχω, præbeo.

38. *Fervida quod ſubtile, &c.* | Ex perſonâ avari honeſtam dolendi rationem prætexit, quaſi palatum immodici potûs calore obtuſum jam vini bonitatem ſapere nequeat.

39. *Aliphanis.* | Majoribus & capacioribus poculis, ex Aliphâ urbe Samnii, ad amnem Vulturnum, in planitie ſitâ, non longè ab Appennino: quæ modò in ruderibus jacit. Aliphani agri meminit Tullius 2. contra Rullum: & pro Plancio.

40. *Imi Convivæ lecti, &c.* | Naſidienus ejuſque aſſeclæ duo, Nomentanus & Porcius, in imo lecto diſcumbentes parum aut nihil biberunt, quia nos majoribus ſcyphis brevi lagenas exhauſimus, & vinaria tota invertimus, ut paulò antè dictum, ſive quod illi attoniti ſpectarent alios tam acriter & ſtrenuè potantes; ſeu quod Nomentanus & Porcius Naſidieno familiari ſuo jam pallenti ex avaritiâ, novum dolorem creare formidarent, ſi ſaltem ipſi vino ejus haud pepercíſſent. Horatii locum hunc alii aliter interpungunt, *ſecutis omnibus imis. Convivæ lecti, &c.* atque interpretentur ut libuerit; judicabit æquus Lector ſenſum fore confuſum & ineptioſem. Apage qui convivas lectos comminiſcitur, id eſt, ſelectos & honoratos. Certè unus Mecænas ibi primarius vir. Porrò quæ interpretatio, *nihilum nocuere lagenis*, à potu ſibi temperarunt, ſeu temperantiam ſervarunt? Neque verò aptiùs huc intruduntur imi ſubſellii homines, paraſiti, ſcurræ: quorum nulla eſt ibi mentio.

42. *Squillas.* | Squilla piſciculus eſt è cancrorum genere; de quo jam antè Sat. 4. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 123. *Pinna* (quæ eſt è conchis marinis) *cum parvâ ſquillâ coit ſocietatem comparandi cibi.* Plinius lib. 9. cap. 42. rem feſtivè explicat; nec pigebit tranſcribere, *Concharum generis pinna eſt. Naſcitur in limoſis, ſubrecta ſemper, nec unquam ſine comite, quem pinnoterem vocant, alii pinnophylacem. Is eſt ſquilla parva; alibi cancer dapis aſſectator. Pandit ſe pinna, luminibus orbum corpus intùs minutis piſcibus præbens. Aſſultant illi protinùs; & ubi licentiâ audacia crevit, implent eam. Hoc tempus ſpeculatus index, morſu levi ſignificat. Illa ore compreſſo, quicquid incluſit exanimat; partemque ſocio tribuit.*

Murana. | Piſcis carens pinnis & branchiis, de genere eorum qui *flexuoſo corporum impulſu ita mari utantur ut ſerpentes terrâ: in ſicco etiam repentes.* Plin. lib. 9 cap. 20. & 23. Idem ibid. cap. 55. celebrat murænarum vivaria, & earum ſex millia in cœnis triumphalibus Cæſaris Dictatoris.

43. *Porrecta.* | Ergò magna & procera. Sat. 2. huj. lib.

Porrectam magno magnum ſpectare catino
Vellem, &c.

44. *Gravida capta eſt.* | Quid hoc ad rem? & quæ ratio fulciat ea quæ mox adduntur? Profectò inſulſi convivatoris vana ſomnia.

His

His miſtum jus eſt oleo, quod prima Venafri
Preſſit cella, garo de ſuccis piſcis Iberi,
Vino quinquenni, verùm citra mare nato,
Dum coquitur: cocto Chium ſic convenit, ut non
Hoc magis ullum aliud pipere albo, non ſine aceto,
Quod Methymnæam vitio mutaverit uvam.
Erucas virides, inulas ego primus amaras
Monſtravi incoquere; illutos Curtillus echinos,
Ut meliùs, muriâ quàm teſta marina remittit. [719]
Intereà ſuſpenſa graves aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atri
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Non majus veriti, poſtquàm nihil eſſe pericli
Senſimus, erigimur. Rufus poſito capite, ut ſi
Filius immaturus obiſſet, flere, quis eſſet
Finis, nî ſapiens ſic Nomentanus amicum
Tolleret: Heu Fortuna, quis eſt crudelior in nos
Te Deus? ut ſemper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappâ compeſcere riſum
Vix poterat. Balatro ſuſpendens omnia naſo,

His affuſum eſt jus ex oleo expreſſo è præcipuâ Venafri cella, garo è ſucco piſcium Hiſpanorum, vino quinque annorum ac ciſmarino dum coquitur: cocto verò ita Chium aptum eſt, ut nullum alium aptius ſit; non ſine pipere albo, & aceto, quod vinum Lesbium corrupit. Primus ego erucas virides & inulas acerbas; Curtillus autem herinaceos non lotos, velut convenientius, coquenda inſtituimus muriâ quam teſta marina reddit. Interim appenſa aulæa graviter collapſa ſunt in catinum, tantumque nigri pulveris extulerunt, quantum non eſſent Aquilo in agris Campanis. Nos timentes aliquid gravius, ubi comperimus nihil mali impendere, bono animo fuimus. Rufus Naſidienus contra demiſſo capite lacrymatus eſt, quaſi filius intempeſtivè eſſet mortuus. Ecquis modus adfuiſſet, niſi callidus Nomentanus ita familiarem ſolatus eſſet? Eheu fortuna, quod numen eſt inclementius erga nos quàm tu? Quantum ſemper gaudium captas res humanas ludendo! Varius cachinnos mappâ coercere vix poterat. Balatro cuncta in jocum

ANNOTATIONES.

45. *Venafri.* | De præſtantiâ olei Venafrani Plin. lib. 15. cap. 2. *In hoc quoque bono principatum obtinuit toto orbe Italia maximè agro Venafrano.* De eo jam ſuprà Sat. 4. v. 69. De urbe Venafro lib. 2. Od. 6. in fine.

46. *Garo de ſuccis piſcis Iberi.* | Garum muriæ genus laudatiſſimum è ſcombri piſcibus, qui frequentes ſunt ad Iberiæ ſeu Hiſpaniæ littora, præſertim ad Carthaginem novam. Plin. lib. 31. c. 8. Vide ſuprà Sat. 4. v. 65. Nec prætermittendum adjacere parvam inſulam Scombriariam, & promontorium ejuſdem nominis, ſic appellata à frequenti piſcatione ſcombrorum. Strabo.

Iberi. | Iberus fluvius Hiſpaniæ præcipuus, eamque dividens olim in citeriorem & ulteriorem, ei quoque ſæpiùs apud Poëtas appellationem tribuit.

47. *Citrà mare nato.* | Vernaculo, Italico.

49. *Aceto, Quod Methymnæam, &c.* | Aceto optimo ex optimo vino Lesbi inſulæ. Vide lib. 1. Od. 17. Methymna ibi civitas poſt Mitylenen præclara, vino generoſo celebris. Silius Ital. lib. 7.

Tmolus, & ambroſiis Arviſia pocula ſuccis,
Ac Methymna ferax Latiis ceſſere Falernis.

51. *Erucas.* | Gall. *de la roquette.* Angl. the Herb Rocket. Hæc herba urinam ciet, cochionem juvat, alvum laxat. Caſaub. in Athen. lib. 4. cap. 2. Erucæ, inquit, in tenuiorum lautitiis: aliquando etiam in beatorum menſam admiſſæ, ut in cœna Naſidieni.

Inulas. | Gall. *de l'aunée.* Eltcampane. *Triſtes* vocat Columella: Horat. ſuprà Sat. 2. v. 44. *acidas.*

52. *Illutos Curtillus echinos, &c.* | Curtillus Epicureus docuit non faciendam è maceratis echinis muriam; ſed integros potiùs coquendos eſſe *illutos*, id eſt, non ablutos & ſuâ ſalſugine non purgatos: ſed quales depromuntur è vaſis in quibus ſaliti fuerunt.

Echinos. | De his Sat. 4. huj. lib. v. 33.

53. *Ut meliùs.* | Afferens nihil eſſe melius, quàm ita illos incoquere in muria ſive ſucco illo ſalſo qui reperitur in marina teſta.

54. *Suſpenſa graves aulæa ruinas, &c.* | Grande certè infortunium. Olim triclinii camera velo ſeu tabernaculo obtendebatur ad accipiendum pulverem. Varro. Servius ad Æneid. 1. v. 701.

56. *Campanis excitat agris.* | Campania quod ſit plana & campeſtris regio, plus habet pulveris.

57. *Nos majus veriti.* | Scilicet ruinam & caſum tecti ac domûs.

63. *Mappâ compeſcere riſum.* | Appoſita ori mappa.

64. *Suſpendens omnia naſo.* | Lib. 1. Sat. 6. v. 5.

trahens, dicebat: Ea sors est hujus vitæ, ideoq; nunquam fama æqua respondebit labori tuo, itane verò oportet te sollicitari multiplici curâ discerptum, ut ego lautas epulas *capiam: ne adustus panis; ne jus malè conditum inferatur; ut bene expediti ministri omnes nitidique famulentur? His adjunge infortunia,* putà *si tentoria collabantur, ut mox contigit; si offenso pede servus catinum disrumpat. Verùm sicut imperatoris, ita convivium prabentis animum res contrariæ ostendere, prospera occultare consueverunt. Nasidienus ad ista* respondit: *Quæcunque bona postulabis, Dii largiantur tibi, adeò vir probus es & facetus conviva: tumque petit crepidas. Mox in singulis thoris aspexisses clam ad aurem fieri susurrationes diversas. Certè nullos velim ludos spectasse potiùs quàm istos.*

Hæc est conditio vivendi, aiebat: eoque
Responsura tuo nunquam est par fama labori.
Tene, ut ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
Ne malè conditum jus apponatur, ut omnes
Præcincti rectè pueri comptiq; ministrent? [720]
Adde hos prætereà casus: aulæa ruant si,
Ut modò: si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed convivatoris, uti ducis, ingenium res
Adversæ nudare solent, celare secundæ.
Nasidienus ad hæc: Tibi dii quæcunque precenti
Commoda dent: ita vir bonus es, convivaq; comis,
Et soleas poscit. Tum in lecto quoque videres
Stridere secretâ divisos aure susurros.
Nullos his mallem ludos spectasse. Sed illa
Redde, age, quæ deinceps resisti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena,
Quod sibi poscenti non dentur pocula; dumque
Ridetur fictis rerum, Balatrone secundo, [721]
Nasidiene redis mutatæ frontis, ut arte
Emendaturus fortunam, deinde secuti

HORAT. *At refer ea quæ postea jocum tibi dedere.* FUNDANIUS. Risimus *dum famulos interrogavit Vibidius: An fracta etiam lagena sit, quod postulanti sibi pocula non præberentur? Dum* verò *conflatur risus è simulatis rebus, Balatrone obsecundante; en revertitur Nasidienus mutatâ fronte, quasi ingenio reparaturus infortunia. Ponè sequebantur*

ANNOTATIONES.

65. *Hæc est conditio vivendi.* | Ut nullum sit bonum purum, & stabile; sed *extrema gaudii luctus occupet.*

66. *Responsura tuo nunquam, &c.* | Fama nunquam satis prædicare poterit tuum hunc laborem in parandis ac reparandis epulis, quarum hilaritas gravi aulæorum casu interturbata est.

70. *Comptique ministrent.* | Hoc maximè ad convivii lautitiam pertinere credebant olim, ut formosi & nitidi essent ministri, quorum aspectu convivæ oblectarentur.

72. *Agaso.* | Propriè qui jumenta curat. Gall. *Palefrenier.* Angl. an Hoſtler or Groom. Non caret sarcasmo dictio illa, qualis enim erat agaso ut ministraret convivis?

77. *Et soleas poscit.* | Veteres priusquam accumberent, togas mutabant vestibus quas à re cœnatoria dixerunt. Petron. *Cœnatoria repetimus, & in proximam cellam ducti sumus, in quâ tres lecti strati erant.* Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum lectique stragula & toralia conspurcarent. Martial.

Deposui soleas, affertur protinùs ingens
Inter lactucas oxygarumque liber.

Quò verò pergit Nasidienus soleis resumptis? convivium aulæorum casu & multo pulvere inquinatum vult reparare, Balatronis sermone scilicet erectus & ipse reparatus. Vide J. Lipsi. Antiq. lect. lib. 3.

Soleas. | Calceamenti genus plantas tegens pedum, annexum teretibus habenis cætera propè nuda vincientibus. Factum nomen, quod solum dumtaxat seu plantam obtegerent. Porrò calceis veteres foris utebantur, at domi soleis. Has etiam appellabant crepidas & crepidulas à Græcâ voce κρηπὶς &c. Gell. lib. 13. cap. 20.

78. *Stridere secretâ, &c.* | Alter alteri insusurrat: Ecquo pergit ille? quid molitur? Observa, Lector, in hoc versu frequentiorem literam S bellè susurros exprimentem.

83. *Fictis rerum.* | Ridendi prætextus fingebatur, ne se derideri Nasidienus adverteret, cùm maximè rideretur. Sat. 2. hujus lib. *Vanis rerum corruptus.*

Balatrone secundo. | Secundas partes agente, Vibidium adjuvante, ad movendum risum.

84. *Mutatæ frontis.* | Hilaris è mœsto factus, læto animo lætitiam instauraturus.

Mazonomo

Mazonomo pueri magno diſcerpta ferentes
Membra gruis ſparſi ſale multo, non ſine farre,
Pinguibus & ficis paſtum jecur anſeris albi,
Et leporum avulſos, ut multò ſuaviùs, armos,
Quàm ſi cum lumbis quis edit, tum pectore adufto 90
Vidimus & merulas poni, & ſine clune palumbes:
Suaves res, ſi non cauſas narraret earum, & [722]
Naturas dominus, quem nos ſic fugimus ulti,
Ut nihil omninò guſtaremus, velut illis
Canidia afflaſſet pejor ſerpentibus Afris. 95

famuli in *prægrandi lance* geſtantes *membra gruis* diviſa, *plurimo ſale itemq; farre* conſperſa; *nec non jecur albi anſeris pinguibus ficis ſaginatum; humeros etiam leporinos abſtractos, tanquam longè melius*, quid, *quàm ſi cum lumbis edantur. Jam aſſpeximus afferri merulas adufto pectore & palumbes abſq; natibus: qua* quidem *jucunda* extitiſſent, *ſi cauſas eorum & naturas* importune *herus non commemoraſſet.* Ergò *hunc nos ulti* ſumus *ita fugientes nihilq; prorsùs delibantes, perinde ac ſi Canidia Africanis anguibus peſtilentior illa aſpirando infeciſſet.*

ANNOTATIONES.

86. *Mazonomo.* | Genus eſt lancis magnæ: dicitur ἀπὸ τῦ νέμειν μάζας, à diſtribuendo mazas, id eſt, edulia quædam è farinâ & lacte, ut vult Suidas, vel è farinâ, aquâ, & oleo, ut placet Heſychio. Varro uſus eſt eâ voce lib. 3. cap. 4. de re ruſt. Lucullus, inquit, è turdis aviarium fecit in Tuſculano; ut alios videret poſitos in *mazonomo* coctos, alios circum feneſtras volitantes.

Diſcerpta ferentes Membra gruis. | Quale hoc edulium è reciſis gruis membris multo ſale farrato conſperſis? Alii intelligunt τεμάχιλα ſeu edulia è partibus avium extremis, maximè cervicibus. Plin. lib. 10. cap. 23. *Cornelius Nepos qui D. Auguſti principatu obiit, cùm ſcriberet turdos paulò antè cœptos ſaginari; addidit cicenias magis placere quàm grues: cùm hac nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit tetigiſſe.*

88. *Pinguibus & ficis paſtum jecur anſeris albi.* | Hoc in præcipuis deliciis erat. Plin. lib. 10. cap. 22. *Noſtri ſapientiores qui eos* (anſeres) *jecoris bonitate noverunt. Fartilibus in magnam amplitudinem creſcit, exemptum quaque lacte mulſo augetur.* Juvenal. Sat. 5.

Anſeris ante ipſum magni jecur.

Perſ. Sat. 6.

. . . . . *Satur anſeris extis.*

Martial. lib. 13. Epigr. 58.

Aſpice quàm tumeat magno jecur anſere majus.

Vide Athen. lib. 9. cap. 8.

Anſeris albi. | Talis in primis commendat Varro de re ruſt. lib. 3. cap. 10.

89. *Et leporum avulſos, &c.* | Vide hujus lib. Sat. 4. ubi,

Leporis ſapiens ſectabitur armos.

Martial. de anate,

Tota tibi ponetur anas, ſed pectore tantùm
Et cervice ſapit. Cætera redde coquo.

91. *Merulas.* | Gall. *des merles.* Ang. Blackbirds.

Palumbes. | Silveſtres columbas. Gall. *Ramiers.* Angl. Ring-dove.

Sine clune. | Quæ tamen pars optima eſt & palato ſuaviſſima. Vide Gell. lib. 15. cap. 8. *Negant ullam avem, præter ficedulam, totam comeſſe oportere: cæterarum avium atq; altilium niſi tantum apponatur, ut à cluniculis inferiori parte ſaturi fiant, convivium putant inopia ſordere: ſuperiorem partem avium atq; altilium qui edunt, eos palatum non habere, &c.*

92. *Suaves res, ſi non, &c.* | Quæ quidem obſonia nobis fortè jucunda extitiſſent, ſi non importunâ garrulitate ea Naſidienus nimium venditaſſet; ac velut optima collaudaret quæ ſunt deteriora, adductis perperàm à rerum naturâ cauſis & rationibus.

93. *Fugimus ulti, ut nihil, &c.* | Ulti ſumus, nihil guſtando ex iis quæ ſic ineptè venditarat.

94. *Velut illis Canidia afflaſſet, &c.* | Ut ſi afflatu ſuo venenum lethiferum affudiſſet *Canidia*, venefica celebris, de quâ in Epod. ult. Columel. *Cavendum ne à ſerpentibus afflentur, quarum odor tam peſtilens, ut interimat univerſos.*

95. *Serpentibus Afris.* | Africâ monſtrorum omnis generis ferax. Alii leg. *atris.*

Q. HORATII FLACCI EPISTOLARUM LIBER I.

HÆC pars Horatii Sermonum altera dici poteſt, continens Epiſtolas, in quibus eleganter & ornatè quidem ad amicos ſcribit, non tam de rebus domeſticis & futilibus, quàm de graviſſimis quibuſque, putà de Moribus verâ virtute informandis. Meritò igitur *Sapientes Epiſtolas* nuncupat Scaliger. Quod ſi novum, at certè pulcrum eſt, verſibus & ſtrictâ oratione ſcribere ejuſmodi Epiſtolas. Hinc etenim & major familiaritas in ſuos elucet: & nonnullam ſcribenti libertatem & amœnitatem tribuunt Muſæ. Ita ſanè quædam faciliùs enarrantur, & quæ per ſe auſtera, jucundiùs excipiuntur.

Prima hæc Epiſtola Mecænatis hortatu ſcripta ſatis appareret, & quidem ætate jam provecto Poëtâ noſtro. In eâ reprehenduntur homines virtutem honoribus ac divitiis poſthabere ſoliti, & quæ ad corpus, quàm quæ ad animum ſpectant, multò ſtudioſiùs inquirentes. Jul. Scaliger Poët. Lib. 6. quanquam durus alias caſtigator, *nitidioris ſtyli* fatetur eſſe Epiſtolas. *Prima*, inquit, *Quovis melle dulcior eſt: ſententiæ appoſitæ: dictio caſta, rotunda, ſuavis. Quapropter arbitror poſtremam omnium factum, primam poſitam ob luculentam raritatem. Quare etiam Epiſtolarum librum Satiris poſtponendum cenſeo. Id quod cùm in vetuſtis exemplaribus videamus, neſcio quid conſilii in mentem venerit iis qui inventum ordinem ſubverterunt. Grammatico nihil infelicius. Credo quod viderent verſum illum*: ſummâ dicendi camœnâ: *quaſi verò non hanc ipſam poſtremam intelligeret.*

EPISTOLA

EPISTOLA I. Ad *MECÆNATEM.*

Inconſtantiam hominum redarguit, & pravum judicium de opibus & honoribus.

PRIMA dicte mihi, ſummâ dicende Camœnâ, [724]
Spectatum ſatis, & donatum jam rude quæris,
Mecænas, iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem eſt ætas, non mens. Veianius armis
Herculis ad poſtem fixis, latet abditus agro; 5
Ne populum extremâ toties exoret arenâ.
Eſt mihi purgatam crebro qui perſonet aurem: [725]
Solve ſeneſcentem maturè ſanus equum, ne

INTERPRETATIO.

O Mecænas, à me celebrate primis carminibus & celebrande poſtremis; me ſat probatum jamq; libertate fruentem vis rursùm obſtringere veteri exercitatione. Atqui *non eadem ætas adeſt, non idem ingenium. En Veianius, armis in Herculis ade ſuſ. enſis, deliteſcit quietus ruri: ne amplius populum deprecetur in ultimâ arenâ.* Certè *adeſt qui ſapius inſuſurret ad aurem meam ſapientem: Dimitte prudens tempeſtivè equum ad ſenium vergentem, ne*

ANNOTATIONES.

1. *Prima dicte mihi, &c.* | Similem dictionem legas apud Græcos Poëtas, Heſiod. Homer. Theocrit. Theogn. præſertim erga Deos: unde Horatius Mecænatem quaſi numen venerari ſe oſtendit. Sic Eclogâ 8. Virgilius ſive Pollionem ſive Auguſtum alloquitur,

A te principium, tibi deſinet: accipe juſſis
Carmina cœpta tuis.

2. *Rude donatum.* | Acceptâ miſſione jam liberum, *rudis* virga erat (Palma ſi quibuſdam fides) quâ donabantur Gladiatores, in ſignum exauctorationis: ut deinceps ceſſarent à gladiaturâ; & alimenta ex publico caperent. Hinc dicti rudiarii. Priſcian. Sueton. Tiber. cap. 7. *Munus gladiatorium dedit diverſis temporibus ac locis. Primum in foro, ſecundum in amphitheatro, rudiariis quoque quibuſdam revocatis, auctoramento centenûm millium.*

3. *Antiquo ludo.* | Scribendis etiamnùm Lyricis & amatoriis carminibus, velut olim in juvenili flore & facultate. Atqui minùs aptus modò ſum iſtis rebus: imo ſeria, honeſta, philoſophica dein conſector.

4. *Veianius.* | Illuſtris gladiator.

5. *Armis Herculis ad poſtem fixis.* | Armis poſt emerita ſtipendia ſuſpenſis ex more in Herculis ſacello, quod erat ad Amphitheatrum; ut notat Theod. Marcilius. Cujus certè magis arridet ſententia, quàm opinantium idcircò præ cæteris Diis Herculem nominari, quod ille cum monſtris luctatus toties victor fuerit.

Latet abditus agro. | Apud villulam ſuam ruſticam otio fruitur.

6. *Ne populum extremâ, &c.* | Ne ultrà cogatur ſupplicare populo in theatro ſedenti, ſeu ad petendam vacationem: ſeu ad deprecandam mortem: *extremâ arena*, in ultimo vitæ diſcrímine, & jamjam a pari ſuo victore enecandus: vel, in extremâ amphitheatri margine, ubi certabatur.

7. *Eſt mihi purgatam, &c.* | Prima ratio ſeu excuſatio non ſcribendi fuit Veianii Rudiarii exemplum: altera eſt rationis monitum rectè & ſapienter ſuggerentis, maturè ceſſandum, ne prior gloria poſterioribus ſcriptis & animo jam marceſcente ſcuretur.

Purgatam. | Philoſophiæ documentis excultam, & ſanam mentem. Perſ. Sat. 5.

Purgatas inſeris aures Fruge Cleanthea.

8. *Solve ſeneſcentem.* | Sicut prudentis eſt incitatoris, equum ætate fatiſcentem jamque minus alacrem ſolvere à curru & mature à circo removere, ne ilioſus ac ſuſpirioſus in curuli certamine deficiat, prioreſque victorias dehoneſtet: ita debet ſcriptor ingenioſus tempeſtivè ſe quieti dare, & à ſcribendo ceſſare, cum ſenio fatiſcens eximia, ut antè, depromere non valet. Ennius,

Sicut fortis equus ſpatio qui ſæpè ſupremo
Vicit Olympia, nunc ſenio confectus quieſcit.

De Circenſibus Romam tranſlatis, de poſitis metis, de ſolemnibus curriculis, deque ſepteno aurigarum ad metam circuitu, ac cæteris ludorum ritibus, vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8, &c.

Ilia ducat. | Spiritûs ducendi laborans difficultate circi decurrere ſpatia, pari ut olim ve-

Peccet

ſub finem deficiat, atque ægrè anhelitum trahens deficiatur. Ergò jam carminibus aliiſque jocis nuncium remitto. Satago deinceps & quæro, quid bonum, quid honeſtum ſit: atq; in id incumbo totus. Colligo & contexo quæ ſtatim adhibere queam ad uſum. *Ac ne fortaſſe ſcifciteris, quem ego magiſtrum, quam diſciplinam ſequar: Nullius* videlicet *præceptoris opinionibus me addico: ſed volut hoſpes feror quocunq; me impetus agit. Modò ſum actuoſus, & Reip. negotiis occupor, acer virtutis ſinceræ defenſor & obſervans: modò clàm redeo ad Ariſtippi documenta; mihiq; res, non me rebus, velim ſubjici. Sicut* autem *longa nox* iis *quos meretrix fallit, & dies longior operi aſtrictis videtur, annus verò tardus pupillis ſevera diſciplina novercarum obnoxiis: ita mihi lentum & moleſtum tempus labitur, quod ſpem differt ac deſiderium exequendi ſtrenuè illud quod inopibus pariter ac divitibus utile ſit, ſpretum* verò *pueris ac ſenibus ſimiliter nocebit. Supereſt ut me ipſe his præceptionibus regam & tueor.*

Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.
Nunc itaq; & verſus, & cætera ludicra pono:
Quid verum atque decens, curo & rogo, & omnis in hoc ſum:
Condo, & compono, quæ mox depromere poſſim.
Ac ne fortè roges, quo me duce, quo lare tuter:
Nullius addictus jurare in verba magiſtri,
Quo me cumque rapit tempeſtas, deferor hoſpes.
Nunc agilis fio, & merſor civilibus undis,
Virtutis veræ cuſtos, rigiduſque ſatelles.
Nunc in Ariſtippi furtim præcepta relabor;
Et mihi res, non me rebus, ſubmittere conor.
Ut nox longa quibus mentitur amica, dieſq;
Longa videtur opus debentibus; ut piger annus
Pupillis, quos dura premit cuſtodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt ingrataq; tempora, quæ ſpem
Conſiliumque morantur agendi gnaviter, id quod
Æquè pauperibus prodeſt, locupletibus æquè;
Æquè neglectum pueris ſenibuſque nocebit.
Reſtat ut his ego me ipſe regam ſolerq; elementis.

[726]

ANNOTATIONES.

locitate & ardore, adeòque alios ſecum certantes prævertere & ſuperare nequeat. Plin. lib. 26. cap. 6. *tanta vis*, inquit, *verbaſco eſt, ut jumentis non modò tuſſientibus, ſed ilia quoq; trahentibus auxilietur potu.*

10. *Cætera ludicra.* | Nugas, jocos, Lyrica, Satyrica.

11. *Quid verum atque decens, &c.* | Philoſophiæ morali operam do ſedulam.

12. *Condo & compono.* | Moralia documenta in mente meâ recondo & rumino; ac pôſt in ordinem digeſta ſcribo, tum ad meam, tum ad aliorum utilitatem.

13. *Quo duce, quo lare.* | Quam ſectam amplectar. Lib. 1. Od. 9. *Socraticam domum.* Plures nempè Philoſophorum familiæ celèbres ſuum quæq; ducem ac principem colebant: Academici Platonem, Peripatetici Ariſtotelem, Stoici Zenonem, Cyrenaici Ariſtippum, Epicurei Epicurum, &c. Vide Diogen. Laert.

14. *Nullius addictus jurare, &c.* | *Nullius unius diſciplinæ legibus adſtricti, quibus in Philoſophiâ neceſſariò pariamus, quid ſit in quaq; re maximè probabile ſemper requiremus.* Cicer. Tuſcul. 4. n. 7.

, *Jurare in verba.* | Metaphora eſt à re militari, apud quam milites in verba ducis jurant, eique ſe obſtringunt ſacramento.

16. *Nunc agilis fio, &c.* | Interdum Stoicus, proſcriptis voluptatibus, ſummum bonum in virtute repono & ſapientem à capeſſendâ Republ. non removeo.

18. *Nunc in Ariſtippi, &c.* | Aliàs voluptates corporis conſector, atque in his ſummum bonum ſtatuo: Rei verò publicæ adminiſtratione Sapienti interdico: pariter ſentiens cum Cyrenaicis & Epicureis, cumque horum ducibus Ariſtippo & Epicuro, Cic. 4. Acad. n. 131. *Alii voluptatem finem eſſe voluerunt, quorum princeps Ariſtippus, qui Socratem audierat: unde Cyrenaici . . . . . Ariſtippus quaſi animum nullum habeamus, ita corpus ſolum tuetur.*

19. *Et mihi res, non me rebus, &c.* | Quid hoc ſibi velit, Ariſtippus ipſe dicat & explicet. Nimirùm cùm objiceretur, Habere eum Laidæ: minimè erubeſcens. *Habeo Laida*, inquit, *non habeor à Laide.* Cicer. lib. 9. Epiſt. 26.

24. *Agendi gnaviter, id quod.* | Scribendi vulgandique libellum moralia præcepta continentem.

26. *Pueris ſenibuſq;.* | Perſ. Sat. 5. v. 64.

. . . . . *Petite hinc, juvenesq; ſenesq;,*
Finem animo certum, miſeriſq; viatica canis.

27. *Elementis.* | Primis Philoſophiæ documentis, morum regulis.

Non

Non poſſis oculo quantum contendere Lynceus ;
Non tamen idcircò contemnas lippus inungi; [727]
Nec, quia deſperes invicti membra Glyconis,
Nodosâ corpus nolis prohibere chiragra.
Eſt quôdam prodire tenus, ſi non datur ultrà.
Fervet avaritiâ, miſeroque cupidine pectus ?
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poſſis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes ? ſunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinoſus, amator,
Nemo adeò ferus eſt, ut non miteſcere poſſit,
Si modo culturæ patientem commodat aurem.
Virtus eſt vitium fugere : & ſapientia prima [728]
Stultitiâ caruiſſe. Vides, quæ maxima credis
Eſſe mala, exiguum cenſum, turpemq; repulſam,
Quanto devites animi capitiſque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes :

Enimverò quamvis *nequeas* tam *acutè videre quam Lynceus ; non ideò tamen deſinas ungere oculos lippientes : ac licet non ſperes robur fortis Glyconis, non* propterea *negligas à corpore arcere chiragram innodantem. Juvat aliquatenùs progredi, tametſi non liceat amplius.* Verumenim *ſi animus æſtuat avaritiâ & cupiditate miſeros* faciente ; in promptu *adſunt ſermones, quibus mitigare queas hoc malum, & magnam iſtius ægritudinis partem depellere. Si gloriæ ſtudio inardeſcis, habes quædam remedia, quibus curari poſſis, libro ter ſanctè perlecto.* Denique, *invidus, iracundus, piger, ebrioſus, perditè amans, & quantumvis inhumanus quiſque* profectò *ſanari poteſt, ſi quidem animum docilem præbeat diſciplinæ. Virtus eſt fugere vitium, & prima ſapientia liberum eſſe à fatuitate. Cernis, quanto animo & corporis niſu declines mala quæ putas eſſe maxima* ; videlicet, *paupertatem, ac repulſam ignominioſam.* Sic tu *negotiator ad ultimos Indos contendis, inopiam ſtrenuè devitans, per mare, per ſcopulos, per flammas.*

ANNOTATIONES.

29. *Non tamen idcirco, &c.* | Etſi nequeas tam acres habere oculos, quam Lynceus ; non ideò tamen negligas collyrium oculis adhibere, ad arcendam vel ſanandam lippitudinem. De *Lynceis* oculis, lib. 1. Sat. 2.

30. *Glyconis.* | Is fuiſſe robuſtus pugil dicitur. Quidam legunt, *Milonis :* nempè Crotoniatis mentionem hìc eſſe volunt qui taurum vivum humeris tulit, manu mactavit, ac devoravit, in Olympicis victor. Heinſius ingeniosè & eruditè contendit intelligendum eſſe hìc Glyconem Philoſophum, quem Laërtius ſcribit *firme corpore & habitu prorsùs athletico* extitiſſe.

31. *Nodoſa chiragra.* | De *chiragra.* lib. 2. Sat. 7. *Nodoſa,* quia nodis quaſi præpedit motum & uſum manuum. Seu quod humor craſſus digitorum internodia occupans turgeſcere faciat velut nodos & lapillos quoſdam. Undè Perſius *lapideſam* dicit chiragram. Sat. 5. v. 58.

32. *Eſt quôdam prodire tenus, &c.* | Al. *quadam.* Senſus eſt : Quanquàm non licet reconditiſſima Philoſophiæ arcana ſcrutari : at prodeſt tamen plurimùm vel primis *elementis* imbui, & ſaltem delibare nonnihil ex iſtis medicamentis vitiorum. Expugnat Horatius eos qui ſapientiæ ſtudium hinc diſſuadebant, quod eam aſſequi perfectè nemo poſſit.

34. *Sunt verba & voces, &c.* | Doctrina morum habet remedia adverſus quemlibet animi morbum.

36. *Piacula, quæ te Ter purè lecto, &c.* | Adverte tria verba à rebus Sacris & religione tranſlata ad ſapientiæ ſtudium. *Piacula* Lib. 1. Od. 2. v. 29, & Epod. 5. v. 90. *Ter* de ternario numero in ſacris ſolemni dixi alibi. Juvenal. Sat. 6. v. 522. Perſ. Sat. 2. v. 16. *Purè :* purâ mente. Tibul.

Caſta placent ſuperis : purâ cum veſte venito :
Et manibus puris ſumite fontis aquam.

40. *Si modò culturæ patientem, &c.* | Cic. Tuſc. 2. n. 13. *Cultura animi Philoſophia eſt, quæ vitia radicitùs extrahit, ac præparat animum ad ſatus excipiendos : eaque mandat & ſerit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.*

42. *Stultitiâ caruiſſe.* | Carere vitiis. Is enim vitioſus qui falſis ac ſtultis vulgi opinionibus velut normâ vivendi abutitur. Contrà qui rectæ rationis lumen ſequitur, bonus & ſapiens eſt.

43. *Turpemque repulſam.* | In petendo magiſtratu. Cic. pro Plancio. *C. Marius duas Ædilitias accepit repulſus.* Offic. 1. n. 71. *Cùm offenſiones tum repulſas quaſi quamdam ignominiam timent & infamiam.*

44. *Capitiſque labore.* | Synecd. pars pro toto.

45. *Ad Indos.* | Ad remotiſſimas orbis regiones. Vide lib. 1. Od. 12. v. 56.

46. *Per mare pauperiem fugiens.* | Juvenal. Sat. 14. v. 275.

At verò detrectas auſcultare ſapientiori, ac erudiri, ut ſcias ea contemnere, quæ fatuè æſtimas magni & concupiſcis. Ecquis peritus certandi in pagis & compitis, non malit victor eſſe in celebribus Olympicis : ſi ſpes facilis adſit adipiſcendæ victoriæ abſq; magno labore ? Enimverò ut argentum auro, ſic aurum virtutibus poſtponi debet. Nec audiendus qui ſic moneat : *O cives, cives, opes primò ſunt comparandæ : virtus autem poſt pecuniam. Illud* quidem *monſtrat Janus ſummus atque imus. Hæc præcepta recolunt tam pueri quàm ſenes brachio ſiniſtro appenſa* geſtantes *loculos & tabulam.* Adde quod *ſi ſex aut ſeptem millia deſiderantur ad quadringenta,* licet *habueris ingenium, probitatem, facundiam, integritatem :* nihilominùs eris *plebeius. Verùm* quanto melius *pueri inter ludendum edicunt, Rex eris,*

Ne cures ea, quæ ſtultè miraris & optas,
Diſcere & audire, & meliori credere non vis.
Quis circum pagos & circum compita pugnax,
Magna coronari contemnat Olympia, cui ſpes,
Cui ſit conditio dulcis ſine pulvere palmæ ? [729]
Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.
O cives, cives, quærenda pecunia primum eſt :
Virtus poſt nummos, hæc Janus ſummus ab imo
Perdocet : hæc rècinunt juvenes dictata ſeneſq;
Lævo ſuſpenſi loculos tabulamq; lacerto.
Si quadringentis ſex ſeptem millia deſunt,
Eſt animus tibi, ſunt mores, & lingua, fideſque ;
Plebs eris. At pueri ludentes, rex eris, aiunt,

Gram. 1. 5. 79.

ANNOTATIONES.

. . . . . *Aſpice portus,*
Et plenum magnis trabibus mare. Plus hominum eſt jam
In pelago. Veniet claſſis quocunque vocarit
Spes lucri ; nec Carpathium, Gætulaque tantum
Æquora tranſiliet, &c.

Per ſaxa. | Per ſcopulos marinos, per quælibet vitæ diſcrimina.

Per ignes. | Vel per graviſſima pericula : vel per mundi partes Zonæ torridæ ſubjectas, Lib. 3. Od. 3. v. 55. Virgil. Georg. 1. v. 234.

47. *Ne cures ea,* &c. | Ut minora mala declines, v. g. paupertatem, nullum non laborem ſubeundem ultrò credis : cur igitur detrectas facilè doceri, quo pacto fugias multò gravius malum ? Scilicet *audire piget* ac *diſcere*, & *credere non vis* aſſerenti Philoſopho : *Stultum* eſſe *mirari & optare*, ſeu avidè conſectari opes & honores tantis *curis* atque laboribus.

48. *Diſcere & audire.* | Τὸ πρῶτον μανθάνειν. Prius enim *audire* quàm *diſcere*.

49. | *Quis circum pagos,* &c. | Majorem gloriam minori præfert vel ruſticus & hebes quiſque. Quare ergò tu virturis decus & gloriosum pecuniæ contemptum non anteponis ipſis opibus, præſertim cùm hæ non niſi ægrè & vix haberi queant ; ille verò facilè poſſit comparari per ſtudium ſapientiæ.

50. *Olympia.* | Olympicis in ludis. Vide lib. 1. Od. 1.

51. *Sine pulvere.* | Ἀκονιτὶ, Thucyd. & Herodian. Metaph. *citrà laborem, nullo certamine & periculo.* Ita etiam ἀναιμωτὶ & ἀναιμορεὶ *ſine ſudore :* ἀναιμωτὶ νικᾶν, *ſine ſanguine*, ſeu *incruentam victoriam referre*.

52. *Vilius argentum eſt auro,* &c. | Caſſian. Collat. 23. cap. 3. præclaram ſimiliter gradationem inſtituit : *Stannum vilius argento, argentum auro, aurum gemmis, gemma margaritis, margarita ſanctitate.*

53. *O cives, cives, &c.* | Proſopopœia, quâ ſtultè loquens inducitur quiſpiam è vulgo.

54. *Hæc Janus ſummus,* &c. | Id norunt & docent fœneratores ac trapezitæ in foro conſiſtentes, duas inter Jani ſtatuas. De his lib. 2. Sat. 3. v. 18.

56. *Lævo ſuſpenſi,* &c. | Hunc eumdem verſum anteà jam poſitum explanavi, Lib. 1. Sat 6. v. 74. *loculos*, ad fœnus reponendum, vel in quibus calculi ad numerandum, *tabulam*, vel in quâ debitorum nomina deſcripta ſunt ; vel ſuper quam poſitis calculis aut numeris ſupputatur.

57. *Quadringentis.* | Supple millibus ſeſtertiûm ; qui cenſus Equeſtris eſt ; ut alibi annotavi. Quidam legunt, *Sed quadringentis*, &c. ut ſic loquatur avarus idem & ambitioſus : Quidni opes congeram, ut à plebe me ſegregem, & ad Equeſtrem cenſum, ordinem, dignitatemq; aſſurgam ? At prior lectio & interpretatio præferenda.

59. *At pueri ludentes.* | Confutatio eſt ſtultorum præceptorum Jani, ex naturali lumine & recto puerorum judicio. Hi nimirùm verè, ſanctè, juſtè ſentientes, inter ludendum ſpondent principatum ei qui rectiùs egerit, non ei qui ſit pulchrior, opulentior, nobilior. Vide Jul. Poll. lib 9. cap. 7. ubi de Baſilindâ, aliiſque ludis puerorum.

Si

Si rectè facies. *Hic* murus aheneus eſto,
Nil conſcire ſibi, nullâ palleſcere culpâ.
Roſcia, dic ſodes, melior lex, an puerorum [730]
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curiis, & decantata Camillis ?
Iſne tibi meliùs ſuadet, qui ut rem facias, rem ;
Si poſſis rectè ; ſi non, quocunque modo rem ;
Ut propiùs ſpectes lacrymoſa poëmata Puppi :
An qui fortunæ te reſponſare ſuperbæ
Liberum & erectum, præſens hortatur, & optat ?
Quod ſi me populus Romanus fortè roget, cur
Non ut porticibus, ſic judiciis fruar iiſdem ;
Nec ſequar aut fugiam quæ diligit ipſe, vel odit : [731]
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni

ſi rectè agas ? Ita ſane. *Hic* tibi *murus ſit ex are : nullius peccati conſcium eſſe, nullius flagitii* probum *timere. Age, reſponde, An Poſcia lex præſtantior : an puerorum edictum, quo benè agentibus regnum defertur, fortibus Curiis & Camillis celebratum ? An ille tibi meliora ſuggerit, qui* admonet, *ut opes acquiras juſtè* quidem, *ſi* fieri *poteſt : ſin autem quâcunque ratione opes* congeras, *ut propius ſpectes flebilia carmina Puppi ; an qui præſens ſuadet ac deſiderat,* ut *expeditus ac fortis arroganti fortunæ obſiſtas ? Quid ſi populus Rom. à me fortaſſe percunctetur : quare non eadem* cum ipſo *judicio habeam, ſicut porticus* habeo communes, *& cur non amem vel oderim quæ ipſe amat aut averſatur ; reſpondebo* idem *quod olim aſtuta vulpes aiebat leoni ægrotanti :*

ANNOTATIONES.

60. *Hic murus aheneus eſto.* | Proverbialis dictio. Senſus eſt : nihil firmiùs tene quàm doctrinam hanc : vel ut explicat Eraſmus ; hoc certum ſit tibi & immutabile animi decretum. Item, muro quolibet aheneo fortior & inexpugnabilior eſt innocentia & integritas. Hæc tibi ſit velut propugnaculum ære validius.

62. *Roſcia lex.* | Lex theatralis lata à Roſcio Othone Trib. Pleb. quâ vetuit Equitem Rom. fieri niſi qui poſſideret quadringenta millia ſeſtertiûm. Vide Epod. 4. v. 16. ibiq; annot.

63. *Nænia.* | Propriè lugubris cantio : ſed ad alia quoque transfertur. Hìc ſignificare ſolemne dictum puerorum, de quo mox.

64. *Maribus Curiis & Camillis.* | Fortiſſimis Romanorum maſculâ virtute præditis. Lib. 1. Od. 12.

65. *Iſne tibi meliùs.* | Roſcius ille theatralis legis auctor, tibi ſuadens ut ſtudeas lucro per fas & nefas.

67. *Ut propiùs ſpectes, &c.* | Equeſtribus in gradibus ſedens. Nempe ludos ſpectabant Senatores ex Orcheſtrâ, qui proximus erat proſcenio locus : Equites Romani deinde è quatuordecim theatri gradibus ex Othonis lege : denique plebs è caveâ.

Lacrymoſa poëmata Puppi. | Ironicè. Tragœdias Puppii Tragici Poëtæ, quem vetus Interpres narrat ita moviſſe affectus ſpectantium, ut etiam lacrymari cogeret : ac proinde de ſe ipſo feciſſe hoc diſtichon Iambicum.

Flebunt amici & bene noti mortem meam :
Non populus in me vivo lacrymavit ſatis.

68. *An qui fortunæ.* | An verò melius tibi non ſuadet morum præceptor, vel animus tuus Philoſophiâ imbutus, cum docet calcandam fortunæ adverſantis ſuperbiam : cumque hortatur, ut à vitiis liber ad virtutes erigaris ?

70. *Cur Non ut porticibus, ſic, &c.* | Cur non cum ipſo pariter ſentiam de honoribus & divitiis, ſicut promiſcuè cum illo rebus communibus utor, v. g. publicis ambulationibus, congreſſibus, colloquiis.

71. *Porticibus.* | De porticibus Romæ variis atque inſignioribus, fusè Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 23. Nos etiam aliquid lib. 2. Od. 15. Celebris in primis erat Porticus Auguſti in Palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore eleganter extructa, nec non eximiis imaginibus, tum laureatis & magnificis operibus exculta. Erat præterea porticus Catuli, de manubiis Cimbricis facta : porticus Pompeii ante ipſius curiam : porticus Octaviæ juxta ædem Junonis, in quâ Auguſtus collocavit ſigna militaria olim Domitio à Dalmatis erepta : Philippi porticus, in quâ effigies Herculis, & Helenæ imago, Zeuxidis manu elaborata : porticus duplex ad circum Flaminium, opere Corinthio inſignis, ubi matronæ vectari & ſpatiari ſolebant ; porticus Quirini antiquo opere ſpectanda ; porticus Claudiæ, ubi ambulationes ſubdiales, miro ingenio conſtructæ & ornatæ ; *&c.*

73. *Olim quod vulpes, &c.* | Apologus eſt Æſopi, celebratus etiam à Plutone in Alcibiade primo. Leo rex animalium ægrotabat ; feras jam plures officii causâ adeuntes devoraverat. Accedit & vulpes ad oſtium cavernæ : at cùm

Reſpondit,

Quia me deterrent vestigia ad te conversa omnia, nulla autem retro. O populus! *bellua es plurium capitum. Quid verò aut quem sequar? Pars hominum gaudet conducere vectigalia publica. Sunt qui viduas avaras capiant cruſtulis & pomis; atque circumveniant senes, quos mittant in vivaria. Multi opes augent occulto fœnore. At licet diversi diversa conjectentur negotia & proposita, numquid ipsi eadem constanter prosequi valent per unam horam? si locuples dicat: Nullus sinus, in mundo pratat jucundis Baiis,* statim *lacus marinus experitur cupiditatem domini properantis.* Quod *si perversum studium* ædificandi *augurium ei*

Reſpondit, referam: Quia me veſtigia terrent,
Omnia te adverſum ſpectantia, nulla retrorſum.
Bellua multorum es capitum, nam quid ſequar, aut quem? 76
Pars hominum geſtit conducere publica: ſunt qui
Cruſtis & pomis viduas venentur avaras. [732]
Excipiantque ſenes, quos in vivaria mittant.
Multis occulto creſcit res fœnore, verùm 80
Eſto aliis alios rebus ſtudiiſq; teneri;
Iidem eadem poſſunt horam durare probantes?
Nullus in orbe ſinus Baiis prælucit amœnis,
Si dixit dives; lacus & mare ſentit amorem
Feſtinantis heri: cui ſi vitioſa libido 85

ANNOTATIONES.

ingredi renuerit, quid ita officium ſola detrectaret? leoni interroganti, reſpondit: Quia me deterrent belluarum veſtigia, quibus ad te ſpectantibus univerſis, cognoſco multas adiiſſe, rediiſſe nullas. Apud Non. Lucilius lib. 30.

Quid ſibi vult, quare ſit ut introversùs & ad te
Spectent, atque ferant veſtigia ſe omnia prorsùs?

74. *Referam.* | Sic ego, inquit Horatius, populo quærenti cur non amem & *ſequar* eadem quæ *ipſe diligit*, nec *fugiam* quod ipſe *odit*; reſpondebo: Quoniam multos equidem cerno vitiorum inire viam; at paucos inde emergere: imò ferè omnes avaritiâ & ambitione inveterata miſerè abſumptos.

76. *Bellua multorum es capitum.* | Velut Hydra, Egregia populi deſcriptio.

77. *Conducere publica.* | Hinc dicti publicani, qui vectigalia populi Romani redimunt, exercent, exigunt. Notandum verò ex Caio Juriſc. nullam civitatem præter Romam habere publicanos; quoniam aliæ urbes membra cenſeantur Reip. Rom. *Eum*, inquit, *qui vectigal Populi Rom. conductum habet, publicanum vocamus. Nam publica appellatio in compluribus cauſis ad Pop. Rom. reſpicit: civitatis enim loco privatorum habentur.* Porrò triplex olim vectigal exigebatur: primum ex importatione rerum & exportatione, dicebaturque *portorium*, exactores autem *portitores*. Alterum ex agris, nimirùm decima pars frumenti excipiebatur; quòd qui redimebant, *decumani* appellabantur, quod *decumas* exigerent. Tertium è ſilvis, ſeu è paſtione pecorum; & *ſcriptura* vocabatur; qui verò paſcua publica conducebant, *magiſtri ſcripturæ*, ſeu ſcripturarii, dicebantur, à deſcribendis ejuſmodi vectigalibus. Quartum è ſalinis inſtituit Ancus Martius. Cic. pro lege Manilia, ita ſcribit; Cùm hoſtium copiæ non longè abſunt, etiamſi irruptio nulla facta eſt, tamen *pecora relinquuntur, agricultura deſeritur; mercatorum navigatio conquieſcit.* Ita neque ex *portu*, neque ex *decumis*, neque ex *ſcripturâ* vectigal conſervari poteſt.

78. *Cruſtis.* | Quid leg. *fruſtis*, minùs benè. Alii, *fructis*, pro fructibus, quod uſurpavit Cato, Terentius, *&c.* At *cruſtula* jam habemus lib. 2 Sat. 1. poſita pro muneribus ac donis vilioribus & parvis.

79. *Excipiantque ſenes, &c.* | Senum ac viduarum opibus & hæreditatibus inſidiantur nonnulli.

Quos in vivaria mittant. | Devorandos à ſe quaſi piſces in vivariis educatos.

83. *Nullus in orbe, &c.* | Jam levitatem hominum & inconſtantiam in propoſito reprehendit.

Baiis. | De hac urbe deliciis tantis affluente, ut mores integerrimos depravaret, dixi jam lib. 2. Od. 18.

84. *Lacus & mare.* | Lucrinus lacus in ſinu Bajano ſitus. De eo lib. 2. Od. 15. & lib. 2. Sat. 4.

85. *Feſtinantis heri.* | Cupide properantis in locum amœnum, ad ibi ſtruendas ædes deliciis deſtinatas. Juvenal. Sat. 3. v. 4.

Janua Bajarum, eſt & gratum littus amœni
Secceſſûs.

Cui ſi vitioſa libido fecerit auſpicium, &c. | Si libido ſuo inſtinctu, vel pruritu incitarit, ac velut avis cantu aut volatu auſpicium fecerit; ſtatim Baiis relictis, Teanum aliove feſtinabit; eoque cæmenta, ligna, ferramenta, cæteraque inſtrumenta ad ædificandum neceſſaria transferri jubebit.

Fecerit

Fecerit auſpicium, cras ferramenta Teanum
Tolletis fabri, lectus genialis in aula eſt ?
Nil ait eſſe prius, melius nil cœlibe vitâ.
Si non eſt, jurat benè ſolis eſſe maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo ? [733]
Quid pauper ? ride, mutat cœnacula, lectos, 91
Balnea, tonſores : conducto navigio æquè
Nauſeat ac locuples, quem ducit priva triremis.
Si curtatus inæquali tonſore capillos
Occurri, rides : ſi forte ſubucula pexæ 95
Trita ſubeſt tunicæ, vel ſi toga diſſidit impar,
Rides : quid, mea cùm pugnat ſententia ſecum ?
Quod petiit, ſpernit ; repetit quod nuper omiſit :
Æſtuat, & vitæ diſconvenit ordine toto :
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis ? 100
Inſanire putas ſolemnia me ; neque rides ;
Nec medici credis, nec curatoris egere
A Prætore dati ; rerum tutela mearum [734]
Cùm ſis, & pravè ſectum ſtomacheris ob unguem
De te pendentis, te reſpicientis amici. 105
Ad ſummam ſapiens uno minor eſt Jove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum ;

dederit, cras ferramenta tranſportabitis Teanum, ô artifices. Porrò ſi *genialis thorus in aula ejus ſit : affirmat nihil præſtabilius eſſe, nihil optabilius vita cœlibe. Si non adeſt, aſſeverat ſoles conjuges beatos eſſe. Quenam laqueo ſtringam, Proteum vultus variantem ? Inops* autem *quid agit ? ride, mutat domicilium, thoros, balnea, tonſores ; conducta cymba faſtidio pariter afficitur, ut dives qui proprio vehitur navigio. Si obvius tibi fiam habens capillos inæqualiter reciſos à tonſore, cachinnos tollis. Si ſubucula detrita ſuppoſita fueris tunica munda, vel ſi toga inæqualis diſconvenit ; in riſum ſolveris. Quid* verò, *cum mea mens ſecum luctatur ? contemnit quod cupivit, requirit quod modò abjecit ; agitatur ac diſcordat toto vita ordine : deſtruit, extruit, quadrata mutat rotundis ?* tum certè *exiſtimas me communi inſania laborare, neque derides,*

nec putas indigere medico vel curatore à Prætore aſſignato : cum ſis columen rerum mearum, ô Mecœnas, & indigneris propter male reciſum unguem amici à te pendentis, teque velut unicum præſidium *intuentis. Denique ſapiens Jove ſolo eſt inferior, opulentus, liber, inſignis, formoſus, in ſummâ rex regum.*

ANNOTATIONES.

86. *Teanum.* | Cognomento Sidicinum, urbs Campaniæ in colle extructa inter Cales & Sueſſam, non longè habet Acidulas aquas calculoſis valde ſalubres. Plin. lib. 31. cap. 2.

87. *Lectus genialis in aula eſt ?* | Si uxorem habet, cœlibes laudat : ſi non habet, felices prædicat matrimonio junctos, adeo levis eſt animi & propoſiti, diverſiſque ſemper expetit. *Genialis* ; In nuptiis ſternebatur lectus ad honorem Genii : cui nomen ab antiquo geno, i. gigno. Feſtus. Vide Catul. de nuptiis Pelei ac Thetidis.

90. *Protea.* | Lib. 2. Sat. 3. v. 71.

91. *Quid pauper.* | Neque dives modò, ſed & pauper inconſtantiæ vitio laborat.

Cœnacula. | Ita vocabatur ſuperior ædium contignatio, ad quam ſcalis aſcenditur : quod quidem tenuiores domicilium mercede conducebant. Feſt meminit Juvenalis Sat. 10. v. 18. Plautus Amphitr. Apuleius Metamorphoſ. Prudentius.

Omnis qui celſa ſcandit cœnacula vulgus.

Porrò cœnatio divitum erat, cœnaculum verò pauperum ; quod quidem non unum cubiculum continebat aut ſignificabat, imo quaſdam habebat appendices. Gall. *un appartement.*

94. *Si curtatus inæquali, &c.* | Senec. de brev. vitæ, *quis iſtorum non malit Remp. barbari quam comam ? quis non ſolicitior de capitis decore, quam de ſalute ? &c.*

95. *Si fortè ſubucula pexa.* | Si veſtium inæqualitatem, diſcrepantiam, inconcinnam poſitionem videris, rides ; Quid verò ſi mentem meam à ſeipſa diſſentientem animadvertas ?

100. *Mutat quadrata rotundis.* | Quadratam ædificationem rotundâ mutat. Illa nimirùm paulò antè placuerat, hæc verò jam magis placet.

101. *Inſanire putas ſolemnia me.* | Communi omnibus errore me duci putas, ideoque me non derides.

102. *Nec medici credis, &c.* | Non me credis inſanum, qui helleboro ſanandus ſim : & cui Prætor curatorem dare debeat, ut dictum eſt, lib. 2. Sat. 3. v. 218.

104. *Pravè ſectum ob unguem.* | Ob leviſſima quævis errata, vitia, incommoda.

105 *De te pendentis.* | Clientis te velut patronum & præſidium unicum reſpicientis.

Præ-

ſanus præſertim niſi quando pituita ægritudinem procreat. | Præcipuè ſanus, niſi cùm pituita moleſta eſt.

ANNOTATIONES.

108. *Niſi cùm pituita moleſta eſt.* | Irridere videtur Stoicos aſſeverantes; ſapientem, etſi ægrotet, nihilominùs ſanum eſſe; item, ſapientem non dolere. *Pituita* quod petat vitam, | dicta creditur nonnullis. Hæc acida & ſalſa, morborum fons eſt, quicunque è deſtillatione fiunt, teſte Platone in Timæo.

EPISTOLA II. Ad *LOLLIUM.*

Reprimendæ cupiditates. Virtus maturè excolenda.

Dum tu, Lolli, ſumme vir, Roma recitas ſcriptorem belli Trojani, ego Præneſtè hunc revolvi: qui perfectiùs & uberiùs quàm Chryſippus & Crantor, docet quid honeſtum ſit, quid flagitioſum; quid bonum, quid malum. Si nihil te prohibet, accipe quamobrem id ſic ſtatuerim. Carmen quo Gracia refertur longo Phrygiæ contrita bello, ob cupidinem Paridis,

TRojani belli ſcriptorem, maxime Lolli, [735]
Dum tu declamas Romæ, Præneſte relegi:
Qui, quid ſit pulcrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Pleniùs ac meliùs Chryſippo & Crantore dicit.
Cur ita crediderim, niſi quid te detinet, audi. 5
Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem [736]
Græcia Barbariæ lento colliſa duello,

ANNOTATIONES.

1. *Trojani Belli.* | Eximia eſt hic laudatio poëmatum Homeri: qui ſanè velut optimus ſcriptor Epicus exemplis oſtendit luculentis quid fugere, quid ſectari debeas; ita virtutis bona, vitii autem mala exprimens, ut ſtudioſus quiſque Lector afficiatur. Vide Plutarch. lib. de Homero. Plin. lib. 7. cap. 29, &c.

Maxime Lolli. | Huic nobili adoleſcenti inſcripta eſt Od. 9. lib. 4. item ſeq. Epiſt. 18. Ejus meminit Vell. Paterc. lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 12. & 13. Dio. lib. 54. Ex quibus apparet cur *maximus* dicatur. Nempè is ſubinde militum Tribunus Caio Cæſari in Armeniam pergenti rector datus eſt ab Auguſto patre. Quo magni ingenii ſummæque integritatis indicio non poteſt afferri aliud clarius.

2. *Dum tu declamas.* | Dum tu exercitii causâ ex Homeri ſcriptis recitas aliquid, ac præclarè diſſeris de virtute. Hoc faciebant Romæ præſtantes quique viri.

Præneſte. | Seceſſerat Horatius in eam Latii urbem edito colli inædificatam. Tuſculum inter & Tibur: hod. *Paleſtrina* dicitur. Eam commendat Gell. lib. 16. cap. 13. ubi refert Præneſtinos à Tiberio Imper. municipes factos, pro referendâ gratiâ, quòd ſub eorum oppido ex capitali morbo revaluiſſet.

4. *Chryſippo.* | Stoicus ille Philoſophus, imo Stoicorum coryphæus & columen. De eo lib. 1. Sat. 3. v. 127. nec non lib. 2. Sat. 3. v. 44.

Crantore. | Academicus iſte, Platonis auditor, Xenocratis diſcipulus, mirè laudatur à Cicerone, tum alibi, tum Academ. qu. 4. n. 135. ubi ſic habet: *Legimus omnes Crantoris veteris Academici de luctu. Eſt enim non magnus, verùm aureolus . . . . . & ad verbum ediſcendus libellus.*

6. *Fabula, quâ Paridis, &c.* | Ilias viginti quatuor libris comprehenſa, opus omni laude majus, à ſummo Poëtarum antiſtite conſcriptum, de Bello Græcorum adverſus Trojanos ad vindicandum injuriam Helenæ Menelai regis Spartæ uxoris, ob ſingularem pulcritudinem per Paridem raptæ.

Fabula. | Sic vocatur Epicum carmen, item Dramaticum: quia in his conficta multa inſeruntur: differuntq; ab hiſtoria, quæ nihil niſi verè geſtum debet complecti. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 119. 151. 338.

Paridis. | Hic erat Priami & Hecubæ filius, frater Hectoris regis Trojæ, alio nomine Alexander vocatus: quem utero mater geſtans verè ſomniavit facem ſe ardentem parere. Nam Trojani excidii incendiique cauſa fuit. De eo jam lib. 1. Od 15.

7. *Barbaria.* | Cur ſic appelletur Phrygia, repete ex Annotatis lib. 2. Od. 4. v. 9. Item Epod. 9. v. 6.

Lento. | Quod anni decem continuum fuit.

Stultorum

Stultorum regum & populorum continet æstus.
Antenor censet belli præcidere causſam.
Quid Paris? ut ſalvus regnet, vivatque beatus,
Cogi poſſe negat. Neſtor componere lites
Inter Peleiden feſtinat & inter Atreiden:
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumq;
Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi.
Seditione, dolis, ſcelere, atque libidine, & irâ [737]
Iliacos intra muros peccatur, & extra.
Rursùs quid virtus & quid ſapientia poſſit,
Utile propoſuit nobis exemplar Ulyſſem:
Qui domitor Trojæ multorum providus urbes,
Et mores hominum inſpexit; latumq; per æquor,
Dum ſibi, dum ſociis reditum parat, aſpera multa
Pertulit, adverſis rerum immerſabilis undis.
Sirenum voces, & Circes pocula noſti:

complectitur motus fatuorum principum atque populorum. Antenor belli cauſam dicit eſſe reſecandam. Quid Paris ait? *Affirmat* ſe ad id *impelli non poſſe:* quippe ſic *haud felix, haud incolumis perſtaret. Neſtor Achillem inter & Agamemnonem diſſenſiones conatur dirimere. Hunc amor, ambos autem indignatio pariter accendit. Quodcunque peccant magnates luunt Græci. Tam intrà quàm extra muros Troja graſſantur ſeditiones, fraudes, flagitia, cupiditas, iracundia. Jam verò quid virtus, quid prudentia valeat,* idem Homerus *exhibet nobis utili exemplo Ulyſſis: qui poſt expugnatam Trojam perluſtravit*

diverſos populos; eorum*que mores callidus* obſervavit: *& dum ſibi ſociiſque reditum procurat, gravia plurima ſubiit immenſo mari, contrariis negotiorum fluctibus nuſquam ſubmerſus. Scis cantus Sirenum, atque Circes pharmaca:*

ANNOTATIONES.

8. *Regum & populorum.* | Tam Græcorum quàm Phrygum.

9. *Antenor cenſet, &c.* | Unus ille ex Trojanorum principibus, qui auctor fuerat Helenæ reddendæ Græcorum legatis eam repoſcentibus. Iliad. 7. Paris autem negavit. Ibid.

11. *Neſtor.* | Græcus princeps, de quo plura lib. 1. Od. 15. & lib. 2. Od. 9.

12. *Peleiden.* | Pelei filium, de quo lib. 1. Od. 6, 9, 15. Lib. 2. Od. 4. 16. Lib. 4. Od. 6. Epod. 13. & 17.

Atreiden. | Atrei filium: de quo lib. 2. Od. 4. Lib. 4. Od. 9. Lib 2. Sat. 3. v. 187.

13. *Hunc amor, ira quidem, &c.* | Incentivum fuit amoris, iræque, Briſeis ſive Hippodamia, quam adamans Agamemnon Achilli eam ſorti tam eripuit, quæ cauſa implacabilis odii inter utrumque fomitem præbuit.

14. *Quicquid delirant reges, &c.* | Peccata regum luunt plebeii.

Delirant. | Lira eſt ſulcus, lirare, arando ſulcos ducere. Hinc delirare ſignificat, à rectâ viâ declinare, aberrare, deſipere. Non. Mar. Feſt. Iſid.

Achivi. | Ita vocantur ab Achaiâ Græciæ regione, vel ab Acheo rege.

15. *Seditione.* | Achillis à reliquo exercitu ſecedentis. De quo lib. 1. Od. 15. in fine.

Dolis | Ulyſſis Palamedem circumvenientis.

Scelere, libidine, irâ. | Paſſim exemplo legas in Iliade. De Agamemnone Ajacis cadaver humari vetante, item Iphigeniam mactante, dictum eſt lib. 2. Sat. 3. De Ajace furioſo ibid. *&c.*

18. *Propoſuit nobis exemplar Ulyſſem.* | In Odyſſeâ, ubi Ulyſſes infinita mari terràque pericula modò virtute, modò arte viciſſe oſtenditur; non ſolùm contra homines & monſtra, ſed & contra Deos luctatus. Jupiter & Neptunus concutiunt & frangunt aliquando naves: Lotophagi, Cyclopes, Læſtrigonii, Circe, Sirenes, Scylla, Charybdis, proci, exitium machinantur. Ex his tamen omnibus evadens, dudum vagabundus, poſt annos viginti in patriam tandem rediit. *Quàm multa paſſus eſt Ulyſſes in illo errore diuturno!* Cic Offic. 1. n. 113.

19. *Domitor Trojæ.* | Sic ut Homerus πολίπορθον urbis everſorem Ulyſſem vocat dumtaxat, nec tribuit id nominis Achilli, Agamemnoni, Ajaci, Diomedi; ita prudentiâ magis quam robore maxima quæque peragi ſignificans.

23. *Sirenum voces.* | Ampla hæc ſegea fabulatoribus. Sirenibus nomen à σειρὰ catena. Alii aliter. Quidem originem Hebraicam expiſcantur. Tres fuerunt, Parthenope, Leucaſia, Ligea: e ſuperiore corporis ſpecie mulieres, inferiore piſces aut aves. Una tibiis, altera lyrâ, tertia voce concinebat. His fata vivere conceſſerant, quamdiu pertranſeuntes cantu morarentur & captarent. Itaque præternavigantes ſuavi ſymphonia allicere ſtudebant, devorabantq; At Ulyſſes à Circe edoctus, nautarum & comitum auribus cerâ obturatis, ipſe verò malo navis alligatus audivit quidem & prætervectus eſt incolumis. Unde illæ ſe in mare præcipitarunt. Sedem habebant

qua ſi fatuè & avidè potaſſet, ut ſui comites; ſub domina tu meretricia vixiſſet infamis & demens, ac velut ſuæ canis, aut porcus cœno gaudens. Nos quidem *ſumus* dumtaxat *numerus, & vivimus* tantùm *ad abſumenda alimenta:* ſumus quaſi *proci Penelopes ignavi, atque Alcinoi juvenes curando corpori nimiam operam dantes: quibus optimum videbatur ſtertere* uſque *ad meridiem, atq; cithara cantu lenire ſollicitudines.* At quantum eſt illud dedecus? Ecce *prudentes noctu ſurgunt ad homines trucidandos; tu* verò *non excitaris ad tumet ſervandum? Verùm ſi valens derectus ire, hydropicus feſtinabis: ac niſi*

Quæ ſi cum ſociis ſtultus cupiduſq; bibiſſet, [738]
Sub dominâ meretrice fuiſſet turpis & excors: 25
Vixiſſet canis immundus, vel amica luto ſus.
Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati;
Sponſi Penelopes, nebulones, Alcinoïque
In cute curandâ plus æquo operata juventus:
Cui pulcrum fuit in medios dormire dies, & 30
Ad ſtrepitum citharæ ceſſatum ducere curam.
Ut jugulent homines, ſurgunt de nocte latrones: [739]
Ut teipſum ſerves, non expergiſceris? atqui
Si noles ſanus, curres hydropicus: & nî

ANNOTATIONES.

ad Siculum littus: vel, ut alii ſcribunt, in Sirenuſis ſcopulis & in capreis inſulâ, atq; ad Surrentinum Italiæ Promontorium Tyrrheno imminens mari; inter ſinum puteolanum v. *Golfo di Napoli*, & Pæſtanum v. *Golfo di Salerno*. Homer. Odyſſ. 12. Ovid. Metam. 5. cap. 9. Sirenes revera erant meretriculæ tum formâ inſigni tum veneficiis animos hominũ trahentes ac depravantes. Indicatur autem Ulyſſes voluptatum illecebras ac lenocinia prudenter devitaſſe. Plutarch. Symp. 9. cap. 14. Homeri Sirenes, inquit, nobis immeritò fabuloſum injiciunt metũ. Innuit verò ille avolantes ac divagantes animos per muſicam demulceri & ad cœleſtia divinaq; pellici.

Circes pocula. | De illâ famosâ veneficiorum antiſtite & anteſignanâ fusè dictum eſt in Epod. 17. Plin. lib. 25. cap. 2. *Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens, multus alias in admiratione Circes, gloriam herbarum Ægypto tribuit.* Vide Odyſſ. 10.

26. *Amica luto ſus.* | Socii quidem Ulyſſis in porcos mutati per Circen veneficam dicuntur, quia fœdis voluptatibus ita corrupti ſunt, ut rationis uſum amiſiſſe viderentur. Ita S. Chryſoſt. & alii. Vide Epod. 17. v. 15. At Jo. Bodinus Andegavenſis de Magorum dæmonomaniâ l. 2. cap. 6. de ejuſmodi hominum in belluas per artem magicam transformationibus fusè diſputans, multis & gravibus exemplis ac teſtimoniis eas revera fieri aſſerit, additq;: Neq; fabuloſum eſt quod Homerus narrat Ulyſſis comites per Circen maleficam in porcos fuiſſe transformatos, cùm Auguſtinus ipſe lib. de Civ. hiſtoriam eandem adducat, quamvis opinione ipſius miram, & illam de Arcadibus, in Alpibus quoq; memoriâ ſuâ frequens fuiſſe dicat ut ſtabulariæ mulieres imbutæ malis artibus in caſeo darent viatoribus unde in jumenta illico verterentur, ut neceſſaria quæq; portarent, poſtq; perfuncta operâ iterùm ad ſe redirent. Videatur S. Auguſtinus de Civ. Dei, l. 18. c. 17. & 18. Item Daniel. 4. ubi Nabuchodonoſor ab hominibus dicitur ejectus, ac per annos ſeptem inter beſtias fœnum quaſi bos comediſſe: poſtea verò figurâ ejus reversâ ad ipſum, recuperaſſe priſtinum ſenſum ac decorem honoremque regni.

27 *Nos numerus ſumus.* | Turba ſumus abſq; virtute, exercitûs numerum explentes dumtaxat, velut Therſites ille iners & inglorius: videmur tantùm vivere ut edamus.

28. *Sponſi Penelopes.* | Sive luxuriæ dediti, ſive gulæ, ut alibi eſt annotatum. Vide lib. 2. Sat. 5.

28. *Alcinoiq, In cute curandâ, &c.* | Similes ſumus Alcinoo Phæacum regi apud Corcyram inſulam, ejuſque familiaribus & populis, qui mollitie & voluptatibus perditi, in ignaviâ, ſocordiâque conſeneſcebant. Proverb. Alcinoi menſa, id eſt, luxurioſa.

32. *Ut jugulent homines, &c.* | Torrentius ubique ſagax errorem hîc ſubodoratus, librarii incuriâ paginas confuſas aſſerit. Iſta nimirùm à v. 32. ad 64. pertinere contendit ad priorem Epiſtolam; atque reponi debere illic poſt v. 51. *cui ſit conditio.* Materiæ quidem & argumenti ratio ad hanc emendationem ducit. Judicabit æquus Lector de conjecturâ hac ſat audaci.

34. *Si noles ſanus, &c.* | Si dum ſanus es, ire nolis ad medicum; curres profectò, cùm ægrotabis. Quidem leg. *ſi non is ſanus, &c.* Id eſt, ſi ſegnis es, & ire piger, dum ſanus es; ſi torpes ignaviâ, deinde cogêris ire, imò currere, cùm hydropiſi cruciaberis; curſu enim & corporis agitatione ac labore morbus iſte minuitur. Senſus eſt; niſi vitia maturè corrigas, fruſtrà deinde conaberis ea depellere inveterata: quin ab his opprimere. Vulgare eſt,

Venienti occurrite morbo.

Poſces

Poſces ante diem librum cum lumine; ſi non
Intendes animum ſtudiis & rebus honeſtis,
Invidiâ vel amore vigil torquebere. Nam cur,
Quæ lædunt oculos, feſtinas demere: ſi quid
Eſt animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui cœpit, habet, ſapere aude:
Incipe: vivendi qui rectè prorogat horam,
Ruſticus expectat dum defluat amnis: at ille
Labitur & labetur in omne volubilis ævum.
Quæritur argentum, puerique beata creandis
Uxor, & inculta pacantur vomere ſilvæ.
Quod ſatis eſt cui contingit, nihil amplius optet. [740]
Non domus & fundus, non æris acervus & auri,
Ægroto domini deduxit corpore febres;
Non animo curas, valeat poſſeſſor oportet:
Si comportatis rebus benè cogitat uti.
Qui cupit aut metuit, juvat illum ſic domus aut res,
Ut lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,
Auriculas citharæ collectâ ſorde dolentes.
Sincerum eſt niſi vas, quodcunque infundis aceſcit.
Sperne voluptates. Nocet empta dolore voluptas.
Semper avarus eget, certum voto pete finem.
Invidus alterius macreſcit rebus opimis.
Invidiâ Siculi non invenere tyranni

ante lucem petas librum cum lucernâ, niſi mentem applices ſtudio rerum honeſtarum, vigilans cruciaberis invidia vel amore, aliove affectu. Age verò, *quare tam diligenter tollis quicquid oculos offendit: differs* autem integro *anno ſanare quod animum corrumpit?* Heus, *facti dimidium tenet quiſquis incepit. Sapientiæ* ſtudium *audacter amplectere, incipe. Qui differt tempus benè vivendi* eſt quaſi *ruſticus expectans donec amnis defluxerit. Atqui fluit ille, ſemperque fluens volvetur.* Quorſum verò tam ſolicitè *comparantur opes*; expetitur *conjux fœcunda gignenda proli*; *nec non ſterilia nemora aratro domantur?* verùm enim *qui nactus eſt quantum ſufficit, nihil ultrà cupiat.* Quippe *nec ades, nec prædia, nec auri & pecuniæ cumulus*, poſſunt *arcere morbos à corpore, vel curas ab animo domini laborantis. Oportet* benè *valere poſſeſſorem, ut fruatur congeſtis facultatibus:* Porrò *quiſquis* vel *cupiditate vel timore conflictatur, non magis prodeſt illi domus & pecunia, quàm lippo tabellæ pictæ, podagræ fomenta, atque auribus ob ſordes contractas malè affectis citharæ ſuaviter reſonantes. Maturè* forma tuos mores. Nam *ſi vas non eſt purum quicquid immiſtis vitiabitur. Contemne voluptates. Dolorem creat voluptas egrè quæſita. Avarus ſemper eſt inops. Modum pone, & definitum cupiditati. Invidus torquetur rebus proſperis alterius. Siculi tyranni nullum habuerunt cruciatum invidiâ graviorem.*

ANNOTATIONES.

35. *Ni Poſces ante diem librum*, &c. | Si vigilare nolueris diſcendæ causâ virtutis ac ſapientiæ, fiet ut dormire aliquando nequeas ob invidiam, amorem, aut aliud vitium quo ſolicitabere.

40. *Dimidium facti, &c.* | Heſiodica ſententia eſt: Principium eſt dimidium totius. Auſon.

Incipe dimidium facti eſt cœpiſſe, ſuperſit
Dimidium: rurſum hoc incipe & efficies.

42. *Ruſticus expectat*, &c. | Similis eſt ruſtico illi, qui cùm ad amnem perveniſſet, ſtolidè expectabat dùm effiueret omnis aqua, ut ad alteram ripam tranſire poſſet.

44. *Quæritur argentum*, &c. | Curamus omnia quæ ad corpus ſpectant: quæ animi ſunt, cur negligimus?

49. *Valeat poſſeſſor oportet*, &c. | Quid proſunt opes diviti, ſi æger ſit animo, vel corpore? ſi febri, ſi metu vel cupiditate torqueatur: an divitiæ ſublevabunt?

52. *Ut lippum pictæ*, &c. | Similitudo conglobata hìc, antè, & poſteà.

53. *Auriculas citharæ*, &c. | Iſta quidem leviter oblectant, & pauliſper fallunt dolorem; nequaquam ſanant.

55. *Nocet empta dolore voluptas.* | Menander, Quàm ſæpe ob voluptates mœrore afficimur! S. Hieronym. contra Jovinian. *Irridet Horatius appetitum ciborum, qui ſumptâ relinquunt pœnitentiam; dicens,*

Sperne voluptates, nocet empta, &c.

56. *Semper avarus eget.* | Avaro deeſt tam quod habet, quàm quod non habet.

Certum voto pete finem. | Modum & finem ſtatue cupiditati & deſideriis. Vide lib. 3. Od. 16.

58. *Siculi tyranni.* | Dionyſius & Agathocles Syracuſanorum, Phalaris Agrigentinorum tyranni, &c. Juſtin. lib. 4. *Singulæ civitates in tyrannorum imperium conceſſerunt, quorum nulla terra feracior fuit.*

Quisquis iram non compreſſerit, poſtea cupiet non factum fuiſſe quod inſſerit animus incitatus, dum vehementiùs dare *vindictam properat indignationi non ſatiatâ. Ira eſt brevis inſania. Frana appetitum, qui dominatur quando non eſt ſubactus. Hunc fraenis, hunc vinculis ſtringe.* Nam certè *magiſter equum flexibilem molli cervice format ad currendum quacunq; ſeſſor voluerit. Canis venaticus poſtquam cervi corium domi allatravit, continuò venatur in ſilvis. Jamjam ſincerâ mente documenta excipe, ô juvenis: jam optima inquire.* Enimverò *teſta cuſtodiet ſemper odorem, quo primùm infecta fuerit. Quod ſi deſes manas, vel ſi fortitur præcurris,* ego *neq; deſidem expecto, neq; præeuntes antevertere contendo.*

Majus tormentum. *Qui* non moderabitur iræ,
Infectum volet eſſe, dolor quod ſuaſerit & mens,
Dum pœnas odio per vim feſtinat inulto. 61
Ira furor brevis eſt, animum rege, qui niſi pa-
ret, [741]
Imperat: hunc frenis, hunc tu compeſce catenâ.
Fingit equum tenerâ docilem cervice magiſter
Ire viam, quam monſtrat eques. Venaticus ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aulâ, 66
Militat in ſilvis catulus. Nunc adbibe puro
Pectore verba puer: nunc te melioribus offer.
Quo ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem
Teſta diu. Quod ſi ceſſas, aut ſtrenuus anteis, 70
Nec tardum operior, nec præcedentibus inſto.

ANNOTATIONES.

60. *Infectum volet eſſe.* | Facti ſubinde pœnitebit.

61. *Dum pœnas odio.* | Eſt enim odium iræ impatientia ultionem appetentis.

62. *Animum rege, &c.* | Appetitum vehementem compeſce: qui niſi à ratione prematur, hanc ipſe opprimit, & in præceps rapit. Perſ. Sat. 5. v. 38.

. . . *Intortos extendis regula mores:*
Et premitur ratione animus, vincique laborat.

Cic. Offic. 1. n. 101. *Duplex eſt vis animorum ac natura. Una pars in appetitu poſita, hominem huc & illuc rapit. Altera in ratione, docet, & explanat quid faciendum fugiendumve ſit. Ita fit ut ratio præſit; appetitus verò obtemperet.* . . . . . *Efficiendum autem eſt ut appetitus obediant rationi, eamque nec præcurrant ob temeritatem, nec propter pigritiam aut ignaviam deſerant, &c.*

64. *Fingit equum.* | Equus tenerâ cervice domatur, & ad arbitrium fingitur: catulus ad venationem facilè eruditur: ſic puer bonos mores ſponte imbibit.

65. *Ex quo Tempore cervinam pellem latravit.* | Quando pellis cervo interfecto detracta ejus inteſtinis & ſanguine cum pane impletur, & inſuitur, taliſque venaticis canibus objicitur, ad eos ad venationem acuendos. Gall. *Faire la curée.*

67. *Militat in ſilvis.* | Poſtquam domi catulus odore cervi aut alterius feræ imbutus eſt, ratione mox allata; exinde in ſilvis feras ultrò venatur.

Nunc adbibe puro. | Præcepta morum accipe, dum animus adhuc purus tibi manet, nedum ullis occupatus aut corruptus eſt pravis opinionibus vel affectibus. Quidam leg. *adhibe*: ut ſit anapæſtus pro dactylo.

68. *Nunc te melioribus offer.* | Vel præbe te imbuendum optimis documentis: Vel ad meliorem & ſapientiorem virum, à quo fingaris ad virtutem & rectum.

69. *Quo ſemel eſt imbuta, &c.* | Præclara ſententia, quam hinc mutuatus eſt S. Hieronymus ſcribens ad Lætam.

70. *Quod ſi ceſſas, &c.* | Si piger es in Philoſophiæ ſtudio, non expectabo reminimè valentem ſubſequi me actiorem. Quod ſi me ſtudioſior aut ingenioſior fueris, quem aſſequi non poſſum, nequaquam invidebo tibi aut inſtabo, nec ultra vires meas enitar. Ariſtoteles interrogatus, quo pacto diſcipuli egregiè proficerent, reſpondit, *Si curſu præſtantes proſequi ſtudeant, tardiores autem minimè expectent.* Diog. Laert.

EPISTOLA

EPISTOLA III. Ad *JULIUM FLORUM.*

De Tiberio Claudio Nerone, deque literatis quibuſdam eum interrogat: deinde hortatur ad ſtudium ſapientiæ, & ad fraternam concordiam.

JUli Flore, quibus terrarum militet oris [742]
Claudius Auguſti privignus, ſcire laboro.
Thracáne vos, Hebruſq; nivali compede vinctus,
An freta vicinas inter currentia turres,
An pingues Aſiæ campi colleſq; morantur? [743]
Quid ſtudioſa cohors operum ſtruit? hæc quoq; cu-
Quis ſibi res geſtas Auguſti ſcribere ſumit? (ro:
Bella quis & paces longum diffundit in ævum?
Quid Titius, Romana brevi venturus in ora,
Pindarici fontis qui non expalluit hauſtus,

O Juli Flore, noſſe deſidero in quâ orbis regione bellum gerat Claudius Auguſti privignus: an commoremini in Thraciâ ad Hebrum hyemali glacie conſtrictum; an apud mare deſtuens inter caſtella proxima; an in agris & collibus Aſiæ opimis? Quid operis molitur turma literatorum? Iſta ſcire etiam velim, quis ſuſcepit ſcribenda Auguſti facinora: quis bello & pace geſta poſteritati manda-

dabit? quid agit Titius paulò poſt ſermone Romanorum celebrandus; Pindari haurire,

ANNOTATIONES.

1. *Juli Flore.* | *Tota bella eſt hæc Epiſtola,* inquit bellè Parthenius: *pura admodum minimèque ambitioſa,* teſte Scaligero. Scripta Julio Floro Claud. Neronem comitanti, ſeu ad Pannonicum bellum, ſeu apud Armeniam, cùm Tigranem in regnum reſtituerit. Ad illum Horatii familiariſſimum inſcripta eſt etiam Od. 2. lib. 4. item 2. Epiſt. 2. lib. Porrò in hac eò collimare videtur Poëta, ut ad bene ſarciendam charitatem fraternam exhortetur: ad quod artificioſâ inſinuatione utitur, & per quaſdam ambages ſenſim procedit, ut meliùs propoſitum exequatur.

Juli. | Theod. Marcilius non abs re, *Luci* reponendum contendit: quod *Julius* nuſquam ſit prænomen: nomen autem Floro nequeat ſtatui: ſi quidem Flori non Juliæ, ſed Aquileæ gentis ſint.

2. *Claudius Auguſti privignus.* | Claud. Tiberius Nero, Druſi frater natu major, filius autem Liviæ Druſillæ. Hanc enim Auguſtus repudiata Scribonia, marito ſuo *& quidem prægnantem abduxit, dilexitque & probavit unicè ac perſeveranter.* Sueton. Octav. cap. 63. quin etiam erga ejus *pueros Nerones*, hoc eſt, in utrumque illum privignum *animi paterni* fuit. Nam & hos adoptavit: ac Druſum quidem præcipuis honoribus decoravit; Tiberio verò Liviam ſuam ex Scribonia filiam dedit uxorem, denique imperium tradidit. Vide lib. 4. & 14. ibique annot.

3. *Thraca.* | Gr. Θρακὴ Thrace vel Thraca, pro Thracia.

Hebrus. | Thraciæ mons & fluvius. Porrò ibi vehemens rigere frigus dixi, lib. 1. Od. 25.

4. *Freta vicinas inter, &c.* | Helleſpontus in anguſtiis illis fremens, ſcil. inter Seſtum Thraciæ & Abydum Aſiæ *arces*, vel oppida. Gall. *Les Dardanelles.* Item, *Le detroit de Gallipoli.* Ovid. Triſt. 1.

Seſtos Abydenâ ſeparat urbe freto.

Turres. | Quid. leg. *terras*, i. Europam & Aſiam anguſto illo mari ſeu freto diviſas. Lucan lib. 2.

Europamque Aſia, Seſtonque admovit Abydo.

5. *Pingues Aſiæ campi.* | Cic. pro lege Manil. n. 14. *Aſia tam opima eſt & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine paſtionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, facilè omnibus terris antecellat.*

6. *Studioſa cohors.* | Prætoriani milites literati, vel potiùs docti comites Tiberii. Ut enim ipſe ſtudioſus & literarum amans; ita ſecum habebat literatos quoſdam & imprimis ſtudioſos, quorum præcipui nominantur hic, Titius, & Celſus Poëtæ, Florus autem orator, Poëta, & Juriſperitus. Vide infrà Epiſt. 8.

6. *Titius.* | Septimius ille cognominatur quibuſdam, diciturque Lyrica & Tragica ſcripſiſſe; è quibus nihil extat.

10. *Pindarici fontis qui, &c.* | Qui vulgares & vulgaria contempſit, quaſi *locos & rivos*,

lacus & rivulos patentes aſpernatus? quomodo valet? noſtrine recordatur? an muſurum auſpicio Pindaricos numeros accommodare Latinis chordis laborat? an graviter agit, aſſurgitque ſcribendo Tragœdias? Quid Celſus facit? admonitus iterumque admonendus, ut proprias ſibi divitias comparet, caveat autem deſumere è libellis, quos ſervat Apollo Palatinus: ne ſi avium turba ſuas aliquando veniat plumas reſumere riſum excitet cornix ſpoliata ſureptis coloribus. Tu verò quid agis? quæ thymâ circumvolitas ſedulus? Enimverò non exiguum, non rude, non aſperum ingenium habes, atq; adeò ſive ad cauſas orandas facundiam adhibes; ſive te accingis ad interpretandum jus civile; ſive amatorios verſus conſcribis, præcipua tolles munera hederæ victricis. Porrò ſi abjiceres fomitem ſolicitudinum frigidos efficientem, certè *pervenires quo te ſumma veheret ſapientia. Id curemus, ad id incumbamus tam parvi quàm magni, ſi volumus eſſe patriæ nobiſque utiles.*

Faſtidire lacus & rivos auſus apertos?
Ut valet? ut meminit noſtri? fidibuſne Latinis
Thebanos aptare modos ſtudet auſpice Musâ:
An tragicâ deſævit & ampullatur in arte? 14
Quid mihi Celſus agit? monitus multumq; monen-
Privatas ut quærat opes, & tangere vitet (dus,
Scripta Palatinus quæcunque recepit Apollo: [744]
Ne ſi fortè ſuas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula riſum
Furtivis nudata coloribus. Ipſe quid audes? 20
Quæ circumvolitas agilis thyma? non tibi parvum
Ingenium, non incultum eſt, nec turpiter hirtum,
Seu linguam cauſis acuis; ſeu civica jura
Reſpondere paras; ſeu condis amabile carmen;
Prima feres hederæ victricis præmia. Quod ſi 25
Frigida curarum fomenta relinquere poſſes,
Quo te cœleſtis ſapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc ſtudium parvi properemus & ampli,
Si patriæ volumus, ſi nobis vivere cari.

ANNOTATIONES.

ipſum Pindarum Lyricorum principem atque fontem adiit: Latiniſq; verſibus auſus eſt æmulari ſtyli ejus ſublimitatem & ſenſus profunditatem. Allegoria.

13. *Thebanos.* | Pindarus Thebis oriundus. Lib. 4, Od. 2.

14. *Deſævit.* | Sævientes reges & principes repræſentans, graveſque rerum & animorum exprimens converſiones & motus, ut vulgò in Tragœdiis.

Ampullatur. | Debet magnus & ſplendidus eſſe Tragœdiæ ſtylus. Unde & ſæpe ſignificatur cothurno ſublimi Tragicorum calceamento. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 80.

15. *Celſus.* | Pedo Albinovanus ipſe eſt, cui eſt ſcripta ſequens Epiſt. 8. Hunc monet ut plagium evitet, neve aliena ſcripta uſurpet venditetque quaſi ſua. Quo iratum ſibi poſteà redarguit Horatius obliquè, velut moroſum.

16. *Privatas ut quærat opes.* | Ut proprio, quod aiunt, Marte aliquid inveniat & componat: quæ verò ſunt aliorum ne compilet ſibiq; attribuat.

17. *Palatinus Apollo.* | Auguſtus bibliothecam in monte Palatino conſtruxit, adjunxitque Apollinis templo. Ibi deponebantur aſſervabanturque ſcripta quæcunque judicata fuerant cedro & immortalitate digna.

19. *Moveat cornicula riſum.* | Nota Æſopi fabula, notum adagium Eraſmi, *Æſopicus graculus*, Cornix (vel graculus, ut alii volunt) plumarum ſuarum pertæſa, aliàs undequaq; mutuata eſt. At cùm ſe alienis coloribus ornatam & fulgentem admiraretur, ecce aves, quæ ſua erant fingulæ repetentes, nudam haud ſine ludibrio reliquerunt.

20. *Ipſe quid audes.* | Tu quidem ipſe, Juli Flore, nihilne operum moliris? quæ ſcripta, quos auctores imitaris aut evolvis? unde eximia quæque decerpas, velut apes ſuccum è thymo & floribus optimis.

25. *Prima feres hedera.* | Sive in foro cauſas orare, ſive conſultoribus jura explicare, ſive carmina condere volueris, ubique victor & inſignis habebere.

Hedera victricis. | In commiſſionibus & certaminibus ingenioſis victores hederâ coronabantur. Vide lib. 1. Od. 1. v. 29. Dicta eſt hedera, quòd hæreat; vel quòd edita petat; vel quia id cui adhæſerit edat. In tutela Liberi putabatur eſſe, quia ut ille ſemper juvenis, ita hæc viret: vel quòd illa omnia, ſicut ille mentes hominum, illigat. Feſtus.

Quòd ſi Frigida, &c. | Amicè caſtigat Flori vitia.

Frigida curarum fomenta. | Ambitio & avaritia curas pariunt infinitas, nutriunt ac fovent; hominemque reddunt frigidum & ſegnem ad virtutes & ſtudium ſapientiæ.

29. *Si patriæ volumus, &c.* | Vide Cic. de Officiis.

Debes

Debes hoc etiam reſcribere, ſi tibi curæ, [745]
Quantæ conveniat, Munatius, an malè ſarta
Gratia nequicquam coit, & reſcinditur? at vos
Seu calidus ſanguis, ſeu rerum inſcitia vexat
Indomita cervice feros, ubicunque locorum
Vivitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Paſcitur in veſtrum reditum votiva juvenca,

Illud inſuper mihi *ſignificare* te rogo, *nunquid tam carus, quàm decet, tibi ſit Munatius: an concordia haud benè reconciliata dirimatur? verùm ſive fervidus ſanguis, ſive rerum imperitia vos exagitat animo non erudito immites; profectò non debetis amicitiam fraternam violare; at quavis in regione verſamini,* ego *veſtrum in reditum vitulam paſco* Diis *ex voto* ſacrificandam.

ANNOTATIONES.

31. *Munatius.* | Non is eſt Plancus ille Munatius, ad quem eſt Od. 7 lib. 1 Sunt qui non fratrem Julii Flori, ſed familiarem duntaxat fuiſſe arbitrentur: *fœdus* verò *fraternum* dici poſſe de amicitiâ.

33. *Calidus ſanguis.* | Fervens in juventute, ſæpe & facilè ebulliens circa cor, iramq; faciens & offenſionem. Eſt in quibuſd. codd. *Heu calidus ſanguis, heu rerum inſcitia vexat!*

Rerum inſcitia vexat. | Contrà rerum uſus & experientia, pariter & doctrina morum, ejuſmodi juveniles motus placat, & cohibere docet animum temerè efferveſcentem.

36. *Votiva juvenca.* | Diis vota, & promiſſa pro felici reditu veſtro & incolumitate. Huc fortè pertinet quod, ut Tragici hircum, ita Lyrici vitulum ſeu juvencum ſolebant mactare.

EPISTOLA IV. Ad *ALBIUM TIBULLUM.*

Ad laborem honeſtum, moxque ad voluptatem hortatur.

ALBI, noſtrorum Sermonum candide judex, [746]
Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere quod Caſſî Parmenſis opuſcula vincat;
An tacitum ſilvas inter reptare ſalubres,
Curantem quidquid dignum ſapiente bonoq; eſt?

Tibulle, bone cenſor noſtrorum ſermonum, quid putem agere te modo in regione Pedana? Credamne te *componere quod ſuperet opera Caſſii Parmenſis: an otioſum ambulare in nemoribus amœnis;* cæterùm *nihil prætermittentem* eorum *quæ decent virum probum ac prudentem?*

ANNOTATIONES.

1. *Albi.* | Albius ille Tibullus Equeſtri familiâ Romæ natus, eodem tempore quo Ovidius. Ingenii ſolertiâ & ſuavitate, nec non præſtanti corporis formâ inſignis: nobilibus carus extitit. Elegiarum quatuor libros perelegantes ſcripſit. Horatio quàm familiaris fuerit, patet ex Od. 33 lib. 1. & ex hâc Epiſtolâ.

Sermonum. | Satirarum pariter & Epiſtolarum.

Candide judex. | Sine invidentiâ & adulatione. Fortè alludit ad nomen *Albii*, Epiſt. ad Piſ. v. 445. *Vir bonus & prudens verſus reprehendet inertes, Culpabit duros, &c.*

2. *Pedanâ.* | Pedum Latii oppidum fuit, non longè ab urbe Româ. Pedanos ſimul & Aricinos, Lavinienſes ac Veliternos civitate donatos ſcribit T. Liv. In eâ porrò regione Tibullus prædium habebat amœnum & locuples. Quò cum ſeceſſiſſet ad leniendas quaſdam curas, ad eum ſcripſit Horatius, oſtenditq; multis donatum muneribus à natura, à Diis, à fortunâ etiam, frui debere illis dum liceret per uſuram vitæ ſenſim defluentis: neque ſolicitum eſſe oportere.

3 *Caſſii Parmenſis.* | Idem is creditur, de quo lib. 1. Sat. 10. quiq, *Etruſcus* dicitur. Scripſit Tragœdias, Elegias, Epigrammata. De eo ſic Vet. Comm. Caſſius Parmenſis Tribunus militum in partibus Caſſii & Bruti fuit. Quibus victis, Athenas ſe contulit. Quintus autem Varus eò miſſus ab Auguſto ut eum interimeret, ſtudentem reperit: illoq; perempto, ſcrinium cum libris abſtulit. Unde multi credidere Thyeſten Tragœdiam eſſe opus Caſſii Parmenſis.

Atqui *tu non corpus es absq; mente. Dii elegantem tibi speciem opesq; & his benè utendi facultatem largiti sunt. Quid verò nutrix alumno carissimo exoptet melius, quam sapientiam, & quæ sentit posse eloqui: nec non ut favorem habeat, & existimationem, sanitatemque, & victum lautum, & marsupium nunquam vacuum?* Quoniam autem vivimus *inter spem & solicitudines, inter timores atque indignationes*, auctor tibi sum, ut *unumquemque diem ultimum tibi lucere existimes.* Sic enim *jucundum tempus accedet minime speratum. Certè me succi plenum & corpore egregiè culto fulgentem videbis*, imò, *si jocari velis, suem ex hara Epicuri.*

Non tu corpus eras sine pectore. Dî tibi formam,
Dî tibi divitias dederant, artemq; fruendi. [747]
Quid voveat dulci nutricula majus alumno,
Quam sapere, & fari ut possit quæ sentiat; utque
Gratia, fama, valetudo contingat abundè,
Et mundus victus, non deficiente crumenâ?
Inter spem curamque, timores inter & iras,
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.
Grata superveniet quæ non sperabitur hora.
Me pinguem & nitidum benè curatâ cute vises,
Cùm ridere voles, Epicuri de grege porcum.

ANNOTATIONES.

6. *Sine pectore.* | Sine corde, excors, absque animo & ingenio.

Formam. | Egregiâ corporis formâ præstitisse dicitur Tibullus.

7. *Dederant.* | Hoc eò referunt aliqui, cùm pauperior jam factus esset Albius: Alii explodunt, constanterque legunt, *dederunt*, penultimâ licenter correptâ. Ut & apud ipsum Tibull. lib. 2. Eleg. 5. *Hæc fuerunt olim, &c.* pro *fuerant*, apud Lucret. lib. 5. & Æneid. 3. *constiterunt*, ubi vulgò *constiterant*, certè consentiunt de Ecl. 4. Virgil.

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Artemque fruendi. | Oeconomiæ scientiam & peritiam.

8. *Quid voveat dulci nutricula, &c.* | Persius de his fusè Sat. 2.

9. *Utque.* | Leg. al. *& cui.*

10. *Gratia.* | Apud magnates. Messala Corvinus mirè Tibullum fovit: pariter Messalam Tibullus celebravit. Ipse testis eo disticho,

Hic jacet immiti consumptus morte Tibullus,
Messalam terrâ dum sequiturque mari.

Fama. | Apud omnes, Ovid.

Donec erunt ignes arcusq; Cupidinis arma,
Dicentur numeri, culte Tibulle, tui.

11. *Mundus victus.* | Lib. 2. Sat. 2.

Mundus erit qui non offendet sordibus, atque
In neutram partem cultus miser.

12. *Inter spem curamque, &c.* | His enim vita mortalium perpetuò conflictatur.

14. *Grata superveniet.* | Gratiora sunt quæ non expectata superveniunt bona, accedunt; insperata.

15. *Me pinguem.* | Se qualis reapse erat, pingit Horatius, obesulum, & cultus corporis studiosum.

16. *Epicuri de grege porcum.* | Abdomini & voluptatibus ultrò indulgentem. Cic. in Pison. *Epicurus noster ex hara productè, non è schola.* Apud Athen. lib. 7. cap. 5. non obscurè dicit, sed altâ voce clamat Epicurus: *Quod bonum sit nullum agnosco præter voluptatem ex gustu & Venere.* Contrà tamen sensisse Epicurum, vide in Annot. lib. 2. Sat. 4. init.

EPISTOLA

EPISTOLA V. Ad TORQUATUM.

Ad cœnam frugalem invitat, & ad hilaritatem. Ebrietatis commoda recenſet.

SI potes archaicis conviva recumbere lectis,
Nec modicâ cœnare times olus omne patellâ,
Supremo te ſole domi, Torquate, manebo.
Vina bibes iterùm Tauro diffuſa, paluſtres
Inter Minturnas, Sinueſſanumque Petrinum. [749]
Sin melius quid habes, arceſſe; vel imperium fer.
Jamdudum ſplendet focus, & tibi munda ſupellex.
Mitte leves ſpes, & certamina divitiarum,
Et Moſchi cauſam. Cras nato Cæſare feſtus

Si conviva potes accumbere in *thoris vetuſtis, nec abhorres edere quodvis olus è tenui patinâ, ô Torquate, expectabo te domi occidente ſole. Potabis vinum Tauro iterum* conſule in cados *fuſum, inter Minturnas paludoſas & Petrinum Sinueſſanum. Quod ſi habes aliquid melius, affer; vel juſſa exequere. Jam pridem accenſus eſt meus ignis, meaque ſupellex tuâ gratiâ niteſcit. Intermitte curam* rerum *futilium, ac labores* pro *opibus, atque Moſchi defenſionem. Dies craſtina Cæſaris*

ANNOTATIONES.

1. *Si potes.* | Si frugalis & tenuis cœnæ apparatus tibi placere poteſt.

Archaicis. | Ἀρχαϊκὸς, *Antiquitatem redolens, antiquum morem, antiquam ſimplicitatem & ruſticitatem referens*, non ſolùm in moribus, ſed etiam in fabrefactis. Gall. *à la vieille mode*, quo ſenſu hic uſurpatur. Apage qui ab Archeâ vel Archiâ humili fabro vanam etymologiam expiſcantur.

Conviva recumbere lectis. | Ad menſam accumbere tricliniaribus in lectis antiquo modo fabricatis è rudiori materiâ.

2. *Olus omne.* | Durum olus, *bet.m plebeiam*, Perſ. Sat. 3. v. 112.

3. *Supremo ſole.* | Sub veſperam. Perperàm aliqui altiſſimum ſolem accipiunt, afferuntque illud ex lib. 2. Sat. 8. *De medio potare die:* Nec enim hora iſta convenit frugali cœnæ, adde quod ſequitur de *æſtiva noctis benigno ſermone.*

Torquate. | Eſtne is L. Manlius ipſe Torquatus, cauſarum quidem patronus; ad quem eſt Od. 7. lib. 4. Theod. Marcilius, *Enge*, inquit: *Sic mortuum vocat Quintus ſcilicet.* Intelligit verò Q. Nonium Aſprenatem, qui & Torquatus ſit appellatus: Auguſtoq; *junctus arctius* dicitur. Sueton. Octav. cap. 56. vide ibid. cap. 43. ubi ſic habetur: *In hoc ludicro C. Nonium Aſprenatem lapſu debilitatum aureo torquæ donavit: paſſuſq; eſt ipſum poſteroſq; Torquati ferre cognomen.*

4. *Vina bibes.* | Nec generoſa: quippe è paluſtribus Minturnis: nec vetuſtate inſignia: nam annis ſuperioribus fuſa in amphoras.

Iterùm Tauro. | Conſulum nominibus ſolita notari vina alibi dictum eſt. Vide lib. 1. Od. 20. & lib. 2. Od. 3. Porrò T. Statilius Taurus homo novus, ut & Agrippa: ſed Auguſti amicitiâ, victoque in Siciliâ Lepido, rebuſque mox in Africa geſtis, unde & triumphum meruit: amphitheatro etiam extructo fuit clariſſimus. Conſul primò fuiſſe dicitur an. U.C. 717. ſecundò verò 728. cùm Horatius annum ætatis egerit 40. aut circiter. Neroni nupſit ejus abneptis Statilia Meſſalina.

5. *Minturnas.* | Hæc olim fuit urbs Latii ſatis culta, prope oſtia Liris fluvii, in planitie: ubi amphitheatrum & aquæductus. Horum reliquiæ adhuc viſuntur, de urbe verò ſupereſt parva turris cum taberna duntaxat. Non longè aberat ingens palus, in quâ latuit Marius à Syllâ profligatus. De quo Juvenal. Sat. 10. v. 276.

Exilium, & carcer, Minturnarumque paludes.

Sinueſſanumque Petrinum. | Montem aiunt eſſe urbi Sinueſſæ imminentem, ubi modò oppidum cum arce, apud Sinueſſam exciſam, V. *Rocca di monte Dragone.* Alii dicunt fuiſſe vicum agri Sinueſſani, qui celebris erat, vini non quidem bonitate, ſed copiâ. Sinueſſa verò antè *Sinope*, in orâ ubi Maſſicus mons deſinit, inter oſtia Liris & Vulturni fluminum.

6. *Imperium fer.* | Quidam interpretantur; Tu me fac regem convivii; quod mihi quidem abſurdum videtur.

7. *Splendet focus, &c.* | Ad convivium parandum, coquendaſque dapes.

8. *Mitte leves ſpes.* | Omitte paululùm ſolitas occupationes moleſtas, ſive pro divitiis, ſive pro famâ & honoribus, ſive pro defenſione clientum tuorum.

9. *Moſchi.* | Is fuiſſe Rhetor Græcus refertur origine Pergamenus, qui veneficii reus à Torquato defendebatur.

Dat

natalibus ſacra indulget licentiam dormiendi: faſque erit noctem æſtivalem gratis traducere. Quid opes juvant, *ſi non licet* his *frui? Si quis parcè* victitat *nimiſque triſtis, hæredum causâ*, ille *ſtulto proximus eſt.* Ego verò contrà, *hoc magis bibam, & ſpargam flores, nec verebor etiam temerarius vocari. Ecquid violentia non efficit? detegit occulta, firmam dat fiduciam; inermem impellit ad certamina; anxia mentis ægritudinem diſcutit; artes docet. Scyphi abundantes quem non reddiderunt eloquentem? quem non liberalem* vel *in angustâ inopiâ?* Certè *apti & non repugnantes ego iſta juniores curare, ne taval immundum, ne mappa illota nares* faciat *contrahi; ut vaſa & patina te tibi repræſentent: ne inter familiares reperiatur qui dicta exportet extrà: ut pares congregentur,*

Dat veniam ſomnumque dies, impunè licebit
Æſtivam ſermone benigno tendere noctem.
Quo mihi fortunas, ſi non conceditur uti?
Parcus ob hæredis curam, nimiumque ſeverus
Affidet inſano. Potare, & ſpargere flores
Incipiam: patiarquè vel inconſultus haberi. [750]
Quid non ebrietas deſignat? operta recludit;
Spes jubet eſſe ratas; in Prælia trudit inermem:
Sollicitis animis onus eximit; addocet artes.
Fœcundi calices quem non fecere diſertum?
Contracta quem non in paupertate ſolutum?
Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non
Invitus; ne turpe toral, ne ſordida mappa
Corruget nares, ne non & cantharus & lanx
Oſtendat tibi te; ne fidos inter amicos
Sit qui dicta foras eliminet: ut coeat par, [751]

ANNOTATIONES.

Cras nate Cæſare feſtus. | Cras juſtitium eſt, ob natalem Cæſaris: ac proinde ſilentibus judiciis ac ſtrepitu forenſi, dormire in multam lucem, & epulari, & hilaritati vacare licebit.

Nate Cæſare. | Accipiunt vulgò de natali Auguſti, qui cùm in Septembri ſit circa finem, ex Suetonio, ad rem præſentem non facit admodum. Malim igitur cum quibuſdam intelligere natalem Jul. Cæſ. qui Julio quidem menſe habet *noctes æſtivas.* Vide Mac. Sat. l. 1. c. 12. Dion l. 44.

11 *Æſtivam ſermone benigno tendere noctem.* | Noctem æſtate breviorem extendere ſeu protrahere ſermonibus prolixis, familiaribus, jucundis

12. *Quo mihi fortunas.* | Ita Muretus aliique deinceps. Habent tamen codices plerique: *Quo mihi fortuna?*

13. *Parcus ob hæredis curam.* | Quiſquis ſumptui parcit, geniumque defraudat, ut majores hæredibus opes relinquat, inſanit propè.

14. *Spargere flores Incipiam.* | Splendidè cœnam apparabo, atque in ſecundâ menſâ de more flores inſpergam.

16. *Deſignat.* | Non. Marcel. *deſignare*, eſt cum notâ & ignominiâ aliquid facere. Donat. in Terent. Adelph. ad eas voces: *modò quid deſignavit?* eſt, inquit, novum quid moliri ſeu malum ſeu bonum.

17. *Spes jubet eſſe ratas.* | Lib. 3. Od. 21. *Tu ſpem reducis mentibus anxiis.* Vide ibi, item lib. 4. Od. 12.

Inermem. | Al. *inertem*, loco mox citato. *Viresque & addis cornua pauperi, Poſt te nec iratos trementi Regum apices, neque militum arma.*

18. *Sollicitis animis onus eximit.* | Hinc Liber dictus Bacchus.

Addocet artes. | Seu quia vinum moderatè ſumptum acuit ingenium, ſive quod ebrii pluſculum ſunt jactabundi, ſeque omnia ſcire prædicant, ineptè quidem.

20. *Solutum.* | Vel ab omni ſolicitudine paupertatis liberum, vel prodigum in ipſa paupertate.

21. *Idoneus, & non invitus.* | Erat enim Horatius agilis, hilaris, nec non munditiei perquam ſtudioſus.

22. *Ne turpe toral.* | Ne thori ſeu lecti triclíniares offendant convivas ſordibus. Vide lib 2. Sat. 4. ſub finem.

Ne ſordida mappa | Ne dum manus abſtergant convivæ inter edendum, mappæ immunditia faſtidium pariat & nauſeam, quod naribus corrugatis ſignificatur. Vide loc. mox cit. Sat. 4. l. 2.

23. *Cantharus & lanx Oſtendat tibi te.* | Vaſa tam ſint nitida, ut quaſi ſpeculum imaginem tuam reddant exhibeantque.

Cantharus. | Vas vinarium ſpeciem referens ſcarabæi, qui κάνθαρος Græcè dicitur, tali poculo uſus Bacchus, ipſi proinde ſacro. Meminit Macrob. pariterq; Athenæus. Item Plin. lib. 33. cap. 11. *C. Marius poſt victoriam Cimbricam cantharis potaſſe Liberi patrii exemplo traditur.* Arnob ſub finem lib. 6. *Quid in Liberi dextera pendens potorius cantharus?* magnum anſatumque indicat Virgil. Ecl. 6. v. 17.

Et gravis attritâ pendebat cantharus anſâ.

25. *Sit qui dicta foras eliminet.* | Ne quis extra limen domûs efferat, effutiat, exulget,

Junga-

Jungaturque pari. Brutum tibi Septimiumque, 26
Et niſi cœna prior potiorque puella Sabinum
Detinet, aſſumam, locus eſt & pluribus umbris:
Sed nimis arcta premunt olidæ convivia capræ.
Tu quotus eſſe velis, reſcribe: & rebus omiſſis,
Atria ſervantem poſtico falle clientem. 31

Porrò *convivas tibi dabo Brutum & Septimium, Sabinum quoque, dummodò non detineat eum cœna prior & amica potior. Eſt etiam locus multis comitibus. At in convivio nimis conſtipato caprinus fœtor moleſtus eſt. Tu reſcribe quotus eſſe cupias.* Mox *autem negotiis abjectis per fores poſteriores fuge clientem in atrio ſtantem.*

Loqm: Ad: 1.1.9 Mul: Amph: 7.

ANNOTATIONES.

quæ inter potandum dicta liberius fuerint: ex quibus temerè invidia conflatur. Apud Lacedæmonios, inquiunt, publica intrantibus convivia, aliquis ſenior oſtendens fores ita monebat; *Per has ne verbum ullum egrediatur.*

Ut coeat par. | Hinc enim jucundior fit ſermocinatio.

26. *Brutum tibi, &c.* | Non unus eſt qui legat *Brutam:* at hinc Bruti nomen mereatur, meo quidem judicio.

28. *Umbris.* | De his conviviorum ſectatoribus, lib. 2 Sat. 8.

29. *Sed nimis arcta premunt.* | Ubi plures ſunt convivæ, axillarum gravis odor creat nauſeam. Vide Epod. 12.

30. *Tu quotus eſſe velis, reſcribe.* | Dic quot velis tibi ſodales & convivas. Varro dicebat, convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Muſarum, id eſt, proficiſci à tribus, & conſiſtere in novem, &c. quæ lege apud Gell. lib. 13 cap. 11.

31 *Poſtico.* | Plautus *Poſticulum* dicit, ſub. oſtium. Petronius, *Poſticulam*, ſub. januam. Gall. *porte de derriere.* Angl. *The back Door.* Virgil. Æn. 2. v. 453. ita rem explicat:

Limen erat, cæcaque fores, & pervius uſus
Tectorum inter ſe Priami, poſteſque relicti
A tergo.

Clientem. | Moſchum vel alium, qui in atrio te obſervat alloquendi cupidus. Hunc autem falle egrediens per januam poſteriorem, & veni ad me.

EPISTOLA VI. Ad *NUMICIUM.*

Felix eſt qui nihil timet, nihil cupit.

NIL admirari prope res eſt una, Numici,
Solaq; quæ poſſit facere & ſervare beatum.
Hunc ſolem, & ſtellas, & decedentia certis
Tempora momentis, ſunt qui formidine nulla
Imbuti ſpectent, quid cenſes munera terræ? 5
Quid maris extremos Arabas ditantis & Indos?

O Numici, nihil mirari, eſt unica ferè & ſola res, quæ poſſit beatum efficere & ſervare. Reperiuntur homines, qui nullâ trepidatione affecti contemplantur ſolem hunc, & ſtellas, & tempora certis horis abeuntia. Quid putas de terræ donis? quid de muneribus maris ultimos Arabas Indoſque locuples amis?

ANNOTATIONES.

1. *Nil admirari.* | *Admirabilia Epiſtola*, inquit Parthenius; *erudita*, Torrentius: *aurea*, Landinus. Sanè admirabilis, quæ nihil ſtultè mirari, luculenter & mirè docet; erudita, quæ Philoſophiæ moralis & Stoæ myſteria recondiſſima clarè exhibet, atque ſolerter inſinuat; aurea, quæ *aureæ mediocritatis* ac veræ virtutis imaginem eleganter adumbrat.

Nil admirari, &c. | Non percelli admiratione ſtultâ, è quâ naſcitur cupiditas, vel timor, animum perinde torquentes. De eâ Epiſt. 1. v. 47. Stultæ illi admirationi virtutem contrariam Democritus vocabat ἀθαυμασίαν.

Numici. | Numicia gens Romæ patricia.

3. *Decedentia certis Tempora momentis.* | Converſiones aſtrorum, indeque natas mutationes, temporum vices, ac tempeſtatum varietates, &c.

4. *Formidine nullâ Imbuti.* | Quod ſi intrepidi ſpectant cœleſtia, certè multò magis terrena.

5. *Munera terræ.* | Aurum, argentum, &c.

6. *Munera maris.* | Margaritas, gemmas, &c.

Arabas. | De his lib. 1. Od. 29. lib. 2. Od. 12.

Indos. | Lib. 1. Od. 12.

Ludicra

quid de ludis, & applauſu ac muneribus Populi *Romani faventis? Quo animo, quo judicio vultuque aſpicienda hæc putas?* Certè *qui formidat iſtis contraria, eodem modo afficitur, quo* is qui ea *deſiderat.* Atq; in *utroque trepidatio eſt* æquè *moleſta: cùm inſperata ſpecies utrumque perturbat; ſeu lætetur, ſeu mœreat, ſeu cupiditate, ſeu formidine* percellatur. *Quid* autem *ad propoſitum, ſi cùm aliquid aſpexerit fortunatius aut infelicius quàm ſperavit oculos tenet immotos, atque mente* ſimul *& corpore obſtupeſcit? Virtutem ipſam* Toup. Add. in Th. VII. 21. *ſi* quis *nimium expectat; ſapiens deſipere, juſtus injuſtus eſſe exiſtimabitur. I modò admirare argentum & vetus marmor, & fabrefacta ex ave; purpuram & gemmas concupiſce: lætare quod te dicentem mille oculi attendunt: manè forum frequenta ſedulus, ac ſerò domum redi, ne Mucius plus tritici,* quàm tu, *colligat* ex *agris dotalibus:* quippe *indignum* eſt, *ut* ille *ignobilieri ſtirpe genitus à te ſuſpiciatur magis, quàm tu ab illo. Quodcunque abditum in terrâ* deliteſcit, id *tempus expromet in apertum; infodit autem & occultabit conſpicua.* Sic *poſtquàm*

Ludicra quid, plauſus, & amici dona Quiritis?
Quo ſpectanda modo, quo ſenſu credis & ore? [753]
Qui timet his adverſa ferè miratur eodem
Quo cupiens pacto, pavor eſt utrique moleſtus;
Improviſa ſimul ſpecies exterret utrumque; 11
Gaudeat, an doleat; cupiat, metuatne. Quid ad rem
Si, quidquid vidit melius pejuſve ſuâ ſpe,
Defixis oculis, animoque & corpore torpet?
Inſani ſapiens nomen ferat, æquus iniqui, 15
Ultra quàm ſatis eſt virtutem ſi petat ipſam.
I nunc; argentum, & marmor vetus, æraq; & artes
Suſpice: cum gemmis Tyrios mirare colores:
Gaude, quod ſpectant oculi te mille loquentem:
Gnavus mane forum, & veſpertinus pete tectum:
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris 21 [754]
Mucius: indignum, quod ſit pejoribus ortus,
Hic tibi ſit potiùs, quàm tu mirabilis illi.
Quidquid ſub terrâ eſt, in apricum proferet ætas, 24
Defodiet condetque nitentia. Cùm benè notum

ANNOTATIONES.

7. *Ludicra.* | Victoriam in ludis, quæ magni olim habita.

Plauſus. | Benevolentiam populi ſignificatam publicè, vel aſſurgendo, vel conſalutando, vel acclamando, vel applaudendo. Vide l. 1. Od. 20.

Dona Quiritis? | Honores & magiſtratus delatos per ſuffragia populi Rom. *qui dabat olim Imperium, faſces, legiones, omnia.* Juvenal. Sat. 10. v. 78.

8. *Quo ſenſu.* | Stoici dicebant perturbationes omnes opinione conſtare.

Ore | Fronte, oculis, affectus demonſtrantur ut plurimùm.

9. *His adverſa.* | Inopiam, contemptum, ignominiam, ſibilos, exploſiones.

10. *Pavor.* | *Metus eſt mentem loco movens.* Cic. Tuſcul. 4.

Utrique moleſtus. | Al. *utrobique*, cupienti ac timenti; timens enim vexatur dolore mali futuri, cupiens autem deſiderio boni abſentis.

11. *Improviſa ſimul ſpecies exterret utrumq;* | Seu ſpecies boni præſentis inſperata, quæ nimio gaudio exanimat etiam interdum: ſeu ſpecies mali præſentis triſtitiam creans eò graviorem, quò minùs expectabatur. Unde exoritur ſtupor, torpor, ægritudo, mentis alienatio, &c.

12. *Quid ad rem.* | Quid ad felicitatem, quam modò rem inveſtigamus.

17. *I nunc, &c.* | Si res bonas, ſi virtutem ipſam ultrà quàm ſatis eſt, expetere ſtultum eſt; an licebit cupidè ſcrutari metalla, vaſa, lapillos, purpuram; imò famam, celebritatem nominis, opes, honores, &c?

18. *Tyrios colores.* | Vide lib 2. Od. 18. v. 8. ibique annot. Item lib. 3. Od. 29. in fine.

20. *Gnavus manè forum, &c.* | Vel primo manè forum negotiantium pete, ibiq; exerce quod *Janus ſummus ab imo Perdocet*; hoc eſt, fœnore divitias accumula: Epiſt. 1. v. 54 Item lib. 2. Sat 3. vel, forum judiciarium frequenta, & cauſis agendis quæſtum fac. Martial.

Dives eris, Roma ſi cauſas egerit.

Veſpertinus pete tectum. | Diem totam lucro faciendo conſume: nec domum redi, niſi ſerò & ſub veſperam.

21. *Dotalibus agris.* | Ab uxore acceptis dotis nomine.

22. *Mucius.* | Plebeius & ignobilis.

23. *Quàm tu mirabilis illi.* | Quod tu Patricius illi obſcuro & abjecto non ſis mirabilis per majores divitias. Prolepſis.

24. *Quicquid ſub terrâ eſt.* | Quicquid modò *ſtultè miraris & optas*, peribit: & tu pariter cum iſtis: quære potiùs virtutem, quæ ſola bonum ſtabile eſt & ſolidum. Epiſt. 1. v. 47.

Por-

Porticus Agrippæ, & via te conſpexerit Appî;
Ire tamen reſtat Numa quo devenit & Ancus.
Si latus aut renes morbo tentantur acuto,
Quære fugam morbi. Vis rectè vivere? quis non?
Si virtus hoc una poteſt dare; fortis omiſſis
Hoc age deliciis. Virtutem verba putas, ut
Lucum ligna? cave ne portus occupet alter, [755]
Ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas:
Mille talenta rotundentur, totidem altera; porro
Tertia ſuccedant, & quæ pars quadret acervum.

porticus Agrippa & via Appia te ſpectaverit valde illuſtrem; attamen ſupereſt ut pergas eo, quo Numa & Ancus tandem iverunt. Age verò, *ſi latus aut renes graviter dolent; exquire* licet *doloris levamen.* At *viſne rectè vivere? Ecquis non vult?* inquies. Ergo, *ſi ſola virtus hoc conferre valet, ad hoc labora ſtrenuè abjectis voluptatibus.* Quod ſi contrà *virtutem cenſes* mera eſſe *verba, ſicut lucum arbores* tantum; *cura* diligenter *ne alter portus occupet, neve dimittas negotiationem apud Cibyratas & Bithynos:* cura ut *mille talenta compleantur, totque altera adjiciantur, itemque tertia, imo & quarta, ut cumulus reddatur quadratus.*

ANNOTATIONES.

26. *Porticus Agrippæ.* | M. Agrippa tertium Conſul Pantheon fecit; addidit verò porticum columnis ingentibus, trabibus etiam æneis auro ſuperfuſis ſuperbam. Synecdoc. pro quavis porticu; quæ quidem Romæ fuit multiplex. Epiſt. 1. v. 71. In his ambulare, ſeque oſtentare inſignes quique conſueverant.

Via Appi. | Appius Claudius Cenſor viam Romæ per portam Capenam Brundufium uſque conſtravit adeò latam, ut plauſtra duo ſibi occurrentia facilè pertranſirent. Hæc à Trajano inſtaurata Statius 2. Sylv. carm. 2.

Appia longarum teritur regina viarum.

27. *Ire tamen reſtat.* | Poſtquam te omnibus oſtentaris, diuque ſplendidè egeris, tandem moriendum eſt: perinde ac ipſi Rom. reges mortui ſunt. Vide lib. 1. Od. 28. & lib. 4. Od. 7. v. 15.

Numa. | Pompilius, ſecundus à Romulo rex, juſtitiâ clarus & religione. T. Liv. lib. 1. Plutarch. &c.

Ancus. | Martius, Rex. quartus Rom. Numæ ex filiâ nepos, bellicâ gloriâ effulſit. T. Liv. cit.

28. *Si latus aut renes, &c.* | Si laboras pleuritide, vel nephritide. Vide lib. 2. Sat. 3. v. 29.

29. *Quære fugam morbi.* | Ut corporis ſic & animi debes morbos fugere, pari ſaltem diligentiâ.

31. | *Virtutem verba putas.* | Si inane quid eſſe virtutem putas. Hercules apud Tragicum quemdam: & exinde Brutus (ex Dione lib. 47) deploratis rebus exclamaſſe fertur: O miſera virtus, eras igitur nugæ tantummodò! Aſt ego te velut rem ſolidam ſectabar, verùm fortunæ ſerviebas: tumq; vocavit unum è familiaribus, ut ſe interficeret.

Ut Lucum ligna. | Verumtamen non arbores faciunt lucum, ſed religio & conſecratio alicui numini.

32. *Cave ne portus occupet alter.* | Ante alios mari te committe; naviga ad Cibyrates & Bithynos: occaſiones occupa negotiandi, & ex negotiatione diteſcendi. Perſ. Sat. 6. v. 75. *Mercare, atque excute ſolers Omne latus mundi, ne ſit præſtantior alter, &c.*

33. *Cibyratica.* | Cibyra urbs Phrygiæ magnæ, in confinio Lyciæ, cognomento magna; æquitatis fama celebris; ex Strabone. Eò verò mitti ſolebant luerionès & quotquot valdè quæſtum odorari & ſectari cognoſcebantur. Altera fuit Cibyra minor dicta, apud Ciliciam, ab ora maris diſtans decem propè milliaribus.

Bithyna. | Bithynia Aſiæ regio, hinc Euxino mari, illinc Propontidi vicina, Thracia Aſiatica Xenophonti nuncupata. Urbes habuit præclaras Chalcedonem, Nicomediam, Apamſam, Niceam, Heracleam, Pruſam.

34. *Mille talenta rotundentur.* | Rotundum dicitur omni ex parte perfectum. Gall. *faire le compte rond.* & Angl. *to make up a round Sum.*

Talenta. | Talentum, τάλαντον, *ſtatera, lanx, pondus:* aliquando ponitur pro quovis ingenti pondere auri vel argenti; aliàs ſignificat certum pondus: quod tamen varium variis gentibus. Celebratur in primis talentum Atticum, quod drachmas ſexies mille continebat. Porrò drachma Attica reſpondet groſſo Francico, qui valet octo ſolidos cum ſex denariolis, aut circiter: ſiquidem marca argenti groſſos habet ſexaginta quatuor, illaque ut plurimùm valet viginti ſex aut ſeptem libellas, ſive Francicos, ut vocamus. Quæ cùm ita ſint, groſſi illi ſexies millies multiplicati conficiunt monetæ noſtræ libellas 2550. Quanto verò talentum auri majus ſit argento, ex auri ſupra argentum valore facilè æſtimaveris.

35. *Qua pars quadret acervum.* | Ut quater mille talenta inveniantur integra, completa & perfecta. Perſ. cit.

Rem duplica. Feci: jam triplex, jam mihi quarto,
Jam decies redit in vulgum.

Scilicet

Nempe dominatrix pecunia tribuit opulentam conjugem, & fidem, & amicos, & nobilitatem, & pulcritudinem: atque divitem ſtipant Suada & Venus. Verum enim *Cappadocia rex abundans ſervis indiget pecuniâ. Ne tu fueris ejuſmodi*; ſed potiùs Lucullo ſimilis. *Lucullus, inquiunt, interrogatus num poſſet centenas chlamydes ad ſpectaculum commodare, reſpondit: Quâ* ratione *poſſum tot* præbere? *attamen quæram, & quot inveniam præbebo. Paulò* verò *poſteà* ſignificat, *ſe domi habere quinque millia chlamydum:* poſſe igitur *ſumi partem vel cunctas.* Hoc eſt locupletem eſſe. At contrà *anguſta eſt res familiaris, in quâ non plurima ſuperſtuunt, ignorantque à domino, & juvant fures. Quæ cùm ita ſint, ſique opes ſola valent reddere felicem & conſervare, hunc laborem primum aſſume, & ultimum dimitte. Si beatum facit decus* externum *& favor; emamus ſervum, qui nomina* civium *ſuggerat, qui latus ſiniſtrum pungat: moneatque manum offerre trans moles;*

Scilicet uxorem cum dote, fidemque, & amicos,
Et genus, & formam, regina pecunia donat,
Ac benè nummatum decorat Suadela Venuſque.
Mancipiis locuples eget æris Cappadocum rex,
Ne fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt, 40 [756]
Si poſſet centum ſcenæ præbere rogatus,
Quî poſſum tot? ait: tamen & quæram, & quot habebo,
Mittam: pòſt paulò ſcribit, ſibi millia quinque
Eſſe domi chlamydum: partem, vel tolleret omnes,
Exilis domus eſt, ubi non & multa ſuperſunt, 45
Et dominum fallunt, & proſunt furibus. Ergò
Si res ſola poteſt facere & ſervare beatum;
Hoc primus repetas opus, hoc poſtremus omittas.
Si fortunatum ſpecies & gratia præſtat;
Mercemur ſervum qui dictet nomina, lævum 50
Qui fodiat latus, & cogat trans pondera dextram [757]

ANNOTATIONES.

38. *Suadela.* | Sive Suada, Gr. Πειθὼ, perſuaſionis Dea; videtur Horatius indicare facilitatem conciliandi nuptias, tum quod addit, *Venuſque*; tum quod antè dixit, *uxorem cum dote.*

39. *Mancipiis locuples, &c.* | Cappadocia minoris Aſiæ perampla regio, cujus populi ad ſervitutem adeò nati, ut offerentibus libertatem Romanis, maluerint regem eligere Ariobarzanem. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 27. Cic. pòſt redit. in Senatu. *Cappadocem modò abreptum de gregè venalium diceres,* Perſ. jam cit.

Cappadocas rigidâ pingues plauſiſſe cataſtâ.

40. *Ne fueris hic tu.* | Ne ſis qualis rex ille, unâ re abundans, cæterarum inops. Quin potiùs ſis ut Lucullus adeò locuples rebus omnibus, ut plus poſſideret quàm ſciret. Vult ſuadere Poëta, ſapientiæ ſtudendum imprimis, quam habenti omnia præſtò adſunt.

Chlamydes Lucullus, &c. | Lucullus Romæ inſignis vir nobilitate, facundiâ, opibus, Africam Prætor juſtiſſimè adminiſtravit; Mithridatem non ſemel profligavit, &c. Is rogatus à Prætore urbano, ut celebrandi causâ ſpectaculi commodaret chlamydes multas, longè plures etiam obtulit.

43. *Millia quinque Eſſe domi chlamydum.* | Plutarch. in Luculli vitâ minorem numerum deſignat, centum nempe ait ab eo petitas, ducentas autem fuiſſe miſſas, quod certè propiùs ad verum accedit.

46. *Dominum fallunt.* | Neſcientem eſſe tantas ſibi divitias.

Proſunt furibus. | Scilicet è magno numero facilè detrahitur ac ſurripitur aliquid, domino vix advertente. Plaut. *Nihil eſt hic quæſti furibus: ita inania ſunt oppleta atque araneis.*

47. *Si res ſola poteſt, &c.* | Si opibus fieri beatum credimus, iis maximè congerendis operam demus.

49. *Si fortunatum.* | Si nominis ſplendore & gratiâ apud populum conſtare felicitatem exiſtimamus, captandis civium animis incumbamus, magiſtratus & dignitates ambiamus, adeoque *mercemur ſervum* nomenclatorem, qui nobis præeat, ut ſit, deducatq; ad prenſandum unumquemq; & verbis officioſis demerendum.

50. *Qui dictet nomina, &c.* | Qui candidatum moneat, quo quiſque civium appellandus nomine, quo officii genere obtinendum ſit ejus ſuffragium. Cic. pro Muræna, *Quid quod habes nomenclatorem? . . . . . ſi nomine appellari abs te cives tuos honeſtum eſt; turpe eſt eos notiores eſſe ſervo tuo quàm tibi.* Vide Sigon. 2. de Judic. cap. 30.

Lævum Qui fodiat latus. | Servus nomenclator incedens ad latus heri lævum honoris causâ; quoties obvius repente fiebat quiſpiam ſalutandus, domini latus cubito pulſabat fodicabatq;, atq; inſuſurrabat quis & qualis eſſet ille civis, ut ritè & honeſtè appellaretur.

Porri-

Porrigere. Hic multùm in Fabiâ valet, ille Velinâ:
Cuilibet hic fasces dabit; eripietque curule,
Cui volet, importunus ebur, frater, pater, adde,
Ut cuique est ætas; ita quemq; facetus adopta, 55
Si benè qui cœnat, benè vivit: lucet, eamus [758]
Quo ducit gula, piscemur, venemur; ut olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, servos,
Differtum transire forum populumque jubebat;
Unus ut è multis populo spectante referret 60
Emptum mulus aprum: crudi tumidiq; lavemur,
Quid deceat, quid non, obliti; Cærite cera

atque insusurret, indigiteque: *Iste plurimum potest in Fabia tribu, hic in Velinâ: ille, cui voluerit, fasces dabit, & cui libuerit ebur curule detrahet molestus, vocat fratrem vel patrem secundum ætatem cujusque: sic unumquemque urbanè tibi concilia.* Quòd *si beatè vivit qui lautè vescitur; dies est, pergamus quo gula trahit: piscemur, venemur; sicut pridem Gargilius, qui manè per forum populo frequens imperabat famulus cum vetibus ac venabulis ut coram plebe mulus unus è pluribus veheret aprum pretio comparatum.* Epulemur etiam, *& balnea subeamus* cibis *non coctis pleni; nec curemus quid honestum sit, & quid indecorum:* præstemus nos licet *censura*

ANNOTATIONES.

Trans pondera dextram Porrigere. | Varia hic varii effutiunt. Sunt qui notari velint ambitiosos petitores publica pondera in largitionibus exedentes, & olei, vini, cæterorumque plusculum donantes. Alii sic explicant: moneat brachium exerere extra togam collectam & complicatam, dextramque porrigere ad prensandum occurentem fortè civem. Hæc sanè longè quæsita videantur. Vero propius est: admoneat candidatū occurrenti civi obviam ire, & manum vel prensando vel adjuvando porrigere; superatis etiam impedimentis, si quæ interveniant, v. g. sive turba obstiterit, sive moles aut trabes in viâ saxaque ponderosa fuerint intermedia, ea transiliendo & salutandum civem diligenter & officiosè adeundo.

52. *Hic multum in Fabiâ, &c.* | Sic nomenclator hero candidato suggerit: En ille civis in Tribu Fabiâ multum valet; eum perinde multis officiis & blandimentis capta.

Fabiâ, Velinâ. | Pop. Rom. in 35. tribus seu classes aut familias divisum, norunt omnes; & suffragia ferri solita modò viritim, sive per viros singulos; modò tributim aut centuriatim, id est, per tribus aut centurias. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3. ubi de comitiis curiatis, centuriatis, tributis, deque variâ subinde ratione suffragandi.

Fabiâ. | A gente Fabiorum nominatissimâ dicta est.

Velinâ | Seu à Velia, editâ urbis regione, seu à Velino lacu, cujus incolæ in civitatem sciti. Cætera Tribuum nomina, numerumque quandoque diversum lege apud cit. Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 17. &c.

53. *Cuilibet hic fasces dabit.* | Imperium, consulatum, summum magistratum hic dabit & efferet cuicunque ille suffragari voluerit, adeò valet apud tribules, totque suffragatores secum trahit. Et è contrario.

Fasces | Nemo nescit pro magistratu poni hæc magistratuum insignia, Synecd. Nimirùm Dictatori apparebant lictores 24. cum fascibus, Consuli duodecim; Proconsuli, & Prætori sex. *Fasces* autem erant virgæ plures securi circumligatæ, ita ut extaret ferrum, quibus significabatur potestas castigandi quæ corrigenda erant, præcidendi verò quæ non possent emendari. Plutarch. Problem.

Curule ebur. | Synecd. Magistratum, cui jus est sellæ curulis eburneæ, & in eâ sedendi, seu cùm judicia exercet, seu cùm in Curiam vehitur. Gell. l. 3. c. 18. Tul. Catil. 4. *Non hæc sedes honoris, sella curulis, unquam vacua mortis periculo atque insidiis fuit.* Juvenal. Sat. 10. 91.

. . . . *illi sellas donare curules?*

Illum exercitibus præponere, &c.

56. *Si benè qui cœnat, benè vivit.* | Pers. Sat. 4. v. 17.

Quæ tibi summa boni est? cuncta vixisse pusillâ
Semper, & assiduo curata cuticula solle.

58. *Gargilius.* | Is inanis & stultæ gloriæ cupiditate ductus videri cupiebat venando cepisse feram, quam pretio mercatus erat ab aliis captam.

61 *Crudi tumidique lavemur.* | Lavabant prisci helluones ad accelerandum ciborum coctionem, excitato calore naturali per frigoris antiperistasim, ut citiùs & nova fame ad epulas redirent.

62. *Cærite cerâ Digni.* | Digni inferri in tabulas Cæritum, id est, à Censore infamiæ labe notari, non secus ac urbis Cære populi, quibus ob flagitiosam defectionem jus suffragii ademptum est. Vide Gell. lib. 16. cap. 13. Item Petrum Crinit. de Hon. Disc. lib. 7. cap. 6. ubi sic habet: Primi omnium municipes facti Cærites sine ullo juris suffragio . . . unde tabulæ Cæritum dictæ, in quas Censor eos

Digni

dignos: imitemur *luxuriosos comites Ulyssis Ithaca* regis, *qui patriam posthabuerunt vetitæ voluptati. Si* autem, *ut Mimnermus arbitratur, nihil dulce est absque amore & jocis: in amore & jocis vive. Age, vale. Si quidpiam scis his melius, benignè communica* nobiscum: *si non* autem, *illis mecum utere.*

Digni; remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei;
Cui potior patriâ fuit interdicta voluptas. 64
Si, Mimnermus uti censet, sine amore jocisque
Nil est jucundum; vivas in amore jocisq; [759]
Vive; vale. Si quid novisti rectius istis,
Candidus imperti: si non, his utere mecum.

ANNOTATIONES.

referebat, qui notâ vel ignominiâ quapiam forent insignes. Ex quo eruditè Flaccus in Epistolâ ad Numicium, dignos Cærite cerâ appellat Romanos, qui luxu & voluptatibus turpissimis tenebantur, quem locum Horatiani interpretes ineptissimè, ut alia permulta, exposuerunt. Hactenùs ille.

63. *Remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei.* | Ulysses à Tiresiâ vate monitus edixerat sociis, ne boves solis violarent. At illi, Ulysse dormiente, ex iis mactatis epulas sibi pararunt. Quapropter iræ numinum obnoxii pœnas dederunt, naufragioque absumpti patriam non reviserunt. Vide lib. 2. Sat. 5.

65. *Mimnermus.* | Hic Poëta Epicureus, Colophonius, vel Smyrnæus, septem sapientibus antiquior vel æqualis, pleraq; scripsit amatoria Elegiaco versu, tam suaviter & argutè, ut Ligyostades appellaretur. Suidas. *Mimnermus dulces reperit sones, & mollis pentametri cantum.* Athen. lib. 13. cap. 8. Propert. lib. 1. Eleg. 9.

Plus in amore valet Mimnermi versus Homeri;
Carmina mansuetus lenia quærit amor.

Apud Plutarch. lib. de virtute morali, hoc Mimnermi distichon refertur;

Τίς δὲ χάρις τί τὸ τερπνὸν ἄνευ χρυσέης
Ἀφροδίτης;
Τεθνάιην, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλοι.

Quid gratum, quid jucundum, aurea si Venus
abfit?
Emorïar, me horum cura relinquet ubi.

67. *Istis.* | Quæ de summo bono differui.

EPISTOLA VII. Ad *MECÆNATEM.*

Mecænatis in se liberalitatem laudat, at libertatem & otium opibus præfert.

Promiseram tibi Mecanas, ruri me commoraturum non plus *quinque diebus:* ecce autem *integro* mense

Quinque dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax desideror, atqui

ANNOTATIONES.

1. *Quinq; dies.* | De hâc Epistolâ rectè quidem Scaliger; *Septima*, inquit, *adeò elegans est, adeò urbana, ut ad eas virtutes nihil addi posse videatur.*

Rure. | In villâ meâ Sabinâ. Vide infrà Epist. 16. De illâ jam anteà lib. 1. Od. 7. lib. 2. Od. 18. lib. 3. Od. 13. Epod. 1.

2. *Sextilem.* | Hic mensis, ut & Quinctius, à numero dictus, secundum Romuli ordinationem, Martio anni tenente principium, nihilominùs tamen etiam post præpositos a Numâ Januarium ac Februarium, vetus nomen retinuerunt Quinctilis & Sextilis, quamvis non jam quintus & sextus, sed septimus & octavus essent. Posteà verò in honorem Julii Cæsaris Dictatoris, legem ferente M. Antonio Marci filio Consule, Quintilis appellatus est Julius, quod eo mense ad 4. Id. Quintil. Julius Cæsar in lucem editus sit. Augustus deinde est, qui Sextilis anteà vocabatur, donec honori Augusti daretur ex Senatusconsulto, cujus hæc sunt verba: *Cùm Imperator Cæsar Augustus mense Sextili & primum Consulatum inierit, & triumphos tres in urbem intulerit: & ex Janiculo legiones deducta secutaque sint ejus auspicia ac fidem: & Ægyptus hoc mense in potestatem populi Rom. redacta sit: finisq; hoc mense bellis civilibus impositus sit: atque ob has causas hic mensis huic imperio felicissimus sit ac fuerit: placere Senatui: ut mensis Augustus appelletur.* Macrob. lib. 1. cap. 12.

Si

Si me vivere vis ſanum recteque valentem ; [760]
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mæcenas, veniam : dum ficus prima, calorque
Deſignatorem decorat lictoribus atris :
Dum pueris omnis pater & matercula pallet ;
Officioſaque ſedulitas, & opella forenſis
Adducit febres, & teſtamenta reſignat.
Quod ſi bruma nives Albanis illinet agris,
Ad mare deſcendet vates tuus, & ſibi parcet, [761]
Contractuſque leget. Te, dulcis amice, reviſet
Cum Zephyris, ſi concedes & hirundine primâ.
Non, quo more pyris veſci Calaber jubet hoſpes,
Tu me feciſti locupletem. Veſcere ſodes.
Jam ſatis eſt. At tu quantum vis tolle. Benigne.
Non inviſa feres pueris munuſcula parvis.

Auguſto abſum fallax. Verum ſi me vis incolumem vivere, & bene valere, quod ægrotanti concederes, hoc indulge ægrotare metuenti, dum prima ficus & æſtus libitinarium exornat atratis miniſtris ; dum parentes filiis timent ; dum ſedulus & officioſus in foro labor gignit febres, atque aperit teſtamenta. Cùm verò hyems nivibus operiet agros Albanos, ſtatim ad mare decurret tuus Poëta ; ſuaque ſolicitus variùs leget. Demum *ad te revertetur cum Favoniis, & primâ hirundine, ſi quidem ita voluerit, ô ſuavis amice.* Enimverò *nequaquam mihi opus largitus es quâ ratione hoſpitii Calaber Abunde eſt.* GAL. *Auſer*

Coqui: 1.6.59.

viatorem *cogit pyra comedere.* CAL. *Comede quæſo,* ait. VIAT. *uantum placuerit.* VIAT. *Liberalis* es admodum.

ANNOTATIONES.

4. *Dabis ægrotare timenti Mæcenas veniam.* | Horatium nempe habere comitem aſſiduum Mæcenas cupiebat. At ille amantior ſuæ libertatis, hoc ſervitii genus vix ferebat. Adde quod Poëtæ & carmina ſeceſſum atque otium requirunt. Vide poſtea v. 34. annot.

5. *Dum ficus prima, calorque.* | Dum fervet Canicula, quo tempore matureſcunt ficus. Porro gravis æſtate eſt Romæ habitatio niſi divitibus domicilia quædam & viridaria ſæviente etiam æſtu frigida habentibus.

6. *Deſignatorem.* | Sic dicitur qui pompam funebrem, vel ludos ſcenicos conſtituit, ordinat, componit ; quique locum & tempus ad agendum perſonis deſignat. Gall. *Juré Crieur* : Item, *Maiſtre des Ceremonies.*

Decorat lictoribus atris. | Lepidè, quaſi magiſtratum lictoribus, ſic deſignatorem exhibet poëta noſter ſtipatum & decoratum ſuis miniſtris libitinariis, veſpillonibus, uſtoribus, polinctoribus, ſandapilariis, qui omnes pullâ veſte induti adſint.

7. *Dum pueris omnis pater, &c.* | Ob frequentes & periculoſas eâ tempeſtate ægritudines.

8. *Opella forenſis.* | Nimia quidem opera clientibus præſtita, nimia ſedulitas in actione forenſi.

9. *Teſtamenta reſignat.* | Scilicet aperiuntur teſtamenta duntaxat poſt mortem.

10. *Albanis.* | Circumjectos Romæ agros indicat. *Alba* Latii urbs, Româ antiquior, inde diſtans 14 millia paſſ. ab Aſcanio condita Iulo poſt excidium Trojanum ; nunc jacet in ruderibus. Ex his autem ſurrexit crevitque Albanum, v. *Albano* principatus titulo gaudens.

11. *Ad mare deſcendet.* | Ad urbem aliquam mari proximam, ubi per hyemem aër tepeſcit, æſtate verò friget. De Tarentinâ temperie lib. 2. Od. 6.

Ver ubi longum, tepidumque præbet
Jupiter brumas.

12. *Contractuſque leget.* | Legendis libris minùs incumbet. Metaph. à navigantibus, qui vela contrahunt, & littus legunt, tempeſtate ingruente vel imminente.

13. *Cum Zephyris.* | Verno tempore, quo incipiunt flare Zephyri. Vide lib. 3 Od. 1.

Hirundine primâ. | Hirundines abeunt hybernis menſibus, Africos ſecutæ montium receſſus : redeunt vere primo. Plin. lib. 2. cap. 47. *Favonii hybernum molliunt cœlum. . . . . Favonium ſtatuunt quidam ad 7. Calend. Mart. Chelidoniam vocant ab hirundinis viſu.* Id. lib 10. cap. 24. & lib. 18. cap. 26. Cic. 4. ad Heren. n. 62. *Hirundines æſtivo tempore præſto ſunt, frigore pulſæ recedunt.* Vide Plutarch Sympoſ. lib. 8. cap. 7. & Cœl. Rhodig. lib. 16. cap 10. Ubi de proverbio, *una hirundo non facit ver* : item de Ariſtophanis dicto : *hirundinibus pluribus indigere* : quo deridebat hominem hyeme atratas veſtes habentem ; & ſignificabat, opus eſſe illi ut ver æſtasque quamprimum adeſſent. Id. Rhodig. lib. 21. cap. ult. afferit hirundinem album perdice haud minorem apparuiſſe in Samo.

14. *Calaber.* | De Calabriâ Italiæ regione, lib. 1. Od. 31.

Auſer inquam *dona puerulis grata.* VIAT. *Tantum debeo* tibi ob *munera, quantum ſi diſcedam* iis *oneratus.* CAL. *Penes te* ſunt omnia *iſta, quæ dimittes hodie ſuibus devoranda. Profuſus & fatuus elargitur quæ contemnit & averſatur, & hac meſſi ingratos procreat ſemperque procreabit. Probus* autem *vir & prudens profitetur* ſe *paratum eſſe largiri dignis: neque tamen neſcit quod diſcrimen ſit* inter *nummos & lupinos. Ego quidem me præſtabo dignum laude promerentis. Quod ſi me nuſquam abire permiſeris, reſtitue lepidum ſermonem, jocos facetos, & dolere Cynara laſciva diſceſſum inter epulas.* Olim *vulpes* macilenta *per fiſſuram ſubierat tritici alveum*; deinde verò *ſaturata exire obeſo corpore fruſtra nitebatur. Huic muſtela è longinquo dixit: Si cupis illinc evadere, per anguſtam rimam exibis graciliis, per quam gracilis intrâſti. Iſtâ ego ſimilitudine ſi urgear, omnia* libens *reſtituo.*

Tam teneor dono, quam ſi dimittar onuſtus.
Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus & ſtultus donat quæ ſpernit & odit,
Hæc ſeges ingratos tulit, & feret omnibus annis.
Vir bonus & ſapiens dignis ait eſſe paratum:
Nec tamen ignorat quid diſtent æra lupinis. [762]
Dignum præſtabo me etiam pro laude merentis.
Quod ſi me noles uſquam diſcedere; reddes
Forte latus, nigros anguſtâ fronte capillos:
Reddis dulce loqui: reddes ridere decorum, &
Inter vina fugam Cynaræ mœrere protervæ,
Forte per anguſtam tenuis vulpecula rimam
Repſerat in cumeram frumenti; paſtaque rurſus
Ire foras pleno tendebat corpore fruſtra.
Cui muſtella procul, Si vis, ait, effugere iſtinc,
Macra cavum repetes arctum, quem macra ſubiſti.
Hâc ego ſi compellar imagine cuncta reſigno.

ANNOTATIONES.

21. *Hac ſeges ingratos tulit.*] Donatio rerum nempe viliſſimarum gratum animum haud meretur. Hinc non abludit quod ait Iſocrates, Τὰς χαρίτας ἀχαρίτως χαρίζεσθαι. Gall. *Donner de ſi mauvaiſe grace, qu'on n'en à point d'obligation.*

22. *Vir bonus & prudens, &c.*] At vir prudens in dando, perſonam, locum, tempus conſiderat: cum delectu agit: dignos cum indignis non confundit.

23. *Nec tamen ignorat quid diſtent æra lupinis.*] Novit diſtinguere pretioſum à vili, verum à falſo, dignum ab indigno, nummos bonos à malis, ludicris, ſcenicis. *Lupinus* eſt legumen, quod aliqui dictum putant quod lupinâ quadam indole terram voret: Alii tamen melius ἀπὸ τῆς λύπης: quod vultum guſtantis amaritudine contriſtet. Iſidor. Hinc Virgil. Georg. 1. *triſtem* lupinum dicit. Ejus leguminis ſemina orbiculata ſunt & compreſſa: hinc olim iis utebantur in Comœdiis ad imitandos nummos, quo alludit Horatius hoc loco. Plaut. Pœnul. Act. 3. Sc. 2.

Ag. *Agite, inſpicite, aurum eſt.* Col.
Profecto, Spectatores, Comicum.
Macerato hoc pingues fiunt auro in Barbaria boves.
Verum ad hanc rem agendam Philippeum eſt.

26. *Reddes Forte latus, &c.*] Oportet ut mihi reddas priores ac meliores annos apud te conſumptos.

Nigros capillos.] Nigros olim in juventute, jam verò canos.

Anguſta fronte.] Dum erant capilli denſiores, anguſtâ, at iis decidentibus, jamque rarioribus, latâ.

27. *Ridere decorum, & Inter vina fugam, &c.*] Levitates amatorias & juveniles.

29. *Forte per anguſtam, &c.*] Apologus & ſimilitudo maximè ad rem, quibus ſolerter & ingeniosè mentem ſuam declarat Horatius.

30. *Cumeram.*] Vas ſparteum, palmeum, vimineum, quo plebeii condebant frumenta. Ejus mentio jam lib. 1. Sat. 1. v. 53.

32. *Muſtella.*] Sive muſtela Gall. *Une belette,* Angl. a Weaſel.

34. *Cuncta reſigno.*] Non temere aut ficte ſed conſultò & ex animi ſententiâ loquitur Horatius, Ejus certè menti penitùs inſidebat illud: *Non bene pro toto libertas venditur auro.* Quod quidem oſtendit luculenter, cùm nec ipſi Auguſto ſuam mancipare libertatem voluit. Sic enim Mæcenati Imperator ſcripſerat: *Ante ipſe ſufficiebam ſcribendis epiſtolis amicorum; nunc occupatiſſimus & infirmus Horatium noſtrum te cupio adducere. Veniet igitur ab iſtâ paraſiticâ mensâ ad hanc regiam: & nos in epiſtolis ſcribendis adjuvabit.* Quid verò ad hæc Horatius? Nec

Nec ſomnum plebis laudo ſatur altilium ; nec [763]
Otia divitiis Arabum liberrima muto.
Sæpe verecundum laudâſti : rexque paterque
Audiſti coram, nec verbo parcius abſens.
Inſpice ſi poſſum donata reponere lætus.
Haud male Telemachus proles patientis Ulyſſei,
Non eſt aptus equis Ithacæ locus, ut neque planis
Porrectus ſpatiis, nec multæ prodigus herbæ :
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Parvum parva decent. Mihi jam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.
Strenuus & fortis, cauſiſque Philippus agendis [764]
Clarus, ab officiis octavam circiter horam
Dum redit, atque foro nimium diſtare Carinas
Jam grandis natu queritur ; conſpexit, ut aiunt,
Adraſum quendam vacuâ tonſoris in umbrâ,
Cultello proprios purgantem leniter ungues.

Neque plenus dapibus exquiſitis laudo plebis quietem, nec libertatem opibus Arabum permutare velim. Sæpe me laudaſti paucis contentum : tuque à me rex & pater celebratus es præſens, pariterque abſens. Experire num ſponte queam reſtituere quæ dediſti. Bene quidem Telemachus patientis Ulyſſis filius aiebat : *Ithaca regio non eſt equis idonea : quippe nec campis aperta, nec graminis ferax. Non accipiam tua munera, ô Menelae, tibi magis idonea. Exigua exigua conveniunt, Roma populoſa nunc me non juvat, ſed Tibur minus frequens, vel Tarentum haud bellicoſum. Philippus cauſarum actor ſedulus, acer, inſignis, ab occupationibus* conſuetis *revertebatur circa horam* diei *octavam : & jam ſenior conquerebatur Carinas foro longiùs abeſſe. Tum, inquiunt, in tabernâ tonſoris prætonſum quendam vidit cultro ungues otiosè reſecantem* Mox *ſervo mandata ſua ſtrenuè capeſſenti* juſſit,

ANNOTATIONES.

Præclarum nihilominus officium deprecatus eſt, detrectavit, recuſavit. Patet ex Auguſti ad ipſum epiſtolâ in quâ ſic erat : *Tui quale in me habeo memoriam, poteris ex Septimio quoque noſtro audire . . . neque enim ſi tu ſuperbus amicitiam noſtram ſprevisti, ideo nos quoque ἀντυπερφρονῶμεν.* Quæſo Lector, *ἐν παρόδῳ* adverte Imperatoris benignitatem & clementiam, quam virtutem Principibus idoneam ut magis admirere non pigebit inſuper referre quod idem ad eundem ſcribebat : *Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam ſi convictor mihi fueris. Rectè enim & non temerè feceris ; quoniam id uſus mihi tecum eſſe voluit, ſi per valetudinem tuam fieri poſſit.*

35. *Nec ſomnum plebis laudo ſatur.*] Neque verò plebeiorum quietem frugalitatem nunc laudo, cùm ſumptuoſis epulis abundo & ſatur ſum, aliam ſententiam aliumque ſermonem habiturus, ſi egeſtatis incommoda ſentiam. Imo libertatem præfero quibuſlibet divitiis.

Altilium.] Avium quæ domi aluntur ſaginanturque ad epulas ſumptuoſiores ac lautiores.

36. *Divitiis Arabum.*] Vid. lib. 1. Od. 29.

37. *Rexque paterque audiſti.*] Ellipſis deeſt, *dici*, hoc ſenſu : audiſti dici te à me *regem* ob munificentiam, *patrem* ob amorem. Sic vulgo aiunt : *bene vel male audire.*

40. *Haud malè Telemachus.*] Menelao ſcilicet equos dare volenti reſpondit Telemachus, haud ſibi aptos eſſe, &c. Homer. Odyſſ. 4. De *Ulyſſ.* lib. 2. Sat. 5. De *Ithaca*, ibid. v. 14.

44. *Regia Roma.*] Urbium principem dicit. Lib. 2. Od. 3.

45. *Vacuum Tibur.*] Minus populoſum. Lib. 1. Od. 7. & 18.

Imbelle Tarentum.] Voluptatibus magis quam bello aptum. Lib. 1. Od. 28. Lib. 2. Od. 6. Lib. 3. Od. 5.

46. *Strenuus & fortis, &c.*] Egregio lepidoque exemplo demonſtrat, opibus longe præſtare quietum vitæ genus quamvis mediocre & anguſtum.

Philippus.] L. Marcius Philippus, Conſularis vir ac Cenſorius, gravitate, ingenio, facundia, divitiis etiam præclarus. Eum laudat Cicero in Bruto. Item in Orat. pro Quinctio.

47. *Ab officiis.*] Forenſibus fatigatus officiis, quibus tum acriter incumbebat ut *eloquentiæ florentiſſimus civitatis* diceretur, Cic. cit.

Octavam circiter horam.] Horâ poſt meridiem fere ſecundâ ; quod alibi explanavi fusè.

48. *Carinas.*] Vicus erat Romæ curvus & oblongus inſtar carinæ : unde nomen. In eo ſita erat Philippi domus : erant & plures aliæ ædes ſuperbæ atque inter illas Pompeianæ : quapropter *lautas Carinas* vocat Maro. Æn. 8. v. 361.

49. *Grandis natu queritur.*] Iter quippe ſenibus moleſtum eſt.

51. *Purgantem leniter ungues.*] Quod animi tranquillitatem denotabat.

Demetri, vade, percunctare, & narra, quis iſte, quâ conditione & familiâ, quo patre ſit & quo patrono. Ille *vadit, revertitur, ac refert: Vulteium Menam vocari, præconem eſſe, re familiari exiguâ, probum exiſtimari, diſcurrere, & interquieſcere, comparare, & uti; parvis ſociis fixoque domicilio frui, nec non ſpectaculis & campo* Martio *poſt negotia peracta.* Tum Philippus: *Ab ipſo velim quærere ea quæ narras: ad cœnam voca. Vix fidem habet Mena: apud ſe attonitus cogitat. Quid plura? Nimis liberaliter, inquit,* PHILIP. Itane *recuſat iſte?* DEMETR. *Recuſat pertinax, neque curat parum, vel averſatur.* Poſtridie Philippus *improviſus adoritur ſalutatque priùs Vulteium exiguas merces venumdantem plebeculæ tunicâ indutæ. Vulteius Philippo obtendit curas & occupationes negotiationis propter quas ad eum mane non iviſſet:* veniamque petit *quod eum non priùs ſalutaſſet.* PHILIP. *Tum demum condonaſſe me tibi exiſtima, ſi mecum hodie cœnaveris.* VULT. Faciam *quod jubes.* PHILIP. *Ergo venies poſt* horam *nonam, jam abi, opeſque ſedulò congere. Poſtquam ad cœnam convenit, atque tam proferendâ quam reticendâ effutit, tandem mittitur dormitum. Mena jam frequenter redeuns* velut *piſcis ad uncum obtectum.*

Demetri (puer hic non lævè juſſa Philippi
Accipiebat) abi, quære, & refer: unde domo, quis,
Cujus fortunæ, quo ſit patre, quove patrono.
It, redit, & narrat, Vulteium nomine Menam,
Præconem, tenui cenſu, ſine crimine notum,
Et properare loco & ceſſare, & quærere, & uti,
Gaudentem parviſque ſodalibus, & lare certo,
Et ludis, & poſt deciſa negotia, campo.
Scitari libet ex ipſo quodcumque refers. dic [761]
Ad cœnam veniat. Non ſanè credere Mena:
Mirari ſecum tacitus. Quid multa? Benigne,
Reſpondet. Negat ille mihi? Negat improbus, & te
Negligit, aut horret. Vulteium mane Philippus
Vilia vendentem tunicato ſcruta popello
Occupat, & ſalvere jubet prior. Ille Philippo
Excuſare laborem & mercenaria vincla,
Quod non mane domum veniſſet; deniq; quod non
Proviſiſſet eum. Sic ignoviſſe putato
Me tibi, ſi cœnas hodie mecum. Ut libet. Ergo
Poſt nonam venies, nunc i, rem ſtrenuus auge.
Ut ventum ad cœnam eſt, dicenda tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. Hic ubi ſæpe
Occultum viſus decurrere piſcis ad hamum;

ANNOTATIONES.

52. *Demetri (puer hic, &c.* | Adverte narrationem & hypotipoſin eximiam, rem oculis obverſari credas: adeo vivida ſunt omnia.

56. *Præconem* | Buccinatorem publicum, qui venalia proclamabat, aliaque denuntiabat.

57. *Properare loco.* | Tanquam viatorem, aut mercatorem.

58. *Gaudentem parvis ſodalibus.* | Æqualibus ſibi conditione hominibus conſuescentem, & cum iis exigua ſed pacata vitæ gaudia delibantem.

59. *Campo.* | De martio campo, & frequentibus illic exercitationibus dixi lib. 1. Od. 8.

62. *Benignè.* | Reſponſio blandè recuſantis. Gall. *C'eſt trop d'honneur qu'il me fait. Je luy ſuis fort obligé. Je le remercie.*

63. *Negat ille mihi.* | Philippus excandeſcit.

65. *Scruta.* | Gr. Γρύτη & Γρυτάρια, trivola. Hinc *ſcrutarium facere*, i. Vilia quædam vaſa vendere, apud Apuleium lib. 4. quod tamen alii aliter exponunt. Hinc & *ſcrutarium*, locus in quo venduntur ſcruta: & *ſcrutarius*, qui vendit: Lucil.

Quidni? & ſcruta quidam ut vendat ſcrutarius laudat,
Prefractam, ſtrigilem, ſoleam improbus dimidiatam.

Vide Gell. lib. 3. cap. 14.

Tunicato popello | Infimæ ſortis plebi, non toga ſed tunicâ ſimplice veſtitæ

69. *Proviſiſſet.* | Al. leg. *providiſſet.*

71. *Poſt nonam.* | Ad cœnam venies horâ ſolitâ, nempe tertiâ poſt meridiem: de quâ nos alibi, & Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 1. quem adi multa ibi diſquirentem ſcitu digna.

72. *Dicenda tacenda locutus.* | Egregiè videlicet potus & cœnatus, atque hilaris è Baccho factus quævis liberè effutiebat: ut ferè fit.

74. *Piſcis ad hamum.* | Mena rerum imperitus ad oblatum Philippi patrocinium decurrit velut piſcis ad hamum, ignorans quid inde ſibi impenderet & conflaretur mali. Nempe ipſius libertas & animi quies in diſcrimen adducebatur.

Manè

Manè cliens, & jam certus conviva; jubetur 75 [764]
Rura ſuburbana indictis comes ire Latinis.
Impoſitus mannis, arvum cœlumque Sabinum
Non ceſſat laudare, videt, ridetque Philippus.
Et ſibi dum requiem, dum riſus undique quærit,
Dum ſeptem donat ſeſtertia, mutua ſeptem 80
Promittit, perſuadet uti mercetur agellum.
Mercatur, ne te longis ambagibus ultra
Quam ſatis eſt morer, ex nitido fit ruſticus; atque
Sulcos & vineta crepat mera; præparat ulmos;
Immoritur ſtudiis, & amore ſeneſcit habendi. 85
Verum ubi oves furto, morbo perire capellæ; [767]
Spem mentita ſeges; bos eſt enectus arando;
Offenſus damnis, mediâ de nocte caballum
Arripit, iratuſque Philippi tendit ad ædes.
Quem ſimul adſpexit ſcabrum intonſumque Philippus, 90
Durus, ait, Vultei, nimis attentuſque videris
Eſſe mihi. Pol, me miſerum, patrone, vocares,
Si velles, inquit, verum mihi dicere nomen.
Quod te per genium, dextramque, deoſque penates

cliens mane, jamque convictor aſſutus, jubetur ad villam ſuburbanam comitari per ferias *Latinas imperatas.* Is *equo inſidens agrum & aërem Sabinum valde laudat. Philippus videt ac ridet, dumque ſibi joca & oblectamenta undequaque perquirit, ſeſtertia ſeptem largitur, aliaque ſeptem commodare ſpondet, ſuadetque ut emat prædiolum.* Vulteius *emit.* Ac *ne te prolixe ſermone pluſculum detineam, de homine polito fit agreſtis, & dein loquitur ſolum de ſulcis ac vinetis: arbores diſponit, macerat ſe curis, & in cupiditate poſſidendi inveteraſcit: At cùm* cœpit *oves furto, & capras morbo perdere,* cùm *meſſis ſpem fefellit, boves* autem *arando confecti ſunt,* tum *jacturis perculſus noctè mediâ inſcendit equum, iratuſque ad Philippi domum properat. Hunc Philippus ſqualidum cernens atque horridum, dixit: Vultei, nimis te laborioſum & anxium video.* Vulteius *reſpondit: Certè miſerum appellabis, ô patrone, ſi vera mi nomina volueris, quocirca enixè te rogo per genium, & dextram, Penateſque deos,*

ANNOTATIONES.

75. *Mane cliens.* | Patronum clientes quotidie manè ſalutabant, officiumque ſuum ei deferebant.

Certus conviva. | Sic Menæ libertati inſidiabatur Philippus, ſibique mimum parabat.

76. *Indictis Latinis.* | Feriis quibus erat *liberis litium & jurgiorum quies, ſervis autem operum & laborum,* inquit Cicero 2. de Leg. n. 29.

Indictis. | Has enim tempore incertas Magiſtratus vel Pontifex Maximus in diem certam concipiebat indicebatque. Quatuor feriarum erant genera. Strativæ, ſtatis menſibus ac diebus obſervatæ: ut Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, &c. Conceptivæ, ut Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Compitalia, Imperativæ, quas Conſul Prætorve aut Pontifex Max. pro arbitrio imperabat. Nundinæ, quæ feriæ paganorum nefaſtæ erant. Cætera ad ferias pertinentia lege apud Alex. ab Alex lib. 5. cap. 7.

Latinis. | Varro 5. de L. L. *Latina feria, dies conceptivus dictus à Latinis populis, quibus pariter cum Romanis jus fuit carnem petere ex ſacris,* ſcil. ex tauro in *Albano monte* ſacrificari ſolito, ad honorem Jovis Latialis. Latinas ferias Tarquinius à principio in unam diem indixit. Poſt reges autem exactos altera dies adjecta populi juſſu. Demum reſtitutâ plebe, quæ ad ſacrum montem ſeceſſerat, à Conſule vel Præfecto Latinarum indictæ ſunt in tres aut quatuor dies. Interjecto deinde tempore dilatas ſervataſque invenimus in dies decem: ultra quos duo etiam poſt Latinas religioſi habiti, quibus ſolemne ludicrum in Capitolio exhibebatur, quadrigis concito curſu decertantibus, Hæc Alex. ab Alex. mox cit.

77. *Sabinum.* | In Sabinis agris ſita erat Philippi villa. Vide Epod. 2.

80. *Septem ſeſtertia.* | Poëticè, pro ſeptem millia ſeſtertiûm. Nec enim agellus ſeptem aut etiam quatuordecim nummis ſeſtertiis emi poterat: ut benè ſtatuunt Budæus & alii. Vide poſtea lib. 2. Epiſt. 2. v. 33.

84. *Præparat ulmos.* | Ad vites ſuſtentandas.

89. *Iratuſque Philippi tendit ad ædes.* | Ergo jam Vulteius hamo captus ejus aculeum ſentit: Philippus autem parato inde ſibi ludibrio gaudet & oblectatur.

92. *Pol.* | Id eſt per Pollucem.

94. *Genium.* | Præſidens natalibus numen.

ut restituas me priscæ conditioni. Itaque *ubi primum aliquis agnovit quantum relicta præcellant concupitis, statim revertatur, ac resumat dimissa. Æquum est* enim *ut se quisque suâ mensurâ & pede metiatur.*

Obsecro, & obtestor, vitæ me redde priori,
Qui semel aspexit, quantum dimissa petitis
Præstant, mature redeat, repetatque relicta.
Metiri se quemque suo modulo, ac pede, verum est.

Lev. 1. 6. 89.

ANNOTATIONES.

Penates.] Deos patrios ac domesticos, quorum erat religio sanctissima. Quid vero illi fuerint, haud constant. Alii statuunt Jovem, Junonem, & Minervam: alii Neptunum & Apollinem: alii cœlum & terram, *&c.*

Dextramque.] Plin. lib. 11. cap. 45. *Inest,* inquit, *hominis dextræ quædam religio, observatione gentium.* Sic Virgil. Æneid. 4. v. 314.

Per ego has lacrymas, dextramque tuam.

& Æneid. 7. v. 234.

Per dextram Æneæ juro dextramque potentem.

96. *Qui semel aspexit, &c.*] Hæc aliqui dicta volunt à Philippo Vulteii Menæ votis respondente: ego verò, ab Horatio apud Mæcenatem perorante.

98. *Metiri se quemque suo mod. &c.*] Debet unusquisque seipsum nosse, ac pervidere quænam sibi conditio potissimum conveniat ad beatè vivendum. Sic fermè Persius in fine Sat. 4.

Tecum habita, & noris quàm sit tibi curta supellex.

EPISTOLA VIII. Ad CELSUM ALBINOVANUM.

Quædam ejus vitia obliquè vellicat.

O Musa, Celso Albinovano comiti & scribæ Neronis renuntia, quæso, salutem & prosperitatem. Si interroget, quid agam, responde, me plurima & præclara spondere, at vitam ducere nec bonam nec jucundam, non quod grando fregerit vites, aut nimius calor olivas arefecerit: nec quod greges male se habeant in agris remotis: sed quoniam pejus animo valet quàm toto corpore.

CElso gaudere, & bene rem gerere Albinovano [768]
Musa rogata refer, comiti, scribæque Neronis.
Si quæret, quid agam; dic multa, & pulchra minantem,
Vivere nec rectè nec suaviter, haud quia grando
Contuderit vites, oleamque momorderit æstus;
Nec quia longinquis armentum ægrotet in arvis;
Sed quia mente minùs validus, quam corpore toto,

ANNOTATIONES.

1. *Celsi. gaud. &c.*] Seipsum ita hîc Poëta reprehendit, ut Celsum in sua persona videatur arguere levitatis & arrogantiæ: quem suprà (si quidem is idem est) jam nonnihil vellicavit, Epist. 3. v. 15. & seq.

Celso.] Corneliorum & Papiorum cognomen fuit *Celsus*; Posthumiorum autem *Albinovanus*: ut notat Torr. ex Appiano.

Gaudere, & bene rem gerere.] Sic amicos salutabant Græci. χαίρειν καὶ ἐυπραγεῖν, quibus exoptabant prospera omnia. Plato sanitatem mentis potiùs optandam aiebat: atque ita salutandos familiares; Σωφρονεῖν; vel γνῶθι σαυτὸν,

2. *Comiti scribæque Neronis.*] Ex iis qui Magistratus in provincias sectabantur, alii officii gratia, ut scribæ, medici, accensi, *&c.* alii honoris & amicitiæ causa duntaxat. Sic Jul. Florus Neronem comitabatur: de quo suprà Epist. 3. Vide Cic. Ver. 4.

Scribæ.] Librario, scribendis literis præposito; Gall. *Secretaire des commandemens.*

4. *Nec rectè.*] Non satis secundum virtutem.

Nec suaviter.] Epicurus ipse statuebat, absque virtute neminem posse suaviter vivere.

Nil

Nil audire velim, nil diſcere, quod levet ægrum:
Fidis offendar medicis, iraſcar amicis,
Cur me funeſto properent arcere veterno: 10 [769]
Quæ nocuere ſequar: fugiam quæ profore credam:
Romæ Tibur amem ventoſus, Tibure Romam.
Poſt hæc, ut valeat; quo pacto rem gerat, & ſe;
Ut placeat juveni, percunctare, atque cohorti.
Si dicet, recte; primum gaudere, ſubinde 15
Præceptum auriculis hoc inſtillare memento:
Ut tu fortunam, ſic nos te, Celſe, feremus.

nihil auſcultare, nihil diſcere velim, quod ægrotum me *curet*, porro *fidelibus medicis offendar, & amicis iraſcar, eo quod lethargiam fatalem à me depellere ſtudeant:* imo verò *conſcelerer noxia, devitem profutura, Roma inconſtans deſiderem Tibur, Tiburi* autem *Romam. Poſtea, quæro, quomodo ſe habeat, & quantum negotia promoveat, quamque gratioſus adoleſcenti ſit atque ejus familiaribus. Si reſpondet, bene* omnia procedere, *primò ſalvere* jube; *tum ad aurem inſuſurra monitum iſtud: Nos tecum agemus, ô Celſe, quemadmodum tu fortunâ uteris.*

ANNOTATIONES.

8. *Nil audire velim, &c.*] Malis meis remedium petere nolim è Philoſophiâ, ut *mens ſana* mihi *ſit in corpore ſano.* Juvenal. Sat. 10. v. 356.

9. *Fidis offendar, &c.*] Recta monentibus minimè obtemperans amicis, qui mederi conantur ægritudini meæ.

10. *Veterno.*] Morbo pertinaci, metaph. inconſtantiæ animi, ſuperbiæ, &c. De *veterno* ſeu lethargo, lib. 2. Sat. 3. v. 30

12. *Roma Tibur amem, &c.*] Dum Romæ ſum, populares ſtrepitus abhorreo, & ruſticum otium expeto: cum verò ſum ruri, ſolitudinis impatiens urbanam vitam deſidero, lib. 2. Sat. 7. v. 28.

Roma tua optas: abſentem ruſticus urbem
Tollis ad aſtra levis.

Tibur.] Lib. 1. Od. 7. & 18. Lib. 2. Od. 6.

Ventoſus.] Vel, levis inſtar venti, vel inflatus vento, & ſuperbiens rebus ſecundis.

14. *Juveni.*] Tiberio Claudio Neroni: de quo Epiſt. ſeq. Item ſuprà Epiſt. 3.

Cohorti.] Præcipuis amicis & familiaribus. Vide mox cit Epiſt. 3. Sueton. Galb. cap. 7. *Per hoc gratiſſimus Claudio, receptuſque in cohortem amicorum, tanta dignationis eſt habitus, &c.* Senec. de Clement. lib. 1. cap. 10. cohors prima interioris admiſſionis.

17. *Ut tu fortunam, &c.*] Si ex amicitia Claudii Neronis proſperaque fortuna non extollaris, te ſemper amicum habebimus. Sin autem, ac tui oblitus ſuperbias, te negligemus velut amicitia noſtra indignum. Lib. 3. Od. 27.

. . . . . *bene ferre magnam*
Diſce fortunam.

EPISTOLA IX. Ad *CLAUDIUM NERONEM.*

Septimium illi commendat.

SEptimius, Claudi, nimirum intelligit unus, [770]
Quanti me facias. Nam cùm rogat, & prece cogit
Scilicet ut tibi ſe laudare & tradere coner,

O Claudi Nero, *ſolus nempe Septimius novit quanti me æſtimes. Etenim quandò* me orat *inſtatque precibus ut ipſum ad te perducam, & commendem tanquam*

ANNOTATIONES.

1. *Septimius.*] Adverte, Lector, quàm Poëta ſolers pariter ac modeſtus: qui quanto ſuam apud Claud. Neronem gratiam extenuat, tanto illam auget, oſtenditque tenere ſe artem placendi principibus viris.

Septimius,] Is eſt de quo lib. 2. Od. 6.

Claudi.] De eo Tib. Claud. Nerone Auguſti privigno, ſuprà Epiſt. 3. initio.

3. *Tradere coner.*] Cic. lib. 7. Epiſt. ad Trebat. *Sic ei te commendavi & tradidi ut gravioribus diligentiſſimèque petiis.*

non indignum amicitiâ & familiaritate principis, nonnisi probos eligentis, quando putat me conferi inter amicos interiores tuos: animadvertit scitque magis quàm ego ipse, quantum apud te *valeam. Plurima certè causatus sum, ut me excusarem. At veritus sum ne viderer minorem exhibuisse meam auctoritatem, eamque voluisse occultare, ut mihi soli utilis forem. Itaque ego devitans gravioris peccati notam deveni ad speciem urbani vultûs. Ergo si probas quod verecundiam abjeci, amici gratia, hunc tuis aggrega, & existima probum & constantem.*

Dignum mente domoque legentis honesta Neronis,
Munere cum fungi propioris censet amici:
Quid possim videt ac novit me valdius ipso.
Multa quidem dixi, cur excusatus abirem:
Sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
Dissimulator opis propriæ, mihi commodus uni.
Sic ego majoris fugiens opprobria culpæ, [771]
Frontis ad urbanæ descendi præmia; quod si
Depositum laudas ob amici jussa pudorem;
Scribe tui gregis hunc, & fortem crede bonumque.

ANNOTATIONES.

1. *Legentis honesta Neronis.*] Hæc laus gravissima est in magnate, tum verò præsertim in juvene. Epist. præced. v. 14. Vide Psaltis regis Psal. 100. *Non adhæsit mihi cor pravum . . . . cum superbo non edebam . . . . . non habitabit in medio domo qui loquitur iniqua,* &c.

5. *Propioris amici.*] Apud Senec. de Benef. lib. 6. cap. 32. *Non isti sunt amici qui agmine magno januam pulsant, qui in primas & secundas admissiones digeruntur.*

7. *Cur excusatus abirem.*] Ne commendatitiam hanc Epistolam ad te scriberem, tibique molestus viderer.

8. *Mea finxisse minora.*] Exhibuisse minùs posse me quam possim.

9. *Opis.*] Virgil. Æneid. 1. v. 605.

. . . . . *grates persolvere dignas*
Non opis est nostræ, Dido.

Mihi commodus uni.] Quod sanè invidiosum. Nam ex Platone, homo non sibi soli, sed aliis quoque natus.

10. *Majoris opprobria culpæ.*] Dissimulationem, invidiam, solius mei studium & amorem.

11. *Frontis ad urbanæ.*] Solet qui in urbe degit, esse humanior atque officiosior, contra rusticus & agrestis, fronte & verbis asperior. Alii *frontem urbanum* interpretantur perfrictiorem, audaciorem, minus pudentem. Favet quod mox sequitur: *Depositum pudorem.*

12. *Quod si depositum laudas,* &c.] Si laudas quod malui apud te esse confidentior, quam videri parum sincerus ac fidelis amicus.

EPISTOLA X. Ad *FUSCUM ARISTIUM.*

Vitam rusticam præ urbanâ laudat.

Nos *ruris amantes salutamus Fuscum urbis amantem, in hoc tantum dispares valde, in reliquis autem prope gemini, mente fraternâ, quodcunque alter respuit, alter quoque* recusat, *unâ verò consentimus* ut *vetuli, & nosti columbi. Tu nidum custodis: ego*

URbis amatorem Fuscum salvere jubemus
Ruris amatores: hac in re scilicet una
Multum dissimiles, ad cætera pœnè gemelli.
Fraternis animis, quidquid negat alter, & alter.
Annuimus pariter, vetuli notique columbi. [772]
Tu nidum servas; ego laudo ruris amœni

ANNOTATIONES.

1. *Fuscum.* | Aristio Fusco comœdiarum scriptori inscriptam vidimus jam Oden 22. lib. 1. ejus quoque mentio fuit in Satiris.

3. *Gemelli.* Perquam similes, ut solent esse gemini.

5. *Columbi.* | Inter hos plurimus & mutuus planè amor esse consuevit.

6. *Nidum servas.* | Resides in urbe Româ, quâ mirum in modum delectaris.

Rivos

Rivos, & muſco circumlita ſaxa, nemuſque.
Quid quæris? vivo & regno, ſimul iſta reliqui
Quæ vos ad cœlum effertis rumore ſecundo.
Utque ſacerdotis fugitivus, liba recuſo;
Pane egeo jam mellitis potiore placentis.
Vivere naturæ ſi convenienter oportet,
Ponendæque domo quærenda eſt area primum:
Noviſtine locum potiorem rure beato?
Eſt ubi plus tepeant hyemes? ubi gratior aura
Leniat & rabiem Canis, & momenta Leonis,
Cum ſemel accepit ſolem furibundus acutum?
Eſt ubi depellat ſomnos minus invida cura?
Deterius Libycis olet aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quam quæ per pronum trepidat cum murmure rivum?
Nempe inter varias nutritur ſilva columnas;
Laudaturque domus, longos quæ proſpicit agros.
Naturam expellas furcâ, tamen uſque recurret,

villa jucunda rivulus & ſaxa muſco obducta atque ſilvam præſero. Quid plura? vivo & rex ſum ſtatim atque diſceſſi ab his quæ vos laudatis admodum, vulgo approbante. Placentas autem repudio velut ſervus ſacerdotis, panem verò libis melle conditis ſuavierem requiro. Quod ſi expedit vivere congruenter naturæ, atque area primo diligenda eſt ad extruendam domum, an ſcis locum aptiorem tranquillo rure? Eſne locus in quo tepidiores ſint hyemes: in quo mitior aër temperet furorem Canicula, & tempora quibus Leo ſervens ſuſcipit ardentem ſolem? Eſtne locus in quo moleſtæ ſolicitudines minùs perturbent ſomnum? An herba pejus olet aut fulget quàm marmor Numidia? an aqua in vicis contendens frangere tubulos plumbeos, *limpidior eſt quàm qua reſonans labitur alveo declivi? Scilicet nemus fovetur inter columnas variſcolores: & laudatur domus habens proſpectum ad campos remotos.* verùm tametſi *furcâ naturam*

ANNOTATIONES.

Laudo ruris amœni Rivos, &c. | Columella vitam ruſticam dicit eſſe proximam ſapientiæ & quaſi conſanguineam. Vide Epod. 2. Seneca Hippolyt. Act. 2. vitæ ruſticæ commoda ſic deſcribit.

Non alia magis eſt libera & vitio cavens,
Rituſque meliùs vita quæ priſcos colat,
Quàm quæ relictis mœnibus ſylvas amat.
Non illum avara mentis inflammat furor,
Qui ſe dicavit montium inſontem jugis:
Non aura populi, & vulgus infidum bonis,
Non peſtilens invidia, non fragilis favor;
Non ille regno ſervit, aut regno imminens
Vanos honores ſequitur, aut fluxas opes;
Spei metuſque liber, &c.
Nec ſcelera populos inter atque urbes ſita
Novit, &c.
Et teſte cœlo vivit, *&c.*

9. *Quæ vos ad cœlum effertis.* | Scil. honores, opes, favorem populi, pompam urbanam, *&c.*

10. *Sacerdotis fugitivus.* | Is faſtidiens liba & placentas, quæ ſacerdoti è ſacrificiis obveniunt, ſimplicem panem appetit & præfert: herumque fugit præ illorum tædio. Ovid. Faſt. 3.

Liba Diis fiunt, ſuccis quia dulcibus idem
Gaudet, & à Baccho mella reperta ſerunt.

12. *Vivere naturæ convenienter.* | Naturæ imperiri dumtaxat idonea & neceſſaria: negare autem quæ vitioſa experit libido,

13. *Ponendæque domo, &c.* | Si vitæ beatæ & tranquillæ fundamenta jacienda ſint.

16. *Rabiem Canis.* | Caniculæ ardores moleſtos. Lib. 1. Od. 17. v. 17. Lib. 3. Od. 13.

Momenta Leonis, &c. | Æſtum ferventem, dum ſol obit ſignum Leonis, menſe Julio. Vide lib. 3. Od. 29. v. 19.

18. *Invida cura.* | Invidens homini & eripiens quietem.

19. *Libycis lapillis* | Libya pro Numidiâ, quæ utraque eſt regio Africæ. Porro Numidicum marmor in pretio erat. Lib 2. Od 18. v. 4.

20. *Purior in vicis aqua, &c.* | Per tubos & canales plumbeos perducta, Aquæductus magno ſumptu extructos Romæ paſſim vide apud Alex. ab Alex. *&c.*

22. *Nempe inter varios, &c.* | Satis patet, inquit Horatius, quanti rura æſtimentur, cùm in media urbe, & in ædibus magnificentiſſimis nemora conſtruantur. &c.

24. *Naturam expellas furcâ, &c.* | Erasmus, *Senſus eſt*, inquit, *haud facilè dediſci quæ nobis natura penitus indidit & inſevit. Ducta metaphora à ramis qui appoſitâ furcâ torquentur alio quàm natura poſuerat: quâ ſublatâ rurſum vergunt eodem quo prius.* Alii *furcâ expellere*, interpretantur, per vim aſperè, & ignominiosè expellere. Quod magis arridet. Cic. ad Attic. lib. 16. Epiſt. 2. *ſed quoniam furcillâ extru-*

abigas, nihilominus vodibit semper: & sensim victrix perfringet improbam libidinem. Enimverò *qui discrimen ignoravit purpuram Sidoniam inter & lanam Aquinate succo imbutam, detrimentum haud capiet majus & medullis perniciosius, quam qui nescit discernere falsum à vero. Qui rebus prosperis lætatur plusculum, adversis perturbabitur. Si alquid nimium æstimas, invitus relinques. De vita grandia. In tugurio inopi beatior vita duci potest,* quam ducant *principes & principum familiares. Cervus pugnacior equum arcebat pascuis communibus, donec in diuturnâ pugnâ inferior auxilium petiit ab homine, ac frenum admisit. At postea quam vi hostem devicit, nec tergo equitem nec ore frenum excussit. Ita qui timens inopiam spoliat se libertate metallis pretiosiore, infelix dominum ferat, semperq; servus erit, quia parvo contentus non est. Cui sua non congruent facultates, ut olim calceus, si pede sit amplior, destruet: si angustior, ladet. O Aristi, vives sapienter conditione tuâ contentus: neque redargues, quando videris accumulare plusquam sufficit, & non desinere. Opes congesta unicuique dominantur vel serviunt ac debent magis sunt trahi quam trahere.*

Et mala perrumpet furtim fastidia victrix.
Non qui Sidonio contendere callidus ostro
Nescit Aquinatem potantia vellera fucum,
Certius accipiet damnum, propiusve medullis, [774]
Quam qui non poterit vero distinguere falsum.
Quem res plus nimio delectavere secundæ,
Mutatæ quatient. Si quid mirabere, pones
Invitus; fuge magna; licet sub paupere tecto
Reges & regum vitâ præcurrere amicos.
Cervus equum pugna melior communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo
Imploraverit opes hominis, frenumque recepit.
Sed postquam victor violens discessit ab hoste,
Non equitem dorso, non frenum depulit ore.
Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus; atq;
Serviet æternum, quia parvo nescit uti.
Cui non conveniet sua res, ut calceus olim,
Si pede major erit, subvertet; si minor, uret.
Lætus sorte tuâ vives sapienter, Aristi;
Nec me dimittes incastigatum, ubi plura [775]
Cogere quam satis est, ac non cessare videbor.
Imperat aut servit collecta pecunia cuique;
Tortum digna sequi potius quam ducere funem.

ANNOTATIONES.

mur, quanquam ibi alii leg. aliter. Aristophanes de Pac. simili dictione utitur *διαρρεῖ τὰ σκεύη*. Juvenal. Sat. 13. v. 239.

. . . . . *Tamen ad mores natura recurrit*
Damnatas, fixa & mutari nescia.

25. *Et mala perrumpet furtim fastidia.*] Sapienter natura, quæ paucis contenta esse soler, vincet & damnabit fastidiosam luxuriem divitum pleraque malè expetentium, præter, aut etiam contrà instinctum naturæ.

26. *Sidonio.*] Sidon & Tyrus urbes Phœniciæ, optimâ purpurâ nobiles. Vide lib. 3. Od. 29. & Epod. 16. sub finem.

27. *Contendere callidus ostro Nescit Aquinatem, &c.*] Apud Aquinam Latii urbem fiebat purpura, sed quam periti facile dignoscebant longè viliorem genuinâ & pretiosâ è Tyro vel Sidone. Alii parum callidi in Aquinate, quod Sidoniam imitaretur, decipiebantur. Aquinum ignobile oppidum Angelici Doctoris Thomæ illuc oriundi fama subinde illustravit.

Ostro.] Color est subrubens aut violaceus, è sanie confectus ostreorum, maximè verò muricis cujus frequens piscatus est ad urbes mox dictas.

28. *Prævius medullis*] Metaph. à venenis aut morbis: quibus cum medullæ ac reconditiores partes corporis attinguntur, de salute conclamatum est.

34. *Cervus equum, &c.*] Stesichoro fabulam istam attribuit Aristoteles, narratque Rhetor. 2.

40. *Dominum vehet improbus, &c.*] Sicut victor cervi equus in servitute hominis mansit, sic homo paupertate excussâ mancipium fit cupiditatis & pecuniæ sibi dominantis.

42. *Cui non conveniet sua res*] Qui opes habebit nimias, ideoque sibi non convenientes, tam ab iis lædetur quam pes à calceo parum apto.

Ut calceus.] Proverbium est à Græcis derivatum: *Ne supra pedem calceus.*

47. *Imperat aut servit.*] Senec. de vita Beata: *Divitiæ apud sapientem virum in servitio sunt, apud stultum in imperio.*

48. *Tortum digna sequi, &c.*] Dictio vide-

Hæc

Hæc tibi dictabam poſt fanum putre Vacunæ;
Excepto quòd non ſimul eſſes, cætera lætus.

Ego tibi ſcribebam iſta ponè vetus Vacunæ templum, hilaris ſane per omnia, niſi quod mecum non ſis.

ANNOTATIONES.

gur ducta à ſacris illis ſaltationibus Romæ fieri conſuetis ad reſtim, cujus principium tenens præſultor funem ducere; alii verò ſune duci, aut ductum funem ſequi dicebantur, Tit. Liv. lib. 27. *Per manus reſte data virgines ſonum vicis puliſis pedum modulantes inceſſerunt.*

49. *Hæc tibi dictabam.*] Puero vel librario dictabam Epiſtolam hanc tibi mittendam.

Poſt fanum putre Vacunæ.] Hæc vacationis Dea, Sabinis pridem culta fuit: unde fanum ejus vetuſtate & carie detritum ac *putre* dicitur. Ingeniosè verò & lepidè ſe ipſe Poeta collocat ad Vacunam, dum vacuus & otioſus ſcribit ad occupatiſſimum Fuſcum Ariſtium.

Vacunæ.] Vetuſtiſſima hæc Sabinorum Dea, in agro Reatino, ſacra etiam habens nemora, ex Plin. lib. 3. cap. 12. aliis dicitur Minerva, aliis Diana, Venus, Ceres. Varro rer. Divin. lib. 1. ait eſſe Victoriam, quæ facit vacare à curis. vet. Schol. Porrò Vacunalia Decembri menſe celebrabantur à ruſticis jam vacuis operum, poſt collectos fructus. Ovid. Faſt 6.

Nunc quoque cum fiunt antiqua ſacra Vacunæ,
Ante Vacunales ſtantque ſedentque foces.

EPISTOLA XI. Ad *BULLATIUM.*

Ad felicitatem parum facit locus.

QUid tibi viſa Chios, Bullati, notaque Leſbos?
Quid concinna Samos? quid Creſi regia Sardis?
Smyrna quid, & Colophon? majora minoráne famâ?
Cunctáne præ campo & Tiberino flumine ſordent?

[776]

O Bullati, quid cenſes de Chio, & de Lesbo celebratiſſimâ? quid de Samo nitidâ? quid de Sardi Creſi regiâ? quid de Smyrnâ & Colophone? an habent aliquid *majus aut minus famâ? An omnia* videntur *ſpernenda præ* Martio *campo & fluvio Tiberi?*

ANNOTATIONES.

1. *Quid tibi viſa, &c.*] Bullatium clariſſimas Aſiæ minoris urbes pervagatum compellat Poeta: & quod noſſet hanc eſſe ejus mentem, ut extra Romam vix ſe beatè vivere exiſtimaret, occaſionem ſumit aſſerendi, felicitatem minimè à loco pendere, ac ſapientem virum ubique locorum eſſe beatum poſſe.

Chios.] Inſula maris Ionii: de quâ lib. 3. Od. 19

Leſbos.] Ægæi maris inſula *nota* cùm vino generoſo, tùm præſertim natalibus Alcæi & Sapphonis: de quibus lib. 1. Od. 17. & 32. item lib. 2. Od. 13.

2. *Samos.*] Inſula maris Icarii contra urbem Epheſum, *concinna*, vel ædificiis elegantiſſimis, vel cœlo temperato, vel cultu præcipuo Junonis. Adde celebritatem è vaſis fictilibus, quæ Samia dicuntur: necnon ob Pythagoram illinc oriundum, *&c.*

Creſi regia Sardis.] Hæc urbs Lydiæ: regia quondam Creſi, hodie jacet. *Creſus* immenſis divitiis inclytus, à Cyro ſubinde victus ſenſit, quod ante Solon monuerat, rebus humanis haud eſſe fidendum. Nempe *fortuna vitrea eſt: cùm ſplendet, frangitur.*

3. *Smyrna.*] Urbs Ioniæ maritima, hod. regionis primaria.

Colophon.] Hæc civitas Smyrnam inter & Epheſum, mari pariter imminet: auro probatiſſimo celebrata eſt: dedit etiam locum dictioni iſti: *colophonem imponere*, id eſt, ultimam operi manum adhibere. Inde fluxit, quod cùm exardeſceret bellum inter populos quoſpiam, illud ſtatim conficeretur, ubi primum alteros equitatu ſuo juviſſent Colophonii. Strabo.

Majora minoráne fama.] Suntne urbes iſtæ ſuperiores an inferiores laudibus, quas illis fama tribuit.

4. *Campo.*] Amœniſſimo illo ad Tiberim, exercitationibus Rom. juventutis celeberrimo. Metonym. pro urbe Roma. Lib. 1. Od. 8.

Tiberino flumine.] Albula pridem dictus is

An

An optavit aliquam è civitatibus Attali? an Lebedum cupias, maris pertæsus atque itinerum? BULLAT. *Nosti quam Lebedus desertum sit oppidum, plus* nempe *Gabiis & Fidenis: attamen* ego *mallem ibi degere, atque immemor propinquorum, iisque contemptus, è terrâ mare tumidum eminus contemplari* HORAT. *At nec qui Capuâ Romam pergit, pluviâ & cœno conspurcatus morari semper in cauponâ velit, nec qui contraxit frigus, laudat furnos & balnea tanquam prabentia vitam omnino felicem. Neque si te vehemens Auster exagitaverit in aperto* mari, *ideo vendas navim ultrà mare Ægæum.* Certè hominem *sanæ* mentis non plus *juvat Rhodus & clara Mitylene, quàm lacerna*

An venit in votum Attalicis ex urbibus una? [771]
An Lebedum laudas odio maris atque viarum?
Scis, Lebedus quam sit Gabiis desertior atque
Fidenis vicus, tamen illic vivere vellem,
Oblituſque meorum, obliviſcendus & illis,
Neptunum procul è terrâ ſpectare furentem.
Sed neque qui Capua Romam petit, imbre lutoque
Adſperſus, volet in caupona vivere: nec qui
Frigus collegit, furnos & balnea laudat,
Ut fortunatam plene præſtantia vitam.
Nec ſi te validus jactaverit Auſter in alto,
Idcirco navem trans Ægæum mare vendas.
Incolumi Rhodos & Mitylene pulchra facit, quod [778]

ANNOTATIONES.

fluvius Romam interluens, Tiberino Albæ rege ſubmerſo novam eſt appellationem ſortitus. Lib. 1. Od. 2. Ovid. Faſt. 2.

Albula, quam Tiberim merſus Tiberinus in undis
Reddidit.

5. *Attalicis ex urbibus una.* | Quædam ex urbibus Aſiaticis, quas tenuit rex Attalus. Lib. 1. Od. 1. Lib. 2. Od. 18.

6. *An Lebedum laudas odio maris, &c.* | Adeone perſuadet navigationis & peregrinationis, ut in quovis ignobili & deſerto vico malis ſubſiſtere ac reſidere, quàm mare aut quodvis iter amplius inire?

Lebedum. | Oppidum Aſiæ minoris, ad oram ſinûs Ionici: ubi quotannis Scenici ludi celebrabantur in honorem Liberi. Strabo. Non deſunt qui vicum eſſe in Italia maritimum dicant.

7. *Scis, Lebedus, &c.* | Reſponſio eſt Bullatii *odium* ſuum *maris & viarum* exhibens. Hæc tamen cæteraque omnia ipſi Horatio tribui poſſunt.

Gabiis, Fidenis. | Duo hæc oppida Latii in Sabinis poſita.

10. *Neptunum procul, &c.* | Deum maris, Meton. pro ipſo mari. Lucret. lib. 2.

Suave, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius ſpectare laborem.

11. *Sed neque qui Cap. &c.* | Vel ſe ipſe Poëta corrigit: vel Bullatium refellit ſimilitudine conglobatâ. Quaſi viator in cauponâ ſemper diverſari velit qui lutum itinere collectum illic abterſerit, madidaſque itinere veſtes exſiccaverit, atque imbrium lutique odio viam ac patriam nolit repetere.

Capua. | De hac urbe Campaniæ præcipuâ, Epod. 16. & Lib. 1. Sat. 5.

Romam petit. | Longo itinere.

13. *Furnos & balnea laudat.* | Calida nempe loca.

15. *Auſter.* | Ventus meridionalis pluvius admodum & procelloſus, Lib. 2. Od. 14.

16. *Idcirco navem trans Æg. &c.* | Velut nunquam rediturus in patriam, ſatius ducens in regione tranſmarinâ vitam finire, quam navigationis incommoda & pericula iterum experiri.

Ægæum mare. | Lib. 2. Od. 16.

17. *Incolumi Rhodos, &c.* | Vir ſapiens ad beatam vitam non magis expetit Rhodum aliaſve urbes florentiſſimas, quam penulam æſtate, &c. Vel ſenſus eſt: Quamvis jactatus ſis Auſtro & tempeſtatibus, attamen ſalvus evaſiſti: nec te morari debet incolumem Rhodus, &c. Ergo Romam redi quamprimum, dum vales, ubi apud nos jactes & extollas Rhodi pulchritudinem ac Mitylenæ, Samum etiam & Chium, &c.

18. *Rhodos Mitylene.* | Inſulæ rebus omnibus felicis. Vide lib. 1. Od. 7

18. *Penula ſolſtitio* | Pallium denſum adverſùs imbres & frigus, fervente æſtu, Junio menſe in ſolſtitio æſtivo, cùm ſol ultrà non progreditur. Macrob. ſomn. Scip. lib. 2. cap. 7. *Conſtat ſolem neque ſurſum ultrà Cancrum, neque ultrà Capricornum deorſum meare: ſed cum ad Tropicorum confinia pervenerit, mox revertit: unde & ſolſtitia vocantur. Et quia æſtivus Tropicus temperatæ noſtræ terminus eſt, ideo cum ſol ad ipſum finem venerit, facit nobis æſtivos calores, de vicino urens ſenſu majore ſubjecta.*

Campeſtre. | Subligaculum aliqui interpretantur: alii tenuiorem veſtem, quâ induti juvenes leſe in campo Martio exercebant.

Penula

Tenula solstitio, campestre nivalibus auris,
Per brumam Tiberis Sextili mense caminus.
Dum licet, & vultum servat fortuna benignum,
Romæ laudetur Samos & Chios, & Rhodos absens.
Tu quamcunque Deus tibi fortunaverit horam,
Gratâ sume manu, nec dulcia differ in annum;
Ut quocunque loco fueris, vixisse libenter
Te dicas. Nam si ratio & prudentia curas,
Non locus effusi latè maris arbiter, aufert; [779]
Cælum non animum mutant qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia, navibus atque
Quadrigis petimus bene vivere, quod petis hîc est,
Est Ulubris; animus si te non deficit æquus.

in *Solstitio* æstivo, *campestre tempestate nivali, Tyberis hyeme, focus mensis Augusto. Dum potes, & sors propitiam exhibet facism, Romæ landa Samum & Chium, & Rhodum procul positas. Quodlibet* verò *tempus felix tibi Deus concesserit, gratâ manu accipe: nec in annum differ lætitiam; ut quavis in regione degas, te sponte ibi commorari declares. Enimverò sic ratio & sapientia, non autem situs arcens mare exundans, abigit solicitudines, qui ultra mare navigant cœlum* quidem *mutant, non ve-*

animum. Gravis nos tenet socordia. Navibus & equis vitam beatam quærimus. Atqui *hic est il-*
d quod quæris, est Ulubris, modo tibi pacata mens adfuerit.

ANNOTATIONES.

19. *Per brumam Tiberis.* | Quasi verò quisquam hyeme cupiat subire, seque in eo lavare, vel natare.

Sextili mense. | Ardente cœlo & Caniculâ, ut ide suprà Epist. 7.

Caminus. | Vox Græca est fornacem significans ἀπὸ τῦ καυμᾶ, *à calore.* Isidor.

21. *Romæ laudetur Samos, &c.* | Hæc Bullatus: Romæ sim modò, laudabo sponte Samum, Rhodum, &c. At ad eas urbes & insulas navare ne mihi contingat in posterum. Vel hæc aliter & quæ sequuntur intellige ab Horatio dicta, quemadmodum explicavi paulò ante.

22. *Tu quamcunque Deus, &c.* | Reponit Horatius: Imo quacunque horâ & quocunque loco lætus ac beatus esse potes, si ratio & prudentia duces tibi sint. Vel, interim dum ad nos veneas horis felicibus fruere, ubique lætus esto: æquo animo quævis accipe.

23. *Ne dulcia differ.* | Lib. 3. Od. 8.
Dona præsentis cape lætus horæ.

26. *Locus effusi late maris arbiter.* | Urbs quævis ad mare pulcherrima & potentissima portu commoda, navigatione celebris, egregiè munita aggeribus, quibus velut ad arbitrium fluctus maris assilientes frangit ac domat.

27. *Cælum non animum mutant, &c.* | Pythagoras dicebat, non mutatione locorum prudentiam doceri, aut imprudentiam tolli.

28. *Strenua inertia.* | Oxymoron.

Navibus atque quadrigis. | Gall. *Par mer & par terre*: Item, *à pied & à cheval.*

29. *Quod petis hic est.* | Ne longè quæras quod in promptu est. Si sapis, ubicunque sis, felicitatem præsto habes, vel in quovis angulo & oppidulo maxime obscuro & ignobili, v. g. Ulubris, in Italia, vel Lebedi in Asiâ.

30. *Ulubris.* | Ulubræ, oppidum Latii in Campaniâ prope Velitras, desertum ac vile, hoc unum habens memorabile, quod Augustus Cæsar in eo sit educatus.

Animus si te non deficit æquus. | Plaut. Aulul. *Pol, si est animus æquus tibi, satis habes, qui benè vitam colas.*

EPISTOLA XII. Ad *ICCIUM.*

Tantum dives quisque, quantum rebus utitur.

Fructibus Agrippæ Siculis; quos colligis, Icci, [780]

O Icci, si verò potiaris proventibus Agrippæ, quos in Siciliâ percipis, majores

ANNOTATIONES.

1. *Fructibus Agrip.* | Ad Iccium hunc est 29. lib. 1. ubi sicut & hîc ejus cupiditas tur, non sine multo Satyrico sale.

Agrippæ. | Is Augusti gener, de quo l. 1. Od. 6.

Siculis. | Sicilia insula Italiæ adjacens, & ab eâ angusto satis freto divisa, triangularis formæ

Si

tibi opes dare nequit Jupiter. Desine conqueri. Nec enim est inops qui rerum habet usum. Si venter, si latus ac pedes commodè sunt, nihil amplius regum divitiis conferre valent. Si fortè inter edulia *possessa sobrius vescetis oleribus & leguminibus, ita porrò victitabis, ut fors te statim aureo flumine locupletet: seu queniam pecunia nequit indolem mutare, sive quod omnia infra solam virtutem ponit.* Non est quod *demiremur si Democriti agros & sata depascatur grex* alienus, *dum mens agilis* velut *extra corpus peregrinatur: quandoquidem tu in tantâ*

Si recte frueris; non est ut copia major
Ab Jove donari possit tibi, tolle querelas.
Pauper enim non est cui rerum suppetit usus.
Si ventri bene, si lateri est, pedibusque tuis; nil
Divitiæ poterunt regales addere majus.
Si forte in medio positorum abstemius herbis
Vivis & urticâ; sic vives protinus, ut te
Confestim liquidus fortunæ rivus inauret: [81]
Vel quia naturam mutare pecunia nescit,
Vel quia cuncta putas unâ virtute minora,
Miramur, si Democriti pecus edit agellos
Cultaque, dum peregrè est animus sine corpore velox:
Cùm tu inter scabiem tantam & contagia lucri,

ANNOTATIONES.

est: habet in circuitu plus quam sexcenta passuum millia, omnium maris mediterranei amplissima censetur, frumenti adeo ferax, ut horreum populi Romani diceretur. Cic. Ver. 4. *Sapiens ille M. Cato penariam cellam Reip. nostræ, nutricem plebis Rom. Siciliam nominavit.*

Quos colligit.] Velut procurator aut coactor ab Agrippa constitutus, ad colligendos fructus ex agris fructuariis, pascuis, vectigalibus. Sunt qui Iccio donatos ab Agrippâ asserant agros. Verum quod ait Poeta, *frueris*, indicat magis usum fructum fuisse concessum, id est, jus utendi fruendique iis quæ Agrippæ erant.

7. *Si ventri bene, &c.*] Si cibus potusque suppetit, si stratum & cubile, si equus, vel potius calcei ac indumenta. Hinc volunt quidam Iccium perstringi velut Epicureum. Quin imò paulo post Stoicus fuisse ostenditur, ac rerum sublimium studiosus.

8. *Urticâ.*] Plin. lib. 21. cap. 17. *Urtica incipiens nasci vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos totius anni morbos.* Vide & Dioscorid. lib. 4. cap. 94. Nihil ad rem *Urtica* pisciculus carnis tenerrimæ, coctu facilis in mari Siculo frequens: de quo Athen. lib. 7.

9. *Rivus inauret*] Allusio est ad fabulam Midæ Phrygiæ regis, qui cum stolidè optasset in aurum converti quicquid contrectasset, jamque cibis pariter immutatis fame periret, tandem Bacchi, vel Apollinis, consilio se abluit in Pactolo flumine, quod exinde inauratum pretiosas cœpit arenas volvere. Cicero ad Trebatium scribit: *Malo te puto à Cæsare consuli quam inaurari.*

10. *Vel quia naturam, &c.*] Liberalior non sit avarus etsi opibus affluat, nec abundante pecunia cupiditas imminuitur.

11. *Vel quia cuncta putas, &c.*] Satyricè vellicat ejus parsimoniam: quasi oleribus vescatur, præ amore virtutis, & contemptu dapum exquisitarum: cùm sordidâ parcitate & avaritiâ potiùs ducatur.

12. *Miramur si Democriti, &c.*] Adeo mirari non debemus quod Democritus ita neglexerit patrimonium, unis rebus Philosophicis intentus, ut etiam agros & fruges suas permitteret à vicinorum pecoribus devorari. Tu cerne Icci, mirabilior es, qui quidem augendis opibus sedulo vacas, simul & studio rerum maximè sublimium. Irrisio falsissima.

Democriti.] Abderites iste Philosophus e atomis constare omnia statuebat. Naturali Moralia, Mathematica, omnesque disciplinas liberales callebat. Vixit cum Socrate, circa Olympiadem 80. consenuit verò ad annum ætat 109. Plinius eum vocat *sagacissimum ac vita utilissimum.* Cicero passim laudat. 1. de na D. n. 121. *Democritus vir magnus in primi cujus fontibus hortulos suos Epicurus irrigavi* n. 69. ait, *esse corpuscula quædam lævia, alia pera, rotunda alia, partim angulata: curva quædam & velut adunca: & ex his effectum cœlum atque terras, nulla cogente naturâ, sed concursu quodam fortuito.* 4. Acad. Qu. 56. *individuis omnia gigni affirmat,* & n. 121. *asperis & levibus, hamatis uncinatisque corporibus concreta hæc esse, &c.*

13. *Dum peregrè est animus.*] Dum mens extra corpus veluti peregrinata naturæ arcana scrutatur: adeoque non advertit quæ circa gerantur. Cic pro Milone. *An vero tu ignoras? tu hospes in hac urbe versaris? tua peregrinantur aures?*

14. *Scabiem.*] Avaritiam instar scabiei hærescentem, serpentem, mordentem,

Nil parvum ſapias; & adhuc ſublimia cures:
Quæ mare compeſcant cauſæ; quid temperet annum: 16
Stellæ ſponte ſua, juſſæne vagentur & errent; [782]
Quid premat obſcurum Lunæ; quid proferat orbem;
Quid velit & poſſit rerum concordia diſcors;
Empedocles, an Stertinii deliret acumen? 20
Verum ſeu piſces, ſeu porrum & cæpe trucidas,
Utere Pompeio Groſpho; & ſi quid petet ultrò
Defer, nil Groſphus niſi verum orabit & æquum, [783]
Vilis amicorum eſt annona, bonis ubi quid deeſt.
Ne tamen ignores quo ſit Romana loco res, 25

pruriginе & lue quaſtus, nihil abjectum cogites, atque excelſa mediteris: putà, *quæ cauſa cohibeant mare: quid tempora componat: an ſidera per ſe, an imperata errent ac diſcurrant: quid Lunam faciat abſque lumine, quid lumen ejus producat: quid valeat efficiatque diſſentiens rerum conſenſio: utrum Empedocles, an Stertinii ſubtilitas aberret. At ſive piſces ſive porrum aut cæpe occidis,* familiariter *adhibe Pompeium Groſphum: ac ſi aliquid rogarit, ſponte dona. Nihil Groſphus petet niſi rectum & Ne autem neſcias quo ſtatu ſit*

juſtum. Vilis eſt amicorum proventus, quando bonis quidpiam deeſt. Reſpublica,

ANNOTATIONES.

16. *Quæ mare compeſcant cauſæ.*] Ne terram obruat, cum eâ ſit altius. Propert. lib. 3. Eleg. 4.

Curva ſuos fines altum non exeat æquor?

Quid temperet annum] Quid varias temporum faciat commutationes ac vices, quatuor anni tempeſtates, ver, æſtatem, autumtum, hyemem.

17. *Stellæ ſponte ſuâ juſſæne vag. &c.*] An motu proprio, an juſſu & impulſu externo. Virgil Æn. 9. v. 21. *Palantes cœlo ſtellas* dicit. Plin. lib. 2. de his multa. Cap. 6. *Septem ſidera ab inceſſu vocamus errantia,* inquit, *cùm errent nulla minus illis, &c.*

18. *Quid premat obſcurum Lunæ, &c.*] Quid Lunam creſcere ac decreſcere menſibus ſingulis efficiat? Plin. mox. cit. lib. cap. 9. *Omnium admirationem vincit Luna ſidus terris familiariſſimum. Multiformi hac ambage torſit ingenia contemplantium, & proximum ignorari maxime ſidus indignantium: creſcens ſemper aut ſenеſcens: & modo curvata in cornua, modò aqua portione diviſa, modo ſinuata:*

. . . . . *Immenſa orbe pleno*

ac repente nulla: aliàs pernox, aliàs ſera, &c.

19. *Quid velit & poſſit rerum concordia diſcors.*] Quomodo elementa quatuor inter ſe pugnantia concinnam tamen mundi compagem reſque omnes conſtituant, perinde ac ſi virtutes non contrarias haberent. Lactant lib. 2 cap. 10. *Diſcordi concordiâ mundum conſtare* dicit Ovid. Metamorph. 1. cap. 8.

Quippe ubi temperiem ſumpſere humorque calorque,
Concipiunt: & ab his oriuntur cuncta duobus.
Cumque ſit ignis aqua pugnax, vapor humidus omnes
Res creat: & diſcors concordia fœtibus apta eſt.

20. *Empedocles, an Stertinii deliret acumen.*] Empedocles ſanè haud cum Stertinio comparandus, præterquàm quod (ut eſt in Epiſt. ad Piſones, v. 464.)

. . . . . *Deus immortalis haberi*
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Inſiluit.

Qui certè unâ veſaniâ æquavit aut ſuperavit ſtultitiam multiplicem Stertinii abundè ventilatam l. 2 Sat. 3 Præterea verò id habent ſimile, quod ut Stertinius ducentos ac viginti libros Stoicorum verſibus Latinis deſcripſit, ita Empedocles Pythagorea acuto magis quàm utile carmine complexus eſt: ac ſic nimirum uterque Philoſophiam obſcuriorem reddidit, fatuoque ſe labore pariter maceravit. De Empedocle iterùm dicemus ad locum mox cit. Epiſt. ad Piſones.

21. *Seu piſces, ſeu porrum, &c.*] Seu laute, ſeu frugaliter victitas. Vel, ſeu Pythagoreus es ſobriuſque, & ab omni animalium carne abſtines, leguminibus autem veſci amas: ſeu more Epicureorum piſces ac dapes exquiſitas ſectaris. In deliciis piſces habitos patet ex dictis lib. 2. Sat 4.

22. *Utere Pompeio Groſpho.*] In contubernium tuum ac familiaritatem adhibe Pompeium Groſphum, Equitem Rom. è Siciliâ oriundum. Hunc Horatii fuiſſe amicum, tum ex hoc loco innoteſcit, cum ex Ode 16. lib. 2.

24. *Vilis amicorum eſt annona, &c.*] Parvo conſtant amici, cùm boni viri non omnino ſunt divites, hos enim vili pretio comparabis tibique adjunges, videlicet haud ita difficiles, ſed officioſos, haud in petendo importunos, ſed verecundos. At contrà opulentos, quippe ut plurimum arrogantes ac ſuperbos, demereri ſibique conciliare non ita facile eſt. Paſſeratius legit: *bonis ubi quid deeſt.* Senſu non valde abſimili, Plaut. Trinumm. *cariſſimam probo*

Cantaber

Cantabri ab Agrippâ, Armenii à Claudio Nerone subacti sunt. Phraates supplex subdidit se legibus ac potestati Cæsaris. Abundantia pleno cornu fruges Italia profundit.

Cantaber Agrippæ, Claudî virtute Neronis
Armenius cecidit. Jus imperiumque Phraates
Cæsaris accepit genibus minor. Aurea fruges
Italiæ pleno diffudit copia cornu.

ANNOTATIONES.

rum esse annonam, ait, *improborum verò proventum multò uberrimum.*

26. *Cantaber Agrippæ, &c.* | Ex his innuitur scripta hæc Epistola, Augusto sextùm consule, anno imperii ejus decimo sexto, qui fuit insignitus triplici ejus victoriâ, Cantabrica, Armenicâ, Parthicâ. Georg. Fabric. Anno U. C. circiter 733. Cantabros à L. Æmilio jam ante debilitatos victosque, at rursum bellum moventes Agrippa subegit. Eodem tempore Tiberius in Armeniam profectus regnum Tigrani restituit: Parthi demum his perculsi amicitiam Augusti petiverunt: Phraatesq, regnum suum recuperavit

Cantaber | De Cantabris lib. 2, Od. 6. lib. 3. Od. 8. lib. 4, Od. 14.

Agrippæ. | Vide citat. mox lib. 2. Od. 6.

Claudii virtute Neronis Armenius cecidit. | Sueton. Tiber. cap. 9. *Stipendia primâ expeditione Cantabricâ Tribunus militum fecit. Deinde ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit & signa, quæ M. Crasso ademerant Parthi.* De Claud. Nerone supra Epist. 3. & 9. De Armenia lib. 2. Od. 9.

27. *Phraates.* | Persarum rex & Parthorum. Vide lib. 2. Od. 2.

28. *Genibus minor.* | Supplicans apud Augustum Cæsarem. Plin. 11. cap. 25. ita scribit: *Hominis genibus quadam inest religio, observatione gentium. Hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant: fortasse quia inest iis vitalitas.* Virgil. Æn. 3. v. 607.

. . . . . *Genua amplexus genibusque volutans*
Hærebat.

Quem in locum Servius, *Genua*, inquit, *misericordiæ consecrata, ut aures memoriæ, frons genio, dextra fidei.*

Aurea fruges, &c. | Abundans est frugum annona & proventus in totâ Italiâ.

29. *Pleno copia cornu.* | Vide lib. 1. Od. 17.

EPISTOLA XIII. Ad *VINNIUM ASELLAM.*

Docet quâ ratione libros Augusto decenter offerat.

Quemadmodum non semel nec paucis admonui te discedentem, ô Vinni, offeres Cæsari libros meos sigillo clausos, si quidem benè

UT proficiscentem docui te sæpe, diuque, [784]
Augusto reddes signata volumina, Vinni;
Si validus, si lætus erit, si denique poscet,

ANNOTATIONES.

1. *Ut proficiscentem.* | Scripto iterat Horatius mandata verbo ante commissa Vinnio suo vel ministro vel familiari. Ruri tum fuisse illum intelligimus.

Sæpe diuque. | Nempe, ut ad Brutum lib. 2. Epist. 16. scribit Cicero, *permagni interest, quo tempore Epistola reddatur. Nam quemadmodum qui ad nos intempestive adeunt, molesti sæpe sunt; sic epistola offendunt non loco reddita.*

2. *Signata volumina.* | Æquum est enim ut primo rei missæ aspectu fruatur ille ad quem mittitur, præsertim si vir sit primarius. Quod si quis præriperet aut per incuriam improbitatemve librarii vel tabellarii interciperet, munus vile & pessum ire censendum;

Volumina. | Gall. *un rouleau de papier.* Angl. **A Roll of Paper or Parchment.**

Vinni. Is C. Vinnius Fronto dicitur vet. Comment.

3. *Si validus, si lætus erit.* | Cicer. mox cit. *Præcepi ei quem ad te misi, ut tempus observaret epistolæ tibi reddendæ . . . . utrum cum solicitudinis aliquid haberes, an cùm ab omni molestiâ vacuus esses.* Noster lib. 2. Sat. 1. v. 18.

. . . . *Nisi dextro tempore, Flacci*
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem.

Si denique poscet. | Hinc apparet expetita ab Augusto fuisse ea carmina, quæ Horatius per Vinnium mittebat. Itaque mandat Vinnio, ut sistat se decenter coram Principe, expectetque

Ne

Ne ſtudio noſtri pecces; odiumque libellis
Sedulus importes, operâ vehemente miniſter.
Si te fortè meæ gravis uret ſarcina chartæ;
Abjicito potiùs, quàm quo perferre juberis, [785]
Clitellas ferus impingas, Aſinæque paternum
Cognomen vertas in riſum, & fabula fias.
Viribus uteris per clivos, flumina, lamas.
Victor propoſiti ſimul ac perveneris illuc,
Sic poſitum ſervabis onus: ne fortè ſub alâ
Faſciculum portes librorum, ut ruſticus agnum;
Ut vinoſa glomos furtivæ Pyrrhia lanæ:
Ut cum pileolo ſoleas conviva tribulis.
Ne vulgo narres te ſudaviſſe ferendo
Carmina, quæ poſſunt oculos aureſque morari
Cæſaris, oratus multâ prece, nitere porrò. [786]
Vade, vale: cave ne titubes, mandataque frangas.

valeat, ſi hilari ſit animo: tandem ſi petas. Cave ne vires per nimium ergà nos affectum; atque invidiam ſcriptis noſtris conflas nimiâ ſedulitate & officioſiore ſtudio. Quod ſi librorum meorum onus tibi moleſtiam faceſſat, projice magis, quàm ruſticè protrudas ſarcinam illuc quo deportare imperavi: ſicque patris tui Aſinæ cognomen traduces in ludibrium, & fabula fias. Contende per colles, fluvios, lacunas. Cùm autem eò deveneris feliciter quò tendis, hunc in modum faſciculum pones: ne ſub brachio codices meos deferas, ut agnos ſtis agnum, ut bibax Pyrrhia ſpharulas lana furto ablata, ut plebeius conviva ſoleas ac pileum. Præterea ne obvio cuique effutias, te magno labore portaſſe carmina oculos & aures Auguſti oblectare idonea. Etiam atque etiam rogatus perge ultrà. Ito, vale: ne vacilles, aut præceptorum quidquam prætermittas.

ANNOTATIONES.

paulum dum ſuo nomine ſalutatus Cæſar ultrò quærat, num ab eo ſint delata quæ poposcerat.

4. *Ne ſtudio noſtri pecces*, &c. | Quiſquis vel non opportunè, vel ineptè rem molitur, peccat. Pindarus egregiè ὁ δὲ καιρὸς πάντὸς ἔχει κορυφὰν: *opportunitas omnis rei ſummam, caput, perfectionem continet.* Pyth. Od. 9.

6. *Si te fortè gravis*, &c. | Nihil age omninò, potiùs quàm temerè & inconſideratè quidquam agas coram auguſtiſſimo Imperatore. Cave ne delatum munus parùm decorè tradas; aut ſtolidè feſtinando, aut præproperè mandatis perfunctum eſſe cupiendo.

8. *Clitellas.* | Theças librarum. Alludit ad Aſinæ cognomen, ut & in ſequentibus.

Ferus. | Præceps, inurbanus, ſtupidus.

Impingas. | Solent aſini grave moleſtumque ſibi onus excutere, & in terram impingere.

Aſinaque paternum, &c. | Pater Vinnii *Aſina*, hinc Vinnius *Aſella* cognomen habebat.

10. *Viribus uteris per clivos.* | Viriliter ac strenuè aſcendes ſuperabiſque ardua loca urbis ſeptem collibus inædificatæ, ut ad ædes Auguſti pervenias in monte Palatino conſtitutas.

Lamas. | Fluvii foſſas vel majores lacunas quam pluviam continentes, ἀπὸ τῶν λαμῶν, quæ voragó viarum eſt, ſeu foſſæ fluviorum. Hinc quoque dictæ ſunt lamiæ puerorum vorratrices. Hæc vet. Interp. Alii tamen aliter; de iſtis Ennius,

Silvarum ſaltus, latebras, lamaſque lutoſas.

11. *Victor propoſiti ſimul ac*, &c. | Cum propoſitum finem adeptus eris, ac perveneris ad Auguſti palatium.

12. *Sic poſitum ſervabis onus*, &c. | Decenti aptoque geſtu libros defer in manibus, non autem ſub brachio.

Pyrrhia. | Nomen eſt ancillæ, in fabula quadam Titinii: quæ furatâ lanæ glomos ita geſtavit, ut deprehenſa ſit. Ita vet. Schol.

15. *Ut cum pileolo ſoleas.* | Ut vicinus ex eadem tribu ad cœnam invitatus pileolum ac ſoleas portat, indeque reportat, nempe tenens ſub axillâ. Ex iſto loco patet, pileolum habuiſſe veteres conviviis proprium ac peculiarem: qualem etiamnum plerique noſtrates interdum aſſumunt inter epulandum, velut aptiorem, leviorem, commodiorem. *Angl. A Fudling-Cap.* De ſoleis dixi ad Sat. 8. lib. 2.

18. *Oratus multâ prece, nitere porrò.* | A me toties rogatus, ô Vinni, diligenter ac ſedulò exequere & perfice quod præcepi. Alii ſic: Etſi, fortè curioſus quiſpiam oret te percunctetur, quid rei ſit propter quam veneris, ne immorare, ne obſequere, imo abi quamprimùm:

19. *Cave ne titubes*, &c. | Conſtanter age: quæcunque verò docui te ſæpe verbo, & nunc ſcripto hoc, accuratè obſerva,

EPISTOLA XIV. Ad *VILLICUM SUUM.*

Illum reprehendit, quod habitationem urbis desideret.

O Procurator hortorum & prædii mei mihi restituentis, quod tu spernis quinq; licet familiis habitatum, & probos quinq; sanè Bariam mittere consuetum; contendamus utrum ego diligentiùs ex animo meo vepres evellam, an tu ex agro; atque utrum plus valeat Horatius, an ejus prædium. Me Romæ detinet caritas & amor Lamiæ fratrem desiderantis, & sic eum morte præreptum dolentis, ut nihil solatii admittat; attamen eò me impellit mens & animus, & exoptat frangere repagula spatiari impedientia.

VIllice silvarum, & mihi me reddentis agelli,
Quem tu fastidis, habitatum quinque focis, &
Quinque bonos solitum Bariam dimittere patres;
Certemus, spinas animone ego fortius, an tu [587]
Evellas agro: & melior sit Horatius, an res. 5
Me quamvis Lamiæ pietas & cura moratur
Fratrem mœrentis, rapto de fratre dolentis
Insolabiliter: tamen istuc mens animusque
Fert, & amat spatiis obstantia rumpere claustra.
Rure ego viventem, tu ducis in urbe beatum. 10
Cui placet alterius, sui nimirùm est odio sors.

Ego felicem appello degentem ruri; tu contrà *in urbe commorantem. Scilicet qui alienam conditionem cupit, propriam odit.*

ANNOTATIONES.

1. *Villice silvarum*, &c. | Hujus Epistolæ argumentum convenit cum septimâ & decimâ, at diversè tractatur.

Villice. | Villæ custos, aliisq; servis sibi substitutis agrorum colendorum opus dispensans. Varro lib. 1. de re rust. cap. 51. *Villicus agri colendi causâ constitutus, appellatusq; à villâ, quòd ab eo in eam convehuntur fructus, & evehuntur cùm venerint.*

Mihi me reddentis. | Urbanæ scilicet occupationes me mihi præripiunt, inquit Poëta: at mihi me reddit ruris solitudo, otium, tranquillitas, ubi memetipso frui videor, ac meus esse, tam Romæ sum Mecænatis & amicorum. Vide suprà Epist. 7.

Agelli. | Is situs erat ultra Tibur, ad octavum ab urbe lapidem in viâ valeriâ. Postea Epist. 16.

2. *Habitatum quinque focis.* | Amplum satis & sufficientem ad habitationem quinque familiarum, servilium nempe.

3. *Quinque bonos solitum.* &c. | Bonos hominis ætatis provectæ, quinque familiarum capita, servos frugi, qui Bariam mittebantur ad nundinas, venalesq; fructus eò convehebant. Varro antè cit. Alii interpretantur homines grandes natu mitti solitos ad lites in Bariâ dirimendas: imò & Senatores Romam interdum accitos. Verùm auscultandus magis Theod. Marcilius sic scribens in hunc Horatii locum: *Non injucunda stultitia est narrantium hîc de quinque Senatoribus, & quasi Patribus conscriptis, qui ex Horatii agello Bariam venientes de summa Sabinorum, Rep. deliberent.*

Bariam | Al. *Variam*, oppidum Sabinorum ad fluvium Anientem.

4. *Certemus, spinas*, &c. | Videamus an tu diligentiùs agrum colas, an ego animum, utrum ego studiosiùs curas mentem pungentes resecem, quàm tu vepres herbasque inutiles noxiasque ex agro avellas.

5. *Melior sit Horatius, an res.* | Ego certè melior, inquit Horatius, quia memet excolere studeo: res verò deterior, quia parùm curas & colis, ô villice, quàm fastidis.

6. *Me quamvis Lamiæ*, &c. | Quanquam ego Romæ detineor, & validissimo amoris in Lamiam vinculo constringor, mens mea tamen quæ rit evadere, perpetuoq; tendit rus & in villam.

Lamiæ pietas. | Vide lib. 3. Od. 17.

8. *Istuc.* | In agrum meum Sabinum, unde tu in urbem redire perperam cupis.

9 *Amat spatiis obstantia*, &c. | Hinc sæpiùs impedimenta quælibet excutio, frango, transilio, ut libertate, otio, meque ipso fruar apud villam meam, ac spatier tantillùm, animumque rebiciam urbani tumultûs pertæsum.

Claustra. | Metaph. à circo, in quo certis claustris detinebantur equi, donec liceret signo dato apertoque stadio decurrere.

Strlrus

Stultus uterq; locum immeritum cauſatur iniquè
In culpa eſt animus, qui ſe non effugit unquam.
Tu mediaſtinus tacitâ prece rure petebas : [788]
Nunc urbem, & ludos, & balnea villicus optas.
Me conſtare mihi ſcis ; & diſcedere triſtem,
Quandocunque trahunt inviſa negotia Romam.
Non eadem miramur : eo diſconvenit inter
Meque & te, nam quæ deſerta & inhoſpita teſqua
Credis, amœna vocat mecum qui ſentit ; & odit
Quæ tu pulcra vocas : fornix tibi & uncta popina
Incutiunt urbis deſiderium, video ; & quod
Angulus iſte feret piper & thus ocyus uvâ :
Nec vicina ſubeſt, vinum præbere taberna
Quæ poſſit tibi : nec meretrix tibicina, dujus
Ad ſtrepitum ſalias terræ gravis, & tamen urges
Jam pridem non tacta ligonibus arva, bovemque
Disjunctum curas, & ſtrictis frondibus exples.
Addit opus pigro rivus, ſi decidit imber
Multa mole docendus aprico parcere prato. [789]
Nunc, age, quid noſtrum concentum dividat, audi.
Quem tenues decuere togæ nitidique capilli ;
Quem ſcis immunem Cynaræ placuiſſe rapaci,

Fatuus uterq; improbè crimi-
natur locum innoxium. Imò
accuſandus eſt animus, qui ſe
nunquam deſerit. Tu vile
mancipium ſecretis votis rus
exoptabas : jam verò procu-
rans villam ex etiâ civitatem
& ſpectacula, & balnea. Me
conſtantem eſſe noſti, ac me-
ſtum abire, quoties moleſta
negotia Romam revocant.
Haud iiſdem rebus delectà-
mur : hinc ego tuque diſſen-
timus. Etenim quæ deſerta,
aſpera & inhabitabilia loca
vocas, ea grata putat quiſ-
quis mecum ſentit ; & aver-
ſatur quæ tu jucunda exiſti-
mas. Tibi ganea & lauta
popinæ injiciunt cupiditatem
urbis, ſcio ; & quod hic agel-
lus producet thus & piper ci-
tiùs quàm uvas : nec prope
adeſt taberna, quæ vinum tibi
ſuppeditet ; neque meretrix
tibicina, cujus ad cantum
ſaltes terram graviter pul-
ſans : ac nihilominùs exerces
agros dudum incultos ; & cu-
ras bovem otioſum, ſaturaſq;
foliis decuſſis. Porrò deſidis laborem auget rivus, ſi pluvia decidat, conſtipato aggere prohibendus ne
expoſitum devaſtet pratum. Diſce modò quid conſentire nos impediat. Me quem olim ſubtilis ve-
ſtis & crines uncti delectavere, quem noſti abſque muneribus fuiſſe dilectum Cynara avara,

ANNOTATIONES.

12. *Locum immeritum cauſatur iniquè.* | Nec enim locus animi eſt cauſa inquieti : ſed ipſe animus parùm ſanus haud quieſcit ubi maximè quietus eſſe deberet.

13. *Qui ſe non effugit.* | Adeoque ſecum defert ſemper fomitem perturbationum, quocunque migret, & quamvis loca mutet. Vide lib. 2. Od. 16. v. 20.

14. *Mediaſtinus.* | Servus in *medio ſtans* ad viliſſima quæque miniſteria paratus. Quod mox dicitur *optare balnea*, favet iis qui *mediaſtinum* appellari volunt, quòd *mediis* in balneis, ſeu in *medio* lavantium *ſtet* ad quæq; ſervitia promptus, quanquam illud *ſtinus* mera videtur eſſe productio vocis, ut in *clandeſtinus*.

19. *Teſqua.* | Loca ſemota, edita, aſpera, agreſtia, inculta, ſuo ſitu ac ſilentio horrorem ſacrum incutientia ; hinc; peragendis myſteriis vel captandis auguriis apta & conſecrata. Proinde quidam ſcribunt *teſca*, quaſi *tueſca*, à tuendis ſacris. Varro 6. de Ling. Lat. Feſt. loca denſam umbram facientia eſſe *teſqua* ait Scalig.

23. *Angulus iſte.* | Exiguus iſte meus ager Sabinus.

Feret piper, &c. | Adunatoi.

25. *Meretrix tibicina.* | Ut plurimùm tibicinas fuiſſe meretrices alibi notavimus.

26. *Terra gravis.* | Saltatione ſeu tripudiatione rudi, agreſti, ruſticâ, inconcinnâ. Vide lib. 3. Od. 18.

Et tamen urgas. | Ironicè, negligebat enim villicus iſte faſtidioſus hæc quæ hic enumerantur ſanè ad villæ procurationem facienda.

28. *Disjunctum.* | Jugo ſolutum, ab altero bove compare ſuo dejunctum.

29. *Addit opus pigro rivus, &c.* | Longè profectò major eſt opera laborque in moliendo novo aggere per torrentem aquam deſtructo, quàm fuiſſet in vetere muniendo ac conſtipando. Quod ſi facere pigeat, rivus imbribus repentinis auctus eluvione ſuâ & exundatione proximum pratum devaſtabit.

32. *Tenues togæ, &c.* | Juvenili ætati convenientes.

33. *Cynara.* | De eâ lib. 3. Od. 13. & lib. 4. Od 1.

Rapaci. | Quaſi vorago eſt meretrix, ut dictum eſt in Sat. 2. lib. 1.

& à meridie Falernum potasse; delectat modò *frugalis cœna, & somnus in gramine juxta rivum. Neque* verò jam *pudet nugatum fuisse, sed nugas non abdicare. Ibi mea bona invidis oculis nemo diminuit, nec secretis inimicitiis & dicteriis depravat. Vicini* autem *approbant versantem glebas & lapides. Tu cum mancipiis urbana diaria comedere expetis. His adjungi vehementer exoptas.* Atqui *versutus calo tibi invidet usum lignorum & pecudum & hortuli.* Sic *bos iners ephippia, equus aratrum desiderat.* Ego verò *edicam*, ut *quisque ultrò colat artem quam novit.*

Quem bibulum liquidi mediâ de luce Falerni;
Cœna brevis juvat, & prope rivum somnus in herbâ:
Nec lusisse pudet; sed non incidere ludum.
Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
Limat, non odio obscuro morsuque venenat.
Rident vicini glebas & saxa moventem.
Cum servis urbana diaria rodere mavis,
Horum tu in numerum voto ruis. Invidet usum
Lignorū, & pecoris tibi calo argutus & horti. [790]
Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.
Quam scit uterq; libens, censebo, exerceat artem.

Gramm. l. 6. 71.

ANNOTATIONES.

34. *Quem bibulum*, &c. | Quem optimi vini appetentem scis intemperanter compotasse à meridie in multam noctem. Luxuriosi hoc faciebant, contra sobrii non ante horam tertiam, aut etiam seriùs cœnam adibant.

36. *Non incidere ludum.* | Finis enim aliquando ponendus insaniæ Juvenili. Juvenal. Sat. 8. v. 165.

. . . *breve sit quod turpiter audes.*

37. *Non istic obliquo.* | Rure in Sabinis nemo mihi invidet, aut maledicit, aut nocere conatur. Imò vicini gaudent cernentes me tractantem rustica instrumenta, ligone moventem cespites, protrudentem saxa, &c.

40. *Cum servis urbana*, &c | Tu abundanti victu dudum potitus, quasi magister in villâ meâ aliis servis imperans, honestæ hujus præfecturæ jam pertæsus, optas Romæ esse, ibiq; tenuiter victitare è dimenso in quamq; diem cibo, qualis in urbe servis attribui solet. Vide J. Lipsi. Elect. lib. 2. cap. 15. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 31. & lib. 25. cap 17. & seq.

41. *Invidet usum Lignorum*, &c. | Tu servis urbanis ascribi & annumerari gestis. Contrà urbanus *calo*, qui foras it lignatum, &c. *tibi invidit usum* & facilitatem habendi ligna, pecudes, olera. Adeoque alienam quisque conditionem diligit, suam odit: quia suæ persentit incommoda, non autem alienæ.

42. *Calo.* | Græci lignum κάλον dicunt: hinc servus lignis quærendis & subministrandis deputatus, dictus *calo*, quasi *lignarius*, seu lignator quo præcipuè vocabulo intelligi solet militum servus, iis præbens & portans ligna seu ligneas clavas. Fest. Pomp. Non. Marcel. Latinam verò assignat originem Servius, in Æneid. 7. ita scribens: *Calas dicebant majores nostri fustes, quos portabant sequentes dominos ad bellum: unde & calones dicti.* Lucil. *Scindepuer calam, ut caleas*; id est, serve, frange fustem, seu lignum, fac focum, accende ignem.

43. *Optat ephippia bos.* | Proverb. in eos qui suî muneris officia & onus impatienter ferunt, aliena verò temerè appetunt.

Ephippia. | ἐφίππιον, stratum sive sella equi, apud Xenophontem.

44. *Quam scit uterque*, &c. | Quæ cùm ita sint, & cum suo quemque muneri incumbere expediat, villicus rus colat: calo maneat in urbe, &c. Cic. Tusc. 1. n. 41. *benè Græcorum proverbio dicitur:*

Quam quisque norit artem, in hâc se exerceat.

EPISTOLA

EPISTOLA XV. Ad *NUMONIUM VALAM.*

Percunctatur de Veliâ & Salerno, deque rebus ad jucundè vivendum idoneis.

QUÆ ſit hyems Veliæ, quod cœlum, Vala, Salerni, [791]
Quorum hominum regio, & qualis via (nam mihi Bajas
Muſa ſupervacuas Antonius, & tamen illis
Me facit inviſum, gelidâ cum perluor undâ
Per medium frigus. Sanè myrteta relinqui, 5
Dictaque ceſſantem nervis elidere morbum [792]
Sulfura contemni vicus gemit, invidus ægris,
Qui caput & ſtomachum ſupponere fontibus audent

O Vala, tuum eſt nobis perſcribere, noſtrum verò tibi credere perſcribenti; qualis ſit hyems apud Veliam, qualis aër apud Salernum: quales homines utriuſque regionis; & qua via: (Etenim Antonius Muſa Bajas haud mihi utiles eſſe dicit, me verò illis efficit odioſum, quando frigidâ aquâ perfundor vigente frigore. Curè deſari myrteta, & poſthaberi aquas ſulfuratas exiſtimatas ſanare morbum nervos prapedientem, dolet oppidum invidens agrotis, qui non verentur caput & pectus ſubjicere aquis

ANNOTATIONES.

1. *Quæ ſit hyems*, &c. | Conſilio medici profecturus Veliam & Salernum Horatius, lippitudinis curandæ cauſâ, ſignificat quærere ſe pariter ſalubritatem atque delicias.

Veliæ. | Lucaniæ oppidum eſt maritimum, olim *Helia*, Plin. lib. 3. cap. 5. Virg. Æneid. 6.

. . . . . *portuſque require Velinos.*

Vide Gell. lib. 10. cap. 16.

Quod cœlum. | Interrogat quæ ſit temperies aëris, & quæ hyemis aſperitas illic ubi hyematurus erat.

Vala. | Is dicebatur C. Numonius Vala, aut Vaala.

Salerni. | Urbs eſt Lucaniæ, ad Tyrrheni maris littus, dicta à copiâ ſalis: portum ſatis capacem etiamnum oſtendit.

2. *Bajas.* | Vide lib. 2. Od. 18.

3. *Muſa.* | Antonius Muſa medicâ arte clarus, ex quo Auguſtum ancipiti morbo laborantem ſanaverat; ab eo non tantùm ingenti pecuniâ donatus, ſed & ſtatuâ juxta ſignum Æſculapii erectâ: nec non ipſi quamvis liberto, imo & quibuſcunque medendi artem profeſſis conceſſo jure annuli aurei. Dio lib. 53. Sueton. Octav. cap. 59. & 81.

Supervacuas. | Acrioris pituitæ in oculos defluxu vehementer affectus Poëta noſter ſolebat proficiſci Bajas ad lavacra callida: Verùm Ant. Muſa contrariis utendum remediis auctor fuit, juſſitq; ablutiones quærere frigidas, quibus defluens humor retunderetur. Pari ſcilicet modo Auguſtum calidis fruſtrà uſum ille frigidis curaverat. Plin. lib. 29. cap. 1. *Antonius Muſa Auguſtum contrariâ medicinâ gravi periculo exemerat.* Sueton. cit. cap. 81. Octav. *Diſtillationibus jecinore vitiato ad deſperationem redactus, contrariam & ancipitem rationem medendi neceſſariò ſubiit: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Muſâ.*

5. *Myrteta.* | Amœna loca myrtis conſita apud Bajas.

6. *Dictaque ceſſantem nervis elidere morbum Sulfura.* | Sulfuratas aquas ibidem ſcaturientes non longè ab Averno lacu, quibus curari dicitur morbus articularis, *ceſſare* faciens *nervos*, id eſt, præpediens uſum & motum articulorum atque nervorum.

7. *Vicus gemit.* | Bajani indignantur contemni ſuos fontes toto orbe celebres, ſuaſque myrtos relinqui. Plin. 31. cap. 2. *Emicant benignè & paſſim in plurimis terris aquæ alibi calidæ, alibi frigidæ, alibi unctæ . . . alibi tepidæ, auxilia morborum conferentes . . . . . nunquam tamen largiùs quàm in Baiano ſinu, nec pluribus auxiliandi generibus; alia ſulphuris, alia aluminis, alia ſalis, alia nitri, alia bituminis, nonnulla etiam acidâ ſalſâve miſturâ . . . . . nervis proſunt, pedibuſque*, &c.

8. *Qui caput & ſtomachum ſupponere.* | Ex ægris enim alii medicantes illas aquas bibunt, alii in iis lavantur, alii partes affectas, v. g. caput, ventriculum, renes, ſtillicidiis aquam ejuſmodi affundentibus ſupponunt unâ horâ per dies aliquot.

Cluſinis perguntque Gabios & in frigidas regiones. Itaque *locum mutare oportet equumq; agere ultra diverſoria cognita. Quo pergis? haud Cumas vel Bajas contendo: inquiet iracundus eques frenum ad lævum* torquens, *(verumenim auricula eſt in ore frenato equi.) Uter populus majore tritici abundantiâ nutriatur, an pluvias collectas potent, an aquas dulces è fontibus perpetuò manantibus. Etenim ſpreta vina iſtius regionis.* In *villâ* quidem *meâ quodlibet vaſco tolerare ac ſuſtinere:* at *cum deveni ad mare, deſidero* vinum *generoſum, ac lene, quod pellat ſolicitudines, quod in venas fluens ingentem fiduciam meæ menti conferat, quod verba ſuppeditet, quod me juvenem gratum reddat Lucanæ meretrici. Utra regio plures lepores, utra apros alat; utrum mare meliores piſces & echinos habeat: ut illinc domum redire queam obeſus & Phaax.*

Cluſinis Gabioſque petunt & frigida rura,
Mutandus locus eſt, & diverſoria nota
Præteragendus equus: quo tendis? non mihi Cumas
Eſt iter, aut Bajas; lævâ ſtomachoſus habenâ
Dicet eques, (ſed equi frenato eſt auris in ore)
Major utrum populum frumenti copia paſcat [793]
Collectoſne bibant imbres, puteoſne perennes
Dulcis aquæ, nam vina mihi moror illius oræ.
Rure meo poſſum quidvis perferre patique:
Ad mare cum veni, generoſum & lene requiro;
Quod curas abigat, quod cum ſpe divite manet
In venas animumque meum, quod verba miniſtret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.
Fractus uter plures lepores, uter educet apros:
Utra magis piſces & echinos æquora celent;
Pinguis ut inde domum poſſim Phæaxque reverti:
Scribere te nobis, tibi nos accredere par eſt.

ANNOTATIONES.

Fontibus Cluſini, &c. | Aquis frigidis ad Cluſium Etruriæ oppidum.

9. *Gabioſque petunt.* | Urbs iſta Latii in viâ Prænestinâ fere mediâ Romam inter & Prænesſte. Virgil. Æneid. 7.

quique arva Gabina
Junonis gelidumque Anienem, & roſcida rivis.

Illic verò ſalubres aquas fuiſſe, teſtatur Strabo lib. 5. *Per hanc planitiem Anio decurrit, & aqua frigida dicta Albula multis è fontibus manans, variis ad morbos tum bibentibus ſaluberes, tum ſedentibus infuſa.*

10. *Mutandus locus eſt.* | Jubente medico relinquendæ ſunt Bajanæ deliciæ, pergendumq; Veliam aut Salernum; ut lippientibus oculis mederi poſſim. Plin. cit. lib. 31. cap. 2. *Capiti, auribuſque privatim medentur, oculis vtrò Ciceronianæ aquæ . . . . . In Æmariâ inſulâ calculoſis. . . . . Idem contingit in Velino lacu potantibus*, &c.

11. *Quo tendis?* | Verba ſunt Horatii ad equum ſuum.

Cumas. | Urbs eſt Campaniæ maritima, antro Sibyllæ celebrata: Bajis proxima.

12. *Lævâ ſtomach. habenâ.* | Neapolim indeque Veliam aut Salernum euntibus ad dextram ſunt Bajæ. Vertendo igitur equo flectenda erat ad ſiniſtram habena.

13. *Equi frenato eſt auris in ore.* | Equus non verbis ſed freno docetur percipitque quo ſit eundum.

14. *Major utrum populum*, &c. | Repetendus hic & paſſim verſus 25. *Scribere te nobis, . . . par eſt*, ſcilicet, *major utrum populum*, &c. Adverte ergo, Lector, hyperbaton longiſſimum.

Utrum populum. | An Velienſem, an Salerninum.

15. *Collectoſne imbres.* | In ciſternis.

18. *Ad mare cum veni.* | Ad aliquam urbem maritimam.

19. *Quod curas abigat*, &c. | Vide lib. 1. Od. 18, &c.

20. *Animumq;.* | Vini calor ſpiritus Vitales excitat accenditque, hincque animum pariter.

Quod verba miniſtret. | Epiſt. 5.

Fecundi calices quem non fecere diſertum.

21. *Commendet amicæ.* | Hilarem & facetum præſtando, Apage hinc aliam interpretationem

22. *Tractus uter.* | Velinus, an Salerninus.

23. *Echinos.* | De his libro 2. Satira 4.

24. *Pinguis ut inde.* &c | Ut ex iſtis regionibus poſſim redire non ſolùm oculis ſanus, ſed & toto corpore nitidus, pinguis, & bene cutâ cute. Gall. *Gros & gras, dans l'embonpoint.*

Phaax. | Inſtar Phæacum: de quibus ſupra Epiſt. 2. v. 29.

25. *Accredere.* | Hâc etiam voce utitur Lucretius lib. 3.

Facilè hoc accredere poſſis.

Mænius

Mænius ut rebus maternis atque paternis
Fortiter abſumptis, urbanus cœpit haberi? [794]
Scurra vagus, non qui certum præſepe teneret:
Impranſus non qui civem dignoſceret hoſte;
Quælibet in quemvis opprobria fingere lævus; 30
Pernicies, & tempeſtas, barathrumque macelli;
Quidquid quæſierat, ventri donabat avaro.
Hic ubi nequitiæ fautoribus & timidis nil
Aut paulùm abſtulerat, patinas cœnabat omaſi,
Vilis & agnini, tribus urſis quod ſatis eſſet. 35
Scilicet in ventres lamnâ candente nepotum
Diceret urendos correctus. Mænius idem
Quidquid erat nactus prædæ majoris ubi omne [795]
Verterat in fumum & cinerem; Non hercule moror,
Aiebat, ſi qui comedunt bona, cum ſit obeſo 40
Nil melius turdo, nil vulvâ pulcrius amplâ.

Quemadmodum Mænius patrimonio devorato facetum ſe exhibuit: parafitus ille vagabundus, cui certa non eſſet culina: qui famelicus civem ab hoſte non diſtingueret, in quemlibet verò contumelias quaſque dirus confingeret; damnum, procella, & gurges macelli, quodcunque lucratus erat ventri avido largiebatur. Porrò iſte cum parum aut nihil obtinuerat à luxuriæ patronis & ſommidoſis, cœnabat lancem plenâ vervecinis extis craſſioribus quantum ſufficeret tribus urſis. Adeò nimirum ut emendatus oſſeret helluonum ventres ardente lamina eſſe inurendos. Ipſe Mænius cùm in fumum & favillam redegiſſet ſi quid opimum ceperat, dicere erat ſolitus; *Haud equidem miror ſi nonnulli facultates abſumant, quandoquidem nihil jucundius eſt pingui turdo, nihil ſuavius prægrandi vulvâ.*

ANNOTATIONES.

26. *Mænius ut*, &c. | Fab. Mænius Pantolabus, gurges & vorax, de quo jam antea non ſemel. Lib. 1. Sat. 3. Hic nonnulli dividunt, alteramque Epiſtolam faciunt, ſed perperàm. Dein ceps enim explicat Horatius quod ſuprà dixit v. 17. & ſeq

27. *Urbanus.* | Lepidus, feſtivus, ut ad menſas divitum facilè admitteretur.

28. *Scurra vagus* | Modò huc modò illuc cœnam mendicans & capiens per facetias.

Præſepe. | Metaph. Eſt enim propriè locus præſeptus in quo pecudes ſtabulantur: & per ſyneed linter in quo pabulum jumentis apponitur.

29. *Impranſus.* Theod. Marcilius interpretatur, benè pranſus, fatur, temulentus.

30. *Quælibet in quemvis, &c.* | Qui fame quaſi furore quodã percitus omnes obvios impetebat, maledico dente carpebat, probris inceſſebat.

31. *Pernicies, & tempeſtas*, &c. | Univerſa macelli edulia abradens, rapiens, vaſtans quaſi tempeſtas; & abſorbens, quaſi vorago & βάραθρον.

33 *Ubi nequitiæ fautoribus*, &c. | Mænius iſte cùm nihil fuerat venatus apud divites luxuriam ſuam fovere & alere ſolitos, eique faventes, utpote ſimiliter luxurioſus

Timidis. | Avaris ſumptum facere timentibus: vel ſcurrilem nequitiam & maledicentiam reformidantibus, qui cibos interdum offerebant, ne dicteriis ejus lancinarentur.

34. *Patinas cœnabat omaſi.* | Vili qualibet eſcâ contentus domi cœnabat. Quid. leg. *tabulas*, ut ſit *tabula* lancis genus planum.

Omaſi | Craſſior ventriculi pars adipata. Gall. *Des Tripes, Des freſſures.* Angl. a tripp. Al. caro bubula pinguior.

35 *Agnini.* | Al. *agnina*, ſup. carnis.

Urſis. | Quod animal ingens & vorax.

36. *Scilicet ut ventres*, &c. Mænius vili cibo expletus domi, *correctus*, & agnoſcens naturam haud egere lautioribus alimentis, luxuriam ipſe ulterò damnans aiebat, luxurioſos eſſe diſperdendos, vel, *correctus*, eruditus propriâ experientiâ & egeſtate, quam ſibi per luxurioſum victum conflaverat.

37 *Correctus. Mænius idem.* | Quidam leg. *correptus Beſtius, idem quicquid*, &c. hoc ſenſu, Beſtius avarus à Mænio luxurioſo ſordidæ parcitatis accuſatus & acriter *correptus*, præ irâ & indignatione dicebat, *urendos nepotum ventres lamina candente* Beſtii avaritiam carpit Perſ. Sat. 6.

Mænius idem quicquid, &c. | Ille qui domi tenui victu contentus erat, quando lautiores nactus dapes deglutierat, exquiſito ſapore affectus aiebat: haud miror quod opes abſumant aliqui, ut delicatiora comedant obſonia.

40. *Obeſo Nil melius turdo.* | Martial. lib. 13. Epigr. 92. inter aves turdo primam ſaporis gloriam adjudicat. Perſ. Sat. 6. v. 24.

Tenuem ſolers turdorum noſſe ſalivam.

Nempe Romæ cæſillones erant ſubtilis adeò palati, ut guſtu dignoſcerent turdorum ſapores varios, an ſilveſtres, an ex aviario, an mares, an fœminæ. Vide ſuprà lib. 1. Sat. 3. & lib. 2. Sat. 2.

Talis nempe fum ego, quippe laudo ſecura & exigua, quando opes deſunt, ſat conſtans inter parva. At quando præſtantius aliquid & lautius nactus ſum, tum ipſe vos dico ſapere & ſolos beatos eſſe, qui habetis opes bonis prædiis ſtabilitas.

Nimirùm hic ego ſum, nam tuta & parvula laudo,
Cùm res deficiunt; ſatis inter vilia fortis.
Verùm, ubi quid melius contingit & unctius, idem
Vos ſapere, & ſolos aio bene vivere, quorum
Conſpicitur nitidis fundata pecunia villis.

ANNOTATIONES.

Vulva. Jucundam palato & maximè delicatam primiparæ ſuis vulvam, teſtatur Plin. l. 8. c. 51. & lib. 11. cap. 37. Martial. lib. 13. Epigr. 56.

Me materna gravi de ſue vulva capit.

42. *Hic ego ſum.* Mænio ſimilis ſum: parvo & vili contentus, cùm deſunt meliora, quando verò ſuppetunt lautiora, hæc ſanè haud ſperno, imo collaudo: & quibus opes atque iſtæ delitiæ adſunt beatos cenſeo & prædico.

45 *Quorum Conſpicitur nitidis fundata pecunia villis.* Cenſum habentes fundo certo ſtabilitum, villam proventus certos referentem, *opes ſunda-tas atq; optimè conſtitutas:* ut ait Cic. pro Rabirio. Idem pro Domo; *ſundatiſſima familia ruina.*

EPISTOLA XVI. Ad QUINCTIUM.

Deſcriptio villæ Horatianæ. Quis dicendus vir bonus.

Ne quæras, ô bone Quincti, utrum ager meus dominum frugibus nutriat, an baccis olea ditet, an fructibus, an vitibus ulmo circumdatis; en tibi vestrum deſcribam ſpecium & ſitum prædii mei. Perpetui ſunt colles, niſi quod ſeparantur valle: umbroſa, ita ut ſol oriens aſpiciat latus dextrum, abeunte verò curru decidens repoſcat ſiniſtrum. Temperatum cœlum laudaveris. Porrò ſentes producunt aſſatim rubros corna & pruna: querceta & ilices glandem plurimam pecoribus, & denſam umbram hero ſuppeditant. Dicerii Tarentum prope advectum florere.

NE percunctëris, fundo meo, optime Quincti, [796]
Arvo paſcat herum, an baccis opulentet olivæ,
Pomiſne & pratis, an amicta vitibus ulmo;
Scriberur tibi forma loquaciter, & ſitus agri.
Continui montes, niſi diſſocientur opacâ
Valle, ſed ut veniens dextrum latus aſpiciat Sol,
Lævum diſcedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. Quid, ſi rubicunda benignè
Corna vepres & pruna ferant? ſi quercus & ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ?
Dicas adductum propiùs frondere Tarentum.

ANNOTATIONES.

1. *Ne quæ-re.* Per inſinuationem agrum ſuum deſcribit Poëta: Deinde quis verè ſit vir bonus explicat: ubi Quinctium notat velut adulatoribus nimis credulum.

Quincti. Is videtur eſſe Quinctius Hirpinus, cui eſt inſcripta Od. 11. lib. 2.

5. *Continui montes, &c.* Situs illi ſaluberrimus, vallis amœna ventis orientalibus & occidentalibus expoſita, à meridie verò & ſeptentrione duobus collibus defenſa: quæ porrò temperatâ fruatur aurâ, & fonte irrigetur cujus aquæ infirmo capiti alvoque medeantur.

6. *Valle* Hæc *Uſtica* dicebatur, ut volunt quidam. Cruquius verò opinatur nomen hoc fuiſſe potiùs propinqui montis, cui ex adverſo immineret Lucretilis mons, de quo lib. 1. Od. 17.

11. *Tarentum.* Urbem prorſus jucundam & voluptariam, quam ſæpius commendat Horatius. Lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od 5.

Fons

Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec [797]
Frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus,
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (ſi credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præſtant Septembribus horis.
Tu rectè vivis, ſi curas eſſe quod audis.
Jactamus jampridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor ne cui de te plus quàm tibi credas,
Neve putes alium ſapiente bonoque beatum:
Neu ſi te populus ſanum recteque valentem
Dictitet, occultam febrem ſub tempus edendi
Diſſimiles, donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat. [798]
Si quis bella tibi terrâ pugnata marique
Dicat, & his verbis vacuas permulceat aures:
Téne magis ſalvum populus velit an populum tu,
Servit in ambiguo qui conſulit & tibi & urbi,
Jupiter: Auguſti laudes agnoſcere poſſis?
Cum pateris ſapiens emendatuſque vocari,

Interluit quoque fons aptus nomen rivo tribuere, quo neque frigidior nec limpidior Hebrus Thraciam irrigat, capiti malè affecto, paritèr & ventri ſaluber. Grata hæc latibula, quin & ſi fidem habes, jucunda, ſanum tibi me faciunt meiſe Septembri. Tu vel. Etè vivis, ſi ſtudes eſſe qualis diceris. Te felicem dudum pradicamus omnes Romani. At metuo ne aliis de te plus credas quàm tibimetipſi: neve exiſtimes felicem diverſum à probo & ſapiente, ac, ſi te ſanum & benè habentem dicat populus, ne ſecretam febrem celes circa horam cunæ, uſquequò tremula fiant manus uncta. Improba verecundia abſcondit ulcera fatuorum putrida. Si aliquis narrat certamina terrâ marique à te confecta atque aures tuas patentes deliniat iſte ſermone: Utinam Jupiter qui te urbemque diligit, incertum ſemper teneat, utrum populus te magis exoptet incolumem, an tu populum, numquid diſcernere poteris Auguſti laudationem? Quando verò. ſmis te appellari ſapientem & perfectum,

ANNOTATIONES.

12. *Fons etiam rivo.* | Blanduſiæ nempe fons in finibus Sabinorum apud Mandelam pagum. De illo lib. 3 Od. 13. *rivi* autem *Digentia* vocabatur, atque in Tiberim defluebat per Farfarum flu. & vacunæ fanum. Vide poſtea Epiſt. 18. v. 104.

Dare nomen idoneus. | Tam abundantes aquas ei rivo præbens, ut inter fluvios Sabinorum *Digentia* numeretur & nominetur.

13. *Thracam.* | Vide lib. 1. Od. 25.

Hebrus. | Ingens Thraciæ fluvius de quo jam ſuprà Epiſt. 3. & cit. Od. 25. lib. 1.

15. *Hæ latebræ dulces*, &c. | Autumno ineunte ſecedens in hanc villam meam, à morbis, tunc frequentibus me vindico. Juvenalis *lethiferum Autumnum* dicit, Sat. 4. v. 56. ex Hippoc. & Galen. Id. Sat. 6. v. 516.

. . . *Metuique jubat Septembris & Auſtri*
Adventum.

17. *Tu rectè vivis*, &c. | Cic offic. 2. n. 43. *Præclarè Socrates hanc viam ad gloriam proximam & quaſi compendiariam dicebat eſſe, ſi quis id ageret ut qualis haberi vellet, talis eſſet.*

19. *Sed vereor ne cui de te plus quàm tibi credas.* | Imitatus Perſius Sat. 4. v. 46.

. . . *Egregium cùm me vicinia dicat,*
Non credam?

21. *Neu ſi te populus*, &c. | Perſ. mox cit.

Nèquicquam populo bibulas donaveris aures.
Reſpue quod non es, tollat ſua munera cerdo,
Tecum habita, & noris quam ſit tibi curta ſupellex.

22. *Occultam febrem Diſſimules*, &c. | Vne vitia tibi certè non obſcura diſſimulegas, donec ea ipſe prodas incautus, aut quopiam impetu abreptus, & patefactus es: ſicut æger edendi appetens aſſerit tentari febre, nec à cibo temperat, dot ſe prodat febris, edentiſque manus redmulas. Perſius Satira 3. v. 100.

Sed tremor inter vina ſubit, calidumque per
Excutit è manibus: dentes crepuere retecti,
Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.

24. *Stultorum incurata pudor*, &c. | Stulti tu vitia non curant emendare, ſed curant abſcondere, per malum pudorem.

26. *Vacuas permulceat aures.* | Adulationibus gaudentes & adulatoribus ſemper apertas.

27. *Téne magis ſalvum*, &c. | Hi duo verſus vel à Varo aliove Poëta in laudem Auguſti ſcripti fuerant, ac velut novi hic referuntur: vel ab ipſo Horatio facti ſub tertiâ perſonâ adhibentur.

29. *Auguſti laudes agnoſcere poſſis?* | An tibi ſtultè attribues quod ad Auguſtum noſcitur pertinere; an cognoſces non ad te, ſed ad ipſum ſcriptas eas laudes?

30. *Emendatus.* | Vitiis carens.

Re-

quæsa dic an respondes huic tuæ apellationi? Scilicet ego probus & sapiens vocari gaudeo & tu similiter. Verùm qui hodie tribuit istud elogium, ipse cras eripiet, si libet; & quasi immeritò honorem detulerit, adimit. Depone, ait populus, quod meum est. Depono, ac mœstus abeo. Si autem ipsa furem me aut impudicum vocet, vel patrem si nimis strenuè latum asserat: an parcetur falsis istis criminationibus aut expellar eam? Insanis gloriæ delectat, & falsa contumelia exterret, quem, nisi vitiosum & fallacem? Age, quis est vir probus? Qui edicta, qui leges & instituta majorum observat: quo judice dirimuntur plures & graves controversiæ: quo adstipulatore, quo testimonium perhibente causa obtinentur. At ipsum cuncta familia omnesque vicini cognoscunt intus flagitiosum, quamvis externâ specie honestum. Verumenimverò *si mihi servus dicat; Haud furatus sum, neque aufugi: respondebo; Merces tenes,* scilicet, *scuticis minime caderis.* Si dicat, *Neminem interfeci, respondebo:* Bene est, *haud in patibulo corvis escam dabis.* Dicat: *Probus sum & innocens: Venafanus refragatur & contradicit. Quippe lupus astutam timet, accipiter autem pedicam invisam, & milvius uncum obtectum. Probi fugiunt pœnam ob studium virtutis. Tu verò non peccabis metu supplicii.*

Respondesne tuo, dic sodes, nomine? Nempe
Vir bonus & prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras si volet, auferet: ut si
Detulerit fasces indigno, detrahet idem. 34
Pone; meum est, inquit. Pono, tristi q; recedo.
Idem si clamet furem, neget esse pudicum,
Contendat laqueo collum pressisse paternum:
Mordear opprobriis falsis, mutemq; colores? [799]
Falsus honor juvet, & mendax infamia terret,
Quem, nisi mendosum & mendacem? Vir bonus
est quis? 40
Qui consulta patrum, qui leges juraque servat:
Quo multæ magnæque secantur judice lites:
Quo reposore, & quo causæ teste tenentur.
Sed videt hunc omnis domus & vicinia tota
Introrsum turpem, speciosum pelle decora. 45
Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat
Servus: Habes pretium, loris non ureris, aio.
Non hominem occidi: non pasces in cruce corvos.
Sum bonus & frugi: Renuit, negat atq; Sabellus.
Cautus enim metuit foveam lupus, accipiterque 50
Suspectos laqueos, & opertum miluius hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore.
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ. [800]

ANNOTATIONES.

Nomine. | Pro, *nomini*, ut bene observat Ilius.

Nempe Vir bonus, &c. | Responsio est ficti, quam mox Horatius refellit.

Vel tu age, ac tu. | Cic. Philip. 1. n. 57. *Levis animi lucem splendoremque fugientis, veram eriam, qui fructus vera est virtutis, repudiare.*

33. *Qui dedit hodie, cras, &c.* | Populus nempe inconstans & levis. Verùm ut bonus & sapiens talis est quamvis à populo non dicatur, sic qui non est, talis non fit, licet dicatur.

40. *Mendacem.* | Qui se exhiberealium quam sit, videlicet bonum & sapientem, cùm sit turpis & stultus. Sunt qui legant *medicandum*, id est, agentem medicaminibus Philosophiæ, ad mores formandos aut emendandos.

Vir bonus est quis? | Ex opinione & famâ vulgi sententiâ, quisquis videtur esse bonus, talis existimatur & prædicatur. Itaque per ironiam describitur qui falsò bonus censetur. Plato 2. de Rep. *Si opinio & fama virtutem affert veritati, & penes eam est vita beata principatus ergo umbracula quædam & ficta virtutis species nobis est quærenda.*

46. *Nec furtum feci.* | Rem illustrat similitudine.

48. *Non pasces in cruce corvos.* | Non affigens cruci, quod servile prædem erat supplicium; nec tuum cadaver ibi pendens corvis pabulum erit.

49. *Renuit, negat atque Sabellus.* | Ego Horatius contrarium asseveto. Sabellis olim expulsis invecti sunt coloni Romani, ac Venusium occuparunt. Vide lib. 2. Sat. 1. v. 36.

50. *Cautus enim, &c.* | Similitudine conglobati ostendit servum haud posse dici bonum, eo quòd abstinet à peccando, metu pœnæ duntaxat.

52. *Oderunt peccare boni, &c.* | Bias dicebat: Non metûs sed decori gratiâ abstinendum à peccato. Cic. 1. de Leg. *Si non ipso honesto movemur, ut viri boni simus, sed utilitate aliquâ aut fructu, callidi simus, non boni. Nam quid faciet in tenebris, qui nihil timet nisi testem, vel judicem?*

53. *Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.* | Clemens Alexandrinus præclarè scribit, duo esse

Sit

Sit ſpes fallendi, miſcebis ſacra profanis.
Nam de mille fabæ modiis cùm ſurripis unum,
Damnum eſt, non facinus mihi pacto lenius iſto.
Vir bonus, omne forum quem ſpectat & omne tribunal,
Quandocunque deos vel porco vel bove placat,
Jane pater, clarè, clarè cùm dixit, Apollo,
Labra movet metuens audiri: Pulcra Laverna,
Da mihi fallere: da juſtum ſanctumque videri:
Noctem peccatis, & fraudibus objice nubem.
Quî melior ſervo, quî liberior ſit avarus,
In triviis fixum cùm ſe demittit ob aſſem,
Non video, nam qui cupiet, metuet quoque; porrò,
[801]
Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.
Perdidit arma, locum virtutis deſeruit, qui
Semper in augendâ feſtinat & obruitur re.
Vendere cùm poſſis captivum, occidere noli.
Serviet utiliter, ſine paſcat durus, arerque;

quod ſi *latere ſperes, fas & nefas attentabis. Enimverò quando è mille modiis fabarum unum furaris, injuria, ſic mihi* quidem, *at non culpa minor* videtur. Nempe *vir ille honeſtus, quem forum univerſum & omnia tribunalia venerantur, quotiès diis ſacrificat porcum aut bovem, poſtquam altâ voce pronuntiavit: Jane pater, vel Phœbe; labia commovit audiri timens: Praclara Laverna, tribue mihi ut latere poſſim; concede ut exiſtimer integer & innoxius: crimina caligine, dolos autem nubilo obvela.* Certè *haud intelligo quâ ratione ſervo præſtantior ſit liberior ſit avarus, quando in compitis ſe inclinat propter aſſem deſixum. Etenim quiſquis appetet etiam timebit. Qui verò inter metum vitam ducit*, hunc *liberum nunquam cenſebo. Amiſit arma, ſtationem virtutis reliquit, quicunque in opibus ampliſicandis laborat atque opprimitur. Quandòquidem ſervum licet venumdare, cave ne interficias, utile miniſterium exhibebit, permitte ut arumnoſus* greges *paſcat*,

ANNOTATIONES.

genera timoris: unum cui pudor junctus; quo timore bonum principem cives metuunt, & nos Deum timemus, & boni liberi parentes: alterum cui comes odium; quali afficiuntur ſervi erga dominos aſperos.

56. *Damnum eſt, non facinus*, &c. | Legunt plerique,

Eſt damnum leviùs, ſed non facinus tamen, eſto.

quod nec ſtylum Horatianum ſapit, nec reperitur in ullâ veteri membranâ.

57. *Vir bonus: omne forum*, &c. | Vir iſte bonus falsò à te & vulgò exiſtimatus.

60. *Labra movet tacitus*, &c. | Videri vult recta precari & orare ab Apolline vel Jano, ſed revera improbus improba precatur. Perſi Sat. 2.

Mens bona, fama, fides; hæc clarè, & ut audiat hoſpes
Illa ſibi introrſùm & ſub lingua immurmurat: O ſi
Ebullit patrui præclarum funus, &c.

Laverna. | Dea ſub cujus tutela erant fures, hinc laverniones dicti. Nomen vel à λαβεῖν, *capere*, quaſi *Laberna* mutato *b* in *v*: vel à lavando, ſi *lavare* pro *furari*, veteres dixere: nam *levare* potiùs dixiſſe, alii affirmant: quòd ſi ita eſt, *Laverna* dicta eſt pro *Levarna*. Alii deducunt à λάφυρα, *ſpolia*, ut *Laverna* dicatur pro *Laphurna*, quòd minùs arridet. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 16. ſic ſcribit: *Lavernæ ſu-*

rum Dea, in cujus luco, ut impunita eſſent furta, prædam fures ſortiri, & rapaciſſimum quemque immolare tradiderunt. Huic erat ædes ſacra Romæ, & Lavernalis inde porta.

64. *In triviis fixum cùm ſe demittit ob aſſem.* | Cùm ad aſſem colligendum ſe inclinat, ac ludibrium ſubit puerorum, qui aſſem humi defigunt ad illudendum prætereuntibus. Perſi Sat. 3. v. 111.

Inque luto fixum poſſis tranſcendere nummum.

67. *Perdidit arma*, &c. | Nihil militi eſt magis ignominioſum, quàm perdere arma, aut ſtationem deſerere. Senſus eſt, Qui lucro avidè inhiat, ſanam perdidit mentem, quæ hominis eſt armatura adverſùs errores, quibus ut hoſtibus ratio ejus felicitaſque impetuntur expugnanturque.

69. *Vendere cùm poſſis capt.* &c. | Vel, ita ratiocinari avarus eſt accipiendus, vel ſic interpretari licet: Quemadmodum non expedit ſervum occidere quem vendere poſſumus; magiſque ſinendus eſt vivere, quia utilis ad multa erit: ſic ille avarus cupiditati ſervire permittendus. Nec enim inutilis erit publicæ rei. Quippe ſi, ad rem augendam negotietur, frumenta comportet, &c. *annona proderit*, eam viliorem faciendo: adeòque cives juvabit.

73. *Vir bonus & ſapiens*, &c. | Vir reapè bonus & ſapiens fortiter ſuam tuetur libertatem inter ipſa quoque vincula.

Naviget

agros colat, navigationem exerceat, ac negotiando hyemem in medio mari traducat, annonam promoveat, triticum & obsonia convehat. Tandem vir bonus & sapiens non verebitur ita loqui, ô Pentheu, rex Thebarum, quid me adiges innoxium sustinere ac subire? Bonis spoliabo. Nimirùm auferes gregem, supellectilem, pecuniam, auferes, potes. Manibus ac pedibus vinctum te retinebo sub custode saviſſimo. Ipse Deus liberabit me, ubi primùm cupiam. Credo ego illum ita sentire: Moriar, mors rerum omnium finis est.

Naviget, ac mediis hyemet mercator in undis;
Annonæ prosit, portet frumenta penusque.
Vir bonus & sapiens audebit dicere, Pentheu,
Rector Thebarum, quid me perferre patique 74
Indignū coges? Adimam bona. Nempè pecus, rem,
Lectos, argentum. Tollas licet. In manicis &
Compedibus sævo te sub custode tenebo. [802]
Ipse Deus, simularq; volam, me solvet. Opinor, 78
Hoc sentit: Moriar, *mors* ultima linea rerum est.

ANNOTATIONES.

73. *Pentheu, Rector Theb.* | Dialogum instituit Poeta, imitatus Euripidem in Bacchis, ubi inducitur Bacchus a Pentheo ligatus nihilominùs audaciter loqui, & constanti animo Penthei regis minas & vincula spernere. Hic adumbrat Horatius virum verè sapientem, quem nec metus aut minæ, nec carcer aut ulla vis servum efficere, aut à virtutis gradu valent depellere. De *Penthee* lib. 2. Od. 19. De *Thebis* lib. 2. Sat. 5.

75. *Adimam bona.* | Cic. Parad. 1. *Nec eum ego dicam bona perdidiſſe, ſi quis pecus aut ſupellectilem amiſerit.*

78. *Ipse Deus.* | Exsolvet me pater meus Jupiter, inquit Bacchus ad Pentheum, apud citat. Euripid. Bacch Act. 2.

Opinor, Hoc sentit. | Hæc Horatius: Credo sapientem ita secum reputare: Quid grave tandem ac durum mihi potest accidere quod metuam? quod me subigere & vincere valeat: Enimverò quibuscumque ærumnis me exsolvet mors tandem, mors inquam, rebus omnibus brevi finem impositura. Adde quod corpus est animi carcer: Ergò velut è carcere liberatur animus quando per mortem corpore solvitur.

79. *Mors ultima linea rerum est.* | Metaph. vel à Picturâ, vel à Geometriâ. *Omnium rerum est extremum.* Demoſth. Tull.

EPISTOLA XVII. Ad SCÆVAM.

Spernenda non est amicitia principum. Quomodo comparanda.

O Scæva, quanquam ex temet ipso abunde ſapis, & noſti quâ demùm ratione oporteat verſari cum magnatibus; adhuc tamen erudiendus accipe quæ exiſtimat parvus amicus tuus; velut ſi viam cæcus indicare tentes. Itaque adverte, ſi nos etiam aliquid dicamus quod tuum facere ſtudeas.

QUamvis, Scæva, satis per te tibi consulis, & scis [803]
Quo tandem pacto deceat majoribus uti;
Disce docendus adhuc, quæ censet amiculus: ut ſi
Cœcus iter monstrare velit, tamen aspice, ſi quid
Et nos, quod cures proprium feciſſe, loquamur. 5

ANNOTATIONES.

1. *Quamvis Scæva.* | Est hæc Epistola gravis, elegans, erudita, callida, magnatum affectatoribus idonea.

Scæva. | Eques Romanus.

Per te tibi consulis. | Alieno consilio nequaquam egens. Sic leniter assentatur Horatius, ut animum præparet ad auscultanda monita.

5. *Quod cures proprium feciſſe.* | Quod in tuam utilitatem vertas.

Si

Si te grata quies & primam ſomnus in horam
Delectat; ſi te pulvis, ſtrepituſque rotarum,
Si lædit caupona; Ferentinum ire jubebo.
Nam neque divitibus contingunt gaudia ſolis:
Nec vixit malè, qui natus morienſque fefellit.
Si proderſſe tuis, pauloque benigniùs ipſum [804]
Te tractare voles; accedes ficcus ad unctum.
Si pranderet olus patienter, regibus uti
Nollet Ariſtippus. Si ſciret regibus uti,
Faſtidiret olus qui me notat. Utrius horum
Verba probes & facta, doce: vel junior audi,
Cur ſit Ariſtippi potior ſententia. Namque
Mordacem Cynicum ſic eludebat, ut aiunt.
Scurror ego ipſe mihi; populo tu. Rectius hoc &
Splendidius multo eſt, equus ut me portet, alat rex.
Officium facio, tu poſcis vilia rerum,
Dante minor; quamvis fers te nullius egentem. [805]

Si te juvat tranquillum eſſe, & dormire ad primam uſque diei horam; ſi te offendit pulvis, & currusum fragor, & caupona; ſuadebo ut pergas Ferentinum. Nec enim opulenti ſoli habent voluptatem: neque vixit infelix qui natus & moriens latuit. At ſi tuis commodus eſſe cupias, tequa ipſum aliquantò lautius habere, inops ad opulentum contendas. Si herbis veſci ſponte vellet Ariſtippus, haud magnates ſectaretur. Si cum magnatibus vivere neſſet is qui me carpit, herbas reſpueret: Utrius iſtorum dicta factaque præferas, dic; vel junior auſcultà quamobrem melior videatur Ariſtippi ſententia. Etenim Cynicum dicacem ita refellebat, ut inquiunt: Ego mihi ipſe ſcurram ago, tu verò plebi. Atqui *longè potius illud & honeſtius eſt, ut vehat equus, & rex nutriat.* Ego *obſequium præſto. Tu res vilis petis, donante inferior, tametſi dicis te nulla re indigere.*

ANNOTATIONES.

6. *Primam in horam.* | Uſque ad ortum ſolis, quæ prima eſt & olim numerabatur hora diei, naturalis videlicet.

7. *Pulvis.* | Ob vehicula in urbe frequentia.

8. *Caupona.* | Ubi rixæ, pugnæ, contentiones, vociferationes, aliaque mala paſſim graſſantur. *Ferentinum.* | Parùm celebre oppidum Hernicorum. Synecd. pro quovis alio ejuſmodi, in quo non ſunt eadem incommoda quæ in magnis urbibus; ubi proinde quietam ducere vitam licet.

9. *Nam neque divitibus,* &c. | Imò tenuiores plerumque feliciùs vivunt quam divites.

10. *Nec vixit malè,* &c. | Epicurus dixerat: λάθε βιώσας, vitæ privatæ bona anteà non ſemel vidimus. Ovid. Triſt.

Crede mihi, benè qui latuit bene vixit, & intra
Fortunam debet quiſque manere ſuam.

12. *Accedes ficcus ad unctum.* | Magnatum amicitiam, conſuetudinem & familiaritatem requires, quorum ope tibi tuiſque utilis fias.

13. *Pranderet olus,* &c. | Ariſtippus Alexandri magni ſectator aliquando invenit Diogenem olera lavantem ad cibum capiendum. Hic verò indignanti illi dixit: Si Ariſtippus oleribus ad victum, ut ego, contentus eſſet, profectò nollet ſerviliter obſequi regibus. Tum Diogeni reſpondit Ariſtippus: Si Diogenes ſciret uti familiaritate regum, certè olera faſtidiret, malletque, ut ego principes ſectari.

14. *Ariſtip.* | De eo plura lib. 1. Sat 3. &c.

18. *Mordacem Cynicum.* | Cynici philoſophi ſectatores Antiſthenis, à caninâ mordacitate ſic appellati, quod in mores hominum nullo diſcrimine inveherentur. Quos inter eluxit Diogenes ille Cynicus, dolio ſuo, in quo degebat, celebris, victum in ſingulos dies emendicare ſolitus, hincq; dictus κυνικὸς βίος. Alexandrum magnum inviſentem vix alloqui dignatus, ei ſe admirabilem præbuit. Ad annos propè nonaginta conſenuit. Plut. Laërt. Vide Juv. Sat. 14. v. 311.

19. *Scurror ego ipſe mihi.* | Ego meam ad utilitatem, regibus me gratum præſto; tu verò te populo admirabilem exhibes per victum inopem, & durum. Atqui quanto rex plebe eſt excellentior, tanto videtur meliùs regi quàm populo gratioſum eſſe. Ita cenſebat Ariſtippus, & cum eo noſter Poeta. Vox *ſcurror* jam Sat. 3. lib. 2.

20. *Equus ut me portet, alat rex.* | Proverb. Græc. è Tragœdia quadam, inquiunt; in quâ juvenis militiæ aſcriptus, cùm ad petendam miſſionem impelleretur, abnuens reſpondit; ἵππος μὲ φέρει, βασιλεὺς τρέφει; *equus me portat, rex alit*; quo ſcilicet oſtendebat bene ſibi eſſe. *Sr. Adag. 266*

21. *Officium facio; tu poſcis,* &c. | Ego me officioſum regibus exhibens, honeſtum victum nanciſcor; tu autem nullius egentem jactes licet, vilia tamen mendicans, te danti ſubjicis, quod multò eſt indignius.

Vilia rerum, Dante minor. | Sic habent optimi codices: quod elegantius, & magis Horatianum, quam iſta;

. . . *tu poſcis vilia verum ex*
Dante minor, &c.

Omnis

Ariſtippum decuit quilibet habitus, & conditio, & fortuna: Quærebat meliora, ſed præſentibus contentus erat. E contrario quemſolerantia duplici operis veſte, deminabor ſi vitæ genus diverſum decerat. Alter non expectabit veſtem purpuream: & quacunque veſtitus ibit per loca maximè frequentata, nec illepidus ſuſtinebit hunc illumq; habitum. Alter Mileſiam chlamydem fugiet plus quàm canem aut ſerpentem: atque enecabitur frigore, niſi ſuum illi pannum reſtituat. Redde, & permitte ut vivat inſulſus. Rtæclara facinora exequi, & ſubactos hoſtes civibus exhibere, eſt aliquid poteſtati divinæ & cælo proximum. Neque mediocriter laudabile eſt demereri viros primarios. Non cuilibet datur Corinthum pervenire.

Omnis Ariſtippum decuit color, & ſtatus, & res;
Tentantem majora, ferè præſentibus æquum.
Contra, quem duplici panno patientia velat,
Mirabor, vitæ via ſi converſa decebit.
Alter purpureum non expectabit amictum?
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
Perſonamque feret non inconcinnus utramque.
Alter Mileti textam cane pejùs & angue
Vitabit chlamydem. Morietur frigore, ſi non
Rettuleris pannum. Refer, & ſine vivat ineptus. [806]
Res gerere, & captos oſtendere civibus hoſtes;
Attingit Solium Jovis, & cœleſtia tentat.
Principibus placuiſſe viris, non ultima laus eſt.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

ANNOTATIONES.

23. *Omnis Ariſtippum decuit color*, &c. | Laërtio teſte, conformabat ſe Ariſtippus aptiſſimè ad omnem vitæ humanæ conditionem, ad locum, tempus, & perſonam ſeſe accommodans: aiebatque, turpe eſſe & nefas, non acquieſcere præſentibus, & plus ſemper appetere.

25. *Contra, quem duplici*, &c. | Ariſtippus in omni ſtatu decorè ſe gerit, tam in opibus, quàm in inopiâ. Ac non ita Diogenes qui inops quidem præclarè agit, at vix inter opes credam ex decoro & virtute acturum. Plato quidem ita de Ariſtippo ſentiebat.

Quem duplici panno patientia velat, &c. | Deſcriptio eſt ſeu periphraſis Diogenis Cynici, de quo Laërt. *Pallium, ut volunt quidam, primus duplicatum habuit in uſu, tum propter frigus, tum ut eo ſe dormiens involveret.*

27. *Alter purpureum non exſp.* &c. | Ariſtippus ſi deſit veſtis purpurea, quâ uti ſolet, abſq; morâ induet quamlibet viliorem, nec verebitur pannoſus prodire in publicum. Contrà Diogenes pretioſum amictum omninò recuſabit: ac ſi defuerit vilis ſibi conſuetus, nudus mallet conſiſtere ac frigore confici.

29. *Perſonam ferat non incon.* &c. | Plutarch. Orat. 1. de fortunâ & virtute Alexandri: Ariſtippum mirantur, inquit, quòd tam vili pallio quàm Mileſia chlamyde utens, in utroq; tuebatur perſonam ſuam.

30. *Alter.* | Diogenes ſordidæ veſtis pluſculùm tenax.

Mileti textam. | Ex optimâ lanâ, è Mileto urbe Ioniæ, versùs Cariæ fines, apud Aſiam minorem, hod. *Meſſo*. Ubi molliores contextas olim chlamydes in matronarum deliciis habitas, teſtis Virg. Georg. 3. v. 306.

. . . . . *Quamvis Mileſia magno*
Vellera mutentur Tyrios incocta colores.

31. *Si non Rettuleris pannum.* | Aiunt Diogenem ab Ariſtippo invitatum ad balneas: ibi cum eſſent ſoli, prior Ariſtippus exiluit, ac Diogenis vile pallium induit, ſuumque purpureum ei reliquit. Tum verò pertinaciter repetere Diogenes quod ſuum erat, ac nudus remanere. Quem Ariſtippus increpavit ut nimium fana ſervientem, & perperam algere malentem quàm conſpici in purpureâ veſte ſibi inſolitâ.

Refer. & ſine vivat ineptus. | Præclarum ſchema. *Ineptus.* | Non ut Ariſtippus, aptus & concinnus in quocunque fortunæ ſtatu & habitu: nec animo æquo omnia ſuſcipiens.

33. *Res gerere*, &c. | Hactenus oſtendit Horatius, laudabilius videri ſectari viros principes, quàm obſcuram & inopem vitam ducere. Jam dicit arduum eſſe, cum principibus verſari, eorumque benevolentiam conſequi. Demùm ad id quædam monita haud ſpernenda profert.

35. *Non ultima laus eſt.* | Prima ſit laus egregiam Reip. navare operam, & præclarè geſtis rebus principatum aſſequi: ſecunda erit, ſummis viris, ac Reip. clavum, aut primos in eâ gradus tenentibus placuiſſe, eorumq; gratiam demereri.

36 *Non cuivis homini*, &c | Hujus proverbii varia affertur origo. Alii ad magnas Corinthiorum opes & luxum referunt. Strabo. Alii ad Laidem aliasq; meretrices nimiò quæſtu famoſas, Gell. lib. 1. cap. 8. Alii optimè ad difficultatem adeundi portum Corinthiacum Iſthmi cauſâ geminum; unde bimaris *Corinthus* dicitur. Vide libro 1. Od. 7.

Sedit,

Erasm. Adag. p. 4. 3.

Sedit, qui timuit ne non succederet, esto.
Quid ? qui pervenit, fecitne viriliter ? atqui
Hîc est, aut nusquam, quod quærimus. Hic onus horret,
Ut parvis animis & parvo corpore majus : 40
Hic subit, & perfert. Aut virtus nomen inane est,
Aut decus & pretium rectè petit experiens vir, [807]
Coram rege suo de paupertate tacentes,
Plus poscente ferent. Distat, sumasne prudenter,
An rapias. Atqui rerum caput hoc erat, hic fons. 45
Indotata mihi soror est, paupercula mater,
Et fundus nec vendibilis, nec pascere firmus,
Qui dicit ; clamat, victum date. Succinit alter,
Et mihi dividuo findetur munere quadra.
Sed tacitus pasci si posset corvus haberet 50
Plus dapis, & rixæ multo minus invidiæque.
Brunduſiũ comes aut Surrentum ductus amœnum,
Qui queritur salebras, & acerbum frigus, & imbres ;
Aut ciſtam effractam, & subducta viatica plorat ;

Quievit qui formidavit non pertingere. Esto. At qui adiit, an strenuè se gessit ? Verùm enimverò quod quærimus hîc stat, vel nusquam exiſtit. Ille fugit onus, velut superans animum & corpus imbecilles : iste subit & sustinet. Profectò *vel nomen vanum est virtus, vel peritus vir optima quæque gloriam & præmium.* Ergo hæc animadverte. *Non quærentes de inopiâ coram suo principe, plus consequentur* quam qui *petunt. Interest utrum accipias verecundè, an extorqueas. Verùm tamen hæc summa & cardo rei est. Quisquis ita loquitur : Surorem habeo sine dote, matrem inopem, & prædium non facilè vendi, nec satis alimentâ præbens ; is aperte dicit : Date cibos.* Mox *alter succlamat : dividatur munus ut etiam mihi pars distribuatur. Verùm si corvus silens ederet, plus ciborum haberet, & longè minus rixarum & invidiæ.* Porrò qui *Brunduſium aut Surrentum comes assumptus conqueritur de* itineris *difficultate, de asperitate frigoris, de pluviâ ; vel deflet arcem ruptam, & viatica surrepta,*

ANNOTATIONES.

37. *Sedit, qui timuit ne non succederet* &c. | Qui periclitari videtur, quoniam incertum exitum timet, is abſtinet à navigatione, vel qualibet aliâ re grandi suſcipiendâ ; deſeſque manet. Et is non reprehenſione dignus judicatur. Verùm qui non terretur difficultatibus, & laborem ultrò adit, remque exequitur, is sanè viri fortis elogium meretur : & priore longè est laudabilior. Prolepſis est.

39. *Onus horret.* | Grave est sanè magnatibus obſequi.

Hic est aut nusquam quod quærimus. | In agendo viriliter consiſtit ea vera laus & virtus quam quærere debemus, & de quâ modo diſputamus.

42. *Experiens vir.* | Magnum usum habens rerum maximarum, & de iis rectè judicans.

43. *Coram rege suo.* | Jam præcipit quæ sint observanda apud viros primarios, ad gratiam eorum promerendam obtinendumque *decus & pretium*, id est, laudem pariter & præmia

De paupertate tacentes Plus poſcente ferent. | Quippe homo querulus ſit importunus & odioſus. At qui modeſtè & tacitè feret aliquandiu suam pauperiem, patronum movebit ad opem ſibi largiùs impertiendam. Porrò cum pudore sumat quæ dabuntur, nova indies dona novamque simul gratiam nancisceſur.

45. *An rapias.* | Qui enim avidè accipit aut poſtulat, vel inſatiabilis habetur ; mox gradu excidit, & arcetur tanquam indecorè se gerens, indignuſque familiaritate nobilium.

Rerum caput & fons. | Hinc pendet omnis ratio captandæ magnatum benevolentiæ & gratiæ ; si studeas & scias cum potentioribus decenter versari.

49. *Quadra.* | Vel, panis fruſtum ; vel lanx edulia continens. Juven. Sat. 5. *Alienâ vivere quadrâ.* Virg. Æneid. 7. *Nec parcere quadris.* Hæc ergo vox significat tum placentam, tum catinum quadratæ figuræ. Metonymia est.

50. *Sed tacitus pasci,* &c. | Vel alludit ad apologum de corvo prædam nacto, quam vulpes crocitatione accita dolo intercepit ; vel ad communium avium morem, quæ voce strepunt cum ad cibum accedunt ; quod si tacerent, *plus haberent dapis*, non accitis garritu consortibus.

52. *Brunduſium.* | Urbs est Salentinorum maritima, de quâ jam lib. 1. Sat. 5. in fine.

Surrentum | Hæc urbs Picentinorum admare vino generoso celebrata est. Lib. 2. Sat. 4. Ovid. Metam. 5.

Et Surrentinos generoſo palmite colles.

Nota

ille imitatur ſolitam meretricibus aſtutiam: quæ modò catellam, modò periſcelidem emiſſam lacrymantur; adeò ut ſubindè non credantur veræ jactura & lacryma. Et verò qui ſemel illuſus eſt, haud ſatagit erigere fraudulentum ruptâ tibiâ, quamvis abundantes fletus emittat, & ſacrum Oſirim conteſtatus clamet: Fidem habete: minimè jocor: ô inhumani debilem erigite:

Nota refert meretricis acumina, ſæpe catellam, [808]
Sæpe periſcelidem raptam ſibi flentis: uti mox 56
Nulla fides damnis veriſque doloribus adſit.
Nec ſemel irriſus triviis attollere curat
Fracto crure planum, licet illi plurima manet
Lacryma, per ſanctum juratus dicat Oſirim, 60
Credite: non ludo: crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat.

Huic enim *vicini ſtrenuè reſpondent:* heus *peregrinum invoca.*

ANNOTATIONES.

55. *Catellam.* | Vel, parvam canem quam in deliciis habebat: vel potiùs, monile muliebre, ut ſit diminutivum à catenâ.

56. *Periſcelidem.* | Cruris vinculum & ornamentum. *Wλεξ circum, τὰ σκέλη crura* vel *genua.* Gall. *Jarretiere.* Periſcelides ſunt ornamenta crurum mulierum, ſive armillæ pedum, quibus earum greſſus ornentur: inquit Iſidorus.

57. *Nulla fides damnis.* | Sic ille querulus exploditur; ejuſq; dolor & fletus apud patronum ficti habentur, nihilque muneris obtinent.

59. *Fracto crure planum.* | Πλάνος, *fallax, impoſtor, nebulo,* quâ etiam voce utitur Cicero pro Cluentio, n. 72. *Hic ille planus improbiſſimus quæſtus judiciario paſtus.* Erat nempe quidam illuſor in triviis lamentari ſolitus, quaſi fractum crus eſſet, ut in vehicula tolleretur: cui cùm aliquando id mali verè contigiſſet, haud etiam tum fidem habuit, & fracto genu debilem nemo ſublevabat, quoniam anteà ſæpius illuſerat.

60. *Oſirim.* | Ægyptiorum Deum: qui hic præcipuè nominatur, ſeu quod planus iſte indicare vellet ab Oſiride irato immiſſum ſibi crurifragium, ſeu potiùs quia Oſiris, velut alter Æſculapius, credebatur ægris mederi. Vide Plutarc. de Iſide & Oſiride. Diodor. Sic. &c.

62. *Quære peregrinum.* | Quære hominem imperitum, qui neſciat fraudes tuas & illuſiones, ut ei imponas, nobis enim jam perſpecti ſunt doli & joci tui.

Rauca. | Præ altâ vociferatione & reclamandi contentione.

EPISTOLA XVIII. Ad *LOLLIUM.*

Quæ ſint amici officia? Quid animo tranquillitatem conferat?

Si benè cognoſco te, Lolli maxime liber, cavebis imitatrix ſcurræ, te exhibens amicum. Sicut matrona differt à ſcurra, ita amicus à fallace ſeverâ. Huic vitio eſt aliud oppoſitum fere pejus, nimirum duritia quædam *fera, inurbana, ſevera, quæ ſe oſtentat tenſâ pelle, & nigris dentibus:*

SI benè te novi, metues, liberrime Lolli, [809]
Scurrantis ſpeciem præbere, profeſſus amicum
Ut matrona meretrici diſpar erit atque
Diſcolor, infido ſcurræ diſtabit amicus.
Eſt huic diverſum vitio vitium prope majus:
Aſperitas agreſtis & inconcinna graviſque,
Quæ ſe commendat tonſâ cute, dentibus atris:

ANNOTATIONES.

1. *Si benè te novi,* &c. | Idem ferè eſt argumentum hujus Epiſtolæ, quod præcedentis.

Lolli. | Ad hunc inſcriptam jam vidimus ſuprà Epiſtolam 2. item Od. 9. lib. 4. Vide etiam poſteà Epiſt. ult. huj. lib. v. ult.

2. *Scurrantis ſpeciem.* | Ut potentiorum ineas amicitiam, nec adulationibus graſſabere, nec in contrarium impinges vitium, moribus feris, aſperis, agreſtibus, nimiùm ſeveris, vitabis ſcurrilitatem pariter & gravitatem inconcinnam.

3. *Diſpar atque Diſcolor.* | Diſpar omninò tam habitu quàm moribus diſſimilis.

7. *Tenſâ cute, dentibus atris.* | Vel ſqualore hirſuti corporis, nam quæ tondentur, hirſuta

Dum

Dum vult libertas mera dici, veraque virtus.
Virtus eſt medium vitiorum, & utrinq; reductum.
Alter in obſequium plus æquo pronus, & imi
Deriſor lecti, ſic nutum divitis horret,
Sic iterat voces, & verba cadentia tollit, [810]
Ut puerum ſævo credas dictata magiſtro
Reddere, vel partes mimum tractare ſecundas.
Alter rixatur de lanâ ſæpe caprinâ,
Propugnat nugis armatus: ſcilicet, ut non
Sit mihi prima fides; & verè quod placet, ut non
Acriter elatrem, pretium ætas altera ſordet.
Ambigitur quid enim? Caſtor ſciat an Docilis plus,
Brunduſium Numici meliùs via ducat an Appî.
Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat; [811]

cùm vult exiſtimari integra libertas, & ſincera virtus. Virtus media eſt inter *vitia, hinc & illinc recedens. Alter obſequentior,* velut *ſcurra infimi theri, ita potentis nutum* religiosè *veneratur, ita dicta repetit, & voces cadentes attollit, ut putes juvenem recitare dictata à duro præceptore, vel hiſtrionem partes ſecundas agere. Alter jurgatur ſæpe de lanâ caprinâ, armaque ſumit pro nugis. Nempe,* inquit, *ut certa mihi fides non habeatur, ut non audacter proferam quod prorſus liber, reſpuam ego mercedem ſecunda ætatis. Enimverò quâ* de re *quæſtio eſt?* Scilicet, *utrum Caſtor, an Docilis pertinax; Quem libido perniciosa & alea*

ex exiſtat. Utrum *via Numicia, an Appia rectius perducat Brunduſium? præcipitans deſpoliat,*

ANNOTATIONES.

pilosáque ſunt. Vel potiùs agreſti mordacitate & dicacitate, amicum radendo ad cutem, & durè paſſim caſtigando: quaſi eâ ſit loquendi libertas ac vera virtus.

9. *Utrinque reductum.* | Ab utroque extremo remota eſt virtus.

10. *Alter in obſequium.* | Aſſentator divitibus amicis nimis obſequitur.

Imi Deriſor lecti. | Paraſitus in infimo lecto vel in ſubſellio accumbens aut aſſidens, riſum diviti propinans inter epulas. Plaut. Stich. *Scit me dudum eſſe imi ſubſellii virum.* Vide lib. 1. Sat. 4. v. 86. & lib. 2. Sat. 8. v. 10.

11. *Horret.* | Admiratione & veneratione affectâ. Virgil. Æneid. 6. v. 41.

. . . . . *horrendaque procul ſecretâ Sibylla.*

id eſt, ſacrum horrorem ſummamque veneration nem incutientis.

12. *Verba cadentia tollit.* | Quidquid loquitur dives ille amicus, ſcurra velut eximium miratur ac repetit, nec ſinit elabi & cadere abſq; admirabundis exclamationibus. Epiſtola ad Piſonem, v. 428.

. . . . *clamabit enim; Pulchrè, benè, rectè:*
Pallescet ſuper his; etiam ſtillabit amicis
Ex oculis rorem; ſaliet, tundet pede terram,
Deriſor verò plus laudatore movetur.

13. *Ut puerum ſævo, &c.* | Sicut diſcipulus recitare jubetur dicta vel dictata à magiſtro, nempe ut memoriæ inſigantur.

14. *Vel partes mimum tractare ſecundas.* | Mimus nempe ſecundarius ſolet vocem & actionem latâ operâ extenuare, ut primus actor magis luceſcat, & *quàm maximè excellat*, ut ait Cicero Verr. 1. Vide lib. 1. Sat. 9. v. 46. ibiq; Annot.

15. *Alter rixatur de lanâ, &c.* | Agreſtis reprehenſor, *vitio prope majori*, altercatur graviſſimè de rebus levioribus: ſicut ille quondam, utrum lanas an pilos ſetaſve capra habeat. Proverbium eſt.

16. *Scilicet, ut non Sit mihi prima fides, &c.* | Ita ille graviter, ſed inconcinnè & inſulsè: Liberè, inquit, loquar ſemper & quodcunque libuerit: neque hanc libertatem perdere velim quovis pretio, etiamſi vita diuturnior ac novæ ætas offeratur.

19. *Caſtor an Docilis.* | Ambo gladiatores, vel pantomimi, ut alii dicunt.

20. *Brunduſium.* | De eâ urbe lib. 1. Sat. 5. & Epiſt. præced.

Numici via, an Appî. | Utra via meliùs ducat Brunduſium. Atqui nihili ſunt iſtæ lites & controverſiæ. Sunt qui corrigant *Minuci*, metri gratiâ; ſed perperàm: de poëticâ licentiâ rixari eſt.

21. *Damnoſa Venus.* | Vide lib. 1. Sat. 2. &c.

Præceps alea. | Brevi aleatorem redigens ad inopiam. Perſ. Sat. 5. v. 55: *Hunc alea decoquit:* vel *præceps*, indicat ſtudium aleæ vehemens & pertinax; quod ſummos etiam viros tenuit. Sueton. Octav. cap. 71. *Aleæ rumorem nullo modo expavit: luſitque ſimpliciter & palam oblectamenti causâ etiam ſenex.* Ubi & Auguſtus de ſe ſic ſcribit: *Luſimus per omnes dies, forumque aleatorium calfecimus . . . Ego perdidi viginti millia nummûm, &c.* Id. Claud. cap. 33. *Aleam ſtudioſiſſimè luſit: de cujus arte librum quoque emiſit: ſolitus etiam in geſtatione ludere, ita eſſedo alveoque adaptatis, ne luſus confunderetur.* Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. Aleâ taxillorum nempe jactu delectati ſunt, inquit Porcius Cato, Augu-

quem fastus excedens facultates vestis & lautè nutrit, quem occupat gravis pecuniæ cupiditas, qui abhorret ab inopiâ, hunc *amicus opulentus multò vitiosior frequenter execratur & aversatur: vel si non odio habet, moderari vult: atque ut bona parens, optat sapientiorem se esse & virtutibus superiorem, dicitque* quod *ferè verum est: Ne conare mihi exæquari: divitiæ meæ insanire me permittunt: tu mediocres facultates nactus es. Prudenti assecla convenit toga angustior. Ne contende par esse mihi. Eutrapelus si quem pessum dare cupiebat, ei pretiosas vestes tribuebat. Etenim,* inquiebat, *splendidus nova proposita & studia cum præclaris vestibus suscipiet; ad diem* usque *dormiet, meretricem decorâ occupationi præferet, nummos aliorum nutriet, denique gladiator fiet, vel equum olitoris pacto pretio circumducet. Tu ne cujusquam secretum expiscari velis unquam: creditum verò ne revela, seu vino, seu irâ pertenteris. Nec tua studia laudabis, aut vituperabis aliena; & cùm ille venatum ire cupiet,* tu *versus non proferes. Nam sic dissolvta est amicitia duorum fratrum Amphionis &*

Gloria quem supra vires & vestit & ungit;
Quem tenet argenti sitis importuna famesque;
Quem paupertatis pudor & fuga; dives amicus
Sæpe decem vitiis instructior odit & horret:
Aut si non odit, regit: ac veluti pia mater,
Plus quàm se sapere, & virtutibus esse priorem
Vult, & ait prope vera: *Meæ (*contendere noli*)*
Stultitiam patiuntur opes. Tibi parvula res est.
Arcta decet sanum comitem toga. Desine mecum
Certare. Eutrapelus, cuicunque nocere volebat,
Vestimenta dabat pretiosa. Beatus enim jam
Cùm pulcris tunicis sumet nova consilia & spes:
Dormiet in lucem; scorto postponet honestum
Officium; nummos alienos pascet: ad imum
Thrax erit, aut olitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam;
Commissumque teges & vino tortus & ira.
Nec tua laudabis studia, aut aliena reprendes:
Nec, cùm venari volet ille, poëmata panges.
Gratia sic fratrum geminorum Amphionis atque

ANNOTATIONES.

tus Domitianus, Claudius. . . . Inter reliquos Theodoricus Gothorum rex, qui cùm in aleâ vinceret, fertur indulgentissimus fuisse: unde momenta illa promerendis gratiis captare domestici consueverant. Sidonius de Theodorico sic testatur; *Quibus horis tabula cordi est, tesseras colligit rapidè, insperatè silicitè, salvis argutè, mittit instanter. Jocularitèr compellat, patienter expectat: in bonis jactibus tacet, in malis ridet, in neutris irascitur, in utrisque philosophatur. . . . putes illum & in calculis arma tractare. Sola est illi cura vincendi. Cùm ludendum est, regiam sequestrat tantisper severitatem, hortatur ad ludum libertatemque communionemque, dicam quod sentio, timet timeri,* &c. Vide & Annotat. ad Od. 24. lib 3. sub finem.

22. *Gloria quem,* &c. | Qui superbas vestes & lautas nimiùm epulas amat.

28. *Meæ Stultitiam pat. op.* | Ingentes opes possidenti mihi licet quod minimè tibi non ita locupleti. Luxuriari possum ego impunè, tu verò nequaquam.

29. *Stultitiam patiuntur opes.* | Aristot. Rhet. 2. *Stultas esse divitias* scribit. Isocrates Areopag. *Cum potentibus ambulat amentia,* inquit.

30. *Arcta decet sanum comitem toga.* | Vel, ut magis splendeat dives ampliori togâ vestitus cùm tu arctiorem habens comitaberis. Vel quod sicut iter facienti molesta sit toga laxior, ita virtus bonum impediunt opes majores. Vide Epod. 4.

31. *Eutrapelus cuicunque, &c.* | Aristot. multi inquit, Deus largitur felicitatem non per bene volentiam, sed ut in calamitates incidant graviores. Sunt qui velint notari Volumnium Eutrapelum Antonii familiarem, cujus meminit Cicero tum in Epist. tum Philip. 13.

35. *Nummos pascet alienos.* | Alienam pecuniam grandi fœnore accipiet, atque ita pascet quem gebitque.

36. *Thrax erit.* | Plerique gladiatores è Thraciâ erant. Libro 2. Sat. 6. v 44.

Olitoris aget mercede caballum. | Ad vile quodlibet servitium & ministerium adigetur egestate & paupertate.

37. *Arcanum neque tu, &c.* | Suspectus est & invisus sit quisquis ita curiosè scrutari vult aliorum res & arcana.

38. *Vino tortus & ira.* | His siquidem horum explorantur, quod ut plurimùm benè potis & irati quidlibet effutiant.

48. *Gratia sic fratrum, &c.* | Amphionis & Zethi concordia dirempta & dissoluta

Zet

Zethi dissiluit; donec suspecta severo
Conticuit lyra. Fraternis cessisse putatur
Moribus Amphion. Tu cede potentis amici [813]
Lenibus imperiis; quotiesque educet in agros
Ætolis onerata plagis jumenta, canesque;
Surge, & inhumanæ senium depone Camœnæ,
Cœnes ut pariter pulmenta laboribus empta.
Romanis solemne viris opus, utile famæ,
Vitæque, & membris: præsertim cùm valeas, &
Vel cursu superare canem, vel viribus aprum
Possis. Adde, virilia quod speciosiùs arma
Non est qui tractet. Scis quo clamore coronæ
Prælia sustineas campestria. Denique sævam
Militiam puer, & Cantabrica bella tulisti,
Sub duce, qui templis Parthorum signa refixit;
Et nunc, si quid abest, Italis adjudicat armis.
Ac, ne te retrahas, & inexcusabilis absis,
Quamvis nil extra numerum fecisse modumque. [814]
Curas, interdum nugaris rure paterno.
Partitur lintres exercitus: Actia pugna

Zethi, donèc cithara asserò invisa siluit. Ut aut *Amphion narratur cessisse indoli fratris,* sic *tu morem gere æquis desideriis amici opulenti:* & *quotiescunque in agros proferet canes & jumenta Ætolis retibus onusta; Exurge, & severioris Musæ gravitatem abdica, ut simul comedas obsonia labore comparata.* Hoc enim *solemne est Romanis studium, famæ utile & vitæ & corpori: maximè cùm sis validus, & queas canem cursu, viribus aprum vincere. Adde quod nemo est qui decentiùs tractat arma viris apta. Nosti quibus circumstantium acclamationibus obeas exercitationes campi* Martii: *Demùm* tu *invenis duram militiam & Cantabricæ certamina confecisti sub Imperatore, qui Parthorum templis abstulit vexilla* nostra, *& nunc potestati Romanorum adjungit si aliquid deest. Ne verò talia relinquas, &* hinc *recessisse culperis, quanquam frustra nihil agere judicetè & perperàm.* Quippè *in villâ patris quædam ludicra moliris.* Scilicet *partitis navibus pugnatur: tu anchore certamen Actiacum*

ANNOTATIONES.

similibus eorum studiis, cùm alter philosophiæ musicæ totus vacaret, alter ab istis alienus arestes & rusticos mores sequeretur. De Amione, lib. 3. Od. 11. Cic. 1. de Orat. *Miror philosophia, sicut Zetus ille Pacuvianus, prope lum indixeris.* Ad Heren. n. 43. *Uti apud Pavium Zetus cum Amphione, quorum controversia musicâ, &c.*

43. *Conticuit lyra.* | Amphion Zetho fratri equens lyræ studium, & usum sponte abjecit, que amicitiam retinuit. Sic tu amici potentis luntati obsequere; & cùm venationem molie-, cave ne Musarum studia intempestivè obdas.

46. *Ætolis onerata plagis.* | Ætolia regio Aiæ in Epiri confinio. In hâc erat Calydon os, cujus regi Oeneo irata Diana immisit aum terribilem non Calydoniæ solùm, sed & ius Ætoliæ agros devastantem. At Meleager nei filius validis illum plagis irretitum interit. Hinc Ætolæ plagæ velut optimæ celeantur, ponunturque per Synecd.

48. *Pulmenta laboribus empta.* | E prædâ vendo captâ. Quid propriè pulmentum, dixi bro 2. Satirâ 2. v. 20.

49. *Romanis solenne viris opus.* | Venatio nempe, ut Græcis trochi & disci ludus. Vide Libro 3. Od. 24. Libro 2. Sat. 2.

Utile famæ, Vitæque & membris. | Agitatio corporis & exercitatio valetudini prodest, roburque confert, & hinc famam fortitudinis.

52. *Speciosiùs.* | Decentiùs quàm tu. Lolli: vel, quàm venator quisque.

54. *Prælia campestria.* | De his lib. 1. Od. 8.

55. *Cantabrica bella.* | Vide suprà Epistolam 12. item lib. 2. Od. 6. & lib. 3. Od. 8.

56. *Qui templis Parthorum signa refixit.* | Signa Rom. Crasso erepta à Parthis, Augusto restituta. Libro 4. Od. 15.

58. *Ne te retrahas.* | Ne ab exercitationibus campi Martii te diu removeas.

59. *Extra numerum.* | Metaph. à saltatoribus. Id est, imperitè, ineptè, inconsideratè, perperàm.

60. *Nugaris rure paterno.* | Ludicra prælia instituis apud villam paternam, in quâ diversaris:

61. *Partitur lintres exercitus.* | Ut sint duæ velut adversariæ classes, quæ naumachiam exhibeant, maximè verò pugnam illam navalem, quâ Augustus Antonium debellavit profligavitque apud Actium. De his lib. 1. Od. 37. & Epod. 1. & 9.

exhibetur per adoleſcentes hoſtium ad inſtar dimicantes. *Frater tuus adverſarii perſonam agit; lacus eſt* velut *mare, donec expedita victoria alterutrum coronet frondibus. Certè Auguſtus qui ſuis te ſtudiis convenire intelliget, approbabit vehementer ludicra iſta. Ut autem admonere te pergam, ſi quidem monitore opus habes; diligenter adverte quid de unoquoque viro, & cui loquaris. Devita percunctatorem, qui profectò eſt loquax: neque aures aperta fideliter ſervant credita. Atqui vox prolata celeriter abit, nec poteſt revocari. Ne in ædibus amici potentis depereas ancillam aut puerum, ne herus pulcri pueri vel puellæ adamatæ remuneret te exiguo dono: vel parùm benignus cruciet. Sedulò expende quem commendabis; ne paulò poſt alterius delicta probrum tibi faciant. Decipimur, & nonnunquam indignum commendamus. Quem igitur maculabit ſuum vitium, cave ne illuſus defendas velut planè cognitum. Si verò quiſpiam calumniis impetatur, propugna & protege auxilio tuo confiſum: qui cùm impugnatur morſibus invidorum, an non ſimile diſcrimen? Etenim tu periclitaris, quando flagrant vicina ædes. Neglecta vulnera incendia gliſcere conſuevêrunt.*

Te duce per pueros hoſtili more refertur.
Adverſarius eſt frater; lacus Adria: donec
Alterutrum velox victoria fronde coronet.
Conſentire ſuis ſtudiis qui crediderit te.
Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
Protinus ut moneam, (ſi quid monitoris eges tu)
Quid de quoque viro, & cui dicas, ſæpe videto.
Percunctatorem fugito, nam garrulus idem eſt:
Nec retinent patulæ commiſſa fideliter aures;
Et ſemel emiſſum volat irrevocabile verbum.
Non ancilla tuum jecur ulceret ulla, puerve,
Intra marmoreum venerandi limen amici:
Ne dominus pueri pulcri, caræve puellæ
Munere te parvo beet, aut incommodus angat:
Qualem commendes, etiam atq; etiam adſpice:
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur, & quondam non dignum tradimus. Ergò
Quem ſua culpa premet, deceptus omitte tueri:
Ut penitus notum; ſi tentent crimina, ſerves,
Tueriſque tuo fidentem præſidio: qui
Dente Theonino cùm circumroditur, ecquid
Ad te pòſt paulò ventura pericula ſentis?
Nam tua res agitur, paries cùm proximus ardet:
Et neglecta ſolent incendia ſumere vires.

ANNOTATIONES.

62. *Per pueros.* | Dion. lib. 50. narrat pueros Romæ præſignificaſſe Antonii cladem. Nimirùm diviſi inter ſe pugnarunt; cùm alii ſe Antonianos, alii Cæſarianos dicerent. Biduo conflixerunt. Tandemque victi ſunt qui Antoniani vocabantur.

63. *Lacus Adria.* | Lacus ruri paterno vicinus, inſtar eſt Adriatici maris. De hoc lib. 1. Od. 16. & lib. 2. Od. 11.

64. *Alterutrum.* | Te, vel fratrem.

Velox victoria. | Plutarchus, Florus, aliique referunt celerrimam fuiſſe Actiacam victoriam; vel ſpectat Poëta victoriæ naturam, quæ fetè *velox* eſt.

66. *Fautor utroque tuum laud.* | Auguſtus, cui ſic velificaris: vel, potentiori amicus.

Utroque pollice. | Impenſiſſimè, valdè comprobabit. Pollice nimirùm compreſſo favor, inverſo condemnatio indicabatur olim. Plin. lib. 28. cap. 2. Juvenal. Sat. 3. v. 36.

69. *Percunctatorem fugito.* | Inſidioſum indagatorem rerum & ſecretorum tuorum. Sup. monuit, res aliorum non eſſe indagandas; hìc monet, ab indagatore curioſo & ſubdolo cavendum

75. *Angat.* | Adamatum puerum aut puellam tibi denegando.

80. *Ut penitus notum.* | Hoc alii jungunt cum præcedentibus hoc ſenſu: Cave ne quemquam temerè commendes, neve quem vitiis aut criminibus occultis inquinatum pertinaciter tueare velut penitùs tibi nota & perſpecta ſit ejus indoles recentia. Nam ſæpiùs decipimur. Alii ſic: Ut quem deceptus improbum commendaſti, deſere nec tuearis, ut defendas alium quempiam tibi penitùs notum, ſi criminationibus inceſſatus ferveſque & tueris innocentem ope tuâ fidentem & nixum.

82. *Dente Theonino.* | Theon fuit maledicentiſſimus, ut aiunt, poſt Acronem.

84. *Paries cùm proximus ardet.* | Æn. 2. v. 311.
Jam proximus ardet Ucalegon.

Dulce

Dulcis inexpertis cultura potentis amici:
Expertus metuit. Tu, dum tua navis in alto eſt,
Hoc age, ne mutata retrorſum te ferat aura.
Oderunt hilarem triſtes, triſtemque jocoſi; [816]
Sedatum celeres; agilem gnavumq; remiſſi;
Potores bibuli mediâ de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula: quamvis
Nocturnos jures te formidare vapores.
Deme ſupercilio nubem. Plerumque modeſtus
Occupat obſcuri ſpeciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges & percunctabere doctos
Quâ ratione queas traducere leniter ævum:
Ne te ſemper inops agitet vexetque cupido;
Ne pavor & rerum mediocriter utilium ſpes:
Virtutem doctrina paret, naturáne dönet:
Quid minuat curas: quid te tibi reddat amicum:
Quid purè tranquillet; honos, an dulce lucellum, [817]

Imperito jucunda eſt obſervantia divitis amici, at peritus formidat. Tu dum tua navis in alto eſt, ad hoc labora ne te ventus contrarius retro abripiat. Mœſti latum, mœſtum feſtivi, tardum citi, lenti promptum & alacrem non amant. Qui Falernum uſque ad mediam noctem compotare ſolent, odio proſequuntur eum qui propinatos calices recuſat, etſi affirmes te metuere vapores nocturnos. Excute frontem triſtitiâm: ſæpe moderatus ſeveri ſpeciem habet, & taciturnus inhumani. In omnibus conſule peritos, & perquire quo pacto ſuaviter poſſis vivere; ne te perturbet aut crucietur cupiditas ſemper egens, vel metus, vel deſiderium rerum non omnino neceſſariarum; utrum eruditio an natura virtutem conferat: quid diminuat ſolicitudines, quid te tibi amicum efficiat: quid veram tranquillitatem tribuat, an dignitates, an ſuave lucrum.

ANNOTATIONES.

86. *Dulcis inexpertis*, &c. | Qui non eſt expertus clientelam vel obſequium amici potentis credit facilia & dulcia eſſe omnia. At qui expertus eſt quanta ſint in eâ re incommoda, longè aliter ſentit.

87. *Tu, dum tua navis*, &c. | Allegoria eſt aptiſſima: Tu dum gaudes benevolentia Principis, vide ne ab eâ excidas. Nam ob levem offenſionem hoc ſæpe accidit: & mutabilis omninò eſt potentium favor. Plin. Pœn. Sc. 11.

Verum ita ſunt iſti noſtri arvites,
Si quid benè facias, levior plumâ eſt gratia:
Si quid peccatum eſt, plumbeas iras gerunt.

89. *Oderunt hilarem triſtes*, &c. | Indolis, morum, & ſtudiorum ſimilitudo parit amicitiam ac neceſſitudinem; contrà diſſimilitudo alienationem & odium.

93. *Nocturnos vapores.* | Al. *taporos*, id eſt calores vini, vel febres. Melius alii *vapores* vini caput petentes afficientesque, noctu præſertim, atque ſomnum & quietem impedientes.

94. *Deme ſupercilio nubem.* | Euripid. Hippolit. ὀφρύων νέφος. Cic. in Piſ. *frontis nubeculam*, id eſt, faſtum, ſeveritatem, ægritudinem mentis, &c. Plin. 11. cap. 37. *Frons homini tantùm index triſtitiæ, hilaritatis, clementiæ, ſeveritatis. In aſcenſu ejus ſupercilia pariter & alternè mobilia: & in iis pars animi. Negamus, animus. Hæc maximè indicant faſtum. Superbia alibi conceptaculum, ſed hic ſedem habet. In corde naſcitur, huc ſubit, hic pendet. Nihil altius ſimul abruptiuſque invenit in corpore, ubi ſolitaria eſſet.*

98. *Inops cupido.* | Avarus enim ſemper eget, dum tam ei deeſt quod habet, quàm quod non habet.

100. *Virtutem doctrina paret*, &c. | Quæſtio eſt à veteribus agitata plurimùm. Tullius in Partit. Orat. *Quonam pacto virtus pariatur, naturáne, an ratione, an uſu.* Pro Archiâ Poetâ ſic cenſet: *ſapius ad virtutem, naturam ſine doctrinâ, quàm ſine naturâ valuiſſe doctrinam.* At optimè Ariſtoteles in lib. Ethic. ad Nicomach. ait: virtutes morales à naturâ inchoatas doctrinâ & uſu perfici.

101. *Quid minuat curas.* | Nempe ſi paucis contentus vivas, ſi nihil cupidiùs appetas, ſi nihil humani à te alienum putes.

Quid te tibi reddat amicum. | Tibi ſi vera bona compares, virtutes ſcilicet, verè amicus tibi eris.

102. *Quid purè tranquillet.* | Non certè *honos* aut *lucrum*: nam hæc *famem importunam*, & novam indies *ſitim* afferunt ſecum, ut eſt ſuprà verſu 24. Quid ergo? horum contemptus, *nil conſcire ſibi*, &c. quæ alibi Poeta noſter haud ſemel aſſeruit. Præclarè Cic. 1. de Finib. n. 50. *Sapientiam, temperantiam, fortitudinem, cohærere eſſe docui cum voluptate, ut ab eâ nec divelli nec diſtrahi poſſint. Sic de Juſtitiâ judicandum eſt.*

an vita genus & ratio latent & occulta. Quoties verò cunque recreat me Digentia frigidus rivus, potum ſuppeditans Mandelæ vico valde algenti; quid ſentire, quid exoptare me putas, ô amice? Nempe ut *maneat mihi quod habeo, vel etiam minus; ut mihi impendem quod vita reſtat, ſi quid amplius Dii largiantur. Sit librorum copia, & annona ad annum parata; ne anceps hæream expectatione temporis incerti. Sufficit iſta à Jove poſtulare. Qui dat & adimit, tribuat vitam & facultates: at mihi inſit ipſe animum æquabilem præſtabo.*

An ſecretum iter, & fallentis ſemita vitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia rivus,
Quem Mandela bibit, rugoſus frigore pagus;
Quid ſentire putas, quid credis amice, precari?
Sit mihi, quod nunc eſt, etiam minus; ut mihi vivam
Quod ſupereſt ævi, ſi quid ſupereſſe volunt Dî.
Sit bona librorum & proviſæ frugis in annum
Copia, ne fluitem dubiæ ſpe pendulus horæ.
Hæc ſatis eſt orare Jovem. Qui donat & aufert,
Det vitam, det opes; æquum mî animum ipſe parabo.

ANNOTATIONES.

quæ non modo nunquam nocet cuiquam, ſed contra ſemper alit aliquid tum vi ſuâ atque naturâ, quod tranquillet animos; tum ſpe, nihil egrum rerum defuturum, quas natura depravata deſiderat: quemadmodum temeritas, libido, ignavia, ſemper animum excruciant ac ſolicitant, turbulentaque ſunt, &c.

103. *An ſecretum iter*, &c.] Vita privata. Vide Epiſt. præced. v. 10, ibiq; annot.

Fallentis ſemita vitæ.] Allegoriam pete, ſi vis Lector, cum quibuſdam, à viatoribus callidis, qui paucis cognitas ineunt ſemitas, vel compendioſiores, vel minimè latronibus infeſtas. Sic qui vitam agunt privatam tuti ſunt à curis, incommodis, periculis: quibus conflictantur quotquot Rempub. capeſſunt.

104. *Me quoties reficit*, &c.] Cum ſeceſſu & quiete meque ipſo fruor, in villâ meâ Sabini, quam rigat Digentia amnis, aquas præbens oppidanis Mandelæ pagi. De his jam Epiſt. 16.

105. *Rugoſus frigore pagus.*] Ubi pagani præ frigore rugis contrahuntur. Vide Epiſt. 16.

107 *Mihi vivam.*] Tandem liber à tumultu, à negotiis officiiſque urbanis. Vide Epiſt. 7.

111. *Hæc ſatis*, &c.] Bona externa.

112. *Æquum mî animum ipſe parabo.*] Cic. 3. de Nat. Deor. *Judicium hoc omnium mortalium eſt, fortunam à Deo petendam, à ſeipſo ſumendam eſſe ſapientiam.* Juven. Sat. 10. ſub finem.

Monſtro quod ipſe tibi poſſis dare: Semita certe
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.

EPISTOLA XIX. Ad *MECÆNATEM.*

Vitioſam imitandi rationem damnat.

O Mecænas erudite, ſi fidem habes veteri Cratino, nulla poëmata diu placere vel celebrari queunt ab aqua potoribus condita. Poſtquam furentes poëtæ

PRiſco ſi credis, Mecænas docte, Cratino, [818]
Nulla placere diu, nec vivere carmina poſſunt,
Quæ ſcribuntur aquæ potoribus. Ut malè ſanos

ANNOTATIONES.

1. *Priſco ſi credis.*] Poëtaſtri quidam vino indulgebant pluſculum: idque jactabant facere ſe exemplo veterum poëtarum, Cratini, Homeri, Ennii: quaſi bonum carmen pangere nequirent niſi qui Baccho pleni eſſent. Adverſus hanc ſententiam pugnat ſolerter hîc noſter vates, & Eubulus apud Athen. lib. 2. cap. 6.

Cratino.] Is à Suidâ valde bibax & vinoſus extitiſſe traditur: à veteri autem Schol. tantæ fuiſſe ebrioſitatis, ut ſoleret immejere in pelles ſupra quas recumbebat. Ariſtophanes eum pariter deridet velut ebrioſum & ſubmejulum. Athen. lib. 2. cap. 3. *Vinum lepido poëtæ ejus equus velociſſimus. Si potantur aquæ nihil egregium producit. Cratinus hoc dixit, cum non utrem unum redoleret, ſed potius dolium integrum.* Epigramma eſt Nicerato attributum. Vide annot. lib. 1. Sat. 4.

3. *Ut malè ſanos Adſcripſit Liber Satyris.*] Hæc Cratinus quæ ſequuntur. Ex quo Bac-

Adſcripſit

Adſcripſit Liber Satyris Fauniſq; poëtas;
Vina ferè dulces oluerunt manè Camœnæ.
Laudibus arguitur vini vinoſus Homerus:
Ennius ipſe pater nunquam niſi potus ad arma
Proſiluit dicenda. Forum Putealq; Libonis [819]
Mandabo ſiccis; adimam cantare ſeveris.
Hoc ſimul edixit, non caſſavere poëtæ
Nocturno certare mero, putere diurno.
Quid? ſi quis vultu torvo ferus & pede nudo,
Exiguæque togæ ſimulet textore Catonem; [820]
Virtutemne repræſentet moreſque Catonis?

Bacchus annumeravit Satyris & Faunis, Muſa ſuaves vinum ſapius oluerunt matutino tempore. *Homerus vinum laudans ebrioſus* extitiſſe *notatur. Antiquus ipſe Ennius nunquam niſi temulentus prorupit ad canenda bella. Subriis committam forum & Puteal Libonis: abſtemiis auferam condendi verſus* facultatem. *Statim atque id pronunciavit, cæperunt vates noctu vinum certatim* bibere, *ac diurno fœtere. Verùm ſi quiſpiam ſeverâ fronte gravis, nudis pedibus, & brevis togæ uſu Catonem exhibeat, num* proinde *Catonis referat mores ac virtutem.*

ANNOTATIONES.

chus poëtas vini calore concitatos, velut ſuo numine plenos, aſcripſit Satyris ac Faunis.

4. *Satyris Fauniſque.* | Diis agreſtibus, bibacibus quidem & vinoſis. De Satyris, lib. 1. Od. 1. lib 2. Od. 19. De faunis. lib. 1. Od. 4. lib. 2. Od. 17. lib. 3. Od. 18.

5. *Vina ferè dulces oluerunt.* | Ipſæ Muſæ ſobriæ non fuerunt. Vide Plutarch. Sympoſ. lib. 7. cap. 8, 9, 10.

6. *Laudibus arguitur vini vinoſus Homerus.* | Iliad 6, &c.

7. *Ennius.* | De eo lib. 1. Sat. 10. *pater* ob antiquitatem. Æſchylus pariter inter Græcos nunquam niſi ebrius ad ſcribendum ſe accingebat. Alcæus etiam μέθυσος notatur, Athen. lib. 10.

8. *Forum.* | Res forenſes.

Puteal Libonis. | Locum ſeu tribunal, ubi jus dicebat Prætor in Rom. foro conſtitutum à Libone. Vide lib. 2. Sat. 6. v. 35.

9. *Adimam cantare ſeveris.* | Carmina præclarè ſcribere interdictum ſit iis omnibus, qui Bacchi munere factus non erit entheus & furens. Non videtur hic aproſdyoniſon quod canit Tibullus lib. 3. Eleg. 6.

. . . . . *poſcite Bacchi munera*
. . . . . .
Jam venit iratus nimium nimiumque ſeveris.
Qui timet irati numina magna, bibat.

ubi legunt vulgò, *ſeverus.* Attamen credam ego reponendum, *ſeveris*, id eſt ſobriis; multò ſenſu meliori: Quo notantur non qui convivia fugerent, ſed potiùs qui inter aliorum compotationes & crebras invitationes, ebrietatem aſtutè & callidè vitarent. Epiſt. præced. v. 91.

Potores bibuli mediâ de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula, &c.

10. *Hoc ſimul edixit.* | Magna controverſia, quis *edixit?* an Liber, an Ennius, an Cratinus? Pro Cratino facit quod de eo antè annotatum eſt. Torrentius, ex vet. cod. legit, *edixi*: ut ipſi Horatio tribuatur velut Prætorianum hoc edictum. Placet quibuſdam conjectura Heinſii tranſpoſitâ unâ literulâ legentis, *edixti*, pro edixiſti, ut ad Mecænatem referatur. Sed optima eſt lectio, *edixit*: ſoluſque optimè Liber edixiſſe intelligitur, utpote Deus poëſeos & poëtarum.

Non caſſavere poëtæ Nocturno, &c. | Diu noctuque vino ſe ingurgitarunt, ut egregia moliri poëmata viderentur.

11. *Nocturno certare mero.* | Romæ frequens hoc erat bibionum certamen vigilem pergræcando noctem ducentium. Et qui ſic pervigilaſſent ſtrenuè præmium accipiebant placentam. Jul. Pollux, Athen. lib. 14. Schol. Ariſtoph. Equit.

Putere diurno. | De die *crapulam exhalantes*, ut ait Tull. Sic quidem luxurioſi quaſcunque horas compotationibus idoneas habebant. At viri graves & occupati non adibant cœnam niſi veſperi & ad lucernas. Unde Alcæus ita queritur, ſe ipſe vinoſum arguens in Epigrammate: πινόμεν· τί τὸν λύχνον ἀμμένομεν; *bibamus: quid lychnum expectamus?*

12. *Quid? ſi quis vultu*, &c. | Refellit Horatius opinionem ante allatam. Qui Cratinum imitatur in vitioſâ ipſius bibacitate, non proinde poëticam ejus virtutem aſſequitur, ſicut qui habitûs ſqualorem, aut vultûs ſeveritatem Catonis imitabitur, non continuò mores ejus optimos habebit, &c. Ergo boni exemplaris non vitia ſed virtutes oportet æmulari.

Pede nudo. | Cato Uticenſis ſine calceis & ſine togâ prodibat in publicum; imo & Prætor ſic ad roſtra veniebat, judicia exercebat, interdum etiam benè pranſus & potus. Plutarch.

13. *Exiguæque togæ textore.* | Breviori togâ vilis texturæ, ſicut Epiſt. 1. ait, *curtatis inæquali tonſore capillos*, pro, inæquali tonſurâ. Quod è vili plebeculâ quempiam decuiſſet, non verò patricium & nobilem. Lucanus Catonem illum Uticenſem canit: *hirtam Romani more*

Hyarbitam perdidit ſua lingua Timagenem æmulata, cùm lepidus & eloquens videri cupit. Fallit exemplar vitiis imitabile. Enimverò *ſi fortè pallidus forem, potarent cumini ſuccum pallere facientem. O imitatores ſtolidi & ſerviles; quàm ſæpe agitationes veſtræ excitarunt mihi indignationem & riſum!* Ego verò *primus intuli pedem in vacua ſpatia, nec ſecutus ſum veſtigia alterius. Qui confidit ſibi turmam ducit & gubernat: Ego prior Iambos protuli apud Latinos, Archilochi Parii metrum & virtutem imitatus, non autem materiam & dictiones Lycamben adigentes* ad ſuſpendium. *Neque verò me propterea minoribus coronas frondibus, quoniam veritus ſum immutare numeros ac metri legem.* Nam *Archilochi poëſim verſu mitigat Sappho virilis, etiamque Alcæus: at diſſimilis ſententiis & diſpoſitione, nec petit ſocerum acerbo carmine proſcindendum, nec ſponſæ reſtim paravit verſibus contumelioſis:*

Rupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua;
Dum ſtudet urbanus, tenditque diſertus haberi.
Decipit exemplar vitiis imitabile. Quòd ſi
Pallerem caſu, biberent exangue cuminum.
O imitatores ſervum pecus, ut mihi ſæpè
Bilem, ſæpè jocum veſtri movere tumultus!
Libera per vacuum poſui veſtigia princeps;
Non aliena meo preſſi pede. Qui ſibi fidit
Dux, regit examen. Parios ego primus Iambos
Oſtendi Latio; numeros animoſque ſecutus [821]
Archilochi, non res & agentia verba Lycamben.
At nè me foliis ideò brevioribus ornes,
Quòd timui mutare modos & carminis artem:
Temperat Archilochi Muſam pede maſcula Sappho,
Temperat Alcæus: ſed rebus & ordine diſpar,
Nec ſocerum quærit, quem verſibus oblinat atris,
Nec ſponſæ laqueum famoſo carmine nectit.

ANNOTATIONES.

Quiritis Induxiſſe togam. Sunt qui legant, *teſquore*, id eſt, ſqualore, inquiunt.

15. *Rupit Hyarb. &c.* | Alii ſcribunt *Iarbitam*, ab Iarbâ rege Africani litoris. Hyarbita ignobilis ac vix nomine notus quidam, volens imitari ſales & dicacitatem Timagenis, ſemet perdidit, ut ille; petulantem ejus linguam æmulatus velut urbanam & diſertam.

Timagenis. | Hic Rhetor fuit Alexandrinus, ex aliis Ægyptius: ſub Pompeio magno Romam adductus a Gabinio captivus, redemptus à Fauſto Syllæ filio, Rhetoricam docuit ad tempora Auguſti. Demùm ob maledicentiam urbe ejectus in prædio Tuſculano diem ſuum obiit. Suidas.

17. *Decipit exemplar vitiis imitabile.* | Præclarum exemplar quodlibet vix omninò vitiis caret; & ſtultum imitatorem decipit, qui non quod perfectum, ſed quod fortè vitioſum ineſt, imitari ſolet.

18. *Biberent exangue cuminum.* | Poëtaſtri noſtri, inquit Horatius, ſi pallido eſſem vultu, pallorem ſibi procurarent, ut æmulari me in cæteris etiam crederentur, paremque mihi poëſeos facultatem adipiſci. Vide Dioſcorid. lib. 3. cap. 68. Plin. lib. 20. cap. 14. *Cuminum pallorem bibentibus gignit. Ita certè ferunt Porcii Latronis clari inter magiſtros dicendi aſſectatores ſimilitudinem coloris ſtudiis contracti imitatos*, &c. Perſ. Sat. 5. v. 55.

. . . . . *Pallentis grana cumini.*

21. *Libera per vacuum, &c.* | Ego Lyricam poëſim Latinam primus tentavi, abſque ullo exemplari mihi propoſito. *Vacuum* locum à nemine antè occupatum. Vide Od. ult. lib. 3. & lib. 4. Od. 3.

23. *Regit examen.* | Metaph. ab apibus. Lyricorum ego princeps aliis deinceps exemplum præbebo.

23. *Parios ego primus Iambos Oſtendi Latio.* | Iambos etiam verſus Latinè ſcripſi primus, ad inſtar Archilochi Græcorum Iamborum inventoris, ex inſulâ Paro oriundi. De hâc lib. 1. Od. 19.

25. *Archilochi.* | De iſto Poëtâ jam antè in Epod. 6. & poſteà in Epiſt. ad Piſon. v. 79.

Lycamben. | Socerum, de quo cit. Epod. 6.

28. *Temperat Archilochi, &c.* | Archilochi aſperitatem temperavi ſuavitate Alcæi & Sapphonis. Scilicet Iambi ſatis acres Epodarum temperantur Alcaicis & Sapphicis Odarum.

Maſcula Sappho. | Hæc nempe dicitur virilem adepta virtutem, quod ſe præcipitavit ex eo ſaltu, unde viri tantùm ſolebant ſe jaculari præ amoris impatientiâ. Hinc Auſon. Eidyl. 6. v. 25.

Et de nimboſo ſaltem Leucate minatur
Maſcula Lesbiacis Sappho peritura ſagittis.

29. *Alcæus.* | Vide lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13. ubi etiam de Sapphone.

30. *Socerum.* | Lycamben.

31. *Sponſæ.* | Neobulæ Lycambes filiæ, quæ & quoque poſt patrem laqueo peremit. Epod. 6.

Hunc

Hunc ego, non alio dictum prius ore, Latinis
Vulgavi fidicen. Juvat immemorata ferentem
Ingenuis oculisque legi, manibusque teneri.
Scire velis mea cur ingratus opuscula lector
Laudet amerq; domi; premat extra limen iniquus?
Non ego ventosæ plebis suffragia venor
Impensis cœnarum, & tritæ munere vestis. [822]
Non ego, nobilium scriptorum auditor & ultor,
Grammaticas ambire tribus & pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ, Spissis indigna theatris
Scripta pudet recitare, & nugis addere pondus,
Si dixi; rides, ait, & Jovis auribus ista
Servas. Fidis enim manare poetica mella
Te solum, tibi pulcher. Ad hæc ego naribus uti
Formido; & luctantis acuto ne secer ungui,
Displicet iste locus; clamo, & diludia posco.
Ludus enim genuit trepidū certamen, & iram: [823]
Ira truces inimicitias, & funebre bellum.

Hunc à nullo alio antèa celebratum ego lyrâ canens Latinis ostendi. Et gaudeo nova proferens oculis ingenuorum perlegi, & manibus contrectari. Porrò si nosse cupis, cur Lector iniquus mea carmina collaudet atque in pretio habet domi quidem *foris* autem *improbè vituperet*; Nempe *ego levis plebecula approbationem non quaro sumptuosis cœnis, & donando vestes desiitas. Auctorum ego illustrium auditor & censor non dignor prensare Grammaticorum familias & suggesta. Inde* veniunt *iste querimonia. Si dicam, Pudet recitare carmina* mea *frequentibus theatris indigna & nugas ostentare:* mox aliquis *inquiet: Derisor es, & Jovis auribus hæc reservas. Quippe te unum producere mellita carmina confidis, tibimet præclarus. Ad ista ego timeo exhibere sannam: ac ne proscindar acerbo ungue contendentis, locum istum devito, vociferor, & dilationem postulo. Etenim ludus gignit trepidationes, pugnas, indignationes: indignatio* verò *acerba odia, & bellum lugubre.*

ANNOTATIONES.

32. *Hunc.* | Archilochum, quem ante Horatium, nemo Latinorum fuerat imitatus.

37. *Non ego ventosæ, &c.* | Idcircò mihi invidiam creant, quia laudes & approbationem non capto, ut alii plerique, per munera & cœnas assentatoribus datas. Pers. Sat. 1.

. . . . . Calidum scis ponere sumen:
Scis comitem horridulum tritâ donare lacernâ.

Martial.

Quid tam grande Sophos clamat tibi turba togata?
Non tu Pomponi; Cœna diserta tua est.

Vide poeticè Epist. ad Pis. v. 419.

Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas,
Assentatores jubet ad lucrum ire Poeta
Dives agris, &c.

39. *Auditor.* | Juvenal. Sat. 1.

Semper ego auditor tantum?

Ultor. | Optimorum auctorum errata notando & castigando, nulli per adulationem parcendo. Quidam interpretantur, mea scripta vicissim recitando. Juvenal. cit.

. . . . . nunquamne reponam?

Prior interpretatio magis ad rem. Nam mox ait, *non ambire pulpita dignor.*

40. *Grammaticas ambire tribus.* | Ut scripta mea discipulis suis dictent & proponant edisc enda. Pers. Sat. 1. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuisse,
Pro nihilo pendas?

Pulpita. | E quibus recitentur carmina mea à Grammaticis, vel à meipso. De hâc Romanorum ambitiosâ recitatione Persius cit. & nos ibidem non pauca.

41. *Hinc illæ lacryma.* | Terentianus iste locus ex Andriâ in proverbium abiit: eoque utitur etiam Tullius pro M. Cælio: *Hinc illæ lacrymæ: & hæc causa est omnium scelerum.*

42. *Nugis addere pondus.* | Velut eximium quiddam altè & graviter pronunciando res leviculas.

43. *Ait.* | Quispiam invidus.

Jovis. | Augusti. Virgil. Eclog. 1. de eodem.

Deus nobis hæc otia fecit.

44. *Fidis enim manare, &c.* | Unum te credis edere suavia poemata.

45. *Tibi pulcher.* | Ipse tibi videris præstare cæteris omnibus: nullumque tibi parem existimas.

Naribus uti. | Naribus corrugatis indignationem vel derisionem significare timeo, ne ejusmodi hominis iram in me concitem. Pers. Sat. 1.

Rides & nimis naribus uncis Indulges.

Vide suprà lib. 1. Sat. 6. & lib. 2. Sat. 8.

47. *Iste locus.* | Theatrum, pulpita.

Diludia. | Ludorum dilationem: id est, spatium intermissionemque, ad accuratiùs emendanda quæ scripsi, antequàm vulgentur. Quod luculenter admonet Epistola ad Pisones. Metaphora est à gladiatorio ludo. Nam intra dies pugnæ destinatos, spatium concedebatur gladiatoribus, ut se ad certandum meliùs compararent. Malim ego tamen cum doctissimo Salmasio legere, *deludia*, & ludendi cessationem & finem interpretari.

48. *Ludus enim, &c.* | Climax est. Ludus certamen, certamen iras, ira inimicitias, hæ bellum generant aliquando funebre & luctuosum.

EPI-

EPISTOLA XX. Ad LIBRUM SUUM.

O Liber, ut video, reſpicis Vertumnum & Janum: nempe ut venalis ſias Soſiorum pumice expolitus, clavos fugis & ſigilla verecundo grata: doles exhiberi paucis, & magni pendis divulgari, minimè ſic educatus. Pergo quò ire cupis, redire non licebit tibi vulgato. Tum verò: *Quid infelix egi, quid petii? inquies, quando te non nemo proſcindet. Noſti verò te in arctum compingi, cùm* lector primò *avidus* mox *faſtidioſus* negligit. *Quod ſi non inſanit augur odio delinquentis, Roma in pretio eris uſquequò te juventus deſiciat. Cum autem vulgi manibus tritus negligi incipies, vel clam nutries blattas inutiles, vel abligaberis Uticam,* vel *obligatus deportaberis Ilerdam.* Tunc *ridebit caſtigator non auditus: velut iſte qui aſinum non obtidentem iratus impulit in præcipitium.*

VErtumnum Janumque, liber, ſpectare videris. [824]
Scilicet ut proſtes Soſiorum pumice mundus,
Odiſti clavos, & grata ſigilla pudico.
Paucis oſtendi gemis, & communia laudas,
Non ita nutritus: fuge quò diſcedere geſtis: 5
Non erit emiſſo reditus tibi. Quid miſer egi?
Quid volui? dices, ubi quis te læſerit: & ſcis
In breve te cogi, cùm plenus languet amator.
Quod ſi non odio peccantis deſipit augur, [825]
Carus eris Romæ, donec te deſerat ætas. 10
Contrectatus ubi manibus ſordeſcere vulgi
Cœperis; aut tineas paſces taciturnus inertes;
Aut fugies Uticam; aut vinctus mittêris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus: ut ille,
Qui malè parentem in rupes detruſit aſellum 15

ANNOTATIONES.

1. *Vertumn.* | Per Proſopopœiam librum ſuum à publico deterret, ob imminentia pericula.

Vertumnum Janumque. | Hi Dii præſidere vendentibus ementibuſque credebantur: & ad eorum ſtatuas ac templa erant tabernæ bibliopolarum. De Vertumno lib. 2. Sat. 7. De Jano lib. 2 Sat. 3. & 6.

Spectare videris. | In lucem prodire vis, & publicè vendi.

2. *Soſiorum pumice mundus.* | Pellibus integebantur libri; pelles autem pumice lævigari, exæquari, expoliri ſolebant. *Pumex*, lapis cavernoſus, quo rudia & aſpera complanantur. Vide Plin. lib. 36. cap. 21. *Soſii* fratres erant bibliopolæ inſignes: unde hìc antonomasticè nominantur.

3. *Odiſti clavos*, &c. | Tædet incluſum reſidere: ampliùs in arcâ domi contineri non vis.

5. *Non ita nutritus.* | Non eo conſilio tamen ſcriptus ut prodires in publicum.

Diſcedere. | Al. *Deſcendere*, ſcil. è collibus in Thuſcum vicum ad imum Cælii montis, apud Velabrum; ubi Vertumnus ædem habebat; & plures erant tabernæ, librariorum præſertim.

6. *Non erit emiſſo reditus.* | Cùm ſemel emiſſus & vulgatus fueris, non poteris ad me redire, ut expurgeris erratis quæ in te fortè notabuntur.

7, 8. *Scis In breve te cogi*, &c. | Scis in anguſtum & diſcrimen redigi te, cùm jam aſpernari incipit qui priùs diligebat. Alii ſic: ſcis te contrahi & complicari; vel, non integrum te legi, ſed quædam pervolvi dumtaxat, & pleraque præteriri à lectore defeſſo & languente.

9. *Quod ſi non odio*, &c. | Si non omninò fallor, ſi benè auguror, primò quidem novitate celebraberis, at ſenſim in faſtidium incurres. Sic enim ferè fit.

12. *Tineas paſces.* | Neglectum & projectum exedent tineæ & blattæ. *Taciturnus*, obſcurus, & deſpectui habitus, jam tacentibus de te hominibus.

13. *Fugies Uticam.* | Tanquam exilio mulctatus, ſermone Romanorum haud ampliùs celebris.

Uticam. | Urbs eſt Africæ Catone minore nobilitata; in quâ nimirùm ſibi mortem ille conſcivit, & ab eâ dictus Uticenſis. Vide lib. 1. Od. 12. & lib. 2. Od. 1.

Vinctus mittêris Il. | Veluti captivus ex te fient mercium aut literarum involucra Ilerdam mittendarum. Olim Epiſtolas chartis intecta obligari obſignarique mos erat. Alii legunt, *unctus*, optimo ſenſu. Nam ſalſamenta, garum, piper, thus, aliaque ejuſmodi bene multa involvi ſolent chartis inutilibus. Vide lib. 2. Epiſt. 1. in fine. Catul.

Et laxas ſcombris ſæpe dabunt tunicas.

Perſ. Sat. 1. v. 43.

Nec ſcombros metuentia carmina, nec thus.

Ilerdam. | Hæc urbs v. *Lerida*, Hiſpaniæ Tarraconenſis, ſive Cataloniæ, ad Secorim fluvium. Ejus ita meminit Lucanus, lib. 4.

Fundata vetuſtâ
Surgit Ilerda manu, placidis pralabitur undis.

15. *Qui malè parentem.* | Quidam ruſticus aſinum cernens ad præcipitem rupem obſtinatè contenIratus,

Iratus. Quis enim invitum ſervare laboret?
Hoc quoq; te manet, ut pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba ſenectus.
Cùm tibi Sol tepidus plures admoverit aures; [826]
Me libertino natum patre, & in tenui re
Majores pennas nido extendiſſe loqueris:
Ut quantum generi demas, virtutibus addas.
Me primis urbis belli placuiſſe domique;
Corporis exigui, præcanum, ſolibus aptum,
Iraſci celerem, tamen, ut placabilis eſſem.
Fortè meum ſi quis te percunctabitur ævum;
Me quater undenos ſciat impleviſſe Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Ecquis enim conetur invitum ſervare? Illud etiam tibi continget, ut ſenex balbutiens te adhibeat docendis pueris primas literas ultimis in vicis. Cumq; Sol tepeſcens plures audituros tibi præburit, dices me libertini patris filium, quamvis non opulentum, extendiſſe alas ultra nidulum: Scilicet *ut* tantùm *addas virtuti, quantùm detraxeris origini.* Narrabis *gratioſum fuiſſe me Romæ optimatibus* tam *in bello* quàm *in pace; ſtatura brevi, canum ante tempus apricogaviſum, iracundum, ſed mitigari facilem. Quod ſi quiſpiam à te inquirat meam ætatem; diſcat me quater undecim hyemes decurriſſe quo anno Lollius Lepidum collegam ſortitus eſt.*

ANNOTATIONES.

dere, retrahebat pro viribus: ac pertinax beſtia renitebatur: tum iratus ille aſinum impulit quo tendebat, detruſitque in præcipitium.

17. *Ut pueros elementa docentem Occupet, &c.* | Ut atteraris vili manu ſenis cujuſpiam balbi, pueros docentis elementa. Juvenalis pariter notat miſeram hanc ſortem cùm Virgilii tum noſtri Horatii, Sat. 7. v. 226.

. . . . *cùm totus deceat eſſet*
Flaccus, & hæreret nigro fuligo Maroni.
Rara tamen merces, &c.

Vide, ſi vacat, quæ ibi pridem annotavi.

18. *Extremis in vicis.* | Ludimagiſtri ſcholam habere amant in triviis, in quæ incidunt ac deſinunt plures vici, loco nempe maximè frequentato. Vel Horatius deſignat vilem magiſtrum in remotiſſimâ urbis regione habitantem.

19. *Cùm tibi Sol tepidus, &c.* | Cùm verò non pueri tantùm, ſed & alii plures ad te audiendum confluxerint, dum fervet æſtus: vel ſub veſperam & ſole jam deferveſcente, cùm dictata diſcipulis traduntur.

20. *Me libertino natum patre, &c.* | Multa de me tum narrabis, ex obſcurâ origine evaſiſſe in præclarum nomen ac ſplendorem, &c.

Libertino natum patre. | Vide libro 1. Sat. 6.

21. *Majores pennas nido extendiſſe.* | Natalium ac generis ignobilitatem illuſtraſſe me nobilibus ſcriptis.

23. *Primis urbis.* | Mecænati, Auguſto, Pollioni, &c.

24. *Corporis exigui.* | Lib. 2. Sat. 3.

. . . . . *longos imitaris ab imo*
Ad ſummum totus moduli bipedalis.

25. *Iraſci celerem, tamen, ut, &c.* | Cic. ad Artic. lib. 1. Epiſt. 14. ſcribit, *Irritabiles eſſe animos optimorum ſæpe virorum, eoſdemq; placabiles: & eſſe hanc agilitatem mollitiemque naturæ plerumq; bonitati.*

27. *Quater undenos, &c.* | Annos ætatis quatuor & quadraginta compleviſſe, cùm conſulatum inirent Lollius ac Lepidus, anno ſcil. U.C. 732. Nam Horatius natus erat L. Manlio Torquato & L. Aurelio Cotta Coſſ. an. U. C. 688, ut dictum eſt lib. 3. Od. 21.

28. *Collegam Lepidum quo, &c.* | M. Lollius virtute ſingulari & Cæſaris gratiâ adeptus conſulatum, geſſit laudabiliter cum Q. Æmilio Lepido. Dio lib. 54. Ad eum ſunt Epiſt. 2. & 18. lib. 4. Od. 9.

Q. HORATII FLACCI EPISTOLARUM LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I. Ad AUGUSTUM.

Optimum maximumque Principem mirâ solertiâ collaudat. De poesi multa refert: Et vetera duntaxat æstimantes redarguit. Demum Cæsaris in Poëtas benevolentiam stimulat.

INTERPRETATIO.

Quandoquidem, ô Auguste, portas unus molem *tot tantarumq; rerum, Italiam armis defendis, institutis exornas, legibus corrigis,* ego sanè *peccarem adversus utilitatem publicam, si prolixâ epistolâ interpellem occupationes tuas* graviores. *Romulus & Bacchus, Castor atque Pollux, post magna facinora admissi in Deorum fana, dum in terris versantur cum hominibus, difficilia bella conficiunt; agros distribuunt, urbes adificant; doluerunt gratum animum non exhiberi meritis suis parem. Qui sævam occidit Hydram, & bene cognita monstra periculorum pleno labore perdomuit,*

CUM tot sustineas & tanta negotia solus, [827]
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes; in publica commoda peccem, [828]
Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar.
Romulus, & Liber pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, Deorum in templa recepti,
Dum terras, hominumq; colunt genus, aspera bella
Componunt, agros assignant, oppida condunt;
Ploravere suis non respondere favorem
Speratum meritis: diram qui contudit hydram,
Notaque fatali portenta labore subegit,

ANNOTATIONES.

1. *Cum tot.* | Epistolam hanc sanè eximiam expressit Augustus ab Horatio, cùm ad eum scripsisset his verbis: *Iratum me tibi scito, quod non in plerisque ejusmodi scriptis mecum potissimum loquaris. An vereris ne apud posteros infame tibi sit, quod videaris familiaris nobis esse?* Nempe legerat sermones Horatii Cæsar, suiq; nullam in eis factam mentionem ægrè ferebat. Antea verò jam seculare carmen imperaverat scribere, item Vindelicam victoriam privignorum suorum Tiberii ac Drusi Neronum: Odarumq; librum 4. Suet. in vitâ Horatii.

Sustineas. | Summus princeps alios quidem adhibet in consilium, at solus imperii molem sustinet.

Solus. | Discussis jam factionibus, victo Lepido, Antonio profligato.

2. *Res Italas.* | Rom. Imperii splendorem.

Moribus. | Optimis institutis, rectâque disciplinâ, quibus mores optimi formantur.

3. *Legibus emendes.* | Cic. Philip. 1. *Lex est recta & à numine Deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria.* Suetonius Octav. 32. 34. &c. utiliter ab eo sancita pleraq; commemorat: & cap. 27. etiam in Triumviratu *recepisse morum legumque regimen perpetuum.*

5. *Romulus.* | Quatuor primi versus instar proœmii sunt, jam Augustum extollit supra Heroes maximos, per comparationem. Vide lib. 1. Od. 12.

Liber pater. | Indorum victor, animum culta liberans, &c. De hoc alibi.

Castore Pollux. | De his Od. 3. & 12. lib. 1.

6. *Deorum in templa recepti.* | In Deorum numerum adsciti.

7, 8. *Aspera bella Componunt.* | Multa in homines beneficia conferentes.

8. *Agros assignant.* | Colonias deducendo vel mittendo, agrosq; urbibus adjacentes iis distribuendo.

9. *Ploravere suis non respond.* &c. | Questi sunt quod parùm grati populi haud pares suis meritis honores deferrent.

10. *Diram qui contudit hydram.* | Hercules duodecim laboribus exantlatis clarus, quos celebrat Lucret. init. lib. 5. Vide lib. 1. Od. 3. & lib. 4. Od. 4.

Non hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem, &c.

11. *Fatali.* | Erat in fatis, non aliter inferendum cœlo Herculem, quam debellatis monstris.

Comperit

Comperit invidiam ſupremo fine domari.
Urit enim fulgore ſuo, qui prægravat artes
Infra ſe poſitas: extinctus amabitur idem.
Præſenti tibi maturos largimur honores, [829]
Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras, 16
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus ſapiens & juſtus in uno,
Te noſtris ducibus, te Graiis anteferendo,
Cætera nequaquam ſimili ratione modoque 20
Æſtimat: & niſi quæ terris ſemota, ſuiſque
Temporibus defuncta videt, faſtidit & odit.
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
Quas bis quinq; viri ſanxerunt; fœdera regum [830]
Vel Gabiis, vel cum rigidis æquata Sabinis, 25
Pontificum libros, annoſa volumina vatum,

cognevit invidiam ſolâ morte vinci. Nam ſplendore ſuo accendit qui inferiorem induſtriam opprimit: ipſe verò mortuus diligetur. Viventi tibi cultum deferimus tempeſtivum araſque erigimus, ad quas jurabitur per nomen tuum, profitentes nihil par tibi extitiſſe nihilque futurum unquam. Verum tuus ille populus in unâ re juſtus & ſapiens, nempe quod *te Imperatoribus Romanis Graciſq; præfert, non æquè benè judicat de aliis rebus*: ſcilicet *negligit atq; aſpernatur* omnia, *præterquam quæ terris abſtracta dudumq; præterita comperit: adeò vetuſta probans, ut tabulas delinquere prohibentes à Decemviris conſtitutas, fœdera regum Romanorum ſeu apud Gabios, ſeu cum ſeveris Sabinis compoſita, jus Pontificale, antiqua vatum prædicta,*

ANNOTATIONES.

12. *Invidiam ſupreme fine domari.* | Non ante mortem: & mox rationem ejus rei ſubdit. Quintil. Declam. *Res inter initia urunt: at livor morâ ſolvitur.*

13. *Urit enim fulgore*, &c. | Qui cæteris præcellit horum excitat invidiam, quia videntur ſibi ab eo deprimi. At cum fato eſt functus, jam virtus ejus ab invidis etiam colitur, ampliùs non metuentibus viventis fulgore perſtringi & obrui.

15. *Præſenti tibi*, &c. | Tu Cæſar, vivus etiam in deliciis es, invidiamq; vicisti: quod eſt prorsùs ſingulare. Nempe tua magnitudo cuncta ſupergreditur: invidia verò non reperitur niſi inter æmulos & ferè æquales. Adeòque ſolus honores divinos adeptus vel dum hîc inter nos degis.

Præſenti. | Lib. 3 Od. 5.

Præſens divus habebitur Auguſtus.

Maturos. | Jam viventi debitos. Servius ad Ecl. 1. *Auguſtus templa vivus meruit*, inquit, citatque hunc Horatii locum. Propert. lib. 3. Eleg. 4.

Arma Deus Cæſar dites meditatur ad Indos.

16. *Jurandaſque.* | Aram tenentes jurabant olim.

Tuum per nomen. | Theod. Marcilius vult, *Tuum per numen.* Sed perinde eſt.

Ponimus aras. | Vide lib. 4. Od. 5. item Dion. l. 51. ubi refert edictum Senatûs de divinis honoribus Auguſto tribuendis. Ovid. Faſt. 1.

Cæſaris arma canant alii, nos Cæſaris aras.

tam conſtat nullas Romæ fuiſſe, ſed tantùm in provinciis, niſi fortè privatas. Sueton. Octav. 52, & Dio l. 54 decretas ſibi ex Senatûſconſulto haud accepiſſe imò prohibuiſſe, narrant. *In urbe quidem pertinaciſſimè abſtinuit hoc honore, atque argenteas etiam ſtatuas olim ſibi poſitas conflavit omnes: & ex iis aureas cortinas Apollini Palatino collocavit.* De privatis aris Auguſto erectis intelligendus ergò hîc Horatius, item Ovid. antè cit. & 1. de Ponto Eleg. 5. & 3. Eleg. 1. & Virgil. Ecl. 1.

. . . . . illius aram
Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

18. *Sed tuus hic pop.* &c. | Tranſit ingeniosè & ſolerter ad eos reprehendendos, qui vetera ſectantur & quævis nova faſtidiunt abſque diſcrimine & judicio.

21. *Terris ſemota.* | Ex hominum conſpectu ablata, carmina poëtarum mortuorum.

23. *Tabulas peccare vetantes.* | Leges 12. tab. quas Decemviri, ad inſtar legum Solonis, compoſuerunt, anno U. C. 302. Porrò quæ in eis continerentur haud comperta omninò, niſi quòd pauca, quæ ad morum diſciplinam & judicia ſpectant, intercisè auctores produnt: ut ait Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 10. ubi & fragmenta quædam earum pervetuſta & obſoleta refert. *In urbe ne urito, neve ſepelito . . . . ſi quid agro plant averis, quinq; pedes à vicino abeſto, &c.*

24. *Fœdera regum*, &c. | Duplex notat fœdus: alterum à Tarquinio Superbo cum captis civibus Gabiis, in ipſa urbe: alterum à Romulo cum Tito Tatio Sabinorum rege: & hoc *æquatum* ſive æquis factum conditionibus, non autem priùs illud, quod iniquum potiùs dicatur: ut benè obſervat Theod. Marcil. De priori fœdere, Dion. Halic. lib. 4. de poſteriori lib. 2. ubi ſcribit conſtitutum eſſe, ut *Roma reges eſſent æque Romulus & Tatius, paribus ſuffragiis, & æqualiter honoribus fruerentur.*

25. *Gabiis.* | De his T. Liv. lib. 1. Vide annot. noſtras lib. 1. Epiſt. 11. & 15.

Sabinis. | T. Liv. eit. noſ. ad Epodon 2.

26. *Pontificum libros.* | Compoſitos à Numa, continentes ritus ſacrificiorum, precationes, &c. Annales etiam ſignificare volunt. Cic. de Orat. n. 193. *In jure civili, & in Pontificum libris, & in duodecim tabulis plurima eſt antiquitatis effigies, quod & verborum priſca vetuſtas cognoſcitur, & actionum quadam genera majorum conſuetudinem vitamque declarant.*

Annoſa volumina vatum. | Attii Nævii, apud Cic. de Divin. Servius ad Æn. 5. Macrob. Sat.

Dicitet

à Musis in monte Albano fuisse dictata asserat. Atqui *si quoniam scripta Græcorum vetustissima etiam præstantissima existunt, Latini scriptores simili ratione æstimantur ; pluribus verbis non est opus ; nihil in oliva, nihil extra nucem duri est : fortunæ apicem attigimus: pingimus & canimus & luctamur solertius quàm Græci. Si tempus meliora facit carmina* perinde *ac vina, quæro quot anni auctoritatem dent libris. Scriptor ab annis centum mortuus debetne censeri inter veteres & bonos, an inter ignobiles & recentiores ? Definitio* temporis *decidat controversiam. Vetus & perfectus est qui ante annos centum obiit. Quid* verò *qui uno mense vel anno junior interiit, quibus annumerabitur ? an antiquis, an iis quos ætas nostra & secutura negligit ?*

Dictitet Albano Musas in monte locutas. [831]
Si, quia Græcorum sunt antiquissima quæque
Scripta, vel optima, Romani pensantur eâdem
Scriptores trutinâ ; non est quod multa loquamur:
Nil intra est oleam, nil extrà est in nuce duri : 31
Venimus ad summum fortunæ : pingimus, atque
Psallimus, & luctamur Achivis doctiùs unctis.
Si meliora dies, ut vina, poëmata reddit,
Scire velit, pretiu chartis quotus arroget annus. 35
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos veteresque referri debet, an inter [832]
Viles atque novos ? excludat jurgia finis.
Est vetus atque probus centum qui perficit annos,
Quid, qui deperiit minor uno mense vel anno, 40
Inter quos referendus erit ? veteresne poëtas,
An quos & præsens & postera respuet ætas ?

ANNOTATIONES.

Marcii duo vaticinii satis incondita profert T. Liv. lib. 25. cap. 12. alterum Cannensem cladem prædicens, alterũ jubens institui ludos Apollinares. Non pigebit ea describere. Priùs sic fermè canebat :

Annuam Trojugenâ Cannam Romane fouge,
Ne te alienigena in campo cogant Diomedis
Conseruisse manus pugnantem. Sed neque credes
Ante mihi, donec compleris sanguine campum :
Multaque millia cæsa tuorum deferat amnis
In pontum magnum de terrâ frugiferente :
Piscibus pennigerisque ferisque colentibu' terras
Ut fuat esca caro tua. Nam m' ita Jupiter insit.

Posteriùs Carmen obscurius perplexiusq; scripturæ genere, ut ait Livius, ita ferè habebat.

Romulida si perduelles expellere voltis,
Et vomicam gentum, qua longè alenigenarum
Venit ; Apollineri vovsatis censeo ludos,
Qui des Apollineri fiunto comè quotannis,
Quam jam poplicitùs populos dederit stipi' partem:
Conferiunto privatim pro seque suisque,
Et prator ludis faciundis olli' præsto,
Qui summum populo plebique endo urbe dabit jus.
At bis quinque viri Graco sacra ritu obeunto,
Hac si faxitis, rectè gaudebiti' semper :
Atque adeò fiet melior res poplica vestra.
Nam is Dius vestros perduelles stinguet ad unum,
Qui vestros campos placidè nunc ruraque pascunt.

27. *Albano Musas in monte locutas.* | Quia monticolæ sunt Musæ, hinc Horat. Musarum Latinarum sedem collocat apud Albanos tumulos, in medio Latii, ubi communia sacra Latinorum celebrari solebant. Turneb. Alii mimicè in Albano Musas collocari à Poëta nostro, volunt ; nempe ob rusticitatem Albani montis, quæ tanta quidem, ut Virgilius Albanorum regum gesta exorsus scribere, omiserit nominum asperitate deterritus ; quod testatur Servius ad Eclog. 6. Alii cum Acrone alludi putant ad colloquia Numæ cùm Egeriâ nymphâ, in monte Albano ; præsertim cùm Egeriam unam de Musis fuisse scribat Dionys. Halic. lib. 2. & Plutarch. in Numa : quanquam Tull. 1. Leg. eos ut imperitos & bardos explodit, qui Numam cum Egeriâ collocutum credant, item qui apicem Tarquinio ab aquilâ impositum.

28. *Si, quia Græcorum*, &c. | Refellit Poëta vulgi opinionem. Apud Græcos, inquit, vetustissimi quidem pariter etiam optimi sunt. At non ita se habet de scriptoribus Latinis. Imò contrarium omninò fieri judicium debet. Atque tam falsùm est arbitrari Latinorum antiquissimos esse præstantissimos, quam affirmare olivam nihil intùs, nucem extrà nihil duri habere ; item quàm contendere pictores, cantores, athletas Romanos Græcis antecellere, quæ quidem apertè à vero & ab omnium judicio abhorrent.

31. *Nil intra est oleam*, &c. | Proverbialis sermo iste usurpari solet in eos qui negant manifestè vera, vel asserunt perspicuè falsa. Enimverò quid certius quàm in oliva esse os, & extra nucem esse putamen durum.

Oleam. | *Olea* propriè est arbor, oliva fructus ; attamen utraq; vox in utrâq; significatione ponitur.

32. *Venimus ad summum fortunæ.* | Uno absurdo posito, multa consequuntur absurda. Nempe dicimus deinceps, inquit Poëta, nos famâ esse celebriores Græcis, & artium peritiores ; quamvis hactenus ii præstare omnibus crediti sunt.

33. *Unctis.* | Athletæ ungebantur ante palæstram, ut olei virtute membra fierent tum robustiora, tum etiam lubrica & teneri difficiliora.

34 *Si meliora dies.* | Aliud argumentum à dissimili.

39. *Est vetus atque*, &c. | Responsio est adversarii, quam mox convellit Horatius.

Iste

Iſte quidem veteres inter ponetur honeſtè,
Qui vel menſe brevi vel toto eſt junior anno.
Utor permiſſo, caudæque pilos ut equinæ
Paulatim vello; & demo unum, demo etiam unum,
Dum cadat eluſus ratione ruentis acervi,
Qui redit ad faſtos, & virtutem æſtimet annis,
Miraturque nihil, niſi quod Libitina ſacravit.
Ennius & ſapiens & fortis & alter Homerus, [833]
Ut critici dicunt, leviter curare videtur
Quòd promiſſa cadant, & ſomnia Pythagorea.
Nævius in manibus non eſt, & mentibus hæret
Pæne recens: adeò ſanctum eſt vetus omne poema.
Ambigitur quoties, uter utro ſit prior; aufert
Pacuvius docti famam ſenis, Accius alti:

Ille, inquies, inter veteres rectè cenſebitur qui menſe duntaxat vel anno poſterior fuerit. Ego conceſſum aſſumo, & minutatim detraho quaſi pilos caudæ equinæ, atq; diminuo unum item, alterum, donec dilabentis cumuli ratione deceptus vincatur qui annos numerat, & ex vetuſtate bonitatem colligit; quiq; nihil laudat niſi quod mors conſecravit. Ennius & ſapiens & ſtrenuus & Homero ſecundus, ut aiunt cenſores, parùm ſollicitus eſt quo deveniant pollicita & ſomnia Pythagoræ. Nævius haud legitur, & animo tenetur velut novus; adeò ſacratum eſt omne carmen antiquum. At quum expenditur quis alio ſit præſtantior, Pacuvius docti ſenis, Accius excelſi exiſtimationem obtinet:

ANNOTATIONES.

43. *Iſte quidem veteres.* | Ita loquitur adverſarius.

45. *Utor permiſſo.* | Tuâ reſponſione utor, ac te expugno, inquit poeta.

Caudæ pilos ut equinæ, &c. | Ex hiſtoriâ Sertorii, qui ut barbaros ac ferociores militum ſuorum animos erudiret, duos equos adduci juſſit, alterum imbecillem, alterum validum. Imbecilli appoſuit virum fortem, valido infirmum. Dato ſigno vir fortis equi imbecillis caudam ambabus captans manibus totam ſimul abſtrahere & avellere nitebatur fruſtrà, contrà vir infirmus fortis equi caudam brevi denudavit, ſingulos pilos evellens. Tum aſſurgens in concione Sertorius ait: Videtis, commilitones, induſtriam plus poſſe quàm vires: ſic quæ uno impetu ſuperari nequeunt, paulatim arte & patientiâ vincuntur. Plutarch.

46. *Demo unum, &c.* | Singulos annos demendo paulatim, corruet acervus ille tuus annorum centum: ſenſimque deducam te ad poſtrema tempora. Porrò licebit mihi ſemper unum annum detrahere; ſi quidem conceſſiſti, *inter veteres honeſtè poni qui anno junior eſt.*

47. *Dum cadat eluſus ratione ruentis acervi.* | Alluſio eſt ad Soriten, quæ argumentatio multarum eſt acervus propoſitionum; quas diſſolvendo ſingulas, tota vis argumenti ſolvitur. Sicut autem Chryſippus ſiſtendum in unâ è propoſitionibus, nequicquam dicebat: ita hic annos non poſſe definiri oſtendit Horatius. Chryſippum ſuggillat Perſius ad calcem Satyræ ultimæ.

. . . . . *Depinge ubi ſiſtam*
Inventus Chryſippe tui finitor acervi.

49. *Libitina.* | De hâc vide lib. 3. Od. 30. & lib. 2. Sat. 6. v. 19.

50. *Ennius & ſapiens, &c.* | Ennius ipſe à criticis agnoſcitur pleraq; negligenter ſcripſiſſe, adeoq; parùm memor eſſe promiſſorum ſuorum atq; ſomniorum; quamvis ex Pythagoræ opinione & metempſychoſi, Homeri in ſe animam tranſmigraſſe fenditaſſet, & Poeticâ ejus facultate ac ſpiritu ſe informatum. De eâ lib. 4. Od. 8. v. 20. & lib. 1. Sat. 10

Sapiens. | Quia cor triplex ſe habere dicebat, nempe quod triplicem linguam calleret, Græcam, Oſcam, Latinam, Gell. lib. 17. cap. 17.

Fortis. | Quia militavit. Cic. Tuſc. 1. & pro Licinio Poëta. Claudian.

Alter Homerus. | Homericâ Poëſeos virtute imbutus.

51. *Critici.* | Grammatici; vel critici ab Auguſto inſtituti ad recenſendos libros in Palatina bibliotheca collocandos. Vide ſuprà Epiſtola 19. & poſteà Epiſt. ſeq.

52. *Somnia Pythagor.* | Ennius ipſe de ſe Annal. 1.

In ſomniis mihi viſus Homerus adeſſe poëta.

De his vide quæ ampliùs annotavi pridem ad Perſ. Sat. 6. v. 10.

Cor jubet hoc Enni, poſtquam deſtertuit eſſe
Maonides Quintus pavone ex Pythagoreo.

53. *Navius in manibus non eſt, &c.* | Nævii ſcripta quippe quæ memoria tenentur, non leguntur ampliùs, nec egent ſubſidio literarum: tam hærent animis, ut etiamnùm recentia videantur. Nævius Ennio antiquior. Cicero in Bruto ſic Ennium alloquitur; *A Navio ſumpſiſti multa, ſi fateris; vel ſi negas ſurripuiſti.* Campanus fuit; ſtipendia meruit bellis Punicis; de quibus & carmen condidit: ſcripſit Comœdias & Tragœdias ſtylo in primis erudito & gravi. Romæ primates probris inſectatus, à Triumviris in vincula conjectus; inde palinodiâ cantatâ exemptus eſt. Epigramma ſuperbiæ Campanæ plenum hoc ab eo factum traditur.

Immortales mortales ſi foret fas flere,
Flerent divæ Camœnæ Navium poëtam.
Itaque poſtquam eſt Orci traditus theſauro,
Obliti ſunt Romæ Latinâ loquier linguâ.

Nævium laudant Varro, Tullius, Feſtus, Nonius, Gellius, &c.

55, 56 *Aufert Pacuvius docti famam ſenis.* | Pacuvius Q. Ennii nepos, ut aiunt Euſebius & Plinius, Brunduſio oriundus, Romæ claruit ingenii & bonarum diſciplinarum luminibus. Tragœdias benè

Dicitur

Afranii toga Menandro congruere; putatur Plautus currere ad instar Epicharmi Siculi; Cæcilium Gravitate, Terentius artificio præstare. Hos ediscunt ac ament antur Romani angustiore Theatro coarctati: hos æstimant ac censent poëtæ, ab ætate Livii Andronici usq; ad nostram.

Dicitur Afranî toga convenisse Menandro; [834]
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi;
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte,
Hos ediscit, & hos arcto stipata theatro [835]
Spectat Roma potens: habet hos numeratq; poëta
Ad nostrum tempus, Livî scriptoris ab ævo.

ANNOTATIONES.

multas egregiè scripsit: Hermionam, Atalantam, Antiopam, Ilionam, Medeam, Teucrum, &c. L. Accio paulò antiquior ad annos nonaginta consenuit. Hinc *senex* ab Horatio dicitur. Tullius eum præfert omnibus in Tragœdia. *Omnes apud hunc ornatos elaboratosque esse versus*, ait lib. de Orat.

Accium alti. | Quintil. lib. 10. cap. 1. *Accius atque Pacuvius clarissimi gravitate sententiarum, verborumq; pondere, & auctoritate personarum. Cæterum niter & summa in excolendis operibus manus magis videri potest temporibus quàm ipsis defuisse. Virium tamen plus Accio tribuitur, Pacuvium videri doctiorem qui esse docti affectant volunt.* Cicero plerisque locis Accium laudat, ejusque versus affert, maximè verò de Nat. Deor. 1. Vide quæ de eo jam annotavi lib. 1. Sat. 10.

57. *Dicitur Afrani toga convenisse Menandro,* | Afranius Menandrum propè adæquasse fertur. Afranius poëta comicus Romæ celebratus est togatis fabulis à toga Rom. dictis; quia de rebus Romanis tractant. Menandrum imitatus est præcipuè, & ab eo non pauca sumpsit. Ingenio & salibus excelluit, nec non summâ elegantiâ & venustate dictionum. Eum laudat Tullius in Bruto. Quintil. *In togatis excellit Afranius*, inquit. Gell. lib. 13. cap. 8. Afranii tamen commendat, in quo sic loquitur de Sapientiâ.

Usus me genuit: mater peperit memoria.
Sophiam vocant me Græci, vos sapientiam.

Menandro. | De eo Poëta comico Athenienſi dictum est lib. 2. Sat. 3. v. 11.

58. *Plautus ad exemplar, &c.* | Egregiè Epicharmum imitari in fabulis constituendis & ornandis, atq; ad exitum scitè perducendis. Plautus ex Umbria oriundus, ingenio fuit perurbano & maximè festivo. In urbe floruit iisdem temporibus quibus P. Scipio & M. Cato. Comœdias scripsit viginti quinque, ex Lælio. Latinæ parens & princeps elegantiæ dicitur Gellio, & Musas, si Latinè lòqui vellent, Plautino sermone locuturas, ait Varro ex Stolone. Quintil. cit. Mortuus est P. Claudio & L. Portio Coss. Catone Censore; ex Cicer. de Clar. Orat. n. 60. Hoc sibi Epitaphium fecisse dicitur.

Postquàm morte est captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta,
Deinde risus, ludusque jocusque & numeri
Innumeri simul omnes collacrymarunt.

Properare | Hæc vox indicat officium gnari Poëtæ, de quo in Epist. ad Pison. v. 181.

Semper ad eventum festinat.

Siculi Epicharmi | Hic Pythagoræ auditor, quædam de naturâ rerum & medicinâ, complures autem comœdias præclarè scripsit; quin & ei comœdiæ inventum aliqui tribuunt. Ab eo multa cepit Plato delibavit. Tull. ad Atticum lib. 1. Epist. 16. *Vafer ille Siculus insusurret Epicharmus cantilenam illam suam; νήφειν καὶ μέμνασθαι ἀπρᾳγίην κακόξεινον*, & de petit. consul. n. 30. Quamobrem, inquit Ἐπίχαρμεῖον illud teneto: *nervos atque artus esse sapientiæ, non temerè credere.*

59. *Cæcilius.* | Statius Cæcilius, Mediolanensis ut volunt quidam: scribendis comœdiis in urbe excelluit. Ennii familiaritate ac Terentii usu, hujus etiam scriptorum censor. Fabulæ Cæcilii plus triginta à veteribus celebrantur: Nauclerus, Phocius, Echestion, Syracusæ, Pausimachus, Epiclerus, Fallacia, Fœneratrix, &c. Quintil. *Cæcilium veteres laudibus ferunt*, inquit.

Terentius. | Pub. Terentius Poëta comicus, Carthagine oriundus. Puer adductus Romam, Terentio Lucani patroni diligentiâ institutus ac brevi manumissus ob egregiâ indolem, ingeniiq; facilitatem & elegantiam. Pub. Scipione & C. Lælio usus est familiariter, aliisq; primoribus civitatis. Statim Cæcilium maximè observavit, eumq; censorem adhibebat. Sex fabulas scripsit ab Apollodoro & Menandro Græcis Poëtis translatas cantâ Latini sermonis proprietate & venustate, ut ab eruditis quibusq; mirè laudetur. Cicero ad Attic. *optimæ latinitatis auctorem* dicit. Quintil. jam cit. *Terentii scripta ad Scipionem Africanum referuntur*, nempe ob singularem elegantiam. Ausonius:

Tu quoque, qui Latium lecto sermone, Terenti
Comis, & astricta percurris pulpita socco.

Arte. | Terentii solertia præcipua fuit in explorandis moribus, quam satis nemo laudare queat. Vide Donat. in Terent. Julius Scalig. Poet. lib. 3. cap. 97. *Lectissimam orationem & artem summam Terentii* dicit.

60. *Arto.* | Præ multitudine affluentium spectatorum.

62. *Livi.* | Livius Andronicus Poëta Epicus Romæ floruit eo tempore quo S. P. Q. R. pacem fecit cum Pœnis. Utrâque linguâ primò docuit, non sine magnâ commendatione sui nominis. Epos apud Latinos primus dignè scripsit gesta populi Rom. duodeviginti complexus libris qui Annales Liviani dicti sunt. Hymnos etiam Deorum composuit inquit Diomedes. Vide T. Liv. init. lib. 7. & Cicer. Tusc. 1. initio, &c.

Interdum

Interdum vulgus rectum videt: est ubi peccat.
Si veteres ita miratur laudatque poetas,
Ut nihil anteferat, nihil illis comparet; errat
Si quædam nimis antiquè, si pleraque durè [836]
Dicere credet eos, ignavè, multa fatetur;
Et sapit, & mecum facit, & Jove judicat æquo.
Non equidem insector, delendaque carmina Livî
Esse reor, memini quæ plagosum mihi parvo
Orbilium dictare: sed emendata videri,
Pulcraque, & exactis minimùm distantia, miror.
Inter quæ verbum emicuit si fortè decorum, &
Si versus paullò concinnior unus & alter;
Injustè totum ducit venditque poema.
Indignor quidquam reprehendi, non quia crassè [837]
Compositum illepidéve putetur, sed quia nuper;
Nec veniam antiquis, sed honorem & præmia posci.

Vulgus aliquando rectè judicat: alias aberrat. Si veteres poetas adeò extollit & amat, ut nihil majus, nihil par credat, hallucinatur. Si verò quædam obsolètè, nonnulla inconditè, plurima negligenter eos scripsisse existimat & agnoscit, rectè censet, mihi adstipulatur, & propitio Jove ferè judicium. Haud ego certè despicio nec proscribo poemata Andronici, quæ recordor mihi puro dictata ab immiti Orbilio. Sed accurata, eximia & ferè perfecta censeri, indignor: inter quæ si fortè dicitur quæpiam elegantiora, sic, versiculus unus aut duo venustiores appareant, iniquè profectò carmen integrum ostentat & venditat. Ægre fero quidvis culpari, non quod rusticè vel imperitè scriptum, sed quod re-

cens; ac veteribus non indulgentiam, sed dignitatem & palmam exigi.

ANNOTATIONES.

Livî scriptoris ab avo. | Cùm pœnis pace factâ, Claudio Centone Appii Cæci filio & M. Sempronio Tuditano Consulibus, anno post urbem conditam 514. Primus omnium L. Livius Poeta fabulas docere Romæ cœpit, post Sophoclis & Euripidis mortem annis plus ferè 160. post Mecandri, annis circiter 52. Anno dehinc ab U.C. 519. C. Nævius Poeta fabulas apud populum dedit, quem M. Varro ait bello Punico primo stipendia fecisse: idq; ipsum Nævium dicere in suo carmine, quod de eodem bello scripsit. Annis deinde ferè post 15. M. Cato Orator in civitate, & Plautus in scenâ floruerunt. Neq; magno intervallo posteà Q. Ennius, & juxtà Cæcilius, & Terentius, ac subinde Pacuvius, & Pacuvio jam seneAccius, clarioriq; tunc in poematis eorum obtrectandis Lucilius fuit. Hæc ferè ex Gellio l. 17. c. p. ult. Quintilianus lib. 10. cap. 2. scribit, *Nil Poetis supra Livium Andronicum, nihil in Historiis supra Pontificum Annales.*

66. *Nimis antiquè.* | Ἀρχαϊκῶς, Gall. à *la vieille mode* Angl. *After the old Fashion.* Videtur Horatius qui ex Augusti sententiâ. Sueton. Octav. cap. 86. *Cacozelos & antiquarios ut diversè genere vitioso pari fastidio sprevit.* Ipse nimirùm *genus quondam secutus elegans & temperatum; vitatis sententiarum ineptiis, atque inconcinnitate & recondito verborum, ut ipse dicit, fœteribus.*

68. *Jove judicat æquo.* | Rectè sentit, & judicat. Inter omnis æquitatis fons, ut & scientiæ ac sapientiæ. Unde Minervam ex ejus cerebro prognatam dixerunt.

71. *Orbilium plagosum.* | Magistrum meum, frequentes plagas infligere solitum. Suet. de illustr. gram. cap. 9. sic habet. *Orbilius Pupillus Beneventanus, annò quinquagesimo Romam migravit, visis Ciceronе: docuit majore famâ quàm emolumento. Natura fuit acerba non modò in insipientes quos omni sermone lacessivit, sed etiam in discipulos.* Deo Domitius Marsus:

Si quos Orbilius ferulâ scuticâque cecidit.

Vixit ad annum ætatis propè centesimum, amissâ jam pridem memoriâ; unde est Bibaculi versiculus;

Orbilius ubinam est, litterarum oblivio?

72. *Videri exactis minimùm distantia miror.* | Pariter de Livii Andronici scriptis censet Tullius. Quippe ejus fabulas non satis dignas legi asserit; in Bruto, de Senectute, &c.

73. *Verbum emicuit si fortè decorum,* &c. | Atqui assutum crassæ ac vili togæ fructum panni fulgentis præclaram vestem haud facit, ut est in Ep. ad Pis. v. 15. Nec laudatur cælator sat feliciter ære exprimens quidem ungues & capillos: at infelix operis summa, quia totum bene effingere nescit, lb. v. 32. Vide ibi annot.

75. *Ducit.* | Producit in publicum & in scenam, velut opus numeris omnibus absolutum. Metaphoram volunt esse à mangonibus, ac negotiatoribus servos venales producentibus. Quintil. Declam. 340. *Magno novitium puerum per publica vestra ducit prætextatum.*

Venditque. | Ædiles à poetis emebant poemata.

76. *Crassè.* | Crassâ & pingui Minervâ, ut aiunt.

77. *Illepidè.* | Sine lepore.

78. *Nec veniam antiquis,* &c. | Excusandos quidem fateor veteres, si rudia, crassa, inconditâ, pleraq; habeant: nec enim ars ulla statim perfecta fuit, at indignor eos absolutè laudari & venditari, quasi nihil non accuratum & prorsùs elaboratum scripserint. Vide Tull. Orat. ubi de veteribus sentit ac dicit idem cum Horatio.

Honorem & præmia. | Imagines poetis erectas in Biblioth. Palatinâ, de quibus Pers. in prologo, &c.

Si expendam utrum aptè an non Attæ fabula incedat per crocum & flores, universi prope seniores exclamabunt verecundiam nullam esse, quoniam haud dubitem ea redarguere quæ acta sunt ab Æsopo gravi & à solerte Roscio; seu quod nihil bonum æstimant, nisi quod ipsis placuit; seu quod indignum arbitrantur cedere junioribus, & senes confiteri abjicienda quæ pueri didicerunt. Nunc qui Saliorum carmen à Numa conditum extollit vultq, credi solus intelligere id quod, ut ego, non capit; is non favet industriæ, nec mortuos laudat: sed nostra impetit, nos & nostra in invidiam adducit per livorem. At qui si Græci tam recentia edidissent quàm nos, quid jam antiquum extaret? vel quid esset quod quisque in manibus haberet & evolveret quasi omnibus commune?

Rectè necne crocum floresque perambulet Attæ
Fabula, si dubitem; clament periisse pudorem
Cuncti pæne patres: ea cùm reprehendere conor,
Quæ gravis Æsopus, quæ doctus Roscius egit:
Vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt;
Vel quia turpe putant parere minoribus, & quæ
Imberbes didicere, senes perdenda fateri. [833]
Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, & illud
Quod mecum ignorat, solus vult scire videri;
Ingeniis non ille favet, plauditque sepultis;
Nostra sed impugnat: nos nostraque lividus odit.
Quod si tam Græcis novitas invisa fuisset
Quàm nobis, quid nunc esset vetus? aut quid haberet
Quod legeret tereretque viritim publicus usus?

ANNOTATIONES.

Item applausum in theatro. *Præmia* etiam, quod pretium carminis ad ludos poëtæ solveret Ædilis vel Prætor. Hinc sequitur,

Gestit etiam nummum in loculos demittere.

79. *Rectè necne crocum*, &c. | Si dubitem an Attæ fabula mereatur in scenam produci floribus conspersam & odoribus perfusam de more. Nam ea fuit olim consuetudo. Lucret. lib. 2.

Et cùm scena croco Cilici perfusa recens est.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Pulpita solennes non oluere crocos.

Plin. l. 1. c. 6. *crocum vino mirè congruit præcipuè dulci, tritum ad theatra replenda.* Spartianus in Hadriano. *In honorem Traiani balsama & crocum per gradus theatri fluere jussit.* Vide Senec. Epist. 91.

Attæ. | T. ille Quinctius Togatarum scriptor à quibusdam magnoperè commendatur. Atta cognominatus ob pedes aut crura vitiosa. Nam attæ dicuntur, qui eo pedum vitio laborant, ut videantur magis inniti plantis, quàm liberè ambulare, ut observat Crinitus: atque huc Satyricè alludere Poëtam nostrum volunt, cùm ait, *perambulet Atta fabula.* Illius meminerunt Cic. pro Sextio, Isidorus, &c.

79, 80. *Atta fabula.* | Hæc inscripta fuisse dicitur Matertera; at præterea citatur Atta in Satyris, ab Isidoro in Conciliatore, in Ædilibus, in Tirone proficiscente, à Gellio & aliis. Crinit. lib. 2. de. Poet. Lat.

Clamant periisse pudorem. | Persius Satira 5.

. . . . . *exclamat Melicerta periisse.*

Frontem de rebus.

81. *Ea cùm reprehendere conor Quæ gravis Æsop.* &c | Quasi verò Histrionis fama & solertia pretiumque dare fabulæ queant.

82. *Gravis Æsopus.* | Tragœdiarum actor, gravitate tragicâ actione vehementi celebris. Hunc laudat Cicero pluribus locis: ac per ipsum actionem in dicendo emandasse fertur. Quintil. l. 11 c. 3. *Roscius citatior, Æsopus gravior,* inquit, *quod ille comœdias, hic tragœdias egit.* Ejus divitias & luxum refert Plinius l. 10. c. 51. & l. 35. c. 12. Vide annot. lib. 2. Sat. 3. v. 239.

Doctus Roscius. | Hic præsertim comœdiarum actor insignis arte gestum agendi excelluit. De eo Tullius ad Quinctium fatrem: *Videtisne quàm nihil ab eo Histrione nisi perfectè, nihil nisi cum summâ venustate fiat, nisi ita ut deceat; & uti omnes moveat ac delectet? Itaque hoc jam diu est consecutus ut in suo quisquis artificio excelleret: is in suo genere Roscius diceretur.* Et pro Archiâ Poetâ, Roscius *excellentem artem ac venustatem* dicit eam fuisse, ut mori omninò non debuisse videretur. Macrob. Sat. lib. 3. cap. 14. Nullus, inquit, ignorat Cicheronem Roscio & Æsopo histrionibus tam familiariter usum ut res rationesq; eorum suâ solerti tueretur, &c. . . . . Is est Roscius qui etiam L. Syllæ carissimus fuit, & annulo aureo ab eodem dictatore donatus est, &c.

86. *Saliare Numæ carmen.* | Institutum à Numa rege solemne carmen, quod Salii Martis sacerdotes Ancilia gestantes saliendo canebant. Dionys. Halic. l. 2. Vide & annot. l. 1. Od. 36.

87. *Quod mecum ignorat.* | Illud enim obscurissimum, atq; initium fuit poeticæ apud Romanos, testante Varrone 6. de L. L. Quintil. lib. 1. cap. 6. *Saliorum carmina vix sacerdotibus suis satis intellecta* dicit, quod vel ex isto versiculo Lucilii patet:

Præsul ut amtruat, inde & volgus redamtruat ei.

Festus sic rem explicat, in Saliorum exultationibus, inquit, quando, præsul amtruavit, id est, modos edidit; redamtruare dicuntur qui eosdem modos invicem referunt. De istis Dionys. Halic. [illegible] scribit ad tibiam moveri numerosè, motu armis accommodato, nunc simul, nunc vicissim; partim hymnos cum choreis canentes.

Ut primum poſitis nugari Græcia bellis
Cœpit, & in vitium fortunâ labier æquâ ;
Nunc athletarum ſtudiis, nunc arſit equorum ; [839]
Marmoris aut eboris fabros aut æris amavit :
Suſpendit pictâ vultum mentemque tabellâ :
Nunc tibicinibus, nunc eſt gaviſa tragœdis :
Sub nutrice puella velut ſi luderet infans,
Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit.
Quid placet, aut odio eſt, quod non mutabile credas ?
Hoc paces habuere bonæ ventique ſecundi.
Romæ dulce diu fuit & ſolemne reclusa
Manè domo vigilare, clienti promere jura,
Cautos nominibus certis expendere nummos,
Majores audire, minori dicere, per quæ
Creſcere res poſſet, minui damnoſa libido. [840]
Mutavit mentem populus levis, & calet uno
Scribendi ſtudio, pueri patreſque ſeveri
Fronde comas vincti cœnant, & carmina dictant.
Ipſe ego, qui nullos me affirmo ſcribere verſus,

Age verò, *poſtquam Græci finitis bellis nugas amare incœperunt, & ſecundis rebus vitia ſectari ; modo pugilum, modo equorum amore flagrarunt ; artifices marmoris, vel eboris, vel æris coluerunt ; oculos animumque tabulis pictis detinuerunt ; modò tibiâ canentibus, modò tragœdiis gaviſi ſunt ; non ſecus ac infans puella cum ſub nutrice ludit, quod ſtudiosè quæſierunt, citò faſtidioſi abiecerunt.* Enimverò *quid placet vel diſplicet, quod non contrà fiat ? Iſta per pacem & res proſperas extitere.* Jam verò *apud Romanos diu fuit uſitatum & gratum, vigilare manè patente domo*, ibique *jus interpretari clientibus ; certis cautionibus pecuniam locare, ſeniores conſulere, juniores docere quibus* modis *opes augeri, pernicioſa* verò *cupiditas extirpari queant.* Subinde *plebs inconſtans ſtudia verſ*

, jamque verſus condere tantùm amat. Juvenes ac ſenes graves frondibus coronati epulantur & verſus nunciant. Atque egomet qui nulla me condere carmina aſſevero,

ANNOTATIONES.

93. *Nugari.* | Levioribus ſtudiis operam dare ibi :

Nugare ſolitos Græcè.

94. *In vitium fortunâ labier æquâ.* | Egregiè ut quidam : *Quem nimium fovet fortuna, ſtultum facit.* Ita nimirùm ſunt homines comparati, inter adverſa & dura virtutem colunt ; ſecundis rebus enervantur. Annibal exemplum, torque alii, imo integra Imperia eam ſortem perta ſunt.

97. *Suſpendit pictâ vultum*, &c. | Vel egregiè tabellâ ſpectatores detentos indicat, vel in quæ artificio defixam attentiſſimè cogitationi Græcorum, ut quod in eâ arte ſummum & fectum aſſequerentur.

98. *Tibicinibus.* | His volunt deſignari comœdiæ, utpote quæ ad tibias agerentur, Diomed. 3. cap. 4. Donat. Prolegom. Terent. Alii non ſic ipſam αὐλητικὴν interpretantur, ſeu artem arum ſonores & actiones exprimendi. Vide ad Piſones, v. 202.

101. *Quod non mutabile credas.* | Nihil perpetuò aut diſplicet. Varietas duntaxat reficit ac ſtat.

102. *Hoc paces habuere.* | Ita ſe Græci per pacem res ſecundas geſſere. Vel, has artes provarios apud Græcos pax.

103. *Romæ dulce diu fuit.* | Jam Romanorum pa- inconſtantiam oſtendit, ut antè Græcorum.

104. *Reclusâ Manè domo vigilare*, &c. | Patente domo ſalutaris, deque jure interrogantibus. Tull. pro Murenâ. *Vigilas tu de nocte ut tuis conſultoribus reſpondeas.* Suprà lib. 1. Sat. 1.

Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat.

105. *Cautos nominibus certis.* | Pecuniam collocare apud locupletes & idoneos debitores. Al. *rectis*, id eſt, legitimis uſuris, non illicitis aut immodicis ; honeſtas ob res.

Expendere. | Occupare, ne ſteriles maneant, utque perpetuos ſumptus ſuppederent, *nummos cautos*, ſponſore dato, datis pignoribus, ſcriptâ ſyngraphâ.

106. *Majores audire.* | Plin. lib. 8. Epiſt. 14. *Suus cuique parens pro magiſtro, aut cui parens non erat, maximus quiſque & vetuſtiſſimus pro parente . . . . . erat enim antiquitus inſtitutum ut à majoribus natu non auribus modò, ſed & oculis diſceremus quæ facienda ; mox ipſi per vices quæſdam tradenda minoribus haberemus*, &c. Gell. lib. 2. cap. 15. *Apud antiquiſſimos Rom. nec generi nec pecuniæ præſtantior honos tribui quàm ætati ſolitus : majoreſque natu à minoribus colebantur ad Deorum propè & parentum vicem.*

110. *Fronde comas vincti.* | Hederâ coronati, more illuſtrium poëtarum. Perſ. Prolog.

Carmina dictant. | Iſtum verſus fundendi inter epulas morem tangit Perſius Sat. 1.

Parthis mendacior ſum, atque ante exortum ſolem vigilans peto calamum, papyrum, capſas. Certè qui neſcit gubernare navim, haud riget; qui medendi artem ignorat, nequaquam abrotonum ægroto tradit. Pollicentur medici quod pertinet ad medicinam: opifices opus moliuntur, at periti aquè & imperiti carmina condimus. Attamen quantas utilitates afferat hoc vitium & levis iſta veſania, ſic intellige. Poeta animus haud facilè eſt pecuniæ cupidus: amat verſus, hos dumtaxat meditatur: ſpernit jacturas, fugas ſervorum, incendia: non machinatur fraudem ullam ſodali vel juveni pupillo: victitat leguminibus & pane ſecundario: quod ſi ad bellum minus proclivis & idoneus, at civibus utilis eſt. Si hoc concedis, parvis etiam rebus magnas adjuvari; Poëta formet vocem pueri balbutientem: jam tum detorquet aurem à ſermonibus impudicis:

Invenior Parthis mendacior, & prius orto
Sole vigil calamum & chartas & ſcrinia poſco.
Navem agere ignarus navis timet; abrotonum ægro
Non audet, niſi qui didicit, dare. Quod medico-
rum eſt, 115
Promittunt medici. Tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti doctique poëmata paſſim.
Hic error tamen & levis, hæc inſania quantas
Virtutes habeat, ſic colligе: vatis avarus [841]
Non temerè eſt animus; verſus amat, hoc ſtudet
unum; 120
Detrimenta, fugas ſervorum, incendia ridet:
Non fraudem ſocio puerove incogitat ullam
Pupillo; vivit ſiliquis & pane ſecundo;
Militiæ quamquam piger & malus, utilis urbi.
Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari, 125
Os tenerum pueri balbumque poëta figurat;
Torquet ab obſcœnis jam nunc ſermonibus aurem

ANNOTATIONES.

112. *Parthis mendacior.* | Mendaciſſimos naturâ fuiſſe probat quod mendacium acriter duriſq; pœnis coercerent, teſte Herodoto. Alii volunt alludi ad Parthorum perfidiam, quâ Rom. duces nonnunquam illuſerunt ſuis fraudibus; præſertim verò cùm induciarum tempore rupto fœdere incautum Craſſum oppreſſerunt. Alii, quod tum maximè pugnarent cùm fugere viderentur. Vide lib. 1. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 5.

113. *Scrinia.* | Capſas, in quibus ſcripta reponuntur & chartæ.

114. *Navem agere ignarus* &c. | Perſ. Sat. 5.

Navim ſi poſcat ſibi peronatus arator
Luciferi rudis, &c.

115. *Abrotonum ego Non audet*, &c. | Synecd. Perſ. mox cit.

Diluis helleborum certo compeſcere puncto
Neſcius examen: vetat hoc natura medendi.

Abrotonum. Gall. *de l'auronne, ou garderobe.* **Southernwood male and female.** Planta perpetuò virens, amari valde ſucci, cujus tum folia tum ſemen prorſùs inutilia ſunt nervis, tuſſi, lumbis, urinæ anguſtiis, item contra venena & veneficia, &c Plin. lib. 21. cap. 21. Theophraſt. hiſt. plant. cap. 7. Dioſcorid. &c.

118. *Hic error tamen.* | Hoc tamen verſus faciendi cacoethes & immoderatum ſtudium permulta hominibus affert commoda. Nam dum animum detinet, à vitiis avertit, &c.

119. *Vatis avarus Non temerè eſt animus.* | Vix, ferè nunquam.

121. *Detrimenta, fug.* &c. | Adeò faciendi verſibus occupatur ac delectatur, ut parùm a nihil afficiatur bono um jacturâ, fugâ ſervorum conflagratione ædium ſuarum, &c.

123. *Vivit ſiliquis* | Frugali victu contentus agit. *ſiliquæ* ſunt leguminum involucra; Gall. *gouſſe des legumes.* Angl. **Huſks.** Perſ. Sat. 3.

Pane ſecundo. | Cibarium ejuſmodi panem A guſtus maximè appetebat. Sueton.

124. *Militiæ quamquam piger* | Imbellis ſic non eſt inutilis civibus. Seipſum facetè no poeta noſter. Vide lib. 2. Od 7. ubi de ſe ait,

. . . . . *celerem fugam*
Senſi, relictâ non bene parmulâ.

Conſtat nihilominus fuiſſe quoſdam æq; bonos lites ac poetas. Vel unus id probat Tyrtæus; de in arte poeticâ. Adde Sophoclem, Æſchylum, &

125. *Parvis quoq; rebus magna juvari.* | Gra maticâ, Poeticâ, Rempub. juvari & promoveri.

126. *Os tenerum pueri*, &c. | Vocem ac pron ciationem pueri fingit & componit ut ſit diſtin aptaq;, &c. Quintil. lib. 11. c. 3. ab his ætati exigendum, ut nomina quædam verſoſq; affec difficultatis ex pluribus aſperrimè coeuntibus ter ſe ſyllabis carenatos, & velut confragoſos q citatiſſimè volvant; quo fit *abſolutius es & preſſior ſermo:* inquit idem Quintil. lib 1. cap

127. *Torquet ab obſcœnis* | Præclara ſanè cura teribus fuit conſervandæ pueris caſtimoniæ. quæ annotavi pridem in Præfatione ad Juve lem; & quæ Juvenalis ſcribit Sat. 14. v. 44. &

M

Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Asperitatis & invidiæ corrector & iræ; [842]
Rectè facta refert; orientia tempora notis
Instruit exemplis; inopem solatur & ægrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset?
Poscit opem chorus, & præsentia numina sentit;
Cœlestes implorat aquas doctâ prece blandus,
Avertit morbos, metuenda pericula pellit,
Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum.
Carmine Dî superi placantur, carmine Manes.
Agricolæ prisci, fortes, parvoque beati,
Condita post frumenta, levantes tempore festo
Corpus, & ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum sociis operum, & pueris & conjuge fidâ; [843]
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
Floribus & vino Genium memorem brevis ævi.
Fescennina per hunc inventa licentia morem

paulò pòst animum quoque imbuit optimis institutis: emendat rusticitatem, livorem, irascundiam: præclarè gesta narrat: ætatem præsentem instituit exemplis præteritis: consolatur pauperem & laborantem. Undè verò innupta adolescentula & pueri pudici acciperent precationes, nisi Musa poetam donassent? chorus auxilium petit, & faventes Deos animadvertit, flagitat pluvias blandè & vitè supplicans, avertit morbos, arcetque mala impendentia: pacem obtinet atq; annum frugibus abundantem. Dii superi carmine placantur, nec non & inferi. Antiqui agricolæ robusti & paucis contenti, post collectas fruges, feriis recreantes corpus ipsamque mentem spe finis laborum patientem, cum participibus laboris tam liberis quàm fideli uxore, sacrificabant suem Telluri, lac Silvano, flores & vinum Genio qui facit *recordari brevitatis vitæ. Per hanc consuetudinem inducta cavillatio Fescennina jactavit agrestia dicteria carmine amœno:*

ANNOTATIONES.

128. *Pectus præceptis formet amicis.* | Documentis honestis è morali Philosophiâ petitis.

129. *Asperitatis corrector.* | Mores inconcinnos, sævos, duros corrigens, flectens in melius formans.

130. *Rectè facta refert.* | Majorum virtutes & egregia facinora commemorat, quibus pueri ad imitationem accendantur.

131. *Orientia tempora notis Instruit exemplis.* | Ex ante benè factis docet quid nunc sit agendum, quid deceat, quid laude dignum esse videatur: Ex præteritis præsentiâ moderatur.

133. *Preces.* | Hymnos in honorem Deorum. Maximè verò seculare carmen in ludis secularibus cantari solitum à pueris ac virginibus. De quibus suo loco dictum est.

134. *Chorus.* | Puerorum & virginum carmen seculare canentium.

135. *Cœlestes implorat aquas.* | In magna siccitate sacra Romæ fiebant Jovi, ad eliciendam pluviam: quæ Aquilicia, sacerdotes autem Aquilia, dicebantur. Tertull Apologet. cap. 40. *Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denuncia.* Huc etiam pertinet quod scribit Varro l. 2. de re pon. Rom. | *Manalis lapis in pontificalibus sacris movetur, cùm pluvia exoptantur.* Rem explicat Festus: Manalem, inquit, lapidem vocabant aram quandam, quæ erat extra portam Capenam juxta ædem Martis; quam cùm propter nimiam celeritatem in urbem protraherent, insequebatur pluvia statim.

136. *Avertit morbos*, &c. | Hæc & cætera legere est in carmine seculari.

138. *Manes.* | Hi nocere viventibus credebantur, nisi placarentur. Vide Epod. 5. v. 94.

139. *Agricolæ prisci*, &c. | Horatius mox explicavit unde ortum sit carmen sacrum: Jam ostendit quâ ratione prophanam habuerit originem atque incrementum.

142. *Cum sociis operum pueris*, &c. | Non ergastulis tunc & servis colebantur agri scilicet.

143. *Tellurem porco.* | Pro porcâ. Sic enim terræ fertilitas fœcunditate indicabatur. Cic. 2. de Legibus.

Silvanum lacte piabant. | Aptum sacrificium deo ruris & pastorum. Vide Epod. 2.

144. *Floribus & vino Genium.* | Naturæ deo flores, placentæ, vinum offerebantur; nulla verò cæde batur victima: ut explicavi lib. 3. Od. 17. Persius Sat. 2.

Funde merum Genio

145. *Fescennina per hunc inventa*, &c. | Sic, inquam, Poeta describit originem prophanæ poeseos, *Rusticus* jam *laborum liber*, ut in Epist. ad Pis. *festo tempore corpus animumque revelans, rustica opprobria* jactavit; id est, alii alios rudi sed procaci carmine lacessentes oblectamentum quæsivere. Et hinc nata est subinde comœdia: ut dicetur alibi.

Fescennina licentia. | Versus petulantes & protervi inter jocosa convivia adversus quemlibet prolati, locum habuere primò in urbe Hetruriæ

annisq; redeuntibus uſitata hæc *licentia hilariter jocata eſt, uſque quo dirum ſcomma abiit in publicum maledicendi furorem, & nobiles familias temerè impetivit.* Tum *mordacibus dicteriis appetiti gemuerunt: atque etiam* ii qui *non* fuerant *laceſſiti condoluerunt de publico diſcrimine. Imò lex & pœna* eſt *conſtituta, vetans ullum maledicis verſibus notari.* Tunc *fuſtuarii metu carmen converterunt ad laudandum & oblectandum revocati.* Subinde *victa Græcia victorem bellicoſum devinxit, invexitque diſciplinas in rude Latium.* *Sic aſpera poeſis Saturnia deſiit: & cultus abegit putidum fœtorem.*

Verſibus alternis opprobria ruſtica fudit;
Libertaſque recurrentes accepta per annos
Luſit amabiliter; donec jam ſævus apertam
In rabiem verti cœpit jocus, & per honeſtas
Ire minax impunè domos: doluere cruento
Dente laceſſiti: fuit intactis quoque cura [844]
Conditione ſuper communi: quin etiam lex,
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Deſcribi: vertêre modum, formidine fuſtis
Ad benè dicendum delectandumque redacti.
Græcia capta ferum victorem cepit, & artes
Intulit agreſti Latio: ſic horridus ille
Dufluxit numerus Saturnius; & grave virus

ANNOTATIONES.

Feſcennia, U. *citta Ceſtallana.* Hinc quoque ortum eſt carmen putiale inconditos ſales dicteria nonnihil obſcœna continens. Porrò exinde verſus quilibet obſcœni & procaces Feſcennini dicti ſunt. T. Livius lib. 7. initio, multa refert non valde his conſona, ſed profectò magis Horatio credendum.

146. *Verſibus alternis opprobria ruſtica fudit.* | Auguſtus ejuſmodi verſus Feſcenninos nimirùm dicaces & mordaces in Pollionem aliquando ſcripſit: quibus quod non reſponderet increpantibus ſic locutus fertur Pollio: Nec licet nec libet in eum ſcribere qui poteſt proſcibere. Vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 5.

147. *Libertaſque recurrentes,* &c. | Mos iſte mutua probra objectandi impunè & liberè, poſt meſſem annis ſingulis uſitatus & confirmatus eſt, donec licentiam nimiam & criminoſam coerceri neceſſe fuit. Huc pertinet quod lib. 1. Sat. 3 notatur de ruſticis deſidiam invicem exprobrantibus.

Magnâ compellans voce cucullum.

149. *Savus apertam In rabiem verti cœpit jocus.* | Facta primò libertas cavillandi fuit tantùm, at ſubinde erupit in maledicentiam publicam: & contumeliosè notari ſunt honeſti quique viri, nominatim vitiis objectis. Talis fuit vetus comœdia tum apud Græcos, cùm etiam poſteà apud Romanos.

152. *Conditione ſuper communi.* | Par enim ſors imminebat & minari videbatur æquè omnibus, ſcilicet maledictis lacerari, & probroſo carmine proſcindi.

153. *Lex pœnaque lata.* | Lex. 12. tab. erat: *Si quis occentaſſet malum carmen, ſive condidiſſet quod infamiam faxit flagitiumvè alteri; capital eſto.* Cic. Tuſc. 4. Item 4. de Rep. ejuſdem meminit: *Noſtra* 12. *tabula cum perpaucas res ſanxiſſent, in his hanc quoque ſanciendam putaverunt, ſi quis actitaviſſet ſive carmen condidiſſet, quod infamiam afferret flagitiumve alteri.* Arnob. lib. 4. *Carmen malum conſcribere quo fama alterius coinquinetur & vita, Decemviralibus ſcitis evadere noluiſtis impunè.* Vide S. Auguſt. de Civ. Dei, lib. 2. cap. 9. & ſuprà, lib. 2. Sat. 1.

Si mala condiderit in quem quis carmina jus eſt
Judiciumque.

154. *Vertêre modum.* | Deſierunt carmina ſcribere Feſcennina, & nominatim vitia notare; Satiras verò ſcripſerunt non tàm apertè vel dicaciter arguentes vitioſos.

Formidine fuſtis. | Pœni fuſtuarii decreta fuerat in auctorem carminis maledici, qui quidem ad necem cædi jubebatur fuſtibus, ſeu virgis illis, ex quibus ſimul ſecuribus conſtabant faſces magiſtratuum. Vide ſuprà Cicer. cit. 4. de Rep.

155. *Ad benè dicendum delectandumque redacti.* | Ad hæc certè magis nata poeſis videtur.

156. *Græcia capta,* &c. | Poſteaquam Romani Græcorum imperio ſubverſo Græciam in provinciam redegerunt, artes liberales à Græcis illatæ ſunt in Italiam adhuc rudem & diſciplinis nondum excultam; quarum amœnitate capti ſunt Romani.

158. *Numerus Saturnus.* | Priſca barbaries, rudis & impolita compoſitio verſuum, quæ fuerat in Italia ab Saturno rege ac diu etiam poſt eum. Aſcon. in 2. Ver. *Verſus Saturnii,* inquit Feſtus, *appellantur illi antiquiſſimi, quibus Faunus fata hominibus creditur cecinisſe; quibus & à Nævio bellum Punicum ſcriptum eſt, & à multis aliis plura compoſita ſunt.* Ennius de iiſdem.

. . . . . *ſcripſere alii rem*
Verſibus quos olim Fauni vatesque canebant;
Cum neq; Muſarum ſcopulos quiſquam ſuperarat,

Mundi-

Munditiæ pepulere: ſed in longũ tamen ævum [845]
Manſerunt hodieque manent veſtigia ruris.
Serus enim Græcis admovit acumina chartis,
Et poſt Punica bella quietus, quærere cœpit,
Quid Sophocles, & Theſpis, & Æſchylus utile ferrent,
Tentavit quoque rem ſi dignè vertere poſſet:
Et placuit ſibi, naturâ ſublimis, & acer.
Nam ſpirat tragicum ſatis, & feliciter audet: [846]
Sed turpem putat in ſcriptis metuitque lituram.
Creditur, ex medio quia res arceſſit, habere
Sudoris minimùm; ſed habet comœdia tanto
Plus oneris, quanto veniæ minus: adſpice Plautus

Attamèn diu ſuperfuit & ſupereſt etiamnùm quædam ruſticitas. Nam tardè Romani *ingenium appulerè ad libros Græcorum: poſtq; bellum Carthaginenſium pace fruentes inveſtigare cœperunt quid boni continerent Theſpis, Æſchylus, Sophocles. Quin & tentarunt an ſcripta illorum pro dignitate poſſent tranſferre* in Latinum ſermonem: *& placuerunt ſibi animo excelſi & vehementes: quippe habent de tragico ſpiritu non parùm, nec infeliciter exequuntur: at emendari quod compoſuerunt, ignominioſum ducunt & averſantur. Putatur comœdia nequaquam eſſe difficilis, eò quòd materiam ſumit è vitâ communi. Verùm eo magis operoſa eſt, quo minùs habet indulgentiæ. Animadverte quali modo Plautus*

ANNOTATIONES.

Porrò ii verſus omnes erant Iambici Hypercatalecti; qualis iſte:

Malum dabunt Metelli Nævio poëtæ.

159. *Grave virus Munditiæ pepulere.* | Venuſtas Græcorum expulit ruſticitatem & inconcinnitatem à ſermone & ſcriptis Romanorum. *Virus*, doctas aures velut enecans; barbara ſcilicet oratio, atq; *reconditorum verborum fœtor*; ut aiebat Auguſtus, teſte Suetonio antèa cit. Octav. 86.

160. *In longum tamen ævum Manſerunt*, &c. | Diu in Italiâ, ac Romæ etiam manſit inquinatus ſermo, permixtus videlicet è pluribus linguis, Italâ, Græcâ, Oſcâ, Phrygiâ. Semigræci erant tum poetæ cùm oratores, Romani paſſim Graii vocabantur: adeò ut indignatus Cato exclamaverit in Senatu, ſe non poſſe ferre amplius Græcanicam urbem. Varro 9. de Ling. Lat. Dionyſ. Halic. in fine lib. 1. Juvenal. Sat. 3 v. 60.

. . . *Non poſſum ferre Quirites,*
Græcam urbem, &c.

162. *Poſt Punica bella.* | Saltem poſt primum bellum Punicum. Porcius Licinius:

Punico bello ſecundo Muſa pennato gradu
Intulit ſe in bellicoſam Romuli gentem feram.

163. *Sophocles, Theſpis, Æſchylus.* | Hi tres apud Græcos tragici poetæ inſignes fuere. Annis ante Chriſtum plus ſexcentis tragœdiam Theſpis invenit, Æſchylus poſt annos ferè centum expolivit, denique Sophocles mirè perfecit, Æſchylo jam ſene. De Theſpi & Æſchylo plura in Epiſt. ad Piſones.

Sophocles. | Is Athenienſis exercitûs dux fortiſſimus cum Pericle, idem & accuratiſſimus ſcriptor tragœdiarum 120. ut aiunt: quanquam ex iis habemus ſuperſtites ſolummodò ſeptem, cæteras autem nobis invidet injuria temporum. Annos vixit nonaginta quinque. Eodem tempore floruit quo Socrates & Ariſtophanes: apis dictus ob ſuavitatem orationis: ter & vicies palmam adeptus. Sophocles Homerus tragicus, Homerus autem Sophocles epicus à Polemone nuncupabatur, teſte Diogene Laërtio lib. 4. Vide Val. Max. lib. 8. cap. 7. & lib. 9. cap. 12.

164. *Tentavit quoque*, &c. | Tragicorum iſtorum lectione delectati quædam ex illis in Latinum ſermonem vertere aggreſſi ſunt. Quin integras etiam tragœdias Græcorum latinitate donatas in ſcenam dedere Accius, Cœcilius, Pacuvius, Nævius; quarum ſuperſunt etiamnùm aliquot fragmenta.

Rem dignè vertere. | Græcorum vim altoſq; tragœdiæ ſpiritus aſſequi, & Latino ſermone æmulari.

165. *Placuit ſibi, naturâ ſublimis & acer.* | Illi tragicorum Græcorum Latini interpretes ſibi viſi ſunt non infeliciter rem moliti, & dignè ſatis imitati ſublimes illorum dictiones & ſententias, pro inſito nempe Romanis acri & ſublimi ingenio, ad ſuſtinendam tragici ſpiritûs altitudinem valdè apto & idoneo.

167. *Sed turpem putat*, &c. | Atque utinam ab incœpto noſtri poetæ non deſtitiſſent, ſeu viribus ſuis nimiùm diffiſi, ſeu quod eos *offenderet lima labor & mora.* Quod ſi jam tunc illi, aliique deinceps, *lituram* & cenſuram minùs timuiſſent, certe modò *nec virtute foret clariſve potentiùs armis, quàm linguâ Latium.* Ita ſentit & loquitur Horatius tum hìc, tum in Epiſt. ad Piſon. v. 289.

168. *Creditur ex medio*, &c. | Comœdiæ difficultatem oſtendit, quia poetæ comico venia non datur: quaſi facilè ſit perfectè exprimere res & actiones vulgares. Verùm exemplo celebrium Comicorum probat arduum opus comœdiam.

170 *Adſpice Plautus Quo pœtio*, &c. | Vide quàm aberret à ſcopo ipſe Plautus alioqui ſolers, Pariter & Dorſennus: quam ille parùm ſibi conſtet in

Suſtinent officia adoleſcentis amatoris, ſenis avari, lenonis captantis: ut nimius ſit Dorſennus in parasiticis gulosis: ut diſſoluto ſocco per theatra vadat; enimverò gaudet pecuniam inſerere in marſupium: deinde non angitur ſeu fabula intercidat, ſeu firmo gradu conſiſtat. Qui ad theatrum aucitur ſuperbo curru gloriæ, occiditur ſpectatore languido, erigitur attento. Adeò leve & parvum eſt quod contriſtat vel conſolatur animum gloria cupidum. Apage verò ſcenicam, ſi approbatio denegata me reducit mœſtum, conceſſa exultantem. Non rarò quoq; audacem poetam deterret atq; alienat quod plures numero iiq; merito & dignitate inferiores, imperiti & bardi, promptiq; ad conſligendum, ſi equites diſſentiant, mediam inter fabulam petunt.

Quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
Ut patris attenti, lenonis ut inſidioſi:
Quantus ſit Dorſennus edacibus in paraſitis;
Quàm non adſtricto percurrat pulpita ſocco.
Geſtit enim nummum in loculos demittere; poſt hoc [847]
Securus, cadat, an recto ſtet fabula talo. 176
Quem tulit ad ſcenam ventoſo gloria curru,
Exanimat lentus ſpectator: ſedulus inflat.
Sic leve, ſic parvum eſt, animum quod laudis avarum
Subruit aut reficit: valeat res ludicra, ſi me 180
Palma negata macrum, donata reducit opimum.
Sæpe etiam audacem fugat hoc terretque poetam,
Quod numero plures, virtute & honore minores,
Indocti, ſtolidique, & depugnare parati, 184
Si diſcordet eques, media inter carmina poſcunt

ANNOTATIONES.

tuendis partibus juvenis amantis, &c. quàm alter *edacibus paraſitis* ſit importunus, quos perpetuò ad nauſeam uſque repræſentat. Plerique dubitarunt utrum ab Horatio reprehenderetur hîc Plautus, an culpato Dorſenno præferretur, & velut exemplar optimum exhiberetur. At mentem ipſe ſuam aperuit Horatius in Epiſt. ad Piſones v. 270.

At veſtri proavi Plautinos & numeros, &
Laudavere ſales, nimiùm patienter utrumque,
Ne dicam ſtulte, mirati.

171. *Quo pacto partes tutetur*, &c. | Ergò Plautus hîc arguitur, quod neſciat vel curet ita *perſonam formare, ut ſervetur ad imum qualis ab incœpto proceſſerit, & ſibi conſtet*, ut eſt in cit. Epiſt. ad Piſ. v. 126.

172. *Patris attenti.* | Ad lucrum, ad parſimoniam.

Lenonis inſidioſi. | Loculis amantium inſidiantis.

173. *Dorſennus.* | Vel Doſſenus, poeta Comicus, Atellanarum fabularum ſcriptor: cujus mentio eſt apud Plin. lib. 14. cap. 13. ubi & aliquot ejus verſiculi referuntur.

174. *Quam non adſtricto*, &c. | Quàm uterq; peccet, & à perfecto diſtet; adeò falluntur qui credunt minimum eſſe difficultatis in elaboranda comœdia. Certè in hoc poeta utplurimùm aut nimius eſt aut deficit: quod facere videtur materiæ qualitate. At contrà in tragœdia res graves hinc poetæ ingenium ſtimulant, ſublevant, erigunt, illinc autem auditorum animos dum plus afficiunt, etiam avocant à faſtidio, & à notandis erroribus.

Non adſtricto ſocco. | Allegoria eſt; *ſoccus* comœdorum calceus, *non aſtrictus*, laxus ſolutus, indicat non accuratum poetam, inconcinnè ſcribentem; ſeu negligat ſeu nequeat decorum perſonarum ubique & ſemper cuſtodire, vel *deſcriptas ſervare vices operumque colores*, &c. Vide Epiſt. ad Piſ.

175. *Geſtit enim.* | Et hoc unius lucri magis quàm ludis ſtudium referri videtur tam ad Plautum quàm ad Dorſennum.

Nummum | Pretium pro fabula datum à Prætore vel Ædilibus; ut annotavi ſuprà.

176. *Cadat, an recto ſtet fabula talo.* | An explodatur à populo, an ſemel approbata ſæpiùs expetatur. Perſ. Sat. 5. v. 104.

Titi recto vivere talo Ars dedit.

177. *Quem tulit ad ſcenam* | Neque felicior eſt Poeta fabulas in ſcenam dandas ſcribens gloriæ parandæ causâ; tam vanus & calamitoſus eſt hic laudis quàm ille lucri cupidus.

182. *Numero plures.* | Plebeii nempè adversùs equeſtrem ordinem armis contendere parati, ſi quod ſtolidè poſcunt negetur.

185. *Si diſcordet eques.* | Si equites aliud velint quam plebs; ſi obſiſtant plebs flagitanti ut fabula interrumpatur, aliiq; ludi producantur, nimirùm, urſius, leo, camelus, pugilum certamen, gladiatores, funambulus, &c.

Media inter carmina. | In mediâ fabulæ actione poſt unum aut alterum comœdiæ ſeu tragœdiæ actum. Vide Terentii Hecyræ prologum qui totus eâ de re eſt.

Hecyra . . . hæc cùm data eſt nova,
Novum intervenit vitium & calamitas;

Aut

Aut ursū, aut pugiles: his nam plebecula gaudet. [848]
Verùm equitis quoq; jam migravit ab aure voluptas
Omnis ad incertos oculos & gaudia vana,
Quattuor aut plures aulæa premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmæ, peditumq; catervæ.
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis; 191
Esseda festinant, pilenta, petorrita, naves:
Captivum portatur ebur, captiva Corinthus. [849]
Si foret in terris, rideret Democritus, seu
Diversum confusa genus panthera camelo, 195

vel ursum vel athletas: His enim plebs delectatur. Sed equites ipsi abjectâ auriùm voluptate convertuntur ad oculorum oblectationes instabiles & fluxas: per quatuor aut plures horas vela complicantur, dum fugiunt equitum turma & peditum cohortes. Mox reges antea fortunati revinctis à tergo manibus trahuntur; properant esseda, pilenta, petorrita, naves: portatur ebur captivum, & Corinthus captiva. Si Democritus viveret, quàm *rideret, cùm plebs attentè spectat vel novam bestiam conflatam è panthera & camelo.*

ANNOTATIONES.

Ut neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat . . . . . .
Cùm primùm eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit expectatio:
Comitum conventus, studium, clamor mulierum
Fecere, ut ante tempus exirem foras.
. . . . . .
Primo actu placeo: cùm interea rumor venit,
Datum iri gladiatores; populus convolat,
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est, otium & silentium est,
Agendi tempus mihi datum est, &c.

187. *Verùm equitis quoque, &c.* | Sed equestrem etiam ordo levitatem modò popularum sequitur; & spectaculo malunt oculos pascere, quæ voluptas citò evanescit; quàm auribus excipere quod animo certam diuturniorem afferat voluptatem.

189. *Aulæa premuntur.* | *Aulæa recondita stant*, ut canit Juvenalis, Sat. 6. ornamenta scenæ & vela removentur, adeoque fabula in carmina intermittuntur; dum ad obsequendum stulto vulgi studio, introducuntur quæpiam spectacula. Cic. Epist. 1. lib. 7. ad Marium ita scribit: *Nosti reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt quod solent mediocres ludi: apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem; quo quidam apparatu* non dubito *quin animo æquissimo carueris. Quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clytemnestra, aut in equo Trojano craterarum tria millia? aut armatura varia peditatûs aut equitatûs in aliquâ pugnâ? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent . . . . . Quæ potest esse homini politico delectatio, cùm aut homo imbecillus à valentissimo bestiâ laniatur, aut præclara bestia venabulo transverberatur? &c.*

190. *Dum fugiunt equitum turma, &c.* | Dum bellorum species repræsentatur, hostium fuga simulatus, ac subinde triumphalis pompa exhibetur. Huc refert quæ sunt lib. 1. Epist. 6. v. 40. & seq. de magno numero chlamydum scenæ præstitarum.

192. *Esseda.* | Currus quibus capti reges traducuntur. *Essedum* vehiculi gestatorii genus apud Gallos usitatum.

Pilenta. | Reginarum matronarumque captivarum vehicula, quæ & carpenta.

Petorrita. | His captiva regum devictorum familia vehebatur: quatuor rotarum erant. Vide Gell. lib. 15. cap. 30.

Naves. | Quibus navali prælio reges victi: vel exhibitâ naumachiâ; vel productis navibus, seu pictis, in scenâ; seu veris in Tiberi, qui Theatro proximus, ut vult vetus Shol. aut potiùs in amphitheatro; quemadmodum docet Martial. Spectac. Epig. 24. ubi de repræsentato navali certamine subitoq; immissâ in amphitheatrum per tubos tantâ aquarum vi, ut peregrinus esse pontum facilè credidisset, nisi mox emissam ad munus gladiatorum aquam cornerer.

193. *Captivum portatur ebur.* | Captarum urbium imagines & simulacra ex ebore. Meminit Quintilianus lib. 6. cap. 3. *Chrysippus, cùm in triumpho Cæsaris eburneo oppida essent translata, & post dies paucos Fabii Maximi ligneæ, theca esse oppidorum Cæsaris dixit.*

Captiva Corinthus. | Simulacrum urbis Corinthi à L. Memmio expugnatæ & expilatæ. Alii interpretantur, vasa æris Corinthii à victore direpta & asportata.

194. *Democritus.* | De eo lib. 1. Epist. 12.

195. *Diversum confusa genus.* | Cave ne accipias belluam è duabus naturis mixtam: imo designatur optimè camelopardalis, vulgò *une Giraffe* Varro 4. de Ling. Lat. *Camelus suo nomine Syriaco in Latinum venit; ut Alexandria camelopardalis nuper advecta, quod erat figurâ ut*

sive

vel candidum elephantem. Sanè plebem magis quàm ludos attenderet, velut ſibi dantem ſpectacula plus quàm hiſtriones: poëtas autem diceret commemorare fabulam ſurdo aſino. Etenim qua vox poſſet ſuperare murmur, quod reddunt theatra noſtra? Credas ſtridere Gargani ſilvas vel Hetruſcum mare: tanto cum ſtrepitu ſpectantur ludi, artificium, & opes exotica, quibus cum circumdatus hiſtrio prodit in theatrum, dextra ſiniſtra jungitur. An verò jam quidpiam locutus eſt? Nihil profectò. Ecquid igitur admirantur? Pannum Tarentino ſucco violas imitantem. Ne verò arbitreris me parcè laudare ea qua facere detrectem, quando ſciè peragunt cæteri: is poëta mihi videtur poſſe ambulare per funem extentum, qui meum cor fictis ſermonibus torquet, ſtimulat, placat, falſis terroribus concutit,

Sive elephas albus vulgi converteret ora.
Spectaret populum ludis attentius ipſis.
Ut ſibi præbentem mimo ſpectacula plura:
Scriptores autem narrare putaret aſello
Fabellam ſurdo: nam quæ pervincere voces
Evaluere ſonum, referunt quem noſtra theatra?
Garganũ mugire putes nemo, aut mare Thuſcũ: [850]
Tanto cum ſtrepitu ludi ſpectantur, & artes,
Divitiæque peregrinæ; quibus oblitus actor
Cùm ſtetit in ſcenâ, concurrit dextera lævæ.
Dixit adhuc aliquid? Nil ſane. Quid placet ergò?
Lana Tarentino violas imitata veneno.
Ac ne fortè putes me, quæ facere ipſe recuſem,
Cùm rectè tractant alii, laudare malignè;
Ille per extentum funem mihi poſſe videtur
Ire poëta meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falſis terroribus implet,

ANNOTATIONES.

camelus, maculis ut panthera. Vide Solin. cap. 33. Dion. lib. 43. Plin. lib. 8. cap. 27. *Camelorum*, inquit, *aliqua ſimilitudo in duo transfertur animalia: Nabin Æthiopes vocant, collo ſimilem equo, pedibus & cruribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum colorem diſtinguentibus; unde appellata camelopardalis: Dictatoris Cæſaris Circenſibus ludis primùm viſa Roma. Ex eo ſubinde cernitur, aſpectu magis quàm feritate conſpicua: quare etiam ovis fera nomen invenit.*

196. *Elephas albus.* | Qualis verò invenitur. Vide Ælian. lib. 3. cap. 46.

200. *Narrare aſello Fabellam ſurdo.* | Proverb. Narrare ſurdo, vel aſino: id eſt, oleum & operam perdere: *aſello*, plebeculæ ſtolidæ & contumaci.

Quæ pervincere voces, &c. | Quis adeò vocalis hiſtrio, quantumvis contenderet, in ſcenâ poſſet audiri tantùm inter ſtrepitum tumultuantis populi & vociferantis.

201. *Referunt quem noſtra theatra* | Ob reflexam echo. Vide lib. 1. Od. 20.

202. *Garganum.* | Apuliæ montem, de quo lib. 2. Od. 9.

Mugire nemus. | Ventis maritimis percuſſum: *mare*, ſtridens & reſonans, Auſtro flante, fluctibus colliſis.

Mare Thuſcum. | Mare inferum, & Tyrrhenum, de quo lib. 1. Od. 11.

203. *Artes.* | Habitus hiſtrionis artificioſus: apparatus veſtium peregrinis opibus & artificio conſpicuus.

205. *Concurrit dextera læva.* | Vel mirabunda plebs junctas manus tollit, vel approbans percutit & complodit.

206. *Dixit adhuc aliquid?* | Tum verò hoſpes quærere poſſit; unde populi admiratio, cùm nihil adhuc pronunciarit actor? O ſtultitiam! ad veſtimentorum fulgorem percellitur, geſtit, exaltat inſana plebs.

207. *Lana Tarentino violas imitata veneno.* | Veſtis è lanâ violacei coloris tincta apud Tarentum; quæ urbs tum lanâ cùm purpurâ exquiſitâ celebratur. Plin. lib. 8. cap. 48. *Lana*, inquit, *circa Tarentum ſummam nobilitatem habent.* Lib. 9. cap. 39. *violacea purpura vigebat, cujus libra denariis centum veniebat: nec multò poſt rubra Tarentina.* Vide & lib. 21. cap. 6. & 8.

208. *Ac ne fortè putes, &c.* | Removet à ſe Horatius ſuſpicionem invidentiæ. Ne putes, ô Auguſte, me derogare laudem poëtis Dramaticis, eò quòd dramata non ſcribam; profiteor me illos, ſi peritè rem moliantur, prorsùs admirari.

209. *Laudare maligne.* | Exiguè, quaſi invidendo illis. Virgil. Æneid. 7.

Quale per incertam lunam ſub luce maligna.

210. *Per extentum funem, &c.* | Moliri & perficere quod difficillimum eſt.

211. *Qui pectus inaniter angit, &c.* | Qui pro arbitrio movet animum, & in quamlibet partem inflectit, ſeu ad dolendum, ſeu ad lætandum, vel ad iram, vel ad miſerationem, ad metum, ſpem, &c. Epiſt. ad Piſon.

Quocunque volent animum auditoris agunto.

Ut

Ut magus; & modò me Thebis, modò ponit Athenis.
Verùm age, & his qui se lectori credere malunt, [851]
Quam spectatoris fastidia ferre superbi,
Curam redde brevem; si munus Apolline dignum
Vis complere libris, & vatibus addere calcar,
Ut studio majore petant Helicona virentem.
Multa quidem nobis facimus mala sæpe poetæ,
(Ut vineta egomet cædam mea) cùm tibi librum
Sollicito damus, aut fesso; cùm lædimur, unum
Si quis amicorum est ausus reprendere versum,
Cùm loca jam recitata revolvimus irrevocati;
Cùm lamentamur non apparere labores
Nostros, & tenui deducta poemata filo:
Cùm speramus eo rem venturam, ut simul atq; [852]
Carmina rescieris nos fingere, commodus ultrò
Arcessas, & egere veres, & scribere cogas.
Sed tamen est operæ pretium cognoscere, quales
Ædituos habeat belli spectata domique
Virtus, indigno non committenda poetæ.
Gratus Alexandro regi magno fuit ille

velut magus; ac modò me Thebis, modò Athenis constituit. Age verò, imminuo solicitudines eorum etiam qui malunt se Lectori committere, quàm tolerare contemptum spectatoris fastidiosi; si quidem vis scriptis implere locum Apollini rite dicatum, ac poëtis incentivum præbere, ut animosiùs adeant Heliconem præclarum. Certè nobis poëta multa sæpe mala creamus, (ut mea ipse vineta incidam) dum tibi occupato vel fatigato librum porrigimus; dum offendimur, si quis familiarium redarguerit unum è versiculis nostris dum loca jam recitata repetimus non rogati; dum querimur non adverti labores nostros & carmina subtili stylo conscripta; dum speramus fore ut, cùm primùm audieris nos versus condere, sponte & benignè advocet nos atque ab egestate vindices & scribere imperes. Verùntamen oportet expendere quales ministros sortiatur virtus in bello & pace conspicua, nec tradenda infimo Poëta. Alexandro magno placuit ille

ANNOTATIONES.

213. *Magus.* | Præstigiator, oculos fascinans. Vide Cœl. Rhodig. lib. 3. cap. 23. Plin. &c.

Modò me Thebis, &c. | Dum ita describuntur & narrantur in scenâ quæ Thebis vel Athenis gesta sunt, ut illic interesse videatur sibi auditor, & rem oculis spectare. Aristot. Poët. *Tanquam interfit rebus ipsis agendis.* Porrò ille urbes præcipuè nominantur, quod inde materiam plerumq; Tragici desumpserint. De Thebis lib. 2. Sat. 5. de Athenis, lib. 2. Sat. 7.

214. *Verum age.* | Augustum comœdia in primis gaudentem hortatur Poëta, ut faveat non solùm Dramaticis, sed & Epicis: quandoquidem his magis quàm illis heroum nomen ad posteros transmittitur: utque omnes æquè præmiis stimulet ad rectè & gnaviter scribendum.

Qui se lectori, &c. | Qui odas vel epos malunt componere à posteris legenda quàm drama spectandum à populo sæpe ad optimum carmen fastidiente, ad ineptam verò ursi, funambuli, purpureæ vestis spectationem gestiente. Vide suprà.

216. *Curam redde brevem.* | Certa ad victum præbendo subsidia: vel utrosque perinde laudando & fovendo.

Munus Apolline dignum. | Bibliothecam à te ædi Apollinis adjunctam in monte Palatino, l. 1. Epist. 3. v. 17.

218. *Helicona.* | Montem Bœotiæ sacrum Musis, Allegoria.

219. *Multa quidem nobis*, &c. | In se & alios poëtas Epicos culpam derivat ac rejicit Horatius, quod minùs Augusto gratiosi sint.

220. *Ut vineta egomet cædem mea.* | Proverb. id est, ut meos ipse errores fatear & emendem.

221. *Cùm tibi Sollicito*, &c. | Poëta noster, ut alios corripiat, seipsum petit notatque; quanquam isto peccandi genere longè alienus: ut patet ex datis luculenter Vinnio Asellæ mandatis & præceptis, cùm eum doceret rationem tempestivè & commodè porrigendi Augusto ipsam hanc Epistolam. Vide l. 1. Epist. 13.

224. *Non apparere labores.* | Velut aliud agens Horatius expostulat, quod plerumque non satis advertat lector vel auditor quæ ab auctoribus summâ curâ, arte, ingenio, sunt scripta.

225. *Tenui deducta poëmata filo.* | Possunt hæc verti in bonam malamque partem: vel, eximiè & scitè composita: vel, exili & humili stylo, adeoque indignâ eâ laude quæ deposcitur ab auctoribus.

226. *Cùm speramus*, &c. | Tantum nobis arrogamus perperàm & stultè.

230 *Quales Ædituos habeat*, &c. | Quales præcones deceant virtutem egregiam. Ædem virtuti velut numini erigit Horatius, assignatque laudatores poëtas velut ædituos.

232. *Alexandro magno.* | Illi Macedonum regi famâ super æthera noto.

Chœrilus,

Chœrilus qui pro verſibus inconditis & inconcinnis obtinuit Philippos, regium numiſma. At quemadmodum a tramentum contactum imprimit notam & maculam, ſic ferè ſcriptores rudi carmine inquinant geſta illuſtria. Is ipſe rex qui tam indignum carmen tam caro pretio emit profuſus, decreto interdixit ne pingeret ſe quiſquam niſi Apelles, neve alius quàm Lyſippus effingeret ex are imagines ſtrenui Alexandri. Quod ſi judicium hoc ſolers in æſtimandis artibus vocares ad ſcripta & ad munera iſta Muſarum, affirmares ortum in pingui aere Bœotiorum. Verum ſelecti à te, Auguſte,

Chœrilus, incultis qui verſibus & malè natis
Rettulit acceptos, regale numiſma, Philippos.
Sed veluti tractata notam labemq; remittunt
Atramenta, ferè ſcriptores carmine fœdo
Splendida facta linunt. Idem rex ille poema,
Qui tam ridiculum tam carè prodigus emit,
Edicto vetuit ne quis ſe, præter Apellem, [853]
Pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum ſimulantia: quod ſi
Judicium ſubtile videndis artibus illud
Ad libros & ad hæc Muſarum dona vocares;
Bœotum in craſſo jurares aëre natum.
At neque dedecorant tua de ſe judicia, atque
Munera quæ multâ dantis cum laude tulerunt,

ANNOTATIONES.

233. *Chœrilus.* | Inſulſus poeta Thucydidis & Herodoti vivens temporibus; quem Ariſtoteles in Top. notat: *qualia Homerus, non qualia Chœrilus,* inquit. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 357.

234. *Philippos.* | Nummos aureos Philippi Macedonium regis patris Alexandri magni effigie ſignatos. Duos fuiſſe Chœrilos, conſtat; quicquid nonnulli ſentiant. Prior eximius Poeta Athenienſium de Xerxe victoriam celebravit; cui pro ſingulis verſibus totidem ſtateres ſeu nummos aureos contulerunt Athenienſes, facto etiam decreto, ut cum Homero legeretur. Poſterior fuit iſte Alexandro comes aſſiduus, teſtibus Q. Curtio & Plutarcho; de quo variè narrant. Quidam ſcribunt pepigiſſe Alexandrum cum Chœrilo ut pro ſingulis bonis verſibus ſingulos acciperet Philippos, pro ſingulis autem malis, totidem colaphos; opere verò confecto vix ſeptem verſus laude dignos extitiſſe: deniq; referunt Chœrilum inediâ periiſſe. Vide Suidam, &c. Porrò videtur Horatius iſti Chœrilo quædam tribuere quæ prioris ſint, ut Alexander ſit imitatus quod fecerant Athenienſes, conditum de ſe carmen pariter remunerans.

236. *Scriptores carmine fœdo.* | Hinc ſapienter Auguſtus, quamvis ingenia ſui ſeculi omni modo foverit, ac benignè patienterque audiverit recitantes non tantùm carmina & hiſtorias, ſed & orationes atque dialogos; *componi tamen* aliquid de ſe, niſi & ſeriò & à præſtantiſſimis, offendebatur, admonebatque Prætores, ne paterentur nomen ſuum commiſſionibus obſolefieri. Sueton. Octav. cap 89.

239. *Edicto vetuit.* | Cic. lib. 5. Epiſt. 12 *Nec enim Alexander ille gratia causâ ab Apelle potiſſimum pingi, & à Lyſippo fingi volebat; ſed quod illorum artem tum ipſis cum etiam ſibi gloria fore putabat.* Idem narrat Plutarchus, aitque, è duobus Alexandris alterum invictum ſcilicet Philippo natum, alterum ab Apelle factum non eſſe imitabilem. Apuleius Florid. 1. ſic habet, *Alexander imaginem ſuam, quo certior poſteris proderetur, nolvit a multis artificibus vulgo contaminari, ſed edixit univerſo orbi ſuo, ne quis effigiem regis temeri, adſimularet are, colore, calamine; quin ſolus eam Polycletus are duceret, ſolus Apelles coloribus delinearet, ſolus Pyrgoteles calamine excuderet,* Plin. lib. 7. cap. 37. *edixit imperator ille, ne quis ipſum alius quàm Apelles pingeret, quàm Pyrgoteles ſculperet, quàm Lyſippus ex are duceret.* Vide & Valer. Max. lib. 8. cap. 11.

Apellem. | Eximius ille Pictor ex inſulâ Co, toto orbe celebratus pictis ingeniosè & venuſtè tabellis.

240. *Lyſippo.* | Statuarius ille præclarus ad veritatem optimè acceſſit. Quintiliano teſte. Hinc Propertius lib. 5.

Gloria Lyſippo eſt animoſa effingere ſigna.

241 *Fortis Alexandri vultum.* | Cui nempe maſculus ac leoninus erat obtutus.

242. *Quod ſi judicium, &c.* | Alexander de picturâ aliiſque artibus benè judicans, quàm ineptè cenſuit de carminibus! Certè Bœoticò fuiſſe ingenio dixeris. Plinius tamen lib. 7. c. 29. docet quanti ab Alexandro æſtimati ſint Homerus, Pindarus, &c. Ælianus autem Hiſt. Var. lib. 2. non fuiſſe picturæ æſtimandæ peritum oſtendit; refert enim, Alexandro equo adhinniente ad equum ab Apelle pictum, quem tamen Alexander haud valde laudaverat; dixiſſe Apellem. Atqui, Imperator, videtur, equus tuus in arte pingendi eſſe te intelligentior.

244. *Bœotum in Craſſo.* | Quanquam ſæpiùs *fortes creantur fortibus*, contrà tamen evenit interdum. Sic Pindarus craſsâ licèt regione Bœotiis

Dilecti

Dilecti tibi Virgilius Variusque poetæ. [854]
Nec magis expressi vultus per ahenea signa,
Quàm per vatis opus mores animique virorum
Clarorum apparent: nec sermones ego mallem
Repentes per humum, quàm res componere gestas,
Terrarumque situs, & flumina dicere, & arces
Montibus impositas, & barbara regna, tuisque
Auspiciis totum confecta duella per orbem:
Claustraque custodem pacis cohibentia Janum,
Et formidatam Parthis te principe Romam;
Si, quantum cuperem, possem quoq; sed neq; parvũ
Carmen majestas recipit tua; nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.
Sedulitas autem stultè quem diligit, urget; [860]
Præcipuè cùm se numeris commendat & arte. [855]
Discit enim citiùs meminitque libentiùs illud
Quod quis deridet, quàm quod probat & veneratur.
Nil moror officium quod me gravat: ac neq; ficto
In pejus vultu proponi cereus usquam,
Nec pravè factis decorari versibus opto:
Ne rubeam pingui donatus munere; & unà

poeta Virgilius & Varius non turpant tua de se judicia, & dona quæ acceperunt plurimâ cum gloriâ largientis. Virorum autem illustrium vultus areâ effigie expressi non plus fulgent, quàm mores & ingenium versibus poeta. Ego verò non mallem scribere humiles sermones, quàm tua celebrare facinora, & situs regionum fluvios, & arces montibus inædificatas, & victos reges barbaros, & bella tuis auspiciis orbe toto finita, & templum includens Janum pacis custodem, & Romam te regnante Parthis metuendam; si quidem tantùm valerem quantùm exoptarem. At tua majestas non admittit exile carmen; & mea verecundia rem aggredi veretur ad quam vires minimè sufficiunt. Porrò officia gravant eum quem stultè colunt, præsertim cùm se protrudunt versibus & carmine. Enimverò citius quisque discit ac facilius recordatur id quod deridet, quàm quod æstimat & miratur. Ego quidem *sperno seductatem quæ mihi molestiam creat: & nolim usquam è cerâ effingi malè expresso vultu, aut versibus inconditis laudaris ne erubescam turpi affectus dono: simulque*

ANNOTATIONES.

nempe Thebis oriundus, sagacissimi nihilominus ingenii fuit. Verùm constat Bœotios utplurimùm fuisse stupidos & hebetes, aut valde crassos, pro cœli & aëris ratione unde nata proverbia: *Sus Bœotica, auris Bœotica, Bœoticum ingenium.* Cic. 1. de leg. n. 79. *Videmus quàm varia sint terrarum genera . . . . . alia quæ acuta ingenia gignant, alia quæ retusa. Quæ omnia fiunt ex cœli varietate, & ex dissimili aspiratione terrarum.* Idem de Fato num. 7. *Inter locorum naturas quantum interfit, videmus: alios esse salubres, alios pestilentes . . . . . Athenis tenue cœlum: ex quo acutiores etiam putantur Attici: crassum Thebis, itaque pingues Thebani, &c.*

247. *Varius.* | De eo lib. 1. Od. 6. & lib. 1. Sat. ult. sub finem.

248. *Nec magis expressi.* | Plutarchus refert Catonem Censorium eos deridere solitum, qui statuarum cupiditate flagrarent, ignorantes se pictorum & fabrorum operibus gloriari; sui verò pulcherrimas imagines extare in civium animis Vide lib. 4. Od. 8.

250. *Nec sermones ego mallem.* | Adverte prudentiam & modestiam poetæ nostri. Ego, inquit, si Epici carminis scribendi facultate pollerem, certè mallem res ab Augusto præclarè gestas versibus Heroicis consignare, quam satyras pedestri musâ scribere; verùm illius materiæ gravitati vires meas impares sentio; timeremque *splendida facta fœdis scriptis illinere* & maculare.

253. *Arces Montibus impositas.* | Præsidia & custodias ubique disposuit . . . . . per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius castella direxit. Flor. cap. ult.

254. *Tuis Auspiciis confecta.* | Vide lib. 4. Od. 14.

255. *Claustraque custodem, &c.* | Portas itaque Jani clausas, ut pacis tempore, l. 4. Od. 15.

256. *Formidatam Parthis.* | Lib. 1. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 5. lib. 4. Od. 15.

260. *Sedulitas autem, &c.* | Intempestivum officium nec utile nec gratum videtur, sed potius grave est.

262. *Discit enim citiùs, &c.* | Cic. pro Murenâ, *Cui placet, obliviscitur; cui dolet, meminit.*

264. *Neque ficto In pejus, &c.* | Malim nullam è cera imaginem, quàm pravè fabricatam habere, ex more veteri de quo nos alibi; Juvenalis autem fusè Sat. 8.

267. *Pingui munere.* | Rudi & inepto carmine, inconditis insulsisque versibus.

Cùm

cum laudatore meo patente ciſtâ jacens deportor in vicum, ubi venduntur thus, aromata, piper, & quodcunque involvitur inſulſis chartis.

Cum ſcriptore meo, capsâ porrectus apertâ
Deferar in vicum vendentem thus & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis. 270

ANNOTATIONES.

268. *Porrectus.* | Quaſi cadaver.

270. *Quicquid chartis amicitur ineptis.* | De eâ inſulſorum librorum infelici, ſed juſtâ ſorte | dixi alibi, Vide lib. 1. Epiſt. ult. v. 12.

EPIST. II. Ad *JULIUM FLORUM.*

Excuſat ſe, quod nec literas nec verſus petitos miſiſſet.

O Flore, amice fidelis probo & illuſtri Neroni, ſi forte aliquis vellet tibi venundare ſervum Tibure aut Gabiis oriundum, atque tibi ſic loquatur: Iſte ſincerus & integer à capite ad calcem, tibi vendetur octo millibus nummorum, famulus promptus obſequi nutibus heri; literis Græcis eruditus, omnis diſciplina capax: hunc velut molle lutum ut libuerit finges: cantabit etiam ſine arte, quod jucundum inter epulas: nimia pollicitationes minuunt fidem quando plauſculum laudat merces venales qui cupit eas citò vendere: at nulla me neceſſitas premit: in propriis bonis modicus ſum: nullus negotiator ſic tecum ageret: non alius à te idem à me facilè obtineret. Hic ſemel ceſſator fuit; atque, ut cecidit interdum,

FLore, bono claroq; fidelis amice Neroni, [856]
Si quis fortè velit puerum tibi vendere natum
Tibure, vel Gabiis, & tecum ſic agat: Hic &
Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos;
Fiet eritque tuus nummorum millibus octo,
Verna miniſteriis ad nutus aptus heriles,
Litterulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: argillâ quidvis imitaberis udâ:
Quin etiam canet indoctum, ſed dulce bibenti.
Multa fidem promiſſa levant; ubi plenius æquo
Laudat venales qui vult extrudere merces. [857]
Res urget me nulla: meo ſum pauper in ære.
Nemo hoc mangonum faceret tibi: non temerè à me
Quivis ferret idem: ſemel hic ceſſavit: &, ut fit,

ANNOTATIONES.

1. *Flore bono,* &c. | Julius Florus ad bellum Pannonicum proficiſcens cum Tiberio Nerone petierat ab Horatio ut quæpiam ad ſe ſcriberet: ceſſantem verò quanquam nihil pollicitum ſubinde increpavit. Cui ſe Horatius excuſat hâc Epiſtolâ; in qua & eximia quædam ad poëſim, & ad benè beatéque vivendum pleraque documenta perſcribit. Ad hunc ipſum Florum inſcriptam vidimus jam Epiſt. 3. lib. 1.

Amico Neroni. | Is ipſe eſt Tiberius Claudius Nero, qui Auguſto in imperium ſucceſſit. De eo jam anté.

2. *Si quis fortè velit,* &c. | Similitudo, quâ ſe apud Florum purgat Horatius.

3. *Tibure.* | Lib. 1. Od. 7. & 18. & lib. 2. Od. 6.

Gabiis. | Lib. 1. Epiſt. 11. & 15.

4. *Hic & Candidus.* | Verba ſunt mangonis uſque ad verſum 17.

6. *Verna.* | Servus ex ancillâ, natus domi.

7. *Litterulis Græcis imbutus.* | Erudiebant ſervos, ut pluris venderent. Terent. Eunuch. *Fac periculum in literis, fac in paleſtra, in muſicis: ſolertem dabo.*

20. *Multa fidem promiſſa levant.* | Subdolus negotiator vult videri non dare verba, cùm maximè verba dat.

12. *Meo ſum pauper in ære.* | Nullum æs alienum habeo; nil debeo cuiquam. Cic. pro Roſcio comœdo. *Locuples erat: nihil debebat: in ſuis nummis verſabatur.*

14. *Semel hic ceſſavit.* | Verſutus magno fugacem ſervi animum ita declarat metu legis, ut potiùs diſſimulare & tegere dicendus ſit: adeò rem verbis involvit, extenuat, ſubornat.

In

In ſcalis latuit metuens pendentis habenæ.
Des nummos, excepta nihil te ſi fuga lædat.
Ille ferat pretium pœnæ ſecurus, opinor.
Prudens emiſti vitioſum: dicta tibi eſt lex.
Inſequeris tamen hunc, & lite moraris iniquâ.
Dixi me pigrum proficiſcenti tibi, dixi
Talibus officiis prope mancum; ne mea ſævus
Jurgares ad te quod epiſtola nulla veniret.
Quid tum profeci, mecum facientia jura
Si tamen attentas? quereris ſuper hoc etiam, quod
Expectata tibi non mittam carmina mendax
Luculli miles collecta viatica multis [858]
Ærumnis, laſſus dum noctu ſtertit, ad aſſem
Perdiderat: poſt hoc vehemens lupus, & ſibi & hoſti
Iratus pariter, jejunis dentibus acer,
Præſidium regale loco dejecit, ut aiunt,
Summè munito, & multarum divite rerum.
Clarus ob id factum, donis ornatur honeſtis,
Accipit & bis dena ſuper ſeſtertia nummûm.
Fortè ſub hoc tempus caſtellum evertere Prætor
Neſcio quod cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, quæ timido quoq; poſſent addere mentem:
I bone, quò virtus tua te vocat: i pede fauſto,
Grandia laturus meritorum præmia: quid ſtas?
Poſt hæc ille catus, quantumvis ruſticus, ibit,
Ibit eò, quò vis, qui zonam perdidit, inquit.

ſe occultavit metu ſcuticarum ad ſcalas ſuſpenſarum: trade pecuniam, ſi te non offendit fuga, quam accipio. Poſt hæc *accipiet mango nummos abſque metu pœnæ, ut credo:* tu *ſciens emiſti pravum. Significata tibi fuit conditio. Hanc nihilominus inſequeris, & injuſtâ lite implicas. Te diſcedentem admonui me pigrum eſſe, & ad ejuſmodi officia minimè ſedulum; ne gravius irascereris, ſi nullas ad te literas mitterem. Quid verò profuit, quandoquidem legis mihi favèntes expugnas? expoſtulas quoque, quoniam ſperatis verſus haud miſi fallax.* Verùm attende pauliſper. *Luculli miles via ſubſidium multis laboribus comparatum amiſerat integrum, dum nocte dormivet fatigatus. Inde lupus violens tam ſibi quàm hoſti infenſus, ardens famelicis dentibus, regis præſidium depulit ſtatione probè munitâ multiſque opibus inſtructâ: ob id verò facinus pulcris muneribus afficitur; accipitque pluſquam viginti millia ſeſtertiûm nummorum. Eodem fermè tempore volens Imperator diruere caſtrum*

quoddam, cœpit hunc ipſum militem adhortari ſermonibus; qui ignavo poſſent animos dare: Ito generoſe, quò te tua virtus vocat; perge felicibus auſpiciis, magna pro faciendis munera conſecuturus: cur moraris? Tum ille actutus etſi agreſtis ait: Vadat illuc, vadat, qua jubes qui loculos amiſerit.

ANNOTATIONES.

15. *Ut in ſcalis*, &c. | Quod ſegnis fuiſſet ad mandato peragenda, timuit loris ſtringi ac cæd. Hinc paululùm delituit, abſuitque domo. Sic per ambages mango loquitur, ne uno verbo eoque odioſo dicat, fugit: vel, ſemel fugit.

In ſcalis. | Ad terrorem ſervorum, ita pendebant in ſcalis ſcuticæ, quas ob oculos ſemper haberent, ut à peccando deterrerentur.

16. *Excepta nihil te ſi fuga lædat.* | Tandem agam dicit breviter, excipitque: quod niſi faceret, redhibere acceptum pretium vel ſervum cogeretur legibus Ædilitiis.

17. *Pœnæ ſecurus.* | Non obnoxius legi ac pœnæ: non actionem redhibitoriam. Cic. Offic. 3. *In mancipio vendendo ea vitia dicenda ſunt, ut putà, eſſe mendacem, alearorem, furacem (vitioſum, fugacem) quæ niſi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.* Vide lib. 2. Sat. 3. v. 285. annotat.

18. *Dicta tibi eſt lex.* | Pronunciata eſt tibi venditionis conditio.

21. *Talibus officiis prope mancum.* | Quaſi manibus carentem, ac proinde ineptum ad ſcribendas epiſtolas.

26. *Luculli miles.* | L. Lucullus Romæ clariſſimus Mithridatem Ponti, Tigranemque Armeniæ reges profligavit, opibus maximis celebratus.

30. *Præſidium regale.* | A rege Mithridate, vel Tigrane collocatum.

31. *Loco ſummè munito.* | Tigranocertam quidam intelligunt, ex Appiano in Mithridat. *quæ urbs capta exercitum ingenti præda ditavit:* ſed alii meliùs Niſibim Meſopotamiæ civitatem, quæ benè munita Tigranis opes ſervabat. Dio.

32. *Donis honeſtis.* | Qualia ſunt phaleræ, torques, coronæ.

40. *Zonam.* | Caſtrenſem crumenam & pecuniam, quam milites in zona portare conſueve-

Romæ

Ego Romæ educatus & edoctus fum, quantum damni Græcis attuliſſet Achilles offenſus. Deinde *inſignes Athenæ aliquantò plus doctrinæ contulerunt; nempe ut poſſem pravum ab honeſto diſtinguere, ac veritatem indagare in nemore Academi. Sed infortunata tempora abſtraxerunt me loco jucundo; & civiles fluctus militiæ imperitum appulerunt ad exercitum nequaquam parem viribus Auguſti Cæſaris. Unde ſtatim ut Philippi me exemerunt abjectum amputatis alis, ſpoliatumque domo, & bonis paternis: audax inopia adegit carmina componere. Nunc autem poſſidens quantum ſufficit, quibus pharmacis unquam curari poſſem, ſi ſatiùs non ducerem quieſcere, quàm verſus condere: Ætas defluens omnia* paulatim *aufert à nobis:* jam *eripuit jocos, amores, convivia, facetias cenatur & abſtrahere facultatem poeticam: quid jubes* ut *agam? Denique non omnibus eadem placent. Tu verſus Lyricos amas, ille Iambicos. Hic gaudet Satiris & dicteriis mordacibus.*

Romæ nutriri mihi contigit atque doceri,
Iratus Graiis quantùm nocuiſſet Achilles.
Adjecere bonæ paulò plus artis Athenæ: [859]
Scilicet ut poſſum curvo dignoſcere rectum,
Atque inter ſilvas Academi quærere verum.
Dura ſed amovere loco me tempora grato,
Civiliſque rudem belli tulit æſtus in arma
Cæſaris Auguſti non reſponſura lacertis.
Unde ſimul primùm me dimiſere Philippi
Deciſis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris & fundi; paupertas impulit audax,
Ut verſus facerem: ſed quod non deſit habentem
Quæ poterunt unquam ſatis expurgare cicutæ,
Ni melius dormire putem, quàm ſcribere verſus?
Singula de nobis anni prædantur euntes:
Eripuere jocos, Venerem, convivia, ludum;
Tendunt extorquere poemata: quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur amantq; [860]
Carmine tu gaudes; hic delectatur Iambis;
Ille Bioneis ſermonibus, & ſale nigro.
Tres mihi convivæ propè diſſentire videntur,
Poſcentes vario multum diverſa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu quod jubet alter;
Quod petis, id ſanè eſt inviſum acidumque duobus.

Et quidem *tres convivæ rarò idem appetunt:* quin *diverſa longè diſſimili guſtu volunt: quid tribuam? quid negem? Tu recuſas quod alius petit. Quid cupis? illud amarum & grave duobus videbitur.*

ANNOTATIONES.

rant Evangel. Mar. c. 6. Gell. l. 15. c. 12. ſic loquitur C. Gracchus: *Cùm Romæ profectus ſum, Quirites zonas quas argenti plenas extuli, eas ex provinciâ inanes retuli.*

41. *Romæ nutriri mihi contigit.* | Lib. 1. Sat. 6.

42. *Iratis Graiis quantum, &c.* | Id eſt, didici Homeri Iliadem, in quâ refertur Achilles ob ereptum ſibi Briſeidem iratus ſeceſſiſſe à reliquo exercitu, itaque ita Græcis plurimùm nocuiſſe. Vide lib. 1. Od. 15. ad finem. Porrò ſtudiorum olim initium ducebant pueri ab Homeri Achille. Unde proverbium de rudi illiterato: *Ne iratum quidem Achillem novit.*

43. *Adjecere bonæ, &c.* | Dein apud Athenas Philoſophiæ operam dedi. De Athen. l. 2. Sat. 7.

45. *Inter ſilvas Academi.* | Academia locus Athenis ſuburbanus, arboribus multis amœnus, illuſtrium etiam virorum monumentis exornatus, ubi Philoſophiam primus docuit Plato. Diogen. Laërt. Alii nomen trahunt ab Academo qui porticum ibi quondam extruxerat: alii à Cadmo.

46. *Dura ſed amovere loco, &c.* | Bello nempe civili flagrante, Brutus adverſus Auguſtum colligens copias. Athenis iter habuit in Macedoniam: unde Horatium & alios quoſdam juvenes Romanos ibi literis incumbentes abduxit: noſtrum verò poëtam Tribunum militum conſtituit, quamvis *belli rudem*, ut patet.

48. *Cæſaris Auguſti, &c.* | Commodè aſſentatur.

49. *Me demiſere Philippi.* | Ad quam urbem in Theſſalicis campis Auguſtus Brutum profligavit. Vide lib. 2. Od. 7.

50. *Deciſis humilem pennis, &c.* | Amiſſus dignitate, & patrimonio etiam per proſcriptionem.

53. *Cicuta.* | Non eſt quod vox hæc adeò torqueat interpretes, ſanè pro elleboro poſita. Nam & Avicenna cicutam vocat nigrum ellebo rum. Itaque ſenſus eſt: quanta eſſet inſania mea, ſi ſcribendis verſibus etiamnùm caput obtunderem frangeremve? & quæ frigidiores hebetare poſſent temperare furorem hunc poëticum?

55. *Singula de nobis, &c.* | Altera non ſcribendi excuſatio.

58. *Denique non eadem, &c.* | Tertia eſt hujus ratio & excuſatio quare verſus nolit ſcribere.

60. *Bioneis ſermonibus.* | Bion ſophiſtes

Præte

Præter cætera me Romæ ne poemata cenſes
Scribere poſſe inter tot curas torque labores?
Hic ſponſum vocat, hic auditum ſcripta, relictis
Omnibus officiis: cubat hic in colle Quirini,
Hic extremo in Aventino: viſcendus uterque:
Intervalla vides humanè commoda. Verùm
Puræ ſunt plateæ, nihil ut meditantibus obſtet.
Feſtinat calidus mulis geruliſque redemptor;
Torquet nunc lapidem, nunc ingens Machina tignum; [861]
Triſtia robuſtis luctantur funera plauſtris;
Hac rabioſa fugit canis, hac lutulenta ruit ſus.
I nunc, & verſus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit urbes,
Rite cliens Bacchi ſomno gaudentis & umbrâ.
Tu me inter ſtrepitus nocturnos atque diurnos
Vis canere; & contracta ſequi veſtigia vatum?
Ingenium, ſibi quod vacuas deſumſit Athenas,
Et ſtudiis annos ſeptem dedit, inſenuitque
Libris & curis, ſtatuâ taciturnius exit
Plerumque, & riſu populum quatit: hic ego rerum
Fluctibus in mediis, & tempeſtatibus urbis,
Verba lyræ motura ſonum connectere digner?

Præterea numquid putas me Romæ poſſe condere carmina tot inter ſolicitudines & moleſtias? Hic vocat ut pro eo ſpondeam: ille ut audiam quæ compoſuit, dimiſſis quibuſcumque officiis: alter habitat in colle Quirinali, alter in ultimo Aventino: ambos adire oportet: cernis loca ſatis diſtantia. At vacua ſunt via ut nihil cogitabundum impediat. Imò *occurrit operum conductor* cum *mulis & baiulis properans; machina lapidem aut trabem ingentem attollit: pompa funebris decorat cum magnis plauſtris: illac rabioſa canis, iſtac porcus cænoſus diſcurret. Age modò, verſus optimos animo finge.* Verùm *ſcriptor omnis petit ſolitudinem, urbeſque vitat, jure cliens Bacchi quietem & otium amantis. Tu verò me jubes mediis in tumultibus noctis ac diei Lyrica ſcribere, & Poetarum arduæ ſtudia conſectari. Ingenioſus quiſpiam Athenis tranquillis addidit* ubique *ſeptem* per *annos ſtudiis operatus, ſedula librorum incumbens* lectioni, *prodet interdum taciturnior* quàm *ſtatua, & populo ludibrium exhibet.* Ergone *hic ego inter agitationes ac ſtrepitus civitatis in animum induram meum aptare voces lyrâ canendas.*

ANNOTATIONES.

poëta, dictus Boriſthenites, adeò mordax & dirax ut nemini parceret, ſed Homerum ipſum ſalibus amariſſimis proſciderit. Ejus meminit Plutarchus.

65. *Præter cætera.* | Quarta excuſatio.

67. *Sponſum.* | Vide libro 2. Satira 6. ubi

. . . . . *Roma ſponſorem me rapit.*

Auditum. | De recitandi more & veſaniâ jam dixi.

68. *Colle Quirini.* | Ad remotiſſimam urbis regionem.

69. *Extremo Aventino.* | Ad oppoſitum urbis partem verſùs Tiberim.

70. *Intervalla vides*, &c. | Inter utrumque illam regionem ſunt nempe forum Romanum, templum Jovis Feretrii, Capitolium, Palatium.

Humanè commoda. | Ironicè, id eſt, valdè incommoda ob longinquitatem itineris ac regionum diverſitatem. Perperàm iſtas voces aliqui ſeparant.

Verùm Puræ ſunt plateæ. | Prolepſis. At vacuæ impedimentis ſunt viæ: atque inter eundum verſus meditari licet. Imò, inquit Horatius, moleſtiſſima eſt vel ob iſtam rationem quælibet urbs valdè frequens & populoſa. Vide Juvenal. Sat. 3.

72. *Calidus redemptor.* | Ardens inhians ad quæſtum. Vide Od. 1. lib. 3.

73. *Ingens machina.* | Vel ſaxa ad muros vel tigna ad contignationem attollens.

77. *Scriptorum chorus*, &c. | Ovid Triſt. 1.

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

Quintil. lib. 10. cap. 3. *Secretum & liberum arbitris locum, & quàm altiſſimum ſilentium ſcribentibus maximè convenire nemo dubitaverit*, & paulò pòſt: *ſilentium & ſeceſſus, & undique liber animus maximè optanda ſunt.* Vide Juvenal. Sat. 7. v. 53. & ſeq.

78. *Cliens Bacchi.* | In tutelâ Bacchi eſſe poëtas dictum eſt alibi non ſemel.

80. *Contracta veſtigia vatum.* | Anguſta, ardua, difficilia. Vide Juvenal. mox cit. Alii leg. *contacta*, ſed inepte.

81. *Ingenium, ſibi quod*, &c. | Si Athenis ludibrio eſt homo plusculùm meditabundus, & quaſi lectioni librorum immerſus; quid eſſem ego Romæ, ſi per vias item profundâ cogitatione abſtractus, & tam à rebus quæ circa me ſunt quàm à me ipſo ferè alienatus?

86. *Verba lyræ motura ſonum.* | Verſus Lyricos.

Insuper & alia quæ deterreant accipe. *Rhetor* quidam *erat Romæ frater, jurisperiti, qui alter alterius perpetuas laudes audiebant. Hic illi quasi Gracchus, ille huic tanquam Mucius prædicabatur. Nihilo certè minus insania ista detinet poetas loquaces. Odas ego scribo, hic elegias, opus admirandum & à novem Musis elaboratum. Animadverte primò quantâ cum arrogantiâ & anxietate contemplamur* Apollinis *templum Romanis poetis destitutum. Deinde, si per otium licet, affectare quoque, & eminus auscultà quid quisque asserat, & cur sibi lauream attribuat. Conficimur, totidemque vulneribus afficimus adversarium, lentâ pugnâ* usque *ad vesperam*, quasi *Samnites. Illius sententiâ sum Alcæus: ille meâ quis* erit? *quis, nisi Callimachus? Si* quid *amplius petere videatur,*

Frater erat Romæ consulti rhetor, ut alter
Alterius sermone meros audiret honores: [862]
Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.
Quî minus argutos vexat furor iste poetas? 90
Carmina compono, hic elegos, mirabile visu,
Cælatumque novem Musis opus. Aspice primum
Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
Spectemus vacuam Romanis vatibus ædem.
Mox etiam, si forte vacas, sequere, & procul audi 95
Quid ferat, & quare sibi nectat uterque coronam.
Cædimur, & totidem plagis consumimus hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Discedo Alcæus puncto illius: ille meo quis? [863]
Quis nisi Callimachus? si plus adposcere visus, 100

ANNOTATIONES.

87. *Frater erat Romæ*, &c. | Quinta ratio ineptus & vanus poetarum animus, quem similitudine explicat. Profectò jam pudere debet poetam esse inquit Horatius; cum insulsa vatum nostrorum arrogantia passim nauseam & offensionem ingeneret.

89. *Gracchus*. | Tiberius & Cajus Sempronii Gracchi & Corneliæ de Scipionum familiâ, filii, ambo eloquentiâ claruerunt, sed popularibus tumultibus nimium indulgentes miserè & indecorè perierunt. Cic. de Arusp. respons. n. 41. *Tib. Gracchum secutus est Caius Gracchus, quo ingenio! quantâ vi! quantâ gravitate dicendi! ut dolerent boni omnes non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem voluntatemq; esse conversa.* Idem de clar. orat. *Fuit Gracchus diligentiâ Cornelia matris à puero doctus, & Græcis literis eruditus . . . . . Utinam in Tib. Graccho, Cajoque Carbone talis mens ad Remp. benè gerendam fuisset, quale ingenium ad benè dicendum fuit. Profectò nemo his viris gloria præstitisset.*

Mucius. | Pub. Mucius *juris civilis intelligentiâ, atque omni prudentiæ genere præstans.* Cic. mox cit.

91. *Mirabile visu*, &c. | Judicio quidem ipsorum auctorum futili & insulso.

93. *Circumspectemus.* | Se quidem cum istis poëtastris jungit Horatius, ut gravius eos proscindat & confodiat.

94. *Vacuam Romanis vatib. ædem.* | Quandiu sua scripta non replebunt *ædem* seu bibliothecam Apollinis, eam Romanis vatibus vacuum putant inepti illi, adeo se mirantur, & aliis omnibus præstantiores existimant.

96. *Quare sibi nectat uterque coronam.* | Quam stulte laureâ se poeticâ dignos putent.

97. *Cædimur, & totidem*, &c. | Invicem quasi vulneramur, & conficimur inani gloriæ opinione decepti, dum mutuis laudibus vanisq; titulis & elogiis alii alios perperam exornamus. Alii de recitandi & audiendi vicissim molestiâ occupatione intelligunt, afferuntq; illud ex arte Poetica; *recitator acerbus quem arripuit, tenet occidetq; legendo*, sed minus benè.

98. *Lento Samnites*, &c. | Parùm ad rem est Samnitum pertinax adversus Romanos ad finem usque diei pugna, de qua T. liv. lib. 9. & Ennius:

Bellum aquis manibus nox intempesta diremit.

Aptiùs ergo intelligemus illud genus gladiatorum, quos ab armaturâ Samnites dicebant quod inter epulas spectaculum adhibebant, adeoque *ad lumina, lento* etiam *duello*: quippe non gladiis sed fustibus decertantes, graves quidem ictus sed minimè plagas aut necem inferebant.

99. *Alcæus.* | Ab eo dicor alter Alcæus. De hoc Lyricorum coryphæolib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

Puncto. | Examine, suffragio, judicio.

100 *Callimachus.* | Hic Elegiographorum princeps apud Græcos, Quintiliano etiam teste, Cyrene in Africâ oriundus, floruit sub Ptolemæis Philadelpho & Euergete, plurima certè carmina scripsit, sed pervenerunt ad nos pauca dumtaxat epigrammata, & hymni. Ex eo quædam imitari interdum & prædari studuere Catullus atque Propertius. Quod breves libros amaret Callimachus, insimulantibus aiebat,

Ingens volumen ingens malum.

Fit

Fit Mimnermus, & optivo cognomine crescit.
Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
Cùm scribo, & supplex populi suffragia capto.
Idem, finitis studiis & mente receptâ,
Obturem patulas impunè legentibus aures. 105
Ridentur malè qui componunt carmina: verùm
Gaudent scribentes; & se venerantur, & ultrò,
Si taceas, laudant quicquid scripsere, beati.
At qui legitimum cupiet fecisse poema,
Cum tabulis animum censoris sumet honesti; 100
Audebit quæcunque parùm splendoris habebunt,
Et sine pondere erunt, & honore indigna ferentur,
Verbà movere loco, quamvis invita recedant,
Et versentur adhuc intra penetralia Vestæ: [864]
Obscurata diu populo bonus eruet, atque 115
Proferet in lucem speciosa vocabula rerum;
Quæ priscis memorata Catonibus atque Cethegis,
Nunc situs informis premit & deserta vetustas:
Adsciscet nova, quæ genitor produxerit usus;
Vehemens, & liquidus, puroq; similimus amni, 120
Fundet opes, Latiumque beabit divite linguâ:
Luxuriantia compescet; nimis aspera sano
Lævabit cultu; virtute carentia tollet:
Ludentis speciem dabit, & torquebitur; ut qui
Nunc Satyrũ, nunc agrestẽ Cyclopa movetur. 125

dicetur Mimnermus, & exornabitur vocabulo quod optaverit.

Multa quidem *ferendo, ne irritem Poetas, ut plurimùm iracundos, quando* quidpiam *compono, & vulgi approbationem enixis precibus flagito: at postquam finita studia animo ad memet redii, ipse aures occludam* antè *apertas temerè recitantibus. Deridentur qui scribunt inconcinnos versus, sed auctores ipsi sibi placent & applaudunt, ac felices venditant quod composuerunt, si à te non laudentur. Verum quisquis carmen exactum scribere voluerit, is cùm charitate accipiet animum boni critici: quæ dictiones minùs aptæ & pulchræ judicabuntur, ultrò expunget, etsi reluctantes amoveantur, & adhuc inclusæ sine in Veste sacrario? solent adhibebit splendidas rerum appellationes, ac diu populo ignotas producet: quas olim Catones & Cethegi usurparunt, nunc autem deformat turpis squalor & obsoleta antiquitas: fingat novas quas auctor usus propagabit: ad instar fluminis rapidi ac nitidi proferet divitias, ac sermone opulento ditabit Latium: redundantia coercebit, duriora scitè expoliet, inertibus vim addet: quasi ludens circumagetur, velut qui modò Satyrum, modò rudem Cyclopem metu simulat.*

ANNOTATIONES.

101. *Mimnermus.* | De eo Poetâ l. 1. Epist. 6. ad finem.

105 *Obturem patulas*, &c. | Interdum ineptias legentium & recitantium ferre cogor: at posteà indignor, aversor, abhorreo.

114. *Intra penetralia Vestæ.* | In conclavi, in scrinio scriptoris, quæ nemini præter ipsum scrutari licet: quemadmodum solus olim Pontifex maximus adire poterat *abditos & penetrales focos* apud Vestæ fanum. Cic. vel sicut è templo Vestæ tanquam ex asylo quemvis extraxisse nefas est. *Vestam* hic pro Lare poni quidam volunt. De Vestâ lib. 1. Od. 2.

115. *Obscurata diu*, &c. | Art. Poet. v. 70. *Multa renascentur, quæ jam cecidere*, &c.

117. *Catonibus atque Cethegis.* | Vetustissimis oratoribus, ferè coævis, Plin. lib. 7. cap. 27. *Cato*, inquit, *primus Porciæ gentis tres summas in homine res præstitisse existimatus est; optimus orator, optimus imperator, optimus senator . . . . . pater & quadrugies causam dixit: nec quisquam apius postulatus, & semper absolutus.*

Cethegis. | Intelligendus hìc M. Cornelius Cethegus, quem Cicero in Bruto commendat, ejusq; eloquentiæ auctorem idoneum dicit Q. Ennium, quippe qui & ipsa eum audierit, & de mortuo scribat: unde nemo suspicari possit, amicitiæ causâ esse mentitum. Is cum Pub. Sempronio Tuditano consulatum gessit, bello Punico secundo, annis ferè ducentis antequàm hæc scriberet Horatius. Ennius in Annal.

Additur orator Cornelius suaviloquenti
Ore Cethegus . . . . . .
Flos delibatus populi, Suadaque medulla.

Vide Quintil. lib. 2. c. 15. ubi horum facit mentionem.

119. *Adsciscet nova.* | Vide Art. Poet. v. 46. & seq.

124. *Ludentis speciem dabit.* | Ea subtilitate scribet, ut ludere videatur: adeò res quæq; luculenter & facilè scriptæ apparebunt, ut *sibi quivis speret idem; at sudet multum frustraq; laboret ausus idem.* Art. Poet. v. 240. Vide ibi annot.

125. *Ut qui Nunc Satyrum, nunc*, &c. | Velut

Ego certè malim haberi poëta vesanus & insultus, dummodo placeant mihi vel etiam ignota sint vitia mea, quàm benè scribens & animo cruciari. Argis fuit quidam non plebeius, qui credebat se audire tragœdos excellentes, in vacuo theatro sedens & applaudens: cæterùm honestæ vitæ officia non omittebat, probus omninò vicinus, benignus hospes, bonus ergo coniugem, mitis in servos, nec supra modum excandescens si fractum invenerit lagenæ figillum: deniq, rupem vel puteum facilè devitabat. Ille affinium curâ & auxilio sanatus, pulso morbo & bile per elleborum purum; ad mentem sanam reversus dixit: Profectò me occidistis, ô amici, non servastis, cui gaudia sic absuliistis, & mentis errorem iucundissimum eripuistis per virtutem medicamentorum. Scilicet expedit sapientiæ studere, abiectis nugis, & pueris relinquere ludum & tali congruum. Jam *non* ampliùs juvat *sectari voces chordis Latinis canendas, sed rectæ vitæ rationes & institutæ scrutari. Quapropter ita mecum reputo, & tacitè statuo: si nulla aquarum abundantia sitim placarem, medicos adirem: cur autem nemini audes fateri, quo plus habes, eò plus te appetere?*

Prætulerim scriptor delirus inersq; videri, [865]
Dum mea delectent mala me, vel deniq; fallant,
Quam sapere, & ringi. Fuit haud ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus sessor plausorque theatro; 130
Cætera qui vitæ servaret munia recto
More; bonus sanè vicinus, amabilis hospes,
Comis in uxorem, posset qui ignoscere servis,
Et signo læso non insanire lagenæ:
Posset qui rupem & puteum vitare patentem. 135
Hic ubi cognatorum opibus curisque refectus
Expulit elleboro morbum bilemque meraco,
Et redit ad sese: Pol me occidistis, amici,
Non servastis, ait; cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratissimus error, 140
Nimirùm sapere est abiectis utile nugis, [866]
Et tempestivum pueris concedere ludum;
Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis;
Sed veræ numerosque modosque ediscere vitæ.
Quo circa mecum loquor hæc, tacitusq; recordor;
Si tibi nulla sitim finiret copia lymphæ. 146
Narrares medicis: quod quanto plura parasti,
Tanto plura cupis, nulline faterier audes?

ANNOTATIONES.

eximius pantomimus gestibus exprimens nunc agilem Satyrum, nunc tardum Cyclopem, tantâ quidem arte, ut ipsa Satyri vel Cyclopis natura & persona agere credatur; quod quidem pariter æmulari se posse quisq; spectantium facilè sibi persuaserit: verùm si rem tentet, jam difficultatem sentiat. Vide lib. 1. Sat 5. v. 63.

126. *Prætulerim scriptor*, &c. | Videtur per prosopopœiam induci Florus vel alius quispiam, hæc dicens & concludens ex rationibus ab Horatio prolatis.

128. *Ringi.* | Stomachari, intimis sensibus angi. Cic. ad Attic. lib. 4 Epist. 5. *Hi subringentur, qui villam me molestè ferunt habere, qua Catuli fuerat.*

Fuit haud ignobilis Argis. | Homo ille vocabatur Lycas, ex vet. Comment. De *Argis* urbe, lib. 1. Od. 7. annot.

129. *Qui se credebat*, &c. | Idem Abydi gestum narrat Aristoteles. Vide Athenæum lib. 12. in fine, ubi similem refert de insano historiam sat lepidam. Thrasilaus nempe quidam (Thrasyllum vocat Ælianus Var. lib. 4. cap. 25.) suas esse putabat naves omnes in Piræeum appellentes; has recensebat, excipiebatque tanto gaudio, quàm si dominus fuisset earum rerum omnium, quæ advenissent salvæ. Is verò Critonis fratris curâ sanatus affirmabat lætum se prorsùs ac beatum vixisse eâ dementiâ; quoniam omnis molestiæ expers, & multam voluptatem animo perciperet.

134. *Signo læso lagenæ.* | Lagenas vini obsignabant olim adversùs fraudem servorum. Cic. lib 16. Epist. 26. ad Tironem; *olim matrem memini lagenas etiam manes obsignare, ne dicerentur furtim exsiccatæ fuisse.* Pers. Sat 6. v. 17. ubi

Et signum in vapidâ naso tetigisse lagenâ.

Insanire. | Irasci nimiùm, usque ad furorem & insaniam.

140. *Mentis gratissimus error.* | Vide Athenæum ubi ait, jucundissimas esse insanorum delicias.

141. *Nimirùm sapere est abiectis*, &c. | Transit ingeniosè Horatius ad aliam materiam, nempe moribus corrigendis potiùs quàm verbis connectendis & numerandis studere jam expedit; ubi Flori vitia solerter notat.

146. *Si tibi nulla sitim*, &c. | In morbis cor-

S

Si vulnus tibi monſtratâ radice vel herbâ
Non fieret levius, fugeres radice vel herbâ
Proficiente nihil curarier : audieras, cui
Rem dî donarent, illi decedere pravam
Stultitiam : & cùm ſis nihilo ſapientior, ex quo
Plenior es, tamen utêris monitoribus iiſdem ?
At ſi divitiæ prudentem reddere poſſent,
Si cupidum timidumque minùs te ; nempe ruberes
Viveret in terris te ſi quis avarior uno.
Si proprium eſt, quod quis librâ mercatur & ære ;
Quædam, ſi credis conſulti, mancipat uſus ;
Qui te paſcit ager, tuus eſt : & villicus Orbî [867]
Cùm ſegetes occat, tibi mox frumenta daturus,
Te dominum ſentit : das nummos, accipis uvam,
Pullos, ova, cadum temeti : nempe modo iſto
Paulatim mercaris agrum, fortaſſe trecentis,
Aut etiam ſuprà, nummorum millibus emptum.
Quid refert, vivas numerato nuper, an olim ?
Emptor Aricini quondam Veientis & arvi,
Emptum cœnat olus, quamvis aliter putat ; emptis,
Sub noctem gelidam lignis calefactat ahenum.
Sed vocat uſque ſuum, quà populo adſita certis
Limitibus vicina refugit jurgia : tanquam
Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc forte ſuprema

Si agritudo non ſanatorum planta vel radice tibi indicata, ſperneres radicem aut plantam nihil remedii afferentem : Audium acceperas, Dîs opes largientibus, hominem inſaniâ iſtâ liberari ; factus autem locupletior, quanquam nihilo magis ſapis, tamen auſcultas ſemper eoſdem monitores. At ſi opes meliorem, ſi minus avarum & ſolicitum efficerent, jure quidem erubeſceres, ſi quiſquam in orbe eſſet te ſolo cupidior. Jam verò, ſi proprium eſt quod quiſque ſoluta pretio emit ; ſi quædam uſus addicit, ut aiunt jurisperiti, tuus eſt ager qui te alit, & villicus Orbii occans ſegetes, ut tibi dein triticum vendat, te herum ſentit : datâ pecuniâ mercaris uvam, pullos, ova, cadum vini ; ita nimirum paulatim emis agrum fortè millibus nummorum trecentis vel amplius comparatum. Quid intereſt, ſeu nuper ſeu dudum ſoluto vivas ? Poſſeſſor vetus agri Veientis & Aricini emptum comedit olus, quamvis aliter exiſtimet, emptis lignis ahenum calefacit ſub noctem frigidam. Atqui ſuum appellat uſque ad populum juxta plantatam, quæ certis finibus dirimit controverſias vicinorum. Quoſi verò proprium alicui ſit, quod momento fluxi temporis mutet dominos & in alterius poſſeſſionem tranſeat, vel precibus, vel emptione,

ANNOTATIONES.

poris, conſulitur medicus ; in morbis animi, diſſimulatur celaturque malum, nec ullum proinde remedium quæritur.

151. *Audieras.* | A Stoicis didiceras.

154. *Monitoribus iiſdem.* | Vel cupiditatibus vel avaris, qui ut rem ſemper augeas, admonent : quaſi ſapientia & felicitas unà cum opibus accreſceret.

158. *Si proprium eſt, quod quis, &c.* | Agit adverſus eos, qui multos ut agros emant, magnam pecuniæ vim congerere ſtudent.

Librâ mercatur & ære. | Olim rei pretium ſeu pecunia pendebatur : poſteà numerari cœpit.

159. *Mancipat.* | Jus & poſſeſſionem certam tradit, uſu continuato per tempus lege definitum

160. *Qui te paſcit ager, tuus eſt.* | Tum emptione tum uſurpatione proprius tibi dicendus eſt ager, cujus fructibus uteris licet emptis. Cic. l. 7. Epiſt. 30 *Id cujuſque eſt proprium, quo quiſque fruitur atque utitur.*

161. *Occat.* | Sparſum ſemen terrâ operit glebas verſando & frangendo.

162. *Te dominum ſentit.* | Quamvis Orbii dicatur ager & villicus : tu tamen magis dicendus es dominus, cui fructus fert ager, & cui laborat villicus.

166. *Numerato nuper, an olim.* | Qui agrum mercatur, fructus quidem univerſos præſentes, & futuros emit dato ſemel integro pretio ; qui verò neceſſarios in diem fructus mercatur, agrũ emit paulatim numerato pretio & per partes dato.

167. *Aricini.* | Aricia oppidulum Latii.

Veientis. | Veii urbs Hetruriæ.

168. *Quamvis aliter putat.* | Non eſt quod inempta dicat olus & ligna. Scilicet eorum olim pretium numeravit & ſolvit, quando agros ſolutâ pecuniâ emit.

170. *Sed vocat uſque ſuum,* &c. | Prolepſis. Vide lib. 2. Sat. 2. ſub finem.

175. *Nunc prece,* &c. | Quatuor iſta ſunt rem capiendi genera : *prece* per donationem precibus, officiis, aut aliâ ratione captatâ : *pretio,* emptione :

vel per violentiam, aut per mortem. Quoniam igitur nemo habet uſum perpetuum, atque hæres hæredi ſicut fluctus fluctui ſuccedit; quid proficiunt villa aut horrea? quorſum Lucani agri Calabris adjuncti, ſi magna parvaque abripit mors nequaquam auro placabilis? Lapilli, marmor, ebur, Etruſca ſigna, picturæ, argentum, veſtis Gætulicâ purpurâ tincta multi non poſſident; quidam nec cupiunt poſſidere. Quare fratrum alter otium, nugas, unguenta habere malit, quàm optima palmeta Herodis; alter autem licet opulentus agrum ſterilem laboriosè domet igne & vomere, à primâ luce uſque ad veſperam: novit Genius, qui cognatur ſidus ortui præſidens, humanæ naturæ Deus, qui cum ſingulis hominibus interit, faciem habens multiplicem, propitius, & adverſus. Quæ cùm ità ſint, *bonis utar, & ex parvo cumulo deſumam quod opus erit; nec curabo quid hæres de me cenſeat,*

Permutet dominos, & cedat in altera jura. 174
Sic quiâ perpetuus nulli datur uſus, & hæres [868]
Hæredem alterius, velut unda ſupervenit undam;
Quid vici proſunt, aut horrea? quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, ſi mergit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena ſigilla, tabellas,
Argentum, veſtes Gætulo murice tinctas, 181
Sunt qui non habeant, eſt qui non curet habere.
Cur alter fratrum ceſſare, & ludere, & ungi,
Præferat Herodis palmetis pinguibus; alter
Dives & importunus, ad umbram lucis ab ortu 185
Sylveſtrem flammis & ferro mitiget agrum;
Scit Genius, natale comes qui temperat aſtrum [869]
Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum
Quodque caput, vultu mutabilis, albus, & ater.
Utar, & ex modico, quantum res poſcet, acervo 190
Tollam; nec metuam, quid de me judicet hæres,

Cragius l. 6. 99.

ANNOTATIONES.

vi, ereptâ veteri domino poſſeſſione, ſeu per vim armorum, ſeu per fraudem & iniquas lites: *ſorte ſuprema*, cùm hæreditario jure obveniunt bona.

177. *Quid vici proſunt.* | Quidam legunt, *viæ*, id eſt, *vineæ*.

Calabris Saltibus adjecti Lucani. | Calabriæ pariter & Lucaniæ opima valde paſcua erant. De contiguis illis ad ultimam Italiam regionibus jam dictum in Epod. 1.

180. *Tyrrhena ſigilla.* | Imagines parvas ex Hetruriâ, quam regionem primo incoluerant populi à Tyrrheno Atys (qui unus è poſteris Herculis) filio nominati, & è Lydiâ huc deducti.

181. *Gætulo murice.* | *Purpura florem illum tingendis expetitum veſtibus murices* (piſciculi) *in mediis habent faucibus, ... Præcipuus in Meninge Africæ & Gætulo littore Oceani.* Plin. lib. 9. cap. 36. De Gætulia dixi lib. 1. Od. 23 & lib. 2. Od. 20.

183. *Alter fratrum.* | Deſignat Mitionem & Demeam fratres, quorum alter in urbe quietus degebat, alter rure duris ſe laboribus exercebat, apud Terent. Adelph.

184. *Herodis palmetis.* | Agris Judææ fertiliſſimis, & Jerichuntinis palmis, è quibus opimus redit proventus. Illic verò Herodis regia erat. Strabo lib. 16. *Hierichus campus à montana quadam circumdatus, quæ in amphitheatri ſpeciem ad ipſum declinat: ibi eſt palmetum, habens & alias ſatarum arborum, ſed plures palmas: ad ſtadia centum extenditur irriguum totum ac villis frequens. Illic etiam viſitur Herodis regia, & balſami viridarium. Inde verò amplus eſt reditus & ingens vectigal.* Vide & Plin. lib. 5. cap. 17.

Herodis. | Herodes apud Judæos regnavit temporibus Auguſti in partibus Syriæ: inquit vet. Schol. ad Perſii Sat. 5. v. 180. De eo nos amplius ibidem.

186. *Sylveſtrem flammis.* | Rem fusè explicat Virgilius Georgic. 1. v. 84. & ſeq.

Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atque levem ſtipulam crepitantibus urere flammis.
Sive inde occultas vires, & pabula terræ
Pinguia concipiunt: ſive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias, & cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat quâ ſuccus in herbas:
Seu durat magis, & venas aſtringit hiantes,
Ne tenues pluviæ, rapidive potentia ſolis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

187. *Genius.* | Numen quod rebus gignendis præeſt, & ſimul cùm naſcente naſci, cùm moriente mori credebatur. Ammian. Marcell. l. 21. Cenſorin. de die natali. Plutarch. lib. de interm. orac. &c.

189. *Albus, & ater.* | Duplicem cuiq; genium veteres aſſignabant, bonum & malum. Bruto cubanti narrant obſervatam olim ſpeciem corporis horrifici, & quærenti, quis Deus vel homo eſſet,

Quod

Quod non plura datis invenerit: & tamen idem
Scire volam, quantum ſimplex hilariſq; nepoti
Diſcrepet, & quantum diſcordet parcus avaro.
Diſtat enim, ſpargas tua prodigus, an neq; ſumptu
Invitus facias; neque plura parare labores: 196
Ac potiùs, puer ut feſtis Quinquatribus, olim
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
Pauperies immunda domûs procul abſit: ego, utru
Nave ferar magnâ an parvâ, ferar unus & idem. [870]
Non agimur tumidis velis Aquilone ſecundo: 201
Non tamen adverſis ætatem ducimus Auſtris:
Viribus, ingenio, ſpecie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis uſque priores.
Non es avarus; abi. Quid? cætera jam ſimul iſto
Cum vitio fugêre? caret tibi pectus inani 206
Ambitione? caret mortis formidine, & irâ?
Somnia, terrores magicos, miracula, ſagas,
Nocturnos lemures, portentaque Theſſala rides?

quia non reperierit majores opes quam mihi donata ſint. Ipſe tamen curiam noſſe quid bonus lætuſq; differat à luxurioſo, & quantum diſtet frugalis à ſordido. Quippe lætum diſcrimen eſt, utrum bona tua male profundas, an ſponte inſumas; nec majora congerere ſtudeas: quia potiùs raptim utaris deinceps brevi & jucundâ ætate, ſicut puer feriis Quinquatribus. Ne res *familiaris inops aut ſordida ſit: cæterùm ſeu ampla ſeu exiguâ cymbâ vehar ipſe idemq; ero. Non inflatu* quidem *velis feror proſpero Aquilone: at nec Auſtris contrariis vectito: viribus, ingenio, decore externo, virtute, gradu, facultatibus, primorum ultimus ſum; ut ultimos antecedo. Non avarus es; euge: ecquid? an*

cætera quoque vitia cùm illo abſunt? num *liber eſt animus tuus ambitione vanâ, timore mortis, & iracundiâ?* nunquid *ſpernis inſomnia, magorum terriculamenta, prodigia, veneficas, umbras nocturnas, & Theſſalorum oſtenta?*

ANNOTATIONES.

& quid vellet; reſpondiſſe, malus ego tuus genius ſum; hodie me ad Philippos videbis. Cui Brutus intrepidè: Videbo. Plutarch.

192. *Plura datis.* | A Mecænate, ab Auguſto.

193. *Simplex.* | Non ſumptuoſus aut prodigus, at *hilaris* & honeſtè bonis utens.

197. *Puer ut feſtis Quinquatribus.* | Plenâ & liberâ mentis hilaritate, quemadmodum pueri hilariter omninò tranſigunt dies feriatos ſibi ceſſos in Quinquatribus.

Quinquatribus. | Quinquatria, vel potiùs Quinquatrus pluralis numeri, dies erant feſti in honorem Minervæ, quibus à ſtudio vacabant pueri, & minervalia ſuis magiſtris deferebant. Nomen vel à dierum numero, quod celebrarentur quinto die poſt Idus. Varro 5. de L. L. Gell. lib. 2. cap. 21. &c. vel quod eâ die Minervæ ædes in Aventino conſecrata ſit. Feſtus. Alii aliter. Ovid. Faſt. 3.

Una dies media eſt, & ſunt ſacra Minerva.
Nominaque à junctis quinque diebus habent.

201. *Non agimur tumidis*, &c. | Allegoria. Id eſt, Ego non opes habeo ingentes, nec ſumptuosè vivo: at nec paupertate conflictor, nec ſordido victu immundam aut miſeram ætatem ago.

208. *Somnia, terrores*, &c. | An ſapienter & fortiter contemnis vana quæque terriculamenta? Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 9. & ſeq.

209. *Lemures.* | Perſ. Sat. 5. v. 385 *nigras lemures* vocat: id eſt, umbras ſeu larvas, quibus noctu infeſtantur domus: quas procurandi ſeu expiandi rationem docet Varro lib. 3. de vitâ pop. Rom. Ovid. Faſt. 5. Vide Plin. lib. 7. Epiſt. 27. in quâ pleraque refert ejus generis phantaſmata tum ſuis tum aliorum oculis obſervata. *Erat Athenis*, inquit, *ſpatioſa domus, ſed infamis & peſtilens. Per ſilentium noctis, ſonus fieri, & ſi attenderes acrius, ſtrepitus vinculorum, longiùs primò, deinde proximè reddebatur: mox apparebat idolon, ſenex macie & ſqualore confectus, promiſsâ barbâ, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus triſtes diraque nocles per metum vigilabantur*, &c.

Portentaque Theſſala, &c. | Miracula perpetrata à Theſſalis per artem magicam & veneficia, quibus ii maximè pollebant, à Medeâ edocti, ut aiunt. Plinius lib. 30. cap. 1. magiam apud Theſſalos propagatam ſcribit. Hinc & *mulier Theſſala*, pro magâ & veneficâ, in proverbium abiit.

Theſſala. | Theſſalia pars fuit regni Macedonici perampla, quanquam diſtincta regio: inter Penei fluvii ad Boream, & Thermopylas ad auſtrum: ab occidente Epirum habet. Ejus præcipua urbs Lariſſa fuit, Achillis natalibus inclyta.

num *hilariter annos* tuos *recenses?* an *indulges amicis?* an *ingravescente aetate fis benignior ac probior?* Enimverò *quid tibi prodest unam de multis spinis avulsisse? Si nescis bene vivere, da locum melioribus: sat ludisti, satis edisti & bibisti:* jam *tempus est*, ut *abscedas; ne lusculum te lascivientem derideant & exagitent juvenes convenientius lascivientes.*

Natales gratè numeras? ignoscis amicis? 210
Lenior & melior fis accedente senectâ? [871]
Quid te exempta juvat spinis de pluribus una?
Vivere si rectè nescis, decede peritis.
Lusisti satis, edisti satis atque bibisti;
Tempus abire tibi est: ne potum largiùs æquo 215
Rideat, & pulset lasciva decentiùs ætas.

ANNOTATIONES.

210. *Natales gratè numeras.* | Libenterne ætatis annos recenses? an non horres mortis accedentis mentionem? hoc enim pusilli est animi.

211. *Lenior & melior fis accedente sen.* | Tunc certè, aut nunquam, minui debent animi perturbationes, tum defervescente sanguine, tum usu rerum & sapientiâ crescente.

212 *Quid juvat te exempta*, &c. | Quid juvat unum vitium expulisse, si alia supersunt & torquent? Quid prodest avaritiam expugnasse, si ambitio, si ira, metus, superstitio, animum adhuc tuum obsident & cruciant.

214. *Lusisti satis*, &c. | Ex Homeri Odyss. *affatim edi, bibi, lusi.*

Q. HO-

Q. HORATII FLACCI EPISTOLA AD PISONES: SIVE, DE ARTE POETICA LIBER.

SEU è Demetrio Phalereo, ſeu è Neoptolemo Pario, ſeu potiùs ex Ariſtotele, ſeu è proprii ingenii acriſque judicii fœcunditate, ſagacitate, opibus, hauſerit potiſſimùm Flaccus noſter; certè eminentiſſima quæque ſcribendi carminis præcepta hoc libello complexus eſt: Attamen Artem Poeticam vix appellem cum Quintiliano & aliis: malim verò Epiſtolam nuncupare cum nonnullis eruditis; tum ob inſperſum identidem ſatyricum ſalem, tum ob præceptiones aut carptim aut ſaltuatim datas. Hinc enimverò animo meo conſilium pridem ſubiit, ordine quodam adhibito illuſtrare hanc Horatii partem; ſi quod eſt eximium illuſtrari poteſt. Liberaliter accipe, Lector, opellam hanc meam; dico libellum, quo Epiſtolam ad Piſones in Artis Poeticæ formam utcunque redegi, olim jam editum, nunc verò à me recognitum rurſuſque tibi propoſitum.

Q. HO-

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLA
AD
PISONES
SIVE DE
ARTE POETICA
LIBER.

Q. HORATII FLACCI EPISTOLA AD PISONES: SIVE, DE ARTE POETICA LIBER.

HUmano capiti cervicem pictor equinam [873]
Jungere ſi velit, & varias inducere plumas
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Deſinat in piſcem mulier formoſa ſuperne ;
Spectatum admiſſi riſum teneatis amici ?
Credite, Piſones, iſti tabulæ fore librum
Perſimilem, cujus velut ægri ſomnia, vanæ
Fingentur ſpecies : ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ. Pictoribus atque Poetis

INTERPRETATIO.

Si pictor humano capiti addat collum equinum, diverſaſque plumas apponat membris hinc & inde collectis, adeò ut mulier vultu pulcra diſformem piſcis caudam habeat ; an cachinnos cohibere poſſitis, ô amici ad ſpectandum introducti ? ô Piſones, credite ſimilem huic tabellæ fore librum, cujus ſicut ægrotantis inſomnia, ima-

gines formæ conſtabuntur ; ita ut nec finis nec principium ad unum quid referatur. Atqui *pictoribus & poëtis*

ANNOTATIONES.

1. *Humano capiti, &c.* | Per ridiculæ & monſtroſæ picturæ ſimilitudinem primo loco docet Horatius uniforme opus, ejuſq. partes homogeneas eſſe oportere ; tum ut cohæreant & conveniant univerſa & ſingula, tum ut ad quid unum omnia reſpondeant. Vide Ariſtot. Poet. cap. 1. & ſeq.

3. *Undiq. collatis.* | Diverſorum animalium membris corpus unum monſtroſum conflantibus.

6. *Piſones.* | Horum familia Romæ dudum nobilis ac numeroſa. Calpurnii vocati ſunt à Calpo Numæ filio, unde poſteà, *Vos, ô Pompilius ſanguis.* Porrò ſcribit Horatius ad patrem & ad filios Piſones, præſertim verò ad hos, quorum pater L. Piſo Conſul cum Druſo Libone, anno U. C. 783. Auguſto gratioſus extitit, aliiſque muneribus in Rep. egregiè perfunctus eſt ; cæterùm literarum ac literatorum impensè amans.

7. *Ægri ſomnia.* | Corruptis morbo perturbatiſque humoribus, cerebroque malè affecto, portentoſa gignuntur inſomnia.

Quidlibet

quodcunque libuit ſemper etiam licuit. Fateor; atque hanc indulgentiam petimus æquè & largimur: verùm non adeò ut aſpera mitibus, angues volucribus, agni tigribus ſocientur.

Initia grandibus ſæpe & magnificis ſubjunguntur unus vel duo centones purpurei qui longè refulgeant, quando deſcribitur lucus, fanum Dianæ, rivulus per amœnos campos decurrens, fluvius Rhenus, iris. At non erat tunc aptus iſtis locus. Et fortè noſti pingere cupreſſum. Quorſum verò iſtud, ſi pacto pretio pingendus eſt homo *fractâ nave emergens nudus? amphora formari cœpta eſt; cur rotâ revolutâ urceus prodit? Deniq; ſimplex & unum planè ſit* id *quod componis.*

O pater, & juvenes patre digni, nos pœta ut plurimùm imagine recti fallimur. Si conor eſſe brevis, obſcurus evado Polita conſectanti ſpiritus & vires haud ſuppetunt: qui vult loqui ſublima, turgidus fit: ſecurus nimis & audax metuens fit humilis: qui rem unam plus æquo variare nititur, delphinum ſilvis, aprum mari appingit.

Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.
Scimꝰ, & hanc veniã petimuſq; damuſq; viciſſim: [87]
Sed non ut placidis coeant immitia, non ut
Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.
Inceptis gravibus plerumq; & magna profeſſis,
Purpureus latè qui ſplendeat unus & alter
Aſſuitur pannus; cùm lucus & ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenũ, aut pluvius deſcribitur arcus.
Sed nunc non erat his locus: & fortaſſe cupreſſum
Scis ſimulare: quid hoc, ſi fractis enatat exſpes
Navibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit
Inſtitui: currente rotâ cur urceus exit?
Deniq; ſit quid vis ſimplex duntaxat & unũ. [875]
Maxima pars vatum (pater, & juvenes patre digni)
Decipimur ſpecie recti: brevis eſſe laboro,
Obſcurus fio: ſectantem lævia nervi
Deficiunt animique: profeſſus grandia turget:
Serpit humi tutus nimiùm timiduſque procellæ.
Qui variare cupit rem prodigialiter unam,
Delphinum ſilvis appingit, fluctibus aprum.

ANNOTATIONES.

12. *Sed non ut placidis.* | Nec pictor nec poeta debet fingere unquam naturæ repugnantia.

14. *Inceptis gravibus.* Præcipit vitandas digreſſiones futiles & ineptas; atq; locos communes intempeſtivè haud tractandos: quem ad ſcopulum frequenter impingunt illiduntur; poëtaſtri. Vide quàm aptè & quàm non prolixè Virgilius deſcribat *peſtilentiam*, Geor. 3. *famam*, Æn. 4. &c. Lucanus contra *more ſuo omnia ponit in exceſſu.* Scal. l. 5. c. 15. Idem de eod. l. 6. c. 3. *Lucani effræmis mens, ſui inops, ſerva impetûs, atq; idcirco immodica, raptaq; calore ſimul & calorem ipſum rapiens.*

15. *Purpureus latè qui, &c.* | Non magis ſplendet carmen locis communibus perperàm tractatis, quàm veſtis aſſuto centone purpureo. Vide ſupra l. 2. Epiſt. 1. v. 73.

16. *Lucus & ara Dianæ.* | Nemus Aricinum, ubi ara Dianæ ſacra: quæ poëtis materia frequens, tum ob amœnitatem loci, tum ob Dianæ Tauricæ Oreſtiſque miram & fatalem hiſtoriam multiplicis argumenti fertilem.

18. *Flumen Rhenum.* | Hoc celebrare affectabant in gratiam Aug. Cæſaris cujus ibi victoriæ multæ & præclaræ Suet. Octav. c. 21. & Dio l. 54. &c.

Pluvius arcus. | In eo deſcribendo ſæpiùs inſulsè morabantur imperiti, at raro, & paucis Virgilius Æneid. 4. v. 700.

20. *Si fractis enatat exſpes.* | Mos erat naufragorum, pictum in tabella naufragium circumferre ad corrogandam ſtipem. Vide Perſ. Sat. 1. v. 89 Juvenal. Sat. 14. v. 301. & ſeq.

21. *Amphora cœpit Inſtitui, &c.* | *Amphora* vas grande, *urceus* vas exiguum, notant principium grave paulò pòſt in minuta & levicula abiens & evaneſcens. Iſto loco utuntur S. Hieron. ad Lætam, aptiùs autem Sidonius Apoll. Epiſt. 16.

22. *Currente rotâ.* | In operis progreſſu. Metaph. à rotâ figulari.

23. *Quid vis.* | Al. *quodvis.*

Brevis eſſe laboro, Obſcurus fio. | Quintil. l. 4. c. 2. *Nimium corripientes omnia ſequitur obſcuritas.* Summorum poëtarum eſt magnum ſenſum paucis efferre. Virgil. Æneid. 3. v. 11.

. . . . . *campus ubi Troia fuit.*

Perſ. Sat. 3. v. 38.

Virtutem videant, intabeſcantque relictâ.

26 *Sectantem lævia nervi Deficiunt.* | Sententiarum majeſtas, ſpiritus poëtici vis & altitudo ſæpè deeſt: deerarque verſibus Neronis & Perſio derifis, Sat. 1.

27. *Profeſſus grandia turget.* | Magniloquentia orationi inflatæ affinis eſt.

28. *Serpit humi tutus.* | Qui non audet aſſurgere, repat neceſſe eſt. Id vitii habent Valer. Flacc. Argon. Silius Italic, &c.

29. *Qui variare cupit.* | Varietate carmen luce

In

In vitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte.
Æmilium circa ludum faber imus & ungues
Exprimet, & molles imitabitur ære capillos,
Infelix operis ſummâ, quia ponere totum
Neſciet: hunc ego me, ſi quid componere curem, 35
Non magis eſſe velim, quàm pravo vivere naſo
Spectandum nigris oculis nigroque capillo.
Sumite materiam veſtris, qui ſcribitis, æquam
Viribus: & verſate diu, quid ferre recuſent [876]
Quid valeant humeri: cui lecta potenter erit res, 40
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit & Venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici
Pleraque differat, & præſens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc ſpernat promiſſi carminis auctor. 45
In verbis etiam tenuis cautuſque ſerendis,
Dixeris egregiè, notum ſi callida verbum
Reddiderit junctura novum: ſi fortè neceſſe eſt
Indiciis monſtrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis 50
Continget: labiturque licentia ſumpta pudenter.
Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, ſi

In vitium impellit vitii fuga non ſolers.

Ignobilis ſtatuarius ad Æmilianum ludum habitans *ungues ac tenues capillos ære finget* optimè, *opus* tamen dabit *inconcinnum, quia totum perficere nequit. Huic* ego *ſimilis eſſe quidpiam ſcribens tam nolim; quàm nigris oculis & capillis ſpecioſis indecoro eſſe naſo.*

Quicunque aliquid componitis, eligite materiam viribus veſtris parem: diuque perpendite quid poſſitis & quid nequeatis exequi. Quærem ſolerter elegerit, haud carebit elocutione & pulcrâ diſpoſitione.

Ordinis, ut opinor, hæc erit vis & perfectio, ut modo, quædam dicat, plura verò quæ dicenda videantur *modo, alium in locum reſervet: alia aſſumat, alia relinquat ſcriptor poematis polliciti.*

Porrò *in vocibus profindis ſobrius & prudens, præclarè dices, ſi ſolers coniunctio novam fecerit dictionem vulgarem, quod oporteat res abſtruſas exprimere ſignis inſolitis, licebit producere* verba *ſuccinctis Cethegis inaudita: debeatque licentia concedi verecundè uſurpata. Voces autem recentes & nova locum obtinebunt, ſi à*

ANNOTATIONES.

ac delectat: at ſi præter modum illa ſit, tam prodigioſa videbitur quàm delphinus in ſilvis, aper in mari pictus: quique ſic vel tabellam pictor vel carmen poeta inſignire geſtit, ridiculus evadit. Prophana figmenta ſacris rebus inepte interſerit Sannazarius.

32. *Æmilium ludum.* | Ludum gladiatorium Æmilii.

37. *Nigris oculis*, &c. | Hi olim in laude erant, ut alibi dictum eſt.

38. *Sumite materiam.* | Tertium præcepti, quod eſſe primum debuit, inquit Scaliger Poet. l. 6.

42. *Ordinis hæc virtus.* | Quarto de ordine, *quem ſanè mutilè docet*, J. Scalig mox cit.

43. *Jam nunc dicat*, &c. | Hiſtoria rerum ſeriem enarrat ſecundum ordinem temporum: at contrà poeſis artificioſam requirit rerum diſpoſitionem. Patet ex Homeri Odyſſeâ, & Iliade. Sic in Vigilii Æneide liber primus eſſe debuiſſet qui ſecundus eſt, & tertius eſſe qui eſt primus. Vide poſteà verſ 146. & ſeq.

45. *Promiſſi carminis.* | Diu antè expectati, quod ſi opinioni non reſpondet, ſtatim explodituf.

46. *In verbis etiam tenuis.* | Jam de partibus elocutionis. Verba licet nova facere; ſed modus ſervandus. Cic in Bruto, Quintil. l. 1. c. 5. *nova verba non ſine quodam periculo fingimus, &c.* Gell. l. 1. c. 10. *Quod à C. Cæſare excellentis ingenii ac prudentiæ viro, 1. lib. de Analogia ſcriptum eſt, habe ſemper in memoriâ atq; in pectore: ut tanquam ſcopulum ſic fugias inauditum atque inſolens verbum:* & paulò antè; *vive moribus præteritis: loquare verbis præſentibus.*

48. *Junctura.* | Sive in verbo è duobus compoſito, ut, *poſtliminium, velivolum* mare, *ſolivagus, fædifragus*: ſive in oratione, ut arborum *coma* pro foliis, Epod. 2. & hic v. 58. ſignatum *præſente notâ* nomen: ubi noræ voces novitatis habent gratiam, & quaſi novam dictionem faciunt per juncturam non vulgarem. Vide Macrob. Saturn. 1. cap. 4. & 5.

50. *Cinctutis Cethegis.* | M. Corn. Cethegum Tullius in Bruto inter priſcos oratores numerat: *cinctutis*, veteri more ſuccinctis, aptatâ infra pectus tunicâ: epenthesis; vel, à cinctu ſcilicet Gabino, fit cinctutus.

Græco

Græcâ origine deriventur paululùm deflexa.

Quare verò Cæcilio ac Plauto indulgebunt Romani quod Virgilio & Vario negaverint? Quare vetabor ego, si valeo, quapiam propagare; quandoquidem Catonis atque Enni sermo linguam Romanam locupletavit, inauditaque rerum vocabula induxit? Certè *licuit semper ac licebit proferre dictiones usu comprobatas.*

Quemadmodum vertente anno arboribus folia mutantur, & vetera decidunt; sic antiquarum dictionum auctoritas obsolescit: nuper autem producta quasi juvenes florescunt ac vigent. Homines humanaque morti obnoxia sunt. Ita mare terrâ receptum, regale opus, navigia à ventis tuentur: palus autem anteà *sterilis & navigabilis*, jam *propinquas nutrit civitates & vomere proscinditur. Sic fluvius cursum fruges devastantem converit, aptiori alveo deductus. Mortalium opera interibunt: tantùm abest ut verborum decor & vis permaneat. Plerumque dudum obsoleta reviviscent: & quæ modò vigent abrogabuntur, si voluerit usus,*

Græco fonte cadant, parcè detorta. Quid autem [877]
Cæcilio Plautoque dabit Romanus, ademptum
Virgilio Varioque? ego cur acquirere pauca,
Si possum, invideor; cùm lingua Catonis & Enni
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit; licuit, semperque licebit
Signatum præsente notâ producere nomen.
Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modò nata vigentque.
Debemur morti nos nostraque; sive receptus
Terrâ Neptunus classes Aquilonibus arcet,
Regis opus; sterilisve diù palus, aptaque remis,
Vicinas urbes alit, & grave sentit aratrum: [878]
Seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius. Mortalia facta peribunt,
Nedum sermonum stet honos & gratia vivax.
Multa renascentur, quæ jam cecidere: cadentq;
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,

ANNOTATIONES.

53. *Græco fonte cadant.* | Qualia, ephippium, triclinium, propola, bibliotheca, exantlare, &c.

54. *Cæcilio.* | De eo poëta lib. 2. Epist. 1. v. 59.

Plauto. | Lib. mox cit. Epist. cit. vers. 58. & 170.

55. *Virgilio.* | Hic Latinorum poëtarum coryphæus intulit quædam insolita: lychni, spelæa, Thyas, trieterica Bacchi Orgia, &c.

Vario. | De eo Od. 1. l. 6. & l. 1. Sat. 5. & 8.

56. *Invideor.* | Dum agit de fingendis novis vocibus, ipse fingit hanc appositè, *invideor*, pro mihi invident.

Catonis. | Hic *tempestivum* primus dixisse fertur. Cic. 3. de fin. *Si Zenoni licuit, cùm rem aliquam invenisset inauditam, inusitatum quoque ei rei nomen imponere, cur non liceat Catoni?* De eo jam antè non semel.

Enni. | Lib. 1. Sat. 10. & l. 2. Epist. 1. Ovid.

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

57. *Nova rerum Nomina protulerit.* | Quæ quidem eo tempore usu comprobata sunt.

58. *Semperq; licebit*, &c. | Quintil. cit. lib. 1. c. 5. ita scribit: *Nova inducta si recepta sint, modicam laudem afferunt, repudiata etiam in locos exeunt: audendum tamen: namque, ut Cicero ait, etiam quæ primò dura visa sunt, usu mollescunt.*

59. *Signatum præsente notâ.* | Metaph. à re nummariâ.

Producere. | Al. *Procudere.*

63. *Sive receptus Terrâ Neptunus.* | Portus quilibet, vel portus Julius apud Bajas, immisso in Lucrinum lacum mari effectus. Sueton. Octav. cap. 16. Dio lib. 48. Virgil. Georg 2. v. 161.

An memorem portus, Lucrinoque addita claustra,
Atque indignatum, &c.

65. *Regis opus.* | A Julio Cæsare inchoatum, ab Augusto perfectum. Sueton. mox cit. Plin. lib. 36. cap. 15.

Sterilisque diu palus, &c. | Pomptina palus in Campaniâ. T. Liv. Epit. lib. 46. *Pomptina paludes à Corn. Cethego Consule, cui ea provincia obvenerat, siccata: egerque ex iis factus*, &c.

66. *Vicinas urbes.* | Setiam, Privernum, Terracinam, &c.

67. *Seu cursum mutavit iniquum.* | Tiberis olim per Velabrum fluens, in alveum aptiorem deductus Augusti jussu, ne urbi agrisque ampliùs mala & perniciem exundans inveheret.

70. *Multa renascentur.* | Lib. 2. Epist. 2. v. 115. Quintil. cit. lib. c. 6. *Verba à vetustate repetita non solùm magnos assertores habent, sed & afferunt orationi majestatem aliquam, non sine de-*

Quem

Quem penes arbitriū eſt, & jus, & norma loquendi.
Res geſtæ regumque ducumque, & triſtia bella,
Quo ſcribi poſſent numero, monſtravit Homerus.
Verſibus impariter junctis querimonia primùm,
Poſt etiam incluſa eſt voti ſententia compos. 76
Quis tamen exiguos emiſerit elegos auctor,
Grammatici certant, & adhuc ſub judice lis eſt. [879]
Archilochum proprio rabies armavit iambo.
Hunc ſocci cepere pedem, grandeſque cothurni, 80
Alternis aptum ſermonibus, & populares
Vincentem ſtrepitus, & natum rebus agendis.
Muſa dedit fidibus divos, pueroſque deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre. 85
Deſcriptas ſervare vices, operumque colores,
Cur ego ſi nequeo ignoroque, poëta ſalutor?
Cur neſcire, pudens pravè, quam diſcere malo?

à quo pendet ſermonum auctoritas & modus. Homerus oſtendit quo metro deſcribi debeant facta & bella principum & imperatorum. Verſibus inæqualibus conjunctis ſcripta primum fuerunt res luctuoſa, dein etiam læta. Quis verò primus adiderit elegias, Grammatici non conſentiunt; atque integra etiamnum manet controverſia. Archilochum ira armavit iambo ſuo. Hunc pedem uſurparunt comœdia & tragœdia, tanquam idoneum colloquiis, ac ſuperantem clamores populi, aptumque actioni. Muſa juſſit lyricis verſibus cantari Deos, Heroas, athletam victorem, equum curſu priorem, adoleſcentum amores, & libera convivia. Quod ſi diſtas carminum varietates & proprietates neſcio nec valeo obſervare, quare poëta vocor? quare per malam verecundiam ignorare malo quam diſcere?

ANNOTATIONES.

lectatione. Nam auctoritatem antiquitatis habent; & quia intermiſſa ſunt gratiam novitati ſimilem parant. Sed opus eſt modo . . . . nec utique ab ultimis & jam obliteratis repetenda temporibus, &c.

72. *Jus & norma loquendi.* | Gell. lib. 12. cap. 13 *Conſuetudo omnium domina rerum, tum maximè verborum eſt.* Quintil. cit. lib. 1. cap. 6. *ridiculum pœne fuerit, malle ſermonem quo locuti ſint quàm quo loquantur. Sed neceſſarium eſt judicium. . . . . In loquendo, non ſi quid vitioſè multis inſederit, pro regula ſermonis aſcipiendum. . . . . Ergo uſum & conſuetudinem ſermonis vocabo conſenſum eruditorum: ſicut vivendi, conſenſum bonorum.*

74. *Quo ſcribe numero.* | Carmine ſcilicet heroico.

75. *Verſibus impariter junctis.* | Elegiacis, quorum alter hexameter, alter pentameter.

Querimonia. | Aptè quidem: nam ut animus lugentis fractus & debilis, ſic Elegiæ numerus quaſi fractus & claudus. Theod. Marcil.

77. *Exiguos elegos.* | Quorum ſtylus magis tener & humilis eſſe debet quàm altus & magnus. Patet ex Ovidio, Catullo, Tibullo, Propertio.

Auctor. | Callinoum Epheſium alii dicunt, alii Naxium, alii Colophonium quemdam, ſeu Terpandrum. Vide Iſidor. lib. 1. cap. 38.

79. *Archilochum.* | Hic amarulentum carmen Iambicum invenit ſtimulante irâ. De eo in Epod. 6. Ovidius in Ibin.

Tinctā Lycambæ ſanguine tela feram.

80. *Socci, cothurni.* | Hi tragœdorum, illi comœdorum calcei. Synecd. *grandes*: tum quod revera alti; tum quod tragicæ res grandes, ſublimiſque earum ſtylus: à Sophocle inductus primò in ſcenam cothurnus; teſte Servio in Virgil. Ecl. 8.

81. *Alternis aptum.* | Quia ſæpe Iambicus verſus imprudentibus nobis excidit, & quod orationi ſimillimus, hinc *propter ſimilitudinem veritatis in fabulis adhibetur*, Cic. de Orat. 3. Ariſtot Poet c. 4.

83. *Populares Vincentem ſtrepitus.* | Gravitate propriâ vel altiùs ſonantem vel etiam comprimentem ſtrepitus populi.

Natum rebus agendis. | Ob naturalem modum & ſaltum. Cic. Orat. Quintil. l. 9. c. 4. certè alii verſus fluere, at Iambicus per ſaltus ire videtur.

83. *Muſa dedit.* | Pindaro, Alcæo, Sapphoni, Anacreonti, Simonidi, &c. necnon & Horatio.

84. *Certamine.* | Olympico.

85. *Libera vina.* | Liberas comeſſationes, convivia in quibus licet cuiq; quodcunq; libet loqui citrà invidiam.

86. *Vices.* | Varias dotes, affectiones, diſcrimina: vel etiam, diſpoſitionem materiæ ex arte variam, &c. Ergo Claudianus, Auſonius, & alii, verſus magis quàm carmen fecere.

Colores. | Varium ſtylum, modò ſublimem, modò remiſſum. Ut in pictura diverſa diverſis coloribus; ſic argumenta varia diverſo ſtylo, variâ dictione, & propriis unaquæq; dotibus exornata diſtinguuntur. Vid Quintil. l. 12. c. 16.

Verſibus

Res comica non debet efferri versibus tragicis. Pariter Thyestæ cænà recusat exponi dictione humili & ferè comicâ. Omnia proprium sibi locum obtineant. Aliquando tamen comœdia vocem attollit; & Chremes iratus alto sermone altercatur, & nonnunquam tragicus dolet humili dictione. Telephus & Peleus ambo exules & egentes respuunt voces tumidas & magnas, si cupiunt suo luctu commovere animum spectatoris.

Non sufficit ut carmina splendida sint. Sint etiam suavia: & quo voluerint impellant mentem audientis. Sicut ridentibus arridet hominis vultus, ita lugentibus adstet. Si vis me lacrymari, flere tumes primum oportet, tunc arumna tua movebunt me, O Telephe vel Peleu. Si inepte loquaris præscripta, vel obdormiam vel deridebo. Tristi vultui mœsta verba conveniunt, irato minacia, luscivienti procacia, severo seria. Etenim natura primò nostrum animum componit secundum

Versibus exponi tragicis res comica non vult,
Indignatur item privatis ac prope socco [880]
Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ. 91
Singula quæque locum teneant sortita decenter.
Interdum tamen & vocem comœdia tollit;
Iratusque Chremes tumido delitigat ore:
Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri. 95
Telephus & Peleus, cùm pauper & exul uterque,
Projicit ampullas & sesquipedalia verba,
Si curat cor spectantis tetigisse querelâ.
Non satis est pulcra esse poemata: dulcia sunto:
Et quocunq; volent animum auditoris agunto. 100
Ut ridentibus arridet, ita flentibus adsunt
Humani vultus. Si vis me flere, dolendum est [881]
Primum ipsi tibi: tunc tua me infortunia lædent,
Telephe, vel Peleu: malè si mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo. Tristia mœstum 105
Vultum verba decent, iratum plena minarum,
Ludentem lasciva, severum seria dictu.
Format enim natura priùs nos intus ad omnem

ANNOTATIONES.

89. *Versibus exponi tragicis*, &c.] Tragœdiæ magniloquentia rebus comicis humilibus haud congruit. Sic etiam stylum mediocrem Comœdiæ idoneum respuit Tragœdia, res nimirùm magnas tractans. *Sua cuique propria lex, suus decor est: nec Comœdia in cothurno, nec Tragœdia socco ingreditur.* Quintil.

90. *Privatis.*] Vulgaribus, plebeiis. Magistratu fungentes apparent sublimes, privati contrà humiles.

91. *Cana Thyestæ.*] Synecd. pro quâlibet materiâ tragœdiæ aptâ. De Thyeste lib. 1. Od. 6. & 16. item Ephod. 5. Vide Senec. Trag.

93. *Interdum tamen*, &c.] Si quid infandum horrendumve sit describendum, vocem debet attollere comœdia, stylumq; aptum adhibere.

94. *Iratusque Chremes.*] Vide Terent. Heautontimor. Act. 5. Scen. 5. item Adelph. Act. 5. nec non Donat. ibid suprà lib. 1. Sat. 4.

At pater ardens sævit.

95. *Tragicus plerumque dolet sermone pedestri.*] Quis enimverò dolore pressus gandia loqui possit? itaque meras nugas effutit Hecuba apud Senec. Troad. cùm tam multa & tam magna dolens proloquitur: apage *qui frigidum septenâ Tanain ora Pendentem bibit*, &c. Vide quam aptè contrà apud Euripidem.

96. *Telephus.*] Hic Mysorem rex ad inopiam redactus & mendicitatem, tragœdiæ materiam, præbuit. Suidas.

Peleus.] Tragicum aliud argumentum. Achillis pater ille, à civibus vel ab Æaco pulsus & exagitatus.

97. *Projicit ampullas*, &c.] Inflatas dictiones præsenti rerum statui minimè congruas. In hoc decoro servando cessitavit Sophocles nunquam, Euripides interdum, Seneca Tragicus passim.

99. *Pulcra.*] Diserta, verbis ac versibus magnifica.

Dulcia sunto.] Pathetica, affectibus plena: aliàs non delectabunt nec proinde movebunt auditorem.

100. *Animum auditoris agunto.*] Lib. 2. Ep. 1.

Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Ut magus, &c.

102. *Si vis me flere*, &c.] Cic. *ardeat qui vult incendere.* Quintil. *prius afficiamur ipsi, ut alios afficiamus.*

234. *Telephe, vel Peleu.*] Poeta, vel Histrio Telephum vel Peleū exhibens & repræsentans.

108. *Format enim natura*, &c.] Cic. de Orat. 3. *Omnes animi motus suum quendam habent à natura vultum, sonum, gestum: totumque corpus, omnis vultus, omnesque voces, ut neruli in fidibus, ita sonant, ut à quoque animi motus sunt pulsæ.*

Intus ad omnem, &c.] In animo imprimis affectus præsenti conditioni idoneas, in adversis mœstitiam, in prosperis gaudium, &c.

Fortunarum

Fortunarum habitum: juvat, aut impellit ad iram;
Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit:
Post effert animi motus interprete linguâ.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites peditesque cachinnum,
Interèrit multùm, Davusne loquatur, an heros:
Maturusne senex, an adhuc florente juventâ [882]
Fervidus: an matrona potens, an sedula nutrix:
Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli:
Colchus, an Assyrius; Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge,
Scriptor. Honoratum si fortè reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox invictaque; flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
Si quid inexpertum scenæ committis, & audes
Personam formare novam; servetur ad imum [883]

varias fortuna status: movet aut provocat ad indignationem, vel gravi tristitiâ affligit humi, cruciatque: deinde animi affectus depromit linguâ explicante.

Si condizioni loquentis sermo non conveniat, nobiles & plebeii ridebunt effusè. Discrimen ergo *magnum est, utrum loquatur Deus, an heros, utrum senex prudens, an juvenis ætate vigens & ardens, utrum fœmina insignis, an studiosa nutrix, utrum negotiator, an agricola*, utrum *Colchus, an Assyrius*, an *Thebis, an Argis educatus.*

Scribens Poema, *vel sequere famam, vel rei finge congruentes. Si repræsentas clarum Achillem, incitatus, ad iram pronus, inexpugnabilis, vehemens, dicat leges haud sibi positas, omnia* verò *armis* esse *obnoxia. Medea exhibeatur sæva & implacabilis. Ino lacrymosa, Ixion perfidus, Io vagabunda, Orestes mœstus. Si* autem *novum aliquid proferre in theatrum, novamque personam fingere audes,*

ANNOTATIONES.

109. *Juvat.* | Vel. gaudium gignit: vel, juvat ad irascendum & impellit. Sicque vel una, vel duæ sunt sententiæ.

113. *Romani equites peditesque.* | Quicunque in amphitheatro spectatores adsunt audiuntque, sive nobilitas, sive plebs. Illa in equo, hæc pedibus militabat.

114. *Interèrit multùm.* | Præceptum de decoro personarum observando: ubi quatuor distingui debent, fortuna seu conditio, ætas, vitæ institutum, patria. Terentius alioqui solers sapientum dicta quædam profert malè per ridiculas personas, ut per Sosiam: *Ne quid nimis.* Euripides servis & barbaris mulieribus graves nimis sententias tribuit perperam.

Davus. | Servus astutus & verspellis, cui opponitur *Eros*, servus frugi apud Menandrum. Alii legunt, *divesne loquatur an Irus*, id est, pauper. Unde proverb. apud Erasm. *Iro pauperior.* Alii, ut videtur, meliùs *divusne loq. an heros.*

115. *Maturus senex.* | Ætate & rerum peritiâ adeptus sapientiam.

118. *Colchus, an Assyrius.* | Certè diversarum nationum longè diversi mores, diversaque studia. Colchi natura sævi, Assyrii callidi & voluptuarii, Thebani hebetes. Argivi arrogantes & magnanimi, &c. Vid. lib. 2. Epistola 1. vers. 244.

Colchus. | Lib. 2. Od. 13.

Assyrius. | Lib. 2. Od. 11.

Thebis. | Lib. 2. Sat. 13.

Argis. | Triplex Argus: Peloponnesiacum, Argiæ caput: Amphilochium in Epiro, Pelasgicum in Thessalis, hodie *Armiro*: de quo jam lib. 1. Od. 7.

119. *Aut famam sequere.* | Præceptum de formandâ personâ, seu de charactere personarum servando.

Famam. | Communem omnium opinionem.

Convenientia finge. Ex decoro & rectâ ratione.

120 *Honoratum si forte rep. &c.* | Prima pars præcepti. Si expressos jam ab Homero Achillis mores exponis rursùm, vide ut talem eum exhibeas, qualis vulgo existimatur, & fuisse cognoscitur &c.

122. *Jura neget sibi nata.* | Jus omne suis in armis positum asserat. Iliad 21. & 22.

123. *Sit Medea ferox.* | Vide Euripidis Medeam. De ea nos ad Epod 3. & 5.

Flebilis Ino. | Hæc Cadmi filia Athamantem maritum furore percitum fugiens, in mare se cum filio Melicerta præcipitem dedit, Homer. Ody 5.

124. *Ixion.* | Is socerum fraude circumventum peremit. Virgil. Æneid. 6.

Io. | Hæc Inachi filia, à Jove adamata, atque in vaccam, ut Junoni lateret, conversa: sed Juno rem intellexisset, cùm œstro vexatam in Ægyptum usque egit ac depulit. Æschyl. Prometh. Ovid Meram 1.

Orestes. | Is ob interfectam matrem conscientiæ stimulis vexatus nusquam quiescebat. Vide Euripidem. De eo nos lib. 2. Sat. 3. v. 133.

125. *Si quid inexpertum.* | Alterum præcepti

cave ut *qualis ab initio apparuit, talis ad finem usque perseveret, & secum conveniat.*

Arduum est communia loqui propriè: proindeque *tu majori cum laude argumentum de Iliade in tragœdiam rediges, quàm, si inaudita & minimè cognita primus edares.*

Porrò, *materia publica vendetur tibi propria, si nec haream circa vilem circulumque omnibus patentem, nec verbum verbo explicare studeas* ut *fidelis interpres*: præterea *ne imitando conjicias te in angustias, è quibus te expedire nequeas*, seu *ab verecundiam, seu ab legem carminis.*

Nec incipies sicut olim postea cyclicus:

Qualis ab incœpto processerit, & sibi constet.
Difficile est propriè communia dicere: tuque
Rectius Iliacum carmen deducis in actus,
Quàm si proferres ignota indictaque primus. 130
Publica materies privati juris erit, si
Nec circa vilem patulumque moraberis orbem:
Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres: nec desilies imitator in arctum,
Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex. [814]
Nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim: 136

ANNOTATIONES.

membrum, de personâ novâ. & à nullo ante inductâ aut formatâ: qualis Dido apud Virgilium, Octavia apud Senecam, *&c.*

127. *Sibi constet.* | A suis moribus numquam recedat, aut aliena appareat. Quod Homerus semper sedulo custodivit. Euripides autem merito arguitur, quod Iphigenia in Aulide, primò timida mortem deprecatur, deinde verò, Achille pro eâ exorante, animosam exhibeat se repente, dicatque paratam sponte mactari pro salute Græcorum.

128. *Difficile est.* | Præceptum de scitè imitando, deque nota personâ potiùs denuò exhibendâ, quam novâ formandâ: Quoniam hoc *audere* & ritè exequi sit difficilius & periculosius, quam illud præstare: modo tamen quædam observentur solerter evitanda, quæ ab Horatio notantur.

Propriè. | Aptâ, convenienti, & propriâ ratione.

Communia. | A nullo ante occupata & tractata.

129. *Iliacum carmen.* | Materiam seu personam in Iliade ab Homero tractatam. Nempe is multiplicis argumenti fons ubertimus: Illumque τ' τραγῳδίας ἀγαθοῦ, πολυλεκτότατον, ἢ πρὸς τὸ τῆδ' τραγῳδ' τυπῶν rectè nuncupat Plato de Repub.

131. *Publica materies.* | Publicata, nota, jam tractata, qualis in Iliade vel Odysseâ.

Privati juris erit. | Tua dicetur per novam & scitam dispositionem tractationemque à te inventam.

132. *Si nec circa vilem, &c.* | Si passim non sequaris auctorem quem tibi imitandum proposuisti, universa & singula ab eo desumendo: quod quidem vile, atque omnibus obvium, patens, & facile est. At contra maximæ artis & laudis est sic imitari, ut nihil non tuum ac proprium esse videatur; ratione jam dictâ & mox dicendâ.

135. *Patulum orbem.* | Carmen vulgatum: argumenti dispositionem omnibus expositam & cognitam: materiam continuâ serie pertextam, more cyclicorum. Vide postea annot. ad v. 135.

Nec verbum verbo. | Imò sententias ingeniosè expiscari oportet, quemadmodum Sophocles, Euripides, aliique ex Homero. Quin & pleraque in unâ lingua nitent, quæ in alterâ nihil habebunt splendoris.

134. *Nec desilies imitator in arctum, &c.* | Tertius hic est scopulus imitatori cavendus. Ne Dramatici carminis & Epici diversam legem turpiter ignoret aut confundat. Sciat ergo audeatque immutare permulta, & nova quædam inserere & affingere Tragœdiæ idonea, nec se coarctet ipse & astringat ad ea dumtaxat quæ induxit Epicus, v. g. Homerus, quem imitatur.

135. *Proferre.* | Al. melius, *referre*, licentes quidem.

136. *Nec sic incipies.* | Præceptum de initio grandiori evitando, quod tam Epicus quam Tragicus cavere debet. Peccavit Statius in Achilleide, & Thebaide, Seneca in Troade, &c.

Scriptor cyclicus. | Circulator, circumforaneus, vagus, trivialis, ἀγύρτης, in compitis homines congregans quibus inconditos versus ocinat, Virgil. ecl. 3.

. . . . . *Nm tu in triviis indoctus solebas*
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?

Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 10. In nova comœdiâ, inquit, cyclos dici invenio, loca ubi venderentur mancipia: fortè etiam ubi & venalia reliqua. Astipulatur Schol. Aristoph. scribens κύκλον fuisse Athenis circum, seu locum, ubi carnes & pisces vendebantur. Sunt qui Mævium hic notari asserunt. Casaubonus in Athen. lib. 7. cap. 3. multa eruditè de cyclo & cyclicis: atque, *cyclios* appellari solitos quicunque materiam ali-

Fortu-

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.
Quanto rectius hic, qui nil molitur ineptè, [885]
Dic mihi Musa virum, captæ post tempora Trojæ,
Qui mores hominum multorum vidit, & urbes.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat; (dim.
Antiphaten, Scyllamque & cum Cyclope Charyb.
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.

Fortunam Priami cantabo & nobile bellum. *Ecquid iste promissor dicet tam alto dignum exordio? Montes edent partum, exibitur mus risum excitans. Quanto melius is qui nihil perparam agit: Refer mihi, ô Musa virum qui post excisam Trojam perlustravit mores & civitates plurimorum hominum.* Is *non fumum e splendore, sed lumen e fumo educere parat, ut exinde res praclaras & mirandas proferat. Antiphatem, Scyllam, Cyclopem, Charybdim, Nec Diomedis reditum incipit narrare a Meleagri morte, nec Trojæ expugnationem a duplice ovo.*

ANNOTATIONES.

quam continuâ serie pertexuissent: sicut Antimachus Thebanam historiam. Additque, quem vero Poetam intelligat Horatius per *scriptorum cyclum*, nominatim indicare non possumus. Stasinum Docti putant, qui auctor parvæ Iliadis extitit: sed repugnat Photius diserte illum separans à cyclicis. Itaque Cyclicus apud Horatium erit potius alius quispiam à Cyclo Epico. Nam poetæ isti non ob præstantiam carminis commendati, sed tantum propter seriem rerum eo corpore comprensarum: quod valde congruit illi Horatii loco, ubi ineptiarum arcessitur is quem cyclicum nominat. Hæc omnia Casaub. cit.

137. *Fortunam Priami.*] Carminis de Priamo deque bello Trojano initium est nimis inflatum.

138. *Hiatu.*] Persius Horatii locum hunc revolvens ita scripsit Satyra 5. init.

Fabula sen mœsto ponatur hianda tragœdo,
. . . . . .
. . . . . *aut quantas rubusti carminis*
offas
Ingeris, &c.
Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino,
Folle premis ventos, &c.
Nec scloppo tumidas intendis rumpere buccas.

139. *Parturient montes.*] Ex Æsopi Fab. Phædrus rem explicans sic ait:

. . . . . *hoc scriptum est tibi,*
Qui magna cum minaris extricas nihil.

Usurpatur nempè illa dictio proverbialis in eos qui magna ostentant ac pollicentur, minima verò, ut fere fit, præstant. Improbè autem & in suam perniciem tale dicterium aliquando jactarunt Ægyptii cum suo rege Tacha. Lacedæmonios auxiliatores pridem illi expectarant: ubi Agesilaum regem demum adventare statutâ pactionum aspexerunt, non sine ludibrio dixere:

Ὄρος ἔτικτε, μῦν ἐγένετο.

parturiebat mons: formidabat Jupiter: ille vero murem peperit. Quo alienatis Lacedæmoniis Ægyptii profligati arrogantiam suam luerunt.

141. *Dic mihi musa virum.*] Exordium est Odysseæ Homeri.

Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, &c.

143. *Non fumum ex fulgore, &c.*] Non è splendidis initiis & promissis exigua & obscura, sed potius è tenui modestoque principio res magnas & nitentes profert.

144. *Miracula.*] Res admirationem moventes. Quanta scilicet pericula incurrit, & quanta virtute astuque Ulysses est eluctatus.

145. *Antiphaten.*] Læstrigonum regem anthropophagum Odyss. lib. 10.

Scyllam.] Scopulum terribilem, in freto Mamertino: ut fabulantur Phorci filiam, cujus latera canibus latrantibus succincta. Odyss. 12. Cic. contra Verrem. *Hic infestior nautis Verres quam Scylla, quod multo se pluribus & majoribus canibus succinxerat.* Et de Haruspic. resp. *quam Scyllam tam eminentibus canibus tamque jejunis poeta fingendo exprimere potuerunt?* Vide Virgil. Ecl. 6. v. 74.

Cyclope.] Polyphemo Cyclopum rege. Odyss. 9. nos lib. 1. Sat. 5.

Charybdim.] Voraginem Scyllæ adversam in freto Siculo. 12. Odyss. cit. Virgil. Æneid. 3. nos lib. 1. Od. 27.

146. *Nec reditum Diomedis, &c.*] Nec in Odysseâ longè nimis exordium aut aliam quamvis narrationem repetit: ut fecit in suo de Diomedis reditu carmine Antimachus, qui & Thebanam scribens historiam viginti quatuor volumina implevit, antequam septem duces usque ad Thebas perduceret. De Diomede lib. 1. Sat. 5.

147. *Nec gemino bellum Troj. &c.*] Nec Iliadem condens à prima origine res narrat, aut poema exordiur: ut in parvâ Iliade Stasimus, qui & Ledam à Jove adamatam, & duo pepererit ova, & ex eorum altero Castorem & Clytemnes-

Semper ad finem tendit: & transfert auditorem in media ut rei velit cognitæ: quæ verò non fore tractatu pulcra judicat, omittit. perrò sic fingit, sic intermiscet ficta veris, ut medium initio, finis medio non discerdet.

Accipe quid ego populusque mecum exoptet. Si vis retinere plausorem usque ad peristromata: expectantemque donec actor dicat, Vos plaudite; cujusque ætatis mores à te exprimendi sunt,

Semper ad eventum festinat; & in medias res [187]
Non secùs ac notas, auditorem rapit: & quæ
Desperat tractata nitescere posse, relinquit.
Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi. [188]
Si plausoris eges aulæa manentis, & usque
Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat;
Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores,

ANNOTATIONES.

stram, ex altero verò prodiisse Pollucem & Helenam, quæ à Paride rapta excidii causa Trojani fuerit, prolixè & otiosè commemorat. Similiter peccarunt auctores Heraclidis & Theseidis, quos redarguit Aristoteles in sua Poetica.

148. *Semper ad eventum festinat.* | Egregium sanè præceptum, ut leviter perstringantur nonnulla quidem dictu necessaria, graviter autem & potissimum tractentur quæ propositum maximè remque promoveant. Hoc verò ut & præcedens etiam perdite violavit Statius in Thebaide, ubi & res altiùs repetit & permulta congerit vel parum conducibilia vel nihil, quæ quidem integro carmine rescindi queant.

In medias res, &c. | Rerum primordia supponi debent ut nota: auditoris autem animus in res medias statim rapiendus: quæ verò præcesserunt, occasione data subinde narrantur solerter & tempestivè. Sic Homerus Iliadem ab Achillis irâ, quæ Trojæ excidium paulò anteceſſit, & Virgilius Æneidem à septimo errorum Æneæ anno exorsus est. Macrob. Saturnal. lib. 5. cap. 2. *Homerus*, inquit, *vitans in Poemate historicorum similitudinem, quibus lex est incipere ab initio rerum, & continuam narrationem ad finem usque perducere, ipse poeticâ disciplinâ à rerum medio cœpit, & ad initium post reversus est. Ergo Ulysses errorem non incipit à Trojano litore describere: sed facit eum primo navigantem de insula Calypsonis, & ex personâ suâ perducit ad Phæacas. Illic in convivio Alcinoi regis narrat ipse quemadmodum de Trojâ ad Calypsonem pervenerit. Post Phæacas rursus Ulyssis navigationem usque ad Ithacam ex personâ propriâ describit Poeta. Quem secutus Maro Æneam de Siciliâ perducit ad Libyam. Illic in convivio Didonis narrat ipse Æneas navigationem suam de Trojâ usque ad Siciliam, &c.*

150. *Quæ desperat tractata nitescere, &c.* | Præceptum de seligendis præcipuis argumenti partibus & adjunctis, quæ tractata pulcritudinem poëmati conferant: deque cæteris relinquendis quæ nec oratione splendescere nec splendorem argumento & proposito facere possint. Sic pleraque minimum adjuvantia Homerus prætermisit in Iliade & Odyssea: in hac, Palamedem Ulyssis fraude interfectum, in illâ, raptum Helenæ, Achillis apud Lycomedem regem latebras, &c. Virgilius pari arte & solertiâ nihil dixit de Æneæ in Macedoniam appulsu, nihil de adventu in Laurentem agrum, deque comitum ejus Trojanorum certamine adversùs Latinum regem & Aborigines ea loca tenentes. T. Liv. lib. 1. init.

151. *Atque ita mentitur, &c.* | Præceptum de affingendis pleriſque, ita tamen ut omnia cohæreant, utque à veris falsa vix discerni queant. Est enim fictio velut anima poeseos. Arist. Poet. Sic ficta à Virgilio complura, totumque Æneidos quartum librum esse confictum, nemo literatus ambigit. Certè doctis constat Trojam ab Æneâ & Antenore proditam, Africam nunquam illum vidisse, nedum Diomedem; Didonem à Sichæi viri morte castissimam vixisse, &c. Huc pertinet quod præcipit Scaliger. lib. 3 c. 97. *argumentum sumendum est brevissimum, illudque maximè varium multiplexque faciendum.*

152. *Primo ne medium, &c.* | Quintil. lib. 4. cap. 2. *Prima sit curarum, ut id quod fingimus fieri possit: deinde ut persona & loco & tempori congruat, & credibilem rationem & ordinem habeat: si contingat etiam, ut vera alicui rei cohæreat, aut argumento quod in causa sit confirmetur. Nam quæ tota extra rem petita sunt, mentiendi licentiam produnt. Curandum præcipuè, ne quæ inter se pugnent: Quædam enim partibus blandiuntur, sed in summam non consentiunt. Præterea ne iis quæ vera esse constabit, adversa sint, &c.*

154. *Si plausoris eges, &c.* | Si vis scribere Tragœdiam quæ ita populum delectet, ut ad usque finem in amphitheatro detineas, & donec amoveantur aulæa scenam exornantia.

155. *Vos plaudite.* | Hoc dicebat histrio peracta fabulam indicans. Tullius in Catone: *Sapientia non est usque ad* plaudite *vivendum*, id est, usque ad vitæ finem, scilicet ut honestè vixisse intelligatur.

156. *Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores* Præceptum hoc de moribus bene & luculente

Mobili-

Mobilibuſque decor naturis dandus & annis.
Reddere qui voces jam ſcit puer, & pede certo
Signat humum, geſtit paribus colludere, & iram
Colligit ac ponit temere, & mutatur in horas.
Imberbis juvenis, tandem cuſtode remoto,
Gaudet equis, canibuſque & aprici gramine campi;
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Utilium tardus proviſor, prodigus æris,
Sublimis, cupiduſque, & amata relinquere pernix.
Converſis ſtudiis, ætas animuſque virilis
Quærit opes & amicitias, inſervit honori;
Commiſiſſe cavet quod mox mutare laboret. [888]
Multa ſenem circumveniunt incommoda, vel quod
Quærit, & inventis miſer abſtinet, ac timet uti:
Vel quod res omnes timidè gelidéque miniſtrat;
Dilator, ſpe longus, iners, aviduſque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, cenſor caſtigatorque minorum.
Multa ferunt anni venientis commoda ſecum,
Multa recedentes adimunt. Ne forte ſeniles
Mandentur juveni partes, pueroque viriles;
Semper in adjunctis, ævoque morabitur aptis.
Aut agitur res in ſcenis, aut acta refertur.
Segnius irritant animos demiſſa per aurem,

& naturis anniſque mutandis decor tribuendus eſt. Puer jam loqui ſciens, & firmo pede gradiens ludere amat cum æqualibus, iracitur facile & placatur, atque horis ſingulis mutatur. Juvenis ſine barbâ dimiſſo tandem pædagogo, delectatur equis & canibus & campo Martio, flexibilis ad vitium, reprehenſionis impatiens, utilium contemptor, pecuniam profundens, ſuperbus, ardenter cupiens & cupita citò deſerens. Ætas & animus virilis habet alia jam ſtudia: ſtudet comparandis divitiis, dignitatibus, amicis, cavet facere id cujus mox pœniteat. Senex pluribus moleſtiis obnoxius eſt, ſeu quia opes accumulat, & quæſitis parcit infelix, ſeu quia pigrè & frigidè cuncta molitur, procraſtinator, longinqua ſperans, ſignis, cupiens vivere diutius, morioſa, querimundus, laudator ævi ſi puero tranſacti, junjores autem arguens crebro & objurgant. Anni accedentes plura bona ſecum afferunt, plurima abeuntes auferunt. Ne forte adoleſcenti committantur officia ſenis, aut puero quæ viri ſunt, diligenter obſervabit ætatum differentias & proprietates. Vel res in theatro peragitur, vel facta narratur: audita minus animum movent quam quæ videntur

ANNOTATIONES.

exprimendis non ſemel inculcat Horatius, videlicet præcipuum.

162. *Equis, canibuſque & aprici, &c.* | Venationi, item exercitationibus juventuti Romanæ conſuetis in Martio campo, natatu, curſu, palæſtrâ, luctâ, &c. Vide lib. 1. Od. 8.

163. *Cereus in vitium flecti.* | Mollis & facilis ad ſuſcipiendam quamlibet affectionem perverſam, ſicut ſera ad quamcunq; formam & figuram.

164. *Utilium tardus proviſor.* | Ut qui nondum egeſtatis incommoda expertus.

167. *Amicitias.* | Quæ *optima & pulcherrima vita ſupellex.* Cic. in Lælio.

Honori. | Excellentiam expetit ætas florens. Ariſtot. Rhetor.

170. *Inventis miſer abſtinet, &c.* | Sunt avari ſenes, quod uſu didicerunt & difficile eſſe invenire, & facile amittere. Ariſtot. cit. *quicquam poteſt eſſe abſurdius, quam ſque minus via reſtat, eo plus viatici quærere?* Cic. cit.

172. *Spe longus.* | Nemo tam ſenex qui annum vivere non ſperet. Cicero ibidem.

173. *Querulus.* | Nam ſenes plerumque contemni ſe putant, deſpici & illudi. Cic. de Senect.

Laudator temporis acti. | Senex res olim præteritas cum gaudio in memoriam revocat, aliiſque narrat. Ariſt. cit.

178. *Ævo aptis.* | Ut juveni levitas, adoleſcenti fervor, viro cura divitiarum, ambitio & cupiditas honoris; ſeni maturitas & prudentia tribuatur, &c.

179. *Aut agitur res, &c.* | Præceptum grave ne res ulla vel atrocior, vel turpior in ſcenam proferatur, aut publicè fiat, ſed narretur duntaxat. Quod ſi contra fiat, ſpectator non movetur ſuaviter, ſed offenſus indignatuſque explodit.

Agitur. | Hinc dramatis & dramatica poeſeos nomen

180. *Segnius irritant animos, &c.* | Curet igitur poeta dramaticus ut agatur in ſcena quicquid magis afficere poteſt, ratione tamen & modo ſtatum explicandis,

Quàm quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator. Non tamen intus
Digna geri promes in ſcenam: multaq; tolles [889]
Ex oculis, quæ mox narret facundia præſens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet:
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus:
Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcunque oſtendis mihi ſic, incredulus odi.
Neve minor, neu ſit quinto productior actu
Fabula, quæ poſci vult, & ſpectata reponi.
Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus
Inciderit: nec quarta loqui perſona laboret. [890]
Actoris partes chorus officiumque virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non propoſito conducat, & hæreat apte.

Quæ ipſe ſpectator ipſe ſibi tradit. Quæ ſpectator in theatro non debebit intus agenda: & plurima oſtendi non obſcenæ, ſed orationi commentabili velut intus acta. Nec Medea liberos occidat ob oblatas ſceleratorum: vel nefarium palam coquat humana. Nec transformetur in volucrem, aut Cadmus in ſerpentem. Quicquid mihi ſic oſtendes, non credo, imò irridebo.

Nec Deus interſit, nec laudet Deum ſolitus ſit fabula, ut ſpectata reponatur. Nec Deus adhibeatur, niſi dignus, qui ſolvat digna vindice.

Nec quarta perſona loquendo deſudet. Chorus ſuſtineat perſonam unius *actoris & viri. Ne* verò *is* [illegible] *quidquam agat, niſi quod ad rem ſit & faciat.*

ANNOTATIONES.

Quæ ſunt oculis fidelibus. | Plaut. Trucul.

Oculis ea creduntur ipſis unus, quam auribus.

Intus. | Nomen à *eâlûn umbra*, quod ſub arborum umbraculis prima dramata agerentur. Poſtea verò locus tabulatis & conſertus, ſtatuis & picturis adventantibus decoratus eſt.

Nec pueros coram, &c. | Ut ineptè apud Tragicum: Qui non immeritò *à paucis* [illegible] Scalig. lib. 1 cap. 57.

Medea trucidet. | De Medea in Epodis. Quod verò ad rem præſentem, notandum eſt præ[illegible] à Tragicis Græcis reliquiſſe obſcenarum: & eos allucinari qui [illegible] apud Æſchylum, Agamemnonis [illegible] auditur clamor luctuoſus, [illegible] verò cædes ſpectatur. Apud Sophoclem, [illegible] ab Oreſte cæſa intus vociferatur, [illegible] ac nequaquam in ſcena occiditur. [illegible] aliis hæc multa ſagaciter, ſtrenuè gra[illegible]terque probat vir Dramaticæ rei peritiſſimus [illegible] Theatrica; ubi & Sopho[illegible] quid Ajax gladio ſuo palam ic[illegible] Verum in proximo nemore id perpe[illegible] inveſtigavit.

Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus. | Hæc Iryn filium Tereo marito [illegible] ſuo tantum non enſe [illegible] in hirundinem verſa eſt, Philomela [illegible] in lusciniam, Itys in phaſia[illegible] ipſe demum in upupam. Ovid.

Cadmus in anguem. | Agenoris ille filius à [illegible] ad Europam ſororem quærendam, varias orbis regiones pervagatus, ſenio tandem ingruente, in ſerpentem mutatus eſt. Ovid. Metamorph. 3.

189. *Neve minor, &c.* | Hæc certè juſta eſt fabulæ magnitudo. Nam ſi plures quam quinque actus ſint, nimis laxa tractatio & diſperſa vis tum enervabit. Si tres ſolum fuerint actus, vel argumentum nimis preſſum ac jejunum fiet elumbe, vel rebus & adjunctis pluribus nimiùm coarctatis erit confuſum.

191. *Nec Deus interſit, &c.* | Non enim intervenire in machinâ numen debet, niſi quando res adeo difficilis continget, ut ope nequeat humanâ extricari; & Deûm aliquem ſubvenire, æquum eſſe decorumque videatur. Hinc vitioſa cataſtrophe Medeæ Euripidis jure exploditur. Vide Ariſt. Poetic. Sed & culpatur idem, quod ſæpius Deos è machina producat: Dianam in Hippolyt. Minervam in Iphigen. Tauric. Thetin. in Andromach. Caſtor & Poll. in Helen, &c.

192. *Nec quarta loqui perſona laboret.* | Ita ſaltem conſuetum Dramaticis Græcis. Tres perſonæ duntaxat agunt ſimul & colloquuntur: atque mira eſt, ſi inducatur, quarta. Nihil tamen verat quartum induci non multa loquentem Scaliger lib. 3. *Quatuor in eadem ſcena perſonas loqui, nulla religio eſt.* Profectò ſi parum agat loquaturve quarta, haud ullam afferet perturbationem aut confuſionem.

193. *Actoris partes.* | Chorus eos exhibet qui rei peractæ interfuerint: plures ſunt homines ſed unus loquitur, Coryphæus dictus. Porrò Chorum jam pridem obſoletum inſtaurari velut maximum Scenæ ornamentum non abs re exoptat Hedelinus ante laudatus: ac de iſtis egre-

Iſſe

Ille bonis faveatque, & concilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes:
Ille dapes laudet mensæ brevis; ille salubrem
Justitiam, legesque, & apertis otia portis:
Ille tegat commissa; Deosque precetur & oret
Ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.
Tibia non ut nunc orichalco vincta, tubæque
Æmula; sed tenuis, simplexq; foramine pauco, [891]
Aspirare & adesse choris erat utilis, atque
Nondum spissa nimis complere sedilia flatu:
Quo sane populus numerabilis, utpote parvus,
Et frugi, castusque, verecundusque coibat.
Postquam cœpit agros extendere victor, & urbem
Latior amplecti murus, vinoque diurno
Placari Genius festis impunè diebus:
Accessit numerisque modisque libentia major.
Indoctus quid enim saperet liberque laborum
Rusticus urbano confusus, turpis honesto?
Sic priscæ motumque & luxuriam addidit arti
Tibicen, traxitque vagus per pulpita vestem.
Sic etiam fidibus voces crevere severis,

Ille probis suffragetur, & amicis opituletur: iratos placet, & innocentes protegat: laudet frugalitatem, justitiam salutarem, & leges, & pacem foras aperientem: arcana sibi credita ne revelet: & numina deprecetur, ut miseris fors melior contingat, pejor autem superbis.

Tibia quondam *non ferè modo compacta orichalco, & buccinæ par, sed exigua, & simplex, & paucis foraminibus, canentem Chorum adjuvare idonea erat, & sono replere sedes haud tunc valde refertas. Illuc enim populus, numerari facilis, quippe non frequens, & frugalis & pudicus, & modestus convenibat. Postea* verò *quam victor imperium atque urbis pomerium amplificavit, ac diurnâ compotatione genio indulserunt impunè diebus festis,* tum quoque *versuum & musicæ luxuria auctior est. Nam quid melius facerent agrestes imperiti & labore soluti cum civibus mixti, & sordidi cum honoratis? Sic antiqua arti saltationes luxuriosas adjunxit tibicen, & per theatra amplum syrma traxit. Sic & olim modesti lyræ soni per luxum multiplicati sunt.*

ANNOTATIONES.

gièdisserit. Prax. Theatr. l. 3. c. 4. ubi redarguit Aristotelem & Scaligerum, apud quos perperam Chorus appellatur *otiosus rerum curator*

196. *Ille bonis faveatque, &c.* | Chori officia recensęt Horatius. Exempla lege passim apud Tragicos Græcos: nec te moretur Seneca ubique ferè vitiosus.

199. *Apertis otia portis.* | Vel privatarum ædium, vel civitatis, vel etiam templi jani fores apertæ indicant pacem, clausæ autem bellum. Vid. lib. 4. Od. 15.

202. *Tibia non ut nunc.* | Chorus in mediis actibus agebat & loquebatur per Coryphæum, ut ante dictum est. Sed præterea inter unum & alterum Actum canebat saltabatque. Hinc mentionem facit Horatius de instrumentis musicis Chori concentum adjuvantibus.

Tibia. | De hac fusè Scaliger. Poet. l. 1. c. 20.

Orichalco vincta. Gall. *garnie de leton.* Angl. **Begirt with Brass.** Montanum illud æs magno quondam in pretio fuit, quod auri splendorem, & æris duritiam habeat. Isidor. Fest. Servius ad 12. Æneid. *orichalcum omnibus metallis pretiosius fuit,* inquit.

Tubaque æmula. | Gall. *aussi grande & aussi éclatante que la trompette.* Angl. **As big and as cleer-sounded as the Trumpet.**

203. *Foramine pauco.* | Quatuor fuisse primum foramina scribit Varro; alii tria duntaxat.

205. *Sedilia*] Caveam, in qua subsellia ad spectandos ludos. Vide cit. Scalig lib. 1. c. 21. ubi de theatro, & amphitheatro, deque eorum partibus, incrementis, & ornamentis.

208. *Agros extendere victor & urbem, &c.*] Iis tantùm licebat urbis mœnia proferre qui imperii fines propagassent. Vopisc. in Aureliano.

210. *Placari Genius.* | Vide lib. 3. Od. 17. & lib. 2. Epist. 1. v. 144.

Impunè. | Sine metu legum & Censorum. De die epulari vetitum olim: & pœnis constitutis luxuriam & sumptus coercuerunt leges Cornelia, Julia, &c.

211. *Accessit numerisque, &c.* | Glisccnte populi luxu, pariter & theatralis apparatus crevit & luxuriatus est.

212. *Indoctus quid enim.* | Licentiam nempe illam majorem in versibus & musicâ rostulabant spectatores luxuriosi, plebeii rustici, nobiles plebeiis inquinati & corrupti.

213 *Confusus turpis honesto.* | Diu quippe ludos spectarunt confusi nobiles cum populo. Tit. Liv. Valer. Max. lib. 2. cap. 4. Vide Epod 4. annot.

216. *Sic etiam fidibus.* | Ut in comœdiis

atque elocutio rapida invexit dictionem antea *inauditam: nec non sermo utilia documenta continens & futurum præsagiens vix discrimen habuit à Delphis oracula proferentibus. Paulo post is qui propter vilem hircum certavit carmine tragico, nudos introduxit Satyros rusticos, & acerbus protulit sales, illæsa severitate tragœdia: propterea quod oblectamentis, & jucundâ novitate detinendus erat spectator sacris perfunctus, & ebrius, & sine lege.*

At sic oportet Satyros risores & dicaces commendare, sic è seriis sermonibus ad jocosos transire, ut quisquis Deus vel Heros producitur, paulo ante in auro & purpurâ conspectus, non loquatur sordide quasi *in vili taberna: neve terram fugiens sectetur nubila & vacua. Tragœdia versus lev.culos respuens,*

Et tulit eloquium insolitum facundia præceps;
Utiliumque sagax rerum, divina futuri [891]
Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,
Mox etiam agrestes Satyros nudavit, & asper
Incolumi gravitate jocum tentavit, eo quod
Illecebris erat & gratâ novitate morandus
Spectator, functusque sacris, & potus & exlex.
Verum ita risores, ita commendare dicaces
Conveniet satyros, ita vertere seria ludo.
Ne quicunque Deus, quicunque adhibebitur heros,
Regali conspectus in auro nuper & ostro, [891]
Migret in obscuras humili sermone tabernas:
Aut dum vitat humum, nubes & inania captet.
Effutire leves indigna tragœdia versus,

ANNOTATIONES.

tibiæ sonos & foramina, ita etiam in tragœdiâ lyræ chordas & modos auxit luxus. In hac tres primùm, deinde septem, post decem fuisse aiunt.

Severis.] Sic. 2. leg. *antiqua musica severitas.*

217. *Facundia præceps.*] Versus magniloqui, turgidi, rapidè fluentes, ut torrens.

218. *Utilium sagax rerum.*] Tragœdiæ Chorus sententias protulit affectavitque nimiùm acutas, obscurasque, similes oraculis.

Divina futuri.] Ventura prænuntians ad instar Apollinis Delphici.

219. *Sortilegis.*] Vide infra ad versum 403

Delphos.] Apollo colebatur, & responsa dabat apud Delphos. Vide lib. 1. Od. 7.

220. *Carmine qui tragico*] Agit Horatius de Satyrico Græcorum dramate: cujus aliqui dicunt inventorem Cratinum in Dionysiis. Suidas autem Pratinam Thespis non multis annis posteriorem. Unum istius generis drama superest nobis *Cyclops* Euripidis. Porrò ista Græcorum dramata Latini utcunque imitati sunt in Atellanis fabulis: *argumentis dictisque jocularibus similes* Diomedes scribit. Vid. Tit. Liv. lib. 7. init.

Certavit ob hircum,] Scilicet poetæ suum quisque Satyricum poema certatim edebant. Et qui victor censebatur mercedem accipiebat hircum quem Baccho sacrificabat. Hinc nomen tragœdiæ, à τραγος *hircus*, & ᾠδὴ *cantus*. Alii tamen quasi τρυγωδία dici volunt à τρυγες *fæces*, quod histriones primum *ore facibus perunctis*, in scenam prodirent agerentque tragœdiam, ante inventum personæ usum. Vide postea v. 277.

221. *Satyros nudavit.*] Satyrica dramata edidit, in quibus erat Chorus è Satyris, Coryphæus que Silenus. Histriones nimirum perizomatis, villosâ tunica, hircinis pellibus, Satyrorum habitum & speciem referentes, inter Actus, & post tragœdiam sales & dicteria jactabant: ficque risum moventes populum delectabant.

224. *Functusque sacris.*] Quoniam ludi pars erant religionis & cultûs Deorum, sic fastidium, insulsæ plebis fallendum fuit, & *gratâ novitate* jocosis nempe salsisque carminibus detinendi spectatores. T. Liv. cit. lib. 7.

Potus & exlex.] Post sacra voluptati dumtaxat inhians, suoque genio nihil jam negans, quique epulis & vino refertur nulla jam lege regi potest.

225. *Verum ita risores.*] Ita plebis fastidio obsequendum, ut decorum non violetur.

227. *Deus.*] Pan, Bacchus, Silenus, &c.

Heros] Semideus, Hercules, &c.

228. *Regali conspectus in auro, &c*] In tragœdiâ magnificè locutus ex decoro, idem post in Satyrico dramate abjecta, obscœna, sordida ne effutiat, quasi tabernarius.

229. *Tabernas.*] Alludit Poeta ad tabernarias fabulas, in quibus Personæ viles & argumentum humile. Festus.

230. *Aut dum vitat humum.*] Ergo adhibendus ubique modus: medium teneat, suamque dignitatem servet: nec incidat in comicam parvitatem & humilitatem, nec vane extollatur & inaniter intumescat.

231. *Effutire leves, &c.*] Tragœdiæ gravitas custodiri debet inter protervos Faunorum sales & jocos. Sic matrona in sacris non leviter &

Ut

Ut feſtis matrona moveri juſſa diebus,
Intererit Satyris paulum pudibunda protervis.
Non ego inornata & dominantia nomina ſolum,
Verbaque Piſones, Satyrorum ſcriptor amabo:
Nec ſic enitar Tragico differre colori,
Ut nihil interſit, Davuſne loquatur, & audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum,
An cuſtos famuluſque dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen ſequar, ut ſibi quivis
Speret idem: ſudet multùm, fruſtraque laboret [894]
Auſus idem. Tantum ſeries junctúraque pollet:
Tantum de medio ſumptis accedit honoris.
Sylvis deducti caveant, me judice, Fauni,
Ne velut innati triviis, ac pœne forenſes,
Aut nimiùm teneris juvenentur verſibus unquam;
Aut immunda crepent, ignominioſaque dicta.
Offenduntur enim quibus eſt equus, & pater, & res:
Nec ſi quid fricti ciceris probat & nucis emptor,
Æquis accipiunt animis, donantve coronâ.

tanquam matrona diebus feſtis ſaltare compulſa, laſcivos inter Satyros aliquantò verecunda eſſe debet.

Ego Satyrica ſcribens, ô Piſones, non conſectabor dictiones inconditas aut ſimplices dumtaxat: neque ſic curabo declinare tragœdiæ ſpeciem, ut nihil ponam diſcriminis, utrum loquatur Davus & invercunda Pythias deluſo Simoni talentum exterquens, an Silenus curator & miniſter dei alumni. E materia vulgatâ ſic poema condam, ut quiſque pariter facere poſſe confidat, rem verò tentans, deſudet plurimum, & perdat operam. Tantum valent ordo & connexio: tantum venuſtatis addunt argumento vulgari.

Satyri è ſilvis prodeuntes non debent, ut opinor, tanquam in urbibus atque in foro educati carmina juvenilia & nimis polita dicere, nec obſcœna & contumelioſa eructare. His *enim offenduntur habentes equum, & patrem, & opes: neque probant vel laudant quicquid placet ementibus fictum cicer & nuces.*

ANNOTATIONES.

laſcivè, ſed modeſtè & graviter ſaltans, nihil ſui decoris amittit.

232. *Moveri juſſa.*] Erant enim choreæ ſacræ modo virginum, aliàs matronarum, ut in ludis Megalenſibus, & in ſacris Cybeles: & juſſu Pontificis agebantur.

234. *Non ego inornata.*] Docet Poeta Satyrici carminis dictionem eſſe debere tragicâ inferiorem, at agreſti ſuperiorem.

Inornata.] Abjecta, vetuſta, obſoleta.

Dominantia.] Græcis κύρια, à tranſlatis ſuo jure non expulſa: res propriè & apertè ſignificantia, qualia ſunt quæ res venereas & obſcœnitatem clarè & ſimpliciter denotant.

235. *Satyrorum.*] Al. *ſatirarum.*

236. *Nec ſic enitar.*] Decorum perſonarum hîc etiam, ut alibi ſemper obſervandum eſt.

Tragico colori] A tragœdiæ magniloquentia.

237. *Davus, Pythias, Simo.*] Perſonæ Comicæ apud Lucilium, Menandrum, Terentium.

238. *Emuncto.*] Terent. *emunxi argento ſenes.*

239. *Silenus.* | Gravior quædam perſona, qualis ille Bacchi pædagogus.

240 *Ex noto fictum carmen ſequar.* | Satyricum ego drama condere volens, non confingam argumentum, ut ſolent Comici, ſed potius ex notâ materiâ & hiſtoriâ deſumpto argumento, affictiſque ut decet adjunctis, carmen eximiè componam. Sic Euripides *Cyclopen* finxit ex Homeri Odyſſe 9. Vide ſuprà v. 128. & 129.

241. *Sudet multùm.* | Cic. orat perf. *Illo modo confidunt ſe poſſe dicere. Nam orationis ſubtilitas imitabilis illa quidem videtur eſſe exiſtimanti, ſed nihil experienti minus.* Vide Quintil. lib. 2 cap. 1. & lib. 4. cap 2

242. *Series.* | Rerum diſpoſitio ſcita & ingenioſa.

Junctura. | Structura verborum artificioſa.

243. *Accedit honoris.* | Ex illa ſolerti inventione, fictione, connexione, ordine.

244. *Sylvis deducti.* | Vel agreſtes & in ſilvis educati: vel è proſcenio ſilveſtri & nemoroſo prodeuntes. Nam triplex erat ſcenæ forma triplici dramati reſpondens. Tragica columnis ſuffulta, ſuperbiſque faſtigiis & ſignis ornata. Comica ædium privatarum ſpeciem oſtendebat. Satyrica arbores, montes, ſpeluncas, agreſtia omnia exhibebat. Vitruv. lib. 7. cap. 5.

Fauni | Dii ſilveſtres, qui & Sylvani & Satyri: de his jam lib. 1. Od. 4. lib. 2. Od. 17. lib. 3 Od. 18.

246. *Teneris juvenentur verſibus* | Ne verſibus nimium excultis juveniliter & ſcurriliter laſciviant: ſed ubique ſimplicitatem ruſticanam redoleant.

247. *Ignominioſa.* | Famam alicujus labefactantia.

248. *Quibus eſt equus, & pater.* | Equites Rom. & Patricii: honeſti viri & nobiles.

249. *Fricti ciceris & nucis emptor,* | Homines infimæ ſortis è plebe: qui dum ſpectaculis aderant, emebant frictum cicer ad levandam famem.

Nucis. | Frictæ quoque nuces ibi vendebantur. Plaut. Athen. lib. 2. Feſtus *nuces uſtas* dicit.

Syllaba

Syllaba longa brevi ſubjuncta appellatur Iambus, pesceler: unde & vocati ſunt Iambici trimetri, quanquam ſex edebat ſenos, à primo uſque ad ultimum æqualis. Ita autem *nuper ut aliquanto lentior & gravior ad aures pervenirat, in patriam ditionem ultrò admiſit firmiores Spondeos, non* ita tamen *ut conſerti locum ſecundum vel quartum concederet. Talis etiam infrequens reperitur in Accii Enniique celebratis Iambicis. Certe Iambici Spondeis crebris graves in ſcenam producti vel properantem nimis operam & negligentiam arguunt, vel turpem artis inſcitiam.* At *quilibet judex haud animadvertit incondites verſus: & poetis Latinis indulgentia immeritò conceſſa eſt.* Ergone *ideo ſpatier, & parum accuratè ſcribam? an omnes credam errata mea cognituros, providus & ſecurus citra ſpem indulgentiæ? Tum demum culpam effugere* quidem, ſed *non laudem meruero.* Itaque *Piſones, die nocteque ſcripta Græcorum evolvite. Verum Majores noſtri & numeros & jocos Plauti approbaverunt:*

Syllaba longa brevi ſubjecta vocatur Iambus,
Pes citus: unde etiam trimetris accreſcere juſſit
Nomen Iambëis, cum ſenos redderet ictus, [895]
Primus ad extremum ſimilis ſibi: non ita pridem,
Tardior & paulò graviorque veniret ad aures,
Spondeos ſtabiles in jura paterna recepit,
Commodus & patiens; non ut de ſede ſecundâ
Cederet aut quartâ ſocialiter. Hic & in Accî
Nobilibus trimetris apparet rarus, & Ennî.
In ſcenam miſſos magno cum pondere verſus,
Aut operæ celeris nimiùm curâque carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poemata judex:
Et data Romanis venia eſt indigna poetis.
Idcircóne vager, ſcribamque licenter; an omnes
Viſuros peccatà putem mea, tutus, & intra
Spem veniæ cautus? vitavi denique culpam,
Non laudem merui. Vos exemplaria Græca [898]
Nocturnâ verſate manu, verſate diurnâ.
At noſtri proavi Plautinos & numeros &

ANNOTATIONES.

251. *Syllaba longa &c.*] Agit iterùm de verſibus Dramati propriis. Nam de his jam ſuprà v. 80.

252. *Pes citus,*] Auſon. velociorem Parthorum ſagittis dicit.

253. *Cum ſenos redderet ictus*] Cum ſex haberet pedes omnes Iambos; ob celeritatem trimetri dicti ſunt, quaſi tres ſolùm percuſſiones atque tria duntaxat intervalla pronunciando facerant. Quintil. lib. 9. cap. 4. ſuprâ lib. 1. Sat. 10. v. 43

256. *Spondeos ſtabiles, &c.*] Inſerti ſunt Spondei pedes tardiores in verſibus Iambicis, ad dandum iis pondus & robur, magiſque movendos animos audientium.

258. *Accî,*] Accius, ſive Actius, aut Attius, Poëta celebris, de quo lib. 1. Sat. 10. & lib. 2. Epiſt. 1. ubi & de *Ennio.*

259. *Enni.*] De eo lib. 4. Od. 8. v. 20. Item locis mox citatis.

260. *In Scenam miſſos.*] Appoſitè Marcilius corrigit, *miſſus*: alias quæ ſyntaxis?

263. *Non quivis videt, &c.*] Prolepſis ad quam mox reſpondet, *ideircóne vager,* &c. Apage verſiculum.

Nec tantâ in metris veniâ conceditur uſi.

quem velut Horatii affert Servius ad 5. Æneid. & collocant aliqui ante iſtum, *Non quivis videt,* &c.

264. *Et data Romanis, &c.*] Vide lib. 1. Sat. 4. & 10. Item lib. 2. Epiſt. 1.

265. *Scribamque licenter.*] Nulla habitâ ratione pedum & legis metricæ: an Latinorum negligentiam imitabor potiùs quam exactam rationem Græcorum?

266. *Intra Spem veniæ.*] Præcisâ ſpe omni veniæ: quâ ſi mihi blandirer, oſcitanter ſcriberem, nec mihi ſatis caverem. Sunt qui emendarint, *extra.* Sed veteres codices reluctantur. Vide Angel. lib. 19. c. 13. Extra ſpem veniæ eſt qui ſcit nullam fore veniam. Intra ſpem veniæ cautus & tutus eſt, qui licet veniam ſperet, recti amans ſibi cavet tamen, & peccare non vult. Hæc ego.

267. *Vitavi denique culpam, &c.*] Quod ſi verſus Iambicos diligenter condam, nec hoc ſatis ad laudem. Plaut. Trinum. Scen. ult.

Si quid amicum erga bene feci, aut conſului fideliter;
Non videar meruiſſe laudem, culpâ caruiſſe arbitror.

Qui erratum vitat, quod debet, non ideo laudem meretur, ſed qui ingeniosè, rectè, artificioſè ſcribit, is laudatur.

270. *Plautinos & numeros & ſales.*] Donatus in Plauto notat & carpit numeros inconditos & peregrinos, item ſales frigidulos interdum atque

Lauda-

Laudavere ſales : nimium patienter utrumque,
Ne dicam ſtultè, mirari ; ſi modo ego & vos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto,
Legitimumque ſonum digitis callemus & aure.
Ignotum Tragicæ genus inveniſſe Camœnæ
Dicitur, & plauſtris vexiſſe poemata Theſpis,
Quæ canerent agerentq; peruncti fæcibus ora,
Poſt hunc perſonæ pallæque repertor honeſtæ
Æſchylus, & modicis inſtravit pulpita tignis,
Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.

certè *utroſque facilius quàm par eſt, ne dicam ſtolidè admirari, ſi quidem ego & vos novimus infacetum ſermonem à venuſto diſtinguere, & rectum modulum ſentimus digitis atque auribus.*

Theſpis reperiſſe fertur Tragica muſa genus incognitum & carpentis circumtuliſſe carmina quæ cantarent agerentque vultum habentes *facie oblitum. Poſt cum Æſchylus inventor larva & ſtola decora theatrum parvo tabulato extruxit, atque inſtituit loqui magnifice & incedere cothurno.*

[897]

ANNOTATIONES.

etiam ſcurriles, &c. 8. Hieronymus Apolog. in Ruffin. *Plautinum ſalem* dicit, pro ſcurrili. Laudant tamen Cicero offic. 1. Macrob. Saturnal. lib. 2. cap. 1. Gell. lib. 3. cap. 2 Vide lib. 2. Epiſt. 1. v. 58. Item v. 170.

274. *Digitis & aure.*] Verſuum dimenſionem digitis faciunt parum excitati, aurium verò judicium adhibent peritiores.

275. *Tragica genus inveniſſe.*] Libetaltius repetere originem Tragœdiæ ac Dramatum. Bacchus Icarium docuerat plantare vites. Hic in Attico agro hircum vineas depopulantem Baccho mactavit, convocatis ad ſacrificium vicinis, qui choreis & cantilenis Dei lætitiæ datoris victimam celebrârunt. Religiosè illud etiam quotannis vindemiarum tempore fieri placuit tum in pagis, tum ſubinde in urbibus. Mox cœperunt ſcribere certatim poetæ τραγῳδίαν, id eſt, carmen hirci, vel de hirco : quod à choro decantatum. Poſtea illis carminibus Baccho ſacris inſerta, addita, ſubſtituta & quædam alia fuerunt: atque etiam dialogi inter duos aut plures. Hinc que natum drama tum Comicum, tum Tragicum, tum Satyricum. Quod ad inventorem ſpectat, certè ante Theſpim fuerunt Dramatici rudiores quidam : ar ille nominatur auctor, quoniam unum Actorem induxit, qui, dum chorus Bacchi laudes canens paululum interquieſceret, herois aut ſummi cujuſpiam viri inſigne aliquod facinus carmine celebrabat. Alia inſuper ornamenta ſubjunxit, quibus Tragœdia illuſtrata eſt.

276. *Dicitur.*] Scilicet res non extra controverſiam eſt. Scalig. Poet. lib. 1. cap. 6. ſic habet : *Qui primus Tragœdiam dederit, haud ita pro comperto habetur. Satis conſtat illud, à Theſpi nitidiorem factam, qui penſiles ſcenas in plauſtris circumegit : addiditque nudis oribus facem pro perſona.*

Plauſtris vexiſſe poemata.] Circa vicos Theſpis aliique plauſtris vecti in obvium quemque commata jactabant & ſalſa convicia. Plutarch. in Solone. Hinc Proverb. è plauſtro loqui.

Theſpis] Athenienſis ille poeta, Solonis tempore floruit, ante Æſchylum plus ſexaginta, ante Sophoclem octoginta circiter annis. Theſpis Protagoniſtam ſeu hiſtrionem induxit cum Coryphæo aut alio quopiam è Choro loquentem. Æſchylus deinde alterum ſeu Deutragoniſtam addidit. Denique Sophocles tertio ſive Tritagoniſta adjuncto Tragœdiam perfecit.

277. *Peruncti fæcibus ora.*] Ideo Theſpis aliique vultu ceruſsâ, vel minio, vel fæce peruncto dicteriis obvios quoſque inceſſabant, ut imitarentur Silenum rubicundum, Satyroſque dicaces Bacchi ſocios & miniſtros. Illos Ariſtophanes τραγῳδαιμονας vocabat Gall. *les diables barbouillez, de lie.* Angl. **Merry-Andrews bedawb'd with Lees.** Vini an olei fæcibus tingerent ſe hiſtriones, diſceptant fatali more ſuo Grammatici, & nugas nugis addunt, inquit Scaliger paulò ante citatus.

278. *Perſonæ.*] Ne agnoſcerentur hiſtriones.

Pallæ.] Quæ ad pedes imos uſque demiſſa, & Latina dicebatur, ad diſcrimen pallæ Gallicæ, quæ brevior.

279. *Æſchylus.*] Domi nobilis Poeta iſte non militando magis quàm ſcribendo acer & audax fuit. In Marathonia pugna non ultimam laudem tulit : adeo bibax, ut Sophocles ei objiceret, non ipſum, ſed vinum tragœdiarum ejus eſſe auctorem. Has dum ſcriberet ταυρῳ ἱζλσκε, inquit Ariſtophanes, *tauro furenti ſimilem aſpectum habebat.* Non ergo fit incredibile quod narrant, ejus Eumenidum terribili ſpectaculo exanimatos eſſe pueros aliquot, perculſas autem prægnantes fœminas ad partum adactæ. Ab Æſchylo compoſitas nonaginta fabulas tradunt, quarum ad nos vix ſeptem pervenerunt. Denique caſu teſtudinis eliſo capite extinctum referunt.

280. *Cothurno.*] Eminentiori calceo Tragicis proprio.

Succeſſit

His succeſſit vetus Comœdia magnâ cum laude; ſed libertas evaſit in crimen & audaciam lege coercendam: lex data eſt: & chorus ignominiosè tacuit, adempta poteſtate maledicendi.

Noſtri poeta nihil non tentarunt, neque laudem exiguam abſtulerunt qui relictis Græcorum argumentis geſta Romanorum decantarunt: ſive qui prætextatas fabulas ſive qui togatas ſcripſere. Nec virtute bellicâ illuſtriores ac potentiores quàm facundiâ eſſent Romani, ſi poetas plerosque non terreret cura & longum tempus expoliendi. Horat. l. 5. ep. 1. *At vos, ô Numa proles, redarguite carmen diu & crebrâ recenſione haud caſtigatum & ad amuſſim non ſæpius emendatum.*

Succeſſit vetus his Comœdia, non ſine multâ
Laude, ſed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi: lex eſt accepta: choruſque [891]
Turpiter obticuit, ſublato jure nocendi.
Nil intentatum noſtri liquere poetæ, 285
Nec minimum meruere decus, veſtigia Græca
Auſi deſerere, & celebrare domeſtica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret clariſve potentius armis
Quàm linguâ Latium, ſi non offenderet unum 290
Quemque poetarum limæ labor, & mora. Vos ô
Pompilius ſanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies & multa litura coercuit, atque
Perfectum deciés non caſtigavit ad unguem.
Ingenium miſerâ quia fortunatius arte [893]
Credit, & excludit ſanos Helicone Poëtas 296

Quoniam Democritus exiſtimat ingenium plus valere quam artem, & poetas non inſanientes atque ab Helicone.

ANNOTATIONES.

281. *Vetus Comœdia.* | Hæc à nova differebat in omnibus tempore, argumento, apparatu, metro: ut ait Cruq. Vetus tempore belli fuit Peloponneſiaci: nova poſt extinctam populi libertatem, jam rerum potientibus Philippo & Alexandro. In veteri Duces, Magiſtratus, Philoſophi. Dii ipſi proſcindebantur. Patet ex Ariſtophane, item ex Eupolide. In nova ſunt amores adoleſcentum, ſervorum fraudes, &c. vetus aſſurgit ad tragicum ſtylum: nova popularis eſt. In veteri omnia metrorum genera admittebantur: in novâ ſolum fere Iambicum. In veteri mirus apparatus & luxus: in nova propè nullus, ablato etiam Choro. In veteri perſonæ ad vivum effingebantur, ut agnoſcerentur facilè: nova nihil tale habet.

283. *Vim Dignam lege regi.* | Nec enim ulli parcebatur: honeſtique viri, perinde ut alii dicteriis & convitiis nominatim proſcindebantur.

. . . . . *Sævus apertam*
In rabiem verti cœpit jocus, &c.

Lex eſt accepta | Quæ maledicentiam illam effrenatam pœnis propoſitis vetabat. Vide lib. 2. Epiſt. 1. verſ. 150. & ſeq.

. . . . . *Quin etiam lex*
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Deſcribi.

Cæterùm Comœdia Satyrica multùm civitati profuit, cum caveret unuſquiſque culpam, ne ſpectaculo cæteris eſſent, & domeſtico probro: ut ait Donatus.

286. *Veſtigia Græca Auſi deſerere, &c.* | Primò quidem Græcas fabulas & hiſtorias in Latinos verſus tranſtulerunt, ut eſt in Epiſt. mox cit. v. 164. at poſteà Marte proprio argumenta ex hiſtoriis Romanorum tractarunt laudabiliter: Ennius, Pacuvius, Actius, &c.

288 *Prætextas.* | Latinas fabulas graviores, ubi prætextati & nobiles perſonæ locum habent: quæ reſpondent tragœdiis Græcorum.

Togatas. | Fabulas tabernarias, in quibus agunt perſonæ privatæ & plebeiæ. Et hæc Comœdiæ Græcorum novæ, ſicut veteri Atellana & Satira Latina, reſpondebant. Illas ſcripſerunt Ælius Lamia, Anton. Rufus, Cn. Meliſſus Afranius, Pomponius.

291. *Lima labor, & mora.* | De curâ & ſedulitate diuturnâ emendandi jam alibi dictum. Vide lib. 2. Epiſt. 1. *&c.* Ovid. de Ponto, lib. 3. Eleg. ult.

Sæpe piget . . . . . .
Corrigere, & longi ſerva laboris opus.
Corrigere at vos eſt tanto magis arduus quanto
Magnus Ariſtarcho major Homerus erat.

292. *Pompilius ſanguis* | Piſones trahentes originem à Numa Pompilio, & à Calpo ejus filio dicti Calphurnii.

294. *Perfectum* al. *præfectum.*

295. *Ingenium miſerâ, &c.* | Redarguit Horatius eos qui non virtutem poeſeos, ſed vanam opinionem ſectabantur.

Ingenium. | Poeticam facultatem à naturâ datam.

Miſerâ arte. | Ironicè: exercitatione & arte quæ parum valeat ad faciendum bonum poetam & ad laudabile carmen ſcribendum.

296. *Excludit ſanos Helic. p.* | Cic. 1. de Divi

Demo

Democritus, bona pars non ungues ponere curat,
Non barbam; ſecreta petit loca; balnea vitat.
Nanciſcetur enim pretium nomenque Poetæ,
Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam
Tonſori Licino commiſerit. O ego lævus,
Qui purgo bilem ſub verni temporis horam.
Non alius faceret meliora Poemata. Verùm
Nil tanti eſt. Ergo fungar vice cotis; acutum
Reddere quæ ferrum valet, exors ipſa ſecandi.
Munus & officium nil ſcribens ipſe docebo:
Unde parentur opes, quid alat formetq; Poetam, [900]
Quid deceat, quid non; quò virtus, quò ferat error.
Scribendi rectè ſapere eſt & principium & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt oſtendere chartæ.
Verbaque proviſam rem non invita ſequentur.
Qui didicit patriæ quid debeat, & quid amicis,
Quo ſit amore parens, quo frater amandus, & hoſpes,

plerique negligunt reſecare ungues & barbam, ſecedunt in loca remota, fugiunt balnea. Etenim conſequentur, ut putant, *pramia & laudem poetarum, ſi tonſori Licino* tondendum *nunquam præbeant caput tribus Anticyris minime curandum. Quamo ego ſum parum cautus, qui bilem expurgo ineunte vere: At nemo conderet meliora carmina: ſed hoc non tanti puto. Itaque implebo munus cotis, quæ ſecare non valens reddit ferrum acutum & ſecando aptum. Nihil ego ſcribens docebo munus & officium* ſcribendi: *unde facultas petatur, quid erudiat & perficiat poetam, quid conveniat, quid non; quò virtus, quò error deducat.*

Sana mens eſt principium & origo rectè ſcribendi: materiam tibi ſuppeditabunt placita Socratis: præparatamque materiam ſequetur ultrò facundia.

Qui ſcit quid patria, quid amicis debeat, quâ parentes, quâ fratres & hoſpites charitate diligendi ſunt,

ANNOTATIONES.

Negat ſine furore Democritus quemquam poetam magnum eſſe poſſe. Ec 2. De Orat. *Sine inflammatione animorum, & ſine quodam afflatu quaſi furoris: quod & a Platone ſcriptis relictum dicunt.*

Helicone. | Is mons Bœotiæ Muſis ſacer, Parnaſſo vicinus.

297. *Democritus.* | De eo Philoſ lib. 1. Epiſt. 12.

Bona pars non ungues ponere, &c. | Quaſi verò cultum exteriorem negligendo & inſaniæ ſpeciem præ ſe ferendo, boni poetæ habendi ſint.

298. *Non barbam.* | Philoſophi quidem alebant barbam: & gravitati tribuebatur. At in cæteris inſaniæ ſpecies erat.

Secreta petit loca. | Hominum conſpectum & conſuetudinem fugit.

300. *Tribus Anticyris.* | De Anticyra inſulâ lib. 2. Sat. 3. v. 83. Ibidem de Elleboro in ea abundanti, quod inſaniæ remedium. Quod autem Horatius tres Anticyras dicit, cum duas Strabo ponat, auxeſis eſt.

301. *Licino* | Is Auguſti tonſor & libertus ab eo factus Senator, quod Pompeium odiſſet.

302. *Qui purgo bilem.* | Per quam inſaniens optima poemata conderem. Ironia eſt. Alii *purgor* legunt perperam.

304. *Nil tanti eſt.* | Abſit ut inſanire velim ad eximia facienda carmina. Imò ſapere malim & nulla componere: valeant Democritus & Democritici.

Ergo fungar vice cotis. | Hoc petitum ab Iſocrate vel ab Ariſtotele, ut volunt alii: αἱ δυνάμεις αὐτῶν μὴ τυμεῖν ἀ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον ὀξέα καὶ τμητικὸν ποιοῦσι.

306. *Nil ſcribens.* | Nullum carmen Epicum vel Dramaticum.

307 *Opes.* | Adjumenta ad bene ſcribendum dives poeſeos facultas & virtus.

308. *Error.* | Ignoratio artis & virtutis poeticæ.

310. *Socratica charta.* | Philoſophiæ præſertim moralis ſcientia: quam Socrates promovit, & ab eo hauſerunt Plato, Xenophon, aliique, & ſcriptis illuſtrarunt. De Socrate, lib. 3. Od. 21. Item lib. 2. Sat. 4.

Rem poterunt oſtendere. | Scribendi ubertatem præbebunt. Cic. in Bruto. *Habeat omnes Philoſophia notes & tractatos locos: nihil enim de religione, nihil de pietate, nihil de charitate patriæ, nihil de morte, nihil de bonis rebus aut malis, nihil de virtutibus aut vitiis, nihil de officio, nihil de dolore & voluptate, nihil de perturbationibus animi & erroribus (quæ ſæpe cadunt in cauſas ut in poemata ſapiſſimè) nihil inquam ſine ea ſcientia ample & copioſe dici & explicari poteſt:* & alibi: omnis ubertas & quaſi ſilva dicendi è diſputationibus philoſophorum ducta eſt.

311. *Verbaque proviſam rem, &c.* | Si rem bene tenes, ſi præparatam habes rerum copiam, non deerit elocutio: verbaque & dictiones affatim ſequentur: & aptè atque accommodatè dices. Cic. de Orat. 3. *Rerum copia verborum copiam gignit.*

312. *Patria quid debeat, &c.* | De variis iſtis officiis Plato 5. de legibus, &c.

313. *Hoſpes.* | Contra peregrinos peccata præ-

Quod

quod Senatoris, quod Judicis, quod belli Ducis munus sit; is certe novit tribuere decorum unicuique personæ.

Solers imitator debet intueri exemplar vitæ & morum, atque hinc proprios fingere sermones. Nonnunquam Comœdia locis pulcra, beneque mores exprimens, quanquam *nec elegans nec* verbis *ornata nec artificiosè* disposita, *populo magis placebit, eumque melius detinebit, quàm versus sententiis destituti & servantes nugas.*

Musa Græcis largita est ingenium & politi sermonis facultatem, quippe nihil appetentibus nisi laudem. At contrà juvenes Romani longis numeris discunt assem dividere in centum partes. Albini filius respondeat: si de quinque unciis demitur una, quid restat? poteras dicere trions. Bene: valebis rem bene conservans. Quod si uncia addatur, quid erit? Semis. Atque cum ista loci & studium lucri animos occupârit, an *putamus carmina condi*

Quod sit conscripti, quod judicis officium, quæ
Partes in bellum missi ducis; ille profectò 315
Reddere personæ scit convenientia cuique.
Respicere exemplar vitæ morumque jubebo
Doctum imitatorem, & veras hinc ducere voces.
Interdum speciosa locis, morataque recte [201]
Fabula nullius veneris, sine pondere & arte 320
Valdius oblectat populum, meliusque moratur,
Quàm versus inopes rerum, nugæque canoræ.
Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Musa loqui, præter laudem nullius avaris.
Romani pueri longis rationibus assem 325
Discunt in partes centum diducere. Dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
Uncia, quid superat? poteras dixisse, triens: eu,
Rem poteris servare tuam: redit uncia: quid fit?
Semis. At hæc animos ærugo & cura peculî [301]
Cùm semel imbuerit, speramus carmina fingi 331

ANNOTATIONES.

illis quæ in cives committuntur, ultori Deo curæ sunt. Nam cùm peregrinus amicis cognatisque careat, majorem apud Deos & apud homines meretur misericordiam, &c. Plato mox citatus.

317. *Respicere exemplar, &c.*] In animo suo eximium & perfectissimum exemplar sibi fingat. Non hominem quempiam privatum, sed perfectissimi & numeris omnibus absoluti hominis sibi proponat imaginem, sive ideam ut Plato vocat: atque secundum illam scribat & dicat.

318. *Imitatorem.*] Poesis est imitatio, ex Platone, Aristotele, &c.

Veras voces.] Rei naturam verè exprimentes. Al. *vivas*: sed apage.

319. *Speciosa locis, &c.*] Locis communibus & sententiis rerum naturam & mores apprime exhibentibus, quamvis nullo verborum ornatu. Al. *jocis*. Prior lectio præferenda.

Morataque recte fabula.] Lege Quintil. lib. 6.

322. *Nugæ canoræ.*] Versus solo verborum sonitu inflati, modulati quamvis & numerosi non sic afficiunt, ut qui verbis inopes quidem, at rebus divites fuerint. Pers. Sat. 5.

Non equidem hoc studeo bullatis ut mihi nugis
Pagina turgescat.

Statius nugas ejusmodi canoras effutiit.

323. *Graiis ingenium.*] Adverte, Lector, quam sæpè Græcos commendet Horatius: & meritò: cùm scripserint illi sapienter æque & eleganter, ingeniosè & accuratè. Nempe quod non quæstui sed gloriæ studebant.

326. *Assem Discunt in partes centum diducere.*] Arithmeticam sedulò ediscunt augendis opibus utilem: *longis rationibus*: addendo, dividendo, diminuendo, multiplicando, subtrahendo.

327. *Dicat filius Albini.*] Prosopopœia. Albinus insignis fœnerator filium ad lucri studium artemque instituens.

Quincunce, triens, semis.] As duodecim habet partes, sive uncias: *uncia* ab uno dicta, quod una sit e duodecim partibus assis. *Sextans* duæ sunt unciæ, sic dicitur quasi sexta pars assis. *Quadrans*, tres unciæ; quod si quarta pars. *Trions*, quatuor unciæ, tertia pars. *Quincunx*, quinque unciæ. *Semis*, sex unciæ, sive dimidium assis. *Septunx*, septem unciæ. *Bes* olim *Dis*, quasi dempto triente, id est, demptis quatuor unciis de asse, octo continet uncias. *Dodrans*, novem unciæ, quod ademptum sit quadrans. *Dextrans*, quod demptum sit sextans. *Deunx*, quod una desit uncia ad assem.

328. *Poteras dixisse.*] Instigatio est, quâ interrogans urget Albini filium ut respondeat, *trions*. *Eu*] Approbatio est bonæ responsionis pueri. Al. *heus*, vel *hem*, &c. sed minus bene.

330. *Ærugo.*] Æris vitium est. Metaphor, pro avaritia & opum cupiditate, quâ bona indoles corrumpitur, ut metalla rubigine.

Posse

Posse linenda cedro; & levi servanda cupresso?
Aut prodesse volunt aut delectare Poëtæ:
Aut simul & jucunda & idonea dicere vitæ.
Quicquid præcipies, esto brevis: ut citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.
Omne supervacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis causâ sint proxima veris:
Nec quodcunque volet, poscat sibi fabula credi:
Neu pransæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo.
Centuriæ seniorum agitant expertia frugis:
Celsi prætereunt austera Poëmata Rhamnes.
Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo.
Hic meret æra liber Sosiis, hic & mare transit,
Et longum noto scriptori prorogat ævum.
Sunt delicta tamen, quibus ignoviſſe velimus.
Nam neq; chorda sonum reddit quẽ vult manꝰ & mens;
Poscentique gravem persæpe remittit acutum,
Non semper feriet quodcunque minabitur arcus.

[903]

posse cedro illinenda & fabrefacta cupresso custodienda?
Poeta vel cupiunt prodesse, vel delectare, vel jucunda pariter atque utilia dicere ad vitam bene instituendam.
Si quod præceptum das, illud breve sit; ut animus paucis verbis *comprehensa suscipiat facilè, & sedulò retineat.*
Omne redundans effluit ex animo pleno.
Ficta ad oblectamentum sint vero simillima: nec quidlibet credi petat fabula: neve devoratum infantem à lamia ventre eximat vivum. Porrò *quod nihil fructuosum continet, respuitur à cœtu seniorum: elati* verò *Rhamnenses explodunt carmina severiora.*
At ille *omnium suffragationem aufert, qui jucundum atque utile conjunxerit, lectorem oblectando simul & docendo: talis codex Sosiis quæstum pa-*

rit, & trans mare portatur, atque auctori famam conciliat & immortalitatem.
Sunt tamen errata, quibus veniam dari velim. Etenim chorda non semper edit sonum quem vult mens & manus; & petenti gravem aliquando acutum reddat: nec arcus collineabit quocunque tendet.

ANNOTATIONES.

332. *Linenda cedro.*] Digna immortalitate quæ significatur per cedrum minimè putrescentem. Hinc olim eximia scripta cedrino oleo linebantur, ne blattis vel ipsa vetustate corrosa absumptaque interirent. Plin. l. 16. cap. 39. *Cedrideo perunctæ materies nec tineam nec carien sentit.*
Lævi cupresso.] Cypressinâ arcâ, capsâ, scrinio: *cypressus cariem & vetustatem non sentit.* Item, *adversus cariem tineasque firmissima.* Plin. lib. 16. cap. 40. & 42.

333. *Aut prodesse volunt, &c.*] Duæ sunt hæ poëseos virtutes, docendi atque delectandi: de quibus præcepta dat Horatius ista duo. Ut doceas utiliter, esto brevis. Ut delectes, finge verisimilia.

338. *Ficta voluptatis causâ, &c.*] Reprehenditur Virgilius, quod ait, mutatas naves in nymphas Æn. 10 v. 38, item Æn. 6 per ramum aureum ad inferos Æneam descendisse, item Didonî comam ab Iride abscissam. Æn. 4. &c.

340. *Non pransa lamia, &c.*] Nec fingat poeta puerum à lamiâ devoratum, & mox ejus ventre extractum viventem. Hoc fortasse figmentum erat alicujus poetastri illius temporis, ridiculum sanè & à natura abhorrens.
Lamia.] Lamia Philostrato ponitur inter larvas & lemures, Sexto Pompeio est venefica, Suidæ formosa mulier Libyca Jovi adamata. Alii aliter. Olim vulgo Lamiæ putabantur mulieres speciosæ quæ blanditiis allectos juvenes devorabant. Isidorus à laniando dici existimat, quod infantes corriperent ac lanîarent. De Lamia Libyæ reginâ pulchrâ sed crudeli Diod. Sic. lib 20. Nihil ad rem Lamus rex Læstrygonum humanâ carne solitus vesci.

341. *Centuriæ seniorum.*] Senes amant seria & gravia carmina moribus instituendis utilia: *Centuria.* Singulæ tribus olim in centurias divisæ.

342. *Rhamnes.*] Equites & juvenes jucunda petunt: à Romulo dicti Rhamnes seu Rhamnenses, ut Tatienses à Tatio, Luceres a Lucumone, vel à Lucero. Varro 4. de LL. Plutarchus in Romulo, &c.

343. *Omne tulit punctum.*] Suffragia punctis aliquando notabantur. Cic. pro Murena. n. 72. *Recordor quantum hæ quæstiones in Senatu habita punctorum nobis detraxerint.*

345. *Sosiis.*] Hi fratres erant celebres Romæ librarii & bibliopolæ: de his jam lib. 1. Epist. ult.
Mare transit.] Expetitur ab exteris nationibus.

348. *Nam neque chordæ, &c.*] Citharœdus interdum aberrat, pariter & sagittarius non semper scopum ferit, aut collineat.

Verùm

At cùm pars major carminis speciosa fuerit, ego non offendar paucis erroribus, quos vel reliquerit indiligentia, vel hominis ingenium tenue *vix cavere potuerit. Quid igitur* statuendum *? Quemadmodum librorum descriptori, si idem semper erratum admittat etiam admonitus, minimè ignoscitur: & citharista deviditur qui semper ad eandem chordam offendit. Ita cui sapius* in carmine *allucinatur, videtur similis isti Chœrilo, quem bis aut ter elegantem admiror & derideo: ipsemet autem doleo quotiescunque labitur excellens Homerus. Sed in longo opere cespitare licet. Poesis est similis picturæ: quædam tibi magis placebit, si adsis proximus, quædam verò si remotior fueris. Altera loco paulum tenebroso, altera ad lucem* plenam *vult spectari,* scilicet *qua non timet judicis examen severum: altera semel* dumtaxat, *altera decies spectata approbabitur.*

O major natu *juvenum* Pisonum, *tametsi patris documentis formatis ad* id quod *perfectum* est, *& ex te sapis, hoc monitum auscultа & retine.* In *rebus quibusdam mediocritas toleratur, & ritè admittitur. Jurisperitus & causidicus mediocris* longè *distat ab eloquentia Messalæ, nec* tantum *potest quantum Aulus Cascellius:*

Verùm ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura, quid ergo ?
Ut scriptor si peccat idem librarius usque,
Quamvis est monitus, veniâ caret : & citharœdus
Ridetur, chordâ qui semper oberrat eâdem:
Sic mihi qui multum cessat, fit Chœrilus ille,
Quem bis terque bonum cum risu miror, & idem
Indignor; quandoq; bonus dormitat Homerus.
Verum opere in longo fas est obrepere somnum.
Ut pictura poesis erit; quæ si propius stes
Te capiet magis; & quædam, si longiùs abstes.
Hæc amat obscurum : volet hæc sub luce videri,
Judicis argutum quæ non formidat acumen,
Hæc placuit semel : hæc decies repetita placebit.
O major juvenum, quamvis & voce paternâ
Fingeris ad rectum, & per te sapis; hoc tibi dictum
Tolle memor : certis medium & tolerabile rebus
Rectè concedi. Consultus juris, & actor
Causarum mediocris abest virtute diserti
Messalæ, nec scit quantum Cascellius Aulus :

ANNOTATIONES.

351, 352. *Non ego paucis Offendar maculis.*] Vide Longin. cap. 30.

357. *Qui multum cessat.*] Sæpiùs iners & negligens, & hinc crebriùs peccans. lib. 2. Epist. 2. v. 14. *semel hic cessavit.*

Chœrilus.] De eo lib. 2. Epist. 1. v. 233.

358. *Bis terq; bonum miror.*] Demiror quod non semper malè, quodque vel bis aut ter bene scribat.

359. *Indignor, quandoque bonus dormitat.*] Nam bonum poetam bene semper & concinnè dicere velim. At *peccare humanum est.* Plin. *nemo est qui omnibus horis sapiat.* Cic. Videtur hîc Horatius alludere ad id quod Aristoteles notat, Homerum contra decorum & rationem scribere, Ulyssem prudentissimum ubique & vigilantissimum somno oppressum è navi sublatum à Phæacibus & in littore Ithacensi expositum. Tunc certè Homerus ipse plus quam Ulysses dormitasse videatur. Alia multa in Homero sunt reprehensa, pariter & in Virgilio pleraque. Vide Macrob &c.

360. *Verum opere in longo, &c.*] Quintil lib. 10. cap. 1. *non semper intendunt animum, oneri cedunt, fatigantur nonnunquam; & Ciceroni dormitare Demosthenes, & Homerus Horatio visi: magni enim sunt, homines tamen.*

361. *Ut pictura poesis erit.*] Pictura est muta poesis; poesis loquens pictura. Plato 10. de Rep. Aristot. Poet. Plutarchus ex Simonide, &c. Cic Tusc. 5. n. 114. *Tradunt Homerum cæcum fuisse at ejus picturam non poesim videmus. Quæ regio ? qua ora ? qui locus Græciæ ? qua species formæ ? qua pugna ? qua acies ? quod remigium ? qui motus hominum, qui ferarum, non ita expressus est, ut quæ ipse non viderit, nos ut videremus effecerit ?*

Quæ si propiùs stes &c.] Ita quædam poesis haud accurata raptim si legatur fortè placebit duobus locis aut tribus sat nitida. At si diligentiùs consideretur, apparebunt maculæ & vitia permulta, quibus offensus lector aversabitur. Contra poesis elegans passim & ad amussim facta ingenioque & arte diu elaborata, quo sæpius inspicietur, eo plus admirationem movebit, quia novæ semper veneres & lepores elucescent.

365. *Hæc decies repetita placebit.*] Plato in Philebo, quæ pulcra sunt, bis & ter repetenda, dixit.

371. *Messala.*] Messala Corvinus orator disertissimus, de quo lib. 3. Od. 21. & lib. 1 Sat. 10.

Cascellius.] Aulus Cascellius Vindex juris civilis

Sed

Sed tamen in pretio eſt. Mediocribus eſſe poetis
Non homines, non dii, non conceſſere columnæ.
Ut gratas inter menſas ſymphonia diſcors,
Et craſſum unguentum, & Sardo cum melle papaver
Offendunt; poterat duci quia cœna ſine iſtis:
Sic animis natum inventumque poema juvandis,
Si paulùm à ſummo diſceſſit, vergit ad imum.
Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis:
Indoctuſque pilæ, diſcive, trochive, quieſcit;
Ne ſpiſſæ riſum tollant impunè coronæ.
Qui neſcit, verſus tamen audet fingere. Quidni?
Liber & ingenuus, præſertim cenſus equeſtrem
Summam nummorum, vitioque remotus ab omni.

attamen laudatur. Verùm *poetam mediocrem non ferunt Dii, non homines, non taberna. Sicut lautas inter epulas incondita muſica, & vile unguentum, & papaver cum melle Sardo* mixtum *reſpuuntur quoniam tranſigi cœna poteſt abſque illis: ſic carmen ad animes recreandos factum, ſi tantulum abeſt à ſupremo, tendit ad infimum.*

Qui ludorum eſt imperitus, fugit exercitationes campi Martii: haud ſolers pilæ vel diſci, vel trochi, hæc minimè tractat, ne frequentes circumſtantes cachinnos oſſus ſolvant: at carminum rudis ea *nihilominus audet moliri. Cur non? liber* eſt *atque ingenuus, imò in cenſu* repertus poſſidere *opes ad equeſtrem* dignitatem *ſufficientes, aut omnis expers criminis,*

ANNOTATIONES.

ſcientiâ præcipuus: hunc commendat Valer. Max. &c.

373. *Non homines.*] Certe mavult eruditus quiſque nullos quàm mediocres verſus audire & legere.

Non dii.] Apollo, Bacchus, Muſæ: vel Dii, in quorum feſtis canuntur carmina & aguntur ludi. Et quidem nihil niſi præſtantiſſimum Diis offerri aut placere fas eſt.

Non columnæ.] Quia non invenient emptores: ſed in pulvere & oblivione jacebunt. *Columnæ*, ſeu pilæ, ad quas libri venales proſtabant, librariorum tabernæ publicis porticibus contiguæ & affixæ. De his jam lib. 1. Sat. 4. v. 71. ubi,

Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.

374. *Gratas inter menſas.*] Inter unam & alteram menſam: in ſecundâ menſâ.

375. *Unguentum.*] Quo utebantur veteres ad delicias, lib. 1. Od. 36. & 38.

375. *Sardo cum melle papaver.*] Bellaria è melle deterrimo, quale eſt Sardoum, factum ſcilicet ex amaris herbis creſcentibus in Sardiniâ inſulâ Italiæ vicinâ. Sardum mel ut & Corſicum valde amarum eſt & nullius pretii. Plin. lib. 19 cap 8. *Papaveris ſativi tria ſunt genera. Candidum, cujus ſemen tuſtum in ſecundâ menſâ cum melle apud antiquos dabatur.* Petronius Satyricè vanos declamatores ait, *mollitos fundere verborum globulos, & omnia dicta factaque quaſi papavera & ſeſamo ſparſa.*

379. *Ludere qui neſcit.*] Similitudine conglobata oſtendit artem poeſeos longâ exercitatione diſcendam & excolendam, nec temerè tentandam eſſe.

Ludere.] Luctari, jaculare, currere, equitare, natare, ſalire: ad quæ ſe exercebat Romana juventus in campo Martio. Vide lib. 1. Od. 8.

380 *Pila.*] Lib. 1. Sat. 5. v. 48. & lib. 2 Sat. 2. v. 11.

Diſci.] De eo lib. 1. Od 8. & lib. 2. Sat. 2.

Trochi.] Duplex erat is ludus, ut jam dixi lib. 3 Od. 21. v. 17. Priorem deſcribit Virgil. Æneid. 7 v. 378.

Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent. Ille actus habenâ
Curvatis fertur ſpatiis: ſtupet inſcia turba,
Impubeſque manus mirata volubile buxum,
Dant animos plagâ.

Alter non ita puerilis exercitationem poſcebat, à priori longe diverſus. Rotula quædam erat ſeu circulus ex ære vel ferro, cujus axiculis appenſi erant annuli inter currendum tinnientes: in locis publicis peragebatur: annulorum verò ſonitu monebantur prætereuntes ut declinarent ab incurſu trochi. Sive ut ſcribit Turnebus, rota erat habens anſam, quo facilius mitteretur, axiculiſque compacta tranſvectis jaciebatur: quorum claviculæ & commiſſuræ aduncæ, dum verſabatur miſſa rota vel circulus orbiſve miſſus, tinniebant & crepabant. Artis quidem erat mittere ſcienter. Propert. lib. 3. Eleg. 14.

Increpat & verſi clavis adunca trochi.

Martial. trochi meminit lib 11. Epig. 22. lib. 14. Epig 168. & 169.

Garrulus in laxo cur annulus orbe vagatur,
Cedat ut angustis obvia turba trochis.

382. *Quidni.*] Prolepſis. Quaſi verò illa eſſent ad poeſim adjumenta, probitas, nobilitas, opes.

383. *Liber.*] Licet ego facere quodcunque liber.

Cenſus equeſtrem.] De illo in Epod. 4. Item lib. 1. Epiſt. 1.

Tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ,
Id tibi judicium est, ea mens. Si quid tamen olim
Scripseris, in Metii descendat judicis aures,
Et patris, & nostras; nonumque prematur in annum.
Membranis intùs positis, delere licebit [390]
Quod non ediderís. Nescit vox missa reverti.
Silvestres homines sacer interpresque Deorum
Cædibus & victu fædo deterruit Orpheus;
Dictus ob hoc lenire tigres rapidosque leones.
Dictus & Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere sono testudinis, & prece blandâ
Ducere quò vellet. Fuit hæc sapientia quondam,
Publica privatis secernere, sacra profanis;
Concubitu prohibere vago, dare jura maritis; [400]
Oppida moliri, leges incidere ligno.

Tu verò nihil scribes aut ages, Minervâ repugnante Hoc tibi est ingenium & judicium. At si quidpiam aliquando scribas, committe illud auribus & examini Tarpæ, patrisque tui, & nostro. Quin & reconde ad annos novem. Dum charta scrinio menebunt inclusa, poteris emendare quod non vulgaveris: at verbum editum nequaquam revocâ valet.

Orpheus divinus & numinum internuncius homines feros avertit à cædibus & turpi vitæ ratione, propterea dictus mitigare tigres & leones ferocissimos. Amphion quoque Thebanæ arcis conditor dicitur lyræ sono suaviquæ cantu lapides movisse & quocunque libuit impulisse. Ea fuit olim sapientia, distinguere publica à privatis, & sacra à profanis, incerta connubia vetare, maritis modum præscribere urbes extruere, leges tabulis inscribere.

Mud. 548 Phon 110

ANNOTATIONES.

385. *Tu nihil invitâ, &c.*] Pisonum juvenum majorem alloquitur. Tu quidem cum bonâ indole, sanâ mente, acri judicio polleas, nihil aggredieris perperam: intelligesque quid possis, ut omnia ritè præstes.

Minervâ invitâ.] Reluctante & infestâ hac Dea artium omnium præside, sine cujus ope nihil feliciter quisquam moliri valet. Unde proverb in eos qui illud tentant ad quod à naturâ minimè comparati sunt, quodque propterea nunquam rectè exequuntur.

387 *Metii.*] Sp. Metius Tarpa criticus optimus: de quo jam ante lib. 1. Sat. 10.

388. *Patris.*] Hic enim erat valde sagax, ingeniosus, eruditusque in primis.

Et nostras.] Amice agit ac fideliter.

Nonumque prematur in annum.] Diu servatur scriptum antequam in lucem edatur, ut limatum otiosè & expolitum non reformidet acre doctorum judicium, quando vulgabitur. Vide Quintil. lib. 10. cap. 4. *Emendatio pars studiorum longè utilissima. Nec sine causâ creditum est, stylum non minus agere cum delet: hujus autem operis est, adjicere, detrahere, mutare . . . . Scripta reponantur ad aliquod tempus, ut ad ea post intervallum velut nova atque aliena redeamus, ne nobis scripta nostra quasi recentes fetus blandiantur, &c. Cinna Smyrnam novem annis accipimus scriptam: & panegyricum Isocratis annis decem elaboratum.* Vide Catul. Epig. 96. in Smyrnam Cinnæ.

391. *Sylvestres homines, &c.*] Poeseos excellentiam ostendit & commendat.

Sylvestres.] More belluarum in silvis & speluncis degentes.

Sacer.] Vates divinos Plato nuncupat. Cic. pro Archia: *Ennium illum nostrum sanctos vocat poetas, quod quasi Deorum munere commendati nobis esse videantur.* Ovid.

At sacri vates, & divum cura vocamur.
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

Interpres Deorum.] Poeta nihil sunt aliud nisi Deorum interpretes, à quocunque numine corripiantur: inquit Plato in Ione.

392. *Cædibus & victu fædo deterruit.*] A humaniorem vitæ rationem & cultum adduxit. Lucret. lib. 5.

Volgivago vitam tractabant more ferarum.

Vide suprà lib. 1. Satira 3. vers. 100 & seq.

Orpheus.] Apollinis hic & Calliopes filius Moylis tempore floruit. Nullum habemus Orphei genuinum carmen. Hymni & alia quædam sub ejus nomine circumferuntur perperam: sunt enim Onomacritici poetæ.

393. *Amphion.*] Jovis ille atque Antiopæ filius Thebas à Cadmo conditas muris & arce instruxit, *non quod lyrâ saxa duxerit, sed quod sua vitæ effatus homines, raptum agrestes, & inculti moribus rudes ad obsequi civilis pellexerit disciplinam*: inquit Solinus, cap. 13. vide lib. 3. od. 11.

396 *Fuit hæc sapientia quondam*] Poetæ quondam Sapientes erant, & verbibus documenta dabant.

397. *Publica privatis secernere.*] Nam communia & publica tunc erant omnia, & robustior quisque per vim quidlibet rapiebat.

Sacra profanis.] Nec religio quemquam retinebat.

398. *Dare jura maritis,*] Non modo legitimas statuendo conjugia, sed & adulteria prohibendo.

399 *Oppida moliri*] Societatis & opis mutuæ causâ.

Leges incidere ligno.] Primæ leges versibus qui-

Sic

Sic honor & nomen divinis vatibus atque
Carminibus venit. Poſt hos inſignis Homerus
Tyrtæuſque mares animos in Martia bella
Verſibus exacuit: dictæ per carmina ſortes;
Et vitæ monſtrata via eſt: & gratia regum
Pieriis tentata modis: luduſque repertus,
Et longorum operum finis: ne forte pudori
Sit tibi Muſa lyræ ſolers, & cantor Apollo.
Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt: ego nec ſtudium ſine divite venâ,
Nec rude quid profit video ingenium: alterius ſic
Altera poſcit opem res, & conjurat amicè.

Sic famâ & dignitas ſacris poetis ac verſibus contigit.

Poſt illos inclaruit Homerus, ac Tyrtæus viriles animos ad certamina carminibus accendit: fata verſibus pronunciata: & vivendi inſtituta tradita ſunt: nec non gratia Principum captata, inventi etiam ludi, atque laboris diuturni ſolatium: ne fortaſſe verecundiam tibi faciant Muſa lyricorum perita & Phœbus canens.

Diſceptatur jamdudum, an bonum poema ſit à naturâ, an ab arte. Ego quidem non video quid valeat ars abſque felici naturâ, vel natura ſine eruditione. Ita res una petit auxilium alterius, & mutuò juvat.

ANNOTATIONES.

lem in ligneis tabulis ſcriptæ, poſtea æreincifæ, & locis publicis affixæ ſunt.

400. *Sic honor, &c.*] Per eam ſapientiæ rationem.

401. *Poſt hos*] Poſt primam illam poeſeos ætatem venit altera, quâ Homerus aliique rectè facta ducum & ſummorum virorum celebrarunt.

402. *Tyrtæus.*] Hic poſt Homerum non ita longè ſeptingentis prope ante Chriſtum annis vivebat. Athenis oriundus, ludi magiſter ignobilis, luſcus, claudus, mutilus: attamen ex Apollinis oraculo præfectus belli dux Lacedæmoniis adverſùs Meſſenios, victoriam illis inſignem peperit, cum militum animos præcedentibus clarissimis fractos, & ne de verâ virtute & gloriâ ſtimulaſſet, atque ad moriendum pro patriâ fortiter incendiſſet. Carminis iſtius pretioſæ aliquot reliquiæ ad nos uſque pervenerunt. Hunc poetam laudant Plato 1 de Rep. Pauſanias in Meſſenicis, Strabo, lib. 6. Athenæus, lib. 14. Stobæus multos ejus de bellicâ audaciâ verſus proferens: Juſtinus hiſtoriam fusè narrans lib. 3. Plutarchus, Suidas, &c.

403. *Dicta per carmina ſortes.*] Apollo verſibus quidem heroicis ut plurimum reſponſa dabat. Plin. lib. 7. cap. 56. *verſum heroicum Pythio oraculo debemus.* Virgil. Æn. 4. *ſortes* hoc ſenſu non ſemel uſurpat. Tull. de divin. 2. *Cum ſors illa edita eſt opulentiſſimo regi Aſiæ,* Crœſo Halym penetrans magnam pervertet opum vim, *hoſtium vim ſeſe perverſuram putavit, pervertit autem ſuam.* Vide Plutarch. in Theo.

404. *Vitæ monſtrata via eſt.*] Quidam intelligunt præcepta morum: eo quod libentiùs audiuntur & facilius retinentur quæ ſtrictâ quam quæ ſolutâ oratione ſcripta ſunt. Talia ſunt apud Heſiodum, Theognidem, Phocylidem, Epimenidem, &c. Alii interpretantur carmina rebus Phyſicis, ut *vita* ſit pro *natura*, cujus arcana explicantur. Talia ſcripſere Empedocles, Lucretius, &c.

Gratia regum tentata.] Poetæ regibus gratioſi extiterunt: ſic Ariſtophanes Ptolemæo, Æſchylus & Anacreon Polycrati, Euripides Archelao, Simonides Hieroni, Aratus Antigono, Alexandro etiam Chœrilus, Ennius Scipioni, Archias Lucullo, Virgilius & Horatius Auguſto ac Mæcenati, Claudianus Honorio, Auſonius Gratiano, &c. Ovid.

Cura ducum fuerant olim regumque poeta.

405. *Luduſque repertus.*] Fabulæ relaxandis & oblectandis animis aptæ, comœdiæ, &c. certè poſt *longos labores* verſibus, cantu, dramate, mirum in modum animus recreatur.

406. *Ne forte pudori, &c.*] Hæc autem res cenſere volui, Piſo, ne te pudeat fortè poetam videri.

407. *Cantor Apollo.*] Carminum auctor, præſes, deus.

408. *Natura fieret, &c.*] Vetus controverſia eſt: utrum poeta naſcatur, an fiat.

409. *Ego nec ſtudium ſine divite vena.*] Cic. pro Archiâ. *Sic à ſummis hominibus eruditiſque accepimus, cæterarum rerum ſtudia & doctrinâ & præceptis & arte conſtare, poetam naturâ ipſâ valere, & mentis viribus excitari & quaſi divino quodam ſpiritu afflari.*

410. *Rude ingenium.*] Arte non expolitum? Bene Plutarchus & alii dixerunt, *naturam ſine diſciplinâ cæcam eſſe.*

411. *Alterius ſic altera poſcit opem res.*] Cic. mox cit. *Sapius ad laudem & virtutem natura ſine Doctrinâ, quàm doctrina ſine naturâ valuit. At cum ad naturam eximiam & illuſtrem acceſſerit ratio quædam & confirmatio doctrinæ, tum illud neſcio quid præclarum ac ſingulare exiſtit.* Vide & Quintil.

Qui cupit metam exoptatam curſu attingere, à juventute multa pertulit egitque æſtum & frigus toleravit voluptates abdicavit. Qui tibiâ canit in Pythiis, ante eruditus eſt & magiſtro ſubditus fuit. At modò ſufficit dicere: ego perfectiſſima facio carmina: ultimum invadat ſcabies: pudet me poſt alios eſſe & ingenuè fateri me ignorare quanam didici.

Sicut præco plebem congregat ad emendas merces, ita adulatores ad quæſtum vocat poeta prædiis locuples & pecuniâ ad fœnus datâ. Qui ſi lautum velit præbere convivium, & ſe vadem præſtare pro egeno, eumque litibus obrutum expedire, mirum erit ſi opulentus diſtinguere queat amicum fidelem à fallaci.

Tu ſive largitus ſis, ſeu largiri quidpiam velis alicui, ne hunc gaudio exultantem admoveas ad audiendum carmen à te compoſitum. Is animi tunc exclamabit: Optimè, concinnè, egregiè: ad illud expalleſcet: atque ante amicos lacrymarum ſtillas aliquot oculis effundet, tripudiabit, ſaltabit. Non ſecùs ac conducti ad flendum in exequiis, dicunt aguntque ferè plura quàm qui ex animo lugent; ita plus adulator officitur quàm ſincerus approbator.

Qui ſtudet optatam curſu contingere metam,
Multa tulit fecitque puer, ſudavit & alſit,
Abſtinuit Venere & vino. Qui Pythia cantat
Tibicen, didicit priùs, extimuitq; magiſtrum:
Nunc ſatis eſt dixiſſe; ego mira poemata pango:
Occupet extremum ſcabies: mihi turpe relinqui eſt
Et quod non didici, ſanè neſcire fateri.
Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas,
Aſſentatores jubet ad lucrum ire poeta,
Dives agris, dives poſitis in fœnore nummis.
Si verò eſt unctum qui rectè ponere poſſit,
Et ſpondere levi pro paupere, & eripere atris
Litibus implicitum; mirabor, ſi ſciet inter
Noſcere mendacem verumque beatus amicum.
Tu ſeu donaris, ſeu quid donare voles cui,
Nolito ad verſus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ. Clamabit enim, Pulcrè, benè, rectè:
Palleſcet ſuper his: etiam ſtillabit amicis
Ex oculis rorem: ſaliet, tundet pede terram.
Ut qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo: ſic
Deriſor vero plus laudatore movetur.

ANNOTATIONES.

412. *Qui ſtudet optatam.*] Oſtendit Poeticam artem perinde ac cæteras artes ſub magiſtro diſcendam eſſe priuſquam exerceatur: neminemque eſſe poetam excellentem, niſi longâ eruditione limatum & expolitum.

Metam] Locus, unde incipiebat curſus, dicebatur *carcer*; ubi deſinebat, *meta*.

414. *Abſtinuit Venere & vino.*] Abſtinentia & temperantia mire juvat: contra voluptates corpus animumque corrumpunt, enervant, frangunt, perdunt. D. Paul. ad Cor. *Omnes in ſtadio currunt, ſed unus accipit bravium . . . . . qui in agone contendit ab omnibus ſe abſtinet . . . . . ut coronam accipiat.*

Qui Pythia cantat Tibicen.] Eximius quiſque tibicen vocatus ad canendum in Pythiis ludis Apollini ſacris ob interfectum Pythonem ſerpentem. In iis fiebat certamen citharœdorum.

417. *Occupet extremum ſcabies.*] Metaph. à pueris ludentibus, qui ut ſe mutuò ad curſum ſtimulent, poſt-emo ſcabiem imprecantur.

418. *Neſcire fateri.*] Sic multiplicatur importuna & funeſta ſoboles malorum poetarum.

419. *Ut præco ad merces, &c.*] Docet Horatius adhibendos eſſe ſcriptorum arbitros & cenſores eoſque fideles & ſinceros.

420. *Aſſentatores jubet ad lucrum ire.*] Præmiis allicit ad laudanda ſua carmina. Vide Perſ. Sat. 1. Martial:

Non tu, Pomponi, cœna diſerta tua eſt.

426. *Tu ſeu donaris, &c.*] Cave quibus & quando legas tua ſcripta, ut verum nanciſcaris de iis judicium.

427. *Plenum Lætitiæ.*] Seu præmia ſperanti ſeu paulò ante conſecutum.

429. *Palleſcet*] Quaſi obſtupefactus mirandis ſcriptis.

430. *Stillabit ex oculis, &c.*] Præ ſimulatâ lætitia & admiratione.

431. *Qui conducti plorant.*] Præficæ olim mulieres dictæ, quaſi ancillæ ejulantibus & lamentantibus præfectæ, in funeribus adhibebantur. luctum ciebant, vellebant crines, tundebant pectus, &c. Nonius ex Lucil. *Merceda quæ conducta flent alieno in funere Præfica multo & capillo ſcindunt & clamant magis.*

433. *Deriſor.*] Fictus Laudator.

Rege

Reges dicuntur multis urgere culullis,
Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent
An ſit amicitiâ dignus, ſi carmina condes,
Nunquam te fallant animi ſub vulpe latentes.
Quintilio ſi quid recitares, Corrige, ſodes,
Hoc, aiebat, & hoc; melius te poſſe negares
Bis terque expertum fruſtra; delere jubebat,
Et male tornatos incudi reddere verſus.
Si defendere delictum, quàm vertere, malles;
Nullum ultrà verbum, aut operam inſumebat inanem,
Quin ſine rivali teque & tua ſolus amares.
Vir bonus & prudens verſus reprehendet inertes,
Culpabit duros, incomptis allinet atrum
Tranſverſo calamo ſignum; ambitioſa recidet [912]
Ornamenta; parum claris lucem dare coget;
Arguet ambiguè dictum; mutanda notabit:

Aiunt reges ſcyphis pluribus tentare & vino explorare eum quem probare ſtudent, utrum dignus ſit familiaritate ſuâ. Tu ſi facias verſus, cave ne te decipiat animus verſatus adulatoris.

Si quidpiam recitaviſſes Quintilio Varo, *dicebat: Age, hoc & illud emenda. Si poſtquam bis aut ter rem tentaſſes, reſpondêres, nequaquam te poſſe melius: jubebat expungere, & verſus inconditos recudere.* Quod *ſi errata defendere malles quam corrigere, nullum amplius verbum, aut curam adhibebat fruſtrà, ne te & tua ſine æmulo ſolus approbares.*

Vir probus & ſagax verſus languidos redarguet, aſperos (Vel jam. 1. 5. 92.

lenuabit, inconditis nigram notam apponet tranſverſo calamo; luxuriantes ornatus amputabit, jubebit obſcura illuminare, ambiguè dicta reprehendet, mutanda deſignabit:

ANNOTATIONES.

434. *Reges dicuntur, &c.*] Inebriant homines, ut explorent num ſit loquax, & an temulenter commiſſa ſecreta effutiat ac revelet.

Culullis.] Poculi genus eſt. Vide annot. lib. 1. Od. 31. v. 11.

437. *Sub vulpe latentes.*] Alludit ad fabulam vulpis & corvi.

438. *Quintilio.*] Cremonenſis ille poeta, ſolerſſimus & acerrimus erat ſcriptorum judex. Vide lib. 1. Od. 18. & 24.

441. *Male tornatos incudi reddere verſus.*] Metalla igne & incude mollita fingi torno conſtat: ut teſtatur Strabo de Cibyræ ferro. Ergo perperam criminantur quod Horatius duas eaſque contrarias metaphoras *incudis & torni* hic veluti conferciat.

444. *Teque & tua ſolus amares.*] Ea eſt poeſtri ſtultitia. Cic. Tuſc. 5. *Adhuc neminem vidi novi poetam, qui ſibi non optimus videretur.*

445. *Vir bonus.*] Ab adulatione alienus, cæterum ingenio & judicio ſagax.

Verſus reprehendet inertes.] Arte & virtute carentes. Vide lib. 2. Epiſt. 2. v. 110. & ſeq.

446. *Duros.*] Inconcinnos, non elaboratos, male ſonantes, *crudos* Perſio ſuprà cit. Epiſt.

nimis aſpera ſano
Lævabit cultu.

Allinet atrum ſignum.] Græci ὀβελίζειν dicunt. Expungendi ſeu delendi, vel mutandi genus & nota erat, virgula quædam recta ſubjecta dicta, quod tanquam veru corrigenda configeret, verſibus & locis reprehenſione digna apponebatur à critico.

447. *Ambitioſa recidet Ornamenta.*] Quintil. l. 10. cap. 4. *Emendatio pars ſtudiorum longè utiliſſima; nec ſine cauſa creditum eſt, ſtylum non minus agere cùm deles: hujus operis eſt, Adjicere, Detrahere, Mutare: ſimplicius judicium quæ replenda vel dejicienda ſunt, duplicis autem operis eſt, premere tumentia, humilia extollere, luxuriantia aſtringere, inordinata digerere, ſoluta componere, exultantia coercere. Nam & damnanda quæ placuerant, & invenienda quæ fugerant, &c.* Hujus præcepti ſui Horatius ipſe videtur immemor fuiſſe ſtylum juveniliter exultantem non caſtigans, nec ambitioſa & luxuriantia recidens, quando in Epod. 16. v. 28. plura coacervat, ubi unum & ſimplex erat afferendum. Certè mens dolore preſſa haud in multas aut acutas ſententias effunditur & ſpatiatur: nec tot minuta variaque concipit, nedum eleganter & copioſè eloquatur. In quo paſſim hallucinatus eſt Seneca tragicus, Lucanus etiam &c. Vide Cicer. in Bruto, ubi Gorgiam redarguit.

448. *Parum claris lucem dare coget.*] Et memet huic documento fateor obnoxium. Auctor Reip. Literariæ 1684 meas ad Juvenalem annotatiunculas recenſens, *vir certè bonus & prudens* animadvertit paululum dormitaſſe me, nec ſatis expoſuiſſe mentem Satyrici, v. 49. Sat. 1. Leviori nimirum ſtylo locum eximium perſtinxeram. Bene Scaliger lib. 6. cap. 7. *In Juvenale* inquit, *ſunt quædam tam acriter dicta, ut vix uni, aut alteri par ſit Horatius.* Nec crede omnino, Lector Hypercritico. In hoc tamen auſculta, quod ita laudet iſtum locum:

Exul ab octava Marius bibit, & fruitur Diis Iratis,

se velut *Aristarchum* prabebit; *nec dicet, Quare ego amicum molestiâ afficiam pro re levi?* Atqui *res ista levis in vera mala impellit* hominem *delusum semel & malignè approbatum.*

Qui sana mente sunt, ut quem exitiosa scabies vexat vel furor à diis immissus, & Diana infesta; sic poetam insanum contingere formidant, atque aversantur: pueri verò & imprudentes consectantur. Is dum versus excelsos meditatur, & aberrat, si quasi auceps ad merulas captandas attentus, in puteum aut foveam ruat, nemo reperietur qui extrahere studeat, quamvis diu vociferetur: Heus cives auxilium date. Quod si aliquis velit subvenire, & funem pratendere, dicam: Unde nosti nunquid illuc sponte se præcipitaverit, & recusset servari? mox quæ commemorabo mortem Siculi poetæ. Empedocles gestiens existimari Deus immortalis, frigidè se dejecit in Ætnam ardentem. Sit fas & licentia poetis interire.

Fiet Aristarchus, nec dicet, cur ego amicum
Offendam in nugis? Hæ nugæ seria ducent
In mala derisum semel exceptumque sinistrè. [913]
(Ut mala quem scabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, & iracunda Diana;)
Vesanum tetigisse timent fugiuntque poetam,
Qui sapiunt: agitant pueri, incautique sequuntur.
Hic dum sublimes versus ructatur; & errat,
Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum foveamve; licet, Succurrite, longum
Clamet, Io cives; non sit qui tollere curret.
Si quis curret opem ferre, & demittere funem;
Quî scis, an prudens huc se dejecerit, atque
Servari nolit? dicam, Siculique poetæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam [914]
Insiluit. Sit jus, liceatque perire poetis.

ANNOTATIONES.

Quid enim argutius dici queat (pergit ille) quam nos fructum capere ex ira Deorum; ut quod obest, juvet? Vide quæ jam de his annotavi lib. 1 Od. 31. v. 15. ad vocem, *impunè.*

450. *Fiet Aristarchus.* | Sagaciter, acriter, fideliter sui amici errata notabit, & obelo transfodiet, ut solebat Aristarchus. Hic Grammaticus ætatis suæ princeps, idemque severus operum censor, qui Poetas Græcos accuratissime castigavit, atque in Homero versus adulterinos plerosque à legitimis discrevit. Proh dolor! ptoh fati & temporis injuria! Tanti viri, tot voluminum nihil superstes habemus. Tempore Callimachi floruit: à Cicerone multis locis laudatur. Lib. 3. Epist 11. *Aristarchus Homeri versus esse negabat quos non probabat.* Ad Attic. lib. 11. Epist. 1. *orationes quarum tu Aristarchus es, &c.* Ejus etiam meminit Plutarchus in vita Homeri.

Nec dicet cur, &c. | Hæc enim adulatoris est improba oratio, & consuetudo.

452. *In mala seria.* | Quod pejus malum, quàm se & sua solum amare, cæteris irridentibus justè quidem, atque in perpetuo errore versari?

453. *Ut mala quem scabies, &c.* | Mali poetæ Horatius exhibet infortunatam conditionem, ut ab ea deterreat.

Morbus regius.] Eo croceus fit hominis vultus, suffuso felle. Arquatus, Ictericius, apud Lucret. lib. 4. Cornel. Cels lib 3. cap 4. Plin. &c. *Regius* dicitur quod eo affecti sanentur, si regiis deliciis impensè oblectentur.

454. *Fanaticus error,* | Furiis vexati, *ut in* fanatici appellantur; vel quod in fanis stipem corrodant, vel quod in sacris locis furant & vexentur maximè, obversantibus animo inanibus phantasmatis. Talis fuit Orestes ob interfectam matrem Clytemnestram furiis agitatus.

Iracunda Diana. | Hæc lymphaticos efficere credita. Sic Ajax furiosus extitit apud Sophoclem. Pan etiam infestus habebatur. Unde panici terrores dicti.

457. *Hic dum sublimes, &c.* | Vesanus ille poetaster.

Sublimes. | Opinione quidem propriâ, & vana æstimatione. Alii leg. *sublimis* pari sensu.

Errat.] Animo simul & corpore: adulatoribus nimiùm credulus.

458. *Decidit in foveam, &c.* | Alludit ad id quod refertur, Thales Milesius sidera spectans in puteum decidisse. Laertius in ejus vita. Plato in Theæteto. &c.

460. *Clamet, Io, cives, &c.* | Vide lib. 1. Epist 17. sub finem.

463. *Siculi Poeta.* | Empedoclis Agrigentini Philosophi & Poetæ: qui de rerum naturâ carmen scripsit, ut apud Latinos Lucretius. Horatius illum celebrat lib 1. floruit ante Christum annis fere quingentis. Cic. 1. de Orat. n. 21. *Empedocles Physicus egregium poema fecit.* De eo jam lib. 1. Epist. 12.

465. *Ætnam.* | Siciliæ montem flammas & lapides eructantem.

466. *Insiluit.* | Vel, ut famam divinitatis captaret, vel præ dolore, quod Ætnæi incendii

Invitu

Invitum qui ſervat, idem facit occidenti.
Nec ſemel hoc fecit; nec ſi retractus erit, jam
Fiet homo, & ponet famoſæ mortis amorem.
Nec ſatis apparet, cur verſus factitet: utrum
Minxerit in patrios cineres, an triſte bidental
Moverit inceſtus: certè furit, ac velut urſus,
Objectos caveæ valuit ſi frangere clathros,
Indoctum doctumque fugat recitator acerbus.
Quem verò arripuit, tenet occiditque legendo
Non miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo.

Qui invitum ſervat, peccat æque ac interficiens. Neque ſemel id fecit, ſique educatur inde, *haud* proinde *fiet homo* dainceps, *nec famoſæ mortis cupiditatem abjiciet. Certè non liquet quamobrem verſibus faciendis incumbat: utrum minxerit in patrios cineres, an triſte bidental ſceleratus violaverit. Profectò furioſus eſt: & tanquam urſus quando oppoſita caveæ clauſtra perrumpere valuit, imperitum atque eruditum in fugam vertit recitator importunus: at quem apprehenderit occupat ac interimit, velut ſanguiſuga non dimittens cutem niſi ſanguine repleta.*

ANNOTATIONES.

cauſas aſſequi non valeret. Porro rejectis ab Ætnæo lacu & camino, una cùm cæterâ materiâ, crepidis ejus æreis, detectam fraudem, aliqui fabulantur.

469. *Nec jam fiet homo.*] Haud deſinet velle immortalis exiſtimari? quicquid humani eſt, alienum à ſe & indignum ſe putans, præ ſtultitia & ſuperbia. Alii interpretantur: non magis erit rationis compos: inſaniet ſemper.

470 *Cur verſus factitet.*] Ob quod ſcelus aut flagitium Diis inviſus hanc luat pœnam, ut malos verſus faciendo ſeſe maceret.

471. *Utrum Minxerit in patrios cineres.*] Duplex noxa, & ſepulchri ſanctitatem & paternam pietatem violare. Vide Perſ. Sat. 1. ubi.

. . . *pueri, ſacer eſt locus: extrà Mejite*

471. *Bidental Moverit inceſtus.*] Locus fulmine ictus diis ſacer habebatur, bidentes arâ ibi erectâ immolabantur: ſepimentis incluſum calcare nefas erat homini præſertim conſcelerato. Perſ. Sat. 2. Gell. lib. 16. cap. 25. &c.

472. *Inceſtus.* Flagitio quodam infando pollutus.

473. *Clathros.*] Græcis κλῆθρα ſepimenta, cancellos.

474. *Recitator acerbus.*] Ligurinus ejuſmodi fuit, apud Martialem non uno loco.

476. *Hirudo.*] Quæ corpori tandiu adhæret donec ſanguine ſaturata excidat.

M. T. Ciceronis ORATIONES *quædam Selectæ, cum Interpretat. & Notis quas in usum* Sereniſſimi Delphini *edidit* P. Meroüville *S. J. Quibus præfigitur* Vita Ciceronis *per Annos Conſulares digeſta. His adjiciuntur tres Orationes* Notæ *quædam non inutiles ex* Aſconio, P. Manutio, &c. *decerptæ. Huic Editioni acceſſerunt* Dialogi *de* Senectute *&* Amicitia.

D. Junii Juvenalis & A. Perſii Flacci Satiræ. Interpretatione ac Notis illuſtravit Ludovicus Prateus, Rhetoricæ Profeſſor emeritus Juſſu Chriſtianiſſimi Regis, in uſum Sereniſſimi Delphini. Editio Quarta prioribus multo correctior.

L. Annæi Flori Rerum Romanarum Epitome. Interpretatione & Notis Illuſtravit Anna Tanaquilli Fabri Filia Juſſu Chriſtianiſſimi Regis, in uſum Sereniſſimi Delphini.

Juſtinus de Hiſtoriis Philippicis & totius Mundi Originibus. Interpretatione & Notis illuſtravit Petrus Joſephus Cantel, e Societate Jeſu, Juſſu, &c. Huic Editioni acceſſere Jacobi Bongarſii Excerptiones & Chronologia ad Juſtini Hiſtorias accommodata.

INDEX
RERUM NOTABILIUM
Quæ reperiuntur tum in carminibus Horatii, tum in Annotationibus noſtris.

Monendus es, amice Lector, ut in uſu hujuſce Indicis attendas ad numeros uncinnulis incluſos in ora paginæ adſcriptos, unde & facilè quidvis in Annotationibus eò ſpectantibus reperiatur.

A.

A Brotonum planta ſalubris 840
Accius, vel Actius, vel Attius poeta 60. 834. *ejus opera & verſus aliquot* ibid. 607
acerna menſa laudabantur poſt citreas 714
acipenſer piſcis exquiſitus 617
Acroceraunii ſcopuli 18
Achæmenes rex Perſarum 196, 244, 473
Achilles 26, 36, 66, 163, 386, 473
Actiaca victoria lib. 1. Od. 37. Epod. 1 & 9
ador 701
Adriaticus ſinus 17, 67, 126, 191, 207, &c.
advena volucres 433
adulator poeta fugiendus maximè 910, &c.
adultera dotem amittebat 529
adulteri deprehenſi, caſi & vulnerati 521, &c.
Æacus 200, 319, 397.
ædificandi libidine laborabat Horatius 668
ædium olim fumarium erat in tecti medio 666
Ægæum mare 214, 358
ægis Palladis clypeus 63. & ſeq.
Æmilius Paulus 53
Æolia fides, id eſt, Alcæus & Sappho lib. 2. Od. 13. lib. 3. Od. 30.
Æolus lib. Od. 3.
Æſchilus Art. Poet. v. 279.
Æſopus hiſtrio arte clarus 837
Æſopi hiſtrionis luxuries 660
ætatis cujuſque mores & proprietates Art. Poet, 887
Æthiopia 276
Ætna mons 490, 914
Ætolia, Ætolæ, plaga, id eſt, retia 813
Afra avis, ſeu gallina 435
Afra cochlea 678
Afranus poeta 834
Africa & Ægyptus duo horrea Populi Romani 647
alec 679, 714
Agamemnon 401, 654, &c.
Agave furioſa diſcerpit Pentheum filium 668
Agrippa Auguſti gener. 26, 654, 754
Agyieus Apollo 389
Ajax Oileus 456
Ajax Telamonius 64, 163, 654, & ſeq.
Alba urbs Latii 710
Albanum vinum 405
Albius Tibullus poeta 125, 746
Albunea nympha; Sibylla: ejuſque fons & nemus 30
Alcæus poeta 122, 123, 201, & 399
Alcinoi luxuria 378
alea legibus vetita 338, 811
Alexander Magnus poetas fovebat, Idem vetuit ne pingeret ſe quiſquam niſi Apelles 852, & ſeq.
Alfenus ex ſutore Juriſconſultus 542
Alibana vaſa 717
Allium, de quo multa 438
Allobroges 480
Alpes 177 & 416
Alpinus poeta inſulſus 604
alvum ſolvunt conchylia 674
amantium inſignia 662. *ſollicitudines* 663. & ſeq.
ambubaia 516
amor fatuus Xerxis erga platanum arborem, & Caligulæ in equum 657
Amphion Thebarum conditor 294, & Art. Poet. v. 374
Amphion, & Zethus fratres 182
Anacreon poeta 73, 400, 476
ancilia 268
animus hominis divinæ particula aurꝛ 632
Anio fluv. 31
Annibal 194, 380, 396, 481
annuli quâ manu, & quo digito geſtarentur 704
anſeris albi jecur in deliciis 271
Antenor 636
anteſtandi mos & ratio 598
Anticyra inſula ellebori feracisſima 646. item in Art. Poet.
Antiochus Mag. Aſſyr. rex 279
Antium urbs Latii Fortunæ ſacra 130
Antonii & Cleopatræ fuga 461, & ſeq.
Antonius Muſa Auguſti medicus 791
anus quædam teſtamento ulciſcitur captatorem 690
Anxur urbs, ſeu Tarracinæ 559
appella dicti Judæi 568
Apelles pictor inſignis 853
apium 137, 179, 405
apothuca 603
Appia via 442, 557, 564
Aprilis Veneri ſacer, unde dictus 405
Apulia 259, 439, 556

aqua

INDEX

aqua potores an boni poeta sint? 818, & seq.
aqua varia variis morbis medentes 791, & seq.
aquis istis utendi ratio ibid.
aquila 379, 533
Aquilicia sacra ad eliciendam pluviam 842
Aquilo 98, 695
Arabum gaza celebres 113, 197.
aratrum urbi imprimere, id est, eam delere 69
arbiter bibendi, seu convivii rex 179
Arbuscula celebris mima, à paucis malebat viris sapientibus, quam à plebe universâ approbari 610.
Arcadia 410
archaici lusti 748
Archilochus poeta 454
Arcturus, sidus 242
Argonauta 438
Argos urbs 30
arioli, fortilegi, &c. in circo & foro Rom. 578. & seq.
Aristarchus 512
Aristippus philosophus pecuniam abjicit 648
Aristophanes poeta 544
Aristophanem, legebat assidue S. Joan. Chrysostomus, ut Plautum, S. Hieronymus ibid.
arma cuique propria dantur à naturâ; hominis ratio est telum potens 618.
Armenia 185
Asa valdè fertilis 583, 742
as in duodecim partes divisus 903
Assyria nardus 192
Atabulus ventus idem qui Japix 566
Athena 704
Athenienses virgines deferebant sacra Junonis, Palladis, Cereris 531, 714
Atridas, sive Agamemnon 164
Atta poeta 837
atagen Ionicus, perdix Asiana 438
Attalus rex 225
Attica virgo sacra portans incessu gravi & lentâ 531, 714.
Atticus poeta, Vide Accius
auaritia insatiata, lib. 1. Sat. 1. avarus lethargo oppressus medici astutiâ curatur 651
auctoris & libri optimi bona fors 903
Augurum dignitas 320
Augusti encomia Lib. 1. Od. 12. lib. 3. Od. 4. 5. 14. lib. 4. Od. 5. 14. 15. Epist. 1. lib. 2.
Augustus divis annumeratus 267. pater patriæ dici amabat lib. 1. Od. 2. bibliothecam & ædem Apollini consecravit 744. nolebat laudari nisi à summis auctoribus 852. annulum suum Mæcenati concredebat 427
augurium & auspicia dextra & læva 245, & seq.
augurium captandi ratio & modus ibid.
aulæa ad scenam 848
aulæa ad cameram triclinii 719.
aurem in ora habet equus 792
auspicia contemnens pœnas dedit 276
Auster ventus obscenia corrumpit 627, 714
Auster morbos creat 207
Autumnus item lethifer ibid. & 693

B

Babylonii numeri 46
Bacchus poetis præsidet 229
Baia 217
Baiana aqua variis medentur morbis 791, 792
Balatrones 516
barba sapiens seu index sapientiæ 64
Barbaria pro Phrygia 164, 460, 461.
Barrus quare elephas dicatur? 467
Bassareus Bacchus unde dictus? 77
Battiolum quid? 560
Bellerophon 105, 301
bellorum imago exhibita in scena 848, &c.
Beneventum 565
Berecynthia 78
bibiones totâ nocte certatim potarei quod præmium ferebant? 819
bibliotheca in Palatino monte extructa ab Augusto 744
bidental 914
Bimei sermones, id est, satyrici & mordaces 860
Bithynia 131, 755
Bœotia aer crassus, populi hebetes 853
Bosphorus 199
Briseis 163
Britanni 419
bruma 695
Brundusium 569
buccas inflare, id est, irasci 507
Bupalus pictor Hipponactis poetæ hostis 454, & seq.
Byzantium 679
Byzantina arca 678

C

Caduceus Mercurii 44
Cæcilius poeta 834
Cæcuba vina 84
cænæ pontificum 209
Cære cera dignus: quid? 758
Cæsar Jul. hortos plebi legavit 593
Calabria 118
calcei Senatorii & Patricii 573
Calenum vinum 84
caliendrum 591
Callimachus poeta 863
Calliope 258
calo, servus lignator 577
Calvus poeta 602
camelopardalis 195
camera triclinii aulæis obtendebatur 719
Camillus 54
caminus male usurpatur pro fumario 566
Campanus morbus 564
campus Martius 33
Canephora virgo Cereris sacra portans. Vide Attica virgo.
Canicula sidus 73 302
Cantabri 191
cantare regati cantores abnuunt 530
cantharus 83, 750
Canusium urbs 567
capite minui, quid significet? 271
Capito Fonteius ad unguem factus homo 560
Capitolium 373

Cappadoces

Cappadocia 755
Capricornus, fidus grave & nexium 222
caprina de lana certare proverb. 810
Capua Romæ æmula 480, 562
caput velabant, qui se præcipites dabant 642
carceres unde dicti 515
cardiacus 641, 652
carminis exordium haud longius repetendum 885
Carthago Romæ æmula 271
Cascellius Aulus 905
Cassius Parmensis poeta 608. 746. *ejus versus aliquot* ibid.
Cassius Severus orator maledicus 453
Castor & Pollux 15, 51
Catius Philosophus Epicureus 670
Cato Censorius 212, 521, 864
Cato Uticensis 52, 151, 326
Catullus poeta 607
Caucasus mons 89, 427
caudam trahere, quid? 643
Censorum dignitas & potestas 572
census equestris 443, 729
Centauri 76, 473
Cerberus 202
Cereris sacra silentio insignia 248
Cereris sacra portans virgo. Vide *Attica virgo*
ceritus, vel cerritus, id est, furore percitus à Cerere 661
cetera 686
Cethegi 864
Charilus poeta 852
Charon 161, 228
chartæ inventio & usus 555
Charybdis 104
Chimæra 105
Chiragra 705, 727
Chium vinum 320
Chium maris expers 714
Chorus in Tragœdiis 890
ciberia 178
cibus simplex sanitati utilis 631
Cibyra urbs 755
ciconiæ quis primus in cibum paraverit? 628
cicuta 438
cimices 526
Circa mœnia, id est, Tusculum 429
Circæum oppidum & promontorium 675
Circe famosa venefica 489, 737, 738
cithara & lyra differunt 42
classicum unde dicatur? 431
classis Antonii & Cleopatræ, item classis Augusti 276
clavis latus, &c. 560
Cleopatra mori volens 141, & seq.
Caidus urbs 115
coactor, quis? 576
Coæ vestes pellucidæ 413. 527
Cocceius Jurisc. 559
Cocytus 207
cœna dubia, quid? 632
cœna luxuriosa magis quam lauta lib. 2. Sat. 8.
cœnabant olim vesperi, reliquâ die ferè jejuni manebant 581
ad cœnam invitati, unctis adibant 706
Colchis 199
collyrium 559
Colophon urbs 776
colophonem imponere, unde dicatur? ibid.
comœdia vetus 544, 897
comœdia difficultas 846, *&c.*
Concani populi 261
concha 674
conchylia 631, 674
concordia discors 782
conopeum, quid proprie? 462
convivæ demubant soleas, ne lectos fœdarent 720
convivii rex 22, 179
conviviorum olim leges & ritus 180
Cynanus Naficam captatorem eludit 687
Corinthus urbs 29
Corinthum adire non cuivis contingit 806
Cornua Bacchi, cur? 233
corona è floribus in conviviis 143
Corvinus Messala nobilis orator 601
Corybantes 68
Cos insula: Cum vinum 674
Costus Achæmenius, id est, Syrium unguentum 244.
Cotytia sacra 492
Cranter philosophus 755
Crassus profligatus 267
Crasinus poeta 544, 818
Creta hecatompolis 348, 464
criticî fidelis officium 910
Cræsi regia 776
crustula 508, 677
cubital 662
cuculus probrosa vox 584
Cuma 792
cuminum pallorem inducit 820
cuppâ potare magistrâ, quid? 635
Curius Dentatus 53
currus triumphalis qua forma? 463
curulis sella 757 &c.
cyathus, quid? 579
Cycladæ insulæ 62, 352
cyclus & cyclicus 884
Cyclopea scenicum drama 564, & seq.
Cyclopes 21
Cyclops, Polyphemus 564
cycni an canori? 374
cycni Phœbo sacri, pro lautis epulis usurpantur 236
Cynicus 804
Cypressus, multa de ea 391 208.
Cyprus insula 4, 15
Cyrus rex 157, 355.

D

Daci populi 131
Dædalus 19.
Damasippus patricius: exinde negotiator: demum Philosophus Stoicus lib. 2. Sat. 3.
Damocles 241
Danaus & Danaides 207
Danubius seu Ister flu. 419
dapes Sirulæ, id est, lautæ 241
Daunia 90, 153
debitor mala fidei quot scribus creditorem eludit 644. & seq.
decies centena, quæ summa? 532.
decorum in scribendo ubique servandum 880, &c.
delirare, unde dicta vox 736
Delos 87
Delphi, Delphicum aurum 29
Democritus 781
deorum falsorum vanitas 586, & seq.

designator,

dæsignator, maitre des ceremonies 560
Deucalion, *Pyrrha*, *diluvium* 9
dextra & læva auguria 345, & seq.
per dextram cur juretur? 767
Dii mortalia & inferiora hæc an curent? 127, & seq. 560
Dii patrii 174
diludia 823
dimidium facti qui cœpit habet 739
Diogenes Cynicus 804
Diomedes urbescondidit in Italia 567
dirus, *vas* 39
discors concordia 782
discumbendi ad mensam veterum mos & ratio 103, 551, 676
discus ludus 30, 622
divinatio per sortes 594
divitiæ quietem animi auferunt 243 & seq.
domorum olim sumarium ubi positum? 566
dormientem simulans histrio vere obdormivit ebrius 643. & seq.
Dorsennus poeta comicus 846
dotem amittebat adultera 529
draco unde dictus? 533
dramata populo tumultuante interrupta 807, & seq.
dramatici carminis virtus & excellentia 850
dramatici necessaria documenta 826, 888, 890, &c.
dramaticorum poetarum calamitas lib. 2. Epist. 1.
duplex in bilem vertuntur 631

E.

Ebrietatis laudes 750
ebrius duplicia videt omnia 685
eburnea urbium simulacra 849
echinus, hérisson 446, 675
echinus vasis genus 579
editio libri nunquam properanda 906
Edoni pop. 180
effigies cerea & lanea in veneficiis 589
Egnatia urbs, *ubi miraculum thuris sine igne ardentis* 568
Eleusinia sacra Cereris 248
elleborum insania medetur 646
Empedocles 782, 913
Ennius 396, 606, 833
Ephesus urbs 29
Epicharmus poeta 834
Epicuri mens & sententia alia quam Epicureorum 670, 747
Epidaurius serpens 533
epistola tempore & loco reddenda 784, & seq.
epodes quid? 425
equestris census & dignitas 443, 729
equi ungula maxime spectanda 525
equo data stulte munera 657
equo fœnato auris est in ore 792
Equotutium urbs 567
eruca herba 718
ervum legumen 702
Erycina Venus 12
Esquilia 450
Ethnici libros sacros cognoscebant, & ex iis plera quæ sunt mutata 232, 568
Evander 538
Evius Bacchus 77
Eumenides 203
Eupolis poeta comicus 544
Europa 347
Eurus 111, 380, &c.
Euterpe 7
exterior cumes 683

F.

Faba Pythagoræ cognata 698
fabæ, *cicer*, *lupini*, *legumina spargebantur in donariis* 654
Fabricius 53. *pons Fabricius* 642
fabula, *seu carmen Epicum* 336
facetum quid proprie? 605
Falernum 85
fanatici unde dicti? 913
fames optimum cibi condimentum 622
fasces 52, 577, 757
fasciola 662
favere linguis, *quid?* 239
Faunus 71, 221, 313
feminarum luxus in margaritis 458
feriarum genera quatuor 766
Feronia dea 559
Fescinnini versus 843
ficus 635
Fidena urbs 777
filiis familias haud licebat pecuniam credere 5. 8
focalia quid? 662
fœneratores Calendis ponebant ad fœnus, *Idibus debita colligebant* 437
fœnus & fœnerator sunt quid odiosum 430, 518
Fonteius vir ad unguem factus 559
fori incommoda 431
Formiæ urbs 314
formica 508
Fortuna ab omnibus colitur 130
Fortunam is provocare potest qui necessaria tantum petit lib. 2. Sat. 2. ad finem. 130
fortunata insula 484
frugalitas priscorum Romanorum l. 2. Od. 15.
frugalitatis emolumenta lib. 2. Sat. 2.
fuga Cleopatræ, *& Antonii* 460. & seq.
fucus mulierum è creta & stercore crocodili 470
fumarium olim in medio erat adium 566
Fundanius poeta 605
Fundi urbs 560
fungi optimi qui? 672
furcifer 705
Furius Bibaculus poeta 685

G.

Gabii urbs 792
Gades 156
Galesus fluv. 171
galli cantus 506
Ganymedes 375
Garganus mons 185
gausape 714
Geloni pop. 187, 237
Genauni pop. 416
Genius quo sacrificio placabatur 316, 843
gemma in homine religiosa 783
Geryon gigas 206
Geta pop. 334, 423
Getuli pop. 236, 323
gigantes, *seu Titanes* 195, 232

gigantes

INDEX.

gigantes insulis oppressi 262
gladiatores quibus conditionibus se venderent 711
Gnatia urbs. Vide *Egnatia*
Gracchus orator insignis 862
gradus in Amphitheatro distincti 443
gracari, quid? 622
Graeci duces ad expeditionem Trojanam profecti recensentur 657
grues advenae 433
Gyas vel Gyges, gigas centimanus 220, 265

H.

HAres. Vid. *heres*
Harpia 626
Hebrus fluv. 99, 340, 742
Hecate 589
Hector 164, 401, 488, 583
hederâ coronati poeta victores 6, 744
Helena à Paride rapta 62, & seq.
helleborum Vide *elleborum.*
herba Achillea 488
heros secundus, quid 687
Herculei 19, 439
Hermogenes Tigellius cantor 542, 550
Herodis palmeta 868
Hesperia 111
hilla, quid? 678
Hippolytus, Theseus, Phaedra 393
Hipponax poeta 454, & seq.
Hirundo veris nuntia 761
Histrio dormientem simulans vere sopitus est 643
Homerus 26, 399, 606
Honores immerito defert plerumque populus 571
Horatii villa, à Maecenate data 226, 302, 312, 429. *Ejus descriptio* 28, 796, & seq.
Horatii vitia, iracundia, &c. 669
Horatius sua libertatis amantior 760, & seq.
Hybrida lege *Ibrida* 582
Hydaspes fabulosus 89, 714
Hydropisis 156
Hymettia mella 623
Hymettia trabes 224
hyperborei campi 236
Hypsa à cuciet 526

I.

JAcula seu tela novi generis à Mario inventa 614
Iambici maledicendo apti, 70, 895
Jani templum ter clausum ab Augusto 421, *cur in pace clauderetur, apertum in bello,* ibid.
Janus Matutinus dictus, cur? 694
Janus medius, quid? 640
Japyx ventus 16. Vid. *Atabulus.*
Jason 439
Ibrida 582
Icarus, Icarium mare 5, 236, 283
Idus unde dicantur? 406
jecur anserinum in deliciis 721
ignem gladio fodere, quid sit? 664
ignis summa potestatis symbolum 560
Ilerda urbs 825
Ilias Homerica 736
Ilione Tragoedia 643
imagines cereae & lineae in veneficiis 444, 589
imitatores stulti, vitia non virtutes amulantur Lib. 1. Epist. 19.
imperat aut servit collecta pecunia cuique 775
in vitium ducit culpa fuga, si caret arte 875
Indi 55
infantes recens nati vel exponebantur: vel sublati è terrâ allebantur 686
infaria 152
Ino flebilis 882
inops inter magnas opes est avarus 312
infanorum gaudia sunt jucundissima 865
insitionem docuere aves & natura 432
insomnia matutina sunt verora 604
insula fortunata 484
intonsus cur Apollo? 86, 477
intra naturae fines vivere 510
inula, rapa, &c. stomacho prosunt 627
Io vaga 882
Iones molles, motus Ionici 277
Jovis die jejunabant olim 268
Iphigenia 656
iracundus Horatius 663
iratus Graiis quantum nocuit Achilles 858
Ister sive Danubius fluv. 410
Isthmii ludi, & in his victores 382
Ithaca insula Ulyssis patria 683
Judaei proselytum unum facere satagebant 556, 683
Judaei Romae odiosi ibid. & 568
Jugurtha 152
Juno, quid apud Physicos 256
jurare in verba magistri 725
Juvenalis locus elucidatus 120

L.

LAberius poeta 600
Ejus versus ibid.
Ejus in Ciceronem sales, atque Ciceronis in ipsum ibid.
Lacedaemon patientia insignis 30
lachanum, olus, 579
lactuca olim in fine convivii, postea initio apposita 678
lagenas vini olim obsignabant adversus servorum fraudem 865
lagois, avis exquisita 625
lama, quid? 785
lamia 902
de lana caprina certare 810
lapathum: Ejus herba virtutes 436
lapidosus panis Canusii 567
Lapitha, pop. 76, 275
Laribus cur sacrificaretur 330, 652
Larissa, Larissaeus Apollo 30
lasanum, quid? 578
Latina feria 766
latro unde dictus? 540
latus clavus 560
Lavernae furum Dea 800
Laurentinus ager 676
Lebedus urbs 777
lectica domestica, seu conclave quoddam pro matronis 526
legio quot milites continebat 570
legumina cibus 654
lemures 870
leones 90, 93
Leonis signum 354, 713
Lesbium vinum 73
lethargicus avarus medicis astutiâ

æstutiâ sanatus 451
lethargus morbus 641
lex theatralis Roscii 730
lex 12. tab 829
libertatis sua tenax Horatius 760
Libitina funerum Dea 360
Libra sidus 221
librum edere ne propera 906
Liburna navis 142, 426
Liburni pirata ibid.
lippis & tonsoribus nota res, unde dicatur? 582
Livius Andronicus, poeta vetustissimus 835
loligo piscis, livoris symbolum 552
Lollius 402, 735, 809
Lucania 428. *apris facunda* 659 704
Lucilius poeta Lib. 1. Sat. 4. 10
Lucrinus lacus 210, 437, 674
Lucullus 756
Ludendi modus Theodorici Gothorum regis 811
Ludere & jocari non dubitaverunt graves etiam viri 619 661
ludi Olympici, Isthmici, Pythii, Nemæi 2
luna, sidus mirabile 782
luna cælo detracta per magos 448
luna crescens implet conchylia 674
lupinus legumen, pro auro & nummis in comœdia 762
Lupus Rutilius à Lucilio prosciissus 619
lupus marinus piscis exquisitus 625
luscinias apponebant luxuriosi 661
lustrum 166, 502
luxuriosus juvenis oratione Xenocratis mutatus 662
luxus Romanorum in conviviis comedendo luscinias, sorbendo margaritas 660
luxus ædificandi in mari domibus lib. 2. Od. 15. & 18. lib. 3. Od. 1. & 24.
luxus feminarum in margaritis 458
Lycambe ad suspendium adactus versibus Archilochi poeta 454.
Lycurgus vitis aboleri jussit 231
Lydi voluptuarii 424
lympha lymphati, seu lymphatici 568
lymphis iratis, extructa urbs, quid significet? ibid.
Lyncei oculi, unde dicantur? 526
lynx 204
lyra differt à cythara 42, 124
Lyrici poeta Graci novem, Latinus unicus 7
Lysippus insignis statuarius 853.

M.

MÆcenas, vid. *Mæcenas*
Manius helluo & scurra 513, 532
Mævius poeta ineptus 465
Magorum disciplina 487, & seq. 586, & seq.
maledicentiæ poenarum lege repressa 843, 898
malobathrum Syrium 175
Malthinus 519
malva in cibum 120, 436
Mamurrarum urbs 561
Manes, quid? 452
Mania Lavinia mater 652
Manlius 324
manni, equi 342, 442
mappa differt a mantili 680
Marcellus 54
mare mediterraneum 351
margarita acato diluta 660
margaritarum pretium in rotunditate 458
Marius 665
marmora parietes quis incrustavit primus? 561
Marsi pop. veneficorum periti 459. *milites fortissimi* 268, 480.
Marsya statua in foro Romano 500
Martius campus 35
Massicum vinum 5
Matinus mons 107, 369
matronarum habitus, qualis? 523, 526
Mauri 12
mazonomos lancis genus 721
Medea Jasonem edocens: & post eumdem irata perdens 438 449
medendi ratio interdum variandа 791
Medi imperium Persis vel quere, Persæ vero Parthis 14
mediastinus servus, quid? 78, 8
medici cujusdam astutia in curando lethargico 651
mediocribus esse poetis non licet 905
mediocritas aurea & laudatissima 189, 214, & seq.
melimela 716
mella temperabant austerum Vinum 623
Melpomene 94
membrana, quid? 638
Memnon 604.
Memphis 333
Menander poeta 639
Menelaus 655
Mercuriales viri, id est, docti 223
Mercurius, ejusque inventa 96
meretrix est quasi vorago 523
meretricis fictus dolor 808
Messala nobilis orator 574, 603
Metelli Roma illustres 619
metuens nunquam est liber 801
Mevius malus poeta 465
Midas 781
Milesia chlamys 805
Miletum urbs ibid.
Mimnermus poeta 758
mimus unde dictus? 516
minus, id est, fabula 600
Minerva crassa & pinguis, quid? 621
Minervâ invitâ nihil suscipiendum 906
Minos rex 108
Minturnæ urbs 549
minui capite, quid sit? 271
mitulus piscis 674
Mitylene urbs 28
modi musici tres præcipui, Dorius, Phrygius, Lydius 460
Mœcenas 1, 84, 353, 425
molossus 454, 702
morbus locum mutat interdum 641
mors parcit nemini 22, 161, 240, 246
mors ultima linea rerum est 802
Mucius vel Mutius jurisprudentiâ clarus 754
mullus piscis exquisitus 626
mulsum, quid? 673

manear

munera ſtulte data equo, & arburi 657
marana piſcis 717
murex piſcit 218, 674
muria, quod? 678
Antonius Muſa Auguſti medicus 791
mutant cælum non animum qui trans mare currunt 779
Mycena urbs opulenta 30
Myrtoum mare 5
myrtus in coronis 143, & ſeq.
mytilus piſcis. Vide mitulus.

N.

NÆnia 154
navi in re amata placent amantibus 534
Navius poeta 833
Naiades 341
nardus 192
Naſica captat ter eluſus 687
naſo ſuſpendere adunco, quid ſit? 570
natandi ars laudata 36
natura dives opes ſua 524 575
Naturam expellas furcâ, tamen recurret 773
naves Antonii ingentes 426
naufragii tabellam & veſtes appendebant in templis 24
navibus & quadrigis petimus bene vivere 779
naumachia ludicra 814
nulla exhibita in ſcenâ 849
Neapolis 447
nebulo unde dictus? 514
necromantia 589
nectar 253
nefaſtus dies 198
Neptunus 111
Nereus 63
Nereides 352
Nero auriga & cantor in Olympicis 373
Neſter 65, longævus 86
Nilus fluv. 254, 419
Niobe ſuperbia pœnas luit 683
Niphates fluvius & mons 186
nobilitas vera 569, & ſeq.
noctiluca 390
nomenclator ſervus 756
non cuivis homini contingit adire Corinthum 806
Noricum ferrum exquiſitum 68
Numa 754
Numantia 194
Numici via 752
Numida 135
Numidicum marmor 225, 773
Nympha 6, 21, 117

O.

OBolus ὀβελὸς cenſura nota 952
Oceanus 18, 134
Octavius 611
oderunt peccare boni, virtutis amore 799
odoribus olim perfuſa ſcena 837
Odyſſea 737
officia varia 900
olera in conviviis etiam lautis 620
oleum Venafranum celebre 679, 718
Olympia certamina 2
Olympus mons 263
omaſum, quid? 685
onyx 411
operam perdere 513
opes non dant animo quietem Lib. 3. Od. 1.
Orbilius Horatii præceptor 836
orca piſcis & vas 679
Orcus 687
Oreſtes 650
Orion ſidus 109, 203
Orpheus 907
ortyx 652
Oſci pop. infames 563
Oſiris 808
oſtrea Lucrina optima 435. item Circæa 675
ova initio convivii 671, & ſeq.
ova oblonga optimi ſuci, ibid.
ovi albumen ſeu vitellus vinum turbidum efficit purum 677
ab ovo uſque ad mala 539

P.

PAbulus fluvius auriſer 478
Pacuvius poeta 833
Padus ſive Eridanus fluv. 483
Palla marmarum veſtis 526
Pallas 27
panis cum ſale, veterum cibus 623
panis Cauſi lapidoſus 567
papaveris genera varia 905
papyrus, quid? 555
par impar ludere 661
par nobile fratrum 660
parabilis cibus 528
paraſita 526
Parca 161
Paris 62, & ſeq. 736
Parium marmor 80
pavones in cibum 528, 624
Parrhaſius pictor illuſtris 394
partes primas, ſecundas, tertias agere, quid? 596
parturiunt montes, &c. 884
Parthi 55, 81
Parthi mendaces 688
paſtillus 520
patagium muliebre ornamentum 500
pater cœnæ, quid? 714 pater domus 701
Patrii Dii in qualibet regione 174
patriæ caritas 683
patula aures non retinent commiſſa 814
parochus, quid? 562
pavonis cauda, ibid.
paupertas veterum Rom. 211, & ſeq.
pauperum cineres novendiales à ſepulchro eruebant venefici 491
Pauſias clarus pictor 711
pectines ſeu pectunculi piſces 675
pecunia donat & genus & formam, &c. 755
Pedana regio 746
Pegaſus, quid propriè? 105
Poligni pop. veneficiis infames 493
peloris piſcis 674
Penates Dii 767
Penelope 73
Pentheus 231. diſcerptus à matre 668
peram cuique binam aſſignat Æſopus 667
Pergama 164
periſcelides 808
perna propriè quid: 635
Perſa 11, 88, &c.
Perſarum luxus in conviviis 143
Petilius ſur aurea Jovis corona, 552, 603
petoritum currus quatuor rotarum 578
Phaeton 407
Phaaces luxuriosi 738
Pharmacopola 316
Phaſelus 248

Philippi nummi 852
Philippi urbs, campi Philippini 175
Philippus orator nobilis 764
philtrum & miſetrum, amoris & odii potiones 494
Phimus ſeu pyrgus aleatorium inſtrumentum 705
Philoſophorum ſecta varia 725
Phocæi patriam deſerentes 482
Phœbus 51.
Phraates 157
Phryges 66
Picena poma laudabantur 664, 679
pictura cum poeſi comparatio 904
Pierides 396
Pierius mons 261
pila ludus 622
pila quatuor genera 563
pila palmaria ludum amabat Mæcenas ibid.
pila ludus lippis & crudis nexius ibid.
pilam ſeu pilulam è bonis facere, id eſt, patrimonium devorare 517
pilulus opulentibus proprius 785
Pindarus 366
Pirithous 276, 393
piſces elixi & aſſi 675
placenta in deliciis 715
Plancus Munatius 31
planus, id eſt, fraudulentus 808
plaustra 210
Plato 639, 771
Plautus 834, 846
Pleiades 417
Plotius, Varius, & Tucca Æneidem emendarunt, Auguſti juſſu 561
Pluto 205
pluvia evocanda ratio 842
podagra 594, 740
panas dant improbi ſerius ocyus 248
poeſeos comparatio cum pictura 904
poetarum maledicentia lege repreſſa 842, 898
poetarum Dramaticorum inſertunia 84 , & ſeq.
poeta eximii deſcriptio 548
poeta debent eſſe philoſophiæ periti 900
poeta inſani habiti 669
poeta divites muneribus datis applauſum captabant 821, 910
Polemo juvenis luxuriâ perditus Xenocratis oratione mutatus 662, & ſeq.
pollice utroque laudare quid ſit? 814
Pollio 149, 605, &c.
Pollux 250, 358
Polyhymnia 7
Polyphemus Cyclops 564
polypus 470, 534
pomi ſemina prioribus digitis ejaculari quid & quorſum? 664
Pompilius ſanguis, Piſones 873, 898
Pontificum jus 492
populi tumultus ad theatrum: ejuſque ſtudium ad ſpectacula 847, & ſeq.
populus arbor Herculi ſacra 32, 160
porrigo capitis morbus 650
Porticus ſive Stoicorum ſchola 642
porticus ſuperba 212
porticus Romæ plures 730
Pranæſte 260, 584, 735
poſticum 751
præcia & bulla 445, 560
pravi docilis juventus 628
Priamus 44, 63, &c.
Priapus 432, 586
principibus placuiſſe laus eſt maxima 806
principium orationis non repetendum longius 885
Proculeius 155
profani arcebantur à ſacris 238
Prometheus 18, 69, 203
proprium nihil cuiquam dedit natura 636
Proſerpina 109, 200, 487, 916
Proteus 9, 645
Proteo ſimilis debitor litigioſus & fraudulentus ibid.
ptiſanarium 652
publicani unde dicti? 731
pueri concertantes Romæ, cladem Antonii præſignarunt 814
pueri non cogendi ſed invitandi ad diſciplinas 508
pulmentaria, quid? 622
Puppius Tragicus poeta 730
purpura 225
putare vites, cur dicamus? 485
puteal, quid? 696
pyramides 359
pyrgus, v. phymus
Pyrrha & Deucalion 9
Pyrrhus rex 279
Pythagoras 108, 478. 671, 698
Pythia certamina 909
Pythius Apollo 68

Q.

Quadra 807
quadrato rotundis mutare 753
Quinquevir 687
Quintilis menſis, deinde Julius 659
Quirinus 13, 251, &c.
Quirites 4, 174

R.

Reges Deo ſubjiciuntur 240
Regina pecunia 755
Regulus: Ejus Encomia 52, 268
Remus à Romulo quâ ratione cæſus? 457
repotia 629
repulſa in honoribus interdum non probroſa 247
rex convivii 27, 179
Rhenus fluv. 604, 874
Rhodanus fluv. 237
Rhodus inſula & urbs 28
rhombus piſcis 435, 528, 627, &c.
rhombus magicus 488
ridentem dicere verum nil vetat 508
Roma 252, &c.
Romuli ſcelus luerunt Romani 457
Romulus 52, 211, &c.
Roſcius hiſtrio 696
Rubi urbs 568
rude donari, quid? 724
rudiarii ibid.
rumex, ſeu lapathum, herba 436
ruſtica villæ laus Epod. 2. l. 1. Epiſt. 10.
Rutilius Lupus à Lucilio proſciſſus 619

S.

Sabbata tricesima 598
Sabelli, ſeu Samnites omnigenum peritî 389

Sabini

Sabini pop. 89. 434, &c.
sacri libri Ethnicis noti & explicati 232, 568
sacrificandi ritus 656
sagum militare 464
sal cum pane, cibus veterum 623
Salamis Ajacis patria 32
Salernum urbs 791
Salii Martis sacerdotes 137, 139. eorum convivia sumptuosa ibid.
Saliare carmen 838
salinum 215
Salluſtius 522
salum unde dicatur 491
Samnites, gladiatorum genus, 863
Samos 776
ſapientes & philoſophi cur barbati? 642
ſapientia prima eſt ſtultitiâ caruiſſe 728
Sappho 201, 821
Sardinia 118
Sardis urbs 776
ſatirâ unde dicta? 505, & ſeq.
ſatira virtutes 600, & ſeq.
Saturnalia 638, 703
Satyri 6, 230, 693
Saturnii verſus 844
ſcarus piſcis 435, 624
Scauri orum nobilis familia 52
ſcena odoribus perfuſa 837
Scipiada 615, 619
ſcobs in triclinio ſpargebatur 680
ſcombri piſces 718
Scopas ſtatuarius 394
Scorpius Zodiaci ſignum 221
ſcribarum Romæ officium & præmia 560, 696
ſcurra, ſeu ſcrivula 765
ſcurræ duo certantes dicteriis Lib. 1. Sat. 5
Scylla & *Charybdis* 104
Scytha 20, 131, 288, 334, 501
ſecundus heres 687
ſella curulis 757
ſeniores a juvenibus olim obſervati 839
ſeptem Græciæ ſapientes 667
ſepulchris divitum cuſtodes adhibiti contra veneficos 491
Seres 55
Sertorii ad milites erudiendos ſolertia 332
ſervorum qui vendebantur vitia declarari cautum erat lege 665, 857
ſervi gluttones quomodo plectebantur 794
ſervi quidam aliis dominabantur & conſervis imperabant 709
ſervi eruditi carius vendebantur 856
ſervi agris colendis addicti 713
ſervus mediaſtinus 788
ſervus nomenclator 756
ſeſtertia ſeptem 766
ſextarius 512
Sextilis Auguſtus 760
Sibyllini verſus 405
Sicambri pop. 369
Sicilia 780
Sicula dapes, id eſt, lauta 241
Siculi tyranni 740
Sidonia purpura 773
Sidonii mercaturâ celebres 486
ſigna Rom. a Parthis remiſſa 267, 421
ſilentii laus & religio 239, 248
Simonides poeta 154
ſimplex cibus utilis, multiplex noxius 631
Sinueſſa urbs 561, 749
Sirenes 640, 737
ſiſer olus 714. eo delectatus Tiberius ibid.
Siſyphus 208, 493
Smyrna urbs 776
Socrates, Socratica philoſophia 114. 325, 600
Socratis accuſatores, damnatio, mors 671
Sol unde dictus? 280
ſoleas deponebant veteres antequam menſa accumberent 720
ſolſtitium 778
ſomni porta 348
Somnia mane veriora 604
Sophocles 845
ſoracte mons 38
ſorites 832
ſors propria odio eſt cui placet aliena 787
ſortes ex urna educendi, divinandique ratio 594
ſortilegi in foro & circo 578
Soſia Rom. bibliopola 824, 503
Sparta, Spartani patientia inclyti 30
Spartacus belli civilis auctor 306, 480
ſpectaculis interrupta dramata, quæ illa? 848
ſpondere, ſponſionis incommoda 694
ſquillæ 678, 717
Staſimus poeta inſulſus 885
ſterilitatis cauſa 242
Steſichorus poeta 399, 490
Stoici 459, &c.
ſtola ut & palla matronis propria 523, 526
ſtrix avis 445
ſtulti celant malè ulcera incurata 798
ſtultitiam patiuntur opes 412
ſtylus ad ſcribendum 610
Styx 128, 236, &c.
ſub judice lis eſt adhuc 870
ſuperſtitionis etymon, vis, effectus 605
Surrentinum vinum 677
Surrentum 807
Sylla tyrannus 524
Sylvani 355, 432
Syncope, erepſemus 566. ſurrexe 598
Syrtes maritimæ 171, 464. mediterraneæ 89

T.

Tabellarum pictarum ſtudium olim immodicum 711
talentum 558, 755
tali, teſſera 180
Tanais fluv. 261, 291, 355, &c.
Tantalus 228, 493
Tarentina lana & purpura 850
Tarentum 111, 273, &c.
Tarpa judex criticus poematum 605.
Tarracina, ſive Anxur 559
Taurus Statilius conſul 748
vela nova à Mario inventa 714
Telephus rex 488
Tellus porcâ placabatur 843
Tempe 29, 81, 241
tempeſtates velut Dea templum Romæ habebant 166
teneras faciendi carnes quæ ratio? 672
Terentius poeta 515, 835
teres atque rotundus 70
Terminalia 436
teſqua 788

INDEX

Teucer Ajacis frater 32, 65, 400
Thalia 389
Theatri gradus distincti 443
Theba 29, 7 , 382, &c.
Theon, Theonino dente carpere, quid? 805
Theseus 393
Thespis 896
Thracia regio frigida 98
Thraces bibaces 77, 103. *in bello furiosi* 214
Thyestea execrationes 451
Thyestes & Atreus 27, 69
Thyrsus 230
Tiberis fluv. 10, 35, 114, &c.
tibia, qualis olim? 890
Tibullus poeta 125, 146
Tibur 75. 171
Tigellius cantor 516, 530, 542
Tigris fluv. 419
tigris fera, 93
Timagenes rhetor 820
Tiresias vates 682
tirones, forenses 519
Titanes 262
Tithonus 108
Tityus 296
toral, quid? 681, 750
Torquatus 393, 478, 748
trabales clavi 132
trabes Hymettiæ 224
Tragœdiæ origo 896
Tragici carminis virtus & efficacia 850. *Ejus inventio* 892, 896
Trebatius Jurisc. 613. & seq.
Tribuni militares 572
tribus Romana 757
Triquetra Sicilia 698
triclinii camera aulais obtenta 719
tripodes 394
triumphalis currus forma erat rotunda 463
triumphus 372, 436
Trivicum oppid. 566
Triumviri capitales 442
trochus ludus 338
Troja excidii causa prima 252
Trophea 186
Tucca Æneidos emendator cum aliis 361
tumultus 69, 215
turdorum aviaria: fimus optimus 565, 631, 795
Tusculum urbs 357, 429
Tuscus vicus Romæ infamis 659
Tybris nauclerus 87
tyrannis abundans Sicilia 740
Tyrrhenum mare 47
Tyrtæus poeta 908
Tyrus urbs 358

V.

VAcuna dea vacationis 775
vades unde dicti? 507
Valgius poeta 611
vappa unde dicatur? 518
Varius poeta 25, 561, &c.
Varro Atacinus poeta 606
vatum carmina vetustissima, & vaticinia 830
vectigalia Romæ diversa 731
Velabrum 659
Velia urbs 791
Venafranum oleum 679, 718
Venafrum 172
veneficarum crudelitas Epod. 5. & 7. l. 1. Sat. 8.
ventrem laxant conchylia, vinum Coum, &c. 674
Venucula uva 79
Venus in talis & tesseris, quid? 180
Venusinum Horatii patria 111, 616
verbena 81, 406
verbum semel emissum volat irrevocabile 814
Vergilia seu Pleiades 417
versus inepti destinantur involvendo piperi, &c. 855
a vertice ad imos tales pulcher 856.
Verturnnus Deus 704
vera censura nota 912
Vestales 11
vestes substrictæ, item fusæ 588
vestium differentia, pro matronis, libertinis, &c. lib. 1. Sat. 2.
Via Appia 442, 557, 754.
via sacra 456, 591
vicarius servus 709
vicus Tuscus Romæ infamis 659
vilis amicorum annona 783
Villa Horatii 28, 226, 302, 312, 429, 796
villicus 786
vina quædam sub die relinquebantur 677
vindicta Prætoris virga 709
vini cadit inscriptio apponebatur 87, 160
vini condendi & condiendi ratio 83
vini moderatè sumpti effecta: & contra 76
vinum austerum molle mitigabatur 623
vinum Coum laxat ventrem 67
vinum optimum è vite arbori annexa 331
Virgilio qua exprobrarentur? 533
Virgilius 16, 95, 410, &c.
virtus est vitiosa fugere 728
virtus repulsa nescia 247
virtus post nummos 729
virtus est medium vitiorum 809
virtutis insignia 247
virtutem an doctrina, an natura donet 816
vita brevitas Lib. 1. Od. 11.
vitiis sine nascitur nemo 536 . v. 12
in vitium ducit culpa fuga, si caret arte 875
vitis annexa arbori vinum proferi excellens 431
Ulubræ opp. 779
Ulysses 682, & seq.
Ulyssis comites in porcos mutati 489. 738
umbilicus in libro, quid? 475. *ad umbilicum perducere* ibid
umbra in conviviis 715
Umbria Italiæ regio 676
unguenta in conviviis 143, &c.
urbes maritimæ hyems rapidius æstate frigida 761
urna judiciaria 617
usura legibus damnata 430, 518
urtica in cibum 780
usus in linguis summum jus habet 878
Utica urbs 825
utroque pollice laudare, quid? 814
uva passa 679
Vulcanus 21, 264, 566
uxiva Smilla in deliciis 795

Z

ZEphyri unde dicti? 241
Zethus & Amphion fratres 812

FINIS

INDEX
VOCABULORUM OMNIUM
Quæ in HORATIO leguntur,

Ita ad Editionem Parisiensem conformatus, ut in aliquo Vocabulo per quirendo Lector non ad numeros in suprema pagina depictos attendat, sed ad illos qui in ejusdem orâ adscribuntur.

A.

A Bacte 446, 7 | 627, 4
abdiderunt 590, 7
abdidit 261, 5
abdita 876, 11
abditæ, 155, 1 | 309, 5
abdito, v. abditæ
abditus 724, 5
abeant 661, 2
abeas 317, 1
abeat 658, 3 | 890, 16
abeo 575 7
abei 383, 2
abeft 40, 1 | 133, 1 | 313, 1 | 339, 4 | 813, 14 | 904, 12
abeunte 280, 7
abfore 553, 1
abhinc 831, 10
abi 363, 2 | 764, 8 | 870, 6
abibis 621, 2
abjectis nugis 866, 1
abjecto 542, 4
abigat 793, 6
abigunt 337, 1
abii 514, 6
abjicito 785, 1
abire 469, 2 | 592, 13 | 871, 5
abirem 770, 7
abit 558, 2 | 643, 6
abito 306, 6
abludit 669, 7
abnegat 133, 3
abnormis 621, 5,
abnuere 687, 4
abominatus 481, 2
abortivus 535, 2
abrotanum, vid. abrotonum, 840, 8
abrumpere 393, 11
abfcidit 18, 4
abfcindere 484, 1 | 528, 3
abfciffum 668, 3
abfcondere 653, 7
abfens 349, 13 | 689, 5 | 763 4 | 778, 5
abfentem 532, 8 | 551, 7 | 558, 3 | 611, 1 | 706, 2
abfentes 428, 4
abfentis 665, 1
abfint 237, 5
abfis 813, 15
abfiftere 539, 7
abfit 869, 13
abfolves 665, 3
abfona 881, 11
abforbere 715, 9
abftemius 780, 7
abfterrebitur 689, 16
abfterrent 554, 17
abftes 904, 4
abftinens 283, 5 | 403, 1
abftinet 888, 3 | 905, 9
abftineto 350, 9.
abftinuit 656, 4 | 909, 10
abftulerat 794, 8
abftulerit 555, 3
abftulit 217, 9 | 450, 2
abfumet 209, 1
abfumptis 794, 1
abunde 523, 8 | 747, 4
abundes 690, 6
ac pro ficut 557, 2
ac pro quam 705, 5
ac fi 604, 4 | 660, 7 | 764, 1
Academi fylvas 859, 3
accedam 603, 6
accedas 689, 5
accedat 651, 15 | 692, 9
accedant 632, 9
accedente fenectâ 871, 1
accedere 651, 10
accedes 713, 1 | 804, 2
acceder 370, 10 | 632, 10
accedit 894, 3
accendis 596, 8
accendit 476, 6.
acceperis 644, 6
accepiffe 700, 7
accepit 556, 3 | 658, 11 | 773, 2 | 783, 6
accepta 843, 6 | 898, 1
acceptos 852, 9
acceptus 502, 2
accerfas, vide arceffas
accerfe, v. arceffe
accerfit, v. arceffit
acceffit 615, 9 | 891, 9 | 895 6
Acci, v. Atti
accidit 449, 3
accipe 546, 3, 4 | 548, 1 | 630, 7 | 643, 2 | 644, 5 | 659, 7 | 668, 7 | 683, 7
accipiar 719, 11
accipias 510, 5
accipiebat 764, 8
accipiet 689, 1 | 774, 1
accipio 564, 3
accipis 867, 3
accipit 858, 8
accipiter 140, 8 | 759, 13
accipiunt 894, 10

INDEX

accisis 635, 8
Accius 833, 7
acclinis 622, 1
accredere 793, 12
accrescere 894, 12
accrevit 577, 6
accubat 411, 4
accurrit 592, 2
acer 12, 10 | 401, 5 | 416, 8 | 454, 12 | 470, 6 | 486, 3 | 511, 1 | 548, 9 | 550, 5 | 605, 6 | 611, 1 | 686, 2 | 882, 7
acerba fata 457, 5
acerbas 693, 10
acerbi 816, 7
acerbum frigus 807, 12
acerbus 537, 12 | 914, 10
acernam mensam 714, 5
acerra thuris 285, 2
acervi 832, 11
acervo 509, 1 | 510, 8 | 633, 5 | 869, 4
acervos 158, 6 | 684, 5
acervum 649, 6 | 755, 4
acervus 510, 1 | 740, 2
acescit 740, 9
aceti 629, 10
aceto 585, 1 | 660, 6 | 718, 7
acetum 649, 12
Achaico 373, 1
Achaicus 66, 5
Achæmenes 196, 9
Achæmenia 473, 6
Achæmenium 248, 4
Acheronta 19, 8 | 251, 7
Acheronti 259, 5
Achille 655, 6
Achillei 68, 4 | 488, 9
Achillem 161, 3 | 217, 9 | 587, 3 | 882, 6
Achilles 586, 6
Achilles Graiis iratus 858, 17
Achivi 736, 9
Achivis 387, 5 | 655, 7 | 831, 7
Achivos 252, 8
acidis 627, 4
acidum 860, 7
acies 20, 5 | 621, 7
aciuaces 102, 5
acinum 700, 11
acipensere 627, 7
acquirere 877, 3
acre 649, 11
acrem 113, 2 | 522, 1
acres 433, 9 | 471, 0 | 535, 9 | 383, 12 | 710, 11
acri 49, 1 | 245, 2 | 601, 6 | 676, 2
acria 699, 6 | 714, 2
acrior 120, 7 | 270, 2 | 457, 1 | 581, 1
acris 20, 1 | 536, 4
Acrisium 309, 5
acriter 810, 7
acrium 27, 11
acriùs 518, 7 | 647, 7
Acroceraunia 18, 3
actæ 888, 12
actæ 136, 5
Acti, v. Atti
acti 888, 6
Actia 814, 3
actor causarum 904, 12
actor 850, 3
actoris 890, 2
actu 889, 7
actum 650, 11
actus *pro* appulsus 282, 1 | 461, 1
actus, *pro* partibus fabularum 883, 4 | 890 3
acuens 183, 2
acuis 744, 7
acuisse, 11, 1
acuit 323, 9
acumen 582, 4 | 904, 6
acumina 808, 1 | 845, 3
acutâ 350, 1 | 382, 14 | 488, 5
acute æra 68, 2
acutâ voce 258, 2
acutas 230, 3
acutis 533, 5
acuto 38, 4 | 129, 5 | 652, 9 | 754, 8 | 822, 9
acutum 590, 5 | 650, 12 | 773, 2 | 899, 10 | 903, 8
acutum cernis 533, 2
ad 265, 7 | 398, 5 | &c.
ad, *id est*, propter 710, 1
ad, *id est*, usque ad 442, 6 | 520, 1 | 522, 1 | 526, 10
ad usque 513, 12
adamantina 27, 6
adamantinos 333, 3
adbibe 741, 6
addam 515, 7 | 642, 11
addant 358, 4
addis 826, 4
adde 183, 4 | 512, 4 | 633, 7 | 645, 1, 2 | 664, 8 | 669, 8 bis | 681, 8 | 706, 13 | 709, 9 | 757, 4
adde quod 183, 4 | 712, 5
adde hus quod 525, 7
addens 665, 7
addere 69, 3 | 780, 6 | 822, 5 | 851, 4
addes 679, 3
addicere 691, 11
addictum 488, 6
addictus 725, 8
addidit 249, 1 | 891, 12
addis 327, 6
addit 509, 1 | 651, 11 | 697, 3 | 788, 16
additis *indicat*, 270, 3
additum 187, 1 | 231, 4
additus 266, 1
addocet 750, 4
addubites 554, 13
adducere ad umbilicum 475, 8
adducit 760, 7
adductum 796, 11
adduxerat 715, 7
adduxere 410, 7
adduxerit, v. adduxerat
adempta 490, 15
ademptum 185, 7 | 877, 2
ademptus 164, 4
aderat 350, 6 | 558, 8 | 576, 9
aderit 327, 9
ades 595, 5
adesos 356, 6
adesse 891, 2
adesses 696, 4
adest 63, 7 | 356, 2 | 625, 11 | 693, 4
adeste 448, 9
adhærens 477, 6
adhæret 629, 4
adhæsit 680, 7
adhibe 351, 4
adhibebitur 892, 10
adhibet 385, 6
adjicere 859, 1
adjeciſſe 276, 1
adjecti 868, 4
adjectis 267, 2
adjiciant 393, 1
adimam 801, 11 | 819, 2
adimat 658, 2
adimis 328, 6 | 666, 3
adimunt 97, 3 | 888, 9
adire 682, 1 | 806, 5
adite 646, 6
adito 690, 5
aditure 170, 1
aditus 597, 1
adytis 67, 5
adjudicat 813, 14
adjunctis 888, 11
adjungere 661, 3
adjutorem 596, 1
adjuvat 689, 6
admirari 752, 1
admiror 552, 13

admissi 873, 5
admissas 108, 2
admittes 800, 1
admittis scelus 657, 5
admonuit 581, 2
admoveris 826, 1
admoves 327, 1
admovit 845, 3
adoleverit 594, 6
adopta 757, 5
ador 701, 2
adorea 380, 1
adposcere 863, 2
adrasum 764, 5
Adria 191, 2 | 290, 14 | 814, 5
Adriæ 17, 5 | 126, 7 | 207, 1 | 250, 4 | 346, 10
Adriano 67, 4
adscisset 864, 6
adscribi 253, 6
adscripsit 818, 4
adsis 693, 6
adsit 428, 7 | 808, 3
adsita 867, 11
adstat, v. astat
adstricto, v. astricto
adstrictum, v. astrictum
adstringitur, v. astringitur
adsunt 880, 12
advenam 433, 13
adveniens 652, 2
advenit 559, 8
advenum 434, 9
adversa 753, 2
adversæ res 720, 5
adversam, v. aversam
adversarius 598, 8 | 814, 5
adversis 514, 1 | 637, 4 | 737, 8 | 870, 3
adverso 656, 7
adversum 453, 2 | 731, 4
advexerit 632, 7
adulta 246, 4 | 431, 5
adulter 540, 3
adulteræ 252, 6
adultereturn 483, 6
adulteri 400, 5
adulteris 309, 4
adultero 126, 1 | 138, 3 | 335, 4
adulteros 65, 1 | 278, 3
adulterum 448, 13
adunco 570, 4
advoceris 406, 7
adurgens 140, 8
aduri 416, 2
adurit 104, 2
ad usque 513, 12 | 568, 3
adusto 721, 8
aduſtus 719, 16
adytis 67, 5
Æaci 319, 3
Æacum 209, 6 | 397, 5
æde 605, 1
ædem 116, 3 | 223, 4 | 862, 7
ædes 274, 3 | 767, 4
ædibus 704, 5
ædificante 664, 8
ædificare 661, 3
ædificas 668, 8
ædificat 733, 11
ædilis 654, 1
ædituos 852, 5
Æqueo 214, 2
Ægæus 358, 6
Ægæum 777, 12
æger 652, 8
Ægeria 529, 3
Ægida 63, 9 | 264, 1
ægri 873, 7
ægrimonia 494, 4
ægrimoniæ 474, 9
ægris 792, 2
ægro 760, 2 | 840, 8
ægros 554, 14
ægrotare 668, 7 | 760, 2
ægrotat 573, 3 | 768, 6
ægroto 731, 2 | 740, 3
ægrum 627, 3 | 667, 1 | 768, 8 | 842, 3
Æli 314, 1
Æmilium 875, 10
Æmoniæ 140, 11
æmula 480, 3 | 820, 2 | 891, 1
æmulari 366, 1
æmuli 364, 2
æmulos 310, 6
Æneæ 688, 4
Æneæ 388, 10
Æneas 392, 11 | 500, 4
æneus 654, 4
Æoliæ 400, 4
Æolides 208, 2
Æoliis 200 8
Æolio 374, 1
Æolium 361, 1
æqua 228, 7 | 240, 9 | 838, 10 | 873, 10
æquale 531, 2
æquales 353, 4 | 471, 4
æquali 334, 8
æquam 159, 1 | 655, 1 | 875, 16
æquare 167, 3
æquas 541, 2
æquata 930, 2
æquè ac 643, 3 | 733, 4
æque 68, 2 | 220, 3 | 284, 2, 5 | 726, 11 bis, 12 | 733, 3
æqui 539, 1
æquis 652, 10
æquis animis 894, 10
æquo 22, 1 | 111, 4 | 262, 8 | 537, 5 | 871, 5
æquo animo 640, 3
æquo Jove 836, 3
æquor 33, 4 | 60, 8 | 120, 1 | 379, 4 | 420, 7 | 628, 1 | 737, 6
æquora 23, 7 | 62, 3 | 243 1 | 337, 2 | 383, 10 | 483, 8 | 793, 10
æquore 10, 2 | 39, 3 | 466, 1 | 660, 1
æquoribus 381, 4 | 398, 3
æquoris 131, 2 | 347, 3
æquum 783, 1 | 805, 3
æquum est 521, 4 | 536, 13 | 537, 1
æquus 56, 1 | 317, 2 | 356, 3 | 502, 5 | 619, 5 | 659, 7 | 753, 8
æra 19, 6 | 576, 2 | 622, 8
æra 68, 3 | 394, 2 | 753, 10 | 762, 1 | 858, 2 | 903, 4
ærata 243 7
æratas 217, 1
ære 177, 2 | 853, 6
ære 359, 1 | 486, 12, 13 | 547, 6 | 641, 1 | 650, 5 | 857, 2 | 866, 18 | 874, 11 | 875, 11
æriæ 107, 3
æria 538, 1 | 686, 3 | 740, 2 | 755, 8 | 839, 2 | 882, 12
ærugo 553, 1 | 902, 1
ærumnis 658, 2
æs 16, 7 | 558, 1
Æschylus 845, 5 | 897, 8
æsculo, v. esculo
Æsopi 660, 5
Æsopus 837, 7
Æsquilias, v. Esquilias
æstas 392, 5
æstatem 71, 5
æstates 673, 1
æstimat 829, 7 | 832, 12
æstiva 90, 6
æstivam 749, 7
æstuat 171, 2 | 733, 10
æstum 167, 7
æstuosa 486, 10
æstuosæ 118, 5
æstuosas 89, 1
æstuosis 177, 4
æstuosius 439, 8
æstus 73, 6 | 509, 5 | 527, 10

INDEX

10 | 736, 3 | 768, 5 | 859, 5.
ætas imbecilla 632, 9
ætas virilis 887, 14
ætas 48, 2 | 134, 7 | 160, 8 | 166, 5 | 280, 9 | 400, 2 | 421, 1 | 479, 3 | 481, 3 | 554, 7 | 676, 7 | 724, 4 | 754, 4 | 710, 7 | 825, 2 | 837, 6 | 877, 9
ætas ferox, i. rapida 168, 4
ætatem ducimus 870, 3
æta vis 887, 4
æternæ 268, 6
æternet 415, 10
æternis 192, 5
æternum 16, 3 | 340, 4 | 410, 1 | 774, 14
æthera 235, 2
ætheris 19, 1
Æthiops 276, 4
Ætna 290, 4
Ætnæi 265, 8 | 914, 1
Ætolis 813, 3
ævi 191, 5 | 701, 10 | 817, 7 | 843, 3
ævo 54, 4 | 155, 4 | 186, 1 | 216, 3 | 835, 3 | 888, 11
ævum 269, 3 | 297, 10 | 415, 8 | 502, 8 | 569, 1 | 577 8 | 609, 7 | 743, 4 | 816, 9 | 826, 8 | 903, 5
Afer 330, 3
affatus 32, 5
affer 464, 7
afferat 630, 8
afferet 205, 1
affert 702, 2
affertur 717, 7
affigit 632, 3
affirmo 840, 5
affixa 269, 5
affixit 512, 11
afflasset 722, 4
affluentes 407, 3
affuit 444, 6
affulsit 383, 7
Afra avis 435, 7
Afra cochlea 678, 1
Afram 834, 1
Africa 225, 2 | 396, 4 | 647, 2
Africæ 312, 6
Africano 403, 5
Africis 357, 15
Africo 60, 4
Africum 5, 2 | 17, 2 | 330, 5
Africus 482, 8
Afris 152, 2 | 722, 4
Afro 218, 3 | 254, 8
Agamemnon 401, 8
agaso 720, 3
Agave 668, 3
agedum 548, 1 | 652, 1
agelli 786, 3 | 882, 3
agello 575, 17 | 635, 1
agellos 781, 4
agollum 692, 9 | 766, 7
agendæ 406, 8
agendi 726, 10
agendis 764, 1 | 879, 5
agens 280, 7
agente 217, 3
agentis 821, 2
ager 637, 1 | 867, 1
aggere 588, 1
agilem 816, 2
agilis 726, 2 | 744, 5
agimur 8, 2
agis 60, 1 | 592, 14 | 695, 5
agitamus 699, 10
agitant 902, 12
agitantur 39, 5
agitare 204, 1
agitaret 477, 9
agitata 241, 10
agitato 301, 5
agitatur 189, 5
agitatus 51, 11
agitet 816, 10
agito 559, 9
agitur res 288, 12
agitur tua res 815, 12
agmen 287, 6
agmina 417, 9 | 488, 4 | 614, 10
agminum 246, 5
agna 436, 4 | 466, 14 | 471, 6 | 658, 4
Agnæ 534, 6
agnam 21, 7 | 223, 5 | 588, 13 | 657, 7
agni 874, 3
agnini 794, 9
agnis 440, 5
agno 406, 2
agnos 318, 1 | 657, 4
agnoscere 798, 6
agnum 785, 7
agor 349, 1
agrestes 318, 2 | 892, 4
agrestem 701, 11 | 701, 20 | 864, 12
agresti 844, 7
agrestis 809, 6
agrestium 241, 7 | 360
agri 227, 8 | 692, 1 | 796, 4
agricolæ 842, 11
agricolam 506, 8
agricolis 584, 1
Agrippa 26, 4 | 654, 6
Agrippæ 754, 6 | 780, 1 | 783, 4
agris 417, 8 | 421, 2 | 518, 5 | 534, 3 | 654, 5 | 672, 3 | 719, 4 | 754, 1 | 760, 8 | 910, 6
agro 199, 5 | 344, 1 | 713, 1 | 724, 5 | 787, 2
agros 4, 7 | 184, 2 | 242, 7 | 273, 6 | 298, 9 | 482, 5 | 773, 8 | 813, 2 | 828, 6 | 891, 6
agrum 587, 4 | 588, 2 | 693, 2, 867, 5 | 868, 12
agunt 457, 5
agunto 880 11
Agyeius 389, 4
ah 104, 5 | 220, 1
ah, ah 450, 7
ahena 132, 7
ahenea 126, 3 | 309, 1 | 854, 2
aheno 290, 9
aheneus 256, 6 | 726, 10
ahenum 867, 10
Ajacem 65, 1 | 163, 4 | 654, 8
Ajacis 466, 4
Ajax 655, 6 | 656, 3 | 657, 4
aiebam 592, 11
aiebas 598, 1
aiebat 554, 3 | 714, 2 | 719, 13 | 795, 3 | 911, 8
aio 614, 2 | 795, 8 | 799, 10
ais 709, 3
ait 506, 4 | 528, 11 | 532, 9 626, 8 | 666, 4 | 702, 9 709, 11 | 756, 3 | 811, 5 | 865, 14
aiunt 508, 12 | 226, 9
ala 785, 6
alas 222, 6
alat 864, 10 | 900, 1
alba 51, 9 | 160, 2 | 529, 1 | 672, 1
Albanam 679, 7
Albanas 501, 6
Albani 405, 4
Albanis 331, 4 | 760, 8
Albano 831, 1
Albanos 364, 3
Albanum 715, 5
albatus 629, 9
albescens 307, 1
albi 521, 6
Albi *propr.* 125, 1 | 553, 9 | 746, 1
albicant 20, 4
Albani 501, 9

Albinovano 768, 1
albis 501, 1 | 582, 7 | 588, 2 | 590, 1
Albinis 547, 6
albo Coo 674, 2
albo panno 133, 2
albo humero 168, 8
albo corpore 156, 7
albo pipere 718, 7
album 236, 3 | 285, 6
album piper 680, 1
Albuneæ 30, 7
albus 31, 3 | 346, 10 | 457, 3 | 489, 9 | 579, 3 | 869, 3
Albuci 630, 4
Alcuti 617, 10
Alceæ 201, 3
Alcæi 399, 3
Alcæus 821, 6 | 893, 1
Alciden 51, 7
Alcinoi 738, 5
Alcon 714, 10
alea 338, 7 | 687, 2 | 811, 1
aleæ 148, 3
alebat 628, 1
alec 679, 8 | 714, 4
ales 13, 2 | 236, 9 | 266, 1 | 300, 1 | 361, 5 | 407, 10
aletur 68[illegible], 5
Alexandrea 418, 2
Alexandri 835, 3
Alexandro magno 852, 7
Alfenus 542, 3
alga 315, 2 | 685, 5
Algido 86, 5 | 331, 2 | 381, 8
Algidum 502, 9
alia 103, 7 | 289, 5 | 408, 7 | 532, 7 | 679, 1
aliam 583, 5
aliàs 657, 1
aliâs 272, 2 | 550, 3 | 598, 5 | 829, 3
aliena 514, 8 | 554, 16 | 596, 5 | 640, 6 | 677, 11 | 696, 2 | 707, 5 | 812, 9 | 815, 5 | 820, 10
alienas 521, 4
alieni 540, 12
alienis 523, 6 | 645, 4 | 695, 8 | 705, 13
alieno 551, 4
alienos 812, 5
alio 479, 1 | 616, 4 | 629, 3
alioqui 544, 4 | 575, 12
Aliphanis 717, 4
aliquid 633, 5 | 638 5 | 671, 4
aliquis 532, 6 | 686, 1.
alis 470, 5 | 618 6
alit 90, 2 | 878, 1.
alite 26, 1 | 256, 2 | 388 11 | 429, 4 | 465, 1 | 482, 10
alitem 236, 3 | 375, 4,
alter 76, 1 | 273, 1 | 867, 9
alires 452, 8
aliti 493, 9
alitibus 488, 7
alium 797, 9
aliunde 199, 11
allabones 144, 3
allapsus 428, 6
allata 678, 5
allinet 911, 15
allium 437, 7
Allobrox 480, 4
alloquiis 474, 10
alma 380, 1 | 384, 4
almæ 13, 2 | 262, 2, | 424, 2
alme sol 497, 3
almum 392, 3.
Alpes 685, 11
Alphius 437, 1
Alpibus 377, 5 | 416, 7
Alpinus 604, 6
Alpium 427, 7
alsit 909, 9
alta 38, 1 | 192, 7 | 425, 1 | 460, 3 | 485, 8 | 527, 5
altæ 386, 5
altis 431, 6 | 454, 5
altè 714, 5
alter 509, 7 | 560, 1 | 561, 6 | 577 16 | 632, 4 | 714, 6 | 755, 1 | 770, 8, bis | 868, 9, 10
altera jura 867, 15
altera 54, 11 | 220, 2 | 479 3 | 527, 1 | 589, 2 | 589, 5 | 589, 6 | 613, 2 | 755, 3 | 810, 7
alteram 190, 1
altercante 708, 2
alteris 385, 5
alter alterius 862, 1
alterius 335, 6 | 740, 12 | 787, 8 | 868, 2
alterius sic altera poscit opem res 909, 7.
alterna 590, 4
alternis 843, 3 | 879, 4
alterno 21, 2
altero 270, 11.
alterum 404, 6 | 502, 7 | 643, 12
alterutrum 814, 6
alti 698, 9 | 833, 7
altilium 763, 1
altior 271, 2
altis 69, 8 | 433, 3 | 465, 7, 485, 3 | 494, 1.
altius 359, 2 | 557, 2
alto 301, 6 | 403, 6 | 492, 3 | 569, 3 | 614, 4 | 625, 4 | 636, 1
alto, i. mari 777, 11 | 815, 15
altos 9, 3 | 368, 10
altricis 259, 1.
altum 161, 4 | 261, 4 | 591, 4
altum, i. mare 188, 1 | 243, 2
alveo 284, 4 | 356, 4
aluere 36[illegible], 6
alumni 330, 7 | 893, 12
alumnis 317, 2
alumno 473, 10 | 747, 2
alvo 388, 7 | 797, 3 | 902, 11
alvus dura 673, 6
Alyphanis. v. Aliphanis
amabam 640, 7
amabile 303, 1 | 744, 8
amabiles 374, 3
amabilem 24, 2 | 186, 1
amabilis 258, 4 | 865, 7
amabiliter 843, 7
amabitur 828 12
amabo 91, 3
amanda 408, 8
amando 34, 2
amandus 500, 7
amant 160, 3 | 459, 2 | 860, 1
amantem 468, 2
amanti 708, 10
amantis 436, 2 | 846, 6
amantium 293, 3
amara 217, 6 | 411, 5
amaras 538, 3 | 718, 9
amare 661, 6
amares 911, 13
amari sermonis 582, 6
amari *verb.* 536, 15
amaris foliis 649, 9
amas 595, 3 | 706, 5
amat 79, 3 | 310, 2 | 321, 2 | 523, 3 | 690, 13 | 787, 6 | 841, 2 | 861, 5 | 904, 5
amata 489, 6 | 887, 13
amati 349, 3
amator 316, 4 | 523, 4 | 663, 2 | 727, 10 | 824, 8
amatorem 266, 2 | 534, 4 | 770, 5
amatores 770, 6
amavit 839, 2
Amazonia 378, 2
ambagibus 683, 6 | 766, 8
ambas 507, 10
ambiat 797, 2
ambigitur 810, 8 | 833, 6
ambiguus 38, 1

INDEX

Ambigue 912. 3
ambiguo 169. 4 | 798. 5
ambire 822. 3
ambit 131. 1
ambitio 693. 9
ambitione 547. 4 | 574. 13 | 581. 5 | 611. 6 | 46. 3 | 870. 8.
ambitiosa 912. 1
ambitiosior 138. 4
ambitiosus 652. 11
ambitus 874. 7
ambo 654. 1 | 701. 12 | 893. 8
ambos 708. 7
ambubaiarum 516. 1
ambulat 450. 7 | 515. 9 | 550. 6
ambules 441. 3
ambulet 458. 8 | 549. 2
ambustum 609. 3
ambustus 407. 9
amem 290. 15 | 769. 3
amens 649. 2
amentia 661. 5
ames 13. 10
amet 483. 8 | 608. 6 | 657. 7 | 821. 13 | 878. 7 | 890. 6
amica luto lus 738. 3
amica 71. 1 | 295. 2 | 454. 4 | 548. 12 | 643. 13 | 726. 6
amicæ 534. 4 | 793. 8
amicam 558. 3
amicas 502. 11
amice 185. 2 | 205. 5 | 425. 2 | 70. 3 | 761. 2 | 856. 1
amice 09. 7
amici *sing.* 173. 7 | 287. 1 | 534. 9 | 734. 3 | 752. 7 | 813. 1 | 815. 14
amici *plur.* 133. 8 | 245. 1 | 472. 4 | 543. 7 | 865. 13
amicior 152. 1
amicis 403. 15 | 535. 6 | 567. 8 | 575. 16 | 619. 5 | 686. 2 | 768. 7 | 870. 11 | 890. 5 | 50. 6 | 910. 14
amicitia 534. 7 | 911. 5
amicitium 530. 5 | 681. 5
amicitias 700. 1 | 887. 15
amicitias graves 148. 1
amicitur 855. 10
amico 180. 3 | 393. 3 | 517. 3 | 547. 13 | 552. 10 | 561. 8
amico Hercule 693. 3
amicorum 469. 10 | 533. 2 | 55. 8 | 851. 9
amicos 32. 5 | 272. 3 | 469. 4 | 513. 4 | 530. 1 | 535. 10 | 559. 6 | 612. 1 | 750. 10 | 774. 6
amicta 489. 8 | 796. 3
amictum 805 6
amictus 12 2
amiculus 803. 3.
amicum *adject.* 703. 2
amicum, id eſt, granum 219. 4 | 280. 6 | 391. 1
amicum 226. 4 | 260. 4 | 465. 9 | 536. 17 | 551. 7 | 574. 11 | 593. 5 | 685. 3 | 700. 7 | 719. 8 | 910. 10
amicus 100. 1 | 173. 1 | 461. 4 | 485. 6 | 519. 4 | 533. 9 | 536. 13 | 537. 11 | 538. 8 | 555. 3 | 560. 1 | 618. 9 | 809. 4
amiſſas 682. 4
amiſſos 270. 4
amitte 433. 11
amittit 511. 3
amne 389. 2
amnes 32. 1 | 356. 11
amnem 261. 3
amni 609. 1 | 864. 7
amnis 10. 10 | 119. 3 | 366. 5 | 625. 5 | 739. 11 | 878. 2
amo 528. 9
amœna 788. 7
amœnæ 160. 7 | 258. 6 | 797. 4
amœnis 732. 6
amœni 772. 2
amœnos agros 874. 7
amœnum Lucretilem 71. 3
amor 59. 4 | 78. 3 | 98. 4 | 125. 6 | 167. 5 | 308. 3 | 322. 7 | 376. 8 | 400. 2 | 434. 2 | 469. 9 | 483. 5 | 527. 7 | 532. 11
amore 101. 4 | 451. 1 | 467. 3. 4 | 553. 11 | 646. 3 | 660. 10 | 662. 2 | 663. 10 | 739. 6 | 900. 7
amorem 476. 3 | 477. 10 | 513. 2 | 732. 7 | 736. 1 | 714. 5
amores 39. 8 | 185. 8 | 192. 1 | 278. 1 | 325. 2 | 414. 6 | 479. 1
amori dare ludum 299. 1
amoribus 80. 2 | 196. 4 | 547. 5
amoris poculum 447. 4
amorum 408. 6
amotas 43. 4
amoto 508. 7
amovere *pater.* 859. 4
amovit 422. 2
Amphion movit lapides canendo 294. 4 | 507. 6
Amphion ceſſit fratri 813. 1
Amphionis 812. 11
amphora 312. 9 | 874. 11
amphoræ 137. 1 | 286. 5
amphoram 352. 4
amphoris 432. 5
ampla 795. 4
amplas. 614. 1
amplecti 891. 7
amplectitur 523. 2
ampli 744. 12
amplier 547. 10
amplis 570. 10
ampliùs 59. 1 | 490. 1 | 510. 11 | 515. 7 | 692. 4
amplum 205. 6
ampullas 880. 8
ampullatur 743. 10
amputans 432. 1
Amyntas Epod. 12
amyſtide 137. 4
Anacreon 400. 1
Anacreonta 476. 2
anceps 616. 6 | 685. 4
Anchiſæ 501. 2
Anchiſen 424. 2
anciliorum 268. 5
ancilla 522. 12 | 814. 14
ancillæ [illegible]. 5
ancillas 657. 8
Ancus 392. 11 | 754. 7
Andromedes 354. 9
angat 815. 3
angiportu 98. 1
angit 630. 1 | 850. 10 | 881. 9
angue 805. 9
anguem 889. 5
angues 203. 1 | 296. 4
anguis, v. angue
anguibus 293 7
angulo 40. 6
angulus 172. 4 | 692. 8 | 789. 10
anguſta 762. 4
anguſtam 245. 1 | 762. 7
anguſtis 150. 8 | 586. 6
anguſto 680. 4
anhelitu 66. 1
aniles 700. 3
animæ *ſing.* 16. 6 | 52. 8 | 220. 1 | 290. 3
animæ *nom. plur.* 561. 5
animæ Thraciæ 409. 2
animalia 539. 2
animantem 617. 2
animas 44. 4 | 589. 1 | 701.

animi

animi *sing.* 155, 5 | 365, 2 | 518, 2 | 546, 7 | 656, 3
animi, *plur.* 875, 9
animis 405, 2 | 750, 4 | 770, 8 | 905, 7
animo 107, 3 | 264, 12 | 393, 4 | 553, 2 | 557, 5 | 740, 4 | 787, 1
animos 126, 3 | 307, 1 | 554, 16 | 588, 6 | 821, 8 | 888, 13 | 902, 1 | 908, 5
animosum 81, 1 | 583, 3
animosus 190, 8 | 259, 11
animum 71, 2 | 80, 2 | 151, 4 | 192, 6 | 293, 7 | 333, 5 | 368, 6 | 381, 10 | 530, 2 | 554, 8 | 632, 2 | 647, 4 | 684, 3 | 700, 9 | 739, 5 | 741, 1 | 863, 12
animum æquum 817, 11
animus 167, 5 | 217, 5 | 378, 10 | 395, 4 | 402, 9 | 524, 6 | 711, 9 | 726, 8 | 741, 2 | 881, 14
animus æquus 779, 5
animus non ſe effugit unquam 787, 10
animus peregre eſt 781, 5
animus ſine corpore velox *ib.*
Anio præceps 33, 1
annabunt 686, 3
annellis 704, 3
anni, *genit. ſing.* 403, 3
anni, *nom. plur.* 205, 1 | 632, 9 | 859, 13 | 888, 8
Annibal 380, 9 | 481, 2
Annibalem dirum 194, 2 | 279, 6
Annibalis 396, 2
annis 506, 3 | 577, 8 | 761, 11 | 832, 12 | 887, 5
anno 120, 1 | 286, 3 | 317, 3 | 331, 1 | 537, 5 | 826, 10 | 832, 4, 8
annona amicorum vilis eſt 783, 2
annonæ 801, 8
annorum 360, 2
annos 168, 5 | 286, 3 | 329, 2 | 407, 4 | 414, 10 | 498, 4 | 649, 13 | 831, 10 | 843, 6 | 861, 10
annoſa cornix 315, 5
annoſa volumina 830, 3
annoſo palato 664, 7
annua cultura 334, 6
annuerunt 606, 1
annuimus 772, 1
annuiſſet 388, 9
anſilla 122, 2 | 405, 3 | 509, 3 | 739, 8 | 781, 8 | 842, 9 | 906, 8
annuo ſpatio 383, 11
annulo 707, 12
annus 392, 3 | 433, 7 | 632, 7 | 697, 4 | 726, 7 | 831, 9
anormis, v. abnormis
anſeris albi 521, 6
ante aras 656, 2
ante Larem 609, 3
ante *adverb.* 650, 11
antea 467, 1
antecedentem 249, 2
anteferat 835, 6
anteferendo 829, 5
antehac 139, 4
anteis 741, 9
anteit 132, 5
antennæ 60, 5
Antenor 736, 4
antequam 345, 1 | 345, 9
anteſtati 598, 9
Anticyram 646, 8 | 652, 12
Anticyris 899, 6
Antilochum 186, 2
Antiochum 279, 6
antiphatem 885, 6
antiqua illice 433, 1
antiqua templa 634, 4
antiquæ 705, 9
antiquè 836, 1
antiqui 632, 13
antiquis 154, 5 | 837, 3
antiquiſſima 831, 2
antiquo 653, 3 | 724, 3
Antium 130, 1
Antoni 368, 10 | 560, 1
Antonius Muſa 791, 3
antris 340, 3
antro 23, 3 | 154, 2 | 261, 7
antrum 618, 4
anus, *ſingul. nom.* 97, 9 | 412, 8 | 491, 3 | 594, 7 | 690, 1
anus *plural.* 452, 6 | 493, 2 | 548, 1
anxiis 327, 5
Anxur 559, 3
Anyti 671, 1
apella 562, 7
Apellem 853, 1
Apenninus 483, 3
aper 63, 3 | 446, 6 | 627, 2 | 645, 5 | 676, 3 | 714, 1
aperire 497, 7
aperit 552 3
aperta 855, 8
apertam 883, 7
apertè 525, 7
apertis 890, 8
apertos 743, 7
apertum 301, 4 | 536, 3
apes Calabræ 312, 8
apicem 129, 4
apices 327, 8
apio 179, 2
apis 369, 1
apium 137, 6 | 405, 7
Apollinari 367, 1
Apolline 29, 2 | 851, 3
Apollinem 118, 1
Apollinis 87, 3 | 477, 9
Apollo 12, 3 | 32, 9 | 43, 6 | 190, 7 | 204, 8 | 499, 5 | 599, 1 | 688, 1 | 744, 1 | 800, 7 | 907, 3
apotheca 683, 4
apparatus 143, 1
apparę 190, 9
apparet 405, 9
apparent 854, 4
apparere 526, 11 | 851, 11
apparet *penult. longa* 501, 11 | 895, 7 | 914, 6
apparet, *penult. brevi* 435, 2
appellat 535, 1 | 583, 15 | 583, 16
appelle 557, 9
appellet 658, 1
appello 644, 1
Appi 556, 3 | 754, 5
Appia 557, 3
Appiam 442, 8
appingit 875, 8
Appius 572, 1
applicet 295, 4 | 502, 12
apploranș 468, 7
apponatur 719, 17
appone 39, 8
apponet 168, 5
apponit 527, 7
appoſitis 715, 2
appoſuiſſe 69, 6
apprecati 423, 9
Appula 616, 10
Appuli 417, 6 | 434, 7
Apulis 125, 7
Appulo 258, 8
Appulus 268, 4 | 312, 11 | 616, 6
aprica 316, 5
aprici campi 887, 10
aprico 588, 1 | 789, 1
apricos 101, 2
apricum 35, 1 | 754, 4
Aprilem 406, 10
apris 482, 6
apros 433, 10 | 793, 9
aprum 301, 6 | 632, 13 | 659, 8 | 758, 6 | 813, 8 | 875, 8

INDEX

apta 218. 3 | 763. 9 | 877. 13
apta quadrigis equa 218. 3
aptantur 455. 4
aptere 743. 9
aptari 194. 4
aprarit 634. 11
apte 890. 4
aptior 233. 1
aptis 888. 11
aptius 675. 6
apto 54. 2
aptum 80. 4 | 826. 6 | 879. 4
aptus 533. 5 | 686. 2 | 763. 7 | 856. 6
apud 353. 5
Apulis 566. 5
Apuliæ 259. 1 | 439. 1
Apulicum 333. 2
aqua 119. 3 | 447. 1 | 567. 4 | 773. 5
aquæ 5. 9 | 258. 7 | 294. 1 | 312. 4 | 315. 4 | 360. 8 | 373. 6 | 433. 3 | 499. 2 | 567. 6 | 793. 3 | 818. 3 | 874. 7
aquæ fons jugis 692. 2
aquam 820. 2 | 511. 3 | 552. 2 | 557. 3 | 630. 6
Aquarius 509. 2
aquas 242. 6 | 365. 12 | 446. 4 | 842. 7
aquila 533. 3
aquilæ 375. 3
Aquilo 355. 3 | 465. 7 | 695. 11 | 71. 4
Aquilone 472. 3 | 870. 2
Aquilonibus 17. 3 | 185. 3 | 291. 4 | 877. 12
Aquinatim 773. 12
aquosa Ida 324. 3
aquosus Eurus 486. 2
aquosus languor 156. 7
ara Dianæ 874. 6
ara vetus 317. 5
ara castis vincta verbenis 405. 8
Arabes 135. 3 | 752. 6
Arabum 113. 1 | 197. 3 | 332. 6 | 763. 2
aram 332. 1
arando 767. 2
arare 790. 2
aras 656. 2 | 829. 2
arat 312. 1 | 442. 7 | 616. 7
arator 20. 3
aratre 428. 12
aratro 210. 1 | 508. 8
aratrum 10. 1 | 878. 1
arava 703. 3
arbiter 679. 1
arbiter Adriæ 17. 5
arbiter pugnæ 323. 10
arbitræ non infideles 448. 6
arbitria 393. 6
arbitrio 247. 4 | 647. 1 | 691. 7
arbitrium 280. 3 | 878. 7
arbitrum 179. 3
arbor 54. 4 | 90. 6 | 260. 6 | 645. 5
arbore 242. 6 | 673. 2
arborem 75. 1 | 485. 2
arbores 385. 4
arboribus 95. 9 | 391. 6
arboris 286. 2
arborum 208. 4 | 436. 1
arbos 198. 3
Arbuscula 610. 8
arbusta 240. 5
arbusto 584. 4
arbuto 5. 8
arbutos 72. 1
arca 511. 10 | 587. 1 | 649. 14 | 708. 4
Arcadiæ 410. 6
arcana 468. 10 | 478. 11 | 616. 12
arcana sacra 448. 8
arcanæ 248. 5
arcani 78. 5
arcanis 108. 2
arcanum 327. 3 | 812. 7
arcem 693. 7
arceo 238. 1
arcere 769. 1
arces 173. 5 | 251. 1 | 416. 6 | 456. 4 | 502. 5 | 854. 6
arces sacras 8. 3
arceſſas 852. 3
arceſſe 749. 2
arceſſit 846. 3
arceſſitus 663. 4
arcet 877. 12
archaicis 748. 1
Archilochi 821. 2. 5
Archilochum 639. 6 | 879. 2
Archyta 106. 2
arcis 507. 6
arcta vita 145. 2
arcta convivia 751. 5
arcta toga 811. 10
arctiùs 477. 5
arcto 835. 1
Arcto 100. 3
Arcton 212. 6
arctum 700. 8 | 762. 11
Arcturi 242. 3
arcu 88. 6 | 114. 5 | 288. 5 | 350. 8 | 390. 4 | 401. 1 | 502. 1
arcum 190. 6 | 264. 5
arcus 903. 9
arcus oppoſitis foribus minaces 342. 7
arcus pluvius 874. 8
ardens 21. 3 | 548. 11
ardentes 183. 2
ardentem 500. 3 | 914. 1
ardentis 193. 3
ardeo 490. 1
ardet 815. 12
ardor 250. 1 | 469. 13
ardua cervix 523. 13
arduæ 337. 1
arduis 114. 5 | 159. 1 | 354. 2
arduos 259. 12
arduum 19. 9 | 232. 5
area 510. 2 | 772. 9
areæ 40. 2
areis 4. 5
Arelli 700. 4
arena 724. 6
arenæ 106. 1 | 110. 2
arenas 260. 10
arente 475. 4
arentes 260. 10
aret 510. 8 | 801. 6
Argæo 171. 3
argentea 709. 4
argenti 509. 8 | 547. 6 | 646. 3 | 651. 3 | 693. 1 | 811. 3
argento 154. 4 | 405. 8 | 513. 1
argentum 729. 2 | 735. 13 | 735. 10 | 801. 2 | 868. 7
Argeo v. Argæo.
argilla 856. 8
Argis 650. 8 | 865. 3 | 882. 4
Argivi 310. 4
Argivis 257. 1
Argonautas 438. 6
Argo 486. 5
Argus 10. 4
arguens 58. 2
arguet 912. 13
arguit 468. 3
arguitur 818. 6
argura 605. 2
Argutæ 306. 3 | 389. 1
argutos 262. 3
argutum 904. 6
argutus 790. 1
Aricini 867. 8
arida 90. 4 | 191. 6
aridas 99. 3 | 413. 7
aridum 315. 5 | 447. 3 | 700 11
aridus 490. 5
Arminienſem 447. 8
aris 1358. 1
Ariſtarchus 912. 4

Aristi 774. 17
Aristippi 726. 4 | 804. 7
Aristippum 805. 2
Aristippus 648. 6 | 804. 4
Aristius 597. 6
Aristophanes 544. 1
Aritia 556. 3
arma 123. 1 | 132. 3 bis | 148. 1 | 269. 6 | 327. 8 | 342. 3 | 403. 8 | 462. 3 | 667. 5 | 711. 6 | 801. 3
armatus 810. 5
armavit 879. 2
Armenis 155. 1
Armenius 783. 5
armenta 115. 1 | 183. 7
armentum 452. 2 | 768. 6
armis livida gestat brachia 36. 2
armis 255. 6 | 268. 3 | 288. 2 | 420. 4 | 539. 5 | 668. 10 | 721. 4 | 815. 14 | 827. 2 | 882. 8 | 898. 7 | 905. 9
armos 578. 3 | 676. 6 | 721. 7
armorum 150. 4
arrepe 686. 7
arrepta 592. 3
Arri 647. 11 | 659. 9
arrident 880. 12
arridere 612. 3
arripe 658. 9
arripit 767. 4
arripuit 619. 4 | 514. 11
arrogantem 343. 4
arrogantes 97. 9
arrogavit 418. 7
arroget 675. 3 | 831. 9 | 882. 8
arserit 590. 8
arsisse 426. 1
arsisti 289. 7
arsit 164. 1 | 400. 5 | 565. 8 | 819. 1
arte 50. 5 | 250. 8 | 502. 3 | 721. 2 | 743. 10 | 834. 3 | 850. 1 | 875. 9 | 899. 11 | 509. 4
artem 648 9. | 747. 1 | 750 4
artem cœnarum 675. 3
artem carminis 389. 5 | 8 1. 4
artes 358. 8 | 422. 3 | 576. 4 | 750. 4 | 753. 10 | 828. 11 | 844. 6 | 850. 2
arti 856. 7 | 891. 12
artibus 682. 5 | 853. 4
articulos 705. 2
artis 494. 12 | 542. 4 | 671. 5 | 859. 1 | 895. 10
artium 363. 10 | 394. 5 | 414. 8
artibus v. artubus
artubus 277. 6
artus 502. 4
arva 254. 9 | 269. 10 | 484. 7. 8 | 485. 2 | 788. 14
arui 862. 8
arvis 432. 8 | 768. 6
arundine 661. 4 | 676. 4
arundo 586. 4
aruo 796. 2
aruum 259. 6 | 353. 7 | 766. 3
as 613. 18
Asdrubal 379. 9
Asdrubale 382. 10
asello 849. 7
asellum 513. 5 | 825. 7
asellus iniquæ mentis 593. 3
Asiæ 585. 5
Asiam 183. 2
Asinæ 785. 2
aspectu 588. 12
asper 131. 5 | 700. 8 | 887. 11 | 892. 4
aspera 23. 6 | 93. 3 | 737. 7 | 828. 5 | 864. 9
asperæ 236. 2
asperam 125. 6
asperas fores 291. 2
asperas serpentes 141. 6
aspergere 552. 1
asperioribus 338. 2
asperis 446. 5 | 450. 1
asperitas 809. 6
asperitatis 842. 1
asperrimus 454. 9
aspersus 777. 8
asperum 246. 6
aspexit 767. 5 11
aspice 803. 4 | 815. 4 | 545. 5 | 862. 5
aspicere 683. 2
aspici 80. 6
aspiciam 698. 11
aspiciat 756. 6
aspicit 221. 3 | 462. 6
aspirare 891. 2
Assaraci 474. 8
affectaretur 592. 5
assem 599. 10 | 800 13 | 901. 7
assentatores 910. 5
assibus 652. 2
assident 512. 12
assidens 428. 5 | 457. 3
assidet 749. 10
assiduas 478. 3
assignant 828. 6
assis 571. 2 | 675. 6
assis inseruieris elixa 631. 2
assixto 579. 1
assos 628. 4
assuerit 634. 9
assuetum 622. 6
assuitur 874. 6
assumam 751. 4
assumere 57 . 12
Assyria 192. 10
Assyrii 260. 11
Assyrius 882. 4
ast 479. 2 | 581. 1 | 586. 4
astat 579. 4
Astetie 281. 3
astra 328. 3 | 347. 11 | 368. 7 | 490. 2 | 706. 3
astri 486. 9
astricto 846. 9
astrictum 286. 4
astringitur 477. 5
astrum 222. 3 | 869. 1
astuta 654. 7
astutum 516. 6
astutus 654. 5
Atabulus 566. 6
Atacino 606. 2
atavis 1. 1
ater 207. 4 | 346. 9 | 458. 3 | 869. 3
Athenæ 8 9 1
Athenas 861. 9
Athenis 511. 7 | 701. 7 | 896. 12
athletarum 839. 1
Atlanteus 129. 1
Atlanticum 120. 1
Atlantis 41. 1
atque, i. quam 477. 5 | 519. 6 | 711. 2
atro 214. 2 | 243. 8 | 357. 1 | 465. 9 | 683. 4 | 712. 9
atra filia trium sororum 161. 1
atræ 108. 6 | 408. 9
atramenta 852. 11
atras 202. 5 | 305. 5 | 696. 1
Atreidas 43. 7
Atreiden 736. 7
Atreides 164. 1
Atreus 889. 4
at i 719. 3
atria 751. 7
Atrida 6 4. 8
Atride 763. 9
Atridis 656. 5
atris 259. 8 | 451 2 | 618. 6 | 760. 4 | 809. 7 | 821. 7 | 910. 8
atrium 244. 6

INDEX

atro 455, 1 | 490, 2
atrocem 151, 4
atrox 65, 9 | 302, 9
atrum 142, 1. | 623, 2 | 873, 3 | 911, 15
Atræ 837, 4
atragen 435, 8
Attali 225, 2
Attalicis 4, 7 | 777, 1
attamen 614, 12
attentam 615, 3
attentas 857, 4
attenti 846, 7
attentius 849, 5
attentus 700, 8 | 767, 6
attenuat 125, 3
atterens 234, 1
Atti 605, 9 | 895, 6
Attica 714, 8
Atticis 16, 4
attigit 251, 1
attineat 624, 7
attinent 81, 2
attinet 331, 6 | 441, 3
attingit 866, 3
attollens, v. tollens
attollere 808, 4
attonitus 321, 3
avaræ 403, 1
avarus 407, 9 | 732, 1
avariot 866, 17
avaris 154, 4 | 646, 7 | 901, 6
avaritia 727, 5
avaritiam 547, 4 | 575, 14
avaro 358, 4 | 794, 6 | 869, 8
avarum 514, 1
avarus 228, 1 | 429, 5 | 511, 6 | 652, 8, 5 | 740, 11 | 800, 11 | 841, 1 | 870, 6
auceps 659, 1 | 913, 7
auctius 692, 3
auctor 12, 7 | 108, 7 | 272, 2 | 551, 6 | 601, 5 | 628, 3 | 671, 9 | 876, 7 | 878, 12
auctoratus 708, 4
auctore 256 7 | 314, 5
auctorem 554, 10
auctos 570, 10
audacem 847, 8
audaces 318, 1 | 367, 2 | 508, 10
audax 18, 8, 10 | 51, 3 | 263, 8 | 341, 8 | 615, 7 | 652, 11 | 684, 12 | 839, 9 | 893, 10
aude 614, 6 | 739, 9
audeat 356, 2 | 639, 8
audebit 801, 9 | 863, 13
audendi 873, 10
audent 792, 3
audes 573, 11 | 744, 4 | 866, 8 | 882, 11
audet 392, 1 | 501, 11 | 840, 9 | 846, 1 | 854, 12 | 960, 2
audi 499, 5, 6 | 507, 4 | 735, 5 | 789, 2 | 804, 6 | 862, 8 | 887, 1
audiar 340, 3
audias 58, 8
audiat 296, 11 | 322, 1
audiendum 370, 9
audientem 11, 7
audieras 866, 11
audieris 691, 3 | 716, 9
audierit 643, 16
audiet 11, 1, 3 | 667, 6
audire 151, 1 | 258, 5 | 521, 7 | 646, 2 | 728, 8 | 768, 8 | 839, 12 | 865, 4
audiret 549, 4 | 862, 1
auditi 800, 8
audis 97, 6 | 291, 5 | 328, 6 | 349, 7 | 694, 1 | 797, 6
audis, i. vocaris 717, 7
audifti 698, 4 | 763, 4
audit 229, 3 | 283, 9 | 573, 2 | 420, 2 | 538, 4 | 706, 9
audita 235, 2
auditam 95, 9 | 681, 6
auditis 258, 4
auditor 822, 2
auditorem 886, 2
auditoris 600, 6 | 880, 11
auditum 153, 3 | 860, 10
audivêre 412, 7, 8
audītis 519, 2
avebas 513, 9
avellier 527, 4
avem 889, 5
avenæ 700, 10
aventes 701, 12
aventi 670, 1
Aventino 860, 12
Aventinum 502, 9
Avernales 446, 4
averſam 166, 1
avertos 332, 3 | 559, 6
averſum 466, 8
averſus 649, 2
avertere 675, 5
avertit 842, 8
avertunt 558, 3
aves *nomen* 375, 5 | 433, 4 | 716, 3
avet 406, 1 | 552, 1
avfer 660, 2 | 707, 2
auferam 452, 4
auferet 594, 5 | 651, 12 | 798, 10
aufers 650, 3
aufert 216, 2 | 300, 3 | 566, 11 | 779, 1 | 817, 10 | 833, 6
Aufidio 560, 2
Aufidius 673, 3
Aufidum 398, 7
Aufidus violens 360, 7 | 417, 5 | 551, 1
auge 765, 12
augendâ re 801, 4
augur 12, 3 | 315, 4 | 502, 1 | 684, 5 | 825, 1
auguris 310, 3 | 320, 6
Auguſte 415, 8
Auguſti 186, 7 | 370, 7 | 378, 9 | 843, 3 | 743, 3
Auguſto 784, 2
Auguſtus 251, 2 | 267, 2
avi, *ablat.* 63, 3
avi, *genit.* 517, 5
avibus 676, 7 | 874, 3
avida 330, 4
avidas 393, 3
avidè 581, 3
avidi 77, 3
Avidienus 629, 3
avidis 109, 4
avidos 554, 14 | 566, 3
avidum 156, 1
avidus 264 2 | 651, 12 | 888, 3
avis 92, 2
avis, *nominat.* 346, 1 | 405, 6 | 428, 5 | 435, 7 | 645, 5
avis pejor parentum, ætas 280, 9
avita 576, 6
avitæ 255, 11
avitis 139, 5
avitus 54, 2
avium 241, 6 | 586, 2 | 744, 3
aula 114, 2 | 189, 4 | 228, 6 | 732, 10 | 741, 5
aulæ 296, 2
aulæa 719, 2 | 720, 2 | 848, 4 | 887, 2
aulæis 354, 5
aulam 388 3 | 418, 3
Aule 653, 5
Aulide 656, 1
Aulon 173, 1
Aulus Caſcellius 905, 1
aura 13, 8 | 50, 6 | 183, 11 | [illegible], 7 | 368, 9 | 477, 9 |

677. 6 | 690. 10 | 772. 11 | 815. 16
auræ 24. 3 | 247. 4 | 258. 7 | 298. 11 | 499. 3 | 632. 3
aurarum 92. 4
auras 108. 1 | 546. 8
aure 202. 3 | 454. 5 | 660. 5 | 697. 10 | 710. 9 | 848. 2 | 896. 7
aurea 24. 1 | 45. 1 | 528. 4 | 783. 6
aureæ 374. 6
aurea 189. 1
aureis 119. 5
aurem 615. 3 | 633. 5 | 725. 1 | 727. 12 | 841. 9 | 888. 13
aurem vobis præbeat 508. 2
aurem substringe loquaci 650. 12
aurem culturæ patientem 727. 12
in aurem dicere 597. 8
aureo 201. 2 | 233. 5
aureos 368. 7. | 463. 1
aures 202. 6 | 230. 2 | 601. 2 | 785 11 | 798. 3 | 863. 7 | 895. 3 | 906. 7
aures applicet 295. 4 | 502. 12
aures demittit 202. 5
aures perstringis murmure 150. 3
aureum 224. 1 | 486. 12 | 490 12
auri 509. 8 | 651. 3 | 740. 2
auribus 104. 5 | 492. 1 | 665. 9 | 822. 6
auriculæ 685. 3
auriculam 598. 10
auriculas 593. 3 | 740. 8
auriculis 769. 7
auriga 65. 8 | 515. 1
auris equi in ore frœnato 792. 8
auris nivalibus 778. 2
auritus quercus 50. 7
auro 215. 3 | 228. 11 | 270. 2 | 624. 5 | 729. 2 | 868. 5 | 893. 1
aurum 119. 1 | 255. 1 | 310. 1 | 337. 9 | 370. 3 | 400. 6 | 648 6 | 649. 4 | 657. 8 | 729. 2
ausa 141. 5
ausculto 703. 1
ausi 898. 5
ausim 606. 4
Ausonias 381. 6
auspex providus 304. 7
auspicatos 275. 6
auspice 32. 8 | 743. 9
auspiciis 212. 2 | 416. 11 | 854. 8
auspicium 732. 9
Auster 250. 3 | 417. 1 | 465. 4 | 693. 9 | 777. 11
austera 903. 1
austerum 622. 7
Austri 347. 2 | 627. 1
Austris 506. 5 | 870. 2
Austro 714. 1
Austrum 207. 3
ausus, a, um, 576. 3 | 618. 10 | 650. 15 | 743. 7 | 851. 9 | 894. 2
autor, v. auctor
autumat 643. 1
autumnes 207. 2
aurumnus 432. 8
autumnus purpureo varius colore 168. 1
autumnus pomifer 392. 7
autumnus gravis 693. 10
avulsos 511. 1 | 721. 7
avus 570. 2
auxili 428. 7
auxilio 555. 12

B.

BAbylonios 46. 2
bacca 172. 6 | 679. 4
baccam 660. 7
bacchabor 180. 2
bacchante 98. 2
baccharum 341. 4
Bacche 76. 3 | 251. 4 | 339. 5 | 530. 7
Bacchi 230. 5 | 861. 6
Bacchus 583. 11
Baccho 29. 2 | 173. 2
Bicchum 102. 3 | 229. 4
Bacchus 312. 9
baccis 458. 8 | 796. 2
Bactra 355. 8
Baiæ 260. 3
Baiano 674. 5
Baias 791. 2 | 792. 7
Baiis 227. 4 | 732. 6
balanus 353. 4
Balatro 717. 5 | 719. 12
Balatrone 715. 6 | 721. 1
balatrone 516. 2
Balatroni 716. 9
balba 664. 7 | 825. 10
Balbinum 534. 6
balbum 841. 8
balbutit 535. 4
balnea 733. 3 | 777. 9 | 788. 2 | 890. 6
Bantinos saltus 259. 5
barathro 652. 12
barathrum 794. 5
barbam 542. 6 | 590. 6 | 642. 4 | 899. 4
barbara 114. 1 | 267. 4 | 854. 7
barbaræ 164. 3 | 350. 6 | 449. 3
barbaras 171. 1 | 400. 1
barbarè 58. 9
Barbariæ 736. 2
barbaro 340. 10
barbarorum 131. 7 | 417. 9
barbarum 102. 2 | 232. 1 | 460. 6
barbarus 272. 5 | 481. 5
barbatum 561. 5
barbite 122. 4
barbiton 7. 3 | 342. 4
Bari mœnia piscosi 568. 4
Bariam 786. 5
Barine 181. 2
barris 470. 1
barros 582. 7
barrus 553. 10 | 773. 3
baffareu 77. 3
Bassum 137. 4
Bathyllo 476. 1
Batillum 560. 4
beabit 854. 8
bearis 159. 7
beat 397. 9
beata 458. 5 | 484. 7 | 501. 11 | 739. 13
beatæ 173. 4 | 231. 4 | 354. 3 | 682. 2
beatam 343. 1
beate 22. 2 | 460. 4
beati 165. 1 | 253. 10 | &c.
beatior 289. 4 | 512. 7
beatis 113. 1 | 507. 9
beato 772. 10
beatorum 157. 2
beatum 217. 8 | 281. 5 | &c.
beatum nihil est ab omni 217. 8
beatus 103. 5 | 226. 6 | &c.
beet 815. 3
bella 5. 11 | 194. 1 | &c.
bellante 501. 3
bellantis 246. 3
belle 555. 7
Bellerophonte 301. 1
Bellerophontem 400. 2
Bellerophonti 283. 2
belli 146. 2 | 153. 6 | &c.
belli civilis æstus 859. 8
belli domique 826. 5 | 852. 5
bellica tes 373. 2

INDEX

bellicosis 355. 9
bellicosus 191. 1
bellis 479. 3 | 838. 9
bello 54. 1 | 183. 1 | 214. 5 | &c.
Bellona 658. 8
bellua 444. 10 | 669. 3 | 709. 1
bellua centiceps 202. 5
bellua multorum capitum 731. 5
belluis 51. 5 | 347. 7
belluosus 419. 3
bellum 88. 1 | 177. 3 | 253. 1 | 385. 2 | 428. 19 | 557. 5 | &c.
bene 175. 5 | 190. 1 | 196. 3 | 215. 8 | 337. 11 | &c.
bene erat 635. 7
bene est cui, &c. 313. 7 | 692. 4
bene esse 732. 12
beneventum 565. 7
benigna 226. 2 | 357. 10 | 473. 4
benigne 493. 8
benigne 761. 6 | 765. 3 | 796. 8
benignis 371. 2
benignitas 429. 3
benignius 38. 6 | 804. 1
benigno 73. 3 | 382. 12 | 749. 7
benignum 778. 4
benignus 517. 2 | 522. 10
benignus vini somnique 638. 2
Berecynthia 321. 7 | 364. 6
Berecynthio 78. 2
bibam 103. 7 | 460. 4
bibant 793. 2
bibendi 180. 3
bibendum 138. 5
bibentem 145. 5
bibenti 856. 9
bibere 286. 5
biberent 820. 6
biberes 291. 1
biberis 623. 2
bibes 85. 1 | 788. 4
bibimus 716. 10
bibis 413. 2
bibisset 738. 1
bibisti 871. 4
bibit 202. 3 | 215. 3 | 817. 4
biboli 616. 3
Bibuli 359. 4 | 611. 8
bibulum 789. 5
bibunt 423. 2
bicornis 499. 6
bidental 914. 7
bidentium 321. 7
biformis 235. 2
bile 57. 4
bilem 631. 4 | 820. 8 | 865. 12 | 899. 8
bilibri 629. 9
bilinguis 603. 10
bilis 468. 12 | 597. 11 | 651. 2
bimaris 29. 1
bimestri 316. 2
bimi 82. 1
Bioneis 860. 3
bipedalis 668. 9
bipennibus 381. 7
biremis 358. 5
Birrhi 550. 9
Bitho 583. 11
Bithyna 131. 3 | 755. 2
bitumen 451. 2
blandâ prece 907. 7
blandæ 363. 3
blandi 508. 5
blandienti 296. 1
blandior 332. 2
blandius 95. 8
blandum 30. 7
blandus 842. 7
Blandusiæ 302. 1
blateras 706. 9
blattarum 649. 14
bobus 280. 6 | 430. 3 | 501. 1.
Bœotum 853. 6
Bollane 592. 10
bona 370. 10 | 498. 10 | 536. 14. 15 | 540. 10 | &c.
bona pars hominum decepta, &c. 511. 4 | 899. 3
bona, i. *facultates* 654. 3
bonæ 362. 3 | 839. 8 | 859. 1
bonam 502. 2 | 523. 10
bone 381. 5 | 385. 11 | 701. 8
boni 370. 2 | 621. 3 | 700. 2 | &c.
bonis 95. 4 | 159. 2 | 378. 11 | 383. 1 | 395. 8 | 703. 3 | 890. 5
bono 325. 5 | 746. 5 | 797. 2 | 856. 1
bonorum 512. 9
bonos 398. 5 | 786. 5
bonum 77. 4 | 903. 17
bonus 403. 4 | 528. 10 | 533. 8 | 541. 9 | 671. 3 | 904. 1
Borea 336. 2
bos 384. 3 | 618. 3 | 767. 7 | 790. 7
Bosphori 296. 7
Bosphorum 199. 9 | 260. 9
bove 317. 10. | 800. 6
bovem 768. 14
boves 43. 3 | 436. 8 | 463. 2
bovis Epod. 8
brachia 36. 3 | 57. 3 | 166. 5 | 196. 6 | 269. 9 | 289. 2 | 526. 3 | 597. 9
brachiis 363. 3 | 477. 6
Brennos 416. 6
breve 137. 6 | 525. 13 | 615. 5 | 824. 8
brevem 208. 6 412. 5 | 851. 3
breves 160. 6 | 414. 9
brevi, i. paulo post, 743. 5
brevi 47. 4 | 216. 3 | 526. 4 | 812. 8 | 894. 11
brevibus 445. 5
brevioribus 821. 3
brevis 22. 3 | 212. 3 | 874. 2 &c.
brevis esse labore 875. 3
brevitate 601. 2
Briseis 163. 2
Britannis 257. 2 | 419. 4
Britannos 88. 3 | 134. 3 | 260, 12
Britannus 456. 5
bruma 392. 8 | 695. 1 | 760. 8
brumam 778. 3
brumas 173. 1
brundusium 569. 4 | 807. 11 | 810, 9.
bruta tellus 128. 4
Brute 585. 2
Bruto 174. 2 | 583. 8
Brutum 583. 14, 15 | 781. 3
buccas 508. 1
Bullati 776. 1
Bupalo 544. 12
busto 254. 1
Byzantia 679. 1

C.

CAballi 577. 17.
caballo 575. 5
caballum 767. 3 | 812. 6
caballus 790. 9
cacasum 590. 2
cachinnum t[illegible]nt 881. 12
cacumina 483. 2
cadant 833. 3 | 877. 1
cadat 52. 10. | 832. 11 | 847. 2
cadaver 690. 2
cadavera 586. 6
cadent 878. 5
cadentia 810. 1
cadentis 242. 3
cadi 308. 9
cadis nomen 132. 7 | 178. 3 | 649. 11
cadit 317. 3 | 365. 8 | 465. 10
cadmo 573. 12
Cadmus 889. 5
cado 353. 2.
caduco 262. 3

Caducum 199. 6.
cadum 305. 10 | 320. 1 | 411 3 | 867. 4
cadunt 877. 9
cadus 405. 4
Cæ v. Cæ
cæca 199. 11 | 664. 2
Cæcilio 877. 2
Cæcilius 834. 3
cæcior 526. 2
cæcos 347. 1
Cæcuba 309. 1 | 714. 10
Cæcubum 84. 7 | 139. 4 | 351. 3 | 460. 1 | 464. 10
cæcum 534. 5 | 642. 13
cæcus 803. 4
cæcus amor sui 78. 3
cæcus furor 457. 1
cænam 851. 7
cædas 541. 4
cæde 269. 7 | 331. 7 | 420. 3
cædebat 540. 6
cædei 153. 7 | 246. 8. | 335. 10 | 381. 9
cædem 37. 2
cædere 650. 4
cædibus 907. 4
cædimur 862. 10
cælatum 862. 5
cæmenta 243. 5
cæmentis 333. 1
cæpe 782. 5
Cærite cerâ 758. 7
cærula 474. 7
Cærulea 481. 1
cæsa 436. 4
Cæsar 14. 2 | 140. 7 | 364. 3 | 421. 1 | 530. 4 &c
Cæsare 55. 6 | 88. 2 | 305. 8 | 370. 12 | 385. 1 | &c.
Cæsarem 134. 1 | 261. 4 | 369. 8 | 384. 2. | 464. 8
cæsariem 64. 3
Cæsaris 13. 4 | 7. 4 | 55. 5 | 186. 8. | 195. 6 | 340. 3 | 426. 1 | 464. 11 | &c.
Cæsaris Augusti 859. 6
cæsus 522. 1 | 524. 3
cætera turba 716. 2
cætera 39. 2 | 356. 3 | 371. 10 | 473. 4 | 507. 3 | &c.
cæteris 387. 1
Calaber 768. 4
Calabræ 312. 8 | 396. 6
Calabriæ 118. 5
Calabris 428. 13 | 868. 3
Calabro, 136. 8
Calais 290 5
calami 64. 6 | 639. 2
calamo 912. 1
calamum 840. 7
calcanda 109. 2
calcar 851. 4
calce 618. 3
calceus 553. 8 | 774. 15
caldior 535. 9
caleto 408. 7
calefactæ 867. 10
Calena 119. 4
Cale dæ 538. 2
Calendis 285. 1 | 437. 4
Caleno 87. 4
calentem 173. 5
calentes 216. 4
calentis 468. 8
cales 490. 6
calet 22. 5 | 646. 6. | 840. 2
Calibus 410. 8
calicem 680. 6
calices 699. 5 | 716. 11 | 750. 5
calidæ 350. 10
calidus 307. 3 | 745. 4 | 860. 15
caliendrum 591. 4
caliginosa 355. 10
callemus 896. 7
callet 403. 13
callida 294. 6 | 876. 9
callidi 337. 1
callidum 43. 1 | 228. 10
callidus 641. 3 | 711. 7
Callimachus 863. 2
Calliope 258. 1
callosa 672. 2
câlo-argurus 790. 1
calones 577. 17
calor 760. 3
calores 400. 3
caloribus 316. 13
caluisse 326. 2
Calvum 602. 4
camelo 849. 3
Camena 53. 2 | 724. 1
Camenæ 218. 6 | 259. 12 | 389. 3 | 399. 4 | 606. 1 | 813. 4 | 816. 5 | 896. 8
Camenis 502. 2
cameram 664. 6
Camillis 730. 3
Camillum 54. 1
camino 566. 9 | 669. 8
caminus 778. 3
Camœna, v. Camena.
Campana supellex 579. 5
Campana trulla 651. 5
Campanis 719. 4
Campano 561. 1
Campanum 564. 7
campestre 778. 2
campestres 334. 1
campestria 813. 11
campestribus 905. 9
campi pingues Asiæ 743. 1
campi *genit.* 265. 12 | 887. 10
campis 90. 5 | 140. 10 | 187. 4 | 288 6 | 295. 6 | 313. 6 | 391. 5 | 456. 1
campo 317. 7 | 513. 6 | 643. 11 | 697. 13 | 764. 14 | 776. 4
campos 167. 6 | 236. 9
campum 35. 2 | 240 6
campus 30. 6 | 40 2 | 153. 2
cana nive consuet Alpes 685. 11
canam 421 | 370. 11 | 671. 9
canas 638. 3
candent 429. 1
candente 794. 10
candentes 12. 2
candentibus 559. 3
canderet 701. 16
candida 289. 2 | 469. 13
candidam 140. 9
candide 77. 3 | 475. 5 | 611. 8 | 746. 1
candidi 281. 3
candidiores 561. 5
candidi 307. 10
candido 364. 11
candidos 58. 4
candidum 38. 1 | 438. 6
candidum ingenium 468. 5
candidus 759. 3 | 856. 4
cane 433. 9
cane pejus & angue 805. 9
canebat 123. 5
canem 583. 16 | 813. 8
canemus 424. 3
canendo 294. 4 | 687. 10
canentes 390. 7 | 462. 8
canere 861. 8
canerent 897. 1
caneret 63. 2
canes *nomen* 448. 14 | 589. 71 813. 3
canet 856 9
canibus 488 7 | 702 8. 887. 10
Canicula rubra 685. 9
Caniculæ 73. 5 | 307. 9
Canidia 438. 5 | 455. 5 | 458. 4 | 488. 1 | 617. 10 | 723. 4
Canidiæ 591. 4
Canidiam 588. 10
Canis *pro sidere* 773. 1

INDEX

Canis *prop. viri.* 453. 1 | 629. 4
canis *animal domestic.* 344. 1 | 446. 1 | 470. 6 | 529. 5 | 630. 1 | 689. 16 | 7, 8. 3.
canis *adject.* 20. 4
caniſtris 701. 18
canit 367. 5 | 505. 6
canitie 192. 2
canities moroſa 40. 1
canoræ 901. 4
canoris 50. 7
canoros 860. 4
canorus 236. 8
canos capillos 192. 3
Cantaber 191. 1 | 288. 4 | 418. 8 | 783. 4
cantabimus 352. 5
cantabitur 617. 8
cantabo 884. 3
Cantabrica 813. 12
Cantabrum 170. 2
cantamus 27. 12
cantare 231. 2 | 530. 2 | 602. 4 | 819. 2
cantat 558 3 | 909. 10
cantemus 186. 7
cantharis 83. 2
cantharus 750. 9
canto 89. 6 | 239. 3 | 593. 8
cantor 542. 2 | 887. 3 | 909. 3
cantoribus 530. 1
cantoris 517. 1
cantu 284. 6 | 413. 3 | 474. 8
cantum Galli 506. 9
cantus 94. 3 | 96. 2 | 241. 6 | 498. 5
canum 309. 2
Canuſi 567. 6 | 653. 2
Canuſini 603. 10
capacibus 178. 5
capaciores 464. 7
capax 241. 2
cape. v. rape.
capella 514. 8
capellæ 485. 5 | 767. 1
capellis 71 5
caper 466. 13
capeſſens 704. 1
capiet 510. 3 | 657. 2 | 904. 4
capilli 789. 3
capillis 53. 4 | 114. 2 | 202. 6 | 324. 2 | 353 4 | 446. 5
capillo 573. 6 | 588. 10 | 875. 15
capillos 175. 3 | 192. 9 | 477. 9 | 733. 5 | 762 4 | 875. 11.
capillus 307. 1 | 489. 9
capita 547. 6 | 699. 6 | 707. 5
capitalis 583. 4
capite 642. 7 | 656. 8 | 690. 9 | 719. 8
capiti 110. 3 | 606. 5 | 615. 6 | 797. 3 | 873. 1
capiti, i. ſummæ 518. 6
capitis 94. 2 | 413. 10 | 641. 9
capitis minor 271. 4
Capito 559. 9
Capitolini 552. 8
Capitolinus 552 10
capitolio 139. 5 | 373. 5
capitolium 254. 3 | 337. 6 | 360. 5
Capitone 561. 2
capitum 615. 11 | 731. 5
Cappadocum 755. 8
capræ 751. 8
Capræ inſana ſidera 282. 2
caprea 377. 1
capreæ 125. 8 | 308. 4 | 471. 7
capreas 676. 5.
Capri 550. 10
Capricornus 222 1
caprificos 445. 7
caprina 810. 4
capripedum 230. 3
Caprius 550. 6
caprum 286. 1
capſa 855. 8
capſis 546. 11 | 609. 2
capta 257. 2 | 655. 4 | 718. 2 | 844. 6
captæ 885. 2
captas 711. 12
captat 434. 1 | 511. 11 | 527. 7, 8 | 551, 9
captator 687. 9
captes 684. 6
captet 893. 3
captis 388. 4
captiva 269. 5 | 849. 1
captivæ 163. 5
captivum 801. 5 | 849. 1
captivus 538 4
capto 863. 5
captos 806. 2
captum 365. 10
captus 223. 11 | 625. 5 | 714. 2
Capua 777. 7
Capuæ 480. 3 | 562. 3
caput 5. 9 | 21. 4 | 109. 6 | 162. 2 | 199. 7 | 296. 4 | 333. 6 | 432. 7 | 445. 6 | 450. 10 | 489. 15 | 525. 13 | 558. 10 | 564. 3 | 590. 1 | 604, 7 | 610. 2 | 650. 1 | 656. 2 | 689. 7 | 696. 3 | 707. 14 | 708. 6
caput hoc erat, hic fons 807. 4
cara 675. 5
caræ 634. 4 | 815. 2
carbo 285. 3
carbone 661. 2 | 711. 4
carceribus 514 12
cardiacus 652. 7
cardines 97. 6
care Mœcenas 84. 3
carè emit 852. 13
caream 320. 4
careat 136. 7
carebimus 206. 6
carent 402. 3 | 481. 7
carentem 121. 4 | 343. 2 | 487. 7
carentes 182. 8
carentia virtute 864. 10
carentibus 335. 1
carentis 106. 1 | 895. 9
carere 482. 2
caret 153. 8 | 189. 2, 3 | 355. 3 | 536. 10 | 774. 13 | 870. 7, 8 | 875. 9 | 903. 14
cari 94. 2. | 744. 13
carina 131. 4
carinæ 60 6
carinam 466. 10
carinas 20. 2 | 764. 3
caris 136. 2 | 403. 15 | 512. 13
carmen 122. 4 | 161. 1 | 391. 3 | 460. 5 | 4 5. 7 | 497. 2 | 744 8 | 8 8. 2 | 854. 12 | 893. 13 | 909. 4
carmina 11. 8 | 64. 4 | 229. 4 | 239. 1 | 369. 6 | 395. 5 | 410. 4 | 489. 1 | 610. 6 | 6. 8. 11 | 620. 8 | 7 5. 11 | 818. 3 | 836. 4 | 902. 2
carmina mala 689. 7
carmina, id eſt, odas 862. 4
carmine 30. 1 | 296. 10 | 354. 9 | 374. 1 | 408. 10 | 424. 1 | 450. 8 | 633. 5 | 842. 10 bis | 844. 3 | 852. 11 | 860 2 | 892. 3
carminibus 202. 4 | 364. 8 | 395. 5 | 588. 5 | 880. 2 | 908. 4
carminis 26. 1. | 389. 6 | 609. 5 | 694. 3 | 876. 7
carminum 487. 4
carne 625. 2 | 718. 2
carnem 676. 3
caro, vel charo 393. 11 | 623. 5

Carpathii 383. 10
Carpathium 131. 4
carpe diem 48. 2
carpe viam 701. 6
carpentes 568. 2
carpentis 369. 3
carpere 220. 8 | 348. 12 | 350. 4 | 402. 8
carperet 532. 8
carpſiſſe 662. 6
Carthagine 619. 5
Carthaginem 463. 5
Carthagini 382. 7
Carthaginis 369. 3 | 456. 3
Carthago 271. 1
caruere 655. 9
caruiſſe 728. 2
carum caput 690. 11
carus 119. 8 | 220. 3 | 575. 15 | 597. 6 | 825. 5
caſas 661. 3 | 664. 8
Caſpium 124. 2
caſſa 685. 6
Caſcellius 905. 1
Caſſi 609. 1 | 746. 3
caſta 348. 4
caſtæ 252. 4
Caſtaliæ 264. 5
caſtellum 858. 9
caſtigator 888. 7
caſtigavit 898. 12
caſtis 56. 3 | 405. 8 | 842. 4
caſtitas 335. 7
caſto 283. 2
Caſtor 490. 13 | 615. 10 | 810. 8
Caſtore 888. 3
Caſtoris 385. 9 | 490. 14
caſtos 496. 2
caſtra 5. 10 | 32. 1 | 44. 3 | 311. 9
caſtus 500. 4 | 891. 5
caſu 189. 6 | 574. 14 | 595. 1 | 598. 7 | 826. 6
caſus 512. 11 | 666. 7 | 687. 1
caſus *plur.* 634. 8 | 720. 2
catellam 808. 1
catellæ 663. 2
catenæ 288. 4 | 741. 2
catenæ 266. 3
catenam 565. 1
catenas 113. 5 | 200. 2 | 645. 2
catenatus 456. 6
catenis 140. 11 | 298. 7 | 709. 2
catervæ 378. 5 | 848. 5
catervas 37. 2 | 256. 4 | 403. 7 | 604. 5
cathedras 612. 5
Cati 681. 5
Catia 526. 6
Catienis 643. 17
Catili 75. 2
catillis 680. 2
catillum 538. 5
catini 538. 7
catino 626. 7 | 680. 4
catinum 579. 2
Catius 670. 1
Catonem 820. 1
Catonibus 864. 4
Catonis 52. 6 | 151. 4 | 212. 1 | 326. 1 | 521. 2 | 820. 2 | 877. 4
catulis 6. 2
catulos 254. 2 | 323. 1
catulus 741. 6
Catullum 602. 4
catus 41. 3 | 301. 4 | 848. 14
cava 476. 3 | 485. 3
Caucaſum 89. 3 | 427. 8
cauda 624. 6
caudæ 832. 9
caudam 234. 2
caudam trahat 643. 9
cave 61. 7 | 283. 11 | 454. 9. bis | 642. 7 | 653. 11 | 689. 8 | 755. 1 | 786. 2
caveæ 914. 9
caveant 894. 4
caveas 620. 6
cavebis 708. 18
caverat 268. 8
cavere 288. 8
cavet 888. 1
caveto 551. 11
cavis 211. 3 | 303. 5 | 653. 7
cavit 647. 7 | 903. 2
caule 672. 3
caules 540. 12 | 650. 1
caulibus 629. 10
cavo 700. 7
caupo 508. 9
caupona 777. 8 | 803. 8
cauponas 561. 4
cauponibus 557. 1
cauſa 150. 6 | 540. 4 | 575. 17 | 603. 6
cauſà 902. 9
cauſâ meâ 552. 11
cauſâ priorem 684. 13
cauſæ 69. 9 | 307. 10 | 781. 8 | 799. 6
cauſam 583. 5 | 583. 13 | 736. 4 | 749. 5
cauſarum actor 904. 12
cauſas 146. 2 | 554. 4 | 603. 8 | 685. 4 | 722. 1
cauſatur 787. 6
cauſis 744. 7 | 764. 1
cauta 731. 2
cautius 36. 2
cautos 697. 9 | 839. 11
cautum 199. 9 | 574. 12
cautus 188. 3 | 690. 5 | 696. 11 | 799. 13 | 876. 8 | 895. 15
cavum 762. 11
cavus 702. 9
Ceæ 154. 1 | 399. 3
cecidêre 164. 3 | 367. 6 | 878. 5
cecidit à cædo 279. 5
cecidit à cado 387. 7 | 783. 5
ceciniſſe 498. 8
cecinit 473. 10 | 594. 2
Cecropiæ 409. 6
Cecropio 149. 3
cedat 323. 6 | 515. 5
cedat in altera jura 867. 13
cede 813. 1
cedentem 622. 8
cedere 26. 5 | 288. 6
cederet 618. 13 | 895. 6
cedes 161. 2, 4
cedet 478. 5 | 94. 6
cedet in uſum 637. 2
cedit 133. 7
cedro 902. 3
cedunt 679. 5
celabitur 671. 3
celantia 716. 4
celare 691. 6 | 720. 5
celas 497. 4
celat 255. 2 | 419. 1 | 798. 1
celata 402. 5
celeberrima 805. 7
celebrare 30. 1 | 49. 2 | 898. 5
celebret 629. 8
celebris 196. 9
celent 254. 3 | 795. 10
celer 177. 1 | 283. 8 | 301. 8 | 651. 8
celerem 64. 7 | 175. 4 | 200. 1 | 396. 9 | 826. 7
celeres 50. 6 | 63. 1 | 70. 4 | 295. 10 | 323. 8 | 357. 11 | 392. 9 | 396. 1 | 816. 2
celeri 60. 4
celeris 352. 8 | 895. 9
celet 525. 9
cella 718. 4
cellis 139. 5 | 586. 6
celſæ 189. 6 | 259. 5
Celſe 769. 8
celſi 903. 1
Celſo 768. 1
celſus Appenninus 483. 3
Celſus 743. 11

INDEX

censebo 790, 1
censes 752, 5 | 860. 8
censet 736, 4 | 758, 10 | 770, 5 | 803, 3
censor 571, 9 | 888. 7
Censore 394, 2
censoris 863, 12
censu 653, 3 | 669, 11
censu tenui 764, 11
censum 620, 1 | 728, 3
census 212, 3 | 906, 3
Centaurea 76, 5
Centauri 367, 7
Centaurus 473, 10
centena 532, 2
centiceps bellua 202, 5
Centimanus Gigas 220, 10 | 365, 1
centum 209, 2 | 218, 1 | 287, 2 | 296, 3 | 348, 1 | 363, 10 | 368, 3 | 464, 3 | 490, 10 | 510, 2 | 510, 7 | 645, 2 | 646, 10 | 696, 2 | 756, 2 | 831, 10 | 832, 3
centum millia 641, 3
Centuriæ 902, 12.
Centurionibus 575, 19
cepere 879, 3
cepisset 639, 4
cepit 658, 7 | 844, 6
cera 687, 6 | 758, 7
ceratis 366, 2
Cerberus 233, 5 | 296, 3
cereo 57, 2 | 589, 2 | 589, 4 | 590, 7
cereas 494, 7
cerebri 592, 10
cerebro 222, 8
cerebrosa 558, 9
cerebrum 645, 7
Cererem 334, 5 | 484, 9 | 499, 1
Cereris 248, 4 | 714, 9
Ceres 284, 4 | 636, 1
cereus flecti in vitium 887, 11
cereus 855, 5
Cerinthe 525, 5
Cerite, v. Carite
cernere 526, 5
cernis 533, 2
cerritus 665, 2
certa 51, 5 | 58, 1 | 214, 3 | 312, 5 | 549, 9 | 664, 3 | 727, 8
certabitur 684, 10
certam 503, 2
certamen grande 323, 6
certamen trepidum 823, 1
certamina 749, 4
certamine 416, 12 | 774, 8
certamine primum 879, 7
certans 684, 2
certant 879, 1
certantem 432, 10
certantia 605, 1
certare 196, 6 | 365, 3 | 468, 16 | 668, 13 | 812, 1 | 819, 4
certas hyemes 66, 5
certat 4, 3 | 172, 5
certatim 558, 5
certavit 892, 3
certe 165, 3 | 597, 12 | 636 9 | 914, 8
certemus 787, 1
certet 617, 11
certi 514, 4
certior 228, 4
certis rebus 504, 10
certis 577, 8 | 752, 3 | 839, 11 | 867, 11
certius 774, 1
certiùs 634, 8
certo 335, 7 | 474, 5 | 548, 10 | 641, 5
certum finem 740, 11
certùm 691, 2 | 695, 3
certus 478, 6 | 498, 4
certus Apollo 32, 9
certus conviva 766, 1
cerva 6, 2 | 270, 9
cervi 380, 10
cervice 241, 4 | 337, 6 | 741, 3 | 745, 5
cervice subactâ ferre jugum 167, 2
cervicem 57, 2 | 197, 5 | 195, 1 | 873, 1
cervice 289, 3
cervinam pellem 741, 5
cervis 217, 3 | 483, 5
cervius 700, 3
cervix 525, 13
cervos 301, 5 | 390, 4
cervus 65, 12 | 774, 7
cespite 285, 4
cespitem 81, 3 | 213, 1
cessant 321, 8
cessantes 332, 3
cessantem 352, 4 | 798, 1
cessare 764, 12 | 775, 2 | 868, 9
cessat 349, 14 | 652, 1 | 741, 9
cesset 103, 7 | 903, 16
non cessat 766, 4
cessator 711, 6
cessatum 738, 9
cessavere 819, 3
cessavit 857, 4
cetkrat 152, 2 | 616, 3
cessisse 812, 13
cessisset 548, 6
cessit 296, 1
certaria 686, 3
Cethegis 864. 4 | 876, 12
ceu 380, 3
Chærilus, v. Cherilus
chari, v. cari
Charta 600, 2
chartæ *gen.* 569. 4 | 784, 6
chartæ *plural.* 397, 1 | 900, 4
chartas 840, 7
chartis 402, 6 | 547, 14 | 553, 1 | 555, 10 | 831, 9 | 845, 3 | 855, 10
charus, v. carus
charibdi 104, 6
Charibdim 885, 6
Cherilus 852, 8 | 903, 16
Chia 464, 8
Chiæ 413, 5
Chii 649, 10
chimæra 105, 3
chimæræ 220, 9 | 367, 8
Chio 603, 4
Chios 776, 1 | 778, 5
chiragra 705, 1 | 727, 3
Chium 320, 1 | 714, 10 | 718, 6
chlamydem 805, 10
chlamydes 756, 1
chlamydum 756, 5
Chloe 92 1 | 289, 9 | 290, 10 | 322, 6
Chloen 282, 6 | 289, 6 | 343, 4
Chlori 307, 12
Chloris 168, 8
chorda 903, 7, 15
chordis 398, 9 | 531, 1
choreas 39, 9
choreis 233, 1 | 388, 2
choti 6, 6
choris 196, 5 | 260 4 | 891, 2
choro 169, 1 | 417, 1
choros 20, 5 | 374, 4 | 392, 2
chorus 503, 3 | | 842, 6 | 861, 5 | 890, 2 | 898, 1
Chremes 429, 5 | 880, 5
Chremeta 605, 3
Chrysippi 642, 13
Chrysippo 735, 4
Chrysippus 514, 11 | 665, 2
ciburia 508, 12
cibo 447, 5
ciboria 178, 5
cibum 454, 8 | 608, 7 | 623, 1

cibus 651. 14
Cibyratica 755. 2
cicatricum 134. 5
cicarrix 564. 5
cicere 654. 3
ceceris 579. 2 | 700. 10 | 894. 9
ciceri 563. 5
Cicerus 565. 1
cichorea 120. 3
cicoria 628. 2.
cicuta 618. 4
cicutæ 859. 11
Cicutæ *propr.* 645. 1
Cicutam *propr.* viri 653. 9
cicutis 437. 7
cimex 610. 9
cinctus 711. 5
cinctutis 876. 12
cinerem 795. 2
cineres 182. 5 | 415. 5 | 481. 5 | 914. 7
cineri 148. 5
cinge 361. 4
cingentem 341. 9
ciniflones 526. 9
cinis 490. 4
cippus 587. 4
Circæa 429. 2
Circæis 675. 1
Circe 489. 3
Circen 73. 8
Circes 737. 9
circiter 764. 2
circo 654. 4
circum 575. 4 | 576. 9 | 681. 1
circumagi 592. 16
circumdata 526. 7, 10
circumgemit 485. 7
circumlita 772. 3
circumposuisse 680. 2
circumroditur 815. 10
circumspectemus 862. 7
circumtonuit 658. 8
circumvagus 484. 8
circumveniunt 888. 2
circumvolat 19. 5 | 1
circumvolitans 744. 5
ciſtam 807. 13
cita 141. 4 | 217. 9 | 506. 7
citaret 530. 7
cithara 64. 4 | 94. 4 | 121. 4 | 190. 5 | 258. 3
citharæ 194. 4 | 241. 6 | 290. 1 | 308. 6 | 648. 11 | 738. 9 | 740. 8
citharas 648. 10
citharœdus 903. 4
citius 59. 4 | 593. 7 | 632. 4 | 685. 5 | 855. 2
cito 502. 6
citra mare 718. 5
citra 514. 5 | 604. 1
citrea 361. 4
citum 488. 2
citus 140. 9 | 284. 3 | 612. 6 | 894. 12
civem 684. 13 | 794. 3
cives 11. 1 | 573. 7 | 573. 12 | 729. 3. bis | 913. 9
civi 122. 5
civibus 806. 2
civica 744. 7
civicam 335. 10
civicum 146. 1
civiles 287. 5
civilia 595. 4
civilibus 479. 3 | 726. 2
civilis 422. 9 | 859. 5
civitas 371. 1 | 483. 4 | 484. 2
civitatem 355. 5
civium 250. 1 | 269. 8 | 431. 3
clade 256. 3 | 417. 12
ciades 277. 3
clamabit 910. 13.
clamans 655. 11
clamantibus 644. 1
clamas 705. 11
clamat 507. 2 | 807. 7
clamant 650. 6 | 837. 5
clamet 529. 7 | 643. 13 | 798. 13 | 913. 9
clamo 617. 7 | 822. 10
clamor 12. 9 | 287. 4 | 337. 7 | 598. 10
clamore 355. 9 | 706. 9 | 813. 10
clamorem 103. 1 | 237. 7
clarâ lucernâ 707. 7
clarabit 372. 4
claram 28. 1
clarè 695. 3 | 807. 7, bis
clari 240. 2 | 304. 7 | 414. 1
clarior 244. 2 | 289. 8
clariis 390. 1 | 858. 7 | 912. 2
clariùs 396. 5
claro 498. 6 | 575. 4 | 856. 1
clarorum 854. 4
claros 577 5
clarum 217. 9 | 398. 2 | 563. 7
clarus 336. 4 | 354. 9 | 501. 2 | 648. 3 | 655. 7 | 764. 2 | 858. 7
classe 141. 4 | 276. 5 | 298. 10 | 522. 6
classem 655. 4
classes 877. 12
classico 431. 1
classis 66. 4
clathros 914. 9
claude 284. 5
claudens 434. 10
claudere 166. 6 | 608. 5 | 615. 12
Claudi 563. 4 | 783. 4
Claudi *vocat.* 770. 1
Claudiæ 38. 11.
Claudius 417. 9 | 742. 2
claudo *nomen* 249. 3
claudum 808. 7
claves 651. 7 | 824. 3
clavibus 209. 2
clavos 132. 6 | 333. 5
clauſa 542. 4
clauſas 269. 10
clauſit 421. 6
clauſtra 298. 6 | 787. 6 | 854. 9
clauſus 708. 4
clavum 560. 4 | 572. 5 | 573. 1 | 704. 4
clazomenis 582. 4
clemens 298. 8
cliens 411. 1 | 766. 1 | 861. 6
cliente 225. 5
clientem 751. 7
clienti 839. 10
clientium 227. 9 | 240. 8
clientum 273. 4
Clio 49. 2
clitellas 562. 3 | 785. 2
clivos 785. 4
clivum 369. 9
cloacam 660. 8
clune 721. 9
clunes 525. 13
Cluſinis 792. 4
clypeo 108. 4
Cnidi 115. 2
Cnidius 168. 10
Cnidon 352. 9
Cos 714. 4
coactor 576. 13
coactus 69. 4 | 550. 13
Coæ 413. 11
Cocceii 563. 3
Cocceius 559. 5. 9
cocco 701. 15
cochlea 678. 2
cocto 625. 1 | 718. 6
cocytus 207. 5
Codrus 319. 3
coeant 874. 2
coeat 751. 1
cœlebs 210. 4 | 285. 1

INDEX

cœleſtes 368. 2 | 842. 7
cœleſtia 392. 9 | 806. 3
cœleſtis 294. 2 | 744. 11
cœli 495. 2 | 569. 3 | 701. 14
Cœli *nomen propr.* 550. 9
cœlibe 732. 11
cœlibis 686. 6
cœlitum 486. 4
cœno 31. 3 | 174. 4 | 182. 7 | 257. 7 | 266. 4 | 330. 1 | 397 9 | 444. 1 | 448. 2 | 477. 1 | 487. 5 | 557. 7 | 677. 5
cœnum 13. 5 | 19. 10 | 247. 6 | 450. 15 | 472. 1 | 766. 3 | 791. 1
cœlum non animum 779. 2
coëmens 518. 1
coëmptas 661. 1
coëmptis 161. 2
coëmptos 114. 8
cœna 579. 3 | 700. 12 | 701. 17 | 713. 2 | 751. 3 | 880. 2 | 905. 6
cœna dubia 632. 1
cœna brevis 789. 6
cœnabat 794. 8
cœnacula 733. 2
cœnæ 354. 7 | 699. 2
cœnam 706. 4 | 765. 13
cœnamus 716. 3
cœnant 565. 6 | 566. 3 | 840. 4
cœnantes 557. 5 | 714. 8
cœnantibus 715. 3
cœnare 551. 12 | 748. 2
cœnarum 675. 3 | 822. 1
cœnas *verb.* 765. 11
cœnat 758. 1 | 867. 9
cœnatas 608. 7
cœnem 660. 1
cœnes 813. 5
cœnis 209. 4 | 711. 9
cœno *nomen* 706. 1
cœperis 650. 2 | 825. 4
cœperunt 540. 1 | 588. 14
cœpi 557. 8
cœpit 595. 7 | 697. 5 | 739. 9 | 794. 1 | 838. 10 | 843. 8 | 845. 4 | 858. 10 | 874. 11 | 891. 6
coerceat 464. 9
coërces 44. 5 | 232. 3 | 543. 1
coercet 229. 1 | 537. 6 | 586. 8 | 653. 12
coërcuit 898. 1
cocus 238. 1
cogas 852. 3
cogas 757. 1
cogimus 556. 2
cogere 255. 3 | 530. 4 | 775. 2
cogeris 512. 2
coges 801. 11
coget 912. 2
cogi 736. 6 | 824. 8
cogimur 162. 1
cogit 290. 9 | 308. 3 | 573. 10 | 770. 2
cogit pro colligit 910. 4
cogitat 740. 5 | 885. 5
cogitet 191. 2
cognata 665. 4 | 698. 14
cognati 593. 10
cognatorum 865. 11
cognatos 513. 3 | 669. 3
cognitor 685. 8
cognomen 536. 2 | 629. 4 | 641. 6 | 785. 3
cognomine 863. 3
cognoſcere 852. 4
cogor 127. 5
cohæredum 691. 9
cohæres 687. 6
cohibebor 236. 1
cohibent 106. 2 | 266. 3 | 672. 2
cohibentia 854. 9
cohibentis 390. 4
cohibere 306. 4
cohibet 7. 2
cohors 19. 3 | 232. 6 | 486. 8 743. 2
cohortes 261. 5
cohortem 583. 14
cohorti 769. 5
cohortis 237. 2
coibat 891. 5
Cois 527. 1
coit 745. 3
Colchi 382. 1
Colchica 199. 3
Colchicis 446. 2 | 450. 6
Colchis 486. 6
Colchos, v. Jolchos
Colchus 237. 1 | 882. 4
colendi 495. 2
coli 270. 1
colis 208. 4
colit 133. 2
colla 195. 8 | 710. 10
collata 259. 10
collatis 873. 8
collaudem 575. 16
colle 860. 14
collecta 740. 8 | 775. 3 | 858. 1
collectos 793. 2
collectus 547. 9
collega 574. 1
collegam 826. 10
collegia 516. 1
collegiſſe 3. 1
collegit 777. 9
colles 85. 3 | 410. 6 | 497. 1 | 743. 1
collibuiſſet 530. 6
collibus 385. 3
collige 617. 13 | 841. 1
colligis 780. 1
colligit 677. 10 | 887. 8
collines 65. 2
colliſa 736. 2
collo 251. 6 | 436. 9 | 662. 6
collocare 493. 10
colludere 887. 7
collum 349. 16 | 387. 7 | 798. 14
collyria 559. 7
coloni 206. 5
colono 171. 3
colonum 635. 2
colonus 131. 2 | 616. 7
Colophon 776. 3
color 57. 5 | 154. 4 | 404. 4 | 414. 4 | 470. 10 | 489. 7 | 618. 8 | 805. 2
colore 163. 2 | 168. 2
colores 270. 4 | 753. 11 | 799. 1 | 879. 9
colori 893. 9
coloribus 395. 1 | 744. 4
colubræ 590. 6
colubros 72. 4
columbæ 483. 6
columbam 379. 3
columbas 140. 9
columbi 772. 1
columbino 677. 10
columbis 9. 6
columen 219. 6
columnæ 905. 3
columnam 132. 2
columnas 225. 1
colunt 828. 5
coma 86. 4 | 322. 4
comæ 373. 7 | 391. 6 | 404. 3
comam 23. 4 | 193. 8 | 361. 4 | 469. 15
comas 352. 6 | 840. 4
combiberet 142. 2
comedenda 761. 9
comedunt 795. 3
comes 109. 7 | 384. 10 | 428. 3 | 556. 4 | 577. 16 | 701. 6 | 712. 9 | 807. 11 | 869. 1
comes exterior 683. 14
comeſſabere 363. 6

comica res 879. 12
comicus 690. 8
comis 117. 2 | 552. 4 | 605. 4 | 606. 9 | 605. 4 | 720. 7 | 865. 8
comitem 133. 3 | 811. 10
comites 32. 7 | 220. 8 | 295. 9 | 400. 8 | 409. 1 | 557. 6 | 583. 16 | 639. 6
comiti 768. 2
commendare 892. 8
commendat 809. 7 | 855. 1
commendes 815. 4
commendet 793. 8
comminuas 509. 10
commixit 538. 5
commiserit 899. 7
commisisse 888. 1
commisit 17. 1 | 416. 10
commissa 538. 10 | 551. 10 | 814. 12 | 890. 9
commissi 400. 3
commissum 348. 7 | 812. 8
commista 603. 4
committenda 852. 6
committere 111. 7 | 373. 4
committes 708. 12
committis Scenæ 882. 11
commoda 720. 7 | 789. 8 | 828. 1 | 860. 13 | 888. 8
commodet 727. 12
commodi 321. 1
commodius 578. 7 | 633. 2
commodus 394. 1 | 770. 9 | 852. 2 | 895. 5
commôrit 617. 3
commotæ mentis 665. 2
commotus 657. 2
commune 212. 4 | 587. 2
communi 536. 10 | 696. 5 | 844. 2
communia 824. 4 | 883. 3
communibus 774. 7
communiter 482. 1 | 736. 8
comœdia 544. 2 | 548. 8 | 602. 1 | 846. 4 | 880. 4 | 897. 5
comparat 433. 8
comparet 514. 19 | 835. 6
comparis 167. 2
compede 126. 6 | 407. 8 | 441. 2 | 742. 3
compedibus 802. 1
compellans 584. 6
compellat 762. 12
compellarer 667. 5
compenset 536. 14
comperit 828. 10
compescant 781. 8
compesce 70. 2 | 237. 7 | 741. 2
compescere 719. 11
compesceret 589. 3
compescet 864. 9
compescit 206. 2
compilasse 515. 7
compilens 512. 8
compitâ 641. 6 | 665. 5 | 698. 1 | 728. 9
complere 851. 4 | 891. 3
complexti 454. 7
complexus 561. 7
complures 612. 1
compone 316. 1
componere 356. 3 | 514. 1 | 545. 4 | 559. 6 | 618. 11. | 646. 2 | 736. 6 | 854. 5 | 875. 12
compono 725. 6 | 862. 4
componunt 828. 6 | 863. 8
comportatis 740. 5
comporset 648. 10
compos 878. 11
composita 40. 4
compositis 420. 4 | 583. 11 | 649. 5
compositum 837. 2
compositus 583. 11
composui 593. 11 | 613. 3
compressis 555. 9
compti 720. 1
comptos 400. 5
compulerit 56. 4
conamur 27. 2
Concanum 261. 1
concedas 537. 12
concedere 555. 11 | 555. 2 | 668. 5 | 866. 2
concedes 761. 3
concedi 904. 11
conceditur 749. 8
concentum 789. 2
concessa 554. 1
concesserat 108. 6
concessere 905. 3
conchæ 532. 1
conchis 674. 1
conchis 179. 1
conchylia 435. 3 | 631. 3 | 674. 3 | 716. 3
concidit 310. 3
concidunt 52. 1
concilietur 850. 5
concilio 340. 5 | 383. 4
concines 369. 7 | 370. 5
concinna 776. 2
concinnior 836. 9
concinnus 535. 6 | 603. 3
concipitur 199. 4
concita 308. 2
conciter 132. 4
conclave 702. 6
concludere 548. 3
conclusas 546. 8
conclusus 551. 2
concordia discors 782. 3
concredere 697. 7
concubitu 908. 1
concupiveris 440. 1
concurrant 574. 4
concurrit 850. 4
concurritur 506. 6
concursus 599. 1
concussa 567. 3
concute 534. 1
concutitur 129. 2
condere 43. 2
conderet 704. 5
condes 911. 5
condet 754. 5
condiderit 620. 8, 10
condidit 4. 4 | 214. 3 | 463, 6
condis 744. 8
condiscat 245. 3
condisce 408. 8
condit 432. 5
condit quisque diem, &c. 385. 3
condita 414. 2 | 552. 3 | 842. 12
conditi 455. 4
conditio 719. 13 | 729. 1
conditione 844. 2
conditionibus 4. 7 | 269. 1
conditio 499. 4
conditor 50. 6
conditum *penult. longa* 761. 17
conditum *penult. brevi* 84. 1
conditus 567. 7
condo 725. 6
condoluit 512. 10
conducat 890. 4
conducere 731. 6
conducti 910. 16
conductis 518. 1
conducto 735. 3
conductum 705. 4
condunt 828. 6
coner 617. 3 | 770. 3 | 837. 6
confecta 854. 8
conferbuit 524. 8
confestim 781. 1
confice 594. 1
confidens 582. 6
confunder 74. 2
confusa 849. 3
confusum 679. 2
confusus 588. 14 | 891. 11

INDEX

congesta 508. 12
congestis 511. 13
conjuge 256. 5 | 267. 4 | 843. 1
conjugibus 382. 6 | 401. 7
conjugis 6. 1 | 231. 4 | 271. 3
conjurat 909. 7
conjura a 63. 5
conjux 335. 4 | 685. 1 | 707. 5
connectere 861. 14
conopeum 462. 6
conor 726. 5
conscia 529. 7 | 708. 5
conscientia 446. 7
conscio 278. 7
conscite 729. 11
conscripti 900. 8
consecrat 397. 7
consentire 814. 7
consentit 222. 3
consenuit 268. 3
conservus 587. 1 | 709. 11
considere 586. 5
consili 264. 9
consilia 469. 11 | 812. 3
consiliantibus 251. 8
consilii 192. 6 | 378. 6 | 412. 5
consilio 272. 1
consilium 262. 1 | 327. 4 | 417. 13 | 555. 4 | 640. 4 | 663. 9 | 726. 10
consistere 514. 5 | 592. 8
consistimus 597. 7
consistit 680. 9
consociare 160. 3
consolor 581. 6
consortem 338. 9
conspectus 893. 1
conspexerit 754. 6
conspexit 764. 4
conspicitur 284. 2 | 795. 9
conspicuum 311. 5
conspuet 685. 11
constanter 703. 6
constanti 281. 6
constantia 478. 5
constantior 705. 4
constare 788. 3
constat 678. 7
constet sibi 883. 2
constiterint 38. 4
constitit 445. 1
constrictos 572. 3
constructus 510. 1
construxerit 648. 2
consueris, pro, consueverit 585. 3
consuetudo 534. 2
consul 403. 3
consulatis 215. 4
consule, *nom.* 146. 1 | 286. 6 | 307. 4 | 324. 5 | 473. 3 | 524. 7
consule, *verb.* 655. 6
consulenti 149. 5
consulere 655. 5
consulis, *nom.* 352. 4
consulis, *verb.* 803. 1
consulit 698. 2 | 798. 5
consulta 799. 4
consulti 861. 15
consultis 866. 19
consultò 601. 6
consultor 506. 9
consultus 127. 3 | 507. 7
consultus juris 904. 11
consumere 677. 2 | 738. 4
consumeret 633. 3
consumet 594. 5
consumimus 863. 10
contagia 486. 9 | 781. 6
contaminato 139. 8
contemnas 727. 1
contemnat 550. 8 | 728. 10
contemnere, *infinit.* 511. 8 | 710. 3
contemnere, *futur.* 640. 1
contemni 792. 2
contemplere 526. 2
contempleris 353. 7
contemplor 511. 10
contemptis 610. 8
contemptu pro 443. 2
contemptum 685. 6
contendat 840. 8 | 798. 14
contendere 595. 7 | 726. 14 | 772. 11 | 811. 8
contendit 486. 5
contenta 476. 8
contento 532. 3
contento fune 705. 6
contento publite 701. 3
contentus 506. 2 | 515. 4 | 558. 8 | 577. 10 | 608. 10 | 610. 5 | 634. 10
conticuit 812. 13
contigit 603. 3 | 681. 10 | 740. 1 | 848. 16
continente 227. 6
continet 736. 3
contingat 747. 4
contingere 649. 5, 8 | 681. 4 | 909. 8
continget 876. 13
continuis 698. 3
contingit 795. 7 | 806. 5
contingant 803. 9
continuet 702. 1
continuem 313. 6
continui montes 796. 5
continuit 143. 9
continuo 573. 2 | 577. 14 | 652. 6 | 716. 5
contracta 243. 1 | 313. 3 | 750. 6 | 861. 8
contractæ 636. 2
contractum 708. 6
contractus 761. 2
contrahes 190. 10
contraria 519. 8
contraxit 472. 1
contrectatus 825. 3
contremuit 195. 4
contristat 509. 3
contuderit 373. 4 | 768. 5
contudit 275. 6 | 705. 2 | 821. 8
contulerim 561. 8
contulerit 563. 7
contumelias 469. 12
contundet 452. 6
conveniat 745. 2
convenienter 772. 8
convenientia 882. 5 | 906. 16
conveniet 774. 15 | 892. 9
convenisse 834. 1
convenit 583. 1 | 679. 6 | 718. 6
conveniunt 257. 3
conventu 583. 14
conversa 483. 1 | 805. 5
conversis 887. 14
converso 309. 8
convertere 451. 8
converteret 849. 4
convicia 584. 4
convictor 574. 8
convictore 552. 10
conviva 107. 5 | 471. 4 | 515. 5 | 611. 2 | 635. 6 | 676. 1 | 699. 5 | 720. 7 | 748. 1 | 785. 9
convivæ 717. 6 | 860. 4
convivam 702. 4 | 706. 8 | 713. 3
convivas 566. 3
convivatoris 720. 4
convivia 27. 10 | 557. 8 | 751. 5 | 859. 14
convivis 630. 6
conviviorum 468. 1
Coo 674. 2
cooperto 619. 3
copia 73. 2. | 211. 2 | 501. 12 | 510. 14 | 627. 2 | 780. 2 | 783. 7 | 793. 1 | 817. 9 | 866. 6
copiam 354. 1

copias

copias 417, 13
copula 59, 2
coquat 889, 4
coquite 927, 1
coquitur 718, 6
cor 641, 8 | 657, 6 | 880, 9
Corano 687, 9 | 688, 5
corde 93, 2
cordi eſt 73, 2
Corinthi 29, 1
Corinthum 806, 5
Corinthus 849, 1
corio 686, 16
corna 629, 5 | 796, 9
cornibus 302, 4
cornicis 415, 2
cornicula 744, 3
cornix 315, 5 | 346, 7
cornu, i, vaſcula. 625, 9
cornu 73, 4 | 78, 3 | 234, 1 | 501, 12 | 547, 12 | 564, 3 | 617, 14
cornu pro copia pleno 783, 7
cornua 327, 6 | 349, 4 | 350, 12 | 454, 10 | 489, 7
cornuum 150, 2
corona 32, 4 | 499, 1 | 894, 10
coronæ 143, 2 | 347, 10
coronæ, i, cœtus, 813, 10 | 906, 1
coronam 74, 6 | 101, 3 | 606, 5 | 862, 9
coronantem 331, 8
coronari 728, 10
coronas 179, 2 | 305, 9 | 662, 6
coronatus 175, 2
coronet 814, 6
coronis 405, 5
corpora 447, 2
corpore 142, 2 | 156, 8 | 259, 8 | 381, 11 | 522, 2 | 553, 10 | 708, 12 | 740, 3 | 762, 9 | 768, 7
corpori 436, 3
corporibus 270, 3
corporis 502, 4 | 526, 1 | 826, 6
corpus 130, 3 | 445, 3 | 512, 10 | 614, 5 | 632, 1, 8 | 634, 9 | 712, 3 | 727, 3 | 746, 6 | 842, 13
corrector 842, 1
correctus 794, 11
correptus 662, 7
corrige 911, 7
corrigere 96, 6
corripuit 19 5
corruget 750, 9
corrumpam 597, 2
corrupta 521, 9
corruptius 568, 2
corruptorem 703, 8
corruptus 624, 5
corruptus judex 622, 4
cortice 250, 13 | 554, 8
corticem 286, 4
Corvino 325, 6
Corvinus 603, 9
corvorum 550, 2
corvos 799, 11
coruſco 128, 1
corvum 346, 2 | 687, 8
corvus 807, 9
Corybantes 68, 3
Corycio 679, 3
coſtum 244, 4
corte 183, 3
cothurni 879, 3
cothurnis 564, 9
cothurno 149, 3 | 897, 4
Cotillus, v. Curtillus.
cotis 899, 10
Cotiſonis 287, 6
Cotyttia 492, 4
Cragi 87, 1
Crantore 735, 4
craſſa 532, 21
craſſa Minerva 621, 5
craſſe 837, 1
craſſi 677, 6
Craſſi, *propr.* 267, 4
craſſo ære 853, 6
craſſum ungueutum 905, 5
craſtina 393, 7
crateræ 317, 5 | 680, 7
Crauerum 652, 7
cratibus 434, 10
Cratino 818, 1
Cratinus 544, 1
creandis 739, 13
creantur 378, 11
crebris 97, 2
crebro 725, 1
credam 489, 14 | 769, 2
credas 328, 6 | 631, 1 | 634, 12 | 797, 8 | 810, 2 | 839, 7
credat 568, 7 | 708 10
crede mihi 701, 6
crede 165, 5 | 350, 3 | 585, 4 | 618, 1 | 643, 8 | 645, 7 | 659, 6 | 747, 7 | 771, 4
credebat 616, 3 | 865, 4
credere 519, 3 | 728, 8 | 765, 2 | 851, 1
crederem 182, 1
crederet 576, 7
credi 902, 10
credibile 596, 7
crediderim 198, 5 | 735, 5
crediderit 814, 7
credidimus 266, 4
credidit 270, 10 | 347, 6 | 447, 9 | 647, 6
credis 728, 2 | 733, 13 | 753, 1 | 788, 7 | 818, 1 | 866, 19
credit 836, 2 | 899, 2
credite 230, 1 | 808 7 | 873, 6
creditor 644, 4
creditur 671, 9 | 846, 3
creditum 16, 3 | 95, 6
credo 633, 1 | 647, 3 | 690 4 | 708, 13
credula 48, 2 | 365, 2 | 483, 7
credulum 282, 9
credulus 24, 1
cremato 388, 3
crematos 494, 10
Creontis 449, 6
crepante 485, 4
crepat 76, 2 | 642, 2 | 766, 10
crepent 894, 7
crepidas 541, 11
crepuit 222, 7
creſcam 360, 5
creſcent 686, 3
creſcentem 311, 3 | 390, 1 | 690, 5
creſcere 840, 1
creſcit 54, 4 | 156, 5 | 183, 4, 5 | 331, 4 | 470 8 | 732, 3 | 863, 3
creſcunt 312, 11 | 339, 3
Creſſa 136, 7 | 289, 9
creta 470, 10
Creta 661, 2
Cretam 464, 3
Cretes 348, 2
Creticum 100, 2
crevere 422, 5 | 891, 14
crevit 380, 6 | 381, 1 | 671, 3
crimina 536, 5 | 815, 8
crimine 665, 2 | 895, 10
criminibus 283, 1
criminoſis 67, 2
crine 124, 2 | 197, 2
crinem 305, 4
crines 65, 2 | 232, 4 | 264, 6 | 389, 2 | 400, 6 | 405, 7 | 445, 6
crinibus 74, 7 | 169, 4
Criſpe Salluſti 155, 2
Criſpini 515, 6 | 707, 4
Criſpinum 543, 6
Criſpinus 546, 3
critici 831, 2
croco 679, 3
crocodili 471, 1
crocum 837, 4

INDEX

Crœſi 776, 2
cruce 537, 9 | 707, 6 | 799, 11
cruciaverit 519, 6
crucier 610, 9
cruda 295, 8
crudæ bovis *Ppod.* 8
crudeles 808, 7
crudelior 719, 9
crudelis 404, 1
crudi 758, 6
crudis 543, 2
cruente 183, 3
cruentæ 246, 7
cruentis 658, 8
cruento 206, 6 | 843, 9
cruentum 12, 10
cruentus 683, 12
crumena 747, 5
cruor 458, 3 | 457, 7 | 588, 14
cruore 153, 8 | 199, 2 | 450, 3 | 493, 7
cruorem 654, 8
cruoribus 148, 2
cruoris 914, 12
crura 234, 3 | 441, 2
crure 527, 2 | 808, 5
cruribus 236, 2 | 529, 8 | 535, 3
crus 525, 5 | 526, 3 | 572, 7
cruſtis 732, 1
cruſtula 508, 5 | 677, 1
cubans 702, 3
cubantis 72, 7 | 656, 4
cubat 593, 1 | 860, 11
cubet 440, 4 | 470, 3
cubili 412, 7
cubilia 484, 4 | 539, 3
cubilibus 450, 5
cubital 662, 5
cubito 104, 2 | 686, 1
cubitum 676, 1
cucullum 584, 6
cui, id eſt, alicui 535, 2 | 910, 11
cuilibet 757, 3 | 856, 8
cui volent 757, 4
cuiquam 547, 13 | 550, 13 | 867, 13
cuique 596, 7 | 659, 6 | 699, 4 | 775, 3 | 900, 10
cuivis 806, 5
cujus 49, 3 | 166, 5 | 629, 7 | 764, 9
cujuſque 887, 4
culices 558, 2
culinæ 689, 13
culinam 56, 2 | 566, 1
culmo 636, 1
culpa 27, 5 | 336, 8 | 457, 2 | 622, 7 | 729, 11 | 815, 7
culpabit 911, 15
culpæ fuga 875, 9
culpæ 277, 1 | 348, 6 | 379, 7 | 771, 1
culpam 384, 10 | 895, 15
culpante 242, 7 | 551, 8
culpantur 639, 1
culpari 384, 6 | 547, 3
culpas 297, 3 | 422, 2
culpatur 518, 3
culta 781, 5
cultello 764, 6
culti 495, 3
cultis 417, 7
cultor 127, 1 | 882, 3
cultro 598, 7
cultu 864, 10
cultum 669, 10
cultura 334, 6 | 815, 14
culturæ 727, 12
cultus 37, 2 | 41, 2 | 379, 5 | 400, 7 | 630, 3 | 683, 10
cululli 119, 6 | 911, 3
Cumas 792, 8 | 911, 3
cumeram 762, 8
cumeris 510, 10
cuminum 820, 6
cuncta 151, 3 | 240, 3 | 393, 3 | 403, 2 | 406, 3 | 671, 6 | 681, 7 | 762, 12 | 776, 4 | 781, 3
cunctantem 383, 11
cunctetur 528, 12
cuncti 837, 6
cunctos 503, 1 | 552, 1
cunctum 644, 2
cuneos 132, 6
cunque 26, 2 | 32, 6 | 39, 7 | 67, 2 | 104, 2 | 124, 5 | 687, 3
cunque pro quandocunque.
Cupennius, v. Cupiennius.
cuperem 854, 11
cupiam 596, 8
cupiat 573, 4 | 793, 5
cupide 835, 6
cupidine 313, 3
cupidine falſo decepta pari. 511, 4
cupidine miſero fervet 727, 5
cupidinem 167, 9
Cupidinem lertum 413, 3
cupidinibus 528, 1 | 710, 3
Cupidinis 337, 12 | 492, 5
cupidinum 75, 1 | 362, 5
cupido *ſubſtant.* 12, 5 | 183, 1 | 216, 1 | 816, 10
cupido *adject.* 617, 6
cupidos 307, 2
cupidum 614, 8 | 633, 9 | 866, 16
cupidus 738, 1 | 887, 13
cupiens 700, 12 | 702, 1 | 706, 1 | 753, 3 | 858, 10
Cupiennius 521, 6
cupientium 311, 8
cupiet 801, 1 | 863, 11
cupimus 535, 12
cupio 592, 4
cupis 592, 13 | 866, 8
cupit 568, 7 | 740, 6 | 875, 7 | 914, 1
cuppâ potare magiſtrâ 635, 10
cupreſſi 39, 4
cupreſſo 902, 3
cupreſſos 208, 5
cupreſſum 874, 9
cupreſſus 387, 6
cupreſſus *acc. plur.* 445. 8
cur, i, ur, vel propter quod 770, 7
cura carentis 895, 9
cura, *nom* 55, 4 | 62, 1 | 182, 4 | 217, 7 | 243, 8 | 311, 3 | 415, 6 | 681, 10 | 685, 6 | 691, 1 | 773, 3 | 787, 3 | 844, 1 | 902, 1
cura, *verb.* 677, 2
curabis 316, 2 | 883, 8
curæ erat 671, 6
curæ 382, 13 | 408, 10 | 573, 7 | 588, 4 | 745, 1
curam 464, 11 | 573, 5 | 677, 2 | 681, 2 | 712, 8 | 738, 9 | 747, 6 | 749, 9 | 851, 3
curandâ cute 738, 6
curandi 739, 8
curantem 746, 5
curare pelliculam 685, 9
curare 217, 6 | 573, 10 | 833, 2
curarier 866, 11
curarum 411, 6 | 744, 10
curas *nomen* 33, 3 | 193, 2 | 215, 6 | 287, 5 | 305, 6 | 327, 3 | 434, 2 | 527, 10 | 740, 4 | 778, 9 | 793, 6 | 816, 13 | 879, 6
cura *verbum*, 355. 6 | 788, 15 | 797, 6 | 814, 2
curat 179, 3 | 203, 4 | 270, 7 | 808, 4 | 886, 9 | 899, 3
curata 632, 4 | 747, 9
curatoris 733, 13
curem 875, 13
cures 728, 7 | 781, 7 | 803, 5
curet 385, 2 | 502, 11 | 868, 8 | 913, 9, 10
curia 268, 2
curiæ 149, 5
Curiis 730, 3
curioſus 494, 8

curis

curis 89, 7 | 861, 11 | 865, 11 | Curium 53, 4
curo 145, 1 | 640, 6 | 725, 5 | 743, 2
curras 112. 5
currat 601, 1 | 660, 4
cerrebar 531, 3 | 665, 6
currens 446, 6
currente 292. 4
currentia 742, 4
currere 513, 6 | 591, 3 | 599, 2 | 702, 6
curreret 651, 8
curres 739, 3
curriculo 2, 2
curris 728, 5
currit 168, 3
curru 56, 2 | 91, 1 280, 7 | 373, 1 | 497, 2 | 572, 3 | 795, 7 | 847, 3
currum 128, 3
currunt 508 10 | 515, 8 | 779, 2
currus 64, 1 | 463, 2 | 514. 12
curſitant 406, 4
curſitat 701, 20
curſu 500, 2 | 689, 11 | 813, 8 | 909, 8
curſum 878, 2
curſus 26, 6 | 127, 4
curtabit 649, 19
curtæ 339, 4
curtatus 733, 5
curtillus 718, 10
curtis 598, 3
curto mulo 578, 1
curva 352, 7
curvæ 42, 2
curvantis 126, 8
curvat 293, 5
curvatos 371, 7
curvet 676, 3
curvis 452, 1
curvo 383, 14 | 466, 11 | 859, 2
curu'e 757, 3
cuſpide 387, 4 | 615, 10
cuſtode 111, 5 | 422, 8 | 802, 1 | 887, 9
cuſtodem 309, 6 | 854, 9
cuſtodes 135, 6 | 410, 4 | 526, 9 | 540, 5
cuſtodia 726, 8
cuſtodiet 617, 2
cuſtodis *nom.* 554, 6
cuſtodis *verb.* 649, 13 | 651, 12
cuſtodit 342, 6
cuſtos 15, 3 | 223, 3 | 266, 2 | 328, 4 | 383, 2 | 693, 6 | 726, 3 | 893, 12
cute 738, 6 | 809, 7
cute bene curatâ 747, 9
cutem 108, 6 | 914, 12
cyathis 321, 1
cyatho 510, 12 | 579, 4
cyathos 287, 1 | 321, 3
cyathum 114, 3
Cycladas 862, 3 | 852, 10
cyclicus 884, 2
Cyclopa 564, 8 | 864, 10
Cyclope 885, 6
Cyclopum 21, 2
Cydonio 400, 9
cygni 374, 9
cynum 368, 9
Cyllenea 473, 7
cymbæ 162, 4
Cynate 362, 4 | 414, 9 | 762, 6 | 789, 4
Cynaram 414, 8
Cynicum 804, 8
Cynthiæ 352, 8
Cynthium 86, 1
Cypri 15, 1
Cypria 4, 8 | 364, 4
Cypriæ 358, 3
Cypron 116, 1
Cyprum 80, 8 | 343, 1
Cyri *propr.* 125, 6
Cyri *reg.* 157, 1
Cyro *reg.* 355, 7
Cyrum 74, 4
Cytus *propr.* 125, 6
Cytherea 20, 5
Cytheræ 300, 1

D.

DA 320, 5, 6, bis | 713, 5 | 800, 9 bis
dabat 289, 3 | 587, 5 | 812, 2
dabimus 371. 1
dabis 553, 5 | 760, 2
dabit 11, 9 | 39, 7 | 687, 9 | 688, 7 | 757, 3 | 877, 2
dabitur 683, 8 | 876, 13
dabunt 370, 3
Daci 287, 0
Dacis 698, 4
Dacus 131, 5 | 237, 2 | 276, 4
Dædalea 366, 2
Dadaleo 236, 6
Dæ lalus 19, 6
Dalmatico 150, 1
Dama 691, 3 | 707, 13
damæ 10, 2
Damæ *propr.* 573, 11 | 684, 1
Damalin 138, 1
Damalis 137, 3 | 138, 2
Damalippe 640, 3 | 669, 11
Damaſippi 644, 4
Damaſippus 644, 3
damna 381, 9 | 392, 9
damnabis 665, 3
damnari 647, 1
damnatum 252, 4
damnatus 208, 1
damnis 767. 3 | 808, 3
damno 523, 1 | 633, 7
damnoſa 289, 8 | 811, 1 | 840, 1
damnoſe 716, 10
damnum 270 4 | 667, 8 | 774, 1 | 800, 4
damus 536, 2 | 851, 8 | 874, 1
danaën 309, 1
Danai 207, 5 | 295, 9
danda 646, 7
dandus 887, 5
dant 109, 3 | 508, 5
dante 805, 1
dantis 853, 8
Danubium 423, 2
dapem 177, 5
dapes 241, 4 | 435, 2 | 438, 5 | 460, 1 | 702, 1 | 890, 7
dapibus 124, 3 | 139, 3 | 699. 4
dapis 376, 8 | 446, 11 | 493, 8 | 701, 2 | 807, 10
Dardane 63, 8
Dardanas 387, 3
dare 111, 1 | 127, 4 | 196, 6 | 299, 1 | 313, 2 | 478, 3 | 517, 3 | 532, 9 | 646, 10 | 680, 3 | 754, 10
dare circum 681, 1
dare lintea 483, 1
dare lucem 885, 4 | 912, 2
dare ludum amori 299, 1
darem 421, 1
daret 140, 11 | 523, 1
das 633, 5 | 666, 3 | 760, 2 | 841, 7 | 867, 3
dat 513, 4 | 571, 5 | 749. 6
data 55, 5 | 895, 12
date 457, 2 | 495, 3 | 500, 9 | 807. 7
dati 734, 1
datis 19, 7 | 262, 1 | 869, 6
datis vadibus 507, 1
dato 262, 1 | 272, 2 | 874, 11
datum 283, 4 | 625, 4
datur 486, 14 | 555, 9 | 727. 4 | 868, 1
daturas 589, 1
datu.o 281, 1

INDEX

daturus 366. 3 | 500. 5 | 698. 7 | 867. 2
datus 84. 1
Dauni 417. 6
Daunia 90. 2
Daunias 153. 6 | 389. 3
Daunus 360. 8
Davo 605. 3
Davum 707. 5
Davus 690. 8 | 703. 2 bis | 711. 6 | 881. 13 | 893. 10
de die 472. 5 genere hoc 507. 3 luce mediâ 789. 5 nocte mediâ 660. 4 | 739. 1 | 767. 3
de te fabula narratur 511. 12
de tenero ungui 278. 2
dea 473. 11
deæ 390. 3 | 640. 3
debacchentur 255. 7
debeas 379. 8
debeat 900. 6
debebat 595. 2
debellata 77. 1
debemur 877. 11
debemus 534. 9
debent 562. 2
debentia 776. 5
debentibus 126. 7
debes 16. 4 | 61. 7 | 745. 1
debet 832. 1
debetur 577. 2
debilitat 47. 3
debita 112. 1 | 173. 6
debitæ 347. 10
debito 135. 5
debitor 538. 1
decantata 730. 3
decantes 125. 3
deceat 355. 5 | 7587 | 803. 2 | 900. 2
decebit 678. 8 | 805. 5
decede 671. 3
decedentia 752. 3
decedere 866. 12
decedet 677. 7
decedit 243. 7
decedunt 172. 5 | 185. 8
decent 363. 1 | 371. 3 | 531. 5 | 645. 1 | 811. 5
December 467. 7
Decembres 317. 8 | 826. 9
decembri 703. 4
decempedis 212. 4
decens 763. | 363. 8 | 414. 4 | 725. 8
decent 308. 6 | 763. 10. 881. 5
decenter 880. 3
decenres 21. 1 | 549. 9
decentis 871. 6
decepta 511. 4
deceptum 625. 3
deceptus 524. 2 | 815. 7
decerpens 432. 9
decerpere 525. 3
decerptæ 30. 2
decertantem 17. 3
decet 21. 4. 6 | 101. 7 | 307. 12 | 427. 5 | 473. 1 | 673. 5 | 811. 10
deciderint 404. 3
decidimus 392. 10
decidit 522. 1 | 788. 16 | 831. 10 | 913. 7
decidunt 189. 7
decies 498. 4 | 532. 2 | 660. 3, 6 | 898. 12 | 904. 7
Decio 571. 9
decipimur 875. 3
decipit 820. 5
decipitur 203. 3
decipiunt 534. 5
decisa negotia 764. 14
decisis pennis 859. 8
declamas 735. 2
declinat 125. 7
declive 353. 7
decoloravere 153 7
decoqueretur 619. 9
decor 191. 6 | 887. 5
decore 525. 11 | 799. 8
decoræ 41. 3 | 304. 7
decoram 116. 2
decorare 213. 4
decorari 855. 6
decorat 755. 7 | 760. 4
decorent 165. 2
decori 215. 1
decoris *adject.* 700. 15
decoro 365. 7
decorum 124. 2 | 234. 1 | 246. 9 | 432. 7 | 588. 7 | 762. 5 | 816. 8
decorus 369. 9 | 502. 1
decrescentia 391. 7
decreta 498. 3
decuere 789. 3
decuit 805. 2
decurrens 344. 2 | 366. 5 | 616. 4
decurrere 358. 2. | 765. 15
decus 2. 1 | 124. 3 | 219. 6 | 311. 6 | 340. 4 | 389. 3 | 418. 7 | 444. 7 | 495. 2 | 500 10 | 648. 1 | 807. 1 | 898. 4
decuit 467. 9
dedat 349. 2
dedecet 145. 2
dedecorant 379. 7 | 853. 7
dedecori 523. 2
dedecorum 279. 2
dedecuit 196. 5
dedecus 549. 2 | 633. 7
dederant 747. 1
dederim 548. 2 | 600. 3
dederint 46. 2
dederis 393. 4
dederit 506. 1
dederunt 275. 3 | 414. 10
dedi 489. 5
dedicatum 118. 1
dedicit 99. 4
dediffes 532. 2.
dediffet 842. 5
dedit 94. 4 | 119. 4 | 219. 1 | 357. 12 | 389. 6 | 521. 11 | 522. 2 | 568 5 | 597. 5 | 629. 5 | 700. 12 | 798. 10 | 861. 10 | 879. 6 | 901. 5
dedit pœnas 524. 2
deditus 648. 11
dedocet 158. 2
deducam 507. 5 | 597. 4
deducere 655. 4
deduci 142. 5 | 613. 4
deducis in actus 883. 4
deducit 368. 7 | 881. 9
deducta 851. 12
deducte 174. 2
deducti 894. 4
deductus 378. 1
deducunt 472. 2
deduxisse 361. 2
deduxit 740. 3
deerit 633. 9
deero 597. 1 | 615. 11
deest 783. 2
defecere 379. 6
defendam 577. 6
defendans 552. 9
defendat 890. 3
defende 389. 3
defendens 623. 3
defendente 601. 4
defendere 532. 1 | 685. 4 | 911. 11
defendis 705. 12
defendit 71. 5 | 382. 13 | 551 8
defensor 684. 13
defer 783. 1
deferar 855. 9
deferens 158. 4
deferor 726. 1
deficient 651. 11
deficiente 747. 5
deficit 77. 5
deficiunt 614. 9 | 795. 6 | 875. 5

defingit, v. diffingit.

defixis oculis 753. 7
defluat 111. 4 | 349. 11 | 739. 11
defluit 91. 11 | 533. 7
defluxit 844. 8
defodiet 754. 5
deformat, v. denormat
deformis 474. 9
defossa 509. 9
defricuit 600. 2
defuisse 447. 7
defuncta 829. 8
defunctum 334. 7 | 342. 3
defundere 629. 6
defuso 385. 8
degere 121. 4
deget 356. 12
dehinc 486. 13 | 539. 7 | 568. 4 | 885. 5
Dei 893. 12
dejecerit 913. 11
dejecit 416. 8 | 580. 8 | 858. 5
dejectum 10. 5
dejecere 573. 12
dein 539. 4
deinceps 720. 11
deinde 561. 8 | 580. 1 | 721. 3
Deiphobus 401. 5
delabantis 356. 5
delassare 507. 4
delatis 546. 11
delecta 716. 8
delectabere 364. 7
delectam 165. 6
delectando 503. 3
delectandum 844. 5
delectant 350. 2 | 410. 5 | 534. 6
delectare 502. 4
delectat 615. 12 | 715. 2 | 803. 7
delectatur 860. 2
delectavere 774. 3
delectent 865. 2
delectet 510. 14 | 661. 5
delector 798. 9
delenda 836. 4
delenit 244. 3
delere 507. 1 | 911. 9
delevit 276. 4 | 400. 2
Deli 159. 4
Deliæ 390. 3
deliberata 142. 3
delibutis 439. 3
delibutus 490. 2
deliciarum 395. 4
deliciis 754. 11
delicta 254. 1 | 537. 6 | 543. 8 | 903. 9
delictum 911. 11
Delii 373. 2
delinit, v. delenit
deliquit 537. 11
delira 667. 1
delirant 736. 9
deliret 782. 4
delirum 689. 4
delirus 649. 2 | 865. 1
delitigat 880. 5
Delius 264. 8
Delon 87. 3
Delphica 361. 3
delphinum 875. 8
Delphis 892. 2
Delphos 29. 2
delubra 573. 8
delubris 269. 6
deludet 687. 8
dem 860. 6, bis
demas 826. 4
deme 816. 6
demens 577. 11 | 610. 5 | 650. 9 | 668. 3
dementem 322. 2 | 650. 11
dementes 135. 6
dementia 49. 1
demere 5. 7 | 739. 7
demeret 280. 5
demersa 310. 5
demeterer 522. 4
Demetri 612. 4 | 764. 7
Demetrius 611. 1
demisit 376. 6 | 573. 1 | 708. 5
demissa 315. 3 | 526. 6, 10 | 888. 13
demissis 519. 9
demissum 108. 4 | 688. 4
demittere 569. 3 | 847. 1 | 913. 10
demittit 202. 5 | 243. 3 | 800. 12
demitto 592. 3
demo 832. 10, bis
Democriti 781. 4
Democritus 849. 2 | 899. 3
demoveat 509. 6
demovet 383. 14
dempserit 168. 4
demptus 865. 15
demum 558. 8
dena 858. 8
denarrat 669. 2
denatat 284. 4
deneges 313. 2
denominatos 314. 3
denormat 692. 2
denos 498. 4
dens 458. 3
densa 32. 1
densantur 109. 5
densis 270. 8
denso 177. 2
densum 202. 3
dent 655. 4 | 720. 7
dente 58. 7 | 181. 3 | 374. 5 | 377. 4 | 448. 3 | 455. 1 | 572. 6 | 590. 6 | 617. 14 | 618. 3 | 700. 13 | 815. 10 | 844. 1
dentem 620. 3
dentes 323. 9 | 413. 9 | 591. 4
dentibus 809. 7 | 858. 4
dentur 720. 13
deo 24. 8 | 309. 8
deorum 42. 1 | 45. 1 | 50. 10 | 107. 5 | 127. 1 | 134. 9 | 139. 2 | 152. 1 | 213. 3 | 253. 7 | 257. 5 | 274. 3 | 349. 6 | 367. 5 | 375. 5 | 401. 11 | 444. 1 | 452. 2 | 477. 3 | 667. 3 | 828. 4
deos 4. 1 | 23. 6 | 34. 2 | 95. 7 | 135. 6 | 226. 4 | 228. 2 | 252. 2 | 331. 9 | 367. 5 | 380. 8 | 423. 9 | 503. 1 | 698. 3 | 800. 6 | 890. 9 | 907. 3
depellat 773. 3
depellere 517. 4 | 689. 11
deperdat 547. 10
deperdere 523. 10
deperdit 832. 4
deponas 684. 6
depone 104. 5 | 178. 2 | 813. 4
deponent 138. 2
deponere 507. 9 | 727. 7
deponuntur 697. 10
depositum 752. 5 | 771. 3
deposco 524. 7
depreliantes 39. 4
deprenderis 707. 2
deprendi *infinit.* 529. 11
deprensa 529. 8
deprensi 554. 2
deprome 38. 7
depromere 139. 4 | 725. 6
deproperare 179. 2
depugnare 847. 10
depulit 774. 11
depulsum 377. 3
depygis 526. 4
derepta 421. 4
dereptum 40. 7
deridet 643. 9 | 855. 3
deripere 352. 3 | 494. 9
deripit 448. 2
derisor 698. 5 | 899. 11 | 911. 2
derisum 913. 1
derivata 277. 3

des 548, 7 | 663, 2 | 857, 6
des veniam 671, 3
deſævit 743, 10
deſcendat 240, 6 | 435, 7 | 906, 7
deſcende 257, 7 | 325, 6
deſcendere 521, 4
deſcenderet 456, 5
deſcendet 761, 1
deſcendi 771, 2
deſcribat 614, 11
deſcribi 544, 3 | 844, 4
deſcribitur 874, 8
deſcripſi 642, 3
deſcripta 616, 5
deſcriptas 879, 9
deſectam 69, 5
deſerat 825, 2
deſere 354, 1
deſerere 898, 5
deſeret 876, 3
deſerit 337, 5
deſerta 788, 6 | 864, 5
deſertior 777, 3
deſeruit 80, 8 | 249, 3 | 801, 3
deſiderantem quod ſatis eſt 247, 1
deſideret 887, 1
deſiderii 494, 11
deſideriis 384, 1
deſiderio 94, 1
deſiderium 62, 1 | 785, 9
deſideror 759, 5
deſidia 640, 2
deſinat 750, 2
deſignatorem 760, 4
deſiliat 529, 7
deſilies 883, 9
deſilire 494, 1
deſilit 485, 4
deſiliunt 303, 7
deſinat 873, 4
deſine 93, 5 | 186, 5 | 257, 4 | 307, 8 | 362, 4 | 525, 2 | 669, 10 | 811, 10
deſinet 468, 15
deſinit 137, 5
deſipere 412, 6
deſipiant 641, 3
deſiuit 657, 4 | 815, 1
deſis 690, 6
deſiſtam 597, 3
deſiſtant 530, 3
deſit 149, 1 | 649, 18 | 859, 10
deſperandum 32, 8
deſperat 886, 3
deſperes 727, 2
deſpice 284, 6
deſtinat 302, 5
deſtinata 228, 5
deſtinatis 178, 3
deſtinet 646, 8 | 658, 2
deſtiti 467, 7
deſtituit 252, 2
deſtringere, v. diſtringere
deſum 555, 5
deſumpſit 861, 9
deſunt 313, 7 | 317, 4 | 726, 7
deſurgat 632, 1
det 529, 1 | 817, 11, bis
deterere 27, 5
detereret 609, 8
deterget 31, 3
deterior 718, 2
deterioribus 270, 7
deterius 565, 3 | 612, 4 | 773, 4
deterreret 553, 12
dererret 68, 5
deterrima 557, 4
deterruit 907, 4
deteſtata 5, 12
deteſtatio 451, 9
detinet 735, 5 | 571, 4
detinuit 126, 6
detorquet 197, 4
detorſeris 629, 3
detorta 877, 1
detractum 660, 6
detrahere 606, 4 | 618, 12
detrahet 798, 11
detraxerat 461, 3
detrimenta 841, 3
detruſit 825, 7
detulerit 798, 11
detur 298, 1 | 546, 4
devenit 754, 7
deveri 109, 7
deviæ 72, 2
devictis 113, 3
devictus 379, 10
devinctior 561, 6
devio 341, 1
devites 728, 4
devium 193, 5
deum 49, 3 | 341, 8 | 385, 6 | 395, 2 | 410, 5 | 586, 2
deûm *genit. plural.* 634, 4 | 699, 2
devocare 487, 5
devolet 683, 8
devolvit 367, 3
devota 260, 6 | 416, 13
devoti 481, 3
devovet 658, 4
deus 18, 4 | 75, 3 | 105, 1 | 129, 3 | 313, 7 | 355, 10 | 468, 8 | 473, 4 | 475, 0, bis 507, 5 | 705, 10 | 719, 10 | 807, 2 | 869, 2 | 889, 9 892, 10 | 913, 13
dexter 642, 7
dextera 8, 3 | 456, 8 | 618, 2 | 850, 4
dexteras 321, 12
dexteri 455, 3
dextra 221, 2 | 255, 4 | 586, 3
dextram 757, 1 | 767, 9
dextras 378, 3
dextro 615, 2
dextrorſum 643, 6
dextrum latus 796, 6
di 640, 3 | 698, 5 | 746, 6
dia 521, 2
diadema 158, 3
Diana 393, 9 | 448, 7 | 502, 10 | 913, 3
Diana quæ ſilentium regit 495, 1
Dianæ 196, 8 | 265, 3 | 487, 3 | 593, 3 | 874, 6
Dianam 85, 4
diaria 789, 8
dicaces 892, 8
dicacis 551, 9
dico *enim vocabulis inde inſertis*, paſſim, *ſed nullo peculiari ſenſu.*
dictabam 775, 5
dictabat 545, 6
dictæ 908, 6
dictant 840, 4
dictantis 646, 1
dictare 836, 6
dictari 610, 6
dictata 729, 5 | 810, 2
dicta 724, 1
dictet 756, 11 | 831, 1
dictis 554, 9 | 709, 9
dictitet 797, 11
didicere 416, 3 | 838, 1
didici 569, 1 | 910, 3
didicit 840, 9 | 900, 6 | 909, 11
didit 630, 3
diducere 600, 5 | 901, 8
diductos 290, 9
dies *& inde inflexa*, paſſim
Dieſpiter 127, 5 | 248, 7
differ 778, 7
differat 465, 6 | 876, 6
different 452, 7
differre 662, 1 | 893, 9
differs 739, 8
differt 548, 11 | 652, 12
differtum 557, 1 | 758, 4
difficile 603, 2 | 883, 3
difficilem 292, 6 | 690, 7
difficiles 597, 1

difficilli 57, 4
difficilis 284, 8 | 888, 6
diffidit 310, 5
diffindere 620, 5
diffingas 135, 2
diffinget 357. 5
diffingit 604, 7
diffisa 591. 3
diffuderit 475, 5
diffudit 783, 7
diffugêre 391, 5
diffugiunt 76, 1 | 233, 7
diffundere 557, 7
diffundit 748, 4
diffusa 743, 4
diffuso 385, 8
Dgentia 817, 3
digitis 896, 7
digito 40, 8 | 375, 1 | 716, 2
digitos 236, 5
digna 297, 8 | 325, 5 | 498, 3 | 610, 3 | 626, 8 | 775, 4 | 889, 1
dignam 898, 1
dignatur 374, 3
digne *nom.* 104, 7 | 302, 2
digne *adverb.* 27, 7 | 845, 6
digner 861, 14
digni *plur.* 758, 8 | 875, 2
dignior 209, 1
dignis 761, 12 | 880, 2
dignissima 470, 1
digniùs 707, 6
dignor 822, 3
dignos 547, 8 | 574, 12
dignoscere 859, 2
dignoscerer 794, 3
dignum 397, 8 | 541, 3 | 621, 1 | 638, 3 | 746, 5 | 762, 2 | 770, 4 | 851. 3 | 884, 4
dignus 532, 11 | 544, 3 | 911, 5
Dii 46, 2 | 73 1 | 264 10 | 275, 3 | 393, 2 | 412, 7. bis 500, 7, 8 | 655, 4 | 792, 4 | 720, 6 | 817, 7 | 866. 12 | 905, 3
Dii bene fecerunt quod, &c 546, 6
Dii superi 842, 10
Dis 6, 5 161. 1 | 73, 1 | 119, 8 | 174, 4 | 219, 4 | 259, 11 | 275, 1 | 311, 8 | 391, 1 | 497, 1 | 649, 18 | 665, 8
dijudicata 273, 5
dilabentis v. delabentis
dilapsus 415, 5
dilapso 566, 1
dilator 888, 5
dilatus 609, 7
dilecta 168, 7
dilectam 86, 3 | 116, 1
dilecte 235, 7
dilecti 854, 1
diligeret 471, 5
diliget 189, 2 | 731, 1 | 854, 14
diludia 822, 30
diluit 660, 7
dilura 623, 2
diluviem 417, 7
diluvies 356 10
diluxisse 747, 7
dimidio 669, 5
dimidium 16, 6
dimidium facti 739, 9
dimisere 859, 7
dimissa 767, 11
dimittar 761, 8
dimittere 786, 5
dimittes 775, 1
dimittit 707, 10
dimittitur 765, 14
dimoveas 4, 8
dimoveat v. demoveat
dimovebit 286, 4
dimovere 93, 1
dimovet 383, 14
dimovit 273, 2
Dindymene 67, 5
dio 161, 8
Diomedi 583, 7
Diomedis 885, 7
Dionæo 154, 2
Dionysi 573, 11
diota 39, 1
dira 333. 4 | 449, 3 | 451, 9 | 594, 3
dirae 8, 1
diram 828, 8
Diræum 368, 9
direpta 269, 8
direptum v. dereptum
direxis 401, 1
direpere v. deripere.
diris 451, 9 | 473, 8
diruere 360, 1
diruit 417, 10 | 733, 11
dirum 194, 2 | 279, 6
dirus 156, 5 | 380, 2
dis 639, 2
discе 350, 15 | 808, 3
discedat 583, 8
discedere 762, 3
discedens 796, 7
discedere 592, 7 | 788, 3 | 824, 5
discedit 567, 8
discedite 507, 8
discedo 863, 1
discedunt 706, 11
discentes 230, 2
discere 508, 6 | 728, 8 | 768, 8 | 879, 11
discereт 842, 5
discernunt 77, 3
discerpta 721, 4
discessit 774. 10 | 905, 8
discet 237, 4 | 667, 7
discі 905, 10
discincta 529, 9
discincti 619, 8
discinctus 429, 6
discipularum 612, 5
discit 85, 2
discite 621, 6
disco *nom.* 36, 3 | 622, 8
discolor 809, 4
disconvenit 733, 10 | 788 5
discordet 847, 13 | 869, 8
discordia 440. 6 | 549, 11 | 581, 6
discors 355, 8 | 653, 8 | 782, 3 | 905, 4
discrepat 102, 6 | 577, 6 | 649, 3
discrepet 869, 8 | 886, 5
discrepuit 892, 2
discretas 200, 7
discrimen 169, 3
discunt 901, 8
discus 622, 8
disertis 904, 12
disertum 750, 5
disertus 820, 4
disjecta 231, 6
disjecti 550, 1
disjunctum 788, 15
dispar 455, 10 | 809, 3 | 821, 6
disparem 408, 5
dispari 74, 4
disparibus 583, 7
dispensare 524, 12
dispeream 596, 2
displicent 143, 2
displicet 821, 10
displosa 591, 2
disquirite 622, 2
dissentientia 269, 1
dissentire 860, 4
dissentis 629, 5
dissidens 157, 2
dissidet 288, 2
dissilire 485. 15
dissiluit 817, 12
dissimile 574, 10
dissimilem 668, 13 | 716 4

dissimiles 770, 7
dissimilis 553, 12
dissimulare 597, 11
dissimulat 237, 1
dissimulator 770, 9
dissimules 797, 12
dissipabit 181, 8
dissipare 191, 4
dissipat 193, 1
dissociabili 18, 5
dissocientur 796, 5
dissolvas 549, 6
dissolve 38, 5
distabit 629, 1 | 657, 3 | 809, 4
distantis 836, 7
distare 764, 3
distat 402, 4 | 625, 2 | 663, 1 | 807, 1 | 869, 9
distent 762, 1
distenta 434, 11
distentus 514, 8
disterr 519, 1
distines 383, 12
distinguere 774, 2
distinguet 168, 1
distorquens 597, 10
distortis 535, 3
districtum 719, 16
districtus 241, 3
distringere 617, 3
distulit 378, 3
ditantis 752, 6
ditasse 493, 2
ditaverit 877, 5
ditavit 429, 4
ditem 583, 10
dites Mycenas 80, 4
ditescere 683, 7
dithyrambos 367, 2
ditior 509, 7 | 567, 6 | 596, 6 | 707, 11
ditis *pro* divitis 436, 10
diva 15, 1 | 130, 1 | 328, 7 | 343, 1 | 497, 11
Dive 386, 3
divellere 588, 13
divellet 221, 1
divelletur 138, 3
diversa 506, 2 | 514, 7 | 860, 5
diversis 540, 10
divertoria 792, 5
diversum 809, 5 | 849, 3
dives 44, 1 | 119, 5 | 161, 6 | 196, 9 | 226, 2 | 392, 11 | 407, 7 | 412, 7 | 478, 9 | 511, 8 | 513, 10 | 518, 5 bis | 524, 11 | 541, 8 | 618, 7 | 637, 2 | 683, 11 | 732, 7 | 868, 11 | 910 6 bis
divi 370, 2
dividat 468, 13 | 789, 2
dividens 128, 1
divideres 583, 4
divides 64, 4
dividit 136, 3 | 540, 10
dividuo 807, 8
divina 346, 1 | 594, 2 | 648, 11 | 892, 1
divinæ 632, 3
divinare 688, 1
divinior 518, 6
divinis 579 1 | 908, 3
divis 39, 2 | 251, 9 | 304, 6 | 371, 11 | 383, 1
diviſſimus 557, 2
diviſit 513, 15
diviſos 720, 9
diviſiſſe 653, 3
diviſus 191, 3
divite 394, 3 | 634, 3 | 793, 6 | 858, 6 | 864, 8
divite vena 900, 5
divitem 228, 6
divites 484, 8
divitiæ 339, 3 | 780, 6 | 850, 3 | 866, 15
divitiarum 749, 4
divitias 244, 8 | 358, 4 | 634, 9 | 684, 5 | 715, 3 | 747, 1
divitibus 354, 5 | 397, 7 | 681, 4 | 803, 9
divitiis 161, 5 | 648, 2 | 699, 11 | 763, 2
divitis 332, 6 | 809, 11
divitum 295, 2 | 311, 9
dium al. divum 78, 2
divos 182, 7 | 214, 1 | 262, 7 | 418, 1 | 653, 10 | 656, 8 | 681, 5 | 879, 5
diurna 705, 3 | 896, 6
diurno 819, 4 | 891, 7
diurnos 861, 7
divulſus 59, 3
Divûm 11, 5 | 388, 9 | 541, 1
divus 267, 1
dixere 575, 1
dixeris 548, 4 | 658, 5 | 697, 3 | 876, 9
dixerit 667, 6 | 690, 14 | 706, 11
dixero 553, 4
dixi 220, 6 | 599, 2 | 660, 6 | 684, 6 | 770, 7 | 822, 6 | 857, 10 bis
dixiſſe 357, 1 | 652, 7 | 653, 4 | 901, 10 | 910, 1
dixit 269, 7 | 297, 12 | 348, 3 | 350, 10 | 380, 9 | 448, 5 | 610, 8 | 732, 7 | 800, 7 | 850, 5
do manus 487, 1
do 529, 3
doce 804, 6
doceat 513, 6 | 576, 4
docebo 644, 3 | 899, 12
docendum 576, 3
docendus 789, 1 | 803, 3
docentem 230, 1 | 825, 9
docentes 283, 6
doceo 646, 6
doceri 277, 5 | 848, 16
docilem 741, 3
dociles animi 902, 7
docili 500, 7
docilis 294, 3 | 491, 3 | 628, 5 | 642, 3
Docilis *prop.* 810, 8
docta 280, 1 | 290, 1 | 842, 7
doctarum hedera præmia frontium 6, 4
doctæ 413, 5
docte *vocat.* 285, 5 | 620, 4 | 681, 5 | 818, 1
docti 595, 6 | 833, 7 | 840, 11
doctior 338, 5 | 596, 6
doctiſſimus 556, 5
doctius 831, 3
doctor 389, 1
doctores 508, 6 | 576, 9
doctos 612, 1 | 816, 8
doctrina 379, 4 | 816, 2
doctum 671, 1 | 900, 12 | 914, 10
Doctus eris 672, 7
doctus 114, 4 | 503, 3 | 602, 4 | 606, 8 | 704, 7 | 708, 13 | 837, 7 | 878 3
docuere 376, 4 | 898, 6
docui 784, 1
docuit 628, 3 | 707, 4 | 716, 7 | 897, 4
documentum 553, 10
dolat 558, 10
doleas 12, 1
doleat 512, 5 | 753, 5
dolendum eſt 881, 1
dolentem 244, 1 | 381, 12
dolentes 740, 8
dolentibus 911, 1
dolentis 787, 4
dolet 265, 5 | 880, 6
dolia 435, 1
dolis 737, 1
dolſtura 478, 11 | 528, 2
dolſturus 612, 3

dolium 297, 1
dolo 577, 4
dolor 478, 6 | 594, 4 | 740, 15
dolore 521, 9 | 641, 9 | 740, 10
dolorem 727, 6
dolores 527, 9 | 663, 6 | 666, 3
doloribus 493, 6 | 808, 3
dolos 433, 12
doloſa 689, 3
doloſi 133, 9
doloſo 148, 5 | 374, 5 | 682, 5
doluere 619, 9 | 843, 9
dolum 43, 4
domabilis 418, 8
domando 156, 1
domari 828, 10
domat 104, 1
domeſtica facta 898, 5
domeſticus 581, 4
domi 511, 10 | 659, 6 | 685, 1 | 748, 3 | 756, 5 | 821, 13
domibus 91, 2 | 699, 8
domina 563, 8 | 738, 2
dominæ *ſing.* 183, 6 | 196, 3 | 350, 5 | 418, 11 | 565, 3
dominam 131, 2
dominantis 893, 7
domini 199, 7 | 740, 3
domino 211, 4 | 683, 9 | 693, 5 | 703, 3 | 908, 11
dominos 4, 1 | 867, 15
dominum 163, 5 | 208, 6 | 756, 7 | 774, 13 | 796, 10 | 867, 3
domines 243, 4, 6 | 311, 11 | 633, 3 | 649, 8 | 666, 1 | 709, 6 | 710, 11 | 722, 2 | 815, 2
domita 396, 4
domitam 84, 7
domitor 737, 5
domitos 55, 8 | 195, 2
domitus 265, 4 | 288, 4
domo 19 1 | 161, 2 | 193, 5 | 224, 2 | 363, 4 | 383, 12 | 412, 2 | 460, 3 | 701, 11 | 701, 15 | 770, 4 | 772, 9 | 839, 10
domos 66, 6 | 107, 3 | 133, 5 | 197, 3 | 227, 3 | 241, 8 | 277, 2 | 308, 1 | 334, 2 | 356, 7 | 448, 9 | 641, 4 | 843, 9
domuit 481, 1
domum 27, 1 | 63, 3 | 114, 9 | 284, 5 | 320, 3 | 368, 1 | 434, 5 | 436, 7 | 446, 3 | 469, 2 | 474, 6 | 483, 1 | 503, 2 | 561, 2 | 659, 4 | 685, 7
domus 22, 5 | 30, 7 | 195, 4 | 208, 3 | 252, 7 | 310, 4 | 384, 7 | 405, 8 | 409, 6 | 436, 10 | 529, 6 | 596, 4 | 691, 10 | 702, 7 | 740, 2 | 773, 8
dona 288, 9 | 403, 6 | 752, 7 | 763, 9 | 853, 5
donabat 794, 6
donaberis 302, 3
donandi 689, 12
donandus 367, 1
donant 894, 10
donare 395, 6 | 411, 5 | 653, 6 | 910, 11
donarem 394, 13 3
donarent 866, 12
donari 780, 3
donaris 910, 11
donaſſet 565, 1
donat 368, 4 | 523, 5 | 688, 1 | 755, 6 | 761, 10 | 766, 6 | 817, 10
donata 763, 5 | 847, 8
donatum rude 724, 1
donauura 374, 9
donatus 855, 7
donauere 370, 2
donec 40, 1 | 272, 1 | 274, 2 | 289, 1, 5 | 490, 4 | 690, 13 | 774 8 | 797, 12 | 887, 3
donem 329, 4
donent 640, 4
dones 121, 2 | 653, 1
donet 278, 5 | 499, 1 | 816, 12
donis 439, 3 | 858, 7
dono 761, 8
Dorium 460, 6
dormiet 812, 4
dormire 558, 5 | 614, 3 | 738, 7 | 859, 12
dormirem 259, 9
dormis 97, 8 | 659, 8
dormitabo 881, 4
dormitat 904, 1
dormitum 563, 1 | 580, 1 | 765, 14
Dorſennus 846, 8 bis
dorſo 593, 4 | 701, 4 774, 11
dos 335, 5
dotalibus 754, 1
donata 335, 3
dote 357, 14 | 549, 1 | 755, 5
doti 519, 8
dracones 376, 7
drachmis 707, 2
Druſonem 538 1
Druſum 377, 6
Druſus 416, 5
duarum 591, 1
dubia 632, 1
dubiæ 817, 9
dubiis 402, 11
dubios 634, 8
dubitem 837, 5
dubito 52, 6
dubius 451, 5 | 595, 5
ducant 458, 6
ducat 344, 1 | 725, 3 | 810, 9
duce 14, 2 | 26, 3 | 725, 7 | 32, 8 | 43, 7 | 174, 2 | 252, 5 | 823, 13
ducem 373, 3 | 438, 7 | 463, 4
ducenda 493, 5 | 578, 1
ducendus 577, 15
ducent 912, 5
ducenta 574, 2
ducente 256, 4
ducentis 475, 3
ducentis *verb.* 408, 2
ducentis *nom.* 643, 17
ducentos 531, 4 | 545, 5 | 608, 6
ducere 50, 8 | 253, 5 | 295, 10 | 392, 2 | 410, 8 | 681, 6 | 698, 13 | 718, 9 | 775, 4 | 900, 12 | 907, 8 | 910, 12
duceret 744, 11 | 853, 2
duceris 709, 13
duces *verb.* 74, 1 | 364, 6
duces *nom.* 151, 1 | 311, 2 | 423, 10
ducet 220, 5 | 350 16 | 373, 1
duci *verb.* 413, 4 | 706, 12 | 905, 6
ducibus 396, 1 | 829, 5
ducimus ætatem 870, 3
ducis *verb.* 63, 3 | 314, 5
ducis, i. putas 787, 7
ducis, *nom.* 304, 7 | 720, 4 | 900, 9
ducit 20, 5 | 348, 10 | 381, 10 | 385, 4 | 398, 5 | 605, 7 | 626, 3 | 739, 4 | 758, 2
duco 575, 8 | 758, 2
ducor 711, 8
ducta 195, 7
ductos 389, 10
ductum 252, 10 | 629, 4
ductus 807, 11

ducum 878. 8
ducunt 837. 8
duella 854. 8.
duelli 305. 10
doellis 421. 5
duello 270. 15 | 736. 2 | 862. 11
dulce 2. 1 | 124. 5 | 171. 8 | 180. 3 | 246. 9 | 341. 7 | 412. 6 | 427. 4 | 839. 9 | 855. 9
dulce *adverb.* 91. 3, 4
dulce loqui 762. 5
dulcem 241. 5 | 374. 7 | 656. 1
dulces 39. 8 | 196. 1 | 225. 6 | 290. 1 | 310. 7 | 434. 5 | 484. 1 | 548. 6
dulci 70. 3 | 72. 6 | 136. 4 | 140. 2 | 203. 3 | 299. 8 | 402. 2 | 383. 12 | 435. 1 | 448. 12 | 464. 12 | 903. 2
dulcia 58. 9 | 631. 4 | 683. 9 | 778. 7 | 880. 10
dulcia se in bilem vertent 631. 4
dulcibus 474. 10
dulcior 672. 4
dulcis 101. 4 | 536. 13 | 555. 6 | 729. 1 | 761. 2 | 793. 3 | 815. 14
dulcissime 592. 3
dulcium 362. 4
dum *id est*, donec 328. 3
dum, *id est*, dummodo 70. 6 | 253. 8 | 254. 1 | 510. 9
dum, *id est*, quandiu 360. 5
dummodo 547. 12
dum licet 192 10 | 412, 4 | 701. 9 | 778. 4
dum ne 509. 7
dum potes 315. 5
dumeta 262. 7 | 355. 3
duntaxat 697. 6 | 875. 1
duo 579. 4 | 583. 6 | 653. 2
duobus 653. 3 | 860. 7
duplice 635. 9
duplici 805. 4
duplicis 26. 6 | 678. 6
dura 75. 3 | 134. 6 | 201. 3. 4. bis | 323. 2 | 420. 2 | 458. 1 | 441. 3 | 469. 5 | 521. 10 | 603. 6 | 608. 3 | 672. 6 | 726. 8 | 842. 13
duram 284. 8 | 403. 13 | 517. 4
durare 60. 6 | 581. 4 | 732. 5
durare 316 13
duraveris 673. 7
duraverit 554. 7
duravit 486. 13
durè 365. 12 | 836. 1
duri 831. 5
duris 385. 7 | 446. 8 | 489. 1 | 519. 5.
durius 641. 2
duro 297. 5 | 327. 2 | 508. 8
duros 911. 15
durum 96. 5 | 363. 2 | 595. 7
duras 545. 4 | 582. 5 | 584. 4 | 767. 6 | 801. 6
dux 250. 4 | 383. 5 | 385. 11 | 461. 2 | 820. 11
duxit 371. 9 | 619. 1 | 826. 10
dyota v. diota

E.

EAmus 484. 2 | 758. 1
ea *virb.* 708. 4
eat 292. 5 | 573. 4 | 663. 3
ebibat 648. 17
eboris 839. 2
ebria 140. 3
ebrietas 750. 2
ebrius 549. 2 | 643. 16
ebur 119. 1 | 224. 1 | 757. 4 | 849. 1 | 868. 6
eburna 193. 6 | 248 9
eburnos 701. 16
echini 675. 1
echinos 718. 10 | 793. 10
echinus 446. 6 | 579. 4
Echioneæ 382. 2
ecquid 815. 10
ecquis 705. 8
edaciis 193. 2
edacibus 433. 12 | 846. 8
edat 437. 7
edax 359. 3 | 633. 3
ede 671. 8 | 688. 2
edendi 797. 11
edi *paterit.* 635. 3
edicit 659. 1
edicta 423. 3
edicto 853. 1
ediderit 907. 2
edisserere 866. 4
edisci 835. 1
edissere 668. 4
edisti 871. 4
edit 721. 8 | 781. 4
edite 1. 1
editior 540. 6
edixerit 628 4
edo *prime longa* 707. 4
edomuit 38. 8
Edonis 180 2
edormit 643. 17
educere 639. 6
educet *penult. brevi* 793. 9
educet *penult. longâ* 813. 2
edules 676. 5
effere 450. 8
effert 881. 10
effertis ad cœlum 772. 5
efficaci 487. 1
efficacis 439. 7
efficax 411. 6
efficient 382. 18
efficiet 357. 4
effigies 589. 2
effractam 807. 13
effuderit 392. 7
effugere 381. 2 | 762. 10
effugerit 645. 3
effugit 669. 2 | 709. 2 | 710
effundi 651. 10
effusi la è maris 779. 1
effutire 893. 4
egens 395. 4 | 493. 8
egentem 805. 1
egenti 633. 9
egeo 772. 7
egere *infinit.* 733. 13 | 852. 3
egerit *ab* ago 55. 8 | 687. 1
egei 554. 6 | 814. 9 | 887. 2
eget 88. 6 | 511. 2 | 634. 3 | 740. 11 | 755. 8
egit 824. 6
egi 9. 3 | 128. 3 | 376. 8 | 837. 7
ego & vos 896. 5
egomet 529. 8 | 532. 10 | 588. 9 | 851. 7
egregias 641. 4
egregiè 691. 8 | 876. 9
egregii 27. 4 | 340. 3 | 698. 9
egregio 575. 13
egregius 272 4
egrettum 556. 3
ejecta 586. 6
ejulatio 466. 7
ejus 296. 4 | 396. 4
e'abi 690. 4
elaborabunt 241. 5
elaboratum 476. 4
elata 690. 2
elatrem 810. 7
Elea 368. 1
Electram 651. 1
elegos 125. 3 | 862. 4 | 878. 12
elemento 338. 1 | 508. 6 | 825. 9

elementis 726, 12
elephas albus 849, 4
elicerent 589, 1
eliciet 193, 5 | 411, 3
elidere 792, 1
eligit 278, 4
eliminet 751, 1
eliserit 669, 3
elixa 631, 3
elleboti v. helleborî.
elocuta 251, 8
eloquium 891, 15
eludebat 804, 8
eludente 605, 4
eluere 411, 6
elusus 832, 11
elutius 672, 4
emancipatus 462, 2
emat 648, 10
ematur 512, 4
emendas 910, 4
emendata 836, 6
emendaturus 721, 3
emendatus 798, 7
emendes 828, 11
emendo 644, 3
emerat 754, 1
emetiris 634, 5
emicuit 836, 8
emirabitur 23, 8
emiserit 878, 12
emisso 824, 6
emissum 814, 13
emisti 857, 8
emit 852, 13
emovit 641, 8
Empedocles 782, 4 | 914, 1
empta 740, 10 | 813, 5
emptæ 652, 2
emptas 648, 10
emptis 867, 9
empto 707, 2
emptor 279, 2 | 691, 11 | 867, 8 | 894, 9
emptorem 525, 12
emptum 758, 6 | 867, 6, 9
emunctæ 585, 4
emuncto 893, 11
en 507, 5
enatat 874, 10
enaviganda 206, 4
Enceladus 263, 8
enectus 767, 2
enervet 458, 2
Enipeus 283, 10
enitar 349, 3 | 893, 9
enitescis 182, 2
Enni 607, 1 | 877, 4 | 895, 7
Ennius 818, 7 | 893, 1
ense 494, 2
ensem 141, 3
enses 422, 10 | 455, 4
ensis 68, 5 | 241, 3 | 594, 3 | 617, 2
eo *verb.* 580, 1
eois 134, 3 | 435, 5
eph bi 846, 6
Ephesum 29, 1
ephippia 790, 2
Epicharmi 234, 2
Epicuri 747, 10
Epidaurius 533, 3
epistola 857, 12
epos 605, 6
epulæ 649, 14 | 712, 1
epulas 285, 6 | 436, 6
epulis 137, 5 | 398, 1 | 627, 5
epulum 647, 1
equa 218, 3 | 295, 5
eques 84, 3 | 245, 4 | 301, 1 | 443, 1 | 481, 6 | 494, 5 | 526, 4 | 741, 4 | 792, 8 | 847, 11
equestrem 906, 3
equestri 707, 12
equi 564, 3 | 792, 8
equi feri Ibid.
equidem 620, 5 | 684, 6 | 698, 4 | 836, 4
equina ubera Epod. 8
equinæ 832, 9
equinam 873, 1
equino 261, 1
equis 26, 2 | 50, 4 | 51, 8 | 637 | 65, 7 | 81 1 | 251, 7 | 279, 1 | 515, 1 | 615, 10 | 763, 7 | 887, 10
equitare 14, 1 | 187, 4 | 661, 4
equitat 35, 4
equitavit 380, 4
equirem 243, 8 | 408, 1 | 610, 7 | 774, 11
equites 881, 12
equiter v. equitat
equitis 848, 2
equitum 150, 5 | 217, 2 | 311, 6 | 848, 5
equo 338, 3 | 387, 9 | 614, 11 | 622, 4
equorum 98, 5 | 839, 1
equos 128, 3 | 150, 5 | 462, 7 | 525, 10
equum 284, 1 | 368, 2 | 417 4 | 725, 2 | 741, 3 | 774, 7 | 879, 7
equus 272, 4 | 792, 6 | 804, 10 | 894, 8
eradanda 317, 12
erectum 730, 8
erepsemus 566, 7
ereptum 397, 5
ereptus 436, 5
erigimur 719, 6
erigit 651, 11
erimus 206, 5
eripe 353, 5 | 710, 9
eripere 910, 8
eriperem 656, 8
eriperet 597, 10
eripi 197, 6
eripiam 624, 3
eripias 549, 8
eripiet 685, 5 | 757, 3
eripiunt 308, 3
eripuere 859, 14
eripuit 222, 5
errans 207, 5
errantes 432, 4
errare 258, 6 | 589, 7
erraremus 534, 7
errat 318, 1 | 835, 6 | 913, 6
errem 349, 7
errent 782, 1
erret 657, 3
erro *nom.* 712, 7
erro *verb.* 127, 3
erro 643, 5, 7 | 840, 12 | 865, 15 | 900, 2 | 913, 3
errori 534, 8 | 644, 2
erubescendis 104, 3
erucas 718, 9
erue 547, 3
eruet 864, 2
erutas 445, 7
Erycina 12, 4
erymanthi 86, 6
esca 713, 6
esem 631, 1
esculetis 90, 2
esculo 293, 6
Esquilias 696, 2
Esquiliis 587, 6
Esquilinæ 452, 8
Esquilini 492, 6
essseda 848, 7
est, *pro*, comedit 629, 5
est, *pro*, corrodit 739, 8
est, *pro*, expedit 691, 5 | 727, 4
est, *pro*, licet 525, 3 | 527, 2
est, *pro*, pertinet 544, 2 | 645, 6
est mihi, *id est*, habeo 405, 3
Estlæ 353, 6
esuriens 528, 3 | 538, 8 | 649, 8
Etrusca. &c. v. Hetrusca.
eu 901, 10
evaluere 849, 2

INDEX

Evandri 538, 6
evafti 708, 13
evehit 4, 1
evellas 787, 2
evellere 706, 8
evenit 382. 3 | 533, 4
eventum 886, 1
evertere 858, 9
evohe v. evoe
Evis 340, 8
evincet 218, 3 | 761, 6
evitare 523. 10
evitata 3, 1
Evius 77, 1 | 193, 1
Eumenidum 203, 1
eunt 205, 4
euntem 515, 2
euntes anni 858, 13
euntes verſus mollius 608, 4
euntium 442, 3
evoe 230, 4, 6
evolvere 140, 8
Eupolin 639, 6
Eupolis 544, 1
Euro 317, 4 | 315, 3 | 387, 6
Europe 347, 5 | 349, 15
Europen 254, 8
Eurus 111, 1 | 380, 3 | 465, 5 | 486, 2
Euterpe 7, 2
Eutrapelus 812, 1
evulſis 263, 7
exacta 675, 4
exactis 836, 7
exacto 515, 4
exactos 202, 2 | 329, 1
exacuit 908, 6
exagitent 698, 5
examen 134, 3 | 436, 10 | 820, 11
examinat 622, 3
exangue 820, 6
exanimari 299, 2
exanimas 219, 3
exanimat 554 15 | 847, 4
exanimem 512, 6
exanimes 702, 7
exaret 458, 4
exaudita 876, 12
exauditus 825, 6
excantata 448, 1
excepit 401, 6 | 555, 5
excepta 857, 6
excepto quod 775, 6
excepto 583, 16 | 643, 2
exceptum 913, 1
excerpam 548, 3
excerpens 664, 5
excidere 591, 5
excidi 537, 3
excidio 310, 5
excidit 270, 6 | 897, 6
excipere 301, 6
exciperet 666, 1
excipiant 732, 2
excipiebat 212, 6
excifus 257, 1
excitare 494, 10
excitat 651, 9 | 719, 4
excitatur 431, 1
exclamat 519, 2 | 585, 2
excludat 812, 2
excludet 811, 6
excludit 899, 2
exclufit 663 7
excluſus 524, 4 | 597, 3 | 663, 3
excors 644 6 | 738, 2
excubat 413, 6
excubiæ 309, 3
excuſare 765, 8
excuſatus 770, 7
excuſſit 702, 5
excuſſus 640, 7
excuriat 547, 13
excutitur 290, 10
execrata 482, 4 | 484, 2
execto 564, 4
exegi 359, 1
exemplar 737, 4 | 820, 5 | 834, 2 | 900, 11
exemplaris 896, 1
exemplis 553, 6 | 842, 3
exemplo 269, 2 | 630, 4
exemplo eſt 568, 13
exemplum 407, 10 | 648, 9
exempta 871, 2
exerceat 790, 3
exercet 417, 1 | 430, 3 | 779, 3
exercitatas 464, 5
exercitus 70, 1 | 81 4,
exhauriebat 446, 9
exiccet v. exſiccet
exierit 528, 10
exigit 422, 9
exigitur 558, 1
exiguæ 820, 1
exigui 107, 1 | 826, 6
exiguis 187, 4 | 276, 2
exiguo 77, 2 | 869, 12
exiguos 278, 12
exiguum 728, 3
exilis *nomen* 22, 5 | 756, 6
exilis *verb.* 491, 8
exilit 701, 11
exilium 162, 4
eximet 305, 6
eximit 158, 1 | 750, 4
exirem 577, 17
exiret 521, 1 | 704, 6
exit 465, 1 | 861, 11 | 874, 12
exitio 69, 7
exitio eſt 109, 4
exitium 275, 2 | 355, 9 | 494, 12
exitura 162, 3
exitus 398, 5 | 418, 5
exlex 892, 7
exorabilis 868, 5
exorberet 660, 6
exoret 724, 6
exors v. exſors
expalluit 743, 6
expavit 141, 3
expectabit 805, 6
expectans 557, 6
expectat 618, 6 | 739, 18
expectata 857, 15
expecto 566, 11
expediat 482, 1
expedies 333, 6
expediet 105 3
expedire 469, 10
expedit 182, 5
expedita 446, 3
expedito 36, 4
expeditus 89, 7
expediunt 389, 14
expellas 773, 9
expellet 636, 9
expendere 839, 11
expergiſceris 739, 2
experiar 697, 3
experiens 807 1
expers 264, 9 | 295, 7
expers maris 714, 10
expertæ 305, 3
expertes 416, 2
expertis frugis 902, 12
experto 606, 2
expertum 911, 9
expertus 29, 6 | 375, 6 | 815, 15
expes v. exſpes
expetis 467, 4
expiandi 11, 9
expiare 490, 9
expiaris 148, 2
expiatur 451, 10
expiravero 431, 18
exple 178, 5
exples 788, 15
explicet 664, 3
explicuere 354, 8
explicuit 403, 8 | 636, 2
exploſa 610, 8
exponi 879, 12

exponim

exponimur 558. 11
exponit 583. 13
expressa 584. 4
expressi 854. 2
exprimet 875. 11
expugnabis 596. 10
expugnare 689. 7
expugnat 308. 1
expulit 636. 7 | 865. 12
expurgare 859. 11
Exquilinæ v. Esquilinæ
exsecat 518. 6
exsiccet 119. 6
exsomnis 340. 8
exsors 899. 11
exspes 484. 3 | 874. 10
exstruat, v. extruat
exsudet 603. 8
exsurdant 717. 3
exta 889. 4
extant 447. 1
extat 563. 8
extendat 254. 7
extendere 891. 6
extendisse 826. 3
extenta 210. 3
extento 155. 4
extentum 850. 9
extenuantis 601. 6
exterior comes 683. 14
externi 710. 5
exterret 753. 4
extimui 653. 8
extimuit 909. 11
extinctus 828. 12
extinxit 260. 6
extorquere 859. 15
extorta 865. 14
extractus 507. 1
extrahat 902. 11
extrahe 690. 11
extrema 440. 4 | 724. 6
extremi 870. 5
extremis 825. 10 | 870. 5
extremo 860. 12
extremos 298. 9 | 417. 11 | 515. 2 | 728. 5 | 752. 6
extremum 291. 1 | 725. 3 | 895. 2 | 910. 2
extricat 538. 3
extricata 270. 8
extruat 434. 8
extructa 568. 5
extructis 161. 4 | 701. 18
extrudere 857. 1
extrue 691. 7
extruderit 622. 9
extulit 432. 8
exucta 447. 3
exudet vide exsudet
exuere 489. 1
exul 16 5 | 272. 4 | 618. 7 | 820. 7
exules 253. 9
exultim 295. 6

F.

FAba 654. 3 | 698. 14
fabæ 800. 3
fabellam 849. 8
fabellas 700. 4
faber 586. 1 | 875. 10
Fabia 757. 2
Fabio 529. 11
Fabium 407. 4
fabri 732. 10 | 840. 10
fabricaverat 539. 5
Fabricio 642. 5
Fabricium 53. 3
fabrilia 840. 10
fabros 839. 2
fabula 467. 11 | 511. 13 | 513. 10 | 519. 5 | 688. 2 | 736. 1 | 785. 3 | 837. 5 | 847. 2 | 889. 2 | 901. 2 | 902. 10
fabulæ 22. 4
fabulosæ 258. 8
fabulosus 89. 3
face 292. 4 | 297. 7 | 390. 8
facem 415. 5
facetum 605. 7
facetus 520 1 | 545. 3 | 757. 5
facibus 549. 3
facie 572. 6 | 679. 6
faciem 383. 14 | 404. 5 | 526. 5 | 564. 7 | 717. 1
facienda 695. 4
faciendo 610. 1
faciens 555. 6 | 697. 7
facientia 857. 13
facientibus 730. 2
facies *nom.* 414. 9 | 525. 11 | 671. 10
facile 665. 8
faciles 97. 5
faciles 192. 2 | 325. 3 | 508. 2 | 528. 9
facili 197. 5
facilis 689. 6
facimus 851. 6
facinus 800. 4
facti 739. 9
factis 855. 6
factiter 914. 6
facto 576. 11
factos 608. 4 | 910. 12
factu 554. 12
factum 568. 2 | 577. 4 | 690. 1 | 691. 8
facturus 89. 2 | 697. 7
factus 560. 1
facundæ 365. 7
facunde 41. 1
facundia 793. 7 | 876. 3 | 889. 2 | 891. 15
fæce 133. 8 | 308. 8 | 677. 9
fæcem 679. 8
fæcibus 897. 1
fæcula 714. 4
falce 119. 4 | 432. 1 | 541. 7
Falerna 284. 8 | 677. 9
Falernæ 85. 1
Falerni 103. 4 | 160. 1 | 193. 3 | 442. 7 | 603. 4 | 649. 10 | 816. 3
Falernis 173. 2
Falerno 623. 1 | 672. 7 | 678. 3
Falernum 715. 1
fallacem 578. 10
fallacis 24. 4
fallant 478. 11 | 865. 2 | 921. 6
fallat 388. 9
fallax 283. 7
falle 298. 2 | 751. 7
fallendi 800. 2
fallente 622. 17
fallentis 485. 1 | 817. 2
fallere 182. 6 | 306. 2 | 388. 2 | 712. 8 | 800. 8
falleret 169. 2 | 388. 3
fallimur 815. 6
fallit 312. 7 | 385. 4 | 687. 2
fallor 876. 7
fallunt 756. 4
falsa 886. 4
falsis 158. 1 | 283. 1 | 399. 8 | 850. 11
falso 511. 4
falsum 774. 2
falsus 799. 2
fama 53. 5 | 155. 7 | 247. 7 | 422. 5 | 523. 8 | 529. 10 | 554. 2 | 648. 1 | 658. 7 | 684. 13 | 747. 4 | 776. 3
fama est 609. 2 | 616. 8
famæ 571. 5 | 633. 5 | 813. 6
famam 518. 4 | 523. 10 | 551. 9 | 554. 6 | 708. 12 | 833. 7 | 882. 5
famem 88. 1 | 517. 4
fames 311. 4

INDEX

fames argenti 811, 3
famoſæ 914, 5
famoſis 307, 7 | 619, 3
famoſo carmine 821, 8
famoſum 707, 10
famoſus 252, 7 | 545, 1
famulis 243, 4 | 316, 3
famulus 893, 12
fama 380, 8 | 482, 5
fanaticus error 913, 3
Fannius 546, 10 | 611, 2
fanum 775, 5
far 578, 9
fari 388, 5 | 747, 3
farre 332, 4 | 721, 5
farris 565, 5
farror 659, 3
fas 77, 2 | 356, 2
fas nefaſque 451, 7
fas eſt 230, 8 | 231, 4 | 378, 4 | 904, 2
faſces 52, 6 | 757, 3 | 798, 11
faſcibus 577, 11
faſciculum 785, 7
faſcinum epod. 8
faſciolas 662, 5
faſtigia 622, 9 | 680, 5 | 700, 12 | 773, 10 | 851, 2
faſtidienti 450, 14
faſtidioſa 494, 4
faſtidioſam 354, 1
faſtidioſus 243, 5
faſtidire 534, 10 | 743, 7
faſtidiret 804, 5
faſtidio 528, 5 | 786, 4
faſtidit 241, 9 | 829, 8
faſtidium 442, 6
faſtis 414, 2
faſtos 314, 4 | 415, 9 | 540, 8 | 832, 12
faſtu 862, 6
faſtum 577, 9
fata 63, 3 | 96, 3 | 399, 11 | 255, 9 | 290, 3, 7 | 297, 2 | 370, 2 | 414, 10 | 457, 5 | 493, 4 | 498, 11
fatale 141, 1
fatali 828, 9
fatalis 251, 10
fateare 540, 7
fateatur 600, 1
fatebitur 620, 2
fateneres 829, 3
fateor 668, 5 | 671, 2 | 706, 11
fateri 838, 1 | 910, 3
faterier 866, 8
fatetur 836, 2
fati 222, 5
fat garet 416, 14
fatigas 192, 6
fatigat 622, 5
fatigatis 280, 6
fatigatum 259, 2
fatigent 11, 6
fatis 55, 5
fato 609, 7
fatum 594, 1
fauce 475, 4
fauces 528, 4
faveat 890, 5
faventium 337, 7
favet 298, 12 | 838, 4
favete 239, 1
favillam 173, 6
Faune 316, 4
Fauni 894, 4
Faunis 818, 4
Fauno 24, 6
Faunus 71, 4 | 223, 1
Favoni 20, 1
Favonii 281, 4
favor 397, 6
favorem 828, 7
Fauſta 524, 1
fauſtis 378, 8
fauſtitas 384, 4
fauſto 858, 12
fautor 599, 3 | 814, 8 | 829, 9
fautoribus 794, 7
faxis 642, 7 | 692, 5
febrem 797, 11
febres 840, 3 | 760, 7
febrimque 667, 2
febrium 19, 2
febellis 44, 3 | 438, 4 | 450, 4 | 803, 10
felicem 574, 13 | 592, 11 | 706, 5
felices 59, 11 | 486, 1 | 507, 2
felicior 478, 7
feliciores 432, 2
feliciter 846, 1
felix 346, 4 | 370, 12 | 414, 8 | 471, 6 | 502, 6
felices 593, 11
femur 525, 5
feneſtras 97, 1
fera 63, 2 | 356, 10 | 454, 6 | 481, 1
feræ 194, 1 | 254, 2 | 385, 11 | 448, 11 | 588, 2
feraci 381, 8 | 498, 2
feracis 118, 4
ferarum 540, 5
ferax 445, 12
fercula 701, 17
Ferenti 259, 7
Ferentinum 803, 8
feri, *nom.* 564, 2
feriam 7, 5 | 298, 5
feriat 711, 5
feriæ *nom.* 385, 11
feriat 618, 10
feriatos 388, 1
feriemus 223, 5
ferient 250, 7
feriunt 189, 7
feroces 245, 3 | 369, 8 | 379, 2
ferocior 142, 3
Feronia 559, 1
feros 41, 2 | 260, 12 | 745, 5
ferox 26, 2 | 64, 2 | 123, 1 | 131, 6 | 168, 3 | 254, 5 | 401, 4 | 882, 9
ferramenta 732, 9
ferrata 417, 10
ferratos 550, 1
ferro 297, 6 | 349, 2 | 381, 10 | 387, 5 | 444, 10 | 486, 13 | 524, 3 | 650, 9, 15 | 656, 4 | 708, 3 | 868, 12
ferrum 11, 1 | 135, 3 | 509, 6 | 546, 9 | 650, 12 | 899, 11
fertile 373, 6 | 674, 4
fertili 173, 2
fertilibus 211, 4
fertilis 312, 6 | 498, 12
fervens 57, 4
fervent 678, 5
ferventius 609, 1
fervet 366, 7 | 727, 5
fervida 490, 3 | 717, 3
fervidi 415, 8
fervidiore 468, 9
fervidis 3, 1 | 336, 10
fervido 39, 3
fervidos 211, 5
fervidum 428, 13
fervidus 116, 4 | 509, 5 | 882, 2
ferula 541, 4
ferum 844, 6
fervor 70, 4 | 615, 9
Feſcennia 843, 2
feſſas 261, 5
feſſi 568, 1
feſſis 164, 5 | 303, 2
feſſo 851, 8
feſſos 436, 8 | 502, 3
feſſum 178, 1 | 581, 1
feſſus 355, 2 | 558, 5
feſtas 391, 2 | 460, 1
feſtinant 848, 7
feſtinanti 514, 11
feſtinantis 732, 8
feſtinas 112, 4 | 739, 7
feſtinat 406 3 | 736, 7 740, 16 | 801, 4 | 860, 15 | 885, 1

feſtis

festis 436. 4 | 651. 4 | 869. 11 | 891. 8 | 893. 5
festo 351. 1 | 842. 12
festos 159. 7 | 629. 9
festum 632. 7
festus 286. 3 | 305. 5 | 317. 9 | 749. 5
ficis 721. 6
ficta 876. 14 | 902. 9
fictis rerum 721. 1
ficto 855. 4
fictum 536. 6 | 893. 13
ficu 635. 9
ficulnus 585. 5
ficus 485. 2 | 591. 3 | 760. 3
fida conjuge 843. 1
fide Teia, i, chordâ 73. 6 | 473. 7
fide Cyllenea 473. 7
fide 125. 4 | 281. 5 | 490. 8
fide, *pro*, fidei 538. 10
fidelem 165. 6 | 375. 6 | 691. 4
fideles 902. 7
fideli 248. 3
fidelibus 6. 2 | 384. 1 | 888. 14
fidelis 651. 8 | 856. 1
fideliter 814. 12
fidem 23. 5 | 755. 5 | 856. 10 | 876. 14
fidem i, chordam 95. 9
Fidenis 777. 4
fidens 263. 2
fidentem 815. 9
fidentes 255. 11
fides 78. 5 | 95. 2 | 133. 2 | 226. 1 | 322. 5 | 338. 8 | 384. 6 | 501. 9 | 726. 8 | 808. 3 | 810. 6
fidet 634. 8
fidibus 50. 7 | 101. 5 | 135. 4 | 200. 8 | 258. 3 | 400. 4 | 743. 8 | 866. 3 | 879. 6 | 891. 14
fidicen 375. 2 | 389. 1 | 821. 10
fidis 616. 2 | 768. 9
fidis, *verb.* 821. 7
fidit 61. 6 | 335. 4 | 820. 10
fidos 750. 10
fidum 196. 4
fidus 403. 4 | 883. 8
fige 307. 6
figit 333. 3
figura 13. 1
figurat 841. 8
fila 161. 1
filia 61. 3 | 67. 1 | 307. 12 | 688. 6
filiæ 348. 3
filiam 449. 6
filium 36. 6
filius 13. 3 | 290. 5 | 350. 8 | 387. 2 | 512. 14 | 535. 2 | 549. 1 | 649. 17 | 660. 5 | 686. 4 | 697. 13 | 719. 7 | 901. 9
filo 851. 12
findere 4. 6
findet 685. 9
findetur 807. 8
findit 406. 10
findunt 474. 3
fine 77. 2 | 228. 5 | 712. 1 | 828. 10
fines 316. 5 | 510. 7 | 514. 4 | 570. 1
finge 882. 5
fingent 374. 1
fingentur 873. 8
fingere 551. 10 | 794. 4 | 876. 12 | 906. 12
fingere carmina 852. 2
fingeris 904. 9
fingi 902. 2
fingit 741. 3
fingitur 277. 6
fingo 369. 6
finibus 16. 4
finiet 673. 2
finire 31. 5 | 261. 6 | 513. 8 | 663. 6
finiret 866. 6
finis 129. 1 | 408. 6 | 490. 7 | 513. 7 | 569. 4 | 719. 8 | 832. 2 | 842. 13 | 909. 2
finitimi 480. 1
finitimum 336. 12
finitis 80. 2 | 863. 6
finium 432. 12
finxerunt 546. 7
finxiſſe 770. 8
firmaret 272. 2
firmior 381. 11
firmo 470. 3
firmus 428. 2 | 705. 12 | 807. 6
fis 412. 8 | 871. 1
fiſtula 72. 6 | 321. 9 | 364. 8 | 410. 4
fixa 586. 5
fixæ 447. 5
fixis 724. 5
fixum 667. 2 | 800. 12
Flacci 615. 2
flacco 478. 2
flagellis 442. 5 | 521. 11
flagello 343. 3 | 541. 3
flagitat 678. 4
flagitio 270. 3
flagitium 403. 14 | 680. 9
flagito 226. 5
flagrans 98. 4
flagrantia, *al.* fragrantia
flagrantis 302. 9
flagrans 451. 1
flagret 554. 13
flamina 321. 8
flamma 67. 3 | 104. 7 | 367. 8 | 380. 3 | 490. 4 | 566. 1 | 568. 6
flammæ 406. 5
flammis 388. 6 | 446. 2 | 868. 12
flatu 383. 10 | 891. 3
flava 290. 10
flavæ 165. 2
flavam 23. 4
flavi 575. 18
flavo 375. 7
flavos 483. 7
flavum 10. 3 | 35. 6
flavus 161. 3
flebili 368. 5
flebilibus 185. 6
flebilior 95. 5
flebilis 95. 4 | 882. 9
flebiliter 409. 5
flebis 98. 1
flebit 23. 6 | 617. 8
flebo 455. 2
flectere 284. 1 | 363. 1
flecti 887. 11
flectis 232. 1
flentibus 567. 8 | 880. 12
flentis 808. 2
flere 719. 7 | 881. 1
fles 281. 3
fleturam 450. 10
flevere 186. 5
flevit 476. 3
Flore, *propr.* 742. 1 | 856. 1
flore 21. 5 | 353. 3 | 404. 4
florent 877. 10
florente juventa 882. 1
flores 101. 2 | 160. 7 | 285. 2 | 348. 12 | 749. 10 | 837. 4
floret 484. 10
floribus 192. 3 | 302. 2 | 365. 4 | 843. 3
florum 347. 9
flos 308. 7
fluat 478. 10
fluctibus 5. 2 | 111. 2 | 207. 1 | 397. 5 | 435. 5 | 465. 4 | 875. 8

fluctus 60, 1 | 348, 10
fluentem, 464, 9
fluenti 584, 3
fl ere 606, 6
fl eret 545, 7
fluit 797, 3
fluitantia 664, 2
fluitem 817, 9
flumen 172, 1 | 187, 1 | 423, 5 | 584, 2 | 642, 7 | 660, 8 | 874, 8
flumina 38, 4 | 128, 4 | 153, 5 | 391, 8 | 474, 3 | 511, 12 | 785, 4 | 854, 6
flumine 207, 4 | 510, 12
fluminis 84, 4 | 356, 3
fluminum 50, 6
fluvii 409, 3
fluviis 86, 4 | 167, 6
fluvios 643, 11, 13
fluunt 726, 9
fluxit 277, 4 | 457, 7
focalia 662, 5
focis 786, 4
foco 38, 5
focum 431, 8
focus 749, 3
fodiat 757, 1
fœcundi 676, 6 | 750, 5
fœcunda 277, 1 | 330, 9 | 666, 2 | 685, 1
fœda 274, 4 | 564, 5
fœdera 830, 1
fœdere 335, 7
fœdis 269, 2
fœdo 852, 11 | 907, 4
fœdum 650, 2
fœdus 745, 6
fœmina 365, 1 | 408, 8
fœminæ 462, 2
fœminis 64, 3 | 498, 1
fœnerator 437, 1
fœnore 430, 4 | 518, 5 | 732, 3 | 910, 6
fœnum habet in cornu 547, 12
fœta 344, 3
fœtus 385, 1 | 499, 2
Folium 447, 8
foliis 92, 6 | 185, 5 | 315, 11 | 373, 2 | 566, 9 | 649, 9 | 811, 3 | 877, 8
follibus 546, 8
fomenta 468, 14 | 512, 12 | 740, 7 | 744, 10
fons 302, 1 | 692, 2 | 797, 1 | 807, 4 | 900, 3
fonte 277, 3 | 877, 1
Fonteius 559, 9
fontem 231, 1
fontes 433, 5 | 682, 1
fontibus 101, 1 | 260, 4 | 792, 3
fonticulo 510, 13
fontis 743 6
fontium 307, 4 | 419, 1
foramine pauco 891, 1
foras 751 | 762, 9
fore i. janua 514, 4
fore 309, 7 | 477, 10 | 508, 1 | 573, 8 | 648, 5 | 873, 6
forenses 894, 5
forenſis 760, 6
fores 291, 3 | 399, 2
foret 259, 4 | 397, 2 | 471, 4 | 523, 2 | 524, 4 | 544, 4 | 564, 4 | 669, 7
foribus 342, 8 | 663, 5 | 710, 8
foris 603, 10 | 623, 2
forma 163, 5 | 478, 12 | 796, 4
formabat 554, 9
formæ 478, 5 | 707, 11 | 873, 9
formam 246, 6 | 755, 6
formandæ 338, 3
formare 883, 1
formas 126, 3 | 649, 1
formaſti 41, 3
format 841, 10 | 881, 7
formet 900, 1
Formiani 85, 2
Formiarum 314, 16
formicâ 508, 13
formidare 512, 7 | 816, 5
formidas 594, 6
formidatam 854, 10
formidatus 276, 5
formidet 708, 10
formidine 709, 8 | 752, 4 | 800, 1 | 844, 4 | 870, 8
formido, *verb.* 586, 3 | 822, 9
formidoloſis 448, 11
formidoloſus 221, 4
formis 625, 3
formoſa 413, 1 | 873, 4
formoſus 541, 9 | 573, 4
formula 643, 1
fornice 520, 5 | 521, 1
fornix 788, 8
foro 551, 1 | 684, 10 | 764, 3
fors 506, 1 | 574, 15 | 681, 7 | 693, 1
forſan 111, 7 | 217, 11
forſit 574, 10
forte 605, 6 | 762, 4
fortem 614, 12 | 635, 2 | 684, 3 | 691, 4 | 771, 4
fortes 33, 2 | 216, 3 | 378, 11 | 401, 8 | 583, 2 | 637, 3
forti 427, 10 | 567, 7 | 658, 1 | 673, 3 | 688, 5
fortia 637, 4
fortibus 378, 11
fortior 255, 2
fortis 25, 1 | 141, 6 | 150, 9 | 270, 9 | 370, 7 | 381, 3 | 491, 8 | 535, 8 | 699, 6 | 710, 4 | 754, 10 | 764, 1 | 795, 6
fortiſſima 513, 15
fortiter 60, 1 | 642, 11 | 794, 1
fortium 394, 3
fortius 601, 7 | 787, 1
fortuitum 213, 1
fortuna 32, 6 | 119, 5 | 129, 5 | 140, 2 | 256, 3 | 357, 7 | 382, 9 | 418, 4 | 441, 4 | 595, 10 | 636, 3 | 710, 6 | 719, 9 | 778, 4 | 838, 10 | 848, 6 | 890, 10
fortunæ 147, 1 | 697, 13 | 730, 7 | 764, 9 | 781, 1 | 831, 6
fortunam 350, 15 | 705, 9 | 721, 3 | 769, 8 | 884, 3
fortunarum 881, 8
fortunas 749, 8
fortunatam 777, 18
fortunati 506, 3
fortunatius 899, 1
fortunatum 756, 10
fortunaverit 778, 6
fortunis 881, 1
forum 370, 7 | 431, 3 | 556, 5 | 579, 1 | 758, 13 | 758, 4 | 800 5 | 819, 1
foſſa 643, 15
foſſam 588, 14
foſſor 318, 3
foveam 799, 13 | 913, 8
fracta 176, 1 | 614, 10 | 640, 6 | 720, 12
fractis 207, 1 | 874, 10
fracto 808, 5
fractos 465, 6
fractus 250, 6 | 506, 4
fræna 422, 1
frænato 792, 8
frænis 35, 5 | 513, 6 | 709, 5 | 741, 2
frænum 774, 9, 11
fragilem 16, 8 | 248, 6
fragili 331, 9 | 620, 3
fragilis 590, 3
fragrantia oſcula 797, 4
frangas 786, 4
frangat 132, 4 | 720, 3
frangatur 529, 5
frangere 93, 4 | 345, 3 | 914, 9
frangit 465, 8
frater 102, 5 | 450, 14 | 757, 4 | 814, 5 | 861, 15 | 909, 7

fraterna

fraterna 87, 5
fraternæ 457, 6
fraterni 770, 8 | 812, 13
fraterno 683, 13
fraternum 745, 6
fratre 611, 7 | 787, 4
fratrem 787, 4
fratres 15, 2 | 155, 5 | 263, 3
fratrum 134, 6 | 660, 9 | 812, 11 | 868, 9
fraudatis 580, 6
fraude 18, 11 | 232, 4 | 500, 3
fraudem 111, 7 | 841, 4
fraudes 347, 7
fraudibus 800, 10
fraudis 403, 1
fraudulento 252, 5
fraxinos 341, 5
fregerit 437, 6 | 540, 12
fregi 175, 2
fregiſſe 159, 1
frementem 417, 3
frementes 462, 7
fremitum 347, 3
frenis, v. fræmis
frequens 132, 2 | 222, 6 | 243, 2
frequentes 498, 7 | 659, 4
frequentia 641, 5
freta 17, 6 | 62, 4 | 742, 4
fretis 126, 7 | 177, 4
freto 461, 1
fricti ciceris 894, 9
frigida 474, 2 | 666, 5 | 744, 10 | 792, 4
frigidas 282, 2
frigidior 797, 2
frigido 5, 12
frigidum 260, 1
frigidus 698, 1 | 914, 1
frigora 392, 5 | 697, 9
frigore 512, 10 | 618, 10 | 805, 10
frigoribus 320, 4
frigus 38, 5 | 303, 1 | 517, 4 | 533, 1 | 777, 9 | 807, 12
fronde 259, 3 | 369, 10 | 814, 6 | 840, 4
frondes 99, 3 | 318, 2
frondere 796, 11
frondi 30, 2
frondibus 78, 1 | 788, 15
frondis 381, 8
frons 302, 4 | 564, 4
fronte 125, 5 | 168, 6 | 371, 7 | 473, 1 | 587, 4 | 762, 4
frontem 354, 8 | 458, 4 | 564, 6
frontibus 514, 1
frontis 636, 2 | 721, 2 | 771, 2
frontium 6, 4
fruar 730, 10
fruaris 869, 12
fructibus 780, 1
fructus 525, 3
fruendi 747, 1
frueris 780, 2
frugaliter 553, 7
fruge 330, 4 | 796, 10
fruge 334, 5 | 392, 7 | 421, 2 | 738, 4 | 783, 6
frugi 535, 5 | 689, 10, 14 | 703, 3 | 799, 12 | 891, 5
frugibus 842, 9 | 878, 2
frugis 817, 8 | 907, 12
frugum 390, 9 | 498, 12
frui 121, 1
fruitur 24, 1
frumenta 801, 8 | 842, 12 | 867, 2
frumenti 510, 2 | 647, 2 | 649, 6 | 754, 1 | 762, 8 | 793, 1
fruſtra 700, 12
fruſtis v. cruſtis
fruticeto 301, 6
fucatus 471, 1
fucis 525, 7
fuco 270, 5
fucum 773, 12
fudit 843, 5 | 903, 11
fuerat 9, 6
Fufidius 518, 4
fuga 360, 2 | 486, 14 | 701, 8 | 811, 4 | 857, 6 | 875, 9
fugacem 246, 10 | 712, 9
fugaces 150, 4 | 203, 2 | 390, 3
fugæ 201, 4 | 396, 1
fugam 175, 4 | 200, 1 | 754, 9 | 762, 6
fugas *nomen* 841, 3
Fugat 328, 3 | 847, 8 | 914, 10
fugatis 379, 10
fugato 519, 5
fugax 160, 5 | 168, 7
fuge 39, 6 | 166, 4 | 547, 12 | 774, 5 | 824, 5
fuge ſuſpicari 166, 4
fugêre 870, 7
fugere 728, 1
fugerem 553, 6
fugeres 866, 10
fugeret 32, 3
fugerit 48, 1 | 156, 7 | 552, 14 | 684, 8 | 697, 4
fugi 799, 9
fugiam 731, 1 | 769, 2
fugienda 524, 12 | 540, 10
fugiendam 529, 9
fugiens 348, 9 | 357, 6 | 522, 1 | 531, 3 | 728, 6 | 771, 1
fugient 393, 3
fugiente 185, 9 | 248, 2 | 796, 7
fugientes 301, 4 | 512, 3
fugientia 511, 11 | 527, 8
fugientum 316, 4
fugies 66, 1 | 323, 2 | 825, 9
fugimus 722, 2
fugio 580, 2
fugis 471, 6 | 538, 1
fugiſſet 565, 4
fugiſti 638, 4
fugit 191, 5 | 283, 5 | 536, 2 | 861, 3, 5
fugit, *præterit.* 89, 8 | 109, 6 | 216, 6 | 251, 7 | 414, 4 | 439, 4 | 449, 5 | 489, 7
fugitivus 693, 12 | 712, 7 | 772, 6
fugito 814, 11
fugiunt 52, 1 | 848, 5 | 913, 4
fulgens 195, 4 | 254, 4
fulgent 214, 3
fulgente 502, 1 | 572, 3
fulgentem 312, 6
fulgentes 196, 3 | 352, 10
fulgentia 31, 7
fulges 405, 7
fulget 247, 2
fulgor 150, 4
fulgore 828, 11 | 885, 4
fulgoribus 621, 7
fulmina 19, 12 | 56, 4 | 189, 8
fulminantis 250, 5
fulmine 262, 4 | 265, 6
fulmineo 310, 3
fulminis 375, 4
fulta 525, 12
fultum 535, 4
fultura, *nom. ſubſtant.* 651, 15
fulvæ 377, 2
Fulvi 711, 2
fulvus 371, 10 | 454, 3
fumenta 711, 8
fumat 317, 6
fumo 274, 4 | 566, 8 | 679, 7 | 885, 4
fumoſæ 635, 4
fumum 286, 5 | 354, 4 | 496, 6 | 795, 2 | 885, 4
funalia 342, 7
functos 423, 10
functum 229, 1
functus 186, 3 | 897, 7
fundani 605, 5 | 715, 1
fundata 795, 9
funde 178, 5
fundens 118, 3
fundet 864, 8
fundi 41, 3 | 691, 10 | 859, 9
fundis 40, 1
fundibus 69, 10
fundo 297, 1
fundos 360, 2

INDEX

fundum 523, 4
fundus 54, 3 | 242, 6 | 683, 10 | 740, 2 | 796, 1 | 807, 6
fune 705, 6
funebre 823, 2
funebres 445, 8
funem 775, 4 | 850, 9 | 913, 10
Funera 37, 1 | 63, 8 | 420, 1 | 574, 4 | 861, 2
funeratus 286, 1
funere 237, 5 | 910, 16
funeri 307, 8
funeribus 130, 4
funesto 769, 1
fungar vice cotis 899, 10
fungi munere amici 770, 5
fungis 672, 8
fungitur 702, 2
funibus 60, 5 | 441, 1
funis 292, 5
funus 139, 7 | 227, 2 | 458, 5 | 691, 7
fur 540, 2 | 544, 3 | 554, 14 | 590, 3 | 709, 3
furca 708, 11 | 773, 9
furcifer 705, 8
furem 798, 13
furens 58, 6
furentem 70, 5 | 606, 6 | 777, 6
furenti 708, 11
furere 180, 3 | 467, 8 | 642, 10
fures 512, 7 | 586, 3 | 588, 3
furia 109, 3
furiale 296, 3
furiam 651, 2
furiare 98, 5
furiarum 591, 1
furibundus 773, 2
furibus 756, 7
furiis 650, 11
furiosa 214, 5 | 668, 4
furiose 656, 9
furiosius 537, 10
furiosus 656, 9 | 658, 7
furis verb. 687, 10 | 706, 9
furit 65, 9 | 345, 10 | 914, 8
Furius 685, 11
Furni 611, 8
furno 547, 15
furnos 777, 9
furor 422, 8 | 451, 12 | 457, 1 | 741, 1 | 862, 3
furore 348, 4
furorem 140, 3
furores 869, 12
furta 541, 6 | 680, 6
furtim 58, 2 | 509, 9 | 590 7 | 662, 6 | 726, 4 | 773, 10
furtis 552, 8 | 652, 3
furtiva 712, 4
furtivæ 785, 8
furtivis 744, 5
furto 43, 2 | 767, 1
furtum 538, 9 | 799, 9
furvæ 200, 5
furum 586, 2
Fusce 83, 8
Fuscum 770, 5
Fuscus 597, 6 | 611, 5 | 700, 9
Fusidius, v. Fusidius
Fusius 643, 16
fuste 543, 1 | 558, 11 | 649, 7
fustes 280, 4
fustibus 539, 4
fustis 844, 4
fusum 456, 2 | 641, 2

G.

GAbiis 777, 3 | 830, 2 | 856, 3
Gabios 792, 4
Gades 170, 1
Gadibus 156, 3
Galates 346, 5
Galba 522, 5
galeæ 12, 9
galeam 63, 9
Galesi 171, 8
Galli 462, 8
galli cantus 506, 9
Gallicæ 420 1
Gallica 35, 4
Gallicis 312, 10
Gallina propr. 697, 8
gallina 624, 4 | 672, 6
Gallis 528, 11
Galloni 627, 7
Gallos 614, 10
Ganymede 375, 7
Gargani 185, 4
Garganum 850, 1
Gargilius 758, 3
garo 718, 4
garrire 605, 4
garriret 592, 12
garrit 700, 3
garrulus 546, 1 | 594, 5 | 690, 7 | 814, 11
gaude 476, 7 | 753, 12
gaudeat 99, 2 | 197, 6 | 655, 8 | 753, 5
gaudens 304, 5 | 658, 8
gaudent 685, 2
gaudentem 4, 6 | 691, 11 | 764, 13
gaudentes 420, 3 | 606, 11 | 863, 9
gaudentis 861, 6
gaudere 512, 2 | 768, 1 | 769, 6
gaudes 101, 2 | 395, 5 | 551, 4 | 664, 6 | 719, 10 | 880, 2
gaudet 20, 3 | 129, 6 | 277, 7 | 318, 3 | 432, 9 | 615, 10 | 702, 3 | 703, 6 | 848, 11 | 887, 10
gaudetis 262, 2
gaudia 278, 6 | 411, 7 | 561, 7 | 691, 6 | 803, 9 | 848, 3
gaudiis 406, 8
gavisa 839, 4
gaulape 714, 6
gazæ 215, 4
gazis 113, 2
gelida 182, 7 | 667, 2 | 710, 9 | 791, 4
gelidæ 100, 4
gelidam 867, 10
gelidè 888, 4
gelido 50, 3 | 86, 5
gelidos 302, 6
gelidum 6, 5 | 384, 11
gelidus 817, 3
Geloni 237, 3
Gelonos 187, 3 | 261, 2
gelu 38, 3
gemant 60, 5
gemelli 770, 7
gemellum 660, 10
gemens 409, 5
gementis 236, 7
geminant 68, 3
geminentur 874, 3
geminus 392, 1
gemino 885, 8
geminorum 812, 11
geminus 358, 7
gemis 824, 4
gemit 792, 2
gemmas 337, 9 | 868, 6
gemmis 215, 2 | 753, 11
genas 405, 2
genas 58, 1 | 365, 6
Genaunos 416, 5
gener 454, 11 | 524, 1 | 688, 7
generat 90, 3
generatur 50, 13
genere 507, 3
generi 826, 4
generosæ 674, 4
generosior 240, 5 | 570, 1
generosis 572, 4
generosius 141, 1
generosum 793, 6
generum 165, 1
genialis lectus 732, 10
genibus 93, 2 | 708, 6
genibus minor 783, 6

genis

Genis 413, 6
genitalis 497, 10
genitis 336, 4
genitor 107, 5 | 864, 6
genitricem 650, 9
genium 316, 1 | 767, 9 | 843, 3
genius 869, 1 | 891, 8
gens 381, 3 | 430, 2, | 616, 10
gens humana 18, 9
gente 161, 8 | 666, 2 | 683, 12
genes 9, 1 | 231, 6 | 200, 4
genti 63, 9 | 486, 11 | 500, 9
gentibus 18, 11 | 187, 1
gentis 55, 3 | 65, 4 | 383, 2
genua 472, 6
genuit 293, 1 | 823, 1
genus, i. nobilitas 683, 5 | 755, 6
genus 9, 5 | 12, 6 | 18, 10 | 61 4 | 165, 3 | 207, 5 | 229, 1 | 277, 2 | 314, 4 | 319, 3 | 393, 7 | 416, 5 | | 441, 4 | 444, 2 | 516, 2 | 536, 4 | 547, 2 | 550, 5 | 563, 7 | 688, 4
gerat 514, 8
gerentem 377, 6
gerere 645, 6 | 768, 1 | 806, 2
geret 382, 5
geri 889, 1
geris 275, 1 | 325, 1
Germania 384, 12 | 481, 1
germinat 485, 1
gerulis 860, 15
Geryonem 206, 1
gefferit 26, 3
geſſi 684, 2
geſta 642, 6
geſtæ 878, 8
geſtans 132, 7
geſtare 657, 7
geſtas res 743, 3
geſtat 36, 2 | 525, 7
geſtiens 255, 6
geſtiet 547, 15
geſtio 311, 10
geſtis 411, 1 | 824, 5
geſtit 731, 6 | 847, 1 | 887, 7
Getæ 334, 3 | 423, 3
Getulæ 323, 1
Getulas 236, 8
Getulo 868, 7
Getulus 93, 4
giganteo 240, 2
gigantum 232, 6
gigas 220, 10
glacies 185, 2
glacier 292, 2
gladiatorum 646, 10
gladio ignem ſcrutari 664, 9
glande 676, 2
glandem 539, 3
glauco 583, 8
glebas 280, 2 | 789, 10
glebis 486, 3
glomos 785, 8
gloria 78, 4 | 342, 2 | 572, 3 | 653, 13 | 811, 2 | 847, 3
gloriantis 469, 7
Glyceræ 80, 3 | 116, 2 | 125, 2 | 322, 7
Glyconis 727, 2
gnari 534, 9
gnatis 566, 4
gnaviter 726, 10
gnavum 816, 2
gnavus 753, 13
Gnidi v. Cnidi
Gnoſſii 64, 6
Gorgonius 520, 2 | 552, 6
Gracchus 862, 2
gracilis 23, 1
gradu 130, 2 | 574, 1
gradum 17, 7 | 19, 5
græca 83, 2 | 602, 5 | 896, 1 | 898, 4
græcari 622, 6
Græcia 63, 4 | 385, 9 | 736, 2 | 838, 9 | 844, 6
Græcis 609, 5 | 868, 6 | 845, 3 | 856, 7
Græco 318, 6 | 877, 1
Græcorum 556, 5 | 604, 5 | 831, 2
Græcos 604, 1
Græcus 585, 1 | 648, 6
Graia 466, 2
Graiæ 218, 6
Graiis 164, 6 | 829, 5 | 848, 17 | 901, 5, bis
Graiorum 394, 4
gramina 365, 11 | 391, 5
gramine 159, 6 | 284, 2 | 410, 3 | 433, 2 | 887, 10
graminis 65, 12
grammaticas 822, 3
grammatici 875, 1
granaria 510, 10
grande 149, 2 | 219, 6 | 323, 6 | 617, 11 | 633, 7
grandes 633, 6 | 879, 3
grandi 473, 10 | 549, 1 | 651, 6
grandia 27, 2 | 858, 13 | 869, 5 | 875, 5
grandine 242, 5
grandinis 8, 2
grandis natu 764, 4
grando 768, 4
granum 649, 8
graſſare 690, 10
gratâ manu 778, 7
grata 20, 1 | 64, 3 | 80, 5 | 118, 5 | 124, 4 | 126, 6 | 295, 1 | 369, 3 | 394, 1 | 407, 7 | 498, 6 | 747, 8
gratæ 354, 5 | 388, 8
gratarum 414, 9
gratas 905, 4
gratè 870, 11
gratia 321, 5 | 392, 1 | 577, 2 | 745, 3 | 747, 4 | 756, 10 | 812, 11 | 878, 4 | 908, 5
gratiæ 21, 1 | 117, 1 | 328, 1 | 428, 10
gratior 383, 7 | 633, 5 | 772, 11
gratiſſima 561, 3
gratiſſimus 865, 15
grato 23, 3 | 296, 9
gratum 130, 1 | 251, 8 | 460, 3 | 693, 4
gratus 40, 6 | 45, 2 | 53, 2 | 289, 1 | 635, 6 | 852, 7
gravat 855, 4
gravatus 403, 1
grave 9, 1 | 331, 1 | 407, 10 | 416, 9 | 713, 5 | 878, 1
gravem 26, 4 | 76, 2 | 167, 6 | 508, 8 | 673, 2 | 903, 8
graves 11, 2 | 21, 2 | 147, 1 | 253, 1 | 399, 4 | 401, 5 | 469, 12 | 527, 10
graves principum amicitias 147, 1
gravi 56, 2 | 64, 5 | 69, 7 | 230, 7 | 436, 2 | 443, 3 | 467, 3 | 581, 5 | 881, 9
gravibus 267, 3 | 874, 4
gravida 88, 7 | 718, 1
gravior 895, 3
graviore 189, 6
gravis 388, 4 | 427, 2 | 470, 5 | 505, 3 | 557, 3 | 680, 7 | 784, 6 | 837, 7
gravitate 607, 1 | 834, 3 | 892, 5
gravius 523, 8 | 593, 4
grege 139, 8 | 301, 5 | 355 1 | 484, 3 | 540, 6 | 747, 10,
gregem 486, 10
greges 218, 1 | 239, 4 | 432, 4
gregi 96, 4
gregis 302, 8 | 771, 4
grex 485, 6 | 642, 13 | 744, 3,
Groſphe 215, 2
Groſpho 782, 6
Groſphus 783, 1
gruem 433, 13
gruis 721, 5
gula 626, 8 | 758, 2
gulæ 712, 5
gurges 153, 5
guſtaremus 722, 3

guſtaris

gestarit 689, 15
gustet 983, 11
gurtur 437, 6
gutturi 494, 3
guttus 579, 5
Gyas 220, 10 | 265, 1
Gygen 282, 1
Gyges 168, 10
gyro 655, 2

H.

HAbens 792, 7
habenæ 857, 5
habilis 322, 3
habitabilis 415, 10
habitanda 482, 5
habitare 587, 6
habitatum 786, 4
habitu 707, 13 | 708, 9
habitum 681, 9 | 881, 8
habitus 650, 13
Hæmo 50, 2
Hæmonius, v. Æmonius
hæreat 890, 4
hæredem 868, 2
hæredes 587, 5 | 646, 9 | 647, 6
hæredi 339, 2
hæredis 393, 3 | 749, 9
hærentes 656, 7
hærentem 74, 5 | 123, 5 | 606, 5
hærentia 537, 4
hærere 338, 4
hæres, *nomen* 161, 5 | 209, 1 | 225, 3 | 636, 9 | 649, 17 | 651, 6, 12 | 687, 1 | 690, 3 | 691, 3 | 868, 1 | 869, 5
hæres, *verb.* 705, 12
hæret 533, 8 | 663, 4 | 833, 4
hæsit 9, 5
Halyattici 313, 5
hamo 684, 8
hamum 765, 15 | 799, 14
hanc 528, 11 | 538, 6 | 547, 1
Hannibal, v. Annibal
harpyiis 626, 8
harum 208, 4
has 436, 6
hasta 245, 4
hastas 64, 6
haud 429, 4 | 509, 2 | 532, 7 | 551, 3 | 557, 5 | 577, 13 | 615, 1 | 684, 1
haud ita pridem 627, 6
haud malè 763, 6
haud unquam 705, 8
haurire, 510, 9 | 525, 3 | 682, 2
haurit 511, 3
hausius 743, 6
Hebri, *nomen viri*, 300, 3
Hebro 99, 4
Hebrum 340, 9
Hebrus 742, 3 | 790, 2
Hecaten 589, 5
Hector 164, 4 | 401, 5
Hectora 583, 3
Hectoreis 252, 9
Hectorem 488, 7
hedera 99, 1 | 477, 5
hedære 6, 4 | 405, 6 | 744, 9
hederis 138, 4
Helenæ 15, 2 | 490, 13
Helenam 62, 5 | 540, 3
Helene 400, 8
Helicona 851, 5
Helicone 899, 2
Heliconis 50, 1
Heliodorus 556, 4
Hellade 665, 1
hellebori 646, 7
helleboro 865, 12
herba 436, 2 | 450, 3 | 674, 2 | 773, 4 | 789, 6 | 866, 9, 10
herbæ 763, 8
herbas 425, 11 | 588, 8 | 591, 5
herbi 331, 4 | 371, 5 | 438, 4 | 679, 2 | 774, 7 | 780, 7
herboso 317, 7
Hercule 693, 4 | 709, 3 | 795, 2
Herculea 195, 2
Herculem 381, 12
Hercule, 250, 8 | 398, 1 | 490, 2
Herculeus labor 19, 8
Herculis 304, 1 | 385, 10 | 439, 7 | 724, 6
here 663, 8
heri, *nomen* 732, 8
herile 350, 3
heriles 856, 6
herilis 708, 5
Hermogenes 542, 2 | 593, 8 | 602, 3
Hermogenis 550, 12 | 611, 2
herœa 49, 1
heroas 633, 4
Herodis 868, 10
heros 655, 6 | 881, 13 | 896, 10
herum 228, 7 | 636, 6 | 796, 2
herus 715, 2 | 718, 1
Hesperia 136, 1
Hesperiæ 153, 4 | 222, 1 | 275, 4 | 385, 12
Hesperiis 111, 2
Hesperio 422, 7
hesterna 701, 18
h sternis 632, 2
Hetrusca 480, 4 | 484, 6
Hetrusci 608, 7
Hetrusco 10, 4
Hetruscos 569, 5
Hetruscum 356, 5 | 499, 9
hiantem 525, 12 | 687, 8
hiatu 884, 4
hiberna, v. hyberna, &c.
hiet 625, 5
hilarem 816, 6
hilaris 869, 7
hillis 678, 3
hinnitum 248, 2
hinnuleo 92, 1
hippolyten 283, 5
hippolytum 393, 10
hircinis 546, 8
hircum 520, 2 | 552, 6 | 892, 3
hircus 470, 5 | 483, 8
Hirpine 191, 2
hirsutis 470, 5
hirtum 744, 6
hirundo 914, 12
hirudine prima 761, 3
Hispani 304, 3
Hispanæ 279, 1 | 288, 3
hispidam 404, 5
hispidos 184, 1
historias 283, 7 | 538, 4
historiis 195, 6
hoc genus, *pro* hujus generis 697, 8
hoc, *pro* ideo 510, 3 | 538, 8
hodieque 845, 2
hodiernæ 393, 1
hœdi 242, 4 | 347, 2
hœdilia 72, 5
hœdo 302, 3 | 635, 8
hœdum 21, 7
hœdus 317, 3 | 436, 5
Homero 606, 8
Homerus 399, 2 | 818, 6 | 838, 1 | 878, 9 | 904, 1 | 908, 4
homicidam 488, 7
hominem 395, 2 | 599, 2 | 651, 11 | 605, 3 | 799, 11
homines 541, 8 | 694, 2 | 699, 11 | 701, 5 | 739, 1 | 805, 3 | 807, 3
homini 198, 7 | 199, 8 | 531, 2 | 631, 1 | 806, 5
hominis 671, 8 | 681, 9 | 774, 9
hominum 41, 2 | 50, 10 | 511, 4 | 533, 6 | 551, 9 | 595, 9 | 709, 6 | 737, 6 | 794, 2 | 828, 5 | 885, 3
homo 521, 1 | 536, 1 | 560, 1 | 573, 2 | 582, 5 | 712, 11 | 914, 5
honesta 643, 14 | 770, 4
honestæ 225, 5 | 897, 2
honestas 843, 8
honestæ 704, 6 | 832, 7

honestis donis 858. 7
honestis rebus 739. 5
honesto 891. 11
honestos 577. 10 *ubi alii leg.* onustos
honestum 403. 5 | 534. 8 | 575. 9 | 812. 4
honor 489. 4 | 501. 9 | 625. 11 | 799. 2 | 908. 3
honoratum 882. 6
honoratus 734. 5
honore 847. 9 | 863. 4 | 878. 6
honorem 30. 3 | 231. 5 | 467. 9 | 648. 7 | 571. 8 | 574. 10 | 837. 3
honores 51. 2 | 101. 4 | 149. 6 | 237. 8 | 357. 9 | 571. 4 | 710. 3 | 829. 1 | 862. 1
honores, i. fructus 683. 10
honori 887. 15
honoribus 4. 3 | 247. 2 | 570. 10
honoris 894. 3
honorum 73. 4 | 415. 7
honos 193. 3 | 576. 10 | 817. 1 | 878. 4
hora 40. 4 | 217. 12 | 302. 9 | 357. 6 | 392. 4 | 545. 5 | 546. 4 | 558. 2, 1 | 747. 8
horæ 221. 5 | 288. 9 | 506. 6 | 817. 9 | 867. 13
horam 697. 11 | 712. 6 | 732. 5 | 739. 10 | 704. 2 | 778. 6 | 899. 8
horas 199. 9 | 704. 4 | 848. 4
Horati, *genit.* 391. 4
Horatius 87. 2
horis 50. 12 | 698. 12 | 797. 5
horna 330. 3 | 435. 1 | 701. 1
horrea 868. 3
horreis 312. 2 | 411. 4
horrenda 254. 6
horrendam 417. 7 | 669. 10
horrendas 588. 12
horrendus 688. 3
horrentia 614. 9
horreo 4. 4 | 352. 3
horres 683. 6
horrescis 188. 3
horret 431. 2 | 446. 5 | 765. 5 | 806. 8 | 809. 11 | 811. 5
horribili 113. 4 | 232. 8 | 541. 3
horrida 96. 2 | 128. 5 | 263. 2 | 337. 1 | 384. 12
horridi 355. 2
horridis 465. 3
horridus 325. 9 | 844. 7
horruerim 591. 1
hortaretur 553. 7
hortari 858. 10
hortatur 730. 8
horti 540. 12 | 790. 1
hortis 586. 5
horto 405. 4 | 672. 4
horto 593. 1 | 641. 4
hortus 692. 2
hospes 252. 7 | 565. 7 | 633. 1 | 635. 5 | 671. 8 | 672. 5 | 700. 7 | 701. 20 | 706. 1 | 761. 4 | 865. 7 | 590. 7
hospite 282. 5
hospitale 491. 5
hospitalem 62. 5
hospitem 338. 9
hospites 169. 2 | 453. 1
hospitibus 260. 12
hospitiis 700. 9
hospitio 556. 4
hospitiis 199. 3
hoste 774. 10 | 794. 3
hostes 177. 1 | 866. 2
hostem 12. 11 | 376. 6 | 501. 4 | 531. 3 | 802. 10
hosti 858. 3
hostia 82. 2 | 332. 2
hostibus 270. 10
hosticis 240. 2
hosticus 594. 3
hostile 70. 1
hostile 448. 9
hostili more 814. 4
hostilium 462. 9
hostis 288. 3 | 454. 12 | 464. 1 | 616. 0
hostium 25. 1 | 268. 1 | 347. 1 | 417. 2
humana 512. 5 | 648. 1 | 889. 4 | 903. 12
humana gens 18. 9
humanæ 55. 3 | 869. 2
humanam 451. 8 | 633. 6
humanè 860. 13
humani vultus 881. 1
humanis rebus 719. 10
humanos 255. 3 | 588. 6
humanum 414. 2
humasse 654. 8
humeri 876. 2
humeris 204. 3 | 264. 4 | 404. 3 | 459. 7 | 494. 5 | 567. 5 | 693. 12
humero 168. 8 | 510. 5
humeros 12. 2 | 158. 5 | 236. 5 | 301. 3
humerum 87. 5 | 324. 2
humescit 699. 7
humi 271. 6 | 632. 3 | 875. 6
humida 470. 10
humiles 241. 8
humilem 223. 5 | 859. 8
humili 341. 6 | 360. 9 | 893. 2
humilis 142. 6 | 259. 7
humo affigit 632. 3
humos 51. 11 | 58. 1
humum 248. 2 | 364. 12 | 417. 12 | 446. 8 | 854. 5 | 881. 9 | 887. 7 | 893. 3
humus 485. 8
hunccine 589. 5
Hyadas 17. 4
Hyarbiram 220. 3
hyberna 409. 4
hybernas 685. 11
hyberno 660. 1
hybernum 477. 8 | 584. 2
hybernus 433. 7 | 492. 3
hybrida, v. ibrida
Hydaspes 89. 4 | 714. 9
hydra 381. 11
hydram 828. 8
hydropicus 739. 3
hydrops 156. 5
hyemat 623. 3
hyemes 47. 2 | 66. 5 | 190. 1 | 242. 8 | 772. 11
hyemet 801. 7
hyemis 99. 3
hyems 20. 1 | 435. 6 | 509. 6 | 791. 1
Hylæum 195. 2
Hymertia 623. 1
Hymettiæ 224. 3
Hymetto 172. 4
Hyperboreos 236. 9
Hypsæa 526. 2

I.

Jacentem 141. 5 | 501. 3
jacentes 192. 8
jaceo 580. 4
jacere 433. 1 | 459. 2
jaceret *penult. longa.* 714. 7
jacere *penult. brevi,* 600. 8
jacis 531. 6
jactamus 797. 7
jactantibus 506. 5
jactantior 525. 6
jacta 10. 8 | 525. 9 | 675. 2
jactata 381. 4
jactatam 123. 2
jactatur 649. 16
jactatus 625. 5
jactaverit 777. 11
jactes 61. 4
jactis 243. 2
jaculamur 216. 3
jaculari 301. 5
jaculator 263. 8
jaculatus 8. 5

INDEX

jaculis 88, 6
Jaculo 36, 4
jam, *id eſt*, deinceps 382, 7 | 408, 5
jam, *id eſt*, paulo poſt 168, 3, 5 | 210, 1 | 391, 1
iambeis 899, 1
iambis 67, 3 | 860, 2
iambo 879, 2
Iambos 70, 4 | 475, 7 | 820, 11
iambus 894, 11
Jane 664, 1 | 800, 7
janitor 296, 2 | 707, 4
janiforem 306, 5
janus 97, 4 | 290, 11 | 291, 5 | 529, 5
Janum 421, 6 | 640, 5 | 824, 1 | 854, 9
Janus 729, 4
Iapeti 18, 10
Iapyga 16, 2
Iapyx 346, 11
Jaſonem 439, 2
Iber 237, 4
Iberi 718, 4
Iberia 445, 11
Iberiæ 385, 2 | 420, 2
Ibericis 441, 1
Iberis 114, 10
ibrida 582, 1
ibunt 615, 3
Ibyci 307, 5
Icari 283, 8
Icariis 5, 2
Icaro 236, 6
Icci 113, 1 | 780, 1
ictæ 384, 1 | 387, 3
ictibus 97, 2
icto 615, 8
ictu 286, 2 | 910, 3
ictum 233, 1 | 329, 8 | 390, 6
ictus 211, 6 | 401, 6 | 895, 1
id 510, 1 | 511, 7 | 906, 6
idque 540, 32
Ida 324, 4
Idæis 62, 5
Idibus 437, 1 | 576, 2
Idomeneus 401, 3
idonea 634, 11 | 902, 5
idoneum 363, 7
idoneus 233, 2 | 342, 1 | 750, 7 | 797, 1 | 856, 7
Idus 406, 8
jecur 57, 4 | 98, 6 | 265, 9 | 363, 7 | 447, 3 | 597, 11 | 721, 6 | 814, 14
jejune 446, 1
jejunia 666, 6
jejunis dentibus acer 858, 4
jejunus 626, 6
igitur 513, 16 | 651, 13 | 710, 1
ignara 153, 6 | 509, 2 | 842, 4
ignarum 675, 6
ignarus 700, 5 | 840, 8
ignarè 836, 2
ignavi 557, 2
ignavus 453, 2
igne 565, 8
igneæ 220, 9
igneam 71, 4
igneas 251, 1
ignem ſcrutari gladio 664, 9
ignem 18, 11 | 19, 1 | 354, 10
ignes 44, 2 | 55, 1 | 146, 4 | 255, 7 | 371, 7 | 417, 4 | 643, 10, 12 | 728, 6
igni 20, 3 | 128, 1
ignibus 58, 3 | 104, 3 | 140, 4 | 282, 7 | 320, 2 | 451, 2
ignis 66, 6 | 69, 1 | 265, 8 | 476, 5 | 502, 6 | 546, 9 | 590, 8
ignium 412, 4
ignobile 570, 8
ignobilis 865, 8
ignominioſa 894, 7
ignotas 532, 9
ignorat 760, 1 | 838, 3
ignoratas 895, 10
ignores 783, 3
ignoro 879, 10
ignoſcas 555, 2
ignoſcat 537, 1
ignoſcent 543, 7
ignoſcere 865, 8
ignoſces 598, 5
ignoſcis 870, 11
ignoſco 532, 10
ignota 429, 1 | 578, 9 | 883, 5
ignoti 402, 2
ignotis 540, 4
ignoto 667, 7
ignotos 570, 5 | 572, 4
ignotum 532, 9 | 896, 8
ignotus 225, 3
ignoviſſe 765, 10 | , 6
Ilerdam 825, 5, bis
ilex 381, 7 | 477, 5 | 796, 9
ilia 498, 1 | 716, 6 | 725, 3
Ilia *nom. prop.* 289, 8 | 397, 2 | 519, 3
Iliacas 66, 6
Iliacos 737, 2
Iliacum carmen 883, 4
Ilias 10, 7 | 488, 6 | 499, 8
iliee 433, 1 | 485, 3
ilicem 303, 5
ilices 331, 3 | 465, 8
iligna 676, 2
Ilio 44, 1 | 66, 3 | 319, 4 | 581, 3 | 466, 3
Ilion 251, 9, bis | 253, 8 | 476, 6
Ilionam 643, 17
Ilios 401, 1
Ilithyia 497, 8
illabatur 250, 6
illacrimabilem 205, 5
illacrimabilis 402, 1
illacrymare 691, 5
illapſus 222, 8
illaqueant 311, 2
illecebris 892, 6
illepidè 837, 2
illeverit 547, 14
illidere 620, 3
illigata 428, 11
illigatum 105, 2
illigaturum 439, 1
illinc 649. 7
illinere 559, 8
illinet 760, 8
illitum 400, 6
illius *mediâ longâ* 608, 3
illota 681, 1
illudere 719, 10
illudit 643, 7
illudo 555, 10
illum ipſum 693, 8
illuſi 712, 2
illuſtrat 416, 1
illuſtrem *verb.* 693, 3
illuſus 784, 9
illutos 718, 10
Illyricis 110, 1
ima 129, 2 | 531, 1 | 677, 11
imagine 546, 11 | 590, 7 | 762, 12
imagines 458, 5 | 494, 7
imagini 96, 1
imaginibus 571, 6
imago 49, 4 | 84, 6 | 348, 8 | 669, 7
imbecilla 632, 10
imbecillus 706, 13
imbelle 763, 11
imbellem 379, 2
imbelli 64, 4
imbellis 27, 3 | 246, 11 | 428, 3
imber 359, 3 | 788, 16
imberbes 838, 1
imberbis 887, 9
imbre 777, 7
imbres 31, 4 | 184, 1 | 366, 5 | 433, 7 | 472, 1 | 793, 2 | 807, 12
imbrem 635, 6
imbri 568, 2
imbribus 486, 2
imbrium 346, 1
imbuerit 902, 2
imbuit 58, 11

imbuta 741. 8
imbuti 752. 5
imbutum 450. 1
imbutus 856. 7
imi 717. 5 | 809. 10
imis 45. 2 | 475. 1 | 482. 11
imitaberis 856. 8
imitabile 820. 5
imitabitur 630. 1 | 875. 11
imitandi 602. 2
imitare 546. 10
imitaris 13. 2 | 668. 8
imitata 654. 7 | 850. 6
imitator 883. 9
imitatorem 900. 12
imitatores 820. 7
imitatus 371. 7
immane 680. 8
immane quantum 102. 6
immanem 262. 3
immanes 416. 10
immanis 296. 1
immaturus 719. 7
immemor 61 | 65. 12 | 227. 3
immemorata 821. 10
immensum 509. 8
immensus 366. 7
immerentes 453. 1
immerentis 199. 7 | 457. 7
immeritam 74. 7
immeritis 111. 6 | 125. 2 | 347. 5
immeritos 657. 4
immeritum 787. 9
immeritus 274. 1 | 639. 1
immersabilis 737. 8
immetata 334. 4
imminens 329. 1
imminente 20. 5
imminentes 55. 7
imminentium 346. 1
imminuet 636. 4
imminuit 280. 8
immiscere 524. 13
immiserabilis 269. 4
immitia 874. 2
immitis 167. 10
immoderatus 690. 6
immodice 58. 5
immodulata 895. 11
immolabitur 406. 13
immolare 21. 6
immolato 466. 1
immolet 652. 10
immoritur 766. 13
immortalia 392. 3
immortalis 913. 11
immunda 869. 13 | 894. 7
immundis 678. 5
immundus 580. 6 | 738. 3
immunem 412. 1 | 789. 4
immunis 332. 1
imo 130. 2 | 297. 1 | 468. 4 | 532. 7 | 668. 8
imos 241. 1 | 592. 9 | 856. 4
impar 387. 1 | 532. 6 | 661. 4 | 733. 7
impares 126. 2 | 321. 2
imparibus 468. 15 | 625. 3
impariter 878. 10
impavidi 65. 5
impavidum 250. 7
impediat 601. 2
impediit 572. 7
impedire 21. 4
impellat 536. 9
impellit 881. 8
impellunt 409. 2
impenſis 822. 1
impenſo 661. 1
imperas 275. 1
imperat 741. 2 | 775. 3
imperet 501. 3 | 617. 13
imperi 11. 6 | 422. 5
imperiis 363. 2 | 418. 7 | 709. 6 | 813. 2
imperio 139. 7 | 262. 8 | 267. 3 | 312. 6
imperioſa 691. 12
imperioſius 60. 7
imperioſus 710. 1
imperitare 65. 7
imperitarint 570. 3
imperitas 709. 12
imperito 655. 2
imperium 132. 4 | 240. 1 | 573. 8 | 749. 2 | 783. 5
impermiſſa 278. 5
imperor 750. 7
imperti 759. 3
impetrat 842. 9
impetrato 370. 6
impetu 417. 10
impetus 242. 4 | 275. 6 | 376. 6
impexa 650. 2
impia 153. 2 | 232. 6 | 241. 3 | 437. 5 | 445. 3 | 481. 3 | 659. 2
impiæ 18. 6 | 183. 6 | 297. 4. 5 | 396. 5
impiam 466. 4
impias 335. 9 | 451. 4
impiger 372. 4 | 398 | 417. 2 | 728. 5 | 882. 7
impingas 785. 2
impio 222. 3 | 380. 6
impios 262. 2 | 343. 5
impium 102. 6
implacidum 415. 5
implent 674. 3
implere 604. 5
impleris, i, impleveris 493. 1
implet 850. 11
impleviſſe 826. 9
implicata, 445. 5
implicitum 910. 9
implorat 842. 7
imploravit 774. 9
implumibus 428. 5
imponens 665. 4
importes 784. 5
importuna 313. 1 | 811. 3
importunas 586. 4
importunus 413. 7 | 690. 13 | 757. 4 | 868. 11
impoſita 709. 8
impoſitam 265. 8 | 303. 5
impoſitas 416. 7 | 854. 7
impoſitum 559. 3
impoſitura 162. 4
impoſitus 766. 3
impoſuere 631. 6
impoſuiſſe 263. 4
impotens 140. 1 | 152. 2 | 359. 3
impotentia 486. 10
impranſi 622. 2 | 662. 7
impranſus 794. 3
impreſſit 58. 7
imprimat 697. 2
imprimeret 69. 10
improba 640. 2 | 690. 1
improbæ 339. 2
improbaturum 444. 8
improbe 634. 4 | 656. 2
improbo 290. 13
improbus 532. 11 | 589. 6 | 684. 11 | 695. 5 | 765. 4 | 774. 13
improviſa 200. 3 | 753. 4
imprudens 555. 8
impube 445. 3
impubem 186. 3
impudens 349. 5, 6 | 413. 2
impudica 486. 6
impugnor 838. 5
impulerit 283. 1
impulit 859. 9
impulſu 387. 6
impunè 72. 1 | 120. 2 | 402. 8 | 493. 1 | 749. 6 | 843. 9 | 863. 7 | 891. 8 | 956. 1
impunitior 711. 11
imputata 484. 10
imum 883. 1 | 886. 5 | 905. 8
imus 875. 10
in *pro* ad 125. 6 | 371. 6
in *pro* erga 378. 10
in *pro* adverſus 27. 11 | 376. 7 | 381. 12 | 444. 4 | 447. 9 | 454. 9 | 456. 10 | 556. 2 | 620. 8
Inachia 467. 8

INDEX

Inácho 161, 6 | 319, 1
Inæquales 184, 3 | 699, 5
Inæquali 733, 5
Inæqualis 704, 4
Inæſtuet 468, 11
Inamareſcunt 712, 1
Inane 296, 12 | 444, 7 | 528, 3 | 806, 10
Inanes 454, 1 | 551, 2 | 657, 5
Inanem 911, 12
Inani 237, 5 | 581, 3 | 704, 3 | 870, 7
Inania 893, 3
Inanis 622, 9
Inaniter 850, 10
Inárata 484, 9
Inarſit 439, 8
Inaudax 323, 2
Inauret 784, 1
Incantata 501, 5
Incaſtigatum 775, 1
Incauta 509, 8
Incauti 913, 5
Incauto 536, 6
Incedas 317, 1
Incedit 148, 4 | 478, 8
Incedo 578, 9
Incendia 396, 2 | 512, 7 | 815, 13. | 841, 3
Incendio 450, 2
Incendit 707, 7
Incertam 540, 5
Incerto 464, 6 | 469, 3
Incertos 357, 9 | 848, 3
Incertus 586, 1
Inceſſum 668, 11
Inceſto 249, 1
Inceſtos 278, 1
Inceſtus 251, 10 | 914, 8
Inchoare 22, 3
Incidat 583, 7 | 797, 12
Incidere 646, 9
incidere 789, 7 | 508, 2
inciderit 632, 12 | 890, 1
incidit 583, 2
Incipe 628, 5 | 739, 10
Incipiam 750, 1
incipias 513, 9 | 650, 5
Incipies 884, 2
Incipit 558, 6 | 566, 5 | 593, 4 | 700, 5
Inciſa 395, 7
incitat, Epod. 8
Inclamat 598, 9
Inclinare 352, 1
Inclinet 536, 15
Includere 724, 3
Incluſa 336, 11 | 878, 11
Incluſam 309, 1
Incluſit 414, 3
Incluſus 387, 9
Inclytum 655, 10
Incoctus 438, 4
Inceptis 874, 4
Incœpto 883, 2
Inceptos 475, 7
incogitat 841, 4
incola 68, 1 | 636, 5
Incolis 291, 3
Incoluit 570, 1
Incolumem 16, 5 | 336, 5 | 554, 7 | 797, 5
Incolumes 405, 2
Incolumi 268, 7 | 385, 1 | 650, 8 | 778, 1 | 892, 5
Incolumis 552, 12
Incommoda 888, 2
Incommodus 815, 3
Incompoſito 599, 2
Incomptis 53, 4 | 911, 15
Incomptum 193, 7 | 445, 9
Inconcinna 809, 6
Inconcinnus 805, 8
Inconſultus 750, 1
Incontinentes 74, 5
incontinentis 265, 9
Incoquere 718, 10
Incorrupta 65, 2
Incorruptiſſimus 576, 8
Increbui 690, 10
Incredibili 222, 2
Incredulus 889, 6
Increpare 489, 14
increpuit 420, 6
Incretum 680, 2
Incruſtare 535, 12
Incubet 649, 12
incubuit 19, 3
Incude 135, 2
Incudi 911, 10
Incultæ 739, 14
Incultis 852, 8
Inculto 533, 10
Incultum 744, 6
Incurata 798, 1
Incuria 903, 11
Incurreret 616, 9
Incuteret 617, 1
Incutiant 815, 5
Incutiat 620, 6
Incutiunt 788, 9
Indecoro 151, 2
Indi 501, 8
Indiæ 332, 6
indicant 396, 5
indicat 24, 6
Indice digito 716, 2
Indiciis 876, 11
Indicis 666, 6
Indico 537, 5
Indicta 883, 5
Indictis 766, 2
Indictum 340, 7
Indicum 119, 1
indigna 822, 4 | 863, 14 | 893, 4 | 895, 12
Indignatio 412, 4
indignatur 880, 1
Indigni 745, 6
Indignis 571, 5
indigno 339, 1 | 798, 11 | 851, 6
Indignor 837, 1 | 904, 1
Indignum 642, 8 | 754, 2 | 80[illegible] 11
Indignus 634, 3 | 660, 2
Indocili 251, 5 | 484, 3
Indocilis 5, 5
Indocti 840, 11 | 847, 10
Indoctum 170, 2 | 856, 9 | 914, 10
Indoctus 891, 10 | 905, 10
Indoles 378, 7
Indomita 745, 5
Indomitæ 205, 3
Indomitam 336, 2
Indomitas 416, 15
Indomito 622, 5
Indormis 512, 1
Indormit 450, 5
Indos 55, 10 | 728, 5 | 752, 6
Indotata 807, 5
Inducant 530, 2
inducat 525, 12
Inducere 557, 6 | 873, 2
Induceris 708, 1
Inducit 519, 6
Indulgens 156, 5
Indus 418, 9
Indurus 805, 7
Inemori 446, 12
Inemptas 435, 2
Ineptis 855, 10
Ineptè 599, 3 | 885, 1
Ineptum 543, 5
Ineptus 535, 5 | 552, 5 | 57[illegible] 5 | 611, 1 | 809, 1
Inerant 701, 18
Inermem 89, 8 | 750, 3
Iners 185, 2 | 270, 13 | 392, 8 | 706, 13 | 727, 10 | 869, 1 | 888, 5
Inertes 583, 6 | 825, 4 | 911, 14
Inertem 262, 5 | 676, 3
Inertia 475, 1 | 779, 3
Inertiæ 402, 4
Inertibus 698, 12
Ineſt 548, 10 | 682, 1
Inexcuſabilis 813, 15
Inexorabilis 882, 7
Inexpertis 815, 14

expertum 882. 11
fabrè 641. 2
fame 208. 1
famem 349. 1
fames 18. 3
famis 799. 2
famis 490. 13 | 628. 1
fans 259. 11 | 575. 3 | 839. 5
fantes ſtatuis 685. 10
fecit 279. 4
fectum 357. 5 | 740. 15
felicis 668. 4
felix 409. 6 | 513. 5 | 875. 12
ferbuit 679. 2
ferias 152. 4
ferioremſ 589. 3
ferius 450. 15
fernas 589. 3
fernis 393. 9
feſtis 189. 9 | 617. 4
feſto 552. 5
feſtus 288. 1 | 477. 7
ficiet 302. 6
ficit 457. 3
fideles 448. 6
fidelis 480. 4
fidi 423. 4
fido 454. 11 | 809. 4
fidum 133. 6
fidus 493. 7
fima 161. 7
fimis 398. 2
firmas 432. 6
firmior 598. 4
firmo 797. 3
fla 690. 15
flans 669. 4
flaret 669. 6
flat 847. 4
flavit 521. 3
flet 598. 1
formes 190. 2
formem 588. 2
formis 864. 5
fortunia 881. 2
foſſus 446. 10
fregi 469. 6
frequens 127. 1
fundam 450. 13
fundis 740. 9
ingemens 446. 9
ingeni 27. 5
ingenii 226. 1
ingeniis 838. 4
ingenio 327. 1 | 619. 2 | 870. 4
ingenium 468. 6 | 533. 9 | 548. 6 | 609. 2 | 620. 1 | 677. 1 | 693. 6 | 720. 4 | 744. 6 | 861. 9 | 720. 1 | 901. 5 | 909. 6
ingens 33. 4 | 189. 5 | 160. 2 | 401. 2 | 533. 9 | 647. 6 | 669. 2
ingentes 158. 5 | 666. 3
ingentem 279. 5 | 649. 6
ingentia 828. 4
ingenuis 821. 11
ingenuo 104. 3 | 572. 1
ingenuos 577. 5
ingenuum 654. 7
ingenuus 338. 4 | 570. 7 | 906. 3
ingenere 557. 9
ingluvie 517. 6
ingrata 468. 13 | 493. 5 | 517. 6 | 726. 9
ingratam 292. 4
ingrato 63. 1
ingratos 761. 11
ingratus 821. 12
inguen 520. 1
inguſtata 716. 6
inhæret, Epod. 12
inhians 512. 1
inhoneſtum 554. 12
inhoneſtus 573. 9
inhorruit 92. 5
inhoſpita 788. 6
inhoſpitalem 89. 2 | 427. 8
inhumanæ 813. 4
inhumato 120. 3 | 655. 8
injecit 422. 2
injecta 265. 5 | 552. 8
injecto 112. 5
injiciat 74. 5 | 573
inimica 51. 4 | 50. 3 | 133. 5 | 617. 10
inimicas 423. 1
inimice 155. 1 | 649. 18
inimicis 494. 5 | 634. 7
inimicitia 823. 2
inimicum 563. 2
inimicus 677. 7
iniqua 44. 2 | 857. 9
iniquæ 171. 7 | 593. 3
iniquam 536. 11
iniquas 242. 8
iniquè 787. 9
iniqui 753. 8
iniquis 704. 8
iniquos 165. 4
iniquam 13. 7 | 188. 4 | 540. 9 | 633. 8 | 878. 2
iniquus 821. 13
inire 253. 5
injuria 695. 4
injuriosis 490. 5
injurioſo 132. 1
injuſſis 485. 5
injuſſi 530. 3
injuſtè 836. 10
injuſti 540. 7
innantem 314. 7
innaſcitur 534. 3
innatat 678. 2
innati 894. 5
innectes 494. 3
innixus 251. 1
innocens 335. 2
innocentis 73. 9
innumerabilis 361. 1
Ino 882. 9
inominata 484. 4
inopem 651. 14 | 842. 3 | 859. 8
inopes 206. 5 | 901. 4
inopi 517. 3
inopis 546. 6
inops 312. 3 | 553. 10 | 618. 7 | 683. 3 | 816. 10
inornata 893. 7
inornatum 402. 6
inquam 182. 9 | 592. 4 | 592. 7 | 598. 3 | 609. 3 | 664. 9 | 725. 8 | 716. 3
inquiet 686. 2
inquieti 250. 4
inquietis 452. 3
inquimus 536. 10
inquinavere 277. 2
inquinavit 486. 12
inquinet 590. 1
inquiram 642. 10
inquirant 533. 4
inquis 551. 5 | 614. 2 | 633. 10
inquit 511. 5 | 521. 2, 5 | 523. 6 | 532. 10 | 541. 10 | 564. 4 | 592. 6, 13 | 595. 3 | 595. 5
inſana 282. 2
inſanabile caput 899. 6
inſane 626. 1 | 654. 5 | 669. 13 | 695. 5 | 711. 1
inſani 69. 5 | 560. 3 | 645. 6 | 753. 8
inſanis 258. 5 | 658. 6 | 840. 12
inſanientem 260. 9
Inſanientis ſapientiæ 127. 2
inſanior 537. 9 | 648. 8
inſanire 321. 7 | 644. 2 | 646. 6 | 658. 10 | 664. 4 | 688. 2 | 733. 12 | 805. 9
inſanis *nomen* 621. 7 | 699. 6
inſanis *verbum* 642. 1
inſaniſſe 650. 10
inſanit 522. 8 | 547. 5 | 584. 12 | 644. 3 | 712. 11
inſaniùs 604. 5
inſano 643. 4 | 749. 10
inſanos 325. 2 | 642. 9
inſanum 526. 8 | 642. 13 | 650. 6 | 667. 6 | 668. 6

INDEX

insanus 572. 7 | 642. 9 | 644. 6 | 649. 15 | 652. 5 | 656. 3
inscitia 620. 7 | 636. 8 | 642. 12 | 745. 4
inscium 376. 2
inscius 270. 14
insculpere 647. 5
insectere 706, 15
insector 836. 4
insecutæ 50. 3
insedit 439. 5
insenuit 861. 10
insepulta 452. 7
insequeris 857. 9
inserere 340 5
insereres 169, 1
inseres 7. 4
inseris 557. 9
inserit 432. 2
inservit honori 887. 15
inseverit 534. 1
insidias 527. 4 | 536. 3
insidiatorem 684. 8
insidiis 702. 10
insidiosi 846. 7
insigne 149. 4 | 340. 6
insignes 29. 3 | 241. 1
insignem 87. 4 | 115. 5 | 129. 3 | 323. 5 | 660. 7
insigni 53. 2
insignia 662. 4
insignibus 445. 2 | 707. 12
insignis 617. 8 | 908. 4
insilnit 914. 2
insistet 481. 5
insitam 379. 4
insitiva 434. 8
insolabiliter 787. 5
insolens 28. 8 | 70. 1 | 181. 8 | 575, 15
insolentem 163. 1 | 357. 8
insolenti 159. 3
insolentiæ 494. 6
insolitos 376 4
insolitum 891. 15
insomnis 282. 4
insons 233. 5
inseparata 404. 2
inspersos 371. 13
inspexit 737. 6
inspice 763. 5
inspiciunt 525. 11
instanti 205. 2
instantis 230. 2
instar 383. 6
instat 466. 5 | 515. 1 | 594. 1 | 697. 3
instillare 769. 7
instillat 629. 10
instica 529. 4
institerat 690. 5
institor 278. 8
institoribus 489. 6
institui 874. 12
institutæ 286. 5
institutum 344. 4
instituunt 694. 3
instto 741. 10
instravit 897. 3
instructior 811. 5
instruit 842. 3
instrumento 542. 4
insuavis 537. 12.
insudet 550. 12
insuevit 553. 5
insulas 484. 8
insulis 397. 7
insultet 254. 2
insumebat 911. 12
insumere 634. 2
insuper 679. 3
insurgat 465. 7
intabuissent 447. 6
intacta 683. 4
intactæ 29. 4
intactas 463. 2
intacti 609, 5
intactis 332. 5 | 844. 1
intactum 134. 7
intactus 456. 5 | 615. 7
intaminatis 247. 2
integer 166. 4 | 220. 4 | 621, 1
integer animi 658. 5
integer vitæ 88. 5
integer mentis 644. 4
integra 60. 8 | 121. 2
integræ 265. 2
integris 101. 1 | 634. 13
integro 385. 12
integrum 249. 1 | 382. 4 | 633. 3 | 677. 8
intelligit 770. 1
intendes 739. 5
intenta 377. 2
intentata 24. 5
intentatum 898, 3
intentus 913. 7
interciderit 671. 4
intercinat 890. 3
intercurrentia 742. 4
interdicta 526. 7 | 758. 9
interdicto 658. 2
inteream 595. 3
interempto 382. 10
intererit 893 6
intererit multùm 881 13
interest 161. 7 | 397. 9
inter est 523. 11
interfusa 62. 2
interim 313 8 | 433. 3
interim dum, *ibid.*
interimis 650. 7
interiore 160. 1 | 695. 2
interire 226. 8
interit 877. 9
interitu 885. 8
interitum 913. 13
interitura 392. 6 | 398. 6
interlunia 98. 3
interminato 447. 5
intermiscere 603. 9
intermissa 362. 1
internoscere 910. 10
interpellandi 593. 9
interpellatim 671. 3
interpellet 581. 3
interpres 681. 8 | 883. 9 | 907. 3
interprete 881. 10
interris 13. 6
interrit 716. 8 | 889. 9 | 893. 10
intervalla 860. 13
intestabilis 654. 2
intimo 40. 5
intonata 435. 5
intonsi 212. 1
intonsos 477. 9
intonsum 86. 1 | 767. 5
intorti 202. 6
intrarit 478. 6
intorsum 618. 13 | 789. 8
intueris 444. 9
intulerat 263. 1
intulit 18. 11 | 486. 6 | 814. 7
intumescit 485. 8
invenere 539. 7 | 749. 13
inveneris 869. 6
invenias 550. 2
invenient 95. 3
inveniet 689. 1
invenior 680, 1 | 840. 6
invenisse 896. 8
inventa 540. 7 | 843. 4
inventis 888. 3
invento 69. 2
inventore 606. 4
inventum 905. 7
inverecundus 468. 8
inversi 268 2
inverso 465. 5
inversum 436. 8 | 509. 3
invertimus 535, 11
invertunt 717. 4
invicem 97 9 | 352. 5 | 543. 1
invicta 882. 9
invicte 473. 11
invicti 350. 13 | 614 7 | 727. 2
invictus 584. 5
invida 48. 1 | 357. 4 | 773. 1
invidæ 456. 3

invideant 526, 11
invideat 574, 11 | 593, 8
invidenda 189, 8
invidendis 214 5
invidens 142, 2
invideor 877, 4
invides 113, 1
invidet 173, 8 | 368, 8 | 789, 12
invidi 336, 6
invidet 235, 4. | 536, 5 | 572, 6 | 620, 3 | 739, 6 | 740, 13
invidiæ 697, 12 | 807, 10 | 842, 1
invidiam 639, 7 | 828, 10
invidit 700, 10
invido 375, 5 | 383, 9
invidus 322, 1 | 727, 10 | 740, 12 | 792, 2
inviolatus 261, 3
invisa 761, 7 | 788, 4 | 832, 6
invisam 318, 3
invisas 208 5
invisi 128, 5
invisis 663, 5
invisum 253, 2 | 306, 5 | 584, 11 | 791, 4 | 850, 7
invisus 350, 11
invita 620, 2 | 863, 15 | 900, 5 | 906, 5
invitet 433, 6
invito 296, 8
invitum 781 | 825, 8 | 914, 3
invitus 758, 8 | 774, 5 | 869, 10
inulas 627, 4 | 728, 9
inulta 152, 2
inultæ 214, 3
inulti 716, 10
inultis 112. 2
inulto 655, 2 | 740, 16
inultos 14, 1
inultus 455, 2 | 492, 4 | 590, 8 | 667, 5
inunctis 583, 1
inungi 727, 1
involitant 404, 3
involvo 357, 13
inurbanum 896, 6
inutile 61. 4 | 387, 9 | 554, 12 | 585, 2 | 754, 7
inutiles 432, 1
inutili 315, 2
Io vaga 882, 10
io 370, 13, 14 | 463, 1, 3 | 913, 9
io triumphe *ibid.*
io Bacche 530, 7
jocatus 564, 7
jocis 153, 9 | 233, 1 | 758, 12
joco 126, 4 | 196, 6 | 591, 6
jocos 325, 1 | 569, 5 | 859, 14
jocosa 49, 3 | 84, 4
jocosæ 257, 3
jocose 440, 2
jocosi 423, 7 | 816, 1
jocosius 553, 4
jocoso 43, 11 | 327, 3 | 671, 3
jocularia 508, 3
jocum 820, 8 | 892, 5
jocus 12, 5 | 685, 7 | 843, 8
Iolchos 445, 11
Ionicos 277, 5
Ionicus 435, 8
Ionius 466, 9
Jove 5, 12 | 10, 9 | 111, 5 | 268, 7 | 734, 4
Jovem 19, 12 | 266, 4 | 444, 8 | 466, 8 | 472, 2 | 503, 1 | 817, 10
Jovi 86 3 | 177, 5 | 263, 1 | 421, 3 | 460, 3
Jovis 42, 1 | 108, 2 | 124, 4 | 222, 3 | 240, 1 | 250, 5 | 256, 5 | 340, 5 | 350, 13 | 397, 9 | 433, 7 | 493, 11 | 499, 3 | 806, 3
Jovis, *pro* Auguſti 822, 6
ira 246, 8 | 287, 4 | 422, 10 | 524, 8 | 583, 4 | 657, 3 | 736, 8 | 737, 1 | 812, 8 | 823, 2
ira furor brevis eſt 741, 1
iracunda 19, 12 | 66, 3 | 913, 3
iracundior 290, 14 | 533, 5
iracundus 727, 10 | 882, 7
iræ 68 4 | 69, 7 | 537, 3 | 740, 14 | 842, 1
iram 448, 10 | 466, 3 | 823, 1 | 881, 8 | 887, 7
irarum 350, 18
iras 253, 2 | 747, 6
iraſcat 768, 9
iraſci 816, 7
iratæ 349, 2
iratis 568, 5 | 639, 2 | 695, 6
irato 663, 1
iratos 327, 7 | 810, 6
iratum 431, 2 | 633, 8 | 713, 6 | 881, 5
iratus 478, 4 | 508, 1 | 617, 9 | 538, 2 | 825, 8 | 838, 4 | 848, 17 | 880, 5
irrepertum 255 1
irreſectum 448, 3
irretorto 258, 5
irrevocabile 614, 13
irrevocati 851, 10
irriguo 672, 4
irriguum 614, 5
irrius 898, 4
irritabile 863, 4
irritant 888, 13
irritat 356, 11 | 850, 11
irritum 357, 3
irroget 541, 2
irrupta 59, 2
Ita 698, 7
Italæ 422, 4
Italas 380, 2 | 827, 2
Italiâ 120, 7
Italiæ 271, 2 | 418, 11 | 783, 7
Italiam 573, 8
Italis 813, 14
Italo 174, 4 | 585, 1
Italos 361, 1
Italum 200, 2
iter 89, 1 | 220, 3 | 247, 6 | 309, 7 | 344, 4 | 520, 5 | 556, 2 | 568, 2 | 592, 15 | 701, 12 | 792, 7 | 803, 4 | 878, 3
iter faciens 697, 7
iterabimus 35, 4
iterabitur. 256, 3
iterare 127, 4 | 231, 3
iterat 810, 1
iteratæ 421, 2
Ithacam 683. 1
Ithacæ 763, 7
Ithacenſis 758, 8
Itys 509, 5
juba 90, 3
jube 160, 7 | 685, 8
jubeas 338, 6 | 514, 6
jubebat 554, 9 | 758, 4 | 911, 9
jubebo 684, 3 | 863, 3 | 900, 11
jubemus 770, 5
jubente 325, 6
jubentes 213, 3
jubentium 210, 1
jubeo 514, 2 | 612, 5 | 646, 2 | 689, 3
juberet 577, 7
juberis 785, 1
jubes 575, 7
jubet 79, 2 | 337, 3 | 445, 7, 8 | 651, 9 | 750, 3 | 701, 4 | 860, 6 | 910, 5
jubetur 760, 1
jucunda 427, 2 | 434, 11 | 698, 13 | 902, 5
jucundè 565, 6
jucundior 435, 9
jucundis 70 , 9
jucundo 561, 8
jucundum 759, 1
jucundus 538, 1
Judæi 550, 2
Judæis 598, 3
Judæus 508, 7
judex 251, 10 | 401, 5 | 622, 4 | 711, 7 | 740, 11 | 895, 11

Judicantem 206. 6
judicat 836. 3
judica me 894. 4
judice 108. 7 | 529. 11 | 571. 4 | 605. 1 | 617. 11 | 620. 10 | 629. 2 | 707. 13 | 799. 5
judicet 859. 3
judicia 853. 7
judicibus 554. 11
judiciis 730. 10
judicio 577. 12
judicis 900. 8 | 904. 6 | 906. 7
judicium 552. 13 | 620. 9 | 853. 4 | 905. 6
juga 126. 3 | 170. 2 | 280. 5 | 353. 8 | 421. 7 | 439. 1
jugandis 498. 1
jugera 210. 1 | 334. 4 | 442. 7 | 510. 7
jugerum 317. 4
jugis *priore lunga* 692. 2
jugis *priora corripe* 232. 2 | 340. 7
jugo 290. 9 | 710. 10
jugulat 585. 4
jugulat 604. 6
jugulent 739. 1
jugulo *nom.* 538. 4 | 650. 12
jugum 133. 9 | 167. 1 | 251. 5
Jugurthino 463. 3
Jule 166. 2
Juli Flore 7. 2. 1
Julia 423. 3
Julium 55. 1
Julius 590. 3
jumenta 813. 3
junctis 321. 6
junctis 21. 1
junctas 97. 1
junctus 352. 1 | 878. 10
junctus 535. 10
junctura 876. 10 | 894. 2
jungas 156. 3
jungitur 751. 2
jungentur 125. 8
jungere 873. 2
jungit 535. 10
jungite 498. 11
junior 125. 3 | 804. 6 | 832. 8
juniores 278. 3
Juno 152. 1 | 264. 3
Junone 851. 9
Junonis 30. 3 | 534. 4
Junxerit 483. 4
Jupiter 12. 1 | 47. 2 | 69. 2 | 80. 8 | 173. 1 | 190. 3 | 292. 3 | 309. 6 | 373. 7 | 412 | 486. 11 | 507. 10 | 666. 3 | 798. 6
jura 112. 1 | 340. 7 | 595. 4 | 744. 7 | 799. 4 | 857. 13 | 867. 15 | 882. 8 | 895. 4
jura dare 254. 5 | 908. 1
jura promere 839. 10
jurabas 477. 4
jurandas 829. 2
jurantem 698. 8
jurare 725. 8
jurares 853. 6
juratus 732. 12
juras 808. 6
jure 574. 11 | 583. 1 | 898. 2
jurè 311. 4 | 407. 1 | 522. 5 | 633. 10
jurejurando 653. 13
juremus in hanc 482. 11
jures 816. 5
jurgares 857. 12
jurgatur 633. 11
jurgia 832. 2 | 867. 12
juris 181. 1 | 506. 8 | 553. 4 | 639. 8 | 883. 6
juris, i. jusculi 678. 6
jus, i. jusculum 537. 8 | 718. 3 | 719. 17
jus anceps 685. 4
jus 565. 3 | 583. 11 | 598. 10 | 620. 8 | 645. 4 | 658. 2 | 878. 7
jus sit licèatque 914. 2
jussa 278. 7 | 500. 1 | 528. 12 | 675. 6 | 764. 7 | 771. 3 | 893. 5
jussis 782. 1
jussus 490. 8
jusserit 618. 7 | 706. 6
jussi 427. 3
jussit 642. 4 | 648. 7 | 651. 2 | 894. 12
justus 451. 11 | 469. 2 | 537. 7
justa 367. 6 | 705. 1 | 708. 7
justi 539. 1
justior 708. 8
justis 304. 6
justitiæ 95. 1 | 221. 2
justitiam 890. 8
justius 681. 3
justo 55. 8 | 283. 11 | 510. 14 | 540. 9
justum 249. 4 | 614. 12 | 800. 9
justum poema 550. 3
justur 648. 3 | 655. 2 | 859. 4
juvandis 905. 7
juvans 434. 4
juvant 5. 10
juvare 624. 2
juvari 841. 7
juvat 3. 1 | 12. 9 | 135. 4 | 321. 7 | 365. 3 | 436. 6 | 464. 11 | 467. 1 | 473. 7 | 509. 512. 8 | 547. 2 | 551. 693. 4 | 696. 1 | 740. 789. 6 | 799. 2 | 881. 8
juvem 428. 1
juvenca 745. 7
juvencæ 176. 6
juventis 183. 8 | 379. 1 | 428. 1
juvencos 490. 10
juvencum 349. 1
juvenem 13. 11 | 281. 6 | 36 5 | 383. 9 | 407. 6
juvenes 27. 11 | 97. 2 | 195. 3 415. 3 | 521. 4 | 655. 9 729. 5
juvenes patre digni 875. 2
juveneſcit 371. 5
juveni 297. 11 | 470. 3 | 76 5 | 888. 10
juvenis 289. 3 | 378. 6 | 65 7 | 688. 3 | 887. 9
juventa 70. 3 | 307. 3 | 882. 1
juventæ 246. 11 | 500. 7
juventes 117. 2 | 191. 6 | 376 1 | 489. 7
juventus 11. 4 | 22. 7 | 134 8 | 263. 2 | 279. 3 | 62 5 | 689. 12 | 738. 6
juvenum 109. 5 | 134. 2 | 182 3 | 305. 1 | 308. 1 | 323 4 | 363. 3 | 411. 1 | 87 10 | 876. 8
juverint 435. 3
juveris 466. 2 | 681. 8
juvet 483. 5 | 580. 5 | 796. 10
juvis 713. 2
Ixion 296. 7 | 882. 10

L.

Labantes 272. 1
labem 852. 10.
labentes 274. 3
labentis 614. 11
Labeone 537. 9
Laberi 600. 4
labetur 739. 12
labier 838. 10
labitur 10. 9 | 58. 2 | 739. 12
labor 19. 8 | 372. 3 | 622. 9 | 898. 3
laborant 185. 4 | 538. 11
laborantes 38. 3 | 73. 7 | 328. 5 | 546. 9
laborarunt 449. 2
laboras 104. 6
laborat 160. 4 | 547. 4 | 639. 1 | 705. 6

labore 428, 1 | 489, 10 | 506, 4 | 513, 3 | 597, 5 | 828, 9
labore capitis & animi 728, 4
laborem 369, 8 | 427, 5 | 508, 10 | 513, 8 | 546, 1
laborent 521, 8 | 911, 4
labores *nomen* 31, 6 | 261, 6 | 402, 7 | 694, 2 | 851, 11
laborès *verb.* 524, 13 | 610, 4 | 869, 10
laboret 288, 7 | 514, 10 | 664, 2 | 677, 3 | 875, 8 | 888, 1 | 890, 1 | 894, 1
labori 588, 4 | 519, 14
laboribus 229, 2 | 307, 7 | 334, 7 | 380, 5 | 446, 9 | 482, 2 | 813, 5
laboriosa 486, 8
laboriosi 489, 2
laboris 208, 2 | 508, 13 | 525, 2
laboro 715, 4 | 742, 2 | 875, 3
laborum 124, 4 | 203, 3 | 376, 2 | 614, 7 | 891, 10
labra movet 800, 8
labris 58, 7 | 511, 11 | 555, 9
labuntur 205, 1 | 433, 3
Lacæna 400, 8
Lacænæ 193, 7 | 252, 6
Lacedæmon 30, 5
Lacedæmonium 273, 7
laceranda 350, 11
lacerant 298, 4
lacerare 349, 2
laceraverit 621, 1
lacerna 707, 14
lacertæ 93, 1
lacertis 40, 7 | 270, 12 | 591, 5 | 859, 6
lacerto 576, 1 | 729, 6
laceſſat 246, 6
laceſſit 131, 3
laceſſiti 844, 1
laceſſo 226, 4
lachani 579, 2
Lacon 454, 3
Laconi 172, 1
Laconicas 225, 4
lacryma 173, 6 | 365, 6 | 808, 6
lacrymæ 822, 4
lacrymis 282, 4
lacrymoſa 36, 6 | 730, 6
lacrymoſo 566, 8
lacrymoſum 88, 1
lacte 377, 3 | 843, 1
lacte depulſum 377, 3
lactis 211, 1
lactuca 678, 2
lactucæ 714, 3
lacu 210, 4 | 547, 15
lacunæ 224, 2
lacus 364, 3 | 732, 7 | 743, 7 | 814, 5
lædat 611, 2 | 857, 6
lædent 881, 2
lædentem 58, 10
lædere 349, 16 | 551, 4 | 615, 5
lædimur 851, 8
lædit 803, 6
lædunt 739, 7
Læli 619, 7
Lælius 618, 13
Lærtiade 687, 11
Lærtiadem 65, 3
læſa 125, 4
læſerit 824, 7
læſo 619, 2 | 865, 9
Læſtrigonia 312, 9
læſura 477, 3
læta 99, 1 | 327, 9 | 357, 7 | 506, 7
lætam 86, 4 | 388, 2
lætatur 230, 6
læti 44, 4 | 377, 1
lætitia 159, 4
lætitiæ 102, 1 | 910, 13
lætius 699, 7
læto, *alias* lento riſu 217, 6
lætor 552, 12
lætos 370, 5
lætum 222, 7 | 261, 1 | 434, 10 | 702, 4
lætus 13, 6 | 217, 5 | 288, 9 | 329, 2 | 356, 12 | 385, 5 | 460, 2 | 651, 7 | 763, 5 | 774 17 | 775, 6 | 784, 3 | 865, 5
læva 704, 3 | 792, 5
lævabit 864, 10
lævæ 850, 4
lævè 764, 7
lævo v. leve
lævi 564, 6
lævia 72, 8 | 178, 4 | 875, 4
Lævino v. Levino
lævis 191, 6 | 389, 4 | 483, 8
lævo 576, 1 | 671, 2 | 729, 6
lævum 342, 5 | 756, 13, 4 | 796, 7
lævus 346, 6 | 899, 7
lagani v. lachani,
lagena 720, 12
lagenæ 865, 9
lagenis 717, 6
lagois 624, 2
Lalage 168, 6
Lalagen 89, 6 | 91, 3
lamas 785, 4
lambere 566, 2
lambet 89, 4
lamentamur 851, 11
lamiæ 502, 11
Lamiæ *proper.* 101, 3 | 136, 7 | 787, 8
Lamias 314, 2
lamna 794, 10
lamnæ 155, 1
Lamo 314, 1
lana 270, 5 | 810, 4 | 850, 6
lanæ 218, 5 | 308, 5 | 451, 2 | 785, 8
lances 621, 6 | 676, 3
lanea 589, 2, 3
langueſcit 312, 10
languet 824, 8
languidæ 448, 12
languidiora vina 325, 7
languido 207, 4 | 355, 1 | 436, 8
languidus 670, 1
languor 468, 2
languor aquoſus 159, 8
Lanuvino 344, 2
lanx 750, 9
Laomedon 252, 3
lapathi herba 436, 2 | 674, 2
lapidem 712, 10 | 861, 1
lapides 294, 4 | 337, 9 | 356, 6 | 414, 1 | 688, 10
lapidoſus 567, 6
lapillis 773, 4
lapillos 525, 4
lapis 244, 1 | 579, 3
Lapithas 195, 1
Lapithis 76, 5
lapſa 231, 3
lapſus 50, 6
lapſus pede 720, 3
laqueata 215, 6
laquei 633, 6
laqueis 333, 6
laqueo 433, 13 | 650, 7 | 798, 14
laqueos 799, 14
laqueum 821, 8
lardi 700, 11
lardo 699, 1
Lare 685, 11
lare, i. domo 54, 3 | 354, 6 | 725, 7 | 764, 13
lares 330, 4 | 436, 11 | 482, 5 | 508 1
Larem 683, 11 | 699, 3
larem, i. domum 523, 5
largâ 317, 4
largè 38, 6
largimur 829, 1
largior 590, 8
largiora 226, 5
largis 364, 2 | 372, 5 | 486, 1
largiter 555, 3
largius æquo 871, 5

INDEX

largo 650, 3
largus 411, 5
laribus 385, 8 | 565, 2 | 652, 11
laris 859, 9
Lariſſæ 30, 6
larva 564, 9
lasanum 578, 6
laſciva 80, 1 | 407, 7 | 871, 6 | 881, 6
laſcivæ 308, 4
laſcivi 302, 8 | 543, 1
laſcivis 138, 4
laſcivos 192, 1
laſſas 601, 2
laſſi 434, 9 | 561, 1
laſſo 171, 5 | 710, 12
laſſum 714, 3
laſſus 622, 5 | 858, 2
late 844, 3
latè 254, 6 | 311, 5 | 315, 1 | 363, 11 | 372, 5 | 387, 7 | 559, 3 | 571, 7 | 874, 5
lateat 470, 6
lateb æ 797, 4
latens 4 6, 3
latent 395, 2 | 449, 11 | 462, 9
latentes 72, 2 | 141, 3 | 388, 6 | 911, 6
latentis 49, 5
latere *nomen* 468, 3 | 526, 4 | 589, 8
latère *verb.* 585, 8
lateret 716, 1
lateri 780, 5
lateris 641, 9
laterum 594, 4
latet 36, 5 | 533, 10 | 724, 5
Latinæ 416, 2
Latini 458, 2 | 601, 7
Latinis 602, 5 | 742, 8 | 765, 2 | 821, 9 | 866, 3
Latino 153, 1
Latinum 122, 3 | 422, 4
Latio 55, 7 | 379, 11 | 821, 1 | 844, 7
latim 891, 7
latis 50, 2 | 295, 5
latirantem 301, 6
Latium 131, 6 | 502, 6 | 864, 8 | 898, 8
latius 156, 1 | 210, 2 | 240, 4 | 634, 13
Latoë 121, 2
Latonæ 390, 7
Latonam 86, 2 | 352, 8
latrantem stomachum 623, 4
latras 543, 3
latravit 745, 1
latrent 448, 14
latres 529, 5
latro 540, 2
latrociniis 541, 6
latrones 443, 5 | 739, 1
latronibus 550, 7 | 617, 4
latronum 550, 9
latuit 857, 5
latum 56, 1 | 737, 6
latum clavum 560, 4 | 573, 1
latura 428, 8 | 528, 2
laturi 427, 5
laturus 614, 8 | 858, 13
latus lateris 60, 3 | 90, 7 | 178, 1 | 294, 2 | 336, 12 | 342, 5 | 347, 6 | 441, 1 | 465, 3 | 469, 6 | 527, 3 | 536, 3 | 652, 9 | 696, 3 | 754, 8 | 757, 1 | 762, 4
latus tegam 684, 1
latus *adj.* 654, 4
lavantes 551, 1
lavatum 543, 4 | 581, 1
laudabant 632, 13
laudabile 909, 4
laudabis 812, 9
laudabit 814, 8
laudabunt 28, 2
laudabunde 370, 11
laudant 863, 10
laudantes 564, 11
laudantur 384, 9
laudare 766, 4 | 770, 3 | 850, 8
laudarer 592, 12
laudari 696, 13
laudatier 521, 5
laudas 57, 3 | 625, 1 | 626, 1 | 703, 8 | 705, 4 | 771, 3 | 777, 2 | 824, 4
laudasti 763, 3
laudat 5, 4 | 506, 8 | 523, 3 | 583, 14 bis | 760, 4 | 777, 9 | 815, 5 | 838, 2 | 857, 1
laudato 689, 8
laudator 888, 6
laudatore 511, 2
laudatur 518, 3 | 602, 2 | 620, 10 | 773, 8
laudaverem 469, 1
laudavere 896, 4
laude 360, 5 | 482, 5 | 597, 8 | 606, 5 | 762, 2 | 853, 8 | 897, 6
laudem 418, 6 | 895, 1 | 901, 6
lauderis 689, 5
laudes *nom.* 27, 4 | 84, 5 | 396, 6 | 503, 4 | 798, 6
laudes *verb.* 510, 10 | 685, 5 | 796, 8
laudet 506, 2 | 514, 7 | 611, 5 | 691, 8 | 821, 13 | 990, 7
laudetur 778, 5
laudi 648, 5
laudibus 50, 9 | 818, 6
laudis amore tumes 727, 8
laudis avarum 847, 5
laudo 166, 4 | 357, 11 | 763, 1 | 772, 2 | 795, 5
lavemur 758, 6
lavere *infin.* 299, 2
laverit 483, 2
Laverna 800, 8
lavimus 559, 1
lavis 389, 2
laviſſet 641, 1
lavit 161, 3 | 264, 5 | 301, 3 | 491, 7
laurea 211, 5 | 367, 1
Laurens 676, 4
lauro 259, 10 | 361, 4
lauru 178, 2
laurum 158, 4 | 304, 2
laurus 149, 6
laus 577, 2 | 806, 4
lautè 719, 15
lautis 665, 6
laxo 288, 5 | 653, 6 | 705, 6
laxus 533, 7
Leænæ 298, 3 | 323, 1
Lebedum 777, 2
Lebedus 777, 3
lecta 435, 9 | 876, 3
lectas 496, 2
lecti 717, 6 | 809, 11
lectica 526, 9 | 657, 7
lectis 551, 12 | 702, 5 | 748, 1
lecto 512, 11 | 529, 6 | 720, 8
lecto libello 727, 9
lecto *frequent.* 580, 4
lector 821, 12
lectorem 903, 3
lectori 851, 1
lectoribus 610, 5
lectos 701, 16 | 733, 2 | 801, 12
lectulus 555, 4
lectum 538, 5 | 653, 5
lectum, *pro* electum 325, 4
lectus genialis 732, 10
legant 588, 8
legat 547, 1 | 688, 8
legari 559, 6
legatum 689, 2
lege *nomen.* 240, 9 | 255, 10 | 367, 4 | 498, 3 | 536, 16 | 898, 1
legem 536, 11 | 613, 2
legendo 914, 11
legendum 687, 3
legentem 536, 8
legentes 608, 2
legentibus 863, 7
legentis 770, 4

legere

legere 577, 9
legeret 838, 8
legerit 541, 1 | 673, 2
leges *nomen* 213, 2 | 336, 9 | 403, 14 | 540, 1 | 617, 9 | 799, 4 | 816, 8 | 890, 8 | 908, 2
leges *verb.* 816, 8
leget 689, 1 | 761, 2
legi *verb.* 610, 3 | 821, 11
legibus 338, 7 | 699, 6 | 828, 1
legio 574, 9
legionibus 570, 3
legis *nomen* 416, 2
legit 602, 3
legitimum 863, 11 | 896, 7
legum 506, 8 | 620, 7
lemures 870, 10
Lenæe 341, 8
lene 5, 9 | 262, 2 | 327, 1 | 353, 2 | 673, 5 | 793, 5
lenes 40, 3
leni 374, 1 | 673, 5 | 714, 1
leniat 773, 1
lenibus 813, 2
leniet 623, 4
lenimen 124, 5
lenior 82, 2 | 871, 1
lenire 451, 4 | 727, 6 | 904, 5
lenis *nomen* 96, 3 | 241, 1 | 317, 1 | 497, 8 | 504, 4 | 710, 11
lenit 307, 1
lenite 103, 1
leniter 234, 1 | 686, 1 | 764, 6 | 816, 9
lenius 800, 4
leno 659, 5
lenonis 846, 7
lenta 631, 5
lentis 584, 3 | 477, 6
lentiſſima 597, 9
lento 217, 6 | 736, 2 | 862, 11
lentum 413, 4
lentus 322, 7 | 847, 4
leo 93, 4
leonem 246, 7 | 377, 3 | 654, 7
leones 203, 4 | 349, 8 | 471, 7 | 483, 7 | 907, 5
leoni 731, 2
leonibus 456, 5
leonis 69, 5 | 232, 7 | 354, 11 | 773, 1
leonum 50, 3
lepido 896, 6
Lepidum 826, 10
leporem 140, 9 | 433, 13 | 527, 5 | 622, 4
lepores 793, 9
leporis 676, 6
leporum 721, 7
Lepos *nom. propr.* 699, 9
Lesbia 464, 8
Lesbii 73, 9
Lesbio 101, 6 | 122, 5
Lesbiam 390, 5
Lesbos 776, 1
Lesboum 7, 3
Leſtrygonia 312, 9
lethæa 393, 11
lethæos 475, 3
lethargicus 641, 10
lethargo 651, 6
lethi 19, 5 | 109, 2 | 700, 3 | 701, 8
letho 328, 6 | 350, 1 | 403, 14
lethum 52, 7
levant fidem 856, 10
levantes 142, 12
levantis 468, 14
levare 229, 1 | 473, 8 | 489, 12
levarit 666, 7 | 691, 1
levaſſet 223, 2
levat 368, 9 | 502, 3
levata 482, 12
levato 474, 8
leve *priore brevi* 847, 5
leve *priore longâ* 710, 5
levem 44, 5 | 706, 12
leves *primâ longâ* 12, 9 | 236, 4
leves *primâ brevi* 6, 6 | 27, 13 | 120, 3 | 216, 1 | 433, 6 | 749, 4 | 893, 4
levet 768, 8
levi *primâ longâ* 236, 1 | 433, 11 | 902, 3
levi *primâ brevi* 910, 8
levi *verb.* 84, 1
Levino 571, 8
Levinum 571, 1
levior 290, 13
leviora 164, 5 | 549, 4
leviore 154, 3
levis 62, 1 | 77, 1 | 89, 1 | 191, 6 | 348, 5 | 485, 4 | 701, 11 | 706, 3 | 840, 2
leviter 833, 2
levius 96, 5 | 868, 10
levius in fer 105, 5
lex 384, 8 | 844, 2 | 857, 8 | 898, 1
lex operis 884, 1
lex Roſcia 730, 1
liba 772, 6
libatis 699, 4
libeat 374, 9
libelli 459, 1
libellis 550, 6 | 784, 4
libello 612, 6 | 727, 9
libellos 550, 11 | 605, 4
libenti 260, 8 | 290, 15 | 750, 3
libenter 428, 9 | 511, 6 | 556, 7 | 547, 8 | 778, 8
libentiùs 694, 1 | 855, 3
liber *ſubſtant.* 824, 1 | 903, 4
liber *adject.* 535, 8 | 557, 4 | 555, 3 | 710, 1, 10 bis | 734, 5 | 801, 2 | 891, 10 | 906, 3
Liber *propr.* 51, 4 | 68, 2 | 236, 6 | 327, 9 | 398, 5 | 552, 3 | 818, 4 | 828, 3
libera 458, 12 | 469, 11 | 820, 9
libera vina 879, 8
liberæ 416, 13
liberas 334, 4
liberat 393, 10
Liberi 76, 4 | 423, 7
liberi 492, 5
liberior 800, 11
liberius 553, 3 | 717, 2
libero 138, 5 | 269, 9
Libero 286, 1
liberos 434, 5 | 444, 5
liberrima 442, 4 | 763, 2
liberrime 809, 1
liberta 513, 14
libertas 809, 8 | 843, 6 | 897, 6
libertate 545, 1 | 703, 4 | 774, 13
libertina 126, 7 | 476, 7
libertinarum 522, 7
libertino 570, 5 | 574, 6, 7 | 826, 2
libertinus 665, 5 | 704, 6
libertus 645, 17 | 685, 4
Liberum 123, 4 | 410, 8
libertum 500, 5 | 730, 8
libet 67, 4 | 341, 3 | 433, 1 | 578, 2 | 665, 1
libidine 483, 4 | 837, 1
libidines 410, 2
libidinibus 708, 2
libidinis 447, 7
libidinoſus 466, 13
libidinum 77, 2
libido 98, 4 | 521, 3 | 578, 8 690, 4 | 732, 8 | 840, 1
Libidus 832, 13
Libitinæ 693, 10
Libitinam 260, 4
libo 711, 8
Libonis 814, 1
libra 565, 5 | 866, 18
Libras *ſidus* 221, 3
librarius 907, 13
libris 609, 2 | 616, 3 | 698, 12 851, 4 | 861, 11
librarum 785, 7 | 817, 8
libros 114, 9 | 487, 4 | 830, 3 | 853, 5
librum 739, 4 | 8, 1, 7 | 871, 6

INDEX

Liburnis 142. 4 | 425. 2
Libya 648. 7
Libyam 156. 2
Libycis 4. 5 | 773. 4
liceat 668. 5 | 914. 2
licebit 112. 4 | 478. 9 | 655. 5 | 698. 11 | 749. 6 | 877. 6 | 907. 1
licebit, *pro* licet, *vel* quamvis 629. 7
licenter 895. 13
licentia 80. 1 | 843. 4 | 876. 13 | 891. 9
licentia 422. 1
licentiam 336. 3
licet *verb.* 192. 10 | 346. 4 | 356. 12 | 408. 4 | 412. 4 | 507. 9 | 522. 10 | 578. 2 | 598. 9 | 774. 5 | 801. 12
licet *conj.* 333. 1 | 441. 3 | 525. 5 | 587. 6 | 808. 5 | 913. 8
Licini 188. 1
Licinius 156. 1 | 197. 2
Licini 899. 7
lictor 215. 5
lictoribus 760. 4
licuisse 571. 3
licuit 877. 6
ligatur 558. 1
ligna 38. 5 | 562. 2 | 604. 4 | 755. 1
lignis 434. 8 | 867. 10
ligno 908. 2
lignorum 790. 1
lignum 199. 6 | 316. 1 | 585. 5 | 709. 2
ligonibus 210. 1 | 446. 8 | 788. 14
ligurierit 537. 8
Ligurine 365. 5
Ligurinum 404. 5
ligurit 68a. 6
lilium 137. 6
limæ 898. 9
limat 789. 9
limatior 609. 4
limen 97. 4 | 259. 1 | 815. 1 | 821. 13
limina 431. 4 | 469. 5
limine 568. 6
liminis 294. 1
limis 687. 5
limites 227. 9
limitibus 867. 12
limo 69. 4 | 511. 2
limum 697. 10
limus 680. 7
linea 892. 3
linenda 902. 3
lingua 365. 8 | 397. 6 | 603. 3 | 726. 8 | 820. 3 | 864. 8 | 877. 4 | 881. 10 | 898. 8
linguæ 285. 5 | 299. 3 | 386. 4
linguam 744. 7
linguis 239. 1
lino 677. 8
linquar 112. 2
linque 288. 10
linquenda 208. 3
linquere 311. 10
linquimus 560. 3
linquis 133. 5
linquit 598. 7
lintea 60. 8 | 409. 2 | 483. 1
lintrem 558. 8
lintres 814. 3
linunt 852. 12
Liperasi 300. 3
Lippi 515. 6
lippis 563. 2 | 582. 2
lippum 740. 7
lippus 533. 1 | 559. 7 | 727. 1
liquere *prætor.* 898. 3
liques 47. 4
liquescere 568. 6
liqui 349. 5
liquidæ 260. 3
liquidam 94. 3
liquidi 510. 11 | 789. 5
liquidis 23. 2 | 395. 1
liquidum 133. 1 | 235. 2
liquidus 781. 1 | 864. 7
liquimus 134. 8
liquor 254. 7
liquorem 118. 3
Lirim 314. 8
Liris 119. 2
lis 979. 1
lite 273. 5 | 648. 9 | 857. 9
lite m 595. 2 | 648. 9
lites 563. 7 | 582. 4 | 736. 6 | 799. 5
litibus 370. 8 | 910. 9
litigiosus 665. 9
litium 307. 2
litterulis 856. 7
littora 227. 5 | 236. 7 | 484. 6 | 486. 11
littore 10. 4 | 123. 3 | 383. 14 | 466. 11 | 656. 7
littoribus 314. 8
littoris 260. 11
littus 307. 1 | 388. 4 | 315. 2 | 499. 9
lituli 150. 3
lituo 5. 10
litura 898. 11
lituram 846. 2
Livi 835. 3 | 836. 4
lividæ 36. 2
lividas 402. 8
livido 448. 3
lividos 167. 10
lividus 552. 7 | 838. 5
loca 89. 3 | 805. 7 | 851. 10 | 899. 4
locabat 587. 1
locas 227. 2
locavit 701. 19
locis 450. 4 | 901. 1
loco 412. 6 | 468. 10 | 708. 9 | 858. 5 | 870. 4
loco grato 859. 4
locorum 144. 1 | 745. 5
loculis 532. 4
loculos 576. 1 | 651. 7 | 729. 6 | 847. 1
locum 488. 4 | 772. 10 | 787. 9 | 801. 3 | 880. 3
locuples 227. 6 | 647. 8 | 684. 11 | 733. 4 | 755. 8
locupletæ 701. 15
locupletem 761. 5 | 842. 9
locupletibus 726. 11
locupletior 514. 11
locus 173. 4 | 546. 4 | 551. 2 | 567. 7 | 593. 9 | 596. 6 | 627. 6 | 751. 4 | 763. 7 | 792. 5 | 822. 10 | 874. 9
locutas 831. 1
locuto 695. 3
locutus 437. 1 | 575. 2 | 765. 13
loliginis 552. 14
lolium 701. 2
Lolli 402. 8 | 735. 1 | 809. 1
Lollius 826. 10
longa 112. 4 | 178. 11 | 194. 11 | 217. 10 | 273. 4 | 402. 2 | 513. 10 | 528. 13 | 555. 3 | 671. 10 | 726. 6 | 7 | 894. 1
longæ 569. 4 | 700. 10
longam 22. 3 | 48. 1 | 469. 15
Longarenus 524. 4
longas 97. 9 | 385. 11
longè 398. 7 | 547. 12 | 556. 5 | 567. 4 | 571. 7 | 577. 6 | 593. 11 | 689. 6 | 716. 4
longi 208. 1
longinquis 768. 6
longis 766. 8 | 901. 7
longo 12. 8 | 446. 11 | 458. 11 | 526. 4 | 691. 1 | 774. 8 | 828. 2 | 904. 2
longorum 509. 2
longos 348. 11 | 668. 8 | 773. 8
longum 172. 7 | 258. 1 | 543. 4 | 568. 1 | 743. 4 | 903. 5
longùm 913. 8
longus 253. 8 | 297. 12
longus spe 888. 5

loquacem 507, 3
loquaces 303, 6 | 594, 5
loquaci 690, 12
loquaciter 796, 4
loquamur 803, 5 | 831, 4
loquar 341, 7 | 370, 9 | 598, 2
loquatur 881, 13 | 893, 10
loquax 295, 1
loquenda 382, 6
loquendi 878, 7
loquens 531, 6
loquentem 91, 4 | 753, 12
loquentes 590, 4
loquentis 546, 7
loquêris 826, 3 | 881, 3
loqui 420, 5 | 473, 4 | 597, 12 | 762, 5 | 890, 1
loqui magnum 897, 4
loqui ore rotundo 901, 6
loquimur 48, 1
loquitur 608, 1
loquor 398, 9 | 866, 5
lora 270, 12
loricis 114, 10
loris 799, 10
luam 409, 8
lubet 641, 11
lubrica 674, 3
lubricus 80, 6 | 474, 4
Lucana 428, 14 | 659, 8
Lucanæ 793, 8
Lucani 868, 4
Lucania 616, 10
Lucanis 616, 6 | 714, 1
luce 407, 3 | 635, 3 | 904, 5
lucellum 689, 15 | 817, 1
lucem 287, 3 | 383, 5 | 864, 3
lucem dare 885, 4 | 912, 2
Luceriam 308, 6
lucernâ sub clarâ Sat. 7. lib. 2
lucernæ 328, 2
lucernas 287, 2
lucernis 102, 5 | 580, 6 | 615, 9
lucet 391, 2
lucet 758, 1
lucibus 423, 6
lucida 15, 2 | 342, 6
lucidas 253, 4
lucidum 156, 2 | 495, 2
lucidus ordo 876, 3
Lucili 599, 3 bis | 608, 2 | 616, 1 | 620, 1
Lucilius 545, 2 | 549, 8 | 606, 9 | 609, 3 | 615, 1 | 618, 10
Lucina 444, 6 | 497, 9
lucis *masc.* 21, 6 | 56, 4
lucis *femin.* 868, 11
lucos 258, 6
lucrata 893, 11
lucratus 396, 5
Lucretilem 71, 3
lucri 412, 3 | 781, 6
Lucrina 435, 3 | 674, 5
Lucrino 210, 3
lucro 166, 1 | 509, 6 | 641, 5
lucro appone 39, 7
lucrum 310, 4 | 468, 5 | 910, 5
luctamur 831, 9
luctandum 695, 4
luctantem 5, 2
luctantis 822, 9
luctantur 861, 2
luctere 382, 4
luctum 484, 5
luctuosæ 275, 4
luctuosis 288, 1
luctus 237, 6
Luculli 858, 1
Lucullus 756, 1
lucum 755, 1
lucus 31, 1 | 874, 6
ludas 662, 2
ludentem 196, 7 | 881, 6
ludentes 726, 9
ludentis 864, 11
ludere 167, 8 | 307, 9 | 308, 4 | 338 5 | 357, 8 | 563, 2 | 619, 8 | 653, 6 | 868, 9 | 905, 6
ludere par impar 661, 4
luderet 839, 5
ludi 850, 2
ludibrium 61, 7
ludicra 725, 4 | 752, 7 | 847, 6
ludis *nomen.* 610, 6 | 764, 14 | 849, 5
ludis *verb.* 413, 2 | 687, 10
ludit 258, 3 | 295, 6 | 817, 7 | 348, 8
ludo *nomen.* 259, 2 | 508, 7 | 724, 3 | 892, 9
ludo *verb.* 12, 8 | 233, 2 | 604, 7 | 808, 7
ludos 498, 5 | 697, 12 | 720, 10 | 788, 2
ludum 259, 1 | 357, 8 | 370, 6 | 575, 18 | 789, 7 | 814, 8 | 859, 14 | 866, 2 | 875, 10
ludum Fortunæ 147, 1
ludum amori dare 299, 1
ludus 823, 1 | 909, 11
ludus erat 635, 10
lues *verb.* 274, 1
lugubre 464, 2
lugubres 94, 2 | 151, 5
lugubri 256, 2
lugubris belli 153, 5
lumbis 721, 8
lumbos 469, 6 | 558, 10 | 578, 2
lumina 490, 15 | 706, 7
lumine 372, 2 | 739, 4
luminibus 278, 6
luna 20, 5 | 55, 2 | 168, 10 | 192, 4 | 310, 2 | 477, 11 | 499, 7 | 588, 7
lunæ 226, 8 | 320, 5 | 371, 8 | 392, 9 | 674, 3 | 782, 2
lunam 214, 3 | 448, 2 | 494, 9 | 585, 7 | 716, 8
lupa 344, 2
lupatis 35, 4
lupi 452, 7 | 590, 6
lupinis 654, 3 | 762, 1
lupis 125, 8 | 440, 5 | 456, 9 | 482, 6
lupo 436, 5
Lupo *nom. propr.* 619, 3
luporum 380, 10
lupos 72, 5 | 453, 2 | 471, 7
lupos *pisces* 626, 4
lupum 65, 12
lupus 80, 5 | 318, 1 | 477, 7 | 617, 14 | 618, 3 | 630, 1 | 799, 13 | 858, 3
lupus *piscis* 625, 4
luridæ 489, 8
luridi 413, 8
luridum 265, 6
luscinius 661, 1
Lusco *propr.* 560, 2
luserat 697, 13
lusimus 122, 2
lusisse 785, 7
lusisti 871, 4
lusis 350, 9 | 400, 1 | 843, 7
lustra 363, 1 | 575, 14
lustratam 341, 1
lustro *nomen.* 418, 4
lustrum 166, 6 | 502, 7
lusum 563, 1
luteum 604, 7
luteus 466, 6
luteo 738, 3 | 777, 7
lutulenta 680, 10 | 850, 3
lutulentum 606, 6
lutulentus 545, 7
lux 561, 3 | 698, 10
luxuria 646, 4
luxuriam 658, 9 | 891, 12
luxuriantia 864, 9
Lyæo 32, 3 | 327, 4 | 464, 12
Lycæo 71, 4
Lycambæ 454, 11
Lycambem 821, 2
Lyce 291, 1 | 412, 7, 8
Lycen 415, 2
Lyciæ 264, 6
Lycias 37, 2
Lycidum 22, 7
Lycio 583, 8

Lycisci 469. 9
Lyco 322. 3
Lycorida 175. 5
Lycum 124. 1
Lycurgi 231. 7
Lycus 322. 2
Lyde 295. 3 | 296. 11 | 351. 3
Lydeu 193. 6
Lydia 34. 1 | 57. 1 | 97. 8 | 289. 6. 7
Lydiæ 290. 11
Lydia 424. 1
Lydorum 569. 5
lympha 160. 5 | 193. 5 | 485. 4 | 559. 1
lymphæ 296. 12 | 393. 7 | 866. 6
lymphatam 140. 5
lymphis 433. 5 | 568. 4
lynces 204. 1 | 390. 4
lynceis 526. 1
Lynceus 726. 14
lyra 49. 1 | 87. 5 | 193. 6 | 321. 9 | 352. 7 | 420. 6 | 490. 10 | 812. 13
lyræ 27. 3 | 42. 2 | 257. 3 | 364. 6 | 375. 2 | 460. 5 | 861. 14 | 909. 5
Lyricis 7. 4
Lyrim, v. Lirim
Lysippo 853. 2

M.

MAcedo 310. 6
macelli 794. 5
macello 680. 3
macellum 659. 3
macerat 476. 8
macerer 58. 3
machina 861. 1
machinæ 26. 2
macies 19. 2 | 339. 9
macte 62. 11, bis
mactesit 740. 12
macro 575. 17
macros 565. 8
macrum 47. 7
mactata 82. 2
macte 521. 1
maculant 566. 13
maculis 903. 11
maculosum 384. 8
madet 325. 8
Mænius 513. 16 | 532. 8, 12 | 793. 13 | 794. 11
Mæonii 26. 1
Mæonius 399. 1
Mævium 465. 2
magicos terrores 870. 9
magis 99. 2 | 197. 6 | 202. 2 | 289. 5 | 428. 7 | 435. 4 | 471. 4 | 525. 4 | 529. 1 | 596. 8 | 608. 4 | 669. 5, 6 | 904. 4
magis ac magis 678. 3
magister 279. 1 | 741. 3
magistra 635. 10
magistri 662. 7 | 725. 8
magistro 294. 3 | 810. 2
magistrum 909. 13
magna 250. 4 | 257. 6 | 271. 1 | 335. 5 | 531. 6 | 541. 6 | 548. 7 | 669. 4 | 694. 10 | 774. 5 | 841. 7
magna pars 577. 4
magnâ 584. 6 | 589. 8 | 696. 5
magnæ 52. 8 | 386. 3 | 799. 5
magnam 350. 14 | 727. 7
magnas 312. 3 | 601. 7 | 604. 5
Magneſſam 283. 5
magni 42. 1 | 385. 10 | 449. 6 | 490. 14 | 508. 13 | 575. 18
magni pendis 685. 10
magnis 559. 5 | 570. 3 | 575. 19 | 620. 2 | 704. 5
magno 510. 8, 12 | 524. 7, 9 | 528. 11 | 529. 5 | 576. 6 | 591. 6 | 597. 4 | 606. 8 | 701. 8 | 895. 8
magnorum 477. 3 | 543. 3
magnos 13. 9 | 158. 1 | 585. 2
magnum 212. 4 | 263. 1 | 337. 3 | 451. 7 | 549. 2 | 553. 10 | 575. 8 | 583. 12 | 596. 1 | 596. 7 | 665. 7 | 689. 12
magnum fecit quod, &c. 602. 5
magnum loqui 897. 4
magnus 443. 1 | 550. 7 | 688. 1, 5
magnus 105. 1 | 850. 12
Maiâ nate 652. 5
Maiæ 13. 3
maj ſtas 422. 6 | 854. 12
major 17. 6 | 233. 4 | 240. 9 | 323. 7 | 387. 1 | 416. 9 | 428. 4 | 577. 2, 14 | 589. 2 | 669. 5, 13 | 774. 16 | 780. 2 | 891. 9
major juvenum 904. 8
majora 141. 4 | 684. 4 | 776. 3 | 805. 3
majore 369. 7 | 588. 11 | 658. 1 | 851. 5
majorem 626. 5 | 668. 10 | 660. 11 | 692. 6
majores 703. 5 | 716. 11 | 826. 3 | 839. 12
majori 514. 9
majoribus 563. 8 | 570. 9 | 803. 2
majoris 771. 1
majorum 274. 1 | 311. 4 | 618. 9
majus 50. 13 | 264. 11 | 297. 4 | 370. 1 | 382. 2 | 450. 13, bis | 407. 6 | 537. 11 | 653. 11 | 719. 5 | 740. 14 | 747. 2 | 806. 19
mala, *id eſt*, maxilla 232. 8
mala conſuetudo 534. 2
mala ſcabies 913. 2
malâ *adj. fœ. ablat. ſing.* 18. 11 | 63. 3 | 465. 1 | 692. 6
mala *plur.* 201. 4 | 275. 4 | 299. 2 | 524. 5 | 526. 3 | 533. 1 | 547. 8 | 575. 14 | 520. 8 | 656. 5 | 663. 10 | 677. 3 | 728. 3 | 851. 6 | 865. 2 | 913. 1
mala carmina 863. 8
mala, i. poma, 530. 7
malarum 434. 2
malar, *id eſt*, maxillas 349. 10
malas *adj.* 438. 4
malè 40. 8 | 190. 4 | 410. 1 | 533. 7 | 535. 1, 4 | 550. 6 | 597. 10 | 672. 9 | 691. 9 | 700. 13
malè diſpari 74. 4 | 551. 9
malè feriatos Troas 388. 1
malè natis verſibus 852. 8
malè nominatis verbis 305. 3
malè ſeu bene cefferat 616. 3
malè re geſtâ 642. 6
malè rem gerere 645. 6
malè ſanos 818. 3
malè ſarta 745. 2
malè tornatos verſus 911. 10
malè tutæ mentis 650. 13
malè validus 686. 4
maledicit 651. 1
maledicunt 717. 2
mali 337. 10 | 467. 10 | 525. 3 | 558. 2
malignè 850. 8
malignis 557. 1
malignum 219. 1
malignus 110. 2
malis 59. 2 | 482. 2 | 596. 5 | 645. 4 | 650. 11
malis *pro* pomis 679. 8
malis *verb.* 338. 7 | 609. 10 | 601. 5 | 610. 6
malit 21. 7 | 678. 4
mallem 510. 12 | 720. 10 | 854. 4
malles 911. 11
mallet 571. 8 | 704. 7

malo

malo 61, 1 | 478, 8 | 536, 3 | 554, 3 | 667, 3 | 844, 3
malo crure, *id est*, non concinno 527, 2
malo *verb.* 879, 11
Malobathro 173, 3
malos 454, 9 | 512, 7
Malthinus 519, 9
malvæ 120, 3 | 436, 3
maluit 586, 2
malum *neut. substant.* 474, 8 | 523, 8, 11 | 617, 11 | 699, 10
malum *adj.* 468, 14
malùm *adv.* 672, 6
malunt 851, 1
malus *substant.* 60, 4 | 358, 1
malus *adj.* 90, 7 | 470, 7 | 517, 6 | 544, 3 | 676, 4
malus Juppiter 90, 7
malus pudor 642, 8
malus *pro* ineptus 841, 6
mammæ putres Epod. 8
Mamurratum 561, 1
manabat 73, 3
manant 184, 2 | 485, 3
manantibus 433, 3
manare 822, 7
manaret 592, 10
manat 365, 6 | 698, 1 | 902, 8
manca 710, 6
mancipat 866, 10
mancipium 703, 8
mancipiis 755, 8
mancum 857, 11
mandabo 819, 2
mandare 571, 9
mandata 786, 2 | 881, 3
Mandela 817, 4
mandentur 888, 10
mane *verb.* 284, 8
manè *adverb.* 386, 1 | 537, 5 | 580, 2 | 659, 4 | 685, 6 | 666, 6 | 753, 13 | 76 , 5, 9 | 818, 5 | 839, 10
maneant 112, 2
manebo 748, 3
manemus 561, 1
manent 297, 3 | 493, 4 | 845, 2
manentem 357, 11
manentis 887, 2
Manes 22, 4 | 589, 1 | 842, 10
manet *à maneo* 5, 12 | 58, 1 | 109, 1 | 228, 6 | 470, 10 | 474, 2 | 484, 7 | 490, 7
manet *subjunct.* à mano, as, 296, 5 | 793, 6 | 808, 5
mangonum 857, 3
manibus 341, 5 | 538, 6 | 550, 8 | 665, 6 | 680, 6 | 690, 14 | 797, 12 | 821, 1, 11 | 825, 3 | 833, 4 | 848, 6
manicis 801, 12
manifestum 686, 5
Manium 452, 2
Manlio 324, 5
mannis 442, 8 | 766, 3
mannos 344, 6
manserunt 845, 2
mansuri 567, 2
mantica 578, 3
manu 132, 6 | 195, 2 | 198, 2 | 313, 8 | 437, 5 | 592, 3 | 597, 9 | 778, 7 | 896, 2
manum 440, 3 | 443, 5
manus 250, 5 | 332, 1 | 406, 3 | 550, 12 | 555, 12 | 903, 7
manus, *pro* robur, *vel* exercitus 275, 5 | 443, 5 | 466, 2 | 480, 2 | 501, 5
manus *plural.* 74, 5 | 134, 8 | 330, 1 | 382, 11 | 393, 3 | 449, 2 | 487, 1 | 491, 5 | 559, 1
mappa 719, 11 | 750, 8
mappis 680, 8
Marcelli 54, 5
marcentem 678, 1
mare 5, 1 | 18, 2 | 26, 6 | 47, 3 | 50, 11 | 59, 5 | 68, 5 | 100, 2 | 109, 4 | 153, 6 | 184, 2 | 194, 2 | 232, 1 | 333, 2 | 337, 8 | 356, 6 | 384, 5 | 409, 1 | 431, 2 | 435, 6 | 472, 3 | 477, 8 | 483, 3 | 508, 10 | 509, 6 | 674, 4 | 732, 7
Mareotico 140, 5
mares 87, 3 | 908, 5
mari 67, 4 | 168, 10 | 358, 4 | 450, 15 | 464, 1, 6 | 465, 5 | 501, 5 | 685, 4
marem 672, 2
maribus 730, 3
Maricæ 314, 7
marina 719, 1
marinæ 36, 5 | 342, 5 | 387, 2 | 406, 9
marino 331, 8
marinus 446, 5
maris 24, 8 | 106, 1 | 171, 5 | 227, 4 | 383, 10 | 752, 6 | 777, 2
maris expers 714, 10
marita 458, 7 | 498, 3
maritat 431, 6
mariti 72, 3 | 278, 4 | 842, 4
maritis 732, 12 | 508, 1
marito 278, 8 | 295, 8 | 297, 11 | 304, 5 | 658, 1 | 708, 6
maritos 183, 11
maritum 168, 6
maritus 268, 1
Marius 665, 1
marmor 753, 10 | 868, 6
marmora 227, 1 | 395, 7
marmore 80, 4
marmoream 364, 4
marmoreum 815, 1
marmoris 839, 2
Marsa 489, 15
Marsæ 237, 2
Marsæum 523, 4
Marsi 305, 10
Marsi *plural.* 480, 1
Marsia 580, 2
Marsis 450, 12
Marsus 6, 3 | 268, 4
Marte 74, 2 | 206, 6 | 270, 11 | 416, 4
Martem 27, 6
Martii 109, 3 | 253, 4
Martia bella 908, 5
martiales 72, 5
Martii campi 365, 12
Martiis 285, 1
Martio 284, 2 | 416, 12
Martis 251, 7
masculà 159, 7 | 821, 5
masculæ 447, 7
Massagetas 135, 3
Massica 677, 5
Massici 5, 6
Massico 178, 4
Massicum 325, 4
mater 79, 1 | 362, 5 | 381, 9 | 474, 6 | 539, 1 | 593, 9 | 643, 14 | 644, 1 | 666, 4 | 667, 1 | 807, 5 | 881, 6
matercula 760, 5
materiam 337, 10 | 875, 16
materies 883, 6
materna 50, 5
maternis 793, 13
maternus 570, 2
Matina 483, 2
Matinæ 369, 1
Matinum 107, 1
matre 67, 1 | 166, 2 | 315, 1 | 371, 5 | 573, 9
marrem 52, 3 | 93, 5 | 618, 2 | 650, 7
matres 98, 5 | 131, 7 | 181, 8 | 305, 1 | 488, 6 | 497, 8
matri 669, 2
matribus 5, 11
matris 182, 5 | 280, 2 | 377, 2 | 388, 7 | 650, 12
matrona 246, 3 | 264, 3 | 503, 12 | 807, 3 | 882, 2 | 893, 5
matronæ 526, 5 | 708, 7

matro-

INDEX

matronam 523, 3
matronas 525, 2
matronis 66, 4 | 423, 6
matrem 726, 84
matura 277, 6
maturare 283, 3
maturè 725, 2 | 767, 12 | 839, 6
maturet 193, 7
maturior 220, 2
maturo 307, 8
maturos 381, 5 | 497, 7 | 829, 1
marurum 383, 3
maturus senex 882, 1
matutina 697, 9
Matutine pater 694, 1
mavis 12, 4 | 258, 2 | 346, 4 | 350, 3 | 527, 3 | 546, 10 | 789, 11
Mavortis 497, 3
Maura 171, 1
Mauri 12, 10 | 88, 6
Mauris 293, 7
mavult 627, 4
maxima 586, 3 | 643, 15 | 646, 7 | 728, 2
maxima para hominum 649, 16
maxima pars vatum 875, 2
maxime 416, 1 | 519, 1 | 543, 3 | 655, 3 | 735, 1
Maximi 363, 6
maximus 693, 6
mazonomo 721, 4
me 6[illegible], 5 | 7, 4 | 24, 5 | 30, 5 | 58, 8 | 110, 2, 3 | 237, 1, 3 | 256, 5 | 322, 7 | 353, 5 | 536, 7 | 554, 8
merg:ffi 684, 2
men 610, 9
meque & te 788, 6
mea 73, 1 | 85, 1 | 178, 2 | 224, 2 | 357, 12 | 371, 6 | 412, 7 | 477, 4 | 536, 14 | 538, 7 | 575, 11
meæ 16, 6 | 171, 4 | 220, 1 | 312, 5 | 322, 7 | 370, 9 | 44[illegible], 2 | 494, 6
meam 89, 6
mearis 22, 5
mearum 219, 5 | 265, 1 | 734, 1
meas 365, 6 | 458, 2
mecum 33, 3 | 154, 2 | 170, 1 | 173, 4 | 174, 1 | 248, 6 | 260, 8 | 324, 5 | 555, 8 | 598, 1 | 655, 11 | 658, 9 | 750, 3 | 788, 7 | 811, 10 | 887, 1
mecum fa:it 836, 3
Medea 438, 7 | 882, 9 | 889, 3
Medeæ 449, 4
Medi 215, 1
media 547, 3 | 648, 7 | 660, 4
mediâ de nocte 767, 3 | 816, 3
media inter carmina 847, 11
medias 320, 6
mediam noctem 604, 3
medias 246, 8 | 347, 7
mediastinus 788, 1
medicata 270, 5
medici 733, 13 | 840, 10
medicis 768, 9 | 866, 7
medicorum 840, 9
medicum 512, 12 | 641, 10
medicus 651, 8 | 666, 7
mediis 801, 7
medio 164, 1 | 356, 4 | 527, 8 | 550, 14 | 886, 3 | 894, 3
medio die 713, 4
mediocribus 555, 1, 10 | 575, 11 | 905, 2
mediocris 904, 12
mediocritatem 189, 1
mediocriter 816, 11
medios 310, 1 | 417, 4 | 643, 13 | 738, 7 | 890, 3
Medis 153, 3 | 254, 5
meditans 340, 4 | 592, 1
meditantibus 860, 14
meditantis 329, 3
meditantur 288, 5
meditare 860, 4
meditatur 278, 2 | 417, 8
mediter 663, 3
meditor 412, 3
medium 513, 15 | 520, 3 | 572, 7 | 640, 6 | 701, 14 | 809, 9 | 886, 5 | 904, 10
medius 233, 4 | 254, 7
Medo 113, 4 | 268, 4
Medos 14, 1
medulla 447, 3
medullis 774, 1
Medum flumen 187, 1
Medus 288, 1 | 418, 9 | 501, 6
Medus acinaces 102, 5
Megillæ 103, 5
mei 101, 4 | 360, 3 | 369, 5 | 699, 2
meiat 707, 11
meis 71, 6 | 256, 7 | 312, 2 | 394, 2 | 402, 5 | 411, 8 | 428, 12 | 448, 5 | 468, 11 | 494, 9 | 559, 7
Meleagri 885, 7
melimela 716, 7
melior 32, 6 | 65, 10 | 126, 5 | 240, 7 | 276, 6 | 301, 1 | 382, 1 | 484, 3 | 534, 8 | 568, 3 | 674, 5 | 706, 15 | 710, 1 | 774, 7 | 787, 2 | 87[illegible], 1
melior pars 482, 1
meliora 115, 1 | 524, 10 | 622, 1 | 701, 2 | 831, 8 | 899, 9
meliore 104, 7 | 640, 2 | 650, 1
meliorem 684, 12
meliori 598, 1 | 728, 8
melioribus 684, 2 | 741, 7
melioris 616, 1 | 672, 1 | 707, 11
melius 11, 2 | 348, 10 | 370, 1 | 482, 9 | 502, 7 | 525, 6 | 617, 7 | 634, 2 | 732, 11 | 749, 2 | 753, 6 | 859, 12 | 878, 3
melius 195, 7 | 255, 1 | 313, 3 | 334, 1 | 383, 8 | 513, 12 | 555, 6 | 583, 11 | 601, 7 | 606, 3 | 673, 6 | 692, 4 | 713, 5 | 716, 9 | 735, 4 | 810, 9 | 901, 3 | 911, 8
mella 172, 5 | 231, 4 | 312, 8 | 432, 5 | 485, 3 | 623, 1 | 673, 3 | 822, 7
melle 618, 4 | 905, 5
melli est 696, 1
mellitis placentis 772, 7
melos 258, 1
Melpomene 94, 3 | 361, 4 | 372, 1
membra 5, 8 | 452, 7 | 489, 3 | 506, 4 | 550, 2 | 554, 8 | 593, 7 | 721, 5 | 727, 2
membra dedit sopori 632, 5
membranam 638, 1
membranis 907, 1
membris 470, 7 | 813, 7 | 873, 3
memento 31, 5 | 159, 1 | 223, 4 | 356, 2 | 465, 4 | 671, 10 | 681, 6 | 687, 4 | 769, 7
memini 598, 1 | 715, 6 | 836, 5
meminisse 697, 1
meminit 743, 8 | 855, 2
Memnona 604, 6
memor 125, 1 | 136, 4 | 346, 5 | 385, 10 | 412, 4 | 631, 1 | 671, 9 | 701, 10 | 904, 10
memorata 864, 4
memoratur 511, 7
memorem nom. 58, 7 | 298, 13 | 305, 10
memorem verb. 52, 5 | 590, 4 | 843, 3
memores 314, 4 | 415, 9 | 563, 6
memori 681, 7 | 695, 7
Memphim 343, 2
men 610, 9 | 651, 13
Mena 765, 2
Menam 764, 10
Menandro 639, 5 | 834, 1
mendacem 566, 10 | 799, 3 | 910, 10

men-

mendaci 490. 10
mendacior 840. 6
mendax 119. 1 | 242. 6 | 297. 9 | 759. 5 | 799. 2 | 857. 15
mendici 516. 2
mendoſa 575. 12
mendoſe 673. 4
mendoſum 799. 3
Menelaum 655. 1
Meneni 666. 2
mens 57. 5 | 230. 4 | 268. 8 | 378. 7 | 405. 1 | 450. 11 | 489. 3 | 548. 6 | 724. 4 | 740. 15 | 903. 7 | 906. 6
mens animuſque 787. 5
menſa 215. 9 | 531. 6 | 538. 5 | 627. 7 | 675. 5
menſæ brevis 890. 7
menſam 651. 9 | 714. 6
menſas 621. 6 | 635. 9 | 905. 4
menſe 575. 7 | 778. 1 | 832. 4. 8
menſes 185. 3 | 390. 10 | 666. 4
menſem 406. 9
menſis 295. 2 | 385. 6 | 681. 4
menſorem 106. 2
mente 121. 3 | 250. 3 | 340. 2 | 427. 5 | 508. 10 | 633. 1 | 695. 7 | 768. 7 | 770. 4 | 863. 6
mentem 68. 1 | 70. 2 | 140. 5 | 159. 2 | 634. 9 | 665. 9 | 667. 3 | 710. 11 | 839. 3 | 840. 2
mentem addere 858. 11
mentes 338. 2 | 457. 4
mentiar 696. 1
mentibus 827. 5 | 833. 4
mentio 552. 7
mentior 590. 1
mentis 215. 6 | 593. 3 | 595. 9 | 644. 4 | 646. 5 | 650. 13 | 865. 15
mentita 767. 2
mentite 683. 2
mentito 388. 1
mentitur 726. 6 | 886. 8
mento 176. 2 | 447. 2
meo 101. 3 | 199. 5 | 428. 1 | 451. 1 | 473. 3 | 478. 7 | 493. 1 | 612. 6 | 656. 9
meo ſum pauper in ære 857. 2
meorum 174. 5 | 408. 5 | 619. 3 | 777. 5
meos 316. 5 | 550. 11
mera 553. 1 | 766. 10 | 809. 8
meraco 865. 12
mercantur 525. 10
mercaret 641. 4
mercaris 867. 5
mercator 5. 3 | 139. 6 | 506. 5 | 507. 7 | 728. 5 | 801. 7 | 882. 3
mercatorem 337. 1
mercatores 506. 3
mercatur 766. 8 | 866. 18
mercaturis 649. 2
mercatus 693. 3
merce 119. 7 | 281. 5 | 411. 8
mercede 104. 1 | 252. 3 | 635. 2 | 705. 3 | 812. 6
mercedem 397. 2 | 527. 5 | 538. 3
mercedes 518. 6 | 577. 1
mercem 525. 7
mercemur 320. 2 | 756. 1
mercenaria vincla 765. 8
mercenarius 693. 2
merces, *edis*, 111. 3 | 248. 4
merces *plural. à merx* 358. 3 | 547. 7 | 857. 1 | 910. 4
mercetur 766. 7
Mercuri 41. 1 | 294. 3
Mercuriale 641. 5
Mercurialium 223. 2
Mercurius 96. 4 | 117. 3 | 177. 1 | 644. 7
merdis 590. 1
merearis 513. 2
merebere 411. 2
merentem 251. 4
merentis 762. 2
meret 903. 4
meretrice 548. 12 | 603. 3 | 738. 2
meretrici 809. 3
meretricibus 523. 7
meretricis 553. 11 | 667. 2 | 808. 1
meretricula 707. 5
meretrix 133. 6 | 788. 12
mergos 466. 12 | 628. 4
meri 82. 1 | 137. 3
meridiem 352. 1
Merionem 27. 8 | 65. 8
merita 352. 12 | 369. 9
meritis 361. 3 | 397. 4 | 828. 8
merito 507. 10 | 550. 4 | 572. 2 | 649. 3
meritorum 858. 13
meritum *particip.* 541. 4 | 619. 1
mero 31. 7 | 58. 5 | 76. 5 | 175. 1 | 195. 1 | 209. 2 | 302. 2 | 316. 1 | 326. 2 | 365. 3 | 385. 7 | 468. 9 | 614. 5 | 678. 8 | 819. 4 | 911. 4
meros 862. 1
merſare 672. 7
merſes 382. 3
merſor 726. 2
meruere 898. 4
merui 896. 1
merulas 721. 9
merulis 913. 7
merum 39. 1 | 353. 1
merus 548. 11
meret 522. 6
Meſſala 574. 3 | 611. 7
Meſſalæ 905. 1
Meſſi 563. 5, 7
Meſſius 564. 3
meſſorum 438. 1
meta 3. 1
metallis 774. 12
metam 909. 6
metata 212. 5
metato 635. 1
Metaurum flumen 379. 5
Metello 146. 1 | 619. 2
Metellæ 660. 5
metendo 417. 11
Methymnæam 718. 8
metiente 442. 1
Metii 906. 7
metire 464. 10
metiretur 513. 11
metiri 527. 3 | 767. 13
metit 647. 2 | 868. 4
metu 92. 3 | 134. 9 | 230. 4 | 333. 5 | 428. 3 | 512. 6 | 540. 7 | 554. 15
metu exanimem 512. 6
metuam 290. 2 | 305. 7 | 869. 8
metuas 513. 8 | 550. 10
metuat 529. 8 | 753. 5
metuant 100. 4
metuebat 513. 14
metuemur 207. 3
metuenda 643. 10 | 842. 8
metuendo 51. 5 | 230. 7
metuendus 245. 4
metuens 5. 3 | 321. 5 | 335. 6 | 517. 3 | 547. 10 | 634. 10 | 649. 5 | 808. 1 | 800. 8 | 801. 2 | 857. 5
metuente 155. 6
metuentes 299. 3
metuenti 690. 9
metuentis 688. 6 | 717. 1
metues 74. 3 | 708. 13 | 809. 1
metuet 801. 1
metuit 189. 9 | 295. 6 | 384. 6 | 740. 6 | 799. 13 | 815. 15 | 846. 2
metum 237. 1 | 464. 11
metuo 618. 9
metus 100. 1
metuunt 72. 4 | 131. 8 | 183. 8 | 547. 11

INDEX

Mævium 465, 2
meum 2, 1 | 57, 3 | 357, 15 | 435, 7 | 676, 8
meus 510, 3 | 527, 7 | 574, 2 | 581, 7
meus, *id est*, amicus 407, 2
mî *pro* mihi 513, 16 | 523, 6 | 529, 8 | 532, 10 | 553, 8 | 554, 4 | 817, 11
mica 332, 4
micat 54, 5
mictum 590, 2
migravit 848, 2
migret 893, 2
mihi 46, 1 | 57, 5 | 70, 6 | 81, 3 | 121, 1 | 124, 5 | 172, 3 | 357, 10 | 361, 3 | 385, 5 | 440, 6 | 511, 9 | 532, 6 | 536, 15 | 555, 5 | 563, 4 | 5 7, 14
miles 26, 3 | 200, 1 | 267, 4 | 270, 3 | 387, 1 | 431, 1 | 462, 3 | 506, 4 | 507, 6 | 508, 9 | 853, 1
Mileti 805, 9
militabitur 428, 9
militaria 462, 5
militaris 35, 5 | 90, 1
militat 741, 6
militavi 342, 5
milite 63, 4 | 416, 4
militet 742, 1
militia 178, 1 | 245, 2 | 261, 4 | 506, 6 | 622, 9
militibus 269, 7 | 698, 6
militiæ 171, 6 | 174, 2 | 362, 11 | 841, 6
militiam 76, 2 | 113, 2 | 813, 12
militum 270, 7 | 327, 8 | 443, 5
mille 282, 8 | 442, 7 | 462, 7 510, 8 | 582, 4 | 613, 4 | 643, 17 | 645, 2 | 649, 11 | 658, 11 | 669 12, bis | 753, 12 | 755, 3
mille ovium 655, 10
millia 510, 2 | 559, 2 | 567, 11 | 615, 12 | 726, 7 | 756, 4
millia centum 641, 3
millia terna 680, 2
millibus 649, 11 | 667, 6
millibus octo 856, 5
Milonius 615, 8
Milvio 483, 6
Milvius 706, 10 | 795, 14
Mimas 263, 5
mimæ 516, 2 | 523, 5
mimis 523 7
Mimnermus 758, 10 | 863, 5
mimo 849, 6
mimos 600, 4
mimum 810, 3
minabitur 111, 1 | 903, 4
minaces 176, 1 | 342, 8 | 399, 3
minaci 150, 2
minacis 480, 2
minacium 195, 8
minæ 245, 5 | 396, 2
minantem 768, 3
minantis 639, 3
minarum 881, 5
minas 373, 4 | 454, 1
minaci 43, 4 | 263, 6
minati 183, 7
minatus 461, 3
minax 52, 2 | 843, 9
mineris 541, 6
Minerva 621, 5 | 906, 5
Minervæ 252, 1 | 300, 2 | 387, 9
minimè 547, 2 | 652, 6
minimis 526, 13
minimo 546, 3
minimum 846, 4 | 898, 4
minimùm 48, 2 | 173, 2 | 816, 7
minister 784, 5
ministeriis 856, 6
ministrat 888, 4
ministratur 579, 3
ministrent 720, 1
ministret 793, 7
ministrum 145, 1 | 375, 4
minitaris 564, 5
minitatur 617, 8
minor 56, 1 | 271, 4 | 572, 6 | 606, 4 | 684, 10 | 709, 7 | 734, 4 | 774, 8, 16 | 805, 11 | 832, 4 | 889, 7
minora 477, 2 | 532, 7 | 770, 8 | 776, 3 | 781, 3
minore 428, 3
minorem 192, 5 | 275, 1 | 668 13 | 681, 2 | 692, 7 | 716, 7
minores 55, 2 | 187, 2 | 607, 1 | 847, 9
minori 669, 13 | 839, 12
minoribus 837, 9
minoris 580, 3
minorum 888, 7
Minos 108, 2 | 393, 5
Minturnas 749, 1
minus 626, 2 | 653, 11
minuat 816, 13
minuentur 408, 9
minui 840, 1
minuit 160, 3 | 217, 10
minùs *adverb.* 11, 7 | 97, 6 | 274, 5 | 449, 3 | 513, 8 | 533, 5 | 538, 8 | 711, 2 | 846, 5 | 866, 16
minùs illo 668, 11
minuxerit 914, 7
mira 642, 2 | 910, 1
mirabere 22, 7 | 774, 4
mirabile visu 862, 4
mirabilis 754, 3
mirabimur 486, 1
mirabor 805, 5 | 910, 9
miracula 870, 9 | 885, 5
miramur 788, 5
miramur si 781, 4
mirantur 202, 1 | 698, 8 | 860,
mirare 753, 11
mirari 341, 3 | 354, 3 | 765,
miraris 285, 3 | 513, 1 | 728,
mirata 400, 7 | 438, 7
mirati 896, 5
mirator 521, 6
miratur 418, 10 | 753, 21 | 83
13 | 835, 5
mire 169, 2 | 641, 8
mirer 600, 4
miretur 619, 4
miri 569, 2
miror 641, 7 | 711, 3 | 795,
836, 7 | 903, 17
miros 865, 4
mirum 202, 4 | 259, 4 | 60
2 | 618, 2
mirus 483, 5 | 671, 5
misce 412, 5
miscebat 673, 3
miscebis 800, 2
miscent 6, 5
miscentur 321, 1
miscere 678, 8
miscet 389, 9 | 677, 9
miscueris 631, 3
miscuisse 493, 3
miscuit 270, 15 | 603, 1 | 90
Miseno 675, 1
miser 104, 5 | 476, 5 | 489, 13
524, 1 | 543, 2 | 630, 3
640, 1 | 705, 5 | 824, 6
888, 3
misera 547, 4 | 581, 5 | 709, 8
899, 1
miserabilis 125, 2
miseræ 183, 9 | 587, 2
miseram 88, 1 | 282, 6 | 529, 7
nil miserantis 161, 9
miserarum 299, 1
miseras 358, 1 | 423, 1 | 715,
misere 592, 7, 13
miseri 24, 4
miseris 890, 10
misero 298, 8 | 493, 5 | 53
698, 10
miseros 215, 5
miserum 511, 6 | 519, 5 | 567,
miserum est 529, 11
missi 8, 2 | 70, 5 | 451, 6

missa vox 907. 2
missæ 558. 6
missi in bellum ducis 900. 9
missilibus 276. 6
missis 583. 9 | 683. 6
missos 265. 7 | 514. 12 | 895. 8
non missura 914. 12
missus 616. 8 | 621. 2
mista 109. 5
mistæ 406. 4
mistis 364. 8
misto 672. 2
mistum 460. 5 | 718. 3
mite 75. 2
mitescere 727. 11
mitescunt 392. 4
mitibus 70. 5 | 432. 7
mitiget 868. 12
mitior 293. 7
mitis 499. 4 | 619. 7
mittam 382. 8 | 756. 4 | 857. 15
mittamus 337. 11
mittant 732. 2
mitte 237. 8 | 287. 5 | 350. 14 | 473. 4 | 749. 4
mitte sectari 144. 1
mittere 126. 4 | 417. 4 | 575. 18 | 642. 6
mitteret 705. 3
mitteris 825. 5
mittes 56. 3
mittis 470. 3
mittit 445. 12
mitulus 674. 1
Mitylene 778. 1
Mitylenen 28. 1
mobile 709. 13
mobilia 664. 2
mobilibus 31. 2 | 92. 5 | 887. 5
mobilis horæ 867. 13
mobilium 4. 2
moderabitur 740. 14
moderare 95. 9
modeste 522. 9
modestus 816. 6
modica 748. 2
modici 76. 4
modicis 83. 1 | 699. 7 | 897. 3
modico 556. 4 | 869. 4
modis 800. 3
modis 185. 6 | 194. 4 | 257. 6 | 589. 5 | 682. 5 | 891. 9 | 909. 1
modis mille 282. 8
modo 222. 2 | 341. 6 | 369. 2 | 388. 7 | 643. 8 | 663. 9 | 664. 4 | 753. 11 | 829. 6
modo isto 867. 4
modò 303. 1 | 349. 3 | 433. 1, 2 | 494. 1, 2 | 507. 6, 7 | 518. 8 | 530. 7 | 551. 1, 5 | 651. 8 | 592. 8 | 601. 3, 4 | 664. 9 | 704. 1, 3 | 877. 10
modorum 391. 3
modos 146. 2 | 154. 1 | 210. 1 | 295. 3 | 361. 2 | 408. 8 | 549. 9 | 743. 9 | 821. 4 | 869. 4
modulanda 866. 3
modulate 122. 5
modulator 542. 3
moduli 668. 9
modulis 537. 5
modulo 767. 13
modum 67. 2 | 307. 6 | 528. 1 | 626. 5 | 663. 9 | 844. 4
modus 94. 1 | 137. 1 | 171. 5 | 514. 4 | 692. 1
Mœcenas 1. 1 | 84. 3 | 105. 7 | 219. 5 | 235. 7 | 287. 1 | 311. 6 | 353. 2 | 407. 3 | 426. 2 | 440. 2 | 460. 4 | 475. 5 | 505. 1 | 536. 2 | 611. 3 | 668. 12 | 697. 2, 5 | 715. 7
Mœcenatum 695. 7
mœchas 554. 1
mœchatur 522. 8
mœchis 521. 8
mœchos 97. 9
mœchus 544. 4 | 704. 7 | 709. 3
mœnia 29. 2 | 75. 2 | 314. 6 | 479. 2 | 701. 13
mœnibus 246. 2 | 488. 8
mœrebis 479. 1
mœrentes 272. 3
mœrentis 787. 4
mœrere 762. 6
mœret 165. 4 | 265. 6
mœrore 881. 9
mœstis 149. 4
mœstum 517. 1 | 881. 4
mœstus 159. 5 | 567. 8
mola 656. 2
mole 264. 9 | 789. 1
molem 354. 2
moles 210. 2
molesta 734. 6
molestas 582. 4
molesti 583. 1
molestum 577. 13
molestus 536. 9 | 753. 3
moliar 244. 6
molibus 243. 2
molimine 862. 6
moliri oppida 908. 2
molitur 885. 1
molle 605. 7 | 675. 2
molles 140. 9 | 427. 6 | 685. 2 | 875. 11
molli 31. 7 | 525. 12
mollior 546. 9
mollibit 332. 3
mollibus 194. 3 | 363. 1 | 451. 3 | 467. 5
mollior 293. 6 | 298. 5
mollire 445. 4
mollis 66. 1 | 476. 1 | 484. 3
molliter asperum 622. 7
mollitia 469. 8
mollitiem 635. 11
mollium 186. 5
mollius 593. 8 | 608. 5 | 632. 9
Molossis 702. 7
Molossus 454. 3
momenta 773. 1
momentis 752. 4
momento 506. 7
momorderit 768. 5
Monæses 275. 3
mone 690. 10
moneam 814. 9
monendo 903. 3
monendus 743. 11
monet 76. 5 | 177. 1 | 283. 7 | 392. 3 | 524. 10
monimentum vel monumentum
monitor 825. 6
monitoribus 866. 1 | 887. 11
monitoris 814. 9
monitus 620. 6 | 743. 11 | 903. 14
monstra 5. 2 | 18. 1 | 483. 4
monstrare 803. 4 | 876. 11
monstraret 716. 4
monstrat 741. 4
monstrata vitæ via est 508. 7
monstrata 866. 9
monstratum 618. 1
monstravi 781. 10
monstravit 878. 9
monstret 693. 1
monstris 265. 5
monstror 375. 5
monstrum 141. 1 | 382. 1
monte 366. 5 | 493. 11 | 831. 1
montes 9. 4 | 189. 8 | 566. 5 | 693. 7 | 796. 5
montes parturiunt, &c. 884. 5
montibus 92. 2 | 214. 7 | 465. 7 | 485. 3 | 854. 7
montis 84. 6
montium 280. 4 | 318. 4 | 356. 8
monuere 496. 2
monumenta 10. 5
monumentum 359. 1 | 587. 6
mora 112. 4 | 306. 5 | 898. 2
moraberis 883. 7
morabitur 673. 6 | 888. 11
morabor 235. 3
moræ 353. 5

INDEX

moram 205, 1
moramur 482, 10
morandus 892, 6
morantem 50, 5 | 175, 1 | 373, 3
morantur 726, 10 | 743, 1
morari 295, 10 | 710, 4 | 785, 11
moraris 463, 1 | 857, 9
moras 412, 3
morata 901, 1
moratur 787, 3 | 901, 3
morbi 156, 6 | 641, 7 | 662, 4 | 727, 7 | 754, 9
morbo 140, 1 | 573, 3 | 646, 5 | 649, 16 | 652, 3, 9 | 754, 8 | 767, 1
morbos 842, 8
morbum 564, 7 | 792, 1 | 865, 12
morbus regius 913, 12
mordacem 804, 8
mordaces 76, 1
mordaci 387, 5
mordax 552, 7
mordeat 799, 1
mordent 697, 9
mordeor 374, 5
mordet 129, 3
mordicus 588, 13
more recto 865, 6
more 41, 4 | 193, 8 | 369, 2 | 423, 10 | 603, 10 | 665, 4 | 761, 4
more ferarum 540, 5
morem 102, 3 | 137, 2 | 364, 12 | 554, 5 | 618, 1 | 843, 4
morer 507, 4 | 766, 9 | 828, 2
moreris 161, 8
morer 268, 2 | 368, 6 | 379, 6 | 500, 7 | 538, 12 | 705, 9 | 726, 8 | 737, 6 | 820, 2 | 854, 3 | 885, 3 | 887, 4
moretur 144, 2
mori 246, 9 | 247, 9 | 290, 2, 6 | 305, 7 | 319, 2 | 335, 8 | 349, 14 | 397, 8
mori pro patriâ dulce & decorum eſt 246, 9
moriar 360, 3 | 807, 3
moribus 240 7 | 336, 9 | 827, 2
moriemur 716, 10
moriens 653, 4 | 803, 10
morietur 805, 10
moris 673, 1
moriture 159, 4
morituro 107, 4
moror 220, 2 | 349, 6 | 793, 3 | 855, 4
morſa 40, 2
morſum 690, 7
mors 22, 1 | 217, 9 | 246, 10 | 348, 5 | 506, 7 | 583, 4 | 618, 6 | 710, 2 | 802, 3
morſu 789, 9
morſus 678, 4
mortale 130, 3 | 341, 7
mortalem 698, 9
mortales 262, 7 | 573, 10 | 701, 7
mortalia 878, 3
mortalibus 19, 9 | 597, 5
mortalis 356, 1 | 473, 11 | 869, 2
mortalium 430, 2
morte 142, 3 | 182, 8 | 304, 2 | 367, 7 | 517, 4
mortem 270, 13 | 396, 1 | 522, 1
morti 108, 6 | 205, 3 | 416, 13 | 665, 7 | 877, 11
morti dedit 655, 20
mortibus 540 4
mortis 17, 7 | 333, 6 | 554, 15 | 633, 9 | 870, 8 | 914, 5
mortua 690, 4
mortuos 494, 10
morum 900, 11
mos 378, 1 | 384, 8 | 456, 9 | 525, 10 | 552, 9 | 575, 6 | 591, 7 | 709, 10
Moſchi 749, 5
mota 594, 2
motum 146, 1 | 891, 12
motura 801, 14
motus 277, 5 | 347, 2
motus animi 881, 10
motus, *id eſt*, inceſſus 414, 5
motus prece 88, 4
move 473, 2
moveas 322, 8
moveat 616, 9 | 636, 3 | 744, 3
movebat 97, 5
movenda 487, 3
movent 680, 5
moventem 789, 10
moventes 264, 12 | 751, 5
moventis 240, 3
movere 494, 7 | 593, 7 | 907, 7
movere loco verba honore indigna 863, 15
movere *prater.* 820, 7
moveret 571, 9
moveri 326, 5 | 893, 5
moverit 914, 8
moves 63, 8 | 362, 2
movet 241, 2 | 564, 3 | 800, 8
movetur 864, 12 | 911, 2
movit 163, 3, 4 | 294, 4 | 488, 3
mox 5, 4 | 22, 8 | 149, 1 | 278, 3 | 281, 1 | 350, 9 | 376, 5 | 392, 7 | 416, 9 | 655, 5 | 725, 6
Mucius, v. Mutius.
mugiat 357, 15
mugientium 437, 2
mugire 850, 1
mugiunt 218, 2
mula 558, 1
mulæ 558, 6, 10
mulces 296, 10
mulcet 850, 11
mulctra 485, 5
muli 562, 3
muliebrem 484, 5
muliebriter 141, 2
mulier 142, 6 | 252, 1 | 282, 9 | 304, 5 | 335, 2 | 434, 4 | 470, 1 | 471, 5 | 529, 7 | 689, 3 | 708, 10 | 710, 8 | 873, 4
mulierculam 469, 7
mulis 860, 15
mullum 626, 2
mulo 578, 2
mulſo 673, 5
multa *ſing.* 23, 1 | 111, 3 | 331, 7 | 360, 3 | 368, 9 | 382, 4 | 478, 9 | 545, 1
multa dies 898, 11
multa litura, ibid.
multâ cane 433, 9
multâ cum laude 606, 5
multâ fruge 796, 10
multâ prece 385, 7
multâ in roſâ 23, 1
multa *plural.* 136, 2 | 216, 4 | 275, 3 | 313, 6, 7 | 403, 9 | 405, 7 | 459, 10 | 555, 12 | 565, 1 | 609, 8 | 656, 5 | 737, 7 | 756, 6 | 831, 4 | 878, 5 | 888, 8, 9
multa ſieturum caput 450, 10
multa tulit fecitque puer 909, 9
multæ 526, 8 | 763, 8 | 799, 5
multarum rerum 858, 6
multi 137, 3 | 289, 7 | 402, 11 | 551, 1
multis 95, 4 | 282, 3 | 297, 7 | 315, 2 | 578, 8 | 687, 6 | 732, 3 | 758, 5 | 858, 1 | 911, 3
multo 63, 4 | 116, 2 | 182, 3 | 317, 5 | 415, 4 | 506, 4 | 521, 9 | 600, 1
multò 556, 1 | 561, 3 | 645, 7 | 646, 7 | 804, 10
multò minùs 807, 10
multorum 598, 5 | 737, 5 | 885, 3
multos 5, 10 | 570, 9
multum 97, 5 | 349, 3 | 478, 1 | 489, 6 | 530, 1 | 584, 3

multùm

multùm 638, 8 | 690, 9 | 743, 11 | 757, 2 | 881, 11 | 894, 1
multùm celer 691, 8
multùm ceſſat 903, 16
multus 758, 6
munatius 745, 2
munda 528, 13 | 749, 3
mundæ 354, 6
mundi 90, 7 | 255, 5 | 336, 12 540, 8
mundior 704, 6
munditiæ 845, 1
munditiis 23, 5
mundum 50, 11
mundus 630, 2 | 747, 5 | 824, 2
munera 76, 4 | 107, 2 | 154, 11 | 293, 2 | 311, 1 | 423, 7 | 470, 8 | 692, 5 | 752, 5 | 853, 8
munere 206, 3 | 368, 4 | 807 8 | 815, 3 | 822, 1 | 835, 7
muneretur 432, 11
muneri 395, 6
muneribus 311, 1 | 364, 2 | 403, 12 | 404, 1 | 435, 7 | 583, 9 | 597, 2
muneris 374, 10 | 395, 6
munerum 394, 4
munia 167, 2 | 630, 4 | 632, 5 | 865, 6
muniant 296, 4
munierant 306, 3
munificium 522, 10
munire 540, 4
munita 351, 4
munito 858, 6
munivit 500, 5
munus 149, 2 | 439, 7 | 450, 11 | 851, 3 | 899, 12
munuſcula 761, 7
muræna 717, 7
Muræna 561, 2
Murænæ 320, 7
murem 700, 6
mures 661, 3
muris 678, 8 | 719, 1
murice 218, 4 | 674, 5 | 868, 7
muricibus 471, 2
muris 69, 10
murmure 150, 2 | 773, 6
muros 388, 11 | 797, 2
murus 256, 6 | 891, 7
murus aheneus eſto 726, 10
mus 700, 6 | 884, 6
muſa lyræ ſolers 949, 3
muſa 27, 3 | 73, 2 | 148, 6 | 153, 9 | 196, 1 | 257, 4 | 397, 8, 9 | 563, 6 | 743, 9 | 768, 2 | 842, 5 | 879, 6 | 885, 2 | 901, 6
muſa pedeſtri 693, 8
Muſa *propr. viri* 791, 3
muſæ 648, 11
muſam 190, 6 | 821, 5
muſarum 239, 2 | 853, 7
muſas 123, 4 | 321, 2 | 831, 1
muſco 772, 3
muſis 100, 1 | 401, 4 | 862, 5
muſtelæ 762, 10
muta 658, 4
mutabile 839, 7
mutabilis 869, 3
mutamus 216, 5
mutanda 912, 3
mutandus 792, 5
mutant 779, 2
mutantem 733, 1
mutantur 877, 8
mutare 70, 6 | 114, 10 | 120, 3 | 500, 1 | 781, 2 | 821, 4 | 888, 1
mutaret 280, 5 | 704, 4
mutat 71, 4 | 391, 7 | 441, 4 | 547, 7 | 606, 9 | 708, 9 | 712, 4 | 733, 2
mutat quadrata rotundis 733, 11
mutata 15, 1 | 133, 4 | 815, 16
mutata ſorte gaudet 702, 3
mutatæ 136, 6 | 446, 11 | 721, 2 | 774, 4
mutatis *particip.* 507, 8 | 545, 3
mutato 511, 12
mutatos 23, 6
mutatum vinum, *id eſt*, corruptum 629, 6
mutatur in horas 887, 8
mutatus 404, 5 | 662, 4
mutaverat 718, 8
mutavit 464, 2 | 840, 2 | 878, 2
mutem 790, 1
mutet 428, 14
mutilus 564, 5
mutis 374, 8
Mutius 754, 2 | 862, 2
muto 762, 2
mutor 230, 3
mutua 766, 6
mutuâ 290, 4
mutui 365, 2
mutuis 196, 3
mutum 539, 3
mutuum 477, 10
Mycenæ 30, 4
Mygdoniis 197, 1
Mygdonis 313, 5
myrrheum 306, 4
myrtale 126, 6
myrteta 791, 5
myrto 21, 4 | 99, 2 | 144, 3 179, 3 | 259, 10 | 331, 9
myrtoum 5, 1
myrtus 145, 2 | 211, 2
Myſorum 488, 5
Myſten 185, 7

N.

NAbis 554, 8
nactæ 298, 3
nactus 795, 1
nænia 352, 12 | 489, 15 | 730, 2
næniæ *nomin. plur.* 237, 5
næniæ *gen. ſing.* 154, 1
Nævius *poeta* 833, 4
Nævius *bellico* 635, 5 | *vid.* Mævius
nævo, 575, 13
Naiadum 341, 3
nam 75, 3 | 62, 6 | 283, 8 | 294, 3 | 302, 6 | 331, 2 | 416, 4 | 454, 3 | 467, 10 | 491, 1 | 508, 13 | 521, 3 | 526, 7 | 527, 7 | 536, 12 | &c.
namque 89, 5 | 127, 5 | 363, 8 | 454, 9 | 470, 4 | 528, 9 | 534, 2 | 561, 3 | 569, 1 | 571, 8 | 574, 2 | 575, 3 | 804, 7
nanciſcetur 89, 5
nardi 411, 3
nardo 192, 10 | 411, 2 | 449 1 | 473, 7
nares 750, 9
naribus 364, 5 | 533, 6 | 822, 8
naris 470, 3 | 545, 4
narium 211, 2
natra 703, 5
narrabo 913, 13
narrantem 635, 3
narrare 849, 7
narrares 806, 7
narraret 722, 1
narreti 880, 2
narras 319, 3 | 596, 7
narrat 283, 4 | 764, 10
narrata 682, 3
narratur 326, 1 | 511, 13 | 736, 3
narres 785, 10
narret 889, 2
narro 475, 6
naſcente 330, 2
naſcentem 372, 2
naſcentes 674, 3
naſceris 497, 5
naſcetur 884, 5
naſci 166, 1
naſcitur 536, 12
naſcuntur 236, 4.

INDEX

Nafica 627. 9 | 688. 8
Naficæ 688. 6
Nafidiene 721. 2
Nafidieni 713. 2
Nafidienus 720. 6
naſo 570. 4 | 719. 12 | 875. 14
naſum 706. 12
naſus, 632. 13
naſura 526. 4
natæ 324. 5 | 379. 7 | 524. 9 | 877. 13 | 882. 8
natæ 657. 8
natale 869. 1
natalem 87. 3 | 264. 7
natales 629. 8 | 870. 11
natali 407. 2
natalis 221. 5
natam 635. 1 | 658. 4
natantes 717. 7
natantia 18. 2
nataruns 10. 1
natat 704. 1
nate 474. 1 | 591. 3 | 692. 5
nati 668. 4 | 738. 4
natis 512. 13 | 635. 2 | 655. 3 | 684. 11
natis *paruleis*, 102. 1 | 111. 7
male natis 852. 8
nato *pro* filio 519. 5 | 656. 5
nato 718. 5 | 749. 5
natos 228. 3 | 271. 4 | 383. 5
Natta 580. 6
natu grandis 764. 4
natum 163. 4 | 570. 5 | 574. 6. 7 | 575. 4 | 633. 4 | 826. 2 | 853. 6 | 856. 2 | 905. 7
natum rebus agendis 879. 5
natura 512. 5 | 513. 3 | 524. 11 | 528. 1 | 529. 1 | 534. 2 | 540. 9 | 569. 2 | 577. 7 | 608. 4 | 626. 5 | 636. 6 | 653. 12 | 672. 9 | 676. 7 | 700. 2 | 709. 5 | 816. 12 | 881. 7 | 903. 12
natura dives opis ſuæ 524. 11
natura potens 617. 13
naturâ ſublimis 845. 7
naturâ in arte 909. 4
naturæ 169. 1 | 510. 7 | 671. 5 | 772. 8 | 869. 2
naturam 678. 7 | 771. 9 | 781. 2
naturas 722. 2
naturis 887. 5
natus 161. 6 | 398. 7 | 563. 6 | 570. 7 | 573. 1 | 573. 2. 9 | 604. 1 | 639. 2 | 649. 12 | 685. 1 | 791. 8 | 803. 12
nave 870.
navem 777. 12 | 840. 8
naves 217. 1 | 656. 7 | 848. 7
naufragium 68. 5
navibus 36. 2 | 62. 4 | 461. 2 | 779. 3 | 871. 1
naviget 65. 12 | 801. 7
navigio 733. 3
navim 123. 3 | 506. 5
navis 16. 3 | 59. 5 | 140. 4 | 201. 3 | 279. 1 | 865. 1 | 815. 15 | 840. 8
navita 61. 5 | 199. 9 | 260. 9
navitæ 337. 2 | 384. 5
navitis 466. 5 | 492. 2
navium 311. 3 | 425. 1 | 443. 3 | 462. 8
nauſeam 464. 2
nauſeat 733. 4
nauta 5. 1 | 110. 2 | 558. 4. 7
nautæ 486. 7 | 508. 9 | 557. 8 | 558. 10
nautica 649. 1
nautis 51. 9 | 100. 4 | 214. 4 | 477. 7 | 489. 6 | 557. 14. 8
ne 9. 1 | 37. 1 | 46. 1 | 74. 4 | 76. 4 | 110. 2 | 125. 1 | 132. 1 | 136. 7 | 162. 5 | 246. 5 | 283. 10 | 292. 5 | 297. 12 | 313. 6 | 358. 3 | 392. 3. 398. 6 | 420. 7 | 471. 4 | 482. 12 | 508. 7 | 512. 8 | 525. 1. 13 | 526. 1 | 527. 2 bis | 553. 10 | 554. 1
ne dicam 896. 5
ne forte 620. 6 | 715. 7 | 850. 7 | 886. 9 | 909. 2
ne longum faciam 343. 4 | 618. 5
ne non 750. 9 | 866. 6
ne quid 547. 9 | 685. 7 | 710. 5
ne quis 76. 4 | 540. 2 | 618. 9 | 634. 8 | 855. 1
ne re morer 107. 4 | 769. 8
ne *interrog. & dubit.* 161. 6 | 348. 10 | &c.
Neæra 478. 1
Neæræ 306. 3
Neapolis otioſa 447. 9
Nearchum 323. 5
nebulæ 90. 7 | 255. 8
nebulam 307. 10
nebulonem 514. 2
nebulones 738. 5
nebulonis 518. 4
nec 5. 6 | 7. 2 | 172. 4 bis | 20. 4 | 22. 6. 7 | 26. 4. 6 | 121. 3. 4 | 439. 5. 7 | &c.
necne 538. 8 | 550. 3 | 13 | 699. 9 | 837. 4
nec non 702. 1
nec nunc cum 663. 9
nec ſcit 905. 1
nec ſemel 914. 4
necabit 667. 1
necari 708. 3
necaro 114. 1
necdum 627. 4
necem 283. 3
neceſſe eſt 540. 7 | 626. 2 | 695. 2 | 876. 10
neceſſitas 19. 4 | 132. 5 | 249. 9 | 333. 4
necis 457. 6
nectar 251. 3
nectaris 581. 11 | 253. 5
nectat 862. 9
nectæ 101. 2. 3
nectendis 405. 5
nectis 113. 5
nectit 821. 8
nedum 878. 4
nefarius 889. 4
nefas 18. 9 | 46. 1 | 77. 2. 96. 6 | 139. 4 | 199. 4 | 264. 12 | 339. 8 | 3 6. 4 | 384. 8. | 3 8. 4 | 4 8. 4 | 451. 7 | 481. 8. 12
nefas videre 484. 8
nefaſti 134. 7
nefaſto 198. 1
negabat 522. 5
negabit 652. 8
negabitis 62. 1
negantem 710. 12 | 816. 4
negares 911. 8
negarit 217. 11 | 538. 10 | 808. 3
negas 170. 6
negat 197. 5 | 577. 4 | 580. 3 | 663. 2 | 736. 6 | 765. 4 bis | 770. 8 | 799. 12
negata 91. 2 | 247. 6 | 847. 7
negatas 688. 8
negatis 582. 5
negatum 489. 12 | 528. 2
negaverit 311. 7
neget 114. 3 | 798. 3 | 882. 8
neglecta 501. 16 | 815. 13
neglecti 87. 8
neglectis 584. 3 | 680. 9
neglectum 12. 6 | 726. 12
neglectus 249. 1
negligeas 288. 7
negliget 321. 9
negligis 211. 6
negligit 765. 5
negoti 620. 6

negotia 273, 4 | 572, 3 | 640, 6 | 696, 2 | 755, 2 | 764, 14 | 788, 4 | 827, 1
negotiis 430, 1
negotio 357, 7
nemo 505, 1 | 513, 2 | 514, 6 | 536, 12 | 546, 11 | 570, 1 | 578, 4 | 595, 10 | 605, 7 | 727, 11 | 857, 3
nemon 5, 4, 6 | 706, 8
nemora 340, 1
nemoris 701, 4
nemorum 16, 4 | 328, 4 | 373, 7
nempe 471, 3 | 599, 2 | 656, 9 | 709, 11 | 712, 2 | 773, 7 | 798, 8 | 801, 11 | 866, 16
nemus 6, 5 | 72, 1 | 291, 5 | 315, 1 | 341, 2 | 369, 4 | 454, 7 | 772, 3 | 861, 5
Neobule 300, 3
nepos 41, 1
nepos pro nequam 429, 6 | 548, 12
nepotem 253, 2 | 488, 3 | 615, 6
nepotes 12, 6 | 151, 3 | 658, 10
nepoti 587, 3 | 618, 1 | 869, 7
nepotibus 457, 8
nepotum 198, 3 | 314, 3 | 794, 10
Neptuni 351, 2
Neptunius 461, 1
Neptuno 111, 5 | 456, 1
Neptunum 352, 6 | 777, 6
Neptunus 492, 3 | 877, 12
nequam 711, 6
nequaquam 677, 2 | 829, 6
neque 7, 1 | 19, 10 | 20, 3 | 29, 4 | 31, 4 | 35, 3 | 36, 2 | 528, 11, 12, 13 | 548, 3, 4 | 550, 11 | 55, 4 | 561, 5, 6 | 575, 14 bis | 577, 1, &c.
nequeas 629, 7
nequeo 614, 3 | 879, 10
nequeunt 537, 4 | 681, 4 | 711, 12
nequicquam 18, 4 | 64, 2, 5 | 706, 1 | 745, 3
nequiere 682, 11
nequior 647, 9 | 706, 14
nequiores 281, 1
nequit 514, 5 | 551, 11
nequitia 660, 10
nequitiæ 266, 2 | 807, 6 | 794, 7
nequities 636, 6
Nereidum 352, 6
Nereium 488, 8
Nereus 63, 3
Nerio 645, 1
Nerones 378, 10
Neroni 8, 6, 1
Neronibus 379, 8
Neronis 768, 2 | 770, 4 | 783, 4
Neronum 415, 9
nervi 875, 4
nervis 294, 6 | 613, 2 | 677, 7 | 709, 12 | 792, 1
nervos 108, 6
nescia 247, 1
nescias 165, 1
nesciet 774, 14 | 875, 13
nescii 26, 5
nescio 692, 1, 9 | 697, 12 | 646, 8
nescio quid 339, 4 | 527, 12
nescio quod 858, 10
nescios fari pueros 388, 5
nescire 6, 9, 9 | 7, 11 | 910, 3
nescis 3, 50, 13 | 512, 3 | 871, 3
nescit 303, 1 | 338, 3 | 773, 12 | 781, 2 | 905, 9 | 906, 2
nescit vox missa reverti 907, 2
nescius 24, 3 | 649, 4
Nessi 490, 3
Nestor 736, 6
Nestora 65, 4
neu 14, 1 | 125, 2 | 132, 2 | 137, 2, 3, 5, 6 bis | 482, 1 | 540, 2 bis | 601, 1 | 684, 7 | 685, 7 | 889, 7
neve 13, 7 | 690, 6 | 797, 9 | 889, 7
neutram 630, 3
nexæ 643, 2
ni 388, 8 | 427, 4 | 510, 1 | 526, 6 | 564, 4 | 646, 16 | 651, 12, 13 | 3 | 859, 12
nido 386, 2 | 628, 2 | 826, 3
nidore 623, 5 | 706, 12
nidum 2, 9, 5 | 409, 5 | 772, 2
niger 465, 5
niger pro malus 551, 11
nigra 559, 7 | 588, 9
nigræ 382, 8 | 552, 14
nigri 347, 3 | 410, 5
nigris 23, 7 | 86, 6 | 124, 1 | 470, 1 | 562, 5 | 572, 7 | 527, 6 | 673, 1 | 875, 15
nigro 96, 4 | 124, 1 | 181, 3 | 374, 4 | 368, 7 | 610, 1 | 860, 3 | 875, 15
nigrorum 112, 4
nigros 762, 4
nigrum 27, 85 | 98, 6
nihil 81, 2 | 108, 5 | 144, 3 | 226, 3 | 331, 6 | 347, 11 | 370, 1 | 467, 2 | 497, 5 | 582, 8 | 606, 8 | 647, 7 | 698, 8
nihil ampliùs 692, 4 | 740, 1
nihil est ab omni parte beatum 27, 7
nihil moror 793, 3
nihil non 882, 8
nihilo 565, 3 | 643, 8, 12
nihilo plus 510, 5 | 684, 3
nihilo sapientior 866, 13
nihilum 643, 19 | 657, 3 | 717, 6
nil 19, 913, 8 | 50, 13 | 61, 5 | 101, 4 | 133, 7, 8 | 311, 84, 341, 6, 7 | 468, 5, 14 | 494, 2 | 509, 7 | 540, 6 | 52 | 525, 1 | 526, 5 | 567, 1 | 531, 2 | 542, 4, 5 | 689, 2
nil ego 711, 8
nil est 638, 5
nil extra numerum modumque 814, 1
nil intentatum 898, 3
nil medium est 20, 3
nil moror 546, 2 | 855, 4
nil nisi 673, 5
nil non 3, 2, 11
nil præter 602, 4
nil satis est 51, 5
nil tanti est 899, 10
nil verbi 6, 2, 1
nil ultra 65, 1
Nilus 454, 9 | 919, 2
nimbis 376, 3
nimbos 217, 3
nimio 78, 4 | 825, 1
nimirum 634, 6 | 649, 15 | 770, 3 | 787, 8 | 794, 5 | 866, 1
nimis 12, 8 | 283, 1 | 338, 11 | 611, 1 | 751, 5 | 891, 3
nimium 10, 2, 80, 6 | 91, 11 | 160, 6 | 195, 1
nimium 188, 3 | 190, 10 |

255. 10 | 288. 8 | 383. 2 | 690. 5 | 749. 9 | 764. 3 | 796. 4
Niobea 880. 3.
Niobeen 186. 8
Nireus 478. 12
Nireus 324. 8
nisi 43. 3 | 61. 6 | 155. 2 | 156. 6 | 223. 1 | 313. 4 | 350. 3 | 416. 10 | 320. 3, 5 | 537. 12 | 543. 2 | 550. 13 | 556. 7 | 665. 9 | 714. 6 | 914. 12.
nisi quod 548. 10 | 583. 5
nisus 376. 4
nitaptur 428. 12
niteris 168. 8
nitent 583. 8 | 909. 10
nitentes 62. 2 | 175. 2 | 627. 6
nitentia 754. 5
nitere 786. 1
nites 24. 5
nitescere 886. 9
nitet 19. 4 | 683. 9 | 779. 4
nitidæque cothurno 137. 4
nitidam 657. 7
nitidique 789. 3
nitido 195. 7 | 795. 9.
nitido 333. 4 | 497. 3 | 766. 9
nitidum 311. 4 | 325. 4 | 747. 2
nitidus 618. 12
nititur 366. 3
nitor 80. 3 | 300. 3
nituistis 636. 5
nivalem 695. 18
nivali 431. 2 | 603.
nivalibus 778. 2
nivalis 140. 10
nive 38. 1 | 340. 9 | 341. 2 | 409. 4 | 576. 6 | 659. 8 | 685. 11.
nives 292. 2 | 336. 13 | 381. 5 | 445. 8 | 454. 5 | 473. 2 | 760. 8
nives capitis 873. 10
niveo 163. 2
niveos 525. 4
niveum 347. 7
niveus 371. 9
nivis 8. 5
nobile 52. 7 | 360. 9 | 888. 5
nobilis 114. 8
nobilem 51. 9 | 368. 5 | 574. 1 | 564. 3
nobilibus 895. 7
nobilis 3. 2 | 36. 4 | 61. 3 | 297. 10 | 314. 1 | 365. 8 | 473. 16.
nobilium 703. 4 | 811. 1 | 888. 2
nobis 464. 10 | 510. 9 | 532. 9 | 546. 4 | 737. 4 | 744. 13 | 822. 2
nobilcum 536. 1
nocent 631. 1
nocet 617. 6
nocebit 726. 12
nocendi 898. 2
nocent 486. 9
nocentem 207. 2
nocentes 588. 8
nocentium 493. 6
nocentius 437. 7
no ere 812. 1
nocte 740. 10
nocturem 111. 6
nocte 274. 5 | 347. 11 | 355. 10 | 402. 3 | 465. 9 | 498. 7 | 660. 4 | 784. 1 | 767. 3
noctem 40. 3 | 489. 11 | 549. 3 | 566. 11 | 604. 3 | 614. 5 | 749 7 | 800. 10
noctes 97. 7 | 282. 3 | 478. 8 | 532. 4 | 699. 2.
noctesque diesque 512. 5
noctilucam 390. 8
noctis 182. 6 | 800. 6
noctu 858. 2
nocturna 677. 6.
nocturni vertice mapu 886. 2
nocturnis 445. 10.
nocturni 701. 13
nocturnis 309. 4 | 362. 9
nocturno 168. 9 | 199. 2 | 819. 4
nocturnos 816. 5 | 863. 7 | 870. 10
nocturnus 451. 12 | 541. 1.
nocuere 717. 6 | 769. 2.
nocuisse 181. 2 | 848. 10.
nodo 232. 3 | 311. 4 | 733. 1
nodosa 727. 3
nodosi 645. 2
nodum 193. 8 | 328. 8
nodus vindice dignus 889. 9
noles 739. 3 | 762. 2
noli 801. 3 | 811. 8
nolim 511. 3 | 577. 11
nolint 507. 9 | 520. 3
nolis 194. 12 | 555. 12 | 727. 3
nolit 517. 3 | 518. 2 | 527. 6 | 913. 12
nolito 918. 12
nollem 377. 13
nollet 804. 4 | 841. 3
nolui 575. 18
nolunt, v. nolint.
nomen 4. 4 | 61. 4 | 241. 2 | 254. 6 | 348. 9 | 389. 6 | 396. 4 | 402. 11 | 422. 4 | 529. 3 | 534. 8 | 619. 1 | 643. 3 | 671. 8 | 767. 8 | 829. 2 | 877. 7 | 895. 1 | 899. 5 | 908. 3
nomen dare 797. 1
nomen ferat 752. 8
nomen inane 806. 10
Nomentano 587. 3
Nomentanum 615. 6 | 653. 9 | 658. 9
Nomentanus 513. 17 | 715. 8 | 516. 1 | 719. 8
nomina 390. 14 | 366. 4 | 599 7 | 756. 11 | 877. 6 | 883 7.
nomina, i. credita & debita 518. 16
nominaris 305. 9
nomine 225. 4 | 493. 1 | 511. 12 | 524. 2 | 592. 2 | 637. 1 | 764. 10 | 778. 8
nominibus certis 839. 11.
nominis 268. 5 | 289. 7 | 383. 10 | 548. 7
non 10. 9 | 17. 7 | 18. 7 | 27. 3 | 58. 8 | 66. 2 | 68. 2 bis | 284. 1. 2 | 512. 14 bis | 553. 2 | 555. 7 | 560. 1 | 575. 10
non alius 284. 11 | 899. 9.
non alio 136. 5.
non alius quam 679. 1
non aliter 273. 1 | 476. 1
non amplius 515. 7.
non auspicatos impetus 271. 6
non bene 196. 5
non dignum 813. 6
non emptio locum nunc 874. 6
non est meum, &c. 357. 13
non est quod 831. 4.
non est ut 780. 5
non indecoro pulvere 831. 2
non ita 251. 16
non ita pridem 895. 2
non ira magnus 692. 10
non levi mina 281. 6
non mediocris 682. 1.
non minus 522. 8 | 572. 4.
non multo 669. 7
non niger Appulus 312. 1
non quia verb. 710. 10.
non satis est 549. 5 | 683. 7 | 880. 10
non secus 159. 2 | 840. 7
non secus ac 886. 2
non semel 30. 10.
non semper 184. 1 | 676. 5
non

non ſi 205, 4
non ſine 278, 7 | 282, 3 | 302, 2 | 342, 2 | 356, 8 | 674, 2 | 718, 7 | 721, 5
non ſine Diis 259, 11
non ſine multâ laude 897, 5
non ſine queſtu quod, &c. 98, 7
non ſine votis 696, 10
non tamen 357, 3 | 727, 1
non tangenda vada 18, 7
non unquam 513, 12 | 571, 3
non vis 728, 8
non uſitata 235, 1
non uſitatis 450, 9
non vult 663, 10 | 879, 12
non vultis 521, 8
nona 713, 1
Nonæ 317, 8
nonam 765, 12
noodum 148, 2 | 167, 1, 2 | 891, 3
nonne 60, 2 | 528, 1 | 553, 9 | 686, 1
nono 575, 7
nonum 405, 3 | 906, 8
noram 642, 5
Noricо 494, 2
Noricus enſis 68, 4
noris 49, 2 | 592, 6
norma 212, 2 | 878, 7
nos 22, 3 | 26, 4 | 27 | 10. bis | 32, 6 | 134, 6 | 162, 3 | 221, 5 | 281, 1 | 339, 6, 8 | 352, 5 | 392, 10 | 423, 6 | 484, 7 | 535, 11 | 548, 4 | 551, 2 | 563, 3 | 571, 7 | 877, 11
noſcent 237, 3
noſcere 710, 7 | 910, 10
noſces 65, 9
noſmet 536, 11 | 668, 2
noſſe 715, 4
noſſet 597, 7
noſter 697, 12
noſti 494, 8 | 543, 10 | 571, 4 | 640, 5 | 737, 9
noſtra 170, 2 | 612, 4 | 858, 5 bis | 849, 9 | 877, 11
noſtræ 900, 8
noſtri *gen. ſing.* 382, 2
noſtri *gen. plur.* 298, 13 | 345, 6 | 784, 4
noſtri *nom. plur.* 856, 3 | 898, 3
noſtris 13, 7 | 252, 10 | 423, 8 | 510, 10 | 829, 5
noſtro 69, 6 | 153, 8 | 270, 11 | 421, 3
noſtrorum 746, 1
noſtros 276, 1 | 851, 12
noſtrum 19, 11 | 222, 2 | 609, 7 | 835, 3
noſtrûm *genit. plural.* 616, 6 | 707, 6
nota 9, 6 | 136, 7 | 160, 1 | 414, 8 | 603, 4 | 776, 1 | 792, 5 | 808, 1
notâ *ſubſtant.* 877, 7
notabant 545, 1
notabit 912, 3
notam *ſubſtant.* 58, 7 | 371, 9 | 852, 10
notandi 61, 2 | 187, 4
notando 553, 6
notante 571, 3
notarent 539, 6
notari 532, 11
notas *adj.* 296, 11 | 366, 6 | 886, 2
notat 804, 5
notatus 704, 4
Nothi 308, 3
Noti 17, 4
noti *adject.* 512, 15 | 772, 1
Notis 82, 1
notis *ſubſtant.* 395, 7
notis *adject.* 414, 2 | 842, 2
Noto 464, 5 | 466, 10
noto 16, 4 | 893, 13 | 903, 5
notos 566, 5
notum 582, 2 | 592, 16 | 754, 5 | 815, 8 | 875, 9
notum ſine crimine 764, 11
notus 31, 4 | 110, 1 | 383, 9 | 482, 8 | 562, 2
notus *adject.* 155, 5 | 265, 2 | 429, 4 | 521, 1
nova 9, 2 | 19, 2 | 33, 1 | 135, 1 | 183, 5 | 186, 5 | 259, 3 | 340, 2 | 367, 2 | 483, 4 | 577, 1 | 696, 5 | 812, 3 | 864, 6 | 876, 14 | 877, 5
novæ 226, 8 | 320, 5 | 498, 2
novam 450, 1 | 883, 1
novas 411, 5
novem 320, 7 | 502, 2
novem Muſis 162, 5
novendialis 491, 4
noverca 444, 9
novi *nomen.* 59, 5
novi *verb.* 346, 10 | 593, 5 | 595, 4 | 634, 13 | 641, 6 | 685, 4 | 809, 1
Noviorum 580, 3
novis 101, 5 | 365, 4 | 480, 4 | 493, 6 | 586, 5 | 670, 2
novitti 759, 2 | 772, 10
novit 770, 6
novitas 838, 6
novitate 892, 6
Novium 532, 8
Novius 574, 1
novo 138, 2 | 213, 4 | 244, 5 | 377, 4 | 571, 9
novos 636, 3 | 832, 2
novum 118, 2 | 876, 10
novus 636, 5 | 641, 8
nox 22, 4 | 109, 1 | 298, 12 | 352, 12 | 448, 7 | 477, 1 | 489, 11 | 557, 6 | 701, 14 | 726, 6
nube 12, 2 | 357, 2
nubem 800, 10 | 816, 6
nubes 52, 1 | 214, 2 | 417, 4 | 893, 3
nubet 688, 5
nubibus 184, 1 | 354, 2
nubila 31, 3 | 128, 1
nubium 369, 1
nuce 685, 6 | 891, 5
nuces 653, 5
nucis 894, 9
nuda 95, 2 | 349, 8 | 398, 2
nudam 527, 2
nudare 720, 5
nudat 811, 1
nudata 744, 4
nudavit 892, 4
nudet 686, 6
nudis 321, 6 | 492, 2 | 588, 10 | 690, 3
nudo 323, 10 | 529, 9 | 819, 5
nudum 60, 9
nudus 311, 9 | 654, 5, bis | 666, 6 | 683, 3
nugæ 901, 4 | 912, 5
nugari 619, 8 | 838, 9
nugaris 814, 2
nugarum 592, 1
nugas 697, 7
nugis abjectis 866, 1
nugis 660, 10 | 810, 5 | 822, 5 | 912, 5
nulla 90, 5 | 112, 3 | 212, 4 | 228, 4 | 446, 7 | 451, 10 | 482, 3 | 486, 9 | 532, 7 | 574, 15 | 598, 3 | 729, 12 | 731, 4 | 752, 4 | 857, 2 | 866, 6
nullam 75, 1 | 520, 5 | 523, 3
nulli 95, 5 | 136, 3 | 536, 3 | 637, 2 | 676, 8 | 683, 2 | 868, 1

nulline 866. 8
nullis 384. 7 | 570. 9
nullius *penult. longa* 805. 1 | 901. 2, 6
nullius *penult. brevi* 486. 9 | 725. 8
nullo 513. 3 | 588. 6
nullos 720. 10 | 840. 5
nullum 109. 5 | 485. 10 | 811. 12
nullus 154. 4 | 633. 1 | 732. 6.
num 196. 9 | 438. 3 | 528. 4, 5 | 534. 1 | 551. 3. 4 | 573. 9 | 608. 3 bis | 669. 4 | 687. 10 | 720. 12
Numa 754. 7
Numæ 838. 2
Numantiæ 194. 1
numen 364. 10 | 385. 9 | 448. 10 | 477. 3 | 829. 2
numerabilis 891 4
numerandum 651. 11
numerare 653. 7
numeras 870. 11
numerat 838. 2
numeratio 867. 7
numeratur 535. 9
numeris 367. 3 | 545. 3 | 855. 1 | 891. 9
numero 106. 1 | 157. 2 | 548. 3 | 575. 8 | 697. 6 | 878. 9
numero plures 847. 9
numeros 47. 1 | 821. 1 | 896.
numeroſque modoſque 866. 4
numerum 789. 12
numerus 615. 2 | 638. 4
Numici 752. 1 | 810. 9
Numidæ 135. 6
Numidarum 298. 9
numina 487. 3 | 742. 6
numine 29 . 3 | 382. 12
numiſma 852. 9
nummatum 755. 7
nummi 529. 10
nummis 518. 1. 5 | 654. 5
nummis in fœnore 910. 9
nummo 691. 11
nummorum 651. 10 | 856. 5 | 867. 6 | 906. 4
nummos 511. 10 | 533. 11 | 522. 2 | 528. 3 | 649. 4 | 812. 5 | 839. 11 | 857. 6. | 867. 3
nummum 487. 1
ummûm 858. 8
nummus 512. 3
nunc 5. 8, 9 | 21. 4, 6 | 22. 8 | 24. 1 | 33. 3 | 40. 2, 5 | 47. 3 | 138. 5 bis | 139. 1 | 197. 6, 7 | 190. 4 | 242. 6, 7, 8, | 289. 9 | 342. 3 | 349. 1 | 357. 10 bis | 376. 7 | 395. 2 bis 404. 3 | 448. 9 ter | 469. 7 | 472. 3 bis | 574. 6, 8 | 577. 1 | 592. 15 | 593. 11 | 867. 14 quater
nunc age 658. 9
nunc cùm 663. 3
nunquam 4. 8 | 199. 8 | 264. 4 | 272. 2 | 485. 1 | 530. 2, 3 | 541. 11 | 566. 7 | 644. 5 | 689. 16 | 713. 4 | 899. 6
numquid 524. 6 | 549. 3 | 698. 4
nuncio 382. 7
nuncium 42. 2
nuncius 282. 5
nuper 61. 8 | 183. 9 | 305. 1 | 342. 1 | 347. 9 | 416. 3 | 461. 1 | 501. 8 | 637. 1 | 733. 9 | 837. 2 | 867. 7 | 876. 14 | 893. 1
nuptæ 291. 2 | 391. 1
nuptæ 183. 10
nuptam 450. 2
nuptarum 547. 5
nuptiali 297. 7
nuptiarum 295. 7
nuptias 63. 5 | 277. 1.
nuſquam 691. 4 | 706. 3. 6 | 806. 8
nutans 597. 9
nutriant 499. 2
nutrice 839. 5
nutricula 747. 2
nutriri 848. 16
nutrit 384. 4
nutrita 378. 8
nutritus 676. 2 | 824. 5 | 882. 4
nutritur 773. 7
nutrix 90. 4 | 882. 2
nutum 809. 11
nutus *plural* 856. 6
nux 635. 8
nymphæ 117. 1 | 183. 1
nymphatum cum Satyris chori 6, 6.
nymphas 230. 2
nymphis 21. 1 | 347. 10 | 391. 1

O.

O 2. 2 | 22. 2 | 32. 7 | 33. 2 | 39. 1 | 59. 5 | 60. 1 | 67. 1 | 110. 1 | 115. 2 | 124. 3. 4 | 174. 1 | 270. 15 | 271. 1 | 293. 2 | 302. 2 | 304. 1 | 335. 9 | 341. 3. 8 | 374. 6. 8 | 415. 10 | 526. 3 bis | &c.
o bone 641. 11 | 698. 2
o ego lævus 899. 7
o ſi 692. 8 | 693. 1
o mare, & terra 490. 1
o utinam 135. 1 | 385. 11
o quando 698. 14
ob 310. 4 | 538. 6 | 547. 4 | &c.
ob amici juſſa 771. 3
ob aſſem 800. 12
ob hanc rem, quod 547. 1
ob hoc 907. 5
ob id factum clerus 858. 7
obarmet 378. 3
obdit 536. 9
obducta 473. 1
obdura 685. 9
obeam 290. 15
oberrat 903. 15
obeſa 470. 3
obeſo 795. 3
obeundus 580. 2
obibo 235. 7
objecerit 506. 1
objecto 191. 3
objectos 914. 9
objice 800. 10
objicere 291. 3
objiciebat 554. 11
objiciet 575. 15 | 578. 4
obire 219. 5
objiſet 719. 7
oblectat 901. 3
obligati 182. 1
obligatam 177. 5
obligatus 493. 8
oblimare 523. 11
oblinat 821. 7
obliquo 160. 4 | 789. 2

obliquum 329, 3 | 344, 5
obliti 758, 7
oblitum 681, 2
oblitus 268, 6 | 603, 7 | 777, 5
oblitus *penult. brevi* 850, 3
oblivia 698, 13
oblivione 450, 9
oblivionem 475, 2
obliviones 402, 9
oblivioso 178, 4
obliviscendus 777, 5
obliviscitur 434, 3
obnoxia 704, 2
obrepere 904, 2
obruit 63, 1 | 110, 1
obruitur 801, 4
obscœnas 452, 6
obscœnis 841, 9
obscœnum 520, 1
obscura 129, 4 | 687, 10
obscurante 707, 14
obscuras 893, 2
obscurata 864, 2
obscuri 816, 7
obscuro 31, 3 | 789, 9
obscurum 102, 3 | 782, 2 | 904, 5
obscurus 875, 4
obsecret 663, 7
obsecro 767, 10
obsequio 699, 10
obsequium 686, 6 | 711, 10 | 809, 10
obsecratis 492, 1
obsessam 476, 6
obsit 695, 3
obsita 78, 1
obsoleta 491, 2
obsoleti 189, 2
obsonia 518, 1 | 627, 1 | 711, 12
obstantes 273, 2 | 323, 4 | 403, 7 | 433, 10
obstantia 674, 1 | 787, 6
obstare 643, 11
obstaret 397, 4
obstat 514, 11 | 527, 1 | 695, 6
obstet 509, 7 | 860, 14
obsterrix 491, 7
obstinatas 295, 3
obstino 690, 9
obstitit 255, 5
obstrepentis 227, 4
obstrepit 360, 7 | 419, 4
obstrepunt 433, 5
obstrictis 16, 2
obstringam 654, 1
obteftor 767, 10
obtricuit 898, 2
obtigit 440, 5
obtulerim 536, 8
obtulit 313, 7 | 574, 15
obturem 863, 7
obvius 598, 7 | 698, 2
obvolas 707, 1
occasionem 472, 5
occat 867, 2
occidenti 914, 3
occidentis 427, 9
occidere 655, 11 | 801, 5
occideris 353, 5
occidi 799, 11
occidis 475, 5
occidistis 865, 13
occidit *penult. brevi* 95, 4 | 107, 5 | 287, 6 | 382, 8 bis
occidit *penult. long.* 650, 9 | 657, 4 | 914, 11
occisa 650, 10
occultam 797, 11
occultare 312, 2
occulto 54, 4, | 732, 3
occultum 354, 9 | 765, 15
occupa 60, 1
occupabitur 481, 4
occupare 482, 10
occupas 403, 10 | 633, 6 | 765, 7 | 816, 7
occupatam 276, 3
occupato 357, 2
occupavi 225, 3
occupavit 51, 1 | 407, 5
occupes 333, 1
occupet 197, 7 | 349, 10 | 755, 1 | 825, 10
occupet extremum ſcabies 910, 2
occupo 592, 5
occurram 451, 12 | 555, 7 | 597, 4
occurret 733, 6
occurrit 597, 6
occurrunt 561, 5
Oceano 18, 5 | 134, 4 | 386, 2
Oceanus 410, 4 | 484, 7
ocior, v. ocyor
ocreatus 659, 8
octavam 764, 2
Octavius 611, 4
octavo 697, 4
octavum 166, 5
octavus 667, 4
octo 652, 2
octo millibus nummorum 856, 5
octoginta annos natus 649, 13
octonis 576, 2
oculi 753, 12
oculis 18, 1 | 124, 1 | 336, 6 | 526, 2 | 533, 1 | 559, 7 | 665, 9 | 753, 7 | 821, 11 | 875, 15 | 888, 14 | 910, 15
oculo 158, 5 | 527, 3 | 687, 7 | 726, 14 | 789, 8
oculos 138, 2 | 196, 3 | 597, 10 | 685, 5 | 739, 7 | 785, 21 | 848, 3
ocyor 13, 8 | 217, 3 | 236, 5
ocyor Euro 217, 4
ocyus 162, 2 | 191, 2 | 592, 8 | 706, 8 | 712, 11 | 788, 10
odere 264, 11 | 547, 11
oderit 35, 2 | 217, 6
oderunt 512, 15 | 799, 15 | 816, 1, 5
odi 143, 1 | 238, 1 | 322, 1 | 885, 6
odimus 336, 5
odio 582, 5 | 742, 16 | 277, 2 | 789, 9, | 825, 1
odio eſt 787, 8 | 839, 6
odiſſe 626, 4
odiſti 538, 1 | 824, 3
odit 615, 7 | 731, 1 | 761, 10 | 788, 7 | 811, 5, 6 | 829, 8 | 838, 5
odium 784, 4
odor 470, 8 | 677, 7
odoratis 454, 8
odorati 192, 9
odororis 324, 2
odoratum 707, 14
odore 317, 6
odorem 211, 3 | 629, 7 | 741, 8
odores 855, 9
odoribus 24, 2 | 489, 9
odoror 470, 4
Oenotrorum 578, 6
Ofelli 637, 1
Ofello 625, 1
Ofellum 634, 12
Ofellus 621, 4
offendam 912, 5
offendar 768, 6 | 903, 11
offendat 536, 17
offendere 714, 8
offenderet 858, 8
offenderet 620, 4 | 630, 2
offendunt 905, 6
offenduntur 894, 8
offenſis 478, 1

offensi 619, 2
offensis 490, 13 | 767, 3
offert 741, 7
offert 730, 2
officient 526, 8
officiis 702, 2 | 764, 2 | 857, 11 | 860, 11
officina 490, 6
officinas 21, 3
officio 694, 5
officiosa 760, 6
officiosus 686, 7
officit 523, 10 | 590, 5
officium 812, 5 | 855, 4 | 850, 2 | 899, 12 | 900, 8
officium facio 804, 11
ohe 157, 9 | 690, 13
oleum 768, 5 | 881, 5
oleas 629, 7
olei 629, 5
oleis 627, 6
olentem 465, 2
olenti 520, 5
olentis 72, 3
oleo 650, 1 | 690, 3 | 718, 3
olet 520, 2 | 552, 6 | 773, 4
oleum 669, 8 | 706, 8
olidas 751, 5
olim 43, 3 | 190, 4 | 295, 1 | 376, 1 | 400, 1 | 437, 5 | 475, 7 | 508, 5 | 581, 1 | 535, 2 | 545, 8 | 555, 8 | 567, 7 | 570, 3 | 574, 8, 15 | 576, 12 | 585, 5 | 640, 7 | 662, 3 | 700, 5 | 744, 2 | 867, 7 | 884, 2
oliteris 812, 6
oliva 426, 1
olivam 30, 2
olivæ 120, 2 | 485, 1 | 679, 4 | 796, 2
olivetis 211, 3
olivo 580, 5 | 677, 4 | 678, 7
olivum 35, 6
ollis 679, 6
oloribus 352, 11 | 363, 5
oluerunt 818, 5
olus 512, 4 | 578, 9 | 619, 9 | 635, 4 | 706, 4 | 748, 2 | 804, 3, 5 | 863, 9
oluscula 699, 1
Olympia 728, 10
Olympicum 2, 2
Olympo 263 4
Olympum 56, 2
omasi 794, 8
omaso 685, 10
omen 343, 5
ominatis 385, 3
omine 290, 13
ominibus 383, 13
omisit 733, 9
omissis 751, 6 | 754, 10
omittas 684, 9 | 756, 9
omittat 876, 6
omitte 354, 3 | 815, 7
omne 9, 3 | 241, 2 | 255, 4 | 264, 12 | 275, 2 | 297, 9 | 314, 4 | 317, 7 | 333, 3 | 378, 1 | 426, 1 | 428, 9 | 447, 10 | 474, 8 | 500, 10 | 516, 2 | 609, 8
omne tulit punctum 903, 2
omne quod 702, 2
omnem 437, 3 | 708, 12 | 881, 7
omnem crede diem, &c. 747, 7
omnes 34, 1 | 54, 5 | 109, 11 | 138, 1 | 162, 1 | 174, 3 | 185, 3 | 402, 1 | 438, 6 | 448, 13 | 467, 4 | 512, 14 | 522, 5 | 536, 2 | 54 , 11, 14 | 566, 4 | 573, 10 | 576, 8 | 583, 1 | 643, 1 | 756, 5 | 890, 13
omni 139, 5 | 430, 4 | 542, 3 | 579, 10 | 583, 13 | 906, 4
omni parte 521, 8
omni ex parte beatum nihil est 217, 7
omnia 19, 8 | 75, 3 | 378, 4 | 513, 1 | 518, 1 | 528, 5 | 531, 6 | 592, 4 | 667, 8 | 678, 4 | 719, 12 | 731, 4
omnibus 206, 2 | 259, 4 | 383, 13 | 530, 1 | 582, 2 | 717, 5 | 860, 11
omnibus annis 761, 13
omninò 614, 2 | 722, 3
omnis 22, 8 | 1 | 183, 4 | 211, 2 | 287, 3 | 360, 3 | 371, 1 | 382, 9 | 484, 2 | 542, 5 | 545, 2 | 640, 5 | 760, 5 | 797, 7
omnis in hoc sum 725, 5
omnium 162, 1 | 444, 3 | 450, 5
onerantibus 607, 2
onerata 813, 3
onere 578, 3
onerent 298, 7
oneris 846, 5
onus 38, 2 | 577, 13 | 593, 1 | 648, 8 | 750, 4 | 785, 6 | 806, 8
onusta 458, 8
onusto 510, 4
onustos 577. 10
onustum 632, 1
onustus 761, 8
onyx 411, 3
opaca 796, 5
opacam 212, 5
opaco 263, 3
ope 27, 8 | 366, 2
opella 760, 6
opem 842, 6 | 909, 7
opem ferre 913, 10
opera *nom. sing.* 713, 1
operâ *ablat.* 784, 5
operæ celeris nimium 895, 9
operæ pretium est 521, 7 | 678, 6 | 690, 6 | 852, 4
operam inanem 911, 12
operam perdas 513, 5
operata 304, 6 | 738, 6
opere 904, 2
operis 542, 5 | 618, 1 | 875, 12 | 884, 1
operosa 369, 5
operosæ 300, 2
operosiores 244, 8
operta 750, 2
operto 642, 6
opertos 182, 5 | 525, 10
opertum 799, 14
operum colores 879, 9
operum 585, 4 | 694, 2 | 743, 2 | 843, 1 | 909, 2
operum solutis famulis 316, 3
operum vacuo 635, 6
opes 197, 1 | 312, 5 | 354, 4 | 381, 10 | 700, 5 | 743, 12 | 774, 9 | 811, 9 | 817, 11 | 864, 8 | 887, 15 | 900, 1
opibus 252, 9 | 865, 11
opibus integris 634, 13
opifex 347, 10 | 542, 6
opima 466, 11
opimæ 30, 6
opimas 118, 3
opimis 711, 9 | 740, 12
Opimius 651, 3
opimum 847, 7
opimus 381, 1
opinor 535, 9 | 582, 1 | 802 2 | 857, 7

opis

opis 524, 11 | 770, 9
oporter 571, 6 | 698, 3 | 740, 4 | 772, 8
oppedere 598, 3
opperior 741, 10
oppida 213, 2 | 540, 1 828, 6 | 908, 2
oppidi 5. 3
oppidis 261, 5 | 348, 2
Oppidius 653, 2
oppidulo 567, 2
oppidum 447, 10
opponat 440, 3
opponite 637, 4
oppono 598, 10
oppositis 47, 3 | 342, 8 | 690, 12
oppressa 619, 1
oppresseris 672, 5
oppressus 651, 6
opprimeret 513, 14
opprobria 554, 16 | 771, 1 | 794, 4 | 843, 5
opprobriis 71, 2 | 621, 1 | 790, 1
opprobrio 576, 11
opprobrium 198, 4 | 337, 3 | 410, 1
optaret 177, 10
optarim 512, 9
optas 541, 10 | 706, 2 | 728, 7 | 788, 2
optat 453, 7, 5, 13. | 663, 2 | 730, 8 | 750, 2 bis
optatam 909, 8
optatis 398, 3
optatum 418, 6
optet 740, 1
optima 526, 1 | 672, 8 | 831, 3
optime *vocat.* 383, 1 | 614, 8 | 796, 1
optimum 614, 3
optimus 536, 12 | 542, 3 | 551, 5 | 559, 4 | 574, 15 | 616, 4
optivo 803, 3
opto 855, 6
opulenta 73, 4
opulenter 796, 2
opulentior 332, 5
Opontius 103, 4
opus 29, 4 | 148, 3 | 499, 8 | 564, 9 | 593, 10 | 613, 2 | 662, 2 | 716, 7 | 744, 12 | 756, 9 | 788, 16 | 813, 9 | 852, 3 | 862, 5 | 877, 13
opus est 65, 7 | 511, 2 | 592, 5 | 601, 1, 3 | 614, 4 | 702, 9
opus sit 510, 11
opuscula 746, 3 | 821, 12
ora 35, 5 | 447, 3 | 443, 3 | 457, 3 | 759, 1 | 618, 12 | 743, 5 | 849, 4 | 897, 1
ora orae 153, 8 | 304, 4
orabant 637, 1
orabat 665, 8 | 696, 4
orabit 688, 1 | 783, 1
orae 100, 4 | 288, 3, | 793, 3
orare 817, 10
oras 141, 4 | 264, 7 | 416, 1
orat 111, 2
oratus 653, 10 | 786, 1
orbe 732, 6
orbem 56, 1 | 782, 2 | 883, 7
orbem totum 854, 8
Orbi 867, 1
Orbilium 836, 6
orbis *subst.* 134, 9 | 250, 6 | 350, 15 | 498, 5
orbum 370, 8
orca 679, 1
Orci 161, 9 | 228, 5, 9
Orco 108, 3 | 297, 3 | 368, 8 687, 1
Orcum 265, 7 | 349, 6
Orcus 868, 4
ordinarat 488, 4
ordinaris 149, 2
ordinat 407, 4
ordine 549, 9 | 646, 6 | 733, 10 | 821, 6
ordinem 421, 6
ordines 240, 4
ordinibus 253, 7
ordinis 876, 4
ordirur 885 8
ordo 876, 3
ore 234, 3 | 251, 3 | 296, 6 | 340, 7 | 366, 8 | 445, 1 | 446, 1 | 447, 1 | 509, 3 | 700, 11 | 753, 1 | 774, 11
ore rotundo loqui 101, 5
ore tumido delitigat 880, 5
Orestes 650, 9, 13 | 882, 10
oret 890, 9
orichalcho 890, 11
Oricum 282, 1
orientis 842, 2
orientis 55, 9 | 242, 4 | 347, 3
Originem 314, 5
origines 419, 1
Origines *nom. propr.* 523, 4
Orion 203, 4 | 265, 3 | 346, 9 | 465, 10 | 477, 7
Orionis 109, 7
oris *ab* ora 50, 1 | 55, 9 | 185, 1 | 742, 1
oris *ab* os 564, 6
oritur 561, 3 | 699, 8
oriturum 82, 3
oriuntur 675, 1
orizæ v. oryzæ
ornabat 635, 9
ornamenta 912, 2
ornate 139, 2
ornat 485, 2
ornatum 373, 3
ornatus 858, 7
ornatus 398, 4
ornea 821, 3 | 827, 2
orni 39, 5 | 185, 5
Orinthi 250, 5
orno 349, 14
oro 34, 2 | 487, 2 | 586, 3 | 671, 3 | 692, 4 | 691, 4
Orphea 50, 4
Orpheo 95, 8
Orpheus 507, 4
orta 279, 3
orte 55, 4 | 383, 1
orti 390, 2 | 423, 5 | 563, 8 | 575, 10
orto 840, 6
ortos 570, 9
ortu 346, 3 | 868, 11
ortum 371, 8 | 422, 6 | 829, 3
ortus 751, 3
oryzæ 652, 1
os *oris* 548, 6 | 588, 8 | 829, 3
Osci 563, 7
oscinem 346, 2
oscula 58, 10 | 136, 8 | 197, 4
osculum 271, 3
Osirim 808, 6
ossa 446, 1 | 481, 7 | 489, 8 | 588, 8 | 708, 2
ossibus 110, 3 | 588, 2
ostendat 750, 10
ostendere 806, 2 | 900, 4
ostendet 373, 5 690, 7
ostendi 527, 5 | 821, 1 | 874, 3

ostendis 889. 6
ostendit 354. 10 | 525. 8
ostentare 566. 6
ostia 506. 9 | 626. 1
ostrea 624, 1 | 675. 1
ostro 354. 7 | 773. 11 | 893. 1
Othone 443. 2
oti 555. 9
otia 508. 11 | 717. 6 | 763. 2 | 896. 8
otiõ 63. 1
otior 581. 4
otiosa 447. 9
otioso 317. 9
otium 5. 2 | 214. 1. 5 | 215. 1 | 422. 9 | 427. 3 | 489. 10
ova 445. 9 | 867. 4
ovans 651. 7
oves 452. 9 | 463. 6 | 767. 1
ovibus 371. 8
ovile 485. 7
ovilia 376. 5
ovis 627. 5 | 671. 10
ovium 410. 4 | 655. 10
ovo 530. 9 | 615. 10 | 677. 10 | 885. 8

P.

PAcantur 739. 14
pacatum 384. 5
pace 356. 5 | 634. 11
pacem 270. 15 | 842. 9
paces 743 4 | 839. 8
Pacori 275. 5
pacis 233. 4 | 617. 6 | 854. 9
pacisci 358 2
pacta 2. 2. 9
pacto 582. 1 | 590. 4 | 651. 9 | 800. 4
Pactolus 478. 10
Pacuvius 833. 7
Pa lus 483. 2
pane v. penè
pætum 935. 1
pagi 198. 4
pago 728. 9
pagus 117. 10 | 817. 4
palæstræ 41. 4
palam 388. 4 | 469, 1 | 525. 8 | 819. 4
palantes 643. 5
Palatinas 502. 5
Palatinus 744. 1
palato 664 6 | 672. 6 | 860. 5
palatum 624. 4 | 676, 8 | 717. 3
palea 701. 1
Palinurus 260. 7
palla 450. 1 | 526. 10 | 588. 9
Palladis 27, 8 | 29. 4 | 264. 1
pallæ 897. 2
Pallas 52. 2 | 63. 9 | 466. 3
pallerem 820. 6
pallescere 729. 12
palleſcet 9 0. 24
pallet 646. 3 | 760. 5
pallida 529 6
pallida mors 22. 1. 2
pallidus 631. 5
pallor 293. 3 | 457. 3 | 646. 6 | 588. 11 | 716. 12
palluit 347. 8
palma 368. 2 | 680. 13 | 847. 7
palmaque nobilis 3. 2
palmæ 728. 11
palmam 323. 12
palmeris 868. 10
palpere 615. 4
paludes 345. 1
palumbes 239. 3 | 721, 9
palus 877. 13
paluſtres 558. 2 | 748. 4
pampino 341. 9 | 398. 4
Panæti 114. 9
pandat 624. 6
pane 772. 7
pane ſecundo 841. 5
panges 812. 10
pango 910. 1
panis 510. 4 | 512. 4 | 567. 4 | 623. 3 | 719. 16
panno 133. 3 | 805. 4
pannos 491. 7
pannum 806. 1
pannus 874. 6
Pantolabo 581. 3
Pantolabum 615. 6
panthera 849. 3
Panthoiden 108. 3
Pantilius 95. 9
Paphi 115, 9
papaver 905. 7
parent à *pero* 355, 8 | 2 | 900, 9
Parthi 200, 2 | 614, 11
Paphon 352, 10
par 583. 10 | 669, 7 | 719, 1 | 751, 1
par eſt 763, 12
par impar 661, 3
par nobile fratrum 660, 9
parabat 139, 7 | 557, 7
parabilem 528, 8
parabo 450, 13 | 817, 11
parare 869, 10
pararet 273, 1
pararis 650, 5
paras 113, 27 | 639, 7 | 744, 8
parasitæ 526, 9
parasitis 346, 8
paraſſet 553, 8
parasti 640, 2 | 866, 7
parat 64, 1 | 737, 7
parata 454, 10
parati 220, 8 | 847, 10
paratis 121, 1 | 653, 1
paratum 648, 4 | 761, 12
paratos 426, 1 | 490, 9
paravero 429, 4
parca 313, 8 | 689, 12
Parca 219, 1
Parcæ 171, 2 | 474, 5 | 498, 1
parcas 293, 6 | 668, 13
parce 110, 2 | 178, 3 | 230, 6, 7 | 288, 8 | 362, 2 | 488, 1
parce 553, 7 | 877, 1
parcent 290, 3, 7
parcentes 321, 10
parcentis 601, 5
parcere 512, 2 | 554, 15 | 789, 1
parcet 547, 13 | 761, 1
parci 183, 9
Parcis 221, 2
parcis *verb.* 352, 3
parcit 246, 11 | 629, 6
parcite 305, 4
parcius 97, 1 | 535, 5 | 636, 4 | 763, 4
parco 512, 3
parcus 127, 1 | 625, 10 | 649, 9 | 749, 9 | 869, 8

parebit 628, 5
parem 27, 9 | 95, 3 | 415, 1 | 463, 3 | 478, 4
parens 203, 2 | 293, 1 | 900, 7
parent *partic. à pareo* 712, 5
parent à *pareo* 355, 8
parent *à paro*, 648, 2
parente 32, 6 | 570, 6 | 650, 10
parentem 42, 2 | 297, 8
parentem *à pareo* 513, 6 | 825, 7
parentes 165, 2 | 186, 4 | 452, 9 | 577, 5 9
parentibus 179, 3 | 481, 2
parentis 50, 9 | 198, 5 | 232, 2 | 437, 5 | 517, 5
parentium 335, 5
parentum 11, 3 | 235, 6 | 280, 9
parentur 900, 1
parere 837, 9
pareret 564, 9
pares *nom.* 541, 5
paret *à paro, as* 512, 12 | 657, 8 bis | 664, 4 | 816, 12
paret *à paro* 709, 10 | 741, 1
pari 751, 2
paria 534, 11 | 647, 1
paribus colludere 887, 7
Paridis 254, 1 | 736, 1
paries 24, 6 | 343, 4 | 639, 2 | 815, 12
Pario 80, 4
Parios 820, 11
Paris 736, 5
pariter 133, 9 | 772, 1 | 813, 5 | 858, 7 | 903, 3
Parmenis 746, 3
parmula 175, 5
parochi 562, 2 | 717, 1
patræ 343, 5
Parrhasius 394, 6
parricidas 353, 8
pars 221, 4 | 360, 3 | 370, 10 | 382, 1 | 484 3 | 500, 1 | 577, 4 | 613, 3 | 755, 4
pars hominum 703, 6 | 731, 6
pars maxima 646, 7 | 875, 2
pars multa 704, 1
bona pars 511, 4
parte 58, 11 | 65, 12 | 110, 2 | 217, 8 | 253, 10 | 275, 7 | 521, 8 | 578, 7 | 594, 7
parte ab omni beatum 217, 8
partem 5, 7 | 103, 4 | 202, 1 | 434, 4 | 630, 3 | 727, 7 | 750, 5
partes 11, 9 | 311, 10 | 810, 3 | 846, 6 | 888, 10 | 890, 2 | 900, 8
Parthi 200, 2 | 614, 11
Parthis 688, 3 | 840, 6 | 854, 10
Parthorum 441, 4 | 416, 7 | 813, 13
Parthos 55, 7 | 245, 3
Parthum 81, 2 | 384, 11
Parthus 200, 2
partibus 134, 4 | 507, 8 | 643, 7
particulam 69, 4 | 111, 1 | 632, 3
parti, *subſtant.* 691, 2
Partita 685, 15
partitur 814, 3
partu 513, 9
partubus 444, 5
partum *particip.* 623, 5
partum 718, 2
partumeius 491, 6
parturit 31, 4 | 384, 12
parturiunt montes 884, 5
partus 265, 6 | 497, 7
parva 107, 1 | 218, 5 | 313, 5 | 420, 7 | 541, 6 | 870, 1
parvas 576, 13
parvi 474, 3 | 518, 2, | 744, 12
parvis 257, 6 | 317, 1 | 761, 7 | 764, 13 | 806, 9 | 841, 7 | 868, 5
parum 56, 3 | 117, 2 | 227, 6 | 365, 7 | 421, 2 | 456, 1 | 697, 9 | 863, 13 | 903, 12 | 912, 2
parvo 215, 8 | 354, 6 | 510, 9 | 621, 3 | 634, 10 | 701, 8 | 774, 14 | 806, 9 | 815, 3 | 836, 5
parvo beati 842, 11
parvò 652, 2 | 711, 12
parvos 271, 4 | 331, 8
parvula 508, 13 | 795, 5 | 811, 9
parvum 341, 6 | 744, 5 | 847, 5 | 854, 11
parvum parva decent 763, 10
parvum nil ſapias 781, 7
parvus 369, 5 | 411, 3 | 535, 1 | 634, 12 | 891, 4
paſcat 793 1 | 196, 2 | 801, 6
paſcendi 578, 1
paſcere 349, 12 | 642, 4 | 807, 6
paſces 799, 11 | 825, 4
paſcet 812, 5
paſci 807, 9
paſcit 867, 1
paſcitur 331, 2 | 745, 7
paſco 699, 4
paſcua 428, 14
paſcuis 312, 11 | 377, 1
paſcunt 120, 2
paſſeris 716, 5
paſſi 33, 2
paſſim 643, 4 | 840, 11
paſſo 588, 10
paſta 762, 8
paſta 436, 6
paſtillo 520, 2 | 552, 1
paſtor 62, 4 | 355, 1
paſtorem 564, 8
paſtoribus 454, 4
paſtum 558, 6 | 721, 6
Patarenus 264, 8
pateat 616, 5
patefecit 418, 3
patella 748, 2
patens 109, 7
parentem 865, 12
patenti 214, 1
pater 8, 2 | 13, 10 | 16, 11 | 55, 3 | 76, 3 | 94, 3 | 251, 4 | 298, 7 | 336, 1 | 348, 2 | 349, 13 | 354, 9 | 357, 2 | 386, 9 | 431, 11 | 493, 7 | 519, 4 | 533, 9 | 535, 1 | 541, 10 | 548, 11 | 569, 4, 7 | 553, 5 | 574, 2 | 575, 17, 581, 7 | 614, 8 | 651, 12 | 757, 4 | 760, 5 | 894, 8
pater Andromedæ 354, 9
pater cœnæ 714, 2
pater domûs 701, 1
pater & juvenes patres digni 875, 2
patera 82, 1 | 118, 2 | 579, 5
pateras 394, 1
pateris *nomen* 385, 8

pateris 798, 7
paterna 430, 3 | 895, 4
paterna voce 904, 8
paterni 84, 3 | 155, 5 | 859, 8
paternis 498, 2 | 654, 5 | 793, 13.
paterno 114, 5 | 814, 2
paternos 228, 1
paternum 215, 8 | 785, 2 | 798, 14
paternus 378, 9 | 576, 2
patet 290, 11 | 629, 3
pati 5, 3 | 47, 1 | 245, 1 | 337, 4 | 403, 13 | 793, 4 | 801, 10
patiar 251, 7 | 290, 6 | 402, 7 | 543, 8 | 750, 1
patiens 13, 3 | 30, 5 | 35, 2 | 294, 2 | 686, 2 | 895, 5
patientem 701, 4 | 727, 12
patienter 804, 3 | 896, 4
patientia 96, 5 | 805, 4
patiens 763, 6
patimur 19, 11
patina 718, 1
patinæ 632, 6
patinam 537, 7 | 719, 3 | 720, 3
patinas 794, 8
patitur 80, 8
patiuntur 161, 1 | 811, 9
patre 65, 10 | 524, 9 | 563, 6 | 570, 5 | 572, 1 | 573, 2, 9 | 574, 6, 7 | 575, 4, 10 | 764, 9
patrem 32, 2
patres 278, 1 | 381, 5 | 586, 5 | 837, 6 | 840, 3
patria 246, 9 | 319, 2 | 584, 2 | 403, 16 | 758, 9
patriæ 216, 5 | 383, 5 | 500, 4 | 601, 7 | 634, 5 | 744, 13 | 900, 6
patriam 277, 4 | 553, 10
patriarcha 350, 2 | 529, 1
patriis 19, 4 | 603, 9
patrimonia 647, 5 | 658, 11
patrio 4, 6 | 615, 9
patrios 349, 5 | 683, 1 | 914, 7
patris 238, 8 | 521, 11 | 530, 5 | 577, 3 | 603, 7 | 846, 7 | 906, 6
patrium 523, 5 | 877, 5
patrius 376, 1
patrone 767, 7
patrono 764, 9
patrum 299, 3
patrum 379, 1 | 383, 3 | 415, 6 | 423, 10 | 499, 11 | 799, 4
patrum 633, 8
patruus 581, 7 | 647, 3
patuit 676, 8 | 716, 5
patulæ aures 814, 12
patulas 863, 7
patulis 675, 2
patulum 883, 7
pauca 191, 5 | 210, 2 | 548, 1 | 575, 2, 7 | 703, 2 | 877, 3
paucis 532, 3 | 563, 4 | 575, 11 | 610, 5 | 649, 15 | 824, 4 | 903, 10
pauco 891, 1
paucorum 312, 5 | 595, 9
pavens 708, 24
pavest 384, 11
paventem 177, 2 | 376, 5
paventi 420, 1
pavet 471, 6
pavida 10, 1
pavidam 92, 2
pavidi 702, 6
pavidum 309, 6 | 433, 13
pavidus 5, 1
pavimentum 20, 3
pavit 705, 4
paulatim 832, 10 | 867, 5
Pauli 363, 5
paulò 533, 5 | 535, 6 | 597, 4 | 665, 8 | 804, 1 | 836, 9 | 895, 3
paulò plus 859, 1
Paulum 53, 1
paulum 148, 6 | 296, 8 | 402, 4 | 537, 11 | 691, 5 | 692, 3 | 794, 8 | 893, 6 | 905, 8
Paulus 574, 2
pavone 624, 3
pavonem 528, 6
pavor 753, 3 | 816, 11
pavore 452, 4 | 708, 2
pauper 131, 1 | 161, 7 | 360, 8 | 575, 17 | 651, 3 | 684, 3 | 733, 2 | 780, 4 | 857, 2 | 880, 7
paupercula 807, 5
paupere 700, 6 | 774, 5 | 910, 8.
pauperem 226, 2 | 229, 2,
pauperet 685, 6
pauperi 228, 8 | 327, 6
Pauperibus 726, 11
pauperiem 5, 5 | 76, 2 | 249, 1 | 357, 14 | 403, 13 | 511, 8 | 647, 7 | 683, 6 | 721, 6 | 774, 12
pauperies 313, 1 | 337, 3 | 627, 5 | 710, 2 | 869, 13
pauperorum 514, 9
pauperis 307, 5 | 468, 6
pauperrimus 512, 9
paupertas 54, 2 | 859, 9
paupertate 750, 6 | 807, 2
paupertatis 813, 4
pauperum 22, 1 | 235, 5 | 354, 6 | 491, 3
Paufiaca 711, 1
pax 501, 9 | 664, 1
peccantis 708, 7 | 825, 1
peccare 283, 6 | 335, 8 | 793, 15 | 829, 9 | 890, 6
peccas 104, 4 | 711, 2
peccat 707, 6 | 712, 5 | 835, 4 | 901, 13
peccata 538, 11 | 815, 5 | 895, 14
peccati 708, 5
peccatis 537, 2 | 541, 2 | 800, 10
peccatum 537, 11 | 671, 2
peccatur 737, 2
peccavero 543, 7
peccem 828, 1
peccet 523, 12 784, 4
peccet 126, 1 | 346, 11 | 540, 11 | 725, 3
pecore 378, 9 | 635, 2
pecori 303, 3 | 477, 7 | 486, 9
pecoris 498, 12 | 750, 1
pectes 64, 3
Pecti 467, 1
pectinibus 675, 2
pectora 379, 5 | 416, 13 | 445, 4 | 473, 8 | 637, 4
pectore 230, 5 | 427, 10 | 527, 10 | 573, 11 | 575, 10 | 681, 7 | 721, 8 | 741, 7 | 746, 6 | 902, 8
pectoris 70, 2
pectus 16, 8 | 109, 2 | 196, 4 | 489, 14 | 491, 9 | 494, 2 | 727, 5 | 841, 10 | 850, 10 870, 7
peculi 902, 1

pecunia 441, 3 | 729, 3 | 775, 3 | 781, 2 | 795, 9
pecunia donar & genus, & formam, &c. 755, 6
pecunias 493, 2
pecuniam 311, 3 | 339, 1 | 437, 3
pecus 9, 3 | 20, 3 | 317, 7 | 356, 7 | 410, 5 | 428, 13 | 434, 10 | 539, 3 | 656, 4 | 683, 4 | 693, 5 | 781, 4 | 796, 10 | 801, 11,
pedacis 590, 3
pedana 746, 2
pede 21, 2 | 22, 1 | 132, 1 | 138, 5 | 249, 3 | 301, 2 | 318, 4 | 323, 11 | 340, 10 | 364, 11 | 469, 3 | 485, 4 | 525, 12 | 526, 4 | 527, 2 | 529, 9 | 533, 8 | 548, 10 | 573, 6 | 599, 2 | 605, 6 | 635, 4 | 669, 1 | 774, 16 | 910, 15
pede certo 887, 8
pede fausto 858, 12
pedem 196, 5 | 390, 5 | 476, 4 | 486, 6 | 879, 3
pedem proferre 884, 1
pedes 234, 3 | 298, 11 | 482, 7 488, 9 | 587, 4 | 641, 2 712, 1
pedestri musa 693, 8
pedestri sermone 880, 6
pedestribus 195, 5
pedibus 545, 3 | 588, 10 | 608, 5 | 780, 5
pedibus claudere verba 615, 12
pediteſque 881, 12
pedicis 12, 10
Peditum 848, 5
Pedius 603, 8
pedum 137, 2
Pegaſus 105, 3 | 408, 1
pejerati 181, 1
pejor 280, 9 | 568, 3, | 722, 4
pejora 33, 2
pejoribus ortus 754, 2
pejus 753, 6
pejus 403, 14 | 519, 6 | 805, 9
pelago 17, 1
pelagus 131, 4
Pelea 283, 4
Peleidæ 26, 5
Peleidem 736, 7
Peleu 881, 3
Peleus 880, 7
Pelignas 491, 2
Pelignis 320, 4
Pelion 263, 4
pelle 489, 8 | 572, 2 | 799, 8
pellebat 774, 8
pellem 618, 12 | 741, 5
pellent 674, 1
pellente 192, 1
pelles 236, 3
pellex 350, 6
pelli 527, 10
pellibus 489, 1 | 573, 1
pellice 293, 4
pellicem 439, 4 | 449, 5
pelliculam 685, 8
pellicum 450, 6
pellit 156, 6 | 643, 5 | 842, 8
pellite 33, 3
pellitis 171, 8
pellitur 228, 1
Pelopis 27, 1 | 107, 5 | 203, 3 | 493, 7
peloris 674, 5
Penates 165, 3 | 304, 3 | 332, 2 | 349, 5 | 653, 10 | 683, 1 | 767, 9
pendentia 667, 7
pendentis 734, 3 | 857, 5
pendet 241, 4 | 321, 9 | 545, 2
pendis non magni 681, 10
pendulum 349, 15
pendulus 817, 9
penè 200, 5 | 276, 3 | 283, 4 | 407, 2 | 527, 1 | 565, 8 | 770, 7 | 833, 5 | 837, 6 | 894, 5
Penelope 689, 14
Penelopen 73, 8 | 292, 6 | 685, 9
Penelopes 738, 5
Penes 664, 6 | 878, 7
penetralia 199, 1 | 864, 1
penetralibus 378, 8
penitus 58, 3 | 86, 3 | 537, 5 | 815, 8
penna 155, 6 | 235, 2 | 248, 2
pennas 357, 12 | 826, 3
pennis 19, 7 | 366, 3 | 859, 8
penſantur 831, 3
penſilis 635, 8
penſum 350, 4
Penthei 231, 5
Penthei 801, 9
penula 778, 2
penuria 513, 13
penus 801, 8
pepedi 591, 2
peperci 298, 8
pepercit 135, 1
peperit 150, 1 | 253, 3
pepulere 701, 11 | 845, 1
pepuliſſe 318, 3
pepulit 416, 11
per 19, 11 | 26, 6 | 34, 1 | 43, 4 | 62, 4 | 89, 1, 2 | 207, 2 | 232, 5 | 258, 6 | 384, 9 bis | 403, 7 | 487, 2, 3, 4, &c.
per aperum 307, 4
per arduum 232, 5
per carmina 908, 6
per dies feſtos 159, 6
per genium dextramque, & 767, 9
per hoſtes 177, 1
per imbrem 635, 6
per mare, per ſaxa, per ign 728, 6
per medias cædes 246, 8
per medium frigus 791, 5
per te 904, 9
per totum hoc tempus 697, 11
per vitium neſas 13, 9
per vacuum 830, 9
per vias 195, 7
per vim 305, 7 | 740, 16 865, 15
per undas 482, 7
peractas 671, 7
peractis 418, 6 | 498, 10
peractum 577, 8
peragenda 603, 6
peraget 673, 1
peragunt 701, 12
perambulabis 490, 12
perambulas 384, 3
perambules 837, 4
percipiant 902, 7
percontabere v. percontabere
perconrabitur 826, 8
percontare 769, 5
percontarem 814, 11

perconteris 517. 5 | vide & percuncteris
percontor 693. 5
percluſe 457. 4
perculſum 467. 3
percunctabere 816. 8
percunctabitur, vide percontabitur.
percunctare, vide percontare
percuncteris 796. 1
Percunctor 578. 9
percurrat 846. 9
percurram 508. 4
percurre 687. 7
percurriſſe 107. 4
percuſſa 665. 1
percuſſit 30. 6
percuſſo 605. 6
percuſſi 664. 5
perdam 429. 6
perdas 654. 3 | 685. 7 | 7. 5. 2
perdas operam 513. 5
perdemus 481. 3
perdenda 838. 1
perdent 677. 8
perdere 35 1 | 297. 6 | 480. 1 | 553. 11 | 588 6 | 595. 2
perdiderat 858. 3
perdidit 801. 3 | 848. 15
perdit 693. 0
perditior 118 7
perditur 698. 10
perdocet 729. 5
perduci 89. 10
perdunt 677. 8
pereamne 52. 8
peream malè 614. 2
pereant 529. 10
pereas 642. 11
pereat 103. 6 | 256. 7 | 617. 5
peredit 265. 7
peregrè 577. 16 | 781. 5
peregrina 252. 1 | 624. 2
Peregrinæ 850. 3
peregrinum 808. 8
perenne 793. 2
perennis 309. 1
perero 578. 10
pereunte 927 7
pereuntes 614. 10
pereuntis. 297. 1
perfacilè 567. 3
perfectius. 449. 1
perfectos 832. 1
perfectum 610. 1 | 898. 12
perfer 287. 3
perferre 629. 7 | 785. 1 | 793. 4 | 801. 10
perfert 806. 10
perficit 832. 3
perfida 282. 9
perfidis 270. 10 | 461. 4
perfidum 182. 2 | 220. 5 | 350. 7
perfidus 62. 5 | 380. 9 | 508. 9 | 882. 10
perfluit, al. præfluit
perfluunt 273. 6
perfundat 677 4
perfundi 473. 7
perfundit 710. 9
perfuſus 23. 2 | 585. 1
Pergama 164. 6
perges 691. 6
pergis 513. 17
pergunt 226. 8
perhorreſcit 199. 10
perhortui 311. 4
peribunt 878. 3
pericla 521. 10
pericli 719. 5
periclo 322. 8
periclum 709. 4
pericula 815. 11 | 842. 8
periculoſæ 148. 3
periculum 195. 3 | 341. 7 | 426. 1
periere 767. 1
perierunt 540. 4
periiſſe 837. 5
perilli 615. 7
perite 141. 2 | 403. 16 | 451. 11 | 708. 14 | 914. 2
perirent 11. 2 | 69. 9
periret 269. 4 | 456. 8 | 647. 8
periſcelidem 808. 2
periſis 871 3
peritura 377. 4 | 589. 5
peritus 237. 3 | 306. 8
perjura 133. 7 | 252. 8 | 338. 8
perjuras 650. 3
perjurum 297. 8
perjurus 652. 10 | 61. 12
perlucidior 78. 5
perluor 791. 4
permagna 582. 3
permiſerunt l. 1 Sat. 2
permiſit 375. 6
permiſſo 832. 9
permiſſum 691. 7
permiſtas 657. 2
permiſtus 5. 11
permittant 541. 8
permitte 39 2
permitto 955. 3
permollere 521. 5
permulceat 798. 5
permulta 352. 11 | 54. 7
permutare 197. 2
permutem 244. 7
permutet 867. 15
perna 678. 3
pernæ 635. 4
perniciem 198. 4, | 269. 1 | 555. 1
pernicies 794. 5
pernicioſus 711. 10
pernicis 434. 7
pernix 887. 13
pernoſcere 678. 6
perpauca 546. 7
perpeti 18. 8
perpetuo 30. 1
perpetuos 31. 5
perpetuum 58. 9
perpetuus 94. 5 | 868. 1
perprimat 484. 4
perrarò 687. 2
perrumpere 3 10 2
perrumpet 773. 10
perrupit 13. 8
Perſæ 11. 2 | 433. 5
perſæpe 476. 3 | 525. 6 | 531. 3 | 903. 8
Perſarum 289. 4
perſas 88 3
perſcribere 149 5
perſequar 592. 15
perſequemur 427 3
perſequitur 246. 10
perſequor 53. 4

rfi 583. 10
rficos 143. 1
rfimilem 873. 7
rfis 267. 3
rfius 582. 1, 3 | 583. 13 | 585. 2
rfona 890. 1
rfonatus 549. 7
rfonet 725. 1
rfonuere 72. 8
rfonuit 702. 8
rfpexiſſe 911. 4
rſta 685. 9
rſtringis 150. 3
rſuadere 68. 7
rterſit 714. 6
rtinaci 40. 8
rtinax 357. 8
rtinet 519. 7 | 699. 10
rtinuit 639. 5
rtulit 381. 6 | 737. 8
rvellunt 714. 4
rveneris 785. 5
rvenimus 568. 1
rvenit 806. 7
rvicaces 230. 8
rvicacis 488. 9
rvicax 257. 4
rvideas 533. 1
rvincere 859. 8
runcti 857. 4
runxit 434. 6
pes 873. 8 | 894. 12
peſſima 394. 4
peſtem 88. 2
peſtilentem 330. 5
petam 172. 1 | 452. 1
petendis 524. 12 | 540. 10
petens 452. 5
petenti 682. 3
petentibus 313. 8
peteret 126. 5 | 550. 5
petes 526. 7
peter 168. 6 | 312. 3 | 617. 1
petiiſſe 304. 2
petiit 733. 2 | 839. 6
petilli 552. 8 | 603. 6
petimus 19. 10 | 779. 4 | 874. 1.
petis 307. 5 | 454. 2 | 779. 4 | 860. 7
petit 226. 3 | 322. 6 | 464. 5 | 618. 2 | 627. 11 | 777. 7 | 807. 1 | 899. 4
petita 444. 30 | 603. 9
petitæ 714. 1
petitis 635. 7 | 757. 11
petitor 240. 6
petitu 554. 3
petitum 551. 5
petitus 468. 4 | 524. 3
petiverit 455. 1
Peto 311. 9
petorrita 578. 1 | 894. 7
Petrinum 749. 1
Petti 467. 1
petunt 505. 7 | 792. 4
pexæ 733. 6
phœax 793. 11
Phaëton 407. 9
Phalento 172. 2
pharetra 43. 5 | 87. 4 | 88. 8 | 815. 1
pharetratos 261. 2
pharmacopolæ 526. 1
phaſelum 248. 7
Phidyle 330. 2
Philippi *propr. viri* 76. 7
Philippi *urbs* 859. 7
Philippis 260. 6
Philyra 143. 2
Philodemus 528. 11
phinum 705. 3
Phocæorum 482. 3
Phoceu 163. 1
Phœbe 51. 6 | 389. 2 | 495. 1
Phœbi 124. 3 | 258. 3 | 503. 3
Phœbo 256. 7
Phœbus 328. 3 | 389. 5 bis | 420. 5 502. 2
Pholoe 126. 1 | 168. 7
Pholoëm 125. 7 | 307. 11
Phraatem 157. 1
Phraates 783. 5
Phrygia 385. 4 | 497. 1
Phrygius 244. 1
Phrygum 66. 4
Phryne 476. 8
Phrius 386. 6
Phyli 465. 6
Phyllidis 165. 2
pia 325. 3 | 618. 5 | 811. 6
piabant 848. 2
piacula 112. 3 | 727. 8
pia 486. 1
pica 44. 4
pice 286. 1
Picenis 264. 5 | 679. 5
picta 614. 6 | 711. 4 | 839. 3
picta 740. 7
pictis 61. 5 | 512. 2
pictor 873. 1
pictoribus 873. 9
pictura 504. 3
picus 346. 6
Pieri 374. 7
Pieria 293. 4
Pierides 396. 6
Pieriis modis 909. 1
Pierio 261. 7
pietas 73. 1 | 205. 1 | 348. 3 | 393. 8 | 787. 3
pigeat 483. 1
piger 65. 8 | 312. 1 | 546. 1 | 558. 7 | 593. 2 | 726. 7 | 790. 2 | 841. 6
pignus 40. 7
pigrior 585. 8
pigris 90. 5
pigro 788. 16
piorum 857. 10
pii 255. 10
piis 486. 14
pila, *id eſt* columna 550. 5
pila luſoria 563. 2 | 622. 6
pilæ 905. 10
pilenta 848. 7
pileolo 785. 2
pilis 614. 9
pilo 832. 9
Pimplea 101. 4
Pindaricæ 299. 2
Pindarici 749. 6
Pindarum 366. 1
Pindarus 366. 8
Pindo 50. 2
pingeret 853. 2
pingimus 831. 6
pingitur 874. 11
pingue 259. 7 | 693. 5
pinguem & nitidum 747. 7
pinguens viris 674. 1
pingues 743. 1
pingui 536. 2 | 678. 8 | 685. 10 | 699. 1 | 855. 7
pinguia 312. 10 | 486. 2
pinguibus 721. 6 | 868. 10
pinguior 153. 1
pinguis 197. 1 | 767. 4 | 793. 11
pinguiſſimis 435. 9
pinguium 410. 3
pinu 192. 8
pinus 61. 2 | 160. 2 | 289. 6 | 329. 1 | 387. 8 | 486. 5
pio 332. 4
piorum 290. 7

Pios 258, 5.
Piper 680, 1 | 788, 10 | 855, 10
piperè 718, 7.
Pirithoo 393, 12.
Pirithoum 266, 3
piſcator 659, 1.
piſcem 873, 4.
piſcemur 758, 2.
piſces 243, 1 | 537, 8 | 625, 3 | 666, 1 | 675, 5 | 677, 3 | 680, 4 | 716, 3 | 782, 5 | 793, 10.
piſcibus 374, 8 | 635, 7 | 676, 7
piſcis 718, 1 | 765, 15.
piſcium 9, 5
piſcoſi 568, 4
piſones 873, 6 | 893, 8
pitholeonti 603, 2
pituita 631, 5 | 734, 6
pius 95, 6 | 392, 11.
placabilis 826, 7.
placamur 847, 10.
placare 135, 5 | 639, 5
placasi 891, 8.
placaris 330, 3
placat 800, 6
placaverit 713, 6.
placavi 656, 8.
placeant 612, 3
placeat 283, 11 | 769, 5.
placebit 904, 7
placem 863, 4.
placens 208, 3.
placent 410, 6.
placentas 715, 9.
placentis 772, 7
placeo 375, 3 bis
placere 813, 2.
places *ſubjunct.* 4 *plato* 205, 5
placidæ 500, 8
Placidiani 781, 3
placidis 874, 2
placido 372, 8.
placidus 498, 4
placitum 221, 2 | 654, 3.
placuere 260, 8 | 427, 1
placui 575, 9
placuiſſe 789, 4 | 806, 4 | 826, 5.
placuit 43, 1 | 538, 11 | 817, 8 | 845, 7 | 892, 7
plaga, *id eſt* rete 6, 3 | 433, 13 | 758, 3
plagis *prima longa* 862, 10.
plagis *primo brevi* 270, 9.
plagoſum 836, 5
Plance 31, 7
Planco 307, 4
plarè 536, 10
planis 763, 7.
planum 766, 1
planum 808, 5
platano 192, 7
platanus 210, 4
plateæ 860, 14.
Platona 635, 5 | 671, 1
plaudere 610, 7.
plauſor 865, 5
plauſtra 334, 2 | 574, 3
plauſus 84, 2 | 654, 6 | 752, 7
Plautinus 896, 3.
Plauto 877, 2
Plautus 834, 2 | 846, 5
plebe 165, 6
plebecula 848, 1.
plebeius 655, 1
plebi 157, 2 | 587, 3
plectannur 881, 3
plector 711, 11
plectro 101, 6 | 154, 3 | 201, 3 | 369, 7
plectuntur 736, 9
Pleiadum 417, 1
plena 285, 3 | 412, 2 | 839, 6 | 881, 5 | 914, 12
plenas 197, 3
Plenè 777, 10
plenior 419, 14 | 806, 14.
plenis 415, 7
pleniſſima 569, 3
plenius 201, 2 | 735, 4.
plenius æquo 856, 10
pleno 230, 5 | 317, 8 | 501, 11 | 702, 9 | 902, 8
pleno copia cornu 983, 7.
plenum 73, 3 | 142, 3 | 340, 1
plenum lætitiæ 910, 12.
plenus 405, 4 | 627, 3 | 844, 8
plerique 836, 1 | 874, 6
plerique 570, 4
plerumque 128, 2 | 327, 2 | 354, 5 | 601, 7 | 687, 7 | 816, 6 | 861, 12 | 874, 4 | 880, 6
plorant 910, 16
plorare 612, 5 | 689, 2.
plorare 291, 4
plorat 368, 6 | 807, 13.
ploravere 828, 7
ploravit 186, 2
plorem 494, 12
plores 662, 3
ploret 257, 2.
ploro 348, 6
ploſtello 661, 3
Plotius 561, 4 | 618, 3
pluma 404, 1 | 625, 1
plumæ 236, 5
plument 445, 10
plumas 744, 3 | 873, 2
plumbeus Auſter 695, 9
plumbum 133, 1 | 773, 5
plura 136, 3 | 311, 7, 8 | 312, 2 | 486, 1 | 500, 6 | 536, 15 | 575, 3 | 606, 7 | 775, 1 | 849, 6 | 866, 7, 8 | 869, 6 | 903, 10 | 911, 1
plures 47, 1 | 112, 3 | 547, 2 | 555, 1 | 577, 15 bis | 593, 6 | 691, 10 | 785, 3 | 793, 9 | 826, 1 | 847, 9 | 848, 4
pluribus 428, 11 | 536, 14 | 634, 9 | 751, 4 | 871, 2
plurima 364, 3 | 526, 11 | 808, 5
plurimum 369, 5
plurimus 30, 3
pluris 528, 10 | 571, 3 | 592, 6 | 593, 5 | 667, 8
plus 428, 8 | 516, 10 | 523, 7 | 525, 3 | 528, 3 | 546, 5 | 754, 1 | 807, 3 | 911, 2
plus æquo 535, 8 | 728, 6 | 800, 10
plus juſto 283, 11
plus nimio 78, 4 | 125, 1 | 774, 3
plus quàm 519, 3 | 797, 8 | 811, 7
plus vice ſimplici 416, 8
Pluvoque 205, 6
Pluvonia 22, 5
pluvii 255, 8.
pluvios ventos 71, 6
pluvios arcus 874, 8
poculis 412, 1
poculum 447, 4 | 450, 14 | 494, 11
podagra 594, 6.
poëma 568, 8 | 550, 3 | 833, 5 | 836, 10 | 852, 12 | 862, 11 | 905, 7
poemata lætymoſa 730, 6
poena 181, 2 | 249, 3 | 384, 10 | 844, 3

poena

Pœnas dedit 524. 2
Pœnas luam 490. 8
Pœniteat 525. 1 | 577. 3
Pœnus 156. 3 | 199. 10
Poesis 504. 3
Poëta 369. 7 | 841. 8 | 850. 10 | 879. 10 | 910. 3
poetica mella 822. 7
Pol 767. 7 | 865. 13
Polemon 662. 4
pollet 894. 2
pollice 814. 8
pollicitus 66. 2 | 115. 1 | 383. 3 | 759. 4
Pollio 149. 5 | 605. 6 | 611. 7
polluitur 384. 7
Pollux 250. 8 | 358. 7 | 828. 3
polo 494. 8
Polyhymnia 7. 2
polypus 470. 5 | 534. 6
pompa 663. 1 | 683. 9
pomaria 31. 2
pomarius 659. 1
pomifer 392. 7
Pompei 174. 3
Pompeio Golphio 782. 6
Pompil 52. 5
Pompilius sanguis 898. 10
Pomponius 549. 3
pone 662. 4
pondera 756. 1
pondus 167. 4 | 509. 8 | 626. 5 | 822. 5
pone 90. 5 | 91. 1 | 292. 4 | 412. 3 | 798. 12
ponere 17. 6 | 19. 12 | 374. 4 | 437. 4 | 540. 1 | 679. 2 | 672. 2 | 712. 7 | 895. 3 | 910. 7
ponere, *id est*, effingere 395. 2 | 875. 12
pones 67. 3 | 774. 4
ponet 364. 4 | 914. 5
ponetur 536. 16 | 832. 7
poni 651. 9 | 721. 9
ponimus 829. 2
ponit 247. 3 | 409. 5 | 666. 2 | 701. 12 | 830. 12
ponit iram 887. 8
ponite 81. 4 | 342. 6
pono 725. 4 | 798. 12
ponte 642. 5
pontes 625. 5
ponti 562. 1
Pontica 61. 2
Ponticum 333. 2
pontifex 360. 6 | 492. 6
pontificum 209. 4 | 331. 5 | 830. 3
ponto 52. 2 | 366. 4
pontum 347. 7
pontus 253. 9
ponunt 562. 3
popello 765. 6
popina 788. 8
popinis 678. 5
popino 706. 13
Poplicola 603. 8
poplite 711. 3
poplitibus 246. 12
poposcerit 490. 9
populares 879. 4
popularibus 201. 1
popularis 247. 4
populata 230. 1
populea 32. 4
populi *genit.* 511. 8 | 629. 4 | 863. 5
populo 7. 1 | 13. 6 | 88. 2 | 252. 5 | 383. 7. 1 528. 4 | 576. 6 | 647. 3 | 758. 5 | 804. 9 | 889. 3
populorum 360. 9 | 736. 3
populos 643. 1
populos *arbores* 431. 6
populus Rom. 730. 9
populus *arbor* 169. 2 | 867. 11
porca 330. 4
porcis 761. 9
Porcius 715. 8
porco 316. 2 | 800. 6 | 843. 2
porcum 652. 11 | 747. 10
Porphyrion 263. 6
porrecta 422. 6 | 450. 16 | 466. 12 | 718. 1 | 816. 4
porrecto 538. 4
porrectum 291. 3 | 626. 7 | 701. 19
porrectus 649. 7 | 701. 1 | 763. 8 | 855. 8
porrexeris 716. 6
porri 579. 2
porrigam 311. 4
porrigere 757. 2
porriget 217. 12
porrigine 650. 2
porrigis 663. 1
porro 549. 4 | 755. 3 | 786. 11 | 801. 1
portum 782. 5
Porsenæ 486. 2
porta 348. 9
portanda 587. 1
portantes 578. 6
portare 100. 3 | 280. 4 | 587. 5 | 576. 3 | 577. 13
portatis 510. 6
portæ 269. 10 | 310. 6 | 580. 1
portat 668. 3
portatur 849. 1
portenta 870. 10
portentum 90. 1
portes 785. 7
portet 801. 8 | 804. 10
porticibus 730. 10
porticus 212. 6 | 555. 5 | 642. 13 | 654. 6
portis 890. 8
portu 462. 9
portum 60. 2
portus 418. 2 | 755. 1
poscis 638. 1
poscet 22. 7 | 902. 10
poscentia 197. 6 | 807. 3
poscentem 537. 2
poscentes 860. 5
poscenti 720. 13 | 909. 8
poscentis 191. 5
posces 739. 4
poscet 784. 5 | 869. 4
posci 837. 3 | 889. 8
poscimus 182. 1
poscis 95. 7 | 804. 11
poscit 118. 1 | 710. 8 | 716. 11 | 720. 8 | 848. 6 | 909. 7
posco 822. 10 | 840. 7
poscunt 847. 11
posita 527. 8
positas 292. 3 | 828. 12
positi 651. 3
positis 518. 5 | 649. 10 | 828. 9 | 907. 1
positis in tempore numeris 910. 6
posito 624. 3
posito capite 719. 6
positorum in medio 780. 7
positos 439. 10
positum 171. 3 | 527. 6 | 588. 7 | 617. 5 | 785. 6
positurus 264. 4
positus 285. 3
posse 114. 6 | 527. 9 | 580. 11 | 613. 4 | 736. 9 | 850. 9 | 869. 9 | 886. 3

possem 554, 2 | 606, 3 | 854, 11
possent 254, 2 | 415, 4 | 866, 15
posse 416, 4 | 744, 10
possessor 740, 4
posset 378, 9 | 445, 3 | 446, 10 | 530, 4 | 596, 1 | 699, 4 | 714, 8 | 756, 2 | 840, 1 | 865, 8, 10
possideam 660, 1
possidentem 505, 9
possim 554, 7 | 725, 6
possint 60, 7
possis 497, 3 | 519, 9 | 526, 5 | 527, 3 | 634, 2 | 646, 1 | 650, 14 | 709, 1 | 726, 14 | 727, 7 | 798, 6 | 801, 5
possit 254, 4, | 360, 1 | 517, 4 | 533, 6 | 546, 5 | 582, 5 | 593 7 | 596, 10 | 725, 11 | 737, 3 | 752, 2 | 760, 3 | 910, 7
possum 494, 9, 10 | 553, 3 | 574, 14 | 588, 6 | 611, 6 | 620, 5 | 685, 4 | 756, 3 | 763, 5 | 793, 4 | 877, 4
possumus 395, 5
possunt 732, 5 | 785, 11 | 818, 10
post, *id est*, postea 452, 7 | 539, 5 | 552, 2 | 878, 12 | 881, 10
postem 724, 5
postera 360, 4 | 561, 3 | 568, 3 | 852, 6
posteri 230, 8 | 362, 1
posterius 549, 10
postero 48, 2
postea 469, 4 | 550, 1
posthac 408, 7 | 508, 1 | 634, 7 | 667, 5
Posthume 204, 2 bis
postibui 244, 5 | 424, 5
postico 751, 7
postmodo 144, 7 | 695, 3
postponas 513, 1
postponet 812, 4
postquam 163, 3 | 488, 8 | 549, 2 | 582, 8 | 585, 1 | 640, 5 | 653, 5 | 662, 7 | 705, 1 | 719, 5 | 774, 10 | 891, 6
postremo 636, 9
postremus 756, 9
postulat 335, 7 | 537, 1
postulet 689, 14
postuere 643, 4
postui 820, 9
postuisse 129, 6 | 271, 6 | 323, 10
postuisset 534, 8
postuit 198, 1 | 387, 7
pota 413, 3
potabis 83, 1
potamus 193, 1
potandum 706, 6
potantia 773, 12
potuere 635, 10 | 651, 4 | 713, 4 | 790, 10
pote 891, 4
potens 15, 1 | 27, 3 | 341, 3 | 395, 11 | 360, 9 | 404, 1 | 495, 1 | 835, 2 | 882, 2
potentem 226, 4 | 348, 1
potenter 876, 2
porentes 133, 4 | 501, 5
potenti 24, 7 | 221, 1
potentior 364, 1
potentiorum 431, 4
potentis 813, 1 | 815, 4
potentium 397, 6
potentius 510, 2 | 898, 7
poterat 6, 4, 12 | 901, 10
poterat 7, 9, 12 | 505, 6
poteris 901, 11
poterit 105, 1 | 624, 2 | 632, 6 | 685, 10 | 774, 2
potero 622, 3
poterunt 284, 1 | 727, 9 | 780, 6 | 859, 11 | 900, 4
potes 295, 9 | 315, 5 | 349, 14 | 454, 1 | 491, 1 | 605, 3 | 671, 5 | 697, 3 | 712, 6 | 748, 1
potesne 710, 6
potest 91, 4 | 362, 4 | 509, 1 | 540, 9 | 531, 10 | 754, 10 | 790, 8
potestas 708, 7 | 853, 10
potestatem 570, 8
potet 649, 12
poti 308, 8
potierue 161, 5
potionibus 450, 9
potior 289, 2 | 482, 3 | 506, 6 | 751, 3 | 758, 9 | 804, 7
potiore 109, 4 | 508, 3 | 588 10 | 772, 7 | 774, 12
potiorem 772, 10
potiori 478, 5 | 689, 9
potius 13, 9 | 75, 3 | 186, 6 | 351, 1 | 514, 7 | 624, 4 | 663, 6 | 754, 3 | 869, 11
potius quam 775, 4 | 785, 1
potor 287, 4
potorem 678, 2
potores 816, 3
potoribus 818, 3
potuere 297, 4, 5
potuisse 166, 1
potuit 306, 1
potum 871, 5
potus, *particip.* 538, 5 | 552, 2 | 662, 5 | 818, 7 | 892, 7
pra 776, 4
præbeat 508, 2 | 512, 13
præbebit 630, 6
præbente 320, 3 | 418, 1 | 561, 2
præbentem 849, 6
præbere 756, 2 | 788, 11 | 890, 2
præberi 576, 7
præbes 303, 3
præbet 172, 7 | 407, 10 | 552, 2
præbuit 562, 2
præcanum 826, 6
præcedentibus 741, 10
præcellere 595, 7
præcedes 220, 7
præcedet 454, 6
præcepit 621, 4
præceps 31, 1 | 547, 8 | 811, 1 | 891, 15
præcepta 643, 3 | 671, 9 | 682, 2 | 726, 4
præceptis 670, 2
præceptis amicis 841, 10
præceptum 769, 7
præcidere 736, 4
præcincti 720, 1
præcinctis 557, 9
præcipe 94, 2
præcipes 902, 6
precipitat 665, 1
precipitem nom. 17, 2 | 521, 11
præcipiti 667, 1
præcipuè 734, 6 | 855, 1
præclara 686, 5
præclara *neut. plur.* 639, 3
præclaram 517, 6
præclare 578, 7
præclaro 575, 10
præco 576, 13 | 910, 4
præconem 76, 11
præconis 442, 6 | 627, 7
præcordia 489, 12 | 552, 1

præcordiis 438, 2 | 452, 3 | 468, 11
præcurrere 774, 6
præcurreret 582, 7
præda 323, 6 | 380, 10 | 466, 11 | 644, 7
prædæ 349, 11 | 795, 1
prædam 276, 1
prædantur 859, 13
prædia 653, 2 | 698, 7 | 712, 2
prædonum 522, 2
præferat 868, 10
præfluit 417, 6
prægestientis 167, 9
prægnans canis 344, 1
prægravat 632, 2 | 828, 1
prælambens 702, 2
prælia 27, 10 | 174, 3 | 153, 2 | 195, 6 | 302, 5 | 323, 3 | 382, 6 | 401, 4 | 420, 5 | 711, 4 | 750, 3 | 813, 11
prællis 51, 3
prælium 416, 9
prælo 84, 7
præluceat 732, 6
præmia 6, 4 | 394, 3 | 434, 11 | 560, 3 | 614, 8 | 744, 9 | 771, 2 | 837, 3 | 858, 13
præneste 260, 2 | 735, 2
præneſtinus 584, 3
præniteat 125, 4
prænomine 685, 2
præparat 766, 10
præparatum 190, 1
præponens 549, 10
præponere 30, 2 | 701, 5
prærofo 684, 8
prærupti 701, 4
præſcribe 614, 1
præſcripta 632, 5
præſcriptum 187, 3 | 212, 1
præſens 130, 2 | 217, 5 | 267, 11 | 418, 10 | 644, 7 | 730, 8 | 832, 6 | 889, 2
præſens in tempus 876, 6
præſente 877, 7
præſentes 627, 1
præſenti 829, 1
præſentia 842, 6
præſentibus 428, 8 | 805, 3
præſentis 288, 9
præſepe 794, 2
præſertim 574, 12 | 813, 7 | 906, 3
præſidio 64, 2 | 353, 5 | 815, 9
præſidium 2, 1 | 149, 4 | 858, 5
præſtabo 762, 2
præſtant 679, 6 | 797, 5
præſtantia 777, 10
præſtat 756, 10
præſtent 767, 12
præſtes 385, 12
præſtet 513, 2
præſto eſt, Lib. 1. Sat. 2, v. 117
præſumis 632, 11
præter cætera 860, 8
præteragendus 792, 6
præterea 508, 3 | 653, 13 | 686, 4
prætereo 612, 2 | 709, 4
prætereunt 391, 8 | 903, 1
prætereunte 193, 4
prætereuntium 375, 1
præterita 595, 1
præteritum 515, 2
prætextam 560, 4
pretextas ſub fabulas 898, 6
prætor 654, 2 | 658, 3 | 858, 9
prætore 560, 2 | 583, 9 | 734, 1
prætorem 578, 5
prætorius 628, 3
prætulerim 865, 1
prætulit 403, 5
Prætum, v. Prætum
prævertamur 534, 4
prævidiſſet, v. proviſiſſet
prandere 651, 2
pranderet 804, 3
prandia 673, 1
pranſa 902, 11
pranſi 550, 1
pranſus 581, 3
prata 409, 3 | 436, 2
pratenſibus 671, 8
pratis 317, 9 | 347 9 | 796, 3
prato 789, 1
prava 250, 1 | 574, 12 | 658, 5 | 709, 2
pravam 866, 12
prave 647, 2 | 754, 2 | 855, 6 | 879, 11
pravi 338, 1
pravi docilis juventus 628, 5
pravis 535, 4 | 704, 2
pravo 875, 1
pravorum 660, 3
Pravum 629, 3
pravus 551, 5
precamur 12, 1 | 49, 5
precari 817, 5
precati 706, 10
precatus 656, 5
prece 11, 6 | 88, 4 | 131, 1 | 346, 2 | 385, 7 | 450, 14 | 693, 4 | 770, 2 | 842, 7 | 867, 14
prece blandâ 907, 7
prece mulcâ 786, 1
prece tacitâ 788, 1
preceris 720, 6
preces 293, 2 | 358, 1 | 363, 3 | 451, 6 | 466, 8 | 502, 10 | 842, 5
preces fundis 492, 1
precetur 890, 9
precibus 96, 3 | 112, 2 | 383, 13 | 695, 6
precor 16, 5 | 121, 2 | 362, 2 bis | 440, 2 | 444, 7
premam 429, 5
premant 119, 4
premat 782, 2 | 821, 13
prematur 906, 8
premendo 188, 3
premeret 259, 9
premet 22, 4 | 815, 7
premit 355, 19 | 384, 10 | 712, 9 | 726, 8 | 864, 5 | 895, 10
premunt 225, 1 | 751, 5
premuntur 848, 4
prenſare 557, 9
prenſus 214, 2
preſſa 61, 1 | 353, 4 | 432, 5 | 473, 3 | 679, 4
preſſi 820, 10
preſſis 659, 1
preſſiſſe 798, 14
preſſit 718, 4
preſſo 303, 2
preſſum 410, 8
pretio 320, 1 | 528, 12 | 571, 3 | 867, 4
pretioſa 812, 2
pretioſus 279, 2
pretium 309, 8 | 335, 8 | 395, 6 | 527, 4 | 653, 10 | 799, 10 | 807, 1 | 810, 7 | 831, 9 | 857, 7 | 899, 5
Priami 63, 6 | 252, 7 | 254, 1 | 388, 2 | 655, 8 | 884, 1
Priamidem 583, 3
Priamus 44, 1 | 635, 8
Priape 432, 11
Priapum 586, 1
pridem 627, 6
prima 284, 5 | 508, 6 | 633, 4 | 687,

687, 5 | 713, 6 | 724, 1 | 744, 9 | 877, 9
prima nocte, id eſt, nocte ineunte 284, 5
prima ficus 760, 3
primæ 390, 1
primam horam 803, 6
prime ſodalium 374, 5
primis 302, 5 | 443, 1 | 539, 2 | 569, 10 | 826, 5
primo 886, 5
primo vere 281, 4
primores 619, 4
primorum 870, 5
primos 417, 11 | 597, 1 | 694, 2
primum 548, 2
primùm adverb. 122, 5 | 198, 2 | 277, 2 | 642, 10 | 668, 7 | 772, 9 | 859, 7 | 878, 10 | 881, 2
primus 17, 2 | 380, 1 | 400, 9 | 401, 7 | 576, 10 | 618, 11 | 679, 8 | 718, 9 | 756, 9 | 820, 11 | 883, 5 | 895, 2
princeps 13, 10 | 314, 7 | 361, 1 | 820, 9
principe 88, 2 | 854, 10
principi 69, 3
principibus 806, 4
principis 374, 2
principium 275, 2 | 694, 4 | 900, 3
principum 148, 1 | 416, 1
prior 404, 4 | 501, 3 | 564, 1 | 694, 5 | 705, 5 | 751, 3 | 765, 7 | 833, 6
priorem 684, 13 | 811, 7
priores 183, 5 | 314, 2 | 398, 1 | 870, 5
priori 211, 4 | 767, 10
priſca 290, 8 | 430, 2 | 544, 2 | 602, 1
priſcæ 891, 12
priſci 842, 11
priſci Catonis 326, 1
priſcis 864, 4
priſco 161, 6, 1 818, 1
priſcum 270, 4
Priſcus 501, 10
priſcus 704, 3
priva 733, 4
privata 142, 5
privatas 743, 12
privati juris 883, 6
privatis 212, 5 | 880, 1 | 897, 9
privato 572, 6
privatus 212, 3 | 288, 8 | 543, 9
privet 709, 8
privignis 335, 2
privignus 742, 2
prius, id eſt, potius 732, 11
prius 691, 8 | 822, 9 | 840, 6 | 881, 2 | 909, 11
privum 683, 8
pro ii ſecundum 519, 3
pro laude merentis 762, 1
proavi 896, 3
proba 450, 11
probant 357, 13
probante 10, 9
probantes 732, 5
probas 497, 9
probat 855, 3 | 894, 9
probes 804, 6
probet 514, 7 | 611, 4
probos 500, 7 | 570, 10
probroſi 271, 1
probus 535, 12 | 832, 3
procaces 699, 3
procax 153, 9
procedere 521, 7 | 558, 8
procedis 370, 13
procedit 714, 9
procellæ 184, 3 | 350, 2 | 875, 6
procellas 188, 2
procellis 158, 1
procere 477, 5 | 688, 5
proceras 341, 9
proceros 626, 4
procefferis 883, 2
proci 689, 11
procidit 387, 7 | 488, 8
procis 292, 6 | 683, 4
procudit 422, 10
procul 287, 3 | 480, 1 | 574, 13 | 701, 18 | 762, 10 | 779, 6 | 862, 8 | 869, 13
Proculeius 155, 4
procurare 750, 7
procurrerit 483, 3
procurrunt 583, 12
Procyon 354, 10
prodeat 304, 3
prodentem 691, 6
proderit 493, 2
prodeſſe 804, 1 | 902, 4
prodeſt 107, 2 | 528, 3 | 726, 11
prodiderit 538, 10
prodigia 8, 5
prodigaliter 875, 7
prodigum 53, 1
prodigus 517, 2 | 761, 10 | 763, 8 | 852, 13 | 869, 9 | 887, 12
prodire 727, 4
prodis 182, 3 | 707, 13
proditor 40, 5
producas 497, 11
producent 328, 2
producere 877, 7
productior 889, 7
produxerit 864, 6
produximus 565, 6
produxit 198, 6
Prœtum 282, 9
profanis 800, 2 | 907, 9
profanum 238, 1
profari 575, 3
profeci 857, 13
profectò 900, 9
proferat 782, 2
proferet 66, 3 | 754, 4 | 864, 3
proferre pedem 884, 1
proferres 883, 5
profeſſis magna 874, 4
profeſſus 809, 2
profeſſus grandia turget 875, 5
profeſta 635, 1
profeſtis 423, 6 | 651, 5
proficeret 530, 6
proficiente 866, 11
proficiſcentem 784, 1
proficiſcenti 857, 10
proficiunt 336, 10
profore 769, 2
profugi 131, 5
profugit 482, 4
profugos 418, 9
profundo 366, 7 | 382, 3
profundum 423, 2
progenerant 379 3
progeniem 281, 2 | 424, 3
progenies 353, 1 | 660, 9
prognates 576, 5
prognatum 524, 7
prognatus 615, 10
Progne 889, 5
proh 268, 2
prohibebat 575, 3
prohibent 171, 7
prohibere 588, 7 | 727, 3 | 908, 1
prohibet 321, 4
prohibete 102, 4
projectis 707, 12

projectum 454. 8
proficere 648. 6
projicit 880. 8
prole 384. 9 | 423. 8
prolem 500. 9
proles 280. 1 | 386. 3 | 763, 6
prolis 458. 2
proluerit 673, 6
proluvis 558. 4
promat 885, 5
prome 351. 2
promens 129. 4 | 435. 1
promere 325. 7 | 839. 10
promes in scena 289. 1
Promethea 228. 10
Prometheus 69. 3 | 203. 2 | 493. 9
prominere 447. 1
prominet 86. 5
promis 323. 9 | 497. 4
promisit 32. 9
promissa 698. 6 | 833. 3 | 856, 10
promissi 876. 7
promissis 638. 5
promissor 884. 4
promissum 475. 7
promit 677. 1
promittere 553. 2
promittit 573. 7 | 766. 7
promitto 553. 3
promittunt 840. 10
promorat 468. 10
promovet 379. 4
promptæ 137. 1
promus 623. 2
pronos 114. 9 | 390. 9 | 877. 8
pronum 773. 6
pronus 346. 9 | 809. 10
propagine 431. 5
properabantur 471. 3
properabat 566. 2
properantes 436. 7
properantis 874. 7
properare 834. 2
properare loco 764. 12
properaret 272. 4
properas 34. 2 | 411. 7
properat Epod. 12
propere 320. 5
propperemus 744. 12
properent 117. 1 | 769. 1
properet 306. 3 | 339. 2
propero 595. 5
propinquam 354. 2
propinqui 91. 1
propinquis 512. 13
propinquos 273. 2 | 658. 3
propior 307. 8 | 697. 4
propiora 548. 5
propioris 770. 5
proponi 855. 5
propositi 249. 4 | 785, 5
proposito 890. 4
propositum 701. 12 | 704. 1
proposuit 75. 3 | 737. 4
propria 572. 2 | 692. 5
propriæ 636. 6 | 770. 9
propriam 158. 4
propriè 883. 3
proprius 536. 17 | 609. 3 | 640. 7
proprio 4. 4 | 406. 2 | 879. 2
proprios 2393 4 | 482. 5 | 764, 6
proprium 555. 4 | 699. 3 | 710. 7 | 803. 5 | 866. 18 | 867. 13
proprius 637. 2
propter 539. 3 | 557. 4 | 648. 8 | 736. 1
propugnacula 425. 2
propugnat 810. 5
propulit 376. 2
prorepit 509. 4
prorepserunt 539. 2
proriperet 37. 2
prorogat 739. 10 | 903. 5
proroget 502. 8
prorsus 565. 6
prorus 132. 1
proruet 382. 4
proscripti 581. 8
prosequitur 385. 7
Proserpina 109. 6 | 691. 12
Proserpinæ 200. 5 | 407. 2
prosiliet 709. 5
prosilit 558 9
prosiluit 819. 1
prosit 801. 8 | 909. 6
prospectat 432. 4
prospera 418. 4
prosperam 390. 9
prosperes 498. 1
prospiciens 246. 4 | 340. 9
prospicit 773. 8
postes 824. 2
prosunt 101. 5 | 756. 7 | 868, 1
Protea 733. 1
proteret 270. 11
proterit 392. 5
proterva 168. 5
protervæ 307. 2 | 762. 6
protervi 97. 2
protervis 110. 2 | 893. 6
protervitas 80. 5
protervo 295. 7
pretervum 74. 3
protervus 482. 8
Proteus 9. 3. | 645, 3
protinus 253. 1 | 684. 4 | 783, 8 | 814, 9
protulerit 877. 6
protulit 394. 6 | 588. 8
provehunt 264. 10
provida 268. 8
providisset, v. provisisset
providus 344. 7 | 737. 5
provisæ 817. 8
provisam 900. 5
provisisset 765. 10
provisor 887. 12
provocat 546. 3
provoces Epod. 8
prout 699. 4
proxima 562. 1 | 903. 9
proximos 51. 1 | 227. 7
proximum 337. 8
proximus 596. 9 | 692. 9 | 815. 12
prudens 18. 5 | 355. 9 | 402, 10 | 491. 3 | 612. 2 | 656, 8 | 657. 5 | 687. 10 | 708. 11 | 857. 8.
prudens pro sciens & volens 913. 11
prudentem 647. 4. | 865. 14
prudentia 778. 9
pruinis 20. 4
pruna 799. 9
prunæ 560. 4
psallere 413. 5
psallimus 831. 7
ptisanarium 652, 1
pube 481. 1
pubes 99. 1 | 183. 4 | 269. 1 | 380. 6
Publi 685. 2
publica 182. 4 | 731. 6 | 828, 1 | 883, 6 | 907. 8
publicas 149. 1
publicis 191. 7
publico 213. 2
Publicola, v. Poplicola
publicum 370. 6
publicus 838. 8
pudenda 160. 2
pudens prave 879. 11
pudentur 807. 3 | 876. 13
puder 134. 5 | 457. 10 | 739. 7 | 822. 5.

pudibunda 892, 6
pudica 434, 4 | 490, 11 | 689, 10
pudicæ 271, 3
pudicis 401, 6
pudico 824, 3
pudicum 393, 9 | 576, 9 | 798, 13
pudor 27, 2 | 94, 1 | 95, 1 | 270, 15 | 468, 16 | 501, 9 | 575, 3 | 642, 8 | 712, 3 | 811, 4 | 854, 13 | 884, 1
pudor malus 798, 1
pudorem 771, 3 | 815, 5 | 837, 5
ne pudori sit 162, 9 | 509, 2
puella 407, 6 | 446, 3 | 524, 9 | 751, 3 | 839, 5 | 842, 4
puellæ 40, 6 | 305, 2 | 400, 4 | 406, 4 | 469 13 | 512, 15 | 650, 6 | 815, 2
puellam 566, 10
puellarum 49, 1 | 669, 12
puellas 296, 9 | 388, 5 | 499, 7
puellis 201, 1 | 342, 1 | 467, 6 | 573, 4
puer 23, 1 | 39, 9 | 58, 6 | 79, 2 | 104, 7 | 114, 2 | 116, 4 | 143, 1 | 193, 2 | 245, 2 | 305, 2 | 320, 6 | 338, 4 | 363, 10 | 365, 1 | 397, 3 | 445, 2 | 446, 10 | 451, 3 | 455, 2 | 464, 7 | &c.
puer ales cytherææ 300, 1
puer, *id est*, servus 680, 5 | 714, 5 | 764, 7
pueri 469, 14 | 575, 19 | 666, 4 | 841, 8
pueri, *plural.* 81, 4 | 86, 1 | 305, 2 | 347, 1 | 364, 9 | 350, 1 | 512 15 | 543, 1 | 557, 8 | 578, 6 | 650, 6 | 726, 9 | 840, 3 | 901 7 | 913, 5
pueri, *id est*, servi 720, 1 | 721, 4 | 815, 2
puerilis 661, 6
pueris 228, 9 | 239, 3 | 401, 7 | 406, 4 | 467, 5 | 508, 5 | 557, 8 | 579, 3 | 653, 4 720, 12 | 726, 12 | 739, 13 | 760, 5 | 761, 7 | 842, 4 | 866, 2
puero 290, 7 | 405, 1 | 552, 11 | 592, 9 | 604, 2 | 653, 1 | 841, 4 | 888, 7, 10
puerorum 502, 11 | 547, 5 | 669, 12 | 730, 1
pueros 51, 7 | 257, 2 | 378, 10 | 388, 5 | 496, 2 | 499, 5 | 548, 1 | 814, 4 | 825, 0 | 889, 3
pueros deorum 879, 6
puerpera 491, 8
puerperæ 384, 9
pueritiæ 136, 5
puerum 43, 4 | 13, 5 | 259, 3 | 390 7 | 576 3 | 666, 5 | 687, 1 | 810, 2 | 850, 9 | 902, 11
pugil 641, 10
pugilem 368, 2 | 372, 4 | 879, 7
pugiles 848, 1
pugna 583, 10 | 779, 7 | 714, 3
pugnabant 539, 9
pugnaces 252, 8
pugnæ 66, 7 | 233, 3 | 323, 10 | 376, 8
pugnam 563, 5 | 517, 10
pugnantia 513, 7 | 517, 10
pugnare 100, 2
pugnas *nomen* 11, 3 | 202, 2
pugnat 278, 8 | 733, 8
pugnata 319, 4 | 798, 2
pugnavit 401, 2
pugnax 387, 4 | 728, 9
pugnent 711, 3
pugnis 51, 8 | 524, 3 | 615, 11
pugnis *à pugnus* 539, 4
pugno *nom.* 301, 2
pulcher 370, 11 | 379, 10 | 602, 2 | 734, 5 | 822, 8 | 856, 4
pulcherrimus 567, 4
pulchra 67, 1 | 126, 7 | 292, 1 | 600, 4 | 768, 3 | 778, 1 | 788, 8 | 800, 8 | 836, 7 | 880, 10
pulcræ 525, 13
pulcre 597, 7
pulcri 510, 1 | 815, 2
pulcrior 67, 1 | 182, 3 | 290, 12 | 382, 3 | 476, 5
pulcris 413, 6 | 648, 1 | 812, 3
pulchius 795, 4
pulcrum 785, 3 | 738, 7
pulla 99, 2 | 485, 2
pullam 588, 13
pullis 428, 5 | 669, 1
pullo 635, 8
pullos 867, 4
pullum 535, 1 | 538, 7
pulmenta 626, 2 | 813, 5
pulmentaria 623, 6
pulpita 822, 3 | 846, 9 | 891, 12 | 897, 3
pulsa 526, 6
pulsanda 139, 1
pulsat 22, 1 | 506, 9
pulses 695 6
pulset 87, 6
pulsis 616, 8
pulso 308, 2
pulsus 571, 2
pulvere 27, 7 | 95, 1 | 112, 5 | 151, 2 | 387, 8 | 662, 1 | 729, 1
pulverem 2, 2 | 252, 2
pulveres 491, 4
pulveris 35, 2 | 107, 1 | 719, 3
pulvillos 459, 2
pulvinar 139, 2
pulvis 392, 12 | 547, 0 | 803 7
pulvis & umbra fumus 392, 12
pumice 824, 2
pumicibus 47, 3
puncto 863, 1 | 867, 13
punctum 903, 2
Punica bella 845, 4
Punicæ 404, 43
Punicio 279, 4 | 464, 1
Punicis 269, 5
pupam 568, 1
pupillam 658, 1
pupillis 726, 8
pupillo 841, 5
puppes 462, 10
puppi 730, 6
puppibus 61, 5
pupulæ 447, 6
pura 168, 9
puræ 312, 4 | 491, 5 | 860, 14
pure 526, 11 | 727, 9 | 817, 1
purgantem 764, 6
purgatam 725, 1
purgarum 641, 7
purgo *vel* purgor, 899, 8
puri 132, 1
purior 596, 4 | 773, 5 | 797, 2
puris 432, 5 | 549, 5 | 550, 8 | 680, 2
purius 80 4
puro 264, 2 | 292, 3 | 332, 5 | 357, 3 | 373, 10 | 741, 6 | 864, 7
purpura 215, 2
purpuræ 413, 11 | 432, 10 | 444, 8

purpurarum 244. 2
purpuras 225. 5
purpurea 701. 19
purpurei 131. 18
purpureis 363. 5
purpureo 168. 2 | 251. 3 | 714. 6
purpureum 194. 3 | 805. 6
purpureus 308. 7 | 874. 5
purum 128. 2 | 057. 6
purus 575. 15
purus sceleris 88. 5
pus 581. 8
pusam, v. pupam
pusillam, v. pupillam
pusilli 546. 6
pusillo 565. 5
Puta 685. 2
putando 408. 4
putant 837. 9
putares 770. 8
putaret 849. 7
putas 524. 1 | 532. 10 | 623. 4 | 668. 1 | 733. 12 | 754. 11 | 781. 3 | 817. 5
putasne 689. 9
putat 613. 3 | 653. 12 | 846. 2. 867. 9
putato 652. 7 | 765. 10
putatur 812. 13
puteal 696. 4 | 819. 1
putem 859. 12 | 895. 14
puteos 793. 2
putere 819. 4
putes 515. 7 | 548. 5 | 668. 7 | 703. 4 | 797. 9 | 850. 1. 7
putet *primâ longâ* 672. 2
putetis 601. 2
putetur 837. 2
puteum 865. 10 | 913. 8
putida 705. 7
putidam 458. 1
putidius 645. 7
putre 775. 5
putres 338. 1
putrescat 649. 14
putrescit 653. 7
putruit 679. 1
pyga 529. 10
Pyladem 650. 15
Pylium 65. 4
pyra 432. 9
pyramidum 359. 2
pyrgum, v. phimum
pyris 761. 4
Pyrrha 23. 3
Pyrrhæ 9. 2
Pyrrhe 323 1
Pyrrhia 785. 8
Pyrrhum 279. 5
Pythagoræ 478. 11 | 498. 14
Pythagoram 671. 1
Pythagorea 833. 3
Pythia 909. 10
Pythias 893. 11
Pythius 68. 1

Q

QUacunque 573. 4 | 578. 8
quadra 807. 8
quadrante 543. 1 | 617. 8
quadrata rotundis mutat 733. 11
quadret 755. 4
quadrigis 218. 3 | 779. 4
quadrimum 38. 7
quadringentis 706. 7
quæram 550. 4 | 597. 3 | 756. 3
quæramus 508. 7
quærat 519. 7 | 743. 12
quære 154. 3 | 623. 6 | 754. 9 | 764. 8 | 808. 8
quærebat 565. 2
quærenda 577. 14 | 729. 3 | 772. 9
quærendi 513. 7 | 573. 5
quærens 141. 2 | 592. 7 | 620. 3 | 712. 8
quærentem 561. 6
quærentes 551. 3
quærente 92. 2 | 713. 3
quærere 39. 6 | 191. 4 | 378. 3 | 528. 3 | 573. 10 | 608. 3 | 640. 7. | 764. 12 | 845. 4 | 859. 3
quæres 708. 14
quæret 336. 1 | 478. 4 | 768. 3
quærimus 336. 1 | 806. 8
quæris 363. 7 | 528. 4 | 724. 2 | 772. 4
quærit 278. 3 | 335. 2 | 384. 2 | 437. 4 | 525. 9 | 720. 12 | 766. 5 | 822. 7 | 887. 15 | 888. 3
quæritis 482. 2
queritur 73. 13

quæro 70. 6 | 349. 11 | 357. 14 | 655. 1 | 662. 3
quærunt 72. 2
quæsierat 794. 6
quæsieris 46 1
quæsita 676. 8
quæsitam 361. 3
quæsitis 509. 5 | 700 8
quæsitum est 909. 5
quæsivere 548. 9
quæso 606. 7
quæstor 581. 7
quæstu 519. 3
quæstus 693. 10
quale 90 1 | 445. 3 | 449 1 | 609. 1 | 662. 2
qualem 375 4 | 377. 1 | 5 6. 7 | 815. 4
quales 561. 5 | 852. 4
quali 570. 6 | 573. 5. 6 | 677. 4
qualia 670. 2 | 714. 3
qualiacunque 612. 2
qualibet 253. 9
qualis 324. 3 | 362. 3 | 416. 15 | 434. 6. | 455. 3. 11 | 700. 2
qualûm 300. 1
quamlibet 469. 7
quamvis 61. 2 | 108. 4 | 284. 1 | 293. 2 | 296. 3 | 370. 3 | 387. 2 | 532. 2 | 542. 2 | 619. 9 | 681. 7 | 683. 12 | 783. 12 | 787. 3 | 803. 1 | 863. 15 | 903. 14
quando 95. 3 | 460. 1 | 483. 11 | 594. 5 | 668 11 bis | 708. 14
quando *pro* quandoquidem 314. 2 | 683. 6 | 701. 6 | 703 6
quandocunque 788. 4 | 800. 6
quandoque 364. 2 | 369. 8 | 904. 1
quanquam 112. 4 | 233. 1 | 290. 12 | 312. 8 | 325. 8 | 508. 4 | 615. 7 | 8. 1 6
quanta 61. 8 | 104. 6 | 440. 5 | 467. 11 | 561. 7 | 6. 0. 7
quantane 669. 4
quantæ 745. 2
quantas 840. 11
quanti 578. 9 | 652. 2 bis
quanti facias 770. 2
quantis 416. 14
quantq 311. 7 | 322. 8 | 346. 8

INDEX

511, 2 | 728, 4 | 862, 6 bis
quanto 511, 7 | 522, 6 | 524, 10 | 537, 10 | 681, 2 | 705, 4 | 846, 5
quanto rectius 615, 5 | 885, 1
quantum plura 866, 7
quantulum 649, 19
quantum 102, 6 | 168, 7 | 319, 1 | 447, 1 | 490, 2 | 511, 5 | 523, 1 | 580, 3 | 588, 5 | 591, 2 | 647, 2 | 689, 13 | 719, 4 | 726, 14 | 761, 6 | 905, 1
quantum habeas tanti fis 511, 6
quantumvis 848, 14
quantus 63, 7 bis | 465, 7 | 466, 5 | 680, 8 | 846, 8
quare 525, 1 | 596, 8 | 634, 3 | 643, 2 | 650, 2 | 862, 9
quare, *id est*, quapropter 653, 40
quarta 558, 11 | 594, 7 | 890, 1
quartâ *ablat.* 895, 5
quartæ partis 691, 2
quartam 580, 4
quartana 666, 5
quarum 520, 4
quas res agis 695, 6
quassas 5, 5 | 198, 3
quatenus 336, 4 | 511, 7 | 537, 3 | 677, 11
quater 119, 8 | 637, 5 | 709, 7 | 826, 9
quateret 387, 3
quatervos 551, 12
quatiam 78, 1
quatient 364, 12 | 774, 4
quaties 56, 2
quatit 67, 5 | 250, 3 | 357, 11 | 861, 12
quatiunt 21, 3 | 97, 1
quatuor 531, 1 | 567, 1 | 848, 4
quavis 552, 1
que 109, 1 | 120, 3 | 349, 10 | 350, 10 | 366, 7 | 368, 6 bis 7 | 540, 8 | 554, 5 | 6, 8
queam 682, 2
queamus 515, 5
queant 469, 10
quas 681, 7 | 816, 9
quæat 532, 2
queis 468, 2 | 512, 5 | 538, 11 | 550, 12 | 715, 3
quem 11, 5, | 12, 9, 1 | 17, 7 | 121, 5 | 139, 7 | 366, 6 | 372, 11 | 386, 9 | 386, 3 | 407, 5 | 416, 2 | 471, 4 | &c.
quemcunque 67, 2
quemque 757, 5 | 767, 13
quemvis 547, 3 | 794, 4
quendam 592, 16 | 764, 5
quenquam 617, 2 | 618, 3 | 636, 7 | 844, 3
queratur 643, 11
querela 185, 4
quercus 50, 8 | 331, 3 | 413, 8 | 796, 9
querebar 468, 7
querela 870, 9
querelam 298, 14
querelarum 186, 6
querelas 325, 11 | 780, 13
querelis 219, 3
querentem 200, 8
querenti 10, 7 | 350, 6
quereris 857, 14
querimonia 878, 10
querimoniæ 237, 6 | 336, 7
querimoniis 59, 3
queritur 764, 4 | 807, 12
querelæ 284, 6
querulus 888, 6
queruntur 433, 4
queſtæ 9, 2
queſtu 58, 7
queſtus 445, 1 | 577, 1
quia 402, 3 | 413, 8, 9 | 511 | 51 | 538, 7 | 569, 5 | 574, 8, 10 | 596, 6 | 626, 4 | 681, 10 | 705, 11, 12 | 774, 14
quibus 24, 4 | 29, 4 | 119, 4 | 134, 9 | 295, 3 | 334, 4 | 340, 2 | 377, 6 | 406, 7 | 427, 1 | 449, 5 | 469, 5 | 484, 5 | 497, 1 | 539 | 6 | 548, 2 | 551, 7 | 583, 2
quibuſdam 606, 3
quibuſlibet 550, 14
quicquam 50, 14 | 107, 2 | 665, 1
quicquid 613, 2 | 640, 2 | 687, 11 | 902, 6
quicquid erit 47, 1 | 96, 6
quicunque 131, 3 | 198, 2 | 206, 3 | 255, 5 | 259, 5 | 478, 7 | 698, 2 | 892, 10 bis
quidam 511, 7 | 513, 10 | 521, 1 | 532, 9 | 548, 8 | 555, 7
quiddam 514, 3
quidem 606, 7 | 736, 8 | 770, 7
quidlibet 140, 1 | 592, 11 | 805, 7 | 873, 10
quidnam 632, 10
quidni 906, 2
quidquam 107, 2 | 530, 6 | 635, 4 | 642, 3 | 683, 2 | 698, 6 | 837, 1
quidquid 4, 5 | 43, 1 | 96, 6 | 104, 4 | 312, 1 | 444, 11 | 523, 9 | 659, 5 bis | &c.
quidquid delirant reges plectuntur Achivi 736, 9
quidve 700, 1
quidvis 337, 4 | 592, 5 | 650, 3 | 793, 4
quies 603, 6
quieſcas 614, 1
quieſcit 905, 10
quieſſem 572, 2
quieta 119, 2
quietem 493, 7 | 500, 8
quietiore 466, 1
quietis *adject.* 253, 6
quietum 52, 4
quietos 356, 10
quietus 845, 4
quin 43, 7 | 203, 2 | 296, 7 | 451, 11 | 507, 10 | 547, 8 | 588, 8 | 619, 6 | 642, 11
quin, *pro* quinetiam 678, 4
quin *pro* cur non 454, 1
quin *pro* ne 911, 13
quin & 203, 2
quin etiam 844, 2 | 856, 9
quinas 518, 6
Quincki v. Quinti
quincunce 901, 9
Quindecim virorum 502, 10
quingentis 707, 2
Quinquatribus 869, 11
quinque 532, 3 | 578, 5 | 666, 4 | 710, 7 | 759, 4 | 786, 4, 5
quinque millia 756, 4
quinquennes 629, 5
quinquenni 718, 9
quinque viri 830, 1
quinque viro 687, 8
quinta 58, 11
Quinte 685, 2 | 697, 1

Quinti 191, 2 | 660, 9 | 796, 1
Quintilio 911, 7
Quintilium 943, 5 | 95, 7
quinto 889, 2
quippe 119, 8 | 517, 2
Quirini 23, 6 | 421, 6 | 481, 7 | 860, 11
Quirinus 231, 6 | 604, 2
Quiritem 174, 3
Quiritibus 255, 9
Quiritis 752, 7
Quiritium 4, 1 | 415, 6
quis, *id eſt*, aliquis 76, 4 | 349, 1 | 437, 5 | 482, 9 | 576, 6
quis non 153, 1
quis *verb.* 710, 10
quiſnam 652, 4 | 710, 1
quiſquam 284, 3 | 285, 2 | 533, 9 | 543, 5 | 575, 15 | 593, 10 | 634, 3 | 694, 5 | 789, 8
quiſque 199, 8 | 311, 7 | 385, 3 | 518, 7 | 570, 6 | 572, 7 | 577, 10 | 615, 7 | 648, 19
quiſquis 152, 1 | 158, 5 | 189, 1 | 335, 9 | 366, 1 | 618, 8
quive 603, 1
quivis 549, 6 | 574, 11 | 576, 4 | 614, 9 | 675, 3 | 685, 5 | 857, 4 | 893, 13 | 895, 11
quodam *adverb.* 727, 4
quocunque 111, 1 | 357, 4 | 509, 1 | 547, 14 | 668, 12 | 714, 7 | 740, 9 | 765, 1 | 889, 6 | 902, 10 | 903, 9
quod libet 529, 3
quomodo 595, 8
quondam 190, 5 | 523, 4 | 632, 6 | 651, 6 | 684, 4 | 815, 6 | 867, 8 | 907, 8
quone 667, 3
quoniam 572, 2 | 668, 1 | 673, 4 | 698, 3
quoque *adj.* 720, 8 | 814, 10
quorſum 639, 5 | 656, 3 | 661, 2 | 705, 7
quorſum eſt opus ? 712, 10
quorum 51, 9 | 334, 2 | 486, 13 | 544, 2 | 677, 1 | 791, 2
quos 2, 2 | 59, 2 | 61, 1 | 168, 4 | 251, 2 | 258, 7 | 340, 1 | 367, 6 | 368, 1 | 381, 1 | 384, 12 | 408, 9 | 513, 4 | 514, 5 | 540, 5, &c.
quoſcunque 577, 9 | 683, 10
quot 615, 11 | 756, 3
quota 320, 3
quora eſt hora 697, 8
quotannis 84, 9
quoties 23, 5 | 368, 10 | 401, 4 | 404, 6 | 813, 2 | 817, 3 | 833, 6
quotquot 205, 4
quotquot ſunt 704, 8
quotus 751, 6 | 831, 9
quovis 536, 9

R

RAbidos 907, 5
rabiem 17, 4 | 64, 1 | 335, 10 | 669, 10 | 773, 1 | 843, 8
rabies 879, 2
rabioſa 860, 3
rabioſi 581, 2
racemos 168, 1
radat 486, 2
radere 680, 10
radice 866, 9, 10
radices 714, 3
radit 695, 1
radix 450, 4
ramis 160, 4 | 211, 5 | 436, 1
ramos 432, 1 | 566, 9
ranæ 445, 9 | 558, 2 | 669, 1
rancidum 632, 13
rapaci 789, 4
rapacibus 482, 6 | 626, 8
rapacis 228, 5
rapacium 380, 10
rapax 129, 4
rape 288, 9
rapere 197, 7 | 566, 4
rapiam 78, 2
rapiamus 472, 4
rapias 687, 5 | 807, 4
rapido 609, 1
rapidos 50, 5
rapidum 185, 9 | 660, 8
rapidus 109, 7 | 415, 2
rapiente 255, 4
rapientes 540, 5
rapies 645, 4
rapiet 200, 4
rapimur 567, 1
rapinis 651, 2
rapis 339, 5 | 694, 4 | 713, 1
rapit 220, 1 | 246, 8 | 397, 4 | 457, 1 | 514, 12 | 598, 10 | 614, 6 | 726, 1 | 880, 2
rapiunt 298, 11
rapta 446, 1
raptâ 104, 2
raptam 808, 2
raptas 356, 7
raptim 278, 5 | 869, 12
raptis 445, 2
rapto 787, 4
raptor 323, 3 | 386, 4
raptum 368, 5
raptus 324, 4
rapuit 200, 4
rapula 627, 3 | 764, 3
rara 11, 4 | 133, 2 | 365, 6 433, 11 | 521, 10 | 584, 2
rara avis 624, 6
raro 249, 2 | 515, 3 | 546, 7 | 626, 6 | 637, 5
rarus 895, 7
ratas 750, 3
rarem 17, 1 | 466, 4 | 482, 10
rates 5, 4 | 18, 7 | 398, 3
ratio 506, 1 | 522, 9 | 537, 5 | 540, 11 | 577, 7 | 646, 8 | 658, 10 | 661, 6 | 778, 9
ratione 663, 9 | 664, 4 | 675, 4 | 683, 7 | 692, 6 | 829, 6 | 832, 11
rationibus 901, 7
rava 344, 2
rauca 808, 8
rauci 207, 1 | 550, 6
re malè geſtâ 642, 6
re vera 711, 5
rebus agendis natum 879, 5
recalcitrat 615, 4
recantatis 71, 1
recedent 508, 11 | 863, 15
recedentis 234, 2
recedentes anni 888, 9
recedo 798, 12
recens 134, 2 | 240, 6 | 360, 5 | 627, 2 | 741, 8 | 833, 5
recentes 348, 11
recenti 230, 4
recentibus 876, 11
recentum 41, 2
recepiſſet 565, 8

recepit 744, 1 | 774, 9 | 895, 4
recepta 863, 6
recepti 828, 4
recepto 180, 2 | 370, 11
receptus 877, 11
recideret 609, 8
recidet 912, 1
reciditur 336, 8
recinentis 343, 5
recines 352, 7
recinet 49, 3
recinunt 729, 5
recipit 563, 3 | 854, 12
recisas 235, 1
recisos 280 3
recisurum 541, 7
recitare 547, 1 | 822, 5
recitares 911, 7
recitata 851, 10
recitator 914, 10
recitent 551, 1
recito 550, 13
reclamat 808, 8
reclinat 489, 10
reclinatum 159, 7
recludens 247, 5
recludere 96, 3 | 494, 2
recludit 750, 2
recluditur 228, 8
recluſa 839, 9
recoctus 687, 7
recondit 649, 4
reconditum 351, 2
recordor 866, 5
recreatis 678, 1
recreantur 203, 1
recreare 324, 1 | 632, 8 | 727, 9
recreat 334, 8
recreatis 261, 7
recreatur 90, 6
recta 528, 13 | 575, 12 | 704, 1
recta, *adv vb.* 565, 7
rectè facientibus 730, 2
rectè nec ne 837, 4
rectè facta 842, 2
recti ſpecie decipimur 875, 3
recti 379, 5
rectius 525, 6 | 555, 5 | 615, 5 | 705, 11 | 759, 2
rectius 188, 1 | 307, 12 | 403, 10 | 679, 7 | 804, 9 | 853, 4 | 885, 1
recto 689, 11 | 847, 2
recto more 865, 6
rector 801, 10
rectos 380, 8
rectum 422, 1 | 514, 5 | 656, 3 | 700, 1 | 705, 12 | 835, 4 | 837, 8 | 859, 2
ad rectum fingeris 904, 9
rectus 402, 11
recumbens 251, 2
recumbere 748, 1
recumbit 52, 3
recurras 695, 7
recurrat 529, 4
recurrentes 843, 6
recurres 450, 11
recurret 773, 9
recurrit 292, 8
recuſant 712, 2
recuſat 622, 1 | 663, 1
recuſem 850, 7
recuſent 854, 13
recuſes 683, 14 | 705, 10
recuſet 549, 1
recuſo 772, 6
redacti 844, 5
reddas 16, 5 | 71, 2 | 408, 9 | 644, 5
reddat 512, 13 | 816, 13
reddatur 873, 9
redde 177, 5 | 383, 5 | 767, 10 | 851, 3
redde, age 720, 11
reddentis 786, 3
reddere 80, 2 | 223, 3 | 537, 2 | 664, 3 | 688, 6 | 810, 3 | 866, 15 | 887, 6 | 859, 11 | 900, 13 | 911, 10
reddere verbum verbo 883, 8
redderet 84, 5 | 895, 1
reddes 762, 3, 5 bis | 784, 2
reddet 450, 11 | 457, 5 | 554, 4
reddidere 490, 15
reddiderit 876, 10
reddidi 390, 3
reddidiſſes 43, 3
reddidit 418, 5
reddit 484, 9 | 709, 2 | 831, 8 | 903, 7
redditum 157, 1
redeam 663, 7
redeam domum nudus, &c. 683, 3
redeant 370, 3 | 605, 2
redeas 13, 5
redeat 96, 1 | 767, 12 | 890, 15
redegit 140, 6
redemptor 243, 3 | 860, 15
redeo 514, 6 | 574, 6 | 582 8
redeunt 317, 8 | 391, 5 | 405, 2
redeunte 286, 3
redeuntes 547, 15
redi 383, 4
redibit 270, 3 | 450, 12
rediens 328, 3 | 632, 7
redigatur 509, 10
rediit 396, 5
redire 482, 12 | 501, 10
rediret 9, 1
redis 721, 2
redit 290, 8 | 385, 5 | 395, 8 | 764, 3 | 832, 12 | 901, 11
redit ad ſe 865, 13
reditu 370, 7
reditum 383, 3 | 474, 5 | 737, 7 | 745, 7 | 885, 7
redituros 663, 4
reditus 273, 3 | 484, 1 | 824, 6
redonabo 253, 4
redonavit 174, 3
reducent 241, 7
reducet 473, 5 | 667, 2
reducis 327, 5
reducit 190, 2 | 368, 1 | 847, 7
reducta 73, 5 | 432, 3
reductum 809, 9
refecetis 274, 2
refectus 865, 11
refer 275, 2 | 764, 8 | 768, 2 | 806, 1
referam 53, 2 | 731, 3
referas 681, 7
referat *imperson.* 510, 6
referat 498, 5
referenda 706, 10
referendus 832, 5
referent 59, 5
referente 354, 12 | 391, 2
referentes 576, 2
referentis 371, 8
refero 575, 2
referre *primâ brevi* 257, 5 | 879, 5
referre *primâ longâ* 525, 11 | 570, 6
referret 758, 5
referri 832, 1
refers 765, 1
refert [illegible]*al, primâ brevi*

270,5 | 283, 3 | 485,6 | 808, 1 | 842, 2
refert, *primâ longâ* 652, 3 | 708,3 | 86757
refertur 814, 4 | 888. 12
referunt 413, 11 | 849, 9
refici 678. 4
reficit 4 | 817, 3 | 847, 6
refixa 487, 5
refixi 813, 13
refixo 108, 4
reformidet 708 10
reformido 703, 2
refrenare 335, 3
refregit 550, 1
refringit 252, 9
refugimus 134, 6
refugia 7, 3 | 413, 8 | 867, 12
refulgens 222, 4
refulsit 51, 10
regale 852, 9 | 858, 5
regales 400, 7 | 780, 6
regali 359, 2 | 893, 1
regam 726, 13
regat 16, 1 | 890, 6
rege, *nomen* 136, 5 | 268, 4 | 289, 4 | 486, 4 | 543, 9 | 807, 2
Rege *propr.* 582, 4 | 583, 16
rege *verb.* 741, 1
Regem 582, 5, 8 | 585, 4
regerit 584, 4
reges 206, 4 | 240, 1 | 311, 1 | 367, 5 | 531, 5 | 585, 3 | 643, 1 | 736, 9 | 774, 6 | 911, 3
reget 56, 1
regi, *nomen* 852, 7
regi, *verb.* 898, 1
regia 776, 2
regia Roma 763, 10
regiæ 410, 1
regiam 141, 5 | 925, 3
regibus 1, 1 | 113, 4 | 525, 10 | 634, 1 | 804, 3, 4
regina 115, 2 | 139, 6 | 258, 1 | 1343, 3 | 4995, 6 | 1755, 6
regio 547, 8 | 791, 2
regione 746, 2
regis, *nom.* 10, 5 | 581, 8
regis opus 877, 13
regis, *verb.* 130, 1 | 448, 7
regit 262, 8 | 289, 9 | 335, 3 | 444, 1 | 811, 6 | 820, 11
regium 165, 3
regius 245, 6 | 350, 5 | 913, 2
regna 200, 5 | 232, 5 | 262, 6 | 417, 6 | 487, 2 | 854, 7
regna vini 22, 6
regnanto 253, 10
regnare 267, 1
regnata 172, 1 | 355, 7
regnator 360, 9
regnavit 360, 9
regnes 55, 6 | 156, 1
regnet 736, 5
regno *nomen* 362, 4 | 571, 2
regno *verb.* 772, 4
regnum 52, 6 | 63, 6 | 158, 3 | 313, 5 | 373, 4 | 375, 5 | 541, 7 | 570, 8 | 739, 2
regula 541, 2
Reguli 268, 8
Regulum 52, 8
regum 22, 2 | 131, 7 | 195, 8 | 228, 9 | 239, 4 | 327, 8 | 353, 1 | 410, 2 | 543, 3 | 605, 5 | 627, 5 | 655, 3 | 734, 5 | 736, 3 | 774, 6 | 830, 1 | 848, 6 | 878, 8 | 908, 7
rei *à res* 603, 6
rei *à res* 311, 12 | 339, 4
rejecit 403, 6
rejecta 644, 7
rejectæ 290, 11 | 396, 2
reis 149, 4 | 363, 9
relabi 114, 6
relabor 726, 4
relatus 489, 4
relegata 611, 6
releget 298, 10
relegi 735, 2
relegit 437, 3
relicta 175. 5 | 371, 4 | 639, 7 | 7 | 767, 12
relictis 153, 9 | 428, 7 | 488, 8 | 500, 6 | 860, 10
relicto 45, 1
relictos 127, 5
relictum 348, 2
religarat 123, 2
religas 23, 4
religat 558, 7
religata 193, 8 | 405, 7
religo 598, 4
relinquam 235, 5 | 595, 6 | 763, 9
relinquas 510, 9
relinquendis 606, 7
relinquens, 701, 2
relinquent 210, 2
relinquere 744, 10 | 887, 15
relinqueret 275, 5
relinques 761, 9
relinqui 910, 2
relinquit 217, 2 | 266, 1 | 886, 3
relinquunt 183, 6
reliquerit 666, 5
reliqui 772, 4 | 791, 5
reliquit 482, 6 | 489, 8 | 839, 6
reluctantes 376, 7
rem 26, 2 | 500, 9 | 502, 6 | 517, 6 | 523, 11 | 526, 11 | 538, 6 | 547, 1, 10 | 553, 1 10 | 595, 6 | 645, 6 | 655, 2 | 692, 6 | 708, 12 | 801, 11 | 852, 1 | 866, 12
remanente 103, 2
remeare 577, 8
Remi 457, 7
remige 486, 5
remiges 489, 2
remigio 60, 3
remigium 758, 8
remis 140, 8 | 877, 13
remiscet 826, 4
remisit 679, 4
remissi 816. 2
remisso 350, 7
remisto 424, 1
remittas 191, 3
remittit 719, 1 | 903, 8
remittunt 852, 10
remôrant, i. remuverant 619 6
remorsurum 454, 2
remos 465, 6
remota est 501, 9
remotis 156, 2 | 229, 4 | 278, 6 | 376, 3 | 419, 3 | 709, 5
remoto 159, 6 | 887, 9
remotos 571, 7 | 682, 1
remotus 108, 1 | 906, 4
removere 687, 4
removi 603, 7
removisse 271, 5
remugiat 292, 1
remugiens 466, 9
renarint 482, 11
renascens 256, 2
renascentur 878, 5
renati 478, 11
renes 652, 9 | 754, 8
renidentes 436, 11
renidet 168, 9 | 224, 2 | 276, 2

reno-

tenodantis 469, 15
renuis 860. 6
renuit 799, 12
reos 836.5
reparant 392. 9
reperare 256. 1 | 682, 4
reparata 119. 7
reparavit 141. 4
repensus 270. 2
reperites 854. 5
reperire 65. 9 | 515. 5
repertor 897, 2
reperrus 909. 1
repetantur 40, 4
repetas 756, 9
repetat 345, 1 | 767, 12
repetens 323, 5
repetes 149, 3 | 671, 4 | 762, 11
repetet 63, 4
repetit 304, 3 | 595, 9 | 733, 9
repetita 904, 7
repetitum 744, 2
repimus 559, 2
reponens 38, 6
reponere 763, 5
reponet 676, 1
reponi 270, 7 | 889, 8
reponis 44, 4 | 882, 6
reportasti 463, 4
reporto 503, 2
repostum 460, 1
repotia 629 8
repræsentet 828, 2
reprehendere 650, 14 | 837, 6 | 851, 9
reprehendet 911, 14
reprehendi 681, 3 | 837, 1
reprehendite 898, 10
reprehendas 575, 13
replimus v. repimus
reprendes 812, 9
reprensis 606, 8
reprensis 608, 1
repserat 761, 8
reptare 746, 4
repugnant 538, 12
repulsæ 247, 1
repulsam 748, 3
repulsum 710, 8
requiem 766, 5
requies 137, 2
requiro 793. 5.
rere 596, 4
reris 650, 10
rerum 219, 6 | 402, 10 | 422, 8 | 464, 11 | 498, 9 | 524, 13 | 567, 3 | 592, 3 | 608, 3 | 709, 6 | 721, 4 | 734, 1 | 737, 8 | 876, 11 | 877, 5 | 892, 1
rerum caput & fons 807, 4
rerum fluctibus in mediis 861, 13
res, *simple* familiaris 523, 8 | 640, 5 | 683, 9 | 732, 3 | 740, 6 | 774, 15 | 787, 2 | 811, 9 | 840, 1 | 894, 8
res, *id est*, materia 876, 2
res *plural.* 149, 2 | 160, 8 | 526, 8 | 541, 5 | 601, 7 | 630, 8 | 634, 6 | 671, 7 | 682, 4 | 722, 1 | 726, 5
res, *id est*, facinora 614, 7 | 805, 2
rescieris 852, 2
rescinditur 745, 3
rescribe 751, 6
rescribere 646, 1 | 741, 1
reseces 48, 1
resedit 253, 1
resident 236, 2
resignat 760, 7
resigno 357, 12 | 762, 12
resolvent 112, 3
resolvit 648, 9
resonantis 30. 7
resonare 294, 5
resonarent 90 5
resonat 531, 1 | 551, 2
resouet 29, 6
resorbens 177, 3
respicere 667, 7 | 900, 11
respicientis 734, 3
respicis 12, 7 | 6, 4
respondè 682, 4
respondeat 694, 5
respondebam 592, 13
respondere 595, 1 | 655, 5 | 744, 8 | 828, 7
responderet 524, 9
responderit 659, 7
respondes 575, 6 | 798, 8
respondet 518, 3 | 597, 8 | 765, 4
respondit 731, 3
responsa 501, 7 | 589, 1
responsare 710, 3 | 730, 7
responsat 711, 9
responset 672. 6
responsore 799, 6
responsum 457, 2
responsura 719, 1 | 858, 6
respuet 832, 6
restat 726, 12 | 754, 7
restinguere 566, 4
restinguet 193, 3
restituent 281, 4
restituet 393, 8
restituit 421, 3
resto 593, 1
restrictis 270, 12
resurgat 220, 10 | 256, 6
retardet 183, 10
retegis 327, 4
retexens 638, 1
retia 433, 11
teticulum 510, 4
retinacula 558, 6
retinent 814, 12
retinere 513, 4
retinet, v. recinet
retorsifti 232, 7
retorta 269, 9
retortis 10, 3
retractes 154, 5
retractus erit 914, 4
retrahas 813, 5
retro 133, 6 | 191, 5 | 269, 5 | 292, 5 | 357, 4 | 488, 2
retrorsum 127, 3 | 396 2 | 731, 4 | 815, 16
retuleris 806, 1
retulit 152, 4 | 427, 2 | 851, 9
retusum 135, 2
revehet 474, 7
revehi 683, 1
revellis 227, 8
revera 711, 5
reverti 114, 7 | 642, 5 | 697, 1 | 793, 11 | 907, 2
revexit 228, 11
revicta 378, 6
revisens 120, 1
reviset 761, 2
reum 671. 1
revocant 363, 3
revocas 579, 7
revocat 663, 7
revocavit 422, 3
revolvimus 85 , 10
rex 100, 4 | 375. 5 | 488, 8 | 541, 9 | 542, 6 | 543, 5 | 648, 3 | 655, 1 | 726, 9 | 734, 5 | 755, 8 | 804, 10 | 851, 12
rexque paterque 763, 3
Rhæti 377, 5

Rhætos 416, 10
Rhamnes 903, 1
Rheda 697, 6
Rhedis 567, 1
Rheni 604, 7
Rhenum 874, 8
Rhetor 556, 4 | 861, 15
Rhetoris 601, 4
Rhodani 237, 4
Rhodio 603, 2
Rhodon 28, 1
Rhodopen 341, 1
Rhodos 778, 1, 5
Rhœti, v. Rhæti, &c.
Rhœtum 232, 7
Rhœcus 263, 7
Rhombi 633, 6 | 716, 6
Rhombos 628, 1
Rhombum 528, 6
Rhombus 435, 4 | 627, 2 | 628, 2
Rictum 609, 5
Ride 733, 2
Rideant 448, 13
Rideat 871, 6
Ridebit 825, 6
Ridebo 881, 4
Ridemus 564, 2
Ridendus 725, 3
Ridens 12, 4 | 350, 7 | 508, 3 | 597, 11
Rident 182, 9 | 789, 10
Ridentem 91, 3 | 508, 4 | 645, 4
Ridentes 560, 3
Ridentibus 880, 12
Ridentur 863, 8
Ridere 747, 10
Ridere decorum 762, 5
Rideret 849, 2
Rideri 533, 6
Rides 511, 12 | 668, 10 | 682, 5 | 733, 6, 8, 12 | 822, 6 | 870, 10
Ridet 172, 4 | 182, 9 | 356, 1 | 405, 8 | 607, 1 | 841, 3
Ridetur 583, 13 | 721, 1 | 903, 15
Ridiculum 601, 6 | 852, 13
Ridiculus 668, 11 | 715, 9 | 884, 5
Rigat 254 9
Rigent 409, 3
Rigida 293, 6
Rigidi 334, 3
Rigidis 830, 2
Rigidum 186, 8
Rigidus 726, 3
Rimam 762, 7
Rimosa 697, 10
Ringi 805, 3
Ripa 10, 9 | 227, 6 | 355, 4 | 511, 1 | 667, 2
Ripæ 84, 4
Ripam 241, 9
Ripas 347, 4 | 366, 6 | 369, 5 | 391, 7
Ripis 433, 3
Riseris 492, 4
Riserit 364, 2
Risero 479, 2
Risi 552, 5
Risissent 309, 7
Risisti 720, 11
Risit 43, 6 | 296, 8 | 380, 1
Risores 892, 8
Risu 217, 7 | 415, 4 | 591, 6 | 600, 5 | 621, 2 | 903, 17
Risu quatit populum 864, 12
Risum 547, 12 | 719, 11 | 744, 3 | 785, 3 | 873, 5 | 906, 1
Risus 40, 6 | 551, 9 | 568, 5 | 634. 7 | 687, 9
Risus *plural.* 766, 5
Ritè 124, 6 | 334, 2 | 378, 7 | 390, 7, 8 | 423, 9 | 497, 7 | 861, 6
Riru 244, 6 | 304, 1 | 356, 4 | 616, 1 | 664, 1 | 877, 10.
Rivali 911, 13
Rivis 31, 2
Rivo 160, 5 | 797, 1
Rivos 114, 6 | 231, 3 | 295. 10 | 302, 7 | 743, 7 | 772, 3
Rivum 355, 2 | 773, 6
Rivus 312, 4 | 781, 1 | 788, 16 | 817, 3
Rixa 76, 5
Rixæ 58, 6 | 307, 2 | 350, 10 | 807, 10
Rixam 325, 2
Rixarum 321, 5
Rixetur 810, 4
Rixis 102, 4
Roborant 379, 5
Robur 16, 2 | 200, 3
Robustæ 309, 2
Robustis 861, 2
Robustus 245, 2
Rodens 448, 4
Rodere 789, 11
Roderet 610, 2
Rodit 551, 7
Rodunt 574, 7
Rogabat 564, 8 | 565, 3
Rogando 475, 5
Rogare 458, 1 | 669, 3
Rogat 214, 1 | 597, 8 | 770, 2
Rogata 768, 2
Rogati 530, 2
Rogatus 552, 11 | 681, 5 | 756, 2
Roges 428, 1 | 725, 7
Roget 512, 12 | 689, 8 | 730, 9
Rogo 725, 5
Roma 254, 5 | 268, 7 | 379, 8 | 479, 4 | 497, 5 | 499, 8 | 763, 10 | 797, 7 | 835, 2
Româ 556, 3
Romæ 354 4 | 374, 2 | 418, 11 | 556, 3 | 618, 7 | 694, 4 | 704, 7 | 706, 2 | 735, 2 | 769, 3 | 778, 5 | 825, 2 | 839, 9 | 848, 16 | 860, 8 | 861, 15
Romam 253, 9 | 576, 3 | 769, 3 | 777, 7 | 788, 4 | 854, 10
Romana 289, 8 | 380, 6 | 574, 9 | 622, 5 | 628, 5 | 743, 5
Romanæ 375, 2
Romanam 502, 6
Romane 274, 2 | 551, 11
Romani 831, 3
Romani equites 881, 12
Romani pueri 901, 7
Romanis 813, 6 | 862, 7 | 895, 12
Romano 616, 9 | 707, 13
Romanos 457, 5
Romanus 416, 4 | 462, 1 | 671, 8 | 877, 2
Romanus pop. 730, 9
Romulæ 383, 1 | 500, 9
Romuli 211, 6 | 397, 4
Romulum 52, 4
Romulus 828, 3
Rore 264, 5 | 331, 9
Rorem 910 15
Rores 255, 8
Rosa 23, 1 | 144. 1 | 192, 8
Rosæ 137, 5 | 160, 7 | 308 7 | 401, 4

rosarum 353. 3
rosas 322. 1
Roscia lex 730. 1
Roscius 696. 4 | 837. 7
roseam 57. 2
rostrata 443. 4
rostris 698. 1
rota 292. 5 | 874. 12
rotantes 406. 5
rotarum 803. 7
rotis 3. 2
rotundas 676. 2
rotundis 672. 1 | 733. 11
rotundo 901. 5
rotundum 107. 3
rotundus 710. 4
rotundentur 755. 3
rotundioribus 458. 7
ruam *pro* eruam 684. 5
ruant 720. 2
rubeam 855. 7
rubens 192. 4
rubente 8. 2
rubentem 589. 7
ruber palus lib. 1. sat 5
rubere 716. 7
ruberes 866. 16
rubicunda 796. 8
rubigine 617. 5
rubiginem 330. 7
Rubos 568. 1
rubra 685. 9
rubrica 711. 4
rubro 134. 4 | 302. 7 | 701. 15
rubros 491. 7
rubrum 92. 6
ructatur 913. 6
rude donatum 724. 2
rude ingenium 909. 6
rudem belli 809. 5
rudentes 465. 5
rudis 246. 5 | 338. 3 | 609. 5
ruebat 584. 1
ruens 69. 2 | 80. 7
ruent, v. ruant
ruentes 264. 2
ruenti 651. 15
ruentis 11. 5 | 167. 3 | 643. 13 | 832. 11
Rufillus 520. 2 | 552. 6
Rufus 719. 6
rugæ 413. 3
rugis 205. 2 | 458. 3
rugosis 462. 4
rugosus 817. 4
ruina 231. 6
ruinæ 153. 4 | 250. 7
ruinam 220. 5
ruinas 139. 6 | 719. 2
ruinis 271. 2 | 416. 14
ruis 789. 12
ruit 18. 9 | 264. 9 | 366. 7 | 479. 4 | 710. 6 | 860. 3
ruitis 455. 3
rumor 698. 1
rumore 554. 13
rumore secundo 772. 5
rumpat 344. 4
rumpent 423. 3
rumpere 63. 5 | 745. 6 | 773. 5 | 787. 6
rumperet 451. 5
rumperis 543. 3
rumpi L. 1. Sat. 2
rupem 865. 10
rupere 474. 6
ruperis 669. 6
ruperis 466. 10
rupes 341. 2 | 350. 1 | 643. 11, 15 | 825. 7
rupibus 229. 4
Rupili 581. 8 | 583. 10
rupit 6. 3 | 820. 3
ruptis 709. 1
rura 5. 4 | 119. 2 | 172. 2 | 218. 5 | 316. 5 | 384. 3 | 4 | 430. 3 | 575. 5 | 766. 2 | 788. 1 | 792. 4
rure 507. 1 | 529. 4 | 606. 1 | 755. 4 | 772. 10 | 787. 7 | 793. 4 | 814. 2
ruri 73. 4 | 131. 2 | 770. 6 | 772. 2 | 845. 2
rursum 664. 1
rursus 177. 2 | 362. 2 | 481. 4 | 533. 4 | 537. 2 | 710. 9 | 737. 3 | 762. 8
rus 577. 16 | 698. 11 | 706. 2
rustica 330. 2 | 843. 5
rusticis 593. 7
rusticorum 27 279. 7
rusticus 437. 2 | 507. 7 | 621. 5 | 700. 6 | 702. 6 | 706. 2 | 739. 11 | 766. 9 | 785. 7 | 848. 14 | 891. 11
Rutubæ 711. 2
ruunt 634. 4

S.

Sabææ 113. 3
sabbata 598. 2
Sabella 489. 14 | 594. 1
Sabellis 280. 1 | 616. 8
Sabellus 709. 13
Sabina 38. 7 | 89. 5 1 244. 7 | 434. 6
Sabinis 226. 6 | 830. 2
Sabino 713. 1
Sabinos 260. 1
Sabinum 83. 1 | 751. 3 | 766. 3
saccis 511. 13
saccos 651. 10
sacer 24. 5 | 457. 8 | 654. 2 | 907. 3
sacerdos 239. 2 | 253. 3
sacerdotis 772. 6
sacerdotum 68. 1
sacra 75. 1 | 259. 9 | 381. 4 | 388, 1 | 448. 8 | 531. 4 | 541. 1 | 800. 2 | 907. 9
sacræ 5. 9
sacrâm 442. 1
sacramen tum 220. 6
sacrare 101. 6
sacras 8. 3
sacravit 832. 13
sacri 111. 5
sacrilega 198. 2
sacris 423. 6 | 488. 1 | 512. 1 | 714. 9 | 892. 7
sacro 196. 7 | 201. 5 | 370. 4 | 402. 3 | 495. 5 | 568 6
sacrum 248. 4 | 255. 4 | 369. 9 | 434. 8 | 492. 5 | 649. 5
sæculum, v. seculum
sæpe 31. 4 | 33. 3 | 36. 3, 4 | 71. 3 | 174. 1 | 175. 1 | 183. 7 | 248. 7 | 284. 7 | 326. 2 | 475. 5 | 521. 10 | 525. 11 | 531. 2. 4, 5 | 536. 7 | 554. 16 | 571. 5 | 579. 1 | 584. 5 | 601. 3 | 610, 2, 3 | 704. 2
sæpius 189. 5
sæva *femin.* 54. 2 | 79. 1 | 109. 6 | 132. 5 | 362. 5 | 448. 3
sæva *neut.* 78. 2
sævam 27. 1 | 589. 5
saviat 253. 8 | 636. 3

vier 98. 6
vis 51. 4 | 142. 4 | 298. 7
vit 417. 7 | 438. 2 | 548. 12
vitis 197. 5
vo 126. 4 | 291. 2 | 357. 7 | 802. 1 | 810. 4
vos 195. 1 | 311. 2
vus 69. 1 | 242. 3 | 630. 5 | 794. 4 | 843. 7 | 857. 11
ga 104. 8
gaces 162. 2 | 382. 13
gacius 470. 4.
gana 446. 3 | 588. 11 | 590. 5
ganæ 591. 4
gas 870. 9
gax 862. 1
gitta 51. 6 | 103. 6 | 265. 4
gittæ 344. 5
gittas 114. 4 | 183. 2 | 200. 1 | 323. 8 | 712. 10
gittis 88. 7 | 267. 6
gum 464. 2
lacem L. 1. Sat. 2
lamina 32. 2 | 33. 1
laminis 65. 5
le 600. 1 | 680. 8 | 721. 5 | 860. 3
cum le panis 623. 3
lebras 807. 12
les 896. 4
lem 562. 2
Lerni 791. 2
liare 838. 2
liaribus 139. 1
lias 788. 13
licto 167. 8
liente 332. 4
liet 910. 15
ligno 158. 10
linum 215. 9
lis 532. 1
lis verb. 228. 1
lium 137. 2 | 364. 12
liunt 696. 3
lluſti 155. 2
lluſtius 522. 7
lo 492. 3
lſa 483. 8 | 656. 2
lſo 584. 3
lſus 597. 10
ltaret 564. 8
ltat 615. 8
ltem 574. 5
ltet 699. 9
ltibus 161. 2 | 868. 4
ltus 259. 6
lubrem 890. 7
lubres 436. 3 | 499. 2 | 583. 15 | 672. 9 | 746. 4
luſtribus 587. 6
lve 124. 5
lvere jubet 765. 7
lvere jubemus 770. 5
lvo 593. 10
lutandi 577. 15
lutari nomen 502. 3
lutor 875. 10
lvum 512. 14 | 798. 4
lvus 736. 5
Samio 476. 1
Samnites 862. 11
Samos 776. 2 | 778. 5
ſana 595. 9
ſancimus 536. 11
ſanctæ 11. 7
ſanctarum 620. 7
ſanctior 407. 1
ſancto 383. 4
ſanctum 800. 9 | 808. 6 | 833. 5
ſane 650. 14 | 765. 2 | 791. 5 | 850. 5 | 891. 4 | 910. 3
ſanguine 36. 1 | 135. 5 | 153. 1 | 194. 3 | 261. 1 | 279. 4 | 302. 7 | 329. 4 | 445. 9 | 656. 8 | 683. 13
ſanguineis 102. 4
ſanguinem 367. 6
ſanguinis 456. 2 | 481. 3
ſanguis 96. 1 | 235. 6 | 350. 5 | 501. 2 | 745. 4 | 898. 10
ſani 645. 6 | 661. 2
ſanies 296. 5
ſanior 660. 7 | 664. 1
ſanius 180. 1
ſano 536. 5 | 864. 9
ſanos 537. 10 | 658. 3 | 899. 2
ſanum 577. 3 | 760. 1 | 797. 10 | 811. 10
ſanus 554. 17 | 661. 8 | 577. 12 | 650. 4 | 652. 4. 6. | 665. 8 | 668. 1 | 669. 9 bis | 725. 2 | 734. 6 | 739. 3
ſanxerunt 830. 1
ſapere 739. 9 | 747. 3 | 795. 8 | 811. 7 | 865. 3 | 866. 1 | 900. 3
ſaperet 821. 10
ſapias 47. 4 | 781. 7
ſapiat 594. 6
ſapiens 31. 5 | 509. 5 | 541. 8. 11 | 542. 1. 5 | 554. 3 | 615. 1 | 621. 5 | 629. 11 | 634. 11 | 676. 6 | 709. 4 | 710. 1 | 734. 4
ſapiente 643. 2 | 746. 5
ſapientem barbam 642. 4
ſapienter 190. 9 | 403. 12 | 774. 17
ſapientia 619. 7 | 728. 1 | 737. 3 | 744. 11 | 907. 8
ſapientia prima eſt ſtultitiâ caruiſſe 721. 2
ſapientiæ 127. 2 | 351. 4
ſapientior 643. 8 | 663. 8 | 866. 13
ſapientium 327. 2
ſapientius 643. 12
ſapientum 667. 4
ſapis 904. 9
ſapit 836. 3
ſapiunt 913. 5
ſaporem 241. 5 | 677. 8
ſaporum 675. 4
Sappho 201. 1 | 821. 5
ſarcina 784. 6
ſarculo 4. 6
Sardiniæ 118. 4
Sardis 776. 2
Sardo 905. 5
Sardus 530. 3
Sarmenti 563. 5. 8
Sarmentus 564. 1
ſarta 745. 2
ſat 233. 2
ſatelles 228. 9 | 726. 3
ſatellites 310. 1
ſatiate 12. 8
ſatira 613. 1
ſatur 515. 5 | 763. 1
Saturcíano 575. 5
Saturnalibus 638. 4
Saturni 295. 5
Saturnius numerus 844. 8
Saturno 55. 4 | 222. 4
ſatyra, v. ſatira
Satyris 6. 6 | 693. 8 | 818. 4 | 893. 6
Satyrorum 230. 3 | 893. 8
ſatyros 892. 4. 9
Satyrum 864. 12
ſaucius 60. 4 | 293. 4
ſaxa 72. 8 | 310. 2 | 350. 2 | 482. 11 | 492. 2 | 728. 6 |

772. 3 | 789. 10 | 907. 7
saxis 51. 11 | 303. 6 | 402. 5 | 569. 3 | 650. 4
saxo 219. 4 | 395. 1 | 558. 7 | 573. 12
saxum 493. 11 | 645. 5 | 647. 5
scaberet 610. 2
scabiem 783. 7
scabies 910. 2 | 913. 2
scabrum 767. 5
Scæva 803. 1
Scævæ 618. 1
scalis 857. 5
scalpere 588. 12
scalpra 649. 1
Scamandri 474. 3
scamnum 586. 1
scanderet 232. 6
scandet 360. 6
scandit 217. 1
scandunt 243. 6
scaphæ 358. 5
scari 435. 4
scarus 624. 2
scasentem 347. 6
Scauros 52. 8
scaurum 535. 4
sceleratus 645. 3 | 658. 6
scelere 737. 1
sceleris 88. 5 | 134. 5 | 618. 2 | 657. 1 | 665. 3
scelerum 337. 11
scelesta 165. 5
scelestas 798. 1
scelesti 455. 3
scelestum 249. 2
scelus 11. 9 | 19. 11 | 296. 11 | 457. 6 | 657. 5
scena 619. 6 | 850. 4
scenæ 756. 2 | 882. 11
scenam 847. 3 | 889. 1 | 895. 8
scenis 888. 12
sciat 810. 8 | 826. 9
sciebat 272. 1
sciens 69. 6 | 284. 7 | 290. 1
scientiæ 487. 1
scientioris 430. 8
sciet 910. 9
scilicet 142. 4 | 206. 2 | 270. 2 | 339. 2 | 394. 5 | 603. 7 | 619. 5 | 626. 4 | 654. 6 | 660. 6 | 690. 4 | 698. 9 | 751. 5
scimus 232. 2 | 874. 1 | 896. 6
scindat 74. 6
scindente 417. 2
Scipiadæ 619. 7
Scipiadem 615. 1
scire 46. 1 | 378. 4 | 547. 15 | 698. 3. 8 | 742. 2 | 821. 12 | 831. 9 | 838. 3 | 869. 7
sciret 804. 2
scis 595. 5 | 777. 2 | 788. 3 | 789. 4 | 803. 1 | 813. 10 | 824. 7 | 874. 10 | 913. 11
scit 393. 1 | 790. 3 | 869. 1 | 887. 6 | 900. 10 | 905. 1
scitari 765. 1
scobe 680. 8
Scopas 394. 6
scopis 680. 8
scopulis 283. 8
scopulos 18. 3
Scorpius 221. 3
scortator 689. 8
scorto 812. 4
scortum 193. 5
scriba 565. 2 | 687. 8
scribæ 60. 3 | 696. 5 | 768. 2
scribam *verb.* 618. 8 | 895. 18
scribare 686. 7
scribat 548. 4
scribe 645. 1 | 771. 4
scribendi 546. 1. 2 | 550. 5 | 614. 6 | 840. 3 | 900. 3
scribens 899. 12
scribentes 863. 9
scribere 467. 2 | 546. 5 | 593. 6 | 606. 3 | 614. 12 | 743. 3 | 746. 3 | 792. 12 | 840. 5 | 852. 3 | 860. 9
scribere versus 859. 12
scriberis 25. 1
scribet 689. 7
scribetur 796. 4
scribi 878. 9
scribimus 840. 11
scribis 637. 5
scribit 756. 4
scribitis 875. 16
scribo 863. 5
scribuntur 838. 3
scrinia 515. 6 | 840. 7
scripsere 863. 10
scripseris 906. 7
scripserit 27. 7
scripsisse 698. 6
scripsit 549. 8
scripta 547. 1 | 551. 1 | 601. 1 | 608. 2 | 744. 1 | 811. 5 | 811. 3 | 860. 10
scriptis 846. 2
scripto *pro* scriptito 580. 5
scriptor 831. 10 | 865. 1 | 882. 6 | 884. 2 | 893. 8 | 903. 13
scriptore 855. 8
scriptorem 735. 1
scriptores 831. 4 | 849. 7 | 852. 11
scriptori 903. 5
scriptoris 835. 3
scriptorum 638. 1 | 821. 1 | 861. 5
scripturus 610. 4
scruta 756. 6
scrutaberis 812. 7
scrutare gladio ignem 664. 9
sculpe 298. 14
sculptum 641. 2
scurra 705. 1 | 794. 2
scurræ 563. 5 | 587. 3 | 706. 10 | 809. 4
scurram 615. 6
scurrantis 809. 2
scurris 659. 3
scurror 804. 9
scutica 541. 3
Scyllam 885. 6
scyphus 102. 2
scyphos 464. 7
Scythæ 131. 5 | 288. 6 | 534. 1 | 591. 7
Scythas 80. 8
Scythen 384. 11
Scythes 191. 1 | 418. 9
Scyticum 261. 3
se 10. 7 | 216. 6 | 270. 10 | 271. 5 | 403. 2 | 508. 1 | 513. 11. 13 | 514. 7. 9 | 521. 11 | 529. 7
sese 508. 11 | 865. 13
seipso 710. 4
secanda 227. 1
secandi 899. 11
secantur 799. 5
secat 601. 7
secet 822. 9
secernere 540. 9 | 907. 9
secernis 575. 9
secernit 254. 8
secernunt 7. 2
secet 5. 1
secreta 619. 6 | 720. 9 | 899. 4

secreto 597, 12
secretum iter 817, 2
secrevit 486, 11
sectabitur 543, 6 | 676, 6
sectamur 381, 1
Sectarii 553, 12
sectantem 875, 4
sectari 144, 1
sectarier 525, 2
sectatur 518, 8 | 527, 6
sectatus 622, 4
sectere 541, 3
sectis 27, 11 | 679, 2
secto 381, 11
sectum 734, 2
sectus 350, 15 | 442, 5
secula 277, 1 | 486, 13
seculo 391, 2 | 468, 1
seculum 9, 2
secum 513, 17 | 630, 7 | 663, 3 | 733, 8 | 765, 3 | 888, 8
secunda 482, 9 | 486, 14 | 522, 6 | 895, 5
secundæ res 720, 5 | 774, 3
secundam 696, 3
secundas 596, 1 | 635, 8
secundas partes 810, 3
secundis 189, 9 | 380, 5 | 402, 10 | 416, 11
secundo 55, 5 | 190, 10 | 298, 12 | 687, 5 | 721, 11 | 870, 2
secundos 418, 5
secundum 50, 14
secundum *præpos.* 456, 7
secundus 655, 6 | 686, 7
secures 247, 3 | 331, 5 | 501, 6
securi *ablat. a securis* 378, 21 513, 14
securis 584, 2
securum 569, 1 | 706, 4
securus 101, 1 | 677, 4 | 847, 2 | 857, 7
secus 159, 2 | 340, 7
secuta 349, 15
secutis 717, 5
secutus 545, 2 | 821, 1
sed tamen 552, 13 | 620, 6 | 905, 2
sedare Epod. 12, 3
sedatum 816, 2
sede 58, 1 | 895, 5
sedem 473, 5
sederit 631, 2
sedes 9, 6 | 129, 1 | 171, 4 | 290, 7 | 253, 5 | 399, 2
sedet 243, 8 | 443, 2 | 573, 1
sedibus 44, 5
sedilia 891, 3
sedilibus 443, 1
sedit 805, 6
seditione 737, 1
seditionibus 252, 13 | 276, 3
sedula 882, 2
sedulitas 760, 9 | 854, 14
sedulus 145, 1 | 565, 7 | 784, 5 | 847, 4
seges 330, 6 | 761, 11 | 767, 2
segetes 118, 4 | 867, 2
segetis 332, 5
segnes 328, 1 | 648, 8
segni 301, 2
segnis 660, 2
segnius 818, 13
selectis 554, 11
sellis 577, 11
semel 96, 2 | 109, 2 | 270, 6 | 343, 4 | 357, 6 | 370, 14 | 372, 1 | 393, 5 | 401, 1 | 414, 1 | 447, 5 | 478, 11 | 498, 9 | 547, 14 | 615, 6 | 689, 14 | 709, 2 | 902, 2 | 904, 7 | 913, 1
Semeleius 74, 1
Semeles 79, 2
semesa 700, 11
semesos 537, 8
semet 576, 5
semina 486, 3 | 664, 5
semis 902, 1
semita vitæ fallenris 817, 2
semota 829, 7
semoti 19, 4
Senator 576, 4 | 578, 7
sene 683, 9 | 689, 15 | 690, 1
senecta 871, 1
senectæ 171, 4 | 205, 2
senectam 121, 3
senectus 217, 10 | 454, 4 | 483, 1 | 618, 5 | 632, 12 | 825, 13
senectuti 500, 8
senem 448, 13 | 605, 4 | 689, 4 | 888, 2
senes 183, 9 | 508, 11 | 729, 5 | 732, 2 | 838, 1
senescentem 725, 2
senescit 766, 11
senex 186, 2 | 649, 18 | 665, 6 | 882, 1
seni 322, 3
senibus 726, 12
senile 437, 6
seniles 888, 9
senior 691, 3
seniorum 609, 6 | 902, 12
senis, *id est*, sex 608, 5
senis, *genit. a smex*, 616, 6 | 630, 4 | 883, 7
senium 113, 4
senos 895, 1
senfere 378, 7
senfi 175, 5
senfibus 475, 2
senfimus 719, 6
senfit 270, 13 | 386, 5 | 647, 5
senfu 536, 10 | 551, 3 | 753, 1
senfus 538, 12 | 539, 6
sententia 482, 3 | 521, 3 | 601, 1 | 733, 8 | 804, 7 | 878, 11 | 862, 2
sententiarum 265, 2
sentiant 347, 2
sentiat 747, 3
sentiet 330, 5
sentimus 558, 9
sentire 503, 1 | 817, 5
sentis 352, 2 | 625, 4 | 705, 1 | 815, 11
sentit 655, 3 | 732, 7 | 788, 7 | 802, 3 | 842, 6 | 867, 3 | 878, 1
sentiunt 243, 1
senum 109, 5 | 684, 7
seperatis 237, 2
seponere 896, 6
sepolita 700, 10
septem 294, 5 | 497, 1 | 768, 6 bis | 861, 10
septem millia 729, 7
Septembribus 737, 5
Septimi 170, 1
Septimium 751, 2
Septimius 770, 1
septimus 697, 4
sepulchra 589, 8
sepulcri 227, 2 | 237, 7
sepulcris 53, 2 | 445, 7 | 691, 3
sepulcro 298, 13 | 646, 9 | 655, 9
sepulcrum 463, 6 | 587, 2
sepultæ 402, 4 | 691, 6
sepultis 838, 4

INDEX

sequar 593, 2 | 731, 1, 3 | 769. 7 | 893. 13
sequare 408. 3
sequemur 427. 10
sequentes 506. 2 | 514. 7 | 576. 5
sequentur 960. 5
sequere 862. 8 | 882. 5
sequerer 554. 1 | 577. 1
sequerere 653. 9
sequeretur 587. 3
sequetur 63. 3 | 208. 6
sequi 64. 7 | 93. 6 | 341. 8 | 775. 4 | 861. 8 | 866. 3
sequitur 311. 3 | 712. 9
sequor 365. 10 | 595. 8 | 616. 6
sequuntur 578. 5 | 913. 5
sera 844. 2 | 288. 4 | 297. 2
Seras 55. 10
serendis 878. 8
sereno 141. 6 | 477. 1 | 677. 5
Seres 355. 7 | 423. 4
seri studiorum 603, 1
seria 508, 7 | 636, 2 | 881, 6 | 892, 9 | 912, 5
Sericas 114. 4
sericos 459, 1
series 360, 2 | 894, 2
serius 162, 2
sermo 548, 11 | 603, 3 | 621, 4 | 699, 8
sermone 536 9 | 601, 3 | 638, 3 | 671, 7 | 749, 7 | 828, 2 | 862, 1 | 880, 6 | 893, 2
sermonem 877, 5
sermones 257. 5 | 285, 5 | 854. 4
sermoni 548, 5, 11
sermonibus 325, 9 | 690 15 | 841, 9 | 860, 3 | 879, 4
sermonis 582, 6
sermonum 746, 1 | 878, 4
serpens 344, 4 | 533, 3
serpente 439. 4
serpentes 142, 1 | 589. 6 | 874, 3
serpentibus Afris pejor 722, 4
serpentium 428, 6
serpit humi 875, 6
serva *nomen* 183, 2
serva *verb.* 643, 15
servabis 785, 6
servabit 741, 8
servanda 907, 3
servantem 751, 7
servare 159, 2 | 513, 4 | 554, 5 | 752, 2 | 756, 8 | 825, 8 | 879, 9 | 901, 11
servaret 265, 6
servari 913, 12
servas 325, 5 | 656, 3 | 772, 822 7
servastis 865, 14
servat 498, 10 | 535, 10 | 778, 4 | 792, 4 | 914, 3
servata 209, 2
servate 390, 5
servatis 655, 7
servatura 415, 1
servavit 576, 10 | 599, 1
serves 16, 6 | 134, 1 | 739, 2 | 815, 8
servet 798, 5
servetur 883, 1
Servi 611, 8
serviat 156, 4
serviet 114, 1 | 774, 14 | 801, 6
servile 712, 5
servilem 443, 5
servilibus 589, 4
Servilio 715, 6
servire 462, 4
servis 461, 4 | 630, 3 | 789, 11 | 865, 8
servis *verb.* 709, 12
servit 288, 3 | 571, 5 | 775, 3
servitio 691, 1
servitus 183, 5
Servius 617, 9 | 653, 2
servo *nomen* 513, 12 | 709, 10 | 800, 11
servorum 841, 3
servos 512, 7 | 531, 5 | 566, 3 | 576, 5 | 597, 2 | 648, 6 | 650, 5 | 758, 3
serum 706, 7
se us 13, 5 | 65, 1 | 845, 3
servum 537, 7 | 756, 11
servum pecus 820, 7
servus 663, 8 | 703, 1 | 709, 1 | 799, 10
sesquipedalia verba 880, 8
sessor 865, 5
sessuri 887, 3
sestertia 766, 8 | 858, 8
Sesti, v. Sexti
setosa 489, 1
setosam 564, 6
seu quod 616, 10 bis
severa 280, 10
severæ 148, 6 | 280, 2
severi 103, 3 | 840, 3
severis 819, 2 | 891, 14
severis *verb.* 75. 1
severo 817, 12
severum 881, 6
severus 132, 7 | 469, 1 | 749, 9
sex 726, 7
sextarius 512, 4
Sexti 22, 2
Sextilem 759, 5
Sextili 778, 3
sibi 159, 5 | 272, 5 | 509, 1 | 508, 12 | 512, 5 | 519, 4 | 523, 1 | 528, 2 | 532, 6 | 541, 11 | 554, 15 | 573, 7 | 576, 12 | 577, 10 | &c.
sibillæ 511, 9
Sibyllini 496, 1
Sicambri 420, 3
Sicambros 369, 10
Sicana 490, 3
sicarius 544, 4
ficca 296, 9
siccas 20, 2
siccat 699, 5
siccatis 133, 8
siccet 434, 11
sicci 386, 1
siccis 18, 1 | 75, 2 | 480, 3 | 672, 3 | 819, 2
siccos 354, 12
siccus 622, 9 | 665, 5 | 804, 2
Sicula 260. 7
Siculæ 218, 1 | 241, 4
Siculas 380, 4
Siculi 740, 13 | 834, 2 | 915, 12
Siculis 780. 1
Siculum mare 194, 2
sicut 467, 1 | 508, 12
sidera 7, 5 | 15, 2 | 214, 4 | 242, 8 | 282, 2 | 448, 1 | 477, 2 | 487, 5 | 591, 7
sidere 244, 2 | 290, 12
siderum 439. 5 | 499, 6
Sidonii 486, 7
Sidonio 773, 11
sidus 55, 1 | 398, 2 | 428, 13 | 465. 9 | 490, 12 | 584, 1
sigilla 868, 6
sigilla grata pudico 824, 3
signa *pro* sigilla 697, 2
signa 182, 7 | 269, 5 | 363, 11 | 421, 3 | 462, 5 | 557, 7 | 670, 2 | 813, 13 | 854, 2

signa

signat humum 887, 7
signata 784, 2
signatum 877, 7
signi 584, 2
signis 31, 7 | 368, 5 | 567, 3
signo 641, 3
signo lugenæ loco 865, 9
signum atrum 912, 1
sileant 597, 1
sileas 690, 8
silebo 51, 3 | 402, 6
silenti 698, 9
silentio 201, 5 | 248, 3 | 365, 8
silentium 448, 7 | 451, 5 | 468, 2
Silenus 893, 12
siliquis 841, 5
silix 534, 3
silva, &c. v. sylva
sim 550, 10 | 574, 8
simile 50, 14 | 555, 8 | 641, 11 | 648, 5
similem 308, 4 | 322, 5 | 564, 2 | 644, 2
similes 613, 3
simili 38, 9 | 541, 7 | 829, 6
similis 92, 1 | 344, 5 | 527, 7, 1 550, 9 | 690, 9 | 895, 2
similimus 804, 7
simius 602, 3
Simois 474, 4
Simone 893, 11
simplex 23, 5 | 535, 7 | 830, 5 | 631, 2 | 678, 7 | 869, 7 | 891, 1
simplex & unum 875, 1
simplices 183, 1
simplici 144, 3 | 416, 8
simplicior 536, 6
simulacra 274, 4
simulantia 853, 3
simulare 874, 10
simulas 708, 1
simulet 820, 1
sin 749, 2
sinas 14, 1
sincerum 535, 12 | 740, 9
sine *verb.* 801, 6 | 805, 1
sinebant 213, 2
singula 573, 5 | 590, 4 | 626, 2 | 700, 15 | 859, 13 | 886, 3
singulos 298, 4
singultim 575, 2
singultus 350, 14
sinistra 10, 8
sinistrè 913, 1
sinistrorsum 462, 10 | 643, 6
sint 508, 12 | 610, 3 | 612, 2 | 677, 3 | 699, 11
sinu 228, 2 | 653, 6
Sinueſſæ 561, 4
Sinueſſanum 749, 1
sinum 427, 9
sinus 346, 10 | 466, 9 | 732, 6
sinus *plural.* 126, 8
Siren 640, 1
Sirenum 737, 9
sis 346, 4 | 478, 9 | 511, 5 | 550, 9 | 553, 12 | 618, 8 | 647, 3 | 685, 7 | 734, 2
Siſennas 582, 7
siſer 714, 4
Siſyphus 208, 2 | 493, 10 | 535, 3 | 641, 1
sitæ 462, 10
Sithonia 343, 2
Sithonis 77, 1
siticulosæ 439, 6
sitiens 511, 11
sitim 156, 5 | 410, 7 | 866, 6
sitis & fames argenti 811, 3
satis 528, 4
situ 359, 2
situm *adiect.* 255, 11 | 292, 1
situs, i. squalor 864, 5
situs agri 796, 4
situs *plural.* 854, 6
Smyrna 776, 3
sobolem 497, 11
sobole 302, 8 | 374, 3
sobrius 189, 4 | 618, 4
socci 879, 3
socco 846, 9 | 880, 1
socero 688, 7
socerorum 268, 3
socerum 298, 1 | 514, 3 | 821, 7
socialiter 895, 6
socianda 398, 9
socii 32, 7
socii 737, 7 | 738, 11 | 843, 1
socio 841, 4
socium 338, 9
socius 689, 5
Socraticæ 900, 4
Socraticam 114, 9
Socraticis 325, 8
sodales 103, 5 | 139, 3
sodali 99, 3 | 317, 4
sodalibus 136, 2 | 394, 2 | 616, 2 | 764, 13
sodalis 691, 3
sodalium 174, 5
sodes 595, 6 | 730, 1 | 761, 5 | 798, 8 | 911, 7
sol 280, 4 | 370, 10 | 386, 2 | 413, 10 | 462, 6 | 497, 3 | 582, 1 | 826, 1
sol veniens 796, 6 | diſcedens ibid.
sola 400, 5 | 752, 2
solares 756, 8
solabitur 702, 10
solantis 167, 7
solatas 642, 4
solatur 842, 3
solido 528, 3
solidum 688, 6
sole 216, 3 | 354, 12 | 357, 3 | 547, 7 | 708, 3 | 840, 7
soleas *nomen* 547, 1 | 720, 8 | 785, 9
soleat 567, 1
solem 185, 9 | 598, 5 | 673, 2 | 752, 3 | 773, 2
solenne 813, 6 | 839, 9
solennia 733, 12
solennis 407, 1
solent 570, 3 | 720, 5 | 815, 13
solet 726, 13
solers 395, 2 | 909, 3
soles, *id eſt*, dies 383, 8
soles *verb.* 693, 6
solet 98, 5 | 641, 8
solibus 434, 6 | 481, 7 | 826, 6
solida 250, 3
solido 5. 7 | 620, 4
solidum 660, 6
solio 157, 1
soliꝫgenit. *à sol* 35, 2 | 91, 2 | 346, 3 | 422, 7
solis 732, 12 | 803, 9
soliti 559, 6 | 619, 9 | 661, 1
solitis 50, 9
solitum 21, 13 | 786, 5
solitus 511, 9 | 577, 13 | 651, 5
sollum 896, 3
sollicita 131, 1
sollicitæ 222, 5 | 698, 1
sollicitam 344, 8
sollicitas *nom.* 700, 5
sollicitas *verb.* 413, 4
sollicitat 242, 2 | 627, 3
sollicitis 363, 9 | 750, 4
sollicito 851, 8

ſollicitudine 719, 16
ſollicitudines 76, 1
ſollicitudinibus 473, 9
ſollicitum 61, 8 | 517, 1 | 703, 10
ſollicitus 355, 6 | 580, 1 | 682, 1
ſolo *ſubſt.* 136, 18
ſolo *adject.* 98, 1 | 642, 11
ſolos 507, 2 | 795, 8
ſolſtitio 778, 2
ſolvas 519, 11
ſolvat 248, 7
ſolvatur 473, 1
ſolve 488, 2 bis | 491, 1 | 725, 2
ſolventur 621, 2
ſolvente 104, 8 | 328, 1 | 464, 12
ſolveret 700, 9
ſolvet 59, 4 | 371, 4 | 802, 2
ſolvi 155, 6
ſolvitur 20, 1
ſolum *ſubſt.* 75, 2 | 176, 2 | 481, 4
ſolum *adject.* 677, 1 | 822, 8
ſolum *adverb.* 576, 11 | 893, 7
ſolus 401, 3 | 541, 9 | 542, 6 | 557, 16 | 578, 9 | 687, 6 | 827, 1 | 728, 3 | 911, 13
ſoluta 465, 1
ſolutæ 215
ſoluti 116, 4 | 189, 3 | 367, 4
ſolutis operum famulis 216, 3
ſolutorum 581, 5
ſolutos 264, 6 | 557, 8
ſolutum 7, 6
ſoluus 430 4 | 450, 7 | 699, 5
ſomni 938, 2
ſomnia 704, 3 | 833, 3 | 870, 9 | 873, 7
ſomnis 365, 9
ſomnium 348, 10
ſomno 25, 2 | 614, 4 | 698, 11 | 715, 8 | 861, 6
ſomnos 97, 3 | 218, 1 | 433, 6 | 454, 4 | 475, 3 | 558, 3 | 773, 3
ſomnum 192, 2 | 241, 7 | 723, 3 | 749, 6 | 763, 4 | 904, 2
ſomnus 141, 7 | 287, 2 | 568, 11 | 803, 6
ſomnus prope rivum 789, 8
ſonabit 57, 14
ſonant 472, 4
ſonante 469, 5 | 481, 6
ſonantem 201, 2 | 264, 1 | 39, 7
ſonari 490, 11
ſonat 591, 2
ſonaturum 548, 7
ſonent 605, 1
ſonitum 153, 4
ſonitus 5, 11
ſono 203, 3 | 907, 7
ſonum 222, 7 | 374, 9 | 849, 9 | 861, 14 | 896, 7 | 503, 7
ſonus 489, 3
Sophocles 845, 5
ſopor 94, 5
ſopore 448, 12
ſopori 632, 4
Soracte 38, 2
ſorde 740, 8
ſordent 776, 8
ſordes 575, 14 | 598, 4
ſordeſcere 825, 3
ſordet 810, 7
ſordibus 491, 2 | 639, 2 | 691, 7
ſordida 750, 8
ſordidæ 247, 1
ſordidos 151, 2 | 228, 3
ſordidum 406, 5
ſordidus 168, 7 | 189, 3 | 216, 2 | 511, 8 | 513, 11 | 518, 2 | 652, 10
ſoror 95, 1 | 394, 7 | 613, 14 | 807, 5
ſorore 256, 5
ſororem 650, 15
ſorores 101, 7 | 186, 4 | 298, 2
ſororibus 321, 6 | 892, 1
Sororum 160, 8
ſors 39, 7 | 162, 3 | 787, 8
ſorte 312, 7 | 334, 8 | 476, 7 | 664, 2 | 702 3 | 774, 17
ſorte ſuprema 867, 14
ſortem 190, 1 | 505, 1
ſortes dictæ 908, 6
ſortiere 22, 6
ſortilegis 892, 2
ſortis 407, 6
ſortita 791, 7 | 880, 3
ſortito 440, 5
ſortitur 241, 1
ſortitus 574, 14
Soſiis 903, 4
Soſiorum 824, 2
ſoſpes 136, 1 | 140, 2
ſoſpite 111, 3 | 500, 2
ſoſpitis 287, 2
ſoſpitum 305, 2
ſpadonibus 462, 3
ſpargas 869, 8
ſparge 312, 1 | 691, 5
ſpargens 446, 4
ſpargent 211, 3
ſpargere 307, 10 | 749, 10
ſparges 173, 6
ſpargier 406, 2
ſpargis 656, 2
ſpargit 318, 2
ſparſi 721, 5
ſparſiſſe 199, 2
ſparſum 324, 2 | 679, 3
Spartacum 306, 1
Spartacus 480, 3
ſpatiari 88, 1
ſpatiere 654, 4
ſpatiis 763, 8 | 787, 6
ſpatio 383, 11
ſpatio brevi 47, 4
ſpatium 701, 14
ſpe 612, 3 | 713, 6 | 792, 6 | 817, 9 | 842, 3 | 888, 5
ſpecie 870, 4
ſpeciem recti decipimur 875, 3
ſpeciem 809, 2 | 816, 7
ſpeciem ludentis habit 864, 11
ſpecies 626, 3 | 657, 1 | 753, 4 | 756, 10 | 873, 8
ſpecioſa 349, 11 | 864, 3 | 885, 5 | 901, 1
ſpecioſius 813, 9
ſpecioſum 799, 8
ſpectabant 588, 2
ſpectacula 109, 3 | 624, 6 | 849, 6
ſpectaculo 449, 12
ſpectaculum 459, 10 | 583, 12
ſpectanda 605, 2 | 753, 1
ſpectandum 875, 15
ſpectandus 416, 12
ſpectant 753, 13
ſpectante 758, 5
ſpectantia 731, 4
ſpectantis 880, 9
ſpectantur 850, 2
ſpectare 626, 777, 7, 6 | 824, 1

ſpectaret 849. 5
ſpectaſſe 720. 10
ſpectat 158. 6 | 800. 5 | 835, 2
ſpectata 862. 5 | 889. 8
ſpectator 847. 4 | 888. 15 | 892. 7
ſpectatoris 854. 2
ſpectatum 724. 1 | 873. 5
ſpectaverat 697. 12
ſpectemus 862. 7
ſpectent 752. 5
ſpectes 526. 3 | 733, 6
ſpeculo 404. 6
ſpecus 340. 1
ſpem 22. 3 | 48, 1 | 327. 5 | 48. 10 | 503. 2 | 684. 9 | 686 6 | 736, 9 | 747. 6
extra ſpem veniæ cautus 895. 15. v. intra
ſpem mentita ſeges 767. 2
ſperabitur 747. 8
ſperamus 852. 2 | 902. 2
ſperare 140. 2 | 408. 4
ſperas 527. 7
ſperat 24. 3 | 389. 9
ſperatum 828. 8
ſperavit 648. 5
ſperes 58. 9 | 392. 3
ſperet 894. 1
ſperhat 876. 7
ſperne 39. 9 | 116. 1 | 623. 1 | 685, 1 | 740. 10
ſpernere 213. 1 | 219. 2 | 255. 2
ſpernit 5. 8 | 248. 2 | 626. 6 | 733. 9 | 761. 10
ſpes 133. 2 | 365. 2 | 382. 9 | 407. 10 | 728. 10 | 800. 2 | 816. 11
ſpes *plural.* 411. 5 | 749. 4 | 750. 3 | 812. 3
ſpicea 499. 1
ſpicula 64. 6 | 352. 8
ſpinas 787. 1
ſpinis 871. 2
ſpirabat 414. 6
ſpirat 400. 3 | 846. 1
ſpiritu 489. 12
ſpiritum 156. 2 | 218. 6 | 389. 5 | 668. 12
ſpiritus 220. 9 | 296. 5 | 395, 8 | 468. 4 | 548. 9
ſpiro 375. 3
ſpiſſa 211. 5 | 322. 4 | 891. 3
ſpiſſæ 373. 7 | 906. 1
ſpiſſis 822. 4
ſplendeat 155. 3 | 874. 5
ſplendentis 80. 4
ſplendet 213. 9 | 252. 6 | 749. 3
ſplendida 393. 5 | 651. 2 | 852. 12
ſplendide 297. 9
ſplendidior 302. 1 | 311. 11
ſplendidius 804. 10
ſplendor 547. 6
ſplendoris 863. 13
ſponda 440. 4
ſpondeos 895. 4
ſpondere 910. 8
ſponſæ 368. 5 | 821, 8
ſponſi 738. 5
ſponſo 114. 1
ſponſorem 694. 4
ſponſos 297. 5
ſponſum, *id eſt*, promiſſum. 538. 40
ſponſum, *id eſt*, ad ſpondendum 860. 10
ſponſus 246. 6
ſponte ſuâ 782. 1
ſpretus 454. 11
ſpurco 684. 1
ſquillas 717. 7
ſquillis 678. 1
ſtabant 602. 2
ſtabat 587. 2 | 586. 4
Staberi 646. 9 | 647. 4
ſtabiles 895. 4
ſtabilis 498. 9
ſtabit 666. 7
ſtabulis 20. 1
ſtagna 210. 4
ſtans pede in uno 545. 6
ſtante 549. 2
ſtantem 132. 2 | 520. 5 | 686. 1
ſtantes 354. 11
ſtare 595. 4
ſtas 858 13
ſtas animo 657. 6
ſtat 185. 2
ſtatis 507. 9
ſtatu 261. 11
ſtatua 861. 11
ſtatuas 644. 3 | 685. 10
ſtatuetur 114. 3
ſtatuis 656. 1
ſtatuis *nemen* 336. 2
ſtatuit 199. 5 | 528. 1 | 636. 7
ſtatus 355. 5 | 805. 2
ſtella 51. 10 | 354. 11
ſtellæ 782. 1
ſtellas 583. 15 | 752. 3
ſtellis 231. 5 | 307. 10 | 340. 5
ſtercore 471. 1
ſterilem 330. 6
ſterilis 877. 13
ſternet 315. 4
ſtertebat 532. 5
Stertimi 782. 4
Stertinius 642. 2 | 667. 4
ſtertit 558. 7 | 858. 2
ſtes 54. 4 | 690. 9
Steſichori 9. 4
ſtet 38. 1 | 254. 3 | 352. 2 | 528. 12 | 847. 2 | 878. 4
ſtetere 69. 9
ſtetit 264. 2 | 296. 8 | 662, 7 | 679. 3 | 850. 4
Sthenelus 65. 6 | 401. 3
ſtillabit 910. 14
ſtimulos 710. 12
ſtipare 639. 5
ſtipata 835. 5
ſtipator 543. 9
ſtipendium 490. 7
ſtirpes 356, 7
Stoice 652. 6 | 667. 8
Stoici 459. 1
ſtola 52. 8 | 526. 10
ſtolidi 847. 10
ſtomacheris 734. 3
ſtomachatur 49. 6
ſtomacho 69. 6 | 631. 4 | 651. 15 | 678. 3 | 686 5.
ſtomachoſus 792. 7
ſtomachum 623. 4 | 627. 3 | 714. 4 | 792. 3
ſtomachum, *id eſt*, iram 26. 5
ſtomachus 626. 6
ſtrabonem 54. 10
ſtragula 69. 13
ſtramentis 64. 12
ſtratus 5. 9
ſtravere 39. 3 | 69. 8
ſtravit 417. 12 | 656. 4
ſtrenua 351. 3 | 779. 3
ſtrenuus 741. 9 | 764. 1 | 765, 12
ſtrepitu 291. 5 | 529. 6 | 859, 2
ſtrepitum 64. 7 | 322. 2 | 354. 4 | 374. 7 | 738. 9 | 788. 13
ſtrepitus 702. 5 | 803. 7 | 861. 7 | 879. 6
ſtrepunt 150. 3 | 409. 3

ſtrictis 788. 15
ſtridere 720. 9
ſtridore 120. 5
ſtrigili 712. 4
ſtrigis 445. 10
ſtringat 517. 6
ſtruis 227. 3
ſtruit 509. 2 | 743. 2
ſtudet 366. 1 | 743. 9 | 820. 4 | 841. 2 | 909. 8
ſtudia 812. 9
ſtudiis 338. 3 | 732. 4 | 739. 5 | 766. 11 | 814. 7 | 839. 1 | 861. 10 | 863. 6 | 887. 14
ſtudio 551. 5 | 622. 7 | 648. 11 | 784. 4 | 840. 3 | 851. 5
ſtudiorum 603. 1 | 615. 11
ſtudioſa 347. 9 | 689. 13 | 743. 2
ſtudium 300. 3 | 412. 3 | 744. 12 | 909. 5
ſtulæ 728. 7 | 854. 14 | 896. 5
ſtulti 519. 8 | 642. 1
ſtultior 707. 1
ſtultis 537. 4
ſtultiſſimus 596. 10
ſtultitia 19. 10 | 642. 12 | 657. 3 | 658. 6 | 668. 1 | 728. 2
ſtultitiæ 643. 10 | 664. 9
ſtultitiam 412. 5 | 811. 9 | 866. 13
ſtultorum 736. 3 | 798. 1
ſtuleos 658. 10
ſtultum 668. 5
ſtultus 532. 11 | 543. 7 | 571. 4 | 652. 4, 5 | 682. 8 | 738. 1 | 761. 10 | 787. 9
ſtupens 202. 4
ſtupent 457. 2
ſtupet 340. 8 | 547. 6 | 571. 6 | 621. 7
ſtupris 384. 7
Stygia 236. 1
Stygiis 397. 5
ſtylum 610. 3
ſtylus 617. 1
Styx 128. 5
ſua 264. 9 | 403. 8 | 456. 7 | 471. 5
ſuadela 755. 7
ſuadere 482. 9
ſuaderet 522. 9
ſuades 513, 6
ſuadet 730. 4
ſuæ 524. 11
ſuam 485. 2 | 530. 5
ſuas 744. 2
ſuaſerit 740. 15
ſuave eſt 510. 8
ſuave 551. 2
ſuaves 628. 4 | 722. 1
ſuavio 640. 3
ſuavior 603. 4
ſuaviter 592. 4 | 768. 4
ſuavius 581. 6 | 721. 7
ſubacta 151. 3 | 167. 1
ſubducta 807. 13
ſubductis 520. 1
ſubductum 19. 2
ſubegit 828. 9
ſubeſt 386. 2 | 733. 7 | 788. 11
ſubeunt 258. 7.
ſubjecta 888. 14 | 894. 11
ſubjectat 710. 12
ſubjectior 697. 11
ſubjectos 55. 9
ſubimus 559. 2
ſubinde 691. 5 | 769. 6
ſubire 426. 2 | 541. 4
ſubiſti 762. 11
ſubit 593. 4 | 806. 10
ſubitò 672. 5 | 702. 4 | 703. 5 | 705. 10
ſublatæ 454. 5
ſublatam 336. 6
ſublatis 690. 14 | 714. 5
ſublato jure nocendi 898. 2
ſublatus 686. 5
ſublegit 714. 7
ſublime 244. 6
ſublimes verſus 913. 6
ſublimi 7, 5 | 66. 1 | 343. 3
ſublimia 781. 7
ſublimis 845. 7 | 887. 13
ſubluſtri 347. 11
ſubmittere 726. 5
ſubrepere 701. 13
ſubruit 310. 6 | 847. 6
ſubſcribe 612. 6
ſubſcribi 336. 2
ſubſequitur 78. 3
ſubſidere 483. 5
ſubſtringe 690. 12
ſubſuta 520. 4
ſubtemine 474. 5
ſubtile 717. 3 | 853. 4
ſubtilis judex 711. 7
ſubucula 733. 6
ſubvertet 774, 16
ſuburbana 766. 2
ſuburbano 672. 3
ſuburranæ 448. 14
ſuccedant 755. 4
ſuccederet 806. 6
ſucceſſit 897. 5
ſucci 672. 1
ſuccinctam 588. 9
ſuccinctus 701. 20
ſuccinit 807. 7
ſuccis 718. 4
ſucco 679. 5
ſuccos 253. 6
ſuccum 716. 4
ſuccurrite 913. 8
ſuccus 349. 16 | 552. 14
ſudando 624. 1
ſudaviſſe 785. 10
ſudavit 909. 9
ſudet 194. 1
ſudor 63. 8 | 466. 5 | 470. 7 | 592. 9
ſudori 846. 4
ſuetæ 588. 3
ſuffigat 537. 9
ſuffragia 821. 14 | 863. 5
ſui 5. 4 | 58. 11 | 78. 3 | 198. 5 | 356. 11
ſuis 183. 1 | 265. 5 | 385. 3 | 430. 3 | 464. 4 | 479. 4 | 689. 2 | 814. 7
Sulci 550. 10
ſulcis 240 5
Sulcius 550. 5
Sulcos 766. 10
ſulfura 792. 2
Sullæ, v Syllæ.
Sulpitiis 411. 4
ſum 362. 3 | 428. 3 | 593. 2 | 619. 9 | 653. 1 | 709. 3 | 857. 2
ſumas 807. 3
ſume 287. 1 | 361. 3 | 652. 1 | 660. 3 | 663. 2 | 778. 7
ſumebat 911. 12
ſumere 103. 3 | 510. 13 | 572. 5 | 577. 11
ſumere vires 815. 13
ſumeret 270, 14
ſumes 49. 2
ſumet 812. 3 | 863. 12
ſumi 711. 12
ſumit 247, 3 | 743. 12
ſumite 875. 16
ſumma *ſubſtant.* 22. 3 | 547. 10 | 875. 12
ſumma *adject.* 9. 5 | 583. 6 |

623, 6 | 658, 6 | 724, 1
ſumma voce 530, 7
ſummæ 393, 1 | 649, 10
ſummam 646, 9 | 647, 5 | 906, 4
ſummè 858, 6
ſummi 337, 10
ſummis 129, 2 | 333, 4
ſummiſſère 382, 1
ſummittit 676, 5
ſummo 352, 9 | 905, 8
ſummos 189, 7
ſummôſſes 596, 3
ſummotus 468, 16
ſummovere 227, 5
ſummovet 190, 4 | 215, 5
ſummum 566, 2 | 709, 2 | 831, 6
ſummus ab imo 729, 4
ſummus ego 715, 5
ſumpta 518, 8 | 876, 13
ſumptis 894, 3
ſumptu 213, 3
ſumptum 515, 3 | 681, 2 | 863, 9
ſumptuoſa 332, 2
ſumptus 576, 7 | 680, 9
ſumus 392, 12 | 556, 1 | 592, 6 | 738, 4
ſunto 880, 10
ſuo 807, 2
ſuorum 697, 5
ſuos 515, 1
ſupellex 749, 3
ſuperque 479, 3 | 524, 2
ſuperante 53, 1
ſuperantis 405, 3
ſuperare 51, 8 | 514, 10 | 813, 8
ſuperat, *id eſt*, ſuperfluit 634, 2
ſuperat, *id eſt*, reſtat 901, 10
ſuperba 431, 3 | 449, 5
ſuperbæ 112, 1 | 730, 7
ſuperbas 456, 3
ſuperbi 501, 7 | 851, 2
ſuperbiæ 404, 2
ſuperbiam 292, 4 | 361, 2
ſuperbis 421, 4 | 899, 10
ſuperbo 142, 5 | 700, 13
ſuperbos 43, 7 | 52, 5 | 130, 3 | 382, 8
ſuperbum 209, 3 | 228, 11 | 624, 9
ſuperbus 441, 3 | 478, 8 | 488, 4 | 571, 1
ſupercilio 243, 3 | 816, 6
ſupereſſe 817, 7
ſupereſſent 701, 17
ſupereſt 817, 7
ſuperi 393, 2 | 842, 10
ſuperjecto 10, 1
ſuperis 6, 5 | 127, 9 | 145, 1
ſuperne 236, 4 | 873, 4
ſuperni 429, 1
ſuperſtes 155, 7 | 220, 3 | 500, 4
ſuperſtite 427, 1
ſuperſtites 452, 9
ſuperſtiti 290, 3, 7
ſuperſtitione 646, 4
ſuperſunt 756, 6
ſupervacuas 791, 3
ſupervacuos 237, 8
ſupervacuum 502, 8
ſuperveniet 747, 8
ſupervenit 868, 2
ſupinas 330, 1
ſupinor 706, 12
ſupinum 260, 2
ſupinus ſtertit 558, 7
ſuppetas 493, 6
ſuppetit 780, 4
ſupplex 418, 2 | 487, 2 | 863, 5
ſupplice 304, 8
ſupplicio 336, 8
ſupponas 677, 5
ſuppoſitor 148, 5
ſuprema 59, 4
ſupremâ ſorte 867, 14
ſupremi 124, 3
ſupremo 86, 2 | 493, 10 | 748, 3
ſupremo fine 828, 10
ſupremum 220, 7 | 513, 13 | 747, 7
ſura 573, 6
ſuras 166, 3
ſurdior 283, 8
ſurdiora 497, 2
ſurdo 849, 8
ſurge 297, 11, 12 | 813, 4
ſurgendum 580, 2
ſurgente 185, 8 | 547, 7
ſurgerer 636, 1
ſurger 652, 8
ſurgit 278, 7 | 632, 5
ſurgunt 732, 1
ſuris tumentibus Epod. 8
ſurpite 665, 7
ſurpuerat 414, 7
Surrentini 677, 9
ſurrentum 807, 11
ſurrene 598, 6
ſurripis 650, 3 | 800, 3
ſus 470, 6 | 738, 3 | 860, 3
ſuſcitabo 346, 2
ſuſcitat 190, 6
ſuſcitet 512, 13
ſuſpecta 74, 4 | 812, 12
ſuſpectos 617, 12 | 799, 14
ſuſpectum 550, 5
ſuſpendens 719, 12
ſuſpendis 570, 4
ſuſpendiſſe 24, 7
ſuſpendit 839, 3
ſuſpenſa 447, 2 | 719, 2
ſuſpenſi 576, 1 | 729, 6
ſuſpicari 166, 4
ſuſpice 753, 11
ſuſpirare 282, 6
ſuſpiret 246, 5
ſuſtineant 38, 2
ſuſtineas 813, 11 | 827, 1
ſuſtinet 579, 4
ſuſtulerat 223, 1
ſuſtulerit 262, 4
ſuſtulit 129, 6 | 177, 2 | 538, 8
ſuſurri 40, 3
ſuſurros 720, 9
ſutor 541, 9 | 542, 1, 5 | 649, 1
ſuum 867, 11
Sybarim 34, 2
ſydera, v. ſidera
ſyllaba 894, 11
Syllæ 524, 1
ſylva 89, 5 | 312, 4 | 318, 2 | 792, 9 | 773, 7
ſylvæ *diæreſ.* 92, 4 | 472, 3
ſylvæ 38, 3 | 50, 4 | 61, 3 | 111, 3 | 356, 9 | 692, 3 | 739, 14 | 877, 8
ſylvam 264, 7 | 694, 4
Sylvane 432, 12
Sylvani 355, 3
Sylvanum 841, 2
ſylvarum 495, 1 | 786, 3
ſylvas 255, 9 | 746, 4 | 859, 3
ſylveſtrem 863, 12
ſylveſtres 907, 3
ſylveſtria 629, 5
ſylvis 87, 1 | 433, 4 | 448, 11 | 467, 9 | 643, 4 | 701, 5 | 741, 6 | 875, 8 | 894, 4
ſymphonia 905, 4
ſyncerum, v ſincerum.
Syra 129, 7
Syri 573, 10
Syrio 175, 3

Syrtes 657, 8
Syrtes 8[illegible], 1 | 171, 1 | 236, 8 | 464, 5

T

TAbella 616, 5 | 711, 1 | 839 3
tabellas 470, 2 | 868, 6
tabellis 512, 2 | 697, 2
taberna 542, 4 | 550, 1 | 788, 11
tabernas 22, 1 | 895, 2
tabescat 514, 9
tabo 447, 5 | 450, 1
tabula 24, 5
tabulæ 621, 2 | 749, 7 | 872, 6
tabulam 576, 1 | 729, 6
tabulas 546, 1 | 645, 2 | 687, 4 | 688, 7 | 829, 9
tabulis 863, 12
taceas 863, 10
tacenda 765, 12
taceht 457, 3
tacentem 190, 5
tacentes 807, 2
tacere 551, 10
taces 320, 4
tacet 542, 2
tacita 321, 9 | 360, 6 | 788, 1
tacitum 536, 9 | 580, 5 | 746, 4
taciturna 182, 9 | 355, 4
taciturnitas 397, 3
taciturnius 861, 11
taciturnus 119, 3 | 816, 5 | 825, 4
tacitus 363, 9 | 592, 11 | 689, 11 | 765, 3 | 807, 9 | 866, 8
tacta 778, 14
tactu 246, 7
tacui 448, 5
tædium 61, 8
Tenari 128, 5
tale 649, 1 | 829, 3
talenta 658, 11 | 749, 7 | 758, 3
talentum 893 11
tali 604, 2
Taliarche 39, 1
talibus 657, 11
talis *a talus* 27, 6 | 535, 4
talium 395, 3
talo recto stes 847, 2
talos 520, 4 | 526, 10 | 552, 10 | 653, 5 | 705, 3 | 856, 4
tam quàm 837, 6
Tanaim 291, 1 | 423, 5
Tanaim *novem viri* 514, 3
Tanais 355, 8
tandem 12, 1 | 93, 5 | 186, 6 | 307, 6 | 380, 9 | 488, 1 | 558, 5 | 665, 4, 13 | 887, 9
tangas 708, 6
tangat 255, 6 | 429, 2
tange 343, 4
tangendæ 18, 7
tangens 686, 1
tangentis 700, 13
tangere 35, 6 | 303, 1 | 321, 5 | 527, 6 | 617, 7 | 743, 12
tangi 295, 6
tango 523, 3
tanquam 517, 1, 2 | 624, 7 | 867, 12
tanta 524, 5 | 827, 1
tantam 781, 6
Tantali 228, 12
Tantalum 228, 12
Tantalus 493, 8 | 511, 11
tantam 475, 1
tanti 467, 10 | 899, 10
tanti quantum habeas, sis 511, 5
tantis 709, 7
tanto 634, 5 | 850, 1 | 884, 4
tantò 518, 7 | 668, 13, bis | 681, 3 | 705, 5 | 846, 4
tanto plura 866, 8
tantos 639, 6
tantulo 511, 2
tantum 660, 2 | 682, 13 | 894, 2, 3
tantum 554, 3 | 580, 4 | 588, 3 | 592, 2 | 608, 6 | 651, 1 | 668, 6 | 677, 1
tantundem 510, 9, 13 | 540, 11 | 660, 3 | 681, 8
tantummodo 596, 9
tantus 439, 5 | 614, 6
tarda 19, 4 | 594, 4 | 726, 9
tardavit 227, 6
tardior 895, 3
tardiora 493, 4
tardis 557, 3 | 695 4
tardiùs 638, 2 | 648, 7
tardo 536, 2
tardum 741, 10
tardus 887, 12
Tarenti 111, 5
Tarentino 850, 6
Tarentum 273, 7 | 578, 2 | 675, 2 | 763, 11 | 796, 11
Tarpa 605, 1
Tarquini 52, 6
Tarquinius 581, 2
Tartara 108, 3
Tartaro 383, 4
tauri 167, 3 | 949, 2 | 371, 3
tauriformis 417, 5
tauris 205, 6 | 303, 2 | 439, 1
tauro 347, 6
Tauro *propr.* 748, 4
taurus 350, 12 | 549, 6 | 617, 14
teque & tua 911, 13
Tenum 732, 9
Tecmessa 163, 5
tecta 215, 7 | 231, 5 | 256, 1 | 292, 1
tecti 189, 3
tecto 521, 11 | 569, 3 | 635, 4 | 692, 2 | 774, 5
tectum *subst.* 183, 6 | 562, 1 | 566, 2 | 753, 15
tectum *particip.* 27, 6
tectus 617, 3
tecum 116, 4 | 122, 2 | 175, 4 | 205, 15 bis | 427, 4 | 440, 6 | 460, 3 | 595, 8 | 712, 6
tedas 380, 3 | 689, 15
tegam latus 884, 1
tegat 520, 4 | 890, 9
tegentis 526, 6
teges 812, 8
Teiâ fide 73, 6
Teium 476, 2
tela, *orum* 400, 9 | 488, 5
Telamone 163, 4
telas 300, 2
Telegoni 953, 8
Telemachus 763, 6
Telephe 322, 5 | 882, 3
Telephi 57, 1, 2
Telephum 40, 5
Telephus 488, 3
tellure 33, 1 | 152, 3 | 450, 16 | 478, 9 | 688, 4 | 798, 7

Tellurem 843, 2
telluris 195, 3 | 636, 6
tellus 90, 3 | 128, 4 | 132, 1 | 208, 3 | 228, 7 | 420, 2 | 474, 2 | 484, 9 | 498, 12 | 633, 4
telo 499, 4
telum 617, 5
temere 50, 3 | 192, 8 | 536, 11 | 635, 3 | 675, 3 | 841, 2 | 857, 3 | 887, 8
temeti 867, 4
temnens 515, 2
temuit 626, 6
Tempe 29, 3 | 87, 2 | 241, 10
temperant 85, 2 | 309, 1
temperante 486, 4
temperare 494, 11
temperas 374, 7
temperat 35, 5 | 50, 12 | 262, 4 | 335, 2 | 821, 5, 6 | 869, 1
temperatam 159, 3 | 264, 10
temperato 155, 2
temperet 217, 7 | 320, 21 | 689, 4 | 781, 8
temperiem 796, 8
tempeſtas 315, 3 | 568, 3 | 726, 1 | 794, 5
tempeſtas horrida 472, 1
tempeſtativus 466, 14
tempeſtatibus urbis 861, 13
tempeſtatis 664, 1
tempeſtativa 93, 6 | 322, 9
tempeſtivius 363, 4
tempeſtivum 866, 2
templa 10, 6 | 215, 4 | 274, 2 | 634, 4 | 828, 4
templis 295, 2 | 813, 13
tempora, *id eſt*, caput 341, 9 | 385, 4 | 398, 4
tempora populeâ fertur vinxiſſe corona 32, 4
tempora dura 859, 4
tempora 108, 5 | 370, 4 | 393, 2 | 410, 7 | 414, 1 | 540, 8 | 549, 9 | 581, 2 | 557, 3 | 752, 3 | 884, 2
tempore 159, 5 | 495, 4 | 515, 4 | 562, 3 | 598, 2 | 615, 2 | 642, 3 | 671, 2 | 726, 9 | 741, 5 | 869, 12
tempore alieno 551, 4
tempore feſto 842, 12
tempore quo 688, 3
temporibus 402, 11 | 415, 21 | 829, 8
temporis 355, 9 | 888, 61 | 899, 8
temporum 360, 2
tempus 139, 3 | 174, 1 | 280, 7 | 331, 1 | 378, 21 | 486, 12 | 513, 13 | 670, 1 | 697, 11 | 739, 8 | 835, 3
tempus eſt abire 871, 5
ten' 680, 10
tenacem propoſiti virum 249, 4
tenaci 433, 2
tendant 705, 7
tendebat 762, 9
tendens 273, 6
tendentes 263, 3
tendere 7, 3 | 114, 4 | 183, 2 | 749, 7
tendimus 565, 7
tendis 115, 1 | 228, 7 | 257, 4 | 597, 8
tendit 190, 7 | 368, 10 | 413, 11 | 773, 5 | 820, 4
tendit 767, 4
tendunt 705, 7 | 855, 15
tene 78, 2 | 595, 6
teneam 733, 1
tenebas 669, 11
teneant 880, 3 | 902, 7
teneatis 873, 5
tenebat 701, 13
tenebit 32, 1
renebo 298, 6 | 592, 14 | 802, 1
tenebris 379, 11 | 393, 9
tenent 32, 1 | 259, 7
tenente 305, 7 | 583, 9
tenentur 795, 6
teneo 365, 10
teneor dono 761, 8
teneor, v. tentor.
tener 317, 3 | 371, 4
tenera 741, 3
teneræ 6, 1 | 85, 4 | 338, 1 | 345, 10
tenerum 672, 8
tenerem 671, 6
tenerer 794, 2
teneri 732, 4 | 821, 11
teneris 364, 10 | 894, 6
tenero 278, 2 | 416, 3
teneros 540, 12 | 554, 16
tenerum 22, 7 | 525, 5 | 841, 8
tenes 343, 1
tenet 59, 2 | 264, 6 | 352, 10 | 399, 1 | 407, 7 | 469, 9 | 502, 9 | 574, 5 | 643, 2 | 841, 4 | 914
teneto 707, 3
tenta 485, 6 | 489, 12
tentabo 260, 10
tentantem 805, 7
tentantur 755, 3
tentare 33, 1
tentaris 7, 1
tentaſſe 107, 3
tentat 247, 9 | 283, 8 | 283, 3
tentata 509, 1
tentator 265, 3
tentatum 511, 10
tentavit 70, 3 | 845, 6 | 897, 5
tentent 815, 8
tententur 652, 9
tentor 555, 2
tentus 685, 10
tenuabitur 677, 6
tenuare 257, 6
tenuatum 632, 8
tenuem 218, 6
tenuere 499, 9
tenues 27, 2 | 671, 7 | 789, 3
tenui *nom.* 125, 5 | 215, 9 | 236, 1 | 671, 7 | 673, 4 | 702, 10 | 851, 12
tenui re 826, 1
tenuis 160, 7 | 762, 7 | 876, 8 | 891, 8
tenuiſſe 313, 8
tenuit 156, 9
tenus 308 8 | 727, 4
tepeant 772, 11
tepebunt 821, 8
tepefecit 650, 12
tepet 547, 8
tepidas 172, 7
tepido 639, 4
tepidum 537, 8
tepidus 826, 1
ter 59, 5 | 118, 5 | 186, 11 | 205, 6 | 222, 7 | 256, 6, 7 | 257, 1 | 318, 4 | 321, 3 | 328, 6 | 364, 12 | 442, 2 | 446, 11 | 498, 6 | 605, 6 | 727, 9
ter que 903, 17
ter & quater 119, 8
ter quaterque 703, 7
tercentum 49, 11
Terenti 515, 4
Terentius 834, 3

tereret 838, 8
teres atque rotundus 710, 4
teretes 6, 3 | 166, 1
teretis 469, 14
tergeminis 4, 3
tergere 624. 4
tergo 246, 12 | 269, 9 | 667, 7
tergo plector 711, 11
terit 442, 8
teritur 479, 3
termes 485, 1
Terminalibus 436, 4
terminos 227, 8
terminum 89, 7
terminus 255, 5 | 498, 10
terna millia 680, 3
ternos 221, 3
terra 91, 2 | 255, 2 | 265, 5 | 391, 7 | 490, 1 | 494, 6 | 561, 6
terrâ *ablat.* 429, 5 | 463, 1 | 501, 5 | 505, 9 | 777, 6 | 877, 12
terra marique 798, 2
terræ 21, 5 | 106, 1 | 206, 3 | 243, 4 | 752, 5
terræ gravis falias 788, 13
terram 21, 2 | 262, 5 | 318, 4 | 457, 7 | 508, 8 | 588, 12 | 910, 15
terram vertit aratro 508, 8
terrarum 4, 1 | 151, 3 | 172, 3 | 742, 1 | 854, 6
terras 18, 6 | 50, 11 | 216, 4 | 305, 8 | 444, 2 | 695, 1 | 828, 5
terreat 100, 5 | 617, 12
terrent 710, 2 | 731, 3
terrenum 408, 1
terrere 707, 3
terrestria 700, 6
terret 43, 5 | 150, 5 | 407, 9 | 586, 5 | 795, 2 | 847, 8
terris 8, 1 | 13, 2 | 19, 3 | 155. 1 | 235, 3 | 370, 1 | 530, 2 | 557, 6 | 590, 7 | 829, 7 | 849, 2 | 866, 17
terrorem 263, 1
terrores 870, 9
terroribus 850, 13
terruit 8, 4 | 19, 1 | 344, 6
tertia 755, 4
tertio 418, 4
tertium 371, 8
tertius 467, 7
tesqua 788, 6
tesquore 820, 2
testa 83, 2 | 306, 2 | 325, 3 | 739, 1
testa recens servabit odorem 741, 9
testæ 674, 4
testamenta 624, 7 | 760 7
testamento 690, 2
testamentum 687, 3
testatur 153, 3
testatus 108, 5
teste 799, 6
testis 265, 1 | 379, 7 | 589, 8 | 590, 8
testudine 476, 3
testudinis 374, 6 | 507, 7
testudo 124, 4 | 294, 5
teter 296, 5
teterrima 540, 3
tetigere 176, 2
tetigisse 520, 8 | 880, 9 | 913, 4
tetigit 234, 3 | 332, 1 | 348, 1
terra 521, 3 | 549, 11
Tetrarchas 531, 5
Teucer 32, 2 | 165, 9 | 400, 9
Teucro 32, 8 bis | 387, 8
Teucrum 656, 6
texere 259, 4
textam 805, 2
textis 434, 10
textore 820, 1
thalamo 64. 5
Thaliæ 389, 1
Theanum v. Teanum.
theatra 849, 2
theatris 147, 9 | 222, 7 | 605, 2 | 822, 4
theatro 84, 1 | 835, 1 | 865, 5
Thebæ 382, 2
Thebanæ 79, 2 | 507, 6
Thebanos 743, 9
Thebarum 801, 9
Thebas 29, 2
Thebis 690, 1 | 850, 12 | 882, 4
Theonino dente 815, 10
thesautis 332, 6
thesauro 693, 2
Theseus 393, 11
Thespis 845, 5 | 896, 9
Thessala 29, 3 | 448, 1 | 870, 10
Thessalis 104, 8
Thessalo 164, 4
Thessalos 44, 2
Thetide 474, 1
Thetidis 36, 6
Thetidos 387, 2
thima, v. thyma,
Thraca 742, 3
Thracam 797, 2
Thrace 214, 5
Thracem 340, 10
Thracias 409, 2
Thracio 98, 2
Thracis 231, 7
Thracum 102, 2 | 445, 4
Thracius 633, 10
Thrax 697, 8 | 812, 6
Threicia 137, 4
Threicio 95, 8 | 472, 4
Thressa v. Cressa.
Thunni, v. thynni.
Thura 81, 4 | 364, 6 | 371, 2 | 568, 6
thure 116, 2 | 135, 4 | 330, 3
Thurini 290, 5
thuris 285, 2
thus 781, 10 | 855, 9
Thusco v. Tusco.
Thyadas 230, 8
Thyas 308, 2
Thyestæ 880, 2
Thyesteas 451, 6
Thyestem 69, 7
thyma 722, 2 | 369, 11 | 740, 3
thynni 686, 3
Thyna 281, 5
Thyoneus 74, 2
Thyrso 230, 7
Tiberi *prop. viri.* 655. 7
Tiberi *flav.* 666, 7
Tiberim 10, 3 | 35, 6 | 114, 7 | 503, 1 | 614, 4
Tiberinis 301, 3
Tiberino flumine 776, 4
Tiberinus 625, 4
Tiberis 161, 3 | 778, 3
tibia 49, 2 | 257, 7 | 896, 11
tibiæ 284, 6 | 321, 8 | 364, 17
tibias 7, 1
tibicen 891, 13 | 905, 11
tibicina 788, 12
tibicinibus 839, 4
tibiis 424, 1 | 460, 5
Tibur, v. Tybur, &c.
Tiburni 31, 1
Tiburtia 679, 5

Tigelli 517, 1 | 590, 12 | 611, 2 | 612, 4
Tigellius 530, 5
tignis 897, 3
tignum 861, 1
tigres 251, 5 | 295, 9 | 349, 12 | 483, 5 | 907, 5
tigribus 874, 3
tigris *animal* 93, 3
Tigris *fluv.* 419, 2
Timaginis 820, 3
timeant 483, 7
timebo 344, 6
timenda 454, 7
timendorum 239, 4
timendos 323, 9
timendum 134, 3
timent 913, 4
timentes 566, 3 | 890, 6
timenti 760, 2
timentis 547, 1 | 643, 10
times 298, 1 | 355, 6 | 748, 2
timet 35, 6 | 199, 11 | 338, 5 | 403, 14 | 428, 6 | 501, 6 | 518, 4 | 615, 7 | 753, 2 | 849, 8 | 888, 3
timide 888, 4
timidis 794, 7
timido, 246, 12 | 858, 11
timidas 204, 1
timidum 569, 9 | 866, 16
timidus 61, 5 | 319, 2 | 403, 16
timidus procellæ 875, 6
timor 216, 1 | 243, 5 | 550, 7
timore 667, 3
timores 149, 6 | 747, 6
timui 770, 8 | 821, 4
timuit 17, 7 | 270, 13 | 576, 12 | 806, 6
tinearum 649, 14
tineas 825, 4
tincta 701, 16
tincta 218, 4
tinctas 868, 7
tinctus 293, 3
tingere 412, 1
tinget 209, 3 | 331, 6
Tiresia 682, 3
Tiridatem 100, 5
tyronum 519, 1
Tisiphonem 589, 6
Titanas 262, 3
Tithonum 217, 10
Tithonus 108, 1
titillet 653, 13
Titius 743, 5
titubes 786, 6
titulis 571, 6
titulos 415, 9 | 657, 5
Tityus 296, 7
Tityi 265, 9
Tityon 206, 1
Tityos 386, 4
toga 442, 2 | 532, 1 | 533, 7 | 733, 7 | 821, 10 | 834, 1
togæ 136, 6 | 268, 5 | 789, 3 | 820, 1
togam 646, 2
togata 523, 12
togatæ 525, 9
togatas, *id est*, fabulas 898, 6
tolerabile 904, 10
tolerare 167, 4 | 684, 3
tollam 869, 5
tollant 906, 1
tollas 801, 12
tollat 13, 9
tolle 167, 2 | 709, 4 | 761, 6 | 780, 3
tolle memor dictum 904, 10
tollenda 606, 7
tollens 78, 4
tollent cachinnum 881, 12
tollere 17, 6 | 130, 2 | 311, 5 | 335, 10 | 510, 8 | 537, 5 | 545, 7 | 585, 3 | 697, 6 | 913, 9
tollere honoribus 4, 3
tolleret 705, 2 | 719, 9 | 756, 5
tolles ex oculis 889, 1
tollet 681, 4 | 864, 10
tolletis 732, 10
tolli 164, 5
tollis ad astra 706 3
tollit 218, 2 | 820, 1
tollit vocem 880, 4
tollite 87, 2 | 102, 2 | 484, 5 | 808, 7
tollo 454, 10
tollor 260, 1
tonantem 266, 4
tonantes 128, 2
tonantis 433, 7
tondet 432, 6
tonsa 381, 7 | 809, 7
tonsæ 308, 6
tonso 533, 7
tonsore 640, 4 | 783, 5
tonsores 733, 3
tonsori 899, 7
tonsoribus 582, 2
tonsoris 764, 5
toral 750, 8
toralia 681, 1
tormentum 327, 1 | 740, 14
tornatos 911, 10
torpes 711, 1
torpet animo & corpore 753 7
Torquate 393, 7 | 748, 3
Torquato 473, 2
torquebere 739, 6
torquebitur 864, 11
torquere 911, 4
torquerier 719, 15
torquet 841, 9 | 861, 1
torquibus 276, 2
torrentia 242, 7
torrere 363, 7
torret 125, 6 | 290, 4 | 322, 7 | 486, 10 | 566, 6
torserat 488, 5
torserunt 486, 7
tortor 273, 1
tortum funem 775, 4
tortus 212, 8
torvo 109, 3 | 819, 5
torvus 271, 6
toſtis 678, 1
tot 402, 7 | 443, 3 | 655, 9 | 709, 7 | 756, 3
tot & tanta 827, 1
tota 80, 7 | 588, 9 | 717, 4
totam 446, 3 | 532, 5
totas 715, 9
totidem 87, 2 | 371, 3 | 608, 7 | 615, 11 | 667, 6 | 755, 3 | 892, 10
toties 498, 6 | 655, 7 | 709, 1 | 724, 6
toto 182, 6 | 637, 5 | 733, 10 | 832, 8
totum 374, 10 | 697, 11 | 702, 6 | 759, 5 | 836, 10 | 875, 12
totum per orbem 854, 8
totus 592, 2 | 669, 9 | 710, 4
toxicum 493, 3
trabales clavos 137, 6
trabe 4, 8 | 364, 4
trabes 224, 3
Trabibus 248, 6
tractant 140, 10 | 850, 8
tractare 142, 1 | 804, 2 | 810, 3,

tractari 632. 9 | 663. 10
tractas 148. 4
tractata 852. 10 | 886. 3
tractavit 199. 5 | 438. 5 | 680. 6
tractent 850. 8
tractet 813. 10
tractus sum 365. 1 | 793. 9
tradam 100. 2
trade 689. 9
tradere 573. 12 | 596. 2 | 770. 3
tradet 683. 3
tradi 350. 5
tradidit 164. 5
tradimus 815. 6
tradit 888. 15
traditum 554. 5
traducere 816. 9
tragica 74. 10
tragicæ 896. 8
tragici 606. 9
tragicis 614. 9 | 879. 12
tragico 892. 3 | 893. 9
tragicum 846. 1
tragicus 88. 6
Tragœdia 895. 4
tragœdiæ 148. 6
tragœdis 839. 4
tragœdos 885. 4
trahat 643. 9 | 700. 1
trahentes 251. 6 | 436. 9
trahent 269. 2
trahentia 719. 3
traheret 62. 4
traherentur 810. 1
trahet 369. 8.
trahit 509. 1 | 523. 8 | 572. 3 | 691. 12 | 695. 2
trahitur 848. 6
trahunt 20. 2 | 225. 5 | 374. 2 | 788. 4
trajecto 641. 9
tramite 648. 5
tranquilla 618. 5
tranquillet 817. 1
trans 36. 4 | 383. 10 | 593. 11 | 757. 1 | 777. 12
trans mare 779. 2
transcurrere 632. 6
transfer 116. 3
transfuga 311. 9
transiliat 76. 4.
transiliunt 18. 7
transire 758. 4
transit mare 903. 4
translatos 479. 1
transmutat 357. 9
transnanto 614. 4
transversu 912. 1
transvolat 413. 7 | 527. 8
traxerim 475. 4
traxit 891. 13
Trebati 613. 4 | 620. 4
Treboni 534. 2
tre enis 205. 4
trecentæ 266. 2
trecenti 867. 5
trecentos 557. 9 | 587. 4
tremenda 387. 3
tremendæ 367. 7
tremendis 416. 7
tremendo 69. 1
trementes 347. 3 | 465. 8
trementi 327. 7 | 445. 1
tremis 708. 2
tremit 93. 2
tremor 797. 12
tremulo 413. 3
trepidant 406. 5
trepidare 160. 5 | 702. 7
trepidat 230. 4 | 356. 2 | 773. 6
trepidant 166. 5
trepides 191. 4
trepidet 191. 45 | 346. 8
trepidis in rebus 246. 1
trepidum 823. 1
tres 321. 4 | 686. 8
tria 559. 2 | 574. 4
tribuens 600. 3
tribuit 47. 2.
tribulis 785. 8
tribunal 800. 4
tribuno 443. 6 | 574. 9
tribunum 572. 5
tribus à tres 320. 7 | 551. 12 | 579. 3 | 634. 1 | 704. 5 | 794. 9 | 899. 6
tribus 822. 3
tributim 619. 4
tricenis, v. trecenis
tricesima 598. 2
triens 901. 10
triformi 105. 2
triformis 328. 7
trilibrem 626. 1
trilingui 234. 2 | 296. 6
trima 295. 5
trimetris 894. 12 | 895. 7
trimus 662. 1
tripes 531. 6
triplex 16. 7 | 660. 3.
tripodas 394. 3
Triquetra 698. 9
triremi 243. 7
triremis 733. 4
triste 199. 6 | 550. 5 | 594. 1 | 914. 7
tristem 642. 5 | 653. 7 | 788. 3 | 816. 1
tristes 17. 4 | 32. 5 | 68. 4 | 309. 3 | 336. 7 | 538. 2 | 569. 3 | 588. 1 | 816. 1
tristi 206. 1 | 256. 3 | 601. 3 | 615. 5 | 646. 4
tristis 70. 6 | 262. 6 | 861. 2 | 878. 8 | 881. 4
tristis 465. 10 | 494. 4 | 798. 12 | 882. 10
tristitiam 31. 6 | 100. 1
trita 733. 7
tritæ 822. 1
tritum 538. 6
triverit 510. 2
Trivici 566. 7
trivii 597. 4 | 800. 12 | 808. 4 | 894. 5
trium 161. 1
triumphales 4. 8. 6
triumphatis 254. 4
triumphe 370. 13. 14 | 463. 1. 3
triumpho 55. 8 | 142. 6 | 150. 1 | 164. 1 | 240. 2
trium, hos 13. 9 | 130. 4.
triumphus 381. 2
triumviralibus 442. 5
Troas 388. 2
trochi 903. 10
trocho 338. 6
Troja 655. 4
Trojæ 36. 6 | 44. 2 | 156. 1. 2 | 386. 5 | 684. 1 | 737. 5 | 885. 2
Trojam 424. 2 | 500. 3
Trojana 108. 4
Trojani 735. 1
Trojanum bellum 885. 8
Troiaco 253. 3
Troico 27. 7
Troilon 186. 4
trophæa 186. 7
truces 444. 4 | 825. 2
truci 16. 8 | 431. 5
trucidas 782. 5
trucider 889. 3
truculentior 535. 7
trudit 433. 9 | 750. 3
truditur 226. 7
trulla 651. 5

runcia 231. 2 | 263. 7
runcus 222. 8 | 585. 5
rutina 536. 16 | 831. 4
uam rem 901. 11
uas 27. 4 | 63. 5 | 101, 7 | 415. 7
ubæ 6. 10 | 890. 11
ubas 574. 5
uberibus 536. 17
uentur 73. 1
uere 497. 8
ueri 554. 6 | 815. 7
ui 32. 2 | 339. 5 | 374. 10
uis 219. 3 | 282. 6 | 1293. 5 | 333. 2 | 333. 4 | 388. 8 | 466. 5 | 489. 9
uleris 330. 1 | 397. 3
ulerunt 853. 8
uli 794. 4
uliſſet 633. 4
uliſti 813. 12
ulit 54. 1 | 178. 4 | 280 9 | 561. 6 | 690. 3 | 761. 1 | 847. 3 | 859. 15 | 891. 15 | 903. 2 | 909. 9
Tulli 570. 8 | 572. 4 | 578. 4
Tullo 216. 6
Tullus 393. 11
tum 211. 1, 5 | 370. 9 | 526. 6 | 557. 8 | 668. 4 | 688. 7
tumes 727, 8
tumet 57. 4
tumidas 373. 4
tumidi 738. 6
tumidis 690. 15
tumidis velis 870. 2
tumido 88. 5
tumidum 657. 6
tumidus 254. 9 | 582. 6
tumultu 69. 2 | 346. 8 | 380. 7 | 657. 1
tumultum 305. 6 | 633. 4
tumultuoſum 242. 2
tumultus 215. 5 | 358. 6 | 444. 3 | 636. 3 | 820. 8
tun 650. 4
tune 709. 6
tunc 57. 5 | 358. 5 | 489. 3 | 494. 5 | 573. 11 | 881. 2
tundet 910. 15
tundit 492, 3
tunica 27. 6 | 529, 9
tunicæ 733. 7
tunicato 765. 6
tunicis 519. 9 | 812. 3
tuo 97. 7 | 416. 4 | 426. 2 | 440. 3 | 491. 6 | 494. 3 | 524. 13 | 656. 6
tuorum 585. 4
tuos 402. 7 | 417. 13 | 650. 5
turba 4. 2 | 240. 8 | 337. 7 | 452. 5 | 543. 1 | 547. 3 | 609. 6 | 619. 4 | 659. 2 | 690. 11 | 695. 4 | 716. 2
turbæ 514. 10
turbam 45. 1 | 522. 2 | 556. 2 | 910. 4
turbaret 447. 8
turbatam 582. 7
turbidum 240. 5
turbidus 250. 4
turbine 547. 9
turbinem 488. 2
turbonis 668. 10
turdis 433, 12 | 631. 3
turdo 795. 4
turdos 565. 8
turdus 683. 7
turget 875. 5
turgida 190. 11 | 302. 4
turgidi 409. 4
turgidum 18. 2
turgidus 604. 6
turinus 715. 5
Turius 617. 11
turmæ 164. 3 | 499. 9 | 848. 5
turmam 262. 3
turmas 217. 2 | 262. 7 | 417. 3
turpant 413. 10
turparunt 58. 5
turpaverat 564. 6
turpe 176. 2 | 348. 7 | 462. 5 | 539. 3 | 753. 2 | 730. 8 | 837. 9 | 910. 2
turpem 121. 3 | 728. 3 | 799. 8 | 846. 2
turpes 237, 6
turpi 126. 1 | 527. 2 | 552. 11 | 576. 11 | 708. 4 | 710. 9 | 895. 10
turpia 525. 9 | 534. 5
turpior 191. 4
turpis 263. 1 | 349. 9 | 445. 9 | 618. 3 | 707. 10 | 738. 2 | 891. 11
turpiſſime 498. 8
turpiter 744. 6 | 873. 3 | 898. 2
turpium 139. 8
turres 22. 2 | 289. 7 | 387. 9 | 742. 4
turribus 494. 1
turris 309. 1
Tuſci 626, 1 | 659, 3
Tuſcis 381. 4
Tuſco 284. 4
Tuſculi 429. 1
Tuſcum mare 850. 1
tuſſiet 691. 9
taſſis 594. 4
tuta 248. 3 | 508. 11 | 795. 5
tutæ 650, 13
tutela 222. 4 | 390. 3 | 418. 10 | 658, 3 | 734. 1
tuter 725. 7
tuteris 846. 6
tuterur 815, 9 | 827, 2
tutior 522. 6
tutis 104. 5
tuto 259. 8 | 628. 2
tutor 432. 11
tutum 72. 1 | 158, 3 | 309. 7 | 358. 6
tutus 189 2 | 384. 3 | 615. 4 | 617. 4 | 628. 2 | 792. 10 | 895. 14
tutus nimium 875. 6
Tyberi, v Tiberi, &c.
Tybur 271. 3 | 260. 2 | 353. 6 | 373. 6 | 763. 1 | 769. 3
Tybure 769. 3 | 856. 3
Tyburis 32. 2 | 75. 2 | 369. 5
Tyburte 578. 5
Tyburtis 679. 5
Tydeiden 27. 9
Tydeides 65. 10
tympana 78. 2
tympano 308. 2
Tyndari 72. 6
Tyndaridæ 398. 2
Tyndaridarum 513. 15
Typhæus 263. 5
Tyranni 131. 8 | 246. 3 | 256. 2 | 740. 13
tyrannos 262. 2
tyrannus 221. 5 | 315. 1
Tyrias 681. 1
Tyriæ 358. 5
Tyriis 471. 2
Tyrius 753. 11
tyronum, v. tironum
Tyrrhena 353. 1 | 968. 6
Tyrrhenum 47. 4 | 333. 2 | 420. 7
Tyrrhenus 299. 1
Tyrtæus 908. 5

V.

VAcas 862, 8
vacat 317, 9
vaccæ 218, 2 | 371, 3
vacua 764, 5
vacuam 24, 2 | 418, 3 | 862, 7
vacuas 798, 3 | 861, 9
vacui 27, 12 | 112, 1
vacuis 673, 4
vaciæ 775, 5
vacuo 635, 6 | 865, 5
vacuum 19, 6 | 78, 4 | 341, 2 | 421, 5 | 616, 9 | 639, 4 | 687, 2 | 763, 11
vada 18, 7
vadato 595, 1
vade 586, 2
vadere 588, 9
vadet 805, 7
vadibus 507, 1
vadis 482, 12
va 57, 3
vafer 282, 8 | 542, 3 | 641, 1 | 677, 9 | 684, 7
vafri 636, 8
vagi 128, 4 | 346, 7 | 566, 1 | 588, 7 | 709, 5 | 882, 10
vagæ 110, 2
vagantem 306, 1
vaganti 421, 1
vagas 334, 2 | 375, 5
vagemus 782, 1
vager 89, 13
vagina 617, 3
vagis 355, 4
vago 303, 3 | 908, 1
vagor 89, 7 | 580, 4
vagos 680, 4
vagus 10, 8 | 250, 8 | 794, 2 | 882, 3 | 891, 13
Vala 791, 1
validus 770, 6 | 901, 3
vale 691, 2 | 759, 2 | 786, 2
valeant 176, 3
valeas 702, 9 | 813, 7
valeas bene 630, 8
valeat 512, 3 | 710, 5 | 740, 4 | 769, 4 | 847, 6
valeat non levius 709, 9
valent 449, 4 | 451, 7 | 507, 4
valentem 760, 1 | 797, 10
valentium 241, 4 | 487, 4
valeo 395, 4
valere 468, 5
Valeri 571, 1
valet 129, 2 | 167, 1 | 393, 11 | 617, 12 | 743, 8 | 757, 2 | 829, 11
valetudo 632, 12 | 747, 4
Valgi 285, 2
Valgius 611, 4
valido 121, 1
validus 263, 5 | 632, 11 | 686, 4 | 768, 7 | 777, 11 | 784, 4
valle 73, 5 | 244, 7 | 432, 3 | 796, 6
valles 72, 7
vallis 65, 11
vallo 526, 7
vallum 462, 3
valuarum 702, 5
valuerunt 480, 1
valuit 914, 9
vana 348, 9 | 848, 3
vanæ 96, 1 | 336, 10 | 873, 7
vanis rerum 624, 5
vano 92, 3
vapor 439, 5
vapores 816, 5
vaporet 796, 7
vappæ 558, 4
vappæ 518, 4
vappam 514, 2 | 650, 5
Vare 75, 1 | 450, 9
varia 700, 12
variæ 590, 6 | 630, 8
variæ 875, 7
varias 773, 7 | 873, 2
variis 50, 11 | 78, 1 | 643, 7
Vario 25, 1 | 877, 3
vario 860, 5
varios 680, 10
varium 643, 12
Varium 593, 6
varius 168, 2
Varrus 501, 4 | 567, 8 | 575, 1 | 605, 7 | 611, 3 | 715, 6 | 719, 11 | 854, 1
Verrone 606, 2
varum 535, 3
vas 535, 12 | 740, 9
vasa 709, 3
vastata 380, 7
vastp 417, 10
vate 402, 3 | 486, 14 | 683, 3
vatem 843, 1
vates 118, 2 | 235, 3 | 321, 4 | 761, 1
vati 490, 15
vatibus 7, 4 | 851, 4 | 862, 7 | 908, 3
Vaticani 84, 5
vatis 173, 7 | 391, 4 | 841, 1 | 854, 3
vatum 374, 4 | 397, 7 | 830, 3 | 861, 8 | 863, 4 | 875, 2
uber 514, 8
ubera 434, 11 | 486, 6
ubere 377, 2
uberes 218, 1 | 421, 2
ubi 50, 5 | 271, 1 | 472, 4, 7 | 470, 6 | 536, 4, 5 | 555, 2 | 565, 7
ubivis 550, 14
uda *singul.* 856, 8
uda *plur.* 31, 1 | 32, 3
udam 248, 1
udo 122, 2 | 167, 7 | 179, 1 | 466, 9
udos 566, 9
udum 353, 6
ve 50, 2 | 93, 4 | 368, 2 bis | 5 | 370, 1 | 402, 6 | 523, 12 | 894, 10 | 905, bis | &c.
vecors 682, 7
vectabor 494, 5
vectari 475, 5
vectes 342, 7
vectigalia 313, 4 | 638, 11
vegetus 632, 5
vehas 510, 5
vehemens 858, 3 | 864, 7
vehemente 784, 5
vehet 774, 12
Veia 446, 7
Veianius 724, 4
Veientauum 658, 4
Veientis 867, 8
vela 190, 11 | 649, 1
vela dare 127, 4 | 421, 1
Velabro 659, 3
velat 805, 4
velata 133, 3
velatum 524, 8
velet 890, 11
Veliæ 791, 1
velim 313, 2 | 563, 6 | 612, 3 | 768, 8 | 831, 9 | 875, 14
velimus 903, 6
Velina 737, 2
velint 256, 1 | 286, 2 | 580, 6

velis *nomen* 870. 2
velis *verb.* 197. 7 | 513. 4 | 524. 12 | 540. 8 | 596. 9 | 724. 3 | 751. 6 | 821. 12
velit 529. 1 | 553. 11 | 654, 8 | 687. 6 | 688. 2 | 798. 4 | 803. 4 | 856. 2 | 873. 2
velle 566. 4 | 597. 12
vellem 534. 7 | 626. 8 | 642. 6 | 777. 4
vellere 312. 11 | 471. 2 | 773. 10
vellere 597. 8
velles 545. 7 | 596. 2 | 767. 8
vellet 522. 10 | 697. 7 | 507. 8
vellicet 611. 1
vello 832. 10
vellunt 542. 6
veloces 416. 6
veloci 350, 3 | 687. 7
velocius 493. 3
velox 71. 3 | 340. 2 | 411. 8 | 622, 6 | 814. 6
velox animus sine corpore 781. 5
veluti 352. 2 | 556. 1 | 616. 5 | 648. 4 | 701. 20 | 811. 6 | 852. 10 | 913. 7
vena 226. 2
venâ divite 909. 5
venabula 758. 3
venæ 651. 14
venefranæ 679. 4
Venafranos 273. 6
Venafri 718. 3
Venafro 172. 6
venale 215. 3 | 525. 8
Venalem 304. 2
venales 510. 4 | 857. 1
venari 338. 5 | 812. 10
venat 521. 3 | 793. 7
venaticus 741. 4
venator 6. 1 | 140. 10 | 527 5
vendas 667. 8 | 777. 12
vendentem 765. 6 | 855. 9
vendere 801. 5 | 856. 2
venderet 666. 1
vendibilis 807. 6
vendit 712. 4 | 836. 10
veneat 624. 5
venefica 450. 7
venefici 492. 6
venemur 758. 2
venena 199. 3 | 449. 4 | 451. 7 | 594. 3
venenat 789. 9
venenatis 88. 7
veneni 438. 2
venenis 105. 1 | 490. 6 | 588. 5
veneno 650. 7 | 850. 6
venenorum 445. 12
venentur 732. 1
venenum 142. 2 | 581. 8 | 617. 10
venerabilior 683. 1
Venerandi 815. 1
venerantur 420. 4 | 863. 9
venerat 635. 5
venerata 636. 1
veneratur 301. 1 | 855. 3
Veneta 509. 10
vepere 538. 2 | 554. 1 | 664. 1 | 659. 4
Venerem 123. 4 | 167. 4 | 302. 5 | 528, 9 | 540, 5 | 858, 14
veneri 126, 2 | 292. 4
veneris 64. 2 | 317. 4 | 342. 5 | 388. 8 | 404. 1 | 406. 9 | 424, 3 | 501. 2 | 689, 13 | 901. 2
venerit 744. 2
veneror 692. 8
veni 348. 5 | 411. 8 | 575, 2 | 793. 5
venia 553. 5 | 895. 15
veniâ caret 903. 14
veniæ 846. 5 | 895. 15
veniam *nomen* 537. 2 | 749, 6 | 760. 3 | 837. 3 | 874. 1
veniam dies 671. 3
veniant 590. 2 | 659. 4
venias 12. 1 | 687. 2
veniat 765. 2
veniens 269. 3 | 796. 6
venientes anni 888 8
venies 765. 12
venlet 82, 2 | 404. 2 | 555 12
venimus 831. 6
venire 528. 12 | 706. 7
veniret 857. 12 | 895. 3
venis *nomen* 156. 7 | 673. 4
venis *verb.* 597. 7
veniſſe 584. 1
veniſſet 765. 9
venit *præſ.* 506. 7 | 777. 1
venit *prater.* 598. 7 | 636. 5 | 689. 12 | 908. 2
veniunt 485. 15
venos 821. 14
venter 491. 9 | 520 3
venti 52. 1 | 376. 5
venti ſecundi 839. 8
ventis 23. 7 | 61. 6 | 100. 3 | 189. 5 | 292. 2 | 355. 4 | 464. 4 | 468. 13 | 481. 7 | 490. 5
vento 98. 3 | 150. 10 | 324. 1
ventorum 16. 1
ventos 39. 3 | 50. 6 | 63. 2 | 71. 6
ventoſæ 721. 14
ventoſo 847. 3
ventoſum 262. 6
ventoſus 769. 3
ventre 581. 4 | 706. 12
ventrem 435. 7 | 713. 6
ventres 794. 10
ventri 557. 4 | 780. 5 | 794. 6
ventres 711. 18.
ventum 92. 6 | 594. 7
venturam eſt 538. 12 | 696. 2 | 765. 13.
ventura 815. 11.
venturam 852. 1
venturus 559. 4 | 743. 5
venucula 679. 6.
venus 20. 5 | 58. 10 | 76. 3 | 80. 7 | 104. 1 | 115. 2 | 126. 5 | 179. 3 | 182. 6 | 290. 8 | 298. 12 | 309. 6 | 327. 9 | 350. 7 | 362. 1 | 755. 7 | 811. 1 | 867.
venus, *id eſt*, pulcritudo 414. 4
venuſinæ 111. 2.
venuſinus 616. 7
vepres 796. 9
ver 172. 7 | 392. 5
vera 270. 6 | 604. 3 | 800. 8 | 841. 8
veraces 498. 8
verè 726. 3 | 866. 4
veres 900. 12
verax 552. 3
verba 365. 8 | 351. 3 | 398. 9 | 477. 4 | 539. 6 | 603. 10 | 615. 3. 12 | 664. 7 | 725. 8 | 727. 6 | 741. 7 | 754. 1 | 804. 6 | 810. 1 | 865. 3 | 876. 14 | 881. 5 | 900. 5
verba dare 532. 10
verba facit 650. 5
verba movere loco 863. 15
verbanas 81. 4.

verbenis 406, 1
verbera 299, 3 | 541, 5
verberabit 481, 6
verberatus 243, 5
verbere 347, 4
verberes 465, 3
verbi 642, 11
verbis 305, 4 | 451, 4 | 524, 5 | 548, 10 | 549, 5 | 601, 2 | 602, 5 | 633, 12 | 706, 15 | 876, 8
verbo 763, 4
verborum 877, 9
verbum verbo reddere 883, 8
verbum 515, 7 | 549, 6 | 816, 13 | 836, 8 | 876, 9 | 911, 12
vere primo 281, 4
vere 305, 5 | 553, 3 | 570, 7 | 775, 15 | 810, 6
vereare 642, 9
verecundum 102, 3 | 763, 3
verecundus 488, 7 | 891, 5
vereor 529, 4 | 541, 5 | 797, 8
vergit 905, 8
veri 109, 1 | 642, 2, 12
veris à ver. 92, 3 | 283, 6 | 409, 1
veris adjectiv. 404, 6 | 687, 1 | 668, 5 | 808, 3 | 888, 4 | 902, 3
verius 95, 2
veriti 719, 5
veritus 774, 12
verna 856, 6
vernaliter 702, 1
vernas, id eſt, ſervos 436, 10 | 699, 5
verni 376, 3 | 899, 8
vernis 191, 4
vero 629, 4 | 774, 2 | 911, 8
vero 910, 7 | 914, 12
veros 140, 6
verris verb. 560, 11
verris nomen 329, 3
verritur 4, 9
verruca 937, 1
verſa 260, 9
verſant 588, 5
verſare 286, 2
verſat 585, 8 | 716, 12
verſate 876, 1 | 850, 2 bis
verſatur 162, 2
verſet tut 865, 1
verſet 661, 5
verſetur 536, 4
verſibus 619, 3 | 821, 7 | 843, 5 | 852, 8 | 855, 6 | 873, 10 | 879, 12 | 894, 6 | 908, 6
verſiculis 527, 9
verſiculos 467, 2 | 604, 2 | 608, 4
verſis 81, 1
verſo 353, 2
verſu 567, 2 | 610, 1 | 613, 5 | 687, 6
verſum 548, 3 | 549, 5 | 851, 9
verſus, id eſt, carmina 496, 1 | 541, 4, 6 | 547, 11 | 593, 7 | 599, 2 | 603, 8 | 607, 1 | 608, 2 | 613, 4 | 614, 2 | 725, 4 | 836, 9 | 840, 2 | 841, 2 | 859, 10 | 860, 4 | 893, 4 | 895, 8 | 910, 12
verſus facit 712, 11
verſus fingere 906, 2
verſus inopes rerum 901, 4
verſus inertes 911, 24 | duros ibid.
verſus ſublimes 913, 6
vertas 610, 3
verſus in riſum 785, 3
vertat 435, 6 | 442, 3
vertatur 889, 5
vertent 631, 4
verterat 795, 2
vertere 130, 1 | 949, 5 | 1014, 24 | 845, 6 | 913, 21
vertere ſcria ducit 899, 9
verteret 576, 13
verterit 404, 5
verterunt 462, 7
verti 843, 8
vertice 7, 5 | 406, 6 | 988, 4
verticem 78, 4 | 321, 5
verticibus 339, 4
vertis 4 54, 1
vertit 252, 1 | 468, 3 | 508, 8
vertite 448, 10 | 856, 4
vertumnis 704, 8
vertumnus 824, 8
veſani 354, 11
veſania 653, 8
veſanum 914, 4
veſcatur 649, 9
veſcere 761, 5
veſceris 624, 7
veſci 761, 4
veſcimur 206, 3
veſcor 699, 5
veſica 591, 2
veſpero 185, 7 | 322, 5
veſpertina 547, 8
veſpertinum 598, 10
veſpertinus 485, 7 | 672, 5 | 753, 13
veſtæ 10, 6 | 268, 5 | 594, 7 | 864, 1
veſtam 11, 8
veſte 133, 5 | 518, 8 | 520, 4 | 526, 6 701, 10
veſtes 681 1 | 898, 7
veſtem 24, 7 | 576, 5 | 657, 8 | 891, 13
veſter 239, 12 bis | 709, 11
veſtibus 400, 6
veſtigia 701, 15 | 731, 3 | 820, 9 | 845, 2 | 861, 8 | 898, 4
veſtimenta 24, 8 | 812, 2
veſtiret 513, 12
veſtis 649, 13 | 701, 16 | 822, 1
veſtit 811, 2
veſtiunt 218, 5
veſtra 88, 4
veſtri 820, 8
veſtris 260, 4 | 875, 16
veſtrum 499, 8 | 694, 2 | 745, 7
vetabar 554, 12
vetabo 248, 4
vetant 493, 11
vetantes 829, 9
vetas 654, 8
vetat 22, 3 | 27, 8 | 397, 8 | 475, 6 | 508, 5 | 586, 5 | 608, 2
veterem 566, 1 | 642, 8 | 700 7
veteres 39, 2 | 432, 3 | 641, 3 | 832, 1, 3, 7 | 835, 5
veteri 680, 7
veterie 3, 6 | 195, 5 | 629, 10 | 649, 10
veterno 769, 1
veterum 213, 2 | 698, 12 | 711, 7 | 829, 9
vetes 852, 3
vetet 346, 6 | 824, 1
verita 338, 7
veritum 18, 9
veto 514, 2
vetula 604, 2 | 853, 1
vetulæ 415, 2
vetulam 308, 8

vetuli 772. 1
vetus 63. 6 | 288. 3 | 317. 5 | 458. 3 | 616. 8 | 700. 7 | 832. 3 | 833. 5 | 838. 7
vetus ætas 877. 9
vetus comœdia 897. 5
vetuſtus 864. 5
vetuſtis 434. 8
vetuſto 314. 1
vexant 184. 3
vexare 417. 3 | 588. 4
vexas 453. 1
vexat 710. 2 | 745. 4 | 862. 3
vexata 401. 2
vexere 251. 5
vexet 245. 4 | 583. 6 | 816. 10
vexiſſe 896. 9
vexit 357. 6
vi 867. 14
via 198. 2 | 247. 6 | 568. 3 | 578. 5 | 754. 6 | 791. 2 | 805. 5 | 810. 9 | 908. 7
via ſacra 456. 6 | 591. 7
via vitæ 901. 7
viæ 569. 4
viam 337. 5 | 444. 1 | 701. 6 | 741. 4
viarum 171. 5 | 777. 2
vias 195. 7
viatica 807. 3
viator 260. 11 | 558. 4. 5 | 567. 5 | 584. 5
Vibidius 715. 7 | 716. 9 | 717. 5 | 720. 11
vicarius 334. 8 | 709. 10
vicatim 452. 5
vice 20. 5 | 416. 8 | 473. 5 | 490. 13 | 899. 10
vicem 451. 8 | 601. 4
vices 112. 1 | 354. 5 | 391. 7 | 879. 9
vici 659. 2 | 868. 3
vicina 356. 9
vicinia 691. 8 | 769. 7 | 808. 8
vicinos 633. 8
vicinum 447. 10 | 554. 14
vicinus 283. 10 | 635. 7 | 692. 2 | 700. 3 | 869. 7
vicis 773. 5 | 825. 10
viciſſim 479. 2 | 874. 1
vicos 592. 12
victa 348. 4
victos 420. 6
victi 450. 14
victima 161. 9 | 331. 5 | 451. 10
victimas 223. 3
victis 187. 2
victor 26. 1 | 304. 4 | 386. 5 | 405. 1 | 417. 12 | 481. 5 | 774. 10. | 785. 5 | 891. 6
victore 164. 4 | 460. 2 | 565. 8
victorem 373. 2 | 382. 5 | 844. 6 | 879. 7
victoria 506. 7 | 814. 6
victorum, *à v. bor* 152. 3 | 466 2
victrices 256. 4 | 378. 5
victricis 744. 9
victrix 773. 10
victu 629. 1. 11 | 907. 4
victum 807. 7
victurus 581. 6
victus *nomen à vivo* 513. 13 | 630. 7 | 747. 5
victus *particip. à vinco* 301. 2 | 388. 8 | 464. 1
visum 855. 9
vicus 777. 4 | 792. 2
videamus 546. 5
videar 613. 1
videas 552. 12 | 635. 1
videatur 535. 7 | 649. 15
videbor 775. 2
videndis 853. 4
videntis 524. 5
videntur 860. 4
viden 626. 3 | 788. 9 | 909. 6
videor 151. 1 | 258. 5 | 552. 7 | 655. 2 | 668. 14
videre *præteris.* 377. 5
videre *infinit.* 436. 7 | 481. 8 | 527. 1
videres 566. 4 | 589. 6 | 591. 6 | 720. 8
videretur 647. 9
videri 371. 9 | 413. 1 | 529. 1 | 800. 5 | 836. 6 | 838. 3 | 865. 1 | 902. 5
videris *ſubjunct. à video* 372. 2 | 404. 6
videris *à videor* 574. 3 | 767. 6 | 824. 1
video 58. 1 | 60. 2 | 322. 8 | 346. 8 | 442. 1 | 631. 5 | 683. 2 | 686. 1 | 728. 2 | 880. 13
videt 592. 5 | 553. 9 | 770. 6 | 829. 8 | 835. 4 | 895. 11.
videt ridetque 766 4
videto 814. 10
videtur 352. 4 | 668. 4 | 726. 7 | 833. 2 | 850. 9
vidi 230 1 | 269. 8 bis | 588. 9 | 653. 6
vidimus 10. 3 | 200. 6 | 721. 9
vidiſſe 681. 9
vidiſſet 576. 6.
vidit 18. 2 | 233. 5 | 347. 12 | 377. 4 | 753. 6 | 885. 3
viduantur 185. 5
viduas 285. 4 | 732. 1
viduas arbores 285. 4
viduus 43. 5
vietis 470. 7
vigent 536. 5 | 877. 10
viget 50. 14
vigil 739. 6
vigila 631. 13
vigilabat 532. 4
vigilans 548. 6 | 691. 4
vigilare 512. 6 | 839. 10
vigiles 287. 2
vigilet 649. 7
vigilum 389 2
viginti 567. 1
vigor 376. 1
vigui 289. 4. 8
vile 83. 1
vilem 509. 10 | 623. 1 | 883. 7 | 892. 3
viles 674. 1 | 832. 2
vili 857. 1
vilia 765. 6 | 795. 6
vilia rerum 804. 11
vilibus 610. 6 | 627. 5 | 680. 8
vilior 683. 5
vilis 342. 3 | 579. 5. | 788. 2 | 294. 9
viliſſima 567. 3
vilius 729. 2
villa 161. 3 | 429. 1 | 563. 5 | 566. 8
villæ 329. 1
villice 786. 3
villicus 788. 2 | 867. 3
villis 699. 8 | 795. 9
Villius 524. 1
villula 562. 1 | 639. 4
vim 69. 6 | 264. 10 | 295. 7 | 351. 4 | 379. 4 | 656. 4 | 740. 16 | 897. 6
vin' tu 598. 2
vina 47. 4 | 76. 2 | 119. 7 | 160. 6 | 278. 4 | 317. 5 |

385, 5 | 411, 2 | 435, 11 | 464, 18 | 473, 2 | 577, 3, 3, 10 | 714, 10 | 748, 4 | 793, 3 | 818, 5.
vina languidiora, id eſt, mutata 326, 7
vina fervida 717, 3
vinaria 717, 4
vincam 529, 15
vincant 630, 2
vincas 478, 12
vincat 137, 4 | 574, 5 | 746, 3
vincentem 879, 5
vincentibus 515, 1
vincere 469, 8 | 700, 23 | 834, 3
vincet 540, 11
vinci 381, 22 | 596, 16
vincere 365, 4
vincit 618, 10 | 689, 6
vincla 461, 31 | 494, 3 | 765, 8
vincor 489, 15
vincta 406, 11 | 890, 11
vincti 840, 4
vinctum 407, 8
vinctus 706, 5 | 742, 31 | 825, 5
vincula 393, 12 | 591, 6 | 845, 31 | 910, 2
vincunt 337, 1
vindelici 397, 6 | 416, 8
vindemiator 584, 1
vindex 403, 1
vindice 389, 9
vindicem 386, 4
vindicta 709, 7
vinea 484, 10 | 676, 5
vineam 241, 5
vinera 766, 10 | 851, 7
vini 22, 9 | 231, 1 | 512, 41 | 638, 2 | 818, 6.
vinidius 513, 10
vinni 784, 2
vino 33, 31 | 102, 5 | 299, 21 | 474, 8 | 636, 21 | 712, 81 | 718, 51 | 812, 81 | 843, 31 | 891, 7 | 909, 10.
vinoſa 785, 8
vinoſus 727, 10 | 818, 6
vinum 629, 61 | 678, 31 | 788, 11
vinxiſſe 324
viola 293, 3
violare 656, 15
violaris 221, 1
violas 850, 6
violavit 656, 6
violens 360, 7 | 774, 10
violenta 617, 1
violenter 10, 4
violentior 221, 4
viperino 36, 1 | 232, 3
viperinus 438, 3
viperis 259, 8 | 445, 5 | 485, 8
vir 228, 31 | 240, 4 | 293, 41 | 310, 6 | 528, 10 | 529, 41 | 533, 8 | 807, 1
vir bonus 720, 7 | 761, 12 | 799, 3 | 800, 5 | 801, 9
vir bonus & prudens 798, 9 | 911, 14
virent 472, 6
virentes 167, 5
virentum 851, 5
virenti 40, 1 | 90, 1
virentis 413, 41 | 882, 1
vires 264, 11 | 327, 6 | 368, 6 | 422, 5 | 458, 2 | 614, 8 | 811, 2 | 85, 13
vires ſumere 815, 13
virga 44, 5 | 96, 2
Virgili 95, 5 | 410, 7
Virgilio 606, 1 | 877, 3
Virgilium 16, 4
Virgilius 561, 4 | 563, 1 | 575, 1 | 611, 3 | 854, 4
virgine 164, 2 | 360, 8
virginea 265, 4
virgines 11, 7 | 22, 8 | 85, 41 | 183, 10 | 307, 9 | 456, 2
virginibus 196, 7 | 239, 3 | 364, 10
virginis 309, 5
virginum 27, 10 | 113, 5 | 296, 12 | 305, 1 | 348, 61 | 390, 1
virgis 708, 3
virgo 54, 4 | 246, 4 | 277, 61 | 297, 9 | 384, 41 | 711, 8
viri *ſingulti* 339, 6 | 434, 9 | 478, 2
viri *plur.* 33, 3 | 711, 6
viribus 479, 4 | 540, 6 | 601, 5 | 785, 4 | 813, 8 | 870, 4 | 876, 1
Virides 72, 4 | 92, 6 | 325, 41 | 718, 9
viridi 5, 8 | 21, 4 | 172, 51 | 341, 9 | 368, 4
viridis 87, 11
viride 890, 2
virilem 271, 5
viriles 888, 10
virili 518, 8
virilia arma 813, 9
virilis 37, 11 | 406, 7 | 887, 14
viriliter 806, 7
viris 63, 7 | 602, 1 | 856, 41 | 813, 6.
viritim 838, 8
viro 93, 61 | 240, 4 | 291, 21 | 298, 81 | 814, 10
virotum 140, 1 | 223, 31 | 241, 81 | 544, 21 | 854, 3
viros 427, 61 | 570, 9
virtus 158, 1 | 176, 1 | 247, 1, 51 | 270, 61 | 326, 21 | 335, 6 | 379, 21 | 387, 61 | 402, 51 | 463, 61 | 480, 31 | 484, 51 | 501, 10 | 534, 81 | 583, 51 | 595, 91 | 600, 61 | 619, 71 | 621, 31 | 648, 1 | 683, 51 | 685, 91 | 711, 91 | 737, 31 | 754, 10 | 800, 10 | 809, 8, 91 | 852, 61 | 876, 41 | 900, 2.
virtus eſt vitium fugere 728, 1
virtus repulſæ nekcia &c. 247, 1
virtus poſt nummos 729, 4
virtute 357, 13 | 423, 10 | 478, 1 | 521, 2 | 639, 71 | 648, 41 | 699, 11 | 781, 31 | 847, 91 | 870, 4 | 898, 71 | 904, 12
virtutem 136, 51 | 153, 91 | 754, 11 | 816, 12 | 820, 81 | 832, 12
virtus 415, 81 | 535, 11 | 841, 1
virtuti 619, 5
virtutibus 729, 2 | 811, 71 | 826, 4
virtutis 337, 51 | 576, 101 | 726, 3 | 801, 3
virtutis amore 799, 25
virum 49, 1 | 246, 10 | 249, 41 | 255, 21 | 295, 31 | 335, 31 | 397, 81 | 885, 2
virus 844, 8
vis *naturæ* 200, 4 | 220, 21 | 264, 91 | 395, 31 | 405, 61 | 422, 91 | 452, 21 | 454, 41 | 457, 1 | 648, 9
vis *verb.* 413, 1 | 470, 111 | 490, 11 | 574, 61 | 545, 3

vis

vis tu 701, 5
visa 6, 2 | 551, 10 | 776, 1
visam 236, 7 | 260, 12 | 261, 2
viscorum 611, 5
viscum 593, 5
viscus 515, 5
visellі 514, 3
visendus 207, 4 | 860, 12
visentur 210, 3
visere 9, 4 | 141, 5 | 255, 6 | 415, 3 | 497, 6 | 592, 16
vises 747, 9
visit 552, 11
visu mirabile 862, 4
visum 65, 12 | 126, 2
visuros 895, 14
visus 604, 3 | 765, 15 | 863, 2
vita 395, 8 | 427, 2 | 493, 5 | 575, 10 | 581, 5 | 597, 5 | 616, 6 | 640, 2 | 702, 8 | 713, 5 | 731, 11 | 774, 6
vitabis 64, 4 | 73, 6
vitabit 360, 4 | 805, 10
vitæ 22, 3 | 31, 6 | 88, 5 | 515, 4 | 536, 4 | 618, 2 | 682, 2 | 694, 2 | 698, 13 | 733, 10 | 767, 10 | 805, 5 | 813, 7 | 865, 6 | 866, 4 | 909, 12 | 902, 5 | 908, 7
vitale 703, 4
vitalis 618, 9
vitam 249, 1 | 270, 14 | 511, 3 | 554, 6 | 708, 12 | 777, 10 | 817, 11
vitanda 640, 1
vitant 319, 8
vitantis 676, 3
vitare 865, 10
vitas 92, 1 | 712, 7
vitat 36, 2 | 431, 3 | 893, 3 | 899, 4
vitatu 554, 3
vitaveris 629, 2
vitavi 895, 15
vite 75, 1 | 145, 3
vitellum 672, 2
vitellus 677, 11
vitem 119, 5 | 885, 4
vitent 711, 5
vites *nomen* 85, 2 | 768, 5
vites *verb.* 62, 3 | 408, 5
vitet 199, 8 | 594, 6 | 743, 12
vitia 146, 2 | 519, 1 | 532, 7 | 533, 4 | 534, 5
vitiata 677, 8
vitiato 618, 4
vitiatum 633, 2
vitibus 796, 3
vitiis 13, 7 | 348, 7 | 533, 2 | 536, 12, 14 | 554, 17 | 555, 2, 11 | 575, 11 | 632, 2 | 703, 6 | 705, 5 | 811, 5 | 820, 5
vitiis pinguem albumque 624, 1
vitio 11, 3 | 524, 13 | 576, 12 | 657, 6 | 668, 7 | 692, 7 | 718, 8 | 809, 5 | 870, 7 | 906, 4
vitiorum 534, 1 | 553, 6 | 809, 9
vitiosa 217, 1 | 732, 8
vitiofiorem 281, 1
vitiosum 712, 2 | 758, 8 | 857, 8
vitiosus 545, 5
viris 244, 4 | 330, 6
vitis ubi *al.* veris 92, 5
vitium *gen. plural a vitis* 431, 5
vitium 530, 1 | 534, 10 | 537, 3 | 553, 1 | 629, 2 | 630, 6 | 647, 7 | 707, 1 | 809, 5 | 838, 10 | 897, 6
vitium immane 680, 3
vitrea 658, 7
vitream 73, 8
vitreo 366, 5
vitro 78, 5 | 302, 1
vitta 304, 8
vitula 356, 1
vituli 135, 5 | 669, 1
vitulis 167, 8
vitulos 298, 3
vitulus 371, 4
vivacem 618, 1
vivacior 636, 9
vivæ 328, 2
vivam *nom.* 672, 7
vivam *verb.* 513, 16 | 543, 9 | 555, 6 | 817, 6
viveria 732, 2
vivas 346, 5 | 651, 13 | 759, 1 | 867, 7
vivat 122, 3 | 506, 2 | 550, 8 | 553, 9 | 736, 5 | 806, 1
vivax 137, 6 | 878, 4
vive 691, 12 | 701, 5, 10 | 759, 2
vivendi 719, 13 | 739, 10
viventem 787, 7
viventes 547, 2
viventi 550, 7 | 696, 1
bene vivere 779, 4 | 795, 8
vivere 290, 15 | 621, 3 | 701, 4 | 704, 8 | 744, 13 | 754, 9 | 760, 1 | 772, 8 | 777, 4, 8 | 818, 2 | 875, 14
vivere nec recte, nec suaviter 768, 4
vivere recte 871, 3
viverem 553, 8
viveret 549, 4 | 866, 17
vives 188, 1 | 774, 15 | 780, 8
vivet 155, 4 | 684, 11
vividus 376, 6
vivimus 596, 3
vivis 780, 8 | 797, 6
vivit 535, 3 | 536, 1 | 552, 12 | 758, 1 | 801, 2 | 841, 5
vivite 536, 3
vivitis 745, 6
vivitur 215, 8
vivo *nomen* 285, 4 | 651, 13
vivo *verb.* 575, 16 | 578, 8 | 772, 4
vivorum 605, 5
vivos 610, 2
vivum 81, 3 | 902, 11
vivunt 334, 3 | 400, 3 | 615, 11 | 701, 7
vix 60, 6 | 105, 2 | 140, 4 | 519, 3 | 558, 11 | 624, 8 | 704, 6 | 719, 12
vixere 401, 8
vixeris 159, 5
vixi 342, 1 | 357, 1 | 551, 7
vixiſſe 515, 3 | 519, 5 | 570, 10 | 620, 2 | 778, 8
vixiſſet 738, 3
vixit 268, 1 | 647, 6 | 704, 4 | 803, 10
ulcera 798, 1
ulceret 578, 3 | 814, 14
ulceroſum 98, 6
ulla 181, 1 | 208, 6 | 701, 7
ullam 841, 4
ulli 648, 11
ullius 812, 7
ullum 95, 3 | 718, 7
ulmo 9, 5 | 796, 3
ulmos 211, 1 | 768, 10
ulnarum 442, 2
ulta 410, 2 | 439, 3 | 449, 5
ulti 722, 2
ultima 136, 1 | 225, 1 | 549, 10 | 583, 4 | 802, 3 | 800 4

INDEX

ultima 69. 8
ultimam 47. 2
ultimas 154. 6
ultimi 237. 2
ultimos 134. 1
ultimum 174. 1 | 427. 9
ultor 13. 4 | 822. 2
ultorem 10. 8
ultra 89. 6 | 108. 5 | 199. 10. 217. 5 | 227. 8 | 228. 7 | 356. 1 | 408. 3 | 514. 5 | 609. 8 | 613. 1 | 655. 1 | 727. 4 | 911. 12
ultra quam 408. 3
ultra quam satis est 753. 9 | 766. 8
ultrò 381. 1 | 546. 10 | 567. 4 | 583. 8 | 617. 1 | 663. 5 | 684. 11 | 689. 8 | 690. 7 | 706. 14 | 782. 6 | 852. 2 | 863. 9
ultus 582. 1
Ulubris 779. 5
ulvis 676. 4
ululantem 588. 11
Ulyssei 26. 6 | 486. 1 | 489. 2 | 658. 8 | 763. 6
Ulyssem 655. 10 | 656. 6 | 757. 4
Ulysses 691. 2
Umber 676. 2
Umbilicum 573. 8
umbra 32. 2 | 74. 1 | 122. 1 | 392. 12 | 452. 11 | 764. 5 | 796. 10 | 891. 6
umbræ 202. 1 | 590. 5
umbram 160. 3 | 868. 11
umbras 280. 5 | 355. 1 | 557. 1
umbras, *is cana* 715. 7
Umbreni 637. 1
Umbris 751. 4
umbrosam 241. 9
umbrosa 21. 6 | 50. 1
Umidius v. Vinidius
uncia 901. 10. 11
uncta 188. 2 | 445. 9 | 699. 1 | 788. 8
unctam 630. 5
uncti 193. 1 | 614. 3
unctis 114. 3 | 450. 5 | 680. 5 | 797. 12 | 931. 7
unctius 795. 3
uncto 689. 16
unctos 301. 3
unctum 690. 3 | 804. 2 | 910. 7
unctus 125. 5
uncus 133. 1
unda 52. 3 | 171. 2 | 177. 4 | 206. 2 | 236. 1 | 260. 7 | 791. 4 | 868. 2
undæ 222. 1
undam 868. 2
undas 347. 12 | 380. 4 | 416. 15 | 482. 7
undenos 498. 4 | 826. 9
undeoctoginta 649. 12
undis 10. 4 | 110. 1 | 301. 3 | 511. 3 | 726. 2 | 737. 8 | 801. 7
ungere 650. 1
ungi 868. 9
ungit 811. 2
ungor 380. 5
ungue 610. 2 | 764. 6
unguem 559. 9 | 734. 2 | 898. 12
unguenta 160. 6 | 179. 1
unguentarius 659. 2
unguentum 305. 9 | 905. 5
unguei 855. 10 | 899. 3
ungui 181. 4 | 278. 3 | 822. 9
unguibus 27. 11 | 232. 8 | 452. 1 | 539. 4 | 588. 13
unguis 481. 6 | 514. 12
uni *dat.* 156. 4 | 158. 4 | 619. 5 | 634. 6 | 770. 9 | 873. 8
unicè 100. 5
unicis 226. 6
unico 304. 5
unius 403. 3 | 571. 2
uno 73. 7 | 181. 3 | 192. 4 | 476. 7 | 523. 3 | 524. 1 | 647. 8 | 689. 14 | 734. 4 | 829. 4 | 832. 4 | 840. 2 | 866. 17
unquam 181. 2 | 221. 2 | 439. 5 | 440. 1 | 456. 10 | 513. 12 | 523. 6 | 532. 5 | 565. 4 | 577. 13 | 596. 5 | 602. 3 | 787. 10 | 801. 2 | 812. 7 | 894. 6
unum 29. 4 | 444. 4 | 554. 11 | 555. 11 | 567. 3 | 643. 9 | 648. 10 | 665. 6. 7 | 668. 1 | 833. 10. bis | 841. 2
unum & simplex 875. 1
unum in se solum 698. 8
unum quodque caput 869. 2
unumquemque 898. 8
unus 262. 8 | 370. 4 | 552. 1 | 558. 9 | 577. 15 | 598. 4 | 605. 5 | 641. 4 | 643. 6 | 669. 3 | 758. 5 | 770. 1
unus & alter 684. 7 | 836. 9 | 874. 5
unus & idem 870. 1
unxere 488. 6
vocabit 482. 8
vocabula 635. 4 | 864. 3 | 878. 6
vocalem 50. 3
vocamus 536. 6
vocando 651. 1
vocanti 123. 6 | 284. 7
vocantis 116. 1
vocat 767. 7 | 853. 5
vocati 13. 3 | 497. 9 | 798. 7
vocas 235. 6 | 788. 3
vocat 278. 8 | 337. 7 | 383. 13 | 589. 5 | 710. 9 | 788. 7 | 858. 12 | 860. 10 | 867. 11
vocata 328. 6 | 444. 5 | 450. 11 | 660. 4
vocatis 653. 4
vocatur 894. 12
vocatus 229. 3 bis | 706. 3
vocaverb 403. 9
voce 41. 3 | 43. 5 | 258. 2 | 408. 9 | 448. 1 | 454. 7 | 531. 1 | 584. 6 | 598. 9 | 604. 2 | 662. 7
voce paterna 904. 8
vocem 94. 4
vocem tollit 889. 4
voces *nomen* 283. 9 | 511. 8 | 539. 6 | 581. 1 | 727. 6 | 737. 9 | 810. 1 | 849. 8 | 891. 14 | 900. 12
voces reddere 887. 6
voces *verb.* 61. 1
vocer 11. 5 | 663. 5 | 584. 12
voci 551. 2
vocibus 158. 3 | 388. 9 | 450. 12 | 488. 1 | 494. 9
vocis 370. 10
volam 802. 2 | 869. 7
Volanerius 705. 1
volantem 140. 7
volantes 215. 7
volat 814. 13
volare 484. 6
volebat 812. 1
volens 361. 4
volent 880. 11
volente 489. 3
volentem 420. 5

volet 67, 2 | 490, 11 | 494, 1 | 747, 10 | 804, 2 | 910, 11
volitant 384, 5
volo 592, 16
volubiles 365, 12
volubilis 739, 12
volucrem 128, 3 | 365, 10
volucres 586, 4
volucris 222, 5 | 352, 2 | 414, 3
volvens 677, 11
volventis 356, 8
volvere *infin.* 52, 2 | 187, 2 | 390, 10
voluerunt 703, 6
volui 647, 3 | 824, 7
voluisse 647, 4
voluit 196, 2 | 647, 6
volvitur 417, 5
volumina 784, 2 | 830, 3
volumus 784, 13
volunt 817, 7 | 902, 4
voluntas 102, 7
voluptas 521, 8 | 623, 5 | 751, 9 | 848, 2 | 865, 14
voluptas empta dolore 740, 10
voluptates 740, 10
voluptatis causâ 902, 9
vomere 303, 2 | 739, 12
vomerem 436, 8
Voranus 590, 3
vortices 185, 2
vos ô 705, 3 | 898, 9
vos plaudite 887, 3
vota 371, 6 | 398, 5 | 412, 7 | 456, 7
voti compos 878, 12
votis 182, 3 | 358, 2 | 383, 13 | 493, 4 | 502, 11 | 580, 2 | 692, 1 | 698, 10
votiva 24, 6 | 616, 5 | 745, 7
votivam 223, 4
voto 565, 2 | 740, 11 | 789, 12
votum 777, 1
voveat 747, 2
voveram 285, 6
vox 577, 7 | 907, 2
uramur 486, 3
urbana 789, 11
urbanæ 771, 2
urbani 601, 5
urbano 891, 11
urbanum 700, 6
urbanus 532, 4 | 609, 4 | 701, 3 | 794, 1 | 820, 4
urbe 268, 7 | 287, 5 | 497, 5 | 507, 2 | 552, 12 | 561, 1 | 617, 8 | 635, 7 | 693, 7 | 787, 7
urbem 8, 4 | 29, 4 | 276, 4 | 467, 10 | 481, 8 | 493, 1 | 500, 1 | 507, 1 | 573, 7 | 591, 3 | 592, 12 | 600, 2 | 701, 5 | 706, 2 | 788, 2 | 891, 6
urbes 131, 6 | 235, 5 | 262, 6 | 380, 2 | 381, 6 | 420, 6 | 423, 1 | 737, 6 | 861, 5 | 878, 1 | 885, 3
urbi 355, 6 | 464, 3 | 798, 5 | 841, 6
urbibus 69, 8 | 464, 3 | 777, 1
urbis 370, 5 | 701, 12 | 770, 5 | 788, 9 | 826, 5
urbium 310, 5 | 326, 1 | 374, 2
urbs 456, 8
urceus 874, 12
urenda 534, 3
urendos 794, 11
urens 490, 4
urente 566, 9
urere 467, 6 | 597, 11
urerer 388, 6 | 456, 4
ureris 476, 5 | 799, 10
uret 66, 5 | 774, 16 | 784, 6
urge 690, 14 | 694, 5
urgendo 188, 2
urgent 65, 5
urgentur 402, 2
urgere 680, 4 | 911, 3
urgeris 543, 2
urges 185, 6 | 227, 4 | 488, 13
urgetur 536, 13
uri 282, 7 | 708, 3
urimur 27, 12
uris 21, 3 | 80, 3, 5 | 528, 4 | 736, 8 | 828, 11
urna 162, 2 | 241, 2 | 299, 8 | 510, 11 | 567, 6 | 594, 2
urnam 617, 9 | 693, 1
uror 58, 4
urſis 259, 9 | 794, 9
urſum 848, 1
urſus 485, 7 | 914, 8
urtica 780, 8
uſitata 235, 2
uſitatis 450, 9
uſquam 199, 4 | 509, 4 | 616, 3 | 706, 4 | 762, 3 | 855, 5
uſque 520, 1 | 530, 7 | 592, 14 | 593, 2
uſque donec 887, 2
uſque dum 546, 9
uſque, *id eſt* etiam 227, 7 | 484, 10 | 620, 2 | 705, 10
uſque qua 867, 11
uſque, *id. eſt* ſemper 71, 6 | 285, 1 | 360, 4 | 380, 5 | 427, 9 | 493, 6 | 513, 12 | 773, 9 | 903, 13
uſque ſuperque quam ſatis eſt 524, 2
Uſticæ 72, 7
uſtis 461, 2
uſto 466, 3
uſu 155, 3
uſum 102, 1 | 191, 4 | 512, 3 | 634, 13 | 637, 2 | 789, 12
uſus *nom. ſubſt.* 244, 3 | 255, 3 | 539, 5 | 700, 1 | 781, 4 | 838, 8 | 864, 6 | 866, 19 | 868, 1 | 878, 6
uſus *particip.* 552, 11 | 595, 10
ut *pro* quando 380, 2 | 423, 7 | 438, 6
ut, *id eſt*, poſtquam 445, 1 | 457, 7 | 486, 12 | 636, 5 | 765, 13 | 838, 9
ut i. quomodo, 250, 8, 9 | 262, 2 | 292, 2 | 442, 3 | 743, 8
ut i. ô quam 341, 1 | 442, 9 | 436, 6
ut i. ſcilicet 492, 4 | 492, 11 | 698, 4
ut i. ſtatim ac 615, 8
ut i. tanquam 271, 4 | 444, 9 | 527, 2 | 672, 1 bis
ut *pro* quomodo, *vel* quantum 713, 2 | 769, 4
ut i. ne non 618, 8
ut aiunt 756, 1 | 764, 4 | 804, 8 | 858, 5
ut cuique eſt ætas 757, 3
ut ſit 857, 4
ut libet 761, 9 | 765, 11
ut lubet 641, 11
ut magis 560, 1
ut magnum 545, 6
ut mavis 546, 10
ut melius 47, 1 | 719, 1
ut multo ſuavius 721, 7

ut multum 546, 2
ut ne 684, 1
ut pote 547, 2 | 568, 1 | 673, 7 | 891, 4
ut sæpe 525 11
ut si 719, 6
utar 869, 4
utare 653, 1
utcunque 72, 6 | 118, 4 | 220 7 | 260, 8 | 379, 6 | 451, 8
uter 546, 5 | 648, 8 | 654, 1 | 684, 11 | 707, 6 | 793, 9 bis | 833, 6
uterne 634, 7
uere 703, 5 | 750, 3 | 782, 6
uteris 785, 4 | 866, 14
utero 328, 5
uterque 156, 3 | 550, 7 | 559, 5 | 563, 6 | 583, 12 | 611, 5 | 653, 10 | 701, 14 | 787 9 | 790, 3 | 860, 12 | 862 9 | 880, 7
uterur 629, 11
uti *adverb.* 65, 13 | 308, 2 | 385, 9 | 444, 9 | 451, 1 | 547, 9 | 548, 4 | 709, 10 | 758, 10
uti *verb.* 158, 2 | 403, 12 | 649, 4 | 749, 5 | 749, 8 | 764, 12 | 774, 14 | 803, 2 | 804 3, 4 | 822, 8 | 888, 3
uti *conjunct.* 447, 3 | 564, 8 | 577, 16 | 583, 10 | 659, 11 | 690, 11 | 808, 2
Uticam 825, 5
utile 735, 3 | 737, 4 | 813, 6 | 845, 5 | 866, 1 | 993, 2
utilem 54, 1
utili 403, 5
utilis 797, 3 bis | 841, 6 | 891 2
utilitas 539, 1
utiliter 801, 6
utilium 856, 11 | 887, 12 | 892, 1
utinam 135, 1 | 171, 4 | 349 7 | 385, 11 | 611, 5 | 633, 3
uticur 509, 4 | 537, 5
utor 832, 9
utra 793, 10
utramque 220, 4 | 805, 8
utraque 602, 3
utrafque 588, 11
utrem 690, 15
utrinque 598, 10 | 839, 9
utrique 643, 6 | 651, 1 | 753, 3
utrifque 665, 8
utrius 804, 5
utriufque 289, 5
utro 833, 6
utroque 583, 5 | 670, 15 | 814, 8
utroque noftrum 616, 1
utrum *nempe.* 630, 1 | 793, 1
utrum, i. an 914, 6
utrum, i. five 869, 13
utrumne 427, 3 | 662, 1 | 699, 10
utrumque 201, 5 | 222, 2 | 465, 3 | 486, 4 | 550, 8 | 582, 8 | 616, 7 | 702, 5 | 715, 2 | 736, 8 | 753, 4 | 396, 4
uva 788, 10
uva penfilis 635, 8
uvæ 167, 10
uvam 85, 1 | 432, 10 | 679, 7 | 718, 8 | 867, 3
uvida 24, 6
uvidi 369, 4 | 386, 1
uvidus 232, 6
uvis 173, 3
Vulcano 566, 2
Vulcanus 21, 3 | 264, 3
vulgares 248, 1
vulgaria 626, 6
vulgaris 248, 5
vulgata 492, 5
vulgatas 398, 8
vulgavi 821, 10
vulgi 550, 12 | 577, 12 | 825, 3 | 849, 4
vulgo *nomen.* 547, 1 | 571, 7 | 619, 6 | 785, 10
vulgum 644, 1
vulgus 133, 6 | 203, 3 | 219, 2 | 238, 1 | 566, 1 | 835, 4
vulnera 614, 11
vulnere 103, 6
vulnus 468, 14 | 866, 9
ſub vulpe latentes animi 911, 6
vulpecula 762, 7
vulpes 344, 3 | 654, 7 | 731, 2
vult 17, 6 | 512, 14 | 809, 8 | 811, 8 | 838, 3 | 857, 1 | 889, 8 | 903, 7
Vulkei 767, 6
Vulteium 764, 10 | 765, 5
vultis 103, 3 | 507, 6 | 521, 8
vultu 141, 6 | 169, 4 | 192, 5 | 296, 7 | 403, 7 | 707, 3 | 819, 5 | 855, 5 | 869, 3
vultum 166, 3 | 271, 6 | 580, 3 | 681, 9 | 691, 6 | 778, 4 | 839, 3 | 853, 3 | 881, 5
Vulture *monte* 258, 8
vultus 12, 11 | 80, 6 | 150, 5 | 250, 2 | 383, 6 | 639, 3
vultus *plural.* 159, 5 | 444, 4 | 452, 1 | 489, 4 | 733, 1 | 854, 2 | 881, 1
vulva 795, 4
uxor 208, 4 | 228, 3 | 257, 1 | 307, 5 | 350, 13 | 434, 7 | 512, 14 | 643, 14 | 660, 4 | 739, 14
uxore 656, 5
uxorem 549, 1 | 650, 7 | 658, 2 | 755, 5 | 865, 8
uxores 72, 3 | 347, 1 | 521, 5
uxoribus, 523, 6
uxorius 19, 10

X

Xanthia 163, 1
Xantho 189, 8

Z.

Zephyris 241 10 | 392, 5 | 761, 2
Zethi 812, 12
zonã 349, 15
zonam, i. e. loculos 858, 15
zonis 117, 1

FINIS.

MVSEVM BRITANNICVM